
PARIS
VENVS

ES
202
43.A

OMNIVM LVX CIVIVM
MDCCCLII
MDCCCLXXVIII

BOSTON
PUBLIC
LIBRARY

ANTIQUARIAN (115) FUND

Constat z dalevis dempto vrali solut. R. H. aº 1565

a 2
20

2 works in 1
Adams B-337 (1st work only)
IA 114.499 & 114.527
Erdman p. 248

printed by Charlotte Guillard

collated complete

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
Boston Public Library

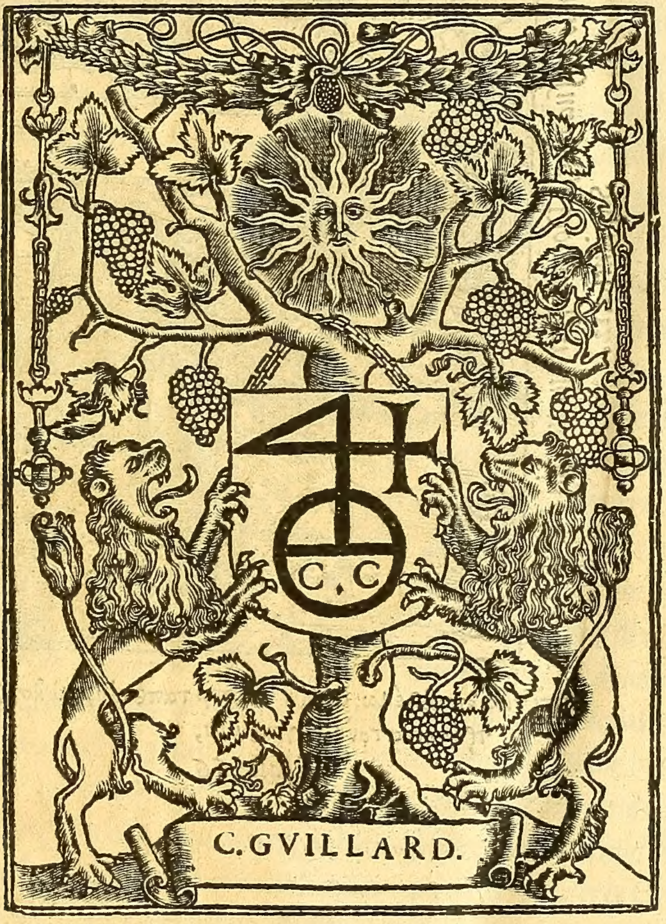
http://www.archive.org/details/operumdbasilijma00basi

OPERVM

D. BASILII MAgni Cæſariæ Cappadociæ quondam Archiepiſcopi prior tomus,

cuius pars multò melior nunc demum ſolerti induſtria nec minùs accurata collatione ad fidem Græcorum aliquot Archetypω̃n partim reſtituta eſt ſynceriori quàm hactenus lectioni, partim uerſa per Godefridum Tilmannum Cartuſiæ Pariſienſis monachum.

Prioris huius tomi catalogum habes ſtatim poſt indices.

PARISIIS,

Ex officina Carolæ Guillard, ſub Sole aureo, uia ad diuum Iacobum.

1547

Acc. 2000-5

טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי־טוֹב יְהוָה אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה־בּוֹ׃
לד לְדָוִד

O quàm bonus & ſuauis eſt Domine ſpiritus tuus, in omnibus.
Sapientiæ.12.

פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ׃
קיט לְדָוִד

ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν ταπεινὸν, καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμοντα τοὺς λόγους μου,
Eſaiæ.66.

FÜRSTLICHE HOFBIBLIOTHEK

REVERENDO IN CHRISTO PATRI AC D. D. PHILIPPO le Bel regalis cœnobij S. Genouefæ Academiæ Pariſiorum tutelaris patronę Abbati circunſpectiſſimo Ludouicus Miræus Roſetanus, Salutem.

Qvum ante pluſculos ab hinc annos noſtra hæc officina per excuſionem præli expreßiſſet typis atque euulgaſſet non uulgarem nec pœnitendam librorum farraginem, cuiuſmodi ſunt qui plurimum facere, ueriùs qui neceſſariò requiri dignoſcuntur ad aſſequendam iuris utriuſque prudentiam, uiſum tandem eſt fortißimæ huic uiragini Carolæ ex illuſtri familia Guillardorum oriundæ, cui annos plùs minùs decem ἐπανορθωτοῦ *nomine ſtipendia facio, uiſum inquam eſt, in rem fore eccleſiæ Dei ſtudioſiſque omnibus communem, ſi parili opera nec dißimili induſtria uteretur in excudendo tetragono eorum quos ſolenni nomenclatione Doctorum dignos cenſuit orbis Chriſtianus, quum ob inſignem in deum pietatem, tum propter ſcripturarum præcellentem & eximiam cognitionem. Id ſimul atque opere ipſo nec ſine laude præſtitit, & labore tam pio perfuncta eſt, ne ſic quidem acquieuit ueternoſo & inerti ocio, ſed ſupra ſexus ætatiſque conditionem animo erecta pluſquam uirili maius opus molita eſt ac tentauit. Vt enim fideli relatu* τῶν ἀξιοπίστων *iuxtà ac lingua utraque præſtantium intellexit Græcam ipſam etiamnum eccleſiam ſuum habere* τετράγωνον, *eorum ſanè quorum piæ commentationes bona ex parte donatæ iam eſſent Romana colonia, cò mox animum adiecit, ut hæc quoque Doctorum inſignium ſalutaris quadriga quàm emendatißimè nec minùs luculentis & elegantibus typis exiret ad manus hominum. Ioannem in primis illum intelligo uerè* φερώνυμον, *nempe Chryſoſtomum, qui ſemel & iterum è noſtra hac excuſoria officina prodiit ordine concinno in quinque digeſtus tomos. Gregorium item Nazanzenum cognomento Theologum, quo uno noſter Hieronymus magnopere gloriatur præceptore* ἐν τοῖς θεολογουμένοις. *Supererat* πρὸς τὸ πλήρωμα *totius inclytæ iſtius quadrigæ altera* ξυνωρὶς *nihilo ſuperiore inferior, ſingula ſi ſpectes, Baſilius Magnus maximi cognomento dignior & Athanaſius. De priore quem nunc damus, poſtea: alterum mox Deo bene iuuante daturi, nempe Athanaſium Alexandrinæ ciuitatis archiepiſcopum, qui unus ut ætate ſuperioribus triumuiris anteuertit, ita & euaſit ſuperior prolixitudine ſuſcepti ac deſudati agonis aduerſus Arij blaſphemiam & diris deuouendam impietatem, cuius aſſertione modis omnibus execrabili Manes ille planè tali cognomento dignus, nimirum* μανικώτατος *qui eſſet, Chriſtum Deum ac dominum noſtrum ſpoliabat diuina maieſtate. Conſtans fama eſt, literis inſuper ad poſteros tranſmiſſum hunc ter beatum orthodoxæ fidei agoniſten infracto pectore ac pluſquàm heroica fortitudine animi annos ſex & quadraginta ſtetiſſe in ſtadio taliſmodi curriculi aduerſus Arium primùm principe Conſtantino, dein aduerſus huius filium Conſtantium Arianæ impietatis nota decoloratum, denique aduerſus Iulianum, qui quòd à caſtris Chriſtianæ militiæ deſertor ac refuga deſciuerit, indeletili ſugillatione traduci promeruit, & uel uulgo dici* παραβάτης, ἀποστάτης καὶ προδότης. *De Athanaſio fuſiùs, ubi ſe locus obtulerit commodior. Sanè inter utriuſque paginæ enarratores quoſque laudatißimos, quos ſuperior illa ætas abuſque Conſtantino magno ac deinceps protulit propugnandæ orthodoxiæ, quóſue inſtaurandæ Chriſti eccleſiæ peperit Græcia doctrinæ omnis, nedum facundiæ fœcundißima parens, hi quatuor ut Theologica ſapientia eminentiſſimi, ita & Chriſti gratiâ maximè inuicti heroës mihi uidentur inter Doctores eccleſiæ Aeoæ (pace omniũ dixerim)* Huius editionis cauſa

† ij *locum*

locum facilè principem præcerpſiſſe cæteris. Iam ad Baſilium hunc noſtrum reuocandus mihi eſt calamus, ut ne prorſus τὰ ἀπροσδιόνυσα *ingerere uidear, aut ne contingat id quod habet uel uulgi ſermone protritus adagio,* ἔξω βέλους. *Huius igitur noſtræ editionis cauſam nihil obſcurè tenes: reliquum eſt, ut & compendio uerborum colliqueſcat atque conſtet ratio poſtremæ iſtius recognitionis. Itaque dum ſe comparat hera & accingit excudendo operi, iubet in primis exempla uaria undecunde congeri in unum, ut omnium collatione id demum quod ſe quàm emendatiſſimum offerret, mihi ipſe præſtituerem in archetypon. Vt alia exempla omittam, in duo incidi ante annos hoſce ſex excuſa Baſileæ. Et quidem prius præferebat interpretis nomen Iani Cornarij profeſſione medici: alterum oſtentabat uerius, quàm exhibebat omnia ſiue recèns uerſa, ſiue ad Græcos archetypos collata per Volphgangum Muſculum Duſanum. Ex utroque locos aliquot quum ſubſultim legiſſem, ſimul dicto mihi ſuboluit utrunque à ſectis iſtis tragœdiographis pendere, Chriſto & amabili eius ſponſæ eccleſiæ ſummopere inuiſis, nec fefellit me quamlibet leuis ac ueluti ex unguibus concepta coniectura. Priorem enim nempe Cornarium quum aliæ aliquot conſcriptiones, tum una illa in Epiphanium liminaris epiſtola perſpicuè arguit ſectæ illi addictitium quæ cæterarum* αἱρέσεων *huius ætatis ceu multiceps excetra, primigenia eſt, & per Martinum Lutherum maximo cum dedecore Germaniæ ſuæ in orbem propè uniuerſum non inuecta modo, ſed & aucta ac propagata, & ut fit, in uarias tandem ſectas diſſecta, quibus inter ſe tam pulchrè conuenit, quàm Iudæo cum Magmethæo. Harum conſarcinatores uerius quàm authores numerantur Oecolãpadius & Zuinglius Euchariſtiomachi pugnaciſſimi, Philippus Lutheri argutiſſimi ſophiſtæ hyperaſpiſtes & rhetor, cui laus ſecundum nomen propediem accedet, nempe Melanchthon. In hoc album Satanicæ ſynagogæ ueniunt cenſendi, uel cum primis Bucer, Oſiander, Bullinger, Campeſter, Præſtinger, ac cætera id genus portenta, quorum nomina non ſunt ſcripta in libro uitæ. At ne longius diuager, Cornarium à Luthero ſtare ſimul & illius controuerſioſo propugnatore Philippo, argumento ſunt hæc: In primis reges ac principes accerſit crimine tyrannidis, ac proinde cenſor iſte illos ſcribit ſuum manere ſupplicium nec effugituros. Quid ita? Nimirum quod pro ſuo erga deum & gregem Chriſtianum officio oues peſtilenti lue hæreticæ prauitatis afflatas ac proinde nullis ſalutaris doctrinæ antidotis ſanabiles ultricibus addicant flammis, ne uis præſentanea peſtilentis morbi, ritu Gangrænæ ſerpat latiùs, euagetur ac dimànet, ſuóque afflatu & affrictu reliquum depaſcatur gregem. Quid quæſo te aliud cenſes faciendum cum iſtis conclamatis & malitiæ adeò deploratæ? Sinendos in ſua uolutari impietate? Sed iuxta Satyrographũ,*

Ratio recogniti Baſilij.

Ad Ioan. Friderichũ Saxoniæ ducem.

—dedit hanc contagio labem,
Et dabit in plures, ſicut grex totus in agris
Vnius ſcabie cadit & prurigine † porci,
Vuaque conſpecta liuorem ducit ab vua.

† al. porrigine.

Qua tandem uia ô medice membro cuipiam occurres quod fœda putrilago ambederit, ignis ue ſacer præter ſpem omnem inſtaurandæ ſanitatis fuerit depaſtus? Nónne cauteriis aut ſectionibus, ne pars ſyncera trahatur? Vtique, ſi non prorſum es artis expers, quam ipſe profiteris. Sed reuincendos tales uis & admouendam ſalutarem aliquam antidoton ex uberrimo ſcripturarum promptuario depromptam. Quî id fiet? Iſti mille occurrunt uiis, ut ne cogantur eam admittere iuxta genuinum ac ſalutarem ſcripturæ ſenſum, magis eam ad ſuorum affectuum corruptelas detorquent: & quod illis debuit eſſe ſaluti, in ſuarum uertunt

rum ierunt & aliarum perniciem animarum. Tibi medico concredita adminiſtratio eſt ex artis profeſsione & cauterij & ſectionis, utroque legitimè ut utaris: Rex itidem gladium portat, ut cum Dauide, uiro ſecundum cor Dei dicere ex animo poſsit: In matutino interficiebam omnes peccatores terræ ut diſperderem de ciuitate Dei omnes operantes iniquitatem. Psal.100. *Hæc re ipſa quoniam rex præſtat, & qui in ſublimitate conſiſtunt, Principes, Præſides, Senatores: hos tales nihil dubitas traducere inuidioſo nomine tyrannorum? Quid quæſo, Reges addecet ac principes magis, quàm ut iuſtitiam faciant ac iudicium? quæ iuſta ſunt præcipiant, iidem uetent illicita? Nam & hoc nomine, ſi legitimè adminiſtrarint iuſtitiam, illos manet dignum* ἔπαθλον, *corona iuſtitiæ. Sed neminem uis exuri, aut uiuum ardere, etiamſi is ſit compertus confeſſæ hæreſεως. Cur id? Eſt enim id ſupplicij genus immane, atrox, horrendum ac proinde inhumanum. O medici clementiam. Extorque igitur è chirurgi tui manibus cauterium, ne dolorem ingerat ægroto ſupra humanum modum, dum putorem membri adurit ui cauſtica. Imò nulli Buſirides, aut Mezentij, nulli Phalarides, aut Echeti ſatis ſint excogitandis ſuppliciis, quibus digna eſt præfracta & peruicax pertinacia hæreticorum. I nunc & hoc ipſum trahe in calumniam dans tyrannidi, quod, ut regia maieſtate maximè dignum dandum fuerat laudi coram deo & angelis eius, nimirum facere iudicium & iuſtitiam, quod tum ſit potiſsimè quando edicto principum aut ſenatuſconſulto porrò ab eccleſia Dei abarcentur immanes lupi, hæretici iuxtà ac ſchiſmatici, cuiuſmodi permultos habet ſaxea tua Saxonia. Sed & libros talium exuri non uis: & quod principes non ſinant in terras ſuæ ditionis importari huiuſmodi libros, ob id tam iuſtum nec minus pium* ἀνδραγάθημα *principes uiros tyrannos uocas? Tam eſt tua hæc obiectio nullius momenti, ut nullo digna reſponſo ſit. Ad hæc addis id exempli nouum tibi uideri, nec in primitiua fuiſſe eccleſia. Primùm, ut hoc donem defuiſſe eccleſia nondum conſtabilita, quando in Iudæa tantùm notus erat Deus, ſi tamen notus iſtis ſic perfidis & Chriſto dei filio infenſiſsimis. Dein non te clam eſt, etiam ſi diſsimulas, quid illi fecerint, qui priùs curioſa ſectati per Pauli mox prædicationem & ſtupenda omnibus ſigna, fidem in Chriſtum complexi ſunt.* Act.19. *Vtique cum hæc ſcriberes, non eras neſcius quid per Lucam memoriæ de iſtis proditum ſit, nimirum* τὰς βίβλους κατέκαιον ἐνώπιον πάντων. *Quid præter cæteros in ſua collectanea ſynopſi congeſſerit in eum locum Oecumenius, ſatis fuerit indicaſſe Græcè ſcienti:* σημειωτέον δὲ *(ait)* καὶ ἐν τοῖς ἐφεξῆς *&c. Multùm à ueritatis ſcopo aberras, ſi quæ commenti ſunt incentore diabolo hæretici, cenſes periculi eſſe minoris, atque iſthæc curioſa fuerint. Pace ſubin per Conſtantinum magnum in integrum reſtituta eccleſiis Dei, ut idem principali edicto animaduerti iuſſerit in Arium eiuſque blaſphemas in Chriſtum conſcriptiones, doceat te ipſius principis epiſtola ad epiſcopos & populum Chriſtianum. Principium habet:* τοὺς πονηροὺς καὶ ἀσεβεῖς *&c. Vt enim Arium cum Porphyrio contulit, quid ſubiunxit?* πρὸς δὲ τούτοις, εἴ τι σύγγραμμα Ἀρείου συντεταγμένον εὑρίσκοιτο, τοῦτο πυρὶ παραδίδοσθαι, ἵνα μὴ μόνον τὰ φαῦλα αὐτοῦ τῆς διδασκαλίας ἀφανισθείη, ἀλλὰ δὲ ὑπόμνημα αὐτοῦ ὅλως ὑπολείποιτο. ἐκεῖνο μέντοι προσαγορεύω, ὡς εἴ τις σύγγραμμα ὑπὸ Ἀρείου συνταγὲν φωραθείη κρύψας, καὶ μὴ εὐθέως προσενεγκὼν πυρὶ καταναλώσῃ, τούτῳ θάνατος ἔσται ἡ ζημία. παραχρῆμα γὰρ ἁλοὺς, ἐπὶ τούτῳ κεφαλικὴν ὑποστήσεται τιμωρίαν. *Clauſula epiſtolæ eſt:* ὁ θεὸς ὑμᾶς διαφυλάξαι. *Vt ne quid opponas me affinxiſſe aut detraxiſſe ueris, habes hæc,* αὐτολεξεὶ *apud Socratem ſcholaſticum libro primo capite nono. Arius, dæmonium illud meridianum ſcintilla erat, quæ ſi iuxta id ſalutare edictum in ſuo fomite tempeſtiuiùs ex-* Eadem cap. 15. libro. 2. Tripert. hiſtoriæ.

 tincta

tincta fuiſſet, haudquaquam tot animæ in præcipitium abiiſſent erroris. Quod mihi de Ario hic dicitur, idem mihi dictum puta ô Cornari & de tuo peſtilenti Luthero, deque illius aſſeclis ac ſectariis qui ſe ab eccleſia Dei ſegregant animales, ſpiritum non habentes. Per hunc Cornarium inſperſa ſunt illi epiſtolæ alia quoque, quibus uelut aucupio aut illici lenocinio uerborum, ſui ducis Friderichi fauorem & gratiam eblanditur: ut eſt quod hoc nomine gratulatur Saxoniæ, quia ſexcentos habet ſe doctiores, quorum omnium phœnicem pronunciat Philippum illum αἱρεσιώτην*, uerè Melanchthonem, quaſi ab illo rhetore eximiam quandam hauſerit rhetoricen, qua ſcilicet præduce ſparſim uſus ſit in uertendo & perpoliendo Baſilio, quum tot adeò locis agreſtis dictio illi fuerit & barbaſcula, ut me non ſemel pertæſum ſit ac piguerit iſtiuſmodi legendis bonas horas malè collocaſſe. Familiares enim illi uoculæ quædam ſunt, è medio quodam Gotthico aut Vandalico conclaui depromptæ, quibus alioqui mirè acquieſcit, ceu ſunt præter alias, Fientes, Fientibus. Nam pro eo quod legit toto orbe Latino eccleſia: Eſtote miſericordes, hic Latiniuſcule putat legendum ac proinde* ῥητορικώτερον*: Fitote miſericordes. Alia occurrunt id genus ſexcenta. Valeat itaque rhetor Lutheranus hic cum ſuo Gotthiſmo. Ad alterum tranſcribendus iam eſt mihi calamus, nempe ad Muſculum. Principio ſanè uiſus hic eſt triplici nomine dignus, cuius recognitionem mihi præſtituerem in archetypon. Primùm quidem ipſa me epigraphe frontiſpicio operum præfixa eò inuitabat ac tantumnum perpellebat. Promittebat enim ſic omnia uel uerſa recens, uel collata ad archetypos Græcos, ut aliam omnino faciem ſumpſiſſe uiderentur. Deinde ipſa per Muſculum præfatio quam non ſanctimoniæ ſpeciem præſefert? Id quod permaximi eſt apud pios omnes momenti, ſed qui columbinæ ſimplicitati haudquaquam adiunxerint ſerpentinæ prudentiæ diſcretionem. Si quando prudentia opus fuit, qua quis pius lupos hæreticos ab eccleſiæ ſponſæ Chriſti ſecernat ouibus, uel hodie maximè. Demum Muſculus meliuſculè quàm alter* λατινίζει*. Iam quod ad inſcriptionem attinet, ut periculum facerem num quæ ipſo ſtatim aditu promittit ſequeſtri fide Muſculus, re ipſa præſtaret, in partem deſultoriæ iſtius collationis adſciui mihi precariò Godefridum Tilmannum Cartuſianum non ita pridem mihi de meliore nota notiſſimum. Comparatis undecunde fieri potuit præter eos quos habebat, Græcis archetypis ſimul & Latinis pro more ſtudioſis ſolenni ad collationem uterque conuenimus, & ecce in ipſum ſtatim locũ incidimus qui habet:* Μωϋσῆς τοίνυν ἐστὶν, ὁ τὴν συγγραφὴν ταύτην καταβαλλόμενος. Μωϋσῆς ἐκεῖνος, ὁ μαρτυρηθεὶς ἀστεῖος εἶναι παρὰ τῷ θεῷ ἔτι ὑπομάζιος ὤν. *Pro quo Ar-*

Initio primæ homiliæ in Hexaemeron.

gyropylus: Moyſes igitur is eſt, qui commentationem hanc ſcripſit. Moyſes ille qui teſtimonio habitus eſt apud deum urbanus eſſe, quum adhuc eſſet infans, ac alimentum ſugeret primum. Quid ad hoc Muſculus? Vtique cenſuit recognitione dignum quod Argyropylus pro ἀστεῖος *uerterit urbanus. Etiamſi ab* ἄστυ *dictione urbs* ἀστεῖος *urbanus, maluit tamen iſte ſignificatione tralatiua uti, id eſt elegans, ſic enim uertit: Moſes ille qui teſtimonium habet quòd elegans fuerit apud Deum. quaſi uerò elegantia ac decor puerilis corpuſculi conciliarint Moyſi dei gratiam. Illud mihi tum occurrit quod in Galbam referri ſolet ſcomma planè ridiculum: Rideo Cantherium in porta. Quid impoſuerit Muſculo, mox meo Tilmanno ſuboluit, nimirum illud quod Exodi ſecundo capite legimus:* וַתֵּרֶא אתו כִּי-טוב הוא וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים*. Hoc eſt, Et uidens (nempe Iochæbæd mater Moyſi) eum, quia elegans ipſe (eſſet) abſcondit eum tribus menſibus. Pro quo Septuaginta reddiderunt,* ἰδόντες δὲ αὐτὸ *(nimirum* ἄρσεν *maſculum)* ἀστεῖον, ἐσκέπασαν αὐτὸ μῆνας τρεῖς. *Hoc eſt, Videntes autem (nempe Amram & Iochæbæd) eum* ἀστεῖον *elegantem, abſconde-*

runt

runt eum menſibus tribus. Debuerat in tempore meminiſſe loci illius per Lucam de eodem Moyſe: καὶ ἦν ἀστεῖος τῷ θεῷ. *Et erat gratus Deo, Subſcripſit interpres Oecumenius:* ἀστεῖος, τουτέστιν εὐάρεστος ἤτοι θεοφιλής, *aut is ſaltem conſuluiſſet Suidam, Heſychium, Phauorinum, Etymologicon mega, utique horum communi conſenſione comperiſſet uoculam hanc* ἀστεῖος *eſſe polyſemam & à natiua ſignificatione diduci in tralatitias alias, ceu ſunt hæ:* καλός, πρέπων, εὐπρόσωπος, εὐσύνετος, χαρίεις ἢ ἐπίχαρις. *Sexcenta eiuſmodi ſunt, in quæ incurrit noſter Tilmannus interim, dum ſub incudem elaboratæ huius recognitionis bonam partem Baſilianorum operum reuocat. Hæc ſi ſingula perſequi uelim, in uolumen exibit multæ molis. Finem igitur imponam, ſi modo alterum adſcripſero teſtimonium, quo noſtra propoſitio teſtatior fiat. Ad proœmium tranſiliuimus Baſilij, quod habet in pſalmos* πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος *&c. Raphaël Volaterran. Cum omnia ſacra uolumina &c. Hic Muſculus recte quidem ad numerũ reuocat: Cùm omnis ſcriptura etiamſi non fuerit neceſſe &c. Poſt aliquot lineolas uis noſſe ſtrenuam iſtius operam? Baſilius:* τά τε γὰρ παλαιὰ τραύματα τῶν ψυχῶν ἐξιᾶται, καὶ τῷ νεωτρώτῳ ταχεῖαν ἐπάγει τὴν ἐπανόρθωσιν, καὶ τὸ νενοσηκὸς περιποιεῖται, καὶ τὸ ἀκέραιον διασώζει, καὶ ὅλως ἐξαιρεῖ τὰ πάθη καθ᾽ ὅσον οἷόν τε, τὰ ποικίλως ταῖς ψυχαῖς ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων ἐνδυναστεύοντα, καὶ τοῦτο, μετά τινος ψυχαγωγίας ἐμμελοῦς, καὶ ἡδονῆς, σώφρονα λογισμὸν ἐμποιούσης. *Pro quo Raphaël Volaterranus: Vnde antiqua animarum uulnera ſanantur, errantes in uiam reducuntur, perdita reſtituuntur, denique perturbationes omneis & adfectus animi praui, quales uariis modis hominum animis in hac uita dominantur, penitus tolluntur, & hæc cum uoluptate quadam & animi deductione diligenti. Hac Volat. uerſione contentus abit iſte Muſculus Tantum eſt, addit: mentis ſobrietatem ingenerante. Et continenter,* ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. *Pro eo quod reddidit Raph. Volat. Nam quando Spiritus ſanctus. Ne nihil reſtituiſſe uideri poſsit Muſculus, quid ait? Quoniam enim Spiritus ſanctus. Quàm à ſcopo uterque aberrarit, audi ex Godefridi recognitione: Vulnera etenim animarum perſanat, quantalibet uetuſtate occalluerit: uulneri recens inflicto celerem citamque adfert emendationem. Diutino item morbo affectum priſtinæ aſſerit ſoſpitati, quod uerò incolume eſt & integrum, tuetur interim ac ſeruat. Denique omnem prorſus uitioſæ affectionis intemperiem quoad eius fieri poteſt, ab animis noſtris reuellit ac ſubmouet, quantiſcunque modis per uitæ iſtius corruptam conſuetudinem inualuerit, idque cum peramœna quadam deductione ac moderata iucunditate animorum, quæ & menti honeſtas inſerit cogitationes. Nam quando ipſe Spiritus ſanctus &c. Quæ proximè ſequuntur, conferat lector cum archetypis, & uidebit nouam ſcilicet faciem inductam per Muſculum. Quem enim non pigeat ſingula percenſere? Voluptatem hic inculcat ac reculcat, quum in exemplari nempe Baſilienſi quo clariſsimis argumentis deprehenditur uſus, ſemel* ἡδονῆς *legatur. Ad ſanctimoniam illam deriuandus iam calamus, quam initio, medio ac fine ſuæ præfationis tribuit uni Baſilio. Ipſo ſtatim aditu ſequutus ſententiam planè memorabilem Ageſilai (quanquam non deſint qui eam Epaminundæ tribuant, alij Anacharſidi Scythæ) admonet, ut non minus in eius inquiratur uitam qui ſuſcipit unum quempiam laudandum atque eius qui laudatur. Accipio Muſcule conditionem non quidem abs te ſancitam, ſed iuſto Dei iudicio abs te propoſitam & in te iuſtiſsimis rationibus retorquendam. Patere legem quam ipſe ſi non tuliſti, at propoſuiſti. Scribit alicubi Baſilius hic: ductu Spiritus ſancti eò erroris ſini deduci hæreticos per uelitarem & controuerſioſam ſuam contentionem, ut per ea quibus maximè ad uictoriam conſpirabant, per eadem maximè reuincantur, ut uerum ſit Apoſtoli de eiuſmodi oraculum*

 dicentis:

dicentis: Quum ſint proprio iudicio condemnati. Dic quæſo te Muſcule, ſi quem infenſo unquam & hoſtili in te animo tuliſti, quid aliud ex te expectaſſet is optatius, quàm quod ultroneus offers, præſertim tam malè tibi conſcius? Dic, obſecro, quo non loco interdicit ſuis aſcetis Baſilius intimo aditu & congreſſu familiari mulierum cuiuſcunque tandem ſtatus aut conditionis? Et ecce tu interim cœlibi uitæ aſtrictus per ordinem ſacerdotij & (uelis nolis) monachatus neſcio quam ad inceſtas, piaculares & nefarias nuptias audes prolicere? Obſcœnam hanc ſalacitatem tuam tibi perſuadeto propediem uindicandam ultricibus flammis in conſpectu agni & angelorum eius. O te ter miſerum. Quis ex eiuſmodi impuriſsimo connubio ſperari debet fœtus, niſi piacularis? ſi modo uerum eſt, quod uulgi ſermone iactatur: Ex malo coruo, malum ouum. Et, Ex malo ouo, malus pullus. Redi ad cor ô impudentiſsime, amplectere miſerentis Dei clementiam nulli non obuiam, ſed reſipiſcenti, recurre ad portum ſalutaris pœnitentiæ, dum hodie dicitur, ſimul & in uiam reuoca quam tuis ſuadelis in barathrum præcipitaſti tantæ perditionis.

In prologo ἀσκητικῶν. — Muſculus uotiuæ caſtitatis παραβάτης.

Baſilius ſemel obuinctus uoto paupertatis eam ad extremum uitæ halitum mordicus adeò tueri uoluit, ut ex opulentiſsimo alioqui Cæſareæ archiepiſcopatu, ingenuè confeſſus ſit Ponti præfecto interminanti nullum ſe habere peculium præter togulam & libros aliquot, unicum uitæ ſanctius traducendæ ſolamen. Si mentiri tibi uidebor, en ad manum teſtes ſunt Gregorius Nazanzenus indiuiduus illi contubernalis, Theodoritus Cyrenſis præſul & Socrates ſcholaſticus. Tu tecum aliquando reputa quas hodie opes & eas non iudicio & æquitate ſed ſacrilegio partas congeſſeris, perdicis malignitatem imitatus. Tu enim concionibus pluſquàm inſanis plebem Auguſtanam Cleri prius amantem aduerſus Clerum ad arma conciuiſti & eo perpuliſti tandem, Clerum ut ſpoliaret, altaria in Dei & cœlitum honorem magnificè erecta ſuffoderet, adeò ut non deſint fide digni qui ſcribant minus hodie altarium ſpectari Auguſtæ quàm inter medios Turcas uel Conſtantinopoli: Id factum qui te propiùs norunt, recellunt in te promotorem tantæ impietatis omnes & uerbo & ſcripto. In his eſt ille Ioannes Cochlæus ut doctiſsimus ita & tuendæ pietatis zelotes ardentiſsimus, cuius uocem incantantis ſapienter, ſi exaudires, tuæ conſuleres ſaluti. Huius in te libros duos hiſce diebus legi quidem, ſed & quàm pertæſum ſit me mei legentem & quæ tu unus deſignaris facinora, fideli relatu ediſcentem uix credibile eſt. Piget pudétque ad numerum referre, tam multa quum ſint, nec minùs impia: & tu interim uideri uis ſanctulus, dum blandis & illicibus uerbis non inuitas modò, ſed & per Chriſti tribunal obteſtaris ad eccleſiæ concordiam diſcordiæ ſator & ab eccleſia præciſus palmes atque alienus. De obedientia quam ex profeſſo monachus tuo debebas præſuli, quid attinet commemorare, quando peruicax & præfractæ frontis homo palam traducis optimum Pontificem Chriſti in terris uicarium Paulum tertium, aduerſus principem tuum ſcriberis ad arma conciuiſſe. Mirè eſt fucatus hic tenebrio, ſic impudens alioqui ut uideri poſsit in reprobam mentem datus. Quæ enim in hac ſcribit præfatione, in ſpeciem, quandam promittunt ſingularem ſanctimoniam: contrà, quæ uernacula illi, hoc eſt Germanica lingua, diſcipulum nihil obſcurè arguunt & Zuinglij & Oecolampadij: quorum uter alterum uicerit in Chriſtum impietate, haud facile ſit dictu. certè & hæc & alia permulta clamant te eò contendere pro uirili, utrumque ut uincas. Horret animus referre quàm impia ſentis, doces & ſcribis aduerſus nouæ legis ſacerdotium, in myſterium & canonem Miſsæ quam & odioſè papiſticam uocas. In altaris ſacramento poſt conſecrationem palàm negas profanus Dominici corporis & ſanguinis præſentiam, ut alia pleraque. Sed præſtat audire Cochlæi ſententiam

Paupertatis uotiuæ tráſgreſſor Muſculus.

In præfatione in Baſilium.

Obedientię uotiuæ ἀποστάτης καὶ προδότης Muſculus.

Sub umbilicum cap. 2. in Anticochlæum Muſculi.

*tentiam modo epilogi, compendio uerborum comprehenſam, dum is tuæ aduerſum ſe præ-
fationi reſpondet*: Audi *igitur nunc apertiorem ſententiam meam, quam tamen ſuperio-
rum iudicio & correctioni ſemper ſubiectam eſſe uolo.* Dico *ſanè te non ſolum impium &
hæreticum, infamemque apoſtatam & caſtrorum eccleſiæ deſertorem ac transfugam, ince-
ſtuoſumque maritum, uerumetiam criminis læſæ maieſtatis & perduellionis reum &c.* Ali-
quanto inferiùs reddit cauſam his uerbis: *Hæc in te dico* Muſcule, *non odij aut iræ affectu
percitus, non conuiciandi libidine motus, neque uindictæ appetitu concitatus, ſed iuſtæ ac
piæ rationis conſideratione maturè admonitus & inductus, eo nimirum reſpectu, ut reliqui
populi, quos in hæreſis tuæ naſſam pertrahere ſatagis, rectiùs conſiderent quid ſibi in re-
ligionis negotio ſit agendum &c.* Atqui *de iſthoc excucullato & uxorio ſcilicet nimiſquàm
multa.* Dominus *iſtius cordi quod ſupra petram occalluit, aſpiret compunctionis donum, aut
certè* Eccleſiæ *ſuæ miſertus & hunc & huius ſimiles quàm ocyſsimè eradicet è terra ui-
uentium.* Hæc *ex me cùm intellexiſſet hera, iuſsit utriuſque editionem ſuis extrudi ædibus,
nec quidquam eorum attingi qui ſe ſuamet temeritate ſubmouerunt ab eccleſiæ caſtris, qua
in re non illibenter illi geſsi morē ut qui perfecto odio oderim ſemper iſtos* αἱρέσεων καὶ σχισ-
μάτων *artifices.* T*antum eſt, homiliam illam quæ in deſertorem monaſtici inſtituti eſt ſcri-
pta* Baſilio, *ſarctam tectam iſti* Muſculo *deſertori reliquimus interpreti, quo flagitioſa e-
ius uita redderetur orbi teſtatior, & proinde proprio iudicio condemnatus ac confuſus ad
cor redeat, ſi quid tamen ſuppetit illi frontis quando pudorem à ſe omnem unà cum cuculla
uideri poſsit excuſsiſſe.* Ea *habetur folio* 127. *tomo.* 2. M*iſſus itaque* Cartuſiam *ſummœniis
inclytæ huius* Academiæ *conterminam conuenio ſuper negocio recognoſcendi* Baſilij *uene-
rabilem* P. Priorem *dictæ domus* D. Ioannem Parceualum *qui iuberet in partem hanc ſic
pij laboris ſuccedere ſuum ac noſtrum* Godefridum Tilmannum, *quo is collatione* Græco-
*rum exemplarium ſuperuacanea quæque per uarios interpretes inſerta ſui ſtyli lima era-
deret atque expungeret, aſperiora ceu pleraque occurrerunt, leuigaret ac perpoliret, mi-
nùs per ſe perſpicua illuſtriora redderet paraphraſi.* Hanc *ille prouinciam in ſe recepit ni
hil inuitè ſtudio iuuandæ* Eccleſiæ *& in eorum gratiam qui candidati ſunt* Baſilianæ *ſapi-
entiæ, præſertim iuſſu ſui adactus ſuperioris, ut qui modis omnibus adnititur inueniri in die
illa obedientiæ filius.* Q*uanto ſudore, quot ille uigiliis id ut præſtaret, ſit connixus: unus
ipſe teſtari abunde poſsim, ut qui hominem altero quoque die feriatus interuiſi.* Nam *ab o-
pere* Dei, *quod unum apud pios omnes primas ſibi ſuo iure uindicat, quidquid ſucciſiui tem
poris illi licuit intercidere, per menſes aliquot id ipſum huic uni dedit* Baſilio, *in hoc incum-
bens totus & aduigilans ut quàm hactenus, fœliciore* τῇ παλιγγενεσίᾳ *ueluti renatus illu-
ſtrior ſimul & commodior ad manus ſtudioſorum per excuſionem noſtram exiret, nimi-
rum mendis quibus ſcatebat, è contextu ſublatis, additis inſuper marginariis annotationi-
bus, ceu intermicantibus ſtellulis.* Ea *porrò tam quæ priua recognitione reſtituit integrita-
ti, quàm quæ ab integro uertit ſatis colliqueſcere putem & internoſci ipſis argumentorum
anagraphis.* Donet *dominus, ut is integer redeat ad adornandam hanc quam nactus eſt,
ſparten recognitionis quod & ſe facturum pollicetur, ſimul atque colophonem impoſuerit
ſelectioni troporum ex* Græcis *Latiniſque theologis.* Opus *eſt uariegata elegantia diſtin-
ctum.* Spes *eſt futurum uſui* Eccleſiæ Dei, *cui & inſcriptionem dedit*: Metaphoræ, Ho-
mœoſes & Allegoriæ ex vberrimo atque locupletiſſimo penu Theologorum
Græciæ quondam totius maximè illuſtrium, vt quæque inſigniores occurre-
runt, deſumptæ nunc primùm ac ſelectæ, & eædem Græcolatinæ. *Iam quod in*

utrumque

utrumq; calamũ diſtrinxerim fuſiùs (mihi cum primis reuerende Abbas) quàm conueniret epiſtolæ nuncupatoriæ, non id fecit alterutrius perſonæ odium (ut qui neutrũ uel de facie unquã nouerim) ſed ipſa rei indignitas, Muſculi maximè, quem præterquàm quòd totus uitiis ad imaginem Pardaleæ interſtinguitur, legi etiam impotenti cupiditate flagrare proliciendi in ſuarum hæreſeωn ſagenam non ciues modo Auguſtæ inclytæ quondam ciuitatis, ſed & aliarum circùm circà ſitarum. Tam eſt noxia ac peſtilens hæc hæreticorum lues, hæc ſchiſmaticorum dira mephitis: ni pricipio uitetur in ueſtigio ſuo afflatu ſternit incautos. De Baſilio & operibus tantùm inſtitueram dicere, uerùm uelut aliud agens, eò ſum delapſus, & fortaſſe non ſine fructu. Nam ſi is Muſculus ſuo ſe proditum, indicio ſenſerit, forſan pudore aſperſus & ſuppudeſcens reſipiſcet & ad ſinum ſe recipiens pœnitentiæ ſalutaris promerebitur reſtitui Eccleſiæ gremio. Quis enim ſcit, ſi conuertatur & uiuat? De Baſilij laudibus nihil eſt quod laboret aut in ea ſe occupet parte noſtri mediocritas ingenioli, quum ipſo tam ſuperſtite, quàm uita functo id magno conatu executi ſint illius ætatis quique in ſcripturis ſummi heroës. In his eſt Gregorius Nazanzenus Baſilij contubernalis, cuius Monodiam & funebre carmen calci appreßimus tomi poſterioris, rati quidem opus etſi florulentum ac elegans, eſſe tamen laciniosius, quàm auocari per id debeat à lectione Baſilij auidus lector. Ne tamen rudis & abſque elogio ſanctitatis ac eruditionis Baſilij quaſi illotis pedibus ſe accommodet lectioni, uiſum eſt Tilmanno noſtro quædam ceu fragmenta ſparſim ſeligere ex biographis, cuiuſmodi ſunt Hieronymus noſter & eius metaphraſtes Sophronius, Suidas, Philoſtorgius, Theodoritus Cyrenſis, quorum teſtimonia pro Baſilio continẽter huic appreßimus epiſtolæ. En habes Cœnobiarcha prudentißime cauſam & recèns per nos editi & per Godefridum Tilmannum Cartuſianum maiore ex parte ſiue recogniti ſiue de integro uerſi Baſilij. Et quidem circunſpicienti mihi cui iuſtiùs noſtram hanc excuſionem deberem conſecrare, ad eam attento unus tu occurriſti, ob eam qua charißimum mihi auunculum Dionyſium Tutæum complexus es, domeſticam familiaritatem, qui annos aliquot in æde D. Stephano ſacra tuas præſentis iuxtà ac abſentis uices ſuffraganeus dum uixit obibat, intima tibi iunctus charitate. Modeſtiam tuam planè cognoram ægrè laturam, ſi in os laudare te uoluiſſem, quod alioqui hodie uidemus paßim peßimo exemplo ab iſtis fieri, qui omnibus neruis ſtudent πιλαςίζειν. Tantum eſt, præter iſtam ſingularem tuam modeſtiam, nemo non nouit quàm ſis in ſubleuanda pauperum inopia benignus, ut die illo formidabili promerearis ſecurus audire: Eſuriui & dediſti mihi manducare &c. quamque in adornandis ſacris ædibus ſis magnificus ac liberalis, omnibus palam eſt, ut cum Dauide concinere ex animo poſſis, Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. Accipe igitur fronte hilari tuum tibi conſecratum Baſilium, memor tui in Chriſto clientuli Ludouici Miræi Abbas beneficentißime. D. Ieſus te nobis quàm diutißimè ſeruet incolumem. Kalendis Ianuariis anno à partu uirgineo. M. D. XLVII.

BAſili⁹ Cæſareę Cappadociæ, quæ prius Mazaca vocabat̃, epiſcopus, egregios cõtra Eunomiũ elaborauit libros, & de ſpiritu ſancto volumẽ, & in hexaëmerõ homilias nouẽ, & Aſceticũ, & breues varioſq; tractatus. Moritur imperãte Gratiano.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ ἁγίου βασιλείου ἐκ τῶν τοῦ Σουΐδα.

BΑσίλειος, Καισαρείας τῆς Καππαδοκῶν ἐπίσκοπος, ἥτις πρώην Μάζακα ἐκαλεῖτο, ἑταῖρος γρηγορίου τοῦ Ναζιανζῶν ἐπισκόπου. Γέγονε δὲ γονέων περιφανῶν. Βασιλείου τε καὶ Ἐμμελείας. ὧν ἄνωθεν ἡ συγγένεια. ἀνὴρ ἐλλογιμώτατος καὶ πάσης παιδείας εἰς ἄκρον ἐληλακώς. οὗτος ἔγραψε πλεῖστα, ἐν οἷς θαυμάζεται. τὰ εἰς τὴν ἑξαήμερον, καὶ κατ᾽ Εὐνομίου δὲ διαιρέτους συνέταξε λόγους. καὶ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος τεῦχος. καὶ τὰς εἰς τὴν ἑξαήμερον ὁμιλίας ἐννέα. ἕτερον τεῦχος ἀσκητικόν, περὶ παρθενίας, ἄλλο ἔπαινον εἰς τοὺς. μ. μάρτυρας, ἕτερον εἰς γόρδιον, ἄλλο εἰς βαρλαάμ, ἕτερον εἰς ἰουλίτταν. εἰς διαφόρους ψαλμοὺς ἠθικοὶ λόγοι, διάφοροι. ἐπιστολαί, ὧν οὐδὲν ἄμεινον, πρός τε τὸν σοφιστὴν λιβάνιον. καὶ πρὸς τὸν φίλον γρηγόριον. καὶ εἰς ἄλλους πλείονας. τοῦ δέ γε βασιλείου, καὶ φιλοστόργιος μνήμην πεποίηται ἐν τῇ κατ᾽ αὐτῶν ἱστορίᾳ γράφων οὕτω.

Φιλοστόργιος.

BΑσίλειος ἤκμαζε κατ᾽ ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας. καὶ γρηγόριος ἐν τῇ Ναζιανζῶν. σταθμὸς δὲ οὗτος Καππαδοκίας. καὶ Ἀπολλινάριος ἐν τῇ λαοδικείᾳ τῆς συρίας. τρεῖς δὴ οὗτοι ἄνδρες τότε τοῦ ὁμοουσίου προὐμάχουν, κατὰ τοῦ ἑτερουσίου. μακρῷ πάντας παρενεγκόντες τοὺς πρότερον καὶ ὕστερον ἄχρις ἐμοῦ, τῆς αὐτῆς αἱρέσεως προστάντας, ὡς παῖδα παρ᾽ αὐτοῖς κριθῆναι τὸν ἀθανάσιον. τῆς τε γὰρ ἔξωθεν καλουμένης παιδεύσεως ἐπὶ πλεῖστον οὗτοι προεληλύθεσαν. καὶ τῶν ἱερῶν γραφῶν ὁπόσα εἰς ἀνάγνωσιν καὶ τὴν πρόχειρον μνήμην ἔτεινε, πολλὴν εἶχον τὴν ἐμπειρίαν. καὶ μάλιστά γε αὐτῶν, ὁ βασίλειος. καὶ μὴν καὶ συγγράφειν ἕκαστος αὐτῶν, ἐς τὸν ἑαυτοῦ τρόπον ἦν ἱκανώτατος. τῷ μέν γε βασιλείῳ τὸ πανηγυρικὸν εἶδος τοῦ λόγου μακρῷ ἄριστα εἶχεν, ἦν γὰρ πανηγυρίσαι, λαμπρότατος. ὁ δέ γε ἀπολλινάριος ἐν τῷ ὑπομνηματικῷ εἴδει τῆς λέξεως, καὶ αὐτὸς ἄριστα εἶχε. ᾧ δέ γε γρηγορίῳ καὶ παρ᾽ ἀμφότερα ἐξεταζομένῳ, μείζω βάσιν, εἰς συγγραφὴν εἶχεν ὁ λόγος. τοσαῦτα περὶ αὐτῶν ὡς ἐν παραδρομῇ.

BΑσίλειος Καισαρείας τῆς Καππαδοκῶν, ἥτις πρώτον Μάζακα ἐκαλεῖτο, ἐπίσκοπος, κατὰ Εὐνομίου διαιρέτους συνέταξε λόγους, καὶ περὶ πνεύματος ἁγίου τεῦχος, καὶ εἰς τὴν ἑξαήμερον ὁμιλίας. θ. καὶ ἀσκητικόν, καὶ βραχείας καὶ ποικίλας ὁμιλίας. Τελευτᾷ βασιλεύοντος γρατιανοῦ.

De eodem ſancto Baſilio è collectaneis Suidæ, Godefr. Tilm. Cartuſ. interprete.

BAſilius Cæſaraæ Cappadocũ ciuitatis epiſcopus quæ olim Mazaca vocabatur. ſodalis Gregorij Naziãzenorum epiſcopi. Parentibus porrò prognatus eſt genere conſpicuis, Baſilio & Emmelia. Horũ ſanè cognatio multò fuit antiquiſſima. Vir hic eloquẽtiſſim⁹ ad apicẽ vſq; prouectus eſt omnigenæ eruditionis. Idẽ plurima cõſcripſit, quorũ gratia omnibus admiratiõi eſt, vt ſunt in hexaëmeron. Aduerſus item Eunomiũ iſignes admodũ libros cõpegit. Inſup de ſctõ ſpũ volumẽ. Sed & de opificio ſex dierũ homilias nouẽ. Aliud proin opus de monaſtica exercitatiõe. De virginitate, aliud. Laudes martyrũ quadraginta. Rurſus aliud ĩ ſãctũ Gordiũ, & ĩ Barlaã aliud. Homiliã in Iulittã. In pſalmos aliquot diuerſos qdẽ, morales homiliæ & eædẽ diuerſæ ferunt̃. Ad hæc, epiſtolas ſcripſit, in quibus nullæ iis meliores quas ad Libanium dedit & ad Gregorium familiarem ſuum, alióſque complures. Huius quidem Baſilij cõmeminit Philoſtorgius in ea quã aduerſus iſtos edidit, hiſtoria, hunc in modum. Nazanzenũ intelligit.

Philoſtorgius.

BAſilius in Cæſarea Cappadociæ per eam florebat ætatem, qua & Gregorius epiſcopus præfuit Nazanzenis. Eſt autem ſtatio ſiue portus hic Cappadociæ. Apollinarius vero in Laodicæa Syriæ. Sanè viri iſti tres tũ propugnatores homoüſij fuêre aduerſus Heterouſion, multò cæteros antegreſſi tam qui præ ſe fuerunt, quàm qui ad meam vſque ætatem peruenerunt, iſtius hæreſis patronos, adeo vt Athanaſius iſtis collatus cenſeri poſſit puer. Hi in externis diſciplinis ſupra mediocritatem promouerant, ínque ſacris literis, quod ad lectionem conduceret & expromptam memoriam, erant experientiſſimi. In his eminebat Baſilius, etiãſi in ſuo quiſq; genere ſcribendi erat appoſitiſſimus. Et quidem Baſilius in panegyrico genere multò cæteros optimè anteibat, vt cui ad publicas conciones adeſſet elegans ingenium. Apollinarius autem ad commentandum quidpiam mirè erat dexter & accõmodus. At Gregorio ad genus vtrunq; fœliciter exercitato, ſolidior vis ſuppetebat ad orationum conſcriptionem

δρομῆ Φιλοστόργιος ὁ ἀρειανὸς ἔγραψε. τελευτᾷ δὲ Βασίλειος, Γρατιανοῦ τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα διέποντος. ὅτι ὁ μέγας Βασίλειος, ἀδελφοὺς εἶχε δ΄. τόν τε Γρηγόριον τὸν Νύσσης ἐπίσκοπον, καὶ Πέτρον, καὶ αὐτὸν ἐπίσκοπον, καὶ ἑτέρους δύο μονάσαντας.

Κεφάλαιον ιθ. ἐκ τοῦ λόγου δ΄. τοῦ Θεοδωρίτου ἐπισκόπου Κύρου.

Ο δὲ Βάλης, πᾶσαν ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἐκκλησίαν τοῦ ποιμένος γυμνώσας, εἰς τὴν Καισάρειαν ὥρμησεν, ἧς οἰκήτορες Καππαδόκαι. ἡγεῖτο δὲ ταύτης τηνικαῦτα Βασίλειος ὁ μέγας ὁ τῆς οἰκουμένης φωστήρ. προὔπεμψε δὲ τὸν ὕπαρχον ἐντειλάμενος, ἢ πεῖσαι τὸν Βασίλειον, τὴν πρὸς Εὐδόξιον ἀσπάσασθαι κοινωνίαν, ἢ μὴ πειθόμενον ἐξελάσαι. τοῦ γὰρ ἀνδρὸς τὸ κλέος προπεπυσμένος, πρώτῳ προσβαλεῖν οὐκ ἠθέλησεν, ἵνα μὴ γενναίως τὴν προσβολὴν δεξάμενος, καὶ ταύτην ἀποκρουσάμενος, ἀνδρείας τοῖς ἄλλοις ἀρχέτυπος γένηται. ἀλλὰ ἀράχνης ἱστῷ τὸ μηχάνημα παραπλήσιον ὤφθη. ἤρκεσε γὰρ τοῖς ἄλλοις ἀρχιερεῦσιν, εἰς ὠφέλειαν τὰ παλαιὰ διηγήματα, καὶ οἷόν τινες πύργοι τὸν τῆς πίστεως περίβολον ἀκλινεῖς διετήρησαν. ὁ μέντοι ὕπαρχος, εἰς τὴν Καισάρειαν ἀφικόμενος, καὶ Βασίλειον τὸν μέγαν μεταπεμψάμενος, τιμῆς τε ἠξίωσε, καὶ λόγοις πρὸς αὐτὸν ἠπίοις ἐχρήσατο, εἶξαι τε τῷ καιρῷ παραινῶν, καὶ μὴ προέσθαι τοσαύτας ἐκκλησίας, δι᾽ ὀλίγην δογμάτων ἀκρίβειαν. ὑπισχνεῖτο δὲ καὶ τὴν βασιλέως φιλίαν, καὶ τὰς ἐκ ταύτης δι᾽ αὐτοῦ πολλοῖς ἐσομένας εὐεργεσίας. ὁ δὲ θεῖος ἐκεῖνος ἀνήρ, μειρακίοις ἔφη τούτους ἁρμόττειν τοὺς λόγους. ἐκεῖνοι τε γὰρ καὶ οἱ ἐκείνοις προσόμοιοι, περὶ τὰ τοιαῦτα κεχήνασιν. οἱ δὲ τοῖς θείοις λόγοις ἐντεθραμμένοι, προέσθαι μὲν τῶν θείων δογμάτων οὐδὲ μίαν ἀνέχονται συλλαβήν. ὑπὲρ δὲ τούτων, καὶ πάσας εἰ δέοι, τοῦ θανάτου τὰς ἰδέας ἀσπάζονται. τὴν δὲ βασιλέως φιλίαν, μέγα μὲν ἡγοῦμαι μετ᾽ εὐσεβείας. ἄνευ δὲ ταύτης, ὀλεθρίαν ἀποκαλῶ. τοῦ δὲ ὑπάρχου χαλεπήναντος καὶ ἀνοηταίνειν φήσαντος, ὁ θεῖος ἔφη Βασίλειος, ταύτην ἔχειν εἰς ἀεὶ τὴν ἄνοιαν εὔχομαι. ἐπειδὰν δὲ ἐξελθεῖν προσετάχθη, καὶ τὸ πρακτέον βουλεύσασθαι καὶ τῇ ὑστεραίᾳ δηλῶσαι τὴν γνώμην, συνῆπτο δὲ τοῖς λόγοις καὶ ἀπειλή, φᾶναι λέγεται ὁ πανεύφημος ἐκεῖνος ἀνήρ. Ἐγὼ μὲν ὁ αὐτός σοι καὶ αὔριον ἥξω. σὺ δὲ μὴ μεταβάλῃς τὴν γνώμην, ἀλλὰ χρῆσαι ταῖς ἀπειλαῖς.

Valens per vxorem & hunc Eudoxium Conſtanti. epiſcopum in Arianā impietatē prolapſus eſt. Theodo. c. 12. huius. 4. libri.

ptionem. Hęc de tribus illis tantùm veluti trāſcurſim Philoſtorgius Arij propugnator conſcripſit. Diē porrò ſuam clauſit Baſilius Gratiano Romani imperij ſceptra moderante. Et quidem magnus hic Baſilius quatuor habuit fratres, Gregoriū Nyſſenæ ciuitatis epiſcopum, Petrum item & ipſum epiſcopū. duos proinde alios monaſticen profeſſos.

Caput. 19. è libro quarto Theodoriti Cyrenſis epiſcopi decerptum, Godefr. Tilmi interprete.

AT certè Valens, omnes prope modū eccleſias quum ſuo ſpoliaſſet paſtore, concitus Cæſaream contendit, cuius incolæ ſunt Cappadoces, cuius item Antiſtes erat tum Baſilius ille Magnus præfulgidum lumen orbis vniuerſi. Et quidem ille prouinciæ rectorem in hoc præmiſerat præſcripto eidem mandato, verbis vt illicibus Baſilium deduceret ad complexum mutuámve ſocietatem cum Eudoxio ineundam, alioqui non perſuaſum cogeret ſolum vertere. Quòd enim celebrem gloriam viri iſtius pridem inaudiſſet, noluit eundem verbis aggredi prior, veritus ne ſi eam impreſſionem generoſiùs exceptaſſet & à ſe depuliſſet, ceteris fieret fortitudinis exemplar. Atqui conatus hic, hæc molitio viſa denique eſt aſſimilis telæ Arachnææ. Quæ etenim à maioribus præclarè geſta paſſim narrabantur, vſum ſui ſatis idoneum præbebant cæteris pontificibus confirmandis. Nam perinde ac turres quædam immotæ ambitum conſeruabant fidei. Præfectus porrò ſimul atque peruenit Cæſariam, accitum ad ſe Baſilium hunc magnum digno excepit honore verbiſque erga ipſum vſus blandiſſimis, tempori ſe vt accommodaret, hortabatur, neque tot adeò eccleſias impendenti periculo excidij exponeret in gratiam ſubtilium aliquot dogmatum. Quin & pollicebatur initurum ab imperatore haud vulgarem amicitiam, per quam ſe parario in multos conferenda eſſent beneficia. At certè vir ille eximius reſpōdit ſermones eiuſmodi competere pueriliter agentibus. Illi etenim, quiq; aſſimiles ſunt eis, auidè inhiant iſtis pollicitationibus: contrà, qui diuinis eſſent eloquiis innutriti ne vnam quidem diuinorum dogmatum ſuſtineant labefactari ſyllabam. magis verò pro tuenda horum integritate, ſi res ferat, interriti & alacres adituri ſint innumeras ſpecies mortis. Et quidem inire imperatoris amicitiam permagni eſſe duco, ea tamen iuncta ſi ſit pietati, qua ſine exitialem eſſe contenderim ac pernicioſam. Libertate reſpōſi offenſus. Præfectus dixit delirum eſſe ac deſipere Baſilium: cui contrà Baſilius, Optem me æternùm laborare hoc delirio. Quúmque eſſet egredi iuſſus & vt ſecum expenderet quid ſibi cenſeret faciendum, ac poſtridie ſuum illi aperiret animum (erant autem & minæ verbis iniuſtæ) reſpondiſſe fertur vir ille omnium ore celeberrimus: Idem ipſe craſtinò ſum ad te reuerſurus: tu proinde caueto, tuam hanc immutes ſentētiam, imò quæ interminatus

ἀπειλαῖς. Μετὰ δὲ τούτους λόγους ὁ ὕπαρχος ὑπαντήσας τῷ βασιλεῖ, ἀπήγγειλέ τε τὰ εἰρημένα, καὶ τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐδίδαξεν ἀρετὴν, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἀνδρεῖον καὶ θαῤῥαλέον ἐμήνυσε. καὶ τότε μὲν σιγήσας ὁ βασιλεὺς εἰσελήλυθεν, ἐπειδὴ κατὰ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ θεηλάτους εἶδε καταπεμφθείσας πληγὰς, καὶ γὰρ υἱὸς ἀῤῥωστήσας παρ' αὐτὰς ἦν τὰς πύλας τοῦ θανάτου, καὶ τὴν γαμετὴν διάφορα ἐπολιόρκει παθήματα, καὶ τὴν αἰτίαν ἐπέγνω τῶν σκυθρωπῶν, τὸν θεῖον τοίνυν ἄνθρωπον ὃν κολάσειν ἠπείλησε, ἐλθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν ἠντιβόλησεν. οἱ δὲ στρατηγοὶ τοῖς βασιλικοῖς διηκόνουν προστάγμασι. τότε μὲν ὁ μέγας βασίλειος καταλαβὼν τὰ βασίλεια, καὶ τὸν τοῦ βασιλέως υἱὸν παρ' αὐτὴν ὄντα τὴν τελευτὴν θεασάμενος, πρὸς ζωὴν τοῦτον †ὑποστρέψειν ὑπέσχετο, εἰ τοῦ παναγίου βαπτίσματος διὰ τῶν εὐσεβούντων ἀξιωθείη. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐξελήλυθεν. ὁ δὲ τὸν ὅρκον κατὰ τὸν ἀνόητον μεμνημένος ἡρώδην, τοῖς συμπαροῦσιν αὐτῷ ἐκ τῆς συμμορίας Ἀρείου βαπτίσαι τὸ παιδίον προσέταξεν, ὁ δὲ παραυτίκα τοῦ βίου τὸ τέλος ἐδέξατο. Μεταμεληθεὶς δὲ Βάλης, καὶ τὴν ἐπιβλαβῆ τῶν ὅρκων ἀλήθειαν λογισάμενος εἴς τε τὸν θεῖον νεὼν εἰσελήλυθε, καὶ τῆς τοῦ μεγάλου βασιλείου διδασκαλίας ἀπήλαυσε, καὶ τῷ θυσιαστηρίῳ τὰ εἰωθότα προσενηνόχει δῶρα. Καὶ εἴσω δὲ αὐτὸν τῶν θείων παραπετασμάτων ἔνθα καθῆστο, γενέσθαι κελεύσας, πολλοὺς πρὸς αὐτὸν, περὶ τῶν θείων δογμάτων ἐποιήσατο λόγους καὶ δὴ λέγοντος ἤκουσε. παρῆν δέ τις Δημοσθένης καλούμενος τῶν βασιλικῶν προμηθούμενος ὄψων, ὃς τῷ διδασκάλῳ τῆς οἰκουμένης ἐπιμεμψάμενος ἐβαρβάρισεν. ὁ δὲ θεῖος βασίλειος, μειδιάσας, ἐθεασάμεθα, ἔφη, καὶ Δημοσθένην ἀγράμματον. ἐπειδὴ δὲ πλέον ἐκεῖνος δυσχεράνας ἠπείλησε, σὸν ἐστιν. ἔφη ὁ μέγας βασίλειος, τὸ τῶν ζωμῶν καρυκείας φροντίζειν. Δογμάτων γὰρ θείων ἐπαΐειν οὐ δύνασαι βεβυσμένας ἔχων τὰς ἀκοάς. ταῦτα μὲν οὖν πρὸς τοῦτον ἔφη. ὁ δὲ βασιλεὺς οὕτως ἠγάσθη τὸν ἄνδρα, ὡς καὶ χωρία κάλλιστα, ὧν εἶχεν αὐτόθι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ φροντιζομένοις δωρήσασθαι πένησιν, οἳ τὸ σῶμα ἅπαν λελωβημένοι, πλείονος ὅτι μάλιστα θεραπείας προσδέοντα. τὴν μὲν οὖν πρώτην τοῦ Βάλεντος προσβολὴν οὕτω διέφυγεν ὁ μέγας βασίλειος. ἐπειδὴ δὲ πάλιν ἧκεν αὐτὸς, καὶ τῶν προτέρων ἐπιλελησμένος, ὑπὸ γὰρ τῶν ἐξαπατώντων ἐπολιορκεῖτο τὴν γνώμην, τὸ τῶν ἐναντίων αὐτοῦ αὖθις γενέσθαι μερίδος προσέταξεν, εἶτα μὴ πείσας τὸν περὶ τῆς ἐξορίας γραφῆναι νόμον ἐκέλευσε. τοῦτον δὲ τῇ χειρὶ πειραθεὶς βεβαιῶσαι, οὐδὲ μίαν

† Rectiùs, ἀναστρέψαι rediturum, reuerſurum eſſe ad vitã.

interminatus es, vide vt exequaris. His prolatis ſermonibus quum poſt imperatori occurriſſet præfectus: quæ reſpondiſſet Baſilius, renunciauit, ſimul & indicauit quanta viro illi ineſſet virtus, ſignificans virili eum eſſe præditum & ad omnia præſenti animo. His interim ſilentio preſſis imperator ingreſſus Cæſariam eſt, quandoquidem ſenſit dei iudicio plagas in familiã ſuam inuectas. Etenim filius eò morbi adductus erat, vt iam portas mortis proximè attingeret: vxor inſuper multimodis obſidebatur animi intemperiis. Idem comperta totius ſui mœroris ac triſtitiæ cauſa hominem planè dei cui fuerat interminatus irrogaturũ eſſe ſe pœnas, ſupplex iam factus orat, domũ ad ſe vt veniret. Imperiali mãdato obſequuti ſunt duces exercitus. Et quidem tunc Baſilius Magnus quum in regiam perueniſſet, filium imperatoris conſpicatus moribundum iam, hunc pollicebatur reſtitutum iri vitæ, ſi modò ipſum iuberet per pietatis cultores compotem fieri ſanctiſſimi baptiſmatis. His ille dictis egreſſus eſt. Cæterum imperator exemplo illius mente capti Herodis, nempe per iuramentum initiatus, baptizandi pueri delegat negotium iis qui aderant Arianæ factionis, qui mox finem accepit vitæ. Valens denique pœnitentia ductus quum tacitus reputaſſet, quàm eſſet ſibi detrimentoſum tueri voluiſſe veritatem præſtiti à ſe iuramenti, templum deo ſacrum ingreſſus Baſilij Magni doctrina perfruitus eſt, & ad aram quæ pro more ſolenni conſuerunt, dona obtulit. Virum porrò acciri ad ſe iubet intra aulæa, vbi loci reſidebat, cumq; eodem de diuinis dogmatibus fuſiſſimè ediſſeruit, ſimul & diſſerentem audiuit. Ibi loci aderat vnus aliquis Demoſthenes nomine, qui & imperatori erat ab epulis. Hic in doctorem orbis vniuerſi quum intendiſſet reprehenſionem, commiſit barbariſmum. Illi quum blandè arriſiſſet ſacer Baſilius. Vidimus, ait, & Demoſthenem literarum rudem. Ille indignabundus quum interminaretur, Tui eſt officij, ait Baſilius, ſolicitam agere curam condiendorum iuſculorum & cupediorum. Aures enim quum tibi ſint iſtis ſordibus oppilatæ, neutiquam vales percipere dogmata hæc ſanctiora. Et hæc ſanè ad illum Baſilius. Proinde imperator tanta eſt admiratione proſequutus Baſilium, vt & ei luculentos agros prędiaq; quàm optima dederit quæ ibidẽ habebat, eroganda pauperibus quos alebat Baſilij prouidentia, quorum vniuerſa corporis compages vitiata ac mutila multò maiore egebat curatione. Hoc ſanè pacto primam in ſe Valentis impreſſionem Magnus vitauit Baſilius. Atqui idẽ altero ſuo aduentu priorum omnium oblitus (Sycophantæ enim & impoſtores ipſius oppugnarant mentem) imperauit rurſum, vt in diuerſam nempe Arianorum partem tranſiret Baſilius, in quem denique nullis perſuaſum verbis iuſſit legem perſcribi de relegando in exilium. Eam dum adnititur communire ſuæ manus ſubſcriptione, ne vnius quidem apicem ele-

Locus hic pendet ex initio. ca. 13 huius lib. 4.

μίαν στοιχείου κεραίαν διέτεινεν. ὁ γὰρ κάλαμος συνετρίβη, ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος κάλαμος, ταυτὸ τὸ πάθος ὑπέμεινε, καὶ βεβαιῶσαι τὸν δυσσεβῆ νόμον ἐκεῖνον ἐφιλονείκει, ἐσείσθη μὲν ἡ δεξιὰ καὶ τρόμον ἐδέξατο. Δείματος δὲ πλήρης ἡ ψυχὴ γενομένη, ἀμφοῖν ταῖν χεροῖν τὸν χάρτην διέρρηξε. Καὶ πέπεικε τῶν ὅλων ὁ πρύτανις ὡς καὶ τοὺς ἄλλους αὐτὸς συνδέδωκεν ἐκεῖνα παθεῖν καὶ τοῦτον τῶν ἐπιβουλῶν ἀπέφηνε κρείττονα, διὰ μὲν τῶν περὶ τοῦτον γεγενημένων τὴν δύναμιν τὴν οἰκείαν δεικνύς. διὰ δὲ τῆς ἑτέρας οἰκονομίας τὴν ἀρίστων ἀνδρῶν τὴν ἀνδρείαν κηρύττων.

Κεφ. Κ. Ἐνταῦθα μὲν οὖν ὁ Βάλης προσβαλὼν τῆς ἐλπίδος ἐψεύσθη. ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ Ἀθανασίου τοῦ νικηφόρου μετὰ τοὺς πολλοὺς ἀγῶνας, καὶ τοὺς ἰσαρίθμους στεφάνους, λῦσιν τῶν πόνων εἰληφότος, καὶ τὰ λοιπά.

apicem elementi abſoluit. (Contritus enim eſt calamus) quam eandem affectionẽ vbi ſenſit calamo alteri accidiſſe, ſed & tertio, nihiloſecius contẽdebat pro virili legem ſancire aduerſus pios decretam: donec cœpit illi dextra cõcuti & intremiſcere. Deniq; chartã manu vtraque arreptam timoris plenus diffregit: ac proinde rerum omnium diſpenſator deus perſuaſit re ipſa ac docuit ſuo vnius indultu permiſiſſe, aliisvt acciderint afflictiones, hunc interim pronuncians ſuperiorem inſidiantium dolis: per huius quidem præclarè geſta ſuam ipſius declarans virtutem, per priorem vero diſpenſationem palàm prædicans virorum longè optimorum fortitudinem.

Et quidem parte hac quum impreſſionem Valens intendiſſet in BASILIVM, ſpe fruſtratus eſt ſua: Alexandriæ verò Athanaſius quum victricem per omnia palmam reportaſſet & poſt crebriùs repetitos agones quibus totidem reſponderent coronæ, perfunctus eſt pondere laborum. Et reliqua. Cap. 20.

INDICES OMNIVM QVAE IN HIS DVOBVS DIVI BASILII TOMIS HABENTVR, ACCVRA- *tiſſimè congeſti. Primo quidem loco res ſententiáſque habes lector ſcitu digniſſimas, Altero autem Scripturæ ſacræ locos aliquot obiter ab ipſo Baſilio explicatos ac dilucidè, ut ſolet omnia, enarratos, Tertio uerò homœoſes, quarto itidem parœmias authori familiares. Poſtremum deniq; locum anagraphæ epiſtolarum dedimus.*

AAronis virga. to.2.155.I
Abaridis iaculum. to.2.154.M
Abel paſtor fuit. to.1.143.G
Abimelech nomen generale regũ alienigenarum. to.1.59.B.& C
Abimelech interitus. to.1.133.A
Abnegatio ſuiipſius quæ. to.2.46.I K
Abnegatio in multis conſiſtit. to.2.47.M
Abnegaturo peculium ſuum quid faciendum. to.2.3.M
Abraham aliquando hæſitauit.to.1.147.L
Abraham amicus dei quare. tomo.1.191.I
Abrahę fides. to.2.12.E F
Abrahæ obedientia. to.2.3.G
Abſcondere peccatum eſt ægrotanti cooperari ad mortem.tomo.2.62.K
Abſentium & præſentium ratio habenda. to.2.32.E
Abſolom ſuperbus. to.1.132.L
Abſolonis praua aſtutia. tomo.1.115.I
Abſtinentia quid. to.2.51.F
Abſtinentia nimia corpus atterere, ratione caret. to.2.132.K
Abſtinentia cibi per ſe non bona. to.2.132.K
Abſtinentia quam ob rem commendetur. to.2.132.M
Abſtinentia ventris optima. to.2.112.D
Abſtinentiæ doctrina neceſſaria. to.2.51.C
Abſtinentiæ commendatio. tomo.2.51.E
Abſtinentiæ modus. tomo.2.52.F
Abundantia animæ. tomo.1.54.K
Abundare in omni opere domini quid. to.2.104.C
Abyſſus quid. to.1.5.M
circa Abyſſum errores Manichæorum. to.1.6.A
Abyſſi myſticè. tomo.1.57.D E F
Academiæ locum cur Plato peſtilentem delegit. to.1.140.C
Acceptandæ non ſunt perſonæ. to.1.130.G H
Accumbendi menſæ ratio præſcribitur. to.2.5.K.53.I K
Accuſationis flagella Baſilius ſuſtinuit. to.2.173.H
Accuſatores fidelium ſine omni examinatione fidem inuenire.to.2.173.G
Achab pœnitentia. tomo.1.147.H
Achar ſacrilegium exercitus luit. to.1.103.L
Achar terribile exitium. tomo.2.9.M
Acheloi filiæ. to.2.198.C
ἀκρασία quid. to.2.78.G
ἀκρατὴς quis Baſilio. tomo.2.51.H
Actio & cogitatio iuſti laus dei eſt to.1.59.H
Actio omnis aut degrauat, aut alleuat ad deum. tomo.1.54.D
Adam quare è paradiſo expulſus. to.1.107.C
Adam per eſcam vetitam vita ſpoliatus. to.2.5.B
Adam poſt præuaricationem cognouit Euam. tomo.2.144.A
Adæ amictum cur deus non dederit to.1.107.K
Adflictionibus quare nos deus dedat. to.1.105.G
Admittere eum an debeant fratres, qui vult apud ipſos vt proficiat commorari. to.2.81.K L
Admonitio modica ſufficit timentibus deum. to.2.170.E
Adoleſcentes quomodo inſtituendi in artificiis. to.2.189.H
Adoniæ venuſtas. to.1.132.L
Adoptionis ſpiritus. tomo.1.181.K
Adorare deum non licet niſi in aula, id eſt eccleſia. to.1.50.A
Adoraturus dominum, non debet alienari à cœtu eccleſiæ.tomo.1.52.E
Aduenarum ſuſcipiendorum ſcopus. to.2.53.H
Aduentus domini ſecundus qualis. to.2.27.F G
Aduerſarius noſter quis. tomo.2.95.C
Adulator polypodi comparatus. to.1.140.G
Adulatoris & amici diſcrimen.to.2.183.H
Adulatorum deſcriptio. tomo.1.78.A B
Adulationis ſermonem Apoſtolus vitauit. to.2.55.B
Adulteri viperæ comparantur. to.1.23.B
Aedificationem ſubditi epiſcopus curet. to.2.31.K
Aedificator myſticus. to.1.88.F
Aedium ſplendor & magnificentia taxatur. to.1.100.D
Aegon fluuius. to.1.9.K
Aegrotari ſe neſcientes. tomo.1.88.D
Aegrotis in hoſpitali quomodo miniſtrandum. to.2.87.I
Aegyptium mare quidam conati ſunt Indico coniungere. tomo.1.12.C D
Aegyptus inferior mari rubro. to.1.12.C
Aemulatio quid. to.2.78.E
Aequaliter eſſe deo quid. tomo.1.187.A
Aer aliquando cœlum dicitur. to.1.10.E F
Aer quoque terræ ineſt. tomo.1.3.G
Aerius hæreticus. to.1.195.I
Aerius. to.2.193.H

Aetate prouecta venerabiliora natura fiunt. to.2.38.K
Aetates hominis. to.1.80.F G
Aeternum eſſe quid. tomo.1. 176.D
Aetheris natura. tomo.1.4. D F F.10.B
Aetius hæreticus. to.2.179.H
Aeuum quid. to.1.176.D
Aeui futuri æternitas. tomo.1. 140.H I
Affectiones animæ non omnibus eſſe notas. to.2.73.M
Afflictiones ferendæ ob gloriam futuram. to.2.172.I
in afflictionibus philoſophandum. to.2.190.A
Afflictio à deo proficiſcitur.to.2. 26.E
Afflictorum recreatio præmio non caret. to.2.165.E F
Affectus nihil ita facunde exprimit atque ipſa animi paſſio. tomo.2. 190.I
ἀγανακτήσεως ἴδιομ. tomo.2. 78.H
Agape communionis. tomo.2. 179.B
ἀγαθωσύνης & χρηστότητος differentia. to.2.94.E
Agnominationis ſubſtantiæ vniuerſitatem non arguere diuerſitatem. to.1.173.B
Agnorum mira natura. tomo.1. 28.F G
Agricolæ munus. to.1.88.F
ἀλαζώμ quis. to.2.76.M
Alcinoi menſa. to.2.155.F
Alcmæon. to.2.154.I
Alearum luſus taxat. tomo.1. 26.K
Alexander muſica ad arma concitatus. to.1.139.G
Alexandri pudicitia & humanitas erga Darij filias. tomo.1. 139.C
Alexandri apophthegma. tomo.2. 165.B
Alexandrinus Dionyſius. tomo.1. 211.K
Aliena indagare facilius quàm propria. to.1.88.L
in Alienis philoſophari facilius quàm in propriis. tomo.2. 190.L
Alta ſapiens quis. tomo.2. 76.L M
Altaria Baſilidis Paphlagonis ſubuertuntur. to.2.173.B
Altaria cultu ſpiritali priuantur. to.2.171.L
Altum ſapiens quis. tomo.2. 76.L M
Alypius. to.2.193.H.197.D
Amabile quid proprie. tomo.1. 79.E
Amarulentia quid. tomo.2. 76.K
Amazonius. to.2.192.B
Ambitionis epitheta. tomo.2. 116.B
Ambitio morbus diabolicus. to.2. 115.I
ab Ambitione ſe remotum eſſe, quomodo quis perſuadere ſibi poſſit. to.2.105.E
Ambroſius epiſcopus Mediolanenſis. to.2.165.C
Ambroſij & Baſilij familiaritas. to. 2.165.C D
Amianton, lapilli genus. tomo.1. 83.M
Amici dei pauci. to.1.67.D
Amicitia chriſtiana in primis colenda. to.2.25.E
Amicitiæ noxiæ ſunt quæ cum malitia contrahuntur. tomo.1. 107.I
Amicitiæ particulares in monaſteriis vitentur. to.2.39.E
ex Amicitia & ſodalitio monachorum ſingulari quæ mala oriantur to.2.40.E
Amicitiam fratrum nemo facilè deſerat. to.2.179.K L
Amictum cur deus Adæ non dederit. to.1.107.K L
Amnon frater perpetuo dedecore notatus propter ſororis violationem. to.2.141.E
Amos de grege caprarum ſumptus in prophetam. tomo.2. 165.D
Amore inſanientes equo comparat. to.1.34.D
Amor ſuiipſius quid. tomo.2. 76.I
Amphibia animalia. tomo.1. 21.E
Amphilochius. to.2.187.I
Amygdalæ amaræ quomodo dulceſcant. to.1.15.L
Anachoretarum conſtitutiones.to. 2.108.K & ſeq.
Ananias in quale iudicium inciderit. to.2.38.E
Ananiæ peccatum. to.2.11.C
Αναρχία quantum mali det.tomo.2. 9.C
Anaxarchi conſtantia in tormentis. to.2.190.D
Andronicus præſes. tomo.2. 199.E
Angelus angelo maior. tomo.2. 194.M
Angelus Iacobum allocutus. to.1. 176.F
Angelus ſuus cuique adſiſtit. to.1. 75.C
Angelum filium deum à ſcriptura nominari. to.1.176.F
Angelum & genti & priuato cuique ſuum eſſe à deo deſignatũ. to.1.181.B
Angeli ante mundum creati. to.1. 2.H I
Angeli quomodo creati. tomo.1. 57.B
Angeli animæ cuſtodes. tomo.1. 85.G
Angeli hominibus dati ceu pædagogi. to.1.201.H
Angeli non ſunt alterabiles vt homo. to.1.66.K
Angelorum opus laudare deum. to.1.51.L
Angelorum perfectio. tomo.1. 203.G
Angelis demandata cura ac cuſtodia noſtræ ſalutis. tomo.2. 137.H
Anguillæ ex limo progignuntur. to.1.27.G
Anguis fœniculi paſtu lippitudinem oculorum curat. tomo.1. 27.M
Anima & mens. to.2.111.C
Anima incorporea. to.1.89.K
Anima carnis operimento obducta. to.1.87.C
Anima & templum dei eſt, & aula eius. to.1.52.E
Anima adflicta deo vicina. tomo.2. 188.C
Anima quomodo certa reddenda quòd à peccatis ſit purgata. to. 2.104.L
Anima quo pacto ſe præparet auſcultationi rerum diuinarum. to. 1.1.C D
Anima diſparata ab affectione & conſenſu corporis, viuit cum Chriſto. to.1.43.D
Anima comes & conſectatrix corporis in loco eſt. to.1.39.D
Anima brutorum ſanguis & terra eſt. to.1.24.A B
Anima brutorum genere vna. to.1. 27.I
Animæ ætates metaphoricè. to.1. 115.L
Animæ corpore vtentis proprium. to.2.170.B

Animæ

Animæ cura habenda. tomo.1. 150.L
Animæ formam quæ indicent. to. 2.139.C
Animæ incrementum. to.1.35.E
Animæ lumen deus verbum. to.1. 175.L
Animæ malum inueteratũ vix medelam admittit. to.1.42.A
Animę morbus curioſe de deo quęrere. to.1.191.H
Animæ morbus periculoſior quàm corporis. to.2.190.K
Animæ mors ignoratio dei. to.1. 117.D
Animæ opus. to.2.138.G
Animæ peſtifera mala. tomo.2 150.H I
Animæ plaga peccatum. tomo.1. 132.F
Animæ purgatio ac expiatio. to.1. 139.M
Animæ purgandæ principium. to. 2.150.I
Animæ ſalute nihil magis neceſſariũ,propter quam Chriſtus mortuus eſt. to.2.5.A
Animæ vires tres. tomo.1. 89.I
Animæ vis duplex. tomo.2. 111.E F
Animæ ſtatus quietus. to.2.150.I K
Animam corporeis oculis comprehendi non poſſe. to.1.89.K
Animam quid paſcat. tomo.2. 150.I
Animam vitæ ſtudiis & exercitiis aſſimilari. to.1.134.A
Animam non illuminatam nihil intelligere. to.1.175.L
pro Animabus aliquid impendendum. to.2.193.L
Animal quodque propriam vim & arma habere. to.1.87.H
Animalia quæ facile capi poſſunt, fœcundiora ſunt. to.1.28.I K
Animalia quæuis naturæ ductu ad ſibi commoda feruntur, noxia vero vitant. to.1.87.H I
Animalium quorundam proprietates. to.1.27.I K
Animantes ſunt naturali præditæ facultate ad tuendam & recuperandam ſanitatem. to.1.28.D
Animantium tria genera. tomo.1. 24.D
Animus nobilior corpore. tomo.2. 104.L
Animus qui dirigitur ad voluntatem dei quis. to.2.97.A
Animi promptitudo pro viribus, in rebus quantumuis minimis accepta eſt deo. to.2.22.M
Animi in virtute progreſſus, in humilitate progreſſus eſt. tomo.2. 6.E
Animi vitia non omnibus manifeſta. to.2.73.M
Animi ſinceritatem nos iuſtificare. to.2.19.F
Animi conſtantis ſpecimen. to.2. 166.F
Animi paſſio facundum reddit. to.2.190.I
Animi tranquillitas fons vberrimus virtutum. to.2.112.D
Animorum imagines per ſermonẽ exprimi. to.2.159.C
Animis ne circa varia oberremus, docet. to.2.45.I K
Annus ſolaris & lunaris. tomo.1. 19.I
Annonæ pretium augens publicæ execrationi obnoxius. tomo.1. 98.B
Anomianæ impietatis ſeminaria vnde. to.2.159.D
ἄνους quis. to.1.74.D
Antimachus multiloquus.tomo.2. 153.I
Anthimus Tyanæ ciuitatis epiſcopus. to.2.169.E.158.C
Antiſtes & antiſtita in colloquium rariſſimè deſcendat & quàm breuiſſimè. to.2.83.A
Antiſtes quo animi affectu curam fratrum gerere debet.to.2. 56.E
Antiſtes cuiuſmodi eſſe debet. to. 2.61.G H & ſeq.
Antiſtes quo animo eſſe debet in his quæ imperat. tomo.2. 81.M & ſeq.
Antiſtes perſonam Chriſti ſuſtinet to.2.120.M
Antiſtes nullum admittere debet in familiam non conſciis fratribus. to.2.83.C
Antiſtes lapſus ſi quando fuerit, admoneatur per fratres eminentes. to.2.55.F
Antiſtitis conſilia non exquirenda à fratribus. to.2.62.B
Antiſtitis officium. to.2.122.H I
Antiſtes in obiurgationibus quam rationem teneat. to.2.63.F G
Antiſtitis miniſterium ſuſcipere inferiores non reformident.to.2. 56.G H
Antiſtiti quàm terribile iudicium immineat,ſi fratres delinquentes non coarguat. to.2.55.A
Antiſtite abſente, ſit qui vices illius ſupplere poſſit. tomo.2.62. D & ſeq.
ἀνθήλιοι. to.1.18.B
Anthropomorphitarum de deo recellit opinionem. tomo.1. 30.M
Antitechni. to.2.186.E
ἀντιπελάργωσις quid. tomo.1. 25.E
Anſeres vigiles. tomo.1. 26.B C
Anus & adoleſcentula idem peccatum ſi incurrerint, an eidem animaduerſioni vtraque obnoxia ſit. to.2.80.D E
Anyſius Euippij alumnus. tomo.2. 153.B
Apibus naturæ lex innata. tomo.1. 126.A
Apum natura & ſolertia. tomo.1. 24.K L M.25.A B.126.A to. 2.9.C
Aphricanus. to.2.191.D
ἄφρων καὶ ἀνόητος quomodo differant. to.1.74.C
Apollinarius taxatur. tomo.1.10.I 165.M
Apollinarius vir eloquens. tomo. 2.174.M.ſcripſit de reſurrectione fabuloſe.Ibidem. errores. to. 2.175.A
Apollinarij quæ laudarit & vituperarit Baſilius to.2.182.C D
Apoſtatæ cur vitandi. tomo.2. 123.A
Apoſtatas quomodo antiſtes tractet. to.2.122.L M
Apoſtaſia tractatur. tomo.2.119. B C & ſeq.
Appetitus quare attributi corpori. to.2.111.H I
Appetitio cibi naturalis quare ſit. to.2.52.I
Aqua cur vnum in locum congregata ſit to.1.12.B
Aqua terræ quoque ineſt.tomo.1. 3.G
Aqua è petra promanans cuius figura. to.1.201.L
Aqua ſalubris à corpore Iulittæ. to.1.94.A
Aquæ lauacrum quid ſignificet. to. 1.211.M.212.A
Aquæ neceſſaria creatio. tomo.1. 9.H I
Aquilæ natura. to.1.25.H I
Aquæ potus neminem in crapulam impellit tomo.1. 84. F. & eius commoditas. Ibidem

Aquæ an ſuper firmamentum eſſe poſſunt. to.1.8.L M
Aquæ ſpirituales, ſancti doctores. to.1.50.G
Aquæ metaphoricos hanc vitam ſignificant. to.1.116.F
Aquarum copia tanta cur. tomo.1. 9.E F G
Aquarum collectio quomodo facta ſit. to.1.12.D E F
Aquarum congregatio quomodo vna, & vnus locus. tomo.1. 12.G
Aquatilium genera. tomo.1. 21.H I
Aquila ſanctum deſignat. tomo.1. 51.G
Araxes fluuius. to.1.9.I
Arbitrium liberum ad reſiſtendum diabolo. to.1.163.H
Arbitrium liberum, locum non obtinet, vbi neceſſitas & fatum dominantur. to.1.19.D
Arbores ramis longiſſimis præditæ, earum radices profundiores ſunt. to.1.15.K
Arbores animalia non ſunt, quanuis viuere dicantur. tomo.1. 21.D
Arborum nullæ infructuoſæ. to.1. 15.D E
Arborum inter ſe varia ratio. to.1. 15.I K L
Arboribus ſimile quid accidit cum ætate hominum. to.1.15.K
Archilochi vulpeculæ, to.1.140.F
Architectus myſticè. to.1.88.F
Argenteum vas. to.1.106.L
Arida appareat cur dictum. to.1. 12.K
Arida cur dicta terra. to.1.12.L M & ſeq. A B
Aries præit gregi ad paſcua. to.1. 49.E
Aries ſanctum deſignat. tomo.1. 51.G
Arietibus comparantur præſides ouilis Chriſti. to.1.49.E
Ariſtoteles cur dialogos non ſcripſerit. to.2.200.F
Ariſtoteles taxatur in definitione fœlicitatis. to.2.190.B C
Ariſtotelica quo in precio habenda to.1.168.A B
Arius. to.2.213.E
Arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed potentia deo. tomo.2. 2.F
Armeniorum mores. to.2.211.D
Arrogans quis. to.2.76.M
Arrogantia & faſtu ſe efferre, eſt diabolo ſimilem ſe facere. to.2. 6.E
Artes nobis indultæ vt occurramus infirmitati. to.2.64.D
Artes tamen non ſunt vituperandæ, ſi qui ſint qui eis abutantur. to. 2.64.K L
Artium diuiſio. to.1.3.C & earum finis. Ibidem C D
Artium magiſtri quomodo delinquentes diſcipulos corrigant. to.2.64.A
Artificia aſceticam profeſſionem quæ deceant. to.2.59.M & ſeq.
Aſcetæ quo animo ſint erga parentes & propinquos. to.2.56.I K & ſeq.
ἄσκιοι qui ſint. to.1.19.G
ἀσέλγεια quid. to.2.78.F G
Aſperum quid. to.1.130.F
Aſphaltites lacus. to.1.12.H
Aſphodili prata. to.2.211.F
Aſterius. to.2.191.F
Aſterius domeſticus Gregorij Nyſſeni. to.2.162.B
Aſtrologia apud Chaldæos in pretio. to.1.113.M
Aſtrologos impugnat. to.1.18.E F G H I K L M & ſeq.
Aſtutia quid. to.1.115.G
Aſtutia duplex. to.1.115.G H I
Athanaſius Ancyræ epiſcopus. to. 2.164.L
Athenæ idololatræ. to.2.211.M
Athenarum laus. to.2.210.K
Athenienſes otij notati. to.1.72.A
Athenienſium vetus conſuetudo. to.2.189.H
Athenogenis hymnus. to.1.212.C
Athleta ſpiritualis. to.1.88.G
Athletarum miſeriæ. to.1.139.G
Attentio duplex. to.1.87.I
Auarus quis. to.1.99.C D
Auarus à peculatore nihil differt. to.1.99.D
Auarus in vrbe malus cohabitator. to.1.101.C
Auarus igne voracior. tomo.1. 131.C
Auari miſeria. to.1.131.D E
Auari qui pecuniam ſuam defodiunt taxantur. to.1.100.D
Auarorum inſatiabilis concupiſcentia. to.1.101.A B
Auaros deterret à metu iudicij extremi. to.1.101.F G
Auaris cur opes creſcunt. tomo.1. 97.F
de Auaritia tractat. tomo.1.131. C D E F
Auaritia quouſque iudicanda. to. 2.76.B
Auaritia malorum omnium radix. to.2.176.L
Auaritiæ incommoda. tomo.2. 206.F G
Auaritiæ ad ignem collatio. to.1. 131.C
Auaritiæ ad inſaniam collatio. to. 1.98.E
Auaritiæ genus peſſimum eſt, nolle ea quæ facilè corrumpuntur inopi dare. to.1.99.B
Auaritiæ genus omne expurgandum. to.2.24.I
Auditus natura. to.1.90.A B
Auditus in ſacris literis. tomo.1. 116.A
Auertere faciem ſuam quomodo dicatur deus. to.1.55.C
Aues aquatiles cur planis & latis pedibus præditæ. to.1.26.E
Auium natiua muſica. to.1.39.B
Auium differentiæ. to.1.24.F G H
Auium aduncis pedibus natura. to.1.25.I
Aures quando ſepiendæ. tomo.2. 131.C
Aures binas & linguam vnam cur homini natura indulſerit. to.2. 135.E
Aurelius miles Olympij. tomo.2. 193.E
Aurum animæ blandiſſimus inſidiator, peccati pares, diaboli adminiſter. to.2.124.M
Auſcultandi præceptum. tomo.2. 5.G H
Auxilium ſolum & verum à deo. to.1.77.B
Auxilia omnis generis in Chriſto. to.1.199.C

B

BAbylonici muri. to.2. 217.L
Bactrus fluuius. tomo.1. 9.I
Balaam præter voluntatem dei non auſus loqui. to.2.169.K
Balaam deum conſuluiſſe. tomo.2. 180.M
Balaam de Chriſto. to.1.142.B
Balaam vaticinium. tomo.1. 142.E
Balena. to.1.23.E
Balenarum captandarum ratio. to.1. 31.M.32.A B
è baptiſmatis fonte ſenes tempore Baſilij leuati ſunt. tomo.2. 191.L

Baptiſmus fundamento fidei nititur. to.1.201.D
Baptiſmus per Moſen traditus. to. 1.151.G
Baptiſmus ſigillum fidei. tomo.1. 182.C
Baptiſmus teſſera chriſtiani militis. to.1.118.C
Baptiſmi Chriſti & Ioannis diſcrimen. to.1.117.E.151.F
Baptiſmi eulogia. to.1.118.E
Baptiſmi figuræ. to.1.117.I
Baptiſmi gratia per diluuium ſignificatur. to.1.52.A
Baptiſmi merſionis ternæ figura. to.1.117.K.L
Baptiſmi pacta. to.1.117.C.D
Baptiſmi ratio & virtus eſt, vt qui baptizantur & animo & verbis & opere immutentur. tomo.2. 20.B.C
Baptiſmo quoduis tempus opportunum. to.1.117.D.E
Baptiſmo cognatum tempus dies paſchalis. to.1.117.E
in baptiſmo quibus renunciemus. to.1.200.L
ad baptiſmum alta voce vocabantur catechumeni. to.1.117.E
per Baptiſmum in animabus ſanctificatorum habitatio domino præparatur. to.1.53.F
in eos qui baptiſmum differunt inuehitur. to.1.118.F
Baptizatus mox ad ferendas tentationes inſtituatur. to.2.28.C
Baptizati quid reſpondere debeant hæreticis. to.2.6.K
Baptizati quidam in proprio ſanguine. to.1.203.B
Baptizari in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. to.1.154.L
Baptizandum in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. tomo.2. 20.B
Baptizatum eſſe in mortem domini quid. to.2.96.K
βάρεις quid. to.1.69.D
Barlaam martyris agon. to.1.125. D E F & ſeq.
Baſilides. to.2.173.K
Baſilius Cæſareæ ſtuduit. tomo.2. 210.G
Baſilius omnes & præceptores & coætaneos facilè ſuperabat.to. 2.210.H I
Baſilius in exilium pulſus. tomo.2. 218.K
Baſilius libenter ſuas expoſitiones emendari vult. to.2.195.H
Baſilius non honorem, ſed honor eſt cum ſecutus. to.2.213.A
Baſilius corpora pauperum pauit & animas. to.2.214.C
Baſilius in paucis ſermone indigebat. to.2.214.I
Baſilius & Gregorius libra. to.2. 211.L
Baſilius eſt benigne exceptus Athenis. to.2.210.M
Baſilius ab omnibus pro legiſlatore habebatur. to.2.216.H
Baſilius optimus eſſe quàm videri malebat. to.2.217.F
Baſilius quibus ſtudiis adoleſcens cum eſſet ſeſe dederit, & quomodo pietati adhærere cœperit. to. 2.178.K L
Baſilius Gregorium reliquit Athenis. to.2.212.G
Baſilius qua in re ſit accuſatus. to. 2.167.M 180.D E
Baſilius accuſationis flagella ſuſtinuit. to.2.173.H
Baſilio crimen obiectum. tomo.2. 180.D E & F
Baſilius maiorem eruditionem quàm ætatem habebat. tomo.2. 210.H I
Baſilius argumentum ſermonum Gregorij. to.2.208.K
Baſilius multum celebratus laudibus à Gregorio.Ibidem
Baſilius in principio pontificatus ſacros cœpit exponere libros. to.2.212.M
Baſilius inuidis impar ſeceſſit in Pontum.to.2.213.C vbi præfuit monaſteriis.
Baſilius patriæ redditus in Cæſarienſem eligitur pontificem. to.2.212.I K
Baſilius redditus eſt ſuæ eccleſiæ. to.2.213.G H
Baſilij liber de ſpiritu ſancto.to.2. 218.H. eiuſdem de ſpiritu ſancto ſententia.to.2.219.A
Baſilius arti medicæ ſtuduit. to.2. 212.E
Baſilius populum compeſcuit. to. 2.216.M
Petri & Pauli zelum eſt imitatus Baſilius. to.2.219.M
Baſilius ſcintilla veritatis. tomo.2. 157.D
Baſilij ædes quidam deprędatus eſt. to.2.201.E
Baſilij & Gregorij calumniæ. to.2. 157.A B C
Baſilij cum Gregorio Nazianzeno amicitia. to.2.212.B
Baſilij & Gregorij Athenis celebritas. to.2.212.B
Baſilij audacia. to.2.215.M
Baſilij ad ſolem comparatio. to.2. 218.F
Baſilij Magni oratio. tomo.2. 109.K L M
Baſilij & præfecti diſceptatio.to.2. 215.I K
Baſilij cura in reficiendis pauperibus. to.2.214.B
Baſilij doctrina & eloquentia.to.2. 218.D E
Baſilij cum inuido reconciliatio. to.2.213.I K
Baſilij conſtantia. to.2.216.A
Baſilij collatio cum patribus ſanctis.to.2.219. C D E F G H I K item cum viris ſanctis noui teſtamenti.Ibidem L M.& 220.A
Baſilij certamen aduerſus inuidos. to.2.218.K L
Baſilij ab Athenis diſceſſus triſtis. to.2.212.F G
Baſilij tetrica increpatio & eruditio. to.2.218.C D
Baſilij frugalitas. tomo.2. 217.G
Baſilij Hexaemeron. tomo.2. 218.H
Baſilij conſilium in diſcendo & legendo autores. to.1.137.I K
Baſilij epiſtolas edidit Gregorius Nazianzenus. to.2.153.I
Baſilij facinus laudabile. tomo.2. 214.D E
Baſilij fides reſiſtendo hæreticis. to.2.12.D
Baſilij ſententia de Trinitate. to.2. 13.F
Baſilij recta in fide inſtitutio à teneris. to.2.179.C
Baſilij quàm ſyncera de deo fides. to.2.179.C
Baſilij ingenij acumen. tomo.2. 212.C D
Baſilij iuuentus. tomo.2. 210.F
Baſilij habitationis locus in Ponto deſcriptus. tomo.2.154. F G H I
Baſilij imitatores. tomo.2. 220.B
Baſilij parentum laudes. tomo.2. 209.C
Baſilij laudes ex parentum virtute. to.2.210.A
Baſilij laus. tomo.1.194.g to.2. 155.L.156.K L
Baſilij liberalitas. to.2.198.D E
Baſilij libertas in loquendo & regendo. to.2.213.L

Baſilij opes. to.2.217.F
Baſilij modeſtia. to.1.24.C to.2.168.B 175.I.K.L 177.B 214.L
Baſilij mors & exequiæ. tomo.2. 220.D.E.F
Baſilij ſententia de cœlo. to.1. 8.L
Baſilij ſcriptis hæretici abutebantur. to.2.174.C.D
Baſilij patria. to.2.209.C
Baſilij parentes Baſilius & Emmelia. to.2.210.A
Baſilij parentes ſeptem annis in montibus Ponticis latēt ob perſequutionem. to.2.209.F.G.& ibidem miraculoſe paſti. Ibidem.M
Baſilij pulchritudo ac cæteræ corporis dotes. to.2.210.B
Baſilij pietas. to.2.209 E
Baſilij profectio. to.1.38.F
Baſilij prudentia erga Arianos. to. 2.176.D
Baſilij ſtudium. to.2.218.E.F
Baſilij valetudo. tomo.2.172.I 176.L.M
Baſilij veſtitus. tomo.2.217.H 179.A
Baſilij victus. tomo.2.217.G
Baſilij virginitas. tomo.2. 217.H.I
Præfectus Valentis in Baſilium. to. 2.215.I
Baſilium nullum genus latuit ſcientiarum. to.2.210.I
inuidi aduerſus Baſilium bonam plebis partem concitant. tomo. 2.213.B
βαστάζειν. to.2.90.G
Beatus quis dicendus. to.2 3.C
Beatus pacificus quis. tomo.2. 94.F
Beatus homo qui ſemper eſt pauidus. to.2.41.M.& ſeq.
Beatus qui propriam plagam quam interne habet nouit. tomo.1. 54.B
Beatus nullus eſt prædicandus in hac vita. to.1.41.A
Beatum id reuera eſt, quod per ſe bonum eſt. to.1.40.L
Beati illi ſunt prædicandi qui deum præſtituunt ſibiipſis ſolidam gloriam. to.1.78.D.E
Beatorum cœtus. to.1.119.L
Beatitudinum in Chriſto exempla. to.1.60.I
Bellatores imbecilles plerumque vſus reddit. to.2.158.C
Benedicentes ore, corde autē maledicentes. to.1.78.A.B
Bene agendi exemplar inde ſumendum vnde cæteri ſumunt. tomo. 2.22.G
Benedictionis promiſſionem quæ habeant. to.2.30.A
inter Benedictionis diuinæ ſpecies pax perfectiſſima eſſe videtur. to.1.52.C
Benefaciendi facultas præciſa nobis vita functis. to.2.15.K
Benefaciendum æquo animo. tomo 2.32.F
Benefacta aliena nihil ad nos ſi officium noſtrum negligamus. to. 2.18.L.M
Benefacta nota facienda vt glorificetur deus. to.2.32.D
Benefactorum gratiæ in dantes reuertuntur. to.1.97.L
Beneficia dei ſilentio inuolui non debent, quin pro illis gratiæ agendæ. to.2.26.F
Beneficij accepti quomodo integrę gratiæ agendæ. to.2.94.K
Benignitas quid. to.2.94.E
Benignitatis dei nemo expers. to. 2.98.I
Beſeleel. to.2.215.C
Beſeleel ſermonum artifex. tomo. 2.156.C
Biantis dictum. to.1.140.H
Bibliothecas principes inſtituere debent. to.1.294.F
Blaſphemi in ſpiritum ſanctum qui. to.2.22.H.I
Blaſphemia in ſpiritum ſanctum. tomo.1.180.F.G tomo.2.22. H.I 101.K
Bombyx. to.1.26.G
Bona habitudo corporis periculoſa. to.1.140.C
Bonitas quid. to.2.94.E
Bonus deus. to.1.181.I
Bonum verè, eſt ipſe deus. tomo.1. 40.L.79.F
Bonum id ſolum expetendum & laudabile quod perpetuo durat. to. 2.159.K
Bonum eſt, quod omnia expetunt. to.1.67.C
Bonum humanum nullum ſincerū. to.1.38.L.M
Bonum eſſe difficile eſt. tomo.1. 139.H
Boni ſummi contemplatio & virtutum luculentiſſima cognitio, angelorum theſaurus eſt. tomo. 2.117.K
Boni optione non neceſſitate laudandi. to.1.118.I
Bona chriſtianorum diripiuntur. to.2.172.G
Bona multis non apparent. tomo.2. 175.M
Bona noſtra quibus relinquenda ſi vitam monaſticen amplectamur. to.2.48.L.M
Bonorum hominum afflictio à deo proficiſcitur. to.2.26.E
Bonorum conſuetudo nihil prodeſt, ſi nihil boni facimus. to.2. 18.M
Bonorum initium, fuga malorum. to.1.41.B.C
Bonorum omiſſio punitur. tomo.2. 11.I
Bonorum operum quiſque pro ſua menſura typum gerat. tomo.2. 22.G
Bonorum operum ſimus ſtudioſi. to.2.18.I
Boſporius epiſcopus. tomo.2. 184.C
Boſporius Colonias. to.2.187.L
Boues. to.1.27.M
Bouis lachrymæ. to.1.95.A
Bruta veſcebantur frugibus ante diluuium. to.1.35.K
Byzantium. to.2.210.I

C

KAκοήθεια quid. tomo.2. 79.G.H
Cades ſanctificatio ſeu ſanctū interpretatur. to.1.51.E.53.D
Cæcus quis ſit. to.1.9.D
Cæſareæ laus. to.2.210.G
Cęſares & Auguſti dicebātur Rom. imperatores. to.1.59.B.C
Cæſarius frater Gregorij Nazanzeni. to.2.185.C
Cæſarij commendatio. tomo.2. 188.I
Cain primus diaboli diſcipulus. to. 1.111.A
Calix myſtice quid. to.1.81.K
Calamitas potior quàm proſpera fortuna. to.2.188.D.190.K
Calamitas omnis propriis peccatis adſcribenda. to.1.103.L
Calamitates nobis frequenter contingunt probationis gratia. to. 1.103.L
Calamitates vim coercendi peccata habent. tomo.1. 106.L
Calamitatum ratio multiplex. to.2. 99.K

Calamus quis intelligatur. to.2. 104.D
Calamus contritus. to.2.104.D
Calceamentum dei. to.1.77.A
Calcaneum in ſacra ſcriptura vt accipiatur. to.1.73.C
Calciamenta non ſint curioſa. to.2. 54.F
Calices æquales in compotationibus. to.1.121.I
Calumnians pauperem, factorem illius ad iracundiam prouocat. to. 2.184.C
Calumnia virum humiliat. to.2. 178.H.184.C
Calumniis obſiſtendum. t.2.166.L
Calumniis non eſſe obnoxium impoſſibile. to.2.164.L
ad Calumnias non tacendum. to.2. 167.L.178.I
Calumniatorem ſcorpio comparat. to.1.34.D
Calumniatorum verba pro nugis habenda. to.2.157.H
Camelus quare longo collo ſit prêditus. to.1.28.L
Cameli docilitas to.1.28.C
Cameli natura. to.1.23.M.&. 24.A
Cancri aſtutia. to.1.22.A.B
Canis piſcis. to.1.23.E
Canis appellatur, vir imprudens. to.1.66.L
Canis ſagacitas, beneficij memoria, fidelitas, & amicitia. to.1.28. G.H.I
Cani comparat iracundos. to.1. 34.D
Canes ſibi medentur gramine. to.1. 35.M
Cantare canticum nouum. to.1. 56.D
Canticum. to.1.53.H
Cantica canticorum liber quid tractet. to.1.112.I.K
Cappadocia iuuentutis & equorum altrix. to.2.209.C
Cappadocum fides inconcuſſa. to.2.213.I
Carbones deſolatorij. to.1. 68.G
Caro & ſanguis Chriſti. to.2. 194.L.M
Caro qualis in reſurrectione. to.2. 170.D
Caro Chriſti diuinæ naturæ vnita. to.1.197.D.E
Caro carceris eſt loco. to.2. 186.F
Carnis concupiſcibile per continentiæ exercitia frangendum. to.2. 132.M
Carnis inquinatio quid. to.2. 76.F
Carnis proprium. to.2.170.C
Carnis prouidentiam non eſſe faciendam. to.2.132.M
Carnis voluntates quæ. to.2. 101.C.D
Carnis & ſpiritus perpes certamen. to.1.85.M
Carni ſubtrahenda voluptas vt augeatur animæ robur. to.1.85.M
Carnium eſus conceſſus poſt diluuium. to.1.35.K
Carniuora dentibus acutis prædita ſunt. to.1.28.L
Caſtitas coniugatis etiam ſeruanda. to.2.3.F
Caſtrantes ſeipſos taxantur. to.2. 145.M & ſeq.
Caſtrati in ætate gignendi idonea, libidine maiori vrgentur. to.2. 146.E.F
Caſus aut peccata noſtra degrauant, aut leuiora efficiunt. to.1. 43.K
καταλαλία quid. to.2.73.I
Cedrus arbor. to.1.50.K
Cedrus in bonam & malam partem apud ſcripturam. to.1.50.K
Cedri dei qui. to.1.50.M
Cedri Libani myſticè qui dicantur. to.1.50.L
Cedri Libani, aduerſarias poteſtates myſticè ſignificant. to.1.53.A
Celeuſius. to.2.192.D
Cellarij officium. to.2.87.A
Cephalenſium dux nudus è naufragio euaſit to.1.138.H
Certamina pietatis gratia. to.2. 166.E
Ceruus trahit oris reſpiratione è cauis animalia venenata. to.1. 51.F
Ceruus in ſcripturis in bonam accipitur partem to.1.51.F
Ceruus, ſanctus dicitur quod aduerſetur improbitati. to.1.51.G
Cerui natura. to.1.51.E.F
Cerui cornu ſuffitu fugantur ſerpẽtes. to.1.51.G
Cerui odorem nulla ferunt animalia venenata to.1.51.G
Cete montes magnitudine æquant. to.1.23.D
Cetorum capiendorum ratio. to.1. 31.M.32.A.B
Chananæa imitanda. to.1.118.K.L
Chariſmata dari à deo vnicuiq; ad menſuram fidei. to.2.27.C.D
Chariſmatum differentia. to.2. 27.K
χαριστήρια. to.2.188.D
Charitas erga deum à nobis vt æs alienum requiritur. to.2.44.F
Charitas erga deum nobis inſita à natura. to.2.43.L
Charitas, chriſtiani hominis peculiare quoddam inſigne eſt. to.2. 13.H.I
Charitas æqualis erga omnes tenenda. to.2.40.F
Charitas nullius indecoræ affectionis labe inquinetur. tomo.2. 139.H.I
Charitas perfecta quomodo cum gratiarum actione in malis etiam proximi conſtare poſſit. to.1. 96.D.E
Charitas nulla affectionis labe ſit inquinata. to.2.139.H.I
Charitas mutua inter nos qualis eſſe debeat. to.2.88.E
Charitas non eſt affectio ſimulata. to.2.141.B
Charitatis commendatio. to.2. 175.D.E
Charitatis dei & proximi præcepta ferè copulata. tomo.2. 45.E
Charitatis erga proximum acquirendæ formulæ. tomo.2. 88.G.H
Charitatis in deum modus. tomo. 2.94.C
& quomodo acquiratur. Ibidẽ. eius indicia. Ibidem.E
Charitatis fraternæ argumentum duplex. to.2.90.B
Charitatis præcepta. to.2.16.G
Charitatem diſſoluere quale peccatum. to.2.71.B.C
Charitatem qui habet, deum habet to.2.40.F
Charitatem qui non habet, diuina gratia caret. tomo.2. 123.G
Charitatem Chriſti erga proximum non habere quis dicatur. to.2.16.I
Charitatem ex manſuetudine & patientia conflari. tomo.2. 116.I
Charitate carere malorum omnium grauiſſimum. tomo.2. 44.F
ex Charitate nonnunquam proximum offendimus in rem eius. to. 2.16.K.L

χειροτονίαν oratio præcedat to.2.30.I.K.& ſeq.
Choaſpes fluuius to.1.9.I
χρηστότητος καὶ ἀγαθωσύνης διαφορά. to.2.94.E
Chremetes fluuius to.1.9.L
Chriſtus ab vnctione dictus to.1.82.M
Chriſtus multiuocus. to.1.167.E
Chriſtus tranſlatiue vitis to.1.50.M
Chriſtus vnicornium filius dictus. to.1.51.A.53.C
Chriſtus ſeptuageſima ſeptima generatione ab Adam in mundum venit to.1.36.G
Chriſtus vbi conceptus ſtatim natus,id eſt,perfectus homo fuit. to.1.141.I
Chriſtus humanam naturam quare induerit to.2.109.D
Chriſtus aſcenſurus in cœlum cur cibum guſtauit to.1.84.H
Chriſtus cur fleuerit to.1.91.K L. & M
Chriſtus vultus to.1.69.H
Chriſtus quomodo imago dei to.1.176.A
Chriſtus in monte ſedens percurrit Moſi legem to.2.144.D
Chriſtus quare coniugium renuerit to.2.143.M
Chriſtus quare horam & diem iudicij ignoret to.2.195.B
Chriſtus quare non permiſerit ſe prædicari ante paſſionem ſuam. to.2.194.I
Chriſti actio omnis & ſermo pietatis & virtutis regula eſt.tomo.2.109.D
Chriſti aduētus ſecundus timorem incutiet omnibus tomo.1.36.L M.
Chriſti generatio inenarrabilis.to.1.140.L
Chriſti corporis & ſanguinis cōmunicatio neceſſaria ad vitam æternam to.2.20.E
Chriſti conuerſatio omnis virtutis typus & exemplar nobis eſt. to.2.113.B
Chriſti erga nos quantus amor. to.2.205.D.E.F
Chriſti ieiunium to.1.84.H
Chriſti lachrymæ quales. to.1.91.I.K.L.M
Chriſtum laboraſſe to.2.113.I
Chriſtum axiomata ſua aliis largiri. to.1.148.D
Chriſti mortis & reſurrectionis myſterium. to.1.69.A.B.C
Chriſti vnctio to.1.68.L
Chriſtum ad impletionem veniſſe legis to.2.23.G
Chriſtum nunquam riſiſſe. tomo.2.51.K.L
Chriſtianus ab odio ſit repurgatus. to.2.16.F
Chriſtianus conſtantiam fidei ſeruare debet to.2.23.C
Chriſtianus quamuis afflictationē pro nomine domini & mandatis eius ſufferre debet. to.2.28.M
Chriſtianus voluntatem ſuam diuinæ nō præferat,ſed quę deus vult exequi to.2.18.G.H
Chriſtianus non ad oſtentationem ſcribat, ſed ad publicam vtilitatem to.2.200.E
Chriſtiani officium. to.2.16.F.G.I
Chriſtiani hominis ornamenta. to.1.143.F
Chriſtiani qualia exempla imitari debeant to.1.139.A
Chriſtianum nihil magis addecet, quàm deo benedicere in proſperis & aduerſis rebus. to.1.59.F
Chriſtiani vnde to.1.200.H
Chriſtiani ſimus non rhetores. to.2.186.B.C
Chriſtiani proprium. to.2.37.E.F
Chriſtianorum afflictio. tomo.1.128.I
Chriſtianorum cœtus. to.2.171.L
Chriſtianorum primitiuorum vita. to.1.104.M.105.A
In chriſtianos quanta ſæuierit crudelis tyrannis,tempore Gordij. to.1.126.H.I
Chriſtianiſmus quid to.1.33.L
Chryſolachanum herba to.2.187.K
Choreæ in nuptiis tempore Baſilij celebratæ to.2.187.G.H
Choros in locis ſacris conſtituere. to.1.120.C
Chuſi quare filius Iemini appellatus to.1.42.I
Cibus antequam ſumatur oratio ineunda to.2.151.F
Cibus ad victum neceſſarius ſolerti ratione inquirendus. to.2.132.C.D
Cibus non ad voluptatem,ſed ad naturæ conſeruationem. to.2.52.H.I
Cibi ſumendi hora vna,ac præſcripta ſit to.2.151.G
Cibi ſumendi ratio to.2.79.M
Cibi vſus cuiuſmodi eſſe debet.to.2.39.B
Cibum corpus grauare & morbos gignere to.2.83.A
Cibum per verbum dei & prædicationem ſanctificari. to.2.52.D
Cibum ſumens frater alium quàm alij an recte faciat. to.2.85.D.E
Cibo aliquo ſi lædatur frater & ægreferat,ſi aliud non detur,quid faciendum to.2.85.E
in Cibis ſumendis nō voluptas prędux ſit,ſed ratio quæ medicos imitetur to.2.112.M.& ſeq.
in Cibis quonampacto monach⁹ ſe gerat to.2.121.I
à Cibis quibuſdā non abſtinemus vt Iudæorum ritibus faueamus, ſed vt deliciarum vtilitatem fugiamus to.2.121.K
Ciborum non quantitas ſolum: ſed qualitas examinanda. to.2.132.B.F.G
Ciborum libidine ne vīcamur quomodo aſſequi poſſumus to.2.84.L
Ciborum qui conſectantur voluptatem tantum, ſiue copiam, peccato non vacant to.2.78.M
Cicadæ. to.1.26.D
Cicadæ pluuio tempore è terra emergunt to.1.27.G
Ciconiæ ſuos parentes ſenio confectos alunt.t.1.25.D.E.& earum pietas.Ibidem.
Ciconiarum natura to.1.25.C
Cicuta appetentiam eſitandi rabidam reprimit. to.1.14.L
Cicuta ſturni veſcuntur. tomo.1.14.K
Cinguli vſus to.2.55.G
In Cithara confiteri domino quid. to.1.56.B
Ciuitas quid. to.1.71.D.77.A
Ciuitatum interitus vnde. tomo.1.106.A.B
Clamor. to.2.87.E
Clamor iuſtorum. to.1.62.K.L
Clamare ad dominum quando dicimur to.1.55.D
Cleanthis mercenaria opera in exhauriendis fontibus. t.2.200.M
Clemens Romanus. to.1.211.K
Clinias iurare etiam verum noluit. to.1.139.D
Cœlum aerem vocari to.1.108.B
Cœlum quando inornatum. to.1.4.M
Cœlum aerem ſcriptura ſolet plærunque

runque appellare. to.1.108.B
Cœli figura. to.1.3.I
Cœli ſubſtantia quę. to.1.3. H
de Cœli ſubſtantia opiniones variæ to.1.4.D.E.F
Cœli & terræ cur meminerit Moſes tantum, non item aeris & terræ. to. 1.3.F
Cœli an plures ſint diſſeritur. to.1. 8.E. F.G
Cœli inanimes ſunt, licet laudare deum ſcribantur. tomo.1.10.L
Cœna dominica an in communi domo celebrari debeat. to.2.106 M
Cœnobio ſe tradens debet ne quæ ſe contingunt à propinquis accipere. tomo.2.91.H
Cœno bicæ vitæ commoda. to.2. 47. F G
Cœnobiticæ vitæ commoditas. to. 2.117.F G
Cogitãdo facile peccamus. tomo.1. 87.E
Cogitatio de deo poteſt laus Dei appellari. to.1.59. H
Cogitationis peccata, vt conſummata opera iudicabuntur. to.2. 138.C
Cogitationes aeriuagę non admittendæ. to.1.34.F
Cogitationes vanæ fugiendæ. tomo 1.88.H.I.K
Cogitationes bonæ & curę deo placentes vnde fit quod quaſi mentem deficiant, & quomodo ſuccurrendum ne id fiat. tomo.2. 79.L
Cogitatio rerum æquo iudici ſatis ad declarationem veritatis. to. 2.173.I
Cogitationes bonæ vnde ſit quod animum deſtituant. tomo. 2. 79.L
Cogitationes malæ reuelabuntur. to.2.138.A
Cogitationes prauæ in animo quot modis exiſtant. tomo. 2. 116. M & ſeq.
Cogitationes variæ vnde. tomo.2. 73.D
Cogitationes moderandæ. tomo.2. 111.B
Cogitationum voluntates quæ. to. 2.101.C.D.
de Cogitationibus animi moderandis. tomo.2.111.B & ſeq.
Cognitio è doctrina paratur. tomo 1.195.D
Cognoſcere ſeipſum rem difficilimam to.2. 121 C
Collationes quales fieri debeant. to.2. 194.M
Collegia ſacerdotum. to.1.126.K
Collum breue cur quibuſdam animantibus aptatum ſit. to.1.28.M
Colloquium cum inferioribus quale. tomo.2.5.I
Color corporis alius vigilanti, alius dormienti. to.1.31.C.D
Columba. to.1.24.K.
Columba, ſanctus dicitur propter innocentiam to.1. 51.G
Columbas aucupandi ars. tomo.2. 201.I. K
Cometarum generatio. tomo.1.142 F G
Comitas falſa quantum malum. to. 2.55.K
Commentaria in diuinam ſcripturam non facile admittenda. to.2. 182.D
Commercium nullum reprobis cũ deo. to.2.175.I
Comminationis ſentẽtiam quæ accipiant. tomo. 2.29 H
Communia omnia eſſe. to.1.104.M
Communia omnia ſint in monaſteriis to.2.39.E
Communicare infrugiferis operibus to.1.162.A
Communicans canere Deo laudes debet to.2.20.I
Communicans indigne dãnatus eſt. tomo.2. 20.F
Communicatio corporis & ſanguinis Chriſti neceſſaria ad vitam ęternam to.2. 20.E
Communicatio ſubſtantię in patre & Chriſto quomodo accipienda to.1. 170. H.I
Communio ſpiritalium chariſmatũ to.2. 171.L. M
Communionis neceſſitatem ex corporis ſtructura dominus docet. to.2.40. E.F
de Communione contra hæreticos patrum decretum to.2. 176.D
ad Communionem qui admittendi. to.2.175.A.B
ad Communionem an accedere audeat is cui contigerit facere quæ natura fert & conſuetudo. tomo 2.106.I
ad Communicationem corporis & ſanguinis Chriſti accedẽs, niſi rationem illam conſideret, cuius cauſa illa inſtituta eſt, vtilitatis ex ea fructum nullum reportat. to.2.20.E
Completorium to.2.59.H
Compoſitum omne diſſolubile. to. 1.80. F
Concertatio quid to.2. 78.E
Conceſſis à ſcriptura quatenus vtendum to.2.22.B.C D
Concionator euangelicus inſtituit. to.2.33.F
Conclaue orantium. to.2. 102.H
Concordia in repub. quomodo ſeruetur. to.2. 9.C
Concordiæ nomen quidã ignorant to.1.213. F
Concupiſcentia carnis continentiæ exercitio frangenda. to.2.132.M
Concupiſcentiæ prauæ morbus quomodo excidendus to.2.74.B.C
Concupiſcentiæ quî facile vitentur to.1.89. H
Condemnare neminem facile debemus to.2. 26.D
Condemnandus nullus niſi prius ipſo pręſente cauſa diſcutiatur. to. 2.26.D
Condenſum, quid to.1. 53.E.F
Condimenta vitanda vt illecebræ voluptatis to.2.132. C.D
Conditoris proprium eſt, eorũ quæ fecit curam gerere vt curentur. to.1.77.H I
Confabulandum non eſt in templis to.1.51.K
Confabulationes ſecretæ. t.2.40 G
Confeſſio cordis to.1.65.F
Confeſſio monialium qualis olim. to.2.83.A
Confeſſio noſtra de Chriſto libera & intrepida eſſe debet. tomo.2. 16.M.
Confeſſio pro gratiarum actione. to.1.54.F
Confeſſionem auricularem adſtruit Baſilius to.1.56.K.
Confeſſionem peccatorum aſſerit. to.1.54.F
Confidentia animi eſt diaboli imitatio to.2. 6.E
Confirmandi & viſitandi fideles to.2.32.F
Confiteri peccata oportet. tomo.2. 103.L. M
Confiteri peccata qui vult, an omnibus paſſim, & quibuſuis ea cõfiteri debet, an certis quibuſdam to. 2.103.L
Confiteri debet ſoror ſeniori præſente antiſtita to.2.83.A.
Confeſſio peccatorum apud quos fieri debeat to.2.96.B
Congreſſus quales eſſe debeant. to. 2.151.C

in Congreſſionibus cum ſororibus quæ ratio tenenda ſit.to.2.57.A. B. & ſeq.
Coniugatæ mulieris moleſtiæ.to.2. 135.M.& ſeq.
Coniugatorum chriſtiana vita. to. 2.35.A.B
Coniugium curarum abyſſus & cõpedes.to.2. 109.A
Coniugium quibus in peccatum reputetur to.2.140.A
Coniugij moleſtiæ. to.2.135. M. & ſeq.150. G
Coniugio liberum eſſe propriũ angelicæ naturæ to.2.38. H
Connubium legitimum quod.tomo 2.139.L.M
Conſcientia ſua cuiuſuis in iudicio accuſatrix. to.1.73.B
Conſcientiam expendendã eſſe antequam eamus cubitum.tomo.2. .39.I
Conſecrata domino cuſtodienda. to.2.21.K
Conſecratum deo vſurpari ab hominibus ſceleratum ac nefas.to. 2.76.H
Conſentiens peccãti, peccato obnoxius. to.2.75.I
Conſilium dei vt firmum ac ſtabile in nobis ſit humanę cogitationes in nobis diſſipentur. to.1.58.A
Conſilia contra fidem Chriſti inſurgentia diſſipanda. to.2.2.G
Conſiliis propriis quidam pereunt. to.1.133.A
Conſolandi modus t.1.96.I K
Conſolatio ſuper morte vxoris. to. 1.95.B.C
Conſolatio ſuper morte pueri.to.1. 94.I.& L.M. 95.A
Conſtans quisvere dicatur.tomo.1. 129.H
Conſtantia mira martyris Gordij. to.1.127.I
Conſtantinopolitana ſynodus.t. 2. 172. M
Conſuetudo pietati præiudicãs abroganda. to.2.60 F
Conſuetudo non præiudicet diuinę ſcripturæ. to.2. 180.F
Conſuetudo longo tempore roborata naturæ vires induit.t.2.46.I
Conſuetudinis vis quanta. tomo.1. 95.A B
Conſuetudinem cum quibuſuis hominibus monachum habere non debere. to.2. 114.D
Conſultatio ſiue cogitatio in corde quieſcens,radix eſt earum quę per corpus fiunt actionum.tomo 1.41. E
Contatio in bonis operibus periculoſa. to.2.18.I
Contemplatio dogmatum Chriſti potior eſt officiis quæ corpori impenduntur. to.2.109.G.
Contemplatio circa internum hominem. to.2.196.F
Cõtemplatiuam vitam acturo quid faciendum t.2.109.H
Contendendi ſtudium quid poſſit. to.2.159.D
Contentio ex æmulatione alienæ virtutis. to.2.58.A
Contentionis ſtudium quàm periculoſum. to.2.159.D
Contentiones quomodo ex animis malorum eximendæ. tomo. 2. 169.L
Contentionibus ſuis priuatis quidam fidei cauſam poſtponunt. tomo.2.190.G
Contentos homines ſua ſorte minime eſſe,docet. to.1.95. K.L
Continens perfectè quis ſit. tomo 2.51.L
Continens verus tam à corporis quàm animæ ſe paſſionibus abſtinet. to.2.207.H
Continentia quid to.2.51.M.
Continentiæ veriſſimæ finitio.to.2 51. M
Continentiæ vocabulo quid intelligat Baſilius. to.2.51.F
Continentia quę. to.2.85.A
Continentia quàm efficax. tomo.2. 52.E
Continentia tanta corpus ſuum affligere non debet monachus vt ad obeunda munera deinceps inutile ſit. to.2. 112.I
Continentia pietatis ſtudioſis neceſſaria to.2.52.C.
Continentiæ commendatio. tomo 2.51.E
Continentiæ flagella to.2.132.L.
Continentiæ lex in palæſtris data. to.1.135.G.
Cõtinentiæ modus quis ſeruari debeat. to.2.52.F
Continentiæ modus optimus.tomo 2.38.M. & 39.A
Continentia gulæ quid poſſit. tomo.2.5.F. G
Continentiam admetiendam eſſe corporis viribus. to.2.112.D
Continentia opus ei qui pietatem colere vult. tomo. 2.51.C.52.C
Contradicere deo quale peccatum. to.2.18.F
Contriſtari ad vtilitatem. tomo.2. 16.K.
Contriſtare ſpiritum dei quid. to.2 21. F
de Contriſtantibus fratres & contriſtatis. to.2.75.A.B.C
Contritio cordis quæ. to.1.63.A
de Controuerſiis obortis inter fratres. to.2.63.D.E
Contumax quo animo tractari debet à fratribus. tomo.2. 55.H.I. & ſeq.
Conuentus annui quare fiant.tomo 1.131. F
Conuerſatio Chriſti. to.2. 113.C
Conuerſatio qualis ſit inſtituenda. to.2. 54.K
Conuictus bonorum multa commoda habere to.2.47.F
Conuictus Græcorum. tomo.1. 104.M
Conuitium quid. to.2.73.G.H
Conuitia quo pacto facile ferri poſſint docet. to.1.77.E.F
Conuiuas chriſtianus remoto tumultu frugaliter ac modeſte tractare debet. to.2.23. A.B
Contumaciæ filius dicitur.tomo.2. 101. B
de Contumacibus. tomo. 2. 62. L.M
Contumeliæ facilè ferendæ methodus.tomo.1. 109. B.C. D.E.F.& ſeq.
Contumeliis pij tentantur. tomo.1. 109 B
Cooperarij gratiæ domini non contemnendi. to.2.28.A
Cor in animalibus vice fundamenti. to.1. 40.H
Cor pro mente,in ſcriptura frequẽter accipitur. to.1. 44.E
Cordis præparatio quę vera ſit.to. 2.150. H
Cordis rectitudo in quo conſiſtat. to.1.44. G.H
Cordis præparatio. to.2.150.H
Corallium, maris herba in aerem tranſlata, in lapidem dureſcit. to.1.23.C
Corinthius ſatanæ traditur. tomo 2.11. B
Cornix. to.1. 25.K
Cornices ciconiis apparent.tomo.1 25.C.D
Cornu vt accipiatur in ſcriptura. to.1.51.B.C
Corpus Chriſti & ſanguinem quo timore accipienda. to.2.89.H

Corpus domini indigne ſuſcipientes damnari. to.2.20.F.
Corpus Chriſti edere digne. tomo 1.158.A.B
Corpus & ſanguinem Chriſti quanto cum timore, quantaue animi affectione communicemus. to. 2.89. H.I
Corp⁹ Chriſti edere & ſanguinem bibere. to.1.158.H.I K
Corpus domini quomodo manducandum. to.2.20.G
Corpus ex quatuor elementis conſtat. to.2.132.D.E
Corpus noſtrum quanto pinguius, tanto grauior carcer animæ exiſtit. to.1.55.E
Corpus animæ vehiculum. tomo.1. 135.H
Corpus animæ βουλευτήριον.tomo.2 112. E.F
Corpus firmum & mathematicum, quid differant. to.1.9. A
Corpus quomodo curandum. tomo 1.37.E.F
Corpus hominis non malum. tomo 2.111. B
Corpus omne colorem ſuapte natura obtinet, & ſenſu percipitur. to.1.11.I
Corpus non nimis eſſe atterendum. to.2.132.F
Corpus ſaginatum eſt compedium ad laſciuiam. to.1.39.F
Corpus feræ inſtar cuiuſdam cohibendum. to.1.140.B
Corporis conditio bona. tomo.2. 111.G.H
Corporis harmonia. tomo. 2.132. D E
Corporis & animæ diſcrimē ingēs. to.2.5.L
Corporis integritas virginitati famulatur animæ to.2.130. D.E
Corporis vires, ſpiritus ſaluti obſunt. to.1.58.G
Corporis eſt ea exequi quæ animus recta iudicarit. to.2.113.L
Corporis officium. to.2.138.C
Corporis cura quatenus habenda. to.2.132.K.L
Corporis cura negligenda. tomo.1 139.I. K
Corporis vitium minus quàm animæ. to.2.142.D
Corpora prima elementa. tomo.1. 4.E
Corpora quare afficiuntur ſecundum lunæ variationem. tomo.1. 20.F
Corpora compoſita coniunctas habent qualitates. tomo.1. 12. M. 13. A.B
Correctio qualis eſſe debeat. tomo 1.134. C
Correctionem quo animo ſuſcipiant ij qui deliquerunt. tomo.2. 63.L
Corrigi delictum eius qui peccauit quomodo debeat. t.2. 63.I
Corruptiuum imago rei incorruptæ eſſe non poteſt. tomo.1. 31. C
Coruus pauit Heliam. tomo.1. 104.D
Coturnices elleboro veſcuntur. to. 1.14.K
Creare cor mundum quid. tomo.1. 186.G
Creare deum non manuum corporalium motu. to.1.189.D
Creare & facere in quo differant. to.1.57.I
Creatarum rerum nihil eſt ocioſum to.1.14.K
Creatio, ſiue creatura vt accipiatur in ſcriptura. to.1. 57.I
Creationis triplex genus in ſcripturis. to.2.196.B
Creationis nomen ſæpe pro renouatione ponitur. to.1.106.D
Creationis omnium principium qui tollant to.1.190.B
Creatoris æterni præ rebus conditis pręſtantia. to.1.17.C.
Creatura in duas partes diuiditur. to.1. 187.F
Creatura noua to.1.186.G
Creatura filius non eſt. tomo.1. 184.K
Creatura omnis ſui creatoris miniſtra. to.2.195.M
Creaturę in multis & per multa diuerſitatem habent. to.1.185.D
Creaturarum ex pulchritudine artifex conſideratur. to.2.196.H.I
à Creaturarum contemplatione ad creatorem conſurgendum. tomo 1.89. K
Creatis in rebus nihil ſuperuacaneum to.1.28.B C
Credere deo in modicis. tomo. 2. 17.E
Credentis proprium. to.2. 37.F
Credentibus nihil incredibile. to. 2.156. H
Crœſus pepercit pueri interfectori. to.2.199. H
Criminaturus aliquem, ſe prius ab omni vitio caſtum præſtet. tomo 2.25.E.F
Crucis ſigno ſignare quis docuerit. to.1.210.C
Crucem ſuam tollere quid. tomo.2. 46.K
Cultus rationalis. to. 2.96.C
Cupediarium quæſtum fratrum conuentus fugiat. to.2.62.C
Cupiditates è diſtractione mentis oriuntur tomo.2.122.A
Cura omnium rerum deo committenda. to.2.24.K
Cura huius vitæ quæ dicatur. tomo 2.80.K
Curioſitas vitanda. to.2.62.C
Curioſitas vitanda in rebus ad nos non ſpectantibus. to.2.171 I
Curioſitatem in quæſtionibus vitandam. to.1.3.K.L.M
Curule certamen inſimulat. tomo 1.11.G.H
Cygnis quare collum longum additum. to.1. 26.F
Cyriacus ſympresbyter Baſilij. to. 2.153. G

D

DAemon magnus, peccatū. to.1.118.L
Dęmon deus dicitur. to. 2. 194.F
Dæmones lucem veritatis reſpicere non poſſe to.1. 180.C
Dæmones quando inſultent noſtris afflictionibus to.1.54.A
Dæmones non eiiciuntur niſi oratione & ieiunio. to.1.84.L
Damnationis titulus in impiis & tyrannis ſufficiet. tomo. 2.163. A.B
Daniel ab Abacuc in lacu leonum paſtus. to.1. 104.E
Daniel Chaldaicam ſapientiam didicit. to.1.138.C.
Daniel incarnationis dei vates. to. 2.5. F
Daniel inter ſeniores. to.1.115.L.
Daniel leones ieiunare docuit. to. 1.84. A
Daniel viſiones videre non meruit, niſi ieiunio. to.1.84.K
Dandum pauperibus ex labore manuum to.2.25.A
Darius mare Aegyptium conatus eſt cum Indico committere. to. 1.12. C.D
Dathan & Abiron quare à terra deuorati to.1.106.H
Dauid adhuc hodie prodeſt. tomo 2.138.H

2.138.H
Dauid generoſe fortis. tomo.2. 151. A
Dauidis innocentia quæ. tomo. 1. 44.B
Dauid manſuetudo erga Saulem. to.1.111.D
Dauidis muſica to.1.139.M
Dauid pœnitentia. to.1.147. H.
Dauidi quare domus confuſio acciderit. to.1.106.H
Debita vnicuique reddenda. tomo 2.21.M
Decachordum myſtice quid ſignificet. to.1.56.D.
Decatelogi to.1.48 L
Decretum impium to.1.126.H
Dedicatio eccleſiæ. to.1.53. I.K
Defectionis initium. to.2.172.B
Deguſtanda omnia quæ in mēſa nobis apponuntur. tomo. 2.52. C. D.E
Dehoneſtare deum quid. tomo.2. 16.F
Deitatis vnionem non diuidi. to.1. 191.B
Delator, eum quem defert & eos quibus loquitur, & ſeipſum lædit.to. 2.175.H
Delatorum admonitio. tomo.2. 189.A
Delicati taxantur. tomo.1.140.C
Delitiæ quantum obſint. tomo.2. 52.D
Delitiæ quæ ſanctis congruant.to. 1.39.F
Delitiæ paradiſi quales.tomo.1.39. E.F.
Delitias ſalutem prodere. tomo.1. 83. I
Delitias non prodeſſe ſtulto. tomo 2.51. D
ob Delicta leuia nemo condemnandus. to.1.134.C
Delicta condonanda. to.2. 25.L
Delphini to.1. 21.I
Demens quis. to.1.74.D
Democritus ad concionandum confictus ab Ariſtophane. tomo.2. 189.K
Dentes acuti additi ſunt carniuoris. to.1. 28.L
Dentium munus. to. 1.90.B
Deſcendere dei to.1.58.C
Deſideria carnis & cogitationum. to.2.101. C.D
Deſperandum nunquam eſſe. tomo 2.72.B.C
Deſperationis remedium. tomo.2. 72.B
Detractor quis to.2.73.I.
Detractor qua animaduerſione dignus. to.2.73.K
Deus an noſtro more loquatur. to. 1.8. B
Deus prouidet omnibus. tomo.1. 22. M.28.K
Deus quare deum Abrahā ſeipſum appellauerit to.1.169.D
Deus quod ſit, primum credere oportet to.1. 169.G
Deus in ſcriptura cur vnus & ſolus dicatur to. 2.194.H
Deus ſolus ſecundum eſſentiam. to.2.194.G
Deus à nullo eſt to.1.169.I K
Deus non adoratur extra eccleſiam to.1. 52.E
Deus non eſt cuiuſuis deus. tomo 1.54. B
Deus cur benignus etiam in ingratos. to.1.97.F
Deus cur homo factus eſt. tomo.1. 141.E
Deus nihil fecit improuide. tomo 1.28.G.K
Deus quomodo dicatur auertere faciem ſuam to.1.55.C
Deus vbique videt to.1.58.D
Deus quantus ſit ſciſcitari periculoſum to.1.143.M
Deus à quibus diligatur. tomo.2. 16.E
Deus quomodo cognoſcatur.tomo 1.143. L
Deus quæ nobis tribuerit.tomo.1. 95.M.96.A
Deus eſt ſanctorum quiſque. tomo 1.144.H
Deus & ſancti quomodo imitandi. to.2.21.F
Deus qualitati obnoxius non eſt. to.2.194.F
Deus quantum nobis deprehendi poſſit to.1.122.E
Deus illocalis inuiſibilis. tomo.1. 89.K
Deus in ſcripturis ingenitus nuſq̄ dicitur to.1.183.G
Deus non ſtatim pœnam peccantibus infligit. to.1.44.I
Deus omnium rerum potens. tomo 2.110. H
Deus quouſque diligendus. tomo 2.94.B.C
Deus quomodo inclinare aurem dicatur. to.1.79. H
Deus ſolus ſua eſſentia deus, homo gratia, dæmon mendacio. tomo 2.194.G
Deus noſter refugium & virtus. to.1.70.H
Deus vnicum refugium ob diaboli inſidias to.1.70 F
Deus in terra. to.1.141. A
Dei beneficia erga nos. tomo.1.95. M.96.A B
Dei erga nos beneficia commemorantur. to.2.44. H.I.K.L.M
Dei beneficia non ſilenda, ſed pro ipſis gratiæ agendæ. to.2.26.F
Dei erga hominem beneficia.tomo 1.91. A.B
Dei dictis ſine hæſitatione credendum. to.2.17.C
Dei iuſſis non aduerſandum etiamſi pio id animo fiat. tomo. 2.18. E. F
Dei iudicia non contemnenda. to. 2.18.A.
Dei in nobis inhabitatio eſt dum eum inſidentem intus memoria complectimur. to.2.151.B
in Dei agnominationibus non temere quicquam innouandum.to. 1.173.L
Dei dona ineſtimabilia.tomo.2.27 B. C
Dei ἐγκώμιον. to.1.1.M
Dei cognoſcendi methodus. to.1. 89.I.K
Dei cognitio in hoc ſeculo imperfecta to.2.12.I.K.L
ad Dei exprimendam notionem nō vnicum vocabulum ſufficit. to. 2.13. A
Dei cognitionē apprehenſurus debet affectibus vicioſis carere.to. 1.72.A
Dei vocabulum quidam ad naturæ ſignificationem trahunt. tomo 2.181.E
Dei maieſtas incomprehenſibilis. to.2.12.I.
Dei forma to.1.29.L
Deus figuræ omnis expers.tomo.1. 31.A
Dei nomen quomodo ſanctum. to. 1.58.L
Dei patris nomen non eſt paſſionis, ſed coniunctionis to.1.177. M
Dei qui non obliuiſcitur, impoſſibile eſt eum à recta via aberrare. to.1.105.H
à Dei recordatione ſi quis excidat, quæ cauſa eſt. to.2.104.I
Dei ira, furor, &c. quomodo capiantur. to.1.64.C.D.E.
Dei ira & furor dęmones dicti. to. 1.64.D

Dei,

Dei proſpicere & deſcendere. to.1. 58.C.
Dei voluntas,eius eſt ſermo. tomo 1.8.B.C.
Dei vocem quomodo accipere debemus. to.1.50.C.52.G.& H
Deo quomodo familiares reddamur to.1.141.E
Deo vt parcamus triplex neceſſitas. to.2.41.L.M
Deo dicatum in humanum vſum retrahere,nefarium. to.2.76.H
Deo humana quadantenus aſſignāt ſcripturæ to.1.53.L
Deo habitatio præparatur in animabus ſanctificatorum per baptiſmum to.1.53.F
Deum ex omni mortalium genere aliquos eligere to.2.165.D
Deum ore confiteri debemus. to.1. 127. K
Deum incuſare non licet ob creata animalia venenata & noxia. to. 1.29.D
Deum non eſſe auctorem malorum docet. to.1.105.F.G. & ſeq.
Deum multo melius res noſtras diſpenſare quàm nos optare poterimus to.2.200.B
Deum non numero, ſed natura vna confitendum. to.2.194.E
Deū honore afficere quis dicatur. to.2.16.F
Deum eſſe dæmones negare nō poſſunt to.1.176. H
Deum laudare opus angelorum. to.1.52.E.
extra Deum exiſtens vitam beatam amiſit to.2.38.B
Deū à nobis maximopẹ debere diligi exēplis probatur.t.2.44.G.H
de Deo quid cogitandū & opinandum to.1.31.A B C
ex Deo omnia to.1.146.M
à Deo ſeparari pœnis gehennæ grauius to.2. 44.F
de Deo loqui periculoſum. tomo.2 13. A.
Dextra dei to.1.64. E
Dextrum quid ſignificet. tomo.1. 197.L
Diabolus cur ſic dictus.tomo.1.108 A.to.2.175.F
Diabolus,id eſt delator.t.2.177.D.
Diabolus à ſeipſo incitatur. tomo 1.132.H
Diabolus nunquid alicuius ſancti propoſitum impedire poſſit. to. 2.101.M.& ſeq.
Diabolus cur aduerſus nos bellum gerat to.1.107.G.H.M
Diabolus à deo nobis inimicus conſtitutus non eſt to.1.107.H
Diabolus cur princeps mundi dicitur. 108.B
Diabolus malus vnde. to.1.107.F.
Diabolus nō ſtatim creatus eſt diabolus. to.1.131.K
Diaboli natura. to.1.108.A B
Diaboli inuidia in hominem.tomo 1.131. K.L.
Diaboli methodns erga diuites. to.1. 100.A
Diaboli aſtutiæ. to.1.134.H
Diaboli aſtutia irrita facta.tomo.1. 132.M
Diaboli inſidiæ multiformes.to.1. 130.C.D
ex Diabolo patre eſt,qui peccatum admittit to.1. 69.F
de Diaconis vide. to.2.34.F
Dianæi encomion. to.2. 184.E.F
Dianij fidei confeſſio. to.2. 182.D
δίκαιον quid. to.2.98.D
Dicere,facereúe abſque teſtimonio ſcripturarum an quidpiam debeamus. to.2.70.I.K.
Dilectio erga deum quo pacto obtineatur to.2.46.A
Dilectio caput doctrinę chriſtianę. to.2.156.E.
Dilectionis erga deum indicia. to. 2.93.E
Dilectionis bonum ab Apoſtolo cōmendatur to.2.175.D
Dilectionis erga deum proprium. to.2.37.F
Dilectionis præcepta. to.2.16. G
Dilectionem dei doceri non poſſe. to.2.43.L
Diligere deum quempiam quomodo indicetur. to.2.16. D
Diligentis dominum proprium.to. 2.32.H
Dies quid. to.1.7.C.19.I
Dies horarum vigintiquatuor.to.1. 7.E
Dies Halcyonij. to.1.25.G.H
Dies cur vnus & non primus.tomo 1.7.E.F. G
Dies primus qualis. to.1.7.C
Dies dominicus imago reſurrectionis. to.1.7. H
Diei filij qui. to.2. 101.B
Diem quamlibet animæ obtenebrationem adferre to.2.150.G
Dies longiſſimi & breuiſſimi.tomo 1.19.F
Dies in metiendo tempore ſolum numerantur non item noctes.to. 1.7. D
Dies boni & mali. to.1.62.A.B
Diluculum in anima ſol iuſtitiæ oriri facit apud eum qui ipſum recipit. to.1. 71.F
Diluuium baptiſmi gratiam ſignificat. to.1.52.A
Diodorus to.2.200 E
Diodorus ſympresbyter Baſilij.to. 2.182.C.E
Diogenis Cynici dictum. tomo.2. 159. G
Diogenis dictum cum febri laboraret to.2.190.A
Diogenis dictum in ſtudioſos cultus corporis. to.1.139.K
Diogenis laus. to.1.140.E
Diogenes paſtorale poculum abiecit. to.2.200.M
Diomedis apophthegma, Ne preceris,quoniam vir eſt improbus. to.2.153.D
Dionyſij aduerſarij Sabellij errores. to.2.159.D.E.F
Diſcedendum aliquò non eſt fratri venia ab antiſtite non petita.to. 2.84.C
Diſcendum ſine pudore.to.2.151.C
Diſciplina quid. to.1. 113.H
Diſciplina duplex. to.1.113. L.M
Diſciplina præferenda multę pecunię. to.1. 113.L
Diſcipulus domini qui fieri poteſt. to.2.16.C. & quis dicatur. H
Diſcipuli domini qui. to.2.16.C
Diſcipulorū Chriſti demonſtratio. to.2.16.H
Diſcordiæ & diſſenſiones in repu. vnde. to. 2.9.C
de Diſpenſatore. tomo. 2. 87. B. C.D
Diſpenſationis origo. to.2.9.G
Diſputantes aduerſus nos, leniter & manſuete docendi à nobis. to. 2.33.L
Diſſenſio inter nos vnde. tomo.2. 9.F
Diſſimulatione non vtendū aduerſus peccantes. tomo.2. 75.K.L & ſeq.
Diues nemo, itemq́; pauper ſi tantum quiſque vſurparet, quantum ad propriæ neceſſitatis ſolatium faceret,ſuperuacaneúmque egenti tribueret. to.1.99. B.C
Diues ſuperbus taxatur. tomo.1. 89.A
Diuites cur ſint,alij vero pauperes. to.1. 99. C
Diuites auari taxant, homilia ſexta. tomo

to.1.97. & ſequen. & 99.A B C & ſeq.
Diuitum querimoniæ. to.1.97.H
Diuina natura ineffabilis. tomo.1. 122.D.E.F
Diuina natura, vt in ſeipſa eſt nullis nominibus exprimi poteſt.to. 2.181.F
Diuina myſteria ſilentio colenda. to.1.140.L
De diuinis ſemper diſſerendum.to. 2.194.B
Diuinis parua & vilia non accommodanda to.1.175.M
Diuinus auditus voce non indiget ad ſenſum. to.1.77.H
Diuinitas ab omni perturbatione aliena eſt to.1.64.C
Diuinitas vna eſt. tomo. 2.180.H. I.K
Diuinitatem prorſus negare atheorum eſt. to.2.180.H
Diuinæ naturæ maieſtas circunſcriptione complecti non poteſt. to. 1.81.C.D
Diuitiæ veræ. to.1.131.K.
Diuitiæ Chriſti. to.1.148.E
Diuitiæ contemnendæ. to.1.61.D
Diuitiarum contemptus docetur. to.1.75.G. 78.K.L.
Diuitiæ multis luxuriæ cauſa.to.1. 101. L
Diuitias animæ coaceruare. tomo 1.136. B
Diuitias non eſſe ſectandas. tomo 2.24.H
Diuortium quamobrem fiat. tomo 2.35.A.B
Doaris oppidum. to.2.153.C
Doctrina veritatis quales chriſtianos exigat. to.2.36.E
Doctrinæ chriſtianæ caput.tomo.2 156.E
Doctrinæ prauæ pernicioſis pharmacis aſſimilandæ. to.2.169. H
Doctrinæ ſacræ à prophana differentia. to.1.138.B
Doctrinam alienam ab euangelio non eſſe tradendam. tomo.2.31. D.E
Doctor ſaluti ſuorum prouideat vſque ad mortem perſeuerando. to.2.32.H
Doctor ſeipſum exemplar ad res honeſtas præſtet. to.2.31.I
Doctor ſi annũciare neglexerit,homicida eſt. to.2.75.H
Doctor in eccleſia,aliis pręfect⁹ humilitatem exerceat. to.2.33.C D
Doctoris officia. to.2.31.I K L M
Doctor miſericors ac mitis ſit. to. 2.32.I.K
Doctores mali non tolerandi.tomo 2.23. D
Doctorum præſidentia. tomo. 2. 171.L
Dogmata vetuſta veneranda. tomo 1.211.H
Dogmatum prauorũ authores plectentur. to.1.75.K.L
Dolendum cur ex officio quandoque. to.1.91.E
Dolor,mentis temulentia eſt. tomo 1.85.A
δόλος quid. to.2.79.G
Dolus quid to.1.46.B.62 E
Doloſus vir, vulpeculæ ſimilis redditur. to.1.66.L
Doloſos vrſo comparat. tomo.1. 34. D
Dominus non ſubſtantiæ nomẽ,ſed poteſtatis to.1.173.A
Dominum ſuos non deſerere.tomo 2.152.L
Domine deus meus,vox plena affectu fiduciæ. to.1.54.C
Domini erga ſeruos quomodo ſe gerant. to.2.35.K.L
Dominorum erga ſeruos officium. to.2.35.I.
Domitianus. to.2.199.F
Domus inſtar ſepulchrorum. to.2. 198.K
Domus dei eccleſia. to.1. 88.E
Donec,particulæ acceptio.tomo.1. 142. A
Donum dei etiam immeritis traditur. to.2.90.I
Donum dei comprimens, vt talentum occultans condemnatur.to. 2.77.G.H
Donum dei pecuniis non acquiri. to.2.27.B C
Donum illud ſolum deo acceptum quod puro corde offertur. tomo 1.49.C
Dono ſancti ſpiritus nobis elargito contentos nos debere eſſe. tomo.2.27.K.L
Dona dei gratis impartienda, neq; in quęſtum, neque in voluptates proprias conferenda.tomo.2.27 D.E
Dona dei incomparabilia. tomo.2. 27.B.C
Dona dantur à deo vnicuique ad vtilitatem pro rata fidei portione. to.2. 27. C
Donorum diſpenſator ſpiritus. to. 1.181.L
Donis à deo acceptis qui ſe exercuerit, idoneus qui præterea aliis donetur. to.2.27.F.
δορκὰς ἀπὸ τοῦ δέρκειν. to.1.87.L
Dormire dei. to.1.53.L
Dormiendum non tota nocte.tomo 1.94. G
Dormientium ſub dio & luna, capita humore replentur. tomo.1. 20.G
Dormitationis intempeſtiuæ cauſa, & eius depellendæ gratia. tomo 2.74. E
Dorotheus. to.2.163.I. M.165.H. 172.E
Draconum fabula. to.1.140.D
Durabile nõ eſt in memoria, quod inuitè ediſcitur. to.1.40.E.F
Durabiliora ſunt quæ longo tempore contingunt. tomo. 2. 203. I.K

E

Ebrietas animæ. tomo.1. 84.M
Ebrietas dæmon voluntarius to.1.120.D
Ebrietas dicitur quiuis affectus dimouens animum à ſtatu ſuo, vt ira dolor,metus. tomo.1.84.M. 85.A
Ebrietas manifeſtiſſimus dæmon. to.2.207.G
Ebrietas taxatur. tomo.1. homilia 14.fo.119.M.& ſeq.
Ebrietatis mala. tomo.1. 120.D.G. H.I
Ebrietas fortitudinis pernicies. to. 1.121.G
Ebrietas impudentiæ mater. tomo 1.86.A
Ebrietatis incommoda. to. 1.85. C
Ebrietatis & intemperantiæ incommoda. to.1.83.H.I
Ebrietatis incommoda.to.2.207.G
Ebrietatem ſpiritum ſanctum expellere. to.1. 85.C
Ebrij quomodo ad ſobrietatem reducti. to.1. 120.D
Ebrij gentium idola. to.1.121.H
Ebriorum valetudo to.1.121.A
Eccleſia filia dei. to.1.69 F
Eccleſia quos vitare debeat. tomo 2.174.H
Eccleſia habet omne genus artes. to.1.88.E
Eccleſia chriſtianorum per charitatem adoptatur. tomo.1.190.H
Eccleſia nauigio comparatur.tomo 2.166.K L

2.166.K.L
Eccleſiæ facies turbulentiſſima.to. 2.171.I.K.L.M
Eccleſiæ vſitatis vocabulis inhærendum. to.2.12. E
Eccleſiæ ſtatus deploratur.tomo.2. 171.B.C.D
Eccleſiæ dei conſuetudo. to.2.58.C
Eccleſiæ tempore Baſilij ſtatus. to. 2.166.L.171.B.C.I.K.L.M.173 G
Eccleſię filij. to.1.70.A
Eccleſiam ſuam epiſcopus non derelinquat. to.2.172.E
Eccleſiarum communis ſit cura.to. 2.177.E
Eccleſiarum diſſidia vnde. tomo.2. 9.A.B. C
Eccleſiaſtes Salomonis liber quid complectatur. to. 1. 112.I
Ecebolius. to.2.186.G
Edem delitias ſignificat. to.1.39.E
Edere carnem Chriſti quid ſit.to.2. 194. L
Ecdicius Parnaſſenus. to.2.153.B
Effectus eſt, quod ex materia & forma perficitur. to.1.5.D
ἐγκρατείας vocabulo quid intelligat Baſilius. to.2.51.F
εἰλικρινής. to.2.100.D. E
Elatus quis. to.2.76. L.M
Electi duo populi. to.1.58.A
Electrum. to.1.16. D
Electionem in naturam non cadere. to.2.181.E.
Eleemoſyna non differēda. tomo.1. 99.A
Eleemoſyna an mundet. to.2.101.F
Eleemoſyna an deleat omnia peccata. to.2.101.F.G
Eleemoſyna cum iniquitate acquiſita abominatio eſt coram deo. to.2. 206.H
Eleemoſynam dare mendicantibus aduenientibus an fratres debeāt. to.2.82.B.C
Elementa,cur Græcè στοιχεῖα dicta. to.1.13.B
Elementorum ſingulorum qualitates. to.1. 12.M
Eos taxat qui pauperibus nihil erogant niſi poſt mortem . tomo.1. 101.M.102.A
Elephantus. to.1.28.M
Elephanto formidoloſus eſt mus. to.1. 29.D
Elephanto quare pedes inarticulati. to.1.29.A
Elephantorum ętas. to.1.29.B
Eliſæus mutauit ſalſilaginem in aquam dulcem. to.1.94.A.B
Elleborus coturnicibus eſt cibus. to.1.14.K
Elpidius Baſilij diaconus. tomo. 2. 152.G.
Emmelia. to.2. 210.A
Encomiorum lex. tomo.1.126.D.E.
Enoch ſeptimus à generatione hominum,mortem non vidit. tomo 1.36. G.
Enoch eccleſiæ myſterium. Ibidem
Eparmata. to.2.189.L
Epicteti animus in tormentis.tomo 2.190.D
Epinicia & odæ, pro parta victoria carmina. to.1. 76.D
ἐπίνοια quid. to.1.166.M
Epiſcopatus nomen ad vernarum filios delapſum tempore Baſilij. to.2.153.B
Epiſcopus eccleſiæ lychnus. tomo 2.156.G
Epiſcopus qualis eligendus. tomo 2.151.M.& ſeq.
Epiſcopus in omnibus vitæ formam præ ſe ferat. to.2.31.I.K
Epiſcopus ædificationem ſubditi curet. to.2.31.K
Epiſcopus ciuitates & vicos circūeat. to.2.31.L.
Epiſcopus euangelicus. tomo. 2. 34. E
Epiſcopum deſignare domini eſt, noſtrum petere. tomo. 2. 167. G. H
Epiſcopo in deſignando non robur corporis,ſed doctore digna virtus ſpectanda. tomo.2.156.L
Epiſcoporum auaritiam taxat Libanius. to.2.198.G
in Epiſcopos qui ordinant ob pecuniam. to.2. 176.H.I.K
de Epiſcopis vide. tomo.2.34.E
Epiſtolarum vſus,maximum donū. to.2.165. C
Epulandi habitus. to.2.151.F
Equeſtre certamen in honorē Martis. to.1.126.M
Equitatu non eſt vſus Iſrael. tomo 1.58.G. H
Equus ſanctis non fuit in vſu. tomo 1.58.G
Equi quomodo domandi. tomo.1. 96.I.K
Eremi laudes. to.2.125.I.K.L.126. E.F.& ſeq.
Eridanus fluuius. to.1.9.K
ἔρις quid. to.2.78.E
ἐρίθεια quid. to.2.78.E
Errare à via iuſtitiæ qui nō poſſunt. to.1.105. H
Eſau per gulæ vitiū abalienatus eſt à deo, & in ſeruitutem fratri redactus. to.1. 83.I
Eſcam deo nos non commendare. to.2.132.M
Eſcarum qualitas diſcernenda. to. 2.132 A
Eſcarum copia nociua. tomo. 2. 207 F
Eſſentia quinta. to. 1.4 D
Eſurientem paſcere,inter opera miſericordiæ præcipuum. tomo.1. 104. K
Eſurientibus opitulando à peccatis abſoluemur. to.1.104.L
Euagationes mentis vnde oriantur, & earum emendatio. tomo. 2. 73.D
Euagrius Pampiani Antiochenſis filius. to.2.152 I
Euangelium libere prædicandum. to.2.31 M
Euangelium audientes & non reſipiſcentes grauius puniri. tomo 2.15 E
Euangelium & apoſtolica ſcripta ad vnum ſeruanda, neque eorum quidquam prætermittendum. to. 2.18 G
Euangelium citra inuidiam contentionémque prædicari debet. to. 2.33 E
Euangelium quomodo prædicandū ſit. to.2.32. E
Euangelium occultos animæ affectus prohibere. to.2.23.H
ad Euangelij normam quidam in Palæſtina vitæ ſuæ conuerſationem perfectam reddunt. tomo. 2. 168 A
Euangelij prędicator nō debet plus poſſidere quàm naturalis vſus deſiderat. to.2.33 H
Euangelij præeminentia præ aliis ſcripturis. t.1. 123 C
Euangelij & legis diſcrepantia.to. 2.23 H I K
Euangelij lectio quantum profit. to.2.178.K L
Euangelio vere obediens qui.tomo 2.16 B
Euangeliis contenti ſimus. tomo 2.169 K
Euangelia ediſcere qui digni habiti ſunt, quomodo hi accepiſſe hoc beneficium debent.tomo.2. 96.M. & ſeq.
Euangelicam doctrinam qui ſuſcepit,vacare debet tum animi tum corporis inquinamento.tomo.2. 16.A

16.A.
Euangeliſtas non diſſentire . tomo 2.219.B.
Euangeliſtarum in ſcribendo ordo. to.1.175. G
de Euchariſtia vide . tomo.2.20.E. F.G.H.I
Euclidis Megarenſis patientia.to.1. 139.A
Eudoxius rhetor. tomo.2.185.C.
Euentus triplices ſunt. tomo.1. 6. C
Eulalius epiſcopus. tomo.2.185.M
Eunomius Galatio. to.1.164.L
Eunomius taxatur. to.1.106. M
Eunomij arrogantia taxatur . tomo 2.200.I.K.L.
Eunuchi. to.2.215.G
Eunuchi myſtici. tomo. 2.147.I
Eunuchi propter regnum cœlorũ, cęteris praſtantiores. tomo.2. 144.L
Eunuchorum tres ſpecies. tomo.2. 144.M
in Eunuchos inuehit. tomo.2.184. H.I.
Eunuchiſmi myſtici præmiũ. tomo 2.145.I.K
Eunuchiſmum damnat Baſilius qui fit tuendæ caſtitatis gratia.tomo 2.146.M
Eupraxius. tomo.2.192.K
Eupſychi ſynodus. to. 2.157.C
Euriporum natura. to.1.20.G
Euſebius anteſignanus Arianorum. to.2.183.C
Euſebius Conſtantinopolitanus Arrianus. to.2. 174.K
Euſebius Palæſtinus. to.1.211.M.
Euſebius epiſcopus Samoſatenus. to.2.192.E.
Euſebij Neocęſarienſis laus. tomo 2.167.B. C.& ſeq.168.E.F
Euſtathius σύνεργος Baſilij.tomo.2. 151.M
Euſtathius philoſophus. tomo.2. 199. L
Euſtathius ex Sebaſtia minoris Aſię Arij ſectator. tomo. 2.174.I.K. 182.M.178.G
Euſtathius medicus. tomo.2. 180.A
Euſtochium ſophiſtes. tomo. 2. 189.C
Exacerbatio quid. tomo.2. 76.K
Exaltari à nobis deus quomodo dicitur. to.1.53.K.L
Excandeſcentia quid. tomo.2. 76.K
Excandeſcentiæ ſiue furoris proprium. to.2. 78.H
Exercitationis vtilitas. tomo.1. 139.G
Exercitationem corporis in opere faciendo honeſtam & legitimam eſſe. to.2.112. D.& ſeq.
Exhortationis vis. to.1.85.E.F
Expergefactus ad orationem ſi expergefacienti iraſcatur,qua re dignus. to.2.74.F
Exponentes pueros ſuos taxat, collatione ex Aquila ducta. tomo.1. 25.I
Extrema quæque periculoſa ſunt. to.2.131. L
Exultatiõis noſtræ in domino quæ cauſa eſſe debeat. to.1.55.K
Exultationis vocabulum in ſcripturis , animæ ingens & alacre gaudium. to.1.55.I.K
Ezechiæ medicina. to.2.64.M.

F

FAcetias ſectari non debere monachũ. to.2.116. E. F
Facies quomodo obſcuratur,& diſparet. tomo.1.82.M
Facilius nihil eſt quàm ſeipſum fallere. to.2.119. F
Facta aliorum nobis non prodeſſe. to.2.18.M
Facta bona quorũ non ſit occultare. to.2.102.I
Facta & dicta noſtra debent fulciri teſtimonio diuinarum literarum. to.2.21.C.
Facta fieri infecta non poſſunt. to. 2.199.H
Facta virorum quomodo legenda. to.1. 139.A
Factis omnibus recte, ſi vnũ defuerit,ſalutem non adipiſcemur. to. 2.96.H
Fama melior quàm diuitiæ multæ. to. 1.97. M
Fames grauiſſima Baſilij tempore. to.2.213.M
Fames quibus ex cauſis à deo immittatur. to.1.102. M
Fames ac ſqualor tempore Baſilij. to.1.102. G. H.& ſeq.
Fames humanarum calamitatum caput. to.1.104. H.I
Famis quãta vis & neceſſitas. tomo 1.104.I.K
Famis incommoda. tomo.1. 104.H
Familiaritas cum deo quomodo acquirenda. to.2.20.K
Fauſtinus Iconij epiſcopus.tomo.2. 152.K
Feneſtræ animæ. to.2.134.B
Felix quis dicatur. tomo.2. 190. C
Feſti dies ſanctorũ quare celebrandi. to.1.126. F.G
Ferę ante diluuium fructibus victitabant. to.1.35.K L
Feræ de ſe benemeritos amant naturæ ductu. tomo. 2. 90. E. 94.C
Ficorum imbecillitati quo pacto mederi poſſit. tomo.1. 15.M. & ſeq.A
Fides quid. to.2.12.E
Fides tractatur.tomo.2.17.B.C.D. E F
Fides eſt deitatis confeſſio. tomo 1.182. C
Fides & baptiſma duo ſunt modi parandæ ſalutis. to.1. 201.D
Fides in Chriſtum ſola iuſtificat. to.1.133.C
Fides quæ in deum eſt agenda præſtruere debet. to.2.116 K
Fides in deum patrem & filium dogma neceſſarium. to.1. 177.F
Fides theologiæ fundamentum. to. 1.81.A
Fidei confeſſio Baſilij. to.2.12.D. E.F.
Fidei chriſtianæ confeſſio. tomo.2. 13. D. E
Fides ſola iuſtificat. to. 1. 133.C
Fidei in confeſſione liberè agendũ. to.2.16.M
Fidei conſtantia ſeruari debet. to. 2.23. C
Fidei menſuram deus vnicuique partitus eſt. to.1.162. M. & ſeq.
Fidei virtus. to.1.80.K
Fidei verbis quidam more medicorum vtuntur. to.2.174. A.
Fideles confirmandi & viſitandi. to.2.32.F.
pro Fidelibus orãdum vt meliores quotidie fiant. to.2.32.B.C
Fidem quidam deſerunt. tomo.1. 116. K
Fide infirmioribus quomodo parcendum. to.2.23.F.
Fide non mutabilis ſit chriſtianus. to.2. 23.C
Fidendum auxilio diuino in periculo. to.2.28.I.K
Fiducia in beneplacitis Dei oſtendenda. to.2. 22.F

Figura quid. to.1.201.L
Filius ante ſæcula cum ſit, nunquã eſſe incipit. to.1.174.L
Filius quomodo non creatura. to. 2.195.L M
Filius cur dictus verbũ. t.1.123.L M
Filius Chriſtus ſubſtãtię imago eſt. to.1.183.D
Filius imago patris. to.1.170.E
Filiꝰ quomodo in ſeipſo patrẽ oſtẽdat. to.1.170.D
Filius in diuinis. to.1.122.G
Filius contumaciæ quis. to.2.101.B
Filij proceſſionis ſimile. to.1.175.M
Filium deum à ſcriptura appellari. to.1.176.F
Filium à non eſſe ad eſſe productũ. to.1.174.L
Filium genituram dicere temerariũ eſſe. to.1.173.I
Filium non eſſe facturã. to.1.172.K
Filij perditionis. to.1.42.I K
Filij prodigi hiſtoria. to.1.147.M & ſeq.
Filij ſapientiæ. to.1.42.K
Filij erga parentes quomodo ſe gerant. to.2.35.M
Filij quare quærendi. to.1.131.G
Filij diffidentiæ & iræ. to.2.101.A
Filiorum Eli peccatũ. to.2.75.L M
Filiorum procreatio. to.2.209.M
Filijs quid thezaurizandũ. t.1.131.F
Filiæ regum. to.1.69.C
Fimbriæ aureæ. to.1.69.L
Finis Chriſtianorum. to.1.72.E F
de Fine humano diuerſę opiniones. to.1.72.E
Firmamentum qua ratione cœlum. to.1.10.E
Firmamenti nomine ſcriptura, in iis rebus quę robore viribusq; exuperant vti cõſueuit. t.1.9. A & M
Firmamenti natura quæ ſit. to. 1.8. M. & ſeq.
Firmiliani libri. to.1.212.E
Flagitioſe facta quomodo enunciari conueniat. to.2.96.A
Flere cum flentibus quomodo deceat. to.1.96.L
Florum fugacitas. to.1.38.M
Fluctus animi. to.1.116.M
Fluminum ortus. to.1.9.I
Fluuius lætificans ciuitatem dei. to. 1.71.B C
Fœmina quare paſſiua & vir actiuus to.2.130.I
Fœneratores taxat. t.1.47.C.& ſeq.
Folia in arboribus. to.1.16.B
Fontiũ & puteorũ origo. to.1.9.I.
Forma dei. to.1.29.L
Formicæ ſolertia. to.1.28.B
Formicæ deſcriptio. to.2.200.K
Fortunã & fatum non admittit Baſilius. to.2.200.B
Fortuitum nihil. to.1.56.H
Frater qui in corporis debilitatem inciderit, an in hoſpitale amãdari debeat. to.2.103.I
Fratres in neceſſitate vſui eſſe. to.2. 162.D
Fratres non moleſte ferre debere ſi cum imbecillioribus mitius agatur. to.2.122.K
Fratribus quo animo ſit ſeruiendũ. to.2.88.D
Fratrũ vnus ſit animus. t.2.166.K L
Fratrũ cohabitatio iucũda. t.2.47.k
Fratrum cura ſuſcipienda. to.2.24. L M
Fratrum conuctus in vno pago plures cõſtitui an conueniat. to.2. 57.L.M.& ſeq.
Fratrũ collegia vniri vult Baſilius. to.2.58. C
Frigoris dolor. to.1.129.C D
Frigore martyres multi enecati. to. 1.128. C
Fructus illorũ, quorum labores. to. 2.41.F
Fructus pœnitẽtia digni. to.2.103.K
Frugalitas in ſuſcipiẽdis hoſpitibus ſeruanda. to.2.23.A B
Fruges multis piculis obnoxiæ antequã domũ cõportẽtur. t.1.98.I
Frumentorum mos. to.2.213.M
Fuga in hyeme & ſabbato quid. to. 2.202. H
Fugere quos debemus contrà verò imitari. to.2.21.F
Fulmina quare fiant. to.2.42.E
Furor quid. to.2.76.K
Furoris ſiue excandeſcẽtię propriũ. to.2.78.H

G

GAbaonitarum aſtutia. to. 1.115.H
Gabriel angelus quare non ceciderit. to.1.107.G
Galeæ ſpirituales. to.1.85.L
Gallinæ. to.1.24.K
Gallus gallinaceus. to.1.24.K
Gangrenorum altaria in agro ſubuertuntur. to.2.173.K
Garrulitas ocioſa. to.2.73.F
Gaudium quid. to.1.91.G
Gaudiũ in domino quod. to.2.92.D
Gaudium cui animæ à deo ingignatur. to.1.55.F
Gñatio Chriſti venerãda. t.1.140 L
Generatio diuina quomodo intelligitur. to.1.173.F G
Generationis ſenſus per ſimilitudinem. to.1.152.C D
Genethliacos perſtringit. to.1.18.C D E F G H I K L M.& ſeq.56.H
Genicula in frugibus. to.1.14.G
Genitalia membra. to.2.131.E F
Genituræ vocabulum. to.1.174.A
Genitus eſt. to.1.140.M
Gentilium librorũ lectio damnoſa. to.2.186. B
Gentiliũ libri acerbi & impotabiles. Ibidem.
Gẽtilis quomodo ad fidem perſuadendus. to.2.169.F
Gentes vnde euanuerint. t.1.178.C
Gentium impietas per fidẽ abluta. to.1.133.I
Genua flectere & erigere. t.1.210 H
Geri aliquid non recte. to.1.160.A
Gigantum arrogantia. to.1.132.L
Gigis annulus. to. 2.211.M
Gladiꝰ dei ſpiritus ſanctꝰ. t.2.196.D
Gladius piſcis. to.1.23.E
Gloria iuſti, & ſpiritꝰ in eo exiſtẽs. to.1.55.H
Gloria iuſti magna. to.1.208.B
Gloria hominum quomodo amplectenda. to.1.134.D
Gloria vana hominũ. to.1.78.C D
Gloria hominis vera quæ ſit. to.1. 133. B C
Gloria vana fugienda. to.1.34.F. to. 2.115.L M
Gloriæ inanis fugiendæ ratio. to. 1. 89.A B C
Gloriæ ĩanis cupidꝰ quis. to.2.76.F
Gloriæ inanis epitheta appoſitiſſima. to.2.116.B
Gloriæ captandæ vitium quo pacto vitetur. to.2.74.F G
Glorię humanæ cupiditate pmoueri alienũ ab homine Chriſtiano. to.2.27. H
Glorię hũanę ĩcõſtãtia. t.1.14.CDE
Gloriã & honorẽ quomodo deo offerimus. tomo.1.49.F G H I. & econtra. Ibidem.
ad Gloriã dei omnia facere quis dicatur. to.2.92.F
Gloriari de benefactis nõ debemꝰ. to.2.27. A
Gloriandum non eſt ob bona corporis aut animi. to.1.59.I
Gloriatio in dño quæ. to.2.98. A B
Gloriatio vetita. Ibidem. B
Glorificare deum quid. to.2.16.F
Gluma in frugibꝰ ad quid. t.1.14.G
Glorioſum apud homines haberi. to.1.134.D
Goliath fatui ſuperbia. to.1.132.L
Gordius militiã exercuit. t.1.126.G
Gordiꝰ Cęſariẽ. ciuis fuit. t.1.126.G

Gordius deſertū petiit. t.1.126.K L
Gordij martyris hiſtoriæ initium. to.1.126. G
ad Gordij martyrium tanto ſtudio plebs cucurrit,vt ciuitas prorſus vacua fuerit. to.1.127.G H
Graculorum inſtar vt ſint permittē dum de aquilarum volatu iudicantium. to.2.190.M
Græci ex Moſi libris aliqua didicerunt. to.2.212.F
Græcorū conuictus. to.1.104.M
Gratia dei ad ꝓprias libidines vti, peccatum. to.2.27.D E
Gratia in baptiſmo. to.1.177.F
Gratia ſpiritus ſancti nō per tenuitatem officij minuitur.to.2.156.F
Gratiæ prius agēdæ deo de his quæ quotidiana neceſſitas corporis requirit. to.2.26.I
Gratiæ diuinæ participes eſſe non poſſumus,niſi perturbationes & vitia prius eiiciamus. to.1.78. E
Gratiam dei ſupprimens vt talentū occultans condemnatur.tomo.2. 77.G H
extra Gratiam poſiti an ad deū clamare debeant. to.1.118.L
Gratiæ ſemper agendæ deo tum in proſperis,tum in aduerſis rebus. to.1.59.E F
Gratiæ deo agēdæ de iis quę ad neceſſitatem corporis ſpectant. to. 2.26.I
Gratiarum agendarum ratio pro beneficiis acceptis. to.2.94.K
Gratias in omnibus agēdas eſſe. to. 1.94.H
Gratias deo quomodo agamus etiā in calamitate.to.1.94.H I & ſeq.
Gratitudo q̄ deo ꝓbet.to.1.96.B C
Gregorius mandauit ipſo mortuo, oīa ſua pauperib⁹ dari. to.2.183.I
Gregorius nudo capite orauit.to.2. 168.E
Gregorius magnus. to.2.168. D
Gregorius Nyſſenus Nyſa abactus. to.2.153.B C
Gregorij Magni factū memorabile. to.1.212.C
Gregorij Theologi pietas. t.2.154. K.modeſtia.156.F
γριπίζειν quid. to.2.198.G H
Gruum natura. to.1.25.B C
Gubernādi modus optim⁹.t.2.191.E
Gulæ morb⁹ incurabilis. t.2.5.C D
Gulæ intemperantis incōmoda. to. 1.83.I.84.L M
ex Gulæ vitio malorū ilias. to.2.5. D E F
Gulæ vitiū non in eſcarū copia tantū ſed in voluptate atq; guſtatu. to.2.5.C
Gulam in officio ſi continueris paradiſum habitabis ſin minus, pabulum mortis futurum.to.2.5. G
Guſtus in ſacris literis. to.1.116.A
Guſtus fons voluptatum.to.2.131.K
Guſtus qualis ſenſus. to.2.132. E F & ſeq.

H

HAbitudine corporis extremè bona nihil periculoſius. tomo.1.86.H
Habitudo bona periculoſa.tomo.1. 140.C
Habitus ornatus quis. to.2.94.A
Hæreditas bona. to.1.131.K
Hæretici ſcripto oſtendāt reſipiſcētiam. to.2.173.C
Hæretici per zizaniā deſignantur. to.1.15.A
Hæretici quibus noceāt. t.2.167.D
Hæretici lenitate piorum peiores fiunt. to.2.193.C
Hæreticorū labor & ſtudiū. tomo. 2.172.D
Hæreticorū conſuetudo omnia laudare. to.1.165.C
Hæreticorum reuocatio quorundā. to.2.182.I
Hæreticorū inconſtātia. to.2.183.D
Hæreticorū mores. to.2.172.D
Hæreticis quibus rebus populus aſſueſcat. to.2.172.D
Hæreticos Chriſtianum nomē prætexere. to.2.172.F
Hæreticos eſſe arguendos & vitandos. to.2.183.M.& ſeq.
Halcedinis natura. to.1.25.G
Halcyonij dies. to.1.25.G H
Harmonia cœlorū & concentus taxatur. to.1.8.I.
Hebræorū aſtutia erga Aegyptios. to.1.115.H
Hebraica in diuinis conſulenda.to. 1.177.B
Hebraicas quaſdam voces quare interpretes non auſi interpretari. to.1.173.L
Hecatoſtologi. to.1.48.L
Heli filij interficiūtur. to.2.10.E
Helias deſerta petiit. to.2.203.L
Helias & Ioannes philoſophi.to.2. 213.C
Helias per ieiunium meruit videre dominum. to.1.83.K L
Helias quare in ſpeluncam ſeceſſerit. to.1.126.K
Helias igneos currus non expauit. to.1.117.K
Helias cū ieiunaſſet, clauſit cœlum tres annos & mēſes ſex. t.1.86.G
Helias à coruis paſtus. to.1.104.D
Helias magnæ viſionis ſpectator. to.1.83.K
Heliæ Zelotis ira. to.1.110.C
Heliſæi ieiunium. to.1.83.K
Herbæ adquid ortæ. to.2.64.F
Herbæ noxiæ cur creatæ.to.1.14.H
Hercules cum duabus mulierculis. to.1.138.K L
Herinaceus marinus futurā tēpeſtatem præſentit. to.1.22.M
Herinacei terreſtris natura.t.1.28 A
Hermogenes Cæſariæ epiſcopus. to.2.174.I K
Heſiodus taxatus. to.2.86.E
Heſiodi laus. to.1.138.G
Heſiodi egregium dictū. t.1.140.H
Heteroſcij. to.1.19.F
Hexaemeron Baſilij. to.2.218.H
Hieremiæ verbū domini factū velut ignis in interiorib. to.1.120.B
Hiericus in ora maris ſita. t.1.132.E
Hierocleus. to.2.197.D
Hieroſolyma quare exciſa.t.1.106.E
Hieroſolymitana obſidio qualis. 2.171.F
Hieruſalē in colle ſita. to.1.132.E
Hippij animus leuis. to.2.200.G
Hirūdo viſum ſibi reſtituere nouit. to.1.25.F
Hirundinis auiculæ ſolertia & genius. to.125.F
Hirundinum & olorū mythologia. to.2.153.K
Homerus breuiloquus. to.2.153.I
Homerus de Margite. to.1.139.H
Homeri poeſeos commendatio. to. 1.138.H
Homericus equus. to.2.212.H
Homo quid. to.1.32.G.46.K
Homo duplex. to.1.115.K
Homo id peculiariter eſſe cēſetᷓ ſecundum animā eſt. to.1.31. G
Homo animal natura mite & cōgregabile. to.2.45.D
Homo ſociale animal. to.2.45.D
Homo quomodo ad imaginem dei. to.1.31. G
Homo qua in re à brutis differat. to.1.120.F
Homo cur ſit erectæ ſtaturæ. to.1. 37.K L M.89.M.90.A
Homo planta cœleſtis. to.1.26.H
Homo minor mundus dicitur. to.1. 37.I
Homo ſingulis fere horis alterationi obnoxius eſt. t.1.66.H I K
Homo quàm variet. to.1.76.F G
Homo quo pacto dominatur animantibus. to.1.31.E.K.L M. 32. A B C

A B C D E F G
Homo animantibus brutis viribus inferior,ac longe ratione præſtãtior. to.1.17.A B
Hominis ętates & incrementa.to.1. 32.K L M.33.A
Hominis ætates,& alterationes.to. 1.80.F G
Hominis natura duplex.to.2.112.M
Hominis creatio ſingularis.tomo. 1.131.L
Hominis nuditatem rationis beneficio deus penſauit. to.2.203.I
Hominis proprium rationalẽ eſſe. to.1.12.L M
Hominis dignitas & præſtantia.to. 1.30.H I
Hominis prærogatiua quãta. tomo. 1.74.K
Hominis conditio quàm inconſtãs & fluxa. to.1.31.C D
Hominis caput ſurſum verſus erectum. to.1.27.H
Hominis proceritas quanta futura ſit, ex trimo puero indicatur.to. 1.32.L
Homini quid maximè peculiare.to. 2.45.D
Homini turpe ſeruire affectibus carnis,cum ipſe dominetur animantib.cæteris.to.1.31.I.K
Homines nubeculis ſimiles. to.2. 183.B
Homines hic eſſe qui dicantur. to. 1.81.H
Hominum vita duplex. to.2.3.F
Hominum tres ordines. to.1.137.K
Hominum & vitis allegoria. to.1. 15.F
Homœoſibus ex natura rerum ductis & quotidiano vſu vti poſſumus ad confirmãda tum dicta tũ facta. to.2.21.D
Homouſiaſtæ. to.2.173.M
Honor an ſit affectandus. to.2.74.I
Honorem quomodo deo offerim᷒. to.1.49.G H I.& ecõtra.ibidẽ.K
Honores & vllam prærogatiuã appetere monachus non debet. to. 2.121.F
Honorare deum quid. to.2.16.F
Hoſpites quomodo accipiendi. to. 2.52.M.& ſeq.
Hoſpitum ſuſcipiendorum ſcopus. to.2.53.H
Hoſtis veritatis variè quotidie nos impugnat. to.1.134.F G
Humana omnia inualida ſunt potentiæ dei comparata. to.1.58.G
Humanarum rerum inconſtãtia. to. 1.14.C D E.to.2.188.H I
Humanũ genus à puro homine redimi non potuit. to.1.73. D E
Humilis & ſuperbi collatio. to.2. 206. I K
Humilis animi argumentũ. t.2.58.F
Humilem animam quæ deceant.to. 2.151.D
Humiles & abiecti qui dei gratiam adiuuant,nõ aſpernãdi. t.2.28.A
Humilitas quid , & quonã pacto eã aſſequemur. to.2.92.I
Humilitas eſt Chriſti imitatio. to. 2.6.E
Humilitas animi quid. to. 2.93.I
Humilitas quædam illaudabilis.to. 1.63.A B
Humilitas Chriſti. to.1.133.L M
Humilitas tutiſſimus eſt virtutum theſaurus. to.2.116.L
Humilitas omnium virtutum contentrix. to.2.6.B
Humilitatis exercitatio in reb.contẽptiorib.eſt. to.2.104.B
Humilitatis virtus. tom.1.132.H.& ſeq.
Humilitas quomodo perſequenda. to.1.134.D E
Humilitatem & infimam conditionem ſectandam eſſe iis,qui maiorem gloriam aſſequi cupiunt in regno cœlorum. to.2.24.A
Humilitatẽ theſaurophylacion virtutum eſſe. to.2.116.L
de Humilitate tractat. to.1.132. H & ſeq.
ex Humilitate ſempiternã naſci gloriam. to.1.134.A
Hydrę fabula explicatur.to.2.147. I K
Hyemis initium. to.1.19.E
in Hyeme ſumus, cũ carnis affectus in nobis imperium obtinent. to. 2.201.H
Hymnodiæ nocturnæ. to.2.171.L
Hymnorum vis. to.2.150.I
Hymnorum & odarum cantus olim in vſu. to.2.150.I
Hypocrita quis. to.1.83.A
Hypocriſis fugiẽda docet. t.1.83.A
Hypophetæ qui. to.1.123.C

I

Iacob innocẽtia. t.1.115.F
Iacob dñs Eſau ex bñdictiõe patris. t.1.206.L
Icarius. to.2.193.A
Iconiũ ciuitas Piſidiæ. to.2.152.K
Idola appellatione dei denominari. to.2.180.M
Quiſquis gloriã diuinã illi aſſignat quod potiſſimũ colit. to.1.52.F
Idithum pſalmorum cantor erat.to. 1.77.D E
Iecur concupiſcentiæ organum. to. 2.147.M
Ieiunabãt omnes ad vnũ.t.1.85.G H
Ieiunare fratrẽ & vigilare pluſq̃ cæteri an permittendũ. to.2.85.M
Ieiunare nihil prodeſt, anima mille vitiis referta. to.1.26.K
Ieiunandũ quomodo. to.2.84.C D
Ieiunandum adhibita moderatione. to.2.112.M
Ieiunium. to.2.85.B C.86.C
Ieiunium νηστεία græcè cur ſic dictum. to.1.82.L M
Ieiunium armatura eſt, ad confligendum cum impiis ſpiritibus. to.1. 84.L
In eos qui in ieiuniis , debilitatem corporis prætexunt.to.1.83. D E
taxantur ij, qui temulentia ſeſe obruunt aduerſus futurũ ieiunium. to.1.85.M.86.A B C. & I K
Ieiunium vnum fuiſſe baptiſtæ vitã. to.1.84.G
Ieiunium omni tempore vtile. to.1. 85.G
Ieiunium prophetas gignere. to. 1. 83.I K
Ieiunium expeditus comes iter facientibus. to.1.85.K
Ieiuniũ pœnitentiæ initiũ.to.1.86.L
Ieiunium quinq; dierũ. to.1.86.I K
Ieiunium angelorum imago. to.1. 86.F
Ieiunium orationem in cœlum deferre. to.1.84.B
Ieiunium lege antiquius. to.1.83.B
Ieiunium lætitiæ quædam occaſio. to.1.84.D
Ieiunium Lazari quanti meriti. to. 1.83.D.84.G
Ieiunium non aditur per temulentiam. to.1.85.A B
Ieiunium ſanitatis maternæ habitudinis cuſtos. to.1.86.H
Ieiunium ciborũ ſumptionẽ condit ac edulcat. to.1.84. D
Ieiunij ratione non ſumenda prius crapula. to.1.85.M.86.A
Ieiunij poſſeſſio vnde ad nos. to.1. 83.F G
Ieiunium cuiuis hominum ordini & conditioni vtile. to.1.86.H
Ieiunium laudabile quod.to.1.86.L
Ieiunij ἐγκώμιον.t.1.83.I K.84. B.85. C D.86.C D
Ieiunium verum quod. tomo.1.84. M.86.L
Ieiunij laudes recitantur. to.1. 82. K L M & ſeq.

Ieiunij laus à vetuſtate. to.1.83. B
de Ieiunij laude epilogus. tomo.1. 86.F
Ieiunij antiquitas. to. 1.83. B C D & F G
Ieiunij commoda. to.1.86.D E
Ieiunij ſimulachrum erat vita in paradiſo. to.1.83.C
Ieiunij virtus, efficacia & vtilitas. to.1.83.H I K.85.G
Ieiunio opus non haberemus ſi Eua à ligno ieiunaſſet. to.1.83.C
Ieſus ſaluator interpretatur. to.1. 141.I
Iemini, dexter ſiue dextra. tomo.1. 42.H
Ignauia quantum malum. tomo. 2. 59.B
Ignis neceſſaria natura. to.1.9.H
Ignis in corporibus latitans innoxius eſt, cum egreſſus fuerit, ipſa conſumit. to.1.3.G
Ignis ſpiritalis vis. to.1.164.G
Igni natura, non voluntate calefacere ineſt. to.1.179.K
in Igne duo potiſſima. to.1.51.D
Igne conflagrabunt omnia.tomo.1. 9.L
Ignominia vnde naſcitur. tomo.2. 6.E
Ignorãter peccãs pœnæ obnoxius. to.2.77.C
Ignorantiæ ſummæ ſignum. to. 1. 166.D
Ignoratio ſui. to.1.88.D
Illuminati ad meliora opera præparantur. to.1.186.G
Imago dei quomodo intelligatur. to.1.30.M
Imago dei Chriſtus. to.1.145.L M
Imago inuiſibilis dei quomodo intelligitur. to.1.175.M
Imaginẽ dei per affectionum alienationem recipere. to.2.38.C
Imaginẽ dei quomodo amittimus, eamq; recuperamus. to.2.D E
Imaginem dei deſœdatam in animo quomodo reſtituemus. tomo.2. 38. C
Imaginẽ dei non referimus in corpore noſtro. to.1.31.C
Imagines rerum viſibilium apprehendere nequimus. to.1.146.L
Immaculatus quo differat à faciente iuſtitiam. to.1.45.K L
Immortale quomodo in deo accipiendum. to.1.168.C
Immunditia quid. to.2.78.F
Imitatores Chriſti qui. to.1.202.H
Imperata quatenus exequẽda. to.2. 83.G
Imperatiuus loquendi modus in ſacris literis ſæpe pro vaticinandi modo vſurpatur. to.2.98. G
Impertibile quid. to.1.168.I
Impij quomodo vitãdi. to.2.163.A
Impiorum multiiuga præſtigia. to. 1.125.I
Impietas proprie dicitur in deũ peccatum. to.1.41.E
Impiorum in conſilium qui abeant. to.1.41.E F
Imprudens quis dicatur. tomo. 1. 74.C
Inanis ab inimicis decidit, q ex gratiæ Chriſti plenitudine excidit. to.1.43.C D
Incantatoribus non fidendum. to.1. 70.I
Incarnatio dñi ĩmaculata. t.1.142.I
de Incertis nõ iudicandũ. t.2.26.C
Inceſſus animum indicet. t.2.151. D
Inclemens eſt qui fratrem nõ arguit peccantem. to.2.71.D
Incommodũ quoduis pro nomine domini & mandatis eius Criſtianus ſuſtinere debet. to.2.28.M
Inconſtantia aſſimilis iumento molæ alligato. to.2.115.G
Incontinens quis. to.2.51.H
Incontinentia quid. to.2.78.G
Incontinentiæ malum. to.2.86.D
Incorporale loco non circunſcribitur. to.1.39. C D
Incorporeum in deo quomodo accipiendum. to.1.168.C
Incorruptibile quomodo in deo accipiendum to.1.168.C
Incorruptibile figurari nequit in re obnoxia corruptioni. to.1.31.C
Incorruptibilis deus quare dicatur. to.1.167.G
de Incredulis diſcedendum quãdo. to.2.34.B
Incredulis nullam veniam relinqui. to.2.11.F
Increpandi ratio quæ tenenda. to. 2.151.C D
Increpandus frater quo animo ſit. to.2.82.A B
Increpatio animæ medicina. to.2. 64.B
Increpatio pio ſuſcipiẽda. tomo.2. 34.M
Increpationis modus.to.2.80.ABC
Increpationes quales eſſe debeant. to.2.134. C
Incuſare alios quando cõueniat. to. 2.25.E F
Indigentia ſanitatis mater. t.2.65.F
Indignatio quid. to.1.110.E
Indignatio neruus animæ. t.1.109.L
Indignationis iuſtæ propriũ. to.2. 78.G H
Indignationis cum ratione propriũ. to.2.78.H
Indus fluuius. to.1.9.I
Induere nouum hominẽ. to.1.69.K
Indumentum Chriſtiano cõueniẽs. to.2.53.M.& ſeq.
Inferiores magiſtratibus ferè ſimiles. to.1.42.D E
Inferiores antiſtitis miniſteriũ non reformidẽt ſuſcipere.t.2.56.G H
Infideles quomodo ad fidẽ perſuadendi. to.2.169.F
Infirmitates ſæpe peccatorum eſſe flagella. to.2.65.B
Infirmitatibus omnibus quomodo remedia inuenienda. to.2.150.L
Infirmiores quomodo tractandi.to. 2.23.F
Infirmorum viſitatio maximum domini mandatum. to.2.174.G
Infirmorum tria genera. to.1.140.I
Inflatus quis. to.2.76.M
Inflatos in diabolicum crimen incidere. to.1.165.K
Influxuũ cœleſtium cognitio vtilis. to.1.17.M.18.A B C
Ingenitus deus quare dicatur. to.1. 167.G
Ingenitum eſſe quid to.1.176.D
Ingenitum varie accipi. to.1.191. E
Ingratos exemplo à cane deducto, taxat. to.1.28.I
Inhabitatio dei vera. to.2.151.B
Inhoſpitales exemplo cornicum taxat. to.1.25.D
Inimicus bifariam iuuandus. to. 2. 90. D
Inimici peculiare indicium. to. 2. 90. D
Inimici quinam ſint quos iuſſi ſum' diligere, & quomodo diligemus. to.2.90.C
pro Inimicis orandum. to.2.26.M
Iniuriæ dimittendæ formula. to. 2. 96.G
Iniuriarum præteritarum memoria non retinenda. to.2.25.L
Iniuriarum remiſſio immortalẽ famam parit. to.2.199.F
Inique agentibus an cõmunicandũ. to.1.161.F
Innaſcibilitas an in ſubſtãtia dei ſit. to.1.166.M
Innocens qui. to.1.115.E
Innocentia duplex. to.1.115.D
Innocentia Dauidis quę.to.1.44.B
Inobediẽns quo animo tractari debet à fratribus. tomo.2. 55. H I & ſeq.

Inobedientes taxantur. to.2.74.I
de Inobedientib. to.2.62.L M
Inobedientia cuiuſq; verbi an morte ſit digna. to.1.158.L M
Inobedientia magnorum malorum radix. to.2.84.B
Inquinamentum carnis ac ſpiritus quid. to.2.76.F
Inquinatio ſpiritus quid. to.2.76.F
Inſecta,ſiue ἔντομα quare ſic dicta. to.1.26.D E
Inſecta ſi oliuo immergantur, pereunt:contra,ſi aceto aſpergãtur, reuiuiſcunt. to.1.26.E
Inſidiatores quomodo vitandi. to.2.28.G
Inſomnia qualia obueniãt.t.1.94.G
Inſtrumentum humanũ.to.2.142. A
Intelligẽtia quæ & quomodo à deo petenda. to.2.94.I
Intelligẽtiam naturalem reprimere tumorem animi. to.2.159.K
Intemperantia quid. to.2.78.G
Interrogatus graui ac ſubmiſſa voce reſponde. to.2.5.I
Interrogatum digna fide reſpondere debere. to.2.17.K
Intuit⁹ pudicitiæ index.to.2.133.D
Inuidentia ſequitur diabolum. to.1.110.I
Inuidia quid. to.1.110.K
Inuidia tractatur. tomo.1.110.I.131. B K L
Inuidia cui dominari non poſſit.to.1.112.E
Inuidia viperę comparatur.tomo.1.110.K
Inuidiæ antidotum. to. 1. 112. A B C D E
Inuidia inter pares,& proximos.to.1.111.H
InuidiaCain. to.1.111.B.Saul.C.Iudæorum. F. fratrum Ioſeph.E
Inuidia Iudæorum. to.1.111.F
Inuidia nihil animis hominum contingere poteſt pernicioſius. to.1.110.I K
Inuidia proprium diaboli vitium. to.1.131.K.132.B
Inuidia amicitiæ peſtis. to.1.111.H
Inuidia inimicitiarum genus intractabile & inſuperabile. t.1.111.D
Inuidiæ malum. to.1.111.A B
Inuidiæ epitheta. to.1.111.B L
cõtra inuidiã remedium. to.1.112.A
Inuidũ beneficẽtia iritari.to.1.111.D
Inuidiã cor hominis conſumere.to.1.131.B
Inuidi ὑποτύπωσις. to.1.110. M.111. A L & M.
Inuidi & pacifici collatio.to.2.205. I K
Inuido animo nunquam mœſtitia & triſtitia deeſt. to.1.110.K
cũ Inuido nõ congrediendum. to.1.111.H
Inuidi feris immaniores. tomo. 1. 111.E
Inuidorum conuerſatio fugienda. to.1.111.H
Inuidorum faſcinantes oculi.tomo.1.111.I K
Inuidos officiis agreſtiores euadere. to.1.111.D
Inuiſibile quid. to.1.5.A
Inuiſibile in deo quomodo accipiẽdum. to.1.168.C
Inuocationis verba quum panis Euchariſtiæ oſtenditur. to.1.210.C
Inuoluntaria cenſentur, quæ nobis præter animi deſtinationem contingunt. to.1.46.D E
Iob proprium contra ſeipſum prædicit caſum. to.1.134.C
Iob calamitates ſuas cum ſilẽtio diu pertulit. to.2.178.G
Iob inuictus athleta. to.1.97.E
Iob nobis exemplum. to. 2. 265.C to.1.92.E
Iob varie afflictus. to.1.106.H
Ioannes cæteris euangeliſtis excellentior. to.1.123.C
Iob cõſtantia. to.1.92.E F 136.L
Iobi fortitudo. to.2.150.M
Ioſaphat rex quomodo à deo repre henſus. to.1.133.L
Ioſeph hiſtoria quẽ fructũ habeat. to.2.150.M
Ioſeph Iuſtus. to.1.142.H
Ioſeph qd ſeruum fecerit. t.1.111.E
Ioſephi pudicitia. to.2.140.G
Ioſephum auari imitari debent. to. 1.97. K
de ira tractat.t.1.fo.108. E F & ſeq. 130.K L M
Ira quid. to.1.110.E.to.2.76.K
Ira & indignatio quĩ differãt. to.1.110.E
Ira quomodo cõpeſcenda. tomo.1.109.A.to.2.74.A
Ira bona & mala. to.1.110.A B
Ira mala. to.1.108.E
Ira momentanea quædã inſania eſt. to.1.108.H
Ira mentis eſt temulentia. to.1.84. M.85.A
Ira nihil ſtultius. to.1.109.H
Ira quandoq; bonarum actionũ miniſtra. to.1.110.C
Ira ſæpe bonarum actionum miniſtra. to.1.110.C
Ira vt facilè coerceatur. tomo.1.89. G H
Iræ appendices. to.1.110.G
Iræ officioſæ vtilitas. to.1.109.L
Iræ antidotum. to.1.109.I K
Iræ filius quis. to.2.101.B
Iræ incommoda quomodo fugiẽda. to.1.109.L
Iræ ac furoris fructus. to.1.108.G
Iræ locum dare quid. to.2.97.I
Iracundia ex animi elatione. tomo. 2.50.K
Iracundia ne an zelo aduerſus peccantẽ fratrẽ moueatur quis,vnde intelligatur. to.2.88.M
Iracundo non aſſidendũ. to.1.130.K
Iracũdos cani comparat. to.1.34.D
Iraſci quomodo non poterimus.to. 2.74.A.84.M
Irati habitus. to.1.108.I K
Irati hominis ὑποτύπωσις. tomo.1. 85.A
Irati à dæmonibus, forma & animi affectu nihil differunt. to.1.108.I
Irati ſui immemores. to.1.108.G
Irenæuus vicin⁹ apoſtolorum tẽporibus. to.1.211.L
Iris fluuius. to.2.179.F
Iridis deſcriptio. to.2.161.B C
Iſrael nõ eſt vſus equeſtri exercitu. to.1.58.G H
Iſraelitæ, cum contenti erãt manna & aqua de petra fluẽte vincebãt Aegyptios, contra verò terram promiſſam non viderunt, cum cõcupiſcentia ad Aegyptias carnes reuerſi ſunt. to.1.84.K
Iſraelitæ in deſerto à deo aluntur. to.1.104.E
Iſraelitarum ruina qualis. to.1.133.I
Iſter fluuius. to.1.9.K
Iucundum & appetendum adeo nihil eſt, quin ex aſſiduo vſu faſtidium pariat. to.1.84.E
Iudæi ſex annos arabant,& ſeptimo contenti erant eorũ quæ ſua ſpõte humus gignebat. to.1.36.F
Iudæi Eunomio magis pij. tomo.1. 187.A
Iudaicæ calumniæ. to.1.141.K
Iudicare quatenus ſinimur.tomo.2. 88.I
Iudicare aliquãdo pro probare.to. 1.43.H
Iudicare de altero ſecus non debemus. to.2.25.M
Iudicare alium de iis quæ à ſcriptura conceſſa ſunt, peruerſi eſſe hominis. to.2.25.M

Iudicandum non eſſe de obſcuris. to.2.26.C
Iudicandi pulcher mos to.2.179.K
Iudicium rectum to.1.114.K L
Iudicium iræ dei erudire alios debet to.2.18.B C
Iudicium de capitis ſupplicio quàm anxie fiebat to.2.179. K
Iudicium fieri non debet in perſonarum acceptione to.2.26.C
Iudicium in ſcriptura varie ſumitur to.1.43.H I K
Iudicium verum vnde. to.1.114.K L
Iudicium non arrogandum fratri eius quod obſit proſitve, ſed cui negocium demandatum neceſſitatis cuiuſq; to.2.85.F
Iudicij extremi commonitio to.1.61. K L M
Iudicij dies quàm tremendus to.1.36. L M
Iudicio maioris partis non ſtare eſt cõtumaciæ & ꝑuicaciæ periculũ incurrere to.2.84.G
Iudicia dei non eſſe contemnenda. to.2.18.A
Iudicia dei quomodo timenda. to.2.93.M
Iudicia dei ĩpſcrutabilia. t.1.168.M
Iudiciorum dei timorẽ docuit Chriſtus. to.1.159.F
Iugum Chriſti leue to.2.23.L
Iulianus to.2.200.B
Iulitta martyr to.1.93.E
Iulittę accuſatio to.1.93.I
Iulitta ſpoliata facultatib. ab vno ex primorib. ciuita. to.1.93. G H
Iulitta in ſtruem lignorum acceſam inſiluit to.1.93.M
Iulittæ aduentu terra aquam emiſit. to.1.94.A
Iulittæ laudes recenſentur, homilia quinta to.1.93.E F
Iulitta addicta igni to.1.93.L
Iulittæ diẽ feſtum agendum populo indixit Baſilius to.1.94.E
Iulittæ corpus illæſum manſit ex igne to.1.94.A
Iulittæ mira cõſtãtia. to.1.93.L M
Iuramentum, in ſcriptura ſæpe immutabilẽ firmamq; rei ac propoſiti cuiuſlibet confirmationem. to.1.46.H
Iuramentorum ſpeciẽ quidam ſermones præ ſe ferunt, nõ tamen iuramenta ſunt to.1.46.I
Iurare an liceat to.1.46.F.G
Iurare cur de⁹ dicatur. to.1.147.G
Iurare Clinias noluit to.1.139.D
Iuſiurandum quare deo competat. to.1.147.G
Iuſtitia quare filius dei dicitur to.1.147.L
Iuſtitia dei non ſecundum perſonarum dignitates to.2.185.B
Iuſtitia diuina to.1.114.H
Iuſtitia homini quædam inſita. to.1.114.H
Iuſtitiæ ratio nõ eadem quæ peccati to.1.147.L
Iuſtitiæ gloriationem ſuperbiæ vitio perdi to.1.133.G
Iuſtitiæ proprium vt ſuum cuiq; ꝓ merito reddatur to.2.42.D
Iuſtus in principio ſermonis ſeipſum accuſat to.1.134.C
Iuſtus arbori plantatæ comparatur. to.1.39.H
Iuſti ſumus ex participatione iuſtitiæ to.1.147.L
Iuſti non fuerunt omnino Moſes & Abraham to.1.147.L
Iuſtum quid to.2.98.D
Iuſtum quid apud iuſtum deum to.1.147.K
Iuſtitia dei, angelorũ & hominum. to.1.44.B
Iuſti cogitatio & actio omnis, laus dei eſt to.1.59.H
Iuſti vita in afflictionib. poſita eſt. to.1.60.D
Iuuenes apud Iohelem promiſſiones habere to.1.115.L
Iuuenum conſuetudo perniciosa. to.2.4.L M

L

LAborandum vnicuique. to.2.112.F G
Laborandum eſſe, & ex laboris quæſtu inopiæ aliorũ ſubuenire. to.2.25.A
Laborare ſiquis nolit frater neque pſalmos diſcere quid de eo fieri debet to.2.77.F
Labor aſcetarum tractatur. to.2.58. M.& ſeq.
Laboris & requietis viciſſitudo identidẽ repetita laſſitudinem laborãtes ſẽtire nõ finit. to.2.39.G
Laborem agricolæ imminuit ſpes fertilitatis to.1.40.K
Laborẽ quo animo fratres ſuſcipere debeant to.2.61.C D E
Labores aſſueti minus offendunt. to.1.85.I K
Labore parta, diligẽtius ſeruamus. to.1.8.D
Labore parta magis amamus to.2.203.I
Lacedæmoniorũ legatis Athenieñſib⁹ reſpõſũ quale datũ. to.2.187.F
Lachryma fœnus æterni gaudii to.1.91.L
Lachrymæ erũpẽtes afflictionis copiã diſcutiũt to.2.170.M.171. M
Lachrymæ Chriſti quales to.1.91. K L M
Lachrymæ in magnis calamitatibus non ſunt cohibendæ to.1.92.B
Lachrymæ vnde & q̃ vtiles ad leuandam animi triſtitiã. to.1.92.A
Lachrymæ ſanctorum to.1.91.G
Lachrymarum origo, & ratio phyſica to.1.91.F.92.A B
Lachrymis quatenus indulgẽdũ to.1.92. C D
Laconiſmus to.2.153.I
Lacus in ſcriptura to.1.54.D
Lacus nomen plerunq; in malã partem apud ſcripturam accipitur. to.1.45.A B C
Lacuſtris aqua quo differat à puteana to.1.45.B C
Lætitia comes virtutis to.2.111.E
Lætitia virtutis comes to.2.111.D
Lætitiam quæ parere ſolent extra nos eſſe to.1.90.F
Lamech peccatum to.2.76.A
Lapidem omnem mouere. to.1.140.I
Laſciuia quid to.2.78.F
λατρεία quid to.2.96.C
Laudabile nõ eſt quod inuiti ſubimus to.1.79.K
Laudare deum opus angelorum to.1.51.L
Laus dei poteſt eſſe, firma mẽtis de eo cogitatio to.1.59.G
Lazarus diues etiam in hoc ſæculo miſer to.1.97.H
Lazari ieiunium quanti meriti to.1.83.D.84.G
Lazari patientia to.2.65.C D
Lazari ſuſcitatio mirabilis t.1.91.L
Leænæ partus difficilis to.1.28.K
Lebes ſpei meæ to.1.76.M
Lectio inter edendũ quanta cũ attẽtione audiri debet to.2.90.L
Lectionis ſcripturarum vtilitas to.2.150.L M
Legere arbitratu ſuo libros an aſcetæ debeant to.2.81.I
quo pacto legendi ſint gentiliũ authores, docet. to.1.137.I.& ſeq.
Lenitas falſa quantũ malũ to.2.55.K
Leonis natura to.1.27.K
Leoni vociferatorẽ cõparat. t.1.34E
Leones pios paſcunt to.104.E
Leontius Sophiſta. to.2.183.E
Leporum natura to.1.48.C

Leproſi Dauidē Hieroſolymis excluſerunt. to.2.158.K
Letoius Melitenſis epiſcopus.to.2.130.C
Leuia quæ. to.1.130.F
Lex diuina non actum ſolum ſed voluntatis ſententiam damnat. to.2.146.A
Legis & euangelij diſcrepantia.to.2.23.H I K
Legiſlatori cōtumelia eſt, deſpectio legū atque cōtemptus. to.1.49.I
Legum gentium diſcrepantia. to.1.114.G
Libanius ſyndiaconus Baſilij. to.2.152.M
Libanius. to.2.196.I.& ſeq.
Libanij laus. to.2.198.L M
Libanus idololatriæ locus.to.1.50.L M
Liberationem quando homo accipiat. to.1.149.M
Liberare & ſeruare quomodo differant. to.1.42.L M
Liberius epiſcopus. to.2.174.L
Liberi fiebāt Hebræi ſeptimo anno. to.1.36.F
Liberorum procreatio benedictione digna domini. to.2.144.C
Liberorum erga parentes officium. to.2.35.L.M
Libido nulla vehemētior quàm maris & fœminæ coniunctio. to.2.108.L M
Libidinis incentiua vnde. to.2.131.K
Librorum multitudinē culpat. to.2.174.M
Ligneum vas myſτικῶς. to.1.106.D
Lignum vetitum cur deus in paradiſo poſuerit. to.1.107.K
Lingua quare vna to.2.135.E
Linguæ natura. to.1.90.B
Lingua creata eſt non ad maledicēdum ſed ad benedicendum.to.2.207.K
Linguæ cuſtodia ſit in virgine. to.2.135.C
Linguæ veloces ad calumniā ſtruēdam. to.2.159.A B
Linguæ peccatū quàm multiplex. to.1.62.C D
Linum fumigans quid deſignet. to.2.104.D
Lis quid. to.2.78.E
Litaniæ quando cœptæ. tomo. 2.168.D
Literæ nudæ an ſit inſiſtendum. to.1.169.F
Locuſtarum prælia exercitusq́ꝫ. to.1.26.C D
λοιδορία quid to.2.73.G
de Loquendi opportunitate to.2.116.D
Loth naturæ fines contumelia affecit to.2.5.E
Lotophagorum penuria.to.2.155.F
Lucas per corporalia initia ad diuinitatis doctrinam accedit to.1.175.G
Lucifer quo pacto ſit pulcherrimus ſtellarum to.1.7.B
Lucifer peiorem naturam ſuſcepit to.1.181.G
Luctus bonus to.2.92.E
Luct⁹ quidā laudabilis to.1.55.F G
Luctum mortuorum immoderatum non probat to.1.92.G H I K
Lumen animæ to.1.175.L
Lugentiū habitus to.1.96.G.102.L
Lugentium voces to.1.92.H
Luna in deliquio non abſumitur to.1.17.H.I
Luna carminibus minime transferri poteſt to.1.20.K L
Lunæ mutatio corpora afficit to.1.20.F
Lunæ lux aduētitia nō eſt to.1.17.I
Lunaris annus to.1.19.I
Lupi & agni fabula to.2.180.D
Lupo raptorem cōparat to.1.34.D
Lux to.1.6.K
Lux deus eſt to.1.183.E
Lux, pro ſplendore & illuminatione poſuit to.1.17.E F
Lux mundi apoſtoli to.1.148.D
Lucis filij qui to.2.101.B
Lucis pulchritudo ſiue bonitas to.1.7.A
Lycaones, tauros ac coronas obtuliſſe to.2.65.D
Lydia arena to.1.140.D

M

Macrina nutrix Baſilij to.2.176.C.179.C
Magi qui to.1.142.B
Magi cur primi Chriſtū adorarint to.1.142.C D
Magorum dona interpretantur.to.1.142.F
Magiſtratus præficiēdus debet primùm affectib⁹ ſuis imperare to.1.34.G
Magiſtratus quomodo molliendi. to.2.186.K L
Magiſtratus ad vindictam ſint tardi to.1.24.M
Magiſtrū ſecularium puerorum eſſe an fratrē cōueniat. to.2.104.E F
Magiſtro inſciente quicquid fit, facrilegium eſt. to.2.4.E
Magni duplex acceptio to.1.19.K
Magnificare dominum quis dicatur to.1.59.M.60.A
Magnificentia quid to.1.50.H
Magnifice de nobis ſentire non debemus de recte factis to.2.27.A
Magnificus verè quis dicatur to.1.50.I
Maiori honos deferēdus. to.2.5.H
Maiores ad maiora adſtringi. to.2.24.B
Maioribus ſubiici nos debere.to.2.36.D
Maioribus dignus qui in minorib⁹ recte ſeſe geſſerit to.2.19.F
Maledictum quid to.2.73.H
Maledicēdi de aliquo tempora duo to.2.73.H.I
Malignitas quid to.2.79.G
Malitia quid to.2.111.K
Malitiæ deploratę homines vitandi to.2.25.K
Malitiam ſilentio tectum morbum eſſe occultū in anima to.2.62.I
Malum quid to.1.28.C
Malum duplex to.1.105.L.M
Malum nihil niſi peccatum tomo.1.106.H L
Malum non eſt in propria ſubſiſtentia, ſed in animæ læſionibus gignitur to.1.106.M
Malum non ſolum bono, ſed ſibi repugnans to.1.67.E
Malum nullum eorū quæ patimur. to.1.105.K
Malum à deo non promanare probatur. to.1.6.B
Malum è nobis ipſis to.1.6.C
Malum quouis tēpore perpetretur, nihilominus tamen æquè ſemper malum to.2.39.H
Malum propriè peccatū.to.1.106.H
Malum nihil eorū quæ patimur to.1.105.K
Malum in animæ læſionibus gigni to.1.106.M
Mali vitatio, virtus to.1.118.I
Malo vno caſtigato, multi conuertentur to.1.43.G
Mala cur īfligātur hoīb⁹to.1.106.H
Mala quomodo facilè feramus to.1.93.B C
Mala ex nobis ipſis oriūt.to.2.79.E
Mala noſtra non eſſe celanda to.1.65.A
Malorū excogitatores q to.2.79.H
Malorum omnium grauiſſimū charitate carere to.2.44.E
Malorum deum non eſſe auctorem docet. to.1.105.F

Mamas martyr to.1.142.M.& ſeq.
Manaſſes per pœnitentiam è captiuitate liberatus eſt to.1.147.M
Manaſſes quadriformia idola in tẽplum collocauit to.1.147.L
Mandatum dei rectè facientes quomodo tractandi to.2.19.M
Mandatum magnum & primum to.2.16.D
Mandatũ primum & magnum to.2.16.C
Mandatum domini cum animi candore faciendum to.2.19.F
Mandatum domini non colligendæ humanę gratiæ cauſa fieri debet, neq; cum praua animi affectione to.2.19.D
Mandatum domini vt ſtudioſe exequamur quomodo obtinere poterimus 89.M
Mandati dei finis vita æterna tomo 2.17.M
Mandata dei quomodo facienda to.2.19.C
Ad mandata dei ſegnes quomodo ſeduli reddi queant to.2.74.K
Mãdata dei facere,nõ pietatis gratia quale peccatum to.1.161.B.C
Mandata dei ordinem habere to.2.43.H.I
Mandata domini fidelia to.2.12.F
Mandata dei omnia æque obſeruãda to.2.41.G.H.I
Mandata dei exequẽda vt præcepit to.2.19.B
Mandata dei cum inexplebili deſiderio facienda to.2.19.G
Mandata dei faciens, quantum in ſe eſt omnes illuminet, & gloria deum afficiat to.2.19.H
Mãdata dei exequẽdi cur ipſe prius nobis vires ſuggeſſerit tomo.2.44.A
Mandatorum dei ſeries to.2.43.I.
cum Mandatorum dei contemptoribus periculoſum eſt habitare. to.2.46.M
Manichæi tellurem animatam dicebant. to.1.23.H
Manichęorum error circa abyſſum. to.1.6.A
Manichæorũ error circa tenebras. to.1.5.K.L
Mandragora ſomnum conciliat to.1.14.K
Manducare ad gloriã dei to.2.52.B
Manna typus to.1.201.L
Manſuetus quis verè to.1.59.L.to.2.92.B
Mãſuetudo patiẽtię mater t.2.116.I
Manſuetudo Dauid erga Saulẽ. to.1.111.D
Manſuetudo Dauidis to.2.150.M
Manſuetudinis laus to.1.59.L
Manſuetudinem in indignando poſſe ſeruari. to2.116.H
de Manſuetudine to.2.116.F
Manus dei to.1.64.F.K
Manus martyris flamma incenſa to.1.125.I
Manus ſuperbiæ to.2.10.K.L
Manus incruenta & ſacrifica to.2.193.F
Manus impoſitionẽ Euſtathius doloſe obtinuit to.2.174.K
poſt impoſitionem manuum quidã pecuniam acceperũt to.2.176.H
Manum nemini cito imponendã to.2.31.A
Manuum officium to.1.35.H
Marcellus hæreticus Galates to.2.167.L
Marcelli hæreſis to.2.164.E.175.B
Marcion duo principia inducit, & duos deos to.1.145.I
Marcion cum ſuis adhuc hodie nocet to.2.138.H
Marcion euangelij deprauator to.1.174.B.C
Marcus Alexandriæ euangelizauit. to.1.193.I
Mare eſt fõs & origo totius humoris terram quaquauerſum alluẽtis. to.1.13.D E
Mare arena coercetur to.1.12.C
Mare quomodo bonũ ſiue pulchrũ apud deum to.1.13.E.F
Mare Aquiloniũ inſultius cæteris. to.1.22.H
Mare quomodo potulentum ſit.to.1.13.D
Mare hanc vitam metaphoricõs ſignificat to.1.116.F
Maris aqua cur amarulenta tomo.1.10.E
Maris occidui æſtus to.1.20.H
Maria multa recenſet to.1.12.I
Margites qualis vixerit to.1.139.H
Maria cur deſponſa fuerat tomo.1.141.E.F
Maria poſt partũ virgo to.1.141.M
Martyr quidam in agone Chriſto abrenunciat to.1.124.G
Martyris in tormentis mira conſtantia to.1.125.G
Martyrum vera laus to.1.128.G
Martyrum encomium to.1.143.B
Martyrum gratiarum actiones to.1.129.E
Martyrum ſanctorum preces to.2.197.G
Martyrum memoriæ quales olim. to.2.60.E.F
Martyrum conſtantia & dicendi libertas to.1.128.K
Martyrum quadraginta hiſtoria to.1.128.I K L M.& ſeq.
Martyres quadraginta frigore enecti to.1.129.C
Martyrum quadraginta cuſtos, martyr fit to.1.129.H.I
ad Martyrium exhortatio pulchra. to.1.128.A
Maſculis erga fœminas vehemens concupiſcentiæ vis inſita to.2.141.E.F
Mataza to.2.190.H
Mater & frater Chriſti to.1.177.K
Matris virile facinus to.1.130.A
Matris Baſilij mors to.2.152.F
Materiæ vſum poſterius ars inuenta docuit. to.1.5.E.F
Matrimonium legitimũ quod. to.2.139.L.M
Matrimonio iuncti quomodo in cœnobiis recipi debeant tomo.2.49.L.M
Matthæus generationis Chriſti ſecundum carnem interpres. to.1.175.G
Matthæus nõ facultates modo ſed & pericula contẽpſit. to.2.48.C
Matutinæ horæ cur inſtitutæ to.2.59.F
Mauſoleum to.2.217.L
Maximi laus to.2.159.I
Maximinus to.2.209.E
Medicinæ ars cur nobis indulta to.2.64.E
Medicinæ commendatio to.1.30.E. to.2.180.A.B
Medicinæ vſus to.2.65.E.F
Medicos aliquam vim ſentiendi auferre to.2.152.B
Medicorum operas nõ negligendas eſſe to.2.64.D
Mediocritatem in omni re ſeruandã to.2.112.F
Meditatio ſcripturarum diuinarum ad quid valeat to.2.150.L
Mel to.1.24.M
Mel diuina doctrina to.1.116.A
Melodia pſalmorum cur inuẽta to.1.40.B
Meletius epiſcopus to.2.163.I.173.G
Memoria quid to.2.138.E
Memoriæ inſidet tenacius, quod cũ oblectatione diſcitur to.1.40.F
Mendax quis to.1.81.E

Mendax ex ignorantia piaculo obnoxius to.2.77.C
Mẽdaces afficiunt prius ſeipſos, deinde proximos. to.1.78.H
Mẽdaces homines in ſtateris iniquitatis to.1.78.F.G.H
Mẽdacium peſſima armatura. to.2.180.C
Mendacium ſine timore effutiri. to.2.173.G
Mendacium fœtus diaboli tomo.2 179.E
Mendacium ex diabolo prognatum to.2.168.F
Mendacia fugienda to.2.20.M
Mendacia quidam confingunt mercede conducti to.2.168.H
Mendicus & pauper quid differũt. to.2.100.A
Mentiendum non eſſe. to. 2.20.M
Mentiendum non eſt alicuius vtilitatis cauſa. to.2.79.F.G
Mens quid & eius functio. tomo.2.111.C
Mens vt validior reddatur, domanda ieiunio caro to.1.84.I
Mens animi oculus to.2.111.B.C
Mens noſtra libera & ſui iuris. to.2 137.K
Mẽs carni alligata fide opus habet. to.2.196.H
Mens quando ad ſeipſam redeat to.2.150.K
Mẽtis euagatio vnde oboriatur, & cuiuſmodi ſanetur to.2.73.D
Mentis euagatio quomodo cohibeatur. to.2.45.K.L.M.95.A.B 106.E.F
Mentis arcana fratres inter ſe prodant to.2.55.E.F
Mentis puritas imprimis ſeruanda. to.1.87.E
Menti quietæ quot accedant commoda to.2.150.K
Menſæ accũbendi ratio to.2.5.K
Mercatores ſpirituales to.1.116.K
Mercenarius paſtor diabolus. to.1.143.I
Mercenarij qui ſint to.1.143.K
Merita nulla poſt hanc vitam. to.2.15.K.L.M
Metus cauſa eſt expectatio cuiuſuis mali to.2.93.M
Metus temulentia eſt to.1.85.A
Meum & tuum abſit ab aſcetis. to.2.56.K
Micropolitanus to.2.158.H
Midas to.2.211.M
Milites Chriſti to.2.2.F
Miles Chriſtianus to.1.88.F.G
Miles Chriſtian⁹ deſcribitur to.2.204.I.K.L.M
Militis Chriſtiani arma to.1.85.L
Militis terreni, & ſpiritualis collatio to.1.85.L
Militi Chriſtiano quæ facienda to.2.2.D.F
Milonis Crotoniatæ fortitudo. to.1.139.F
Minæ impiorũ piis ſunt ſemina diuina to.1.127.F
Miniſteriũ à fratre qua humilitate ſuſcipiendum to.2.88.E
Miniſterij opus magnum to.2.6.B
Miniſtri fidi proprium to.2.12.B
Miniſtri verbi ne abutantur ſua poteſtate to.2.33.C
Miniſtri euangelij oratione conſtituendos eſſe to.2.30.I.K.L
Miniſtri qui fratrib⁹ neceſſaria diſpenſant cuiuſmodi eſſe debent. to.2.57.F
Miniſtri dei cum honore excipiendi. to.2.22.K.
Miniſtri fidelis propriũ to.2.12.B
Miniſteria in conuentu mutatis in orbem vicibus circũaguntor to.2.39.F
Miniſtrare alteri magna res eſt to.2.5.A
Miniſtrari fratribus quo animo debet to.2.88.D
Minor maiorẽ docere ſi iuſſus fuerit quo pacto erga illũ ſe geret. to.2.89.E
Miſericors vir res eſt pretioſa. to.1.34.K
Miſericordem Chriſtianũ eſſe debere to.2.24.F
Miſericordes ſunt liberales ad cõtribuendum to.2.24.F
Miſericordia quid to.1.80.A
Miſericordia dei incomprehenſibilis. to.2.72.B
in Miſericordia dei ſperare quis dicitur to.1.58.I
Miſericordia dei ſine iudicio nõ eſt nec iudicium ſine miſericordia. to.1.56.I
Miſericordia dei in pondere to.1.56.L
Miſericordia in ſacris ſcripturis ferẽ comes additur iuſtitiæ to.1.79.M
Miſericordiæ efficacia to.1.118.L
μισχὸρ quid to.1.15.E
Mitis quis to.2.92.B
Modeſtiæ ſtudium ad quidvtile. to.1.134.A
Modeſtiæ mater to.2.52.E
Mœror per gemitus releuatur to.2.171.M
Monachus à vino abſtineat tomo.2.6.L
Monachus extra monaſterium exire non debet to.2.114.M.& ſeq.
Monachus non debet à cœtu fratrũ ſe abſcindere to.2.119.F
Monachus velut ſtatua eſt, ſi virtutib. non ſit animatus to.2.118.K
Monachus peculium nõ habeat. to.2.6.G
Authoritate priua nihil exercere negocij monachum non debere. to.2.122.C
Dare alicui veſtimentum vetus aut calceamẽtum an liceat religioſo to.2.80.I.K
Monachũ opera illa conſectari debere quæ ſuæ profeſſioni idonea ſunt to.2.114.B
Monachi vouebant olim to.2.38.F
Monachi obedientia cuiuſmodi eſſe debet to.2.120.M
Monachi perinde mutuo fratres ament to.2.39.F.40.C
Monachi ſubinde locum mutantes vitandi to.2.115.E.F
Monachorum idẽ ſtudium & cõſenſus eſſe debet to.2.39.L.M
Monachorum victus quomodo parandus to.2.38.M
de Monachorum inſtitutionib. ſermo to.2.38.B.C.D
Monacharũ inſtitutio compẽdioſa to.2.40.I.K.L
Monachis veſtitus idem & cõcolor cur. to.2.54.D.E.F
pro Monachis recipiẽdis an aliquid accipiendum, ſi à propinquis eorum detur to.2.106.B.C
Monachatum ſuſcepturus quid primum cogitare debeat to.2.3.D
Monachatũ profeſſurus an debeat familiarib. facultates relinquere to.2.48.L M.& ſeq.
Monaſticæ vitæ ſcopus. to.2.39.K
Monaſticæ cõſtitutiones. to.2.108.K.& ſeq.
Monaſticæ vitæ prototypi. to.2.3.G.H.I
Monimenta ſumptuoſa prohibita. to.1.102.E
Mons dei. to.1.45.G.H
Montes τροπικῶς accepti. to.1.71.A.B
Montani dogma. to.1.180.H
Montis ſublimis deſcriptio. to.2.154.F
Morbus ſæpenumero vtilis peccatori

tori. to.1.70.G
Morbus, pauptas, ignobilitas, mors &c. nõ ſunt propriè malis annumeranda. to.1.6.D
Morbus philoſophãs potior, q̃ terrenarum rerum ſucceſſus indomitus. to.2.190.K
Morbi peccatorum flagella. to.2. 65.B
Morbi non ingeniti. to.1.107.A
Mores varij hominum. to.2.8.I.K
Morimur ſæpe, prius quàm anima à corpore ſeparetur. to.1.80.F. G
Mors iuſtis ſomnus to.1.125.D
Mors ſanctorum non lugẽda to.1. 82.A
Mors ſanctorum, non eſt corruptio ſed vitæ occaſio to.1.81.M
Mors peccatorũ mala. to.1.63.I.K
Mors vitæ priuatio. to.1.107.D
Mors peccatoris malum. to.1.105.K
Mors domini quomodo annunciãda. to.2.96.I
Mortem domini quis annũciat? to. 2.96.K
poſt Mortem nullus merendi locus. to.2.15.K
Mortem amicorum leuiter ferendã monet. to.1.92.G.H.I.K.L.M
Mortificationem Ieſu quidam corpori circunferunt to.2.168.A
Mortui non flendi. to.1.92.F.G
Mortuorum cura. to.2.187.K.L
ob Mortuos nõ contriſtandum. to. 2.29.D
Moſes propheta. to.1.3.E
Moſes adoptatus à filia Pharaonis, educatus, & à ſapientibus Aegyptiorum eruditus. to.1.1.E
Moſes Aegyptiorum diſciplinas didicit. to.1.138.B.to.2.203.L
Moſes in Aethiopia quadragita annos contemplationi vacauit. to. 1.1.F
Moſes & Helias barbarica voce ſuã doctrinam tradiderunt. tomo.2. 197.G
Moſes Pharaoni datus in deum. to. 2.181.E.F
Moſes calamitates & ærumnas prę elegit voluptati. to.1.1.E
Moſes annos natus octoginta deum vidit. to.1.1.F
Moſes autor libri Geneſeos. to .1. 1.D
Moyſes multa omiſit ad ędificationem nihil facientia. to.1.27.D
Moſes ſeptimus ab Abraham lẽgẽ accepit. to.1.36.G
Moſes & Abraham omnino iuſti non fuerunt. to.1.147.L
Moſes ieiunii beneficio penetrauit in montem, nubẽ ingreſſus eſt, legem accepit. to.1.83.H
Moſes dum alteram legem accipit, altero ieiunio opus habuit. to.1. 84.K
Moſes & ꝓphetæ ſæpe plures perſonas in diuinis ſuboſtendunt. to.1.192.B
Moſes humano more ĩtroduxit deũ loquentem. to.1.192.B
Moſes quare non ingreſſus terram promiſſionis. to.2.10.C
Moſes iuſtitiæ obſeruãtiſſ. to.1.1.E
Moſes natura mitis vehemẽtiſſime indignatus pro temporis ratione. to.2.116.H
Moſis manſuetudo. to.2.151.A
Moſi irati exemplum. to.1.110.B
Moſis charitas erga fratres. tomo. 2.45.F
Mulier tenerum animal. to.1.132.A
Mulier cur natura dulciori & humaniori ſit creata. to.1.132.A.B
Mulier ad imaginem dei facta eſt. to.1.33.M.34.A.& B
Mulier in omnibus conſanguinea viro. to.1.93.M
Mulier eſt ꝑinde virtutis capax ac vir. to.1.93.M
Mulier nudo capite non oret. to.2. 26.M
Mulier pulchritudinis gratia ſe nõ ornet. to.2.35.D
Mulier non tangẽda. to.2.206.A.B
Mulieris facies fugiẽda ſicut ſerpẽtis. to.1.134.I
Mulieres in eccleſiis ſileant. to.2. 35.E.F
à Muliere vt ab igne cauendum. to. 2.111.M
Mulierum ornatus quis. to.2.35.E
Mulierum cultum pompaticum taxat. to.1.100.H.I
Mulierum ac virorum cœtus quales optandi. to.2.168.B
Mulierum congreſſiones collocutionéſque fugiendæ. to.2.111.K. L.M
Mulieribus non temere eſſe colloquendum. to.2.111.K
Mundatio peccatorum qua in re ſita. to.2.71.K
Munditiès in corporis ſtatu non improbanda. to.2.190.L
Mundus effici quis dicatur. to.2. 76.G
Mundo corde qui. to.2.102.M
Mundus hic eſt διδασκαλεῖον καὶ παιδευτήριον τῶν ψυχῶν καὶ δίαιτημα πάντων. to.1.2.I.3.A
Mundum quidam ab æterno cũ deo ſimul fuiſſe opinati ſunt. tomo.1. 3.E
Mundus hic, eſt quaſi liber ſcriptus deprædicans gloriam dei. &c. to. 1.35.E
Mundus finẽ capiet. to.1.2.B.80.F
Mundus minor homo dictus. to.1. 37.I
Mundum cognitionem dei non ſuſcipere. to.2.45.M
à Mundo abeſſe quid. to.2.150.G
Murmur quorundã. to.2.77.H I
Murmurans ob cibum. to.2.85.G
Murmuratores. to.2.56.B.& ſeq. 74.M.& ſeq.77.H I
Mus elephãto formidoloſus eſt. to. 1.29.D
Muſicæ genus quod probãdum. to. 1.139.M
Muſicæ vis. to.1.139.F.G.M
Muſicus inſignis. to.1.139.F
Muſonius. to.2.168.M
Mutare quẽ ſententiam ſuã poſſe. to.2.77.D.E
Mutuam pecuniã accipiẽtib⁹ quot impendent mala. to.1.47.I
de Mutuo dando domini conſiliũ. to.1.48.I
Myrrha ſepulturæ ſignũ. to.1.69.B

N

NAbuzarda. to.2.215.H
Naſci & creari idem. to. 2.195.I
Natatiliũ ad volatilia cõparatio. to.1.24.E
Natiuitas Chriſti diuina inexplicabilis. to.1.140.M
Natura diuina ab omni cõpoſitione pura. to.1.199.I
Natura dei impaſſibilis nõ incidet in paſſionem. to.1.192.F
Natura quorum vna eſt, horum & actiones eædem. to.1.41.A
Naturæ cognitio quantum proſit. to.2.159.K
Naturæ ad ductum quæ fiunt, plerũque bene ſuccedunt. to. 2.189.H
Naturæ noſtræ proprium. tomo.2. 45.D
Naturã refingere difficilimum. to. 1.194.K.
Naturalis nobis inſita iudicandi vis à deo. to.2.196.G
Naucleros pij imitari debent. to.1. 117.A

Nautili

Nautili piſcis natura. to.2.190.G
Neceſſaria perquirēda in diuinis rebus to.2.17.I
Neceſſitas fratrum curanda to.2.24.L M
Negligentia periculoſa to.1.120.E
Nemeſius to.2.193.F
Neoterica in diuinis facile non admittenda to.2.182.D
Neſcire dei to.2.195.D E
Nicenum concilium to.2.159.F
Niceni concilij fidei ſymbolum to.2.166.G H.178.B
Niceni ſymboli neceſſaria confeſſio to.2.177.L
Nicobulus to.2.191.F G
Nihil fit præter certam rationem. to.1.16.C
Nilus fluuius to.1.9.L
Niniuitę niſi ieiunaſſent, euerſionē non euitaſſent to.1.84.K
Niniuitarum pœnitentia tomo.1.147.G
Niuis generatio to.1.10.G
Nobilitate generis non gloriandū. to.2.4.F
Noctuæ to.1.25.M
Nomen bonum melius quàm diuitiæ multæ to.1.97.M
Nomina varia de deo quomodo accipienda to.1.168.E F
Nomina ſolennia regum diuerſarū gentium to.1.59.B C
Nominum impoſitio to.1.141.I
Nos anima ſumus & mens noſtra, corpus & ſenſoria corporis. Circa nos facultates to.1.87.L M
Noſſe ſeſe to.1.139.L M
Noſtrum verè tantum eſt anima to.1.135.H
Nouitius ſtatim ſacris literis animū applicet. to.2.81.H
Nona orationis hora to.2.59.H
Nox quid to.1.7.C.& D
Nox nihil aliud eſt ſecundum naturam quàm vmbra terræ tomo.1.17.L
Nox tota non impertienda ſomno. to.1.94.G
Noctis mediæ orationes to.2.59.I
Noctem ſuis imaginationib. mentē decipere to.2.150.G
Nubere in domino quid to.2.139.M & ſeq. A
Nubeculis homo comparatur to.2.183.B
Numen qualitati obnoxium nō eſt. to.2.194.F
Numerus corporalis naturę eſt to.2.194.E
Numeri ratio naturam inſinuat circunſcriptam & materialem to.2.194.E
Nundinę olim ad ſepulchra martyrum fieri ſolitæ to.2.60.E
Nuptiæ honorabiles quæ ſint to.2.139.L M.140.L
Nyſes fluuius to.1.9.K

O

Obedietia tractatur copioſe to.2.120.C D.& ſeq.
Obediētia monachi qualis to.2.120.M
Obedientia vera quæ to.2.40.C
Obedientia Abrahæ to.2.3.G
Obediētia deo debet̄ & ſuperiori. to.2.118.D
Obedientia quatenus teneri debet vt deo grati eſſe poſſimus to.2.83.K
Obedientia ad mortem vſq; extendenda to.2.87.F
Obedientiæ deo debitæ nihil præferendum to.2.49.K
Obedientiæ merces præclara to.1.112.H
Obedientiæ præmium maius debetur, quàm recte facto cum continentia to.2.40.C
Obedientiā mutuam quomodo prę ſtabimus to.2.83.I
Obedire maioribus noſtris debemus to.2.36.D E
Obedire ne conueniat iis quę ab omnibus in fratrum collegio dicantur. to.2.105.L M & ſeq.
Obelus quid to.1.12.L
Obiurgatio quæ palā & libere fit, præſtantior eſt beneuolentia to.2.62.K
Obiurgatio qua animi affectione fieri debeat to.2.82.A B
Oblatio & thymiama olim in vſu. to.1.126.I
Oblatio noſtra ad deum qualis to.1.49.D E F G
Obliuiſci facile ea quæ inuiti diſcimus to.1.40.E F
Oblocutorum pœna to.2.73.K
Obſtinatum in peccato quo animo proſequamur to.2.71.I
Obſtinatorum congreſſus vitandus to.2.34.B C
Obloquentes fratri deuitandi to.2.7.H
Obtrectatio quid to.2.73.H
Obtrectationes aliorum non cupide audiendæ to.2.6.K
Ocij & laboris crebra viciſſitudo, laſſitudinem ſentire non permittit to.2.39.G
Ocioſæ animæ ægritudo eſt hæc vt cernat inſōnia vigili corpore to.1.88.K
Ocioſus ſermo ex cuiuſmodi verbis iudicatur to.2.73.F
Ociū maleficij principiū to.1.22.L
Oculus rerum honeſtarum aſpectu exatietur to.1.35.H
Oculus corporis lucerna tomo.2.156.G
Oculus domini quo pacto ſup nos. to.1.58.H I
Oculi cur in capite to.1.90.A
Oculi cur gemini to.1.37.M
Oculi domini to.1.62.G.H
Oculi ſeptē in Zacharia to.1.190.I
Oculi inuidorum to.1.111.I
Oculi quale contagium hauriant. to.2.133.H
Oculorum tunicæ & munitiones. to.1.38.B
Oculorū moderatio quæ t.2.131.C
ὠδῖνες propriè quid ſint to.1.79.I
Odium qui habet, diabolum habet to.2.40.F
Odium eſſe diabolum. Ibidem
Odij finis. to.1.110.M
Odij primordia to.2.40.F
Odio licet nonnunquam laudabiliter vti. to.1.69.A
Offendiculum quid. to.1.162.D.to.2.77.K L M
Offendiculum non eſſe dandum to.2.22.A
Offendiculum quomodo cauendū. to.2.78.B C
Offendicula vitanda to.2.23.E F
οἶμος dicitur via. to.1.112.K
Oleta quædā titillationes excitant. to.2.132.B
Oleum exultationis. to.1.68.M
Oleum vnctionis olim conſecrarūt. to.1.210.C
Olympius to.2.186.I.193.A B D.200.M
Onerosa omnia ab euāgelii doctrina diſſona. to.2.23.K
Operari manibꝰ monachos debere. to.2.150.I
Operationes variæ ſpiritus. tomo.1.206.D E
Operandum eſſe cuius tomo.2.112.D.& ſeq.
Operandum eſſe dum valemus to.2.25.A
Opus aſſignatum, an recuſandum & aliud

aliud diuerſum exquirendum. to.2.84.A B
Opera bona ſine beneficētia in pauperes, non prodeſſe. tomo.1.100.F
Opera omnia in fide. to.1.56.F.G
Opera etiam viliora cum animi alacritate obire monachū debere. to.2.121.D E
Opera grauiora an recuſanda. to.2.84.D E
Operibus propriis quiſque fidē ſibi faciat. to.2.21.H
Opibus creſcentes, charitate minui. to.1.99.L
Opes ad pompam comparatæ. to.1.100.A B C D
Opes ſunt animarum, laqueus mortis hamus, peccati eſca. tomo.1.101.I
Opes aut virtutis aut iniuſtitiæ miniſtræ. to.1.112.E
Opes cur auaris creſcunt. tomo.1.97.F
Opportunitas tum dictorum tum factorum captanda. to.2.18.L
ἀρχαῖος quid differat à κάλλος. tomo.1.68.D
Orare quomodo debeamus, & cuiuſmodi animi affectione. tomo.2.26.K
Orare ſine intermiſſione. tomo.1.94.D
Orare velato capite vir non debet. to.2.26.M
Orare alij pro aliis viciſſim debemus. to.2.26.L
Orandi ratio. to.2.5.K L
Orandi modus duplex. tomo.2.109.I K L M
Orandi tempora. to.2.59.F G
Orandi tempus tota vita. tomo.2.39.B
Orandus quare ſit deus cum ſciat quid nobis opus ſit. tomo.2.110.K L
Orandum eſſe pro ſubditis. tomo.2.32.B
Orandum pro verbi miniſtris. to.2.26.L
Orandum quomodo ſit. to.2.26.K
Orandum quid in ipſo mortis articulo. to.2.29.A
Orandum pro inimicis. tomo. 2.26.M
Orādum ne ſit ne in dolores quoq; corporis incidamus. to.2.95.B
Oranti quomodo inſidietur dæmō. to.2.5.M
Orantes quare non ſemper exaudimur. to.2.99.G H.& ſeq.
Oratio quid. to.1.94.D
Oratio Baſilij memorabilis. to.2.109.K L M
Oratio meridiana cur bipartito diſcreta. to.2.39.D
Oratio munimentum grande eſt animæ. to.2.207.A
Oratio noſtra qualis. to.1.94.D E
Oratio noſtra quo pacto ſit iugis. to.1.94. D E F, & G H
Oratio ſanctorum martyrum. to.2.192.G
Oratio multorum efficax. tomo. 2.170.K
Oratio quæ bona. to.2.151.A B
ad Orationis finem durare. tomo.2.5.K
Orationis vſus. to.1.87.B
Orationis vis. to.1.85.E
Orationis tempora. tomo.2.3.C.59.F G H I K.
Orationem fidelium Baſilius petit. to.2.152.K
Oratione prolixa vti nō debemus in petendis à deo rebus, quę ſunt corruptioni obnoxiæ. to.2.26.I
Orationem debere omnibus rebus anteponi. to.2.109.C.& ſeq.
in Oratione multiloquiū vitandū. to.2.26.I
Orationes ineundæ ante cibum. to.2.151. F
Orationes lectionibus ſuccedentes animam vegetiorem reddunt. to.2.151.A
Orationibus & vigiliis incumbendum. to.2.26.G
Oratoria quatenus laudanda. tomo.1.138.E
Oratorum & pictorum collatio. to.1.128.F
Orca piſcis. to.1.23.E
Orcheſtra incontinentiæ omnis officina. to.1.11.F
Ordinationem miniſtrorum dei oratio pręcedat, & quales eligēdi. to.2.30. I K. & ſeq.
ὀργὴ quid. to.2.76.K.
ὀργὴ & θυμὸς quo differant. tomo.1.54. G
Origenes taxatur. to.1.10.I
Ornatus mulierum quis. to.2.35.E
Os arcanum mentis. to.1.59.G
Os orationibus muniendum. to.2.135.F
Oſſa iuſtorum. tomo.1.63. D E F G
Oſcula formoſorum vitanda. to. 2.141.D
Oſtentatio quid. to.2.76.C
Oſtētatio in prędicatione verbi dei fugienda. to.2.32.M
Oſtium cur Chriſtus appelletur. to.1.198.K
Otiari mentem quum deum præſentem eſſe non credit. tomo. 2.73.D
Otioſus ſermo vitandus. tomo.2.21.B
Otioſum verbum. to.2.73.F
Otioſorum pœnæ apud inferos. to.1.139.H
Otium maximum negocium. to.2.158.D E
Otium ſi metu dei careat, pręceptor vitiorum iis eſt, qui tempore ſibi indulto non norunt vti. tomo.1.26.K
Oua irrita ſiue ſubuentanea. to. 1.25.K
Ouis ſanctum deſignat. to.1.51.G
Oues appetēte hyeme copioſius pabulum ventri ingerunt. tomo.1.27.M
οὐρανὸς ἀπὸ τοῦ ὁρᾶσθαι deriuatur. to.1.10.F.25.L
οὐσίας καὶ ὑποστάσεως differentia tractatur. to.2.159.M.& ſeq.

P

PAcificus quis. tomo.2.94.F
Palæſtini quare deleti. to.1.106.I
Palma ſemper à prima germinatione, eiſdem ad finem vſque foliis frondet. to.1.16.H
Palmarum ſtupenda natura. to.1.15. M
Palpebræ oculi. to.1.38.C
Pampinus in vitibus. to.1.16.B C
Panegyres olim in eccleſia. tomo.2.171.L
Panis ἐπιούσιος quis. to.2.98.H
Panis quare Chriſtus. to.1.167.F
Panthera. to.1.27.K L
Papaueris ſuccus dolores vehementes ſedat. to.1.14.K L
Parabolicæ ſimilitudines quatenus accipiendæ. to.2.98.K
Paradiſus quibus lignis conſita. to.1.38.H
Paradiſi deſcriptio. to.1.38.H I K L
Paradiſi delitiæ quales. to.1.39.E F
Parati ſemper ad aduentum domini eſſe debemus. to.2.18.I
Parcendum iniuria adficientibus. to.2.25.L
Pardalis adeo odit hominem vt in eius effigie pictam ſæuiat. tomo.1.32.D

Parda-

Pardalis in hominem ira. tomo.1. 132.E
Parentes veri qui. to.2.48.A
Parentes debent vitæ ſubſidia liberis ſubminiſtrare. to.1.43.C
Parẽtes ad dilectionem liberorum, brutorum exemplo prouocat. to.1.28.E F
Parentes quomodo filios tractent. to.2.36.A
Parentum officium erga liberos. to.2.36.A
ϖαροιμία vnde, & quid dicatur. to. 1.112.K
ϖαροξυσμὸς quid. to.2.76.K
Partes ſi ſint interitui obnoxiæ, itidem & totum. to.1.2.C D
Paruulos regnum dei accipere. to. 2.94.H
Paſcere eſurientem inter opera pietatis primum. to.1.104.K
Paſchalis dies olim baptiſmo addictus. to.1.117.E
Paſchalis dies cœleſtium bonorum myſtica ſignificatio. to.2.154.D
Paſtinaca piſcis marinus. tomo.1. 23.E
Paſtoris munus. to.1.88.F
Paſtores laudati in ſcripturis. tom. 1.143.G
Paſtores mali tractantur. tomo.1. 143.I
Paſtorum diligentia. to.1.148.H
Paſtorum charitas qualis eſſe debeat. to.2.176.G
Paſtura & regni adminiſtratio ſorores inter ſe. to.1.143.G
Pater in diuinis. to.1.122.G
Pater & filius natura non ſunt diuiſi. to.1.145.G
Pater omnium principium. tomo.1. 122.G
Pater filio ſoli & ſpiritui ſancto notus. to.1.169.E
Pater quomodo filio prior. tomo.1. 170.I
Pater & filius quomodo ſunt vnũ. to.1.183. K
Pater noſter deus quare. tomo. 1. 177.L
Pater deus ſolus, à nullo eſt. tomo. 1.166.H
Patris dei origo nulla. tomo. 1. 174.L
Patrem ab æterno fuiſſe patrem. to. 1.174.I
Patrem maiorem filio eſſe quomodo intelligatur. to.1.171.H
Patre vno omnes nati. tomo. 1. 130.H I
Patrum decreta non contemnenda. to.2.166.L
Pati Chriſtianum debere pro nomine domini & mandatis eius. to.2. 28.M
Patientiæ commodum. tomo. 2. 205.K
Patientiæ quædam exempla. to. 1. 139.A B
Patriarcharũ vita exempli ac canonis vice propoſita. tomo. 2. 169.M
Patrophilus epiſcopus. to.2.181.K. 183.M
Paulinus Marcellianus. tomo. 2. 175.A
Paulini error. to.2.175.A B
Paulus ea quæ ad vitam neceſſaria mandat. to.2.144.F
Paulus perſecutor fuit eccleſię. to. 1.75.B
Pauli vexationes. to.1.61.G
Pauo. to.1.24.K
Pauper quiſnam verè ſit. tomo. 1. 100.M
Pauper & mendicus quid differunt. to.2.100.A
Pauperis & diuitis diſcrimen. to. 1. 48.A
Pauperes ſpiritu qui ſint. tomo. 2. 93.E
erga Pauperes quorundam immiſericordia. to.1.136.E
Pauperum curam morientes nõ negligant. to.2.193.K
Pauperum conſolatio. tomo.1.89. E.F
Paupertas amplectenda. tomo.2. 24. H
Paupertas quæ laudabilis. to.1.60. G H
Paupertas & ignobilitas &c. vt facile ferantur docetur. to. 1. 89. D E F G
Paupertas multos ad ſobrietatẽ reuocauit. to.1.70.G
Paupertas nullam conciliat homini turpitudinem. to.1.48.A
Paupertas philoſophiæ altrix. to.2. 200.L
Paupertatem tolerandam docet exemplo hirundinis. to.1.25.E F
Pax amplectẽdã chriſtiano homini. to.2.25.C
Pax & tranquillitas inquirẽda. to.1. 62.F
Pax eſt perfectiſſima inter benedictiones dei. to.1.52.C
Peccare grauius qui ſæpius peccãt. to.2.18.B
Peccare in Chriſtũ. tomo.2.141.C
Peccamus frequẽtius cogitatione. to.1.87.E F G
ad Peccandum quoſdam inuitos trahi. to.2.20.L
Peccans per ignorantiã iudicio non carere. to.2.77.B C
Peccantes arguendi. to.2.55.A
Peccantium multitudo non exorat deum, ſed is qui apud illũ in gratia. to.2.18.D E
Peccatores non negligẽdos. to.2. 25.G
Peccator quo pacto conuertendus. to.2.71.A
Peccatores arguendi. to.2.75.K
Peccatores quomodo tractandi. to. 2.175.I
Peccatorum obſtinatorum congreſſus vitandus. to.2.25.K
cum Peccatoribus quare commercium habendum. to.2.25.H I
Peccatum omne per ſtultitiam fit. to.1.65.C
Peccatum ex ignorantia etiam expiatum in lege. to.2.10.D
Peccatũ, animæ ægritudo & mors. to.1.96. L
Peccatum animã ſequi, ſicut vmbra corpus. to.1.101.G
Peccatũ quomodo irrepſit ĩ animã. to.1.107.B
Peccatum prorepſit tam in angelũ quàm in hominem à libertate voluntatis. to.1.107.F
Peccatum vnius multis exitio eſſe. to.2.75.L
Peccatum vnius ſæpe totam gentẽ euertit. to.1.103.K L
Peccatum quo pacto oderimus. to. 2.71.L M
Peccatũ animæ ſolius grauius quàm & corporis. to.2.142.D
Peccati principium ac radix in nobis eſt, & in noſtra poteſtate. to. 1.105.L
Peccati finis mors. to.2.17.L
Peccandi facultatem cur deus homini non eripuit. to.1.107.D E
Peccati commiſſio ea eſt quæ homines abalienat à deo, & diabolo conciliat. to.2.20.I
Peccati operationẽ à domino alienari. to.1.20.I
Peccato nemo caret. to.1.147.C
à Peccato nullus immunis ſuper terram inueniri poteſt. tomo. 1. 56.L
Peccato animam liberam & expurgatam eſſe quomodo ſcitur. to. 2.104.L M
Peccata ex nobiſipſis naſcuntur. to. 2.79.E

Peccata

Peccata quædam voluntaria, quædã inuoluntaria. to.1.114.H I
Peccata omnia an deleat eleemoſyna. to.2.101.F G
Peccata noſtra remiſit deus quantũ in ipſo fuit. to.2.72.A
Peccata fratrum non obtegẽda. to.2.62.I K
Peccata aliorum non ſilentio prætereunda. to.2.25.H
Peccata contrariis virtutib. emendantur. to.1.56.B C
Peccata noſtra prout patrata fuerit à nobis, cunctis patefient in die iudicii. to.2.138.A B
Peccata myſticè ſerpentes dicũtur. to.1.53.E
Peccatorum odiũ quomodo acquirendum. to.2.71.L
Peccatorum condonatio quibus argumentis cognoſcitur. to.2.71. M.& ſeq.
Peccatorum remiſſio etiam poſt baptiſma. to.1.147.E
Peccatorum vicem dolere ſemper debemus. to.2.25.F G
Peccatorum multitudinem deo diſplicere. to.2.18.D
Peccatis non immorandum. tomo.1. 42.A B
à Peccatis conuerſionis modus. to. 2.105.F
à Peccatis conuertẽdi quæ ratio teneri debeat. to.2.105.A B
Peccatis obuoluta anima quo animi affectu & ſpe accedet ad deum. to.2.71.K L
Peculator quis. to.1.99.D.
Pecunia ſæpe miniſtra luxuriæ. to.1. 70.G
Pecunia ad vitæ ſubſidium non malorum incitamentum, data eſt, animæ redemptio, non exitij occaſio. to.1.101.K
Pecunia quare abiicienda. tomo.1. 136.B
Pecuniarum quæſtus. to.1.132.I
Pecuniarum inutilitas. tomo.1. 140.C D
Pedum officium. to.1.35.H
Penuria rerũ neceſſariarũ quare homini addita. to.2.203.I
Penuria ſanitatis mater. to.2.65.F
πένης quis. to.2.100.A
πεφυσιωμένος quis. to.2.76.L M
Perdix. to.1.24.K
Perdicis aſtutia. to.1.119.C
Peregre proficiſci qui ex fratribus debeant. to.2.61.M.& ſeq.
Perfectus quis. to.2.208.A
Perfectorum contubernium ſectandum. to.2.208.B
Perfectorum propprium ſe non extollere. to.2.175.K
ad Perfectionem tendenti tria proponuntur. to.1.41.D E
Periclis patientia. to.1.139.A.
Periculũ potius eſt quàm ſecurita. to.2.188.D
περπερεύεσθαι & περπερεία quid. to.2.76.D
Perſecutio vehemens ob religionẽ. to.2.172.H I
Perſeuerandum in bonis operibus. to.2.124.B C & ſeq.
Perſonæ non ſunt acceptandæ. to.1. 130.G H
Perſonarum vnitas oſtenditur. to.1. 29. L M
Perſonarum in acceptione iudicium fieri non debet. to.2.26.C
Perſonarum differentias numerare non ſatis. to.2.169.G
ex Perſonarum reſpectu non eſſe iudicandum. to.2.26.D
Perturbationes vnde. to.2.141.H
Peruerſi incorrigibiles. tomo.2. 193.C
Peruerſi manſuetudine flectuntur. to.2.193.C
Peſtis natura. to.1.42.B
Peſtilentiæ quinam vocantur. to.1. 42.C E
Petenda à deo ſalutaria ſpe cõſtãti. to.1.25.H
Petenti cuiuis dandum. tomo.2.82. C D
Petitio in oratione quæ eſſe debet. to.2.109.I.& 110.A
Petra cur Chriſtus dicitur. tomo.1. 198.K
Petrus quare petra. to.1.148.D
Petrus fide præſtabat. to.1.173.C
Petri laus. to.2.11.D
Petri negatio. to.1.148.E
Petri pœnitentia quid nos doceat. to.1.148.E F
Petrum acrem comminationem accipere. to.2.11.E
Phantaſmata vnde. to.2.168.M
Phantaſiæ nocturnæ vnde. tomo.2. 73.E
Pharao, nomen celebre Aegyptiorum regum. to.1.59.C
Pharaonis interitus. to.1.133.A
Phaſis fluuius. to.1.9.I
Phidiæ opus. to.1.140.F
Philagrius eſt amator ruris. to.2. 185.E
φιλαυτία quid. to.2.76.H
Philautiæ finis perditio. tomo.2. 76.I
Philiſtinorum paſtores obſeruãdi. to.2.194.B
Philoſophia ſeminarium errorum. to.1.294.H
Philoſophia duo nouit. tomo.2 185.K
Philoſophiæ duplex commoditas. to.2.185.K L
ad Philoſophiam tria conducentia. to.2.189.I
Philoſophorum error circa mundi principium. to.1.1.H I K
Philoſophorum gentilium inconſtantiam ſugillat. tomo.1.1. G H
Philoſophorum quorundam error circa ſolem. to.1.10.C
Phinees ira. to.1.110.C
Phirminus. to.2.196.M
Phortanus. to.2.153.C
Photini error. to.1.186.D E
Phrygia harmonia bellica. tomo.1. 139.G
Phrygij modi. to.1.139.G
πικρία quid. to.2.76.K
Pietas non in ſono aeris ſed in virtute ſignificatarum rerum. to.1. 178.M
Pietas pecuniæ theſaurus. tomo.1. 181.F
Pietatis cognitio, humilitatis & mãſuetudinis cognitio eſt. to.2.6.E
Pietatis exercitationẽ ſcalæ Iacob comparat. to.1.41.C
Pietatis meditatio animam diuinis cogitationib. alit. to.2.150.I
ad Pietatem & virtutes contendẽti canon. to.2.6.F
pro Pietate certantes non deſerẽdi. to.2.29.B
Piger in mãdatis dei quomodo excitari debeat. to.2.74.K
Pigritia malitiæ coniuncta. tomo.2. 59.B C
Pili palpebris cur additi. tomo.1. 38.C D
Pinguis venter ſenſum tenuem non gignit. to.2.132.F
Pinus detruncatas, aut vſtas flãmis in querceta verti. to.1.15.L
Pium quid. to.2.98.D
Piſces cur acutiſſimis dentibus prę diti. to.1.21.L
Piſces imperfectioris ſunt vitæ q̃ terreſtria animalia. tomo.1.23. K L
Piſces indomabiles ſunt. tomo.1. 21.G
Piſces miteſcere, doceriq; neſciũt. to.1.23.M
Piſcium genera. tomo.1.21.E F H I

Piſcium innumera genera. tomo.1. 21.K
Piſcium mores quos operęprecium ſit imitari. to.1.22.D
Piſcium pabulum. to.1.21.L M
Piſcibus reſpirandi organum ſunt branchiæ. to.1.21.G
Placendi hominibus affectus quomodo exciendus. tomo. 2. 74.F
Placere hominibus quomodo quis conuincitur. to.2.74.F
Plagam timorem generare.tomo. 1. 106.E
Plagæ ante ſpoliationem ſpiritualium. to.1.132.F
Platanus Xerxis. to.2.155.I
Plato in negociorum tempeſtate ad diſciplinarum ſtudium cõfugiebat ceu tutum munimentum. to. 2.201. D
Platonis dialogi. to.2.200.F G
Platonis eloquentia. to.2.200.F
πλεονεξία quatenus iudicari debet. to.2.76. B
Pluit minimè eo tempore quo formica exponit frumentum ſuum. to.1.28. B
Pluuiæ origo. to.1.10.G
Pluuiæ quomodo fiant. to.1.13.F
Pneumatomachi. to.2.174.L
Pneumatomachos impugnat.to.1. 56.M.57. A
Pœnam irrogatam quo animo ſuſcipere debeamus. to.2.88.A B
Pœnę in canonicos delinquentes. tomo.2.107.D E F G H I.& ſeq.
Pœnæ in monachos delinquẽtes cõſtitutæ. to.2.128.L
Pœnæ modus adhibeatur ꝓ ratione delicti. to.2.39.F
Pœnitens quomodo ſuſcipiendus. to.2.71.H
Pœnitentes quæ deceant. tomo. 2. 15.H
Pœnitentib. non ſat eſt à peccatis recedere,ſed fruct⁹ pœnitẽtia dignos ferre. to.2.15.I.
Pœnitendũ de vno quoq; peccato. to.2.71. D
Pœnitentia tractatur. tomo.1.147. C.& ſeq.
Pœnitentia peccato æquanda. to.1. 88.D
Pœnitentia citra ieiunium vana. to. 1.83.C
Pœnitentia relaxari peccata. to. 2. 145. F
Pœnitentia Achab. tomo.1.147.H
Pœnitentia Dauid. to.1.147.H
Pœnitentia Niniuitarum. tomo.1. 103.E
Pœnitẽtia ſine ieiunio ocioſa & infrugifera eſt. to.1.83.C
Pœnitentiæ initium ieiunium. to.1. 86. L
Pœnitentię locus poſt baptiſma.to. 1.147.F
Pœnitentiæ tempus. to.2.15.F
Pœnitentiæ multa exempla. to.1. 148.F G H
Pœnitentiæ propria. to.2.15.H
Pœnitẽtiæ fructus digni oſtẽdendi. to.2.72. D
Pœnitentiam fructus annexam habere. to.2.15.I
Pœnitentiam alicuius peccati qui egerit,ſi in illud idem denuo relapſus ſit,quid faciet? tomo.2.103. M.& ſeq.
Pœnitẽtiam quomodo agere debemus de ſingulis peccatis. to.2. 71.D
Pœnitentiam olim patres agebãt in ſacco & cinere. to.1.55.H
Pœnitentiam primum agere debere credentes. to.2.15.E
Poetæ quomodo ſunt legendi.to.1. 138.C.qui vitandi. Ibidem.D
πολυαρχία ἐκ τῆς ἀναρχίας. tomo. 2.9.C
Polycleti opus. to.1.140.F
Polydamæ robur. to.1.139.F
Polypi natura. to.1.22.C
Polypodis natura. to.2.211.I
Polypodis aſtutia. to.1.140.G
Populi duo electi. to.1.58.A
Potatores bibendo alios nõ defraudant. to.1.121.I
Poteſtas nulla niſi à deo. tomo.1. 58.F
Poſthumianus. to.2.191.K
Præceptoris mercedẽ Cleantes mirabiliter ſibi comparauit. to. 2. 200.M
Præceptum vnumquodq; propriam habet adiunctam regulam. to.2. 99. E
Præcepta domini vbique ad humilitatẽ aſſuefaciunt. to.2.53.I
in Præceptis dei an aliquis ſit ordo. to.2.43. H
Prædicanda quæ ſint populo. to.1. 36.F
Prædicatio noſtra debet pẽdere ab auxilio diuino. to.2.33.G
Prædicationis ſcopus. to.2.33.K
Prædicare verbum dei neminẽ debere niſi mittatur. to.2.31.B
Prædicator ſeipſum exẽplar ad res honeſtas præſtet. tomo.2.31.I
Prædicator qui fauoris & gratiæ cauſa dei iuſſa libere ꝓloqui negligit, alienum ſe facit à mãcipio dei. to.2.33.I
Prædicator euangelij nõ debet plus poſſidere quàm naturalis vſus deſiderat. tomo.2.33.H
Prædicatores euangelij quales eſſe debeant. tomo. 2.36. K L M.& fo.ſeq.
Prædicatores euangelij quomodo ſeſe gerere debeant. to.2.31. C D E F G H
Præfectus quis deligatur. tomo.2. 40.A B
Præpoſitus is debet eligi qui cæteris poſſit eſſe virtutum exẽplar. to.2.38. M
Præſcientiam dei non habere principium. tomo.1.183.K
Præſides ouilis Chriſti arietib. comparati. to.1.49.E
Præuaricatores qui.tomo. 1.200.L
Prandij hora qui nõ adfuerit quomodo tractandus. tomo.2.85.K
πραΰς quid. to.2.92.B
Prauum adeò nihil eſt, quin diligentia corrigatur. tomo.2.49. F
Precari à deo in mortis articulo ea debemus quæ recta ratio præſcribit. to.2.29.A
Precatio quæ bona. to.2.151.A B
Precationem vbique præmittẽdam eſſe. to.2.109.C D
In precationibus eſſe perſiſtendum. to.2.26.G
Preces poſt cibum. to.2.151.G
de Presbyteris. vide to.2.34.E
Primogenitus quis. to.1.142. A
Primogenita cuius typum gerant. to.1.201.M
Principes debent eſſe vindices iuſtificationum dei. tomo.2. 36. D
Principis officium. tomo.2.36. C.191.E
Principes quales fuerint tales ſubditi. to.2.61.G
Principes terræ. to.1.70. B
Principium varie accipitur. tomo. 1.123.F G
Principij multiplex acceptio. to.1. 2.L.
Principij nihil expers, eorum quæ ſunt in mundo. to.1.1.M.2. A
Principio nihil antiquius. tomo.1. 175.F
Priuatum quid in ſocietate fratrum eſſe non debet. tomo. 2. 80.G
Probandi ſunt homines.to.2.49.D
Probatus pronuntiari nõ poteſt niſi per affli-

per afflictiones. tomo.1.60.D
Proboſcis cur elephanto. to.1.28.M.29.A B
Procopius. to.2.187.D
Procurationes quomodo committi debeant fratribus. tomo.2.82.G H
Prodicus Chius de Hercule. to.1.138.K
Proditionis notam habet, non prõptum de deo reſpõſum dare deũ diligentibus. tomo.2.151.I
Profeſſio qua ętate fieri debeat.to.2.50.F.& ſeq.
de Profeſſionem reſcindere volentibus. to.2.50.D
Profeſſionem ſuam vnumquemque factis conſentaneis probare debere. to.2.21.H
Profunditatem dei inueſtigator ſpiritus. to.1.181.M
Prognoſtica ex ſole & luna. to.1.18.A B
Propheta is eſt qui ſeſe dignum exhibet inſtrumentũ, per quod ſpiritus operetur. to.2.202.K
Prophetæ à fronte videntes quare vocabantur. tomo.2.203 B C 204. C
Prophetæ non ſolum vident futura, ſed quæ in rebus præſentibus abdita. to.2.203.D
Prophetiæ quoddam genus eſt cum per ſomnum aliquid præſcitur. to.2.203.D E
Prophetæ per tibiam myſtice intelliguntur. to.1.55.G
Prophetarint quare Pharao, Nabuchodonoſor, Balaam, Caiphas. to.2.203.E
Prophetaturi qualis animus debeat eſſe. to.2.202.L
Prophetiæ donum magnum eſt. to.2.202.K
Propinquitas cum deo quomodo concilianda. tomo.2.20.K
Propinquorum nulla habenda conſuetudo monacho. tomo.2.118.F
Propinquos aut domeſticos ad ſe veniẽtes quomodo tractãt aſcetæ. to.2.91.I K
Propoſiti initium deum requirere. to.1.118.L
Propoſito in recto conſiſtendum. to.2.19.I
Proprietas cur monacho vitanda. to.2.123.C
Proprietati inhians monachus alter Iudas efficitur. to.2.123.E
Proprietatum diuerſitas diuerſitatem ſubſtantiæ non arguit. to.1.179.H
Proprietatum deo attributarum officium. to.1.179.D
Proprium Chriſtiani quid. to.2.37.E
Proſpere ſemper agere ſolius eſſe dei. to.1.137.D
Proſperitatis humanæ finis. to.2.191.M
Protagoræ arrogantia.to.2.200.G
Proteus Aegyptius ſophiſta. to.1.140.G
in Prouerbia Salomonis præfatio. to.1.112.H
Prouerbia Salomonis ediſcẽda pueris. to.2.56.L
Prouerbia imagines aliorum eſſe. to.1.186.H
Prouerbiorum nomen. to.1.112.K
Prouerbiorum Salomonis argumẽtum. to.1.112.I
Prouerbiorum liber quid tractet. to.1.112.I
Prouerbiorum vtilitas. to.1.114.D & ſeq.
Prouidentia dei omnia tuetur. to.1.22.M
Prouidentia & ſapiẽtia dei nihil fecit otioſum. to.1.28.G K
Prouidentiam negantes taxantur. to.1.75.F G
Proximus noſter quis. tomo.1.46.B C
Proximi dilectio qualis. tomo.2.45.D
Proximum diligens filius dei vocatur. to.2.205.G
Proximum qui non diligant. to.2.16.I
Proximum non diligit, qui ſeipſum non diligit. to.2.132.G
Proximum ſuũ falſo diligit qui ſeipſum negligit. to.2.132.G H
Prudens vt ſerpens quis. to.2.97.K
Prudentia quid. to.1.114.A & B
Prudentia duplex. to.1.114.A B
Prudentia ſophiſtica & fucata. to.1.114 C D
Prudentia vna ex virtutib. præclaris. to.1.114.A
Prudentia & ratio modum bonæ actioni præſcribunt. to.2.116.I K
Pſallere legere, loqui an continenter poſſumus. to.2.97.B
Pſallere quæ nolit an cogenda monacha.to.2.103.A
Pſallere deo ſincere qui dicantur. to.1.54.E
Pſallere bene. to.1.56.E
Pſallat lingua, mens eorum quæ dicta ſunt, ſenſum ſcrutetur. to.1.51.M
Pſalmodiæ. to.2.168.C
Pſalmodiæ vtilitas. to.2.207.B
Pſalmodiæ & orationis in inceptione an viciſſitudine vtendum ſit. to.2.106.H
Pſalmus. to.1.53.H
Pſalmus confeſſionis. tomo.2.168.C D
Pſalmi titulus pro arcanis. tomo.1.70.D E
Pſalmi titulus in finem. tomo.1.70.C D.72.F
Pſalmi titulus, In recordationẽ. to.1.64.A B
Pſalmi titulus In titulum.to.1.76.H
Pſalmi titulus In Victoriã. tomo.1.72.F
Pſalmi titulus pro liliis. to.1.66.M
Pſalmus quadrageſim⁹ quartus, cur inſcriptus ſit filiis Core, Canticũ pro dilecto. to.1.67.B C
Pſalmi quadrageſimi quarti vtilitas. to.1.66.H
Pſalmi cum decantantur quibus & quatenus licentia datur. tomo.2.89.L
Pſalmorum cantus ad quid vtilis. to.1.40.C
ob Pſalmorum conciones & melodias certamen. to.2.167.M
Pſalmorum liber omnium virtutum & bonorum promptuarium. to.1.40.F
Pſalmorum liber, cur Pſalteriũ inſcriptum. to.1.40.F G
Pſalmorum efficacia. tomo.1.40.C D E F
Pſalmorum melodia cur inuenta. to.1.40.B
Pſalmos & hymnos populus Chriſtianus edocebatur olim.tomo.1.121.L
Pſalmos olim nuſquam non catillabat plebs. to.1.40.C
Pſalterium. to.1.40.F.53.H
Pſalterium myſtice mens intelligitur. to.1.56.C
Pſalterium ſuperne pulſum ſonum edit. to.1.40.G
Pſalterij Dauidici laus. to.1.39.M.40.A
Pſeudoprophetas non eſſe tolerandos. to.2.23.D
πτωχὸς quis. to.2.100.A
Pudicitia Alexandri Magni. tomo.1.139.C
Pudicitiæ index intuitus. t.2.133.D
Pueri cũ ſenioribus orẽt.to.2.50.H

Puella

Puella pro virgine. tomo.1. 141. L
Puerilis imitanda ſimplicitas. to.2. 94.H
Pulchritudo quid à ſpecie differat. to.1.68.D
Pulchritudo vera.tomo.1.54.M.55. A.68.E
Pulchritudine dei nihil præclarius. to.2.44.C
Pulchrum quid propriè. tomo.2. 44.E
Pulchrum apud deũ quomodo accipiatur. to.1.11.A.13. D E
Puniçę quomodo dulceſcant.tomo. 1.5. L
Punientur grauius in lege edocti, quàm alij ſecus. tomo.1. 43. M. 44. A
Punitio quare fiat. tomo.2.199.H I
Puteus fere in bonam accipitur partem apud ſcripturam. to.1. 45. A B C
Putei crebrius exhauſti copioſiore & pulchriore fluunt aqua. to.1. 98.G H
Putei ſi crebro hauriãtur meliores redduntur. to.2.181.L
Pyctaci ſententia. to.1.139.H
Pythagoricorũ palingeneſia ſugillatur. to.1.24.B
Pythagoræ dictum in delicatum. to.1.140.C
Pythagoræ factum cum ebriis. to. 1.139.M
Pythij Myſij talenta. to.1.140.E
Pytoniſſa mulier deos ſe videre dixit. to.2.180.M

Q

Quadragenarij numeri celebritas. to.1.129.G
Quæſtiones curioſæ & ſuperuacuæ vitandæ. to. 1.142.K.to.2.17.I
Quæſtiones inutiles non eſſe mouendas. to.2.21.A
Quæſtiones ꝓpoſitæ quomodo ſoluendæ. to.2.63.E
Quæſtum qui ad cauponariam proximè accedit fugiant aſcetæ. to. 2.62.C
Quies purgandæ animæ initium. to.2.150.I
Quis hæſitantis eſt & interrogãtis. to.1.45.I
Quotidianus panis quis. tomo. 2. 92. H

R

Raab meretricis aſtutia.to. 1.115.H
Raca quid. to.2.76.E
Rachel aſtutia.to.1.115.H
Rachelis purgatio. to.1.115.H
Raptorem alienorum lupo comparat. to.1.34.D
Ratio prorſus honoranda. tomo.2. 132. G
Ratio naturalis nobis honeſta ſectanda,& fugienda turpia ſubindicat. to.1.22.L
Ratio quinq; ſenſuum cuſtos ſit.to. 2.131. B C D E F
Rebeccæ aſtutia. to.1.115.H
Rebellio quantum malum. tomo.2. 9. C
Reconciliandi ſunt ij quos contriſtauimus. to.2.16.K
Rectus corde quis. tomo.1. 44. G H.
Rectus, iuſtus nominatur,& rectum cor, quod benefacit. tomo. 1. 44. D
Recta quæ ſunt an fieri debeãt prout cuique placet. tomo. 2. 105.C
Reddenda vnicuique quæ ſua ſunt. to.2.21.L M
Refugium quorundam præpoſterũ dum aduerſitate laborant.tomo. 1.70. I
Regeneratio alterius vitæ initium. to.1.202.I
Regio viuorum. to.1.80.H
Regnum quid. tomo.1.58. F G 112. M
Regnum cœlorum. tomo. 2. 196. F
Regnum Chriſti & regnum patris. to.2.195. F
Regnum cœlorum quid. tomo. 2. 196. F
Regna deus ſeruat. to.1.58.F
Regnum cœlorum eſſe violentorũ. to.2.6.C
Regnum cœlorum qui nõ acquirãt. to.2.23.K
Regni cœlorum qui particeps. to. 1.150.M.151.A
Religionis propoſitum non eſſe otij prætextum. tomo.2.58.M. 59.A
Religioſam vitam ſectaturi an omnes promiſcuè admitti debent,& probari, & qualis probatio fieri debeat. tomo. 2. 49. D E F G H
Religioſi viri an æque obiurgandi & quilibet de vulgo, cum vtrique in eodem peccato reperiãtur. to.2.80.A
Religioſi & ſecularis peccantiũ diſcrimen.to.2.80.A
Remedia vitiorum. tomo.1.130. E.
Reminiſcẽdi dei apud pios nulla ſatietas. to.1.122.C
Remittẽdum ex corde delicta aliorum. to.2.25.L
Remora piſciculus naues ſiſtit. to. 1.23.D E
Renes pro concupiſcentia. tomo.1. 44.E
Renunciatio quæ. tomo. 2.48. H I
Renunciatio perfecta. tomo. 2. 48. B
Renunciationis formulæ. tomo.2. 47.M
Renunciationẽ perfectam quis peragit. to.2.48.B
Renunciaturo peculio ſuo quid faciendum. to.2.3.M
Reprehenſio & opprobrium in quo differant. to.1.46.D
Reprehenſionis vtilitas. tomo.2. 47.C
Reprehenſiones meliores ſunt quæ palam & libere fiũt quàm occulta amicitia. to. 2.62.K
Reprobi coram deo. tomo. 2. 19.C
Reptile animal. tomo.1.21.E
Res attributæ deo dicatis nullo modo in aliud inſumi debent, niſi ex eo forte quod abundet. to.2. 21.L
Rei omnis compoſitæ ſubſtãtia eſt & accidentaria eius qualitas. to. 1.17.G
Reſipiſcere quoſdam verbo ſolum. to.2.71.E F
Reſipiſcens vere quomodo tractãdus. to.2.71. H
Reſipiſcentibus parata ſalus. to. 2. 4.I
Reſpondendum id quod fide dignũ eſt. to.2.17.K
Reſpondendum omnibus ex ſcripturis. to.2.22.B
Reſurrectio quare Chriſtus vocatur. to.1.199. C
Reſurrectio carnis qualis. tomo.2. 170. D
in Reſurrectione nec mas nec fœmina erit. to.1.80.E
Rei ſanguinis quidam concionatores. to.2.31.F
Rex quare Chriſtus vocetur.tomo. 1.198.K

Regum authoritas. tomo.1. 112.M
Retribuere verbum in ſcriptura. to.1.43.B.C.
Rhetores quomodo legendi. tomo 1.138.E
Ridere non eſſe prudentis. tomo.2. 51.I
Ridere an in vniuerſum non liceat. to. 2.74.D
Riſus ratio tractatur. tomo.2.51.I. K.L.M.& ſeq.
Riſus in ſcripturis quomodo quandoque accipiatur. to.2.51.L
Riſum pro hilaritate. tomo 2.51.L
Roſæ cur additæ ſpinæ. to.1.15.C. D.38.M.to.2.197.M
Roſæ fugacitas. to.1.38.M
Ructus quid. to.1.67.F.G.
Ruminare ſolus ex piſcibus ſcarus dicitur. to.1.21.L
Ruminant quare nonnulla animalia. to.1.28.L

S

SAbbatizandum quomodo virgini. tomo.2. 145.F.G
Sabbatum in operis ceſſatione. to.2.145.A
Sabellius Libys. to.2.167.L
Sabellij hæreſis. to.2.169.A
Sabellianorum error. tomo 2.177.M
Saccus pœnitentiæ ſymbolum. to.1. 55.H
Sacerdos qualis conſulendus. tomo 2.4.A
Inter ſacerdotes coryphæus qualis eſſe debeat. to.2.167.B
Sacerdotij inuaſores puniuntur. to. 1.160.K
Sacra non eſſe contumelia afficienda. to.2.21.I
Sacrę res haberi in contumelia non debent, neque cum his haberi promiſcuæ prophanæ. tomo. 2. 21.I
Sacrę res tandiu in honore habendæ, quandiu in ea voluntas dei conſeruatur. tomo.2.21.K
Sacris literis nihil addendum aut detrahendum. to.2.12.F.
Sacrificium quale deo exhibeamus. to.1.82.E
Sacrificium deo acceptum animus pius & iuſtus. to.2.184.H
Sacrificia deo grata. tomo.1. 159.M.
Sacrificia Cain qualia. tomo 1.118.H
Sacrilegi etiam poſſunt appellari qui dona dei ſibiipſis vendicent, vt ſua, & debitam deo gloriam ad ſeipſos rapiant. to.2.98.B.
Sacteſimus. tomo.2.153.C. 165.K
Sagittæ acutæ. to.1.68.G.
Sagittæ animæ. to.1.44.L
Sagittæ dei. to.1.64.F.G.
Salis acrimoniam pruriginem excitare. tomo.2.132.C
Salomon ab ipſa infantia ſacras literas didicit. to.1.112.M
Salomonis elogium. to.1.34 K
Salomonis opera. to.1.112.I.
Saltationes taxantur. tomo 1.121.K.L
Salus fratrum potior ſit quam copia pecuniarum. to.2.49.B
Salutis noſtrę caput. tomo. 1.189.F
Salutare dei Chriſtus. tomo.1. 77.I.
Samuel à fronte videns dictus eſt. to.2.204.C
Samuel per ieiunium donatus matri to.1.83. 1.86.F
Samuelis ira. to.1.110.C.
Sampſonem inexpugnabilem reddidit ieiunium. tomo. 1.83.1. 86.G
Sanguis pecudum figura ſanguinis Chriſti. to.1.201.M
Sanguinem Chriſti bibere quid. to.2.194.L
Sanitas quid. to.1.28.D.E
Sanitatis mater indigentia. tomo.2. 65.F
Sanitatem corporis non medicis, ſed deo acceptam referre debemus. to.2.65.B.
Sanitatem in manus medicorum ponere abſurdum. to.2.64.L
Sanctificamur per ſpiritum. tomo.1. 146.C
Sanctificatio nulla abſque ſpiritu. to.1.203.H
Sanctificationis fons ſpiritus ſanctus. to.1.181.H
Sanctitas ſpiritus cõſummatiua eſt naturæ. to.1.206 B
Sanctus dicitur, aquila, ouis, aries, columba, ceruus, & quare. tomo 1.51.G.
Sanctus domicilium dicitur. tomo 1.209.G.
Sanctum nihil eſt citra ſpiritus ſancti præſentiam. tomo.1.57.B
Sanctum dei nomen quomodo ſit. to.1.58.L
Sancti honorandi. tomo.1.28.D.E
Sancti omnes variis attriti ac probati pœnis. to.2.172.I.
Sancti vnde decorentur. tomo. 2. 172.I.
Sanctorum vera laus. tomo.1. 128.G
Sanctorum & iniquorum gloria. to.1.43.D.E
Sanctorum quiſque deus eſt. tomo 1.144.H
Sanctorum conuerſatio quibus non proſit. to.2.18.M.
Sãctorum memoriam, non illorum, ſed noſtri cauſa celebrandam. to.2.126.F
Sanctorum mors luctu & lachrymis cohoneſtabatur. tomo.1.125.D
Sanctorum vita quare nobis proponatur. to.2.150.L
Sanctos ſuos non deſerit deus. to. 2.152.L.M
Sapere ad ſobrietatem. tomo.1. 163.A
Sapiens multifariam dictus. tomo 1.116.D
Sapientes in malam etiam partem. to.1.74.A.B
Sapientia quid. to.1.113.A
Sapientiæ proprium quid. tomo.2. 202.L
Saræ riſus. to.2.51.L
Saſima oppidum. to.2.158.C
Satan non cuiuſque peccati author. to.2.79.D.E
Satanas quid. to.1.108.A
Satanas quare diabolus dicatur. to.1.108.A
Satanas pater mendacij. tomo.2. 168.B
Satanas an alicuius ſancti propoſitum impedire poſſit. to.2.101.M & ſeq.
Satanas per ſeipſum non poteſt cauſa eſſe alicui vt peccet. tomo 2.79.D.E
Satanæ ſuperbiam quomodo ſæpe dominus deiiciat. tomo 2.65.C
Satanæ reſiſti ſine diuina gratia non poſſe. tomo.1.163.H
Satietas multis attulit mortem. to. 1.135.F
Satietatis incommoda. tomo 1.84.L.M
Saturninus. tomo.2. 192.A
Saul quare contra Dauid inſurrexerit. tomo 1.111.C.D

Scalæ Iacob pietatis exercitationẽ comparat. to.1.41.C
Scandalizare neminem debemus. to.2.22.A
Scandalizare quis dicatur. tomo.2. 77.K
Scandalizans amputari debet, licet coniunctiſſimum ac ſummè neceſſarium. to.2.23.F
Scandalum tractatur. to.2.22.A B C D E F
Scandalum eſt quidquid voluntati dei aduerſatur. tomo. 2. 22.A
Scandalũ grauius eſt in antiſtitibus quàm inferioribus. tomo. 2. 78.C
Scandalorum origo multiplex. to. 2.77.L
Scarus ſolus ex piſcibus ruminat. to.1.21.L
Scenicas theatraleſque præſtigias perſtringit. tomo. 1. 11. E F
Scientiæ vanæ. to.1.113.M
Scire dei. to.2.195.D E
Scorpio calumniatorem comparat. to.1.34.D
Scriptura ſacra quæ vetat coniunctim, ſi fiant ſupplicium denunciat adiunctum. tomo.2. 29.H I K L M
quæ coniunctim quoq; iubet ſi ea fiant, benedictionem promittit. tomo.2. 30. A B & ſeq.
Scriptura ſi perfunctoriè legatur, ſyllabæ tantum eſſe videntur & exiguæ:at contrà, ſi diligenter. to.1.26. F
Scriptura diuina qua diligentia legenda. to.1.158.G H
Scriptura ſacra nihil habet ocioſi. to.1.20.H I
Scriptura quibus ediſcenda. tomo. 2. L
Scriptura quæ concedit, in dubium reuocari non debent. tomo. 2. 26.B.
Scripturæ ſacrę nominibus vtendũ. to.2.50.K
Scripturæ lectiones ad quid vtiles. to.2.150.L M
Scripturæ ſanctæ neque addendum quidquam, neque demendum. to.2.12.F
Scripturæ ſanctæ cõſuetudo. tomo. 1. 42. I. 43. B. 54. H. 74. E. 77.I
ad Scripturæ intelligentiam puritatem requiri, & exercitationẽ. to.2.203.K
Scripturam omnibus voluntatẽ dei denuntiare. to.2.75.G
citra ſcripturam quare quædam tradita. to.1.210.D E
ex Scriptura pietatem diſcamus.to. 2.81. H
Scrutatio quid. to.1.44.E
Scythæ Nomades. to.1.44.A
Scytale Laconica. tomo. 2. 201. D
Scripturarum ſanctarum vtilitas. to.2.150.L M & ſeq.
Scripturarum diuinarum arcana humanam mentẽ non poſſe capere. to.2.12.M
Scripturarum multitudo conteſioſis raro vtilis. to.1.176.F
Scripturis ſanctis quare obſcuritas inſit. to.2.203.I
Scripturis diuinis tota vita impendenda. to.2.203.K L
Scripturis diuinis omnia noſtra corroboranda. to.2.21.C
in Scripturis nulla vox de deo indiſcuſſa relinquenda. tomo.1. 195. B
in Scripturis ſacris quædam ſcripto explicata, quædam non.tomo.2. 70.I K
in Scripturis pleraque καταχρηστικῶς dici. to.2.76.I
Sebaſtia oppidum minoris Aſiæ.to. 2.174.I
Seceſſus quid commodi adferat.to. 2.188.M
Seculares quaten⁹ colloqui debeat aſcetis. to.2.56.M
Sedes à dextris dei quid. tomo. 1. 171.L
Sedere quomodo oporteat. tomo. 2.5.I
Senectutis viaticum. tomo. 1. 140.H
σελευκὶς auis locuſtis veſcens.tomo. 1.26. D
Seleucis auis inſatiabilis. tomo. 1. 101. B
Segnitiei indicium. to.2.5.I
Semei iniquitatem Dauid tulit. to. 1.109.I
Seminis in terra proceſſus ac profectus. to.1.14.F G
Senes qui attendendi. tomo. 2. 5. B
Senilis conſuetudo. to.2.5.B
Senſus animæ feneſtræ. tomo. 2. 134.B
Senſuum in capite officium & ſitus. to.1.90. A
Septenarij numeri myſterium. to.1. 36.F G H
Septimus dies olim apud Iudęos honori fuit. to.1.36.F
Sepulchrum bonum pietas.tomo.1. 102.E
Sepulchrum colit, qui eſt omnino iniquus,nec ab operibus mortuis fundamentum pœnitẽtiæ ſubſternit. to.1.74.G
Sepulchrum inhabitans quis. to. 1. 74.F
Serbonitis lacus. to.1.12.H
Sermo inutilis in monaſteriis vitetur. to.2.40.F
Sermo naturam habet volucrem. to.2.201. M
Sermo ocioſus ex cuiuſmodi verbis indicatur.to.2.73. F
Sermo Chriſti canon pietatis. to.2. 109.C D
Sermo mentis cõceptione inferior. to.2.151.I.
Sermo cum inferioribus qualis. to. 2.5.I
Sermo vnum vitæ indicium. tomo. 2.201. L
Sermonis diuini natura. tomo. 1. 87.D
Sermonis facultatem non quibuſuis dari. to.2.57.M
Sermonis vſus ad quid. to. 1. 87. B C
Sermonis vſus qualis eſſe debeat. to.2.151.B.
Sermonem habere naturã volucrẽ. to.2.201.M
Sermones ſacri diſcendi. tomo. 1. 137.M
Sermonibus prauis ne aſſueſcamus pueros. to.1.138.C
Serpens in paradiſo erectus in pedes ingrediebatur. tomo.1. 39.C
Serpens pro ſigno poſitus. tomo.1. 201.L
Serpens prudẽtiſſimus ferarum. to. 1.114.A
Serpentis natura. tomo. 2. 202.H I
Serpentes fugantur cornu cerui ſuffitu. to.1.51.G
Serpentes myſtice peccata ſubindicant. to.1.53.E
Serra piſcis. to.1.23.E
Seruare & liberare quomodo differant. tomo.1. 42.L M
Seruire deo quid. tomo. 2. 16.A
Seruire deo quo animo quis debet. to.2.87.M
Seruire deo honorabilius & certi⁹. to.1.78.E

Seruire deo neminē poſſe qui ſe negociis à pietate alienis immiſcuerit. to.2.16.A
Serui erga dominos quomodo ſe gerant. to.2.35.I
Seruorum officium. to.2.35.I
de Seruis qui relictis dominis ad monaſteria confugiunt. tomo.2. 49.I K
Seſoſtris tentauit iungere Indicum mare Aegyptio. tomo.1.12. C D
Sexta orationis hora. tomo.2.5. 59.H
Siccitas & ſqualor tempore Baſilij. tomo.1.102.G H I K & ſeq.
Sicera apud Hebręos eſt quidquid ebrietatem inducit. to.1.121.D
Sidoniorum impietas. tomo.1. 126.K L
Silentium nouitiis eſſe vtile. tomo. 2.49. B
Silendum non ſemper. tomo. 2. 173.H
Silentes deum audire. to.1.118.L
Silentium habere, an bonum. tomo. 2.93. L
Silentium quatenus obſeruandum. to.2.93.L
Silentij ſpeciem ſcriptura habet. to.1.210.F
Simile & diſſimile ſecundū qualitatem rationum. tomo. 2. 194.F
Simile & diſſimile ſecundum qualitatum rationem dicuntur. tomo. 2.194.F
Similes deo quomodo efficimur. to.1.33.I.L
Similes vt ſimus dei à noſtro pendet arbitrio. tomo. 1. 33. F G H
Similitudines corporeæ omittēdæ, cum de deo loquendum. tomo.1. 175.L
Simoniaci Iudæ aſſeclæ. tomo. 2. 176.L
in Simoniacos animaduerſio. to. 2. 176.K
Simplex vt columba. tomo. 2. 97.K
Simpliciana hæretica. tomo. 2. 184.G K
Simulatio inuidiæ fructus. tomo. 1.112.F
Simultas priuata plus quam publicū bellum. to.1.213.C
Sinapis latens vis. to.1.195.F
Sincerum quid. tomo. 2. 100. D E
Socratis conſtantia in hauſtu veneni. to.2.190.D
Socratis dictum de diuite. tomo. 1. 140.E F
Socratis patientia. tomo.1. 139.B
Sodalitates & amicitiæ μερικαὶ in cœnobiis abſint. tomo. 2. 39. E 40.D E.122.E F
Sodoma quare euerſa. tomo.1. 106. D
Sodomiticum barathrum. tomo. 2. 4.M
Sol & luna quare luminaria magna. to.1.19.K L
Sol & luna fere ſibi per diametrum opponuntur. tomo. 1. 17.L
Sol & luna cur quarto die conditi. to.1.17.D
Sol cur creatus eſt, luce illa primigenia creata. tomo. 1. 17.F
Sol quomodo in poteſtatem diei. to.1.19.I
Sol mundi oculus. tomo. 1. 17.C
Sol eiuſdem magnitudinis vbique apparet. tomo. 1. 19. M
Solis magnitudo incomprehenſibilis. to.1.19.M
Solaris annus. tomo. 1. 19. I
Soliciti de victu ne ſimus, ſed remittamus curam noſtrā diuinæ prouidentiæ. to.2.24.I K
Solitaria vita. to.2.47.A
Solitariæ vitæ incommoda. to. 2. 47.B C.H I K L
Solitariorum vita qualis olim. to.2. 178. L
Solitariis quaſnam cōcinnet diabolus impoſturas. to.2.125.B C
Solitudinis laudes. to.2.126.E F
Solitudinem animi affectiones conſopire. to.2.150.H
Solonis dictum. to.1.138.I
Solonis dictum de diuitiis. tomo.1. 140.E
Solus vt variè accipitur. tomo.2. 194.G H
Somni detrimentum eſt, quòd tum viuere nos ipſos non ſentimus. to.2.75.E
Somnum conciliat mandragora. to. 1.14.K L
Somni quales ſint. to.2.151.G
Somniatores taxantur. tomo. 2. 169.H
Sophiſtæ proprium. to.2.197.I
Sophiſtæ opus loqui. tomo.2.183.F
Sophronius Magiſter. tomo.2.183. H.& prouinciæ rector. 188.H
Sorech. to.2.79.F
Soricum generatio ex vehementi pluuia apud Thebas Aegyptias. to.1.27.G
Sororibus quomodo colloquendū. to.2.57.A
σώζεσθαι καὶ ῥύεσθαι διαφέρουσι. to.1. 42. M
Spadones facti in ætate geniturę apta maiori libidine agitantur. to. 2.146.E F.
Spadonum differentia. tomo. 2. 144.M
Species à pulchritudine quid differat. to.1.68.D
Specularius lapis qualis. tomo. 1. 9. C
Spes fertilitatis futurę imminuit laborem agricolæ. tomo. 1. 40.K
Spes non collocanda in alienis benefactis. to.2.18.L M.
Spes poſt peccatum. tomo.1. 148.M
Spes vigilantium ſomnium. tomo. 2.154.F
Spem ſequi tribulationes. tomo. 2. 166. F
Spe conſtanti à deo ſalutaria petenda. to.1.25.H
Sperare in miſericordia dei quis dicitur. to.1.58.I.
Sperandum quatenus eſt. tomo.2. 72. B C
Spinæ tropicè carnis voluptates & diuitias, curáſque huius ſæculi ſignificant. to.1.72.A
Spiritus varia nomina. tomo.1. 199.M
Spirit⁹ eſt ſanctitatis dei character. to.1.189.A
Spiritus adoptionis quare. tomo.1. 146.F
Spiritus proprietas in deo figurata. to.1.191. B
Spiritus omnia in ſe habet. tomo.1. 144.K
Spiritus glorificatione vetus teſtamentum refertum. tomo. 1. 124.M
Spiritus locus ſanctorum. tomo. 1. 209.G
Spiritus viuificans. to.1.181.I
Spiritus ſanctus quomodo non creatura. to.2.194.M
Spiritus fructus præcipui. tomo. 1. 55.L
Spiritus qui ferebatur ſuper aquas, ſpiritus ſanctus eſt. to.1.6. H

Spiritus

Spiritus ſanctus ſcriba. tomo.1. 67.I
Spiritus ſanctus gladius dei. tomo 2.196. D
dextra dei & digitus. Ibidem.
Spiritus ſanctus quibus adeſt.tomo 2.203.A
Spiritus habitatio, Chriſti habitatio. to.1.188.L
Spiritus deus. to.1.188.G
Spiritus diſpenſator donorum. to. 1.181. L
Spiritus natura ſanctitas eſt. tomo 1.181.G
Spiritus adminiſtratorios creaturas eſſe. to.2.178.E
Spiritus præcepta ſeruare poſſumꝰ. to.1.87.K
Spiritus iuſtorum præmium. tomo 1.204.E
Spiritus ex deo modo ineffabili.to. 1.146.M
Spiritus non eſt creatura. tomo.1. 187.G.
Spiritus peculiaris appellatio.to.1. 199.M
Spiritus paracletus. tomo.1. 181.I
Spiritus ſanctus per Apoſtolos dimittit peccata to.1.188.C
Spiritus ſanctus nec poſſeſſio nec creatura dei. to.1.188.L.
Spiritus ſanctus adoptiõis ſpiritus. to.1.181.K
Spiritus ſanctus creatura dictus eſt ab Eunomio primum. tomo.1. 180.G
Spiritus ſancti attributa. to.1.182. E.F
Spiritus ſancti participes vt ſimus quomodo aſſequemur. tomo.2. 93.D
Spiritus & ſancti nomen patri & filio quoque reperiri commune. to.1.181.H
Spiritus ſancti participationẽ quomodo quis promereatur.tomo.2 93.D
Spiritus ſancti hoſtes taxantur. to. 2.195.M.
Spiritui ſancto quidam adorandam diuinitatem adimunt. tomo.2. 159.E
in Spiritum ſanctum blaſphemi. to. 2.22.H.I
Spiritum ſanctum non eſſe alienę naturæ à patre & filio, nec creaturam. to.1.181.D
Spiritum ſanctum ab vtroque procedere. to.1.180.I
de Spiritu ſancto hęreſis ante Nicenam ſynodum nondum exorta. to.2.178.C
Spiritu feruens qui. to.2.99.D.
ex Spiritu naſci. to.1.155.A
de Sancto ſpiritu opus Baſilij.tomo 2.165. M
Spiritualia dona omnia ſuſcipere nemo ſolus idoneus. tomo.2. 47.E.F
Sponſa Chriſti qualis.tomo.2.142. K.L
Sponſus Chriſtus nullum habet carnalem miniſtrum. tomo. 2. 139. G
Stacte myrrhæ ſpecies. tomo.1. 69. B
Statera cuique noſtrum inſita eſt. to.1.78.G
Stella quæ Magis apparuerat.tomo 1.142. D.E
Stellam domini non fuiſſe cometã. to.1.142.F
Stirpium proceſſus. tomo.1.13.K. & M
Stoici laudantur. tomo.2. 190.C
Stoicos quatenus laudat. tomo 2.190.C
στοργὴ amoris ἐπίτασιν indicat.tomo 2.97.G
Strategius ſympresbyter Baſilij. to.2.181.K.183.D
Strymon fluuius. to.2.154.H
Studium vnum præſtat ſolerter & induſtriè confeciſſe,quàm multa attentaſſe. to.2.60.L.
Studioſum nõ facit vnus actus virtutis. tomo.1.45.L
Stultus quis. to.1.74.D
Stultꝰ in hoc ſeculo quomodo quis fiat. to.2.101.L
Stulti ſapientia indigent. tomo.1. 113.E
Sturni cicuta veſcuntur. tomo 1.14.K
Stylus quare aliquando variandus. to.2.12. G.H.I
Subditorũ erga principes officium. to.2.36.D
Subiectio inter fratres connumeranda. to.2.195.K
Subſtantia dei ingenita. tomo.1. 168.I
Subſtantia vna diuerſorum nominũ to.1.184.F.
Succinum. to.1.16.D
Superbia quàm grauis ſit momenti. to.1.133.H
Superbiæ manus quæ. tomo 2.10.L.
Superbia quid circa animam faciat. tomo.1.132.I
Superbia triſtitiam commouet. to. 1.110.F
Superbiam multum damni adferre. to.1.133.H
Superbus quis. to.2.76.M
Superbus quibus ſignis cognoſcitur, quomodóue ſanatur. tomo 2.74.H
Superbi & humilis collatio. tomo 2.206.I.K
Supercilium oculorum. tomo.1.38. D.E.F
Superuacanea pauperibus erogãda. to.2.24.G
Supplicium quare Apoſtolus peccatis aliquando adiiciat,aliquando non. tomo.1.159.B.C
Supplicia inferni inæqualia. tomo 2.100.I.K.L.M
Surdus quis ſit. to.1.9.D
Suſario. to.2.199.C
Suſpectus quis de peccato occulto, an obſeruari debeat. tomo 2.72.M
Suſurrium. to.2.87.D.E.
Symbolum Nicenæ ſynodi. tomo 2.166.G.H.178.B
Synceritas quid. to.2.100.D
Synodus reproborum contempta. to.2.172.M
Synodi quare ſæpe fugiendę.tomo 2.187.D
Syrenum cantus to.1.138.C

T

Tabernaculum dei. tomo 1.71.E.
Tabernaculum dei corpꝰ humanum. tomo.1. 45.G
Tabernaculum pro corpore. tomo 1.49.C
Tabernaculi exitus,vitæ exitus. to. 1.49.C
Tactus omnium ſenſuum pernicioſiſſimus. to.2.131 D
Tactus in ſacris literis. tomo 1.116.B
Tactus quid poſſit in homine. to. 2.141.F
Tactus velociter totum corpus penetrat. tomo.2. 133.L
Talentum quid. tomo.2. 98.I
Talentum apud Matthæum quid deſignat. tomo.2. 98.I
Ταμεῖον quid. tomo.2.102.H.

Tanais fluuius. to.1. 9.I
Tarteſus fluuius. to.1.9.K
Tauri ſanguis homini exitio eſt. to. 1.14.I.
Temere nemo credat. tomo.2. 21. G
Temere nihil fit eorum quæ geruntur, ſed cuilibet pro mēſuræ ſuæ portione deus reddet. tomo.1. 44.I
Temperātiæ officia quomodo perdiſcenda. to.2.150.M.
Temperātiam eruditioni anteponi. to.2. 198.F
Templum dei qui ſint, & idolorum. to.1.86.K
Templum dei quomodo efficimur. to.2.151. B
Templa ordinata ad docendum populum. tomo.1. 131.F
in Tēplis non inaniter confabulandum. to.1.51.K.
Tempus quid. to.1.171.B
Tempus omne aptū ad res deo gratas exequendas. to.2.18.K.
Tempus præſens eſſe pœnitentiæ. to.2.15.F.
Tempus præſens ex indiciis per ſcripturam oſtenſis cognoſcendum. to.2.19.B
Tempus proprium in omnibus cognoſcendum. to.2. 18.K
Tempus ſuum vnicuique rei. tomo 2.83.D.
Temporis acceptio. to.1. 19.D
Temporis quàm fluxa ſit & inconſiſtens conditio. to.1.2.I.
Temporis principium, tempus non eſt. to.1.3.B
quæ cum tempore incœperunt, eadem deſitura ſunt. tomo 1.2.B
Tenebræ quæ. to.1.5.K
Tenebræ an lucem antegreſſæ. to. 1.6. E
circa Tenebras Manichæorū error. to.1.5.K.L
Tentandi forma quæ dæmoni. tomo 1.130.E
Tentatio duplex. to.1.97.D
Tentatio probat Chriſtianum, vt tempeſtas nauclerum, ſtadium athletam, pugna ducem. tomo 1.104.C
pro Tentationem patientibus orandus deus. to.2. 29. B
de Tentatione vide. tomo.2.28.C. D.E.F.G.H
Tentationes patientia vincuntur. to.2. 124. G
Tentationes ſcripturis ſuperandæ. to.2. 28.I.
in Tentationes nemo ſeipſum conicere debet. to.2. 28.E
in Tentationes diuinitus ſi inciderimus, precibus petenda facultas illas ſuſtinendi. tomo.2. 28.G
in Tentationibus chriſtianus non ſit meticuloſus. to.2.28.I
Tentationibus vltro nos non debere offerre importune, ſed orandum ne incidamus in eas. tomo.2. 28. E.F
Terra cur ſtabilis. to.1.4.A.B
Terra an fundamento aliquo ſuffulciatur minime quęrendum. tomo 1.3.M.4.A
Terra cur incondita. tomo. 1. 4.L.M
Terra cur prius quàm ſol creata. to.1.13.K.L
Terra quando perfecta. tomo.1. 4.L.M.
Terra inuiſibilis, duabus de cauſis. to.1.4.M.5.A.I.K.
Terra ſua ſponte fructus edebat, ante Adæ delictum. tomo.1.15.B
Terra mater omnium. tomo.1. 130.I
Terræ proprium eſt τὸ ξηρὸν. tomo 1.12.M.
Terræ circuitus. to.1. 27.D
Terræ principes. to.1.70.B
Terrores vtiles iis qui ſano ſunt iudicio. to.2.188.B.
Tertia hora orationis cur inſtituta. to.2. 59.F.
Teſtimonia hoſtium fide magis digna. to.1.142.C D
Teſtudo ſeſe tutatur origano aduerſus viperinas carnes comeſas. to.1.27.M
Tetrachordum corporis noſtri. to. 2.132.D
τετυφωμένος quis. to.2.76.M
Thebæ Aegyptiacæ. tomo.2. 217.L
Theodoſius. to.2. 193.G.
Theognis dictum. to.1. 140.E
Theologiæ fundamentum fides. to. 1.81. A
Theophania. to.1. 142.H
Theophilus Alexandrinus. tomo 2.182. C
Theophraſtus. tomo. 2. 165.G
Theophraſtus cur dialogos nō ſcripſerit. tomo 2.200.F
θεὸς vnde dicatur. tomo. 2. 1.196.D
in eos qui theſaurizant filiis. tomo 1.131.F.G.H.I
Theſaurizandum quomodo ſit in cœlo. to.2. 24.E
Theſaurizandi in cœlo ratio. tomo 2.24.E.
Theſaurus bonus quidquid egentibus datur. tomo.2. 199.K
Theſaurus bonus & malus. tomo.2 97.C.D
Thraſimachi audacia in ſcribendo. to.2.200.G
θυμὸς quid. tomo.2.76 K
θυμὸς quo differat ab ὀργῆ. tomo 1.54. G
θυμοῦ ἴδιον. tomo.2.78.H.
Tiberina. tomo.2.154. I.M
Tibia prophetas ſanctos myſtice ſignificat. to.1.55.G
Timere iudicia dei quomodo poterimus. to.2.93.M
Timor multiplex. to.1.61.I
Timor inchoat ad pietatem, charitas vero perficit. tomo.1. 57. G
Timoris domini vtilitas. tomo 1.113.F.G.H
Timor domini vnde. tomo 2.45.H
Timor ſimpliciores ædificat. tomo 1. 106.E
Timoris cauſa eſt expectatio mali. to.2.93.M
Timoris dei laus. tomo. 1.61. B C
Timothei muſici peritia. tomo 1.139. F.G
Tolerantiæ diſcendæ aliis præceptores ſimus. tomo. 2. 191.A.
Tolerantiam afflictionū à deo eſſe. to.2.26.E
Tonitrus quomodo fiat. tomo 1.50. E.F
Tonitrus vox in rota. tomo 1.50.F
Tonitrus myſtice quid. tomo.1. 50. F
Tonitrua. to.1.9. B
Tonitrua quare fiant. tomo 2.42. E
τόκος, vſura quare dicta eſt. tomo.1. 48.C
Traditiones humanæ non ſunt diuinis præferendæ. tomo.2.18.F
Tranquillitas animæ quomodo paretur. to.1.72.B.C.
Tranquillitas vitæ otioſa negociorū ſplendore precioſior. t.2.193.A
Tranquillitas animi fons vberrimus virtutum. tomo.2.112.D

Tres pueri apud Babylonios per ieiunium ſeruati ſunt. tomo.1. 83.M.
Tribuendum ſuperuacaneum.tomo 2.24.G
Tribulatio auxilij diuini conciliatrix eſt. to.1.76.B.
Tribulatio iuſtum decet. tomo.1. 63.C
Tribulatio iuſtum inuenit. tomo.1. 70.K
Tribulationis bona. to.1. 77.B
Tribulationes ſequitur ſpes. tomo 2.166.F
Tribulationes dominus pro menſura inducit. to.2.172.H
Trinitas inſinuatur. tomo.1.30. K.L
de Trinitate copioſe differit Baſilius. to.2.180.F. G.H.I.K & ſeq.
de Trinitate quid ſentiat Baſilius. to.2.13.F.194.195.
de Trinitate non diſputandum.to. 2.6.K
in Trinitate diuina nihil prorſus creatum. to.2.166.I
de Trinitate exacta comparatio.t.2 160.M
Triſtes coactis delitiis potiores haberi. to.2.155.H
Triſtia per patientiam vincenda. to.2.162.L
Triſtia quæ ſponte feruntur potiora ſunt coactis deliciis. tomo.2. 155.H
Triſtia lætis præponere mos eſt ſacræ ſcripturæ. to.1.54.H.
Triſtitia duplex. to.2.92.C.
Triſtitia nimia opprimit. tomo.1. 92.B.
Triſtitia ſecundum deum. tomo.2. 92.C
Tritici negociatorum malitia.tomo 2.214.A
Tumidus quis. to.2.76.M
Tumorem animi reprimit naturæ cognitio. to.2.159.K
Tunica qualiſnam ſit. tomo.2. 151.E.
Turtur. to.1.25.H
Tyanenſis ſynodus. tomo.2. 182.L.
Tyrannus quid à rege differt. tomo 1.113.A
Tyrus metropolis Chanaan. tomo 1.69.H

V

Valentini impium dogma. to.2.170.B
Valens eccleſiæ perſecutor. to.2.215.E
Valetudo bona fallax. tomo.1. 140.C
Vas teſtaceum. to.1.106.I
Vaſa mortis quæ. tomo.1.44 K.L
Vaſa quid per metaphoram ſignificent. to.1.106.I.
Vaticinium Balaam. tomo.1. 142.E
Venatores in eccleſia. tomo.1.88. E.F
Vendentes in templo quare dominus eiecerit. to.2.60.F
Vendere proprias facultates cur dominus iubeat. tomo.2. 81.C
Venenum eiaculantia animalia, iniquis & aduerſis virtutibus in ſcriptura comparantur. tomo.1. 51.F
Venenum ferrum conſumere.tomo 1.110.K
Venter ſocius infideliſſimus. tomo 1.86.K
Ventris epitheta. tomo.1. 86.K
Ventris moderatio animi perturbationum compreſſio eſt. tomo 2.112.D
Ventris moderatio quænam optima ſit.Ibidem
Verbum omne quod ad propoſitũ in domino vſum non facit, ocioſum eſt. to.2.73.F
Verbum domini neque ad oſtentationem, neque ad quęſtum conferatur. to.2.32.M
Verbum dei diligenter diſcendum. to.2.17.F
Verbum dei quomodo credendum. to.2.17.F.
Verbum dei ſine dubitatione credendum. to.2.17.B.C
Verba dei ſine intermiſſione cuſtodienda. to.2.18.G.
Verborum domini diligens cuſtodia habenda. tomo.2. 34.C
Verborum in ſcripturis virtus per fidem intelligenda. tomo 1.151.L.
Veritas difficilis inuentu. tomo 1.195.E
Veritas verborum domini vbique retinenda. to.2.34.C
Veritas à deo quomodo quærenda. to.2.179.I.K
Veritas eſt nuda. to.1.143 F
Veritas non in verborum ſono, ſed in mente & ſententia ſita. tomo 2.157.E
Veritas quomodo dolum patitur. to.1.46.B
Veritatis doctrina ſimplex ac rudis ſermone, cognitione ſtabilis. to. 1.9.L
Veritatis acceptio duplex.tomo.1. 45.M.46.A
Veri cognitio meditatione ſanctarum ſcripturarum paratur.tomo 2.150.L
Veritatis viam ignoraſſe præſtat, quàm ab ea ſemel arrepta deficere. to.2.148.L
Veritatem in iniuſtitia detineri.to. 2.78.D
Verſutia quid. to.1.115.G
Veſpera hoc ſeculum dicitur. to.1. 54.I
Veſperę preces. to.2.59.H
Veſpertilio. to.1.26.A
Veſpertilionum volatus obliquus & incertus. tomo.2.115 F
Veſtimentum nocturnum an liceat habere aſcetæ. tomo.2.81 A
Veſtimentorum vſus. tomo.1.94.E. F.to.2.54.C
Veſtitus ſcopus quis. tomo.2 151.D.E
Veſtitus monaſticus quis. tomo.2. 122.G.H
Veſtitus idem & concolor cur ſit monachis. to.2.54.D.E.F
Veſtitus qui deceat hominem chriſtianum. to.2.53.M.& ſeq.
Veſtitus iuxta dignitatem cuiuſq;. to.2.54.F
Veſtitus pij qualis eſſe debeat.to.2. 151.D E
Veſtium ornatui ſtudentes taxãtur. to.1.139.K.L
ex Veteris teſtamenti lectione nõnulli noxiam contraxerunt. to. 2.124 L
Vetita coniunctim in ſacris literis, ſi fiant, ſupplicij denunciationem habent adiunctam. tomo.2.29.H I K L M
Vetuſtate quicquid præcellit, idem venerabile eſt. tomo.1.83.B
Via arcta. tomo.2.97.F
Via, vita dicitur. to.1.41.F
Via quare Chriſtus. tomo.1. 199.A
Via ad recti inuentionem. tomo 2.150.L

Via pro humana vita. tomo.1.134. K.L
Viæ duæ inter ſe cõtrariæ & duces duo. to.1.41. I.K
Viator in eccleſia. to.1.88.F
Viciſſitudo rerum humanarum. to. 2.188.H
Victurus quis ſit inæternum. tomo 1.73. L
Victus certa ſit ratio. tomo.2. 151.F
Victus intẽperantia res periculoſa. to.2.51.D
Viduarum vera inſtitutio. tomo.2. 35.G.H
Viduitatem commendat exemplo turturis. to.1.25.H
Vigilanti color alius,alius dormienti. to.1.31.C.D
Vigilię. to.2.168.C
Vigiliis & orationibus incumbendum. to.2.26.G
Vinci literis amant docti. tomo.2. 197. D.E
Vindicta prohibita. to.2.25.D
Vineæ & animæ collatio. tomo. 1. 15.F.G.H
Vinum dei donum. to.1.120.D.
Vinum cœpit poſt diluuium. tomo 1.83.G
Vinum compũctionis verbum dei. to.1.76. K
Vinum & mulieres apoſtatas facere to.2.6. L
Vinum rationem deprimere. tomo 1.121. K
Vini vſus ad quid. to.1.120.D
Vini effectus. to.1.120.H
Vini immodici incommoda. tomo 1.120.H.I
Vino vtendi optimus modus, eſt corporis neceſſitas. tomo.1. 85.C
de Vinolentis. tomo.1.121.D
Viperæ & murenæ ſimul coeunt. to.1.23.A
Viperarum partus. to.1.28.K.
Vir tecto capite non oret. tomo.2. 26.M
Vir angelicæ quodammodo dignitatis. to.2.138.L
Viri vxores diligere ea charitate debent, qua Chriſtus eccleſiam. to.2.35.C
Viros quæ concernant ad tuendam pudicitiam. tomo.2.147 E
Virgę multiplex acceptio in ſcripturis. to.1.68.K.
Virgo & vita & inſtituto à nupta diuiſa. to.2.135.I
Virgo ſui ſponſi teſtamentum cogitet. to.2.145.G
Virgo quæ dicatur pudica. tomo.2 140.L.M
Virgo maiori cura obſeruet animã quàm corpus. to.2.133.C
Virgo ſeipſam reuereatur. tomo.2. 137.H.
Virgo olim ex ædibus paternis non egreſſa niſi coniuncta viro.tomo 2.140. B
Virgo caſtitatis imago. tomo 2.135.K
Virgo non ſit gregalis. tomo. 2. 134.M.
Virgo Chriſti vas animatum. tomo 2.140.F
Virgo ſit cauta erga fratrem.tomo 2.141.C. D
Virgo non debet ſe temere licenterq; nudare, quanquam ſola fuerit. to.2.L.M
Virgo mandatum dei præſtituat ſibi aurigam in omnibus. tomo.2. 134.L
Virgo quę aſpernari debeat Chriſti gratia. to.2.136.M.
Virgo quæ animo virginitatem amiſit,nec corpore virgo eſt. tomo 2.133. F
Virginis commoda. tomo. 2. 136.C.D
Virginis aſpectus quis. tomo. 2. 133.D
Virginis ornatus quis. tomo.2. 134.D. E
Virginis ſermo quis. tomo.2.135. C. D
Virgini quàm olim delatum. tomo 2.135. I. K
Virgini corporis cultus quàm vitãdus. to.2.134. G
Virginem deo placere quid. tomo 2.136.F
Virginem nullo modo mœchari cõuenit. to.2.137.C.
Virgines fatuæ. to.1.119.A
Virgines quomodo ſe gerant. to.2. 36.B
Virgines olim non è domo exibãt. to.1.127.H.
Virgines quid olim paſſæ. tomo.2. 143.F
Virgines corpore non anima.tomo 2.133.C
Virginum inſtitutio. tomo.2 36.A.
Virginitas quiddam eximium & ſupra naturæ legem. tomo.2. 144.E.
Virginitas hominem deo ſimillimũ facit. to.2.130.D.
Virginitas vitam noſtram de corruptione ad ſanctitatis gloriam colligit. tomo.2.143. K
Virginitas amiſſa non redintegrat. to.2.145.F
Virginitas vera quæ. to.2.38.D.F. 148.E
Virginitas Mariæ an diabolum latuerit. to.1.141.G
Virginitatis laus. to.2.217 H
Virginitatis nullæ leges ſtatutæ. tomo.2. 144.B
Virginitatis profeſſio ſolenniter inibatur. tomo. 2. 140.A
Virginitatis votum fuiſſe ſolenne. to.2.149. A
in Virginitatis profeſſione ſumma moderatione vtebantur. tomo 2.51. A.B
Virginitatis profeſſio qua ætate fieri debeat. tomo.2.50.M
Virginitatis profeſſio quando firma. to.2.50.E
Virginitatis commoda. tomo.2.38. D.136.C. D
Virginitatis pulchritudo per omne opus ſeruanda. tomo.2. 135. I
Virginitatis leges neq; in lege, neque in euangelio dominus conſtituit. to.2.144. B.D.E.
Virginitatis præceptum cur nõ detur, ſed conſilium. tomo.2 144.G
Virginitati tuendę pręſcriptus ſcopus. to.2.131.G.
Virginitatem quædam perpetuam ſeruant. to.2.168.A
Virginitatem curſum totius virtutis habere. to.2.132.E
Virginitatem non ſeruantes, matrimonio copulentur. tomo. 2. 135. B
Virginitatem quæ animo amiſit, nec corpore virgo eſt. tomo.2. 133. F
Virginitatem ſeruantes eſſe angelos. to.2.143.B
Virilia execta caſtum non facere. to.2.147. E
Virtus quid. to.2.44.B.
Virtus eſt vitatio mali, ſtudium boni. to.1.118.I
Virtus veræ ſunt diuitiæ. tomo.1. 130.I
Virtus animæ quæ. tomo.2.205.A. B.& quî paretur.Ibidem.B
Virtus viaticum ſenectutis. tomo 1.140. H
Virtus intra nos. tomo.1. 112.F.

Virtus ex voluntate non ex neceſſitate. to.1.107.E
Virtutis laus. tomo.1.138.I
Virtutis præmium deus. tomo. 2. 189. M
Virtutis ſtudium pretioſa ſe habenti poſſeſſio, ſpectaculum iucundiſſimum, quibuſcum congreditur familiariter. tomo. 2.159. K.L
Virtutis iugum paucos ſubire. to. 2.6. C
Virtutis via. to.1.138 G
Virtutis inſtrumenta. tomo.1.112.E
Virtutum ſagena. to.2.6.B
Virtutibus in propriis non eſſe ſuperbiendum. to.2.27.A
Virtutes quatuor in quibus conſiſtant. to.1.54.L.M
Virtutes quæ animo cernuntur, omnibus promiſcuè obſeruãdę ſunt. to.2. 112.E
Videndi curioſitas prohibetur. to. 2.5.H
Viſio non abſque ſpiritu. tomo.1. 203.L
Viſiones nocturnæ vnde oboriãtur. to.2.73. E
Viſitatio aliena eſt à profeſſiõe monaſtica. to.2.107.A
Viſus cæteris ſenſibus certior. to. 2.204.B
Viſus quomodo fallitur. to.1.19.M. 20. A.B
Viſus in ſacris literis. tomo.1.116.A
Vita vera. tomo.1.62. A
Vita vera deus. to.2.38.B
Vita hominum duplex. tomo.2.3.F
Vita nobis duplex propoſita. tomo 1.88. A
Vita optima deligenda. tomo.1. 140. I
Vita ſermoni ſit conſona. tomo.1. 138.M
Vita quibus inconſtans. tomo.2. 200. C
Vita hominis fluuius quidam. to.1. 137.E
Vita humana fallax. to.1.126.M
Vita noſtra rectè aſſimilata fœno. to.1.14.C
Vita noſtra via dicta. tomo.1. 134.L
Vita æterna mandatum dei. tomo.2 17.M
Vita præſens in laboribus & certaminibus, futura verò in prẽmiis & compenſationibus poſita eſt. to.2.121.F
Vita præſens breuiſſima reſpectu infiniti ſeculi. t.2.166.F.G
Vita præſens pœnitentię & promerendi vita eſt, futura vero præmiorum. to.2.41.D
Vita monaſtica adiutrix ad euangelica dogmata obſeruanda. tomo 2. 42.F
Vita aſcetica non ad quietem & ocium inſtituta, ſed ad laborem & tolerantiam. to.2.59.A
Vita iuſti in afflictionib⁹ poſita eſt. to.1.60.D
Vita, quæ degitur in paradiſo. to. 1.36.A.
Vita futura qualis. tomo. 2. 29.E.F
Vita ſolitaria periculoſa. tomo.2. 47.H
Vita chriſtianorum vniformis. to. 2.53. E
Vita hominis calumniis variis obnoxia. to.2.164.L
Vitæ nullum genus calumnia vacat apud malos. to.2.154.A
Vitæ duo genera per Mariam & Martham deſignata. tomo.2. 109.F
Vitæ huius inconſtantia & incertitudo. to.1.41.G H
Vitæ communis quæ ratio tenenda. to.2.54.K.L.M
Vitæ ſecularis incommoda. tomo 2.46. K.L
Vitæ monaſticæ prototypi. to.2.3. G.H.I
Vitæ cœnobiticæ commoditas. to. 2.117.F.G
Vitæ ſpeciem turpem proponere quid. to.2.192.D
Vitę immutationem à lectione euangelica Baſilius exorſus. tomo.2. 178. L
Vitæ humanæ miſeria. tomo.1.137. K.L
Vitam hominis nullum certum terminum habere. tomo.1. 118.K
Vitam euangelicam quæ comitentur. to.2.7.D
Vitam cœnobiticam præfert ſolitariæ. to.2.47.A.B
Vitam hanc more hoſpitis tranſire & ad alteram properare ſancti viri eſt. to.1.45.E
Vitam ex ſeipſo Chriſtum habere. to.2. 194.L
Vitam humanam dominus diuiſit. to. 2.3.F
Vitam religioſam vnicum ſcopum habere. tomo.2.39.K.
in Vita hac nihil noſtrum verè. to. 1.135. C
Vitis & hominum allegoria. tomo 1.15.F
Vitis quare Chriſtus dictus. tomo 1. 167.F
Vitium quid. to.2. 44.B
Vitium nullum adeo graue, quin dei timore peruincatur. tomo.2. 49. F
Vitia virtutibus ſunt proxima. to. 2.139.E
Vitia inueterata quomodo curentur. to.2.64.K
Vitiorum prauitas vnde. tomo. 2. 9.F
Vitiorum omnium remedia. tomo 1.130.E.F
Vitulus libani. to.1.53.A.
Vitulus pro ſacerdotio immolatus to.2. 147.M
Viuere Chriſto. tomo. 1. 153. A. B
Viuere ad opinionem vulgi pudendum. to.1.140.F
Viuificare dei eſt. tomo.1. 182.A
Viuorum regio. to.1.80.H
Vlciſcentes iniuriam viperæ comparat. to.1. 34.D
Vltio eſt animi iracundi. tomo.2 162.L
Vltio non ſumenda. t.2.25.D
Vlulæ. to.1. 25.M
Vmbra vt ſit, tria concurrunt. tomo 1.6.G
Vnctio Chriſti. to.1.68.L
Vnicornis natura. tomo. 1. 51. A. 53.C
Vnicornis prompta ad vltionem. to.1.51.B
Vnicornis acceptio in vtramque partem. tomo 1.51. B
Vnicornium filius, Chriſtus dictus. to.1.51.A.53.C
Vnigenitus qui. tomo.1. 176. M
Vnitatis dictio quomodo accipienda. tomo.2. 194.H
Vnum verè & ſimplex. tomo.2. 194. D
Vocabulis eccleſiæ conſuetis inhærendum. to.2.12.E
Vocatorum tria genera. tomo.1. 72.I.& K
Volatile nullum pedibus caret. to. 1. 24.E
Volatilium differentiæ. tomo.1.24 F. G
Voluntas noſtra non præferenda diuinæ, ſed quæ deum velle intelligamus facere. tomo.2. 18.G.H

Voluntatem damnat lex perinde ac opus. tomo.2.146.A C
Voluntatem alicuius faciens, eius particeps efficitur. to.2.103.E
Voluntate propria vti alienum eſt à ratione. to.2.84.G
Voluptas corporea plus doloris habet, quàm iucunditatis. tomo.1. 61 F
Voluptas ineſcatio & illecebra diaboli. to.2.51.M
Voluptatis epitheta. to.1.118.H
Voluptatibus inſeruire quid. tomo 2.52.H
Voracitatis malum. tomo.2.131.K
Voti virginei antiquitas. tomo.2. 139.K. ſolennitas.140. A.148.G
Votorum antiquitas. tomo.2. 109.A
Vox quid. tomo.1. 50.B.52.G.H
Vox qualis eſſe debeat. tomo.2. 151.C
Vox domini ſuper aquas, explicatur.to.1.50.C.D.E.52.I
Vox theologica impar ad exprimẽdam mentem dicentis. tomo. 2. 151.I
Vocis modum audientium neceſſitas definit. tomo. 2.87.D.E
Vocem dei quomodo accipere debemus.to. 1.50.C.52.G.& H
Voce cur vtimur. tomo. 2.204.C
Vociferatio quid. to.1.56.F
Vociferatorem leoni comparat. to.1.34.E
Vouebant olim monachi. tomo.2. 38. F
Vrbanitatem ſcurrilem ſectari monachum non debere. tomo.2. 116.E.F
Vrſa vulnerata verbaſco ſibi medetur. to.1.27.L
Vrſo comparat doloſos. tomo.1. 34.D
de Vſiæ & hypoſtaſeos differentia. to.2.159.M.160.A.B.C
Vſum ſæpe imbecilles reddere bellatores. to.2.158 C
Vſura fœtus viperinus. tomo.1. 48.D
Vſura, quare τόκος apud Græcos appellata. to.1.48.C
Vſuræ malum quantum ſit. tomo 1.47.C.D
Vſurarios ſuggillat. to.1.47.C.D. & ſeq.
Vter. tomo.1. 57.C
Vtres noui. to.1. 57.F
Vterum deum ad generandum habere. to.1.187.L
Vulpeculæ ſimilis redditur homo doloſus. to.1.66 L
Vulpes laricis & piceæ lachryma ſibi medetur. tomo.1. 27.M
Vultures præſagi cædis futuræ. to.1.26.C
Vultures pariunt ſine coitu. tomo 1.25. K
Vultus domini. tomo.1. 62.H.I
Vxor, exemplo viperæ, mariti moroſitatem ferre docetur. tomo 1.23.A
Vxores diligendas monet exemplo viperæ & murenæ. tomo.1. 22. M.23.A
Vxores leuitarum ſeorſum. tomo 2.141.C
Vxores viris ſint ſubiectæ.tomo.2. 35.D

X

XAnxaridæ thermæ. tomo 2.193. C
Xerxes. tomo.2. 215.D

Y

ὑπερήφανος quis. tomo.2. 76.M
ὑψηλόφρων quis. tomo.2. 76.L.M

Z

ZAchariæ cædes. tomo.1. 142.B
Zambri concubitus cum ſcorto Iſrael pœnas dedit. to.1.103.L.
Zambri ſtuprum. tomo.1. 110.C
Zenonis dictum, cum omnia in naufragio abieciſſet. tomo.2. 200.M
Zona promptitudinis ad operandum ſymbolum. tomo. 2. 54.H
Zonæ vſus. tomo. 2. 54. G. H.I

Finis.

SCRIPTVRAE ſacræ loci.

Geneſis.1.a. Fact⁹ eſt veſpere & mane dies vnus. to.1. 210.G
Geneſis.2.b. Lignum vitæ in medio par. to.1.107.K
Geneſis.3.b. Comederunt & aperti ſunt oculi eorum. tomo.1. 107.K
Geneſis.3.b. Vbi es? tomo.1.80.B.
Geneſis.3.c. Inimicitias ponam inter te & ſemen illius. tomo.1. 107.H.I
Geneſis. 11.a. Deſcendit autem dominus vt videret. tomo.1. 58.C
Geneſis. 15.a. Statimque ſermo domini factus eſt ad eum. tomo.1. 50.B.52.G
Gene.18.c. Deſcendam & videbo, vtrum. to.1.58. C
Gene.21.a. Riſum fecit mihi deus. to.2. 51. L
Exodi.5.c. Vacatis, & idcirco. to.1. 72.A
Exodi.12. d. vſque ad primogenitum captiuæ quæ erat in carcere. tomo.1.54.D.
Exodi.14.g. Credidit populus deo & Moſi famulo eius. tomo.1. 210.C
Exodi.20.c. Cunctus populus voces & lampades viderunt. tomo.1. 50.B. 52.G
Leuitici.21.c. Homo ex ſtirpe tua, in generationibus veſtris, habens in ſeipſo maculam, & cæte. to.1.157.K
Numeri. 15. b. Anima quæcunque in manu ſuperbiam fecerit. tomo 2.10.K.L
Numeri.24.c. Orietur ſtella ex Iacob. to.1.142.C
Deuteronomij. 6.a. Diliges dominum deum tuum ex toto corde. to.1. 67.D
Deuterono. 22. d. Si quis inueniat filiam virginem. tomo. 1. 141.L
Deuteronomij. 33. c. Accumbens dormiuit vt leo. tomo. 1. 142.F
Deuterono. 28. b. Sit cœlum quod ſupra te eſt æneum. tomo.1. 10.F
2. Regum.22.a. Scutum meum, & cornu ſalutis meæ. tomo. 1. 51.C
Iob.8.d. Os autem verax implebit riſu. tomo.2.51.L

Pſal.1.Non reſurgunt impij in iudicio. to.1.43.H
Pſal.3.b.Dentes peccatorum contriuiſti. to.1.63.F
Pſal.6.a.Quoniam conturbata ſunt oſſa mea. to.1.63.G
Pſal.7.a. Ego confirmaui columnas eius. to.1.3.M
Pſal.8.a.Ex ore infantium & lactẽtium. to.1.58.G
Pſal.12.b.Illumina oculos meos ne quando obdormiam in mortem. to.2.9.F
Pſal.18.d.Præceptum domini lucidum illuminans oculos.to.1.63.F
Pſal.18.d.Delicta quis intelligit. to.2.109.L
Pſal.19.g.Quæretur peccatum eius, & non inuenietur. to.2.113.D
Pſal.21.e,& à cornibus vnicornium. to.1.51.B
Pſal.23.a. ſuper maria fundauit eũ. to.1.3.M
Pſal.25.a.Iudica me domine, quoniam ego in innocentia mea.to.1.43.H
Pſal.31.b.Veruntamen in diluuio aquarum multarum. tomo.1.52.B 53.F
Pſal.32.duobus argumentis poteſt conuenire. to.1.59.A B
Pſal.32.verbo domini cœli firmati ſunt. to.1.203.G
Pſal.33.d.vnum ex eis non contere-tur. to.1.63.H
Pſal.34.b.omnia oſſa mea dicent. to.1.63.H
Pſal.35.in lumine tuo videbimus lumen. to.1.205.K
Pſal.36.e.neque ſemen eius quærẽs panem. to.1.86.M
Pſal.36.g. Vidi impium exaltatum ſicut cedros Libani. to.1.50.K
Pſal.41.a.deſiderat ceruus ad fontes aquarum. to.1.51.F
Pſal.46.d.Pſallite intelligenter. to.2.102.L M
Pſal.49.b.Ego cognoui omnia volatilia cœli. to.1.10.F
Pſal.50.c.Cor mundum crea in me. to.1.106.C
Pſal.79.b. Arbuſta eius cedros dei. to.1.50.M
Pſal.81.a.In medio autem eos diiudicat. to.1.43.H
Pſal.90.b.Flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.t.1.49.C
Pſal.90.c.ſuper aſpidem & baſiliſcum ambulabis. to.1.51.F
Pſal.91.b.exaltabitur ſicut vnicornis. to.1.51.B
Pſal.103.c.Montes excelſi ceruis. to.1.51.F
Pſal.109.ex vtero ante luciferum genui te. to.1.187.L
Pſal.109.a.Iurauit dominus & non pœnitebit eum. to.1.46.H
Pſal.111.b.cornu eius exaltabitur in gloria. to.1.51.B C
Pſal.118.a.Beati immaculati in via qui ambulant in lege domini. to.1.41.A B.134.L
Pſal.118.h.Media nocte ſurgebam. to.2.59.I
Pſal.118.k.Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me. to.1.35.C
Pſalmo.118.l.Narrauerunt mihi ini qui fabulationes. to.2.46.F
Pſal.118.r.os meum aperui & attraxi ſpi. to.1.59.G.63.F
Pſal.125.a.Qui ſeminant in lachrymis,in exultatione metent. to.1.54.K
Pſal.138.a.Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me. to.1.29.G
Pſal.140.c. diſſipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernum.to.1.63.G H
Pſal.144.c.Fidelis dominus in omnibus verbis ſuis. to.2.11.G
Pſal.148.b.& exaltauit cornu populi ſui. to.1.51.B C
Prouerb.1.a. Prouerbia Salomonis filij Dauid. to.1.112.K
Prouerb.1.a.Principium ſapientiæ timor domini. to.1.2.L
Prouerb.3.c.Pes tuus non impinget. to.1.63.F
Prouerb.5.c. Bibe aquam de vaſis tuis. to.1.47.H
Prouerb.8.b.dominus creauit me. to.1.186.G.to.2.195.I
Pro.13.b. Redemptio viri diuitiæ ſuæ. to.2.80.L
Prouerb.14.b. Innocens omni verbo credit. to.1.44.B C
Prouerb.31.a.& vinum his qui amaro ſunt animo. to.1.96.M.97.A
Eccleſiaſtes. 2.c. Sapientis oculi in capite eius. to.1.37.M.63.F
Eccli.1.b.Initium ſapientiæ timor domini. to.2.45.H
Eſa.1.a.Cognouit bos poſſeſſorem ſuum. to.2.44.G
Eſa.1.c.Si fuerint peccata veſtra vt coccinum. to.2.72.C
Eſaiæ.5.Vinea facta eſt dilecto. to.1.15.F
Eſa.7.b.pete tibi ſignum in profundum. to.1.141.K
Eſaiæ.7.b.Ecce virgo concipiet.to.1.141.K L
Eſa.40.b.Vox dicentis,Clama. to.1.50.B.52.G
Eſa.40.c.quis cognouit ſenſum domini. to.1.196.H
Eſa.42.a.Calamum quaſſatum non conteret. to.2.104.D
Eſa.42.c.Surdi audite,& cæci aſpicite. to.1.63.F
Eſaiæ.45.b.Ego dominus & nõ eſt alter: formans lucem, & creans tenebras,faciens pacem & creans malum. to.1.106.B.to.2.102.C
Eſa.53.a.Languores noſtros ipſe tulit. to.2.90.F
Eſa.56.b.Hæc dicit dominus eunuchis. to.2.145.A
Hiere.4.e. Ventrem meum doleo. to.1.63.F
Hieremiæ.4.f.Sapientes ſunt vt faciant mala. to.1.74.A B
Hier.30.c.obducam cicatricem tuam,ſanabo te à vulneribus tuis. to.1.54.H
Hierem.33.e.cœlum & terram ego adimpleo. to.1.190.I
Ezech.37.b.dabo ſuper vos neruos. to.1.63.H
Amos.8.d.mittam famem in terram & cę. to.1.86.M
Micheæ.1.d.deſcendit malum à domino in portam Hieruſalem. to.1.106.B
Mich.7.b.Irã domini portabo,quoniam peccaui ei. to.2.65.C
Matth.2.a.Ecce magi ab oriente. to.1.142.B C
Matthæi.1.d. Et non cognoſcebat eam donec. to.1.141.M.& ſeq.
Mat.3.c.Videns autem multos Phariſæorum &c. to.2.15.I
Matt.3.c.baptizabit in ſpiritu ſancto & igni. to.1.190.F
Mat.3.c.Paleas autem comburet igni inextinguibili. to.2.99.B
Matt.4.a.Si filius dei es &c. to.2.79.E
Matt.5.a.beati pauperes ſpiritu.to.1.63.B C.to.2.93.E
Mat.5.Beati qui lugent. to.2.92.E
Matt.5.a.ipſi ridebunt. to.1.91.H
Matt.5.a.Beati mites. to.1.59.L.to.2.92.B
Mat.5.a.Beati miſericordes. to.2.42.D E
Mat.5.a.Beati mundo corde. to.2.102.M
Matt.5.a.Beati pacifici. to.2.94.F
Mat.5.b.Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita.tomo.2.95.D
Mat.5.d.Sis conſentiens aduerſario. to.2.95.C

Mat.5.

Mat.5.d.Non mœchaberis. tomo.1. 46.G
Matt.5.f.Ego autem dico vobis, ne iuretis omnino. to.1.46.G
Matt.5.f.Si quis te angariauerit &c to.2.83.E F
Mat.5.f.Omni petenti te tribue. to.2.82.D
Mat.5.g. Diligite inimicos veſtros. to.2.90.D
Mat.6.a.Quod facit dextera,neſciat ſiniſt. to.2.92.H
Mat.6.a.intra cubiculum tuum. to. 2.102.H
Matt.6.c.Panem noſtrum quotidianum. to.2.98.H
Matt.6.b.Cum ieiunas &c.tomo.2. 95.D
Matt.6.b.Exterminant enim facies ſuas. to.1.82.M
Matt.6.c.Vnge caput tuum & faciē tuam laua. to.1.82.M
Mat.6.c.Nemo poteſt duobus dominis. to.2.16.A
Mat.6.d.Ne ſoliciti ſitis quid edatis aut bibatis. tomo.2.93.F G 101.H I
Mat.7.a.Nolite iudicare & non iudicabimini &c. to.2.88.I
Mat.7.a.Nolite dare ſanctum canibus. to.2.98.E
Mat.7.b.Lata porta. to.2.97.D E
Mat.7.c.Non omnis qui dicit mihi domine. to.2.17.A
Matt.7.c.Quicunque fecerit voluntatem. to.2.56.K
Matt.8.b.Sequere me & ſine mortuos. to.2.118.L
Matt.9.b.neque mittunt vinum nouum in vtres veteres. tomo.1. 57.F G
Mat.10.b.Prudentes ſicut ſerpētes. to.2.97.K.202.H I
Matth.11.b.Violentorum eſt enim regnum cœlorum. to.2.6.C
Matt.11.b.Lamentati ſumus vobis. to.1.55.G
Matt.11.d.Venite ad me omnes qui laboratis. to.2.3.C
Matt.12.c.Blaſphemia in ſpiritum ſanctum,non remittetur.tomo.2. 101.K
Mat.12.c.Bonus homo è bono theſauro. to.2.97.C D
Matt.12.d.Cum autem immundus ſpiritus to.1.72.B
Matt.15.b.Scis quod Phariſæi, audito verbo hoc ſcandalizati ſunt. to.2.77.M
Matth.13.e.Simile eſt regnum cœlorum homini negociatori.to.2. 48.F G
Matt.18.a.Niſi efficiamini ſicut paruuli. to.2.94.G
Matt.18.c.Si duo ex vobis conſenſerint. to.2.99.G & ſeq.
Mat.18.c.Vbi fuerint duo vel tres &c. to.2.95.F G
Mat.18.c.Quoties peccauerit in me frater. to.2.72.E
Mat.18.c.ſed vſque ſeptuagies ſepties. to.1.36.G H
Matt.19.b.magiſter bone,quid boni faciam. to.1.99.G
Ibidem.nemo bonus niſi ſolus deus to.2.194.G
Matt.20.a.Simile eſt &c. tomo.2. 95.E F
Mat.20.a.Merces operariorum. to.2.99.A
Mat.20.b.Tolle quod tuum eſt & abi. to.2.98.M.99.A
Mat.21.c.Omnia quæcunque petieritis. to.2.99.G & ſeq.
Mat.22.d.Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo. tomo.1. 67.D
Mat.23.c.Væ vobis ſcribæ & Phariſæi. to.2.16.B
Mat.24.b.Ne fuga veſtra fiat in hyeme. to.2.202.H
Mat.24.b.horam autem & diem nemo ſcit &c. to.1.185.H
Mat.25.a.Tunc ſimile erit regnum cœlorum decem virginibus &c. to.2.15.K
Mat.25.b.Sicut enim homo quidā peregre proficiſcens. to.2.98.I
Mat.25.c.eſuriui enim & dediſtis mihi. to.1.104.K
Mat.25.d.Diſcedite à me maledicti &c. to.2.11.I
Mat.26.d.tranſeat à me calix iſte. to.1.81.K L.185.K
Mat.28.d.ecce vobiſcum ſum omnibus diebus. to.1.142.A
Mat.28.d.Euntes baptizate in nomine patris &. to.2.169.C
Marc.1.b.angeli vero deſcendentes adminiſtrabant. to.1.192.M
Marci.2.d.nemo mittit vinum nouum in vtres veteres. tomo.1. 57.F G
Marci.4.a. Aſcenderunt ſpinæ & ſuff. to.1.71.M
Marc.9.g.Habete in vobis ſal. to.2. 100.G H
Marc.10.c.nullus bonus. tomo.1. 186.C
Mar.10.f.poteſtis bibere calicem. to.1.81.L
Lucæ.2.c.Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum. to.1.77.I
Luc.3.d.Paleas autem cōburet igni inextinguibili. to.2.99.B
Luc.6.b.Beati qui nunc fletis, quoniam ridebitis. to.2.51.L
Luc.8.b.Hi ſunt qui ſeminati ſunt in ſpinis. to.2.48.K
Luc.9.c.Si quis vult venire poſt me to.2.46.I K
Luc.9.g.Nemo qui miſit manum ſuam &c. to.2.118.L
Luc.10.a.Nolite portare ſacculum. to.2.98.G
Luc.10.c.Videbam Satanam ſicut fulgur de cœlo cadentem.tomo. 1.108.B
Luc.10.c.Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes & ſcorpiones. to.1.51.F
Luc.10.d.quid faciendo vitam æternam. to.1.99.G H & ſeq.
Luc.10.e.Homo quidam deſcendebat ab Hieroſ. to.1.132.E F
Luc.10.g.Martha Martha ſolicita es. to.2.109.D E F
Luc.11.f.Quod ſupereſt date eleemoſynam. to.2.101.F G
Luc.12.c.Deſtruam horrea mea &c. to.1.97.F & ſeq.
Luc.12.d.Vendite quæ poſſidetis. to.2.81.C
Luc.12.f.Vapulabit multis.tomo.2. 100.I K L M
Luc.13.c.Contendite intrare per anguſtam portam. to.2.15.L
Luc.13.e.Manducauimus coram te &c. to.2.103.B C
Luc.16.b.quia filij huius ſeculi prudentiores ſunt. to.1.74.C D
Luc.17.a.Vtilius eſt vt imponatur mola. to.2.77.I
Luc.18.c.Qui ſe exaltat humiliabitur. to.2.76.L
Luc.19.d.Quare non dediſti pecuniam meam ad menſam. tomo.2. 98.K
Luc.22.d.qui habet ſacculum tollat to.2.98.G
Ioan.1.a.In principio erat verbum, explicatur homilia.16. fo.123. C D & ſeq.
Ioan.1.a.Et verbum erat apud deum to.1.124.B
Ioan.1.b.gloriam quaſi vnigeniti. to.1.122.H
Ioan.3.b.Facite fructus dignos pœnitentiæ. to.2.102.K
Ioan.3.c.qui non credit iam iudicatus eſt. to.1.43.H
Ioan.4.b.fons aquæ ſalientis. to.1. 71.C

Ioan.

Ioan.5.c.neque filius à ſeipſo aliquid facit. to.1.185.M
Ioan.5.g.Ego veni in nomine patris mei. to.2.169.C
Ioan.6.d.Laborate cibum qui non perit. to.2.93.H I
Ioan.6.f.ego viuo propter patrem. to.1.185.L M.to.2.194.K L
Ioan.6.g. caro nõ prodeſt quidquã. to.1.208.E
Ioan.7.f.de ventre eius fluent aquæ viuæ. to.1.71.C
Ioan.10.c.bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis. tomo.1.143.H I K L
Ioan.10.c.alias oues habeo. to.1.52.F.to.2.36.F
Ioan.10.f.ego & pater vnum ſumus to.1.171.K
Ioan.12.d.Si quis mihi miniſtrat.to.2.113.B C
Ioan.12.d.Vbi ego ſum,ibi ſit & miniſter meus. to.2.2.D
Ioan.12.f.Seruus cognoſcens voluntatem domini &c. to.2.75.F G
Ioan.13.d.In hoc cognoſcent omnes quod diſcipuli mei eſtis. tomo.2.45.E
Ioan.14.a.ego ſum via. to.1.199.A
Ioan.14.b.qui videt me, videt & patrem. to.1.145.C.199.I
Ioan.14.b.& mundus me non videbit. to.1.207.H
Ioan.14.d.pater maior me eſt. to.1.185.F.to.2.194.M
Ioan.14.d.Venit enim princeps huius mundi. to.1.108.B
Ioan.15.a.Ego ſum vitis, vos autem palmites. to.1.15.F.186.A
Ioan.15.d.cum venerit paracletus,ille nos commonefaciet.&c. to.1.206.G
Ioan.17.a.pater glorifica me. to.1.186.D
Ioan.17.a.vt cognoſcant te ſolum verum deum. to.1.186.L
Ioan.17.b.omnia mea tua ſunt. to.1.199.E F
Ioan.17.f.nemo ex iis periit niſi filius perditionis. to.1.42.I K
Ioan.17.d.pater iuſte,mundus te nõ cognouit. to.1.207.H
Ioan.19.b.Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. to.2.75.I
Act.1.a.veſtrum non eſt ſcire tempora,temporumque &c. tomo.2.195.G
Act.5.b.quid eſt quod conuenit inter vos, tẽtare ſpiritum ſanctum. to.1.203.D
Rom.1.a.per quem accepimus gratiam & conſolationem. tomo.1.198.H
Rom.1.c.Qui veritatem in iniuſtitia detinent. to.2.78.D
Rom.1.d.Et ſicut non probauerunt deum habere in notitia. tomo.2.9.E
Rom.7.c.Ego autem carnalis ſum, venundatus ſub peccatum. Non enim quod volo. to.2.72.G H
Rom.7.d.quis me liberabit de corpore mortis huius? to.1.63.K
Rom.8.a.In ſimilitudine carnis peccati. to.2.170.C D
Rom.11.d.quoniam ex ipſo & per ipſum,& in ipſum omnia.tomo.1.196.I
Rom.12.a.obſequium rationale. to.2.96.B
Rom.12.a.Vt probetis quæ ſit voluntas dei. to.2.102.C D E
Rom.12.b.Inuicem diligentes. to.2.97.G
Rom.12.c.Feruens ſpiritu. tomo.2.99.D
Rom.12.c.Noli altum ſapere. to.2.76.L M
Rom.12.c.Nolite eſſe prudentes. to.2.98.E
Rom.12.c.flere cum flentibus. to.1.96.L
Rom.12.d.Date locum iræ. to.2.I
Rom.13.d.ſed induimini dominum Ieſum. to.1.69.K
Rom.14.d.Bonum eſt non manducare carnem &c. to.2.78.A
Rom.15.a.Debemus autem nos qui potentes ſumus &c. to.2.90.F
1.Cor.3.a.Charitas non inflatur. to.2.76.M
1.Cor.3.d.In ſeculo hoc ſtultus fiat. to.2.101.L
1.Cor.4.a.Nihil mihi conſcius ipſe ſum. to.2.109.L
1.Cor.7.e.noli quærere vxorem. to.2.144.H
1.Cor.7.f. Qui vtũtur hoc mundo, ſint &c. to.2.78.L
1.Cor.7.g.Nubat tantum in domino. to.2.139.M & ſeq.A
1.Cor.8.b.ſi quidem ſunt dij multi ac domini multi. to.2.194.H
1.Cor.8.c.Si quis enim viderit te qui habes ſcientiam &c.tomo.2.77.K
1.Cor.8.d.Non manducabo carnes in æternum &c. to.2.78.A
1.Cor.10.a.& omnes in Moſen ; baptizati ſunt. to.1.201.K
1.Cor.10.g.Ad gloriam dei manducare. to.2.52.B
1.Cor.10.g.Siue editis ſiue bibitis &c. to.2.92.G
1.Cor.11.c. quemadmodum mulier ex viro,ita vir per mulierem. to.1.197.D
1.Cor.11.c.Nunquid domos non habetis ad manducandum. tomo.2.106.M
1.Cor.11.f.Mortem domini annunciabitis. to.2.96.K
1.Cor.12.b.hæc autem omnia operatur vnus & idem ſpiritus. to.1.203.E
1.Cor.12.d.Si patitur vnum membrum &c. to.2.90.B
1.Cor.13.a.ſi linguis loquar &c. to.2.175.D
1.Cor.13.a.Si habeam omnem fidẽ, adeo vt montes dimoueam. to.2.90.H
1.Cor.13.b.Charitas οὐκ ἀσχημονεῖ. to.2.97.M
1.Cor.14.b.Spiritus meus orat, at mens fructu vacat. to.2.102.I
1.Cor.15.c.Chriſtum regnum dare deo ac patri. to.2.195.G
1.Cor.15.d.cum autem ſubiecta fuerint illi omnia &c. to.1.185.F
1.Cor.15.g.Abundantes in omni opere. to.2.104.C
2.Cor.2.a.Conſilia deſtruentes.to.2.2.G
2.Cor.4.b.ἀπορούμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι. to.2.101.E
2.Cor.4.c.egeſtate liberamus. to.2.101.E
2.Cor.4.c.Maledicimur & benedicimus. to.2.95.I
2.Cor.5.d.ſi qua in Chriſto noua creatura. to.1.57.I
2.Cor.6.a.Ecce nunc tempus acceptabile. to.2.15.M
2.Cor.6.c.Nolite iugum ducere cũ infidelibus. to.2.16.A
2.Cor.7.a.Has ergo habentes promiſſiones. to.2.16.B
2.Cor.7.a.ab omni inquinamento carnis ac ſpiritus. to.2.76.F
2.Cor.12.c.Pro hoc dominum ter rogaui. to.2.99.G & ſeq.
2.Cor.12.c.cum enim infirmor tunc fortior ſum. to.1.58.H.tomo.2.52.A B
Gal.3.d.quicunque in Chriſto baptizati eſtis. to.1.201.B
Gal.4.a.factus ex muliere. tomo.1.197.D
Gal.4.c.Filioli mei quos iterum parturio. to.1.61.H
Gal.6.a.Non efficiamur inanis gloriæ cupidi. to.2.76.E F

Gal.6.a.Alter alterius onera portate. to.2.90.G
Gal.6.c.Ergo dum tempus habemus. to.2.15.M
Epheſ.2.a.filij contumaciæ,filij irę. to.2.101.A
Ephe.2.c.vt duos conderet in ſemetipſo in vnum hominem. to.1.57.I
Ephe.4.b.vnus deus & pater ex quo omnia. to.1.196.G
Ephe.4.f. Induite nouum hominē. to.1.69.K
Ephe.4.f.Iraſcimini & nolite peccare.Sol nō occidat ſuper iracūdiam veſtram. to.2.97.H
Ephe.5.d.Nolite fieri imprudentes to.2.99.E
Ephe.5.d.Subiecti ſimus. tomo.2.83.E F
Phili.2.b.propterea largitus eſt illi deus nomen. to.1.185.F
Phili.3.a.Gaudete in domino. to.2.92.D
Col.1.a.Sine intermiſſione orantes. to.2.59.E
Col.1.c.primogenitus omnis creaturæ. to.1.186.E
Col.2.d.In humilitate & ſuperſtitione. to.2.99.C
Col.4.a.Sermo veſter ſemper in gratia ſale ſit conditus. tomo.2.100.G H
1.Theſſ.2.d.Ego quidem Paulus & ſemel & iterum. tomo.2.101.M & ſeq.
1.Theſſ.5.c.ſemper gaudete, indeſinenter orate. tomo.1.90.D E F.94.D E
2.Theſſ.2.a.Reuelatus fuerit homo peccati filius perditionis.to.1.42.I K
2.Theſ.3.b.Nocte & die laborantes. to.2.59.E
2.Theſ.3.c.Operantes panem ſuum manducent. to.2.61.D
1.Timo.1.a. Si quis autem ſuorum & maxime domeſticorum curam non habet,fidem negauit. to.2.118.M
1.Timot.2.c.Mulieres in habitu ornato. to.2.94.A
1.Timot.3.d.quomodo oporteat te in domo domini conuerſari. to.1.53.I
1.Timo.6.a.In ſuperbiam eſt, nihil ſciens. to.2.76.M
2.Timo.2.c.in magna autem domo non ſolum ſunt vaſa aurea. to.1.106.I K
2.Timo.2.d.Nemo militans implicat ſe negociis ſecularibus. to.2.2.D
Heb.1.a.Quoniam ſplendor eſt gloriæ. to.2.161.F G H

HOMOEOSES.

De aere peſtilenti & praua conſuetudine. to.1.107.I
De eo qui amore accenſus eſt, & amore erga deum. to.2.136.I
De animæ cogitationibus & ſpiritu. to.1.181.M
De aqua & morbo gulæ. to.2.5.C
De apibus & rhetorum libris. to.1.138.E
De arboribus,& Gordio. tomo.1.126.G
De architectonica arte. to.1.40.H
De armis externis & fidei. tomo.2.12.G H
De artificiis & operibus. tomo.2.46.B C
De aſcendentibus gradus & auaris. to.1.101.B
De athletis & virtutis amante. to.1.91.D
De atriis ſanctorum, & eorum factis. to.1.4.I
De auaritia & igne. to.1.131.C
De auriga & cibo. to.2.131.M
De auro & virtutibus. to.2.5.B
De balneum ingredientibus,& ſolitariam vitam amplectentibus. to.2.39.L
De beſtiis demulſis & concupiſcentiis. to.2.150.H I
De boue mutilo & eunucho. to.2.146.K
De cancro,& eo qui dolo fratrem circunuenit. to.1.22.B
De carcere & vitæ longitudine ſiue breuitate. to.1.95.D
De catena & trinitate. to.2.160.M
De centauro & homine. to.2.131.I
De cera & anima. to.2.150.H
De cera & corde. to.1.58.A
De cera & homine. to.1.152.B
De cereis imaginibus & inuidia. to.2.142.E
De certaminibus & ſtudioſo pietatis. to.1.91.D
De chirurgo & præpoſito aliis. to.2.56.E
De cibo nimio & inedia. tomo.2.131.M
De cibatione corporis & oratione. to.2.5.L
De eo qui clauos corpori infixos habet,& de dei timore. tomo.1.113.G
De cornuto boue & maſculo. to.2.146.K
De corporis vita & anima. tomo.1.117.D
De corpore maculoſo nudato in balneis,& anima exuta corpore. to.2.137.M.& ſeq.
De corporibus & anima rationali. to.2.142.I
De corporibus mollibus, & iis qui palam inſaniunt. to.1.204.I
De cucurbita & calore. to.1.10.A
De curatione corporis & animæ. to.2.64.I
De his qui in cuſtodias coniiciuntur,& de anima. to.1.95.D
De deo & dilectione. to.2.40.E F
De deo & medico. to.1.105.M
De diuite & ægroto. to.1.78.I
De ebriis & nauigiis. to.1.120.K
De equo & corpore. to.2.111.G H
De eo qui magiſtrum in ſole alloquitur & virgine. to.2.134.I
De erugine & inuidia. to.1.111.H
De eo qui minime ſentientem verberat,& de contumelioſis. to.1.109.C
De fabro ferrario & Chriſtiano. to.2.46.C D
De feris incluſis & Iudæis. tomo.1.29.I
De ferro & humana domini carne. to.1.141.C
De ferro in medio ignis & ſanctis virtutibus. to.1.181.F
De ferro ignito & baptiſmo. to.1.152.G H
De ferro ignito & de deo verbo. to.1.141.B
De ferro ignito & lapide. tomo.2.191.I
De figulo & deo. to.1.1.K L
De flamma & hæreſi. to.2.172.A
De flamma,& filio ex patre. to.2.161.I
De flumine & tyranno. tomo.1.101.C D
De fluminibus & auaris.to.1.101.C
De fluuio & diuitiis. to.1.98.G
De fonte & gulæ vitio. to.2.5.C
De frumento coempto & impletione terræ. to.1.33.C
De frumento & pane pauperi dato. to.1.97.M
De fullonibus & gloria huius vitæ. to.1.138.A
De fumo & peccato. to.1.60.L
De gutture & mente. to.2.102.M
De hiſtrionibus. to.1.138.M
De homicida & eo cui virilia reſecta ſunt. to.2.146.C

De homine aſtuto & diabolo. to.1.134.G H
De hydropico & verſuram faciente. to.1.48.G
De igne & amore. to.2.133.I K
De igne & ſagittis. to.1.44.L
De igne & vnguento & de ſanctis. to.1.126.F
De imagine & diuina operatione. to.2.203.A B
De inſania captis & animo auari. to.1.98.E
De inſtrumenti officio & dicendi vario genere. to.2.12.G H
De intemperantia gulæ & abſtinentia. to.2.132.K
De inuidis,& vulturibus ac muſcis. to.1.111.L M.112.A
De irato & torrente. to.1.108.G
De iride & trinitate. tomo.2.161.B C
à lapide coniecto in ciſternam. to.2.133.L
De lapide & laſciuo intutu. to.2.133.L
De lebete & pluuia. to.1.13.F
De lepore & vulpe & de orationis inuolucro. to.1.114.E
De lege & dei ira. to.1.64.D
De libra & de corpore & anima. to.1.88.B
De linea & corde. to.1.44.H
De luce ſenſibili & ſole iuſtitiæ. to.1.60.E
De lucerna ſublata in nocte & gubernatione intelligibili. to.1.203.L
De iis qui maculam in corpore habent,& de velamine carnis exuto to.1.137.M
De magnete & fœmina. to.2.130.K 134.L
De magiſtri præſentia & ieiunio. to.1.86.D
De medicamento & corporis neceſſariis. to.2.40.A
De medicamentis & tenebris in domo,& de morte. to.1.141.D
De medico & Chriſto. to.2.195.B
De medico & deo. to.1.87.F 105.M
De medico & ſpiritu ſancto. to.1.40.B
De medicorum conſuetudine & Baſilio. to.2.181.I
De medicorum conſuetudine & vitiorum reſectione. to.2.55.I K 63.I
De medicorum præceptis & ſpiritualibus monitionibus. tomo.1.108.E
De membris corporis & communi ſocietate. to.2.54.K
De membris corporis & mutuo auxilio. to.2.60.M
De milite & peccato. to.2.133.M 134.A
De morborum varietate, & peccatorum,doloribus & cruciatibus. to.2.100.M
De morbis corporis & animi. to.2.105.H
De naue & ieiunante. to.1.83.E
De naufragantibus,& Baſilio. to.2.181.I K
De naufragis & iis qui in littore cõſtituti ſunt. to.1.91.H
De nauigandi inſolentibus,& Baſilio. to.2.150.E
De nauigantibus,& Baſilio. to.1.23.F
De nauigio debili & vxorum affectu. to.1.100.I
De noctua, & inanis ſapientiæ ſtudioſis. to.1.26.B
De notis & peccato. to.2.138.D
De nubibus & homine. tomo.2.183.B
De oculo vago & mente. tomo.2.150.F
De oculo & anima. to.1.117.D
De oculo & aquæductu. to.1.38.A
De oculo & corde turbatis. to.1.60.B
De oculo & intellectu. to.1.175.L
De oculo & mente. to.1.29.F
De oculo & mente. to.1.30.D
De oculo obeſo & anima. tomo.1.93.A
De oculo ſeipſum non vidente. to.2.191.G
De oculo puro corporis & eccleſię præfecto. to.2.156.G
De oculis & anima ingrata. to.1.95.G H
De oculis ad ſplendida directis & mente. to.2.152.C
De oculo ſano & operatione ſpiritus. to.1.299.C D
ab olei & aquæ miſtione. tomo.2.141.H I
De oleo & ieiunio. to.1.85.G
De oleo & mundo. to.1.6.M
De pallio & verbo. to.1.69.K
De pardalis ira & diabolo. tomo.1.132.E
De pardo & monacho. to.2.38.H
De paruo indumento & rebus neceſſariis. to.2.39.M
De paruis pueris & pædagogo, & de iis qui diuina audiunt.tomo.1.113.I
De pede obtorto,& corde obliquo. to.1.55.M
De peſtilenti contagione & contentioſis hominibus. to.1.213.G
De peſtilenti aere & praua conſuetudine. to.1.107.I
De pictore & ſtudioſo. to.2.151.A
De pictore & mente poſt vitæ exitum. to.2.134.K
De pictoribus & moribus multorum. to.2.40.B
De pictoribus & philoſophis. to.1.138.M
De plantis & anima. to.1.138.B
De plantatore & Dionyſio. tomo.2.159.D
De polypo, & iis qui potentatus perpetuos ſubeunt. to.1.22.C
De ponderibus & anima.to.1.92.M
De pulchritudine caſtæ & meretricis mulieris. to.1.10.H
De puteo & diuitiis. to.1.98.H
De radice arboris & cauſa primaria peccati. to.2.104.A
De ſagitta & inuidia. to.1.111.I
De ſagitta & iudice. to.1.114.L
De ſagittis & conuitiis. tomo.1.109.F G
De ſagittario & recto iudice. to.1.114.L
De ſatyris & virgine. to.2.135.K
De ſcorpij filiis & auari. to.1.131.G
De ſemine & fidei augmento. to.2.179.C
De ſole & anima. to.2.111.F
De ſole & mente. to.1.123.E
De ſole lucente & ſpiritus ſancti gratiis. to.1.122.M
De ſpeculo & anima. to.2.169.I
De ſpeculo & filio dei. to.2.161.M
De ſphæra & natura. to.1.27.E F
De ſtatera,& corpore & anima. to.1.88.B
De ſtatua renouata & homine.to.1.152.A
De ſtellis & ſolitario. tomo.2.126.L M
De ſtomacho affecto & verbo veritatis. to.1.61.A B
De ſtuppa & corporum vtriuſque ſexus mutuo contactu. tomo.2.141.F G
De ſue & peccatore. to.1.42.A B
De ſylua ardenti & inuido. tomo.1.111.H
De teſſera & baptiſmo. tomo.1.118.C
De theatrum ingrediente & diuite auaro. to.1.99.B
De torrente & iratis. tomo.1.108.G

De veneno & inuidia. to.1.110.K
De verbo prolato & deo. tomo.1. 187.I
De vermibus & anxietate animi. to.1.92.E
De vermibus in viſceribus puerorum,& de peccato. to.1.82.L M
De venenatorum laqueo, & iis qui multa interrogare ſolent. to.1. 195.C
De viatore obliuioſo & Baſilio.to. 1.24.D
De viatoribus & vita humana. to.1. 134.L
De vinolentis & vallibus. tomo.1. 121.B
De viſu & ebrio. to.1.120.M
De his, quibus nulla fuit vrbium conſuetudo. to.1.17.A

PROVERBIA.

Altera manu demulcet caput, altera maxillam ferit. to.2.156.E
πάντα τὰ τῶν φίλων κοινά. tomo.2. 191.B
Amicorum bona communia. to.2. 154.L
ἀπραξία, μεγίστη πρᾶξις. tomo.2. 158.D E
Aquam cribro ferre. to.1.139.K
Araneoli ſtamen pertexere.tomo.1. 1.I.18.L
Arganthonij ſenecta. tomo.1. 140.H
Quoniam tu baculo ipſum percuties,& animam eius ex morte liberabis. to.1.106.F
Bis ad eundem offendere lapidem. to.2.188.B
φαλακρὸς ὤν, κατὰ κριοῦ μὴ νυστάζειν ἀντιπρόσωπος. Caluo non eſſe cum ariete aduerſa fronte arietandũ. to.2.189.G
Velut ceruus ſagitta ictus in hepar. to.2.128.I.133.D.147.M
Corrumpunt bonos mores colloquia praua. to.1.107.I
Corruptor ſui ipſius. tomo.2. 55.I
Difficile eſt bonum permanere. to. 1.139.H
εἰς τετρημένον πίθον ἀντλεῖν, In pertuſum dolium hauris. tomo.1. 85.B
Dolia fracta implere. tomo.1. 139.K
Fluuij curſus non detorquendus. to.2.189.I
κολοιὸν ποτὶ κολοιόν. Graculum aſſidere graculo. to.2.191.E
Ne ſuſtineas inter graculos primas habere,cùm aquila eſſe queas. to.2.189.L
Qui ſeipſum humiliauerit, exaltabitur. to.1.133.K
Veru ignem diuidere. tomo.1. 139.K
ἀσθενεῖς οὐκ ἀργοί, Infirmi non ſunt ocioſi. to.2.187.H I
ἔνδον ἐσμέν, intus ſumus. tomo.1. 31.F
Lapidem ad funiculum adplicare. to.1.138.F
ἐξ ὀνύχων λέοντα. tomo.2.159.C. 200.D
Mathuſalem ſenecta. tomo.1. 140.H
Medice cura teipſum. tomo.1. 175.D
πᾶν μέτρον ἄριστον. to.2.196.I
Olores canunt cum ſilent graculi. to.2.153.M
Paruum ſupra paruum adponere. to.1.140.H
Principium bonæ vitæ. tomo.1. 123.G
Pelagus aquam. to.2.158.L
τῷ εἰδότι λέγεις, ſcienti loqueris. to.1.83.D
Σκυτάλη λακωνική. to.2.201.D
κατὰ ῥοῦν. ſecundo flumine. to.1. 89.A
Septa tranſilire, ἐσκαμμένα πηδᾶν. to.1.18.C
Superbis reſiſtit deus, humilibus dat gratiam. to.1.133.K
Tithoni ſenecta. to.1.140.H
In triuio impeditus. tomo.2. 128.E
Date vinum his qui ſunt in triſtitia. to.1.96.M
Vitis non ſinenda ſarmentis noxiis ſylueſcere. δεῖ μὴ ὑλομανεῖν. tomo.1.15.H

F I N I S.

EPISTOLARVM D. BASILII MAGNI, GREGORII *item Naziãzeni, ac utriuſque ad aliquammultos ἀναγραφὴ ſeu inuentarium, ordine alphabetico. Tomo ſecundo.*

A

AErio & Alypio,epiſtola.140. folio.193.
Alexandrinis,epiſtola.71. fo.172.
Amazonio epiſt.130. fo.192.
Ambroſio epiſcopo Mediolanẽſi, epiſt.55. fo.165.
Amphilochio,epiſt.106. fo.187.epiſt.107.Ibidem.
Ancyræ eccleſiæ,epiſt.67. fo.170.
Andronico præſidi,epiſt.164. fo.199.
Antiochenæ eccleſiæ,epiſt.60. fo.166.
Anyſio, epiſt.103.fo.187.epiſt.104.Ibidem.epiſt.105.Ibid.
Aphricano,epiſt.125. fo.191.
Aſterio,epiſt.126.fo.191.epiſt.127.Ibidem.
Athanaſio Magno,epiſt.47.fo.162.epiſt.48.fo. 163. epiſt. 49.Ibidẽ.epiſt.50.Ibidẽ,epiſt.51.Ibidẽ.epiſt.52.fo.164.
Anathaſio epiſcopo Ancyræ,epiſt.53. fo.164.
Anathaſio Athanaſij epi. Ancyræ patri.epiſt. 54.fo. 164.

B

Baſilij fidei exemplar,epiſt.78. fo.177.
Baſilio magno,epiſt.20.fo.154.epiſt.21. Ibidem. epiſt. 22. Ibidem.epiſt.23.fo.155.epiſt.24.Ibidem.epiſt.25.Ibidẽ. epiſt.26.Ibidem.epiſt.27.Ibidem.epiſt.28.fo.159.epiſt. 32.Ibidem.epiſt.34.fo.157.epiſt.35.Ibidem.epiſt.36.fo. 158.epiſt.37. Ibidem.epiſt.38. Ibidem. epiſt.39. Ibidem. epiſt.40. Ibidem.epiſt.42.Ibidẽ.epiſt.143.fo.196.epiſt. 145.fo.197.epiſt.147.Ibidem.epiſt.148. Ibidem. epiſto. 150.fo.198.epiſt.152.Ibid.epiſt.153.Ibid. epiſt.154. Ibid. epiſt.156.Ibidem.epiſt.159.Ibidem.epiſto.161.folio. 199. epiſt.162.Ibidem.
Boſporio,epiſt.86. fo.184.
Boſporio Coloniæ,epiſt.108.fo.187.epiſt.109.fo.188.

C

Cæſariæ epiſcopis,epiſt.31 fo.156.
Cæſarianis apologia Baſilij epiſt.141. fo.193.
Cæſarienſibus epiſt.30. fo.156.
Cæſario fratri,epiſt.110.fo.188.epiſt.111.Ibidem.
Candidiano,epiſt.173. fo.201.
Celeuſio principi epiſt.14. fo.153.
Celeuſio epiſt.131.fo.192.epiſt.132.Ibidem.

D

Diodoro,epiſt.167. fo.200.

E

Ecebolio,epiſt.99. fo.186.
Epiſcopis ſuæ curæ commiſſis.epiſt.76. fo.176.
Epiſtola anepigraphos,numero.176.fo. 201. Alia item adeſpotos,numero.177.fo.eodem.
Euaſenis,epiſt.72. fo.172.
Eudoxo rhetori,epiſt.89.fo.185.epiſt.90.Ibidem. epiſt. 91. Ibidem.epiſt.117.fo.189.epiſt.118.fo.190.epiſt.119.fo. eodem.epiſt.120. Ibidem. epiſt.121.Ibidem. epiſt.122. fo. 191.epiſt.123.fo.eodem.epiſt.124.Ibidem.
Eunomio,epiſt.168. fo.200.
Euſebio epiſcopo Cæſariæ.epiſt.28. fo.156.
Euſebio Samoſatorum epiſcopo,epiſt.5.fo.152.epiſt.6. fo. eodem.epiſt.8.fo.152.epiſt.9.fo.eodem.epiſt.133.fo.192 epiſt.134.Ibidem.epiſt.135.Ibidem.
Euſebio ſodali,epiſt.11. fo.153.
Euſtathio epiſcopo Sebaſtiæ epiſt.79. fo.178.
Euſtathio medico,epiſt.80.fo.180.epiſt.81.fo.181.
Euſtathio philoſopho epiſt.165.fo.199.
Euſtochio ſophiſtæ,epiſt.115.fo.189.epiſt.116.Ibidem.

G

Gregorio Nyſſeno.epiſt.43.fo.159.epiſt.44.fo.162.epiſt. 92.fo.185.epiſt.93.fo.eodem.epiſt.94.fo.eodem.epiſto. 95.Ibidem.epiſt.96.Ibidem.epiſt.97.fo.186.
Gregorio patruo,epiſt.45.fo.162.epiſt.46.Ibidem.
Gregorio principi epiſt.98.fo.186.
Gregorio Theologo,epiſt.1.fo.150.epiſt.2. fo.151. epiſt. 3.fo.eodem.epiſt.4.Ibidem.epiſt.7.fo.152.epiſt.10.fo. 153.epiſt.19.fo.154.epiſt.33.fo.157.

H

Helladio.epiſt.17.fo.154.epiſt.18.Ibidem.

I

Italis & Gallis,epiſt.69.fo.170.epiſt.70. fo.171.
Iuliano epiſt.166. fo.200.
Iulittæ epiſtola.175. fo.201.

L

Leontio ſophiſtæ,epiſt.83. fo.183.
Libanio,epiſt.142.fo.196.epiſt.144.fo.197.epiſt.146. fo. 197.epiſt.149.Ibidem.epiſt. 151.fo.198. epiſt. 155.Ibidẽ. epiſt.157.Ibidem.epiſt.158.Ibidẽ.epiſt.160.fo.199.epiſt. 163.Ibidem.
Librario,epiſt.180. fo.202.

M

Maximo philoſopho,epiſt.41. fo.159.
Meletio epiſcopo,epiſt.56.fo.165.epiſt.58.Ibidem, epiſto. 59.Ibidem.
Monachis ſuis.epiſt.73. fo.173.

N

Nectario,epiſt.15.fo.153.epiſt.16. fo.154.
Nemeſio,epiſt.139. fo.193.
Neocæſarianæ eccleſiæ clericis,epiſt.63. fo.167.
Neocæſarianæ eccleſię prudẽtioribus ac doctiorib9,epiſt. 64.fo.168.
Neocæſarienſi eccleſiæ,epiſt.62. fo.167.
Neocæſarienſibus,epiſt.75. fo.175.
Nicobulo,epiſt.12.fo.153.epiſt.13.Ibidem.
Nicopolitanis,epiſt.66. fo.170.
Notario,epiſt.178. fo.201.

O

Occidẽtalibus epiſcopis & fratribus,epiſt.61.fo.166.epiſt. 74.fo.174.
Olympio,epiſt.100.fo.186.epiſt.101.fo.187. epiſt. 136. fo. 193.epiſt.137.Ibidem.epiſt.138.Ibidẽ.epiſt.169.fo. 200. epiſt.170.fo.201.epiſt.171.fo.201.epiſt.172.Ibidem.

P

Patrophilo epiſcopo, epiſt.82.fo.181.epiſt.85.fo.183.
Phirmino. epiſt.174. fo.201
Poſthumiano. epiſt.128. fo.191
Præſidi, epiſt.179. fo.202.
Procopio, epiſt.102. fo.187.

S

Saturnino. epiſt.129. fo.192.
Simplicianæ hæreticæ, epiſt. 87. fo.184. epiſt.88.Ibidem.
Sophronio magiſtro,epiſt.84. fo.183.
Sophronio prouinciæ rectori,epiſt.112. fo.188. epiſt.113. Ibidem,epiſt.114.fo.189.

T

Tranſmarinis epiſcopis,epiſt.77. fo.176.
Tyanorum ſenatui,epiſt.68. fo.170.

Quæ prior hic Tomus operum D. Baſilij complectitur lemmata, eorum & Epigraphæ & Catalogus hac ſerie digeſta ſunt.

Epiſtola nuncupatoria ad reuerendum P. D. Philippum le Bel S. Genouefæ prudentiſſimũ abbatem.
Compendiaria ſelectio ex Biographis Hieronymo, huius metaphraſte Sophronio, Suida & Philoſtorgio in vitam & opera huius S. patris Baſilij.
Index memorabilium ſententiarum quàm hactenus prægnantior & abſolutior.
Σφάλματα quæ currente prælo per incogitantiam obrepſerunt.
Hexaëmeri operis Homilia.1.in illud, In principio fecit. fo.1.A.
Eiuſdem operis homilia.2.in illud, Terra erat inuiſibilis. fo.4.I.
Homilia tertia, quæ eſt de modis generationis. fo.7.I.
Quarta de aquarum congregatione. fo.11.E.
Quinta de germinatione terræ. (.·.) fo.13.I.
Sexta de luminarium creatione. fo.16.K.
Septima de reptilibus. fo.21.B.
Octaua de volatilibus & aquaticis. fo.23.H.
Nona de terreſtribus. fo.27.A.
Decimam & vndecimam conſulturus lectori Godef. Tilm. locis aliquammultis παραφραστικῶς vertit,
Priorem habes. fo.30.C.
Poſteriorem. fo.34.K.
De paradiſo homilia. fo.38.G.
Proœmium in pſalterium ſimul & homilia in pſalmum.1. fo.39.L.
Secunda homil.in pſal.7.Domine deus meus in te ſperaui. 42.G.
Tertia in pſalmum.14.Domine quis hab. 45.E
Quarta ſuper eodem pſalmo. (.·.) 47.B.
Quinta in pſal.28.Afferte domino. 49.A.
Sexta in eundem pſal.Adorate domi. 52.E.
Septima in 29.pſal.Exaltabo te domine. 53.H.
Octaua in pſal.32.Exultate iuſti in do. (.·.) 55.I.
Nona in pſal.33.Benedicam dominum. (.·.) 59.A.
Decima in pſal.37.Domine ne in furore. 63.M.
Vndecima in pſal.44.Eructauit cor meum 66.H.
Duodecima in pſal.45.Deus noſter refugium. 70.C.
Tertiadecima in pſal.48.Audite hæc omnes. 72.E.
Quartadecima in pſal.59.Deus repuliſti nos. (.·.) 75.M.
Quinta & decima in pſal.61.Nonne deo ſubiecta. 77.D.
Sexta & decima in pſal.114.Dilexi quoniam. 79.C.
Septima & decima in pſal.115.Credidi propter quod. 80.I.

His proximè ſubiecimus Homilias quas ad populum habuit B. Baſilius uario argumentorum genere numero 29.

Primam Homiliam habes.fo.82.K.Alteram.fo. 85. E. Vtraque eſt de Ieiunio, Deſ. Eraſmo interprete.
Tertiam in illud Moſeos : Attende tibiipſi, habes.folio..87.B. Hanc item & duas proximè ſecuturas vertit de integro Godefridus Tilmannus, reliquas verſurus ſaltem recogiturus, ſi licuiſſet per ocium & valetudinem.
Quarta quæ eſt de gratiarum actione, habetur. fo.90.D.
Quinta in Iulittam martyrem. fo.93.E.

Quæ ſequuntur, has habes Raphaele Volaterrano interprete.

Sexta eſt aduerſus auariciam. fo.97.D.
Septima itidem in diuites auaros. fo.99.G.
Octaua dicta eſt, quum fame vrgerentur & ſiccitate vel ſqualore. fo.102.G.
Nona, quòd deus non eſt auctor malorum. fo.105.F.
Decima de ira. fo.108.E.

Vndecima

De Inuidia. fol.110.I
In principium Prouerbiorum. fol.112.H
Exhortatio ad Baptiſmum. fol.117.B
Aduerſus ebrietatem & luxum. fol.119.M
De Fide. fol.122.C
In illud, In principio erat verbum. fol.123.C
In ſanctum baptiſma. fol.124.G
De Barlaam martyre. fol.125.D
In Gordium martyrem. fol.126.A
In quadraginta martyres. fol.128.D
Homilia in aliquot ſcripturæ locos, vbi de variis diſſerit vitiis, de acceptādis perſonis, ira, inuidia, habita in Lacizis. fol.130.C
De Humilitate. fol.133.H
Non acquieſcendum rebus temporariis. fol.134.F
Quis excerpi fructus poſſit è doctrinis Gentilium. fol.137.H
De Humana Chriſti generatione. fol.140.L
De Mamante martyre. fol.142.M
De Spiritu ſancto. fol.144.D
In Sabellianos, Arium & Anomæos. fol.144.M
De Pœnitentia. fol.147.C
His.29.Homiliis ſubiicitur vna quæ vt prolixior in tres diſſecta eſt parteis. fol.149.B.
cui accedit altera quæ & in tredecim capita diſtinguitur. fol.157.B
Homilia eiuſdem, quòd tentatori ſine Dei gratia nemo reſiſtit. fol.163.H
Libri tres euerſorij aduerſus Eunomij Apologeticum, Georgio Trapezuntino interprete. fol.164.I
His appreſſi ſunt quartus & quintus qui in idem argumentum conſpirant. fol.182.M
Libri item alij duo de Spiritu ſancto ad Amphilochium, D.Eraſmo interprete. fol.195.A

Errata ſic corrigito.

Tomo primo.

Folio.5.pagina.1.verſu.23.aliquomodo inueſtigabili. Eodem folio in margine ἀνομοιομερῆ. fo.35.pag.1. verſ.18.ἐποίησεν.fo.83.pag.1.in margine ad finem. Abſtinentia maiorum.

Tomo ſecundo.

Folio.2.verſu.15.nimirum ſubiectis.verſu.16.quid auguſtius.fo.3.pa.2.verſu.42.ſtudioſus.fo.4.pa.1. verſu.27.beatiſſimus.fo.6.pa.1.ver.10.Qui.fo.37.p.2.poſt verſum. 24.inſere hæc. Quid eſt proprium eorum qui talem memoriam ſeruant? Vt non amplius ſibiipſis ſed ei viuant qui pro ipſis eſt mortuus ac reſurrexit.fo.51.pa.1.verſ.31.diuitis.fo.53.pa.1.ver.37.alienius.f.58.pa.2.ver. 7.à fine.pſalmodiæue.fo. 59.p.2.ver.7.à fine noxios.63.pa.1.ver.12.maturam.fo.90. pa.1. ver.12.à fine in margine meritos. fo.95. pag.2.ver.21.quî conſolari.fo.98.pa.2.ver.7.in margine.ἐρεῖ.fo.110.pa.1.verſ.10.ſubindicans. fo.114. pa. 1.ver.16.impediet.fo.120.pa.2.ver.6.conſilia.fo.134.pa.2.ver.43.niſi quæ.fo.143. ver.19. ſeruant. f.145. pa.2.penul.verſu munus.fo.150.pa.1.ver.17.à fine quid in hoc.fo.154.pa.2.ver.31.homines.fo. 176.pa.2. ver.27.tanquam. fo.184.pa.2.ver.39.afficere. fo.187.pa.1.ver.7.cōſortes.fo.190.pa.1.ver.27.verò.Ibidē ver.31.vociferer.fo.202.pa.1.ver.20.morem.

A Sanƈti patris noſtri Baſilij, nomine reque magni Caeſareae Cappadociæ quõdam Archiepiſcopi, homiliæ nouem in Hexaëmeron, Ioanne Argyropylo interprete quidem: at eædem recẽs accuratiore opera ac propenſiore ſtudio recognitæ, & ſuæ puritati reſtitutæ, collatione expolitiſſimi exemplaris Graeci per Godefridum Tilmannum Cartuſiæ Pariſienſis ex B profeſſo monachum.

Homilia prima.

In principio fecit deus cœlum & terram.

C DEcens eſt, accommodatûmque principium ei, qui mundi conſtitu-
tionem ſit enarraturus, ſuæ narrationi vt præſtruat principium, quo ἀρχὴν διακοσμήσεως.
res conſpicuæ ac ſubieƈtæ oculis in ſuum quæque ordinem diſtribu-
tæ ſunt & diſtinƈtæ. Etenim cœli terræque tradenda creatio eſt, non
vtique euentu fortuito aut caſu exorta, perinde vt quidam ſunt opi-
nati: ſed originem ab ipſo deo atque cauſam ſumpſit. Cuiuſmodi eſ-
ſe debet auditus, dignus vt ſit percipienda eorum quæ dicuntur, ma
gnitudine? Quõnam apparatu adornatam conuenit eſſe animam
tantarum rerum auſcultationi occurſuram? Nempe liberrimam &
D perpurgatam ab impura omni carnis affeƈtione, minimè caligantem temporariæ iſtius vi-
tæ curis, ſed expromptam & alacrem ad tolerantiam laborum, ſingulis diſquirendis atten-
tam, quæ vndiquaque circumſpiciat, contempletur cunƈta & exploret: ſicunde notio quæ-
piam conceptióve nihil deo indigna affulgeat menti. Prius tamen quàm quæ ſit horum ver
borum complexio, exaƈtè diſquiramus, perſcrutemúrve quantum ſententiarum acumen
iſtę perquàm puſillæ voces nobis inſinuẽt: nobiſcum ipſi reputemus, quiſnam ſit is, qui ſcitè
adeò hæc nobis ediſſerit. Tanti enim iſtius ſcriptoris ſenſa profundiora, etſi non aſſequamur
per mentis noſtræ imbecillitatem: at certè autoritati dicentis fide omni digniſſimæ atten-
ti, nihil inuiti aſſentiemur illius diƈtis. Moſes ſanè is eſt, qui hanc nobis hiſtoriæ commen-
E tationem in commune exponit. Ille inquam Moſes, qui etiamdum ad matris pendens vbe-
ra, ſcripturæ teſtimonio probatur amabilis deo fuiſſe & gratioſus, quem ſibi adoptatum fi- ἀςεῖος, χαρίεις, ἐπὶ χαρις eſt Heſychio.
lia Pharaonis magnifico ac regali impendio curauit educandum, & ad ſe accitis ſapienti-
bus Aegyptiorum, inque magiſtros pręfeƈtis puerum tradidit erudiendum. Is deniq; tyran-
nidis faſtum peroſus, ad ſuæ gentis contribules recurrit, eorúmque humilitatem comple-
xus prælegit calamitates ærumnáſque cum dei populo experiri, quàm vt temporaria volu-
ptate perfruitus ſe obnoxium redderet peccato. Idem ſic erat natura ſuapte compoſitus, vt
ſummo ſemper amore iuſti & æqui fuerit obſeruans ac tenax: quando vel priùs quàm prin-
cipatus populi ipſi eſſet concreditus, tam ad totius improbitatis odium natura propende-
F bat, vt ad necem vſque de iis vltionem expetiuerit, qui iniuriam proximo priores intule-
rant. Denique vt verteret ſolum, ſibique conſuleret fuga, ab iis compulſus eſt, in quos bene-
ficia contulerat. Et quidem nihil inuitus ceſſit ſeditioſæ ac tumultuanti vitæ Aegyptiorum.
Ad Aethiopiam enim vſque profeƈtus, ibique ſecurus omnium ac proinde liberrimum na-
ƈtus otium, totos quadraginta annos contemplationi rerum indulſit. Qui annos natus iam
oƈtoginta deum vidit, quoad videre poteſt homo, veriùs quantum mortalium nemini ea-
tenus conceſſum eſt videre, id comprobante dei teſtimonio dicentis: Si quis fuerit inter vos Num.12.b.
propheta domini, in viſione apparebo ei, & per ſomnium alloquar eum: at non ſic vt ſeruus
meus Moyſes, qui in tota domo mea fidelis eſt. Ore ad os loquar ei in viſione & non per æ-
nigmata. Is igitur, qui dignus habitus eſt, ſpeƈtator vt eſſet peræquè ac angeli, faciei diuinæ, ἐξίσου τοῖς ἀγγέλοις ἀξιωθείς.
ille inquam quæ auditu didicerat colloquente ſecum deo, hæc nobis ediſſerit. Audiamus igi

 tur verba

tur verba veritatis neutiquàm conſiſtentia in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ ſuadelis, G
ſed quæ deprompta ſunt è veraci doctrinæ ſpiritus promptuario, quorum exitum non plau
ſibilis auditorum acclamatio laúſque excipit, potiùs iis qui docentur, conciliant ſalutem.

Aggreſſio enarrationis.

In principio fecit deus cœlum & terram.) Vis huius ſententiæ ſanè quàm admirabilis oratio-
nem ſiſtit meam. Quid dicam primùm? Vnde inducti iſtius axiomatis narrationem exor-
diar? Num externæ ſapientiæ profeſſorum ſuperciliosãm coarguam vanitatem, an verita-
tem potiùs fidei noſtræ meritis laudibus efferam? Et quidem de rerum naturis illi Græco-

Gentilium philoſophorum inconſtãtiam ſugillat.

rum ſapientes quàm multa ſunt commentati, & in literas transmiſerunt? Atqui ne vna qui-
dem ratio apud hos ſolidè conſtitit, immobiliter, & inconcuſſè, nimirum poſteriore ſem-
per priorem excludente ſententiam, adeò vt operoſum iam non ſit nobis illorum dogmata H
argumentis elidere, quando per mutuam futilium verborum velitationem ſatis ipſi ſunt
ſuiſmet euertendis opinionibus. In his enim qui veriſſimi & vnius dei ignoratione caliga-
bant, ij cauſam illam primariam negarunt prouida mente eſſe præditam, qua rerum omni-
um moderandæ generationi præeſſet: ſed & ſe totos permittentes atque accommodantes
primæ illi ſuæ de deo ignorantiæ, quæ videmus cuncta ad ortum progredi, hæc ita emerge-

τὰ ἐφεξῆς.

re concluſerunt perpeti quadam ſerie ſucceſſionis. quò contigit, vt horum nonnulli ad ma-
teriæ præiacentis principia ceu baſes quaſdam vniuerſi confugerint, cauſam creaturæ totius

Atomos cõmenti ſunt Leucippus & Democritus. lib. 9. Laert. Dio. Plutar.

acceptam ferentes mundi iſtius elementis. E diuerſo alij minutiſſima quædam & imparti-
lia corpora, moles item ac meatus naturam continere omnium quæ oculis quaquauerſum I
ſubiacent, vecordi imaginatione deluſi aſtruxerunt. Opinati enim ſunt nunc quidem illis
inſectilibus corpuſculis inter ſe coaleſcentibus & agglutinatis, nunc contrà eiſdem diſpara-
tis à ſe ac ſeiunctis generationes fieri rerum & corruptiones, ſimul & tenaciorem atomo-
rum inter ſe complicationem cauſam præbere diuturnioris perſiſtentiæ longiſſimè duratu-
ris corporibus. Prorſus iſtius generis ſcriptores, quid aliud dicas, quàm ſtamen flaccidum

Collatio.

araneoli pertexere, dum pertenues adeò comminiſcuntur rerum cauſas, dum cœli terræ,
mariſque principia ſupponunt nuſpiam conſiſtentia? Neque enim didicerant illud depro-
mere: *In principio fecit deus cœlum & terram.*) Eóque factum eſt, vt vniuerſam hanc mundi
molem citra vllam moderatricis prouidentiæ ac rerum diſpenſatricis operam, nimirum K
temere ac fortunæ nuſquàm conſiſtentis impetu ferri arbitrati ſint, ſuamet in deum cir-
cunuenti impietate. In hanc abſurditatem pluſquàm impiam nequando nos contingat im-
pingere, is qui mundialis fabricæ conſcripſit creationem, in ipſo mox aditu ſuę conſcriptio-
nis, diuini nominis inductione, noſtram illuſtrauit mentem, hiſce verbis exorſus: *In prin
cipio fecit deus.*) Ecquàm rationi conſentaneus ordo. Principium enim primo ſtatuit loco,
vt ne qui mundum hunc principij expertem opinarentur. Mox adiecit & illud, *fecit*: vt qua-
lecunque tandem ſpecimen, id quod factum eſt, declararetur eſſe, ac minima portio poten-

ὁμοίωσις nõ intempeſtiua.

tiæ admirandi huius opificis. Quemadmodum enim figulus cùm ad vnius ſuæ artis metho-
dum innumera vaſa effinxit, ne ſic quidem ars illi figulinaria diſperiit, aut acciſæ ſunt & at- L
tritæ vires: itidem vniuerſi huius opifex effectricem illam potentiam ſuam non creando
vni mundo habet ſic admenſam & circunſcriptam, quò minus tantò poſſit hoc vno plures
effingere, ſed quæ in infinitum exuperet, quando & rerum quæcunque oculis ſunt conſpi-
cuæ, magnitudines vel ſolo annutu ſuæ voluntatis condidit. Hic itaque mundus ſortitus
quum ſit principium, quippe qui olim conditus: relinquitur iam tibi, quærendum à quo prin
cipium ſit ſortitus, quis tantæ molis fuerit opifex. Veriùs vt ne, ſi humana ratiocinatione ni
tens, ſingula exactiùs pergas exquirere, longiùs digrediare & aberres à via veritatis, anteuer
tit nos Moſes ſua hac doctrina tueri ac communire, quando illud multò omnium pretio- M
ſiſſimum nomen dei adiecit, quaſi ſigillo quopiam animas noſtras conſignaret, aut certè eas
aduerſus cuiuſcunque tandem erroris venena præmuniret præſeruatorio aut tutelari quo-

ἐγκώμιον dei.

dam amuleto, idque dum dixit: *In principio fecit deus.*) Natura planè beata deus, exube-
rantiſſimè abundans ac luculenta bonitas, cuique rationis capaci mirè amabilis, pulchritu-
do flagrantibus votis & exæſtuanti deſiderio nulli non expetenda, omnium quæ ſunt, pri-
miceria origo, fons vitæ, ſpiritualis omnis intelligentiæ lux, ſapientia inattingibilis nec vlli
peruia mortalium, Hic inquam ille eſt, qui cœlum & terram creauit, idque in principio. Ni-
hil igitur ô homo eòrum quæ oculis tuis ſubiecit deus, opinêris expers eſſe principij. Rurſus
quum te vndique cingi his intelliges, quæ iuxta cœli motum in orbem cientur, nec tamen
iſtius ſphæricæ motionis principium quiueris ſenſu deprehendere: nolim eiuſmodi corpo-
rum quæ

A rum quæ circulari latione aguntur, naturam putes eſſe principij expertem. Sanè orbis hic (planam dico figuram, quam vnica circumplectitur & ambit linea) tametſi ſenſum defugiat noſtrum, adeò vt ne vnde quidem cœperit, inuenire poſſimus, aut in quem deſiturus ſit finem: non continuo decerni debet ob id exors eſſe principij. Eſto id ſenſum effugiat, re tamen vera ab vno aliquo prorſus cœpit, qui centro ipſum circunſcripſit ſimul & interſtitio. Itidem & tu per hoc, quòd corpora hæc quæ orbiculari cientur motu, intelligis quaſi mutua conſpiratione & concordi annutu in ſeipſa verſari: ſolerter proſpice, ne ipſa eorum æquabilis motio, nec vllo prorſus interciſa medio errorem tuæ menti inſtillet, aut inſertum relinquat, quo malè perſuaſus credas mundum hunc vt nullam aliquando ſortitum originem, ita nec vllo fine olim contrahendum. Pręterit enim figura mundi huius. Et, Cœlum &
B terra tranſibunt. vtrunque hoc dogma certò præcinens futuram conſummationem mundíque in melius permutandi innouationem, ipſa eadem complectitur, quæ & hìc verborum compendio ad noſtram omnium qualencunque, nempe elementarem inſtitutionem doctrinæ ſibi diuinitus aſpiratæ Moſes tradit, dicens: *In principio fecit deus.*) Nam quæ ex tẽpore cœperunt, neceſſe prorſus, eadem vt aliquando deſitura ſint & conſummanda. De horum igitur fine nihil addubites, quæcunque ex tempore ſumpſerunt principium. Geometricæ dimenſiones, rationéſve arithmeticæ ſupputationis, de ſolidis item corporibus commentationes, ipſa denique vel vulgo decantata aſtronomia, negotioſiſſima prorſus vanitas ad quem prono excurſu propendent ac deuergunt finem? Etenim hæc qui propenſiore
C ſtudio conſectati ſunt, iuſtóque operoſiorem operam in iſtis contriuerunt, eò demum ſunt prolapſi impietatis, vt conſpicuum hunc ac viſibilem mundum decernerent vniuerſorum opifici Deo coæternum, ad comparem diuinæ maieſtati gloriam promouentes eum qui certa lege circunſcriptus eſt & principij & finis, & cuius corpus craſſiſſima concretione materiæ conflatum eſt & compactum, hunc æquiparantes ei cuius natura nulli eſt vel comprehenſibilis vel viſibilis mortalium. Adeò ne vel ad tantillum lumen, intelligentiæ mentem ſuam non poterant attollere, vt ſecum reputarent, quia cuius partes corruptioni & alterationi ſunt obnoxiæ, huius totum neceſſe ſit cum ſuis partibus eaſdem aliquando vt ſubeat affectiones? Sed quid? eouſque vanitatis prouecti ſunt, ſuiſmet cogitationibus, tanta cali-
D gine ignorationis obſcuratum eſt inſipiens cor eorum: vt cùm ſe deprædicarent maximè omnium eſſe ſapientes, eò ſtultitiæ euaſerint, vt pars iſtiuſmodi philoſophantium aſſeruerit vnà cum deo ab æterno cœlum extitiſſe. Alij cœlum ipſum eſſe deum pronunciarunt, quare nec cœpiſſe aliquando, nec vllo deſiturum aut intercipiẽdum fini, ac proinde eundem cum deo profeſſi ſunt ſingularum quarumque partium vniuerſi adminiſtratorem eſſe. Erit dubio procul, erit inquam, quando redundans hæc mundi ſapientia cumulum iſtis exaggerabit ſupplicij grauioris, quippe qui ad futilis & euanidæ vanitatis contemplationem cum acriter adeò & argutè oculos mentis intenderint, ad vnius veritatis apprehendendam intelligentiam vltronea ſua impietate ſiuerunt ſe excæcari. Quin & ij qui ampliſſima ſpatia qui-
E bus à ſe ſtellæ dirimuntur, ſtulta perſuaſione ſe confidunt permetiri poſſe, iidem velut digito conſignant eas quæ nullo non tempore ſe conſpicuas exhibent, & quæ à ſeptentrionis plaga affulgent. Quantæcunque rurſus ad polum auſtrinum poſitæ illius quidem regionis hominibus perſpicuè conuiſuntur, nobis verò non item. Latitudinem proinde toto aquilone ſe protendentem, ac zodiacum circulum tanto intercìdunt & diſſecant à ſe interuallo, vt nemo ad numerum reuocet. Aſtrorum prætereà curſus toties repetitos, contrà, fixas ſtationes, excluſiones, omnium ad ſua primordia regreſſiuam motionem, quantum denique temporis quiſque planetarum deterat in explenda ſua periodo, & hæc quidem exacta diligentia
F iſti obſeruarunt: vnam illam omnium præcipuam artem non inuenerũt, nimirum eam qua noſſe poterant, ſecunque reputare deum eſſe vniuerſi totius opificem, iudicem æquiſſimũ, vt qui mercedem reſoluit cuique pro qualitate meritorum condignam quæ quiſque in viuis deſignauit. Nec iſti in animum induxerunt, vt intelligerent neceſſariò conſequi mundi conſummationem ex ratione quæ de futuro iudicio colligitur, Neceſſe enim ſit, vt credas mundum hunc oportere immutari, ſi modò nihil diffidis ſtatum animarum in aliam longè diſſimilem vitæ ſpeciem reformatum iri ac permutandum. Quemadmodum enim vita hæc temporaria cognatam obtinuit & huic mundo conformem naturam: itidem & ſecuturæ illius vitæ ratio, ſortem conditionémve exceptura eſt animarum noſtrarum ſtatui commodiſſimè reſpondentem. At verò illi, tantum abeſt, vt veriſſimis hiſce dogmatis animum

εἰς ἑαυτὰ συννένει.

ἀξίωμα phyſicum.

In his Ariſto. eſt.

ἀποκλείσεις, Argyropyl⁹ legit ἀποκλίσεις

Collatio.

aduertant ſuum, vt quoties cum illis conferimus de mundi conſummatione, deq; regene- G
ratione ſeculi, in effuſiſſimum riſum ſe reſoluant ac laxent, nóſque quaſi deliros deridiculis
ſannis proſcindant & inſectentur. Iam quando ita natura comparatum eſt, vt principium
naturæ ordine cuncta præcurrat quæ ab ipſo promanant: de his enarraturus Moſes quæ ex
tempore ſortita ſunt vt eſſent, neceſſariò cæteris ex tempore conditis hanc prætexuit vo-
cem: *In principio fecit.)* Nec tamen abſimile vero fuerit credere fuiſſe quiddam vel ante

ὡς ἔοικεν.

mundi iſtius conſtitutionem, id quod arcana quadam animi contemplatione licuerit intel
ligi, tametſi hac de re nihil in literas Moſes tranſmiſerit, quòd rei tantæ cognitio parum ido
nea videretur iſtis paruulis, qui lactédum doctrinæ initiandi rudimentorum fidei veniunt
& inſtituendi. Erat ſanè ſtatus quidam mundi generatione ſuperior abſtractis illis à concre H
tione materiæ potentiis mundo præſtãtioribus pro decoro accommodatus, temporis etiam
conditione anterior, æternus nimirum ac perpes. Creaturas autem in ipſo creator omnium

ἐν αὐτῇ.

atque opifex perfecit, lucem ſpiritualem eorum beatitudini accommodam, qui dominum
amant, naturas rationis vi maximè præditas atque inuiſibiles, omnéſque beatarum mentiũ
ordines, quotquot noſtræ mentis quantanlibet dixeris, facultatẽ exuperant, quorum ne no-
menclaturas quidem poſſimus inuenire. Et hæc ſubſtantiam complent mundi illius inuiſi-
bilis, vt & ipſi inſtruimur doctore Paulo: In ipſo, ait, condita ſunt omnia, ſiue viſibilia, ſiue
inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, ſiue virtutes, ſiue

Mundus eſt hic διδασκαλεῖον καὶ παιδευτήριον τῶν ψυχῶν καὶ ἐνδιαίτημα πάντων. Temporis quàm fluxa ſit & inconſiſtens conditio.

angelorum exercitus, ſiue archangelorum præfecturæ. Tum demum conueniebat, his iam I
conditis mundus vt accederet & adiungeretur, qui imprimis locus eſſet perdocendis ani-
mabus hominum atque erudiendis ſane quàm accommodus: dein, vt ſemel omnibus ſuo ca
paci ſinu excipiendis domicilium eſſet appoſitiſſimum, quæ generationi pariter & corrupti-
oni obnoxia ſunt. Sanè & mundo huic & iis quæ tum in eo producta ſunt animalibus & plã
tis congener ſubſtitit temporis curriculum accedens ſemper ac more fluentis aquæ recedẽs,
nec vnquam à cœpto curſu reſtitans aut conquieſcens. Quid enim? An non eiuſmodi eſt cõ
ditio temporis? Quod enim eius tranſactum iam eſt, vtique in nihilum abiit: nõdum adeſt,
quod eſt affuturum: quin quod adeſt, priùs ſenſum fugit tuum, quam cognoris adeſſe. Talis
planè eſt eorum quæ oriuntur conditio ac genius. Aut enim augeſcunt in horam, aut ad K
corruptelam deuergunt. Neque enim in iſtis quicquam liquidò queas deprehendere, fixum
quod ſit & ſtabile. Sanè conueniebat corporibus animantium ſtirpiúmque, quæ quaſi deflu-
uio cuipiam aquarum iugiter ſcatentium lege naturæ adſtricta videntur & obnoxia vicariæ
motioni nunc ad generationem, mox ad corruptionem promouenti: vt intra vagam iſtam
nec cõſiſtentem temporis naturam continerentur, conditio cuius iis cognata eſt, quæ alter-
nam ſubeunt permutationem. Hinc propriè aggreſſus ſermonem de mũdo ſapiens, nos his
verbis edocet eius originem: *In principio fecit,* In eo nimirũ principio, quod ſimul fuit cum

τῇ κατὰ χρόνον.

tẽpore. Neq; enim iuxta rationẽ antiquioris aut primigeniæ cõditionis conteſtatur, mundũ
hunc ea quæ facta ſunt, omnia antegredi, dicens in principio factũ eſſe: ſed poſt ea quæ non
oculis iſtis ſed intellectu ſolo percipiũtur, principium narrat & originem rerũ iſtarum quæ L

Principij multiplex acceptio. ὁδοῦ, al. vitæ.

viſu queunt aut alio quouis ſenſu percipi. Principium ſanè dicitur primaria quæuis motio,
vt in illo: Principium viæ bonæ eſt facere iuſta. A iuſtis enim actionibus primùm mouemur
ad beatam vitam. Dicitur rurſus, Principium id quoque, vnde quiduis conficitur, cum hoc
ipſum principium inexiſtit ei operi quod moliris, tale quid eſt in ædibus fundamentum &
carina in naui. Iuxta eam acceptionem dictum eſt: Principium ſapientiæ timor domini. Eſt

Pro εὐσέβεια lege εὐλάβεια. בצלאל In vmbra dei. Exo. 31.

enim hic reuerentiæ erga deum timor ad perfectionem contendenti veluti fundamẽtum &
gradus quidam. Eſt item principium eorum operum quæ arte conficiuntur, ipſa ars, vt ſapi-
entia Beſeléëlis principium fuit totius ornatus qui circa tabernaculum conuiſebatur. Princi
pium denique actionũ non rarò dicitur perutilis & accõmodus finis eorũ quę fiunt. Exempli M
gratia, Eleëmoſynæ hoc eſt benignitatis miſericordięve principium ſpes eſt laudis & gratiæ
apud deum ineũdæ: Omníſque actionis quæ à virtute proficiſcitur, principium ipſe eſt finis
conſiſtens in promiſſa beatitudine. Tot igitur modis dici quum ſoleat principium: conſide-
res velim, eáne vox ſingulis ſignificatis accommodari queat. Etenim diſcere vtique poſſis
quo primùm tempore conſtiterit mundi origo: ſi quidem ex hodierno die ad ſuperiores re-
trogreſſus ætates, ſtudio contenderis diem inuenire quo ſubſtitit primùm. Hoc enim pacto
inuenies vnde primaria illa motio acceſſerit tempori. Ad hoc deprehendes cœlum & terram
quaſi fundamenta quædam & baſes fulcrales vniuerſi priùs iacta fuiſſe & præſtructa. Subin,
occurret

A occurret menti verbum illud rerum artifex, quo præeunte in ſuum quæq; ordinem oculis ſubiecta atque conſpicua diſtincta ſunt: velut vox ipſa principij tibi nihil obſcurè indicat nõ temere, nec fruſtra excogitatam eſſe mundi fabricã, ſed ad eum finem qui non modicam al laturus eſſet vtilitatem, nec mediocre emolumentum his quæ complectitur. Erudiendis ſiquidem animabus ratione præditis officina eſt haud dubiè accommodatiſſima, & eiſdem ad cognitionem dei prouehendis totius eruditionis domicilium appoſitiſſimum, per hæc viſibilia ſenſiliáq; præſtruens viam ac veluti manuducens intellectum ad inuiſibilium contemplationem, vel teſte Apoſtolo his verbis aſtruente ſententiam: Inuiſibilia ipſius à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Aut fortaſſe eò dictum eſt, *In principio fecit,* quòd creatio rerum momento minus perfecta eſt, citraq; omnem temporis abſoluta morulam: quandoquidem impartile quiddam eſt principium, nec vlla interuallari dimenſione à ſe toto diſpeſcitur. Quemadmodum enim principium viæ via nondum eſt, domus quoque principium neutiquam cenſetur domus: itidem & principium temporis adeò tempus non eſt, vt ne eius quidem ſit minima portio. Quòd ſi vnus aliquis contentione peruicaci aſtruet temporis principium eſſe tempus: is nouerit ipſum principium oportere iuxta hanc poſitionem diduci in multifidas temporis partes, nempe in principium, media atq; finem. Atqui res prorſus deridicula videtur, vel mente concipere principium principij. Quiſquis enim principium bipertitò ſecat, is duo principia pro vno efficiet, veriùs perquàm multa, imò infinita, quando id quod ſemel diſſecueris, in alia rurſus ſegmina intercîdi poſſit. Vt igitur edoceret nos Moſes mundum hunc ſola dei voluntate ac citra omnem temporis morulam ſubſtitiſſe, dixit, *In principio fecit*: pro quo alij quidam interpretes connixi ſenſum red dere dilucidiorem, dixerunt: ἐν κεφαλαίῳ, in ſumma ſiue ſummatim fecit deus. hoc eſt, ſimul omnia vel comprehenſim & momento minùs. Et hæc ſanè non admodum multa hactenus libuit dicere è plurimis. Artium porrò quum quædam ποιητικαὶ factiuæ dicantur: aliæ item πρακτικαὶ actiuæ, aliàs operatoriæ: aliæ rurſus θεωρητικαὶ contemplatiuæ vel ſpeculatiuę. Et quidem artis contẽplatiuæ finis eſt ipſa commentatio efficax eorũ quæ mente verſamus. Finis practicæ agitatio eſt ſiue motio corporis, quo quidem motu interquieſcente, nihil iam eius artis ſubſiſtit aut reſidet, quod cerni queat. Neq; enim vllus eſt finis artis ſaltatoriæ aut ſi mauis, geſticulatoriæ & canendi tibia, quando ipſamet in ſeipſam operatio deſinit. In factiua diuerſum reperias, vt operis quidpiam deſieris efficere, ſpectandum tamen opus tuum proponitur, cuiuſmodi artes ſunt ædificatoria, fabrilis in ligno, excuſoria in ære vel ferro, textoria, & quæcunque ſunt eius generis: quæ quidem vt non adſit artifex, cauſas tamen admodum idoneas ipſa in ſpeciem prætexunt opera, quorum contemplatione poſſis rapi in eius admirationem qui ædificator eſt, excuſor, aut textor. Quò igitur ſapiens Moſes expreſſius declararet mundum hunc, artificioſum ſanè opus in commune ob oculos omnium expoſitum, vt eius ſedula contemplatione ad agnitionem pertingas ſapientiæ eius qui ipſum fecit, non alia vſus voce eſt, de ipſo locuturus, ſed dixit: *In principio fecit.* Non egit, neq; ſubſtituit aut produxit, ſed ἐποίησεν fecit. Et quia complures eorum qui mundum ab æterno ſimul cum deo fuiſſe ſunt opinati, non ab ipſo factum eſſe: ſed quaſi adumbratio quædam potentiæ ipſius eſſet, ſponte velut obiter emerſiſſe ipſum aſſeruerunt: atque cauſam quidem ipſius deum eſſe fatentur, cauſam tamen voluntate non concurrente: ſed perinde atque corpus vmbræ, lucidúmque ſplendoris eſt cauſa: ideo talẽ errorem emendare propheta percupiens, hac verborum exactiſſima complexione vſus eſt: *In principio fecit deus.* Non hoc ipſum proximè dictum, cauſa vt eſſet mundo ad ſubſiſtentiã ſui pręſtitit deus: ſed fecit, vt bonus, quod vtile eſt: vt ſapiens, quod pulcherrimum eſt: vt potentia præditus, quod maximum eſt. Nam tantum non artificem tibi deum in ipſam rerum ſubſtantiam omnium ingreſſum ac partes ſingulas inter ſeſe coniungentem atque accommodantem, conſentaneúmque ſibi conſonũq; totum vniuerſum efficientem oſtendit: *In principio fecit deus cœlum & terram.* Ex duobus prin cipiis vniuerſi ſanè totius innuit eſſentiam, cœlo quidem prærogatiuam in generatione dignitatem: terræ autem ad rerum eſſentiam, ſecundas adſcribens. Quicquid autem iſtorum medium eſt, id vnà cum ipſis omnino finibus exortum eſt. Itaque etiã ſi nihil de cæteris dixerit elementis, igne, inquam, aqua atque aëre, tuopte tamen ſolerti ingenio capere velis. Primùm quidem quoniam in omnibus omnia ſunt permixta: atque adeò in terra aquam, aërem, & ignem inuenies: ſiquidem tam è ſilice quàm è ferro, quæ ſuam originem è terra tra hunt, ignis exilit ac frictionibus copioſus emergens elucet. Vbi dignum id eſt etiam admi-

[Margin notes:]
τεχνικὸς λόγος.
ἡ ἀρχὴ, ἀμερές τι καὶ ἀδιάστατον. βεβαίωσις à ſimili.
Principium tẽporis non eſſe tẽpus.
Fecit deus.
Artiũ ſectio
οὐκ συνήργησεν, οὐδὲ ὑπέστησεν, ἀλλὰ ἐποίησεν
Lege Laert: quum aliàs, tum in Epicuro lib. 10.
Cœlum & terram.
Att. naturæ miraculum.

(Section letters in margin: B at "cipio fecit", C at "ta, imò infinita", D at "eius artis ſubſiſtit", E at "fecit, non alia", F at "tantum non artificem".)

ratione, quo nam pacto cum in ipſis corporibus innoxius latitet ignis, idem cum egreſſus G
fuerit,ipſa quoque abſumat,à quibus eatenus ſeruatus eſt. Aquæ vero naturam ipſi inſitam
eſſe terræ ij demonſtrant,qui puteos effodiunt,& aëris item naturam eidem terræ ineſſe ipſi
vapores,quos ab humectata terra ſole tepefacta reſultare,ſurſúmq; ferri cóſpicimus.Deinde
quoniam cœlum natura locum ſuperum occupat,terra verò infimum : ſit hinc vt quæ leuia

Ratio phyſica.

ſunt,cœlum ſuapte natura petant: ponderoſa verò ad terrã ſuopte nutu ferantur.Aduerſantur
porrò ſibi mutuò maximè ſuperus inferúsque loci:qui quum & mētionem eorum fecit,
quæ plurimum inter ſeſe ſuapte natura diſtant,is & ea comprehenſim notauit,quæ mediam
inter illa regionem occupant atque implent.Quare ſingulorum enarrationem quęrere noli,
ſed ea quæ ſilentio prætерita ſunt,per iam declarata intelligere velis. *In principio fecit deus cœlum & terram.* Quod ſi ſeparatim inueſtiganda eſſet cuiuſuis earum rerum quæ ſunt,eſſentia: H

ἀπηρτημένον λόγον.

aut earum quas contemplamur,aut earum quæ ſenſibus noſtris obiiciuntur:longum profectò
atque à re propoſita ſeiunctum admodum interpretationi ſermonem adferret, vt in exquirendis
illis verba longè plura reliquis eſſent conſumenda , quæ de ſingulis eorum quæ
quærimus dici poſſunt. Adde etiam , neque vllum operæpretium ad ædificationem eccleſiæ
tale ſtudium negotiúmque conferre . Sed de ſubſtantia cœli ſatisfaciunt ea nobis quæ ab

φύσεως αὐτοῦ διάνοιαν.

Eſaia propheta ſunt dicta, qui vulgaribus verbis idoneũ de ipſius natura ſenſum nobis aperuit,
cum dixit:Qui firmauit cœlum quaſi fumum:id eſt,qui tenuem naturam,non ſolidam
neque craſſam,ad conſtituendam cœli ſubſtantiam fecit.De figura quoque ſatis ſunt ea quę
idem ille dixit,dei gloriam enarrando:Qui conſtituit,inquit,cœlum, vt fornicem. Hæc eadem
& de terra vobiſipſis conſulimus , vt ne eius ſubſtantiam quæ illa tandem ſit , curioſiùs I
perſcrutemini , neu voſipſos ratiocinationum argutiolis deteratis , aut inaniter maceretis
in ipſo perquirendo ſubiecto:neque naturam aliquam,qualitatibus deſtitutam , & quæ

Catholicũ conſilium.

pro ſua ratione expers ſit qualitatis , quæramus : ſed probè teneamus quòd omnia quæ contemplamur
in ipſa,ad eam rationem ſunt accommodata vt eſſent:quippe quę eſſentiã ipſius
adimpleãt.In nihilum enim omnino deſieris, ſi ſingulas eas quas obtinet qualitates ratiocinando
coneris auferre.Nam ſi nigredinem,ſi frigiditatem,ſi grauitatem,ſi denſitatem,ſi denique
qualitates eas,quas ſibi guſtus vendicat,aut ſi quas alias ineſſe terræ videmus, amoue-

In quæſtionibus vitandam curioſitatem.

ris,nullum relinquetur ſubiectum.His igitur poſthabitis, nec illud quæramus,moneo:ſuper
quonam ſubiecto terra fundetur atque quieſcat . Hoc enim pacto mens vertigine velut K
facta perturbabitur , ad nullum certum ſanè finem ratiocinatione tua proficiſcente . Siue
enim latitudini terræ ſubſtratum dixeris aërem eſſe, dubitabis quonam pacto permollis
illa multúmque inanis natura ſub tanto preſſa pondere perduret ac renitatur , nec
confidentiam tantæ molis fugiens vndique dilabatur , perpetuóq; ad ſuperna tendens ſuper
opprimentis ſe telluris ſuperficiem effundatur.Rurſus, ſi ſuppoſueris aut ſtatueris tecũ aquã
terræ ſubiectam eſſe,hoc quoque pacto quæres , cur pergraue denſúmque corpus non penetret
aquam,ſeve illi immergat : ſed à debiliore natura corpus illud terræ adeò pondere exuperans
detineatur ? Ad hæc ipſius etiam aquæ ſedem ſi quæſieris : iterum dubitabis cuinam
corpori ſolido renitentiq; vltimus ipſius inſideat fundus . Quòd ſi aliud quoddam corpus
quod terra ſit ſolidius,tellurem,ne ad ima ſubſidat,prohibere ex ſuppoſitione dixeris : & il- L
lud quoque cogitabis , alio quodam opus habere à quo ſuffulciatur ac prohibeatur,ne & ipſum
ad ima decidat:& ſi quippiam illi ex ſuppoſitione commentitia affinxeris,& iſti iterum
aliud mens noſtra fundamentũ quæret:atque hoc pacto in infinitum abibimus fundamentis
inuentis alia rurſum excogitantes. Denique quantò longiùs ratione progreſſi fuerimus,
tantò maiorem afferre ſubducereq; vim renitendi cogemur,ad totam illam ſuperpoſitã mo
lem ſuſtinendam.Quamobrem modum finéſque menti ſtatuito,ne tuam nimiam inueſtigationem,
qua perſcrutaris ea quæ comprehendi minimè poſſunt, Iob ſententia carpat:in-

κρίκοι γῆς.

terrogeriſq; ab ipſo & tu,ſuper quo orbes ſiue anuli terrę firmati ſint. Sed & ſi in pſalmis au- M
dieris vnquam. Ego confirmaui columnas eius : vim eam qua continetur atque ſtabilis eſt,
dictam eſſe columnas puta.Nam illud:Super maria fundauit eam: quid aliud,q̃ vndiq; terræ
naturam aquæ circunfuſam eſſe ſignificat?At cùm fluida ſit aqua,& ad decliuia ſuapte na
tura ruere ſoleat , quomodo ſublimis manet,nulláque ſui parte defluit?At terram etiam in
ſeipſa ſuſpenſam eſſe atque pendentem non animaduertis , eandem , immo verò maiorem
dubitationem afferre : quippe cum natura aquæ elemento ſit longe grauior ? Quinetiam
ſiue per ſe ipſam conſiſtere conceſſerimus terram , ſiue ſuper aquis ſtabilitam eſ-
ſe dixe-

A ſe dixerimus,non diſcedamus vnquam à pia & religioſa ſententia,ſed ſimul omnia per eius qui condidit, contineri potentiam fateamur. Hæc igitur & nobiſipſis dicamus oportet, & iis qui nos percontantur,cuinam corpori veluti ſubiecto fundamento tam immenſum hoc, intolerabiléque terræ pondus innitatur,quòd in manu dei ſunt fines terræ. Sanè id reſponſi & nobis eſt ad parandam ſcripturæ intelligentiam tutiſſimum,& auditoribus conducibile. Iam verò quidam interpretes naturæ, terram perſiſtere immobilem tales etiam ob cauſas magno cum apparatu verborum contendunt,nimirum quòd mediam regionem vniuerſi occupauerit,quódque æqualem vndiquaque ad extrema elongationem ſortita, non iam habeat,in quam potiùs deuergat partem aut ſe acclinet. Quum enim ſimilis párve æqualitas omni ex parte ipſam ambiens impoſſibilẽ inclinationem inducat ipſi terræ in vnam aliquã

ἀποσκλὲν υειμ. κανὼμ catholicus. Pſal.94.a. Terra cur ſtabilis, ratio phyſica.

B partem, neceſſariò in ſeipſa permanet. Proinde medium hunc locum terram eſſe ſortitam volunt,non quaſi partitò aut caſu quopiam:ſed quod illi naturalis ſit & neceſſaria eiuſmodi poſitio.Nam cum locum verſus ſupera cœleſte corpus extremam regionem obtineat:quę nos (inquiunt) inde pondera cadere ſuppoſuerimus è ſupernis,ea ſuopte nutu medium vndiquaque petent,ad ipſúmque ferentur. At ad quod cuiuſpiam partes ſuapte natura feruntur,nimirũ ad id & totum ipſum itidem feretur,ac impelletur.Quod ſi lapides,ſi ligna,ſi terreſtria omnia,ad inferum mouẽtur locum: hæc eadem etiam & toti ſanè propria fuerit accommodatáque poſitio terræ.Si leue aliquid à medio mundi ſuopte motu ciebitur: procul dubio ſua illa motione ſuprema petet.Eſt itaque grauiſſimo cuique corpori propria hæc la-

μὴ ἀποκληρωτικῶς.

C tio,vt deorſum feratur.At vniuerſi medium, inferum eſſe locum noſtra iam oratio demonſtrauit.Noli itaque mirari ſi nulla ſui parte terra excidit:quippe quæ medium ipſum occupet vniuerſi,locum accommodatiſſimum ſibi natura. Omnino enim aut manere ipſam eo in loco neceſſe ſit:aut ſi motu præter naturam cieatur,à ſua propria dimoueri ſede. Si quid eorum quæ dicta ſunt, probabile tibi videatur,ad dei ſapientiam, quæ res omnes ita inſtituit atque diſpoſuit,admirationem transferto. Non enim admiratio quæ maximas ob res oritur,cum modus,cuius gratia fit aliquid admirabile, fuerit inuentus, imminui ſolet: Sin hoc,at certè, ſimplicitas fidei rationalibus demonſtrationibus plus apud te obtineat. Hæc eadem de cœli quoque natura dixerimus.Complures enim & eædem verbis prægrauidæ cō-

Theologicũ *ἀξίωμα.*

D mentationes à mundi ſapientibus ad nos vſque tranſmiſſæ ſunt de cœli natura. Quidam enim quatuor ex elementis ipſum conſtare dixerunt:quippe cum tangi poſſit,atque conſpiciatur:& terræ quidem renitentiæ ac ſoliditatis ratione,ignis autem ob aſpectum, & cæterorum,miſtionis cauſa,particeps ſit.Quidam hac opinione,velut non probabili poſthabita repulſaque, quintam quandam naturam corporis ad cœlum conſtituendum ſuopte ingenio atque ex ſeipſis commentitiam & pro tempore excogitatam introduxerunt. Eſtq; apud eos æthereum quoddam corpus,quod nec ignis ſit (vt inquiunt) nec aër,nec terra,nec aqua,nec omnino vnum aliquod ſimplicium corporum:propterea quòd ſimplicibus quidem proprius ſit motus & rectus,puta,leuibus ad ſuperna,grauibus ad ima tendentibus: & neque mo-

Cœlum. Hiſce de rebus lege Laert. Diog. *οἴκοθεν καὶ παρ᾽ ἑαυτ.*

E tus ille ad ſuperiora ferens,nec is qui ad inferiora deducit, eiuſdem ſit rationis cum circulari periodo,& omnino motus rectus ad circularem illam circumlationem plurimam habeat apoſtaſim.Quorum verò ſecundum naturam diuerſæ ſunt motiones:eorum diuerſam & euariantem (vt aiunt) eſſentiam eſſe neceſſe eſt.At neque ſupponere poſſumus, ex primis corporibus,quæ & elementa vocamus,cœlum conſtare:propterea quòd ea corpora,quæ cōpoſita ſunt ex diuerſis,æquabili motione,viq́ue violenta carente,moueri non poſſunt:cum ſingulis ſimplicibus quæ in ipſis inſunt compoſitis, aliud alij momentum competat ſuapte natura.Quocirca res compoſitæ primum quidem cum continuo cientur motu,non ſine labore retinẽtur:quippe quum vnus motus omnibus contrariis accommodatus, atque ami-

ἀπόστασιν digreſſionẽ, diſtantiam.

F cus eſſe nequeat:ſed qui leui rei conuenit,grauiſſimæ aduerſetur. Nam cum ſurſum verſus nos mouemur,terrea natura tum grauamur:cum infera petimus,vim tum inferimus igneæ deorſum illam contra naturam trahentes. Elementorum autem ad contraria loca diſtractio,cauſa profectò fit diſſolutionis & ruinæ. Quod enim coactum eſt & præter naturam, quum parum reſiſtat vix etiam ac violenter:id omne citò admodum in ea diſſolui,ex quibus conſtitit,ſolet:dum quicquid aliunde venerat in locum proprium redit. Ob has itaque ratiocinationum (vt aiunt) neceſſitates,maiorum ſuorum rationib⁹ reiectis,illis opus fuit, ſuam vt ſuffulcirent opinionem, priua quadam ac peculiari ſuppoſitione, qui quintam quandam corporis eſſentiam ad cœli ſiderúmque conſtituendam generationem ſuppoſuerunt.

φύσιν.

διέχεεν, διεμέλιζεν.

runt. Alius è diuerſo ex iis vnus qui per ætatem ſe in argumentis exercuere generis perſua- G
ſorij, hos adortus, iſta quidem & digeſſit in ordinem & mox diſſoluit: neque id fecit modò, ſed & ſuomet commentus ingenio propriam inuexit opinionem. Hiſce de rebus nunc ſi aggrediemur dicere, in nugas perinde atq; illi, incidemus. Quarè illis omiſſis, ſeſe vt mutuis elidant controuerſiarum digladiationibus, ſermone itidem de eſſentia poſthabito, Moyſi fidem habeamus aſtruenti, quia fecit deus cœlum & terram. Optimum itaque illum & incomparabilem architectum, qui quæ facta ſunt cuncta, ſua ſolius artifici & exactiſſima ſapientia creauit, decenti gloria afficiamus. Denique cùm à pulchritudine rerum quæ omniũ oculis conſpicuæ ſunt & ſpectandæ proponuntur, illum agnoſcamus inenarrabili pulchritudine cætera antegredi ac præcellere: tum à magnitudine ſenſilium corporum ſuiſque cir- H
cunſcriptorum locis, ipſorum opificem cogitemus velim, infinitum eſſe & immenſæ magnitudinis, omnem proinde intelligentiæ omnis vim ſua ſolius exuberanti potentia exuperantem. Eorum etenim quæ facta ſunt, etſi ignoremus naturam, at certè omni ex parte quicquid ſub ſenſum hunc noſtrum cadit, ſéque exponit viſendum, tantum in ſe obtinet miraculi, nóſque adeò totos rapit in ſui admirationem, vt quodcunque tandem ingenium quantolibet polleat acumine, quantauis contentione ac ſtudio ſe excitet, longè tamen deprehendetur inferius, nec ſatis idoneũ, pro rei dignitate exequatur & explicet quiduis eorum quæ in mundo ſunt, minutiſſimum, aut certè huius gratia meritam laudem exoluat ac debitam
creatori, quem omnis addecet gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen. I

HOMILIA SECVNDA DE EO, QVOD INuiſibilis *erat terra & incondita ſiue inornata.*

παντελῶς ἀπογνῶναι

Collatio elegans.

τῶν ἀδύτων.

Erquàm paucis immorati verbis, abuſque nimirum diluculo diei tantã in illis delitescentem ac reconditam inuenimus ſententiarum profunditatem, vt de iis, quæ deinceps ſequuntur, prorſum deſperemus. Nam ſi ſanctorum atria talia ſunt, & tẽ-
pli veſtibula tantum reuerentiæ ſe adeuntibus incutiunt, tantáve ſe attollunt mo- K
le, vt exuperantia ſuæ pulchritudinis, perinde ac intermicantibus fulgetris oculos mentis noſtræ perſtringant: qualia putas, ipſa ſunt ſancta ſanctorum? Ecquis tandem comperietur idoneus, qui intimas penitiſſimáſque templi ædes auſit ingredi? Aut certè, quis promerebitur ſpectator eſſe iſtiuſmodi arcanorum, nec cuiuis explicabilium? Talium enim vel proſpectus vix vlli peruius eſt: atque adeò eorum prorſus quæ intellexeris, non niſi magna animi contentione interpretatio elici poteſt. Attamen quando apud æquiſſimum illum iudicem definita merces eſt haudquaquàm aſpernabilis vel ſoli voluntati ad decentia opera propenſæ: ne quæſo, ad cœptam rerum indaginem ſimus cunctatiores. Nam tametſi rerum ſubli-

Cicero in Bruto.
Prima sectantem honestum est in secundis tertiisque subsistere

mium attingere dignitatem minimè poſſumus: ſi modo à genuino ſenſu ſcripturę & ſcopo, L
Spiritus ope ſubnixi non exciderimus: non vſquequaque reiectitij cenſebimur aut reprobi, ſed & cooperante gratia, Eccleſiæ dei nonnihil impartiemur commodæ ædificationis.

Terra cur incondita.

Terra quando perfecta

Terra autem erat inuiſibilis & incondita. Quî factum putas, vt vtriſque citra alterutrius diſcrimen & delectum iam conditis cœlo terráq;, cœlum quidem ſuis conſtitit partibus perfectũ, terra autem imperfecta atque inculta? aut quid illud omnino eſt, terram inornatam fuiſſe & inconditam? quam item ob cauſam inconſpicua erat & inuiſibilis? Sanè is apparatus, ea demum ſtructura terræ exacta fuiſſe cenſetur atque perfecta, cùm vberem ex ſe primùm edidit fructuum copiam, cum ex ea omnigenûm ſtirpium ſuppullulauit & emerſit omnimoda germinatio, quando arborum altiſſimarum tam fructuoſarum, quàm quæ ſunt infrugi
primigeniæ eruptiones emicuerunt: quando itidem florum perquàm amœni colores, odo- M
res quoque ſuauiſſimè fragrantes, cæteráque id genus omnia quæ paulò pòſt è terra dei præcepto exorta, ſuam condecorarunt parentem. Horum ſanè quando nihildum ſe è terra exeruiſſet, hanc non iniuria nuncupauit ſermo hic ἀκατασκεύαστον inornatam. De cœlo etiamnum dicere licuerit non admodum diſſimilia, quando id ipſum excultum nondum erat aut perpolitum. Necdum enim ſe decentem ornatum obtinebat, quippe quod non iam ſplendeſcebat radioſiſſimo ſole lunáque circunfuſum, at neque ſtellarum choris, tanquam ſertis redimibatur. Neque enimdum iſtiuſmodi erant condita. A veritate igitur nihil aberraueris, cœlum quoque ſi dixeris fuiſſe inconditum. Atqui duas ob cauſas inuiſibilem dixit terram, aut

Cœlum quando inornatum.

Inuiſibilis terra duab' de cauſis.

quia

A quia nondum erat is qui ſpectaret illam & contemplaretur, homo: aut quòd cerni tum non poſſet, nimirum immerſa aquæ, quæ ſupernatans ipſius ſuperficiem quaquauerſum adoperuerat. Nondum enim erant aquæ in ſuas aggregatæ ſtationes, quas poſtea aggregatas, Deus Maria nuncupauit. Inuiſibile igitur quid eſt? Tum id quod oculis carneis videri non poteſt, cuiuſmodi eſt mens noſtra: tum id quod natura quidem eiſdem conſpici poteſt, obiectu tamen corporis occultatur, vt ferrum, quod in alto gurgite iacet: hoc modo nunc inuiſibilem terram dictam eſſe putamus circunfuſa aqua velatam. Adde his & lucem nondum exortam fuiſſe: abſentia cuius haud mirum videtur, ſi tam in media mundi parte tellurem, inuiſibilem ob id ipſum etiam à ſcriptura fuiſſe dictam, quòd aër vndique ſupra ipſam diffuſus, luce

εἰς οἰκεῖα συστήματα.

Inuiſibile quid.

B careret. Sed veritatis deprauatores non ſuam mentem accommodantes ſcripturæ, ſed ad ſuã voluntatem, mentem ſcripturarum trahentes ac peruertentes, materiam hiſce verbis innui dicunt. Hæc eſt enim & inuiſibilis, inquiunt, & inornata ſuapte natura: quippe cum omni prorſus qualitate careat ſuomet genio & conditione, atque ab omni penitus forma figuraq; ſit ſeparata, quam opifex vniuerſi ſumptam per ſuam ſapientiam informauit, & in ordinem ſtatúmque elementi redegit: atque ita per ipſam, rerum earum omnium quæ conſpiciuntur, eſſentias fecit. Si igitur ingenita eſt terra, nec vlla prorſus ipſius extat origo, primum quidẽ peræquè ac deo, tribuendus illi venit honos eximiæ dignitatis. Quo quid magis impium fieri poteſt? terram, inquam, ipſam qualitatis omnis expertem, forma penitus carentem, in-

Hac de re lege Laertium & Plutar.

C formitatem extremam, turpitudinem (iis ipſis vtor nomenclaturis) nullis adumbratam typis, eodem ſtatu ſupremo, ac præeminenti, quem ſapiens & potens, & formoſiſſimus opifex, creatorq; rerum omnium, ſibi ſuo iure vendicat, dignam eſſe exiſtimare? Deinde enim conſequitur eam tantæ eſſe quantitatis, vt totam ſuſcipiat ſcientiam dei, hoc quoque pacto ſubſtantiam ipſius æqualem aliquo in modo, inueſtigabili dei potentiæ, facultatíque ex aduerſo opponunt: ſi quidem dei ex ſeſe prudentiam totam metiri poſſit. Quòd ſi minor materia ſit operatione diuina, hoc etiam ſanè pacto in abſurdius longe maledictum in deũ, hæc ipſorum ſententia vertetur ac recidet, eo quòd otioſum deum, & ab actione ſuorum operum creationéve propter materiæ defectionem, remorentur per eiuſmodi impium dogma ac de-

τῆς αὐτῆς προεδρίας.

D tineant. At humanæ naturæ paupertas illos decepiſſe videtur. Et quoniam humanis in rebus ſingulæ artes circa aliquã materiã definitè verſantur, vt fabrorum ferrariorum quidem facultas circa ferrũ, fabrilis autem circa ligna: atque in his aliud quidem eſt ipſum ſubiectum, aliud forma, aliud item id quod ex forma conficitur, & materia quidem forinſecus aſſumitur, forma verò accommodatur ab arte: effectus deniq; eſt id quod ex vtriſque componitur, ex materia inquam & forma. Ad eundem modum & in operatione diuina vſu iam eueniſſe putarunt, mundi quidem figuram, à creatoris omnium allatam ſapientia: materiam autem aliunde opifici adminiſtratam ac ſubiectam fuiſſe, & mundum ipſum ex hiſce compoſitum emerſiſſe, ſubiectum habentem quidem, & eſſentiam aliunde, figuram verò ac formã à deo

E accepiſſe. Et hæc illis opinio ex eo obuenit, quòd magnum deum inficias ierint autorem eſſe conſtitutionis mundi, ortuique rerum præfuiſſe: alioqui eundem admiſerunt portionem contuliſſe ad rerum creationẽ, ſed perquàm puſillam, vt qui quaſi ſuppleuerit, quod corrogatæ illi materiæ deerat & alicunde emendicatæ. Nec ob ingenij cogitationúmque humilitatem, apicem veritatis attingere ac ſuſpicere potuerunt: tantùm eo ſpectabant: quod in hoc ſeculo quidem propter vſus neceſſitatem poſt ipſas materias in vitam hanc introductæ ſint artes. Erat enim anteà lana, texendi pòſt facultas ſequuta eſt, vt naturæ inopiam ars ſuppleret: & lignum itidem erat, ars autem fabrilis acceptam materiam, pro vſu rerum, quas quo-

ἔριον.

Materiæ vſum ars poſterius inuẽta docuit.

F tidiana neceſſitas deſiderabat, formans vtilitatem nobis vſúmque lignorum oſtendit, nautis remum, agricolis aratrum, militibus haſtam præſtando. Deũ vero aſtruimus antequã quicquam eorum quæ conſpiciuntur, exortum eſſet, ea quæ nondum erant mente concepiſſe, cõceptáque facere voluiſſe, atque qualem eſſe mundum oporteret, intellexiſſe: & vna cum forma protinus ipſius materiam accommodatam creaſſe, atque cœlo quidem non indignam cœlo, ſed decentem ſeorſim ac diſtinctè aſſignaſſe naturam: figuræ autem terræ debitã conuenientémque ſubſtantiam ſubieciſſe. Ignem denique, aërem, atque aquam, in eam quæ ſibi libuit, redegit figuram, ínque eſſentiam deduxit, perinde atque vniuſcuiuſque ratio flagitabat. Mundum præterea totum diſſimilibus conſtantem partibus arcano quodam & inexplicabili concordiæ vinculo † colligauit ac cõiunxit: adeóque in vnam ſocietatem concentũq; conflauit, vt & ea quæ longiſſimo inter ſeſe interuallo ſuapte natura diſtant, vnita miro con

Aratrum, vidẽ Argyr. legiſſe ἄροτρον, pro quo exemplar noſtrũ habet πτύον ventilabrum.

κόσμον ἀνομοιομερῆ.

† Legit Argyrop. δεσμῷ, pro quo habemus θεσμῷ.

ſenſu

διὰ τῆς συμπαθείας

ſenſu coniunctáque videantur. Proinde deſinant à fabuloſis hiſce figmentis: nec eam poten G
tiam quæ nulla poteſt mente comprehendi, quæq; voce humana penitus ineffabilis eſt, ſuarũ
imbecillitate cogitationum ratiocinationúmq; metiri velint. *Fecit deus cœlum & terram.*
haud dimidia ex parte vtrunque, ſed totum cœlum, totámque terram. Ipſam, inquam, eſſen-

γνώμη.

tiam, ſiue materiam fecit cum forma cõprehenſam. Non enim figurarum inuentor eſt deus,
ſed ipſius naturæ rerum creator. Alioqui reſpondeant nobis, quæſo, quonam pacto inter ſeſe
conuenerint hinc operatrix dei potẽtia, illinc paſſibilis materiei natura: hæc ſine forma ſub-
iectum præſtans: illa figurarum ſcientiam habens, ſine materia, vt quod alteri defuerit, col-
latum ſit ab altero: opifici quidem, vt haberet quo ſpecimen æderet ſuæ artis: materiei verò,
vt informitatem deponeret priuationémque formæ. Sed de his hactenus: ad ea redeamus, H
vnde digreſſi ſumus. Vbi dixit, *In principio fecit deus cœlum & terram.* Multa ſanè obticuit, vt

τὰ πάθη.

ignem, aërem, aquam, & ex his ipſis emergentes inferiorum corporum affectus, quæ cuncta
quidem mundum ſimul cum aliis velut abſoluentia, manifeſtè cum vniuerſo ſubſiſtere: o-
miſſa tamen de induſtria ſunt, vt ad ſolertiam ſeſe noſter exerceat animus, atque ex paucis
veluti principiis, ea quæ reſtant, expendat. Itaque cum dictum quidem non ſit, aquam deum
feciſſe, dictum autem ſit inuiſibilem eſſe terram, cogitare tute ipſe conſiderareque velis, quo
velamine terra operta, conſpicua non fuerit. Nec igitur ignis operire poterat terram. Illumi
nare enim ignis potius, & illuſtria reddere ea corpora quibus eſt præſens, quàm tenebris ob-
ſcurare ſolet. Non item aër terræ tum erat velamen. Eſt enim aëris perrara trãſparens & pel I
lucida natura, rerúmque omnium viſibilium acceptas formas ad intuentium oculos aſpe-
ctúſque tranſmittit. Reſtat ergo vt intelligamus aquas ſuper telluris ſuperficiem inundaſſe,

πρὸς οἰκείαν λῆξιν.

antequam ad propriam ſtationem ſortémve humoris ſubſtantia ſegregaretur, atque ex eo,
terram tum non ſolùm inuiſibilem, ſed inornatam etiam fuiſſe: quippe cum humoris exu-

ἐμπειρία τῆς φύσεως.

peratio etiam nunc gignendis ferendiſque fructibus impedimento terræ ſoleat eſſe. Eadem
itaque cauſa erat, propter quam terra & inuiſibilis erat & inornata. Siquidem telluris com-
poſitio & apparatus, ipſius eſt proprius ornatus: ipſiq; iuxta naturam accommodatus, vtpo-
te, ſegetes in concauis & decliuibus locis vbertim prouenientes, prata pręuirentia, copiáque
florum ac varietate depicta, frondoſæ valles & florulentæ, montium denique cacumina ſyl-

Attende terræ parturiginem.

uis vmbroſa. Quorum nondum quicquam ipſa tellus habebat, ſed parturiebat quidem o- K
mnium ortum, earum planè virium ratione, quæ cum crearetur, ab opifice ſibi fuerant im-
preſſæ: opperiebatur autem idonea definitáque tempora, quo diuino pręcepto conceptus ſu-
os in lucem ac fœtus æderet. Sed & tenebræ, dicit, erant ſuper abyſſum. Aliæ rurſum hinc fa
bularum occaſiones, aliáque figmentorum magis ac magis impiorum principia, eorũ homi

Attẽde Manichæorum commẽtum de tenebris.

num emergunt qui ad ſuas opiniones, ſcripturæ verba peruertunt. Tenebras enim non vt
earum habet natura interpretantur, aërem aliquem eſſe lucis expertem, aut locum obiectu
corporis obumbratum, aut quacunque cauſa carentem lumine locum, ſed vim malam, quin
potius ipſum malum, ex ſeipſo principium atque originem trahens, oppoſitum, contra-
riúmque bonitati diuinæ tenebras ipſas interpretantur. Nam ſi deus eſt lux, eam vim & po- L
tentiam, quæ contra ipſum militat, eique aduerſatur abſque dubio tenebras eſſe, iuxta intel-
lectus ſui rationem conſectaneam contendunt. Tenebras haud ab alio genitas, ſed geni-
tum à ſeipſo malum. Tenebras hoſtes animarũ, mortis effectrices, virtuti aduerſarias: quas
& in ratione rerum eſſe, & non à deo prodiiſſe, verbis iſtis huius prophetæ ſignificari dicunt
haud mediocriter aberrantes. Ex hac impietate, quid vtique non improbatorum & impio-
rum dogmatum confictum eſt? Quales lupi, quàm atrociſſimè perrumpentes ac diſtrahen-
tes gregem dei, principio ab hac parua voce ſumpto, non inuaſerunt animas? Non Marcio-
nes, non Valentiniani hinc ſunt exorti? non abominabilis Manichæorum ſceleſtáque ſecta?
quam ſi quis eccleſiæ, putredinem dixerit, à veritate non aberrauerit. Cur ita lõgè à veritate M
diſcedis, & exorbitas homo? Cur exitij tibiipſi cauſas excogitas? Simplex eſt hæc oratio, atq;
ab omnibus comprehendi facilè poteſt: Erat inuiſibilis, inquit, terra quam ob cauſam, quæ-

Abyſſum definit.

ſo? quia circunfuſa vndique erat abyſſo. Quid abyſſus ſignificat? copioſam aquam, ad cuius
fundum haud facilè penetrari poterit deorſum verſus. At complura corpora per tenuem &
tranſparentem aquam ſcimus non rarò videri. Quamobrem igitur pars terræ nulla tunc
per aquas viſendam ſe offerebat? Quia eatenus lumine carebat aër, obtenebratúſque adhuc

Ratio phyſica.

erat, qui totam ambibat aquæ naturam. Radius enim ſolis cum aquas penetrat, calculos in
fundo collocatos perſæpe demonſtrat: profunda vero in nocte nullo modo quiſquam ea
quæ

A quæ ſunt ſub aqua, conſpicere poteſt. Eius itaque quod tellus inuiſibilis fuit, probatio eſt quod ſubiungitur, tenebroſam abyſſum terræ ſuperficiem occupaſſe. Neque igitur abyſſus aduerſariarum poteſtatum eſt multitudo, vt quidam imaginati ſunt: neque tenebræ principalis quædam ſunt ac mala potentia, ſummo contraria bono. Nam ſiqua duo paribus eſſent inter ſe contraria viribus, exitio ſibi mutuò nimirum eſſent, moleſtiáſque continuò alterum alteri mutuo nec vnquam finiendo implicata bello afferrent. Quòd ſi viribus alterum exuperaret, victum omnino conficeret alterum atque conſumeret: quarè ſi mali vires ſummiq; boni pares eſſe dicunt, inceſſabile profectò bellum, ac continuum interitum, dum vtraque pars & vinceret & vinceretur, introducunt. Si exuperat ſummi boni potentia, quid cauſæ

Nempe Manichæi.

B eſt, vt mali natura non funditus ſit ſublata? Si contrà, quod nefas eſt dicere, miror quonam pacto ſeipſos ipſi non abhorreant, ad tam nefanda maledicta delapſi. At neque à deo ipſum malum profluxiſſe, pium eſt dicere: propterea quòd nihil contrariorum à contrario ſuo gignitur. Neque enim vita mortem parere ſolet, neque tenebræ principium adferunt luci, neque ſanitatem morbus efficit vnquam: ſed in affectuum quidem tranſmutationibus è contrariis ad contraria fiunt tranſitiones: in generatione verò non à contrariis, ſed ex congeneribus vnumquodque eorum, quæ gignuntur, procedit. At ſi nec ingenitum eſt, inquies, ipſum malum, nec à deo profluxit, vnde naturam ſortitur? Nam mala eſſe nemo vitæ particeps contradixerit. Quid igitur eſt dicendum? Nempe malum non eſſentiam viuentem a-

Quòd malũ neutiquam à deo promanarit, ex collatione cõtrariorũ.

γνώμη phyſica.

C nimáque præditam eſſe, ſed affectionem animæ virtuti contrariam, deſidioſis ac inertibus, propterea quod à bono deciderunt, inditam. Noli itaque malum forinſecus circunſpicere, atque inquirere: neque quandam naturam principem malignitatis imaginare, ſed malitiæ quiſque ſuæ ſeipſum autorem agnoſcat. Nam ſemper ea quæ nobis eueniunt, partim à natura proficiſcũtur, vt ſenectus, vt infirmitas: partim ſua ſponte proueniunt, quales ſunt caſus inopini alienis principiis accidentes, vt quæ plerumque tibi adferant triſtitiam, aut quæ te exhilarent: vt ſi quis, dum puteum fodit, theſaurum inueniat: aut ad forum eunti canis rabidus occurrat: partim verò in nobis ipſis ſunt collocata, vt cupiditates ſuperare aut voluptatibus modum non ponere, continere iram, aut manum iniicere in eum qui iniuria laceſ-

Malum è nobis ipſis.

D ſiuit, vera dicere aut falſa, manſuetum moribus eſſe ac moderatum, aut faſtu ſuperbum, arrogantiáque elatum. Quorum itaque tute dominus es, eorum principia non aliunde quærere velis: ſed quod propriè malum eſt, id ab vltronea & voluntaria electione ſumpſiſſe principium ſcito. Non enim, ſi nobis inuitis eueniret ſitúmque in nobis non eſſet, tantus quidem à legibus metus iis, qui iniurij ſunt in alios, immineret: iam vero iudiciorum pœnę indeprecabiles ſunt, quas maleficis pro meritis flagitiorum æqua talione rependunt. Atqui hæc mihi de eo quod propriè malum eſt, ſint dicta. Morbus enim, paupertas, ignobilitas, mors, cæteráque id genus quæ hominibus ſunt triſtia, non propriè malis adnumeranda veniũt: propterea quòd neque ea quæ iſtis aduerſantur, inter maxima bona numeramus: quæ quidem

E partim à natura prodeunt: partim vero multis etiam vtiliter accidiſſe videntur. Quæ cum ita ſint, omni prorſus hoc loco tropica & allegorica interpretatione poſthabita, ſimpliciter, non curioſe tenebrarum ſenſum, ſcripturæ ſequentes voluntatem, accipiamus. Quod ſi ratio quærit, ſint ne tenebræ cum mundo ſimul exortæ, an antecedant lucem antiquitate? Denique id ſi eſt, cur id quod eſt deterius, ætate ſit prius? Dicimus itaque haſce tenebras non ſecundum ſubſtantiam extitiſſe, ſed affectionem eſſe quę aëri ex luminis priuatione accidat. At cuiuſnam, is locus, quæſo, quem mundus ambit, ſubitò luminis expers inuentus eſt, vt eſſent tenebræ ſuper aquas? Arbitramur ſanè ſi quid erat ante mundi ſenſilis atque corruptiui conſtitutionem, id in lumine nimirum fuiſſe. Neque enim angelorum dignitates, neque cœ-

Tenebrę an lucem antegreſſæ.

F leſtis exercitus vniuerſus, neque omnino ſi quæ naturæ ſunt participes rationis, aut nomen ſortitæ, aut nomine carentes, ſpiritúſque ſubminiſtrãtes degebant in tenebris: ſed in hac cõmodatiſſima ſibi luce, lætitiáque ſpirituali ſuum ſtatum habuerunt. Atque his controuerterit nemo, non is ſaltim qui ſupercœleſtem lucem inter bonorum promiſſiones expectat: De qua Salomon ait: Lux iuſtis ſemper eſt præſens. Et apoſtolus Paulus: Gratias agentes patri, qui idoneos nos fecit in parte ſortis ſanctorum in lumine. Etenim ſi qui condemnantur, in tenebras exteriores mittuntur: qui dignè egerunt voluntate diuina, nimirum hos in lumine ſupercœleſti, ſuam habere requiem conſtat. Cœlum igitur factum cùm eſſet dei ſanè imperio, ſuóque quaquauerſum ambitu expaſſum, vt ſuæ complexu circunferentiæ quæ excepturum erat, quaſi interiore quodam ſinu circumplecteretur ea & contineret, corpus continuũ

obtinens,

τόπον ἀφεγγῆ.
δόγμα phyſicum.

obtinens,ab externiſque ſufficiens interna ſeiungere,comprehenſum à ſe locum neceſſariò G
carentem lumine reddidit,tenebriſque,externo interciſo ſplendore & intercepto obſcura-
uit.Nam vt ſit vmbra,tria concurrant oportet:lux,corpus obiectum luci,locus luminis ex-
pers.Tenebræ igitur illæ mundo circunfuſæ,propter cœleſtis corporis vmbrā ſubortæ ſunt.
Atque id quod dicimus apertiſſimo planè exemplo perceperis, ſi tibi in puncto meridianæ
lucis,denſa ex materia & impenetrabili tabernaculum circumpoſueris,ac tenebris his ex tē-
pore procuratis teipſum incluſeris:tales & tenebras illas eſſe ſuppone, non principaliter ex
ſeſe ſubſiſtentes,ſed res alias ſubſequutas. Has autem & ſuper abyſſum ſeſe expandiſſe ſcri-
ptura dicit quòd extremæ aëris partes cum corporum omnium ſuperficie copulari, atq; ac-
commodari ſuapte natura ſolent.Aqua verò tunc fluitabat, omnémq; tegebat ſuperficiem. H
Idcirco tenebras neceſſariò dictum eſt ſuper abyſſi faciem fuiſſe. *Et ſpiritus dei ferebatur*,in-
quit,*ſuper aquas.*) Siue hunc dicat ſpiritum,diffuſionem fuiſſe aëris,accipe tibi Moſen horū
autorem mundi ſingulas partes enumerantem tibique recenſentem: quia fecit deus cœlum
& terram,aquam,aërem,& hunc diffuſum iam ac diffluentem.Siue,quod & verius eſt,& à
maioribus noſtris probatum,ſpiritus ille ſpiritus dei ſanctus dictus eſt: propterea quòd ob-
ſeruatum eſt, talem de illo peculiari modo ſcripturam præcipuéque facere mentionem, &
nihil aliud dei ſpiritum appellare,quàm ipſum ſpiritum ſanctum, qui diuinæ beatæq; trini-
tatis numerum complet.Hanc quoque ſententiam ſi admiſeris,maiorem ex hac vtilitatem I
fueris conſequutus.At quonam pacto dixeris,Super aquas hic ferebatur?Equidem non me-
Ephrem intelligit Syrum.
am tibi,ſed viri cuiuſdam Syri ſententiam recenſebo,qui tantùm à ſapientia mundi diſta-
bat,quanto verarum ſcientiæ rerum propinquior erat.Aiebat igitur ille Syrorum vocem ſi-
gnificantiorem atque euidentiorem eſſe,& ob affinitatem, quam habet cum Hebraica lin-
gua,ſententias aliquo modo ſcripturarum propiùs attingere.Itaque talem huiuſce dicti ſen
τὸ ἐπεφέρετο ἀντὶ τοῦ συνέθαλπε, ἐζωογόνει.
tentiam eſſe dicebat:verbum hoc,Ferebatur,pro confouebat, vitalémque fœcunditatem a-
quarum naturæ præbebat:ſumunt atque interpretantur ad ſimilitudinem auiculæ incuban-
tis,vimq; vitalem quandam imprimentis in ea quæ ab ipſa fouentur.Talem hunc is prædi-
cabat ea voce ſenſum ſignari:Super aquas, inquam, ſpiritum dei ferri,id eſt, ad fœcundita-
tem vitalem,aquæ naturam ipſum ſpiritum ſanctum præparaſſe. Quare ſatis per hoc id o- K
ſtenditur,quod quæritur à nonnullis,nec ab actu creandi ſpiritum ſanctum abfuiſſe. *Et di*
Lux.
xit deus:fiat lux.) Prima dei vox lucis naturam creauit,tenebras diſpulit,mundum illuſtra-
uit & exhilarauit,vniuerſis continuò gratum attulit iucundúmque conſpectum.Nanq; cœ-
lum quidem in omnium proſpectum venit,& tenebris eatenus adopertum mundo incla-
ruit:pulchritudinémque tantam vltro obtulit,quantam etiam nunc aſpectus oculiq; teſtan-
tur.Aër autem omni ex parte illuſtrabatur. Imò verò totam immixtam ſibi per omnia lucē
habebat, celeritérque ſplendorem per fines quaquauerſum ſuos diſtribuens tranſmittebat.
Etenim partes ſuperas verſus,ætherem ipſum cœlúmq; pertingebat: in latitudine verò om- L
nes mundi partes tam aquilonares ac auſtrales,quàm ipſum ortum atque occaſum momen
to temporis punctóve illuminabat.Talis eſt enim ipſius natura nempe pertenuis atq; per-
ſpicua,vt lumen per ipſum tranſiens mora prorſus nulla temporis egeat:Nam vt incunctā-
ter ac ſubitò noſtros aſpectus ad ea quæ conſpiciuntur deducit:ſic & luminis acceſſus,& eia
culationes ad fines vſque ſuos puncto temporis ſuſcipit,quò ſanè minus temporis momen-
tum vllum vel mente nemo capere poteſt.Aether denique iucundior poſt ortam lucem e-
uaſit,& aqua magis perſpicua non ſolùm ſplendorem ſuſcipiendo,verùm & ex ſe per refra-
ctionem remittendo,ſplendifluis & intermicantibus vndecunde ab aquæ elemento fulge-
tris. Tum enim dei vox ad iucundiſſimam omnia & longè pręſtantiſſimam conditionem
ὁμοίωσις elegans.
permutauit.Vt enim qui in profundam aquæ voraginem oleum immittunt, ei loco conci- M
liant & infundunt perſpicuitatem:itidem & vniuerſi creator ædito mox verbo lucis, ama-
bilem & peramœnam venuſtatem mundo inuexit. *Fiat lux.*) Sanè imperium hoc opus
ipſum erat,mox enim fiebat natura, qua vna nihil poſſit humana ratiocinatio commini-
ſci & excogitare, quo ſe oblectet ſuauius. Proinde in deo cùm vocem, verbum & præ-
ceptum aſſerimus: caue, intelligas aut cogites eum ſtrepitum qui per vocis organa edi-
tur, non item aërem linguæ officio articulatum & impreſſum, ſed momentum id,
eámve inclinationem diuinæ voluntatis cenſemus in præcepti ſpeciem figurari, quò eo-
rum qui docentur, velut oculis res ſubiecta colliqueſcat & manifeſtetur expreſſius.
Et uidit deus lucem eſſe bonam. aliâs pulchram.) Quas nos poſſimus depromere laudes luce hac
dignas,

A dignas,quę initio ſtatim ſuæ conditionis anteuertit,ſuum vt haberet creatorem prærogatiue ſuæ pulchritudinis teſtem?Etenim vel apud nos oratio ipſis defert ac cedit oculis hac de re iudicium:ita enim ne ſermo vllus tantum queat expromere, quantum ipſe oculorum ſenſus anteuertens ſuo comprobat teſtimonio. At ſi bonitas ſiue pulchritudo corporis, tale vt ſit,ſortitur ex moderata partium temperie,ex apparente item & conſpicua coloris bonitate: quonam pacto conſeruatur ratio pulchritudinis in luce quæ ſuapte natura ſimplex eſt, & omnimoda conſtat partium ſimilitudine?An quod iſtiuſmodi contemperatio luci atteſtatur & conſentit non quidem in propriis ipſius partibus conſiſtens, ſed quòd mox conſpecta nos mœrore liberat,animúmque demulcet blanda quadam placiditate?Nam & ratione cō-

Lucis pulchritudo ſiue bonitas.

B ſimili aurum conſtat dici pulchrum,non vtique ex collata inter ſeſe partium ſymmetria,potiùs quòd probo iſto & inſigni colore nos proliciat ad ſui amorem & inuitet. Ad eundem modum Lucifer pulcherrimus eſt ſtellarum,non eò quia partes habet iuſta & æquabili proportione contemperatas,ſed quod illius ſplendor affuſus ſemel oculis ſe contuentium & illapſus triſtitiam ex animo depellat, nóſque mira circunfundat iucunditate & recreet. Iam verò quod loco præſenti inducitur dei iudicium,non eſt vſquequaque ſpectantis ad eā quæ ex illius pulchritudine in contemplantes reſilit,oblectationem:ſed veriùs proſpicientis vtilitati ex eadem luce olim ad poſteros peruenturæ.Neque enimdum erant oculi qui lucis pulchritudinem internoſcerent ac diiudicarent. *Et diuiſit deus inter lucem & inter tenebras.*)Id eſt, naturam harum impermiſtam effecit,adeò vt neutra alteri permiſceretur, ſed contrariæ ſibi

Aurum pulchrum.

ἕσπερος veſpertinus φωσφόρος matutin' Lucifer pulcherrimus in aſtris.

C eſſent & contrapoſitæ. *Et appellauit deus lucem quidem,diem,& tenebras noctem.)* Nunc quidem ex illo tum dies poſt ſolem factum,is aër eſt, quem ſol ipſe illuminat, in noſtro dum eſt hemiſphærio,ſupra terram relucens.Nox vmbra eſt terræ,quæ diei ſole ſe occultante ſuccedit. Tum verò fiebat dies,qui cedenti nox viciſſim ſuccedebat,non quidem ſecundum motionē ſolis,ſed primigenia illa luce ſuum ſplendorem diffundente, ſeq; rurſum contrahente, idq; pro mēſura à deo definita. *Et facta eſt ueſpera,& factum eſt mane dies unus.)* Sanè veſpera & diei & noctis terminus eſt vtrique communis:at mane peræquè eſt noctis ad diem vicinitas. Vt igitur in ordine creationis primigeniam prærogatiuam deferret diei, ipſius diei finē priore loco commemorat,dein ſubnectit quod vltimum eſt noctis,quando nox diem ſubſequitur.

Dies quomodo ante solis creationem fuerit.

D Prior enim ille mundi ſtatus,nimirum ante primigeniam lucem exortam, non nox dicebatur,ſed tenebræ:nox enim ea temporis portio dicta eſt, quæ diſtinctè ſe habet & oppoſitè ad diem, quæ quidem diei ſuccedanea nouam hanc appellationem indepta eſt. *Facta eſt igitur ueſpera, & factum eſt mane.)* his planè verbis diem noctémq; comprehenſim ſignificat. Non iā vtrunque complexus eſt nuncupatione diei ac noctis: ſed præſtabiliori totam tribuit appellationem.Hanc vtique conſuetudinem inuenire poſſis in tota ſcriptura obſeruatam, nimirum in metiendo tempore dies ſolere enumerari, nō item cum diebus noctes. Dies annorū noſtrorum, dicit pſalmorum cantor. Et Iacob:Dies vitæ meæ parui & mali.Rurſus Omnes dies vitæ meæ. Hæc itaque nunc in ſpeciem formámve hiſtoriæ tradita, præuiæ quædam

ἡμερονύκτιον.

E ſunt veluti legum ſanctiones ad ea quæ deinceps ſequuntur. *Et facta eſt ueſpera,& factum eſt mane dies unus.* Quam ob cauſam non dixit primum diem,ſed vnum, vbi magis conueniebat allaturum ordine ſecundum diem,& tertium,atque quartum, eum qui omnes anteibat primum appellare diem,non vnum?Sed vnum dixit. An vt diei noctiſq; ſpatium definiret ac tēpus vtriuſque nempe diei ac noctis coniūgeret,ita vt ex vigintiquatuor horis vnius diei ſpatium compleretur,atque ita & nox ſub vocabulo diei ſubintelligeretur: vt & ſi in ſolſtitiis altera exuperet alteram, definito tamen tempore totum vtriuſque ſimul ſpatium ſit deſcriptum:quaſi diceret,quatuor vigintiq; horæ,ſpatium eſt vnius diei.An quia cœli ab eodē ſigno ad idem reuolutio vno die peragitur: ita vt quoties iuxta ſolis circuitum veſpera &

Dies cur vnus & non primus.

Dies horarum. 24.

ἀποκατάστασις.

F mane mundum occupant,non id prolixiore tempore,ſed in vnius diei ſpatio ſuam expleat periodum?An ea ratio potior eſt,quæ in arcanis ſecretiſq; literis traditur:Deus ſanè qui temporis naturam creauit,menſuras ipſi ac ſigna,nimirum ſpatia dierum adiunxit,ſeptimanáq; ipſum metiens,in orbem,ſeptimanam in ſeſe ſemper verſari iuſſit,curricula tēporis ac motiones enumerantem:& vnum item diem ſeptimanam conficere,ipſum in ſeſe ſepties redeuntem.Id autē orbis ſubit effigiem, à ſeſe incipiēs & in ſeipſum deſinens: quod iam & ſeculi proprium eſſe conſtat,in ſeipſum conuerti,& nequaquam terminari. Quamobrem caput ipſius temporis non diem primum,ſed vnum appellauit,vt ex appellatione etiam affinitatē ad ipſum ſeculum ſortiatur. Is enim qui vnici principij ac incommunicabilis ad aliud præ

ſeſe

Cur vnus dies non primus.

ſeſe fert formam, propriè ſanè atque appoſitè vnus eſt nuncupatus. Quod ſi ſecula plura ſcriptura nobis afferre ſolet, ſeculi ſeculum, ſeculorúmque ſecula pluribus in locis dicendo, tamen & illic nec primum, neque ſecundum, at neque tertium ſeculum nobis enumeratur, vt ſtatuum potius variarúmq; differentiæ rerum: ſed non deſcriptiones ac fines ſucceſſionésve ſeculorum ex eo demonſtrentur. Dies enim domini, inquit, magnus eſt & præclarus. Et rurſum: Cur vos quæritis diem domini? Atque hic eſt tenebræ & non lux: Tenebræ videlicet iis, qui digni tenebris ſunt. Nam & veſperis & ſucceſſione ac fine diem illum carere doctrina ſacra nouit: quem & octauum pſalmorum autor appellauit: propterea quod extra tempus illud ſitus eſt, quod ſeptimanæ metiri ſolent. Quare ſiue diem dixeris, ſiue ſeculum, aut æuũ, eandem ſanè ſententiam dixeris. Siue igitur dies, ſtatus ille dicatur: vnus eſt & non multi: ſiue ſeculum aut æuum appelletur, vnicum vtique fuerit, & non multiplex, nec admittens numerum. Quæ cum ita ſint, vt ad futuram illam vitam, ſtatúmq; futurum illum, noſtram Moſes mẽtẽ erigat atq; deducat, vnum eum appellauit diẽ qui ſeculi ipſius imago, qui dierũ primitiæ, qui luci coætaneus eſt: Ipſum, inquam, ſanctum dominicum diem, quem reſurrectio domini honore præcipuo affecit. *Facta eſt igitur ueſpera, inquit, & factum eſt mane dies unus.* Sed hi noſtri de illa veſpera ſermones ab hac veſpera iam occupati, hic orationi noſtræ finẽ imponunt. Pater autem veræ lucis, qui diem cœleſti lumine decorauit, qui noctem ignis ſplẽdoribus illuſtrauit, qui futuro in ſeculo ex laboribus requiem ac refocillationem in ſpirituali illa indeſinentiq; luce apparauit, veſtra omniũ corda notitia veritatis illuminet, veſtrámq; vitam inoffenſam conſeruet: ac præſtet, in die vt honeſtè ambuletis, vt in ſanctorum demũ ſplendoribus veluti ſol eluceatis ad meam ipſius exultationem, in die domini, cui gloria & imperium, in ſecula ſeculorum, Amen.

Dies dominicus imago reſurrectionis.

HOMILIA TERTIA, DE MODIS *generationis.*

HAec ſanè dicta ſunto de operibus diei primi, magis verò vnius. Non enim conuenit nos ſpoliare ipſum prærogatiua dignitate, quam naturæ indulgentia obtinet, à conditore rerum per ſe ac ſeorſim æditus, nec ordine numeróve reliquis accenſus. Attamen quando quæ in ipſo facta ſunt opera, heſterna oratio percenſuit, eáq; noſtra enarratione in auditorum gratiam bipertitò diuiſa matutinam alimoniam pars altera, altera item animabus conciliauit veſpertinam lætitiam: nunc ad commemorandas res diei ſecundi ſtuporis & miraculi plenas noſter progreditur ac tranſit ſermo. Hoc porrò mihi dictum ſit, non ad interpretis vires referenti, veriùs eorum quæ ſcripta ſunt, ſuſpicienti gratiam, quæ ſuapte natura omnium comprobatur ſuffragiis, placidè irrepens ſeque peramicè inſinuans eorum cordibus, qui credibili cuipiam hiſtoriæ tantò eam anteponunt quæ veritate nititur. Meæ huic ſententiæ pſalmus apertiſſimè ſuccinit, dulcorem ex veritate ſcripturæ promanantem hiſce repræſentans verbis: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua? ſuper mel ori meo. Heſterno itaque die quatenus viriculæ ſinebant, in hoc condiximus operam, veſtras vt animas exhilararemus qualicunq; diſſertatione eloquiorum dei: en rurſum hoc die qui ſecundus eſt, occurrimus, diei itidem ſecundi ſtupenda dei opera expenſuri. At enim non me clam eſt, multos hic nos circunſiſtere vulgarium artium opifices qui pro more in diem quæritant, ſuísve diurnis operis ſibi parant viaticum. Iſti ne quàm velint, diſtrahantur prolixius ab opificio, ſuóve quæſtu, noſtrum ſolent circuncidere ſermonem. Iſtis quid reſpondeam? nimirum neutiquàm ſibi deperire eam tẽporis portionem quam fœnori tradiderint deo: ſed magna cum acceſſione ſolere ab eo rependi. Quãticunque enim fortuiti caſus his negotium faceſſerint, eorum dominus difficultatem omnem amolietur, neruoſas corpori ſuggeret vires, inſeret animæ expromptã ad opus alacritatem, permutandis mercibus facilem & commodam dexteritatem ſuppeditabit, denique rerum ex animi ſententia cadentium ſucceſſus lætos in omnem vitam largietur iis nimirum qui ſpiritualia chariſmata iſtis temporariis tanto duxerint eſſe præſtantiora. Quòd ſi fors ſtudia veſtra, ſi operę gnauiter inſumptæ haud quaquàm ſortientur hic exitum, præut ſpes vobis præſumpta erat: at certè, per hanc ſpiritualem doctrinam vobis interim theſaurus bonorum ingens ac luculentus congeritur in vitam mox ſecuturam. Omnem igitur iſtam parandæ alimoniæ anxiam

ſolicitudinem

A ſolicitudinem exime cordi: vniuerſasq; animi cogitationes in vnum cogens facito, mihi totus hic vt adſis. Quod enim operæpretium hinc te conſequi poſſe ſperes, ſi corpore quidem præſens, magna alioqui animi contentione inhies terreno cuipiam theſauro? *Et dixit deus: Fiat firmamentum in medio aquarum, ſitq; diuidens inter aquam & aquam.*) Paulò priùs, heri videlicet audiuimus dei verba dicentis, *Fiat lux*: hodie item, *Fiat firmamentum.*) Præſens proinde contextus verborum meo arbitratu quiddam in ſe continet prærogatiuæ quàm antecedens, auguſtioris. Neque enim in nudo & qualicunque præcepto oratio reſtitit, quin & cauſam ipſam apparati & à deo conditi firmamenti, quæ vtique requiri ſolet, præciſa verborum proprietate definiuit, dicens: *Vt diuidat inter aquam & aquam.*) Sanè quod primo aſſumpſimus inquirendum

Quæſtio. 1. Noſtrò ne more loquatur deus?

B loco, hoc eſt: Num deus noſtro loquatur more. Et quidem priùs à rebus ipſis typus ſiue adũbratio abſtracta ſe inſerit & imprimitur intellectui ſiue cogitationi hominis. Dein poſt imaginationem rerum apprehenſarum, ſeligens proprias & cuiq; rei ſubiectæ accommodas ſignificationes, pronunciat. Secundũ hæc, iis quæ intellectu cogitationéve apprehendit, ſubminiſtrationi vocalium organorum velut per manus traditis, ita demum per aëris reuerberationem & impreſſionem, perq; intermediam motionem articulatæ vocis, eam in medium promit & explicat, quam in arcano mentis receſſu concepit, cogitationem. Quînam fabuloſum dici non debeat, aſſerere velle deo opus eſſe periodo eiuſmodi, ad eorum quæ ſemel mẽte conceperit, explicationem? An pietati conſentaneum magis fuerit aſtruere ſanctam eam

Ipſa dei voluntas eius eſt ſermo.

C voluntatem ac primariam appetitionem ſiue inſtitutionem motionis illius ſpiritualis, verbum eſſe dei? Expreſſiore proin figura ipſum nobis ſcriptura delineat ac pingit, non in hoc modo vt declaret deum voluiſſe fieri creaturam, ſed & eandem promotam eſſe ad generationem per vnum aliquem cooperarium. Vtique potuiſſet quo iam initio cœperat, conſimili ſtilo perſtringere ſingula & commemorare: *In principio fecit deus cœlum & terram.*) Subin, fecit firmamentum. Nunc autem dum imperantem inducit ſimul & cum quopiam ſermones pertexentem: eam, & ſi ſilentio ſuppreſſam perſonam ſubindicat, cui & mandatum communicat, & qua cum ediſſerit, nihil nobis inuidens illius cognitionem: potiùs nos charitatis flamma extimulans ad illius complexum deſiderabilem. Vtriuſque enim iſtius boni gratia,

Sermo cur deo tribuat.

D veſtigia quædam ac veluti delineationes rei arcanæ expreſſiuas ſuppingit. Rem enim labore partam ingenti cum gaudio ac veluti paſſis vlnis plerique omnes exceptant, exceptam tuentur ac ſeruant non indiligenter: contrà, quorum cuique eſt parabilis & ad manum expoſita indeptio, horum & aſpernabilis eſt conſecutio, nec difficilè venit in contemptum. Hac ſanè gratia veluti viam ordinémque præſtruens ſcriptura nos rectà promouet ad cognitionem vnigeniti dei. etiamſi incorporeæ illi naturæ nihil ad eum modum fuerat opus intermedio ſermone quem ipſi voce promimus, quando quę mente conceperat pater citra ſermonis officium ſe inſinuare poterant concreatori. Quo fit, vt vſus ſermonis minimè neceſſarius ſit iis qui inita conſilia ſolo poſſunt intellectu inter ſe partiri communiter. Vt enim vox in gra-

γνώμη ex contrariis.

E tiam indulta eſt auditus, ita & auditus propter vocẽ. Nam vbi non aër ſuppetit, non lingua, non auris, non item meatus in ſinus plicatiles contortus ad eam vſque poſituram in capite quæ conſentit auditui, ſonos ſubuehens, nullus iam ibi vſus ſermonis eſt: ſed communis tũ partitio voluntatis fit ex ipſis, ita enim dicere quis poſſit, medullaribus, hoc eſt, in intimis cordium conceptis conſiliis. Sanè, quod mihi dictum iam eſt, quò ſe mens noſtra ſurrigeret ad eius inquiſitionem perſonæ, ad quam hic intenditur ſermo: figuratã hanc diſſerendi proprietatem ſapiẽti admodũ ac prouida, nec minùs artifici ratione ſibi ſcriptura aſciuit. Quod ſecundo ſe offert diſquirendum loco, hoc eſt: ſitne firmamentum hoc ab eo diuerſum, quod initio factum eſt, cælo, quando & illud cœli quoque nomenclaturam ſortitum eſt, ac proin-

Collatio.

Quæſtio. 2. Cœli reclamantibus licet philoſophis plures ſunt.

F de num duo prorſus ponendi ſint cœli. Qui enim de cœlo diſſeruerũt philoſophi, priùs ſuas linguas perditum ire eligant, quàm aſſertionem eiuſmodi vt veram admittant. Et quidẽ pro re comperta vnum eſſe conſtituunt ac decernunt, ſed tale, cuius natura neutiq̃ vim obtineat operatoriam adeò & efficacem, ex ſe vt producat alterum, tertium aut quotumuis tandẽ, nimirum eſſentia cœleſtis totius corporis ad illius vnius cœli conſtitutionem prorſus (ita iſti ſuſpicantur) abſumpta & expenſa. Vnum enim nihil inuitè fatetur eſſe corpus, quod quidem latione mouetur orbiculari, at id circunſcriptę eſt virtutis. Quod ſi ad primi illius cœli conſtitutionem, omnibus ſuis partibus ſubſtantiam exhauſerit: conſequi videtur nihil iam eius reſediſſe ad ſecundi, tertiiue generationem. Ecqua tandem iſti delira planè & anili imaginatione deluſi comminiſcuntur, qui hylen ingenitam cenſent, eámque aliunde adſcitam ad rerum

O ſtultam philoſophorum ſuſpicionem.

ὕλην materiã, quã iſti ſomniãt deo coæternam.

rerum productionem offerunt opifici, ex comentitia illa & conficta primum fabula ad hoc G
conſequens abrepti mendacium. Ab iſtis porrò Græciæ ſapientibus id vt æquum eſt, conten derim: ne nos ſuis deridiculis ſannis prius inceſſant, quàm ſuas ipſi velitares & hactenus con trouerſas inter ſe opiniones ſedarint. In his nanque ſunt, qui infinitos aſtruant & cœlos eſſe & mundos: quorum opinionem dictu abſurdam, nec vlla ſui parte ſimilem vero cum ij coarguerint, qui demonſtrationibus vti ſolent grauioris multo momenti, viq; probationũ geo metricarum neceſſariò concludentium confirmarint id ferre non poſſe naturam, vt præter vnum hoc cœlum alterum conſtituat: tum ſanè iſtorum mathematicorum lineares nugas quanlibet artifici ingenio concinnatas tantò ſolutiùs ridebimus. Siquidem quum videant nulla diſpari cauſa vnam, alteram plures item excitari bullas, mox controuertunt & reuocãt H
in quæſtionem, tantáne opifici facultas ſuppetat, vt ſatis ſit vnus tot adeò condendis cœlis, quorum vires ac magnitudinem nihil ab eo humore concauo differre cenſemus, qui in obſtreperis ac ſalientibus aquis torrentium intumeſcit atque inflatur, ſi certè ad exuperantem præeminentiam reſpexerimus diuinæ potentiæ. Quare iſtorum riſu proſequẽda ratio eſt, qua contendunt neutiquam poſſe in rerum natura conſiſtere cœlos duos. Nos contrà, de duobus tantum abeſt vt quicquàm addubitemus: vt & tertium inquiramus, cuius contemplatione dignus eſt habitus admirabilis Paulus. Pſalmus ad hoc, dum nominatim commemorat cœlos cœlorum, vtique non vnius modò cœli, ſed & plurium perſpicuã nobis inſeruit intelligentiam. Neque hæc aliquando minore fide credi par eſt, quàm qua credimus ſeptem eſſe or I
bes, in quibus ſtellæ ſeptem ferè omniũ conſono ore prædicantur ſuũ peragere curſum, quos quidem cœlos ita aſſerunt concinnè inſeri vnum alteri, quemadmodum ſi cadi aut vaſcula in ſeſe inſerta ſint. Hos proinde ſic inſertos, dum motu contrario ex aduerſo vniuerſi in orbem verſantur, aſſeuerant æthere per hos circũquaque perrupto, ſonum reddi concinnũ ſuauè reſonantis harmoniæ, quæ melicæ omnis melodiæ mellitiſſimam exuperet & iucundam ſuauitatem. Subin aſſertores iſtius commenti, ſi quando repoſcuntur, fidem vt faciant ac ſenſu ipſo confirment hæc ita ſe habere, quid aiunt? Nos per primariam ad eum ſonum aſſuetudinem, nimirum ab ipſo mox ortu ita huic aures conſueſſe commodare, vt intentiore eiuſmodi audiendi cura ſenſus ipſe obſorduerit nobis ac deperierit, perinde atque ij hominum K
quorum aures crebris ictibus in excuſoriis officinis & continenter pulſatæ ſic occalluerunt, ſurdę vt ſint: quorum impoſturam planè veteratoriam & ruinoſa carie præflaccidam coarguere, (cùm mox audita nulli non ſe cognobilem oſtentet, & conſpicuam) non vtique viri eſt aut ſcientis parcere tempori, aut certo coniectantis quo intelligentiæ acumine ſint præditi auditores. Externis iſtis interim omiſſis ſuis hominib', toti velut poſtliminio ad orthodoxum eccleſiæ redeamus ſermonem. Dictum eſt à nonnullis noſtris maioribus, nõ eſſe ſecundi cœli hunc ortum, ſed explanationem quandam prioris: propterea quòd illic ſcriptura cœli ac terræ creationem in ſumma quidẽ tradidit: hic vero modum, quo ſingula facta ſunt, exactiùs explicet. Nos autem dicimus, cum nomen diuerſum, officiúmque peculiare cœli ſe- L
cundi traditum ſit, aliud hoc præter id eſſe, quòd in principio eſt effectum, ſolidioris ſanè naturæ, præcipuum quoque officium vniuerſo ſubminiſtrans, *Et dixit deus: Fiat firmamentũ in medio aquarum, & fecit deus firmamentum, diuiſitq; aquas quæ erant ſub firmamento ab iis, quæ erant ſuper firmamentum.*) Sed antea quàm ſcripturæ ſententiam attingamus, id quod ab aliis obiicitur, diſſoluere enitamur. Percõtantur enim nos: Si firmamenti corpus globoſum eſt, vt aſpectus ipſe declarat, aqua autem ſuapte natura fluxa quum ſit & è ſublimi ſidere ſoleat ac delabi, quînam potuit in curua & ſuperiore circunferentia firmamenti ſolidè ac ſtabiliter perſiſtere? Quid ad hanc obſecro reſpondendum eſt obiectionem? In primis quidem dicendum: vt do nem aliquid eſſe, quod qua parte nobis cernitur, ſpeciem præfert circuli per flexuram fornicémve internæ concauitatis, non cõtinuò neceſſe ſit illius quoque externam ſuperficiem M
quaquauerſum ad imaginem ſphæræ eſſe perfectam, totúmque id, perinde ac opus tornatile exactè eſſe circunductum leuigatum ac perpolitum. quando videmus ipſi tum tecta balneorum lapidea, tum ædium extructiones antri in ſpeciem cauernoſas, ipſo quidẽ internæ partis aſpectu circunductas eſſe in ſpeciem figurámve ſemicirculi, cum interim pars tecti ſuperior æquabilem plerunque obtineat, & planam ſuperficiẽ. Quapropter hac de re neque ſibi moleſtias ipſi ſumere, neque nobis præſtare velint, quaſi ſuperis aquam in locis detinere, coërcerèque non valeamus. Dein dicendum eſſe videtur, quænam ſit ipſius firmamenti natura, & quam ob cauſam inter aquas ſeparandas inſtitutum ſit intermedium vt eſſet. Scriptura ſacra

Laert. 10. & aliis aliquot locis.

Collatio.

De hac harmonia planetarũ præter cæteros c. 48. & ſeq. tono. 4. cãt. primi, harmoniæ Mũdi lege, ſed cum iudicio. item Coſmopœiã Eugubini.

βεβαίωσις.

Maiorum opinio.

ἐπεξεργαστικώτερον.

Sententia S. Baſilij.

χρείαν ἐξαίρετον.

Firmamenti phyſis quæ ſit.

A ſacra nomine firmamenti, in iis rebus quæ robore viribúſque exuperant vti conſueuit,
quemadmodum cum dicit: Dominus firmamentum meum, & refugium meum: Et, Ego
confirmaui columnas eius: Et, Laudate eum in firmamēto virtutis eius. Nam externi homi
nes id firmum corpus dicunt, quod quaſi ſolidum eſt, denſum ac plenum, vt à mathematico
corpore diſtinguerent. Eſt autem mathematicum corpus, quòd in dimenſionibus ſolis con-
ſiſtit, latitudine inquam, longitudine, & profunditate. Firmum autem ſolidúmq;, quod cum
dimenſionibus & reniti reſiſtereque poteſt. Scriptura autem ſacra, quod perrobuſtum eſt,
neque cedit, id omne firmamentum dicere conſueuit, atque adeò, vt & in aëre addenſato
hac ipſa voce plerunque vti videatur, veluti cum dicit: Qui tonitruum firmat. Soliditatem

ναστὸν καὶ πλῆρες.

Finitur corpus, mathematicum.

Quid corpus ſolidū.

B enim & reſiſtentiam eius ſpiritus, qui in nubium concauis ſinibus includitur, atque ob vio-
lentam eruptionem inde ſonos ac ſtrepitus eos efficit quos tonitrua dicimus, firmitudinem
tonitrui ſcriptura nuncupauit. Igitur & hic etiam pro quadam firma ſolidáque natura, ad
detinendas aquas ac coërcendas idonea, quæ ſuapte natura dilabuntur, perfaciléque diſſol-
uuntur, hanc à ſcriptura vocem ordinatam eſſe arbitramur. Nec tamen ipſum firmamen-
tum cum iuxta communem & vulgatam acceptionem ex aqua videatur ortum habuiſſe
ſuum, aut aquæ in glaciem concretæ, aut materiæ cuiquam tali, quæ ſui principium ortus ex
humore percolato ſumit, ſimile cenſendum eſt eſſe, qualem cryſtalli lapidis naturam eſſe cō
ſtat: quem ob exuperantem aquæ congelationem in eam eſſentiam quam obtinet, aſſeuerāt

Tonitrua.

C tranſmutari, aut ſpecularij lapidis qualis eſt natura, qui inter metalla concreſcit. Eſt ſanè la-
pis hic tranſparens ac pellucidus, & peculiari quadam ac puriſſima perſpicuitate prænitens,
adeò vt ſi is ſuæ naturæ numeris omnibus reſponderit, neque vlla exeſus putredine, ſed nec
vlla ſui parte perruptus, cum aëre contendit, eiq; ferè perſpicuitate ſimilis eſſe videtur. Ex
his igitur nulli ſimile firmamentum eſſe cenſemus. Eſt enim puerilis ſimplicíſque profectò
mentis, tales de corporibus cœleſtibus opiniones habere. Neque tamen ſi cuncta in cunctis
inſunt, ignis in aëre, aër in aqua, cæterorúmque ſimiliter aliud ineſt in alio, & nullum omni-
no eorum quæ ſub ſenſum cadūt elementum ſyncerum eſt mixtionéque caret, vt non ſit aut
medij, aut oppoſiti ſibi particeps: firmamentum ob id ipſum, aut ex vno ſimplicium corpo-

Simili à cryſtalli natura deducto confirmat.

γνώμη.

D rum, aut ex omnibus mixtum eſſe aſſerere nobis placet, qui iam ab ipſa diuina ſcriptura ita
inſtituti ſumus, vt nihil vltra ea quæ ſunt conceſſa menti noſtræ, imaginari cogitaréque cō-
cedamus. At verò nec illud inexpēſum & vt annotatione indignum nos prætereat, quòd
poſteaquam præceperat deus dicens, *Fiat firmamentum.)* non dictum eſt ſimplici modo. Et
factum eſt firmamentum, ſed fecit deus firmamentum. Et rurſum: Diuiſit deus. Audi-
te, qui ſurdi eſtis: reſpicite, qui cæci eſtis. Ecquis, quæſo, ſurdus eſt, niſi qui non audit magna
adeo voce ſpiritum ſanctum inclamantem? Quis denique cæcus eſt, niſi qui non cernit ac
inſpicit adeò apertas, adeò claras de vnigenito dei filio demonſtrationes? *Fiat firmamentū.)*
hæc vox profectò cauſæ eſt primigeniæ & principis. *Fecit deus firmamentum.)* hæc effectri-

ἀκούσατε οἱ κωφοὶ, ἀναβλέψατε οἱ τυφλοί.

E cis eſt ſanè creatriciſq; potentiæ teſtis. Sed ad interpretationem continuandam, orationem
flectamus. *Et diuidat*, inquit, *aquas ab aquis.)* Infinita quidem, vt videtur, aquarum erat dif-
fuſio, vndiquaque inundantium terræ, ſuperficiémque illius in ſublimi ita occupantium, vt
ad cætera elementa collatæ, ſua proportione tranſcendere viderentur. Quapropter & anteà
dicebatur abyſſum vndique circundare terram. Cauſa autem humorum copiæ tantæ, in iis
quæ deinceps dicentur nos aſſignare oportet. Nemo vero noſtrum, vel eorum prorſus quo-
rum animus non mediocriter in perſpicientia rerum ſeſe exercuit, quiq; in hac caduca fluen
téque natura per quàm acutè conſpiciunt, noſtram increpabit opinionem, quaſi quædam
impoſſibilia ſupponētem, aut figmenta. Neque à nobis repoſcet quis rationem, quánam ni-
tens ſede aquarum natura, ſolidè conſiſtebat. Qua enim ratione terram tantò aqua grauio-
F rem ab extremis abducentes in medio ceu pendulam collocant, eadem prorſus infinitam il
lam aquæ copiam tum ob natura inſitam ad ima prolapſionem, tum propter pondus parte
omni æquilibre, circum terram conquieſcere ac ſolidè perſiſtere, & conquieſcere concedent.
Igitur aquæ immenſa natura circa terram vndique diffundebatur, non temperatè ſeſe habēs
ad illam, ſed longo exuperans interuallo: ita iam ab inde vniuerſi primordiis à magno rerū
artifice futura re proſpecta, & primis rebus ad commoditatem ſequentem diſpoſitis. Quæ-
nam igitur neceſſitas fuit, vt aquæ natura tanta exuperaret nec explicabili copia? Quando-
quidem eſſentia ignis neceſſaria eſt vniuerſo, non ſolùm ad terreſtrium rerum adminiſtra-
tionem, ſed ad ipſius etiam vniuerſi totius complendā integritatem (mutilum enim eſſet, ſi

Ratio phyſica aquæ exuperantioris.

hoc vno elementorum omnium maximè opportuno deſtitueretur) aduerſantur autem ſibi G
mutuò, alterúmque alterius corruptiuum eſt: ignis quidem aquam cum excedit, vincit viribus, ignem autem aqua cum exuperat copia: nec aut ſeditionem inter hæc eſſe, aut alterius defectione cauſam oportebat emergere, qua diſſolueretur vniuerſum & deperiret: tantam humoris naturam qui omnia diſponit deus parauit atque recondidit, vt ad definitos vſque fines ipſius mundi conſtitutionis, cum paulatim ab ignis viribus abſumatur, ipſi reſiſtere valeret. Enimuerò qui pondere cuncta menſuráque diſpoſuit (in numerato nanque ipſi, ſecundum Iob, & pluuiæ guttæ ſunt) is planè cognorat quantum præſcripſiſſet temporis mundo ad durationem: & quantum etiam igni ſumptus pabuliq; recondere oporteret, non ignorauit. Hæc eſt aquæ redũdantis & copioſæ ratio circa creationem. Atqui neceſſariam mundo H
naturam ignis ipſius eſſe, nemo ſic eſt vſquequaque vitæ expers, vt ignoret, doceriq; opus habeat ratione inducta, non ſolùm quia facultates omnes ac artes quibus vita noſtra ſubminiſtratur, ac continetur ad operationes exercendas ſuas ignis egeant natura, ceu ſunt textoria, coriaria, ædificatoria, atque agricultura: verumetiam neque germinationes arborum,

Ignis & aquę neceſſaria creatio.

neque fructuum maturæ concoctiones, neque animalium aut terreſtrium aut aquatilium ortus, neque alimenta etiam iſtorum vlla aut initiò conſtitiſſent, aut tempore aliquo permanſiſſent, ſi calor in ratione rerum non adfuiſſet. Ergo perneceſſaria quidem caloris crea-

κτῆσις lege κτίσις.

tio fuit, vt ea quæ gignuntur, oriantur atque perſiſtant: perneceſſaria autem & humoris copioſa abundantia propter ignis inceſſabilem ac ineuitabilem conſumendi vim. Circumſpice I
quæſo, luſtráque creaturas omneis, & caloris vires omnibus in rebus, quæ generationi cor-

Fontium ac puteorum ſcaturigines.

ruptioniq; obnoxiæ ſunt, perſpicies præualere. Idcirco copioſæ ſunt aquæ, partim ſuper terram diffuſæ, partim vltra ea quæ conſpiciuntur diductæ, partim in finibus telluris inſperſæ: vnde fontium emergunt copioſiſſimi ortus, & puteorum confluuia, amniúmque tam torrentium quàm perennium flumina: quo multis porro variisq; locis ac cellulis humoris ſub-

Lege Strabonẽ. 15. li. In Indũ vnũ quindecim inſignia intrant flumina.

ſtantia conſeruetur. Atq; ex orientali quidem plaga, ab hyemalibus ſolſtitiis, fluui[9] Indus erumpit, omnium maximus amnium, vt memoriæ tradiderunt ij, qui de orbis circuitu partibúſque conſcripſerunt: A medio autem orientis Bactrus & Choaſpes, atque Araxes à quo & Tanais auulſus in Mæotim paludem dilabitur, & præterea Phaſis à Caucaſiis montibus K
erumpens, & alij innumeri ab aquilonaribus partibus, ad Euxinum vſque pontum labun-

Ibidem loci de Choaſpe πυῤῥηναῖον ὄρος. ἐκδίδωσι.

tur. Ab occaſibus autem æſtiuis, ex Pyrenæo monte Tarteſus & Iſter egrediuntur: quorum ille ad id mare pergit, quod vltra columnas Herculis diffunditur. Iſter verò Europam præterfluens, in Pontum emanat. Quid refert & alios adnumerare, quos Riphæi montes generant, vltra intimam Scythiam ſiti, quorum eſt & Eridanus cum innumeris aliis, nauigabilibus & ipſis amnibus qui per occiduos Galatas, Celtáſque, atque propinquas eis barbaras gentes, nationéſque præterlabentes, occiduo ſeſe omnes infundunt mari. Iam quidem & ex meridie ſuperis à plagis per Aethiopiam alij, partim ad noſtrum hoc mare adueniunt, par-

ὁ νύσης κὴ ἀιγών.

tim ad id quod eſt vltra nauigabile, eò prouecti exonerant ſe: ex quibus ſunt Aegon, & Nyſes, & qui Chremetes vocatur, & inſuper ipſe Nilus: qui ſanè neque ſimilis natura fluuiis eſſe videtur, cum exundans æquè atque mare vniuerſam Aegyptum operiat. Adeò locus hic orbis habitabilis noſtri, copioſis ambitur aquis, profundis voraginibus maris veluti præcinctus & adſtrictus, & innumeris amnibus alluitur perenni defluxu ſtagnantibus per inenarrabilem opificis ſapientiam: opera cuius rerum moderatrice effectum eſt, vt ignis aduerſantem ſibi aquæ naturam haud facilè conſumere poſſit. Erit tamen quando & vniuerſa cre- L

Eſaiæ. 51. d.

mabuntur & conflagrabunt igne, vt Eſaias in iis aſſerit oraculis, quæ ediſſerens, ad deum refert rerum opificem: Qui dicit abyſſo, deſerta eris, & omnes fluuios tuos deſiccabo. Quæ cũ

Veritatis doctrina ſimplex ac rudis ſermone, cognitione ſtabilis.

ita ſint infatuata illa ſapientia, à te excuſſa, ſuſcipe nobiſcum veritatis doctrinam, vulgarem M
quidem ſermone, ſtabilem autem firmámque cognitione. Idcirco *fiat firmamentum in medio aquarum, & ſit diſcriminans inter aquam & aquam.)* Diximus quid apud ſcripturam ſignificati habeat firmamenti nomen. Nimirum naturam inſinuat neutiquàm reluctantem aut ſolidam, quęve ſuo pondere grauis ſit aut renitens. Non eiuſmodi dicit eſſe firmamentum. Alioqui ſi ſic grauem mole eius intelligis naturam, propius ac iuſtiùs hanc ſibi vindicaſſet terra nomenclaturam firmamenti: ſed quòd natura rerum nobis ſupereminentium ac ſublimium tenuis admodum ſit ac rara, nec vllo ſenſu poſſit percipi, hoc appellauit Moſes firmamentum, corporum comparatione quæ tenuiſſima ſunt, & quæ ſenſu facilè comprehenduntur. Mihi nunc tu locum vnum aliquem cogita humoris diſcernendi facultate præditum, qui

quidem

A quidem tenuem & percolatum ad ſupera loca traiiciat: eum verò qui craſſiſſimus eſt, ac terræ immiſtus, ad infera demittentem, vt ab initio finem vſque, eadem in vniuerſo temperies conſeruetur, calore paulatim humoris eſſentiam abſumente. Tu vero copiam quidem aquarum tantam eſſe non credis: ad caloris autem tantam copiam non reſpicis: qui tametſi paruus eſt magnitudine, multum tamen humoris ſua vi natiua cōſumere poteſt. Etenim attrahit quidem ad ſe propinquum humorem ſibi, vt ipſæ cucurbitulæ medicorum docent: attractum autem conſumit: perinde atque in igne lucernę fieri ſolet, qui per ellychnium ad ſe tractum adiacens alimentum citò admodum mutatum comburit. Iam vero ætherem ipſum quis ambigat igneum eſſe, ac vſtiuum? Quem, niſi fine ſibi ab opifice præſcripto perutili ac neceſſario coërceretur, quid, quæſo, prohibuiſſet omnia ſibi propinqua cremantem atque vrentem, vniuerſum omnium rerum humorem iam abſumpſiſſe? His aërius iſte conſtat humor, dum ſuperior locus cogitur in nubes per ſubuectionem vaporum, quos fluuij, fontes, lacus, paludes, ac maria omnia emittunt: ne cuncta occupet æther & corripiat incendio, quandoquidem ipſi etiam videmus ſolem hunc æſtatis tempore irriguam regionem & cœno lacuſtri humectam plerunque vel breuiſſimo temporis momento relinquere humore omni deſtitutam atque arentem. Quò quæſo te illa defluxit aqua? Oſtendant nobis qui nihil non ſe ſcire promittunt viri graues & tumidi. An non cuiuis liquet eam æſtuantiſſimo ſolis calore in vaporem reſolutam conſumptam eſſe? quanquàm ne illi quidem concedunt ſolem eſſe calidum. Tanta iſti ſuperfluunt ad deliras & aniles nugas copia temporis. Attendite, cuiuſnam autoritatis demonſtratione nixi, efficaci aduerſentur & operoſæ ſolis actioni. Cum ſol, inquiunt, colore candidus ſit, & nec ſubrubēs ei color, nec flauus inſit, nec ignea profectò præditus eſt ob idipſum natura, ſed eiuſmodi calorem illi accidere ex præpete ac veloci circumactu aſtruunt. Quid hinc iſti procurant aut elicere volunt commodi? Vt nihil abſumere humorum ſol credi poſſit. Ego proinde quanquam hæc illorum ſententia vera non ſit, non tamen eam elidere velim ac reprobare, quaſi eius euictione meam ipſius rationem confirmem. Nam ob humoris conſumptionem, à caloris actione neceſſariam eſſe copiam aquarum aſſerebamus. At nihil intereſſe videtur, naturáne ſol an affectione quapiā calore præditus ſit, ad effectus eoſdem in materiis eiſdem gignendos. Nanque ſiue mutua frictione ligna flammam ignémque pariant & accendant, ſiue flamma accenſa crementur, æqualis nimirum ac ſimilis ex vtriſque finis reſilit. Summam tamen vniuerſa adminiſtrantis opificis, dei ſapientiam in eo videmus, quod ex aliis ad alia ſolem loca deducit: ne ſemper ipſe trahens eiſdem in partibus moram, per redundantiam caloris rerum ordinem diſſoluat. Sed nunc ipſum ad auſtrum circa hyberna ſolſtitia, nunc ad æquinoctialia ſigna pellit, atque illinc ad aquilonias plagas ſub æſtiuo ſolſtitio reducit: adeò vt hac illius ſenſim migratione, ſubiectis temperies tractibus, ac regionibus conſeruetur. Animaduertant autem ipſi velim, an ſibiipſis non aduerſentur, qui mare quidem inquiunt non exundare excreſceréque fluuiis propter conſumptionem eam quæ fit ex ſole, & inſuper ſalſum amarúmque relinqui, vi caloris, humore tenui potulentóque conſumpto: quod ex ſole potiſſimùm vnum ab altero ſecernente, dein quidem quod leue eſt ad ſe proliciente, relinquente verò quod craſſum eſt ac terreum veluti eſt limus & aquæ ſedimentum: quò fit, vt mari adſint amaror, ſalſugo & ad exiccandum aptitudo. Poſtea verò mutata ſententia, nec iis animaduerſis quæ de mari diſſeruêre, nullam prorſus aſſerunt humoris ex ſole fieri imminutionem. *Et uocauit deus firmamentum cœlum.*) Vt hæc cœli appellatio alteri congruat & aptetur, certè particeps eius voculę fit hoc firmamentum per ſimilitudinem. Ipſi enim ſubinde obſeruauimus hunc aëris locum conſpicuum, cœlum dici, quòd denſus ſit & ob continentem cohærentiam aëris ſub aſpectum noſtrum apertè cadentis. (A verbo enim ὁρᾶσϑ videri petita eſt & corriuata appellatio nominis τοῦ οὐρανοῦ id eſt, cœli.) Vt quum dicit ſcriptura, volatilia cœli. Et rurſus, Ea quæ volant per firmamentum cœli. Tale quid eſt & illud: Aſcendunt vſque ad cœlos Moſes quoque benedicens tribui Ioſephi: A pulchritudine cœli & rore, & à ſolſtitiis menſiúmque eoitibus, atque à vertice montium, colliúmque perennium benedictiones præſtat: quippe cum horum ordo temperatus, fertiles terræ regiones efficere ſoleat. Quin & in execrationibus Iſraëli dicit: Erit æneum tibi ſuper verticem cœlum. Quid his verbis indicare vult? nimirum omnimodam ſiccitatem ac defectionem aërij humoris & aquarum cœleſtiū, quibus ad gignendos fructus efficitur terra fœcunda. Quum itaq; deferri de cœlo rorem, aut pluuiam dicit, aquas tum eas nos intelligimus, quaſcunq; ſuperas occupare regiones eſt inſtitutum.

Margin notes: ὁμοιώσεις. — B — C — ὡς συγκατασκευάζων per ω. non o — D — συμπτώματα. — E — Maris aqua cur amarulenta. — Firmamentum qua ratione cœlū. — F — Deut. 28. b.

ſtitutum. Quando nanque exhalationes illæ ſublime petentes & aër aſpirantium ventorum G
adſtrictione addenſatur & concreſcit, quum quidem humores hactenus vaporationis inſtar
& minutatim nubi inſperſi, iam inter ſe mutuò cohæſerint, generantur guttæ ex concreto-

Guttæ & pluuiæ origo. Niuis generatio.

rum humorum pondere ad ima decidentes, atque id ortum eſſe pluuiæ conſtat. At cum hu-
mor redactus in ſpumam fuerit vi ventorum, agitationéque diſſectus, ſumméque deinde re
frigeratus coactus fuerit vniuerſus, nix tum cum frangitur nubes, defertur. Atque omnino
ratione eadem vniuerſam humoris naturam circum aërem noſtro capiti imminẽtem & ſu-
perne pendulum, tibi cernere licet. Neq; verò ſimplicem quiſquam ſpiritualium explicatio-
nem ſententiarum, nec iſtis probabilibus argumentis ſubnixam, cum eorum hominum cu-
rioſa qui de cœlo locuti ſunt, inquiſitione & ſuperuacanea cõparare conferreq; velit. Etenim H

A ſimili argumentum.

quantò in caſtis ſibiq; temperantibus fœminis pulchritudo eſt meretricia præſtabilior, ma-
giſq; anteponenda: tantò fidei noſtræ ſermones præcellunt ad externorum dogmata colla-
ti. Iſti nanque vi extortam ſuis ſententiis conciliant probabilitatem: hic ipſa ſola veritas nu
da & omni vacua artificio aut impoſtura, ob oculos proponitur. Sed quid opus eſt vt labo-
remus in illorum falſis opinionibus redarguendis: quibus ſatis ſit illorum libris inter ſe col
latis, ſummo cum otio ſpectatores ipſorum contentionis pugnæq; ſedere? Nam neque pau-
ciores numero ſanè, neque dignitate cedentes: ſed loquacitate vel longo interuallo ſuperio-
res ſeſe illis contraria ſentientes obiectant, qui mundum vniuerſum comburi, reuiuiſcereq;
rurſum è ſeminalibus iis rationibus, quæ remanent in ipſis rebus combuſtis dicunt. Vnde I

φθορὰς ἀπείρους καὶ παλιγγενεσίας

& infinitos occaſus mundi, & regenerationes itidem introducunt. Verùm illi quidem à ve-
ritate in duas diſſecti partes, hinc & inde ſibi diuerticula quædam exorbitationéſque, qui-
bus ad errorem proficiſcantur, inueniunt. Nobis verò & aduerſus quoſdam, qui ſtetiſſe ab

Et aquæ quæ ſuper cœlos ſunt, laudẽt nomen domini. Contra Origenem & Apollinariũ

eccleſia videntur, ſermo habẽdus interim eſt de aquis à ſe diſparatis. Et quidem iſti prætextu
agnagogici ſenſus & ſublimioris intelligentiæ ad allegorias ſe transferunt ac ſuffugiunt, aſ-
ſerentes potentias quaſdam ſpirituales expertéſque corporis tropicè ſignificari per aquas: &
ſupernè quidem ſupra firmamentum præſtabiliores mãſiſſe, infernè verò in terrenis ac ma-
terialibus locis ſubſediſſe, quæ erant maligniores. Idcirco dicunt, & eas aquas, quæ ſuper cœ-
lum ſunt collocatæ, deum laudare, id eſt, probas illas eſſentias, quæ dignæ ſunt ob mentis pu K
ritatem, decẽtem accomodatámque reddere laudem creatori. Aquas autem eas quæ ſub cœ-
lis deſederũt, ea eſſe ſpiritualia nequitiæ & improbitatis: à naturali ſublimitate, in imam to-
tius vitioſitatis voraginem delapſa. Has improbas mentes vt turbulẽtas, vt ſeditioſas, vt af-
fectuum perturbationúmque procellis, ac turbine fluctuantes exæſtuantéſque, maria nuncu
patas fuiſſe aſſerunt, propter mutationis facilitatem, & voluntatis electioniſq; motuum in-
ſtabilitatem. His igitur & eius generis ſententiis, vt quæ ſomniis & anilibus fabellis confe-
rendæ veniunt relegatis, aquam nos vt aquam intelligamus, & ſegregationem factã humo-

Cœli inanimes, licet laudem deo enarrare ſcribantur.

rum, à firmamento ea cauſa quam aſſignauimus, accipiamus. Atque etiam ſi quando aquarũ
illæ, quæ ſuper cœlos ſunt collocatæ, communem omnium dominum laudare tradantur, nõ
naturas ratione præditas, ob id illas eſſe decernimus. Neque enim cœli anima vlla informã- L
tur, quia gloriam narrant dei: neque firmamentum animans ſenſu præditum eſſe cenſemus,

θεωρητικὰς τὰς δυνάμεις καὶ πρακτικάς.

quod effectionem manuum ipſius itidem annũtiat, vt aſtruat aliquis & interpretetur hoſce
cœlos virtutes eſſe quaſdam contemplationi concreatas, firmamentum verò facultates quæ
operoſè admodum & efficaciter fungantur officio, nempe operatrices: nos ſanè eiuſmodi
definitionem vt arguta quadam ſcitáque acrimonia adornatam non negamus, at eandem
non continuò veram eſſe concedemus. Secundum enim hanc interpretandi formulam ros,
pruina, frigus, & æſtus, quòd apud Danielem iuſſa ſint concelebrare hymnis vniuerſorum
opificem, mentes quædam erunt, nimirum intellectu præditæ, ſimul & inuiſibiles naturæ.
Veriùs quæ iſtis dictionibus ineſt ſignificandi ratio ſpiritualiter & contemplatiuè ab his ac- M
cepta quos illuſtrat intelligentiæ donum, ad hoc mirè conducit, plenam vt conditori ex-
oluere queas glorificationem. Neque enim ſuper cœlos conſiſtens aqua ob hoc quòd infe-
riores antegreditur honoris præcipui dignitate, ipſa ſolùm ob eximiam & inſignem ſuæ vir
tutis prærogatiuam, diuinam adimplet laudem. At enim laudate eum, ait, & quæ ex terra
ſunt, dracones & omnes abyſſi. Quarè ipſa etiam abyſſus, quam iſti in peiorem reieceꝛunt
partem, qui nihil non ad allegorias trahunt, adeò Pſalmorum cantori viſa non eſt aſperna-
bilis & reiectitia, vt eam quoque adſciuerit in communem creaturæ omnis chorum: quan-
do iuxta ſibi inſitas rationes, canticum diuinæ laudis concordi & melico concentu exoluit
creatori.

A creatori. *Et uidit deus quòd eſſet bonum ſiue pulchrum.*) Non iſta vulgari iucunditate dei ocu-
los paſcunt,quæ ab ipſo conficiuntur opera. Nec qualis apud nos deprehenditur eſſe, apud
ipſum talis eſt bonarum rerum commendatio: ſed bonum aut (ſi malis) pulchrum id tan-
dem eſt,quod ad artis rationem regulám ve confectum,rectà cõtẽdit ad commodam vti-
litatem præſtituti finis. Qui igitur initio ſtatim eorum quæ fiunt,finem ſibi propoſuit, is
quæ ſenſim fiunt ſingula,vt ad executionem plenam deſtinati finis pertinentia,& ad ratio-
nes expenſa ſuæ artis comprobauit iam & laudauit.Alioqui manus ſi ſeiunctim ſtatuatur, ſi
priuatim oculus,deniq; ſi vnumquodlibet membrorum virilis ſtatuæ iaceat ſeparatim: ne-
mini hæc cuicunque tandem videri bona poſſint, aut pulchra. Sin ſuo quæque pars ordine
B repoſita fuerit: tum ſtatuæ iſtius ex partium iuſta proportione pulchritudo ſe exerens &
interlucens vel vix tandem cuiuis rudi talium operum ſe exhibet cognobilem & perſpi-
cuam. Atqui artifex antequàm ſe accõmodet ſtructuræ aut compoſitioni præſtituti operis,
priùs ipſe nouit cuiuſque partium futuram pulchritudinem aut eximiam bonitatem,eóque
laudat ſingula, ad eorum quæ facturus eſt, finem, ſuam referens ſententiam. Talis itaque
vel nunc deus nobis proponitur, quaſi arte quapiam præditus ſingula quæque ſua opera cõ-
probans.Eſt autem & hoc proditum memoriæ,quo laus congrua tanto opifici exolueretur,
abſoluta iam vniuerſa mundi mole ac ſuis conſtante partibus.Verùm enim hic iam finis e-
ſto,finẽmque capiat ſermo noſter qui de die ſecundo eſt,vt auditorum iis quidem qui indu
C ſtrij ſunt & ad tolerandos hoſce labores alacres prouolant, opportunitas ſuppetat commo-
dior ea quę ex nobis audierunt,excutiendi & in quæſtionem reuocandi,in his vt ſi quid de-
prehenderint ſibi vſui futurum,id fideli memoriæ commẽdent, pérque alacrem & ſedulam
meditationem quaſi per concoctionem quandam,iſtius vtilis doctrinæ expectent digeſtio-
nem diſtrahendam, ínque omneis animę vires diſpertiendã.Illis porrò quorum animus oc-
cupatur præſentis vitæ curis,nonnihil concedatur otij,vt hoc intermedio tempore, curis or
dine tranſactis,anima tum liberiore ac vacua negotiorum ad veſpertini ſermonis epulatio-
nem occurrant.Deus qui opera hæc eximiæ magnitudinis creauit,quíque parua vt dicerem,
indulſit:is vobis omnibus omni prorſus in re vires ſuggerat ſuæ intelligendæ veritati accõ-
D modas,vt ex viſibilium contemplatione ad intelligendum eum conſurgatis qui inuiſibilis
eſt, & ex magnitudine ſimul & pulchritudine creaturarum, perſuaſionem colligatis tanto
opifice nihil indignam,nec indecoram.Inuiſibilia enim ipſius à creatione mundi,per ea quæ
facta ſunt,intellecta conſpiciuntur,ſempiternáque eius virtus & diuinitas, adeò vt in terra,
& in aëre,in cœlo, in aquis, in nocte pariter & die,in omnibus denique iſtis palam conſpi-
cuis, principio ſtatim exempla deſumere poſſimus, quæ nos ſubmoneant beneficentiſſimi
erga nos dei:atque ita non iam vel temporis tantillum concedemus peccatis,ac proinde ho
ſti noſtræ omnium ſalutis nullum prorſus in cordis domicilio relinquemus locum,ſi modò
per continentem memoriam inhabitatorem cordis habuerimus deum, quem gloria omnis
E cultúſque latriæ addecet nunc & ſemper in vniuerſa, nec vllo vnquàm fini intercipienda
ſecula ſeculorum, Amen.

HOMILIA QVARTA, DE AQVARVM *congregatione*.

SVnt ciuitates nonnullæ,quæ omnigenis præſtigiatorum ſpectaculis,iam inde à pri *Scenicas theatraleſq; præſtigias perſtringit.*
mordio diluculaſcentis diei ad ipſum vſque adueſperaſcens cœlum ſuos paſcunt
F aſpectus.Sed & hominum quidam tanta auiditate inhiant exaudiendis cantiuncu
lis in mollitiem diffractis,ad morum quoque corruptelam quàm maximẽ prolici-
entibus & quæ nullum non genus effrenis laſciuiæ animis ingenerent auditorum, vt nullo
vnquàm neque fini, neque modo illis exatientur.At interim plerique ſunt, qui populos im
probandæ huic conſuetudini addictos prædicent beatos: quòd neglectis forenſibus merci-
moniis,exercitiis ve artium quas natura tuendæ vitæ excogitauit, poſthabitis, per omnem
ignauiam & illicem voluptatem tranſmittunt huiuſce vitæ tempus certa lege prouidentiæ
ſibi præfinitum? Ipſe equidem arbitror hos neſcire orcheſtram eiuſmodi laſciuis ſpectacu- *Orcheſtra, incontinentiæ omnis officina.*
lis redundantem, communem eſſe & publicam diſcendæ omnis incontinentiæ officinam
iis qui eò prouolant conſeſſuri. Nec iſti planẽ videntur intelligere modulationes tibiarum

In Thymelicos.

Curule certamen percellit. Synoridas, Anabatas, &c intelligit. Iul. Pol. primo.

omni genere harmoniæ concinnatas, meretriciáſque cantillationes fixiùs illapſas animis au- G
ditorum atque inſidentes aliud nihil efficere quàm quòd in commune perſuadent ſpecta-
tores quidvis flagitiorum & obſcœnæ turpitudinis admittere, dum hi indecora citharæ ac
tibiæ pulſitatione rem ipſam geſtiunt exprimere. Iam verò non deſunt qui vel vſque ad inſa
niam ſe totos addixerunt equis ad obeunda certamina exercendis, adeò vt in equorum gra
tiam ſibi videantur per ſomnium confligere, currus aurigáſque ſtatione transmouentes: vt-
que perſtringam compendiò, ne per ſomnũ quidem ab imaginatione interdiu cõceptæ de-
mentiæ auocari poſſunt. Nóſne, quos dominus ipſe admirabilium planè rerum autor exi-
mius & ſuſpiciendus artifex ad ſuorum commendationem operum inuitauit, ad eorũ con-
templationem delaſſabimur? An ipſi lenteſcemus per ignauiam ad percipienda ſpiritus ſan- H
cti eloquia? Quúmque ingens hæc & variegata diuinæ creationis officina nulla non parte
nos cingat & obuallet, & ad illius ſuperioris æui conſiderationem quiſque iam cœperit men
tem reflectere: pigebit ne tandem nos preſſiùs contemplari diſtinctionem vniuerſæ iſtius
mundialis machinæ? Cœlum quidem appenſum ac libratum, quaſi fornicem, vt habet ſer-
mo propheticus. Terram autem immenſam vt magnitudine, ita & pondere, ſibiq; ipſi ſoli-
dè cohærentem & ſtabiliter innixam. Aërem verò fuſum, mollem humidúmque natura, ac-
commodatum quidem perpetuúmque reſpirantibus ſuppeditantem alimentum, cedentem
autem pręmollitia iis quę motu cientur, & ſe ſinentem interſcindi, adeò vt nullum prorſus
per ipſum meantibus impedimentum ſit ſemper ad terga ſecantium ſe facilè incumbentem I
atque circunfluentem. Aquæ denique naturam, tum ad alimentum, tum ad cæteros noſtros
vſus paratam, cuius ordinatiſſimum ad definita loca concurſum ex iis quæ modò lecta no-
bis ſunt ſpeculare. *Et dixit deus: congregentur aquæ quæ ſub cœlo ſunt, in congregationem vnam, & ap-*
pareat arida, & factum eſt ita: & congregata eſt aqua quæ ſub cœlo erat, in collectiones ſuas, & apparuit
arida, & uocauit deus aridam, terram: & congregationes aquarum appellauit maria.) Quot mihi ne-
gotia, quot moleſtias afferebas in iis quæ antea dicebantur, cauſam poſtulando, quomodo
tellus inuiſibilis fuerit: cum omne corpus colorem ſuapte natura obtineat, ac proinde omne
corpus ſenſibile ſit viſu. Et forſitan ea quę diſſeruimus ibi ſatisfacere tibi non videbantur: cũ
diceremus inuiſibile non reſpectu naturæ, ſed noſtri, dictum à ſcriptura fuiſſe, propter obie- K
ctionem aquę, tunc vniuerſam tellurem operientis. Ecce nunc audi ipſam ſcripturam ſeip-
ſam explanantem. *Congregentur aquæ, & appareat arida.*) Contrahuntur vela vt aſpectui ſeſe
obiiciat ea, quæ eatenus non conſpiciebatur. Sed fortaſſe quiſpiã & illa quæſierit, pręter hęc,
Primũ: Cur quod ſecundũ naturã competit aquæ, ferri inq̃, per decliuia loca, imáque pete-
re, id ad opificis imperium ſcriptura reducit? Quouſque enim in æquo planóque ſolo ſita eſt
aqua, ſtabilis eſt quippe cum haud habeat quò diffluat aut permeët. Sed cum prona loca fu-
erit atque decliuia nacta, protinus cum antecedens proceſſerit, ea quæ poſt ipſam continua
eſt, ſedem ipſius occupat: ea quæ ſequitur illius itidem ſedem: & ita delabitur quidem quæ
antecedit, ſequitur autem quæ accedit: atque tanto delatio fit celerior, quanto & pondus ma
ius eſt eius quod deorſum fertur, & loca ad quæ fit confluxio, magis concaua ſunt. Hæc igi- L
tur ſi eſt aquæ natura ſuperuacaneum videri poſſit id imperium, quo iubetur in vnam cogi
collectionem. Prorſus enim futurum fuerat per naturæ illius ad ima delabentis propenſio-
nem, vel ſuaptè ſponte, vt ad omnium maximè concauum & decliuiorem locum ſe con-
ferret, defluuiũ illud ſuũ non priùs remoratura, q̃ ſuperficies æquabili planicie cõplanaretur.
Neq; enim vſpiam cõſpicitur vlla cãpeſtris regio peræquè plana, vt ipſa aquę eſt ſuperficies.

Diſtinctionem rerum aggreditur.

ὥσεὶ καμάραν.

ἐις συναγωγὴν μίαν.

Habet exéplar σώματος. pro quo Argyr. legit χρώματος idq; rectius.

1. Quæſtio.

2. Quæſtio.

Deinde quæritur, qua ratione dicat aquas in vnã congregationẽ iuſſas eſſe concurrere, cũ tã
multa eſſe maria cõſpiciãtur plurimóq; inter ſe interuallo ac ſitu diſparata. Ad id igĩt quod
priore loco quæſitũ eſt, illud dicim⁹, Tu quidẽ optimè noſti, quæ fuerint motiões aquæ poſt
dominicum præceptum, vt illa circunflua ſit, nec conſiſtẽs, vtq; ſuapte natura ad prona, de- M
cliuia & concaua præceps deuoluatur loca. At ſanè eadem quid priùs obtinuerit virium, an-
tè nimirum quam curſus hic illi ingigneretur præcepto dominico: neque ipſe noſti, ſed nec
certo audiſti, qui nouerit. Cogita enim mihi tu vocem dei effectricem eſſe naturæ, idq; im-
perium quod factum creaturæ tunc eſt, creatis deinceps omnibus ordine ſuccedaneo conſi-
milem & operatoriam facultatem prærogaſſe. Dies & nox creata ſemel ſunt, & ex illo tum
die adúſq; hodiernum, quum ſibi alternis ſuccedant, æquis tamen partibus non deſinunt
inter ſe diſpertiri vices temporum. *Congregentur aquæ.*) Iuſſa eſt currere natura aquarũ, nec
vnquàm delaſſatur, eam ad curſum perpellente iugiter illo præcepto. Hoc ſanè dixerim, ad
fluxibilem

A fluxibilem reſpiciens partem aquarum. Sunt enim, quæ ſuapte natura fluunt, cuiuſmodi fontanæ ſunt & fluuiatiles. Sunt contrà & aliæ collectitiæ nec quoquàm permeabiles. Atqui ſermo de his mihi nunc eſt quæ impetu quodam naturæ cientur ac fluunt: *Congregentur aquæ in congregationem unam.)* Tibíne vnquàm propter fontem, copioſam aquam eructuantem conſiſtenti inceſſit eiuſmodi cogitatio? Quis aquam hanc cogit exilire è mediis terrę viſceribus? quis feſtinè vt in vlteriora progrediatur, vrget vehementer? quænam promptuaria, vnde depromuntur, tantum continent prouentum aquarum? quis ille tandem locus, ad quem defluuio præcipiti contendunt? quinam fit, vt hæ non deficiant, nec illæ interim expleantur? Scito hæc à prima illa dei voce dependere. Illinc enim primaria ad curſum motio indita aquis eſt & prærogata. Ad omnem de aquis commemorationem, primæ illius vocis immemor ne eſto. *Congregentur aquæ.)* Oportebat eas decurrere, ſuum vt occuparent locum: dein locis ſibi natura definitis reſtitutæ, in ipſis vt perſiſterent, neutiquàm vltra progreſſuræ. Quapropter iuxta Eccleſiaſtæ illius ſententiam, Omnia flumina intrant in mare, & mare nõ redundat. Nam quòd fluant aquæ, dei imperium cauſa eſt: maris itidem intra ſuos fines circunſcriptio à primaria illa diuinæ legis ſanctione pendet: *Congregentur aquæ unum in locum.)* Ne è locis quæ ipſam ſuſceperant, affluens fuſim exundaret, tranſcenderet ſemper, atque ita ex aliis alia compleret loca, ac totam hoc pacto continentem terram ſtagnantibus tandem vndis & alluentibus inuolueret: iuſſa eſt in vnum ſe colligere locum. Idcirco furens ventis

(margin: ἐκ τῶν λαγόνων. — πάντες οἱ χείμαρροι torrentes Eccleſ. 1. & ἐμπιμπλαμένη iuxta 70.)

C ſæpenumero mare, atque ad immenſam altitudinem ſeſe attollens vi fluctuum, vbi litora ſolum attigerit, eo impetu mox in ſpumam diſſoluto, retrolabitur. An me non timebitis, dicit dominus, qui poſui arenam terminum mari? En mare, res planè ſua vi intoleranda, re tamen omnium inualidiſſima, nempe arena frenatur ac coercetur. Alioqui quid prohiberet mare rubrum ſua exundanti alluuie irrumpere in vniuerſam Aegyptum, quæ ipſo mari tanto eſt concauitate depreſſior, ſæq; mari quod Aegypto adiacet, coniungere: niſi creatoris pręcepto tanquã compedibus aſtrictum coërceretur? Etenim Aegyptus quòd ſit mari rubro humilior, vel illi nobis re ipſa perſuaſere, qui connixi ſunt maria hæc Aegyptium inquam, & Indicum cui permiſcetur rubrum mare, inter ſeſe committere & alterum alteri coniungere. Quam-

D obrem deſtitere à tanto conatu, Aegyptius ille Seſoſtris qui primus id eſt aggreſſus, Darius item Medus qui ſecundum hæc voluit perſequi rem tantam & ſupremam operi admoliri manum. Hæc eò mihi dicta ſint, vt nobiſcum reputemus quàm efficax & operatoria vis ſit diuini illius præcepti: *Congregentur aquæ unum in locum.)* Id eſt, nulla poſt hanc, alia congregatio fiat: ſed in prima hac collectione quæ in vnum confluunt, permaneant. Deinde dicto illo, quo iuſſit aquas in vnum cogi indicauit multas quidem eſſe aquas varia per loca ſeorſim à ſe fuiſſe diſparatas. Concaua nanque montium profunditate conuallium eminentiora & ſuperinducta collectitias etiamnum aquas continebant. Ad hoc, campi tam multi & iidem ſupini, qui ne maximis etiam pelagis cederent, quod ad effuſam amplitudinem atti-

E net, Valles item nulli numerandæ & conualles multiformi cauitate diſtinctæ: quæ omnia priùs inundantia aquis, dei præcepto euacuata tum ſunt & exinanita, omni ex loco aquis in vnam collectionem affluentibus & coactis. Nemo proinde dicat: Si aqua terræ ſuperficiem operibat, prorſus conſequi videtur omnes omnino concauitates, quæ nunc maria ſuſcepęrunt, refertas fuiſſe aquis. Quò igitur aquæ properabãt ſeſe vnum in locum collecturæ, concauis omnibus pręoccupatis? Huic enim ipſe dixerim, tũ receptacula earũ aquarum capacia ab opifice eam ad rem exceptandam adornata fuiſſe, quum in vnam coïtionem cogendæ venirent & ſecernendæ. Neque enim erat iam mare illud, quod trans Gades eſt externum: non item vaſtum illud & nautis inacceſſum & formidabile pelagus quod Britannicam inſulam, occiduóſque Hiberos amplectitur: ſed amplo tunc capacique conceptaculo præcepto

(margin: Obiectio. — Solutio. — ἡ ἔξω γαδειρῶν θάλασσα.)

F dei creato, ad illud aquarum copiæ conceſſerunt. Ad ſecundum autem illud quod noſtra ſententia de opificio mundi ipſi aduerſetur experientiæ, propterea quod non vnum in locum aqua tota confluxiſſe videatur: multa quidem dicere poſſumus, & ex ſe notiſſima omnibus: Atqui non ſatis compertum habeo, fueritne ridiculum, cum huiuſcemodi nos hominibus certare atque contendere. Nunquid enim & lacuſtres aquas, & eas quæ ex imbribus aggregantur nobis opponere, perq; eas noſtram ſententiam redarguere putare debent? Non enim quamlibet confluxionem aquarum, ſed maximam, & abundantiſſimam, vnam appellauit aggregationem, vnum concurſum. Nam putei collectiones aquarum ſunt arte manúque confectæ, humore terræ inſperſo in eam humi confluente partem, quæ in concauitatem

(margin: Solutio quæſt. 2. — τελεωτάτην συνδρομήν.)

reducta eſt. Non ergo quoſuis concurſus aquarum congregationis indicat appellatio: ſed G excellentem, & maximum, in quo totum elementum confertim aggregatum oſtenditur. Nam vt ignis & in parteis paruas diuiſus eſt pro vitæ hominum vſu, & vniuerſus in æthereo loco fuſim digeſtus eſt: & aër item in parteis quidem exiguas & ipſe diſſectus eſt, vniuerſus autem tellurem circumquaque totam amplectitur: ſic & in aqua tametſi paruæ quædam compluresq; collectiones aquarum ſunt ſeparatæ, vna tamen eſt congregatio, vnus locus, qui totum elementum à cæteris ſegregauit.

In exẽplari deſit loco ἄς, λιμένες.

Stagna lacúſve qui partim in ſeptentrionis plagis, partim in Græciæ regionibus ſunt, partim Macedoniæ, Bithyniæ, Palæſtinæq; tractus occupant, omnes aquarum quidem congregationes eſſe conſtat: at non de his in præſenti, ſed de maxima omnium, æqualiue magnitudine terræ, oratio eſt præſens. H Iam lacus, etſi copioſas aquas habere nemo inficias ibit, non tamen maria quis conſentaneè nuncupauerit, ne ſi quàm maximè ſalſi ſunt ſaporis, craſſæq; nonnulli naturæ, perinde vt mare: qualis eſt & Aſphaltites lacus in Iudæa, & Serbonitis ille qui inter Aegyptum & Palæſtinam per Arabiam deſertam protenditur: lacus enim ſunt atque ſtagna: mare autem vnum eſt, vt ij memoriæ prodiderunt, qui terrarum orbem luſtrarunt: quanquam & Hyrcanum Caſpiúmque mare, ſunt qui ſeorſum circunſcripta ſuis eſſe finibus arbitrentur.

ἀσφαλτίτις καὶ σερβονίτις lacus ſalſi. Vt Strabo in Geographicis.

Sed ſi iis qui in deſcribendis terris operam nauarũt, mentem adhibere oporteat, hæc inter ſeſe per meatus ſuos commiſcentur, & omnia permeant ad mare maximum atque confluunt: quemadmodum & mare rubrum ad id quod eſt trans Gades mare Oceanum tendere, eique coniunctum eſſe ferunt. I

συντέτρηνται.

At quonam modo dicit aquarum aggregationes deum maria nuncupaſſe? Quia confluxere quidem vnum in locum aquæ. Congregationes autem aquarum, id eſt ſinus, qui ſecundum propriam figuram à terra circundante cincti ſunt comprehenſiq;, maria deus appellauit, vt ſunt aquilonium mare, auſtrinum mare, orientale mare, rurſum aliud occidentale mare.

συστήματα κόλπους vocat.

Multa quoque nomina propria variáq; e marium extant: Euxinus pontus, Propontis, Helleſpontus, Aegeum, Ionium, Sardonicum, Siculum, Thyrrenum aliud, & mille alia nomina marium ſunt, quæ longum ſanè fuerit & planè inſolens exactè recenſere ac numerare. Idcirco deus congregationes aquarum maria nuncupauit. Sed ad hæc nos deduxit ipſa ſeries diſputationis. K

μυρία γε ὀνόματα τῶν πελαγῶν.

Nunc ad id redeamus, quod initiò propoſuimus: *Et dixit deus, Congregentur aquæ, unum in locum, & appareat arida.)* Non dixit, & appareat terra: ne rurſum ipſam inconditam, ac incompoſitam oſtendat, luto refertam, atque aquis immixtam, nondum propria forma facultatéque recepta.

Cur dictũ, Arida, non terra appareat.

Et ſimul ne telluris exiccatæ cauſam, ſoli deferamus terræ ſiccitatem generatione ſolis vetuſtiorem opifex fecit. Animaduertas autem velim, his indicantem verbis ſcripturam non ſolum exundantes aquas de terræ ſuperficie defluxiſſe, ſed quicquid etiam aquarum per profunditatis totius dimenſionem inerat immixtum, ipſi ceſſiſſe, inexorabilibus domini iuſſis obtemperando. *Et factum eſt ita.* Satis fuerat id adieciſſe ad indicandum opificis vocem in opus mox exiiſſe. In nonnullis porrò exemplaribus accedit & L hoc. Et congregata eſt aqua, quæ ſub cœlo erat in congregationes ſuas & apparuit arida: quæ neque alij interpretes tradiderunt, & neque vſus contextus Hebraici habere cõſpicitur. Reuera enim poſt illud teſtimonium. Et factum eſt ita, redundans eſt & ſuperuacanea hęc enarratio. Quin & eadem in exemplaribus exactiore diligentia deſcriptis confoſſa leguntur & obelo iugulata. Eſt ſanè obelus expunctionis nota ſiue reprobationis.

ὀβελὸς, ἀθετήσεως σύμβολον.

Et uocauit deus, aridam, terram: & congregationes aquarum, appellauit maria.) Cur & antea dictum eſt: Congregentur aquæ vnum in locum, & appareat arida: non item ſcriptum eſt, *Et appareat terra.)* Et hoc loco rurſum: Et apparuit arida, & vocauit deus aridam, terram? Quia ſiccitas quidẽ ſiue ariditas, aut certè arida propriũ quid eſt, quod naturã veluti delineat & exprimit, ipſius ſubiecti: terra autem nuda quædam eſt ac tenuis appellatio rei. Nam vt ratione quidem præditum eſſe, M proprium ipſius hominis eſt: vox autem homo id ſignificat animal, cui proprium illud competit, ſic & ariditas, atque ſiccitas proprium eſt, atque præcipuum terræ. Cui igitur, vti propriũ, ſiccitas accõmodatur, atq; ariditas, id appellatũ eſt terra: perinde atq; cui veluti propriũ peculiaréque quid, ipſum hinnibile competit, id nuncupatum eſt equus.

Arida cur vocata eſt terra.

τὸ λογικὸν, proprium hominis, vt τὸ ξηρὸν terræ.

τὸ χρεμετιστικὸν, ὁ ἵππος.

Non ſolum autẽ in terra ita habet, ſed cæterorum etiam elementorum propria cuique & ſortito attributa qualitas ineſt, qua ſanè tã à cæteris ſecernitur, & quale vnumquodque ſit, internoſcitur. Nã aqua frigiditatem, aër humiditatem, ignis caliditatem, vt peculiarem ſibi vendicat qualitatem. Verum hæc quidem vti prima compoſitorum corporum elementa, iuxta iam dictum modum ſpeculatiuæ rationis conſiderantur. Ea tamen quæ iam in corporibus inſunt, conſtitu-

Aqua frigida, aer humidus, ignis calidus, terra arida.

A ta ſenſuiq; ſubiiciuntur,obtinent coniunctas qualitates : neque quicquam eorum omnino, quæ conſpiciuntur ac ſentiuntur,abſolutè vnicum eſt ſiue ſolitarium,aut ſimplex , aut ſyncerum,ſed terra eſt ſicca & frigida,aqua humida frigida,& aër humidus & calidus, ignis calidus atque ſiccus,Hoc enim pacto per qualitatem conſortem,& cõiugatam facultas in ipſis mutuæ mixtionis emergit.Nam per communem ipſis qualitatem ſingula cum vicinis ſibi copulantur ac permiſcentur & ſocietatis ratione,quam cum ſibi propinquis obtinent , cum oppoſitis coniunguntur:verbi gratia,terra quæ ſiccitate frigiditatéque prædita eſt , cum aqua quidem frigiditatis affinitate coniungitur:per aquam autem cum aëre copulatur, quippè cum aqua medium inter vtrunque obtinens ſuapte natura , quaſi vtraque iniecta manu,
B vtraquę qualitate,corpus vtrunque proximum ſibi,frigiditate terram,humiditate aërem attingit.Rurſum ſuo ipſius interuentu aër pugnantem naturam aquæ & ignis conciliat, aquæ quidem ſe connectit per humiditatem,igni verò per calorem.Ignis denique pari modo duabus & ipſe qualitatibus præditus,calore,inquam,ac ſiccitate,illo cum aëre copulatur,hac humum petit ſibiq; coniungit.Atque ita fit orbis quidam , choreâque concors & concinna ex omnibus inter ſe conſociatis ordine & ſibi concinentibus elemẽtis.Vnde & propriè illis elementorum appellatio adaptata eſt.Hæc à me dicta ſunt cauſam afferente cur deus ipſam aridam appellarit terram,& non terram ex contrario nuncuparit aridam. Nempe quod non ex iis ſit aridum quæ poſt acceſſerunt terræ , ſed ex iis quæ eſſentiam eius à primordiis ipſis
C conſtituunt & complent.At ea quæ cauſam,vt quædam ſint,præſtant:iis priora ſunt & longè præſtantiora,quæ poſtea fiunt.Itaque non immeritò per ea quæ priora ſunt ac vetuſtiora excogitauit ſcriptura peculiares notas quibus terra internoſceretur. *Et uidit deus quod eſſet bonum ſiue pulchrum.)* Non hoc agit hæc oratio vt delectabilem quendam maris aſpectum oblatum eſſe deo demonſtret.Non enim rerum creator oculis creaturæ pulchritudinem cernit , ſed ineffabili ſapientia perſpicit & contemplatur ea quæ fiunt. Eſt quidem ſpectaculum periucundũ inalbeſcens æquor, cum ipſum ſtabilis & conſiſtens tranquillitas occupat. Eſt etiam iucundum , cum placidis ac lenibus auris ſummis parumper exaſperatum vndis, purpureum colorem aut cœruleum cernentibus obiicit : quando neque violenter vicinam
D verberat continentem,ſed quaſi quibuſdam pacificis amplexibus deoſculatur & ſalutat.
Non tamen putandum eſt,quod ad hunc modum etiam deo mare viſum eſſe bonum ac iucũdum ſcriptura dicat:ſed bonum illic opificij creationis ratione diiudicatur.Primùm quidem,quia fons origóve totius humoris quaquauerſum terram alluentis,aqua maris eſt.Hęc enim per occultos paſſim meatus ſe diſpertiens,velut declarant continentes litoraléſve terræ hiulcis rimis laxiores inſtar ſpongiarum & antris ſubterraneis differtæ, ſubter quas mare fluitans ac permeans per cuniculos fiſtulares & anguſtos mox vbi obliquis aut certè rectà in ſublime ſurrectis excurſibus ſe occupatum deprehenderit , ab agitante compulſum ſpiritu, ſuperficie terræ vi diſrupta erumpit atque foras emicat,fitq; potulentum depoſita per tranſcolationem ſiue diſtillationem amaritudine.Iam verò calidiore ex metallis qualitate acce-
E pta,per ſuum eiuſmodi excurſum,per eandem cauſam concitantis plurimum efferueſcit atque igniſcit,id quod tam in inſulis cernere liceat non rarò contingere,quàm in locis maritimis.Quin & in mediterranea plaga , loca quædam fluuialibus aquis confinia (vt interim parua magnis comparemus) ſimiles prorſum affectus nobis referunt. Quò tandem hæc mihi dicta ſint?nimirum vt terram omnem noueritis irriguis elicibus differtam ac ſubterfoſſam quaquauerſum cuniculis, ídque aqua per retruſiſſimos meatus ſuam elicięte originem è mari.Bonum igitur apud deum eſt mare , propter humoris in profundo terræ diſcurſionem,Bonum eſt etiam , & quia fluuiorum eſt receptaculum , atque in ſeſe cuncta omni ex
F parte flumina ſuſcipit,nec ſuos fines egreditur.Bonum eſt item,quòd fons quidem eſt & origo aëreis aquis:quippe quod radiis quidem ſolis tepeſcit:per vapores autem pertenuem aquæ portionem emittit,quæ ſublimem in locũ attracta,deinde refrigerata, propterea quod radiorum quæ à telluris eſt pauimento refractione ſuperior euaſit,ſimulque ipſam intendẽte nubis vmbra refrigerationem,pluuia fit,humúmque pinguem lætámque facit.His nemo prorſus detrahet fidem,modò is conſideret lebetas ſubiecto igni admotos,qui priùs humore quopiam pleni,deprehenſi poſtea ſunt plerunque vacui,in vaporem eo toto quod coquebatur reſoluto . Quinetiam & ipſam maris aquam à nauigantibus coqui cernere licet : qui ſpongiis ſuſcipientes vapores,neceſſitatis tempore non mediocriter ſubueniũt vitæ.Bonum eſt etiam & alio modo apud deum,partim quod inſulas circunſtringit arcétque: ornamentum

Physica γνώμη.

τὸ ςοιχεῖον elementum & ordo à quo ςοιχῶ συμφωνῶ cõcino conſentio.

κανὼν phyſicus.

τραχυνομένη τὰ νῶτα.

Attende naturę miraculum à mari & marinis aquis.

μετρίως,deficit negatio οὐ.

tum

tum ipſis inde ſimul tutelámque præſtando: partim quia continentes plurimum inter ſeſe G
diſtantes, ac inſulas per ſe coniūgit, atque liberas nauigantibus congreſſiones & expedita cō
mercia concedit, quorum quidem nautarum relatu, rerum eatenus ignotarum hiſtorias exhibet gratuitò omnibus cognobiles: tum opulentiæ mercatoribus conſequendæ autor fit: vitæque omnino neceſſitatibus perfacile ſuccurrit, & penè collapſam reſtituit: iis qui copia rerum abundant, in exportandis iis quæ ſuperſunt, facultatem ſubminiſtrando: iis qui egēt, id quod ipſis deeſt ſupplendo. At vnde mihi quæſo tanta facultas, vt totam maris pulchritudinem exactiſſimè contemplari poſſim, quātam ſe exhibuit ſui creatoris oculo clariſſimè perſpiciendam? Quod ſi mare bonum eſt apud deum, ſi pulchrum, ſi laudabile: quonam pa-
Collatio. cto non longè pulchrius eſt hoc talis eccleſiæ concilium, in qua permixtus ſonus quaſi cu- H
iuſdam ad litus accedentis vndę, virorum, mulierum ac infantium, ex orationibus ad deum noſtrum reſultat & emittitur? Hanc tranquillitas profunda, ſtabilem, & inconcuſſam conſeruat, malignis fugatis ſpiritibus qui hæreticis illam doctrinis conturbare minimè potuerunt. In hoc igitur incumbite, vt obſeruata tandem diſciplina ordinis iſtius decentiſſimi, à domino condignam laudem reportetis, in Chriſto Ieſu domino noſtro, quem addecet gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

HOMILIA QVINTA DE GERMINAtione terræ. I

E*T dixit deus: germinet terra herbam fœni & facientem ſemen iuxta genus ſuum, & lignum fructiferum faciens fructum iuxta genus ſuum, cuius ſemen in ſemetipſo ſit.* Terra excuſſo à ſe iam ac poſito aquæ pondere vt interquieuit aliquantùm & liberior reſpirauit, ordine naturæ conſentaneo edictum accepit, quo iubebatur germinare herbam quidem primùm, dein lignum, id quod vel in hunc cernimus fieri diem. Illa enim reddita tunc vox, primum illud præceptum, veluti lex naturæ quædam ac inſtitutum impreſſum
inſculptúmque telluri, facultatem ipſi generandi, fructúſque ferendi præſtat. *Germinet ter* K
ra.) In ſtirpium ortu primum eſt germinatio: deinde vbi parumper germen emerſit, fit herba: poſt incrementis ſuſceptis vireſcens, fœnum euadit, ſtirpibus ſenſim ſeſe explicantibus, atque ad edendum vſque concoquendúmque ſemen properantibus. Herbeſcunt enim omnes æquo diſcrimine, vireſcúntque ſtirpes. *Germinet terra herbam fœni.*) ex ſeipſa terra nulla prorſus aliena egens ope, abundè diffundat herbeſcentem viriditatem. Et quoniam ſunt qui ſolem omnium eorum, quæ à terra pullulant, eſſe cauſam arbitrantur, è profundo telluris vim germinandi per caloris attractionem ad ſuperficiem elicientem, ideo terræ diſpoſitio creationem antegreſſa eſt ſolis, vt & adorare ſolem tanquam viuendi cauſam, homines
ij deſinant, qui eo in errore verſantur. Si igitur perſuaſum fuerit ipſis ante ſolis creationem, L
terram omnem habuiſſe ſuam diſpoſitionem, tam immoderatam de ſole conceptam admirationem, tandem remittent, mox vt ſecum expenderint, fœno ac herba poſteriorem ſolis eſſe generationem. Num igitur pecoribus quidem præparatum eſt pabulum, noſtrum autem neglectum eſt alimentum, nec vlla prouidentia prorſus fuit curáque dignum? Quin potius qui bobus paſtum equiſq; parauit, is tibi diuitias pariter & delitias parat. Qui nanque tua pecora paſcit, is profectò tibi vitæ ſubſtantiam ac facultatem auget. Deinde ſeminum ortus quid aliud eſt quam apparatus tuæ vitæ degendæ, præter alias complures herbas & olera, quibus humanum veſcitur genus. *Germinet terra herbam foeni, ſeminantem ſemen iuxta genus*
ſuum.) Itaque etiamſi quod herbæ genus aliis eſt animantibus commodo, ipſa illorum vtili- M
tas ad nos redit, fit enim vt & ſeminum horum vſus nobis ſit deputatus, vt ſenſus eorum quæ dicuntur talis ſit: *Germinet terra herbam fœni, & ſemen ſeminificans iuxta genus ſuum.*) Nam ita & verborum ordo ac ſeries reſtitui poterit, cum alioqui conſtructionem habere videantur non bene congruam, ſibiq; minùs rectè cohærentem, & neceſſitas eorum quæ à natura gubernantur, conſeruabitur. Primum enim in ordine eſt germinatio, deinde herba, po-
ſtea incrementum fœni, poſtremo loco, producto ſemine iuſta creſcentium abſolutio. Di- Obiectio.
xerit quiſpiam: Cur omnia quæ naſcuntur ex terra ſemen efficere ſcriptura indicat, vbi non arundinem, non† gramē, non mentham, non crocum, non allium, non butomon, non de-
nique vix cuiquam numeranda alia genera plantarum ſemen efficere conſtat? Ad hoc ſanè Solutio.
dicemus

βλάστησις, βοτάνη, χόρτος. τὸ χλοερὸν καὶ ϖcάζον παραπλήσιόν ἐστιν ἁπάντων. Hinc Perſarum mitras, ſol.

† Agroſtin tractat Dio. c.33. lib.4. gramen eſt. 1. de ſcorodo ſiue allio idem Dioſc. c.169. lib.2.

A dicemus complura naſcentium è terra vim ſeminum in ipſa propagine atque radicibus ob-
tinere:quemadmodum arundo poſt annuum incrementum ex radicibus quandam appen-
dicem elicit ſeminis rationem ad ortum futurum obtinentem . Idem & alia innumera fa-
ciunt,quæcunque per humum diſperſa & vagantia in ipſis radicibus ſuam ſobolem ſucce-
daneam habent.Quarè re omni verius eſſe conſtat ſingulis in ſtirpibus,aut ſemen eſſe , aut
quandam vim propagandi,perinde atque ſemen ineſſe.Atque id eſt ſanè quod dicitur: Iux-
ta genus ſuum.Non enim proiectura illa ſiue appendix arundinis eſt effectrix oliuæ, ſed ex
arũdine quidem arũdo altera prodit:ex ſeminibus autem ea quæ genus idem ſubeunt,quod
& ipſa ſemina iacta gignere pullularéq; ſolent.Atque id ita quod è terra primo prodiit ortu,

βούτομον opimandis bobus herba accõmoda de Butomo Theoph.li. π, κατὰ γένος.

B hucuſque ſerie ſucceſſionis genere perſiſtente , conſeruari videtur: *Germinet terra.*) Ani-
maduertas velim hac voce parua,præceptóque adcò breui,terram ipſam per ſe frigeſcẽtem
ac infœcundam,parturientem protinus atque ad edendos fructus promotam & adprope-
rantem:& perinde atque amictu mœſto lugubriq; deiecto,ſplendidiore veſte ſeſe induentẽ,
ornamentiſq; propriis exultantem ac infinita ſtirpium genera procreantem. Volo per-
cupióque tibi vehementiùs iſtius rerum creationis admirationem imprimi,vt vbi vbi te in-
ueneris,& cuicunque ſtirpium aſtiteris generi,manifeſtam claràmque creatoris capias ad-
monitionem.Primùm itaque vt herbam fœni conſpexeris atque florem,in mentem tibi ve
niat humanæ naturæ , ac ſapientis Eſaiæ imaginariam ſimilitudinem in memoria habeto:
Omnis caro,dicentis,vt fœnum eſt,omniſq; gloria hominis veluti fœni flos eſt.Breuitas e-

Collatio elegans.

C nim tẽporarię iſtius ac decidue vitæ,oblectamentúmque proſperitatis humanæ,atque hila-
ritas exiguo tempore perſiſtens,accommodatiſſimam eſt apud prophetam ſimilitudinẽ ſor
tita.Hodie florulentus corpore,propter delitias obeſus,& florente colore præditus, ob æta-
tis viriditatem effloreſcẽtem laſciuiens,vehemens,impetu intolerabilis,nec quoquàm ſecũ
conſiſtens:cras idem ipſemet miſerabilis,aut tempore marcidus, aut morbo forſan diſſolu-
tus ſenióque confectus.Eſt quiſpiam ob amplitudinem patrimonij illuſtris,ac ſuſpiciẽdus,
& adulatorum hominum copia,& ſatellitium circa ipſum verſatur,ſeptúſque eſt fictis ami
cis,qui gratiam ipſius venantur:magna quoque caterua ſanguine propinquorum,& ipſa ſi-

σὰρξ ὡς χόρτος, κτλ.

Attende inſtantiam rerũ humanarum.

D mulata ſtipatus:innumera denique ſequitur illum eorum hominum multitudo,qui partim
alimoniæ emerendæ gratia comitantur,aut propter alios vſus ei adſunt:quos abiens domo
ſeſeq; recipiens domum ſecum trahens,inuidioſus eſt occurrentibus.Adde diuitiis,ſi volue
ris,& ciuilem aliquam poteſtatem,vel etiam honores ex regibus,curam & adminiſtrationẽ
gentium,imperatorium munus exercitus ductandi,præconem præitantem & anteambulo-
nem,ipſius qui exerta voce reboët,feruligeros lictores qui vel ipſo pręgreſſu terrorem acer-
rimum incutiant ſubditis imperio,plagas ingerant,& irrogẽt facultatum publicationes,ab-
reptiones,carceres:è quibus intolerabilis ſubditorum metus emergit atque accumulatur.
Quid poſt hæc quæſo?Nox vna,vna febris, aut certè pleuritis ſiue peripneumonia abreptũ
hunc è medio hominum cœtu abit ſecum abducens hominem, omni prorſus quæ eundem

E circunſtabat,ſcæna ſpolians in veſtigio ac nudans.Splendor ille maieſtatis & gloriæ ad in-
ſomnij imaginem momento diſparuit.Quarè per hoc prophetæ oraculum gloriæ humanæ
ſimilitudo,ad debiliſſimum florem appoſitè videtur accõmodata. *Germinet terra fœni her-
bam facientem ſemen iuxta genus ſuum ac ſimilitudinem.*) Is ordo,quo nunc etiam omnia naſcun
tur,teſtis eſt primæ ſtirpium creationis.Germinatio enim omnem antecedit herbeſcentem
viriditatem,puta herbam & fœnum. Siue enim à radicibus quid, è ſobole ſiue ex inferiore
prominentia naſcitur,vt crocus,vt gramen,germinet pullulétque primum,ac foris eminе-
at,neceſſe eſt:ſiue à ſemine gignitur,hoc quoque pacto primum germen emergit,herba de-
hinc explicatur,poſtea vireſcens fœnum euadit,demum fructus fit,ſuper arido iam & ſoli-

πλευρῖτις lateralis dolor, περιπνευμονία pulmonis inflãmatio.

F do culmo maturus. *Germinet terra fœni herbam.*) Cum ſemen ſparſum in terræ gremium
incidit, humore teporéque præditæ moderato, vbi fuerit emollitũ meatibúſque refertum,
humum ſibi vi ſua propinquam amplexum , ea nimirum inde quæ ſunt accommodata ſuæ
naturæ,ad ſeipſum attrahit.Quorum tenuiſſimæ partes in ipſos incidentes illabentéſq; mea-
tus,molem ipſius ampliorem efficiunt:vt ad infera quidem fibras,radicéſque agat:ad ſupe-
ra autem emergat & emicet in culmos numero pares radicibus ſeſe attollens.Germen inte
rim dum continenter tepeſit,eum humorem quem exugit per radiculas vi caloris ipſum è
terra prolicientis quantum moderatæ ſuæ alimoniæ ſatis ſit,adſciſcit ſibi quod reliquũ eius
eſt,diſpenſat ac diſpertitur in culmum,corticem,in thecas,hoc eſt, loculos ſiue valuulas, in
triticum,

triticum,in ipſas denique ariſtas:& ita ſenſim augeſcens,ad ſuum quodq; naſcens peruenit G
ſtatum,ſiue ſit generis frumenti, ſiue leguminis, ſiue oleris, ſiue etiam fruticis. Vnum fœ-
num,vnâque herba mentem tuam ad eius artis rationes perſpiciendas,ex qua prodiit, occu
pare totam profectò poteſt.Quomodo geniculis præcingantúr culmi frumenti,vt illis ve-
luti quibuſdam vinculis corroborati,ſpicarum facile pondus ferant atque ſuſtineant: cùm
plenæ iam fructuum grauidæq;,ad humum ſuo pondere inclinant. Quapropter auena qui-
dem inanis atque vacua tota eſt:quod nullo prorſus culminis pondere premitur:contrà,fru
mentum natura geniculato culmo quaſi vinculis confirmaſſe videtur. In theca vero gra-
num recõdidit,ne ſit expoſita frugilegis auiculis præda:inſuper & ariſtarum vallo veluti te-
lis obiectis,animalculorum noxiam abarcet.Quid dicam?quid ſilentio præteribo?In hoc o- H
pulentiſſimo creationis theſauro,perdifficilis quidem eſt rei præſtabilioris electio: intole-
rabilis autem omiſſæ prætermiſſæq; iactura. *Germinet terra herbam fœni.*) Et ecce cum his
quæ edules ſunt & nobis alendis opportunæ, exortæ ſunt mox ipſæ etiam exitiales her-
bæ,venenoſæq;.Cum frumento cicuta,cum eſculentis cæteris elleborus,aconitum, mandra
gora,atque papaueris ſuccus.Quid igitur?relictâ ne gratiarum actione opifici,pro iis quę no
bis vſui ſunt,reddenda:pro iis ipſum accuſabimus,quæ noſtræ vitæ aduerſantur officiuntq;?
Illud ne tandem animaduertemus,quòd haud omnia vẽtris noſtri gratia creata ſunt:ſed a-
limenta quidem definita nobis in promptu adeò ſunt,vt ab omnibus dignoſci facileq; diſ-
cerni poſſint:res autem ſingulæ,quæ fiunt,propriam quandam peculiarémque rationem ad I
creaturam conferunt atque ſupplent.Non enim quia tibi tauri ſanguis exitio eſt,ideo taurũ
aut in lucem non edi,aut ſanguine non eſſe præditum oportet,viribus cuius ad tot humana
vita res tantáſque ſubminiſtrandas egere videtur.Sed tibi quidem inſita ratio & per ſe fami
liaris ſatis facit ad eas res euitandas:quæ letales,quæ venenoſæ,quæ peſtiferæ ſunt. Nũquid
enim oues quidem atque capellæ vitare ſciunt ea quæ vitæ ſuæ nocent,ſolo ſanè ſenſu noxia
diſcernentes:tibi vero cui ratio ſuffragatur & ſuppetit,cui medendi facultas eorum quibus
vti commodè poſſis,notitiam ſubminiſtrat,quem experientia eorum qui te anteuerterunt,
docet vti noxia eſſe vitanda,difficile eſt dic,quæſo,à venenoſis rebus exitialibúſque cauere?
Illarum autem rerum nullam prorſus exiſtimare oportet,aut & otioſè, aut fruſtra creatam K
eſſe.Aut enim nonnullis animalibus expertibus rationis ſunt pabulum,aut & nobis ipſis ex
his in nonnullis morbis depellendis ab arte medendi remedia comperta præſtantur. Nam
cicuta quidem ſturni veſcuntur, & tamen propter corporis conſtitutionem à veneno non
occupantur.Cum enim pertenues habeant ad corda penetrantes meatus:fit,vt antea deuo-
ratam cicutam cõcoquant,quàm inde letale gelu ad præcordia peruenerit:elleborus autem
coturnicibus eſt cibus,nec ab eo peculiari quadam temperatione detrimenti quicquam per-
cipiunt.Sunt hæc ipſa tempore opportuno nonnunquam etiam vtilia nobis. Per mandra-
goram nanque medici ſomnum aduocant atque inuitant:ſucco vero papaueris vehemen-
tes dolores corporis ſedant.Quidam rabientem appetentiam eſitando cicutam,tabefecerũt L
ac ſenſim extinxerunt,& elleboro non pauca ſed & diuturna corporis vitia radicitus extir-
parunt.Quibus efficitur,vt quod veluti crimen in opificem afferre putabas, id in cumulum
tibi gratiarum habendarum tandem agnoſcis ceſſiſſe. *Germinet terra herbam fœni.*) Quan-
tum hiſce verbis,tum in radicibus,tum in ipſis herbis,tum etiam in fructibus ſua ſpõte no-
bis oblatum eſſe dicit parabilem quidem vitæ commeatum?Quãtum inſuper eius, qui pro-
uenire ſolet cura diligentiaq; agriculturæ?Non ſemen frugeſq; protinus educere terram,ſed
germinare vireſcereq;,& tum ſemen edere iuſſit,vt primum illud diuinum præceptum ſe-
quentis ordinis ipſi naturæ documentum fiat.At quomodo terra, fortaſſe quiſpiam dixerit,
ſemina naſcentium ſecundum genus edit,quum ſæpe tritico ſparſo frumentum hoc atrum M
colligamus?At idipſum non ad genus diuerſum mutationem habet:ſed quaſi morbus qui-
dam ægritudoq; ſeminis eſt.Non enim frumenti naturam amiſit:ſed in atrum colorem ob
aduſtionem eſt verſum,vt ex appellatiõe quoq; edoceri poſſis.Nam nimio frigore exuſtum
in alium colorem,in aliumq; ſaporem degenerauit.Adeò quoq; vt ſi rurſus in humum bene
cultam idoneamq; fuerit iactum,cœlumq; clemens benignumq; fuerit nactum,in ſuam pri-
ſtinam illam formam qualitatemq; redire ferunt.Quare nihil prorſus in ſtirpibus aliter in-
uenies fieri,quàm imperium illud diuinum inſtituit.Nam id quod lolium appellatur,cæte-
raq; adulterina ſemina,quæ ſeſe cum eſculentis miſcere ſolent,quæq; ſcriptura ſacra nuncu-
pare zizania conſueuit,non tritico mutato, ſed ex origine ſua principioq; naſcuntur, pro-
priumq;

Cur vel δηλητήρια exitialia venena condita.
κώνειον ſturno cib⁹ cur.
Elleborus ſiue veratrũ edule coturnici.
Mandragora ſomnum cõciliat, ſucco papaueris ſedatur dolor.

Mirabilis naturæ geni⁹.

ἄιρα.

A primumq; ſuum obtinent genus. Hæc eorum hominum præ ſe ferunt imaginem, qui domi- Hæretici
nicam doctrinam adulterare deprauaréque nituntur: quiq; non vti legitimos ſe dedunt ver- ἄιρα, ζιζάνια τε.
bo dei erudiendos diſcipulos, ſed ſpiritus maligni doctrina corrupti, cum eccleſiæ ſe-
ſe corpore ſano permiſcent, vt cãculum ſui erroris noxã, in ſimpliciores & integræ fidei vi-
ros transfundant. Iam verò dominus, & eorum profectum perfectionémque, qui credide-
runt in ipſum, accretioni ſeminum comparat: Quemadmodum, dicens, ſi homo iaciat ſe-
men in terram, & dormiat & exurgat nocte diéque, & ſemen germinet, & illo neſciente ſu-
ſcipiat incrementa. Vltro nanque terra fert fructum, primum herbam emittendo, deinde ſpi
cam, deinde plenum in ſpica frumentum edendo. *Germinet terra herbam.*) Temporis puncto
B nimirum à pullulatione initio ſumpto, tellus, vt creatoris ſui legibus imperiiſq; obtempe-
raret, per omnem accretionis formam diſcurrit: germináque protinus ad ſummum eorum πᾶσαν ἰδέαν αὐξήσεως
ſtatum deduxit, atque prata quidem alta continuò copia fœni fuere. Campi vero fertiles in- φρίσσοντα λήϊοις.
horreſcentes ſegetum denſitate perinde atque mare, ſpicarum agitatione fluctuabãt: omnis
inſuper herba, omne oleraceum genus, ſarmenticium omne, denique quicquid vſquam le-
guminaceum copioſiſſimum tum ſupra tellurem emicabat. Nullum enim detrimentum in
iis, quæ primum tunc emerſere, prorſus erat, aut agricolarum imperitia, aut aëris intempe-
rie, aut alia vlla cauſa quæ nocere naſcentibus ſolet. At neque etiam illa contra genus homi-
num allata ſententia tum impedimento telluris erat fertilitati. Hęc enim illum hominis er- καταδίκη, nimirum: Maledicta terra, in laboribus comedes eam.
C rorem, illud delictum anteceſſerunt, gratia cuius nos condemnati ſumus, vt in ſudore no-
ſtri vultus, veſcamur pane. Quin &, ait, lignum pomiferum faciens fructum: ſemen cuius in
ſemetipſo ſit iuxta genus & ſecundum ſimilitudinem ſuã ſuper terram. Vi operatoria ver-
bi iſtius ſine vlla mora protinus ſyluæ omnes denſabantur, omnes arbores erumpebant: & ξύλον κάρπιμον.
quæ petere cœlũ altitudine ſolent abietes, cedri, cupreſſi, piceæ: omne item fruticũ genus & μήκιστον ὕψος.
arbuſtiuũ comabatur, addenſabatur. Quæ rurſus ad plectendas corollas faciunt, ſeu roſeta,
myrti, lauri, iſthæc omnia priùs cùm non extitiſſent, momẽto ſuper terram emicuere, cum
ſua arbores quæque peculiari proprietate, ſeiunctę quidem atque diſtinctę manifeſtis diffe-
rentiis à reliquorum generum plantis: ſingulę autem propriis inſignitæ formis. Verum roſa
D tunc ſpinis carebat: poſtea verò pulchritudini floris adiunctæ ſunt ſpinæ, vt nos volupta-
tis inde capiendæ oblectamento propinquo afficiamur dolore, recordatione delicti: cauſa cu
ius factum eſt, vt ſpinas, vt tribulos tellus huic addicta condemnationi nobis proferret. At
quiſpiam dixerit: Iuſſum eſt terræ lignum pomiferum edere faciens fructum ſuper terram,
cuius ſemen in ſemetipſo ſit: complures tamen arbores neque fructum nos edere cernimus
neque ſemen. Quid igitur dicemus? Primum quidem earum arborum ſcripturam ſacram
præcipuè mentionem feciſſe, quæ natura ſunt præſtabiliores: deinde cunctas aut ſemen ede-
re, aut ea quæ vim ſeminis, atque potentiam obtinent exactè perſpicienti colliqueſcet. Nam
populi nigræ, ſalices, vlmi, populi albæ, cæteræque id genus, fructũ quidem apertè ferre nul-
E lum videntur: habent autem ſingulę ſemen ſi quis exacte ſcrutetur. Id enim granulum, quod
ipſis frondibus ſubter inhæreſcit, quodq; nonnullis eorum, qui nominibus rebus imponen-
dis operam nauarunt, miſchum placuit appellare: vim ſanè ſeminis obtinet. Iam quæcunq; μισχὸν.
ab ipſis ramorum ſurculis oriri ſolent, inde magna ex parte radices eliciunt. Seminis etiam
fortaſſe rationem obtinent, & appendices radicum ſiue propagines, quibus auulſis ſtudioſi
inſerendarum arborum locupletant genus & augent. Priùs tamen vti diximus, earum ſcri-
ptura mentionem arborum fecit: quæ magis humanæ vitæ conſeruandæ congruunt: quæq;
ſuis fructibus hominem benignè excipiendo fuerant illi victum luculentiorem ſuppedi-
taturæ. Vitis quidem gignendo vinum, quo cor hominis exhilareſcit. Olea vero fructum
eum præſtando, qui faciem hilarem oliuo facere poteſt: cæteraq; ſimilis generis, quot proru-
F endo concurrebant, quot properabant in idem, ea ſcilicet omnia procreante natura? Radix
ipſius vitis, palmites circunquaque frondentes producti, ſupérque terram multum diffuſi.
Germen, clauiculi, vua primum peracerba geſtatur: deinde concocta maturáque ac ſuauis. ὄμφαξ καὶ βότρυς.
Abũdè ipſo aſpectu, ac ſcitè naturæ poterit admonere te vitis. Nã ſimilitudinis te domini nõ
immemorẽ eſſe certò ſcio, qua ſeſe vitem, & patrem agricolam eſſe, dixit, nóſque ſingulos
eccleſiæ per fidem inſertos palmites appellauit, atque ad copioſè ferendos fructus inuitat, ne
ob inutilitatem condemnati, igni tradamur. Nec ceſſat vbique vitibus noſtras animas com
parare. Vinea nanque facta eſt dilecto, dicit, in cornu, pingui in loco. Et, Vineam ſeui, & ſepẽ
circumpoſui. Animas humanas planè vineam dicit, circundedit ſepto tum ea ſecuritate tu-
telâve

telâve,quæ ex præceptis reſultat,tum ipſa cuſtodia angelorum.Immittet enim ſe,aut mediũ G
conſtituet angelus domini in circuitu metuentium eum. Deinde quaſi valla ſiue perticas &
ſtatumina nobis defixit,poſitis in eccleſia primum apoſtolis, ſecundò prophetis ,tertio do-
ctoribus.Exemplis præterea veterum hominum,beatorúmque,ſenſus noſtros in ſublime e-
rexit:neque permiſit in humum nos eſſe deiectos,ac dignos eſſe qui cõculcemur.Vult etiam
nos quaſi clauiculis ſiue capreolis quibuſdam,amplexibus charitatis proximis inniti ac ad-
hærere,& in ipſis etiam conquieſcere, vt iugi affectu ſurſum verſus feramur & quaſi ſcãſiles
& arbuſtiuæ vites nos ipſos adæquemus ſublimium faſtigiis arborum. Quin & à nobis expo
ſcit,vt dũ defodimur,ſuſtineamus.Sanè anima tãtiſper defoditur,dũ ſe tenacibus exuit mũ
di curis , quæ cordibus noſtris grauiſſimo ſunt oneri . Itaque qui carnalem hunc poſuit a- H
morem,qui pecuniarum à ſe excuſſit auiditatem, qui ſuſpiriis proſequendæ mundialis glo-
riolæ affectationem deſpuendam prorſus duxit & aſpernabilem: is ſanè inani onere terrenæ
iſtius prudentiæ abiecto veluti defoſſus reſpirauit . Opus proinde ſit iuxta prouerbij alluſio-
nem,vt ne vitem hanc noſtram ſinamus ſarmentis noxiis ſylueſcere & eluxuriari, id eſt, ne
quid in obeundis vitę huius noſtrę muniis,per oſtentationem deſignemus,neu laudem ve-
nemur captemúsve ab iſtis externæ conuerſationis hominibus:magis vero adnitamur, fru-
ctuoſi vt ſimus,at interim piam quãdam oſtentationem operum noſtrorum vero illi agri-
colæ ſiue vinitori aſſeruemus . Atque adeò tu vide vt ſis oliuæ inſtar,non qualiſcunque ſed
fructiferæ in domo dei:nequando ſpe nudus conſpiciaris,potiùs ſalutem retineto ſpe conti- I
nenti reuireſcentẽ merito fidei.Hoc enim pacto perpetuũ plantæ iſtius imitabere virorẽ:ſed
& exuberantẽ copiã fructuũ oleæ æmulaberis, benigna ac perpeti collatiõe eleemoſynę.Sed
ad artificioſas inſtitutiones perquirẽdas redeamus.Quot genera tũc plãtarũ partim frugife-
ra,partim ad ædiũ cõtignationẽ & fabricã, partim ad extruendas naueis,partim ad ſubmini
ſtrãdũ ignẽ idonea emerſẽre ? In his etiã ipſis varia quidẽ eſt atq; diuerſa partiũ vniuſcuiuſq;
arboris diſpoſitio . Summa aũt cũ difficultate cuiuſque tã proprietatis inuẽtio,q̃ ad ſingulas
diuerſorũ generũ exploratio differẽtię,notitiáq; fieri poteſt.Quomodo pars quædã arborũ ra
dices in profundũ,pars nõ in profundũ agant.Et aliæ rectà ſupera petãt,ſitq; in eis ab radice
caudex vnus.Aliæ humirepę & humiles ſtatim ab ipſis ſuis radicibus plures in caudices exe- K
ant ac diuidantur:Quomodo quarum rami prolixiores ſunt , porrecti latè & expaſſi per aë-
rem,earum & radices profundiores ſint , & circunquaque latè etiam diffundantur : perinde
quaſi natura fundamenta quædam proportione reſpondentia ſuperorum ponderibus ſub-
ieciſſet . Quot præterea corticum diſcrimina ſint : ſtirpium enim aliis leuis , aliis ſcaber eſt
cortex & ruptilis. Et aliæ ſimplici , aliæ multiplici præditæ ſanè ſunt cortice. Et quod mi-
rum eſſe videtur, iuuentutis humanæ ac ſenectutis accidentarios affectus , perſimiles inue-
neris & in plantis.Nouellis enim atque vigentibus circum ipſe cortex intenditur:ſeneſcen-
tibus verò quaſi rugoſior aſperiórque euadit. Succiſæ præterea aliæ rurſum germinant, aliæ
non repullulant : ſed citra ſpem ſuccedaneæ ſobolis manent, quaſi præciſio illis ſit interitus L
quidam . Iam verò detruncatas nonnulli pinus, aut incenſas vſtáſque flammis, in querceta
obſeruarunt verti.Sunt & quarum ſuæ naturæ vitium agricolæ cura diligentiáque depone-
re ac extrudere nouimus,vt punicas acidas,amygdaláſque amaras . Cum enim ima in parte
radici propinqua ſtipite perforatæ,cuneum ex pino pinguem per mediam adactum medul
lam ſuſceperint,ſaporis tum faſtidio gratum in vſum mutato , dulceſcunt . Nemo igitur in
vitio conſtitutus homo de ſeipſo deſperare velit : haud neſcius agriculturam ſtirpium qua-
litates mutare:curam autem ac ſtudium in conſequendis virtutibus , animi omnes vincere
morbos ſuperaréque poſſe.Frugiferarum verò ſtirpium tanta eſt in edendis fructibus diffe- M
rentia,vt eam oratione poſſet conſequi nemo.Non ſolum enim differentia fructuum in di-
uerſis genere ſtirpibus , ſed in eadem etiam arboris ſpecie non mediocre diſcrimen eſſe
videtur:vbi forma fructus,à peritis in ſtirpium cultu diſtincta eſt etiam ſexu,vt alia marium
ſit,alia fœminarum , qui palmas etiam in marem fœminámque diffindunt: & videris eam
interdum,quæ ab ipſis fœmina dicitur,in marem pronam blandioribus ramis nutare, quaſi
geſtientem,atque amplexum maris percupientem:ſtirpium verò cultores,inter ramos tunc
quaſi ſemina quædam,maris florem ſeu fructum immittere , atque ita illam quaſi volupta-
tem inde percipere,ſeſeque demum rurſus erigere, ad formámque propriam ſuas reſtituere
comas.Hæc eadem de ficis etiam aſſerunt. Quamobrem alij iuxta ficeta caprificos ſerunt: a-
lij caprifici groſſos,inter ſeſe colligatos iniiciunt ficis.Atque hoc pacto ficorum imbecillitati
medentur,

ἀναδενδράδες.

Attende naturæ & Agricolatiõis admirabilẽ & multiuariam indolẽ.

Hæc τροπολογικῶς.

Attende naturæ miraculum in palmis..

λεγομένους ψῆνας, palmæ maſculæ fructus, vt fœmellę βάλανος dicitur.

A medentur, defluentem iam labentémque fructum ipſarum, groſſis iſtis fulciẽtes. Quid iſtud ſibi naturæ vult ænigma? Quòd ipſi quoque nos ab alienis à fide nec raro debemus deſumere intentam animi acrimoniam vimq; bonorum operum efficacem. Si quando enim tu vnum aliquem ritu Gentili viuentem, aut per erroneam hæreſim ab eccleſia præciſum & diſſectum, vitæ alioqui continentis ſtudioſum ac reliquæ moralis diſciplinæ non inſtrenuum cultorem contemplatus fueris: tantò tuum ad probitatem conſectandam ſtudium illius contemplatione intendito & connitere, aſſimilis vt fructiferæ fico euadas alacrem virium copiam colligenti ex agreſtium olynthorum præſentia, ſuorúmque fructuum inhibenti defluuium, & accuratiùs eos ipſos enutrienti. Tales igitur ſtirpium differentiæ videntur emerge-

παρὰ φύσεως αἴνιγμα.

Allegoria elegans ex collatione.

B re, circa productionis modum, vt ex plurimis pauca admodum afferamus. Ipſorum autem fructuum varietatem, quis enumerare, quis explicare poterit? figuras, colores, ſaporum proprietates, vniuſcuiuſque vtilitatem? vt partim nudi concoquuntur à ſole, partim tecti cruſtis & putaminibus ſepti ad ſuum ſtatum perueniunt. Et quarum ſtirpium molliuſculi ſunt fructus, earum folia veluti tutiora quædam opercula craſſiuſcula ſunt vt in fico: quarum duriuſculi ſunt, eæ tenuiores leuiorésque obtinent frondes: vt in nucibus intueri licet. Nam illis quidem ob imbecillitatem maiore ſubſidio opus eſſe conſtat: his autem craſſius tegmen ex vmbra ab obiectu frondium proueniente noxium fructibus fuiſſet, Vt vitis folium, pampinus, inquam, pluribus in partibus finditur, quo racemus partim incommoda cœli vitet:

C partim radios ſolis per raras illas & graciles diuiſuras vberem teporem ſuſcipiat. Nihil fit prorſus præter certam rationem. Nihil temere caſúve fortuito agitur, omnia in ſeſe ſanè latentem admirabilémque ſapientiam habent. Quænam oratio tot tantáſque res attingere poterit? Quo pacto mens humana res omneis haſce tam exactè pertractare tranſigeréque poterit: vt & proprietates perſpiciat, & ſingulorum diſcrimina clarè differentiáſque diſcernat: & deliteſcentes inſuper plenè perfectéque cauſas afferat, atque aſſignet? Vna aqua per radices attracta, alio modo radices, alio caudicis corticem, alio lignum, alio medullam alit: eadem & folium fit, & in ramos denſiores ſurculóſque diuiditur, & incrementa frugibus præſtat: lachrymæ denique ſucciq; ſtirpis eadem ex cauſa manant, quorum quãtum ſit inter ſeſe

δι' ἀραιότητος.

γνώμη.

D diſcrimen, ac differentia, quis oratione conſequi poterit? Aliud eſt enim lẽtiſci lachryma: aliud balſami ſuccus. Ferulæ inſuper quædam tam in Aegypto quàm in Africa, diuerſum ſucci genus illachrymãtur. Fertur & ſuccinũ ſuccum ſtirpium eſſe, in lapidis naturam concretũ. Atque id ita eſſe, teſtes ſunt feſtucæ, qui in ipſo viſuntur, & tenuiſſimæ minimæq; beſtiolæ: quæ cum ſuccus molliuſculus eſſet, in ipſo tanquam viſco adhæſiſſent, retentæ ſunt. Omnino qui non experimẽto ſuccorum diſcrimina didicit iuxta cuiuſque qualitatem, is illa ita vt in re ſunt aperta, nullam vnquam orationem inuenerit quæ illorum vim operatoriam explicet. Ab eodem rurſum humore vt in vite quidem vinum vt in olea oleum conflatur. Atque non ſolum id mirabile eſſe videtur, quo pacto penitus idem humor, illic quidem dulcis

νάρθηκες.

ἤλεκτρον.

E euaſit: hic autem pinguis eſt factus. Verumetiam illud in ipſis dulcibus, inquam, fructibus, qualitatis varietatem eiuſdem inenarrabilem eſſe. Aliud eſt enim dulce quod eſt in vite, aliud quod eſt in malo, fico, ac palma. Velim te, in artis huiuſce opificio exactiùs & ſolertius perquirẽdo trahere moram, atque animum huc aduertere, vt eadem aqua nunc lenis eſt ſenſui, cum in aliis plantis edulcata fuerit: nunc contrà pungit guſtũ cum per alias diducta ſtirpes exacuerit, nunc in ſummum amarorem verſa ſenſum exaſperat, cum in abſinthium aut ſcammoneam peruenerit: atque in glandibus quidem aut cornis, in adſtringentem acerbãq; vertitur qualitatem: in terebynthis autem atq; iuglandibus nucibus ad molliuſculam quandam oliuique æmulam naturam mutatur. Sed quid opus eſt remotiora adferre, cum eadem

F in ficu contrarias migret in qualitates? Eſt enim in ſucco quidem ſummè amara: in fructu autem ſumme dulcis. Et in eadem itidem vite in flagellis & ramis quidem & adſtringentiſſimæ naturæ eſt, in racemis autem ſuauiſſima. Quot præterea differentiæ ſunt colorum? Eandem in pratis aquam conſpexeris hoc in flore rubeſcentem, in alio purpuream, & in hoc cœruleam, in alio albidam. Quin & longè plures odorum tibi differentias offerentem inueneris, quàm ſint ipſæ varietates differentiæq; colorum. Sed enim orationem noſtram propter inexplebile iſta conſiderandi deſiderium vltra modum ſeſe extendere ſentio, quam niſi neceſſitate vinctam à creatione deuocauero, deficiet me profectò dies, magnam ex paruis exiguiſq; rebus dei vobis ſapientiam repræſentare geſtientem. *Germinet, inquit, terra lignum pomiferum, fructum faciens ſuper terram.*) Et montium continuò vertices, perinde atque comis, ar-

Colorum varietates. Odorum.

boribus

boribus operiebantur,orti inexplicabili artificis ſolertia adornabantur. Amnium ripæ locáve deuexa generibus ſtirpium innumeris ſine vlla mora veſtiebantur,ac decoram faciem oſtentabant,quæ partim ad exornandam hominis menſam ordinata ſunt,partim ad præſtandam pecoribus,tum ex frondibus,tum ex frugibus alimoniam: partim ad ea ſubminiſtranda quibus medica ſolertia cauſa valetudinis vteretur,ſuccos,lacrhymas,carphe,cortices,fructus locupletiſſimè tellus edebat:vtq; ſemel compendio, omnia quæ nobis experientia tandem diutina comperit,è ſingulis variis diuerſiſque caſibus,atque euentibus id eligendo ſemper,quod conducit, quódq; frugi eſt, ea prouida ſapientia,ſolérſque dei conditoris mundi facultas inde ab initio præuiſa creauit. Tu verò cum vrbanas,agreſtes,aquatiles, terreſtres, florigeras,ſiue floribus haud præditas, ſtirpes cõſpexeris, ex hiſce rebus exiguis deo maximo cognito admirationem ſemper accumulato,ac tuum erga rerum illum opificem, amorem, charitatémque augeto: perſcrutaríque velis, quomodo ſtirpium alias ſempiterna coma virenteis,alias haud ſemper virenteis fecerit,& illarum alias quæ folia amittant,alias quæ perpetuò ſeruent.Decidunt enim tam oleæ quàm pino frondes: licet ſenſim occultéque adeo folia permutent,& alternent,vt haud vnquam denudari coma propria videantur, Sed palma ſemper à prima germinatione videlicet, eiſdem ad finem vſque foliis frondet. Deinde & illud animaduerte Myricas,inquam, quaſi vitam ancipitem degere, vt & inter aquatiles enumerentur & copioſæ ſint in deſertis. Quapropter & improbiores mores & inconſtantis

Hiere.17.& 18. nec ſolidæ fidei talibus diuus ille Hieremias haud iniuria ſtirpibus ſimiles eſſe dicit. *Germinet terra.*) Hoc perbreue præceptum natura tum illico non mediocris,artificioſáq; ratio fuit, cogitatione noſtra celerius innumeras ſtirpium conficiens peragénſq; proprietates. Hoc etiam nunc inſitum telluri præceptum, ipſam quotannis ſuas quas habet vires, ad herbas, ſemina, arboréſque generandas elicere cogit, atque impellit. Nam vti turbines à primo ipſis indito ictu, ſequentes efficiunt conuerſiones vertiginéſque, cum ipſo centro fixo in ſeipſis verſantur:ſic & naturæ ſanè ſeries inde à primo illo imperio principio ſumpto,per omne tẽpus,eodem ordine progreditur: quouſque tandem ad ipſam communem vniuerſi peruenerit conſummationem. Ad quam & nos omnes referti fructibus, pleniq; bonorum operum properemus, vt plantati in domo domini in atriis dei noſtri effloreſcamus, in Chriſto Ieſu domino noſtro:quem decet gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

Argu. à ſimili.

HOMILIA SEXTA, DE CREATIONE *luminarium.*

A ſimili orditur.

D*Ixit autem deus,fiant luminaria in firmamento cœli,ut luceant, & illuminent,& diuidant diem & noctem.*) Spectatorẽ concertantium participem, & ipſum alicuius eſſe vehementiæ vigoriſq; oportet.Idq; ex panegyricis ritibus quiſpiam conſpexerit, qui confidentes in theatro, nudo ſedere capite iubent, quo non ſolum (vt mihi videtur)certantium deſideat ſpectator, ſed etiam ipſe aliqua ex parte cõcertator ſit. Eodẽ itaque modo magnorũ etiam admirabiliũmq; ſpectaculorum inquiſitorem, eorúmque auditorem, quæ à ſumma, vera ineffabilique ſapientia profluxerunt, adminicula quædam ex ſeſe nimirum habentẽ acceſſiſſe oporteret ad ea quæ proponuntur ſpectanda,participémque mecũ certaminis,quoad facultas ſuppetit,eſſe,non magis iudicem,quàm concertãtem: necubi fortaſſe nos prætereat inuentio veritatis,ac proinde error meus communis fiat auditorum iactura.Qua quæſo gratia mihi hæc dicuntur? Quia cum inquiſitio mundi conſtitutionis nobis vniuerſique contemplatio proponatur,principia cuius non ex mundi ſapientia,ſed ex iis ſumenda ſunt,quæ

Nimirum Moſen. ſeruum ſuum deus edocuit, in viſione loquutus illi, & non per ænigmata, eos omnino qui rerum non mediocriũ ſpectandarum auidi ſunt, neceſſe ſit non inexercitatam mentẽ habere ad proponendarum nobis rerum perceptionem. Si vnquam itaque ſerena nocte admirabilem ſtellarum ornatum ac ſpeciem intẽta oculorum acie ſuſpexiſti, venítque ſubinde tibi in mentem artificis vniuerſi,quiſnã is ſit qui ſideribus hiſce veluti floribus cœlũ miris modis diſtinxit ac perornauit,egitque vt neceſſitas ipſorum delectationem ex tãtæ pulchritudinis aſpectu capiendam exuperet.Rurſus, ſi quidem interdiu cogitatione mentéque ſobria mira diei ſpectacula didiciſti, atque per ea quæ cernuntur, eum qui non cernitur animaduertiſti, paratus auditor profectò, cœtúque dignus huiuſce glorioſi perbeatique theatri accedis. Age

A Agè igitur,iam & ipſe,perinde atque ij factitare ſolent,qui eos quibus nulla vnquam inter- Simile.
ceſſit vrbium conſuetudo,prehenſa circunducunt manu:itidem ego vos ad huiuſce eximia
magnitudine vrbis occulta miracula viſenda circunducam.Hac in vrbe ſanè, in qua vetus
illa eſt patria noſtra,à qua expulit nos homicida dæmon ille,ineſcationibúſque ſuis homi-
nem in ſuum abduxit mancipium,hic inquam primã hominis conſpicies creationem,mor
temq; eam quæ nos protinus occupauit,quam peccatum genuit primogenita proles dæmo-
nis principis vitiorum.Atque teipſum noſces terreum quidem natura,manuum autem diui
narum opus,& viribus quidem animantibus brutis longè inferiorem:omnium autem, tam
irrationalium quàm inanimatorum,diuina voluntate ſententiaq; principem conſtitutum:
B inferiorem quidem apparatu naturæ:rationis autem copia vel ad cœlum vſque ſeſe efferen-
di præditum facultate.Hæc edocti,noſmetipſos vtique cognoſcemus, Deus per nos cæteris
innoteſcet,creatorem adorabimus,domino ſeruiemus,patrem glorificabimus, paſtorem al
torémque noſtrum amore charitatéque proſequemur,eum qui nobis beneficia contulit ve
nerabimur:principem denique noſtræ vitæ datorémque, cùm præſentis, tum etiam futuræ
adorare non ceſſabimus:eum inquam,adorabimus,qui per eas quas prærogauit diuitias, il-
lorum quoque certò fidem facit quæ ſe daturum pollicitus eſt,bonorum: & doctrice expe-
rientia præſentium,ſpem ſancit firmát ve noſtram,de futuris.Hæc enim temporaria,talia ſi Collatio à
ſunt:qualia ſperes fore æterna?Et ſi ea quę conſpiciuntur adeò bella ſunt,adeò pulchra:qua- minori.
C lia putanda ſunt ea quæ oculis ſunt inuiſibilia?Si magnitudo cœli mentis humanæ metien-
di facultatem exuperat:quænam mens, quis intellectus, quæſo rerum inueſtigare ſempiter-
narum naturam poſſet?Si ſol iſte corruptioni ſubiectus,adeò pulcher eſt, adeò magnus, ve-
lociſſimus quidem motu,ſuas autem peragens ordine decētiſſimo periodos,moderata qui-
dem ad vniuerſum præditus magnitudine,vt haud quaquam proportionē toti reliquæ ma-
chinæ admenſuratam tranſgrediatur:pulchritudine verò naturæ quaſi quidam oculus ſplen
didus creaturam ipſam condecorans,cuius ſi aſpectus inſatiabilis eſt,qualèm nam ipſum eſ Sol mūdi ra
ſe iuſtitiæ ſolem arbitrari nos debemus? Si ſolem hunc haud conſpicere, detrimentum eſt dioſiſſimus oculus ac
homini cæco:qualis,tandem iactura,quantúm ve diſpendium,eſt peccatori veriſſima illa lu prælucidus.
D ce carere? *Et dixit deus:fiant luminaria in firmamento cœli,ut luceant ſuper terram, ut diuidant diem ac noctem.)* Cœlum ac terra præceſſerunt: lux poſt cœlum & terram creata eſt: nox & dies
diſcretæ ſunt:tum firmamentum eſt ortum,arida dein emerſit,atque aquæ confluxerunt v-
num in locum ſibi pręſtitutum ac definitum.Terra demum ſuis eſt germinibus referta,cum
innumeris herbarum generibus editis,tum formis variis fruticum arborumq; momēto ex-
ortis exuberans.Sed nondum erat ſol neque luna,ne lucis principem patrémque ſolem ap- Sol & luna
pellarent: nec eorum quæ naſcuntur è terra, creatorem cenſerent eſſe qui deum ignorant. cur quarto
Idcirco quartus iam dies acceſſit,& tunc deus dixit: *Fiant luminaria in firmamento cœli.*). Cū die conditi.
perceperis eum qui dixit,illico cogitatione cum ipſo copules eum velim, qui audiuit. Deus
E dixit:fiant luminaria,& fecit deus duo luminaria. Quis dixit?& quis fecit? nonne animad-
uertis in hiſce,duas eſſe perſonas?Vbique dogma illud theologiæ,hac in enarratione myſti Hiſtoria interſperſa eſt
cè inſperſum eſſe videtur.Et additur iis,officium vſusq; luminarium ortus:vt luceant ſuper myſteriis.
terram. Si lucis ortus ſolem anticipauit:cur nunc ſol vt luceat ſuper terram exortus dicitur γνώμη me-
eſſe? Principiò quidem, ne vulgaris illa dictio riſum tibi moueat. Siquidem non ſectamur morabilis.
verborum elegantiam,quæ apud vos ſuſpicitur, neque concinnæ verborum ſtructuræ ma-
gnopere ſtudemus.Apud nos enim non ſunt,qui verba tornando expoliant:neque curæ no
bis eſt ſonora vocum modulatio:ſed vbique præfertur clara & expreſſa vocum ſignificatio.
F Vide ergo num dilucidè ſatis quod volebat,per lucis dictionem expreſſerit.Lucem nanque
pro ſplendore & illuminatione poſuit.Non aduerſantur hæc illis ſanè quæ de luce ſunt di-
cta. Tunc enim ipſa natura lucis producta eſt:nunc autem hoc ſolis corpus eò cōditum eſt,
vt illi primogenitæ luci vehiculum eſſet.Nam vt alia diuerſaq; ſunt,& non eadem ignis at- ἥλιος ὄχη-
que lucerna:& ignis quidem illuminandi vim obtinet: lucerna autem idcirco facta eſt, vt μα πρωτογό
vel moderatam lucem ſubminiſtret egentibus, ſic & illi puriſſimæ, ſyncerae, immaterialiq; νῳ φωτί.
luci ceu vehiculum nunc ipſa luminaria ſunt extructa. Vt enim apoſtolus quoſdam aſſerit
fuiſſe luminaria in mundo:cùm interim alia ſit vera lux mundi,cuius participatione ſancti
animarum facti ſunt luminaria, quas erudiebant, eas eximentes ignorantiæ tenebris: ad
eundem quoque modum vel nunc poſt conditam lucem illam micantiſſimam,hunc ſolem
quem creauit ipſe opifex,ad illuſtrandum mundi ambitum ſua luce perfudit. Atqui incre-

dibile nemini videatur & à fide abhorrens,quod dictum mihi eſt,aliud nimirum quiddam G
eſſe à luce ſplendorem,aliud item corpus ſubſidens luci ac ſubiectum. Primùm enim res omnes compoſitæ,ſic à nobis diuidi ſolēt,in ipſam eſſentiam ſuſceptricem,& in eam quæ ipſi accidit qualitatem.Vt igitur diuerſa ſunt hæc natura,albedo,inquam,& corpus dealbatum: ſic & ea quæ modò diximus,differunt quidem,vnita tamen ſunt potentia creatoris . Itaque ne mihi dixeris,fieri hæc non poſſe,vt lux à corpore ſolis ſeparetur.Neque enim ego lucis à ſolis corpore ſeparationem mihi ac tibi poſſibilem eſſe dico:ſed aſſerendum eſſe cenſeo,quę mentis ſola agitatione,cogitationeq; diſparari à ſe poſſunt,ea re ipſa ſeiungi facultate creatoris vtriuſque naturæ poſſe. Nam & ignis vim vſtiuam ab eius ſplendore tu quidem ipſe ſeparare minimè vales:deus autem volens famulum ſuum reddere ſibi attentiorem illo ad- H
mirabili ſpectaculo,in rubum ignem ſplendore ſolùm agentem , otioſam autem flagrandi vrendiq; facultatem habentem immiſit,vt & Pſaltes teſtatur: Vox domini,dicendo, intercidentis flammam ignis.Vnde arcana quædam doctrina nos docet,cum pro iis,quæ in vita geſſimus,mercedes nobis retribuentur, naturam ignis in hæc diſtributum iri:Lux ſanè iuſtis in perennem & peramœnam fruitionem cedet : è diuerſo ſupplicio addicendis ſeorſim attribuetur vis vſtiua.Ad hæc,tamen ex lunæ affectibus , eorum quæ in quæſtionem poſuimus,inuenire poſſumus fidem.Deficiens enim deliquio luna,decrementáque ſuſcipiens,nō corpore toto abſumitur,ſed lumen quod acceſſerat,ipſa deponens,iterumq; aſſumens , ſpe- I
ciem nobis incrementi decrementíque exhibet . Enimuero lunæ corpus haud abſumi cum in deliquio eſt , argumento dilucido ſunt ea quæ cernimus . Licet enim tibi liquido in aëre atque omni nebula liberato,cùm potiſſimum in cornua luna curuatur,partem ipſius obſcuram,lumineque carentem,tanta orbis ſui curuatura circunſcribi conſpicere , quanta totum ſplendorem cum ſinuatur in orbem,obit:vt aſpectu ſinum obſcurum aëris æmulum ad eam referente partem quæ lucet,integer totúſque orbis perſpicuè videatur.Et noli mihi proferre lucem aduentitiam eſſe lunæ:propterea quòd imminuitur quidem cum ſolem verſus motu cietur:accreſcit autem cum ab eodem diſcedit.Non enim hoc in præſenti nobis inueſtigandum proponitur:ſed illud,aliud eſſe lunæ corpus,aliud lucem ipſius qua lucet . Tale aliquid mihi cogita & de ſole , præterquàm quòd is ſemel acceptam , ſibique attemperatam lucem K
nunquam deponit:luna vero continuè quaſi ſeipſam expolians atque veſtiēs luce,& ea quæ de ſole ſunt dicta,viciſſitudinibus ſuis hiſce per ſe confirmat.At vero hiſce luminaribus diuidi diem & noctem ſtatutum eſt . Etenim ſuperiùs quidem à tenebris lucem diuiſit deus, ipſorúmque naturam tum ad contrarium ſtatum dimouit, adeóque ſeiunxit, vt inter ipſa nulla ſit prorſus immixtio , luciq; cum tenebris nihil ſit omnino commercij . Quod enim vmbram diurno tempore nouimus eſſe,id noctu tenebrarum naturam eſſe putare oportet. Nam ſi omnis vmbra ſplendore aliquo lucente,aduerſa luci ſemper ab obiectis corporibus excidit,& mane quidem ad occaſum protenditur,veſpere autem orientem verſus declinat, & in meridie rurſum ad ſeptentrionis iacitur plagas:nox quoque pari modo contrarias ad L
partes radiis ſanè cedit:nec aliud quicquam eſſe ſecundum naturam,quàm vmbra terræ videtur.Vt enim interdiu à corpore luce ſeſe opponente decidit ipſa vmbra:ſic & in aëre ſanè terræ circumfuſo nox ipſa cum vmbris obiectu telluris efficitur.Hoc ipſum ſanè inſinuat, quod dictum eſt:Et diuiſit deus à tenebris lucem.Quippe cum tenebræ lucis incurſiones minimè patiantur , ſed fugiant:hoc primo iam in ortu naturali, hac inter ſe diſcordia conſtituta nunc autem metiendo quidem diei ſolem præfecit,lunam autem quoties luminis plenum,totum ſuum obtinet orbem,principem noctis conſtituit.Tunc enim hæc lumina è regione diſpoſita ſunt , ſibiq; ferè per diametrum opponuntur . In pleniluniis enim exoriente ſole,luna deſcendit,ac deliteſcit facta obſcurior : contrà verò ſole occidente , oritur eadem M
ſæpenumero ex aduerſoq; exurgit nimirum ab oriente.Quod ſi cæteris in formis, atque figuris lunare lumen non vnà cum nocte ex æquo perficitur,nihil ad inſtitutum ſermonem refert.Cæterum vbi tota lumine perfunditur vſquequaque perfecta, tum noctis quidem obtinet principatum,ſuo lumine ſtellas illuminans,& vniuerſam colluſtrans tellurem,æquè vero atque ſol ſpatia temporis ſecat . Et ſint in ſigna , & tempora & dies & annos . Neceſſariæ profectò ſunt luminarium in hominum vita ſignificationes . Nanque ſi non vltra modum ſigna quiſpiam,quæ ab ipſis proficiſcuntur exploret,vtiles ipſorum obſeruationes eas inuenerit,quas experientia longa probauit.Complura cuique ſanè de imbrium alluuione,cōplura de ſiccitatibus,cōplura de flatuum agitationib⁹,aut in parte,aut in vniuerſo,vehemētioribus

Rei omnis compoſitæ ſubſtantia eſt & accidētaria ei⁹ qualitas.

Confirmat τῷ παραδείγματι. habes Exod. cap. 3. a.

Collatio phyſica.

Influxuum cœleſtiū cognitio vtilis.

A ribus ac leuioribus diſcere licet. Nam & vnum quid eorum, quæ à ſole oſtenduntur, dominus nobis tradidit hiſce verbis: Quia tempeſtas erit: rutilat enim triſte cœlum. Cùm enim per caliginem nebulàm ve aſcenſus fuerit ſolis, radij tum obfuſcantur: ipſe rutilus veluti pruna, coloréque propè ſanguinis æmulus cernitur, aëris craſſitudine viſionem hanc in aſpectibus noſtris efficiente. Quod ſi non diffuſus à radiis tum aër ille addenſatus & in ſeſe coaleſcens, apertum eſt ob vaporum illorum effluentiam è terra tunc aſcendentium, ſuperari non potuiſſe: ſed ob humoris copiam tandem eas in regiones in quibus ſe colligit, tempeſtatem eſſe allaturum. Similiter & luna cum caliginoſo humore circundatur, idem portendit. Et cum orbes ij ſolem cingunt, quos areas appellare ſolent, aut cœleſtis aquæ copiam ſignificant,

Prognoſticon euangelicum.

B aut flatuum vehementium concitationem. Quinetiam ij quos aduerſos ſoles appellãt, cum ſolis conſequuntur curſum: accidentium quorundam aëris præſagia fiunt. Quemadmodum & virgulæ, colore iridis præditæ, rectæ in nubibus apparentes, imbres ſæuos, aut tẽpeſtates atrociſſimas, aut aëris omnino non mediocrem mutationem portendunt. Complures quoque ſignificationes & circa lunam obſeruarunt, accreſcentem decreſcentémque, qui huic ſtudio operam impenderunt: quaſi aër terræ imminens vnà cum ipſius lunæ formis neceſſariò permutetur. Tertio nanque die ſi tenuis ſit, puróque nitore fulgeat ſerenitatem conſtantem prænuntiat, ſin craſſa cornibus ſubrubicundáque cernatur, aut impetuoſam & immodicam, è nubibus aquam, aut horridam auſtri concitationem minatur.

Prognoſticon ex luna *ἀνθηλίους.*

C Quanto autem emolumento ſint vitæ humanæ, quantámque vtilitatem eidem præſtent tales ex hiſce luminaribus obſeruationes, quis ignorat? Licet nautæ ſuam intus in portu continere nauem ex vẽtorum agitatione ventura pericula præuidenti: licet viatori incommoda cœli vitare, ex ipſa cœli triſtitia, mutationem aëris expectanti: licet & agricolis qui in ſerendis ſeminibus, cultúque ſtirpium elaborant, omnium hinc officiorum, operúmque ſuorum exercendorum opportunitatem tempúſque ſemper idoneum inuenire. Iam verò diſſolutionis etiam vniuerſi ſigna, dominus ſolem daturum, & lunam, & ſtellas prædixit: Sol vertetur in ſanguinem: & luna non dabit lumen ſuum. Hæc vniuerſæ conſummationis ſunt ſigna. Sed homines ij, qui ſepta tranſiliunt, ad defenſionem Genethliacæ artis multò vaniſ-

D ſimæ, hanc trahere ſcripturæ ſententiam conantur. Atque aiunt vitam noſtram à cœleſtium corporum motione pendere, & hanc ob cauſam ex ſideribus à Chaldæis eorum notationes effectuum, qui nobis accidunt, fieri: ſermonémque ſimplicem hunc ſcripturæ: Sint, inquam, in ſigna, non eorum quæ accidant aëri, neque mutationis temporum, ſed ad hoc ſignificandum quod ſibi videtur, accipiunt de genere vitæ vnicuilibet hominum velut ſortitò diſtribuendæ. Quid enim aiunt? Nimirum quia coniunctio permiſtió ve aſtrorum quę mouentur ad eas ſtellas quæ in orbe ſignifero collocatæ ſunt, ſi talis fuerit inter ſe concurrentium figura, tales efficiet hominum generationes atque ortus: ſin talis fuerit habitudo, contrariam reddit vitæ ſortem. Elucidandi iſtius argumenti gratia, neutiquam fuerit inuti-

οἱ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδῶντες, Parœmia.

Comin⁹ pugnat cum aſtrologis vaniſſimis.

E le hac de re altiùs aliquantò repetita diſſerere. Dicam autem nihil ex me ipſo ſanè, ſed illorum ipſorum ad illos redarguendos ſententiis vtar. Hinc enim iam prœoccupatis hoc morbo remedium, cæteris, ne ſimiles in errores incidãt, ſecuritas tuteláque afferetur. Genethliacæ artis inuentores, cùm in temporis amplo ſpatio complures figuras ſuam ipſorum conſcientiam fugere percepiſſent, in anguſtum admodum temporis contraxere menſuras, vt minutiſſimo quoque & ſubitaneo articulo, quale eſt quod apoſtolus dicit, In momento temporis, in ictu oculi, plurimum differentiæ ſit inter natiuitatem & natiuitatem. Vt is quidem qui hoc in momento genitus eſt, tyrannus ſit, ciuitatum populorúmque princeps, locupletiſſimus, præpotens. Is autem qui natus eſt temporis ſequenti momento, pauper quidam ſit

Aggreſſio.

ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ alias ἐν ῥοπῇ.

F futurus aut mendicus, circulator vel præſtigiator, ex oſtiis oſtia permutãs quotidiani conſequendi cauſa victus. Quamobrem eo orbe, qui ſignifer appellatur, duodecim in parteis diuiſo, cùm in triginta dierum ſpatio partem ſol eius globi tranſeat duodecimam, quem inerrantem appellant, triginta in portiones ſingulas illas duodecim parteis ſecuerunt. Tum ſingulis portionibus illis in ſexaginta minuta diuiſis, minuta hæc ſingula horum ſexaginta rurſum in alia ſexaginta modo ſimili diuiſere. Poſito igitur enixu eorum qui in lucem eduntur, videamus, obſecro, ſi hanc exactiſſimam temporis diuiſionem autores hi ſibi valeant conſeruare. Nam ſimul atque æditus puſio eſt, mas an fœmella ſit, obſtetrix explorat: tum vagitum expectat infantis, nimirum indicium vitæ eius, qui natus recens eſt. Quot hoc tempore vis ſexageſima præteriiſſe minuta? Dicit obſtetrix deinde Chaldæo partum qui editus eſt:

ἀπλανοῦς σφαίρας.

tus eſt: quot minutiſſima momenta vis intereà dum obſtetrix loquitur, prætercurriſſe? præ- G
ſertim ſi fortè fortuna fuerit non in conclaui mulierum Chaldæus ille præſens, ſed in ædi-
um atrio aut veſtibulo, tempus horámque reponens. Et cum eum qui definiturus eſt dili-
genter tempus ac horam, exploratoria nimirum horarum percipere oporteat, ſiue diurna
ſint, ſiue nocturna: quot minutorum hoc quoque tempore, quæſo, præteruolat præteritque
examen? Compertam enim eam eſſe ſtellam, qua tempus horáque ſit exploranda, non ſo-
lum quanta in parte ſit duodecima, ſed etiam quàm iuxta duodecimæ portionem partis, in
quotóque minuto ſexageſimæ eorum, inquam, in quæ diuidi diximus portionem: aut vt
exactiſſimè comperiatur, quoto in ſexageſimo eorum in quæ ſubdiuiſa ſunt ſingula ſexage- H
ſima illa prima, neceſſe eſt. Atque hanc tamen adeò tenuem ſubtilémque temporis inuen-
tionem, quanquam attingere nequeunt, ſingulis in ſtellis errantibus faciendam eſſe neceſ-
ſariò dicunt, vt qualem ad adhærentes cœlo fixáſque ſtellas ipſæ diſpoſitionem habitudi-
némve haberent, qualiſque ipſarum eſſet inter ſeſe figura, cum in lucem ederetur fœtus,
compertum ſit tandem ac exploratum. Quæ cum ita ſint, ſi fieri non poteſt, vt tempus illud
exactiſſimè quiſquam attingat, variationeque, vel breuiſſimi temporis fit, vt tota via peni-
tus aberretur, deridendi profectò non mediocriter eſſe videntur, tam ij qui ſtudio huius
indulſerunt artis, quam in ratione rerum nuſquàm eſſe conſtat, quàm ij qui hiantes ab illo-
rum ore pendent intenti: perinde quaſi omnia illi ſcire poſſint, quæ ipſis ſunt euentura. At
qui tandem illi effectus ſunt, quales ve genitalis iſtius prædictionis? Ille talis, inquiunt, criſ I
panti decorabitur capillitio, eritque aſpectu mirè gratioſus. Eſt enim editus in lucem arie-
tis tempore. Tale autem ipſum animal aſpectu quodammodo eſſe videtur. At erit & ani-
mo grandi, atque elato: quippe cum & aries dux ſit gregis: faciet etiam omnia animo
prompto: denique ad quæſtum ingenio erit ſolerti ac prouido. Nam hoc animal & citra
moleſtiam vellus laneum deponit, & à natura facilè rurſum eodem ſanè veſtitur. Sed in
tauro natum tolerantem eſſe laborum dicunt, atque ſeruilem: quoniam & taurus iugo ſub-
iicitur. Eſt & qui ortus eſt in ſcorpio, propenſus ad ferendum atque ad inferendos ictus pa-
ratus, ob ſimilitudinem eius beſtiæ. Et iuſtitia præditus itidem is, quem enixa eſt ſua pa-
rens tempore libræ, non niſi ob trutinæ, lanciúmque, noſtri, inquam, inſtrumenti, quo pon- K
dera libramus, æqualitatem. Iſtis quid ineptius aut deridiculum magis? Aries is, à quo na-
tiuitatem hominis ipſe ſumis, cœli pars eſt duodecima: in qua cum fuerit ſol, puncta ver-
na ſignáque tangit: & libra ſimiliter, atque taurus partem orbis ſigniferi duodecimam oc-
cupant. Cur igitur illinc vniuſcuiuſque vitæ hominis præcipuas proficiſci cauſas aſſerens,
ex iſtis pecudibus natorum hominum mores exprimis atque effingis? Eſt autem is ad ero-
gandum procliuis, qui natus eſt in ariete, non quia pars illa cœli tales efficit mores, ſed
quòd hoc pecus naturam talem ſortitur. Quid igitur nos exterres, & huiuſce imples reli-
gionis, vindicans tibi autoritatem ac fidem ab aſtrorum aſpectu: & interim hæc ipſa eni-
teris nobis perſuadere per pecudum balatus? Nam ſi cœlum tales morum habeat proprie-
tates, ab animalibus iſtis ſumptas, ipſum etiam cœlum alienis principiis eſt ſubiectum: L
quippe cum à pecoribus cauſas pendentes habeat tales. Id aſſerere ſi ridiculum ſit: longè
magis ridiculum eſſe conſtat, ex iis, quorum nulla prorſus affinitas eſſe videtur, ſenten-
tiam illam eniti veriſimilem eſſe, atque probabilem demonſtrare. Sed hominum iſtorum
elegantes iſtæ ſententiæ ſapientéſque rationes, perſimiles ſunt aranearum telis, in quas ſi
culex, ſi muſca, ſi quippiam aliud inciderit inualidis hiſce beſtiolis ſimile, irretitum retine-
tur. Sin validiuſculum irruperit animal, ipſum facilè admodum elabitur, penetrat, & iſtiuſ
modi imbelles illas perrumpit telas, ac demolitur. Atqui non in his ſolum conſiſtunt, ſed
etiam eorum cauſas corporibus cœleſtibus tribuere pergunt, quorum electionem cuique no
ſtrum propriam eſſe conſtat, morum inquam ac ſtudiorum, probitatis atque improbitatis. M
Hiſce nugis controuertere, alioqui ridiculum videtur. Sed quia pleroſque homines hoc
errore præoccupatos eſſe non ignoramus, eiuſmodi nænias haud ſilentio præterire neceſ-
ſe eſt, Primum igitur illud ipſos interrogabimus, ſit ne vt ſingulis diebus ſiderum figu-
ræ mille modis mutentur, ac varientur? Nam cum vagæ ſtellæ perpetuò continuóque
moueantur, citiùs planetæ alij in alios incurrant & apprehendant, & partim tardiore
motu ſuos efficiant orbes: fit vt eadem in hora ſæpenumero tum mutuò ſeſe conſpici-
ant, tum occultentur. Et cum maximam vim habeat in hora geneſeos ſiue natiuitatis, ab
effectrice bonorum, an malorum conſpici, ſtella, vt ipſi cenſent, ſitne vt ſæpe cum haud
id attige-

[Margin notes:]
συμπέρασμα vanitatis aſtrologicæ.

εἰρωνεία & δῆγμα. Collationē hanc tribuunt Zaleuco Locrenſium legiſlatori.

In Genethliacos & Aſtrologos ſtilum rurſus diſtringit.

A id attigerint ipſi tempus,quo bonorum effectrix ſtella dominabatur, ob vnius ignorantiam
minuti,eam tum vt in mala ſitam fortuna deſignent? Cogor enim eiſdem nunc vti verbis,
quibus & illi ipſi vti conſueuere. In verbis igitur huiuſmodi magna quidem amentia, mul-
tò verò maior impietas continetur. Maleficæ enim ſtellæ, ſuæ ipſarum malignitatis cauſas
in ſuum tranſſcribunt factorem. Nam ſi natura ſtellis competit maleficium, ipſe ſanè crea-
tor effector erit malignitatis:ſin improbæ voluntate ſua,malæque euadunt. Primùm quidẽ,
animantia quæque erunt boni malique electiua & ſolutis appetitionibus imperioſisq; vten-
tur:quod quidem inanimis falſò tribuere,ſummæ dementiæ conſtat eſſe. Deinde quantum
à ratione diſſonat,malum ac bonum non pro dignitate cuique diſtribuere? Sed cum hoc in
B loco fuerit,bonam:cum ab hoc conſpecta ſidere fuerit,malam eandem dicere ſtellam: cum
parumper denique declinauerit à figura,ſuæ protinus obliuiſci malignitatis? Sed hæc quidẽ
hactenus ſint dicta. Si verò ſingulis in momentis temporis atque punctis, in aliam atque a-
liam ſidera figuram permutando ſe accommodant:in innumeris autem huiuſcemodi mu-
tationibus quæ vna die tantædem contingunt, figurationes eiuſmodi regiarum natiuitatũ
perficiuntur:cur ſingulis,quæſo,diebus non reges naſcuntur? Aut cur apud ipſos reges om-
nino regna per ſucceſſiones traduntur? Non enim quemq; regem ortum filij ſui, ad regiam
ſiderum figuram obſeruantem accommodare dicere audent. Quis enim mortalium rei ta-
lis dominus eſſe poteſt? Cur ergo Ozias genuit Ioatham, Ioatham Achas, Achas Ezechiam,
& horum nulli nanciſci contigit ſeruilem natiuitatis ſuæ horam? Deinde ſi non probarum
C ac improbarum operationum principia penes nos ſita ſunt,ſed ex ortu neceſſitudines emer
gunt:fruſtra profectò legumlatores agendas res & non agendas,ſed fugiendas præſcribunt:
fruſtra ſunt iudices etiam,virtutem honore,vitium pœnis afficientes. Non enim hoc pacto
iniuria commiſſa,furis eſt aut homicidæ:quippe cui neque volenti quidem,ob ineuitabilem
ipſum impellentem ad agendum neceſſitudinem,manum continere licuerit. Vaniſſimi de-
nique homines ſunt,& qui dant artibus operam, in ipſisq; elaborant, quando rectè quidem
facturus videtur agricola,ſi neque ſemen vllum in terram deiecerit, neque ad meſſem falcẽ
exacuerit ſuam,quin & mercator,velit,nolit,ſupramodum diteſcet,quando ipſi fatum affa-
tim accumulat luculentas & vberes diuitias. Spes porro magnæ illæ chriſtianorum euane-
D ſcent omnino nobis, atque peribunt: quippe cum neque iuſtitia honoribus vllis afficiatur,
neque peccata puniantur:propterea quòd nihil prorſus ab hominibus libero animi propoſi-
to agatur. Nam vbi neceſſitas vrget fatũmque dominatur, nullum id ibi locum obtinet,
quod pro dignitate penditur:id, inquam, quod iuſti iudicij munus præcipuum eſſe conſtat.
Sed contra illos eoúſque ſit diſputatum:neque enim vos pluribus verbis egetis:quippe à vo
bíſmetipſis eſtis præditi fidei ſanitate,& tempus non patiatur vltra modum cõtra illos pro-
lixiorem prorogare ſermonem. Ad ea nos quæ conſequuntur ordine verba,redeamus opor-
tet. *Sint in ſigna,inquit,& tempora,& dies,& annos.* Dictũ iam eſt à nobis de ſignis. Tẽpora autẽ
exiſtimamus ſcripturam dicere quatuor viciſſitudines temporum, hyemis, inquam, veris,
E æſtatis,ac autumni:quorum periodus ordine miro ab ordinatiſſima proficiſcitur luminariũ
motione. Tunc enim fit hyems,cum ſol in auſtrinis regionibus moram trahit:vmbrámque
eam in qua nox ipſa conſiſtit, circa hanc noſtram plagam, copioſam adeò facit,vt refrige-
ſcat aër inde telluri propinquus:& omnes exhalationes humidæ circa nos coactæ concretęq;
imbrium,glaciei, niuiſque copioſiſſimæ cauſam atque materiam præſtent. At cum contrà
remeans ſol auſtrinis à finibus ad ipſum medium tendit, vt ex æquo partiatur diei noctiſq;
tempus:quantò ſuper terram plus moræ trahit,tanto temperiem aëris maiorem pro portio-
ne reducit, atque ver oritur:cunctis quidem ſtirpibus, germinandi princeps & autor:quàm
plurimis vero arboribus reuiuiſcendi cauſam exhibens,animalibus autem tam terreſtribus,
F quàm aquatilibus omnibus ſucceſſione prolis generis adminiſtrans conſeruationem. Iam
vero ſol illinc vrſam verſus aquilonarem ad ſolſtitia pergens æſtiua, dies nobis maxi-
mos præbet. Et quia plurimo tempore tum hoc in aëre moratur, ideo tum & aërem no-
ſtro capiti imminentem perurit, & vniuerſam tellurem exiccat: ſeminibus inde matura-
tionem ſubminiſtrando, & ad concoctionem fructus arborum compellendo, cum &
flagrantior ſeipſo exiſtit,& breuiores vmbras meridie facit: propterea quòd ab excelſo no-
ſtras has illuminat regiones. Maximi nanque dies ij ſunt, in quibus vmbræ breuiſſimæ
fiunt. Breuiſſimi contrà dies ij ſunt qui longiſſimas vmbras habent: Idque apud nos ac-
cidit, qui Heteroſcij vocamur, nimirum ab alterius partis vmbra, quíque tractus aqui-

Et hæc ratio,aſtrologorum vanitatem vrget vehementer.

Ironiſmi ſũt in aſtrologos.

γνώμη.

Tempora hic quatuor anni viciſſitudines.

Hyemis auſpicium qñ.

νιφάδος ἀμυθήτου.

lonios habitamus. Iam enim quidam ſunt, qui duobus diebus in toto anno penitus vmbra carent in meridie conſtituti: quos à vertice ipſe ſol illuſtrans, ex æquo vndiquaque ſuo lumine circunfundit, adeò vt per ora anguſta profundorum aquas puteorum, etiam ſua luce illuminet. Hos ea de cauſa, ſunt, qui ἀσκίους (id eſt, ſine vmbra exiſtentes) vocant. Eorum prætereà qui vltra Arabiam odoriferam illam, incolunt: vtranque verſus partem vmbræ viciſſim & alternis excidere ſolent. His enim ſolis mortalium orbem hunc habitabilem noſtrum, id vt peculiare quid contingit, vt & auſtrales verſus regiones eorum vmbræ meridie caderent. Vnde & à quibuſdam Amphiſcij, id eſt, vtrinque vmbriferi nuncupantur. Hæc autem omnia porro tum euenire videntur, cum ad aquilonias ſol iam permeauerit plagas. Ex his coniecturam ſumere licet, quantus is æſtus ſit, quem ſol in aëre ſuis radiis imprimit, quales quantóſque accidentarios effectus agere poſſit. Hinc autumni tempus deinceps vbi ſucceſſit, exuperantem quidem vim æſtus infringit: calorem autem paulatim cum temperamenti mediocritate remittens, innocuè nos per eam temperiem ad hyemis tempus frigoráque perducit: ad auſtrinas ſole videlicet regiones tum ab aquiloniis remeante. Hæ temporum viciſſitudines, hæ varietates ſolis motiones conſectantes, vitam nobis & quæ ad vitam ſunt neceſſaria diſponunt, ac adminiſtrant. *Sint, inquit, & in dies.*) Non vt dies creënt aut faciant: ſed vt ipſis diebus præſint. Dies enim & nox luminarium ortum anteceſſerunt. Id ita eſſe declarat & ipſe pſalmorum autor. Poſuit, inquiens, in poteſtatem diei ſolem: lunam & ſtellas in poteſtatem noctis. Quonam igitur modo poteſtatem diei ſol obtinet? Quia lucem in ſeſe circunferens, vbi tandem horizonta noſtrum, hoc eſt, finitorem noſtri hemiſphærij fuerit prętergreſſus, diſſolutis fugatíſque tenebris, diem pręſtat. Itaque non aberrauerit quiſquam, ſi diem definiens, aërem eſſe dixerit illuminatum à ſole: aut quantitatem temporis tãtam quo ſol in globo noſtro dimidio ſupra terram moram trahit. Sed & ad annos agendos ſol atque luna principes ſunt conſtituti. Nam luna cum duodecies ſuum peregit curſum, effectrix eſt anni, excepto menſe intercalari, cuius egere perſæpe videtur ad exactiſſimum temporum agendum concurſum, quemadmodum Hebræi vetuſtiſſimo tempore antiquiſſimiq; Græcorum olim annum metiebantur. Solaris autem annus eſt, cum ad idem ſol punctum ſiue ſignum vnde profectus eſt, ſuapte motione redierit. *Et fecit deus duo luminaria magna.*) Cum magnum aliud ſignificationem habeat abſolutam, vt magnum eſt cœlum, & terra magna mareque: aliud magna ex parte referri ad aliud ſuapte natura ſoleat, vt magnus equus, magnus bos. Neque enim hæc teſtificationem ſiue commendationem accipiunt ſuæ magnitudinis ab exuperanti mole corporis, ſed ex collatione ad ſimilia. Vtro igitur modo magni ſignificationem nunc capiemus? Vtrum vti formicam aut aliud quiduis eorum quæ natura ſunt parua, magnum pronuntiamus, propter comparationem ad alia eiuſdem generis, ipſius exceſſum referentes? an eo modo quo luminarium magnitudo in ſua propria conſtitutione naturáque monſtratur? Equidem hoc modo magnum nunc eſſe cenſeo capiendum. Non enim ſol atque luna, quia maiorem quàm ſtellæ minores, obtinent molem, ideo luminaria magna dicuntur: ſed quia tanti ſunt ambitus, vt is qui ab ipſis diffunditur ſplendor, cœlum colluſtret ac aërem, atque ad vniuerſam terram ſimul maréque ſeſe extendat, cunctaq; compleat. Enimuero quacunque in parte cœli fuerint hæ magnæ ſtellæ, & exorientes, & occidentes, & medium occupantes, à quocunque loco ſemper ab vniuerſis hominibus æqualis magnitudinis conſpiciuntur. Quòd ſanè magnitudinis excellentis, immenſæq; molis argumentum dilucidum eſſe conſtat: propterea quòd amplitudo latitudoq; telluris momenti nihil prorſus afferre videtur ad ipſarum moles, aut maiores, aut minores conſpiciendas. Nam ea quæ longè diſtant, minora quàm ſint quodammodo cernimus: ad quæ vero propius accedimus, eorum magnitudinem exactius comperimus. At ſoli propinquior eſt nemo, remotior nemo, ſed æquali ſemper interuallo cunctis hominibus ipſe quocunque tractus telluris habitent, obuium ſe offert. Argumento id fuerit, quòd Indi iuxta ac Britanni ipſum ſolem peræquè contuentur. Neque enim iis qui orientis habitant regiones, ſol occidens magnitudinem ſuam imminuit: neque ab iis qui regiones occiduas incolunt, minor exoriens vnquam conſpicitur. At neque cum cœlum medium occupat in alterutram euariat partem, vt maior minórve alterutri appareat. Ne tibi aſpectus iſte ſolis imponat. Neque quia cubitalis magnitudinis cernentibus eſſe videtur, ob id eius eſſe magnitudinis putes. Contrahi nanque maximis in interuallis eorum quæ cernuntur magnitudines, ſolent: quippe cum ipſa vis perſpectiua non queat intermedium penetrare ſpatium: ſed quaſi

Margin notes: G — Dies & ãni. — H — Dies. — I — Diei duplex finitio. — Annos. — Lunaris annus. — Solaris annus. — K — L — ἐγγυτέρω καὶ πορρωτέρω. — M

A quaſi in illo medio abſumatur,paruáque ſui parte res eas quæ conſpiciuntur,attingat.Factus
igitur aſpectus noſter exiguus,exiguas eſſe res eas quæ cernuntur, fecit exiſtimari: ſuámque
ipſius affectionem rebus quas contueri datur,adſcribit.Quum itaque fallatur viſus, nulla il
lius iudicio tribuenda fides eſt. Recordare earum quæ tibi interim contingũt, affectionum,
atque abs te ipſo fidem eorum quæ nunc dicuntur,habebis. Si vnquam ab excelſi montis ca
cumine immenſum ſupinúmque campum,conſpexiſti, quanta ipſa iuga tibi boum , quanti
arantes ipſi ſunt viſi?Formicarúmne tibi veluti imaginem quandam repræſentarunt?Si vn-
quam etiam à ſpecula è regione vaſti pelagi poſita tuos aſpectus iniecisti æquori, quantæ ti-
bi maximæ inſulæ viſæ ſunt, quantáque tibi conſpecta eſt oneraria nauis, candidis expaſſis
B velis ſuper cœruleum mare diſcurrens?Nonne quauis columba minorem tibi præſtitit viſio-
nem?propterea quod in aëre medio conſumptus viſus,vt diximus, inualidúſque factus, res
quæ ſe offerunt conſpiciendas, apprehendere vt ſunt, nequit. Iam vero montes immenſæ
magnitudinis abruptos ac velut eliquatos in imas valles, rotũdos & in planiciem leuigatos
eſſe ipſe aſpectus indicat,in eminentiorem ſolùm infixus verticem: interiectas vero conca-
uitates ob imbecillitatem ingredi minimè valens. Itidem neque formas figuráſque corpo-
rum,quales nam ſint,percipere poteſt: ſed quadras anguloſáſque omnino turres, teretes pu
tat.Quare omni ex parte conſtat in maximis interuallis aſpectum,non articulis diſtinctam
& abſolutam,ſed cõfuſaneam corporum accipere coniecturalem imaginem. Eſt igitur Sol,
C luminare magnum, vti ſcriptura teſtatur, in infinitúmque grandior eo qui nobis videtur:
Adde etiam illud magnitudinis eius apertiſſimum argumentum. Nam cum ſtellæ multi-
tudine ſint infinitæ: lumen quod ab vniuerſis ipſis congeritur, ad diſcutiendum diſſoluen-
dúmve nocturnæ caliginis mœrorem minime ſatisfacit.Hic autem ſolus vel ſuper horizon
tem apparens,immò verò cum adhuc expectatur antequàm & totum à tellure ſe attollat,te-
nebras compendio diſſoluit, ſiderum lumina ſuperat, concretum eatenus & frigore adſtri-
ctum circa terram aëra liquefacit,atque diffundit:vnde & flatus in aurora ſpirare, roréſque
ſereno cœlo terram circumfluere ſolent.Tellurem etiam,quę tantę eſt molis quo pacto vni-
uerſam temporis vno momẽto punctóue luce Sol ſua illuſtrare poſſet, ſi non ab ampliſſimo
D quo ambitur,circulo lumen ſuum emitteret? Hoc loco ſapientiam opificis animaduertas ip
ſe percipiaſq; velim: quomodo moderatiſſimum ad hoc interuallum accommodatiſſimũq;
præſtiterit ſoli calorem.Eſt enim in eo tanta caloris imprimendi facultas,moderata alioqui
adeo,vt neque ob exuperantiam vrat inflammẽtque tellurem:neque defectionis ratione re-
frigeratam eam gelidam infœcũdámque relinquat. Iam dictis germana conſimiliáve & de
Luna velim intelligas.Eſt enim & corpus ipſius magnum,& ſplendidiſſimum ſane poſt ſo-
lem.Non tamen ſemper eius conſpicitur magnitudo,ſed nunc quidem tota ſinuata in orbẽ,
& perfecta, nunc vero in deliquio luminis & imminuta conſpicitur, altera ſui parte, quid
deſit,indicans.Nam alia nimirum obumbratur parte cum incrementa ſuſcipit:alia pars eius Accedit πρὸς τὴν ἀλληγορίαν.
E occultatur,cum imminuitur.Eſt quædam figurarum mutationis huiuſce variæ ſapientis ra-
tio creatoris:aut enim hoc vult,vt exemplum nobis illinc euidens noſtræ naturæ præſtetur,
Nullam rem,inquam,humanam fixam,& ſtabilem eſſe:ſed alias cum antea non eſſent, ex-
ortas,ad ſuum ſtatum pergere capeſſendum: alias item cùm proprium attigerint vigorem,
& ad ſummam adoleuerint incrementi menſuram,ruſum quotidianis decrementis ſenſim
corrumpi ac perire & imminutas aboleri atque intercipi. Nos igitur ex lunæ contempla-
tione,quàm fluxa ſint noſtra perdiſcamus atque erudiamur: in mẽtémque celerrima rerum
humanarum nobis mutatio veniat, ac non magnificè nobiſipſis ob vitæ proſperitatem pla-
ceamus,non potentatibus gloriemur,non ob incertas & inſtabiles diuitias efferamur:deſpi-
F ciamus carnem in qua potiſſimum verſatur mutatio,curam animo diligentiamq; adhibea-
mus, bona cuius duntaxat immobilia eſſe conſtat. Quod ſi dolore te luna paulatim ſubla-
tionibus lucem abſumens afficiat:dolore te maiore afficiat anima, ſi probitatem aſſequuta,
deinde bonum virtutis ob negligentiam & incogitantiam perdiderit, & nunquam in eadẽ
perſiſtat affectione,ſed frequenter ob mentis infirmitatem vertatur ac mutetur. Verè enim
(vt dicitur)Stultus perinde vt luna mutatur. Atqui corporibus animalium cõſtituendis,cę-
terarúmque rerum,quæ à terra naſcuntur,non mediocriter lunæ mutationes conducere re-
or.Nam alio modo corpora cum ipſa decreſcit,alio,cum accreſcit,afficiuntur:etenim nunc
rara fiunt inaniaq; cum imminuitur.Nunc contrà luna accreſcente & ad luminis plenũ pro-
perante orbem,corpora ruſus diffarciuntur & implentur: proptereà quod humorem quen-

dam,calori immixtum,in profundum vſque tum imprimit occultè,atque immittit. Decla- G
rant id ita eſſe tū ij, qui ſub dio lunaq; dormiunt,capita quorum vltra modū humore replē-
tur: tum animantia nuperrimè iugulata: quæ mox incurſu impreſſionéve lunæ permutātur:
tum etiam animalium cerebra, & animantium in mari degentium ea quæ humore copioſo
prædita ſunt:arborúmque medullæ, quæ ſua ſanè mutatione conuertere luna cuncta nō poſ
ſet,niſi quid immenſum (vt ſcriptura teſtatur) exuperánsque viribus eſſet. Quin & cunctas
circa aërem accidentarias affectiones,ab hiſce lunæ mutationibus effici, luce clarius extat,
vt turbines repentini teſtantur:qui cum in noua cornua luna curuatur, è tranquillitate ſæ-
penumero, ſilentioq; ventorum repente exoriuntur, quando & nubes flatibus exagitan-
tur,ſibiq; occurſant,& æſtus etiam gurgitésve maris reciproci, partim in euripis,partim in H
oceano, quos ordinatè conſequi ad lunæ periodos ab incolis eſt compertum. Nam euri-
pi,certis quidem lunæ temporibus viciſſim ad partes vtraſque fluunt. In coitu vero, ne pun
cto quidem temporis quieſcunt,ſed in ſeſe perenni fluctuant agitatione,nutantq;,atq; libran
tur,quouſque rurſus apparens luna, reciprocæ fluxionis illis conſuetam præſtiterit diſpoſi-
tionem.Occiduum autem æquor affluxus refluxusq; ſubit reciprocos,nunc abiens, nunc re-
diens.Rurſus idem deſtagnat atque inundat, perinde quaſi lunæ reſpirationibus quidē par-
tes ad poſteras ſubtrahatur, rurſum item expirationibus ad priorem menſuram cogitur re-
dire.Hæc à nobis ſunt dicta,vt ex hiſce,luminarium immenſa tam ſolis quàm lunæ magni-
tudo demonſtretur: vtq; conſtaret in verbis ſcripturæ diuinitus inſpiratæ ne ſyllabam qui- I
dem eſſe otioſam:quãquam nihil eorum ferè quæ opportuniùs commodiúsve loco huic cō
peterent,oratio noſtra tetigiſſe videtur. Complura nanque de magnitudine, déque inter-
uallis ſolis & lunæ commentari excogitaréue ratiocinando licuerit ei,qui non perfunctoriè
aut oſcitanter vtriuſq; operationes ac vires conſiderandas ſibi proponeret. Vos igitur(ſi mo
dò grati eſſe pergitis) conuenit meam ipſius infirmitatem excuſare,non item incuſare ma-
lignius, quando noſtræ huic qualicunq; orationi admetienda neutiquam venit aut velut ad
libellam appendenda tantorum dei operū operoſiſſima moles ac magnitudo. Quin ipſi po-
tius ex iis perquam paucis quæ diſſeruimus, veſtro cum animo verſate ac recogitetis, quot-
nam ſint & quanta quæ ſermo noſter indicta tranſiliuit. Nolim itaque mihi lunam metiare K
oculo,ſed arcana tecum ratione,quæ oculis iſtis ad attingendam veritatem tanto certior eſt
& accuratior. Fabulæ porro quædam planè ridiculæ à temulentis neſcio quibus aniculis ac
proinde deliris quoquo terrarum diſſipatę & peruulgatę tradunt lunam veneficiis carmini-
búsq; propria ſtatione emotam in terrę elementum deferri. Quo,quæſo te,pacto præſtigia-
torum vis vlla incantatrix ſua eam ſede emoueat, quam ipſe fundauit altiſſimus? Quis tan
dem locus illam cœlo detractam ſuſcepit? vis ex me accipere effuſiſſimę illius magnitudinis
dilucidam demonſtrationem ab exiguis petitā indiciis? Vrbes terræ totius habitabilis quàm
longiſſimo licet,inter ſe diſſitæ interuallo, vnà cum vniuerſis quotquot recta orientem re-
ſpiciunt,vicis,lunare lumen ex æquo omnes ſuſcipiunt:id quod neutiquam fieret, ſi non ſin L
gulas quaſq; facie conuerſa reſpectaret,ſed eos quidem angiportus ſuo prorſus luna illuſtra-
ret lumine, qui ad eam rectà obuerterentur, iis autem qui latitudinem ipſius excederent,
præteruectis & tanquam ſe fugiētibus obuerteretur, nimirum reflexis in obliquam partem
radiis cuiuſmodi exemplum familiare & domeſticū in lucernis liceat videre. Pluribus enim
ad lucernæ proſpectum circunſtantibus, eius vmbra qui in directū adſtat lucernæ,rectà por
rigitur:reliquorum ad vtranque partem declinant. Quarè lunę corpus niſi immenſum eſſet
exuperantis & eximiæ magnitudinis, nequaquam ad omnes peræquè terras ſeſe expāderet.
Aequè enim ipſius cōpotes fiunt, cū ab æquidialibus ſiue æquinoctialibus exoritur locis, qui
prope gelidam rigētémque plagā habitāt, ſúbq; vrſę ſiti ſunt conuerſionibus,& qui concaua M
meridianæ accolūt plagæ, exuſtæ ſcilicet & torridæ zonæ vicini:quibus omnibus iuxta lati-
tudinis dimēſionem è regione præteruecta luna,apertiſſimum ſuæ magnitudinis præbet te-
ſtimoniū. Quis igitur inficias iā ierit,lunæ corpus ampliſſimæ eſſe magnitudinis,quod ſe tot
tātiſq; locorū interuallis ex æquo diſpertitur? Et hæc quidem de ſolis lunæque magnitudine
præcellenti hactenus dicta ſunto. Ipſe porrò deus qui mentem nobis intelligentiæ vi prædi-
tam gratuitò eſt largitus, idem id doni gratificetur, vt ex minimis creaturæ rebus exi-
miam ipſius & admirabilem ſapientiam condiſcamus: & ex iſtis ampliſſima mole ma-
gnitudinis eminentibus, auguſtiores de eorum conditore concipiamus cogitationes:
tametſi ad ſuum collati creatorem Sol Lunáque culicis ac formicæ rationem obtinent.

Neque

A Neque enim fieri poſſit, vt iſtorum quantalibet contemplatione, vllam concipias animo notionem dei auguſtiſſimæ maieſtati pro dignitate reſpondentem. At certè exiguis quibuſdam, nec admodum conſpicuis hinc emergentibus notitiis per hæc ipſa quemadmodum & per vnum quodque minutiſſimorum in genere tam animalium quàm ſtirpium contingit nos ad dei contemplationem promoueri. Dictis hactenus contenti, gratias in commune agamus, Ego quidem ei, qui exiguam hanc verbi adminiſtrationem mihi gratuitò impertiit: Vos autem eidem, qui ſpiritualibus vos aluit alimentis, quique famelicas animas meæ vocis exilitate, quaſi panis cuiuſpiam hordeacei edulio pauit: optauerim, perpetuò vos vt paſcat iuxta adæquatam fidei proportionem, nihil obſcuram cognitionem largitus ſpiritus ſan
B cti, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cui gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

HOMILIA SEPTIMA DE REptilibus.

ET *dixit deus: Producant aquæ reptilia animarum uiuentium ſecundum genus: & uolatilia uolantia iuxta firmamentum cœli ſecundum genus.)* Poſt luminarium creationem aquæ deinceps opplentur animantibus, vt hæc demum portio vniuerſi ornatu ſe decenti co-
C honeſtaretur. Suum iam ex ſe cultum terra acceperat propriis conueſtita germinibus. Acceperat & cœlum nempe ſiderum flores roſeos, quibus acceſſit quòd idem magnorum luminarium ſociali fœdere, quaſi geminorum radiantiſſima eiaculatione oculorum inſigniter conuenuſtatum eſt & ornatum. Reliquum videbatur, ſuus vt aquis conſignaretur ornatus. Venit mandatum, & ecce tibi dicto ocyus fluuij ſpecimen ſuæ ediderunt operationis, ſtagna genitali prole fœcundantur, ac ſui quæque generis moliebantur fœtus natiuæ indoli lacuſtris aquæ reſpondentes. Mare genus omne natantum parturiebat. Ne id quidem quantillum vſpiam aquarum in limoſis & paluſtribus locis reſedit, erat ingenitæ ſibi operationis vacuum, nec ab eo deſedit munere quod ab ipſa ſua mox creatione acceperat explē
D dum. Etenim ranæ, muliones, culices ipſi ex ipſo nimirum lacuſtri emergebant cœno. Quæ enim vel hodie in omnium oculis fiūt, illius tum temporis exhibitorum operum perſpicua quædam demonſtratio ſunt. Tanto tum ſtudio contendebat aqua omnis ſui conditoris imperio ſubſeruire & obſequi, vt & quorum ne genera quidem poſſit quiuis ad numerum referre, horum vitam nulla intercedente mora efficacem atque operatoriam, ſeq; motitantem declarauit magna prorſus & ineffabilis dei potentia, ſimul atque ſuo vnius præcepto aquis vim impreſſit generationi accommodam. *Producant aquæ reptilia animarum uiuentium.)* Nunc primùm animatum fit, ac ſenſile creatur animal. Nam plantæ & arbores quālibet dicantur viuere, quòd nutritiuæ facultatis auctiuæq; participio gaudeant, at non ob
E id animalia ſunt, neque anima informātur, eòque dictum eſt: *Producant aquæ reptilia.)* Natatile quodcunque tandem illud eſt, ſiue id ſummam aquæ ſuperficiem radat natando, ſiue innatans imam aquam ſecet, in reptilis naturæ cenſum tranſit, quando per aquæ corpus ſe trahit, & ſi qua aquatilium pedum fulturis nituntur & incedunt. Horum enim pleraq; ſunt amphibia maximè, ceu ſunt phocæ, crocodili, hippopotami, ranæ & cancri. In his prærogatiua nominis gaudet, quòd ſuapte natura natatile eſt, ob id dictum eſt: *Producant aquæ reptilia.)* In hiſce perbreuibus verbis, quod genus omiſſum eſt? Quid non reptilium comprehenſum eſt in creatoris præcepto? Non vtique ea quæ animal pariunt, ceu ſunt phocæ, delphines, torpedines, cæteráque id genus quæ chartilaginea. Non omiſit ouipera, quibus
F nomenclaturis omnia ferè piſcium genera continentur. Non ſquamoſa, non corticoſa, non pinnis prædita, non eiſdem carentia. Vox quidem imperij breuis admodum eſt, quin potiùs neque vox eſt: ſed momentum duntaxat, & ſubitus motus diuinæ voluntatis: Atqui voluntatis iſtius in præcepto quanlibet breui deliteſcentis tanta nimirum diffuſio eſt, quot ſunt, & quibus differunt inter ſeſe, quibúſque conueniunt animantium piſcium genera, atque naturæ: de quibus diligenter accuratéque diſſerere velle perinde eſt, atque ſi quiſpiam aut æquoreas vndas enumerare, aut metiri cotylis ſiue heminis aquas maris aggrederetur. *Producāt aquæ reptilia.)* In iiſipſis ſunt ea quæ in pelago verſantur, quæ littoribus gaudent, quę immerſa profundo viuunt, quæq; adhæreſcunt petris & allambūt. Sunt & gregalia, ſolitaria vt cete & beluæ molis immenſæ, & minutiſſimi piſces. Eadem enim vi ſanè, pariq; præcepto, tam magna,

ἀνακεφαλαίωσις prę cedentium.

ὀυδὲ ἄμοιρον τῆς κατὰ κτίσιν συντελείας.

ἐμπίδες.

ἀμφίβιος in vtroq; viuēs elemēto, vt in terra & in aqua.

φώκη vitulus marinus.

ζωοτοκοῦντα.

Σελάχη ὠοτόκα.

λεπιδωτὰ, φωλιδωτὰ, πτερύγια.

Collatio.

magna, quàm parua animantia in lucem edita ſunt. *Producant aquæ reptilia.)* Oſtendit G
tibi natatilium animalium naturalem ad aquas affinitatem. Quapropter vel parum ab humoris natura piſces ſecluſi diſpereunt. Non enim reſpirandi habent organum, quo hunc aërem attrahant: ſed quod in terreſtribus animantibus aër obtinet rationis, id eſt generi natatilium aqua. Et cauſa eſt in promptu. In nobis enim eſt pulmo, viſcus porrò rarum, meatibúſque multis patens, quod per ipſum pectus dilatatum, attractum, recipiens aërem, internum diuētilat noſtrum refrigerátque calorem. In illis autem dilatatio conſtrictióque branchiarum attrahentium humorem reddentiúmque, ſpirandi munus efficiunt. Propria piſcium eſt ſors, propria ſanè natura, ſeparata peculiariſq;, pro moribus victúque vita. Ideo neque miſcit animalium natatilium quicquam: neque ſeſe tractandum vnquam manibus vllis mul H
cendúmque præbet. *Producant aquæ reptilia uiuentium animarum, ſecundum genera ſua.)* Vniuſcuiuſque generis nunc primitias quaſi naturæ ſemina quædam oriri iubet: multitudo verò ſucceſſioni poſteà aſſeruatur, cum genera ſingula neceſſe ſit in multitudinem creſcere. Atq; aliud genus eorum eſt, quæ oſtracoderma vocantur. Qualia ſunt conchæ, pectines, limaces marini, ſtrombi, & oſtrearum diſcrimina numeroſa. Aliud eorum, quæ malacoſtraca vocantur. Vt locuſtæ, cancri, cæteráque id genus finitima. Aliud præter hæc, genus eorum eſt, quæ mollia nuncupantur, quorum caro mollis eſt, atque tenera. Vt polypi, ſepiæ, cæteraq; ſimilis generis. In quibus rurſum innumeras eſſe differentias conſtat. Prætereo dracones, murenas atque anguillas: quæ limoſis in fluminibus ſtagniſq; naſcuntur, & ve I
nenatis potius reptilibus, quàm piſcibus ſunt propinqua. Aliud item genus ſubeunt ea quæ ouum, aliud ea quæ animal pariunt. Procreant autem animal ea quæ muſtelini generis ſunt, & caniculi: & ea omnino quæ chartilaginea nūcupātur, generiſq; cetarij, plurima ſunt viuipera, vt delphini, vituli marini, quos & tenellos ſuos catulos aliqua perterritos cauſa, in vētrem rurſum ſuſcipere circumplectiq; ferunt. *Producant aquæ reptilia uiuentium animarum per genus.)* Aliud genus eſt cetarium, aliud piſcium tenuium genus. In piſcibus item innumera diſcrimina ſunt, per genera ſanè diſtincta. Quorum & nomina propria ſunt, & pabulum varium & figura, & magnitudo, & carnium qualitates haud eædem, ſed diuerſæ. Maximis ſingula differentiis inter ſeſe diſcrepant, ſub variiſq; formis, atque diuerſis ſpecie collocantur. K
Quinam, quæſo, thynnorum exploratores, generum nobis enumerare differentias poſſent? quanquam vt ferunt in magnis piſcium gregibus, numerum illorum exactè renuntiāt. Quis item eorum qui circa litora ripáſque ſiue oras ſtudio piſcandi conſenuere, nobis horum hiſtoriam omnium exactè notam efficere poſſet? Alia porrò genera piſcium cognoſcunt qui in Indico mari, alia qui in Aegyptio ſinu piſcantur, alia inſularum incolæ, alia Mauritani nouerunt: omnia tamen tam parua, quàm grandia, primum illud imperium illáque inenarrabilis potentia procreauit. Multi variiq; ſunt ipſorum modi viuendi: multæ denique in vniuſcuiuſque ſucceſſione generis differentiæ, non ouis plurimi piſcium, perinde vt aues incubant, non nidulos fixiùs agglutinant aut compingunt, non in enutriēda ſua prole laborant, ſed aqua ſuſceptum editum ouum, animal nullo prorſus exhibito negotio fecit. Eſt etiam vt L
vniuſcuiuſque ſucceſſio generis inuariabilis ſemper ſit: neque cum alia natura vlla miſcetur. Non in humore perinde atque in terra naturas eſſe promiſcuas nouimus, quales eſſe mulorum conſtat, & auium nonnullarum deprauantium generum adulterantiúmq; naturam. Nihil in piſcium genere dimidia parte dentibus eſt armatum, vt bos apud nos, vt ouis: neq; enim quiſquam piſcis ruminat, niſi ſcarus ſolus, vt quidam memoriæ prodiderunt, ſed omnes acutiſſima frequentium dentium acie communiuntur, ne ſi mora in molendo traheretur, difflueret alimentum. Etenim niſi celerrimè diſſectum ventri immitteretur, dum ſecaretur in minuta, per humorem ſanè dilaberetur. Pabulum autem aliis aliud piſcibus per genera definitum eſt. Quidam enim limo, quidam alga veſcuntur. *Alios aliæ in humore naſ M
centes herbæ delectant, maior pars piſcium liguriunt alter alterum atque deuorant: & minor apud illos eſca maioris eſt, & ſi vnquam euenerit, vt is qui minorem ſuperauerat alterius præda fiat, ambo tum ſimul deglutiuntur, & vnum vltimi piſcis immerſi ventrem ingrediuntur. Quid igitur, quæſo, nos homines aliud agimus, cum vim afferimus inferioribus? Quid intereſt inter eum ac vltimum piſcem, qui ſua improba & intemperanti cupiditate diuitias conſequendi, in inexplebiles auaritiæ ſinus imbecilles ingerit homines, atque abdit? Ille pauperis patrimonium raptum habuit: tu illum oppreſſum partem tuarum facultatum feciſti: iniuſtis iniuſtiorem profectò, atque auaris auariorem te oſtendiſti. Prouideto, ne finis idem

Piſces indomabiles.

Aquatilium genera. Piſces oſtracodermi. μαλακόστρακα quæ molli teſta ſunt tecta.

Piſces ouiperi.

Delphini.

Scarus ſolus inter piſces ruminat.

Quo victitent pabulo piſces. Ariſt. de animalibus.

ἀλληγορία.

A nis idem tibi qui piſcibus euenire crebrò ſolet, occurat, hamus forſitan, aut naſſa, aut etiam rete. Et nos enim omnino cum multa peregerimus mala atque iniqua, iudicium illud extremum, pœnam illam vltimam non euitabimus. Iam quidem & infirmi cuiuſdam animantis haud modicam aſtutiam ipſe ac doloſum ingenium inſidioſumq; cum didiceris, volo proinde, vt ipſe admonitus non imitere ſed vites maleficos. Cancer efflictim oſtrei carnes cupit, ſed perdifficilis eius eſt ipſi venatio, teſtæ ratione, qua clauditur ac munitur: perualido nanque & infracto ſepto carnis oſtrei mollitudinem natura muniuit. Quapropter & oſtracodermon id aquatile nuncupatur. Cumq; duæ concauitates exactè inter ſeſe coniunctæ oſtreum circumplicent & ambiant, nihil prorſus cancri denticulati forcipes illi poſſunt. Quid B igitur agit? quid tandem molitur? Cum viderit illud tranquillis in locis tepore ſeſe oblectare, ſuasq; illas valuulas ad ſolis radios aperuiſſe ac explicaſſe, tunc clanculum iniecto calculo concluſionem prohibet, atque quod viribus ſuis deerat, id tali aſtu ſibi ſupplet. Hæc eſt eorum malitia, quæ neque ratione neque voce prædita ſunt. Ipſe ego optauerim, vt cancrorum ſolertem induſtriam imitatus in parando viatico, à proximorum noxa incommodisq; tibi temperes. Talium eſt profectò morum, qui ſuum cum dolo fratrem adire ſolet, quique ex inſidiis proximos aggreditur alieníſque inſultat calamitatibus. Effugito deſpiciendorum hominum imitationes. Tuis propriis facultatibus eſto contentus: paupertas cum veraci ſufficientia, omni potiundæ voluptati profectò eſt compoti mentis anteponenda. Non ſilentio C præterierim polypi dolos ac furacitatem. Is cuicunque ſaxo adhæſerit colorem ſubit illius, atque adeò, vt piſcium complures ad ipſum de improuiſo nantes, tanquam ad ſaxum appellant, paratamq; ſeſe offerant illi verſuto malitioſoq; prædam. Talibus eos moribus præditos eſſe conſtat, qui perpetuos potentatus ſubeunt: & ad vſus neceſſitudinéſque ſingulas occurrentes ſeſe accommodant: nec in eadem ſemper voluntate perſiſtunt, ſed alij diuerſiq; facilè fiunt. Sobrietatem cum ſobriis laudant: intemperantes ſunt cum intemperantibus: atque ad id quod cuique placet ſuam omnino ſententiam vertunt. Quos euitare facilè nemo poteſt, nec ab ipſorum inſidiis nocumentisq; cauere: propterea quod pietatis prætextu prauitas eorum fucata & adornata profundè celatur, ac latet. Huiuſcemodi ſanè mores, rapaces lupos D appellat dominus, in indumentis ſeſe ouium palàm oſtentantes. Fugito prorſus varios hosce multiplicesq; mores: ſectare veritatem, ſynceritatem, ſimplicitatem. Anguis varios obtinet mores: eóque pœnæ huic addictus eſt, vt reptet humi. Iuſtus fictione caret, qualis & Iacob etiam fuit: quapropter ipſe dominus habitare facit vnius moris homines in domo, minimè ſcilicet fucatos, Hoc mare illud magnum & ſpatioſum eſt: illic reptilia ſunt, quorum numerus eſſe non poteſt, animalia parua cum magnis. Attamen eſt in illis quædam diſpoſitio ſapiens rectusq; modus viuendi. Non enim carpere ſolum reprehendereq; poſſumus piſces, ſed ſunt in illis, & quæ proſequēda ſunt imitatione. Vt ſingula genera piſcium accommodata ſibi loca diſtribuunt, in illisq; vitam degunt, nec aliena loca vnquam aggrediuntur: E ſed intra ſuos læta verſantur fines. Non illis geometra quiſquam diſtribuit habitationes, nō mœnibus vllis ſunt vlla genera piſcium circumſcripta, non finibus vllis diuiſa: ſed quod cuiq; prodeſt, quodq; neceſſarium eſt, id naturæ munere eſt definitum. Hic ſinus hæc piſcium genera, ille alia paſcit: & quæ hic abundant, in aliis ea deſunt. Nullus hic mons acutis porrectus verticibus ea ſeiungit. Nullus amnis tranſitionem dirimit: ſed quædam naturæ lex æquè iuſteq; pro vniuſcuiuſque nimirum commodiore vſu diætam, hoc eſt ſuum cuique viuendi limitem & canonem velut ſortitò præſcribit. Atqui neutiquam tales ſumus. Vnde? quòd ipſi terminos quos poſuerunt patres noſtri, eoq; continenter ſeruandos transferimus. Terram limitari ſectione diducimus. Domum ad domum coniūgimus & agrum agro copulamus, vt à proximo auferamus. Norunt planè cete illa grandia quam ſibi natura dictam F præſcripſerit. Id occupant mare, quod vltra plagas habitabiles collocatur, quod inſulis fermè caret: cui continēs vltra ſuccedere nulla vnquā tellus conſpicitur. Quamobrē innauigabile eſt, & nec hiſtoriæ ſiue explorādi ratio, nec vlla neceſſitudo prorſus æquor illud vnquā aggredi nauigantibus perſuadēt. Hoc mare, cetarium genus magnitudine maximis æquandum montibus, vt ferunt qui conſpexerunt, occupatum tenet in ſuis finibus manens, nec vllum prorſus detrimentum, aut inſulis, aut vrbibus maritimis afferens. Ita ſingula genera piſcium in definitis ſibi maris tractibus, perinde atque in vrbibus, aut pagis quibuſdam, aut antiquis patriis immorantur. Iam verò ſunt, & qui peregrinationem de more capeſſant, quaſi qui communi cuiuſpiam curiæ decreto, aliò ablegati & in exilium proſcripti ſub vna

militari

Cancer vt aſtutus.

Piſcium mores quos operæpretiū ſit imitari.

militari teſſera aliquò emigrent omnes.Nam cùm deſtinatus ab natura articulus temporis G
acceſſerit κινήσεως,alij ab aliis ſinibus emigrantes,communi lege concitati naturæ ad aqui-
lonium properantes mare contendunt.Quo tempore aſcenditur, videre vtique poſſis vni-
tos piſces,perinde vti flumen,& per propontidem & Euxinum pontum tranantes. Quis eſt
qui mouet ? Quod regis edictum ? Quæ tabellæ in foro poſitæ pręſtitutum decedendi tem-
pus definiunt ? Qui denique ſunt hoſpitum aduenarúmq; ductores? Cōſpicis ne diuinam
inſtitutionem ordinemq́; cuncta complentem, & vel minutiſſima quæq́; penetrantem ? Pi-
ſcis diuinæ legi non aduerſatur: & homines ſalutaria præcepta non ferimus? nō toleramus?
Noli flocci pendere piſces,quòd voce careant,quòd animalia ſint penitus expertia rationis:
ſed vereri,ſed permetuere velis,ne creatoris obſtādo præceptis,rationis illis expertior vide- H
are. Audi piſces propè vocem per ea quæ faciunt emittentes . Nos quo genus noſtrum
perſiſtat,atq; perennet,longinquam iſtam capeſſimus peregrinationem.Propria quidem ra
tione piſces haud præditi ſunt:naturæ verò ſibi legem inſitam inſculptamq́; habent, id ſem
per quod agendum eſt demonſtrantem. Eamus,inquiunt, ad aquilonium mare . Illa enim
ἀξίωμα phyſicum. cæteris æquoribus aqua dulcior eſt:propterea quòd modicam in eo moram ſol trahens, non
vniuerſum ſuis exhaurit,abſumitq́; radiis, quod potulentum eſt.Enimuero non mediocri-
ter & animātes æquoreæ dulcibus humoribus gaudēt.Vnde fit vt & ad flumina ſæpenume-
ro annatēt,longeq́; ab ipſo mari diſcedant. Hac de cauſa pontū ipſi ſinibus æquoreis cæteris
anteponunt, vt ad effundendos excludendosq́; fœtus,& enutriendam ſibi ſobolem , magis I
idoneum,magisq́; aptum.Atqui mox vt ſatis ſtudio ſuo quod geſtiebant explere , fuerit fa-
πανδημεί. ctum,rurſus ipſi omnes velut agmine facto,ſeſe recipiunt domum. Et quænam ſit ratio re-
deundi recipiendiq́; ſe domum,ab ipſiſmet animantibus mutis audiamus.Aquilonium,in-
quiunt,mare vadoſum eſt,reſupinumq́;, ventorum flatibus exponitur violentis : perpaucas
etiam oras , tractusq́; profundos & ſubterfugia habet : quamobrem & ex ipſis ſedibus imis
perfacilè flatus ipſum exagitāt,procellæq́; reuoluunt , vt & vnà cum fluctibus vndisq́; miſ-
ceatur harena . Huc accedit & frigus hybernum . Hyemis enim tempore pergelidum eſt:
quippe quod complures, tum peralgidos pergrandesq́; ſuſcipiat amnes . Idcirco temperie
τὴν ἐν τῷ βυθῷ ἀλαίαν. moderationeq́; ipſius per tempus æſtiuum potiti,rurſus hyemis tempore , æquoris profundi K
gurgites altos,loca ſoli propinquiora repetimus , flatusq́; ſeptentrionis horridos fugientes,
ad eos æquoreos ſinus tanquam ad ſtationes properamus, atq; confugimus , qui minùs vi
ventorum concutiuntur.Vidi ipſe ego hæc , & in omnibus ſuſpexi admirabundus dei ſapi-
Vertit ad allegoriā ſcripta. entiam . Si rationis expertia excogitare conſeruaréque ſalutem ſuam ſoleant , atque piſcis
id ſciat quid expetendum ſit ſibi, quid fugiendum: quid noſipſi dixerimus,qui rationis mu
nere cohoneſtati , legibus eruditi , pollicitationibus inuitati, ſpiritu ſapientiam aſſequuti,
res eas deinde quæ ad nos pertinent longè rudiùs, & à ratione alieniùs,quàm ipſi piſces diſ
ponimus ? ſi illi quidem de futuro proſpiciant, atque prouideant : nos autem de ſpe futura-
rum rerum vacui, vitam noſtram,voluptati vitæ pecudum accommodatæ deditam confi- L
ciamus, ac conſumamus ? Piſcis tot maria tranat ac permutat , vt vtilitatis aliquid conſe-
quatur . Quid ipſe dixeris quæſo ? qui vitam in otio degis , quod quidem maleficij princi-
pium eſſe nemo eſt qui ignorantiā prætexere poſſit . Ratio profectò naturalis nobis inſper-
ſa , proſequenda conciliandá ve eſſe honeſta , fugienda noxia turpiáque ſubindicat . Non
ab æquoreis exemplis diſcedo : quoniam hæc nobis inquirenda nunc proponuntur . Audi-
ui quendam eorum qui maritimis in regionibus verſantur,æquoreum herinaceum comme-
Herinaceus marinus. morantem , exiguam illam paruipendendámque beſtiolam tranquillitatis indicem docto-
rémque ſępenumero tempeſtatisq́; nauigantibus fieri:Qui cum vētorum perturbationē prę-
ſenſerit,calculum haud exiguum ſubit,ſub ipſo tanquam anchora ſeipſum ſtabiliens . Deti- M
netur enim illius pondere,ne facilè fluctibus trahatur ac agitetur.Id vbi nautici conſpiciūt,
futuram hoc indicio ventorum agitationem tempeſtatèmque præſagiunt . Nemo homo
ſtellarum ſcientia præditus,nemo Chaldæus procellas ex ortu ſiderum coniectans aëris tur-
belam, herinaceum docuit:ſed marium dominator atq; ventorū,huic etiam animāti paruo
immenſæ ſuæ ſapientiæ veſtigium euidens & apertum impreſſit. Nihil eſt prorſus,quod ſub
prouidentiam dei non cadat. Nihil eſt omnino, quòd à deo neglectum ſit:omnia explorat,
omnia conſpicit oculus ille peruigil : omnibus adeſt, facultatèmque ſalutis cuique præſtat.
Si herinaceum deus à ſua prouidentia non excludit,ea quæ ad te pertinent non explorat,nō
conſpicit?Vos ô viri,coniuges veſtras diligite , & ſi locis longinquis ſemoti in coniugij ſo-

A cietatem conueniſtis, naturæ vinculum legibus ac benedictione obſtrictum vnio ac iugum diſtantium eſto. Vipera genus ſerpentum omnium exitioſiſſimum murenæ marinæ nuptias expetit, & ſibilo ſuam ſignificat præſentiam, eámque è gurgite vaſto inuitat ad nuptiales cōplexus. Illa autem obtemperat & coit cum venenato. Quid hæc mea ratio vult? quid portendit? Siue aſper eſt cuiuſpiam coniunx, ſiue ferus moribus, perferat illum vxor neceſſe eſt: nec vllam prorſus ob cauſam ſocietatem vinculúmq; diſſoluere patiatur. Feritne, verberat, éſtq; percuſſor? At vir tamen eſt tuus. Temulentúſne? At tibi eſt natura coniūctus. Durúſne, moroſus & implacidus? At membrum iam tuum eſt & membrorum præſtabiliſſimum. Audiat & ipſe vir accommodatam ſéque decentem admonitionem. Vipera virus ob nuptiarum ve

Diligēdam vxorem exemplo viperæ & murenæ marinę.

B nerationem euomit. Tu duritiam animi, tu feritatem, tu crudelitatem ob vnionis reuerentiam non deponis? An exemplum viperæ nobis & alio modo fortaſſe prodeſt? Adulterium naturæ quoddam eſt viperæ murenæq; mutuus ille complexus. Diſcant igitur ij, qui alienis inſidiantur nuptiis, cuinam reptili ſint ſimiles. Id vnum eſt mihi cordi, id vnum propoſitum vt eccleſiam vndequaque noſtram hanc ædificem. Intemperantium, incontinentiúmque hominum perturbationes, tam à mari quàm à terra, ſumptis exemplis, caſtigatæ ſedentur. At enim infirmitas me corporis, atque anguſtia temporis (iam enim aduesperaſcit) hoc loco finem orationi ponere cogunt. Alioqui plura poterā adhuc auidis audiendi de iis quę in mari naſcuntur referre digna prorſus admiratione, de mari denique ipſo: quonam pacto in ſa-

C lem cogatur maris aqua: quomodo pretioſus lapis corallium in mari quidem ſit herba: ſed cum in aërem effertur, in lapidis ſoliditatem transfgelatur & concreſcit. Vnde viliſſimis animantibus oſtreis, ipſa natura pretioſiſſimos vniones impreſſerit. Quæ nimirum vtraque in ſuis recondi theſauris reges percupiunt: ea paſſim circum littora & oras ſiue ripas, circum aſpera ſaxa diiecta ſunt, viliſſimis oſtreorum inſita cruſtis: vnde vellus aureum pinnæ nutriant, quod nondum exactè quiſquam eorum qui coloribus inficiunt vellera, potuit imitari? Vnde cochleę, veſtes regibus purpureas offerunt: quas quidem & pratorum flores viuacitate coloris longo interuallo ſuperare non eſt obſcurum? *Educant*, inquit, *aquæ*. Et quænam res neceſſariæ non continuò ſunt exortæ? Quæ lautarum rerum non dono datæ ſunt vitæ: par-

Phauorino & cæteris κοράλλιον, hoc exemplar habet κουράλλιον.

D tim ſanè ſubminiſtrationis hominum: partim vt ex creaturæ miraculo ad contemplationē eleuêre, partim etiam formidinis terroriſque incutiendi ratione, quò noſter animus ſomniculoſus, deſidioſus, ac iners excitetur & erudiatur. Fecit deus cete magna, non quia ſquilla, & halece maiora ſunt, cete ideo magna ſunt dicta: ſed quia maximis mole corporis montibus æquantur. Nam cum ad ſummam aquæ ſuperficiem enatarint, inſtar inſularum ſæpenumero apparent. Hæc tamen tantæ molis animantia, non in oris, nec in littoribus degere verſarique ſolent, ſed id inhabitant mare quod Atlanticum nuncupatur. Talia ſunt animantium ea, quæ ad terrorem ſtuporémque nobis incutiendum creata ſunt. At ſi audieris maximas naues extentis velis ſecundo per æquora flatu labentes, piſciculum minutum remo-

Cete. καρίδος καὶ μαινίδος.

E ram dictum ſi carinis adhæſerit, adeò facilè ſiſtere, vt immobiles haud paruo tempore detineat, moretúrque quaſi in ipſo mari radices altius fixiúſque egiſſent, nónne ab exiguo quoq; piſce demonſtrationem eandem acceperis ipſarum virium creatoris? Non enim ſolum gladij, ſerræ, canes, balenæ, orcæ, cæteráque id genus formidoloſa metuendáque ſunt, ſed etiam aculeus ſiue radiolus paſtinacæ piſcis marini licet mortui, lepus marinus, animal ſanè noxium non mediocriter terrent: quippe quæ celerem afferant & ineuitabilem necem. Ita per omnia rerum opifex vigilare te vult, vt ea ſpe quam in ipſo tute habere debes, detrimenta noxáſue, quæ ab illis proueniūt, euitare poſſis. Sed enim ex altis emerſi gurgitibus, vaſtóque mari iam ad continentem confugiamus. Nam cum aliæ mirādæ res æquoreæ poſt alias nos

ἡ ἐχενηΐς remora. ἀπόδειξις à minori.

F occupaſſent, ſuis nimirum orationem noſtram perinde vt vndę fluctúſque crebris incurſationibus obrutam diduxerunt. Quanquam mihi ſanè haud mediocri fuerit miraculo, ſi non mens noſtra fugam veluti Ionas ad mare rurſus arriperet, cum in continente admirabiliora inueniat. Videtur autem oratio noſtra cum in res mirabiles innumeras incidiſſet, mediocritatis oblita fuiſſe, eique idem obtigiſſe quod & immenſum æquor nauigantibus euenire ſolet. Illi cum nullum ſibi fixum ad motionem metiendam ſignum conſtituere queant, ignorant perſæpe ſpatij quantum fuerit ab illis decurſum. Hoc ipſum circa nos factum apparet. noſtro enim per opera creationis decurrente ſermone, eorum quæ commemorata ſunt, neutiquam ſentire potuimus numeroſam multitudinem. Sed & ſi religioſum hoc theatrum pluſculis audiendis inhiet, ſitque non iniucunda ſeruorum auribus, miraculorum herilium enarratio

narratio:hic tamen ad portum oratione deducta accedentem expectemus diem, ad ea quæ G
reſtant reddenda. Surgamus igitur omnes, atque gratias agamus partim pro iis quæ ſunt dicta, partim eorum quæ reſtant poſtulemus plenariam perfectionem. Vtinam & inter ſumendas epulas, hæc omnia vobis menſarij ſermones ſint, quæ vobis hodierno die, partim exoriente, partim occidente ſole oratio tranſegit, ac obtulit. Vtinam etiam in eorum ſententiis ſomno vos occupati, dormientes quoque diurna perfruamini voluptate, quo vobis iure liceat dicere: Ego dormio & cor meum vigilat, nocte diéque legem domini meditando: quẽ gloria & imperium addecet in ſecula ſeculorum, Amen.

HOMILIA OCTAVA, DE VOLATILIBVS & aquaticis. H

ET *dixit deus: Producat terra animam uiuentem iuxta genus, quadrupedia, & reptilia, & beſtias iuxta genus. Et factum eſt ita.)* Acceſſit opificis edictum, ordine procedens, & terra quoque ſuum proprium ornamentum accepit. Illic: Educant aquæ reptilia animarum viuentium, dictum eſt. Hic: Educat terra viuentem animam, dicitur. Eſt ne ergo anima prædita tellus? Vanæque mentis homines Manichæi locum ne iam habent, rectéque

Contra Manichæos. ματαιόφρονες μανιχαῖοι.

ſentiunt anima præditam tellurem eſſe, dicentes? Nõ quia dixit: ἐξαγαγέτω, Educat ſiue pro- I
ducat, id ideo quod in ſeipſa ſitum erat, eduxit terra: ſed qui iuſſit, is vt terra educeret, ipſi præſtitit facultatem. Nec enim, cùm audiuit: Germinet terra herbam fœni fructiferúmq; lignum quod in ſeipſa habebat deliteſcens fœnum, illud eduxit. Nec ſanè palmam, aut quercum aut cupreſſum aliquo in loco inferioris vteri ſui eatenus retruſa, in apertum & propalam eduxit & edidit: ſed verbum ipſum diuinum: eorum eſt profectò natura quæ oriuntur. Germinet, inquit, non id quod habet, emittat: ſed id quo non eſt prædita, cõſequatur, actionis operationiſq; deo facultatem atque potentiam largiente: pari nunc etiam modo: Producat terra animam, non eam quæ ineſt in ipſa: ſed eam quæ data eſt ipſi, creatoris dei præcepto. Deinde ratio Manichæorum in contrarium iiſdem reflectetur. Nam ſi eduxit animam, K
iam anima ſeipſam terra deſtituit. Sed illorum quidem abhorrendam & execrabilem eſſe ſententiam ſuapte luce eluceſcit. Cur autem aqua quidem reptilia viuentium animarum, tellus autem viuentem animam educere iuſſa eſt? Arbitramur natatilium quidem naturam imperfectioris quodammodo participem eſſe vitæ: quippe cum in humoris craſſitudine degant. Nam & auditum obtinent grauem, & aſpectum hebetem, cum per mediam aquam videant. Adde memoriam ferè nullam in illis eſſe, neque imaginationem, neque conſuetu-

ἀλληγορία.

dinis aut familiaritatis vllam cognitionem. Quapropter oratio quaſi demonſtrare videtur, in aquatilibus quidem carnalem vitam, animalium motionum principem eſſe. In terreſtribus autem animantibus, cum perfectiore vita prædita ſint, principatum vniuerſum ſubindicat animam obtinere. Terreſtrium ſiquidem ſenſus perſpicaciores ſunt, quàm aquatilium, L
præ his item illa acutiùs præſentia apprehendunt, exactæ verò certæq; rerum præteritarum memoriæ apud plurimas quadrupedes animantes comperiuntur. Quamobrem in aquatilibus quidem (vt videtur) animantia corpora ſunt creata. Reptilia nanque viuentium animarum ex aquis producta ſunt. In terreſtribus autem animam adminiſtrantem corpora tellurẽ educere iuſſum eſt, quaſi plus quid habeant animãtia terreſtria, quàm aquatilia facultatis viuendi. Etenim expertia quidem ſunt, & terreſtria rationis. Attamen affectiones complures animæ naturali ſua quæque voce ſignificant. Nam & gaudium, & dolorem, & conſuetudinis familiaritatiſve agnitionem, & indigentiam alimenti, & ſeiunctionem compaſcuorum M
animantium, & innumeras id genus affectiones emiſſione ſuæ vocis indicare videntur. Sed

ἀνήμερα καὶ ἀδίδακτα.

animantes aquatiles non modò non eliciunt vocem: ſed neque miteſcere quidem, neq; doceri poſſunt. Quinetiam ad omnem omnino vitæ ſocietatẽ hominibus inattractabiles ſunt penitúſque ineptæ. Cognouit bos ſe poſſidentem, & aſinus præſepe domini ſui. Piſcis autem non agnouerit ſuum vnquam altorem. Scit aſellus aſſuetam ſibi vocem, ſcit eam viam qua ſæpius ambulauit. Nonnunquam, & dux homini fit erranti. Non aliud terreſtrium audit hoc animali acutiùs. Cameli præterea mali memoriam ſibi illati, grauémque furorem, atque ad iracundiam diutiùs retinendam propenſionem, quiſnam vnquam marinorũ piſcium imitari poſſit? Olim verberibus cæſa camelus, ira, longo poſt tempore recondita, cum idoneum opportunumq;

A opportunúmque nacta fuerit tempus, malum illud tandem reddere ſolet. Audite vos, audite, qui grauem amarúmque geritis animum, quíque mali memoriam vobis illati, tanquam virtutem probitatémque quandam exercere ſoletis, cuinam animali perſimiles ſitis, cum dolorem contra proximum, perinde atque ſcintillam occultam in cinere eouſque reconditis, quouſque materiam occaſionémque nacti, tanquam flammam quandam iram prius conceptã redaccendatis. *Educat terra animam uiuentem.)* Cur animam viuentẽ tellus educit? Vt quid ſit inter animam iumenti, atque animam hominis diſcas. At animam quidem hominis paulopóſt quomodo habeat ſcies. Nunc interim audi de animantium anima ratione non præditorum. Cum iuxta quod ſcriptum eſt, animalis omnis anima ſanguis ſit ipſius: ſanguis au-

B tem coactus in carnem ſuapte natura vertatur, caróque corrupta in terram reſolui ſoleat: mortuum quid optimo iure eſt anima iumentorum. Igitur animam terra viuentem educat. Vide conſequentiam ordinemq; animæ ad ſanguinem, ſanguinis ad carnem, carnis ad terram: contrà, facta reſolutione per eadem regreditor, à terra in carnem, à carne in ſanguinẽ, à ſanguine in animam ipſam, & iumentorum animam inueneris terram eſſe. Noli putare corporis ipſorum conſtitutione vetuſtiorem animam eſſe, neque poſt carnis diſſolutionem perſiſtere. Elatorum arrogãtiúmque philoſophorum fuge deliramenta, quos haud pudet, animas ſuas, & caninas eſſe eiuſdem ſpeciei conſtituere: qui ſeipſos etiam & mulieres olim & frutices aſſerunt, & æquoreos piſces fuiſſe. Ego verò piſces quidem illos olim fuiſſe, non

In Pythagoricorũ τὴν παλιγγενεσίαν.

C auſim dicere: eo tamen tẽpore quo iſta ſcriptioni mandabant, expertes magis rationis quàm piſces fuiſſe, & aſſererem acri admodum cum conſtantia atque contenderem. *Educat terra animam uiuentem.)* Mirantur fortaſſe plerique veſtrum, cur oratione proſpero currente curſu, vt ſemel fatear, tempore non paruo conticuerim. Sed auditorum ſanè qui quæ mihi dicuntur ſtudioſiùs contendunt vt intelligant: cauſam mei ſilentij non ignorant. Quî nanq; ignorent, qui mutuo ſeſe reſpicientes, ac conniuentes, me ad ſe conuerterunt, in eorúmque cogitationem quæ prætermiſſa ſunt reduxere? Nam integrum quoddam creaturæ genus, neq; id quidem minimum, nos præteriit, & penè abiit ſine inquiſitione contemplationéque relictum. *Educant enim*, inquit, *aquæ reptilia animarum uiuentium per genera, & uolatilia uolantia ſuper*

Attende P. beati modeſtiam, qui ſe lapſum memoria ingenuè fatetur.

D *terram iuxta firmamentum cœli.)* Heri itaque de nantibus tantum diſſeruimus, quantum veſperaſcentis anguſtia cœli nobis conceſſit. Hodierno verò die ad animantium terreſtrium inueſtigationem inde tranſcendimus, atque ita nos volucre genus in medio collocatum dilapſum effugit, ac euolauit. Vt igitur obliuioſi facere viatores conſueuere, qui ſi quã rem ſibi perneceſſariam reliquiſſent, & ſi longis itineribus magna viæ ſpatia tranſierunt: rurſus tamẽ eadem redeunt via, dignam deſidia ſua pœnam luentes, eum, inquam, laborem, quem in remeando ſuſcipiunt: Sic & nos vt videtur, agamus neceſſe eſt, eadem via redeamus oportet. Neque enim aſpernabile prorſum ſit, id quod prętermiſimus: ſed tertia pars animalium creationis eſſe videtur, ſiquidem tria genera ſunt animalium, aquatile, volatile, terreſtre.

Aggreditur de volucrũ naturis narrationem.

Ad lapſum memorię appoſitè facit τὸ, διέφυγεν τὸ πτηνὸν, id quod ſimili confirmat.

E *Producant*, inquit, *aquæ reptilia animarum uiuentium per eorum genera, & uolatilia ſuper terram uolantia ſecundum firmamentum cœli.)* Cur ortum ex aquis volucribus quoque perinde vt aquatilibus præſtitit? Quoniam volantibus ad natatilia, quaſi conſanguinitas quædam eſt. Nam vti piſces aquam ſecant agitatione quidem pennarum, ad vlteriora quæ petunt proficiſcentes: caudæ verò mutatione flexiones ſibi rectóſque impetus gubernantes: ſic & in volatilibus fieri conſpicere licet, aërem pennis aliſq; findentibus ſimili natantibus modo. Quare cum vna ſit vtriſque communis conditio, ipſum, inquam, natare, vna quædam ipſis affinitas, ex aquarum ſanè generatione tributa eſt. Verùm volatile nullum pedibus caret: propterea quòd vniuerſis victus à terra præſtatur, & omnibus pedum officio ſubminiſtrationéque neceſſariò opus eſt. Rapacibus enim vngues aduncos atque acutos venationis gratia: cæ-

Collatio natatilium ad volatilia.

ἀξίωμα phyſicum.

ἄπουν expes, ſine pedibus.

F teris ob aſſequendum pabulum, atque ad reliquam moderandam tranſigendámque vitam, pedum natura ſubminiſtrationem neceſſariò pręſtitit. Perpaucæ ſanè volucres præditæ ſunt pedibus incommodis, nec ad ambulandum, nec ad venandum aptis, ceu hirundines, & eæ quæ falculæ nuncupantur, aut ripariæ, quibus ex iis quæ feruntur in aëre, pabulum prouidit natura. Quin hirundinibus propinquis humo volatus pro munere pedum eſt. Sunt tamen & in volucrum natura generum innumeræ differentiæ, quas ſi quiſpiam eodem tranſegerit modo, quo piſcium etiam aliqua ex parte diſcrimina nos tetigimus, vnum idem commune volucrum nomen, infinitas autem inueniet differentias, & inenarrabilem inter ipſas, magnitudine, formis, coloribus, vita, moribus, actionibúſque varietatem. Iam verò quidam co

nati

Σχιζόπτερα fiſſipennes vt Aqla. δερμόπτερα cutipennes vt veſptilio. πτιλωτὰ vel πτιλώπτερα membranipennes vt veſpæ κολεόπτερα vaginipennes vt ſcarabei. †χεῖλος ἀγκύλον.

nati ſunt in ipſis & nomina noua fingere, vt inſolitis alienisq; nominibus, tanquam quibuſdam iuſtis notis, propria cuiuſque generis percipi natura peculiarisq; conditio poſſit. Atque alias fiſſipennes appellarunt, vt aquilas: Alias cutipennes, vt veſpertiliones: Alias membranipennes, vt veſpas: Alias vaginipennes, vt ſcarabeos, & quæcunque tandem in vaginis ſunt & tectoriis ſiue cruſtis generatæ, diffracta priùs cruſta, ad volatum pennas liberè explicant. Sed nobis ad generum volucrum diſtinctionem aſſignandam, peculiarémque naturã, ſufficit ipſe communis vſus, & diffinitiones eæ, quæ de puris atque impuris à ſcriptura trahũtur. Aliud itaque genus earum eſt, quæ carnibus veſcuntur, aliáque compoſitio, atque forma, modo victus ipſarum accommodata. Vngues his inſunt adunci, acuti, & roſtrum incuruum, †celeritáſque volatus atque pernicitas, vt facilè præda capiatur, diſtractáque atque dilaniata prædatori pabulum fiat. Alia rurſus earum, quæ frugibus veſci ſolent, eóque dicuntur ſeminilegæ, corporis morũq; conſtitutio. Alia itẽ earũ quę quouis aluntur paſſim obuio. In his ipſis plurimæ ſunt differentiæ. Harum enim quædem gregales his eximuntur rapaces. His enim nihil prorſus commune eſt, præter coniugalem ſocietatem. Sunt aliæ innumeræ, quæ cõgregatiuã ſiue collectitiã ament vitã, vt colũbæ, grues, ſturni, graculi aut monedulæ. In his etiam aliæ nulli ſunt imperio ſubditæ, ſed quaſi ſuo iure liberè viuunt, & illeges, aliæ ſub duce degere patiuntur, vt grues. Iam verò non mediocrem in his, & aliam differentiam eſſe nouimus. Nam aliæ nũquam ſedem mutant, ſed eiſdem in locis verſantur. Aliæ naturæ ductu quàm longiſſimè demigrant, & ſub ingruentem hyemẽ in ſemotiſſima quàm plurimũ ſe recipiunt loca. Complures aues prætereà ſi educantur manſueſcunt, miteſque fiunt, præter eas quæ inualidæ ſunt, quæ propter exuperantem metum atque pauorem, aſſiduam manus attrectationem non ferunt. Quinetiam ſunt & quæ cum hominibus degunt, & ſimiliter habitare ſolent auiculæ quædam. Aliæ verò montes incolunt, & ſolitudine gaudent. Maximum autem diſcrimen eſt inſuper inter ipſas, & differentia circa vocem. Aliæ nãque garrulæ, & loquaculæ ſunt. Aliæ taciturnæ, & aliæ oſcines, ac multas variáſque voces eliciunt. Aliæ inoſcines penitus ſunt, cantúſque expertes. Aliis præterea data vis eſt imitandi, aut ex ſeſe, ſuapte natura, aut exercitio adhibito. Aliæ vocem vnici modi, ac immutabilem edunt.

Pauo. Columba. Gallina. Perdix.

Elatus eſt gallus gallinaceus atque ſuperbus: ornatus & elegantiæ amator pauo, polituræq; ſtudioſus. Columbæ copia libidinis gaudent: nec facilè quoquam ſe emouent domo gallinę, & eædem nullo nõ tempore veneri indulgent. Callida volucris aſtuta ac zelotypa perdix eſt, malitioſeque cum venatoribus in prę da agit. Innumera profectò volucrum, vti diximus, & actionum, & vitæ degendæ diſcrimina ſunt. Sunt nonnullæ volucres & ciuiles (ſi quidem ciuilis officium ſocietatis proprium eſt vt ad vnum communem finem, ſingulorum actiones concurrant) vt in ipſis apibus intueri licet.

Apes.

His enim communis eſt habitatio, communis volatus, communis denique vnaq; omnium actio, & quod porrò maximum eſſe cõſtat, ſub rege præſide ducéque munus omne ſuum officiumq; attingunt & aggrediuntur. Non priùs ad prata proficiſci ſuſtinentes, quàm regem viderint cœpiſſe euolare. Atque rex apud ipſas non ſuffragiis eſt conſtitutus: nam imperitia populi ſæpenumero peſſimum omnium citra delectum in magiſtratũ promouit. Non ſorte poteſtatem eſt aſſecutus. Sortium enim fortuiti caſus ad omnium peſſimum deterrimúmque perſæpe deferunt principatum. Non paternæ iure ſucceſſionis in regali throno reſidens. Nam & ij rudes expertéſque probitatis omnis ob luxum aſſentationéſque plerunque fieri ſolent: ſed à natura principatum in omnes obtinet magnitudine, forma, manſuetudine morum cæteris omnibus antecellens.

Eſt enim & ipſe rex aculeo præditus, ſpiculóque armatus: at nunquam iritatur ad vltionem: nunquam vtitur illo. Leges quædam iſta profectò naturæ ſunt inſtitutáque, literis non mandata. Tardos, inquam, eos ad vindictam pœnámque ſumendam eſſe oportere, qui maximas obtinent poteſtates. Quin & apes quæ non ſequuntur, ac imitantur regis exemplum, cito admodum temeritatis pœnitet ſuæ: propterea quod mox poſt ictum intereunt. Audiant iſta Chriſtiani, quibus lege ſancitum eſt, nemini vnquam homini pro malo reddere malum, ſed malum vincere ſuperaréque bono. Imitare mores apis peculiares, quæ nemini prorſus officiens, nec alienos vllos fructus demoliens, fauos extruit & compingit ſuos. Etenim ceram quidem à floribus apertè colligit. Mel autem, humorem qui ſpeciem præfert roris inſperſum floribus, ore libatum atque attractum: in cauos fauorum ſinus immittit. Vnde & humidum primum eſt: deinde tempore concoctum, ad ſuam propriam craſſitudinem ſuauitatémque redit. Pulchra decoráque laude à

γνώμη.

prouerbiorum

A prouerbiorum autore prædicata eſt apis,ſapiens operatrixq; nuncupata,adeò pabulum diligenter elaboratéque congerens.Cuius labores (inquit) tàm reges,quàm priuati homines ad tuendam ſanitatem edunt.Adeò ſapienter , adeò exacta miráque arte apothecas mellis extruens atque fingens.In tenuem enim extenſa cera membranam, frequentes cellulas , denſas,ſibiq; continuas alias ſuper alias extruit , vt ipſarum adeò minutarum inter ſeſe vinculi denſitas vniuerſo ſit operi munimentum,ac firmitudo.Quæque enim adhæret alteri cellula pertenui ſeiuncta ſimul copulatáque ſepto . Deinde aliæ ſuper alias accumulantur hæ fiſtulæ,in altúmque editur opus,perinde vt ædes præcelſæ,ſecunda,tertiáque præditæ contignatione.Nanque cauetur ipſi continuum vnum efficere ſinum , ne foras humor ſuo præ pondere dilabatur. *Attẽde operoſiſſimæ & ſolertis apiculę œcodomiam.*

B Diſce interim quantum obtineant geometricæ inuentionis , vel ea quæ parerga ſunt ſapientiſſimæ iſtius apiculæ.Fauorum enim fiſtulæ omnes cera compactæ,ſenis angulis æqualibús ve lateribus præditæ ſunt.Non in directum ſuper alias aliæ iacent , ne fundi vacuis interuallis accommodati defatigentur : ſed ſexangulorum inferiorum anguli ſedes ſuperiorum fundamentáque ſunt,vt tutò eleuent ac ſuſtineant pondera,& ſeorſum humor in vnumquenque ſinum ſuſcipiatur,& continere queat. *ἑξάγωνοι καὶ ἰσόπλευροι αἱ σύριγγες.*

Quonam pacto mores actionéſque peculiares exactè volucrum vobis exponam ? Vt grues excubias nocturnis temporibus viciſſim habere ſolent:& cæteræ quidem dormiunt,aliæ verò in orbem circunluſtrant & obeunt dormientes vniuerſis ſomno indulgentibus ſecuritatem omnem exhibendo . Exacto C deinde tempore definito , illa quidem emiſſo clangore ſeſe ad ſomnum carpendum vertit: alia verò ſuccedit , & quam accepit reddit in parte ſecuritatem. *Grues.*

Hunc eundem ordinem diſciplinám ve exactam in ipſarum volatu profectò conſpicere licet . Interdum enim alia ducendi cæteras officium ſubit,ſtatóque tempore,munere hoc perfuncta,ad totius agminis ſeſe terga recipiens,idem ei ducendi munus quæ poſt ipſam prima volabat, tradit.

Mores verò ciconiarum haud longè dixeris à prudentia rationéque diſtare.Ita vno tempore omnes in noſtras prouincias ſiue regiones veniunt:Ita & ſub vno ſigno quaſi militari quapiam teſſera hinc à nobis auolant.Cornices autem noſtrates veluti lictores ipſas ſatellitéſque comitantur,atque deducunt.Quin vt mihi videtur,& ſocias ſeſe offerunt auxiliaréſque aduer D ſus aues ipſis aduerſarias atque hoſtes.Cuius rei argumento ſunt illa : Primum quòd noſtris in prouinciis illo tempore nulla prorſus cornix conſpicitur . Deinde cum vulneribus redeuntes, aperta præſtitæ tutelæ & ſuppetiarum indicia nobis afferunt . Quis apud ipſas hoſpitalitatis,quæſo,iura prę́ſcripſit?Quis ipſis deſerti exercitus pœnam minatus eſt,vt nulla prorſus deducendis ſeſe ſubtrahat copiis. *Ciconiæ.* *Cornices.*

Audiant hæc homines ij,qui hoſpitio neminem exceptant,ianuáſque ſuas occludunt,& neque hyeme,neque noctu , ſolo tegmine peregrinos aduenáſque ſuſcipiunt.

Iam vero pietas,& obſequium ciconiarum , erga ſuos ſenio confectos parentes,ſatis profectò liberos noſtros beneuolos parentibus,atque obſeruantiſſimos efficere poteſt,modò mentem adhibere velint.Nemo enim prorſus eſt qui naturæ ſenſu pru E dentiáve ſic deſtituatur,vt non mediocri pudore eum exiſtimet dignum:quiſquis quod ad virtutem attinet,ſinit ſe alitibus iſtis nulla rectæ rationis vi præditis deprehẽdi inferiorem. Illæ genitorem per ſenium,defluxu pennarum degraueſcentem , ſuiſmet pennis circundatum fouent,& abundè victum lautéque ſubminiſtrantes,ſubſidium etiam ei quoad fieri poteſt,in ipſo volatu præſtant,ſenſim vtrinque ſuis eum ſubleuantes alis . Idq; adeò diuulgatum eſt, adeóque notum , vt quidam harum ipſarum alitum nomine vicariam gratiæ redditionem appellent ἀντιπελάργωσιν. *Ciconia.*

πέλαργος enim ciconia, hinc apud Athenienſes νόμος πελαργικὸς idipſum vpupis tribuit noſter Antiochus homil.108.

Nemo paupertatem deploret, nec is de ſua vita deſperet,actúmque iam eſſe de ipſa putet,cui nihil eſt de patrimonio ſuo relictum,ad hirundinis reſpiciens ingenioſam & ſolertem induſtriam . Nam illa compingendo ſibi nidulo , ſtra F menta quidem ore legit,perfértque.Lutum autem cum deferre nequeat pedibus , extremitates pennarum aqua primùm madefacit:deinde tenuiſſimo puluere ſeſe inuoluens, hoc ſibi pacto comminiſcitur excogitátque luti vſum. Tum paulatim compactis inter ſeſe floccis,colligatiſq; ſtramentis, interpoſito perinde atque glutine quopiam,luto, in ipſo nidulo iam extructo,ſuos tandem excluſos editis ouis pullos nutrit:quorum ſi quiſpiam pupugerit oculos,habet quandam à natura ſibi conceſſam facultatem medendi , qua quidem ad valetudinem priſtinam ſuæ lumina prolis reducit. *Ariſto c. 6. li.4.animal.*

Hæc te doceant,hæc te admoneant,vt ne per paupertatis incommoda,ad flagitia vlla fraudéſque ſinas mentem deflecti tuam:nec in grauiſſimis calamitatibus conſtitutum te eiecta ſpe penitus inertem, animo labefactato , fractóque ſine actione,ſinéque operatione vlla iacere : ſed ad deum ipſum confuge tum , qui ſi

tantis muneribus hirundinem affecit, quanto maiora in eos homines beneficia cõferet, qui G
[Halcedo ſiue Halcyone à qua dies halcyonæi Ariſto. cap. 8. lib. 5. anim.] toto ipſum corde inuocant? Halcedo quædam eſt auis, mari maximopere gaudens. Hæc fœtificare ſecundum littora ſolet, & ouis in ipſa arena poſitis circiter mediam ferè hyemem pullos excludit, cùm crebris violentiſque ventorum exaſperatum mare procellis, pertunditur, ac terræ littoribus alliditur. Attamen ſileſcunt & conſopiuntur tum omnes venti, quieſcunt vndæ, tumida æquora placantur, ſeptem totis diebus cum incubat ouis halcedo. Tot enim duntaxat diebus ipſam ſuos excludere pullos ferunt. Sed cum & victu ſit ipſis opus, alios inſuper pro incremento ſuæ prolis beneficentiſſimus ipſe deus huic tam exiguo præſtitit animali, ſerenos itidem ſeptem tranquillóſque dies. Id omnes etiam nautici ſciunt, & halcyonides dies illos appellant. Hæc illis rationis expertibus commoda diuina pro- H
uidentia præſtat, vt inde quaſi lege ſit tibi ſtatutum, vt per hæc admoneare, à deo ſemper vt
[Spe conſtãti ſalutaria à deo petẽda.] poſtules quę ad ſalutem tuam pertinent. Quid à deo, etiam præter omnium ſpem, tui cauſa non fuerit exorabile, quem ad imaginem ipſe ſuam creauit: quandoquidem alitis tam exiguæ gratia, mare tam vaſtum, tam terribile, ſæuumq́; tranquillum eſſe media bruma, iuſſum
[Turtur.] detinetur, atque quieſcit? Turturem aſſerunt ſeiugatam à coniuge nunquam ſocietatem inire cum alio, ſed ſine coniuge vitam cœlibem degere, recordatione amiſſi conſortis coniugium alterius abnuentem. Audiant ipſæ mulieres, vt etiam apud animalia ratione non prædita, viduitatis honeſtas indecoro iterati connubij anteponatur. Iniquiſſima volu-
[Aquila.] cris aquila in educanda ſua prole dicitur eſſe. Duos enim mox vt excluſit pullos, horum I
alterum alarum verbere cæſum nido deturbat in terram: alterum autem & eum ſolum exceptum vt proprium adiungit ſibi familiariter. Quin hunc quoque quem ipſa genuit, ob nutricationis difficultatem à ſe ablegat: ſed hunc (vt aiunt) exceptum oſſifraga diſ-
[γνώμη.] perire non ſinit, potiùs exceptum vnà cum ſuis educat pullis. Eiuſmodi parentes ij ſunt in liberos præduri & inclementes, qui prætextu à paupertate quæſito ſuos infantes exponunt, aut certè iniquiſſimos ſe declarant patrimonio in filios partiendo. Iuſtum enim vt quemadmodum ex æquo cuique vt eſſet, tribuêre, ſic & ad viuendum peræquè diſ-
[Aues aduncis vnguib⁹.] pertiantur facultates. Imitari noli crudelitatem earum auium, quibus vngues adunci ſunt & incurui. Hi cum ſuos ſenſerint fœtus volandi iam poteſtatem conſequutos eſſe, alis eos K
verberantes ac impingentes, nidis depellunt, nullamq́; prorſus erga illos extruſos curam
[Cornix.] deinceps ac diligentiam adhibent. Laudandus eſt ſanè cornicis erga ſuam prolem amor: laudanda eſt diligentia. Hæc ſuos pullos iam volantes comitatur, ſuppeditánſque alimoniam aliquandiu enutrit. Compluribus auium generibus ad conceptum non opus eſt copula
[Oua ſubuentanea.] marium. Sed in aliis quidem generibus ſterilia ſunt oua quæ ſubuentanea dicuntur: vultu-
[Vultures,] res autem, magna ex parte parere ſine coitu ſubuentanea fœcunda ferunt, & eſſe longiſſimæ vitæ: quippe quibus ad centenos vſque annos plerunque vita protenditur. Id ex alitum ipſe hiſtoriis notatum habeas animaduerſumq́; velim, vt ſiquando nonnullos irridere conſpexeris arcanum fidei noſtræ myſterium, quaſi fines naturæ cancellóſque tranſgrediatur, fie- L
ríque non potuerit, vt virgo pareret virginitate ipſius integra intemerata̧que perſiſtente veniat in mentem tibi, deum cui libuit per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes: ad fidem iſtiuſmodi mirabilibus ac præter omnium opinionem ſtupendis conciliandam & aſtruendam, argumenta occaſionẽs ve ſexcentas ex ipſa rerum natura præuertentem propoſuiſſe. *Educant aquæ reptilia animarum uiuentium, & uolatilia uolantia ſuper terram, iuxta firmamentum cœli.)* Iuſſum eſt volucres ſuper terram volare: propterea quòd à terra pabulum omnes ſumunt. Iuxta firmamentum cœli, id eſt, in áëre vt antea diſſeruimus οὐρανοῦ cœli præſenti loco à verbo ὁρᾶσθαι videri, eò quod ipſe aër ſiue cœlum hoc oculis ſubiectum ſit. Iuxta firmamentum, quòd aër ipſe capiti noſtro imminens collatione ætherei corporis denſioris M
eſt coagmenti & adſtrictioris, per exhalationes quæ hinc in ſublime feruntur. Habes igitur cœlum iam perornatum, tellurem comptam ac decoratam, mare fœtibus ſuis abundans, aërem denique peruolitantibus alitibus refertum, orta omnia, edita omnia diuino imperio, vbi nunquam eorum antea quicquam erat. Quæ omnia tute ipſe contemplator, impiger auditor: & iis inſuper animaduerſis, quæ noſtra nunc omiſit oratio, nimiam in ipſis trahẽdam
[νυκτερόβια καὶ ἡμερόφοιτα.] moram euitare percupiens, ne modum egredi videatur, ſapientiaq́; creatoris inde ſumma percepta, non deſinere velis vnquam mirari, & ex omnib⁹ rebus creatis deum opificem ex-
[νυκτερίδες, γλαῦκες, νυκτικόρακες.] altare, gloriáque afficere. Habes in tenebris ea volucrum genera, quæ non niſi noctu vagantur, ſibiq́; victum acquirunt: in luce, ea quæ interdiu volitant. Veſpertiliones enim, noctuæ,

A ctuæ, vlulæ, cæteráque id genus, nocturno tempore, non die pabulum quæritãt, vt tibi ſi vnquam te non occupet ſomnus, morula etiam in ipſis, & quæ peculiariter ipſis inſunt conſiderandis, ad gloriam dicendam creatori, ſufficiat. Conſideres velim, vt cum ouis incubat luſcinia, vigilet, totaq; non ceſſet canere nocte. Vt veſpertilio quadrupes eadem ſit aléſq; ſimul, & auium ſola dentibus vtatur, & pariat quidem animal, vt quadrupedia, circa verò aëris ſuperficiem ſe attollit, & ex humo emergit, non quidem pennis ſublata, ſed membrana quadam æmula cutis coriaceæ. Vt & id genus mutuam inter ſeſe quandam beneuolentiam habeant natura, atque veluti catena quædam contexta, mutuò ſibi veſpertiliones hæreant, aliáque ab alia pendeat, quod haud facilè apud nos homines fieri contingit. Seiuncta
B nanque priuatáque vita communi coniunctæq; longè à pleriſque hominibus anteponitur. Vt oculis noctuæ perſimiles homines ij ſint, qui euanidæ & inanis ſapientiæ ſtudio incubuere. Nam vt illius aſpectus noctu quidem valet, ſole autem illuceſcente non mediocriter offuſcatur & hebeſcit: ſic & iſtorum hominum mens, acutiſſima quidem ad vanas res perſpiciendas eſſe videtur, hebetiſſima verò caliginéque referta ad ipſam lucem veram percipiendam euaſit. In die quoque perfacilè tibi fuerit vndequaque creatoris admirationem elicere. Vt ad opera conficienda te familiaris ac domeſtica excitet ales, acuta inclamitans voce, cantúq; ſuo ſolem adhuc è longinquo aduenientẽ prædicens cúmq; viatoribus mane cui gilans: & ad ſuos labores atque meſſem agricolas educens ædibus. Vt peruigili cura genus
C anſerum occupetur, & acutiſſimum ſit ad ea ſentienda quæ cæteros lateant, qui iam olim & ipſam vrbem, ſedem ac domicilium imperij conſeruauerunt, hoſtibus quibuſdam Romanis omnibus clam nec præuiſis per occultos cuniculos iamiam occupaturis arcem ac capitolium Romæ, clangoribus ſuis vociferationibúſq; declaratis ac patefactis. Cui nam alitum generi non proprium & peculiare quid admirandum natura impreſſit oſtentandum? Quis, quæſo, cædem vulturibus ac mortem hominum, cum contra ſeſe militiam ducunt, prędicit? Videris enim vulturum innumeros greges, exercitus caſtraq; ſequentes, armorum apparatu ferróq; proculdubio talem exitum coniectantes, quod quidem haud longè dixeris à cogitationibus humanis coniecturiſq; diſtare. Quonam pacto tibi militias exercitúſq; locuſtæ
D terribiles enarrauero, quæ velut agmine facto, ſub vna teſſera in ſublime vniuerſa ſimul elata, caſtris toto latè poſitis agro, non antea ſanè fructus depaſcitur, quàm ipſi ſit id à deo conceſſum atque mandatum, vt ſeleucis auis eam inſequatur, remedium cladis, edendi ſine fine vorandiq; facultatem obtinens, inſatiabilem à creatore naturam ſortitus, quò tanta diuino beneficio pernicies è medio perbreui tempore tolli poſſit. Quis ſit canendi modus cicadæ, Vt meridie magis incumbant cicadæ cantui, aëris tractione quæ fit cum pectus expanditur, ſonum elicientes. At enim ipſe equidem oratione plus à volucrum admiratione relinqui videor, quàm ſi pedibus celeritatem volatus earum coner attingere. Cum volatilium ea conſpexeris, quæ inſecta vocantur, vt apes, vt veſpas: ſic enim ea nuncuparunt: propterea
E quòd vndique ſciſſuras quaſdam ſiue inciſuras oſtendant: veniat tibi in mentem ea prædita reſpiratione non eſſe, pulmonéq; carere, ſed totis omnia ſui corporis partibus nutriri aëre. Quapropter ſi oliuo fuerint madefacta, occluſis meatibus pereunt, ſin aceto protinus aſperſeris ea, recluſis foraminibus reuiuiſcunt. Nihil vltra neceſſitudinis fines aut redundans creauit opifex vniuerſi deus noſter, nec verò quicquàm defuit neceſſariorum. Rurſus ſi volucres eas quæ gaudent aquis conſpexeris, diuerſam ab aliis in illis compoſitionem inuenies. Nanque pedes non diffiſſos vti cornicis, non aduncos velut earum auium quę carnibus veſci ſolent, ſed latos atq; membranæ inſtar expaſſos obtinent: ideo ſanè, vt commodiùs fluitare ſuper aquas natareq; poſſint, pedum membranis perinde atq; remis diſpellentes humo-
F rem. Quòd ſi animaduerteris, vt olor in profũdam aquam immiſſo collo, ex imo ſibi cibum in ſublime exportet, apertè tum creatoris inſpexeris ſapientiam, compereriſq; porrectius collum quàm ſint pedes, ideo opificem adiunxiſſe, vt illud perinde atque lineam piſcariam ipſe demittens, inde ſibi comparet ac ſuppeditet alimoniam in imo deliteſcentẽ. Sacræ ſcripturæ verba ſi vtcunq; legantur aut perfunctoriè, ſyllabæ tantùm quędam eſſe videntur & eędẽ perexiguæ: *Producant aquæ uolatilia uolantia ſuper terram iuxta firmamentum cœli.*) Sed cum verborum ſententiæ perueſtigantur, tunc quanta nam ſit ſapiẽtia creatoris perſpicitur: quot volucrum opifex ipſe diſcrimina, quot differentias pręuidit: per quot ipſas inter ſeſe genera ſpeciéſque ſeiunxerit, aut vt ſingulas propriis quibuſdam inſignibus peculiaribúſque diſtinxerit. Deſtituet me dies ea vobis quæ ſunt in aëre miranda narrantem. Continens ipſa iamdudum

Gallus excubitor.

Anſeres vigiles.

Vultures præſagi cædis propinquæ.

Locuſtarum prælia exercitusque.

σελευκὶς, ὄρνεον ἀκριδοφάγον Heſychius & Phauorin⁹.

Cicadæ canoræ.

τὰ ἔντομα, cur ita vocentur.

Phyſis inſectorum cũ phyſica apodeixi.

κύκνος cygnus, olor.

dudum ad oſtētandas feras,reptilia,& reliquorum gregem animalium nos ad ſe inuitat, pa G
rata ſat ſcio non inferiora ſtirpibus natantiúmq; genere nobis ac volatilibus cunctis viciſ-
ſim oſtendere. *Producat terra uiuentem animam iumentorum & ferarum,& reptilium in genere ſuo.)*
Quid dicitis vos,quæſo,qui diuo Paulo non creditis de ea mutatione,quam in reſurrectio-
Ser. ne fore dicit,qui plæraſq; videtis aëris animantes formas permutare,qualia de verme quoq;
Bombyx. illo Indico cornua protendenti gemina narrari ſolent.Hic in erucam vertitur primùm : fit
deinde tēporis progreſſu id quod bombyx appellatur:at neq; hac in forma perſiſtit, ſed illis
præmollibus corniculorum bracteolis ſeſe ſenſim prolatantibus in alarum ſpeciem , ita de-
mum fit volucris.Quum igitur vos ô mulieres repetitis vicibus ordimini & retorquetis ve-
ſtram operationem ſedentariam,fila nimirum,quæ ad vos vſq; ſeres tranſmittunt ad raras H
iſtas ac præmolles veſtes concinnandas:veniat vobis in mentem huiuſce varietas animalis
in formas,atq; mutatio,indeq; reſurrectionis dilucidam certamq; ſententiam ſumite,neu fi-
dem futuræ immutationi abrogetis ei,quam hominibus omnibus communem fore ipſe di-
uus Paulus pollicetur.At enim orationem noſtram cancellos tranſgredi ſentio mediocrita-
tis. Enimuero cùm ad eorum multitudinem,quæ ſunt dicta reſpicio,me tum vltra modum
efferri video:contrà,cum ad ſapientiæ creatricis ipſis inſitæ rebus omnimodam varietatem
me verto,nec initium enarrationis me tum ſumpſiſſe exiſtimo.Et inſuper ſi longiuſculo tē-
pore vos detineo,non inutile profectò fuerit.Quid enim agat aliud quiſquam veſtrum ab-
ſque tempore hoc,ad Solem vſque cadentem ? Nemo vos ſolicitat aut perurget coëpulo- I
num. Nullæ vos operiūtur alternæ compotationes.Quapropter ſi videtur,hoc corporali ie-
iunio ipſi vtemur ad exhilarandas animas . Carni non ſemel obſequutus es & inſeruiſti ad
voluptatis perfruitionem:vel hodie perſta ſuas animæ delicias ſubminiſtrans.Delectare in
domino,& dabit tibi petitiones cordis tui. Si diuitiarum auidus es, habes diuitias ſpiritua-
les.Iudicia domini vera & iuſtificata in idipſum,plus ſanè deſiderabilia ſunt,quàm aurum,
quàm innumeri lapides pretioſi.Si delitiis deditus es,ſi voluptatis cupidus homo,habes elo
quia dei , quæ longè dulciora , longè ſuauiora melle fauóque ſunt , & cuiuis ſpirituali ſenſu
ſano,validóque prædito.Si vos dimiſero,& concilium hoc diſſoluero , ſunt qui protinus ad
teſſeras,aleáſque ſeſe conferent.Iuramenta ſunt illic,contentionéſque pergraues,ac auaritiæ K
partus.Spiritus malignus aſſiſtit,furorem punctis oſſibus illis ludentium inſaniámque ac-
cendens.Eaſdem ille pecunias nunc ad hunc,nunc ad alterum transfert.Atque modò hunc
victoria effert, illum victum mœſtitia premit:modò contrà,illum elatum, hunc demiſſum
oſtendit.Quid prodeſt,quæſo,corpore ieiunare:animam vero mille vitiis , mille malis eſſe
refertam ? At vero qui talario quidem ludo non vacant , in otio vero nequicquam degunt:
γνώμη. quid vani non loquuntur?quid abſurdi non auſcultāt?Otium enim dei metu ſi careat,præ-
ceptor vitiorum iis eſt , qui tempore ſibi indulto non norunt vti . Igitur fortaſſe quidem &
vtile quid in his quæ hic à nobis dicuntur comperietis:ſi minùs,at delinquere vobis ſaltem
per occupationem hanc haud licebit ita,vt quò vos quiſpiam plus hoc loco detineat,eò vos
plus à committendis abmoueat delictis.Satisfaciunt & ea ſanè, quæ diſſeruimus æquo bo- L
nóque iudici,is modò non ad affluentiam copiámque rerum quæ ſunt à deo creatæ , ſed ad
noſtræ facultatis imbecillitatem , atque ad ſatisfactionem voluptatis eorum qui huc con-
uenerunt, reſpiciat . Opulenter admodum ac ſplendidè ſuis germinibus terra vos excepit,
mare piſcibus,aër volucribus . Quin ſupereſt ea terræ pars quæ in ſolitudinem abiit, deſti-
tuta cultore & hæc etiamnum parata eſt viciſſim ſuas opes oſtentare nihilo ſuperioribus in-
feriores . Cæterùm finis hic modúſque eſto matutini iſtius conuiuij , vt ne ſatietas exupe-
rans vos ad veſpertinas ſumendas epulas voluptatéſque capiendas hebetiores efficiat . Qui
vero cuncta ſua creatione compleuit , atque in omnibus nobis ſuorum manifeſta miracu-
lorum claráque monumenta reliquit , is vtinam omni lætitia veſtra corda , & iucunditate M
compleat ſpirituali in Chriſto Ieſu Domino noſtro , quem addecet gloria & imperium in
ſecula ſeculorum, Amen.

HOMILIA

A

HOMILIA NONA,
de terreſtribus.

QValiſnam verborum menſa viſa vobis eſt,quam aurora exoriente primùm apparaui & admoui? Equidē de his quę mihi aguntur,ita ipſe ſentio, ſimilia vt ſint vnicuipiam conuiuatori beneuolo ſanè,attamen perquàm tenui ac pauperi: qui quum in hoc ſuas condicat operas ambitioſiùs,vt videri poſſit luculēter ac ſplendidè ſuos accepiſſe conuiuas,per inopiam tamen lautiorum & quæ magno parantur, eduliorum, neſcio quid turbelæ ac mœroris conuiuarum animis impreſſum relinquit, menſam non niſi vilibus epulis vberiùs onerando. Quibus efficitur,vt id quo gloriatur,ſeſéque liberalem videri percupit, ipſi in opprobrium dedecúſque vertatur quaſi qui expers ſit honeſtæ & mundioris vitæ. Tale quid eſt & id profectò quod à nobis agitur nunc,niſi quid aliud vos ipſi dicitis. Verum qualiacunque tandem noſtra hæc fuerint, neutiquàm vobis veniunt habenda deſpicatui. Neque enim Heliſæus in præbendis epulis vilis habebatur ab iis quibúſcum viuebat,quanquam oleribus ſylueſtribus excipiebat amicos. Noui leges allegoriarum, & ſi nō à me inuentas,ab aliis tamen elaboratas teneo. Nam qui non acceptant ſententias ſcripturæ communes,ij non aquam vt aquam accipiunt, ſed aliam quandam naturam inquiunt eſſe: & piſcem,ad id quod ipſis videtur,ſua permutant interpretatione. Reptilium etiam ortum atque ferarum ad ſuas † ſententias deflectentes,interpretantur perinde vt ſomniorum interpretes,qui ad id reſpicientes quod ſibi propoſuerunt,eorū quæ ſecundum quietem viſa ſunt, interpretationes afferre ſolent. Ego verò cum fœnum audio,fœnum intelligo:& ſtirpem, & piſcem,& feram,& iumentum,omnia vti dicta ſunt,ita accipio. Non enim me pudet euangelij. Neque quoniam qui conſcripſere de mundo,complura de terræ figuris diſſeruere: ſphæráne ſit,an cylindrus, terra, aut certè diſco aſſimilis, & vndique in orbicularem figuram ex æquo detornata, an lichnoides, & in medio concaua (ad has enim omnes opiniones ij qui de mundo diſſeruerunt deducti ſunt,ſinguli quique aliorum diſſoluentes inter ſe ac demoliti opinionem) ob idipſum compulſus fuero,noſtram hanc extructionis mundi conſcriptionem inferiorem dicere,quia nihil de figuris ſeruus dei Moſes ille diſſeruit? Neque, quia terræ circuitum vniuerſum decem & octo myriades ſtadiorum eſſe non dixit: & vmbram terræ, cum Sol mouetur ſub terra quantum ad aëris protenditur ſpatium , non eſt menſus: quoque modo deffectiones hæc efficiat cū in ipſam incidit luna,non aſſignauit: quippe cum ea quæ nihil ad nos attinent,vt inutilia nobis ſilentio prætermiſit. Num quæſo vel hac gratia,ſpiritus ſancti eloquia cenſuero viliora eſſe ſapientia mundi quæ ſtulta iam euaſit? An potiùs eum glorificauero, qui non ſiuit mentem noſtram irretiri euanidæ iſtius,& inanis philoſophiæ dogmatis: ſed ea duntaxat conſcribi voluit,quæ ædificandis animabus & in tranquillo ſtatu conſtituendis apprimè fore vtilia prænouerat? Id quod mihi videntur quidam minùs intellexiſſe,quando ſuis quibuſdam cōmentis ac tropologiis ſuopte ingenio excogitatis conati ſunt authoritatis aliquid adſciſcere,quaſi inuenta ſua ſcripturis concinerent. Verum hoc eius eſt,qui ſpiritus ſancti oraculis velit haberi ſapientior: quique prætextu enarrandæ ſcripturæ quæ ſua ipſius commenta ſunt,clàm erepens quærat inferre. Hæc itaque vti ſcripta ſunt,intelligantur: *Producat terra animam uiuentem iumentorum, beſtiarum, & reptilium.)* Mihi quæſo conſidera verbum dei vniuerſam percurrens creaturam, & quidem cœpit operari,idem operatur in diem hodiernum,ſed & in finem vſque cuncta perluſtrans dum mundi iſtius venerit conſummatio, operabitur. Quemadmodū enim ſphæra quæpiam,globus nimirum teres depulſus manu ac deturbatus, is ſi locum internanciſcetur declinem , partim ob propriæ conſtitutionem naturæ,partim ob loci per quem ſidit, aptitudinem, præceps ad ima defertur: nec priùs ſiſtitur à motu,aut conquieſcit,quàm in planiciem exceptus deſederit: ita ſanè natura rerum excita ſemel & vnico hoc emota pręcepto,creaturam ipſam æquabili curſu tum in generatione,tum in corruptione penetrat & tranſit, generúmque ſucceſſionem ſimilitudine ſeruat, tantiſper dum generandi occurret finis. Succedit equus equo natura,leo leoni,aquila aquilæ, ſinguláque animalia ſuis ordine ſucceſſionibus conſeruata vſq; ad exitum conſummationémque vniuerſi ipſa tranſmittit. Nullum vnquam tempus proprias peculiaréſque naturas animalium interlini ſinit aut exoleſcere,ſed quaſi nunc primum condita rerum natura ſit, vnà cum tempore noua quotidie recénſque ſuum peragit curſum.

[Margin notes: ἑωθινὴ τράπεζα. — Exemplo cōfirmat ex ſcriptura. — δῆγμα in Origenem qui omnia penè ad allegoriam trahebat. — † aliâs allegorias. — Attende prudentiam Baſilij in enarrandis ſcripturis. — Confirmat ſimili.]

[Margin letters: B, C, D, E, F]

Producat terra animam uiuentem.) Præceptum hoc ſic impreſſum eſt terræ elemento, vt ne hodie quidem deſinat ſubſeruire ſuo creatori. Nam animalia partim ex antecedentibus oriuntur ſucceſſione, partim nunc etiam ex ipſamet emergere terra, generariq; cernuntur. Non ſolum enim cicadas humus pluuio tempore edit, & innumeras alias beſtiolas in aëre peruolantes, quarum plurimæ præ tenuitate nullam ſortitæ ſunt nomenclaturam: quin & mures ranásque ex ſeipſa iam profert & edit: vtpote cum circa Aegyptias Thebas poſt vehementes in æſtibus pluuias, vniuerſa arua ſoricibus impleri protinus nouimus. Anguillas quoque, nec alio vllo modo niſi ex feculenta conſtitui materia, limóque conſpicimus: quarum nec ouũ, nec alium vllum modum ſucceſſionem efficere conſtat, ſed è terra hæ progignuntur. G

Collatio ſtaturæ hominis ad iumentum.

Producat terra uiuentem animam.) Iumenta terrea ſunt, & ad ipſam nutantia terram: At planta cœleſtis homo, quantum figura formáque corporis cæteris animantibus antecellit, tantum & dignitate animæ præſtat. Qualiſnam eſt animantium quadrupedum forma? Caput illis ad humum eſt pronum, ad ventrem ſpectat, voluptatem ventris omnibus modis perſequitur. Caput tuum ad ipſum cœlum exurgit, oculi tui res ſupernas conſpiciunt. Quòd ſi vnquã & tu carnis affectionibus ſuccumbens teipſum dehoneſtaris, ventríque, & iis quæ ſunt ſub ventre ſeruieris: comparatus es iumentis inſipientibus, & illis perſimilis es effectus. Alia te cura decet, ſupernas res, inquam, explorare ac quærere vbi Chriſtus eſt, terrenis contemptim tranſmiſſis cœleſtia mente tranſcendere. Vti forma te natura inſigniuit: ſic & teipſum & tuã vitam diſponere velis. In repub. cœleſti verſare: vera tibi patria eſt, ſuperna illa Hieruſalem: concines atque contribules ipſi primogeniti, qui ſunt conſcripti in cœlis. *Producat terra animam uiuentem.)* Non igitur priùs inſita telluri rationis expertium animantium anima, diuino imperio tum emerſit: ſed vnà cum imperio tum primum in ratione rerum exorta eſt: atque genere quidem vna eſt animalium anima, ratione non præditorum: quippe cum vnum ſit: & id ſimili ratione, quod ad eſſentiam ipſius accommodatur, naturámque exprimit, ipſa, inquam, vacuitas rationis: diſcriminibus autem numeroſis differentiíſque non vna eſt. Animalia nanque ſingula diuerſis proprietatibus inter ſeſe variíſque non mediocriter diſtinguuntur. Eſt enim bos quidem conſtans ſtrenuúſque: aſinus autem piger: equus libidine incenditur, petitque impetuoſè fœmellam: lupus miteſcere nequit: vulpes inſidioſa eſt, & ad dolos natura concinnandos ſagax: ceruus timidus, laborioſa formica, canis gratioſus eſt, & initæ ſemel amicitiæ tenax ac memor. Simul enim animalia ſingula cum ſua peculiari natura creata ſunt. Vnà cum leone animoſitas, & ad incandeſcentiam iræ propenſio illi agnata eſt, vita ſolitaria, expers ſocietatis ad ea quæ genus ſubeunt idem. Velut enim tyrannus quidam animantium rationis expertium, pares honores congreſſionéſque cum cæteris non acceptat, ſed aſpernatur. Qui neque pabulum heſternum accedit, nec ad reliquias ſuæ venationis vnquam redit. Cui tanta quoque vocis eliciendæ natura pręſtitit inſtrumenta, vt animantium complura longè ipſo celeriora, ſolo ſæpe rugitu capiantur. Vehemens eſt panthera, & ad impetus faciendos propenſa, pernixque. Atque idoneum ipſi corpus flexile agiléque addidit natura, ad animæ motiones agitationéſque ſubminiſtrandas. Pigerrima eſt vrſæ natura, ſolitaria, ingenij latentis ac doloſi, profundéque tecti. Simile ſanè corpus & ipſam ambit, graue, compactum, indiſtinctum ſiue inarticulatum accommodatum ſeſe occultanti pergelidæ feræ. Si tranſigamus oratione, quanta rationis expertibus iſtis inſit ſine doctrina quidem, quippe naturalis ſuæ vitæ diligẽtia, atque cura: aut ad noſtri cuſtodiam corporis, animarúmque noſtrarum prouidendam ſalutem impellemur, ac concitabimur: aut magis magiſque carpemur, ac condemnabimur, ſi ita fuerimus affecti, vt neque animalia imitari rationis expertia valeamus. Vrſa ſæpenumero vulneribus ſaucia grauibus ſibiipſi medetur omni conatu: calenti adhuc vulneri verbaſcum ſiccæ naturæ herbam indens obturánſque. Videris & vulpem laricis aut piceæ lachryma ſeipſam medicantem. Teſtudo quoque viperæ immodicè exatiata carnibus, per aduerſam origani naturam, nocumentum è venenata fera ſibi prouenturum euitat. Quin & anguis fœniculi paſtu lippitudinem oculorum curare videtur. Prænotiones ſiue præſagia mutationis circa aërem futuræ, quam mentis rationiſque ſagacitatem non ſuperarunt? Quandoquidem oues ipſæ accedente hyeme pabulũ copioſiùs auidiúſque ventri ingerũt: proinde quaſi ſibi viaticum prouidentes pro indigentia cibi futura. Boues autem diutius occluſi tempore hyemis, iam tandem ineunte vere ſenſu naturali mutatione percepta, omnes vno impetu, lætis aſpectibus è ſtabulis ſuis egrediuntur, & rectà ad viarum exitus ſpectant. Iam vero quidam haud inertium hominum emoli-

Margin notes: H (beside "Producat terra uiuentem animam"); I (beside "vitam diſponere velis"); πρωτότοκοι non πρωτοτόκοι. (beside "concines atque contribules"); Animalium proprietas. ; K (beside "cenditur, petitque"); Leonis ſuperbia. ; Pantheræ natura. ; ἡ πάρδαλις habet exemplar Baſili. pro pãthera ; L (beside "thera, & ad impetus"); Vrſæ. ; Variam induſtriam natura animantib' indidit. ; Vrſa. ; Vulpes. Teſtudo. ; M (beside "ránſque. Videris"); Anguis. ; Oues. ; Boues.

tum

A tum fuiſſe conſtruxiſſeq; gemina ſibi ſpiramina cubiculi terreſtrem herinaceum obſeruauit: atque aquilone ſpiraturo, aquilonium ſpiramen obſtruere: contra, auſtro flaturo ad ſeptentrionale tranſit ſpiraculi foramen. Quid, quæſo, per hæc ipſa nobis hominibus indicatur? Nõ ſolũ diligentiam opificis noſtri & prouidam curam per omnia penetrare, ſed in animantibus quoque ratione non præditis, futuri ſenſionem quandam ineſſe: vt & nos etiam ipſi, nõ huic vitæ, præſentibúſque rebus adhæreamus: ſed totum noſtrum ſtudium ad futuram illam vitam dirigamus? Non tute tibi eandem ô homo diligentiam adhibebis? non tute tibiipſi demum elaborabis? non hoc tempore pręſenti fruges tibi recondes? requiémque ad futurum formicæ exemplo parabis? Formica temporis hyberni pabulum æſtate ſibi ſedulò condit, & Formicæ ſolertia.
B non quòd hyemis incommoda nondum adſunt, otioſa tempus traducit: ſed inceſſabili quodam intentóque ſtudio legendi ſemina tantiſper incumbit, dum ſufficiens alimentum in cellulis ſibi recondat. Neque id incuria facit, ſed ſapienti quadam prouidentia, vt quamplurimo tempore pabulum ſibi perſiſtere conſeruaríque poſſit. Secat enim vnguiculis fructus ταῖς χηλαῖς medios, arroſóſque condit: ne rurſus in fruges exeãt è terra, atque inutiles inde ſibi ad vſum alimoniæ fiant. Cum ſenſerit eos madefactos imbre, profert atque exiccat. Nec omni tempore id agit, ſed cum præſenſerit aërem ſerena in ſtatione teneri, ſerenúmq; cœlum. Etenim δόγμα phyſicum. nunquam ex nubibus imbrem defluxiſſe conſpexeris, quanto tempore à formicis expoſitum eſt frumentum. Quænam oratio, quis dicendi modus hæc attingere poterit? Quis horum ca
C pax auditus? Quodnam tempus ſatis fuerit ad expromenda enarrandáque opificis tanti ſtupenda opera? Dicamus & nos cum propheta: Quàm magnificata ſunt opera tua domine: omnia in ſapientia feciſti. Quî igitur vel illud per ſe ſuffecerit obtendere ad excuſationem, quod nequaquam edocti ſimus literis quæ ad parandam ſalutem ſunt conducibilia, quando lege naturæ (cui nullius externæ doctrinæ pręſidio opus) cognitionem accepimus id deligendi quod animæ proſit? Scis quid boni proximo facias: eſt enim id quod ab aliis tute tibiipſi fieri velis. Non ignoras profectò, quidnam ſit ipſum malum: eſt enim id quod ab alio tute tibi fieri non exoptaueris vnquam. Nulla ars radicum ſecandarum ad medelam excogitata, nulla prorſus herbarum experientia doctrinam adinuenit, qua brutæ animantes inſtituerentur
D ad ſecernendum ſibi vtile ab inutili: ſed natura quæque harum prædita eſt facultate, ſuæ tam conſeruandæ, quàm recuperandæ ſanitatis atque ſalutis: necnon & inenarrabilem ad id quod ſecundum ſuam eſt naturam, habet affinitatem. Sunt apud nos ipſæ virtutes ſecũdum Electionem naturam, ad quas habendas affinitas animæ, non ex humana doctrina, ſed ex ipſa natura nobis ineſſe videtur. Etenim vt nulla oratio, nulla doctrinæ vllius formula nos edocet morbũ odiſſe: ſed ex nobiſmetipſis nos ea quę dolorem efficiunt, reprehendimus, auerſamur, horremus: ſic & in anima quædam ineſt naturalis quædam & citra doctrinam vllam euitatio mali. Atqui malitia omnis, ægritudo eſt animæ: contrà, virtus rationem obtinet ſanitatis. Bene nanque ſanitatem quidam definiere, qui habitum ſtatúmque conſtantem ipſam eſſe dixerũt, boni à natura nobis inſitam eſſe. Collatio à ſimili.
E à quo naturales operationes ſine vllo prorſus impedimẽto proficiſcuntur. Id quod ſi dixeris de bona etiam animæ habitudine, nõ aberraueris ſanè, ſed decorum ipſum attigeris. Quibus efficitur, vt anima citra ductum vllius doctrinę, ſuapte natura propendet ad id expetendum quod ſuum proprium bonum eſt, quódque accommodatur ſibi natura. Quapropter cõmuni omnium ſententia celebratur temperantiæ virtus, nulli non accepta eſt iuſtitia, admirabilis conſpicitur fortitudo, omnium votis ſtudioſè expetitur prudentia, quæ quidẽ virtutes quatuor propiùs attingunt animam ac germaniùs, quàm corpus ipſum ſanitas. Vos porrò filij amate & colite parentes. Vos parentes nolite ad iracundiam filios prouocare. Nũquid & natura ea nõ dicit? Nihil noui diuus Paulus ſanè monet, ſed naturę vincula vincit, inſuperq; Ab exẽplo.
F pręſtringit, Si leæna diligit eam quæ ex ipſa profluxit, prolẽ: ſi lupus pro ſuis catulis pugnat: quidnam ipſe dixerit homo, ſi neq; mandatis obtemperat, & naturam ipſam adulterat, cum aut filius ſenectutem patris intoleranda aſpergit ignominia, aut pater ob ſecundarũ nuptiarum ſocietatem, priorum obliuiſcitur filiorum? Sũma profecto dilectio, ſummus amor brutis eſt inter parentes ac fœtus ſuos: quapropter & qui ea condidit deus, defectum rationis acrimonia ſentiendi opulẽtiore tẽperauit ſolatusq; eſt. Nã vnde fit, vt in ouiũ quidẽ tã copioſo numeroſoq; grege, è ſtabulis exiliens agnus, matris ſuæ continuò percipiat vocem, ad eãq; properet, atque lactis fontes proprios rectà petat, papillisque maternis contentus ſit, etiamſi perparum habeant ſucci, præteritis haud paucis vberibus lacte diſtẽtis? Quin mater ipſa inter tã multos numeroſóſque agnos, eum internoſcit, vt proprium. Vna vox omnium eſt, vnus Attende in agno naturæ miraculum.

idémque ſæpenumero color, vnus etiam penitus odor, quatenus odoratus noſter nouit di- G
ſcernere. Atqui iſtis ineſt quędam ſentiendi facultas, noſtra longè nimirum exactior, qua ſuũ
cuiq; proprium facilè dinoſcere licet. Catulus nondum obortis dentibus iam ore quiddam
minatur ei, qui dolore ipſum affecit. Nondum cornua vitulo ſunt exorta: ſcit tamen qua ſua
arma parte naſcitura ſint. Hæc indicant animantes cunctas iſtiuſmodi natura indociles eſſe
ac doctrinæ rudes: nihil tamen in rebus eſſe non ordinatum, non certa lege prouidentiæ cir-
cunſcriptum ac definitum, ſed omnia in ſe circunferre quędam ſapientię ſui creatoris veſti-
gia. Itaque orta eſſe ſe declarant, vt ſint ad conſeruandam ſuam ſalutem ſuapte natura para-
ta. Et quidem canis expers rationis eſt, ſenſionem tamen obtinet parem propè dixerim ra-
tioni. Quæ nanque ſeculi ſapientes per prolixum vitæ totius otium deſidentes vix tandem H
inuenerunt, argumentationum (inquam) rationúmque nexus: in iis ſeſe offert canis eruditũ
ab ipſa natura. Nam cum eius feræ veſtigia, quam perſequitur, inueſtigat, ſiquidẽ inuenerit
ea pluribus ſeſe findentia modis: diuortia viarum ſingulatim digreſſionéſque quaſcunq; in
partes ferant, vbi ſuo illo ſagaci odoratu perluſtrauit, vocem propè ſyllogiſticam per ea quæ
agit, elicit hoc pacto: fera quam perſequor, inquit, aut hac, aut illa, aut iſta diuertit parte. At-
qui non hac, non item illac: reſtat ergo illam iſthac abiiſſe via: atque ita falſa tollẽdo, verum
inuenire ſolet. Quid plus faciunt, qui pro linearum deſcriptionibus deſignandis tanta cum
grauitate ſedent iſti, lineiſque pulueri inſculptis, è tribus vbi duas propoſitiones ſuſtulerint
vt falſas, in ea demum quæ trium reliqua eſt, verum comperiunt. Memoria vero beneficiorũ I

Memoria canis & gratitudo.

animantis huiuſce, gratiæq; reddendæ quem ingratum beneficiorúmque immemorem, non
pudore ac dedecore aſperſerit? Iam quidẽ & interfectis à latronibus in ſolitudine dominis,
complures à cadaueribus canes non receſſiſſe, ſed ibidem expiraſſe memoriæ traditur. Non-
nullos etiam cæde adhuc recente duces illis fuiſſe qui latrones inquiſierunt: & ad pœnam
maleficos rapi fecerunt. Quid hic iſti dixerint, qui nullo ſuum opificem altorémque deum
proſequuntur amore: ſed vt amicis etiam, & neceſſariis iis vtuntur, qui loquuntur aduerſus
deum iniquitatem, eiuſdem participes menſæ facti: & ad alimoniam ſumẽdam admiſſi, ad-
uerſus beneficum ſuum altorem blaſphemas voces tolerant efferri? Sed ad creaturæ ſpecu-
lationem redeamus oportet. Animalium ea quidem quæ facilè capi poſſunt, fœcundiora lon K

τὰ εὐαλωτότερα τῶν ζώων πολυγονώτερα. φθαρτικὰ ἄλλων ὀλιγοτόκα. εἰρωνεία in πρέποντας μισθούς. ἐπιφώνημα. γνώμη.

gè cæteris eſſe conſtat. Quocirca tam lepores, quàm feræ & agreſtes capræ, oues item ſylua-
ticæ ſæpius gemellos pariunt fœtus, ne genus deficiat abſumptum & ad prædam expoſitum
feris iis, quæ ſanguine gaudent, carnéque veſcuntur cruda: at ea quæ aliis exitium corrupte-
lam ve adferunt, certum eſt longè minus fœcunda eſſe. Quapropter leonis vix leæna mater
euadit. Edi nanque partum, vnguium acie lacerato in enixu vtero, vulgò ferunt. Viperas e-
tiam vtero matris eroſo fama eſt in lucem exire, decentes ſcilicet mercedes, præmiaq; paren
ti reddentes. Adeò nihil eſt in iis, quæ ſunt, cui non ſit bene prouiſum, cui non data ſit opera
curáue ſuæ naturę accommoda. Quod ſi perſcrutari perciperéque parteis animantium velis:
nihil prorſus opificem adiunxiſſe quod addendum non eſſet, nihil non attuliſſe quod neceſ L
ſarium ſit inueneris. Carniuoris animalibus acutos accommodauit dentes. Eſt enim talibus
opus ad conuenientis alimenti formam atque naturam. Quæ verò parte ſolum dimidia dẽ-
tibus armata ſunt, iis numeroſa conceptacula, compluréſque meritò, variáſque pabuli cellu
las extruxiſſe videtur. Nam quia primùm immiſſus ori cibus, officio munereq; dentiũ haud
ſatis minutim conficitur: idcirco data eſt ipſis reuocandi cibũ deuoratũ facultas, quo rumi-
natione ſatis confectum alimentum concoqui poſſit: & ei quod alitur, in ſubſtantiam tranſ-
iens coaptetur. Gulæ, membranulæ ventris quæ internæ ſunt, reticula, maiora inteſtina, ho-
rum nihil otioſè animalibus quæ ea habent, inditum eſt: ſed neceſſarium munus vſumq; ſuũ

Camelus.

horum quodq; explet. Collum prolixum camelus obtinet: quo par ſit pedibus, & eam qua ve M
ſcitur herbam attingere valeat. Contrà perbreue eſt humeróq; ingeſtum tam vrſæ, q̃ leoni,
quæ etiam tigridi, cęteriſq; generis huius animantibus collum: propterea quòd haud ex her
bis ipſis offertur pabulũ, nec vt humũ attingãt ore, neceſſe eſt: quippe cum carniuora ſint, &

Elephantus

animalium venatione prædáq; vitam ſuffulciant ſuam. Quid ſibi vult proboſcis elephanto?
Quoniam tantę molis hoc animal, & omnium terreſtrium maximum ad ſtuporem admi-
rationéq; obuiis incutiẽdã productũ eſt, oportebat carnulẽtũ eſſe & obeſo corpore diffarctũ.
Huic ſi grãde pro rata mẽbrorũ inferiorũ pedũq; ratione exęquatũ collũ adiũctũ fuiſſet, inat-
tractabile penitꝰ eſſet, exuperãte põdere ſemper ad humũ deuergẽs. Nũc aũt caput quidẽ per
colli paucas admodũ vertebras, ſpinæ dorſi counitur. Proboſcidẽ autem habet officiũ ſubeũ-
tem mu-

A tẽ munúſq; colli, qua planè tã pabulũ ſumere, q̃ potũ etiã adhaurire ſolet & ad ſe ſuſtollere.
At enim pedes ipſi ſunt inarticulati,quò quaſi columnæ coũnitæ,vaſtam illam corporis mo
lem ſuffulciant.Nanq; ſi artus tanto corpori ſuſtinendo molliores & qui facilè inflecteren-
tur,eſſent ſubſtrati:creberrimæ fierent emotiones articulorum,fera in humum modò genua
reclinante, modò ſe attollente ex humo. Neque enim alleuandæ tantæ moli ſatis eſſent.
Nunc verò paruus talus pedi ſubiicitur elephanto,nec tamen in teretem flexuram,neque in
genu commiſſuram dearticulatus eſt aut diſtinctus. Neque enim ad lapſum prona articu-
lorum lentitudo carnulentam illam tanti animalis molem ferre poſſet, tanta adeò circun-
funditur copia carnium,vt continenter intremiſcat,ruinamque videatur interminari.Quę
B cùm ita ſint,opus elephanto fuit illo porrectiore naſo,qui ad pedes vſque demitteretur. Nõ
vides in bellis,quòd perinde ac turres quædam animatæ vniuerſo agmini viam muniunt ac
prægrediuntur? Aut certè veluti colles quidam concretione carnium condenſati,intolera-
bili facto impetu conſtrictas conſtipatáſque hoſtium acies diffringunt & diſſecant? Quod ſi
partes infernæ minùs decenti proportione reſponderent reliquæ moli corporis, nullo ani-
mal tempore perſiſteret.Et quidem ſunt etiam nunc,qui certò ſciant viuere elephantum an
nos trecentos atque adeò his tantò plures: cauſam adſcribunt huic inarticulatæ membro-
rum compagi,nec vllis diſtinctæ articulis. Iam verò vti diximus,illa proboſcis è terra ſur-
rigit ſibi, quo alatur,pabulum, naturâ cùm ſit id Elephanti roſtrum aſſimile ſerpenti,& hu-
midius,eóque quanlibet in partem magis flexile.Adeò vera illa ſententia eſt,In rebus crea-
C tis nihil vſpiam inueniri poſſe quod vel ſuperuacaneum ſit, vel deſit neceſſariæ functioni.
Atqui tantæ iſtius molis animal nobis vt ſubſeruiret,ſubq; manus noſtras ſterneretur,ſanxit
deus:adeò vt cùm à nobis docetur,quid velimus,intelligat, cùm vapulat,ſuſtinet: nos do-
cens euidenti admodum exemplo,omnia noſtræ ſubiecta eſſe ditioni, quòd ad imaginem
ſumus noſtri creatoris conditi. Non ſolùm autem in tam magnis animantibus, verume- Collatio.
tiam & in minimis, ininueſtigabilem inſpicere dei ſapientiam nobis, admirariq; licet.
Nam vt haud magis ſublimium cacumina montium admirari ſemper ſoleo (quæ quidem
quia propinqua ſunt nubibus,continuis circunquaque flatibus hybernam perpetuò refrige-
rationem ſibi conſeruant ac detinent) quàm concauitates conuallium, non ſolùm incom-
D modos cœli flatus locorum eminentium euitantes,ſed & tepidum ſemper aërem continen
tes:ſic & in animantium etiam compagine non elephantum admirari potiùs cõſueui, pro-
pter tantum magnitudinis tumorem, quàm murem, qui formidoloſus eſt elephanto: aut
ſcorpij tenuiſſimam partem,aculeum,inquam,quem cauum perinde,atque fiſtulam artifex
vniuerſi,quo virus per ipſum ictis infundatur atque imprimatur,extruxit.Atq; nemo crea- Obiectionẽ
torem eam ob rem incuſare velit,quod animalia venenata,exitia vitæ neciq; parata noſtræ, ſoluit per
in rationem rerum induxit:vel adeò quiſpiam,& inſtitutorem educatorémq; puerorum ac- ſimile.
cuſet,in ordinem redigentem iuuẽtutis ingenium,ad improbitatem,ad libidinem luxúm-
que propenſum plagis verberibúſque caſtigando,ac coërcendo.Fidei ſanè demonſtrationes Fide nihil
E ſunt ipſæ feræ.Confidis in domino? ſuper aſpidem & baſiliſcum † ambulabis, & conculca- nobis non
bis leonem & draconem:atque habes poteſtatem ex fide ambulandi ſuper ſerpentes ac ſcor ſubiicitur. † Inſcendes
piones.An non vides viperam illapſam manui diui Pauli arentia ligna vel ſarmenta colli- vel aſcẽdes
gentis,nihil illi penitus detrimenti impreſſiſſe,propterea quod fidei plenum inuenit? Quòd ἐπιβήσῃ.
ſi fide cares,haud feram potiùs exitialem,quàm eam qua præditus es fidei vacuitatẽ,tute ti-
bi metuere velis:qua te iam cuiuis internecioni & corruptelæ expoſuiſti. At enim ſentio
iamdudum ea quæ ad hominis ortum generationémque pertinent, auditores à me maxi-
mopere poſtulare,mihiq; videor propè dixerim,eorum in me cordium clamores exaudire,
F quibus dequeruntur ac inquiunt,ſe quæ noſtræ ditioni ſubſtrauit opifex deus,qualia ſint,na
tura doceri,ſeipſos verò ignorare. Omni igitur cunctatione nos occupante depulſa poſitá-
que,neceſſe eſt hac de re vt diſſeramus. Reuerà enim difficillimum eſſe omnium videtur, μὴ expungẽ
ſeipſum cognoſcere.Non ſolus enim oculus ea quæ ſunt foris conſpiciens, in ſeipſum cer- dam ſimile
nendum haud vtitur facultate videndi: ſed ipſa mens etiam noſtra peracutè perſpiciens a- quod ſequi-
lienos errores,tarda eſt & cunctatior ad proprios ſuos cognoſcendos defectus. Idcirco nũc tur continẽter.
etiam oratio noſtra, cum aliena iam incunctanter tranſegerit, languet lenteſcítque ad ea ὁμοίωσις per
perquirenda quæ ad nos attinent,quanquam haud ſit vt magis ex cœlo terráque deum quiſ collationẽ
piam,quàm ex noſtra propria natura,compagine,conſtitutionéque percipiat:ſi is modò ſe- oculi & mẽtis.
ipſum ſagaci vſus præduce prudentia inueſtigauerit:quemadmodum diuus propheta dixit,
Mirabilis

Faciam' hominem, παρασκευή Baſ. ad tractationem humanæ formationis.

Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, id eſt vbi me ipſum noui, immenſam exuperantemq; G
tuam ſapientiam ipſe didici. *Et dixit deus, faciamus hominem.)* Quo mihi iam conſpicitur lo
co Iudæus, qui in iis quæ ante dicebantur, quaſi per feneſtras ingrediente, & intermicante
luce theologiæ, perſonámq; ſecundam innuente, nondum autem perſpicuè inclareſcen-
te eadem veritati repugnabat: ipſumque deum ſecum diſſerere, ſeque alloqui dicebat.
Ipſe enim dixit (aiebat) & ipſe fecit. Fiat, inquam, lux, & facta eſt lux: Erat igitur & tunc
in iis quæ dicere Iudæus ſolet, cuiuis obuia & cognobilis omnibus abſurditas. Quis e-
nim faber aut ærarius aut lignarius aut certè coriarius ſutor ſolus ipſe quidem, nec alio
quoquàm ſibi cooperante ſtipatus, interque ſuæ artis inſtrumenta deſidens, quis inquàm ſi-
bi ſoli admurmurat dicens: Faciamus gladium, aut: Compingamus aratrum, aut: Conficia- H
mus calceamentum: ac non potiùs ſilentiò ſuam cum libuerit accommodatam ad artem
exequitur operationem? Sunt enim inſignes profectò nugę, vnum aliquem inueniri qui ſibi
imperet ſiue præceptorem deſidere ac heriliter ſeipſum vehementèrque vrgere & adhorta-
ri. Verumenimuerò qui ſummo ſtudio calumniis perſequuti ſunt dominum ipſum, nec vn-
quam eos puduit huius, quid non dixerint, quęſo? quid non finxerint, exercitatam paratâm-
que linguam ſemper ad quoduis falſum dicendum habentes? hæc tamen vox præſens peni
tus ipſorum os oppilat: Et dixit deus, Faciamus hominem. Nunquid & nunc etiam (dic mi-
hi Iudæe) ſola, perinde vt tibi placet, atque vnica eſt ipſa perſona? Non enim ſcriptum eſt,
fiat homo, ſed faciamus hominem. Hactenus nondum apparuit, qui doceretur, atque ideo I
in abyſſo diuinæ cognitionis præconium hoc celabatur ac tegebatur: deinceps iam ipſius or
tus hominis certò expectatur, detegitur parumper ipſa fides, & apertiùs indicatur iſtius ve-
ritas diuini decreti: Faciamus hominem. Audis ô tu qui bellum indixiſti perpetuum Chri-
ſto, deum ipſum, ſuum in creandis rebus ſocium alloqui, per quem fecit & ſecula, qui portat
omnia verbo potentiæ ſuæ. At non cum ſilentio & quiete religionis rectæ ſententiam perfi-
dus Iudæus acceptat: ſed vt ferarum eæ, quæ ſummo perſequũtur hominem odio, cum viua-
riis includuntur, circum ſuæ illius caueæ ſepimenta frendent dentibus & circumfremunt,
amarulentiam feritatémque naturæ oſtentantes, cùm non queant conceptum explere furo-
rem: ſic & inimica gens veritatis, Iudæi in anguſtum intruſi, multæ ſunt (inquiunt) perſo- K
næ non vna, ad quas oratio dei dirigitur: angelis enim adſtantibus, faciamus hominem di-
cit. Iudaicum hoc eſt profectò figmentum: & ex illorum odio in Chriſtum deliræ iſtius & fu
tilis fabulæ excogitatio deriuata eſt. Iſti enim vt ne vnum nempe Chriſtum admittant, in-
numeras introducunt perſonas: & per hoc quòd filium habent deſpicatui, ſeruis ipſam con-
ſultationis tribuunt dignitatem, conſeruóſque noſtros autores noſtræ creationis efficiunt.
Homo enim vt primùm ſtatum aſſequitur ſuæ perfectionis, ad angelorum rectà reducitur
dignitatem. At quænam tandem creatura ſuo adæquari vnquàm creatori poſſit? Conſi-
dera autem id quod continenter ſequitur: Ad imaginem noſtram. Quid ad hæc dicere pa-
ras? Num vna & dei & angelorum imago eſt? Prorſus filij patriſq; forma eadem vt ſit, ne-
ceſſe eſt. Formam hic vt intelligamus neceſſe ſit, quæ diuinam addeceat maieſtatem: hoc L
eſt non lineamentis conſtantem corporeis, ſed in peculiari numinis proprietate conſi-
ſtentem. Quin tu qui ex noua iſta circunciſione es, audi: audi inquam, tu, qui chriſtia-
niſmi prætextu nihil habes quod Iudaiſmo ducas charius. Cui dicit: Ad imaginem no-
ſtram? Cui quæſo te, alij, quàm ei qui ſplendor eſt gloriæ & figura ſubſtantiæ eius, ei qui eſt
imago dei inuiſibilis? Suæ igitur imagini propriæ, quæ viuit, quæ dixit: Ego & pater vnum
ſumus: & qui me vidit, vidit patrem: huic dicit, faciamus hominem ad imaginem noſtram.
Vbi vna eſt imago, quem ibi locum obtinet diſſimilitudo? Et fecit deus hominem, non di-
xit, fecerunt. Euitauit hoc loco perſonarum multitudinem. Per illa nanque Iudæum erudie-
bat: per hæc vero gentilium excludens errorem, ſecurè admodum ad vnitatem recurrit: vt M
& filium ſimul cum patre intelligas, & multitudinem deorum longè periculoſiſſimam ef-
fugias. *Ad imaginem dei creauit ipſum.)* Iterum ſocij creationis perſonam adduxit. In his e-
nim, non ad imaginem ſuam dixit, ſed ad imaginem dei. At quanam in re dei ſui creatoris
imagine præditus ſit homo, quoque pacto ſimilitudinis particeps ſit, deinceps in ſequenti-
bus, deo præſtante nobis facultatem, dicemus atque explicabimus. Nunc id tantum dica-
mus, ſi vna eſt imago, vnde tibi in mētem venit intolerabilis hęc impietas, diſſimilem aſſe-
rere filium patri. O ingratitudinem, Ne eam quidem ſimilitudinem cuius factus es parti-
ceps, reſoluis illi aut rependis qui hoc beneficij in te contulit: ea inſuper quæ per dei gratiam
gratuitò

Elegans collatio.

A gratuitò indulta ſunt, conſtatura tibi cenſes perpetuò, qui interim domino non permittis, vt quam ad ſuum habet genitorem, ſuapte natura ſimilitudinem, illam tueatur. Sed enim ſilentium ecce nobis indicit deinceps adueſperaſcens tempus, Sole iamdudum ad occiduas emiſſo plagas. Hic itaque & nos iam dictis contenti noſtram hanc orationem conſopiri ſinemus, & interquieſcere. Et quidem nunc ea ſermone attigimus, quæ quatenus faciant ad promouenda & excitanda ſtudia veſtra, ſatis ſint. Exactiorem porrò accuratioremq; propoſitarum rerum diſcuſſionem, in iis quæ deinceps edisſerentur, opem ferente diuino illo ſpiritu & nobis cooperante reddemus. Lætitia igitur & gaudio perfuſi in ſuas quiq; ædes mihi nunc abite, Chriſti amantiſſima concio. Ite inquam, menſas veſtras per ſe alioqui reuerentiæ & honeſtatis plenas eorum quæ mihi dicta nunc ſunt, commemoratione exornaturi, B vice edulij ſplendidioris, proq; condituris omnifariam apparatis. Quiſquis interim diſſimilem patri aſſerit filium, hic dedecore omni pudoréq; aſpergitor, perfidum Iudæum ludibrio habetote, contrà pius omnis tripudiet ſibiq; decorè placeat in ſententiis veritatis. Perpes eſto gloria domino, quem iugis addecet gloria & imperium, In ſecula ſeculorum, Amen.

HOMILIA DECIMA DE HOMINIS *primigenia conſtitutione, Godefrido Tilmanno Cartuſienſi interprete.*

C

Decimā hāc & item vndecimam interpres σποράδην pro loco diffudit paraphraſi, quò vtraque exiret explicatior.

DEbitum quo me vobis nō ita pridem obſtrinxeram, en aduenio exoluturus ac proinde fidem liberaturus meam. In eiuſmodi reddendo quòd fuerim veſtra omnium expectatione cunctatior, nulla hoc fecit animi erga vos mei maleuolentia minùs agnoſcentis quid ex pacto deberet: ſed ne vti condictum erat, in tempore exoluerem, ſola interceſſit corporis huius mei aduerſa valetudo. Sanè hoc genus debiti tale eſt, quod quantò neceſſarium magis intelligitur: hoc vos ſolitò attentiores requirit, & ad audiendum alacriores. Neque enim iuſtum fuerit, ſi qui tāta cum alacritate ſuſtinuiſtis vos mea D qualicunq; opera perdoceri natiuam indolem ferarum, natatilium, pecorum ac volatilium, de cœlo item & his quæ per cœli defluxum in inferiora ſidunt, de terra & iis quæ è terra emicant, ſtirpibus: non etiam vel pari ſtudio huc aduigiletis, quò vobis illuſtrior fiat cognitio noſtræ omnium primigeniæ generationis, idq; ſententiis è ſcriptura diuinitus inſpirata petitis ac depromptis. Vt enim oculi noſtri ad externa contuenda quum ſe totos effundant, ſe interim non vident, ni fors quiduis ſolidum attingant, cuius quidem illinc in ſe refractione, quaſi è quopiam aquarum refluxu ipſi in ſe reſilientes ac retroacti ſe ſibi ſpectandos exhibeant & viſendos: itidem & mens noſtra cætera quum videat, minimè cernit ſeipſam, niſi acie fixiùs intenta ſcripturarum contemplationi. Hinc quippe refringuntur ſplendifluæ E lucis radij, quibus illuſtrata cuiuſq; noſtrum mens contempletur ſeipſam, deniq; & agnoſcat. Imprudentes alioqui nos, nec circunſpectim attenti noſtræ ipſorum primariæ inſtitutioni, adeò vt nos quoq; lateat, quid ſumus, ad quid item conditi. Tam enim ſupinè nobis ipſis afficimur, & neglectim adeò, vt ne ea fideliter quidem teneamus, quorum cognitio paſſim obuia cuiuis & ad manum eſt, ceu illæ ſunt in nobis minutiſſimæ partes. Quàm multæ occupationes circa humanum hoc corpus, ſtudium omne noſtrum deterunt, & abſumunt? Quòd ſi ad mentem aduoces artis medicæ profeſſionem, facilè compereris, quanta de vtilitate vſu ve partium corporis ars eadem ob oculos nobis percenſeat & enarret. Quot quæſo, in anatomicis traditionibus de intimis partibus corporalis opificij excogitauit vias, retruſas quidem illas ac velut in arcano quodam receſſu deliteſcentes? ceu ſunt vna & eadem F à toto corpore conſpiratio, canales è quibus ſpiritus elicitur, elices quaſi quidam aquæ ductus ſanguini ducendo natura comparati, attractio reſpirationis, ſitus foci nimirum præferuidi caloris in corde, illa reſpirandi perpes agitatio ac diutiſſimè durans in præcordiis. Sexcenta eiuſmodi à medicis philoſophica commentatione perueſtigata ſunt, quorum cognitionem vt doctrice experientia aſſequamur, nemo noſtrum vel tantillo habet ſtudio, quòd nemo ad eam peritiæ partem ſolerter exquirendam diſpertiatur & inſinuat ſuum qualecunque otium. At ne vnus vſpiam comperitur qui ſtudium ſuum in hoc collocet, ſe vt nouerit. Naturæ enim procliuitate prægeſtimus noſſe, cœlum quid ſit: quàm quid nos ipſi. Ne tu itaq; id contemnito, quod in te admirabile elucet. Tuo quidem arbitratu parui es & exilis momenti:

Elegans & phyſica ὁμοίωσις.

μίαν σύμπνοιαν.

οἴκησιν ἑστίας.

Multi multa ſciunt, & iidē ſeipſos neſciunt.

menti:at magnum quid eſſe te deprehendes,ſi primę tuæ conditionis inueris rationem.Ob G
hoc eminentis ſapientiæ vir ille Dauid,quòd probè noſſet ad exactam iudicij librilem ſe appendere & diſcutere,ait:Mirabilis facta eſt ſcientia ſiue cognitio tua ex me.Artis enim tuæ ſolertiam deus quæ in me conſpicitur,ſimul atq; ſum contemplatus,nimirum quanta ſapiētia corpus ipſe meum compegeris,ex iſtius qualiſcunq; opificij perpenſa conſideratione opificem te eſſe eximium agnoui & prorſus admirabilem: *Faciamus hominem ad imaginem noſtrā & ſimilitudinem.*) Demonſtratum prius aliquantò eſt & quidem velut in tranſcurſu,ſatis alioqui expreſſum putē, quis ſit is qui loquitur,& ad quem direxerit verbum. Habet ſanè eccleſia hiſce de rebus confeſſas & compertæ veritatis demōſtrationes,veriùs habet fidem demonſtratione omni tantò certiorem ac ſolidiorem. *Faciamus hominem.*) Noſſe vis teipſum? H
vel hinc auſpicium ſumito.De nullo enim opificiorum quæ eatenus condiderat,vox iſta in literas tranſmiſſa eſt.Lux facta eſt,idq; ſimplici mandato.Nam dixit deus,fiat lux,cœlum,& ecce cœlum præeunte nulla conſultatione conſtitit.Rurſus luminaria,nec quicquam legitur præextitiſſe initi conſilij de condendis luminaribus.Præcepto item fecit mare vt eſſet, pelagús ve omni dimenſione ſuperius.Dei mandato omnigeni piſces facti ſunt.Feræ itidem,iumenta,volucrum genus omne,Dixit deus vt eſſent,& ecce facta ſunt. Non iam hic conſtiterat homo,& de formando homine initur conſilium.Non hic iam,vt de aliis præmiſerat, dixit:fiat homo.Erudire hinc ô homo ac ediſce,quanti vnus tu æſtimandus venias . Neque
enim generationem tuam ceu abiectitiam aut pretij vulgaris communi creaturarum mandato cenſuit attexendam.In deo conſultatio prægreditur,quo pacto id animantis quod tanti fuerat ęſtimandum,prouehi deberet ad vitam.Faciamus,ait.En conſultat ſapiens,& quid ſecum inſtituerit artifex,proponit decernendum.Quid enim? Artis ne ſuæ exacta cognitione deſtituitur artifex tantus? Abſit.Per hoc ſanè quòd curam eam condendo homini interſerit ſcriptura,innuit deum voluiſſe ædere quidpiam operis quod eximiæ ſuæ artis ſpecimen eſſet numeris omnibus abſolutum,perfectum,ſolertiq; artificio elaboratum ac perpolitum. Aut certè,tibi vt inſinuet quàm ſis in oculis dei tuapte natura perfectus . Duas porrò perſonas hîc adeſſe luculenter doceris,vnam nimirum quę loquitur,& ad quam dirigitur ſermo, I
alteram.Quidni dixit:facito tu,ſed faciamus hominem ? vt ius domini in omnem creaturā K
intelligas filio iuxta ac patri commune eſſe, vt ne agnitionem aſſecutus patris , ignoratione caligares filij:ne te clam eſſet patrem per filium cuncta feciſſe & eadem filium cōdidiſſe annutu paternæ voluntatis:ac proinde patrem glorifices in filio,filium quoq; in ſpiritu ſancto. Itaq; efficeris tu vtriq; commune opificium,vtrunq; vt adores communiter , non culturam ſcindens debitæ deo venerationis, ſed naturam coüniens diuinæ maieſtatis . Hic tu mihi contemplare figura hac verborum hiſtoriam quidem repræſentari: at potētia exprimi theologiam. *Et fecit deus hominem.*) Quum dixerit,faciamus,non continenter ſubiecit: Et fecerunt,ne quam hinc arripias anſam comminiſcendi tecum numeroſam illam deorum multitudinem.Si enim multitudinis numero perſonam intuliſſet:nullus neq; modus,neq; finis L
fuiſſet homini inexplebilem ſibi coaceruandi deorum multitudinem.Et quidem dixit nūc, faciamus,vt hoc inſigni dicto agnoſcas patrem & filium & ſpiritum ſanctum.At poſterius: fecit deus hominem,diuinam vt vnias maieſtatem.Sanè vt vnias non eas quæ ὑποςάσεις dicuntur,hoc eſt,ipſas tres perſonas,ſed quatenus id vnitatem concernit potētiæ, vt vnam in diuinis retineas gloriam ac maieſtatem,circa eius adorationem impartiliter habens te, non item eam vnitatem diſſecans aut partiens in deorum multitudinem. Neutiquàm dixit:fecerunt dei hominem,ſed fecit deus,diſcreta licet ſit patris ac propria ὑπόςασις , perſona videlicet,propria item filij,propria quoq; ſpiritus ſancti.Quidni igitur tres ſunt? Quòd vna ſit diuinitas.Quam enim in patre contemplor diuinitatem,omnibus eſſentiæ gradibus eandem M
intueor & in filio.Et quam in ſpiritu ſancto, hanc ipſam & in filio iubeor agnoſcere , quòd forma in vtroq; ſit vna,& principium à patre in filio idem,quò fit vt apud nos adorādi glorificandiq; ratio vna ſit.Principium ſanè noſtræ generationis,Theologia vera eſt : nempe, faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.Facti vtiq; ſumus ad imaginē dei.Quî nam intelligendum,Ad imaginem dei? Cor ipſi expiemus ab inſcientia & ruditate, repurgemus iſtam præſumptionem ineruditam,omnemq; de deo inſipienter & indoctè cōceptam ſuſpitionem.Dixerit quiſpiam : Si ad imaginem dei facti ſumus, conſequi videtur deum nobis eſſe conformem.Oculós ne deus habet,aures,caput,manus, deniq; & coxendicem:quo nitatur ſeſſitans? In ipſa enim ſcriptura ſedere deus aſtruitur.Pedés ne ei ſunt,quorum

ἐπιχείρησις propoſiti, argumenti. Verbum ſcilicet, faciamus.

Quæ gręcis ὑποςάσεις ſubſtantiæ vel ſubſiſtētiæ , Latinis perſonę ſūt.

Anthropomorphitarū impiam de deo recellit opinionem.

A rum miniſterio iutus obambulet? Talis igitur deus? A corde amolitor ac ſubmoueto haſce de deo indecorè conceptas imaginationes. Abs te propellito cogitationem eiuſmodi abhor rentem prorſus à magnitudine dei. Figuræ omnis expers eſt deus. Simplex enim, nec ipſum vlla poſſis (quantanlibet imaginere molem) circunſcribere & metiri magnitudine aut quãtitate. Ne quam opinere deo coaſſiſtentem formã. Ne tu eum qui veriſſimè magnus eſt, imminueris impietatem ſecutus Iudaicam: abſit, in animum inducas deum comprehẽdi corporali complexione. Ne confidas circunſcribi poſſe deum anguſtis iſtis mentis tuæ cancellis. Magnitudine reuera eſt incomprehenſibilis. Cogites licet magnum eſſe & præconceptæ huic magnitudini etiam atque etiam adde. Auguſtiori tuæ de deo cogitationi tantò adiice

B auguſtiorem, deniq; huic etiamnum tuæ ratiocinationi perſuadeto eam ipſam nullo pacto ad ea pertingere poſſe quæ infinita ſunt. Nullam, dei memor cogites figuram. A potentiã intelligitur deus. In deo mihi conſidera naturæ ſimplicitatem, Magnitudinem quantitatis exortem, Vbique eſt & ſupra omnia redundat, ſupereminens vniuerſis. Attactu nullo definitur, infinitus enim. (μέγεθος πόσον lege ἄποσον.) Comprehenſione tua cùm ſit ſuperior, elabitur, non vlla quantalibet circunſcribitur magnitudine, non formæ vllius delineatione comprehenditur, quantamlibet imaginere potentiam, nunquam ipſum quiueris dimetiri, nullis adſtringitur temporum interſtitiis, nullus illi præſtituitur finis. Eorum quæ circa nos conſpiciũtur, nihil tale aliquid credideris ineſſe deo. Quo igitur ſenſu accipienda eſt ſcriptura aſtruens nos ad imaginem

C dei factos? Quæ de deo ſcriptura aſſerit, erudiamur primùm: dein quæ noſtra ipſorum ſunt, ipſi cogitemus. Neque enim quod ad dei imaginem facti ſumus, id poſſidemus in iſtius decidui corporis forma. Vnà enim cum corrupti corporis prolapſione, & illius intercidit forma ac deperditur. Sanè quod incorruptibile eſt, figurari nequit in re obnoxia corruptioni. Nihil corruptiuum rei incorruptę imago eſſe poteſt. (ἀξίωμα.) Augeſcit corpus, idémque imminuitur: ſeneſcit, & immutatur. In iuuenili flore videas eſſe aliud, aliud dum temperata habitudine perfruitur, aliud item malè affectum. Aliud metu dum conſtringitur anxium: aliud contrà cùm ſe oblectat & hilareſcit. Aliud inopia rerũ dũ laborat: aliud rurſus copia eduliorũ dũ ſe exatiat. In pace aliud, aliud in bello. Vigilãti color eſt alius, aliꝰ dormiẽti. (τ͂ μὲν, τ͂ δὲ.) In illo qdẽ flos co-

D loris eniteſcit ſeq; exerit rubicũdior, nimirũ calore ad externas prodeũte partes: in hoc cõtrà, extimarũ partiũ caliditas refrixit, vt quę ſe proripuit in intimos receſſus corporis. Fit hinc vt dormientium corpora pallore ſubliueſcãt. Quî igitur poſſit quod vicariæ permutationi obnoxium eſt, ei videri aſſimile quod ſuapte natura eſt inalterabile? ei quod ſemper ſui eſt ſimile, id quod ne momento quidem conſiſtit? Nobis enim clam nec cogitantibus fugit more fluentis aquæ. Priùs enim quàm ſpectandum ſe ac viſendum hominum oculis exhibeat, clã elabitur fugitans, Aliud ex alio conſpicitur corpus humanum. *Ad imaginem noſtram.)* Fluitãs imago & perpetim dilabens quî poſſit immobilem ſeruare naturam? (In exẽplari, meo arbitratu mendum eſt.) quæ conſpicua & illuſtri forma inſignitur, rem tueri formæ exortem? Ad quam igitur examinis formulam excu-

E tiemus illud: *Ad imaginem?* Nimirum in ipſiſſimis domini verbis. Ex me ſi quid in medium attulero, cauetote id accipiatis: ſi dominicũ, hoc ipſum excipitote. *Faciamus hominem ad imaginẽ & ſimilitudinem noſtrã, & dominentur piſcibus.)* Corpore an ratione? (ἀρχέτωσαν) In animâne eiuſmodi imperandi dignitas prærogatiua repoſita eſt, an etiam in carne? Et quidem caro hęc quàm multis eſt imbellior animantibus? Quæ tandem collatio eſſe poſſit humanæ carnis ad camelinam? ad bubulam? deniq; noſtra hæc ſi ad vnius cuiuſlibet feræ componatur carnem? Collatione prorſus ferinæ carnis humana hæc tanto illã faciliꝰ intercipitur morte ac diſperit. Qua demum in parte hominis ſita eſt hæc imperandi vis? In exuberanti opulentia prærogatæ homini rationis. Corporis enim viribus quanto iſtis conſpicitur inferior: tantò cęteras animantes exuperat diuite copia rationis. Vnde vel vnus quiuis homuncio quanlibet arduæ molis

F pondera ſuis emouet locis & aliò transfert? Idne conficit viribus nitens, intentiſque corporis neruis, an veriùs ingenij ſolerti induſtria? *Faciamus hominem ad imaginem noſtram.)* Dicens, Faciamus hominem, vtiq; illum inſinuat, qui internus eſt. Dixeris fortaſſe tu: Quin vel hic commeminit rationis? Hominem dixit ad imaginem dei. Ratiò ne homo eſt? Audi Apoſtolum: Etiamſi is qui foris eſt homo noſter, corrumpatur: is tamen qui intus eſt, renouatur de die in diem. (1. Cor. 4. d.) Quî poſſim iſtos duos internoſſe hoĩes? Planè vnum, qui in cõſpicuo eſt omnibus: alterũ, qui tectorio corporis iſtius palàm cognobili conuelatus deliteſcit, inuiſibilis ille interior homo. Introcluſum itaque hunc habemus & arcanũ hominẽ, deprehendimur hinc quadãtenus eſſe duplices: ac proinde id verum quod in omnium verſatur ore, intus ſumus. (ἔνδον ἐσμὲν.)

Ego

Ego enim ſum id,quod ad interiorem attinet, iſthæc enim externa non ego, ſed mea. Neq; G enim ego manus hæc ſum, ſed id quod rationale eſt animæ:manus porrò hominis particula eſt.Corpus igitur hoc,organum eſt hominis,organum animæ. Homo nanque id peculiariter cenſetur eſſe,quod ſecundum animam eſt. *Faciamus hominem ad imaginem noſtram.)* Hoc eſt, Homini impartiamur ac prærogemus affluentem rationis copiam. *Et dominentur.)* Neutiquàm dixit:Faciamus hominem ad imaginem noſtram,& impotenti ira incandeſcant,Flagrent concupiſcentia,iugi ſe mœrore conficiant.Neque enim deus ſuam impreſſurus imaginem animæ,haſce affectiones vitioſas comites aſſumpſit: ſed rationem, quæ coorientem illarum intemperiem turbulentam ſupprimeret ac moderaretur. *Et præſint piſcibus.)* In ipſo

ὑπόθεσις.

tuæ creationis articulo,vt præeſſes creatus es. *Et præſint ſiue dominentur.)* Accepit vnus aliquis anni vnius poteſtatem ab rege, vtique ab homine homo, mortalis à mortali:& ab eo accepit qui ne ipſam quidem habet poteſtatem. Quid enim ſibi iuris vindicet homo in animã? H Atqui ipſe eam accepiſti à deo,non ligneis tabellis, non membraneis inſcriptam diplomatibus,quæ vtraque ſubiacent corruptelę,& tinearum arroſioni expoſita ſunt:quin ipſa retinet natura in ſacras literas relatam dei vocem: *Præſint ſiue dominentur.)* Vniuerſa enim hæc humano ſubſtrauit imperio deus: *Præſint piſcibus,beſtiis terræ,uolatilibus cœli, iumentis,reptilibus quæ repunt humi.)* Non dixit: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & veſcantur ligno fructifero,quod habet fructum in ſeipſo. Quæ concernunt carnem, ſecundas obtinent.Nam primas ſibi aſſerit primogenia præſidēdi authoritas attributa animæ. Nobis enim principio ſtatim conditis delatum eſt in cætera ius imperij. Animal itaque es ô homo imperio natum. Ecquid miſeram hanc affectuum ſeruis ſeruitutem? Quid te deturbas I vltroneus è faſtigio prærogatiuæ iſtius tuæ dignitatis?Ecquid te dedis peccato in vile mancipium? Cur tuapte ſponte mancipem te & captiuum conſtituis diaboli? Sciuit te ac iuſſit deus in creaturis principem locum tenere: & ecce tāti principatus natura delati dignitatem à te excutis ac recellis?Sed ſeruus vocatus es. Quid te adflictat vrítve animum ſeruitus corporis?Quin tu potiùs animum ſuſtollis tuum tanto per dei gratiam cohoneſtatus dominio? En habes rationem vitioſi omnis affectus planè dominatricem. Herum tuum ſiquando fœdæ voluptati ſubſeruientem animaduerteris,ipſe tibi temperans:tum in mentem veniat, no K mine quidem ſeruum te dici,illum contrà nomenclaturam domini obtinere, cum interim opere ipſo perpetem & ſolidam ſeruiat ſeruitutem. Vt à complexu pendeat viliſſimæ cuiuſpiam meretriculæ,nimirum perſpicis huius ipſe contemptor.Quo quæſo te pacto, non tu iã præ illo es dominus iſtius obſcœnæ affectionis: ille è diuerſo earum ſeruus, quæ abs te velut calce proteruntur,illicium voluptatum? Illud itaque:Faciamus hominem. Itémque: Præſint ſiue dominentur,vtrunque nihil obſcurè prodit in eo relucere dei imaginem: quiſquis facultate eſt pręditus cæteris pro poteſtate iubendi. *Præſint piſcibus.)*Qui primum nobis attri-

ἀπῳκισμένων.

butus eſt principatus,in ea ſe porrigit quæ habitant à nobis diſſita ſemotiùs. Neque enim dixit:Principatum obtineant in animantes familiari conuictu ſibi notas, ſed ipſis imperent piſcibus, qui ſtagnantibus innatantes aquis vitam tranſigunt. Primùm igitur collatus nobis L eſt in piſces principatus. Ecqua tādem ratione internoſcimur inaugurati imperio in piſces? Si quidem tecum reputaueris,vt illos vel vmbra tui corporis exterruerit, cùm in ſtagno na-

παραφανέντα πῶς. βεβαίωσις à ſimili.

tantibus obtuliſti te quanlibet obſcurè viſendum.Quis tanta cum authoritate ſuam moderatur familiam herus,vt turbatis aliquando rebus domi is ſi inopinus acceſſerit, tranquillitatem nullo ſuo tribuat negotio,cunctáque in ordinem pro cuiuſque decoro reſtituat,& ſua ſolius dominantis præſentia redintegret ac permutet? Vt vno quouis conſpecto homine creatura omnis aquatica in aliam ſe figuram habitúmve tranſmutat? Non iam illi conſtat liberioris vitæ & exercitij ratio, non item iam ſecundum ſuperficiem marinæ aut ſtagnan- M

ὁ δελφὶς βασιλικώτατος

tis aquę natando auſit proludere.Ipſe delphin tametſi prę natatilibus magnanimitatem ſpiret rege quolibet non indignam: dicto ocyùs, hominem ſi contempletur propiùs ſibi adſiſtere,fugitans ſuppudeſcit ac veretur. Tantum vni homini principatus in natatilia prærogatum eſt. Atque adeò vim indultæ tibi rationis quum perſpicias nihil non permeantem

Simile q̃ddã habes apud Strabonem in primo de Galeotis & vtre vẽtorũ ex Odiſſ. μ.

ac penetrantem, omnia denique peruincentem: quomodo non etiam imperitandi balenis facultas ſuppetit? Equidem vidi admirabilem hominum ſolertiam & ingenioſè excogitatũ artificium. Concinnant iſti hamos quoſdam quibus quidem captandis cetis atque ineſcandis illices eſcas,admenſas tamē atque moderatas pro magnitudine illorum qui eas ſunt deuoraturi,cetorum,infigunt preſſiùs hamis.Sub hæc funium illorum partibus ſummis à qui-

bus

A bus hami dependẽt, ſecundum partem alteram funium iſtorum extremam vtres innectunt copioſo & collectitio flatu diſtẽtos, eóſque ſupernè ſecundum ſuperficiem aquæ nataturos demittũt in mare. Mox igitur vt ceti illi immanes pellecti illecebra eduliorum adnatarint & in gulam tranſglutierint hamos, eadem opera vtres ſecum abripiunt in maris profundũ. Vtrium porrò natura ea eſt, ſublime ſemper vt petant: quò fit rurſus vt ad aquæ ſuperficiem retrahantur, atque adeò illos iam diceres cibo ſuo ebrios, ſic ſurſum ac deorſum velut maniæ morbo perciti ſubſiliunt & exagitantur, ac tali ſubinde renouata ſaltitatione in profundiora demum quaſi quiddam perſcrutaturi ſe recipiunt. Mare aliud ex alio iſthæc belua immanis remetitur ac permutat: ſéque vt explicet laqueo, magna eluctatur contentione, ſed B inefficaci. Atque ita cetus hic agreſtis nullo propè negotio, per hamum tenaciùs inhęreſcentem captiuus abducitur, labore nec mediocri edomitus & dira fame expugnatus vnà cum vtribus ad littoris oram enectus pertrahitur, præda factus venatori, exiguo ingens, immanis imbelli. Qua id gratia? Homo enim per opulentam ac prædiuitem vim rationis, principatu in quæuis animantia donatus, quaſi facinoroſos ac refugas ſeruos, & peſſimè morigeros ad officiũ obedientiámque reuocat. Qui proinde nulla placabili lenitate cicurantur, hos vel ipſa neceſſitate adigit, ſuo vt famulentur ac ſeruiant imperatori. His ſanè argumentis eluceſcit ab ipſo opifice vim in cætera imperandi inſertam eſſe & prærogatam homini vbiuis gentiũ conſtituto. Factum hinc, vt xiphiæ, zygenæ, balenæ, priones, boues, reliqua denique omnia vel nuda nomina cetorum horroris plena ſub hominis manus atq; imperium miſſa & ſub- C ſtrata. *Præſint itaque piſcibus maris. Et beſtiis terræ.)* Num perſpicis leonem, illum quidem grauem & infrendentem rugitu, cuius vel nomen intolerandum & pergraue eſt, cuius rugientis frendor terram ipſam cogit intremiſcere? Quænam cæterarum animantium præſentis adeò animi eſt ad quiduis tolerandum, vt huius ſuſtineat impetum? Ne vnum quidem in animalibus vſpiam repereris, cui tantum ſuperſit virium, vt ſe confidat ſuſtinere poſſe ſubitariam leonis impreſſionem: atqui hunc ſic violentum præexigui viuarij ſepimentis includi videre licet. Quis hunc incluſit & coercuit? Is nimirum qui huic vaſtæ molis animanti ſuopte ingenio commentus eſt carcerem. Quis hac raritate ligneorum cancellorum, ſtaminum inſtar apparauit ſimul & prouidit reſpirationem iſti beluæ, vt ne ſuomet præfocetur anheli- D tu? Vna & eadem opera, & copiam illi fecit liberæ reſpirationis, & hoc interuallari ſepimento cuſtodiáve illi proſpexit, ne quò ſe proriperet. Quis id? Nonne homo? Is pro re ludicra habet longè efferatiſſimas feras. Non etiam pardales eludit? Chartam ab oculos beſtiæ oppandit ex æditiore loco, quæ penicillo pictoris effigiatum hominem repræſentet. Et hæc quidem fruſtillatim cõcerpit chartam: cum is interim qui ſubter chartam deliteſcit, riſu proſequitur beluæ veſanientem ſtoliditatem. Eſt ne quicquam, quod non exuperet homo copia ſibi pręrogatæ poteſtatis? De volatilibus porrò, quid tibi vis ediſſeram? Et quidem homo alite aſcẽſu neutiquàm ſe attollit in aëra, remigio alarum deſtitutus: at certè per vim intellectilem, cum illis vnà euolat. Nihil vſquàm eſt, quod remoretur rationem. Quæ in vaſtiſſima abyſſo E deliteſcunt, perſcrutatur: venatur, quæ ſunt humi, quæ aëra circumuolitant, quàm præuideatur, intercipit atque occupat. Nunquam ne obſeruaſti auiculam inſidentem extremæ pinnulæ cuiuſpiam rami, & ex eo, ſtridulo clamore quaſi cachinno proſequentem illac commeantes? Hæc enim ſpem ſibi ponit in pernicitate alarum. At certè vnum è pueris licuerit videre, qui obſeruata aui, mox faſcem arundinum congerens, vnam ſubſternat alteri, viſco illinat & agglutinet harum acumina. Ad hæc quanto maximo poteſt aſtu, per ramos foliaq; fallit viſci præſentiam, obſeruat dein oculum auiculæ in ſublime ſpectantem, itaq; prehendit leni attactu volitare per aëra conſuetam, & quæ eatenus per æthera ferebatur, viſco implicita, captiua abripitur. Deſidet quidem infernè homo, infernè eſt hominis manus: at ingenioſa ſo- F lerſq; hominis mens in ſublime rapitur. Adeò nihil eſt vſpiam locorum, quod non artifici commentatione aſtúve homo aſſequatur. Pennatis oppanduntur retia, ad rectam collineationem ſagittariorum iaculis volucres configuntur. Quæ natura propendent ad ingluuiem, illici ineſcatione capiuntur. Aliquandóne obſeruaſti aquilam ad deſtinatam prædam ſidentem & ingenti alarum agitatione aduolantem? dein eandem ſubiectis vndique laqueis cinctam atque irretitam? Ad eum ſanè modum quod in ſublimi eſt, obiecta per hominem ciborum illecebra inuitatum ſidit ſéque demittit. Adeò nihil eſt, quod non in manum tradiderit homini, ac proinde opificium abſoluit ſuum, nec ſemel prærogatę ditionis exortem reliquit hominem. Caue, dicas: Qui poſſint mea intereſſe, inq; ære meo cenſeri, quę per aëra feruntur?

ξιφίας gladius Theodoro, Galeotes Straboni in. 1. Zygenæ libellæ. φάλαιναι balenę. πρίων ſerra.

γνώμη.

ἐπιφώνημα.

γνώμη.

ferunturꝰ Per prærogatiuam enim collatæ tibi rationis, etiam hæc ditioni tuæ addicta ſunt G
Et reptilib⁹
& mancipata. *Et reptilibus, quæ repunt ſuper terram.*) Vides denique, è quibus colligis te eſſe factum ad imaginem dei. *Et fecit deus hominem.*) Quid igitur eſt homo? Ex iis quæ & legimus & audiuimus, colligenda nobis eſt hominis finitio. Non enim neceſſe iam ſit, vt ipſi ab externis aut à fide abhorrentibus mutuemur finitiones eiuſmodi, neque ad diſcutiendam veritatis

Homo quid

doctrinam opus eſt dogmatis ex vanitate profectis. Homo factura dei eſt rationalis ad ſui creatoris facta imaginem. Deſítne quiddam noſtræ huic finitioni, an ſecus: ipſi viderint qui partem multò maximam retroactæ inſumpſerunt corruptiuæ iſti parandæ ſapientiæ. *Ad imaginem dei factus eſt homo. Et, Benedixit deus hominem, ac dixit, Creſcite & multiplicemini & replete terram.*) Huic conformis eſt & piſcium benedictio: *Et dixit deus, Producant aquæ reptilia animarum uiuentium, & factum eſt ita.*) Deinde, Et dixit deus, Creſcite & multiplicamini & replete H
aquas. Quid hìc ſanè habemus, quod ſit eximium? Et quidem quæ exigebat neceſſitas naturæ, eadem tibi cum cęteris communiter prærogauit. Cæterùm peculiares repoſitæ tibi ſunt prærogatiuæ. Perinde enim ac cætera animantia, creſcis. Ab eo enim exorſus quod primùm perquàm puſillum fuit, lenta quidem acceſſione ac ſenſim progrediente ad ſtaturæ perfectionem promoueris. Itidem equi, canes, nec ſecus aquilæ, olores & quodcunque tandem a-

κύκνοι, cygni, olores.

nimantium quiueris depromere, ſimul atque ex genitali maſſula concepti primùm fœtus per gradus ętatis adoleuerint & ad incrementi perfectionem fuerint prouecti, ibi rurſus quotidiana deminutione ac decremento ad prolapſionem defectúmque abeunt. Hanc igitur I
communem naturæ viciſſitudinem ac permutationem, nobis quoq; impartiuit. *Creſcite*, ait.) hoc eſt, quotidiano augeſcite alimento: & puſilli atque exiles geniti ad ſtaturæ proceritatem adoleſcite, ſit interim modus & pręſcriptus limes iſti incremento. Nam quòd per primi ſep-

Pro τρεφέμεθα lego τρεπόμεθα.

tennij curriculum immutamur, nóſque ſtaturę permutatio tranſmittit in alteram annorum hebdomadem: non hinc elicitur per omnem vitæ partitionem, vno quoque ſeptennio ſtaturam corporis immutatum iri, párque accepturam eſſe incrementum. Prima annorū hebdomas puerilem ſtaturam complectitur, cuius metam qua clauditur, liquidò poſſis colligere ex dentium immutatione. Vt enim ceciderunt quidam, alij erepentes adnaſcuntur. Alteram à prima ſtaturæ promotionem altera item auxeſis à ſeptennio ſumit & ad exitum vſq; K

παιδίον, παῖς. ἔφηβος, ἀνὴρ

protenditur anni quarti & decimi, quæ quidem ſecunda puerorum eſt, In prima enim puſio eſt ſiue puellus, mox puer, dein adoleſcens ſiue puber à quarto & decimo. Poſt ſubſequētem hebdomadem annorum denique vir. Hìc enim tertij augmenti meta ſtatuitur. *Creſcite* igi-

Meo arbitratu hic mendū eſt in exemplari.

tur.) Ad annos licet centum vitam proroges, non continuò ſequitur ab anno primo ad vſque centeſimum per omnes ætatum gradus accepturum eſſe te ſtaturæ procerioris incrementum. Vnum enim verbum hoc ſcita ac ſapienti ratione dictum ſolerter ac prouidè diſpenſatur. *Creſcite.*) Quouſque tandem? Statæ ne ſunt & circunſcriptæ creſcendi menſuræ? Ab ipſa concretione ſeminis in matricem deiecti & fundamenti vice ſubſtrati licuerit colligere futuri augmenti modum. Neque enim quæ progreſſu ætatis illi accreſcit ſtaturæ ac- L
ceſſio, videri debet donum recens & acceſſorium. Nam fundamenta corporis in vtero conſtituendi, ex eo ſortita ſunt conſtaturam & ratam incrementi aptitudinem. Pueróne dentes collapſi ſunt? Hoc inſigni agnoſcimus, quantum illi menſuræ acceſſerit. Trimúſne hic puſio eſt? ex eo pater futuræ proceritatis admetitur menſuram. Nouit planè duplam illi iuſtæ ſtaturæ proceritatem deeſſe. Quantus enim triennis deprehenditur puerulus, bis tantò eſt euaſurus procerior compos factus plenitudinis augmenti, aut certè denuò tantus. Hic ille eſt modus humanæ naturæ præſcriptus aduſque extremam vitæ lineam ac finem, nimirum à prima ad alteram annorum hebdomadem. Ex ea deinceps iam facto puberi calor accreſcit & intenditur, graciliſcenti corpori accedit formæ decus, ſicceſcit M
puerilis humoris defluuium, robur membra accipiunt ſolidius ac vegetantur. Hac ætate homines inter eos primùm conſtituuntur, quibus cum coætaneis de virium robore certamen eſt, nondum alioqui abſolutam conſecutis vegeti roboris perfectionem. Coaleſcit enim primùm iſtorum caro ac recens concreſcit, quarè teneriuſcula adhuc eſt, ac proinde minùs idonea tolerando continenti & aſſiduo labori. Et quidem hoc genus animal de cętero habet naturę beneficio leue vt ſit & agile. Tertia porrò annorum hebdomade iuſtam

Pro ἔτι δὲ arbitror legendū οὐκ ἔτι.

accipit incrementi formulam. Poſt hoc ſeptenne tertium, non iam in longitudinem ſe ſurrigit ſublimius corporis ſtatura procerior. Simul enim atque laboribus iſtis augmenti ſurſum verſus ſe attollentis defuncta natura reſpirauit, tum deinceps in patulam & effuſam latitudinem

titudinem

A titudinem ſenſim incipit tranſcendere & quaſi fundaměta iacere, atque quaquauerſum ſub-
ſternere iis quæ in faſtigioſam altitudinem præmouit, ſimul & carnulentam circumponere
pinguitudinem ac proinde membra reddere corporis vegetiora. Et quidem hæc efficit na-
tura ad incrementa ordine legitimo progrediens. Sanè initiò facta ſunt hæc dominico vr-
gente imperio, perq; omnem deinceps creaturam progreditur aduſq; ſeculi finem vis illius
tum dictæ ſententiæ: *Creſcite & multiplicemini.*) Creſcite, vt ne creatura vnius ſemper & e- [Creſcite & multiplicemini.]
iuſdem ſtaturæ fini circunſcribatur, ſed adoleſcat. Multiplicemini, vt ne in vnum aliquem
abeat homo, magis autem in admodum multos propagetur. *Et implete terram.*) Implete,
non incolatu aut habitatione, (ita enim noſipſos viuentes alioqui locorum arctiſſimis an-
B guſtiis compreſſiſſemus, ſi terram voluiſſet admetiri modulo capaci noſtræ habitationis)
magis implete, poteſtati eam veſtræ ac dominio ſubſternentes. Nobis enim terræ dominiũ
prærogauit. *Implete terram.*) Ipſi ne homines eam vi ſubigentes implent? vtiq; eam vt im-
pleremus, dominos nos conſtituit: & illam ſanè implemus munere nobis indultæ rationis.
Vt primùm perſpexerimus quanta porrigitur dimenſione illa exæſtuans & retorrida regio
eademq; inhabitabilis: quum clima illud boreale contemplabimur, quod ampliſſimæ licet
ſit capacitatis, ſit tamen ob inſigne & exuperans frigus, vt tota ea regio vacua ſit culturæ,
nec vlli cedat hominum vſui, num quæſo videbimur impleuiſſe terram? Vtiq; eam imple-
mus, ſelecta portione quam nobis futuram vſui noueramus, repudiata ea quam intelligeba-
C mus vitæ huic traducendæ incommodam. Nos itaq; inſtituit terræ totius dominos opera-
toria virtute ſententiæ illius: Implete terram. Eſto, non tota in vſum conceſſerit noſtrum:
conſtat tamen ſub hominis ditionem, vniuerſam veniſſe. Nam ne tu quidem frumentum ſi [βεβαίωσις à ſimili.]
coëmiſti, neutiquàm negari debes dominus, quòd miſtim illi inſerta quædam comperian-
tur, quæ partim parando edulio conueniant, partim quæ excutere è medio debeas & abiice-
re. Aut lapides quidem vt eſui inutiles, illinc abiicis, & quicquid aliud ſe offert permiſtum
ad eſcam incommodum. Paleis primùm exufflatis, zizaniiſq; ſecerniculo diſcuſſis, ſeligis id
purum quod ſit, quodq; intelligis tibi ſubminiſtraturum conſiſtentem vitæ ſubſtantiam. Ad
eum itaque modum homini deus gratuitò terram contulit, hanc quidem nempe meliorem,
D humanæ habitationi accommodam, illam autem agricolationi conuenientem & proinde
neceſſariam, alia quadrupedum gregibus paſcendis dimiſſa eſt. Licuerit ne, dic tu mihi iam
conſtituere quod volo: quando munifica & indulgenti liberalitate creatoris, tanto inaugu-
ratus dominio, dicentis: Implete terram? *Et imperent piſcibus maris, & uolatilibus cœli, & beſtiis
terræ.*) Hæc illa benedictio, hæc ſanctio legis poſitæ, hæc illa deniq; eſt dignitas per dei gra-
tiam, homini prærogata. *Et fecit deus hominem. Ad imaginem dei fecit illum.*) Hanc ne apodi- [ἀπόδειξιν demonſtrationem.]
xin annotaſti inabſolutam eſſe nec exactè concludentem? *Faciamus hominem ad imaginem &
ſimilitudinem noſtram.*) Duo quædam hæc complectebatur conſultatio, nempe: Ad imaginem
& ad ſimilitudinem, cum interim creatura ipſa vnicum obtinuerit. Num aliter conſultauit,
E ac ſemel initum conſilium dein permutauit in aliud? An in ipſa creatione illi pœnitentia
quædam ſe comitem addidit? Vlla ne in creatore inefficax ponenda impotentia eſt, vt qui
alia conſilio deſtinarit, alia opere ipſo præſtiterit: aut vlla hiſce ineſt verbis ſuperuacanea &
futilis loquacitas? Certè enim hoc dixit: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem.*) Hic [βεβαιωτικὴ vox eſt hic
verò vbi dixit, Ad imaginem: non ſubtexuit, Ad ſimilitudinem. Quicquid iam dictorum e- τάχα, non
legeris, vtiq; in ius vocaueris ſcripturam. Quòd ſi malis hoc ipſum dicere ſcripturam, redun ἀπορητικὴ
dans vtiq; fuerit & ſuperfluum inculcare eadem & bis efferre Intoleranda prorſus & grauis γνώμη.]
blaſphemia fuerit vel verbum aſſerere in ſcriptura inueniri otioſum. Atqui nihil illa in areã
profert, otioſum quod ſit aut redundet. Igitur neceſſarium fuerit concludere hominem fa-
F ctum & ad imaginem & ad ſimilitudinem. Quamobrem minùs reddidit expreſſè ſcriptu-
ra, quæ deus vt faceret, conſilio inſtituerat? Quid ni dixit: Et fecit deus hominem ad ima-
ginem & ſimilitudinem dei? Elanguit ne, aut imbellis fuit virtus conditoris? Ratio hæc pla
nè impia. Pœnituit ne imperatorem initi conſilij? Tantò hęc præ illa eſt impia magis cogita- [ἀσεβέστερον
tio. Atqui dixit. Statuit ne aliud, mutato dein conſilio? Ne id quidem. Neq; enim iſte eſt ge- τὸ ἐνθύμημα]
nuinꝰ ſcripturæ ſenſus. Neq; opifici ad operis deſtinati exactam conſummationem deceſſit
quicquam virium aut deminutum eſt: ſed nec irritum abiit aut inane eius conſilium. Quæ
igitur tandem ratio eſt, quòd particulam poſteriorẽ iſtius ſuppreſſit ſententiæ: Faciamus ho
minem ad imaginẽ noſtram & ad ſimilitudinẽ? Nimirum hæc, quia illud quidem quod pri-
ore ſtatuitur loco, in ipſa mox creatione obtinuimus: quod poſteriore ipſi vt aſſequamur, à

e noſtro

noſtro pendet liberæ volũtatis arbitrio. Nam quòd ad imaginem dei facti ſumus, nobis ſup- G
petit prærogatum ex ipſa ſtatim primigenia conditione: vt autem ſimilitudine inſigniamur
δυνάμει, ἐ- dei, id demum relinquitur nobis acquirendum certa animi deſtinatione. Et hoc quidem vt
νεργείᾳ. liberè eligamus, ineſt nobis potẽtia: at efficaci & operatoria actione eam nobis adſciſcimus
ſimilitudinem & conciliamus. Niſi enim is qui nos condidit dominus, anteuertiſſet occu-
patione, vt diceret illud, Faciamus, &, Ad ſimilitudinem, ſi non ſua ſolius munificẽtia præ-
rogaſſet poteſtatem, qua adiutrice nos ipſius ſimilitudini conformaremus: nulla vnquam
noſtra ipſorum facultate ad eam diuinę ſimilitudinis ſuſceptionem euaſiſſemus. Nunc quã-
δυνάμει. do potentiâ quidem ſimiles deo nos fecit, largitus poteſtatem in hoc, vt aſſimilemur deo:
reliquum erat, vt nos fineret cooperari iſti gratiæ ſimilitudinis ad deum nobis potentiâ prę- H
ἵνα ἄγγε- rogatæ, vt merces propoſita operi perinde, ac nuntius quidam ad operam ſtrenuè nauãdam
λος. nos proliciat atque inuitet, vt ne cunctatiores deſideamus, ceu ſtatariæ imagines cuiuſpiam
A ſimili ar- pictoris penicillo effigiatæ, nullo ſuo fructu in loco poſitæ, vt ne iſtius ſimilitudinis nobis
gumentum. collatæ decus ac ſplendor alij cuipiam adferat laudem. Imaginem enim accuratiore opera
πρὸς τὸ πρω- ac ſolerti artificio afformatam primario exemplari fixiùs contemplatus, laudem non vtique
τότυπον. ad imaginem regeris, ſed pictoriæ manus artificem ſuſpicis articulum. Quò igitur ſimilitu-
Perſtat ἐν- dinis huius admirabilis ac ſolida laus vni mihi cedat, non item alteri, penes me eſſe voluit
τῇ ὁμοιώσει. & licuit arbitrarium, ad dei vt poſſim pertingere ſimilitudinem. Per imaginem animę im-
preſſam meæ, obtinui rationis vſum: verum chriſtianus effectus, vtiq; ſimilis efficior deo. E- I
ſtote perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt, ait. Viden', quò loci explicatiùs domi-
nus nobis ediſſerit illud, Ad ſimilitudinem? Quia, inquit, oriri facit ſolem ſuum ſuper ma-
los & bonos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Maliciæ omnis oſor ſi fueris, ſi immemor acce-
ptæ iniuriæ aut inimicitiæ heſterno cum quopiam contractæ, ſi fraternæ dilectionis & con-
cordiæ tenax, ſi alienæ calamitati indoleſcens ex animo aſſimilis deo inueniêre. Si inimici-
tias aduerſum te exercenti pio cordis affectu remiſeris, ad ſimilitudinem dei prouehêre. Ad
ſimilitudinem dei pertinges, ſi qualem hic ſe erga te peccatorem exhibet, talem te erga pro-
Ad imaginẽ ximum qui in te deliquit, declararis miſericordis clementiæ affectu. Quarè illud prius, Ad
Ad ſimilitu- imaginem, obtines quidem tu ratione inſignitus: poſterius verò, Ad ſimilitudinem, ſtola be- K
dinem. nignitatis amictus aſſequêre. Piæ miſerationis viſcera aſſumito, ſuauis ac placidæ benigni-
tatis, vt Chriſtum promerearis induere. Per quæ enim interiore affectu alienæ infœlicitati
condoleſcis, per eadem ipſe indues Chriſtum, perque cum ipſo contractam familiaritatem,
ἐπιφώνημα. tantò ſe reddet deo familiariorẽ. Per hanc ſanè diſſerendi formulã, narratio hiſtoriæ ad hu
manæ diriuatur eruditionem vitæ. *Faciamus hominem ad imaginem.*) Ab ipſa mox creatione
obtinui illud, Ad imaginem: deſtinato autem ac liberiore animi propoſito, ad id prouehor,
Ad ſimilitudinem. Tua igitur aliqua ex parte eſt gratia, quarè meritò ingrederis coronatus.
ποῦ σου ἡ Totum enim tuus tibi ſi prærogaſſet opifex, qua tandem gratia tibi nihil commerito cœle-
χάρις. ſtis regni fores reſeratæ fuiſſent? Nunc verò quiddam contulit, quiddam reliquit perficiun- L
dum, vt id in teipſo quum ad perfectionem promoueris, pronunciere nihil indignus qui
mercedem inſumptæ operæ deo repignerante recipias. Quo igitur pacto effingimur ad ſimi
Non per e- litudinem dei? nimirum per euangelia. Chriſtianiſmus quid eſt? Aſſimilatio dei, quatenus
uangelij no- eam aſſequi poteſt humanæ fragilitas naturæ. Voti ne reus es te chriſtianum fore? Ne cun-
ui impios ac ctere deo fieri ſimilis, Chriſtum indue. Quonam pacto indues Chriſtum? Baptiſma qui non
flagitioſos accepit, qui indumento incorruptibili ſe nondum amiciuit, vtique is à ſe excuſſit & able-
fratres aut gauit dei ſimilitudinem. Tibi proinde ſi dixiſſem, Huc ades, Regi aſſimilis eſto: mène cen-
lutheranos. ſeres de te præclarè meritum? Quum verò ipſe percupiam componere te & effingere ad ſi-
militudinem dei, eam vitabundus auerſaris doctrinam, quæ te poſſit æmulum reddere di- M
uinæ virtutis aureſque mox tuas obſepis, ne ſalutaris ſermo meus aditum inueniat ac pe-
netret. *Et fecit deus hominem ad imaginem.*) Planè hominem, dixerit quæpiam mulier:
Quid refert mea? Vir ipſe factus eſt. Non enim dixit hanc hominem, nempe mulierem: ſed
definitè adſcripto articulo τὸν hunc ad ἄνθρωπον hominem nihil obſcurè marem expreſſit.
τοῦ ἀνθρώ- Atqui ne per imperitiam vnus aliquis ſuſpicaretur autorem vti voluiſſe appellationẽ homi-
που. nis pro viro & eo ſolo, ſubtexuit: *Maſculum & fœminam fecit eos.*) Habet ſanè & mulier ni
hil minùs ac vir, quòd ad imaginem dei facta eſt. Honor vtrique naturæ nihilo diſpar, ſed
æquus, æquæ virtutes, vtriq; in agone virtutis decertanti propoſitum par præmium, conſi-
milis vtriq; peccanti decreta condemnatio. Nolim dicat mulier: Imbellis ſum & infirmæ
conditionis.

A conditionis. Iſthæc infirmitas carnis eſt:nam in anima ſibi ſedem fixit virtus firma ac potens. Diuina igitur imago hæc quum in vtroque ſexu peræquè honoretur, ſit & compar atque conſentanea in vtroque virtus,quæ per bona opera vim ſuam exerat & explicet.Prætexurienti imbecillitatem corporis ne vna quidem excuſandi ſui iuſta ſuppetat ratio. Non enim vſquequaque conceſſerim infirmum eſſe mulieris corpus. Eſt, fateor, per ſympathian teneriuſculum, quod alioqui ad tolerantiam non exigui ſit vigoris, pertinax firmúmque ad excubias. Nam cuius aliquando viri natura concertare auſit cum mulieris indole, eius quæ iugi continentia vitam adornat atque inſtituit ſuam? Quando vir vnus imitetur mulierum pertinacem conſtantiam in ieiuniis, in orationibus operoſam ſedulitatem, profluB entem & prolixam lachrymarum effuſionem,alacritatem exprompta ad cuiuis exhibendam benignitatem? Ipſe ego vidi mulierem honeſto genere forti, viro clam, ſuffurantem quæ in pios inopum vſus fuerat erogatura pro ſoſpitate viri, pro rei familiaris incremento, pro liberorum diuturna incolumitate, Idque facientem coniuge totius rei nihil conſcio. Conſcientiam eius vitabat, pro cuius hæc diſpertiebat ſalute. In illius enim, quod faciebat, faciebat gratiam, qui nihil non quanlibet arcanum clariſſimè contuetur ac perſpicit, nulli prorſus ſuam pandens beneficentiam. Habet igitur & bona mulier illud: Ad imaginem.Nolim,iſti externo homini animum admoueas tuum,tectorium quoddam eſt. Deliteſcit anima intus ſub hoc integumento ſeſſitans,& corpore molliuſculo.Anima ſanè viri, περίπλασμα.
C anima itidem mulieris vtraque parili honore inſignita eſt.Tantùm comperitur in iſtis integumentis diſcrimen.Aſſimilare igitur deo,benignitate,clementia in iniurios tibi, familiari cum cæteris congreſſione, amore mutuo, fraterna charitate, malignitatis totius odio, imperando pro virili iſtis affectibus vitioſis,vt prærogato tibi principatu vel tandem inaugurere. *Et præſint piſcibus.*) Iudultum inſuper tibi eſt, piſcibus vt præſis, quibus nullus eſt cum ratione vſus. Fac itaque princeps vt euadas ac ſuperior omni affectu vacuo rationis.

Et præſint beſtiis.) In omnem quoque beſtiam decoraris imperio. Dixeris:Quid ergo eſt? Egóne haſce beſtias in meo contineam ſinu deliteſcentes? Et quidem nulli numerabiles. Planè in teipſo circunfers numeroſam & eam apprimè turbulentam beluarum intemperiem.Dictum hoc meum vt ne arbitreris in tuam detortum contumeliam, audi,tibi ne efD feruefcentis iræ impetus beſtiola videtur? In corde væſaniens ira cùm oblatrarit, quo non cane efferatior eſt? Dolus quoties in anima doli fraudiſque concinnatrice ſibi delegit domicilium, num vrſo quouis in ſuo ſpelæo collatebrante eſt implacabilior? Quid? Hypocriſin neges eſſe beluam? Quiſquis ad concinnandam calumniam compoſito eſt & peracri ingenio, is ne tibi meritò videri debet ſcorpius? Quiſquis ad expetendam vltionem, per inſidias clàm adornatas ſe comparat: num hic quauis vipera cenſendus eſt immanior? Non eum iure dixeris lupum rapacem, qui nullo ſuo iure corradit & extorquet aliena? Quæ tandem fera eſt, quæ non in nobis ſibi vendicet locum? Inſano captiuus amore cuiuſpiam mulierculæ, non talis equus eſt furiali concitus œſtro? Equi, ait ſcriptura, inſani Hiere.5.c.
E amatores mulierum facti ſunt. Vnuſquiſque ad vxorem proximi ſui hinniebat. Se enim quis ad eius brutæ animantis indolem transformaſſe dicitur, cui vitioſa imitatione affinem ſe reddidit ac familiarem. Quocirca non vnæ in nobis ſe collatebrant feræ. Da igitur operam, iſtiuſmodi beſtiis vt imperes. Externarum princeps factus, internas ſines impunè debacchari nullo cohibitas imperio? Qualis tu, ſi quidem leonem duce ratione coërcens, illius quoque contemnens rugitum te hinc effers & inſoleſcis: ipſe contrà infrendens dentibus inconcinnam nec ſuis articulis diſtinctam emittis vocem, animo prorſus ira percito & ad hoc connitente vt in vnum aliquem, impreſſionem faciat? Ecquid vſquam eſt hoc furiali affectu truculentius? Non ſinit vt vel tantillum internus noſter hoF mo perſtet tranquillus & requietus, ſimul atque hominem irrequieta eiuſmodi perturbatio expugnarit, cùm incandeſcens ira principatum ſibi vendicarit animæ, Ratione exploſa. Sanè in hoc creatus es princeps, vt imperites iſtis affectibus, vt dominere beſtiis, reptilibus vt præſis, ſimul & volatilibus. Cogitationes ne admittito aëriuagas & plenas vanitatis. Caue, leui ſis animo nec ſecum conſiſtente. Delatum eſt tibi in hæc volatilia imperium. Inſolentem prorſus & abſurdam rem feceris, ſi externè quidem volucres è ſublimi decutiens, ipſe leuis deprehendêre & animo ſupra vires arrecto. Eſto faſtus fugitans, animi elationem auerſator. In animum ne vnquàm induxeris tuum, vt quàm humanæ naturæ poſtulat ratio, coneris ſapere maiora. Laudibus te aliquis extulit? Ne infleris. Ne te

collaudes. Nolim teipſum exiſtimes magni quiddam eſſe momenti. Fueris alioqui vo- G
lucris inſtar nuſquam conſiſtens, nec firmo vnquam animo huc illuc circumagêre pa-
labundus. Tuis fac imperes cogitationibus: imperator vt ſis, quæ ſunt, omnium. Ad
hanc doctrinæ formulam collatus nobis principatus, per animalia mores noſtros con-
cinno ordine moderatur & eò dirigit, vt noſtri ipſorum diſcamus eſſe domini. Abſur-
dum enim fuerit, & res admodum inſolens, ſi is non vni genti imperet, qui ipſe domi ex
alieno pendeat arbitrio: is adminiſtrandæ reipublicæ ciuitatis præficiatur, qui in intimis
ædibus captiuus premitur iugo viliſſimi ſcortilli, nec rem familiarem rite diſpenſat. Con-
uenit eum aſſumi ad aliorum præfecturam, qui quæ ſibi ſunt intima, probè nouit ac de-
centi ordine moderari. In hunc alioqui, rem domeſticam ſi confuſaneam reliquerit, nec H
eam ſcierit digerere in ordinem, iure à ſubditis regeretur euangelicus ille ſermo, Medice
cura teipſum. Auſpicium proinde medendi à nobis ipſis primùm ſumamus. Nemo quod
venatu non prehenderit leonem, contemptui patuit aut multatus morte eſt: iræ intempe-
riem qui non domuit, nulli non fuit deridiculus. Hoc igitur affectu priuato quiſquis non
euaſit ſuperior, vituperij incurrit notam: quum is interim nihil dum videtur admiſiſſe
damnatione dignum aut quod illi vertendum ſit vitio, ſi victoriæ compos eſſe nequiuerit
aduerſus beſtias haſce agreſtes & efferatas. Dominus qui ſua diſpenſatione voluit hæc in
literas tranſmitti, qui noſtram qualencunque & eam planè debilem linguam ſiuit in hanc
vſque horam ad vos concionem extendere, quique per noſtram imbellem & infirmam in- I
telligentiam, in hiſce perexiguis adumbrationibus veritatis deliteſcentes theſauros vobis
ingentes ſanè reuelauit: is indulgenter vobis det per haſce minutias eximiam atque vbe-
rem doctrinam, per exilia hæc ſemina abſolutam ſcientiæ largiatur cognitionem: nobis
proinde donet noſtri iſtius inſtituti perfectam ac ſolidam mercedem, vobis denique im-
pertiatur, vt opulento & vbere fructu perfruamini diuinorum eloquiorum. Ipſi gloria &
imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

HOMILIA VNDECIMA, DE HOMINIS *primigenia conſtitutione, Godefrido Tilmanno Cartuſiano interprete.* K

ἀποσεμνύνων τὸν ἄνθρωπον.

SAlomon ſanequàm ſapiens non in perſuaſibilibus eruditus ſapientiæ verbis, ve-
riùs qui è ſolida ac veraci ſpiritus ſancti doctrina ſuam illam hauſit ſapientiam,
in iis quæ recens lecta nobis ſunt, magnifico planè hominem exornans elogio,
voce exerta hæc depromebat: Magna res eſt homo & res pretioſa, vir miſeri-
cors. Ego contrà ſed nullo meo fructu rem hanc commentabar atque expendebam, om-
nia admetiens meæ vnius exiguitati, cùm ea quæ in animo mecum ipſe verſabam, tum L
quæ doctrice ſcriptura de homine edidiceram. Equidem reputabam ipſe, quinam poſſet di-
ci homo res eximia adeò ac præcellens, animal deciduum & morti deſtinatum, animal in-
quàm, quod innumeris obnoxium & expoſitum affectionibus, ab ipſa mox effuſione vteri
materni ad extremæ ſenectæ lineam agmen ſecum trahens inexplicabilium malorum, ve-
luti ſentinam quandam exhaurit: de quo dictum eſt, Domine quid eſt homo, quia inno-
tuiſti ei? Et ecce quem regius Pſaltes pro aſpernabili ducit & gregario animali, huic pro-
uerbiorum liber elogium defert eximiæ cuiuſdam ac ſingularis prærogatiuæ. Verùm oppo-
ſitionem hanc implexam & ancipitem exemit animo ac diluit hiſtoria Geneſeos de homi-
ne lecta. Audiebamus enim nunc, quia deus accepto è terra puluere finxerit hominem. Sanè
ex hoc dicto veram vtriuſque partis obiectæ elicui dilutionem, nempe quia homo & ni- M
hil eſt, & idem quiddam eſt eximium. Si ad illius naturam tantum ſpectes: nihili homi-
nem dixeris, at ne vllius eſſe momenti: ſi ad id honoris quo illum dignata eſt & inſigniuit
dei benignitas, mentem conuerteris, vtique magnum quiddam deprehenderis eſſe homi-
nem. Quis ille tandem honor? Dixerat deus: *Fiat lux, & facta eſt lux.*) Hominis exortum con
fer nunc cum generatione lucis. Dixit illic, *Fiat firmamentum.*) Magnum iſtud cœlum quod ſu
pra nos expaſſum eſt, factum eſt verbo dei. Aſtra, Sol, Luna & quæcunque oculorum acie li-
cet contueri: quæcunque inſuper mente aſſequimur ſupra nos eminere, quantælibet molis
ſint & diffuſæ magnitudinis: quod ſunt, id obtinuere verbo Dei. Mare, terra ac eorum, quæ
vtrunque ſuo ambit complexu, decẽs & accommodata diſtinctio, omnigenûm animalium
genera

A genera, omniuariæ ſtirpium differentiæ,hæc omnia verbo ſunt facta.Hominis porrò crean-
di,quæ fuit formula?Nequaquàm dictum eſt,Fiat homo, ſicut illud, Fiat firmamentum. In
creando enim homine quiddam contemplari liceat auguſtius creatione lucis,cœli,lumina-
rium.Denique cætera exuperat hominis creatio. *Accepit dominus deus.*) Corpus hoc noſtrum
nihil indignum duxit,quod propria efformaret manu.Id effingendum non vnicuipiam an-
gelorum delegauit. Non quemadmodum ſolet cicadas, ita nos ſua ſponte terra quaſi ebul-
liens & efferueſcens ſuis excluſit viſceribus.Non item vnicuipiam ex adminiſtris illis ſpiri-
tibus aut potentiis dixit, ſic & ſic facies:ſed propria ipſe aggreditur & capeſſit opus. *Accepit* λειτουργικαῖς δυνάμεσιν.
terram.) Acceptã condendo homini materiam ſi ſpectaueris,quid tibi iam homo? At plaſtẽ
B fixiùs ſi contemplere, hominem neceſſe eſt fatearis eſſe quiddam non vulgare aut gregariũ.
Quarè ratione ſubducta materiæ,nihil eſt homo:& idem magnum quid ob delatam illi di-
gnitatẽ. *Et accepit deus.*)At certè quo id pacto? Illic enim priùs dixerat, *Et fecit deus hominem.*) Cap. 1.
Hìc porrò quaſi de homine nihildum eſſemus edocti, hiſtoria nobis retexit hominis crea-
tionem & ab initio redorditur,dicẽs: *Et accepit deus puluerem de terra.Et formauit deus hominem.*)
Huic obiectioni proximè quidam reſponderunt hoc quidem,Formauit, de corpore eſſe di-
ctum:illud prius,Et fecit,de anima. Hæc fortè differendi ratio non ita recedit à ſcopo veri-
tatis.Nam quo loco dictum eſt,*Et fecit deus hominem.Ad imaginem dei fecit eũ.*)ibi expreſſè poſitũ
eſt verbũ ἐποίησεν, id eſt fecit:iã verò deinceps quãdo de corporis ſubſtãtia ſermo eſt,verbũ
C infert hoc,ἔπλασε,id eſt,formauit, finxit, plaſmauit. Regius nanq; pſaltes hoc eſſe diſcerni-
culi inter facturam & formationem edocuit ſuo illo verſiculo, Manus tuæ fecerunt me, &
plaſmauerunt me.Fecit, vtique interiorem & arcanum hominem: plaſmauit ſiue finxit hũc
externum. Congruè enim ad cœnum ſiue lutum plaſmatio aut figmẽtum refertur, vt factu-
ra ad imaginem.Caro igitur formata quidem eſt: anima autem facta. Superiore igitur loco ἐπλάσθη ἡ σάρξ, ἐποιήθη ἡ ψυχή.
quum de ſubſiſtente dixerit animæ natura, reliquum erat, nunc vt de inſtitutione forma- Ratio altera explicatior.
tionéve corporis nobis ediſſereret.Penes te quoque & hanc ſepone rationem. Quænam illa
eſt altera?Nimirum hæc:Quædam enim conciſiùs loquens ſcriptura, contrahit in compen-
dium:quędam contrà iuxta quem facta ſunt,modum nobis tradit explicatiùs.Sanè ſuperiùs
D dictum eſt,quia fecit:hic,quo illum pacto fecerit.Si enim velut obiter & vtcunq; dixiſſet ho
minem factum: in animum tuum potuiſſet irrepere cogitatio factum eſſe hominem ad ean
dem formulam,qua & pecora,beſtiæ,plantæ,denique fœnum. Quò itaque auerſere ac defu-
gias iſtam indolem animantium rationis expertium natura ad affectiones propendentem:
memoriæ prodidit ſcriptura deum circa te eſſe vſum diſcreto ab illis ac peculiari artificio.
Accepit puluerem de terra.) Dixit illic,quia te fecit,hic vt te fecerit, indicat.E terra ſũpſit pul-
uerem,ſuisq; te manibus effinxit.Mentem huc mihi aduoca,& vt ſis formatus, vide.Ad hãc
naturæ officinam animum aduerte tuum.Quæ te excepit formãdum manus,vtique dei eſt.
Corpus iſtud dei formatum manu prouide, nulla vt vnquam piaculari improbitate defœ-
E detur,nequa contage immutetur peccati: nequando è manu dei contingat excidere te. Es
vtique vas ſolerti effictum ac prouida dei manu, affabrè factum à deo: gloriam repende fa-
ctori.In hoc enim vnum factus es,te vt habeat ſuæ gloriæ accommodum & vtile organum. Simile quidd ã de B. Antonio Anachoreta Athanaſius Alex.
Quin & vniuerſa hæc mundi moles,perinde eſt ac liber literis exaratus palàm conteſtans ac
deprędicans gloriam dei illiúsq; auguſtiſſimam maieſtatem arcanam alioqui & inuiſibilem
abundè enuntians tibi intellectili creaturæ, quatenus ad cognitionem attinet veritatis.Di-
cta igitur fac,tenaci mandes ac fideli memoriæ. *Et benedixit eis deus & ait: Creſcite & multipli-* Creſcite.
camini & replete terram.) Incrementum duplex:corporis vnum,alterum animæ. Sanè anima Incrementũ animæ & corporis.
creſcit, dum quotidiana progreſſione ſe ad perfectionem promouet, præſidio adiuta diſci-
plinarum. Creſcit & corpus, dum ab exigua maſſula progreditur,ſeq; attollit ad iuſtum &
F competentem ſtaturæ modum.Illud igitur,Creſcite,brutis quidem animantibus dictum eſt
iuxta perfectionem corporis, tantiſper dum id ſe ſurrigit ad menſuram ſtaturæ ſibi natura
præſcriptæ.Nobis porrò dicitur, Creſcite,ratione inita interioris hominis,qua ſe promouen
te rectà ad deum contendimus.Iſtiuſmodi erat Paulus, qui dum adniteretur, próq; virili ſe
extenderet in anteriora,eorum quæ erant à tergo,obliuiſcebatur.Hæc ea auxeſis eſt ſpiritua- αὔξησις augmentum, acceſſio,incrementum
lis & diuinæ contemplationis.Pietatis redintegrandę ratio, ipſa inquam extenſio in hoc ſi-
ta eſt vt ad ampliora iam quæſitis quotidiana progreſſione nos extendamus: nimirum vt eo
quidem quod aſſequutus iam es, è memoria ſublato,id demum perſequare pro virili quod
ex perfectæ pietatis cumulo agnoſcis tibi deeſſe.Talis & Iſaac erat,de quo celebre illud elo- Gene. 26. c.

gium proditum memoriæ eſt, quia promouens gradum in ſublime attolebatur, donec magnus effectus eſt. Non enim deſiit aliquando ſuccreſcere. Neque quòd in ſtadio virtutis aliquouſque promouiſſet, deſedit cunctatior: quin is potiùs iugi & intenta progreſſione procedebat. Ad obeunda virtutis opera ſe contulit. Et quidem ad temperantiam prouectus eſt gradu impigro. Ad iuſtitiam pertigit. Ab hac ad virilem & heroicam fortitudinem peruaſit. Ad apicem denique ſummum totius boni his auctibus iuſtus continenter progrediens ſublimatus eſt. *Creſcite* igitur.) Sed quo incremento? nimirum perfectionis ad deum rectà prouehentis, incremento quod interiorem hominem moderetur & ornet. *Multiplicamini.*) Eccleſiæ benedictio hæc eſt, vt ne in vno aliquo vis efficax verbi diuini finem capiat aut circunſcribatur: magis verò in omnem ſeſe effundat terram ac euulgetur euangelium ſalutis. *Multiplicemini.)* Quinam? qui per euangelium generamini. *Replete terram.*) Bonis operibus carnem hanc vobis in miniſterium collatam ſuffarcinate. Oculus rerum honeſtarum & apprime decentium aſpectu exatietur. Manus ne cunctetur explere ſe operibus bonis. Pedes ſe ad interuiſendos ægrotos impigrè promoueãt, & ad ea ſe conferant gradu concito, quę adire conueniet. Membrorum denique concinnus & pulcher ordo his ſe operibus referciat, quę mandatis legis diuinæ reſpondeant, nimirum hoc indicat, Replete terram. Voces quidem hæ vel brutis communes ſunt, iure tamen quodam ac peculiari eas nobis aſciuerimus, ſi quando illarum vſum tranſcripſerimus ad animam quæ ſecundum imaginem dei creata eſt, & ad rationem, qua inſigniuit nos & honorauit deus. Et quidem illa augeſcunt incremẽto, ſed corporis, nós ſpiritus: Implent illa terram numeroſa multitudine, nos nobis coniugis vice coünitam terram hanc, corporale videlicet obſequium complemus fertili copia bonæ operationis. *Ecce dedi uobis lignum, quod habet fructum in ſemetipſo uobis erit in cibum.*) Nihil neglectim aut perfunctoriè prætercurrat eccleſia, quando nihil horum non legitimum eſt. Non dixit, dedi vobis piſces in cibum. Dedi vobis pecora, reptilia, quadrupedia. Neque enim in eum vſum hæc creaui, inquit, Verum primaria illa legiſlatio eſum indulſit fructuum. Neque enimdum paradiſi domicilio cenſebamur indigni. Hic proinde myſterij quiddam occultioris deliteſcit. Nobis enim in commune cum feris, volucribus cœli, denique cum vniuerſis terræ beſtiis collatus eſt fructuum eſus, gramen quoque, quum interim paucas ferarum liceat videre ali fructibus. Nam quo tandem fructu ſe paſci panthera ſuſtineat? Quis fructus cedat leoni in cibum? Attamen feræ iſtæ tantiſper dum iugum legis naturæ paſſæ ſunt: vitam tolerabant eſitatione fructuum. Homo autem ſimul vt præſtitutum ſibi traducendę vitæ prætergreſſus eſt canonem, & limitem præfinitum tranſcendit, quumque mox à diluuio pręnoſſet dominus homines nequaquam ſibi ab inconceſſis temperaturos, indulſit quouis veſci. Omnia hæc, ait, quaſi holera virentia comedite. Per hanc nobis indultam conceſſionem & animalia quæq; parili libertate donata ſunt quiduis impunè edendi. Ex eo iam tum ac deinceps crudis leo veſcitur: vultur hianti roſtro internectiuum cadauer affectat. Neque enim vultures mox à cæterorum animalium creatione, quaquauerſum ſpectabant terram. Nullum enim eatenus vſquàm comperiebatur morticinum eorum quæ à deo aſſignata fuerant & facta, quo ſe nutricarẽt vultures. At ne id quidem ſinebat natura in ſuo tum conſiſtens vigore. Non item venatores conficiundis feris operam dabant: neque dum id ſtudio erat hominibus: cùm nec ferę lanienam exertis in homines dentibus exercerent, vt quæ necdum eſſent crudiuoræ. Inoleuit dein ex more vulturibus conſuetudo, penſum vitæ vt ſibi parent ex morticino quopiam cadauere. Quare cum nuſpiam locorum eatenus eſſet cadauer, nullodum ex loco graueolens ſpirabat odor, necdum vlla eiuſmodi eſca explendis iſtis idonea vulturibus: ſed cygnorum in morem, indiſcreta erat & eadem omnibus viuendi ratio. Pratenſes tantùm herbas animal omne ſibi attondebat ac depaſcebatur. Eius rei inſigne & in canibus liceat videre. Dum enim ſtudent ſibiipſis mederi: hos identidem videas depaſci gramen: non quòd cani paſcendo conueniat gramen, ſed quia citra operam humanę inſtitutionis, doctrice tantum natura ad id bruta profugiunt, quod ſubodorantur ſibi vſui futurum. Velim reputes tecum, iſtiuſmodi fuiſſe tum animalia (quæ hodie vides cruda carne veſci): vt vi imaginatiua apprehenderint herbam omnem fœnaceam ſibi collatam in cibũ, ac proinde nihil inſidiarum in ſeſe moliebantur. Cuiuſmodi enim ſpes eſt futuram olim rerum redintegrationem: talis modi fuerunt res cunctæ initio primæuæ generationis. Reuocandus enim homo eſt in gradum priſtinæ conditionis: ſi modò à ſe priùs improbitatem amolietur, ſi multiuarias vitæ iſtius deciduæ curas abiecerit, animam denique ſi ſeruili iugo

rerum

Marginal notes: σωφροσύνην δικαιοσύνην, ἀνδρείαν. — θεολογία. — Caro. Oculus. Manus. Pedes. — A diluuio primum eſt conceſſus carniũ eſus. Hic quiddã deſidero in exemplari. — ἄγρωστιν. — δια καὶ τοιαύτη ſimilitudinẽ dicũt, non comparationem

Margin letters: G, H, I, K, L, M

A rerum temporalium emancipatam ſuæ libertati reſtituerit. Iſthæc omnia à ſe vbi depulerit, ad eam licebit recipere ſe vitam, qua in paradiſo degitur, illam dico vitam nullis carnis ſeruientem affectibus, liberam prorſus, cum deo congredientem, angelorum prægeſtientem cõtubernio. Sanè hæc non eo mihi dicuntur, quod vſum iſtiuſmodi alimoniæ ademptum cupiam, quem dei benignitas nobis indulſit: quin vt declarem potiùs, quàm beata fuerit, quãq; fœlix ineuntis illius primùm temporis conditio. Qualis erat tum vita? Vt nullius prorſum rei inops? quàm paucis, quamq; parabili contenti viatico abierunt homines, quod ad rationem traducendæ iſtius vitæ? Quo nunc pacto author mali, peccatum nobis hanc multiuariam inuexit viuendi rationem? Veris enim paradiſi delitiis ſimulátque excidimus, has pla-
B nè fucatas & quæ nihil habeant ſynceræ voluptatis ipſi nobis excogitauimus. Quando non iam datur vitale illud lignum ante ora tueri, neq; illius eximiæ pulchritudinis ſinimur ſpectaculo perfrui: in qualencunque oblectationem dati ſunt coci deinceps, piſtores, multimoda item excogitatio cupediarum & ſuffituum, aliorumq; eiuſmodi in qualecunq; ſolamen noſtræ è paradiſo miſerabilis ruinæ. Ita enim qui ægrotant, ſi quando per inualeſcentẽ morbi acrimoniam incommodè capiunt fructum ex edulio cõſueto idq; fit ſtomachi deiectione: alia quædam odoramentis & id genus condituris confecta, manúque exhibita medicorũ ſumunt. Nam quando in iſtis collapſa eſt appetitio ſolidioris edulij, quæ talium debilitatæ naturæ conſentiunt, comminiſcuntur hi & excogitant, qui infirmorum ſenſibus norunt in- παρὰ τῶν ἰατρῶν δι-
C dulgenter obſequi atque inſeruire. Etiam ſi nunc quoque imitari velimus eam quæ in paradiſo obſeruata fuit, vitam: vitatis illecebris eduliorum tot adeò materiis concinnatorum, ad illam frugi ac parabilem viuendi formulam pro virium modulo nos ipſos reuocamus contenti ad vitæ iſtius fulcimentum, vſu fructuum, ſeminum & eorum quæcunque lignoſo putamine circumueſtiuntur, cuiuſmodi ſunt nuces, poma, caſtaneæ. Quicquid, hæc præter ſe obtulerit: ab vſu noſtro vt non neceſſarium, ſubmoueamus. Et quidem horum nihil execrabile ducimus aut abominandum in eius gratiam qui condidit: nec tamen eadem expetenda veniunt, vt ne ſint carni fomes voluptatis. *Et requieuit deus die ſeptimo ab omnibus operibus ſuis.*) Hic ſanè reſpondeant arithmetici, & qui ad parandam eiuſmodi rerum cognitio- ξιώσεις.
D nem tantum otij detriuerunt, qui paſſim oſtentant & obtrudunt eximiæ cuiuſdam ſapientię loco huiuſce rei peritiam: qua ratione ſenarius iſte numerus congener ſit mundi creationi, quídve cum mundo affine habeat. Eſt enim prole prægnans multiplici. Nam ſpecies numerorum quum ex ſe tam multas gignat, partibus tamen quibus conſtat, perfectus eſt. Pleraque inſuper alia quæcunque de ſenione arithmetici enarrant in ſuis illis diſceptationibus ſcholaſticis. Si cui ad hæc expendenda ſuppetit otium: licebit hæc ſecum vt admurmuret. Rurſus dicant & de ſeptenione, quòd is ſterilitatis infœcundæ ſit. Nec enim aliud quicquam ſeptenio ex ſe gignit, at neque ab alio, generatur. Proinde ſermonem hunc vt ne in tot adeò ſpecies materiáſve cogar diducere: velut excurſim hac ad vos relegata diſceptatione, ad ea
E quæ animis veſtris gratiora fore confido, me conferam. Porrò ſi quis contendet penes ſe eſſe qualencunque horum peritiam: velim, is ſibi perſuadeat apud nos quoque repoſitum eſſe eiuſce artis theſaurum. Quarè ſi quid in ſe arithmetice continet eximium: vtique eius ſemina hic etiam ſuppetunt. Nec interim nobis quicquàm arrogamus aut gloriamur: quòd hæc è mundi ſapientia profecta ſint, aut certè quòd ad eam faciant ſapientiam quæ è mundo corriuata eſt. Qui enim talia ſtudioſè conſectantur, ſimulatq; nonnihil hinc furto ſuppilarint, ſuis id infarcientes libellis, quaſi quiddam magnum ſcripſerint, inſoleſcunt & ſupra modũ gloriantur. Quò igitur declaremus ea demum nobis aſpernabilia videri, quorum cognitio tantopere ab iſtis expetitur: rationem quæ hiſce de rebus reddi poterat, ſilentio prætercurremus. Simul his adde, quòd rerum eiuſmodi ſpeculatio populo ſit captu perquàm difficilis: παρ᾽ ἡμῖν.
F quum interim eccleſia non huc cogitur, vt eos excipiat ſermones qui auditoribus ſint admirationi: veriùs cupidè quærit earum ſolutionem propoſitionum, quæ ſuæ poſſint ædificationi commodare. Sanè dies ſeptimus, nempe ſabbatum honori olim fuit. Apud Iudæos enim ſeptimus hic numerus erat honore venerabilis: in quo quidem ſcenopegiæ, tubarum celebritas & dies propitiationis. Apud illos item annus ſeptimus remiſſionis dictus. Totos etenim annos ſex, agricolationem vt exercerent, iſtis licebat: at ſeptimo his abibant contenti, quę ſuapte ſponte gignebat humus. Promiſſionis terram quum iſti incolerent, annos ſex Hebræus ſeruiebat: ſeptimo ſinebatur abire liber. Apud hos ſoluta captiuitas eſt anno ſeptuageſimo. Ad noſtra deinceps tranſcendamus. Ait ſcriptura: Septies cadet iuſtus, & reſurget. σκηνοπηγίαι à figendis tabernaculis.

Hoc pacto hebdomadem dierum conciliemus & nos in vnum: A generatione hominis ſeptimus mortem non vidit, Enoch, myſterium eccleſię. Septimus ab Abraham Moſes legem accepit. En mutatio vitæ, iniquitatis reſolutio: introductio iuſtitiæ, dei aduentus: in mūdum inuecta eſt atque introiit diſciplina, & eorum quæ agenda ſunt, ſubiit legiſlatio. Septuageſima ſeptima generatione ab Adam ſe conſpicuum mundo exhibuit ac viſendum Chriſtus. Nouit & Petrus myſterium ſeptenarij, dicens: Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei, vſque ſepties? Reſpondit dominus, Non dico tibi vſque ſepties: ſed vſq; ſeptuagies ſepties. Myſterium ſeptenarij aliqua ex parte intellexit Petrus. Nondum tamen exactè didicerat, vt qui diſcipulus adhuc eſſet: vſque ſepties: At ne doctor quidem receſſit à ſeptenione. Præut ſciuit, dicebat diſcipulus: ſupergreſſus eſt diſcipulū opulentia pietatis dominus. Quoties peccabit, & dimittam? Quid ni dixit: vſque ſexies, aut octies, ſed vſque ſepties? Cur non item dominus: vſque centies & centies, ſed ſeptenionem multipliciter auxit? Et quidem Petrus non de alio quoquam numero rogauit: neque dominus canonem prætergreſſus eſt ſeptenarij. Petrus videlicet obſeruauit hunc eſſe antiquariæ traditionis canonem, ſeptenionem in ſe complecti ſacramenti alicuius ſignificationem, nempe remiſſionis peccatorum, perfectę quietis & recreationis, cuius ſignum ſabbatum eſt, dies à mundi generatione ſeptimus. Petrus quidem ſepties: Dominus verò, ſeptuagies ſepties. Peccata puniuntur ſepties. Eū ne in modum omnis qui occiderit Cain, ſeptenam perſoluet vltionem? Illic non octo, ſed ſeptem. Parumper opperitor, & myſterium apprehendes. Septies punitur primum illud peccatum. Secunda cædes Lamech. De Cain enim expetita eſt vltio ſepties, verùm de Lamech ſeptuagies ſepties. En vides, quòd Petri ſeptena remiſſio reſpōdet vltioni Cain: cùm interim dominica condonatio, ſeptuagies ſepties vltioni ſeptuagies ſeptenæ reſpondet de Lamech ſumptæ. Quanta fuit offenſio, tanta & condonatio. Vbi modicum peccatum, ibi & modica remiſſio. Cui remiſit modicè, modicè & diligit. Vbi abundauit peccatum, ſuperabundauit & gratia. Quod igitur illud eſt myſterium? Octaua dies, ſeculum illud dicitur, nimirum iudicij, in quo peccator, ſepties: & qui ſupra modum peccator eſt, punietur ſeptuagies ſepties. Iuſtus itidem ſeptemplici honore potietur: qui excellenter iuſtus eſt, honorabitur ſeptuagies ſepties. Et quidem nunc dei erga nos benignitas ænigmaticis prælufionibus ſubindicat, quæ futura olim ſunt: tum ipſo nimirum preſente, nulli non perſpicuè veritas inclareſcat. Hæc enim quo quiſque præmio dignum ſe exhibuerit, nihil obſcurè eſt oſtēſura. Dominus igitur hic per confeſſionem ac pœnitentiam placatus, ſeptuplā retributionē peccatoribus debitam remittet. Quarè cùm dies ille formidabilis ac terroris plenus minimè nos lateat, cùm ipſi certò nouerimus in eum diem repoſitam eſſe peccatoribus retributionem, mercedem quæ ex æquo reſponſura ſit & admetienda qualitati delictorum: præoccupatione condignæ pœnitentiæ commiſſa diluamus, quatinus multiplicem ac doloris plenam promereamur illic effugere retributionem. Dicamus igitur nonnihil de die ſeptimo illius octauæ in qua conſummationem accipiet ſeculum hoc. *Et requieuit deus ab operibus.*) Eorum quæ in mundo fiūt operum nihil eo die tum erit. Nullæ deinceps celebrabuntur nuptiæ, nullæ cōmutandarum mercium nundinationes, non item exercebitur agricolatio. Terrā enim omnem terror vndique occupabit. Angore & horrore corripietur omnis creatura: ſudorq; anhelus & inexplicabilis coorietur. Ipſi etiamnū iuſti prætrepidi & anxij pro ſententia quę tandem proferetur. Abraham & ipſe tum aderit non ſine agonia: non quaſi veriturus, ne in gehennam condemnetur, verius quēmnam inter iuſtos ſortiturus ſit ordinem, primum ne, an ſecūdum, vel tertium. Veniente è cœlis domino, diſrumpentur cœli. Quantum obtineat Chriſtus potentiæ, colliqueſcet ac reuelabitur. Creatura omnis intremiſcet. Quis nō trepidabit? Ne angeli quidem ſine timore ſunt futuri. Ipſi quoque ſiſtendi ſunt, nō quaſi rationem deo reddituri. Attamen domini apparitio tanto ſplendore gloriæ illuſtrabitur, vt tremorem ſit iniectura omnibus. Non audis Eſaiam dicentem: Si aperueris cœlum, deſcendente te tremor apprehēdet montes. In eo Chriſti aduentu, mare concreſcet gelu, operis omnis vacua erit creatura, mortificata erit & natura. Rapiētur tūc iuſti, tūc iuſtis nubes erit pro vehiculo. Angeli tū ſe iuſtis addent comites ac duces. Iuſti quaſi ſtellæ ſplendiflui aſſumentur in cœlum. Contrà, innexi vinculis peccatores, ſuorúmq; mole peccatorum quaſi compedibus aſtricti, quorum ſibi peſſimè cōſcij erūt, deorſum ſidēt ac præcipitabūtur. Illa ergo hebdomadas figuratè per hanc ſignat: *Et requieuit deus die ſeptimo ab omnibus operibus.*) Quæ præſentē cōcernūt vitā anxię admodū curæ, illo die ꝓrſus intercipiētur. Cōcupiſcētię iuueniles & incōſultę cōqeſcēt ac ſopiētur.

Nullum

A Nullum iam de nuptiis propoſitum, nemini curæ tum erit propagatio liberorum, de congerendo auro nullum anxia cura premet. Sui tunc obliuiſcetur auarus marſupij. Qui luculentum & latiſſimè effuſum poſſidet peculium, obliuiſcetur terræ. Qui perditè & vſque ad inſaniam, gloriam deperit: tunc eius obliuiſcetur. Horum omnium memoria ex animo concidet & obliterabitur. Corripietur enim anima terrore ingenti, certò ſibi proponens impendentia mala. Omnem enim cogitationem diutius licet, animabus noſtris, immanentem, iſtiſque affectibus obnoxiam à ſua ſede depellet timor & profligabit. Vbi enim dei timor, ex eo mox animo omnes ſe proripient vitioſi affectus maculæ. Hæc dies ſeptima illius ſeptimæ eſt typus. *Accepit igitur deus puluerem de terra.)* Non hic mundi generatio exactam ac-
B cepit perfectionem, neque vt noſtra enarratio ſubtexeretur, ſeries conſequentiæ interciſa eſt. Dictum enim eſt, quia deus fecit hominem, dein requieuit ab omnibus operibus. Cumq; induxiſſet otium, iam quo pacto fecerit, his docet verbis: *Accepit deus puluerem de terra.)* Audiſti nomen χοῦν, puluerem? Hinc erudire & eſto intrepidus. Nullius deinceps accipito perſonam. Quid magni de te tibi promittis, quid ve inſoleſcis? Cogitationes quæ cordi inſerunt tumorem, flammámque accendunt elationis, ſiquando te adorientur: fac, creationis huius tuæ vt memineris. Quo tandem pacto creatus es? *Accepit deus puluerem de terra. Et, formauit deus hominem.)* Quo demum tempore tui obliuiſci poteris? Tui tum obliuiſcère, cùm te è terra ſubmoueris. Quòd ſi à terra ne momento quidem te ſubducis, (coaluiſti enim
C terræ & concreuiſti, ſuper terram ingrederis, acquieſcis terræ, téque in ea oblectas, delitigas pro terra, quicquid denique facias, ſit id magnum aut certè perexiguum, id omne in terra facis) nimirum è vicino habes quod te tuæ cõmonefaciat humilitatis. Vnicuipiam es iniurius & incandeſcis? Vnde tibi ira hæc impotens? Ignominia te aſperſit aliquis? Non ſuſtinuiſti audire: Ignobilis? Dicto hoc ocyùs acriore ira efferbuiſti? Quàm quæ audiſti, atrociora contendis regerere? Demitte oculos, & conquieuit indignatio. Inſpecta humo fac tecum reputes, me qui è terra factus ſum, dixit ignobilem: minus obiecit, quàm ipſe ſum. Neque enim exprobrauit terram, è qua ſumptus ſum: ſed hominem, qui me genuit. Vnus quiuis homo animatus quantò eſt terra præſtantior, quę proculcatur pedibus? In eam mihi an-
D tiquam matrem, nempè terram intendo oculos, quò fit, vt non iam contumeliæ loco habere debeam quòd è ſeruo ſim prognatus. Honoris enim eſt, quòd factus ſum hac anima inſignis & cohoneſtatus. Exiſtimat autem is ſe atroci affeciſſe me contumelia neſcius quantò per eam plus mihi conciliauerit honoris. Meæ enim conſcius naturæ, quis ſim, probè noui, ſimul & vnde ſim. Ad eam conſiderationis formulam ſi factos nos eſſe de terra meminerimus: humilis hæc & deiecta de nobis cogitatio nullo vnquàm tempore ſinet iræ impetum plus æquo excitari. Rationem itaque tuam adiutet & auxilietur terra ipſa nuſquàm non præſens, téque primigeniæ originis commonefaciens. Ad neſcio quam vilem concupiſcentiam ſi continget excurrere te: fac, ſubeat mentem tuæ hinc emigrationis articulus. Horam
E tui corporis in terram reſoluendi ſi ad mentem aduocaueris: momento ſedabitur eiuſmodi maleſuada & væſaniens concupiſcentia. Terra es, & in terram abibis. Cogites, velim membra hæc tua quæ nunc velut ſubſultant ardore accenſa libidinis, poſt aliquantum deſitura eſſe, ipſis nimirum diſſolutis membris & in terram reſolutis. Fac naturæ memineris, & ecce omnis illa ad improbitatem ſectandam affectio peſſum iit. Iugis hæc cogitatio ſalutare quoddam amuletum eſt aduerſus quodcunque peccatum. *Formauit deus hominem puluere è terra accepto.)* Eximiæ laudis eſt humilitas, hæc quoque congener nobis & conſentanea naturæ cõmonitio. Si quidem dixiſſet Moſes: Formauit deus hominem particula quapiam è cœlo ſumpta, id quando contemplari voluiſſemus, vt ſubmoneremur humanæ conditionis
F ac naturæ? En ſuppetit & ad manus eſt: quod nos vltro moneat, quàm nihili ſumus, atque id adeò ex his eſt quæ vel calce proterimus. Demitte in terram oculos: dein attende, quòd ex re quapiam iſti terræ congenere & affini, nempe vili ac reiectitia efformatus es. Quid aſpernabilius eſſe poſſit, quàm nos ipſi? Quid nobis occurrat dignius, quàm vt nos humili deiectione exinaniamus? Vidiſti neſcio quem ſibi magnopere placentem? veſte amictum veluti floribus interſtincta & variegata? protendentem manum anuli fulgore ſplendicantem? præferentem orbicularem anuli palam pretio ſanequam ingenti concinnatam? adeò vt hoc nomine talis in immenſum glorietur? Qui amiculum geſtitet ſericis filis detextum? Quem numeroſum comitetur famulitium? Qui diffuſione comæ laxioris, & quidem flauę atque artifici ſtudio depexæ ſibi placeat? circunferat aureos torques? qui ſeſſitet in argentea

τὴν ἄνθρωπον, ſuppoſititium eſt, pro χοῦν.

ἔπλασεν.

φυλακτήριον.

tea cathedra? qui inceſſum norit greſſu glomerare ſuperbo? qui velut è ſublimi edat vocem? G
qui inſoleſcat ob famulorum aſſentatorúmque numeroſum gregem, quos qui eiuſmodi
ſunt, in ſuum adſciſcunt famulitium? ob lautitias opiparæ menſæ? propter ſalutatorias vo-
ces, quas iſti circa forum apprecantur & exhibent omnes, qui è ſubſelliis paſſim aſſurgunt,
quique contendunt primi vt excipiant venientem, progredientem honoris cauſa comiten-
tur & deducant feruligeri lictores? Hos tu principes ſiquādo aſſonante præconis voce pro-
gredientes conſpexeris: hos inquam, vbi videris huic neſcio cui terrorem incutere, cęſim al-
terum exſcalpere, illius publicare opes, alium morti addicere nihil eorum quæ videris, for-
mides: eorum contemplatione quæ fiunt, ne te perterreat is, cuius hæc fiunt imperio, nulla
per hæc imaginatio demutet tibi aut nouet mentem. Tum mihi ad mentem reuoca. Quid H
illud? Deum feciſſe hominem, puluerem è terra. Si quidem aliud aliquid eſt, id tu timeto.
Quòd ſi puluis è terra ſumptus, contemnito. *Et formauit deus hominem.*) Vox, Formauit, nō
continuò actionem vllam ſubindicat dei circa hominem effingendum ab arte quapiam
proficiſcentem. *Formauit deus.*) Ita ne formauit, vt figulinaria arte fingi ſolent lutea? vt
qui conflant æs? Effigiatio ſtatuæ pariter & gypſi quandam præferunt imitationem, ſed ſu-
perficietenus. Contemplatus ne es ſtatuam, vt ſtans ſuam quandam ſpirat natiuam indo-
lem? putà, ſi militis eſt, ipſo vultu exprimit animi excandeſcentis & concitati ferociam: con
trà, affectionem muliebrem, ſi tamen æs eſt figuratum in mulierem: ſiue quiduis aliud ars po
teſt imitatione inducit ac repræſentat eius mores atque habitum, ad cuius eſt effigiata cha- I
racterem. At non talis eſt dei conformatio. Sanè formauit hominem, ſic vt illa eius opifex
& rerum creatrix actio ad intimarum vſque partium profunditatem progrediens ac pene-
trans organa corporis omnia ſolertiſſimè abſoluerit. Si otij liberioris tantum ſupereſſet,
quo fretus demonſtrare queam corporis humani conſtitutionem: nimirum ex teipſo doce-
rêris, quàm prouida fuerit circa te, quámque ſolers dei ſapientia. Minor quidam mundus
re ipſa eſt homo: quarè nihil indecorè factum putem ab his, qui hominem hac exornarunt
celebri & honorifica appellatione. Quantū impenſum eſt operæ rei huic vni, quòt ve con-
ſcripti libelli? Extant de hominis natura medicorum quæſtiones, eorum item obſeruatio-
nes qui de gymnaſtica corporis exercitatione præcipiunt, De Analogia quoque, ruſus de K
concinna membrorum inter ſe ſymmetria. Denique, De opimando corpore ſiue augenda
carnulentia. In vnius humani corporis abſolutam formationem conſpirant hæc omnia.
Vnde mihi tantum affluat eloquentiæ flumen, vt ad amuſſim expromere queam, quæ in ſe
complectitur vna illa vox ἔπλασε formauit, finxit? Nam quæ protrita ſunt & ad manū cui-
uis expoſita, nimirum intelligis vel me tacente. Formauit deus hominem rectum. Hanc tibi
deus præter cætera animantia eximiam & peculiarem indidit formam. Quid ita? Sanè prę-
nouerat ſe tibi collaturum eximiam & inſignem prærogatiuam efficaciter agendi. Cætera
quidem animalia dicta ſunt, βοσκήματα, id eſt, paſcua pecora, & ad quæ natura ea compo-
ſuit, ad hæc quoque propendentem ſortita ſunt corporis molitionem. Vt herbas depaſca-
tur & attondeat ouis, facta eſt: eóque caput acclinat ac deflectit in terram, vt ſpectet ven- L
trem & quæ ſub ventre ſunt: quando in hunc ſcopum, fœlicitatis illorum exitus conſpirat,
paſtu vt exatient ventrem ac voluptate. Homo non item. Nec enim oculos in ventrem de-
mittit. Ipſi etenim caput eſt ſpectans in ſublime, quò cœleſtem illam ſuam cognationem a-
gnoſcat & contempletur. Oculi nequaquam terrę innuunt. Caue igitur, quicquam deſignes:
quod generoſitati tuæ repugnet naturæ. Terrena hæc ne circunſpicias, ſed cœleſtia: vbi Chri
ſtus eſt. Si conſurrexiſtis enim, ait, cum Chriſto: quæ ſurſum ſunt, quærite, vbi Chriſtus eſt.
Hac enim conditione & lege formatus es. Tui corporis effigies rudimentum quoddam eſt,
quo docearis ad quem ſis finem conditus. Vt deum contemplêre, factus es, non vt humi erê
pat vita tua, non vt pecudum ritu voluptate perfruaris: veriùs vt ad normam & inſtitutum M
cœleſtis vitæ tuam ipſius componas. Et hac gratia non inſcitè dixit ſapiens Eccleſiaſtes, Sa-
pientis oculi in capite eius. Cuius nam oculi non ſunt in capite? Atqui hic, in capite, hoc eſt,
vt ea contemplentur quæ in ſublimi ſunt. Nam qui non ad bona quæ in ſublimi ſunt, ſed
quæ in terra, reſpectat: is vtique defigit detrahit ve oculos in terram. Oculi ſanè iſti orbicu-
ἐνδεδυκῦα. lares capiti inſident in humeros reclinanti. Et ne humeros quidem ingreditur aut init pror
ſus, vt ne depreſſius ſit atque humile, ſed collo quaſi fido cuipiam fulcimento adnititur ſeve
acclinat caput in ſublimi conſidens. Oculi porrò gemella acie conſtant. Dic tu mihi, non
vnus ſuffeciſſet? Atqui duo ſuccedaneis ac mutuis officiis ſe ſuffulciunt: adeò vt ſi vnum
continget

A continget intercipi ac perire, huic alter ſit ſolatio. Iam verò vis viſiua quæ ab vno proficiſcitur, debilior eſt. Sanè aquęductus è duorum in ſeſe concurſu & commiſſura fontium proſiliens, tantò fortiore ſcatebra profluit. Viſus itidem ab oculo progrediens vbi quidem ad naſi interſeptum pertingens conquieſcit, ibi tum vtrinque ſe inflectens in vnum permiſcetur. Quaſi enim elices quidam aquarij, vis hæc viſiua ab vtroque progreditur oculo, hinc hæc, illinc illa. Vtrâque tamen eminus commiſſurâ coit ea vis in vnum: vnita fortius inualeſcit. Quo argumento vnionem fieri deprehenditur? Non vides & quæ proxima ſibi aſtant, ſenes cernere non poſſe? Nam quando vis illorum viſiua debilis eſt diuiſa: ne id quidem videt, quod prope eſt. Verum vbi oculorum conſertio fit, quaſi ſi te cernente quædam contin-

Simile elegans.

B gat inundatio, ſenſibilium tunc apprehenſio fortior redditūr. Quot muniunt oculum cuſtodiæ? Eſt illi interior tunica, nec abit ea contentus. Non enim vna craſſiuſcula eſſe potuit. Alioqui craſſa ſi eſſet, obuelaret oculum. Eam rurſus tranſparentem ſiue pellucidam eſſe oportebat ac leuem. Vna igitur eſt oculo tunica & ea pellucida, eſt & altera gracilis. Tertia quidem cryſtallo aſſimilis, Quarta verò corneam ſpeciem præfert. Quæ extimam oculi partem protegit, fortior eſt: interior autem quò minus tranſitum abarceat, rarior eſt ſiue gracilior. Tertia dein tunica Cryſtalloeides in ſe retinet rei viſæ imaginem ſimul & tralucidam perſpicuitatem. Iam verò palpebra oculo prætexitur, vt illi quædam ſit protectio tutelaris, velamen & integumentum, quaſique oculi domicilium atque propugnaculum. Manus vtique potuiſſet obtegere oculum: atqui priùs affectio quæpiam anteuerteret oculi aciem ob-

φυλακαί hic pro mébranulis, pelliculis ſiue tunicis oculi.

κρυσαλλοειδὴς, κερατοειδής. Lege Cœl. Rhodi.c.1.li.16.

ἔμφασιν κὴ διαύγειαν.

βλέφαρον.

C tundere, quàm eouſque pertingat manus. Nunc verò illi adiacet palpebra supernè impendens, quæ ſimul vt noxiæ aliquid ſenſit, mox oppandit velamen. Quarè & pupilla ſub expaſſo velo deſidens difficiliùs inuaditur. Inter membra hoc vnum tangi ſe aut palpari non ſinit, nempe oculus ſub palpebra quaſi velo quopiam deliteſcens. Pilorum aciculæ circumpoſitæ. Quid ita? vt inter ſe conſerantur iuſtiùs & applicentur exactiùs palpebræ, ſuperior ad inferiorem. Quaſi enim quædam ligamenta ſunt pili palpebrarum inter ſeſe implexi & interſerti. Ad hoc accedit, quòd animantium quæque minutiſſima procul à ſe ſubmouent: nec pulueruIentam vllam materiem aut ſcobinam ſinunt adire propiùs oculi pupillam, quæ alioqui poterat ab omni parte reddi obſcurior & induere caliginem. Per eiuſmodi palpebra-

κόρη.

D rum pilos peculiaris quædam & accommoda munitio nos vndique cingit, ſimul quidem per eam nobis delineationem, gratuitum decorem indulgens, ſimul etiam non mediocre emolumentum ſuppeditans cuſtodiæ tutelaris. Supercilium item quod ſupernè prætexitur prominet ve oculis, eſt ipſis propugnaculum peculiare & penè domeſticum, vt aciem viſiuæ potentiæ rectà intendat ac moderetur. Quæ dicti iſtius euidens probatio? Si quid vnquā collibuerit contemplari longiùs à te diſparatum, manum ſupernè obtendis in concauum cōtractam ſuperciliis. Id cur ita fit? Nimirum vt ne digeſtio oculi in ſublime ſpectantis nullo ſuo fructu ſparſim ſe effundat: quin imò vt manu prætenta dirigatur, & rectà impellatur in rem ſibi obiectam, ac proinde ipſa oculi acies ad videndum diſponatur pleniùs, cùm ipſa vi-

ὀφρύς.

E ſiuæ potentiæ traiectio dirigatur obiectu manus prætētæ. Quarè & ſupercilia ſimul quidem aciem dirigunt oculi, & eadem opera ſudorem ex immodico labore contractum non quidē ſinunt influere oculis, nec illis proinde eſſe impedimento. Hac ſanè gratia quaſi muro quopiam communiunt oculos ſupercilia. Quis vſquam vinitor pulchrè adeò & omni ex parte poſſit ſuam excolere vineam aut ſuperciliosſo colle eam circundare, vt à quoquam haud facile queat inuadi & neque lædi vlla incurſione torrentium è finitimis locis alluētium, perinde atque dominus ſepimento ſuperciliorum & quaſi propugnaculo præmuniit oculos? Quàm iucunda grataque ſpecie hunc nobis ab vna ſanè commiſſura circunduxit ambitum,

F qui lineariter conſertus naſo conuiſitur vtrinque partitus: ne quid negotij omnino aut moleſtiæ adire cogatur agricola per ſudoris defluuium hac illac decurrentis, neque is interim manum amoliatur à vite, detergendo ſudori intentus, ſimul vt ſudor ipſe per ſuos deſtillet & effluat elices, per quos deriuandum iam olim ſtatuerat opifex, ad partes nimirum quàm oculi ſunt, tantò minùs vtiles: ſimul etiam vt oculus ſibi congenitæ actionis munus efficaciter obiret. Quòd ſi de iis modò quæ clementiſſimi dei benignitas nobis indulſit, pergemus ediſſerere: totus vtique dies hic nos deficiet. Cæterum ex vno hoc vos reliquorum omnium ipſi tranſſumite intelligentiam. Nos porrò neceſſaria profectione ad iter contendentes comitemini precibus piiſque votis, quò ocyus vobis ſoſpites & integri reddamur, & eorum quæ reſident explicanda, debitam exoluamus enarrationem, eius comite gratia qui

τῷ γεωργῷ, Perſiſtit in metaphora.

quæ circa

quæ circa nos ſunt, cuncta diſpenſauit, ſuáque ſolius gratia nos condidit. Ipſi gloria in G
ſecula, Amen.

HOMILIA SANCTI PATRIS BASIlij *Cæſareæ Cappadociæ Archiepiſcopi de Paradiſo.*

P*Lantauit deus Paradiſum in Eden, ad orientis plagas: & poſuit ibi hominem, quem formauit.)*
Ad mentem aduocemus dignam hanc deo plantationem, nempe paradiſum: vt
quæ nihil dedeceat incomparabilem & eximiam pulchritudinem talis ac tanti o- H
pificis. Superiore loco dictum eſt: Educat terra herbam fœni, & lignum fructi-
ferum ſeminificans ſemen faciens fructum. Hic paradiſus ſi quidem lignis conſitus eſſet
vniuerſo orbi communibus: vtique in primigenia illa generatione contineretur, nec hæ
arbores quæ præſenti loco commemorantur à deo in paradiſo plantatæ, opus habuiſſent
eximia hac & à cæteris ſelecta plantatione. Iam quidem tanquàm inter vtraſque diſcri-
men ſit, præter præinducta plantarum genera, ſcripturæ verbis docetur in paradiſo arbo-
res fuiſſe à deo præcipua quadam & peculiari diligentia conſtitutas. Nam quemadmodum
Collatio. hominem à cæteris animantibus diſcreta ac ſingulari dignatus eſt formatione: itidem & I
homini apparauit ſuáque condidit manu peramœnam ac delitiis omnifariam diffluentem
manſionem, locum vtique omnem exuperantem creaturam, viſenda pulchritudine ſuſpi-
ciendum & admirabilem, locum dico, præluſtrem & ſpectatu digniſſimum, & qui ob ſitus
celſitudinem nulla ſui parte vllas admittit tenebras, nulla tenebreſcit caligine, quippe quem
exorientium ſiderum ſplendor irradiat & vndique ſuo lumine circunfundit. Retinet hic
peramœnam ac iucundiſſimam veris temperiem, lucidiſſimo colluſtratus & ſplendifluo
ὡρῶν. aëre. Illic igitur plantauit deus paradiſum, vbi nulla eſſet vis ventorum, nulla tempeſta-
πρηστῆρες nõ tum intemperies, nulla grando, nulla fulmina, nullæ procellæ ac turbines, non contorta ac
πρυστῆρες. violenta fulgura, nulla hyemalis glacies, non veris humiditas, nec ęſtatis exæſtuatio, nec au- K
tumni ſiccitas, ſed temperata & pacifica inter ſe temporum conſonantia, ſingulo quoque ho
rum adornato propria amœnitate, cùm nec præcedens à ſequente quicquam inſidiarum me
tuere poſſet: dum neque verno decori ſubſequens æſtas noceret: neque æſtiui vel autumna-
les fructus præ ſenio defluerent. Nam ita locum hunc conſtituit, vt ſatis alioqui illum anni
ſingulæ tempeſtates circunluſtrarent, imò pręcipuis illum ſuis facultatibus ſtipantia ac com
munientia conferrent ſingula tempora, vernale, quod habet delicatum & iucundum: ęſtiuũ
eſculenta in alimoniam: autumnale, hilaritatem: hyemale otium & quietem. Deinde vt ter-
ra eſſet pinguis, mollis, & verè fluens lacte ac melle, ad fertilitatem frugum accommoda, ac
fertiliſſimis aquis irrigua, quæ profectò incredibilem quandam pulchritudinem exhiberent.
Subtiles enim aquæ illæ ac perſpicuę, & multum quidem iucunditatis ſpectantibus cõferũt, L
plus tamen vtilitatis. Prius igitur ipſum paradiſi locum condidit capacem plantationũ dei.
Deinde plantauit in illo omnifariam arborum pulchritudinem, quæ & gratiſſimæ eſſent a-
ſpectu, & iucundiſſimum ſui exhiberent vſum. Quonam pacto patriam noſtram conſpectui
tuo conſpicuè proponere potero, vt te hinc ex iſto reuocet exilio? Quòd ſi florulenta prata
iucundiſſimum tibi præbent ſpectaculum: tantò hoc gratius velim animo imagineris. Roſa
hic ſpinis eſt coniuncta, externa gratia moleſtiam obtegens, & tantũ non aperta nos voce
παραπεπήγασι. conteſtans ac dicens: Quæ iucunda vobis ſunt ô homines, triſtibus permixta ſunt. Nam ve-
rè in humanis bonis ita comparatum eſt, vt nullum eorum ſyncerum ſit, ſed confeſtim læ- M
titiæ & hilaritati conglutinetur mœſtitia: coniugio viduitas: puerorum educationi cura &
ſolicitudo: fœcunditati aborſus: vitæ ſplendori ignominia, proſperis ſucceſſibus diſpendia,
delitiis ſatietas, ſanitati infirmitas. Florida quidem eſt roſa, ſed mihi triſtitiam infligit. Nam
quotieſcunque florem hunc videro, peccati mei admoneor, propter quod terra, vt ſpinas ac
tribulos proferret, condemnata eſt. Et hic quidem tranſitoria ac breuis momenti vernorum
florum gratia adhuc deſiderantes deſtituit. Nondum enim ab illorum collectione domum
reuerſi ſumus, & ecce in ipſis adhuc manibus noſtris conſtituti marceſcunt: in paradiſo ve-
rò florum ſplendor non eſt momentaneus, ſed conſtantem habent iucunditatem, gratioſum
& amabilem aſpectum, nunquam deſiturum oblectamentum, inſatiabilem fragrantiam, &
colorum

A colorum elegantiam refulgentem.Non diſſoluunt illos impetus ventorum, non flaccefaciunt neomeniæ,non glacies horrida cōgelat,nec ſolis inflammatio torrefacit, ſed flatus quidam moderatus tenuem & iucundam reſpirationem adfert, leuiter illos ac placidè adflans, ac indomabilem tempori gratiam ipſorum conſtituens & conſeruans . Et ipſarum quoque plantarum venuſtas talis eſt,quæ conditoris opificium & plantationem deceat,ſiue ſint ſarmentitiæ,ſiue fruticoſæ,ſiue vniſtirpes,ſiue multiramæ,ſiue alticomæ, ſiue vtrinque florentes,ſiue foliis deciduæ, ſiue perpetuò foliatæ,ſiue foliis perpetuò deſtitutæ,ſiue ſemper floridæ,vel frugiferæ ſint,vel infrugiferæ,cùm vſui deſtinatæ ac neceſſitati,tum ad oblectamen tum conferentes,magnitudine ac venuſtate omnes eximiæ,opacæ ramis, vtrinq; floridæ co
B mis, fœcundæ fructibus, aliam atque aliam vtilitatem & oblectationem exhibentes. Nam quiſque illarum fructus multum quidem habet elegātiæ & gratiæ:plus verò vtilitatis quàm oblectationis. Quomodo tibi delitiarum illarum excellentiam repræſentabo ? Si contulero cum præſentis ſeculi delitiis:contumeliam illis potiùs ex collatione attulero.Aut quam tibi vel ex imagine aliqua energiam ob oculos exponam?Omnia perfecta ſunt,omnia tempeſtiua & matura,non paulatim accepto incremento adaucta. Non enim à flore ad abſolutā maturitatē creſcunt,ſed proprio vigore naturæ illi effectus exoriuntur, non humanæ induſtriæ. Illic & auicularum omnigenûm ſunt genera,quæ alarum flore,& natiua muſica,admirabilem quandam per ſeipſas oblectationem offerunt ſpectantibus, ita vt per omnes ſenſus iu- ἐκ τῆς εἰκόνος.
C cundè afficiant hominem,alia viſu, alia auditu, alia tactu, quædam olfactu, aliqua guſtu. Sunt illic & variorum animantium ſpectacula, quæ omnia ſunt manſueta, omnia eorundē morum,quę omnia & audiunt inter ſe & loquuntur ſenſatè. Serpens tum non erat horrendus,ſed mitis ac manſuetus,nec terribiliter in telluris ſuperficie veluti natans reptabat, ſed ſublimis & erectus pedibus inſiſtens ingrediebatur. Illic poſuit hominē, quem formauerat. Alibi finxerat,illuc autem illum introduxit.Quemadmodū & luminaria fecit deus,& poſtea in firmamento locauit,ita & hominem puluerem quidem finxit è terra, poſuit autem in paradiſum. Notandum verò, quòd non dictum eſt, quem fecerat, ſed quem formauerat. Quem enim fecerat,ſecundum imaginem ſuam fecerat.Is autem corporalis nō eſt.Et quod
D corporale non eſt, loco non circumſcribitur.Nam comitatur quidem quod factum eſt figmentum,hoc eſt,anima fictum corpus, (Simul enim eſt,quod compoſitum eſt) peculiariter tamen corporum eſt locus.Anima vero comes & conſectatrix corporis in loco eſt, propter habitum quem habet ad corpus,non ſua ipſius natura,locis in corpore circumſcripta. Quid igitur?An exhilaraui te commemorata paradiſi amœnitate, vel triſtem reddidi magis corruptibilium collatione?Nam omnino animus ſublimis & excelſus,ac cœleſtia ſapiens, vtpote conuerſationem habens in cœlis, & ad promiſſorum ſupernam dignitatem ſuſpiciens, cogitauit & cupidè expectauit aliquid vt audiret eorum bonorum quæ nobis ſunt promiſſa, quæ neque oculus vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis aſcenderunt. Si oculus
τὸ ἀσώματον, τόπῳ οὐ περιγράφεται.
E non vidit,quis eſt,qui hæc enarret?Si auris non audiuit, quomodo tua excipiat? Si in cor hominis non aſcenderunt, quomodo illa mens noſtra capiet ? Neque corporalia abiicimus & ſpiritualia requirimus.Quemadmodum enim in lege & ſenſibilia erant:ſed exemplaria illa eſſe fecit ſpiritalium: ita & paradiſum corporaliter quidem conſideramus, per allegorias verò ſpiritaliter interpretamur . Plantauit igitur deus paradiſum in Eden verſus Orientis plagas . Nomina plantarum ſuppreſſa ſilentio ſunt. Proditum verò memoriæ eſt quo ſit loco plantata.In Eden inquit plantauit,hoc eſt,in delitiis.Nam Eden delicias ſignificat.Num vocat delitias eas, quæ per os ingrediuntur & ventri traditæ ſunt, & quarum finis ſeceſſus eſt? An eas quæ pereunt,delitias tradidit?An hæc eſt gratia illa à deo nobis data, ſaturitas ven- Accedit ad allegoriam.
F tris,& corporis lautitia,& animi diffuſio voluptatem efficiens ? Aut hoc vel dicere quidem pium eſt?Corpus enim abundè ſaginatum & anima illi immerſa & ad peccandum procliuis facta compendium quoddam eſt ad laſciuiam & procacitatem, ac ſimul omnia ea quæ vetita ſunt.Intelligemus igitur de delitiis deo dignis,vt & plantationem agriculturæ diuinæ competentem diſcamus. Quænam ergo delitię ſanctis congruere poterunt? Delectare, inquit,in domino,& dabit tibi petitiones cordis tui.Quoniam infinita eſt virtutis pulchritudo,à multiformi ſapientia initium ducens, propterea ſcriptum eſt,quòd plantauerit deus paradiſum,non ad Orientem,ſed ad plagas orientis. Nam vnaquæque planta à domino ſata,propria luce ornata fulguris inſtar reſplenduit.Illic ſunt fluminis impetus,exhilarantis ciuitatem dei.Alibi torrens voluptatum nominatur,nutriens & prouehens ſpiritualium plantarum γνώμη.

tarum venuſtatem,qui in ſequentibus dicitur fluuius egrediens ex Eden ad irrigandam pa- G
radiſum.Suprà dictum eſt quòd creaturas reliquas priùs abſoluerit , ac tum demum homi-
nem in principatum ac dominatum introduxerit.Hic verò per contrariũ priùs formauit ho
minẽ,deinde plantauit paradiſum.Huius ſanè cauſa eſt illic quidem , vt in plenam domum
induceret patremfamiliâs,quem non inopem & indigum condiderat, poſtremò rerum lar-
giretur copiam,hìc verò profectus ac felicitatis abſolutionem largitus,alibi creatum primũ,
tandem paradiſi habitatorem conſtituit, vt cognita inter extrariam vitam & paradiſi con-
uerſationem,ex vtriuſque collatione , differentia, cognoſcas quidem pulchritudinis excel-
lentiam,metuas vero & ruinæ iacturam.Vt verò intelligas plantationem manui dei compe
tentem,recordare eorum quæ in euangelio diſcipulis à domino ſunt dicta.Videlicet: vos e- H
ſtis palmites & pater meus agricola eſt, vtpote ab illo plantati . Ex illa plantatione ſunt,qui
in domo domini plantati ſunt,& in atriis domini florent.Et iterum in propheta: Ego plan-
taui vineam fructiferam,totam veram.Et imitator Chriſti audet ac dicit: Cooperarij dei ſu
mus. Dei agricultura eſtis. Ego plantaui , Apollo rigauit , deus autem incrementum dedit.
Et iuſtus aſſimilatur arbori plantatæ ſecus decurſus aquarum, quæ fructum ſuum dabit in tẽ
pore ſuo,& foliũ eius non defluet.Et iuſtus ſicut palma florebit. Et, Vineam ex Aegypto trã
ἐπίλογος. ſtuliſti, eieciſti gentes , & plantaſti eam . Conare ergo per huiuſmodi dogmata paradiſi ac-
quirere intellectum, vt aſſequare diuinæ lucis auroram, in qua lux ſcientiæ oritur, vt intel-
ligas,quomodo plantata ſit paradiſus delitiarum . Quòd ſi locum aliquem cogitaueris ſan- I
ctorum capacem,in quo omnes,qui in terra bonis operibus reſplenduerunt, gratia dei fru-
antur,& in vera ac ſpiritali iucunditate viuant, non aberraueris à decenti de paradiſo ſimi-
ἀγαθαὶ δυνάμεις. litudine . Illic itaque bonæ quædam virtutes radicatæ ac ſolidè confirmatæ ſunt,miniſtræ
ſanctorum , quibus homo recens natus plurimóque ad perfectionem adiumento opus ha-
bẽs,traditus eſt.In quo loco cœtus ſunt ſanctorum,in quo lucis ortus,in quo animæ delitiæ,
συγγυμνασίας. illic poſuit deus hominem. Si carnalis es , habes deſcriptionem corporalis paradiſi, & deli-
catiſſimam ſaturitatem.Si plurimi facis ſenſibilium rerum oblectationem, accelera ad illã,
in qua delitiæ indeſinentes ſubminiſtrantur. Si ſpiritalis es , & ſublimiora corporalibus de-
lectationibus expetis:aſcende animo ad pulchritudinem angelorum,cognoſce in illis iuſti- K
tiæ fructus, contemplare fluuium aquis dei refertum, cuius impetus ciuitatem dei lętificãt,
cuius artifex ac conditor deus eſt. Ciuitatem illam præterfluit fluuius ille dei , qui ex Eden
originem trahit,& paradiſum irrigat.His omnibus mente cognitis,glorifica deum, quoniã
illum decet omnis gloria patrem ſcilicet, & filium & ſpiritum ſanctum in ſeculorum ſecu-
la,Amen.

Sancti patris noſtri Baſilij Cæſa- L
REAE CAPPADOCIAE ARCHIEPISCOPI

*Homilia in pſalmum primum , uerius prooemium in pſalmos omnes Daui-
dicos,Godefrido Tilmanno Cartuſiæ Pariſienſis monacho,interprete.*

Præfatio in omnes pſalmos. Collatio. Ecclẽs.10.a.

SCriptura omnis diuinitus inſpirata , & vtilis, hac vna ratione à ſpiritu
ſancto conſcripta aſtruitur:Vt ex ea haud ſecus atque è communi qua- M
piam curandarum animarum officina,medelam ſuo quiſque morbo ſa-
lutarem & accommodam queat ſeligere . Medicina enim iuxta Eccle-
ſiaſten,ſedabit magna delicta . Alia proinde nos ipſi prophetæ erudiunt,
Hiſtorici perdocent alia , alia item inſtruit lex.Rurſus alia commonen-
dæ eccleſiæ ſpecies ex opere Prouerbiorum eruitur.At hic vnus pſalmo-
Dauidici pſalterij laus. rum liber quiduis ex omnibus in ſe complectitur,quod vſui ſit omnibus , futura certiſſimis
præcinit oraculis,Hiſtoricam continet narrationem,leges ſancit vitæ ſanctiùs inſtituendæ,
cuiq; agẽda præſcribit & ſubmonet.Vtq; ſemel omnia,liber hic bonæ omnis doctrinę vber-
Metaphoræ rimum quoddam eſt & commune promptuarium , ſua vnius prouida ac ſolerti cura veluti
comminiſcens

A comminiſcens & excogitans,quid cuiuſque noſtrum ſaluti maximopere conducat. Vulne-
ra etenim animarum perſanat,quantalibet vetuſtate occalluerint:vulneri recens inflicto ce-
lerem citámque adfert emendationem.Diutino item morbo affectum priſtinæ aſſerit ſoſpi-
tati,quod verò incolume eſt & integrum,tuetur interim ac ſeruat:denique omnem prorſus
vitioſæ affectionis intemperiem quoad eius fieri poteſt,ab animis noſtris reuellit ac ſubmo
uet,quantiſcunque modis per vitæ iſtius corruptam conſuetudinem inualuerint,ídque cum
peramœna quadam deductione ac moderata iucunditate animorum, quæ & menti hone-
ſtas inſerat cogitationes.Nam quando ſpiritus ſanctus nos vidit ægrè perſuaderi ad comple Spiritus ſancti inuētum eſt melodia.
xum virtutis, ac proinde ad ineundam vitæ rectitudinem per hoc lenteſcere, quòd toti ad
B conſectandam voluptatem propenderemus, quid fecit? Nimirum ſcripturæ ſuæ dogmatis Cur inuēta ſit & quàm efficax.
miſtim inſperſit concinnam iſtam numerorum modulationem, vt auribus permulctis ac
delinitis melico vocum concentu, clàm ac velut aliud agētes ſineremus in animos noſtros
irrepere eloquiorum vtilitatem, idq; pro more ſapientis medici. Is enim pharmacum obla- ὁμοίωσις.
turus auſteriuſculum quidem auerſanti cibos nec probè concoquenti, ſubinde oras calicis κακοσίτοις.
prælinit melle. In hoc ſanè excogitati ſunt concinni iſti concentus pſalmorum, vt qui per
ætatem pueri etiamdum ſunt, aut certè morum maturitate nondum incanuerunt, dum in
ſpeciem concinunt ac modulantur, re ipſa animas erudiant ſuas. Neque enim è promiſcua Τῆς ἀληθείας
plebe & iis qui ad ſcripturarum indaginem toti deſident, vnus aliquis vnquàm facilè com-
perietur,qui hinc à nobis abiens præceptum vllum apoſtolicum aut propheticum memorię
C mandarit:pſalmorum verò eloquia & domi cantillant omnes, & medio in foro ſecum cir-
cumferunt.Vt vnus aliquis feræ in morem peracri ira incanduerit:ſimul atque pſalmus cœ-
perit illius auribus incini,mox ex animo diſcuſſa feritate abit ſerenior. Pſalmus, animarum
eſt tranquillitas:arbiter ineundæ pacis, cuius annutu exundantes ac tumultuàriæ cogitatio-
nes ſe contrahunt & conquieſcunt. Animæ ſiquidem vim ad iram propendentem edulcat
ac præmollit pſalmus:cum contrà, freno temperantiæ coërceat eam,quæ ad effrenem laſci-
uiam deuergit.Pſalmus amicitiæ eſt conciliator,vnio diſſidentium, pacis inter hoſtes con-
ſtabiliendæ ſequeſter eſt pſalmus.Quis enim inimicum deinceps cenſere eum poſſit, quo cū
vel vnicam ad deum vocem ſemel emiſerit?Id itaque quod in bonis numeratur præſtantiſ-
D ſimum,pſalmodia ſuppeditat,nempe charitatem:quæ quaſi nodus quidam coüniendis & in
vnum aſtringendis omnibus concordem hanc vocum excogitauit harmoniam, ad conſo-
num chori vnius concentum populum coaptans. Pſalmus eſt profligandis dæmonibus ac
depellendis quoddam amuletum, Angelicæ tutelæ conciliator, ſcutum ſecuritatis inter ti-
mores nocturnos,diurnorum requies laborum,infantium tutelaris protectio, conſiſtētium
in ætatis flore decus & ornamentum,ſenum ſolamen,denique mundus eſt mulieribus exor-
nandis appoſitiſſimus.Pſalmo ſequeſtri & velut parario ipſæ incoluntur ſolitudines.Foren-
ſes ſtrepitus moderatur pſalmus ac temperat.Incipientibus erudiri primùm, elementaris eſt
E inſtitutio pſalmus,proficientibus augmentum,perfectis denique ſuffulciendis ſtabile firma-
mentum. Vox eſt eccleſiæ pſalmus. Hic dies feſtos illuſtriores reddit ac perfundit gaudio,
quum triſtitiam alioquin operetur, ſed quæ ſecundum deum eſt è corde enim lapideo ciet
lachrymas. Pſalmus opus eſt angelorum, cœleſtis illius Reipublicæ in commune propoſita
functio, ſpirituale thymiama. O inuentum ſanequàm admirabile ac ſapiens doctoris qui
excogitauit,quo pacto vna eadémque opera ipſi melicos cantus emodularemur & doctrinā
animæ ſalutarem condiſceremus.Quæ enim numeroſis modulis comprehenſa ediſcitur,fi-
xiùs imprimitur animo.Ita enim natura comparatum videmus,vt vix tantillū duret, quod γνώμη.
inuitus didiceris: cum contrà id neſcio quo pacto memoriæ inſideat tenaciùs, quod cum
F peramœna quadam oblectatione & gratia irrepit atque illabitur animo. Quid porrò non
hinc poſſis edoceri?non fortitudinis magnificentiam?non exactam ſeueritatem iuſtitiæ? nō
temperantiam vel ipſo aſpectu venerabilem? non abſolutam perfectionem prudentiæ? non
pœnitentiæ formulam?non modum patientię?non denique quicquid dicere poſſis de gene-
re bonorum?In hoc ſanè reconditus eſt perfectæ theologiæ theſaurus.Hic reperias de Chri-
ſti in carnem aduētu oraculum,comminationem iudicij,reſurrectionis ſpem, terrorem in-
tentati ſupplicij, gloriæ promiſſionē,reuelationem myſteriorum. In pſalmorum libro perin ἐπιφώνημα
de ac in ampliſſimo quopiam & communi promptuario nihil non bonorum conditū eſt. Liber cur pſalterium.
Proinde quum non vna ſit ſpecies muſicorum inſtrumētorum, ad id maluit propheta librū
hunc ſuum accommodare, quod pſalterium dicitur: ob id (ita equidem arbitror) vt vel ipſo
nomine

nomine gratiam in eo perſpicuè reſonantem ſubindicaret è ſupernis profluere à ſpiritu ſan- G
cto: quòd inter cætera ſolum hoc cauſas ducit ſonoris edendi è ſupernis. Nam in cithara ly-
raq; æs ab inferiore plectro pulſatum ſonum reddit. E diuerſo pſalterium ſupernè attactum
cauſas ſortitur concinnæ illius ſuæ modulationis: vt hoc documento permoti tota animi
contemplatione diſcamus quæ ſurſum ſunt, quærere, non item præcipites deuergere ac rapi
ad obſcœnos carnis affectus per illicem voluptatem ſuauè ſonantis melodiæ. His adde & il-
lud: Equidem reor altiſſima quadam & ſapienti ratione prophetam nobis ſubindicare vo-
luiſſe per inſtrumenti iſtius ſtructuram, quòd quiſquis exactiore ſtudio & ad virtutis cóple-
xum commodiore animam ſuam compoſuerit: is tantò ſe eriget faciliùs ad cœleſtium me-
ditationem bonorum. Reliquum proinde fuerit, vt quod ſit pſalmorum initium videamus. H

Beatus uir qui non abiit in conſilio impiorum.)

Primi pſalmi interpretationem aggreditur à collatione. ὁλκάδα μυριοφέρον.

SAnè qui architectonicæ artis ſunt periti, fundamenta ſubſternunt primùm futuræ
moli ædificiorum in ſublime ſurrigendæ correſpondentia. Nec ſecus onerariam
nauem & hanc numeroſæ multitudinis capacem facturi, carinam priùs compin-
gunt & agglutinant tantam, quæ ſatis ſit tranſmittendo mercium vectorúmq; one-
ri. Quin & in animantium generatione cor quod natura præmolitur ac vice fundamenti
præſtruit, ipſo etiamnum naturæ ductu conſtitutionem accipit æquabili proportione reſpõ
dentem ac futuro congruam animali: quò fit, vt corpore ſuis ipſius principiis omni ex parte I
attemperato, ad ſuam quęq; animantium differentiæ promoueantur & emergant magnitu-
dinem. Quod itaque ad domus molitionem eſt fundamentum, ad compingendam nauim
carina, quod cor in conſtituendo animantis corpore eſt: vim nihilo diſparem meo quidem
Beatus vir. arbitratu obtinet circunciſum hoc ac breue prooemium ad vniuerſam ſupellectilem atque
apparatum pſalmorum. Nam quando Dauid per operis totius progreſſum fuerat tam multa
admoniturus, quibus obeundis operoſiſſimi quique labores, ſudorésq; innumeri impendé-
rent iis qui deſudaturi erant in legitimo pietatis agone, hæc præuertẽs, luculentiſſimis rationi-
bus probat horum exitum fœlicem ac beatum fore: vt bonorum nobis repoſitorum ſpe inui
tati nihil grauatim aut moleſtè quicquid occurret doloris aut triſtitiæ, perferamus. Sic enim K
& iter facientibus per aſperrima quæq; ac penè inacceſſa loca, tædiũ releuat laboris ſpes cer-
tò propoſita commodioris hoſpitij: vtq; maris periculo auſint ſe committere mercatores, fa
cit cupiditas parandarum mercium: & agricolis imminuit ac ſuffuratur labores ſpes ſecutu-
ræ fertilitatis. Eam ob rem qui noſtram omnium vitam in commune diſpenſat ac modera-
tur eximius doctor ſpiritus ille veritatis ſolerti ſapientia & artifici cõſilio initio ſtatim mer-
cedem ob oculos ponit: vt laboribus dum in manibus ſunt veluti iam tranſmiſſis, tota men
te ad bona quę in cœlis repoſita nobis ſunt auidiùs properemus. *Beatus uir qui non abiit in con-
ſilio impiorum.)* Eſt ſanè quiddam, quod peculiari ac primaria acceptione beatitudinis prædi
cari debeat beatum, quod verè bonum eſt, hoc ipſum eſt deus. Quarè & Paulus memoriam L
Aduentum. facturus Chriſti, ait: Secundum manifeſtationem beati dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti.
Reuera id denique beatum quod per ſe bonum eſt, ad quod reſpiciunt omnia, quod vniuer
ſa cupidè expetunt, natura immutabilis, Dominica dignitas, vita nulli obnoxia perturba-
tioni, temperies totius expers mœroris ac triſtitiæ circa quam nulla conſpicitur vicaria alie-
natio, nulla eam attingit loci permutatio, fons ſcaturiẽs, luculenta & exundans charitas, the
ſaurus nunquàm exhauriendus: cuius rudes & amantiores mundi dum boni iſtius ignorant
naturam, ſæpe quæ nullius ſunt momenti admirantur, & beatitudinis habent loco, vt diui-
tias, ſanitatem, vitæ ſplendorem, quorum nullum ipſa ſui natura æſtimandum eſt bonũ, non
ſolùm quòd facilem habeant ad res contrarias conuerſionẽ, ſed & quòd poſſeſſores ſuos ni- M
hilo meliores reddere valeant. Quis enim ob pecuniam iuſtus? quis ob corporis proſperã va
† Tẽperãs. letudinem prudẽs? † Contrà, hæc aſpicimus nec rarò abutentibus cedere in fomitem & mi-
niſterium peccati, Beatus igitur ille qui quæ plurimi ſunt habenda, poſſidet, quíve eorũ par-
ticeps eſt quę nullis queunt modis cõuelli & auferri. Sed hunc quomodo cognoſcemus? Qui
non abiit in conſilio impiorum. Ego vero priuſquam exponam, quid ſit, non abiiſſe in con-
ſilio impiorum, quæſtionem vobis huius loci ſoluam. Cur propheta, inquis, virum duntaxat
Vir nũ beatus & nõ fœmina. ſelegit, quem beatum prędicaret? num fœminas ab hac beatitudine excludit? Abſit. Nam vna
virtus viri & fœminæ eſt, quando par vtrique creatio, honórque ſimilis. Audi Geneſin:
Fiat (inquit deus) homo: ad imaginem dei fecit illum: maſculum & fœminam fecit eos.

Quorum

A Quorum itaque natura vna, horum & actiões eædem. Quorum æquale opus, horum & mer ces eadem. Cur ergo viri facta mentione, mulierem tacuit? Quoniam ſatis eſſe exiſtimauit, quando eſt vna vtrique natura præcipuo ſexu vtrunque hominem ſignificare. Beatus igitur vir qui non abiit in conſilio impiorum. Conſidera verborum quæ ſit exacta comprehenſio, quoniam modo quælibet dictio ſententiis ſcatet & exuberat. Non dixit, qui non abit, ſed nõ abiit in conſilio impiorum. Nondum enim ille qui in vita eſt, beatus eſt prędicandus ob exi tum incertum: ſed qui vices ſuæ functionis & vocationis ſemel abſoluerit, vitámque fine certo clauſerit, hic iam beatus tutò dici poterit. Cur igitur beati immaculati qui ambulant in lege domini? Non enim ibi dicitur, qui ambulauerunt, ſed qui adhuc ambulant, beatos il

τὸ ἀκριβὲς καὶ ἀκρίβεια, ἀκριβὴς κατάληψις.

diciq; beat⁹ Ante obitũ nemo, ſupremáque funera debet.

B la ſcriptura pronuntiat, quoniam qui benefaciunt in ipſa laudantur actione: qui verò peccatum fugerunt, ſi ſemel atque iterum à malo fortè declinauerunt, non propterea laudandi ſunt, ſed qui omnino omni tempore vitare prorſus potuerint malitiæ experientiam. Ex qua ſanè ſerie ſermonis, altera nobis emerſit dubitatio: Cur eum qui ex virtute viuit non dicat beatum, ſed qui nihil mali admiſerit. Hac enim ratione, equus, bos, lapis, beati poterunt appellari. Quod enim inanimatum in via peccatorum ſtetit? aut quod expers rationis ſedit ſupra cathedram peſtilentiæ? Aliquantum ſi perſtiteris, ſolutionis medelam inuenies. Infert enim: *Sed in lege domini uoluntas eius.*) Diuinæ autem legis meditatio ei tantum qui particeps rationis eſt, conuenit. Nos verò & illud dicimus, quòd principium ad bonorum ap-

C prehenſionem ſeu emendationem vitæ, eſt à malis abſceſſio. Declina à malo (inquit) & fac bonum. Sapienter itaque & ſolerti conſilio nos ad virtutem introducere cupiens, fugam vitiorum initium fecit bonorum. Si enim ſtatim ea quæ ſunt perfecta tibi propoſuiſſet: ad ea fortè obeunda, fuiſſes cunctatior. Nunc verò ad faciliora captu te aſſuefacit, vt ad ea quæ ſequuntur, animo ſis præſentiore. Ego quippe pietatis exercitationem, ſcalæ à Iacob viſæ rectè comparauerim: cuius pars terram attingebat, pars altera ipſi ſupereminens in cœlum vſque porrigebatur. Ex quo eos admonere opus eſt qui ad virtutem inſtituuntur primùm, vt primis admoueant gradibus veſtigium, & inde paulatim aſcendendo progrediendóque, ad comprehenſibilem humanæ naturæ altitudinem ſenſim ac paulatim promouentes perue-

Pietas.

D niant. Quemadmodum igitur in gradu ſcalari, prima eſt aſcenſio ab humo receſſus: ſic in exercitatione diuinæ conuerſationis principium profectus eſt diſceſſus à malo. Omnino autem facilius longè eſt otiari ac quieſcere, quàm qualecunque opus facere. Verbi gratia: non occides, non mœchaberis, non furaberis. His omnibus otio tantum & immobilitate eſt opus. Atqui, diliges proximum tuum, ſicut teipſum: Et, vende ſubſtantiam tuam, & da pauperibus, Et ſi quis te adegerit ad miliare vnum, vade cum illo duo, actiones ſunt athletis competentes, ſtrenuo ac forti animo ad præſtandum opus habentes. Ex quo illius admirare ſapientiam, qui nos ad perfectionem per res faciliores & comprehenſu aptiores deducit. Tria verò nobis digna obſeruatione proponit: Nequando abierimus in conſilio impiorum: Non

Collatio.

E conſiſtendum in via peccatorum: Non ſedendum in cathedra peſtilentiæ. Rerum naturam ſecutus hunc dictis ordinem impoſuit. Primum enim conſilium inimus. Deinde conſilium firmamus: Poſtremò in iis quæ conſuluimus, permanemus. Ante omnia igitur ipſa puritas in mente noſtra conſiſtens prædicanda venit beata, quoniam radix earum quæ per corpus fiunt actionum, cogitatio ipſa ſiue conſultatio eſt in corde conquieſcens. Adulterium enim in anima voluptatum affectatoris primis accenditur flammis, atque ita corporis corruptionem operatur, vnde & dominus ait: Intus ſunt quæ coinquinant homines. Quoniam autem impietas propriè dicitur in deum peccatum, abſit vt de deo quicquam per incredulitatem dubitemus. Hoc nanque eſt abiiſſe in conſilio impiorum. Si in corde tecum dixeris: eſt

Ad perfectionem cõtẽdẽti, ꝓponũtur tria.

F ne deus, qui vniuerſa moderetur & gubernet? eſt ne deus ſingula diſpenſans? eſt ne iudicium? eſt ne retributio expectanda vnicuique, ſecundum quod geſſit? Cur ergo iuſti egent, peccatores in copia ſunt rerum: hi imbelli valetudine, illi firma ac forti: hi ignobiles, illi illuſtres ac celebres gloria? Quid enim? Num fortuito caſu fertur hic mundus, & vniuſcuiuſque vita euentuum caſibus temerè ſubiecta eſt. Quòd ſi iſta cogitaueris, iam in conſilium impiorum abiiſti. Beatus igitur qui nullam in animum induxit de deo ambiguitatem, qui circa præſentia non eſt lapſus in puſillanimitatem, ſed & futura expectat, qui nullam habuit incredulam ſuſpicionem de eo qui nos condidit. Beatus & ille qui in via peccatorum non ſtetit. Via enim vita dicitur, per quam quilibet natus properat ad finem. Quemadmodum qui in nauigiis dormiunt, ſponte à vento in portum deducuntur, & ſi ne ſentiant quidem,

Via, vita eſſe probatur ſimili.

f perpellente

perpellente eos ac perurgente nauis curſu ad finem optati portus: ſic & nos vitæ noſtræ tem G
pore prætereunte, veluti quodam motu continuo & irrequieto, ad proprium quilibet terminum occulto vitæ noſtræ curſu properamus. Verbi gratia: Dormis? tempus prætercurrit & elabitur: vigilas, & mente aliquid agis? vita etiam ſi non ſentiamus, abſumitur. Omnes enim vnum currimus curriculum, ad propriam quiſque metam tendentes. Quamobrem omnes in via ſumus? Atque ad hunc modum ſi de via hac ſenſeris, viator eris in hac vita, tranſibunt omnia, poſt tergum relinquentur omnia. Vidiſti de via plantam, herbam, aquam aut aliud quiduis non indignum ſpectatu? Nonnihil hinc decerpſiſti oblectationis? Hæc interim abs te defluxerunt. Rurſus in lapides incidiſti. In conualles, præcipitia, ſcopulos, ligná ve acuminata, aut fortè in feras incurriſti, reptilia, ſpinas, alia item permoleſta? Hinc non- H
nihil contraxiſti mœroris? Mox iſta reliquiſti. Talis eſt vita, quæ nec delectabilia, nec rurſus acerba & triſtia diu retinet. Sed nec via hæc tua eſt, neque præſentia tua ſunt. In viatoribus primus veſtigium mouit, & poſt eum alius, item alius inſequitur. Conſidera parumper, num res humanæ ſint conſimiles. Hodie terram coluiſti? cras alter colet, & poſt eum alius. Vides agros hos & domos ſumptuoſas? quot nomina iam vnumquodque horum permutauit? Dicebantur alicuius eſſe, & poſtea in alterius denominationem tranſierunt, & poſt illum rurſum ad alium, nunc quoque alterius eſſe dicuntur. Cur vita noſtra non dicetur via: quæ modò hunc, modò alium ſortitur continuò ſtatum? Beatus ergo qui in via peccatorum non ſte-
tit. Hoc autem, non ſtetit, quid ſibi vult? Quum in primæua adhuc conſiſtimus ætate, non I
iam dicimur in malitia eſſe aut virtute. Ea enim ætas habitus vtriuſque minimè eſt capax. Poſtquàm autem ratio ad perfectum venit, tunc fit quod ſcriptum eſt: Adueniente mandato, peccatum reuixit, ego verò mortuus ſum. Oriuntur enim prauæ ex carnis affectibus cogitationes animis noſtris ingenitæ. Reuera nanque vbi mandatum venit, hoc eſt, cognitio bonorum, ſi prauæ cogitationi non fueris dominatus, ſed rationem permiſeris ab affectionibus captiuari, reuixit quidem peccatum: at mens morti ſuccumbit, delictis mortificata. Beatus igitur qui non ſtetit, hoc eſt, diu non eſt immoratus in via peccatorum, ſed ſuperiore ratione ad Rempublicam ſiue ſodalitatem ſtudioſam pietatis ſe recepit. Duę nanque ſunt
inter ſe contrariæ viæ: vna quidem lata & ampla ſiue ſpatioſa, altera anguſta & arcta. Toti- K
dem etiam duces, quorum vterque ad ſe viatorem arripere conatur. Via nanque illa facilis & lata pronóque curſu decliuis ducem habet decipientem dæmonem malum, qui per voluptatem ſe ſequentes ad perditionem trahit. Aſperæ verò, accliui & arduæ angelus præſidet bonus, qui per ſtrenuos pro paranda virtute labores ad finem beatum ſequaces ſuos deducit. Donec enim quilibet noſtrum puer eſt in hac vita voluptatem perſequens, nullam vitæ futuræ rationem aut curam habet. Vir autem factus, poſt intelligentiæ perfectionem, quaſi diuiſam ſibi in vitium & virtutem vitam videt, & accuratè animæ oculos vtrinque voluendo, quæ ad amborum pertinent proprietatem, diiudicat. Nam & peccatorum vita omnia
præſentis ſæculi iucunda eſſe declarat. At iuſtorum ſola futuræ vitæ bona oſtendit, & ſaluan L
dorum via quantò pulchriora profitetur eſſe & promittit futura: tantò laborioſiora præſentia exhibet. At voluptatum ſectatrix & intemperans vita, non eam quæ in futurum expectari debeat, offert, ſed præſentium rerum iucundā fruitionem. Anima igitur omnis quaſi vertigine ratiocinationum laborans & claudicans malè afficitur: dum electura virtutem, cogitat ſecularia, & ad præſentia reſpiciens, voluptatem virtuti præfert. Hic carnis oblectationem aſpicit, ibi diſciplinam: hic ebrietatem, ibi ieiunium: Hic intemperantiores riſus, illic vberem lachrymarum copiam: hic ſaltationem, ibi preces ad deum ac vota: hic tibias & muſicam, ibi luctus: hic libidines & amores, ibi virginitatem. Quoniam autem verè bonum ra-
tione cogitationéque comprehendi per fidem poteſt (procul enim ſemotum eſt boni illius M
domicilium, & oculus non vidit, & auris non audiuit.) Peccati verò oblectatio promptam habet & per omnes fluentem ſenſus voluptatem: beatus proinde qui ab eius abſtinens illecebris, ad exitium minimè ſiuit ſe reuolui, ſed per patientiam, ſalutis ſpem retinens: in amborum viarum electione non ea ingreditur, quæ ad peiora contendit. *Et in cathedra peſtilentiæ non ſedit.)* An dicit cathedras, in quibus noſtra conquieſcere facimus corpora? Quænam eſt ligni ad peccatum collatio, vt ipſe cathedram à peccatore præoccupatam, ceu exitialem & noxiam debeam fugere? An putare debemus cathedram dici ſtabilem ac firmam in iudicio prauo conuerſationem? quæ nobis prorſus vitanda eſt, quòd diuturna exercitatio peccatorum, præſertim ſtudiò ſi fit & certa deſtinatione, animabus ſolet habitum ingignere

Vię duæ ac duo duces.

ὑπισχνεῖται ὑπίσχει. γνώμη.

δουλαγωγίαμ.

Cathedra peſtilentiæ. ὁ μὴ περιτρα πείς.

vix

A vix vnquam deſiturum & egerrimè mobilem. Animæ enim morbus vbi vetuſtuit iam, ma-
li item exercitatio ſimul atque occalluit diuturnitate: vix vllam admittit medelam, aut cer-
tè immedicabilis fit prorſus: quum in his, vt in pleriſque aliis conſuetudo mutetur & abeat
in naturam. Optandum igitur fuerit, vt ne attingamus quidem malum. Secundus proinde
erit noſtræ nauigationis curſus, ſi à prima mox qualicunque experientia mali, quaſi à beſtia
intentante plagam peſtilentem ac virulentam refugerimus, iuxta quod à Salomone de leui
& improba muliere ſcriptum eſt: Ne applices oculum tuum ad eam, ſed reſilito: neu morê-
ris. Iam enim ipſe quoſdam noui, qui per ætatis teneræ florem ad obſcœnas carnis affectio-
nes delapſi, per conſuetudinem quoque mali iſtis immortui ſunt peccatis. Quemadmodum Non immo
B enim ſues qui in cœno ſeſe obuoluunt, continuò ſibi lutum augent, ſic hi fœditatem ex volu randum pec
ptate ſingulis diebus affricant ſibi & aſpergunt. Beatitudinis igitur eſt nihil cogitaſſe, aut catis docet
propoſito deſtinaſſe exequi, quod ſit malum. Si autem per inimici inſidias impietatis conſi- à ſimili.
lia inieris, in peccato noli perſiſtere. Id demum ſi accidit, caue inſideas malo. Ne igitur ſe-
deto in cathedra peſtilentiæ. Sed quando intellexiſti cathedram hìc, diuturnam in peccatis διαρκῆ προ-
ſignificari moram: deinceps exquirendum tibi, quam nominatim dicat peſtilentiam. Dicũt εδρίαν.
rerum huiuſmodi periti peſtem ea eſſe natura, vt ſi vnius hominis vel iumenti corpus attin Collatio.
gat, ad quoſque proximos quaſi partitò ſerpit: vt vno contaminato, mox ad alium vis mor-
bi perueniat. Tales itaque ſunt operarij iniquitatis: alius in alium ſuum tranſmittit morbũ,
proinde coægrotant, ſimul etiam pereunt. An non vides libidini meretriciæ addictos, quo- κατὰ διάδο
C modo in foro ſedentes, ac eos qui ſobriè caſtèque degunt, ſugillantes, ſuæ ipſorum turpi- σιν.
tudinis facta adnumerant, ſtudia quæque tenebrarum & ignominiæ dedecora: perinde ac
ſtrenuè ea facinora & fortiter geſſerint, commemorant? Hi demum peſtilentiæ vocantur,
qui dum proprium morbum in omnes tranſfundere contendunt, multos gloriantur ac ge-
ſtiunt reddere ſibi ſimiles: vt per malorum communionem multorúmque ſocietatem, pro-
priam diffugiant infamiam. Nam neque ignis arentem & ſuſcipiendæ flammę idoneam na πνεύματος
ctus materiam cohiberi poteſt, quo minùs vniuerſam corripiat, maximè ſi contigerit vis ἐπιφόρου.
venti flammam prouehentis, neque poſſibile, peccatum quod in vno fuerit, ad vicinos om- Simile.
neis non tranſire, ſi ſpiritus ac ventus iniquitatis eum accenderit. Fornicationis enim ſpiri-
D tus non in vno tantum coërceri ſe patitur aut ſiſti: ſed coæui ſtatim eodem comprenduntur
morbo: Ganeæ, ebrietates, narrationes laſciuæ & obſcœnæ turpitudinis, amica inſuper vnà
potans huic arridet, illum iritat ac prouocat ad libidinem. Denique omnes ad idem incen-
dit peccatum. Num parua hæc peſtilentia, aut modica eſt iſta peccati diffuſio? Quid autem,
ſi quis auarum imitatur, aut eum, qui potentia quadam politica & honoris ſpecie fucatus
populis imperet, dux ſit exercitus, deinde turpiſſimis affectibus contaminatus inueniatur:
nónne is peſtem animo ſuo accepit, alterius malum quem imitatorem habet, proprium con
ſtituens? Res enim in vita magnæ atque illuſtres, vitas clarorum hominum ad ſe reducunt A ſimili mo
atque referunt: & milites plerumque ducibus aſſimilari ſolent: & in ciuitatibus populi eos res accipiũ-
E imitantur qui potentia pollent. Prorſúſque poſtquam vnius morbus imitatione dignus mul tur hero.
titudini exiſtimatus fuerit, propriè & conſentaneè peſtilentia quædam animarum dicetur
in vita dominari. Vitæ namque ſplendor per nobilitatem malitiæ quæſitus, multos ad æmu-
lationem ſimilem eorum qui proni ac lubrici ſunt ad peccandum, trahit. Quoniam itaque
alius alium complet morum corruptela, iure tales animarum peſtilentiæ in terris dicantur.
Ne igitur in cathedra peſtilentiæ ſederis, neu particeps conſilij eorum fueris, qui ſuam cæte-
ris affricant corruptelam aut contagem peſtilentem: vel ſaltem in malis non diu manſeris
cõſiliis. Atqui ſermo hic meus in ipſis adhuc verſatur procœmiis, ſed & multitudinem video
F modum excedere: adeò vt iam vobis promptum non ſit plura excipere, nec item mihi di-
ctandi facultas ſuppetat, ob innatam vocis me deſtituentis debilitatem. Si autem quæ cœpi
dicere de vitandis ante omnia malis, déque perfectione per bona opera conſequenda, hoc
ſermone non abſolui: attamen hæc pauca benignis veſtris nec ingratis auribus commendã-
tes, pollicemur deo ſuggerente nos reliqua completuros, modò ne vocis organo deſtitutus
ſilentium prorſus cogar ſubire. Dominus autem det nobis eorum quæ diximus mercedem:
vobis verò eorum quæ audiſtis fructum, per gratiam Chriſti ipſius, cui gloria, in ſecula ſe-
culorum, Amen.

HOMILIA IN PSALMVM SEPTIMVM, DOMINE deus meus in te ſperaui. G

Pro eoquod Hebræi proferunt כוש בן ימיני Chus ben Iemini, Græci habent, χουσὶ ὑοῦ ἰεμενεί. ad eũ modũ noĩa Hebraica ferè ĩteruertunt.

Pſalmus ipſi Dauid, quem cecinit domino, pro uerbis Chuſi filij Iemini.

EA quæ in huius pſalmi titulo inſcribuntur, cum hiſtoria Regum, vbi de Dauide narratur, quadantenus non conuenire videntur. Illic enim Chuſi princeps quidem ſociorum Dauid, filius verò Arachi memoratur. Hic autem filius Hiemenei. Eſt enim nec hic neque alius aliquis filius Hiemenei ex his qui ibi apparent. H
Num fortè igitur quoniam per ſimulationem amicitiæ, vt transfuga is partes ſequutus Abſalonis, ac proinde conſilia alioqui commodiſſima Achitophelis viri vtique acerrimi & periti ſſimi ductandi exercitus, in iritando, ita ſtrenuam ac fortem operam nauauit Dauidi: idcirco filius Hiemenei eſt hic appellatus, id eſt filius dextræ? Illum enim cum conſuluiſſet nullum tempus intermittendum, ſed imparatum patrem ſtatim & ex inſidiis inuadendum, admitti non permiſit: vt induceret, inquit hiſtoria, dominus in Abſalonem omnia mala. Nam viſus eſt inferre Abſaloni cauſas, quàm Achitophel probabiliores diſtrahendæ pugnæ ac nectendæ moræ, eo ſanè animo, vt Dauidi tempus colligendi exercitus tribueret. Ex quo receptus gratúſque apud Abſalonem fuit dicentem: Bonum conſilium dedit Chuſi filius Arachi, longéque melius conſilio Achitophel. Dauidi amico intereà per ſacerdotes Sadoch & Abiathar quæ inſtituta eſſent vt fierent, oſtendit, ac præcepit ne in Araboth deſerti caſtrametaretur, ſed vt tranſire maturaret. Quoniam itaque ob bonum conſilium dexter & accommodus eſt factus Dauidi, à præclaro eiuſmodi ac virili opere hoc indeptus eſt cognomentum. Hac itaque de cauſa filius Hiemenei, hoc eſt, filius dextræ eſt appellatus. Ipſa namque ſcripturæ conſuetudo, peiores à peccato magis cenſere, quàm à patribus ſolet: meliores verò filios ex aliqua inſigni & eis conueniente virtute. Quamobrem diabolum apoſtolus perditionis filium appellat. Niſi enim, inquit, reuelatus fuerit iniquus ille filius perditionis. Et Iudam dominus in euangelio filium perditionis vocauit: Nullus (inquit) periit niſi perditionis filius. Filios autem ſapientiæ eos vocat, qui in dei cognitione ſunt inſtituti & conformati: Iuſtificata eſt, inquit, ſapientia à filiis ſuis. Et ſi fuerit, inquit, ibi filius pacis. Non igitur mirum videri debet, ſi nunc corporalem eius tacendo patrem, dextræ filium potiſſimum ſocium Dauidis nominet, accepta decenti appellatione, ex ratione illuſtris ac præclari operis. *Domine deus meus in te ſperaui, ſaluum me fac.)* Putatur vulgare quid eſſe, & quòd à quouis poſſit ſanè ac verè proferri illud, Domine deus meus in te ſperaui, ſaluum me fac: Profecto non ſe ſic habet res. Qui namque in homine ſperat, aut ob aliud quiduis eorum quæ vitam hanc concernunt, animi pendet ac diſtrahitur, (verbi gratia: dum ſpem collocat in magiſtratu, in diuitiis & aliis quibuſlibet quæ apud plæroſque putantur clara eſſe ac ſplendida) is neutiquam legitimè dicere poteſt: Domine deus meus in te ſperaui. Præceptum eſt enim non oportere in principibus ſperare. Et rurſus: Maledictus homo, qui confidit in homine. Quemadmodum nec quicquam aliud, præter deum colere oportet: ſic nec in alio ſperare, quàm in deo omnium domino fas eſt. Spes mea, inquit Dauid, & † cantatio mea dominus. Sed quomodo primum ſeruari à perſequentibus, deinde liberari rogat? Puncti enim diſtinctio claram hic reddit orationem. *Saluum me fac,* inquit, *ex omnibus perſequentibus me.)* Deinde ſequitur: *Libera me nequando rapiat ut leo animam meam.)* Quæ igitur differentia inter ſeruari & liberari? Seruantur propriè debiles, liberantur vero ij qui in cuſtodia captiui retinentur. Proptereà eum qui per ſe debilis eſt, alioqui in ſe retinet fidem: propria ad hoc moderatur ac dirigit fides, vt demum conſequatur ſalutem. Fides enim tua, inquit dominus, te ſaluam fecit. Et rurſus: Fiat tibi ſicuti credidiſti. Qui verò libertate donandus eſt, pretium aliunde pro ſe dependi expectat: Qui itaque ſub mortis pendet articulo, cognoſcens quemadmodum vnus eſt ſaluator, vnus item liberator ſiue redemptor, ait: In te ſperaui, ſaluum me fac ex debilitate: libera me item ex captiuitate. Exiſtimo autem quòd generoſi dei athletæ per omnem ſuam vitam cum inimicis inuiſibilibus, cùm colluctati ſatis ſuperque fuerint, poſtquàm omnes eorum ſubterfugerint inſectationes, prope vitæ finem conſtituti, à principe ſeculi huius examinãtur: vt ſi qua comperiantur retinere ex initis certaminibus vulnera, aut

ἐν τοῖς βασιλείαις in regnorum libris. ita enim & Græci, pro quo Hebręi Malachim regũ non malachot regnorum.

ימיני dexter ſiue dextra.

Memorabilis γνώμη.

Aggreditur ſuſcepti pſalmi interpretationem.

aliâs, Laudatio.

Saluum me fac, dein libera.

γνώμη memorabilis.

Section letters in margin: I, K, L, M.

A ra,aut ſi quas diſcolores notas ſiue impreſſiones peccati in his deprehenderint,diſtineantur.
Quòd ſi nullo ſaucij vulnere,nec vlla aſperſi decolore macula peccati perinde ac inexpugna
biles ac liberi à Chriſto inuenientur,interquieturi ſuſcipiantur,ac refoueantur. Orat itaque
de vita præſenti & futura.Serua me,inquit,hic à perſequentibus me:libera verò me,tempo-
re reddendæ rationis,nequãdo rapiat vt leo animam meam. Et hæc ex ipſo domino diſcere
vtiq; poſſis circa paſſionis ſuæ horã dicente:Nunc princeps mundi huius venit,& in me non
habebit quicquam.Sed is quidem qui nihil vnquam admiſit peccati,rectè dicit: In me non
habebit quicquam.Homini autem abunde fuerit, ſi auſit dicere: Venit princeps mundi hu-
ius,& in me habet pauca & modica.Periculum itaque hæc pati fuerit,niſi nobiſcum liberan
B tem nóſque ex his malis redimentem ac ſeruantem habeamus. Duobus autem propoſitis to
tidem ſequentia reſpondent. *Serua me ex multitudine perſequentium me & libera me, nequando ra-
piat,ac ſi non ſit qui liberet aut redimat.Domine deus meus ſi feci iſtud,ſi eſt iniquitas in manibus meis,ſi red-
didi retribuentibus mihi mala, decidam ab inimicis meis inanis.Perſequatur inimicus animam meam & com-
prehendat.*) Mos eſt ſcripturæ,retributionis nomen non ſolùm in præmium aliquod boni &
mali accipere,ſed in actionum principio,vt,Retribue ſeruo tuo, pro tribue. Dare nanq; ini-
tium benefaciendi eſt.Reddere verò,menſuram iis quæ ſunt tributa æqualem circumſcribe-
re.Retributio autem,alterum ferè dandi principium ac bonorum ſeu malorum in quoſdam
cumulus quidam ac periodus collatorum. Arbitror autem, quando pro petitione quaſi re-
C petitionem ponens oratio, retributionem requirit, quod talem demonſtret ſenſum: Proui-
dentię ac curæ debitum, quod ex natura parentes neceſſariò debent liberis, hoc mihi exhi-
beas peto.Debetur nanque liberis à parente ſecundum naturalis amoris affectum ſuſtentan-
dæ vitę prouidentia ſiue prouentus.Parentum enim eſt,inquit,colligere ſiue theſaurum re-
condere liberis,vt præter hoc quod ad vitam illos genuerunt, etiam viuendi ſubſidia ſubmi
niſtrent.Ad hunc modum in ſcriptura,in primariis actionibus noſtris,redditionis ſeu vica-
riæ retributionis dictio vſurpari ſolet. Hic verò videtur confidenter dicere, quoniam non
reddidi retribuentibus mihi mala,non reddidi ſimilia. Itaque ſi feci hoc, & ſi reddidi retri-
buentibus mihi mala,decidam merito ab inimicis meis inanis.Inanis autem ab inimicis ille
D decidit, qui ex gratiæ Chriſti plenitudine excidit. *Perſequatur* itaque *inimicus animam meam.*
Comprehendat & conculcet in terram uitam meam.) Anima iuſti à conſenſu & affectione corporis
diſparata,vitam habet cum Chriſto abſconditam in deo,vt dicere cum Apoſtolo valeat: Vi
uo autem iam non ego,viuit verò in me Chriſtus. Item, Quòd nunc viuo in carne,in fide
viuo.Peccatoris autem & eius qui ſecundum carnem viuit anima, & corporeis voluptati-
bus inquinatur,in vitioſis carnis affectibus,perinde ac in luto quodam continuè volutatur:
quam cõculcans inimicus magnopere commaculare, & veluti in puluerem redigere ac ob-
ruere contendit, irruens in iacentem, ac pedibus illum in terram proterens. Conculcet in
terram,hoc eſt,in corpus, vitam videlicet prolapſi, & gloriam meam in puluerem deducat.
E Sanctorum enim,qui cum ſuperis conuerſantur, & ſibi theſauri ſempiterni bona theſauri-
ſant,gloria in cœlo eſt.Terrenorum verò & ſecundum carnem viuentium gloria,in pulue-
rẽ deduci dicitur. Qui enim ob terrenas diuitias gloriatur,& ab hominib⁹ captat ac venatur
honorem breui tempore duraturũ, quiq; in exuberanti copia rerum corporaliũ ſpem habet,
is profectò gloriam ſibi conciliat,non quæ ad cœlum aſpiret, ſed in puluere permanentem.
Exurge domine in ira tua.) Myſterium reſurrectionis iam impleri Propheta orat, in peccati
eorum condemnationem,vel in cruce exaltationem,quæ futura erat,poſtquàm prouecta ad
vltimum terminum creuerit inimicorum malitia. Aut certè: *Exaltare in finibus inimicorum*
meorum.) eiuſmodi ſenſum præfert: Quantũlibet in ſublime ſuccreuerit malitia, etiamſi per
F exuberantem copiam aut facultatem potentiæ in immenſum & infinitum ſe effuderit:potes
quemadmodum bonus medicus depaſcentis vlceris terminos præoccupans,ſiſtere morbum
latè vagantem ac ſerpentem,& eius continentem contagionem plagis tuæ diſciplinæ inci-
dere. *Et exurge domine deus meus in præcepto,quod mandaſti.*) Poteſt item hic ſermo ad reſurre-
ctionis myſterium referri: vt hortetur Propheta & obſecret iudicem, quatinus is exurgat
in peccati omnis vltionem,& ad mandata perficienda quæ nobis pridem conſtituit. Poteſt
etiam vſurpari ad rerum prophetæ, quæ tunc contingebant, conditionem ſtatúmve: & ita
deum rogat,vt ad vindictam præcepti neglecti quod mandauit,exurgat. Præceptum autem
erat hoc à deo præſcriptũ: Honora patrẽ tuũ,& matrẽ tuã,quod filius ipſius trãſgreſſus erat.
Ideo rogat, vt & eum ipſum corrigat atq; caſtiget,& exẽplũ multis ſit,quo admoniti reſipi-

 piſcant,

κανὼν ſcripturæ ſolennis.

δόσις, ἀπόδοσις, ἀνταπόδοσις.

τοῖς τέκνοις θησαυρίζειν. τὸ ἀπόδομα, ἢ τὸ ἀνταπόδομα.

κενὸς ἀποπίπτει.

Attẽde quo differat ſanctorum & iniquorum gloria.

ſcant,neu cunctetur longanimiter ferendo:ſed exurgat in ira,& exurgens proprium vindi- G
cet mandatum . Non enim, inquit, tam me vlciſceris, quàm præceptum tuum neglectum,
quod ipſe mandaſti. *Et ſynagoga populorum circundabit te.*) Liquet enim , quòd caſtigato v-

γνώμη. Nã pœna vnius metus multorum eſt.

no improbo, multi conuertentur . Itaque malitiam iſtius puni , vt multa populorum ſyna-
goga te circundet,& propter hanc in altum regredere . Pro circundante te ac venerante ſy-
nagoga,quam poſſediſti per gratiæ condeſcenſionem in carnem,& legis nouæ diſpenſatio-
nem , regredere in altum gloriæ quam habuiſti ante mundi conſtitutionem. *Dominus iudi-*

ἀναγκαιότατος καὶ συνεκτικώτατος. Iudicium varie ſumit.

cat populos.) Multis in locis ſcripturæ ſermo de iudicio interſperſus eſt, vt neceſſarius maxi-
mè & ad conſeruandam pietatis doctrinam opportuniſſimus apud eos qui in deum per Ie-
ſum Chriſtum crediderunt. Quoniam tamen variis modis de iudicio ſermo inſcriptus eſt, H
confuſionem his inſerere videbitur,qui minùs exactè varias iudicij acceptiones diſtinguunt.
Qui enim credit in me non iudicatur: qui non credit iam iudicatus eſt. Si vero qui non cre

Pſalm.1.

dit,ſimilis eſt impio , quomodo dictum eſt : Non reſurrecturos eſſe impios in iudicio? Et ſi
credentes,filij dei ob fidem facti ſunt, ac propterea digni facti ſunt, qui & ipſi dij vocentur,
quomodo deus ſtetit in ſynagoga deorum, in medio autem deos diiudicat? Sed videtur ali
quando iudicare pro,probare,in ſacris voluminibus accipi : quandoque vero pro condem-
nare.Quando probare ſignificat ait: Iudica me domine, quoniam ego in innocẽtia mea in-
greſſus ſum.Ibi enim ſubiungit,Proba me domine & tenta me . Quando verò condemnare
ſignificat:Si nos,inquit,ipſos iudicaremus,non vtique iudicaremur . Si enim nos ipſos per- I
ſcrutaremur,vtique condemnationi non ſubiiceremur. Rurſus dicit. Iudicio contendet do
minus aduerſus omnem carnem:hoc eſt,in exquirenda ratione eorum quę cuique dum vi-
ueret,acta ſunt , vniuſcuiuſque iudicio ſe ipſum ſubiiciet,& ſua præcepta peccatorum factis
opponet lucida vi demonſtrationum velut excuſans,& quòd in ſalutem iudicandorum quę
ſe decebant,cuncta fecerit:vt certò ſibi perſuadeant peccatores , quòd rei & obnoxij crimi-

ἑκόντες πρόσοιντο.

nibus diuinum ſuſtineant iudicium,meritam pœnam ſponte ſubeant. Eſt & alia ſignificatio
ex hac voce iudicare,vt ait dominus:Regina auſtri exurget & condẽnabit generationẽ hãc.
Eos enim qui doctrinam diuinam auerſantur,quiq; à ſe amoliuntur ſtudia honeſti ac virtu-
tis & ſapientiæ dogmata plena bonæ eruditionis faſtidienter à ſe prorſus ablegarunt , eo- K
rum comparatione ſimul & collatione qui in generatione ſuorum Gentilium rerum bona-
rum ſtudio excelluerunt, grauiorem aſtruit daturos eſſe pœnam, eorũ gratia quę neglectim
tranſmiſerunt.Credo equidem non omnes ſimilem relaturos eſſe ſententiam ab æquiſſimo
illo iudice, quotquot hoc terreſtre corpus receperint: quòd externi iſti caſus qui cuique no-
ſtrum contingunt,non paruo diſcrimine à ſe diſſideant, quo fit, vt diſſimilem quiſque ſen-
tentiam ſit relaturus.Qui enim concurrunt caſus non à nobis quidem profecti, ſed vel inui
tos circunſtant,aut peccata noſtra degrauant,aut leuiora efficiunt.Fac ex ſuppoſitione ſcor-
tationem vocari in iudicium . Eſto vnus aliquis id peccati admiſerit, initio ætatis improbis
moribus innutritus. Sit item parẽtibus omni genere intemperantiæ contaminatis progna-
tus:ſit idem educatus in improba cõſuetudine flagitiorum,in ebrietate & comeſſatione,in- L
ter obſcœna & auditu fœda colloquia . Contrà alius aliquis aliquammulta nactus , quæ ip-
ſum inuitent ad quæq; longè optima conſectanda,vt ſunt,liberalis educatio,doctores, diui-
norum eloquiorum ſubinde repetita auditio, crebræ lectiones rerum ſalutarium , admoni-
tio parentum, enarrationes quæ ipſum forment & inſtituant ad componendam morũ gra-
uitatem & tuendam mordicus pudicitiam, ad moderatam ſumendæ alimoniæ temperiem.
Talis denique in ſimile quo alter deliquit , ſi delapſus fuerit peccatum : quonam pacto hic
poſita ratione vitæ prioris, non maiores longè , quam ille pœnas merito dare oportere exi-
ſtimabitur?Ille enim ob id ſolum culpabilis erit , quòd inditis & inſperſis menti ſalutaribus
occaſionibus non rectè vſus eſt : poſterior verò præter hoc etiam cum magnum ad ſalutem M
adiumentum habuerit,propter intemperantiam ac breuiſſimi temporis negligentiam & in-

καὶ πᾶσαν διαστροφὴν ἐκφυγών.

curiam, ſeſe prodidit.Similiter autem & is qui in pietate mox à cunis educatus,& inter di-
uina dogmata conuerſatus omnem erroris vitauit peruerſitatem, inq; lege dei enutritus,
quæ omne peccatum traducit , & ad contraria prouocat : non ſimilem habebit idololatriæ
excuſationem,quam ille qui ex parentibus prophanis natus & exlegibus & à gentibus initio
idololatris edoctus eſt. *Dominus iudicat populos.*) aliter Iudæũ & aliter Scytham. Ille enim ac-
quieſcit legi & in deo gloriatur, & probat meliora.Inſtructus igitur per legem,& præter cõ-
mune donum intelligentiæ quum audiat ſuis auribus incini, & continenter erudiatur pro-
pheticis

A pheticis & legalibus ſcriptis, ſi deprehendetur quidpiam præter æquum admiſiſſe: longè grauioribus erit obnoxius peccatis. Scythæ autem Nomades agreſtibus & inhumanis educati moribus, rapinis ac prædis inter ſe aſſueti, iræ nulla temperantia indulgentes, lites denique omnes ferro dirimere prompti, & contentiones per ſanguinem ſoluere edocti, ſi quid fortè inter ſe humanitatis aut bonitatis communicauerint, nobis ob propriam virtutis & legis inſtitutionem, ſi quid fortè defecerimus, longè grauiorem præparant mulctam. *Iudica me domine ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum innocentiam meam ſuper me.*) Videbitur hic ſermo aliquid fortè iactabundum, & glorioſum, & ſimile aliquid orationi phariſæi ſeſe extollentis habere. Candidè tamen perſpicienti rem propheta noſter ab hoc vitioſo affectu

B procul omnino eſſe iudicabitur. *Iudica me domine* (inquit) *ſecundum iuſtitiam meam.*) Multa, inquit, de iuſtitia dicuntur, & perfectæ iuſtitiæ fines comprehenſu ſunt difficiles. Eſt enim & angelorum iuſtitia quædam quæ humanam ſuperat: ſi qua virtus eſt ſupra angelos, correſpõdentem habet magnitudini iuſtitiæ præſtantiam. Poſtremò ipſius dei iuſtitia omnem excedit intellectum, cùm ſit omni genitæ naturæ incomprehenſibilis atque inenarrabilis. Me igitur iudica domine ſecundum iuſtitiam meam: hoc eſt, hominibus tantum comprehenſibilem & poſſibilem his qui in carne viuunt. *Et ſecundum innocentiam meam ſuper me.*) Sic enim maximè conſtat dicentis affectus longiſſimè à phariſæi arrogantia diſtare. Innocentiam enim ſuam nominat, perinde ac ſimplicitatem inexperientiamq; eorum quæ vtilia ſunt co- Innocentia Dauidisquę

C gnitu. Sicut in prouerbiis dicitur: innocens omni verbo credit. Quoniam itaque nos homines in multa delabimur incommoda ob inconſiderãtiam & inexperientiam, ſe apud deum excuſat, veniáq; orat vt aſſequatur ſuper innocentia. Ex hoc aũt palàm eſt, quòd ea quę dicta ſunt, humilitatem prophetæ magis quàm ſuperbiam præ ſe ferre vidètur. Iudica me (inquit) ſecundum iuſtitiam meam, & Iudica me ſecundum innocentiam meam in me exiſtentem, id eſt ad librilem humanæ fragilitatis iuſtitiam meam appendens, ita me iudices. Simplicitatem enim cùm probè noueris morum meorum, non me vt verſatilem, neque vt circunſpectum in mundi negotiis, ſic peccantem me iudices. *Conſummetur nequitia peccatorum.*) His verbis orans verum ſe præcepti euangelici diſcipulum palàm oſtendit. Orat enim pro παρεξετάζωμ.

D perſequentibus ſe: & ita orat, vt fine quopiam ac termino peccantium eorũ circumſcribatur iniquitas. Quemadmodum ſi quis oret pro iis qui corpore laborant, ac dicat: conſummetur obſecro laborantium morbus. Etenim ne inſtar cancri vicina quæq; depaſcentis, latiùs ſerpat peccatum, orat vt ſiſtatur ac finem capiat, non item ſe latiùs effundat, hoc modo inimicos diligens ac benigne facere iis qui ſe oderunt, cupiens eoq; precatur pro ſe perſequentibus. *Et diriges iuſtum.*) Rectus, iuſtus nominatur, & rectum cor quod bene facit. Quid igitur vult hìc orando propheta? Orat enim vt qui iam rectus eſt dirigatur. Nihil dicet aliquis, obliquum aut obtortum, ſeu tranſuerſum, in recto erit. Sed profectò neceſſaria hæc pro iuſto petitio, vt rectum eius mentis propoſitum per directionem & manuductum dei regatur, ne præ fragi- Collatio. Metaphora

E litate quandoque veluti à canone veritatis nutando declinet, neque à veritatis inimico, peruerſis lædatur dogmatis. *Scrutans corda & renes deus iuſtè.*) Scriptura quandoquidem non rarò cor accipit pro mẽte, & renes pro parte animæ concupiſcibili: & hic idipſum ſignificat, quaſi dicat, Iudica me deus cùm ob dogmata, quæ de pietate retineo, tum ob motus affectuũ animi. Tu nanque corda & renes perſcrutaris. Scrutatio proprie eſt cum omnibus torturis & argumentis inquiſitio, quæ à iudicibus adhibetur torturæ admotis, vt ſi cõſcij rerum ſunt arcanarum quæ in quæſtionem poſitæ ſunt, vi tormentorum adacti eas priùs deliteſcẽtes in apertum conſtituant. Et quidem inquiretur in cogitationes noſtras, æquiſſimi iudicis examine prorſus infallibili. Ipſæ rurſus actiones in quæſtionem venient & expendentur. Nemo igitur huius veriſſimi iudicis præuertat ſibi ſumere vices, neque ante tempus iudicet, donec ve- δικαίως. Cor pro mẽte, renes pro cõcupiſcentia. ἐτασμὸς Scrutatio quid.

F niat ipſe dominus qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit cõſilia cordium. Dum deus corda & renes ſcrutatur, ſuam oſtendit iuſtitiam. Tentatum eſt cor Abrahæ, an deum ex tota anima & ex toto corde diligeret, quando Iſaac filium iuſſus eſt in holocauſtum offerre: vt plenè oſtenderet, quàm filium ſupra deum non amaret. Probatus eſt & Iacob fratris inſidias paſſus: vt luce ipſa eniteſceret clarius ipſius fraternam charitatem nihilo imbecilliorem factam per tot tantáque Eſau peccata. Horum itaque corda ſcrutatione quadam ſunt examinata. Renes vero Ioſephi probati ſunt, quando inſaniente erga ſe laſciua domina, libidini turpiſſimæq; voluptati honeſtatem continentiæ prætulit. Ad hoc autem probatus eſt, vt ſpectatores diuini iudicij animaduerterẽt iure illi honorem maximum ex-

hibitum,quòd illius iam multis ſpectata documentis inuicta caſtitas præluxiſſet. *Auxilium* G
Arg à ſimili
meum à deo.) Propriè in bellis ij qui eruptionem inimicorum ſuſtinent, auxilium quærunt.
Hic verò inuiſibiles Propheta ſentiens inimicos, & inſtans ſibi periculum ex inimicis vndique totius exercitus impreſſione in ſe irruentibus animaduertens, ait: Auxilium meum, non ex diuitiis,non ex vllo corporali ſubſidio, non item ex facultate quauis aut fortitudine qualicunque mea,at neque ex cognatione quantalibet humana, ſed auxilium meum à deo. Quale autem mittat auxilium timentibus ſe dominus, alibi à pſalmo didicimus dicente,

† al. Immittet ſe & medium interponet.
Caſtrametabitur† angelus domini in circuitu timẽtium ipſum, & eripiet eos. Et alibi: Angelus eruit me. *Qui ſaluos facit rectos corde.*)Rectus corde is eſt,qui animum retinet neutrobi vergentem,ſic vt ne excedat,neque deſit ſibi:ſed ad medium dirigitur virtutis. Nam quiſquis à H

Cordis rectitudo in quo cõſiſtat
fortitudine deflectit, in timiditatẽ deuoluitur:contrà qui iuſto plus ſe extẽdit,ad audaciam temeritatémque declinat. Quamobrem huiuſcemodi homines ſcriptura obliquos & obtortos nominat,qui à virtutis medio ad exceſſum ſeu defectum tendunt. Quemadmodum enim obliqua linea fit,ſi nunc in curuum,nunc in conuexum eius rectitudo diffringatur ſiue obliquetur:ſic item cor obliquum eſt, quod nunc per iactantiam arrogantiámque effertur, nunc per calamitates & dolores deiicitur. Ideo Eccleſiaſtes ait: Obliquum non dirigetur.

μὴ ὀργὴν ἐπάγων.
Deus iudex iuſtus,fortis & patiens,non iraſcetur per ſingulos dies.)Hoc videtur propheta inferre aduerſum eos inuectus qui tum ob rerum euentus turbabantur,quaſi ſuorum perturbationem cohibens,ne diffidant vniuerſorum prouidentiæ,videntes inultum patrem ſuper filij rebellione & Abſalonis flagitium quod moliebatur,proſperos habere ſucceſſus. Eorum itaque in I
cogitationibus ſtupiditatem & inconſiderantiam corrigens, ad hunc modum illos conteſtatus eſt,dicens:Deus iudex iuſtus, fortis & patiens, non iraſcetur per ſingulos dies. Nihil

γνώμη. τοῖς ἑκάστου μέτροις ἀντιμετρεῖ θεός.
temerè fit,eorum quæ geruntur, ſed cuilibet pro mẽſuræ ſuæ portione deus reddet,ad quam in hac vita actus ſuos præmenſurauit. Quoniam igitur peccatum ego admiſi,ex eo meritam recipio mercedem. Nolite itaque loqui aduerſum deum iniuſtitiã, Deus enim iudex iuſtus. Neque tam abiectè de deo cogitate,vt exiſtimetis ipſum ad vltionem ſumendam impotentem eſſe. Nam fortis & potens eſt: Quę ergo cauſa,quòd non ſtatim peccantibus pœnam infligit? Quoniã patiẽs eſt. Nõ iraſcitur per ſingulos dies. *Niſi conuerſi fueritis,gladium ſuum uibrabit.*) Comminatorius ſermo ad conuerſionem inducens eos qui tardi ſunt ad pœnitentiam. K
Non ſtatim minatur vulnera,plagas,mortes,ſed armorum vibrationem,veluti præparatio-

βεβαίωσις à ſimili ducta
nem quandam ad vltionem intentat. Quemadmodum enim qui arma abſtergunt ac poliunt, pugnæ mox ineundæ acrem affectum & alacritatem per hoc ſignificant: ſic & ſermo hic dei motum ad vltionem oſtendere volens,gladium illum vibrare dixit. *Arcum ſuum tetendit.*) Non aliquis neruus arcum dei tendit,ſed potentia puniendi quandoque intenſa, interdum verò remiſſa. Peccanti itaque minatur ſententia hæc parata eſſe, quæ illi irrogatura

In arcu dei vaſa mortis.
ſint pœnam, ſi à peccato non deſiſtat. *Parata ſunt enim in arcu uaſa mortis.*) Vaſa vero mortis,potentiæ ſunt internecioni tradentes inimicos dei. *Sagittas ſuas ardentibus effecit.*) Quem- L

ὁμοίωσις ex cõparatiõe. πρὸς ἀφανισμόν.
admodum enim ignem dominus non adamanti qui non liqueſcit igne,ſed ardenti materię ceu ſunt ligna, creauit: ſic & ſagittæ dei in animas quæ multum aridæ materiæ & ad interitum aptæ collegerunt,ſunt effectæ. Illi itaque qui ignitas diaboli ſagittas priùs receptas in ſe retinent,hi ſunt qui demum dei ſagittas excipiunt. Ideo dicit ſagittas ipſius iam ardentibus effectas. Incendunt planè animam carnis amores, pecuniarum cupiditas, inflammata ira, exurens animam triſtitia & tabefaciens,timores item alieni à dei timore. Qui verò nullis eſt eiuſmodi inimicorum ſagittis ſauciatus, ſed dei armaturam ſe induit: nullas hic vnquàm experietur aduerſum ſe intendi lætales ſagittas. *Ecce parturiit iniuſtitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem.*)Et quidem quod ad huius ſententiæ ordinem attinet,confuſaneus videtur M
eſſe dictionum contextus. Quoniam grauidę primùm quidem concipiunt, deinde parturiunt,poſtremò pariunt. Hic parturigo primum ſortitur locum,dein conceptio, demũ partus. Cæterùm ordo hic ſignificantiſſimę explicat cordis conceptionem. Incontinentium enim appetitiones nullo coërcitæ freno rationis, & inſanæ prorſus concupiſcentiæ hominem ve-

παροιστρῶσαι ἐπιθυμίαι.
luti œſtro quopiam extimulantes dictæ parturigines quędam ſunt, quòd acrimoniam vehementiſſimi doloris in anima parere ſoleant. Secundum hunc ad malum prægeſtientem impetum quiſquis non euadit ſuperior malignis & ad malum perſuadentibus conſiliis, is iam concepit dolorem. idem vbi ſiuerit in corde conceptam malitiam in flammam erumpere per improbas & flagitioſas actiones, tum demum peperit iniquitatem. Videtur enim

A enim hæc dicere, quodammodo erubeſcens pater iniqui filij appellari: Non meus, inquit, filius hic, ſed eius eſt patris, cui ſe per peccatum iure adoptionis contradidit, eóque ſecundum Ioannem: Qui facit peccatum, ex diabolo natus eſt. Ergo, Ecce parturiit ipſum per iniuſtitiam diabolus, & concepit ipſum: hoc eſt in penitiſſimos receſſus ſub inteſtina ſuæ affectionis viſcera pertraxit, ipſúmque geſtauit diabolus in vtero. Denique eundem peperit, ipſius iniquitate palam traducta. Nam omnibus quidem Abſalonis aduerſus patrem rebellio manifeſta fuit. *Lacum aperuit & effodit eum.)* Lacus nomen apud ſcripturam non admodum in bonam partem plerunque reperitur: ſicut nec puteus in malam. Lacus enim eſt in quem Ioſeph deiectus eſt à fratribus ſuis. Et cum cædes facta eſt à primogenito Pharaonis,

In Abſalonē impium intendit.

Lacus & putei acceptio

B vſque ad primogenitum captiuæ quæ erat in lacu. Et in pſalmis: Deputatus ſum cum deſcēdentibus in lacum. Et in Hieremia: Me fontem aquæ viuæ reliquerunt, & effoderunt ſibi lacus pertuſos & confractos, qui non poterunt aquam continere. Et in Daniele lacus leonum deſcribitur, in quem ipſe coniectus eſt Daniel. Puteum autem effoderunt Abraham & pueri ſiue ſerui Iſaac: & ad puteum profectus refocillatus eſt Moſes. Et mandatum à Solomone accipimus, vt aquam bibamus ex vaſis noſtris, & ex fonte puteorum noſtrorum. Deniq; ſeruator noſter apud puteum cum Samaritana de diuinis myſteriis eſt locutus. Cauſam verò cur lacus ad peiora, puteus verò ad meliora vſurpatur, hanc eſſe exiſtimamus: quòd aqua in lacu extranea quodammodo, cadénſque è cœlo eſt: in puteis verò aquarum venæ velut ag-

Aqua lacuſtris quo differat à puteana.

C geſtitia terra obrutæ ſeſe produnt, priuſquàm loca effodiantur, ſublato vndique terræ cumulo qui aquas occulebat, aut quacunque tandem illis incumbente ſubſtantia ſubmota, quæ aliud nihil eſt quàm terra. Et in animabus quoque foſſa quędam eſt, in quam cadunt quę meliora ſunt, ac deinde mutantur, & peruertuntur, quando quis honeſtarum rerum cogitationes incidentes ad peiora peruertit & ad ea quæ veritati ſunt contraria nihil omnino curans habere honeſtè. At contrà puteos in anima inuenias, quum vitiis quæ integebant, vndique ſubmotis affulget lux, fonsq; aquæ potabilis in ſermone & doctrina. Idcirco cuilibet ſibi puteum effodere neceſſarium eſt, vt mandatum ſupradictum cōſeruet. Bibe aquam ex tuis vaſis, & è fonte puteorum tuorum. Sic itaque nos filij cenſebimur effodientium puteos Abra-

D hæ & Iſaac & Iacob. Lacus minimè faciendus, ne in foſſam incidamus, quemadmodum hic dicitur, néve audiamus ea quæ ab Hieremia ſcripta ſunt in peccatorum probrum ac vituperationem: deo de ipſis dicente quorum pauloantè meminimus: Me fontem aquæ viuæ reliquerunt: & lacus pertuſos ſibi effoderunt, qui aquas continere non poterunt.

IN PSALMVM DECIMVMQVARTVM,

Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo.

E SErmone hoc volens propheta, perfectum virum nobis deſcribere, eum qui ſit beatitudinem aſſecuturus: ordine quodam & via meditationum ſuarum vtitur, & ab his quæ prima & magis attendenda videntur, principium orditur, *Domine quis incolet tabernaculum tuum.)* Incolatus enim diuerſorium eſt hoc breue & habitatio temporaria, vitam nobis re ipſa ſubindicans minus conſtabilitam, ſed deciduam ac trāſitoriam, ob ſpem hinc ad alteram tantò meliorem emigrandi. Sancti autem viri eſt, hanc vitam more hoſpitis tranſire, ac ad alteram properare. Ideo & Dauid de ipſa loquitur: Incola ego ſum & peregrinus, ſicut omnes patres mei. Incola item fuit Abraham, qui ne terræ quidem veſtigium propriè poſſedit: ſed vbi opus ei ſepulchro fuit, id argento mercatus eſt.

παροικία.

πάροικος ϰ̀ παρεπίδημος.

παράδειγμα.

F Ex quo ſanè ſcriptura demonſtrat: quemadmodum in carne viuentem, incolam eſſe oporteat: migrantémque ex hac vita in locis propriis requieſcere: quoniam in hac vita alienigenis cohabitat: terram verò corpus in ſepulchro recipientem mercatus eſt. Beatus planè, qui iis quæ in terra ſunt, non vt propriis ſe addixit, neque iſti ſeculo tanquam naturali ſuæ patriæ acquieuit: quin potiùs grauatur, quòd incolatum hunc caſum nouit eſſe à rebus potioribus, & quaſi proſcriptionis domicilium, vitam hanc incolit, perinde atque illi qui ob quępiam delicta coguntur iudicum calculis ſolum vertere relegati in exilium. Rarus inuentu eſt talis, qui præſentibus, non vt propriis vacet: diuitiarum vſum fluxum atque fragilem ſciat: corporis valetudinem proſperam breui tempore duraturam, poſtremò humanæ gloriæ floridam fœlicitatem minimè firmam ac ſtabilem eſſe cognoſcat. Quis ergo incolet tabernaculum

Tabernaculum dei corpus humanũ βεβαίωσις ex collatiõe

culum tuum?Tabernaculum dei,hominis caro dicitur ad animæ habitationem à deo data. G
Quis carni huic vt alienæ attenderit?Quemadmodum incolæ alienam terram mercede cõ-
ductam,ad voluntatem eius qui elocauit agrum,colunt:ita & nobis carnis cura iuxta con-
dictum ac præſcriptum traditur:vt eam demum decenter & officioſè excultam ſuo redda-
mus elocatori frugiferam.Si verò deo digna fuerit caro, reuera dei tabernaculum efficitur,
iuxta eam manſionem,qua inhabitat ſanctos.Talis enim eſt eius,qui tabernaculum dei in-
colit:propterea dicit,Domine quis tuum tabernaculum incolet? Deinde profectus quidam
& progreſſio ſequitur ad id tendens quod perfectius eſt. *Et quis requieſcet in monte ſancto
tuo?*)Iudæus quidem vt qui terreſtria ſapit, quando montem audit, ad Sion ſtatim recurrit.
Quis requieſcet in monte ſancto tuo?Ille qui carnem incoluit,in monte ſancto tuo requieſ-
cet. Mons ille locum cœleſtem illuſtrem atque ſplendiflua luce conſpicuum ſignificat: de H
quo apoſtolus ait: Appropinquaſtis ad montem Sion, ciuitatem dei viuentis, Hieruſalem
cœleſtem:in qua feſtum ac celebritas angelorum eccleſia primogenitorum deſcriptorum in
cœlis exiſtit. Poſtquàm pertranſiit hanc carnem aliquis,quam citra vitioſam vllam affectio
nem,& vt alienam incoluit,neque vt propriæ illi ſe admodum addixit:is tãdem quòd pro-
pria membra mortificauerit ſuper terram,& ſanctimoniam perfecerit,dignus eſt in monte
ſancto requieſcere:quam vtique requiem pſalmiſta exoptans alibi ait:Pertranſibo in locum
tabernaculi admirabilis. Et rurſus: Quàm dilecta tabernacula tua domine virtutum? Illic
nos erga proximos dilectio pro ratione illius quæ in monte eſt quietis,ea item charitas quę I
reſilit ex mammona iniquitatis, nos faciet interquieſcere. Facite, inquit, vobis amicos de
mammona iniquitatis:vt cum defeceritis,recipiant vos in æterna tabernacula.De hac com
moratione dominus etiam per modum precandi ait:Pater ſancte, da vt vbi ego ſum, & illi

Quis & hæſitantis eſt, & interrogãtis.

ſint.Rarus profectò,qui in corpore tantiſper dum eſt incola, in monte requieſcere merea-
tur.Propterea vt dubitans ait:Quis incolet?& quis requieſcet? Quemadmodum illud:Quis
nouit ſenſum domini?Item illud:Quis annuntiabit vobis ignem illum ardentem?Quis an
nuntiabit vobis locum illum æternum?Rurſus illud:Quiſnam fidelis & prudens? Et Inter-
rogatorium forte eſt illud quis,reſponſum exquirentis à domino ſancto,quo cum loquitur.
Ad quem contrà diuina vox propoſitam diſſoluens quæſtionem,quid ait? *Qui ambulat ſine* K

Quo differat ingrediens immaculatus à faciẽte iuſtitiam.

macula & operatur iuſtitiam.) Si immaculatus eſt, & nullo bonorum operum deficiens,ſu-
ámque attemperans vitam procul omni peccato,quo differt diſcerniculo ab eo qui facit iu-
ſtitiam?An eundem ſenſum duplicibus verbis enuntiat cum dicit,Ambulans immaculatus
& faciens iuſtitiam?Aut certè propriam quandam ſententiam vtrunque hoc dictum con-
tinet:vt ſit immaculatus ſecundum interiorem & arcanum hominem,in omni virtutis ge-
nere perfectè præparatus atque inſtructus:faciens autem iuſtitiam,qui ea quæ circa corporis

Argum.à ſimili. Deute 16.d

agibilia verſantur,in actiuo genere vitæ,rectè abſoluerit? Oportet enim non ſolùm ea quæ
ſunt recta iuſtáque facere:ſed etiam iuſto rectòque animo facere, ſecundum illud:Rem iu-
ſtam iuſtè proſequere, hoc eſt, cum ratione iuſtitiæ rem iuſtam abſolue. Idiotam contingit L
apparare aliquam medicinam aut curam,quæ opem ferat ægrotanti,non tamen hoc facit vt
medicus, cum artem non calleat, atque ideò artis finem minimè conſequitur. Ambulans
itaque immaculatus,mente perfectus erit. Faciens autem iuſtitiam is eſt, qui ſecundum a-
poſtoli vocem,inconfuſibilis eſt domini operarius. Attende exactam dictionis vim. Non

γνώμη.

dixit,qui ambulauit,ſed qui ambulat:neque qui fecit iuſtitiam,ſed qui facit. Nõ enim vnus
actus perficit ſtudioſum virtutis operatorem, ſed per omnem vitam prorogari & exten-
di conuenit virtutis actiones. *Qui loquitur ueritatem in corde ſuo, & non egit dolum in lingua ſua.)*
Rurſus & hæc ſimilitudinem quandam & ſocietatem inter ſe habere videntur:Loqui veri-
tatem in corde,& non agere dolum in lingua ſua,qualem habent illa:Eſſe immaculatum & M
facere iuſtitiam.Quemadmodum enim ibi & interioris hominis perfectionem, & in rebus
agendis dexteritatem ſignificari oſtendimus: ſic & in hoc loco, quomodo id quod loqui-
mur,ex cordis abundantia loquimur, velut ex emanante fonte intimi affectus. Priùs dixit:
In corde veritatem,deinde in verbo ſimplicitatem quæ per linguam depromitur, ſignifica-

Veritatis acceptio duplex. εἴδησιν ὑγιῆ

uit.Duo autem veritatis ſignificata inuenimus: Vnum quidem, earum rerum comprehen-
ſionem,quæ beatam omnino vitam ſpectant. Alterum,cuiuſcunque tandem rei ad\ inſtitu-
endam hanc vitam pertinentis ſanam cognitionem. Illam igitur veritatem ſalutis coope-
ratricem in corde exiſtentem hominis perfecti, oportet ſine dolo in omnibus proximo ex-
hibere.In huius autem vitæ negotiis ſi forſan à veritate intercipietur virtutis ſtudioſus aut
excidet,

A excidet, nihil illi ad ea quæ hic dicuntur atque promittuntur erit impedimento. Quot enim ſtadia ſint terræ vel maris, quót ve in cœlo aſtra moueantur, & quantum alterum alteri celeritate præſtet: in his & ſimilibus veritatem ignorare, nihil profectò ad beatitudinem à deo pormiſſam conſequendam impedimenti adfert. Forſan ſententiola hæc, & tale aliquid nobis repræſentat, quod ea quæ de veritate ſunt, hoc eſt myſtica, loqui conuenit, non cum quolibet, ſed cum proximo, hoc eſt, non prodenda illa eſſe vulgo, ſed narranda iis qui myſteriis ſeu ſacramentis communicauerint. Si verò veritas eſt dominus noſter, impreſſam & quodammodo ſignatam hanc quiſque in corde ſuo veritatem retineamus: de qua loquentes in cordibus nobis ipſis, dolo ſermonem euangelij, dum illum proximo annuntiamus, ne inuertamus. *Qui dolum non egit in lingua ſua.)* Multis adeò locis ſcripturæ dolus traducitur velut inimicus dei. Diſperdet (inquit) dominus omnia labia doloſa. Item dolus in corde operantium mala. Quandocunque enim quod bonum eſt, peioris commixtione adulteratur, dolus dicitur. Vt vinum dolum ſuſtinet, dum ei admiſcetur peius, vt ſi aqua illi prǽter modum temperiemque infundatur. Item aurum falſatur, dum cum argento & ære coit. Sic & veritas dolum patitur, quando qui malè audiunt ſermones ac reprobi inſerti fuerint & implexi ſanctis ſcripturæ eloquiis. *Nec fecit proximo ſuo malum.)* Quem hæc pſalmi particula proximum appellet, nemo dubitat eorum, qui audierunt euangelium, interrogante quodam ac dicente: Quiſnam eſt meus proximus? Cui dominus dixit parabolam illius, qui deſcendit ab Hieruſalem in Hierico: quem & interrogauit, quis horum tibi videtur fuiſſe proximus? & ille, qui fecit, inquit, miſericordiam cum illo. Docuit enim per hæc omnem hominem putandum eſſe proximum. Hoc autem mandatum obſeruatu difficile, multámque requirit diligentiam, vt nulla in re ſiue modica, ſiue maiori noceas proximo: vt ne verbo lædas, non quicquam auferas eorum quæ illius ſunt, neu vel optes illi malum, vt non denique omnino inuideas rebus eius lætis ac proſperis. *Et opprobrium non accepit aduerſus proximos ſuos.)* Dubia eſt dictio, vtrum ipſe nulla admiſerit quæ mereantur à proximis ſuis exprobrari, & hac de cauſa non acceperit ab ipſis opprobrium: an potiùs nullum proximorum ipſe vituperauerit, aut opprobrio affecerit eorum qui in vnum aliquod delictum prolapſi ſunt, aut corpore colluxati & mutili, aut in alio quopiam deprehenſi defectu carnis. Neque enim is qui peccat, probris venit inſectandus, vt ſcriptum eſt: Ne exprobres homini auertenti ſe à peccato. Nunquàm enim ad delinquentium vtilitatem nouimus eſſe à quopiam aſſumptum, Nam cùm apoſtolus in ſuis ad Timotheum diſcipulum inſtitutionibus permiſerit redargutionem ſiue reprehenſionem, obſecrationem ſimul & increpationem: nuſquàm tamen aſſumit opprobrium, quod fraternæ correctioni aduerſetur. Sanè reprehenſio ſiue coargutio videtur ſibi ſcopum aut finem præſtituere emendationem peccantis: contrà, opprobrium eius magis qui peccauit, ſpectat confuſionem. Paupertatem porrò, ignobilitatem generis, indocilitatem, aut certè corporis infirmam conditionem cuiquam dare probro, hominis eſt rationis gratia abutentis & à virtutis ſtudio longiſſimè abhorrentis. Quæ enim nobis contingunt præter animi deſtinationem, hæc cenſentur inuoluntaria. Ob eiuſmodi proinde deminutiones ſiue defectus præter omnem noſtram voluntatem contingentes, cōuenit miſereri potiùs miſerè afflictorum, quàm vlla eos aſpergere contumelia. *Ad nihilum deductus eſt in conſpectu eius malignus: timentes autem dominum glorificat.)* Magno prorſus ac præſtanti animo opus eſt, & qui in nullam ſe ſinat deflecti partem humanarū rerum, quíque virili fortitudine præditus ad ſummum iam peruaſerit iuſtitiæ habitum, ſuum ius vt cuique pro dignitate diſpertiatur ac diſtribuat, & malignè agentes nouerit ad nihilum deducere, quantolibet magiſtratu iſti polleant, quantiſlibet differti opibus ſe venditent, ſint licet generis claritudine conſpicui atque illuſtres, quanlibet ſui nominis ſplendorem ſuſtollant ac celebrent, tantùm ſi in his deprehendatur vlla vitæ malignitas, hos inquam ad nihilum deducere, hoc eſt, ne tantilli quidem æſtimare, excelſi eſt prorſus ac præſtantis animi. Contrà verò, timentes dominum, vt hi pauperes ſint, ignobiles, idiotę ſermone, corpore debiles, hos gloria laudibúſque attollere & beatos exiſtimare addecet eum qui ſpirituali doctrina eruditus tales didicerit planè eſſe beatos. Beati enim, ait, omnes, qui timent dominum. Eiuſdem nanque bene inſtitutæ mentis fuerit, & agentem iniqua, quamuis clarum ac potentem nihilipendere, & timentem dominum glorificare, quamuis tenuem ac pauperis & deſpicabilis vitæ, nec quicquam externorum poſſidentem quæ nos inuitent ad illius commendationem. *Qui iurat proximo ſuo & non decipit.)* Quid hoc tandem eſt? Hìc iuramentum homini perfecto

Margin letters: B (at "uertamus"), C (at "Hieruſalem"), D (at "enim is qui peccat"), E (at "nobis contingunt"), F (at "neris claritudine").

De hac myſtica veritate habes nō pauca apud Dionyſ. Areop. in my. theologia.

Attendite hæc prædicātes lutherani, qui vinū verbi diuini vertitis in abſinthiū & fel amaricans.

Dolus quid ſit, finitur.

Proximus.

Argue, ait, obſecra, increpa.

γνῶμαι.

γνώμη.

ni perfecto inter eas virtutes, quæ illum decent, concedi videtur: in euangelio verò prorſus G
prohibetur. Quis incolet tabernaculum tuum, & quis requieſcet in monte ſancto tuo. Qui
iurat proximo ſuo, & non decipit. Illic vero: Ego autem dico vobis, ne iuretis omnino. Quid
igitur dicemus? Quod vbique dominus tam in veteri, quàm in noua lege eandem habet
præceptionis conſiderationem. Cupit enim peccatorum effectibus occurrere, & à primis
ἀξίωμα. Collatio pceptorũ vtriuſque legis.
initiis malignitatem exſcindere. Vt enim vetus lex ait: Non mœchaberis. Dominus vero:
Non concupiſces. Illa item: Non occides. Dominus perfectiora inſtituens: Non iraſcaris.
Sic itaque in hoc loco contentus abit propheta iuramento quod iuſtum ſit ac rectum. Dominus
verò vel occaſionem ipſam reſecat periurij. Qui enim vel rectè iurat, fortè & is poſſit
interdum falli: qui verò non iurat, periculum vitauit periurij. Nominat item propheta H
multis adeò locis iuramentum immutabilem firmámque rei ac propoſiti cuiuſlibet confirmationem,
vt eſt illud: Iuraui & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ. Item, Iurauit dominus
& non pœnitebit eum. Non quòd deum ad teſtimonium dictorum fidémque dubietati faciendam
induxerit, ſed quòd is immutabili ac firmo decreto gratiam promiſſionis Dauidi
Qui iurat, promittit ſtabiliter proximo ſuo.
confirmauit. Sic & hìc dictum eſſe poteſt, illud, Qui iurat, proximo & non decipit, hoc eſt,
qui promiſſa affirmat proximo & non decipit, vt cum ſeruatoris dicto conueniat: Sit ſermo
veſter eſt eſt, non non. De eiuſmodi rebus dum aſtruis & affirmas, annue: de his verò
quæ non ita ſe habent, & ſi omnes homines adhortarentur & obſecrarent, nunquam vllo
pacto inducaris, vt contra naturæ veritatem affirmes. Non facta eſt res? negatio ſequatur:
facta eſt? conſenſu firmetur. Citra vllam verborum implicationem ad aliud reſpiciens I
ipſam per ſe veritatem ſtudeto exprimere ſimplici ac nuda vſus aſſenſione. Qui vero ſic affirmanti
minimè crediderit, ipſe viderit: damnum ſentiet incredulitatis. Turpe enim & omnino
γνώμη. Sermones figurati ſpeciẽ iuramenti præferũt, non tamen iuramenta.
ſtultum, ſeſe vt fide indignum accuſare, & ad iuramenti ſecuritatem confugere.
Sunt autem quidam ſermones, iuramentorum quidem figuras habentes, non tamen iuramenta
omnino exiſtentes, ſed remedia potiùs perſuadendi, vt Ioſeph Aegyptium familiarem
ſibi reddere cupiens, per ſanitatem iurauit Pharaonis. Et apoſtolus charitatem ſuam
erga Corinthios oſtendere volens, ait: Per gloriam veſtri quam habeo in Chriſto Ieſu domino
ὀυ παρήκουσε
noſtro. Non enim euangelicæ doctrinæ immoriger fuit & inobediens is cui concreditum K
erat euangelium, ſed ſimplici ſermone ſub forma iuramenti reddito, gloriationem
quam in ipſis habebat, omnium ſibi pretioſiſſimam eſſe hoc verborum tropo vſus oſtendit.
Deſit hic textus. Homo finitur.
Qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram.) Ad communionem & mutuam charitatem,
& quod naturæ eſt conſentaneum ac familiare ſententia hæc nos exhortatur & inuitat.
Homo enim animal politicum eſt & ſociale. In communi verò conuictu & mutua
conuerſatione, ad ſubleuandam alienam inopiam opus ſit in alios liberali rerum largitione.
Petenti nanque te, da. Vult te omnino erga petentes ob fraternam charitatem eſſe facilem,
in ſimplicitate ad rationis tamen libellam, vt petentis te, appendas neceſſitatem.
Idque quo pacto ſcitè ac prudenter ab iſtis perfici debeat, qui ſibi explendum pietatis ſcopum L
propoſuerunt: didicimus ex apoſtolicorum actuum lectione. Quotquot enim, ait,
poſſeſſores agrorum & domorum erant: vendentes ea, ponebant pretia eorum quæ vendiderant,
ad pedes Apoſtolorum. Diſtribuebatur autem vnicuique, prout opus erat.
Iam quando plerique horum vſum neceſſariorum prætergredientes rem emendicando partam
vertebant in occaſionem mercimonij ac negotiationis, materiám ve fruendi obſcœnis
& impuris deliciis: apud eos quibus pauperum cura erat concredita, fiebat pecuniarum
collectio, vt illinc depromptæ in communes vſus pro cuiuſque neceſſitate prudenter
ac ſcitè diſpenſarentur. Quemadmodum enim in morbo aliquo conſtitutis plerumque eſt
neceſſarius vini vſus, nec tamen eſt cuiuſuis decernere poſſe & internoſſe exhibendi vini M
tempus, menſuram qualitatém ve, ad eam enim rem opus ſit medici conſilio: ſic & circa
neceſſariorum curam diſpenſatio non ab omnibus vtiliter tractari poterit. Multi e-
Collatio.
nim miſerabilia membra ſibi ſponte componunt ad muliercularum deceptionem: vnde
& mutilata corporis membra ac vlcera ad mercaturæ cuiuſdam materiam, & occaſionem
oſtentant, quibus iſta liberalitas inutilis eſt prorſus. Nam illis ea in occaſionem
τὸ συμπαθὲς καὶ φιλάδελφον.
maliciæ vertitur & quæſtum. Quamobrem horum latratum repellere oportet, paucáque
his dare. Eis verò qui miſericordiam, & fraternam charitatem erga illos maximè oſtẽdunt,
qui patienter tribulationem ferre didicerunt, ſanè illa à domino verba ad poſtremum
dicentur: Eſuriui, & dediſtis mihi bibere, & reliqua quæ ſequuntur. Et, Qui vult abs te mutuum

A tuum accipere, ne auerſeris. Quod præceptum pendet ex prius dictis. Nam & pauper qui hic ἔχεται τῶν
te petit: vtique mutuum ex te petit, illum tibi oſtendens diuitem, qui in cœlis eſt, qui & tibi προτέρων.
pro eo exoluet debitum. Qui enim pauperis miſeretur, deo fœnerat. Fœnoris verò cer-
ta fidéque digna ſponſio regnum eſt cœlorum.

SERMO IN RELIQVA QVAE SVPER *eodem Pſalmo dicenda reſtant, contra fœneratores.*

HEſterna die ſuper pſalmo decimoquarto ſermonem apud vos habuimus, quem ſub ἐγχειρίσθαι
B horæ ſpatio permiſſi non ſumus abſoluere: nunc autem vt certi debitores, reliqua πρὸς τὸ πέ-
quæ reſtabant libenter exoluturi venimus. Eſt enim reliquum breue quidem audi- ρας οὐκ ἐπε-
tu, ſic vt videri poſſit, & forte multos veſtrum latuit, adeò vt putarint nihil de eo τράπημεν.
pſalmo eſſe relictum. Scientes itaque vim magnam ad vitæ negotia breue hoc quod reſtat,
habere: vtilitatem illius, quam adferet, ſi excutiatur, non eſſe prętereundam putauimus. Pro-
pheta enim perfectum planè hominem, eum qui ad vitam illam aſcẽſurus ſit nulla vnquàm
exagitandam intemperie deſcribens, inter eius præclarè ac fortiter facta, illud quoque annu
merauit, vt argentum ſine fœnore daret. Quod vtique vitium in plurimis ſcripturæ locis vi
tuperari videtur. Nam Ezechiel in maximis ponit malis fœnus, & plus, quàm ſortem acci- Vſurę malũ
pere: & lex illud luculenter prohibet dicens: Non fœnerabis fratri tuo & proximo tuo. Et rur quantũ ſit.
C ſus ait: Fœnus ſuper fœnus, & dolus ſuper dolum, & de ciuitate in multitudine malorum de- εὐθυνομένης
prehenſa quid ait pſalmus? Et non defecit de plateis eius vſura & dolus. Idem quoque nunc πόλεως.
tanquam characterem ac certam notam hominis perfecti propheta noſter vſurpauit, dicẽs:
Qui argentum ſuum non dedit ad vſuram. Enimuero inhumanitas eſt maxima, ſi is qui e- Siue pecu-
geſtate premitur, mutuum ad vitæ ſubſidium quærat, dans verò minimè ſorte contentus, niam τὸ ἀρ-
ex miſeri calamitate prouentus & opes ſibi excogitet. Dominus enim palàm nobis præcepit: γύριον.
Ne vultum auertas ab eo, qui abs te mutuum petit. Auarus autem videns inopem neceſſita- Fœnerato-
te coactum ad genua ſua ſupplicem procumbentem, ecquid non facientem quod abiectum ris verſutiæ.
D ſit ac vile? quid non loquentem? non miſeretur illius vtut præter decorum ſe ſupplicem ex-
hibeat, communem non cogitat naturam, humilibus ſupplicationibus nihil cedit: ſed flecti ἄκαμπτος
neſcius perſtat & implacabilis, & nec precibus vincitur, nec lachrymis mollitur, ſed negan- καὶ ἀμείλικ-
do perſeuerat. Iurat inſuper atque proteſtatur ſeſe omninò carere pecunia, & quærere ſi quẽ τος, ἢ ἀμεί-
ipſe fœneratorem inueniat, ac mendacio fidem per iuramentum faciens, iniquę & inhuma- λιχος.
næ mercaturæ impudens periurium addit. Poſtquàm verò conſpicit miſerum illum memi-
niſſe fœnoris fœturámque ſortis vltrò offerentem, ſupercilium remittere ac ſubridere inci-
pit: tunc demum amicitiæ paternæ memoriam illi refricat, & familiarem & amicum appel-
lat. Videamus, inquit, ſicubi relictum eſt nonnihil depoſiti argenti. Eſt enim amici hominis
E depoſitum quoddam apud nos, vnde quæſtum ille facit, grauéque fœnus nobis impoſuit, & ἐπ' ἐργασίᾳ
præſcripſit. Nos verò ex hoc detrahemus, longéque minore tibi dabimus. Hac itaque com-
mentitia ſimulatione ac blandis demulcendo verbis vbi ineſcauit miſerum, vbi etiam ſibi
eum obſtrinxit literis ſuper eo fœnore confectis, ad cumulum vrgentis inopiæ addit. Quid?
Detracta viro libertate, illinc ſe proripit. Ille demum ſimul atque ſeſe obnoxium reddidit fœ
nori, cui ſoluendo minimè ſit idoneus: voluntariam ſeruitutem per omne vitæ tempus ſu-
ſcepit. Pecunias dic mihi, & quæſtum quæris ex inope? & ſi ille ditiorem te reddere potuiſ- δῆγμα acre in auarum.
ſet, quid apud tuas ianuas quæſiuiſſet? ad auxilium cum aduenerit, reperit hoſtem: auxiliare πόρους ἐπιζη-
antidotum cùm quæſierit diligenter, in exitiale venenum incidit. Officium tuum fuerat, ho τεῖς παρὰ τοῦ ἀπόρου;
F minis depreſſi egeſtatem conſolari ac leniorem reddere. Tu contrà potius adauges, fructum A ſimili βε-
ex homine deſtituto: veluti ſi quis medicus ad ægrotantes introgreſſus, loco reddendæ ſani- βαίωσις.
tatis, id quod eis virium reſtabat, auferret. Et tu inopum calamitates materiam tibi conſti-
tuis augẽdi prouentus? vtq; coloni ad ſatorum augmentum imbres exoptant: ſic tu inopi-
am & publicam egeſtatem hominum, vt pecunia tibi ſuccreſcat, & fiat lucroſior, exquiris?
An ignoras quòd maior tibi peccatorum exurgat aceruus, quàm ſit acceſſus opum quem
ex vſuris venaris? Nam qui mutuum quærit, grauatus rerum anguſtia quando reſpicit ad
paupertatem, deſperat de ſolutione: quando vero præſentem conſiderat egeſtatem, vſuræ ſe
committit. Deinde hic quidem victus eſt, vt qui neceſſitati ſuccubuit, Vſurarius verò illinc
abit libellis ac vadibus communitus. Qui pecunias quidem accepit, primum ſplendidus &

totus prægeſtiens conſpicitur ac ſolito illuſtrior,idq; commoditate interim ſuffultus æris a- G
lieni,ac immutationem vitæ declarans. Menſa indulgentior, veſtis pretioſior , famuli illu-
ſtriore habitu immutati,Adulatores, conuiuæ veluti veſpæ ac fuci ędium innumeri concur
runt . Quando autem pecunia quidem decreſcit , tempus verò progrediens ſecum adducit
auctam pecuniam fœneratitiam :nec iam illi affert noctes quietas,nec dies ſerenos,nõ ſolem
iucundum, ſed execratur vitam , odit luces quę ad tempus conſtitutum tendunt,expaueſcit
menſes tanquam vſurarum parentes: & ſi dormit, per inſomnium fœneratorem videt ma-
lum capiti intentantem:& ſi vigilat , de fœnore continuò cogitat . Creditore ſimul & debi-
tore inter ſe congredientibus,vtrunque conſiderat dominus.Ille quidem vt canis prędæ in-
hians incurſionem facit : hìc contrà velut præda hianti expoſita , illius exhorret occurſum. H
Nam huic adimit paupertas loquendi fiduciam . Vtrique in digitis ſummæ debitæ calculus

A fœnore dando dehortatur.

eſt,Huius in fœnoris fœtura gaudentis,alterius æris alieni continuò augeſcentis , calamita-
tem ſuſpirantis.Bibe igitur miſer ex tuis vaſis aquam,vt ait Salomon,hoc eſt, proprias con-
ſidera facultates ac ſubſidia vitæ . Non ad alienos fontes propera , ſed ex proprij fontis ſca-
turigine tibi vitæ ſolatia collige.Habes vaſa ærea, veſtes, iumenta , diuerſi generis ſupelle-
ctilem,hæc vende:omnia denique perdere ac proiicere præſtat,quàm libertatem.Sed me pu
det,inquit,hæc publicare.Quid ergo,vt paulò pòſt alius abs te eadem in mediũ efferat, tuo-
rúmque bonorum auctionem faciat præconis voce publica,& in oculis tuis vili pretio ven-
dat?Ne ad alienas fores accedas.Reuera enim puteus alienus anguſtus.Melius eſt longè pau I
latim ſtudio & exercitatione egeſtatem conſolari,quàm vno ſimul tempore geſtientem at-
que elatum alienis facultatibus paulò poſt omnibus ſimul apud te exiſtentibus priuari.Si ha
bes vnde reddas,cur præſentem neceſſitatem eorum quæ habes,ſubſidiis non releuas? Si ve-

Quot mala in ſumenda mutua pecunia.

rò cunctaris exoluere & hæres dubius, malum malo curas. Ne recipias euertentem te fœne-
ratorem,neu te veluti prædam quandam exquiri ac veſtigari patiare . Sumere mutuò initiũ
mendacij,ingratitudinis occaſio, perfidiæ & periurij . Alia verba ſunt quando ſumis, & alia
quando vt reddas exigeris. Vtinam,inquis,hic primum te non acceſſiſſem:alioqui enim re-
periſſem quibus ſubſidiis neceſſitati meæ conſuluiſſem. An non pecuniam ne volenti quidẽ
mihi mutuò in ipſas manus obtruſiſti ? Aurum erat ſubæratum & numiſma adulterinum. K
Siue igitur amicus eſt,à quo vis mutuum accipere , caue ne amicitiam lædas:ſiue inimicus,
ne fias aduerſario, & maleuolo ſubditus . Breui admodum tempore ex alienis honeſtatus &
gaudens,paulò poſt patrimonio euertêris.Pauper es nunc,ſed liber:ſi acceperis ad vſurã mu
tuum,primum quidem per hoc neque diteſces,ſed & amittes libertatẽ. Autoratus enim fœ-

γνώμη à diſſimili petita ὁ δανειστὴς λαμβάνων.

neratori & quodam modo ſtipendiarius ſeruus eris,ineuitabile ferens ſeruitium.Canes ac-
cipientes manſueſcunt: fœnerator verò accipiens irritatur. Non enim conquieſcit allatrans,
ſed plura expetit.Si iuraueris,non credet: quæ in ædibus habes diligentiùs perſcrutatur , tua
cõmercia negotiáque curioſiùs veſtigat.Si quopiam è domuncula progrediêre, ad ſe te tra-
het,denique & euertet . Quòd ſi introcluſeris te:en domui inſiſtet tuæ,fores pulſitans.Quin L
vel vxore pręſente,pudore te aſperget,afficiet contumeliis vel coram amicis.In ipſo foro gu
lã obtorto collo præfocabit.In feſto,iſtius occurſus inauſpicatus eſt & malus.Adornat enim
tibi vitam,ne vita quidem ipſa viuibilem . Dixeris tu mihi, Vrget nec mediocris neceſſitas,
ſpe interim nulla alicunde affulgente prouentus pecuniarum. Quæ quæſo vtilitas ex hodier
na dilatione?Rurſus ad te paupertas vt velox curſor recurret,& ipſa neceſſitas cum auctario
aderit. Fœnus enim non omnimodam liberationem, ſed paruam difficultati morã præbet.
Hodie patiamur ex egeſtate dura,& ne cunctemur in craſtinum. Nam ſi nunc minimè acce
peris,ſimili modo fueris hodie,& reliquo deinceps tempore pauper.Si autem acceperis, lon
gè plus affligeris, fœnore paupertatem augente. Et nunc quidem nullus tibi probro dat pau
pertatem,quum malum ſit minimè volũtarium:ſi autem fœnori fueris obnoxius, nemo erit M
qui te non ſtoliditatis condemnet. Non itaque malis noſtris minimè voluntariis, vltroneũ
malum nobis accerſamus ex noſtra ſtultitia.Stultę nanque mentis eſt ſeſe ex rebus præſen-
tibus nolle cohibere, ſed incertæ ſpei ſe committendo, ea quæ ſunt manifeſtum incommo-

φανερᾶς βλάβης καὶ ἀναντιῤῥήτου.

dum & ineuitabile præbitura,tentare.Iam conſilio inito cogita,vnde exolues iis à quibus ſu
mis mutuo:an res vſui & exolutioni ſufficiat,& ſi vſuras reputaueris,vnde ad tantã ſummã
pecunia multiplex colligetur, vt partim curare neceſſitatem,partim explere ſortem , præter
hæc fœnori ſuppeditare valeat.Sed non ex his quæ accipis totum reddes mutuum,reddes au
tem aliunde?Illas igitur expectemus ſpes , ne vti piſces ad eſcam properantes , qui cum cibo
hamum

A hamum vorant, ſic & nos cum pecunia vndique transfigamur à fœnore. Nullam paupertas *ὁμοίωσις.*
conciliat homini turpitudinem aut dedecus. Quid ergo nobiliſsis opprobria ex ære alieno *γνώμη.*
comparamus? Nemo vulnere vulnus curat. Nemo malis malo medetur, nec paupertas fœ-
nore corrigitur. Diues es? noli mutuò ſumere. Pauper es? noli item ſumere. Nam ſi nullius rei
es indigus, quid tibi cum fœnore? Si verò nihil habes, non iam mutuum repẽdes. Noli tuam
ipſius vitam ſeræ pœnitentiæ tradere, ne quando beatos exiſtimes dies, qui fœnus præceſſerũt.
Hoc enim vno pauperes à diuitibus differimus, quòd ſecuri ſumus, atque eos vigilantes con
tinuo, nos dormientes ridemus: præterea in magna quiete agentes, eos in magna rerum per-
turbatione conſtitutos ipſi aſpicimus. Qui autem debet, & pauper eſt & curis anxius, ne no- *ἀξίωμα.*
B ctu quidem indulget ſomno, interdiu quoq; in ſomnis, ſecum omni tempore cogitat, quo-
nam modo ſeſe his liberet curis, nunc quidem ſua quanti ſint, æſtimando, nunc verò ſum-
ptuoſas domos, agróſue diuitum, ſeu veſtes ſplendidas eorum quibus occurrit, vaſa quoque
diſcumbentium pretioſa, ſecum admurmurat: Hęc ſi mea eſſent, diuenderem tanti & tanti,
mèque à fœnoris iugo quo obſtringor, extricarem. Hæc ipſius cordi noctu inſident, & inter-
diu illius mentem nihil diſſimilia occupant. Si quis ianuam pulſauerit, ſtatim debitor ſub le
ctica latitat. Si velociter aliquis ad eum accurrit, huius cor perculit. Canis latrat? hic ſudore
perfluit, & anxietate corripitur, conſpicítque quo fugiat. Vbi verò tempus exolutioni præſcri
ptum inſtat, ſecum reputat quo illum eludat mendacio, quo confictо prætextu depellat à
C ſe & ableget creditorem. Non ſolum autem te accipere cogita, ſed & breui quod acceperis,
exigendum. Quid te iſti tam fœcundæ beſtiæ adiungis? Lepores aiunt eius eſſe naturæ, vt ſi- *πολυπλόκῳ legendum*
mul & pariant & nutriant, & ſuperfœtent: Sic & fœneratoribus pecuniæ ſimul tempore & *putem πο-*
dantur ad vſuram, & gignunt & ſuperfœtant. Nondum enim in manus accepiſti, & præſen- *λυτόκῳ.*
tis menſis lucrum quæſtúmve expoſtularis. Hęc rurſus pecunia data fœnori alterum malum
eduxit, illud rurſus aliud, denique malum hoc in infinitum ſerpit. Quamobrẽ genus hoc a-
uaritiæ hac appellatione τόκος, id eſt partus (vt exiſtimo) ob multiplex mali germen, ſiue fœ *Vt τόκος à*
cunditatem nominatur. Vnde enim aliunde? aut fortè ob parturiginem ac mœrores anxios *partu & v-*
qui in eorum mentibus gignuntur, qui grauati ſunt fœnore? Sicut enim dolores parienti, ſic *ſura, ita fœ-*
D tẽpus ſtatutum debitori exiſtit fœnus ſupra fœnus, malorum parẽtum mala ſoboles. Hi ſanè *nus à fœtu.*
fœtus vſurarum rectè genimina viperarum dicantur. Viperas enim dicunt ventrem matris *Vſura, fœtˀ*
perrodendo naſci. Sic item fœnora debitorum domos abſumẽdo naſcuntur. Semina omnia *viperinus.*
ſuo tempore naſcuntur, animalia quoque tempore præſtituto ſuos edunt fœtus. Fœnus verò
hodie naſcitur? hodie parere incipit. Animalia item quæ cito pariunt, cito etiam à partu deſi
ſtunt. Pecuniæ verò cum ab auiditate plus æquo habendi volucrem trahant originem, infi-
nitam acceſſionem tantò progredientem vlteriùs recipiunt. Vnumquodq; creſcentium, vbi
ad iuſtæ ſibiq; conuenientis ſtaturæ magnitudinem peruẽnit, deſinit augeri: argentum verò
auari omni tempore augeſcit. Animalia vbi ſuæ ſoboli ceſſerunt pariendi vices, non iam im
E prægnantur: fœnori tradentiũ pecuniæ aduentitias vndecunde alias pariunt & ſuccedaneas,
veteréſque nouant. Ne tu mihi velis experiri, quid iſthęc virium habeat prodigioſa beſtia. Li
ber vides Solem? Quid miſer vitæ tibi libertatem inuides? nullus pugil ſic aduerſarij plagas
ſubterfugit, vt debitor creditoris occurſum, ad columnas ac parietes caput occultãdo. Quo-
modo, inquis, nutriar? Habes manus, habes artem, fac aliquid vnde mercedem capias, mini-
ſterium vnicuipiam exhibeto ſtipis emerendæ gratia. Multæ ſunt excogitatæ parãdo victui
exercitationes, occaſiones multę. Atqui vires non ſuppetunt ferendo labori idoneę? Ne cor-
rogare ac petere pigeat te ab opulentis poſſeſſoribus. Verũ turpe, inquis, rogare? Turpius ve-
rò accepto fœnore omnibus ſpoliari. Non omnino dando leges, hoc ego dico: ſed oſtendens
F omnia tibi tolerabiliora eſſe, quàm fœnore inuolui. Formica poteſt neq; rogans neq; mutuò *εἰκών.*
accipiens, nutriri, & apes proprij nutrimenti reliquias regibus gratuitò cõdonãt, quibus nec
manus nec artes natura dedit: tu autem induſtrium animal, homo, vnam tãtũ ad vitæ vſum
viam reperire neſcis? Quanquam videmus ſæpe homines ad fœnus & mutuum confugien-
tes, non gratia vſus neceſſarij, cum pauperes minime fidẽ inueniant: ſed vt ſe elocent ac tra
dant totos laxioribus impenſis & profuſioni opum prorſus infructuoſæ, vt ſeruiliter ſe ad-
dicant muliebrium voluptatum illecebris. Et hæc quidem dixerit: Mihi opus eſt veſte ſum-
ptuoſa & aurata, filiis paruis ornatu decenti ſeruis item floridis & variegatis veſtibus, menſæ *τραπεζίτης*
denique lauticia ſplendidiore. Qui talia vxori adminiſtrat, ad trapezitam venit: & hos quos *menſarius.*
accipit nummos priuſquàm vtatur alij reddit creditori, alium ex alio aſſumens dominum, *ὁμοίωσις ele gans.*
& ſemper

& ſemper continuatione ſeſe iugiter obligando probrum paupertatis fugit. Et quemadmo- G
dum hydropici ſuſpecti habentur de carnulenta obeſitate, ita & iſte diuitem ſe imaginatur
ſemper accipiens, ac ſemper reddens & ex poſterioribus priora ſoluens, denique fidem ſibi
ex continua verſura conſeruans. Et quemadmodum qui vtroque excernunt ventre id ſem-
per quod priùs inſederat eiicientes ſi nondum perfecta purgatione cibum ſumpſerint alte-
rum, rurſus hunc vomere coguntur cum dolore & inteſtinorum lancinatione. Sic hi fœnus
ex fœnore ſumentes, priuſquam priora purgentur ſecundum addentes, vbi aliquantum tem
poris fuerint in alienis deliciati, ad extremum rem domeſticam amiſſam lugent. O quantos
aliena bona perdiderunt? Quanti veluti in ſomno ditati, in ęrumnas pœnáſque maximas ſe-
ſe coniecerunt? Sed multi ex ſumpto fœnore, inquis, diuites ſunt facti. Plures ob hoc magis H
puto ſe laqueis implicuerunt. Tu diuites factos reſpicis: eos verò qui ſibi præfocarunt gulā,
non numeras: qui mendicitatis probrum dedecúſve non ferentes, prius mortem adire im-
plicito ſibi laqueo præëlegerunt, quàm probroſè viuere. Vidi ego miſerabile ſpectaculū, pue-
ros ingenuos ob debita patris in forum pertrahi venui exponendos. Non habes pecuniam
quam relinquas filiis, ne ſaltem eis generoſitatem auferas: vnam hanc ipſis conſerua liberta-
tis poſſeſſionem, veluti depoſitum, quod ipſe à parentibus accepiſti. Nemini aliquando pa-
terna egeſtas probroſa fuit. Paternum verò debitum in carcerem ducit. Ne relinquas debi-
torum tabulas, vt execrationem paternam in filios & nepotes deſcendētem. Audite diuites,
qualia pauperibus ob veſtram inhumanitatem conſulamus: videlicet, vt malint conſtanter I
grauiſſima quæq; ferre, quàm calamitates quæ ex fœnore proueniunt, ſubire. Quòd ſi domi-
no fide cohæreretis, quid his eſſet verbis opus? Quod autē domini conſilium eſt? Mutuò da-
te iis, à quibus accipere minimè ſperatis. Et quale, inquis, hoc mutuum, cui non reddendi
ſpes coniuncta eſt? Intellige dicti efficacem vim, & legiſlatoris humanitatem admiraberis.
Quando pauperi daturus es in domini gratiam, idem ipſum & donum & fœnus eſt. Donum
quidem, quòd à paupere non ſperes te recepturum: mutuum verò ſiue fœnus ob domini mu
nificam liberalitatem pro illo reddentis, qui parua quidem per pauperem cum acceperit, ma
xima pro ipſis retribuet. Qui enim pauperis miſeretur, deo fœnerat. Non vis vniuerſorū do-
minum tibi ad exolutionem autoratum habere? Si quis in ciuitate diues tibi pro aliis ſpon- K
deat, fideiuſſionem illius accipis: deum verò non admittis tanto ſe plura perſoluturū paupe-
rum cauſa pollicentem? Da argētum domi nullo tuo vſu conditum, nulla ipſum grauando
acceſſione, cuius vnius gratia vtriq; bene conſultum fuerit: tibi in primis ſecuritas aderit cu
ſtodiæ, accipienti verò ex vſu lucrum. Si autem & acceſſorium quęris, iis quæ à domino tibi
tradentur, contentus eſto. Ipſe enim pro pauperibus fœnoris abs te commodati auctariū red
det: ab eo qui verè in nos benignus eſt, benignitatem expecta. Quod enim accipis ex paupe-
re, omne ſuperat odij in homines exemplum. Ex calamitatibus pauperum quæſtum facis, ex
lachrymis argentū tibi corradis, nudum ſtrangulas, famelicū cędis, miſericordia nulla, nulla L
cogitatio ſubit mentē cognationis quę tibi intercedit cū eo qui miſerè affligitur, & quę hinc
accreſcunt lucra, benignitatem vocas? Væh dicentibus amarum dulce, & inhumanitatē hu-
manitatem appellantibus. Ne Samſonis quidem ænigmata talia erant, quæ conuiuis propo-
ſuit. A comedēte exiit cibus, & à forti egreſſa eſt dulcedo, & ab inhumano exiit benignitas.
Non colligunt è ſpinis vuas, nec à tribulis ficus, neque item à fœnore benignitatem. Omnis
enim arbor marcida malos facit fructus. Parumper cōſidera. Hecatoſtologi & decatelogi,†
nomina, vel ipſo auditu incutientia horrorem, menſtrui repetitores, veluti dęmones qui epi
lepticos faciunt, ac pauperes circa lunæ periodos inuadūt, iniqua prorſus mutui datio vtriq;
dāti pariter & accipienti, huic quidem in pecunias, illi verò in ipſam animam damnum pœ
namq; afferēs. Agricola† enim accepta ſpica, ſemen rurſus ſub radice non ſcrutatur: Tu verò M
fructus habes, nec definis ipſam redituum ſortem requirere. Sine terra plantas, ſine ſatione
metis, cum incertum ſit cui congreges. Palàm is ſcitur qui ob vſuras extortas, ſe rigat lachry
mis: at incertus, qui ex earum opulentia fructum ſit decerpturus. Incertum enim, aliis ne ſis
relicturus iſtiuſmodi opes, qui eis perfruantur, malo interim quod tibiipſi ex iniquitate col-
legiſti, penes te vice theſauri depoſito. Igitur à volente accipere mutuò ne vultum auertas,
nec pecuniam tuam dederis ad vſuram, vt tam ex veteri, quàm noua lege quæ conducibilia
ſunt edoctus bona cum ſpe ad dominum hinc emigres bonorum factorum vſuras receptu-
rus, In Chriſto Ieſu domino, cui gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

ὑποτύπωσις commiſeratione digna.

Conſilium domini de dando mutuo.

δεσπότην ὑπεύθυνον.

Pro ἰκνῆ Vo lat. legit οἶκος ſiue οἴκοθι.

μισανθρωπίαν, φιλανθρωπίαν.

δένδρον σαπρόν.

†Publicani erant partē fœneratitiæ centeſimam decimámve colligentes ſingulo quoque menſe.

†Auaritiam reuincit τῇ ἀνομοιώσει.

IN PSAL-

A IN PSALMVM VICESIMVMOCTAVVM,
Afferte domino filij dei: In exitu ſeu conſummatione tabernaculi, Pſalmus Dauid.

PSalmus viceſimus octauus communem quidem inſcriptionem habet. Pſalmus e-
nim inquit, Dauidi: habet proinde quiddam proprium. Additur enim ei: Exitus
tabernaculi. Quid autem hoc eſt? Conſideremus quis ſit ille exitus, & quod taber-
naculum, vt in ſenſu pſalmi conſiſtere valeamus. Quo ad hiſtoriam igitur, vide-
B tur ſacerdotibus & leuitis ab opere ſe relaxātibus hoc datum eſſe præceptum, vt eorum re-
miniſcantur, quæ ad cultum dei præparare oportet. Exeuntes enim è tabernaculo, Pſalmi i-
ſtius verba proteſtantur & admonent quæcunque conueniat præparaſſe, quæ quidem habē-
tes ad diem ſequentem conuenirent: nimirum filios arietum. Item gloriā & honorem, glo-
riam nomini domini. Item quòd nuſquam, nec alio quouis loco quàm in aula domini & in
loco ſanctificationis diuinum exercere cultum conueniat. Noſtræ autem menti ſublimiora
contemplanti per magnificum & conuenientem diuinæ ſcripturę ſenſum familiarem nobis
legem reddentem, illa ſuccurrunt: vt hìc nec aries ouium maritus accipi debet, neque item
tabernaculum ex hac materia inanimata compactum habitaculum, neque exitus taberna-
C culi diſceſſus à templo, ſed tabernaculum quidem corpus hoc noſtrum intelligatur, vt nos
docuit Apoſtolus, dicens: Exiſtentes in hoc tabernaculo ingemiſcimus. Et rurſus Pſalmus: Tabernaculum pro corpore.
Flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Exitus verò tabernaculi, diſceſſus ab hac
vita eſt, ad quem hic nos ſermo præparari iubet, vt hæc quædam & alia rurſus ad dominum Exitus tabernaculi, exitus vitæ.
afferamus, quando labor hic & quæſtus pręſens viaticum quoddam ſunt ad futuram vitam.
Quicunque hic gloriam & honorem domino per bona opera affert, is demum gloriam &
honorem ſibi ex iuſti iudicis retributione theſaurizat. In multis tamen exemplaribus addi-
tum eſſe reperimus hoc, Afferte domino filij dei: Et quoniam non cuiuſuis donum eſt do-
mino deo acceptum, ſed eius tantum, qui corde puro offert illud. Non enim caſtæ ſunt pre- γνώμη.
D ces, nec accepta oblatio ex meretricis mercede. Et rurſus Hieremias: Num vota, inquit, & μὴ εὐχαί nū vota ſiue preces.
ſanctæ carnes auferent malitias tuas, aut per hæc purus eris? Ideo pſalmus prius nos vult eſ-
ſe filios dei, deinde vltroneos accedere ad offerenda deo dona, non quælibet, ſed quæ ſint ab Pater noſter qui.
eo ordinata. Ante omnia dicito: Pater, deinde petes ea quæ ordine ſequuntur. Scrutare verò
teipſum ex cuiuſmodi conuerſatione ad deum accedas: expende, num dignus ſis, qui deum
ſanctum voces patrem. Per vitæ enim ſanctimoniam nobis peruius eſt ad eum ſanctum ac
familiaris aditus. Si ſancti filius cupis eſſe, ſanctitas te in filium adoptet. Afferte itaque do-
mino, non omnes, neque ex omnibus, ſed filij dei. Eximia quædam dona quæſiturus eſt, &
hac gratia eximios eligit qui offerant. Etenim ne cogitationes tuas deiiciat in humum, neu
E te arietem faciat, nimirum quadrupes ratiōis expers ac balatile animal inquirere, quaſi ſpe-
res iſtius animalis victimatione deum placatum iri, ait: Afferte domino filij dei. Neque e-
nim opus iam filio: vt filium offeras: ſed ſi magnum quid eſt filius, & magnum quid & di-
gnum filij charitate & paterna dignitate, illud quod offertur addecet eſſe. Filios itaque, di-
cit, arietum afferte, vt ipſi qui à vobis offeruntur, vbi filij ſunt arietum, in filios dei muten-
tur. Aries enim animal imperium retinens, ac princeps viam præit ouibus ad edulem & paſ
cuam pabulationem, ad aquarum peramœnam refocillationem, ad ſtabulum inſuper & cau
las. Tales enim quidam ouilis Chriſti præſides ſunt, præitantes gregi dominico ſe conferen
F ti ad carpenda ſpiritualis doctrinæ florulenta & odoratiſſima pabula, qui ſibi creditas oues
rigent ſuppeditāte illis aquam viuam ſpiritu ſancto & eas adoleſcere faciant, atque ad pro-
ferendos ex ſe fructus enutriant, qui viam præmonſtrent ad requiem perennem contenden
tibus, eaſdémque ab inſidiantium impoſturis præmuniant ac tueantur. Horum igitur filios
à dei filiis adduci vult domino ſermo hic. Quòd ſi arietes hi ſunt, qui reliquo gregi præmu-
niunt rectitudinis viam: vtique horum filij erunt, qui propenſiore bonorum operum ſtudio
& exercitatione fuerint per præſulum doctrinam formati & inſtructi ad vitam ſecundum
virtutem inſtituendam. *Afferte* igitur *domino filij dei, afferte domino filios arietum.*) Didiciſti, Nō legitur in exēplari.
quo cum ediſſerit hæc & loquitur propheta? Didiciſti de quibus? Nunc docet quid. *Affer-
te domino*, inquit, *gloriam & honorem.*) Quomodò autem nos qui terra & cinis exiſtimus, ma
gno domino gloriam afferimus? quomodò & honorem? Gloriam quidem, per bona opera,

quum opera noſtra ſplendore probitatis irradiarint hominum oculis,ſic vt perſpectis operibus noſtris homines glorificent patrem noſtrum , qui in cœlis eſt . Sanè per ſobrietatem, pèrque ſanctimoniam eos peculiariter contingentem , qui ſe ex profeſſo obſtrinxerunt tuendæ religioni,poteſt quis afferre gloriam deo,iuxta Pauli admonitionem dicentis:Glorificate deum in membris veſtris . Hanc item gloriam dominus requirit ab iis qui in ſe credunt, & adoptionis gratia ſunt dignati . Filius enim, inquit, glorificat patrem. Et:Si pater ſum ego,vbi eſt gloria mea?Honorem affert deo is,qui ſecundum prouerbium, ex iuſtis laboribus & primitiis ſuæ iuſtitię eum honorat.Omnis item qui de diuinis pro decoro ediſſerit,ſic vt nuſquàm deerret aut excidat à recta notione,quæ de patre tenenda eſt,de diuinitate vnigeniti,& de ſpiritus ſancti maieſtate:ſanè hic affert domino gloriã & honorem. Gloriam verò hanc intendit & auget qui rationes aſſignare poteſt,quarum gratia omnia creata ſunt,& per quas continentur omnia & conſeruantur ab ipſius prouidentia ad quæque minutiſſima pertingente,iuxta quas etiam rationes iudicio eius ſiſtentur omnia , exacta eiuſmodi diſpenſatione.Qui inſuper dilucidis rationibus , citràque confuſionem vllam per ſe poteſt contemplari ſingula:nec id ſolùm,ſed & quæ fuerit contemplatus,eadem quoque poteſt & aliis exprimere,putà de dei bonitate,dèque eius iuſto iudicio:hic ille eſt,qui affert domino gloriam & honorem,nimirum vita vſus quæ huic ſuæ contemplationi concinnè reſpondeat.Iſtiuſmodi enim viri lux coram hominibus verbo iuxtà ac opere eluceſcit, pèrque eam omnigenûm præclarè actorum celebritatem pater qui in cœlis eſt,glorificatur . Non is porrò affert domino gloriam & honorem,qui humanam hanc gloriam attonitus miratur: non item qui argentum in pretio habet, non qui corporis voluptates magni æſtimat , non quiſquis abhorrentia à pietate & dei cultu demiratur dogmata. Quemadmodum enim per bona opera domino afferimus gloriam:itidem ex contrario eam ipſam auferimus per malignitatis & nequitiæ opera.Quid enim dicit peccantibus?Nomen meum per vos blaſphematur inter gentes.Et rurſus apoſtolus:per præuaricationem legis deum inhonoras.Legiſlatori ſiquidem contumelia eſt deſpectio legum atque contemptus.Domus ni ritè gubernetur, nimirum in qua indignatio & clamor ſint,cõtumelia item,riſus,voluptas,prodigus ac profuſior luxus,immundicia & ex conſuetudine flagitioſa ſcortatio:eorum quæ fiunt ignominia atque turpitudo in eum regeruntur ac reſiliunt,qui domui præſidet.Conſentaneum igitur fuerit,ipſi vt intelligamus,quoniam deus quemadmodum per efficacem & bonam operationem glorificatur:ſic & per malignam & flagitioſam inimicus . Quando enim ſumens membra Chriſti,facio membra meretricis,tunc gloriam ab eo qui me ſeruat,ad eum tranſfero qui me perdit.Nam quicunque Chriſto non credit,gloriam incorruptibilis dei in imaginem corruptibilis hominis,& volucrum,& ſerpentum,& quadrupedum,quæ ſunt in terra,commutat,vt ait apoſtolus.Quiſquis colit creaturam ac veneratur præter creatorem:nõ deo,ſed creaturis affert gloriam.Itaque creaturam dicens aliquid eſſe,dein procidit illi & adorat:ſuam ipſe nouerit ſortem cum qua ordinabitur.Cum timore igitur prouideamus, ne dum gloriam & exultationem afferimus diabolo per peccatum:ipſi cum eodem æternæ addicamur confuſioni.Quòd enim peccatum in illius cedat gloriam,qui ad peccandum efficaciter nos promouet:per ſimilitudinem hanc,quid mihi dicatur,expende:Duo inter ſe duces conſerant pugnam ſeque adoriantur,vt quidem primùm agmen hoc ex altero retulerit victoriam , qui victori exercitui præeſt , nullo controuertente is ex hoſte palmarem reportat gloriam.Siquando contraria acies præualuerit,ad illius quoque ordinis ducem victoriæ honos tranſfertur ac recidit.Sic & in tuis benefactis dominus eſt,qui laudatur.In his autem quæ perperam agis,aduerſarius eſt.Nolim longiùs abs te cogites conſiſtere hoſtes tuos, neque eminus oculos in duces quaſi in ſcopum quendam intendito : tibiipſi tantùm attende, & omnem ſimilitudinis veritatem inuenies.Quando enim mens cum affectu vitioſo luctatur,ſi quidem intentis viribus & attentione ſolerti vicerit:de huiuſmodi animi intemperie refert victricem palmam , Deúmque velut inſigni corona redimit & condecorat . Contrà, ſiquando ſiueris te per lenteſcentem animi molliciem ſubſterni voluptatum illecebris, iam in ſeruitutem abriperis & captiuitatem peccatorum,gloriam per hoc addens inimico , elationem,& ſuperbiæ occaſionem. *Adorate dominum in aula ſancta eius.)* Poſt oblationem fructuum eorum quæ requiruntur,neceſſaria adoratio:quæ quidem non extra eccleſiam,ſed in aula dei perficitur.Ne mihi priuatas iſtas aulas,neu ſynagogas excogitetis.Vna eſt aula ſancta dei,in qua priùs Iudæorum ſynagoga conſtitit,ſed poſtquam ſcelus in Chriſtum admiſerunt,

G H I K L M

Marginal notes: Huc adeſte, qui excuſſa cuculla virgines Chriſto ſacras retrahitis ſub iugũ nuptiale, ô planè inceſtos & ſacrilegos. — γνώμη ex cõtrariorum collatione. — εικών elegãs — In aula ſancta eius. Legant hæc hæreticorũ ſynagogæ.

A ſerunt,facta eſt illa eorum ſtatio deſolata.Idcirco dominus,& alias oues,inquit,habeo,quæ non ſunt ex hoc ouili,de illis loquens,qui ex gentibus prædeſtinati ſunt in ſalutem, præter Iudæorum aulam proprium ouile propriámque aulam oſtendit. Non itaque extra ſanctam hanc aulam,ſed in ipſa adorare deum licet.Quòd ſi quis ab iis qui ab ea alieni ſunt, tractus atque illectus fuerit,intra hanc aulam deſinet eſſe. Plures enim ſpeciem orationis præferre videntur,qui tamen in hac aula non ſunt propter mẽtis euagationem & diſtractionem quæ fit per inanes curas.Potes & aulam quoque cœleſtem illam intelligere vitam.Idcirco plantati hic in domo domini, quæ eſt eccleſia dei viuentis, ibi in aulis domini dei noſtri florebunt.Qui autem ventrem mundi gloriam ſeu argentum,vel aliud quod ex omnibus magis B honorat,deum fecerit:non adorat dominum,neque in aula eſt ſancta,& ſi dignus videatur qui intra ſenſiles iſtos aliorum conuentus admittatur. *Vox domini ſuper aquas.)* Multis in locis nomen vocis poſitum liceat inuenire.Itaque vt intelligamus quæ ſit vox domini,operæpretium fuerit pro viribus,ex ſacra ſcriptura colligere, quæ de voce ſcripta ſunt, vt illud eſt in oraculo Abrahæ reddito,ſtatim facta eſt vox,dicẽs:Non erit hic hæres tuus.Et in Moſe:Omnis populus videbat vocem & lampadas.Et apud Eſaiam rurſus:Vox dicentis,clama. Vox quidem apud nos eſt,vel aër percuſſus,aut certè quæ circa aërem fit, ſenſilis repræſentatio quædam,quam vult ille repræſentare & exprimere,qui pronuntiat.Quid igitur eſt vox domini? An percuſſio circa aërem intelligi debeat,vel aër ipſe percuſſus ad aures eius pene-C trans,ad quem fit vox?aut neutrum iſtorum eſt, ſed alterius generis quædam concepta apprehenſione eorum hominum,quos vult deus ſuam vocem audire, ita vt eiuſmodi imaginatio iis ſeruet proportionem quæ ſæpenumero cõtingunt per inſomnia. Quemadmodum enim non percuſſo aëre,quandam verborum & ſonorum memoriam in phantaſia per ſomnum accipimus,dum vocem non per auditum,ſed per ipſum cor noſtrum formatam haurimus,talem quandam oportet ex deo vocem putare ineſſe prophetis. *Vox domini ſuper aquas.)* Quatenus quidem ad ſenſibile attinet,nubes ſimul atque differtæ aquis fuerint:inter ſeſe colliduntur ſonumque ædunt & ſtrepitum ingentem.Vox domini,inquit, ſuper aquas. Sicubi etiam ſonitus aquarum diruptarum quibuſdam obuerſantibus & contranitentibus D fit,& ſi mare ventis turbatum exæſtuet,violentumq; murmur emittat:inanimata illa elemẽta vocem habent à domino,oſtendente ſcriptura,quòd vniuerſa creatura tantumnon clamans creatorem ſuum deprædicet.Et cum tonitrus ex nubibus obſtrepit,nihil eſt aliud putandum,quàm quòd deus maieſtatis intonuit,& quòd dominus eſt is qui per ſeipſum humidam continet naturam. *Dominus ſuper aquas multas.)* Didicimus enim in mundi creatione aquam eſſe ſuper cœlos.Aquam rurſus abyſſi,aliam rurſus aquam, nempe congregationes maris.Quis igitur alius eſt,qui hæc continet,nec ſinit ea iuxta ſuæ inclinationem naturæ ſidere ac ferri deorſum:quàm dominus,qui nihil non pertingit, qui aquarum habet imperium?Forſan & ſecretiore modo vox domini ſuper aquas erat, quando baptizato filio fa-E cta eſt ſupernè vox:Hic eſt filius meus dilectus.Tunc enim dominus ſuper aquas erat multas,eas per baptiſmum ſanctificans. Deus autem maieſtatis & gloriæ magna teſtimonij ſui voce ſupernè intonuit.Et ſuper eos qui baptizantur,hæc à domino vox relicti elogij editur: Euntes in mundum vniuerſum baptizate in nomine patris,& filij,& ſpiritus ſancti. *Vox domini ſuper aquas.)* Fit autem tonitrus quando ſpiritus ſiccus & violentus in nubis concauitate relictus vehementi ac peracri impetu per concaua nubium impulſus circumuolui-tur,exitum & eruptionem quærens.Nubes autem reſiſtentes ex vehementi conſtrictione aſperum illum ſonitum ex incluſi ſpiritus vehemẽti affrictione ſiue colliſione emittunt.Quoniam verò veluti bullæ tumefactæ ac vento explicatæ atque reſeratæ amplius reſiſtere ac retinere nequeunt,tunc violenter diſruptæ ventumq; expirantes ad externam reſpirationem F edunt tonitruum ſtrepitus. Hoc ipſum aſſolet efficere & fulgur. Dominus itaque ſuper aquas exiſtens,& magnos ſtrepitus tonitru faciens, in molli aëris natura tantam vocis magnitudinem parit. Poteſt etiam & eccleſiaſtico ſermone tonitru ea doctrinæ traditio dici, quæ poſt baptiſma intonante euangelij voce in eas transfunditur animas, quæ aſpirant ad perfectionem.Quod autem tonitrus ſit euangelium,oſtendunt diſcipuli à domino per metaphoram, filij tonitrui appellati. Quamobrem non cuilibet vox tonitrui talis competit, ſed ſi quis dignus fuerit rota nominari ei conueniet.Ait enim: Vox tonitrui in rota, ſi quis fuerit ad anteriora contendens veluti rota, modica ſui parte terram attingens: & omninò talis,qualis erat ea de qua rota dixit Ezechiel: Vidi, & ecce rota ſequens animalia quatuor,

προσευχῆς forſan προσκυνήσεως adorationis.

Vox domini.

Super aquas

ἐν τῇ κοσμογενείᾳ, nimirum Homilia.4.in Hexaemeron.

Quomodo fit tonitrus.

Vox tonitrui in rota.

Domin' ſuper aquas. & aſpectus rotarum & factura earum quaſi ſpecies Tharſis. *Deus* ergo *maieſtatis intonuit, dominus ſuper aquas multas.*) Aquæ item ſancti ſunt, quoniam & ex eorum ventre flumina fluunt, hoc eſt, ſpiritualis doctrina animas irrigans audientium. Et rurſus accipiunt aquam ſalientem in vitam æternam, quæ & in his qui eam rite acceperint, efficitur fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Super iſtiuſmodi ergo dominus aquas eſt. Reminiſcere item Heliæ hiſtoriæ quando tribus annis & ſex menſibus clauſum eſt cœlum, & ſerenitate exiſtente ſuper verticem Carmeli, audiit Helias vocem aquarum multarum, pauló pôſt tonitrus ſimul & aquæ inſecutæ, ex nubibus fluentes. *Dominus* ergo *ſuper aquas multas, uox domini in uirtute.*) Sicut in rota vox fit, ſic in virtute vox domini conſiſtit. Qui enim cuncta facere, ac tolerare prævalet in eo qui ipſum confortat, Chriſto: is eſt qui domini audit facitq; mandata. Vox igitur domini non in debili diſſolutáque ac molli anima, ſed in ea quæ ſtrenuè & viriliter quod bonum eſt, perficit. *Vox domini in magnificentia.*) Magnificentia virtus eſt, quæ circa res magnas decorè verſatur. Qui igitur ſeruato decoro res magnas obit & conficit, talis magnifici nomenclaturam promeretur audire. Sanè anima cum à ſeruili prudentia carnis ſe aſſeruerit in libertatem, magnitudinémque ac dignitatem ſibi conuenientem ex deo acceperit (modò quæ ſibi ſuppetunt, conſentiant) in hac fit vox domini. Qui igitur magnificas de deo cogitationes habent, ſublimes item de rerum creatione rationes ſpeculantur, huc etiam quatenus potuerunt, incubuere, vt bonitatem diuinæ prouidentiæ qualicunque intelligentia conſequerentur: ad hoc, in faciendo ſumptu minimè illiberales aut ſordidi & in alleuanda fratrum neceſſitate munifici: ij demum ſunt magnifici, in quibus vox domini ſibi legit domicilium. Verè etenim magnificus, iſthæc corporalia omnia nihili ducit, ne tantilli quidem ea faciens, collatione inuiſibilium. Virum decenter magnificum nulla rerum fortuitarum circunſtantia mœrore conficiet, conſtantiam ex eius animo calamitas prorſus nulla decutiet, nullá ve exturbabit intemperies. Non homunculorum improborum & deſpiciendorum peccata commouebunt. Non carnis impuritas humilem, & abiecto animo efficiet, cùm humilibus affectibus ac ſordidis qui locum apud eum ob mentis ſublimitatem non habent, minimè ſit obnoxius. Dicitur & quædam dei magnificentia, quemadmodum illud: Eleuata eſt magnificentia tua ſuper cœlos. Qui igitur magnificè de deo ſentientes, ipſius deprædicant gloriam: hi ſunt qui & magnificentiam domini ſubuehunt laudibus. *Vox domini confringentis cedros.*) Cedrus enim quandoque, vt reliquis quidem arboribus longæuitate præſtantior & putrilagine ſuperior, & odorata, & obumbrans tectorium præbere apta, apud ſacra volumina laudatur. Quandoque verò vt infructuoſa & flecti neſcia, ſicque impij, adimplens ſimilitudinem in malam traducitur partem. Vidi impium (inquit propheta) exaltatum & eleuatum ſicut cedros Libani: veluti & nunc accipitur, Vox domini confringentis cedros. Sicut enim in magnifica anima fit vox domini, ſic etiam temere inflatos ſuperbia tumidóſque ob ea quæ in hac vita ſublimia altá ve exiſtimantur, vt ſunt gloria, imperium, elegans corporis forma, vires ac robur, confringere deus dicitur. *Et confringet dominus cedros Libani.*) Qui enim ſe rebus ingerunt alienis, & per ea ſibi conciliant & adſciſcunt ſuperbiendi occaſionẽ, hi ſunt Libani cedri. Sicut enim cedri per ſe altæ cum ſint, per hoc quoque quòd in ſublimi quopiam monte prognatæ ſunt, ob montanæ altitudinis acceſſionem tantò efficiuntur ſplendidiores & eminus ſpectandæ: ſic qui iſtius mundi rebus planè deciduis & corruptiuis nituntur, cedri quidem ſunt per mentis elationem ac faſtum. Quin iidem appellari promerentur cedri Libani, quòd aliena ſubnixi altitudine intempeſtiuo gaudio diffunduntur, & à terra terreniſque rebus, quaſi à vertice Libani ſubuecti in ſublime, in ſuperbiam eriguntur & inſoleſcunt. Non autem omnes cedros confringit dominus, ſed Libani tantum: quoniam Libanus eſt idololatriæ locus. Quæcunque igitur animæ aduerſus dei ſcientiam extolluntur, ipſæ Libani cedri ſunt, & dignæ quæ conterantur. Sunt autem quædam cedri dei, quas arbuſtiuæ vites tranſlatæ ex Aegypto operiunt, ſicut in pſalmis didicimus: Operuit montes vmbra eius, & arbuſta eius cedros dei. Quoniam verò vnà cum aliis de Chriſto tranſlationibus & vitis dominus noſter dicitur: Ego ſum (inquit) vitis, & vos palmites. Cedri dei ſunt illi, qui hactenus quidem ſteriles & apti ad comburendum fuerunt, vbi verò ſub velamen & integumentum Chriſti venerunt, illumq; veluti induti ſunt, per ipſius gratiam, propriæ vitæ ſterilitatem contegunt. Cedros ergo dei arbuſta fructuoſa circumplexa cuſtodiunt. *Cedros autem Libani conteret dominus, & comminu-*

et

Marginalia: Aquæ ſpirituales, ſancti doctores. — In magnificentia. — Vox domini confringẽtis cedros — Collatio elegans. — Cedri Libani. — Collatio. — Chriſt' tráſlatiuè vitis.

G H I K L M

A *& tanquam uitulum Libanum.*) Reminiſcere vituli apud Exodum, quem ad ſectandam ido-
lolatriam efformarant, quem & comminutum dedit Moſes potandum populo. Vituli itaq;
illius modò totum Libanum & in ipſo conſuetudinem omnem idololatriæ inualeſcentem
exterminabit. *Dilectus ut filius unicornium.*) Vnigenitus filius dans mundo vitam, quandoqui-
dem ſacrificium & oblationem ſeſe pro noſtris peccatis deo offert, etiam agnus dei nomi-
natur, & ouis: Ecce agnus dei. Et rurſus: Vt ouis ad occiſionem ductus eſt. Quando verò pu-
nire vitia & potentiam generi humano incumbentem, efferatam illam, & exaſperatam euer
tere oportet, tunc filius vnicornium nominatur. Vt in Iob didicimus, vnicornis, eſt animal
inſuperabili virtute, hominibus minimè ſubiectum aut obtemperans. Nō enim loro ipſum
B aut vinculo ligabis, neque dormiet ad præſepe, & multa alia de ipſius animalis libertate &
indocilitate ad parandum hominibus, in ea prophetiæ parte dicũtur. Obſeruatum eſt autem
quod in vtranque partem ſimilitudine vnicornis ſcriptura vtitur: quandoq; enim laudatur,
interdum verò vituperatur: Libera, inquit, ex gladio animam meam & à cornibus vnicor-
nium humilitatem meam. Populum ſeditioſum & bella promouentē deteſtans hoc dixit,
qui paſſionis tempore domino rebellauit. Rurſus: Exaltabitur (inquit) ſicut vnicornis cornu
meum. Videtur itaque propter vlciſcendi alacritatem quæ iſti ineſt animali, ſubinde trahi
ſimilitudo peiorem in partem. Ob ſublimitatem verò cornu, & libertatem eius in bonā acci
pi partem: & demum Cornu multis in locis ſacri eloquij, pro gloria vſurpatum inuenimus,
vt eſt illud: Exaltabit cornu populi ſui. Et, Cornu eius exaltabitur in gloria. Vel pro virtute
C & fortitudine, vt, Protector meus & cornu ſalutis meæ. Chriſtus verò virtus eſt dei: ideoque
tanquam vnum habens cornu, videlicet vnam cum patre communem virtutem, vnicornis
appellatur. *Vox domini intercidentis flammam ignis.*) Intercīdit enim ignis flammam, ſecun-
dum hiſtoriam trium puerorum apud Babylonem, quando caminus ſupra cubitos xlix. ſeſe
effuderat, eosq; qui circunſtabant, ambuſſit omnes. E diuerſo eadem flamma dei præcepto
interciſa in ſe recepit ſpirantem auram, nempe perquàm ſuauem ac iucundiſſimam reſpira-
tionem atque refrigerationem pueris tribuens veluti ſub vnius alicuius arboris peramabili
vmbra, tranquillo ac requieto in ſtatu conſtitutis. Facta eſt (inquit) flamma, veluti ſpiritus
roris ſuaui ſpirans ſibilo. Longè eſt admirabilius ignis naturam intercidi, quàm mare rubrū
D in partes diuidi. Attamen domini vox ignis continenter ſibi cohereſcentē atq; vnitā naturā
intercīdit. Quanquā igitur indiuiſibilis & inſecabilis humanis ſenſibus videatur ignis, verū-
tamen ad præceptum domini interciditur ac diuiditur. Exiſtimo autem quòd ignis ad ſup-
plicium diabolo & angelis eius paratus domini voce interciditur. Quoniā duo ſunt in igne
potiſſima, vſtiua vis & illuſtratoria. Vis prior ignis acerrima quidem ad pœnas irrogandas,
repoſita eſt his qui vſtione ſunt digni. Altera nempe ſplendiflui ſui luminis diffuſiua velut
ſortitò ſuccedet iis, qui claritate perfruituri ſunt gaudij perennis. Vox itaque domini inter-
cidentis flammam ignis ac diuidentis, ita vt obſcurus quidem ſit ignis ſupplicij, vi verò cō-
burendi careat lux illa refocillationis. *Vox domini concutientis deſertum.*) Beneficij loco ita
E diſpenſatur deſerto concuſſio illa à domino, vt permutata ſolitudine ea tellus inhabitetur,
& poſito ſterilitatis probro, laudem multos pariendi filios recipiat. Multi enim filij ſunt de-
ſertę magis, quàm illius quæ virum habet: & illa quæ aquarum ſpiritu referta eſt, quæ olim
erat deſolata, in ſtagna aquarum mutatur. *Et commouebit dominus deſertum Cades.*) Non igitur
omne deſertum commouet, ſed tantum Cades, hoc eſt ſanctificationis. Cades enim ſancti-
ficatio interpretatur. *Vox domini præparans & perficiens ceruos.*) Pari ratione cum prioribus
æſtimanda ſunt etiam iſta de ceruorum abſolutione dicta, quæ vox domini operatur. Quo-
niam talem hoc animal naturæ conditionem ſortitum eſt, vt nullo veneno ſerpentis lædi
F queat: cui remedio eſt ſiue purgationi ſi forte in id inciderit (quemadmodum aiunt qui ta-
lia obſeruauerunt) vipera deuorata. Omnia verò venenum eiaculantia iniquis & aduerſis vir
tutibus in ſacro eloquio comparantur, dicente domino: Dedi vobis poteſtatem conculcan-
di ſerpentes & ſcorpiones, & ſupra omnem virtutem inimici. Quin & Pſalmus promittit
prophetæ, quia Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis. Neceſſarium eſt, vt ſi quādo audia-
mus nomen cerui in diuinis libris, id verbi in optimam trahamus ſimilitudinem. Nam &,
Montes excelſi ceruis. Et, Deſiderat ceruus ad fontes aquarum: quando & iuſtus omnis in
altiſſimis ſibi deligit conuerſationem, deſtinatum ſiue ſcopum perſequens ad brauium ſu-
pernæ vocationis, & ad potabiles fontes recurrit, prima Theologiæ principia requirens. Tra
hit itē ceruus oris reſpiratione è cauis animalia venenata latentia, quæ vi ſpiritus ſui ex ipſis

Vnicorniū filius.

ἐπιφυομένην μονόκερως.

Vnicornis acceptio anceps.

Cornu vt accipitur in ſacris.

ὑπερασπιστής μου.

Χριστὸς μονόκερως.

ἀλαμπὲς πῦρ κολάσεως ἄκαυστον φῶς ἀναπαύσεως.

Eſa. 54.a.

קדש Sanctitas. dicitur & deſertum Pharā Numero.13. idem & deſertum Sin per צ.

καταρτιζομένη ἐλάφους.

ἡ ἔλαφος.

ἔλαφος ἀπὸ τοῦ ἐλαύνειν ἢ τοῦ ἕλκειν τοὺς ὄφεις.

Collatiões.

quoque luſtris extrahit. Quemadmodum ſanè & aquila dicitur ſanctus, quod arrecto incedat ac ſublimi animo & à terra longiùs diſtante. Sic & ouis dicitur ſanctus, quia māſuetus, ac ſua diſpertit in commune. Dicitur aries, quòd cæteris præſit: Columba, propter innocentiam. Itidem ſanctus ceruus ob id dicitur, quòd aduerſetur improbitati & nequitiæ: ideo Salomon ait: Ceruus amicitiæ, & pullus tuarum gratiarum tecum verſetur, docens planè nos, prædictos hoſce ceruos aptos ad theologiæ doctrinam eſſe. *Vox domini præparans ac perficiens ceruos.)* Quando igitur aliquem dei hominem perfectum & abſolutum viderimus, vtilitatē ex eius congreſſu & conuerſatione ſectemur. Nam vbi cerui præſentia eſt, omnium ibi ſerpentium malitia fugatur. Odorem cerui nulla ferunt animalia venenata, quando vel ad ſuffitum cornu ceruini ſecedunt reptilia. G

Et reuelabit condenſa.

Et reuelabit condenſa.) Primùm vox domini omnibus concinnat & abſoluit numeris ceruos, deinde reuelat condenſa: hoc eſt, locos ſyluoſos, & agreſti ac infrugifera lignorum materia differtos & conſpiſſatos, ad quos plerunque venenata animantia confugere ſolent. Quoniam igitur perfectus iam eſt ceruus per eam perfectionē quæ eſt à domino, iuſtus, qui illi aſſimilatur, reuelat condenſa, vt nudi & omniū oculis expoſiti prodantur, qui vitam noſtram ſuis lædebant corruptelis. Et quoniam omne lignum non faciens fructum bonum inciditur à ſecuri, & in ignem mittitur: neceſſe eſt, vt inhorreſcentes & condenſæ ſyluæ, animæ videlicet ſylueſcentes, in quibus quaſi feræ quędā, affectiones multiuariæ peccatorum illatebrant, à verbo dei, quod omni gladio ancipiti cæſim penetrat acutiùs, purgentur. Quoniam autem plures homines curis humanis aggrauati, veluti quandam terram ſpinis opertam, ſuas gerunt animas oneratas, vnde nec ſinunt eas enutriri ad proferendam diuini verbi frugem: reuelat dominus condenſa: hoc eſt, curarum exiſtentium in vita deformitatem & fœditatem & incommodum aperit, vt loco qui de bonis ac malis eſt, veluti ſyluoſis arboribus elucato & aperto non habeant homines, quo de agendis iudicia per inſcitiam peruertant. Multi nanque bona vbi laborioſa vident, mala exiſtimant. Mala è diuerſo ob inſitam voluptatem, vt bona perſequuntur. Ex quo infinitus occupat mortales error. Referūt enim naturam bonorum ligna fructifera, & omnes cedri quæ ad laudem accipiuntur. Malorum verò condenſa, ne decipiantur qui aliquem in eis fructū inuenire ſe putant, reuelat ac manifeſtat dei vox. H I

In templo nō inaniter fabulādum.

Et in templo eius omnes dicent gloriam.) Audiant hæc pſalmi verba & confuſi ſuppudeſcāt ij, qui in tēplo prolixiſſima intertexunt colloquia. Quid dicit pſalmus? Qui in templo dei eſt, non maledicentiam, non vanitatem, ac ne obſcœnis rebus differtos ſermones pronuntiet, ſed in templo eius quiſque dicet gloriam. Aſſiſtunt verba deſcribentes angeli, adeſt & dominus affectus intrantium conſiderans. Preces cuiuſlibet deo manifeſtæ ſunt. Alius ex affectu tantum orat, alius ſcitē ac prudenter cœleſtia quærit: quidam perfunctoriè nec acri attentione ſummis labris verba loquitur: cor autem eius procul à deo eſt, & ſi etiam orat, carnis tamen proſperam valetudinem, corporis bona, inſuper diuitias & gloriam quærit humanam. Oportet autem nihil horum committere in templo, vt ſermo dei docet: ſed in templo eius quiſq; dicet gloriam. K

Laus dei, opus angelorum.

ἀφοσιου-μένως.

†Non habētur hæc in exemplari Græco. Locus ſanè intelligēd*.

Cœli enarrāt gloriam dei. Angelorum opus laudare deum: omnibus denique cœleſtibus exercitibus vna hæc cura, gloriam transſcribere creatori. †Reliquæ item creaturæ omnes, ſiue cœleſtes, ſiue terreſtres, ſeu rationales, ſiue rationis expertes, demumque inanimatæ, ſeu voce ſiue geſtis aut aliqua ſignificatione ſummum omnium conditorem deum extollere ac prædicare videntur.] Homines verò miſerabiles relictis ędibus ſuis ad templum concurrunt, quaſi emolumenti quicquam inde laturi, cum tamen nec accommodent aures verbis dei, nec ſuæ intelligant conditionem naturæ, nec peccato quopiam præoccupati mœrore afficiuntur, ac ne tum quidem contriſtantur, quum ad memoriam quæ admiſerunt, recurrunt. Nullo corripiuntur diuini iudicij metu: adeò vt ſibi arridentes, ſuáſque prenſantes dextras, domum orationis in locum vertant effuſiſſimæ loquacitatis, minùs obtemperantes Pſalmo huic conteſtanti ac dicenti: In templo eius omnes dicent gloriā. Tu autē non ſolùm non dicis, ſed alteri cuipiam impedimento es: eúmque tibi vni reddis attentum, dum obſtrepero tuo clamore obtundis & exuperas perſonantem ſpiritus ſancti doctrinam. Vide ne quū hinc emigraris, loco mercedis recipiendæ pro diuinis laudibus: vnà cum iis qui nomen dei execrantur & blaſphemis vocibus inceſſunt, condemneris. Pſalmum habes, Prophetas, Euangelica præcepta, Apoſtolorum prædicationes. Lingua pſallat, mens ſenſum eorum quæ dicta ſunt, ſcrutetur: vt pſallas ſpiritu, pſallas item & mente. Non enim gloria deus indiget, ſed vult te dignum reddi, qui olim laudem & gloriam promerearis. Quod enim ſeminat homo, hoc & metet. Semina L M

diuinæ

A diuinæ laudis & gloriæ ſementem: vt coronas, honores laudéſque in regno cœlorum metas.
Hæc itaque per digreſſionẽ à nobis non quidem ab re neque inutiliter ſint dicta de eo quod ἐν παρεκβάσει.
hic dictum eſt: In templo eius quiſque dicat gloriam, ob hoc, quòd quidam in templo dei
nullo vnquàm fine ſe totos effundunt in futiles & aniles nugas ac proinde nullo ſuo fructu
illud ingrediuntur, atque adeo vtinam fruſtra tãtùm ſubirent templum, non etiam magno
ſuo incommodo. *Dominus diluuium inhabitare faciat.)* Diluuium aquæ inundatio, omne
ſubiectum delentis, omne item quod prius ſordium colluuie ſqualebat, repurgantis. Baptiſ-
mi itaque gratiam diluuium nominat, quo fit vt anima peccatis abluta & purgata excuſſo à
ſe veteri homine, domicilium deinceps fiat accommodum deo in ſpiritu. Meæ huic expoſi-
B tioni concinnunt ea quæ in pſalmo triceſimoprimo conſcripta ſunt. Poſtquam enim dixit.
Delictum meum cognitum tibi feci, & peccatum ſiue iniuſtitiam meam non abſcondi. & τὴν ἀνομίαν ἐγνώρισα.
item hoc: Pro hac orabit ad te omnis ſanctus: ſequitur: Veruntamen in diluuio aquarum
multarũ ad eum non appropinquabunt. Non enim deinceps peccata appropinquant ei, qui
iam accepit baptiſma in remiſſionem peccatorum, per aquam & ſpiritum ſanctum. Huic
ſententiæ cognatum & affine quiddam in Micheæ prophetia inuenitur: Quia volens miſe-
ricordiam eſt. Conuertet ſe, & miſerebitur noſtri. Demerget peccata noſtra, & proiicientur
in profundum maris, & ſedebit dominus rex in æternum. Splendenti nanque animæ ſtatim
poſt diluuium baptiſmi deus inſidens, veluti thronum eam ſibi conſtituit & efficit.
Dominus fortitudinem populo ſuo dabit, dominus benedicet populo ſuo in pace.) A peccatore populo do- Enantioſis
C minus robuſtum auferet & robuſtam: è diuerſo populo iuſtitiam ſedulò operanti ſuggerit vi ex collatiõe
res & robur. Ideo dicitur: Omni habenti dabitur. Iam quiſquis animum confirmauit ad effi-
cacem perfectionem bonorum operum, is vtique dei benedictione efficitur dignus. Inter
porrò benedictionis diuinæ ſpecies pax perfectiſſima eſſe videtur, quum ſtatus ſit mentem
procul intemperie omni conſtabiliens: adeò vt pacificus vir hoc inſigni tanquam propriis
notis internoſci poſſit, ſi quidem ſedatis eſt & peramœnis moribus: contrà, qui adhuc com-
pugnantium affectionum fatigatur intemperie, is nondum effectus particeps eſt diuinæ il-
lius pacis, quam dominus ſuis dedit diſcipulis, quæ cum omnem exuperet ſenſum, vtique il-
lorum præmuniet & tuebitur animas qui ſe ea præſtiterint dignos. Hanc denique Apoſto-
D lus apprecatur eccleſiis, dicens: Gratia vobis & pax adimpleatur. Sanè optandum ſit, vt poſt
exantlatum & legitimè toleratum vitæ iſtius agonem, poſt prudentiam carnis in ſeruitutem
redactam, quæ aduerſus deum inimicitias exercet, anima in tranquillam & ab omni turbe-
la diſſitam ſtationem recepta, promereamur appellari filij pacis, ac diuinæ illius benedictio-
nis effici participes, In Chriſto Ieſu domino noſtro, cui gloria & imperium, nunc & ſemper,
& in ſecula ſeculorum, Amen.

DIVI BASILII HOMILIA IN EVNDEM
E
pſalmum: Adorate dominum in aula ſancta eius.

EVm addecet adorare dominum, non qui extra ſanctam eius aulam, ſed qui intra Audi Luthe
eam ſit cõſtitutus: Hoc eſt, quiſquis debet deo offerre ſynceræ adorationis cultum, re cum tuis
ne egrediatur aut abalienet ſe ab eccleſiæ cœtu, ne ſit autor nouandæ vllius peruer- aſſeclis.
ſæ congregationis aut ſchiſmatis aduerſus eccleſiam concitandi. Neque enim con
uenit. Quemadmodum autem ſe adornat quis & inſtruit domum domini, dei templum vt Anima & tẽ
ſit: ita & aulam eius ſiue atrium vndique poteſt cingere, ſeipſum quaſi muro quopiam com- plũ eſt dei
muniens vita, ſermone, diuinis cogitationibus, in ſeipſo adorans deum, ſufficientem in ſe cũ & aula eius.
F habeat & idoneam occaſionem exhibendæ ei culturæ, cùm ex ſtructura corporis, tum ex
moderanda diſpoſitione virium animæ. Iam verò & dominus de Iudæorum atrio & ouili
loquutus, dixit, Et alias oues habeo, quę non ſunt ex hoc ouili, oſtendens nimirum & aliud
quoddam ouile, verè ſanctum eſſe, in quod congregandæ ſint oues Chriſti, ij videlicet, qui
ex gentibus ad ſalutem ſunt prædeſtinati, hoc eſt, Eccleſiam hanc, in qua veri adoratores a-
dorant in ſpiritu & veritate. Nemo verò eorum, qui aliud quid præter deum, honore diuino ἀξίωμα.
colit, deum adorare poteſt in atrio ſancto eius. Deos autem conſtituunt, alij ventrem, Quo-
rum, inquit, deus venter eſt, alij argentum, qui videlicet auaritiæ, quæ idolorum ſeruitus eſt,
addicti ſunt. Et quiſque ſanè, quod omnium potiſſimum colit, illi gloriam aſſignat diuinã.

Talis autem non eſt in atrio ſancto,neque adorat deum,etiã ſi à ſenſibili conuentu videatur ſeparari non poſſe. *Vox domini ſuper aquas.*) Operæpretium eſt, vt intelligamus quid ſit vox domini quoad fieri poteſt,adducere ex diuina ſcriptura quæ de voce ſunt ſcripta. In Geneſi itaque verbum domini ad Abraham conſcriptum inuenimus. Ego, inquit, protector tuus ſum,merces tua multa.Et reſpondit Abraham,Domine quid dabis mihi? Ego verò morior ſine liberis:Et poſt pauca.Et ſtatim facta eſt vox ad ipſum. Rurſus in Exodo,Stent parati in tertium diem.Et quando cœperint audiri voces,& tubæ,& nubes,aſcendent illi in montem. Et poſt decalogum,Omnis verò populus videbat vocem ac lampadas,& vocem tubæ.In Eſaia quoque ſcriptum eſt, Vox dicentis, clama. Eſt itaque vox percuſſio aëris, aut ſpecies illa circa aërem,quam exprimere vult qui vocem emittit. Qui per carnis organa inter ſe ſermocinantur,verberantes aërem,& velut impreſſionem quandam ac ſpeciem imprimentes aëri,vocem vi ſpiritus ad aures vſque illius impellunt,ad quem loquuntur.Vox verò domini alterius eſt generis, propterea quòd imaginatione cum illis agit quos vult audire vocem ſuam, ita vt analogiam imaginatio iſta habeat cum ea quæ in ſomnis accidit. Illic nanque ſenſus eorum quæ dicuntur non per aures verberato extrinſecus aëre apprehenditur, ſed mens ipſa intellecta excepit,quæ in memoria eorum quæ conſiderata ſunt,permanere ſolẽt. Facta eſt itaque vox ad Abraham, quoniam aures habebat, quibus præcepta dei audire poterat,arcano modo inſonante illi voluntate diuina.Vox verò illa,quæ ad populum facta eſt, viſio erat,hoc eſt, cognoſcibilis & omnibus intellectu comprehenſibilis. Non enim colore aliquo colorata erat & circunſcripta erat vox iſta, vt ore prolata vox percipi poſſet oculis, ſed videbat populus vocem:propterea quòd præceptum domini lucidum eſt illuminans oculos,neque vlla ineſt iis quæ dicuntur obſcuritas.Et Eſaiæ quoque facta eſt vox dei, præcipiẽs ac dicens,clama,quod idem eſt atque,mẽs prophetæ à potentia,quæ illi indita eſt à deo, inſtruebatur. *Vox domini ſuper aquas.*) Quæ vox? Super quas aquas? Dictum hoc vt propheticũ ſumendum eſt.Memor eſto Ioannis,qui cum interrogatus eſſet à Iudæis,Tu quis es? Quod reſponſum dabimus his,qui miſerunt nos? reſpondit,Ego vox clamantis in deſerto.Eſt ergo Ioannes vox domini,Angelus à deo miſſus ante faciem domini,ad parandum domino populũ perfectum. Ipſa itaque vox dei erat ſuper aquas in Iordane,in quo baptizabat Ioannes prædicans baptiſma pœnitẽtiæ.Et non in Iordane tantum,ſed & in Enon prope Salem. Multum enim illic aquarum erat.Vox igitur domini ſuper aquas,Ioannes eſt baptizans.Illic & deus maieſtatis intonuit.Venit enim vox è cœlo dicens, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.Tunc & dominus ſuper aquas multas erat,cum ad Ioannis vſque baptiſma ſeſe demittere dignabatur,vt vniuerſam legis iuſtitiam adimpleret. *Vox domini in uirtute.*) Aufert enim infirmitates populi per baptiſmum pœnitentiæ, per ipſum in aqua baptizans ad pœnitentiam.Illud in virtute,vox eſt dicens, Pœnitemini: appropinquauit enim regnum cœlorum. Et facite fructus dignos pœnitentiæ. Aut fortè vox in virtute erat, qua domino verè potenti ac forti Ioannes teſtimonium dabat dicens, Ego baptizo in aqua:qui verò poſt me venit,fortior me eſt.Ipſa itaque vox virtuti teſtimonium dabat. *Vox domini in magnificentia.*) Quando magnifica myſteria Ioannes de Ieſu prædicabat dicens,Vidi ſpiritum ſanctum ſicut columbam deſcendentem ac manentem ſuper eum.Et iterum,Quoniã de plenitudine ipſius omnes accepimus gratiam pro gratia.Sublimes nanque ſunt iſtę aquę, & magnitudinem gloriæ vnigeniti exprimentes. Eoq; vox domini erat in magnificentia. Magnificum verò & illud erat quod dicebat Ioannes: Deum nemo vidit vnquam. Vnigenitus filius, qui eſt in ſinu patris, ille enarrauit. Multa & alia magnificè de domino loquutus deprehenditur, vtpote, Non poteſt homo accipere quicquam: niſi ſit illi datum è cœlo. Magnificum & hoc erat quod dicebat, Qui è ſupernis venit, ſuper omnes eſt. Et illud, Qui teſtimonium ipſius accepit, is ſignauit, quòd deus verax ſit. Quem enim deus miſit, is verba dei loquitur. Et illud, Qui credit in filium, habet vitam æternam. Et quæcunque ſunt alia huiuſmodi. Nihil igitur humile, aut quod abſit à decoro, ſed omnia magnificè, cum excellenti amplitudine de domino dicta ſunt, quæ decenter à Ioanne illi ſunt adſcripta. Hac ratione dictum eſt, Vox domini in magnificentia. Vox domini confringentis cedros. Poteſt hoc de eo exponi, quòd parans domino populum perfectum, impietatéſque illas, quæ contra cognitionem dei eriguntur & in ſublime extolluntur, conterens & demolitus, obliqua redegit in viam rectam. Qui nanque omnem collem,& quemuis mõtem humiliabat,is certè, & cedros confringebat,

Marginalia: Vox domini. (beside line 2); Vox finitur (beside line 9); ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος. (beside line 33); G H I K L M (section letters, right margin)

A bat, & omnia ad aduentum domini complanans exæquabat, dum ſublime, exaltatum, &
neſciens humiliari cor populi ad pœnitentiam deducebat. Quam præparationem populi
aduentu ſuo dominus excipiens, aduerſarias poteſtates, cedros libani tropicè dictas, confre-
git. Oportet nanque regnare dominum, donec ponat inimicos ſub pedes ſuos, & cedros i-
ſtas, comminuat, & tanquam vitulum Libanum. Quid eſt autem vitulus? de Libano dicunt
quod ſimulacrorum cultores, vitulorum imagunculas, quas ſibi in libano fingunt, ſicque eas ὡς τὸν μό-
admouebant igni. Itaque hoc ſenſu aduerſarias poteſtates propheta meritò ad internecio- σχον λίβανον
nem vſque delendas eſſe dicit. Aut vitulus eſt, qui in monte Libano per ignem liqueſit, ſe-
cundum quod dictum eſt, Sicut liqueſit cera à facie ignis, ſic peribunt peccatores. Atque ita
B intelligere poſſumus, quid ſit confringi cedros illas, & quid comminui Libanum, ducem
hunc ſublimium cedrorum. Comminutus aliquando eſt & vitulus ille in Exodo, per Aa-
ronem factus, quem olim effinxit populus cùm deſerto deo ad idololatriam ſe auertiſſet,
quem correptum Moſes minutatim confregit, & in aquas coniecit. Ad hunc modum domi
nus totum Libanum, hoc eſt, primarium malitiæ principatum, comminuit, ſicut vitulus ille
per Moſen comminutus eſt. Et comminuit eas velut vitulum, Libanum. *Et dilectus ſicut fi-
lius unicornium.)* Poſt ſublatas aduerſarias poteſtates, declarabitur & conſpicua demum e-
rit dilectio erga dominum, & potentia ipſius illuſtris erit, nemine aduerſariorum amplius
exiſtente, qui illam obſcuret. Propterea dicit, poſt iſtam comminutionem, dilectus erit ſicut
C filius vnicornium. Eſt autem vnicornis, animal imperioſum, homini non ſubditum, nullis
viribus domabile, perpetuò in ſolitudinibus agens, vno cornu ſecurum. Quapropter & inſu
perabilis domini natura vnicorni aſſimilata eſt, cum propterea quòd omnibus dominatur,
tum quòd vnum habeat ſuiipſius principium, nempe patrem. Caput nanque Chriſti deus
eſt. *Vox domini intercidentis flammam ignis.)* Peccatum quod ignis inſtar Iſraëlem deua-
ſtabat, Ioannes intercidebat dicens, Pœnitemini, appropinquauit enim regnum cœlorum.
Flammam itaque affectionum quæ ex peccato animabus mortalium innaſcitur, intercidit,
dum Iudæis de ſempiterno igne diſſeruit, iudiciiq; diuini vehementiam expoſuit dicens, Cu
ius ventilabrum in manu domini, & repurgabit aream ſuam, & triticum quidem reponet in
D horrea, paleas autem comburet igni inextinguibili. Flammam itaq; illam intercidit, vbi ter-
ribilia iſta populo ob oculos expoſuit. *Et concutiet dominus deſertum Cades.)* Erat enim Io-
annes, baptizans in deſerto. Deſertum igitur illud concuſſit, per accurſum vndique adfluen
tium populorum, quod quidem deſertum propter eorum qui illuc veniebant pœnitentiam,
ſanctum eſt appellatum. Cades enim, ſi interpreteris, ſanctum dicitur. Vox iſta domini ab-
ſoluit ceruas, animas videlicet ſanctas, quæ ſublimia ſunt quærentes, quæ & ſerpentes abſu-
munt, & in ſublimibus montibus commorantur. Iſtæ itaque nobis ſint animæ magnificæ,
ad faſtigium cœleſtis conuerſationis ex imo fundo leues & erectæ contendẽtes, quibus cum
aduerſariis poteſtatibus, quemadmodum ceruis cum ſerpentibus, bellum eſt. Quin *Et reue-*
E *lat condenſa.)* Vt in apertum prodeant & fiant manifeſti ſerpentes qui ſub inumbratione dẽ
ſarum & ſylueſtrium arborum deliteſcebant: quò ad lucem educti minore negotio à ceruis
conſumantur. Fortaſſe quiſquis arcana quæpiam vitia coarguit, is reuelat condenſa. Hoc eſt,
in apertum producit latentia in ſylueſtri hac natura peccata, quæ ſerpentes dicuntur, pro-
pter voluptatis picturatam varietatem. Reuelabit autem ea in illa die, in quo manifeſta fa-
ciet, abſcondita tenebrarum, & conſilia cordium ipſorum. Forſan & de Ioanne poteſt intel-
ligi, qui cum eſſet vox domini, per ænigma Iſraëli ad hunc modum loquutus eſt, Iam enim
ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Omnis itaque arbor, non faciens fructum bonum,
exciditur & in ignem coniicitur, atque ita & ipſe reuelabat condenſa, hoc eſt, fructuum inu-
F tilitatem eorum manifeſtabat. Eſt enim condenſum, ſylua infrugifera. Huius declarata no
xia ſterilitate, ad competentem illos fertilitatem prouocabat dicens, Facite dignos fructus
pœnitẽtiæ, ex quibus omnibus vnus eſt effectus, vt templum domini ædificetur, in quo quiſ-
quis conſtitutus fuerit, verè poteſt gloriam afferre domino. Sed *Et diluuium inhabitat do-
minus.)* Per baptiſmum nanque in animabus ſanctificatorum habitatio domino paratur. A-
blutam igitur à peccatorum ſorde animam inhabitat deus. Quapropter dicitur inhabitare
diluuium. Quod enim remiſſionem peccatorum, quæ ex baptiſmate eſt diluuium vocaue-
rit, ex triceſimo primo quoque pſalmo didicimus, vbi dicit, Veruntamen in diluuio aqua-
rum multarum ad ipſum non appropinquabunt. Peccatorum nanque delicta, in redemptio-
ne ea quæ per baptiſmum fit, appropinquare amplius non permittentur. *Et ſedebit domi-*

nus, rex in æternum.) Præter hæc omnia ſuppetet nobis & concedetur hoc, vt agnoſcamus G domini principatum ſuper omnem creaturam, qui dat virtutem populo ſuo, vt deuicto maligno, benedictionem accipiamus quæ datur à domino in pace, iis qui ſe illo dignos præſtiterint. Ipſi ſit gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

IN PSALMVM VIGESIMVMNONVM PSALmus *Cantici in dedicatione innouatæ domus Dauid, Exaltabo te domine quoniam ſuſcepiſti me.*

H

Pſalterium. Pſalmus.

Canticum.

PSalterium quidem inſtrumentum cùm ſit muſicum ad concinendos deo noſtro hymnos concinnatum, figuratè tamen ſtructura eſt corporis. Pſalmus verò ipſæ actiones ſunt corporis, quas veluti debitas exoluimus in gloriam dei, quum ſic decorè ad præſcriptum verbi dei nos ipſos componimus, vt nihil conficiamus quod in ipſo corporis motu appareat inconcinnum. Canticum eſt, quodcunque contemplatione ſimplici theologicáque comprenditur. Pſalmus itaque, ſermo eſt muſicus, quando concinnè aptéque ſecundum harmoniæ rationem ad organum pulſatur. Canticum verò vox eſt concinna quæ cum harmonica modulatione redditur ſine organi ſono & concentu. Itaque quoniam hic inſcriptio talis eſt, Pſalmus cantici, putamus ſignificari, quod contemplationẽ I ordine ſequatur actio. Hic igitur pſalmus cantici, vt inſcriptus eſt, dedicatæ aut innouatæ domus rationes continet aliquot. Et videtur, quod ad hiſtoricum ſiue corporalem attinet ſenſum, temporibus Salomonis erecto iam perquàm celebri templo fuiſſe ad melicam pſalterij modulationem accommodatus & decantatus. Senſus vero ſpiritualis humanitatem à deo verbo aſſumptam ſignificat, & dedicationem domus ipſius recens & mirabili modo cõſtructæ, indicat inſcriptio. Multa enim inuenimus in hoc pſalmo ex perſona domini pronuntiata. Aut forte domum intelligere conuenit ædificatam à Chriſto eccleſiam, vt & Paulus ad Timotheum ſcribit. Vt ſcias quomodo oporteat in domo dei conuerſari, quæ eſt eccleſia dei viuentis. Dedicatio verò eccleſiæ, exiſtimanda eſt renouatio mentis per ſpiritum K ſanctum facta, ſingulis quibuſque corpus eccleſiæ Chriſti complentibus. Eſt autem diuina & muſica harmonia, comprendens aliquos ſermones non qui aures demulceant, ſed malignos ſpiritus qui animas noxæ & læſioni vndelibet expoſitas perturbant, cohibentes atque mitigantes. *Exaltabo te domine, quoniam ſuſcepiſti me, & non lætificaſti inimicos meos ſuper me.)*

Dedicatio ſiue innouatio eccleſię.

Aggreſſio enarrationis. καὶ οὐκ εὔφρανας. Qui poſſit deus ab homine exaltari.

Quomodo is qui in altiſſimis habitat, exaltatur ab iis qui humilem ſortiti locum ſunt? Si enim deus in cœlo ſurſum, & tu in terra deorſum, quonam pacto deum queas exaltare? Quid igitur hiſce verbis pollicetur propheta? An quòd fortè ab his dicitur exaltari, qui magna, & quæ deum nihil dedeceant, intellectu & cogitatione apprehendunt? & vitam omnem ad vnius gloriam dei componunt? Qui igitur ad beatitudinem cum ſcientia properat, deum L exaltat: qui viam ingreditur huic oppoſitam, quod nefas quidem ſit dicere, quantum hic deum in ſeipſo humiliet. Omnem autem rebus noſtris conuenientem ſtatum, deo tribuere quodammodo videmur. Idcirco dormitantibus nobis & pigrè agentibus dormire dicitur deus, ſuis nos vigiliis ſuáve inſpectione indignos iudicans. Si quando autem ex ſomno detrimẽtum ſentimus, dicimus: Surge, quare obdormis domine? Item non dormitabit, neque dormiet, qui cuſtodit Iſraël. Et quidam alij veluti dei oculos à ſe auocant per eorum quæ gerunt, turpitudinem obſcœnam. Indigna enim dei oculis ſunt. Iidem mox vbi per pœnitentiam reſipuerint, dicũt: Cur faciem tuam auertis? Hos præter, ſunt & alij, qui expuncta è mente & excluſa dei memoria, deum reddunt velut obliuiſcentem ſuiipſorum, qui & di- M cunt: Quarè obliuiſceris inopiæ noſtræ & tribulationis noſtræ? In ſumma: qualia iuxta hominum affectus de deo dicuntur, illa faciunt ipſi homines, talem ſibi conſtituentes deum, qualem quiſque ſeipſum priùs adornat & inſtituit. *Exaltabo te* itaque *domine, quoniam ſuſcepiſti me, & non delectaſti inimicos meos ſuper me.)* Nihil humile, nihil terrenum mihi in vita feciſti. Et vnde facultas mihi ſuppetet te exaltandi? Quoniam tu me præueniens ſuſcepiſti. Signatè dixit ſuſcepiſti me, hoc eſt, ſubleuaſti me & extuliſti, ſuperiorémque me reddidiſti his qui in me cooriuntur & inſurgunt: veluti ſi quis puerum quendam imperitum natandi, manu ſublimem ſupra aquas ducat. Qui igitur dei auxilio in ſublime tollit oculos à ruina, is demũ per animi gratitudinẽ deum ſe pollicetur exaltaturum bonis actionibus. Aut

Deo etiam humana quadantenus aſſignãt ſcripturæ.

ἀνθρωποπαθῶς.

velut

A velut ſi quis quendam paleſtritem debilem à ruinæ periculo liberet, ac ſuperiorem colluctatore conſtituat: huic quidem inſperatæ victoriæ occaſionem præbet, illi vero ſperatæ palmæ lætitiã aufert. Non enim quæ ſanctis infligũtur tribulationes probationis gratia, noſtris inuiſibilibus inimicis lætitiam pariunt: ſed quando feſſi deſperamus, & noſtræ cogitationes in anguſtiam rediguntur, delaſſatis nobis propter adflictionum aſſiduitatem, tunc demum exhilareſcunt lætanturq́; plaudunt & inſultant miſeris: velut cum Iob actum eſt, amiſit poſſeſſiones, filiis eſt orbatus, tabo & vermibus eius caro ſcaturiebat. Nondum hæc aduerſario lętitiam generabãt. Si verò per animi mollitiem ad hæc tot laborioſa execrabile aliquod verbum, vt vxor incitauerat, dixiſſet: tunc ſuper eum inimici gauiſi eſſent. Idcirco nec in Paulo
B ſitiente, eſuriente nudo, colaphis cæſo, laborante, quoquo verſus peregrinante, aduerſarius eſt lætatus. Res potiùs in diuerſum abibat, nam conterebatur, cum eum videret tam hilariter atque conſtanter hæc perpeti certamina, vt idem quoq; cõtemptim diceret: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? *Domine deus meus clamaui ad te, & ſanaſti me.)* Beatus qui propriam plagam quam internè habet, nouit: vt medico accedenti dicere valeat: Sana me domine, quoniam conturbata ſunt omnia oſſa mea. Et, Ego dixi, domine miſerere mei, ſana animam meam, quia peccaui tibi. Hìc quidem gratias reddit ob illatam ſibi medicinam: Domine, inquit, deus meus. Non omnium deus eſt deus, ſed eorum propriè qui charitate ſunt ei coniuncti, vt deus Abraham, deus Iſaac, deus Iacob. Si enim omnium eſſet deus, non vtique
C ſeiunctim illis teſtimonium reddidiſſet quaſi aliquid eximium. Et Iacob dicebat, Auxiliatus eſt tibi deus meus. Et Thomas rurſus vbi certò didicit reſurrectionem, dominum complexus ait: Dominus meus & deus meus. Eſt itaque vox iſta, domine deus meus plena affectu fiduciæ, & conueniens ſtatui prophetico. *Clamaui ad te & ſanaſti me.)* Nihil medium, nullumq́; interuallum fuit, inter meam vocem & tuam gratiam: ſed ſimul atque clamaui & ſanitas prodiit. Etiam te adhuc loquente dicam: Ecce adſum. Magna itaque loqui oportet ad deum orantem, vt vel ocyùs exoriatur ſanitas. *Domine eduxiſti ab inferno animam meam.)* De hac ſanitate deo gratias agit, Nam quando morbo affectus ad infernum deſcendit: inde per illius virtutem qui pro nobis pugnauit, contra eum qui imperium ſupra mortem habuit
D eſt reductus. *Saluaſti me à deſcendentibus in lacum.)* Sæpenumero laci nominantur ſubterraneę foſſæ cuſtodię captiuorum ſiue vinctorum accommodatę: ſic in Exodo dicitur: A primogenito Pharaonis vſque ad primogenitum captiuæ, quæ erat in lacu. Sed & Hieremiam in lacum iniecerunt. Et Ioſeph fratres præ inuidia in lacum aqua carẽtem miſerunt, aut certè concluſerunt. Vna quælibet igitur actio aut ad inferiora nos per peccatum grauando deducit, vel habiles ad deum accedendi, ad ſuperiora tollit. Seruaſti itaque me priùs in vita exiſtentem iniqua: à deſcendentibus in tenebroſum & frigore perſtrictum locum ſeparando. Ideo ait: Suſcepiſti me: hoc eſt, me ne deorſum abriperer, ad vitã reduxiſti, ne qua inimicis daretur occaſio lætitiæ aduerſum me. Quod igitur alibi ait, Qui perficit pedes meos tanquàm cerui, & ſuper excelſa ſtatuens me: hic reditum ad excelſa, liberationem à lacu ſuſce-
E ptionémque appellat. *Pſallite domino ſancti eius.)* Non ſi quis pſalmi verba ore proferat, hic mox domino pſallit: ſed quicunque corde puro enuntiat pſalmodiam, & quicunq; ſunt ſancti erga deum, iuſtitiam ſeruantes, hi demum domino pſallere rhythmis ſpiritualibus cõcinno & conſentaneo ordine poterunt. Quotquot verò in fornicationis cogitatione perſtant, qui furtum, qui dolum & mendacium in corde occulunt, pſallere quidem putãtur, re autem vera non pſallunt. Sanctum enim ad pſalmos concinendos ſermo hic inuitat. Nõ poteſt arbor mala bonos edere fructus, neque item cor malum vitæ verba rectè proferre. Facite itaq; arborem bonam, & fructus ex ea bonos. Repurgate corda vt in ſpiritu fructificetis, & poſſi-
F tis ſanctificati prudenter pſallere domino. *Et confitemini memoriæ ſanctitatis eius.)* Non dixit, cõfitemini ſanctitati eius, ſed memoriæ ſanctitatis eius: hoc eſt, gratias agite. Confeſſio nanq; in hoc loco pro gratiarum actione accipitur. Gratias itaque agite, quoniam in memoria ſanctitatis eius eſtis: qui quum priùs fuiſſetis in profundo malitię, & carnis impuritate cõtaminati, veneratis tum in obliuionem ſanctitatis eius qui vos creauit. In propitiationem ergo remiſſionẽm ve eorũ quæ admiſiſtis, confitemini de his quæ à vobis non rectè priùs nec ſobriè facta ſunt. *Quoniam ira in indignatione eius, & uita in uoluntate eius.)* Priùs triſte quid dixit, nempe iram in indignatione dei. Deinde rem lætiorẽ, vitam ſcilicet in voluntate eius. Videtur tautologia eſſe, hoc eſt idem dicere apud eos, qui non queunt eorum quæ indicantur, attingere exactam intelligentiam. Quod propheta iram in indignatione dei eſſe dicit, quaſi

βεβαίωσις à ſimili. Collatio altera.

παράδειγμα.

γνώμη.

Domine deus meus.

Lacus.

Actio omnis aut degrauat, aut alleuat ad deum.

Attende qui ſynceriter pſallant domino.

γνώμη.

γνώμη.

Confeſſio gratiarum actio.

Aſſerit peccatorum cõfeſſionem.

θυμὸς & ὀργὴ quo differant. *παράδειγμα.*

quaſi ira & indignatio idem ſint,cum tamen plurimum differant. Thymos enim iudicium G
eſt ad infligendum talia & talia commerito.Ira verò labor ſuppliciumq; quod cuiq; pro mo
do menſura ve iniuſtitię imponitur à iudice iuſto.Quod dico,exemplo colliqueſcet magis.
Medicus vbi ſigno quopiam deprehendit partem corporis aliquam inflammatione affectam
& ſanie refertam,iudicat inciſionem neceſſariam eſſe faciendam malè affecto, hoc itaque,
thymon ſacrum nominat eloquium.Poſt verò medici iudicium ac ſententiam afferendi re
medij,venitur ad rem,& ea exequenda quæ ſunt viſa & iudicata:hoc eſt,ad ferrum incìdēs,
& dolorem ei qui inciditur inferens, hæc demum ira dei dicta eſt. Venito igitur ad pſalmi
propoſitum,& facilè ſententiæ conſequentiam inuenies. *Quoniam ira in indignatione eius.)*

Ira in indignatione eius,pœna ꝑ iuſto dei iudicio. *ἐνεργεῖται. καὶ δικαιοκρισίας. κανὼν* ſcripturæ.

Pœna ſecundum iuſtum dei iudicium,vita verò in voluntate eius. Quid ergo dicit? Quòd H
hoc vult deus:hoc eſt,vt omnes eius vitæ participes ſint.Circunſtantiæ verò pœnarum non
ipſius voluntate fiunt,ſed pro merito eorum qui peccauerunt,inferuntur.Vitam itaque deus
cuique propria voluntate tribuit.Iram vero ſibi quiſque theſaurizat in die iræ & reuelatio-
nis & iuſti iudicij dei.Mos eſt ſacri eloquij, ſi quando triſtia lætaque commemorat, triſtia
lætis in ordine præponere:fruitio enim boni efficitur iucundior,triſtibus iam exactis.Bene-
ficium pœna eſt poſteriùs.Percutiam & ego ſanabo. Ego,inquit,occidam,& ego viuere fa-
ciam.Ipſe dolorem inuehit,& idem rurſus in gradum reſtituit.Percuſſit,& manus eius ſana
uerunt. Quæ nos affligant, præcurrunt, quò maiore cum conſtantia multiplicem gratiam
nobis collatam conſeruemus, quòd inflicta nobis mala preſſiùs tueantur conſecutam gra- I
tiam. *Ad ueſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia.)* Reminiſcere temporis do-
minicæ paſſionis,& ſermonis ſignificationem qui ponitur hic,facilè reperies. Ad veſperum
demoratus eſt fletus diſcipulis domini,quando in cruce pendentem conſpexerunt:& ad ma
tutinum lætitia,quando poſt reſurrectionem cum gaudio cucurrerunt,inter ſe bonos afferē

μακαρίως κλαύσαντες δόγμα catholicum.

tes nuntios,quemadmodum viderint dominum. Vel fortè in vniuerſum, Veſpera ſeculum
hoc dicitur,in quo qui ad ſuam beatitudinem plorauerint,adueniente poſteà matutino cō-
ſolabuntur.Beati,inquit,qui lugent,quoniam conſolationem accipient:beati qui flent,quo-
niam ipſi ridebunt.Quicunque igitur dies ſeculi huius in conſummatione iam exiſtentis &
ad occaſum tendentis,in plorandis peccatis exegerint,hi demum verè illo matutino adue- K

Confirmat inductione ſcripturæ. *βεβαίωσις* itē à ſimili.

niente gaudebunt.Qui enim ſeminant in lachrymis,in exultatione metent nimirum in ſe-
culo illo futuro. *Ego autem dixi, in abundantia mea non mouebor in æternum.)* Quemadmodum
ciuitatis eſt abundantia, vænalium rerum in foro copia:itémque regionem abundare dici-
mus quæ multis referta fructibus exiſtit: ſic & animæ quædam eſt abundantia, quæ omni-
gena ſpecie bonorum operum eſt referta, quæ primùm quidem induſtrio ac ſolerti labore
percolitur, poſteà verò cœleſtium imbrium frequenti irrigatione ſaginata fructum tri-
ceſimum, ſexageſimum, centeſimum reddere, ac benedictionem aſſequi valet dicentem,
Benedicta horrea tua & reliquiæ tuæ. Qui enim ſuam intelligit conſtantiam, multa cum
confidentia dicet & affirmabit ſe non paſſurum, Vt ab aduerſario in errorem mittatur, L

Decor& fortitudo. Virtutes. 4. in quib' cō ſiſtant.

quaſi ager plenus cui benedixit dominus. *Domine in uoluntate tua præſtitiſti decori meo uirtu-
tem.)* Qui tempus in inquirenda virtutum ratione conſumpſerunt, quaſdam dixere virtu-
tes ipſa ſua contemplatione conſiſtere, quaſdam verò ſine contemplatione: vtpote pru-
dentiam quidem ex contemplationibus in cognitione bonorum ac malorum: Temperan-
tiam vero, eſſe eligibilium & fugiendorum, Iuſtitiam eorum quæ diſtribuenda ſint, quæ
non ſint, Fortitudinem, eorum quæ grauia ſunt, quæ non ſunt: Pulchritudinem verò &
fortitudinem non eſſe contemplatrices virtutes, poſteriores illis quæ ſunt ex contempla-
tione. Nam ſecundum commenſurationem & harmoniam earum contemplationum
quæ ſunt animæ, quidam ſapientum intellexerunt pulchritudinem: fortitudinem ve- M
ro ſecundum efficaciam earum virtutum, quæ ex contemplationibus ſuggeruntur. Ve-
rum vt decor animæ accedat, & efficaciter perfectiua eorum quæ neceſſaria ſunt, poten-
tia, diuina eſt opus gratia. Vt igitur ſuprà dixit: Quoniam vita in voluntate eius:ſic nunc
deum in reddendis gratiis exaltat dicens, In voluntate tua præſtitiſti decori meo vir-
tutem. Pulcher quidem eram ſecundum naturam: debilis autem factus, ob peccatum
per inſidias ſerpentis admiſſum, perij. Pulchritudini ergo meæ, quam ex te in pri-
ma creatione accepi, addidiſti virtutem eorum quæ me addecent effectiuam. Pulchra

Pulchritudo animę & naturæ.

nanque omnis eſt anima, quæ in ſymmetria propriarum virtutum conſpicitur. Pul-
chritudo autem vera, ac proinde amabiliſſima, quam ſola mens omni contagione expur-
gata

A gata poſſit contemplari, circa diuinam ac beatam conſiſtit naturam. Sanè qui in eius micantiſſimum fulgorem & inexhauſtam gratiam, mentem preſſiùs intenderit, nonnihil hinc beneficij in ſe deriuat & tranſſumit, quaſi ſi à quapiam tinctura, florulentum ſplendorem illinendæ faciei ſuæ deſumpſerit. Vnde & Moſes ſimul atque particeps factus eſt eximiæ illius pulchritudinis ex familiari cum deo congreſſu, glorificatam habuit faciem. Qui igitur intelligit hanc ſibi ſuppetere virtutem, in iſtiuſmodi vocem erumpit minimè ingratam collatori: Domine in voluntate tua præſtitiſti decori meo virtutem. Quemadmodum vero decor atque fortitudo contemplationis expertes, poſteriores ac ſequaces ſunt illis virtutibus quæ ex contemplatione ſunt: ſic contraria quædam vitia citra contemplationem, turpitudo &
B debilitas apparent. Quid enim turpius aut intempeſtiuius anima perturbationibus obnoxia? Vide, quæſo, parumper iratum, eiúsque ferociam & acerbitatem. Conſidera mœſtum atque triſtem, quanta ſit in eo humilitas deiectióque animi. Prætereà eum qui à libidine aut gula ſuperatur, vel terroribus conſternatur: quiſnam vel ſuſtineat aſpicere? cum palàm ſit, animi affectus corporis ſtatum atque aſpectum penetrare ſolere. Velut itaque veſtigia quædam pulchritudinis animæ in ſancti hominis ſtatu apparent: ſic contrà in reliquis fœditas quædam. Prouidendum itaque nobis omni ſtudio vt hanc habeamus pulchritudinem, vt ſponſus dei verbum nos excipiens dicat: Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te. *Auertiſti autem faciem tuam, & factus ſum conturbatus.)* Donec enim, inquit, contemplationis tuæ ra-
C dij mihi affulſerunt, in ſtatu firmo atque tranquillo egi. Poſtquàm verò auertiſti faciem tuã, in multa pertubatione & tumultu deprenſa eſt anima mea: Auertere autem faciem ſuam dicitur deus, quum tempore afflictionis tentationibus expoſitos videtur deſeruiſſe, vt fortitudo certantis cognoſcatur. Si igitur pax ea quæ ſuperat omnem ſenſum, cuſtodierit corda noſtra, facilè cõfuſaneam omnem affectum intemperiem ac turbelam effugere poſſumus. Iam quando diuinæ voluntati auerſio opponitur, pulchritudini verò & decori & virtuti perturbatio: animæ contingent perturbatio, deformitas, ſimul & infirma conditio. Et hæc vtiq; infirmitas ex eo contingit animæ, quòd ſe à deo abalienarit. Oremus itaque ſemper, nobis vt affulgeat facies dei, quatinus in ſancto ac decenti ſtatu perſiſtamus, requieti, mites, modiſq;
D omnibus tranquilli & exprompti ad omne opus bonum. Paratus ſum, inquit, & non ſum turbatus: *Ad te domine clamabo, & ad deum meum precabor.)* Sæpe de clamore ad dominum dictum eſt, quòd clamor ſit eius tantum qui magna & cœleſtia deſiderat. Si quis autem parua & terrena à deo petierit, parua is & humili comperietur vſus voce, non ad ſublime, nec ad ipſius dei aures perueniente. *Quæ utilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionem?* Cur, inquit, clamaui, & quæ te dominum ac deum meum rogaui? Quid mihi opus, inquit, carnis oblectatione, aut ſanguinis multitudine, quum ſim eas amiſſurus in communi corporis reſolutione? ſed potiùs meum corpus caſtigo, & in ſeruitutem redigo: ne fortè ex valetudine nimis proſpera, & ſanguinis copioſi feruore, occaſio peccati mihi corpulentia exiſtat. Ne
E igitur tuę carni obſequare indulgentiùs aut colas eã geniali balneo, ſomno, plumis ac mollibus cubilibus, ſemper hoc verbum quaſi elogium quoddã repetẽs: Quæ vtilitas in ſanguine meo dum deſcendo in corruptionem? Quid quæſo tantopere adornas fouéſque, quod paulopòſt eſt interiturum? Quid teipſum ſaginas & carnibus grauas? An ignoras, quantò pinguius tuum tibi corpus, tanto grauiorem animæ tuæ carcerem conſtituis? *Nunquid confitebitur tibi puluis, aut annuntiabit ueritatem tuam?)* Quomodo terreſtris homo ac carneus confitebitur tibi deo? Quomodo item annũtiabit veritatem is, qui diſciplinis nullam dedit operam, & in tanta carnis mole ſuam ipſius mentem oppreſſam tenet? Iure itaque meam extenuo ac macero carnem, nec meo ſanguini parco, qui in carnem coagulari ſolet, ne mihi vel ad confeſſionem vel ad veritatis cognitionem ſit impedimento. *Audiuit dominus & miſertus eſt mei.)*
F Poſtquam narrauit quæ fuerint quę ipſe ad dominum clamauit, ſtatim diuinum ſentiens auxilium, nos ad petenda ſimilia prouocat: Audiuit, inquit, dominus & miſertus eſt mei. *Dominus factus eſt adiutor meus.)* Oremus ergo & nos, clamemúſque clamore ſpirituali petẽtes magna, non carnis ſtudio addicti. (Qui enim in carne ſunt, deo placere nõ poſſunt) vt & nos exaudiat deus, noſtram debilitatem miſeratus: & nos diuino freti auxilio, dicamus, *Conuertiſti planctum meum in gaudium mihi.)* Non enim cuilibet animæ gaudiũ à deo ingignitur: ſed ei, quæ peccatum ſuum vehementi luctu & aſſidua lamentatione plorauerit, veluti ſi ſeipſum mortuum lugeat, qui ſanè fletus poſtremò in gaudium reuertitur. Quòd autem ſit laudabilis quidam luctus, oſtendunt pueri, vt ait euangelium, in foro ſedentes atque dicentes:

[Marginal notes: ὑποτύπωσις. — ἀνομοίωσις. — γνώμη cum eleganti metaphora. — γνώμη. — Laudabilis luctus.]

centes:Lamentati ſumus vobis, & non ploraſtis: tibia cecinimus vobis & non ſaltaſtis. Eſt G
autem tibia inſtrumentum muſicum,quo vtimur ad melodiam reddendam flatu cooperante:ex quo exiſtimo quemuis ſanctum prophetam figuratè, tibiam nominari, ob motum à ſancto prouenientem ſpiritu.Ideo dicit:Inflauimus tibiam,& non ſaltaſtis.Prophetici enim ſermones nos ad actionem ſanctæ prophetiæ conſentaneam & concinentem adhortantur, quæ hic dicitur ſaltatio quædam.Sed & lamentantur nobis prophetæ,ad luctum nos prouocantes,vt ſimul ad conſenſionem & cognitionem peccatorum noſtrorum delati ex propheticis ſermonibus,noſtrum lugeamus exitium,laboribus multis & ęrumnis noſtram carnem affligendo.Ei ſanè qui talis eſt,lugubris veſtis diſrumpitur, quam ſibi circumpoſuerat ſuum lugens peccatum.Huic tandem circumponitur amictus lætitiæ & pallium ſalutis, ſplendida H
hæc & nuptialia indumenta, quibus ſi quis fuerit ornatus, non excludetur aditu nuptialis thalami. *Sciđiſti ſaccum meum,ac circundediſti me lætitia.*) Saccus ad pœnitentiam facit, quum ſit humilitatis ſignum. Olim nanque patres in ſacco & cinere ſedentes, pœnitentiam egerunt. Quoniam Apoſtolus reuelata facie in eandem imaginem transformatur à gloria in gloriam: datam ſibi à domino gratiam,propriam dicit gloriam. *Vt cantet tibi gloria mea.*) Gloria iuſti,ſpiritus qui in eo eſt.Quicunque ſpiritu pſallit,dicat:Vt cantet tibi gloria mea, *Et non compungar.*) Non ampliùs, inquit,faciam digna compũctione,vt iam non compungatur cor per dimiſſi peccati memoriam. *Domine deus meus in æternum confitebor tibi.*) hoc eſt, gratias agam:quoniamquidem ex pœnitentia mihi veniam dediſti,& ad gloriam me redu- I
xiſti ſubmoto peccatorum probro.Ideo in perpetuum confitebor tibi. Quod enim tantum eſſe poſſit temporis interuallum,quo me tantorum beneficiorum tuorum obliuio capiat?

Propheta quiuis ſctũs τροπικῶς tibia eſt.

Pro σαυροῦ lego σωτηρίας.

Saccus,pœnitẽtię ſymbolum.

In ſacco & cinere.

IN PSALMVM XXXII. EXVLTATE *iuſti in domino,rectos decet laudatio.*

EXultationis vox ſolenni conſuetudine ſcripturæ exprimit animæ ſtatum apprimè quàm alacrem ac feſtiuum,& ingenti circunfuſum gaudio, ob ea quæ lætitia ac iu- K
cunditate digna ſunt. *Exultate* itaq; *iuſti in domino.*) Non quando rem proſperam domi habetis, non item quando corpori bene fuerit, non cum ager fructibus omnigenis refertus eſt:ſed quòd dominum habetis,tali inſignem pulchritudine,tali præditum bonitate,tali denique ſapientia præcellentem.Sufficiat vobis ea lętitia,quę in ipſo eſt.Videtur autem propheta hic ob aliquam rē maximè gratam quam aſſecutus ſit,in domino exultare.Ideo iuſtos adhortatur iſtam ſentire dignitatem, quòd talis domini ſerui eſſe meruerint, & exultare in illius famulitio ac ſeruitute cum gaudio inenarrabili & tripudiis cordis, velut per numinis aſpirationem ſubſilientis ac ſenſum diuinæ dilectionis. Si quando tuo cordi quaſi lux quædam illapſa multam de ſe deus cogitationem atque intelligentiam pepe- L
rit,tuámque mirum in modum illuſtrauit animam, vt in eius amorem magnopere venias: res verò mundi iſtius & corporis vt vilia deſpicias ex illa breui & obſcura ſimilitudine,omnem iuſtorum ſtatum facilè noſſe poteris, quo illi æquabiliter nec intercíſe in deo lętitiam ſunt aſſequuti.Tibi autem diuina diſpenſatione quandoque, nec admodum ſæpe contingit gaudium,vt per breuem deguſtationem admonearis,quibus bonis ſis priuatus. Iuſto autem quòd in ipſo inſideat inhabitétque ſpiritus perpes ſuppetit ei diuina cœleſtisq; lætitia. Inter pręcipuos verè ſpiritus fructus charitas,gaudiũ,pax numerãtur. *Exultate* igitur *iuſti in domino.*) Quaſi locus quidam iuſtorum capax eſt dominus:in quo qui eſt,neceſſe ſit prorſus, vt lætetur & gaudeat.Fit viciſſim & iuſtus domino locus,cũ illum in ſeſe recipit. Nam & qui pec- M
cat,locum dat diabolo,vt qui non obtemperat dicenti:Nolite locum dare diabolo. Itémque Eccleſiaſtici:Si ſpiritus poteſtatem habentis ſuper te aſcendat,ne locum tuum dimiſeris. In ipſo itaque domino cum ſimus, quoad licet,ipſius mirabilia ſpeculemur,atque ita ex eorum contemplatione lætitiam noſtris cordibus comparemus. *Rectos decet collaudatio.*) Quemadmodum enim pedi obtorto atque obliquo, calceus rectus non admodum probè aptatur: ſic obtortis cordibus diuina laus minimè cõuenit. Quamobrem exiſtimo dæmonum ori vt de ſeruatore indignè loquenti,ad eum manifeſtandum ablatam fuiſſe poteſtatem. Et Pythonẽ increpat Paulus,vt ne ab impuro ſanctus commendetur. Tale quid & peccatori dicit deus: Quare tu enarras iuſtitias meas?Conemur igitur omni ſtudio, opus omne obliquum,ac detortum

ὁμοίωσις. Rectos decet collau.

ἔργον σκολιὸν καὶ στραγγαλιῶδες.

A tortum à rectitudine vitare: mentémque noſtram vt rectam regulam & animæ iudicium corrigamus: vt nobis exiſtentibus rectis, dei laus concredatur deo ipſi offerenda. Quemadmodum enim ſerpens qui ad peccatum nobis incentor fuit, obliquus dicitur, & in ſerpentem draconem obliquum, dei enſis inducitur, propterea quòd multas ſpiras ac inuolucra in itinere facit. Serpentis nanque tractus inæqualiter per humum ſerpit: prioribus partibus aliter ac illis quæ ſequuntur motis, & rurſus poſtremis aduerſus priores procedere conantibus. Itaque qui ſerpentem imitatur, obliquam, inæqualem, & contrarietate refertam ſuam re ipſa exprimet vitam. Qui è diuerſo domini dei veſtigia ſequitur, rectas ſemitas, recta item pedum veſtigia faciet: quoniam rectus dominus deus noſter, & rectitudinem ſiue æquitatem ἑλικώσεις καὶ ἐκτροπάς.
B vidit vultus eius. Si duæ regulæ, altera alteri admoueatur, pulchrè conueniet vtriuſque rectitudini. Si verò obtortum iuxta regulam rectam ponatur lignum, incongruum & procul à proportione recti reperitur. Quoniam itaque recta eſt dei laus, recto opus eſt corde, vt ei laus dei congruat atque conueniat. Quod ſi nemo dominum Ieſum niſi in ſpirituſancto dicere valet, quomodo laudem referes, ſpiritum in tuis viſceribus rectum renouatúmque non habens? *Confitemini domino in cithara, in pſalterio decem chordarum pſallite illi.*) In cithara primùm confiteri domino oportet, hoc eſt, actiones corporales congruè reddere. Quoniam enim in corpore peccauimus, quando membra noſtra ſerua peccati ad iniquitatem præbuimus: corpore item confitebimur, eodem in peccati diſſolutionem vtentes organo. Maledixiſti? benedicas. Circumueniſti proximum in negotio? redde. In ebrietatem incidiſti? ieiuna. Arrogan- In cithara confitendũ domino: deĩ in pſalterio. Contraria contrariis curantur.
C ter & ſuperbè egiſti? humiliare. Inuidiſti? obſecra. Occidiſti? tu teſtimonio tuomet profitere te reum, aut certè per confeſſionem, tuum ipſius corpus affligito quaſi contra te redditurus teſtimonium. Tunc demum poſt confeſſionem dignus fueris qui deo pſallas, in decachordo pſalterio. Priùs enim corporis actiones corrigere oportet, vt decenter ac congruè eas perficere poſſis iuxta præſcriptum diuini verbi, ac ſic tandem ad intelligibilium contemplationem aſcendere. Pſalterium fortaſſe mens ipſa dicta eſt, quæ ſuperna quærit, ex eo, quòd ſtructura organi huius à parte ſuperiore ſonandi potentiam accepit. Opera igitur corporis, veluti infernè deo confitentur: quę verò per mentem annuntiantur myſteria, è ſupernis occaſionem habent, propterea quòd mens per ſpiritum ſanctum ſonandi accipit facultatem. Qui Pſallere.
D enim omnia mandata reſpicit, ac veluti concentum & ſymphoniam quandam peregerit: is demum in decachordo pſalterio deo pſallit. Decachordum appellat, quo decem mandata generatim in prima legis promulgatione ſunt conſcripta. *Cantate domino canticum nouum.*) hoc eſt non in vetuſtate literæ, ſed in nouitate ſpiritus deum adorate. Qui legem non iam interpretatur iuxta literę corpus, ſed eam iuxta ſenſum ſpiritualem cæteris facit innoteſcere: hic canticum nouum cantat. Veteris enim illius teſtamenti litera quaſi ſenio confecta exoleuit & pertranſiit: nouum verò & veluti renouatum dominicæ doctrinæ canticum nos excepit, quæ quaſi Aquilę iuuentutem noſtram renouat, vbi hunc externum hominem corrupimus, & iidem de die in diem innouamur. Sanè quiſquis ad anteriora ſe extendit, ſeipſo Decachordum. Cantate cãticũ nouum
E iunior perpetuò redditur. Atque ita qui ſeipſo ſemper iunior fit, recentiùs quoque canticum deo canit. Recentius aũt eò dicitur, vel quòd ſit præter conſuetudinem admirabile, nec priùs auditum, vel certè quòd nunc primum in lucem prodierit. Siue igitur admirabilem & omnem excedentem naturam incarnationem domini narraueris, recentius vtique ac nouum concinis canticum, ſiue regenerationem quoque ac renouationem vniuerſi orbis per peccatum antiquati, poſtremò reſurrectionis myſteria mundo nuntiaueris, ſic quoq; canis recens ac nouũ canticũ. *Bene pſallite ei in uociferatione.*) Audite mandatũ. Bene pſallite, hoc eſt, mente indiuiſa nec aliò quoquàm diſtracta, ſed affectu ſyncero. *In uociferatione pſallite.*) Quaſi enim
F boni quidam milites parta iam de hoſtibus victoria, victoriæ autori referte hymnos. Confidite, inquit, ego vici mundum. Quiſnam hominum aduerſus diabolum bellum gerere poſſit, niſi ad imperatoris noſtri protectionem ſimul & virtutem confugientes, illinc in hoſtem noſtrum petita à fide quæ in Chriſtum eſt, iacula contorqueamus, & ſagittis configamus? *Bene pſallite in uociferatione.*) Eſt autem vociferatio vox quædam inarticulata, quum in bello addenſati milites & inter ſe conſtipati conſonè ſibi acclamant. In vno igitur concentu, eadémque animorum conſpiratione & vnione charitatis pſallite. Quid demũ oportet pſallentes dicere? *Quia rectum eſt uerbum domini.*) Hac de cauſa priùs rectos corde ad laudem euocat: quoniam hoc quod eſt laudandum dei verbum, in principio erat apud deũ exiſtens deus. Rectus itaque pater, rectus filius. *Et omnia opera eius in fide* Quid eſt quod dicit? Opus cœlum, Vociferatio Opera omnia in fide.

lũ,opus terra,opus mare & aër,denique animata & inanimata, rationis participantia & eius G
expertia omnia.Quomodo autem in fide omnia?Quænam in inanimatis fides?quæ itẽ bru-
tis,quæ fides in lapide,quæ in cane?Nec inanimatũ,neq; brutũ aliquod in fide.Hic autẽ nihil
excipit,omnia cõprehendit,dicens:Cũcta opera eius in fide. Quod ergo opus dicit?Si cœlũ,
inquit,contẽplêre,ipſiusq; ordinẽ conſideraueris,fidei tibi dux eſt.Per id nanque artifex tibi
oſtẽdit.Si terræ ornatus & diſtinctionẽ variã inſpexeris,rurſus per hãc tibi erga deũ augeſcit
δόγμα catholicum.
fides.Nõ enim carneis iſtis oculis edocti deum, in ipſum credidimus: ſed diſcurſiua vi men
tis per hæc quæ videmus,inuiſibilem conſpicimus.Omnia ergo opera eius in fide : & ſi lapi-
dem didiceris , quandam habet demonſtrationem virtutis eius qui ſe lapidem creauit : & ſi
formicã, & ſi culicem, & ſi apem dixeris. Sæpe nanque in minimis conditoris ſapiẽtia ſolet H
γνώμη.
apparere. Nam qui cœlũ expãdit,& immenſa pelagi ſpatia diffudit,is eſt qui tenuiſſimũ apis
aculeum veluti fiſtulam quandam excauauit,vt per illam venenum effundat . Omnia igitur
opera eius in fide. Nihil tibi omnino ſit infidelitatis occaſio. Caue dicas , temere factum eſt
Fortuitum nihil.
hoc,& ſponte hoc prouenit.Nihil enim inordinatũ,nihil non præfinitum, nihil accidit fru-
In Genethliacos.
ſtra, nihil temerè fertur. Nec malum vllum euentum, aut malam dixeris horam.Hæ nanq;
ineruditorum ac diſciplinam chriſtianam ignorantium voces ſunt.Nonne duo paſſeres aſſe
væneunt,& vnus ex eis abſque dei voluntate non cadet?Quot capilli capitis ? & vnus ex eis
non eſt apud deum obliuioni . Vides igitur diuinum oculum , quomodo neque minutiſſi-
marum rerum quicquam conſiderationem ipſius effugiat? *Diligit miſericordiam & iudicium.Mi*
Miſericordia & iudicium.
ſericordia domini plena eſt terra.) Si per ſe iudicium dei ſatis eſſet, ac ſeuerè & præciſè pro meri I
tis eorum quæ geſſimus,nobis rependeret,quæ nobis ſpes reliqua eſſet? quis ex omnibus ſal-
uus fieret ? Nunc autem diligit miſericordiam & iudicium velut aſſiſtrice conſtituta ſibi
miſericordia,& regio iudicij prælata throno.Sic quemlibet in iudicium adducit, Si iniqui-
tates obſeruaueris domine,domine quis ſuſtinebit ? Neque enim miſericordia ſine iudicio,
γνώμη memorabilis.
neque iudicium ſine miſericordia. Ante iudicium miſericordiam diligit , & poſt eam præ-
rogatam ad iudicium venit . Hæc enim inter ſe coniuncta ſunt , miſericordia cum iudicio:
ne miſericordia ſola ſupinitatem & lentorẽ animabus ingeneret: neu iudicium ſi per ſe con
ſideretur,in eiſdem deſperationem operetur.Vult tui miſereri iudex , tẽque miſerationibus K
Aſtruit confeſſionem auricularẽ.
ſuis complecti, ſi modò poſt admiſſa humilem te factum & contritum , & malefacta pluri-
mùm deplorantem inueniet. Inſuper ſi quæ clam cæteris & in arcano deſignaſti, prodideris
& euulgaris fratri citra pudorem vllum.Si fratrem oraueris , vt laboranti tibi auxilietur ad
Simile.
procurandam medelam.Si demum miſerabilem prorſus te viderit , abundè tibi miſericor-
diam ſuam impendet.Contrà,ſi cor tuum impœnitens,ſenſu ſuperbum,diſcredentem futu-
ro ſeculo,nullóque iudicij timore correptum conſpexerit,tunc in te iudicium diligit,perin-
de atque medicus placidus & amans hominum priùs fomentitiis infuſionibus & mollifi-
catiuis delinimentis tumores ac tubera exiccare contendit: vbi autem viderit extuberaſcen
tem eam molem,nec quicquam remittere ex tnmore,ſed reiecta miſericordia & cura mol- L
liore,vſum deligit ferri.Diligit igitur miſericordiam in iis,quos præteritorum pœnitet: Di-
ligit item iudicium in iis,qui duro ſunt corde.Tale eſt quod etiam Eſaias ad deũ dicit : Mi-
ſericordia tua ad menſuram.Nam & ille miſericordiam cum iudicio exhibet,qui in ponde-
Miſericordia in pondere.
re,numero & mẽſura admetitur cuiuſq; merita & appendit. *Miſericordia domini plena eſt terra.)*
In hoc loco miſericordia à iudicio diſiungitur. Nam terram tantum dei miſericordia refer-
Tempus miſerendi.
tam dicit,iudicio in tempus definitũ reſeruato. Hic profecto miſericordia ſine iudicio præ-
rogatur : non enim venit vt mundum iudicet,ſed vt ſeruet. Illic verò non eſt iudicium ſine
miſericordia,quoniam nequit homo mũdo corde ac liber omninò à ſorde peccati reperiri,
etiam ſi vnius diei tempore ſupra terram vixerit. Quãobrem ſi quis videat quotidie malitiã M
inualeſcentem ac depaſcentẽ homines,& fragile genus hominum mille mortibus delicto-
rum gratia dignum,tantò admirabitur magis diuitias bonitatis diuinæ, tolerãtiæ & lõgani-
mitatis.Nos igitur dum in terra ſumus,dei miſericordia opus habemus. Qui autem in cœlo
ſunt,digni potiùs qui beati prædicentur quàm miſerabiles. Vel fortè nos terrã appellat pro-
pter condemnationem peccati,quod illud audimus à domino: Terra es & in terram reuer-
têris.Referti ſumus miſerationibus dei . Cum enim nos mortui eſſemus peccatis & delictis,
miſertus deus , conuiuificauit nos Chriſto. *Verbo domini cœli firmati ſunt , & ſpiritu oris eius*
Verbo domini cœli firmati.
omnis uirtus eorum .) Vbi ſunt qui ſpiritum flocciſaciunt ? vbi qui illum ſeparant à
creatrice dei potentia ? vbi qui à patris ac filij coniunctione illum dirimunt & exſecant?

Audiant

A Audiant pſalmum dicentem: Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis vir
tus eorum. Non enim hic verbum ſimplex, aut communis hæc loquutio ex nominibus &
dictionibus conſiſtens exiſtimāda eſt. Neque item hic ſpiritus eſt vapor in aëra diffuſus: ſed
& verbum in principio conſiſtens apud deum, & Spiritus ſanctus, qui hanc propriè ſorti-
tus eſt appellationē. Vt igitur verbum opifex cœlum firmauit, ſic & ſpiritus ſanctus ex deo,
qui ex patre procedit: hoc eſt, qui ex ore ipſius eſt, ne externum aliquid & creaturam eſſe i-
pſum iudices, ſed tanquam ex deo ſubſiſtentem glorifices, vniuerſas ſemel in illum contulit
virtutes. Spiritu itaque ſancto firmata eſt omnis virtus cœleſtis, hoc eſt, firmitatem, ſolidi-
tatem ac confirmationem in ſanctitate & omni virtute, quæ ſacras deceat poteſtates, ex Spi
B ritus ſancti auxilio habent. Hic itaque ſpiritus quidem oris ſui ſcribitur. Inueniemus autem
alibi verbum quoque oris eius dictum, vt intelligatur ſaluator noſter, & Spiritus ſanctus e-
ius ex patre. Quoniam igitur verbum quidem domini ipſe quidem ſaluator, & ſpiritus oris
eius Spiritus ſanctus eſt, vterque cœlum ac terram & omnes virtutes in eis concreauit. Hac
igitur de cauſa dictum eſt, verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus
eorum. Nihil enim ſanctum eſt citra Spiritus ſancti præſentiam. Angelos nanque initio vt
eſſent, verbum opifex omnium condidit: ſanctificationem verò ſimul impendit ipſis Spiri-
tus ſanctus. Non enim in infantili ſtatura ſunt creati, deinde paulatim exercitati atque per-
fecti, ſic ſpiritus ſuſceptione digni ſunt habiti, ſed in prima conſtitutione, & quaſi quadam
C conſperſione ſuæ ſubſtantiæ ſimul infuſam habuere ſanctitatem. Quapropter & ad malitiā
difficilè ſe poterant transmouere nimirum in ſibi indulta ſanctitate quaſi tinctura quadam
confirmati penè momento, ſtabilitatémque ad virtutem dono ſpiritus ſancti adepti. *Con
gregans ſicut utrem aquas maris, ponens in theſauris abyſſos.)* Non dixit, congregans ſicut in vtre,
ſed ſicut vtrem. Vtris naturam mihi vel nunc expēde. Nunc pellis illa coriacea inflatur qui-
dem, quum diſtenta fuerit ſpiritus introcluſi agitatione: nunc verò contrahitur, mox vbi fla
tus quo turgeſcebat diſtentus, abierit in auram. Sic item mare quando turget ac feruet, &
ſpiritibus inſurgit efferatum atque tumens, quandoque verò dum eſt tranquillum, in humi-
litatem ſe contrahit. Quemadmodum igitur vtrem contrahit, ſic aquas maris humiles red-
D dit dominus. Reperitur & in quibuſdam exemplaribus, in vtre. Quo fermè modo ad an-
tiquam nos remittit hiſtoriam, quando mare rubrum nullo ipſum diducente aut retinente,
intra ſeſe retraxit & conſtitit: & quaſi in vtre quodam, diuino iuſſu ligatum fluere ac diffun
di illud non ſinente. *Ponens*, inquit, *in theſauris abyſſos.)* Communi ſententiæ congruere ma
gis videbatur ſi dixiſſet: Ponens in abyſſis theſauros: hoc eſt, in myſterio & arcano ſuas diui
tias continens. Nunc autem quaſi quædam pretioſa, digna diuinis theſauris abyſſos dicit eſ-
ſe. Nō ſatis ſcio, an ipſæ rationes quæ de diuino ſunt iudicio arcanæ quidem illæ, nec vlli hu
manæ menti comprehenſibiles hic vocentur abyſſi: propterea quòd rationes hæ diuinæ tan
tum cognitioni reſeruatæ ſunt, quibus ſingula diſpenſantur. Quòd enim iudicia ſingulo-
rum abyſſus vocata ſint, in alio pſalmo didicimus, qui dicit: Iudicia tua abyſſus multa. Si igi
E tur quæris cur peccatoris vita prorogetur, iuſti verò incolatus huius dies abbreuientur: qua-
re iniuſtus proſperetur, iuſtus affligatur: cur vnus aliquis puſio ante ætatis perfectionē hinc
auferatur: vnde ſint bella, vnde naufragia, vnde terræmotus, ſiccitates, imbres immodici,
cur quæ hominibus ſunt exitialia, deus creauit, cur hic ſeruus, ille liber: cur hic diteſcit, il-
le paupereſcit? Deinde multa eſt in peccatis, multa etiam in rectè factis differentia. Et
hæc quidem fœmina lenoni vendita, per vim quodammodo in peccato retinetur: illa
autem quæ abinitio heram nacta eſt bonam, in virginitate nutrita eſt, cur hæc bene-
ficio affecta eſt, illa verò condemnata. Et quæ ſit in ſingulos quoſque à iudice retri-
F butio. Hæc ſanè omnia, vbi inciderint menti tuæ, fac memineris, quia iudicia dei ſunt
abyſſus. Et, quòd in diuinis recondita ſunt & incluſa theſauris, nec quibuſuis facilè
comprehenſibilia. Et credenti quidem ex deo promiſſio eſt: Dabo tibi theſauros abſcon-
ditos & inuiſibiles. Nos vbi habebimur digni cognitione ea, qua perſpicitur deus facie ad
faciem: tunc in theſauris dei eas abyſſos contemplabimur. De vtribus verò ſi quæ in ſacris
voluminibus dicuntur, collegeris: propiùs pertinges ad propheticæ ſententiæ intelligētiam.
Vtres noui in euangelio nominantur, qui de die in diem vitæ genus renouant, & vinum no
uum de vera vite capiunt. Qui verò veterem hominem nondum depoſuerunt, vtres ſunt ve
teres, quibus neutiquàm commodè credi poſſit infuſio vini noui. Nemo enim mittit vinū
nouum in vtres veteres, ne vinum effundatur, & illi vtres prorſus diſpereāt: nulla iam venia

h digni, ſi

Idē Auguſt. in illud: In principio erat verbum fuſius.

Spiritus oris dei, deus.

Pro ſpiritu ſācto aduerſus Ariū, Macedonium & cęt.

οὐκ εἶπε, ὡς ἐν ἀσκῷ, ἀλλ' ὡς ἀσκόν.

Collatio.

Abyſſi.

κρίματα σου.

Vtres noui.

digni,ſi bonum ac nouum effundant merum.Igitur in vtres nouos vinum nouum eſt mittendum.Nouum inſuper & ſpirituale vinum, vt quod Spiritu ſancto efferueſcit, nimirum veritatis intelligentiam nondum exoleſcentem vetuſtate erroris mittere conuenit in hominem nouum, qui quod perpetuò domini noſtri Ieſu Chriſti mortificationem in corpore fert ſuo,iure nouus dici poſſit vter. *Timeat dominum omnis terra, ab eo autem commoueantur omnes inhabitantes orbem.)* Iam quando timor domini initium eſt ſapientiæ, qui terrena ſapiunt,per timorem erudiantur.Timor enim quaſi quidam introductorius neceſſariò ad pietatem condiſcendam aſſumitur. Charitas verò à timore inſtructiuo exercitatos ſuſcipiens perficere ſolet.Terræ igitur vniuerſæ timorem præcipit hic ſermo.Commoueantur autem, inquit,omnes inhabitantes orbem: hoc eſt, omnis motus ſiue ex mente ſiue ex corpore actum perficiens, ab hominibus perficiatur iuxta præſcriptum diuinæ voluntatis. Sic enim intelligo illud,Commoueantur ab eo: videlicet vt nec oculus,nec manus præter dei voluntatem moueantur.Sed ne cor quidem ea quæ deo diſplicent,excogitet. Nec ab vlla prorſus alia cauſa moueantur:neque ipſos quiduis aliud moueat,niſi dei timor. *Quoniam ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt.)* Ad duo præcedentia duo alia ſubiecit: Timeat omnis terra,& commoueantur omnes inhabitantes orbem.Hæc præmiſſa ſunt.Illis iſta ſubiecit.Ipſe dixit & facta ſunt:ipſe mandauit & creata ſunt.Quandoquidem homo ex terreno corpore & anima corpus inhabitante compoſitus eſt,terra quidem iure dicitur,ex terra formatus.Inhabitans autem orbem anima vocabitur,diuerſorium & habitationem in corpore ſortita.Concinnè igitur ad terram illud retulit,ipſe dixit & facta ſunt.Ad figmentum quidem noſtrum terreſtre pertinet quod dicit,& facta ſunt:ad imaginem verò dei illud & creata ſunt.Quoniam verò in ſacris voluminibus creatio pro tranſmutatione in potiorem ſolet accipi partem,vt eſt illud:Si qua in Chriſto noua creatura.Item illud:Vt duos crearet in vnum nouum hominem:Forſan illud quidem,facta ſunt,dicitur de prima hominis productione ad eſſentiam:hoc verò,Creata ſunt, de ſecunda per Chriſti gratiam regeneratione. Quantum itaque dei mandatum à ſimplici differt verbo,tantum creatio à generatione diſtat. *Dominus diſſipat conſilia gentium, reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat conſilia principum.Conſilium autem domini in æternum manet.)* Expoſitio eſt hæc præcedentis, quomodo deus in ſe credentes creauerit ex eo quòd populorum ſtulta diſſipat conſilia,quæ circa idololatriam & vniuerſam vanitatem habuerunt. Et reprobat conſilia principum. Poſſunt & ad dominicæ crucis referri tempus, quando illi quidem regem gloriæ ſupplicio ſe afficere putarunt:ille contrà,per crucis diſpenſationem humanum genus renouauit.In reſurrectione nanque conſilium gentium diſſipatum,Pilati & militum & reliquorum, quotquot circa crucem talia peregerunt. Improbata ſunt autem conſilia principum, pontificum videlicet & ſcribarum,& regum populi. Reſurrectio nanque omne malignitatis iſtorum artificium diſſoluit.Si verò ſingulas ſcripturæ hiſtorias relegeris,quæ deus aduerſus.Gentes à fide alienas peregit,facilè inuenies etiam iuxta corporalis literæ ſenſum,quod iam dictum eſt,multam habere vim.Quando enim Ioram filius Achab regnauit apud Iſraël,tunc rex Syriæ filius Ader multa virtute & graui manu inſtructo exercitu Samariam obſedit,ad eámque cōpulit famem,vt aſini caput,tunc quinquaginta ſiclis argenti,& quarta pars ſextarij fimi columbini quinque argenti drachmis emerentur.Itaque vt Eliſſęi promiſſio impleretur, diſſipata ſunt conſilia Syriæ,vt illi relictis tentoriis ſuis & omni opulenta admodum ſupellectile,fugerint tantam relinquentes copiam Samariæ obſeſſæ, vt menſura ſimilæ ſiclo, & duæ menſuræ hordei ſiclo vno venirent. Sic igitur dominus nouit gentium conſilia diſſipare. Quomodo autem improbet conſilia ſiue ratiocinationes principum,in hiſtoria Achitophel didicimus, quando id in votis habens Dauid dominum orauit: Diſſipa obſecro conſilium Achitophel.Quando itaque aliquem arrogantius magna minantem audiueris, & omnigenûm afflictionum incommoda impacturum ſe tibi promittentem:reſpice continuò in dominum diſſipantem conſilia gentium,& populorum cogitationes improbantem. *Conſiliū uerò domini in æternum permanet, cogitationes cordis eius in generationē & generationem.)* Nonne vides gentium dogmata,vanam hanc philoſophiam,quàm ſubtiles & ingenio eximij circa adinuentiones dogmatum, cùm in rationalibus ſpeculationibus, tum in moralibus præceptionibus ac phyſiologiis quibuſdam,& dogmatis aliis,quæ epoptica myſteria appellantur? Quomodò diſſipata ſunt & caſſa omnia,& ſola nunc euangelij veritas omnem orbis rempublicam occupauit? Multa nanque in hominum cordibus conſilia, ſed domini conſilium præualuit.

Timor domini. ἀρχὴ αἰσθήσεως principium ſenſus

Creatio ſiue creatura.

Differentia inter creare & facere.

τέταρτον κάβου.

Δόγμα Catholicum.

G H I K L M

A præualuit.Et neceſſarium eſt,ſi conſilium dei ſtabile ac firmum conſiſtere in animis noſtris
debeat, vt primùm humanæ cogitationes in nobis diſſipentur. Quemadmodum enim, in *βεβαίωσις ἀ*
cera ſcripturus quidlibet,eam priùs interlinit inductis literis, dein quas vult imprimit for- ſimili.
mas:ſic item cor noſtrum quod diuina ſit lucidè & perſpicuè ſuſcepturum eloquia, purum
priùs liberúmque omnis contrariæ cogitationis reddi oportebit. *Cogitationes cordis eius*
in generationem & generationem.) Sanè populi electi duo quum ſint,duóque ipſis contradita
teſtamenta per illud, Cogitationes cordis eius in generationem & generationem, poſſunt
vtique per bis nominatam generationem intelligi & duæ dei cogitationes. Vna quidem,
per quam prius accepimus teſtamentum:altera verò,quæ nouam ſalutarémque Chriſti no-
B bis gratuitò contulit doctrinam. *Beata gens cuius eſt dominus deus eius, populus quem ele-*
git in hæreditatem ſibi.) Nemo beatum dicit Iudæorum populum, ſed eum populum qui
ex omnibus melior electus eſt. Nos autem ſumus gens cuius eſt dominus deus noſter, nos
item populus quem elegit in hæreditatem ſibi.Gens quidem,quia ex multis congregati ſu-
mus nationibus:populus verò,quia in locum abiecti populi vocati ſumus. Et quoniam mul
ti vocati, pauci verò electi: beatum dicit, non vocatum, ſed electum. Beatus igitur quem
elegit. Quæ autem beatitudinis cauſa? Nimirum expectata bonorum æternorum hæredi-
tas: Aut fortè quia iuxta apoſtolum, poſtquàm plenitudo gentium ingredietur, tunc o-
mnis Iſraël ſeruabitur. Primùm multitudinem gentium beatam dicit: Deinde Iſraëlem,
C qui poſtremò ſeruabitur. Seruabitur autem non omnis, ſed ſolùm reliquiæ, quæ erunt ſe-
cundum electionem gratiæ. Ideo dicit: Populus quem elegit in hæreditatem ſibi. *De cœ-* Proſpicere
lo proſpexit dominus, uidit omnes filios hominum de præparato habitaculo ſuo.) Eos qui in propria dei & deſcẽ
manent animæ dignitate, & naturæ congruentia faciunt, cœlitus, hoc eſt, ſupernè aſpi- dere de cœ
cit deus. Eos verò qui ad extremum flagitiorum prolapſi ſunt, ſecus inuiſit, nempe deſ- lo.
cendendo. Clamor, inquit, Sodomorum & Gomorræ multiplicatus eſt, & peccata eo-
rum magna nimis. Deſcendam itaque & videbo, an ſecundum clamorem qui ad me ve-
nit, perfecerint. Et rurſus: Deſcendit videre ciuitatem, quam ædificauerunt filij homi-
num. Hic autem ait: De cœlo proſpexit dominus, vidit omnes filios hominum. Conſi-
D dera è ſublimi deſpectantem. Conſidera è cœlo res mortalium introſpicientem. Quocun-
que tandem perges, quodcunque demum efficies opus, ſiue in tenebris ſiue in diei luce dei
oculum ſuperintendentem habes. *Ex præparato habitaculo ſuo.)* Non aperiuntur portæ,
non contrahuntur cortinæ. Paratum eſt continuò ad quiduis ſpectandum dei habitacu-
lum, omnes aſpicit filios hominum, ne vnus quidem ipſius fugere conſpectum poſſit,non
tenebræ,non parietes, quemquàm poſſint occulere, oculis dei nihil obſtaculi, nullum op-
panditur velamen. Tantúmque abeſt vt vnumquenque non videat, vt etiam corda con-
templetur & introſpiciat, quæ ipſe finxit citra vllam admiſtionem ad malitiam inclinan-
tem. Cor enim finxit opifex hominum deus ad ſuam ipſius imaginem, ſimplex quidem il-
E lud. Ipſi demum id reddidimus multiuarium & ad omne genus vitiorum verſatile, ipſum
permiſcendo affectibus carnis, corrupta in illo imagine dei, & quam habebat ſimplicitate
& ſynceritate ſibi vbique ſimili. Quoniam igitur cordium eſt conditor deus, propterea o-
mnia noſtra opera intelligit, opera quidem dicimus etiam & verba & cogitationes, vtque
ſemel, vniuerſam motionem hominis: quali item affectu, quo ve propoſito mouemur:an
hominibus magis quam dei mandatis placere ſtudeamus & obſequi, ſolus videt, qui in-
telligit omnia opera noſtra. Quapropter & de quouis verbo otioſo rationem dabimus. Et
ne poculi quidem aquæ frigidæ mercedem perdemus, quando opera noſtra dominus in-
telligit. *Non ſeruatur rex per multam uirtutem.)* Non exercitus militaris, quantauis mu-
F nitio,non ciuitatum mœnia, non peditum phalanx, non equeſtris turma, non naualis mu
niminis præparatio regi ſalutem parit.Dominus enim reges conſtituit & deſtituit ſiue tranſ *κύριος καθι-*
fert: & nulla eſt poteſtas niſi à deo conſtituta. Seruatur ergo rex non per multam virtu- *στᾷ καὶ μεθι-*
tem, ſed per diuinam gratiam, vt & hic verus ſit ille apoſtolicus ſermo: Gratia eſtis ſalua- *στᾷ βασιλεῖς*
ti. Sicut nec villicus tantum ob diligentiam agriculturæ prouentus ex agricolatione:quan *ὁμοίωσις.*
tum ob augentem terræ fructus deum aſſequitur. Neque enim qui plantat eſt aliquid: nec
qui irrigat, ſed deus qui incrementum præſtat. Si ergo cor regis in manu dei: non per ar-
matam militarem potentiam, ſed deo ſuppeditante præſidium & velut manum protenden
te ſeruatur. In manu autem dei non quilibet, ſed qui regis appellatione dignus fuerit.
Quidam autem regnum definierunt legitimam eſſe præfecturam, vel ſupra omnes princi- Legitima fi-
nitio regni.

† Nam qui, ne verbum quidem in exemplari.

patum peccato minimè obnoxium. † Nam qui ſui compos imperioſuſque eſt, rectè vocari rex poterit. *Et gigas non ſeruabitur in multitudine uirtutis ſuæ.)* Gigantem dicit eum quiſquis natura compos eſt virium, ac robore corporis præſtanti vtitur. Neque igitur rex ex armis auxilium habet, quod ad ſalutem tuendam ſufficiat: neque item fortis ſibi ad omnia ſufficere idoneus eſt. Infirma nanque & inualida ſunt cuncta humana, vni dei potentiæ comparata. Quocirca mundi infirma elegit deus, vt fortia confundat & ſuppudefaciat. Et, Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem, vt deſtruas inimicum & vltorem. Dei nanque gratia in pueris & rerum humanarum rudibúsdum ipſo opere maxime eluceſcit. *Fallax equus ad ſalutem: in multitudine autem uirtutis ſuæ non ſeruabitur.)* Eiectus eſt & excluſus ab vſu ſanctorum equus. Sed neque Iſraël in obeundis bellis quanlibet proſperè ſe geſſerit, videtur vſus aliquando equeſtri potentatu. Nec ſanctorum aliquis priuatim equo vti pulchrum exiſtimauit. Pharao equeſtri vſus exercitu, & Sennacherib ſuperbus equorum multitudine narrantur. Quamobrem Pharaonis equum & aſcenſorem deus deiecit in mare, & Sennacherib milites dormitauerunt qui aſcenderunt equos. Et lex per Moſen promulgata de regibus hæc ſancit: Non multiplicabit ſibi equum. *In multitudine uirtutis ſuæ nō ſeruabitur.)* Quando enim infirmor, ait Paulus, tunc potens ſum. Virium nanque corporis multitudo ſaluti ſpiritus eſt impedimento. *Ecce oculi domini ſuper metuentes eum.)* Et alibi dictum eſt: Oculi domini ſuper iuſtos: hic verò ſuper metuentes eum. Quando nos ad dominum reſpexerimus ínque ipſum oculi noſtri rectà collinearint, vt dicere poſſimus illud: Ecce ſicut oculi ſeruorum in manibus dominorum ſuorum, ſic oculi noſtri ad dominum deum noſtrum. Tunc videlicet ad noſtri curam & conſiderationem oculum domini trahimus. *Et in eos qui ſperant ſuper miſericordia eius.)* Humilitatem eorum qui domino ſeruiunt exprimit. Quomodò, inquit, aliquis ſuper eius miſericordia ſperat? Is videlicet qui non his nititur quæ preclarè ac fortiter geſſit, neque item ſe ſperat ex operibus iuſtificatum iri: ſed tantùm in dei miſericordia ſpem collocat. Quum enim illud ſecum reputarit: Ecce dominus, & merces eius parata reddere vnicuique ſecundum opera eius: & ſecum recogitauerit opera ſua mala, adeóque & ſupplicium timet, & minas dei perhorreſcit. Ad hoc verò, ne abſorbeatur à triſtitia, ſpe bona ſubnixus, ad miſerationes & benignitatem dei reſpicit, ſperátque liberandam animam ſuam à morte atque paſcendam à deo in fame. Anima noſtra ſuſtinet dominū, quoniā adiutor & protector noſter eſt. Exhortationem habet ad patientiam hic ſermo, vt ſi quando contingat ab vno aliquo tribulantium nos diuexari, per hoc interim ne ſinamus nos diuelli, neu ſecedamus à charitate dei quæ eſt in Chriſto Ieſu: ſed collectis animæ viribus obuia queq; aduerſa perpetiamur credentes non defuturū à deo auxilium. *Quoniam in ipſo lætabitur cor noſtrum, & in nomine ſancto eius ſperauimus.)* Hoc ſanè concinit iis, quæ in pſalmi principio dicit: Exultate iuſti in domino. Et, in ipſo lætabitur cor noſtrum. In eandem quoque ſententiam mihi videtur Apoſtolus dixiſſe hoc: In his omnibus ſuperamus per eum qui nos dilexit. Item illud, Non ſolùm autem, ſed & gloriamur in tribulationibus. Quum enim dixiſſet hic pſalmiſta: Anima noſtra ſuſtinet dominum: vt declararet ſe nulla vi adactum aut oppreſſum afflictionibus ſuam oſtentare velle patientiā, ſed cum omni gaudio ſuſcipere erumnas & incommoda pro nomine domini: Non ſolùm inquit, ſuſtinemus, ſed in ipſo lætabitur cor noſtrum, & in nomine ſancto eius ſperauimus. Nobis ſatis eſt quòd Chriſtiani vocamur, vt inimicorum omnem impreſſionem inſultus omnes effugiamus. Dei ſanctum dicitur eſſe nomen, non eò prorſus quòd in ſyllabis vim habeat ſanctificatiuam, ſed quòd omnis dei proprietas & eorum intelligentia quæ ipſi eminētiſſimè adeſſe contemplamur, ſancta eſt & ab omni impuritate ſeiuncta. *Fiat domine miſericordia tua ſuper nos, quemadmodum ſperauimus in te.)* Vides, quàm ſcitè ac prudenter orauerit? proprium affectum admenſus eſt adminiſtrationi miſerationum dei. Tantum, inquit, fiat miſericordia tua ſuper nos, quantam in te coniecimus ſpem preueniendo. Spes enim noſtra omnis huc reſpicit, nempe in requiem tuam: vt transformato corpore humilitatis noſtræ, hoc ipſum cognoſcamus conforme factum corpori claritatis & gloriæ, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cui gloria & imperium in ſecula, Amen.

Marginalia: γνώμη. Equus ſanctis nō fuit in vſu. Iſrael nō legitur vſus equeſtri exercitu. Confirmat τῷ παραδείγματι. γνώμη. Quis in miſericordia domini ſperare dicitur. Nomen dei quomodo ſanctum.

Margin letters: G, H, I, K, L, M

A IN PSALMVM XXXIII. BENEDICAM *dominum, Pſalmus Dauid quando immutauit faciem ſuam coram Abimelech, qui dimiſit ipſum & abiit.*

PSalmi huius intelligentia ad duo argumenta nos trahit. Quæ enim in Nobe ciui-
tate ſacerdotũ geſſit Dauid, videntur affinia eſſe & cognata huic inſcriptioni. Rur-
ſus & quæ in Geth apud Achis regem alienigenarum. Nam mutauit faciem ſuam
tunc, cum Abimelech ſacerdoti loqueretur, celans quidem fugam ſuam, regio au-
B tẽ ſe inſeruire mandato ſimulans eiúſque ſedulò implendi ſatagere, quando & panes propo-
ſitionis accepit, & gladium Goliath. Rurſus faciem immutauit ſuam in medio deprehenſus
hoſtium, ſentirétque illos inter ſe vindictæ inhiantes dicere (Nam ſerui Achis, inquit, inter ſe
dicebant): Nonne hic eſt Dauid rex terræ? nonne huic cantabant per choros, dicentes: Saul
percuſſit mille, & Dauid decem milia? Timuit autem Dauid, inquit, mutauítque faciem ſuã
ante illorum oculos. Quo igitur pacto titulus Abimelech nominat, cum hiſtoria Achis re-
gem Gethęorum dicat, talem nos varietatis rationem, quę per traditiones ad nos vſq; per-
uénit, tenemus: Reges alienigenarum communi nomine Abimelech vocabantur, proprium
verò quilibet habebat quo appellabatur, ſicuti & in Romano imperio liceat intueri, Cæſares
C in commune dici palàm eſt & Auguſtos, alia verò habuiſſe etiam hos liquet nomina ſanè
propria. Talis fuit & apud Aegyptios Pharaonum nomenclatura. Nam & ætate Ioſeph, rex
Pharao dicebatur, quíque ſecundum hunc, ad regnum ſublimatus eſt generatione quarta,
tempore Moſis itidem Pharao. Sed & Salomonis tẽpore Pharao dicebatur. Accepit, inquit,
filiam Pharaonis & Hieremię prophetæ tempore ſimiliter alius: ſic & Abimelech tempori-
bus Abraham legitur fuiſſe: rurſus tempore Iſaac, & nunc demum ſub Dauid Abimelech
memoratur. De temporibus nanque Abrahæ legitur, quòd Abimelech & Ochozath pronu-
bus eius & Phicol princeps militiæ eius, ad Abraham † dixerint: Ini fœdus nobiſcũ. Et iterũ
de Iſaac. Erat autem multum temporis ibi. Quum autem proſpexiſſet Abimelech rex Phili-
D ſtinorum per feneſtram, vidit ludentem Iſaac cum Rebecca. Ita & hìc temporibus Dauid
in ſuperſcriptione pſalmi Abimelech tanquam commune regni nomen dictum eſt. Achis
vero propriè illi additum ab ipſius natiuitate eſt nomen, vt traditum eſt in hiſtoria. Coram
illo igitur faciem ſuam Dauid mutauit manibus ſeruorum, delatus velut mente motus &
interſtrepens ad ciuitatis portas. Defluebant, inquit, ſaliuæ eius in barbã: ita vt diceret Achis
ad ſeruos ſuos: Quare adduxiſtis eum ad me? Opúſne habeo iſtis Epilepticis, vt introduce-
retis eum & coram me comitiali morbo corriperetur? Atque ita dimiſſus abiit inde, & ſer-
uatus eſt in ſpeluncam Odollam. Igitur tanquam ex magno periculo liberatus hanc gratia-
rum actionem refert ſuo liberatori deo dicens: *Benedicam dominum in omni tempore.*) Ereptus
E ex morte ſibi veluti terminos vitæ præſcribit, ſuámque ipſius animam inſtruit ac format ad
exactiorem viuendi formulam, vt nullum ei tempus pręteréat, quin deum laudet, ac ma-
gnarum iuxtà ac minimarum rerum initia cauſáſque in eum referat. Non exiſtimabo, in-
quit, mea quicquam fieri diligentia, nec caſu id contingere, ſed in omni tempore benedicã
dominum, non ſolùm in rebus vitæ ſecundis, ſed etiam aduerſis. Hinc edoctus Paulus ait:
Semper gaudete, ſine intermiſſione orate, in omnibus gratias agite. Viden' quanta fuerit vi-
ri iſtius charitas. Ad hanc malorum continentem & ſuccedaneam ſeriem, nihilo ſe habebat
moroſius. Quum patriæ finibus exul vertere ſolum cogeretur, neque hoc modò, ſed & co-
gnatis ac domeſticè notis opibúſque ſemel ſpoliatus. His adde per neceſſitatem in manus
hoſtiles contraditus, vt parum abfuerit, quin minutim & in fruſta ab his conciſus ſit, ne ſic
F quidem ſecum dixit: Quouſque tandem continens hæc & ſuccedanea malorum ſeries pro-
gredietur? Nihil per huiuſce afflictionis diuturnam prorogationem faſtidientior fiebat aut
animo deiectior: vt qui probè noſſet, quia tribulatio patientiam operatur, patientia proba-
tionem, probatio ſpem. Reuera enim tribulationes edulia quædam ſunt & exercitatio gym-
nico certamini mirè conducentia, & ad patris gloriam ſuum agoniſten promouentia, is mo
dò ſi legitimè ad omnium tolerantiam. putà, ſiquando inceſſimur maledictis, nos contrà be
nedicimus conuiciatori, quum blaſphemantem obſecramus, attriti laboribus ac oppreſſi gra
tias agimus, in afflictione poſiti exultamus quaſi gloria affecti. Nihil minus chriſtianum de-
cet, quàm vt rebus ſuis proſperè cadentibus benedicat deo: contra, triſtiore quapiam cala-

אכיש ſic eſt, pro quo Græci corruptè ἀγχοῦς. Abimelech nomen generale regũ alienigenarum.

אב־מלך pater meus, rex.

אחזת poſſeſſio viſio.

† λέγων dicẽs tantũ in exemplari.

פיכל os omnium.

ἐπίληπτος comitiali morbo laborans.

ϛροφαὶ lege τροφαί.

mitate afflictus laudes reticeat dei: quando tunc quoque gratiæ vberiores agendæ veniunt, G
vt qui planè nouerit quia quem diligit, erudit & caſtigat: Flagellat autem omnem filium
quem recipit. *Semper laus eius in ore meo.*)Videtur rem impoſſibilem polliceri propheta: quo-
modo enim ſemper dei laus in ore hominis poteſt eſſe?quando enim ea depromit conſueta
& ad corporis neceſſitatem reſpicientia colloquia,vtique non iam in ore habet dei laudem:
quando item dormit,penitus ſilet.Bibens quoque aut comedens quomodò ore concinit lau
Os arcanum mentis. dem dei? Ad hoc dicimus os eſſe quoddam ſpirituale & intellectu præditum hominis iſtius
interni,nempe mētis, quo nutritur,quiſquis particeps diuini fit verbi,qui panis de cœlo de-
ſcendit.De hoc ore propheta etiam loquitur:Os meum aperui,& attraxi ſpiritum.Hoc item
nos dominus adhortatur dilatatum habere oportere,ad luculentam copioſam ciborum ve- H
ritatis ſuſceptionem.Dilata,inquit,os tuum,& implebo illud.Sanè cogitatio quæ de deo eſt
ſemel impreſſa & velut ſigillo obſignata in præcipua animæ parte,nimirum in mente,poteſt
laus dei rectè appellari,ſemper in anima exiſtens.Poteſt item iuxta apoſtolicam adhortatio-
nem vir quiuis bonarum ſtudioſus cuncta facere ad dei gloriam, ita vt facta dictáque ipſius
omnia,omníſque ſpiritualis operatio vim laudis habeant. Siue enim bibat iuſtus, ſiue edat,
omnia ad dei gloriam facit.Talis etiam cum dormit, cor vigilat, Iuxta verbum dicentis in
Iuſti cogitatio & actio omnis, laus dei eſt. Cantico canticorum:Ego dormio,& cor meum vigilat.Quaſi enim tenor quidā ſoni ſemel
æditi ac diutius auribus inſonātis ſunt illæ quæ per ſomnū recurrunt imaginationes cōceptæ
interdiu cogitatiōis.*In domino laudabitur anima mea.*)Null9,inquit,meā induſtriā,per quā à peri I
γνώμη. culis ſim ſeruatus,laudet. Nō enim in vlla hominis aut potētia,aut ſapiētia,ſed in gratia dei
cōſiſtit ſalus. Nō glorieť,inquit,diues in diuitiis ſuis,neq; ſapiēs in ſapiētia ſua, neq; fortis in
fortitudine ſua: ſed in hoc glorietur qui gloriatur, quòd intelligit & cognoſcit dominū deū
ſuum.Vides quomodò Apoſtolus cooperarios euangelij laudet? Qui eſt, inquit, conſeruus
& miniſter veſter in domino. Si quis autem ob corporis elegantiam decúſque aut ob acce-
ptam à parentibus claritatē generis laudatur,non in domino laudatur anima eius,ſed quiſ-
quis talis eſt,in magna conſtituitur vanitate. Non enim artes illæ quæ mediæ ſunt & indiffe
rentis naturæ verā habēt laudē.Gubernatores,aut medici, aut oratores,aut architecti ciuita
tes ædificātes,vel pyramides ſeu labyrinthos,quiq; ſumptu ingenti ſubſtructiones ædificiorū K
apparant,ædiúmue ſuperbam molem.Nam qui ob eiuſmodi laudantur, non in domino ſu-
am habent animam. Satis eſt nobis ad omnem dignitatem & noſtri exiſtimationem talis
A ſimili. domini ſeruos cenſeri.Etenim qui regi cuipiam ſubſeruit,nonne tandem is ſibi mirè place-
bit,quòd in ordinem aſcitus ſit tāti iſtius famulitij? Qui verò in ſeruorum dei dignationem
venerit, aliunde laudem exquiret?ac ſi ad omnis excellentiam gloriæ & nobilitatis hæc ap-
pellatio non ſatis eſſet. *In domino laudabitur anima mea,audiant manſueti & lætentur.*) Quoniam
ſine bello,inquit,mea ſalus parta eſt ex ſola oris mutatione, diuino auxilio deceptis inimi-
Audiant māſueti. cis:audiant manſueti,quoniam poſſibile & iis eſt qui ſunt quieti,trophæum excitare,& mi-
nimè pugnantes,victores declarari. Lætentur itaque qui meo exemplo ad complexum man L
ſuetudinis ſunt confirmati.Iam quando quæ manſuetudinis ſunt,perfeci: Memento domi-
Manſuetudinis laus. ne Dauid,& omnis manſuetudinis eius. Maxima omnium virtutum manſuetudo. eòque in
beatitudinum numerum relata eſt:Beati,inquit,mites,quoniam ipſi poſſidebunt terram. Il-
la enim terra cœleſtis Hieruſalem,non eſt bellatorum ſpolium,ſed longanimiter & māſue-
tè omnia tolerantium ſperata hæreditas.Idem enim valet,audiant manſueti, & audiāt Chri
ſti diſcipuli: Vult forſan miraculum diuinę iſtius erga ſe beneficentiæ in nos more prophe-
tico deriuari.Audiant,qui multis pòſt generationibus futuri ſunt Chriſti diſcipuli. Hos nan
que māſuetos nominauit,quibus dominus ait: Diſcite à me,quia mitis ſum & humilis cor-
de.Qui enim ſedatis ſunt & compoſitis moribus, nempe ab omni affectu vitioſo liberi,adeò M
vt nullum reliquerint in animabus ſuis perturbationi locum,hi demum manſueti appellan
tur, eòque Moſes præter cæteros homines manſuetus fuiſſe probatur ſcripturæ elogio.
Manſuetus vere quis. *Magnificate dominum mecum.*) Conuenientem chorum propheta in domini laudem ſibi aſſu-
mit. Nemo turbulentus,nemo obſtreperus aut tumultuarius, non qui carnalium affectionū
œſtro extimulat animam,miſtim ſe mihi adiungat:ſed vos tantum manſueti, qui ſtabilita-
tem firmitatémque animi conſequuti eſtis, ſimúlque torporem & ſomnolentam dormita-
tionem à vobis ipſi excuſſiſtis, quo ſenſus veſtri ad ea quæ addecent, alacriores ſint & eui-
gilent, qui tales eſtis magnificate dominum mecum. Magnificat autem dominum is, qui
magno mentis propoſito celſóque animo & erecto pro pietate tentationes tolerat: deinde
verò

A verò is etiam qui nec mediocri intellectu & ſublimiore animi ſpeculatione rerum conditarum multimodam magnitudinem conſiderat, vt ex earum magnitudine iuxtà ac pulchritudine, tantarum rerum opificem contempletur. Quantò enim magis in ſublimitatem rationum, quibus omnia conſtant & omnia reguntur, ſeſe attollet: tantò magis dei magnificẽtiam conſpiciet, & quantum in ſe virium habet, is magnificat dominum. Quoniam itaque non vna mens, nec vnius hominis meditatio, neque ad breue tempus ſatis eſt ad miraculorum dei comprehenſionem: omnes ſimul mãſuetos ad huius obeundæ actionis ſocietatem inuitans aſſumit. Oportet enim otium ab omni tumultu exteriore agere liberrimum prorſus, & intra cordis arcana perinde ac in intimo quopiam ineundæ conſultationis receſſu,
B tranquilla quiete perfrui eum, qui cupiet velut è veſtigiis perſequi contemplationẽ veritatis. Audiſne prophetam confitentem peccatum? quid ait? Turbatus à furore oculus meus. Non ſolùm autem furor ſiue ira, ſed concupiſcentia & timor & inuidia oculum animæ conturbant. Et in vniuerſum perturbationes omnes, & immoderati motus aciẽ perſpicacitatẽmque animi confundunt & exturbant. Et quemadmodum oculis turbidis viſibilia exactè deprehendere non valemus, ſic corde turbato nemini conceditur incumbere veritatis cognitioni. Secedere igitur opus fuerit ab iſtius mundi rebus, & neque per oculos neque per aures aut alios ſenſus, alienas in animam cogitationes introducere. Quæ enim ex ſuperbia carnis cooriuntur aduerſus animam & inſurgunt bella, internum hominem complent obſtrepero
C prorſus & irrequieto tumultu, nec vnquam concilianda ſeditione. *Exquiſiui dominum, & exaudiuit me.*) Hæc, inquit, audiant manſueti, quòd ego tempore illo apprimè difficili & perplexo, quando furor Philiſtinorum qui eorum meminerant, quæ illis priùs intuliſſem mala, aduerſus me motus eſt, omniſque manus contra me armata eſt, cæterum ego nudus & inermis, paratus ad omnem ignominiam, & ſupplicium inimicis patebam, tũc nec ob timorem mentem confudi meam aut conſternatus ſum, non item à me excuſſi de deo cogitationem, non denique ſalutem propriam deſperaui, ſed exquiſiui dominum. Non enim quęſiui tantum ſimplici quadam breuíque ſpe, ſed exquiſiui. Plus enim exprimit exquirendi emphaſis, quàm quęrendi verbum, quemadmodum amplius quiddam indicat perſcrutatio, quàm ſcru
D tatio. Defecerunt perſcrutãtes perſcrutationes. Multam igitur quietem ac animi tranquillitatem per verbum exquiſitionis nobis ſermo hic repræſentat. *Et ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.*) Omnis iuſti vita in afflictionibus poſita eſt, nempe, anguſta & arcta via. Et, Multæ tribulationes iuſtorũ. Idcirco & Apoſtolus ait: In oĩb' tribulati. Itẽ: Quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnũ cœlorũ. Liberat aũt ex tribulatione ſanctos ſuos deus, quos haud quidẽ citra probationẽ ſinit vitam tranſigere, ſed & idem ipſis largitur patientiæ virtutem. Si enim tribulatio patientiam operatur, patientia probationem: qui tribulationem detrectat, probatione ſeſe priuat. Quemadmodum nullus ſine aduerſario triumphat aut coronatur: ſic neque probatus pronuntiari niſi per adflictiones poteſt. Ex omnibus ergo tribulationibus liberauit me. Non ſinens me anxietate opprimi, ſed cũ tentatione exi-
E tum præbens, vt valeam ſuſtinere. *Accedite ad deum, & illuminamini, & facies ueſtræ non confundentur.*) Hos qui in tenebris & in vmbra mortis ſedent, hortatur ad dominum venire, ac radiis diuinitatis propinquare: vt ex ipſius propinquitate, illuſtrati veritate, in ſeipſos recipiant per gratiam ipſius dei illuſtrationem. Quemadmodum enim ſenſibile hoc lumen non omnibus ſimiliter exoritur: ſed habentibus oculos & vigilantibus, his item qui nullo interſtite impedimento prohibentur, quin frui poſſint claritate ſolis primùm aduentantis, ſic & iuſtitiæ Sol verum lumen, quod illuminat omnem venientem in hunc mundum, non omnibus ſuum ſplendorem præbet, ſed his qui viuendi formulam nihil ipſo indignam exigunt. Lux,
F inquit, orta eſt, non peccatori, ſed iuſto. Vt enim ortus eſt Sol, ſed non veſpertilionibus, nec aliis animalibus quæ noctu prodeunt pabulatum: ſic & lux, ſua quidem natura ſplendiflua eſt ac vi prædita illuminandi, non tamen omnes claritatis participes exiſtunt. Sic & omnis qui male agit, odit lucem: & non venit ad lucem, vt eius opera non manifeſtentur. Accedite igitur ad ipſum, & illuminemini, & facies veſtræ non confundentur. Beatus, qui in die iuſti iudicij quando venerit dominus ad illuminandum abſcondita tenebrarum, & manifeſtandum conſilia cordium, auſus erit ſub luce illa redargutionum conſiſtere, quíque illinc ſe recipiet nullo dedecore aſperſus, vt qui conſcientiam deprehendetur habere nulla ſorde contaminatam improbandi operis. Qui verò malè fecerint, in probrum & confuſionem reſurgent: in ſeipſis turpitudinem & formas eorum quæ peccarunt, conſpicientes impreſſas.

Margin notes: γνώμη. Collatio. — Nimirũ cæſo Goliath. — Emphaſis eſt in ἐξεζήτησα ad ἐζήτησα, vt ἔρευνα & ἐξερεύνησις. — Collatio. — ἐπιφώνημα Iudicij terror.

Erit certè confuſionis eiuſmodi impreſſio iſtis tanto plus horrori, quàm vel ipſæ tenebræ G
aut ignis æternus, quod in ea æternum victuri ſunt peccatores, ſemper ob oculos verſantes veſtigia illa peccati in carne admiſſi, quaſi notæ cuiuſpiam tinctæ nec vlla aſpergine eluibilis, in memoria animæ perpetuò duraturæ. Paucorum enim eſt ad veram lucem accedere & manifeſtari velle, & vultu haud pudefacto ab iſta examinatione diſcedere. *Hic pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum.*) Non ſemper laudabilis paupertas, ſed quæ iuxta conſilium euangelicum libera voluntate ſuſcepta perficitur. Quàm multis non ſuppetit oppulentia facultatum, qui animi deſtinatione ac propoſito ſunt auariſſimi? Tales ad ſalutem non inopia rerum prouehit, ſed condemnat voluntas. Non igitur qui eget omnino beatus eſt prædicandus, ſed qui omnibus orbis theſauris mandatũ Chriſti potius exiſtimat. Hos & dominus beatos dicit. Beati, inquit, pauperes ſpiritu, non qui pauperes ſunt, hoc eſt inopes: ſed qui paupertatem certa animi deſtinatione prælegerunt. Nihil enim eorum quæ præter voluntatem contingunt, aſtruẽdum eſt eſſe beatum. eóque virtus omnis internoſci ſolet & diſtingui omnium maximè hæc paupertas velut charactere quopiam, ſi à voluntate proficiſcitur. Hic itaque pauper clamauit, voce demonſtratiua ad pauperem ſecundum deum, eſurientem & ſitientem, & nudum, te inuitat, mentem vt conuertas tuam. Hic, inquit, pauper, quaſi digito oſtendens. Hic diſcipulus Chriſti. Poteſt hic ſermo & ad Chriſtum referri, qui cum natura diues eſſet, propterea quòd omnia quæ patris ſunt, ipſius ſunt: propter nos pauper factus eſt, vt nos eius paupertate diuites eſſemus. Omnis enim actionis quę nos ad beatam vitam perducit, autor ipſe primus dñs fuit, ſeſe diſcentibus exemplũ præbens. Ad eas recurre, quas beatitudines nominauit, his ſingulis ſedulò expenſis inuenies ſui ſermonis doctrinam ipſo anteuertiſſe opere. Beati mites. Quonam igitur modo hanc manſuetudinem didicerimus? Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Beati pacifici. Quis nobis pacis bonum oſtendet? Ipſe pacificus qui pacem fecit & conciliauit duos in vnum nouum hominem, & pacificauit per ſanguinem crucis ſuæ omnia, ſiue in cœlo ſiue in terris ſunt. Beati pauperes. Ipſe pauper vixit, ſéque aſſumpta ſeruili forma exinaniuit, vt nos omnes ex eius plenitudine gratiam pro gratia accipiamus. Si quis itaque à ſancto ac benigno ſpiritu ductus, nihil de ſe magnum ſentiens, ſed humilians ſeſe, vt alios exaltet: ſpiritu clamet, magna ſibi apprecatus & orans: nihil quod parum ſit decorum, ſed nec ſordidum quid ore depromat aut vile, nimirum nihil terreſtris aut mundanæ rei reſipiens, huius profecto clamor exaudietur. Auditionis igitur finis quiſnam eſt? Ex omnibus tribulationibus liberari, nec vllo horum ſauciari: ſic vt neutrobi ſinas inflecti te, nec addici miſeræ ſeruituti carnis ſeſe efferentis. Quis igitur modus per quem pauper liberatur? *Immittet ſe* ſiue interſeret *angelus domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.*) Ipſe quem dicat pauperem, interpretatus eſt, nempe timentem deum. Quoniam qui timet, in ordine adhuc ſerui eſt. Charitate autem perfectus ad filij deinceps dignitatem accedit. Ideo & ſeruus & pauper dicitur is, qui nihil proprium habet, filius autem iam diues eſt ob paternam hæreditatem. Caſtrametabitur ergo ſiue immittet ſe medium angelus domini in circuitu timentium eum. Omni nanque in Chriſtum credenti angelus aſſiſtit, niſi illum à nobis per improbas actiones profligauerimus. Velut enim fumus apes fugat, & fœdus odor columbas expellit: ſic angelum vitæ noſtræ cuſtodem, abigit multa lachrymarum aſpergine dignum ac graueolens peccatum. Si enim in anima tua ea quæ ſunt digna angelica cuſtodia habueris, mens item in te ſibi opulentum fixerit domicilium per multimodam veritatis contemplationem, pérque præclara opera, quæ ſecundum virtutem geſſeris, tibi adfuerit, neceſſe iam ſit, vt te propter, tutores præſidialéſque cuſtodes qui tibi adſiſtant, collocet deus. Conſidera igitur quanta ſit angelorum natura: quoniam vniuerſo exercitui & caſtris numeroſæ hominum multitudinis vnus aſſimilatur angelus. Ob magnitudinem itaque eius qui te cuſtodit, caſtra tibi munitionéſque præbet deus: propter verò angeli virtutem veluti circumuallat te vndique ſecuritate, quæ eſt per illum. Hoc nanque, in circuitu, ſignificat. Sicut enim muri ciuitatis circumducti omni ex parte abarcent propulſántue hoſtiles inſultus: ſic & angelus te præmunit à fronte & à tergo cuſtodit, & nihil vtrinque incuſtoditum relinquit. Propterea inquit: Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dexteris tuis, ad te autem non appropinquabit, neu plaga quidem ab vllo tibi infligetur inimicorum. Quoniam angelis ſuis mandauit de te. Deinde ſequitur: *Guſtate & uidete quoniam ſuauis eſt dominus.*) Multis in locis obſeruauimus, quòd animæ vires iiſdem appellantur nomenclaturis, quibus membra externa vocantur:

Margin notes: H (beside "dicandus…"); I (beside "ctus eſt…"); K (beside "magnum ſentiens…"); L (beside "bet, filius…"); M (beside "Ob magnitudinem…").

δόγμα. — Arbitror ſuperfluere hic σχεδόμ. — Beatitudinum exempla in Chriſto. — γνῶμαι. — Simile elegans. — Guſtate & videte. ὁμωνύμως.

A tur. Quoniam verò dominus noſter verus eſt panis, & eius caro verus cibus: neceſſe vt voluptas lætitiæ panis per guſtum ſpiritualem in nobis gignatur. Sicuti mellis natura vires ſuas haudquaquàm tam adeò exerit ac repræſentat inexpertis ſermone, quàm ipſo ſenſu guſtus: ſic nec verbi cœleſtis ſuauitas humanæ doctrinæ verbis tradi euidenter poteſt. Non enim niſi veritatis dogmata diutino examine probauerimus: poterimus vnquàm noſtrapte experientia domini ſuauitatem intelligere. Guſtate autem dixit, & non ad plenum ſatiemini: quoniam nunc ex parte cognoſcimus, & per ſpeculum & ænigma veritatem videmus. Veniet autem quandoque tempus, quando huiuſcemodi ſuauitatis arrhabo & qualiſcunque guſtus ad perfectam pertinget fruitionem. Quemadmodum enim ij qui affecto ſunt ſtoma-

Marginal note: ἐγγίνεσθαι, nō ἐγγ.ζ.σθαι. Simile.

B cho & faſtidienter cibos admittunt, eoſque reſpuunt, à medicis curantur ab eiuſmodi ſtomachi moroſitate, per hoc quòd illi appetentiam irritant & promouent vno aliquo ciborum apparatu, quaquidem aromatum confectione ſenſus ipſe guſtus ſe ad ampliora ſumenda dilatet & extendat: ſic & in verbo veritatis, ipſa nos experientia ad inſatiabile nullo non tempore prouocauerit deſiderium. Idcirco ait: Guſtate, vt beati ſitis, ſemper eſurientes ſitienteſque iuſtitiam. *Beatus uir qui ſperat in eum.)* Quiſquis continenti deſiderio verbi dei ſe accẽderit, in nulla re alia ſpem collocabit, quàm in domino. *Timete dominũ omnes ſancti eius, quoniam non eſt inopia timentibus eum.)* Niſi timor, inſtituendæ vitæ noſtræ rudimenta iaciat: impoſſibile fuerit caſtitatem ſanctimoniámque legitimè obſeruari. Confige, inquit, timore tuo carnes meas. Nam quemadmodum qui corporis membra habent clauis transfixa, ad actio-

Marginal notes: Timoris laus. ὁμοίωσις.

C nem quanlibet immobilia ea retinent: ſic ij quorum animam occupauit dei timor, omnem prorſus importunam peccati & obſtreperam occaſionem vitant. Timenti itaque non eſt inopia, hoc eſt, nulla ad complectendam virtutem deſit facultas, quum per timorem ab indecora omni & abſurda actione reuocatur & impeditur, ſed perfectus eſt nullo bonorũ quod humanæ conueniat naturæ, deſtitutus. Vt enim perfectus corpore non eſt, qui vna quauis parte ſpoliatur, eorum quæ neceſſaria ſunt, ſed eſt imperfectus ſecundum eam quæ deſit, partem, itidem & qui contemptim & ſupinè afficitur circa vnum aliquod mandatorum, per id quod deſit ei, cenſetur imperfectus. Contrà, qui hunc in ſe recepit perfectum timorem, nihilque non veretur, tuendæ pietatis gratia, in nullum prolabetur peccatum, per hoc quod ni-

Marginal note: Pro ἐμ κυρίῳ lego & interpretor, ἐμ σώματι.

D hil contemptim tranſſilit. Nullius rei hic inopiam experietur, quòd ad omnia obeunda ei timor abundè præſto eſt. *Diuites eguerunt & eſurierunt, inquirentes autem dominum non minuentur omni bono.)* Hic nos ædificet ſermo ad corporis ſubſtantiam contemnendam, diuitiarum inconſtantiam nos edocens. Opes enim dominos ſæpe mutant, quemadmodum vndæ à vẽtis exagitatę huc illuc perfluunt. Vel diuitem fortè dicit Iſraëlem populum, quorum, & adoptio, & dei cultus, & promiſſiones, ex quibus denique patres. Hi enim ob peccatum in dominum admiſſum eguerunt. Qui autem illorum vice dominum inquiſierunt, non minuentur omni bono. Eguerunt autem & eſurierunt? Poſtquam enim panem vitæ interfecerunt, venit ſuper eos panis fames: & quando fonti aquæ viuæ moliti inſidias ſunt, venit ſuper eos

Marginal note: Diuites eguerunt.

E ſitis, Illos atrox ſitis ſupplicium inuaſit: fames verò non ſenſibilis iſtius panis neqúe ſitis aquæ, ſed fames audiendi verbum domini. Eguerunt itaque & eſurierunt. Contrà, qui ex gentibus mox vt didicerunt exquirere dominum, non minuentur omni bono. Deus bonum illud eſt ſuis omnibus numeris perfectum, quo non minuentur, quotquot ipſum exquirunt. Ne mihi neſcio quis ineruditus aſſerens pro indifferenti habendam rationem boni & mali, bonum eum nominet, qui hac perfruitur temporaria voluptate, & quæ ſimul cum corporis putrilagine euaneſcit & abit. Qui enim haſce diuitias aut quantęlibet dignitatis prærogatiuas hocce corruptiuum corpus ſpectantes in boni alicuius ordine conſtituit: is venerabile

F ac ſanctum & deo ſoli conueniens nomen ad res fragiles & nullius momenti traducit, ſimulque ad extremum reuoluetur & incidet in omnium atrociſſimam & difficillimam contrarietatem. Vel enim apoſtolos dicet, propterea quòd dominum non inquiſierunt, corporalibus bonis deſtitutos eſſe: vel ſcripturam ipſam culpabit, aſtruentem nullo bono deſtitui eos qui dominum exquirunt. Verùm ſancti dominum exquiſiuerũt, & quæſiti domini perceptione non ſunt imminuti, neque repoſitorum in ſempiterna fruitione bonorum theſauro priuati ſunt. De illis enim bonis dici propriè poſſit illud: Omni bono. Oblectatio nanque corporeæ voluptatis plus doloris habet, quàm iucunditatis Nuptiæ enim ſæpe ſteriles ſunt, viduitates continent & ſtupra. Agricultura ſterilitatem, mercatura naufragia, diuitiæ inſidias patiuntur. Sed & delitiæ, & ſatietas, & continens voluptatum fruitio multos ac varios

Marginal note: γνώμη.

ſecum

ſecum trahunt morbos, ac affectionum varia genera. Paulus ſanè & dominum inquirebat, G & nihil ei bonorum defuit: quanquàm quis corporis ipſius diuexationes ad numerum reuocet? Ter flagellis cæſus, ſemel lapidatus, ter naufragium paſſus, nocte & die in profundo maris fuit, in itineribus ſæpe, in labore & moleſtiſſima defatigatione, in neceſſitatibus ſæpius, vſque ad extremam horam & eſuriens & colaphizatus & ſitiens & nudus. Quonam modo bonis corporis non eſt diminutus? Mihi mentem tuam attolle ad veri illius boni contemplationem, quò concordem & ſibi concinentem ſcripturæ ſententiam queas agnoſcere, vt & ſcripturæ mentem deprehendas, nec te protrudas in vllam ſententiæ iſtius ambiguitatem. Venite filij, audite me. Timorem domini docebo vos. Vox eſt magiſtri ſuos intimo complectentis affectu, atque ad condiſcendam diſciplinam paterna commiſeratione H eoſdem inuitantis. Etenim qui doctori ſe dedidit in diſcipulum, illius eſt ſpiritualis filius. Quicunque enim ab aliquo ad excolendam pietatem formulãq; inſtitutionem mutuatur, is velut conformatur, & in lucem educitur, quemadmodum & mulier prægnans, quæ in vtero formatos geſtat infantes. Vnde Paulus omnem Galatarum eccleſiam ex prima collapſam diſciplina, & veluti abortiuam iam rurſus reſumens, atque Chriſtum in illis reformans, filios appellat: & quoniam cum dolore & anxietate illorum lapſus reſarciebat & ad viæ rectitudinem reuocabat; hos ſe dicebat animo quidem parturire, per id innuens quem ob miſerè collapſos concepiſſet mœrorem. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. Igitur venite filij, audite me. Quid tandem nos pater hic ſpiritualis docturus eſt? Timorem, inquit, domini docebo vos. Quoniam ſuprà iuſſit timere dominum, & ex timore lucrum proueniens oſtendit, dicendo: Quoniam non eſt I inopia timentibus eum: nunc demum doctrinam aliquam nobis diuini huius tradit timoris. Quòd enim ſanitate opus ſit, cuiuſuis vel idiotæ fuerit dicere: quomodo autem ſanitatem illam oporteat indipiſci ſibique eam conciliare, ei propriè competit, qui medicinę peritus eſt? Non enim quiuis timor bonus eſt aut ſalutaris. Eſt enim quidam hoſtilis timor quē propheta deprecatur ac petit, vt ne animæ inſeratur ſuæ, dicens: A timore inimici eripe animam meam. Hoſtilis enim hic timor nobis ingignit mortis timorē, atq; vt toti contrahamur pauore ad faſtum perſonæ eminentis, perſuadet. Quomodo ergo hæc metuens, martyrij tempore poterit, vſque ad mortem aduerſus peccatum reſiſtere, & domino qui pro nobis mortuus eſt & reſurrexit ſatisfacere? Et qui Dæmonum imaginatione facilè conſternatur & expaueſcit, hoſtilem in ſe timorem habet. Omnino autem timor huiuſcemodi perturbatio nimirũ animæ eſſe videtur prognata ex infidelitate. Nam qui deum vt adiutorem fortiſſimum credit ſibi adeſſe, nullius vim ſe inuadentis pertimeſcit, nec facilè commouetur. K Timor verò ſalutaris & qui ſanctitatis operatorius eſt: timor item qui ſtudio acquiritur, nō qui per affectionem imprimitur animæ, vis enarrem qualis ſit? Si quando te ſenſeris ad vnũ aliquod cieri ac proſilire peccatum, mihi ad mentem reuoca formidabile illud nec vlli mortalium tolerabile Chriſti iudicium, in quo quidem præſidet iudex in alto & ſublimi throno. Aſtabit porrò creatura omnis prætrepida & intremiſcens ad ipſius glorioſum & illuſtrē L aduentum. Eò ſinguli quique ſiſtentur, de his examinandi quæ quiſque geſſit in viuis. Deinde eos qui multa perperam in vita admiſerunt, horrendi quidam ac triſtes circunſtabunt angeli, ignem paratum contuentes, ignem exſpirantes, propter propoſiti amarulentiam, vultum præferentes nocti aſſimilem, præ mœrore atque hominum odio. Subin conſpicient barathrum in imum patens tenebras impermeabiles quidem illas, ignēmque obſcurum, cauſticas quidem vires habentem, luce verò deſtitutum. Inde vermium innumerabilium genus venenoſum ac carniuorum, eſitans quidem ſemper, nec tamen ſe exatians, intolerabiles dolores morſibus infligens. Poſtremò omnium duriſſimam pœnam, probrum illud & verecundiam ſempiternam. Hæc tu time, & eiuſmodi timore eruditus quaſi freno quopiam abarce M animam & inhibe ad vitioſam cōcupiſcentiam propendentem. Hunc itaque domini timorem nos pater ille ſe recepit eſſe docturum, nec vtcunque aut qualeſcunque docturum, ſed eos qui deſtinato conſilio conſtituant exaudire docentem, nec ita ſint in peccata prolapſi longiùs, ſed qui de ſalute propria ſoliciti, ad eius properant doctrinam: non inquam, hoſpites & peregrinos à fide vtriuſque teſtamenti, ſed qui per baptiſmum & adoptionem dei ſunt facti domeſtici. Propterea inquit: Venite, hoc eſt, per benefacta mihi vos reddite propinquos filij, per regenerationem digni habiti, qui filij eſſetis. Audite vos qui aures cordis patentes habetis, timorem domini docebo vos, hunc quem pauloantè vobis deſcripſi. *Quis eſt homo qui*

ἐγκόπῳ καὶ μόχθῳ.

Multiplex timor.

Timendi iudicij cōmonitio.

ἐικών.

A *mo qui uult uitam, diligit dies uidere bonos?)* Si quis, inquit, vult vitam, non communem hanc quam viuunt & bruta, ſed quæ prorſus vera eſt vita nec vlla interciditur morte. Nunc enim ait Apoſtolus, mortui eſtis & vita noſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo. Quum autem Chriſtus apparuerit, vita veſtra, tunc & vos cum illo apparebitis in gloria. Igitur vera vita Chriſtus eſt, & noſtra in ipſo conuerſatio vera eſt vita. Similiter autem & dies quidam ſunt boni quos propheta in hac proponit pollicitatione. *Quis eſt homo qui uult uitam, diligit dies uidere bonos?)* Seculi autem huius dies mali ſunt: quoniam & hoc ſeculum, mundi Dies boni & quum ſit menſura, de quo dictum eſt, quòd mundus totus in maligno ſit poſitus, naturæ aſ- mali qui ſũt ſimilatur mundi, quem dimetitur. Partes huius temporis ſunt dies ipſi: propterea dicit apo-
B ſtolus: Redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt. Iacob item: Dies, inquit, annorum meorum pauci admodum, & mali ſunt. Igitur nunc quidem in vita non ſumus, ſed in morte. Idcirco optabat Paulus dicens: Quis me liberabit à corpore mortis huius? Alia autem eſt quædam vita, ad quam nos hic pſalmus vocat. Nunc quidam dies noſtri mali ſunt: quidam alij boni, quos nulla intercidit nox. Erit enim deus ipſorum lux perpetua, ſplendore inquam eos ſuæ gloriæ illuſtrans. Ne itaque quum bonos audieris dies, hanc vitam putes prophetam polliceri. Quos enim Sol hic ſenſibilis peragit, decidui ſunt & diſpereunt. Nihil verò corruptibile illi, qui perpetuus eſt, competens fuerit donum: Nam ſi anima immortalis eſt, immortales item eius gratiæ ſunt. Et præterit figura huius mundi. Si autem ad
C legem te conuertis, & hæc vmbram futurorum habet bonorum: intellige quædam ſabbata Lex vet' ſpiritualiter intelligẽda. delicata ſanctáque & ex perpetuis diebus, Neomenias, feſta demum ita intellige, vt decet legem ſpiritalem. *Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum.)* Si quidem Primum mãdatum cohibere linguã vis in diebus eſſe bonis, ſi diligis vitam: fac, obſerues mandata vitæ. Qui me diligit, inquit, mandata mea ſeruabit. Primum autem mandatum eſt, prohibere linguam ſuam à malo, & cauere ne labia tua loquantur dolum. Peccatum quod per linguam admittitur, omnium ferè propenſiſſimum, ſed & idem multiforme. Iratus es? mox lingua occurrit. Concupiſcẽtia teneris? Habes & hic linguam ante omnia quaſi lenam & conciliatricem, quæ cooperetur peccato, quæ per ſimulationem proximis imponat. Eſt tibi lingua quoque vice
D ſcuti ad iniquitatem, cum non ex corde loquitur, ſed ea promit quæ ad fraudem & impoſturam faciunt. Denique quid opus commemorare, quæ per linguam peccentur? Vita noſtra referta eſt linguæ delictis: Turpiloquio, vrbanitate, ſtultiloquio & quæ non conueniunt, detractione, otioſo ſermone, periurio, falſis teſtimoniis. Hæc mala omnia, & adhuc illis plura ſunt linguæ opera. Qui verò aduerſus dei gloriam os aperiunt, & iniquitatem in excelſum loquuntur, alió ne aliquo quàm linguę organo impietatem ſuam perficiunt? Quoniam igitur ex tuis verbis iuſtificaberis & ex verbis tuis condemnaberis, prohibe linguam tuam à malo, nec vana mendacíque lingua iram tibi theſaurizabis. Prohibe item labia ne loquantur dolum, hoc eſt, quæ tibi inſtrumenta ſunt data adminiſtrando ſermoni, fac va-
E care à praua operatione. Eſt autem dolus maleficium occultum proximo oblatum ſub prę- Dolus quid. textu & ſimulatione rei melioris. *Declina à malo & fac bonum. Inquire pacem & perſequere* στοιχειώδεις αἱ παραινέσεις καὶ εἰσαγωγοί. *eam.)* Elementa ſunt hæc monitionum ad pietatem iſagogica: quibus exactiſſimè inſtruimur linguam cohibere, à doloſis conſiliis atque inſidiis clancularìis abſtinere, declinare à malo. Non enim ad iam perfectum attinet abſtinentia mali, ſed ei qui primis dum eruditur ad virtutem rudimentis conuenit, ſe vt ſubducat à mali occaſione, vtque ab improba vitæ conſuetudine quaſi à via mala exemptus ita demum aggredi poſſit bonorum operum actionem. Impoſſibile nanque eum aſſequi & attingere quod bonum eſt, qui non priùs deſciuerit ac prorſus declinarit à malo: ſicuti nec cuiquam poſſibile ſit, ſanitatem vt reciperet, ni priuſ à ſe depulerit morbum: vel vt quis recaleſcat, ni prorſum excuſſerit perfrigera-
F tionem. Neque enim hæc ſimul conſiſtere poſſunt. Atque adeò quiſquis cupit vitæ probitatem complecti, ei conuenit ſe vt liberet ab omni communione malorum. *Inquire pacem &* Pax inquirẽda. *perſequere eam.)* De hac dixit dominus: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat pacem, ego do vobis. Inquire igitur domini pacem & perſequere eam. Perſequeris autem non aliter, quàm deſtinato ſtudio currens, & enitens ad brauium ſupernæ vocationis Dei. Illic enim ſupra pax vera eſt. Etenim quandiu huic aſtricti ſumus carni, multis admodum obnoxij vinculis ſumus, quæ nobis turbas cieant. Inquire pacem, nimirum ſolutionem à tumultuariis mundi iſtius curis: para tibi mentem tranquillam, ſtatumque animæ vnum aliquem inquire, qui ſit ab omni fluctuatione ac turbela curarum ſeiunctus,

iunctus, in quo nulla agitêris vitioſæ affectionis intemperie, à quo nullis ſinas te auelli ac di G
ſtrahi ſectarum opinionibus quanlibet veriſimili ementitis perſuaſione prolicientium te &
inuitantium ad conſenſionem, vt pacem illam dei tibi concilies, omnem prorſus exuperan
tem ſenſum, córque tuum cuſtodientem. Qui pacem quærit, Chriſtum inquirit: quoniam
ipſe eſt pax noſtra, qui duos in vnum hominem nouum conſtituit, faciens pacem, & per ſan
guinem crucis ſuæ, ſiue quæ in cœlo, ſiue quæ in terris ſunt, pacificans. *Oculi domini ſuper iu-*
ſtos, & aures eius in preces eorum.) Quemadmodum ſancti corpus ſunt Chriſti, & membra
ex membro: & poſuit deus in eccleſia quoſdam vt oculos, quoſdam vt linguas, nonnullos
vt aures, alios item manuum, alios pedum qui rationem obtinerent: ſic & ſanctæ ſpirituales
virtutes circa cœleſtem verſantes locum, aliquæ oculi dicuntur, quòd curam ſuſceperint H
nos interuiſendi, curáque noſtri omnium illis concredita ſit: nonnullæ aures, vt quæ no-
ſtras excipiunt preces. Hic igitur eam virtutem quæ nos contemplatur & explorat oculos
dixit & aures. Oculi domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum. Quoniam omnis
iuſti actio, digna eſt quam deus videat ac ſpectet, verbum item omne, quum à iuſto nihil o-
tioſè dicatur, efficax eſt & mirè operatorium: ideo ſemper inſpici iuſtum, ſempérque exau-
diri ſermo hic aſtruit. *Vultus autem domini ſuper facientes mala, ut perdat de terra memoriam eo-*
rum.) Vultum quidem dici exiſtimo domini aduẽtum ad iudicium, qui omni cum liber-
tate continget nulli non horrorem incuſſurus. Ideo oculi quidem domini ac ſi eminus ad-
huc nos inſpectent, dicti hic ſunt iuſtum intueri: ipſius autem vultum ſe demonſtraturum I
eſſe, vt omnem de terra exterminet & intercipiat memoriam improbitatis. Nolim mihi
mente concipias neſcio quem dei vultum corporali ſpecie effigiatum. Abſurdum alioqui
videbitur & abhorrens à ratione quod ſcriptura dixit, ſeorſim quidẽ oculos domini afful-
gentes iuſtis: vultum verò ſeorſim in improbos minaciter intendentem: cum nec oculi ſi-
ne vultu, nec item vultus oculorum ſit expers. Homo igitur non videbit dei faciem & vi-
uet: cum interim angeli eorum, qui ſunt in eccleſia puſilli, continuò faciem patris eorum
qui in cœlis eſt, aſpiciant. Ideo nunc quidem nos capaces eſſe ac idoneos ad ſpeculationem
glorioſæ illius & illuſtriſſimæ apparitionis, ob carnis debilitatem nos circundantem, impoſ
ſibile eſt. Angeli verò quod nullum habeant aſſimile carni noſtræ velamentum, nihil impe K
diuntur, quominùs iugiter ac ſumma cum propenſione faciem contemplentur diuinæ ma-
ieſtatis. Itaque & nobis poſtquam filij reſurrectionis erimus, tunc itidem habebimur digni,
qui deum internoſcamus facie ad faciem. Tunc ſanè iuſti cenſebuntur non indigni qui exul
tent & lætentur in conſpectu diuini vultus: contra, peccatores iudicio illi ſiſtentur, in quo
quidem iuſta dei ſententia peccatum omne exterminabitur. *Clamauerunt iuſti, & dominus*
exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos.) Iuſtorum clamor ſpiritualis
in occulto & penitiore cordis receſſu deliteſcens, vim obtinet exertæ & altiloquæ vocis, vt
quæ ad ipſas dei aures pertingere poteſt. Qui enim magna petit cœleſtiáque bona ſibi ap-
precatus, hic demum clamat, & perceptibilem ad deum tranſmittit orationem. Clamaue- L
runt itaque iuſti nihil ignobile aut ſordidum, nihil terrenum, nihil humile vel reiectitium
inquiſiuerunt: propterea ipſorum vocem ſuſcepit dominus, & ex omnibus tribulationibus
eorum liberauit eos: non tantùm à rebus moleſtis & interturbantibus eos liberans, quan-
tum victores eorum quæ contingunt conſtituens. *Propè eſt dominus iis qui tribulato ſunt cor-*
de, & humiles ſpiritu ſeruabit.) Sua ipſius bonitate dominus prope eſt omnibus: contrà,
nos ipſos per peccatum longius auellimus. Ecce, inquit, qui elongant ſe abs te, peribunt.
Propterea Moſes deo propinquare dicitur: & ſiquis alius ei comperitur aſſimilis, hic per for-
tia facta & probas actiones deo ſe proximum facit. Hic ſermo palam aduentus domini ad
iudicium prophetiam complectitur ac proinde concinit præcedenti. Ibi nanque dicebatur: M
Vultus domini ſuper facientes mala: hoc eſt, manifeſtatio ipſius ad iudicium, aduen-
túſque ad demolitionem totius iniquitatis fiet. Hic verò: Propè eſt dominus iis qui
tribulato ſunt corde, Aduentum domini primum quo venit in carnem prænuntiat
propinquantem iam, nec longè remotum. Quod quidem ex ſimili ferè ſententia E-
ſaiæ credibile tibi fiat: Spiritus domini ſuper me, cuius gratia vnxit me: euangelizare
pauperibus miſit me, ſanare tribulatos corde, prædicare captiuis remiſſionem, & cæ-
cis viſum. Iam quando medicus mittebatur contritis corde. Propè, inquit, eſt domi-
nus vobis, dico humilibus, & qui per contritionem faſtum & animi elationem expun-
xiſtis à vobis: propè adeſt, iamiam vos adfecturus gaudio & ad longanimitatem de-
ducturus

Oculi domini.
Collatio elegans.
Vultus domini.
Clamor iuſtorum.
Prope eſt dominus.
Pro tribulato, Aug. cũ aliis legit qui cõtriuerunt cor vel cõtrito ſunt corde. συντετριμμένοις καρδίαν.

A ductus: Contritio cordis demolitio eſt, & ſuppreſſio humanarum cogitationum. Qui-
cunque enim præſentia deſpexerit, ſeque verbo dei addixerit, & ſuam ipſius mentem iis con
tradiderit intelligendis quæ ſupra hominem & longè diuiniora ſunt, hic demum eſt qui tri
bulato ſiue contrito eſt corde. Idq; ſacrificium obtulit, quod minimè cõtemnitur apud eum,
qui cor contritum & humiliatum non deſpiciet. Propè eſt dominus iis qui tribulato ſunt

Contritio cordis quę. κανών. Humilitas iuſtorum & peccatorum

corde, & humiles ſpiritu ſeruabit. Qui enim nihil habet faſtus, aut elationis, neque ob vllam
rerum humanarum prærogatiuam inſoleſcit aut ſibi placet, hic denique tribulato eſt corde
& humilis ſpiritu: Eſt quidem humilis, & qui ſecus peccati viam ambulat, quòd peccatum
omnium maximè humiliare hominem conſueuerit ac vilem reddere: iuxta quam dicendi
B formulam dicimus eam eſſe humiliatam, quæ corrupta eſt & florem perdidit virginalis ſan
ctimoniæ. Sic Amnon teſte ſcriptura, vi iniecta in Thamar humiliauit eam. Quicunq; igitur
tumorē & animi elationem perdiderunt ad terram vſque deiecti, ſuo huc eos adigente pec-
cato, ac propemodum adæquati ſolo, perinde atque ſerpens ſolet erepere, iſti ingrediuntur
oculis in humum depreſſis, quod ſe ſurrigere & attollere in gradum priſtinum nulla iam ex
parte poſſint: tales humiliati quidem ſunt, non tamen ſpiritu. Non enim laudabilis eſt illo-
rum humilitas. Qui vero per ſpiritus ſancti gratiam ſeſe vltronei per humilitatem ſubſter-
nunt & inferioribus ſubiiciunt, cum Apoſtolo dictitantes, omnium ſe ſeruos omniúmque
peripſema in hunc vſque diem. & rurſus: Vt mundi purgamenta facti ſumus: qui ſpirituali
vtentes humilitate cunctorum ſe faciunt poſtremos, vt omnium primi in regno cœlorum

περίψημα æramẽtum ſcobs, ſterquilinium.

C appareant: hos inter beatos ducit dominus dicens: Beati pauperes ſpiritu. *Multæ tribulatio-
nes iuſtorum, & ex omnibus his liberauit eos dominus.)* In omnibus, inquit Apoſtolus, tribu-
lati, ſed non anguſtiati. Ideo dominus diſcipulis ſuis dicit, In mundo preſſuram habebi-
tis, ſed confidite, ego vici mundum. Ex quo ſi quandoque in morbis, in corporis mutilatio-
ne, orbitatibus, plagis, ignobilitate, omni denique rerum inopia & egeſtate, iuſtos homines
conſtitutos videris, reminiſcere verbi huius quod Multæ ſint tribulationes iuſtorum, & ex
omnibus liberet eos dominus. Qui autem dixerit quòd virum planè iuſtum tribulatio non
deceat, nihil aliud dicit, quàm athletæ non conuenire aduerſarium. Athleta enim minimè

Tribulatio iuſtũ decet.

certans, quas habebit occaſiones ſibi coronas comparandi? Iam verò quater in hoc Pſalmo
D dicitur, quemadmodum quos liberare voluerit dominus, à tribulatione liberet. Primũ qui-
dẽ: Exquiſiui dominũ & exaudiuit me, & ex omnibus tribulatiõibus meis eripuit me: Secun
dò: Hic pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum, & ex omnibus tribulationibus eius ſer
uauit eum. Tertiò: Clamauerunt iuſti, & dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulatio-
nibus eorum ſeruauit eos. Poſtremò: Multæ tribulationes iuſtorum, & ex omnibus his libe-
rabit eos dominus. *Cuſtodit dominus omnia oſſa eorum, unum ex his non conteretur.)* Nóſne oportet

Oſſa iuſtorũ

tandem iſtius dictionis natiuæ ſignificationi immanere & intelligẽtia paſſim omnibus ob-
uia eſſe contentos, mox vt ſe auribus noſtris inſinuauit illapſave eſt, nimirum quòd hæc iu-
ſtorum oſſa quæ fulcimenta quædam ſunt carni conſtabiliendæ nequaquàm contererentur,
E ob indultam illis tuendis à domino cuſtodiam? Vtrum rurſus viuentis iuſti & in vita dun-
taxat conſiſtentis oſſa hęc ab omni illæſa confractione conſeruabuntur: an etiam iuſti cor-
poreis vinculis diſſoluti oſſa nullã ſint habitura confractionis occaſionem? Atqui doctrice
experientia didicimus oſſa iuſtorum, qui pro tuendo reddendóque fidei chriſtianæ elogio
ſeipſos tradiderunt omnigenûm afflictionum ſubeundis ſuppliciis, multimoda colliſione
eſſe confracta. Iam enim ipſorum aliquot perſecutores crura diffregerunt, nec rarò & ma-
nus & capita transfixerunt clauis. At enim quis controuertere auſit non hoſce omnes fuiſſe
iuſtiſſimos, qui inter martyrij agones victrici morte ſunt perfuncti? An fortè vt homo, ani-
ma & mens humana dicitur: ſic & membra ipſius animæ æquiuocè ad ea quæ ſunt carnis
F nominantur. Subinde enim ſic ſacrum eloquium interioris hominis membra memorat,
vt cum dicit: Sapientis oculi in capite ipſius, hoc eſt prouidentia circumſpectióque occulta
ſapientis. Oculos rurſum dicit ſimiliter tam carnis quàm animæ, non ſolum in iam citato

ὁμωνυμία frequens in ſacris eloquiis.

loco, ſed & in eo, quo dicit, Præceptum domini lucidum eſſe & illuminans oculos. Ad eos
item qui aures quas requirebat, non habebant, quid ait? Surdi audite, & cæci aſpicite. Et, Os
meum aperui, & attraxi ſpiritum. Et, Dentes peccatorum contriuiſti. Dicta ſanè ſunt hęc om
nia & ad ea referuntur quæ ſpiritualem ſubminiſtrãt alimoniam, ſermonémue intelligentiæ
ſpiritualis. Tale eſt & illud: Ventrem meum doleo. Et pes iuſti non impinget. Iſtæc enim o-
mnia ad hominem interiorem referuntur. Sed iuxta conſimilem rationem, oſſa quædam di
ci poſſint

ci poſſint eius qui interior eſt & arcanus, hominis, quibus tanquàm ligamentis connexiua G
vis & harmonia concors virium animæ conſeruantur. Et quemadmodum oſſa ingenita ſibi vi præteneram carnis molliciem ſuffulciunt & preſſiùs contrahunt: itidem ſunt in eccleſia quidam, qui poſſint ſua ipſorum conſtanti firmitudine debilium ſuffulcire ac ferre imbecillitatem. Et ſicuti oſſa inter ſe connectuntur ſecundum commiſſuras articulorum, & hæ conſertiones neruis firmantur & ligamentis quæ oſſibus adhæreſcunt. Idem prorſus contigerit, ſi charitatis pacíſque colligatio in eccleſia dei veluti cognationem quandam conficiet ſpiritualium oſſium & in vnum conſpirantem. De eiuſmodi oſſibus à concordi partiũ harmonia emotis ſolutíſue & quaſi à commiſſuris ſuis & artubus eluxatis propheta inquit: Diſſipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernum. Et quidem oſſa hæc ſi qua interim turbela, ſi qua con H
quaſſatio occupauerit, orans ait: Sana me domine, quoniam conturbata ſunt oſſa mea. Vbi verò propriam ſeruauerint harmoniam à domino cuſtodita, ait: Ne vnum quidem ex his conteretur. Quum ſanè digna ſunt, quę in deum transſcribant gloriam ac referant, inquit: Omnia oſſa mea dicent: Domine, quis ſimilis tibi? Vidiſti itaque oſſium naturam ratione prędítorum? Sed & hoc forſan eccleſia dicere poterit, Omnia oſſa mea dicent, ſecundum reſurrectionis myſterium, inquit enim ſcriptura: Hæc dicit dominus oſſibus his. Ecce ego fero in vos ſpiritum vitæ, & dabo ſuper vos neruos, & reducam ſuper vos carnes & viuetis & cognoſcetis quòd ego ſum dominus. Hæc itaque oſſa vbi receperint vitam, gratias ei à quo fuerint excitata, referent ac dicent: Domine, quis ſimilis eſt tui? I
Perſpecta & exquiſita ratione additur & hoc: Mors peccatorum peſſima, quoniam eſt quædam iuſtorum mors naturâ non mala, ſed bona. Qui enim commortui ſunt Chriſto, in bona ſunt morte. Et qui peccato mortui ſunt, bonam ac ſalutarem mortem ſunt mortui. *Mors autem peccatorum mala eſt.)* Excipit enim illos ſupplicium, quemadmodum diuitem illum, qui induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendidè. *Et qui oderunt iuſtum, delinquent.)* Qui quòd in delictis viuant, iuſtum habent odio, tanquam qui à regula rectiſſima, à iuſti moribus ſic iſti redarguuntur comparatione melioris. Ex quo enim in peccatis vitam tranſmittunt ſuam, veriti ne coarguantur, oderunt iuſtum. Rurſus per id in iuſtos conceptum odium, ſe implicant peccatis & obuoluunt. Multæ enim occaſiones ſunt, ob quas iuſtus K
ſoleat odio haberi. Libertas illa dicendi inter coarguendum: Oderunt enim redarguentem in porta: & ſanctum abominantur ſermonem. Præterea ambitio primas obtinendi partes, & imperij cupiditas multos mouit, vt meliores ſe inſectentur, odióq; habeant. Vſuuenit etiam vt propter ignorantiam verborum iuſti, & quod ignoratur quis ſit iuſtus, odio habeantur iuſti. Mors peccatorum peſſima: vel omnem vitam mortem appellat, ex Pauli ſententia, qui carnem hanc, mortem vocat, dicens: Quis me liberabit à corpore mortis huius. Qui autem hoc corpore abutuntur, & omnium ſcelerum miniſterium atque inſtrumentum id faciunt, malam omnino ſibi præparant mortem. *Redimet dominus animas ſeruorum ſuorum, & non delinquent omnes qui ſperant in eo.)* Nam quando qui ab inimico premebantur dura captiuita- L
te, hi demum clementer ab ea aſſerti ſunt domino vt ſeruiant, qui & horum animas pretioſo ſuo redimet ſanguine. Quò fit, vt eorum qui in ipſum ſuam ſpem proiiciunt, nemo ob delicta ſit olim torturis illis ſubiiciendus. Nam ipſi gloria & imperium, cum patre, & ſanctiſſimo, bono ac viuificante ſpiritu nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

[Margin: εὐφραινόμενον λαμπρῶς. — Mors peccatorũ peſſima. — Atten. inceſti & obſcœni Lutherani.]

IN PSALMVM XXXVII. DOCTRINA *confeſſionis. Pſalmus Dauid in recordationem, Domine ne in furore tuo arguas me.*

M

Verba ſcripturę diuinitus inſpiratæ ante Chriſti tribunal ſtatuentur. Is enim dixit: Arguam te, & ſtatuam ante faciem tuam, peccata tua. Itaque his quæ nobis per ſcripturam dicuntur, mente peruigili neceſſe ſit vt intendamus, atque adeò tota animi contentione enitamur opere ipſo explere domini mandata, quando prorſus nos fugiat, quo die, quáue hora venturus ſit dominus noſter. *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.)* His verbis atque ſyllabis ſextus quoque pſalmus conſimiliter huic orditur. Quin & reliqua pſalmi illius ſexti his ſunt confinia quæ in iam propoſito continentur. Siquidem in ſexto dicebat ſua ipſius oſſa eſſe humiliata, inq; gemitu ſuo animam laboraſſe:

A raſſe. Adiecit inſuper, dicens: Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo,& quæ iſtis ſunt coniuncta. Similia illis & quæ in pręſenti pſalmo habentur, vbi dicitur: Non eſt ſanitas in carne mea, & non eſt pax oſſibus meis à facie peccatorum meorum. Quoniam iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum. Et quæ iſtis ſubiunguntur per totum pſalmum, quibus ſuam deflet miſeriam. Hac enim locutione idem eſt vſus, quando dixit: Miſer factus ſum & curuatus ſum vſque in finem, tota die contriſtatus ingrediebar: niſi quòd inſcriptio ſexti talis eſt: In finem in hymnis pro octaua pſalmus Dauid. In hoc verò nihil horum, ſed hoc tantum dictum eſt: Pſalmus Dauid in recordationem. Hæc ſanè additio ad recordationem, ad inſcriptionem pſalmo ſexto præſcriptam nos remittit: B adeò vt præſentia intelligamus eſſe quoque in finem & in hymnis ſuper octaua. Illorum enim omnium hæc adiectio: In recordationem, repræſentatiua eſt. Verùm quoniam in pſalmi ſexti enarratione, quæ ſe obiter offerebant, diximus ad pſalmi inſcriptionem pertinentia, vel nunc tandem nos recipiamus ad eorum recordationem. Videtur autem mihi Dauid inter plures egregios pſalmos, delicta confeſſus, propriè ac deſtinato ſecreuiſſe præſentem. In recordationem, vt ſemper eum in ore ferret: & eodem vteretur qui vicem ſuppleret cantici ad animæ ſuæ medelam. Supplicationem igitur deo tranſmittit, per quam auertit quidem iram omnibus peccantibus impendentem. Placat autem bonum dominum his eminentiſſimæ confeſſionis vocibus, dicens: Domine ne in furore tuo arguas me. Reprehen- C ſionem quidem non deprecatur: ſed ne cum furore arguatur. Et per illud, Neque in ira tua corripias me, non detrectat corripi, ſed precatur citra dei iram corripi: Veluti ſi quis medico qui paratus ſit per ferrum & cauterium & amara remedia auxiliũ ferre, in cura morbi alicuius dicat: Ne quæſo per ignem, neu per ferrum & inciſiones, ſed per lenia ac mitiora pharmaca curaueris. Talis enim non medelam abnuit omnino, ſed laborem doloremque remedij detrectat. Sæpe autem dictum eſt, quomodo ira & furor dei, quum in ſcripturis diuinitus inſpiratis nominantur, non affectus ſignificent, quum diuinitas ab omni prorſus perturbatione ſit aliena, ſed metaphoricè, hoc eſt, tranſlatiuè iſtiuſmodi conſuerit vſurpare ſcripturæ locutio, ſicut & oculos dei, & aures, & manus, & digitos, & pedes, & cætera membra: itaque D quidem vt cum hominibus loquens, vtiliter accõmodat, vt audientium debilitati obſequũdet ſcriptura, ita & peccatoribus pœnas ex dei iudicio illatas, quoniam patientibus durę ſunt triſtes ac permoleſtæ, velut ex ira & furore inductas figurat. Hoc docet Apoſtolus quoq; dicens: Secundum autem duritiem tuam & impœnitẽs cor tuum, theſaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij dei, qui reddet vnicuique iuxta opera ſua. Vt ſi quis impendentes ex legis præſcripto homicidæ pœnas, iram & furorem nominet, non hoc ideo facit quòd lex iraſcatur & furiat, ſed quòd qui punitur legis ſupplicium, iram eſſe putet. Iam verò & qui pœnas contra impios adminiſtrant mali dæmones, & famulantes deo virtutes ira furorq; nominatæ ſunt. Sic item dicitur in ſermone decem plagarum contra Aegyptios: Immi- E ſit in eos iram & indignationem, & immiſſionem per angelos malos. Sic dextra dicuntur dei ea, quæ per dextras & bonas virtutes dignis adminiſtrantur. Supplicat itaque Dauid, ne per malas virtutes arguatur, neue per immiſſionem malorum angelorum corripiatur: ſed per ſermones potius ſalutares & diſciplinas vtiles. Alioqui implorat ſupplex, ne in diem iræ & reuelationis & iuſti iudicij dei reſeruetur: ſeſe paratum dicens, in hac vita ante mortem pœnas dare peccatorum: quem animi ſui ſcopum attingens aſſequutus eſt. Sanè illũ pœnas luiſſe palàm eſt, per ea quæ ante obitum legitur paſſus. Quin & ipſe ſibi pœnas infligebat, omnigenis ſe ſubſternens ſuppliciis, quę his confeſſionis ſuæ modulis complectitur. *Quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi, & confirmaſti ſuper me manum tuam. Non eſt ſanitas in carne mea à facie iræ* F *tuæ. Non eſt pax oſſibus meis à facie peccatorum meorum.)* Magnus ille athleta Iob, omnis generis tentationes quum ſuſtinuiſſet, non ignorabat vnde ipſi hæc euenirent. Ideo dicebat: Sagittæ tuæ domine in corpore meo ſunt, quarum furor meũ exhauſit ſanguinem. Dauid verò non corpore quemadmodum Iob afflictus, ſed animam habens lethali vulnere transfixam, non dicit cum Iob, Sagittę tuæ in corpore meo ſunt, ſed, ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi. Et confirmaſti ſuper me manum tuam. Iob etiam manus domini meminit dicens: Manus domini eſt, quæ tetigit me. Et diabolus ait domino: Mitte manum tuam, & tange omnia quæ habet: & rurſus mitte manum tuam, & tange carnes eius, & oſſa eius. Sed alia quædam erat manus, & aliæ ſagittæ quæ carnem ipſius corporeámque ſubſtantiam contingebant. Hic verò, quoniam Dauid ſecundum animam ægrotabat, alias in ſe ſagittas cecidiſſe ſignificat

Titulus in recordationem.

Scripſit igitur Baſ. in. 6 pſalmũ forſan in totũ pſalterium,

ὁμοίωσις.

Ira & furor dei.

παντὸς πάθους ἀλλότριον τὸ θεῖον

Arg. à ſimili

Dei ira & furor dæmones dicti.

ἀποστολήν.

Sagittæ.

ficat,& aliam manum ſe attigiſſe:Ego vero has eſſe ſpirituales ſagittas arbitror, magis verò G
ipſa dei verba quæ ipſius animam veluti lancinarent ac vulnus infligerent, conſcientiam
quoque ipſam excruciarent & caſtigarent. Vir enim hic tantus quum eſſet, tótque à deo mu
nera conſequutus. Huic tamen dedecori & obſcœno operi ſe permiſit. Fortè ipſum etiam
diabolum, nequiſſimíve ſagittas ignitas, quæ ad vitioſos animi affectus atque illices amores
ipſum incenderant ad concupiſcendam Vriç vxorem, hìc ſignificat. De quibus Apoſtolus

βέλη λογικά.

docet, dicēs: Sumite armaturā dei, vt poſſitis omnia tela ignea nequiſſimi extinguere. Quoniā verò inermis inuentus Dauid, telis huiuſcemodi ignitis minimè reſtitit, iure in anima
vulneratus,& concupiſcentia veluti clauo quodam confixus eſt. Quemadmodum Iob diaboli tela, vlcera corpori inflicta, quoniam ex permiſſione dei factum erat, ſagittas domini no H
minauit, dicēs: Sagittæ domini in corpore meo, quarum impetus & indignatio meum ebi-

παράδειγμα ex collatiōe

bit ſanguinem. Sic non abſimile vero videtur hìc Dauid ſagittas domini dixiſſe: quoniam
deo permittente vires ſuæ militiæ aduerſarius exacuerat & promouerat, vt diſceret non temere proferre: Non mouebor in çternum. Quoniam enim gratia domini confortatus & inualeſcēs plurimū aliqn̄, neſcio quid magnū de ſeipſo ſentire cœperat: ita vt arrogātiuſculè lo
queretur ac diceret: Ego aūt dixi in abūdātia, nō mouebor in ſeculū. Huius rei gratia meritò
traditus tētatori eſt, qui vbi animā eius attigit, grauiore diſpēdio affecit eū q̄ Iob. Sermones
verò qui iuſtū dei iudiciū, ſçpe cōmemorāt,& irç peccātib⁹ imminētis doctrina (quod vtrūq;
quibuſuis eſt ſagittis acutius) punctim incidunt, ſauciant & veluti quibuſdam aculeatis ſti- I
mulis ipſam interſcindunt conſcientiam. Sanè ad eum modum aſſerere poſſis Dauidem iſtis
quidem ſacris & dei permiſſu immiſſis telis interpunctum, conſentaneè ac merito deprecatum eſſe eam coargutionem quæ per furorem,& quæ per iram dei fit correptionem: *Ne in furore tuo* (inquit) *arguas me, neque in ira tua corripias me.* Quāobrē? *Quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi.*) Sagittæ enim abs te venientes, quum præuerterint iram & furorem tuum, ſat torquēt
me ac puniunt,& ſufficienter caſtigant, quare ſupplex petit, vt ne alteram experiatur iram
aut indignationem. Quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi, vel ſecundum Symmachi æditionem, peruenerunt ad me. *Et confirmaſti ſuper me manum tuam.*) Manum autem domini

καθίκετο μου. nō καθικνεῖται attigerunt vel attingunt.

ipſum ferientem, eam intellige quæ à Iob declarata eſt. Omnem nanque domum Dauid, è K
fundamentis domini manus concuſſit, quum in irā exarſit aduerſus primogenitum quidem
filiorum eius Amnonem ob obſcœnum amorem quo is ſororem deperibat, Abſalonē quoque ira incendiſſet aduerſus fratrem vt eum occideret. Deinde & ipſum Abſalonē excitauit,
vt aduerſus patrem rebellis cooriretur & inſurgeret. Reliquæ item calamitates per hiſtoriæ
ſeriem expreſſæ eius ſunt manus quæ & hìc declarata eſt. Manus tua tetigit me per calamitates alterius ſibi ſuccedētes. Supplico igitur, inquit, ne alio furore arguar: néue peiori corripiar ira. Nec ſolùm per hæc, ſed etiam per adiuncta his, quæ deinceps docet, dicens: *Non eſt ſanitas oſſibus meis à facie peccatorum meorum.*) Ego, inquit, quum præuerterim, nec expectauerim, vt vnus aliquis externè quidem hoc meum corpus puniret inflicto quopiam vlcere peſ L
ſimo, ipſe ex me malui pœnam vltricem peccatorum expetere, carnémque meam, per quam
peccatum illud admiſſum eſt, pœnis tradidi, me puniendo, multiſque modis caſtigando.
Quod quidem per alios palàm facit ſermones: Humiliaui in ieiunio animam meam,& caro
mea immutata eſt propter oleum. Item, Oblitus ſum comedere panem meum. A voce gemitus mei adhæſit os meum carni meæ. Et: Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratū meum rigabo. Sic itaque & nunc ait: *Non eſt ſanitas in carne mea à facie iræ tuæ.*)

Symmach⁹ & Aquila.

Pro ira autem Aquila & Symmachus concorditer interpretati ſunt. A facie fremitus tui. Sufficiebat, inquit, mihi is fremitus qui editur per tuas & quidē auguſtiſſimas ſcripturas, & per
prophetam Nathan comminatio. Ideo à facie fremitus tui meipſum ita caſtigaui, vt afflixerim meam carnem vehementer, & oſſa mea pacem à facie peccatorum meorū non habeāt, M
pro quo Symmachus, propter peccata mea, interpretatur. *Quoniam iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me. Putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ. Miſer factus ſum & curuatus ſum uſque in finem ualde.*) Quoniam,

ἕως τέλους σφόδρα.

ait, hæc à me perpetrata ſunt, ob hæc miſer factus ſum & curuatus ſum vſque in finem,
tota die contriſtatus ingrediebar. Per hæc autem exprimit ea quæ paſſus eſt,& quemadmodum ipſe ſeſe caſtigauerit, non vnum in ſe tantum accuſans peccatum, ſed aceruatim multa,& tanta, vt ea non ſiuerit in intimo animæ receſſu occuli, neu intra corpus delitéſcere, ſed ipſum ſupergreſſa ſint, adeò vt omnibus iam manifeſta ſint. Ipſe igitur ſuiipſius
accuſator

A accuſator primus erat in principio ſermonis,& coram omnibus ſeipſum accuſat, vt & in ipſo impleatur illud:Iuſtus accuſator eſt ſui ipſius,præueniens quencunque hominem accuſatorem:ipſe quidem ſeſe condemnauit,ora verò inimicorum omnia ſic oppilauit, vt aliud nihil reliqui iam haberent, quod aduerſus eum obiicerent.Docet item nos hic ſermo vt ne noſtra ipſorum mala obtegamus:& ne patiamur vt quaſi quoddam atramentum aut putrilago,peccata in imum animæ fundum ſidant & comprimantur,quæ veluti cauterio notam inurant conſcientiæ,quemadmodum in febre: quæ ſi intro altiùs ve ſerpat,morbum longè validiorem facit:Si verò in apertum ſe promouerit,ſpem remiſſionis veluti indice promittit.Sic & animæ contingit.Et aliud etiam quid Dauid in ſeipſo expertus docet,dum ait:Et

Mala nō eſſe velanda.

B ſicut onus graue grauatę ſunt ſuper me. Ipſius enim conſcientiam ea quæ auſus fuerat admittere,grauabant adeò, vt ob animi generoſitatem & gratitudinem illa ferre non poſſet. Qui enim inexorabilis & obduratus fuerit, ſecundum duriciam ſuam & impœnitens cor, theſaurizat ſibi iram in die iræ adiungens peccatum peccato, & propria adaugens mala. Etenim peccator quum in profundum malorum venerit,contemnit.Contra,qui probæ eſt mentis,ſi interim vel ſemel per diaboli ſurreptionem offenderit,eius conſcientia maximopere grauatur,vt quod admiſit tacere aut occultare nequeat.Ex abundantia enim cordis os loquitur.Ex quo minimè ferens propheta ſilentium,quæ ſe premerent mala, euulgauit dicens:Et ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me.Palam eſt autem,quoniam iniquitates meę, & rurſus: *Putruerunt cicatrices meæ, à facie inſipientiæ meæ.)* Inſipientiam,ſtultum ſuum factum nominat,ab inſipientia procedens.Omne enim peccatum per ſtultitiam fit:virtus autem quoniam ipſa prudentia eſt,quæcunque ſecundum ipſam fiunt, laude ac virtute digna declarat.Sed & ea quæ per prudentiam fiunt,ſanitatem animæ gignunt. Imprudentia verò & vulnera & cicatrices operatur. Qui igitur in peccatis perſeuerant, inque eis conſiſtentes gaudent & ſe oblectant ac deliciantur, nihilo diſſimiles porcis ſunt ſeſe in volutabro luti prouoluentibus.Qui verò ſemel quidem lapſus,dein ad ſe collectis viribus rediit,eius quod admiſit immundiciam quaſi rem grauiſſimè olentem atque fœdam abominatur.Tale igitur quid ſe paſſum eſſe Dauid,conſcientiæ ſanitate reſipiſcens fatetur dicens: Putruerũt & corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ.Quoniam igitur ſupergreſſæ ſunt iniqui-

γνῶμαι ex contrariis.

A facie inſipiẽtiæ meæ. γνώμη.

Collatio.

D tates multiplicatæ,ita vt capite ſuperiores factæ grauatæ ſint ſuper me,& putruerunt & corruptæ ſunt:huius rei gratia curans meipſum,miſer factus ſum & incuruatus vſque in finem: & non ad vnum diem,neque ad breuē horam,ſed tota die contriſtatus ingrediebar: aut ſecundum Symmachi interpretationem,triſtis ambulabam:non cõtemnens quæ admiſi:neque quaſi rex elati animi,quòd nullius ſubeſſem iudicio, magis verò præ timore ac fremitu tuo,tota die contriſtatus ingrediebar. *Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus, & non eſt ſanitas in carne mea. Afflictus ſum & humiliatus ſum ualde, rugiebam à gemitu cordis mei. Domine ante te omne deſiderium meum, & gemitus meus à te non eſt abſconditus.)* Pro eo, quod dicitur: Lumbi mei impleti ſunt illuſionibus,Aquila interpretatur:Impleta ſunt latera mea ignominia. Ob

λαγόνες.

E hæc itaque in memoriam cum veniſſet eius turpiſſimi facti, & pars animæ ſenſitiua doleret,hæc dixit: Putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ. Sed cur putruerint, addit, dicens: *Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus.)* Vel ſi mauis dicere: Latera mea ignominia:Innuit ex hoc,turpis facti ſpeciem.Deinde ſuas refocillans ac reſarciens vires,ait:Non eſt ſanitas in carne mea: Quandoquidem lumbi mei impleti ſunt illuſionibus.Ideo ait ad eorum pœnitentiam quæ nequiter geſſi,progreſſus, meam carnem caſtigo plectóque,eóque dico:Non eſt ſanitas in carne mea,vt poſſit quandoque correctus dicere:Etiam ſi exterior homo noſter corrumpatur,interior tamen renouatur de die in diem,

ἀνακτώμενος.

F vt apoſtolus dicebat.Superiùs dicebat: Non eſt ſanitas in carne mea. Deinde ſubdit: Afflictus ſum & humiliatus ſum valde.Hoc enim paulòantè aliter expreſſit his verbis: Miſer factus ſum & curuatus ſum vſque in finem. Proprium eſt hominum prudentium, ob ea quæ peccando admiſerint præſumpta quapiam cogitatione aut ſurreptione inimici,non ſe efferre,ſed pudore aſpergi potiùs & erubeſcere & veluti ſtimulis conſcientiam pertundere,ſéque gerere ſubmiſſius atque humiliari. Dauid igitur poſt hæc ait: Rugiebam à gemitu cordis mei. Vel ſecundum Aquilam, fremebam à fremitu cordis mei. Non vt multis manifeſtus fiam,ore tantum fateor,ſed corde ipſo clauſis oculis tibi ſoli reſpicienti arcana,mecum ipſe rugiens,oſtendo meos gemitus. Non enim multis verbis mihi opus ad confeſſionem, ad quam & cordis mei ſuſpiria, & ex animæ penetralibus imis ad te deum meum tranſmiſſi

κανὼν memorabilis.

Confeſſio cordis.

queſtus ſatis exiſtunt. Sed & deſiderium meum de mea ipſius ſalute coram te deus meus ho- G
neſtum ac bonum videri poteſt. Neque enim coram te erat deſiderium meum, tunc quum eſſem malorum eiuſmodi cupientior. Nunc verò quando cuncta facio humiliatus ac lugẽs ex gemitu cordis mei, tèque deum ſeruatorem ac medicum adipiſci deſidero, ante te eſt deſiderium meum. Et gemituũ meorum cauſam tu minimè ignoras. Nôſti enim quòd ſuſpiria tuam decentia benignitatem ad te emitto: quoniam non mortem ſed pœnitentiam peccatoris expetis: eóque dico: *Et gemitus meus à te non eſt abſconditus. Cor meum conturbatum eſt, dereliquit me uirtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipſum non eſt mecum. Amici mei & proximi mei aduerſum me appropinquauerunt & ſteterunt. Et qui iuxta me erant de longè ſteterunt, & uim faciebant qui quærebant animam meam. Et qui inquirebant mala mihi: locuti ſunt uanitates, & dolos tota die* H
meditabantur.) Quum priùs indicauerit in inſcriptione, quòd vtique ea ſibi fuerit ad recordationem, meritò reputat & reuocat ad memoriam quæ multò antè ſibi accidiſſent. Docet autem in quibus fuerit, cum incideret in peccatum. Cuius gratia omnem quoque hanc confeſſionem edit, dicens: Miſer factus ſum & curuatus ſum, & contriſtatus ingrediebar, & humiliatus ſum, ac rugiebam à gemitu cordis mei. Ad hæc omnia deueni. Quoniam enim tẽpore aliquo cor meum conturbatum eſt, & dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum

διανοητικὸν

meorum & ipſum non eſt mecum. Tempore enim, inquit, peccati, pars animæ rationis particeps haud modicam ſuſtinebat perturbationem prauo cõfuſa affectu, & tenebris ab eo qui peccati fuit impulſor obducta: adeò vt in inſipientiam inciderit. Ideo ſuperiùs dicit, Putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ. Conturbatum itaque cor eius: I
quoniam in inſipientia fuerat, & à virtute prudentiæ exciderat. Opera enim inſipientiæ fecit, tunc verò dereliquit eum virtus eius. Non enim id temporis poterat dicere. Omnia poſ-

† ſiue cõfortat.

δόγμα ex contrariis.

ſum, in eo qui me† potentem facit,] videlicet Chriſto, ab affectu concupiſcentiæ victus viribuſque animæ deſtitutus. In his enim qui probè & ſecundum virtutem agunt, ſpiritus admodum promptus eſt, caro autem infirma. In his verò qui vincuntur à vitiis caro quidem, ex contrario ſe effert & inualeſcit viribus, anima infirma eſt & debilis. Tunc igitur (ait) quum peccaui, cor meum conturbatum eſt, & dereliquit me virtus mea, & aliud quiddam perplexum & graue circa me euenit. Lumen enim oculorum meorum (hoc ſanè erat K
propheticus ſpiritus, ipſius animæ aſpectum illuſtrans) & ipſum non erat mecum. Reliquerat enim eum, & ſe ab ipſo ſubduxerat, quoniam in maleuolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubiecto peccatis. Sanctus enim diſciplinæ, dolum fugiet ſpiritus, & auferet ſe à cogitationibus quæ ſunt ſine intellectu. Hic igitur ſanctus ſpiritus ſimul vt ab illo ſeceſſerat, reliquit eum deſolatum, poſt eius cordis turbationem & debilitationem virium animæ ipſius. Tunc enim & lumen oculorum ipſum deſolatum orbúmque reliquit: Quin & illi qui priùs erant amici & proximi eius & omni tempore cum eo ſimul vixerant ipſo deſerto longiùs ab eo reſtiterunt: non iam cum illo volentes viuere, deflentes interim, vt par erat, amici calamitatem. Qui autem illi erant, niſi qui in prioribus L
bonis eius gaudebant, angeli videlicet boni & miniſtri dei ſuper hominum ſalute gaudere aſſueti. Nam & ſuper peccatore pœnitente gaudium in cœlis oritur: & immittet angelus domini in circuitu timentium ipſum. Et hi igitur ſunt omnes Dauidis amici, qui tempore i-

ἐπίϛινον.

pſius peccati ſeſe auertentes diſceſſerunt, non tamen eum omnino deſeruerunt. Longè verò ſtantes vehementer dolebant: quòd & ipſemet docet, dicens: Amici mei & proximi mei aduerſum me appropinquauerunt & ſteterunt: & qui iuxta me erant, de longè ſteterunt. Quibus procul factis à me quidam alij qui peccato cooperati fuerant, prope me conſtiterunt vim faciebant, animæ inſuper meæ illudentes. Ideo ſubdit: Et vim faciebant quærentes mala mihi, loquuti ſunt vanitates, & dolos tota die meditati ſunt. Hi enim quum non ita pridem M
ſitiſſent meum ſanguinem, optaſſentque tanto iam tempore meam ſpectare ruinam, velut occaſionem nacti, cum viderent quod me mea virtus deſeruiſſet, ſeque ſubtraxiſſet à me lumen oculorum meorum, & quòd amici mei, & qui vicini antea fuerant, à longè ſtetiſſent, hi facto mox inſultu animæ meæ vim attulerunt: & velut ij qui ſuapte ſponte ad malignitatem propendent, vanitates ſunt locuti, ſermone vanos ac futiles animæ meæ ſuggerentes, ſed & doloſa blandicia demulcentes ac voluptate me decipientes, & quaſi prætenta quadã illecebra rerum in ſpeciem bonarum ineſcabant prolicientes me ad peccatum. Ideo ſubdit:

Et dolos tota die meditabantur. Ego autem tanquam ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum. Et factus ſum ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo redargutiones.) Poſtquam enim

A enim qui meam quærebant animam inuenerunt eam,dein inuentæ illuſerunt,malis inſuper
meis inſultabant ſuis ſubſannantes cachinnis.Adhæc tota die vanitates loquebantur. Inſu-
per cum me deſertum ab amicis conſpicerem,verecundiæ plenus non potui quicquam di-
cere:ideo quaſi ſurdus non audiebam.Sed ille ego qui quondam vir fueram dicendi peritiſ-
ſimus & præſenti ſapientia ſermonis inſtructiſſimus,factus ſum quaſi ſurdus,& ſicut mutus τῇ παρούσῃ σοφίᾳ σεσοφισμένος.
non aperiens os ſuum.Nullus,inquit,mihi ſermo ad excuſationem ſuppetebat, quo reſpon-
dere poſſem.Non habebam quæ inimicis depromerem,ſemel ab eis victus : ſed eram veluti
homo non audiens , nec habens in ore ſuo redargutiones . Arguebar ipſe & non redargue-
bam,nec fidutiam loquendi habebam verecundia coopertus. *Quoniam in te domine ſperaui,*
B *tu exaudies me deus meus . Quoniam dixi : Ne quando ſupergaudeant mihi inimici mei , & dum commo-*
uentur pedes mei , ſuper me magna locuti ſunt.) Quæ verò mihi contigerunt, hæc ſunt,ideo fa-
ctus ſum ſicut ſurdus non audiens,& ſicut mutus non aperiens os ſuum:& ſicut homo non
habens in ore ſuo redargutiones.Idcirco nihil aduerſus inimicos dicebam , vti ab eis ſupe-
ratus:non tamen ob hanc calamitatem,ſpem à me abieci. Quin potiùs meum ipſius collegi
denuo animum,quum à peccato perinde ac à morte deſiliiſſem confeſſionis medicina me-
um ipſe vlcus curans. Iam tandem meas haſce cicatrices quæ per inſipiētiam meam ad pu-
trilaginem ſunt promotæ,cupio magnopere curari,ideòque in te domine ſperaui:Non pro-
priæ confiſus virtuti : nec aliam vllam præter te ſpem ante oculos mihi ponens,ea quæ ſunt
C ſanitatis mihi præſcripſi.Quoniam ergo ſperaui domine:ſpes verò non confundit,propte-
rea exaudi.Nam,volens miſericordiam tu es:&,non vis mortem peccatoris, ſed ipſius pœ-
nitentiam:quapropter ſperaui in te:ſupplex oro vt tuum aſſequar auxilium. Nequando ſu-
pergaudeant mihi inimici mei.Nōdum enim omnino gauiſi ſunt. Supergaudebunt autem,
niſi tuam aſſequar miſericordiam. Sed vt ne ſupergaudeāt mihi inimici mei: qui iam priùs
dum commouerentur pedes mei ſuper me magna locuti ſunt, ad te confugi, & dico : Non
confundar in æternum,neque irrideant me inimici mei.Et rurſus dico:Ad te domine cla-
mabo,ne ſileas à me,& aſſimilabor deſcendentibus in lacum:& reliqua quæ in aliis pſalmis
dicta mihi ſunt,præcipuè in ſupplicatione colligens meipſum,peto vt præſens abs te conſe-
D quar auxilium.Etiam ſi maximè commoueri meos contigit pedes quo tempore cor meum
conturbatum eſt,& dereliquit me virtus mea , & lumen oculorum meorum non erat me-
cum:ne ſic tamen in eoſdem errores reuolutus ſum prorſus , nec talem dedi ruinam , qua-
lem deficientes à fide ſolent:quoniam eodem illo tempore quo pedes mei commoti, & ad-
uerſus me magna locuti ſunt inimici mei,vt ne immodica comploſione manuum mihi in-
ſultarent , ad te deum tanquam ad ſalutis portum confugi , quique perturbationes animæ
hominibus alioqui incurabiles poſſis ac ſoleas curare. *Quoniam ego in flagella paratus ſum,&*
dolor meus in conſpectu meo ſemper. Quoniam iniquitatem meam annunciabo,& cogitabo pro peccato meo.
Et ab initio quidem dixit : Ne in furore tuo arguas me:nunc ait : Quoniam ego in flagella
E paratus ſum.Iram ergo ac furorē quidem deprecatur,paratum verò ad flagella ſe dicit. No-
uit enim , quòd quem diligit deus , caſtigat:Flagellat autem omnem filium , quem recipit.
Quamobrem generoſē tulit flagella,quæ per calamitates alias aliis ſuccedentes poſt pecca-
tum ei euenerunt,quas regnorum complectitur hiſtoria.Et dolor meus contra me eſt ſem-
per.Multi enim priorum peccatorum obliuione capiuntur , nullam eorum habentes ratio-
nem:imo & contemnentes,quaſi nulla de his expetenda olim ſit vltio . Contra,quiſquis ob
oculos habet iugiter illud dei tribunal , ſibique certa fide perſuaſit , quòd coram tribunali
Chriſti omnibus ſit comparendum : vt referat vnuſquiſque,quæ per corpus hoc geſſit, ſiue
bonum,ſiue malum,in anxietate continuò conſiſtebat: & hunc animæ ſuæ dolorem ſanare
meditans,ipſe ſeſe per confeſſionem deo accuſat.Ideo ait:Et dolor meus contra me eſt ſem
F per.Quoniam iniquitatem meam ego annunciabo,& cogitabo pro peccato meo.Sanè vo-
ces iſtiuſmodi animæ ſunt prorſus fidelis,& quæ ſibi certiſſimè perſuaſerit iudicium dei fu-
turum. *Inimici autem mei uiuunt , & confirmati ſunt ſuper me , & multiplicati ſunt qui oderunt me*
iniquè . Qui retribuebant mihi mala pro bonis , detrahebant mihi , quoniam ſequebar bonitatem . Ne de-
relinquas me domine deus meus , ne diſceſſeris à me . Intende in adiutorium meum domine deus meus ſalutis
meæ.) Omnium inimicorum ſuorum reminiſcitur , qui ſe ad peccatum traxerunt . Orat,
ſupplicàtque domino,ne à ſe diſcedat.Videbat enim aduerſarios etiam nunc ſe circunſtan-
tes,ſeque adorientes,nec priore aduerſus eum audaci congreſſu contentos,eòque prætrepi-
dus,ne iterum in eoſdem relaberetur , prouidè admodum ait : Inimici autem mei viuunt.

Non enim ſunt mortui,neque vbi ſemel in me quiduis moliti ſunt, ſic abierunt . Propterea G
ſcriptum eſt: Ne beatum dixeris virum ante ipſius mortem.Viuunt, ſed quotidie inualeſ-
cunt plures contra me exiſtentes:multiplicati ſunt enim qui me oderunt,qui retribuunt ma
la pro bonis, qui nondum deſinunt me calumniari, mihíque detrahere bonam ſalutarém-
que viam perſequenti, animæ meæ ſaluti inuidentes. Huius rei gratia oro obſecróque, ne
derelinquas me domine. Neque enim ſolus poſſim aduerſus tot hoſtes reſiſtere. Tu igitur
deus meus,ne diſceſſeris à me,potiùs mihi ades auxilio,meæque cuſtos ſalutis, Amen.

IN PSALMVM QVADRAGESIMVMQVAR- *tum, in finem pro iis qui immutabuntur, filiis Core ad intellectum, Canticum pro dilecto. Eructauit cor meum uerbum bonum.* H

VIdetur & hic quidem pſalmus perfectionem quandam humanæ vitæ ſimúlque vtilitatem iis, qui ad præſtitutum ſibi finem ſecundum virtutem viuere ſtatuerunt,tribuere. Proficientes enim doctrina opus habent quę illos ad perfectionem promoueat, quam & hic exhibet pſalmus inſcriptionem habens: In finem pro iis I
qui mutabuntur. Rectè verò dixit,pro hominibus.Nos enim præter omneis creaturas rationis participes, maximè alterationib9 ac mutationibus ſingulis ferè horis obnoxij ſumus. Neque enim corpore,neque mente iidem continuò ſimileſque nobis exiſtimus. Sed corpus quidem noſtrum ſemper fluxum ac deciduum ex aſſidua redditur motione & immutatione.Aut enim à pumila & exili ſtatura prouehitur ad maiorem, aut à perfecta iam ad minorem contrahitur. Non enim idem eſt puer ad ludum præceptorémque iens, & probè ſe ad percipiendas artes & diſciplinas habens, ac ille qui nuper eſt natus infans. Alius rurſus ab hoc irrefragabiliter eſt ephebus puber ſiue adoleſcens, qui iuuenilibus aptari iam poteſt. Reſpectu item huius alius vir factus, & magnitudine & robore corporis & rationis complemento. Cum verò ad ſummum ætatis vigorem ſtatúmque peruenerit, rurſus paulatim K
incipit ſe ſubtrahere ad id quod eſt minutius, habitu corporis ſenſim clámque nobis defluente ac eiuſdem neruis ſeſe contrahentibus,donec per ſenectutem incuruatus vltimam virium ſubtractionem ſuſtineat. Nos ergo ij ſumus qui mutamur. Et profectò ſapienter nos homines hic pſalmus per hanc vocem inſinuauit. Non enim angeli mutationem patiuntur.Nullus enim apud illos puer,neque adoleſcens, neque ſenex, ſed in quo ab initio creati ſunt ſtatu,in hoc perpetuò remanent,ſeruata ſimplici & eadem immutabili propriæ naturæ ſubſtantia.Nos autem mutamur, quod quidem ſecundum corpus oſtendimus: ſecundum verò animam & interiorem hominem continuò etiam,vnà cum accidentariis rerum euentibus ſententias mutamus.Alij nanque ſumus, lætitia & gaudio perfuſi,dúmque res cunctæ ad vitam hanc expetendæ proueniunt ſecundiore flatu.Alij calamitatis tempore,& ſi quid L
contra noſtrum acciderit votum. Mutamur item in iracundia, ſtatum quendam ferinum ſumentes.Mutamur & in concupiſcentiis inſtar brutorum per vitæ voluptatem effecti. Equi inſanientes in fœminas facti ſunt,inquit,erga vxorem proximi inſaniendo. Vir doloſus vulpeculæ ſimilis redditur,quemadmodum Herodes. Impudens verò canis appellatur, ſicuti Nabal Carmelius.Viden', quàm variegata ſit ac multiformis noſtra immutatio? Admirare igitur eum,qui commodè adeò & conuenienter hanc nobis appellationem coaptauit. Quarè vnus aliquis interpretum pulchrè ac ſagaci coniectura mihi videtur vſus, dum ſententiam ſcripturæ eandem ſiue ſenſum aliis verbis expreſſit. Nam pro eo quod eſt, pro M
his qui immutabuntur,dixit pro liliis,florem videlicet præter omnes alios citò pereuntem dignum putauit,qui naturæ humanæ labili ac deciduæ fragilitati comparetur.Quoniam verò in futurum tempus hæc vox deuergit & inclinatur (dicitur enim pro mutandis, velut hac mutatione aliquando tandem nobis apparitura) conſideremus, ne fortè reſurrectionis nobis rationem modúmque innuat, in qua mutatio nobis dabitur, mutatio inquam in melius, vt quæ ſpiritualis erit. Seminatur, inquit Apoſtolus, in corruptione, ſurget in incorruptione. Vides immutationem? Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute. Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale. Vidés ne mutationem hanc?

Ea porrò

παιδίον, παῖς, ἔφηβος, ἀνήρ, γῆρας.

Titulus pſalmi.

Homo, non item angel' mutabilis.

Pro liliis.

A Ea porrò fiet, quum omnis nobiſcum immutabitur corporalis creatura. Etenim cœli quoque ipſi vt veſtimentum veteraſcent, & ſicut opertorium mutabit eos deus, & mutabũtur. Tunc & ſol erit ſeptuplo maior, vt ait Eſaias: & Luna tanta erit, qua nunc eſt Sol amplitudine. Quoniam verò non omnibus eloquia dei ſcripta ſunt, ſed habentibus aures ſecundũ interiorem hominẽ inſcriptionem huic indidit pſalmo: Pro his qui immutabuntur iis videlicet (ita enim arbitror) qui ſui ipſorum ſedulò gerunt curam, quique per exercitia religionis maiore ſemper incremento virtutum promouent. Hæc ipſa eſt longè optima immutatio, quam nobis prærogat ac largitur dextera domini, qua beatus quoque Dauid cohoneſtatus eſt, quando deguſtatis virtutum bonis ad anteriora ſe extendit. Quid enim inquit? Hæc eſt B mutatio dextræ altiſſimi. Quare is qui ad virtutis complexum proficit, nunquã non immutatur. Quãdo enim, inquit, eram paruulus, loquebar vt paruulus, ſapiebam vt paruulus, cogitabam vt paruulus. Quando autem factus ſum vir, euacuaui quæ erant paruuli. Et iterum cũ vir factus eſſet, non conſtitit in certa aliqua operatione, ſed oblitus eorum quæ à tergo erãt, & ad anteriora ſe extendens, ad deſtinatum ſcopum perſequutus eſt ad brauium ſupernę vocationis dei. Mutatio igitur vera ac propria, interioris eſt hominis, qui de die in diem renouatur. Quoniam verò propheta noſter in hoc pſalmo nuntiaturus erat ea quæ de dilecto ſunt, qui diſpẽſationem incarnationis pro nobis hic videlicet ſuſcepit, pro his qui ſe dignos tanto hoc beneficio reddiderint, dicit ſe ediſiſſe filiis Core hoc Canticum. Canticum enim C eſt, non pſalmus, quoniam nuda voce ſine aſſonantis muſici inſtrumenti harmonia, cum vocis alioqui concinna modulatione emittitur. Sanè Canticum pro dilecto. Tibine hunc ego enarrem, quem hic dicat ſcriptura dilectum, an veriùs ipſe ſermoni meo anteuertis probè conſcius, nempe eius ex euangelio vocis memor? Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite. Dilectus enim patri quaſi vnigenitus, creaturæ autem omni quaſi pater humanus & bonus præſes. Idem autem natura eſt & dilectum bonum. Ideo rectè quidam bonum eſſe definierunt, quod omnia expetunt. Non enim cuiuſuis eſt ad charitatis vſque progredi poſſe ac prouehi perfectionem & eum quiuiſſe agnoſcere, qui verè eſt dilectus, ſed eius qui veterem hominem contaminatum concupiſcentiis fallacibus & ſubdolis exutus, nouum fuerit indu D tus, renouatum ad agnitionem ſecundum creatoris imaginem. Quoniam qui pecuniam amat, & circa corruptiuam ac deciduam corporis pulchritudinem ſtupore corripitur, & præſentem gloriolã tãti adeò æſtimat, ſimul & potẽtia dilecti ad ea quę nihil minus conueniebat, inſumpta, is planè cæcutit ad iſtius veriſſimè dilecti contemplationem. Ideo dicitur: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omni mente tua. Hoc autem quod Ex omni, dicit, diuiſionem in alia nullam admittit. Quantum enim dilectionis in hęc inferiora inſumpſeris, tantum neceſſe ſit vt ei adimas quod totum eſt: eóque pauci ex omnibus amici dei appellati ſunt, quemadmodum ſcriptum eſt Moſen fuiſſe amicum. Et, vt Ioannes: Amicus enim ſponſi (inquit) ſtans gaudio gaudet: hoc eſt, qui ſtabi- E lem atque immobilem in Chriſtum charitatem retinet, hic dignus eſt ipſius amicitia. Idcirco diſcipulis iam perfectis dominus ait: Non iam dico vos ſeruos, ſed amicos, quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius. Viri igitur perfecti eſt eum noſſe, qui verè eſt dilectus. Re enim vera ſoli amici dei & inter ſe mutuiter ſunt ſancti. Nemo enim improborum aut ſtultorum amicus eſt. Nam amicitiæ probitas in prauum nequaquam cadit affectum: quoniam nihil turpe aut inconcinnum in amicitiæ concordiam venire poteſt. Malum enim non ſolum bono eſt repugnans & contrarium, ſed & ipſum ſibi. Sed iam progrediamur ad excutienda pſalmi huius verba. *Eructauit cor meum uerbum bonum.)* Nonnulli exiſtimauere ex patris perſona hæc dici, de verbo exiſtente apud eum in principio: quod velut ex bono corde ait, & F ex ipſis viſceribus proceſſit, & ex bono corde bonum verbũ prodiit. Mihi autem ad prophetę perſonã referẽda eſſe videntur. Nam quæ deinceps hanc conſequuntur ſententiam, non iam ſecundum analogiam eduliorum ſimiliter explanant nobis de patre narrationem. Neque enim de ſua ipſius lingua diceret pater: Lingua mea calamus ſcribę velociter ſcribentis: ſpecioſus forma præ filiis hominum. Non enim pulchritudinis excellentiam ex comparatione ad homines habet. Procedens ait: Propterea vnxit te deus deus tuus oleo lætitiæ. Non dixit, vnxi te ego deus, ſed vnxit te deus, vt per hoc declararet aliam à patre eſſe perſonam, quæ hæc ediſſerit. Quæ porrò alia eſſe poſſit, quàm ipſius prophetæ qui in ſe cùm recepiſſet efficacem vim & operatoriam ſpiritus ſancti, ait: *Eructauit cor meum uerbum bonum.)* Quum eructatio ſiue ructus flatus ſit arcanus quidem ille & occultus, qui erumpẽtibus bullulis ſurſum

Sol futurus ſeptuplo maior, & Luna vt nunc eſt Sol.

Cur filius Core inſcriptus Pſalm. canticum p dilecto.

Amici dei pauci.

γνῶμαι.

Aggreſſio enarrationis Perſona huius pſalmi.

γαμματέως ὀξυγράφου.

Finitio ructus ſiue eructationis.

verſus difflatur & expirat per ſumpti alimenti feruorem, iſq; nutritus viuo illo pane qui de G
cœlo deſcendit, & dat vitam mundo,& plenè exatiatus omni verbo quod procedit ex ore

λογικὴ τροφή. Verbum bonum.

dei ſecundum conſuetam ſcripturæ tropologiam: anima ſanè ſacris educata diſciplinis con
uenientem & accommodatam ſumptis eduliis emittit eructationem. Quoniam ergo ſpiri-
tualis erat optimáque nutritio,verbum bonum propheta eructauit.Bonus nanque homo ex
bono cordis ſui theſauro bonum profert. Quæramus itaque & nos ex verbo cibum ad exa-
tiandas noſtras animas.Iuſtus enim,inquit,comedens explebit animam ſuam, vt quibus nu

Atten. hæc Lutherani.

trimur,non quodcunque verbum,ſed bonum remittamus.Improbus verò quum improban
dis dogmatibus ſit enutritus,ex corde eructat improbatę prorſus verbum doctrinæ.Vidésne
tu,qualia eructat os impudens hęreticorum?quàm perplexa & graueolentem ſpirantia me- H
phitim?Planè non hæc mediocrem arguunt morbum quendam in imo receſſu pectoris de-
liteſcere. Nam malus homo ex malo theſauro cordis ſui profert malum. Prouide igitur,te
obſecro,ne ſic tu auribus prurias,vt eos tibiipſi coacerues magiſtros,qui imis viſcerum tuo-
rum fibris morbum inſerant & admoliantur,conciliéntve tibi verba prauam doctrinam e-
ructantia,gratia quorum die illo iudicij ſententiam aduerſum te damnationis merito tuo
excipias.Ex verbis enim tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. *Dico ego opera
mea regi.)* Vt pſalmi huius intelligentiam ad perſonam tranſſcribamus prophetæ,maximo-
pere inuitat nos ac prolicit verbum hoc:Dico ego opera mea regi:hoc eſt, Confitebor iudi-
ci,accuſatori futuro anteuertens,quæ ipſe admiſerim referens.Ipſi enim mandatum accepi- I
mus,quod habet:Dic tu primꝰ iniquitates tuas,vt iuſtificeris. *Lingua mea calamus ſcribæ veloci-
ter ſcribentis.)* Sicut enim calamus inſtrumentum eſt delineandæ ſcripturæ accommodum,
ipſum manu viri periti promouente ad eorum quæ ſcribenda ſunt charactêres exprimẽdos:
ſic & lingua iuſti ſpiritu ſancto eam mouente, cordibus credentium verba inſcribit vitæ æ-
ternæ,tincta quidem non atramento, ſed ſpiritu dei viuentis. Scriba igitur ſpiritus ſanctus
quoniã ſapiens eſt,& omnes docens.Velociter ſcribens.Velox enim mẽtis motus eſt.Inſcri-
bit autem nobis ſpiritus ſanctus, non in tabulis lapideis, ſed tabulis cordis noſtri carneis.
Verùm iuxta proportionem latitudinis cordis plura vel pauciora inſcribit cordibus ſanctus
ille ſpiritus,aut manifeſta omnibus,vel certè obſcuriora pro modulo apparatus, quo quiſq; K
expurgauit cordis domicilium. Ob celeritatem verò eorum quæ ſunt ſcripta,denique ple-
nus orbis terrarum euangelio factus eſt.Quæ ſequitur proximè ſententia viſa mihi eſt aliun
de ſumere principium,nec hactenus dictis debere connecti, ſed confœderanda ſequentibus.
Illud enim.Specioſus forma, ad dominum referri dicive puto, ſecundum perſonæ apoſtro-

κατ' ἀποστροφήν. Specioſus forma.

phen. *Specioſus forma præ filiis hominum.Diffuſa eſt gratia in labiis tuis.)* Vt ita ſentiamus, nos eò
inuitat tam Aquila quàm Symmachus.Ille quidem, quãdo dixit pulchritudine eximia per-
ornatus es præ filiis hominum.Symmachus verò: Pulchritudine pulcher es præ filiis homi-
num.Specioſum igitur forma dominum appellat, quum aciem mentis preſſiùs intendiſſet
in eius diuinitatem.Non enim carnis pulchritudinem laudat. Nam ſcribitur: Vidimus ip- L
ſum,& non habebat ſpeciem neque formam,ſed eius ſpecies ignominiæ & dedecoris plena
fuit.Palàm itaque eſt quòd propheta hic inſpecta claritate filij & illinc reſilientis ſplendoris
irradiatione copioſè circunfuſus, animámque habẽs hac tanta pulchritudine perculſam atq;
perſtrictam , ad diuinum amorem ſpiritualis illius pulchritudinis promotus eſt,quæ vbi ſe-
mel humanæ affulſit animæ,cætera omnia quæ eatenus diligebantur,turpia eſſe conſpiciun-
tur & reiectitia.eóque Paulus ſimul vt vidit hunc ſpecioſum forma , omnia duxit ſtercora
eſſe,vt Chriſtum lucrifaceret. Nam qui externi ſunt & alieni à verbo veritatis,nominatim
dicunt ſtultitiam eſſe euangelij prædicationem, humilem & in ſpeciem abiectam ſacri elo-
quij phraſin nihili ducentes.Nos contrà,qui gloriamur in cruce Chriſti, quibus palàm facta M
ſunt per ſpiritum omnia, quæ à deo nobis ſunt data,non quidem in doctis humanæ ſapien-
tię verbis , nouimus diuitem eſſe gratiam , quæ à deo nobis eſt in ſermonibus Chriſti effuſa.
Quamobrem breui tempore in vniuerſum propè terrarum orbem hæc permanauit prædica-
tio : quòd diues admodum,luculenta & confertim locuples gratia in eos effuſa eſt euangelij
præcones,quos ſcriptura nominauit labia Chriſti. Quapropter in contemptibilibus dictiun
culis multam vim perſuadendi,imò & pertrahendi habet euangelij prædicatio, adeò vt eius
dogmatis nulla ratiocinatione conuellendis ſiue mutãdis perdomita ſit anima omnis,& per
gratiam in inconcuſſa Chriſti fide confirmata.Vnde & ait Apoſtolus: Per quem accepimus
gratiam & apoſtolatum ad obediendum fidei.Et rurſus:Abundantius illis laboraui,nõ ego,
ſed

A ſed dei gratia quæ mecum eſt. *Diffuſa eſt gratia in labiis tuis, hac de cauſa benedixit te deus in-* Diffuſa eſt
æternum.) Scriptum eſt in euangelio, quia admirabantur ſuper verbis gratiæ, quæ ex eius gratia in la-
ore procedebant. Quamobrem manifeſtè pſalmus multitudinem gratiæ verborum domini biis tuis.
noſtri Ieſu Chriſti oſtendere volens, Diffuſa eſt gratia in labiis tuis, ait, propter exuberantem
copiam gratiæ, quæ eſt in ſermone. Benedixit te deus in æternum. Manifeſtum quòd ad hu-
manitatem iſta referre oporteat, ſecundum quod & ſapientia, & ætate, & gratia proficiebat.
Secundum hanc etiam num humanitatem liquet intelligi oportere prærogatam ei gratiã,
ceu præmium heroicorum operum. Simile autẽ eſt & huic: Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti ini-
quitatem: quapropter vnxit te deus deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Cui ſi-
B mile eſt & hoc quod Paulus ſcribit ad Philippenſes: Humiliauit ſeipſum vſque ad mortem,
mortem autem crucis: propter quod deus exaltauit illum. Ex quo palàm eſt quòd hæc de ſer-
uatore vt homine dicuntur, aut quòd eccleſia corpus eſt domini, & ipſe caput eccleſiæ: quẽ-
admodum interpretati ſumus labia eſſe Chriſti eos, qui diuini verbi ſunt miniſtri, ſicut Pau
lus in ſe Chriſtum habens loquentem, & ſi quis illi virtute aſſimilis fuerit. Sic demum reli-
qua corporis Chriſti membra quotquot ad vnum credimus. Si quis ergo datam eccleſiæ be-
nedictionem ad dominum retulerit, is vtique neutiquàm errauerit: Benedixit te deus: hoc
eſt, membra tua & corpus tuum referſit bonis ſuis in ſeculum, hoc eſt in infinitum. *Accinge-* Accingere
re gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime. Specie tua & pulchritudine tua.) Putamus ſanè & hoc ad gladio.
C dei verbum tropicè referri, vt carni coniũgatur, quod eſt efficax magis & penetrabilius om δυνατὲ ό po
ni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus, compagum quoq; tens.
& medullarum, diſcretor cogitationum & intentionum cordis. Quoniam femur ſignum
eſt eius humanæ genealogiæ, ipſæ (inquit ſcriptura) egredientes animæ ex femore Iacob. Vt τῆς κατὰ
itaque vita, & via, & panis, & vitis, & vera lux, & aliis eiuſmodi ſexcentis dominus noſter τὴν γένεσιν
Ieſus Chriſtus nominatur: ſic & gladius diuidens partem animæ affectibus ſeruientem, & ἐνεργείας.
motus concupiſcentiæ mortificans. Deinde quoniam deus verbum carnis debilitati ſeſe cõ-
iuncturus erat, pulchrè additur, potentiſſime: quoniam maximæ potentiæ demõſtrationem
habet, poſſe deum in natura eſſe humana. Nam cœli & terræ conſtitutio, maris & aëris & ma
D ximorum elementorum generatio, & ſi quid ſupra mundum intelligitur, & ſi quid ſubtus
terras vſquam reperitur, non hæc vſqueadeò euidenter exprimunt diuini verbi potentiam
quantum diſpenſatio aſſumptæ carnis, & ad humilitatem vſque debilitatémque noſtram
ſuſcipiendam condeſcenſio. *Specie tua & pulchritudine tua.)* Species à pulchritudine differt. τὸ ὡραῖον.
Id enim ſpecioſum dicitur, quod accommodum & neceſſarium proprio vigori tempus ex- τὸ κάλλος.
pleuit, vt frumentum id tandem dicitur ſpecioſum, quod maturum & ad meſſem eſt para-
tum. Specioſus inſuper vitis fructus qui ad ſui perfectionem, per reuolutionem annui tem-
poris maturè concoctus eſt, & eſui accommodus. Pulchritudo autem conſiſtit in concin-
na membrorum compoſitione, ex ſe efflореſcentem gratiam obtinens. Accingere igitur gla
E dio ſuper femur tuum potentiſſime, ſpecie tua, hoc eſt, plenitudine temporis opportuni, &
pulchritudine tua, id eſt, contemplabili tua & intelligibili diuinitate. Illa demum vera pul-
chritudo eſt, quæ cognitionem omnem, omnémque ſupergreditur potentiam, vt quam ſola
poſſis mente contemplari. Nouerunt autem ipſius pulchritudinem eius diſcipuli, quibus ſe-
orſim à turba parabolas ſoluit. Viderunt & huius pulchritudinem Petrus & filij tonitrui, in
monte fulgentem ſupra ſolis ſplendorem, & exordia ipſius glorioſi aduentus oculis comprẽ
dere digni ſunt habiti. *Intende* (inquit) *& proſpere, procede, & regna.)* Hoc eſt, hominum curã
per carnis diſpenſationem aggreſſus, diligentiam impende conſtantem, perennem nec ali-
quando deſituram. Hæc enim & viam, & curſum prædicationi præbebit, & neminem non
tuo ſubiget imperio. Nec id nouè dictum nobis videri debet, quòd imperatiuè dicit: Proſpe-
F rè procede ſiue proſperè progreditor, ob ſcripturæ conſuetudinem hoc modo figurantis ea
quæ optantur. Nam & imperatiuè dicitur: Fiat voluntas tua, pro vtinam fieret: & Adueniat
regnum tuum, pro vtinam adueniret. *Propter ueritatem, & manſuetudinem, & iuſtitiam, & de-*
ducet te mirabiliter dextera tua.) Rurſus hic ſermo figuratus eſt, perinde ac dominus hæc ca-
piat mercedis loco, nempe proſperè procedere, regnare propter veritatem, & manſuetudi-
nem, & iuſtitiam. Oportet enim ſic intelligere, quòd quia res humanæ interuerſæ ſunt men-
dacio, vt feras veritatem, regna in hominibus peccato ſubiectis: vt cum tu ſis ipſa veritas &
manſuetudo, omnes exemplo tuo ad manſuetudinem & bonitatem reducãtur. Ideo domi-
nus dicebat: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Quin & iſtius manſuetudinis ar-

gumentum re ipſa exhibebat. Nam contumelia laceſſitus tacebat, flagellis cæſus ſuſtinebat. G *Et deducet te mirabiliter dextera tua.*) Non columna nubis, non ignis illuſtratio, ſed ipſa tua dextera. Sagittæ tuæ acutę potētiſſimæ. Sagittæ potentis acutæ ſunt ſermones ſolerter & ingenioſe excogitati audientium corda pertingentes, animáſque probè ſenſatas ferientes atque ſauciantes. Verba nanque ſapientium ſtimuli ſunt boum. Ex quo Pſalmiſta cupiens quandoque à doloſis hominibus ſuæ ætatis & generationis liberari contra doloſam linguam, ſagittas potentis acutas in remedium exquirit. Quærit item carbones ſibi adeſſe deſolatorios, Vt quorum corda ob duriciem calloſam ſpirituales ſagittę non contingant, his paratum ſit ſupplicium, quod carbones deſolatorios appellauit. Quicunque enim ſe priuarunt dei prǫſentia, his carbonum deſolatoriorum apparatus neceſſarius eſt. Nunc igitur ſagittæ tuæ acutæ. His ſagittis quæ fidem amplexatæ ſunt animæ, ſauciantur, & quæ ſumma in deum exarſerunt charitate, ſimúlque cum ſponſa illa dicunt: Vulnerata charitate ego ſum. Inexplicabilis profectò ac ineffabilis verbi pulchritudo & ſapientiæ ſpecies & forma dei in ipſius imagine. Beati, qui contemplatione inardeſcunt veræ illius pulchritudinis. Hi enim quaſi eidem adſtricti ſint vinculis charitatis, cœleſtem illum & planè beatum amantes amorem, domeſticorum obliuiſcuntur & amicorum, imò familię quanlibet opulentæ. His in obliuionem venit corporis alendi neceſſitas, putà edendi & bibendi, ſolo liqueſcentibus diuino planè & ſincero amore. Intelligere item poſſis ſagittas acutas eos qui ad ſpargendum per vniuerſum orbem ſemen euangelij miſſi ſunt. Hi quòd ſe exacuiſſent, fulgebant operibus iuſtitiæ, & I ſubtiliter in eorum irrepebant animas quos erudiebant ad fidem. Hæ igitur ſagittæ in primis quaquauerſum emiſſæ populos ſe vt Chriſti iugo ſubſternerent, præparabant. Et quidem meo arbitratu ſermonis iſtius ordo per hyperbaton conſentaneè magis ad præcedentia reſtituitur, is vt ſit ſenſus: Intende, procede & regna, & deducet te mirabiliter dextera tua, & populi ſub te cadent, propterea quòd ſagittæ tuæ acutæ ſunt in corde inimicorum regis. Nullus deo aduerſarius, aut contumax, aut ſuperbus, ſub deo cadit, vel ei ſe ſubigit, niſi illi qui fidei obedientiam ſuſceperunt. Sagittæ nanque in corda cadentes quandoque inimicorum regis, trahunt eos ad veritatis deſiderium, & ad ipſum dominum, vt inimici dei exiſtentes eidem per doctrinam concilientur. *Sedes tua deus in ſeculum ſeculi, uirga directionis, uirga* K *regni tui. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea unxit te deus deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis.*) Quoniam verò circa humanitatem multa verſando dixit, nunc ſermonem ad altitudinem gloriæ vnigeniti conuertit, Sedes tua deus in ſeculum ſeculi: hoc eſt, regnum tuum vltra ſecula ſe porrigit, éſtque intelligentia omni multò antiquius. Et pulchrè admodum poſt populorum ſubiectionem, regni dei magnificentiam concelebrat. Virga directionis virga regni tui. Idcirco ei propriam reddidit appellationem, deo luculenter expreſſo. Sedes tua deus. Inſtructiua eſt admodum virga dei, erudiénsq; non obliqua, aut perùerſa, ſed recta infert iudicia. Ideo virga directionis, virga regni ipſius nominatur. Si enim dereliquerint filij eius legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint: viſitabo in virga iniquitates eorum. Vidésne iuſtum dei iudicium, quo non in omnes ſine diſcrimine, ſed L tantum in peccatorem vtitur? Sed & ipſa etiam conſolationis dicitur virga. Virga enim tua (inquit) & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt. Eſt & virga contritionis. Reges eos in virga ferrea, & tanquā vas figuli confringes eos. Conteruntur autem terrea ac lutea ad eorum beneficium, quos deus regit ac dirigit ſecundum quod & in carnis perditionem traduntur, vt ſpiritus ſeruetur. *Propterea unxit te deus deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis.*) Quoniam verò chriſma typicū, hoc eſt vnctionem figuratam, & typicos pontifices ac reges figurare oportuit: caro autem domini vero chriſmate vncta eſt, nimirū ſuper eam adueniente ſpiritu ſancto, quod quidem exultationis oleum vocatur. Vnctus eſt autē præ participibus ſuis: hoc eſt, M ſupra omneis homines Chriſti participes exiſtentes, quoniā illis quidem particularis quædā tributa eſt ſpiritus communicatio: ſuper verò filium dei ſanctus ſpiritus, vt ait Ioannes, vbi deſcēdit, manſit ſuper ipſum. Pulchrè autē exultationis oleū ſpiritus appellatur. Nanq; vnus hic inter fructus numeratur, quos in nobis operatur ac gignit ſpiritus ſanctus, nempe gaudium. Quoniam verò mixtus eſt de ſeruatore ſermo, propter & diuinitatis naturam & incarnationis diſpenſationem, rurſus in humanitatem à deo aſſumptam reſpiciens, ait. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, pro eo quod eſt: Reliqui quidem homines laborę & exercitatione, & attentione ſæpenumero aſſequuntur amorem honeſti ac probitatis, & malitiæ totius deteſtationem: tibi autem naturalis eſt ad boni proſecutionem proprietas, & ad

Sagittæ acutæ.

Carbones deſolatorij.

Virga multiplex.

Vnctio Chriſti.

Oleum exultationis.

A ad iniquitatis fugam perquàm familiaris alienatio. Et quidem nobis non arduum adeò ſit & difficile amorem recuperaſſe iuſtitiæ, modò id ardenti affectu expetamus, ſimul & odium iniquitatis. Omnem enim ad vtriuſque conſecutionem, Deus impartiuit vtiliter potētiam animæ rationali, vt amandi, ita & habendi odio: vt præduce ratione directi virtutem quidem amemus, odio verò habeamus iniquitatem. Licet enim & odio quandoque laudabiliter vti. Dicitur enim: Nonne qui oderunt te domine, odi. Et, Perfecto odio oderam illos. Mortis Chriſti & reſurrectionis myſterium.

Myrrha & gutta & caſia à ueſtimentis tuis à domibus eburneis, ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo.) Deſcendens paulatim conſequenter propheticus ſermo ac priùs ea quæ extrema ſunt diſpenſationis carnis explicans omnia, intento & acri contuitu ſpiritus ſancti promouentis ipſum & eidem arcana myſteria reuelantis, venit ad paſſionem. Myrrha (inquit) & gutta, & caſia à veſtimentis tuis. Myrrha quidem quòd ſepulturæ ſignum ſit, Euangeliſta Ioannes nos quoque docuit, dicens Ioſeph ab Arimathea eum cum myrrha & aloë tumulaſſe. Gutta verò & ipſa myrrhæ ſpecies eſt tenuiſſima. Ex hoc enim aromate contuſo atque expreſſo omne quod hæſit liquidum, in guttam ſeparatur: reliquum quod reſtat craſſius, myrrha appellatur. Itaque Chriſti quidem ſuauè fragrans odor myrrham ob paſſionem ſpirat: Guttam verò quòd non immobilis nec otioſus aut inefficax in ſepulchro permanſerit tribus illis diebus ac noctibus: ſed in infernum deſcenderit, gratia diſpenſationis circa reſurrectionem abſoluendæ, vt quæ de ſeipſo erant oracula prophetarum, vniuerſa expleret. Caſiam demum ſpirat, quæ cortex tenuiſſimus eſt & odoratus, ligneum obtendens calamum. An veriùs paſſionem crucis ſuſceptam in beneficium omnis creaturę, altius nobis ac ſapienter hic ſermo per caſiæ nomen innuit. Habes ergo myrrham ob ſepulturam, guttam ob deſcenſionem ad infernum, quòd omnis gutta ad inferiora delabitur. Caſiam verò ob carnis circa lignum diſpenſationem. Ex hac denique cauſſa delectauerunt, inquit, te filiæ regum in honore tuo. Filiæ quidem regum, quænam aliæ fuerint, quàm generoſæ ac magnæ regiæque animæ, quæ ob hanc ad humanam carnem aſſumendam condeſcenſionē, agnito Chriſto, ipſum exhilararūt in honore, in vera fide, ac charitate perfecta, ipſius diuinitatem gloria & honore proſequentes. Aromata verò hæc non vtique parca manu aſſerit interſperſa eſſe veſtimentis Chriſti (hæc ſanè eſt horum verborum parabola & apparatus dogmatum) ſed ab vniuerſis ampliſſimarum ædium ſtructuris ipſa eidem offerri. βάρεις enim, id eſt, domus ſiue ædes ampliſſimæ molis dicuntur, & hæ elephantino, hoc eſt, eburneo apparatu ſubſtructæ. Per has equidem arbitror delineari prædiuitem illam & mirè opulentam Chriſti erga mundum charitatem, ídque docente propheta. *Aſtitit regina à dextris tuis in ueſtitu deaurato circundata uarietate.)* De eccleſia iam ediſſerit de qua in Canticis didicimus, quòd vna ſit perfecta Chriſti columba, quæ in dextrum Chriſti locum eos accipit, qui continenti exercitio bonorum operum toti redduntur Eccleſiæ cognobiles. Nam & hos ab improbis diſparat ac ſecernit eccleſia, perinde vt aſſolet paſtor oues diſpeſcere ab hœdis. Aſſiſtit itaque regina nempe anima ſponſali verbo cooptata, nullius iam peccati oppreſſa tyrannide, ſed in partem admiſſa regni Chriſti, à dextris inquàm, aſtat ſaluatoris, in veſtitu deaurato, hoc eſt, in dogmatibus ſpirituali intelligentia ſubtextis & variegatis floribus interſtinctis, ſeſe grauiter componens & adornans religioſè. Quòd enim non vniformia ſunt quæque dogmata, ſed horum ſpecies multiuariæ ac multimodæ ſunt, vt quæ in ſe recipiunt ſermones & complectuntur morales, & phyſicos, epopticos item qui de ſpectandis ceremonialibus myſteriis ſunt conſcripti, ob hoc veſtem ſponſæ indicat ſcriptura varietate picturatam. *Audi filia & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum & domum patris tui, & concupiſcet rex decorem tuum: quoniam ipſe eſt dominus deus tuus, & adorabunt eum.)*

Myrrha.

σακτή.

Gutta.

Caſia.

Filiæ regū.

Domus eburnea.

F Inuitat eccleſiam & exhortatur, mandata vt audiat ſimul & obſeruet, ipſáque appellatione ſibi eam adſciſcit in familiaritatem, dum filiam appellat, ac ſi per charitatem genuiſſet eam. Audi filia & vide. Docet ipſam ſimplicem nudámque mentem ad contemplationem gerere ex eo quod ait, vide. Conſydera & perpende (ait) creationem, vt ordine naturæ adiuta, ſic ad creatoris contemplationem altiùs aſcendas. Deinde flectens collum iactantiæ faſtu ſublatum, inclina, inquit, aurem tuam, ne curras ad externas fabulas. Quin ſuſcipe potiùs vocis humilitatem, quæ in euangelico conſpicitur eſſe ſermone. Inclina aurem tuam ad hāc præceptionem, vt planè obliuiſcaris improbatæ illius conſuetudinis, & efficiare particeps ſpiritualis doctrinæ, eóque obliuiſcere populum tuum & domum patris tui. Omnis qui peccatum admittit, ex patre diabolo eſt. Abiice (inquit) dæmonum doctrinam, obliuiſcere impuri illius Eccleſia filia dei.

ri illius ſacrificij,nocturnæ choreæ,fabularum denique ad libidinem & omne genus incon G
tinentiæ animas incendentium,& hac gratia te meam ipſius filiam appellaui, vt eum odio proſequare parentem,qui priùs quàm accerſerem te,ad perditionem genuerat. Si enim per obliuionem maculas veterum præceptorum deleueris,proprium recipies decorem, & delectabilis & ſponſo & regi apparebis. *Quoniam ipſe eſt dominus deus tuus, & adorabunt eum.)* Officium obedientiæ neceſſarium manifeſtat, ex eo quod ait: Ipſe eſt dominus deus tuus. Adorabit autem ipſum omnis creatura,quoniam in nomine Ieſu Chriſti omne genu flectetur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. *Et filiæ Tyri in muneribus uultum tuum deprecabuntur, omnes diuites plebis.)* Videtur ſumma idololatria in Chananæa regione perpetrata fuiſſe.Metropolis autem Chanaan Tyrus.Adhortans igitur ſermo hic & erudiens eccle- H
ſiam ad complexum obedientiæ inquit:Filia Tyri cum muneribus aliquando veniet,& vultum tuum adorabunt diuites populi,ſupplicabunt tibi cum muneribus. Non dixit, te adorabunt cum muneribus,ſed vultum tuum.Eccleſia nanque non adoratur,ſed Chriſtus eccleſiæ caput, quem πρόσωπον perſonam ſiue vultum nominauit ſcriptura. *Omnis gloria filiæ regis abintus in fimbris deauratis circundata uarietate. Adducentur regi uirgines poſt eam.)*

Chriſt' vultus,qui adoratur, nō eccleſia quæ ſupplicat.

Poſtquam anima improbandis expurgata veteris malitiæ doctrinis obedientiam exhibuit ſanę & ſalutari doctrinę,vbi oblita iam eſt populi ſui & domus patris ſui,narrat ea quę ſunt de ipſa ſpiritus ſanctus, & quoniam intimam eius puritatem vidit: Omnis (inquit) gloria filiæ regis ab intus,hoc eſt,gloria ſponſæ Chriſti quæ deinceps in filiam regis eſt adoptata, I
intus eſt.Hortatur planè hic ſermo ad eccleſiaſticæ gloriæ myſteria intrinſecus prendenda, quòd decor & pulchritudo ſponſæ introcluſa ſit & recondita. Qui enim ſe probè adornat ei quidem qui videt in occulto, nempe patri, ſupplexque eum orat, nihilque non molitur boni operis, non vt ſpectetur ab hominibus, ſed vt ſolius dei oculis mereatur innoteſcere: hic gloriam omnem perinde ac filia regis condidit intus. Quin & fimbriæ aureæ, quibus tota eſt circumamicta anima talis & variegata, vtique in intimis ſunt repoſitæ. Ne tu quicquàm quæras in externo iſto auro aut variegato corporis amictu,magis cultum quẽdam mihi hic inſinuari intellige,qui dignus ſit cohoneſtare ac redimire hominem, qui ad ſui conditoris imaginem creatus eſt, iuxta verbum apoſtoli: Exuti veterem hominem & K
induti nouum,qui renouatur ad agnitionem ſecũdum imaginem ſui conditoris. Et qui induit ſe viſcera miſericordiæ, bonitatem, humilitatem, longanimitatem, manſuetudinem: talis interiore amiculo redimitus eſt, & ſecundum interiorem hominem probè adornatus & excultus.Paulus item monet: Induite dominum Ieſum, non ſecundum exteriorem hominem, ſed mens noſtra dei memoria circũamiciatur. Puto enim ſpiritualem pertexi tunc

ὁμοίωσις.

veſtem, quum operatio comes attexitur verbo doctrinæ. Quemadmodum enim pallium tegendo corpori tunc detexitur,dum ſubtegmen innectitur ſtamini: ſic vbi verbum primas in ordiendo obtinuerit,ſi mox actiones verbo conſentaneæ attexentur, tunc exornandæ animæ decentiſſimus & plurimum habens honeſtatis amictus confici poſſit,animæ inquam, L
ſecundum virtutem & verbo & opere ſuam abſoluenti vitam.Quæ enim à limbo eiuſmodi

Fimbriæ aureæ.

dependent fimbriæ,ſpirituales ſunt:eóque aſtruuntur eſſe aureæ. Quoniam ſanè ſermo veritatis ipſum opus excellit, quaſi fimbria quædam eſt à textura ad actionem ex abundanti annexa. Sequuntur autem ſponſam domini animæ quædam quæ ſemen alienorum dogmatum minimè ſuſceperunt,& hæ quidem regi adducẽtur ſponſam ſectantes.Audiant hæc quæ virginitatẽ domino vouerunt,quòd virgines regi adducentur,virgines planè quæ proximæ ſunt eccleſiæ,nempe ponè ipſam aſſectantes,nuſquàm aberrantes ab eccleſiaſtica diſ-

Adducẽtur regi virgines. Virginum dona.

ciplina.Hæ porrò virgines in lætitia & exultatione adducentur, ducentur in templum regis.Non quæ virginitatis voto ſe ſubſtrauerunt vi adactæ,non item quæ ex triſtitia aut neceſſitate vitæ virginalis ſanctimoniam ſuſceperunt:ſed quæ in lætitia & exultatione gaudẽt M
& ſe exhilarant tali officio perficiundæ virtutis addictæ:hæ demum adducentur regi, & adducentur,non in vnum plebeium & vulgarem locum,ſed in templum regis. Vaſa nanque ſacerdotalia quæ humanus vſus non commaculauit,in ſancta ſanctorum adducentur, & ad adyta accedendi poteſtatem habebunt,vbi contaminati pedes non ambulabunt.Quantæ ſit prærogatiuæ in templum regis adduci,Propheta pro ſeipſo orans oſtendit. Vnam petij à domino,hanc requiram: vt habitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ, vt videam

Pro patrib' tuis nati filij

iucunditatem domini,& viſitem templum ſanctum eius. *Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij, conſtitues eos principes ſuper omnem terram.)* Quoniam verò ſupra præcepit, vt anima populi ſui &

A ſui & domus patris obliuiſceretur, vt obedientiæ virtus muneretur: pro patribus filios accipit tanta dignitate pollentes, vt eos principes ſuper omnem terram conſtituat. Qui ſunt igitur eccleſiæ filij? Hi ſanè qui euangelij ſunt filij qui vniuerſæ terræ imperitarunt. In omnem (inquit) terram exiuit ſonus eorum, & conſtituti ſupra duodecim thronos iudicabunt duodecim tribus Iſraël. Si quis autem ſponſæ patres accipiat patriarchas, ne ſic quidem hæc de Apoſtolis ſententia propterea reiicitur. Nam pro illis nati ſunt ſponſæ filij per Chriſtum, opera facientes Abraham: & ideo æquali cum patriarchis honore digni cenſentur, quod hi quoque eadem geſſerunt, quæ & illi ob quæ patres magno & præcellenti honore digni ſunt habiti. Principes verò vniuerſæ terræ ſunt ſancti, ob familiarem & propriam ad bonum in- Principes terræ.

B clinationem, quando natiua illa naturæ indoles ad bonum propendens, ipſis prærogatiuam adſciſcit & conciliat principatus, ſicuti præbuit Iacob ſupra Eſau poteſtatem: Eſto (inquit) dominus fratris tui. Igitur pares honore patribus facti, & per virtutis exercitationem ſupra omnes prærogatiuam dignitatem adepti: hi demum filij ſponſæ Chriſti ſunt, & à propria matre principes ſuper omnem terram conſtituuntur. *Memor ero nominis tui in omni generatione & generatione. Propterea populi confitebuntur tibi in ſeculum & in ſeculum ſeculi.)* Ad ſuperiùs dicta omnia, dictum eſt & hoc velut ex perſona eccleſiæ: Memor ero nominis tui in omni generatione & generatione. Quæ porrò hæc memoria eſt eccleſiæ? vtique populorum confeſſio. Confirmat τῷ παραδείγματι.

C

IN PSALMVM QVADRAGESIMVM- *quintum, In finem pro filiis Core pro arcanis pſalmus: Deus noſter refugium.*

Propheticum oraculum hic mihi videtur pſalmus complecti de iis quæ ſunt ad finem: quem finem cùm vidiſſet Paulus, ait: Deinde finis quando tradiderit regnum deo & patri. Vel, quoniam actiones noſtræ nunc ad finem nos quælibet ſibi pro- Titulus in finem.

D prium ducunt. Bona quidem ad beatitudinem, improba verò ad æternam damnationem. Conſilia verò quæ in hoc pſalmo à ſpiritu ſancto traduntur, ad bonum perducunt finem eos qui facilè ſinunt perſuaderi & obtemperant. Hac itaque de cauſa inſcriptus eſt: In finem, perinde ac huius pſalmi doctrina omnis ad beatum referatur humanæ vitæ finem. Pro filiis autem Core hic dictus eſt pſalmus, quos ſpiritus ſanctus non diuidit: quòd velut vna anima, & vna voce, cum omni inter ſe concordia propheticos deprompſerint ſermones, ſic vt nihil vnus aliquis eorum præter reliquos prophetarit, ſed gratia prophetiæ vnicuilibet eorum ex æquo diſtributa eſt, quòd ad proſequenda quæ optima ſunt, æquali affectu inter ipſos conueniret. Pro arcanis hic dictus eſt pſalmus, hoc eſt, pro his quæ Pro arcanis.

E neutiquàm euulganda ſunt & prodenda, quòd rationem contineant ſecretorum in myſterio retinendorum: † ad quæ vbi promoueris, facilè noueris, ┘ non cuiuſuis è vulgo eſſe diuina hæc acie mentis introſpicere & contemplari myſteria, ſed eius & ſolius qui ad hæc diſertè enarranda concinnum fieri poſſit organum, adeò vt eius anima vicem ſupplens pſalterij à Spiritu ſancto in ea efficaciter operante poſſit moueri. *Deus noſter refugium & uirtus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos ualde.)* Homo omnis ob ſibi adiacentem & inolitam ſuapte natura debilitatem, tot adeò rebus in ſe irruentibus mœroris, periculi & laboris perquàm plenis non mediocri eget auxilio. Hic tot cinctus ſe circunſtantibus calamitatum procellis, refugium inquirit, ac veluti in aſylum quoddam & tutiorem ſe re- † Non habētur in Græco.

F cipiens locum, aut certè ad montis cuiuſpiam præacutum verticem valido ac forti circumſeptum muro, hoſtilem incurſum veritus defugit. Itidem & hic ſuffugit ad deum, ipſum ſibi ducens vnicam eſſe requiem, tantiſper dum in eo permaneat. Nam quòd ad deum refugium verè pateat, in confeſſo eſt omnibus. Inimicus ille noſter plurimum interſperſit confuſanei erroris circa eius electionem à quo ſperemus ſeruari nos poſſe. Nanque dum inſidiatur veluti hoſtis, eis rurſum quibus texuit inſidias, ſubdolus imponit, ſuggeres ad ſe tanquàm ad tutelarem & fidum cuſtodem profugiant, idque adeò vt duplici malo circunfundantur, nimirum vt vel vim ſibi inferentes capiantur, vel certè fraude clancularia circunuenti diſpereant. Idcirco increduli ad dæmones confugiunt, qui diaboli inſtigatione mente confuſi, veri dei notitia ſunt priuati. Imo & qui deum norunt, circa rerum diſcretionem Ob diaboli inſidias vnicum refugium deus.

diſcretionem omninò errant, dum quæ per imprudentiam vſui ſibi futura confidunt, po- G
ſtulant, quædam interim petunt veluti bona quæ identidem nihil ſibi allatura commodi
vel tandem experiuntur. Vitant alij quædam vt noxia, quæ fuerant aliquando ſibi non me-
diocriter profutura. Verbi gratia: Aegrotat quis? Is perplexam morbi fugiens moleſtiam,
orat ſibi reſtitui ſanitatem. Amiſit pecunias? ob eam iacturam acerrimo angitur dolore.
Eſt enim morbus ſæpenumerò vtilis vt qui peccantem caſtiget: & rurſus ſanitas noxia, cùm
peccati inſtrumentum ſe poſſidenti fuerit. Sic & pecunia iam quibuſdam miniſtra eſt fa-
cta luxuriæ: contrà, paupertas multos eorum qui malè ſunt inſtituti, ad ſobrietatem redu-
xit. Nec itaque fugias quæ non oportet: neque item confugias ad quem non oportet, ſed
vnum tibi tantum vitabile ſit peccatum, & vnum in malis refugium deus. Nolite confi- H
dere in principibus, nec in incerto diuitiarum gloriemini. Nec ſuperbite ob corporis vi-
res, nec denique humanæ gloriæ claritatem ſequamini. Nihil horum ad ſalutem confert.
Temporaria omnia & momento decidua, impoſturæ & fraudis plena omnia: vnum tan-
tum refugium deus. Maledictus enim homo qui confidit in homine, aut in aliquo rerum
humanarum ſperat. Ergo deus noſter refugium & virtus. Illi enim, qui vt Apoſtolus dice-
re valet: omnia poſſum in Chriſto qui me confortat, virtus eſt deus. Multorum igitur eſt
dicere: Deus noſter refugium. Itemque: Domine refugium factus es nobis: Sed eodem
quo propheta noſter teſtatur, affectu præditum eſſe, nimiſquàm paucorum eſt. Pauci ad-
modum ſunt qui non admirantes humana præſidia, vt qui ex ipſo deo toti pendeant, ad I
ipſum reſpirent, ſpem omnem ſuam atque fiduciam in ipſo collocantes. Res quidem iſtæ

Quibus refugium non eſt deus.

accidentariæ nobis ſunt argumento. Etenim quum tribulatione quapiam affligamur, ad
omnia potius, quàm ad ipſum deum noſtrum recurrimus. Vnus tibi puſio ægrotat? qua-
quauerſum circunfers oculos requirens incantatorem, aut certè eum qui ſuperuacaneos va
nóſque characteres ſeu figuras puerorum innocentium collo circunliget, vel ad poſtre-
mum ad medicum venis, & medicinas eo interim contemptim omiſſo qui reſtituere po-
teſt ſoſpitati. Si fortè inſomnium te ſolicitat, ad ſomniorum coniectorem properas. Si
quem timueris inimicum, patronum vnum aliquem tibi ex hominibus deligis. Et vt com
pendio dicam, in quacunque neceſſitate imminente deprehenderis: verbo tantum te o- K

ῥήματι μὲν, καὶ ἔργῳ δὲ.

ſtendis deum refugium habere, re autem ipſa ex inutilibus vaniſque rebus auxilium adſciſ-
cere. Eſt autem iuſto verum auxilium deus. Quaſi enim vnus aliquis imperator exercitus
armis promittentibus generoſitatem animi inſtructus nullo non tempore paratus, auxi-
lium opem ve vt ferat fatiſceti ac deſtitutæ viribus parti: ſic & deus adiutor noſter & omni
militāti, cōtra omnes diaboli inſidias, miniſtros ſpiritus in ſalutem indigentium emittens.

Tribulatio iuſtum inuenit.

Apprehendit autem tribulatio iuſtum omnem, ob vitę ſtudium. Quicunque enim per viam
anguſtam & arctam declinata lata & ſpatioſa via, ambulauerit, à tribulationibus inuenitur.
Propheta nāque valde rem ad viuum deſcripſit, inquiens: In tribulationibus quæ inuenerūt

ἐμψύχως.

nos nimis, Quaſi enim animalia viuam animam ſpirantia apprehēdunt nos tribulationes, L

μεταφορά.

exercentes nos ad patientiam, & per patiētiam probationē, & per probationem ſpem, quare
(& Apoſtolus ait) per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum. Et rur
ſus: Multæ tribulationes iuſtorum. Sed generoſi vir animi qui nihil turbatus tētationem ex
tribulatione prouenientem ſuſtinuit, dicet: In his omnibus ſuperuicimus per eum, qui dile-
xit nos. Ac tantum abeſt vt defatigetur aut mœrore vllo intabeſcat in tribulatione conſtitu
tus, vt occaſionem gloriandi ex malorum multitudine ſumat cum Paulo, dicens: Non ſolū
autem, ſed & gloriamur in tribulationibus. Sequitur deinde: *Ob hoc non timebimus, dum
turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris.)* Magnum oſtendit in Chriſto confi-
dentiæ firmamentum propheta noſter. Quoniā & ſi omnia ſurſum deorſum prouoluantur, M
& terra turbata inuertatur, & montes propriam deferentes ſedem in medium transferantur
mare, non timebimus: quum & deum refugium, & virtutem, & auxilium habeamus in tri-
bulationibus, quæ inuenerunt nos valdè. Cuiuſnam cor impauidum adeò & interritum eſt,
cuius tam quietæ cogitationes, nec quicquam habentes turbelæ, vt in tanta confuſione po-
ſito vacet ſic attentam mentem ad deum ſurrigere, nec interim vllo rerum eiuſmodi e-
uentu ob ſpem in deum ſolidè coniectam percellatur? Nos autem hominis iram non ſu-
ſtinemus, non canem aut aliquam aliam beſtiam incurrentem, non denique in rebus duris
ad deum adiutorem noſtrum reſpicimus, ſed ſtupidi attonitíque ad noſipſos conuertimur.
Sonuerunt & turbatæ ſunt aquæ ipſorum.) Dixit de telluris conturbatione & montiū tranſlatione.
Dicit

A Dicit etiam de maris commotione & euerſione, déque montibus in medium maris caden-
tibus. Sonuerunt & turbatæ ſunt aquæ ipſorum, videlicet marium. Montes ipſi in aquis plu-
rimam excitant commotionem, non quidem in mari tanquàm naturali poſitura cõſtituti,
ſed propria agitatione multum violentæ quaſſationis in aquis promouentes. Quum terra
conturbabitur, & aquæ marium ſonabunt & è profundo pelagi ebullient, montes quoque
transferentur, & per exuperantem domini potentiam multã ſuſtinebunt turbationem: tunc
quoque fuerit intrepidum cor noſtrum, quòd ſecuras firmáſque in deum ſpes habeat. *Tur-
bati ſunt montes in fortitudine ipſius.)* Potes & ſenſum huius dicti tropicè interpretari, montes
appellans eos qui ob ſuã potentiam vireſque inſoleſcunt ſibiq; placent, dei magnitudinem
B vimq; ignorantes, ſeſe contra dei ſcientiam extollentes. Deinde ſuperatos ab his qui cũ vir-
tute efficaci & ſapientia verbum dei annunciant, qui mox vt ſuam intelligunt inopiam, ti-
more dei percelluntur, ſeq; humiliter ſubſternunt dei potentiæ. Vel fortè principes ſeculi hu
ius ac patres perditę ſapientiæ montes dicuntur conturbati in Chriſti fortitudine, quam ip-
ſe in agone quo decertauit per crucem contra eum qui poteſtatem mortis habebat, oſtendit,
& veluti generoſus quiſpiam athletes exutus veſtibus, principatus ac poteſtates vicit, oſten-
tuíque illos habuit confidenter, atque in ligno de illis triumphauit. *Fluminis impetus lætificant* Fluminis impetus.
ciuitatem dei.) Salſæ enim aquæ vehementer à ventis perturbatæ ac commotæ ſonuerunt,
& conturbatæ ſunt. Fluminis autem impetus ſine ſtrepitu ac leniter procedentes, & illis qui
digni ſunt ipſarum ſuſceptione affluentes, ciuitatem dei lætificant. Et nunc quoque iuſtus
C viuentem bibit aquam: poſteà verò copioſiùs bibet, municeps factus & adſcriptus ciuitati
dei. Sed nunc per ſpeculum & in ænigmate bibit, ob breuem diuinarum contemplationum
comprehenſionem: tunc autem ſimul inundantem fluuium excepturus eſt, qui quaquauer-
ſum valeat diſtagnare & alluere ciuitatem dei. Quis porrò fuerit fluuius iſte dei alius, quàm Ciuitas dei.
ſpiritus ſanctus, qui cordibus ſe dignis inſerit eorum qui in Chriſtum crediderunt? Qui cre
dit, inquit, in me, fluuij ex eius ventre fluent. Et rurſus: Si quis biberit ex hac aqua quam do,
fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Hic itaque fluuius omnem dei ciuitatem læ
tificat. Vel etiam ſignificat eccleſiam eorum qui cœleſtem ducunt conuerſationem, vel om-
nem creaturam intellectu præditam à cœleſtibus vſque ad animas humanas, ciuitatem in-
D telligere oportet, ſancti ſpiritus inundatione lętificatam. Definiũt enim quidam ciuitatem,
congregationem conſtabilitam & legibus adminiſtratam. Hæc enim tradita ciuitatis defi- Ciuitatis
nitio illi quæ ſurſum eſt Hieruſalem cœleſti ciuitati maximè conuenit. Nam & ibi primo- finitio.
genitorum ac deſcriptorum in cœlis congregatio, & ob immutabilem ſanctorum vitam, &
ſecũdum legem cœleſtem gubernatam ſtabilis quidem ac perpetua eſt. Ordinem verò illius
& omnem ornatum perdidiciſſe, naturæ non eſt humanæ. Ibi nanque ſunt quæ oculus non
vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ deus præparauit diligentibus
ſe, præterquàm quia & myriades ſunt ibi angelorum, & ſanctorum & conuentus feſtiui, &
primogenitorum eccleſia deſcriptorum in cœlis. De hac itaque Dauid loquitur: Glorioſa di
E cta ſunt de te ciuitas dei. Illi planè ciuitati pollicetur, per Eſaiam deus: Ponam te exultatio-
nem æternam, lætitiam generationum generationibus, & non erit contritio neque miſeria
in terminis tuis, ſed vocabuntur ſalutare muri tui. Oculis igitur animæ in ſublime arrectis
pręut dignum eſt ſupernis rebus intendere, quære quæ ſunt ciuitatis dei. Quis enim vnus
mortalium dignum aliquid illa beatitudine vnquam mente concipere potuit, quam lætifi-
cat quidem fluuius dei: artifex autem & opifex eſt ipſe deus? *Sanctificauit enim tabernaculum ſuũ* Tabernaculum dei.
altiſsimus.) Carnem fortè dicit deiferam ſanctificatam per naturæ diuinæ immediatam vnio- σάρκα θεο-
nem. Ex quo intelliges tabernaculum altiſſimi aduentum ſiue manifeſtationem dei, quæ eſt φόρον.
F per carnem. *Deus in medio eius non commouebitur. Adiuuabit eam deus manè diluculò.)* Et quoniam
deus in medio ſuæ ciuitatis eſt, eam ſtabilitate donauit: auxilium in primo quoq; lucis exor-
tu, præbens. Siue igitur illi quæ ſurſum eſt Hieruſalem, ſiue eccleſiæ quæ infra eſt, ciuitatis
nomen cohæſerit aut conueniet hoc. *Sanctificauit in illa ſibi tabernaculum ſuum altiſſimus.)* Et per
hoc tabernaculum, quod fixit & certè habitauit deus, in medio illius fuit, donans illi tantum
roboris, ne commoueatur: In medio autem ciuitatis eſt deus, æquales vndiquaque emittens
radios, ad fines vſque orbis vniuerſi. Sic enim dei iuſtitia conſeruatur dum is omni- Diluculum.
bus eandem bonitatis ſuæ diſpertit menſuram. *Adiuuabit eam deus manè diluculò.)* Sol e-
nim iſte ſenſilis matutinum tempus apud nos facit, quando ſupra noſtrum horizon-
tem eminuerit illuſtris & conſpicuus. Matutinum autem in anima iuſtitiæ Sol perficit
in ortu

in ortu lucis ſpiritalis, edens diem apud eum qui ipſum recepit. In nocte autem nos ho- G
mines ſumus, tantiſper dum ignorantiæ tenebris obuoluimur. Poſtquàm verò exerta mente
& adaperta gloriæ ſplendorē excepęrimus, & luce illa nunquàm occaſura circunfuſi fueri-
mus atque illuſtrati: tunc adiuuabit eam deus mane diluculo. Poſtquam filij lucis facti eri-
mus, & nox à nobis præceſſerit, dies appropinquauerit, tunc demũ dei auxilio digni erimus.
Adiuuabit ergo ciuitatem deus, per proprium ortum & manifeſtationem lucem ipſi indu-
cens matutinam. Ecce enim homo, dicit Propheta, oriens nomen ipſi. Quibus igitur lux o-
ritur ſpiritualis tenebris iniquitatis & ignorantiæ diſcuſſis, matutinum his fit: quoniam lux
in mundum venit, vt in ipſa ambulans non offendat. Auxilium nanque ipſius matutinum
præbet tempus. Vel fortè quoniam diluculo reſurrectio futura erat: Adiuuabit eam deus ma H
ne diluculo, hoc eſt, victoriam contra mortem die tertia matutina confecit. *Conturbatæ ſunt*
ὑπόδειγμα. *gentes, inclinata ſunt regna: dedit uocem ſuam altißimus, commota eſt terra.)* Cogita aliquam ciuita-
tem ab inimicorum inſidiis appetitam eam oppugnantium, quam eatenus quidem variæ
nationes regesq; permulti qui & ſceptra ſortiti ſint in ſingulas quaſque gentes, obuallent &
circunſideant. Dein fac ducem vnum viribus inexpugnabilem, inopino occurſu conſpici
ſuppetias vrbi circunſeſſæ laturum, qui obſidionem ſoluat, & coactam gentium factionem
diſſipet, in fugam denique reges conuertat: ſola vocis potentia clamoréque exerto eorum
corda perterreat. Quantum igitur par eſt credere excitari tumultuariæ conturbationis per
hoſce populos regésque profligatos & in fugam dilapſos? Quãtum ſtrepitum ſonúmve red- I
di nec facilè deſiturum ex tumultuaria illorum fuga putãdum eſt? Omnis tum locus iis qui
præ timore in fugam adacti ſunt, completur: adeò vt & non mediocris vbique concitetur
tumultus in ciuitatibus ac vicis, qui fugatos exceperint. Tale itaque auxilium, talémque de-
fenſionem exprimit proueniſſe à ſaluatore ciuitati dei per id quod dicit: *Conturbatæ ſunt gen-
tes, inclinata ſunt regna, dedit uocem ſuam altißimus, commota eſt terra. Dominus uirtutum nobiſcum, ſuſce-
ptor noſter deus Iacob.)* Nouerat carnem deum ſuſcepturum, nouerat ex virgine ſancta eden-
dum Emmanuël: quod nominis ſi interpreteris, ſonat nobiſcum deus: & hac de cauſa pro-
pheticè exerta voce clamat: Dominus virtutum nobiſcum: oſtendens planè hunc eſſe qui
ſanctis prophetis ac patriarchis apparuit. Adiutor noſter, inquit: Nõ alius de⁹ præter eũ qui à K
prophetis traditus eſt, ſed deus Iacob qui in oraculo illo ad famulum ſuum reddito, dixit:
Ego ſum deus Abraham, deus Iſaac, deus Iacob. *Venite & uidete opera dei, quæ poſuit prodigia*
ὁμοίωσις. *ſuper terram, auferens bella uſque ad fines terræ.)* Sanè ſermo hic eos qui procul ſunt à verbo ve-
ritatis inuitat, propiùs ſe admoueant agnoſcendę veritati, dicens: Venite & videte. Nam
quemadmodum corporis oculis accidit, ſemotiora interualla eorum quæ ſe conſpicua offe-
runt, apprehenſionem reddunt obſcuram & vix apparentem: contrà, propior acceſſio ſpecu
lantis agnitionem rerum viſibilium exhibet tanto expreſſiorem. Idem contingit & in mul-
timoda mentis contemplatione. Qui per bona opera ſeſe deo familiarem ac propinquum
non reddit, ipſius dei opera puris mentis oculis videre neutiquàm poteſt. Idcirco venite & L
appropinquate prius, dein videte opera domini ſanequàm prodigioſa & admiranda, quorũ
gratia gẽtes terrore priùs & ecſtaſi perculſæ, ex hoſtibus & ſeditioſis ad otium & quietẽ re-
dactæ ſunt. Venite filij audite me. Et, Venite omnes qui laboratis, & onerati eſtis. Patris eſt
hæc vox paſſis vlnis ad ſe inuitantis eatenus rebelles. Qui igitur vocationem audiuerit &
appropinquauerit, & ſe præcipienti coniũxerit, videbit eum qui cuncta per crucem, ſiue quæ
Arcum conteret. in terra, ſiue quæ in cœlo, pacificauit. *Arcum conteret & confringet arma, ſcuta comburet igni.)*
Vides pacificationem domini virtutum? Habet nanque ſecum inuiſibiles illas virtutes nu-
meroſi delectus angelorum. Vides fortitudinem ſimul & humanitatem ſummi ducis vir-
tutum, qui quum dominus ſit omnium, & omneis angelicæ militiæ turmas ſecum habeat, M
nullum tamen inimicorum vulnerare, nullum deiicere attingerévе ſuſtinet: ſed arcus conte
rit, arma & ſcuta comburit igni. Arcum quidem conterit, vt non iam impoſterum ignita
tela per eos excutiantur. Arma verò confringit, quibus cominus pugnamus, vt nequeant ij
qui propè ſunt inſidias patientes vulnera recipere. Et ſcuta comburet igni: aduerſarios nu-
dans ſuis munimentis, & omnia in beneficium inimicorum faciens. *Vacate & uidete, quoni-
am ego ſum deus.)* Quatenus enim iis rebus vacamus, quæ alienæ ſunt à deo, dei notitiam re-
cipere nequaquam valemus. Quis enim eorum quæ mundi ſunt, ſolicitus, ſéque immergens
multimodę diſtractioni carnis, attendere poſſit verbis dei, ſatiſve facere tot tantarúmque
contemplationum exactæ comprehenſioni? Nónne vides quòd in ſpinas delapſum verbum,

à ſpinis

A à ſpinis ſuffocatur? Spinæ nanque carnis voluptates & diuitiæ & curę ſunt huius ſeculi. Extra hæc omnia conſtitutum eſſe, opus ſit eum qui cognitionem dei deſiderat, debétque ab omnibus perturbationibus atque affectibus vitioſis vacare, ſic demum dei ſcientiam apprendere. Quomodo enim animam tot adeò quæ ipſam præoccuparint, diſtractionibus cogitationum oppreſſam, dei cognitio cogitatióque penetrabit? Nouit hoc & Pharao propriũ eſſe hoc liberiore otio fruentium, vt deum inquirant. Atque ideo opprobrabat Iſraëli, dicẽs, Vacatis, otioſi eſtis, ac ideo dicitis dominum deum noſtrum adorabimus. Ipſa igitur vacatio, bona vacanti atque vtilis, quietam ad ſalutarium doctrinarum generãs ſuſceptionem: mala verò vacatio Athenienſium, qui nulli rei vacabant alij, quàm vt noui quidpiam aut dicerent, aut Athenienſes notati.
B certè audirent, quod genus otij vel hodie imitantur quidam, inerti otio vitam elocãtes ſuã. Talis enim vacatio immundis ſpiritibus eſt amica. Ait Chriſtus: Quum exierit ſpiritus immundus ab homine. Dein dicit: Reuertar in locum vnde exiui, & reuerſus inuenit domum illam vacantem & ſcopis mundatam. Abſit igitur fratres, vt nos per huiuſcemodi vacationem, aditum aduerſario præbeamus: ſed domui mentis noſtræ vacemus, vt in nobis Chriſtum per ſpiritum promereamur habere inhabitantem. Igitur poſtquam nobis agitatis ab hoſtibus pacem dilargitus eſt, tunc dicit: Vacate à miſerè vos diſtrahentibus inimicis, vt in quiete & ſilẽtio verba veritatis contẽplari poſſitis. Idcirco dominus aliâs dicit: Qui nõ renũtiat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Vacemus itaque ab opere nuptiali, vt orationi vacemus. Vacemus item à ſtudio diuitiarum, à cupiditate item inanis glo-
C riolæ, à voluptatum vſu, ab inuidia & omni demum in proximum noſtrum malignitate, vt anima noſtra in tranquillo ac requieto ſtatu conſiſtente, nec vlla vitioſæ affectionis turbela eam agitante, in ea tanquam in ſpeculo irradiatio & affulgentia dei pura ſit, nec vlla obſcuretur caligine. *Exaltabor in gentibus & exaltabor in terra.)* Palàm hæc de propria paſſione dicit dominus, vt eſt in euangelio ſcriptum. Et ego quum exaltatus fuero, traham omnia ad me ipſum: & vt Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ſic exaltari oportet filium hominis ſuper terram. Quoniam igitur humanæ ſalutis gratia ſuſtollendus in crucem erat & exaltandus, & pro vniuerſa terra exaltationem erat ſuſcepturus, propterea dicit, *Exaltabor in genti-* πάντας ἑλκύσω. Collatio.
D *bus, exaltabor in terra. Dominus uirtutum nobiſcum, ſuſceptor noſter deus Iacob.)* Præſentia diuini auxilij mirè exhilaratus bis eandẽ vocem exclamauit. Dominus virtutum nobiſcũ. Hæc quaſi inſultãs inimico, & prę geſtiens dicit, ob luculentã & abſolutã in ſaluatorẽ animarũ noſtrarũ fiduciam, vt qui domini præſidio fretus conſideret ſibi nihil mali euenturum. Si enim deus pro nobis, quis contra nos? Qui enim Iacob victoriam dedit, & paulopòſt eundem Iſraël vocitauit, hic demum eſt ſuſceptor noſter & patronus tutelaris, ipſe pro nobis pugnat. Nos verò quieſcamus, quoniam ipſe eſt pax noſtra qui fecit vtraque vnum, vt in vnum nouum hominem duos condat. Pro ἐπαγγελλόμενος lego ἐπαγλαϊζόμενος

E

IN PSALMVM XLVIII. IN FINEM *filiis Core: Audite hæc omnes gentes.*

NOnnulli ex iis qui extra fidem ſunt, de humano fine varia opinati diuerſas inter ſe ſententias attulerunt. Aliqui enim palàm dixere ſcientiam eſſe finem, quidam verò actiuæ vitæ efficacem & operatoriam exercitationem, alij in hoc conſtituerunt, ſi vitã hanc & corpus in varios & differẽtes vſus diſpertiare. Nonnulli beſtiis propiores, voluptatem eſſe dictauerunt. Nobis verò finis cuius gratia cũcta facimus, & ad quem omni ſtudio properamus, beata eſt in futuro ſeculo vita, quam deo ſeruiendo conſequimur.
F Atque adeò hoc vno fine non queat ne natura quidem rationis particeps comminiſci aut excogitare præſtantiorem. Ad hunc & apoſtolus excitat, dicens: Deinde in fine, quum tradiderit regnum deo & patri. Hunc & Sophonias adducit, & ex dei perſona loquens: Quoniam iudicium meum eſt in congregationes gentium, vt ſuſcipiam reges, & vt effundam ſuper ipſos iram meam. In igne enim zeli mei conſumetur omnis terra: quoniam tunc cõuertam ſuper populos multos linguam in ipſius generationem, vt omnes inuocent nomen domini, vt ipſi ſub vno iugo ſeruiant. Ad hunc igitur finem puto referri debere, quicquid commodæ & vtilis doctrinæ pſalmi continent hanc habentes inſcriptionem. Huic itidem ſenſui concinunt & aſtipulantur, qui quoſdam inſcripſerunt, Ad victoriam, ſiue epinicium, id pro parta victoria carmen aut dies celeber, aut victori. Poſtquam enim abſorpta eſt mors in victoria, Titulus in finem. In victoriã.

victoria,& ab eo cõſumpta eſt qui dixit:Ego vici mundum,& vbi omnia à Chriſto ſunt vi- G
cta,& in nomine ipſius omne genu flectetur,cœleſtium,terreſtrium & infernorum:iure ſpi-
ritus ſanctus in odis triumphalibus, hæc nobis propoſita præcinet & acclamabit. *Audite*
hæc omnes gentes,auribus percipite omnes qui habitatis orbem. Quique & terrigenæ & filij hominum, ſi-
mul in unum diues & pauper.) Auditorium maximum habet, qui omnes gentes conuocat

Vocatio mi randa.

ad audiendum pſalmum, & omnes eos qui ſuo complent orbem incolatu. Trahit autem,
vt exiſtimo,terrigenas & filios hominum & diuites & pauperes & ſublimi hac atque exerta
prædicatione quoſuis ad audiendum conuocat.Quæ tandem ſpecula vniuerſæ terrę tantum

Pro τηλικαύ-της σοφίας. lego τηλι-καύτης ἐκ-κλησίας.

ſupereminet, vt ex ea cunctæ videri gentes è ſublimi arce,& vniuerſus orbis oculis luſtrari
poſſit?Quis adeò exerta ac præpotẽti voce præditus pręco,qui inclamare queat, quòd à tam H
multis auribus exaudiatur?Quis locus adeò capax eſt vt recipere queat tantam ad concionẽ
aduentantium turbam?Quantus deniq; & quali præditus ſapientia eſſe debet doctor,vt do-
ctrinam excogitet & inueniat tanto cœtu nihil indignam.Parumper expecta, & diſces quæ
ordine ſequuntur,ex æquo reſpondere promiſſis.Qui enim concionatur, & ad exaudiẽdam
concionem in vnum aduocat omnes,Paracletus eſt nimirum ſpiritus ille veritatis, per pro-
phetas & apoſtolos eos congregans qui ſalutem conſequuturi ſunt,quorum quia in omnem
terram exiuit ſonus eorum,& in fines orbis terrę verba eorum.Idcirco audite,inquit,omnes
gentes,& omnes qui habitatis orbem. Quare & eccleſia collectitia quidem eſt, & in vnum
corpus veluti coagmentata è nationibus cuiuſuis tandem inſtituti ac moris, vt nemo extra I

Tria vocatorũ genera

hanc vtilitatem relinquatur.Tria enim ſunt vocatorum coniugata, in quibus omne homi-
num comprenditur genus:Gentes & qui habitant orbem.Deinde terrigenæ & filij hominũ.
Poſtremò diuites & pauperes. Quem ſanè extra hoc auditorium dimiſit?Alieni enim à fide
per gentes vocati ſunt,qui in eccleſia ſunt habitantes orbem.Terrigenæ verò ſunt qui terre-

Filij,non habet exẽplar Græcum.

na ſapiunt, ac voluntatem carnis mordicus retinent & complectuntur.Filij hominũ ſupra-
dictis longe honeſtiores,qui diligentiam quandam & exercitationem rationis habent, pro-
priè enim homini competit,capax vt ſit rationis. Diuites autem ac pauperes ſuam vtrique
illinc ſortiuntur nulli non cognobilem proprietatem, nempe eam, qua alteri quidem ne-
ceſſariarum rerum poſſeſſione ſuperabundent alteri contrà,in earum inopia ſint conſtituti. K
Quoniam autem animarum medicus non venit vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœniten-

ὧν τῇ ἐκκλησίᾳ. Vocatorum ordo triplex.

tiam:primum in vocatione ordinauit, quod in qualibet congregatione reprehenſione erat
dignius & damnatione.Omnium qui orbem terræ habitabant,Gentes erant peſſimæ, atta-
men quod ad vocationem attinet, cæteris prælatæ ſunt honore: vt qui malè habebant,præ
aliis vtilitatem à medico promanantem ad ſe tranſſumerent. Rurſus terrigenæ ante filios
hominum in ordinem ſelecti ſunt,& diuites ante pauperes,quòd illi ad damnationem occa
ſionem longè propenſiorem haberent, & ad ſalutem promerendam non mediocrem diffi-
cultatem,eóque ante vocati ſunt, quàm pauperes. Eius moris eſt noſtri medici benignitas,
vt infirmioribus ſuæ medelæ impartiat commoditatem.Simul verò iſtius vocationis contu L
bernium ſociale,conciliat inter tam varios & ſancit pacem,vt quotquot eatenus ſtudiis in-
ter ſe pugnantibus digladiati eſſent, iidem per eccleſiam recõciliati ad mutuam charitatem
aſſuefierent. Noſcat enim diues quia æquali cum paupere vocatus eſt honore ac præconio
inſonante. *Simul in unum,* inquit, *diues & pauper.)* Relicto faſtigio diues, quo pauperes, ex-
cellis,& faſtu illo qui oritur ex diuitiis,ita demũ eccleſiam dei ingreditor. Neque igitur di-
ues pauperem deſpiciat, neque item pauper ſuperciliosam potentiam opulenter agentium
formidet aut vereatur:neu filij hominum terrigenas paruipendant, nec rurſus terrigenæ ab
illis abarceant ſe aut ſeparent. Prætereà gentes ſe mutua conſuetudine iis confœderent, qui
habitant orbem. Et habitantes orbem non dedignentur peregrinos teſtamentorum per cha M
ritatem ſuſcipere. *Os meum loquetur ſapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam.)* . Quoni-
am,vt ait Apoſtolus,corde creditur ad iuſtitiam,ore autem fit confeſſio ad ſalutem: & am-
borum efficiẽtia perfectionem declarat.Idcirco vtraque hic ſermo in vnum complexus eſt,
cum efficacem oris actionem,tum cordis meditationem. Nam ſi quis bonum priùs non ha
buerit in corde reconditum, quomodò per os theſaurum proferet, quem intus non habet?
Quòd ſi quæ in cordis arcano bona habet,nolit in apertum ſermone expromere, huic illud
dicetur: Sapientia occulta & theſaurus abſconditus, quæ vtilitas in vtroque? Quamobrẽ ad
vtriuſq; vſum os meum loquetur ſapientiam:ad noſtrum verò ipſorum profectum cor me-
ditetur prudentiam. *Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in pſalterio propoſitionem meam.)*

Adhuc

A Adhuc propheta perſonam ſuam commendat, ne ſui ſermones facilè in contẽptum veniãt, quaſi humana inuentione prolati. Quæ, inquit, à ſpiritu ſancto didici, ea vobis nuntio: nihil meum, nihil humanum dico. Sed poſtquam auditor ſum factus propoſitionum ſpiritus, in myſterio tradentis nobis dei ſapientiam, aperio vobis & manifeſto propoſitionem. Aperio autem non aliter quàm per pſalterium. Eſt enim pſalterium inſtrumentum muſicum, cum harmonia ſonos reddens adaptatos ad vocalem melodiam. Pſalterium itaque† rationale tunc aperitur maximè, quando actiones humanæ ſermonibus reſpondentes inter ſe concordia quadam & harmonia conueniunt. Ille igitur ſpirituale eſt pſalterium, qui fecit & docuit. Hic profectò in pſalmis aperit propoſitionem, propriæ poſſibilitatem doctrinæ proponens ſuo ipſius exemplo. Igitur qui nullius rei inconcinnè aut quæ ſit diſſentanea rationi ſibi malè conſcius eſt, is confidenter loquetur quæ ſequuntur. *Cur timebo in die mala, iniquitas calcanei mei circundabit me.*) Malã iudicij diẽ dicit, de qua dicitur: Dies domini immedicabilis in omnes gẽtes: in qua propheta hoc teſte quemlibet propria cõſilia circundabũt. Tunc itaque quia nihil iniquum in vitæ huius via admiſi, malam diem non timebo. Non me peccatorum quæ admiſerim veſtigia circundabunt, neque me tacita accuſatione aliqua facta reprehenſionem afferentia condemnabunt. Nemo quidem alius accuſator ſiſtetur, quam propria facta qua geſta ſunt forma vnumquodque adſiſtens, ceu ſunt, adulterium, furtum, fornicatio: cum ipſa nocte, cum modo, cum propriis notis formam peccati deſignantibus, vtq; ſemel finiam, vnum quodque proprio inſignitum charactere producetur, ſui omnibus expreſſam ſuggerens & euidentem memoriam. Me igitur peccatorum veſtigia haud circundabunt. Quoniam inclinaui in parabolam aurem meam, & aperui in pſalterio propoſitionem meam. † Calcaneum in ſacris voluminibus in malam partem pro mente contaminata ac vitioſa capi ſolet.⌋ *Qui confidunt in uirtute ſua, & in multitudine diuitiarum ſuarum gloriantur.*) Prophetæ ſermo ad duas eſt perſonas, & ad terrigenas, & ad diuites. Illos enim alloquitur, eorum de ſe ſtultam exiſtimationem demoliri cupiens, quam ob corporis vires conceperant: hos verò ob luculentam poſſeſſionum opulentiã intumeſcentes volens imminuere. Vos, inquit, qui de veſtra virtute præſumitis, (hi enim terrigenæ corporis viribus ſupra modum confidentes, ſatis ſibi eſſe humanam naturam putant ad ea quæ cupiunt perficienda) & vos, inquit, qui etiam in incerto diuitiarum ſpem poſuiſtis, audite: pretio vobis redemptionis eſt opus, vt aſſeramini in libertatem, qua inſidiis diaboli ſuperati quondam priuati fuiſtis: qui captiuos vos retinens non priùs à ſua tyrannide abire liberos ſinet, quàm aliquo conuenienti perſuaſus redemptionis pretio permutare velit. Pretium autem hoc non ſimilis eſſe generis oportet iis qui detinentur, ſed modo menſurá ve præſtantius, ſiquidem ex iugo ſeruitutis volet captiuos emittere. Quamobrem frater nos nequaquam redimere valet. Nullus enim homo perſuadere diabolo poſſit, vt eum miſſum faciat quem ſemel in ſeruitutem redegerit. Nam is qui de propriis peccatis nõ eſt idoneus aliquo munere placare deum, quomodo pro alio id facere tentabit? Quid enim adeò magnum in hoc ſeculo quis poſſideat, vt dignam habere animæ valeat commutationem? propterea quòd illa ad creatoris eſt imaginem facta. Quæ autem quamlibet moleſta afflictio & labor præſentis ſeculi ſufficere poterit ad parandum humanæ animæ futuri illius ſeculi viaticum? Hæc vt ſimpliciter intelligimus, ita enarrauimus. Etiam ſi quis in hac vita ſibi potens videatur, ſi poſſeſſionum multitudine munitus fuerit, hoc planè ſermone admonetur demittere inaniter de ſe conceptã exiſtimationem & humiliatum viuere ſub potenti manu dei, non item ſpem ſuam ponere in opinione de robore corporis præſumpta, neque in multitudine diuitiarum gloriari. Poteſt ſanè id ad aliquanto ſublimiorem ſenſum prouehi, vt eos qui de potentia ſua præſumunt, & in multitudine diuitiarum ſuarum gloriantur, intelligamus vtrunque de animæ viribus, quæ ipſæ neutiquàm per ſe ſufficere poſſint ad parandam ſalutem. Nam vt inter filios hominum quis detur eſſe perfectus, is ſi dei ſapientia deſtituitur: nihili talis æſtimandus venit, quantanlibet ex mundi ſapientia ſibi pepererit ſpeculatiuæ ſcientiæ copiam, & diuitias quaſdam vndelibet corraſerit cognitionis. Qui talis eſt, audiat rei veritatem, nimirũ quia anima omnis humana maligno ſeruitutis iugo communis omnium inimici ſuccubuit & libertate quam à ſuo creatore acceperat, priuata, abducta in captiuitatem eſt per peccatum. Omni autem captiuo, opus pretio ad libertatem recuperandam. Neque igitur fratrem ſuum alius quiuis frater redimere poterit, neque vnuſquiſpiam ſeipſum: quòd redemptor tantò eſſe debet captiuo & iam ſeruiente præſtantior. Sed & ne in vniuerſum quidem ho-

Marginal notes:
- (beside A, line 7) † rationale, vel verbale.
- (beside B) Dies mala iudicij.
- (beside B) Sua cuiuſq; conſcientia in iudicio accuſatrix.
- (beside C) Calcaneum &c. Non habentur in Græco.
- (beside E) Humanum genus à puro homine redimi non potuit.

mo erga deum ea præditus facultate eſt,vt ipſum placet pro peccatore, quum & ipſe ſit pec- G
cati reus. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria dei:iuſtificati gratis ipſius gratia per
redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. *Non dabit ergo deo placationem ſuam,*
& pretium redemptionis animæ ſuæ.) Neque enim fratrem in redemptionem quærit, ſed
vnum aliquem qui noſtram exuperet naturam.Non item hominem nudum, ſed hominem
deum Ieſum Chriſtum,qui ſolus pro nobis omnibus,deo propitiationem dare poteſt,quòd
ipſum deus placationem in eius ſanguine per fidem elegerit. Frater erat Iſraël Moſes, non
tamen ipſum redimere valuit. Quomodo ſi tantus vir non potuit,alius è vulgo quiuis po-
terit? Quamobrem illud quidem pronuntiat: Frater non redimet: hoc verò per interroga-
tionem cum grauitate infert:Redimet homo? Moſes enim non à peccato populum libera-
uit, ſed dei aduerſus peccatum mitigauit promotam indignationem, placationem verò H
dare deo ne pro ſeipſo quidem, vt qui ipſe in peccato eſſet, potuit. Nam & ipſe poſt tan-
ta taliáque prodigia & ſigna quæ vidit, illam emiſit vocem per quam certò diſcere vole-
bat, nimirum ſubdubitans. Audite me rebelles & increduli: Num ex hac petra vobis a-
quam educemus? Ob hoc itaque verbum dixit dominus ad Moſen & Aaron: Quia non
credidiſtis mihi,vt me ſanctificaretis coram Iſraël,non introducetis ſynagogam hanc in ter
ram, quam illis dedi. Non dabit ergo deo propiciationem pro ſeipſo. Quid enim vſquàm
tanti eſt momenti quod homo poterit dare pro redemptione animæ ſuæ? Inuentum tamen
vnum eſt pro omnibus ſimul hominibus dignum pretium, nempe ſanctus & omni pretio I
ſuperior pretioſus ſanguis domini noſtri Ieſu Chriſti, quem pro nobis omnibus effudit:
quamobrem pretio ſumus empti.Si igitur frater non redimit,redimet homo? Si enim ho-
mo nos redimere nequit,qui redemit homo non eſt? Noli igitur quia dominus in carnis ſi-
militudine ad nos venit & nobiſcum eſt verſatus,eum tantummodo hominem exiſtimare
illius diuinæ virtutis ac potentiæ ignarus, qui opus non habuit ſeſe ſua cauſa deo offerre,
neque ſuam ipſius animam redimere,cum peccatum nullum admiſerit,nec dolus ſit in eius
ore inuentus. Redimere ſeipſum nullus idoneus, niſi veniat is qui conuertat captiuitatem
populi,non pretio quidem aut donis,vt in Eſaia ſcriptum eſt,ſed ſuo ſanguine,qui non fra-
tres nos exiſtentes, ſed inimicos ob peccatum factos, (neque item homo nudus ſed deus) K
poſt libertatem nobis gratuito conceſſam fratres nos ſuos appellat. Annuntiabo enim (in-
quit Dauid) nomen tuum fratribus meis.Itaque qui nos redemit,ſi eius conſideraris natu-
ram,nec frater eſt,neque homo. Si verò ipſius in nos per gratiam, condeſcenſionem expen
deris,& fratres nos nominat, & ad humanitatem vſque deſcendit: qui pro orbe toto, non
autem pro ſe propitiationem dedit.Non enim opus habet propitiatione, ſed ipſe eſt propi-
tiando patri placatio.Talis enim nobis pontifex conueniebat, ſanctus, innocens, immacu-
latus,ſegregatus à peccatoribus,& ſublimior cœlis factus:qui non haberet quotidie neceſſi-
tatem,ſicut pontifices illi,priùs pro ſuis peccatis ſacrificia offerre, deinde pro populi igno-
rantiis. Poſt hæc dicit: *Et laborauit in æternum & uiuet in finem.)* Nam ille qui vera eſt L
vita, & virtus, nec vllo vnquam labore ea fatiſcit natura, laborauit in hoc ſeculo, quan-
do feſſus ex itinere ad fontem ſedebat. *Qui non uidebit interitum quando uidebit inſipientes mo-*
rientes.) Non enim dabit ſanctum ſuum pater videre corruptionem,quum ij qui vanam
iactant ſapientiam,moriantur.Si autem vis & de hominibus iuſtis hæc intelligere,reminiſ-
cere Iob dicentis:Homo natus eſt labori.Item Apoſtoli de ſe teſtantis:Abundantius omni-
bus illis laboraui.Et rurſus:In laboribus abundantius. Qui igitur in hoc mundo laborauit,
Qui viuet in ęternum.
hic viuet in finem:Qui verò in deliciis & omni genere vitæ ſolutioris degit,præ teneritudi-
ne ac mollicie purpuram & byſſum induit,ſeque quotidianis epulis lautioribus & ſplendi-
dis oblectat,laborum pro paranda virtute fugitans, nec ſuſtinuit in hoc ſeculo vlla laſſitu- M
dine defetiſci,is nec in futuro illo viuet:ſed ſemotius & ex longiore interuallo vitam vide-
bit in camini flamma cruciatus.Qui verò pro virtute innumeris agonibus deſudarit, & vt
eam aſſequeretur,multis laboribus tortus nimiſquàm eſt & examinatus,hic inquam eſt, qui
viuet in finem.Quàm multa in afflictione paſſus eſt Lazarus pauper? quàm multis labori-
bus attritus Iob contra aduerſarium certando? Qui enim certando delaſſati fuerint,ait,illic
recreabuntur:eóque dominus iſtos ad requiem inuitat,qui labore laſſeſcunt,ſúnt ve onera-
πῶς οὖν lege πῶς οὐ.
ti. Quomodo qui benefaciendo inſudauerint, non onerati dicent, quum propheta dicat:
Euntes ibant & flebant mittentes ſemina ſua,Venientes autem veniet cum exultatione tol-
lentes manipulos ſuos,vbere fructu plenos,qui & his rependentur pro proportione eorum
quæ quiſ-

A quæ quiſque ſeuerit. Onerati itaque dicuntur, qui quòd in benedictionibus ſeminarint, & metent cum lætitia ſempiterna, quos ſpiritualium fructuum manipulos ſibi repoſuerint. Qui igitur per deum redemptus eſt, qui ſe dedit propitiationem pro eo qui redemptus eſt: is quidem in hoc ſeculo laborauit, at labore perfunctus viuet in finem. Planè hic non videbit interitum, quum viderit ſapientes morientes. Qui anguſtam & ſudoribus plenam viam præ leni & ſolutiore elegerit, is æternam corruptionem non videbit, nimirum afflictionem illam perpetuò duraturam, die viſitationis dei, quum ad pœnas abripientur qui dei ſermonibus fidem non commodarint, ſed poſt vani cordis ſui deſideria abierint. Sapientes porrò dicit veteratoria verſutiæ & impoſtura inſignes: de quibus Hieremias ait, Sapientes ſunt,
B vt faciant mala: bene autem facere neſcierunt. Vel certè ſapiẽtes dicit diſcipulos principum huius ſeculi qui abolentur, qui dicentes ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt: quoniam ſapientia huius mundi ſtultitia eſt apud deum. Quamobrem quum ſtultos reddat hæc ſapientia, ideo aſtruit perditurum eſſe ſapientiam ſapientium, & reprobaturum prudentiam prudentum. Perſuaſiones igitur falſi nominis ſcientiæ qui eas exceperint, occaſionem ſuggerunt mortis, quam quidem mortem non videbit redemptus ab eo cui placuit vt per ſtultitiam prædicationis ſaluos faciat credentes, vt inquit Paulus. Deinde ait: Simul inſipiens & ſtultus peribunt, & relinquent alienis diuitias ſuas, & ſepulchra illorum domus eorum in æternum. Tabernacula eorum in progenie & progenie, vocauerunt nomina ſua in terris. Supra vno no-
C mine generali ſapientes appellauit, quos nunc ſubdiuidens inſipientes ſiue imprudentes & item amentes. Liquet ſapientes quidem eos ſecundum ipſorum opinionem, hoc nomine vſum dixiſſe, quemadmodum deos nominat non natura, ſed eorum conſuetudinem ſecutus qui decepti ſunt: atque ita ſapientes nunc ſtultos & inſipientes dixit. Non multo ſanè negotio poſſis tecum comminiſci, quo diſcerniculo diſtinguatur ἄφρων imprudens ſiue inſipiens, ἀπὸ τοῦ ἀνοήτου ab amente ſeu demente, hoc eſt ἀπὸ τοῦ μωροῦ à ſtulto. Imprudens enim ſiue inſipiens dicitur is qui priuatus prudentia minus ſolers eſt aut perſpicax ad obeunda cõmunis vitæ iſtius officia. Itaque eos vocat conſuetudo prudentes ſiue ſapientes qui incommoda & noxia ab vtilibus in rebus humanæ vitæ diſcernere nouerint, iuxta id quod eſt in

Attendite quo differãt ἄφρων καὶ ἀνόητος ſiue ἄνους.

D euangelio dictum. Quia filij huius ſeculi prudentiores filiis lucis in generatione ſua ſunt. Non enim abſolutè prudentiores, ſed ſecundum conuerſationem & conſuetudinem vitæ huius qua in carne agitur. Hi nanque diſpenſatores aut villici iniquitatis dicũtur, quòd prudenter conſulant diſpenſandis ſuæ ipſorum vitæ commodis. Iuxta hanc acceptionem, ſerpentes quoq; prudentes ſunt ſiue ſapientes, quòd ſibi adornent & inſtruant cauernoſas latebras, atque inter pericula modis omnibus vitant capitis plagam. Atqui ἄνους demens ſiue ſtultus dicitur, qui his deſtituitur quorum cognitio mentem hominis pręcipuè adornat, vt ſunt dei patris notitia, item verbi quod in principio erat apud deum aſſumptio, & à ſancto ſpiritu illuminatio procedens: quam ſanè ſenſatam mentem habent, qui poſſunt cum Paulo dicere: Nos mentem ſiue ſenſum Chriſti habemus.
E Sacri nanque eloquij inualuit conſuetudo, vt viciſſim ac promiſcuè his vtatur verbis ἄφρων καὶ ἄνους, vt quum ἄθεον impium & qui deũ eſſe neget, eum dicit ἄφρονα inſipientem in illo: Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt deus. Et contrà, quod vitæ nocet ἀνόητον, ſtultum vocat: Quemadmodum Apoſtolus de iis qui in cõcupiſcentias incidunt ſtultas & nociuas. Atque adeò inſipiens & ſtultus ad vnum communem finem, hoc eſt, perditionem deuergunt. E diuerſo poſſit quis ἄφρονα inſipientem eum dicere ſtultum, vt qui gentiliter viuit: ἄνουν contra pro inſipiente, vt qui Iudaicè, ſecundum nudam tantum legis obſeruationem, vitam inſtituit. ἄφρονι nanque ſtulto ſcilicet dixit deus (quoniam is deum eſſe animo minimè putabat) ἄφρον ſtulte hac nocte animam tuam auferent. Contra ἄνους inſipiens, qui ſecundum carnem eſt Iſraël nominatus, vt ait propheta: E-
F rat Ephrem ſicut columba inſipiẽs: Aegyptum inuocabat, & ad Aſſyrios ibat. His planè per ſuam ipſorum inſcientiam eliſis ſimul & confractis, nos alienigenæ diuitias ipſorum hæreditate capimus. Noſtra nanque ſunt mandata, noſtri prophetæ, noſtri patriarchæ qui à ſeculo iuſti fuerunt, nobis diuitias ſuas reliquerunt, qui in ſua ſtultitia perierunt. Horum itaque domus nempe inſipientis ac ſtulti, ſepulchra ſunt in æternum. Quorum enim vita mortuis operibus nimirum omni ex parte peccatis differta eſt, horum ſepulchra ſunt habitationes in æternum. Mortuus nanque ratione peccati, non in domo ſed in ſepulchro ob animã mortuam habitat. Domum verò Iacob habitat atque colit neutiquam ſubdolis moribus decolor ſed ſimplex. De quo ſcribitur: Erat homo minimè fucatus ac bonus, habitans domum.

Attendite ſcripturę cõſuetudinem

ἐπαγωγή.

Sepulchrũ inhabitans.

ἄπλαστος καὶ ἀγαθός. Tranſlatiua γνώμη.

Sepulchrum ergo colit qui eſt omnino iniquus,nec ab operibus mortuis fundamentum pœ G
nitentiæ ſubſternit ſibi,ſed ſimilis ſepulchro dealbato efficitur,quod forinſecus quidem cõſpicuum apparet, Intrinſecus verò mortuorum oſſibus & omni immundicia refertum eſt. Quamobrem talis loquens non os aperit, verbo dei ſed ſepulchrum habet apertum, ſuum ipſius guttur.Si quis itaque in Chriſtum credens,non actiones exerit, quæ ſuæ ſint conſentaneæ fidei,is quòd improbatis opinionibus intenderit, is quòd ſcripturæ ſenſum interpolans ac torquens accipit,in petra ſibi incîdit monumentum. *Tabernacula eorum in generatione & generatione.)* Hoc eſt,ſepulchra, domus illorum ſunt in ſeculum. Deinde declarans de quibus intelligat ſepulchris,vt oſtendat,quòd de corporibus dicat,quæ propter iniquitatem animæ præmortuæ inhabitant:Addidit ipſis tabernacula eorum in generatione & gene H
ratione, ſecundum conſuetudinem per quam humana corpora dici ſolent tabernacula. Hi enim vocauerunt nomina ſua in terris.Non enim impij nomen in libro viuentium ſcribitur,neque numeratur cum eccleſia primogenitorum qui in cœlo numerantur, ſed in terra ipſorum remanent nomina: quoniam hanc perfunctoriam breuique tempore duraturam æſtimauerunt vitam præ tabernaculis æternis.Nonne vides eos qui fora & gymnaſia in ciuitatibus ædificarunt,muros excitarunt,aquæductus adornarunt: quo pacto eorum nomina hiſce ſint indita ædificiis terrenis?Iam verò & ſua ipſorum nomina inuſſerunt equorum armentis,cõmenti modum quo in longum vitæ ſuæ tempus ſui memoriam nominis prorogarent.Quin & in ſepulchris inſculpſerunt ſua ipſorum nomina, monumentis ad propriæ o- I
ſtentationem magnificentiæ.Hi ſunt qui terrena,præſentiſque temporis gloriam ſapiunt,ac per hominum ora volitare tantum ſtudent:atque iſta ſatis eſſe ad felicitatem putant. Quòd ſi nonnullos videris ob falſi nominis ſcientiam ſibi maximopere placere,ſeque cõſenſu nefario dedere improbatis dogmatibus & pro chriſtianorum nomine,ab vno aliquo qui hæreſiarchæ fuerunt,ſibi nomenclaturam adſciſcere,puta à Marcione aut Valentino,aut ab vno aliquo eorum qui hac tempeſtate ex ignotis priùs emerſerunt tandem: velim noueris hos nomina ſua vocaſſe in terris,vt qui ſeſe addixerint hominibus peſtili corruptelæ expoſitis nihilque reſipientibus quàm terrena hæc. *Et homo quum in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Hæc uia illorum ſcandalum ipſis, poſt ea in ore ſuo* K
complacebunt.) Magna res homo, & pretioſum quid vir miſericors ait Salomon. Prorſus homo ex ſua naturali conſtitutione quiddam ſortitus eſt maximi æſtimandum. Quid enim eorum quæ in terra conſpiciuntur,aliud ad imaginem creatoris factum eſt?Cuinam alij poteſtas data eſt,& imperium ſuper omnia terreſtria aquatiliáque & aëria animalia cõceſſum? Paulominus ab angelis ſubſedit diminutus propter hãc ad terrenum corpus coünitionem. Sanè hominem fecit ex terra deus:& miniſtros ſuos flammam ignis. Atqui hominibus vis ineſt,qua creatorem ſuum & opificem agnoſcere poſſint & intelligere. Inſufflauit enim in faciem:hoc eſt,partem aliquam propriæ gratiæ appoſuit homini,vt per hanc ſibi impreſſam ſimilitudinem,eum cui ſimilis eſt,agnoſceret.Attamen in tanto quum eſſet honore, vt qui L
ad ſui conditoris imaginem eſſet creatus,honore prælatus cœlo,Soli,& vniuerſo ſtellarum choro: † Quod enim cœlorum dictum eſt imago eſſe dei altiſſimi? Quamnam imaginem ſui ſeruat Sol creatoris? Quid luna? Quid tandem reliquæ omnes ſtellæ? Planè inanimata hæc quidem ac materialia corpora ſortita ſunt,ſanequàm pellucida quidem,at nulla prædita mente,nullæ inſunt voluntariæ motiones, non libertas arbitrij illis adeſt, ſed neceſſitati ſibi impoſitæ ſeruiunt,per quam ſemper circa eadem verſantur nuſpiam à præſcripta ſibi lege euariando.Atqui homo eam qua omnibus his prælatus eſt,dignitatem honorém ve non intellexit, ſed dei quem ſequi debuerat, factus deſertor ac refuga creatoris cui conueniebat aſſimilari, in ſeruitutem prolapſus eſt & concidit affectionum carnis. Compara- M
tus eſt iumentis inſipientibus & ſimilis factus eſt illis:nunc quidem dum perinde ac equus vſque ad inſaniam deperit fœminas, vxori adhinniens proximi, nunc rurſus quaſi lupus rapax, ex inſidiis dum appetit aliena, nonnunquàm vulpis malitioſæ aſtutiæ aſſimilatur per dolum aduerſus fratrem concinnatum. Fuit reuera exuperans quædam magnitudo amentiæ iſtius & pecuinæ abſurditatis à ratione prorſus abhorrentis, quòd ne ſenſerit quidem initio ſuæ creationis, ad imaginem ſui conditoris factum ſe eſſe, & neque cogitarit quot quantáque in ſui vnius gratiam diſpenſata ſint myſteria. Et ſi quidem horum contemplatione ſuſtinuiſſet ſuam ipſius agnoſcere dignitatem. Atqui horum adeò immemor omnium fuit, vt ſpoliatus imagine cœleſtis ſibi imaginem hominis induerit

Nomina in terra manẽtia.

Attende: quàm eximia,quáque excellẽs res ſit homo, ſed ſi ſe hominẽ agnoſcat.

Hiulca eſt ſentẽtia hęc his expleri poteſt † ne ſic quidem ſibi pręrogatam dignitatem intellexit homo ˩ vt mox ſequatur: Quod enĩ. εἰκὼν εἴρηται.

A induerit terreni. Neu tandem is continenter hæreret peccato, ipſius redimendi cauſa, Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, ſeque vſque adeò humiliauit, vt factus ſit obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Quòd ſi primę illius tuæ generationis es immemor, ex depenſo tui redimendi gratia pretio, qualencunque tuæ dignitatis arripe notitiam. Quanti id ſit pretij, quo permutatus es videto, tuámque adeò agnoſce dignitatem. Pretio ſanè haudquaquàm aſpernabili emptus es. Noli proinde ſeruire peccato, tuam potiùs intellige dignitatem, vt ne aſſimileris iumentis inſipientibus. *Hæc uia eorum, ſcandalum ipſis.*) Qui noſtra omnia moderatur ac diſpenſat deus nobis per malitiæ viam incedentibus occurrit offendicula obiiciens quæ nos à peccato remorentur & abarceant, vt à vita pecuina & rationis ex-
B perte auocati, poſteà in ore noſtro complaceamus. Id ſanè fiet, quum corde crediderimus ad iuſtitiam, ore item confeſſi fuerimus ad ſalutem. Perſecutor erat Paulus, depopulabatur ac vaſtabat Chriſti eccleſiam, prono ad explendam iniquitatem curſu vires exerebat. Poſteà in ore ſuo complacuit, dum per ſynagogas annuntiaret, quoniam hic eſt Chriſtus. †Sicut oues in inferno poſiti ſunt, mors depaſcet eos.] Beſtiis & iumentis inſipientibus comparatos, velut oues intellectu ſimul & viribus ad ſe defendendum carentes, rapiens inimicus in ſuam ipſius munitionem adduxit, ac morti depaſcendos tradidit. Pauit hominem enim mors ab Adã vſq; ad Moſis politicam adminiſtrationẽ, donec verus paſtor venit qui animam ſuam pro ouibus poſuit, atque adeo eas ſecum excitatas & ex inferni carcere eductas diluculo ſuæ
C reſurrectionis tradidit iuſtis, hoc eſt, ſanctis angelis eas vt paſcerent & refouerent. *Et dominabuntur eorum recti in matutino.*) Cuilibet enim fidelium eſt angelus aſſiſtens, & adiunctus patrem qui eſt in cœlo, videre dignus. Hi nanque videlicet recti dominabuntur eis qui ſunt ex amariſſima liberati ſeruitute, & dominabuntur in matutino conſtitutis, id eſt ad lucis exortum ſubtergreſſis. Quàm ſcitè & ſolerter pertexta ſit horum ſeries verborum velim vt conſideres. Homo cùm in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt iumentis inſipiẽtibus. Qui ex ſua ipſius primogenia conditione rem obtinuit maximi æſtimandam per peccatum in ipſo habitans non ſentit aut agnoſcit ſeipſum: is comparatus es iumẽtis. Dein idem quòd à verbo dei abalienarit ſe, degenerauit in brutum expers rationis, quem perinde ac erraticã
D ouem ſine paſtore abripuit inimicus & in inferni coniecit carcerem, mortique tradidit depaſcendum. Hac ſanè gratia illinc exemptus propheta & ab maligno paſtore liberatus dicit: Dominus paſcit me, non amplius mors ſed vita, non item ruina ſed reſurrectio, non etiam mendacium ſed veritas. *Et auxilium eorum ueteraſcet in inferno.*) Aut ſanè dicit hoc de morte vt quæ cum ſua omni auxiliari copia non potuerit eos ſuſtinere, quos paſcebat, propter eum qui imperium habens mortis ipſam demoliebatur ac diſſoluebat. Et quidem horum morti addictorum auxilium omne tam vetuſtate acciſum erat, quàm attritum infirmitate. Iam tunc deprehendetur & colliqueſcet auxilium hominum, qui cum mentem habeant ſuo merito ſeductam ac deluſam, ob diuitias, gloriam, aut quempiam potentatum tantopere ſibi
E placent & inſoleſcunt. In inferno veteraſcet, nimirum deprehenſa eorum imbecillitate. Aut forte iuſtorum auxilium quos redemit dominus, ad infernum vſque protendetur. Nondum enim acceperant promiſſiones, quòd deus de nobis melius aliquid prouidiſſet: vt ne ſine nobis conſummarentur, pollicitationibus priùs acceptis. *Veruntamen deus redimet animam meam de manu inferi cum acceperit me.*) Palàm vaticinatur Chriſti ad infernum deſcenſionem, qui vna cum aliis prophetæ ipſius animam ſit liberaturus, vt ibi nequaquam remaneat. *Ne timueris quum diues factus fuerit homo, uel cum multiplicata fuerit gloria domus eius.*) Neceſſaria eſt & iſta prędicatio iis qui orbem inhabitant, terrigeníſque & filiis hominum, diuitibus ſimul & pauperibus: Ne timueris cum diues factus fuerit homo. Si quando videris, inquit, iniuſtum qui-
F dem opuleſcentem, iuſtum verò paupereſcentem, nihil id tibi terroris incutiat, neu animo conſternêre quaſi tandem nuſpiam ſit prouidẽtia dei quæ interuiſat noſtra & exploret: ſubdubitans nuncubi fortè diuina illa rerum conditarum ac prouida inſpectio haud dum aduſque terræ confinia pertingat, adeò vt noſtra contempletur. Si enim vlla eſſet prouidentia, profectò cuilibet propria traderet, vt iuſti & ij qui diuitiis vti ſciunt opibus affluerent: in paupertatẽ vero venirent improbi, vt ne ipſis opulentia ſuppeteret, inſtrumentũ ſuæ improbitatis exercẽde accommodũ. Iam quando non pauci gentilium ac terrigenum, qui talia ſapiunt, & ob inæqualitatem apparentem diuiſionis rerum quæ in vita verſantur, ſine prouidentia mundum eſſe arbitrantur: hos cõpellat hic ſermo, ſiſtens ac mitigans illorum ineruditam commotionem, quos ipſo ſtatim initio inuitarat ad ſuę auſcultationem doctrinæ. An

† hæc deſyderantur in Græco exemplari.

Su* cuique eſt angelus.

ἐκ τῆς πικροτάτης δουλείας. ἀνατολὴν φωτὸς ὑπελθόντων.

ἢ μήποτε.

Heb. 11. g.

fortè ad ſolam pauperis perſonam ſe conuertens ait: Noli timere quando diues factus fuerit G
homo. Hi enim maximè conſolatione indigēt, vt ne vereantur ſe eminētiores. Nulla enim, inquit, vtilitas eſt diuiti morienti quum is non queat ſecum auferre diuitias, qui hoc tantum ex illarum poſſeſſione lucratur, quòd anima ipſius in vita hac ab adulatoribus prædicatur beata. Mox vt illi moriendum fuerit, non hanc omnem opulentiam ſumet, ait. Vix veſtem ſumet, quæ pudenda tegat. Idq́; fiet, ſi ſeruis placuerit, qui illum ad ſepeliendum obtegunt & componunt. Abunde illi ſatisfiet, ſi parum terræ ſortiatur, ſi tamen per eos licebit qui funus curant: qui hanc illi non tam charitate quàm verecundia quadam communis naturæ permoti tribuent: nec ipſi gratificantes, ſed humanitatem verentes. Ne eſto circa præſentia hæc puſillo aut deiectiore animo, quin potiùs vitā illam mihi opperitor beatā prorſus, nec vllo fine H
claudēdam. Videbis enim tunc demū quemadmodum bona de cauſa iuſto paupertas, ignobilitas, ablatio delitiarum obueniant. Neque ſuper iis quę bona nunc putantur animo turberis, quaſi non ordine rectéque diuiſa. Audies enim quomodo diuiti dicetur: Recepiſti bona tua in vita tua: & pauperi ſimiliter: Quoniam accepiſti mala in vita tua. Quarè conſentaneum rationi eſt, vt hic quidem conſolatione perfruatur: ille verò intabeſcat dolore. *Confitebitur tibi quum benefeceris ei.)* De terreno loquitur homine, & eo qui tantùm bona eſſe exiſtimat quæ primas obtinent in dignitate in hac vita, diuitias, ſanitatem, potentiam. De hoc dicit quoniam confitetur deo, quum beneficio quopiam affectus fuerit: is contrà quapiam preſſus calamitate, omne genus blaſphemiæ in deum effundit. Propheta relicto paupe- I
re deum compellat iam & alloquitur, accuſans abuſum diuitiarum, & quòd diues in opulentia ſua tantum deo gratias agit, ſi qua interim inamœna ac parum lęta ingruerint, non iam idem perſeuerat. Tale enim eſt illud quod à diabolo obiicitur, aduerſum Iob, quia neutiquam gratis coleret deum, ſed pietatis mercedem diuitias haberet, & reliqua. Idcirco vt viri virtutē deus oſtenderet, eū omnibus quæ poſſederat ſpoliauit, vt ipſius hominis erga deū gratitudo in omnibus clarior appareret. *Introibis uſque in progenies patrum ipſius.)* Exiſtimo hoc eum dicere de peccatore, quòd hunc deus eatenus nouit, quia & is patrum conſuetudini permiſſus eſt & traditus, propria vero ſapiendi virtute nihil plus poſſidet, neu quicquam addit ſibiipſi ad veritatis agnitionem. Tantum igitur aderit tibi deus, inquit, & tantus ineſt illi de K
te intellectus, quantus fuit in generatione patrum ipſius. Hic planè mentis vacuitatem & ſocordiam ingentem indicat diuitis illius, affectúmque prorſus ad terrena propendentem, & ad carnis ſectandas illecebras exprimit amorem eius qui inter diuitias ac delicias volutatur, & proinde mentem habet curis temporariæ iſtius vitæ præfocatam. Idcirco vſque *in æternum non uidebit lumen.)* Qui enim à cæcis ſe duci permiſerunt magiſtris, ſeſe lucis vſu priuauerunt. Habet item hic locus talem quendam ſenſum: Introibis vſque in progeniem patrum ipſius: hoc eſt, non ſolùm eos, qui in mala vitæ conuerſatione, & paternis quidem dogmatis, alienis tamen à pietate, deprehendentur, vindicabis: ſed & autores prauorum dogmatum inquires. Et hoc eſt quod dicit: Introibis vſque in progenies patrum ipſius. Nō enim L
ſolùm is qui prauas de deo opiniones habet reus eſt, imò potiùs is qui cæteris ad perditionem præiuit viam. Eiuſmodi enim qui malitiam hanc à progenitoribus ſuccedaneam exceperunt, eam pertinacius tuentur ac ſi ineluibilem, quod diutina ſit corroborata conſuetudine. Vſq; in æternum non videbit lumen. Mittuntur enim ad tenebras exteriores, vbi erit fletus & ſtridor dentium. Quod & iuſto dei iudicio ſuſtinebunt, proptereà quod lucem in hac vita malitiæ dediti odio habuerunt. *Homo in honore exiſtens non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.)* Vox apprimè miſerabilis. Homo paulò minùs diminutus ab angelis: De quo item Salomon ait: Magna res homo & valde pretioſa, vir miſericors. Is demum quod propriam dignitatem, nullo ſenſu percepit, ſed obſcœnæ carnis affectibus ſe ſubſtrauit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. M

[Margin: παράδειγμα memorabile]
[Margin: Μεταφορά.]
[Margin: Atten. hæc Lutherani.]

IN PSALMVM LIX. IN FINEM PRO IIS *qui mutabuntur, in tituli inſcriptione ipſi Dauid, in doctrinam quum ſuccendit Meſopotamiam Syriæ & Soba, & conuertit Ioab, & percuſſit Edom in ualle Salinarum duodecim milia, Deus repuliſti nos & deſtruxiſti.*

[Margin: Hęc epigraphe nō extat in exempla. Græco.]

EGo fratres quum veſtram ad audiēdum alacritatem intueor, meámque ipſius vim ad dicendum expendo exilem & infirmam: ſubit animum ſimilitudo puſionis cuiuſpiam qui per ætatulam aliquouſque promouerit, nondum tamen ablactatus is eſt, ſed

A eſt, ſed matris papillam diuexat turbulenter ac diſtrahit per ægrotationem priùs reſiccatam:
cui mater etiam ſi ſciat ſe exiccatos habere lactis fontes, diſtracta tamen & manibus pueriliſ
bus vellicata vbera qualiacunque præbet: non vt infantem nutriat, potiùs vt puerilem eiulatum
ſedet: Itaque & ſi per diutinam hanc ac multiuariam corpuſculi ęgrotationem noſtrę
inaruerint viriculæ, expromptæ nihilominus ſunt ac vobis expoſitæ, non quidem vt digno
vos aut precij vllius edulio lautiore refoueant, veriùs vt veſtris erga me votis quadantenus
ſatisfiat. Huic enim eximię charitati veſtræ factum ſatis putauero, ſi veſtrum in me deſiderium
dabitur vel voce ſola mitigare poſſe. Erudiatur igitur eccleſia dei, diſcàtque quòd paulò
antè dicebamus: Da nobis auxilium ex tribulatione, quia vana ſalus hominis. Forſan iſta
B pſalmi ſententia omnem valetudinis excuſationem mihi tollit: ſiquidem tribulatio diuini
auxilij conciliatrix eſt & pararia, non item debilitatis occaſio. †Quod autem ad hũc attinet
pſalmum.⌋ Qui ſanè ob peccata repulſi ſunt, dein iidem rurſus admiſſi ac recepti, his tempeſtiuum
ſit, vt dicant: *Deus repuliſti nos, & deſtruxiſti nos: iratus es, & miſertus es nobis.)* Magis autem
poſtquàm ordine incidimus in pſalmi ſententiam & intellectum, agè expoſitionem illius
mediocriter attingamus. Hiſtoria præſentis pſalmi ad verbum ſecũdum inſcriptionem
nuſpiam ad hoc vſque tempus inuenitur in hiſtoriis ſcripturæ diuinitus inſpiratæ poſita. Nã
in libro Regum ſecundo aliqua ferè huic ſimilia & æquipollentia diligenter inquirentibus βασιλειῶν
inuenientur, in quo ſcribitur: Et percuſſit Dauid Adadezer filium Roob regem Saba, quando Regnorum
C profectus eſt vt manum ſuam ſiue poteſtatem extenderet ſuper fluuium Euphraten. Et Ἀδραζὰρ corruptè, vt
præoccupauit Dauid ipſius mille currus, & ſeptem milia equitum, & viginti milia virorum ferè ſolent
peditum, & diſperdidit omnes currus, & reliquit ex eius centum currus. Et paulo pòſt dicit: Græci, pro
Et regnauit Dauid ſuper Iſraël, & erat faciens iudicium & iuſtitiam, & Ioab filius Saruiæ ſu- Adadæzær
per exercitum erat. Et paulo pòſt ait: Miſerunt filij Ammon, & ſtipendio conduxerunt Sy- cap. 8. 2. Regum.
rum Rhoam, & Syrum Soba, viginti milia virorum, & nouit Ioab factum hoc eſſe aduer- & Rehob
ſus ſe & paratum prælium à fronte, & à tergo, & elegit ex omnibus filiis Iſraël, & duxit exer ῥαάφ.
citum aduerſus Syrum, & viderunt ſerui Adadezer, quòd dilaberentur & caderent à facie Pro Syrum συρίαν vtro
Iſraël & vltrò ad Iſraël transfugerunt, eiſq; ſeruierunt. Vtique deprehendimus pſalmi inſcri que loco.
D ptionem aſtipulari & concinere huius hiſtoriæ progreſſioni, præterquam quòd iſtius inſcriptionis
in columna inciſæ & deſcriptæ tempus quo Dauid ob illuſtria & præclarè geſta facinora
bellorum ſeipſo clarior euaſerat ac ſplendidior. Non itaque indignum quęſtione vi- Quæſtio.
detur, qua ratione à luctu & lamentis ordiatur pſalmum, quum conueniſſet præſultanti ac
prægeſtienti animo eſſe ob res præclarè geſtas. At enim celebrantium feſtiuitatem aliæ ſunt
voces, alię contrà in mœrore conſtitutorum. Sanè Epinicia, odæ videlicet pro parta victoria
concinnatæ argumentum ſunt popularis ac publicæ celebritatis, non militibus ſolum, ſed
colonis & mercatoribus ac manuariis opificibus, & demum omnibus qui ſunt bonorum pa
cis participes. Quomodo igitur, inquit, Deus repuliſti nos ac deſtruxiſti nos? Atqui ſuſceperat
E illos data iam victoria. Quomodo autem deſtruxit, quos tanto ſucceſſu rerum auxit, tradens
eis & arma & currus & equos & ſubditos, & regionem tributariam ac vectigalem, Arabiam
omnem, Phœnicen, Meſopotamiam? Dignum profectò ſcire hoc, ne aliquam verba
ingratitudinem habeant. Qui enim priùs Adadezer regem Soba euertit, cœpitq; mille currus
& ſeptem millia equitum ac viginti millia peditum: rurſuſq; regem Syriæ ſuppetias ferentem
in ſeruitutem redegit, ac tributarium conſtituit: & vno temporis momento viginti
millia ipſius exercitus interfecit, & tertia victoria filios Ammõ, qui prope ciuitatis portam
bellum inſtituerant per Ioab militię principem ſtrauit, qui in duas partes exercitu diducto
hos à fronte, illos à tergo adortus, mancipauit ſeruituti ac ſubegit: quo is pacto inter tot ta-
F liáque illuſtria belli facinora, verba promit triſtitiæ ac mœroris vſque adeò plena? dicens:
Deus repuliſti nos, & deſtruxiſti nos iratus es, & miſertus es nobis? Sed tempus tituli huius Solutio.
erat in rebus bene geſtis. Vis autem ſcriptorum in finem habet relationem: finem autem dicit
id quod in conſummatione ſeculorum euenturum eſt. Quapropter & iis qui immutabun
tur pſalmum inſcriptum eſſe dicit. Liceat autem de omni omnino humano genere id intelligere,
eo quòd ad omnes perueniat huius pſalmi vtilitas, qui & mutati & mutandi iure dici
poſſunt, quum non eundem corporis habitum ſeruent, nec in eadem animi ſententia ſeu
propoſito ſemper eodem viuant, ſed corpore quidem ſecundum ætatis varietatem mutati,
mente item aliis aliiſq; propoſitis iuxta rerum contingentium multiuariam alterationem
immutãtur, & alij ſumus pueri, alij ephebi, ſiue puberes, & alij quũ in virilem euaſimus ætatem, &

tem,& vbi conſenuimus omnino immutamur. Et alij quidem in lætiore rerum ſtatu, alij itẽ G
ex aliis efficimur vſi aſperiore temporum euẽtu. Alij dum ægrotamus, & alij dum valemus. Alij in nuptiis, alij in luctu conſtituti. Vel quia non pro mutatis ſed mutandis pſalmus hic dictus eſt, atque ita vox eiuſmodi prophetiæ ſignificationem habet: propterea quòd quum inclinet in tempus futurum, conuenientius eſt vt immutandos eos intelligamus, qui humanæ vanitatis conſuetudine relicta, iuxta exactam diſciplinam euangelicæ regulæ fuerant vitam ſuam moderaturi. Non itaque Iudæis pſalmus eſt ſcriptus, ſed nobis immutandis, qui cultum plurium deorum in pietatem, ac idolorum ſuperſtitionẽ in eius qui nos fecit, agnitionem mutauimus. Item pro voluptate inconceſſa & illegitima legitimam eligimus temperantiam, pro tibiarum inani modulatione ac tripudiis & ebrietate, pſalmum, ieiunium, & H
orationem ſuſcepimus. Nobis ergo qui pſalmum hunc fuiſſe ſcriptum dixerit, nõ aberrauerit à ſcopo veritatis. Ideo noſtra ſunt diuina hæc oracula, & in eccleſia dei tanquàm dona diuinitus emiſſa, in vnoquóque conuentu releguntur, perinde ac animabus alendis à ſpiritu ſancto adminiſtrata quædam alimonia. Quin & pſalmus hic inſcriptus eſt, vt in columna ſcribatur, hoc eſt, vt ne otioſus ſis & ſupinus illius auditor, neque ad eũ modum quo ea quæ corruptibili materiæ inſcribuntur, celerem accipiunt lituram & interlinuntur facilè: ita illum menti tuæ breui memoria inſculpas, & poſteà confundi abolerique ſinas, ſed animę tuæ tãquàm columnæ inſculptum, hoc eſt, immotum ac fixum per omne tempus memoriæ tuæ inditum habeas. Si verò nos Iudæus ex his ſcriptis vt alienos excluſerit, ex iiſdem item & I
nos ipſum refellemus, declarantes vocationem Iudæorum ac gentilium miſcellaneam eſſe & promiſcuam, quæ & diſtantia congregat, & quæ longè ſunt conuocat, multos denique vnum per fidem quæ in Chriſtum facit. Meus eſt, inquit, Galaad, & meus eſt Manaſſes & Ephraim, & Iudam aſſumpſit, quibus accenſuit & Moab. Quin & interminatur aſcẽſurum ſe eſſe vſque in Idumæam. Denique ſimul omnium ſubiectionem futurámque obedientiam annuntiat, dicens: Mihi alienigenæ ſubditi ſunt. Deus igitur repuliſti nos. Eos nanque qui ſe procul abs te ſecundum peccatorum portionem, faciunt, repuliſti: noſtrę iniquitatis magnitudinem deſtruxiſti per imbecillitatem nobis benefaciens. Iratus es, quoniam natura filij irę eramus, ſpe ac deo in hoc mundo penitus carentes. Miſertus es nobis, quando vnigenitum K
tuum pro peccatis noſtris propitiationem propoſuiſti, vt per eius ſanguinem redemptionẽ inueniamus. Nos autem tua beneficia minimè cognouiſſemus, niſi vino compũctionis nos potaſſes. Vinum appellat verbum, quo cor obduratum ad facultatem ſentiendi ducitur. *Dediſti metuentibus te ſignificationem, ut fugiant à facie arcus.*) Moſes enim Iſraëlitarum poſtes ouillo ſanguine obſignauit: tu autem nobis ſignificationem, ipſum agni immaculati proq; peccato mundi immolati ſanguinem, dediſti. Et Ezechiel in frontibus facierum datum eſſe ſignum, dicit: Ambulate, inquit, poſt ipſum, & percutite, ne parcite, neque miſeremini: Seniorẽ & iuuenem, & infantem, & virginem, & mulieres ad internetionem vſq; interficite. Ad omnes autem in quibus eſt ſignum, non appropinquate. *Deus locutus eſt in ſancto ſuo, lætabor & partibor Sicimam.*) Sicima præcipuum eſt prædium, quod Iacob dedit filio Ioſeph, typum gerit veteris illius teſtamenti, quod ſoli Iſraël viſum eſt dari. Eximium itaq; & inſigne illud teſtamentum, & hęreditatem populi hanc in diuiſionem deducam, & communem faciam reliquis. Diuiſo enim teſtamento in omnes, & eius communi vtilitate in cunctos homines beneficio affectos à deo publicata, tunc conualles tabernaculorum metietur: hoc eſt, orbis vniuerſus quaſi ſortibus quibuſdam habitationibus per loca ſingula diuidetur. Tunc demum diſtantia coniunget autor ille pacis, ſiue quæ in terra, ſiue quæ in cœlo, & intermedio pariete maceriæ colliſa & diffracta ex duobus vnum conſtituet. *Meus eſt Galaad, & meus eſt Manaſſes.*) Nepos eſt Manaſſæ Galaad, vt planè oſtendat patriarcharum ſeriem ex deo prouenientẽ, ex M
quibus Chriſtus ſecundũ humanitatẽ deſcendit. *Et Ephraim ſuſceptio capitis mei, Iuda rex meus.*) Abſciſſas connectit per concordiam partes. *Moab lebes ſpei meæ.*) Aut lebetẽ lauacri ait vnus aliquis interpretum, aut lebetem ſecuritatis, hoc eſt reiectitius homo, cui interdictum ſit intentatis minis vt ne ingrediatur in eccleſiam dñi. Non intrabit enim Moabites & Ammonites vſq; in tertiam & ad decimam vſque generationem, & demum in tempus perpetuum. Nihilominus quoniam baptiſma remiſſionem habet peccatorum, & ad ſecuritatem conciliat debitores, redemptionem quæ eſt per baptiſmum & conciliationem cum deo ſignificans, dicit: Moab lebes eſt lauacri, vel lebes ſecuritatis. Omnes enim alienigenæ iugo Chriſti colla ſubdiderunt ad legis chriſtianæ obedientiam. Idcirco in Idumæam vſque extendet

In titulum.

συςήματα τῆς πονηρίας

Vinum compunctionis, verbum dei.

Ezechielis ſignũ. תאו

Galaad Manaſſes Moab

Lebes.

In Idumæã extendam calceamẽtũ.

A tendet calceamentum. Diuinitatis autem calceamentum eſt caro deum ferens, per quam
deſcendit ad homines. Ob hanc itaque ſpem propheta beatum prædicans tempus aduentus
dominici ait: *Quis deducet me in ciuitatem munitionis?*) Eccleſiam fortè ſignificat, ciuitatem
quidem, propterea quòd ciuitas collectio populi eſt per legum legitimam obſeruationem
cohabitantis: munitionis verò, ob fidei complexum ipſos communientis. Quare vnus qui-
dam interpretum hanc ſententiæ particulam ſignificantiſſimè reddidit: In ciuitatem vndi- εἰς πόλιν
quaque munitam. Sanè quis det, vt hoc eximium & ſingulare contempler ſpectaculum, deū περιοχῆς.
nempe inter homines populariter congredietem? Eſt enim id quod & idem dixit dominus:
Multi prophetæ & iuſti deſiderauerunt videre, quæ vos videtis: & non viderunt. *Da nobis*
B *auxilium è tribulatione.*) Ne à qualicunque robore noſtro aut fortitudine quæramus auxi-
lium, non à corporis habitudine proſpera. A nulla, inquam, re, quæ quanlibet apud homines
præſtans ſit & eximia, dignum eſt vt ab ea depoſcas tibi impartiri veluti redemptionem. Nō
in exuperantia pecuniarum collocanda tibi ſpes eſt, non in mole robuſti corporis aut ſubli-
mitate gloriæ ſita eſt victoriæ obtinendæ ſpes: ſed per immodicam tribulationem dominus
ipſum exquirentibus gratuitum largitur auxilium. Talis erat & Paulus dum miro quodam
modo in tribulationibus gloriaretur, ſibique magnopere placeret vel afflicto. Quarè meritò
dicebat: Quando infirmor, tunc potens ſum. Da igitur nobis auxilium è tribulatione, Tribulatio-
quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia probationem: probatio ſpem: ſpes autem nis bona.
non confundit. Vides quò te tribulatio tandem deducat? Ad ſpem quæ non confundit. Ae-
C grotas? gaude: quoniam quem diligit deus caſtigat. Pauper es? lætare: quoniam Lazari bona
te excipient. Ob Chriſti nomen quapiam afficeris ignominia? beatus es: quoniam id tibi inu
ſtum dedecoris in angeli gloriam mutabitur. Itaque fratres, noſmet tentationis tempore
hac vna fiducia confirmemus, vt ne ad euanidas hominum ſpes confugiamus, neque inde
auxilia nobis venemur, ſed in lachrymis, & ſuſpiriis, & ſedula oratione, ac vigiliis acribus
& intentis vota preceſque effundamus. Is enim auxilium è tribulatione ſuſcipit, qui deſpecto Νόημα.
humano auxilio, eius tantum qui nos ſaluos reddere poteſt, ſpe firma munitur, in Chriſto
Ieſu domino noſtro, cui gloria & imperium in æterna ſecula, Amen.

D

IN PSALMVM SEXAGESIMVM PRI-
mum in finem pro Idithum pſalmus Dauidi, Non-
ne deo ſubiecta eſt anima.

DVos eſſe omninò pſalmos nouimus. Inſcriptionem pro Idithum habentes: triceſi-
mum octauum, & hunc qui eſt in manibus, & quidem iſtius conſcriptionis auto-
rem putamus eſſe Dauid, Ipſi verò conſecratam ad ipſius vſum, ad temperandos
animæ affectus regendóſque, & ad melicum ac ſuauè ſonantem coram populo con
E centum, per quem ipſe quoque deus glorificabatur, & eorum mores qui modulatam hanc
& concordem harmoniam audiebant, emendabantur. Erat autem Idithum ſacrorum pſal- Prĩcipio. c.
morum cantor, vt hiſtoria Paralipomenon nobis teſtatur, dicens: Et cum ipſis Hæman & 17. primi Pa
Idithum, tubæque & cymbala ad reſonandum, & organa canticorum dei. Et paulò pôſt ait: ralipo. apud
Et principes exercitus conſtituerunt exercitus ad opera, filios Aſaph, & Hęman, & Idithum 70. legis: καὶ ἔστησε Δαβὶδ
circunciſo verborum compendio perſonātes, cum cymbalis, & organis, & tympanis. De pa- ὁ βασιλεὺς
tientia igitur vterque pſalmus plurimum pertractat & ediſſerit, per quam animæ iracundia καὶ οἱ ἄρχον-
percitæ perturbatio contrahit ſe ac reprimit. Porrò eliminata omni ſuperbia, rite quis virtu- τες τῆς δυ-
tē humilitatis aſſequetur. Impoſſibile enim ſit eum qui nō ſibi perſuaſit ſe omniū opera in- νάμεως. Scopus pſal
F digere omniúmque eſſe ſe nouiſſimum, poſſe aliquando aut dum inceſſitur quopiam conui mi huius.
tio, peruincere iram, aut per longanimē patientiam euincere tentationes in afflictione po-
ſitum. Qui enim ad ſummū vſque peruaſit veræ humilitatis, dum maledicitur, per hoc quòd
priùs ſibi probè conſcius fuit propriæ vilitatis, nō iam animo commouebitur, probroſis ver
bis ignominiæ laceſſitus. Quin potiùs ſi audierit paupertatem ſibi probro dari, is pauperem
ſe mox agnoſcet, omniumque ſe eſſe indigum, imò domino ſuppeditante inopem eſſe quo-
tidiani viatici. Si ignobilem dici ſe perceperit & ex obſcuræ familiæ viro prognatū, iam an-
teuertit cordi vt perſuaderet ſuo ſe ex luto genitum. Ob id illic quidem † Pſalmo trigeſimo
octauo, quem ſupra ſimilem ferè habere dixi] ait: Dixi, cuſtodiam vias meas, & enarrat fa-

ctioſam peccatoris aduerſum ſe conſpirationem atque inſtantiam ac propriam in toleran- G
do conſtantiam. Ait enim: Dum conſiſteret peccator aduerſum me, obmutui & ſurdus factus ſum, & humiliatus ſum, & ſilui à bonis. Deinde in proceſſu ait: Veruntamen vniuerſa vanitas omnis homo viuens. Deinde, Theſaurizat & ignorat, cui congregabit ea. In præſente autem pſalmo interrogatiuè, ac ſi enim opponens animæ ſuæ ſecum loquitur & ediſſerit, idque liquet ex prius mihi dictorum ſerie. Ne enim ſuperbiæ carnis ſe ſubſternens anima ad varios iræ ac mœroris impetus irritetur: cur, inquit, prauorum affectuum animam facio ſeruam, quum ipſi à ſuo creatore deo concreditus eſt principatus, quo regere debeat ac moderari corpus affectionéſque corporis omnes. Hi igitur affectus animi imperio veniunt coërcendi, ſed & deo ſeruiendum eſt. Atqui impoſſibile ſit animam à peccato ſimul & à deo re- H
gi. Conuenit potius, vt ipſa malitiæ quidem dominetur, Domino autem vniuerſorum ſe ſubiiciat. Idcirco inuectus in eum qui tentationum intemperiem inducit, multámque aduerſus eum promouet & excit malorum turbam, ſtudiumque omne ſuum in hoc condicit, vt ſpiritum de gradu & conſtantia deiiciens miſeræ addicat ſeruituti, ipſúmque ſubſternat carni, & quaſi qui conatum maligni fruſtra excogitatū aduerſus ſe coarguat, hæc tādem ait: Quid me ſeruire cogis iis quibus fas non eſt? Mihi dominus eſt quem verum noui regem.

Nonne deo ſubiecta erit anima mea? Ab ipſo enim ſalutare meum.) Cauſam dicit cur ſubigi domino contendat: quoniam ex deo ſalutare eſt. Proprium autem conditoris eſt, eorum quæ fecit curam gerere vti ſeruentur. Vel ab ipſo ſalutare eſt. Quoniam propheticè præuidens fu- I
turam eſſe Dominicæ incarnationis gratiam, hoc dicit, quòd deo ſeruire & ipſum amare oporteat, qui tantum beneficium in genus humanum prior contulerit, vt proprio non pepercerit filio, ſed pro omnibus illū tradiderit. Salutare enim mos eſt ſcripturæ nominare Chri-
Salutare dei Chriſtus. ſtum dei, ſicut & alibi Simeō ait: Nunc dimittis ſeruum tuum domine, quia viderunt oculi mei ſalutare tuum. Subdamur itaque deo, quoniam ex ipſo ſalutare. Quid autem ſit ſalutare, declarat. Non eſt nuda quædam aut leuis actio vnam aliquam nobis ſuppeditans gratiam, qua ab infirmitate liberemur ac temperatam corporis habitudinem indipiſcamur. Cæterum quid eſt ſalutare? *Ipſe etenim deus meus, & ſaluator meus, ſuſceptor meus, non mouebor amplius.)* Deus noſter eſt, ex deo filius, idem & ſaluator humani generis eſt noſtram cor- K
roborans debilitatem, ac noſtram corrigēs per multimodas tentationum ſalebras inolitam
ῥόγμα. animis fluctuationem. Non mouebor amplius, inquit. Fluctuationem ſui confitetur animi, humanum morem ſecutus per dictionem, Amplius. Impoſſibile nanque eſt in hominis anima aliquam à tentationum flatibus non excitari commotionem. Sanè quidem ait: Tantiſper dum exigui ſunt momenti & eadem in pauco numero quæ admittimus peccata, leniter ac ſenſim aliquouſque mouemur, perinde aſſolent tenellæ dum plantæ hac illac motitari, ſuſurrio impulſæ auræ leniter ac placidè aſpirantis. Mox vbi plura acceſſerint grauioráque peccata: iuxta proportionem coaleſcentis peccati intendi ſolet & animæ agitatio. Et hi quidem amplius, illi autem tanta adeò vehementia, vt velut ab radice euerſi auellantur, quum ſpiri- L
tuales illæ nequitiæ acriore impetu quàm vllus eualeat turbo, velut radices reuulſerint ab anima atque abruperint, quibus ipſa per fidem erga deum ſubnixa eſt. Ait ergo: Ego vt homo commotus ſum, amplius autem non commouebor, quoniam dextra manu ſaluatoris firmabor. *Quouſque irruitis in hominem, interficitis uniuerſi uos tanquam parieti inclinato & maceriæ depulſæ?)* Rurſus cum malignis diaboli miniſtris dimicat hic ſermo, accuſátque ex ipſis procedentium inſidiarum magnitudinem: quoniam homo quidem animal eſt debile, vos autem irruitis. Nec contenti prima irruptione, ſecūdam ac tertiam inuehitis, donec ſic
τοῖχος lego non τεῖχος. Metaphorā prophetæ inductam exprimit. animam prolapſi ſubuertatis, vt aſſimilis ſit parieti inclinato & maceriæ depulſæ. Paries enim tantiſper dum rectitudinem cōſeruat ſui ſtatus & poſituræ, ſolidus ſtat ac firmus: mox vbi in alterutram inclinat partem, prorſus neceſſe ſit, diſſolutus vt concidat. Et quidem pon- M
dera vnita quæ ſint & agglutinata poſt inclinationem eriguntur: verum quæ ex pluribus cō texuntur & coaleſcunt particulis, vbi in vnam aliquam partem ſe reclinarint non iam admittunt correctionem. Declarat igitur, quòd homo naturę cum ſit compoſitæ, ſiueritque idē ſe reclinari à peccato, prorſus neceſſe ſit vt ea ſoluatur natura, quò ab eodem artifice, qui illam initiò exædificarat, reſtaurata ſecuritatem, nec vllo vnquàm fini intercipiendam reciperet, quæ nec vllis hoſtium pateret inſidiis prolicientium ad ſecundam ruinam. Dei enim agricultura, inquit Apoſtolus, dei ædificatio eſtis. Aedificationem hanc conquaſſauit inimicus: creator verò noſter fracturas ipſius reparauit. Atque ita neceſſaria quidem eſt ruina propter

A pter peccatum:at eximiæ eſt prærogatiuæ reſurrectio propter immortalitatem. *Veruntamẽ pretium meum cogitauerunt repellere, cucurri in ſiti, ore ſuo benedicebant, & corde ſuo maledicebant.*) Pretium hominis ſanguis Chriſti eſt. Pretio, inquit, empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum. Hoc itaque pretium cogitauerunt inutile nobis reddere, qui ſemel liberatos in ſeruitutẽ rurſus nos admoliuntur retrahere malignißimi milites diaboli. *Cucurri in ſiti.*) Peruicacem & intentam vim dęmonum nos ex inſidiis appetentium dicit, impreßionem ſuo excurſu aduerſum nos facientium, quòd noſtram cupientißimè ſitiant deperditionem. Ore ſuo benedicebant, & corde ſuo maledicebant. Multi nanque ſunt qui pro bonis prauas comprobant actiones, † & vitia virtutibus vicinis honeſtare contendunt.⌋ Nam ſcurrilia loquentem, vr- Ore benedicentes, corde maledicentes.

B banum ac lepidum: turpiloquum verò politicum: amarulentum & iracundum, neutiquàm contemnendum prædicant: parcum verò ac minimè liberalem, vt ſobrium diſpenſatorem commendant: prodigum quoque vt liberalem: libidinoſum & laſciuum, vt voluptuarium & animi ſolutioris virum. Vtq; ſemel omnia, vitium omne palliant adumbrata nomenclatura è vicino ſubiectæ virtuti. Tales ſanè ore quidem benedicunt, corde autem maledicunt ac deuouent. In verborum nanque benedictione omnem execrationem vitæ ſuæ inducunt, ac reos æternæ damnationi, ob ea quæ approbant, ſeſe conſtituunt. Rurſus autem propheta animam alloquitur, obedientiam quam deo debeat, epitaſi adaugens. *Veruntamen*, inquit, *deo ſubiecta eſto anima mea, quoniam ab ipſo patientia mea.*) Magnitudinem tentationum oſten- Attendite Lutherani pſeudochriſtiani.

C dit, & illud Apoſtoli dicit: Fidelis eſt deus, qui nõ ſinet nos tentari ſupra id quod poſſumus ſuſtinere. Ab ipſo enim patiẽtia mea, in deo ſalutare meum & gloria mea, deus auxilij mei, & ſpes mea in deo eſt. Beatus qui non intemperanter exultat aut gloriatur ob vllam rerum vitæ iſtius quanlibet excellentium, ſed deum ſibi præſtituens ſuam ipſius gloriam, in Chriſto prægeſtit & exultat, qui ſecundum Apoſtolum dicere poteſt, Mihi abſit gloriari, niſi in cruce Chriſti. Nunc autem multi ob dotes aliquot corporis popularem gloriam venantur, vt qui circa gymnicos agonas ſe exercuerũt, aut vt ſemel in ſummo vegetæ ætatis incremento conſiſtunt. Nec rurſus pauci bellicam fortitudinem decernunt eſſe virtutem, ſuorúmque contribulum cædem eximiæ virtutis habent loco. Quæ enim præmia ac trophæa in

D bellis operæ gnauiter nauatæ ab imperatore & ciuitatibus eriguntur, ea pro magnitudine cædis conficiuntur. Alij hoc nomine gloriantur, quòd ciuitates mœnibus cinxerint. Rurſus alij ex apparatu vario aquęductuum aut gymnaſiorum magnifica ſubſtructione venantur gloriam. Ille ſuas opes in eos inſumens, qui feras in theatris conficiunt, & vanis populorum plauſibus exultans, propriis inflatur laudibus, & ſibi magnoperè placens gloriam in proprio dedecore collocat: qui etiam in celebrioribus vrbis locis, vitium ſuum tabulis oſtentat inſcriptum. Alius ob diuitias gloriatur, alius item quòd rhetor ſit acerrimus, nec à quoquàm dicendi copia ſuperetur, aut quòd mundanæ iſtius ſapientiæ experientiſſimus ſit: quorum omnium gloriæ miſereri potiùs conuenit: cum interim eos prædicare poſſis beatos qui deum

E præſtituunt ſibiipſis ſolidam gloriam. Si enim vnus aliquis reperitur qui faſtus aſſumat, & ſuperbiat quòd terreni regis ſit ſeruus, maximóque apud eum in honore haberis, quantò magis officij fuerit tui, vt magna tibi ipſi polliceare, ac ſublimem putes quòd regis ęterni miniſter appellaris, ab ipſo accitus ad ſummam familiaritatem, accepto ſpiritu promiſſionis, vt illo inſigni ornatus declareris filius eſſe dei? Conſcius ergo propheta in ſeipſo vtilitatis eius quam adfert, ſyncera in deum ſpes ad imitationem exempli ſui populum prouocat, dicens: Sperate in eum omnis congregatio populorum, effundite coram illo corda veſtra. Impoſſibile eſt vt capaces diuinæ gratiæ reddamur, niſi perturbationes & vitia noſtras animas poſſidentia priùs eiiciamus. Vidi ego iam medicos non priùs medicinas ſalutares dare, quàm vomitu materiam illam morbi cauſam euacuaſſent, quam ex malo diætæ genere homines Argum. à ſimili. Collatio altera.

F intemperantes ſibiipſis creauerãt. Sed & vas quod humore quopiam odoris tetri & graueolentis præoccupatum fuerit atque imbutum, ni id elueris diligẽter, odorati cuiuſpiam vnguenti influxum neutiquàm potuerit recipere. Opus itaque ea quæ priùs inſunt, effundere, vt eorum fiat capax, quæ immittere conſtituiſti. *Veruntamen uani filij hominum.*) Nouit enim non omneis ſuo præcepto obtemperaturos, nec ſpem in deum recepturos, ſed in rebus vitæ vanis atque fragilibus fidutiam habentes. Idcirco dicit: Veruntamen vani filij hominum, mendaces filij hominum. Cur vani? Quoniam mendaces. Vbi maximè eorum deprenditur mendacium? In ſtateris, ait, iniquitatis. Qualibus ſtateris? Non enim omnes homines præfecti ſunt ponderibus appendendis: non omnes item lanarum aut carnium ven- Mendaces filij hominũ in ſtateris.

ditores

ditores ſunt, vel aurifabrinam aut argentariam exercent: vel omninò circa ea verſantur in G
quibus mercatores libris aut ponderibus permutare ſeu diuendere ſolent. Sed & plurimi me
chanici ad ſuas operas lancibus aut ſtateris nihil habent opus. Multi nauticam artem exer-
cent, multi circa iudicia ac magiſtratus verſantur: apud quos mendacium quidem eſt, do-
lus verò aut fraus per libram non exercetur. Quid igitur eſt quod dicit? Quoniam cuilibet
noſtrum intus ſtatera quædam eſt à conditore omnium apparata, per quam rerum natu-
ram poſſis probè diſcernere. Poſui, inquit, ante faciem tuam vitam & mortem, bonum
& malum, duas inter ſe contrarias naturas: has tu apud tuum tribunal & iudicium exa-
mina, ac diligenter expende, quid vtilius tibi ſit. An momentaneam parúmque duratu-
ram eligere voluptatem, per quam mortem apprehendas æternam, an in virtutis exerci- H
tatione afflictionem malle, qua perpetuas conſequaris delitias. Mendaces ergo homines
corrupta habentes animæ iudicia. Quos & propheta miſeros prædicat, dicens: Væh di-
centibus tenebras lucem, & lucem tenebras: amarum dulce, & dulce amarum. Mihi, in-
quis, præſentia dentur, quis nouit futura? Malè libram expendis, mala pro bonis eligens,
vana veris anteponens, momentanea perpetuis potiora ducens, tranſitoriam denique vo-
luptatem pro lætitia nunquam deſitura ac perpeti præeligens. Mendaces ergo homines in
ſtateris iniquitatis. Iniuria afficiunt præcipuè quidem ſeipſos, deinde verò proximos.
Nam quum in propriis factis malè ſibi conſulant, malo ſunt etiam proximis exemplo.
Nec enim die illo iudicij tibi licuerit, dicere quia neſciui quid eſſet bonum. Tibi nanque I
propria datur libra, quæ ſufficiens diſcrimen boni ac mali demonſtrat. Corporea nanque
pondera in libræ lancibus probamus: quæ verò ad inſtituendã vitam eligenda veniunt, per
liberum arbitriũ diſcernimus, quod & ſtateram nominauit, quòd momentum æquale ad
vtranlibet poſſit capere. *Nolite ſperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiſcere.)* Supra
nanque dixit: Sperate in eum omnis congregatio populorum. Nouit in obtemperando
deſidiam, & pronuntiauit: Veruntamen vani filij hominum. Rurſus prohibet nos ſpera-
re in iniquitate. Nam qui diuitias ex iniquitate coactas ad vires atque potentiam facere
putauerit, ſimilis eſt ægroto qui in ſummo ac redundanti morbi ſtatu bonam eſſe habitu-
dinem exiſtimat. Nolite ſperare in iniquitate. Hęc enim opulentia impedimento tibi eſt K
ad efficacem operationem. Et rapinas nolite concupiſcere, vt ne aliena concupiſcamus
admonet. *Diuitiæ ſi affluant nolite cor apponere.)* Si aliquem opulentum videris, noli
propterea beatum in vita exiſtimare. Si tibi multæ vndique quaſi ex copioſiſſimis fonti-
bus adfluxerint opes, noli luculentam illarum recipere copiam. Diuitiæ ſi affluant: Mihi
cum admiratione hanc ſuſpicito vocem. Fluxa eſt diuitiarum natura, ſuos poſſeſſores tor-
rente prærapido ocyus prætercurrit, alios alio modo apta mutare dominos. Quemadmo-
dum fluuius ex alto ruens loco, ita ſubitò extuberat, vt ſtantes in ripa quandoque attin-
gat: ſimul verò vbi attigit, mox ſecedit: ſic & opum lubrica decliuitas perniciſſimam ex-
hibet & prolapſiore leuiſſimam ſui præſentiam, aliud ex alio natum permutare. Hodie L
huius eſt ager, cras erit alterius, & paulò pòſt ad alium perueniet. Reſpice parumper ad
ciuitatis domos, quot nomina ex eo tempore quo fuerunt ædificatæ, ſortitæ ſunt, aliter
ab aliis atque aliis appellatæ poſſeſſoribus: & aurum è manibus habentis ſe fluens ſemper
ad alium transfertur, & ab illo ad alium. Magis enim aquam manu circumplexam reti-
nere continenter poſſis, quàm diuitias conſeruare tibiipſi. Illud itaque: Diuitiæ ſi afflu-
ant, nolite cor apponere, † te admonet⌋, vt ne animo erga illas afficiaris, ſed vſum tan-
tum ſume neceſſarium. Non denique tanquam bonorum vnum aliquod eas ardentius af-
fectans aut habens miraculi loco, ſed ipſarum vſum adminiſtrationem ve quaſi inſtrumen
tum ad virtutem amplectere. Deinde dictis omnibus ſententiam infert, non iam ex pro-
priis verbis, ſed quam ab ipſo deo audiuit. *Semel, inquit, locutus eſt deus, duo hæc audi-* M
ui.) Nemo per hoc turbetur aut obſtupeſcat ad hoc quod dicitur quaſi paradoxum ſit, quo-
modo ſemel deus locutus fuerit: Propheta verò duo audiuerit. Poſſibile nanque eſt ali-
quem ſemel locutum fuiſſe, & inter ea quæ is locutus eſt, plura eſſe dicta. Homo enim ſi
quis fortè cum alio quopiam ſemel congrediatur, de multis diſſeret, poterítque qui eius
audiuerit verba dicere: Semel quidem me alloquutus eſt, & plura verò dixit. Simi-
le hoc eſt quod propheta dicit: Semel mihi deus apparuit, Duæ autem res ſunt, quas
mihi dixit. Non autem ait: Vnum locutus eſt deus, duo autem hæc audiui: ſic enim
pugnantia ſecum videretur habere ſermo. Quæ ſanè hæc duo ſunt, quæ audiuit?

Cuique noſtrum inſitã eſſe ſtaterã.

δός μοι τὴν σήμερον καὶ λάβε τὴν αὔριον. Chryſoſt. in auarum.

ὁμοίωσις elegans.

ἐὰν ῥέῃ.

Collatio.

Quoniam

A *Quoniam poteſtas dei, & tibi domine miſericordia.)* Quoniam tu potens, inquit, in iudicio, & idem miſericors. Quamobrem nolite ſperare in iniquitate, nec diuitiis cor apponite neu amplexemini vanitatem, non denique vobiſcum circunferatis corruptam eam animæ veſtræ vim indultam, quæ boni maliq; diſcretiua eſt & arbitra: ſed ſcientes quòd potens eſt dominus noſter, eius timete fortitudinem, at ne ſic quidem, vt deſperetis de eius erga nos benignitate. Sanequàm bonus ad hoc quidem, vt ne quid iniuſti operemur, in hoc porrò vt ne qui ſemel in peccatum prolapſus eſt, de ſpe animum deiiciat, vtilis apprimè eſt conſequẽdæ ſpes miſericordiæ. Poteſtas enim dei ſiue potentia aut imperium eſt & ab ipſo miſericordia: quoniam tu reddes vnicuique ſecundum opera ſua. Qua enim menſura proximos metiemi- Nempe κρά-τος.
B ni, & eadem remetietur vobis. Afflixiſti fratrem? par recipe: rapuiſti ea quæ ſunt egenorum? pugnóſne tuos infregiſti in pauperes? eos conuitiis aſperſiſti, ac pudore? vnumquempiam calumniatus es? Proximíſne impoſuiſti adornato mendacio? inſidiatus es alienis nuptiis? Peieraſti? Terminos quos poſuerunt patres tui, éſne tranſgreſſus? orphanorum poſſeſſiones inuaſiſti? viduas tribulatione quapiam exagitaſti? denique vitæ huius voluptatem bonis futuris à deo tibi promiſſis potiorem habuiſti, recipe his æquam menſuram. Qualia nanque quiſque ſeminat, talia & metet. Quin & ſi quid bonorum abs te geſtum fuerit, illis multo plura recipies munera. *Quoniam tu reddes cuique iuxta opera ſua.* Si huius itaque ſententiæ per omnem vitam memineris, multa poteris peccata vitare: In Chriſto Ieſu domino no-
C ſtro, cui gloria ſit & imperium cum ſempiterno patre & ſanctiſſimo, ac viuificante ſpiritu nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum, Amen.

IN PSALMVM CENTESIMVM DECIMVM-quartum. *Dilexi quoniam exaudiet dominus.*

IAm inde abuſque nocte media, quum hoc dicatum martyribus templum ſubieritis ipſorum martyrum deum hymnidicis laudibus placabilem vobis reddẽtes ac pro-
D pitium, interim tamen non deſtitiſtis ad hanc vſque diei horam, noſtrum opperiri ad vos aduentum. Quarè vobis parata merces eſt, quòd honorem erga martyres, cultum item dei ſomno & quieti prętuleritis. Atque adeò opus ſi fuerit vobis vt cauſam afferamus moræ iſtius nectendæ excuſatricem, noſtræq; abſentiæ diuturnioris, hanc vnam fuiſſe dicemus: quòd pro diſpenſatione nobis concredita eccleſiam alteram dei huic nihilo diſparem ſedulò curauimus non mediocri à vobis diſiunctam ſpatio: in hoc obeundo munere, bonam partem inſumpſimus huiuſce diei. Quoniam itaq; dedit dominus, vt & debitam illis liturgiam expleuerim, nec proinde veſtræ deſim charitati, mecum vnà & vos rependite tam benefico largitori gratiarum actionem, qui hanc quam ipſi nihil obſcurè videtis no-
E ſtri corporis fragilitatem, inuiſibili ſuæ manus virtute erexit & conſtabiliuit. Quocirca vt ne animos veſtros diſcruciem prolixiori tædio, tranſmittentes partem multò maximam, mox vbi pauca ex eo quem vobis concini deprehendimus, pſalmo diſſeruerimus, proq; virium tenuitate famelicas animas veſtras verbo pauerimus conſolatorio, ita ad agendã alendi corporis curam quemlibet veſtrum miſſum faciemus. Quid iſtud tandem, quod vobis canebatur? *Dilexi, quoniam exaudiet dominus uocem orationis meæ.)* Non cuiuſuis eſt dicere: Dilexi, ſed perfecti tantùm, & eius qui ſeruitutis timorem prætergrediens, in adoptionis ſpiritu conſtituitur. Nõ quem diligebat apponit, quòd is vel indictus facilè intelligatur, deum nempe vniuerſorum inſinuat ſe dicere. Quod enim propriè amabile eſt, deus eſt. Amabile nanque aut ſi mauis, per ſe diligibile, id eſſe definiunt, quod omnia expetunt. Bonum au- τὸ κυρίως ἀγαπητόν.
F tem deus & primum ac perfectiſſimum bonorum. Ipſum itaque dilexi nempe deum, omnium quæ expetenda mihi veniunt ſupremum, cuius vnius gratia in me recepi haſce afflictiones cum gaudio tolerandas. Hæ porrò cuiuſmodi ſint, paulo pòſt enarrat? Dolores videlicet mortis: pericula inferni, tribulationem, & dolorem: quæ omnia ob amorem in deum, & ob ſpem repoſitam iis qui ob pietatem ęrumnas afflictionèſque ſuſtinent, amabilia ipſi apparuere. Hoſce enim agones libera animi electione, non item inuitus ſiue vlla vi adactus ſuſtinui, ait: ſed ardore mentis quodam & affectu laborioſa hæc ſuſcepi, vt poſſim dicere: Quoniam propter te mortificamur tota die. Ac videntur iſta verbis Apoſtoli æquiualere, & eodẽ à propheta affectu dici quo ab Apoſtolo: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Tribulatio,

tio,an anguſtia?an perſecutio?an fames?an nuditas?an periculum ? an gladius ? Dilexi igitur G
hæc omnia ſciens quod hæc ego tolerem ac ſuſtineam vitæ diſcrimina pro tuenda pietate,mei huius certaminis ſpectatore & arbitro pręmiorum vniuerſorum domino. *Quoniam exaudiet dominus uocem precationis meæ.*) Sic enim & quilibet noſtrum poteſt quicquid in perficiundis mandatis moleſtam & operoſiorem operam requirit, tranſigere, quum velut vniuerſorum ſpectatori deo vitæ ordinem ſpectandũ exhibuerit. *Quia inclinauit aurem ſuam mihi.*) Inclinauit(inquit)non vt corpus aliquod aut aures in deo cogites, quas ad vocis humilitatẽ inclinet,quod facere ſolemus erga eos qui ſubmiſſè loquũtur, propè admouẽdo aures,vt ex propinquo ſenſu excipiamus id quod quis loquit̃.Sed inclinauit,inquit,vt meam ipſius infirmitatẽ declararet. Ad me enim in humũ deiectũ ſua erga nos benignitate ſe demiſit.Verbi H
gratia:Aegrotanti alicui,& ex multa debilitate loqui clarè nequeũti human⁹aliquis medic⁹, auribus ſuis propiùs admotis ęgroto,ediſcit quæ ſint neceſſaria laboranti. Inclinauit itaque

A ſimili βεβαίωσις.

aurem ſuam mihi. Diuinus nanque auditus voce non indiget ad ſenſum. Nouit enim ex cordis motu quæſita hominum ac vota.An non audis quemadmodum Moſes nihil loquẽs, ſed dominũ interpellãs ſuſpiriis nulla voce expreſſis,ex ipſo audiuerit dicente:Quid clamas ad me?Nouit item deus ſanguinẽ audire iuſtorũ,cui nec lingua adſit,nec vox aërem pene-

γνώμη.

trans.Operum item iuſtorum præſentia,maxima eſt apud deum vox. *Et in diebus meis inuocabo.*)Nos autem quum vel vna orauerimus die vel hora vna breuem aliquam ſuper peccatis noſtris triſtitiam paſſi,ſecuritatem nobis promittimus, perinde ac quidpiam confeciſſemus quod ex æquo reſponderet diluendæ noſtræ omni malitiæ:at hic ſanctus confeſſionem I

κατὰ ῥοῦμ.

ſe omni vitæ ſuæ tempori commenſuratam oſtenſurum dicit : In omnibus, inquit, diebus meis inuocabo.Deinde ne putes quòd in rebus huius vitæ ſecundis, & ei admodum bene cedentibus nomen domini tantum inuocet:narrat calamitatum magnitudinem,in quibus cõſtitutus nequaquam nominis dei ſit oblitus. *Circundederunt me* (inquit) *dolores mortis, pericula*

ἀδῖνες, parturigines.

inferni inuenerunt me.) Dolores propriè de parturientibus dicuntur, quando ad tumorẽ venter inſurgens extrà fœtum pellit: deinde partes illæ genitales diuexatæ & circum prodeuntẽ ex vtero fœtum diſtentæ conuulſionibus ac fibrarum contractionibus, acutiſſimos dolores

μεταφορά.

& vehementes cruciatus parientibus gignunt. Tranſtulit autem dolores partus ad mortis pœnas circa animal in animæ & corporis diuiſione inſtantes. Nihil igitur mediocre ſe paſ- K
ſum eſſe dicit,ſed vſque ad ipſos mortis dolores fuiſſe tentatum, & ad periculum vſque deſcenſus ad inferos deductum.Num hæc ſemel tulit de quibus gloriatur? An eadem quidem ſæpe ac inuitus.Nihil autẽ eorum quæ inuiti ſubimus,laudabile eſt.Sed videte,quæſo,athle-

γνώμη.

tæ huius magnanimitatem.Poſtquam enim circundederunt me dolores mortis & pericula inferni inuenerunt me,tantùm abfui,vt inter haſce tentationes conciderem animo, vt multò pluribus perferendis me voluntarium obtulerim:vt tribulationem & dolorem haud inuitus inueni,ita ab illis haud ſum inuitus apprehenſus:In iis quidem quæ retrò mihi contigerunt,pericula inferni inuenerunt me.Hìc verò tribulationem & dolorẽ ego inueni.Quoniam enim illic imperterritus inuentus ſum, & animo infracto aduerſum ea, quæ tentator L
inuexit,vt luculentã ac prædiuitem meam erga deum charitatem declararem : tribulationi tribulationem, & dolori dolorem adieci, non quòd ipſe confiderem meamet virtute poſſe tot obluctari ac reſiſtere doloribus, ſed quia nomen domini inuocaui.Simile & huic illud Apoſtoli dicentis:In his omnibus ſuperamus ſiue ſuperuincimus propter eum, qui dilexit

νικᾷ καὶ ὑπερνικᾷ.

nos. Vincit enim is qui neceſſitate quapiam illatis non cedit aut frangitur : at ſuperuincit, qui vel ſua ſponte ad ſe quoque acceſſit dolores præmoleſtos & acres, quo ſuæ edat ſpecimẽ patientiæ.Qui autem vſque ad mortem in aliquo peccato conſtitutus fuerit,dicat: Circundederunt me dolores mortis.Omnis enim,ait ſcriptura,qui facit peccatum, ex diabolo na- M
tus eſt.Quum enim,ait,eſſem operarius peccati,iam à morte geſtabar in vtero,tum quoque à periculis inferni ſum inuentus.Quomodo ergo meipſum curaui? Poſtquàm videlicet tribulationem & dolorem inueni per pœnitentiam. Mihi enim ipſi afflictionem ex pœniten-

Pro ἀνάγκην lege ὀδύνην.
Ferè miſericordia in ſacris ſcripturis comes additur iuſtitiæ.

tiæ fonte prodeuntem excogitaui, quæ magnitudini reſponderet admiſſi per me peccati,vt maiore cum fiducia nomen domini inuocarem. Quæ autem erant quæ dixi? *O domine libera animam meam.*) In hac enim captiuitate detineor. Tu pro me redemptionis præmium tribue, & libera animam meam. *Miſericors dominus & iuſtus.*) Vbique ſcriptura miſerationibus dei iuſtitiam coniungit,nos planè erudiens quemadmodum nec miſericordia dei ſine iudicio,neque iudicium ſine miſericordia ſit: ſed cum miſeretur etiam cum iudicio miſerationes

A ſerationes ſuas iis qui digni ſunt admenſuret,& cum iudicat,commenſuratum quoque noſtræ infirmitati iudicium inferat, benignitatis erga nos affectu potiùs,quàm ęqui compenſatione nos plectens. *Et deus noſter miſeretur.*) Miſericordia animi affectio eſt erga eos qui immeritò & indignis modis adfliguntur,ab illis procedens qui compaſſione afficiuntur. Miſeramur eos qui ex magnis diuitiis in extremam inciderunt paupertatem. Item eum qui ex optima corporis habitudine in vltimam debilitatē deiectus eſt. Similiter eius miſeremur, qui cùm ob corporis elegantiam ac decus formæ prægeſtiret, fœdiſſima quadam affectione illius decor deperiit & corruptus eſt. Quoniam itaque & nos quãdoque in paradiſi ſtatione nobilitati eramus, & ob ruinam poſteà inglorij & humiles facti ſumus,deus noſter miſeratur nos,animaduertens quales ex qualibus facti ſimus. Idcirco & Adam miſericordiæ voce

Miſericordia quid.

A ſimi. arg. miſericordiæ erga nos diuinæ.

B reuocabat,dicens: Adam vbi es? Non enim qui cuncta nouerat,quærebat edoceri: quin id volebat potiùs vt ille ſecum recogitaret,qualis ex quali factus eſſet. Vbi es? Quaſi dicat: In quã incidiſti ex tanta ſublimitate ruinam? *Cuſtodiens paruulos dominus,humiliatus ſum, & ſeruauit me.*) Siue ad naturalem rationem hoc referas, non vtique humana conſtitiſſet natura, ſi non qui puſiones ſunt admodum & adhuc infantes,à domino cuſtodirentur. Quonam enim modo ij qui in vulua concepti ſunt fœtus, & nutriri & moueri poſſent,in tã anguſtis præſertim locis prçter vllam motionis libertatē conſtituti,ſed & in tenebroſis & humidis cuſtodiis clauſi vitam habentes: prætereà nec reſpirare,nec hominum vitam viuere valentes,ſed more piſcium in humidis natantes,niſi cuſtodia dei ſeruarentur? Quomodo rurſus & elapſi in hunc

Adã vbi es?

ἔσωσέ με.

C locum minimè conſuetum,& ex calore vuluæ in aërem hunc perfrigerati vel breui admodum tempore durarent,niſi à deo conſeruarentur? Cuſtodiens ergo paruulos dominus, humiliatus ſum, & ſeruauit me. Aut certè ad hunc intelligere poſſis ſenſum dictum hoc: Quoniam conuerſus ſum, & factus ſum paruulus, accepique regnum cœlorum vt paruulus, ac per innocentiæ ſtudium meipſum deieci ad paruulorum humilitatem: *Cuſtodiens paruulos dominus,quoniam humiliatus ſum,ſeruauit me. Conuertere anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit tibi.*) Bonus athleta ſermonem exhortatorium ſiue conſolatorium ſibiipſi accommodat & adhibet more Pauli dicentis: Bonum certamen certaui,curſum conſummaui: in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ. Hæc ſibi propheta dicit: Iam quando

D plenum vitę iſtius abundè expleſti curſum, reliquum eſt vt in requiem tuam conuertaris, quoniam dominus benefecit tibi. Manet enim requies ſempiterna illos,qui in hac vita legitimè certauerint: non tanquam debitum operibus redditũ, ſed ob munificentiſſimi dei gratiam,in quo ſperauerunt,exhibita. Deinde priùs quàm bona futura enarret,quemadmodum à rebus mundi duris & permoleſtis euaſerit, explicans, ſuper iis gratias agit animarum liberatori,qui ſe de magna & ineuitabili paſſionum ſeruitute eduxit. Quæ porrò ſunt hæc? *Quoniam eripuit animam meam à morte, & oculos meos à lachrymis, & pedes meos à lapſu.*) Futuram illam requiem deſcribit collatione eorum quæ hic fuerat paſſus. Hic enim,inquit,circundederunt me dolores mortis: ibi verò eripuit ãnimam meam à morte. Hic oculi mei per afflictionem

Collatio futuræ vitę & præſentis viri iuſti.

E & vitæ moleſtias varias lachrymas effundunt: ibi verò nulla lachryma pupillis oculorum tenebras offundit eorum,qui iugi pulchritudinis nulli explicandæ diuinæ maieſtatis exhilareſcunt & collætantur contemplatione. Abſtulit enim deus omnem lachrymam ab omni facie. Hic item magnum prolabendi periculum. Ideo Paulus ait: Qui exiſtimat ſe ſtare: videat ne cadat. Ibi verò ſolidi ac ſtabiles greſſus, vita nulli iam vicarię permutationi obnoxia, non item periculum in peccatum prolabendi: neque enim inſoleſcit ibi carnis rebellio contumax,non vlla fœmina ad peccati prolapſionem ibi cooperatur: quoniam in reſurrectione nec mas nec fœmina erit,ſed vna quædam omnibus & vniformis vitæ ratio his qui ſuo com

ἀπὸ παντὸς προσώπου.

F placent domino & habitant in regione viuorum. Mundus hic contrà & mortalis eſt ipſe, & morientium regio. Quoniam enim viſibilium ſubſtantia compoſita eſt: omne verò compoſitum diſſolui eſt aptum. Nos qui in mundo ſumus, quum ſimus partes mundi, neceſſariè efficimur conſortes naturæ vniuerſi. Idcirco priùs quàm anima per mortem à corpore ſeparetur,morimur ſæpe homines. Id dictũ vt ne paradoxum tibi videatur nimirũ præter omniũ opinionem, conſidera parumper rei veritatem. In tribus enim annorum hebdomadis tres ætatis ac vitæ alterationes permutationéſque natus eſt ſuſtinere homo,& per ſingulas annorum hebdomadas proprius quilibet terminus præterita circũſcribit,ac conſpicuã præbet mutationem. Puelli ætas dentium abiectione primam explet hebdomadam. Pueri,qui deinceps ad excipiendas diſciplinas accommodatur, præciſus terminus extenditur ad pubertatem.

Ephebi

Ephebi vero ſiue puberis ætas ad annum vſque primum & viceſimum ſe porrigit: Cœperit G
vt veſtire genas lanugine prima & eas adornare, ea ętas in nihilum abit clàm adoleſcente in virum tranſeunte. Si quãdo igitur videris virum iam quidem poſuiſſe ac finiſſe acceſſionem creſcendi iuxta ætatem, iamq; maturitate ratiocinationum eſſe confirmatum, ac ne vllum quidem veſtigium adoleſcentiæ præ ſe ferentem: nunquid non in ipſo reputabis præterita iam omnia morte eſſe prærepta? Senex rurſus in aliam formam & animi affectum permutatione adaptatus, alius ſine dubio à primis ætatibus apparet. Ex quo vita hominum per multas mortes conſueuit expleri, non ſolum in ætatis mutatione, ſed etiam in animarum ruinis ad peccata. Vbi verò nec corporis, neque animi eſt mutatio: (Neq; enim vlla eſt cogitationum deprauatio aut ſententiæ ſemel conceptæ permutatio, quum nulla accidentariæ cala- H
mitatis illic inſtabilitas conſtantiam auferat, aut tranquilliſſimam ſerenitatem cogitationum) reuera illic conſiſtit regio viuentium, quippe qui ſibiipſis ſimiles ſemper ſint, in qua animo prægeſtienti prænuntiat maximopere vniuerſorum deo ſe eſſe complaciturum, vtqui nulla illic externæ rei cogitatione ſperet mentem ſuam deinceps interpellandam, mox vt ad ſcopum pertigerit veræ illius, angelis quoque nihilo diſparis ſeruitutis. Contendimus, inquit, ſiue præſentes in corpore, ſiue à corpore peregrinantes placere illi. Ea, inquam, viuentium beata regio, in qua non nox, non ſomnus mortis imitatio quædam, non cibus aut potus humanæ infirmitatis præſidia, non præterea morbus, non dolor, aut medicina, vel iudicia, ſeu mercatus: non artes, non pecunia malorum origo, bellorum materia, inimicitiæ ra- I
dix: ſed regio viuentium, non morientium ob peccatum, ſed veram vitam viuentium in Chriſto Ieſu. Cui gloria & imperium in æterna ſecula, Amen.

IN PSALMVM CENTESIMVM DECIMVMQVINTVM.

CRedidi, *propter quod locutus ſum, ego autem humiliatus ſum nimis. Ego dixi in exceſſu meo, omnis homo mendax.)* Sacrorum quæ de deo ſunt, eloquiorum prædux eſto fides. Fides pla- K
nè, non item demonſtratio. Fides inquàm animam inuitans imò & perſuadens ad
Fidei virt*. conſenſionem præ cunctis rationalibus methodis. Neque enim fides geometricis nititur probationibus, quas neceſſitates vocitant: ſed animis noſtris ſe inſinuat efficaci operatione ſpiritus ſancti. In nomine domini Ieſu Chriſti Nazareni ſurge & ambula. Hanc vocem per ſpiritum dicto ocyus efficacia operis conſecuta eſt. Ex eo nãque ſtupendo miraculo, his qui viderant neceſſariè excepta eſt de diuina vnigeniti natura, fides. Dic tu, quæſo, vtra res ad aſſentiendum fidei efficacior, & quæ magis vrgeat? propoſitionúmne implexi nexus ordine conſequentiæ ſecum attrahentes concluſionem, an verùs tantum illud miraculum omnium oculis conſpicuum, omnẽmque exuperans quantiuis hominis virtutẽ?
Atqui ne nunc etiam eiuſmodi miracula multis probantur, neque ipſius ſancti ſpiritus ope- L
ra fidem apud pleroſque conciliant ſermoni qui de deo eſt: magis verò neſcio quæ demonſtrationes artifici ingenio detornatæ ſpem omnem ſuam collocantes in ſermone perſuaſibili mundanæ iſtius ſapientiæ, non item in præpotenti & eadem luculenta admodum ſpiritus ſancti reuelatione, quam per eos qui ſuam omnẽ fiduciam in ſimplicitate cordis in deũ proiecerunt citra anxiam & curioſam diſceptationem, in gratiam multorum ſalutis exprimit. Atq; ô vtinam mihi vni contingat credere dignè vt & in ſenſu meo quinq; verba loqui promerear præcellenti huic & magnæ dei eccleſiæ. Nolim interea quiſquam noſtrũ hunc ſermonem ſubſannet, hoc nomine, quòd auditores proliciamus & adhortemur fidem vt com- M
modent, & aſſenſum his quæ à nobis citra vllam demonſtrationem dicuntur: quum neceſſe ſit cuiuſque diſciplinæ principia nulla prorſus præuia demonſtratione aut diſquiſitione tradi diſcenturientibus. Fieri enim neutiquàm poteſt, vt qui circa principia diſciplinarum velitantur contentioſius, ad finem aliquando via & ordine prouehantur aut pertingant. Iſtius ſentẽtiæ documentũ tibi liceat mutuari ab externis diſciplinis. Geometriæ enim artem tradenti ni tu prima eius principia conceſſeris, impoſſibile demum fuerit vllam vt poſſit ex eis conſectaneam elicere concluſionem. Iam Arithmetices qui primis & elementaribus rudimentis renititur, vtique hac ſua interceſſione viam intercipit ſibi ne ad vlteriora progrediatur. Sunt & medicis ſuæ profeſſionis medicæ principia nullam deſiderantia probationẽ.

Vtq;

A Vtque ſemel finiam,in quocunque tandem humanarum artium exercitio, (id modò via & ordine ad præſtitutum ſibi progrediatur finem) impoſſibile ſit primarum propoſitionum inquirere demonſtrationes.Imò neceſſe eſt,vt quum admiſeris earum artium quæ certa ratione nituntur,principia vt confeſſa,nec proinde vllam requirentia demonſtratiuam probationem,id demum inſpicias quicquid ex præſuppoſitis ordine conſequitur. Nihilo ſecius & theologiæ myſterium requirit aſſenſum nulla præuia inquiſitione nitentem. Sane ait Apoſtolus:Credere enim oportet,quia deus eſt,non item in quæſtionem vocare aut controuerſim opponere illud : Quid eſt deus?Atque adeò in vniuerſum , fides ſi ſubſtantia earum eſt quæ ſperantur,rerum,& eorum quæ non videntur,argumentum:ne mihi tu anxius con
B tendas videre iam,quæ longiore ſepoſita ſunt interuallo,neu quę ſperas te olim conſecuturum,in ambiguam reuoces dubiàm ve partem, quòd ad ea nondum potueris certa notione pertingere.Hæc igitur mihi de fide dicta ſunto in eorū cōmonitionē,qui verbis cōſueuere velitaribus digladiari,ſpēmq; cōſtituūt in futilium verborū volubilitate.Hic proinde qui in manibus eſt pſalmus meo arbitratu ordine admodū cōſentaneo ſenſui pſalmi ſuperioris.Dixit enim ibi:Placebo dño in regione viuorū. Quoniã igitur nō de regione ediſſerit quæ poſſit oculis cerni,perinde atq; eam perſpicuè nouerit,reddit cauſam ſuperioris ſuę diſtinctionis de rebus non vnicuilibet compertis,dicens:Credidi,quia regio eſt quædam viuentium: propter quod locutus ſum,quoniam placebo in ipſa domino. Anima niſi adiuta fidei præſidio,ſi ſe ad dicendum de eiuſmodi regione contulerit: prorſus aliud nihil quàm nugabi-
C tur,dum ſermonem promouerit nullo ſolidiore ſubiecto ſubnixum. Fides itaque orationis eſt ſanæ ac prudentis,ſed ea quæ fixiùs inſedit cordi loquentis.Subin infert formulam, quã ſequuti poſſimus perfectionem aſſequi fidei operatoriæ neceſſariam,dicens: *Ego autem humiliatus ſum nimis.)* Niſi enim quis mentem,intellectúm ve ſuum modeſtæ humilitati ſubſtrauerit,adeò vt ad Apoſtoli imitationem ſecum dicat:fratres ego non me arbitror apprehendiſſe,ſed ſuperfluè ad apprehendendam dei ſubſtantiam mentem ſuſtollit,& propriæ cogitationi admetitur arcana nullius creaturæ viribus attingibilia:adde, quòd is tantum eſſe deum exiſtimat,quantum eſſe ipſe ſua ſecum ratiocinatione aſſequi potuit,ſenſúmque ſuum prorſus vniuerſorum menſuram conſtituit:is neutiquàm rectà reputat,quantò ſit procliuiùs
D mare vniuerſum exiguæ manus cauo admetiri,quàm vt mens humana inenarrabilem illam dei maieſtatem queat vlla circunſcriptione complecti. Eiuſmodi fruſtra inflatus ac proprij ſenſus vanitate ſe efferēs haud quaquàm poſſit cum propheta dicere:Credidi, propter quod locutus ſum.Quid ita?Nam quod continenti ordine ſequitur,inferre minimè poteſt, nempe illud:Ego autem humiliatus ſum nimis.Vitam enim traducit ſuam inani ſuperbiæ & iactantiæ faſtu tumidus,ſupraque modum ſibi placet verbis inanibus & euanidis garriēs,cùm interim in ſe habeat nihil quod ſolidæ ſit & conſtantis fidei. Secundum hæc propheta non ſuam ipſius modò exiguitatem agnoſcit, ſed & reliquam omnem hominum naturam ſibi congenerem & comparticipem ad humilem ſui ac modeſtam cognitionem reuocat, dicēs:
E *Ego enim dixi,*ait,*in exceſſu meo : omnis homo mendax.)* Quiſquis non à fide,ſed à ſeipſo mutuatus auxiliarem verborum vim,ad dicendum proſilit, ad veritatis apprehenſionem ſupellectile nitens atque apparatu humanæ eloquentiæ, mendax eſt, à veritate cum longiſſimo ſe abarceat ac deerret interſtitio. In exceſſu verò conſiſtentem ſe hunc dixiſſe ſermonem aſtruit.Exceſſus hic quis tandem eſt?Vtrúm ne propheta quidem, vndiquaque humanam contemplatus naturam & exacto mentis libramine perſcrutatus nuncubi vlla inter homines ſplendeſceret lux veritatis,quum hanc niſi diuina ope infuſam,nequiuiſſet vlla in ſede nanciſci, per eam rem vſque adeò ſtupendam & admirabilem veluti numine afflatus, exerta voce ſubiecit:Omnis homo mendax.An veriùs ſic:Equidem in ea ecſtaſi,quam in cō
F ſpectū Achis adductus confinxi ſimulans morbo me correptum comitiali aut percitum furore:ſimul atque intellexi me eò eſſe deuolutum neceſſitatis, vt declinandi periculi gratia ab hoſtibus impendentis cogerer aduerſum meam ipſius conſcientiam mentiri,& ea confingere quæ nihil minùs erant:tunc ſanè dixi, quia omnis homo mendax,etiam ſi non deſtinata animi electione ad id confugerim mendacium, at neque vt proximorum cuiquam obeſſem, quin ad hanc ſimulatitiam prorſus & ementitam temporarij furoris ſpeciem me adegerūt cauſæ aliquot calamitatum,quibus vndique cingebar.Ne ſic quidem propheta per hanc ſententiam à ſe abit diuerſus, vti ſophiſtarum quidam adnituntur ipſum coarguere, dum prophetam hunc aſtruunt circuitu erroneo aut digreſſione in ſuummet recidiſſe elenchum.

Mēdax quis

Exceſſus prophetæ.

παραλογισμὸς κατὰ περιτροπήν.

chum. Argutátur enim:Si enim homo omnis,mēdax:eſt autē homo Dauid,eſt ergo & ipſe G
mendax.Quòd ſi mendax,non iam his commodanda venit fides,de quibus pronuntiat.Cō
σωρείτης. trà,ſermo hic ſi verus non eſt,neque omnis homo mendax:Vtique ſinemus ipſum Dauid à
culpa mendacij immunem abire ac liberum.Quòd ſi non mentitur,credamus neceſſe eſt ei,
de quibus pronuntiat.Quin & credentes ipſi,rurſum relabemur vago circumactu in neceſ-
ſitatem non credēdi:adeò vt ſi verum eſt,quod profert,ſuum ipſius diſſoluit ſermonem, ho
mo quum ſit ſimul & mēdax.Quòd ſi mentitur,iam ex ſe habet,quo promereatur apud ne-
minem fidem inuenire.Quis enim fidem commodet mendacium proferenti?Quamobrem
quum ſemel omnem hominem aſſeruerit eſſe mendacem,neceſſe ſit mentiri Dauid, vt ſuū
conſtituat & confirmet ſermonem:aut certè,ſi verum dicit,ſuam ipſe quam pronuntiauit, H
diſſoluit ſententiam.Sed hæc quidem aliud planè nihil,quàm nugæ ludētium & eorum qui
apud imperitos mirè ſibi placent, glorιolam captantes iſtiuſmodi contortis & verſatilibus
Qui hic homines. argutiolis.Neque enim ad eum ſe habet modum veritas. Homines enim dicuntur hic, qui
totos ſe adhuc occupant humanis iſtis affectibus.Nam qui hiſce carnis perturbationibus e-
uaſit ſuperior,pérque illimem ac ſynceram mentis perfectionem ad angelicæ puritatis con
ſcendit ſtatum:ſi quando continget de rebus vt diſſerat quæ humanitus fiunt, nimirum is
Dij eſtis. intelligi debet ab reliquorum cenſu exemptus. Mēdacij enim expers eſt qui dixit: Ego dixi,
Filius altiſſimi. Dij eſtis & filij excelſi omnes.Vos autem ſicut homines morimini.Dij eſtis,eiuſmodi appel
latio ſi cui alij,prorſus nec indecorè ipſi competit Dauid.Etenim & is filius eſt altiſſimi,qui I
ſtudio exercendæ virtutis deo ſe familiarem reddidit & amicum, neque hic iam vt homo
γνώμη. moritur,in ſe quum habeat viuentem deum.Ait ergo:Ego dixi in exceſſu meo,Omnis ho-
mo mendax.Audiant hoc,qui ſenſus cum habeāt permiſtim inſertos & affixos carnis per-
turbationibus,audent alioqui mentem ſic impuram ſuſtollere:ad rerum cœleſtium ſpecula
καρδίας κα τεπαιρομένης τοῦ θεοῦ. tionem atque tractationem,quorum cogitationes & altitudinem cordis ipſorum impoten-
ter ſe aduerſus deum extollentis illorum in commune propoſitum eſſe debet omnium, qui
pro pietate tuenda concertant. *Quid retribuam domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Calicem
ſalutaris accipiam.)* Hic vbi ad memoriæ ſenſum reuocauit innumera erga ſe dei dona,quòd
quum non extitiſſet priùs,conditus ſit:quòd præter corporis formationem,ratione inſigni- K
tus ſit & cohoneſtatus:in qua ferre etiamnum poſſit ſupercœleſtis illius imaginem.Sub hæc
quum mentis aciem extuliſſet ad diſpenſationem carnis,in qua redimendis omnibus nobis
in pretium dominus ſe tradidit.Horum contemplatione anxius & quid agat neſcius inqui-
rit,num quod è ſuo omni peculio donum queat nanciſci tanta domini munificētia non vſ-
quequaque indignum.Ait itaque:Quid retribuam domino?non vtique victimas,non incē-
ſum holocauſtorum,non vllam aliam ſupplicationem præſcripto legalis culturæ indictam.
Calix ſalutaris. Quid igitur?Vitam omnem meam:eóque dicit:Calicem ſalutaris accipiam,appellatione ca
licis tolerantiam ſubindicans ſudorémque certaminum in gratiam tuendæ pietatis, ſimúl-
que pertinacem conatum quo ad mortem vſque aduerſus peccatum reſiſtimus. Hic planè L
calix fuerit quem & in euangelicis literis inducitur ſaluator docuiſſe: Pater ſi poſſibile eſt,
tranſeat à me calix iſte.Rurſus idem diſcipulis:Poteſtis bibere calicem,quem ego bibiturus
ſum?Mortem vtique declarabat,quam pro mundi ſalute ſuſcepit.Ob id dicit:Calicem ſalu-
taris accipiam:hoc eſt,ſitienter & cupidè contendo ad perfectionem per martyrium:animæ
nimirum corporiſque requiem ducens,non item dolores,quæ pro pietate decertaturus to-
lerabat ſupplicia.Ait itaque:Meipſum domino offeram in ſacrificium& oblationem,quum
cætera omnia exiſtimem munifici adeò benefactoris dignitate lōgè eſſe inferiora.Haſce ego
promiſſiones vel teſte omni populo nihil detrectem perſoluere. *Vota enim mea reddam in
conſpectu omnis populi eius.)* His accedit adhortatio, qua docentur auditores, vt ne mor- M
tem exhorreant. Ait enim: *Pretioſa in conſpectu domini, mors ſanctorum eius.)* Nihil eſt, ait
quòd cunctemini ò homines illuſtre hoc & honeſtum adire certamen,neu mortem perhor
rete.Neque enim ea eſt corruptio,ſed vitæ occaſio:non omnimoda deletio,ſed ad honorem
Collatio. pretij ingentis tranſcenſio.Sanè lapilli quidam floridis interſperſi & ſublucentes coloribus
nominari ſolēt pretioſi ab iſtis diuitiarum helluonibus:re autem vera,pretioſa eſt mors ſan
ctorum eius,quum videlicet anima per vitę iſtius curriculum expurgata, ab omni eluuie &
inquinamēto carnis emancipata ac libertati reddita,nullam in ſe retinēs maculam aut ru-
gam,duris pro pietate agonibus iam exātlatis probata,inſignita corona iuſtitiæ, pérque hęc
omnia admirabili decore virtutis interlucens domino ſuo,atque omnium iudici ſe præſen-
tauit

A tarit lapide omni pretioſo longè rutilantior, dei munere eam indepta claritatem, quo nam
pacto non cenſeri debeat pretioſa hominis iſtius mors in conſpectu domini? Exitus itaque
ſanctorum virorum è vitæ iſtius ſtadio ne lugeamus, imò fletu magis proſequēda venit ipſa
natiuitas & ex vtero in hanc vitam progeſſio. Iſte enim in mundum ingreſſus noſter per
ignominiam fit ſordentis eluuiei ac fœdi odoris, & quorum ne proſpectum quidem vllus
eorum qui nos in viuis præierit, facilè toleret. Naturæ etenim neceſſitas per eiuſmodi præ-
ſcripſit nobis & ſanxit carnalis generationis ingreſſum: contrà, exitus atque hinc emigratio
pretioſa eſt & illuſtris, neque interim omnium talis eſt, ſed eorum qui vitam hanc ſuam ſan
ctè & iuſtè traduxerunt. Itaque pretioſa eſt mors, non item pretioſa natiuitas. Nam teſte A-
B poſtolo, Seminatur in ignobilitate, ſurgit in gloria: ſeminatur in corruptione, ſurgit in in-
corruptione Mihi ſanè confer mortem cum natiuitate, eúmq; deſinito lugere, qui huic igno
bilitati ſubducitur. Pro legis Iudaicæ ritu, ſi qui moriebantur, horum morticina habebantur
abominationi: contrà, mors ſi cuipiam irrogatur pro Chriſti nomine, pretioſæ cenſentur re
liquiæ ſanctorum eius. In priori lege dicebatur ſacerdotibus & Nazaræis illud: Non conta-
minabitur ſuper vllo mortuo. Et, Si quis tetigerit cadauer, immundus erit. Et hoc, Lauabit
veſtimenta ſua. Nunc è diuerſo, Martyris oſſa quiſquis attigerit, ob gratiam corpori inſiden
tem fit quadantenus ſanctificationis particeps. Quarè pretioſa eſt in cōſpectu domini mors
ſanctorum eius. Iſthæc igitur reiectitia ac viliſſima ne quæſo, rebus præferatis tantò potioris
C pretij: neu improbatæ fidei permutatores eſtote, deciduam hanc & corruptioni obnoxiam
vitam illi incorruptæ præponendo ac ſtatui perquàm fœlici. Etenim vt nihil dicam de paſ-
ſionibus ignominię, quibus ſe ſubſternūt plurimi eorum qui voluptates ſtudioſius conſectā-
tur, ipſæ etiam corporis neceſſitates in mulctam pœnamque irrogatæ generoſam ac virilem
animæ conſtantiam deflectentes, eam veluti illiberali ac miſeræ mancipant ſeruituti detra-
hentes illam ad vile carnis miniſterium. Vbi porrò ſeruitus, ibi nihil obſcuræ ſibi ſedem figit
ignominia. Vitanda igitur eiuſmodi vita, quam comitari ignominia conſueuit. Ait igitur:
Sanè nihil quod eximium ſit, ipſe facio memet attribuens tibi domino. Seruus ſiquidem
quum ſim tuus: ita tuam tibi retulero poſſeſſionem. Prorſus ſeruire debet creatori, quicquid
D vſpiam eſt creatum. Quo fit, vt non libera modò electione voluntatis tuus ſim ſeruus, ſed &
natura. Filius enim ſum ancillæ tuæ, quam infantiliter adhuc & in ætate admodum puellari
agentem abduxit inimicus, & è tua ſeruitute abiunctam vile fecit eſſe peccati mancipium.
Atqui conſtitutum mihi ad te priſtinum dominū reuerti & poſtliminio me recipere, quan-
do vel nunc demum agnoſco veterem illam ſeruitutem. *Dirupiſti uincula mea.)* Ex quo
enim peccati vinculis me exemiſti mox à tuo in infernum deſcenſu, & exoluta hominum
numeroſiſſima multitudine quæ illic mortis adſtricta vinculis, nec alio quoquam pacto ef-
fugiendis inferni carceribus detinebantur, reliquum iam eſt, vt tanti non immemor bene-
ficij tibi ſacrificem, non quadrupedia fiſſungula & ruminantia, nō volatilia quæ mūda ſint,
E aut oleo permiſtam ſimilaginem & ſubactam, non item prælucidum ac tranſparens thus, σεμίδαλιν
non item illud ſuauè fragrans compoſitionis thymiama. (Hæc enim è tellure deprompta ἀναπεποιη-
tibi domino offeruntur.) decoram potiùs laudationem perfectè exoluam, quæ peculiaris mi μένην, ἀπε-
hi ſupereſt poſſeſſio meique cordis fœtus, ex ipſo perinde atque è quopiam altari illam ſacri- συραμένην, Heſych.
ficabo è penu mentis nimirum meæ depromptam. Et ſacrificabo tibi hoſtiam laudis innu-
meris anteponendam holocauſtomatibus, tibi inquam, nullius indigo, ſed vſquequaq; per-
fecto deo, qui neutiquàm requiris offerri tibi corporalia eiuſmodi ſacrificia, quibus quò quiſ
que eſt opulentior, hoc abundat magis: ſed eam repetis confeſſionem, quæ ex affectu & cor-
de nihil fucato proficiſcitur, quæ quidem ex æquo ſe liberaliter impertit omnibus, tantùm
F ſi velint. Ipſe equidem ſacrificans tibi laudem, non quaſi qui erubeſcam clàm fugitans im-
piorum querelas & in latebris deliteſcens ſacrificabo, ſed publicum exhibebo tibi ſacrificiū,
aſſumpto mecum vniuerſo populo tuæ adorationis conſorte futuro. Locus porrò iſtius ſa-
crificij nobis declarabitur, nempe media regio ac proinde omnibus maximè conſpicua ipſi-
us Hieruſalem. Audite, qui eccleſiam relinquitis & in publicis domibus verſati, miſeras fa-
citis corporis pretioſi ſciſſuras: audite, inquam, quòd vota precéſque perſoluere oporteat in
medio Hieruſalem, hoc eſt, eccleſiæ dei. Neque enim iuxta veterem cultus diuini ritum,
ſuam cuique aram figere liceat & ſtatuere: ſed altare vnum conſtituentibus ſacrificium of-
ferre deſignatum eſt & oſtenſum. Tu contrà, aram erigis ex aduerſo altaris tibi à patribus,
ſupérque illam alienum incendis ignem, ne ſic quidem admonitus veterum exemplo reſi-

piſcis? Ad hoc, homines mente corruptos adſciſcis in contubernium, quorum conuictu te- G ipſum inquinas ac defœdas. A talium peſtilenti imitatione vos abarcete populus domini, neu ſinatis vos auelli ab eorum parte qui ſaluantur, perſeuerantes in fide, opere explentes mandata domini, cui gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

Homiliarum decem & ſeptem beati patris Baſilij, in pſalmos ſelectiores hic eſto finis.

DES. ERASMVS ROTERODAMVS ORNATISSIMO *uiro, D. Ioanni Cholero præpoſito Curienſi.* S. D. H

NE ſemper accipias à nobis epiſtolas ſteriles atque ἀδώρους, mittimus duas homilias de laudibus ieiunij, quod nunc magna ex parte ſublatum è uita Chriſtianorum & uidemus & dolemus. Dices has ante fuiſſe uerſas: fateor, nimirum à Raphahele Volaterrano. Sed ob id ipſum hoc operæ ſumpſi, quo declararem, quantum ſit periculum quorumlibet uerſioni fidere, quantóque rectius ſit ex ipſis haurire fontibus. Demiraberis ipſe ſat ſcio, ſi utriuſque noſtrum translationem cum græcis contuleris. Nam id ut cuiuis in promptu ſit, prouiſum eſt ædito græcè Baſilio. Poſterior homilia mihi non uidetur Baſilij, ſed ſtudioſi cuiuſpiam ſeſe ad prioris æmulationem exercentis. Equidem non pugnabo, ſi quis diuerſum ſentiat, arbitror tamen eruditos, ſi propius admouerint oculos, meæ ſententiæ ſubſcripturos. Pro- I *bo genus exercitationis, at eorum fucos non probo, qui notha ac degenerantia ſummorum uirorum titulis obtrudunt orbi. Impoſturam hanc & in Athanaſij, & in eloquentiſsimi cuiuſque ſcriptis deprehendimus. Ab hac audacia ſaltem Baſilij magni diuinitas debuit abſterrere. Quanquam in hoc autore parcius eſt peccatum. Adiecimus & Hieronem Xenophonticum, cui admouimus δευτέρας φροντίδας. Bene uale. Datum apud Friburgum Briſgoiæ. Anno à Chriſto nato M D XXXII.*

HOMILIA DIVI BASILII DE LAV- *dibus ieiunij, Eraſmo Roterodamo interprete.* K

aliâs, tuba.
Pſalm. 80.
τὰ ἀναγνώσματα.
Eſaiæ. 1.
Matth. 6.

CLANGITE, inquit, in initiis mēſium, buccina, †in inſigni die ſolennitatis veſtræ. Hæc quidem iuſſio eſt prophetica. At nobis feſtum quod reliquos antecellit dies, quauis tuba vocalius, & quouis inſtrumento muſico ſignificantius indicant recitatæ ſcripturæ. Nam ex Eſaia didicimus ieiuniorum gratiam, qui vt Iudaicum ieiunādi modum deteſtatus eſt, ita verum ieiunium nobis demonſtrauit: Nolite ad cō- L tentiones ac lites ieiunare, ſed diſſolue omne vinculum iniquitatis. Et dominus: Nolite fieri triſtes, ſed laua faciem tuam. Sic igitur animis affecti ſimus, quemadmodum ſumus edocti, ac dies inſtantes haudquaquam triſti animo, ſed alacri affectu excipiamus, ſic vti decet ſanctos. Nemo deiectæ mentis coronatur, nemo mœrens trophæum ſtatuit. Noli triſtis eſſe, dum curaris. Abſurdum fuerit, ſi ob cibos ſubtractos contriſtemur, ac non potius ſuper animæ ſanitate lætemur, ſique videamur plus tribuere voluptati ventris, quàm curæ mentis. Satietas enim in ventrem defert delectationem, ſed ieiunium in animam ſubuehit lucrum. Sis hilari animo, quod tibi à medico datum eſt pharmacum efficax abolendo peccato. Quemadmodum enim vermes qui in puerorum inteſtinis germinant, pharmacis quibuſdam vehementer a- M cribus, & amaris excutiuntur, ita peccatum in intimis ſeceſſibus habitans, extinguit, enecātque ſimul atq; in animam ſuperuenerit ieiunium, ob hoc ipſum ſuo dignum nomine, quod inedia purget animæ viſcera. Vnge caput tuum, & faciem laua. Ad reconditiorem ſenſum te vocat ſermo dei. Qui alios vngebat, vnctus eſt, qui lauabat, ablutus eſt. Verba præcepti fac ad interna membra accommodes. Animam à peccatis ablue, vnge caput vnguento ſancto, vt conſortium habeas cum Chriſto, qui nomen habet ab vnctione, atque ita demum accedito ad ieiunium. Noli obſcurare faciem tuam more hypocritarum. Obſcuratur facies, quum internus affectus externa ſpecie velut incruſtamento inducto tegitur, ac mendacio,

γνώμη cum metapho.
ἐπὶ βρωμάτων ὑπαλλαγῇ.
Elegans ſimile.
νῆστις quaſi νήσιτις. Etymolog.
Vt animę facies obſcuratur.

A dacio, ceu velo obtento cælatur. Siquidem hypocrita dicitur hiſtrio, qui in theatro perſonam ſuſtinet alienam, ſæpe heri, quum ſit ſeruus: aut regis quum ſit priuatus. Itidem in hac vita plerique vitam ſuam velut è proſcenio ad oſtentationem componunt, aliud in corde gerentes, aliud in ſpecie hominum oculis præ ſe ferentes. Noli igitur obſcurare faciem. Qualis es, talis appare, ne teipſum transfigures in habitum triſtem ac tetricum, hinc laudem ac gloriam aucupans, ſi videare ſobrius ac temperans. Neque enim vlla vtilitas benignitatis, cui tuba præcinit, neque fructus vllus ieiunij, quod ad publicam fit oſtentationem. Nam quæ geruntur ad præſentem oſtentationem, ea nequaquam porrigunt fructum in ſeculum venturum, ſed ad hominum laudem detorquent. Proin hilariter accurre ad ie-

Hypocrita quis.

γνώμη.

B iunij donum. Vetus donum eſt ieiunium, quod non veteraſcit nec ſeneſcit, ſed vſque renouatur, ſed perpetuo vigore pubeſcit. Putas me ieiunij antiquitatem à legis initio ſupputare? Etiam ipſa lege antiquius eſt ieiunium. Mane paulisper & comperies verum eſſe quod dixi. Caue exiſtimes diem propitiationis, qui deſignatus Iſraëlitis erat menſe ſeptimo, decimo die menſis, fuiſſe ieiunandi principium. Ades huc, ac per hiſtoriam decurrens, veſtiga ieiunij antiquitatem. Neque enim recens inuentum eſt, ſed pretioſus theſaurus à maioribus repoſitus ac traditus. Quicquid vetuſtate præcellit, idem venerabile eſt. Reuerere igitur ieiunij caniciem. Tam vetus eſt, vt ſimul cum homine condito cœperit, in paradiſo præſcriptum eſt. Primum illud præceptum accepit Adam, ne de li-

Ieiuniũ non recens inuentum.

γνώμη.

C gno ſcientiæ boni ac mali ederet. Hoc autem verbum non edetis, ieiunij & abſtinentiæ lex eſt. Si à ligno ieiunaſſet Eua, nequaquam hoc nunc ieiunio opus haberemus. Neque enim qui valent egent medico, ſed qui male habent. In morbum incidimus per peccatum, ſanemur per pœnitentiam. Sed pœnitentia ſine ieiunio ocioſa & infrugifera eſt. Maledicta terra, ſpinas & tribulos progignet tibi. In triſtitia viuere iuſſus es, non indulgere deliciis. Per ieiunium ſatisfacito deo. Quin & ipſa quondam in paradiſo vita ieiunij ſimulacrum eſt, non ob id modo quòd homo angelorum ritu viuens, dum pauciſſimis contentus eſt, ſimilitudinem cum illis aſſequitur, verum etiam, quod quæcunque poſt hominum cogitatio commenta eſt, ea nondum erant excogitata in paradiſo degentibus, nondum vini

Ab exemplo Euæ.

Pœnitẽtiam neceſſariò comitatur ieiunium.

γνῶμαι.

D potatio, nondum pecudum mactatio, non alia quæcunque perturbant mentem humanam. Quoniam non ieiunauimus exulamus è paradiſo. Ieiunemus igitur, vt ad illum poſtliminio reuertamur. An non vides, quomodo Lazarus per ieiunium ingreſſus eſt paradiſum? Noli imitari Euæ inobedientiam, noli rurſus ſerpentem adhibere in conſilium, qui dum gratificatur carni, cibum ſuggeſſit. Ne cauſeris corporis infirmam valetudinem, ne dixeris te ieiunium ferre non poſſe. Neque enim mihi iſtas excuſationes profers, ſed iuxta prouerbium, ſcienti loqueris, nimirum deo quem nihil fugit. Age dic mihi, ieiunare non potes, & potes expleri eduliis, potes conficere corpus eſcarum pondere? Atqui infirmis, nõ variam ciborum copiam, ſed inediam & abſtinentiam à medicis ſolere præſcribi ſcio. Qui fit igitur, vt cum

Lazari ieiunium, quanti meriti.

E iſta poſſis, illa te non poſſe cauſeris? Vtrum ventri facilius eſt, tenui victu tranſmittere noctem, an copia ciborum grauatum iacere? imò ne iacere quidem, ſed crebro huc & huc verti, diſtentum ac gementem? Niſi fortè ſimul dicturus es illud, quod naucleri facilius ſeruant nauim ſarcinis onuſtam, quàm eam quæ ad curſum expedita eſt ac leuis. Nam oneris magnitudine grauatam, quanuis exiguus fluctus adoriens demergit: Contrà, quæ modicis ſarcinis temperata eſt, facilè ſuffert vndarum impetum, eo quod nulla res impediat eam quo minus fluctum in altum ſurgentem ſuperet. Eundem ad modum & hominum corpora, aſſidua expletione degrauata, facilè à morbis demerguntur. Cæterum quæ facili, leuique vtuntur alimonia, non modo malum, quòd à morbo imminente expectabatur, veluti tempeſtatis aſſultum effugiunt, verum etiam præſentem iam ægritudinem, veluti turbinem quẽdam

Confirmat eleganti τῇ ὁμοιώσει.

F coorientem diſcutiunt. Videlicet iuxta tuam ſententiam laborioſius erit quieſcere quàm currere, & ocioſum eſſe quàm luctari, ſiquidem iudicas congruentius eſſe infirmos deliciis expleri, quàm parco, tenuiq; vti victu. Nam naturæ vis, quæ diſpenſat alimoniam animantium corporibus, temperatum ac parcum victum facile concoquit, & in corporis quod alitur, ſubſtantiam vertit. At eadem vbi ſumptuoſos varioſq; cibos complexa eſt, nec deinde ad conficiendam eduliorum portionem pares vires habet, diuerſa gignit morborum genera. Sed iam ad hiſtoriam ſe noſtra recipiat oratio, ieiunij antiquitatem percurrens, & quantopere omnes ſancti perinde quaſi hæreditatem à maioribus traditam, ieiunium obſeruarint, patreſque ſuis quique liberis tradiderint, vnde & in nos perpetua quadam ſucceſſionis

Abſtinẽtia maiorum

ſuorum exẽplo accepta, Ieiunij laus ab exemplo

ſerie hæc deuenit poſſeſſio. Non erat in paradiſo vinum, non erat pecudum mactatio, non G
carnium eſus: Poſt diluuium cœpit vinum, poſt diluuium cœptum eſt veſci quibuſlibet, æquè atque ante, terræ frugibus. Poſteaquàm deſperata eſt perfectio, tum denique conceſſa eſt fruitio. Porrò tum nullam fuiſſe vini experientiam, argumento eſt Noë, qui neſciebat vini vſum. Nondum enim in vitam hominum irruperat, nondum mortalium vſu aſſiduo terebatur. Itaque quum ille nec alium quenquam eo liquore vtentem vidiſſet, nec ipſe eſſet expertus, incautus incidit in noxam, quam vinum adferre ſolet. Plantarat enim Noë vineam, bibitq; de fructu eius, & inebriatus eſt, non quidem eo, quòd vinolentus eſſet, ſed quòd ob imperitiam ignoraret modice ſumẽdum eſſe. Itaque inuentum bibendi vinum recentius eſt paradiſo, adeo vetuſta eſt ieiunij dignitas. Quin & Moſen cognouimus per ieiunium penetraſſe in montem. H
Neque enim id auſus fuiſſet, fumãte montis cacumine, neque ſuſtinuiſſet ingredi in nubem, niſi fuiſſet obarmatus ieiunio.

Nubẽ γνόφον caliginem.

Per ieiunium legem accepit digito dei ſcriptam in tabulis, atque in ſummo quidem monte ieiunium legem impetrauit, in imo vero montis, luxus & ingluuies ad idololatriam dementauit. Sedit enim populus vt ederet ac biberet, & ſurrexit ad ludendum. Quod famulus quadraginta dies ieiunus aſſidue verſans cũ deo, deprecansq; confecerat, id vnica temulentia reddidit irritum, infrugiferumq;. Nam tabulas, quas ieiunium impetrarat conſcriptas digito dei, ebrietas comminuit, dum propheta iudicat indignum, ſi populus ebrius legem acciperet à deo. In vnico temporis momento populus ille, qui maximis prodigiis dei cognitionem acceperat, per luxum ad inſaniam idola I
Aegyptiorum more colendi deuolutus eſt. Hæc vtraq; inter ſe componito, hinc quomodo ieiunium adiungat deo, illinc quomodo luxus ſalutem verterit in exitium. Deſcende, ac via qua cœpiſti ad inferiora perge.

Eſau ingluuies ἐξεβήλωσε. Samuel. Sampſon. αὐτὸν ἐκύησε

Quæ res Eſau alienauit à deo, fratriq; in ſeruitutem tradidit, niſi vnicum edulium, cuius gratia vendidit ius primogeniti? Iam Samuelem nónne deprecatio cum ieiunio coniuncta donauit matri? Quæ res fortiſſimum virum Sampſonem inexpugnabilem reddidit. An non ieiunium? Cum ieiunio in vtero matris conceptus eſt, cum ieiunio educatus eſt, ieiunio in virum adoleuit, quod ieiunium angelus matri indixerat. Quicquid proficiſcitur è vinea, ne edat, vinumq; & ſiceram ne bibat.

Ieiunij ἐγκώμιον.

Ieiunium prophetas generat, potentibus addit robur. Ieiunium legum latoribus ſubminiſtrat ſapientiam, bona animę K
cuſtodia, corpori tutus conuictor, armatura fortiter belligerãtibus, athletis exercitium. Hoc tentationes depellit, hoc vngit ad pietatem, vigiliæ familiaris comes, ſobrietatis architectus. In bellis addit fortitudinem, in pace docet quietem. Nazaræum ſanctificat, ſacerdotem reddit ſacris idoneum. Neque enim fieri poteſt, vt is abſque ieiunio ſanctum miniſterium cum fiducia peragat, non tantum in myſtico horum temporum veróque cultu, verum etiam in eo qui iuxta legem in figuris peragebatur.

Helias.

Ieiunium Heliam magni illius miraculi ſpectatorem fecit, qui quum quadraginta dierum ieiunio repurgaſſet animam, ita demum in ſpelunca, quę eſt in Choreb, promeruit videre dominum quatenus quidem homini videre datum L
eſt. Ieiunans viduæ filium ſuum reſtituit, aduerſus ipſam etiam mortem robuſtus factus per ieiunium. Vox ab ore ieiuno proficiſcens, populo transgreſſori clauſit cœlum, annos tres ac menſes ſex. Vt enim indomitum obſtinatorum, duráque ceruice deo rebellium cor emolliret, voluit & ſeipſum ea calamitate cum cæteris condemnare.

τῆς τολύπης

Propterea viuit dominus, ſi erit aqua ſuper terram, niſi per os meum. Et adegit omnem populum ad ieiunium, ingraueſcente fame, videlicet vt malitiam, quam è delitiis vitáque diſſoluta contraxerant, abſtinentia corrigerent. Heliſſeus autem cuiuſmodi victu eſt vſus? Quomodo apud Sunamitidem hoſpitio refocillatus eſt? Quomodo ipſe prophetas excepit?

ἀλεύρου βραχύ.

Nónne agreſtia holera ac farinæ pauxillum hoſpitalitatis munus expleuerunt? Quo tempore calamitate ſimul cum herbis ſumpta, periclitabantur qui guſtarant, ni ieiunatoris prece veneni vis diluta fuiſſet. Atq; vt M
ſemel omnia dicam, reperies quotquot fuere ſancti, omnes per ieiunium ad vitam deo dignam fuiſſe inſtitutos.

ἀμίαντον. Dioſcor. 5. ca. 147. Trium puerorum abſtinentia. Tertia collatio.

Eſt lapis quidam eius naturæ, quem hinc Amianton Græci vocant, vt inquinari non poſſit. Hic ab igni non vincitur, ſed impoſitus igni videtur igneſcere, & in prunam verti, rurſum exemptus igni, perinde quaſi fuiſſet aqua candidatus, apparet purior. Huiuſcemodi erant trium illorum puerorum corpora apud Babylonios, illud ieiunio conſequuta, vt nulla vi poſſent inquinari. Siquidem in vehementi fornacis flamma quaſi natura fuiſſent aurei, ita apparuerunt noxia vi ignis ſuperiores. Quin & auro potentiores declarati ſunt. Neque enim illos liquefecit ignis, ſed integros, illibatóſque ſeruauit. Atqui nihil eſt, quod illam tum flammam ſuſtinere potuiſſet, quam naphthe, pix, & ſarmenta ſic alebãt,

vt ad

A vt ad quadraginta nouem cubitos diffunderetur, at in circuitum diſperſa, plurimos Chaldæos abſumpſerit. Hoc igitur tantum incendium pueri cum ieiunio ingreſſi conculcarunt, liquidum ac roſcidum aërem in igni tam vehementi reſpirantes. Neque enim ignis vel pilos illorum auſus eſt attingere, eò quòd à ieiunio eſſent aliti. Porrò Daniel vir deſideriorũ, quum tres hebdomadas panem non ediſſet, nec vinum bibiſſet, demiſſus in lacum, etiam leones ieiunare docuit. Neque enim leones dentes in illum impingere valuerunt, perinde quaſi è lapide, aut ferro, aut alia quapiam rigidiore materia concretus fuiſſet. Adeò quemadmodum tinctura ferrum indureſcit, ita ieiunium pij viri corpus durauerat, ac leonibus inſuperabile reddiderat: Neque enim aduerſus ſanctum os aperuerunt. Ieiunium reſtinxit B vim ignis, obturauit ora leonum. Ieiunium preces noſtras ſubuehit in cœlum, dum illis alarum vice fit, quo ſurſum ferantur. Ieiunium familiarum eſt incrementum, ſanitatis mater, iuuentutis pædagogus, ornamentum ſenibus, bonus comes viatori, tutus conuictor coniugatis. Non ſuſpicatur quenquam inſidias ſtruere coniugio maritus, conſpiciens vxori familiare ieiunium. Non contabeſcit vxor zelotypia cernens maritum amplecti ieiunium. Quis rem familiarem diminuit in ieiunio? Recenſe hodie domus ſupellectilem, ac poſtea denuo numera, nihil ob ieiunium deeſſe comperies in rebus domeſticis. Nullum animal deplorat mortem, nuſquam ſanguis, nuſquam flagitatio aduerſus animantia, ab implacabili ventre veniens. Ceſſat machæra coquorum, menſa contenta eſt ſponte naſcentibus. Sabbatum Iu- C dæis erat traditum, vt quieſcat inquit, iumentum & famulus tuus. Sit ieiunium famulis requies à perpetuis laboribus, qui tibi per totum annum inſeruiunt. Dato reſpirationem coquo tuo, da ocium menſarum apparatori, quieſcat manus pocillatoris, ſit aliquãdo reſpiratio variorum bellariorum ac cupediarum architecto. Conquieſcat tandem ipſa domus ab infinitis tumultibus, à fumo, à nidore, ab his qui ſurſum deorſum curſitant, ac ventri velut imperioſę dominæ miniſtrant. Prorſus etiam tributorum exactores ſibi obnoxiis pauliſper concedunt libertatem. Det aliquantum vacationis & venter, det inquam, concedat nobis quinque dierum inducias, qui ſemper alioqui flagitat, nec vnquam deſinit, dum quod accepit hodie, cras obliuiſcitur. Quum fuerit expletus, tum de temperantia philoſophatur, vbi diſcuſſit tu- D morem, placitorum illorum obliuiſcitur. Ieiunium non nouit fœnoris incrementum, non olet vſuras ieiunantis menſa, non præfocat orphanum ieiunatoris filium æs alienum à patre conflatum, quod ſerpentium ritu circumuolutum ſtrangulat hæredem. Quanquam & alias ieiunium occaſionem adfert ad hilaritatem. Nam quemadmodum ſitis efficit, vt iucundus ſit potus, & ſicut fames præcedens, epulas facit ſuaues, ita & eduliorum ſumptionẽ ieiunium condit atque edulcat. Dum enim ſe medium interponit, ac deliciarum perpetuum vſum interrumpit, efficit vt quum ad ſumptionem intermiſſam reditur, ea tibi ſit tanquam noua iucundior. Proinde ſi vis tibi menſam apparare ſuauem, adhibe ex ieiunio viciſſitudinem. At tu dum nimium deliciis addictus es, non ſentis, quòd tibi delicias reddis inſipidas, ac præ E voluptatum amore voluptatem perdis. Nihil enim tam eſt appetendum, quin abeat in faſtidium, ſi perpetuo fruare. At quæ raro contingunt, his auide fruimur. Sic & qui condidit nos deus ſapienter & illud procurauit, vt quæ nobis ad vſum vitę largitus eſt, gratiam apud nos obtineant ipſa viciſſitudine. An non vides ſolem eſſe lætiorem poſt noctem? ac vigiliam eſſe iucundiorem poſt ſomnum? & ſanitatem eſſe deſiderabiliorem diuerſa expertis? Itidem & cibus gratior eſt poſt ieiunium, idq; pariter & diuitibus, quibus menſa eſt opipara, & tenuibus parabili faciliq; victu vtentibus. Terreat te diuitis exemplum, quem vita in deliciis acta tradidit incendio. Non enim ob crimen iniuſtitiæ, ſed ob vitæ molliciem exuſtus eſt in camino ardente. Proin vt hoc incendium extinguamus, aqua opus eſt. Adde, quòd non ſolum ad venturi ſeculi fugienda mala, & aſſequenda bona, vtile eſt ieiunium, ſed hic interim ipſi F carni conducibilius eſt. Siquidem habitudo corporis extremè bona, ſenſim mutatur, & in diuerſum recidit: nimirum ſuccumbente natura, nec valente corpulentiæ pondus ſuſtinere. Vide ne qui nunc aquam reſpuis, in poſterum exemplo diuitis illius, ſtillam aquæ concupiſcas. Nemo per aquę potum lapſus eſt in crapulam, nulli caput vnquam doluit, aqua grauatum. Nullus eguit alienis pedibus cum aquæ potu familiaritatem habens. Nullum ſui pedes deſtituerunt, nullæ manus factæ ſunt inutiles, quæ aqua irrigantur. Nam concoctionis vitium, quod viuentes in deliciis neceſſario comitatur, acres morbos gignit, in hominũ corporibus ieiunantis color venerabilis eſt, non inuerecundo rubore floridus, ſed ſobrio pallore decoratus, oculi placidi, compoſitus inceſſus, vultus cordatus, nec intemperanti riſu di-

Nec vinum, ὕδωρ μή, nec aquam.

Daniel.

βαφὴ σιδήρου tinctura ferri.

Ecce inter pocula quęrunt, &c. Perſius.

A ſimili. Collatio elegans.

ὥσπερ ἀπὸ δήμου.

γνώμη ex contrariis. Collatio ex contrariis.

Ab exéplo epulonis.

Attende ſingula.

ſtortus,concinnus ſermo,purum cor.Reuoca in memoriam quotquot ab orbe condito fue- G
re ſancti,quibus dignus non erat mundus, qui circumibant in pellibus ouium & caprarum,
egentes,preſſi,afflicti,illorum imitare vitam,ſi modo illorum cupis aſſequi partem.Quæ res
Lazaro quietem parauit in ſinu Abrahæ?Nónne ieiunium?Porrò Ioānis Baptiſtæ vita, quid
aliud erat,quàm vnicum ac perpetuum ieiunium ? qui non habebat lectum , non arua, non
Metaphora. aratorem(vt ait Heſiodus)bouem,non triticum,non piſtorem,denique nō aliud quicquàm
οὐκ ἀνέστη eorum quæ ad victum pertinent. Ideoque inter natos mulierum non extitit quiſquam ma-
nō ſurrexit. ior Ioanne Baptiſta.Paulum quum alia, tum præcipuè ieiunium quod ſuper afflictionibus
ſuis glorians recenſet,in tertium cœlum ſubuexit . Porrò qui caput eſt omnium quos com-
memorauimus , dominus noſter, non prius in carne,quam pro nobis adſumpſerat,diaboli H
inſultus excepit,quàm eam ieiunio communiſſet,ſimul & nos erudiens,vt noſmet aduerſus
tentatoris conflictus exemplo palæſtritarum vngamus,& exerceamus. Et vide quàm mira-
biliter ille tentatori per eſuritionem prębuit anſam.Alioqui propter diuinæ naturæ ſublimi-
tatem non patebat ad illum aditus diabolo, niſi ſe per eſuritionem ad humanā imbecillitatē
ſubmiſiſſet.Attamen cū rediens aſcenderet in cœlum cibum guſtauit,quo fidem faceret na-
turale verúmque corpus eſſe, quòd excitatum erat à morte . At tu ſupra modum ſaginandi
teipſum,carnéque onerandi,nullum finem facis,rurſus dum mentem nulla ſalutarium ac vi
Collatio. uificorum dogmatum alimonia paſtā ſinis extabeſcere,nulla tibi cura eſt. An ignoras quòd
perindè atque in acie hinc atq; hinc inſtructa ad conflictum , qui alteri parti fert ſuppetias, I
facit vt altera vincatur,ita qui carni ſeſe adiungit,expugnat ſpiritum,& qui ſtat à ſpiritu,car
nem in ſeruitutem redigit?Hæc enim ſibi inuicem aduerſantur . Proinde ſi cupis mentem
reddere validam, fac carnem domes ieiunio. Hoc enim eſt quod ait Apoſtolus,quòd quātū
externus homo corrumpitur,tantum internus renouatur.Item illud : Quum infirmor tunc
potens ſum.Itáne non contemnes iſtas eſcas , quæ corrumpuntur: itáne non te capiet illius
menſæ deſiderium, quæ eſt in regno cœlorum , quam prorſus hic ieiunando tibi præpara-
bis . An ignoras quòd immoderata expletione, tibiipſi pinguem paras vermem , conſcien-
tiæ carnificem ac diſcruciatorem . Quis enim in ſplendidis epulis , perpetuiſque deliciis
γνώμην con particeps factus eſt vllius doni ſpiritualis? Moſes dum alteram accepit legem, altero ieiunio K
firmat exē- opus habuit. Niſi apud Niniuitas ſimul cum hominibus ieiunaſſent & bruta animantia,
plo. haudquaquam effugiſſent ſubuerſionem quam deus per Ionam fuerat comminatus . Quo-
rum membra ceciderunt in deſerto ? Nónne eorum qui eſum carnium flagitabant? At illi
donec erant contenti manna, & aqua de petra fluente, ſuperabant Aegyptios, per mare fe-
cerunt iter , non erat infirmus in tribubus eorum . Cæterùm poſteà quam recordati ſunt
carnium, ac lebetum : poſteaquàm concupiſcentia reuerſi ſunt in Aegyptum , non vide-
runt terram repromiſſam . Non metuis exemplum ? non horres edacitatem? ne fortè te à
bonis quæ ſperamus excludat. Ac ne Daniel quidem ille ſapiens viſiones videre meruiſſet
niſi ieiunio reddidiſſet animam limpidiorem. Siquidem è copioſiore paſtu ceu fumoſi qui- L
dam vapores exhalantur, qui lucem ſancti ſpiritus in hominis mentem irradiantem , quaſi
denſa nubes interueniens , intercipiunt . Quod ſi angelorum quoque cibus eſt vllus, pa-
nis eſt , quemadmodum ait propheta, panem angelorum comedit homo . Non carnes,
non vinum, non denique quæcunque alia quæ ventri ſeruientibus ingenti ſtudio apparan-
tur. Ieiunium armatura eſt ad confligendum cum impiis ſpiritibus . Nam hoc genus non
eiicitur niſi per deprecationem ac ieiuniūm . Tam multa bona proueniunt è ieiunio . E di-
uerſo ſatietas laſciuiæ initium eſt : protinus enim vnà cum deliciis , ebrietate,& omni ge-
nere conditis bellariis,irrumpit omnis forma pecuinæ intēperantiæ. Hinc equi inſanientes
in fœminas , fiunt homines ob œſtrum ac furorem quem in animo gignunt deliciæ . A
temulentis orta eſt naturæ inuerſio, dum in maſculino ſexu fœmininum,in fœminino ma- M
ſculinum quærunt.Ieiunium vero etiam in vſu coniugij modum temperantiámque docet,
ac voluptatum lege conceſſarum immodicum vſum caſtigans , parit concors ocium , vt
perſeuerent in precatione . Caue tamen ne ieiunij vtilitatem ſola eſcarum abſtinentia me-
Ieiunium tiaris.Verum enim ieiunium eſt ab omnibus vitiis eſſe alienum.Solue omne vinculum ini-
verum. quitatis, condona proximo, ſi quid dolet animo , remitte illi debita. Nolite ad contentio-
nes ac lites ieiunare. Carnes non edis ? ſed comedis fratrem tuum . A vino abſtines , ſed ab
iniuriis tibi non temperas . Expectas veſperam , vt cibum capias , ſed diem totum abſumis
Antitheſes. apud tribunalia. Væ his qui ebrij ſunt , non à vino. Ira, mentis eſt temulentia,eámque à ſo-
brietate

A brietate excutit,haud aliter quàm vinum.Quin & dolor temulentia eſt ſenſum hominis o-
bruens ac demergens.Rurſus alia temulentia metus eſt,quoties ad ea fertur,ad quæ non o-
portet. Siquidem à timore inimici inquit,erue animam meam . In ſumma, quiuis affectus
dimouens animum à ſtatu ſuo,meritò dicitur ebrietas.Conſidera mihi hominem ira perci-
tum,quàm temulentus ſit eo morbo.Non eſt ſui compos, non nouit ſemetipſum, non no-
uit qui adſunt,ſed velut in pugna nocturna,tentat omnia,impingit in omnia,inconſidera- *Ex ebrietate rurſus prognata mala.*
ta loquitur,non poteſt cohiberi,conuiciatur,cædit,minatur, deierat, vociferatur, clamore
diſrumpitur.Fugito iſtam temulentiam,ſed ne illam quidem quæ ex vino naſcitur, admit-
te.Noli te ad largiorem vini potionem aquæ potu præparare . Ne te ad ieiunij myſteria in-
B troducat ebrietas.Non eſt per temulentiam aditus ad ieiunium,quemadmodum nec ad iu- *ἐναντιώσις.*
ſtitiam iter eſt per fraudationem , nec ad ſobrietatem per laſciuiam,nec(vt ſummatim di-
cam) per maliciam ad virtutem.Aliud oſtium eſt ad ieiunium.Ebrietas ad laſciuiam indu-
cit,ad ieiunium frugalitas.Athleta ante certamen exercetur,ieiunator ad ieiunandum tem
perantia præparatur.Ne velut vlciſcens ieiunij dies,neu veluti fucum facturus legis autori,
in hos quinque dies crapulæ theſaurum reponito.Stulte ſiquidem facis,ſi corpus quidem cō- *εἰς τετρημένον πίθον ἀντλεῖς.*
ficis,nec tamen ſolatium eſuritioni admoues . Iſta inſida penui cella eſt,in pertuſum hauris
dolium.Fit enim vt vinum perfluat ad ſuam recurrens viam,peccatum verò maneat in do
lio.Famulus profugit ab hero verberante:tu verò non recedis à vino,quod quotidie cōtun *Argumentum à contrariis.*
C dit caput tuum.Modus vtendi vino optimus eſt,corporis neceſſitas.Quod ſi fines prętergre
dieris,poſtridie venies capitis grauedine affectus,oſcitans,vertigine laborans, putrefactum
obolens vinum,omnia tibi circumferri,omnia circumuolui videbuntur. Ebrietas vt ſom- *A ſimili argumentum.*
num adfert mortis germanum,ita vigiliam habet ſomniis adſimilem.An ignoras quem es *Euchariſtia.*
hoſpitio excepturus?Nimirum illum qui nobis ita pollicitus eſt : Ego & pater veniemus, &
manſionem apud eum faciemus.Quur igitur prius recipis temulentiam,ac domino ingreſ-
ſum præcludis?Quur permittis vt hoſtis munimenta tua prior occupet? Ebrietas non reci-
pit dominum,ebrietas ſpiritum ſanctum propellit.Fumus quidē abigit apes,dona verò ſpi-
ritualia fugat luxus.Ieiunium ciuitatis eſt ornamentum, fori tranquillitas,domorum pax,
D incolumitas facultatum.Vis ieiunij videre dignitatem?Cōfer mihi hodierni diei veſperam
cum veſpera craſtini,conſpicies ciuitatem è tumultu ac tempeſtate mutatam in profundam
tranquillitatem.Vtinam autem & hodiernus dies craſtino ſimilis ſit , quod ad ſobrietatem
attinet,& craſtinus dies hodiernum æquet hilaritate.Cæterum qui nos perduxit ad hunc tē
poris recurſum dominus,præſtet nobis tanquam certatoribus,vt per hos dies,quibus ad cer
tamen euocamur , robur ac neruos continentiæ declaremus , quo præparemur & ad illum
diem,qui coronas diſtribuit pro meritis,vt recordemur nūc quidem ſalutiferæ afflictionis,
in futuro verò ſeculo præmij reponendi pro his quæ geſſimus in hac vita , in iuſto iudicio
Chriſti ipſius,quoniam illi gloria in ſecula,Amen.

E

DE IEIVNIO ORATIO SECVNDA,
Eodem interprete.

EXhortamini,inquit ſcriptura , ſacerdotes populum loquimini ad aures Hieruſalē *Eſaiæ.40*
Ea vis eſt orationis,vt & ſtudioſis poſſit impetum intendere,& ignauis ac ſegnibus *Exhortatio à ſimili petita.*
excitare promptitudinem . Hanc ob cauſam duces quum milites in acie ſtatuunt,
exhortatoriis orationibus ante conflictum vti ſolent,Tantámque vim habet ea ex-
F hortatio,vt compluribus etiam mortis contēptum frequēter adferat.Similiter qui athletis,
exercēdis,puerísq; ad huiuſmodi certamina inſtituendis præfecti ſunt,ſi qñ in ſtadiis certa-
turos producunt,hortandi gratia multa diſſerunt,de neceſſario tolerandis laboribus,déque
coronis.Adeóque multis perſuadent,vt dum victoriæ gloriam ambiunt,corpora ſua cōtem
nant.Proinde mihi quoque,qui Chriſti milites ad prælium cum inuiſibilibus hoſtibus gerē
dum in aciem digero,athletáſque pietatis ad iuſtitiæ coronas per temperantiam inſtruo,o-
pus eſt oratione exhortatoria.Quid igitur eſt quod dico fratres?Nempe quod his qui belli-
cis in rebus exercentur,quíque in palæſtris luctando deſudant, conuenit, vt copia ciborum
reddant ſeipſos corpulentos & obeſos,videlicet quo validioribus neruis labores queant ca-
peſſere.Contrà verò,quibus non eſt colluctatio aduerſus ſanguinem & carnem , ſed aduer-
ſus prin-

ſus principatus,aduerſus poteſtates,aduerſus mundi dominos tenebrarum harum,aduerſus G
ſpirituales malitias,hos oportet per ſobrietatem ac ieiunium ad certamen exerceri. Etenim
quemadmodum oleum oblinit athletam,ita ieiunium robur addit ei qui ad pietatem exer-
cet ſeſe.Itaque quantum ſubtraxeris carni,tanto reddes animam habitudine ſpirituali niti-
diorem.Nam robur aduerſus inuiſibiles hoſtes non ſuperat corporis diſtenſione, ſed forti-
tudine ſpiritus,& erga afflictiones tolerantia. Ita ieiunium per omne quidem tempus vtile
eſt,iis qui illud ſponte ſuſcipiunt (Neque enim aſſultus dæmonum quicquam audet aduer-
ſus ieiunantem,ac vitæ noſtræ cuſtodes angeli diligentius adſunt iis, qui ieiunio purgatam
habent animam) ſed multo magis hoc tempore,quo per vniuerſum terrarum orbem vndi-
que denunciatur ieiunij præconium.Nec vlla eſt inſula, nec vlla terra continens, non ciui- H
tas,non gens vlla,non extremus mundi angulus,vbi non ſit auditum ieiunij edictum.Quin
& exercitus,& viatores,& nautæ,& negociatores,omnes pariter audiunt edictum, & ſum-
mo gaudio excipiunt. Ne quis igitur ſemet excludat à numero ieiunantium, in quo omne
hominum genus,omnis ætas,omnes dignitatum formæ cenſentur. Angeli ſunt,qui in ſin-
gulis eccleſiis deſcribunt ac recenſent ieiunantium capita. Vide ne ob breuem edendi volu-
ptatem, ſimul & priueris angeli recenſione, & teipſum apud eum qui recenſuit exercitum,
obnoxium facias deſertoris crimini.Leuius periculum eſt,ſi quis rhipſaſpis appelletur,quòd
in acie clypeum abiecerit,quam ſi magnam illam armaturam ieiunium videatur proieciſſe.
Diues es? Ne ieiunium affeceris contumelia: afficies autem, ſi graueris illud ad menſæ tuæ I
conſortium admittere,néve nullo tuæ domus honore dignatum dimittas, quum illa inte-
rim præ deliciis ac voluptate ſuauiter agat,ne quando te reum peragat apud eum qui de ie-
iunio legem tulit,fiátque, vt ex condemnatione ad longe maiorem inediam adigaris, ſiue
ex aduerſa valetudine corporis,ſiue ex alio quopiam triſti caſu.Contrà qui pauper eſt,ne ſi-
mulatione ac ſubſannatione vtatur erga ieiunium,quum illud iam olim habeat, & domus,
& vitæ ſocium.Porrò mulieribus quam eſt naturale reſpirare,tam eſt conueniens ieiunium.
Pueri veluti plantæ lætiores,aqua ieiunij irrigantur,ſenibus leuem reddit laborem, iam o-
lim contracta cum ieiunio familiaritas.Siquidem labores quibus diutino vſu aſſueueris,mi
nus offendunt,ſi inciderint in exercitatum. Iam viatoribus expeditus itineris comes eſt ie- K
iunium. Quemadmodum enim luxus cogit illos onuſtos incedere, nimirum ea quibus ſe
ingurgitarunt circunferentes, ſic ieiunium eos & leues reddit & expeditos. Et poſtea
quum, poſteaquam exercitui caſtra metata ſunt, militibus commeatus ſuppeditetur, non
ad delicias, ſed ad neceſſitatem, an non multo magis nobis, qui aduerſus hoſtes inuiſibi-
les prodimus in prælium, ac poſt eos deuictos ad ſupernam patriam feſtinamus, conue-
niet, tanquam in caſtris degentibus, neceſſariis eſſe contentos? Suffer afflictionem,vt bo-
num decet militem, certa legitime, vt coroneris, illud reputans, quod quicunque certat,
in omnibus ſibi temperat. Sed quod mihi modo inter dicendum venit in mentem, indi-
gnum eſt quod prætereatur,videlicet,quod huiuſmodi † militibus,iuxta laborum modum, L
augetur obſonium. Contrà inter ſpirituales cataphractos, ij qui minus habent alimoniæ
plus habent honoris, quemadmodum & galeæ noſtræ ex diametro diſſident à natura cor-
ruptibili. Harum enim materia ferrum eſt, noſtræ verò ex ſpe ſalutifera conſtant. Itidem
illis ſcutum è ligno ac tergore bubulo confectum eſt,noſtrum verò munimentum fides eſt.
Rurſum nos thorace iuſtitiæ obarmamur,illi tunicam anſis contextam circunferunt. Præ-
terea nobis adeſt gladius ſpiritus ad defenſionem,illi ferro defenduntur.Ex his perſpicuum
eſt,quòd non iiſdem cibariis nos quibus illi vegetamur viréſque colligimus,ſed nos pieta-
tis dogmata corroborant,illis ad parandas vires expletione ventris eſt opus.Quoniam igi-
tur temporis circulus,dies hos vehementer optabiles nobis reduxit,omnes eos tanquam ve M
teres nutricios lubentes & hilares excipiamus, per quos eccleſia nos ad pietatem educat.
Proinde ieiunaturus,noli triſtis eſſe Iudæorum exemplo,ſed iuxta doctrinam euangelicam
teipſum hilarem & alacrem præbe,neque lugeas ventris inediam, ſed animæ potius gratu-
lare ſpiritualibus epulis fruenti. Scis quòd caro concupiſcit aduerſus ſpiritum,& ſpiritus ad-
uerſus carnem.Itaque quum hæc ſibi inuicem aduerſentur,ſubtrahamus carni voluptatem,
augeamus animæ robur, vt per ieiunium collectis viribus ad ſuperandas concupiſcentias,
coronis abſtinentiæ repoſitis cingamur. Iam igitur teipſum exhibeas dignum ieiunio cum
primis venerabili,ne hodierna temulentia craſtinam temperantiam corrumpas. Improbum
iſtuc conſilium eſt,praua cogitatio eſt, ita dicentium,quoniam nobis quinque dierum ieiu-
nium

ὁμοίωσις elegans.

Attende ieiunij quanta ſit virtus.

Ad vnum omnes ieiunabant.

ῥίψασπις, quo nomine dictus Demoſthenes.

γνώμη.

† huius mundi τοῦ κόσμου ἀνομοίωσις.

Inter carnē & ſpiritum perpes agon

A nium indictum eſt, hodie noſipſos temulentia obruamus. Nemo pudicam vxorem legiti- γνώμη.
mè ducturus, antè ſcorta & concubinas inducit in ædes. Neque enim coniunx legitima pa-
titur conuictum cõtuberniúmque domeſticum, ſtupro corruptarum. Proinde ne quum ex-
pectatur ieiunium, prius introducas ebrietatem, quæ eſt ſcortum publicum, quæ eſt impu-
dentiæ mater, quæ riſu gaudet, quę inſanit, quę ad omnem dedecoris ſpeciem facilis ac pro-
cliuis eſt. Neque enim ieiunium & precatio introibunt in animam temulentia marcidam. ῥυπωθεῖσαν
Ieiunantem intra ſacrorum cancellos recipit dominus: at luxu crapuláque plenum veluti ſordibus te-
prophanum & à ſacris alienum nequaquam admittit. Etenim ſi cras venias vinum obolens, mulentiæ
ídque cruditate corruptum ac putrefactum, quomodo tibi crapulam pro ieiunio ſim impu- ſqualentem.
B taturus? Neque enim illud cogita, quòd merum tibi recens infuſum non eſt, ſed quòd à vi-
no purus non es, hoc reputa. In vtro te ordine collocabo? Inter ebrios, an inter ieiunantes?
Præterita vinolentia te ſibi aſſerit. Præſens inedia ieiunium teſtificatur. Anceps es & contro ἀμφισβητή-
uerſum temulentiæ veluti mancipium, nec illa abs te abſtinebit manuum iniectionem, idq; σιμος.
optimo iure: quippe quæ manifeſta ſeruitutis argumenta proferat, odorem vini velut in la-
gena reſidentem. Hic protinus primus ieiunij dies tibi reprobus fuerit, ob temulentiæ reli-
quias in te repoſitas. Quorum autem primitiæ reiiciuntur, haud dubium quin in his totum γνώμη.
quoque ſit reiiciendum. Ebrij regnum dei non poſſidebunt. Si temulentus accedis ad ieiu-
nium, quid vtilitatis aufers? Nam ſi te ebrietas excludit à regno cœlorum, quis deinceps è ie
C iunio fructus? An non vides, quod qui in domandis equis, qui ad certamina aluntur, peritiſ- ἀνομοίωσις.
ſimi ſunt, quum inſtat certaminis dies, eos inedia præparant: tu contrà ſtudio temetipſum
ſaturitate reddis obeſum. Adeò ventris ſtudio bruta etiam animalia præcurris. Venter onu- καταπίζεις
ſtus, non ſolum ad curſum, ſed ne ad ſomnum quidem accommodus eſt, eò quod diſtento pro καταπιαίνεις
ciborum copia, non datur quieſcere, ſed cogitur ſubinde ſemet nunc in dextrum nunc in Eraſmus & Vola
læuum latus vertere. Ieiunium ſeruat paruulos, ſobrium reddit iuuenem, venerabilem fa- ter. legiſſe
cit ſenem. Venerabilior enim eſt canicies ieiunio decorata. Ieiunium fœminis ornatus eſt videntur.
congruentiſſimus, ætate ac robore vigentibus pro freno eſt. Ieiunium matrimonij cuſtodia
eſt, virginitatis nutritius. Atque hæc quidem commoda adfert priuatim ieiunium, in ſingu ἐπιμέλειαι.
D lis ædibus in quibus colitur. At publice quomodo vitam noſtram gubernat? Totam ſemel ci
uitatem, totúmque populum ad tranquillitatem componit, conſopit clamores, ſedat lites,
conuitiis imponit ſilentium. Cuius magiſtri interuentus puerorum ſtrepitus tam ſubito cõ-
peſcit, quàm ieiunium obiter exoriens ciuitatis tumultus coercet? Quis comeſſator pro-
diit in ieiunio? Quis vnquam chorus laſciuiens à ieiunio conſtitutus eſt? Teneri riſus, can ὥσπερ ὑπὸ
tiones meretriciæ, inſanæ ſaltationes ſubito diffugiunt è ciuitate, à ieiunio tanquam ab au δικαστοῦ αὐ-
ſtero quopiam iudice in exilium actæ. Quod ſi omnes ieiunium ad res gerendas in conſi- στηροῦ.
lium adhiberent, nihil obſtaret, quo minus per vniuerſum terrarum orbem pax eſſet, vi-
delicet nec gentibus inter ſe conflictantibus, nec exercitibus inter ſe impreſſionem facien-
E tibus. Ne arma quidem cuderentur, ſi ieiunium rerum potiretur, nec forenſium contro-
uerſiarum ſtrepitus eſſet, neque quiſquam habitaret in carceribus. In ſumma nec deſerta
haberent latrones, nec reſpublicæ ſycophantas, nec mare piratas. Si omnes eſſent ieiunij
diſcipuli, prorſus non audiretur, vt ait beatus Iob, vox exactoris, nec vita noſtra tot ſuſ-
piriis, tot mœroribus eſſet differta, ſi ieiunium vitam noſtram gubernaret. Perſpicuum eſt
enim, quòd omnes doceret, non tantum in eduliis temperantiam, verum etiam ab auar-
ritia & rapinis, denique ab omni vitio prorſus abhorrere, & immunem eſſe. Quibus extir-
patis, nihil vetaret quo minus & nos in alta pace animorúmque tranquillitate vitam no-
ſtram tranſmitteremus. Nunc verò qui vt ieiunium reiiciunt, ita delicias tanquam in his
ſita ſit vitæ fœlicitas, expetunt, non tantum infinitum illud vitiorum examen induxerunt,
F verum & ſua ipſorum corpora perdunt vitiántque luxu. Obſerua mihi vultuum diſcrimen
tum eorum qui hodie ſub veſperam conſpicientur, tum eorum qui cras apparebunt. Ho- προπετεῖς
die tument, rubore ſuffuſi, ſudore tenui rorantes, oculi humentes, præcipites, atque ob procaces pe
nebulam intus è ſtomacho exhalantem, exacte cernendi facultate priuati. Craſtino verò tulantes.
die videbis eoſdem vultus compoſitos, graues, colore naturali recepto, toto habitu præ- τὸ ἀκριβὲς
ſentem animum præ ſe ferentes, omnibus ſenſibus integris, vtpote quorum naturalibus a- acumine ſen
ctionibus nulla intus cauſa tenebras offundit. Ieiunium ſimilitudo eſt hominum cum an- ſus.
gelis, iuſtorum contubernalis, vitæ ſobrietas. Per ieiunium Moſes factus eſt legiſlator, ie-
iunij fructus eſt Samuel. Ieiunans Anna, deum deprecata eſt, Adonai domine deus om-
nipotens,

nipotens, ſi reſpiciens reſpexeris ad ancillam tuam, dederiſq; mihi prolem maſculinam, da G
bo illam in conſpectu tuo donum. Vinum & ſiceram non bibet, vſque ad diem obitus ſui.
Ieiunium magnum illum Sampſonem educauit, idque quàm diu viro adfuit, ſingulis con-
flictibus milleni hoſtes proſtrati ſunt, vrbium portæ ſubrutæ ſunt, leones robur manuum il-
lius non ſuſtinuerunt. At ſimul atque ebrietas ac ſcortatio corripuit hominem, captus eſt ab
hoſtibus, atque exoculatus, pro ludo expoſitus eſt pueris alienigenarum. Helias cum ieiu-
naſſet, clauſit cœlum tres annos, ac menſes ſex. Etenim cum videret multam inſolētiam na-
ſci è ſatietate, neceſſe erat illos per famem inuitos ad ieiuniū adigere. Eoq; peccata illorum
iam in immēſum excurrentia cohibuit, dum ieiunio, velut vſtione aut ſectione, progreſſum
ad maiora mala interrumpit. Excipite hoc pauperes contubernale vobis ac menſæ ſoci-
um. Excipite ſerui, vt reſpirationem à perpetuis ſeruitij laboribus. Excipite diuites, quod no- H
xæ è luxu contractæ medeatur, quodq; viciſſitudine & nouitate vobis iucundiora reddat, ea
quæ nunc ob aſſuetudinem faſtidiuntur. Excipite male valentes ſanitatis matrem. Qui bo-

Doctrina Hippocratis & Galeni.

na eſtis habitudine, excipite bonæ habitudinis cuſtodem. Interroga medicos, ac dicent ti-
bi, nihil eſſe periculoſius habitudine corporis, extreme bona, Eóque qui peritiſſimi ſunt ar
tis, per ieiunium detrahunt redundantia, ne vis naturæ pondere corpulentiæ fracta ſuc-
cumbat. Studioſè quidam inediam detractis ſuperuacuis, locum faciunt virtuti nutritiuæ
ad nouam alteram alituram, ac de integro faciendum corporis incrementum. Adeo in o-
mni ſerio negocio, in omni corporis habitu ieiunij præſto eſt vtilitas, ac pariter omnia con I
decorat, domos, fora, noctes, dies, ciuitates, deſerta. Quum igitur nobis tot modis ſuam
honeſtatem largiatur, hilariter illud iuxta domini præceptum excipiamus, non triſtes ſicut
hypocritæ, ſed mentis hilaritatem abſque fuco præ nobis ferentes. Quanquam non arbi-
tror mihi perinde opus eſſe, vt vos ad ieiunium exhorter, atque vt dehorter ne quis hodie
in vitium ebrietatis incidat. Nam ieiunium quidem pleriq; partim ob conſuetudinem, par-
tim ob pudorem inter ipſos mutuum ſuſcipiunt. Verum ab ebrietate metuo, quam vino-

A ſimili βε-βαίωσις.

lenti non aliter quàm paternam hæreditatem mordicus tenent. Quemadmodum enim qui
longinquam profectionem adornant, componunt ſarcinas & commeatum parant, ita non-
nulli vecordes hodie aduerſus quinq; dierum ieiuniumvino indulgent. Quis eſt vſque adeo K
veſanus, vt priuſquàm bibere incipiat, ebriorum more deliret? An neſcitis quòd venter

Ventris epitheta.

non ſeruat depoſitum? Venter conciliator eſt peſſimæ fidei, penu incuſtoditum, in quod
quum multa repoſueris, noxam quidem retinet, at non ſeruat depoſita. Vide ne tibi quoque
ſi cras veneris cum ebrietate, dicta ſint ea, quæ ſunt ex Eſaia recitata. Non iſtud ieiunium
elegi dicit dominus. Quid miſces ea quæ miſceri non poſſunt? Quod conſortium temu-
lentiæ cum ieiunio? Quæ ſocietas vinolentiæ cum abſtinentia? Quis conſenſus templo dei
cum idolis? Templum enim dei ſunt, in quibus habitat ſpiritus dei. Contrà templum ido-
lorum ſunt, qui per ebrietatem, vilem ac plebeiam admittunt intemperantiam. Hodiernus
dies veſtibulum eſt ieiunij, quo profecto qui in veſtibulo prophanatur, indignus eſt qui ad L
ſancta introeat. Nullus ſeruus cupiens hero ſuo reconciliari, hoſtem illius patronum ac re-
conciliatorem adhibet. Ebrietas inimica eſt deo, ieiunium pœnitentiæ initium eſt, itaque ſi
cupis per confeſſionem reuerti ad deum, fugito temulentiam, ne magis etiam abs te deum
alienet. Attamen ad hoc, vt laudem promereatur ieiunium, non eſt per ſe ſatis temperare

Ieiunium quod verum ſit.

à cibis, ſed ieiunium ieiunemus acceptabile, deo gratum. Verum ieiunium eſt à vitiis im-
munem eſſe, continentia linguæ, iræ cohibitio, concupiſcentiarum amputatio, obtrecta-
tionis, mendacij, periurij. Ab his abſtinere verum eſt ieiunium. In his igitur honeſtum ac
bonum eſt ieiunium. Cæterum deliciemur erga dominum, in meditatione ſpiritualium e-
loquiorum, inq; ſuſcipiendis ſalutaribus præceptis, denique in cunctis dogmatibus, quibus M
emendantur animi noſtri. Rurſus ab interno mentis ieiunio caueamus, quod & propheta
deprecatur: Num fame occides domine animas iuſtorum? Ac rurſus: Non vidi iuſtum deſer
tum, nec ſemen eius quærens panem. Nec enim loquitur de panibus ſenſibilibus, qui noue-
rat filios patriarchæ Iacob, panū inopia coactos deſcendiſſe in Aegyptum, ſed de ſpirituali
loquitur alimonia, qua interior noſter homo perficitur. Ne veniat in nos ieiunium quod
deus comminatur Iudæis: Ecce enim dies venient dicit dominus, & inducam in terram fa-
mem, non famem panis, neq; ſitim aquæ, ſed famem audiendi verbum domini: quam ideo
immiſit iuſtus iudex, quòd perſpiceret eorum mentē verorum dogmatum penuria macre-
ſcere, externum verò hominem ſupra modum pingueſcere, & obeſum fieri. Per omnes igi-
tur hoſce

A tur hoſce ſequentes dies conuiuio excipiat nos ſpiritus ſanctus, matutinis ſimul & veſperti-
nis epulis,ne quis ſua ſponte ſeipſum fraudet hoc epulo ſpirituali. Omnes participes ſimus
ſobrij calicis,quem ipſa ſapientia temperauit, ac nobis appoſuit ex æquo,quatenus cuiq; da-
tum eſt, exhauriendum. Miſcuit enim craterem ſuum, occidit hoſtias ſuas, hoc eſt, per-
fectorum cibum, qui per habitum, ſenſus habent exercitatos,ad diſcernendum à malo bo-
num.Quibus affatim expleti, reperiamur & illo digni conuiuio,quod exhibebitur in ſponſi
thalamo,per Chriſtum Ieſum dominum noſtrum,cui gloria & imperium in ſecula, Amen.

ἑσπερινᾶις εὐφροσύναις.

B

HOMILIA BEATI PATRIS BASI-
lij in illud Moſeos, Attende tibiipſi, Godefrido Til-
manno Cartuſ. interprete.

QVi nos condidit deus, in hoc impertiuit ſermonis vſum: vt alius alij ſui cordis ar-
cana reuelet, cõmuniſq; naturæ intuitu ſuo quiſq; proximo ex abſtruſiſſimo receſſu
pectoris, quaſi ex intimo quopiam conclaui ſua cõſilia cogitationeſque depromat. μεταφορά.
Si enim ipſi viueremus anima omnium oculis conſpicua & nuda: inter nos mox
C conueniret per mutuam cogitationum intelligentiam.Nunc quando anima carnis adoper-
ta velamine multiuarias comminiſcitur ſecum ac verſat cogitationes: & verbis opus habet
& nominibus, vt quæ in reconditiore mentis ſeceſſu deliteſcunt, in apricum euulget.Mens ὁμοίωσις elegans.
igitur noſtra mox vbi vocem apprehenderit cuiuſpiam rei ſignificatiuam, perinde ac traie-
ctitia quadam nauicula,ſermone ipſo præteruehitur,qui ſimul vt traiecit aërem,è loquentis
ore ad aurem vſque tranſmittitur audientis. Quòd ſi tranquillam continget internanciſci
altámque quietem: ac ſi placido ſuccedat portui & ab inclementia maris ſepoſito nauis, ita
ſermo in diſcipulorum ſe inſinuat aures & appellit. E diuerſo ſi quis à parte auditorum, tu- ἐγκαθεμί-
multus quaſi procella quædam aſperior contrà aſpirarit:medio in aëre diſſolutus ſermo,ve- ζεται.
D luti naufragio abſorptus peſſum ibit. Nunc igitur ſermoni huic tranquillum facite, ſtudio Perſtat in metaphora.
placidæ taciturnitatis. In eo enim aliquid forſan cõſpicietur vtile, nec indignum quod hinc
vobiſcum exportetis.Veritatis ſermo captu eſt apprimè difficilis,aures minimè attentas prę
terlabitur facilè ac fugit.Ita enim ſpiritus ſanctus ſuum moderatus eſt ac diſpẽſauit ſermo-
nem,vt contractus ſit & breuis:quo fit, vt verborum compendio multa explicet,ac proinde
propter conciſam breuitatem facilè memoria tenetur. Eſt etenim eius ſermonis virtus na- Sermonis
tiua hæc,vt quæ ſignificantur,non occultet obſcuritate, nihilq; complectatur quod ſuperua- diuini quis
caneum ſit,aut vanum,vel certè circumfluat vllis rebus fruſtraneis.cuiuſmodi ſanè eſt no- ſit genius.
bis recẽs lectus ex Moſeωs libris,cuius item vos memores eſſe prorſus mihi ipſi perſuadeo,
E qui ſtudioſi eſtis,niſi forſan ob cõciſam breuitatem ipſa vox aures veſtras prætercurrit.Hoc
ſe habet modo ſententia: *Attende tibiipſi, nequando fiat uerbum occultum in corde tuo, iniquitas.)*
Facilè admodum labimur in peccata, quæ vel cogitatione admittuntur,eóque qui finxit ſi-
gillatim corda noſtra probè conſcius maximam peccatorum partem ſolere perfici ſubitario
& acri illo motu propoſiti aut cogitationis impræuiſæ, principem illam animæ puritatem ἐν τῆ ὁρμῆ
quæ præcipua in parte eius conſiſtit,nobis edixit retinendam atque tuendam.Qua enim par τῆ κατὰ
te alacriores ad peccandum ſumus & toti eò propendemus,tantò illam æſtimauit dignã eſſe πρόθεσιν.
maiore diligentia & prouida cautione.Vt enim quique rei medicæ experientiſſimi imbecil- Mentis puritatem ſer-
F liora corpora multò ante morbum pręmuniunt præſeruatiuis & ſalutaribus monitis:itidem uandã eſſe vel in pri-
& ille prouidus communiſq; curator ac verax cum primis animarum medicus, qua nos vi- mis.
dit parte ad peccatum longè eſſe propenſiores, hanc anteuertit, vt fortiore quopiam anti- ὁμοίωσις.
doto præſeruatorio communiret. Quæ etenim corpore perficiuntur actiones,tempus deſi-
derant, non qualecunque ſed opportunum, labores item & cooperarios,reliquum denique
commeatum ſiue impenſam. E diuerſo animæ motiones conficiuntur nulla temporis mo-
ra:vt nihil fatigeris aut laſſeſcas,peraguntur: conſtant nullo tuo negotio aut moleſtia: illis
obeundis nullum non idoneum eſt,nullum intempeſtiuum tempus.Et quidem alicubi inue
nire ſit, qui cum faſtu ingrediatur & arrecto ſupercilio inſoleſcat authoritate fretus, idem
alioqui externè fucatam ſpeciem præferat moderatę mentis, deſideátque ſubinde illorum
intermedius,

intermedius,qui ipſum virtutis nomine deprædicent beatum,cum is interim interiore men G
tis curſu abit ad peccati locum in retruſiſſimo illo cordis motu & agitatione. Quæ ſtudio conſectatur & expetit,ſola iam vidit imaginatione, viſus eſt & vnius alicuius ſecum comminiſci & effigiare congreſſum familiarem, planè indecorum. Vtq; ſemel omnia, quum is intra arcanam illam cordis officinam,euidentem ſibi & confeſſam voluptatem depinxerit, peccatum iam illud inteſtinum operatus eſt nullius licet teſtimonio probabile, nempe omnibus eatenus ignotũ,tantiſper dum veniat,qui reuelabit occulta tenebrarũ,& manifeſtabit conſilia cordium.Prouide igitur & obſerua, nequando verbum occultum in corde tuo efficiatur delictum.Qui enim in mulierem oculum defixerit ad concupiſcendũ eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo. Quò fit,vt actiones quidẽ corporis, à non paucis intercidantur: qui H
autem deſtinato voluntatis propoſito peccat, vna cum præpete & celeri agitatione cogitationum peccatum iam expleuit.Vbi igitur ad peccandum procliuior via eſt, ibi cautio pręrogata eſt celerior.Palàm enim ac de ſcripto conteſtatur Moſes, nequando verbum occultũ in corde tuo efficiatur peccatum.Magis verò ad ipſum ſermonis recurramus exordium.Ait: *Attende tibiipſi.)* Quoduis tandẽ animal ad cõſeruandam propriæ ſubſtãtiæ naturã ſubſidia accepit ab omniũ opifice deo ſibi inſerta familiariter. Quin &,(ſi tamen ſtudio propenſiore ediſcere voles)partem multò maximam brutorum deprehendere poſſis id habere citra doctrinam vllam,vt noxia fugitẽt & auerſentur: è diuerſo ad ea naturæ quodam ductu feſtinẽ rapiuntur,quæ ſuo vſui ſperant profutura.eóque nos erudiens deus,præceptũ hoc momenti I
haudquaquàm mediocris præſcripſit, vt quod illis naturæ beneficio, nobis idem vel ſuffragio rationis fieri contingat:quódque citra operam præceptoris vel à brutis ipſis fit,id ipſum à nobis perficiatur per attentionem & aſſiduam rationis conſiderationem, & vt ſolerter ac ſtrenuè ſubſidia quæ nobis deus indulſit,conſeruemus,auerſemur quidem peccatum, vt aſſolent bruta venenatum pabulum, iuſtitiam verò aſſectemur, velut illa herbas edules conſe-
Attentio duplex,corporis & animę. Attende tibiipſi. ctantur.Attende igitur tibiipſi, quò diſcernere poſſis quiduis noxium à ſalubri.Sanè attẽtio duplex cùm ſit (Eſt enim harum prior qua iis fixè intendimus oculis corporis quæ viſibilia ſunt: eſt & altera, qua per vim animæ intellectilem preſſiùs attenti incumbimus contemplationi rerum inuiſibilium.)ſi quidem præceptum hoc in oculorum actione aſtruemus eſſe K
ſitum:in veſtigio deprehendemus nullo id pacto perfici poſſe.Quî enim poſſit vnus aliquis colluſtrare ſe totum & omni ex parte deprehendere oculo corporis?At ne ipſe quidem oculus in ſeipſum vi viſiua vtitur,non ad verticem vſque pertingit capitis, terga non videt aut ſcapulas,non totam ipſam faciem, non denique in inteſtina parte reconditorum viſcerum diſpoſitionem. Impium proinde ſit aſſerere præcepta ſpiritus ſancti impoſſibilia eſſe obſeruatu.Relinquitur itaque, vt præceptum id de ſpirituali mentis actione eſſe ſancitum interpretemur. *Attende* igitur *tibiipſi.)*hoc eſt, teipſum omni ex parte colluſtra & circunſpice, ani
ἀκοίμητον ὄμμα. mæ oculum ad ſolertem tuiipſius cuſtodiam,habeto peruigilem & inſomnem. Per medios ingrederis laqueos,ab inimico occultati laquei nullo non loco defixi ſunt. Circunſpice igi- L
tur & luſtrato omnia,quò è laqueis ſeruere Dorcadis inſtar,& vt auis ex inſidiis. Neq; enim
Δορκὰς dama caprea, ἀπὸ τοῦ δέρκειν. laqueo prehendi poſſit Dorcas,quòd viſus ſit acerrimi, cognomen nimirum ſortita ab acumine ſui viſus.Auis porrò ſiquidem ſibi attenderit, in ſublime elata leuitate pennulæ altior redditur aucupum inſidiis.Prouide igitur, ne brutis animantibus ad attẽtam tui cuſtodiam conſpiciare deterior, nequando irretitus laqueis & captus, præda efficiaris diaboli,vinculis ipſius adſtrictus & ad illius voluntatem abductus.*Attende* ergo *tibiipſi.)*hoc eſt,non tuis,non iis item quæ circa te ſunt, ſed tibiipſi & ſoli attendito.Ipſi enim nos & aliud ſumus,& aliud
Nos, anima ſum' & mẽs Noſtra,corpus & ſenſoria corporis. Circa nos,facultates. noſtra ſunt, aliud itẽ quæ circa nos cõuiſuntur.Sanè ſumus nos & anima & aïæ mẽs,quatenus ad cõditoris noſtri imaginem ſumus facti.Noſtrum autem corpus eſt, & qui per ipſum M
ſuum munus obeunt,ſenſus.Circa nos porrò ſunt pecuniæ,artes, & reliqua vitæ ſupellex atque apparatus:Quid igitur propoſita præſcribit ſententia?Attende,non carni, at neque immodico ſtudio cõſecteris eius commoditatem,putà ſanitatem, venuſtam pulchritudinem, multiuariam voluptatum fruitionem & oblectationem, non longæuitatem, neq; pecunias, neu gloriam & dignitatis amplitudinem admirere. At ne tu quæcunque tandem vitæ iſtius temporariæ ſubſidia tibi ſuppeditant vberiùs, tanti eſſe duxeris,vt præ horum ſtudio & anxia ſolicitudine,præcipuam vitæ tuæ portionem aſpernere & negligas: quin attende potiùs tibiipſi, hoc eſt, animæ tuæ, hanc adornato, huius attentam gerito curam,adeò vt omnem ſorditiem quam ex nequitia contraxit,ſedula cum attentione ab ea ſubmoueas & amoliaris:

nec

A nec minore ſtudio, notam omnem turpitudinis & dedecoris improbitate malitiæ illi inu-
ſtam fac obliteres & expurges, atque ita demum contendito eam elegantia omni quæ ex vir
tute proficiſcatur, exornare ac perpolire. In examen teipſum aduoca, quis ipſe ſis. Tuam ip-
ſius naturam fac, vt noueris. Nam corpus quidem mortale, anima verò immortalis eſt. Sci-

γνῶθι σαυτοῦ φύσιν.

to duplicem nobis propoſitam eſſe vitam. Carni quidem propria eſt vita citato admodum

Vita duplex

curſu prætercurrens: quæ autem congener animæ eſt & cognata, nullam admittit circunſcri
ptionem. Attende igitur tibiipſi, vt ne his quæ moritura ſunt, quaſi ſempiternis bonis fixiùs
adhæreſcas: neu aſpernere ſempiterna tanquàm aliquando ſint deſitura. Carnem deſpicito,
decidua enim eſt & labilis: curæ ſit tibi anima, res enim immortalis. Omni cum diligentia
B tibiipſi intentus eſto, vt quod commodum vtrique eſt & vtile, noueris diſpertiri. Carni qui-
dem alimoniam & integumenta: animæ verò dogmata pietatis, non inciuilem viuendi ca-
nonem, exercitationem virtutis, improbarum affectionum emendationem. Caue, corpus
pinguiore opimes ſagina, neu ſtudium impēderis comparandæ corpori carnulentiæ. Quum
enim concupiſcat caro aduerſus ſpiritum, ſpiritus verò aduerſus carnem, hęc porrò inter ſe
pugnant & aduerſantur: prouideto, ne fortè dum plus æquo indulges carni, peiori vires ſug-

περὶ τὴν ὄχλον τῶν σαρκῶν, circa multitudinem carniũ.

geras quibus inualeſcat. Nam quemadmodum in ſtaterarum momentis contingit, vnam ſi
degrauaris lancem, velis nolis illi oppoſitam tantò reddes leuiorem: conſimilem in modum

βεβαίωσις à ſimili.

aſſolet in corpore & anima contingere. Vnius exuberans copia neceſſe eſt, vt alterum immi
nuat & illi addat inopiam. Corpore etenim cupediis ac lautitiis meliuſculè habito & carnu-
C lenta obeſitate degrauato, neceſſe eſt mentem ad cognatas ſibi actiones tanto reddi minus
ſtrenuam atque eneruem prorſus. E diuerſo, anima ſi commode habet, pérque continentem
bonarum rerum meditationem ad magnitudinem ſurrigitur iuſtam ac ſe decentem, con-
ſequi videtur per hoc intabeſcere & eliquari eius corporis habitudinem. Hoc ipſum proin-
de præceptum cùm infirmis eſt vtile, tum maximè congruit valentibus robore. Infirmitate
enim laborantes adhortantur medici, ſibiipſis vt attendant, neu quiduis negligant concer-
nentium medelam ac ſoſpitatem. Nihilo ſecius ſermo ſalutaris iſtius mandati, nempe ani-
marum noſtrarum medicus miſerè affectam noxa lethalis peccati perſanat animam exiguo

Attende tibi & infirmis & valentibus vtile.

Collatio medici corporalis cum ſpirituali.

D hoc auxiliari antidoto. Itaque attende tibiipſi, vt pro delicti proportione hinc quoque mu-
tueris ex admota tibi medela, valetudinis inſtaurādæ ſubſidium. Magnum eſt & graue pec-
catum? multa opus habes confeſſione, lachrymis amarulentis, peracri contentione vigilia-
rum, indiuulſo & continenti ieiunio. Leuis eſt nec intoleranda offenſio? Huic quoque exæ-
quetur pœnitentia. Tantum hoc eſt: Attende tibiipſi: vt internoſſe poſſis, rectène, an ſecus va
leas. Pleroſque enim, quum alioqui ęgrotent non mediocri morbo, nec medicabili, contin-
git per nimiam ſui incogitantiam neſcire hoc ipſum: quia ægrotant. Sanè ex hoc mandato
non leue eſt, quod decerpitur emolumentum, vel iſtis quoque qui ad obeunda quæuis mu-
nia robore præualent. Itaque hoc idem & ſanat ægrotos & ſanis robur confirmat ac perficit.
E Quiſque enim noſtrum qui hac ſententia erudimur, adminiſter eſt vnius earum actionum
quæ iuxta euangelij doctrinam in claſſes diſtinctæ nobis ſunt & diſpoſitæ. In magna etenim
& illuſtri familia, in hac nempe eccleſia non vaſa modò conuiſuntur omnigenæ ſpeciei, au-
rea, argentea, lignea & teſtacea. Sunt inſuper & artes omnigenæ exercitationis. Habet enim
domus hæc, quæ eccleſia viuentis eſt dei, venatores, viatores, architectos, ædificatores, agri-
colas, paſtores, athletas, milites. Hiſce omnibus breue hoc verbum nihil indecorè poſſit ac-
commodari, ſingulo cuique ingerens & exactam operis obeundi cognitionem & ad id ab-
ſoluendum ſtudium propenſæ voluntatis. Venator es à domino emiſſus, qui dixit: Ecce ego
mitto multos venatores, & venabuntur eos ſupra omnem montem? Attende igitur multa
F cum diligentia, ne fortè fugiat te præda, vt efferatos per improbitatem, verbo veritatis con-
uictos ſaluatori offeras. Viator es ei aſſimilis qui orabat: Greſſus meos dirige? Attende tibi-
ipſi, ne qua exorbites, neu ad dexteram deflexeris aut ſiniſtram, progreditor via regia. Ar-
chitectus ſolido tutóue in loco iaciat & collocet fidei fundamentũ, quod eſt Ieſus Chriſtus.
Aedificator quo pacto ædificet, videat, vt ne ligna, non fœnum, neque calamum: ſed aurum,
argentum, lapides pretioſos. Paſtor es? attende, ne quid te prætereat eorum quæ ad obeũdum
munus iſtud paſtorale attinent. Hæc porrò, quæ tandem ſunt? Palabundum pecus & erraticũ
conuertito: quod conquaſſatum eſt & contritum, colligato: quod ægrotum, ſanato. Agrico-
lationiſne profeſſor? Ficum, infructuoſa ſi eſt, circunfodito, illiq; ingerito quæ conductura
noueris ad edendos fructus. Miles? collabora euangelio, milita bonam militiam contra ſpi-

ritus

ritus nequitiæ,aduerſum vitioſas carnis affectiones, induitor omnem armaturam dei. Vt G
probes te ei,ſisq; gratioſus duci tuo qui huic te militiæ adlegit: prouide vt nullis implicere
vitæ iſtius negotioſis & perplexis curis. Athleta es? attende tibiipſi,ne quam ex legibus athle
tico agoni præſcriptis inueniare transgreſſus. Nam, nemo coronatur,niſi qui legitimè cer-
tauerit. Imitare Paulum & curſu contendentem, & in palæſtra colluctantem, & in agone
pugilari decertantem. Vt ſtrenuus pugil ipſe habeto animæ oculũ nuſquàm euariantem, ſed
attentum ac peruigilem. Præmuni ac tuere paſſis manibus partes, quarum plaga lethalis ſit.
In aduerſarium immotum oculum intendito fixiùs. In ſtadiario curſu, qui tibi præcurrunt,
in eos te extendens fac aſſequaris: ſic currito, vt præuertas. In luctamine, repugna inuiſibili-
bus aduerſariis. Per vitæ iſtius curriculum,talis vt perſeueres, hæc ſancit ſententia,nimirum H
animo vt ſis non ſupino aut concidente ſed arrecto, non dormiturienti, ſed peruigili ac ſo-
brio, quique multa cum vigilantia præſens ſit & norit ſibi præeſſe. Cupientem me ſingula
percenſere hic me deficiet dies, cum eorum munia qui euangelio Chriſti cooperantur: tum
etiam vim præcepti iſtius vt in omnes omnium ordines natiuam ſuam vim non incongruè
exerat. *Attende*,inquam,*tibiipſi.*)ſobrius eſto,præſenti conſilio præditus,tenax ſis obſeruans-
ue præſentium,futuri prouidus: vt ne quod iam ſuppetit quidem,& in ære tuo eſt, per ſocor
dem & ignauam ſegniciem à te excutias, at neque eorum quæ non ſunt, nec futura forſan
ſunt,quaſi in manibus ſint,horum certò tibi promittas fruitionem. Hæc ne animi ægritudo
ſolet iſtis adoleſcentibus natura irrepere, vt per mentis leuitatem ſe iam tenere putent quæ I
vel ſpe ſola præſumpſerunt? Hi enim ſi quando otium internanciſcuntur vel ſolitudinis,
vel quietis nocturnæ: imaginationes cõminiſcuntur & ſecum effigiant rerum quæ nuſquàm
ſunt. Abeunt in omnia præcipites & diuagantur per facilem mentis inconſtãtiam. Pro com
perto ſibi proponunt vitæ ſplendorem,claras & illuſtres nuptias,fœcunditatem prolis, lon-
gæuam ſenectutem,à nemine non exhibẽdum honorem. At interim nulla in re quum ſpem
ſiſtant: ad ea progreſſi quæ in hominibus habentur præſtantiſſima, maiorem in modum in-
tumeſcunt. Aedes poſſident luculentas ſanè & ingenti amplitudine effuſas. Has ſimul vt o-
mni varia & eadem pretioſa ſupellectile referſerunt, tanto cingunt terræ ambitu, quantum
vaniſſima iſtorum cogitatione ab vniuerſa creatura reſcindi poſſit & diſiungi. Rurſus co- K
piam omnem commeatus illinc reſilientem ſuis inanibus includunt horreis. Vniuerſæ huic
opulentiæ pecora addunt,famulitium ingens, ſeruorum gregem numeroſum & qui mo-
dum excedat,ciuiles principatus,præfecturas gentium,militarem præturam,bella, trophæa,
ipſum denique regnum. Hæc vbi omnia ſecum commenti ſunt inaniſſimis figmentis, (tan-
ta eſt iſtorum amentia)ſe credunt frui ſperatis, quaſi iam præſentibus & ad pedes repoſitis.
Otioſæ prorſus & ceſſantis animæ propria eſt hæc ægritudo, cernere inſomnia vigili corpo-
re. Hanc igitur remiſſæ mentis laxationem ac tumorem cogitationum deprimens ſermo
hic,& quaſi freno quopiam propellens inſtabilitatem animi, denuntiat præceptum hoc tibi
magnum vtique & ſapientiæ plenum: Tibiipſi attẽde,vt ne ea tibi pollicearis, quæ nuſquàm L
conſiſtunt: ſed quæ ſuppetunt, hæc digere in vſus tuos tibi profutura. Quin & ipſe equidem
arbitror legiſlatorem, cum magnopere cuperet illam turbulentam affectionem quę in con-
ſuetudinem iam abierat,ex animis hominum remoliri & eximere,hac voluiſſe vti monitio-
ne. Nam quando cuique eſt procliuius aliena curare negotia, quàm quæ ſua ipſorum ſunt,
diſpicere & expendere: ne quid eiuſmodi nobis accideret: Deſine, ait, Vnius alicuius ma-
la explorare & inquirere curioſius, neue inerti & otioſa cogitatione vaces veſtigandis alio-
rum morbis, potiùs tibiipſi attende, hoc eſt,oculo animæ in ſe reflexo, teipſum explora &
inquire ſolertiùs. Sunt enim nec pauci, qui iuxta dominicum verbum, in oculo fratris vel
feſtucam animaduertunt, in proprio ne etiam perſpiciunt trabem. Caue igitur ceſſes
aliquando ſolerti examine excutere tuam ipſius conſcientiam, num ad præſcriptum M
iſtius mandati canonem vitæ tuæ tenor progrediatur: at ne externa quidem iſta cir-
cunſpicito, nuncubi occaſionem internanciſci queas reprehenſionis vni alicui intendendæ,
exemplum imitatus ſuperbi illius & arrogantis phariſæi qui ſurrecta ceruice ſuo ſe ore iu-
ſtum prædicans, publicanum pro abiecto habebat ac vili. Quin teipſum potiùs percun-
ctari ne ceſſes & diſcutere, num qua in re deliqueris per intimos conceptus animi, num la-
baſcens lingua mentis conſiderationi anteuerterit,an inconſultò aut temere quidpiam ad-
miſeris in operibus iſtiuſmodi manuariis. Quòd ſi te in vita hac deprehenderis deliquiſſe
plurimùm, (Sanè deprehendes prorſus,homo cùm ſis) nihil addubites depromere publica-
ni orationem

ϗ τρέχοντα, ϗ παλαίοντα, ϗ πυκτεύοντα.

βλέμμα ἀμετεώριϛον.

Attende tibiipſi.

γνώμη.

A ni orationem:Deus propitius eſto mihi peccatori.Attende igitur tibiipſi.Hoc verbum ſplen
dido ac fœlici rerum ſucceſſu vtenti,perque tuam omnem vitam,quanlibet ſecundo flumi- κατὰ ῥοῦν,
ne nauiget,præſentiam ſui aliquando exhibebit commodam & vtilem , quaſi probus quidã prouerbia-
conſiliarius ſuggerens menti humanarum rerum memoriam . Quin etiam ſi quando cala- lis eſt meta-
mitatum pondere deprimeris , inque tempore cordi tuo incinuerit verbum hoc : neque ad phora.
inanem iactantiam per faſtum ſines te ſuſtolli,nec contrà ad degenerem & ignauum animi Attende tibiipſi.
mœrorem ſpe abiecta concides.Luxu profuſiore diuitiarum inſoleſcis? tibi vni mirè places
ob auitæ gentis claritudinem?immodico gaudio ſubſilis,ob patriæ celebritatem,ob elegan-
tiam decús ve corporis,denique ob honores ab omni omnium gradu tibi exhibitos?Atten-
B de tibiipſi,mortalis enim tu,quippe terra es,& in terrã abibis. Qui inter eos numerati ſunt,
quos præ te ſplendor conſimilis & opum & dignitatum exornabat:hos tu mihi circunſpice
diligenter.Vbi iam dic,qui ciuitatum magiſtratus ampliſſimos capeſſebant? Vbi nam inex-
pugnabiles illi atque inuicti rhetores?Vbi item qui præclarè adeò ſtatuerunt ac bene meriti
ſunt de publicis iſtis conuentibus?Quò abierunt illuſtres Hippotrophi?vbi duces ſunt exer ἱπποτρόφοι
cituum?vbi ſatrapæ?Denique tyranni quo conceſſerunt?Non omnia puluis?non ſunt in fa-
bulam verſa omnia? Memoria vitæ iſtorum in quàm paucis oſſibus retinetur? In horum ſe- οὐ πάντα κόνις, οὐ πάντα μῦθος.
pulchra deflecte parumper oculos.Poſſe ne te ſperas diſcernere inter famulum & dominum
inter pauperem & diuitem ? Diſcerne ſi qua ſuppetit vis diſcernendi inter vinctum & eum
C à quo vinctus erat,Regem,inter robuſtũ & debilem,inter eleganti quondam forma prędi-
tum & deformem. Memor igitur naturæ,nequãdo eleuere in ſuperbiam.Fueris vtique tui-
ipſius memor,ſi tibiipſi attenderis. Rurſus vnus aliquis,degener es?& inglorius?è pauperi-
bus pauper?Domo ac ciuitate extorrem agis vitam? Viribús ne corporis deſtitutus ? victus
inſuper quotidiani indigus?Horum metu intremiſcis, qui pro poteſtate agunt?nullius non
occurſum ſubuereris per vitæ tenuitatem tuæ? (Scriptura enim teſte, pauper non fert com-
minationem.) Ne tu proinde deſponderis animum,neu ſpem à te omnem bonam excuſſe-
ris,quòd nihil ſuppetit eorum quæ in vita expetuntur. Mihi potiùs animum fac reuoces ad
eorum contemplationem bonorum,quæ iam in te collata à deo ſunt & ſubminiſtrata: tum
D ea tecum meditere quæ in futurum repoſita tibi ſunt certa illius & ſequeſtri promiſſione.
Primùm quidem , homo es ſolus ſanè à deo formatus ex omni animantium genere . Num
nam id abunde tibi ſuffecerit ad ſummam animi oblectationem, (modò rem tecum ſobriè
reputes) quod dei manibus formatus ſis , eius qui vniuerſa condidit ? Adde, quia ad imagi-
nem fact⁹ tui creatoris,potes ad honorem Angelicæ dignitati nihilo diſparem ſurſum per-
tingere ac prouehi , per vitæ rectitudinem & probitatem . Animam ſortitus es intellectili
mente præditam,cuius ſolerti cogitatione deum agnoſcis,rerum indolem naturámque ra-
tiocinando deprehendis,hinc ſuauiſſimum præcerpis ſapientiæ fructum.Tibi vni ſeruiunt,
tuæq; mancipata ſunt ditioni animantia quæcunque tandem vſquam ſunt,terreſtria,naturę
E vt ſint cicuris & manſuetæ aut certè agreſtis, quæ in aquis degunt omnia , quæcunque item
hunc aëra circumuolitant . Tuúm ne inuentum ſunt artes vniuerſæ ? Nonne ciuitates ipſe
condidiſti?Quaſcunque vitæ huic tranſigendæ commoditates,quæq; rurſus conducunt de-
liciarum fruitioni,an non tu excogitaſti?Non maria præduce ratione tibi peruia reddidiſti?
Nonne terra pariter & mare vitæ iſti tuæ ſubſidia adminiſtrant ? Non aër, cœlum, denique
chorus aſtrorum omnis ſuum tibi oſtentant ordinem?Quid igitur puſillo es animo ? Num
quod neutiquam ſuppetit equus argenteo freno adornatus?Atqui ſolem habes toto die cur
ſu perniciſſimo tibi præradiantem,facémque micantiſſimam præferentem. Non habes ar-
genti auríque ſcintillantem ſplendorem ? Verùm lunam habes,quæ ſuo te circunfundat &
F illuſtret radioſiſſimo lumine.Non datur currum inauratum conſcendere?At certè pedes ti
bi ſunt,domeſticum ac familiare vehiculum,tibíque ipſi congenitum . Quid igitur eſt , cur
iſtos deprædices beatos:qui crumenam quidem graui ære differtam poſſidet,ſed iidem alie-
nis,non ſuis ingrediuntur pedibus?Non dormis lectica exceptus elephantino ebore confe
cta?Quin terram habes tantò pretioſiorem multo ebore:dulcem inſuper præ illa requiem ca
peſſis,ſomnum quoque velocem & curę omnis liberum.Non ſub contignatione & laquea-
ribus aureis datur conquieſcere?Atqui cœlo tegeris,ingenti nec cuiquam explicabili pulchri
tudine ſtellarum circum irradiãti.Quæ quidem hactenus humana ſunt:quæ verò deinceps,
tantò ſunt his auguſtiora.Deus propter te,inter homines verſatus eſt,ſua dona Spiritus ſan
ctus diſpertitò largitus eſt,diſſoluta mors eſt & abolita,prærogata ſpes reſurrectionis, Præ-

cepta dei promulgata ſunt quę vitam perficiant tuam,& quorum obſeruatione tibi ad deum G
properãti iter aperitur,paratum cœlorum regnum,coronæ iuſtitiæ ei paratæ qui labores pro paranda virtute minimè defugerit. Si quidem tibiipſi attenderis, & hæc & his multò ampliora circa teipſum deprehẽdes:& quidem frui licuerit præſentibus, neque interim per rerum inopiam angèris animo.Quocunque tandem in loco ob oculos mentis tuę obuerſabitur præceptum hoc,non mediocri auxilio futurum tibi eſt. Sit hoc exempli gratia: vicit ne ira rationis vim?Iracundiæ flamma accẽſus in verba erumpis prorſus indecora,& ad actiones proſilis ſęuas ac beluinæ feritati conſimiles?Si attenderis tibiipſi,incandeſcentem iram coërcebis haud ſecùs ac pullum peſſimè morigerum atque effrenem plaga rationis quaſi flagro quopiam perurgens,linguam rurſus cohibebis,manuum iniectu haudquaquàm in eum H
inuolabis,qui te promouit ad iram.E diuerſo,animám ne tuam quaſi œſtro quopiam obſcœnæ & improbæ concupiſcentiæ exagitantes, in omnes omnino impetus incontinentiæ atq; laſciuiæ intrudunt?Sanè ſi attenderis tibiipſi, memor præſentem hanc illecebram voluptatis occurſuram tibi atque in finem conuertendam amaritudinis plenum, & quia titillatrix hæc affectio quæ ſe nunc corpori noſtro inſerit,è voluptate prognata,hæc inquam venenatum vermem gignet, nos in geenna perpetuò cruciaturum, carniſque accenſio mater fiet ignis æterni,mox in exilium relegatę abs te ſe proripient voluptates,admirabiliſque interna quædam tranquillitas & quies animam tuam circunfundet,ac ſi aduentante pudica quapiã hera ancillarum laſciuientium interquieſcat & ſedetur tumultus.Attende igitur tibiipſi, & I
ſcito vnam quidem animæ vim rationalem eſſe & intellectilem,alteram verò affectib⁹ obnoxiam ſimul & expertem rationis.Illi quidem vt imperet,prærogatum eſt naturæ beneficio:huic,morem vt gerat rationi,ſeque ab ea perſuaderi ſinat.Nunquàm igitur ſiueris mentem abductam in captiuitatem ſeruam iſtarum affectionum fieri,neu rurſus permiſeris hoſce turbulentos affectus cooriri aduerſus rationem, vt ne ſibi vindicent animæ imperium. Exacta enim ac diligens tuiipſius conſideratio viam tibi præſtruet ſufficientem prorſus & idoneam ad cognitionem dei.Si enim attenderis tibiipſi,omnium quæ ſunt,nullo apparatu opus fuerit,quo adiutus velut per veſtigia agnoſcas tuum conditorem.In teipſo etenim,tanquàm mundo quodam diſtinctè adornato licet exiguo contemplari licebit eximiam conditoris tui & incomparabilem ſapientiam. Contemplatione tuæ tibi inexiſtentis animæ,in- K
corporeæ mihi cogita deum eſſe incorporeum.Deum inquam,intellige nullo circunſcriptũ loco,quando nec tua mens præciſam habet in loco conuerſationem,etiamſi in loco eſt, per colligationem ad corpus.Nihil eſt quod dubites credere deum eſſe inuiſibilem, mox vt tuã ipſius cognoris animam,cùm ne ipſa quidem poſſit corporeis apprehendi oculis. Nullo enim picturata eſt colore,nullo tecta ſchemate,nullo comprehenſa eſt corporeo charactere: tantùm ex ſuiſmet actionibus internoſcitur.Itaque de deo nullam per oculos aucuperis cognitionem:ſed vni mentis iudicio fide permiſſa,ſenſu tantùm ſpirituali ipſum apprehendito.Hunc admirare artificem, quo is pacto, efficacem vim animæ tuæ veluti compage qua- L
dam aſtrinxerit corpori, ſic vt ad extremas vſque particulas eius permeans, vímque ſuam diſpertiens,membra ipſa plurimum licet à ſe diſſita in vnam adducat concordem & ſociam conſpirationem. Hìc tu mihi velim contempleris, quænam animæ ſit ea vis qua aſſentitur carni:quæ item à carne conſenſio ad animam reſultans.Conſidera,quo nam modò ab anima in ſe vitam corriuet corpus:contrà,vt dolores à corpore in ſe anima excipiat. Tecum reputa,qualéſnam ſint apothecæ,in quibus condit omnem diſciplinarum prouentum.Qua fit id ratione, vt præconceptarum rerum cognitioni ſuccedentium & adiectitiarum acceſſio nullam offundat caliginem: quin potiùs vtrarumque memoriæ principi animæ parti ſemel inſertæ conſeruantur inconfuſæ & in ſuas quæque claſſes diſtributæ, ac ſi columnæ inſcul- M
ptæ eſſent ęreę.Quò rurſus pacto carnis ſuccũbẽs obſcœnis affectibus decus perdit nitorémque propriæ pulchritudinis:cùm è diuerſo eadẽ dedecore expurgata malitiæ omnis virtutis exercitatione ad ſui cõditoris ſimilitudinem poſtliminiò ſe recipit. Secũdum hanc de anima cõtemplationem, (ſi modò cõſentaneum videtur) attende,quàm ſolers & artifex ſit tui corporis conſtitutio.Demirare tu, quid ita corporis hoc domicilium decorum apprime & elegans animæ rationali procreauerit longè optimus artifex.In animantibus cæteris,ſolum te efformauit rectitudine ſtaturæ eminentem: vt vel doctrice corporis effigiatione condiſcas quia è cœleſti propinquitate tua pendeat vita.Reliquum genus omne quadrupedãtum prono vultu terram ſpectat,oculis in ventrem depreſſis:vni homini prærogatum eſt,vt expaſſo

Attende tibiipſi.

Collatio.

μέθοδος ad dei cognitionem manuducens.

A paſſo ſit ſurrectò ve cœlum verſus vultu : idque eò factum, ne ventri, neu ventris illecebris ad vitium prolicientibus indulgeret, ſed tota animi alacritate ſurſum verſus promoueret greſſum. Adde, quòd opifex ſummo in loco quum poſuiſſet caput, in eo ipſo ſolidè collocauit ſenſuum organa, eorum qui præeminent. Illic viſus, auditus, guſtus, odoratus. His quatuor ſedem finitimam præſcripſit: ſic tamen in anguſtum retracti loculum ſunt, vt vicini nõ remorentur actionem, aut ei ſint impedimento. Et quidem oculi præcelſam illam occuparunt arcem ſpeculationi deſtinatam: nequa partium corporis liberum ſibi adimeret proſpectum aut inumbraret, quin vt in directum potiùs è ſuperiore loco & eminẽtiore aciem intendant ſub tenui integumento ſuperciliorum deſidentes. Auditus apertura è diuerſo, neu-
B tiquàm ſe in directum exporrigit, ſed retorto meatu & anfractuoſo ſonos ſiue ſtrepitus in aëre editos apprehendit. (Id quod quis inficietur ſummæ eſſe ſapientiæ?) vt vox quidem citra impedimentum penetret, aut veriùs inſonet, circum concauos anfractus auris refracta. Eorum proinde quæ intercidunt externè, nihil eſſe impedimento poſſit ſenſui. Linguæ inſuper condiſcito naturam. Vt eſt mollicula, verſatilis, & ad quemlibet vſum ſermonis depromendi, multiuaria mouendi agitatione ſufficiens? Dentes porrò mihi expende, vt organa ſint quidem expromendæ voci accommoda. Tuendæ linguæ ſeptum opponũt ſanequàm validum. Adde, quòd adminiſtri alimoniæ ſunt, dum hi fruſtillatim illam concìdunt, iſti conciſam & diſſectam minutim deterunt. Ad hunc ſanè modum, nullam nõ corporis par-
C ticulam percurrens conſentanea ac decenti ratiocinatione doceris, vt attractio aëris per pulmonem, calorem in corde conſeruet, organa concoctioni accommoda, ſulcos canalês ve eliciendo ſanguini idoneos. Per hæc vtique omnia contemplari licuerit imperueſtigabilem eius qui te condidit, ſapientiam, adeò vt cum propheta ipſe tu poſſis dicere: Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me. Attende itaque tibi, vt attendas deo: cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

HOMILIA EIVSDEM BEATI PATRIS

D

Baſilij de gratiarum actione, Godefrido Tilmanno interprete.

AVdiſtis verba Apoſtoli, quibus dum prudẽter & diſertè Theſſalonicenſes alloquitur, per ea ipſa interim viuendi legem ſancit præſcribit ve vniuerſo hominum generi & ætati conſentaneam. Doctrina etenim ipſi abundè ſuppetebat ad eos paſſim omnes, quibus cum verſabatur, ſeque illi offerebant in fide erudiendos: quæ verò ex eiuſmodi doctrina reſiliebat vtilitas, ad omnem omnium inſtituendam vitam ſe tranſfundit. Ait ergo Apoſtolus: *Semper gaudete, ſine intermiſsione orate, in omnibus gratias agite.*) [παντὶ τῷ βίῳ.]
E Sanè quid indicet iſtiuſmodi gaudium, quid ve ad nos ex eo redeat emolumenti, qui rurſus poſſis indiuulſam orationem rite perficere, & in omnibus gratiarum actionẽ exoluere deo: nos quatenus ſinent viriculæ noſtræ, non ita multò pòſt explicabimus. Quę porrò ab obuiis inimicis obiici nobis ſolent, hanc traducentibus legiſlationem tanquàm obſeruatu impoſſibilem, neceſſe ſit priore loco, diſtinctè ea vt excutiamus. Dicunt hi: Quæ tandem iſta eſt virtus, ſi tantiſper dum hic viuis, per diffuſionem animi teipſum gaudio ac lætitia noctu & interdiu exhilares? Ex contrario, quinam id perfici poſſit, innumeris malis nos inopinè obſidẽtibus, quæ vel grauem & permoleſtum animo inſerant mœrorem? Quiſquis enim ſic affligitur, minùs gaudere poteſt, minùs ve animo eſſe tranquillo ac requieto, quàm vt is qui refrigitur in ſartagine ac torretur, non doleat: aut certè vt is non tangatur angore animi, qui pũ- [Semper gaudete.]
F ctim cæditur ſtimulorum aculeis. An fortè vnus aliquis veſtrum nos hic circũſtantiũ, quòd hac laboret infirmitate ſecum ratiocinandi, ſitq; circa obſeruationem mandatorum dei cunctatior, cauſabitur & prætexet excuſationes in peccatis, vt conetur dicam impingere legiſlatori quaſi impoſſibilia factu ſancienti, ſecúmq; admurmuret: Qui poſſim perpeti gaudio gaudere, cùm nullæ ſint in me ſitæ rationes gaudij? Foris enim ſunt, non item in animo, quæ lętitiam homini conciliare ſolent, ceu ſunt: amici præſentia, diuturna congreſſio cum parentibus, ſi quas opes aut pecunias repereris, honores ab hominib⁹ exhibiti, redintegratio ſanitatis ex aduerſa & permoleſta valetudine, in reliquum vitæ totius dextima ſors, domus bonorum omnium copia exuberans, menſa omnigenis differta dapibus, cõtubernales promo-

uendæ lætitiæ accommodi, feſtiuæ nouitatis cuiuſpiam auditiones ac ſpectacula ad excitan G dam voluptatis illecebram ſpectantia, domeſticorum ſanitas quibus familiariſſimè vteris, & quæ ipſis ſupereſt vitæ proſperrima conditio. Neq; enim quæ caſu quopiam nobis ſolùm infligunt dolorem, permoleſta videntur & triſtia: ſed & quę amicos diſcruciant atq; affines. Quarè perpes iſtud gaudium & animi diffuſa iucunditas ex his omnibus vt conſletur, neceſſe ſit. His adde, ſiquando dabitur videre ruinas inimicorum, plagas inſidiantibus nobis inflictas, retributionem his exolutam qui te beneficio quopiam affecerunt. Vtq; cuncta compendio perſtringam, ſi nihil adſit incommodi aut moleſtiæ, nihil item expectetur prorſus affuturum, quod alicunde turbulentam intemperiem vitę noſtræ aſciſcat: tũc animæ illi ſe citra vllum negotium gaudium inſinuabit & accedet. Qua igitur ratione nobis id præcepti præ- H ſcriptum eſt, quod vt legitimè perficiatur, neutiquàm in noſtro poſitum eſt arbitrio: quãdo id iam mihi prenarrata conſequi videtur veluti eorum appendix? Rurſus quî potero ſine intermiſſione orare, quum per multiuariam corporis neceſſitatem vndiq; ad ſe reuocantẽ animæ cõceptus, ne ad duas quidem ſimul cogitationes ſinat ſe mẽs partiri & diduci? Atq; adeò imperatum mihi eſt, gratias vt agam in omnibus. Torturæ ne admotus agam gratias? Num ſcutica vel flagro conciſus? In rota expaſſus? expunctione oculorum miſerè affectus? Ob plagam ab oſore mihi infenſo ignominioſè irrogatam? frigoris immodici perſtrictus & congelaſcens rigore? Præfocatus fame? Liberis ſemel orbatus? aut ipſa etiam ſpoliatus vxore? Caſu repentini naufragij, opum copia exutus? Quum in piratas inciderim mari, aut terra quoq; cõ I tinenti incurrerim in prædones? Vulneribus ſaucius? appetitus calumniis? toto orbe vagus? Deniq; in carceris retentus domicilio? Hæc atq; his tantò plura iſti cõnectunt & veluti in faſcem compingunt in ſuggillationem legiſlatoris, arbitrati ſe iuſtam excuſationem accurare ſuiſmet peccatis, dum calumniam comminiſcuntur & adornant aduerſum ea quę legis prę-ſcripto nobis præcepta ſunt, tanquàm impoſſibilia factu ſint. Sanè quid ad hæc dicimus? Nimirum ad longè iſtis diuerſa oculos ſuſtuliſſe Apoſtolum, vt qui animas noſtras humi repẽtes conaretur è terra ſurrigere in ſublime, & ad cœleſtis vitæ traducere conuerſationem. Iſti magnanimem legiſlatoris prudentiam haudquaquam aſſequẽtes, circa terram & carnis deſideria, dum exemplo vermium lacuſtri cœno ſe aduolutantium, in obſcœnis affectibus cor K poris acquieſcunt, interim ex nobis repetunt, poſſint ne apoſtolica hæc præcepta à quoquam mortalium legitimè perfici. Atqui ad iſtud perpes gaudium nõ vnum quemlibet inuitat apoſtolus, ſed qui ſibi eſſet aſſimilis, non iam viuẽs in carne, ſed viuẽtem in ſe ſic habẽs Chriſtum, ac ſi iam illi ſummo bonorũ faſtigio mutua cohæreſceret vnione, per quam nullo pacto intemperiis carnis quanlibet interturbantibus aſſentiretur: ſed etſi minutim cõciſa caro fuerit, continuæ iſtius vnionis in affecta permaneat corporis parte, quum rei triſtitiam ingerentis partitio non queat pertingere ad intellectilem vſq; animæ portionem. Si enim membra quæ ſunt ſuper terram, mortificauimus iuxta Apoſtoli admonitionem, ſi circunferimus in corpore mortificationem Ieſu: plaga corporis mortificati neceſſe ſit, vt ad animã vſq; nõ L penetret à corporis vnione ademptam & abſolutam. Ignominiæ quæuis rerumq; detrimẽta, ac domeſticorum mortes non iam ad iſtius mentem aſcendent: non item generoſam illam celſitudinem talis animæ eò deflectent, vt vel ſic ad conſenſum corporis affecti ſe demittat. Etenim quotquot in perplexas rerum difficultates deuoluti ſunt, ſi eadẽ cum ſtudioſo & amante virtutis ſentirent, nihil moleſtiæ aut mœroris cuiquàm exhiberẽt, quum ne ipſi quidem quæ ſibi contingunt, calamitates moleſtè ferant. Quòd ſi ſecundum carnem vixerint, ne ſic vni cuipiam fuerint moleſti, habebuntur alioqui omnium iudicio miſerabiles & comploratione digniſſimi, non adeò quod in eas calamitates inciderunt, quàm quòd ea delegerint, quæ non conueniebat. Anima, quæ ſemel ſe modis omnibus deſiderio aſtrinxit ſui con M ditoris, iamq; inſueuit oblectare ſe tantæ illius pulchritudinis contemplatione: prorſus non ſinet vehemẽs illud gaudium, animiq; ſui iucundiſſimã diffuſionem intercipi aut immutari per multiplicem & ſuccedaneam carnalium affectionũ mutationem, quin ea potiùs quæ aliis mœrorem afferunt & triſtitiam, in cumulum ſibi vertet & acceſſionẽ lætitiæ, cuiuſmodi erat Apoſtolus, dum ſibi probè admodum complacet in infirmitatibus, in tribulationib9, in perſecutionib9, in neceſſitatibus, egeſtatem ſuam in gloriam & exultationem permutãs. In fame, ait, & ſiti, in frigore & nuditate, in perſecutionibus & anguſtiis. Ob quæ alij ægerrimè ſeipſos ferunt, vitamq; deſpondent ſuam, horum gratia Paulus ſibi quàm optimè placet & gaudio diffunditur. Illi igitur Apoſtolicæ ſententiæ rudes, minuſq; intelligentes per eam inuitari

Sine intermiſſione orate.

Ad hoc gaudium quem inuitet Apoſtolus.

Dogma.

A inuitari nos ad complexum euangelicæ vitæ, eò impudentiæ & temeritatis proſiliūt, vt incuſare auſint Paulum, quaſi is nobis præſcribat factu impoſſibilia. Atqui erudiantur & diſcāt tot adeò nobis proponi cauſas parādi iſtius gaudij prorſus rationi cōſentaneas, idq; ſola dei munifica liberalitate. Quū nō eſſem⁹, vt eſſem⁹, ipſe fecit. Sum⁹ proinde ad noſtri cōditoris facti imaginē. Mēte pariter & ratione inſignimur, quo vtroq; humanę cōditio naturæ perficitur, & vtriuſq; ſuffragio ſubnixi deū cognouim⁹, multiuariā pulchritudinē rerū artifici ſolertia conditarum edocti, per eas quaſi literas quaſdā eximiam dei & ſingularē circa omnia prouidentiam pariter & ſapientiam legendo agnoſcimus. Boni à malo diſcernendi facultate prædıti ſumus: quod conducibile eſt, vt eligamus, quod pernicioſum vt auerſemur ac vi- Dei erga hominem beneficia.

B temus, ipſa nos edocuit natura. Per peccatum alieni à deo effecti, in gratiam rurſum per vnigeniti ſanguinem ſumus reuocati, & ſeruituti ignominioſæ exempti. Spes inſuper reſurrectionis, fruitio multiplex angelicorum bonorum, Regnum cœleſte, repromiſſa bona, mentis rationiſq; vim omnem exuperantia. Quînam non conueniat hæc cenſere cauſas ſuggerere nobis gaudij nunquam defituri ac perpetis lætitiæ abunde ſufficientes atque idoneas: magis verò eum qui ſit ventris ſtudio addictior, cuius aures iugi tibiarum modulatione demulceantur, in lectulo præmolli ſecubans ſe in vtrumlibet latus motitet ac deſtertat, talem putare in vita meritò gaudere? Ego contrà, cenſuerim quidem iſtis conuenire potiùs, vt ab eis luctuoſo planctu complorentur, qui ſanæ ſunt mentis compotes: eos è diuerſo dixerim

C beatos, qui æquanimiter ferunt præſentis vitæ incommoda certa ſpe ſeculi illius futuri, quiq; præſentia æternis permutant, etiamſi media in flamma degant, qui deo coüniti ſunt exemplo trium puerorum iuxta Babylonem, quamlibet vnà cum leonibus in carcere detineantur, quanuis ab immani ceto abſorpti ſint, hos à nobis liceat fœlices prædicari ac beatos, eóſque viuere gaudio perfuſos, non quidem præſentium contuitu angore contractos, magis autem ſpe nixos eorum quæ in futurum repoſita nobis ſunt, mirabili iucunditate recreatos. Equidem ipſe arbitror agoniſten ſtrenuum ſemel qui ſe exuerit in ſtadium tuendæ pietatis proditurus, pectore generoſo ferre oportere plagas ab aduerſario colluctatore inflictas, ſpe adductum gloriæ, ex coronis ſibi obuenturæ. Etenim in gymnicis agonibus, quotquot priùs

D inſueuerunt tolerandis laboribus palæſtricis, neutiquam contrahuntur animo aut mœrent ad irrogatæ plagæ dolorem: magis verò aduerſarios adoriuntur cominus congreſſuri, vt qui nihili ducunt mox adeundos labores, tanto flagrant deſiderio obtinendi celebris præconij. Itidem & amanti virtutis vt nonnihil acerbi caſus aut aſperioris incommodi obortum fuerit: eius tamen gaudium nulla poſſit interpolare triſtitiæ nubes, quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, †probatio verò ſpem. ↓ſpes denique non confundit. Eapropter alio item loco ab eodem iubemur, in tribulatione patientes vt ſimus, & ſpe gaudentes. Spes ſanè eſt, quæ gaudium illud, contubernalem efficit cohabitantem animæ generoſæ & ad excolendam virtutem ſolicitæ. Idem alioquin Apoſtolus præſcribit & nobis vt Spes.

E vnà cum flentibus & ipſi fleamus. Quin Galatis ſcribens flebat ſuper inimicis crucis Chriſti. Quid tandem opus ſit commemorare Hieremiam flentem, Ezechielem ex dei imperio in literas tranſmittentem threnos, lamentationes videlicet principum, multos inſuper ſanctorum cernere liceat ingemiſcentes. Hei mihi mater, vt quid me peperiſti? Et, Hei mihi, periit piùs è terra: & qui benefaciat, in hominibus non eſt. Et, Hei mihi, quia factus ſum ſicut colligens ſtipulam in meſſe. Vtq; compendio omnia, iuſtorum voces perſcrutator: ſicubi deprehenderis vocem depromentes inamœnam ac mœroris indicem, tibi perſuadeto hos omnes ingemuiſſe mundi iſtius & eius quæ in eo eſt, vitæ miſeriis. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt. Deſiderium enim illi eſt diſſolui & cum Chriſto eſſe. Huius ſanè incolatus protelationem grauatim fert & ægro animo, perinde ac expectati illius gaudij impedimen-

F tum. Quin ipſe Dauid in ſuis Canticis ad nos vſque tranſmiſit lamentationem ſuper amico Ionathan, in qua quidem ſuum eadem opera luxit inimicum: Doleo ſuper te frater mi Ionatha. Et, Filiæ Hieruſalem lugete ſuper Saul. Nanque hunc, vt immortuum peccato luget: Ionathan verò vt indiuiduum vitæ ſuæ ſodalem. Quid attinet cætera percenſere? quando ipſe etiam dominus lachrymas ſuper Lazarum fudit, & ſuper Hieruſalem. Sed & lugentes beatos idem prædicat pariter & flentes. Obiecerit quiſpiam: Quonam pacto hæc concinunt apoſtolicæ ſententiæ, Semper gaudete? Lachrymæ enim & gaudium haudquaquam ſortiūtur originem ex iiſdem principiis. Lachrymæ etenim exoriri aſſolēt ex impetu quodā & impreſſione minùs præuiſa ac ſi illata eſſet plaga, qua percelleretur anima & contrahere- Quæ ſit lachrymarū origo.

Gaudium quid. tur,compreſſo & coanguſtato ſpiritu circa cor. Gaudium autem exultatio eſt quędam veluti ſubſilientis animæ & ſe diffundentis, quòd ex ſententia aliquid obuenerit. Per hæc liquet circa corpus ipſa etiam ſymptomata diuerſa eſſe. Ipſa enim moles corporis in quapiam triſtitia affectis ſuppalleſcit liuètque, vtpote perfrigerata. In hilaritate & gaudio conſtitutis diuerſa conſpicitur corporis habitudo: effloreſcit enim & ſubrubro colore aſpergitur, ſic vt dicas animam propemodum ſubſilire, & iucunditate effuſam velle ad exteriora iſta erumpere. Sanè ad hęc ipſi dicere poſſimus ſanctorum lamenta lachrymáſque proſilire à feruore charitatis, qua toti erga deum flagrant. Oculis enim cordis in eum indiuulsè coniectis, quem diligunt, lætitiam ſibi illinc accumulant: dúmque moderantur & regunt quæ ad conſeruos ſuos attinent, in peccatis deprehenſos lugent, & eoſdem fuſis lachrymis reuocant ad meliorem vitæ frugem. Vt enim qui conſiſtunt in litore, eorum indoleſcunt vicem qui marinis fluctibus immerguntur, neque interim vllam adeunt iacturam propriæ ſecuritatis ob anxiā qua periclitantibus condolent, cogitationem: itidem & qui vltroneo mœrore ſe afficiunt ob peccata proximorum, haudquaquàm per id lætitiam exinaniūt ſuam, veriùs auctiorem eam & cumulatiorem reddunt, vt qui perfrui merentur domini ſui gaudio ob lachrymas in gratiam fratris effuſas. Quocirca, Beati qui flent. Et, Beati qui lugent: quoniam ipſi conſolabuntur, & ipſi ridebunt. Riſum porrò dicit hic non obſtreperum ſonum, qui efferueſcente ſanguine editur per genas: ſed ſinceram prorſus hilaritatem nulliuſq; immiſtam fermento triſtitiæ. Apoſtolus igitur vt cum flentibus & ipſi fleamus, permittit, quòd eiuſmodi lachrymæ ſint ſeminium quoddam ac fœnus, quibus æternum illud gaudium increſcit quotidie & cumulatur. Aſcenſu mentis & intelligentię mihi nunc in cœlum ſubuehitor, illic fac contempleris admirabilem illam angelorum diſtinctionem ſtatúmue. Aliáne vlla eos addecet vitæ conditio, quàm vt perpete gaudio iugiq; lætitia ſe exſatient hoc nomine, quòd digni habiti ſint, qui adſtent deo, & gloriæ ſui conditoris inenarrabili pulchritudine perfruantur? Vt igitur beatæ illius vitæ imaginem quadantenus conemur exprimere, iuſſit nos gaudere ſemper Apoſtolus. Ad illud proinde, quia dominus ſuper Lazarum fleuit & ſuper ciuitatem, reſponderi poſſit: quòd idem & comedit & bibit nihil alioqui horum indigus, ſed præſcriptam tibi relinquens menſuram ſtatámque regulam, ad quam componere debeas animæ tuæ neceſſarias affectiones. Itaque ad eum modum illachrymatus eſt, vt querulos nimiúmque amantes luctuoſæ lamentationis ad moderatam flendi temperiem reuocaret, immoderato dolore à ſe excuſſo & ſordida deiectione animi. Si etenim aliud aliquid occurret, vt ad lachrymas adhibita temperie rationis veniendum tibi ſit: id quidem conueniet fieri perpenſis primùm circunſtantiis, quibus de cauſis, quantum item, quando & quomodo. Nam quòd dominicæ illæ lachrymæ neutiquàm ex perturbatione & ægritudine affectus proſilirent, quin nobis potiùs erudiendis eas profundebat, ex eius colliqueſcit ſententia: Lazarus amicus noſter dormit, ſed vado vt à ſomno excitem eum. Quis veſtrum amicum dormientem lamentatur aut luget, quem ſperat aliquantò poſt expergefactum iri? Lazare veni foras: & ecce mortuus, à morte rediuiuus fit. Ligatus quoque ambulabat. Admirare miraculum in miraculo. Pedes inſtitis habebat inuinctos, nec interim à motu prohibebatur. Aderat enim vis quædam ſuperior remorantibus vinculis. Qua igitur ratione qui tanta hæc fuerat facturus, id quod euenit iudicaſſet meritò lachrymis eſſe proſequendum? An non hinc liquet ipſum veluti cōniuendo ſe noſtræ infirmitati vbique attemperantem, voluiſſe iſtos affectus qui vitari non queunt, adſtringere & circumplecti intra moderatam quandam temperiem & certos limites? Nimirum inclementiam quidem quæ nullius tangitur commiſeratione, declinans ceu feram immanem: ſtudium verò affectati doloris & immoderatam lamentationem velut rem ingeneroſam excludens ac vitans. eóque per hoc quòd amico illachrymatur, verè expreſſit ſortitum ſe eſſe humanæ communionem naturæ, ſimulq; nos exemit periculo, ne in alterutram exceſſus vitioſi partem inclinaremus, videlicet vt ne ad iſtos affectus molliter propenderemus, neu ſinens nos citra doloris ſenſum præfractos eſſe ac ſtupidos, ſi qua vrgerent triſtia aut acerba. Sanè quemadmodum in ſe dominus ſuſcepit famem, vt primùm digeſta illi fuerat ſumptę alimoniæ ſoliditas: in ſe item recepit & ſitim, mox vbi in eius corpore quem ſumpſerat, conſumptus liquor eſt: delaſſatus idem eſt, muſculis neruiſq; prolixitate itineris ſe protendētibus, non quidem diuina in ipſo maieſtate edomita aut quicquam patiente, ſed corpore ſymptomata naturæ conſentanea excipiente. Ad eundem modum ſuſtinuit & lachrymas, nimirum permittens accidere aſſumptæ carni, quod ei erat naturale.

Lachrymari

Marginalia: συμπτώματα. — βεβαίωσις à ſimili ducta. — ἐν τούτῳ δειόμενος. — ἐν θεότητος δαμαζομένης.

Margin letters: G, H, I, K, L, M

Lachrymarum ratio phyſica.

A Lachrymari proinde contingit, quum particulæ cerebri concauæ euaporationibus ex triſtitia collectis differtæ, quaſi per elices quoſdam, canaléſue, per meatus oculorum pondus eius collectitij humoris egerunt. Vnde & poſt rerum minus lætarum inopinam nec expectatam delationem, mox ſe in aures inſinuant ſonitus quidam & vertiginoſæ reuolutiones tenebrarúmque ob oculos effuſio, ac proinde caput obuerti videtur vi vaporum, quos ſurſum verſus remittit calor qui ſe in imas partes retraxit. Ad hoc, ita equidem reor, quia quemadmodum nubilus aër, & addenſatus in guttarum aſpergines, ſic & vaporum craſſamentum in lachrymas reſoluitur: hinc quoque mœrentibus & in luctu conſtitutis clàm erepens nonnihil lætitiæ & iucunditatis oboritur, per fletum exinanito eo, quod degrauabat caput. Hu-

B ius meæ rationis veritatem conſtabilit rerum quæ fiunt doctrix experientia. Ipſi enim nouimus non paucos calamitatibus deploratis vtique, nec curabilibus obuallatos vi ne deſtillarent lachrymis, ſibi temperaſſe. Hi quidem in varios & immedicabiles affectus inciderũt, ceu ſunt: Apoplexia & paralyſis. Alij verò in mortem prorſus collapſi ſunt, ac ſi fulcimento quopiam debili niterentur, ſubtritis eorum viribus & diffractis immodico pondere triſtitiæ. Nanque quod cernere poſſis in flamma, quæ introcluſione ſuffocatur, proprij fumi, qui cùm liberè egredi non queat, implexam flammam ſuo opprimit ambitu: haud ſecus iſti contingere aſſeuerant in ea facultate, quæ in animali diſpenſat vitalem actionem ac moderatur, nimirum intabeſcere & extingui vehementiore acrimonia doloris, nulla illi ad exte-

βεβαίωσις à ſimili.

C riora perſpiratione conceſſa. Nolim itaque, iſti in patrocinium ſui affectus quo ſe dolore immodico conficiunt, mihi opponant domini lachrymas. Sicut enim cibus quem dominus edebat, adeò nobis nullam præbet expetendæ voluptatis aut ſuauioris edulij occaſionem, vt formula potiùs ſit léxue & ea ſuprema, ad quam collineantes, temperantiæ frugalitatisq; modum ſeruare debemus: itidem & eius lachrymæ non quaſi præſcripta quædam lex ſunt nobis, vt lugeamus & lamentemur: ſed in hoc expoſitæ, vt modus quidam decentiſſimus & regula abſoluta nobis ſint, ad quam grauiter & honeſtè intra limites naturæ nos perſiſtere conuenit, & quæ triſtitiam ac mœrorem inducunt, perferre. Neque igitur aut mulieribus, aut viris permittit decori & honeſtatis ratio, vt vel luctum ſtudio affectent, vel immodicis

Confirmat collatione.

ἐγκρατείας καὶ αὐταρκείας ὅρος.

D ſe conficiant lachrymis: tantùm ſinuntur rebus minus lætis & triſtibus eſſe quadantenus triſtes ac mœſti, lenes item & nonnullas fundere lachrymas, idq; ſilentio, citra vllum frendorem, eiulatum, veſtium cæſuram, neu puluere aſpergant capita, neque alio quouis pacto indecorè ſe gerant eorum exemplum imitati, qui rudes prorſus ſunt humanarum rerum. Eũ enim qui in officina diuinæ & cœleſtis doctrinæ animam expurgauit ſuam, conuenit confirmatum eſſe & prẹmunitum ratione à recto nuſquam aberrante, quaſi tutiſſimo quopiam muro ac proinde virili animo & conſtanti eiuſmodi violentas impreſſiones atque aſſultus perturbationum à ſe depellere: non item vt animo deiectiore fortuitisq; caſibus ſuccumbente, ac ſi in deiectiore quopiam & declini loco deſidens excipiat turbulentam eam affectuũ

μεταφορά.

E intemperiem vndelibet affluẽtem. Ingeneroſę prorſus, nec virilis animæ & quæ parum conſtanti ſpe innitatur deo eſt ad eum modum aduerſis frangi, rebúſque parum lætis ſuccumbere. Vt enim vermes plurimùm innaſci ſolent tenerioribus lignis: haud ſecus angor iſte deiectioris animi in eos hominum ſe inſinuat, qui molliore ſunt, nec conſtanti ingenio. Nonne Iob adamantino corde erat? Non impacta ipſi erant ex lapide viſcera? momẽto temporis, vna & eadem plaga obtriti liberi decem conciderunt in delectabili & perquàm amœna domo. Quo potiſſimùm tempore ſe mutuiter oblectabant, hoc in iſtos geniale illud domicilium decuſſit diabolus. Menſam liberorum madentem ſanguine ac permiſtam contemplatus eſt. Liberos vidit, haud vno quidem prognatos tempore, at vnum communémque ſortitos vitæ exitum. Non eiulauit, non ſibi diuulſit comam, vocem ingeneroſam nullam

Collatio.

ὁμοίωσις.

παράδειγμα

F emiſit, magis verò celebrem illam & omnium ore decantatam gratiarum actionem deprompſit: Dominus dedit, dominus abſtulit. Sicut domino placuit, ita & factum eſt. Sit nomen domini benedictum. Nullóne hic vrebatur ſenſu doloris? Id quînam potuit fieri? Nam & hic de ſeipſo dicit: Ego fleui ſuper omni afflicto. Id de ſe proferens, éſtne mentitus? Atqui ſcripturæ veritas hoc illi aſtruit teſtimonium ab ipſo ſtans, quia præter cęteras virtutes verax fuit. Ait enim: Homo irreprehenſibilis, iuſtus, pius, verax. Tu è diuerſo cantilenis neſcio quibus abuteris ad ciendum in auditorum animis lamentabilem mœrorem: dáſque in hoc nõ ſegnem operam, qui carminibus querulis anima tua illiquetur & intabeſcat. Ac veluti perſonæ ſimulatitiæ fictio ad tragœdos peculiariter pertinet, ſimul & ſcæna omnis qua

Iob memorabile apophthegma.

Odæ tragicorum.

cum ad theatrum prodeunt ſpectandi: ita & tu quidem non indecorum eſſe exiſtimas,ſi G habitus ipſe conſentaneus lugenti ſit & concolor, veſtis vt ſit fuſca atráve, ſqualens coma, tenebris adoperta domus, fœda ſordicie ac puluere, ipſe cantus inſuauis & inamœnus, alens ſemper mœroris vulnus animæ impreſſum,iugiterq; nouans.Hæc tu iſtis facienda permitte,quibus ſpes ſeculi venturi nulla eſt.Nam & de his qui in Chriſto obdormierunt,edoctus es,quia corpus quidem hoc ſeminatur in corruptione,ſurget incorruptibile:ſeminatur in infirmitate, ſurget in virtute: ſeminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale. Qua igitur fles gratia? An quia immutandus eſt mortuo & innouandus habitus? Atqui mihi vide,vt ne teipſum lugeas,quaſi per illius mortem, auxiliari quodam ſubſidio tuæ ipſius vitæ ſis deſtitutus.Ait enim pſalmographus:Bonum eſt ſperare in domino,quàm ſperare in homine. Neu illius ſortem lamentere querulus, quaſi indigna quædam paſſus ſit. Aliquantò H enim pòſt, è cœlo clangens tuba eundem expergefactura à ſomno eſt:ipſúmque videbis tribunali Chriſti adſtantem.Viles igitur haſce,nec quicquam habentes viro erudito dignum mittito voces:Heu inopina,nec priùs expectata mala.Illam item:Quis hæc putaſſet aliquando contingere debuiſſe? Rurſus hanc: Quando expectaſſem chariſſimum hoc caput à me debuiſſe terra tegi? Sanè hæc ſi contingat audire nos ab vno aliquo proferri, ſuppudeſcere nos conuenit & aſpergi rubore,qui ex memoria rerum cum præteritarum,tum ex præſentium doctrice experientia edocti ſumus naturalium eiuſmodi affectionum vices neceſſarias.Si quę igitur mortes intempeſtiuæ inciderint,aut vllæ aliæ fortuitæ rerum vices & ad- I uerſæ inſperatò contingere ſolitæ, nulla nos vnquàm conſternatione debent percellere, neutiquàm exterrere, qui à puerili ætate ſumus eruditi ſermone pietatis. Exempli gratia: Erat mihi filius & is adoleſcens,facultatúmque mearum hæres vnicus,ſolamen ſenectæ,generis mei decus & gloria, coæuorum flos, columen & firmamentum familiæ, in ea conſiſtebat ætate quæ nulli non gratioſa eſt maximè & apprimè amabilis. Is è vita ſublatus mihi periit: terra denique & puluis factus eſt. Is inquam qui paulò antè iucunda auditu depromebat,oculis ſui genitoris ſpectaculum factus iucundiſſimum.Quid mihi faciendum cenſetis? Veſtémne diſrumpam? totáne humo patiar me volutari? deum querula voce obteſtabor? fortuitum hunc caſum indignè & iniquo feram animo? Ménehis qui adſunt,exhibere K debeam talem,cuiuſmodi eſſe ſolet vnus aliquis è pueris, qui inter plagarum impreſſioné, vocem quantam maximam poteſt,edit & eiulat, trepidat & intremiſcit? An perpenſa potiùs eorum quæ fiunt, neceſſitate, (quum mortis lex nemini vitabilis, per omnem ætatem æquis graſſetur paſſibus, diſſoluátque ac demoliatur ſuccedaneo ordine quæ compoſita ſunt omnia.)ob id quod contigit nihil deſignabo operis quod alienum ſit & abhorrens ab auita indole? Sed neque patiar me ab integritate mentis dimoueri, quaſi qui præceps abierim ſubitario hoc & inopino vulnere deiectus, iampridem probè inſtitutus, quia mortalis qui eram,filium haberem morti itidem obnoxium, quódque nihil in humanis rebus conſiſtens ſit & duret ſtabiliter, neque quicquam rei peculiaris conſueuerit vſquequaque perſiſtere a- L pud ſuum poſſeſſorem. Quin & ampliſſimæ quondam vrbes, nominis quoque ſplendore præcelebres,quum ob luculentam ædificiorum molem, tum propter robur viréſque incolarum, denique præcellentes reliqua omni rerum exuberanti opulentia per regionem,pérque forum, in ſolis nunc dirutis & ruinoſis ruderibus inſignia præferunt exoletæ illius & veteris ſuæ amplitudinis atque authoritatis.Nauis inſuper creberrimè ſeruata & maris exépta periculis,cùm decies quidem milies veloci nauigatione permenſa ſit æquor, onera verò mercium præteruexit negotiatoribus nulli numeranda, vno tandem aſſultu aſpirantium ventorum peſſum iit ac ſuppreſſa demum eſt.Atque adeò plerunque accidit,vt exercitus ipſi poſt partas in conflictu ex hoſte victorias, calculo iſtius dextimæ proſperitatis in diuer- M ſum verſo,miſerabile prorſus ſint facti ſpectaculum,& fabula vulgi. Gentes porrò aliquot integræ,inſulæ item ad eximiam vſque ac præeminentem potentiam progreſſæ, poſt multa ſibi terra mariq; erecta trophæa,poſt opes cófertim aggeſtas & cumulatas ex hoſtium exuuiis manubiiſue, vel tempore tandem attritæ ſunt & abſumptæ,aut certè in captiuitatem abductæ pretio libertatis miſerabilem mercati ſunt ſeruitutem. Vtque compendio abſoluam, quodcunque poſſis afferre, quod in maximis, nec vlli tolerandis malis numerari debeat: nullum vſpiam reperias, cuius non in ſuperioris æui hominibus anteuerterit exemplum. Sanè quemadmodum rerum grauium pondera appendendo libræ mo- ὁμοίωσις. elegans. mentis diſcernimus, vtq; de auro putúm ne ſit & excoctum, an ſecus, experimentum capimus

A pimus affrictu lapidis: itidem & memoria repetentes menſuram modumque rerum nobis à domino præſcriptum, nulla in re à temperie & moderata ſobrietate excidere potuerimus. Si quid igitur vnquàm eorum quæ nolis & præter animi ſententiam inciderit tibi: maximè quidem aduigila inſtruendę & adornandæ menti, nequam intemperiem aut turbellam ſinat illabi. Haſce enim quę tibi inſtant & vrgent calamitates, placidiore animo ferre poteris, futurorum ſpe bona ſubnixus. Sicut enim qui minus acri ſunt oculorum acie, eos auocant à contuitu rerum prænitentium & nimiſquàm ſplendidarum, dein refocillandos defigunt in flores & quæq; viridantia. Conſimili ratione nihil minùs neceſſe ſit, quàm vt anima continẽter vacet rei per ſe triſtis ſpeculationi, aut ſe addicat & aſſentiatur præſentibus, quæ moleſta B ſint & plena mœroris: quin debet potiùs oculum obuertere ad eorum contemplationem, quę verè bona ſunt. Ita demum aſſequeris tu vt ſemper gaudeas, ſi vitæ quidem tuæ inſtitutũ ratióve omnis deum collineet ac ſpectet, ſpes verò retributionis quę permoleſta ſunt vitę iſtius & triſtia, leuiora efficiat. Affecit te aliquis ignominia? Quin tu ad eam ſuſpice gloriam, quæ repoſita in cœlis eſt, tibi paranda merito patientiæ. Iacturam rerum tuarum adiiſti? Imo oculos imprime fixiùs illis cœleſtibus diuitiis & theſauro incomparabili, quem tibi ipſi pretio bonorum operum ſepoſuiſti. Patriò ne ſolo excluſus es? At patriam habes, cœleſtem illã Hieruſalem. Periit tibi filius? Sed angelos habes quibuſcum in circuitu diuini illius throni tripudies lætitia ſempiterna exhilarandus. Ad eum modum ſi iis quæ præſentem tibi ſuggerunt moleſtiam, oppoſueris quæ affutura ſperantur bona: animam vtique tuam ſeruabis ab C omni anxietate & intemperie turbationis longiſſimè ſubmotam, ad quod nos inuitat ſanctio legis Apoſtolicæ. Nulla quanlibet ſplendida ac luculenta rerum humanarum conditio animæ tuæ ingerat gaudium, quod immoderatum ſit: nullæ res afflictiuæ aut triſtes illam deiiciant de gradu ſuæ celſitudinis & maturæ grauitatis, mœrore aut calamitate contractã. E diuerſo ni priùs ad formulam iſtius doctrinæ compoſueris teipſum atque erudieris circa ea quæ vitæ tuæ ordinem concernunt: vitam ipſam nullo vnquàm tempore exigere potueris fluctuationis & turbellæ prorſus liberam. Contrà, canon ille præſcriptus nullo tuo negotio rite perficietur, ſi quaſi contubernalis quidam penes te continenter hæſerit Apoſtolicum D mandatum, quo admoneris, ſemper vt gaudeas. Id quod fiet ſanè, ſi carnis quidem tumultuantem & obſtreperam intemperiem auerſere, animæ verò adſciſcas lætitiam & iucunditatẽ ſe nihil indignam: ſi præſentis & momentaneæ voluptatis ſenſum tranſgreſſus, mentis tuæ conceptum protenderis ad ſpem vſque indubiam bonorum quæ æternũ duratura ſunt, quorum vel ſola imaginatio abunde ſufficiat ad animam continenti iucunditate explendam, ac proinde in cordibus noſtris gaudium perpes & exultatio angelicorum ſpirituum ſibi deliget domicilium, In Chriſto Ieſu domino noſtro, cui gloria & imperium in ſecula, Amen.

Is lapis χρυσίτις dicit.

Confirmat δόγμα præcedens feſti ua ſimilitudine.

Semper gaudete.

Semper gaudete.

ζωὴν ἀκύμονα καὶ ἀτάραχον.

E

HOMILIA EIVSDEM BEATI PATRIS *Baſilij, In martyrem Iulittam, itémque in ea quæ dicenda reſederant de gratiarum actione ſub finem Homiliæ ſuperioris, Godefrido Tilmanno interprete.*

Q Væ de beata Martyre prædicatio ſe offert vobis depromendã, huiuſce eſt cauſa cõgregationis. Hunc enim diem vobis indiximus celebriter agẽdum, quippe qui memoriam nouat magni illius certaminis, quod in muliebri quidem corpore, generoſo alioqui animo & pluſquàm virili deſudatum, omni admiratione ſtupore ve F perculit, cùm illos qui & ipſi præſentes ſpectarunt decertantem, tum eos qui auditu percepturi ſunt in poſterum referentibus his qui re ipſa tanti iſtius agonis periculum fecerunt. Beatiſſima igitur mulier Iulitta, (ſi tamen decori ratio permittit eam vocari mulierem, quę heroica animi fortitudine ſupergreſſa eſt infirmam naturæ muliebris conditionem) cuius vnius magnanimitate & conſtantia maximopere crediderim conſternatum eſſe & perculſum communem humani generis aduerſarium, nimirum indigniſſimè ferentem à mulieribus ſibi præripi palmam victoriæ, quippe qui conſuerit magnificas illas voces expromere impotenti ſuperbia inſoleſcens, ſe ſcilicet concuſſurum vniuerſum terrarum orbem & quaſi nidum, comprehenſurum ac velut oua derelicta è medio ſublaturum, vrbeſque adducturũ

in ſolitudinẽ

in ſolitudinem, cùm iſte interim generoſæ huius mulieris virtute tantò cõſpicitur inferior, quam quo primùm tempore ſolicitabatur, à Chriſto vt deficeret, adniſus eſt elidere argumentis & conuincere inconſtantiæ,quaſi quæ per naturæ infirmitatem minus poſſet continenter pietatem erga deum tueri ſeruarève,hanc denique inuenit doctrice experientia conditione naturæ fortiorem,vt quæ aduerſarij terriculamẽta tantò eluſerit magis, riſuq; proſequuta eſt,quantò ille eam ſperabat ſe iiſdem perterrefacturum. Formulam enim hæc, litém ve iudiciariam intenderat vnicuipiam ex primoribus ciuitatis, viro qui fraude & violenta impreſſione vndeuis extortas opes ſibi vni vendicarat,per rapinam & prædam confertim corraſerat diuitias.Hic terræ plurimum circunciderat, neque non agros, villas, pecora ac famulos Iulittæ interceperat,denique cùm omnem reliquam ſupellectilem apprimè opulentam,& eam mulieri ademptam ad ſe transduxiſſet, forenſia iudicia celeri occupatione præuertit,vt corrũperet ſubornatis aliquot calumniatoribus,teſtibúſque falſis,ſimul & cauſæ cardinem reponens in illiberali & ſordida largitione,planè corruptela iudicum.Dies ſtatus decidendę iſti cauſæ vt aduenit,en tibi præco ex nomine quemq; ciebat iam adornatis & aſſidentibus aduocatis.Cumq; hæc cœpiſſet inſtruere iudicem de impotenti tyrannide hominis,eſſetque enarratura formulam modúm ve quo initio poſſederit primùm, ſimul etiã edoctura diuturni temporis prolixitudine ſuam confirmari ditionem, ad hæc quum iam miſerum in modum deploraret violentam viri & inexplebilem auaritiam in occupandis alienis,ille tum in aream fori progreſſus ait:Iſthæc actio eiuſmodi eſt,cui nulla quantiuis tẽporis præſcriptio ſuffragari debeat.Neque enim fas ſit quiduis nobiſcum habere commune eos qui hactenus minimè coluerunt deos imperatorum, ni priùs Chriſti fidem eiurarint. Prætori in ſpeciem videbatur is in medium proponere,quæ eſſent iuri conſentanea, quæ ve maximopere conducerent.Iubetur mox afferri thus,prunas item, Secundum hæc, percunctantur iudices eiurarẽ ne velit Chriſtum,an ſecus.Eam quidem & legibus & legum ſuffragiis perfrui poſſe,abiuret modò Chriſtum.Quòd ſi fixius adhæreſceret fidei,nullum iam ſibi relinqui vſum neque fori,neque legum,at ne reliquæ quidem Reipublicæ,quippe quę iuxta ſanctionem legis per eius temporis imperatores latæ, notam infamiæ incurriſſet. Illa quid ſecundum hæc?Illicí ne ſtudio capiebatur recuperandarum opum? Num quod ſibi nouerat vſui fore,neglectim tranſmiſit,obtinendæ controuerſiæ cauſa aduerſus ſibi iniurium? Periculo à iudicibus impendente cõſternata animo eſt & exterrita?Sanè nihil minus.Quin ait, ipſa potiùs valeat vita,ipſæ peſſum eant fortuitæ facultates:at ne ipſum corpus mihi priùs ſuperſit,quàm in deum creatorem meum vlla impia vox mihi ex ore egeratur. Eiuſmodi ſuis ſermonibus quò videbat exaſperari prætorem infenſius & acrioris iræ æſtu aduerſum ſe ſuccendi:hoc deo vberiores exoluebat gratias,quòd dum ob corruptiuas facultates controuertit raptori ac delitigat,viſa ſit ſibiipſi ſancire bonorum cœleſtium poſſeſſionem:terram quidem perſpiciebat ſibi adimi,vt poſſideret paradiſum:addici infamiæ,digna vt haberetur corona gloriæ:corpus per contumeliam concidi flagris,vita quoque hac temporaria ſpoliari, compos vt eſſet beatæ illius ſpei, ſanctorum omnium choris allecta in cœleſtis regni gaudio.Denique dum interrogatur crebriùs,nec aliam redderet vocem conteſtans ancillam ſe eſſe Chriſti, quin & eos execraretur, qui inuitarent & hortarentur ad abiurandam fidem: tum iudex ille iniquitatis non eam modò ampliſſimis illis opibus quæ præter iuſtitiæ legumq; ſanctiones illi ademptæ fuerant,priuauit, ſed & multam ei dixit, vita vt priuaretur ſuo quidem arbitratu, atrociter addicens eam igni. Hæc porrò nullam ad rem earum quæ interim dum viuitur,oblectare nos aſſolent,viſa eſt feſtinè adeò excurrere,atque ad deſtinatam ſibi flammam concita perrexit,facie,habitu,ipſis quæ depromebat,verbis,alacritate inſuper effloreſcente palam indicans quod in animo deliteſcebat, profuſiſſimum gaudium. Mulieres quotquot ſibi adſtabant proximè,obſecrabat, ne ad tolerandos pro tuenda chriſtiana religione labores,animos ſinerent remolleſcere: neu cauſificarentur aut prætexerent infirmam fœmineæ naturæ conditionem: eadem quippe maſſa qua & viri, & ipſæ conſtamus,dicebat. Ad imaginem dei perinde ac iſti,& nos conditæ ſumus.Eſt ſanè mulier ab opifice creata peræque ac vir capax virtutis. Quid enim miri eſt? An non conſanguineæ & ipſæ ſumus viris per omnia? Non enim ad conſtituendam mulierem ſola eſt aſſumpta caro,ſed & os ex oſſibus:quò fit,vt & ipſæ domino nihil minus ac viri redhibere debeamus firmitatem fidei atque conſtantiam,necnon in aduerſis patientiam. His dictis, in lignorum ſtruem accenſam inſiluit,quę perinde ac thalamus ſplendore coruſcus,corpus ſanctæ Iulittæ circum-

προστάτις.

G H I K L M

A tæ circumplexa,animam quidem in cœleſtem illam deſtinauit regionem,& quæ illius meritis congruebat,requiem:corpus autem honore præcipuo venerabile aſſeruauit affinibus & cognatis incolume nec vlla ſui parte læſum,quod ſanè in ornatiſſimo primarij templi vrbis totius veſtibulo conditum,loco quidem adfert venerabilem ſanctimoniam, nec minùs qui eò loci conueniunt,efficit ſanctiores:terra porrò iſtius beatæ aduentu aquam emiſit quæ ſuapte natura nulli nō noſtrum gratioſiſſima eſſe debeat,adeò vt martyr hæc imaginem pientiſſimæ referat matris,dum nutricis in morem totius incolas vrbis alit ſuauiter , perinde ac lacte quopiam in communes vſus affatim ſcaturiente.Hanc ipſam in nos benignè contulit martyr gratiam,quam olim ſuis Ierichuntinis Eliſæus impartiuit,dum ſalſilaginem na-
B turæ communis aquarum loci iſtius circunquaq; finitimi benedictione permutauit in ſaporem dulcem planè,delicioſum & perquàm ſuauem.Viri ne,quæſo,ſiueritis tuendæ religioni vos cōſpici mulieribus inferiores:mulieres ab hoc propoſito vobis exemplo ne deſciueritis, quin citra prætextum omnem cohæreſcite preſſius ſuſceptæ ſemel huic pietati & reipſa facite periculum,hanc naturæ veſtrę imminutionem nulli eſſe vobis impedimento,quò minus poſſitis cōficere quiduis operis boni.De hac martyre plura dicere parātem reuocat,nec ſinit diuturniorem trahere moram ſermo,qui heri quidem mihi cœptus eſt,nec vſquequaq; abſolutus.Ego proinde natura ſic ſum,vt permoleſtè feram quiduis minus perfectū abire.Imago enim media ex parte expreſſa ſi modò eſt , ingrata eſt ſpectatori . Viatori nihil profuerit
C quoquam iter capeſſere , ſi non id accurauerit, vt ad terminum viæ ſibi præſcriptum initio, & ad ſtationem animo deſtinatam pertingat.Ex venatu propemodum cœpiſti?peræquè eſt ac ſi nihil.In ſtadiis qui currunt vel vnico gradu poſteriores,exciderunt,nec rarò palma victoriæ ſpoliantur.Nos itaq; memores verborum Apoſtoli heſterno ſermone inductorum, ſperabamus quidem eorum ſententiam perſtringi poſſe,& in compendium contrahi,& ecce deprehenſi ſumus tantò his quæ dicta ſunt,plura tranſmiſiſſe.Non igitur ab re factum iri putamus,ſi eorum quæ ſuperſunt debitam exequemur enarrationem.Itaq; nobis ab Apoſtolo dicebatur:Semper gaudete,ſine intermiſſione orate,in omnibus gratias agite.Et quidem de eo,quòd continenter gaudēdum nobis ſit,tametſi minùs quàm pro dignitate primæ iſti-
D us partis argumenti totius,ſatiſfecerim:at certè pro modulo virium videri poſſim ſatiſfeciſſe. Proinde num indiuulſis precibus orare conueniat, id item præceptū an à quoquam præſtari opere ipſo poſſit,ſi quidem exprompti ad audiēdum & alacres a me & hoc vtrumq; cō tenditis,equidem ipſe pro virili Apoſtolicæ huic ſententiæ patrocinium feram ac tuebor. Oratio eſt boni cuiuſpiam petitio,quę ad deum à piis effunditur.Sanè eiuſmodi petitionem neutiquam ſtatuimus in ſola verborū pręciſione.Ipſi enim credimus deo nihil opus eſſe verbis,quibus cōmonefiat noſtrę petitionis,magis verò dicimus eum perſpicaciſſimè ſcire,quæ nobis ne petentibus etiam profutura ſint.Quid ergo,quod ipſi dicimus?Nimirum,orationē non oportere nos plenè in ſyllabis conſtituere , quin potius ipſam ſuas vires plenius expli-
E care explerè ve in animæ orantis libera electione ac propoſito , ſimul & in actionibus quæ per omnem vitam intento ſtudio perficiuntur ad pręſcriptum virtutis,iuxta Paulum : Siue comeditis,ſiue bibitis,ſiue quid facitis:omnia ad gloriam dei facite.Accumbens menſæ,ora:eſitans panem,largitori gratiam rependito.Suffulciens firmánſque infirmas corporis vires vino,eius fac memineris qui hoc te dono impertiuit ad inferendam cordi tuo lætitiam & ad multiplicium infirmitatum non mediocre ſolamen.Nulla tibi eſt ſumendi edulij neceſſitas? Caue, te prætereat eius memoria cuius liberali beneficio ventrem expleſti . Tunicam indueris? gratias agito benigno datori . Amiciris pallio? fac, in te augeſcat intentior erga deum charitas , qui integumenta gratuitò largitus eſt hyemi æſtatique accommoda,
F quibus & vita conſeruetur,& obueletur turpitudo . Tibi ne dies expletus abiit? Illi referto gratiam , qui ſolem quidem nobis nihil tale commeritis indulſit in diurnæ operationis miniſterium:ignem verò contulit illuſtrandæ nocti , vtque ſubſeruiat reliquis vitæ commoditatibus.Ipſa rurſus nox alias ad orationem ſuggerere poſſit conciliarè ve occaſiones . Etenim ſi quando in cœlum ſuſpexeris , quum in eximiam ſyderum pulchritudinem oculorum aciem defixeris preſſius : horum viſibilium ſupplica domino , vniuerſorum longè optimo artifici procide deo & cole eum,qui cuncta hæc in ſapientia condidit . Vbi omnigenûm animantium naturam in ſomnum reſolutam ac depreſſam perſpexeris:ſupplex procidens adora rurſus eum qui nos nec cogitantes aut certè inuitos indulgentia ſoporis à continenti laborum aſſiduitate relaxat & alleuat, pérque exiguę quietis refocillationem vigorem addit

περιτεμενίσματα, προπύλαια ναῶν, Heſychius.

Confirmat ſimilibus.

Oratio finitur.

rem addit corpori, vireſque inſtaurat. Itaque ne tu mihi noctem, ceu peculiarem ac ſele- G
ctam temporis partem totam addixeris ſopori, neu patiare vitę totius medium nullo tuo
vſu tibi præripi, dum ſtupido & inſenſili ſomno lenteſcis: quin tu potiùs ipſam tibi diſ-
pertitor noctem in ſomnum atque orationem, imò ſomni ipſi pietatis exercendę medita-
tiones quędam ſint. Quę enim nobis ſopore depreſſis ac ſolutis occurſant obuerſantúr ve
imaginationes, conſuerunt neſcio quo pacto plurimum contingere, ceu extremus quidam
tenor ſuſurri lenis aut ſoni editi, ídque ex curis quas tecum agitaueris interdiu. Tantiſper
enim dum viuitur, cuiuſmodi fuerint ſtudia exercitationéſque noſtrę, iſtiuſmodi neceſſe
ſit inſomnia ſe dormientibus nobis ingerant. Sanè ad eum modum indiuulſe & conti-
nenter oraueris, non quidem ſi verbis modò orationem expleueris tuam: veriùs vbi om- H
nis prorſus vitę tuę ratio atque inſtitutum diuinę te conformarit voluntati, ſic vt vita ipſa
dici & eſſe promereatur continens quędam & indiuulſa oratio. Quin & his adnectit
Paulus: In omnibus gratias agite.) Obiecerit aliquis: Quo id pacto fieri poſſit, vt anima
ob incommoda & calamitates mœrens miſerè & ſenſu ipſo doloris acerrimi quaſi quibuſ-
dam extimulata atque interpuncta aculeis, non lamentetur ac profundat lachrymas: ſed
pro incommodis & quæ reuera nemo non deprecetur à ſeque recellat, pro his inquam,
perinde ac pro bonis agat gratias? Si quæ mihi inimicus malè precatus eſt, contigerint:
quî potero inter dira hæc & execranda conſiſtens gratias agere? Vt vnus aliquis puſio ſit
intempeſta morte præreptus, hinc matrem ſuper amabili infantulo miſerè afflictam do- I
lores ipſa parturigine tantò acerbiores conſauciant: quo hæc pacto poſitis lamentis poſſit
aſſumere voces actionis gratiarum indices? Quæris quomodo? Si ſecum expenderit iſti
quem ex ſe genuit, filio deum eſſe patrem multò præ coniuge germaniorem ac propio-
rem, quíque illo prudentius nouerit & tueri infantulum & eius vitam moderari. Quin
igitur domino ſic prudenti permittimus, ſuas vt opes diſpertiatur, eáſque proprio diſ-
penſet arbitratu? ſed & ipſi permoleſtè ferimus ac ſi ſpoliemur propriis: morientibus in-
ſuper condolemus quaſi affectis iniuria. Illud velim tecum reputes, nempe puerulum haud-
quaquam eſſe mortuum, verius tibi redditum: neque deſiit eſſe amicus, magis verò abiit
peregre, viámque qua & nos ingredi neceſſe eſt, aliquantò anteuertit capeſſere. Dei man- K
datum indiuiduus tibi hæreat contubernalis, ad quæuis agenda vim rerum diſcretiuam,
perinde ac præradiantem lucem ſplendorém ve iugiter tibi ſuggerens, quæ ſanè diſcer-
nendi facultas eminus præoccupans animæ tuæ præcipuam adminiſtrationem, eámque
in primis inſtruens & de vnaquaque re veris opinionibus accuratè præmuniens, non ſi-
net à quoquam incidentium euariare aut immutari: quin tu potiùs ſimul atque hiſce mu-
nimentis ante omnia præmunieris mentem, perinde ac quidam ſcopulus conterminus
mari, incurſiones quaſque reflantium ventorum & aſſilientium fluctuum poteris tutò &
inconcuſſè ſuſtinere. Quidni priùs aſſuefeciſti mentem, vt de mortali quæ mortali vitæ
propria ſunt, cogitaret? Atqui inopinam filij nec præuiſam accepiſti mortem. Quid? quo L
primùm die nuntiatum tibi eſt natum eſſe filium, ſi quis te rogaſſet: id quod tibi natum
eſt, cuiuſmodi eſſe cenſes, aut quale? quid tu tandem reſpondiſſes? Aliud ne aliquid, quàm
quia homo eſt, quod natum eſt? Quòd ſi homo, vtique mortalis. Quid igitur inſolens
aut admirabile, ſi qui mortalis erat, mortuus eſt? Solem hunc, vt oritur & idem occi-
dit, non perſpicis? Lunam non vides augeſcere primum, dein deliquio deficere? Quin
terram ipſam contueris nunc progerminantem, mox veluti marcore flacceſcentem? Quid
eorum quæ circa nos ſunt, ſolidè conſiſtit? Quid vſpiam eſt, quod immotam ſortiatur &
immutabilem naturam? Suſpice cœlum, ac deſpice terram: neutrum perenniter duratu-
rum eſt. Ait enim dominus: Cœlum & terra tranſibunt. E cœlo ſydera ſident & collaben-
tur, Sol obtenebraſcet, Luna non dabit lumen ſuum. Quid ergo admirabile videri de- M
bet, ſi nos qui portio qualiſcunque ſumus mundi, in eorum partem venimus, quæ pro-
pria ſunt & congenita mundo? Hæc tu diſpiciens, vbi te quoque adorietur aliquid eorum
quæ cæteris communia ſunt, ferto id velut oculis conniuentibus, non quidem citra vl-
lam affectionem aut ſenſum doloris, (Nam quæ tandem debetur merces ſtupidæ iſti & in-
ſenſili indolentiæ?) ſed vel cum labore planè intenſo, nec vlli explicando angore animi ſuf
ferto tamen, haud diſſimilis generoſo cuipiam Athletæ, qui ſpecimen ſuæ fortitudinis ac
virilis animi palàm exhibet, non aduerſarios cędendo ſolum, ſed & conſtanti ac generoſo
pectore ferendo plagas ab illis inflictas. Vtque vnus aliquis gubernator ſapiens ſi eſt & inter
ritus, qui

ἀπηχήματα τῶν μεθημερινῶν φροντίδων.

οὐκ ἀπαθῶς καὶ ἀναισθήτως.

Collationes

A ritus,qui nitēs peritia nec mediocri rei nauticæ animum retinet ac ſeruat rectum, nulla de-
preſſum aut demerſū anxietate& quauis procella inundāti ſuperiorē.Filij quālibet amabilis
priuatio, vel vxoris multò ſuauiſſimę,aut certè alteri⁹ cuiuſpiā ex iis quę maximè oīm dea-
mas,præreptio nihil acerbū aut graue viro irrogabit ſolerti ac prouida mēte prędito,rectāq;
rationē habēti vitę pręducē,nō itē iſtud in eū cadit,q pro vulgari cōſuetudine ingredit̃.Per-
moleſtū enim eſt & vix toleratu poſſibile vel ipſis brutis,auocari ac ſubmoueri à cōſuetudi
ne.Equidē ipſe bouē vidi aliquādo ad pręſepe illachrymantē ſibi cōpaſcuo & coniugi mor-
te prærepto.Quin reliqua quoq; bruta videas cōſuetudinē tueri mordic⁹, cui ſemel inſueue- *Conſuetudinis vis quanta.*
rint. Tu porrò neutiquàm didiciſti ad eum viuere modum, neq; ita eruditus es.Amicitiam
B alioqui cum vno aliquo inire per prolixam colloquij familiaritatem, diuturnámue conſue-
tudinem,nihil fuerit indecorum.Cæterùm dequeri ac lugere,quòd à te is ſeiungitur,quo cū
tibi interceſſerat diutina ac familiaris congreſſio,id abhorret prorſus à ratione . Sit hoc ex-
empli gratia : Tibi velut ſortito obtigit pro vitæ conſuetudine vxor,omnimodam tibi ex-
hibens vitæ voluptatem , promouendæ lætitiæ artifex,eorum conciliatrix quibus animum
oblectes tuum , familiæ adaugens commoda , in mœrore conſiſtenti tibi plurimam mole-
ſtiarum ac triſtitiæ partem adimens.Hæc tibi inopina morte intercepta eſt ac periit?Hac tu
afflictione affectus ne effereris : caue, dixeris eorum quæ fiunt fortuitum eſſe & fatalem ca-
ſum,quaſi nemo moderandę huic mundiali machinæ pręſideat: neu tu mihi conſtituas ne- *In Manichæos.*
C ſcio quem malorum opificem, per immoderatam mœſtitudinem ex teipſo improbata do-
gmata comminiſcens. Chriſtianæ pietatis terminos ne tu tranſgrediaris . Quandoquidem
duo fuiſtis prorſus in carne vna , multum promeretur veniæ,qui diſſectionem eiuſmodi &
ſuæ cum compari coniugationis diremptionem proſequitur multo cum angore ac mœro-
re:at certè nihil tibi profuerit ob eam cauſam quiduis eorum quę te dedeceant aut verſare
animo,aut loqui.Tecum reputes velim,quòd is qui nos formauit animámque indidit cor-
pori deus,vnicuilibet animæ ſuum hic viuendi ſtatum rationémque præſtituit: & aliis qui-
dem alios hinc emigrandi præſcripſit terminos.Hunc enim conſtituit diutiùs in carne per-
manere: illum contra corporeis vinculis decreuit ocyus exolui iuxta ſuæ ſapientiæ ac iuſti-
D tiæ rationes nulli prorſus enarrabiles.Quemadmodum igitur eorum qui in carceres conii-
ciuntur,hi quidem in afflictione carceralium vinculorum detinentur introcluſi diuturnio-
re temporis mora:illi verò ab ea calamitate ſubmouentur celeriùs:ſic & animæ.Etenim hæ
diſtinentur in præſenti vita diutiùs:aliæ minus,pro cuiuſque merito dignitatéue, iuxta di-
uinæ ſapientiæ profunditatem,ſic vt mens nulla hominum ea poſſit attingere, quæ de vno
quoque noſtrum ipſe creator præuidit . Non audis dicentem Dauid : Educ de carcere ani-
mam meam?multiuarium angorem,moleſtiámve indicat.Non audiſti, vt ſancti eius exo-
luta anima eſt? Quid rurſus Simeon dominum noſtrum pio vlnarum aſtringens comple-
xu,cuiuſmodi vocem emiſit? Nonne hanc : Nunc dimittis ſeruum tuum domine?Ei enim
E qui ad ſupernum & cœleſte domicilium feſtinus contendit , ſupplicio omni , omni carcere
grauior eſt hæc inhabitatio corporis.Ne igitur quærito,vt conſtitutiones de animabus po-
ſitæ ad tuas vnius votiuas delicias ſe accommodent & obſequantur : quin tu de iſtis quos
mutua vitæ conſuetudo coniunxit,dein mors intercedens dirimit eoſdem,cogita conſimi-
les illis eſſe , qui eadem via aliquò dum proficiſcuntur , per continuam conflictationem ac
moram,quadam deuinciuntur neceſſitudine.Hi ſimul atque percurſa via communi,eā ap-
prehenderint,quæ deinceps multifida eſt & à communi diſſecta,iámque poſtulet neceſſitas
alterum dirimi ab altero , non iam illi familiariter conflatæ conſuetudini acquieſcentes ea
neglectim curant quæ priùs animo deſtinarant efficere : quin memoria potiùs repetentes
F cauſam initio promotam ad proprium quiſque viæ terminum recurrit . Quemadmodum
igitur illis diuerſus quidem fuerat pręfixus viæ ineundæ ſcopus,iſtos proinde inter eūdum
contigit per colloquendi conſuetudinem mutua necti ac deuinciri familiaritate : idem vſu
venit nuptiis aut alia quapiam ſocialis vitę conſertione deuinctis . Eſt nimirum ſua cuique
pręſtituta meta viuendi. Sic igitur conſertos inter ſe & coünitos neceſſe tandem fuerit , vt
pręfinitus cuique vitę finis diſparet atque diſſoluat . Sanè animi fuerit probè agnoſcentis,
collatum in ſe beneficium, non ęgrè admodum angi aut diſcruciari ob hanc alterius ab al-
tero diremptionem : ſed gratiam habere ei , qui tibi initiò ſtatim eiuſmodi conſortium ve-
lut ſortitò impertiuit.Tu contrà,ne vxore quidem ſuperſtite,aut filio,aut alio quicquid tan
dem id eſt , ob cuius abſentiam luctu nunc ac mœrore conficeris , nullam habebas gratiam
præſentiæ

G prǽſentię iſtorum collatori:potiùs dequerebaris,quòd quę optares, non ſuppeterent. Cohabitabas ſolitarię vxori? mox expoſtulabas,quòd pro voto non adeſſent liberi. Aderant filij? Dolebat quoniam minus abunde ſuppeterent luculentę opes: aut certè, quia perſpiceres ex inimicis quoſdam quotidiana rerum fœlicitate cumulari. Videto igitur, ne forte ipſi cauſas pręmoliamur nobis ipſis & connectamus: quibus fit, vt merito noſtro rebus ſpoliemur in vita chariſſimis. Quum eæ adeſſent, ne ſentiebamus quidem: vbi defluxerunt, flagranti vrimur earum deſiderio. præſentibus enim quæ ex deo ſunt, bonis perfruentes quum nullam rependamus largitori gratiarum actionem, vt ſenſum aliquem percipiamus ex iactura rei, neceſſe eſt ea vt ſpoliemur. Vt enim oculi quod iuſto propiùs admotum eſt, non vident, ſed opus habent moderata quadam interuallari diſtãtia: itidem animas minùs gratas videmus ſenſu attingi prǽreptæ gratiæ, dum priuatos ſe intelligunt prærogatiua bonorum. Acceptis enim vitæ iſtius commodis, erga benignum datorem ingrati, ne vnam quidem agnoſcunt gratiam: vbi quid intercipi vident, id demum quod interceptum eſt, deprædicant. Atqui nemo noſtrum ſe ſubmouerit à gratiarum actione per vllam quantanlibet vitæ ſe circunſtantem ærumnam, is modò ne ingratè velit quamq; gratiam ſibi impertitam agnoſcere ac percenſere. Habet enim vniuſcuiuſlibet noſtrum vita non pauca, nec indigna recognitione admodum iucunda & contemplatione: ſi tamen nonnunquam ſuſtinuerimus id inſpicere quod infra nos eſt, atque ita ex cõparatione ad id quod deterius eſt, bonum quod ipſi poſſidemus, quanti ſit pretij, admetiamur & expendamus. Seruus es? Habes te vno deiectiorem. Quòd vno ſuperior es, ne eſto ingratus, quòd neutiquam addictus es piſtrino, quia nullæ tibi infliguntur plagæ. At ne huic quidem cauſæ defuerint referendæ gratiarum actionis. Neque enim iniectæ ſunt ei compedes. Non vinculis aſtrictus eſt ligno. Nec vincto deſit cauſa reponendæ gratiæ ſufficiens, vel quia ſinitur viuere. Quòd datur ſolem contueri, reſpirare aërem: ob hæc gratias agit. Nullo tuo merito plecteris? Gaudium tibi ingerat futurorũ ſpes. Iuſto ne es ſupplicio addictus? Gratias itaque agito: quòd eorum quæ auſu temerario deſignaſti, hic luis pœnas, vt ne lætalium peccatorum gratia æterno ſerueris tradendus ſupplicio. Sanè hunc in modum licuerit ei qui gratus eſſe pergit, haud mediocrem gratiam pro præſentibus bonis benigno largitori exoluere, per omnem omnino vitam & vitæ exercitia omnia. Atqui hic nunc affectus accidit pleriſque eorum qui implacidis moribus ſunt & minimè gratis, vt bonum quidem quod adeſt, faſtidiant & contemptim aſpernentur: contrà quæ abſunt, expetant cupidiſſimè. Neque enim iſtos cenſent præ ſe premi grauiore inopia: quo fit, vt nullam exoluant benefico datori deo gratiam, immo dum ſe componunt cum eo quod in aliis eminet èſtque excellentius, reputantes quantò inferiores illis ſint, perinde anguntur animo, verbiſq; deprecantur & accuſant ſuam ſortem, ac ſi propriis ſpoliarentur. Seruus permoleſtè fert ſe non eſſe liberum. Educatus in libertate cruciatur, quia minimè patritius ſit, neque ex ſpectabili illuſtrive claritudine generis prognatus, ac ne auos quidem qui ſe præierint, poſſit ſeptem enumerare, quíque in equorum gladiatorúmue nutricationé priuas impenſas inſumpſerint. Quiritatur & eiulat genere illuſtris, quòd minimè effloreſcit diuitiarum luxu profuſiore. Mœret ac lamentatur diues ſe non eſſe ciuitatum ac gentium principem. Dux exercitus diſcrutiatur ſe non potiri regno. Dolet regi, quòd non in vniuerſum totius ſub ſole orbis imperio præſidet. Aegrè illi eſt, quoniam gentes ſuperſunt, quæ minimè eius agnoſcunt imperium, nec ipſius ſe ſceptris ſubſternunt. Ex iſtiuſmodi omnium lectione colligere liceat, nullam rependi actionem gratiarum liberali ac munifico collatori pro ingentibus beneficiis. Cæterùm expuncto à nobis eiuſmodi ob hæc quæ minùs ſunt in promptu commoda, doceamur pro his quæ adſunt gratiarum reddere actionem. Si quæ nos adorientur rerum apprimè triſtium afflictiones inamœnæ, dicamus ſapienti medico: In tribulatione parua diſciplina & eruditio tua nobis. Dicamus: Bonum mihi, quod humiliaſti me. Dicamus: quia non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quę reuelabitur in nobis. Dicamus: Parumper ob peccata quę admiſimus, ſumus flagellati: Oremus dominũ: Caſtiga nos domine, veruntamen in iudicio & non in furore. Dum enim redarguimur, à domino corripimur, vt ne cum hoc mũdo damnemur. Si quando ſplendidior ac lętior arridet ratio & inſtitutum vitę, illam depromamus Dauidis vocem: Quid retribuam domino, pro omnibus quę retribuit mihi? Ex nihilo fecit vt eſſemus ac produxit. Cohoneſtauit dono rationis. Inuentum artium gratuitò contulit, quę adiumento ſint nobis ad tuendam vitam. E terrę viſceribus alimẽta eduxit. Nobis pręrogauit in miniſterium omnigenum

Margin notes: βεβαίωσις à ſimili (H) — I — K — L — M — Attẽde dei erga nos beneficia.

A omnigenum pecus. Propter nos imbres, Sol, montana regio, atque item campeſtris noſtri cauſa pulchrè exculta eſt, & ornata, veluti profugia quędam nobis apparans, quibus ad montium vertices proueheremur. Propter nos amnes fluunt, diſcatent ac promanant fontium ſcatebrę, ad negotiandum nobis ſe adaperit mare nauigationi, è fodinis metallicis effodiuntur opes. Vndeuis affluit amœnitas exuberans deliciarum, omni nos obuallante creatura ac protegente, per luculentam ac prædiuitem erga nos beneficentiſſimi dei gratiam. Ecquid neceſſe ſit qualiacunque hæc commemorare? Deus ipſe noſtrę ſaluti conſulturus, inter homines conuerſatus eſt: ob hanc deciduam & corruptelæ obnoxiam carnem, Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. nimirum in omnes beneficentiſſimus cum ingratis inter B captiuos, qui eos aſſerat libertati, Sol ipſe iuſtitię eorum intermedius, qui ſedent in tenebris. Venit ad crucem, iſtarum prorſus expers affectionum ad mortem, vita lux ipſa, denſiſſimam Erebi penetrauit caliginem. Propter eos qui morti ſuccubuerant, reſurrectio. Adoptionis ſpiritus multiformis diſtributio charismatum multiplex coronarum promiſſio: alia inſuper, quæ ſingula haudquaquam procliue ſit reuocare ad numerum, quibus ſanè omnibus illa prophetæ vox accommodari poſſit: Quid retribuemus domino, pro omnibus quę retribuit nobis? Etenim rurſum magnificus dator haudquaquàm dictus eſt tribuiſſe, ſed retribuiſſe, ac ſi is non cœpiſſet prior in nos gratiam conferre, ſed reſolueret acceptam his qui priores contuliſſent. Quam enim pro accepta gratia rependis gratiarum actionem, in numerum refert & habet beneficij loco: qui quidem quum opes facultatéſque ſuppeditarit, per pauperum ma C nus te repoſcit eleemoſynam. Is tametſi aliud nihil accipit quàm quod ſuum eſt, ſolidam tamen ac ſynceram retribuit gratiam, ac ſi propria dediſſes. Quid igitur retribuemus domino pro omnibus quæ retribuit nobis? Non enim poſſum non inculcare hanc prophetæ eximij vocem, meritò hærentis velut in ſalebra ac circunſpicientis ſuammet inopiam, quòd ad manum nihil retributione dignum occurrat, nihil quod aliquà ex parte reſpondeat magnificis adeò ac ſplendidis beneficiis, quæ quidem haudquaquam pertigerunt ad illam exuperantem promiſſorum prærogatiuam, quandoquidem iſtis tantò cumulatiora ſe olim daturum pollicetur: nempe, delicias paradiſi, cœleſtis regni gloriam, honores nihilo diſpares angelis, cognitionem contemplationémue diuinæ maieſtatis, quod vnum his qui ſe dignos præſtite- D rint, in bonis habetur ſummum: idq; votis omnibus creatura omnis expetit, rationis capax, quo vtique bono perfrui olim licuerit, nobis ab omni vitioſa carnis affectione expurgatis. Dixerit quiſpiam: Charitas ſanè quum prima numeretur & perfectiſſima in virtutum bonis, (Nam plenitudo legis charitas.) quînam poſſimus ſocialem affectum & flagrantem charitatem declarare erga proximos, quando primùm ingreſſi ad eos multiplici & acerba calamitate detentos, adeò non cum flentibus ipſis flemus, neque collachrymamur, vt etiam pro his quibus afficiuntur incommodis deo agamus gratias? Et quidem æquanimiter propriam perpeti afflictionem, & cum actione gratiarum, inſigne præfert patientiæ ac fortitu- E dinis: pro calamitate verò quæ vnicuipiam contigit, gratias agere deo, inſultātis eſt alienis malis & mœſtitia affectos exacerbantis, quū iubeat Apoſtolus, vt cum flentibus & ipſi fleamus. Ad hæc igitur quid nobis dicendum? Rurſus ne reuocanda nobis ad memoriam ſunt verba, quæ nobis præſcribunt, ob quæ partim gaudendum, partim lugendum? Ait nanque: Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra multa eſt in cœlis. E diuerſo: Filiæ Hieruſalem, nolite flere ſuper me, ſed flete ſuper filios veſtros. Enimuero vt cum iuſtis quidem exultemus & collætemur ſermo edicit diuinus: contra, cum iis qui per efficacem pœnitentiam amaras profundunt lachrymas, lugeamus ac lamentemur. Aut certè, & ipſi eos deploremus, qui ſic citra vllum doloris ſenſum ſunt affecti, vt ne intelligant quidem quàm inauſpicatò F eant ſe perditum. Eum porrò, qui ob hominum mortem fletus edit, cúmque lugentibus in querulas voces erumpit, minimè conuenit putare hoc dei impleſſe mandatum. Neque enim medicum laudauerim, qui quum debeat auxiliari ope occurrere ægrotantibus, vndique totus ſcatet morbis. Non item nauclerum ipſe probauerim, qui quum artis gubernandi præſidio nixus debeat vtiliter vectoribus ac nautis præeſſe, confligere aduerſus procelloſam ventorum vim, effugere vndiuomas fluctuationes, inſuper & ſpe bona arrigere animos vectorum immodico timore perſtrictos: ipſe interim faſtidienter nauſeat, nec minùs ac cæteri rei nauticæ rudes deſpondet animum. Planè nihilo diſſimilis eſt his, qui mox vt ingreditur lugentium cœtum, nihil adeò in illos vtilitatis impertit ſuomet ſermone, vt etiam ex aliorum communi afflictione in ſe geſtus trahat indecoros. Vt enim ob fortuitas calamitates lugentium

Gratitudo quàm deo probetur.

Confirmat collatione.

lugentium contriſtemur, nemo negauerit conſentaneum eſſe rationi(ita enim fiet, vt tibi G
concilies familiarem congreſſum ac beneuolentiam miſerè afflictorum, ſi quidem minus
exhibueris te hilarem ob eorum calamitates, nec neglexeris aliorum cruciatus ac dolores,)
at certè minus conuenit vt cum iſtis mœrore affectis decorum honeſtatémue tranſilias, ita
vt miſere affecto acclamites eiulans & collugeas, aut in cæteris quæ te dedeceant, iſtos imi-
tere ſiue eum æmuleris cuius oculis afflictionis magnitudo tenebras offudit: exempli gra-
tia, ſi te vnà cum iſtis introcludas & obſeres, ſi amicieris lugubri & pulla veſte atque humi
ſeſſites, ſi cæſariem impexam & intonſam geſtites. Hiſce enim rebus augeſcit potius & in-

Βουβὼν tumor præſertim, dũ graſſatur peſtis.

tenditur calamitas, quàm mitigetur. Vides ne, vt bubonum ac ſpleniorum affectus, dum hi
quidem accedunt parti iam ſauciæ, illi autem febribus accreſcunt: dolori addunt non me- H
diocrem acceſſionem? Cæterùm manus tuas ſi dolenti membro ſuperduxeris leni attactu:
extuberationem vtique ſupprimes. Ne tu igitur promotam afflictionem atrociorem reddi-

γνώμη.

deris tua vnius præſentia: neu concidas cum hoc iam collapſo. Prorſus enim is eſſe debet
ſuperior in humum deiecto, qui ſurrigere nititur iacentem. Nam ſi delapſus peræquè eſt: ni
hil minùs ac alter opus habet à quo ſubleuetur. At certè nihil præter decorum fuerit, ſi qui-
d m ob ea quæ contingunt, animus mordeatur moderato ſenſu doloris, aut rebus afflictis
ſilentio contriſtetur ac mœreat: ſic tamen vt ipſo vultu cogitationi reſpondente & mode-
ſtæ grauitatis pondus conſeruante, tui ſignifices pectoris afflictionem. Planè indecorum fu
erit, mox vt occœperis loqui, ſi ad obiurgationes proſilueris. Id enim perinde eſt, acſi inſul- I
tes & illudas miſerè proſtratis. Animæ enim angore & triſtitia afflictæ obiurgationes im-
portunæ ſunt: ſimulq; minùs accepti eiuſmodi ſermones quapiam perturbatione laboranti-
bus, nec vim vllam obtinent efficacem perſuadendi, ad eorum præſertim conſolationem,

ἐκβοῆσαι καὶ ὀλοφύρεσθαι. A ſimili.

qui ad concitandos in ſe humanos affectus modis omnibus ſeueriores ſunt. Quin tu ſimul
atque iſtos permiſeris inanes queſtus ac prorſus inefficaces effundere, voceque exerta & paſ
ſis crinibus eiulare ac lamentari: iam vbi ſe ſenſus mali remiſerit & ſuppreſſerit, tum ſcitè
ac leniter licuerit eos compellare verbo conſolatorio. Etenim qui effrenes equorum pullos
edomandos accipiunt, non ſtatim initio freno ori iniecto natiuam illorum ferociam fran-
gunt aut inhibent & ſiſtunt: (Ad eum enim modum refractarij redduntur & retrogradi ac K
diſcunt dorſo ſuos excutere ſeſſores.) ſed primùm nonnihil obſecundant & indulgent illo-
rum ferocienti naturæ. Dein vbi viderint è proprio impetu feritatem iræ abſumptam: tunc
acceptos aliqua iam ex parte edomitos, arte moderatiores reddunt & quouis ſequaces. Ita
ſanè continget iuxta Salomonis ſententiam dicẽtis: Melius eſt ire ad domum luctus, quàm
ad domum conuiuij: ſi quis ſcitè & clementer vſum moderans ſui ſermonis, ſuam ægroto
impertire volet ſanitatem, non item alienæ triſtitiæ, ceu oculi lippientis particeps effici.
Flendum igitur nobis cum flentibus. Tu enim ſimul atque videris fratrem ob eorum quæ
admiſit, pœnitentiam ſe proluentem lachrymis, huic collugeto & condole: ita etenim tecũ
fiet, vt ex alienis malis caſtiges proprium. Qui enim pro peccato proximi, lachrymis ſtillat L
præferuidis: hoc ipſo quòd lapſum deflet fratris, ſuummet à ſe profligauit morbum. Talis
erat, qui dicit: Deiectio ſiue defectio animi tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus
legem tuam. Fle igitur ſuper peccato. Peccatum animæ eſt ægritudo, peccatum mors eſt a-
nimæ alioqui immortalis, peccatum luctu eſt & implacabilibus lamentis dignum. Ob pec-
catum profluant effuſiſſimæ lachrymæ, neu deſinat ex imo pectoris receſſu iugiter proſi-
lire ſuſpirioſus gemitus. Flebat Paulus inimicos crucis Chriſti. Flebat & Hieremias interne
cionem pereuntis populi, qui ſanè quòd lachrymæ ſuapte natura profluentes non ſatis illi
eſſent ad planctus magnitudinem, cupidè expetebat ſibi infundi lachrymarum fontem &
extremum ſolitudinis diuerſorium, dicens: Et ſedebo & plorabo populum hunc dies mul-
tos, eos qui pereunt. Sanè iſtiuſmodi luctũ ac lachrymas deprædicat Apoſtoli ſententia & M
fœlices aſtruit, non etiam eas quæ ad ſemel conceptam animo triſtitiam ex oculis facilè erũ
punt & corriuantur, at neque eum ſtatim confirmat beatum, qui ſuapte natura per omnem
occaſionem propendet ad lamentandũ. Non ita dudum ipſe ego vidi quoſdam ex his, qui
ſtudio conſectandæ voluptatis ſunt addictiores. Hi inſigniter adeò conſueuerant genio in-
dulgere ac deliciis, vt ſi qua incidiſſet occaſio triſtitiæ, huius prætextu totos ſe ad crapulam
conuerterent & ebrietatem ſectandam, ſuæ interim iſtius intemperantiæ culpam conati
reddere leuiorẽ inductione verborum Salomonis: Date, ait, vinum his qui in triſtitia ſunt.
Eſt planè ſententia hæc prouerbialis non quæ impunem & liberam facultatem cuiquam tri
buat

A buat conſectandę ebrietatis,potiùs humanam vitam tuetur ac ſeruat.Vt enim omittam ſen ſum ænigmatica alluſione inuolutum,qui quidem per vini nomenclaturam, iucunditatem ſubindicat & lætitiam ſpiritualem, ipſe quoque ſenſus qui ad manum cuique eſt & vel vul go cognitus curæ plurimum ac diligentiæ exigit,vt obſeruetur, ne videlicet qui iuſto gra- uiùs indulgent luctui ac proinde nullam admittunt conſolationem, vehementiore abſor- pti acrimonia luctus ſumere negligant alimoniam corporis. Nam pane quidem hominis mœrore affecti cor fulcitur ac firmatur: vino autem conſtabiliuntur & conſolidantur im- minutæ & collapſæ corporis vires. Cæterum vini iuſto amantiores ac temulenti haudqua- quam demulcent aut ſedant animo conceptum mœrorem,veriùs malum permutant malo
B & improbo quodam contractu ac permutatione exitiali pro corporis morbo morbum in ſe recipiunt animæ,illorum exemplo,qui trutinæ momenta dum exæquant, tantum triſtitiæ adimunt,quantum addunt ſtudio voluptatis.At certè ita quidem opinor vinum oportere auxilio eſſe naturæ,nec permittere tantum infundi vini meracis,vt eo tanquam tenebrico- ſa offuſione caliginis ratio obſcuretur.Neque enim mœror ille animi diſcutietur vnà cum vino & effluet:ſed & animæ preſſiùs cohæreſcet & fiet auctius malum ebrietatis. Quòd ſi ra tio ſupprimendæ triſtitiæ eſt medicus, vtique ebrietatem par fuerit cenſeri malorum eſſe extremum,vt quę maximopere impedimento eſt,quominus ſanetur anima. Cæterum ex his quæ mihi dicta in hoc ſunt ſermone, ſingula velim vt ad mentem reuoces:his enim ex- penſis deprehendes Apoſtolicæ legis edictum & poſſe nos exequi & eius executionem ap-
C prime nobis futuram vſui atque emolumento.Primùm quidem dictum eſt, qui poſſis ſem- per gaudere,nimirum præducem ſequutus rectam rationem,ſubin quo pacto ſine intermiſ- ſione orandum tibi ſit,Tertio loco,vt omni in re agendæ veniant deo gratiæ. Denique qua ratione,conſolari eos poſſis qui affligantur,vt his omnibus perpolitus & ornatus, morum integritati ac perfectioni reſtituaris,ſubſidium opémque ferente Spiritu ſancto per inhabi- tantem gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti,cui gloria & imperium in ſecula,Amen.

Βεβαίωσις ex collatione.

HOMILIA BASILII MAGNI IN DI- *ctum illud, ex euangelio ſecundum Lucam: Deſtruam hor- rea mea, & maiora ædificabo: interim de aua- ritia,Raphaele Volaterrano interprete.*

D Lucæ.12.c.

DVplex eſt tentationum genus.Nam vel corda hominum, tanquam aurum in for- nace,per patientiam afflictis rebus aduerſiſque probantur, quæ ipſorum coarguant ac declarent probitatem:aut certè ipſa vitæ proſperitas ſæpenumero multis tenta- tionis & experimenti loco eſt. Aequè enim durum videtur, in rerum difficultate
E minimè deiici,& infractum ſeruare animum,ac in fœlicitate non extolli ad irrogandam cō tumeliam.Et quidem prioris exemplum magnus Iob inuictus athleta præ ſe tulit: qui om- nem diaboli violentiam, veluti torrentis impetum inconcuſſo corde, firmóque propoſito quum excepiſſet tanto maior tentationibus apparuit,quanto duriora illi vixque eluctabilia ab hoſte viſa ſunt obiecta illi certamina. Earum verò tentationum exempla quæ ex lætiore rerum ſucceſſu contingunt,cùm alia multa ſunt,tum huius nobis nunc lecti diuitis: qui o- pes quidem ingentes habuit,in iiſq; maximè ſpem collocauerat,dei benignitate ipſum abuſ que initio tolerante,nec ob ingratitudinem morum condemnante, ſed continuò prioribus diuitiis alias addente,ſi quo modo per copiæ ſatietatē animum eius ad liberalitatem ac mo-
F res manſuetiores aliquando prouocaret.Hominis,inquit,diuitis vberes fructus ager attulit, & cogitabat intra ſe dicens,Quid faciam?deſtruā horrea mea & maiora ædificabo.Cur igi- tur abundauit ager hominis,nihil boni ex copia facturi?Vt maior dei longanimitas appare ret,quando vſque ad tales quoque eius bonitas extenderetur: qui pluit ſuper iuſtos & iniu- ſtos, & ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos. Talis verò bonitas dei maius colligit ſupplicium his qui peruerſè agunt.Huius itaque diuitis terræ per manus auaras cultæ, deus imbres tribuit:ac ſolem,qui ſemina ad maturitatem ſui caloris fotu proueheret & multipli- caret fruges per fertilitatem.Et talia ſunt,quæ deus largitur,terræ videlicet confert aptitudi nem,aëris temperiem,ſeminum copiam, auxiliarem boum operam,& ſi qua ſunt alia, qui- bus agricultura fœlicius promouetur. Hominis huius verò qualia ſunt? Mores amarulenti,

Tētatio duplex. Collatio.

Confirmat paradeigmate. Metaphora.

Attende dei benignitas cur vel in ingratos ſe vſque porrigat.

in omne hominum genus odium,nulla in proximum liberalis collatio . Hæc miſer benefa- G
ctori rependit.Non communis meminit naturæ:nec quæ ſupererant,putauit egentibus di-
ſtribui oportere : nec vllam inibat rationem illius præcepti , Ne deſieris benefacere inopi.
Itémque Eleemoſynæ ac fides ne te deſerant.Item:Frange eſurienti panem tuum . Denique
prophetæ,omnéſque doctores clamantes nõ ſunt auditi.Sed horrea, multitudine fructuum
grauata dirumpebantur:cor autem eius parcum ac tenax minimè exaturatum eſt . Semper
enim antiquis noua ſupperaddens, & annuis prouentibus copiã augens,in hanc inextrica-
bilem incidit mentis inopiam ac perplexitatem,cùm nec vetera quidem propter auariciam
ſineret in vſus inopum cedere:nec item recentibus propter copiam locus eſſet:Idcirco vana
ἀνήνυτα τὰ βουλεύματα & inefficacia eius conſilia,curæq; perplexæ fuerunt.Quid faciam,inquit?Quis non miſerea- H
tur ſic miſerè curis obſeſſi?Ipſa fertilitate miſer erat ac timidulus.Miſerabilis præſentibus &
paratis bonis , miſerabilior ob ea quæ adhuc expectabat . Non enim prouentus annui frui-
tionem ei terra ferebat,ſed fletus & ſuſpiria:non fructuum copiam , ſed curas & dolores &
graues anxietates ſibi colligebat.Peręquè enim ac egeſtate preſſi,miſer affligatur, & eiulat.
An non talis modi edit vocem , cuiuſmodi ſolet qui anguſtia preſſus mendicat ? Quid fa-
ciam?Alimenta vnde ? vnde indumenta ? Hęc ſecum ſubmurmurat ac loquitur diues : cor
per hęc mœrore conficit & affligat,dum eſtur anxia ſolicitudine. Cęteros enim quod aſſo-
let lętitia perfundere,id macerat ac liquefacit auarum.Ex his enim omnibus, quibus domi
pleniſſimè affluit,nihil decerpit gaudij : quin ipſę potius vndique affluentes diuitię & qua- I
rum diffuſionem non capiunt promptuaria,punctim eius extimulant animum ac lancinãt,
ne ad externos fortè vel tranſcurſim aſpiciens , in egenos cogatur nonnihil conferre ſub-
ſidij.Hęc iſtius animę miſera affectio mihi planè videtur nihilo diſſimilis voraci gulę hel-
luonum, qui ingluuie diſrumpi malint,quàm vt vel tantillum ex reliquis in inopes confe-
rant.Agnoſce ô homo eum qui dedit.Fac memineris tuiipſius,tu quis, quid item diſpenſes,
à quo acceperis,qua item gratia tam multis ſis pręlatus.Dei optimi miniſter es,tuorum diſ-
penſator conſeruorum.Ne puta omnia ventri tuo pręparari:quę in manibus habes vt aliena
exiſtima:paruo te exhilarabunt tempore,deinde diffluentia præteribunt, quorum ratio abs
te acriter exigetur . Tu autem omnia ſimul portis & repagulis retines, interclusa, iiſque ſi- K
gnaculis obſignatis & colligatis aduigilas anxius.Ex teipſo captas conſilium? Planè impru-
denti vteris conſiliario.Quid faciam?Parata tibi reſponſio fuerat: Eſurientium animas ex-
plebo,aperiam horrea,& omneis vocabo indigos:imitabor Ioſeph præconio exhibitæ ho-
minibus benignitatis celebrem:vocem emittam magnificam:Quicunque panibus egetis,ve
nite ad me ſinguli participes futuri quod ſatis fuerit,gratię à deo mihi collatę quaſi proſili-
entis è communibus fontium ſcatebris.At non tu talis.vnde enim tu qui rerum commodi-
tatem vſumque inuides hominibus,improbóque tecum inito conſilio ſolicitus es,non quo-
pacto cuique ea quę neceſſaria ad vitam ſunt,diſpertiaris:ſed quonam modo omnibus ad te
retractis,omnes eorum priues vtilitate.Pręſto erant,qui animam illius,è corpore exigerent, L
& ille cum anima de eſcis loquebatur.Eadem illa nocte auferẽda erat illi anima, & ille mul
torum annorum delitias ſibi ipſi imaginabatur.Permiſſum illi eſt,quiduis conſultandi, ani
mique ſui ſententiam exprimendi,vt competentem ſuo propoſito ſententiam acciperet. Ca
ue ne idem tibi quoque vſu veniat . Hoc nanque ideo ſcriptum eſt , vt ſimile quid vitemus.
Imitare ô homo , vel terram : vt illa fructus proferto , vt ne illa conſpiciaris eſſe deterior,
quę inanimis eſt.Sanè illa non in ſuum vſum aut commodum,ſed in tuum miniſtrare con
tendit . Tu autem quem debueras oſtendere beneficentiæ fructum , illum tibi ipſi congre-
gas ? Nam benefactorum gratiæ,in dantes reuertuntur . Dediſti eſurienti ? tibi conſuluiſti:
Simile. Quod dediſti,ad te cum auctario reuertetur.Quemadmodum enim frumentum in terram M
cadens , lucrum proiicienti parit:ſic & panis in eſurientem proiectus , multam in poſterum
tibi reddet vtilitatem.Sit agriculturæ tibi finis,initium ſementis cœleſtis.Seminate,inquit,
vobiſipſis in iuſtitia.Quid igitur te infelicem reddis?Quid affligaris luto & lateribus diui-
tias claudere contendens?Melius nomen bonum,quàm diuitiæ multæ.Si autem diuitias ob
honorem inde prouenientem admiraris,conſidera quanto ad gloriam magis faciat multo-
rum filiorum parentem appellari,quàm mille ſtateres in marſupio repoſitos habere . Pecu-
niam enim hic vel nolens relinques:honorem verò ex benefactis ad dominum referes:quã-
do populus omnis communem iudicem circunſtans , te & nutritorem & in inopes benefi-
cum,& demum omnibus quæ ad humanitatem pertinent nominibus appellabunt . Nónne
vides

A vides quoſdam in theatris pancratiaſtas & mimos & cum feris certantes, quos ſpectare quis abominetur, pro breuis temporis honore ac populi plauſu pecuniam prodigentes: tu autem tam parui es animi, vt ad ſumptus perpetuam tibi gloriam parituros cuncteris? Deus eſt, qui recipiet, & angeli collaudabunt, homines quotquot ab ipſa mundi creatione fuerũt, beatum te prędicabunt? Præterea, gloria ſempiterna, corona iuſtitiæ, regnum cœlorum præmia tibi ob harum rerum corruptibilium adminiſtrationem, erunt: quæ tu nihili ducis. Tanto teneris rerum præſentium ſtudio, vt quæ ſpe præſumere debes, ne tanti quidem facias pręillis. Agedum ergo, tuas opes in pauperum varios vſus diſpone ac diſpenſa, clarus & venerabilis ob ſumptus in egentes eſto. De te illud dicatur: Diſperſit dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculum. Ne graueris neceſſariis vſibus te benignum reddere. Ad horrea tua aperienda, noli annonæ caritatem expectare. Nam qui auget pretium annonæ, publicæ execrationi obnoxius redditur. Famē ob aurum ne opperitor: noli ob vtilitatem priuatam, communem inediam affectare. Noli, inquam, inſtitor caupò ve humanarum fieri calamitatum: ne per occaſionem cumulandarum opum, iram in te accerſas dei. Ne moleſtiam generes vulneribus eorum, qui flagellis cęſi ſunt. Tu verò aurum tantum reſpicis, fratrem verò tuum non aſpicis: & nummi quidem characterem ac genus cognoſcis, probum ab adulterino diſcernis: fratris verò tui egeſtatem prorſus ne ſcire quidem vis. Auri renidens color te mirum in modum oblectat: at quantus te ſequatur inopis gemitus, non cogitas? Quomodo tibi ob oculos proponam calamitates pauperis? Ille circunſpectis omnibus videt ſibi nihil ſuppetere auri, ſed ne ſperat quidem vnquam affuturum. Supellex porrò ac veſtimentum eiuſmodi cuiuſmodi eſſe ſolent pauperis facultatulæ, nimirum pauculis obolis æſtimandæ. Quid igitur? Ad liberos denique oculos reflectit, eos vt ad forum deductos exponat venui atque illinc qualecunque ſolamen inueniat impendentis fati. Expende, quæſo, hic certamen ex vna parte inſtantis famis, ex altera paterni affectus cum altera miſerabilem mortem intentet, alter verò vnà cum filiis mori perſuadeat. Ad hunc modum ſępenumero affectus, ſępe iterum impeditus, tandem vrgente neceſſitate ineuitabili victus & coactus in id conſilij rapitur. Et quæ hic conſultat pater? Quem primum liberorum vendam? Quem magis cupiet is, qui frumentum commutat? Si primum: At ætatis honos me reprimit. Iuniorem ne? At me miſeret æui calamitatis adhuc indocilis. Iſte apertas habet notas, quibus effigiem maiorum meorũ exprimit. Ille aptus eſt ad diſciplinarum ſtudium. Heu ineluctabilem calamitatem. Quorſum euado? Quem nam iſtorum lędam & offendam? cuius nam beſtiæ ingenium aſſumam? Quomodo naturæ obliuiſcar? Iam ſi cunctos retinere adnitar, cunctos videbo calamitate famis abſumi. Si vnum vendidero, quibus oculis reliquos aſpiciam, cum me iam illis videam de mea erga ipſos fide ſuſpectum? Quomodo domum inhabitabo qui mihi ipſi orbitatem accerſiuerim? Quomodo ad menſam accedam, cuius ſumptus ex tali mercatura conſtant? Tandem multis cum lachrymis, chariſſimum natorum vnum venditurus ad te venit. Tu propterea nihil tali calamitate inflecteris? Nulla ſubit mentem naturæ communis ratio? Quin & illum licet, fames premat: ludificas interim cauillis & comperendinator diſſimulas, diuturnioremque illi nectis & concinnas calamitatem. Quum ille ſua tibi viſcera pro alimoniæ pretio offerat, manus tua ex huiuſmodi calamitatibus facultatem & opes captans, non ſolum non ſtupet, ſed & reluctaris quaſi nimium des, & vt multum lucreris minùs tum dare conaris, vndique miſeri grauans incommoda. Non lacrymæ tibi extorquent miſericordiam, non ſuſpirium cor emollit: ſed inflexibilis & duricordius aurum reſpicis, aurum imaginaris. Hoc tibi dormienti inſomnium, & vigilanti deſiderium. Quemadmodum enim per inſaniam mente moti res probè non vident, ſed pro morbi ſui ratione quæuis imaginantur: ſic anima tua ab auaritia poſſeſſa, cuncta aurum, cuncta argentum reſpicit, libentius vides aurum quàm ſolem. Quæcunque vides, in aurum verti cupis, dáſque operam quoad poſſis & liceat. Quid enim rerum non moliris mouéſque vnius auri gratia? Frumentum tibi in aurum vertitur, vinum in aurum concreſcit, lanæ ipſæ tranſeunt in aurum. Omnis mercatura, ſtudium omne tuum ac ſolertia cōciliat tibi ſuggeritque aurum. Quid? Seipſum denique generat aurum, dum per fœnus tantò redditur auctius. Nec enim ſatietas aut finis cupiditatis inuenitur. Sæpenumero pueris cibi iuſto appetentioribus quæ cupiunt maximè, affatim & ad ſaturitatem damus, ita, vt ex copia faſtidio capiantur: auarus autem non ita, ſed quantò plus accipit, tantò plura deſiderat. Diuitiæ ſi affluant (inquit pſal.) nolite cor apponere. Tu autem præter neceſſitatem affluentes retines, & exitus obſtruis. Deinde ſic coa-

[Margin notes: σιτοδοχεῖα. In annonæ flagellatores. — B — C — D — φεῦ τῆς ἀμηχανίας. — E — Auaritię ad inſaniã collatio. — F — Elegans collatio ex contrariis. — ἀποτιμώμενοι(?)]

ctæ ac occluſæ,& quaſi ſtagnantes,quid tibi faciunt? Rumpunt repagula violenter retentæ, G redundantia deſtruunt horrea, promptuaria ſolo adæquant, ac ſi hoſtis alicunde irruperit. Sed maiora, inquis, ædificabit: Incertum, an deſtructa velut per manus ſucceſſori dabit. Nam ipſe velociùs migrabit hinc abreptus,quàm illa iuxta auaritiæ ipſius cogitationem eri gantur.Sed hic quidem diues finem congruum ac parem conſiliis malis eſt aſſecutus. Vos contra, optem à me vt perſuadeamini, nempe vt portis omnibus patefactis promptuariorum diuitiis latiſſimè patentem tranſitum exhibeatis quaſi latifundo fluuio frugiferam terram per mille irriguos elices riuoſque clam ingredienti.Itidem & ipſi per multas vias opibus ad pauperum domos aditum date.Nam & putei continuò exhauſti,& copioſiore & pulchriore admodum fluunt aqua,dimiſſi verò & quieti,facilè putent:Sic & opes conditæ quieſcentes ve, inutiles: motæ autem & tranſlatæ publicum commodum & fructum pariunt, H quarum gratia ô quanta tibi laus ex iis qui beneficium acceperunt,proueniet?quam tu caue contempſeris.Quanta verò à iuſto iudice merces? cui tu diffidere nolis. Exemplum itaque accuſati diuitis tibi vbique occurrat:qui quidem præſentia cuſtodiens,& de futurorum ſpe anxiè ſolicitus,& incertus,num eſſet victurus craſtino,hodie peccãdo diem anteuertit craſtinum.Nondum ad hunc inops aduenit ſupplicaturus, & iam antea ſuam declarat feritatem.Nondum collegit fructus,& iam auaritiæ iudicium & condemnationem accepit. Terra quidem in ferẽdis ei fructibus officioſa fuit.Profundam in aruis ſegetẽ oſtentabat,racemos in palmitibus plurimos tulit.Is verò illi pariter præbens oleam fructibus prægnantem I acturgidã & ex genere nucum omni illi promittens omnimodam alimoniam, quum is interim nulli commodus aut beneuolus eſſet,& ſine fructu.Nondum habebat fructus,& illos iam egenis inuidebat. Quanquam quot ſunt periculis obnoxiæ fruges antequam domum comportentur?Nam & grando ſæpe eliſit atque comminuit,& æſtus ingens è mediis eripuit manibus,& aqua intempeſtiua è nebulis fluens infrugi reddidit & inutiles fructus. Quin tu ad dominum preces effundis,vt munus hoc tibi impertitum perfectum reddat?imo tute anteuertis indignum efficere eorum ſuſceptione,quæ tibi præminiſtrata ſunt. Clam loqueris tecum.At tua verba in cœlo examinantur:Quapropter & inde tibi reſpondetur.Quæ autem dicit? Anima,inquit,habes repoſita tibi multa bona:Comede,bibe,gaude.O verba ſtul- K tiſſima.O dementiam ſingularem.Nam ſi porcinam habuiſſes animam, quid aliud ipſi enũciare potuiſſes?Itá ne pecuinus tu ita bonorum animæ ignarus, eam vt exceptes carnalibus epulis:& quæcunque alui ſeceſſus recipit,animæ deſtines. Si quidem illa virtutem habet, ſi plena eſt bonis operibus,ſi dei gratiam ſibi conciliauit ac familiariter aſciuit, tum ſanè multa bona habet,tum lætari poterit bona lætitia.Iam quando terrena ſapis,& deum habes vẽtrem,totus quoque caro effectus,vitioſis affectibus obſequeris, audi te dignam appellationem,quam tibi nullus hominum,ſed ipſe dominus indidit:Stulte, hac nocte animam tuam abs te repetent:Quæ autem præparaſti cuius erunt?Superat æternam pœnam irriſio iſta L ſtultitiæ.Qui nanque paulo pòſt abripiendus è vita & ad ſupplicium abducendus quale init tacitus conſilium? Deſtruam, horrea & maiora faciam, Iſti ego ſane dicerem, benefacis. Nam iniquitatis horrea proculdubio digna ſunt,quæ diruantur.Euerte miſer tuis ipſe manibus quod malè ædificaſti.Solue horrea, vnde nullus vnquam ſolamen vllum conſecutus eſt.A fundamentis excidito auaritiæ cuſtodem,dirue tectum,euerte muros,oſtende ſoli frumentum quod cariem ſitúm ve contraxit.Educ diutius illigatas haſce diuitias:produc in publicum triumphum tenebris obſita domicilia Mammonæ.Deſtruam horrea mea & maiora faciam. Vbi verò & iſta frumento adimpleueris, quid quæſo ampliùs cogitabis? an rurſus deſtrues & rurſus ædificabis?Quid ſtultius quam laboribus nunquàm finiendis ſe conficere ac ſummo cum ſtudio ædificare,nec minore cura eadem demoliri? Habes ſi vis,apothecas, M ventres pauperum,theſauriza tibi theſauros in cœlo. Quæ illic reconduntur,ea neutiquàm depaſcuntur tineæ, nulla depopulatur caries aut erodit, nulli ſuppilant prædones. Dixeris: Atqui tum in indigos diſpartiar,quum horrea ſecunda compleuero.Longa tibi vitæ tempora præfixiſti:vide ne te illud tempus quod certo ac præſtituto termino accelerare ſolet,fortè corripiat.Et profectò vitam ſibi hoc modo confidentiùs polliceri, non bonitatis ſed malitiæ eſt indicium.Vitam namque tibi polliceris,non vt poſthac ſis liberalior, aut tribuas: ſed vt inſtantem mendicum à te propulſes.Iam quando ſuppetit, quid prohibet,quominùs liberaliter impartiare?Nonne inops adeſt?Non ſunt plena horrea? non merces à domino parata? Non mandatum manifeſtum? Eſuriens fame abſumitur, nudus frigore rigeſcit. Qui

Metaphora.

Simile.

ἀφιδρεών.

σιτοδοχεῖα λύε.

repetitur

A repetitur debitum, vinculis obtorto collo adſtringitur: & tu eleemoſynam in craſtinum dif
fers? Audi Salomonem: Ne dicas, regreſſus reuertere & cras dabo. Ignoras enim quid ſequẽs
pariet dies. Qualia pręcepta contemnis, poſteaquam auaritiæ aures reſeraſti? Quantam τί τέξεται.
te deo beneficentiſſimo gratiam habere, quàm hilarem eſſe te ſimul & in inopes munificum
atque liberalem oportebat, quòd non ipſe pro foribus alienis cogeris obſtreperus eſſe & que
rulus, ſed tuas alij occupant? Nunc autem triſtis es, & rogatu difficilis: occurſus pauperum
vitas, ne fortè aliquid vel modicum è manibus coacto exeat. Vnam tantum noſti vocem:
Non habeo, non dabo: Nam & pauper ego quoque ſum. Pauper es profectò pauper, & om-
nium egens bonorum. Pauper, inquam, charitate pauper, benignitate in indigos pauper, fi-
B de erga deum pauper, pauper æterna ſpe. Quamobrem frumenti quodcunque poſſides, tuos
fac fratres participes. Cras fortè marceſcet. Hodie egenti da. Auaritiæ genus id peſſimum
eſt, nolle ne ea quidem quæ facilè corrumpuntur, inopi dare. Dixeris: Cui facio iniuriam,
ſi mea retineo conſeruóque? Quæ illa, dic mihi, tua? Vnde accepta hæc ad traducendam prę
ſentem hanc vitam inuexiſti? Perinde enim facis, ac ſi quis in theatro locum ſpectandi mox ὁμοίωσις.
vt anteuertit aliis arripere, cæteros abarceat ingreſſu, ſuo vnius vſui id adiudicans quod ad
omnium communem vſum proponitur. Tales & diuites exiſtunt. Communia nanque quũ
priores obtinuerint, propria faciunt occupando. Nam ſi tãtum quiſque vſurparet, quantum γνώμη.
ad propriæ neceſſitatis ſolatiũ faceret, ſuperfluúmque egenti tribueret, nemo profectò eſſet
C diues, nemo item pauper. Nónne nudus ex vtero matris excidiſti, nudúſque rurſus reuer-
teris ad humum? Hæc tibi bona præſentia vnde? Si à caſu dixeris, impius es, eum non agno-
ſcens qui te condidit neque ei qui dedit rependens gratiam. Quòd ſi ex deo te illa habere
fateris, dic mihi, quamobrem hęc ſortitus es? Non enim iniuſtus eſt deus, qui ea quæ ſunt
ad victum, inæqualiter nobis diuiſerit. Cur tu diues es, ille pauper? Profectò non ob aliam
cauſam, niſi vt tu benignitatis ac fidelis adminiſtrationis mercedem accipias, ille verò pa-
tientiæ maximis præmiis honoretur. Tu vero inſatiabilis auaritiæ lacertis omnia circum-
plexus, & tot homines illis priuans, neminem te lædere putas. Quis, quæſo, eſt auarus? Ille
qui eo quod ſatis eſſe debet, non eſt contentus. Quis verò peculator? Ille qui ad ſe vnum
D transfert quæ ſingulorum ſunt. Tu ergo non auarus? Non tu peculator, cum ea quæ ad di- λωποδύτης
ſpenſandum diſtribuendúmque receperis, tibi propria facis? Num qui veſtem diripuerit, Auarus à pe
ſpoliator nominabitur: qui autem nudum non texerit modò poſſit, alterius cuiuſdam nomi culatore nihil differt.
nis appellatione dignus erit? Eſurientis eſt panis quem tu retines: nudi eſt veſtis quam in ar γνώμη ce-
ca cuſtodis? diſcalceati calceus qui apud te marceſcit: egentis argentum quod tu terræ infoſ dro digna.
ſum poſſides. Quare tot iniurius es hominibus, quot poteras opem conferre. Pulcher, in-
quis, ſermo, ſed pulchrius aurum. Vt accidit illis qui apud intemperantes de temperantia
diſſerunt: idem & nobis fit. Etenim illi, vbi intellexerint amicam ſuam explodi atq; traduci
illarum memores, vehementiore concupiſcentia inflammantur. Sed quomodo ego tibi ob
E oculos ponam pauperis afflictationes, vt planè cognoſcas ex quantis tibi ſuſpiriis, & gemi-
tibus hunc corradis theſaurum. O quanto dignum precio tibi cenſebitur die iudicij verbum
illud, Venite benedicti patris mei, poſſidete regnum vobis paratum à conſtitutione mundi.
Eſuriui enim & dediſtis mihi manducare: ſitiui & dediſtis mihi bibere. Quanta rurſus tre-
pidatio ac ſudor, quantæ ob oculos tenebræ ſe tibi circunfundent condemnationem audien
ti: Ite maledicti in tenebras exteriores, paratas diabolo & angelis eius. Eſuriui & mihi non
dediſtis manducare: ſitiui & non dediſtis mihi bibere: nudus eram, & non operuiſtis me.
Non enim ibi rapax accuſatur: ſed qui ſubſtantiam non communicauerit, condemnatur.
Ego quidem, vos horum admonui quæ videbantur vtilia: quibus ſi obtemperaueritis, bona
quæ vobis promittuntur, proculdubio conſequemini. Non audientibus verò & minæ intẽ
F tati ſupplicij iam ſcriptæ ſunt atque paratę: quarum ego periculum vos euadere magnopere
cupio, ad meliorem tranſmutatos mentem, vt animæ veſtræ redemptio ſint propriæ diui-
tiæ, & ad bona cœleſtia vobis parata perueniatis gratia & benignitate eius, qui quoſuis vo-
cauit in regnum ſuum, cui gloria & imperium in æterna ſecula, Amen.

HOMILIA MAGNI BASILII AD EOS *habita qui ſtudio tenentur diteſcendi.* G

DE adoleſcente hoc qui dominum interrogauit, quidnam faciendo vitam haberet
æternam, quæ dicta ſunt hodierno matutino, & eorum prorſus ſolers atque indu-
ſtrius auditor commeminit quæ diſcuſſa tunc ſunt & expẽſa. Et quidem primùm,
quòd non idem eſt cum legiſperito, de quo apud Lucam ſcribitur. Hic enim tenta-
tor erat, ſimulatorias & ironiæ plenas proponens interrogationes. Iſte verò ſalubriter quidẽ
interrogãs non ſiuit ſe perſuaderi. Non enim triſtis abiiſſet propter reſpõſa domini, ſi deſpi- H
ciendo interrogaſſet. Quãobrẽ eius animus varius mixtusq; nobis indicatur, cũ ex ſermone
partim laudabilis, partim miſer ac deſperans oſtendatur. Etenim noſſe verum magiſtrum,
& phariſæorum iactantiam ac legiſperitorum arrogãtiam, ac ſcribarum turbam non fuiſſe
imitatum: ſed ex ſolo & vero præceptore hoc intelligere voluiſſe, laude dignum cenſeo: de-
inde, & quod curandum ſibi putauit, quomodo vitam hæreditaret æternam, probabile &
hoc eſt. Quòd vero ſeruatoris conſilio non paruit ac mœſtus abiit, hoc demum eius detegit
mentem, quod non reſpexerit ad verum bonum, ſed ad id quod multis arridet: Nec item ſa
lutarem domini diſciplinam ſuo inſcribere cordi, aut omnino ſequi curaſſe: ſed triſtem in-
de diſceſſiſſe, ob eam ſolum cauſam, quòd diuitias nimium amaret: hoc inquam, eius morũ I
varietatem pugnantium arguit. Magiſtrum dicis, & quæ ſunt diſcipuli deſpicis. Bonum in-
ſuper appellas, & ab eo monſtrata negligis. Atqui, qui bonus eſt, bona quoque docet ac tra-
dit. Interrogas quidẽ de æterna futuraq; vita, & præſentis dulcedine victus teneri depren-
deris. Sed quæſo, durúmne adeò, aut graue tibi verbum is proponit magiſter? Vende, inquit,
quæ poſſides, & da pauperibus. Si propoſuiſſet aut agriculturæ labores, aut mercaturæ peri-
cula, vel qualia qui pecuniis ſtudent tolerare ſolent, iure grauatus te poteras excuſare, ac con
ſilium deſpicere. Si verò facilis tibi via ſudoris laboriſq; vacua, ad conſequendum æternæ
vitæ hæreditatem oſtenditur, tanta ſalutis facilitate non gaudes, ſed dolens anxiusq; diſce-
dis: facis vt quicquid boni geſſeris, inutile parũmque tibi valiturum ſit. Si enim, vt ais, non K
occidiſti, non fuiſti mœchus, non fur, non teſtis falſus, cur reliquum ſtudium non addis,
quo ſolo in die regnum poteris facilius peruenire? Nam ſi medicus membra tibi aliqua nõ
recta, aut ex natura ſeu morbo diſtorta, ſe corrigere polliceretur, gauderes profectò. At cum
ipſe animarum maximus medicus te in neceſſariis deficientem perfectum reddere cupiat,
minimẽ gratiam ſuſcipis, ſed ingemis atque doles. A mandato nanque illo ſeruando palàm
eſt quòd procul abſis, & in teipſo mentiri deprenderis: quod videlicet proximum ſicut teip
ſum diligas. Nam ecce præceptum illud quod à domino tibi propoſitum eſt, palàm te con-
uincit quod charitate deſtitutus ſis. Si enim teneris adhuc in annis (vt affirmas) fraternita-
tis charitatem, ac tantum præceptum cuſtodiſti, vt ea proximo quæ tibi ipſi reddideris, vn- L
de quæſo hæc diuitiarum copia? Cura nanque egenorum pecuniæ conſumptiua eſt, dum &
modicum quisq; pro ſua neceſſitate capit, & reliqua in omnes alios diuiduntur, quorum
quiſque ſuam portionem abſumit. Ex quo amans proximum ſicuti ſeipſum, nihil plus illo
poſſidebit: at tu poſſeſſiones multas habere appares. Vnde nam hæ, niſi quòd propria com-
moda multorum commodis habes omnino potiora? Quo enim plus opibus creſcis, eo ma-
gis charitate deficis. Nam diu iam pecuniam aliis cõmunicare cogitaſſes, ſi proximos æquẽ
ac te ipſum amaſſes. Nunc ea tibi magis inſita coniunctaq; quàm corporis membra videtur.
Idcirco eius priuationem non ſecus horres quàm vitalium membrorum amputationem. Si
nudum induiſſes, ſi eſurienti panem præbuiſſes, ſi hoſpiti tua ianua patuiſſet, ſi orphanorum M
pater extitiſſes, ſi denique te inopum & afflictorum miſericordia cepiſſet, quarum, quæſo, o-
pum, gratia iam contriſtatus fuiſſes? Quomodo ægrẽ tuliſſes eorum quæ adhuc ſupereſſent
erogationem, ſi iam olim cogitaſſes illa impendere egenis? In feſtis mercatibusq; nemo an-
gitur ſua pro mercibus dare: quantoq; fuerint pretioſiores, tanto magis gaudet, vt quam ac
cipiat præcellentiorem: at tu & aurum & poſſeſſiones diſtribuere, præterea lapidem & terrã
pro æterna dare felicitate grauaris. Sed quo tendunt diuitiæ? vt pretioſa te veſte amicias?
At duorum cubitorum tunica tibi ſatis eſt. Vnius, inquam, tunicæ commoditas, pro claris
ac multis fuerit veſtibus. Vt lautius viuas? At panis vnus, idoneus eſt tenuem explere ven-
trem. Quid ergo priuari doles? Quæris gloriam? Si terrenam humilémque hanc deſpicere
poteris,

ἀθλιώτατον καὶ πάντη ἀπεγνωσμένον.

A poteris,longè potiorem ac clariorem téque in regnum cœlorum deducẽtem inuenies. Sed, inquis,fortunas ipſas tantum poſſidere voluptas eſt magna,& ſi nullum ex eis vſum capias. Quod itaque ſtultum ſit pecuniarum ſtudium , cuiuis liquet. Veruntamen mirum fortaſſe incredibiléque quod tibi ſum dicturus videbitur,tamen omni re certius. Diſtributę opes,vt ipſe teſtatur dominus,firmiores permanere : amatæ vero ac cupidius cuſtoditæ, auferri ſolent. Si aſſeruabis,non habebis. Si diſpergas,inuenies,vt ait propheta:Diſperſit dedit pauperibus , iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi . Sed profectò non veſtium aut ciborum cauſa, multis affectantur opes: verum quædã eſt diaboli methodus ad ſuggerendas diuitibus mille ſumptuum inanium occaſiones : vt ea quæ ad ſuperflua & ad rem pertinentia non ſunt, Opes ad põpã expetitę.
B pro neceſſariis ducantur. Ex quo ad ſumptum excogitationem nihil ſatis homines huiuſcemodi habent. Subſtantiam nanque in præſentem ac futurum vſum diducunt,primum ſibi, deinde filiis accumulant:rurſus eandem in ſumptus varios,pro ſtatu & ordine cuiuſlibet diuidunt. Sit,inquiũt,res partim in vſu,partim condita ſepoſitaq;. Item quæ in vſu eſt, neceſſitatis terminos tranſcẽdat. Iſta ſeruiat ſumptibus domeſticis, illa præſto ſit ad externas phãtaſias:vt iter facienti ornatus,equitatus,viaticum pro conditione fiant: Hæc domi permanenti vitam reddat ſplendidam & illuſtrem , ita vt mihi miraculum ſit quomodo tot inanes ſumptus excogitentur:innumeri inſtituuntur currus, quibus vel ſarcinę vel ipſi mortales vehantur,illiq; ære vel argento obtecti. Equi comparantur permulti, atque illi è maiori-
C bus ſuis generoſi,qualiter homines ſolent,æſtimati:quorum alij delicatos, per vrbem ad oſtentationem circumuehunt:alij ad venationem,alij ad iter faciendum præparantur,frena, zonæ, frontalia,argentea omnia auréaque:inſuper tapeta purpurea,ipſos veluti ſponſos ornantia equos:mulorum quoque multitudo colore diſtincta:aurigæ illorum, ſucceſſores inuicem,qui præcedunt,& qui ſubſequuntur:ſeruorum infinitus numerus, ſumptibus eorum cunctis ac magnificentiæ ſuppeditans:curatores,promi,coloni: miniſtri cuiuſuis artis , ſiue neceſſariæ,ſiue voluptuariæ periti. Præterea coci,piſtores, pincernæ, venatores, fictores, pictores:voluptatis omnimodæ commẽtatores. Camelorum greges partim ad onera,partim ad paſcua deſcripti. Equorum greges: Armenta boum,porcorum, ouium,horúmque paſto-
D res:ac tellus non ſolum his omnibus paſtionibus ſufficiens,ſed prouentus reliquos amplificans. Balnea inſuper in ciuitate,balnea in agris. Domus omni marmorum genere coruſcantes, phrygio, laconico, theſſalico, è quibus alia hyeme calida, alia æſtate frigida eſſe oportet:pauimentum calculis ornatum variis : cameræ laqueariáque , & quicquid parietibus ſupereſt,auro picturæq; floribus decorata. Sic igitur in vſus mille ſuperuacuos diſtractæ opes etiam in terra conduntur,& in ſecretis arcanisq; cuſtodiuntur. Incertum eſt,inquis,quid futurum ſit. Neceſſitati,quæ nos quandoque vrgere poſſet,prouidendum eſt . At longè incertior defoſſi theſauri vſus:nec tamen pœna incerta quę tuorum morum manet inhumanitatem. Túne quando ad perdendum aurum omnem viam excogitaueris , quod ſupererit fo-
E dies atque abſcondes? Grauis profectò inſania. Primùm,in metallis aurum latitans omni diligentia in lucem proferre,ac ex humo recludere:deinde ſemel effoſſum rurſus in terra occultare . Nam quicunque hoc facis , profectò & cor ſimul fodere videris. Dicitur enim: Vbi theſaurus tuus ibi & cor tuum. Idcirco dei mandata triſtitiam iſtis adferunt:Nam vitam ſibi miſeram eſſe putant , niſi inutilibus ſumptibus occupentur . Et in ſumma, mihi eueniſſe huic adoleſcenti vel propinquis ipſius videtur,quod illi ſolet euenire qui iter facit, ciuitatis alicuius ſpectaculi videndi ſtudio, properátque vſque ad mœnia: ibi reperto diuerſorio requieſcit,modicúmque quod reſtat vię ob pigritiam atque deſidiam ire detrectat , ſimul & toleratum itineris laborem inanem reddens,& ſpectaculo bonorum,quæ videre poterat in Bona opera vrbe,excludens. Sic & huiuſcemodi ſunt homines, qui cætera quidem mandata obſeruant, ſine benefi-
F ad bonorum vero ſuorum erogationem claudicant . Vidi ego multos ieiunantes, orantes, cẽtia in pauperes non præteritorum pœnitentia ſuſpirantes, omnem denique ſine ſumptu pietatem oſtendentes, prodeſſe. egentibus vero ne obolum quidem præbentes. Quid his cætera virtutum diligẽtia prodeſt? Non propterea regnum dei conſequentur . Idcirco inquit dominus: Difficilus eſt diuitem intrare in regnum cœlorum, quàm camelum per foramen acus. Hoc teſtimonium validũ. Qui teſtatur,verus:perſuaſi vero pauci. Et quomodo,inquis,viuam abiiciens omnia? quę forma,quod genus vitæ illius erit qui omnia vendit,omnibus ſeſe priuat? Ne me interroga dominicorum præceptorum ſententiam. Potuit ne legiſlator id quod fieri non poteſt,ſub lege comprendere? Tu vero cor tuum ſicut in trutina expendes, an ad vitam futuram ac ve-

ram, ſeu præſentem inanémque inclinet. Neque enim ſecundum voluptatē, ſed ſecundum G
neceſſariam diſpenſationem, diuitiarum vſum, ſiquidem prudenter iudicare voluerimus, æſtimare conuenit, & non minus gaudere vbi illas erogauerimus, quàm ſicubi alienis priuati fuerimus, & non ægrè ferre, quaſi propria amiſerimus. Quid quæſo grauaris? Quid doles quod audis: Vende quæ habes. Si enim, te in futurum ſeculum ſequerentur, profectò præ illis pretioſioribus, quæ ibi reperies & hæc nihil penderes. Sed quando neceſſe ſemel eſt ea hic remanere, cur ex eorum actione non lucrifacis, maiora longè reperiendo? Nam ſi alacri lætóque animo das aurum vt equos poſſideas, cur id regno dei potius commutari ſuaſus doles, petenti denegas & abnuis, mille ſumptuum occaſiones commemorando? Quid miſer iudici reſpondebis. Parietes veſtis, hominem non veſtis? Equos phaleris or- H
nas, fratrem tuum laceris amictum pannis aſpernaris? Frumentum retinendo perdis, eſurientes non reſpicis? Aurum in terram condis, & oppreſſum non curas? Quid ſi vxorem inſuper auaram habueris, duplex tibi morbus creuerit. Nugas hæc & delicias ardet, voluptatis illecebras tibi augebit, concupiſcentiæ & ſuperuacanei ſtudij ſtimulum acuet. Circa margaritas, ſmaragdos, hyacinthos, aurum, eius cura continuò verſatur. Hoc digitis aptat, illud veſtibus intexit, malúmque viri per omnia probra exaggerat. Neque ſucciſiua huic ſtudio tempora, verum ordinaria noctes atque dies tradit. Mille inſuper aſſentatores illius adſunt deſideriis adducentes fullones, aurifices, vnguentarios, textores, diſcriminatores qui ex illius imperiis nullo tempore virum reſpirare ſinunt. Nullus item muliebri concupiſcentiæ I
ſatis theſaurus, non ſi è fluminibus fluxerit: quandoquidem vnguentum exoticum ex barbaris ita quærunt, vt oleum è foro, & ex mari conchylia: purpuram, varioſq; colorum flores, plusquam ex oue lanam habere contendunt. Præterea pretioſi lapides vndique petiti auro innectuntur. Alij ad ornandam ceruicem, alij collo adaptantur: alij zonas locupletant, alij manus pedesq; ornant. Gaudent auri cupidæ fœminæ manicis ligari, duntaxat ex auro ſit vinculum. Vir igitur muliebrem ſequens appetitum, quando animæ curam geret? Sicut enim debilia nauigia procellæ ac tempeſtates diſpergunt atque inundant: ſic praui vxorum affectus virorum debiles animas corrumpunt atque peſſundant. Igitur ad hæc tot taliáque, diſtracta ſubſtantia, nugis ac variis voluptatum inuentionibus viro & vxore inter ſe certan K
tibus merito non vacabit, vt & aliorū habeatur ratio, ſed ſi audieris: Vēde omnia & da pauperibus, vt vitam habeas æternam, mœſtus abis. At ſi audieris: Da pecuniam muliebribus deliciis, lapidicidis, architectis teſſellariis, pictoribus: gaudes, quaſi rem pecunia pretioſiorem aſſequaris. Nónne vides hæc mœnia vetuſtate iam labefactata, quorū reliquiæ tāquam ſcopuli quidam per vrbem totam apparent? Quot per ciuitatem pauperes, dum hæc excitabantur erant, qui ab incolentibus ob ędificandi ſtudium negligebantur? Vbi, quæſo, nunc tantus operum ſplendor & apparatus? Vbi & ille cui horum magnificentia ſtudebatur? Nóne hæc diſperſa, ſolo æquata & abolita, veluti puerorum ludicra, qui inter arenas turres excitant, omnia perierunt: autor vero ob rerum vanarum ſtudium ambitioſum, in inferno ſe- L
pultus eſt? Contende igitur animam habere magnam, ac locupletem. Muri vero parui vel magni eundem præſtabunt vſum. Ego vero quando tranſeundo vnius alicuius inflati ac diuitis domum, conſpicio variis ſtragulis ac ornamentis fulgentem, intelligo illum nil pretioſius quàm quod cernitur poſſidere: quandoquidem inanimata tanto ſtudio ornare contendat, animam vero immortalem incultam habeat. Si ſumptus non neceſſarios penſitamus, quot argenti tori menſæ item argenteæ, lecti eburnei, ſellæ eburneæ, ita vt nequeant vllo modo ad pauperes penetrare diuitiæ, & quanquam ad tuas veniunt fores, miſeram rogando vocem emittentes, tu tamen negas, affirmans rogantibus cunctis non poſſe ſufficere. Et cum lingua deieres, manu periurus argueris. Licet enim illa taceat, mendacium ta- M
men tuum deprædicat, anulo quem in digito habes conſpicua & illuſtris. Anulus, inquam, tuus quantum æris alieni poſſet exoluere? quot domus ob inopiam ruentes conſeruare? Vna tantum tuorum veſtium arcula totum populum frigore rigentem amicire poſſet. Verum ſuſtines inexoratus abs te pauperem reiicere, nec metuis iudicis minas, ac ea quæ ſe ille pollicitus eſt hominibus huiuſmodi redditurum. Non te miſeret? miſericordiam non inuenies. Non aperuiſti domum tuam? à regno dei excluderis. Non dediſti panem? non vitam recipies æternam. Sed & pauperem teipſum dicis. Et ego tecum ſentio. Pauper profectò eſt, qui multis indiget, Pauperes, inquam, inſatiabilis concupiſcentia reddit. Decem talentis totidem addere contendis, deinde viginti coactis etiam totidem.

Nec

In pompaticum muliecularum cultum.

De Cęſarea loquit Cappadociæ in honorē Cæſaris inſtaurata.

A Nec ſolum creſcendo non expletur, ſed ardentior redditur appetitus. Velut ebriis occaſio ſitiendi eſt vini copia & augmentum:ſic & qui repente ditatus eſt,plura poſſidens plura cõcupiſcit,& dum perpetuò cumulum auget,morbum perpetuò nutrit. Studium nanque habendi, contrarios eorum voluntati agit effectus. Non enim tantum eos ob iam parta non exhilarat,verum ob ea quæ deeſſe videntur cupiditati,potius angit.Ex quo anima curis continuò premitur,dum alios ſuperare cõtendunt:Oportebat illos gaudere,& gratos eſſe quòd tam multis ſunt opulentiores,illi verò mœrent ac lugent quòd ab vno & altero opulentioribus vincuntur.Vbi ditiorem aliquem adæquârunt,mox & alterum à quo ſuperantur,adæquare ſtudent: & vbi iſtum quoque tranſierunt, erga alium vltrà adæquandum rapiuntur.
B Quemadmodum qui ſcalas vel gradus aſcendentes, ad vlteriora progreſſuri, continuò ad gradum ſequentem veſtigium attollunt,nec prius quieſcunt quàm ſummam attingant: ſic & hi à rerum cupiditate non prius ceſſant, quàm in altum ſublati ſeſe à ruina firmos ac ſecuros reddant. Conditor omnium deus ſeleucidem auem inſatiabilem, ad hominum tamen beneficium conſtituit:Tu verò te ſponte inſatiabilem animo reddens,multis profectò damnum facis.Nam quęcunque oculis aſpicit auarus,hæc concupiſcit.Nec expletur oculus videndo, neque auarus accipiendo ſatiatur. Auarus (vt infernus) nunquam ait, ſatis eſt. Quandò miſer iam partis vteris?Quando frueris,aut à curis habendi ceſſabis?Væh qui domui vicinam domum, & agrum agro coniungitis vt aliquid proximo auferatis. Tu verò,
C quid facis?Non innumera cauſaris,vt quæ proximi ſunt auferatis? Domus,inquis, proximi ædes meas obſcurat,turbas excitat,aut errones ſuſcipit aut tale quid aliud quodcunq; prætexis,quò vexes & agites,vellas ac laceres vicinum,nec prius ceſſas,quam ille neceſſitate coactus aliò migret.Quam ob cauſam Nabuthas Iſraëlita occiſus eſt? An non propter concupiſcentiam Achab, vineam ipſius auferre volentis? Auarus in vrbe malus cohabitator eſt, malus eſt in agris.Nam mare terminos habet,nox item leges antiquas non egreditur. Solus auarus nullum circunſcribit tempus,non terminum noſcit,rerum ſucceſſione nõ cedit: ſed vim naturámque ignis imitando,omnia comprendit,omnia paſcitur.Et veluti flumina ex paruis initiis exeuntia,deinde paulatim incrementum intolerabile in proceſſu accipientia,
D impetu demum violento quicquid obiicitur ſecum trahunt:ſic & ij qui in magnam proueħuntur poteſtatem,ex eo quòd iam aliquos oppreſſerunt,ad maiora continuò facinora maioréſque iniurias progrediuntur,ac reliquos quos prius præterierant,per oppreſſos antea lædunt.Quamobrem potentiæ incrementum fit eis ſceleris occaſio maioris. Qui enim mala ſub ipſis patiuntur,eiſdem quoque auxilia ferre inuiti in aliorum iniurias coguntur. Ex quo mutua inter ſe incommoda infligunt. Quis vicinus, quis contubernalis aut cliens non trahitur?Nihil enim opum potentiæ reſiſtit.Omnia tyrannidi cedunt: cuncta potentiam formidant.At pauper,quique iniuriam patitur multam habet rationem: ſi quid prius agat, ne quid pro his patiatur,aut ad iudiciũ trahatur,aut aliquo modo plectatur.Diues verò ac po-
E tentiæ fidens & audax vltrò laceſſit:boues iungit,arat,ſerit, metit ea quæ ad ipſum minimè pertinent.Tu ſi reſiſtis,verbera parata. Si quereris, lamentationum & accuſationum tuarum quæſtio fiet.In iudicium,in carcerem demum traheris.Calũniatores minimè deerunt, qui mortis periculum intentent.Denique vt te hac moleſtia liberes,libenter adhuc aliud dabis.Igitur ô miſer parumper,quæſo,à tuo ſcelere reſpira,& tuæ conſcientiæ receſſus aliquantulum perſcrutare,tecúmque conſidera.Quis rebus huiuſcemodi finis?quæ ſors tuorum ſtudiorum impudentiæ fuerit? Habes terræ partim aratro, partim arboribus vtilis tot iugera: prǽterea vineas,montes,campos,ſaltus,flumina,loca amœna.Quid ergo poſt hæc? Nonne telluris tres tantum cubiti te expectant?Nonne paruus lapis ad tui miſeri corporis cuſtodi-
F am ſatis erit?Cuius gratia laboras?aut pro quo contra ius faſque contendis? Quid manibus inanes ſtipulas metis?Sed vtinam tãtum inanes ac non igni perpetuo materiam. Nõ ex hac ebrietate quandoque reſipiſces?non mentis ſanitatem recipies?non tibi ipſi reſtitueris? non ante oculos Ieſu Chriſti iudicium tibi pones?Quomodo cauſam dicturus coram iuſto iudice te defendes ab iis qui abs te laceſſiti acriter inſtabunt?Quid,inquam, ages?aut quos aduocatos conduces?Quos adduces teſtes?Quomodo integerrimum corrumpes iudicem? cum nec orator tibi,neque verborum ad perſuadendum facundia fuerit,quibus illi veritas occultari poſſit.Non te rurſus adulatores,non pecunia,non dignitatis faſtus ſequentur. Ab amicis item,ab auxiliis deſertus,ſine aduocato,ſine deféſore,ſine honore,triſtis,pudefactus,deiectus,ac ſolus relinqueris.Nam quocũque oculos circumferes,vmbras vbique ſimulachráque

que malorum aſpicies. Hinc orphanorum lacrymæ,illinc viduarum gemitus, aliunde oppreſſi abs te pauperes:ſerui quos laceraſti,vulneribúſque affeciſti,vicini quos ad iram prouocaſti:cuncta hic te aduerſus cõſiſtent.Tuorum ſcelerum aceruus te comitabitur. Sicut enim vmbra corpus,ſic peccatum animam ſequitur,geſtorum imaginem manifeſtam referẽs.Idcirco illic negatio minimè valebit:ſed loquatur os licet impudenter,obturabitur tamen.Nã ipſa facta non quidem vocem emittentia,ſed qualia à nobis patrata fuere,vitæ teſtes erunt. Quonam pacto tibi ante oculos exponam horrenda illa quæ te manent? an fortè audias, an metuas?Recordare illius diei,in quo reuelabitur ira dei de cœlo:recordare glorioſi aduentus Chriſti,quando qui bene fecerunt in reſurrectionem vitæ,qui verò male,in reſurrectionem iudicij excitabuntur:tunc ſempiterna verecundia peccatoribus,& ignis aduerſarios voraturus aderit. Illa te grauent, non mandatum dominicum de bonis cedendis. Sed iamdudum non audis.Quibus ergo verbis te curabo?Quomodo loquar?Regnum dei non curas, gehennam non times:Quam animæ tuæ medicinam idoneam inueniam?Si enim horribilia non metuis:clara inſuper & pulchra deſpicis:diſputamus cum corde lapideo.Infelix homo, pecuniæ naturam aliquantulum inſpice.Quid attonitus aurum miraris? Lapis eſt, aurum lapis, argentum lapis,margarita,lapides ſunt chryſolitus,beryllus, achates,hyacinthus, amethyſtus,iaſpis:Hæc ſumma,hi flores opum magnarum.Hos partim,cum ſint clariſſimi,in tenebris abſcondis:partim in digitis micantibus,aliiſque in ornatibus circunfers.Dic queſo,quę vtilitas,digitos vertere lapillis coruſcantes atque oſtentare?Nonne erubeſcis, te lapillorum auidum oſtendens,quemadmodum prægnantes fœminæ ob malitiam interdum lapillos edunt?Tu item tanquam ipſorum helluo,ſardonychas,iaſpidas,amethyſtos omni ſtudio cõquiris.Quis pulchritudini formæq; fingendæ ſtudens vnam vitæ diem ſibi prorogare poterit?aut cui mors ob diuitias parcit?à quo morbus ob pecuniam abſtinet?Quouſque igitur opes erunt animarum laqueus,mortis hamus,peccati eſca?Quouſque diuitiæ erunt belli materia:per quas fabricantur arma,& enſes acuuntur?Propter opes inquam,propinqui cognati naturam negant,fratres inter ſe digladiantur,loca deſerta graſſatoribus referciuntur:mare piratis,ciuitates calumniatoribns complentur.Quis mendacij pater eſt?Quis falſæ accuſationis miniſter?quis periurij genitor?nonne diuitiæ ac circa diuitias ſtudium?Quid accidit vobis ô homines?quis ea quæ veſtra ſunt,ac in ſalutem veſtram conceſſa contra vos vertit?Ad ſubſidium vitæ non malorum incitamentum pecunia data eſt,animę redemptio eſt, non exitij occaſio.Sed,inquis,ob filios neceſſaria eſt. Plauſibilis eſt iſta auaritiæ excuſatio: liberos prætexitis,ac interea cordibus veſtris ſatisfacitis.Non ego inſontem accuſo filium: proprium habet dominum,propriúmque rectorem.Ex alio vitam accepit,non ex te ipſo vitæ ſubſidia expectat.An non & iis qui ſunt in connubio id euãgelicum ſcribitur?Si vis perfectus eſſe,vende omnia,& da pauperibus?Dic,quæſo,cum deum oraſti, vt pro fœcunditate cum precatus es vt fieres liberorum pater,addidiſti ne illud:Da liberos,vt cauſa ſint ne pręceptis tuis obediam?Da mihi liberos ne veniam in regnum cœlorum?Præterea quis tibi ſpõſor de ipſorum fuerit voluntate ac ingenio, vt rectè datis relictiſque vtantur. Nam multis diuitiæ luxuriæ ſunt cauſa.An non audiſtis Eccleſiaſten dicentem? Vidi ſtultitiam multam & grauem.Diuitias in malum cuſtodientibus ipſas conuerti.Et rurſus:Relinquo ego homini poſt me,& quis nouit ſi ſapiens erit aut ſtultus? Conſidera itaque ne cum multis erumnis opes cumulatas peccatorum materiam aliis tradas,duplicique plectaris poſtmodum pœna,& tuorum criminum cauſa,& aliorum quibus cauſam dederis.Nonne cunctis liberis cõiunctior eſt tibi anima tua?nonne omnium familiariſſima?Huic tu primas da partes diuitis hæreditatis,vitæ videlicet æternæ diuitem materiam,deinde filiis victũ diſtribue.Filij nanque quandoque domui paternæ minimè ſuccedentes,aliam ſibi conſtituunt:at anima abs te relicta neglectáque apud quem miſericordiam inueniet? Hactenus eos alloquutus ſum qui liberos habent.Qui verò liberis carent quàm parſimoniæ cauſam obiiciunt?Nolo,inquiunt vendere,nolo pauperibus dare ob vitæ neceſſarios vſus. Non ergo dominus tibi præceptor erit,nec euangelium formulam vitæ tibi dabit,ſed tu tibiipſi iura dices ac ſtatues.Cogita in quod incidas periculum.Si ita ſentis,vt quæ dominus neceſſaria nobis præſcripſit,tu vt impoſſibilia taxes,nihil aliud agis,quàm quòd te legem hanc ferente ſapientiorem dicis. Sed, inquis,ego quidem bonis dum vixero,frui volo:poſt mortem verò in teſtamento hæredes facultatum mearum ac dominos pauperes aſcribam. Heu miſer,tunc benignus ac liberalis hominibus eris,cum amplius inter homines non ages?cum te cadauer aſpiciam,tunc fratris amantem

A amantem appellabo? Scilicet magna dignus eris liberalitatis laude, magnus tibi honor debebitur aut gratia, ſi in ſepulchro iacens, & in terram conuerſus, magnificus ac ſumptuoſus apparebis. Dic cuius mercedem temporis potiſſimum expoſces? vitæ ne an mortis? Nam ſi tempore, quod ad promerendum datur, in voluptatibus ac delitiis abſumpto pauperes nequaquam reſpexiſti, mortuus cuiuſnam actionis aut operis mercedem petiturus es. Oſtende opera, & tum primum mercedem repete. Nullus enim poſt mercatum ſolutum negotiatur: neque demum poſt certamina accedens coronatur: nec poſt bellum fortia gerit: nec item poſt vitam pietatis laudem præmium ve capiet. Atramento & tabulis pulchra opera & commendanda gerere ſtudes? Sed quis exitus tui tempus nuntiabit? Quis de mortis genere ſponſor?
B Quot videmus repentinò ac vi caſúve extingui, qui præ doloris & ſpiritus anguſtia ne vocē quidem emittere potuerunt? Quot etiam febris à ſenſu alienos fecit? Quid igitur tempus expectas? in quo ſæpe rationis tuæ compos nō eris. Enimuero nox profunda, morbus grauis, nullus circà adiutor: Imò potius qui hæreditati inſidiatur, paratus aderit, omnia tantum quę ad eius faciant vſum adhortans, ac tua irritare conſilia quærens. Tunc tandem deſtitutum te videns tuam imprudentiam ac ſtultitiam grauiter ſuſpiriis damnare incipies. Cupies & eo tempore mandata dare, cum & lingua ſemiextincta ad loquendum, & manus ad ſcribendum inualida treménſque fuerit. Ex quo nec voce, nec item literis tuam oſtendere mentem valebis. Quòd ſi nihilominus contigerit, vt & verbo & ſcripto res tuæ palàm mandentur,
C vna tantum tranſpoſita litera, vnum non probè appoſitum ſignum, totam ſententiam mutare ac irritam facere valebit. Duo item aut tres improbi teſtes totam hæreditatem in alios conuertent. Quid igitur miſer teipſum decipis? nunc opibus in luxu viuendo abutens, ac tibi ea promittens, quorum poſtea dominus non eris, vt ex dictis patet? Prauum hoc eſt conſilium quod capis. Viuens, ais, bonis fruar: decedens, quæ animo conſtitui ordinauíque, faciam. Erras homo. Tunc Abraham tibi quoque dicet. Recepiſti bona in vita tua. Si arcta eſt via quæ ducit ad vitam, non te diuitiis oneratum ac opum ſarcinam ferentem excipiet. Geſtans diuitias tuas hinc egredieris. Non enim illas abieciſti vt iuſſus es. Cum viueres, vitæ æternæ teipſum prætuliſti: poſt mortem facies quod hoſtes ſolent. Etenim ne ille vel ille
D quem nolis, accipiat facultatem tuam, accipiat illam, inquies, dominus. Et iſtud quid vocabimus? Vindictám ne inimicorum, an proximi dilectionem? Lege teſtamentum tuum. Vellem, inquis, viuere ac frui bonis meis. Morti ergo non tibi ſit gratia. Si enim immortalis eſſes, nunquam mandatorum recordatus eſſes. Nolite errare. Non decipitur, non deridetur deus. Mortuum ad rem ſacram non offertur. Viuentem offert hoſtiam. Qui ex eis quæ ſuperſunt offert, ingratus eſt. Tu verò poſt vitam quæ morti ſuperſunt deo omnium præbitori tribuis? Si tu nobilem hoſpitem domi exciperes, ei ne menſæ reliquias apponeres? Quomodo ergo exiſtimas ex repotiis deum placari? Igitur vos alloquor diuites ac locupletes, reſpicite finem, à cupiditate deſiſtite. Si poſſidetis, non amate. Quantò amantior fueris, tantò
E plus eorum quæ ad te nihil pertinent, nihilque profutura ſunt, relinques. Volo tecum feras omnia, ne alienis relinquas. Ob rem relictam nihilo plus te ſerui honorabunt, ſed ſepulchrū fortaſſè funeriſque ſumptus negligent hæredi placere ſtudentes, & noua quadam philoſophia dictitabunt: Quid cadauer nihil ſentiens multis impenſis honeſtare contendis? Nonne melius veſtem hanc pretioſam ſuperſtitibus vſui neceſſario ſeruare, quàm fruſtrà humi cum cadauere tabeſcere ſinere? Monumento item quid opus ſumptuoſo, aut quæ vtilitas inanis ſumptus? Oportet illa ad vitæ vſum ſuperſtitibus dare: talia dicent, téque moroſitatis condemnabunt, & res tuas inuadentibus gratificabuntur. Itaque iſta præueniens teipſum ſepelito. Bonum ſepulchrum eſt pietas. Omnibus tuis ornatus hinc diſcede, fac ornent te tuę diuitiæ. Habe illas penes te. Crede optimè conſulenti, téque amanti Ieſu Chriſto, qui ob no-
F ſtram ſalutem egere voluit, vt ex eius paupertate nos diuites eſſemus: qui etiam ſeſe pro nobis redimendis pretium obtulit. Aut illi vt ſapienti noſtrámque vtilitatem intuenti morem geramus, aut vt amantem nos feramus, aut vt erga benefactorem grati ſimus. Omninò verò quæ præcepta nobis ſunt faciamus, vt hæredes conſtituamur æternę vitæ in ipſo Chriſto, cui ſit gloria, &c.

Homilia

HOMILIA IN DIVITES, SVPER VERba illa ſcripturæ: In fame & ſqualore. Quando per ſiccitatem Cæſareæ fames inualuit. G

LEo rugiet, & quis non timebit: Dominus deus locutus eſt, & quis non prophetabit? Proœmium faciamus ſermonis huius, initium & vatem Amos coadiutorem
aſſumamus ad vſum eorum quæ dicenda propoſuimus, qui & ipſe olim talibus
adflictionibus conſuluit, quales nos hodie turbant, vt quid vtile nobis ſit conſi-
lium ac ſententiam noſtram exponamus. Nam & ipſe propheta in ſuperiorum temporum H
calamitate maiorum pietatem populo deſerente, ac legem & mandata negligente, & ad ido
lorum ſeſe cultum impudentiſſimè conuertente, factus eſt pœnitentiæ præco, ad conuerſio-
nem illos adhortatus, & ſuppliciorum futurorum grauitatem minatus. Mihi quoque vti-
nam aliquo vſque zelo veteris hiſtoriæ liceat vti: exitum verò & exceſſum qui ob eorum
peccatum ſecutus eſt, videre nequaquam contingat. Populus enim ille quemadmodum e-
quus indomitus adhuc, durus, ac frenum mordens, minimèque mandatis obtemperans, nõ
ad vtilia conuerſus, ſed è recta excedens via, ac contra aurigam contemptis habenis inſul-
tans, per abrupta & confragoſa ſeſe præcipitem dedit. Vnde dignam ſuæ contumaciæ pœ-
nam meritò luit. Quod ne nobis eueniat oro atque obſecro filij chariſſimi, quos per euange- I
lium genui, quós ve per manuum benedictionem quaſi faſciis inuolui. Adſit auditus beni-
gnus, anima morigera, adhortationes ſyncerè admittens, obtemperans dicenti, quemadmo
dum cera manu obſignantis, vt per hoc vnum ſtudium, & ego monitorum fructum læti-
tiam capiam, & vos reſolutionis veſtræ tempore mercedem factam adhortationem laudan
tes conſequamini. Quid igitur eſt quòd ſermo vult noſter oſtendere? Suſpenſas enim tenet
animas iamdudum audire cupientes, quò ſe vertat, dum quod expectatur publicare contatur.
Cœlum nũc fratres dilectiſſimi videmus ſolidum, nudum, ac ſine nubibus ſerenitate ſua
& puritate nos contriſtans, quam antea iam deſiderauimus, quando profundis coopertum
nubibus & procelloſos nos reddebat, & ſole priuabat. Terra verò iam exiccata ad extremum K
aſpectu eſt horrida, & ad agriculturam ſterilis & infœcunda: deinde ob ſiccitatem ſciſſa, hia
tus patefecit maximos, vt in imis viſceribus ſolis excipiat radios. Fontes plurimi & peren-
nes nos deſeruerunt. Fluminum quoque magnorum curſus deſierunt. Minutiſſimi paruuli
pedes illos permeant, & mulieres onuſtæ totos penetrant & tranſeunt, noſtrorum multos po
tus quoque deſtituit, ac demum in magnam nos deus viuendi difficultatem conſtituit. Iſ-
raëlitæ noui Moſen quærentes nouum, baculúmque illum prodigiorum productorem deſi-
derant, vt rurſus diruptæ petræ vſum ſitienti populo præbeant: nubes quoque ſubitæ & ad-
mirabiles inauditum mannæ cibum mortalibus irrorent. Timendum ſanè nobis, ne malo-
rum exemplum in famis calamitate poſteris noſtris exiſtamus. Vidi campos ſteriles, & arẽ- L
tia rura dudum ſine fructibus, lacrymánſque mœſtas edidi querelas, quòd pluuia nobis nul-
la data eſt: ex quo nec ſata naſcuntur, & eodem modo quo ea aratrum occultauit, perma-
nent. Aut ſi fortè nata, ſtatim tenera æſtu ſunt abſumpta, adeò vt pulchrè illud euangelicum
conuerti poſſit. Operarij quidem multi, meſſis verò pauca. Coloni per campos ſedent mani-
bus genua complexi, qui habitus lugentis eſt, & aruorum triſti aſpectu conterriti ſuos bo-
úmque labores perditum iri vehementer dolent ac lacrymantur. Mox tenues & aridos ger-
minum calamos conſiderantes atque attrectantes ad natos & vxores ſeſe vertunt, ac miſe-
ros edunt vlulatus, haud aliter quàm ſi eos ætate florida raptos efferrent. Dicatur igitur &
ad nos ab ipſo propheta, cuius paulò antè initio ſermonis mentionem fecimus. Et ego, in-
quit, trium menſium pluuiam ante vindemiæ tempus à vobis prohibebo, & pluam ſuper ci- M
uitatem vnam, & ſuper ciuitatem vnam non pluam. Et pars vna inundabitur, & pars altera,
ſuper quam non pluam, areſcet. Conuenient duæ aut tres ciuitates vt bibant aquam, & non
implebuntur, quoniam non conuerſi eſtis ad me, ait dominus. Diſcamus igitur ex his ver-
bis quod ob auerſionem noſtram ac negligentiam has nobis calamitates inflixit deus, non
extinguere nos quærens, ſed emendare caſtigaréque cupiens more piorum patrum erga de-
ſides & iuniores filios: qui iraſcuntur quidem & excitantur erga adoleſcentes ſuos, non ma-
li aliquid eis facturi, ſed officioſa caſtigatione ex ignauis diligentes reddituri, & ad offici-
um deducturi. Aſpicite, quæſo, nunc, quemadmodum noſtrorum pondus peccatorum anni
temporumq;

A temporúmque naturas mutauerit, ſtatutáſque ſemel rerum formas in aliena temperamen-
ta nouáſque mixturas deduxerit. Hyems ſolitum humorem cum ſicco non retinuit, ſed in
glaciem tota abiit, niuis & imbris penitus expers. Vernum tempus alteram quidem ſui offi-
cij partem oſtendit, caliditatem dico, humiditatem verò nullam illi coniunxit. Aeſtus verò
immenſus, & frigora naturæ leges prętereuntia, ac in nos damnúmque noſtrum coniurata
mortales ad victus vitæq; ſimul trahunt diſcrimina. Quę igitur fratres chariſſimi, huius tan
tæ confuſionis contrarietatiſq; cauſa, vnde talis rerum temporúmque nouatio veſtigemus
aliquantulum, mente rationéque vtentes diligenter penſitemus. An non eſt qui cuncta gu-
bernet? An optimus opifex deus diſpenſationis ſuæ oblitus eſt? An virtutem ac potentiam
B ſuam amiſit? Aut eadem quidem eſt adhuc potentia præditus, in auſteritatē verò mutatus,
excellentem ſuam erga nos bonitatem & prouidentiam in odium humani generis conuer-
tit? Nemo profectò ſapiens hoc dicet. Sed illæ potius ſunt cauſæ, cur nobis conſueta guber-
natio ſublata ſit, quòd cum ex deo accipiamus, aliis non damus. Beneficentiam laudamus,
nos hac carentes egentibus deſumus. Serui exiſtentes liberamur, & conſeruos non miſera-
mur. Eſurientes nutrimur, inopibus alimenta negamus. Cum indeficientem promum ac
theſaurarium deum habeamus, erga pauperes præparci ac tenaces ſumus. Ouium gregem
fœtura implet, ouibus verò nudos plures eſſe ſinimus. Graues rerum apothecas & cellas ha-
bemus: his autem carentes nequaquam reſpicimus. Hac igitur de cauſa minatur nobis iu-
ſtum dei iudicium. Hac de cauſa & deus omnipotens manum non aperit, quoniam frater-
C nitatis charitatem occluſimus. Ob hoc & campi ſteriles, quoniā charitas friguit. Supplican-
tium vox fruſtra clamat, & in aëra euaneſcit ac diſſipatur. Nam & nos rogantes minimè au
dimus. Sed quæſo, quales ſunt noſtrę preces? qualis oratio? Viri præter paucos mercaturis va
cant, vxores ipſorum miniſtræ ad officium mammonæ ſunt. Pauci admodum mecum ad
orandum relinquuntur, & hi tędio affecti oſcitantéſque, ac continuò huc illuc ſe vertentes:
denique obſeruantes quando his qui pſalmos canit, verſus expleat, vt tanquam è vinculis ac
aliqua cuſtodia è templo liberentur. Pueri autem parui quid ex hac calamitate publica degu
ſtant? qui libellos in ſcholis relinquentes, & nobiſcum conclamantes, remiſſionem potius
D ac vacationem à diſcendi labore noſtram communem triſtitiam exiſtimant, & cura ſe ali-
quantulum aſſiduitatéque ſtudij leuari, & in libertatem venire propterea putāt. Adultorum
verò hominum multitudo ac vulgus peccatis obnoxium per vrbem remiſſi ac temere di-
ſcurrunt gaudentes & hilares: qui horum cauſam malorum in propriis gerunt animabus,
calamitatémque hanc ipſi nobis excitant & cauſantur. Infantes poſtremò inſontes & mini
mè ſentientes ad confeſſionem in templo conueniunt, nec cauſam dant ipſi de rebus triſti-
bus, neque rurſus ab iis nos liberare valent, cum nullam facultatem notitiámque orandi
deum habeant. Tu in medium prodi. Tu, inquam, peccatis oneratus humi procidens clama,
ſuſpira. Mitte infantes quæ dat ætas puerilia facere. Quamobrem accuſatus ac reus abſcon-
E deris, & eum qui culpa vacat in iudicium pro te ſtatuis? Num illuditur iudex, quòd aliam
ſubdititiorum more perſonam ſubſtituis? Oportet quidem illos adeſſe, ſed tecum omnino,
non ſolos. Nonne vides Niniuitas pœnitentes ac flentes, ob ea quæ ipſi admiſerunt, ad Ionę
ex ceti ventre exeuntis exclamationes monitionéſue: non ſolum infantes in medium attu-
liſſe, ſed ipſos ante omnia in peccatis & delitiis conſtitutos, parentes vitam exuentes priſti-
nam, ieiuniis & abſtinentia ſeſe afflictaſſe. Loco deinde auctarij & infantes addidiſſe, ac pa-
ti ſimul fleréque coëgiſſe, vt luctus omnem ætatem occuparet, & ſenſu præditam & ſenſu
carentem: hanc coactam, illam voluntariam. Ex quo miſericors deus ipſos faſtus luxúmque
ponentes, & humilia ſentientes animaduertens, & minas remiſit, & pœnas quas daturi e-
F rant, auertit, & loco calamitatis lætitiam hilaritatémque publicam tribuit. O tempeſtiuam
pœnitentiam. O ſapientem & officioſum luctum. Nam neque ratione carentia à triſtitia im
munia eſſe permiſerunt, ſed ipſa bruta ieiunare, ac queſtus edere coëgerunt. Vitulus enim
à bucula ſeparatus dulci caruit vbere. Agnus paruulus iam ſub vlnis maternis non erat. Ma
tres alia, alia fœtus ſtabula tenebant. Voces inter ſe miſerabiles edebant, viciſſimq; concla-
mabant. Nati ſitientes vbera materna deſiderabant. Matres verò naturali quadam pietate,
miſericordiáque commotæ natos mugitu vocitabant. Infantes viciſſim ſitientes & eſurien
tes vehementiſſimo eiulatu propè rumpebantur. Grauidæ naturalibus doloribus ſtimula-
bantur, & hac ratione pœnitentiam illorum ad communem vitę doctrinam diuinus ſermo
ſcriptis mandauit. Senex apud illos lamentabatur, & caniciem ſuam vellicabat: adoleſcens

& iuuenis

& iuuenis vehementius plorabat:pauper ingemiſcebat:diues oblitus delitiarum, adflictio- G
nem illam caſtigationis loco exercebat.Rex ipſe Niniuitarum ſplẽdorem ac gloriam ſuam in pudorem mutauit,purpura,coronáq; ac ſceptro poſitis, ſaccum ſumpſit, cinere caput inuoluit,throno relicto humi conſedit: Peculiari ac regali relicta lautitia,vnà cum populo lamentabatur,quaſi vnus è numero multorum factus:quoniam communem omnium dominum iratum conſpexit. Hęc itaque erat ſeruorum ſenſatorum ſapientia: talis erat peccatis obnoxiorum pœnitentia.Nos autem peccata velociter quidem promptóque animo admittimus,pigrè verò poſtmodum ac ſerò pœnitentiam agimus.Quiſnam orans aut ſupplex lachrymam ex ore mittit, vt imbrem terris tempeſtiuum prouocet? Quis ſcelera relinquens ſanctum Dauid imitatur,qui queſtubus ac lachrymis ſtratum rigauit? Quis hoſpitum lauit H
pedes,aut puluerem ex itinere adſperſum abſterſit, vt in hac ſiccitatis calamitate deum exorare valeat?Quis orphanum aliquem paruulum pauit, vt & nobis dominus frugem telluris aleret,velut orphanum ventorum intemperantia percuſſum? Quis viduæ victus difficultate afflictæ opitulatur,vt alimenta frugum neceſſaria recipiat?Scinde libellum ęris alieni iniuſtum,vt ſic peccatum ſoluatur. Dele grauiſſimorum fœnorum nomina, vt terra ſolitum tibi fœnus reddat.Aere nanque & auro,ac ſimilibus fœcundis metallis præter naturam fœtus edentibus,iure germina,quę naturaliter pariunt, ſterilia fiunt, & ad habitantium mulctam fructibus carent.Nunc igitur ij qui auaritiam tanto ſtudio colunt,& opibus plus ęquo inuigilant,oſtẽdant nobis quid valeant ipſorum theſauri,quæ ſit illorum vtilitas:ſiquidem ſupplicium hoc deus longius protracturus ſit, quos omnes velociter auro quod cumulant, I
pallidiores videas:ſi pane qui ob paratam promptámque copiam heri ab illis & hodie contemni ſolet,careant.Fac enim ne vęneat annona.Ne in apothecis frumentum ſit.Quid tibi marſupium ære grauiſſimum proderit? nonne cum illo peribis? Nonne aurum tuum terra eſt & inutile lutum,cum corpore luto, & ipſo ſine vſu iacebit? Omnia poſſides,ſed vno & hoc neceſſario cares, facultate videlicet teipſum nutriendi. Fac cum tuis opibus omnibus, vt vnam excites nubeculã,vt modicus imber è cœlo deſcendat, vt terra fructus coacta reddat.Solue, inquam, ſi potes, inſolentibus tuis facultatibus hanc communem calamitatem. Forſan aduocabis aliquem piorũ, qui precibus,vt Helias Thesbites fecit, calamitatis huius K
moleſtiam tollat,qui ſit homo inops, pallidulus, ſine calceis, ſine cubili,ſine domo,tantum melota contectus:precibus ac ſupplicationibus pro cibo,continentia verò pro contubernali vtens.Quum in viri ſimilis auxilium te ſit opus incidere, nõne multo riſu tot diuitiarum tuarum curas perſequeris?Num aurum non conſpues, & argentum vt ſtercus eiicies? quod antea omnipotens ac iucundiſſimum vocans humanis vſibus ſubuenire omninò putaueras? Sed ſcias illud cõtra te inſtare,téque accuſare, ac horum malorum cauſam dicere, eo quòd ſe poſſidens non rectè diſpenſaueris aut erogaueris,quòd eſurientes prætereris, quòd afflictos non reſpexeris,quòd rogantes non ſis miſeratus. Per paucos enim mala ærumnæq; ad vniuerſum populum ſępe perueniunt, & vnius ob noxam tota quandoque gens euertitur. L
Achar ſacrilegium admiſit,ac totus eſt adflictus exercitus.Zambri cum ſcorto Madianitide cõcubuit,ac Iſraël pœnas dedit.Igitur filij chariſſimi,omnes priuatim ac publicè noſtras conſcientias examinemus,præſenti ſiccitate veluti pædagogo cuipiam,vnumquenq; noſtrũ proprij delicti admonenti attendamus. Dicamus & nos ſenſatè cum beato Iob: Manus domini eſt,quæ tetigit me. Potiſſimum autem calamitatem hanc propriis peccatis adſcribamus. Si verò & aliud adiungendum eſt,fit ſubinde, vt probationis gratia tales calamitates hominibus infligantur, vt per labores probentur, & de ipſorum fide ac conſtantia, ſiue ſint diuites,ſiue pauperes,periculum fiat.Vtrique nanque per patientiam exactè probãtur,quod & hac tempeſtate potiſſimum declaratur. Hic ſi diues ex inope factus, liberalis, beneficus, M
miſericors exiſtat:ille ſi ex diuite pauper, æquo ferat animo, minimè deũ incuſet. Ego nãq; non ſolum audiui,ſed & per experientiam plurimos cognoui, qui donec in vita felices, ac in rerũ copia verſantur,ventoq; nauigant ſecundo:& ſi non perfecto animo, mediocri ſaltem omnium datori gratias agerent. Si verò res cõmutentur, vt ex diuite fiat pauper, corporis robur corrumpatur morbo,gloriæ ſplendor vertatur in ignominiam, maximè tũc ingratos in autorẽ videri,deum verbis ſacrilegis incuſare,preces ac ſupplicationes negligere: & non vt domino patriq; caſtigati gratias agentes, ſed vt aduerſus debitorem quendã contumacem profanos queſtus edentes. Sed deſine,deſine quæſo,talia mente cogitationéq; verſare.Cumq; deum res inſolitas præter naturam & anni tempora oſtendentẽ videris, ſic tecũ loquere,

A loquere, ſic exiſtima. Num deeſt domino facultas fructus edendi, ac homines nutriendi? Quonam modo? Cum ſit dominus cœli, ac totius diſpoſitionis rerum & tempora, & anni tempeſtates diſpenſet, ſimulq; omnia gubernet, & quaſi chorum quendam probè ordinatū anni tempeſtates ita inter ſe mutua ſucceſſione diſpoſuerit ac determinauerit, vt varietate ſua variis noſtris ac differentibus vſibus ſubſidio ſint, & iam pro temporis ratione humectetur tellus: Deinde ſuccedat æſtus, & poſtea frigus ſuam anni portionem obtineat, & poſtremò effecerit, vt & ſiccitatis vſu non careamus. Palàm igitur cum ſit, inquis, eū poſſe rebus adeſſe, eáſque vti vult adminiſtrare, potentiæ bonitatem non eſſe coniunctam quis dubitet? Nec iſta rationem habent. Quænam enim neceſſitas, ſi bonus non eſſet, eum ad crean

B dum hominem impuliſſet? Quis, inquam, tam vehemens impulſor conditorē minimè volentem humum ſumere, & ex luto tantam excitare pulchritudinem coëgit? Quis hominis formæ ad imaginem ſuam iam conſtitutæ rationem addere ſuaſit, vt artium diſciplinarūq; capax eſſet, & de rebus altiſſimis philoſopharetur, quas ſenſibiliter nullo modo attingeret? Quin ſi deo inſitam bonitatem rectè conſideres, vel hoc tempore (quāquam duro) minimè deficientem videbis. Quis (dic mihi) prohibet hanc quam admiraris ſiccitatem, non potius eſſe orbis incendium ac conflagrationem? Solem inſuper à via ſolita errantem, & terrenis propinquantem corporibus omnia cremare? Ignem deniq; de cœlo deſcendētem mortales omneis ob eorum ſcelera iure punire? Quamobrem te homo, te inquam, conſidera, tuamq; penſita conſcientiam. Nec pueris ſub pædagogo cōſtitutis ſimilis fias, qui caſtigatione irati

C ſcindunt libellos: patri verò conſulenti ac cibum prohibenti veſtem concerpunt, vel matris ora vnguibus petunt. Nam & nauclerum tempeſtas, & athletam ſtadium, & ducem pugna, magnanimum calamitas, Chriſtianum verò tentatio probat & examinat. Res triſtes animā vt ignis aurum arguunt. Pauper es? ne terrearis. Mœror nanq; plus æquo ſumptus, peccatorum cauſa efficitur. Dum mente mœrore ſepulta impoſſibilitatis vertigo, & deſperatio ſuboritur, ex deſperatione verò ingratitudo generatur. Sed ſpem firmā in deum retine. Etenim putas illum anguſtiam tuam non videre? Victum alimentúmque in manibus quidē habet, largitionem verò differre ſolet, vt conſtantiæ periculum faciat, & mentem mortaliū videat

D an ingratis an ſcurris & paraſitis ſimiles ſint. Illi nanq; donec in ore cibum habent, benedicunt, aſſentantur, admirantur: menſa verò parumper negata, quem paulò antè ob voluptatē veluti deum adorabant, maledictis tanquam ſaxis petunt atque lacerant. Ingredere aliquantulum vetus ac nouum teſtamentū: in vtroq; ſanè inuenies permultos diuerſis nutritos dei prouidentia modis. Carmelus mons ſublimis ac deſertus Heliam item deſertū habuit, viaticum cibúsq; ei ſpes erat in deo. Et cum ita viueret, fame tamen extinctus non eſt, ſed auiū rapaciſſimi ac voraciſſimi corui cibum ei attulere: & qui alienas ſolebant eſcas inuadere, viro iuſtiſſimo miniſtri fuere: naturæ quoq; obliti in pane carnéque ei afferendis dominico præcepto paruerunt. Quòd aūt iſta viro dei attulerint corui, ex ſacra hiſtoria cognouimus.

Helias à coruis paſtus.

E Lacus item Babylonius iuuenem habuit Iſraëlitam: captiuum quidem caſu, animo verò ac propoſito liberum. Ad hunc leones eſurientes immiſſi præter naturā abſtinuere. Pauit eum Abacuc ab angelo cum obſoniis longè deportatus: & ne vir ſanctus inedia premeretur, tēporis momento tandem veniendo penetrauit, quantum à Babylonia diſtat Iudęa. Quomodo rurſus populus dei in deſerto, præſente Moſe, annis quadraginta vixit? Non erat ibi qui ſereret, non qui araret, nec bos, nec area, non torcular, non cella penuaria, victum tantum inaratum inſatumq; habuere. Aquas etiam non prius viſas, ſed pro tempore ad vſus erūpentes petra ſubminiſtrauit. Deſino ſingula dei prouidentiæ monumēta connumerare, quibus ſæpenumero paternum animum erga mortales demonſtrauit. Te itaque hortor fili, hanc animo generoſo calamitatem more Iob parumper ſuſtine, ne à fluctibus ac tempeſtate ſub-

Daniel ab Abacuc.

Iſraelitæ in deſerto.

F uertare. Nihil de virtutis præmio quam geris amittas. Vt pretioſum quoddam depoſitū gratiarum actionem in anima tua cuſtodias, & recipies tu quoq; duplicem illius iucunditatē. Reminiſcere Apoſtolici dicti: In omnib⁹ deo gratias agite. Pauper es? alium videre licet omninò egentiorem. Tibi decem dierum frumentū, illi vnius eſt. Tu bonus ac benignus quod tibi ſupereſt adiicias vbi deeſt. Ne verere ex paruo dare. Ne tuum commodum cōmuni præponas periculo. Si enim vnus tantum ſit tibi panis, ad fores aūt rogator adſit, deprome illū: Dās verò manus in cœlū tolle, dicq; miſerabilia hæc & benigna verba: Vnū hūc panē habeo, quē vides domine. Et occaſio periculi eſt. Aſt præceptum tuū mihi propono, & de modico do fratri eſurienti. Da & tu domine periclitanti ſeruo tuo. Noui tuam bonitatem, tuę poten

tiæ

tię cõfido, quòd non diu tuã gratiam differes, ſed breui quũ tibi placuerit affatim dona tuæ G
magnificentię patebũt. Quòd ſi ad hũc modũ feceris ac dixeris, nõ dubiũ quin panis hic quẽ in hac dabis anguſtia agriculturæ ſemẽ ac copiã ſuppeditabit, multũq; tibi ex terra fœnoris reddet arrabo cibi futuri miſericordiæ cõciliator. Dic rurſus illud Sidoniæ mulieris verbũ, quod maximè huic propoſito quadrat, opportunæ hiſtoriæ illius memor. Viuit dominus, ꝙ hunc ſolũ in domo habeo, quẽ ego & filij mei edamus. Tu quoq; ſimiliter olei lechitũ gratia dei refertũ habebis, nec min⁹ farinæ hydriã cõtinuò plenã, ſi ex eo quod habes dederis. Qui enim dãdo diuinæ gratiæ confidunt, puteos imitantur, qui cõtinuò exhauſti minimè deficiũt, ſed duplo copioſiores euadũt. Si eges, deo diuiti fac fœneres: crede inquã, illi, qui quod afflicto datur, perpetuò quaſi ſuæ perſonæ datũ amplectitur, & de ſuo reddit, dignus vbiq; ſi H
deiuſſor, terra mariq; apertos habẽs theſauros. Quòd ſi nauigas, mutuum repetes. In medio maris ſortẽ cũ fœnore capies. Magnificus enim eſt in dãdo fœnore. Eſuriẽtis morbus, fames inquã, miſerabilis eſt adflictio. Humanarũ calamitatũ caput eſt fames, cuiuſuis mortis genere duriorẽ adferens finẽ. In aliis nanq; periculis vel enſis cuſpide citò interibis, vel ignis impetus breuiter vitã extinguit, aut ferarũ dẽtibus mẽbra ſtatim diſcerpta intereunt, quę quidẽ dolorẽ morienti minimè protrahũt. At famis diuturnius malũ, ocius torquet, lentius tabefacit, ſenſim occidit. Naturalẽ nanq; humorẽ abſumit, calorẽ refrigerat, inatã ac vegetã corporis habitudinẽ deterit, vires paulatim debilitat, oſſibus caro velut aranearũ tela cohæret. I
Coloris flos ſanguine deficiẽte refugit. Albedinis ſplẽdor è ſummo corpore diſcedit, & pallor ac liuor inſurgit. Genua infirma ac per vim tracta conſpiciuntur. Vox tenuis & imbecillis. Oculi infirmi in ſuis cauis, nõ ſecus thecis recõditi, quàm in putaminib⁹ nuces viſuntur. Oſſa tñ pelle operta. Venter vacuus ac collapſus tumore, viſcerũq; ſolita productiõe caret, ac dorſi tantũ oſſibus ſuſtentatur & hæret. Igitur faciẽ hanc corporis miſerã, qui conniuens præterit, quali dignus erit pœna? Quod crudelitatis gen⁹ proſequi dicetur? Quomodo inter immaniſſimas feras nõ cõnumerari vt execrandus ac hominũ interfector dignus erit? Qui enim morbo periculoſo, ſi liceat non occurrit, eadẽ qua ille qui ſibiipſi manus infert, pœna dãnabitur. Quid fames non cogit? Naturæ leges ſæpe peruertere ac tranſgredi multis ſuadet, & hominũ corporibus vel propinquorũ veſci. Matrẽ quẽ peperit natũ, impulit in vẽtrẽ K
malè recõdere. Quã tragœdiã Iudaica cõmemorat hiſtoria, à Ioſepho graui autore cõſcripta, quãdo videlicet diræ calamitates Ieroſolymitanos pœnas iuſtas propter impietatẽ in deũ dãtes apprehẽderunt. Quantũ deniq; cæteræ antecellat charitati eſurientem paſcere, ex ipſo cõſeruatore cõſpice: qui quũ alia ſæpe prætereat humana incõmoda, eſuriẽtes reſpiciens: Miſericordia moueor, inquit, ſuper turbã hanc. Idcirco in extremo iudicio vbi iuſtos alloquit̃ ordine primus, & vt cæteris honoratior qui pauperẽ nutrit, accerſitur. Qui panẽ adminiſtrauit ante omneis promouetur, liberalis deniq; præ cæteris in vitã præmittitur. Ex altera verò parte & illiberalis ante alios oẽs peccatores igni traditur. Quãobrẽ te fili tẽpus hoc ad parentẽ mãdatorũ omniũ vocat atq; expectat. Caue atq; cõſidera ne tãta diei feſti & cõciliationis L
opportunitas te prætereat. Fluit enim tẽpus, nec moratẽ aut incautũ expectat. Properãt dies iſti cũctabũdũ prætercurrẽtes. Atq; vt fluminis impetũ ſiſtere nõ licet, niſi primis fluctib⁹ reſiſtẽs obtẽperantẽ aquã reddiderit: ſic nec tẽpus ſuis coërcitũ anguſtiis retinere, neq; itẽ prętеritũ reuocare, niſi à frõte properãte occurrẽs in vſum cõuertas tuũ. Ideo tu quoq; charitatis præceptũ tanquã aufugiẽs his tibi diebus ad tuã oblatũ ſalutẽ cõprende & adimple, captũq; in vlnis aſſerua tuis. Da parua, vt magna recipias. Solue veteris culpæ reatũ per cibi cõmunicationẽ. Sicut enim malè edẽdo, maleq; cibo vtẽdo Adã peccatũ incurrit: ſic in fame laborãtib⁹ per cibos opitulãdo à peccatis ſoluemur. Audite populi chriſtiani atq; attendite: hæc dicit dominus, nõ quidẽ per ſeipſum, ſed per ſuos ſeruos vt inſtrumenta clamãs, ne nos qui M
rationis participes ſumus, brutis crudeliores videamur. Illa nãq; terræ naſcẽtibus, vt naturaliter cõmunibus ſine diſcrimine vtuntur. Nã & ouiũ greges vnũ & eundẽ paſcuntur mõtẽ, equorũ multitudo eundẽ cãpũ. Deniq; ſingula hoc modo inter ſe victum neceſſariũ mutuò ſuppeditant. At nos contrà, quæ ſunt communia propria facimus: quæ ſunt multorum ſoli poſſidemus. Vereamur atque imitemur Græcorum humanum viuendi modum. Apud nonnullos illorum humana conſuetudo vnam menſam, communem alimoniam, domum vnam, frequentem prope populum conſtituit. Sed externa dimittamus, & tria illa millia epulo piſcium à domino excepta præcipuè nobis ſuccurrant. Denique cœtum Chriſtianorum primum illum æmulemur, quibus ab initio communia erant omnia, vita, anima

Paſcere eſurientem inter opera pietatis corporea primum.

Græcorum conuictus.

A ta,anima,concordia,menſa item communis,fraternitas indiſcreta,charitas non ficta: mul-
ta ſimul corpora vnum faciens,diuerſaſque animas in vnam concilians voluntatem. Multa
(ſi quæres) alia exempla vtriuſque teſtamenti , quæ ſunt ad fraternam dilectionem imitan-
dam,reperies.Si ſenem eſurientem videris,fac nutrias,vt Ioſeph Iacob.Si inimico occurras
adflicto parce iræ,ne expellas vindictæ cupidus,ſed potius nutrias , vt ille quondam fratres
à quibus venditus fuit.Quum in iuniorem incideris egentem,funde lacrymas,vt ille ſuper
Beniamin fratre ſenectutis filio . Quòd ſi forte te auaritia vt regina illa Aegyptia Ioſeph,
tentauerit,ſciderit quoque tibi veſtem,vt mandatum diuinum contemnas,vt ſe,aurum, ac
res terrenas amantem contra domini tui præceptum amplectare,vbi cogitatio ſubierit præ-
B cepto domini repugnans,animúmque ſobrium ad auaritiam impellens,&ad negligendam
fraternam dilectionem cogens,atque ad ſe cohibens,rumpe & tu illius veſtem, reíque indi
gnitate motus ſecede, Domino fidem ſerua , vt ille Putipharo ſeruauit . Neceſſaria cibaria
vno anno diſtribue,vt idem per annos ſeptem.Ne cuncta voluptati tribuas , nonnihil ani-
mæ tuæ reſerua.Duáſque tibi putas eſſe filias,mundanæ conuerſationis proſperitatem & vi-
tam cœleſtem.Si meliori cuncta dare nolueris,diuide ſaltem ex æquo intemperanti filiæ &
modeſtæ:ne videlicet præſentem vitam ita opibus ac delitiis affluentem reddas, vt alteram
inopem , ac laceris opertam veſtibus relinquas . Vt ſi te oporteat in conſpectum dei noſtri
ac iudicis Ieſu Chriſti,ſponſæ formam ac vitam ſecundum virtutem habentem venire,noli
C ſponſam inornatam ſponſo offerre:ne cóſpiciens ille vultum auertat,deſpiciat, complexum
neget.Sed eam decenti veſte ornatam nuptiarum tempori ſeruabis,vt vnà cum cæteris pru
dentibus virginibus charitatis perpetuum ignem , ac lampada oleo continuo refertam ha-
bens,in thalamum recipiatur.Denique vt prophetica illa verba,quæ ad animam tota refer
ri videntur,re atque actione laudabili roborentur:Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu de-
aurato circundata varietate . Audi filia, & vide,& inclina aurem tuam , & concupiſcet rex
decorem tuum . Hæc Pſalmiſta de humani corporis forma loqui viſus, ad animæ decorem
rectius traducuntur.Siquidem ex ſingulis eccleſia diuerſam in vnum cogit multitudinem.
Tu prouide ne præſens ac futurum malè tractes , néve ob cupiditatem ac lucrum inhone-
D ſtum quod futurum eſt prodas.Corpus nanque tuum tuæ vitæ notitiam relinquet.In aduen
tu verò expectati iudicis tu te ab æterna gloria & multa bonorum fruitione excludes : proq;
his ignem tibi perpetuum & pœnas nunquam deſituras aperies.Noli putare hæc à me timo
ris gratia incutiendi more matris aut nutricis alicuius tibi inſtar inanium terriculamento-
rum dicta.Nam illæ plorantibus pueris formidanda & incondita quædam minari,vt à cœ-
pta peruicacia deſiſtant . Hæc filij chariſſimi , non fabula , ſed vera narratio infallibili iam
antea voce confirmata : quoniam (vt ſcitis) iota vnum aut vnus apex ſecundum euangelij
E ſententiam non præteribit.Sed & corpus illud quod in loculis ſepulchri corrumpitur , re-
ſurget : & anima per mortem excluſa corpus iterum inhabitabit . Omnium ratio geſtorum
diligenter examinata, facta quorumlibet clarè manifeſtabit , non externis inſtantibus , ſed
ipſa conſcientia teſte,ac palàm accuſante:demum ita cuique,vt eſt meritus,à iuſto iudice do
mino noſtro Ieſu Chriſto retribuetur,cui gloria & imperium in æterna ſecula,Amen.

QVOD DEVS NON EST AV- *ctor malorum.*

PLures doctrinæ modi per pſalmorum conditorem Dauid à ſacro qui in illo ope-
F ratus eſt ſpiritu,nobis innotuerunt.Nam aliquando animi ſui perturbationes nar-
rans propheta,& quemadmodum ea quæ euenerunt generoſe tulerit,ipſius exem-
plo patientiæ nobis præceptum clariſſimum reliquit:vt quando ait : Quid multi-
plicati ſunt,qui tribulant me domine?Quandoque verò dei bonitatem,& eius auxilij velo-
citatem,quod vere ipſum inquirentibus præbet,commendat dicens:Cum inuocarem exau-
diuit me deus iuſtitiæ meæ.Quæ ſanè ſententia illi ſimilis eſt,quam alius propheta habet,di
cens,Adhuc te loquente dicet:Ecce adſum.Hoc eſt,nondum vocare deſtiti,& finem inuo-
cationis aures dei ſuſceperunt . Rurſus ſupplicationes ſimul & preces offerens deo , docet
nos , quemadmodum fas ſit in peccatis exiſtentes deum placare Domine ne in furore tuo
arguas me,neque in ira tua corripias me.In XII. autem pſalmo longum tentationis certa-

men oſtendens, ait: Vſquequo obliuiſceris me domine in finem, vſquequo auertis faciem G
tuam à me. Et per totum pſalmum nos docet, ne deficiamus in adflictionibus, ſed expectemus bonitatem dei, ſciamúſque quòd ille prudenti quadam diſpenſatione adflictionibus nos dedat, & ſecundum proportionem vnius cuiuſque fidei, probationum inducat menſuram. Quoniam igitur dixit, vſquequo domine, obliuiſceris me in finē? vſquequo auertis faciem tuam à me? ſtatim ad malum eorum qui athei ſunt, trāſit: qui ſi quid calamitoſum acciderit, inſtantem in rebus aduerſis dolorem non ferentes, mox ſecum perplexi dubitant an ſit deus, an ſingula videat, vtrum cuiuſque meritis reſpondeat. Deinde vbi ſeipſos viderint in iis quæ nolunt diu detentos, prauum illud dogma intra ſe confirmant, & in ſuis cordibus ita decernunt: Non eſt deus. Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt deus. Hoc itaque cum H
in animum induxerunt, certatim ad omne reliquum peccati genus ruunt. Si enim nullus eſt inſpector, ſi nullus qui pro meritis vitæ cuilibet tribuat, quid prohibet pauperem conculcare, orphanos necare, viduam & aduenam occidere, omne audax facinus tentare, impuris & abominandis affectibus, omnibus denique pecuinis cupiditatibus inquinari? Idcirco illud, quod talem impietatem quæ deum non eſſe dicit, conſequitur, ſubiungit: Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis. Impoſſibile nanque eſt à via iuſta aberrare eum qui in ſuo corde dei non obliuiſcitur. Vnde, quæſo, gentes traditæ ſunt in reprobum ſenſum, vt faciant ea quæ non conueniant, vt ait Paulus? Nonne, quoniam dixerunt, non eſt deus? Cur in paſſiones ignominiæ ceciderunt, vt fœminæ apud eos naturalem vſum mutauerint in I
eum qui eſt contra naturam, mares in mares turpitudinem operantes? Nonne quoniam mutauerunt gloriam incorruptibilis dei in ſimilitudinem volucrum & quadrupedum & ſerpentium? Stultus igitur, & verè à ſenſu alienus eſt qui dixerit: Non eſt deus. Similis item huic eſt, nec quicquam in ſtultitia differt qui deum malorum cauſam eſſe dicit, párque priori ſcelus exiſtimauerit: quoniam ambo bonum deum ſimiliter negant. Alter quidem non eſſe omnino dicit: alter vero non bonum eſſe affirmat. Si enim eſt malorum cauſa, non bonus eſt. Si non bonus, neque deus: itaque vtrobique eſt negatio dei. Vnde, inquit ille, ſunt morbi, intempeſtiuæ mortes, internicies ciuitatum, naufragia, bella, peſtes? Hæc enim mala ſunt, inquit, & omnia dei opera. Itaq; quem aliū poſſumus præter deum in euētibus omnib⁹ K
incuſare? Sed age, quando in vulgatā incidimus quæſtionem, ad aliquod confeſſum ac certum principium orationem adducentes problema hoc ſtudioſius tractemus, & planam & explicatam de ipſo enarrationem facere tentemus. Vnum quidem hoc habere in mentibus noſtris præſumptum oportet, quod, cum ſimus boni dei opificium, & ab illo conſtemus, omnia circa nos tam modica quam magna diſpenſante, nihil nobis accidat illo non volēte, & quod nihil eorum quæ nobis accidunt malum ſit aut tale, vt melius illo aliquid excogitare queamus. Ex deo, inquiunt, ſunt mortes. Non malum omnino mors eſt, niſi quis malūm dixerit peccatoris mortem. Propterea quòd per illam hinc liberati ad infernalia ſupplicia rapiuntur. Rurſus autem apud inferos, quæ ſunt mala, non deum cauſam habent, ſed L
noſipſos. Principium nanque ac radix peccati, in nobis eſt, & in noſtra poteſtate. Nam quibus ſi à malo abſtinuiſſent, nihil omnino graue pati licebat: Iidem ſi in peccatum per voluptatem ruant, quam rationem decentem adducere poterunt, ne ſibi ipſis cauſam pœnarum dediſſe dicantur? Malum igitur aliquod eſt ſecundum noſtrum ſenſum, aliud natura ipſa. Malum itaque natura ex nobis oritur, iniuſtitia, laſciuia, inconſiderantia, timiditas, inuidia, cædes, veneficia, aſtutia, fallacia, & reliqua huiuſmodi omnia, quæ animam ad dei imaginem factam ſolent inquinare, & ipſius pulchritudinem aliquo modo inficere. Rurſus malum dicimus quod triſte durúmque ſenſibus ſit noſtris, vt corporis morbum, plagas, egeſtatem, ignobilitatem, pecuniæ damna, domeſticorum amiſſiones: quorum quodlibet nobis à M
ſapientiſſimo & optimo domino ad vtilitatem inducitur. Diuitias quidem aufert iis qui male illis vtebantur, inſtrumentúmque illis iniuſtitiæ fuerant. Morbum inducit iis, quibus magis expedit membra habere impedita, & impetus ad peccandum tardiores. Mors venit, vbi finis adeſt vitæ iam expletæ, quem cuilibet ab initio fixit iuſtum dei iudicium, longè noſtram vtilitatem proſpicientis. Fames & ſiccitates & inundationes, communes quædam ſunt ciuitatum ac gentium plagæ, hominum peccata immodica punientes. Vt enim benefacit medicus etiam vbi corpori moleſtiam & dolorem infert (cum morbo nanque bellum gerit, non cum ægroto.) Sic & bonus deus ſalutem omnibus per caſtigationem ac pœnam diſtribuit. Tu vero nequaquàm medico iraſceris, ſi ex membris hæc incīdat, illa vrat, alia à corpore

Nihil malū eorum quæ patimur.

De malo duplici.

A corpore omnino amputat:ſed & pecuniam illi numeras,& ſeruatorem vocas, quòd in parua corporis parte morbum curet, priuſquam ad totum corpus morbus perueniat. Quando ciuitatem videris propter inhabitantes concuſſam, aut nauigium vnà cum hominibus in mari diſſolui,contrà verum medicum & ſeruatorem blaſphemam linguam mouere non dubitas:quum te intelligere oporteat, quòd ij morbi laborantium hominum ad curæ beneficentiam & vtilitatem aſſumuntur, qui & moderati ſunt & ſanabiles. Quando verò medicam curam ſuperat morbi malitia, neceſſaria eſt inutilis membri alienatio, ne morbi eius continuatio cætera corporis vitalia percurrat. Ex quo inciſionis aut inuſtionis non medicus eſt cauſa,ſed morbus.Sic item ciuitatum interitus ex nimia peccantium peruerſitate o-
B riginem habentes,deum ab omni querelæ cauſa liberant.At,inquis,ſi malorum non eſt cauſa deus,quomodo dicitur:Ego ſum qui paraui lumen,& feci tenebras:faciens pacem & creans mala?Et rurſus: Deſcẽderunt mala à domino ſuper portas Hieruſalem,& Non eſt malum in ciuitate quod deus non fecerit.Et in magno cantico Moſis:Videte quòd ego ſum,& non eſt deus,præter me.Ego interficiam,& viuere faciam:percutiam & ego ſanabo.Sed nihil horum apud eos qui rectè ſcripturæ ſenſum tenent, dei vt malorum autoris accuſationem habet. Qui enim dicit:Ego præparo lumen,& facio tenebras: creationis autorem ſeſe per hæc,non mali alicuius conditorem ſignificat.Ne igitur exiſtimes aliam lucis,aliam verò tenebrarum cauſam eſſe:ſeipſum dixit eorum quæ contraria inter ſe videntur,ſecundum

Ego præparans lumen & faciens tenebras.

C creationem factorem & opificem eſſe: ne quæras alium ignis & alium aquæ,alium aëris & alium terræ opificem,quòd hæc ob qualitates contrarias inter ſe quodammodo pugnare videantur.Quod iam quidam ita eſſe ſentientes in plurium deorum opinionem venerunt.Facit autem pacem,& creat mala. Maximè quidem in te pacem facit,quando per bonam doctrinam tuam ſerenat ac tranquillat mentem,& affectus aduerſus animam inſurgentes conciliat.Creat autem mala,hoc eſt,tranſmutat ipſa, & in meliorem ſtatum exitúmque deducit,vt iam mala eſſe deſinant, boníque naturam accipiant. Cor mundum crea in me deus. Non dicit:Nunc crea,ſed in malitia inueteratum renoua:& vt duo creet, in vnum nouum hominem, non vt ex non exiſtente faciat, ſed vt non exiſtentes mutet atque renouet: & ſi

Poſſidens mala.

D qua in Chriſto noua creatura.Et rurſus Moſes:Nonne ipſe pater tuus qui poſſedit te,& fecit te,& creauit te?Clarè hic poſt facturam creatio conſtituta nos docet,creationis nomen ſæpenumero pro renouatione poſitum eſſe. Itaque pacem faciens:ſic pacem facit, ex eo quòd mala creat.Hoc eſt,ex eo quòd mala in meliorem reducit ſtatum. Deinde ſi pacem intellexeris eam ſecuritatem,quæ ſublatis bellis datur,& malum dicas labores, qui bellum gerentes ſequuntur,expeditiones extorres,vigilias,ſudores,vulnera,cædes,captas ciuitates,in ſeruitutem redactiones,miſerabilia captorum ſpectacula: denique quæcunque triſtia in bellis eueniunt: dico iuſto dei iudicio fieri aduerſus eos, qui digni ſunt ſupplicio, quod per bella infligitur.An tu non vis flagrâſſe Sodoma poſt impietates illas & flagitia? An non cecidiſſe
E Hieruſalem & templum deſolatum poſt horribilem in dominum crudelitatem? Fieri autem aliter iſta quomodo fas erat,niſi per Romanorum exercitum,quibus Iudæi propriæ ſalutis inimici dominum noſtrum tradiderunt? Ex quo quandoque mala ex bello iis qui digni ſunt iure infliguntur.Illud quoque conſidera:Ego interficiam,& ego viuere faciam.Percutiam,& ego ſanabo.Recipe verbum,ſi vis,ita vt ex ſententia promptum eſt.Timor enim ſimpliciores ædificat.Percutiam ego,& ſanabo.Et hoc ſeorſum conſiderare profuerit, vtpote quòd plaga timorem generet,ſanitas vero ad charitatem excitet.Licet attamen tibi altius de his quæ dicta ſunt ſentire.Ego interficiam, peccato videlicet, & viuere faciam, iuſtitiæ. Quantum enim exterior homo noſter corrumpitur, tantum interior renouatur. Non igitur alium interficit & alium viuificat: ſed eundem per ea quæ interficit viuificat. Itémque
F per ea quæ percutit ſanat,ſecundum prouerbium illud: Quoniam tu baculo ipſum percuties,& animam eius ex morte liberabis. Caro igitur percutitur, vt anima ſanetur. Peccatum perimitur vt iuſtitia viuat.Illud autem quod ſuprà memorauimus: Deſcendunt à domino mala ſuper portas Hieruſalem,ex ſeipſo habet expoſitionem. Quæ mala?Sonitus curruum & equitum.Quando autem audiueris:Non eſt malum in ciuitate quod dominus non fecerit,intellige hic mali nomen vexationem ac calamitatem ſignificare, quam deus peccantibus ad delicta corrigenda infligit. Adflixi, inquit, & fame preſſi, vt benefaciam antequam per intemperantiam prorſus perdantur,& iniuſtitiam cohibui,quemadmodum flumen forti quodam ſolet obice & obſtaculo contineri. Hac itaque de cauſa ciuitatum ac gentium

morbi, ſiccitates aëris, terræ ſterilitates, ac qui cuilibet in vita duri caſus emergunt: quæ o- G
mnia ne malum vlterius progrediatur, efficiunt. Talia itaque mala à deo immittuntur ve-
ris ac natura ipſa malis reſiſtentia. Huiuſcemodi nanque ſecundum corpus afflictiones &
externæ moleſtiæ ad peccati compeſcendam licentiam à domino excogitatæ ſunt. Extin-
guit ergo deus malum, non eſt ex deo malum: quoniam & medicus morbum tollit, non
morbum corpori infligit. Ciuitatum verò interitus, terræmotus, inundationes, exercituum
clades, naufragia, & omnes denique calamitates illæ, quibus magna hominum multitudo
ſimul abſumitur, ſiue ex terra, ſiue ex mari, ex aëre, ex igne, ſeu quacunque naſcuntur cauſa
propter ſuperſtites ad ſobrietatem reducendos eueniunt, ipſo deo publicis pœnis publicam
Nihil malũ niſi peccatũ caſtigante iniquitatem. Malum itaque propriè peccatum, hac verè dignum appellatione à H
noſtra voluntate pendet: propterea quòd in nobis ſitum eſt vel abſtinere à malitia, vel ma-
lum committere. Reliqua verò quæ appellantur mala, partim ad exercendos dantur bonos,
& declarandam fortitudinem (quemadmodum Iob filiorum priuatio, totius ſubſtantiæ bre
ui tempore amiſſio, corporis plagæ ac cicatrices) partim vt medela eorum qui deliquerunt,
ſicuti Dauidi accidit domus confuſio, iniuſtæ cupiditatis pœnas danti. Rurſus autem aliud
ex iuſto dei iudicio malorum, hoc eſt, pœnarum genus prouenire cognouimus, ad homines
in vitium pronos prudentiores faciendos, vt Dathan & Abiron terra viuos deuorauit, bara
thris & hiatibus telluris ſubtus apertis. Nam hic quidem ipſi propterea nihilo meliores eua
ſerunt: (quomodo enim, quum ad infernum deſcenderint) attamen reliquos exemplo cau- I
tiores prudentioreſque reddiderunt. Sic & Pharao vnà cum omni exercitu in mari periit.
Sic demum deleti ſunt qui Palæſtinam antea inhabitârunt. Ex quo quanquam dicit Apoſto
lus vaſa iræ apta in perditionem, ne facturam Pharaonis malam fuiſſe exiſtimemus. Nam
Vaſa quid per metaphoram ſignificent. ita culpa iuſtius transferretur in ipſius conditorem. Sed vbicunque audiueris vaſa, intellige
quòd noſtrum quilibet ad aliquem factus eſt vſum. Quemadmodum in magna domo vas
aliud eſt aureum, aliud argenteum, aliud teſtaceum, ligneum aliud. Huiuſcemodi ergo ma-
teriis voluntas cuiuſque comparatur. Nam vas aureum is eſt, qui mente moribúſque ſim-
plex ac ſine dolo eſt. Argenteum item, qui illo paulò eſt inferior dignitatis ac pretij æſtima-
tione. Teſtaceum eſt ac figulinum, qui terreſtria ſapit, & frangi conteríque ſit aptus. Ligne- K
um, qui per peccatum facilè ſordet: & igni æterno materiam præbet. Sic etiam iræ vas eſt,
qui omnem in ſe diaboli operationem quaſi vas quoddam ſuſcepit, & propter fœtorem
quem habet ex corruptione ad nullum vſum aptari poteſt, ſed dignus eſt qui pereat. Quam-
obrem quando iam ipſum Pharaonem conteri erat opus, ſapiens animarum noſtrarum re-
ctor vſque adeò illum ſuſtinuit, vt clarum celebrèque omnibus exemplum eſſet, & aliis vti-
lis ob mala tolerata (quando ipſe propter nimiam malitiam inſanabilis erat) redderetur.
Obdurauit eum longanimitate, ac pœnæ dilatione ipſius intendens malum, vt ad extremũ
eius iniquitate ad ſummum gliſcente, iuſtius ſuper eum dei iudicium oſtenderetur. Idcirco
plagas modicè quidem ab initio infligens, ac paulatim adaugens eius duritiem minimè fle L
xit, quin reperit eum & initio dei contemptorem, & illatas pòſt pœnas ex conſuetudine to-
lerantem. Et ne ſic quidem morti illum tradidit, donec ipſe ſeſe præcipitem dedit, dum cor-
dis arrogantia fretus iter iuſtorum auſus eſt ingredi: ac exiſtimauit quemadmodum popu-
lo dei, ſic & ſibi mare rubrum permeabile fore. Hæc itaque tu frater cognoſcens, & apud te
mali ſpecies diſtinctas habens, noſce vnum omninò verè malum eſſe peccatum, cuius finis
perditio eſt: & alterum apparens tantum malum ſenſibus afflictionem præbens, vim alioqui
boni habens: quemadmodum ſunt calamitates & incommoda, quæ vim peccata coërcendi
habent, quorum fructus ſalus eſt animarum æterna. Deſine diuinam incuſare prouidentiã,
nec omninò velis deum ſubſtantiæ mali autorem putare, aut aliquam mali ſubſiſtentiam i- M
maginari. Non enim ſubſiſtit, velut animal iniquitas, neque ipſius eſſentiam enypoſtaton
ſtatuere poſſumus. Nam malum boni priuatio eſt. Oculus creatus eſt, cæcitas ex oculorum
perditione prouenit. Ex quo niſi oculus corruptibilis fuiſſet naturæ, nunquam cæcitas ſuc-
ceſſum habuiſſet. Sic & malum in propria ſubſiſtentía non eſt, ſed in animæ læſionibus gi-
gnitur. Non enim ingenitum eſt, vt impiorum eſt opinio, par conditione bonæ naturæ ma
Contra Eunomium. lum ponentium. Nam ſi ambo ſine principio & generatione priora ſunt, ex quo nec facta.
Si autem omnia ex deo quomodo malum ex bono? Non enim turpe ab honeſto, neque vi-
tium à virtute. Lege mundi creationem, & inuenies ibi cuncta bona, imò valde bona. Non
ergo malum cum bonis creatum eſt. Sed neque creatura intellectiua à deo facta cum ini-
quitate

A quitate commixta eſt. Si enim corporalia in ſeipſis malum ſimul creatum non habuerunt, quomodo intelligibilia tantum & puritate ac ſanctitate differentia communem cum malo hypoſtaſim habuiſſent? Sed eſt malum omninò, & ipſius palàm fit actus per omnem vitam diffuſus. Vnde igitur, inquies, habet eſſentiam, ſi neque ſine principio eſt, neque factum eſt. Interrogentur talia quærentes, Vnde morbus? vnde corporis læſiones? Non enim ingenitus eſt morbus, neque item dei opus. Sed bene creata ſunt animalia conuenienti eis præparatione ſecundum naturam, & membris diſtincta in vitam prodierunt. In morbos verò ſecundum naturam ceciderunt à ſanitate deficientes, vel ob malam diætam, ſeu ob aliquam aliã cauſam, quæ corporibus accidere ſolet: corpus itaque deus fecit, morbum minimè fecit. Et B animam ſimiliter deus fecit, non autem peccatum. Vitio autem anima cõtaminata eſt degenerans ab eo quod ex natura facta eſt. Quod autem erat illi peculiare bonum? Quòd deũ habebat aſſiduè coniunctum, illiq; per charitatẽ coadunata erat: qua excidens variis & multimodis ſe malis contaminauit. Vnde autem omninò mali capax eſt? Quoniam libero facta eſt arbitrio, quod creaturæ rationis participi maximè conueniebat. Soluta enim hæc omni neceſſitate, & vitam in ſua poteſtate conſtitutam ex deo accipiens, propterea quòd ad imaginem eius creata eſt. Bonum quidem intelligit, & iucunditatem illius nouit, poteſtatemq; habet ac facultatem in boni contemplatione & ſpiritualium fruitione manendi, ac vitam ſibi connaturalem conſeruandi. Habet autem & à bono deflectendi quandoque facultatem. Hoc autem ei contingit quum beatæ oblectationis ſatietate affecta, & veluti veterno quo- C dam grauata, ac è ſtatu ſuperiore delapſa, turpibus ſe carnis libidinibus immiſcet. Erat aliquando Adam in ſublimi non loco, ſed arbitrio, quando ſtatim anima ſumpta in cœlum læ tus aſpexit, ex iis quæ vidit maximè gauiſus, ac eum vehementer amans, à quo beneficium tantum & æternæ vitæ fruitionem acceperat: qui paradiſi intereſſe delitiis, & æquè cum angelis & archangelis regnare ac viuere, & diuinæ vocis participem eſſe dederat. Cùm his omnibus per deum potiretur, ſtatim rebus omnibus refertus, quaſi præ ſatietate eluxurians quod videbatur oculis delectabile intellectuali pulchritudini prætulit, & ventris ſaturitatẽ ſpiritali delectatione potiorem habuit. Ex quo ſtatim è paradiſo pulſus, extra beatam illam fuit vitam. Non ergo ex aliqua neceſſitate, ſed ſuapte temeritate malus eſt factus. Quapro- D pter & propter prauam voluntatem peccauit, propter peccatum verò mortuus eſt: ſtipendia nanque peccati mors eſt. Quantum enim abſtitit à vita, tantum morti propinquauit. Vita nanque deus, vitæ verò priuatio mors. Itaque mortem ſibi Adam ob diſceſſum à deo parauit, ſecundum quod eſt ſcriptum: Ecce omnes elongantes abs te peribunt. Quamobrem ſanè apparet deum mortem nequaquam feciſſe, ſed noſmetipſos ex mente praua nobis ipſis eam ſpõte attraximus, quam deus ob eas quas ſuprà narrauimus cauſas minimè prohibuit, ne immortalem in nobis morbum conſeruaret. Quemadmodum vas figulinum rimas oſtẽdens, non prius igni ad perficiendum traditur, quàm à figulo reconcinnetur emendeturq;. E Sed cur, inquis, huic vaſi non inſitum eſt vt peccare non poſſit, vt etiam nobis volentibus facultas peccandi deſit? Quoniam, inquam, & tu ſeruos non quãdo vinctos in cuſtodia retines, beneuolos eſſe tibi exiſtimas, ſed cum ſponte omnia quæ erga te oportet, videris agere. Sic item deo eum puta fore amicum, non qui coactus, ſed qui ſponte ſua virtuteq; illi obtẽperat. Virtus verò ex voluntate perficitur, non ex neceſſitate. Voluntas autem ab illis pẽdet quæ in nobis ſunt ſita. Quod verò in nobis ſitum eſt, voluntarium & ſpontaneum eſt. Qui ergo factorem reprehendit, quòd non tales nos natura fecit, qui peccare nequeamus, nihil aliud opinari videtur, quàm naturam ratione carentem ea quæ rationis eſt particeps eſſe potiorem: & illa quæ non mouentur, nec mente ducuntur iis quæ eligunt, iudicant, conferunt, F omnino præſtare. Hæc & ſi per tranſitum, attamen non ab re dicuntur, ne in profundũ inanium cogitationum ruens, præterquam quòd quæ inquiris non aſſequeris, deum etiã amittas. Deſinamus ergo eum qui ſapiens eſt velle corrigere. Deſinamus, inquam, meliora quàm deus fecerit indagare. Quòd ſi ob noſtri ingenij debilitatem omnia dei conſilia ſigillatim ratione attingere nequimus, illud attamen animis noſtris infixũ ac in confeſſo ſit, nihil malum ab eo qui bonus eſt, fieri. Hinc conſequenter alia quæſtio de diabolo naſcitur: Vnde diabolus ſit, ſi non ex deo ſunt mala. Quid igitur dicemus? Satis facilis eſt reſponſio. Eadem omnino ratio nobis ad iſtam quoque quæſtionem ſatis erit, quam & de hominis iniquitate ſuprà commemorauimus. Vnde enim iniquus eſt homo? Ex ipſius libera voluntate. Vnde malus diabolus? Ex eadem penitus cauſa. Habebat enim & ipſe liberam vitam & inſitam

Quomodo peccatum irrepſit in animam.

Cur de⁹ peccandi facultatem homini non eripuit.

A libertate voluntatis peccatum prorepſit tã in angelum quàm in hominem.

ſibi poteſtatem, aut deum ſequendi, aut à bono diſcedendi. Gabriel angelus à deo iugiter ſtetit: Satan item angelus ex ordine ſuo prorſus cecidit. Et illum propria voluntas in cœlo retinuit, hũc verò volũtatis libertas cœlo deiecit. Poterat enim & ille à deo deficere, & iſte nõ excidere. Sed illum inſatiabilis dilectio dei ſeruauit: hunc à deo relictum eſſe oſtendit per peccatum alienatio. Malum igitur hoc tantum, à deo alienatio. Nam parua quidem oculi conuerſio, paruus nutus, vt ſolis particeps aliquis exiſtat, vel in vmbra remaneat, facit. Nam & illic in promptu eſt, vt ſuſpiciens illuſtretur: auertens verò intuitum neceſſario in tenebris erit. Sic & diabolus malus deo aduerſatur, non ex natura, ſed mala voluntate habens malitiam. Quæris igitur vnde illi ſit contra nos bellum? Quoniam cum omnis ipſe mali promptuarium exiſteret, inuidiæ quoque morbum in ſe recepit, & inuidit nobis illatum honorem, nec facilè tulit vitam in paradiſo beatam ducere. Quamobrem dolis hominem aggreſſus, eadem ambitionis cupiditate, quam ipſe ab initio habuit, velle ſimilem eſſe deo, hac rurſus ad decipiendum nos vſus lignum oſtendit, per cuius deguſtationem pollicitus eſt hominem ſimilem fore deo. Si comederitis, inquit, eritis veluti dij malum ac bonum cognoſcentes. Non inimicus igitur nobis à deo conſtitutus eſt, ſed ipſe ex inuidia ſeſe nobis oppoſuit. Animaduertens enim ſe ex angelorum ordinibus expulſum, non tulit terrenam creaturam ad angelorum dignitatem per virtutis profectum exaltari. Quoniam itaq; inimicus eſt factus, inimicitiam nobis deus erga illum indidit, vbi ſerpenti quo ille malus abuſus fuerat, dixit, ſed ita, vt minas ad Satanan referret: Inimicitiam ponam inter te & inter ſemen illius. Reuera nanque noxiæ ſunt amicitię quæ cum malitia contrahuntur. Nam ea eſt amicitiæ huius lex & vis, vt per ſimilitudinem malitiam coniunctis indat. Quamobrem rectè prouerbium dicit: Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Quemadmodum enim in peſtilentibus locis ſenſim attractus aër latentem corporibus morbum iniicit: ſic item in praua conſuetudine ac conuerſatione maxima nobis mala hauriuntur, etiam ſi ſtatim incõmodum non ſentiatur. Idcirco nobis aduerſus ſerpentem irreconciliabilis indita eſt inimicitia. Si autem inſtrumentum hoc tanto dignum odio eſt, quanto magis illi nos qui ſerpentem adegit, aduerſari oportebit? Sed cur, inquis, lignum hoc in paradiſo fuit, per quod nos diabolus tentaturus erat? Si enim deceptionis eſcam ac materiam non habuiſſet, quo nam modo nos ſibi obtemperando ad mortem deduxiſſet? Quoniam mandatum eſſe oportuit, vt noſtram erga deum probaret obedientiam. Ideo planta pulcherrimis fuit fructibus ſcatens, vt in abſtinentia voluptatis animi continentis virtutem oſtendentes, patientiæ coronam promereremur. Cibum autem non ſolũ præcepti contumacia ſecuta eſt, ſed etiam nuditatis cognitio. Comederunt, inquit, & aperti ſunt oculi eorum, cognoueruntq; quòd nudi eſſent. Oportebat enim ſe nudos minimè cognouiſſe, ne mens hominis ad eorum cupiditatem quæ deeſſe viderentur, traheretur. Amictum nanq; nuditatis defenſionem ſolatiumq; eſſe exiſtimauit, & omninò per carnis curam ab obſeruantia dei abſtractus eſt. Cur, inquis, non ſtatim eis ab initio amictus ſunt præparati? Quoniam hæc nec naturalia eſſe, neq; ex arte decebat. Nam naturalia propria ſunt brutorum, vt pennæ, ſetæ, pellium craſſitudines, quę & frigoribus reſiſtunt, & æſtus ferunt, in quibus nihil alterum ab altero diſtat, ęquali omnibus natura exiſtente. Homini autem ſecundum proportionem in deum charitatis præſtantior bonorum diſtributio conueniebat. Quæ verò ex arte ſunt opera, negotium generant, quod vt maximè homini noxium, vitandum erat. Quamobrem deus nos ad paradiſi vitam reuocans, ex animabus noſtris curas euellere conatur, dicens: Nolite animæ veſtræ cogitare quid edatis, aut corpori quid induamini. Neque itaque veſtis ei ex natura, neque ex arte conueniebat. Sed alia parata erant, ſi virtutem oſtendiſſet homo, inſignia quæ ex gratia dei erant illum illuſtratura, vtpote fulgores quidam, quales ſunt angelorum, qui omnem florũ varietatem, omnem aſtrorum claritatem ſuperarent. Hac igitur de cauſa non veſtes ei ſtatim præbitæ: quoniam virtutis præmia illi repoſita erant, quæ conſequi vis diabolicæ tentationis non permiſit. Aduerſarius igitur nobis eſt diabolus, ob antiquam ex eius inſidiis ruinam, ita domino diſponente, vt cum illo luctaremur. Itaque per obedientiam nos renouauit, vt de inimico triumpharemus. Vtinam quidem non eſſet factus diabolus, ſed in eo ordine quo ab initio conſtitutus fuit, remanſiſſet. Poſtquam verò ab autore ſuo defecit, inimicus dei, inimicus item hominis ad ipſius imaginem conſtituti factus eſt. Nam ideo miſanthropos exiſtit, & ideo deo rebellis. Nos verò vt eius opus odio perſequitur, vt eius imaginẽ inſectatur. Ille igitur ſapiens & prouidentiſſimus rerum humanarum diſpenſator eius vtitur ad

Margin notes: Cur lignũ vetitum poſuerit deus in paradiſo. — Cur deus Adę amictũ nõ dederit.

Margin letters: G H I K L M

A tur ad noſtram exercitationem malignitate, quemadmodum medicus viperæ veneno ad
ſalutarem medicamentorum præparationem. Sed quis nam erat diabolus? Ex quo ordine?
Ex qua dignitate? & vnde Satanas cognominatur? Satanas igitur quòd bono aduerſetur,
appellatur. Id enim ſignificat vox Hebræorum, ſicut in libris Regum dicitur: Excitauit,
inquit, dominus Salomoni Satan, Ader regem Syrorum. Diabolus verò dicitur, quoniam
idē & in peccato nobis cooperatur, & accuſator noſter eſt. Gaudet ex interitu noſtro, noſq;
eorum gratia quæ commiſſa ſunt, traducit. Natura autem ipſius incorporea eſt ſecundum De natura
Apoſtolum, dicentem: Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduer diaboli.
ſus ſpiritalia nequitiæ. Dignitas verò ipſius principalis eſt. Aduerſus enim principes & po-
B teſtates, inquit, aduerſus rectores tenebrarum harum. Locus autem principatus aër, ſicut idē
memorat: Contra principatus & poteſtates aëris, ſpiritus qui operatur nunc in filios† inobe †Diffidētiæ
dientiæ. Idcirco & mundi princeps appellatur, quoniam circa terras eſt eius imperium,
quod & dominus ipſe teſtatur: Nunc iudicium eſt mundi. Nunc princeps mundi huius eii-
cietur foras. Et rurſus: Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Quo-
niam autem dicitur de exercitu diaboli ab Apoſtolo: Spiritalia nequitiæ in cœleſtibus: ſci-
re oportet quod ſcriptura cœlum aërem ſolet appellare, vt eſt illud: Volatilia cœli. Et alibi:
Aſcendunt vſque ad cœlos, hoc eſt, in aëris ſublimitatem longè tolluntur. Ideo dominus Sa
tanan vidit vt fulgur de cœlo cadentem, hoc eſt ex proprio principatu ad ima ruentem, vt
C planè ab iis qui in Chriſto ſperant conculcaretur. Dedit enim diſcipulis ſuis virtutem ſer-
pentes ac ſcorpiones conculcandi, & contra omnem inimici potentiam. Quoniam itaque
ipſius impia tyrannis expulſa eſt, & locus hic terreſtris ob ſalubrem eius paſſionem purga-
tus eſt, qui omnia quæ in cœlo ſunt & in terris pacauit: deinceps nobis regnum cœlorum
nuntiatur, Ioanne dicente: Appropinquauit enim regnum cœlorum. Item domino vbique
euangelium regni prædicante, & antea clamantibus angelis: Gloria in excelſis deo, & in
terra pax. Sed & ingrediente Hieroſolymam domino noſtro collætantes Iudæi clama-
bant: Pax in cœlis, & gloria in altiſſimis. Denique mille ſunt victoriæ huius voces, quæ vlti-
mam inimici euerſionem teſtantur, vt iam nullum negotium aut certamen nobis relictum
D ſit ad ſuperos conſcendendi. Iam via facta eſt, impedimentis aduerſarij ſublatis, qui à bona
nos via auertebat, & deinceps lætam continuationem habemus, & de ligno vitæ continuò
deguſtamus. Cuius nos eſſe participes ab initio per ſerpentis inſidias non licuit. Ordinaue-
rat enim deus ardentem gladium, qui huius ligni vitę viam cuſtodiret. Quem nos alacriter
ſine impedimento prætereuntes, facile in bonorum omnium deguſtationem & fruitionem
ingrediamur, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cui gloria & imperium in æterna ſecula,
Amen.

HOMILIA DE IRA.

E

QVemadmodum in medicorum præceptis quando appoſitè & ex artis ratione fiūt,
poſt experientiam vtilitas illorum potiſſimum oſtendi ſolet: ſic & in ſpiritualibus
monitionibus poſtquàm præcepta exitum teſtimoniis comprobatum oſtende-
runt, tunc eorum vtilitas ad vitæ illorum qui admonentur correctionem & eru-
ditionem manifeſtatur. Audimus enim in Prouerbiis palàm ſcriptum eſſe: Ira ſapientes Ira mala.
perdit. Audimus item apoſtolicum dictum: Ira & omnis indignatio & clamor à vobis
abſcedat cum omni malitia. Et dominum dicentem: Si quis iraſcitur fratri ſuo temerè, reus
F erit iudicij. Igitur ſi quando nos hoc virium tentauerit, idq; non ex nobis, ſed extrinſecus
inſtar inopinæ procellæ in nos irruens, tum potiſſimum diuinorum præceptorum admira-
bilem veritatem agnoſcemus, dantes ipſi quidem locum iræ, tanquam exitum violen-
to cuidam torrenti, diſcentes tamen tacitè turpem eorum tumultuationem qui hoc ma-
lo tenentur, agnoſcemus re ipſa verbi ſacri dexteritatem: nempe quòd vir iratus fœ-
dus aſpectu ſit. Quando enim ſemel iræ perturbatio mentem præcipitans imperi-
um animæ ſumpſerit, hominem penitus in feram conuertit, nec hominem qui ra-
tionis ſit compos eſſe ſinit. Quod enim venenum virus emittentibus erit, hoc item
& furor animo irritatis ac perturbatis. Impetu feruntur, inſiliunt, rabie vt canes afficiun-
tur, punguntur vt ſcorpij, mordent vt ſerpentes. Nouit & ſcriptura eos qui hoc vitio tenen-

tur, ferarum appellatione vocare,quibus ſeſe ob peruerſitatem ſimiles ac familiares reddi- G
derunt. Nam & canes,& ſerpentes, & genimina viperarum, & his ſimilia nominat.Qui enim ad mutua inter ſe eiuſdem generis parati ſunt inferenda incommoda, iure feris ac venenatis aſcribi poſſunt, quibus ex natura continuum aduerſus homines odium ineſt.Effrenes linguæ, ora incuſtodita, incontinentes manus, contumeliæ, probra, accuſationes, verbera, & alia eiuſmodi quæcunque quis enumerare poterit, iræ ſunt ac furoris fructus. Ob iram enſis acuitur, mors homini ex homine venit, fratres inter ſe ignorantur, parentes ac liberi naturæ obliuiſcuntur.Sed & ante omnia ſeipſos haud agnoſcunt irati,deinde neque quotquot habent neceſſarios. Quemadmodū enim torrentes ad curua loca decurrentes ſecum obuia quæque trahunt: ſic & iratorum impetus violenti & inſtabiles omnia ſimiliter percurrunt atque obruunt.Non eis ſenectus venerabilis, non vitæ virtus,non generis propinquitas,non acceptæ iam gratiæ, non denique quicquid aliud quamuis æſtimandum in honore eſt. Momentanea quædam inſania eſt ira. Quin & maximum ſe in malum ſæpius coniiciunt, & ſtudio vindicandi ſeipſos negligunt. Eorum nanque memoria quibus læſi ſunt, velut œſtro quodam incitati,& animo exacerbato atque æſtuanti non prius deſinunt, quàm incommodum aliquod infeſtanti infligant:vel ipſi (ſi id contingat) accipiant:quemadmodum ſæpe euenit,vt quæ per vim tentata ſunt,plus accipiant incommodi quàm inferant. Quis enim in ea ſe mala coniiceret, quæ ira feruidi homines quauis occaſione vociferantes & exaſperati ſubeunt atque tolerant? Nam & omni fera venenata impudentius ruunt, nec prius deſiſtunt quàm aliquo magno malo & intolerabili,ira intumeſcente, æſtuantem exatient animum.Neque enim enſis acies,neque ignis,neque horrendum aliquid,animum ira intumeſcentem ac furentem ſatis compeſcere valebit: non magis quàm à dæmonibus detenti, à quibus irati nihil, nec forma, neque animi affectu differunt.Nam iis qui ad vindictam anhelant, ita quidem circum præcordia ſanguis feruet, quaſi vi ignis ebulliat & exæſtuet. Superne vero accenſa facie alio aſpectu viſendum exhibet iratum, eam formam quæ omnibus conſueta eſt & nota, quaſi larua quadam, vt in ſcena fieri ſolet, prorſus immutans:oculi conſueti non apparent, ſed ignei micantéſque dentes acuunt,veluti ſues graſſantes: vultu ſunt liuenti ſanguine ſuffuſo. Oris tumore increbeſcente venę ob K
turbati intra viſcera ſpiritus anguſtiam diſruptæ. Vox aſpera & intenſa, ſermo inconſtans & confuſus, ac temerè cadens,nec concinnè, nec ſignificanter,ne ex parte quidem prolatus.Poſtquàm verò ira ſicut flamma, ſicca materia ſuccenſa iritantes inuaſit, tunc nec ſermone dicenda,neque referenda videre licet ſpectacula.Manus quidem erectas etiam aduerſus contribules,& per omnes corporis partes diſtractas: pedes extra omnem ordinem & ab re certatim diſcurrentes, denique partes corporis omnes inſaniæ inſtrumenta factas. Si aūt pariter aliquem ex aduerſo concurrentem inueniant, irámque mutuam inter ſe exerceant, ea patiuntur quæ fas eſt eos pati, qui ſub tali dæmone contendunt ac certant. Membrorum mutilationes, vulnera, mortes præmium pugnæ ferunt. Cepit qui primus manibus L
iniuriam intulit: alter vlciſcitur: hic inſtat: ille non cedit: corpus obiter vulneribus petitur. Ira verò facit vt dolor & incommodum minimè ſentiantur. Non enim damna corporis aut ſenſum curant, cum omni ſtudio & omnibus viribus ſint animo tantummodo ad vlciſcendum commoti & excitati.Ne fratres dilectiſſimi malum malo curate, neu contendite inuicem calamitate mutua vincere.In rixa enim is inferior eſt,qui victor eſt,ac peccatis longè grauior diſcedit.Noli ergo malam referre gratiam,neque mali mutui reſtitutor eſſe.Contumeliam intulit iratus, vince, amouéque ſilentio malum.Tu autem contra facis, qui velut vndam fluentem illius iram in cordis penetralia ſuſcipiens, ventos imitaris contra flatibus aduerſis reſiſtentes.Noli tuo aduerſario pro magiſtro vti, nec quem odio proſe M
quaris hunc æmulari,nec fieri veluti ſpeculum irati velis,illius formam in teipſo oſtendēs. Rubicundus ille eſt ob irā,tu minimè ruborem præfers? Illi ſanguinei oculi? tui quietè ac cū grauitate aſpiciunt. Vox illi aſpera? tibi mitis? Neque enim ſic in locis deſertis echo in ipſos clamantes intempeſtiuè infringitur, ſicut in hominem iniuſtum & contumelioſum contumelia reuertitur.Immo ſonus quidem illic idem redditur, contumelia verò augmētata recurrit.Nam ſi inter litigantes fortè conuicia dicuntur,primus obſcurū hominem, & ex obſcuro venientem loco probroſe vocat: alter vernam ex vernis regerit. Hic pauperem alter mendicum.Hic indoctum,alter ſtupidum appellat.Deniqueſic durant donec conuitia ſicuti ſagittæ deficiunt. Deinde omni contumelia per linguam conſumpta, ad manus venitur &

Irati ſui immemores.

A tur & pugnam. Ira nanque certamen excitat, certamen verò conuitium, conuitium verbera,
verbera demum vulnera, ex quibus & mortes ſæpe ſequuntur. Itaque iram ab initio vt mali Ira compeſcenda.
originem compeſcamus, ac ex animo noſtro totis viribus extirpemus. Sic enim plurima ma
la veluti radice quadam & principio hac animi perturbatione exiſtente, facilè excidere po-
terimus. Ille maledixit, tu benedicas. Verberauit, tu patere. Expuit, nihilíque te exiſtimauit,
tu cogita quemadmodum ex terra es, & in terram reuerteris. His nanque modis atque ra-
tionibus te confirmans, longè leuiora quàm re vera ſint, inuenies tibi aduerſarij facta iur-
giáque. Sic etiam talionem illi ſecurius reddes, oſtendéſque quàm ſis contumeliis inuulne-
rabilis, ac præclaram tibi patientiæ coronam comparabis, dum alterius inſaniam, occaſio-
B nem philoſophiæ ac tuorum feceris meritorum. Quamobrem, ſi mihi credis, probra contu-
meliáſque minimè curabis: obſcurum te & inglorium vocauit nulliúſque æſtimationis? ter-
ram te ac cinerem eſſe dicas. Nec tu melior es patre noſtro Abraham, qui ſe eadem vocauit,
ignarum, pauperem, ignobilem nominauit. Tu vermem te dicas, & è ſtercore genus duce-
re, verba Dauid memorans. His etiam Moſis decus adde. Ille ab Aaron & Maria verbis pe-
titus probroſis, non ad deum aduerſus illos interpellauit, ſed pro eis orauit. Quorum tu,
dic mihi, cupis eſſe diſcipulus? beatorum ne hominum & deo gratorum, an eorum qui ſpi-
ritu referti ſunt maligno? Quando enim verborum contumelia tentaris, illud exiſtima, pe-
riculum de te fieri, an deo per patientiam adhæreas, ſeu per iram in aduerſarij partes incli-
C nes. Da tempus cogitationibus, ad optimam eligendi partem opportunum. Nam è duobus
alterum proculdubio conſequeris, aut inimicum tuæ manſuetudinis exemplo munitiorem
reddes, vel certè, ſi deſpexeris, acrius illum vindicabis. Quid enim aduerſario durius eſſe po-
teſt, quàm te animum gerere contumeliis omnibus altiorem? Noli tuam peſſundare men-
tem. Nec ab eo qui te conuitiis & omni iniuria petit, comprendi patiare. Sine illum fruſtra
te allatrare, in ſeipſo diſrumpi. Sicut enim ille qui minimè ſentientem aut curantem verbe-
rat, ſeipſum lædit & incommodo afficit, quòd nec inimicum plectere, nec animam irámque
exatiare ſe videat: ſic & is qui contumelia in eum, qui nequaquam doleat, vtitur, perturbati
animi conſolationem inuenire nullo modo poterit. Quin potius (quemadmodum dixi-
D mus) ardebit magis & animo æſtuabit. Ex hac igitur conditione quale vterque veſtrum no-
men aſſequatur videamus. Hic contumelioſus, tu magnanimus vocaberis. Hic iracundus &
durus, tu longanimis & mitis. Hunc quandoque pœnitebit horum quæ loquitur, te nunquã
benefacti aut virtutis pœnitebit. Quid plura? Huic contumelia regnum cœlorum clauſit,
quòd contumelioſi regnum dei non conſequentur: tibi taciturnitas idem aperuit. Nam qui
ſuſtinebit vſque in finem, hic ſaluus erit. Qui autem ſe vindicare, & par pari reddere, ac ma-
ledicenti reſiſtere voluerit, quam, quæſo, habebit excuſationem? Quòd primus ille fuerit ac
prouocauerit? Sed qua venia dignum hoc? Non enim amicus in amicum, quamuis prouo-
cantem aut allicientem, peccati cauſam transferens, minus in iudicio condemnabitur. Ne-
E que enim victoriæ corona ſine aduerſariis contrapugnantibus, neu cædes ſine hoſtibus. Au-
dis Dauid dicentem: Dum conſiſteret peccator aduerſus me, non iritatus ſum aut vltus, ſed
ſurdus factus & humiliatus ſum & ſilui à bonis. Tu autem ad iracundiam ob paruam contu
meliam concitaris: Imitaris verò vt bonum. Ecce iam vitium quod rependis ipſe patras. An
in alienum malum diligenter inſpicis, tuum verò nequaquam cognoſcis? Si malum eſt con
tumelia, eius imitationem fuge. Non enim (vt ſuprà narraui) incepiſſe alium, ad excuſatio-
nem ſufficiet. Iuſtius quidem fuerit, vt arbitror, hinc intẽdi aduerſum te querelam, eo quòd
ille exemplum ſapientiæ prius non vidit: tu verò cum iratum turpiter ſe mouentem, & ri-
diculum & probroſum videris, eius veſtigia quæris imitari clamando, ſuccenſendo, reſi-
ſtendo. Et ad hunc modum fit, vt tu ſis in culpa: apologiam verò habeat, qui primus rixam
F orſus eſt. Per ea enim quæ facis, & aduerſarij culpas leuiores reddis, & teipſum condemnas.
Si enim malum eſt ira, cur malum id non euitas? Si venia dignum, cur irato ſuccenſes? Ex
quo ſi ſecundus veniſti ad iram, nihil te hoc iuuabit. Non enim in certaminibus palæſtram
prius prouocans, ſed qui ſuperat, coronatur. Quamobrem non ſolum is qui facinus aliquod
graue prius tentauerit, ſed qui mali ducis ad ſcelus fuerit exemplum imitatus, omnino mul
ctatur. Si enim te pauperem verè appellat, verum reſpuere nequaquam debes. Si mentitur,
quid ad te dicti vanitas? Sicut enim ad laudes tuas, ſi veritatem excedunt, efferri non debes:
ita nec ad probra in te non verè iactata, minimè dolere. Nonne vides, quemadmodum ſa-
gittæ ſi duriora offendant, reſultant ac excidunt: in mollibus verò & obedientibus facilè fi-
guntur:

guntur:ita & in contumeliis euenit: qui eis occurrit ac reſiſtere quærit, illas in ſeſe recipit: G
qui autem manſuetudine ac patientia armatus,ad eas excipiendas ſe præparauerit, omnino excutiet ac euitabit.Quid miſer angeris pauperis appellatione?Reminiſcere quod quemadmodum nudus in mundum veniſti,nudus etiam egreſſurus es. Quid enim nudo pauperius?Nihil profectò graue audiſti,niſi tibi ipſe quæ obiecta ſunt agnoſcas. Quis vnquam ob paupertatem in carcerem ductus eſt? Nam egere non turpe quidem aut aliquod probrum fuerit:ſed paupertatem generoſè non ferre.Memor ſis domini noſtri Ieſu Chriſti: qui cum diues eſſet,noſtri gratia egere voluit.Si verò & ſtultus & indoctus appellaberis,reminiſcere eorum quæ à Iudæis iactata ſunt in veram ſapientiam:Samaritanus es,& dæmonium habes.
Si enim contra hæc maledicta iraſceris, iam ea corroboràſti.Quidnam eſt ira ſtultius?Si ve H
ro quietus & immobilis perſiſtas,pudorem maledicenti magnum intuliſti,cum re ipſa prudentiam modeſtiámque oſtenderis.Alapa ſeu pugillo cæſus es?expuit aliquis in faciem? Eadem & dominus eſt paſſus. Nec enim ab expuentibus aut cædentibus faciem auertit. Calumniam pateris?& dominus.Tua laceratur veſtis?Et à domino quoque veſtis per vim extracta,& ſuper eam miſſæ ſortes.Nondum condemnatus es,nondum cruci affixus. Multa tibi toleranda, vt ad eius imitationem peruenias. Talia igitur,& horum ſimilia tibi ſuccurrant:mentiſque tuæ impetum ac iram compeſcant.Similes nanque præparationes & animi diſpoſitiones,morſus cordis & impulſus facilè delebunt,& animi cogitationes in tranquillum ſtatum deducent.Hoc enim eſt quod Dauid ait:Paratus ſum,& non ſum turbatus. O- I
portet itaque motus animi inſanos ac præcipites exemplo ſanctorum, ac beatorum præceptorum memoria cohibere: quomodo magnus Dauid, & qua manſuetudine iniquitatem Semei tulerit,non enim iræ locum dedit,in deum cauſam transferens,quoniam dominus, inquit,Semei mandauit vt maledicat Dauid.Quamobrem cum audiuiſſet ſe virum ſanguinum & iniquum vocari,minimè ſuccenſuit,ſed tolerando ſeſe humilem reddidit, ac meritam ſibi infligi contumeliam putauit.Ex quo duo tibi ad cuſtodiendam animi conſtantiam
Iræ antidotum. toleranda.Primum ne te rebus magnis parem dignúm ve iudices. Deinde neminem valde infra tuam eſſe dignitatem ac æſtimationem putabis. Sic enim animus nunquam ex iis quæ nobis ex aduerſo inferuntur,indignabitur,aut magnopere dolebit.Graue profectò eum qui K
beneficium receperit,præter quàm quòd ingratus animo ſit, etiam maledictis dantem petere.Graue, inquam:Veruntamen hoc agenti grauius eſt malum quàm patienti. Ille maledicat:tu autem minimè mouearis.Gymnaſium tibi quoddam & exercitatio ad philoſophiam,verba illius ſint. Si enim nihil moueris integer es animo ac ſanus. Si verò aliquid animo pateris,ſaltem in te conde triſtitiam. In me turbatum eſt cor meum (inquit Propheta) hoc eſt,non extra perturbationem animi oſtendi,ſed veluti quandam intra littus abruptam vndam retinui.Sedabis itaque mentem latrantem & exacerbatam.Tecum in tui cordis receſſu,rationis tribunal verebere:quemadmodum pueri immodeſtum aliquid agentes, viri venerabilis præſentiam vereri ſolent. Quomodo igitur iræ incommoda fugiamus? ſi eam L
nullo modo mentem rationém ve occupare ſinamus? Quamobrem ſi forte in cogitationem veniat aut cadat,eam ita retineamus,vt equum iugalem nobis ratione, vt freno quodam obtemperantem,ac ordinem proprium nequaquam excedentem:& via ingredientem qua à mentis recto conſilio dirigitur.Eſt enim pars animi iraſcibilis, nobis ad multa virtu-
Iræ officioſæ vtilitas. tis opera neceſſaria.Quando veluti miles quidam apud ducem arma ſumens, paratus eſt eius iuſſu auxilium præbere: ſic iracundia rationi adiutrix contra peccatum fuerit. Neruus eſt animæ quidam indignatio,fortitudinem conſtantiámque,ac robur ad res bene & ordine agendas præbens: quæ animam forte voluptate delinitam ac laſciuientem, veluti ferro quodam cohibens auſteriorem fortiorémque ex molli ac remiſſa reddit. Nec enim ſi contra iniquitatem deſit indignatio & ira ſatis eam odio quo decet perſequi poteris.Quamob- M
rem ſic exiſtimo, æque circa diligendam virtutem ſtudium habere, atque aduerſus vitium odium retinere oportere.Ad quod maximè vtilis indignatio: quoniam veluti canis paſtori,ſic ira rationi obediens,mitis quidem ac manſueta iuuantibus eam, & à ratione reuocabilis erit. Nam canis ad vocem & aſpectum alienum toruus & agreſtis, etiam ſi palpari ſe videat:notos verò,& amicè alloquentem timere admodum ac vereri videtur. Ira ſimiliter optima eſt,& commenſurata iracundiæ,opitulatúrque animæ prudenti. Inſuper cum inſidioſis non facilè conciliatur, aut conſuetudinem habet. Nullam denique beneuolentiam erga ea quæ nocent,retinet:ſed aduerſus voluptatem inſidiantem, veluti lupum quendam

allatrare

A allatrare continuò videtur. Sic itaque ex ira viris prudentibus vtilitas capitur. Sed & aliarum potentiarum quælibet, ex modo ea vtentis & eam poſſidentis, bona vel mala dicetur. Vt animæ concupiſcibilis parte ſi quis in corporis voluptatem, & impuriſſimas actiones abutetur, abominabilis profectò & nefarius fuerit. Si quis verò illam in die ac domini noſtri Ieſu Chriſti charitatem, & ſempiternorum bonorum deſiderium conuertet, felix ac beatus. Similiter & de parte rationali dicendum. Si recte quis hanc tractauerit, prudens erit & ſapiens. Si verò contra mentis ac rationis acumine proximis incommodum pariat, vafer & aſtutus, & malignus iure dicetur. Quamobrem fratres dilectiſſimi, nolite obſecro ea quæ à ſummo deo, & omnium autore ad ſalutem conceſſa ſunt, occaſionem peccatorum nobis
B ipſis facere. Sic itaque ira quando oportet, & vt oportet ex ratione diſpenſata, fortitudinem patientiámque ac conſtantiam parit: præter vero rectam rationem tractata, furor & inſania efficitur. Idcirco nos Pſalmus admonet. Iraſcimini, & nolite peccare Ipſe nanque dominus in euangelio illum qui temere fratri iratus fuerit, reum iudicij facit. Illum vero qui tanquam pharmaco ad ea quæ oportet ira vtitur, minimè condemnat. Dicitur nanque, Ponam inimicitiam inter te & ſerpentem. Et rurſus: Hoſtes ſitis Madianitis. Docentis verba ſunt, vt ira veluti armis vtamur. Ideo Moſes omnium hominum manſuetiſſimus, vituli idololatriam damnans, Leuitarum manus in cædem fratrum armauit. Vnuſquiſque, inquit, veſtrum gladium ad latus teneat, & tranſite à porta in portam, & flectite per circuitum caſtro
C rum, & ſuum quiſque fratrem interimat, & quilibet proximum ſuum. Et Paulo poſt ait Moſes: Veſtras hodie manus deo conſecrâſtis, quilibet in filio ſuo & fratre ſuo, vt detur vobis benedictio. Quid Phinees iuſtum reddidit? Nonne iuſta contra fornicantes ira, qui alioqui mitis ac manſuetus exiſtens, poſt quam ſtuprum Zambri & ſcorti Madianitis palàm in populo vidit, adeóque impudenter admiſſum, vt nec tam turpe ſpectaculum occultari vellēt: minimè tam indignum facinus paſſus, ira vt oportebat vſus, protinus vtrumque trucidauit. Samuël autem Achab regem Amalech à Saule contra mandatum domini ſeruatum, nonne iuſta ira in medium trahens occidit. Sic itaque fit ira ſæpenumero bonarum actionum miniſtra. Helias vero Zelotes quinquaginta ſupra quadringentos turpitudinis ſacer-
D dotes, & quadringentos viros ſacrorum nemorum, comedentes de menſa Iezabel, iuſta ſapientíque indignatione in totius Iſraël vtilitatem, vt morte mulctarentur effecit. Tu autem fratri tuo ſine cauſa iraſceris. Quomodo enim non ſine cauſa? Cum ſit alius qui inſtigat dæmon, & alius qui inſtigatur homo, cui tu maledicis: ſimile quoddam canibus admittens, qui ſaxa mordere ſolent, quando iactantes attingere non valent. Inſtigatus enim ac incitatus, miſericordia profectò dignus eſt. Qui vero incitat, odio maximo eſt inſectandus. In hunc igitur iram transfer hominum interfectorem, mendacij patrem, peccati miniſtrum. Fratrem vero in te peccantem miſerabere. Nam ſi in peccato vſque in extremum durabit, cum ipſo dæmone æterno tradetur igni. Sicut autem differentia nomina ſunt indignatio-
E nis & iræ, ſic & ab ipſis ſignificantia plurimum inuicem differunt. Eſt enim indignatio ſtimulus quidam breuis ac ſubitus, acutúſque paſſionis vapor. Ira vero permanens ac diuturna triſtitia, aptáque ſeſe otioſe vlſciſci, veluti libido quædam ſe vindicandi. Animaduertere itaque opus eſt, quòd vtroque modo & affectu homines delinquant, vel furore ſubito contra irritantes commoti, vel per dolos & inſidias eos à quibus patiuntur iniuriam circumuenientes, quæ ambo nobis omnino cauenda. Quomodo autem ob hanc animi perturbationem in ea quæ minimè deceant non incidemus? Quomodo inquis? Si te demiſſum humilémque omnino gerere poteris: vt edoctus fueris, quod dominus Ieſus & verbo præcepit & re oſtendit inquiens: Qui voluerit inter vos primus eſſe, ſit omnium poſtremus. Item pulſatus æquo animo ac manſueto cædentem tulit. Rector enim cœli terræq; dominus, ab om-
F ni ſpiritu creatura adoratus, omnia ferens verbo virtutis ſuæ, illum non protinus vt poterat ac fas erat terra dirupta ad infernum impiis paratum demiſit: verum humili ac miti reſponſo facilè docuit, quales eſſe oportuit laceſſitos. Si male locutꝰ ſum, inquit, teſtimonium perhibe de malo: ſi autem bene, cur me cædis? Si enim ex dominico præcepto omnium vltimus eſſe aſſueueris, quonam modo maledictis præter dignitatem prouocatus ægre ferre aut reſpondere poteris? Nam ſi paruus puer verbis te contumelioſis peteret, occaſionem tibi potius ridendi daret. Quod ſi phreneſi captus, & ſenſu excidens verba vitæ incompoſita & ſtulta, miniméque vera dicat, miſericordia potius quàm odio dignus erit. Non igitur verba ſolent triſtitiam mouere, ſed ſuperbia aduerſus eum qui nos vituperat, & vniuſcuiuſque de ſeipſo

Moſi irati exemplum.

Phinees zelus Samuel.

Differentia inter indignationem & iram.

ſeipſo phantaſia. Quod ſi horum alterutrum menti tuæ exemeris, inanes quidam ſonorum G
ſtrepitus erunt quæ ab aduerſario dicentur. Quamobrem iram omnino ſedabis indignationémque, ne iram illam quæ de cœlo ſupra omnem impietatem & iniuſtitiam hominum reuelabitur, experiare. Si enim animo ſapienti amaram indignationis radicem extirpare poteris, multa cum hoc principio perturbationum ſemina facilè extingues. Nam & dolus, & ſuſpicio, & infidelitas, & malignitas, & inſidiæ, & audacia, & omnia his ſimilia, huius vitij germina ſunt atque appendices. Itaque fratres amantiſſimi, ne obſecro tantum nobis malum inducamus, animæ morbum, rationis tenebras, à deo alienationem, obliuionem familiaritatis, principium bellorum, plenitudinem calamitatum, dæmonem peſſimum noſtris animis innatum, incolam quendam impudentem, noſtra interiora poſſidentem, deniq; ſan- H
cti ſpiritus iter ad nos impedientem. Vbi inimicitiæ ſunt, contentiones, indignationes, ſectæ, noſtris animabus perpetuos generantes tumultus, ibi ſpiritus manſuetudinis haud requieſcit. Quamobrem beati Pauli monitis obtemperantes, omnem à nobis indignationem, ac clamorem cum omni malitia abiiciamus, ac inuicem boni & miſericordes exiſtamus: expectantes beatam ſpem manſuetis omnibus promiſſam. Nam beati ſunt mites, quoniam ipſi terram poſſidebunt, In Chriſto Ieſu domino noſtro: Cui gloria & imperium in æterna ſecula, Amen.

DE INVIDIA. I

BOnus eſt deus, & bonorum iis qui digni ſunt, præbitor. Improbus diabolus, & omnimodæ improbitatis adminiſtrator: & vt bonum ſequitur innocentia animíque candor: ſic diabolum inuidentia. Caueamus itaque fratres amantiſſimi, inuidiæ vitium, ne ſocij geſtorum diaboli reddamur, & eodem cum ipſo condemnati iudicio reperiamur. Si enim ſuperbus in diaboli iudicium incidit, quomodo inuidus paratam diaboli pœnam effugiet? Nihil enim mortalium animis inuidiæ perturbatione perniciofius contingit: quæ ante omnia ipſi nocet autori: aliis verò quàm minimum. K
Quemadmodum enim venenum ferrum, ſic inuidia hos qui eam poſſident conſumit atque vaſtat. Magis autem, ſicuti viperas dicunt abrupto matris ventre naſci: ſic & inuidia concipientem ſe animam corrodere ſimul ac tabefacere ſolet. Eſt enim inuidia dolor de proximi proſperitate ac rerum ſucceſſu conceptus. Quapropter animo inuido nunquam triſtitia, nunquam mœſtitia deeſt. Abundat proximi ager, domus bonis omnibus repletur, ex voto denique eueniunt omnia, in roſa & viola viuenti. Cuncta hæc triſtitiæ doloríſque occaſionem inuido præbent. Ex quo nihil ab homine nudo, qui omnium iaculis petitur, differre videtur. Fortis eſt aliquis, alius forma clarus, alius eloquentia, alius animi prudentia præſtat, alius in diuitiis liberalis facultates egentibus diſtribuit, laudem ex L
hominibus in iis quibus benignè facit maximam refert: hæc omnia maligni feriunt animum: qúmque mutire nihil audeat aut poſſit, ſimulat gaudium, ſecum tacitè rumpitur, coràm hilaritatem præfert, intus verò ab inuidiæ malo perditur. Morbum interrogatus manifeſtare, ſéque inuidum ac malignum accuſare omninò veretur. Non quòd fratris fœlicitate angatur, aut amici gaudium lugeat, aut bonorum aliorum ſpectaculum non libenter ferat: ſed ipſorum ſucceſſum ſuam eſſe calamitatem ducat: hæc profectò ipſum fateri oportebat, ſi verum loqui voluiſſet. Sed ex his nihil omninò retegere volens, morbum in imo cordis receſſu eius abrodentem atque abſumentem viſcera mœſtus retinet. Igitur talis nec medicum mali huius, neque medicinam ad id fugandum aptam inuenire poteſt: quanquam curandorum ægrorum tot referti ſunt libri. Sed vnam tantum mali re- M
quiem expectat: ſi quando cui inuideat, ruentem fortè aſpiciat. Hic finis odij, ſi miſerum ex beato, infœlicem ex æmulo videat. Tunc demum fœdus cum eo iungit, amicus efficitur, quando lacrymantem viderit, aut ſuos querentem caſus, libentiúſque lugentem miſeratur & plorat, quàm gaudenti collætetur, aut applaudat. Fortunæ commutationem ſe dolere oſtendit, non humanitate ſeu charitate commotus: verbis priora collaudans, ſed grauiorem proximo calamitatem ex horum memoria ac deſiderio faciens. Puerum filium poſt mortem extollit, verbis ornat, quàm fuerit formoſus, quàm ingenioſus, quámque ad omnia accommodus, cum viuo ne linguæ quidem rectum vſum dediſſet. Quòd ſi plures in

res in

A res in eandem concurrentes laudem conſpexerit, rurſus ſententiam mutans mortuo inuidet. Diuitias item admiratur alienas poſt calamitatem amiſſas: formam quoque & robur ac ſanitatem corporis, ſed poſt morbum laudat & effert. Et demum præſentibus rebus ac ſaluis inimicus, pereuntibus verò amicus ac miſericors. Quid igitur hoc morbo pernicioſius? Interitus vitæ, peſtis naturæ, aduerſa omnibus bonis ex deo venientibus, demum ipſi deo contraria. Quid enim principem malorum dæmonem ad bellum aduerſus hominem internecinum impulit? Nonne inuidia? per quam & deo aduerſarij palàm deprenſus eſt. Dolens enim ob præclara dona homini conceſſa, quando deo nocere non valuit, ipſum inſidiis petiit hominem. Eadem & Cain viſus eſt admittere primus diaboli diſcipulus, inuidiam & B cædem ab eo edoctus: quas & Paulus ſimul iunxit, inquiens: Plenos inuidia, cæde. Quid igitur ille admiſit? Vidit ex deo honorem fraternum, & exarſit in inuidiam, atque eum qui honoratus erat à deo, occidit, vt irritaret deum, qui illum honorauerat. Cum enim impar eſſet ad debellandum deum, in cædem incidit fraternam. Quamobrem fratres dilectiſſimi, inuidiam fugiamus pugnę in deum magiſtram, homicidij matrem, naturæ confuſionem, amicitiæ ac familiaritatis expertem, calamitatem abſurdiſſimam. Quid miſer homo angeris nihil mali paſſus? quid cum eo contendis, aut quid eum petis in bonis quibuſdam exiſtētem, qui de tuo nihil detrahit aut minuit? Si verò beneficio quoque deuinctus obtrectas, inuides, maledicis, malè cogitas, nonne vides te contra tuum commodum contendere? Talis pro- C fectò Saul erat, cui beneficiorum magnitudo cauſa fuit, vt aduerſus Dauid inſurgeret. Primum quidem eius admirabili diuinaq; muſica, à maniæ morbo liberatus, haſtam in eum intentauit. Deinde cum ipſe cum ſuo exercitu ex inimicis ſeruatus, & à dedecore ex Golia proueniente rurſus liberatus eſſet, nihilominus cum in triumphis ei puellæ obuiam ſaltantes proceſſerunt, dantes victorię maiorem Dauid partem, atque dicentes: Saul percuſſit mille, & Dauid decem millia. Ob hanc ſolam vocem, & ob teſtimonium ex ipſa virtute ſubſiſtens, primum hominem per ſeipſum interficere & inſidioſe amouere tentauit: Deinde exulem conſtituit. Neque ſic inimicitiæ finem fecit, ſed ad poſtremum contra ipſum tribus millibus turmis per loca deſerta exercitum duxit. Nec aliud belli cauſa, ſi quis roget fuiſſe appa- D ret, quàm Dauid rerum ſucceſſus & gloria, qui tanta alioqui manſuetudine fuit, vt illum in media inſectatione & odij acerbitate, quum dormientem offendiſſet, interficereq; facilè poſſet, incolumē dimiſerit. Seruatus ille nihilominus à viro iuſto, qui manus in ipſum iniicere noluerat, nihil melior ob beneficium factus eſt, ſed rurſus contra eum exercitum duxit: qui ab eo captus, atque iterum ſeruatus, & illius clariorem longè virtutem oſtendit, & propriam acerbiorem eſſe perfidiam manifeſtauit. Inuidia igitur fratres dilectiſſimi, genus eſt inimicitiæ intractabile quidem, ac admodum inſuperabile. Nam quum beneficentia eos qui alioqui ſunt infeſti, reddat mitiores, malignum tamen & inuidum magis iritat, atque ad odium acuit: quantóque magis fortuna creſcit, tanto ille maiori premitur dolore atque E luctu. Eis verò quibus deuincti beneficiis exiſtunt maximis, non ſolum ſe gratos eſſe reddēdo non cogitant, ſed animo magnopere aduerſantur, & potentiam ac rem proſperam videre non facilè ob inuidiam ferunt. Quam beſtiam immanitate morum non ſuperant? Quod animal tam agreſte eſt, quod feritate non vincant? Canes nanque educatione manſueſcūt, leones obſequio tractabiles fiunt: inuidi tantum officiis agreſtiores euadunt. Quid, quæſo, Ioſeph ex ingenuo ſeruum fecit? nonne fratrum inuidia? Hic & admiratione digna huius morbi prauitas ac duritas. Verentes enim illi ſomniorum exitum, ſeruum fratrem fecerunt, veluti quem nunquam in ſeruitutem venientem adoraturi eſſent. Quanquam ſi vera ſomnia futura erant, quod remedium, vt quæ à deo iam erant conſtituta, non euenirent? Si autem falſa, quid opus fallenti ac decipienti fuit inuidere? Sed ex diuina hoc contigit proui- F dentia, vt aſtutia illorum inuerteretur. Per ea enim, quibus impedire ſe diuinum conſilium putauerunt, paulò poſt illud ad exitum deduxerunt ac promouerunt. Niſi enim venditus fuiſſet, nunquam in Aegyptum veniſſet, nunquam ob pudicitiam in inſidias impudicę mulieris incidiſſet, nunquam in carcerem coniectus fuiſſet, nunquam Pharaonis miniſtris ſocius eſſet factus, nunquam denique ſomniorum coniector fuiſſet, vnde Aegypti imperium eſt aſſecutus, & à fratribus propter rei frumentariæ inopiam ad ſe venientibus adoratus. Sed ad magnam illam inuidiam in rebus maximis verſantem transeamus, quam Iudæi per inſaniam aduerſus ſeruatorem noſtrum oſtenderunt. Quamobrem tantis eſt petitus inſidiis? Ob magna eius prodigia. Quænam hæc erant? Salus ſupplicum ac miſerorum: paſcebantur eſurientes

Ioſeph fratres.

Iudæorum inuidia.

eſurientes, & qui paſcebat oppugnabatur. Reuiuiſcebant mortui, & autor vitæ inuidiam G ſuſtinebat. Dæmones fugabantur, & qui eis imperabat inſidiis petebatur. Leproſi curabãtur, claudi ambulabant, ſurdi audiebant, cęci videbant: & is qui hæc beneficia conferebat fugabatur. Et demum vitę munus tribuentem ſupplicio affecerunt, liberatorem hominum flagellis cæciderunt, mundi iudicem condemnauere. Sic itaque inuidiæ mala vſque ad omnes penetrauerunt, quibus ſolis armis euerſor vitę noſtræ diabolus à mundi initio vſque ad ſeculi conſummationem omnes homines ferire, ac ad interitum deducere contendit. Nec mirum, vt qui per inuidiam ac ſuperbiam cecidit, noſtra item pernicie gaudeat, noſq; eiuſdem vitij ſpiritu configere ac peſſundare cupiat. Sapiens profectò fuerit quicũque cum inuido minimè congreditur aut conuerſatur, nec etiam in eadem eſſe cum eo menſa ſtudet, H quòd ex conuictu reliquæ vitæ commercia vitari facilè nequeunt. Quemadmodum enim ardentem ſyluam aut materiam nobis cura eſt procul ab igne ſubmouere: ſic opus eſt (quoad fieri poſſit & liceat) inuidorum cõuerſationes à noſtra amicitia repellere, vt extra eorum venenatas ſagittas ſecurius agamus. Neque enim poſſibile eſt vt hoc malo implicemur, niſi illi familiaritate coniuncti fuerimus. Quoniam ex Salomonis ſententia: Zelus hominis ex ſocio ipſius. Et profectò ſic res habet. Non enim Aegyptio vir Scytha inuidebit, ſed ſuæ genti quilibet: & in eadem gente, non ignotis, ſed familiaribus & vicinis, & eiuſdem artis hominibus, aut alia de cauſa coniunctis, & his denique coęuis, cognatis, & fratribus. Et omninò vt erugo frumenti eſt vaſtatio, ſic inuidia amicitiæ peſtis. Illud autem in hoc malo laudauerit quiſquam, quòd inuidus quantò in proximum vehementius mouetur, tantò ſibimet maius parit incommodum. Quemadmodum ſagittæ magna vi emiſſæ, ſi in durum aliquid ac reſpuens inciderint, in emittentem facilè redeunt, ſic inuidia proximis triſtitiã nequaquam affert, tantum inuidenti officit. Quis enim vnquam in mœrore poſitus aliquod I propterea proximo incommodum intulit? Seſe ſolum vaſtat atque cruciat. Sed & qui morbo huiuſcemodi ſunt affecti, longè peiores venenatis iaculis exiſtimantur: quòd illa per plagas virus inferunt atque nocent, & paulatim quod infeſtum eſt depaſcuntur: at inuidos exiſtimant nonnulli non ſolum rebus aliis, ſed oculis etiam officere incommodáque inferre.

Inuidorum faſcinantes oculi.

Vnde & corpora vegeta pubeſcentium aliorúmue ætate formáque florentium proſperam K habitudinem inficiunt atque debilitant: ſtatim vt ex eorum luminibus pernicie quadam defluente ac contaminante videas contacta membra pulchra in ſiccitatem ac valetudinem venire. Ego verò horum ſententiam dimittam, vt vulgò latam, ac per mulieres vetulas in opinionem muliebrem ſubinductam. Illud autem dico, quòd dæmones oſores omnis boni poſteaquam voluntates inuidorum deprehenderint ſibi eſſe conformes, illis prorſus ad ſuã libidinem, atque ita & illorum oculis ad inſtrumentum, ac miniſterium propriæ voluntatis abutantur. Non igitur horres te diaboli perdentis miniſterium facere, & malum: ſed malũ ſuſcipis, per quod inimicus eorum fias, qui te nihil læſerunt, inimicus præterea dei boni, & qui omnis eſt expers inuidiæ. Fugiamus ergo fratres intolerabile malum. Serpentis id eſt L præceptum, diaboli inuentum, inimici ſatio, punitionis arrabo, pietatis impedimentum, via ad gehennam, regni cœlorum priuatio. Nam & ipſo fatentur ore hoc vitium inuidi. Aſpectus illis eſt aridus & obſcurus, gena ſubtriſtis, ſupercilium demiſſum, anima ipſo morbo ſuffuſa, prudentiam in dignoſcenda veritate ac rebus agendis minimè habens. Apud eos enim nec actio ſecundum virtutem vlla eſt, nec vis orationis grauitate ornata, non gratia comitata, non denique aliquid aliud honeſtum aut circumſpectum cõſpicitur. Sicut autem vultures per multa quidem prata multa etiam amœna & odorata loca circumuolantes, ad tabida & fæculenta loca feruntur: muſcæ quoque ſalubre ſi quod offendunt, prætereunt, ad vlcera verò properant: Sic & inuidi vitæ ſplendorem ac rerum bene geſtarum magnitudi- M nem minimè quidem reſpiciunt: manca verò & fragilia, & ſi quid erratum (vt quandoque rebus accidit humanis) tantum obſeruant: hæc diuulgant, & per hanc tantum homines cognoſci volunt. Quemadmodum maligni pictores, qui hominis imaginem vel ex contorta nare vel tubere, aut membri cuiuſpiã mutilatione natura ſeu caſu inſita corpori, effingunt, notabilémque reddunt. Iniquum profectò, id quod laudabile potiſſimum fuerit, alicuius peioris gratia manifeſti occultare, & virtutem ex vicinitate vitij (ſi quod fortè reperitur) calumniari. Fortitudinem audaciam potius appellat: modeſtum verò ſine ſenſu hominem: iuſtum, immitem & nimium ſeuerum: prudentem, aſtutum: magnificum, vaſtum: liberalem vt prodigum taxant: domeſticè frugalem auarum dicunt. Denique omnis virtutis ſpecies in

A in vicina vitiorum nomina conuertunt, nuſquam calumnia rebus laudatis deficiente. Quid igitur in accuſatione tantum huius mali finem orationis faciam? Sed hoc medium, párſque curationis fuerit. Laboranti enim ægro morbi magnitudinem oſtendere, vt dignã mali fugandi curam ſubeat: non inutile quidem, ſed hic eum dimittere, nec admodum curandi remedium aliquod oſtendere, nihil aliud fuerit, quàm deſperãtem ac in morbo pereuntem relinquere. Quid ergo faciũdum, vt hanc animi peſtem ab initio minimè quidem patiamur, aut in ea fortaſſè affecti facilè liberemur? Primum quidem ſi nihil rerum humanarum magnum aut ſupra naturam exiſtimemus: non potentiam, non gloriam, non opes, non corporis habitudinem proſperam: non enim in rebus fluxis bonum conſtituimus, ſed B ad ſempiternorum & verorum bonorum participationem vocati ſumus. Itaque nec diues æmulandus eſt propter diuitias, nec potens ob dignitatis ac magiſtratus culmen, nec fortis ob corporis robur, nec eloquens ob dicendi facultatem. Inſtrumenta ſunt hæc virtutis rectè vtentibus, nihil per ſe veræ felicitatis habentia. Miſer igitur eſt qui his abutitur, non aliter quàm qui in pugna contra inimicos enſem corripiens, in ſe ac interitum ſuum conuertit. Si autem rectè & ordine à ſummo deo conceſſa tractauerit, denique ſi miniſter ac diſpenſator fuerit, non ad propriam voluptatem voluptates cogendo, hic demum laudari magnoperè ac amari dignus erit, quòd hominum ſocietatem diligat, & fraternam charitatem propriis commodis potiorem habeat. Præterea ſi aliquem in diuinis excellentem ſermonibus, ac eloC quia ſacra probè enarrantem, magnam quoque inde ex deo gratiam, & ex hominibus laudem ſibi vindicantem conſpexeris, nullo modo ægrè feras, aut inuidia proſequaris, vt eum tacere malis, ſi per gratiam ſpiritus ſancti quæ dixerit approbari laudariq; contigerit. Nam & huius boni particeps per tui fratris pręceptionem & doctrinam traditam, tu quoque ſi voluеris proficere poteris. Deinde fontem quidem ſcaturientem nemo prohibet aut compeſcit, nec ſolis ſplendentis lumina vllus obtegit. Nemo illis obtrectat aut ægrè feret, ſed quiſque ad proprium vſum atque commodum transferre conabitur. Sermonis verò ſpiritualis pia corda fidelium ſancti ſpiritus gratia irrigantis auditum cum gaudio cur non ſuſtines? cur non grato animo vtilitatem illius acceptas? Sed auditorum plauſus te offendit? & malD les nec qui adiutus inde ſit, nec qui laudet quenquam eſſe? quam, dic mihi, excuſationem apud iuſtum iudicem habebis? Igitur animæ bonum, natura quidem pulchrum exiſtimandũ. Eum enim qui opibus, potentia, ſeu corporis viribus floret, diligere & omni ſtudio amplecti nos decet, vt pulchræ vitæ inſtrumentis vtentem, modo bene & ad communem vtilitatem, vt diuitias egentibus diſtribuat, corporis vires debilibus communicet: reliquam denique facultatem non magis propriæ quàm alienæ ſeruire commoditati exiſtimet. Eum verò qui ita non fuerit animatus, magis miſerum quàm felicem, aut affluentẽ putari eſt opus: ſi res huiuſcemodi vt occaſiones tantum ad vitia propriámque voluptatem retineat. Hoc profectò operam dare fuerit, vt cum negotio & apparatu maiore pereamus. Si quidem opes E iniuſtitiæ miniſtræ fuerunt, miſerum facient diuitem: ſi autem virtutis, minimè inuidiam ſuſtinebunt, cum ex eis ad omneis communis veniat vtilitas, niſi quis tanta ſit malignitate, vt ſibi etiam ac propriæ inuideat commoditati. Omninò autem qui res humanas rationi ſubiecerit, & ad veram pulchritudinem laudémque ſe conuerterit, multum abfuerit ab eo, vt in rebus terrenis & fluxis quenquam putet eſſe felicem & æmulandum. Qui verò ita fuerit animatus, vt nihil vſquam humanum admiretur, huic procul dubio dominari inuidia nullo modo poterit. Si quis verò ita gloriæ cupidus fuerit, vt omnes antecellere cupiat, nec ſecundas facilè patiatur, maximam profectò occaſionem cauſámque inuidiæ dabit. Tu autem frater deſiderium omne honorémque tuum in actione ſecundum virtutem vt re ampliſſima & nunquam deſitura conſtitue. Nec vndecunque aut qualibet diuitias coge, neu F tandem ex rebus mundi huius gloriam quære. Neque enim iſta in te ſunt ſita. Sed iuſtus ſis, ſapiens, prudens, fortis, & malorum pro pietate tolerans. Sic demum teipſum incolumem ſeruabis, & in bonis longè maioribus claritatem habebis. Nam & virtus intra nos eſt, & ab iis qui ob eam labores ſubeant apta poſſideri. Diuitiarum autem copia, forma corporis, potentiæ faſtus intra nos nequaquam conſiſtit. Si igitur & maius bonum virtus eſt, ac magis per ſe idoneum ac ſuppeditans, & inconfeſſò apud omnes maiorem obtinet honorem: hanc nobis omni ſtudio ſequendam cenſeo: quam ineſſe animis ab omni perturbatione præſertim inuidiæ minimè purgatis, difficile admodum. Nonne vides quantum malum ſit ſimulatio? & hæc inuidiæ fructus eſt. Nam morum & ingenij duplicitas ex inuidia plerunq; hominibus

Remedium contra inuidiam.

Simulatio.

hominibus euenit. Quando in cordis receſſu odium retinentes charitatis ſpeciem ore præ G
ſe ferunt, non aliter quàm petræ ac ſcopuli marini: qui modica operti aqua magnum ac cæcum non obſeruantibus inferunt malum. Cum itaque nobis inde vt ex fonte quodam fluat ipſa mors, amiſſio bonorum, à deo alienatio, legis confuſio, & demum omnium in vita bonorum euerſio: credamus Apoſtolo dicenti: Ne ſimus inanis gloriæ cupidi inuicem prouocantes, inuicem inuidentes, ſed magis boni, miſericordes, donantes ac glorificantes inuicẽ: quemadmodum deus nobis donauit, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cui gloria & imperiũ in æterna ſecula, Amen.

IN PRINCIPIVM PROVERBIORVM. H

PRæclara eſt obedientię merces. Obediamus igitur bono patri certaminum præmia nobis ex ſpiritus oraculis proponenti, qui nos inſtar venatorum in locis inuiis, quaſi catuli cuiuſdam venatici indicio curſus noſtri experimentum vult capere. Propoſuit autem nobis ad enarrãdum parœmiarum principium. Quàm ſit autem dictionis huius intellectus captu difficilis, cuius vel modicè illum aggreſſo notum eſt. Veruntamen nihil de illius tractatione hæſitandum eſt, ſpem in dominum collocatam habentibus, qui nobis propter paſtoris noſtri preces ſermonẽ dabit in apertione oris noſtri. Tres I
omninò ſacros à Salomone tractatus nouimus exiiſſe. Hunc in primis Prouerbiorum, & Eccleſiaſten, & Cantica Canticorum. Quolibet autem propriam retinente materiam, cuncti ad hominum ſcripti ſunt vtilitatem. In primis Prouerbiorum liber inſtructio morum eſt quædam, necnon animi perturbationum correctio. Denique vitæ in vniuerſum documentum, frequentes ac breues eorũ, quæ ſunt agenda, continens præceptiones. Eccleſiaſtes verò phyſiologiam attingit, nobiſq; in hac vita vanitatem palàm oſtendit. Vt in iis quæ citò prætereunt minimè ſit homini inuigilandum, neque item animi curas in rebus vanis collocandum. Cantica canticorum animę perfectionis modum demonſtrant. Sponſi nanque ac ſponſæ concordiam continent, hoc eſt, animæ cum deo verbo familiaritatem. Sed nos ad K
propoſitum reuertamur. Prouerbia Salomonis filij Dauid, qui regnauit in Iſraël. Prouerbiorum nomen de eo quod vulgariter dicitur apud externos compoſitum eſt, & de illis plerũque quę in triuiis dicuntur. Oemos enim apud illos via dicitur. Vnde parœmia definitur, verbum iuxta viam, vſu multorum tritum, & quod à paucis ad plura ſimilia transferri poteſt. Apud nos verò prouerbium eſt ſermo vtilis, ſub vmbra figuráque idonea expreſſus: multum & vſus & grauitatis complectens, in receſſu quoque multum altæ ſententiæ cõtegens. Ex quo dominus: Hæc, inquit, in parœmiis locutus ſum vobis. Tempus venit, vt non iam in parœmiis, ſed palam vobis loquar: quaſi ſermo prouerbialis apertam ac liberam dicendi viam nõn habeat, ſed operimento quodam & ænigmate ac verbis aliis mentem atque ſen- L
tentiam narret. Salomonis igitur Prouerbia, hoc eſt, ſermones ad omnem vitæ viam exhortatorij maximéque vtiles ſunt. Appoſuit autem & autoris nomen, vt perſonæ ſplendore & amplitudine auditorem facilius traheret. Autoritas enim doctoris acceptum ſermonem facit, ac diſcentes attentiores reddit. Salomonis itaque Prouerbia ſunt, Salomonis, inquam illius, cui dominus dicit: Ecce dedi tibi cor prudẽs ac ſapiens. Nec ſimilis ante te vllus eſt natus, nec itęm poſt te vllus eſt tibi par futurus. Et rurſus: Dedit dominus ſapientiam ac prudentiam multam Salomoni, & cordis effuſionem, ſicut arenam quæ eſt in littore maris: & repletus eſt ſapientia Salomon, ſuper prudentiam omnium ante illum hominum, & ſuper omneis ſapientes Aegypti. Sic itaque neceſſaria fuit nominis huius additio. Prouerbia Salomonis filij Dauid. Additur & patris nomen, vt planè cognoſcatur quemadmodum ſapiens M
erat Salomon, ex ſapiente prophetáque patre, & ab ipſa infantia ſacras diligenter edoctus literas, qui regno paterno non ſorte, nec vi aliqua ſucceſſit, ſed iure ac ipſius dei iuſſu voluntatéque paternum ſceptrum ſuſcipiens, in Hieruſalem factus eſt rex. Neque hoc otioſum eſt. Maximè quidem facit ad diſcretionem eorum qui eiuſdem ſunt cognominis: Poſtea verò etiam propter ſtructuram inſignis ac nominati templi poſitum eſt, vt agnoſcas illius ſtructorem, ſimul & omnis eius vrbis diſpoſitionis ac legum & ordinationis autorem. Valde verò ad præcepta morum tradenda refert, eum qui ſcribit regem eſſe.
Regum autoritas.
Si enim regnum eſt legitima poteſtas, manifeſtum quòd ex rege alioqui hoc nomine digno

A digno, exeuntes vitæ præceptiones multum quidem apud omneis momenti habeant, ad conſiderandam conſequendámque in communi bono vtilitatem, & non ad priuata commoda reſpicientes. Hoc enim tyrannus à rege differt, quòd ille ſuaipſius quomodocunque & vndecunque reſpicit ac tuetur: hic ſubditis conſulere tantum quærit. Ex hoc itaque libro vtilia, qualia quantáve diſcentes volunt ac cupiunt, excerpuntur. Primum quidem in Prouerbiis eſt nôſſe ſapientiam & diſciplinam. Eſt enim ſapientia diuinarum humanarúmque rerum, & eorum, quæ rerum ſunt cauſa, ſcientia. Itaque præcipiendi modo theologiam tradens, ſapientiam nouit, ſicut & bis Paulus dicit: Sapientiam loquimur inter perfectos. Sapientiam verò non huius ſeculi, neque principum huius ſeculi, qui abolentur, ſed loquimur B ſapientiam in myſterio abſconditam, quam præuidit deus ante ſecula. Et qui in mundi conſtitutione conditorem conſiderat, nouit & ipſe per mundi ſapientiam ipſum deum. Inuiſibilia, inquit, ipſius per ea quæ facta ſunt, à creatura mundi intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque virtus eius & diuinitas. Itaque nos ad dei ſapientiæ conſiderationem ducit, cum dicit: Per ſapientiam deus terram fundauit. Item: Quando deus præparabat cœlum, aderam, & cum eo eram cuncta componens. Et ego eram, qua delectabatur. Nam hæc omnia nobis ideo cum perſonæ fictione diſſerit, vt ſapientiæ cognitionem conſpicuam reddat. Et illud omninò: Dominus creauit me initio viarum ſuarum, de ea ſapientia dei dicit, quæ mũdo innotuit, quæ tantum non voce per ea quæ viſibilia ſunt emiſſa à deo ſe factam eſſe & non ſponte cœpiſſe proclamat. Tanta videlicet ſapientia iis quæ facta ſunt competit. Sicut C enim cœli enarrant gloriam dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum (narrat autem ſine voce. Non enim ſunt loquelæ neque ſermones, quorum non audiantur voces eorum.) Sic ſunt quidam ſapientiæ ſermones ab initio genitæ, dum ipſa rerum creationi infuſa ac permixta tacens clamare videtur ſui conditorem dominum, vt per ipſam ad veri ac ſolius ſapientis cognitionem facilè penetres. Eſt & quædam humana ſapientia, in huius vitæ rerum experientia conſiſtens, ſecundum quam ſapientes dicimus artium quarumlibet vtilium ſcientes. Igitur hic noſter ad complectendam ſapientiam magnam libri partem exhortando conſumpſit. Sapientia in exitu viarum laudatur, in plateis palàm prædicatur, in ſummis mœnibus & arcibus collaudatur. Animaduertens enim quòd homines eam maxi- D mè cupiunt & ambiunt, & quemadmodum omnes natura ipſius ſplendore attrahimur per illius præconia mentes noſtras excitat ad eam omni ſtudio ac ſine pigritia conſequendam. Vbique de ipſa ſermonem haberi dicit: In viis, in foro, in arcibus ciuitatis. Ideo portas, & plateas, & mœnia dicit. Per exitus & plateas eius charitatem innuit. Per muros verò eius vtilitatem, & ad omnem vitæ ſecuritatem ſuppeditationem. Volens nos denique illi familiares reddere ac conciliare, ait: Sapientiam tuam eſſe ſororem. Et rurſus: Ama ipſam, & ſeruabit te. Deinde communem eius vſum oſtendens, & quemadmodum omnibus æquè ex ea commodum prouenit: Immolauit, inquit, ſuas hoſtias: hoc eſt, ſolidum cibum præparauit iis, qui animi affectibus ob ipſam conſequendam ſeſe ſpoliarint: in cratere vinum ſuum mi- E ſcuit, hominis mentem nimirum exhilarans. Cratera enim dicit communem ac vulgarem bonorum diſtributionem. Ex quo æquè apud omneis facultas eſt ex ea, quantum quiſque poteſt pro ſua portione hauriendi. Inſuper præparauit eius menſam. Omnia per emphaſim loquitur, ac per corporalia nobis ſpiritualia demonſtrat. Cibum nanque animæ ſpiritualem menſam appellat, ad quam altiſſima voce conuocat: hoc eſt, cum præceptis & inſtitutis nihil humile, nihil abiectum habentibus. Qui ſtultus eſt, declinet ad me. Quemadmodum enim ægri & debiles arte medendi vtuntur, ſic & ſtulti ſapientia indigent. Etenim melius longè ipſam quàm argenti & auri theſauros mercari: longéque item pretioſior eſt lapidibus F pretioſis, & omne admodum pretioſum ipſa prorſus dignum non eſt. Eius quoque quod dicit: Fili, ſi ſapiens fueris, tibi ipſi ſapiens eris, & proximo tuo, & iſtius: filio ſapienti quicquid egerit proſperabitur, ſententiam planè tibi nôſſe licet, ſi otioſè dicta Salomonis de ſapientia legeris. Quoniam verò in maleuolam animam non introibit ſapientia, purgat ante omnia per diuinum timorem futurorum ſapientium animas, ac ſapientiæ conciliat. Verba enim ac myſteria ſalutis in quemuis ſine diſcrimine iactare, & omnes æquè ad hunc theſaurum recipere, nec vitæ moribus purgatos, neque ratione prius & ordine diligenti vtentes haud aliter fuerit, quàm in ſordidum vas vnguentum fundere pretioſum. Quamobrem initium ſapientiæ timor domini dicitur: animæ verò purgatio timor domini ſecundum prophetæ preces ac deſiderium, dicentis: Confige timore tuo carnes meas: quia ſcit vbi timor inhabitat, quòd

Tyrannus.
Rex.
Sapientia.

tat, quòd ibi omnis animæ reſideat mundicies, omnis iniqua noxiáque actio fugetur, mem- G bris corporis ad enormes actus moueri (quòd timore quaſi quibuſdam clauis confixa ſint) nequeuntibus. Sicut enim qui clauos corpori infixos habet, doloribus preſſus non facilè quicquam agere poteſt: ſic dei timore confectus non oculo vti præter decorem, non manus ad nefarias mouere actiones, non denique paruum aliquid aut magnum contra officium agere poterit, quaſi mœſtitia quadam minarum ac ſuppliciorum expectatione vinctus atque oppreſſus. Impuros autem ac vanos hic noſter Salomon à diuinis omninò arcet præceptis ac diſciplinis, dicens. Qui ſine timore ſunt, in portis morabuntur. Et iterum: Quæretis apud reprobos ſapientiam, nec inuenietis. Et rurſus: Quærent me improbi, nec inuenient. Non alia de cauſa, niſi quòd diuino timore minimè ſunt purgati. Itaque ad ſapientiam ſuſcipiendam acceſſurus, prius ſalutari metu animam à noxiis purgatus cogitationibus accedat. Manifeſtum fit igitur nobis & alterum bonum ex Prouerbiorum doctrina, videlicet timoris habitus nobis per ſapientiam infuſus. Alterum erat præceptum: Nôſſe diſciplinam. Eſt autem diſciplina, inductio quædam vtilis, quæ ſæpe cum labore vitiorum maculas purgat. Quæ quidem in præſentiarum non videtur eſſe gaudij, ſed mœroris: verum poſtremò fructum ſalutarem & quietum per ipſam exercitatis facilè reddit. Hanc itaque diſciplinam nôſſe non cuiuſlibet eſt mentis: quoniam multi res duras tolerare deſperantes, exitus ac euentus vtilitatem ob ignauiam & ignorantiam non expectant, ſed ad diligentiæ auſteritatem impatientes, in imprudentiæ tenebris ac infirmitate remanſerunt. Idcirco admiratione dignæ ſunt iuſtorum voces, dicentium: Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Non enim diſciplinam detrectant, ſed iram. Hoc nanque ſimile illi videtur: Caſtiga nos domine, præterquàm in iudicio & ira. Itémque illi: Diſciplina domini aperit aures meas. Quemadmodum enim parui pueri doctrinam deſpicientes ob ferulas flagelláque, quæ magiſtri & pædagogi adhibere ſolent, attentius dictata ſuſcipiunt, & ipſe ſermo ante plagas non auditur: poſt verbera doloréſque veluti ſtatim apertis auribus & auditu excipitur oratio, & memoria cuſtoditur. Sic accidit & iis qui diuina audiunt præcepta, & ad ea ſeruanda ſe negligenter habent. Nam poſtquàm diſciplina eis inflicta eſt à deo, tunc quę moleſtè ſemper illis inculcabantur diuina mandata, quaſi iam primum in aures ipſorum cadant, ſuſcipiuntur. Hac itaque de cauſa inquit: Diſciplina domini aperit aures meas, quoniam diſciplina indocilem ac detrectantem corrigit atque admonet, vt Paulus planè factitabat, tradens ſatanæ, veluti publico cuidam tortori & carnifici, vt erudirentur diſcerént que minimè blaſphemare. Rebellantem verò & calcitrantem reducit, vtpote de quo dictum eſt, quòd poſtea captiuitatis ſuæ pœnitentiam egerit. Neceſſarium itaque noſſe diſciplinæ virtutem, quantis illa rebus proſit. Hanc demum vtilitatem Salomon facilè conſpiciens, admonet: Ne deſine paruulum inſtruere & caſtigare, quoniam ſi virga eum cæcideris, non morietur. Nam tu quidem virga illum percuties, animam verò illius à morte liberabis. Quis enim filius quem non inſtruat pater. Ipſa diſciplina apud eos qui rectè iudicant, multæ eſt præferenda pecuniæ. Quamobrem clamat Salomon: Accipite diſciplinam & non argentum, vt in tempore tribulationis vel corpore laborante, vel rei domeſticæ incommodis superuenientibus, nunquam de deo malè cogites aut ſentias, ſed multa patientia eius plagas ob ea quæ admiſiſti caſtigatus & admonitus ſuſcipias. Dic & tu ſi diſciplinam verè noſti, illud: Iram domini ſuſtinebo, quoniam ipſi peccaui. Illud item: Bonum mihi quia humiliaſti me. Qualis erat Paulus dicens: Quaſi caſtigati, & non mortificati. Item illud: Quum iudicamur, à domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Quoniam verò doctrinarum perceptio & intelligentia diſciplina etiam dicitur, vt de Moſe ſcribitur, quòd in omni diſciplina & ſapientia Aegyptiorum eruditus fuerit. Non ideo quod omni ſanè doctrina imbutus fuerit, ſed vtili tantum, ad ſalutem idonea rectè vocabitur diſciplina inſtructus. Iam enim & quidam geometriæ vacantes, quàm Aegyptij inuenerunt, vel aſtrologiæ, quæ apud Chaldæos in pretio eſt: denique circa figuras & vmbras, & ea quæ in aëre verſantur, tempus terentes, omninò ex diuinis verbis doctrinam eruditionémque neglexiſſe ac ſpreuiſſe inueniuntur. Sed & poëtica & rhetorica, & ſophiſmatum inuentio multos occupant, quorum materia mendacium eſt. Nam neque poëtica, ſine fabulis conſiſtere poteſt: neque rhetorica ſine arte dicendi: neque demum ſophiſtica ſine paralogiſmis. Quoniam igitur præ horum ſtudio & veſtigatione dei notitiam contempſerunt multi, in rerum inanium perſcrutatione tempus conſumentes, neceſſaria eſt diſciplinæ rectæ cognitio, & ad veræ & vtilis diſciplinæ

De timore domini.

H

I

K

L

Diſciplina duplex.

M

Scientiæ vanæ.

A plinæ vtilitatem eligendam,& ad eam quæ inutilis & vitioſa eſt,omninò fugiendam.Licet & agnoſcere ſermones prudentiæ, ſi quis parœmiis diligenter attendat, & quæ illarum ſit vtilitas ei qui non otioſe prudentiam complectatur.Poteſt enim illius vtilitas intelligi. Malitia, inquit, paruuli, ſenſibus verò perfecti eſtote. Prudentiam igitur vnam ex virtutibus præclaris exiſtere palàm eſt,qua bonorum & malorum & indifferentium nos homines ſcientes reddimur.Prudens verò vtique prudentia per denominationem dictus eſt.Sed quando ferarum prudentiſſimus ſerpens eſſe domini teſtimonio dicitur: Eſtote,inquit,prudentes ſicuti ſerpentes:item prudens œconomicus iniuſtitiæ:manifeſtum quod duplex eſt prudentiæ nomen.Vna quidem proprij commodi cuſtos,& alieni doli obſeruatrix,qualem ſer- De duplici prudentia.

B pens habet.Ille ſi quid periculi incurrere viderit,caput ante omnia cuſtodit.Ea videtur eſſe verſutia illa,quæ prona eſt ad proprium commodum,& ſimpliciores defraudandos. Quali prudentia fuit ille ſeculi prudens & iniuſtitiæ œconomicus apud euangelium: Vera autem prudentia,eorum quæ agenda & non agenda ſunt cognitio eſt:quam ſi quis ritè ſectatus fuerit,nunquam ab officio virtutéque abſcedet,nunquam vitiorum peſtem incurret.Igitur qui prudentiæ ſermones cognoſcit, ſciet nonnullos ſophiſmata captionéſque obiicere, quoſdam verò nobis quæ ſunt circa vitam meliora monſtrare. Vt bonus trapezita quod bonum fuerit retinebit,& ab omni ſpecie mala abſtinebit.Ipſa nanque prudentia ædificanti domũ, fundamentum ſupra petram locare,hoc eſt,in Chriſti fide fundare largietur, vt per imbres

C & ventos & fluuiorum incurſus immobilis firmáque permaneat. Per huiuſcemodi autem parabolæ verba nobis oſtendit dominus,quemadmodum in laboribus atque periculis cum diuinitus nobis tum humanitus immiſſis,conſtantes ac firmi ſimus:docétque ea quæ nobis, hoc eſt,noſtræ ſaluti ſunt neceſſaria minimè negligere,ſed ad tempus vitæ viaticum prouidere ac præparare:cordis demum puritate ſponſi aduentum expectare.Prudẽtes,inquit,virgines quòd oleum in lampadibus habuerunt,ſumptóque illo obuiam ſponſo exierunt.Stultæ autem quòd minimè paratæ fuerunt,quamobrem & à ſponſi gaudio congreſſúque repulſæ ſunt.Vt autem de ſophiſtica prudentia dicamus,ſatis videmus quid ſit verba contorta fucatáque recipere.Sermo autem verus & ex mente procedẽs ſana,ſobrius ac ſimplex eſt vni- De prudentia ſophiſtica & fucata.

D formis item:præterea ſemper eadem,& de eiſdem vbique dicens.Varius verò & artificioſus multum & circumuolubilitatis & apparatus habens mille figurat atque innectit inuolucra: ad ea tantum fictus quæ congredientibus ac colloquentibus placent.Verùm vt arti huiuſcemodi illiúſque abiectis reſiſtere probè valeamus, magnum Prouerbia præſtant adiumentum:quoniam quicunque hæc attentius audiuerit, & illorum monita diligenter acceperit, tanquam rerum experientia munitus hæc ſophiſmatum contorta excipiet illæſus:nec ab eis perſuaſus,neque propterea à veritate diſcedens.Quando enim aliter res natura ſe habeat,alitérque de his verba ſuadere videntur,conuerſio quædam, magis autem peruerſio verborum à veritate contexitur,vt quod verè non exiſtit, verborum vertigine quadam ad deci-

E piendos aſtantes oſtendatur.Quemadmodum enim lepores vulpéſque canibus aliam curſus monſtrantes viam,aliam conuerſi tenent:ſic huiuſcemodi orationis inuolucra ſpiritualis doctrinæ ſimplicitatem ac viam detorquent. Strophæ quædam ſunt falſæ ſcientiæ obiectiones.Exercitati nanque & eruditi in arte dialectica in vtranque partem diſſerendo perſuaſione ſophiſmatum veritatis ſenſum peſſundant. Recipit attamen huiuſcemodi verborum contorta ille,qui in his fuerit inſtitutus Prouerbiis.Et ſi quandoque problemata ęquas vtrinque probationes habentia inuenit, in quibus difficilis interdum veri ac veriſimilioris inuentio fuerit,ſi in Prouerbiis exercitatus exiſtat,minimè mente confundetur, etiã ſi cum quibus diſſerit verbis pugnare,ac pares ex æquo epicherematum plagas contrà inferre videantur.Suffragatur & Prouerbium ad veram iuſtitiam cognoſcendam. Quoniam verò iu-

F ſtitiæ habitus eſt,qui pro dignitate cuique ſuum diſtribuit,difficilis eſt hæc inuentu aut cognitu:partim quod deficiente prudentia non cuique pateat quod ſit æquum, partim quod animo perturbationibus & affectibus humanis occupato rectum obſcuretur:quando & pauperes deſpiciunt:potentes verò viros & iniuſtos minimè redarguunt. Quamobrem liberis Prouerbiorum diſcipulis ſuis ſe veram iuſtitiæ notitiam daturum pollicetur. Et quoniam plures ex multitudine & vulgo laudem quærentes,re quidem iniuſtitiam atque auaritiam, vt ſibi commodam ante omnia ſectantes, verbo autem atque oſtentatione ius fáſque & æquitatem admirantur. Hos itaque is qui Prouerbiis huiuſcemodi inſtructus fuerit, minimè ignorabit,ſed cognoſcet quæ ſit vana ac falſa,quæ vera & ſincera iuſtitia. Quoniam autem

quidam extra fidem ſapientes multos de iuſtitia faciunt, ac comparant ſermones, ac illis omni ſtudio perſuadere contendunt, qui recto huius præceptionis conſilio non ſunt muniti, liber hic ita veram promittit docere iuſtitiam, vt illorum ſophiſmata illæſi prætereant. Sed & gentium leges ac mores multam inter ſe differentiam habentes, illorum prorſus mentes confundunt, qui iuſtitiæ diligentem rationem minimè comprenderunt. Quidam enim populi patrem necare fas putant. Alij verò ab omni cæde abhorrent. Sunt item qui pudicitiam maximè colunt. Nonnulli verò & matribus, & filiabus, & ſororibus commiſcentur. Denique plurimi patrio & antiquo more detenti in rebus agendis abominandum deteſtabiléque minimè diſcernunt. Idcirco liber hic veram oſtendens iuſtitiam homines ab animi perturbationibus liberat atque purgat. Eſt autem iuſtitia quædam inſita innatáque nobis, æqui diſtributio. Quòd ſi non ad eius perfectam peruenimus notitiam, ſit alioqui mens bona iuſtáque, ex eo quòd intendimus & quærimus, minimè aberrabimus, nec à ſpe illam conſequendi decidemus. Eſt etiam cœlitus quædam à iuſto iudice deducta iuſtitia, partim correctiua, partim retributiua ob variorum in ea præceptorum conſiſtentium magnitudinem ſimul & ſublimitatem, valde quidem cognitu difficilis. Hanc ego Pſalmiſtam putauerim dixiſſe. Iuſtitia tua ſicuti montes dei. Salomon igitur hanc veram diuinámque iuſtitiam pollicetur iis, qui in hoc Prouerbiorum libro diligenter ſe exercuerint. Rurſus autem quoniam peccatorum aliqua inuoluntaria ſunt, aliqua verò ex mente praua proueniunt: fit vt non ſit eadem in illis iuſti definitio. Ponamus enim iudicandam eſſe fornicationem, conſtituamúſque fornicatrices duas. Vna quidem lenoni empta corpus vi coacta inquinabit: Impudico enim poſſeſſa domino parere oportebit. Altera verò ſponte per voluptatem & libidinem ſponte ſe peccato tradet. Nonne prima quidem faciliter veniam conſequetur, & ex animo prauo ſecunda iudicabitur? Item è duobus alter peccauit, quòd ab initio ab iniquis parentibus malè fuerit educatus, verbíſque ac factis mala conſpexerit exempla: alter verò multa ad virtutem facientia & liberum iuuantia arbitrium habebit educatus honeſtiſſimè, à parentibus omni diſciplina eruditus, à magiſtris diligenter inſtructus, diuinorum etiam præceptorum auditione legitimè imbutus, & vitæ cóuerſatione, & aliis munitus ſuffragiis, quibus anima ad virtutem facilè tendere ac aſpirare valeat. Deinde ſi in idem incurrat & ipſe peccatum, quomodo non grauiores ante iuſtum iudicem pœnas dabit? Hic enim ſolis ſalutaribus ſubſidiis, mentibus noſtris infuſis, tantum accuſari poteſt, vt non rectè his vtens. Ille verò vt prodens omnem datam opem, & vt ob malam ab initio conſuetudinem in prauam omninò diſtractus vitam. Quamobrem rectam verámque nôſſe iuſtitiam, magnæ cuiuſdam ſcientiæ perfectíque animi eſt, fortaſſè & promiſſionem habet, in iſtis parœmiis inſtructum poſſe deinceps & ad theologiam ex arte cognoſcendam accedere. Vera nanque iuſtitia Chriſtus eſt, qui nobis ex deo factus eſt & ſapientia, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio. Noſſe enim diligenter iuſtitiam, facit vt rem rectè iudicare poſſimus. Impoſſibile nanque non verſatum exercitatúmque in iuſti cognitione rem dubiam & in controuerſia poſitam bene ac ordine dirigere. Neque ipſe Salomon niſi in hac iuſtitiæ ſcientia diligenter inſtructus fuiſſet, illud tam vulgatum de puero duarum meretricum iudicium tam probè proferre potuiſſet. Quoniam enim ſine teſtibus hæc geſta erant, ad naturam cucurrit, ac per ipſam quæ incognita erant inuenit, dum facilè inuenit: altera quidem ſine mœſtitia pueri interitum admittebat: altera verò ob naturalem materni affectus amorem hunc dolorem caſúm ve minimè tolerabat. Igitur quiſque hanc iuſtitiam edoctus facilè ius fáſque cuique pro dignitate reddet, ac rem ex æquo pulcherrimè iudicabit. Quemadmodum is qui ſagittam tendens ad metam diriget, nec vltrà, nec citrà, nec vtrobique errando à via propoſita excidet. Ita rectus iudex factitabit, nec in iudicando perſonam accipiet. Noſcet enim quod minimè ad rem faciet. Neque item prouocatione aut contentione aget, ſed rectum ac minimè obliquum proferet iudicium. Quid? ſi duo inciderint iudicanda, alterum quidem plus æquo habens, alterum verò minus: diligentis erit iudicis partes adæquare, tantúmque ab eo qui plus habet demet, quantum illi cui iniuria fit deeſſe videbit. Qui autem non rectè ambulauerit, neque veram hanc in corde iuſtitiam geſſerit, ſed aut pecunia corruptus, aut propter amicitiam placere ſtudens, ſeu odio compulſus, vel etiam potentia perterritus fuerit, nequaquam rem iuſtè ſanctéque cognoſcere poterit. Huic igitur Pſalmus ait: Itaque ſi verè iuſtitiam loquimini, rectè iudicate filij hominum. Argumentum nanque iuſti, affectus eſt in iudicando rectitudo. Quod idem in orationis proceſſu innuere videtur,

G H I K L M

Iuſtitia diuina.

De iudicio recto.

A ere videtur,dicens:Pondus magnum & paruum,abominatio apud deum ſunt vtraque, non
æquum circa iudicium,ponderum id appellatione prouerbij modo figurans.Ex quo non ſo
lum iudicantibus,ſed cunctis in omni vita rerum agendarum electionibus, huiuſcemodi
iuſtitiæ inſtructio vtilis admodum fuerit. Quoniam autem apud noſipſos iudicium quod-
dam naturale habemus, per quod ab iniquis bona facilè diſcernimus: neceſſarium nobis in
agendorum optione recta facere rerum diſcrimina,& quaſi iudicem quencunque,qui iuſta
ſit alioqui mente, res cogniturum contrarias, fauere virtuti oportebit,damnare autem vi-
tium. Verbi gratia: Inceſtus & pudicitia apud te iudicantur, & alta mens tua pro tribunali
ſedet.Ex vna parte voluptas inceſtui ſuffragatur,dei timor pudicitiæ aſſiſtit.Si igitur pecca
B tum condemnans virtutem ſuperare volueris, rectum rei iudicium conſtitues. Si verò ad
voluptatem propenſus,hanc duxeris potiorem, obliquum minimèque rectum facies iudi-
cium,reus ſanè factus vocis illius:Væh dicentibus amarum dulce,& dulce amarum:qui di-
cunt lucem tenebras,& tenebras lucem.Quoniam igitur ex ipſius Salomonis ſententia:Co
gitationes iuſtorum iudicia ſunt viro ſapienti,omninò ſatagendum erit intra cordis arcana
tribunal conſtituere, rectáque facere iudicia: mentem quoque velut in trutina ſuſpendere
ad ea quę conueniunt, & ad quodlibet agendum æqua lance librare. Quando ſingula dei
mandata contra aduerſantem ſibi malitiam coram te iudicium experiuntur,da legi diuinæ
contra vitium victoriam.Iniquum & æquum apud te iudicantur.Reſponde contra concu-
C piſcentiam alienorum bonorum.Da vt vincat virtus.Contumelia & patientia inuicem pu-
gnant? vitupera contumeliam, lauda patientiam. Odium item & charitas? Alterum procul
reiice,alteram verò videlicet charitatem,propriam,familiarémque tibi redde.Simulatio &
ſimplicitas,fortitudo & timiditas:prudentia & imprudentia,iuſtitia & iniuſtitia,temperan
tia & intemperantia iudicantur? Tunc denique in tuæ mentis receſſu iudiciorum rectitudi-
nem oſtende, & veluti in tribunali tibiipſi aſſidere mandatum dei faciens, monſtra te vitiū
abhorrere, ac omninò ab eo eſſe auerſum, virtuti verò fauentem ſtudentemq;. Si enim in
rebus cunctis quas agis apud te potiora & meliora vincere permittas, beatus in die illa fue-
ris,quando deus occulta hominum iudicabit, vt teſtatur euangelium,cogitationibus corda
D ſimul hominum accuſantibus & defendentibus:nec condemnatus diſcedes, verùm iuſtitiæ
corona ornaberis,qua tu item virtutem in omni vita redimiueris. Quàm ampla tibi bona
conciliabit iſte Prouerbiorum liber, docens & veram ſeruare iuſtitiam,& iudicia rectè di-
rigere? Quid igitur vltrà pollicetur? Vt dem,inquit, innocentibus prudentiam, filio iuue-
ni ſenſum ac intellectum.Innocentiam autem duplicem eſſe nouimus.Prima eſt à peccatis De innocen
alienatio,mente ac propoſito per longam bonorum exercitationem acquiſita,ac malitiæ ra- tia duplici.
dice penitus extirpata.Sic innocentis demum appellationem recipimus. Altera verò inno-
centia eſt,ignoratio mali quædam & inexperientia,ſeu ob ætatem ſæpenumero & iuuentu-
tem,ſeu etiam quod alicuius artis & vitæ rationem quandoque probè non tenentis,fraudes
E in ea rectè cauere non ſunt edocti.Verbi gratia:Puer adhuc paruus dolum,aut aſtutiam,aut
ſuperbiam minimè nouit. Rurſus nonnulli in agris tantum, & in rebus agendis minimè
verſati,mercatorum fallacias, iudiciorum ac fori cōtentiones,varias cautiones captionéſq;
ignorant. Huiuſcemodi innocentes appellare ſolemus, non quòd ex propoſito aliquo op-
tionéue à malo abſtineant,ſed quòd mali experientiam & habitum nondum contraxerint.
Innocens autem propriè eſt, qualis erat Dauid, dicens: Ego in innocentia mea ambulaui.
Omnem ex animo ſuo iniquitatem ſeſe in virtute exercendo fugiens,vt hęreditatis bono-
rum dignus haberetur. Quoniam dominus non priuabit bonis eos qui ambulant in innocē
tia.Is itaque confidens dicet:Iudica me domine, quoniā in innocentia mea profectus ſum.
F Et iterum:Iudica me domine ſecundum innocentiam meam, & ſecundum iuſtitiam meā.
Innocentem ergo te oſtendet morum & ſimplicitas & candor, qualis erat Iacob minimè fi Iacob inno-
ctus,habitans domum,hoc eſt, naturæ vtens ſimplicitate, nihil ex arte ſimulatum figura- cens.
túmue retinens,hoc eſt,nullam in verbis adumbratam decipientémue faciem præ ſe ferēs.
Innocentem itaque in hoc Prouerbiorum loco, non ex propoſito,ſed ignoratione videtur
accipere,quem nullus vſus aut experientia laudatæ aſtutiæ teneat.Docens illum vt natura- τὸν ἀπειρό-
li ſynceritati etiam eam adiungat prudentiam, quam generat rerum experientia, & quaſi κακον.
armis quibuſdam pulchræ cautionis munitus, aduerſariorum inſidiis ſeſe tutum reddat.
Oportet enim exiſtimo virum perfectum,ad virtutem prudentem eſſe,ad vitium verò ſim
plicem ac purum.Hinc itaque,tanquam ex fonte quodam, innocentes ſalutarem probatāq;

aſtutiam hauriant. Vir enim aſtutus thronus eſt ſenſus. Et vir aſtutus mala illa, quę mětem G
ſubeunt, abſcondit, qui verò illorum deprehenſionem cuſtodit, aſtutior eſt. Eſt igitur aſtutia actio animi cum attentione quadam, & arte, & ſtudio laudabili rerum omnium agendarũ. Sicut & verſutia mali tantum ſtudium & operationem exprimit. Quoniam igitur aſtutus vniuerſorum ſuſcipit actionem, & in cunctis etiam mala reperiuntur, aſtuti appellatio duo ſignificat. Improbus quidem ſenſu, & arte in alienis vtitur damnis. Laudabilis verò citò ac ſolerter bonum proprium veſtigans, dolos & inſidias alienas rectè cognoſcit atque euitat. Quamobrem huic attende aſtutiæ nomini diligenter, & vt eam cognoſcas operam dabis, ſecundum quam hic quidem è ſalubri propoſito probatus, in propriæ proximiq; ſalutis vſu
verſatur. Alter verò condemnatus, quòd aſtutia ad perditionem proximorum vtitur, tan- H
quam ſubſidio quodam, ad malum ſtudio illius abuſus. Plena eſt autem hiſtoria vtriuſque aſtutiæ, qua vſi ſunt homines. Pulchra fuit admodum Hebræorum aſtutia Aegyptios decipientium, ac pro opere ædificatarum vrbium præmium ſuſcipientium, demum materiam ad condenda tabernacula ſibiipſis inueniẽtium. Collaudata item nutricum aſtutia illarum, quæ mares Hebræos ſeruauere. Pulchra quoque aſtutia Rebeccæ, quæ modum diligenter repperit, quo filius magnam ſuſciperet benedictionem. Raab meretrix pulchrè item callida fuit: pulchrè & Rachel: hæc quidem quod exploratores probè ſeruauerit: illa quòd patrem officioſè deceperit, & ab idololatria omninò liberauerit. Contrà verò improba aſtutia Iſraë-

Rachelis purgatio.

litas deceperunt Gabaonitæ. Vſus eſt aſtutia mala & Abſalon, qui æquitatis ſpecie ſubditos I
& rebellium multitudinem in patris perniciem coëgit. Reprenduntur & plures qui contra dei populum aſtutia mentéque vſi ſunt praua. Quamobrem aſtutia in hoc libro in bonam aſſumi partem ex eo deprendi licet, quòd ad hominum vtilitates, & ad animas ſimpliciorũ cautas in omni actione reddendas, traditur atque præparatur. Si enim hanc aſtutiam Eua ab initio habuiſſet, non tam facilè à ſerpentis inſidiis decepta fuiſſet. Innocentem itaque qui omni verbo paratus eſt cum animæ periculo facilè credere, præſens doctrina confirmat, veluti adiumentum quoddam ad vitæ negotia, ex aſtutia officioſa præbens vtilitatem. Deinde conſiderandum eſt & hoc quomodo filio iuueni ſe dare ſenſum ac cogitationem di-

Homo duplex.

cat. Quoniam, vt ait Apoſtolus, duplex eſt homo: vnus exterior, alter interior, tam ſecun- K
dum eum qui videtur, quàm ſecũdum eum qui in abſcondito eſt, neceſſe eſt vt pariter obſeruemus quæ vtriuſque concernunt ætatem. Dicere autem nuper natum puerum, ſenſum extrinſecus accipere corporeum, nonne abſurdum fuerit? Nam qualem hic liber ſenſum dare poterit, & viſus, & auditus, & olfactus, & guſtus, & tactus, qui ſtatim nobiſcum generantur? nec ex doctrina vlla, ſed ex natura animal per hos conſtituente, ſunt inſiti. Non igitur puerum ex corpore intelligendum, nec ſenſum quem pollicetur, vllum ex iis quos ſupradiximus, putandum, ſed de interioris hominis ætate velle dicere exiſtimandum eſſe liquet. Didicimus enim in multis ſcripturæ locis & animam quandoq; puerili ſtatu eſſe, & aliam eſſe
vegetam, & aliam iam ſenem. Quod & Paulus rectè in epiſtola ad Corinthios docuit, qui L
parui admodum ſpiritu erant, quamobrem lacte indigebant: hoc eſt, ſimpliciore & iſagogica quadam euangelij doctrina, nondum cibum fortiorem ac ſolidum in præceptis retinere valentes. Iuuenis enim admodum eſt ſecundum animam, qui ex omni virtutis parte ad perfectum proficit. Spiritu feruens, ac circa pietatis præcepta omniúmque bonorum promptitudinem vigilans, qui ab euangelio & violentus appellatur, & regnum cœlorum rapere valens. Hunc item ad laudandum deum aptũ ſanctus ſuſcipit ſpiritus. Dicitur enim: Iuuenes & virgines laudent nomen domini. Et apud Iohelem promiſſiones habẽt iuuenes, quòd ſint viſiones viſuri. Senior autem ſecundum animam eſt, qui prudentia perfectus eſt, qualis erat Daniel, quanquam corpore iuuenis, ſapientiam ac grauitatem omni canicie
præſtantiorem præ ſe ferens. Idcirco ei dicunt illi, qui erant pleni dierum malorum: Huc M
accede, ſede in medio noſtrum, nuntiáque nobis quomodo ſenioris ac presbyteri honorem tibi dederit deus. Itaque & hic puerum ſeu iuuenem per baptiſmi regenerationem, vt infantem & mente renouatum appellat, & per hunc ſtatum aptum regno cœlorum. Itaque huiuſcemodi ſic nuper genito ſine dolo & fraude lac appetenti liber hic Prouerbiorum in eis exercitato & ſenſum, & intellectum tribuit. Senſum quidem pręſentium, intellectum verò futurorum. Eruditos nanque in rebus humanis, & ſenſu, & rerum experiẽtia claros reddit, vt neque abſurdis voluptatibus quiſquam ſeruiat, neque vanam mũdi gloriam admiretur. Adfert deinde & futuri ſeculi intellectum, illumq; fide promiſſorum quæ commemorat,

promouet.

A promouet. Sed quoniam ætatum differentias ad interiorem hominem traducimus, congruum ſanè eſt,& ſenſuum nomina ad animæ vires etiam transferre. Itaque quando dicit: Meis verbis aures adhibe tuas, conſiderare nos oportet quòd animi obedientiam & facultatem requirit. Quemadmodum & dominus: Quicunque,inquit,habet aures audiendi, audiat. Item: Sermo ſapiens in aurem obtemperantem. Idcirco per hoc & ſi qua ſunt ſimilia, iuueni ſanum auditus ſenſum tribuit. Quando rurſus ait: Ne intenderis fallaciæ mulieris, neque item tuos oculos ad eam attollas. Item: oculi tui recta reſpiciant, manifeſtum quòd puero quaſi animæ viſum largiatur. Cum verò admonet, fili mi comede mel, vt tuæ fauces dulcedine compleantur, figuratè mel diuinam nominat doctrinam, vt ait Pſalmus: Quàm B dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo. Per hanc monitionem ſpiritalem animæ guſtum inſtituens, de quo dicitur: Guſtate & videte, quoniam ſuauis eſt dominus. Hinc & tactus quidam procedit, ſecundum quod animam attingit ſapientia, amatorem ſuum quaſi complexa. Ama, inquit, illam, vt te comprendat. Et rurſus Eccleſiaſtes: Tempus complectendi, & tempus fugiendi complexus. Corpora nanque per complexus impuros contaminantur, anima verò per ſapientiæ complexum tota per totam ad ſeipſam vnita, ſanctitate ac puritate completur. Sic itaque ſenſum pueris præbet. Quomodo verò intellectum indit? Quando ait: Diuitiæ te in die mala non iuuabunt. Iniicit ſanè tuo cordi illius diei conſiderationem, in qua nec facultatum multitudo ſatis erit, neque te ex æterna pœna liberabit. Vel quando dicit: Innocentes hæreditabunt terram: illam videlicet terram, quam & C manſueti poſſidebunt ſecundum Pſaltem dicentem: Manſueti verò hæreditabunt terram. Et ſecundum ſententiam domini: Beati mites (inquit) quoniam ipſi hæreditabunt terram. Et rurſus, Gloriam ſapientes hæreditabunt. Huiuſcemodi nanque promiſſiones ad bonorum promiſſorum deſiderium animas excitant. Puero hunc dat intellectum: timorem quidem eorum quæ peccatoribus deus eſt minatus, deſiderium verò eorum quæ iuſtis parata ſunt, quæ omnia ſapiens audiens, ſapientior erit. Magnam hic ſermo Prouerbiis potentiam præbet, quòd excellant ipſam ſapientiam ſapientum, & quòd maiora huius libri præcepta promiſſáque eſſe oſtendit, quàm ea quæ communia traduntur eis. Aliorum enim magiſtrorum diſcipuli rudes admodum: huius verò libri auditores ſapientes exiſtunt. Quoniã D autem ſapientum nomen æquiuocũ eſt, & ſapientes huius mundi dicuntur, & vera ſapientia ſapientes ij, qui Chriſtum per fidem rectam recipiũt. Sermo hic ſapiẽtiores facere pollicetur eos, qui extra hanc ſapientiam altero modo ſupradicto cenſentur eſſe ſapientes, ſi huic doctrinæ vacauerint. Nam & rerum vanarum doctrinam ſpernent, & ad veritatem ſe omni ſtudio & admiratione conuertent. Vel ad hunc modum dici poteſt. Quoniam multifariam ſapiens dicitur: quando videlicet ſapientiam appetit, & quando in ipſius eſt profectu contemplationis. Poſtremò cum ad perfectum ipſius prouenerit habitum. Sapientes pariter appellati qui iſta audiunt, tam qui ſapientiam amat, quàm is quoque qui iam in illa E profecit, ſapientior erit. Multa nanque diuina præcepta edocebitur, multa iam humana ediſcet, hoc libro variè partim vitium ex animo pellente, partim verò virtutem introducente. Linguam noxiam frenat, oculum impura tuentem corrigit, manus iniuſtas cohibere præcipit, otium inſectatur, vana deſideria cupiditatéſque caſtigat, prudentiam docet, fortitudinem monſtrat, temperantiam commendat. His igitur inſtructus ſapiens malis ex ſeipſo fortiter repugnans, boníque deſiderium maiore impetu quaſi quodam naturæ conſenſu poſſidens, cum ex propria inclinatione ac motu ſapiens ſit, ob huius auditionem doctrinæ ſapientior fiet. Deinde ait: Et intelligens gubernacula tenebit. Oportet eum qui aliquam ſuſcepturus eſt artem, aptam facilémque ad eam obeundam naturam ha F bere. Luctatorem robur & corpus vegetum. Curſu certantem, bonam membrorum diſpoſitionem ac pedum pernicitatem. Gubernatorem verò mentis citum, acumen, & iudicium. Quamobrem non facilè ad hanc artem omneis euocat hic ſermo, ſed tantum intelligentem. Quid eſt autem gubernatio? Aut omnino ſcientia animæ circa inſtabilem rerum humanarum naturam, quemadmodum ipſam regere oporteat. Sæpe nanque vitam hanc, & aquas & mare appellatam inuenimus, vt in Pſalmo: Miſit ex alto & accepit me. Suſcepit me de aquis multis. Palàm eſt quòd huius vitæ tumultum ac turbationem, aquas appellat. Non enim ſecunda omnia, & quibus plerique delectantur, perpetuitatem firmitatémque habent: ſicut nec triſtia ſemper durant. Verum cũcta humana, mobilitate quadam rerum inexpectatæ viciſſitudini ſubduntur. Sicut igitur mare in eodem ſtatu conſiſtere non diu

Auditus in ſacris literis

Viſus.

Guſtus.

Tactus.

Cogitatio.

Sapiens multifariam dictus.

poteſt.Sed quid vides tranquillum,paulò poſt ventorum impetu turbatum aſpicies quodq; G
horridum & vndis feruens ac tumidum, mox multa quiete conſiſtere videbis: ſic humanæ
res,facile vtrinque conuertuntur. Propterea gubernatoris & vſu & arte opus eſt, vt in vitæ
tranquillitate dum omnia ex animi ſententia procedunt, rerum mutationes commode
excipiat, & ne præſentibus, ita vt nunquam perituris conquieſcat, neu in rebus duris ſe
rurſus affligat aut deſperet: nèue mœſtitia nimium conſternatus ſubmergatur,præcépsque
feratur. Neque enim aut corporis ſalubritas, aut iuuentutis vigor, aut domus felicitas,
ſeu reliquæ vitæ proſperitas, diutius permanere ſolet. Quapropter in hac vitæ tranquil-
litate exiſtens, expecta rerum quandoque malè ſuccedentium tempeſtatem. Veniet enim
morbus, veniet & paupertas, non ſemper poſt puppim flantibus ventis: ſed & circumſpe- H
ctum in cunctis, ac omnia verentem, ſæpenumero inexpectata & improuiſa adoriuntur:
quæ omnem felicitatem, veluti turbines circunſtantes & inexcogitati exaſperant: malo-
rúmque continuatio ſicut vndæ conſequentes, & inuicem ſurgentes exiſtunt: quæ tibi &
vitam infeſtant, & procellam metuendam intentant. Sed & hæc quandoque prætereuntia
ſedatáque,& ad hilaritatem,ac dulcem quietámque vitæ rationem mutata conſpicies. Hic
itaque prudens gubernator eſt, qui directo ac firmo naturæ propoſito, iis vtitur quæ acci-
dunt, idémque ac ſimilis ſibi perpetuo permanet: nec elatus in proſperitatibus, nec rurſus
in calamitatibus demiſſus. Sed & alia de cauſa,vtile quoque nobis gubernationis prouiden
tia fuerit. Nam & alios fluctus ac tempeſtates timendas animæ, inſurgentes ex carnis af- I
fectibus nouimus. Iræ nanque & timores,voluptates, & dolores, vt quædam violenta pro-
cella, in canis ſuperbiam irruentes ſæpenumero male curatam animam deprimunt. Opor-
tet itaque mentem veluti quendam gubernatorem animæ affectibus præſidentem, & vt
carnis nauigium regentem, ac cogitationes veluti temonem peritè vertentem,fluctus no-
xios generoſè conculcare. Præterea in ſublimi manentem, ac dominantem perturbatio-
nibus: nequaquam earum amaritudine, veluti marinis aquis compleri, ſed continuò pre-
cantem dicere:Libera me domine ab iis qui oderunt me,& de profundis aquarum, non me
demergat tempeſtas aquæ, neque abſorbeat ſupra me profundum. Vis tibi aliam enarrem
nauigationem, ad quam gubernationis virtus nobis neceſſaria fuerit? Regnum cœlorum K
ſimile eſt homini mercatori.Omnes enim angelicam viam ambulantes,mercatores ſumus,
per opera mandatorum nobis poſſeſſionem cœleſtium negotiantes. Oportet igitur nos mul
tas ac varias cœleſtes diuitias cogere, ſi pudefieri in operis monſtratione nolumus: & acci-
pientes talenta,illud audire:Serue nequam & piger. Quamobrem ſuam quiſque & mercem
& theſaurum ſuſcipiens,omni ſtudio ſecurus,hanc vitam pertranſire conetur:Plures nanq;
ab ipſa iuuentute multa congregantes, inſtantibus deinde malignorum ſpirituum incita-
mentis,tempeſtatis onus, arte gubernationis deficiente, ferre non valuerunt, ſed omnium
iacturam fecerunt. Ex quo circa fidem alij naufragium fecerunt. Alij autem pudicitiam,
quam vſque à pueris theſaurizauere, voluptate deinde peſtilenti,veluti procella quadam ir
ruente perdiderunt.O miſerabile ſpectaculum,ô ſortem lugendam poſt ieiunia multa, poſt L
durum vitæ genus, poſt longas ad deum preces, poſt vberes effuſas lachrymas, deniq; poſt
annorum viginti ſeu triginta abſtinentiam,ob indulgentiam inconſiderantiamq;, nudum
omnibus, ac tot laborum mercede priuatum reperiri, & ſimilem omninò fieri mercatori
cuidam diuiti,qui de multitudine commeatuũ gloriatus, vento ſecundo nauem impellen-
te,timendas tuto per mare currens præterit procellas. Naufragio deinde prope portum ſu-
perueniente omnium poſſeſſione aceruatim ſimulq; deſtitutus apparet. Itaque mille labo-
ribus ſudoribúsque parta vno tantum dæmonis impulſu facilè amittes, peccato velut acer
bo quodam turbine depreſſus. Ex quo ſic de virtute omni ſimul periclitanti naufragantiq;
opportuna vox illa: Veni in profundum maris,& tempeſtas demerſit me. Quamobrem vi- M
tæ clauum tutò moderare, oculum rege, ne per eum, ſiue auditum, ſiue linguam, in con-
cupiſcentiæ fluctus incidas, aut noxium aliquid accipias: ne aliquid eorum quæ tacen-
da ſunt loquaris, ne te iræ tempeſtas ac furor euertat, ne formidinum terrores vrgeant,
neu triſtitiæ pondus deprimat. Fluctus enim ſunt animi perturbationes, quibus ſi
virtute occurres, ac illis te ſublimiorem reddes, tutus vitæ gubernator fueris. Si au-
tem per imperitiam & inconſtantiam quodlibet eorum pręterieris, veluti nauigium ali-
quod compagibus diſſolutum ac fractum, vndis omnibus obnoxium ac verbera-
tum iactatus,in peccatorum pelagus facilè corrues. Sed hæc gubernationis ſcientia quem-
admodum

De iis qui bene cœperunt nec tamen perſeuerant.

A admodum tibi adeſſe poterit,attende. Mos eſt naucleris in cœlum aſpicere,interdiu in ſo-
lem,noctu in arcton,vel aliud ſemper apparens aſtrum , ac per hoc rectam in pelago viam
commentari. Tu quoque oculos ad cœlum attollens,ſecundum eum qui ait: Ad te leuaui
oculos meos qui habitas in cœlis: habitantem in cœlo iuſtitiæ ſolem reſpice , ac velut aſtra
quædam ſplendentia dei mandata obſeruans,lumina vigilãtia retine. Ne dederis ſomnum
oculis tuis,& palpebris tuis dormitationem,vt idoneum itineris curſum ex diuinis præce-
ptis habeas.Lucerna,inquit,pedibus meis verbum tuum,& lumen ſemitis meis.Nam ſi nun
quam ad claui moderationem conſtitutus obdormieris, & dum eris in hac vita, in huius
mundi rerum natura inſtabili,adiumentum eorum quæ ſunt agenda à ſpiritu nos comitan
B te acceperis, auris ſpiritualibus ac pacificis tutò nauigabis, donec incolumis ad portum e-
uadas illum tranquillum ac ſine fluctibus,diuinam ſcilicet voluntatem, Cui gloria & impe
rium in æterna ſecula, Amen.

EXHORTATIO AD BAPTISMVM,
quæ & ad pœnitentiam quadrare uidetur.

SAlomon quidem ſapiens rerum tempora ex ordine vitæ diuidens, ac cuilibet eo-
C rum quæ geruntur,quod illi peculiare & commodum eſt,tribuens ait:Omnia tem
pus habent.Et vnicuique rei ſuum eſt tempus. Tempus naſcendi, & tempus mo-
riendi.Ego quidem ſapientis vocem hanc paululum mutans vobis nuntium refe-
ram ſalutarem. Tempus, inquam, moriendi, & naſcendi. Quorſum hic ſermo mutatus?
Quoniam is quidem de geneſi & morte loquens corporali,geneſim morti,vt par erat,præ-
poſuit,cum mori non liceat,niſi prius naſcamur.Ego verò de ſpirituali regeneratione ora-
tionem facturus vitæ omninò mortem antepono. Nobis enim , ſi carni mortui fuerimus,
tum demum ſpiritu renaſci licet,quemadmodum ait dominus:Ego occidam,& ego viuere
faciam.Igitur moriamur,vti viuamus:carnis affectum,qui legi dei ſubdi nequit, extingua-
D mus,vt ſpiritus affectus,per quem vita páxque apta eſt dominari in nobis, roboretur. Cum
Chriſto ſimul tumulemur, vt cum eo qui primitias ſurgendi dedit,reſurgamus. Tempus
itaque aliud alij accommodatum.Somni proprium,aliud vigiliæ,belli item,& pacis. Baptiſ
mi verò tempus,vita hominis tota.Sicut enim corpus,niſi reſpiret,viuere nequit, ita nec a-
nima,niſi conditorem cognoſcat,ſubſiſtere poterit,cum ignoratio dei mors animæ ſit:citra
baptiſmum lux animæ non aderit.Sicut oculus lumine caſſus nec quæ ſua ſunt videt:ita nec
anima ſine hac luce quæ dei ſunt.Tempus itaque aliud alij opportunum negotio, ad baptiſ-
mi verò ſalutem quodlibet tempus accommodum eſt, ſiue dies ſit, ſiue nox, ſiue hora, ſeu
quodcunque temporis momentum etiam immitiſſimum.Opportunius tamen merito cen-
E ſebitur,quod magis propriè ad baptiſmum facit. Quod autem tempus baptiſmo magis co-
gnatum eſt,quàm Paſchalis dies? quòd ea lux reſurrectionis monumẽtum quoddam exiſtat.
Baptiſmi nanque ad reſurrectionem facultas quædam arrabóque eſt. Reſurrectionis ergo
gratiam in die reſurrectionis excipiamus. Quamobrem eccleſia ſuos procul alta voce con-
uocat alumnos,vt quos pridem peperit,tunc demum lacte ſanæ eruditionis fide catechume
nos enutritos cibi firmioris deguſtatione inſtitutóque perfecto corroboret. Ioannes enim,
ad quem omnis accedebat Iudæa,pœnitentiæ baptiſmum prędicauit,Dominus autem ado-
ptionis filiorum baptiſmum longè præclarius annuntiat.Quis igitur eorum, quibus ſpes eſt
in eo,non obediet?Initiatorium erat Ioannis baptiſma,iſtud verò perfectorium. A peccato
illud auocabat,iſtud cum deo coniungit & familiarem reddit.Vnius viri Ioannis prædica-
F tio omneis ad pœnitentiam deduxit. Tu autem perſanctè à prophetis edoctus es: Lauemi-
ni,mundi eſtote.Per pſalmos admonitus:Accedite ad eum, & illuminemini. Per apoſtolos
item ac prophetas inſtructus: Pœnitentiam agite, & in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti
in remiſſionem peccatorum baptizemini,& ſancti ſpiritus promiſſionem accipietis. Deni-
que ab ipſo domino inuitatus,dicente:Venite ad me omnes qui laboratis,& onerati eſtis,&
ego reficiam vos. Hæc enim hodie omnia lecta ſunt. Quid cunctaris, aut quid conſulis?
Quid expectas? Cum à puero in doctrina Chriſti ſis imbutus, nondum veritati aſſueuiſti?
Cum ſemper didiceris,ad veritatis cognitionem nondum veniſti?Per omnem vitam expe-
rimentum capis,conſultas vſque ad ſenectutem,& quando chriſtianus eris?Quando te no-

ſtrum eſſe cognoſcemus? Anno ſuperiore hunc diem præſtolabare, nunc iterum futurum G
expectas? Vide ne longiorem tibi vitam pollicendo ſpe decidas: neſcis quid craſtina ſit aduectura: ne tibi quæ non tua ſunt, in tua putes eſſe poteſtate. Ad vitam te homo vocamus, quid vocationem fugis? Ad bonorum participationem inuitatus, quid donum tam egregium ſpernis? Regnum cœlorum præparatur. Ipſe qui vocat, minimè fallax: via facilis, non tēpore, non ſumptu, non negotio tandem opus. Quid moraris? Iugum, inquam, bonum ac leue eſt, minimè obterens colla: non vincit, ſed probat ceruicem ſponte ferentem, non inuitam detrectantémque expectat. Vides quomodo Ephrem veluti bucula per auia & legis iugum ſpernens accuſatur. Subde cor indomitum, ſis Chriſti iumentum: ne ab hoc immunis iugo, néve inconceſſam quærens vitæ libertatem, à feris deprendaris. Guſtate & videte, quo H
niam ſuauis eſt dominus. Mellis nanque ſuauitas melius ignorantibus nuntiari, quàm per deguſtationem non poterit, quòd ſenſus omni ſermone ſit efficacior. Ad circuncisionem minus Iudæus compellitur, quoniam omnis anima, quæ die octaua non circuncidetur, è populo pelletur. Tu autem circuncisionem non manufactam, quæ per baptiſmum in depoſitione carnis perficitur, differre quæris? Ipſum audiſti dominum: Amen dico vobis, niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non ingredietur in regnum dei. Et illic dolor & hulcus, hic verò ros animæ eſt, & cordis vulnus curatur. Adoras pro te mortuum, patere & cum eo per baptiſmum contumulari. Si non fueris complantatus ſimilitudini mortis eius, quomodo reſurrectionis ſocius eris? Iſraël olim in Moſem, in nube, & mari baptizatus eſt. Tibi nimirum fi- I
guras, & quandam inſequentium temporum monſtratæ veritatis formam oſtendens: Tu autem baptiſmum fugis, non in mari figuratum, ſed in veritate & ſpiritu perfectum, non in nube, ſed in ſpiritu: non in Moſen conſeruum, ſed in Chriſtum creatorem inſtitutum. Niſi enim Iſraël mare tranſiiſſet, nunquam à Pharaone diſceſſiſſet. Sic tu niſi per aquam tranſieris, nequaquam à diaboli ſæua tyrannide liberaberis. Nec vnquam ille ex ſpirituali petra bibiſſet, niſi ex figura baptizatus fuiſſet: nec tibi aliquis veram potionem, niſi verè baptizato præbebit. Panem angelorum ille poſt baptiſmum accepit: Tu autem quomodo viuentem comedes panem, niſi ſumpto prius hoc ſacramento? Quin & ille per baptiſmum in terram promiſſionis eſt ingreſſus. Tu autem quomodo in paradiſum hoc carens penetrabis? Non- K
ne vides quòd ligni viam gladius igneus cuſtodit, infidelibus quidem formidandus, credentibus verò propicius ac amœnè coruſcans? Et verſatilem illum fecit dominus, quando fidelem conſpexerit, enſis terga oſtendit. Hoc verò charactere ſacro carentibus os aciémque intentat. Helias enim currus equóſque igneos ad ſe venientes minimè expauit. Verum itineris ſuperni deſiderio incenſus, contra formidoloſa eſt auſus, ac hilaris gaudénſque flammantes aſcendit currus, cum adhuc eſſet in carne. Tu verò igneos currus minimè viſurus, ſed per aquam tantum & ſpiritum in cœlum penetrare potens, cunctaris: nec vocationi obtemperare maturas? Helias item vim baptiſmi ſupra holocauſtorum aram, non per ignem, ſed per aquam ſacrificans oſtendit, cum ignis natura aquę aduerſetur. Nam tertio tunc aqua L
myſticè ſuper aram effuſa initium excitandæ flammæ velut oleum fuit. Accipite, inquit, hydrias, & effundite ſuper holocauſta & ſuper ligna. Deinde ait: Iterate, & iterauerunt. Rurſus tertio, effundite, & ita egerunt. Quæ oratio ſatis monſtrat quemadmodum deo per baptiſmum propinqui & familiares efficimur, & lux clara cœleſtiſque per fidem in trinitatem animæ protinus refulget. Si enim aurum eccleſia diſtribueret, non profecto diceres, cras mitte, cras dabis: verum tuam ſedulus portionem velociter peteres, differri autem ægrè ferres. Quoniam verò non materiæ alicuius fucum, ſed animæ purgationem tibi rex munificus pollicetur, moras excuſationéſque nectis, impedimenta cauſáſque affers. Debebas ad hoc donum accurrere, ô rem admirandam: Renouaris, nec conflaris: Refingeris, nec contereris: Cu- M
raris, nec dolorem ſentis, & tamen hanc gratiam non expendis. Si enim hominum ſeruus eſſes, ac libertas omnibus proponeretur, nonne ad conſtitutum diem inſtructus venires, aduocatos pretio conductos & iudices ſollicitares, vt omni conatu libertatem reciperes. Quin alapam quoque extremam ſeruorum plagam pro liberatione omnis in futurum infamiæ ac probri libenter ſubires. Poſtquàm verò te ſeruum, non hominum, ſed peccati, ad libertatem præco vocat, vt te à ſeruitute ſoluat, ac angelorum conſortem ciuémque faciat: præterea dei filium per gratiam factum, cœleſtium hæredem bonorum conſtituat: nondum eſſe tempus hæc dona excipiendi cauſaris? O iniquas excuſationes. O infamem vanámque occupationem. Quouſque tandem voluptates, quouſque vani affectus? Longo nimis tempore mundo viximus.

Baptiſmatis figuræ.

A viximus. Reliquum vt & nobis ipſis viuamus. Quænam quæſo, animæ digna compenſatio? Quid æquè regno cœlorum comparandum? Quis fidelior tibi conſiliarius quàm deus? Quis ſapiente prudentior? Quis bono vtilior? Quis creatore familiarior? Nec Euæ ſerpentis conſilio credidiſſe magis, quàm domini profuit. O ſermonem nefandum, ſanari curarique non vacat: ne lucem mihi oſtende: ne ad regem regnúmque me deducas. Nonne tu hæc, imò abſurdiora longè dicere videris? Enimuero ſi publicis tributis obnoxius eſſes, debitorum autem remiſſio reis circunquaque nuntiaretur: deinde quiſpiam te hoc publico munere priuare conaretur, doleres, clamaréſque communis gratiæ parte per iniuriam priuari. Poſtquàm verò non ſolum præteritorum remiſſio, ſed etiam futurorum dona palàm propo-
B nuntur, non audis, ſed ipſe te lædis, quantum nec inimici fortè læderent. Conſultúmne tibi ac vtiliter cogitatum exiſtimas, ſi quis ius immunitatis tuum ac huiuſcemodi remiſſionem tibi abſtulerit, ære quoque alieno te premi patiatur? Maximè cum ſcias, quòd mille talentorum fortè debitor remiſſionis munus facilè conſequeris, niſi tute tibi ex inhumanitate in proximum tuum gratiam abſtuleris. Quod ne patiamur, fratres dilectiſſimi, magnoperè animaduertẽdum poſteaquàm hanc gratiam adepti ſumus, ſed debitoribus noſtris remittamus, vt firmum nobis ſit hoc donum. Sciſcitare aliquantulum conſcientiam, ingredere in promptuarium animæ ſecretius, præteritorum memoriam apud te parumper excita. Si enim plura ſunt peccata, multitudine ne terrearis. Vbi delictum abundauit, ſupera-
C bundabit & gratia, ſi eam receperis. Plus enim debenti plus remittitur, vt vehementius amet. Si autem parua, nec admodum lætalia fuerint delicta, quid de futuro ſollicitaris, qui generoſe præterita etiam non Chriſtiana lege inſtructus diſpoſuiſti? Nunc verò tu te conſidera, in examine trutinâque tuam eſſe poſitam animam: hinc ab angelis, inde à dæmonibus abſtrahi meditare. Quibus cordis lancem inclinabis? Quid apud te vincet, carnis ne voluptas, an vitæ ſanctitas? Præſentium oblectatio, an futurorum deſiderium? Angeli ne te ſuſcipiant, an retinebunt te, qui te iam impediunt ac detinent? Teſſeram duces ſub ſe militantibus dant, vt amici facilius inuicem ſe noſcentes exhortentur, & ſi cum hoſtibus commiſceantur, eo facilius diſcerni ac ſeparari poſſint. Quòd ſi fortè commilitonum ſeparatio fiat,
D nemo te, quarum, noſtrarum, an aduerſarij partium ſis nouerit, niſi myſticis ſignis familiaritatem præ te feras, niſi ſignatum ſit ſuper te lumen vultus domini: niſi characterem in te agnoſcat angelus, quonam modo pro te pugnabit, aut ab inimicis vindicabit? Quomodo, inquam, dices dei ſum, ſigna non oſtendens? An ignoras quemadmodum ſignatas domos in Aegypto exterminator præteriit, in non ſignatis verò primogenita peremit? Theſaurus non obſignatus furibus facilè patebit. Ouis item abſque nota inſidiis protinus eſt obnoxia. Iuuenis es? ætatem freno baptiſmi retine. Flos abeſt ætatis? vide ne ſenectutis viaticum deſit, ne arcem & propugnaculum per inconſiderantiam atque ignauiam amittas, neu de vndecima hora ſicuti de prima cogita. Quandoquidem & illi qui iam primum incipit viuere, mortem
E ante oculos habere continuò eſt opus. Si quis medicus commentis ac machinis quibuſdam te iuuenem è ſene reddere ſe receperit, ad eam profectò diem omni ſtudio venire curares, in qua ætati floridæ te reſtituendum videres. At nunc cum anima tua, quam omni ſcelere contaminatam reddidiſti, per baptiſmum renouari ac regenerari nuntietur, tantum deſpicis beneficium, nec vltrò properas, aut id pollicenti ſis obuiam. Num non tanti muneris rem miram videre deſideras? Quomodo videlicet abſque matre regeneretur homo, quomodo vetus ac ſecundum deſideria erroris corruptus rurſus in pubertatem, ætatiſque florem reconcinnetur? Baptiſmus igitur eſt captiuorum & æris alieni remiſſio, peccati mors, animæ regeneratio, amictus ſplendens, character indeprenſibilis, cœli iter, regni cœleſtis conciliatio, adoptionis gratia. Tantis itaque ac talibus bonis miſer potiorem ducis voluptatem? Noui e- Baptiſmi elogia.
F nim tuam cunctationem atque pigritiam, quanquam rebus diſſimulare contendis. Ipſa enim facta, & ſi taces, contra clamant. Mitte, inquis, ſuperſede: Interim carne, ætatiſque flore abutar, in luto voluptatum porcorum more volutabor, manus ſanguine fœdabo, alienum auferam, doloſè ambulabo, peierabo, mentiar. Tunc denique cum ſatur ero, malis deſiſtam, baptiſmum ſuſcipiam. Si ergo res honeſta eſt peccatum, hoc vſque ad extremum cuſtodi. Si patranti turpis ac nocens, quid in eo perſeueras quod perniciosum eſt? Nullus enim bilem euomere quærens, maiorem eam ex mala intemperantiáque diæta reddere cogitabit. Corpus nanque malis graſſantibúſque purgari humoribus, ne morbus conualeſcat, eſt opus. Videtur nauis aliquouſque impoſitorum onera & grauitatem ferre, ſi verò modus excedatur plus æ-

quo

quo grauata periclitabitur. Vide ne & tu ſimilia patiaris, maiora continuò admittendo, G quàm ea quæ remittenda tibi per baptiſmum promittebantur:& antequam ſperatum contingas portum,naufragium facias.An putas tua facta deus non videat,tuam non conſideret mentem, aut forte iniuſto tibi opituletur? Putaſti, pſalmus ait,quòd ero tui ſimilis. Tu nanque mortalis hominis amicitiam reſpiciens,ob eius beneficia illi obſequens, ac morigerulus exiſtis:dicíſque propterea ac facis,quæcunque ei grata eſſe putaueris. Deo autem familiaris eſſe filiúſque adoptari cupiens, illi tantum aduerſa inimicáque, vnde potius noxam contrahis,continuò geris & per legis tranſgreſſionem deum inhonorans,inde tibi illius familiaritatem polliceris,vnde ipſum magis offendis.Vide ne liberationis ſpe, malorum tibi aceruum congerens,peccatum quidem cumules,veniam autem non apprehendas.Non irri H detur deus:ne mercare gratiam:neu dicas:Bona lex, ſed dulcius peccatum. Voluptas nanque diaboli eſt hamus,ad perniciem deducens.Voluptas,inquam, peccati mater, peccatum vero mortis ſtimulus.Voluptas demum perpetui vermis nutrix,ad tempus admodum breue poſſidentem demulcet. Poſtremò vero acerbioris exitum triſtitiæ ſortitur. Cunctatio nanque ad baptiſmum pœnitentiámq;,nihil aliud clamare videtur,quàm in me ante regnet peccatum,deinde aliquando regnet etiam dominus.Aſſint mihi membra,iniuſtitiæ & iniquitatis arma,deinde aſſumam aliquãdo etiam arma iuſtitiæ deo. Sic & Cain ſacrificia offerre ſolebat,primum quidem pro voluptate propria,deĩde illius præbitori,ac creatori deo. Quando facultas ætáſque viget,te libidinibus tradis.Quando vero membra languent,tunc I deo potiſſimum offerre ſtudes: cum ſcilicet ob ingruentem & inualidam ſenectam, his vti non amplius licet:quo maximè tempore, pudicitia ſeu temperantia vocari non poteſt: ſed laſciuiendi potius & luxuriandi adempta facultas.Mortuus enim minimè coronatur. Nec iuſtus aliquis dicitur,cui malefacere non licet.Dum itaque poteſtas adeſt,dum corpus valet dum ratio viget,peccato dominare.Virtus enim hæc eſt vitatio mali,ſtudium boni.Vacare autem à malo tantum per ſe,nec laude nec vituperatione dignum.Si ætate prohibitus à peccato deſiſtis,debilitati gratias agendum.Optione nõ neceſſitate bonos laudamus. Quis tibi vitæ terminum fixit? Quis ſenectutis metam terminauit? Quis apud te tam fide dignus futurorum ſponſor? Non vides pueros ſæpenumero ab vbere raptos: non ætate floridos K mori vides?Nullum certum terminum habet hæc vita.Quid expectas, beneficio febris baptizari,quando nec ſalutaria verba loqui,nec item audire commode poteris, morbo caput occupante?Non manus in cœlum tollere,non in pedes erigi,non genua adorando flectere, non commode doceri,non ſecure ac libere confiteri,non cum deo conuenire,non cum aduerſario decertare, forte nec ſcite inter initiandum ſubſequi, dubitantibus etiam præſentibus,num gratiã ſentias,an ſine ſenſu quæ agantur accipias.Quando vero cum ſcientia quoque gratiam accipis,tunc talentum quidem habes,lucrum vero nondum accepiſti.Hæc itaque animaduertens,ſtude Chananæam imitari. At, inquis:Filiam male à dæmonio poſſeſſam non habeo:habes tamen animam immundo ſpiritu occupatam. Quid ait Chananæa? L Miſerere mei.Filia mea male à dæmonio torquetur.Magnus enim dæmon, peccatum. Qui dæmonium patitur,miſericordiam inuenit:qui autem peccat,odium ſibi contrahit.Ille venia dignus,hic nequaquam excuſatur.Miſerere mei:breue admodum verbum.Magnum vero Chriſti humanitatis pelagus vbi miſericordia,non exigitur ratio:vbi inquam miſericordia,iudicium vacat,ſalus permiſſa: denique ſalutaria omnia. Itaque quanuis extra gratiam ſis clama:Dic,miſerere mei,non labra mouendo,ſed mente vocem emittens. Nam & ſilentes audit deus.Non locus,ſed propoſiti initium requiritur. Hieremias enim in luto erat, & deum attraxit. Daniël in leonum lacu deum placauit. Tres pueri in camino deum promeruere.Latro non cruce prohibitus,quin paradiſum aſſecutus fuerit.Iob in ſtercore deum ad M miſericordiam prouocauit.Igitur vbicunque fueris,ora:vel ſi ante iudicem,ora. Mare antè aderat, retro Aegyptij inſectabantur, medius Moſes in loci anguſtia orabat: nihil attamen loquebatur:& ait ei deus:Quid clamas,& os tuum tacet?Cor enim clamat.Tu quoque cum ante iudicem aut præſidem minantem, aut vim afferentem fueris conſtitutus, ora deum. Te nanque orante laborum ac tribulationis fluctus contrahentur.Dominus propè eſt:Non hominem eſſe putes, continuò adeſt, vbique adeſt, & omnia complet. Si hominem fortè adire ſeu petere vis, ac quid agat ſcire, dicunt:dormit, occupatus eſt. Imitare Eunuchum. Incidit ille in inſtruentem docentémque,nec diſciplinam ſpreuit.Verum ſtatim diues pauperem in currum accepit:idiotam & deſpectum magnificus ac ſublimis:ac demum edoctus euangelium

Chananæa imitanda.

Miſericordiæ efficacia.

A euangelium regni continuò fidem in cordis penetralibus concepit,nec obſignationem ſpiritus diſtulit.Nam mox vt incidit in aquam.Ecce,inquit, aqua . Cum gaudio hoc dicebat: Ecce quam quærebamus:Ecquid,me baptizari prohibet?Vbi nanque prompta voluntas,nihil eſt quod impediat.Qui vocat benignus,qui miniſtrat paratiſſimus gratia abundè expoſita modo alacritas adſit , impedimentum ceſſet. Vnus eſt prohibens,qui nobis ad ſalutem obſtruit viam,quem omni ſtudio ac prudentia vitare oportet.Ille,inquam,torporem ac deſperationem nobis iniicit,nos ad opus ſanctum exurgamus. Ille vana ſpe corda noſtra deludit.Ipſius ergo cogitationes non ignoremus.An non hodie peccare,cras vero iuſtè agere, pietatem differre,nos exhortatur?Idcirco dominus eius occurrens inſidiis:Hodie, inquit, ſi B vocem meam audiueritis,nolite obdurare corda veſtra. Ille vero ait: Mihi hodie,cras deo. Dominus contrà:hodie vocem meam audite.Noſce,obſecro,inimici dolos:vt omnino,ſtatimq; à deo auertaris,conſulere non audet. Nouit enim hoc graue admodum Chriſtianis. Verum artibus inſidioſis aggreditur.Serpēs eſt,& ad decipiendum argutus. Intelligit enim quemadmodum nos homines,præſens libenter recipimus tempus : omniſq; actio humana in præſens contendit atque ſpectat. Quamobrem hodiernum tempus nobis furatur aſtute, & ſpem facit craſtini . Poſtquàm craſtinum venerit , rurſus malus diuiſor ſibi hodiernum, craſtinum vero domino dari petit . Sic continuò diem de die trahens, voluptate præſenti & ſpe frugis,noſtram ſubducit latenter vitam.Vidi ego iam auis aſtutę miram artem,cum C pullos ſuos videat adhuc ob debilitatem prædæ periculo expoſitos , ſeſe aucupi ante illos vt prædæ paratam offerre, ita ſeſe vertentem ac geſtus diſpenſantem,vt nec periculo penitus aut manibus ſe prębeat, neque item inſidianti ſpem omnino eripiat. Sic itaque illum inter vtrunque verſando,occupando,in ſe retinendo,ſpatium dat natis otioſe fugiendi.Ipſa ad extremum euolat . Caue igitur ne tu aucupi ſimilia patiaris, certa pro incertis relinquens,ſpem firmam vana commutans. Trade itaque te Chriſto totum , da nomen tuum, aſcribeque eccleſiæ.Nam & miles legitimus catalogo aſcribitur.Athleta cōſcriptus pugnat. Ciuis numero ciuium adſcriptus in ſua connumeratur tribu . His tu omnibus obnoxius es vt Chriſti miles, vt pietatis athleta, vt conuerſationem adminiſtrationémque in cœlo ha- D bens:in hoc libro præſenti conſcribere,vt in altero ſuperiore conſcribi merearis. Diſce euāgelicam diſciplinam,oculorum modeſtiam,linguæ continentiam,corporis caſtigationem, ſuperbiæ compreſſionem,cogitationis puritatem,iræ extinctionem. Vim patiens quod nō rapitur adde,defraudatus ne ad iudicium accerſe. Habitus odio,nihilominus ama. Inſectationem videns,tolera.Maledicto laceſſitus,obſecra.Moriare peccato.Cum Chriſto crucem ſubi. Omnem transfer atque colloca in dominum charitatem. Dura hæc, inquis. Quid enim bonum ac facile?Quis dormiens trophæum fixit? Quis in deliciis ac tibiis corona fortibus viris debita ornabitur?Nullus non currens brauium aſſequetur. Labores gloriam pariunt,& anguſtiæ periculáque coronas promerentur.Per multas(inquit)tribulationes opor- E tet nos intrare in regnum cœlorum,dico hoc & ego,ſed has tribulationes regni cœlorum felicitas ſubſequetur:peccatorum vero labores,gehennæ dolor, & immortalis triſtitia manet. Nam qui diligenter res conſiderat humanas,facilè conſpiciet: nec ipſa diaboli opera patrantes,à laboribus eſſe immunes. Nam cum temperantię nullus ſit æſtus aut ſudor , libidinoſus voluptatis ſeruus , præterquam quòd eius gratia multas ſępe anxietates animi ſuſtinebit, corpus & iam ex intemperantia tabefacit.Noctes, inquis, inſomnes ſunt in oratione vigilantiū.At longè duriores in iniuſtitia,iniquitate,ambitione,auaritia pernoctantium . Nam & timor in furtis deprendi,aut in voluptatibus ardor & ſtimulus,omnem penitus requiem & animi tranquillitatem aufert. Si viam anguſtam quæ ducit ad vitam euitas , & longè latiorem peccati ſequeris , vereor ſatis ne non latam vſque ad extremum , deinde & competens F diuerſorium,inuenias.Theſaurus is dices ſeruatu difficilis?opus eſt vigilia.Habes ſi velis adiutores,orationem noctis cuſtodiam , ieiunium domeſticam cuſtodem , pſalmodiam animum recreantem.Has igitur ſuſcipe comites.Ipſe tibi per noctem in ſeruandis his rebus pretioſis auxilio ſint.Quid enim præſtat,dic mihi,aut nos diuites circa rerum poſſeſſarum curam ſolicitari, ſeu nihil ab initio quod cuſtodiamus habere? Nullus enim metu amittendi bona deſpiciet. Sic nanque in rebus humanis, ſi malos cuiuſlibet rerum euentus computare,aut cōſiderare velimus, nihil omnino poſſideretur aut ſubſiſteret.Nam & colonis metuendum eſt ſterilitatis damnum: Mercatoribus naufragia, nuptiis viduitates, patribúſq; & educationibus incertos liberorum exitus formidanda . Attamen in primis alacriter opus aggredimur.

Hanc auem Helianus perdicem dicit eſſe.

aggredimur,ſpe bona nixi:rerum vero exitum deo probè omnia diſponenti committimus. G
Tu vero ſanctificationem baptiſmi verbo quidem laudas, opere vero cum prophanis ac deploratis commercium habes. Vide ne te tuorum conſiliorum pigeat, cum te ſera nihílque profutura pœnitentia ceperit.Diſce prudentiam,virginum exemplo. Illæ oleum in vaſis nō habentes, quando ſponſo ire obuiam oportuit, tunc neceſſaria deficere ſenſerunt: Ideo fatuas eas euangelium vocat, quoniam dum tempus ferendi erat olei, id prodigendo comedendóque abſumentes,extra fores ſunt eiectæ,ac à ſponſi pulchritudine prohibitæ. Ne igitur & tu frater annum de anno,menſem de menſe,diem de die trahas,& oleum luminis nutrimentum negligens,in diem quam non expectas quandoque incidas, ac te benefaciendi occaſio vita deficiente deſtituat:& morbo præualente in animi anguſtia conſtitutus, à me- H
dicis domeſticisq; deſeraris.Quando,inquam,extrema erit anxietas febrisq; ardore viſcera adurentur,dolebis miſer,dolebis corde penitiore,nec habebis qui condoleat: ſed tantum tacito inexplicatoq; murmure muſſitabis, apud te dicens: quàm contempta eſt mea ſtultitia. Quis baptiſmum dabit?Quis ſtupidum ac letali ſomno oppreſſum admonebit?Propinqui? At hi mœrebunt.Alieni?At hi deſpicient.Amici?At hi talia memorādo, te turbare verebuntur.Scilicet & medicus decipiet:nec tu vitam omnino deſperabis, cum natura maximè omnibus deſideretur. Nox forte continget, nec adiuuantium facultas,non item qui baptizat aderit.Mors irruet,te rapientes ſtatim aduolabunt.Quis liberabit? Deus tibi deſpectus.At, inquis,me tunc exaudiet:tu vero nunc non ipſum audis? Præſcriptum tempus aliquod ad- I
det.Scilicet quod dato bene es vſus?Ne miſer decipiaris: Nemo te inanibus ſeducat verbis. Aderit tibi repentinum exitium,ac interitus ſimilis procellæ te euertet. Veniet angelus triſtis,per vim tuam rapiens tot peccatis irretitam animam: téque demum magnopere cruciatum,& abſque voce querentem,præcluſo lamentis vocis organo, ad nigra tartara deducet.Heu quantum teipſum afflictabis, quantum præteritorum pœnitentia conſiliorum ſuſpirabis,quando iuſtorum tot illuſtribus donis ornatorum videris claritatem: parte altera peccatorum triſtitiam in profundis tenebris ſpectaueris, qualia tunc corde tecum volutabis? Me miſerum dices, cur peccatorum grauiſſimam hanc ſarcinam, cum licuerit ac tam facile fuerit, non abieci? O quàm durum malorum aceruum mecum traho? Me miſerum K
quòd haſce peccatorum ſordes non ablui,quod peccatis ita ſum commaculatus. Iam in bonis cœleſtibus delitiatur.O praua mea conſilia:ob breuem peccati voluptatem æternum cruciet?Ob carnis modicas delicias, æterno tradar igni? O iuſtum dei iudicium: vocatus erā, nec audiebam:docebar & non attendebam.Obteſtabantur me, & ego ridebam. Hæc & his ſimilia flendo dicens, hos edes ſupremo tempore queſtus, ſi ante baptiſmum hinc diſcedes. Homo, ſi gehennam metuis, ſi regnum affectas ne vocationem ſperne, ne vanas innecte cauſas, ad excuſationem nulla idonea cauſa, nulla ratio. Mihi autem lachrymas fundere ſuccurrit, dum conſidero te gloriam dei turpibus ac probroſis factis poſthabere, & ob incontinentiæ licentiam voluptariam in peccato fixum, vnde auelli difficile admodum fue- L
rit,tete à tanta bonorum expectatione per inconſiderantiam excludere, vt tibi cœleſtis Hieruſalem gloriam ſpectare non liceat. Ibi nanque angelorum millia, primorum parentum conuentus,apoſtolorum ſedes,tribunalia Prophetarum,patriarcharum ſceptra, martyrum coronæ, iuſtorum laudes cumulatiſſimè ſpectabuntur. Quamobrem tu ſi ſapis, inter hos purgatus omni tabe, omníque crimine abſolutus, connumerari tota mente, totíſque viribus exopta, gratia dei & domini noſtri Ieſu Chriſti: Cui gloria & imperium in æterna ſæcula. Amen.

Virgines fatuæ.

Beatorum cœtus.

IN EBRIETATEM ET LVXVM QVIBVS *die Paſchæ populum affectum uidit.*

MOuent me quidem fratres ad hunc ſermonem veſpertina ſpectacula: illud vero meum retardat animum,meamq; in dicēdo alacritatem hebetat atque abrumpit, quod ex iis quæ apud vos tentaui,nullum prouenientem conſpiciam fructum.Nā & agricola ſeminum primò iactorum germinibus nullis exurgentibus,deſperatione quadam pigritiaq; ad alias rurſus ſementes faciendas capitur. Si enim in tot admonitionibus,quas & ſuperiore tempore vos adhortando non præteriuimus, & deinceps ſeptē iſtis

A ieiunij hebdomadis nocte ac die per euangelicam vos doctrinam ſine intermiſſione obte-
ſtati, nihil penitus profecimus: qua vos ſpe hodierna die alloquemur amplius, aut ad-
hortabimur? O miſeri, quot noctibus fruſtra vigilaſtis, quot diebus fruſtra conueniſtis, ſi
tamē & fruſtra. Nam qui in bonarum actionum profectu ſemel fuerit, deinde ad antiquam
viuendi redeat conſuetudinem, non ſolum eorum quos eſt paſſus laborum præmium non
ſumet, ſed longè grauioribus dignus eſt pœnis: quòd cum dei verbum deguſtauerit, & my-
ſteriorum notitia dignatus fuerit, breui admodum delinitus voluptate cuncta prodiderit.
Nam paruus quidem & infirmus venia dignus eſt: potentes vero (vt dicitur) potenter
examinabuntur ac punientur. Veſper vnus, impetus inimici vnus, omnem præteritum la-
B borem prodidit atque diruit. Quæ igitur alacritas, quæ induſtria dicendi reliqua mihi? Ita-
que ſcitote me omnino taciturum fuiſſe, niſi Hieremiæ metuerem exemplum: qui ad po-
pulum contumacem atque incredulum loqui minimè volens, illa paſſus eſt quæ ipſe nar-
rauit. Quomodo videlicet verbum dominum ſit illi factum velut ignis in interioribus,
qui & vbique illi adfuerit, & quem ferre nequiuerit. Fœminæ laſciuæ, dei timoris oblitæ,
ignis æterni minas nihili pendentes, in die tali, quando eas ob reſurrectionis memoriam,
domi honeſtè conſidere oportebat, ac illius diei recordari, in qua cœli quidem aperientur:
apparebit verò nobis iudex è cœlis, & tubæ dei, & reſurrectio mortuorum, & iuſtum iudi-
cium, & cuiuſque retributio pro iis quæ geſſit, pro eo, quod de his rebus cogitarent, corda
C ſua à malis concupiſcentiis repurgarent, præterita delicta lachrymis delerent, ad occurſum
Chriſti & magnum illum apparitionis ipſius diem ſeſe prȩpararent, abiecto ſeruitutis Chri
ſti iugo, capita honeſtis operta velaminibus impudicè retegentes, deum, & eius angelos de-
ſpicientes, ad marium aſpectus impudentes diffuſæ comas, tunicarum luxum oſtentantes:
Pedibus geſtientes, ac oculo petulco, riſu laſciuo, ad ſaltationem inſanientes, iuuentutis
intemperantiam in ſe prouocantes: In locis ſacris pro mœnibus ciuitatis choros conſtitu-
entes, ea profanauerunt, ac omnium probrorum officinas reddidere. Aërem inſuper mere-
triciis cantibus, terram vero pedibus laſciuè ſaltando contaminauere, inſtar theatri cuiuſ-
dam adoleſcentium cateruas ſibi circunſiſtentes. Denique inuerecundæ omnino ac inſanæ
D mulierculæ nullam inſaniam, nullum probrum prætermiſere. Hæc itaque quomodo tacebo?
quomodo dignè conquerar? Vinum profectò harum ſtragem animarum nobis fecit. Vi-
num dei donum ad infirmitatis robur ac ſuſtentationem ſapientibus conceſſum, nunc ve-
ro inſtrumentum incontinentiæ intemperantibus eſt factum. Ebrietas dæmon eſt volun- Ebrietatis mala.
tarius, ex voluptate animabus noſtris inditus. Ebrietas maliciæ mater eſt, virtutis inimica,
fortem virum reddit ignauum, ex temperato facit laſciuum, iuſtitiam ignorat, prudentiam
extinguit. Sicut enim aqua igni eſt aduerſa, ſic vinum immodicum rationem ſupprimit.
Quamobrem vereor contra ipſum aliquid dicere, non vt de paruo quidem aut contemnen
do malo, ſed quòd nihil ſim per meum ſermonem profecturus, nec aliquid vtilitatis allatu
E rus. Si enim ebrius inſanit ac tenebris obuoluitur, vanus labor fuerit apud non audientem
verba facere. Quos igitur alloquemur, ſi quidem is qui admonitione indiget, minimè dictis
auſcultat? Sobrius vero & qui ſapit, omni animi affectu purgatus, nullum ex verbis expectat
adiumentum? Quid igitur faciam, ſi & oratio mea ſit inutilis futura? ſilentium vero deſpe-
rationem reſipiens? præteribimus ne diligentiam? At negligentia periculoſa, quamobrem
loquar. Omnino loquar aduerſus ebrios, & apud ſepultas aures clamabimus. Quanquàm vt
in peſtilentia ſolet euenire, ij qui corpora curant, ſanos quidem & eo morbo liberos adiu-
mentis quibuſdam ad ſanitatem ſeruandam faciētibus, ſecuros reddunt: Illos vero qui iam
affecti ſunt, minimè attingunt: Sic ſermo noſter ex parte tantum aliqua proficere poterit,
cuſtodiam & cautionem his qui morbo iſto nondum laborant monſtrando: hos vero qui
F iam illo tenentur prætereundo. Qua in re dic homo miſer à brutis differs? nónne rationis
munere, quam à deo omnium conditore accepiſti, reliquæ creaturæ omnis factus dominus
& imperator? Hoc igitur te mentis lumine per ebrietatem priuans, inter beſtias ratione
carentes annumerari poteris, ſimiliſque illis videri. Imò & beſtiis longè peiores eos exiſti-
mauerim qui ab ebrietate ſuperantur, quum illæ coëundi ſtatas habeant leges & horas, at ij,
quòd plus æquo ſe vino ingurgitauerint, corpúſque ſuperuacuo calore concitauerint, in
commiſcendo nullius temporis & horæ rationem habentes, nequiſſimis complexibus &
amoribus inter ſe vtuntur. Nec ſolum eo peiores brutis quòd mente inſani aut ebrij, ſed
etiam quod ſenſibus longè infra illa deficere videantur. Quod, quæſo, animal ita viſu audi-
túue

túue atque ebrius homo debilitatur? Nonne familiariſſimos interdum ignorant, alienis vero ſæpe vt domeſticis congrediuntur? An non vmbras ſæpenumero, tanquam ſulcos aut loca prærupta tranſſiliunt? Aures terrifico ſonitu more fluctuantis maris refertas habent: Terra interdum inſurgere, ac in arduum ac rectum erigi, montes vero circummoueri videntur. Quandoque ab re & præter modum rident: nunc vero ſine conſolationis remedio plorant, nũc item audaces & temerarij: mox timidi & ignaui. His etiam ſomni ſunt graues, ægrè reſpirantes & prope ſuffocantes, ac reuera morti vicini. Vigiliæ vero ſomnis ſtupidiores. Inſomnium quoddam eſt vita ipſorum, qui cum nec veſtem habeant, nec quod comedant vſque in craſtinum, & regna adminiſtrant & exercitibus imperant, in ebrietate, & ciuitates ædificant, & pecuniam diſtribuunt. Talibus vinum phantaſmatis, taliq; deceptione G feruens ipſorum corda poſſidet. In aliis vero alios ſæpeque contrarios exercet actus. Nonnullos videas deſperabundos, triſtes atque dolentes, ſemper querulos ac lachrymis refertos. H

Vini effect⁹ Merum in differentibus corporum habitibus, differentes animæ perturbationes exercet. Eos enim quibus ſanguinem ad ſuperficiem vſque ſuffundit, lætos & hilares animo reddit. In eis vero qui graui habitudine, frigidóque circum præcordia ſanguine corripiuntur, contrarios producit effectus. Sed quid opus reliquam perturbationum cateruam numerare, morum peruerſitatem, promptitudinem illam ad iracundiam, ad querelas, celerem ac repentinam animi ad omnia mutationem, ſtrepitum multum ac tumultum, facilem ad dolos deductionem, ad omnes iræ motus inconſiderantiam? Voluptatis vero incontinentia I omnis, ex vini fonte originem vímque habens, præceps ad omnem impuritatem atque intemperantiam ruit. Animalium omnium libidinum fœditatem ſuperat, quum bruta naturæ leges in hoc genere noſcant atque obſeruent: ebrij tantum in mare fœminam, in fœmina marem quærunt atque optant. Nec cuncta quæ ex ebrietate mala procedunt, facilè proſequi oratione fuerit. Nam incommoda damnáque & peſtilentiæ temporis interuallo hominibus proueniunt, cœli grauitate paulatim hominum corpora inficiente. Quæ verò ex vino ſunt, ſtatim irruunt: ſic animam perdentes, vt eam ſqualidam, ſtigmatéque plurimo maculoſam relinquant. Sed & ipſum corporis habitum corrumpunt, dum non ſolum abundantia voluptatum ad laſciuiam inſanientium illos labefactant, & diſſolutos reddunt. K Sed & corpus tumidum, putidum, muſcoſum, & vitali vigore priuatum circumferentes. Nam eos videre licet oculis liuentibus, cute ſuppallida, ſpiritu graui, lingua balbutiente ac demiſſa, voce confuſa, pedibus puerorum more infirmis ac titubantibus, execrationes frequentes ex inanimatis defluentes. Miſeri profectò, ac longè miſeriores quàm fluctibus agitati, quos fluctus aliis alij ſuccedentes à tempeſtate liberari non ſtatim ſinunt: Sic horum animæ madentes, vino ſubmerſæ ſunt. Quamobrem veluti nauigia quando fluctibus procellæ acceptis grauantur, neceſſariò commeatus vacuatione ac proiectione leuanda ſunt: ſic ebriis rerum ſtomachum grauantium vacuatio neceſſaria, ex quo & vomitione & deiectione frequenti vix leuari poſſunt: tantò naufragis deteriores, quantò illi res cauſantur externas ventos & mare: hi verò ſponte periculum adeunt, & ex ebrietate ſibi volentes tempeſtatem pariunt. Lymphatus & malo dæmone captus, miſericordia quidem dignus: ebrius L verò eadem ferè & ipſe patiens, minimè miſericordia dignus, qui ſpontaneo ſeruit dæmoni. Quin & tales remediũ quærunt ebrietati, non ne aliquid moleſti ab illa patiantur curando, ſed minimè deſiſtendo, in eáque continuando. Dies enim admodum parua, breuis etiam nox vel hyberna potando videtur. Denique huius mali finis nullus eſt. Ipſum nanque merum inexplebilem continuò ſitim addit, nec neceſſarium quærit vſum, ſed ad alium irrefragabiliter potum inuitat, quum ardentes ebrios, ac ſemper bibendi cupidiores reddit. Fit autem vt dum ſtudio inexplebilem bibendi ſitim ſibi comparare volunt, contraria his penitus quæ optauerunt, patiantur, ac voluptatem, quam omni ſtudio quærunt, omnino amittant. Luxus enim huiuſcemodi aſſiduitate ſenſus tabeſcunt. Nam ſicuti viſum id M quod ſummè ſplendet hebetat atque vaſtat, & magni ſonitus ac ſtrepitus ob exceſſum auditum tollunt: ſic & iſti ob aſſiduam atque immodicam voluptatem ſeſe vaſtant atque corrumpunt, & à delectationis via omninò auertunt. Vinum nanque illis inſipidum ac dilutum eſt, etiam ſi ſit meracius. Tepida verò recentis ſuſceptio, etiam ſi ſit copioſiſſima, etiam ſi nix ipſa ſit, vini tamen flammam intus ardentem ex potus immodicitate extinguere non valet. Cui væ? Cui tumultus? Cui iudicia? Cui triſtitia & rixa? Cui contritiones ſuperuacuæ? Cuius oculi liuentes ſunt? An non illis qui vino immorantur,

A immorantur,& quærunt vbi nam bene poti euadant: Væh lamentabilis vox. Lamentatione quidem digni ſunt ebrij, quòd ex Apoſtoli ſententia regnum dei non conſequantur. Tumultus in eis oritur & turbatio ob vini potentiam, rationi & cogitationibus aduerſantem. Præterea triſtitiæ ob amaros optandi voluptatis exitus. Horum nanque pedes vt vincti debilitantur. Manus ex fluxionibus vini cauſa eò deſcendentibus continuò mouentur: quanquam ante omnia mala hæc in ipſo potationis tempore ſimilia phreneticorum eis eueniūt. Quum enim cerebrum æſtu ex vini vapore redundāte vacillat, dolorem intolerabilem capiti parit. Ex quo caput rectè ſupra humeros conſiſtere non valens, huc illuc vertebris diſſolutum iactatur. Rixam verò vocat immoderatas in ſympoſiis & contentioſam garrulitatem. Contritiones etiam nominat, corporis ægritudines ſignificans, in quas ebrij quoque ob varios morborum caſus incidere ſolent. Sed quis horum admonebit vino ſepultos, qui ex crapula continuò dormitant, capite grauantur, oſcitant, caliginem ob oculos habent, ob nauſeam faſtidiunt. Quamobrem ſapientiæ magiſtros inclamantes minimè audiunt. Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria. Et rurſus: Res eſt immoderata vinum, & probroſa ebrietas. Quibus ſanè verbis ipſi minime auſcultantes, ebrietatis fructum nimirum referunt. Tumeſcit enim corpus, oculi humoribus prægrauantur, ora ſiti ardentia, fauces continuò ſiccæ. Nam ſicuti valles, donec torrentibus inundantur, plenæ eſſe videntur: vnda verò deſinente ſtatim ſiccæ vacuæq; remanent: ſic & vinolentorum ora vino ac potatione durantibus exaturantur ac madeſcunt: paulò pòſt continua ſiccitate laborant, ex quo ad frequenter bibendum inuitantur, vnde humor naturalis amittitur. Quæ nanque eſt hominis ſtructura adeò firma, quę tantis ebrietatis malis reſiſtat? Quis vnquam madidum ſemper & innatans vino corpus conſeruabit, vt non exile, diſſolutum, & omnibus obnoxium morbis exiſtat? Hinc tremores, hinc debilitates confracto ac debilitato vitali ſpiritu, & excidentibus robore membris ac diſſolutis excitantur. Valetudo enim omni corporis inflationi tumoríque ineſt. Quis eſt qui maledictionem Cain in ſeipſum transfert? An non qui vino tremit & vacillat per omnem vitam? Naturali nanque firmitate deficiente, neceſſe eſt corpus continuò vacillet atque moueatur. Quouſque tandem vinum? quouſque ebrietas? Periculum miſer eſt, ne pro homine cœnum lutúmque fias. Sic penitus vino deditus marceſcis, ac quotidianam crapulam meri & hoc tabidi, haud aliter quàm vaſa putida redoles. Hos Eſaias luget: Væh ſurgentibus mane & ſiceram amantibus, ad veſperam vſque in vino permanentibus. Vinum enim illos cremabit. Poſt citharam & ſaltationes vinum bibunt. Opera verò domini non reſpiciunt, & opera manuum eius non conſiderant. Sicera omne quod ebrietatem inducit apud Hebræos vocari ſolet. Quos igitur nunc Propheta deplorat, ij ſunt, qui luce incipiente vinum quæritant, œnopolia cauponáſque circumagunt, ſodales conueniunt, ac inuicem ad potandum inuitant. Omnem denique curam, cætera poſthabentes, in hoc collocant: nec temporis partem aliquam in rerum cœleſtium atque operum dei conſideratione ponunt. Eorum oculi nunquam ſuſpiciunt, aut ad ſidera tolluntur, vt pulchritudinem & omnem in rebus creatis prouidentiam ſimul & iuſtitiam meditantes, ad ſummi ac ſapientiſſimi dei creatoris omnium cognitionem perfectam charitatémque perueniant: ſed ſtatim prima luce ſympoſia meditantur & curant, tapetibus variis & aulęis ornant, famulos ad hoc exercent, in hoc omnem curam & diligentiam oſtendunt, vt pocula comparent, vaſa refrigeratoria, crateras ac phialas, ſicut in pompa quadam & feſta die ponentes, vt vaſorum varietas pulchritudóque ſatietatem excludat, admirationíque ſit, vtque poculorum commoditate ac mutatione diutius potent. Sed & officia his obeundis adhibent: ſympoſiarchos, archiœnochoos, architriclinos. Et demum ordo ac diſpoſitio in re inordinata confuſáque conſtituitur: vt quemadmodum principibus mundanis ex ſatellitibus augetur autoritas: ita illi & ebrietati velut reginæ cuidam miniſtros diſponentes, ſummam illius turpitudinem, horum ſtudio munerum obtegere contendunt. Inſuper coronæ adhibentur & flores, & vnguenta, & odorum mille genera: quæ omnia rebus perituris ac minime laudandis ſuperuacaneum pariunt negotium. Deinde cum potatione procedente eò veniunt, vt de augenda hac inſania certent, & de ebrietate per ambitionem contendant: cuius autorem legis diabolum habent: victoriæ verò præmium, peccatum. Nam qui plus hauſerit meri, is præ cæteris laudatur, is victoriam refert. Atque ita gloria in ignominia illorum eſt. Inter ſe nanque contendunt, & vt in iudicio aliquo defenſitant. Quis nam ſermo turpitudinem eorum quæ hic fiunt vnquam ſatis explicare poterit? Omnia ſunt confuſione inconſiderātiáque referta, vbi & qui vincunt &

Ebriorum valetudo.

Eſaias de vinolentis.

Markers in left margin: A, B, C, D, E, F

qui vincuntur pariter ſunt temulenti: vbi miniſtri rident, manus labant, ora madent, ven- G
ter ciborum grauitate dirumpitur, miſerum corpus naturali vigore diſſolutum ac defluens
vim ponderis immodici ferre non valet. Miſerum profectò chriſtianorum oculis ſpectacu-
lum. Vir ætate florens, corpore robuſtus, obeundis in exercitu laboribus aptus, aliorum ſub-
ſidio domum reportatur, nec erigere ſeipſum valens, nec propriis incedere pedibus. Et qui
terrori hoſtibus fuerat, ridiculus in foro pueris videtur, occaſionémque vt ab omnibus con
temnatur præbet, ſine ferro vulneratus, ſine hoſtibus enectus. Vir militaris & iuuenis crapu-
læ mancipium fit, ab inimicis quæcunque iuſſerint pati paratus. Ebrietas itaque rationis in-
teritus, fortitudinis pernicies, ſenectus immatura, mors momentanea. Quid quæſo ſunt e-
brij, quàm gentium idola? Oculos habent, & non vident: aures habent, & non audiunt: ma- H
nus paralyſi affectas habent, pedes infirmos ac facilè offendentes. Quis hæc machinatur?
quis horum cauſa malorum? quis inſaniæ huius pharmacum nobis propinauit? Tu homo
prælium committis. In aciem iuuentutem educis, facilè vulneratur, ætatis florem vino ab-
ſumis, vocas ad cœnam vt amicum, poſtea eiicis vt cadauer, anima illius extincta. Cum pu
tantur iam eſſe bene poti, tunc bibere incipiunt, potántque pecudum more, vt ex fonte pe-
renni æquas ſcaturigines accumbentibus adminiſtrante. Procedente autem potatione pro-
dit in medium adoleſcens nondum ebrius phialam vini refrigerati humeris ferens. Is ſub-
moto illorum pincerna in medio aſtans per obliquas fiſtulas æquam conuiuis diſtribuit e-
Aequales calices.
brietatem. Nouum genus hoc menſuræ, vbi nullus eſt menſuræ modus, vt per poculorum I
æqualitatem inter eos nulla ſit inuidia, nec alius alium bibendo circumueniat aut defrau-
det. Arripit quiſque ante ſe poſitum canalem, vt ex quadam ciſterna more boum ſine reſpi-
ratione vno hauſtu tantum bibere contendat, quantum vas illud per argenteam fiſtulam
ſuppeditat. Reſpice parumper ad miſerum ventrem vaſis magnitudinem, vini menſuram
capientem quanta ſit conſidera. Hanc tu nequaquam in vas vinarium reponis, ſed in ven-
trem tuum dudum repletum demittis. Quamobrem iure clamat Propheta: Væh ſurgenti-
bus manè, & ſiceram potantibus, & in vino perdurantibus vſque ad veſperam, & diem in e-
brietate conſumentes, ac nullum tempus ad conſiderandam dei ſapientiam, & opera ma-
nuum eius dignoſcenda interponentes. Vinum illos comburet. Quod ſanè dicit, quoniam K
vini feruor corpori infuſus, incendium fit ignitorum inimici iaculorum. Rationem enim
ac mentem vinum deprimit: voluptates & animi cæteros affectus malos velut apum exa-
men excitat. Quis, dic mihi, currus equorum indomitorum ita præceps fertur, dominum
ſuum excutiens? Quod nauigium ita gubernatore deſtitutum, ita fluctibus exagitatum &
concuſſum, ſi contingat, vt non ſit ebrio ſecurius? Ex talibus itaque malis viri ac fœminæ
communes conſtituentes choros, malóque dæmoni miſeras tradentes animas, ſeſe inuicem
libidinum telis confodiunt atque lacerant. Riſus inter ſe hiſtrionicos, cantus probroſos, me
retricios geſtus ad libidinem inuitantes exercent. Rides, dic mihi, & gaudes inepta ſtolidá-
que lætitia: quum lacrymas fundere, ac dolore ob ea quæ admiſiſti fas erat? Cantus profanos
exerces, oblitus pſalmorum & hymnorum quos didiciſti. Moues pedes, & inſanus ſaltas, L
Popul' chriſtianorum pſalmos & hymnos edoctus.
Choreas ducis imprudens, cum genua ad dei & domini noſtri Ieſu Chriſti cultum flectere
oporteat. Quas ego fleam, puellás ne coniugij expertes, an viris coniunctas? Hæ quidem a-
miſſa virginitate reuerſæ ſunt: illæ verò pudicitiam viris minimè ſeruauerunt. Nam ſi quæ
forſan peccatum corpore vitauere, animo tamen admiſere: quæ quidem & viris mihi ſimul
dicta monitáque ſint. Vidit ille malè, viſa eſt illa malè. Qui mulierem ad concupiſcendum
viderit, iam mœchatus eſt in corde ſuo. Si fortuiti occurſus iis qui obiter mulierculam in-
ſpexerunt, tantum pariunt periculi, quantò maius fuerit quum de induſtria congrediuntur,
quum dedita opera mulieres in ebrietate & conuiuio, omni laſciuo geſtu, ſaltatione, cantu
impudico ad libidinem effrenes iuuenes inuitantes ſpectantur? Quid dicunt aut quid cau- M
ſantur ex his ſpectaculis, vbi tot mala congregantur? Nonne ob voluptatem ſe ac ad exci-
tandam concupiſcentiam ſpectare? Itaque inexcuſabilis laſciuiæ pœnas apud iuſtum dei iu-
dicium quandoque dabunt. Quomodo vos ô miſeri pentecoſte ſuſcipiet, qui ita paſcha con
tempſiſtis? Pentecoſte ſancti ſpiritus aduentum efficacem omnibúſque notum habet. Tu ve
rò te ipſum iam contrarij ſpiritus habitaculum reddidiſti. Ex quo non templum dei ob in-
habitantem ſpiritum ſanctum, ſed idolorum factus es. Quamobrem veram facis Prophetæ
execrationem ex dei perſona dicentis. Conuertam feſta eorum in luctum. Sed quomodo,
dicite mihi, ſeruis imperare poteſtis, quum & ipſi cupiditatibus veſtris tanquam mancipia
ſeruiatis?

A ſeruiatis? Quomodo filios monetis veſtros, animas proprias incaſtigatas retinentes, ac procul ab omni diſciplina viuentes? Quid igitur? Vos in his relinquam? Sed vereor, ne ſi remedium his malis prætercam, alius peruicacior fiat, ali⁹ verò ob triſtitiam illatã deſperet. Medicina enim, inquit, magna delicta ſedabit. Ieiunium ebrietatem curet, Pſalmus turpes cantus, lacryma riſum. Pro ſaltatione genu deo flectatur, pro tripudio pectus pulſetur. Pro veſtium ſumptu atque ornatu humilitas. In omnibus verò eleemoſyna peccata diluat: redemptio animæ viri diuitiæ. In communionem ſocietatémque orandi dei plures admittite eorum qui tribulati ſunt, ſi quo pacto tibi malitiæ culpa remittatur. Quando enim ſedit populus manducare & bibere, tunc & ſurgebat ad ludendum: luſus verò illorum idololatria erat:
B tunc leuitæ contra fratres ſeſe armantes ex eis viginti tria millia ceciderunt: ſic enim manus ſuas, inquit hiſtoria, conſecrârunt. Et vobis nunc deum timentibus dico, qui probra hęc ſceleráque minimè probatis. Illud monemus, vt ſi quos pœnitentes horum quæ admiſerunt, videatis, eorum vos miſeratio vt propriorum membrorum affectorum capiat. Si verò à vitiis minimè diſcedentes, & veſtra ſuper his monita veſtrúmque dolorem aſpernantes animaduertitis, ex eorum medio diſcedite ac ſeparemini, & immundum ne contigeritis, vt hoc pacto illi quidem pudefacti ad propriæ malitiæ agnitionem veniant. Vos verò pro iuſtitia ac zelo præmium Phinees cõſequamini apud iuſtum iudicem deum & patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria & imperium in æterna ſecula, Amen.

C

HOMILIA DE FIDE.

DEi quidem continuò reminiſcendi, apud pias & ei dicatas animas nulla eſt ſatietas. Quæ vero ſunt dei, ſermone proſequi ac narrare, audax profectò facinus fuerit, quum infra materiam tam arduam noſtra ſit lõngè cogitatio. Rurſúſque de deo cogitata ſeu cognita nec ſermo vllus ſatis aperte explicare poſſit. Si igitur mens noſtra diuinarum rerum conſideratione ac notitia multo reperiatur inferior, & oratio infra
D mentem ipſam & cognitionem maxime exiſtat: quomodo non erit neceſſarium ſilere, ne theologiæ dignitas verborum penuria & tenuitate periclitari videatur? Cunctis enim tam doctis quàm indoctis, natura quidem eſt inſitum hominibus, vt deum glorificare cupiant: enarrare autem ipſius magnitudinem nullus ſanè inuenitur idoneus. In cultu vero ac pietate erga illum, alter ab altero diſtamus. Nemo enim ita demens, aut tanta mentis cæcitate eſt, vt ad ſummam dei comprenſionem ſeſe perueniſſe exiſtimet: ſed quanto magis ad ipſius notitiam accedere videbitur, tanto maiorem ſentiet infirmitatem. Talis erat Abraham, talis Moſes. Quando enim deum videre, quantum fas erat homini, potuerunt: tunc maxime vterque ſe humilem tenuemq; putauit: Abraham ſe terram ac cinerem nominans, Moſes vero ſe lingua balbum, ac ſermone tardum appellans. Videbat enim ſe rerum cognitarum ma-
E gnitudini nequaquam linguæ debilitate poſſe reſpondere. Sed poſtquàm omnium aures ad theologiæ auditionem ſunt apertæ: nec vlla ſatietas, aut vllus finis in eccleſia talium acroamatum, Eccleſiaſtici ſermonem verum faciunt, dicentis: Nõ implebitur auris ab auditione: neceſſe item nobis pro facultate aliquid de hac enarrare. Dicemus autem non quãtus ſit deus, ſed quantum nobis deprendi poſſit. Nam vt quæ ſunt intra cœlum & terram media, licet plane aſpicere oculis non valemus: non tamen propterea cauſa nobis fuerit, vt quantum poſſimus non aſpiciamus. Sic & nos paucis nunc verbis pietatis in hac parte officio ſatiſfaciemus. Naturę vero magnitudini triumphum contra omnem ſermonis facultatem concedemus. Nam nec angelorum linguæ, qualeſcunq; aut quantęcunq; hæ ſunt, neque item archã-
F gelorum cum omni rationali natura congregatæ, vel minimam illius diuinitatis partem ſatis congrue proſequi, nedum toti explicãdæ pares eſſe valebunt. Tu autem ſi aliquid de deo dicere aut audire cupis, mitte corpus vnà cum ſenſibus corporeis: relinque terrã, mare, & aërem ſub tuis ponito pedibus. Tranſi contemplatione temporum pulchre diſtinctas ordinationes, terræ ornatus. Supra æthera mentis oculos attolle. Siderum curſus mirandámq; naturam pręteri, ordinem, magnitudinem, quantos omnibus vſus præbeant, ſplendorem, motũ, collocationem, quemadmodum inter ſe iungantur, ac diſtent, mirabili quadam ac perpetua ratione, omnia mente ſublimior factus deſpice. Deinde ſupra cœlum aſcende, & animo pulcherrima quæ ibi adſunt contemplator, cœleſtes exercitus, angelorum choros, pręſulatus ar-

changelorum,gloriam dominationum,ſedes thronorum,virtutes,principatus, poteſtates, G
ſingula percurrendo creata:mentem amore diuino incenſus altius illis attolle, ac omnium conditricem naturam diuinam intuere ſtabilem,immobilem , nihil in ſe alienum retinentem,ſimplicem,impaſſibilem,indiuiſibilem,incompoſitam,lucem habitantem inacceſſam, potentiam ineffabilem, magnitudinem incircumſcriptam, gloriam ſupermicantem, bonitatem deſiderabilem , pulchritudinem inenarrabilem : quæ anima vehementer conſternata contingi quidem,ſermone autem nequaquam explicari poteſt. Ibi nanque pater,filius,& ſpiritus ſanctus,Increata natura,dominica maieſtas,naturalis bonitas. Pater omnium principium,omnium cauſa exiſtentium,animantium radix:vnde vitæ fons orta eſt:ſapientia,potentia,imago ipſiſſima inuiſibilis dei,Filius ex patre genitus,verbum viuens, deus exiſtens, H
& ad deum exiſtens:exiſtens,non factus,ante omnia ſecula,non poſtea creatus. Filius,non ſeruus,creator non creatura. Cuncta exiſtens, quæ eſt & pater, filius inquam & pater. Has mihi proprietates probe cuſtodi. Manens igitur in eſſentia filius, omnia eſt, quæ pater eſt. Secundum ipſius domini vocem,dicentis:Cuncta quæ habet pater mea ſunt. Reuera nanq; imaginis ſunt omnia,quę in prototypo ſiue exemplari exiſtunt:Vidimus,inquit Euangeliũ, gloriam eius,gloriã quaſi vnigeniti à patre:Hoc eſt,non ex munere aut ex gratia,hæc ei miranda data ſunt:ſed ex naturali communitate patriæ diuinitatis dignitatem obtinente filio. Accipere nãq;,commune quiddam cum creatione eſt:habere autem ex natura, propriũ geniti. Vt ergo filius,naturaliter ea quæ ſunt patris poſſidet:vt autem vnigenitus,omnia in ſe- I
ipſo comprẽdit,nihil cum altero diuidens.Ex ipſa igitur filij appellatione diſcimus,quòd naturæ ſocius eſt,non naſci iuſſus,ſed ex poteſtate ſplendẽs:ſine interuallo,ſine tempore, cum patre coniunctus:æqualis in bonitate,æqualis in potentia,eiuſdem ſocius gloriæ, quid enim aliud eſt,quàm ſphragis & imago,totum in ſe patrem oſtendens? Quæcunq; autem poſt hæc tibi de ipſo filio corporea dicuntur,vt videlicet ob ſalutem hominum carnem aſſumens ſe nobis manifeſtauerit,quodq; miſſum ſe,& nihil per ſe poſſe,& mandatum à patre accepiſſe, & his ſimilia dixerit:nullam tibi occaſionem præbeant,vt ipſius vnigeniti diuinitatem vlla ex parte minuas.Non enim ea quę humiliter ac tenuiter de domino ob tui ingenij debilitatem dicta ſunt,cauſam minuendi,aut aliquid detrahẽdi diuinæ potẽtiæ dignitati congruam K
habent.Sed naturam quidem deo competentem intellige,humiliora vero verba diſpenſatoriè accipe. De quibus ſi in præſentiarum exacte tractare vellemus,obſcuri vehementer eſſemus,multam infinitámq; penè verborum copiam ſubiecto adducentes. Sed ad propoſitum reuertamur Si mens noſtra ſeſe corporeis affectibus purgare atq; exuere, & omnem intelligibilem creaturã deſerere poſſet,& quemadmodum piſcis ex profundo ad ſummum adnatare,in primã creationis puritatẽ reducta,ibi ſpiritũ ſanctũ videret:vbi filius,& vbi pater omnia cũ ipſo coniunctim & ſecundũ naturã,bonitatem,rectitudinẽ,iuſtitiã,ſanctitatẽ poſſident. Dicitur enim:Spiritus tuus bonus.Et rurſus:ſpiritus rectus.Itẽ:Spiritus ſanct⁹.Et Paulus ait:Lex ſpiritus vitę.Horũ nihil aliunde illi acceſſit,nihil poſtea eſt factũ. Sed quemad- L
modũ calefacere minimè ab igne ſeparatur,nec à luce ſplẽdere:ſic nec à ſpiritu ſanctificare, viuificareq;,ſeu bonitas,ſeu rectitudo.Ibi igitur ſpiritus conſtitit,ibi,inquam, in natura beata:non cũ multitudine cõnumeratus,ſed in trinitate conſideratus.Vnicè enuntiatus: non in numero aliquo,aut cõſortio comprẽſus:vt enim Pater vnus,& filius vnus, ſic & ſpiritus ſanctus vnus eſt.Miniſtrãtes aũt ſpiritus in ſingulis ordinibus,multitudinẽ nobis vix numerabilẽ oſtendũt.Ne igitur in creatione quod ſupra creationẽ eſt quæras:néve id quod ſanctificat coniunge ſanctificatis.Is autem ſpiritus angelos & archangelos implet, poteſtates ſanctificat,omnia deniq; viuificat.Is item in omnẽ creaturã diuiſus cum aliter ab alio capiatur nihil tum minuitur à participantibus.Omnibus quidẽ gratiã ſuam largitur, nõ tamẽ cõſumetur,ſed participes ipſius implentur,& ipſe in nullo deficit.Quẽadmodũ ſol corporibus lucẽs M
varie à quolibet ſumitur,nec tamen propterea diminuitur,ſic & omnibus quidẽ gratiã præbens,infractus remanet ac indiuiſus.Omneis quidẽ ad agnitionem dei illuminat,Prophetas inſpirat,legiſlatores ſapientes reddit,ſacerdotes ſacris inſtituit,regibus fortitudinem addit, perficit iuſtos,ornat modeſtos,gratiam ſanitatum operatur,mortuos viuificat,ſoluit compeditos, alienos in filios per regenerationem ſupernam adoptat. Si telonarium deprendat credentem , euangeliſtam conſtituit. Si piſcatorem inueniat, theologum reddit. Si perſecutorem pœnitentem, gentium apoſtolum, præconem fidei, vas electionis declarat. Per hunc etiam ſpiritum, debiles redduntur robuſti, pauperes in diuitias veniunt.

Idiotæ,

Pater.
Filius.
Gloriã quaſi vnigeniti.
Spiritus ſanctus.

A Idiotæ, ingenio & eloquentia cæteris quidem ſapientibus ſapientiores euadunt. Paulus debilis, ſed ob præſentem ſpiritum eius corporis ſudaria ſanitatem ſuſcipientibus præbent. Petrus & ipſa humana velatus debilitate, ob eiuſdem ſpiritus gratiam vmbra corporis morbos ægrotantium pellebat. Pauperes Petrus & Ioannes, argentum & aurum non habebant: verum ſanitatem diuitiis longè pretioſiorem pauperi claudo apud portam ſpecioſam donauerunt. Qui cum ex multis aurum acciperet, nihilominus rogabat. Ex Petro gratiam cum ſuſcepiſſet, rogare amplius deſtitit, veluti ceruus proſiliens, ac deum collaudans. Ioannes mundi ſapientiam nunquam didicit aut nouit: Attamen loquutus eſt potentia ſpiritus verba, quæ nulla ſapientia deprendere valet. Is denique ſpiritus in cœlo eſt, & terram impleuit,
B vbique adeſt & nuſquam circunſcribitur, totus in quolibet inhabitat, & totus cum deo eſt: non quidē miniſtri modo dona diſtribuit, ſed dominica ac principali poteſtate chariſmata diuidit. Diuidit, inquam, propria cuilibet vt vult. Mittitur diſpenſatoriè, ſed operatur ſua autoritate. Quamobrem fratres amatiſſimi, hunc animabus noſtris adeſſe omni ſtudio quęramus: nec vllo vnquam tempore nos deſinere, in gratia domini noſtri Ieſu Chriſti: Cui gloria & imperium in æterna ſecula. Amen.

HOMILIA IN VERBA ILLA

C

In principio erat uerbum.

OMnis quidem euangeliorum vox, reliquis omnibus ſancti ſpiritus præceptis eminentior eſſe dignoſcitur: quòd in aliis per prophetas ſeruos, in euangeliis autem ipſe per ſe dominus nos eſt allocutus. In ipſius autem euangelij laudibus, & ſermonis magnitudine, & ſententiarum grauitate, Ioannes filius tonitrui primas obtinet. Cuius prooemium iam lectum audiuimus: In principio erat verbum & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Hæc ego noui multos etiam extra veritatis rationem, mun
D dana ſapientia pręditos, iactantes & admirantes, ac ſuis decretis & ſcriptis miſcere audentes. Fur enim diabolus, & noſtra extra nuntiant, ad ſuos† hypophetas transfert. Si igitur carnis ſapientia hanc virtutem verborum tantopere admiratur: quid nos ſpiritus ſancti diſcipuli faciemus? fruſtráne & ſine attentione audiemus, & paruam admodum eis ineſſe virtutem exiſtimabimus? Et quis ita ſine mente eſt ac ſenſu, vt talem ſententiarum pulchritudinem, ac deſcriptorum indeprenſibilem veritatem non ſtupeat & admiretur, ac eius veritatem deprendere cupiat? Veruntamen admirari quidem pulchra nequaquam difficile eſt, ſed perfectam ac diligentem eorum aſſequi cognitionem, hoc ſanè captu difficile. Nam & ſo-
E lem hunc ſenſibilem nemo eſt qui non laudet, & ipſius magnitudinem, ſimulq; pulchritudinem, & radiorum ſymmetriam, & lucis ſplendorem admiratus. Si vero in eum diligentius ac pertinacius intuebitur, & indies eius aſpectum conſiderabit, non ſolum ea quæ ſentit in eo dēprēdet, ſed etiam oculorum acie debilitatus abſcedet. Tale quidem mihi videor mente pati, ſi ardua ſublimiſq; verborum prædictorum veſtigatio requiratur. In principio erat verbum. Quiſnam dignè quæ ſunt circa principia cognoſcet? Quænam verborum virtus inueniatur, quæ poſſit cognitum pro ipſius dignitate oſtendere? Ipſe Ioannes de filij dei theologia tractaturus, nullum aliud exordium orationis aptius quàm principium omnium prætulit. Præuidebat iam tum ſpiritus ſanctus futuros eſſe, qui ſophiſmata in audien-
F tium euerſionem machinarentur. Quoniam ſi genitus eſt, non erat: & antequam generaretur non erat. Et, ex his quæ non ſunt, hypoſtaſim accepit. Talia enim linguæ loquuntur ad perſuadendum aptæ, ac ſuper omnem gladium ancipitem penetrabiles & acutæ. Ne igitur alicui huiuſcemodi tendiculas vſurpare liceat, ſpiritus ſanctus occurrit per euangelium, loquens: In principio erat verbum. Si hanc vocem rectè tenueris, nihil à viris contentioſis ac captioſis graue patieris. Si enim ille dixerit: Si genitus eſt, nō erat: Tu dic: In principio erat. Sed, inquit, prius quàm genitus eſſet, quomodo erat? Tu ne dimittas illud erat, non item relinquas: In principio. Principij nanque ſummitas nequaquam deprēditur. Quod autem extra principium ſit, non inuenitur. Ne quis te decipiat varia dictionis ſignificatione. Multa enim ſunt principia diuerſarum rerum in hac vita, verum vnum eſt principium, quod om-

† Hypophetæ ſunt ij vates, qui aliunde acceptum oraculum promūt

Principium variè accipitur.

nia prçcedit.Principium bonæ vitç,dixit Prouerbium:Sed viæ quidem principium,primus G
motus,vnde iter incipimus:cui quod eſt retro,inueniri poteſt:Et,Principium ſapientiæ timor domini. Artium nanque comprehenſionem elementaria inſtitutio præcedit: primum itaque elementum ſapientiæ eſt timor domini. Sed hoc principio eſt aliquod antiquius:videlicet animæ conſtitutio,nondum factæ ſapientis,nec domini timorem adeptæ. Principia dicuntur ciuiles quoque potentatus dignitate præcellentes. Sed iſta principia aliquorum ſunt principia, & quodlibet illorum aliquò refertur. Principium enim lineæ punctum. Et principium ſuperficiei linea:& principium corporis,ſuperficies, & orationis principia, elementa. Illud autem de quo dicimus principium, non tale eſt: nulli alligatur, nulli ſeruit, cum nullo conſideratur: ſed liberum eſt ſine domino, ſolutum omni ad alterum coniun- H
ctione, cogitatione indeprenſibile, vltra quod aliquid inuenire non eſt. Si enim phantaſia mentis contenderis principium præterire, inueniet ipſum te præteriens, & tuas omnino decipiet cogitationes. Dimitte tuam mentem,quantum ipſa cupit percurrere, & ad ſuperiora conſcendere: Deinde ipſam reperies in infinitum errantem, ac per multa vacua ſpatiantem, rurſus vero ad ſuiipſius vnitatem redeuntem: quoniam antiquius ſeipſa principium reperire nequeat. Idcirco ſemper principium omni cognito exterius, ac ſuperius inuenitur. Igitur in principio erat verbum. O rem mirabilem, quomodo cunctæ inter ſe voces congruè ſunt coniunctæ? Nam erat, idem valet ac vox hæc: In principio. Vbi blaſphemus? vbi lingua Chriſto aduerſaria dicens. Erat aliquando, quan- I
do non erat? Audi euangelium: In principio erat. Si autem in principio erat, quando non erat? Impietatem eorúmne ploro, an ignorantiam abominor? Sed antequam factum eſſet,non erat.Noſti quando ſit genitus,vt quod prius eſt tempore poſſis inferre?Illud enim antea,temporalis eſt vox,aliud alij vetuſtatis gratia præponens.Temporis autem conditorem quomodo congruum eſt generationis temporalis appellatione eſſe ſubiectum? In principio igitur erat.Quod ſi ab hoc verbo,erat,non deficies aut te alienaueris,nullum blaſphemiæ dabis aditum.Sicut enim per mare euntes, quando inter duas anchoras fluctuant, tempeſtatem deſpiciunt:ſic & tu hanc prauam tempeſtatem, quam ſpiritus maliciæ in vitam inferunt mortalium multorumq; fidem concutiunt, ridebis: ſi horum verborum ſecu- K
ritate, animam confirmatam munitámque habueris. Quærit mens noſtra, quodnam hoc in principio verbum ſit: humanúmne verbum an angelorum: quoniam innuere nobis Apoſtolus videtur, angelos propriam habere linguam, dicens: Si linguis loquar hominum & angelorum. Sed & verbi duplex eſt ſenſus: Vno modo per vocem prolatus,& aërem verberans, ſtatímque periens: Alio modo intra nos poſitum, & noſtris cognitum cordibus. Logos inſuper artificioſa eſt oratio. Vide itaque, ne vocis huius æquiuocatio te forte decipiat. Quomodo enim erat in principio humanum verbum, cum homo initium generationis poſtremò acceperit? Nam ante homines, & beſtiæ, & volucres, & ſerpentes, omnia denique terreſtria, aquatilia, volatilia, aſtra, ſol, luna, herbæ, terra, mare, cœlum. L
Non igitur in principio humanum erat verbum, ſed neque angelorum eſſe poteſt. Omnis nanque creatio inferior æuo eſt,principium à creatore accipiens: Verbum autem intrinſecus cordibus naſcens, & ipſum eſt illis quæ intelliguntur poſterius. Sed audi verbum hoc, ita vt deo condignum eſt. Nam de vnigenito diſſerens verbum ipſum appellauit. Quemadmodum igitur illum paulò pòſt & lucem, & vitam, & reſurrectionem vocat. Cum verò lucem audis,non hanc ſenſibilem oculiſque viſibilem exiſtimabis.Neque cum vitam audieris, hanc communem putaueris, qua & bruta viuunt. Similiter & verbum audiens, caue mentis imbecillitate ad humiles terrenáſque ſententias deprimaris, ſed verbi poteſtatem ac ſenſum diligentius inueſtiga. Cur verbum? Vt quod ex mente procedit, oſtendatur. M
Filius quare dictus verbum. Cur,inquam,verbum?Quoniam ſine motu genitum eſt.Cur verbum? Quoniam imago eſt genitoris, totum in ſe monſtrans genitorem, nullam inde partem diducens, & perfecta in ſe exiſtens: quemadmodum ferè verbum noſtrum quod totius noſtræ cogitationis imaginem refert. Quæ enim ſecundum cor nouimus, hæc verbo proferimus. Et quod loquimur exemplar habet eius quod corde cogitamus.Ex cordis enim abundãtia verbum pronuntiatur. Nam cor noſtrum veluti fons eſt quidam, verbum verò emiſſum veluti riuus ex fonte profluens. Tantum igitur profluens eſt, quantum id vnde profluit, ac quale opertum, tale item apparens extat. Verbum itaque dixit, vt impaſſibilem patris generationem oſtendat, & perfectam filij ſubſtantiam theologizet, & coniunctionem ſine tempore filij ad patrem per hæc

A per hæc oſtendat. Nam & verbum noſtrum, mentis generatio, ſine paſſione generatur.
Neque enim ſcinditur, neu diuiditur, neque fluit, ſed manens tota mens in proprio ſtatu
verbum totum & continuum emittit, ac procedens verbum omnem generantis mentis vir
tutem in ſeipſo complectitur. Tua igitur tantum ex verbi voce vnigeniti theologiam ac-
cipe, quantum pietas permittit. Quod quidem obſcurum verbum, & inconditum, ac incon
cinnum apparens inueneris, hoc vitabis, & omninò præteribis. In principio erat verbum.
Si dixiſſet: In principio erat filius, appellatione filij cogitatio de paſſione generationis ſub-
iiſſet. Quoniam apud nos genita & tempore & paſſione generantur. Idcirco de induſtria
verbum dixit, vanis hominum ſuſpicionibus occurrens, vt tuam animam incolumem
B conſeruaret. Et verbum erat apud deum. Rurſus erat. Propter impios qui blaſphemant,
dicentes: quoniam non erat. Vbi non erat verbum? Non in loco. Non enim in loco quæ
ſunt incircumſcripta continentur. Sed vbi? Apud deum. Neque enim pater in loco, nec
filius in circunſepto aliquo aut circunſcriptione certa deprenditur. Sed infinitus pater, in-
finitus filius. Totum quodcunque noueris, & quocunque ſpiritu tuo penetraueris, deo
plenum, ſimul & hypoſtaſim filij coniunctam inuenies. Et verbum erat apud deum. Ad-
mirare cuiuſlibet vocis virtutem. Non enim in deo verbum erat, ſed apud deum, vt hy-
poſtaſeos proprietas conſiſtat. Non dixit in deo, ne auferendæ hypoſtaſeos occaſionem
daret. Etenim peruerſa eſt & illorum blaſphemia, qui omnia commiſcere, & vnum ſub-
C iectum ſtatuere: patris verò, ac filij, ac ſpiritus ſancti differentes appellationes vni rei
adaptatas eſſe aſſerere conantur. Impietas hæc peſſima fugiendáque, non minus quàm ſi-
milem eſſe ſecundum ſubſtantiam filium dei à deo patre blaſphemantium. Et verbum e-
rat apud deum. Poſtquàm verbi voce vſus eſt ad exprimendam generationis Chriſti im-
paſſibilitatem, id quod in eo verbo nocere nobis poterat, moderatur, & veluti blaſphe-
mantium ſyncophantiæ eripit, qui dicunt: Quid eſt verbum? dum ſubiungit, dicens:
Deus erat verbum. Ne callidè quorundam verborum differentias mihi afferas. Néue ex
arte aſtuta tua aliquam doctrinæ ſpiritus blaſphemiam incutias. Habes ſententiam. Sub-
ditus eſto domino. Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud deum. Rurſus ſum-
D mans paucis verbis omnem ſuam de vnigenito theologiam nobis euangeliſta tradit.
Hoc. Quod hoc verbum? Deus. Poſtquam enim mentem tuam de illo correxit, & qua-
ſi animæ tuæ inſculpſit quæ ignorabas, per doctrinam & verbum cordi tuo indidit. Hoc,
inquit. Quod hoc? Ne extrà per vocem demonſtratiuam reſpice, oſtenſúmque tibi veſtiga,
ſed in animæ tuæ occulta penetraliáque ingredere, & qualem didiceris deum vt in prin-
cipio exiſtentem, vt verbum procedentem, vt apud deum exiſtentem, hunc dominum
tuum obſerua, cole, adora, ac demum per inſitam tibi doctrinam intellige: quòd hic e-
rat in principio: hoc eſt, ſemper apud deum eius patrem. Has mihi paucas voces ſeruate,
quaſi ſignaculum illas memoriis veſtris imprimentes. Ipſæ nanque contra inſidiantium in-
E curſus tanquam firmiſſimum munimentum erunt. Ipſæ, inquam, propugnaculum & cu-
ſtodia fuerint animarum, ſalutaris defenſio ipſas tuentibus. Si quis autem tibi dixerit: Cum
non eſſet, genitus eſt. Si enim erat, quomodo genitus eſt? Hanc vt dæmonum vocem,
ac contra vnigeniti gloriam blaſphemam repelle. Tu verò inſurgens ad euangelij voces
accurre: In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Hoc
erat in principio apud deum. Quartum, dic erat, & blaſphemiam illorum confutabis, qua
dicunt, non erat. Hæ itaque voces tanquam fidei fundamenta immobiles perſiſtant. Su-
per has & reliqua deo fauente ſuperædificabimus. Nec enim vos omnia ſemel docere va-
lemus, ne forte orationis longitudine inutilia vobis quæ ſtudioſè ſelecta ſunt, reddamus.
Omnia nanque percurrere, mentis debilitati haud aliter fuerit, quàm ventrem ob nimiam
F ſaturitatem ea quæ ſumpſerit ad concoctionem deducere non poſſe. Opto autem fratres, vt
iſta vobis & guſtu ſint dulcia, & digeſtione & concoctione vtilia. Ego verò me paratum ad
reliqua quæ reſtant vobis enarrãda libenter obtulerim. In Chriſto Ieſu domino noſtro: Cui
gloria & imperium in æterna ſecula, Amen.

Et verbum erat apud deum, cur non in deo.

HOMILIA BASILII MAGNI G
in ſanctum baptiſma.

QVi baptizatur, in ſanctam triadem baptizatur, in patrem, & filium, ac ſanctum ſpi
ritum: non in principatus, non in virtutes, nec in reliquas aliquas creaturas. Sciat
ergo manifeſtè quòd ſupra creaturas ſit ſancta trinitas, nec quicquam illius crea-
turis connumerare conetur. Memor ſit domini, qui ſpiritum ſanctum diſcipulis
ſuis inſpirauit, pérque illam inſpirationem ſpiritum eſſe diuinæ eſſentiæ, & non creatæ natu
ræ oſtendit. Reputet etiam ſecum Apoſtolicam de trinitate expoſitionem, in qua videmus H
vnam eſſe operationem patris, & filij, ac ſpiritus ſancti, vt neque filius, neque ſpiritus crea-
tus ſit, aut factus ſecundum naturam. Non enim deus, vt ſuam operationem abſoluat, ſua-
ipſius opus habet creatione. Dicit autem Apoſtolus: Diuiſiones donorum ſunt, & idem ſpi-
1.Cor.14. ritus. Et diuiſiones ſunt miniſteriorum, & idem dominus. Et diuiſiones ſunt operationum,
idem verò deus, qui operatur omnia in omnibus. Itaque quæ deus operatur, eadem opera-
tur & ſpiritus. Omnia, inquit, operatur vnus ac idem ſpiritus diuidens vnicuique vt vult.
Non itaque ſeruituti deputet ſpiritum, cum audiat illum omnia quę dei ſunt operari quem-
admodum vult. Et iterum dicit: Dominus autem ſpiritus eſt. Vbi verò domini ſpiritus eſt,
ibi & libertas eſt. Etenim niſi diuinitatem habitare in nobis diceret per ſpiritum, qui in no- I
bis habitat, dicente Ioanne: In hoc cognoſcimus illum in nobis eſſe, ex ſpiritu videlicet,
quem dedit nobis, omnem nobis ſpem adimeret. Si enim deus in nobis non eſt, neque vita,
neque vllis bonis ſempiternis potiemur. Dicit autem iterum Paulus: An ignoratis quòd tē-
plum dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in vobis? Rurſus: Corpora veſtra templum ſpiritus ſan
cti ſunt, qui in vobis eſt, quem habetis à deo. Creatura quidem reuelatione opus habet, vt
quæ dei ſunt cognoſcat. Spiritus verò nobis illa reuelat. Deus, inquit, reuelauit vobis per ſpi
ritum ſuum. Et in vobis ſcrutatur. Nam in ipſo ſcrutationem facimus, ſpiritus inquit, ſcru-
tatur etiam profunda dei. A ſeipſo autem cognoſcit, quemadmodum & noſter ſpiritus.
Quis enim hominum, inquit, nouit ea quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus qui in ipſo eſt? Ita & K
quæ dei ſunt nemo nouit, niſi ſpiritus dei. Viuificat etiam deus. Dicit enim Paulus: Denun-
tio coram deo, qui omnia viuificat. Vitam dat autem & Chriſtus, qui dicit: Oues meæ vo-
cem meam audiunt, & ego do illis vitam æternam. Viuificamur verò & per ſpiritum, teſte
Paulo, qui dicit: Is qui Chriſtum excitauit ex mortuis, viuificabit & mortalia veſtra corpo-
ra per ſpiritum ſuum, qui habitat in vobis. Eſt itaq; viuificatio à deo per Chriſtum in ſpiri-
Κύριος ὀνομάζεται τὸ πνεῦμα διὰ τῷ κυρίου ὀνόματι, καὶ Χριστὸς διὰ τοῦ Χριστοῦ. tu. Quapropter & quoniam omnis operatio filij per ſpiritum manifeſtatur, Dominus no-
minatur ſpiritus, nomine domini, & Chriſtus nomine Chriſti, quemadmodum iam dixi-
mus. Dominus autem ſpiritus eſt. Dictum eſt autem & hoc: Vos non eſtis in carne, ſed in
ſpiritu: ſiquidem ſpiritus dei in vobis eſt. Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic non L
eſt eius. Deinde ſubiungit: Si verò Chriſtus in vobis eſt, pro eo quod conſequenter debebat
dicere, ſi verò ſpiritus in vobis eſt. Non eſt diuina vox, quæ ſpiritum facturam eſſe docet.
Quod enim alibi dicitur: Omnia per ipſum facta ſunt, de multitudine creaturarum dictum
eſt. Spiritus verò in illa non comprehenditur, ſed cum diade patris ac filij triadem adim-
plet, & alienus eſt à conſortio creaturarum, vtpote creaturas ſanctificans & viuificans, &
vnctio in nobis exiſtens, imò & in ipſa domini carne. Non autem per creaturam dominus
noſter Ieſus Chriſtus ſanctificatur, vt Petrus dicit, Ieſum à Nazareth, quem vnxit deus ſpi-
ritu ſancto ac virtute, nec per creaturam potens eſt, ſed dicit: In ſpiritu dei eiicio dæmonia,
neque per creaturam dicitur. Scriptum eſt enim: Ductus eſt per ſpiritum in deſertum. De
autoritate dei veteres quidem prophetæ clamarunt: Hæc dicit dominus. Poſteriores verò M
ac noui hæc dicit ſpiritus ſanctus. Et Apoſtoli dixerunt: Viſum eſt ſpiritui ſancto & nobis.
Quapropter & Apoſtolus vt oſtendat ſe diuina verba proloqui, aliquando dicit: An experi-
mentum quæritis eius, qui loquitur in me Chriſti aliquando? Puto autem & me ſpiritum
dei habere. Eſt autem & veteris inſtrumenti ſcriptura ſpiritus glorificatione referta: Verbo
domini, inquit Pſaltes, cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris ipſius omnis virtus eorum. Et in li-
bro Iob ſcriptum eſt: Spiritus verò diuinus, qui me fecit. Quemadmodum autem non po-
teſt præter filium aliud poni verbum, quo cœli facti ſunt (alioqui iam nō eſſent per dominū
Ieſum facti, ſi per aliud verbum facti eſſent) ita neque alius ſubſtituendus eſt ſpiritus, qui cū
verbo

A verbo virtutes cœlorum confirmet. Cum verò ſpiritum oris audimus,non humani quic-
quam intelligamus,ſed quòd diuinæ maieſtati conueniat, quemadmodum & in verbo fa-
ciendum eſt.Non enim verbũ hoc euanidum aliquod dictum eſt,ſed,vt Pſaltes ait,in ſem-
piternum Domine verbum tuum permanet in cœlo. Neque ſpiritus diffuſus quidam flatus
eſt,ſed conſtans ac permanens.Quo enim ibo à ſpiritu tuo,inquit Dauid, videlicet exiſten
te,& plenitudine ſua obtinente omnia, inq; diuina maieſtate conſtituto. Quod nanque de
ſpiritu dixit, idem & de facie ac dextra dei dicit, conſequenter ſubiungens: Et quo à facie
tua fugiam?Si aſcendero in cœlum,tu illic es.Si deſcendero ad infernum,ades.Si ſumpſero
alas meas diluculo,& habitauero in extremis maris locis, etenim & illic manus tua dedu-
B cet me, ac tenebit me dextera tua. Et vox dei eſt, de ſe ipſo pariter & ſpiritu ſuo dicentis:
Ego ſum in vobis,inquit dominus,& ſpiritus meus præſto eſt in medio veſtri. Neque igitur
alienus eſt à gloria dei ſpiritus,ex ineffabili ore ineffabiliter prolatus,neque ipſe deus eſt,ſed
dei ſpiritus,& apud deum,qui & à deo mittitur,& per filium nobis ſuppeditatur.Quemad-
modum ex perſona patris dicitur:Spiritus meus qui ſupra te eſt.Dicitur & ab ipſo domino:
Mittam vobis paracletum,quem vocat etiam ſpiritum veritatis. Vnum itaque patrem, v-
num filium,vnum & ſpiritum ſecundum diuinam traditionem confiteri oportet,non duos
patres,non duos filios,quandoquidem ſpiritus non eſt filius, neque filius nominatur. Non ὀυ γὰρ παρὰ τοῦ πνεύματος τινὰ λαμβάνομεν
enim à ſpiritu vel patrem,vel filium accipimus,quemadmodum à filio ſpiritum, ſed ipſum
C nos accedentem & ſanctificantem ſuſcipimus,diuinitatisq; cum illo communionem, ado-
ptionis filiorum dei participationem,ſempiternæ hęreditatis arrhabonem,ac futurorum bo
norum primitias.Neque igitur quiſquam extra ſacra hæc nomina curioſè quicquam intro-
ducat,neque filij appellationem aut generationem ad ſpiritum detorqueat,ſed in ſpiritus ap
pellatione & ſimilitudine contentus quieſcat.

BASILIVS MAGNVS DE BARLAAM *martyre.*

D PRimum quidem ſanctorum mors planctu ac lacrymis cohoneſtabatur.Veheme-
ter mortuum Iacob defleuit Ioſeph.Et Moſis mortem Iudæi haud parum planxe-
runt.Samuëlem quoque multis lacrymis ornarunt. Nunc vero morientibus ſan-
ctis exultamus. Triſtium nanque poſt crucem domini immutata eſt natura. Iam
non amplius ſanctorum obitus lamentationibus proſequimur,ſed tripudiis diuinis circum
ipſorum ſepulchra veluti choreas ducimus.Somnus autem iuſtis eſt mors. Imò magis mi-
gratio ad vitam meliorem.Hinc eſt quòd martyres exultant dum trucidantur. Nam deſide
rium fœlicioris vitæ iugulationis dolorem extinguit & emortuum reddit.Pericula non reſ
E picit martyr,coronas reſpicit,plagas non horret, ſed præmia numerat. Non videt lictores
inferne flagellantes,ſed angelos ſuperne lætis ominibus acclamantes imaginatur, non ſpe-
ctat ad temporaria pericula, ſed ad præmiorum æternitatem. Splendidum & à nobis iam
arrhabonem aſſequitur,dum diuinis acclamationibus ipſi applauditur ab omnibus,& innu
meros vinctos è ſepulchris conuertit & attrahit. Hoc ipſum ſanè hodie forti ac ſtrenuo
Barlaam vſuuenit.Inſonuit enim bellica martyris tuba,& armatos pietatis milites, vt vide
tis collegit.Athleta Chriſto adhærens prædicatus eſt, & ſtatim excitatum eſt eccleſiæ thea-
trum.Et quemadmodum fidelium dominus dixit, Qui credit in me,etiam ſi mortuus fue-
rit,viuet,mortuus eſt fortis Barlaam,& applaudit illi panegyris. In ſepulchro conſumptus
F eſt,& ad conuiuium aduocat.Nunc tempus eſt vt exclametis.Vbi eſt ſapiens,vbi ſcriba?vbi
diſceptator ſæculi huius?Agreſtis homo inſuperabilem nobis hodie pietatis exhibet doctri-
nam,quem Tyrannus rapuit quidem,veluti facilem prædam ac venationem nactus, poſtea
vero inſuperabilem militem ſenſit, quem tanquam inſana ac delira loquentem riſit, mox
vero angelica virtute ſtrenuum horruit. Mores enim hominis non fuerunt cum organo
linguæ barbari, nec ratio cum ſyllabis claudicare viſa eſt. Sed erat alter Paulus cum Paulo
dicens,etiamſi ſermone ſum rudis, non tamen ſcientia. Torpebant iam flagellando licto-
res, martyr vero robuſtior inueniebatur. Lacerantium manus eneruabantur,verum mens
lacerati haud quaquam flectebatur.Neruorum harmonias iam flagra remiſerant,ac fidei vi
gor vehementius ſtringebatur. Perfoſſa latera abſumebantur, mentis vero philoſophia flo-
rebat.

rebat.Maior carnis ipſius portio emortua erat,at ipſe martyr quaſi nondum inito certami- G
ne firmus erat.Nam quando pietatis amor animum hominis præoccupat, quodcunque illi
pugnarum genus ridiculum reddit,& quotquot illum deſideratæ rei gratia conuellunt, de-
lectant magis quàm conſternant. Teſtis mihi eſt affectus ille ac deſiderium Apoſtolorum,
vnde Iudæorum ipſis aliquando flagella iucunda reddita ſunt. Abibant enim, inquit, gau-
dentes à conſpectu concilij,quod digni habiti eſſent,qui pro nomine Ieſu contumeliam pa
terentur.Talis & nobis hodie laudatur miles,qui ſupplicia loco gaudij duxit.Flagellis ſe tã-
quam roſis impeti arbitratus,pietatis obfuſcationem non ſecus atque iacula quædam decli-
nauit.Iudiciarium furorem quaſi quandam fumi offuſionem reputauit.Efferas ſatellitum a-
cies riſit,pericula calcauit,quaſi ſuper roſis tripudiaret.Plagis affectus lætatus eſt,ac ſi hono- H
re afficeretur.In ſuppliciis vehementioribus non ſecus exultauit,quàm ſi præclara brabia ac-
ciperet.Nudatos gladios deſpuit,manus lictorum cera molliores ſenſit. Lignum tormento
deputatum,veluti ſalutiferum complexus ſalutauit. Carceris clauſura quaſi prato quodam
viridi oblectatus eſt, tormentorum adinuentionibus veluti variis floſculis iucundatus eſt.
Dexteram habuit igne firmiorem, cuius illi machina poſtremò ab hoſtibus applicabatur.
Aræ nanque pro more dæmoniaci libaminis,igne impoſito,martyrem adductum ſiſtentes,
focóque incenſo dexteram ſupinam impendere iubentes,manu quaſi æreo altari abuteban-
tur,thure illi ardenti malicioſe impoſito.Sperabant enim ignis vi expugnatam manum ne-
ceſſariò ac velociter incenſum thus in aram excuſſuram,papæ,quàm multiiuga ſunt impio- I
rum præſtigia.Quoniam innumeris vulneribus,inquiunt,contentioſi pugilis mentem non
fleximus,vel manum illius flamma incendamus.Quoniam variis machinis animum illius
haud quaquam permouimus, dexteram igni admotam permoueamus. At ne hac quidem
ſpe miſeri potiti ſunt.Nam flamma manum quidem ambedit, perdurauit vero illa cineris
inſtar flammam ferens.Tergum ſæuiẽti igni non dedit,quemadmodum fugitiui & imbel-
les ſolent,ſed immota perſtitit ſtrenue contra flammam dimicans, & Propheticas martyri
voces proferendas adminiſtrans,vt diceret,Benedictus dominus deus meus,qui docet ma-
nus meas ad prælium,& digitos meos ad bellum.Ignis cum manu confligebat,ſed ignis vin
cebatur.Luctabantur inter ſe flamma ac dextera martyris,ſed dexteræ noua quædam certa- K
minum victoria concedebat,dum flamma quidem per mediam manum exigebatur,ipſa ve
ro manus adhuc ad luctam porrecta erat. O manum igne contentioſiorem, ò manum ab
igne flecti neſciam.Et ò ignem à manu vinci doctum.Ferrum videtur ignis tyrannide emol
liri,æs cedit ignis potentiæ.Solet illo lapidum quoque vinci duricies. Nunc vero martyris
dexteram extenſam ignis ille comburens non flexit,cuius vigor omnia domat.Merito ſanè
martyr iſte ad dominum huius gratia clamaret: Tenuiſti manum dexteram meam, & in
voluntate tua deduxiſti me,& cum gloria ſuſcepiſti me.Quomodo te ò ſtrenue Chriſti mi
les appellabo?Statuam ne vocabo?Sed multum ita de tua tolerantia detriuero. Nam acce-
ptam ſtatuam ignis emollit,dexteram vero tuam adigere non potuit, vt vel videretur ali- L
quoſque moueri. Si ferreum nominauero, & iſtam imaginem dexteritate tua inferiorem
inuenio:Nam tu ſolus flammæ perſuaſiſti,ne manum domaret,tu ſolus dexteram loco aræ
habuiſti, tu ſolus ardenti dextera facies dæmonum percuſſiſti, & tunc quidem flammante
manu capita illorum liquefeciſti,nunc vero eadem incinerata exercitus illorum peſſundãs
excæcas. Sed quid puerili balbutie victorem extenuo? Quin magnificentioribus laudum
ipſius linguis cedamus.Sonantiores doctorum tubas ad illius præconia aduocemus. Exur-
gite nunc ò præclari athleticorum geſtorum pictores.Mutilam ducis imaginem veſtro illu-
ſtrate artificio,& obſcurius à me depictum coronatum athletam,veſtræ induſtriȩ coloribus
conſpicuum reddite.Abibo certaminũ ac victoriarum martyris à vobis poſita imagine vi- M
ctus,gaudebo tali hodie per veſtram dexteritatem victoria ſuperatus. Video manus huius
luctam cum igne exactius à vobis depictam, video alacriorem pugilem per veſtram depi-
ctum imaginem: plorent dæmones & iam martyris in nobis perculſi victoriis, ardens ite-
rum illis ac victrix manus oſtentetur, pingatur in tabula vna & certaminum agonotheta
Chriſtus,cui ſit gloria in ſeculorum ſecula, Amen.

A IN GORDIVM MARTYREM MILItem *Cæſarienſem.*

NAturæ lex eſt apibus innata fratres dilectiſſimi, vt niſi rex prius agmen præcedat; ab aluearibus nuſquã diſcedant. Vos autem dei populum, cum nunc primum ad martyres tanquam ad flores cœleſtes exeuntes,& huc frequentes conuenire viderim,quo id duce feceritis exquiro. Quis ingentem hunc æſtum excitauit? Quis hyemalem hanc triſtitiam in vernam ſerenitatem commutauit, vt populus ex ciuitatis ædificiis tanquam ex apum aluearibus hilaris egreſſus, ad ſuburbanum decus præclarumq; mar-
B tyris ſtadium conflueret? Quoniam igitur & nos, infirmitatis noſtræ oblitos celebritas martyris excitauit, age & ipſi quoque quantum voce contendere licet, veluti bombantes apes vernantibus floribus circumfuſæ, præclara ipſius geſta perſonemus: rem quidem piam agentes, ſimul & gratam iis qui adſunt. In laude nanque iuſti populus lætabitur. Salomonis lectio nobis nuper recitata, quidnam per latentem huiuſcemodi prouerbij ſenſum ſibi velit, mecum ipſe cogitabam: an forte dicat, quod populus oratione magnifica, ac planè culta rhetoris cuiuſdam potentis quæ auditorum aures demulceat, oblectetur: præterea ſermonis ornatum, rerumq; inuentionem, ac diſpoſitionem elegantem exoptet. Quod profectò mihi ve-
C riſimile non videtur, cum ipſe nuſquam huiuſcemodi dicendi genere vſus fuiſſe inueniatur. Nam & ſanctorum memorias, orationis & eloquentiæ fuco proſequi, non fas erat admonere, illi præſertim, cuius ſcripta ſermone ſimplici, nullóque ſtili apparatu conſpiciuntur. Quis ergo illorum verborum ſenſus? Is videlicet, quòd populus ſpirituali lętitia gaudet, ſi eorum tantum admoneatur quæ iuſti patrarunt, atque inde ad æmulationem rectè factorum, ab iis, quæ audit accenditur. Illorum enim qui in fide claruerunt hiſtoria ſimplex, velut lucem quandam dei cultoribus ad virtutis iter oſtendit. Quamobrem cum in ſacris voluminibus Moſis vitam, morúmque lenitatem noſtræ naturæ magnopere optatam narrante ſpiritu ſancto audimus, ſtatim ęmulamur. Quod ſi reliquorum facta virorum eloquentiæ
D floribus ornantur, ſanctis tantum ad ea quæ maxima geſſere demonſtranda, ſat fuerit oratio ſimplex. Itaque dum vitam eorum qui in pietate conuerſati ſunt exponimus, dominum cum primis per ſeruos ſuos glorificamus, deinde & iuſtos ipſos teſtimonio eorum quæ ſcimus celebramus, & populum per auditum rectè factorum exhilaramus. Ioſeph dum audimus aut legimus vitam, illius aſſequi caſtitatem magnopere cupimus. Si vero Samſonis narratur hiſtoria, ad illius imitãdam fortitudinem accendimur. Sacra igitur ſchola, præcepta rhetorum aut inſtituta non ſequitur: nudam rerum expoſitionem pro encomiis habet, quam & ſanctis, ac nobis ſatis eſſe exiſtimant. Illis quidem ad virtutis eorum præconium: nobis vero ad imitationis gloriam atque formam. Encomiorum nanque lex eſt patriæ di-
E gnitatem oſtendere, generis originem ex alto repetere, educationis incunabula diligentius referre. Noſtrum vero dogma hæc tanquam ſuperuacua dimittit: & quæ ſunt propria, ac vernacula ſectatur. Quidnam ego ſum melior, ſi mea ciuitas olim magna bella geſſit, aut de hoſtibus triumphauit? Si eadem optimo ſit in loco ſita, æſtateac hyeme, cœli que temperie fruatur? Si fertilis eſt viris gignendis, ſi ager paſcendo pecori ſufficiat? ſi meliores nutriat equorum greges quàm vſquam reperiantur? Quid, inquam, iſta? An ad virtutem commendatiores nos reddere poſſunt? Nos ipſi profectò decipimus, ſi in montis cacumine conſtituti, nubes nos tranſcendere, ac ſublime cœlum nobis cedere videntes, hac de cauſa nobis aliquid accedere exiſtimamus. Ineptum inſuper, ſi ſanctis, qui res orbis vniuerſas contempſerunt, his eſſe opus commendationibus putamus. Igitur noſtri tantum cauſa profectus, ſat fuerit
F illorum celebrare memoriam. Non enim noſtris indigent laudibus ornari, ſed nos ipſorum vitæ hiſtoria & commemoratione, imitationis gratia indigemus. Quemadmodum enim ex igne naturaliter emicat ſplendor, ex vnguento quoque præſtanti diffunditur odor: ſic è ſanctorum commemoratione geſtorum, ad omneis prouenit vtilitas. Fuerit haud modici momenti eorum quæ olim geſta ſunt veritatem exacte tenere. Nam obſcura quædam fama, viri huius præclara facta conſeruans, ad nos vſque venit. Quamobrem pictoribus rectè comparabimur. Illi enim cum ex imaginibus imagines depingunt, vti par eſt, à prima forma plurimum recedunt. Nos item cum rerum geſtarum aſpectu caruerimus, valde metuendum, ne dicendo rerum veritatem atteramus. Verum quando eius hodie feſtum celebramus,

Sanctorum memoriam non illorum ſed noſtri cauſa celebrandam.

Gordij martyris hiſtoriæ initium. mus,qui in huiuſcemodi die certamen pro Chriſti nomine ſubiit, quantum ex eius hiſtoriæ notitia deprendere licebit,enarrabimus. Fuit hic martyr beatiſſimus ciuis noſter Cæſarienſis: ex quo non mirum, ſi noſtræ mentis affectus ad eum potiſſimum dirigitur, quod profectò ad verum ac domeſticum nobis facit ornamentum. Nam ſicut arbores quæ bona ferunt poma, propriæ bonitatis laudem nutrienti tribuunt humo: ſic iſte ex noſtræ vrbis prodiens vtero,ad ſummúmque gloriæ culmen euectus,patriæ quæ eum produxit atque aluit,honorem glorioſiſſimi martyrij tribuit.Iucunda nempe ſunt quidem & externa poma, modo ſapore delectent: ſed longè noſtro gratiora guſtui propria quàm peregrina, præterquàm quòd & gloriam quandam nobis conferre videntur.Militiam exercuit,in qua locum admodum inſignem tenuit, ita vt centum milites eius imperio parerent: quódque animi virtute & corporis viribus præcelleret,cunctis inter ordines militibus præſtantior habebatur.Ea ſanè tempeſtate,cum tyrannus impius qui tunc imperitabat,in Chriſtianum nomen virus ſuæ feritatis effunderet,manúmque deo inimicam aduerſus eccleſiam exerceret, tota vrbe præconis tuba ſonabat,toto foro & per compita tyrannicum promulgabatur edictum, ne quis Chriſtum adoraret.Qui vero contra iuſſa faceret, morte plecteretur. Idola proponebantur adoranda omnibus, lapideáque ac lignea hominum ſimulacra pro vero numine colenda,& ſi qui recuſarent extrema intentabantur.Confundebatur tota ciuitas,quæ rei nouitate attonita,tota tumultuabatur: Chriſtianorum domus ſingulæ vaſtabantur: Innocentium facultates diripiebantur. Fidelium & ingenuorum corpora, carnificum manibus diſcerpebantur. Matresfamiliâs per vicos trahebantur. Nulla iuuenum commiſeratio, nulla ſenum reuerentia erat. Inſontes noxiis ac maleficis digna patiebantur. Complebantur ſupra modum carceres, domus inſignes & opulentæ vacuabantur. Pleni ſaltus, plena perfugis loca deſerta: ob vnum tantum crimen, quòd Chriſtum colerent. Prodebat patrem filius. Pater filium accuſabat. Frater aduerſus fratrem inſaniebat. Seruus domino inſultabat. Adeò diabolicis artibus hominum animi affecti tenebantur, vt velut in tenebris agentes, ſeſe minimè cognoſcerent. Præter hæc autem, domus orationis prophanorum manibus vaſtabantur,aræ ſanctiſſimæ euertebantur, nec erat oblatio vlla, nec thymiama. Diuinæ rei nullus iam locus erat amplius relictus. Cuncta mœror ingens veluti diffuſa caligo occupabat. Sacerdotum collegia fugabantur.Sacer omnis conuentus cladem inſolitam expaueſcebat.Dæmones vero tripudiabant, & nidore ac ſanguine victimarum infecta cuncta dabant.Hæc igitur exempla crudelia cum Centurio generoſus conſpiceret, tantorum malorum exitum præueniens,abiecto militiæ baltheo, ſponte ſibi exilium delegit. Itaque relictis honoribus,relictis omnis generis facultatibus,ſeruis, propinquis,amicis, voluptatibus, & rebus aliis,quas cæteri maximè appetere,ac magno ſtudio parare ſolent, ad vaſta deſerta & hominibus inuia loca contendit: longè ſecum melius agi putans, ſi in ferarum receſſibus,quàm inter idola vana cum hominibus habitaret: Heliæ prophetæ ſecutus exemplum: qui cum Sidoniorum conſpiceret impietatem quotidie inualeſcentem,in montis Oreb ſpeluncam ſeceſſit,ac ſeſe ab omni humana conuerſatione,vt deum quæreret ac videret, abdicauit.Vidit tandem, quantum fas eſt homini mortali. Eodem modo noſter Gordius ſpretis omnibus,vrbanos fugiens tumultus,fori clamorem,magiſtratuum ambitionem,tribunalium faſtum,obtrectatores,ementes, vendentes,peierantes, mentientes,mimos, ſcurras, cæteróſque huiuſcemodi generis homines,quibus magnæ vrbes refertæ ſunt,multóſque ſecum tanquam magnæ naues alligatas puppibus cymbas per æquora trahunt. Inſuper viſu auditúque,ac animo à vitiis purgato & libero, deum ipſum contemplando videre meruit: tum magna diſcere myſteria,quæ non ab hominibus,nec per homines fuit edoctus, ſed magno vſus præceptore ſpiritu veritatis.Quamobrem ſecum meditans, quàm ſit fallax & inanis vita humana, ac ſomnij phantaſmatis æquiparanda, in ſupernæ illius vocationis amorem exarſit:ac veluti fortis athleta ſeſe ieiuniis, vigiliis,orationibus, ſtudiis demum diuinæ eruditionis probè exercitatum & ad certamen inſtructum animaduertens, hunc maximè diem obſeruauit,in quo frequens ciuitas viſendo equeſtri ſpectaculo erat intenta:quod hoc in loco ea tempeſtate,in Martis, ſeu potius furentis bellorum dæmonis, honorem celebrabatur.Populus omnis ex edito ſpectabat,nec vllus deerat,non Iudæus,non gentilis, non itē chriſtianorum multitudo,quæ negligenter viuebat,& cum vanitatis concilio commixta ſedebat:non declinās cōuentus malignātium,ſed & ipſa tum equorum curſum & aurigarum agilitatem ſpectabat.Serui eo die ab opere liberi.Pueri è ſcholis ſpectatū currebant.Fœminæ proſtitutæ

A proſtitutæ ac ignobiles aderãt.Plenum erat ſtadium,& omnis iam turba cõſederat,equeſtre certamen videre intenta.Tunc magnanimus ac fortis heros per mõtis cliuum in theatrum properans,non populum horruit, non quàm hoſtilibus ſe manibus traderet penſitauit, ſed corde intrepido & animo excelſo quaſi quædã cõtinua ſaxa,aut arbores multas,eos qui circa ſtadium ſedebant prætercurrens, in medio conſtitit ſtadio, complens dictum illud,Iuſtus vt Leo confidenter agit.Quid plura? adeo intrepido excelſoq; animo fuit,vt cum in eminentiore theatri parte ſtaret,ingenti voce,quam qui audierunt extant adhuc aliqui, exclamauerit,& clare illud Apoſtoli ad Romanos dixerit:Ecce inuentus ſum ab iis qui me nõ quærunt:his qui me non interrogabant palàm apparui. Quibus ſanè verbis ſe in eum ve-
B niſſe locum ſignificauit minimè coactum, ſed vltrò ſe ad certamẽ exhibuiſſe ſeruatoris exemplum ſecutum, qui cum per atram noctem minimè videretur, ſe Iudæis manifeſtauit. Omnium igitur oculos ſtatim in ſe conuertit.Erat enim aſpectu horridus, & quòd montana diu incoluerat ſqualenti capillo, barba promiſſa, veſte obſita,corpore toto aridus, pera præcinctus,baculo innixus.Quæ ſanè omnia horrorem quendam vulgo aſpicienti incutiebant,ſimul & eum illuſtrem magnopere reddebant.Vbi autem quis eſſet,cognitus fuit, gentilium ſimul & chriſtianorum clamor eſt ortus: his quidem ob gaudium ſui commilitonis exultantibus, illis vero qui veritati repugnant iudicis animum ad eius cædem accendentibus & iam ad mortem condemnantibus. Igitur clamor atque tumultus omnia complebat.
C Equos,currus aurigas,iam deſpiciebant.Fruſtra rotarum ſtridor aërem verberabat, nullus aliud quàm Gordium videre malebat, nullus quàm Gordium verba ſonantem audire ſtudebat.Totum denique theatrum murmure more venti per aëra ſonantis perſtrepebat & equorum curſum ſuperabat.Vbi vero per præconem ſilentium imperatum, conticuere buccinæ,ſopię fiſtulæ,varia muſicorum inſtrumenta ſiluerunt:Solus aſpiciebatur Gordius, ſolus audiebatur.Hinc ad præſidis tribunal qui tum in eodem loco ſedebat, certamenq; inſtituebat confeſtim adductus & ab eo quiſnam aut cuias eſſet interrogatus,& patriam & generis & dignitatis locum quem tenuerat:pręterea fugæ cauſam ac reditus pariter enarrauit. Reuerſus ſum,inquit,palàm oſtendens,quòd tua edicta nihil omnino curo,ſed Ieſum Chri-
D ſtum ſpem meam,meumq; præſidium profiteor: cumq; acceperim te reliquos homines crudelitate ſuperare,hoc ſanè tempus explendo meo voto maximè idoneum ſumpſi. His ſanè verbis velut ignis ira præſidis accenſa,quicquid in eo furoris erat in hunc ſubito conuertit. Præſto ſint,inquit,lictores,flagella,plumbatæ, corpus rotis ſcindatur, in equuleo ſuſpendatur,omne tormentorum genus excogitetur: Feroces adſint feræ, igni tradatur, gladio feriatur,in altum deiiciatur barathrum.Verum parua hæc omnia viro execrando, digno qui non vna tantum morte intereat. Quin,inquit Gordius,damnũ profectò me facere videor, ſi ſæpe variiſq; modis extingui,variaq; pro Chriſto pati ſupplicia nequeo. At ille his magis iritatus verbis, magiſq; ſe lædi ac ſperni ob talem loquendi licentiam exiſtimans,naturali
E eius feritati vehementior acceſſit impetus:ac eo truculentior fiebat, quo ille conſtantior in contemnenda pœna videbatur.Cum nulla tormentorum ratione,nullis armis à cœpto propoſito auerti poſſet,quin in cœlum oculos attollens,ſacra pſalmorum carmina decantabat: dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo.Et rurſus:Non timebo mala, quoniam tu mecum es.Et alia iſtis germana, quæ de ſacris promebat voluminibus, ad animum confirmandum,& in propoſito perſeuerandum maximè facientia. Tãtùmque abfuit, vt intentatas horreret pœnas,vt eas vltrò in ſe prouocaret,ſuppliciiq; moras vehemẽter increparet.Quid,inquit,tardatis?Quid ſtatis?Corripite corpus, membra fruſtatim cædantur: Denique quodcunque de me ſuppliciũ volueritis,ſumite. Nolite mihi beatã ſpem inuidere.
F Quanto enim mihi plus tormentorum acceſſerit,tanto plus referam pręmiorum.Res enim in hac vita aduerſæ,nobis apud deum perpetuam pariunt voluptatem. Si vulnera mille ac cicatrices patimur,in reſurrectione ſplendido induemur amictu. Pro contumelia atque ignominia, palmas coronáſque aſſequemur. Pro vinculis & carcere,per ampla paradiſi ſpatia læti vagabimur. Pro accuſatione demum atque iniqua condemnatione, gloriam ex deo & angelis referemus.Minæ veſtræ ſemina mihi ſunt diuina,vnde immortalitatem perpetuaq; gaudia metam.Cum tandem vir beatus hac ſeueritate à fide obſtinata auerti nõ poſſet, alia tunc via præſes eſt aggreſſus. Illecebris & omni lenitate contaminare conatus eſt,cum præſertim diabolus hac vti ſoleat arte, vt timidos metu perterreat, fortes leniat atque palpet. Quod imitatus præſes, vbi illum rebus terribilibus non flexit, dolis ac placabilitate circun-

uenire

uenire quærebat:quamobrem magna ſe daturum ſpondebat,quorum alia tunc haberet,alia G
imperatorem daturum ei affirmabat, locum inter milites illuſtrem,facultates,opes quicquid denique animus cuperet. At ille nec ſic quidem victus, præſidis inſaniam ridebat,qui compenſare dignum aliquid ſupernis ſedibus exiſtimaret.Impius ille tunc laxatis iræ habenis furore percitus, enſem vagina diripit, lictorem coram aſtare iuſſit, & manu & lingua nefanda ad viri damnationem ſe accinxit.Ad tribunal omnis theatri multitudo conuenit: reliquus vero populus,qui adhuc in vrbe fuerat,prorumpẽs,ad hoc nouum properauit ſpectaculum,quod & angeli & homines verebantur, dæmones vero perhorrebant. Quid plura?Concurrentibus eò cunctis,vrbs penè vacua facta eſt,fluminis inſtar tota incolarũ multitudine extra vrbem ad locum martyrij confluẽte.Matresfamiliâs nobiles, ignobiles properabant,domus ſine cuſtodibus relictæ,tabernæ negotiatorum deſertæ,in foro venalia diſ H
iecta iacebant.Ex hoc tantum vrbs tuta, quòd omnibus extra mœnia egreſſis, nemo intus remanſerat, qui nefas aliquid perpetrare poſſet. Serui miniſterio neglecto,auidi ſpectandi erant.Qui etiam publico non fuerant adſueti, ad virum hunc adcurrebant. Virgines tunc primo extra domos prodeuntes,marium vultus conſpexere.Valetudinarij ac ſenes ipſi quoque extra muros contendebant. In tanto itaque ciuitatis concurſu,beatum Gordium alteram vitam iamiam per mortem corporis ſpectantem atque tenentem,neceſſariorum amicorúmque turba circunſiſtebat,amplectebantur,oſcula dabant,demum flentes adhortabantur,ne ſeſe in ardentes flammas coniiceret,ne florem proderet iuuentutis, aut æthereas auras,ſolisq; dulce iubar relinqueret.Nonnulli quando à fide omnino auertere non poterant, I
aut fas putarent,quibuſdam eum veriſimilibus aggrediebantur rationibus,& Chriſtum tantum corde ſi cuperet retinere,ore autem negare ſuadebant.Non enim deum verba, ſed loquentis animum inſpicere: Hoc ferme modo exaſperatum iudicis animum demulceri, & deum nihilominus propicium poſſe reddi aſſeuerabant.At ille tanquam cautes immota maris exagitantibus fluctibus,nulla vi,nullóque verborum impulſu quaſſatus,in obſtinato cœptoq; propoſito inexorabilis permanſit. Vt enim ſapientis domum ſupra petram ædificatã, vis nulla ventorum aut imber è cœlo vehemens, nec torrentis impetus quaſſare poteſt:ita demum nec preces vllæ, aut minæ conſtantiam eius in fidem Chriſti euertere potuerunt. K
Cumq; mentis acies huc illuc circumcurſantem diabolum, & eius impulſu ac arte hinc lachrymas oriri,inde vim eloquentię ſuadendiq; copiam ſubminiſtrari animaduerteret,illud domini verbum flentibus ait:Nolite flere ſuper me,ſed flete ſuper dei inimicos,qui in chriſtianos continuò graſſantur.Ipſos,inquam, flete, qui ignem nobis parant,ſibimet gehennæ incendia,irámque in die iræ theſaurizantes. Meum ſolicitare aut emollire animum deſinite.Ego enim pro nomine domini Ieſu Chriſti mille pericula, milléque mortes ſi opus foret,adire ſum paratus.Aliis vero qui Chriſtum ore negare adhortabatur reſpondit: Lingua quidem quam Chriſti beneficio retineo,adduci non poſſum,vt ſuum neget autorem.Corde nanque credimus ad iuſtitiam, ore vero confitemur ad ſalutem. Num militaris ordo, deſperatam habet ſalutem?Nullus ne Centurio pius erit?Primi Centurionis exemplum ſuc L
currat,qui cruci ſeruatoris aſſiſtens,eiuș diuinitatem per prodigia facta cognoſcens,non eſt veritus adhuc Iudæis furentibus,in cæde nomen eius palàm fateri. Quod enim animo ſenſit,id ore ſubito manifeſtauit:Vere dei filius erat iſte.Alius item Centurio,Chriſtum adhuc in carne exiſtentem deum & regem virtutum eſſe nouit,qui poſſet ſolo verbo opem ſuam per miniſtros ſpiritus egentibus adferre, cuius & fidem dominus vniuerſo Iſraëli prætulit. Cornelius item Centurio angelum domini videre,& per Petrum ſaluus fieri meruit, cuius dominus preces ſimul & eleemoſynas reſpexit.Horum igitur Centurionum libenter diſcipulus & imitator eſſe cupio.Negem ego deum meum,in cuius cultu ſum educatus? Nonne M
cœlum,ſol,& aſtra omnia,lumen mihi clauderent ſuum? Credam profectò humum quam pedibus tero mihi ruituram. Nolite errare. Deus nequaquam irrideri poteſt, ex ore noſtro nos iudicat,ex noſtris,inquam, verbis nos ſeruat & damnat. Nonne tremendam domini ſententiam audiuiſtis:Qui me negabit coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui in cœlis eſt? Mihi conſulitis vt deum noſſe diſſimulem? Quamobrem? vt vitam prorogem?mortem differam?dies adiiciam?At ſupernæ vitæ longæuos perdam annos. An vt corporis cruciatus effugiam?At ſic non videbo bona iuſtorum.Nam iri perditum dedita opera & fraude ac dolo,ſæuas tartari pœnas mercari,manifeſta inſania eſt. Vobis igitur conſulo,ſi malè ſapitis,ſapientiam ac veritatem diſcite.Si verò diſſimulatis,temporiq; obſequimini,

A mini, vos hortor rogoq; relicto mẽdacio vera loquamini. Dicite quoniam dominus noſter
Ieſus Chriſtus eſt in gloria dei patris. Nam hanc vocem emittet omnis lingua, quando in
nomine Ieſu omne genu flectitur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Omnes profectò
morti ſumus obnoxij, ſed non omnes inclytam martyrij mortem ſortiuntur. Non igitur na
turalem vitæ curſum præſtolemur, mundana funera, ſupremas noſtrorum lachrymas de-
ſpiciamus, cœleſtem gloriam violenta immaturaq; morte præueniamus. Velociter ex hac
vita, quæ potius eſt interitus longus dicenda, breui quidem labore ad veram vitam commi *Pulchra exhortatio ad martyrium.*
gremus. Quid miſeri ſupremum ætatis finem inutilem, ſterilem, infructuoſum, ſtultum, va
num, hominibus pariter & brutis communem expectatis? Quicunque enim nati ſunt, aut
B ſenio tabeſcunt, aut ægritudine corporis reſoluuntur, aut violento improuiſoq; caſu aliquo
concidunt. Quando igitur omninò ſemel è vita migrandum eſt, martyrium pro Chriſti no
mine, vt ſemper viuatis, alacriter aſſumite: ac vitæ, quam omninò relinquere oportet, ne par
cite: ſit pro neceſſitate voluntas. Quanquam etiam ſi ſempiterna eſſent terrena iſta, nihilo-
minus ſic quoque pro cœleſtibus commutanda eſſent. Verum quoniam fluxę fragileſq; ſunt
& illorum comparatione magnoperè indignę, quis furor in his inuigilare, & illorum ſtudio
ſpem illam beatam credentibus repoſitam negligere? Hæc vbi dixit Chriſti miles, crucis ſe
ſigno communit, & animi magna conſtantia, vultu intrepido, colore nuſquam mutato, ad
ſupplicium hilaris contendit: vbi tantam cordis præ ſe ferebat alacritatem, vt non lictorũ,
ſed angelorum manibus ſe committere videretur, qui ſubitò poſt interitum ſublimem eum
C in cœlum deferrent. Ad hæc tantus illius populi clamor ac tumultus eſt factus, vt vel tonan
te cœlo nunquam ſimilis ſit auditus. Hoc igitur huius præclari martyrij certamen fuit. Hoc
hodierna dies ſpectaculum vidit, quod proculdubio tale eſt, vt nec temporis diuturnitas vn
quam abolere, nec longæ conſuetudinis faſtidium tollere, nec aliud quidpiam quanuis ma
gnum exuperare valeat. Nam quemadmodum ſolem quantò magis aſpicimus, tantò magis
eum admiramur, nec vllo modo aſſiduitate vileſcit: ſic & huius viri ſanctiſſimi memoria,
quo maiori eam temporis ſpatio retinemus, eo recentior in noſtris animis floret. In me-
moria enim æterna erit iuſtus. In terris quidem, dum terra durabit: In cœlis verò apud
æquum & altiſſimum iudicem dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: Cui honor & impe-
D rium in æterna ſecula, Amen.

IN QVADRAGINTA MARTYRES.

QVis modus aut quæ ſatietas martyrum memoriam proſequendi erit, illi prę́ſertim,
qui eorum amore ac charitate magnopere tenetur? Nam honor in bonos à conſer
uis collatus, beneuolentiæ ſignificationem apud communem dominum habet. Pa
làm eſt enim, quemadmodum is qui generoſos homines ac fortes cum honore ex-
E ceperit, in ſimili ſi forte contingat occaſione, imitari non dedignabitur. Venerare igitur le-
gitimè martyres, vt egregiæ tuæ voluntatis te teſtem adducas, ac demum ſine perſequutio-
ne, ſine igne, ſine verberibus ac plagis, eodem cum illis præmio dignus habearis. Nobis ho-
dierna die non vnum propoſitum eſt celebrare, neque duos, neque decem, ſed viros qua-
draginta: qui vnam in diuerſis corporibus animam retinentes, in vna conſpiratione &
concordia fidei, eandem erga res arduas conſtantiam, & pro veritate ſtabile propoſitum
oſtenderunt. Omnes inter ſe ſimiles, pares ſententia, pares certamine, Quamobrem & pa-
rem coronæ gloriam ſunt promeriti. Quæ digna laus, quæ ſermonis copia his poterit adhi-
F beri? Non enim linguæ quadraginta ad proſequendam talium virorum virtutem ſat fue-
rint. Nec ſolum multitudo tanta, phalanx militaris, cuneus inſuperabilis, æquè & in bel-
lis inexpugnabilis, ac in laudibus inenarrabilis. Sed horum vnus tantum, ſi legitimè fue-
rit oratione commendandus, noſtram facilè vim ingenij ſermoniſq; facundiam ſuperabit.
Igitur in medium eos per commemorationem adducentes, ad communem omnium hic
aſtantium vtilitatem conſtituere, palámque omnibus, quemadmodum in pictura, fortia il-
lorum facta reddere conabimur. Nam magnifica in bellis geſta, & oratores ſæpenumero, &
pictores pulcherrimè demonſtrant. Hi oratione, illi tabulis deſcribentes atque ornantes:
ambóque plures ad fortitudinem imitandam inducentes. Quæ enim ſermo hiſtoriæ per
inductionem præbet, eadem & pictura tacens per imitationem oſtendit. Sic & nos marty-
rum

rum virtutem commemorantes,vos aſtantes excitabimus, ac vobis ſub aſpectum ipſorum G
facta reducentes, eos qui ſunt animo aliquantulum generoſo, ac ipſis voluntate propinquiores, facilè ad imitandum accendemus. Hæc eſt enim martyrum vera laus,alios ad eorum virtutem æmulandam inuitare. Non enim encomiorum legibus, aut eorum quæ in genere demonſtratiuo reperiuntur,ſermones de ſanctis vllo modo ſeruiunt.Quoniam qui laudant cæteros, ex mundi huius rebus materiam vſurpare ſolent: quibus autem mundus crucifixus eſt,quomodo ex eo quicquam quod ad laudem faciat,mutuari poterit?Non erat his ſanctis vna patria,alius aliunde venerat.Quid igitur,ſine patria dicemus eos? aut orbis ciues?Sicut enim in ſymbolorum collationibus,quæ oblata ſunt communia exiſtunt omnium conferentium: ſic & in his beatis cuiuſlibet patria communis omnium erat: & omnes è diuerſis terrarum locis tanquam ex vno duxerant omnia communia. Sed quid opus terreſtres memorare patrias,cum liceat quæ iam illis vera patria ſit noſſe? Patria igitur horum martyrum,dei ciuitas eſt,cuius autor atque conditor ipſe deus. Hæc eſt ſuperna Hierusalem,quæ libera eſt, quæ eſt mater Pauli & omnium ei ſimilium. Genus autem humanum aliud alij.Genus vero ſpirituale vnum omnibus omnino. Communis nanq; eis pater deus, & fratres omnes non ab vno & vna deſcendentes, ſed ex adoptione ſpiritus in vnam concordiam inter ſe per charitatem conuenientes.Chorus paratus, conuentus maximus eorum qui ab initio deum laudant: non ſigillatim congregati, ſed cumulatim diſpoſiti. Quis autem diſpoſitionis modus? Hi magnitudine corporis,& ætatis flore, ac virtute, cæteris omnibus præcellentes,ad militares ordines regendos promoti ſunt. In tantam quoque imperatoris dignationem venerunt, vt ob bellorum experientiam & animi fortitudinem, primas apud eum obtinerent. Vbi vero iniquum præconium, edictumq; omnibus denuntiauit, ne quis Chriſtum profiteretur, propoſitáque omnia pœnarum genera confitentibus: multa quoque à iudicibus iniuſtis ira & feritas prodit: multæ tendebantur vbique inſidiæ, doli,delationes:ignis inſuper paratus, enſis in promptu, crux affixa, bothrus, rota,flagella. In tanta igitur fidelium turbatione, nonnulli fugiebant, aliqui ſuccumbebant, alij fluctuabant quidem ante certamen ſolis minis abſterrebantur: alij vbi coram videbant intentatos cruciatus,conſternabantur:alij certamen ineuntes,deinde vſque ad finem laborum durare nequeuntes,pugnam ac periculum detrectabant:& velut in pelago naufragantes, quæ virtute patientiæ parta multorum annorum ſecum in naui vehebant, per impatientiam amiſerunt.Tunc igitur hi quadraginta inuicti & generoſi Chriſti milites, cum præfectus imperatoris literas oſtẽdiſſet,& obedientiam requireret, libera voce,audacter ac fortiter,nihil ex iis quæ viderant exemplis expaueſcendo, ſed minas omnes contemnendo in medium procedentes, ſeſe Chriſtianos eſſe faſſi ſunt. O beatas linguas,quæ ſacram illam vocem emiſerunt,quam aër quidem excipiens ſacer eſt factus,angeli audientes plauſerunt, diabolus vero cum dæmonibus magnam accepit plagam,dominus poſtremo in cœlo deſcripſit. Igitur horum quilibet in medium procedens: En, ait, Chriſtianus ſum.Et velut in ſtadiis qui ad certamen prodeunt,dicunt ſua nomina,& in locum pugnæ deſcribuntur:ſic & hi tunc nobilitatis generiſq; ac dignitatis propriæ obliti, tantum ſeruatoris ſui profeſſi ſunt nomen, quod omnes ordine fecerunt.Ex quo facta eſt omnium vna appellatio.Non enim talem ac talem,ſed chriſtianos omneis ſe clamantes.Hoc itaque cernens præfectus,anxius ac dubius erat, an blandis verbis vel potius minis eos ad obtemperandum deduceret. Primum quidem ipſos,ſi quo modo à pietate obſtinata poſſet auertere dulci aggreditur ſermone: Nolite,inquit,iuuenes ætatem perdere veſtram, neque intempeſtiuam mortem cum dulci hac & amœna vita commutare.Abſurdum nanque eos,qui in bellis ſunt aſſueti fortia gerere facta,morte prauorum hominum perire. Poſt hęc pecuniam pollicebatur, honores ex imperatore, dignitateſq; ac ordines militiæ primos offerebat. Cum his rebus nihil proficeret, aliud genus aliûmque modum tentauit: plagas,mortes,pœnas intolerabiles oſtendit. Et hic quidem talia. Martyres vero qualia? Quid, inquiunt, muneribus tuis nos demulcere ſtudes dei hoſtis vt diſcedamus à deo viuente ac dæmonibus pernicioſis ſeruiamus. Putáſne tantum te daturum, quantum eripere contendis? Tua reſpuo dona, que nocumentum mihi conciliant, non accipio honorem vnde mihi naſcetur ignominia. Pecuniam da quæ permaneat ac continuò duret, gloriam quæ ſemper floreat. Me imperatori vis facere familiarem, ſed me à vero rege alienare quæris? Quid enim hæc minima, quæ tu vocas magna, ex mundo polliceris: cum mundus vniuerſus à nobis deſpiciatur?

Non

Martyrum laus vera.

H

I

K

L

M

A Non ſunt omnia quæ videri poſſunt ſpei paria, quam continuò retinemus. Vides hoc cœlum, vt aſpectu pulchrum, vt magnum: & terram quanta eſt, quótve in ipſa mirabilia? Nihil horum iuſtorum fœlicitati ac beatitudini æquiparari poterit. Illa nanque velociter tranſeunt, hæc continuò durant. Vnam tantum iuſtitiæ palmam expecto, circa vnam gloriam quę in regno eſt cœlorum, ſolicitor. Honoris ſuperni cupidus ſum, pœnas vanas gehennæ metuo. Illius ignis mihi formidoloſus. Nam ignem eum quem vos nobis intentatis, conſeruus eſt. Nouit & ipſe vereri eos qui idola contemnunt. Sagittas infantium veſtras plagas exiſtimamus. Corpus enim cædis, quod eò clariorem aſſequetur coronam, quo magis tibi reſiſtet. Si vero defecerit, eò citius à iudicibus violentis ſolutum abſcedet, qui quoniam corporum B dominum accepiſtis, etiam animabus dominari contenditis: & niſi deo noſtro præferamini, non ſecus indignamini, quàm ſi ad extremum vſque à nobis vituperemini, & hac ratione horrenda hæc ſupplicia intentatis, vt pietatem noſtram culpabilem reddatis. At nacti eſtis non meticuloſos, neque huius vitæ cupidos, nec qui facilè conſternantur. Pro charitate próque fide in deum & in rota poni, & cruci affigi, & flammis vri, ac omnibus demum modis torqueri parati ſumus. Vbi vero hæc audiit barbarus ille ac ſuperbia tumidus, audaciam ac loquendi libertatem minimè ferens furore percitus modum conſiderare cœpit, quo mortem eis acerbiſſimam prolixámque pararet: inuenit tandem. Audite itaque rem quàm duram ſit commentus. Animaduerſo ille regionis naturam ſalebroſam, & collibus præruptam C eſſe, ac brumæ tempus inſtare: obſeruauit in qua maximè parte frigus vehemens, ac boreæ flatus horridior eſſet. Iuſſit omneis nudos ſub dio in media ciuitate congelando mori. Noſtis autem fratres dilectiſſimi omneis, qui hyemis horrores eſtis experti quod ſit genus hoc pœnæ. Non enim nôſſe licet, niſi iis qui exemplis ſimilibus periculum fecerunt. Corpus in primis frigore proſtratum, primum in pallorem concreto ſanguine vertitur: deinde turbatur & fremit, dentes frendunt, venæ contrahuntur, adeóque & totum corpus conſtringitur. Dolor inſuper quidam acutus, & labor inenarrabilis per medullas penetrans, intolerabilem facit ſic frigore concretis dolorem. Deinde in acutum tendit, vt ab igne, cum ſumma cremantur. Ab extremis nanque corporis partibus conſequens vapor, & ad interiora ac peD nitiora confugiens, quædam vnde abſiſtit mortua relinquit: nonnulla vero ad quæ tendit doloribus afficit morte paulatim procedente. Igitur ſancti dei ſub dio pernoctare in ſtagno quodam iuſſi ſunt, quod pro mœnibus ciuitatis erat: ac per brumam ita glacie concretum apparebat, vt equis peruium & accolarum pedibus tritum eſſet. Aquæ vero ſolitum non retinerent curſum, earúmque natura mollior in lapidis duritiem concreſceret. Boreæ nanque mordentis ſpiritus animantia omnia iuxta verſantia interimebat. Hic itaque audito damnationis iuſſu, martyres, conſiderate quanta fuere conſtantia: qui loco cum ſumma lætitia conſpecto, vltimum nuditatis amictum alacriter reiicientes, per frigus ad mortem properârunt: non tanquam ad ſupplicium, ſed ad glorioſiſſima ſpolia rapienda, ſe inuicem hor- E tando deſcendentes. Non enim, inquiunt, amictum exuimus, ſed veterem hominem, concupiſcentiæ deceptione corruptum deponimus. Gratias agimus tibi domine, quod cum iſto amictu ſimul & peccatum exuere licet: quoniam ob ſerpentem eum induimus, ob Chriſtum verò exuimus. Relinquamus hunc amictum propter paradiſum quam perdideramus. Quas domino qui pro nobis eſt ſpoliatus, dignas gratias reddemus? Quid magnum ſeruo, ſi ea quæ paſſus eſt dominus ſubeat? Nos cauſa ſumus vt illi veſtis detraheretur, longè magis quàm militum audacia, qui eam diripuere ac ſortiti ſunt. Durum profectò frigus, ſed dulcis paradiſus. Affligens glacies, ſed delectabilis requies. Breui tempore durantes, ſinus Abraham nos perpetuò fouebit. Vnam noctem cum æuo ſempiterno commutabimus. Incendatur frigore pes, vt cum angelis continuò ſaltet. Torpeſcat frigore manus, vt facultatem ha- F beat in deum attollendi. Quot enim noſtri commilitones ceciderunt, fidem mortali regi ſeruantes? Nos pro fide in verum deum ſeruanda hanc vitam non proiiciemus? Quot item malefici homines mortem tulerunt in ſcelere deprenſi? Nos vero pro iuſtitia mortem non ſubeamus? Ne obſecro commilitones emolliamur, neu terga diabolo demus. Quando ſemel mori oportet, moriamur vt viuamus. Fiat ſacrificium noſtrum coram te domine: & velut hoſtiæ viuentes tibi placentes, noſmet hoc ſæuo gelu immolantes abs te recipiamur. Pulchrum quidem ſacrificium, pulchra oblatio, pulchrum holocauſtum: non quidem per ignem, ſed per frigus abſumptum. Hæc igitur & his ſimilia credibile eſt inter ſe dixiſſe, ac communem laborem in domino ſolatos eſſe. Veluti quandam in bello cuſtodiam inſtruentes,

Frigore enecti.

Martyrum gratiarum actiones.

teſ,eam noctem ſæuos cruciatus ſuſtinendo atque algendo præterierunt, tantum ſpe certa gaudentes, & hoſtem continuò deridentes. Vnum erat omnium votum: Quadraginta in ſtadium intrauimus,totidem domine coronas tribue.Non deſit numero,nec vnus quidem. Pretioſum eſt tempus,quod quadraginta dierum ieiunio ornaſti,per quod diuina lex in orbem tranſiuit. Quadraginta item dierum ieiunio Helias dominum exquirens videre meruit.Et oratio quidem eorum talis.Vnus ex eorum numero,inde per animi inconſtantiam ſubterfugiens,mœrorem ſociis maximum reliquit,nec propter ea dominus eorum vota inania permiſit eſſe. Nam propè aderat quidam, cui eorum cuſtodia credita eſt in gymnaſio quodam è vicino,à frigore ſeruatus,& exitum rei expectans,paratúſque martyres, ſi qui fugerent,vt eis clare pollicitus fuerat, in lauacro quodam aquæ calidæ quod iuxtà ſitum erat, excipere ac ſeruare.Res à præfecto aſtutè fuerat excogitata,talem videlicet inuenire certaminis locum,in quo paratum damnati haberent refugium,vt omnem cœpti propoſiti conſtantiam amitterent.Sed hoc martyrum patientiam clariorem reddidit.Non enim qui cogitur eſt conſtans, ſed qui liber & in oblectationis copia dura pati poteſt, is demum conſtans ac patiens eſt.Cuſtos itaque dum hos obſeruaret,quoſdam è cœlo deſcendentes angelos,ac coronas ſingulis martyribus vno excepto diſtribuentes aſpexit.Is autem quem indonatum illi reliquerunt,ac honoribus cœleſtibus indignum iudicauerunt,ea repertus eſt animi mollitie atque inconſtantia,vt ſtatim laboris tolerantiam deſperans, ad hoſtes transfugeret,miſerabile prorſus ſpectaculum,miles tranſfuga,vir fortiſſimus captus,Chriſti ouis à lupo direpta:& quod miſerabilius,à vita perpetua cœleſtíque excidens:neque hac poſtremò diu gaudens.Nam vbi calidam attigit aquam, corpore quod glacie torpebat diſſoluto ſtatim interiit.Cuſtos vero qui prodigium hoc viderat,vbi illum fugientem conſpexit,relictis omnibus ſeſe in eius demiſit locum,ac vnam cum ſanctis illis vocem emiſit:Chriſtianus & ego ſum.Itaque cum eius ſubita mutatione ſtuporem illis incuteret:& numerum impleuit, & mœſtos ob ſocium amiſſum ſanctos conſolatus eſt: eos imitando, qui in acie prima vbi forte aliquis ceciderit, ſtatim ordini alium reſtituunt ac ſurrogant, ne proximi incommodum patiantur.Talem igitur ipſe ſe geſſit.Vidit miracula cœleſtia,agnouit veritatem,ad dominum confugit,cum martyribus annumeratus eſt. Exemplum eſt apoſtolorum imitatus. Abiit Iudas, Mathias eſt ſurrogatus.Imitatus & Paulum, qui heri perſecutor, hodie factus eſt euangelizator.Superne & ipſe vocatus,non ab hominibus neque per homines. Credidit in nomine domini Ieſu Chriſti.Baptiſmum ſuſcepit,non ab vllo, ſed à propria fide:non in aqua,ſed in proprio ſanguine.Cum vero primum illuxit, adhuc ſpirantes, igni traditi ſunt, ac cineres in fluuium proiecti,vt per omnem creaturam eorum tranſiret certamen. In terra primum exerciti,deinde in aëre ſub dio durauere:poſtremò igne crematos aqua excepit.Horum eſt ergo vera vox illa:Tranſiuimus per ignem & aquam,& eduxiſti nos in refrigerium. Hi ſunt qui noſtram obtinentes regionem,quaſi quædam turres contra aduerſariorum incurſum refugium exhibent.Nec vno in loco ſeſe clauſerunt,ſed in multis locis hoſpitio recepti,multorum patrias ornauerunt:nec tamen ſeparati,ſed inter ſe commixti:ſi in ſingulos ipſos diuiſeris,proprium numerum non excedunt:ſi vero in vnum congregaueris,quadraginta nihilominus erunt,ac ita vt ignis natura permanent: Nam ille & ad progredientem tranſit,& totus eſt apud habentem:Sic hi quadraginta ſunt vnum,& omnes apud ſingulos. Beneficium igitur hoc fratres dilectiſſimi,gratiam hanc minimè deficientē, ex deo obtinemus:Paratum eſt hic Chriſtianis auxilium, Eccleſia videlicet martyrum, exercitus triumphantium,chorus laudantium deum. Sæpe operam dediſtis, ſæpe laborâſtis, vt vnum pro vobis orantem inueniretis:quadraginta ſunt hi,vnam orationis emittentes vocem. Vbi enim ſunt duo vel tres in nomine domini congregati,ibi deus eſt.Vbi vero quadraginta fuerint,quis dubitet deum eſſe præſentem?Qui aliqua premitur anguſtia,ad hos confugiat: qui rurſus lætatur,hos oret.Hic vt à malis liberetur, ille vt duret in rebus lætis. Hic mulier orans pro filiis auditur: peregrinanti viro reditum incolumem,ægrotanti vero ſalutem implorat.Cum his ergo martyribus noſtras effundamus preces.Adoleſcentes ſuos coæuos imitentur,patres talium eſſe filiorum parentes exoptent,matres exemplum matris optimæ ſpectent. Nam vnius illorum mater alios iam penè frigore conſumptos aſpiciens: ſuum vero filium, ob vires aliquantulum validiores, & aduerſus dura conſtantiam, adhuc viuum: & permittentibus lictoribus,vitæ conſulere valentem:ipſum propriis accepit manibus,ac currui in quo reliqui iacentes ad pyram ferebantur,appoſuit martyris vera mater. Non enim lacrymam

Quadrageſnarij celebritas.

Cuſtos martyrum martyr fit.

Templum Cæſareę his xl.martyribus dicatū.

G H I K L M

A lacrymam indecoram effundere, aut aliquid humile loqui, vel indignum agere viſa eſt. Sed ô nate, inquit, perfice cum tuis contubernalibus iter beatum, ne à chorea deſeraris, néve inferior aliis domino appareas. O matrem fœlicem, ô bonæ radicis bonum germen. Oſtendit generoſa parens, quemadmodum pietatis inſtitutis eum magis quàm lacte educauerat. Et hic quidem ſic nutritus, ſic elatus eſt à pia genitrice. Diabolus vero his viſis, præ verecundia diſceſſit. Fruſtra nanque omnem propè creaturam nouerat, & tamen omnia à virtute martyrum ſuperata vidit. Nox horrida & ventoſa, tempus anni frigidiſſimum, corporea nuditas, patria borealis. O ſanctum chorum, ô ſacrum ordinem, ô cuneum inexpugnabilem, ô communes generis humani cuſtodes, optimi curarum ſocij, precum ac votorum inuicē ſuffragatores, legati apud deum potentiſſimi, aſtra mundi, flores eccleſiarum: vos non terra cō- B texit, ſed cœlum excepit. Apertæ ſunt vobis paradiſi portæ, dignum profectò exercitibus angelorum, patriarchis, prophetis, & iuſtis omnibus ſpectaculum. Viri ætate florentes ac pares, vitam alacriter deſpicientes, ſupra parentes ac filios deum amantes, in ipſo vitę flore exiſtētes, temporariam hanc vitam contempſerunt, vt in membris ſuis deum reciperent, mundo ſimul & angelis, & hominibus ſpectaculum facti, mœſtos erexerunt, dubios in fide confirmauerunt, piis deſiderium auxere: vnum omnino pro pietate omnes trophæum erigentes, vna iuſtitiæ corona ornati fuere: In Chriſto Ieſu domino noſtro: Cui gloria & imperium nunc & in æterna ſecula, Amen.

Martis virile facinus.

C

HOMILIA IN ALIQVOT SCRIPTVræ locos, ubi de uariis diſſerit uitiis, de acceptandis perſonis, ira, inuidia, auaritia, habita in Lacizis.

CErtat inimicus, contenditque exteriore tumultu noſtrum impedire ſermonem. At nos eius cogitationes minimè ignorantes, aures pariter & mentes eorum, qui ſunt hic hodierna die congregati per ea quæ iam lecta ſunt nutriamus. Eos vero D qui noſtro carent auditorio, miſereamur. Non extra mente diſcurrentes, & alias res agentes: ſed vbi corporibus, ibidem & animas exiſtentes. Recordemini quæſo ex his ſpiritualibus ſermonibus, qui lecti ſunt vobis hora matutina, doctrinarum vtilium, noſtrarum animarum medicinæ. Reminiſcamini earum quæ ſunt in pſalmis monitionum. Prouerbialia præcepta, hiſtoriæ pulchritudinem, exemplàque inueſtigate: his addite apoſtolica mandata. In omnibus vero, tanquam coronida perfectionémque, verba euangelica coniungite, vt ex omnibus vtilitatem capientes, ad id demum contendatis ac reuertamini, ad quod quiſque iucundè eſt affectus, & ad quod obeundum gratiam à ſpiritu ſancto accepit. Nam ſic omnino in multiformi eccleſiæ facie, quot ſunt hominum differentiæ, totidem exiſtunt ſen- E tentiæ. Quot item ætatum & ordinum varietates, totidem & peccatorum genera. Multimodæ multiformesq; ſunt diaboli inſidiæ, & alios aliter decipit. Ad quod enim proniorem conſpexerit, ad id propriis vtitur delinimentis atq; illecebris. Verbi gratia. Conſtitit aliquis hic, inuidia tabefactam habens animam. Vtinam ne quis eſſet: hoc enim ante omnia mihi in votis eſt. Attamen humanæ naturæ valde difficile, ſiue magna ſiue parua animi perturbatione non tangi. Quilibet igitur è ſupradictis aliquid ad ſuum eligat vſum. Inuidus es? ſume remedium. Iracundus es? præſto tibi eſt medicina. Nam de omnibus iſtis diſſeritur. Dicemus autem, ſi fieri poteſt, de ſingulis breuiter aliquid decerpentes. Auarus es? Habes hic remedium. Superbus es? Hinc faſtum domabis. Hinc animæ ſuperbiam, ſi voles, caſtigabis. Hinc om- F nia tanquam è fonte copioſo ſpiritualium ſermonum bona exhauries, atque ita vbi abundè hauſeris diues abibis. Primus ſermo in prouerbiis modo ænigmatis dicitur, vt mens noſtra in obſcuritate orationis ſe diligentius exercendi, ac meditandi ſumat occaſionem. Inquit enim: Qui leuia reſpexerit, miſericordiam inueniet. An dicti hu9 ſenſum per te ipſum tenes, vel vt ſtudioſus auditor à me requiris? quamobrem laudem conſequatur qui leuia conſpiciet, cum laudabilia ex optione proueniant? Nos autem homines ſæpe videmus, non qualia volumus, ſed qualis eſt eorum natura quę videntur. Ex quo ſi quid aſperum fuerit aſpectu, quale natura exiſtit, tale videre fuerit. Si vero leuibus contingat oculos intendere, vnde laudabimur leuia videntes? Leuia ſunt, quæ ſpecie plana exiſtunt. Aſperum vero, quod inæquale primo apparet aſpectu. Quoniam itaque inæqualis eorum quæ aſpera videntur natura eſt,

Tentandi forma quæ dæmoni.

Qui leuia reſpexerit & ce.

quomodo eum ſcriptura laudat, qui leuia magis quàm aſpera viderit? Sic & damnare vide- G
tur montes, & valles, & ſcopulos, & ſaltus, & nemora quæ germinibus denſa, adeóque aſpe-
ra ſunt vel etiam mare ſæpenumero à ventis exaſperatum, vel terram ab aratro proſciſſam,
ac de plana molliterque iacente inæqualem tumuloſamque factam. Num hæc qui viderit
condemnabitur? & vbi, quæſo, dei iuſtitia, ſi ea quæ coacti patimur, in his damnandi ſumus.
Si videro terram aliquam inæqualem quæ vt condita eſt, ita videtur: huiúſne gratia con-
demnabor? Verum nihil illud. Qui leuia videt, ſublimius expende. Adſunt tibi ob oculos
fratrum differentiæ? Hic pauper, ille diues, alius hoſpes, alius domeſticus, ſeu te iudice, ſeu
te iudicij participe vtuntur. Si iudicaueris, ne inæqualia videas, ne videas diuitem ſubli-
mem, pauperem humilem. Si tuis adſtiterit, qui neceſſitati ſuæ conſultum cupit, ne tum H
quidem inæqualia videas. Neu dicas: Hic mihi amicus, hic propinquus: ille mihi vtilis,
alius peregrinus, ignotus, alienus: hoc enim modo miſericordiam apud deum non inue-
nies: nec plana ſpecta. Natura nanque vna eſt. Homo & hic & ille: vna in vtriſque neceſ-
ſitas. Da fratri & peregrino. Nec fratrem auerſare, & alienum tuum fac eſſe fratrem. Ae-
qualia igitur reſpicere oportet. Ne præ notis alienum relinquas: eius neceſſariò ſubuenias
vſui. Quærit ille te, vt ſuæ calamitatis ſolatium ac refugium, non perſonæ acceptatorem,
non propinquo ſolummodo benignum, hoſpitem vero abiicientem. Omnes enim in Chri-
ſto propinqui: Omnes fratres, & ex vno patre nati ſumus. Si ſpiritualem quæris, cœleſtis
eſt pater deus. Si terrena quæris, mater terra eſt. Ex eodem luto omnes ſumus conſtructi. I
Ex quo ſoror eſt natura ſecundum carnem, ſoror item generatio eſt ſecundum ſpiritum.
Eundem tecum ſanguinem habet: ex primo hominem eandem tecum à domino gratiam
accepit. Reſpice igitur plana, vt apud deum miſericordiam inuenias. Ne dicas, ille diues
eſt, & honore dignus, hic pauper, contemno autem pauperem. Noli in diſtribuendis ho-
noribus reſpectus habere inæquales. Eſt enim diues ſæpe mendax, rapax, libidinoſus: pauper
vero iuſtus. Non igitur tantum faciem ſpectabis, ſed occulta penitioráque conſidera. Eum
honora qui pretioſa poſſidet. Virtus veræ ſunt diuitiæ. Quid, quæſo, ab externis probas ho-
mines, præcordia vero mentémque minimè curas? Bel externe quidem æs habuit, lutum ve
ro ſub ære fulgente abſconditum. Si illuſtres in vita videris, conſidera æs eſſe apparens, in- K
tus cœnoſa omnia. Contrà vero quidam aurum intus habent, exteriore teſta circundatum:
hoc eſt, theſaurum in vaſis fictilibus abſconditum. Hic caſtus eſt, ille libidinoſus. Vtrum ho
rum ditior: qui caſtitatem ſeruat, an qui pecuniam ex iniuria poſſidet? Certe qui caſtus. Hu-
ius memoria ſempiterna: illius fragiles ſunt diuitiæ, huius theſaurum fur nullus effodiet:
illius diuitiæ hodie florent, cras marceſcent, igitur reſpice ęqualia ac plana, ſuum cuique tri-
buens honorem: pretioſiorum rationem habe, vt miſericordiā inuenias. Proſequitur dein
de: Et cum homine iracundo noli commorari. Dic age, eſt ne inter vos quiſquam inanis glo
riæ cupidus, qui non ſit iracundus? cupidus es inanis glorię? Non vides plana. Iracundus es?
Et cum viro iracundo ne ſedeas. Vides quomodo per breuiloquentiam vitia noſtra corri- L
gantur. Itaque niſi aures veſtras ſermonibus noſtris pulſemus, cordibus veſtris ſenſum eo-
rum quæ dicta ſunt breuiter, haud inſinuabimus. Tu itaque cogita, vbi lectum eſt quod
me concernit? Quæ de iracundis ſunt lecta, agnoſce pro tuis qui iracundus es. Dicito, hic
meus eſt morbus, agnoſco infirmitatem meam. Accipe remedium. Si acceſſeris medi-
cum, & videris apud eum varia pharmaca variis contenta tabellis, conſiderabis quid tuo
morbo conueniat. Non enim qui pede offendit, quærit oculi curationem: ſed qui ocu-
lum habet affectum, commodam opem quærit oculo. Itaque quiſque ſibi ex ſcripturis mor
bo ſuo conuenientia ſumat. Iracundus es? cohibe iram. Vir iracundus, inquit, turpis eſt:
diſce ex hac ſcriptura. Sit vultui tuo ſpeculi vice. Nam impia cogitatio mentem obtene- M
brans non ſinit agnoſcere, quale ſit ira peccatum. Scriptura vero tibi dicit, vir iracundus
turpis eſt. Quomodo turpis eſt? Decorem nanque & humanam quaſi figuram amittit: fe-
ræ ſpeciem indutus. Conſidera parumper iratum. Furit, debacchatur, immutantur ocu-
li, turbidi ſanguineíque fiunt, cor accenditur, ſanguis commouetur. Hunc videas vt a-
prum dentes acuentem: loqui ſæpe incipientem, ac verba imperfecta relinquentem. Mul-
ta quoque in corde non apparentia voluntatem, nec parentum nec liberorum rationem
habet: nullis demum (vt libidini propriæ ſatisfaciat) parcit. In alieno malo teipſum cu-
ra: diſce periculis alienis, ne & tu in idem incidas malum. Igitur ſcripturæ verba ſæpe te-
cum repete. Vir iracundus, indecens: & cum iracundo noli ſub eodem tecto agitare. O
quàm

Non accep-ptandę perſonæ.

Patre vno nati ſumus.

De ira.

A quàm malum cum tali commiſceri,qui continuò latrat. Niſi enim eius fugias conuerſationem,neceſſarium eſt eius te vias ediſcere.Dixit acerbum aliquid,iam animum tuum commouit.Veluti enim canis latratus, alterius canis tumultum prouocat:ſic & animum tuum quieſcentem ac dormientem vox illius excitauit,& facti eſtis inter vos latrantes, & controuerſi veluti fundatis verba,& inepta & turpia inuicem iactantes.Dixit ille aliquid contumelioſum:tu vero inſipientis imitatus ſtultitiam, maiore fœnore reddis. Recipiens ille è ſermone contumelioſo vices, non deſtitit: ſed auget magis iram, magisq; linguam acuit.Tu rurſus accipiens,extolleris in tumorem.Qui autem in hac malorum contentione victor fuerit,longè miſerior apud deum erit.Ergo vir iracundus, turpis eſt:& cum eodem noli commorari.

B Néue cœnabis cum viro inuido.Hic alius eſt morbus,vitæ hominum peculiaris, & animis noſtris à natura inſitus,& corda magis conſumere aptus quàm ferrum. Liuor nanq; vnus eſt in quo multa ſunt mala. Vnum tantum vtile, quod ipſi autori eſt incommodus. Inuidus enim ei cui inuidet parum admodum, ſibi vero multum nocere videtur. Triſtitia doloréque in aliena felicitate abſumitur:nec vicini agrum,ſed ſeipſum deſtruit. Ne transferas terminos æternos.In poſſeſſionem orphanorum ne ingredere. Alium hæc verba morbũ curant:auaros notant.Ne ingrediaris,inquit,in orphanorum poſſeſſionem,vt ad tuam poſſeſſionem ingrediaris.Poſſeſſio vero tua eſt regnum cœlorum. Terminos patrum ne moueas,ne cupias proximi agrum.Ne villam villæ coniũgas,vt tuã paulatim adaugeas.Quan-

De inuidia.

De auaritia.

C to enim magis ex aliena poſſeſſione tibi fines dilatabis,tanto maiori culpæ obnoxius fueris. Deinde terra quidem hic remanet,tibi breui tempore poſſidenda: nec tua ob auaritiam facta,ſed eius qui tibi ſuccedit, cui rem dimittis, vnde forte iniuſtè viuat.Terra ſtat in æternum,peccatum vero animam vt vmbra corpus ſequetur. Vt enim vmbra corpus ſequitur, ſic peccatum animæ inſitum.Ne adaugeas tibi peccatum. Auaritiæ nãque malum ſtare neſcit aut quieſcere:ſed ignis naturæ ſimile.Ignis enim poſtquàm incendium attigit, omnem properat abſumere materiam.Nec prius deſiſtere poterit,quàm materia defecerit. Auarum autem quid retinere poterit? Igne vehementior eſt, omnia continuando finibus ſuis occupat:ea quæ ſunt vicini, ſibi aufert. Mox vbi alium ſortitur vicinum, & quæ illius ſunt ad ſe

Auar⁹ igne voracior.

D rapit.Non ea quæ retro ſunt attendit, ſed quæ his deſunt, quæue ante ſe proſpicit,à vicinis poſſeſſa,deſiderat.Non ob ea quæ poſſidet lætatur,ſed ob ea quibus caret angitur. Neque iis quæ congregauit,fruitur:ſed cupiditate plura conſequendi,ſe magis excruciat. Deinde vigiliæ ac curę hinc oriuntur.Quanto enim diuitiæ magis augeſcunt,tanto plus adferunt curarum.Iudex expectatur,& auarus cogitat ne in ius trahatur, ne orphanus ſuas lachrymas in foro palàm faciat.Nocte conſultat, quomodo mane acerbos aduocatos quoſdam ſibi præparet: quomodo perſuaſa teſtimonia conducat: quomodo & potentiam præualendo, & in iudicio mentiendo, pauperem deſtitutum ac ſolitarium opprimat, & vtroſq; expugnet, & iudicem decipiens,& pupillum circumueniens. Eius animam hæ curæ continuo mordaces

Auari miſeria.

E abſumunt.Canis latrat,auarus putat furem eſſe.Mus forte perſtrepit,& auari cor ſalit, quẽlibet vel puerum ſuſpectum habens.Filios iam grandes vt inſidiatores aſpicit, quòd eorum iam ætas ſucceſſionem expetere videtur.Quin auaris aliud oritur incommodum:Vitam victúmque ſuum in digitis expẽdit: Ex opibus alias palàm, alias vero clàm habet,ad ſpes incertas ſeponens:ſpes,inquã,non ſpes. Si enim ad ſpes veras erat,ad æternã illam recta præparatio fuiſſet. Nunc in cubili occultas abſcondit diuitias, venientia quandoq; incommoda,futuram forte metuens egeſtatem:quæ quidem an veniat,incertũ.Veniet quidem tempus,quo pecuniam non diſpenſaſſe pœnitebit.Hoc certũ,& ego ſum ſponſor. Meæ ſunt partes,fratres amantiſſimi,de omnibus vobiſcum vitiis diſſerere:veſtræ autem diligẽter attendere, ac ex iis vtilitatem quæ auditis accipere. Veſtrum quilibet peccatũ veluti ſerpens ſe-

F nectutem exuens,ſic affectibus ſpoliatus iuſtitiamq; indutus redeat,alius ex alio factus.Hac enim de cauſa fit iſte conuentus, ac patres noſtri has fidelium congregationes in templis ſtatuerunt,vt quæ ſingulis diebus diſcere non valemus, ob eorum penuriam qui hæc doceant & admoneant, ſingulis annis illa in communi ſolennitate ac celebritate conuenientes accipiamus. Deinde ea tãquam viaticum ad reliquum tempus cuſtodiamus,& velut in recenti memoria continuò reſonantia teneamus.Fugiamus itaque peccatum,opus iuſtitię ſequamur.Noli,inquam,transferre terminos ſempiternos. In poſſeſſionem orphanorum ne ingredere.Ne filios tuos auaritię cauſam facias. Filios habes? Eis theſaurum ſempiternum theſauriza.Theſaurus nanque pecuniæ pietas eſt.Relinque bonam filiis memoriam, magis

De iis qui filiis theſaurizant.

quàm diuitias multas.Fac omnes filio tuo ratione pietatis ac beneficentiæ patres. Neceſſe G
enim te quandoque è vita diſcedere, deinde filium relinques paruum,tutorum auxilio indigentem.Si bonus honeſtúſq; fueris,quilibet ex te deſcendentem vti ſuum nutriet. Reminiſcetur quòd & tu quoque orphanorum pater dum licuit fuiſti. Si vero in malicia vixeris, ac multos in vita læſeris, & omni fera truculentior fueris, iis qui tecum commercium habent,demum cum è vita diſceſſeris, filium tuum communem omnium hoſtem relinques. Quemadmodum enim ſcorpij filium,quicunque aſpexerit metuet, ne vbi per ætatem licuerit,patris venenum imitetur: ſic item & ex te deſcendentes liberos, vt paternæ iniquitatis hæredes futuros,priuſquam ad ætatem veniant,omnes cauebunt,illiſq; inſidiabũtur. Quid igitur plures inſidiatores ac inimicos tuis liberis paras: quum potius ſi toto tempore viueres,dare te operam oporteat, multorum beneuolentiam ad tuorum tutelam habere adiutricem?Quoniam autem incertum eſt,quàm diu viuas,relinque per beneficentiam multos, qui pro te rem curent:ne quando te diſcedente è vita, deinde diuitiis quas cõgregas,ad ſucceſſorem, ob odium forte apud homines contractum, minimè prouenientibus, moueant omnes caput ac dicant, quomodo male parta male dilabuntur, & ad filios minimè tranſmiſſa ſunt.Hæc ego tibi prædico ex humanis rationibus: quæ vero tibi à domino ex euangelio dicuntur,facilè noſti.Ne igitur liberos prætexas. Ne honeſtam apparentem cauſam ad peccati occaſionem afferas.Qui enim filium fecit & te fecit. Qui etiam tibi occaſiones nutriendi præbet,& filio præbebit vitæ ſubſidia.Quilibet enim propriæ vitæ rationem deo reddet. Quid noſti,cui theſaurizas? Theſaurizat,inquit pſalmus,& neſcit cui congregabit ea. Filius nanque eorum eſt ſæpe occaſio quæ cumulantur:quæ tamen deinde aut furis rapacitas,aut paraſitorum ſycophantarúmve nugæ,ſiue hoſtium prædę diripiunt ac lacerant, aut fames graſſando abſumit. Multa ſunt enim quæ rem tollant atque abſumant.Dic obſecro, quando à deo liberos petiiſti,quando filiorum pater eſſe deſiderabas,num tuis precibus hoc addidiſti:Da liberos rogo vt illorum prætextu auarus factus gehennæ tradar?da liberos,ne mandatis tuis obediam?da liberos, vt euangelium deſpiciam? Nõ profectò hac conditione poſtulaſti,ſed filios quęrebas vitæ adiutores communis. Doce miſer bonis & verbis & exemplis,quales eos erga deum oporteat eſſe,qualeſq; ſæpenumero vidiſti. Hę nanq; ſunt veræ diuitiæ,ipſa pecunia multo pretioſiores.Hæc hæreditas bona, à patre filiis relicta.In poſſeſſionem ergo orphanorum non intrabis,cum viro inuido non ſimul cœnabis.Dictum ſupra de inuidia.Ad maiorem eius mali cuſtodiam nunc rurſus aliquid addemus: Ipſa nãque proprium eſt diaboli vitium.Non enim diabolus ſtatim creatus eſt diabolus:ſed cum angelicam poteſtatem accepiſſet,in dæmonis naturam conuerſus eſt, & factus iniquus dæmon. Hac enim iniquitate imbutus,& à dei familiaritate alienatus,ac ad partem defectionis conuerſus:poſtquam vidit hominem, paruum quidem animal ſupra omnem creaturam honoratum:quum eſſet antiquior homine,facilè conſpexit, quemadmodum natatilia verbo tantum facta ſunt,omniáque in mari viuentia(Producant enim,inquit, aquæ reptilia animarũ viuentium.Nam verbo fecit deus, & cete illa quæ in mari Atlantico agunt) Verbo item terreſtria,elephantes, equos, boues, greges animalium, armentaq; omnia: quodq; mirabilius, verbo cœlum & ſolem,verbo herbas, verbo vndas, tam quę ſupra cœlum ſunt, quàm quæ ſubtus in terra ſtagnant & concaua replent,factas eſſe vidit: ſolum hominem manibus dei plaſmatum eſſe.Hunc ei honorem inuidit.Eum nanque ſole præſtantiorem animaduertit, quum ille verbo,hic manibus ſit conditus:& ille ob hominem conſtitutus,homo vero propter deum.Homo item vt deus eſſet,ſol,vt homini famularetur.Conſiderauit inſuper quẽadmodum primum creaturæ,deinde,homo eſſet,quod ipſi tantum veluti patrifamilias cuidam domum plenam deus prępararit.Non enim ante omnia fecit hominem,ne pauper inopſq; foret:ſed prius cœlum,tanquam tectum nobile ſponte conſtructum conſtituit. Terrã ſtrauit,vt hominis pedibus ſolidum ſtatueret pauimentum. Illam omni copia genereq; herbarum ac fructuum florere,ac abundare voluit. Iumenta item omnia, animalia quoque omnis generis,aliqua ſub paſtoribus,nonnulla ſylueſtria ad corporis exercitationem: quædam cum labore poſſidenda,vt chariora eſſent:quædã præſto parata, vt vſui humano facilè ſuppeditarent,ſubiecta protinus illi eſſe.Inſuper fructum omnigenum è terra paratum. Vniuerſam creaturam hominis vſui conceſſam eſſe vidit.Tantámque beneuolentiam diuinam ac benignitatem erga eum proſpexit,vt non contẽtus deus tot ei commoditates tribuiſſe, ſed eum tanquam ſuas delitias & ornamentum proprium eligens,in paradiſo collocauerit:inſuper

De inuidia rurſus.

Inuidia diaboli in hominem.

Hominis creatio ſingularis.

H, I, K, L, M

ſuper

A ſuper angelos ei pædagogos adhibuerit. Deum poſtremò cum eo conuerſantem, & eadem lingua cum eo colloquentem. Vbi igitur agnouit hominem, vbi vidit tam exile animal ad angelorum dignitatem à deo vocatum, & per virtutem modeſtámque vitæ cōuerſationem ad vitæ perfectionem tendentem, inuidia motus, eum per inſidias aggredi cogitauit: nec, dum ſolus erat, potuit, aut cauſam vllam habuit. At poſtquàm creata eſt mulier, tenerum quidem animal, cui conditor teneriorem naturam dedit, vt paruulos humanius ac benignius educaret (Si enim mulier auſterior fuiſſet, nunquam plorantem infantem vlnis ac pectore foueret, ac complecteretur: nunquam proprij ſæpe cibi oblita, vbera ſitienti tanta patientia præberet. Nunc autem matrum viſcera ſomnum ſæpe à palpebris diſcutiunt, ſi Mulier.
B quando infanti breue quid acciderit) Vt, inquam, puer probè nutriatur, mulieris natura dulcior eſt, & humanior creata. Huius itaque humanitatis occaſionem nactus diabolus, facilitatem eam, quæ virtutis gratia conceſſa erat, ad vitium conuertit. Eſt itaque inuidia diaboli proprium malum, quod ſatis exprimi nequit quod medicinam ſpernit. Qui caput, aut membrum aliquod dolent, medico morbum aperiunt: at qui ægrotat inuidia, quid dicet? Angunt me proximi bona? Nam veritas hæc eſt, attamen hæc quiſque verba fateri erubeſcit. Quid, quæſo, te affligit, proprium malum, an alienum bonum? Certe malum tuum incurabile. Canes enim nutriendo, manſuetos reddimus: inuidum vero & malignum beneficio noſtro deuinciendo, longè peiorem reddimus. Non enim gaudet in iis quæ recipit bo-
C nis: ſed tua triſtatur felicitate, quòd facultas tibi ſit eius vſui ſubueniendi. Noli igitur in diaboli deceptionem incidere. Inuidit enim tibi, inuidit, inquam, quum te è paradiſo expulit. Per illum ſentes & tribuli, per illum ſudor & exilij principium: in quod incidens, ne obliuiſcaris antiquæ patriæ. Memento nobilitatis tuæ. Recordare patriæ vnde excidiſti. Reminiſcere, quanto ille te damno mulctauit. Ne ſequere illum, néue cum eo commercium ſuſcipe vllum. Bis enim te læſit. Primum quum te ab initio eiecit. Deinde nunc reditum tuum turbare contendit. Incommodum nanque tibi primum intulit per mulierem. Et rurſus per mulieris concupiſcentiam reſtitutionem tibi prohibet amiſſorum. Fornicationem excogitauit, vt regno cœlorum prohiberis. Prima iactura minimè contentus, ſecundas etiam ex-
D cogitat vias, curſum nobis ad beatam vitam obſtruendo: quando murus eſt quidam, & impedimentum nobis iter facientibus, ipſi mendacium innumeræ ſunt ipſius remoræ quibus nos impedit. Illius ſunt quaſi germina, crudelitas, aſperitas, auaritia, contumelia, & quęcunque verbo veritatis repugnant, hæc omnia ſunt diaboli aduerſus nos tela infeſta. Oſor eſt hominis quoniam & aduerſus deum rebellis eſt, primum odio habuit, deinde & repugnauit omnipotenti, contempſit dominum, alienatus eſt à deo: Vbi vidit hominem ad ipſius imaginem factum, quum non poſſet in autorem ipſum, quem ante omnes lædere cupit, in eius imaginem ſuam exercuit malignitatem. Veluti ſiquis homo, quando regem inimicum attingere non valet, eius ſimulachrum cæderet. Vidi ego iam, partim audiui, res certa eſt,
E inter animalia hominibus inimiciſſima, pardalim quandoque in ſtadiis hominis oculos prę ira inuadentem. Qui feræ deludere furorem quærunt, hominis imaginem ei ex charta oſtendunt. Illa ſtatim furibunda eam concerpit atque dilacerat: hoc argumento ſatis oſtendens, quanta ſit eius aduerſus hominem inimicitia. Sic item diabolus in dei imagine quo ſit erga deum odio oſtendit, quando deum ipſum attingere nequit. Sic & contra nos bellum ipſius ſatis oſtendit, dei eſſe illum aduerſarium, & ante omnia deum petere. Ille miſerum hominem ex vrbe Hieruſalem, in Hiericunta deiecit: hoc eſt, altis locis ad ima. Eſt enim Hieruſalem in colle ſita, Hiericus autem in ora maris. Si quis veſtrum locum vidit, ſcire poteſt rei veritatem, quemadmodum Hiericus in curuis Palęſtinæ locis recumbat: Hieruſalem vero in monte longè diffuſa, ſupra reliqua loca eius regionis attollatur. Itaque ho- Pardalis in hominē ira.
F mo è ſublimi ad inferiora deſcendit, vt in latrones incideret: E Hieroſolymis tanquam ſecuro loco exiit, vt incideret in latrones ſolitudinem occupantes, qui eum & cæciderunt & ſpoliauerunt. Prius plaga, deinde nuditas narratur. Nam animæ plaga, peccatum. Nuditas vero animæ, immortalis amictus eſt ereptio. Peccatum nanque, gratiam per baptiſmi regenerationem nobis datam abolet. Fornicatio plaga eſt, adulterium alia plaga, alia inuidia, libido alia plaga, auaritia item alia: quodlibet horum plaga eſt à latronibus, hoc eſt, dæmonibus noſtris, ad culpam miniſtris, nobis inflicta. Poſt plagas vero ſpoliatus eſt. Si autem corporea fuiſſet veſtis, prius ſpoliaſſent, deinde plagas addidiſſent, vt veſtis ſeruaretur. Nunc autem plagæ præcedunt, vt planè diſcas, quemadmodum culpa, gratiæ priuationem atque Plagæ ante ſpoliationē ſpiritualiū.

amiſſionem præcedit, quæ nobis per humanitatem domini noſtri Ieſu Chriſti data eſt: Cui G
gloria & imperium in æterna ſecula, Amen.

BASILIVS MAGNVS DE HVMILITATE.

DEbebat homo in gloria quam apud deum habebat manere, Et ſublimitatem ha- H
buiſſet non fictam ſed veram, potentia dei ſublimis, ſapientia diuina præclarus, æ-
terna vita illiusq; bonis ſeſe oblectans & alacris. Poſtquàm verò diuinæ gloriæ de-
ſiderium mutauit, & maiorem ſperauit, & quam non poterat accipere apprehen-
dere ſatagens, quam habere poterat perdidit, maxima illi ſalus eſt, quod & morbum curare
licet, & ad priſtinam dignitatem per animi ſubmiſſionem redire, nec aliquem gloriæ præ-
textum per ſeipſum comminiſci, ſed à deo quærere. Hoc nanque pacto lapſum corriget, ita
ad ſacrum præceptum quod deſeruit recurret. At diabolus quo falſæ gloriæ ſpe mortalibus
imponat, non ceſſat à ſeipſo incitatus ac prouocatus innumera ad hoc machinamenta com
miniſci, è quibus ſanè magnum eſt, quod pecuniarum opulentiam oſtendit huiuſmodi, vt I
illius nomine inſoleſcat, vt cura illius afficiatur. Quæ quidem ad gloriam nihil confert,
confert autem plurimum ad periclitandum. Quæſtus nanque pecuniarum, argumentum
eſt auaritiæ, poſſeſſio illarum nihil facit ad bonam exiſtimationem, ſed fruſtra inflat, inani-
ter extollit, & fere idem facit animæ, quod inflammatio corpori. Inflammatorum enim
corporum tumor, nec ſanus eſt nec vtilis, ſed morbidus ac noxius, periclitandi principium
adferens, & pereundi occaſionem. Tale quid & circa animam facit ſuperbia. Et non ſolum
ex pecuniis naſcitur animi elatio, neque ſuperbo tãtũ qui ex pecuniis eſt victu & veſtitu in
ſublime feruntur homines, ſumptuoſiores quàm neceſſitas exigit, ac voluptuarias menſas
ſtruentes, nec pro neceſſitatis vſu ſeſe veſtientes, amplas ædes adornãtes, famulorumq; ſub- K
ſequentium copiam, & adulatorum innumerabilium cœtus poſt ſe trahentes, ſed & Magi-
ſtratus honorem ex populi ſuffragiis adepti, ſupra naturã exaltantur. Si populus Magiſtra-
tum dederit, ſi quam præſidendi dignitatem aſſignauerit, & prærogatiuę honorem decreue
rit, & hic quaſi humanam excellant naturam, tantum non ipſis ſe putantes inſidere nubi-
bus: proterendos arbitrantur ſubiectos homines & aduerſum eos quoq;, vnde dignitatem
quam habent acceperunt, eriguntur, & per quos quod ſunt eſſe videntur, aduerſum illos in-
ſoleſcunt, rem committentes dementia plenam, cum gloria illorum quouis ſomno inanior
ſit, & ſplendorem habeant nocturnis ſpectris vaniorem, & à populi nutu pendentem. Qua-
lis erat demens ille Salomonis filius, ętate iuuenis, mentis vſu iuuenilior, qui populo mitio- L
rem regni adminiſtrationem petenti, duriorem comminatus, & per minas illas amiſſo re-
gno, inde dignitate quam habebat deiectus eſt, vnde maiorem regni gloriam ſperabat. In-
ſolentem quoque reddit hominem manuum dexteritas, pedum celeritas, & corporis venu-
ſtas, quæ obiter morbis abſumuntur, nec animaduertunt, quod omnis caro fœnum, & om-
nis gloria hominis eſt ſicut flos fœni, quod fœnum areſcit & flos illius decidit. Talis erat ro
boris gratia Gigantum arrogantia, & Goliath fatui deum impugnans ſuperbia, & venuſta-
tis gratia intumeſcens Adonias, & comæ magnitudine ſuperbiens Abſalom. Et ipſa quoque
humana ſapientia & prudentia, quæ inter reliqua mortalium bona potiſſima reputatur, &
ſolidiſſima, inanem habet elationem, & in ſublimitatem extollit non veram, nec quicquam M
Diaboli aſtutia irrita facta. iſta valent, vbi diuina ſapientia deeſt. Aſtutia nãque diaboli, qua aduerſum hominem vſus
eſt, irrita facta eſt: & quod ille inſidioſe contra hominem machinatus eſt, non animaduertit
ſibi ipſi fore aduerſum, non tantum illum lædens, quem à deo & vita æterna abalienaturum
ſe ſperauerat, quantum ſeipſum prodens apoſtata à deo factus, & morte ſempiterna con-
demnatus. Et laqueo quem domino ſtruxit ipſe captus, inque eo crucifixus eſt quem ſe cru-
cifixurum, & mortuus in eo quem morte ſe extincturum ſperauerat. Si vero princeps
iſte mundi, primus, maximus, & inuiſibilis mundanæ ſapientiæ ſophiſta, ſuis ipſius
commentis capitur, & in extremam reuoluitur inſipientiam, multomagis illius diſcipu-
li & æmulatores etiam ſi innumera commententur, vbi ſe ſapientes eſſe dicunt, ſtulti fa-
cti ſunt.

A cti ſunt. Pharao interitum callidè ſtruit Iſraëli, ſed obſeruauit inde irritam fore ſuam a- Pharao.
ſtutiam vnde nihil huius expectabat. Quod videlicet infans propter ipſius mandatum
morti expoſitus, occultè in aula ſua regia enutritus, & ipſius ac totius Gentis Aegyptiacæ
vires demoliturus, & Iſraëlem ſaluti reſtituturus eſſet. Abimelech vero, homicida ille, Abimelech.
Spurius Gedeonis filius, qui ſeptuaginta germanis illius filiis occiſis, & aſtutum hoc ad
Regni confirmationem adinuentum ratus, quos cædis huius habuerat adminiſtros conte-
rit quidem, ſed & ipſe viciſſim ab illis conteritur, & tandem per mulieris manum ac lapi-
dis iactum perit. Et Iudæi omnes conſilium contra dominum ſibi ipſis exitioſum commen Iudæi.
ti ſunt dicentes, Si permiſerimus eum ad iſtum modum, omnes credent in illum, & veni-
B ent Romani ac tollent noſtrum locum & gentem. Hoc conſilio necem Chriſti aggreſſi,
quaſi Gentem ac locum ſuum ſeruaturi, ſuo ipſorum conſilio vtrunque perdiderunt, extor-
res facti & ab inſtitutis ſuis & cultu abalienati. At in ſumma, innumeris exemplis poteris di
cere, quàm ſit inane, humana ſapientia excellere, & quàm exile ſit & humile magis quàm
magnificum ac ſublime. Itaque nemo prudens, vel de ſua ipſius ſapientia vel aliis prærroga-
tiuis quas recenſui, quicquam gloriabitur, ſed obtemperabit parænesi beatæ Annæ, & Pro-
phetæ Hieremiæ, qui dicit, Ne glorietur ſapiens in ſapientia ſua, nec glorietur robuſtus in ro
bore ſuo, nec diues in diuitiis ſuis. Sed quænam eſt vera gloriatio, & qua in re magnus eſt ho
mo? In hoc, inquit, glorietur, qui gloriatur, ſi ſciat & cognoſcat me eſſe dominum. Hæc eſt
hominis ſublimitas, hæc gloria & magnificentia, verè cognoſcere hoc quod magnum eſt, &
C illi conglutinari, ac gloriam à domino gloriæ quærere. Dicit autem Apoſtolus, Qui gloria-
tur in domino glorietur, vbi dixit, quod Chriſtus nobis factus ſit à deo ſapientia, iuſtitia,
ſanctificatio & redemptio, vt ſicut ſcriptum eſt, qui gloriatur in domino glorietur. Nam ea
demum perfecta & omnimoda gloriatio eſt in deo, quando neque propter ſuam ipſius quis
iuſtitiam extollitur, ſed agnoſcit ſe quidem vera deſtitui iuſtitia, verum ſola in Chriſtum fi-
de iuſtificatum eſſe. Et gloriatur in eo Paulus quòd ſuam ipſius iuſtitiam contemnat, ſecte- Sola fides iu
tur autem per Chriſtum eam iuſtitiam, quæ ex deo eſt in fide, vt cognoſcat ipſum & poten- ſtificat.
tiam reſurrectionis ipſius, & paſſionum ipſius communicationem, configuratus morti illi-
us, ſi quo pacto ad mortuorum reſurrectionem pertingat. Decidit hic vniuerſa arrogantiæ
D ſublimitas. Nihil tibi relictum eſt, ò homo, de quo gloriari poſſis, cuius gloriatio & ſpes in
eo ſita eſt, vt omnia tua mortifices, & futuram in Chriſto vitam quæras, cuius primitias ha-
bentes in his nunc ſumus, per vniuerſum in gratia ac dono dei viuentes. Et deus eſt qui ope
ratur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate, deus item eſt, qui ſapientiam ſuam,
prædiffinitam ad noſtram gloriam, per ſpiritum ſuum reuelat: deus eſt qui in laboribus dat
virtutem. Abundantius omnibus, inquit, Paulus, laboraui. Non autem ego ſed gratia dei,
quæ eſt mecum: deus eſt qui eripit è periculis, idque præter omnem humanæ rationis ſpem.
Ipſi, inquit, in nobis ipſis ſententiam mortis acceperamus, ne confideremus in nobis ipſis
E ſed in deo, qui mortuos excitat, qui ex tanta morte nos eripuit, & eripit, in quem ſperaui-
mus quòd & in poſterum erepturus ſit. Quid igitur teipſum, dic quæſo, extollis, quaſi pro-
pria habeas bona, cum gratias pro donis agere debeas largitori? Quid enim habes quod non
acceperis? Si vero & accepiſti quid gloriaris quaſi non acceperis? Tibi non innotuit deus
per tuam iuſtitiam, ſed tu deo, per illius bonitatem: cognoſcentes, inquit, deum, imò magis
cogniti à deo. Tu Chriſtum non per tuam apprehendiſti virtutem, ſed te Chriſtus per ſuum
aduentum. Inſequor, inquit, ſi quo pacto apprehendam quatenus & apprehenſus ſum à Chri
ſto. Non vos me elegiſtis, inquit, dominus, ſed ego elegi vos. An ideo ſuperbis quod hono-
re effectus es, & acceptam miſericordiam ad occaſionem arrogantiæ rapis? Et tunc cogno-
F ſces ipſum quiſquis es. Sicut Adam eiectus è Paradiſo, ſicut Saul deſtitutus ſpiritu dei, ſicut
Iſraël à ſancta radice reſectus. Fide, inquit, ſtas? Noli ſublime ſapere, ſed time. Gratiam ſe-
quitur iudicium, & quo pacto donis ſis vſus, requiret Iudex. Si vero ne hoc quidem intel-
ligis, quod honore potitus es, ſed gratiam dei præ nimia ſtupiditate propriam reputas vir-
tutem, non es honoratior beato Apoſtolo Petro. Neque enim Chriſtum plus potes diligere
quàm ipſe, qui vſque adeò illum dilexit, vt & mori pro eo voluerit. Verum quoniam arro-
gantius dixerat, etiam ſi omnes ſcandalum patiantur in te, ego tamen nunquam ſcandalum
patiar, humanæ traditus eſt puſillanimitati, & prolapſus eſt in negationem, lapſu inſtitutus
ad pietatem, & edoctus etiam aliis infirmis parcere, vbi ſuam ipſius cognouit imbecillita-
tem, & conſpicue didicit, quod quemadmodum, cum in pelago mergeretur, dextera Chri-
ſti

ſti releuatus eſt,ita & in ſcandalorum fluctibus,cum per diffidentiam periclitaretur Chriſti G
virtute ſeruatus ſit,qui etiam ipſi quod poſtea accidit prædixerat, Simon Simon, inquiens, ecce Satanas expetiuit vos,vt cribret inſtar tritici,& ego pro te rogaui,ne deficiat fides tua, & tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos. Petrus itaque ad hunc modum reprehenſus,merito opem domini adeptus eſt,vt arrogantiam reiiceret, & infirmis parceret inſtitutus: Phariſæus vero ille,impudens & vehementer ſuperbus qui non ſolum in ſeipſo confidentiam habuit,ſed & publicanum apud deum traduxit,iuſtitiæ gloriationem ſuperbiæ vitio perdidit, & deſcendit publicanus præ ipſo iuſtificatus, propterea quod gloriam ſancto deo dedit,& nec ſuſpicere auſus fuit,ſed ſolum propiciationem expetiuit, ſeipſum & habitu,& pectore percuſſo & ſolam quærendo propitiationem condemnans. Vide igitur & obſerua exemplum grauis nocumenti,quod adfert ſuperbia.Iuſtificationem amiſit per ſuperbiam elatus, mercedem perdidit per confidentiam temerarius, infra humilem & peccatorem abiectus eſt,ſeipſum ſupra illum extollens,& non dei iudicium expectans, ſed ſuum ipſius proferens.Tu vero aduerſus neminem vnquam inſoleſcas,ne vehementer quidem peccatores.Animi modeſtia & humilitas eum ſæpenumero eripit, qui plurimum & in magnis deliquit.Nolis itaque teipſum præ quoquam iuſtificare,ne quo pacto fiat, vt per tuam ipſius iuſtificatus diuina ſententia condemneris.Non iudico meipſum, inquit Paulus, nihil enim mihi ipſi conſcius ſum.At in hoc non iuſtificatus ſum. Qui vero me iudicat dominus eſt. Putas quod aliquid rectè feceris? Gratias age deo, nec contra proximum extollere. Opus ſuum,inquit,probet vnuſquiſque,& tunc in ſeipſo tantum gloriationem habebit & non in alio. Quid enim vtilitatis attuliſti proximo, quòd fidem es confeſſus, aut exilium propter nomen domini perpeſſus, aut ieiunandi moleſtias tolerasti? Horum vtilitas non eſt alterius,ſed tua.Metue ſimilitudinem ruinæ qua cecidit diabolus, qui contra hominem elatus ſubtus hominem cecidit,& in proculcationem traditus eſt ei quem ipſe calcauerat.Talis eſt & Iſraëlitarum ruina. Elati nanque aduerſus Gentes tanquam immundas, ipſi vere facti ſunt immundi:Gentes vero purificatæ, & illorum iuſtitia facta eſt inſtar panni menſtruatæ mulieris:Gentium vero iniquitas & impietas per fidem eſt abluta.Omnino veræ memor eſto parœmiæ.Superbis, inquit, reſiſtit deus, humilibus verò dat gratiam. In promptu habe dictum illud domini. Quiſquis ſeipſum humiliauerit exaltabitur, & qui ſeipſum exaltauerit humiliabitur.Ne ſis iniquus tuiipſius iudex, neque ad gratiam teipſum examina, ſi boni quicquam habere te putaueris,illud in numerato tenens, eorum ſponte oblitus, neque eorum gratia quæ hodie rectè facis inſoleſcas, eorum quæ paulo ante atque olim male deſignaſti,veniam tibi ipſi largitus,ſed ſi quando te præſens benefactum nonnihil elatum reddit,ad memoriam reuoces quid olim mali feceris,& ceſſabit inſenſata illa animi inflatio.Et ſi quenquam in præſentiarum delinquere videris,ne hoc ſolum in illo ſpectes,ſed cogita ſimul quæ rectè vel fecerit olim vel nunc quoque faciat, & deprehendes ſæpenumero talem ſi ſingula inquiſieris, nec particulas quaſdam duntaxat ſcrutatus fueris, te eſſe meliorem. Neque deus enim hominem particulariter examinat. Nam ego,inquit, & opera & cogitationes ipſorum coniunctim producturus venio. Et cum Ioſaphat Regem aliquando propter peccatum recens commiſſum reprehenderet,ſimul & rectè factorum mentionem fecit dicens. Veruntamen & actus quidam boni inuenti ſunt in te.Iſta & ſimilia contra animi ſuperbiam perpetuò nobis ipſis occinamus,nos ipſos deturbantes vt à domino exaltemur, imitantes dominum qui ad extremam vſque humilitatem è cœlo deſcendit,& rurſus ex humilitate ad competentem ſublimitatem exaltatus eſt.Vniuerſam nanque domini diſpenſationem ad humilitatem nos inſtruere deprehendimus.Cum infans eſſet, mox in ſpelunca, nec lecto ſed præſepi imponitur. Deinde in domicilio fabri & matris pauperculæ enutritur ſubditus matri & illius ſponſo.Docetur,audiens quorum non egebat, interrogans vero, & interrogando admirabilem declarabat ſapientiam.Subditur Ioanni, & baptiſmum ſuſcipit à ſeruo dominus.Nemini aduerſariorum reſiſtit,neque inenarrabilem ſuam poteſtatem in quenquam vibrat, ſed quaſi potentioribus cedit, & poteſtati temporariæ potentiam quam illa habebat permittit.Principibus ſacerdotum in forma rei ſiſtitur,ad præſidem ducitur, & iudicium illius ſuſtinet.Et cum poſſet calumniatores ſuos arguere, ſilentio tolerat illorum calumnias.Conſpuitur à ſeruis ac viliſſimis pueris.Morti traditur, eique hominum iudicio turpiſſimæ.Ita hominem omnia ab ipſa natiuitate ad mortem vſque exercuerunt. Poſt tantam vero animi humilitatem tandem & gloriam ſuam exerit, vnà ſecum glorificans quotquot

Margin letters: H (beside "tu,& pectore percuſſo..."), I (beside "Putas quod aliquid..."), K (beside "ſto parœmiæ..."), L (beside "ſi ſingula inquiſieris..."), M (beside "nec lecto ſed præſepi...").

Humilitas Chriſti.

A quot cum ipſo ignominiam tulere, quorum primi ſunt beati diſcipuli qui pauperes ac nudi orbem percurrerunt, non in ſapientia ſermonis, non ſequacium multitudine ſuffulti, ſed ſoli, & piſcatores, & deſolati, terram ac mare peragrantes, flagris cæſi, lapidati, perſequutione iactati, tandem occiſi. Iſta ſunt nobis paternæ ac diuinæ inſtitutiones. Ad horum nos imitationem conferamus, vt ex humilitate nobis ſempiterna naſcatur gloria, quæ perfectum eſt ac verum Chriſti donum. Quonam igitur pacto ad ſalutarem hanc animi humilitatem pernicioſa ſuperbiæ elatione relicta deſcendemus? Si perpetuo ſtudium modeſtiæ exerceamus, nec quicquam contemnamus tanquam à quo nihil ſimus læſi. Vitæ nanque ſtudiis & exercitiis aſſimilatur anima, & qualia facit talis etiam formatur, & eiſdem configuratur. Sit
B tibi & ornatus, & indumentum, & inceſſus, & cathedra, & certa ac tranquilla alimonia, & lectus paratus, & domus, & vaſa domeſtica, quorum omnium vſus ſit ad frugalitatem, & ſermo, & cantus & proximi conuictus, & hæc ad mediocritatem magis quàm ad faſtum. Vide ne in ſermone arrogantiam vſurpes ſophiſticam, neque in cantu ad voluptatem accommodatæ voces ſuperiores habeant, neque dictionem oſtentes ſuperbam ac grauem. Sed in omnibus ſplendori ac magnificentiæ detrahas, comis erga amicum, manſuetus erga domeſticum, patiens erga temerarios, humanus erga humiles, patronus adflictis, inuiſens in dolore conſtitutos, in ſumma, neminem contemnens, ſuauis in appellatione, alacer in reſponſione, dexter, & expoſitus vniuerſis, neque tua ipſius celebrans encomia, neque alios qui hoc fa-
C ciant ſubornans, neque inhoneſtam de proximo famam admittens, & virtutes tuas ac prærogatiuas quantum fieri poteſt obtegens, peccatorum vero gratia teipſum accuſans, nec expectans, vt ab aliis reprehendare, vt idem facias quod iuſtus, qui in principio ſermonis ſeipſum accuſat, & ſis qualis erat Iob, † quem non puduit vrbis tumultuationem propriam contra ſe deprædicare ruinam. Ne ſis increpando moleſtus ac ſeuerus, neque ſtatim, aut cum animi commotione quenquam reprehendas. (Reſipit enim hoc contumaciam quandam) neque propter modica delicta condemnes aliquem, quaſi rigidus ac prædurus iuris exactor, ſed eos qui deliquerunt complectare, & ſpiritualiter inſtruas, quemadmodum admonet Apoſtolus, conſiderans teipſum, ne & tu tenteris. Et tantum ſtudij impendas ne apud homi-
D nes glorioſus habeare, quantum impendunt alij vt glorificentur, ſiquidem Chriſti memor fueris, qui mercedem apud deum amittit, dicit, ſi ſponte apud homines cupias illuſtris haberi, & bonum ad hoc facias vt conſpicuus ſis hominibus. Abſtulerunt enim, inquit, mercedem ſuam. Itaque nolis tibi ipſi nocere, apud homines conſpicuus eſſe cupiens. Quandoquidem deus, magnus ille, ſpectator eſt, illi placere geſtias, nam ſplendide remunerat. At prælatus es aliis, & concomitantur te homines ac glorificant? Par eſto ſubiectis, non tanquam dominium exercens aduerſus cleros, vt Apoſtolus, inquit, neque ſecularibus te principibus conformes. Qui nanque primus eſſe cupit, omnium hominum ſeruum eſſe iubet Chriſtus. Vt ſummatim dicã, ita perſequitor animi humilitatem, vt decet humilitatis ama-
E torem. Ama illam, & glorificabit te. Hoc pacto rite ad veram gloriam pertinges, quę eſt coram angelis, quæ eſt apud deum. Agnoſcet te Chriſtus tanquam diſcipulum ſuum, coram angelis, & glorificabit te, ſi humilitatis ipſius fueris imitator, qui dixit, diſcite à me, quoniam mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris, cui ſit gloria & imperium in ſeculorum ſecula, Amen.

† ὅς οὐ διετράπη πολυοχλίαν πόλεως ἐπ' αὐτὸν ἐξαγορεῦσαι τὸ ἴδιον πταῖσμα. Vel qui non eſt verit[us] vrbis tumultuationem, propriũ contra ſeipſum prædicãs caſum.

HOMILIA BASILII MAGNI, NON *Adhærendum eſſe rebus ſecularibus.*

F VErebar quidem ego, dilecti, ne moleſtus vobis eſſe viderer, dum frequẽter ſermonis ſtimulos vehementius admoueo, tanquam ſuperfluam quandam animi confidentiam oſtendens, quæ nec hoſpitem deceat nec ei qui & ipſe ſimilibus vitiis obnoxius eſt competat. Vos vero reprehenſionibus iſtis ad beneuolentiam potius prouocati eſtis, & linguæ noſtræ verbera maioris deſiderij incitamentum feciſtis. Nec inſolens aliquid commiſiſtis. Eſtis enim ſapientes in iis quæ ſunt ſpiritus. Argue autem ſapientem & diliget te, dicit alicubi in prouerbiis ſuis Salomon. Quapropter etiamnum fratres eandem parænesim aggredior, vt quocunque pacto, quantum mihi poſſibile fuerit, à diaboli vos rete ac laqueis abducam. Plurimum enim nos dilecti & variis modis veritatis hoſtis

quotidie

quotidie impugnat. Impugnat autem ita,ſicut ſcitis, vt noſtris ipſorum deſideriis iaculo- G
rum vice aduerſum nos vtatur,& perpetuo è nobis ipſis vires ſumat quibus nos lędat.Quo-
niam enim maiorem potentiæ illius vim dominus inſolubili lege preſſit, nec permiſit, vt
vno impetu genus mortalium à facie terræ deleret, per noſtram inſipientiam inuidus fur-
tim contra nos victoriam molitur. Et quemadmodum peruerſi quidam & ſubdoli homi-
nes,quorum ſtudium eſt & propoſitum ex aliorum bonis diteſcere, eam tamen potentiam
non habent,vt aperta violentia vtantur,vias inſidioſè obſidere ſolent, & ſi locum aliquem
circa illas aut conuallibus profundis interruptum,aut dumorum denſitate obſcurum vide-
rint,in illum ſeſe abdunt, & huiuſmodi velamento viatorum circumquaque conſpectum,
ne præuideantur,amoliti,ex inopino illos adoriuntur,ne quiſquam eorum laqueos pericu- H
loſos videre prius queat, quàm in illos incidat, ita & Satan infenſus nobis & antiquus ho-
ſtis mundanarum oblectationum vmbris ſeſe inſinuans,quæ periculoſe circa vitæ huius vi-
am latronem occulere ſolent,& latibula præbere inſidiatori, inde improuiſos nobis perdi-
tionis laqueos ſubſternit. Oportet itaque nos ſiquidem tuto propoſitam vitæ noſtræ viam
percurrere, & animam noſtram ſimul ac corpus à vulnerum dedecore liberare, Chriſto ſi-
ſtere,& victoriæ coronas apprehendere voluerimus,animi oculos perpetuò vigiles circun-
quaque diducere, & quicquid iucundum apparet mox ſuſpectum habere & prætercurrere,
nec aliquam illi cogitationem applicare,etiam ſi aurum copioſe propoſitumvideatur,& ido
neum quod à volentibus tollatur. (Diuitiæ nanque,inquit,ſi affluxerint, cor illis apponere I
nolite) etiam ſi quaſcũque delitias terra proferat,& pretioſa tabernacula oſtentet (noſtra e-
nim conuerſatio in cœlis eſt,vnde & ſeruatorem expectamus Chriſtum)etiam ſi choreas,co
meſſationes,ebrietates & menſas concentuum modulatione iucundas videamus. (Vanitas
enim,inquit,vanitatum,& omnia vanitas)etiam ſi offeratur venuſtas corporum, in quibus
animæ peruerſæ habitant (A facie nanque mulieris ſicut à facie ſerpẽtis fuge,inquit Sapiẽs)
etiam ſi copia detur potentatuum,ac tyrannidis,& ſatellitum,vel adulatorũ,ad hæc & thro
nus ſublimis ac ſplendidus ſubiectas habens ad voluntariam ſeruitutem,& gentes & vrbes.
(Omnis enim caro,inquit,fœnum eſt,& omnis gloria hominisſicut flos fœni:arefactum eſt
fœnum,& flos decidit.) Sub his nanque omnibus ita iucundis latebras ſuas habet commu- K
nis noſter hoſtis,expectans num per obiectorum ſpectacula illecti relicta regia via ad ipſius
aliquando inſidias ipſi vltrò declinemus.Et plurimum ſanè timendum eſt, ne quo pacto il-
lis incautè adcurrentes,& oblectationem illam quam vſurpantibus offerunt,nihil habere pe
riculi putantes,primo ſtatim guſtu doloſè abditum hamum voremus,atque illo poſtea,no-
limus velimus,ligati ad terribiles latronis latebras,mortem ſcilicet, per huiuſmodi illece-
bras imprudentes trahamur.Neceſſarium itaque omnibus & vtile eſt fratres,vt quemadmo
dum viatores ſolent ac curſores cautè proficiſcamur,& ad perficiendum hunc curſum ani-
mabus noſtris vndique agilitatem venati,ſine vllo reſpectu ad viæ huius terminum prope-
remus.Et nemo me noua fingere nomina ſuſpicetur,quòd iam humanam vitam viam vo-
co,cum & Dauid propheta vitam hanc ita nominarit,nunc quidem ita alicubi dicens:Beati L
immaculati in via,qui ambulant in lege domini: nunc verò ad dominum ſuum clamans:
Viam iniquitatis amoue à me,& in lege tua miſerere mei.Et vbi pręproperum dei auxilium
contra calumniatores collaudans,& ad lyram ſuam illud iucundè applicans,dicit:Deus qui
præcinxit me virtute,& poſuit immaculatam viam meam,merito vbique terrenam homi-
num conuerſationem,ſiue celebrandam,ſiue prauam,ita vocandam eſſe ratus.Quemadmo
dum enim qui inſtitutum iter expediunt,pedum greſſus,ad curſum inter ſe concertantesad
anteriora proferentes,& priorem ſemper pedem terrę innixum veloci alterius tranſpoſitio-
ne poſteriorem oſtendentes,facilè ad viæ terminum promouent, ita & qui ad vitam hanc
à conditore producti ſunt, confeſtim in illius principio temporum articulis ingredientes, M
& priorem ex illis ſemper poſteriorem relinquentes,ad vitæ metam pertingunt. An non &
vobis præſens hæc vita quaſi continua quædam via porrecta,& iter quoddam ętatibus,quaſi
quibuſdam viatorum diuerſoriis diſtinctum videtur,quod vnicuique profectionis initium
quidem parturitionem maternam exhibet,curſus verò terminum ſepulchrorum ſcenas ſub
monſtrat,& ad illas quoſuis deducit,alios velocius,alios tardius, & hos quidem per omnia
temporis interualla proficiſcentes,illos autem ita vt ne prima quidem vitę diuerſoria tene-
ant.Aliæ itaque viæ quæ ab vrbe vna ducunt,in aliam declinari poſſunt, ne per illas ambu-
let,qui non vult:hęc verò,etiam ſi differre curſum queamus, viatores ſuos vi correptos ad
deſtinatam

A deſtinatam à domino metam trahit. Nec fieri poteſt, dilecti, vt qui portam ad hanc vitam
ferentem egreſſus, & hanc viam ſemel ingreſſus eſt: non etiam ad illius terminum perue-
niat, ſed vnuſquiſque noſtrum poſtquàm materna clauſtra euaſit, ſtatim temporis obligatus
fluctibus pronoluitur, eum ſemper diem, quem iam vixit, poſt tergum relinquens, & ad he-
ſternum nunquam, etiam ſi cupiat, redire valens. Nos verò lætamur ad anteriora delati, &
vbi ætates protulimus, quaſi augmentum aliquod nacti gaudemus, beatúmque ducimus, ſi
è puero quiſquam in virum, & è viro in ſenem euaſerit: ignari quòd ſingulis diebus tantum
de vita hac amittimus, quantum temporis viximus: nec ſentimus quàm vita noſtra abſu-
matur, licet perpetuò illam à prætercurrente, ac præterlabente tempore metiamur: neq; co-
B gitamus quàm incertum ſit hoc tempus, quod ad perficiendũ curſum noſtrum, qui in hanc
nos profectionem emiſit, concedere propoſuit, & quando vnicuique noſtrum portas, quas
ingrediamur, reſeraturus ſit, & quòd oporteat nos quotidie ad migrandum ex hac vita pa-
ratos eſſe, & nutum domini fixis oculis expectare. Sint lumbi veſtri, inquit, præcincti, ac lu-
cernæ ardentes, & vos ſimiles eſtis hominibus expectantibus dominum ſuum, quando re-
uertatur à nuptiis, vt venienti ac pulſanti confeſtim aperiant. Nec diligenter ſpectare ſa-
tagimus, quænam onera facilia nobis ad hunc vitæ curſum ſint, & talia quæ cum collecto-
ribus ſuis hinc transferri, ac futuram vitam propria poſſidentium ſe facta iucundam redde-
re queant, & quæ ſint grauia, moleſta, terræ adhærentia, & quæ non ſoleant hominibus pla-
nè appropriari, nec talia, quæ propter portæ illius anguſtiã poſſeſſores ſuos ſequi valeãt, ſed
C quæ colligenda fuerant, relinquimus, quæ verò contemnere conueniebat, illa colligimus: &
quę nobiſcum vniri, & animæ ſimul & corpori verum & cognatum ornamentum eſſe poſ
ſunt, iſtis animum non aduertimus: quæ verò perpetuò aliena à nobis perſeuerant, & ſolam
nobis turpitudinis labem aſpergunt, hæc coaceruare conamur: fruſtra nobis ipſis moleſti,
laborémque inſtituentes haud diſſimilem ab eo, ſi quiſquam ſeipſum ſeducens in dolium
pertuſum aliquid infundere voluerit. Hoc ſanè omnibus puto etiam idiotis cognitum eſſe,
quòd nihil eorum quæ in hac vita iucunda ſunt, & quorum gratia plerique inſaniunt, verè
noſtrum ſit, aut fieri ſoleat, ſed omnibus ſimul aliena videantur, tam qui illis frui putantur,
quàm qui ne attingunt quidem. Neque enim ſi quidam infinitam vim auri in hac vita co-
D aceruant, idcirco perpetuò illis aurum hoc proprium manet, ſed vel à viuentibus adhuc, li-
cet vndique obligatum, ad potentiores transfluens aufugit, aut in mortis iam articulo con-
ſtitutos deſerit, nec vult vnà cum poſſeſſoribus ſuis emigrare, ſed iſti quidem ab eo, qui ani
mas violenter à miſera hac carne ſeparat, ad neceſſariam compulſi migrationem, ad pecu-
nias crebrò reſpectant, & quos à prima ætate ſudores illarum gratia tulerunt, deplorant: di-
uitiæ verò aliorum manibus inhiant, iſtis colligendi tantum labore & auaritiæ crimine in-
flicto. Neque ſi terræ quiſquam innumera poſſideat iugera, domos magnificas, omnis gene
ris animantium greges, & omnem acquirat inter homines potentatum, perpetuo iſtis frue
E tur, ſed modico quidem tempore ab ipſis nominatus, aliis iterum opulentiam ſuam cedit,
ipſe exigua tellure conditus. Sæpenumero autem & antequàm ſepeliatur, & antequàm bo-
nis cedat, videbit illa in manus veniſſe aliorum, idq; forſan inimicorum quoque. Aut igno-
ramus quàm multi agri, quàm multæ ædes, gentes, & vrbes adhuc illis viuentibus à quibus
olim poſſidebantur, aliorum dominorum nomina induerint, & quomodo qui olim ſerui
fuerunt ad principatus thronum aſcenderint, ac rurſus aliquando domini ac heri vocati,
cum ſubditis ad ſeruiendum præſto eſſe ſoliti fuerint, & ſuos ipſorum ſeruos venerati ſint,
rebus, vt in taxillorum circumuolutionibus fieri ſolet, repente mutatis. Ea certè quæ ad ci-
bum nobis ac potum adinuenta ſunt, & alia omnia, quæ ſupra neceſſitatis vſum opulentia
F contaminans, ad ingrati ventris ac nihil continentis cultum excogitauit, quando noſtra
ſunt, etiam ſi continuò hauriantur? Quæ vbi guſtu modicum aliquid voluptatis, idq; in trãſ
itu tantum reliquerunt, mox tãquam moleſta & ſuperflua ægrè toleramus, & ſtudioſè quo-
cunque pacto eiicimus, vt plurimũ de vita periclitantes, ſi viſceribus immorari permittan-
tur. Itaque multis attulit mortem ſatietas, & cauſam dedit, vt nullo cibo amplius vti potue-
rint. Laſciua denique cubilia, & impuri congreſſus, & quæcunque anima furens & efferata
operatur, an non quamlibet naturam manifeſtè lædunt, & conſpicuè vitiant, & quę verè cu-
iuſque ſunt propria bona abalienant & imminuũt corporis vigore per concubitus attenua-
to, ac membrorum legitimo, & ad corporis habitudinem attemperatiſſimo nutrimento di
repto? Proinde & vnicuique illorum, qui cubilibus impudicis inuolutantur, vſuuenit, vt
poſt

poſt actum, mox atque carnis œſtrum elanguit, & ad deteſtabilem finem eorum quę tentauit, animus pertingit, ac veluti ex ebrietate quadam & grandi tempeſtate ſeſe recolligens, vbi nam ſit otium recogitandi nactus eſt, vehemens illum incontinentiæ pœnitudo ſubeat. Sentit enim iam corpus ignauius, & ad ea quæ neceſſaria ſunt obeunda torpidum & imbecille factum. Hoc ſanè & pædotribis conſiderantibus temperantiæ & continentiæ lex in palæſtris data eſt, quæ adoleſcentum corpora contra voluptates communiret, nec permitteret certantibus vel tantillum illuſtres contueri formas, ſiquidè capitibus ſuis coronas aptarent, propterea quòd certanti riſum adferat incontinentia, non coronam. Hæc quidem tanquam omninò aliena & inania, & quæ nulli propria fieri poſſunt, bonum eſt clauſis oculis prętercurrere: eorum autem quæ verè noſtra ſunt, multam conuenit habere rationem. Quid autem verè noſtrum eſt: Anima ſcilicet qua viuimus, tenuis cuiuſdam & ſpiritalis naturæ exiſtens, nec quoquam eorum quæ naturam hominis premunt, opus habens, & corpus quod animæ vehiculi loco ad hanc vitam à conditore datum eſt (Hoc enim homo eſt, mens videlicet accommodæ ac competenti carni incluſa.) Et hoc à ſapientiſſimo omnium opifice in vtero materno fingitur, hoc in lucem è thalamis illis obſcuris parturitionum tempore producitur, hoc ad principatum terrenorum diſpoſitum eſt, illis creatura ad virtutis exercitium ſubſtrata eſt: illi vis quædam ineſt imitari opificis potentiam, & conſtantem cœleſtium rerum moderationem adumbrare in terris. Hoc euocatum ex hoc ſeculo emigrat, hoc tribunali eius, à quo deductum eſt, ſiſtitur, hoc in iudicium vocatur, hoc actorum in hac vita retributionem accipit. Et virtutes quoque in noſtram tranſire poſſeſſionem deprehenderit quis, quando per exercitium ac diligentiam eo euadunt, vt cum ipſa noſtra natura quaſi coaleſcant & iucundentur, & neq; in terra nos adflictos deſerere cupiant (niſi violenter ipſas vltrò per inductionem peiorum actuum abigamus) & ad futuram vitam properantes pręcurrãt, inq; ordinem angelorum creatum collocant, ac ſub cõditoris oculis in ſeculũ reſplendent. Opulentia verò & potentatus, & ſplendor, & delitiæ, & omnis huiuſmodi cumulus, qui quotidie per noſtram inſipientiam augetur, neque nobiſcum ad hanc vitã proceſſit, neque cum quibuſdam ex illa migrauit vnquam, ſed in quolibet homine fixum eſt & conſtans, quod à iuſto quodam olim dictum eſt, nempe, nudus egreſſus ſum ex vtero matris, nudus etiam abibo. Itaque qui ſibi optimè conſulit, animæ quidem quam maximè curã habebit, illiúsque ſynceritatem ac genuinam puritatem perpetuò illibatam conſeruare conabitur: carnis verò, ſiue illa fame tabeſcat, ſiue cum frigore & æſtu luctetur, aut morbis prematur, aut violentum quid à quibuſdam patiatur, exiguam rationem habebit in vnaquaq; moleſtia illud Pauli clamans, ac dicens: Etiam ſi externus noſter homo corrumpitur, internus tamen renouatur de die in diem. Nec vbi vitam ſuam in periculum vocare viderit, metu perculſus apparebit, ſed ad ſeipſum cum fidutia dicet: Scimus quòd ſi terrenum noſtrum huius tabernaculi domicilium reſolutum fuerit, ædificationem ex deo habemus, domicilium non manufactum, ſempiternum in cœlis. Si verò quiſquam & corporis rationem habere voluerit, vtpote talis poſſeſſionis, quæ vna ſit animę neceſſaria, & quę illi ad viuendum ſuper terram cooperetur, pauca quædam ad huius vſum neceſſarium impendet, vt illud & contineat tantum, & ad miniſterium animæ mediocri cura ſanum conſeruet, non vt præ ſatietate laſciuire permittat. Quòd ſi viderit illud quandoque plurium deſiderio quàm profit incenſum, reclamabit illi dictum Pauli præſcribens. Nihil intulimus in hunc mundum, conſpicuum eſt quòd neque efferre quicquam poterimus: habentes autem alimenta & quibus tegamur, his contenti erimus. Iſta illi continuè occinens & inclamans, morigerũ ſimul & expeditũ ſemper ad cœleſtẽ profectionem reddet, & hoc magis ad ea quæ propoſita ſunt obeunda cooperarium habebit. Si verò laſciuire permiſerit, & quibuſuis quotidie quaſi ferã quandam immitem oppleri, fiet tandem vt violentis illius reluctationibus adactus & conuulſus iaceat ac fruſtra ingemiſcat, & ad dominum abductus, in conuerſationis huius terreſtris, quæ ipſi conceſſa fuerat, fructum exactus, vbi reddere nequiuerit, plurimum lamentabitur, & tenebras continuas inhabitabit, delitias præſumptas & illarum ſeductionem vehementer quidem accuſans, quòd per hanc ſalutis priuatus ſit occaſione, nihil verò vtilitatis amplius ex lachrymis capiens. In inferno nanque quis confitebitur tibi, inquit Dauid. Fugiamus igitur quocunque pacto quàm poterimus velociſſimè, & nos ipſos vltrò vel obtorto collo retrahamus. Si vero quiſquam iam olim ineſcatus, vel diuitiarum puluerem ex iniuſtitia in ſeipſum coaceruauit, & animum curis illarum obſtrinxit, vel ſcelus laſciuiæ di

A lutu difficile naturæ adfixit, aut aliis ſeipſum vitiis onerauit, is, dum adhuc opportunum eſt, antequàm ad conſummatam perditionem perueniat, plurimum ex oneribus deponat, & antequam ſubmergatur ſcaphus, ſarcinarum iacturam faciat, quas præter decorum congeſſit, atque ita imitetur eos quibus in mari negotium eſt. Illi nanque, etiam vbi neceſſariorum aliquid naui intulerunt, tempeſtas autem feruens ex pelago inſurgat, ac nauem oneribus preſſam fluctibus obruere minitetur, quàm poterunt citiſſimè plurimum de pondere tollunt & abiiciunt, & merces ſuas abſque vlla detrectatione in mare profundunt, vt nauem ſupra fluctus ſublimiorem reddant, & animabus tantum, ſi ita poſſibile ſit, & corporibus é periculo euadere liceat. Multo autem magis nos iſta & conſultare conuenit & facere. B Nam illi quidem, quicquid ſit quod abiiciunt, mox perdunt, & paupertatis deinceps neceſſitas illos occupat, nos verò quanto magis prauum hoc onus effuderimus, tanto plures & meliores animabus noſtris diuitias coaceruabimus. Fornicatio quippe & quæcunque talia ſunt, proiecta diſpereunt, & eo abeunt, vt ne ſint quidem amplius lachrymis diluta. Sanctimonia verò & iuſtitia in illorum poſtea locum transferuntur, res faciles ac leues, & quæ nullis fluctibus opprimi queant. Pecuniæ ſanè bene eiectæ, nec pereunt eiicientibus ac diſpergentibus, ſed velut in alias quaſdam tutiores naues, pauperum videlicet ventres, tranſlatæ conſeruantur, & ad portus pertingunt, & cuſtoditur eiicientibus ornatus citra periculum. Adigamur itaque fratres eo, vt & in nos ipſos humani ſimus, & facultatum noſtrarum C pondus, ſiquidem omninò quæſtum facere voluerimus, in multos diuidamus, qui & portent illud alacriter, & in ſinus domini, veluti tuta penetralia recondant, vbi nec tinea corrumpit, nec fures effodiunt neque furantur. Demus facultatem diuitiis in egenos exuberare cupientibus. Ne præteruolemus lazaros illos, etiamnum oculis noſtris expoſitos, neque menſæ noſtræ micas ad ſatietatem illis ſufficientibus inuideamus, nec crudelem illum diuitem imitati ad eandem cum ipſo gehennę flammam migremus. Alioqui illic conſtituti vehementer implorabimus Abrahamum, vehementer quoque quemlibet eorum qui bene vixerunt, neque tamen quicquam clamando impetrabimus. Frater enim non redimit, redimet homo? Reclamabit autem nobis illorum quiſque dicens: Ne quæras beneuolen- D tiam, quam ipſe erga alios ſpreuiſti, neque velis tam ampla bona accipere, cum minora erogare nolueris. Fruere nunc illis, quæ cum viueres congeſſiſti. Plora nunc, quoniam in vita conſtitutus cum fratrem illachrymantem videres, illius non es miſertus. Hæc nobis illi dicent, & merito: Vereor autem ego ne nos acerbius ſint obiurgaturi, quoniam diuitem illum malitia, vt ſcitis, ſuperamus. Neque enim vt diuitiis prorſus parcamus humi proſtratos fratres præterimus, neque vt liberis vel aliis domeſticis opulentiam noſtram conſeruemus, petentibus egenis aures occludimus, ſed in peiores ſumptum facimus, & per- E uerſam illam liberalitatem malitiæ fomentum conſtituimus iis qui eam exercent. Quot enim quorundam menſas circunſtant, quorum alij conuiuatorem obſcœnis verbis demulcent, alij importunis intutibus & geſtibus incontinentiæ ignem accendunt, quidam verò inter ſe ſcommata eiaculantes, riſum illi mouere volunt, à quo ſunt vocati: rurſus alij mendacibus illum encomiis qualem volunt fingunt. Et hi non ſolum hoc lucrantur vt ſplendidè conuiuentur, ſed & manus pretioſis denariis plenas reportant, & à nobis diſcunt quòd magis ipſis conducat iſtis ineptiis incumbere & operam dare, quàm virtutibus. Si verò nos pauper aliquis acceſſerit, vix etiam præ fame loquens, auerſamur hominem eiuſdem nobiſcum naturæ, faſtidimus, & ſtudioſè aufugimus, quaſi veriti ne & de ipſa miſeria nonnihil, ſi tardius progrediamur, contrahamus. Et ſi vultu fuerit in terram, ex calamitatis pudore demiſſo, hypocriſeos artificem eſſe dicimus. Si verò nos liberè ac F fidenter grauiter à fame ſtimulatus adſpexerit, impudentem rurſus & raptorem vocamus. Quòd ſi dono alicuius veſte tectus eſt integriore, tanquam inſatiabilem pellimus, & paupertatem illum ſimulare iuramus. Si verò marcidis fuerit ac laceris panniculis obtectus, vt grauè olentem iterum abigimus. Nec immitem hunc animum noſtrum flectere poteſt, ſiue conditoris noſtri nomen precibus ſuis adhibeat, ſiue continuo iuramento nos talibus paſſionibus haudquaquam fore obnoxios, ſi commiſereamur, confirmet. Quapropter ſuſpicor ignem gehennæ nobis grauiorem quàm diuiti illi futurum. Quòd ſi tempus permiſiſſet, & dicendi nobis ſufficiens adeſſet facultas, omnia vobis illius, vt in ſcripturis demonſtrata ſunt, exponens ſermonis officium, ac munus abſoluiſſem, nunc verò hora eſt, vt feſſos vos dimittam. Ipſi autem, ſi quid eſt quod propter intellectus ſimul

ac

ac linguæ imbecillitatem non attigimus, vobis ipſis quaſi quædam pharmaca componentes, animarum medeamini vulneribus. Da nanque ſapienti occaſionem,& ſapientior erit, G inquit ſcriptura. Potens eſt autem deus, vt abundare faciat in vos omnem gratiam, vt in omnibus ſemper omnem habentes ſufficientiam, abundetis in omne opus bonum. Verum ſermonem noſtrum fratres quidam ad portum iam, vt videtis, adductum, iterum in admonitionis curſum reducunt, iubentes, ne quæ à domino heri ſunt miraculoſe patrata, prætereamus, neque tropæum illud, quod contra diaboli furias ſeruator fixit,obticeamus, ſed magis occaſionem vobis cum laude domini exultandi demus.Nam denuò quidem, vt ſcitis, rabiem ſuam contra nos oſtendit diabolus, & flamma ignis à ſeipſo armatus eccleſiæ ſtabula impugnauit, denuò verò victoriam retulit communis mater,& hoſtile machinamentum in ipſum hoſtem repreſſit, nec quicquam ille effecit, niſi quòd inimicitiam publicauit. H Contrario flatu inimici facibus reſtitit gratia domini, templum manſit illæſum, non valuit inducta ab hoſte tempeſtas quaſſare petram, ſuper quam gregis ſui ſtabulum Chriſtus ædificauit. Et nunc quoque vobiſcum quaſi in acie præſto eſt, qui olim in Babylone caminum ignis extinxit.Quàm putatis hodie ingemiſcit diabolus, conatus ſui finem, quem volebat,non aſſequutus? Nam confinem quidem eccleſiæ pyram inimicus accendit, vt noſtras perderet. Et vndique flamma violentis ipſius flatibus excitata & aucta, ſuper ea quæ corripuit, eminuit, & vicinum aërem depaſta eſt ipſa templa corripere coacta, & in calamitatis conſortium nos quoque inuoluens. Verum ſeruator in illius eam caput refluere fecit, à quo fuerat incenſa, & veſaniam ſuam in ſeipſum reſorbere iuſſit: & arcum quidem inſidiæ ſuæ diabolus parauerat, iaculum verò emittere non eſt permiſſus, immò emiſit quoque, verùm in ipſius caput retortum eſt. I Ipſe iam ſibi amaras illas lachrymas habet, quas nobis parauerat. Sed infligamus inimico, fratres, vulnus aliquanto grauius,intendamus illi luctum. Quo verò pacto id fieri poſſit, ego quidem dicam. Vos autem illud facite. Sunt quidam per conditorem noſtrum ex ignis potentia erepti, ſed ita, vt nullum illis ſuperſit vitæ ſubſidium, propterea quòd anima tantum & corpore periculum euaſerunt. Nos itaque quotquot nullum calamitatis huius guſtum cepimus, facultates noſtras illis communes faciamus, & obuiis vlnis ægrè ſeruatos fratres complexi dicamus de ſingulis ſinguli: K Mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus eſt, & cognatum corpus obtegamus. Opponamus noſtram conſolationem vi & calumniis inimici, vt nihil ille quod alicuius ſit momenti etiam vbi lædere voluit, nocuiſſe videatur, & nullum poſſit oſtendere quem impugnando vicerit, & fratrum facultatem deprædatus, noſtra liberalitate victus appareat. Vos autem fratres, qui periculum hoc euaſiſtis, non admodum diſcruciemini malis, quæ vobis acciderunt, neque cogitationibus turbemini,ſed excutite mœſtitiæ caliginem,& animos veſtros generoſioribus cogitationibus corroborate, & quod accidit, in coronarum occaſionem mutate.Nã ſi immoti perſtiteritis,& fide probatiores inſtar nobilis auri ex igne reſplendentes deprehendimeni,pudorem inimico auctiorem reddetis,tãquam qui ne lachrymulã quidem vobis inſidioſis ſuis conatibus excutere potuerit. L Admonete vos ipſos conſtantiæ qua vſus eſt Iob. Dicite ad vos ipſos quæ ille ſibi dixit: Dominus dedit,dominus abſtulit,ſicut domino viſum eſt,ita & factum eſt.Et nemo veſtrũ ex iis quę paſſus eſt,permoueatur,vt cogitet ac dicat, nullam prorſus eſſe prouidentiam, quæ res noſtras moderetur: neque diſpenſationem ac iudicium domini accuſet, ſed athletam illum adſpiciat,& melioris ſpei conſiliarium ipſum faciat.Recogitet omnia ex ordine certamina, quæ ille ſtrenuè decertauit,& quibus iaculis à diabolo petitus nullum lethale vulnus accepit.Demolitus quidem eſt rerum ipſius proſperitatem, ipſum verò crebris & irremiſſis calamitatum rumoribus obruere ſtatuit.Adhuc enim priore quid calamitatis accidiſſet,nuntiante, M alius nuntius maiorum malorum triſtitiam adferens adueniebat, atque ita calamitas calamitati coniuncta erat, vt ſimiles fuerint crebris fluctuum inſultibus, & prius quàm priores ceſſarant lachrymæ, aliarum adferebatur occaſio. Iuſtus verò quaſi quoddam ſaxum tempeſtatis impetum fortiter excipiens, & fluctuum vim in ſpumam commutans, immotus ſtabat, & gratam hanc ad dominum vocem emittebat, dicens:Dominus dedit, dominus abſtulit, ſicut domino placuit ita & factum eſt, nec aliquid eorum quæ acciderant lachrymis dignum reputabat. Vbi verò aduenit qui narraret quomodo filiis & filiabus conuiuantibus, domum oblectationis ſpiritus quidem violentus conquaſſàrit, tunc primum veſtimentum ſcidit, naturæ compaſſionem oſtendens, & per hoc quod

A quod faciebat patrem ſe eſſe, liberorum amantem declarans. Attamen & tum dolori terminum ac modum ponens, & piis illis vocibus quod factum fuerat ornans, dixit: Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit ita factum eſt, tantum non clamans ad hunc modum: Vocatus ſum illorum pater, tantiſper dum ille qui me condidit, voluit. Iterum mihi ſtirpis auferre coronam ſtatuit. Non illi repugno quo minus ſua auferat. Quod Domino videtur, hoc obtineat. Ipſe generis huius plaſtes eſt, ego ſum organon, quid neceſſe eſt, cum ſeruus ſim, fruſtra quod factum eſt ægreferre, & decretum, quod irritum facere nequeo, incuſare? Huiuſmodi verbis iuſtus diabolum quaſi iaculis quibuſdam confecit. Poſtquàm verò illum inimicus iterum victorem eſſe vidit, nec aliquo iſtorum concuti potuiſſe, ipſi illius B carni tentationis machinā admouit, & corpore infandis plagis cæſo effecit, vt quaſi ex fonte quodam vermes ex ipſo ſcaturirent, & à regni throno virum deductum in ſterquilinio ſedere fecit. Ille verò etiam talibus adflictionibus percuſſus, immotus manſit, & corpore conuulſo in abſcondito animæ tutum ſeruauit pietatis theſaurum. Cum itaque non haberet amplius quod faceret hoſtis, veteris aſtutiæ memor, vxoris mentem ad impiam & blaſphemam ſententiam inſtigauit, & per illam concutere athletam tentauit. Et illa prolixi temporis impatiens facta iuſto aſtitit, & infernè ſedentem intuita, manibus ſuper his quę videbat, comploſis, & pietatis illi fructus opprobrauit, & ita priſtinam illi proſperitatem recenſuit, vt præſentia mala ſubnotaret, & quam ex quibus inſtitutis vitam ſortitus eſſet, & quam multarum oblationum à Domino mercedem reportâſſet, obiiceret. Ecquidem perpetuò mulie- C brem puſillanimitatem referentia loquuta eſt, talia tamen, quæ quemuis virum turbare, & fortem quoque animum ſubuertere poſſent. Vaga, inquit, & famulæ inſtar circũeo, & quæ regina fui, nunc ſeruio, & à ſeruorum meorum ſubſidiis pendere me coëgiſti, & quæ multos olim liberaliter alui, iam ex alienis bonis nutrior. Addidit melius eſto & vtilius, ſi impiis verbis vſus irati conditoris gladium contra ſe exacueret, atque ita ſeipſum è terra tolleret, quàm ſi per iſtam malorum tolerantiam & ſibi ipſi & vxori moleſtiam prorogaret. Ille verò iſtis verbis magis quàm aliquo priorum malorum offenſus, & oculis animi commotionem atteſtantibus, & ad vxorem tanquam hoſtem conuerſus quid dixit? Quare tanquam D vna ex inſipientibus mulieribus loquuta es? Pone, inquit, ô vxor, hanc mentem. Quouſque verbis tuis communem hanc vitam calumniaris? Et de conuerſatione mea, qualia nollem, falſa dixiſti, & vitam meam verbis tuis accuſaſti. Iam dimidia mei portione impiè egiſſe videor. Siquidem ex ambobus vnum corpus coniugium fecit, tu verò in blaſphemiam deciđiſti. Si bona de manu domini ſuſcepimus, mala non feremus? Admone te ipſum præteritorum bonorum, oppone malis meliora. Nullius hominis vita prorſus beata eſt. Semper proſperè agere ſolius eſt dei. Tu verò ſi propter præſentia iam doles, ex præteritis tibi ipſi conſolationem deſume. Nunc ploras? at prius ridebas. Nunc eges? at antea diues fuiſti. Bibiſti liquidum vitæ laticem, & turbidum iam toleranter bibe. Ne fluuiorum quidem riui omninò E puri videntur. Eſt autem, vt ſcis, vita noſtra fluuius quidam, continuè & irremiſſis ac indeſinentibus fluctibus plenus, quorum alio præterlapſo iam alius adhuc in curſu præſens eſt, & hoc quidem è fonte ſuo iam promanante, ille adhuc promanaturus, & hoc pacto ad commune mortis mare properamus omnes. Si bona de manu domini ſuſcepimus, mala non feremus? Cogimus ne iudicem, vt omnia nobis æqua & paria perpetuò ſufficiat? Docemus ne dominum quo pacto vitam noſtram moderari debeat? Ipſe decretorum ſuorum poteſtatem habet. Res noſtras pro ſuo arbitratu inſtituit. Eſt autem ſapiens, & quæ vtilia ſunt ſeruis ſuis admetitur. Ne curioſe iudicium domini inſectare. Dilige tantum quæ ab illius ſapientia diſpenſantur. Quicquid dederit cum gaudio accipe. In rebus triſtibus declara quòd præ- F terita lætitia digna fueris. His dictis Iob, & iſtum diaboli incurſum repulit, & conſummato iam illum tanquam victum pudore perfudit. Quid igitur poſtea accidit? Fugit ab illo morbus tanquam fruſtra aggreſſus, & iam nihil amplius effecturus: rediit in alterum ætatis florem caro, refloruit vita omnibus ſuis bonis, & duplicatæ vndique diuitiæ ad illius ædes confluxerunt, primum vt eſſet tanquam nullo damno affectus, deinde vt eſſet iuſto tolerantiæ merces. Quapropter & equos, & mulos, & camelos, & oues, & agriculturam, & omnem opulentiæ fructum ex duplo recepit: liberorum verò numerus mortuis par emerſit, quoniam bruta quidem iumenta & omnes eiuſmodi diuitiæ corruptæ in conſummatam perditionem ceſſerant: liberi verò etiam poſt mortem optima naturæ portione viuebant. Ornatus itaque denuo aliis à conditore filiis & filiabus, & eam poſſeſſionem duplam habebat. Iſti

Vxor Iob.

Liberi Iob.

ſ quippe

quippe præſentes in hac vita parentes exhilarabant: illi verò qui iam ex hac vita præceſſe- G
rant, parentem expectabant, tunc omnes complexuri Iob quando humanæ vitæ iudex vniuerſalem mortalium eccleſiam congregabit, quando tuba illa regis aduentum prænuntians ſepulchra mortuorum vehementius circuntonabit, & corporum depoſitum repetet. Tunc & qui iam mortui videntur, citius ſiſtentur omnium opifici quàm viui. Hac ratione, puto, cum reliquas illi diuitias geminatas admenſuraret, liberos totidem quot antea habuerat, ſufficere cenſuit. Vides quanta ſibi ipſi bona Iob per patientiam congeſſerit? Et tu itaque ſi te moleſtum quid ab igne illo dæmonum inſidiis nuper incenſo apprehendit, conſtanter ferto, & adflictionis mœſtitiam melioribus cogitationibus conſopito, iuxta quod ſcriptum eſt: Iacta ſuper dominum curam tuam, & ipſe te enutriet, quem decet gloria in ſecula, Amen. H

AD ADOLESCENTES QVOMODO *ex gentilium doctrinis proficiant.*

MVlta me, iuuenes, adhortantur ad ea, quæ vobis & optima eſſe & planè vtilia, volentibus iudico conſulenda. Nam & hoc ætatis ad quod iam perueni, & rerum mutatio variarum ſimul & experientia ſatis humanæ conditionis me peritum reddiderunt, vt vobis qui in vitæ eſtis exordio, tutiſſimam viam facilè poſſim oſtende- I
re, qui præſertim iure ac propinquitate naturæ me proximum parentem habeatis, & eum qui ſe nihilo minore beneuolentia, quàm ſi pater vobis affici fatetur. Vos item (niſi fortè veſtra de nobis exiſtimatio me decipiat) arbitror, ſi me reſpicitis, parentem minimè deſideraturos. Si igitur hæc mea dicta prompti receperitis, in ſecundo ordine eorum quos Heſiodus laudat, eritis. Sin minus ego quidem nihil moleſtum dicam, vos autem ipſi carminum reminiſcamini, quæ ille conſcripſit:

Heſiodi carmina.

Optimus ille quidem, qui per ſeſe omnia nouit:
Proximus huic fuerit, qui credit recta monenti. K
At qui nec ſapit ipſe, neque audierit ſapientem,
Vtilis hic nulla eſt omninò in parte putandus.

Ne miremini ſi ad magiſtros aſſiduè vobis euntibus, & libros quos veterum probatiſſimi reliquerunt euoluentibus aliquid ex me inueniſſe vtilius affirmauerim. Nam talibus viris, quibus operam datis, moneo ne veſtras ſententias velut ancoras nauigij omninò firmas tradatis: Sed quæ tantum ex his vtilia fuerunt, conſectari: reliqua vt nihil profutura reſpuere malitis. Quæ ſunt igitur hæc, & quomodo diſcernenda, hoc planè docebo: hinc ſument exordium ô iuuenes, vt nihil eſſe in humana vita admirandum aliquid exiſtimamus, aut omninò bonum putamus, aut nominamus, quòd hic finem quãdoque ſit habiturum. Quamobrem nec progenitorum claritatem, nec corporis robur, aut pulchritudinem, aut magni- L
tudinem, non ex hominibus honores, non regnum ipſum: non denique quodcunque quis dixerit rerum humanarum magnum: nec voto quidem digna iudicamus, aut ea poſſidentes aliquo modo admiramur: verum ſpe longius procedimus, & ad alterius vitæ præparationem cuncta dirigimus. Quæ igitur ad futuram faciunt vitam, hæc etiam nos & amare, & proſequi totis viribus: nihil verò profutura totis viribus deſpicere oportere dicimus. Quæ autem hæc ſit vita, & vbi, aut quando ſeruanda, ſi in præſentiarum docenda ſit, longius mihi quidem quàm ſecundum præſentem conatum procedere foret opus. Maiorum quoque veſtri æqualium auditorum prouincia fuerit. Tantum dicam, atque ex hoc fortaſſe oſtendam quòd omnem ſanè fœlicitatem, quæ ab initio generis humani fuerit, ſi quis in vnum M
oratione comprenderit, non minimam partem bonorum illorum inueniet æquantem, ſed eorum dignitate longè inferiorem, vmbram ſiue inſomnium rebus veris. Magis autem exemplo propriore vtemur. Quantò anima pretioſior eſt corpore, tantò vtranque inter ſe vitam differre palàm eſt. Ad hanc itaque ſacra volumina per abſcondita myſteria nos inſtruunt, quorum ſenſus altitudinem vos ob ætatem attingere non admodum facile eſt. In aliis verò non omninò differentibus, velut in vmbris quibuſdam & ſpeculis veſtrorum oculos animorum quadam tenus exercitabimus, eos imitantes, qui in gymnaſiis ſeſe exercent, & manu pedeque inſtructi, poſtmodum vtilitatem ex eius artis diſciplina in legitimo certamine

A mine referunt. Et vobis quoque proponi omnium certamen maximum putare oportet, pro vobis omnia facienda, & omnibus viribus ad huius præparationem laborandum. Inſuper poëtis & oratoribus & omnibus hominibus vtendum, vnde futura ſit aliqua vtilitas, quæ ad animæ faciat ædificationem. Velut enim fullones ac tinctores, qui medicamentis quibuſdam rem tingendam præparant, atque ita demum colorem quem cupiunt, ſiue purpureum, ſiue aliquem alium inducunt: ſic & nos ſi gloria pulchritudinis vitæ huius, quam tantoperè laudamus, illita nobis manſura ſit, niſi prius purgati ſacras & arcanas ſcripturæ diſciplinas non facilè attingemus aut percipiemus. Et quaſi ſolem in aqua videre, aſſuefacti, ſic illi lumini oculos iniiciemus. Quamobrem ſi noſtrorum ſermonum ac gentilium vlla eſt conue-
B nientia, vobis illorum valdè conferet notitia. Sin minus, eos ſaltem ſimul conferendo differentiam diſcere licebit, cum ad melioris optionem atque delectum non parum comparatio faciat, & inferiora ſæpe collata ſint potioribus ornamento. Veluti plantis, quibus propria virtus eſt fructu pulcherrimo ſcatere, folia nihilominus ramis coniuncta quendam ferunt ornatum: Sic & anima, cui præcellens quidem veritas fructus eſt, non ab re tamen exteriore ſapientia circundatur, ſicuti foliis quibuſdam vmbram fructui ac aſpectum non intempeſtiuum præbentibus. Dicitur enim & Moſes ille, cuius eſt in ſapientia nomen apud omnes homines maximum, Aegyptiorum diſciplinis mentem exercitatus, ita ad eius qui eſt contemplationem proceſſiſſe. Similiter autem & in ſequentibus temporibus Danielem Ba-
C bylone Chaldæorum ſapientiam dicunt didiciſſe, tunc denique diuinas attigiſſe doctrinas. Et hactenus quidem quòd diſciplinæ prophanæ non ſunt animæ omninò inutiles, ſatis narratum. Quomodo verò deinceps ipſis vtamur, & ex quibus eas ſumamus dicendum. Primum quidem (vt à poëtarum diſciplinis, quòd varij ſint in dicendo, incipiam) non omnibus quæ dicunt mentem adhibendam, ſed eis tantum quæ bonorum hominum facta dictáve nobis enarrauerunt, illáque imitari, & omnibus modis ſimiles eis eſſe conari cenſeo. Quando verò ad infames & nefarios homines veniant, hæc omninò vitare, his aures obſtruere, non minus quàm Vlyſſem ad cantus Syrenarum feciſſe dicunt, oportebit. Nam prauis aſſueſcere ſermonibus, via quædam eſt ad rem ipſam. Ideo omni cuſtodia animi cauen- *Poetæ quomodo ſunt legendi.*
D dum eſt, ne per ſermonis voluptatem deliniti, prauum aliquid ſimul aſſumamus, veluti qui venena cum melle concinnant atque occultant. Non itaque poëtas laudamus contumelioſos, non cauillantes aut ſcommata iactantes, non amantes vel ebrios, nō qui in cibis & menſarum lautitiis ſeu cantibus obſcœnis fœlicitatem ponunt. Ante omnes verò qui de diis diſſerunt, præſertim ſi plures aut diuerſos ponunt, minimè inter ſe concordes. Frater enim apud illos cum fratre contendit, & pater aduerſus filios, & filius aduerſus patrem inſurgit. Bellum eſt ſine præcone. Adulteria præſertim, ſtupráque, & amores deorum obſcœnos, & hos maximè principis omnium & dominatoris Iouis, vt aiunt: Quæ ſanè ſcelera ſi quis de feris dixerit, erubeſceret. Nos illa ſcenæ relinquemus. Eadem quoque & de hiſtoricis dicere *Qui poetarū vitandi.*
E habemus, eis maximè, qui vt audientium animos corrumpant, verba faciunt. Artem verò oratorum ad decipiendum inſtitutam nequaquam imitabimur. Nam nec in iudiciis, neque in actionibus accommodum nobis eſt mendacium, viam vitæ rectam ac veram ingredientibus, quibus non contendere iudicio lege præcipitur. Sed ea magis illorum recipiamus in quibus virtutem laudauerunt, vel vitium vituperauerunt. Velut enim florum reliquis quidem vſque ad odorem vel colorem eſt vſus, apes autem mel ex ipſis excerpere nouerunt: ſic & qui diligentes in legendo exiſtunt, non ſolum quod dulce iucundúmque fuerit, in eorum libris perſequuntur, ſed quandam ex eis vtilitatem animo referre contendunt. Velut item apes (quando hæ nobis probè huic exemplo ſuppeditant) non omnibus floribus ſimiliter inſidunt, neque ex eis ad quos accedunt, omnia auferre conantur, ſed quantum ipſis ad *Oratoria quatenus laudanda.*
F opus neceſſarium fuerit comprendentes, reliquum dimittunt. Nos etiam vt ſobrij ſapientéſque, quantum congruum nobis propinquúmq; veritati ex ipſis fuerit, perſequamur: reliquum prætereamus. Et ſicut in legendis roſis ſentes vitamus, ſic in talibus ſermonibus quicquid eſt vtile carpentes, noxium vitemus. Statim igitur ab initio quamlibet doctrinam conſiderare, & ad finem certum accommodare, ac ex Dorico prouerbio lapidem ad funiculum applicare oportebit. Et quando per virtutem ad vitam hanc veram aſcenditur, virtus autem ipſa plurimum à poëtis, hiſtoriographis, multo magis & philoſophis commendatur talibus eorum ſermonibus maximè vacandum. Nam prima quidem vtilitas eſt in animis iuuenum virtutis eſſe commercium, ac conſuetudinem, quorum ſemel acceptæ doctrinæ ob animo-

rum teneritudinem perpetuò remanent intimè illis infixæ. Nec aliam ob cauſam Heſiodum putamus hos ſcripſiſſe verſus ab omnibus decantatos, niſi vt iuuentutem in primis ad virtutem adhortaretur: G

Heſiodi carmina.

Ad uitium facilis uicináque ſemita cunctis
Panditur, at uirtutis iter poſuere remotum
Cœlicolæ, durúmque prius, ſed uertice ſummo
Dum fuerit, planum ſe offert quærentibus illud.

Mihi autem his carminibus videtur nihil aliud autor voluiſſe, quàm ad amplectendam virtutem iuuenes excitare, vt nec initio voluptati confiderent, neu rerum tædio ac labore ante conſequutum terminum deficerent. Quamobrem ſi quis alius his ſimilia ac conuenientia bonis moribus loquutus fuerit, omninò recipiendus. Vt ego quidem ex viro graui, qui maximè poëtarum ſenſus tenebat, accepi, omnis Homeri poëſis, virtutis eſt laus, & eius omnia ad hunc finem referuntur, vt nihil ab re aut parergum ſit poſitum. Maximè autem vbi ducem Cephalenſium nudum è naufragio ſeruatum ſcripſit. Primum quidem reginam apparentem ſolum veritum eſſe, tanti modeſtiam ac nuditatis verecundiam extimâſſe: vnde loco veſtis virtutis ornatum ſumpſit, ac Phæacibus omnibus tanti poſtea fuit, vt relictis illi delitiis, quibus magnoperè dediti fuerant, eius imitarentur exemplum, & ſe nihil potius optarent, quàm eſſe Vlyſſem, quanquam nudum & è naufragio ſeruatum. Quo ſanè exemplo enarrator mentis poëtæ, nihil aliud Homerum intendere, & tantum non clamare voluiſſe affirmat, quàm: O viri, curanda nobis ante omnia virtus eſt, quæ naufraganti præſto adeſt & connatat, & in terra nudum exiſtentem honoratiorem Phæacibus delicatis ac fœlicibus reddit. Et profectò ſic res habet. Nam alia quidem omnia non magis poſſidentium, quàm quorumlibet ſunt, velut in talorum ludo huc illuc tranſpoſita. Virtus autem ſola poſſeſſio immortalis atque immobilis, & viuenti & morienti permanens. Vnde Solon mihi videtur iure illud ad diuites dicere: Nos nequaquam commutabimus cum virtute diuitias, quòd virtus firma ſit, diuitias verò alius alias ac aliter interdum habet. His quoque ſimilia à Theogne dicta referuntur: Deum (quencunque ipſe deum dicat) hominibus variè talentum appendere: Interdum quidem eos diuitiis affluere, interdum nihil habere. Quidam verò ſophiſta Chius in ſuis ſcriptis his ferè ſimilia in virtutem & vitium philoſophatus eſt, cui profectò mens adhibenda, quum nequaquam vir deſpiciendus videatur. Ego verò quantum eius ſententię teneo dicam, quando verba non memini, niſi quòd hęc ille ſimpliciter ac proſa dicit oratione. Quod iuueni quondam Herculi, & eadem ferè ætate, in qua nunc vos eſtis, ſecum conſulenti ad vtram viarum ſe conuerteret, an eam quæ ad virtutem per labores ducit, an facilem per voluptates ingrederetur, duas ei fœminas virtutem ac voluptatem, quarum mox tacitus apud ſe ex diuerſo habitu differentiam agnouerit, apparuiſſe. Altera quidem forma conſpicua, molliore facie, laſciuis oculis, ſermone blando, omnia fauſta faciliáque & ad vitæ ſolatia tendentia per otium pollicendo Herculem ad ſe trahere conabatur. Altera verò vultu rigido, ſqualenti mœſtóque ore, magnam fidutiam atque conſtantiam præ ſe ferens, nihil iucundum, nihil amœnum oſtendebat, ſed mille pericula, laboréſque immenſos terra marique ſubeundos. Præmium tamen horum immortale, ad extremum verò morietem Herculem ſe ſecuturam, & inter deos collocaturam recipiebat, hancque ſecutum Herculem dicit. Et propeomnes qui aliquid de ſapientia, ſiue modicum, ſiue multum dicunt, quiſque pro viribus virtutis laudem ſcriptis ſuis proſequutus eſt, quibus ſanè obtemperandum, tentandúmque vt ipſa vita quæ commendant exprimantur. Itaque qui opere confirmat eam philoſophiam, quæ apud alios verbis tantum commendatur, is ſanè ſapiens eſt. Qui autem verbo tenus ſunt philoſophati, nec vita ſermonem ſunt comitati, vmbris comparandi, & ſimile aliquid pictoribus præ ſe ferentes exiſtunt: qui hominis pulchritudinem in tabulis imitantes talem effingunt, qualis ille verè reperitur. Quoniam magnificè quidem virtutem laudare, & in medium longos de hac ſermones facere, priuatim verò voluptatem temperantiæ præferre, & rem malè partam iuſtitia potiorem habere, ſimilem ego dixerim hiſtrionibus, qui in ſcena fabulas agunt, & vt reges ac principes ſæpenumero ingrediuntur, quum nec reges, neque principes, & forſan omninò ne liberi quidem exiſtant. Et muſicus vt populo canat lyram diſcordem non facilè ſumet, nec chori princeps officium ſuum peraget, niſi ex æquo reſpondentem chorum habeat: & hoc pacto quiſque à ſeipſo diſſidebit, dum ſermoni vitam non adhibet conſonam, ſed lingua quidem virtuti

Marginalia: Homeri poeſeos commédatio. (H) — Virtutis laus Solonis ſcitum. (I) — Theognis. (K) — Prodic' Chius de Hercule. (L) — (M)

A tuti conſonam,mentem verò adfert diſparem, vt ſecūdum Euripidem dicat: Cupio bonus
videri magis quàm eſſe.Sed hic eſt extremus iniuſtitię terminus,ſi quid credendum eſt Pla
toni, iuſtum videri eum qui non ſit iuſtus. Eos itaque qui præcepta tradunt,& de virtute
diſſerunt,ſic recipimus.Verum quoniam antiquorum virorum nonnullæ ſtudioſę actiones
factáque, vel memoriæ beneficio, vel poëtarum vel hiſtoricorum ſcriptis cuſtodita ad nos
vſque penetrant:ex his nobis non omninò aliqua deerit vtilitas.Verbi gratia:Homo quidã
in foro Periclem probris omnibus inceſſebat: Is autem minimè curare viſus toto ferè die Pericles.
ſuſtinuit.Deinde veſperi iam diſcedentem cum lumine comitatus eſt, ne quid in philoſo-
phiæ ſtudio amitteret.Rurſus quidam Euclidi Megarenſi animo concitatus mortem ſe iu- Euclidis patientia.
B rauit illaturum. Ille vero contra ſe patienter laturum iurauit, placatumq; & ei quamuis infe
ſto ſe conciliatum iri.Quamobrem valdè quidem ad nos excitãdos refert, vt talia virorum
iram cohibentium exempla noſtram ſubeat memoriam.Neque enim tragœdiæ credendum
omninò dicenti:Ira manus inimicas armabit.Verum iraſci nullo modo tutius eſſet. Quod
ſi fieri non poterit,ratione ſaltem ira moderanda, nec longius efferri permittenda. Rurſus
autem ad exempla laudabilia redeamus.Quidam vehementi impetu Socratis faciem cæci- Socratis patientia.
dit,hic autem minimè commotus furentem debacchari, & iram ſatiare permiſit,ex quo eũ
totum ex plagis tumidum ac contuſum reddidit. Vbi verò ille cædendo deſtitit, nihil aliud
Socrates feciſſe dicitur, quàm fronti propriæ inſcripſiſſe.Talis fecit, veluti ſtatuæ cuidam
C autoris nomen,& eo modo ſeſe vindicaſſe.Quę omnia profectò noſtris congruentia viden
tur,ac magnopere imitanda cẽſerem.Nam Socratis,hoc germanum eſt illi præcepto, quòd
maxillam verberanti & alteram præbere iubet. Illud verò Periclis vel Euclidis,ſimile illi,
quòd perſequentes ſuſtinere,ac manſuetè illorum iras tolerare, & inimicis etiam bona pre-
cari,neu execrari deceat. Et talibus inſtructus exemplis, hoc arduum patientiæ præceptum De Alexandri pudicitia & humanitate erga Darij filias.
ſeruare poſſe non omninò diffidat.Veniam ad alias virtutes, & in primis illud Alexãdri ma
gni non præteribo,qui Darij filias captiuas admirabili forma,& decore conſpicuo, vt fama
eſt,nec etiam videre dignatus eſt: turpe eſſe exiſtimans victores his quas ipſi ſuperaſſent gẽ
tibus ſuccumbere.Hoc enim illud referre videtur,quod ad concupiſcentiam mulierem aſpi
D ciens,& ſi adulterium opere non compleuerit,ob id tamen quòd concupiſcentię conſenſit,
à culpa vacuus non erit. Illud quoque Cliniæ vnius è ſecta Pythagorea difficile eſt credere, De Clinia, qui iurare etiam verũ noluit
quòd caſu non de induſtria noſtros imitatur. Nam illi dum per iuramentum mulctam triũ
talentorum vitare liceret, iniuriam pati maluit quàm iurare, idq; cum non eſſet falſo iura-
turus,atque ita iam tum quaſi illud de iuramento nobis interdicto pręceptum audiuiſſe vi-
detur.Quamobrem ad idem quod ſuprà dixi reuertar. Non omnia deinceps nobis,ſed vti-
lia tantum recipienda. Enimuero turpe eſt ſi ea quæ in cibis noxia ſunt repellimus, in ſer-
monibus verò ac ſcriptis eorum quæ noſtram nutriunt animam,nullam omninò rationem
habere,ſed more torrentis omne obuium ſecum trahere.Quam habet rationem, quòd cum
E gubernator haud temerè ſe ventis committat,ſed nauim rectà moderetur ad portum, & ſa
gittarij ad metam ac ſcopum iaculentur.Item fabri diligentia ſiue architecti ex arte ſua rem
ad finem aliquem perducant:nos talibus artificibus ſapientia inferiores ſumus,ad planè cõ-
ſideranda quæ ad noſtri profectum animi faciant.Erit itaque operariorum conſideratio fi-
nis operis,& humanæ vitæ conſideratio finis non fuerit? Quem proculdubio finem reſpi-
cere, & eius gratia cuncta facere ac dicere illum, qui brutis æquiparari non cupit,oportet.
Quo ſanè neglecto, noſtra mens veluti ſine arte nauigium nullis inſidentibus gubernacu-
lis,temerè huc illuc exagitatur. Huius, inquam, finis tanta vis eſt,vt nemo ex arte laudem
conſequatur,niſi eam in qua exercitatus fuerit, ad effectum perducat. Et in gymnicis cer-
taminibus nemo ſeſe ad palæſtram aut pancration exercens, deinde citharizare aut tibias
F inflare meditatur.Nam Polydamas in Olympia ob robur ac vires coronatus fuit, cum cur-
rentes agitatóſque currus manu retineret. Et Milo à ſcuto peruncto nulla vi,nullóque im-
pulſu mouebatur,ſed quemadmodum ſtatua quędam plumbo circundata reſiſtebat,Iſtis o-
mninò exercitationes nihil aliud quàm certaminum præparationes erant. Quòd ſi Marſiæ
vel Olympij Phrygum muſicorum modos & inſtrumenta in certando tentare voluiſſent,
puluerem gymnicum relinquentes,profectò coronas & palmæ gloriam non eſſent aſſecuti,
aut certè aufugiſſent,ne ob corporis robur ridiculi apparuiſſent. Timotheus quoque ſi mu- Timothei muſici peritia.
ſica reiecta ſe in palæſtra exercuiſſet,non tantum cæteris omnibus in ea arte præſtitiſſet, cui
tanta fuit artis excellentia,vt ſi quando auſteriorem acriorémque harmoniam emiſiſſet,ani

mum ad iracundiam excitaret. Rurſus ſi dulciorē ac mitiorem eundem emolliret ac manſuefaceret.Hac item arte quandoque apud Alexandrum, cum Phrygios modos tibiis ederet, illum in medio conuiuio ad arma concitaſſe dicitur. Et rurſus eundem ſono mutato, quietum ac ſedatum conuiuis ac menſæ reſtituiſſe. Tantam vim & in muſica,& in gymnicis certaminibus ad finem conſequendum exercitatio præbet. Quoniam verò coronarum atque athletarum memini:illi mille ſupra mille patientes labores,& multis modis robur ac vires ſibi comparantes, multúmque in gymnicis ſudantes exercitationibus, plures inſuper plagas ex pædotriba accipientes,diætámque non iucundam,ſed gymnaſticam ſubeuntes,& alia perquàm multa(ne per omnia diſcurram)ſuſtinentes ſanè oſtendunt,vt omnis ferè vita ante certamen ſit certaminis exercitatio præparatióque.Tunc demum probè inſtructi ad ſtadium procedunt,vbi & laborant: rurſus & maximè periclitantur,vt oleaſtri,aut apij, ſeu cuiuſuis alterius frondis coronam accipiant, vt à præcone victores declarentur. Nobis autem quibus vitæ præmia adeo,ſiue magnitudinem illorum,ſiue multitudinem aſpicias,miranda proponuntur,vt explicari ſermone nequeant:hæc dormitando & ſine cura viuendo, altera manu tantum capere ſperamus?Hoc fermè modo & deſidia laudaretur, & Sardanapalus,vel Margites ille, quem nec araſſe, nec fodiſſe, neu aliquid aliud eorum quæ ſunt in vita neceſſaria,geſſiſſe Homerus dixit,primas in felicitate partes tenerent.Hæc quidem Homeri ſunt.An non potius verus Pyttaci ſermo?qui ait: Difficile eſt bonum permanere. Per multos enim labores tranſeuntibus vix facultas nobis bona illa conſequi fuerit,quibus ſuprà memorauimus,nihil rerum humanarum poſſe comparari.Non itaque nobis dormiendum,neque ob breuem deſidiam ſpes magnas amittendum, ſi probra aut pœnas ſubire nolumus: non quidem hic apud homines, quanquam nec hoc parum rectè ſentienti, ſed vel ſub terra,vel vbicunque ſunt illa iudicia. Qui enim inuitus à recto iuſtitiáque decidit, aliqua profectò apud deum venia dignus.Qui verò de induſtria peiora ſectatur, nullo modo excuſabitur,nec euitare poterit quin pœnarum plus multo ſuſtineat. Quid igitur faciamus, dicet aliquis?Quid aliud? niſi vt cæteris omiſſis animæ curam in primis geramus. Non itaque corpori ſeruiendum,niſi quantum expoſcit vſus:animæ verò meliora tribuenda, & ob ſocietatem ad corpus ea tanquam è carcere per philoſophiam ſoluenda,& corporis ſeruitute ac perturbationibus leuanda. Ventri autem tantum quod ſit ſatis, non autem vſque ad delitias & voluptatem miniſtrandum. Quemadmodum quidam menſæ diligentius ſtudentes, & coquos inquirentes, & terram omnem ac mare veſtigantes, miſerabili admodum ſeruitute premuntur,& grauiſſimo domino tributa pendunt,miſerè otioſi ac nihil lenius patientes,quàm ij qui apud inferos dant pœnas, veru ignem diuidentes, aquam cribro ferentes,ac fracta dolia implere conantes:nullum denique finem laborum habentes. Comas autem aut veſtes ſuperuacuas curare,vel infelicium eſt(vt ait Diogenes)vel iniuſtorum. Nam quid ex talibus expectandum aut ſuſpicandum,niſi vt laſciuus ille ornatus fœminas prętereuntes inuitet,aut alienis matrimoniis inſidietur? Quid enim apud eum qui ſapit differre poteſt tenuem ſumptuoſámque veſtem induere,an vilem ferre?modo ſatis hæc ad frigus calorémque arcendum fuerit. Et ad hunc modum etiam in reliquis quicquid neceſſitatis vſum excedit vitādum,neque corpori plus ornatus dandū eſt, quàm quantum animæ proſit. Nam viro generoſo & verè hac digno appellatione,non minus fuerit probrum laſciuè ornari, aut corporis curam ſuperuacuam gerere, quàm alia aliqua nota ſeu affectu prauo per ignauiam affici. Omne nanque ſtudium adhibere,vt quod extra fuerit, bene pulchreq; colatur & appareat, ſeſe cognoſcentis non erit: neque ſapiens illud pręceptum intelligentis, nos admonens,quemadmodum non id quod aſpicitur,eſt homo. Excellenti enim quadam opus eſt ſapientia,per quam noſtrum quilibet (quicunque ſit) ſeſe cognoſcat: quæ profectò mente minimè purgatis non magis euenire poteſt,quàm lippienti ſolem aſpicere.Hanc verò animæ purgationem, vt ſemel & quod vobis ſatis ſit dicam, voluptates per ſenſus eripiunt.Oportet enim nec oculos ſpectaculis,nec vanis præſtigiatorum oſtentationibus tradere,nec per aures animarum corruptricem melodiam haurire. Hoc enim muſicæ genus ſeruitutis & ignobilitatis fructus parere,præterea libidinum ſtimulos acuere ſolet. Alia nobis muſica longè melior exiſtit,& ad meliora nos excitans ſequenda.Dauid ſacrorum canticorum poëta cithara ex inſania Saulem regem liberauit. Dicitur & Pythagoras in ebrios olim incidens iuſſiſſe tibicinem conuiuio luxurioſo pręſidentem mutare harmoniam,ac dorion ipſis canere.Atque hoc modo melodiæ illos ad ſobrietatem reduxiſſe: qui eiectis de capite coronis

Marginalia: G; H; Homer' de Margite.; Pyttaci ſententia.; I; K; L; M; Quod muſicæ genus probandum; Pythagoras

A coronis ſanè omnes erubuere. Cæteri verò ad tibiam Corybantum modo ac debacchātium verſantur. Tanta ſanè melodiæ rectę differentia à turpi atque obſcœna eſt, vt eam quæ nunc in vſu eſt, non minus fugere debeatis, quàm rem aliquam turpiſſimam. Eos verò qui olfactu delectabiles, ac omnimodos ſpirant odores, vel vnguentis vtuntur exoticis, me quodammodo reprehendere pudet. Quid de his dicendum voluptatibus, quæ guſtu aut tactu proueniunt: an dubitandum quin illæ quoque eiuſmodi ſint, vt quos ſibi deditos habent, vētri aut fœmori ſeruire veluti pecora compellant. Vt autem vno dicam verbo, totum corpus circunſpiciendum atque ab omnibus cuſtodiendum ei, qui ipſius voluptatibus veluti cœno cuidam immerſus eſſe nolit: aut ipſi tantum indulgendum, quantò ei opus eſt (vt ait
B Plato) vt philoſophiæ miniſterium atque auxilium ſuppeditet. Quod ſanè dictum cum Pauli conuenit ſententia, qui monet nullam corporis habendam diligentiam rationémue ad concupiſcentiæ materiam. Hi nanque qui eius nimiam gerunt curam, animam verò negligunt, nihil ab his differunt, qui ſenſibus tantoperè ſtudent, at per ipſos agentem ſpiritum contemnunt, aut iis qui inſtrumentorum multam, artis verò quæ per inſtrumēta operetur, nullam habent rationem. Eſt itaque totum corpus caſtigādum magis, ac feræ cuiuſdam inſtar cohibendum, & ab ipſo aduerſus animam tumultus orientes ratione veluti flagello cōpeſcendi: nec frenum voluptati omnino laxando, mens velut auriga ab equis contumacibus & minimè obtemperantibus miſerè feratur ac rapiatur, ac inter cætera Pythagoræ me- Pythagoræ dictum.
C miniſſe dicti oportet, qui videns quendam exercitationibus ac cibis, lautè appoſitéque ſeſe curantem ac ſaginantem: Heus, inquit, miſer, non deſinis continuo duriorem tibi carcerem præparare? Ideo & Platonem dicunt cognito quod ex corpore eſt nocumento, Academiam Athenis in loco peſtilenti elegiſſe, vt nimiam corporis proſperitatem veluti vitem palmite luxuriantem amputaret. Ego verò bonam valetudinem quæ in ſummo ſit, ex medicis ſæpe audiui fallacem eſſe. Quando igitur ipſa corporis diligentia & corpori pariter & animæ inutilis eſſe apparet, hanc ſarcinam delinire, & illi famulari manifeſta fuerit inſania. Si autem hoc cōtemnere ſtudeamus, nihil aliud rerum humanarum facilè admirabimur. Quid enim diuitiis nobis opus voluptatem corpori inſitam ſpernentibus? Ego verò non video, num,
D vt in fabulis eſt de draconibus, voluptatem quandam ferat theſauris defoſſis inuigilare. Qui enim ad hæc deſpicienda probè inſtitutus fuerit, procul ab eo erit, vt diuitiarum gratia ſordidum quid ac turpe, vel verbo vel opere deſignare velit. Quod enim vltra neceſſitatem eſt, etiam ſi id Lydia ſit arena, & formicarum aurum ferētium opus: tanto magis inhoneſtum putabit, quanto minus indigebit. Ipſe nempe vſus ad naturæ neceſſaria, non ad voluptatem ac libidinem definitur. Qui verò extra illius fines egrediuntur, ſimiles erunt iis qui ad prærupta curribus feruntur, nequaquam curſus ad vlteriora ſiſtere valentes. Sed quo magis plura poſſident, non minoribus, imò hoc pluribus opus habent, vt concupiſcentiæ ſatisfaciant iuxta Execeſtiden Solonem, qui ſic dicit: Diuitibus nullus eſt opus certus termi-
E nus. Et ad idem Theogne autore vti poſſumus, cuius hæc ſunt verba: Quamobrem Theogne magiſtro in hac parte vtamur, dicente:

Non amo diuitias, non opto magna, ſed adſint
Parua, modo ut uiuam lætus, & abſque malis.

Academiæ Plato locū peſtilentem delegit.

Ego verò Diogenem admirari magnoperè ac laudare ſoleo rerum humanarum omnium contemptorem, qui ſe rege Alexandro ditiorem paruo contentus oſtendit: quum ille proculdubio ad ſuum ſtatum ſuſtinendum pluribus indigeret. Nobis autem ſi non Pythiæ Myſij adſint talenta, & iugera, tot terræ, paſcuáque ac greges innumerabiles, nulla ſatietas eſt. Exiſtimo item æquè & abſentes ſpernere diuitias, & præſentes non plus curare, quàm quatenus illas probè diſpenſare nouerimus. Ex quo illud Socratis rectè memoratur, qui diui-
F tem hominem ob opes valdè ſuperbientem non prius admirari dixit, quam his vtentem videret & experiretur. Phidias quidem & Polycletus, quorum alter Elienſibus Iouem, alter verò Iunonem Argiuis fecerunt: ſi auro & ebore ſtatuarum tumidi facti, & alienis opibus honeſtati, artem ſpreuiſſent, ex qua aurum iucundius & honoratius euaſit, proculdubio ridiculi fuiſſent. Nos autem ſi humanam virtutem ſibiipſi non ſufficere ad ornatum exiſtimauerimus, minori verecundia digna facere putabimur? An diuitias quidem ac voluptatum ſenſus contemnemus, aſſentationem verò & blanditias ſectabimur, & Archilochi vulpeculæ aſtutiam & verſutiam æmulabimur? At non eſt aliud quicquam æquè fugiendum ſapienti, atque gloriæ ſtudere, & ea quærere quæ multitudini placeant, & ratio-

Diogenis laus.
Pythias Myſius.
Socratis dictum.
Phidias.
Polycletus.
Vulpes Archilochi.

nem vitæ ducem non rectam habere. Ex quo omnibus pariter hominibus honeſti gratia G
reſiſtere: præterea ignominiam, labores, periculáque ſubire: neque ab iis quæ recta eſſe co-
gnoſcimus, vllo modo diſcedere fas erit. An eum qui non eſt ita comparatus ab Aegyptio
illo ſophiſta aliquid differre putabimus? Qui & planta factus eſt, & beſtia, & ignis, & aqua,
& omnes opes quando ei luberet. Sic & animo varius oſtenditur adulator, nunc quod iu-
ſtum eſt apud eos qui iuſti rationem habent, laudat, apud iniquos vituperat, more poly-
podis, qui colorem terræ quam attigerit, reddit. Sed iſta, quæ commemorauimus, per-
fectius ex noſtrorum autoritate ac ſermonibus diſcere licebit. Tantum hic ſciographiam
virtutis quandam ex alienorum diſciplinis deſcripſimus. Quibus enim ſtudioſè ex ſingu-
lis vtilia coaceruantur, velut magnis fluuiis multum vndique accreſcit incrementum. Par- H
uum enim ſupra paruum imponere, iuxta Heſiodi ſententiam, non magis ad argenti au-
gmentum, quàm ad quancunque ſcientiam facere credendum eſt. Nec Biantis ſaluberri-
mum dictum præteribo, qui ad Aegyptios eunti filio ac percuntanti, quòd ei maximè gra-
tum faceret: Viaticum, inquit, ſenectutis poſſidendo, virtutem videlicet viaticum appel-
lans, ac breui definitione deſcribens, vt humanæ vitæ vtilitatem ſuppeditantem definiuit.
Ego autem & ſi Tithoni ſenectam, & Arganthonij, ac Mathuſalem illius, qui mille an-
nos triginta minus vixiſſe dicitur: denique ſi tempus omne ab initio quo cœperunt homi-
nes, computes, ſanè vt pueri ſententiam ridebo, ad prolixum illud, & nulli ſenio obno-
xium ſeculum reſpiciens, cuius nec finem eſt vllum mente deprehendere, non magis quàm I
immortalis animæ mortem cognoſcere, ad cuius poſſeſſionem admonemus comparan-
dum eſſe viaticum, ac omnem lapidem ſecundum prouerbium mouendum, vnde aliqua
nobis vtilitas ad hoc conſequendum prouentura ſit. Nec iſta vt valde difficilia ſeruatu de-
trectemus, ſed memores ſimus eius qui dixit oportere quemque optimam eligere vitam,
iucunditatem verò illius expectandam eſſe ex vſu rerum optimarum. Turpe quidem præ-
ſens proiicere tempus, ac ſero poſtea reuocare præteritum, quando nullum eſt lapſæ virtu-
ti remedium. Ego itaque quæ optima eſſe iudico, hæc dixi, quæue in omni vita vobis ſer-
uanda maximè conſulo. Vos verò, cum tria ſint infirmorum genera, nolite ei ſimiles eſſe,
quod incurabile eſt, nec in animi morbo cum iis vobis conueniat, qui corpore labo- K
rant, quorum qui modicè ægrotant, medicos ipſi accedunt, qui verò grauius medicos
ad ſe vocant: at qui incurabili melancholia occupantur, neque ad ſe venientes medicos
admittunt. Quod videre eſt, ne & vobis vſuueniat, ſi ab illis qui iudicio recto valent
abhorrueritis.

Heſiodi dictum.
Biãtis dictũ
Virtus viaticum ſenectutis.
Omnem lapidem mouere.

DE HVMANA CHRISTI GENERATIO-
ne, in die natali aut epiphaniæ.

CHriſti generatio propria ac præcipua diuinitatis eſt, quæ quidem ſilentio magis ac L
fide veneranda, quàm diſputatione aliqua noſtra ſeu curioſitate veſtiganda. Vbi
enim nec tempus, neque æuum intercedit, neque item modus intelligitur, nec ſpe-
ctator adfuit, nec eſt qui exponat, quomodo mens aliquid imaginabitur? quomo-
do mentis cogitationibus lingua famulabitur? Pater erat, & filius eſt genitus. Ne dicas, quan
do: ſed neglige hanc quæſtionem. Ne quæras, quomodo. Eſt enim hic impoſſibilis reſpõſio.
Nam, quando, tempus habet: Quomodo vero ad modos corporeos imaginationem quan-
dam. Dicere poſſum è ſacris voluminibus, quòd ſplendor gloriæ & imago ex archetypo ſit.
Veruntamen quoniam nec ratio nec cogitatio talibus renouationis verbis tuæ curioſitati
ſatisfacit, ad ineffabilẽ incomprehenſibilemq; gloriam confugio, & fateor indeprenſum, ac M
verbis humanis inenarrabilem diuinę generationis eſſe modum. Caue autem dicas: ſi geni-
tus eſt, ergo aliquando non erat. Nec aut verborum prauitate, aut cogitationis ineptæ vani-
tate committe, vt huiuſcemodi ſermonibus manifeſtę veritati aduerſando, ſacrã inquines
& euertas theologiam. Genitus eſt, inquam, vt eius principium & cauſam non vt tempore
inferiorẽ oſtendam. Mens tua in temporum ac ſeculorũ cogitatione non euaneſcat, vt ea fi
lio priora exiſtimes, quę nunq̃ fuerunt aut erunt. Quomodo enim creata, ipſorum cõditore
fuerint priora? Verum ego quod ab initio vitabam, in hoc verborum conſequentia quadam
cõpulſus ſpõte incidi. Illius igitur æternæ ineffabiliſq; generatiõis ratiões relinquẽtes, id om
nino

A nino cogitemus, quòd mens res iſtas comprehēdere nequeat, & ſermo quoq; huiuſmodi cogitata exprimere haud quaquam poſſit. Conſiderandum itaque eſt quantus ſit à veritate ad ſermonem vſque delapſus. Enimuero mens quæ ſunt natura indeprenſibilia attingere nequit. Sermonis item naturam adæquantem ea quæ quomodocunque inuenta ſunt, inquirere, impoſſibile eſt. Nec mirum. Deus enim in terra eſt, deus inter homines verſatur: non per ignem, tubam & montem fumantem, vel per turbinem & nubem & tempeſtatem, animas auditorum legem ferendo perterrens, ſed proprio corpore cum hominibus cognatis piè conuerſans ac diſſerens. Deus, inquam, in carne, non ex interuallo agens, ſicut in prophetis, ſed coniunctam ſibi humanitatem retinens, per carnem ſuam, noſtræ cognatam ad ſe traxit B humanitatem. Sed quonam modo per vnum, inquis, ad omneis ſplendor? quomodo in carne diuinitas? Quemadmodum ignis in ferro, non ex progreſſu, ſed ex participatione. Non enim in ferrum ignis currit aut accedit: verum in loco remanens, ſuarum particeps virium ferrum reddit: cúmque ſe totum illi communicet, nihil propterea de ſua natura, nihil de ſuis amittit viribus. Sic & deus verbum, nihil ex ſeipſo commotus, cum noſtram accepit humanitatem, neque item conuerſationem commutationémque aliquam ſuſtinuit. Et verbum caro factum eſt. Nec propterea cœlum ſuo continente deſertum, & terra nihilominus ſinu ſuo cœleſtem recepit. Nec tu inſuper motum, aut deſcenſum diuinitatis meditaberis. Non enim vt corpus, de loco ad locum migrat. Neque item diuinitatem in carnem commutatam imaginabere. Nam quod immortale eſt, id & immutabile eſt. Quomodo igitur, C inquis, deus verbum, humana fragilitate non eſt correptus aut inquinatus? Facilè reſpondemus. Sicuti & ignis de ferri proprietatibus non accipit. Nigrum quidem ferrum ac frigidum eſt: attamen ignitum ac candens, ignis formam ſubit. Et quanquam ex eo ſplendens, ignem tamen ſua nigredine non inficit. Itémque ardens flammam ſua frigiditate non deſtruit aut tollit Sic & humana domini caro, ita particeps diuinitatis facta eſt, vt propria fragilitate illam minimè contaminauerit. Sed quanquam ex humana debilitate hac vti ſimilitudine neceſſe eſt, ne tamen hunc ignem diuinitati omnino ſimilem imaginare: cum is qualitates recipiat, illa nihil omnino patiatur. Quod ſi quæris, quomodo mortalis natura, ob dei coniūctionem communionémque, immortalitatem induerit? Diſce myſterium. Ex D hoc enim deus in carnem venit, vt inſitam carni mortem interficeret. Nam ſicut venenorum antidotum corpori permixtum ac perfuſum, omne ſuperat noxium ac letale: itémque vt in domo aliqua tenebræ, luminis aduentu diffugiunt ac pereunt: ſic mors in natura dominans humana, diuinitatis præſentia diſparuit. Velut etiam in aqua glacies tantum humido dominatur, quantum nox vmbráque durant, ſolis vero calfacientis radiis ſubito liqueſcit: Sic demum mors vſque ad Chriſti aduentum imperauit. Poſtquàm vero dei gratia ſalutaris omnibus apparuit, & iuſtitiæ ſol ortus eſt: abſorpta eſt mors in victoriam, & veræ vitæ peregrinationem nequaquam ſuſtinuit. O altitudinem benignitatis humanitatiſque dei: ex bonitatis copia à ſeruitute vendicamur. Sed cur deus homo factus eſt, rationem exquirunt ho- (Cur de' homo fact' eſt) E mines: cum magis eius bonitatem adorare deceat, quàm diuinitatem curioſius indagare. Quidnam tecum agendum homo? In ſublimi deum agentem minimè quærebas: ad te vero per carnem venientem & tecum conuerſantem nòn recipis. Sed quomodo deo familiaris fias rationem quæris? Hanc itaque diſce. Carnem ſuſcepit deus, quoniam execrabilem contaminatámque hanc, purgatam ſanctámque reddi oportuit, infirmam ac debilem corroborari, à deo ob peccatum alienatam conciliari, è paradiſo excidentem in cœlum referri: & quæ eſt diſpenſationis huius officina? Virginis beatæ corpus. Quæ autem generationis principia? Spiritus ſanctus virtúſque altiſſimi obumbrans. Sed ipſa, quæſo, Euangelij verba parumper audi: Cum eſſet, inquit, Maria mater ipſius deſponſata Ioſeph, priuſquam conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de ſpiritu ſancto. (Deſpōſa cur fuerat Maria.) F Et virgo erat & viro deſponſata, & apta coniugali officio obeundo putata, vt & virginitas in honore ante omnia haberetur, & matrimonium non propterea improbaretur. Virginitas enim vt apta, proximáque ſanctitati electa eſt. Per deſponſationem vero nuptiarum initia expreſſa ſunt. Simul autem vt & Ioſeph domeſticus puritatis Mariæ teſtis eſſet: & ne propterea calumniatoribus illa foret obnoxia, vt virginitatem commaculans, ſponſum habuit, vitæ ſanctæ cuſtodem. Sed poſſum & aliam huic rei rationem reddere, priore non admodum inferiorem videlicet quòd aptum ad incarnationem dominicam tempus, iam diu inde à mundi conſtitutione prouiſum atq; ordinatum tunc venerat: ex quo ſpiritum ſanctum & altiſſimi virtutem, deiparam illam cōſtituere

ſtituere carnem oportebat. Quoniam vero ea tempeſtate nulla puritate par Mariæ virginitas, inter homines ad effectum ſancti ſpiritus excipiendum eſt reperta, & illa iam deſponſatione erat occupata, electa eſt beata virgo, ita vt nihil detrimenti ex deſponſatione acceſſerit virginitati. Affertur & alia ratio à quodam ex antiquis: Vt Mariæ virginitas, ſeculi huius principem diabolum lateret, nupta Ioſeph fuit: vt nuptiarum nomine ſuſpenſus facilè deciperetur. Virgines nanque in primis obſeruabat, é quarum vnam parituram ex Propheta cognouerat, dicente: Ecce virgo concipiet, & pariet filium. Virginitatis igitur inſidiator obſeruatórque, ſub matrimonij ſpecie factus ignorans, à malignitate abſtinuit. Sciebat enim ſuum imperium ob dominicam carnis generationem perditum iri. Itaque priuſquam conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de ſpirituſancto. Vtrumque Ioſeph reperit, & conceptionem, & cauſam è ſpiritu ſancto. Quamobrem hoc ignorans ab initio, talis nominari vxoris maritus metuens, voluit eam occulte dimittere, verens patefacere quæ circa ipſam acta fuerant. Verum quoniam vir iuſtus erat, ex deo myſteria nôſſe meruit. Igitur hæc eo cogitante, ecce angelus domini apparuit ei, dicens: Ne timeas accipere Mariam coniugem tuam. Nec illud cogites quomodo abſurdis ſuſpicionibus peccatum obſcures: eſt enim iuſtus appellatus. Viro iuſto non competit ſilentio facinora obtegere. Ne metuas accipere Mariã coniugem tuam, Oſtendit, quòd illam non ſit abominatus nec moleſtè tulerit, ſed quòd eam metuerit, vt ſpiritu ſancto plenam. Quod in ipſo eſt, de ſpiritu ſancto eſt. Hinc enim deprendi licet, quòd non ſecundum communem modum carnis cõſtitutio domino fuit. Conceptum nanque illico perfectum fuit, non per interualla paulatim formatum, vt planè verba declarant. Non enim dicit, quod in ea conceptum eſt: ſed, quòd in ea natum eſt. In ſanctitate nanque caro conglutinata, digna quidem vnigeniti diuinitati coniungi fuit. Pariet filium, & vocabis nomen eius Ieſum. In quo illud obſeruandum, quod vbi de induſtria nomina ponuntur, ſubiectam oſtẽdunt naturam: vt Abraham, Iſaac, Iſraël. Horum enim quodlibet non magis corporis characterem quendam, quàm virtutis ſalutaris proprietatem oſtendit. Hac ratione & nunc Ieſus ſeruator appellatur, id eſt, ſalus populi, quod myſterium & ante ſecula ordinatum, & olim per prophetas prędictum iam manifeſtum habet exitum. Ecce virgo in vtero concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuël, hoc eſt, nobiſcum deus. Hæc item appellatio, omnis penitus myſterij declarationem retinet, quod deus inter homines adſit: quoniam nominis interpretatur naturam, Nobiſcum deus. Cauendum inter hæc omnino, ne in perfidiam infidelitatémque incidas Iudaicam, qui affirmant non virginem, ſed puellam à propheta vocari: Ecce enim, inquiunt, puella concipiet. Primum quidem abſurdiſſimum eſt omnium & ineptiſſimum, à domino id dari ſignum tanti myſterij, quod naturæ commune ſit omni. Quid ait Propheta? & adiecit dominus loqui ad Achaz dicens: Pete tibi ſignum in profundum &c. Et dixit: non petam, neque tentabo dominum. Deinde paulopòſt ait: Propter hoc dabit deus ipſe vobis ſignum: Ecce virgo concipiet & pariet. Quoniam vero non petierat ſignum, nec in profundum nec in ſublime vt cognitum eſſet, quod qui deſcendit ad inferiores partes terræ, idem & ſupra omnes cœlos aſcenderet, ideo ipſe dominus ſignum dedit: Signum autem nõ vulgare, neque commune, ſed extraordinarium & prodigioſum, ac valde communem excedens naturam, virgo videlicet & mater, & in virginitate ſancta perſeuerans, gloriam nihilominus ac benedictionem pariendi ſortita. Si qui tamen interpretati Hebraicam vocem pro virgine puellam reddiderunt, nihil ſanè noſtræ rationi officiunt. Inuenimus nanque in ſacris voluminibus, ſæpe puellam pro virgine vſurpatam, vt in Deuteronomio: Si quis inuenit filiam virginem, quæ nupta non fuerit, & aliquis eum violauerit, cum eáque cubauerit, & deprehenſus fuerit, det ille qui cum virgine dormiuit patri puellæ drachmas quinquaginta. Excitatus autem Ioſeph accepit vxorem ſuam cum affectu, dilectione, & omni diligentia domeſticos concernente, pro vxore illam habuit, à nuptialibus vero congreſſibus abſtinuit. Non enim cognouit eam, inquit, donec peperit filium ſuum primogenitum. Hoc vero nũc ſuſpicionem generat, ne forſan poſteáquam puritate ſua generationi dominicæ, per ſpiritum ſanctum adminiſtratæ ſeruiuit, tum demum nuptialia opera viro Maria non negauerit. Nos vero licet nihil hoc doctrinæ pietatis officeret (nam donec diſpenſabatur Chriſti generatio, neceſſaria erat virginitas) quid vero poſtea ſit factum ad myſterij huius doctrinam non anxiè coniungendum eſt. Veruntamen ne hoc eorum, qui Chriſtum amant, ferre cogantur aures, quòd genitrix dei aliquando deſierit eſſe virgo, has rationes ſufficere putamus.

Chriſt⁹ vbi cõceptus ſtatim natus, id eſt, perfect⁹ homo fuit.

Contra Iudæos.

Ecce virgo concipiet.

Puella pro virgine.

G H I K L M

A mus.Ad hoc quidem quod dicit & non cognouit eam , donec filium ſuum primogenitum peperit , illud dicimus,quod,donec,& ſi temporis alicuius terminum circumſcribere videtur,verè tamen infinitum aliquod præ ſe fert.Sic & à domino verbum hoc memoratur:Ecce,inquit,vobiſcum ſum omnibus diebus,vſque ad conſummationem ſeculi. Poſt ſeculum dicere,non erat neceſſe.Non enim cum ſanctis vnquam dominus eſſe deſinet. Nec præſentium promiſſio,futurorum eſt exceptio.Eodem fermè modo,& nunc illud,donec accipitur. Quod vero dictum eſt,primogenitum,primogenitus non omnino ad ſuccedentem prolem comparationem habet.Omne adaperiens primum vuluam,primogenitum vocatur. Quod autem Maria perpetuo virgo remanſerit,etiam Zachariæ declarat hiſtoria quædam, quę ex

Donec vel vſquequo pareret primogenitum

Primogenitus.

B traditione ad nos vſq; peruenit.Zacharias enim,Mariam poſt domini conceptionem in virginum loco cõſtituens,à Iudæis inter templum & altare interfectus eſt.A populo nanq; accuſatus,quòd rem prodigioſam inauditamq; prædicaret, virginem videlicet parietem citra virginitatis corruptionem.Ieſu igitur nato in Bethlehem Iudæ,in dieb⁹ Herodis regis,ecce Magi ab oriente venerunt Hieroſolymam,dicentes:Vbi eſt qui natus eſt rex Iudęorum?Genus Perſicum Magi,incantationibus & magicis,& naturalibus quibuſdam effectibus,aſtronomiæq;,& rebus ſublimibus vacabant.Eiuſdem ferè magicæ Balaam ille videtur fuiſſe,qui à Balaac miſſus,vt verbis quibuſdam populo Iſraël malediceret. Qui & in quarta parabola talia de domino dicit:Homo videns & audiens verba domini,qui nouit altiſſimi doctrinã, & viſiones omnipotentis vidit,qui dormit apertos habens oculos:Videbo eum,ſed nõ mo-

Zachariæ cædes.

Magi qui.

Balaam de Chriſto.

C do:intuebor illum,ſed non propè.Orietur ſtella ex Iacob,& conſurget homo ex Iſraël.Quoniam igitur aſtrum ortum,naturæ prodigium habuerunt:ſciſcitari Magi decreuerunt,quiſnam homo ex Iſraël exurgeret.Quamobrem Iudææ locum veſtigãtes,ex antiquo vaticinio in ciuitatem venerunt,interrogantes,vbinam eſt qui natus eſt rex Iudæorum? forſan & per aduentum domini aduerſariam poteſtatem iam debilitatam,irritata ſua energia,ſentientes magnæ virtutis teſtimonium nato attulerunt.Ex quo puerum tandem inuẽtum, cum donis adorauerunt.Hic contemplator,vt Magi alienum à deo genus,& à teſtamentis gens peregrina,primum adoratione dignati ſunt,quod ex inimicis teſtimonia longè præſtantiora fi-

Magi cur primi Chriſtum adorarint.

D de dignioraq; eſſent.Si enim Iudæi primum adoràſſent,ſuum ipſorum genus ornaſſe, extuliſſeq; forſan putarentur.Nunc autem alieni,vt deum prius honorauere,vt iuſto in eos animaduerteretur iudicio qui illum cruci affixerunt,quem alieni adorauerunt.Sed quando motibus cœleſtibus ſtudebant,non fruſtra inter cœleſtes obſeruationes prodigium ſunt cõtemplati,ſtellam videlicet nouam,ac minimè conſuetam,in dominico natali effulgentem.Cuius ſanè ortum,nemo in aſtrologiæ rationem computationemq; trahat. Qui enim ex aſtris iam exiſtentibus geneſim inſpiciunt, aliquam talem cœli figuram horoſcopantem , cauſam cuiq; euentuum eſſe affirmant.Hic vero nulla ſtella ex his quæ iam ſunt dominicam natiuitatem ſignificauit.Neq; enim iſta ex aliarũ numero fuit.Nam quę ab initio orbis creatæ ſunt

Stella quæ apparuerat Magis.

E omnino immobiles exiſtunt,aut certe continuò mouentur.Quæ & ſtat & mouetur,vtrunq; habere videtur.In illis quæ ſunt,aliæ obfirmatæ nunquam mouentur,alię vero errantes nũquam conſiſtunt.Hæc vero de qua loquimur,vtrunq; habuiſſe palàm eſt,& motum & quietem.Ex quo nullam cum cęteris habuiſſe rationem,aut naturam apparet.Mota in primis eſt ex oriente in Bethlehem:Conſtitit autem ſuprà,vbi erat puer.Idcirco ex oriente Magi excitati,ſtellam ſunt ducem ſecuti,venientes autem Hieroſolymam totam vrbem aduentu ſuo turbarunt:&,regi Iudæorum metum addiderunt,de Iudęorum rege nuper nato percunctãdo:quem tandem reperientes,donis honorauerunt,auro,thure,& myrrha.Nimirũ Balaam vaticinium ſequi ſunt viſi,qui de Chriſto talia viſus eſt dicere:Accumbens dormiuit vt leo

Vaticinium Balaam.

F & quaſi pullus leonis,quis ſuſcitabit eum?Qui benedixerit tibi,erit benedictus: & qui maledixerit,in maledictione reputabitur.Per leonem enim eius imperium ſermo demõſtrat. Per accubitum vero ſupplicium.Per benedictionis virtutem,eius diuinitatem . Igitur vaticiniũ hoc ſequentes,vt regi aurum,vt morituro myrrham,vt deo thus obtulerũt. Neq; item illud ſuperuacaneum fuerit contra eos dicere,qui affirmant hoc aſtrum cœlo apparẽs,cometis ſimile fuiſſe,qui regum ſucceſſiones & imperia noua portendere videtur. Verum cometæ immobiles continuò ſunt,& in vna tantum cœli accenſi parte circumſcripti.Pręterea cometarum diuerſa genera & appellationes:trabeales bothyni.Figuræ autem diuerſæ,& cuiq; ſua appellatio eſt.Omnium vero generationis eadem eſt cauſa:Quum inundans circa terram aër, in ſerenam cœli partem diffunditur,quaſi materiam quandam igni cœleſti præbens , ſordiũ

Cometarũ generatio.

videlicet

videlicet & humorum terreſtrium craſſitudinem,ad ſuperiora tractam atq; inflãmatam,ta- G
lis ſideris criniti apparentiam facit.Hoc vero ſidus vbi Magos ad inquirendam domini ge-
neſim permouit,rurſus diſparuit,donec ipſis dubitantibus ac ſuſpenſis,iterũ in Iudæa ſe ma
nifeſtauit.Ex quo ſatis oſtenditur,alicuius gratia ſeparatim hoc aſtrum eſſe factum,ac vt ali
cui ſeruiret famulareturq;:quod ſanè ex re ipſa deprẽdim⁹.Stetit,inquit,ſuprà,vbi erat puer.
Magi vero videntes,gauiſi ſunt gaudio magno.Nos etiam in cordibus noſtris item gaudiũ
ſuſcipiamus.Hoc inquam gaudium & angeli paſtoribus nuntiant:cum Magis quoq; adore-
mus,cum paſtoribus item deum laudemus,cum angelis deniq; canamus,choreaſq; læti du-
camus,quod eſt hodie nobis ſeruator natus,deus ac dominus Ieſus Chriſtus . Apparuit autẽ
nobis nõ dei forma,ne quod erat debile perterrefaceret:ſed in forma ſerui,vt quod erat ſer H
uile,liberaret.Quis itaq; tam animo ignauus,quis ita ingratus?vt nõ hodie lætetur, nõ exul
tet,non præſentia ſolennia omni animi hilaritate ſuſcipiat?Feſtum hoc ingẽs,ac nouę crea-
tionis,vbi cœleſtia archangelos ad Zachariam Mariamq; mittunt:ac choros angelorum cõ
ſtituunt dicentium:Gloria in excelſis deo,& in terra pax,in hominibus bona volũtas. Aſtra
è cœlo mouentur.Magi ex gentibus properãt.Terra in ſpelunca lucem recipit. Nemo ſit nõ
lætus,nemo ingratus.Nos quoq; cum his lætitiam voce,geſtuq; exprimamus. Noſtrum hoc
eſt feſtum,Theophaniam appellamus,in quo mundi ſalutarem concelebramus diem:domi
ni natalem hodiernum piis mentibus concelebremus.Hodie nanq; Adami maledictio ſolu
ta.Non eſt quid amplius dicamus:Terra es,& in terram reuerteris:ſed cœleſti cõiunctus, in I
cœlum aſſumeris.Non eſt vt iam dicatur:In doloribus paries filios.Beata enim quæ Emma
nuel peperit,& vbera quæ lac præbuerunt.Natus eſt nobis filius & datus eſt nobis,cuius im-
perium ſuper humerum eius.Cor mihi floridum quid germinat,mens eſt alacris,lingua ve-
ro modica,& ſermo exilis eſt ad hoc vt tantum gaudium exprimat.Cogita de incarnatione
domini magnifice.Intellige diuinitatem eſſe intactam & immaculatam , quæ & ſi in mate-
riali ſit natura,ita illi ineſt,vt eius imperfectum fragiléque corrigat:non autem vt ipſa paſ-
ſionum debilitate inquinetur.Nónne ſolem conſpicis in luto ſe volutantem,minimeq; con
taminantem:& ſuper cœno coruſcantem,minimè tamen fœtidum aliquid referentem?Ita-
que contrario modo magis eorum quæ diutius contingit putredinem exiccat. Quid igitur K
dubitas de immenſa incorruptáque natura,ne aliquam ex nobis maculam contraxerit? Hac
enim de cauſa natus eſt vt nos eiuſdem generis expiaret:propterea inquã Ieſus creuit, vt fa-
miliaris deo fieres.O dei bonitatem altiſſimam.Ob beneficiorum excellentiam ei qui bene-
fecit minimè credimus,ob eius ingentem humanitatem ad ſeruitutis iugum ducimur,ò ab
ſurdam & prauam ingratitudinem.Magi adoratum veniunt.Et chriſtiani curioſius quærũt,
quomodo in carne deus ſit & quali carne , & an aſſumptus homo perfectus ſit an imperfe-
ctus.Taceant curioſi,& in eccleſia dei ſuperuacanea veſtigare deſiſtant.Laudentur quæ no-
bis concredita ſunt:ac de quibus ratio omnino non redditur,ne veſtigentur.Illis te coniun
ge,qui è cœlo cum gaudio Chriſtum recipiunt.Cogita paſtores in diuinis laudibus ſapiẽtes L
factos,ſacerdotes prophetantes,fœminas collætantes . Quando Maria gaudere docta eſt ac
iuſſa ab angelo Gabriele.Quando Eliſabeta Ioannem in vtero exultantem ſenſit:Anna pro-
phetiſſa euangelizauit, Simeon in vlnas accepit in exili infante magnum deum adorantes,
non quod videbant contemnentes,ſed diuinitatis ipſius amplitudinem glorificantes:pellu-
cebat enim diuinitas per humanum corpus,perinde atq; lux quædam per vitream capſulam
eos illuminans,qui cordis oculos mundos habebant.Cum quibus & nos vtinam annumere
mur,domini gloriam reuelata facie contemplantes,vt & nos quoq; à gloria in gloriã tranſ-
formemur.Ipſi autem ſit honor & imperium in æterna ſecula, Amen.

DE MARTYRE MAMANTE M

Baſilius magnus.

NOn ignoro quanta ſit encomiorum publici conuentus magnitudo . At vt illam
ſcio,ita & imbecillitatem meam ſentio.Cauſa nanque ipſa exigit,vt dignum quid
dicatur his qui conuenerunt, & quod ſpei reſpondeat, quam illi de nobis concepe
runt,ipſi demum quoque argumento quod tractandum eſt.Quoniam maxima ex
parte martyrum hodie memoriam agimus,erecta eſt cuiuſque mens,& paratus auditus, ex-
pectans vt dignum aliquid tanto martyre dicatur,quod & Eccleſiam deſiderio circa illum
permouet . Ita nanque comparati ſunt ſynceri & candidi filij , vt magnifica de parentibus
ſuis

A ſuis exigant encomia , nec facile ferant amplitudinem eorum quæ deprædicanda ſunt per dicentis periclitari humilitatem . Quapropter quanto maior eſt animorum ad audiendum auiditas,tanto maius imminet dicenti periculum.Quid igitur faciemus? Quomodo & deſideriis veſtris ſatisfaciemus & ne ipſi in præſentiarum nihil vtilitatis ad ea quæ tractanda iam ſunt adferentes inutiles abeamus, cuiuſque animum adhortabimur , vt quæ in cognitione habet ad memoriam reuocans ac mente renouans,ex ſeipſo ſibi alimoniam paret , vt propriis exhilaratus ſubſidiis domum reuertatur . Memores eſtote martyris quotquot illo per ſomnia potiti eſtis , quotquot in hoc loco conſtituti adiutorem ipſum ad precandum habuiſtis,quibuſcunque ex nomine aduocatus ipſis adſuit operibus,quotquot aberrantes ad B viam reduxit,quoſcũque ſanitati reſtituit, quibuſcunque pueros iam mortuos ad vitam reductos reddidit, quotquot vitæ terminos prorogauit. Collectis in vnum his omnibus ex cõmuni ſymbolo, martyri encomium conſtruite.Conferte inter vos mutuo,quæ quiſq; nouit illa ſubminiſtret ignoranti,quæ ignorat,illa accipiat ab eo qui nouit,atque ita quaſi ad conuiuium quod quiſque habet,conferentes,noſtrę ignoſcite imbecillitati.Iſta nanque demum ſunt martyris encomia, ſpiritalium chariſmatum diuitiæ . Non enim eſt,quod illum more ſecularium & externorum encomiorum cohoneſtemus. Nõ eſt cur patres ac progenitores illuſtres proferamus.Nam turpe eſt aliunde ornare eum qui propria ipſe virtute illuſtris eſt. Lege nanque conſuetudinis talia inter encomia vſurpant . Alioqui veritatis lege,quæ cuiq; C ſint propria,adferenda encomia exiguntur . Neque enim velocem equum reddit, quod is, vnde natus eſt , ad curſum aptus fuit , nec canis encomium eſt,ex velociſſimis prognatum eſſe.Sed quemadmodum & aliorum animantium virtus in vnoquoque propria conſideratur,ita & propria viri laus eſt,cuius ex rebus ab ipſo bene geſtis teſtimonium habet. Quid filio confert , de illuſtri natum eſſe parente ? Ita hic martyr non accepit aliunde quem habet ſplendorem, ſed ipſe per vitæ conuerſationem gloriæ faculam accendit . A Mamante reliqui, non ab aliis Mamas gloriam habet.Hi pueri,qui pietatem ab illo ſunt edocti,per illum ſunt in honore.Nam ipſe ex ſeipſo virtutem quaſi ſcaturigine quadam producit . Non habet vt torrens,qui ex alieno confluxu glorioſus apparet,ſed fons eſt,decorem ſuum ex proD priis venis effundens . Celebremus virum non alieno ſed proprio ornamento decoratum. Vides eos qui equeſtri certamine vicerunt? vides ſplendida illorum monumenta,quomodo lapides ſint neglecti ? Ad martyris vero memoriam & tota regio mota eſt, & ad illius feſtũ diem vrbs vniuerſa immutata geſtit . Neque cognati diuitum ad maiorum ſuorum ſepulchra declinant,ſed omnes ad pietatis locum tendunt.Patrem hunc veritatis ducem, & non eos qui corporum ſunt parentes,duces appellitant.Vides honorem conſtare ex virtute non ex diuitiis? Ita eccleſia in quibus eos qui præceſſerunt honorat, ad ea ipſa ſectanda admonet E præſentes,ac ſi dicat,noli diuitias ſectari,noli deditus eſſe ſapientię huius mundi,quę abolebitur:neque gloriæ,quæ caduca eſt ac fluxa.Hæc enim vna cum ipſa vita intereunt.Sed pietatis eſto ſtudioſus operator . Illa te ad cœlum vſque extollet , illa & immortalem tibi memoriam , & perennem apud homines gloriam per hoc parabit , quod eos qui præceſſerunt honore afficit.Si quiſquam igitur paſtoris memor eſt,ne admiretur diuitias . Conuenimus enim non vt diuitem laudemus , ne diuitem admiratus domum abeas , ſed vt paupertatem cum pietate coniunctam extollamus. Paſtorem eſſe,nihil habet magnificum,nihil quod ſapientiæ & induſtriæ referat exercitium.Caue ergo ad iracundiam motus probri gratia eum qui te læſit paſtorem voces,nihil habentem,niſi quod ad victum attinet quotidianum, perã & clauam remiſſe , tanquam diurna ſubſidia geſtantem , nullam craſtini curam habentem beſtiis:hoſtem,animalibus manſuetis compaſcuum, forum ac tribunalia fugientem , ſycoF phantarum ac mercaturę ignorantem,diuitias neſcientem,proprium tectum non habentẽ, ſed ſub eo quod mundo commune eſt agentem, noctu ad cœlum ſuſpicientem, & per aſtra conditoris admirabilem potentiam conſiderantem.Ne pudeat nos veritatis . Ne fabulatores illos extraneos imitemur, ne veritatem verborum ornatu obuelemus. Nuda eſt veritas, abſque patrocinio ipſa ſeipſam declarans . Humilitatem illius multo ſermone , imò magis encomio celebrabis.Paſtor ac pauper.Hæc ſunt homini chriſtiano ornamenta. Si doctrinæ pietatis duces inquiſieris,piſcatores inuenies ac publicanos.Si diſcipulos† coriarios pauperes.Nuſquam ſplendor.Hęc omnia cum ipſo mundo abolentur.Vide igitur,cuius hominis diem feſtum agamus , cuius gratia alacres omnes ſimus , propter quem immutata ſit ratio vitæ noſtræ . Quoniam videlicet paſtoris admoniti ſumus. Ne contemnas virum , vbi paſtorem

†Vel ſutores.

Nota intercessionem sanctorum

Cur ecclesia sanctorum memoriam celebret.

ſtorem audis. Qui deo primus placuit, Abel, paſtor fuit. Quis illum imitatus eſt? Moſes ma- G
gnus ille legiſlator, qui vt periculum declinaret quod à Pharaone imminebat aufugit, † qui
paſtorum deteſtatus fuit inſidias, ille inquam pecudes pauit in mōte Choreb, & per paſturā
ad colloquium dei peruenit. Angelum in rubo non iudicio diſceptans ſed paſtorem agens,
cœleſti colloquio dignatus vidit. Quis Moſen ſubſequutus eſt? Iacob patriarcha qui pecudes
paſcendo pro veritate patientiam oſtendit & in modica imagine vniuerſam vitam ſuam
quaſi quodam charactere obſignauit. Cui conuerſationis huiuſmodi zelum poſt ſe reliquit?
Dauidi. Dauid à pecudum paſtura peruenit ad regnum. Sorores quædam ſunt paſtura &
regni adminiſtratio. Niſi quod illa irrationalium, iſta vero rationalium animantium curā
habet. Ita ſcilicet ad maiorem illa ſcientiam tranſitum habet. Quapropter dominus vtramq; H
complexus & paſtor eſt & rex, irrationales paſcens, maiori ratione præditos ſub regni gu-
bernationem includens. Vis diſcere quātæ dignitatis ſit paſtor? Dominus, inquit, paſcit me.
Quomodo vero regiæ gubernationis ſoror eſt paſtura? Quis eſt iſte, inquit, Rex gloriæ? Qui
illic paſtor, hic rex dicitur. Nec putes illum ab aliis quidem paſtorem vocari, ipſum vero id
appellationis pudoris gratia non agnoſcere, quin ipſe degeneres paſtores compeſcens, in ſe-
ipſum veræ paſturæ teſtimonium transfert. Ego, inquiens, ſum paſtor ille bonus. Arcet de-
generes, & veritatem ſibi ipſi vendicat. Ego ſum paſtor ille bonus. Diſce quis ſit paſtor, &
quis ſit bonus ille. Ipſe hoc interpretatur. Verus paſtor animam ſuam ponit pro ouibus ſuis.
Mercenarius vero, & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, illi nihil eſt curę quan I
do lupum venientem videt. Hic quærit eccleſia, ſi dominus paſtor eſt, quis ſit mercenarius
paſtor. Num diabolus? Et ſi diabolus mercenarius paſtor eſt, quis ſit lupus. At lupus diabo-
lus eſt beſtia immitis, rapax, inſidioſa, communis omnium hoſtis. Habeat propriam appel-
lationem mercenarius paſtor. Tunc quidem mercenarios paſtores dominus eos vocauit
qui tunc degenerauerant. Sunt vero & nunc qui non vt proſint ouibus paſtores agunt, qui-
bus proprie mercenariorum appellatio conuenit. Tunc principes ſacerdotum notabantur,
& phariſæi, & omnis illa Iudaica ſecta. Illos dixit mercenarios eſſe paſtores, qui nō veritatis
ſed quæſtus ſui gratia paſcendi poteſtatem vſurparant, qui vano prætextu precationibus in-
ſtabant, vt panem comederent viduarum & orphanorum. Mercenarij ſunt, qui proprium K
compendium curant. Qui præſentia ſectantes ad futura non adſpiciunt: mercenarij ſunt nō
paſtores. Et nunc mercenarij multi ſunt, qui pro miſera gloriola vitam ſuam impendunt ac
produnt, qui iam quoque contra ſana domini verba ſchiſma ſuſcitant. Cum enim & tum
eadem dominus dixiſſet, ſchiſma inter Iudæos oriebatur. Quidam dicebant, dæmonium
habet, quidam vero, dæmon oculos cæcos vt videant illuminare non poteſt. Vides veterem
hunc eſſe ſchiſmatis morbum? Mox enim ventilabrum adeſt. Paleas ſecernit à frumento, &
quod leue eſt & inſtabile ſeiungit ab eo quod alendi vim habet. Quod autem ſpiritali conue
niens eſt alimonię, agricolis deputatur. Quapropter ſchiſma factum eſt, & alij iſto, alij alio
modo præſtantes fuerūt. Iudæorū eſt in partes ſcindi. Eccleſia vero dei, tunicam inconſutī- L
lem, deſuper contextam adepta, quę à militibus ne ſcinderetur conſeruata eſt, Chriſtúmque
induta veſtimentum illius ne ſcindat. Et cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meæ. Et
hæc ad blaſphemiæ ſuę ſtructuram rapuit hęreticus. Ecce, inquit, dictum eſt, cognoſcunt me
meæ, & cognoſco oues meas. Quid ergo vocat cognoſcere? An eſſentiam ſuam intelligere?
An magnitudinem emetiri? An ea contra diuinitatem ſentire, quæ tu ore impudenti & te-
merario pronuntiaſti? vel non ex præcedentibus menſuram cognitionis huius intelligis,
quid in deo cognoſcamus? Oues meæ, inquit, vocem meam audiunt. Ecce quomodo co-
gnoſcatur deus. Ex eo quod præcepta illius audimus, ex eo quòd illa audientes opere adim
plemus. Hæc demum eſt cognitio dei, obſeruantia videlicet præceptorum dei, non inanis M
illa curioſitas, non eſſentię dei & ſupramundanorum inueſtigatio, non rerum inuiſibilium
conſideratio. Cognoſcunt me meæ, & cognoſco meas. Satis tibi ſit ſcire, paſtorem eſſe bo-
num, animam ſuam poſuiſſe pro ouibus. Terminus hic ſit diuinæ cognitionis. Quantus ve-
ro ſit deus, & quæ illius menſura, & qualis eſſentia, talia ſciſcitanti ſunt periculoſa ei qui ro-
gatur perplexa, & talium medicina eſt ſilentium. Oues meæ, vocem meam audiunt. Audiūt,
inquit, non diſputant. Hoc eſt, non ſunt inobedientes, non contendunt. Audiſti filium, at
non ita generationis modos. Neque igitur vel à me petere, vel ipſi rationi ſubiicere, de qui-
bus nulla poteſt haberi ratiocinatio, neque per ſchiſma quod coniunctum eſt ſeparare velis.
Hac te ratione præoccupans euangeliſta communiuit ac cautum reddidit. Audiſti mane, &
continuo

† ὁ μισήσας τῶν συννόμων τὸ ἐπίϐουλον, quod etiam de eo poteſt intelligi quod rixas fratrum Hebræorū ferre non potuit.

πολυπραγμοσύνη.

A continuò audis. In principio erat verbum, ne filium humanam eſſe progeniem putes, quæ ex non exiſtēte prouenerit. Verbum illum eſſe dixit, propter impaſſibilitatē: vitā, propterea quod tempori ſubiectus non eſt: principium, vt natum patri coniungeret. Vides morigerā ouiculam, quomodo audiat vocem domini? In principio, inquit, & erat, & verbum. Ne dicas, quomodo erat? Et, ſi erat, genitus non eſt. Et, ſi genitus eſt, non erat. Ouicula non eſt iſta dicens. Pellis ouilla eſt, intus vero lupus latet. Qui hæc dicit, pro inſidiatore habeatur. Oues meæ, vocem meam audiunt. Audiſti filium? Intellige ſimilitudinem quam habet ad patrē. Similitudinem dico propter imbecillitatem valentiorum corporum. Et alioqui veritas ita habet. Non enim vereor accedere veritati. Non ſum ad ſycophantiam commodus. Verbo
B patris & filij identitatem ſeruo. Proprietatem in ſubſiſtentia filij, formam intellige paternā, vt exacte imaginis rationem cuſtodias, vt competenter de deo ſentias. Ego in patre, inquit, & pater in me eſt. Non confundit eſſentias, ſed vel ſimilitudinem identitatem exprimit. At enim dilecte res iſta ſumme videtur contraria, vtpote quod veſtra audiendi obedientia imbecillitatem noſtram adegit in medium aliquid adferre ac dicere, vt potentia dei in organi imbecillitate potiſſimum illuſtraretur. Nam hac forſan ratione imbecillitas noſtra ſuperabūdauit, vt hoc amplius glorificetur qui quod infirmum eſt corroborat. Qui vero noſtram hanc panegyrim reduxit, & finem fecit anni præteriti votis, ac initium dedit tempori iam imminenti (Hæc nanque dies præteriti nobis temporis circulum terminat, & rurſus initium eſt iam aduenienti) qui & nos huc congregauit, & futuri energiam largitur, in illo nos cuſto
C diat indemnes, illæſos, & à lupi rapacitate ſecuros, & eccleſiam hanc immotam, ac magnis martyrum turribus munitam conſeruet, & omnes furentium hæreticorum inſidias & incurſus in tranquillitate ac ſilentio auertat, nobis vero donet vt diuina oracula diſcamus, & doceamus, ſubminiſtrata à ſpiritu ſancto gratia cui cum patre & filio ſit gloria & imperium, nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum. Amen.

δι᾽ ἀσθένειαν τῶν δυνατωτέρων σωμάτων.

HOMILIA BASILII MAGNI DE *ſpiritu ſancto.*

D

Cogitet omnis anima de diuinioribus rebus quæſtionem inſtituens, an tales habeat oculos, vt talia quærere, & quæ ſenſui videndi inuiſibilia ſunt, videre, & ad hunc modum quærens apud eum quem quærit, iuxta quod ſcriptum eſt, habitare poſſit. Scriptum eſt enim: Si quæris, quære, & apud me habita. Habitat autem tum apud illum, ſi cum fide quærat. Nam etiam ſi non mox inueniat, à fide tamen eius quem quærit, non diſcedit, ſed cum beato Dauide dicit: Admirabilis ex me facta eſt ſcientia tua, corroborata eſt, nec potero ad ipſam. Et cum patre lunatici pueri: Credo domine, ſuccurre incredu-
E litati meæ. Hunc itaque ſcopum habentes, cum fide de natura ſancti ſpiritus quæramus, ab ipſo eius quod quęrimus cognitionem petentes. Ipſe nāque eſt quod quæritur, ipſe ſuiipſius cognitionem largitur, & vt de ipſo per diuinas ſcripturas didicimus, ipſe eſt qui ſanctos ſanctificauit, & qui diuinam vitam deum per ipſum petentibus exhibet. Neceſſe autem eſt, vt excellat eos qui iſta accipiunt, qui ſanctificantur ipſo præſente, & corrumpuntur ipſo deſerente, cum ipſe ſit perpetuus, ac fons quidam vitæ ſempiternæ. Quis autem ſit ſufficientię huius ac facultatis modus, quo ſpiritus & omnibus & ſingulis præſto eſt. Conſideret mens digna habita tali conſideratione, libera ab omni errore, hæreſi, & reliquis incantantium ac illicientium muliercularum voluptatibus. Accedat autem ad iſtam conſiderationem in qui-
F ete ac tranquillitate conſtituta. In tranquillo verò ſit non ſolum corpus, quo circundata eſt, & corporis ſolita perturbatio, ſed & tota illa circumferentia, cœlum, terra, mare, & quicquid in illis ratione præditum eſt. Deinde cogitet omnia ſpiritu dei referta eſſe, illum in omnia vndique plenum, quaſi illabi & infundi, vndique ſubuenire & illuceſcere. Spiritus enim domini repleuit orbem, & quod continet omnia, ſcientiam habet dei. Illuceſcit autem omnibus dignis, quemadmodum ſolis radij nubes illuminant, & aſpectu fulgido ſplendeſcere faciunt: ita & ſpiritus ſanctus corpus hominis ingreſſus vitam dedit, immortalitatem dedit, ſanctimoniam dedit, & quod iacebat erexit. Quod verò à ſpiritu ſancto perpetuò mouetur, animans ſanctum factum eſt. Habet autem homo per inhabitatorem ſpiritum dignitatem propheticam, apoſtolicam, & angelicam, cum antea fuerit terra ac cinis. Erit verò nobis manifeſtior

Hic ſermo habetur in fine libri. 5. contra Eunomium ex antiqua trāſlatione.

G niſeſtior,& magis cõſpicua virtus & natura ſpiritus,quanta illa ſit, ſi cogitemus quomodo complectatur & ducat pro ſua voluntate ſanctos,vniuerſamque rationalem naturam. Seipſum nanque vniuerſæ cum cœleſtium virtutum,tum iuſtorum multitudini dedit, & totam illam iuſtorum,ſiue magnorum,ſiue paruulorum,angelorumq; & archangelorum hypoſtaſim ſanctificauit. Et licet vbiq; terrarum diuerſoq; modo aliis atq; aliis locis collocata ſint corpora,ac reliquæ virtutes quoque diſcriminis aliquid inter ſe habeant, ſintq; à ſeinuicem diuiſę,non tamen ita habet ſpiritus,nec per partes minutatim in ſingulos diuiſus diuinitus illos viuere facit,ſed omnia tota illius virtute viuunt.Et adeſt vbiq; ſimilis deo, à quo mittitur,cum exiſtendo,tum vbique & in omnibus ſimiliter exiſtendo. Cũ Mariæ Gabriel, aut alius alicubi angelus cuipiam ſanctorum deſtinatum adferret euangelium,& quiſque prophetarum vaticinaretur,& Paulus Romæ,Iacobus Ieroſolymis,Marcus Alexandriæ,in aliis H alij ciuitatibus euangelium prædicarent,ita ſpiritu ſancto pleni erant, vt nulla locorum interualla prohiberet,quo minus eadem in ſingulis operaretur gratia. Et huius gratia deus eſt quiſque ſanctorum.Dictum enim illis à deo eſt: Ego dixi dij eſtis,& filij excelſi omnes.Et: Deus deorum (vtique ſanctorum) loquutus eſt.Et: Videbitur deus deorũ(videlicet ſanctorum)in Sion. Neceſſe eſt autem diuinum eſſe ſpiritum,& ex deo eſſe,qui diis diuinitatis eſt cauſa.Quemadmodum enim ardens eſſe,quod rebus ardentibus ardoris eſt cauſa:& ſanctũ eſſe oportet,quod ſanctos facit : ita deus ſit neceſſe eſt, qui diis,vt dij ſint, cauſam adminiſtrat. Cum itaque ſpiritus ſancti poſſeſſio tam ſit bona atque diuina,vbi iam illi fidem dediſti,ſecurè & cum fidutia Chriſtum illius ſuppeditatorem quæres.Nam nemo Ieſum domi I num dicere poteſt,niſi in ſpiritu ſancto.Vitam autem, quam in alicuius hypoſtaſim effundit ſpiritus,hanc in illo non circumſcribit,ſed quemadmodum in igne caliditas eſt,partim quam in ſe habet, partim quam adfert aquæ aut alij eiuſmodi materiæ: ita & ſpiritus,& in ſeipſo habet vitam,& qui participes illius ſunt,diuino quodam modo viuunt,vitam adepti diuinam ac cœleſtem. Omnia nanque immortalia in ſeipſo complectitur, omnem mentem,omnẽ angelum,omnem animam,& neque mutationem quærit,cum bene habeat,neque mutuationem, cum omnia habeat apud ſeipſum, imò nec auxeſim, cum ſit perfectiſſimus.Quapropter & omnia in illo perfecta ſunt,dilectio,gaudium,pax,tolerantia, bonitas, K prudentia,ſapientia,conſilium,ſecuritas,pietas,ſcientia,ſanctimonia,redemptio,fides, operationesvirtutum,dona ſanationum,& quæcunque alia iſtis ſimilia.Nihil habet in ſe quod ſit aliunde aſcitum,ſed omnia perennia habet tanquam ſpiritus dei,& ex deo prodiens,deũ ſui cauſam fontis inſtar habens & ex illo promanans.Fons eſt autem & ipſe, bonorum ſcilicet,de quibus iam diximus.Verùm ſpiritus ex deo promanans eiuſdem cum illo eſt ſubſiſtentiæ:quæ verò ex ſpiritu profluunt,ipſius ſunt operationes. Hunc ſpiritum ſanctum deus opulentè in nos per Ieſum Chriſtum effudit.Effudit,inquam,non creauit,dedit,non condidit.Contentioſè idem repeto tui gratia , quem oportet vndique firmum ac munitum eſſe, vt ſcias quid ab iſto ſpiritu doctus, vbi quæſtionem mouentibus reſpondendum eſt, dicat. L Doctus à deo vocatur à propheta dicente : Et erunt omnes docti à deo . Multum itaque de hoc numine ineſt animæ rationali, niſi propria ignauia deficere ab illo velit. Si verò illi ſe coniunxerit,& quaſi in vnum coierit,audiet illud Apoſtoli: Qui domino adhæret, vnus cũ illo ſpiritus eſt,cui ſit gloria , Amen.

οὐδὲ μετελθεῖν.

CONTRA SABELLIANOS ET ARIVM *& Anomœos Baſilius Magnus.*

M

PVgnat Iudaiſmus cum Gentiliſmo , & vtrique cum Chriſtianiſmo. Quemadmodum Aegyptij & Aſſyrij,& inter ſe hoſtiliter diſſidebant , & vtrique Iſraëli infenſi erant.Vt in malitia deprendimus, & audaciam pariter ac timiditatem inter ſe pugnare,& nihilominus ambas à recta animi fortitudine diſſidere.Talis quædam pugna etiam contra rectæ fidei cõfeſſionem ex vtroque latere inter ſe diſſidẽtium hoſtium excitata eſt,illinc Sabellio, hinc iis qui Anomœũ prædicant irruentibus. Nos vero,quẽadmodum Gentiliſmum euaſimus ac prauam illius idololatriam declinauimus,multorũq; deorũ cultum impium eſſe cognouimus:ita & Iudæorum blaſphemiam filium dei negantium euaſimus,minas illas veriti,quibus dictũ eſt à domino.Qui me negauerit corã hominibus, negabo

καὶ τὸ πολύθεον αὐτῶν ἄθεον εἶναι κατέγνωμεν

A gabo ipſum & ego coram patre meo,qui in cœlis eſt.Fugiamus itaque, vt par eſt, & eos qui & Gentiliſmo & Iudaiſmo cognata dogmata contra doctrinam veritatis adinuenerunt. Poſtquàm enim callidiſſimus ad nocendum diabolus Chriſtianorum à Gentibus ac Iudæis abalienationem , & quod ad illorum appellationem mox hoſtile quiddam ſpiramus , animaduertit,noſtro vtriſque impoſito nomine , Iudaicam iterum negationem, ac Gentilem multorum deorum cultum introducere conatur . Illi nanque cum vnigenitum opus ac facturam dei eſſe dicunt , & illum nihilominus adorant , diuinóque honore afficiunt , aperte Gentiliſmum creaturæ ſeruientes & non deo introducunt.Iſti vero deum ex deo negantes, & nomine quidem filium confitentes, re ipſa vero ac veritate ſubſtantiam illius reprobantes,Iudaiſmum denuo renouant.Nam quando verbum illum eſſe confitentur, interno verbo comparant , & cum ſapientiam illum eſſe dicunt , ſimilem faciunt habitui qui in anima eruditorum conſiſtit.Quapropter & vnam conſtituunt patris & filij perſonam , quod & homo vnus dicatur,non diuiſus,propter verbum quod habet & ſapientiam.Atqui Euangeliſta mox in Euangelij ſui exordio clamat , dicens . Et deus erat verbum , qua ſanè ſententia propriam filio ſubſtantiam tribuit . Si nanque in corde erat verbum , quomodo deus erat? quomodo erat apud deum?Neque enim verbum quod in homine eſt,homo,neque apud hominem eſſe dicitur,ſed in homine.Etenim nec viuidum eſt,nec ſubſiſtens . Dei vero verbũ, vita eſt & veritas.Et noſtrum verbum,ſimul atque dictum eſt,amplius non eſt , de dei vero

C verbo quid dicit pſalmus ? In æternum domine verbum tuum permanet in cœlo.Et hinc quidem hoc bellum mouetur, ex alia vero parte, quæ eſt, & qualis eſt contra veritatem lucta?Illi ſubſtantiam quidem filij concedunt,& propriam filio perſonam & patri quoq; propriam ſtatuunt,inæqualitatem vero naturæ introducunt , & nomen filij , ſi vocem ſpectes, concedentes,reipſa ad creaturam vſque illud deducunt , nihil veriti vocem domini, qui ſe ipſum patrem videre geſtienti diſcipulo oſtendit dicens. Qui me vidit,patrem vidit . Hæc autem vox,ſi rectè reputetur,vtrorumq; blaſphemias obturat.Neque enim patrem ſeipſum eſſe dicit,qui perſonas conſpicue diuidit,cum dicit,qui vidit me.Nam hinc propriam ſuam perſonam demonſtrat.Cum vero ſubiungit,vidit & patrem meum,ad patris perſonam reſ

D picit,& manifeſte illam à ſua diuidit.Quod & in eò facit,vbi dicit . Si cognouiſſetis me, & patrem meum vtique cognouiſſetis . Non enim iſta perſonarum confuſionem ſignificant, ſed indifferentem per omnia diuinitatem commendant . Audiant autem hunc ipſum ſermonem aduerſarij quoque,quod paterna gloria priuatus non ſit,qui,vt filius paternæ dignitatis conſors eſt.Alienum enim genitor non genuit,ſed talem,qualis ipſe eſt.Audiat Anomœus.Ego & pater vnum ſumus.Audi & tu Sabelli.Ego exiui à patre,& ad ipſum vado.Vterque vulneri ſuo ex euangelij doctrina remedium ſumat . Et tu quidem vnitatem ad tenendam naturæ indifferentiam hinc collige , tu vero ex eo quod dicit , exiui à patre , & ad ipſum vado,differentiam perſonarum diſce.Coëamus igitur in iſtis,& pacem amplexi pro-

E lixum illud contra pietatem bellum,abiectis impietatis armis ad nocendum acutis , & lanceis in aratra,gladiis vero in falces commutatis,ſoluamus.Neque tu tantum dicas,ſed conſequere eum qui dixit.Non ſum ſolus ſed pater qui miſit me,mecum eſt.Alius itaque eſt pater qui miſit, & alius filius qui miſſus eſt . Et iterum . Ego, inquit, teſtimonium de me ipſo perhibeo,& teſtimonium perhibet de me qui miſit me pater . Et in lege veſtra, inquit, ſcriptum eſt,quod duorum hominum teſtimonium verum ſit.Numera,ſi placet,perſonas.Ego inquit,vnus ſum,qui teſtificor.Et teſtificatur de me qui miſit me.Ecce duos teſtes. Ego non auſim ita numerare.Verum dominus ipſe ita docuit dicens.In lege veſtra ſcriptum eſt,quod duorum hominum teſtimonium verum ſit . Tu vero,qui alio impietatis genere deo repugnans,filium deo natura non eſſe ſimilem dicis, qui æqualitatem negas , ac vitæ ſeparatio-

F nem inducis,Paulum reuerere dicentem.Qui eſt imago dei inuiſibilis , ac imagini viuenti hoc tribue,quod vitæ,vt archetypo ſuo , per omnia ſimilis ſit . Confitere patrem filium genuiſſe,non vt creaturam condidiſſe.Et in vera patris confeſſione parem honorem filio cum patre adſeribe,memor Euangelici teſtimonij,quod deum patrem ſuum eſſe dixit , æqualem ſeipſum deo faciens . Aequalem autem eſſe patri:de natura , non de corporali quadam admenſuratione intelligendum eſt.Quomodo vero rapinam non eſt arbitratus æqualem eſſe ſe deo,ſi nunquam deo,vt tu blaſphemas,æqualis fuit?Quomodo in forma dei fuit , qui ſecundum tuam opinionem nunquam deo ſimilis fuit? Talis quidem vtrinque pugna nobis eſt,veritas vero quæ? Neque tibi horror ſit confiteri perſonas,ſed dic patrem,dic & filium,

t non vni

non vni rei duo nomina tribuens,ſed ex vtraque appellatione cuiuſque proprium intelle- G
ctum edoctus.Grandis enim improbitas eſt,non admittere doctrinas domini, tam conſpi-
cue perſonarum nobis alterationem ſecernentis.Nam ſi abiero,inquit,rogabo patrem,& a-
lium vobis paracletum mittet. Filius itaque eſt rogans, pater qui rogatur, paracletus vero
qui mittitur.An non igitur manifeſte impudens es,qui cum audias,ego,de filio,ille,de pa-
tre,alium,de ſpiritu ſancto,omnia miſces,omnia confundis, & vni rei omnes haſce appel-
lationes imponis?Attamen rurſus neque tu perſonarum diuiſionem rapinæ loco ad impie-
tatem tuam ſtabiliendam abripito. Licet enim numero duo ſint pater ac filius, natura ta-
men diuiſi non ſunt,neque qui duas perſonas dicit,ſtatim alienationem inducit.Vnus deus
eſt,& pater,vnus deus & filius,non dij duo.Nam patri filius ſimilis eſt. Non enim aliam in H
patre diuinitatem intueor,& aliam in filio, neque aliam illius & aliam huius naturam po-
no. Vt igitur perſpicua tibi ſit perſonarum proprietas ac differentia, numera ſeorſum pa-
trem,ſeorſum quoque filium.Ne vero in errorem plurium deorum deficias,vnam in vtro-
que eſſentiam confitere.Hoc pacto & Sabellius cadet,& Anomœus cõteretur.Quando ve-
ro vnam eſſentiam dico,ne duas perſonas ex vna tanquam in duas partes diuiſa cogitare ve
lis,ſed ex principio patris filium ſubſiſtentem, non patrem & filium ex vna eſſentia, quaſi
præcedente, deſcendentes. Non enim fratres dicimus, ſed patrem ac filium confitemur.
Quod autem ad eſſentiam attinet,pares ſunt. Ex patre nanque filius, non mandato factus,
ſed ex illius natura genitus eſt,nõ ſeparatus à patre,ſed ex patre ſempiternè perfecto,perfe- I
ctus reſplendens.Nolo autem mihi quotquot vel non perfectè dictis noſtris attenditis, vel
calumniandi gratia nos circundatis,non aliquid à nobis vtilitatis quærentes.Sed verbis no
ſtris inſidiantes,circumquaque curſitando dicatis, duos deos prædicat, cultum multorum
deorum annuntiat.Non ſunt duo dij,neque enim ſunt duo patres.Qui duo principia indu-
cit,ille duos quoque deos prædicat.Talis autem eſt Marcion,& ſi alius quiſquam illi impie-
tate ſimilis eſt.Rurſus & ille duos eſſe deos dicit qui alterius eſſentię genitum eſſe dicit à ge
nitore,propter eſſentiæ diſſimilitudinem multorum deorum errorem introducens,dum cõ
trarium genito faciens ingenitum,contrarias abſque dubio & illorum eſſentias conſtituit.
Siquidẽ,vt tradit,patris eſſentia eſt ἀγεννησία,eſſentia vero filij ἡ γέννησις. Itaque non iam du- K
os tantum deos dicis,ſed & inter ſe diſſidentes,& quod omnium eſt peſſimum, non ex vo-
luntatis propoſito,ſed naturali conſtitutione diſſidentes,quæ nunquam in pacem & concor
diam redire queat.Verum doctrina veritatis, vtrinque contrarietates iſtas euaſit.Vbi nanq;
vnum principium,vnumque ex ipſo principio,& vnum archetypon,ac illius vna imago tra
ditur,ibi vnitatis doctrina non corrumpitur, propterea quod ex patre genitus, patrẽmque
in ſeipſo naturaliter exprimens,vt imago quidem, per omnia illi reſpondet, vt progenies
vero ὁμοούσιον obtinet.Neque enim qui regiam in foro conſpicatus imaginem Regem qui
in tabula depictus eſt,dicit,duos ob id Reges confitetur,imaginem videlicet,& eum qui per
imaginem repræſentatur,neque ſi demonſtrato eo,qui in tabula pictus eſt, dixerit, hic Rex
eſt,mox imaginis prototypon Regis appellatione priuauit.Imò magis per hoc quod imagi L
nem Regis Regem appellat,Regi ſuum confirmat honorem. Si nanque imago Rex voca-
tur, multo magis par eſt Regem eſſe eum, cuius cauſa facta eſt imago. Sed hic quidem, li-
gnum, cera, & pingendi artificium imaginem facit corruptibilis hominis corruptibilem,
figuram videlicet eius,qui arte exprimitur.Illic vero,quando imaginem audis,ſplendorem
gloriæ intellige.Quis vero eſt ſplendor ille,& quæ gloria?Ipſe hoc ſtatim Apoſtolus expo-
ὑπόστασις. ſuit,dicens,& character ſubſiſtentiæ.Idem eſt ergo ſubſiſtentia quod gloria:character,quod
ſplendor.Manente itaque gloria iſta perfecta,ita vt nihil imminuatur, perfectus quoque ex
ipſa procedit ſplendor.Ad hunc modum quæ de imagine dicuntur magnifice ac deo com-
petenter ſumpta,diuinitatis nobis vnitatem commendant.Eſt enim filius in patre, & pater M
in filio.Nam & filius talis eſt,qualis eſt pater,& pater talis,qualis eſt filius.Ita vniuntur duo
ſi intellexeris filium à patre nihil differre,neque aliud illi genus, aut alienum characterem
eſſe cogitaueris.Dico igitur iterum.Vnus & vnus,ſed natura indiuiſa eſt,& indeficiens per-
fectio.Vnus itaque deus,quoniam vtriuſque vnum genus conſideratur,quod in vtroque in-
tegrum ac totum oſtenditur.At iterum vos moleſtè ſermonem noſtrum ferre video,& tan
tum non audire me puto,quod confeſſis immorando,vulgatas quæſtiones non attingo.To
tum enim nunc auditorium de ſpiritu ſancto audire geſtit.Ego vero maximè omnium ſim
pliciter,vt illa accepi,& vt abſque vlla curioſa veſtigatione aſſenſum illis præbui, ita & au-
ditoribus

A ditoribus tradere vellem, vt non ſemper de eiſdem mihi reddenda eſſet ratio, ſed vt ex vna confeſſione perſuaſos haberem diſcipulos. Quoniã verò nos circundatis iudices magis quã diſcipuli, vt experimentum de nobis capiatis, nõ vt aliquid à nobis diſcatis, neceſſarium eſt, vt abiectionibus quidem velut in ius vocati reſpondeamus, iuxta verò vt eadem perpetuo inculcemus quæ accepimus. Hortamur autem vos, ne quouis modo quod vobis probetur, ex nobis audire quæratis, ſed quod domino placeat, & conſonum ſit ſcripturis, nec à patribus diſſideat. Quæ itaque de filio diximus, quod videlicet propriam illi perſonam eſſe confitendum ſit, eadem & de ſpiritu ſancto dicere poſſumus. Non enim idem eſt ſpiritus, qui pater, quod ſcriptum eſt, quoniam deus ſpiritus eſt. Neque iterum vna eſt filij ac ſpiritus perſona,
B quoniam dictum eſt. Si quis ſpiritum Chriſti non habet, ille non eſt eius. Si vero Chriſtus in vobis eſt &c. Nam hinc quidam erroris anſam ſumpſerunt, vt ſpiritum & Chriſtum eundem eſſe dixerint. Sed quid dicimus? Quod ex iſto ſermone naturæ ſignificetur proprietas, non perſonarum confuſio. Eſt quidem pater, perfectam habens ac nullius indigam eſſentiam, radix & fons filij ac ſancti ſpiritus exiſtens, eſt vero & filius in plena diuinitate viuens verbum, & progenies patris nulla in re deficiens. Plenus eſt autem & ſpiritus, non pars alterius ſed perfectus & totus in ſeipſo conſiderandus. Coniunctus quidem indiuulſè patri eſt filius, coniunctus item filio eſt ſpiritus. Nihil enim eſt quod dirimat, nihil quod ſempiternam illam coniunctionem abſcindat. Nullum nanque inter illos ſeculum interlabitur, nec
C anima noſtra ſeparationem aliquam cogitare poteſt qua vel filius patri, vel ſpiritus ſanctus non ſemper filio ſit coniunctus. Quandocunque igitur ſancta Triada coniungimus, noli quaſi tres vnius cuiuſdam rei inſeparabilis partes cogitare. (Impia nanque eſt hæc cogitatio) ſed trium perfectorum & incorporalium inſeparabilem cõiunctionem intellige. Nam vbi ſpiritus ſancti præſentia eſt, ibi eſt & Chriſti, vbi vero Chriſtus, ibi adeſt vtique & pater. Ignoratis, corpora veſtra templum eſſe ſpiritus ſancti? Et ſi quis templum dei prophanauerit, hunc perdet deus. Cum itaque per ſpiritum ſanctificati ſumus, Chriſtum recipimus habitatorem noſtri, in hominem internum, & cum Chriſto patrem, qui communem apud dignos inſtituit habitationem. Hanc autem coniunctionem declarat & baptiſmi traditio, &
D fidei confeſſio. Nam ſi alienus eſt à patre ac filio ſpiritus, quomodo illis connumeratus eſt? Et ſi ſub temporum articulis poſtea patri & filio acceſſit, quomodo cum ſempiterna coordinatus eſt natura? Qui vero filium à patre ſeparant, & creaturæ ſpiritum connumerant, & baptiſmum inutilem reddunt, & fidei confeſſionem eneruant. Neque enim Trias ſeparato ſpiritu trias manet, & ſi aliqua creaturæ portio patri ac filio adiungitur, vniuerſa creatura ſimul ad eam ſocietatem accedet. Quid nanque hoc pacto prohibebit quin dicatur. Credo in patrem & filium, & in vniuerſam creaturam. Nam ſi pium eſt in aliquam creaturæ portionem credere, multo ſanè honeſtius eſt totam creaturam ad fidei confeſſionem admittere. In totam vero creaturam credens, non in angelos tantum credis & ſpiritus adminiſtratorios,
E ſed & ſi quæ ſunt aduerſariæ poteſtates, quandoquidem & ipſæ creaturæ pars ſunt, in illas quoque fidei confeſſionem transferes. Ita & blaſphemia in ſpiritum ſanctum ad impias & nefandas opiniones abducet. Mox enim vbi de ſpiritu ſancto quæ non decent dixeris, notam quoquo habes & apertam ſignificationem, quod ſpiritu dei deſtitutus ſis. Nam vt qui oculos clauſit, tenebras ipſe ſibi accerſit, ita qui à ſpiritu ſancto ſecedit, extra eum qui illuminat conſtitutus, animæ cæcitate offunditur. At ne ſpiritum ſanctum à patre ac filio ſepares, abſterreat te dominica traditio. Dominus ita docuit, Apoſtoli prædicarunt, patres obſeruarunt, martyres confirmarunt. Satis tibi ſit vt dicas quemadmodum edoctus es. Nec obiicias mihi arguta illa & captioſa, vel ingenitus eſt ſpiritus vel genitus. Quod ſi ingenitus eſt pater, ſi genitus, filius eſt: ſi vero nihil horum, ergo creatura eſt. Ego vero agnoſco illum
F quidem cum patre, patrem vero eſſe non ita, & cum filio illum coniunctum accepi, filium vero appellatum non accepi. At coniunctionem quidem quæ cum patre eſt intelligo, ex eo, quod ex patre egreditur, quæ vero eſt ad filium, inde, quod audio. Qui ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Si enim Chriſto coniunctus non eſt, quomodo Chriſto coniungit? Audio illum & ſpiritum veritatis dici. Dominus vero veritas eſt. Quando vero audio ſpiritum adoptionis vocari, admoneor vnitatis quam iuxta naturam habet cum patre & filio. Quomodo nanque adoptaret quod alienum eſt? Quomodo appropriaret & coniungeret quod peregrinum eſt? Ad hunc itaque modum nec noua verba fingo, neque ſpiritus maieſtatem reprobo. Eos vero qui creaturam illum vocare non verentur deploro ac defleo, quod

modico ſophiſmate ſeipſos,& fucato paralogiſmo in barathrum abiiciũt. Quoniam enim, G
inquiunt,mens noſtra hæc tria comprehendit,nec quicquam eſt in rebus exiſtentibus quod non in diſtinctionem hanc rerum exiſtentium cadat,vt vel ſit ingenitum,vel genitum,aut creatum,& ſpiritus nec ad primum, nec ad alterum referri poteſt, neceſſarium ergo eſt, vt ad tertium referatur. Hoc veſtrum, ergo, ſempiternæ vos maledictioni obnoxios conſtituet.Omnia ne ſcrutatus es? Vniuerſa ne cogitationibus tuis iſti diuiſioni ſubiecisti? Nihil inexquiſitum reliquiſti? Cuncta mente tua complexus es? Omnia intellectu tuo comprehendiſti?Nôſti quæ ſub terra ſunt? Nôſti quæ abdita ſunt in profundo? Dæmoniaca iactantia eſt,quæ dicit,noui ego numerum arenæ,& menſuram maris. Si vero multa ignoras, & quæ ignoras cognita innumeris modis ſuperant, qua nam ratione non cum omnibus & H
eam ignorantiam de modo eſſentiæ ſpiritus ſancti, quæ periculo caret, abſque vllo pudore fateris?Mihi verò non vacat,vt rationem tuarum vanitatum arguam & oſtendam, quàm multa ſint in rebus exiſtentibus,quæ intellectus tui rationes fugerint.Illud libenter ſanè rogarim eos qui veſtræ partis ſunt. Affirmo autem, quod olim te impiæ huius vafriciei, qua ſpiritum ſanctum creaturam eſſe dicis,pœnitebit.Non abhorres à peccato illo irremiſſibili?Aut quid putas vnquam ita impie blaſphemari poſſe,quod iſtam blaſphemiam adæquet? Ex vna nanque hac voce, omnia vnum ſunt peruerſiſſimè. Alienatio à deo, quod ad ipſam attinet naturam,ſeruitutis humilitas, munera obeundorum miniſteriorum, priuatio ſanctimoniæ,dum illa non adeſt quæ ex natura eſt,& opus eſt ſpiritui,vt eius ſit particeps, quæ I
eſt ex diſpenſatione gratiæ,vt & reliqua habent,quotquot ſanctificata ſunt. Et quemadmodum datur nobis manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem, & vt vnicuique ſecundum fidei analogiam admenſuratur,ita erit & ſpiritus ſanctimoniæ particeps,ſi ſecundum pneumatomachorum opinionem creatura eſt. Imò ne committamus, vt illorum ſtultitia inculpata videatur,qui ſe omnia intellectu apprehendiſſe putant.Reſpondeant itaque nobis,quæ ſit viſibilis huius ſolis eſſentia,An vnum ſit ex quatuor elementis, vel compoſitus ſit ex illis. At neque terra eſt,neque aqua,nec ignis,nec aër.Nam iſta directe mouentur, Alia quidem ſurſum,alia verò deorſum ad ima.Terra & aqua ad inferiora deferuntur, propter grauitatem: aër & ignis ad ſuperna mouentur propter leuitatem. Solis autem motus circularis eſt. Itaque nullum eſt ex quatuor elementis.Quin neque compoſitus eſt ex ipſis. Nam compoſita K
ægre coniuncta continentur, propterea quod ex contrariis conſtituta ſunt, quorum quodque renitenti motu aliis aduerſatur. Solis vero motus indefeſſus eſt, adeóque & irremiſſus, & ob id non compoſitus.Atqui in corporibus ita comparatum eſt, vt vel ſimplicia ſint vel compoſita. Solis verò corpus nec ſimplex eſt, neque enim directe mouetur: nec compoſitum,quandoquidem abſque vlla moleſtia mouetur. Non eſt igitur, ſol. Tales ſunt argutæ illæ veſtræ diſtinctiones, apud eos qui oculis præditi ſunt, ridiculæ. Rurſus reſpondeant quomodo videamus nos homines.An ita,vt formas rerum viſibilium apprehendamus,vel L
vt virtutem quandam ex nobis foras emittamus. At neque viſibilium rerum imagines apprehendimus, quomodo nanque exiguo illi pupillæ foramini hemiſpherium hoc cœli repræſentaretur, neque quicquam ex nobis emittimus, nam quo pacto quod emitteretur ex nobis ad amplitudinem illam cœli complectendam ſufficeret? Si vero neque rerum viſibilium ipſi imagines apprehendimus, nec aliquam è nobis facultatem emittimus, ergo non videmus. Quid igitur?Arguam ne veſtros ſyllogiſmos, vel imprecabor vobis, vt veræ ſint veſtræ concluſiones? Quid intereſt inter huiuſmodi ſermones, & veſtram de ſpiritu ratiocinationem, quam apud miſeras mulierculas, aut eunuchos mulierculis pares ac vicinos iactatis? Audi citra moleſtiam ac contumeliam. Si ex deo eſt ſpiritus, quomodo inter creaturas illum collocas? Non enim illud mihi dices, quod omnia ex deo ſunt. Quemadmodum enim Chriſtus dei quidem dicitur, non tamen creatura eſt vt nos. (Nam Chriſti M
nos ſumus, Chriſtus vero dei. At aliter nos Chriſti dicimur, nempe vt ſeruus domini, aliter Chriſtus dei, vtpote filius patris, dicitur) ita & ſpiritus, non ideo quod omnia ex deo ſunt, & ipſe, vt omnia reliqua, ex deo eſt. Non enim quoniam & adminiſtratorij ſpiritus ſunt,ſimilis illis eſt & ſanctus ſpiritus, propter ſpiritus appellationem, Nam vnus eſt vere ſpiritus. Vt enim multi quidem ſunt filij, vnus autem eſt verus filius, ita & omnia ex deo eſſe dicuntur, proprie tamen & filius & ſpiritus ſanctus ex deo ſunt. Nam & filius à patre egreſſus eſt, & ſpiritus quoque à patre progreditur. At filius quidem ex patre per generationem, ſpiritus verò ex deo modo arcano & ineffabili. Quantum itaque periculi

τοῦτο ὑμῶν τὸ ἄρα, τῆς αἰωνίω ἀρᾶ ὑποδίκους ὑμᾶς καταστήσει.

πάντα ἓν ὄντα δεινότατα.

A riculi eſt extenuare gloriam paracleti. Gloriam,quæ ſibi impẽdatur non agnoſcit filius dehoneſtato ſpiritu.Nam ille me,inquit,glorificabit. Non vt ſeruus cum creaturis . Etenim ſi cum omnibus glorificaſſet,non eſſet dictum à domino, ille me glorificabit. Iam vero,quoniam glorificationem ad vnum ſpiritum refert, excellentem quandam quæ aliorum glorificationem ſuperet gloriam commendat.Non enim vt illi qui dixerunt, Gloria in excelſis deo,ſed quemadmodum is qui dixit,pater,glorificaui te. Opus quod dediſti mihi conſummaui . Et vt pater filium glorificat dicens. Et glorificaui te atque iterum glorificabo,ita & ſpiritum filius in ſuam ac patris communionem aſſumit. Aut oſtendat mihi quiſquam maiorem iſta gloriam, & omnia fatebor verè ac rectè ab aduerſariis dici. Qui vos ſpernit,me

B ſpernit . Quare?Propter ſpiritum videlicet habitantem in ipſis.Itaque qui non cohoneſtat ſpiritum,nec filium honore afficit. Qui vero filium honore non afficit,nec patrem cohoneſtat. Itaque ad hunc modum circa vnum aliquid eorum quæ credenda ſunt perfidia,totius diuinitatis abnegatio eſt.Si creatus eſt ſpiritus,diuinus non eſt.Atqui ſpiritus, inquit, diuinus qui me fecit.Et adimpleuit,inquit,deus Beſeleel,ſpiritus diuinus, ſapientia & prudẽtia. Vbi igitur inuenis numen vicinum fieri,creatura ne hoc ſit an diuinitate ? Quod ſi creatura dixeris,& patrem ipſum domini noſtri Ieſu Chriſti creaturam dices.Scriptum eſt enim de illo.Sempiterna ipſius potentia ac diuinitas.Si vero diuinitate,relicta blaſphemia , agnoſce patris authoritatem ac maieſtatem.Ita ne omnis intelligentiæ expers es, vt neque ipſa voce

C adducaris,vti rectè ac competenter de ſpiritu ſentias?

BASILIVS MAGNVS DE POENITENTIA.

ARrogantiam eorum qui pœnitentiam abrogare audent,non ferens obſeruandiſſimus frater,alterum iam nobis mandatum hac ipſa ſuperbia obſeruata miſit. Cordati viri eſt dextram fratribus ad pœnitentiam porrigere.Sermo autem hic hominibus vtiliſſimus eſt. Nemo enim hominum ſine peccato eſt . Nam vni hoc teſtimonij datur, quod peccatum non fecerit. Loquamur vero de pœnitẽtia cum ex veteri tum

Contra nri temporis hereticos qui penitentiam negant.

D ex nouo teſtamento.Etenim illa theſaurus ſunt eccleſiæ,Pœnitentiam autem non ita commendabimus,vt fratris peccatum promoueamus.Nolumus enim eum qui deliquit, peccato,ſpe pœnitentiæ,immorari,ſed magis iacentem erigere ſtudebimus . Deſperatio nanque, quæ ab aduerſariis introducitur, eum qui ſemel cecidit, in peccatis volutari ac perdurare, pœnitentiæ vero expectatio iacẽtem ſurgere & amplius non delinquere hortatur.Qui vero nos ſumus,vt deo præſcribamus?Vult deus remittere peccatum,quis prohibebit? Nos dicimus,non quid illi auſint,ſed quid deus præcipiat, Num qui cadit,non reſurgit ? Contradicemus ne deo,qui cadit non reſurgit? Non perſuaſit tibi nudo verbo? perſuadebit cõſpicuo exemplo.Quid enim tam non poteſt elui,atque coccinum?Quid niuis aut lanæ mundæ al- Eſaiæ.1.

E bedinem adæquare apud nos poteſt?Et tamen qui iſta condidit dicit , Quod ſi peccata veſtra fuerint ſicut colores qui elui nequeunt , ſi lauemini,ad puritatem niuis mutabuntur.At iſta remiſſio non eſt poſt baptiſmum.Dixit enim,inquit,aduerſarius, Lauemini, mundi eſtote.Hoc ipſum eſt quod ſi ex nobis ſciſcitati eſſetis , libenter ex ſcripturis oſtendiſſemus, nempe,quod peccatorum remiſſio & poſt baptiſmum ſperanda ſit. Non enim contradicendum eſt electis aduerſum ea quæ leuia ſunt,ſed aduerſus ea quæ in cõtrario ſermone firmius obſiſtere ac reniti videntur. Donec enim repugnantia animis exempta non fuerint , curari non poterit,qui laborat.Verum quoniam quæ acerba ſunt ac ſalſa locum non habent vt dul

F cescant,& nos ex veteri teſtamento iam loquimur , dicamus quid illi aduerſum ea quæ ex veteri teſtamento dicuntur proferant.Dicunt enim quòd ſi ante ſeruatoris paſſionem, priuſquam ſacer ille ſanguis pro nobis effunderetur, ex veteri teſtamento de pœnitentia nobis aliquid legeritis,dicimus in veteri teſtamẽto quidem remiſſum eſſe peccatum,in nouo vero non eſſe remiſſionem,propter paſſionem.Nos vero ſi ex nouo teſtamento oſtenderimus, quod & poſt baptiſma & acceptum ſpiritum qui peccauit à peccato per pœnitentiæ chariſma reuocatur,manifeſtum erit & poſt baptiſma pœnitentiæ locum eſſe iis qui deliquerunt. Et quæ in veteri tamen teſtamento habentur,fidem habent & autoritatem pro ſtatuẽda pœnitentia.Vt attendentibus dico. Vnde & grauiora attingã,vt concepta ſpe poſtquàm ſemel lapſi ſumus in peccato non perſeueremus.Non es perſuaſus per exemplum , vel iuramento

affirmanti deo crede. Dicit enim deus. Viuo ego dicit dominus. Hoc iuſiurandum deo com G
petit. Quoniam enim maiorem ſe non habet, iurat autem propter incredulitatem eorum qui pœnitentiam tollunt, viuo ego dicit dominus, & nemo abſterretur, quoniam nolo mortem peccatoris ſed vt conuertatur & viuat. Qui viuit, viuere vult peccatorem. Eſt ne deus etiam cum iurat indignus cui credatur? An neque verbo, neque exemplo, neque iuramento fidem habes? Vel operibus crede. Non eſt ſubuerſa Niniue. Pœnitentiam enim egit. Moleſtè ferebat propheta, quod non ſubuertebatur, & huius gratia exurgebat† colocyntis. Reſpōdet autem tibi dominus, vt memor ſis ipſum eſſe bonum. Vereor autem ne audias ab ipſo. An oculus tuus nequam eſt, quod ego bonus ſum? Quis magis impius quàm Achab deſcriptus eſt (vt ſcripturam legentibus loquor) Præter reliquas rapinas, & vineam, occiſo illius domi- H
no rapuit. Deſcendebat ad poſſidendum illam, deſcendebat, cum gaudio occurrit illi qui triſtem redderet, qui argueret, Propheta, non vt hoſtis, ſed parcens. Pronuntiauit non ſuam ipſius ſed domini ſententiam. Lata ſententia ſaccum induit Achab maieſtatem exuit. Scriptū enim eſt, quod ipſe propheta qui ad ferendam condemnationis ſententiam miſſus fuerat, audierit à deo, quoniam precatus eſt Achab, minas veritus, quæ illi minatus ſum in diebus ipſius non euenient. Adigor ad boni pharmaci deſiderium. Dauid, ſanctus ille, & poſt peccatum quoque ſanctus, ex decem præceptis tria, in vna cauſa transgreſſus eſt. Quoniam vobis loquimur, dicamus hac de re clarius. Commiſſum eſt & homicidium, & adulterium, & alienæ vxoris concupiſcentia quoque. Peccaui homo iuſtus, & iudicem ipſum proprij deli- I
cti conſtituit deus. Et quoniam trabem in oculo noſtro non videmus, videmus autem feſtucam in alieno, propoſuit illi cauſam ipſius tanquam alienam, dicens. Erant duo viri in ciuitate vna, ille diues, hic pauper. Diues habebat multas oues, pauper vero agnam vnam quę in ſinu ipſius quieſcebat (hoc autem eſt vxoris myſterium) & cum ipſo comedebat, & ex poculo ipſius bibebat. Diuiti venit hoſpes quidam peregrinus (rectè peregrinus dicitur hic hoſpes, non enim talibus aſſueuerat Dauid) Hoſpes, inquam, peregrinus quidam ad diuitem venit. Nolens ille hoſpiti de ſuis aliquid mactare, vnam illam pauperis agniculam abreptam mactauit (Quantumuis ſanè cadat vir robuſtus, mox tamen reſurgit) Moleſtè factum hoc tulit Dauid (erat enim ipſe Dauid, qui ceciderat) Viuit dominus, inquit, morte dign⁹ eſt qui K
hoc fecit. Sentētiam ipſe aduerſus ſeipſum tulit. Hanc vbi tulerat, propheta declarauit quis hic homo eſſet. Statim Dauid ad pharmacum properauit, videbat vulnus, confugit ad medicum. Peccaui, inquit. Et mox adhibita eſt medicina. Et dominus, inquit, tranſtulit peccatum tuum. Vtrum enim vis ſanctis imputare, vnum ne peccatum, an multam iuſtitiam? Peccatum fecit? At multas quoque iuſtitias fecit. Quid iuſtum eſt apud iuſtū deum? An vt paucorum memor ſit, aut vt multorum obliuiſcatur? Sit æquilibrium. Et qua menſura menſi fuerimus eadem menſurabitur & nobis. Si peccata plura fuerint, cenſeatur peccator. Si vero plures iuſtitiæ, æſtimetur iuſtus. Vnus & vnus. Noſtra enim omnia ex eo quod ſuperat æſtimantur. Et eſt quod albo ſit magis album, & dulci, ſi compares, aliquid aliud dulcius eſt. Ita L
& iuſti ſumus, tanquam homines. Iuſtitiæ ratio non eſt eadem quę peccati. Vnde filius dei iuſtitia dicitur. Nos vero ex iuſtitiæ participatione iuſti ſumus. Et Moſes lingua loquutus eſt aliquid, quod tamen hiſtoria non eſt comprehenſum. Et Abraham fidelis fuiſſe inuenitur, & tamen inuenire eſt vbi hæſitauerit. Non accuſo iuſtos, ſed deum glorifico. Non illicio quenquam vt peccemus. Enoch deo placuit, vt ſcriptura dicit, poſteaquam genuiſſet filium. Si tum placuit, poteſt deo placere etiam qui talis nō eſt vt merito placeat. Sed veniamus ad nouum teſtamētum, licet è veteri adhuc plura adferre poſſimus. Nam & Manaſſes, qui in templo dei quadriformia collocauit idola, vt neceſſe eſſet cuiuis vndelibet templum ingreſſo, ante idola procumbere, vbi pœnitentiam egit è captiuitate reuocatus eſt. At, vt di- M
xi, veniamus ad nouum. Ex illo nanque, vnde potiſſimum excludere volunt pœnitentiam, pœnitentia potiſſimum prædicatur. Rogemus Seruatorem. Quare ad nos veniſti? Reſpondebit. Non veni ſeruare iuſtos, ſed peccatores vocaturus ad pœnitentiam. Sciſcitemur ab ipſo, quid portas in humeris? Ouem, inquit, perditam. Cuius gratia gaudent qui in cœlis ſunt? vnius peccatoris, inquit, pœnitentis gratia Angeli lætantur, & tu pœnitenti hanc inuides lætitiam? Deus illum cum gaudio complectitur, & tu hoc prohibes? Cupidius ad bonum deū confugiamus. Duo, inquit, erant, ambo filij (non potes dicere, quod iſta pœnitentia fuerit recedentis à gentiliſmo, ſed ambo erant filij, ex æquo conſortes) Iunior quæ habebat aſſumpſit, & cum iuſtus eſſet conſumptis omnibus, excidit. Cœpit pœnitere, properauit ad patrem, & quomodo

†Vel ſilueſtris cucurbita.

Achab.

Dauid.

Moſes & Abraham nō omnino iuſti fuerunt.

Manaſſes.

Filius prodigus.

A & quomodo illi ſeſe applicaret ſtudioſè cogitauit. Quid dixit ad patrem? Peccaui contra te,
& coram cœlo. Hæc apud ſe conſultauit, non ignarus bonitatis paternæ. Venit ad patrem
cauſam dicturus, acceſſit illum pudore ſuffuſus. Tantummodo voles, & ipſe deus vltrò oc-
curret. Cœperat dicere, & mox pater illum complectitur. Conſidera quæ ſint patris viſcera,
& ſpem veniæ haudquaquam abſcindes. Suſcepit illum ac dixit. Mactate vitulum, & ſtolam
proferte, eámque primam, & annulum date in digitum eius. Hæc omnia peruerſe quidem
exponuntur, attamen breuiter declarant, quàm bona ſit voluntas & animi propenſio patris,
filium pœnitentem complexi, nō quatenus animo ſentit, ſed quatenus loquitur. Si vero mo
leſtè fers quod poſt paſtum porcorum, & conſumptis iam omnibus à patre ſuſcipitur, & mo
B leſtè tulit hoc & frater, verum patri non eſt probatus, ſed pudore affectus. Et ficus illa poſt
trium annorum culturam infrugifera, non exciditur, ſpe futuri fructus. Dominus condo-
nat admiſſa, & tu contradicis? Num quiſquam eſt qui ſibi ipſi res proprias abripiat? Si vero
deus condonat, quis eſt qui contradicat? Ita inſtituti ſumus, vt precemur remitte nobis de-
bita noſtra, quoniam remiſimus & nos. Tu remittis, & deus non remittit. Te fecit eſſe me-
dicum tui ipſius. Qua menſura menſus fueris, remenſurabitur & tibi. Tu bonus es ac beni-
gnus, cum ſis malus, & qui bonus eſt non magis hoc erit? Cum peccatoribus conuerſatur Ie
ſus, cum morbidis medicus. Indigne hoc ferunt Phariſæi, patres eorum qui nunc quoq; in-
digne ferunt. Non auerſatur illos miſericors dominus. Domum phariſæi vocatus ingredi-
C tur. Accedit ad eum mulier peccatrix, non vocata. Vidit peccatum, acceſſit ad iuſtitiam, vi-
dit morbum ſuum, abiit ad medicum. Acceſſit non in faciem. Neq; enim tantum habebat
confidentiæ. Non apprehendit illius manum, quoniam tantum præſumere non audebat, ſed
ad pedes acceſſit, quos & lachrymis lauit. Capillos ad tergendum exeruit, hac tantum vice
probe. Quas ſæpenumero male conſpicuas reddiderat, tunc demum bene nudauit. Exem-
plar tibi propoſuit, vt ad pedes Ieſu fugias. Rediit ad patrem, & tamen dixit, Ego vobiſcum
ſum. Quandocunque voles fuge ad illum, cum fiducia irriga pedes illius. Prope eſt. Et venit
præſens, & abiuit præſens. Iſta ſunt ex nouo teſtamēto, cognata illis quæ ſunt ex veteri. Quid
prædicauit Ioannes? Baptiſmum pœnitētię. Et docuit in parabolis, non ſemel atque iterum,
D vt ſępius edoctus veritatē cognoſcas. Petrus tertiò abnegauit, & collocatus eſt in fundamen
to. Paulus ex perſequutore prędicator eſt factus. Sed hic eſt quæſtio. Quid vero ipſe dicit? Ie-
ſus Chriſtus venit in mundum peccatores ſaluos facere, quorum primus ego ſum. Propriū
vitium patefacit, vt gratiæ amplitudinem oſtendat. At petrus dixerat iam antea, & beatus
pronuntiatus fuerat, dixerat, Tu es filius dei excelſi, & viciſſim audierat, ſe eſſe petram, ita
laudatus à domino: Licet enim petra eſſet, non tamen petra erat vt Chriſtus. Vt Petrus pe-
tra erat. Nam Chriſtus verè eſt immobilis petra, Petrus vero propter petram. Axiomata
nanque ſua Ieſus largitur aliis. Largitur autem ea non euacuatus, ſed nihilominus habens.
Lux eſt. Vos eſtis lux mundi, inquit. Sacerdos eſt, & facit ſacerdotes. Ouis eſt, & dicit. Ecce
E ego mitto vos ſicut oues in medio luporum. Petra eſt, & petram fecit. Quæ ſua ſunt largi-
tur ſeruis ſuis. Argumentum hoc eſt opulēti, habere videlicet, & aliis dare. Verum qui apud
nos diuites ſunt, vbi ſua largiuntur aliis, quæ habent imminuunt. Diuites enim non ſumus.
Nam aliena poſſidemus. Chriſtus vero ita diues eſt, vt quantum aliis elargitur, tantū nihilo
ſecius ipſe diues permanet. Eſt enim inſtar fontis perpetuò fluentis. Quantumcunque hau-
ſeris, non tamen riuus illius minuitur. Imò ne fontis quidem inſtar habet. Nullū enim apud
nos naturæ illius par poteſt produci exemplum. At quoniam non habemus quod digne illi
reſpondeat, vtamur imparibus & imperfectis, vt quocunque modo quæ perfecte cognoſci
nequeunt, cognoſcamus. Tertio dominum Petrus negauit, non hoc fine vt Petrus caderet,
ſed vt tu quoq; conſolationem haberes. Lachrymatus eſt, flexerūt lachrymæ eum qui noſtri Petrus.
F miſertus eſt. Bonum nanque erat animi propoſitum, vbique ſolus profitetur. Spiritus quidē
prōptus erat, caro autem infirma. Qui nos finxit figmentum noſtrum nouit, & infirmitates
noſtras portat, delicta cōdonās. Recordare, inquit, domine, quod puluis ſumus. Quid enim
eſt noſtra iuſtitia? Vere magnus erat Abraham. Ita ſcilicet magnus erat, quoniam terra eſt
& cinis. Qui enim nouit quid interſit inter deum & hominem, ille agnoſcit ſeipſum. Audi
& alia felicitatis genera. Beati ſunt, inquit, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorū tecta
ſunt peccata. Deus beatos reddit, & tu prohibes? Vtrū ne ſcripturæ vt nos volumus loquun-
tur, an vt ſcriptæ ſunt nobis illis eſt obtemperandum? Idq; cum ſit contra nos ipſos conten-
tio iſta nō bona, quæ veniæ ſpem abſcindit. Verum quoniam nos peccatorum remiſſionem

μόνον θέλησον, καὶ ὁ θεὸς προαπαντᾷ.

διότι ἀφήκαμεν καὶ ἡμεῖς.

etiam poſt baptiſma pronuntiamus(hoc enim accommodiſſimum videtur†ad promouen- G
dum malitiæ ſtudiũ)ſcribit Apoſtolus in priore ad Corinthios. Quoniam omnino auditur
inter vos ſcortatio,& talis ſcortatio qualis nec inter gentes nominatur. Audiſtis magnitu-
dinem mali, audite & ſeueritatem ſententiæ, congregatis vobis, inquit, ac meo ſpiritu, in
virtute Chriſti,tradite eum qui huiuſmodi eſt,Satanæ, ad interitum carnis, vt ſpiritus ſer-
uetur.Caſtigat illum,non enim vt inimicus abiicit.In priore quidem ſatanæ tradidit,in po-
ſteriore vero nihil priori contrarium ſcribit,confirmate,inquiens,in ipſum charitatem, ne
tribulationis abundantia pereat qui eiuſmodi eſt. Soluit Apoſtolus inſolubilia quoque. In
priore iuſſerat talem tradere ſatanæ,in poſteriore vero de eo ſcribens,& admiſſa condonãs,
ne circumueniamur,inquit,à ſatana.Et nos enim circumuenit, ſicubi aliquem ex nobis ab- H
ripuerit.Ouis ſi ingrediatur è grege,pabulum fit luporum. Reduc eam,vt inſidias effugiat.
Boni paſtores,vbi fuerit ouis abrepta, vellus ſaltem eruere conantur. Si vellus interemptæ
ouiculæ eripere ac ſeruare bonum eſt,anima hominis digna non eſt, quæ è faucibus lupi eri
piatur?Et in bello victor quoque vulneratur,nec ob id non coronatur,quod vulneratus eſt.
Sed vulneratus eſt plurimum dum operi bellico incumberet. Vnũ ne malum reputat deus,
multa vero bona non reputat?Quot martyres primum quidem Chriſtum abnegarunt,poſt
vero ad pugnam redierunt?Sed qui lingua tantum,non animo abnegarant.Caro enim infir
ma eſt.Qui negat,excidit,qui rurſus confitetur,pugnam repetit.Non enim ita deus quę ma
la ſunt obſeruat,vt quæ bona ſunt reprobet.Et fit plerunq; vt in tortura conſtitutus aliquis, I
non ferendo cedat,non animi propoſito,ſed dolore ſuperatus. Is vbi demiſſus ab eculeo, ac
reſpirationem nactus fuerit,ad pugnam redit.Modicum ne dictum obſeruabitur à deo, tor
menta vero non recenſebuntur?Verum deus iudicabit,non hominum audacia. Audes deo
leges pręſcribere qui & infirmitatem humanam nouit,& auxilium ſuppeditat,& victoriam
largietur?Quot ſunt,qui bonæ vitę teſtimonio carent?An quoniam ſententia mutantur,ob
id & laborum ipſorum nulla erit ratio?Non ſumus angeli ſed homines,& cadimus & reſur
gimus, idq; ſæpenumero eadem hora.Et aſtrum ab aſtro differt in gloria. Quamobrem? Si
menſura quædam eſſet iuſtitiæ,deberent omnes æquè iuſti eſſe.Si verò alij fulgent vt ſol,a-
lij ſplendent vt luna,alij vero ſecundum aſtrorum differentiam coruſcant,manifeſtum vti- K
que eſt,alium ab alio ſuperari.Qui vero ſuperatur,liquet quod modica habens peccata ſupe
retur.Si autem remiſſio nullius eſt qui deliquit,differentia eſt in veritate. Verum quoniam
neceſſarium eſt oſtendere ſaluatos eſſe aliquos qui poſt baptiſmum deliquerunt, non ſine
metu loquor,ne contra animi mei ſententiam à iuſtitia deficiatis: vehementer enim volo,
non peccare eos qui baptiſmum ſuſceperunt. Si vero citra animi propoſitum ceciderint ali
quando quidam, nolo decernant hic qui pœnitentiam ſuſtulerunt nolentes nos vna cum
cruce Chriſti mortificari.Sed Apoſtolus nos vult conſepeliri etiam,& iã non amplius pec-
cato viuere.Hoc quidem & ipſe volo.Non tamen ſperno gratiam dei,inquit Apoſtolus,Ga L
latis ſcribens, quoniam ſpiritum ſanctum acceperat. Num aliquid manifeſtius quæris?At
ſubiungit.Ita ne inſipientes eſtis,vt cum ſpiritu cœperitis, nũc carne conſumemini. Spiritũ
itaque acceperant.Et iterum.Hoc tãtum à vobis diſcere volo,an ex operibus legis ſpiritum
acceperitis,vel ex auditu fidei?Currebatis bene. Vide quãtis in rebus illos excelluiſſe dicat?
Audi delicta.Nunc carne,inquit,conſummamini.Excidiſtis è Chriſto.Vides eoſdem & ha
buiſſe ſpiritũ, & audis à Chriſto euacuatos eſſe à Chriſto, & à gratia pariter excidiſſe? Quid
poſt iſta infert,vt locum det innouationi?Filioli mei, inquit, quos iterum parturio. Semel
illos genuerat,at qui ſemel genuerat non detrectat eos denuo ad ſalutem gignere. Quod ſi
in reliquis omnibus quiſquam peruerſè egerit,hoc tamen demum illi impium fuerit:Homi
nes qui ſpiritum ſanctum acceperunt,qui bene cucurrerunt,qui tanta paſſi ſunt, periclitati, M
fruſtra toleratis aduerſis qui exciderunt,& euacuati ſunt,regenerantur, vt iterum formam
dei accipiant.Num habes adhuc quod de pœnitentia contradicas?Quis nos finxit?deus. Fe-
cit nobis corpus,fecit animam.Contemnit ne nos?Quis dedit nobis pharmacum vitæ? Ad
quid faciunt ſanctę ſcripturæ lectiones?vt abſtineamus à peccatis.Quamobrem irrigamur?
Vt fructum adferamus. Quid precamur?vt peccata nobis remittãtur.Finiamus ſermonem.
Quidam non pœnitent. Qui vero ſpe pœnitentiæ malefacit, modum habet maleficentiæ,
& pœnitentia priuatus eſt.Spes eſt etiam poſt peccatum,medicina eſt etiam poſt acceptum
hulcus. Sed manet cicatrix. Beatum eſt, ſi neque vacillauerit quiſquam. Altera fœli-
citas eſt,ſi poſt plagam acceſſerit medicina. Deo verò qui nos ab initio finxit, qui & infir-
mitati

† Vel ad hoc, vt malitioſe traducatur.

A mitati noſtræ ſuccurrit, & animi propoſitum cuſtodit, & pœnitentiam largitur, per eum qui nobis bona iſta attulit, Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, ſit gloria & imperium in ſeculorum ſecula, Amen.

LECTORI ORTHODOXO SALVTEM.

QVæ proximè ſequuntur, uerſa ſunt uiro, ut ingenue fatear, docto quidem, ſed Zuinglianæ hæreſeos propugnatori pugnantiſsimo atque controuerſioſo maximè. Si ad manus fuiſſet archetypon, ad quod conferri iſthæc in tempore potuiſſent, haberes forſan lector chariſsime quod ad hanc potiſſimum partem attinet, Baſilium ſynceriore fide uerba ſonantem. Horum interim fruitor
B *lectione, ſed cum delectu ac iudicio. His te præmonitum uolui, ut ne mireris expunctum eſſe ac ſuppreſſum interpretis nomen. Id iſte uideri debet iure promeritus, qui ſe ſuapte malitia ab Eccleſia ſancta dei diremit pſeudapoſtolus, & ſacramentorum excucullatus arroſor. Hæc porrò homilia prior in parteis treis diſſecta legitur.*

QVID INSTRVENDI MONENdique *ſunt ad baptiſmum uenientes.*

C DOMINVS noſter Ieſus Chriſtus, vnigenitus dei viuentis filius, poſt reſurrectionem accepta promiſſione dei ac patris ſui per Prophetam Dauidem dicentis: Filius meus es tu: ego hodie genui te: poſtula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, poſſeſſionem tuam terminos terræ: ſuos aſſumens diſcipulos, eis primum traditam ſibi à deo patre poteſtatem manifeſtauit dicẽs, Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra, & tunc amandauit eos dicens, Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen patris, ac filij, ac ſpiritus ſancti, docentes eos ſeruare quæcunque ego mandaui vobis. Cum igitur præceperit dominus primum, vt docerent omnes Gentes, & tunc
D demum ſubiunxerit, baptizantes eos &c. vos quidem neglecto priore, de poſteriore noſtram ſententiam quæſiuiſtis. Nos verò putantes contra Apoſtoli mandatum facere, ſi non ſtatim reſponderimus, dicentis: Parati eſtote omni vos interroganti reſpondere, rationémque communis fidei reddere: rationem de dominico ſecundum Euangelium baptiſmate reddidimus, quod baptiſmate beati Iohanis præſtantius eſt, cõmemorantes pauca quædam ex multis quæ de illo in ſcripturis dicuntur. Neceſſarium autem diximus, recurrere ad ordinem à domino præſcriptum, vt & vos, cognito primum quid ſit illud, docete, deinde conſequenter de glorioſiſſimo baptiſmate rationem accipientes, ad perfectionem proſpere promoueatis, edocti ſeruare omnia quæ diſcipulis ſuis dominus præcepit, ſicut ſcriptum eſt. Hic itaque
E audiuimus dicentem, docete omnes Gentes, operæprecium autem eſt deinceps & quæ alibi de hoc mandato dicta ſunt admonere, vt animum principio ad voluntatem dei diſpoſitum habentes, deinde decentem ac neceſſarium ordinem ſeruantes, quoad eius fieri poteſt, ſcopo diuini beneplaciti conſtantes immoremur. Eſt enim domino conſuetum, vt definitè præcepta, per alia alibi dicta clare tradere, vt illud, Theſaurizate vobis theſauros in cœlo, quod ſimpliciter dictum alibi declarat, dicens, vendite quæ poſſidetis, & date eleemoſynam, facite vobis ſacculos, qui non veteraſcant, theſaurum non deſinentem in cœlis. Et multa huiuſmodi alia. Diſcipulus igitur eſt, vt ab ipſo domino diſcimus, quiſquis hoc animo ad dominum accedit, vt illum ſequatur, hoc eſt, vt doctrinam ipſius audiat, illi credat & obe-
F diat, vt domino, vt Regi, vt medico, vt doctori veritatis, idque ſpe vitæ æternæ, & ſi in illius ſermonibus maneat, ſicut ſcriptum eſt. Dixit igitur ad eos, qui in ſe crediderant Iudæos. Si vos manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eſtis, & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos, intelligens abſque dubio de libertate animæ, à ſæua diaboli tyrannide, & peccatorum oppreſſione liberandæ. Qui enim peccatum, inquit, facit, ſeruus eſt peccati & ſub mortis condemnatione conſtitutus. Sicut nobis & Paulus Apoſtolus tradidit dicens, Nam eum qui peccatum non nouit, peccatum pro nobis fecit, vt nos eſſemus iuſtitia dei in ipſo. Et iterum, Quemadmodum enim per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi: ita & per vnius obedientiam iuſti conſtituentur multi. Eum autem qui domino

mino credidit,ſeque ipſum illi ad diſciplinam paratum & aptum exhibuit, diſcere oportet, G primum quidem ab omni peccato ſecedere:deinde verò & ab omni eo,quòd à ſalutari mul tis de cauſis obedientia dominica abſtrahit,licet in ſpeciem plauſibile videatur.Eſt enim im poſſibile, eum, qui peccatis ſtudet, aut temporariis negociis aut curis eorum etiam quæ ad neceſſitatem huius vitæ pertinent,implicitus eſt,ſeruire domino,nedum illius fieri diſcipulum,qui non prius adoleſcenti dicebat,veni ſequere me,quàm præcepiſſet,vt omnia ſua bona venderet ac pauperibus daret.Imò ne hoc quidem illi præcepit, niſi poſteaquàm dixerat ſe omnia propoſita præcepta ſeruaſſe. Qui enim peccatorum remiſſionem nondum accepit,nec dum ab illis per ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti purgatus eſt, ſed adhuc diabolo ſeruit,& ab inhabitante ſe peccato captiuus detinetur,prorſus nequit ſeruire domino, H qui illud conſtanti ſententia aſſeruit dicens.Qui facit peccatum,ſeruus eſt peccati. Qui verò ſeruus eſt peccati,non manet in domo.Teſtatur idem & qui in Chriſto loquutus eſt Paulus cum ſcribit.Qui verò ſeruus eſt peccati liber eſt à iuſtitia. Et iterum Chriſtus dicit. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire,& quæ ibi ſequuntur.Oſtēdit igitur determinatè ac multis modis,quòd ne ij quidem,qui de neceſſariis vitæ ſoliciti ſunt,deo ſeruire queant:nedum ipſius fieri diſcipuli,vnde & Apoſtolus didicit,dilatata huius rei conſideratione,dicere.Quę participatio iuſtitiæ & iniquitati? Quæ communicatio luci cum tenebris? Quis conſenſus Chriſto & Belial?Quæ pars fideli cum infideli? Quid conuenit templo dei cum ſimulacris? Et iterum determinat dicens. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus verò aduerſus I carnem.Hæc autem ſibi ipſis inter ſe aduerſantur, vt non quæ vultis faciatis. Quod autem idem nobis reuerentius tradiderit,& quid dixerit, commemoremus. Nam ſcimus, inquit, quòd lex ſpiritalis ſit:ego verò carnalis ſum,venundatus ſub peccatum. Quod nanque operor non agnoſco.Non enim bonum quod volo facio,ſed quod odi malum hoc facio. Si autem quod ego non volo,hoc facio,aſſentior legi quòd bona ſit. Nunc verò non iam ego operor illud,ſed habitans in me peccatum.Et vbi hanc ipſam conſiderationem pluribus tractauit,quod impoſſibile ſit ſub peccato ſeruientem,ſeruire domino,manifeſtè nobis demōſtrat eum qui nos ab iſta tyrannide redemerit,cum dicit, Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius. Gratias ago deo, per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Et K paulo pòſt ſubdit,Nihil igitur nunc condemnationis eſt iis,qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui nō ſecundum carnem ambulant.Et per ea quæ alio loco dicit,magnificam humanitatis ac benignitatis dei gratiam,per incarnationem domini noſtri Ieſu Chriſti declaratam,apertè cōmendat dicens.Quemadmodum enim per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi,&c.Et in alio loco admirabiliorem illam conſiderat,cum dicit.Eum enim qui peccatum non fecit, pro nobis peccatum fecit, vt nos eſſemus iuſtitia in ipſo. Summè itaque neceſſarium eſſe ex iam commemoratis, & aliis ſimilibus locis liquet, niſi gratiam dei fruſtra acceperimus,vt primum ab oppreſſione diaboli liberemur, qui ſub peccato detentum,ad ea facienda mala deducit, quæ non vult, deinde abnegemus omnia præſentia, L & nos ipſos,vt abiecto prorſus viuendi deſiderio,domini ſimus diſcipuli,ſicut ipſe dixit. Si quis venit ad me,abneget ſemetipſum,tollat crucem ſuam, & ſequatur me, quod idem eſt, atque,diſcipulus meus fiat.Hoc autem ipſum & latius,& certius, ac ſignificantius in Euangelio quod eſt ſecundum Lucam tradit,cuius loci paulo poſt mentionem faciemus. Sumus autem omnes ab iſta peccatorum condemnatione, quotquot credimus, gratia dei, quæ eſt per vnigenitum ipſius filium,dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,redempti,qui dixit. Hic eſt ſanguis meus,ſanguis noui teſtamenti,quod pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum.Atteſtante ſimul & Apoſtolo, vbi ſcribit,nunc quidem,diligite vos inuicem,ſicut & Chriſtus dilexit nos,& tradidit ſemetipſum oblationem & hoſtiam deo,nunc vero,Chriſtus nos redemit è maledicto legis.Et multa talia habet Apoſtolus. Cum ergo datur remiſ- M ſio peccatorum,tunc accipit homo liberationem,à peccato ab eo,qui nos redemit,Ieſu Chriſto domino noſtro,vt poſſit iſti ſermoni acquieſcere.Neque tum tamen adhuc aptus eſt, vt dominum ſequatur.(Iterum hoc dico) qui adoleſcenti non prius dixi, veni, ſequere me, quàm dixiſſet,vende quæ habes,& da pauperibus.Imò ne hoc quidem præcepit, niſi vbi ille ſe ab omni tranſgreſſione mundatum eſſe confeſſus eſſet,dicens.Hæc omnia ſeruaui à iuuentute mea.Itaque & hic ordinem ſeruare neceſſarium eſt.Non autem ea tantum, quæ quouis modo habemus,& quæ ad vitæ vſum neceſſaria ſunt,contemnere docemur, ſed & quæ inter nos tam ex lege,quàm natura cuiquam competere videntur,dicente domino noſtro Ieſu Chriſto,

A ſu Chriſto, Qui patrem ac matrem diligit pluſquam me, non eſt me dignus. Quod & ſimiliter de iis intelligendum eſt, qui nobis ſunt proximi, & abſque dubio multo magis de alienis, & qui non ſunt noſtræ fidei. Quibus ſubiungit. Et qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus. Quod cum præſtitiſſet Apoſtolus, ad noſtram doctrinam ſcripſit dicens. Ego mundo crucifixus ſum, & mundus mihi: viuo autem non iam ego, ſed viuit in me Chriſtus. Regrediendum eſt ad ea quæ domini ſunt, qui, quod ſingulos concernit, ad eum qui dixerat. Permitte primum vt abeam ac ſepeliam patrem meum, reſpondit. Sine vt mortui ſepeliant mortuos ſuos. Tu verò, abi & annuntia regnum dei. Ei verò, qui dixerat. Sine primum vt abeam ac diſponam illis, quos domi habeo, ſeuerius & cum comminatione vehementiore reſpondit. Dixit enim. Nemo miſſa manu ad aratrum, ſi retro conuerſus fuerit, appoſitus eſt ad regnum dei. Ita quod modicam etiam remorã obedientiæ indubitatę domino debitæ generat, licet cõueniens ſit vſibus humanis, & rationi cõſonũ eſſe videatur, nihilominus alienum eſſe debet ab eo qui vult eſſe diſcipulus Chriſti, & graui cõminatione dignum habetur. Generalius autem decernit cum dicit. Si quis venit ad me, abneget ſemetipſum, tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Si verò ad memoriam reuocauerimus quæ dominus ei, qui dixerat, Beatus, qui manducabit panem in regno dei, reſpondit, terribilius iræ diuinæ ac ſeueritatis iudicium & alienos ab omni ſpe bona tales eſſe diſcemus. Dicit autem ad hunc modum: Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos, & miſit ſeruos C ſuos hora cœnæ dicere inuitatis: Venite quoniam parata ſunt omnia, & cœperunt ſe excuſare omnes. Primus ait: Emi agrum, oportet me illum videre, rogo habe me excuſatum. Alius dixit: Iuga boum quinque emi, eo probare illa, rogo habe me excuſatum. Alius dixit: Vxorem duxi: quamobrem venire nequeo. Et reuertens ſeruus nuntiauit domino hæc. Tunc iratus paterfamiliâs dixit: Abi celeriter in plateas & vicos ciuitatis, & voca pauperes, & claudos, & cæcos, & debiles. Et ait ſeruus: Factum eſt vt iuſſiſti, adhuc locus reſtat. Et ait dominus ſeruo: Exi in vias & ſepes, & coge ingredi vt impleatur domus mea. Dico autem quòd nullus eorum hominum meam cœnam deguſtabit. Iterum autem ipſe vnigenitus filius dei viuentis, qui à patre ad hoc eſt miſſus, non vt iudicet mundum, ſed vt ſeruet, ſibi ipſi conD ſtans, & voluntatem boni dei ac patris ſui adimplens, ſententiæ ſeuere doctrinam ſubiungit, quæ nos dignos reddat ad hoc, vt ipſius ſimus diſcipuli, ac dicit, Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum ac matrem, & vxorem ſuam ac liberos, & fratres & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. De odio loquitur, non quod inſidiandi ſtudium generat, ſed pietatis virtutem, vt non obediatur ab illa ſeducentibus adfert. Et quiſquis, inquit, non baiulat crucem ſuam & ſequitur me, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Quæ in baptiſmo aquæ ex pacto polliciti videamur, profeſſi illic, quod vnà cum Chriſto E crucifixi, mortui, ſepultique ſumus, & quæ conſequenter ſcripta ſunt. Conſiderata verò noſtra imbecillitate, cordáque noſtra per hypodigmata, in veritatis certa perſuaſione confirmare, & ad obedientiam inſtructiores ac paratiores reddere volens, dixit, Quis ex vobis turrim ædificare volens, non prius ſedens computat ſumptus, an ad perficiendum ſuppetant, ne poſito fundamento ad finem perducere nequeat, videntéſque illudant ac dicant, homo hic ædificare cœpit, nec abſoluere potuit. Vel quis rex ad bellum profecturus aduerſus alterum regem, non ſedens prius conſultabit, ſi cum decem millibus ipſe venienti cum viginti millibus occurrere poſſit. Quòd ſi inferiorem ſe viribus nouerit, longè adhuc eo conſtituto legationem de pace mittet. Sic item omnis ex vobis qui non renuntiauerit omnibus quæ poſſidet, non poterit meus eſſe diſcipulus. Bonum eſt ſal. Si ſal infatuatus fuerit, in quo ſalietur? Nec telluri, nec ad conficiendum fimum prodeſt, ſed abiiciunt illud foras. Qui habet F aures audiendi audiat. Si iſtis fidem habuerimus, liberati primum à diaboli tyrannide, per id, quod ille nihil in nobis habeat, quod cupiat, idque per gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti, ſi tamen illam non fruſtra accepimus. Deinde non ſolum mundo, & concupiſcentiis ipſius, ſed & mutuis officiis illis, quæ licita ſunt, ad hæc & vitæ noſtræ, ſi quicquam horum nos à properanda & debita deo obedientia abſtrahat, renuntiauerimus, tum demum digni erimus, qui domini diſcipuli ſimus. Inſtructi deinde cum à Moſe & Prophetis, tum ab Euangeliſtis & Apoſtolis, deum initio omnia per vnigenitum filium ſuum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum tam viſibilia quàm inuiſibilia condidiſſe, deinde & de illis imbuti, quæ in diuinis ſcripturis bonitatem ac ſeueritatem dei, cum multa patientia, ad oſtenſionem iuſtitiæ ipſius, & noſtram doctrinam, tradunt, & præterea de Prophetiis incarnationis domini noſtri

noſtri Ieſu Chriſti,& de illis rebus quæ tum è regione inter ſe oppoſita coinciderunt,déque G
glorioſa ex mortuis reſurrectione,aſſumptione,& illuſtriſſima omnium apparitione in cõ-
ſumatione ſeculi futura,ad hæc & dogmata illa vniuerſæ ſecũdum Euangelium,deóque ac-
ceptę pietatis,in charitate domini noſtri Ieſu Chriſti,in ſpe vitę æternæ regniq; cœleſtis edo
cti,ſimulque iudicia iuſtæ retributionis,cum eorum qui prohibita commiſerunt,aut appro-
bata reſpuerunt ac violarunt,ad ſupplicium ſempiternum,tum eorum qui dignè Euange-
lio Chriſti in fidei ſanitate per charitatem Chriſti efficaci,ſub ſpe vitæ æternæ, & regni cœle
ſtis conuerſati ſunt,in Chriſto Ieſu domino noſtro, Amen.

QVOMODO BAPTIZETVR ALIquis *Baptiſmate quod eſt in Euangelio domini noſtri Ieſu Chriſti.* H

QVoniam mandatum nobis dominus noſter Ieſus Chriſtus dedit, vt nos inuicem
diligamus, ſicut ipſe nos dilexit, & per Paulum Apoſtolum nos docet vt tolere-
mus alius alium in dilectione,pietatis veſtræ in Chriſto præceptum, de glorioſiſſi-
mo ſecundum Euangelium Domini noſtri Ieſu Chriſti baptiſmate prompto ani-
mo accepi non tanquam qui pro rei maieſtate quicquam dicere queam, ſed vt cum vidua I
illa quæ æra minuta duo miſit,& ipſe pro mea mediocritate aliquid conferam.Et ad id quo-
que precibus eorum qui dominum diligunt opus habeo,vt optimi dei & Chriſti ipſius gra-
tia,ſanctus ac bonus ſpiritus admoneat nos & doceat, quæcunque à domino audiuerit, ac
mentem noſtram in viam pacis,& ſermonem ſanum ad fidei ædificationem dirigat, vt &
in nobis & vobis dictum illud ſapientis adimpleatur, Da ſapienti occaſionem & ſapientior
erit. Cæterum ſciendum eſt,quod primum docere & inſtruere oporteat, atque ita demum
præclariſſimo baptiſmate ritè inſtructum dignari. Nam ita dominus ac deus noſter Ieſus
Chriſtus vnigenitus viuentis dei filius diſcipulis ſuis ipſe præcepit. Neceſſariò itaque vobis
ſeparatim quæ ab ipſo ſunt domino de illis qui diſcipuli Chriſti fieri volunt,dicta, ex mul- K
tis pauca commemorantes tradidimus.Quoniam verò,qui è ſupernis generantur, promiſ-
ſionem habent videndi regni dei: qui verò ex aqua & ſpiritu, ingrediendi in regnum dei,
neceſſarium arbitror, vt modica quædam ex illis quæ de regno cœlorum ſunt dicta, adii-
ciam, ne quouis pacto in acquirendo illo deficiamus. In vitæ nanque negotio paululum
non eſt quod paululum abeſt ac ferè dicitur, vt quidam noſtrorum ſapientum admonuit.
Et hoc ex ipſis rebus potiſſimum liquet, imò & ex abſoluta illa ſacrorum & ad oblationem
deſtinatorum animalium integritate ſatis habet fidei quod dico,in quibus vbi modica quę-
dam reperiebatur macula, vel mutilatio, non integri alicuius membri, ſed partis tantum
ipſius, quemadmodum ſcriptum eſt, mutilatio auriculæ, ſiue homo erat, ad ſacerdotium L
ineptus iudicabatur, ſiue animal, reprobum habebatur ad ſacrificium, cum Apoſtolus di-
xerit,hæc quidem illis in figura contigerunt,ſcripta verò ſunt ad noſtram admonitionem,
in quos fines ſeculorum venerunt, & dominus aperte declarauerit, quæ à nobis exigantur
iuſtitiæ præſtantia, vbi dixit templo maius aliquid eſt hic, & abundantius nos animæ cu-
ram habere debere oſtenderit, dicens, cui multum concreditum eſt, ab illo & multum re-
petent. Commemoremus itaque quæ de regno cœlorum ſunt ſcripta.Dominus noſter Ie-
ſus Chriſtus,cum aſcendiſſet in montem,& doctrinæ ſuæ per beatitudinum catalogum ini
tium faceret,primam beatitudinem eam eſſe prædicauit, quæ regnum habet cœlorum. Di-
xit enim Beati pauperes ſpiritu,quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.In octaua verò bea M
titudine,Beati,inquit, qui perſequutionem propter iuſtitiam patiuntur, quoniam ipſorum
eſt regnum cœlorum.Et iterum vbi quæ futura ſit tempore retributionis benedictio electo-
rum per parabolam paſtoris prædicit, venite, inquit, benedicti patris mei hæreditate poſſi-
dere regnum quod vobis ab initio mundi paratum eſt. Eſuriui nanque, & dediſtis mihi
manducare, & quæ ſequuntur. Et in Euangelio Lucæ, alio & tempore & loco, vt ſcriptura
manifeſtat,iterum beatitudines exponens,Beati,inquit, pauperes ſpiritu,quoniam ipſorum
eſt regnum cœlorum.Et iterum.Noli timere puſille grex, quoniam placuit patri veſtro cœ-
leſti dare vobis regnum,vendite quæ poſſidetis,& date eleemoſynam,facite vobis ſacculos
qui non inueteraſcũt,theſaurũ indeficientem in cœlis.Hæc quidem & huiuſmodi alia ſunt,
per quæ

οὐ γὰρ μικρὸν ἐν βίῳ, τὸ παρὰ μικρόν.

A per quæ regno cœlorum quis dignus efficitur, & ſine quibus impoſſibile eſt vt regnum cœlorum quiſquam ingrediatur. In euangelio Matthæi definit dominus ad hunc modum dicens, Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam ſcribarum & phariſæorum, nequaquam intrabitis in regnum cœlorum. Et rurſus. Niſi conuerſi fueritis & efficiamini ſicut paruuli, nõ intrabitis in regnum cœlorum. Et iterum. Quiſquis non acceperit regnum dei, ſicut paruulus, non ingredietur in illud. In euangelio autem Ioannis ad Nicodemũ dicit. Niſi quis natus fuerit é ſupernis, non poterit videre regnum dei. Et iterum. Niſi quis natus fuerit ex ſpiritu, nequaquam ingredietur in regnum cœlorum. De quibus vna eſt ſententia, liquet quod idem ſit & periculi omnibus, ſi vnum aliquid ex ipſis defuerit. Si nanque dominus dicit, io
B ta vnum, aut apex vnus haud quaquam præteribit à lege, donec omnia fiant, quanto magis ab euangelio, dicente domino ipſo, cœlum ac terra trãſibit, ſermones vero mei nequaquam tranſibunt. Vnde Iacobus apoſtolus confidẽter denuntiauit dicens. Quiſquis fecerit totam legem, offendat autem in vno, erit omnium reus. Hoc autem ex eo didicit, quòd poſt beatitudines dominus teſtimoniis ac promiſſionibus Petro propter homines datis, comminatus eſt dicens, Niſi lauero te, non habebis partem mecum. Paulus vero apoſtolus adflictiones illas Chriſti quæ adhuc deerant, pro corpore ipſius, quod eſt eccleſia adimplens, & in Chriſto loquens conteſtatur, quænam illa ſint, quorum potiſſimum gratia quis regno cœlorum non potiatur, & mortis condemnationi ſubiiciatur, aliquando quidem definitè dicens, quod qui talia faciunt, digni ſint morte. Quare vero non dixit, qui iſta faciunt, ſed, qui
C talia faciunt regnum cœlorum non poſſidebunt? Et iterum generalius, quoniam iniuſti regnum dei non poſſidebunt. Et alibi ſimiliter. Ipſe vero dominus noſter Ieſus Chriſtus in euangelio Lucæ ita definiuit dicens, Nemo manu ad aratrum poſita, & retro poſtea auerſus, aptus eſt ad regnum dei. Eſt autem hic neceſſariò obſeruandum, quod non de multis peccatis, ſed de vno eſt horrendum adeò & ineuitabile iudicium, idq; ex conceſſis ac licitis, & ſi moram duntaxat eámque modicam obedientiæ illi quis, quę abſque vllo prætextu, velociſſime & ſine ſuſpenſione domino præſtanda eſt, iniecerit. Ex his itaque & ſimilibus omnibus inſtruimur: quod ſi omnia quis integrè ac legitimè adimpleuerit, quibus regni cœlorum promiſſio facta eſt, & ſine quibus regni gratia denegata eſt, & ſe rurſus ab omnibus il
D lis cohibuerit, propter quę nemo regnum cœlorum hæreditate acquirit, ita demum vt promiſſione regni dignus habeatur, expectare poterit. Oportet enim certamen hoc beneplacendi deo, non ſolum ab omni malicia alienum, ſed & integrum & immaculatum eſſe in omni verbo dei, Paulo apoſtolo poſt magnæ & ineffabilis dei, & Chriſti ipſius erga nos dilectionis ad noſtram cum iuſtitiam tum ſalutem declaratæ contemplationem ita ſubiungente, nullã aliqua in re dantes offenſionem, ne vituperetur miniſterium noſtrum, ſed in omnibus commendemus nos ipſos tanquam miniſtri dei. Quemadmodum enim pauper ſpiritu, niſi regeneretur ex aqua & ſpiritu, non poterit intrare in regnum cœlorum, propter domini ſen-
E tentiam, ita rurſus, niſi iuſtitia ipſius abundauerit pluſquam ſcribarum ac phariſæorum: aut ſi talium aliud quicquam defuerit, propter ſimilem ſententiam, nõ habebitur dignus regno cœlorum. Scriptum enim eſt, vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam eccleſiam, quæ non haberet maculam, aut rugam, aut talium aliud quicquam, ſed vt eſſet ſancta & immaculata. Talia multa ſunt, ex quibus diligens lector adhuc fortius confirmare poterit, quòd oporteat eum omnia adimplere, qui regno cœlorum dignus eſſe cupiat. Quod autem qui abundanti iuſtitia præditus, aut è ſupernis regeneratus eſt, omnium ſimul virtutum, & earũ quoq;, quibus beatitudines adſcribuntur, ac reliquarum perfectionem adimpleuerit, & harum ſimilium patrator ſit, in confeſſo eſt, & hoc quæ de ſuperna regeneratione paulo pòſt, gratia dei, di-
F centur, demonſtrabunt. Quoniam vero pietatis veſtræ, vt & ſuprà dictum eſt, mandatum, ſermonem hũc de præclariſſimo ſecundum euangelium baptiſmate à nobis requiſiuit, poſt ea quæ iam de regno cœlorum dicta ſunt, conſequens eſſe puto, vt breuiter etiam quę inter Moſis & Ioannis baptiſmum ſit differentia diſcamus, vt ſic per gratiã dei digni habeamur, qui admirabilem in baptiſmate domini noſtri Ieſu Chriſti excellentiam propter incomparabilem gloriæ abundantiam cognoſcamus. †Eſſe enim templo maius aliquid hic, vnigenitus viuentis dei filius definiuit, & maius etiam Salomone hic, & maius quoque Ioãne hic. Et Apoſtolus poſtquàm de gloria Moſis, in miniſterio legis, Iudęis inacceſſa, diſſeruit, conteſtatur ita ſubiungens. Etenim glorificatum non fuit, quod glorificatum eſt in hac parte, propter excellentem gloriam. Et Ioannes baptiſta, quo inter natos mulierum maior eſt nemo, teſtifi-

† μεῖζον γὰρ τοῦ ἱεροῦ ὧδε.

mo,teſtificatur,dicens: nunc quidem illum oportet creſcere, me autem minui:nunc vero, G
Ego quidem baptizo vos in aqua ad reſipiſcentiam,ille vero baptizabit vos in ſpiritu ſan-
cto & igne,& talia multa.Quantũ vero diſcriminis eſt inter ſpiritum & aquam,tantundem
videlicet eſt & inter eum qui baptizat in ſpiritu ſancto , & eum qui baptizat in aqua : ita &
de ipſo baptiſmate habet,vt ipſe Ioannes qui tantus ac talis & tãtopere ab ipſo domino de-
prædicatus eſt,liberè prædixerit.Non ſum ſufficiens ad hoc,vt corrigiam calciamenti illius
ſoluam. Itaque ex his omnibus manifeſtum eſt quæ ſit baptiſmatis ſecundum euangelium
Chriſti eminentia,quam etiam ſe pro dignitate cognoſcere impoſſibile ſit,vel pro noſtra fa
cultate,eaq; vt à deo nobis ſubminiſtratur,ex ſcripturis commendare pium eſt & vtile. Ba-
ptiſmus itaque per Moſen traditus,primum peccatorum differẽtiam obſeruauit.Non enim H
quæuis peccata remiſſionis gratiam aſſequebantur.Deinde verò & differentia ſacrificia exi-
gebat.Purificationem ſtudioſè petebat.Impurum & maculatum aliquandiu à reliquis ſepa-
rabat,dierum & horarum obſeruantiam ſtatuebat.Et tunc baptiſmus illis,à quibus accipie-
batur quaſi quędam purificationis erat obſignatio.Ioannis vero baptiſma multis modis ex-
celluit.Nullam enim prorſus faciebat peccatorum differentiam. Nullum exigebat ſacrifi-
ciorum diſcrimen. Purificationem ſtudioſe non efflagitabat, nec dierum aut horarum ha-
bebat obſeruantiam,nec vllam prorſus faciebat ad gratiam dei & Chriſti ipſius peruenien-
di dilationem . Simul atque acceſſerat quis & peccata ſua , quantacunque & qualiacunque
fuiſſent,confeſſus fuerat,in Iordanis flumine baptizabatur, & confeſtim peccatorum remiſ I
ſionem accipiebat.Domini vero baptiſma omnem humanam rationem ſuperat,& gloriam
habet quodcunque humanum deſiderium ac votum excellentem, ac maiore gratiæ & vir-
tutis ſupereminentia reliqua ſuperat,quàm ſolis ſplendor cæteras ſtellas excellit.Si vero ſan
ctorum dicta ad memoriam reuocentur,adhuc exactius illa incomparabilem dominici ba-
ptiſmatis excellentiam commendabunt.At propterea nobis tacendum non eſt,ſed neceſſa-
rium vt verbis domini noſtri Ieſu Chriſti,quaſi viæ ducibus,& veluti per ſpeculum & in æ-
nigmate ducti,loquamur,non vt per noſtram expoſitionem,& corporis imbecillitatem ſer
monemq; abiectum , imminuitur gloria baptiſmatis Chriſti , ſed vt hoc quoque pacto ma-
gnitudo lenitatis ac bonitatis boni dei celebris reddatur,dum de magnificentia dilectionis K
ac gratiæ ſuæ , quæ in Chriſto eſt , balbutientes tolerat . Dixit itaque dominus noſter Ieſus
Chriſtus,niſi quis naſcatur denuò, non poterit videre regnum dei. Et iterum. Niſi quis na-
ſcatur ex aqua & ſpiritu , non poterit intrare in regnum dei . Poſt reſurrectionem vero ex
mortuis,adimpleta iam in ipſo prophetia Dauidis,ex perſona dei ac patris, dicentis, Filius
meus es tu,ego hodie genui te. Pete à me,& dabo tibi gentes hæreditatem tuam, ac poſſeſ-
ſionem tuam terminos terræ. (Quod & factum eſt,& iam omnium oculis expoſitum,) di-
ſcipulis ſuis deinceps,tanquam aliud mandatum priori opponens,quo in vias gentium abi
re prohibuerat,præcepit,dicens . Profecti docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen
patris & filij,& ſpiritus ſancti. Neceſſarium autem arbitror,vt ſingulorum verborum virtu L
tem per fidem intelligamus & conſideremus,loquamurq;,prout nobis per communes pre-
ces ſermo in apertione oris noſtri dabitur.Scriptum nanque eſt.Niſi credideritis non intel-
ligetis. Et iterum.Credidi,propter quod & loquutus ſum . Quoniam vero & nominum &
verborum ac rerum vſum,in diuinitus tradita ſcriptura,de deo & Chriſto ipſius,in ſanctis,
prophetis , euangeliſtis & apoſtolis , non vtcunque ac temerè pro communi conſuetudine
accipiendum , ſed vt à ſpiritu ſancto decretum eſt, ad ſcopum piæ ſententiæ, idq; non vni-
uerſaliter ſed ex parte , & quatenus vnum quodq; ad propoſitum ſanę doctrinæ facit & piè
ſentiendum, & mentem ad iudiciorum ac decretorum pietatis cognitionem inducendam
eſſe iudico,neceſſarium eſt, vt & nos exquiſite & vigilanter vnicuique dicto attendamus,
& eum ſenſum eligamus,qui ſupernæ vocationis ſcopo ſeruiat . Et hoc faciemus, ſiquidem M
nos, per cõmunes preces , Ieſus Chriſtus vnigenitus viuentis dei filius confirmarit, vt & in
† τὸ μὲν οὖν ἄνωθεν. nobis fiat,quod Apoſtolus dixit.Omnia poſſum in Chriſto,qui me confortat.† Illud igitur,
denuo,emendationem præteritæ natiuitatis , in peccatorum immundicia factę, ſignificare
puto,dicente Iob, quod nemo purus ſit à ſordibus,etiam ſi vita ſit vnius tantum diei: & Da
uide lugente ac dicente:Quoniam in iniquitatibus conceptus ſum , & in peccatis concepit
me mater mea : Apoſtolóque conteſtante , quod omnes peccauerint, & egeant gloria dei,
iuſtificati gratis ipſius gratia per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu , quem propoſuit
deus propiciatorium per fidem in ſanguine ipſius. Quapropter & credentibus peccatorum
remiſſio

A remiſſio datur,ipſo domino dicente.Hic eſt ille ſanguis meus,noui teſtamẽti, qui pro mul
tis in remiſſionem peccatorum effunditur . Quemadmodum & Apoſtolus iterum teſtatur,
dicens:Secundum beneplacitum voluntatis ipſius,ad laudem gloriæ gratiæ ipſius quæ exu-
berauit in nos. Vt quemadmodum ſtatua obtrita iam & obtuſa,amiſſa illuſtri regis figura,
denuo à ſapiente artifice & bono opifice fingitur,vt figmenti ſui gloriam recuperet, & pri-
ſtino ſplendori reſtituatur.Ad iſtum modum & nos,propter præcepti diuini tranſgreſſionẽ
deprauati,vt ſcriptum eſt.Homo cum in honore eſſet,non intellexit,comparatus eſt iumen
tis inſipientibus , & ſimilis factus eſt illis : ad priſtinam imaginis dei gloriam reuocamur.
Secundum imaginem enim,inquit,& ſimilitudinem dei fecit deus hominem . Quomodo
B vero hoc factum ſit , Paulus apoſtolus docuit , dicens , Gratia deo,quod cum fueritis ſerui
peccati, obediſtis ex corde , formæ illi , in quam traditi eſtis,doctrinæ.Vt quemadmodum
cera,ſculpturæ typo tradita,figuram eam quæ ſculpturę ineſt,diligenter exprimit,ita & nos,
typo euangelicæ doctrinæ nos ipſos tradentes , ſecundum internum hominem figuremur,
implentes,quod præcipiendi modo ab illo dictum eſt:deponentes enim,inquit,veterem ho
minem cum actibus ſuis,& induti nouum,qui renouatur in agnitionem, ſecundum imagi
nem eius,qui condidit ipſum.Et multa talia.Illud vero,ex aqua naſci,Paulus in Chriſto lo-
quens,decernit ac tradit dicens,An ignoratis,fratres , quòd quicunque in Chriſtum Ieſum
baptizati ſumus,in mortem ipſius baptizati ſumus? Conſepulti itaque ipſi ſumus per bap-
C tiſmum in mortem, vt quemadmodum excitatus eſt Chriſtus ex mortuis per gloriam pa-
tris:ita & nos in nouitate vitæ ambulemus . Si enim complantati ſumus ad ſimilitudinem
mortis eius,& reſurrectionis quoque participes erimus,ſcientes hoc,quòd vetus noſter ho-
mo ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati , vt amplius non ſeruiamus peccato.
Qui nanque mortuus eſt,iuſtificatus eſt à peccato.Si vero mortui ſumus cum Chriſto,cre-
dimus,quòd & victuri ſumus cum illo . Scientes, quod Chriſtus excitatus ex mortuis am-
plius non moritur , mors illi amplius non dominatur . Quod enim mortuus eſt , peccato
mortuus eſt ſemel,quod vero viuit,viuit deo.Ita & vos,reputate vos ipſos, mortuos quidẽ
peccato,viuentes vero deo in Chriſto Ieſu.Ex quibus omnibus,& ſenſus regenerationis per
D ſimilitudinem conſideratur.Erat autem impoſſibile denuò naſci, niſi regenerandos præue-
niſſet gratia dei,vt cum ex præcedentibus ipſe Apoſtolus,tum ſubſequentibus de baptiſma-
te capitibus declarat. Exorſus enim ab eo quo dixit, commendat autem dilectionem ſuam
deus erga nos,quòd cum adhuc peccatores eſſemus,Chriſtus pro nobis mortuus eſt: multo
itaque magis iuſtificati nunc in ſanguine ipſius ſeruabimur per ipſum ab ira . Si enim cum
inimici eſſemus,reconciliati ſumus deo per mortem filij eius:multo magis reconciliati ſer-
uabimur in vita ipſius.Talia multa,conſpicuè & magnifice amplam & ineffabilem bonita-
tem & humanitatem dei commendantia, in dono remiſſionis peccatorum, & poteſtate ac
virtute eorum , quæ ad gloriam dei ac Chriſti eius,in ſpe vitæ æternæ, per Ieſum Chriſtum
E dominum noſtrum perfecta ſunt,per cuius vnius iuſtificationem in omnes homines ad iu-
ſtitiam vitæ, ſicut per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem , & quæ ſe-
quuntur,vbi tradidit & expoſuit,ſubiungit.An ignoratis fratres, quòd quicunque baptizati
ſumus in Chriſtum Ieſum,in mortem ipſius baptizati ſumus . Quamobrem ? Vt gratia dei
nos præueniente,quæ noſtri ſunt officij ſecundum fidem per dilectionem operemur & con
feramus , atq; ita perficiatur erga nos beneplacitum diuinæ in Chriſto dilectionis,ad quod
magno opus eſt ac legitimo certamine,ne talem ac tantam gratiam dilectionis dei in Chri
ſto fruſtra accipiamus eodem Apoſtolo dicente.Eum nanque qui peccatum non nouit, pec
catum pro nobis fecit,vt nos eſſemus iuſtitia dei in ipſo. Adiuuantes autem obſecramus e-
tiam,ne fruſtra gratiam dei accipiatis.Quoniam cui multum concreditum eſt, ab illo & a-
F bundantius repetent,vt conſtanter definiuit dominus.Quod & inculpatè fiet,ſi quę in prę-
dictis iam inducta,& quæ ad eandem baptiſmatis materiam coniunctim dicta ſunt diligen
ter cuſtodiantur, & quæ iſtis ſunt iuncta, in virtute gratiæ dei per Chriſtum Ieſum dominũ
noſtrum in ſpiritu ſancto,fideliter acceperimus,vt credentes per gratiã dei intelligamus,&
quæ intelligere promeruerimus,in dilectione Chriſti faciamus,qui dixit. Si iſta ſcitis, bea-
ti eſtis, ſi ea feceritis. Intellectus enim bonus eſt,vt Propheta teſtatur, omnibus facientibus
ipſum,ipſius vnigeniti viuentis dei filij,terribile & ineuitabile iudicium exponens, quo di-
xit.Qui ſcit voluntatem domini ſui, & non facit eam , vapulabit plurimum , imò nec eum
qui per ignorantiam deliquit , impunitum dimittit. Et vt,quemadmodum prædictum eſt,
per

per manifeſtiora verba,ac res clariores, ad cognitionem ſeruatoris, & decreti ipſius in baptiſmate,ad veritatis certam perſuaſionem quaſi manuducamur,diligenter ſignificata obſeruemus,& ad ſcopum pietatis omnem ſenſum adaptemus.Baptizati ſumus, inquit,vt ex iſta ſimilitudine veritatem diſcamus.Quoniam ſicut lana tincturæ immerſa, ad colorem illius mutatur,imò magis,vt Baptiſta Ioanne,qui de domino prædixit quod ipſe eſſet nos baptizaturus in ſpiritu ſancto & igne, veluti ductore vſi illuſtremur luce cognitionis, ad cognoſcendam lucem illam magnificam, hoc dicamus. Quod ſicut ferrum immerſum igni, per flatum excitato,proditur quidem,num aliquid in ſe habeat vitij,ſimul vero & aptius ad purgationem redditur,& non ſolum color illius,ſed & duricies & intractabilitas ad mollitiem ac teneritudinem mutatur,& commodius fit operi manuum artificis, adaptatúrq; cōpetentius ac certius ad voluntatem domini,& relicta nigredine illuſtrius ſeipſo factum, nō ſolum ipſum iam ignitum eſt ac ſplendidum,ſed & vicina illuſtrat & calefacit, ita conſentaneum eſt ac neceſſarium,eum qui baptizatus eſt in igne,id eſt,in verbo doctrinæ, quod & peccatorum malitiam arguit,& iuſtificationum gratiam manifeſtat, odio habere & execrari iniuſtitiam,ſicut ſcriptum eſt, & deſiderio affici, vt per fidem purificetur in virtute ſanguinis domini noſtri Ieſu Chriſti,ipſo dicente. Hic eſt ſanguis meus, ſanguis noui teſtamēti,qui pro multis effunditur,in remiſſionem peccatorum, & Apoſtolo conteſtante, in quo habemus redemptionem per ſanguinem ipſius,delictorum condemnationem,& vt non ſolum ab omni iniquitate & peccato, ſed & ab omni inquinamento carnis ac ſpiritus mūdetur,atque ita baptizatum in mortem domini configurari morti,quod eſt,mortificari peccato ac mundo, vt ſecundum incorporationem vitæ, corde, ſermone,& operibus,ſicut cera ſculpturæ, ita doctrinæ domini noſtri Ieſu Chriſti impreſſus & adformatus, impleat illud quod ſcriptum eſt,Gratia deo,quod cum fueritis olim ſerui peccati, obediuiſtis ex corde in eam in quam traditi eſtis, doctrinæ formam, & ita quod priori coniunctum eſt,cuſtodire promereatur,nempe,conſepulti igitur ſumus per baptiſmum in mortem.Ad quid? Vt quēadmodum Chriſtus excitatus eſt ex mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.Neceſſe nanque eſt,vt qui mortuus eſt ſepeliatur, & qui in ſimilitudine mortis ſepultus eſt,per gratiam dei quæ in Chriſto eſt reſurgat, nec amplius propter peccata interni hominis vultum inſtar ollæ feruentis habeat, ſed manifeſtatis per ignem peccatis,& accepta per ſanguinem Chriſti remiſſione,deinceps per vitæ nouitatem fulgentes oſtendat in Chriſto iuſtificationes,quouis lapide plurimum pretioſo illuſtriores. Reiecta itaque incredulitatis duricie,oſtendamus obedientiam & ſubiectionem in diuinis præceptis,ſpiritúque feruentes,reſplendeamus,& à tenebrarum poteſtate in mortem abripiente liberemur. Obſonia nanque peccati,mors,vt & in nobis locum habeat,quod ab Apoſtolo dictum eſt, Abſorpta eſt mors ad victoriam.Vbi mors ſtimulus tuus eſt? vbi tua eſt inferne victoria? domino vero,ſoli iuſtitiæ obtemperantes,illuminemur ab ipſo, intellectusq; & virtutis gratiam promereamur,vt in ipſo iuſtificemur,& non ſolum ipſi niue reddamur candidiores(Eſt enim verax deus,qui ita promiſit dicens,quoniam ſi fuerint peccata veſtra ſicut purpura rubicunda,velux nix alba erunt)ſed & vicinos noſtros illuſtremus nunc quidē audientes dicentem dominum,vos eſtis lux mundi,nunc vero audientes ac facientes,quod dicit.Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrē veſtrū qui in cœlis eſt.Tunc & Apoſtolus nos omnino conteſtabitur dicēs, in quibus apparetis tanquam luminaria in mundo,ſermonem vitæ habentes,ad gloriationem meam,in diē Chriſti.Quomodo vero non eſſet abundantius cōſpicua vitæ nouitas,non iā ex gentiliū tantum & ſecularium hominū collatione, ſed & ex eorū collatione qui in iuſtitiis legalibus eximij fuerunt? Quando non ſolum amplius aliquid extra neceſſitatem & acceſſorium nō deſiderabimus,quod & homines huius mundi faciunt,ſed nec ea quæ iā præſentia ſunt ac noſtra, affectabimus, & ad benefaciendum egenis pluſquam lex exigit, contendemus. Non enim proximis ſolū benefaciemus,ſed & inimicis ac prauis hominibus bonitatem noſtrā impendemus ſecundum præceptū domini noſtri Ieſu Chriſti facientes,quo pręcepit,vt miſericordes ſimus,ſicut & pater noſter cœleſtis miſericors eſt.Et quomodo nō ambulabimus in nouitate vitę,& ſupra ſcribas & phariſęos iuſtitiā perficiemus,ſi obtēperabim⁹ domino dicēti, dictū eſt antiquis,oculum pro oculo,& dentem pro dente. Ego vero dico vobis, ne reſiſtatis malo:ſed ſi quis tibi dexteram maxillam percuſſerit,obuerte illi & alteram.Et ſi quis tecū iudicio cōtendere,& tunicā tibi tollere voluerit, relinque illi & palliū.Et ſi quis te vi adegerit

Vel aduſtæ.

G H I K L M

A gerit ad miliarium vnum,abito cum illo duo.Non ſolum enim commiſſa iam in nos delicta non vlciſcemur,vt ſcribæ & Phariſæi, permittẽte hoc lege Moſaica,iubent,ſed maiorem quoque patientiam oſtendemus , alacritate tolerantiæ ad paria vel etiam grauiora ferenda parati & expoſiti.Et hoc pacto vtrũque lucramur.Mortem quidem,in eo quod ad indignationem aduerſus eum qui primam nobis plagam intulit,non permouemur:vitæ verò in domino nouitatem,in eo quod & ad aliam perferendam parati ſumus. Quomodo autem non & legi mortuus eſt , qui ſibi non vindicat quod aufertur ? Quomodo non in Chriſto viuit, qui & pallium ablatæ tunicæ adiicit?Docemur autem ad hunc modum omnem ſimul legis iuſtitiam excellere.Quod autem nos non mundo ſolum crucifigi ſed & legi mori oporteat B ab ipſo licet Apoſtolo diſcere,qui nunc quidem dicit.Ego mundo ſum crucifixus , & mundus mihi,viuo autem non iam ego,ſed viuit in me Chriſtus,nunc verò,Ego per legem legi ſum mortuus,vt deo viuam.Cum Chriſto ſum crucifixus . Aliquando poſt multam gloriationem de excellenti in lege claritate quam olim habuerat, dicit . Sed nunc omnia illa pro ſtercore duco , vt Chriſtum lucrifaciam , & inueniar in ipſo habens non meam iuſtitiam, quæ eſt ex lege,ſed eam quæ eſt per fidem Ieſu Chriſti, iuſtitiam ex deo, in fide, vt cognoſcam ipſum,& virtutem reſurrectionis ipſius,ac communicationem adflictionum eius, configuratus morti ipſius,ſi quo pacto pertingam ad reſurrectionem mortuorum.Et paulo poſt docens nos, vt idem cum ipſo ſentiamus, expreſſius dicit . Quotquot igitur perfecti ſumus, hoc ſentiamus.Et alibi vehementius tanquam neceſſarium dogma exponens dicit. Quem-C admodum & vos mortificati eſtis legi per corpus Chriſti , vt ſitis alterius, eius ſcilicet , qui excitatus eſt ex mortuis,vt fructificemus deo.Cum enim eſſemus in carne , affectiones peccatorum,quæ ſunt per legem, operabantur in membris noſtris , vt fructificaremus morti. Nunc verò liberati à lege,mortui ſumus ei,à quo detinebamur,vt ſeruiamus in nouitate ſpiritus,& non in vetuſtate literæ . Litera nanque, id eſt lex,occidit, ſpiritus verò, id eſt verba domini, viuificat . Sicut ipſe dicit,caro enim nihil prodeſt , ſpiritus eſt qui viuificat : verba mea ſpiritus ſunt & vita . Teſtatur verò eximius ille inter Apoſtolos dicens . Ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes. Et nos credidimus & cognouimus , te eſſe Chriſtum filium dei viuentis . Hoc ſi in veritatis certa perſuaſione diligentiori cura ſeruauerimus , horren-D dum illud iudicium effugiemus,quod à Moſe quidem cum cõminatione prophetice ſcriptum eſt.Prophetam vobis excitabit deus,ſicut me : ipſum audietis in omnibus quæcunque vobis præceperit.Erit autem vt omnis anima quæ non audiet Prophetam illum, exterminetur de populo ſuo:à Ioanne verò baptiſta, quo inter natos mulierum maior eſt nemo, terribilius & expreſſius eſt dictum.Qui credit in filium,habet vitam æternam:qui verò incredulus eſt filio,non videbit vitam,ſed ira dei manet ſuper ipſum . Ne verò talis in baptiſmate mors & talis in illa ſepultura,mœſtitiam in expectatione corruptionis & interitus exhibeat, ſed nouitas vitæ,iactam ſementem,& excellentem glorioſæ reſurrectionis ſpem confirmet, ſubiungit dicens.Si nanque inſititij facti ſumus ſimilitudini mortis ipſius,ſimul & reſurre-E ctionis erimus.Nam ſi in tali mortis ſimilitudine Chriſto commortui & conſepulti in nouitate vitæ ambulauerimus,non mortalitatis corruptionem ſubimus,ſed ſepulturam & veluti ſeminum conſitionem imitamur,ac mortificantes nos ipſos operibus nefaſtis, & fidem per dilectionem efficacem oſtendentes , digni reddimur qui cum Apoſtolo poſt ipſorum ſpem dicamus.Noſtra conuerſatio in cœlis eſt,ex quo & ſeruatorem expectamus dominum Ieſum Chriſtum,qui configurabit corpus humilitatis noſtræ,vt conforme reddatur corpori ipſius glorioſo,ſecundum operationem eius qua poteſt etiam ſibi ipſi ſubiicere omnia. Atq; ita ſemper cum domino erimus,ipſo domino noſtro Ieſu Chriſto à patre hoc petente ac dicente,da pater,vt vbi ego ſum,& iſti mecum ſint:deinde præcipiente ſimul ac promittente, F cum dicit.Qui mihi miniſtrat me ſequatur,& vbi ego ſum,ibi erit & miniſter meus. Præterea & Paulo Apoſtolo teſtante & in Chriſto prædicente,dum ita ſcribit.Hoc enim vobis dicimus in verbo domini,quod nos,qui viuemus,qui reſidui erimus in aduentu domini,non præueniemus eos qui obdormierunt.Quoniam ipſe dominus cum hortatu,in voce archangeli,& in tuba dei deſcendet de cœlo , & qui in Chriſto ſunt, excitabuntur primi . Deinde nos qui viuimus qui reliqui erimus ſimul cum illis rapiemur in nubibus in occurſum Chriſti,in aëra,& ſic ſemper cum domino erimus.Et hoc pacto adimpletur nunc illud . Si enim complantati facti fuerimus ſimilitudini mortis ipſius,in illis qui hoc obſeruant , promiſſio verò illa tunc implebitur,quæ dicit,& reſurrectionis participes erimus,quemadmodum &

alibi dicit. Si nanque commortui fuerimus, & conuiuemus: ſi ſuſtinuerimus & cōregnabimus. Cum autem ſciret Apoſtolus tautologiam vtilem eſſe audientibus, ad certitudinem, veritatis perſuaſionem per eorundem reſumptionem firmiorem illis inculcat. De eodem enim illum dicentem audimus. Eadem vobis ſcribere mihi quidem non eſt moleſtum, vobis verò tutum. Quemadmodum hoc & à Ioſeph didicimus, qui Pharaonis ſomnium ſecunda expoſitione confirmatius reddidit. Ita hiſtoriam in ſomnij imitatus Apoſtolus idem baptiſmatis dogma iiſdem quibus & antea conſiderationibus expendendum tradidit dicens: ſcientes hoc, quod vetus noſter homo vnà crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, ne ſeruiamus vltrà peccato. Et per hæc itaque verba, eum qui baptizatur in Chriſto, in mortem ipſius baptizari docemur, & quòd non ſolum ſepeliatur cum Chriſto & complantetur. Sed primum vnà crucifigatur, vt & in hoc inſtruamur, quemadmodum qui crucifigitur à viuentibus abalienatur: ita & eum qui in ſimilitudine mortis cum Chriſto crucifigitur, abalienari ab omnibus qui ſecundum veterem hominem viuunt, domino quidem præcipiente vt à pſeudoprophetis nobis caueamus, Apoſtolo autem admonente, vt ſubtrahamus nos ab omni fratre inordinatè ambulante & non ſecundum traditionem quam accepiſtis, inquit, à nobis. Vetus enim homo, quem vocat, omnia ſimul & ſingulatim peccata & inquinamenta, tanquam ſua membra, complectitur, & ſignificat. Et quemadmodum qui crucifigitur mortis ſubiectus condemnationi ab illis diſiungitur, cum quibus aliquando vitæ commercium habuit, ſublimior iam illis qui in terra adhuc repunt factus: ita & qui cum Chriſto per baptiſma crucifigitur, ab omnibus in vniuerſum qui ſecundum hoc ſeculum viuunt abalienatus eſt, ſublata iam mente ad cœleſtem conuerſationem exaltatus, vt queat vere & cum fiducia quæ in Chriſto eſt dicere. Noſtra conuerſatio in cœlis eſt. Et iterum ſubdit Apoſtolus. Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato, hoc eſt, abſolutus eſt, liberatus eſt, ab omni peccato repurgatus eſt, non ſolum quod operibus, ac verbis, ſed quòd & ipſis cogitationum affectibus ſit commiſſum. Et alio in loco definiuit ſcribens. Qui verò Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cum concupiſcentiis & affectionibus. Crucifigimur videlicet qui in aqua baptizamur, qui baptiſmus eſt ſimilitudo crucis, mortis, ſepulturæ ac reſurrectionis mortuorum, ſicut ſcriptum eſt. Et iterum, Mortificate membra veſtra, inquit, quæ ſunt ſupra terram (omnino, baptiſmi pacta etiam poſtremò tandem ſeruantes) fornicationem, immunditiam, affectionem, concupiſcentiam prauam, & auaritiam, quæ eſt eidolorum cultus, propter quæ venit ira dei (non de his ſolum loquitur, ſed quod generalius eſt ſubiungit) in filios diffidentiæ, ita vt iam nulla amplius, ne temporaria quidem voluptas, animum commaculans, obturbet ei qui Chriſto in ſimilitudine mortis complantatus eſt, & per id omnem malitiam vſque ad cogitationis quoque affectionem odio proſequitur & execratur, cordis ſui mundiciem declarat, quemadmodum & Dauid dicit, non adhæſit mihi cor prauum, declinantem à me malignum non agnoſcebam. Omnino nanque ne ad eum quidem peruerſum conuerſus eſſet, qui ipſi appropinquaſſet. Complantati verò in ſimilitudine mortis, prorſus excitabimur vnà cum Chriſto. Talis quippe eſt conſitionum ſeries, quæ hic innuitur. Nunc quidem ſecundum menſuram incarnationis interno homine in nouitate vitæ Chriſto configurato, obedientiam illi ad mortem vſque in certa veritatis verborum ipſius perſuaſione præſtamus, vt digni reddamur qui cum verborum eius veritate dicamus, viuo iam non ego, ſed viuit in me Chriſtus. In futuro verò ſicut idem aſſeuerauit Apoſtolus dicens. Quoniam ſi commortui fuerimus, & conuiuemus, ſi ſuſtinuerimus & conregnabimus. Similiter nos huius & in eo certos reddit, quòd dicit. Si nanque complantati in ſimilitudine mortis ipſius fuerimus, & reſurrectionis participes erimus. Et iterum de eodem nos baptiſmatis dogmate grauius & fortius inſtruens ſubinfert dicens. Quoniam Chriſtus excitatus ex mortuis amplius non moritur, mors illi vltra non dominatur. Quod enim mortuus eſt, peccato mortuus eſt ſemel. Quod autem viuit, viuit deo. Ita & vos, reputate vos ipſos mortuos quidem peccato, viuentes verò deo in Chriſto Ieſu. Adiecta igitur Apoſtolus diſpenſatione domini noſtri Ieſu Chriſti de peccatorum noſtrorum remiſſione, per incarnationem illius ad mortem vſque, grauius nos & robuſtius inſtruit, decernens, mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem deo in Chriſto Ieſu, vt quemadmodum Chriſtus mortuus eſt propter nos, & excitatus ex mortuis, pro nobis, amplius non moritur: ita & nos in mortem in ſimilitudine baptizati, peccato moriamur, & per aſcenſum ex baptiſmate, tanquam ex mortuis excitati, viuamus deo in Chriſto Ieſu, & non moriamur poſthac amplius, hoc

G H I K L M

A us,hoc eſt,non peccemus amplius.Quoniam anima quæ peccat,ipſa morietur. Et quemad-
modum mors Chriſto non dominatur amplius , ita & nobis non dominetur amplius pec-
catum,hoc eſt,non faciamus amplius peccatum.Qui nanque peccatum facit,ſeruus eſt pec-
cati. Liberati autem omnino ab eiuſmodi ſeruitute ſicut Apoſtolus manifeſtauit dicens.
Qui verò Chriſti ſunt carnem ſuam crucifixerunt cum concupiſcentiis & animi affectioni-
bus,viuamus deo in Chriſto Ieſu,qui nos liberauit, ſicut ſcriptum eſt : Chriſtus nos libera-
uit à maledicto legis,factus pro nobis maledictio.Quoniam autem peccati plurimum præ- πολὺ δὲ
ceſſit, manifeſtum eſt, quòd gratia domini noſtri Ieſu Chriſti hoc præſtitit, ſicut ſcriptum πρότερον
eſt . Quemadmodum enim per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt τῆς ἁμαρ-τίας.
B multi:ita per obedientiam vnius iuſti conſtituentur multi.State igitur,inquit, & nolite ite-
rum iugum ſeruitutis ſubire.Et quemadmodum ipſe peccato mortuus eſt ſemel , quod au-
tem viuit,viuit deo:ita & nos in baptiſmo aquæ, qui crucis & mortis ſimilitudinem gerit,
peccato mortui ſemel cuſtodiamus nos ipſos,ne denuo ad peccatum redeamus : perſeuere-
mus autem viuentes deo in Chriſto Ieſu,dicente.Qui mihi miniſtrat,me ſequatur, quod fa
ciemus ſi primum mandatum ipſius cuſtodierimus quo dicit. *Sic* luceat lux veſtra coram
hominibus,vt videant opera veſtra bona & glorificent patrem veſtrum qui eſt in cœlis: de-
inde & Apoſtoli denuntiationem qua ſic ſcripſit. Siue comedatis, ſiue bibatis , ſiue quid a-
liud faciatis,omnia ad gloriam dei facite.Aſſequemur autem horum quodque,ſi dignè vo-
C catione cœleſti affecti fuerimus,dignéque Euangelio Chriſti conuerſemur, vt cum veritate
queamus dicere:charitas enim dei conſtringit nos iudicantes,hoc,quòd ſi vnus pro omni-
bus mortuus eſt,igitur omnes eſſe mortuos.Et pro omnibus mortuus eſt,vt qui viuunt am-
plius ſibi ipſis non viuant , ſed ei , qui pro ipſis eſt mortuus ac reſurrexit . Et ita præſtabitur
hoc.Manete in dilectione mea.Si mandata mea ſeruaueritis , manebitis in dilectione mea:
ſicut ego mandata patris mei ſeruaui,& maneo in dilectione ipſius.Nullam autem aliqua in
re dantes offenſionem , ne vituperetur miniſterium noſtrum . In omnibus verò commen-
dantes nos ipſos,tanquam miniſtri dei,ſynceram & veracem oſtendemus baptiſmatis pro-
miſſionem , ſi cuſtodierimus quæ ab Apoſtolo per conſolationem ad eos qui Chriſto ſunt
D complantati,& cum eo excitati,ad hunc modum ſunt dicta. Ne regnet itaque peccatum in
corpore veſtro mortali,vt obediatis illi ad concupiſcentias ipſius . Neque exhibeatis mem-
bra veſtra arma iniuſtitiæ peccato,ſed exhibete voſipſos deo tanquam ex mortuis viuentes.
Et membra veſtra arma iuſtitiæ deo . Et iterum . Itaque ſi conſurrexiſtis cum Chriſto , quæ
ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt ad dexteram patris ſedens, quæ ſurſum ſunt ſapite , &
non quæ ſuper terram ſunt. Ita puto nobis Apoſtolum per anapodoton per ea quæ paucis
commemorata ſunt dilucidare magnam illam immenſæ humanitatis dei gratiam,quæ nos
in dilectione Chriſti Ieſu Domini noſtri præuenit,cuius nobis ad mortem vſque obedien-
tia,ſicut ſcriptum eſt,facta eſt redemptio,peccatorum libertas à morte quæ in peccato mun
E di regnauit,reconciliatio cum deo,facultas placendi deo,iuſtitiæ donum , communio ſan-
ctorum in vita ſempiterna,regni cœlorum hæreditas,& mille aliorum bonorum brabium.
Sapienter verò & ſolidè nobis per ea quæ coniunctim adducta ſunt,quæ ſit ratio baptiſma-
tis aquæ , quod fit in mortem domini noſtri Ieſu Chriſti,tradidit, per quæ nos inſtruit , vt
nos ipſos communiamus ne in vacuum tantam ac talem gratiam accipiamus , cum ea di-
cit,quorum iam memini . Ne regnet peccatum in mortali veſtro corpore , vt obediatis illi
ad concupiſcentias eius,neque exhibeatis membra veſtra arma iniuſtitiæ peccato, ſed exhi-
beatis vos ipſos deo tanquam ex mortuis viuentes,& membra veſtra arma iuſtitiæ deo , &
quæ ſequuntur,quibus nos prorſus ab omni peccato , & à legis quoque iuſtitia auulſos , ar-
ctius iuſtitiæ quæ ſecundum deum eſt adducit,cum per horribiles illas minas, tum per bo-
F nam & deſideratiſſimam promiſſionem,dum dicit,obſonia peccati mors, donum verò dei
vita æterna,in Chriſto Ieſu domino noſtro.Imitatur iterum dominum,& vt legalem iuſti-
tiam noſtra excellamus , inſtruit, ſubiungens . An ignoratis fratres (ſcientibus enim legem
loquor) quòd lex dominatur homini,quandiu ille viuit. Mulier enim quæ ſub viro eſt, vi-
uenti viro alligata eſt per legem.Si verò vir ipſius mortuus fuerit,ſoluta eſt à lege viri . Vi-
uente itaque viro adultera cenſebitur,ſi iuncta fuerit alteri viro.Si verò mortuus fuerit vir,
libera eſt à lege , vt iam non fiat adultera , ſi iungatur alteri viro . Itaque fratres mei & vos
mortui eſtis legi per corpus Chriſti , vt ſitis alterius iam, eius videlicet , qui ex mortuis re-
ſurrexit , vt fructificemus deo . Cum enim eſſemus in carne , affectiones peccatorum , quæ

ſunt per legem, operabantur in membris noſtris ad fructificandum morti. Nunc verò ſoluti G
ſumus à lege, mortui ei, à quo detinebamur, vt iam ſeruiamus in nouitate ſpiritus, & non
in vetuſtate literæ, & quæ conſequuntur, quibus ineffabilem dei in Chriſto Ieſu humanita-
tem admirari, & cum maiore timore repurgare nos ab omni inquinamento carnis & ſpiri-
tus, docemur. Diſcrimen verò ſpiritus ac literæ, alio loco per legis & Euangelij collatio-
nem, pronuntiando declarat dicens, Litera quidem occidit, ſpiritus verò viuificat, literam
vocans legem, vt per ea quæ ibi conſcripta ſunt, manifeſtatur: ſpiritum autem, doctrinam
domini, ipſo domino dicente, verba mea ſpiritus ſunt & vita. Quòd ſi legalis iuſtitia dili-
genter obſeruata, quibuſdam, qui ſeipſos in baptiſmate deo obtulerunt, profeſſique ſunt,
quod nolint amplius ſibi ipſis viuere, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt ac reſurrexit, adulterij H
crimen adfert, vt per prædicta clarè demonſtratum eſt, quid dicendum eſt de traditionibus
humanis? Sanè de legali iuſtitia ipſe Apoſtolus acrius pronuntiat dicens. Quin omnia dam
num eſſe puto, propter excellentiam cognitionis Chriſti Ieſu domini mei, propter quem o-
mnia pro damnis duxi, & pro ſtercore reputo vt ipſum Chriſtum lucrifaciam, & inueniar
in ipſo habens non meam iuſtitiam quæ eſt ex lege, ſed eam quæ eſt fidei Chriſti Ieſu, iuſti-
tiam ex deo. Manifeſtum itaque eſt de traditionibus humanis iudicium, ex verbis domini.
De propriis verò conſiliis ac cogitationibus quæ ſunt in ſapientia humana, contentioſio-
rem demolitionem facere docuit nos Apoſtolus dicens. Arma nanque militiæ noſtræ non
ſunt carnalia, ſed potentia deo ad demolitionem munitionum, quibus conſilia demolimur, I
& omnem celſitudinem, quæ extollitur contra cognitionem dei. Vel certè in vniuerſum de
iuſtitia, quæ cuique arridet, etiam ſi propter deum diligenti ſtudio fiat, de qua iterum ipſe
Apoſtolus dicit. Teſtimonium enim illis perhibeo, quod zelum dei habent, at non ſecun
dum ſcientiam. Ignorantes enim iuſtitiam dei, & propriam ſtatuere quærentes, iuſtitiæ dei
non ſunt ſubditi. Itaque ex iſtis & ſimilibus manifeſtum eſt eorum iudicium, qui iudicia
dei ſuis commentis eneruare volunt. Scriptum enim eſt, væ ſapientibus apud ſemetipſos,
& in oculis ſuis intelligentibus, idem apertius pronuntiante domino ac dicente. Quiſquis
non acceperit regnum dei ſicut paruulus, non ingredietur in illud. Quapropter neceſſarium
eſt, vt pariter ab omnibus repurgemur ac liberemur, ſiue diabolicis concupiſcentiis, ſiue K
mundanis faſtigiis, ſiue traditionibus humanis, aut propriæ voluntatis conſiliis, etiam ſi
plauſibilia & ſpecioſa videantur, & legis patrocinio commendentur, ſi vel modicè à debi-
to, properantíque voluntatis diuinæ ſtudio, impediant, vt qui in huiuſmodi baptiſmate
profeſſi ſunt, quod velint cum Chriſto crucifigi, mori, ſepeliri, complantari, excitari, par-
rheſiam habeant cum veritate dicendi. Ego mundo crucifixus ſum (multo prius autem dia-
bolo) & mundus mihi. Viuo autem nõ iam ego, ſed viuit in me Chriſtus, quibus verbis eam
iuſtitiam docet, quæ legis iuſtitiam excellat, vt digni habeamur regno cœlorum. Tempeſti-
uum iam fuerit deinceps ad eam conſiderationem tranſire, qua per fidem Chriſti intelligen
tiam acquiramus, cognoſcamúſque, quid ſit baptizari in nomen patris & filij & ſpiritus ſan L
cti. Primum itaque neceſſarium eſt vt ſeparatim quod ſit vniuſcuiuſq; nominis ſignificatum
declaremus. Deinde ſciamus, quòd in nomine ſpirit⁹ ſancti baptizari, quid ſit, dominus ipſe
declarat dicens. Quod natum eſt ex carne, caro eſt, & quod natum eſt ex ſpiritu ſpiritus eſt:
quod ideo fit, vt carnalis natiuitatis ſerie, exempli vice propoſita ex re manifeſtiore pietatis
dogma clarè ac verè diſcamus, ſcientes, ac certò perſuaſi, quòd quemadmodum quod ſecun
dum carnem natum eſt ex aliquo, tale eſt, quale id ex quo natum eſt: ita & nos neceſſariò ex
ſpiritu natos, ſpiritum fieri. Spiritum dico, non ſecundum immenſam illam & humano ſen
ſui incomprehenſibilem ſpiritus ſancti gloriam, ſed ſecundum eam, quæ in diuiſione chariſ
matum dei per Chriſtum ipſius, vnicuiq; ad vtilitatem facta, & in illorum omnium opera- M
tione per ænigma conſpicitur, vt & in aliis dictis ſimiliter, de quibus nos ipſe ſpiritus, ſecun
dum mandata dei quæ per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum denuntiata ſunt, admonet
ac docet, ipſo domino noſtro Ieſu Chriſto dicente, ipſe vos docebit, & de omnibus admone
bit, quæ dixi vobis. Deinde Apoſtolus latius tradit, per quos ſenſus aliquis, ſpiritus fieri poſ-
ſit dum ſcribit, aliquando quidem, fructus autem ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, animi
lenitas, & quæ ſequuntur, cum præmiſiſſet: qui verò ſpiritu aguntur, nõ ſunt ſub lege. Et alibi,
ſi ſpiritu viuimus, ſpiritu & ambulemus. Aliquando verò, habentes autẽ chariſmata, ſecundũ
datam nobis gratiã dei, differentia, ſiue Prophetiam, ſecundũ proportionẽ fidei, ſiue mini-
ſterium in miniſtrando, & quæ ſubſequuntur. Per hæc & ſimilia dominus ex ſpiritu natos,
ſpiritum

τῶν θελόντων σοφίζεσθαι τὰ κρίματα τοῦ θεοῦ.

Quid ſit baptizari in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti.

A ſpiritum fieri dicit. Atteſtatur autem & Apoſtolus dicens. Huius gratia flecto genua mea ad patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur, vt det vobis iuxta diuitias gloriæ ipſius, virtute corroborari per ſpiritum ipſius, vt in interno homine habitet Chriſtus: ſi vero ſpiritu, inquit, viuimus, ſpiritu & ambulemus, vt hoc pacto ſancti ſpiritus capaces facti Chriſtum cõfiteri queamus: propterea quòd nemo poteſt dominum dicere Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto. Igitur ad hunc modum dominus cum per ſeipſum tum per Apoſtolum, ex ſpiritu natos, ſpiritum fieri docuit. Rurſus & in hoc imitabimur carnalem generationem. Primum quidem vt locum mutemus, & viuendi modũ transformemus, per hoc, quod ſpiritus confirmat internum hominem, vt poſſimus dicere. No-
B ſtra conuerſatio in cœlis eſt. Nam licet corpus in terra tanquam vmbram aliquam circumferamus, animam tamen cum cœleſtibus agentem conſeruamus: deinde & ab illis qui in terra nobiſcum agunt, ſecedentes, cum Dauide dicamus. Eum qui occultè proximo ſuo detrahit perſequebar, cum ſuperbo oculo, & inſatiabili corde, cum hoc non edebam. Oculi mei ad fideles in terra, vt illos mecum habitare faciam. Qui ambulat in via immaculata, hic mi hi miniſtrabat: non habitauit in medio domus meę, qui facit ſuperbiam. Qui loquitur iniuſta, proſperè non egit ante oculos meos. Et quæ alibi ſimilia dicit. Et quæ Apoſtolus cõſtanter denuntiat. Si quis frater nominatus aut fornicator fuerit aut auarus, aut conuiciator aut vinoſus, aut raptor, cum eiuſmodi ne cibum quidem ſumite. Et vbi talia ſępenumero aduerſum eiuſmodi ſcelera præſcripſit, pręmiſſa de immenſa & glorioſa benignitatis Chriſti &
C humanitatis gratia diſſertatione, clarè ac ſolidè tradit quibuſnam nobis & qualibus conuiuendum ſit, cum dicit. Ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit ex vtriſque vnum, & medium parietem maceriæ ſuſtulit, inimicitiam ſcilicet, in carne ſua, legem præceptorum in decretis ſitam amolitus, vt duos conderet in ſe in vnum hominem, faciens pacem, & reconciliaret vtroſque deo, in vno corpore per crucem, interempta inimicitia, in ſeipſo. Et venit & euangelizauit pacem vobis, qui procul, & qui propè ſunt. Quoniam per ipſum habemus vtrique acceſſum in vno ſpiritu ad patrem. Itaque non eſtis amplius aduenæ & peregrini, ſed eſtis conciues ſanctorum, & domeſtici dei, ædificati ſupra fundamentum apoſtolorum & prophetarum, vbi ſummus angularis lapis eſt ipſe Chriſtus Ieſus, in quo omnis ædificatio co-
D agmentata creſcit in templum ſanctum domino, vt hoc pacto Chriſto in ſimilitudine mortis complantati, & in nomine ſancti ſpiritus baptizati, & ſecundum internum hominem in nouitate ſenſus regenerati, denique ſupra fundamentum apoſtolorum ac prophetarũ ædificati, digni habeamur, qui baptizemur in nomine vnigeniti dei, promereamurq; magnum illud dei donum, de quo Apoſtolus tradidit dicens. Quotquot baptizati eſtis in Chriſtum, Chriſtum induiſtis. Non eſt iam Græcus, Iudæus, circuncisio, præputium, barbarus, Scytha, ſeruus, liber, ſed omnia in omnibus Chriſtus. Neceſſarium enim eſt ac conſequens, vt qui natus eſt, indumento quoque amiciatur, tantum ſi, quemadmodum tabella è qualicunque
E ſit materia, depoſita primum inęqualitate & detracta aſperitate, ita demum picturam regiæ imaginis induit, & tunc imaginis præſtantia neque ſecundum ligni aut auri, vel argenti valorem iudicatur, ſed ſecundum exactam ad archetypum ſimilitudinem, cum multa diligentia ſecundum artis facultatem certò & accuratè expreſſam, per quam & materię differentiã, licet plurimum ea diſtet ab archetypo, abſcondit, & ad celebritatem ſuam inſpectores attrahit, & honoratior fit quouis principatu ac potentatu: ita & qui baptizatur, ſiue Iudæus ſit ſiue Græcus, ſiue maſculus, ſiue fœmina, ſiue ſeruus, ſiue liber, ſiue Scytha, ſiue barbarus, ſiue alius quiſquam quacunque generis differentia nominatus, exutus in ſanguine Chriſti veterem hominem cum actibus ſuis, & per doctrinam ipſius, nouum in ſpiritu ſancto indutus,
F qui ſecundum deum conditus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis, ac renouatur ad agnitionem ſecundum imaginem eius qui condidit ipſum, dignus reddatur qui pertingat ad beneplacitum dei, de quo tradidit Apoſtolus dicens. Scimus enim quòd diligentibus deum omnia cooperantur in bonum, iis qui ſecundum propoſitum vocati ſunt. Quoniam quos præſciuit, eos & præfiniuit, vt conformes fierent imagini filij ipſius, vt ſit ipſe primogenitus inter multos fratres. Tunc enim tanquam filium dei indutus, præfectum gradum promeretur, & baptizatur in nomen patris ipſius domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſecundum teſtimonium Ioannis, poteſtatem dedit filios dei fieri, dicente deo, Exite de medio ipſorum, & ſeparemini, & immundum ne tetigeritis, & ego ſuſcipiam vos, & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios & filias, dicit dominus omnipotens, quod ſit gratia ipſius domini no-

ſtri Ieſu Chriſti vnigeniti viuentis dei filij,in quo neque circunciſio quicquam valet,neque G
præputium,ſed,vt ſcriptum eſt,fides,quæ per dilectionem operatur,per quam proſpero ſuc
ceſſu aſſequimur quod mandato baptiſmatis mox è vicino à domino Ieſu Chriſto ſubiun-
ctum eſt,dicente,docentes eos ſeruare , quæcunque mandaui vobis,quorum obſeruantiam
argumentum eſſe dilectionis noſtræ erga ſe,dominus ipſe definiuit dicens . Si diligitis me,
mandata mea ſeruate.Et iterum.Qui habet mandata mea,& cuſtodit ea,ille eſt , qui diligit
me. Et rurſus. Si quis me diligit,ſermonem meum ſeruabit,& hunc pater meus diliget . Et
maiore ſerio & grauius,manete,inquit,in dilectione mea . Si quis mandata mea ſeruauerit,
manet in dilectione mea,quemadmodum & ego præcepta patris mei ſeruaui , & maneo in
ipſius dilectione . Si vero neceſſaria dilectionis noſtræ erga Chriſtum demonſtratio, in ob- H
ſeruantia mandatorum ipſius ſita eſt, vehementer hic nobis timendum eſt , quod ſine dile-
ctione,etiam celebrium illorum chariſmatum,ſupernarum ac cœleſtium virtutum, ipſiusq;
fidei,ſumma energia,& mandatum hoc quoque quod perfectos reddit,inutile eſt,ipſo Pau
lo apoſtolo qui in Chriſto loquitur, ita dicente.Si linguis hominum & angelorum loquar,
charitatem autem non habeam, factus ſum æs reſonans, aut cymbalum tinniens . Et ſi ha-
buero prophetiam,& cognouero myſteria omnia,& omnem ſcientiam,& ſi habuero omnē
fidem,ita vt montes transferam , charitatem vero non habuero , nihil ſum. Etſi erogauero
omnem ſubſtantiam meam,& tradidero corpus meum, vt comburar,charitatem autem nō
habuero,nihil inde vtilitatis capiam.Quæ quidem arbitror Apoſtolum definitoriè dixiſſe, I
memorem domini dicentis,quoniam multi venient in illa die dicentes, domine, domine,
non in nomine tuo prophetizauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus , & in nomine
tuo virtutes multas fecimus ? Et comedimus coram te & bibimus?& in plateis noſtris do-
cuiſti?Et reſpondebo illis . Nunquam agnoui vos,diſcedite à me operarij iniqui,ita vt con-
ſpicuum ſit & irrefragabile, quod ſine dilectione, etiam ſi præcepta dei & iuſtificationes ſi-
ant, etiamſi mandata domini cuſtodiantur , & magna operentur in nobis chariſmata , hæc
omnia opera iniquitatis reputabuntur.Non quòd hęc ſit ratio chariſmatum & iuſtificatio-
num dei,ſed propter ſcopum eorum qui iſtis ad ſuos affectus abutuntur,dicente eodē Apo-
ſtolo,nunc quidem,qui quæſtum eſſe putant pietatem,nunc vero , quidam quidem propter K
inuidiam & contentionem,quidam vero contentioſe & non purè Chriſtū annuntiant, pu-
tantes ſe hoc pacto adflictionem adferre vinculis meis. Et alibi. Non enim ſumus , inquit,
vt multi,cauponantes verbum dei.Et iterum per negationem dixit . Neque enim vnquam
fuimus in ſermone adulandi apud vos, vt ſcitis,neque in prætextu auaritiæ . Deus eſt teſtis,
neque gloriam quæſiuimus ab hominibus,neque à vobis neque ab aliis,cum poſſemus gra-
ues eſſe,veluti Chriſti Apoſtoli. Ex iſtis autem ac ſimilibus locis cōſpicuè declaratur quàm
iuſtè ſit Chriſtus ita reſponſurus ac dicturus, diſcedite à me operarij iniqui, propterea quòd
per chariſmata dei propriæ voluntatis negotium qui tales ſunt agunt(perinde ac ſi quiſquā
medicis inſtrumentis ac condimentis, quæ ſingula ad certas paſſiones & ſanitatis curam ac L
ſalutem parata ſunt,ad cædem & interitum abutatur) nec mandatum Apoſtoli cuſtodiunt,
dicentis,Siue edatis,ſiue bibatis,omnia ad gloriam dei facite.Omnino itaque neceſſaria eſt
interni hominis cura , vt ſubmiſſa ſit mens , & ad ſcopum gloriæ dei intenta , vt ſeruantes
mandatum domini dicentis , facite arborem bonam , & fructum eius bonum . Et iterum,
Phariſæe cæce , munda primum quod intus eſt in poculo , & tunc quod extra ipſum eſt
mundum erit totum , ex abundantia boni cordis fructum adferamus , alius quidem cen-
tuplum alius ſexagecuplum , alius vero trigecuplum , ſiue id fiat operibus , ſiue verbis , ad
gloriam dei & Chriſti ipſius , vbique hoc ſatagentes , ne contriſtemus ſanctum ſpiritum.
Et hoc pacto euademus iudicium domini dicentis . Væ vobis,quoniam ſimiles eſtis ſepul-
chris dealbatis,quæ quidem externè ſpecioſa apparent, internè vero plena ſunt oſſibus mor M
tuorum,& omni ſpurcitia: ita & vos externè apparetis hominibus iuſti , internè vero pleni
eſtis hypocriſi & iniquitate.Quapropter ante baptiſmum inſtructio præmittenda eſt, & pri
mum quæ doctrinam ac diſciplinam impediunt remouenda,vt ita ad inſtructionē idoneos
nos ipſos præparemus, ipſo domino noſtro Ieſu Chriſto per exempla præmiſſam ſentētiam
confirmante,& iterum dogmaticè inferente:ita quiſquis ex vobis non renuntiauerit omni-
bus ſuis facultatibus,non poteſt meus eſſe diſcipulus.Et iterum cum præcepto.Si quis venit
ad me,abneget ſemetipſum,tollat crucem ſuam,& ſequatur me.Et iterum cum definitione.
Qui non accipit crucem ſuam quotidie , & ſequitur me , non eſt me dignus. Iſtis ac ſimi-
libus

A libus †acribus ſermonibus domini noſtri Ieſu Chriſti, dicentis, ignem veni mittere ad terram,& quid volo? niſi vt ardeat? manifeſtata peccatorum malicia,& declarata virtute eorũ quæ ad gloriam dei & Chriſti ipſius rectè geruntur, peruenimus omnino ad deſiderium & aſſenſum verborũ Apoſtoli,quibus dicit.Miſer ego homo, quis me liberabit à corpore mortis huius? Gratias ago deo per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, qui dixit. Hic eſt ſanguis ille meus,ſanguis noui teſtamenti, qui pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum,atteſtante Apoſtolo,cum dicit.In quo habemus redemptionem per ſanguinem ipſius, remiſſionem peccatorum,& tunc accedimus ad baptiſmum aquæ,qui eſt crucis, mortis,ſepulturæ ac reſurrectionis ex mortuis ſimilitudo, factis ſponſionibus ac pactis,& ſeruantes B quoque quæ Apoſtolus in talis baptiſmatis pericopa obſignauit, cum dixit, ſcientes quod Chriſtus excitatus amplius non moritur, mors illi vltra non dominatur. Quòd enim mortuus eſt,peccato mortuus eſt ſemel:quod vero viuit, viuit deo: ita & vos reputate voſipſos mortuos quidem peccato,viuentes autem deo in Chriſto Ieſu. Ne regnet itaque peccatum in mortali veſtro corpore, ad obediendum illi ad concupiſcentias ipſius, neque exhibeatis membra veſtra arma iniuſtitiæ peccato,ſed exhibete vos ipſos deo tanquam ex mortuis viuentes,& membra veſtra arma iuſtitiæ deo, & quæ ſequuntur. Tunc ſcilicet promerebitur quis vt baptizetur in nomine ſpiritus ſancti,& regeneratus mutet & locum & vitæ modum & priſtinæ vitę ſocios,vt patri conſentiẽtes promereamur baptizari in nomine filij,& Chri C ſtum induere. Oportet enim & veſtem accipere eum qui natus eſt, ſicut Apoſtolus dixit. Quotquot in Chriſtum baptizati eſtis,Chriſtum induiſtis.Et iterum:Exuti veterem hominem cum actibus ſuis, & induti nouum, qui renouatur ad agnitionem, iuxta imaginẽ eius qui condidit ipſum vbi non eſt Græcus,& Iudæus.Poſtquàm vero filium induimus, qui poteſtatem dat filios dei fieri,in nomine patris baptizamur & filij dei declaramur, qui præcepit ac denuntiauit,ſicut propheta dixit.Quapropter exite de medio ipſorum & ſeparemini, dicit dominus, & immundum ne tetigeritis,& ego ſuſcipiam vos,& ero vobis pater & vos eritis mihi filij ac filiæ,dicit dominus omnipotens.Has itaque dilecti promiſſiones haben- D tes,inquit Apoſtolus,repurgamus nos ipſos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus,perficientes ſanctimoniam in timore dei.Et iterum denuntiat dicens,omnia facite ſine murmuratione ac diſceptatione,vt ſitis inculpati ac ſynceri,irreprehenſibiles filij dei,in medio nationis prauæ ac peruerſæ, in quibus lucetis tanquam luminaria in mundo,vitę ſermonẽ habentes,ad gloriationem meam,in diẽ Chriſti.Itaque ſi ſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite,vbi Chriſtus eſt ad dexterã patris ſedens,quæ ſurſum ſunt ſapite, non quę ſunt ſupra terrã.Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo. Quando Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria, quæ ab ipſo eſt E domino promiſſa,qui dixit.Tunc fulgebunt iuſti ſicut ſol, &c.

† Vel, igni-tis.

QVOD QVI PER BAPTISMVM REGE-*neratus eſt, participatione deinceps diuinorum myſteriorum nutriri debeat.*

OPtimi dei gratia,commemoratione verborum vnigeniti viuentis dei filij, & ſanctorum ipſius euangeliſtarum,prophetarumq; & Apoſtoli quæ nobis rationem baptiſmatis domini noſtri Ieſu Chriſti ſufficienter declararunt,inſtructi ſumus,quod ignis quidem baptiſma & omnem maliciam arguit,& iuſtitiæ quę ſecundum Chriſtum eſt capacem reddit,odiumq; malitiæ indit,& deſiderium virtutis, per fidem autem, à F ſanguine Chriſti repurgati ſumus ab omni peccato, aqua vero in mortem domini baptizati,quaſi ſcripto quodam pepigimus & profeſſi ſumus,quòd mortui ſumus peccato & mundo,viuificati vero iuſtitiæ, atq; ita in nomine ſancti ſpiritus baptizati,ac regenerati ſumus. Regenerati vero & in nomine filij baptizati, Chriſtum induimus.Induti autem nouum hominem,qui ſecundum deum conditus eſt,in nomine patris baptizati ſumus,& filij dei declarati.Opus itaq; deinceps eſt vt nutriamur cibo vitæ æternæ,quam & ipſam nobis quoque ipſe vnigenitus viuentis dei filius tradidit,quando dicit. Non in ſolo pane viuet homo, ſed in omni verbo quod progreditur per os dei. Et quomodo hoc fiat docuit vbi dixit: Cibus meus eſt,vt faciam voluntatem eius qui miſit me patris.Et iterum ſecundo,Amen,ad confirmandum quæ inferebat,& perſuadendum auditoribus adiecto.Amen amen,inquit, dico

vobis,niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis ſanguinem eius,non habebitis G
vitam in vobis.Qui edit carnem meam,& bibit ſanguinem meum, habet vitam æternam. Et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.Caro nanque mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.Qui edit carnem meam,& bibit ſanguinem meum,in me manet,& ego in ipſo.Et paulo poſt ſcriptum eſt.Multi autem ex diſcipulis eius audito hoc ſermone dixerunt, durus eſt hic ſermo.Quis poterit eum audire?Cognito autem dominus in ſeipſo,quòd murmurarent de hoc ſermone diſcipuli,dixit eis.Hoc vos offendit?Si videritis ergo filium hominis aſcendentem,vbi erat prius.Spiritus eſt qui viuificat,caro non prodeſt quicquã. Verba mea ſpiritus ſunt & vita.Sed ſunt ex vobis quidam qui non credunt. Sciebat enim Ieſus iam tum ab initio,qui eſſent credentes,& quis eſſet ipſum traditurus.Et dixit.Ideo dixi vobis,quòd nemo queat venire ad me,niſi ſit illi datum à patre meo. Ab eo tempore multi di H
ſcipulorum eius retro abibant, & amplius cum illo non ambulabant, dicebat igitur Ieſus ad duodecim.An & vos vultis abire?Reſpondit Simon Petrus,domine ad quem abibimus? verba vitæ æternæ habes,& nos credidimus & cognouimus te eſſe Chriſtũ filium dei viuentis.Et circa finem euangeliorum ſcriptum eſt. Acceptum igitur Ieſus panem, gratiis actis, fregit ac dedit diſcipulis & dixit,Accipite,edite,hoc eſt corpus illud meum, quod pro vobis frãgitur, hoc facite in mei rememorationem.Et acceptum quoque poculũ,gratiis actis, dedit illis dicens,bibite ex hoc omnes,Hic eſt enim ſanguis ille meus,ſanguis noui teſtamẽti qui pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum. Hoc facite in mei rememoratio- I
nem.Atteſtatur iſtis & Apoſtolus dicens.Ego enim accepi à domino quod & tradidi vobis, quod dominus Ieſus in ea nocte,qua tradebatur,panem accepit, & gratiis actis fregit ac dixit.Hoc eſt corpus illud meum,quod pro vobis frangitur.Hoc facite in mei rememorationem.Similiter & poculum,poſteaquam cœnaſſent,dicens.Hoc poculum, nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine.Hoc facite in mei rememorationem. Quotieſcunque enim ederitis panem hunc & poculum hoc biberitis,mortem domini annuntiabitis quouſq; veniat. Quid itaque vtilitatis habent hæc verba? Vt edentes ac bibentes, perpetuò memores ſimus eius,qui pro nobis mortuus eſt ac reſurrexit,atque ita inſtruamur neceſſariò cuſtodire in cõ
ſpectu dei ac Chriſti eius traditum ab Apoſtolo dogma, quo dicit, charitas enim dei conſtringit nos iudicantes hoc,quòd ſi vnus pro omnibus mortuus eſt, omnes itaque mortuos eſſe.Et pro omnibus mortuus eſt,vt qui viuunt,iam non amplius ſibi ipſis viuant,ſed ei qui pro ipſis eſt mortuus ac reſurrexit.Qui nanque edit ac bibit, videlicet in memoriam indelebilem eius,qui pro nobis eſt mortuus ac reſurrexit, Ieſu Chriſti domini noſtri, rationem vero memoriæ obedientiæq; dominicæ ad mortem vſque,iuxta doctrinam Apoſtoli nõ adimplet,qui vt prædictum eſt, dicit.Conſtringit enim nos charitas dei,iudicantes hoc, quòd ſi vnus pro omnibus eſt mortuus, itaque omnes eſſe mortuos (quod in baptiſmate profeſſi ſumus)Et pro omnibus eſt mortuus,vt qui viuunt iam non amplius ſibi ipſis viuant, ſed ei, qui pro ipſis eſt mortuus ac reſurrexit,nihil habet vtilitatis,iuxta ſententiam domini dicen L
tis,caro non prodeſt quicquam. Accerſit autem ſibi ipſi qui talis eſt, iudicium quoque,dicente Apoſtolo. Qui edit ac bibit indignè,iudicium ſibi ipſi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. Non enim terribile tantum iudicium habet, qui in carnis ac ſpiritus inquinamento ad ſancta accedit indignè, accedens vero, reus fit corporis ac ſanguinis domini,ſed & otioſe & inutiliter edens ac bibens, in eo,quòd non, per memoriam eius qui pro nobis eſt mortuus & excitatus, videlicet Ieſu Chriſti domini noſtri, cuſtodit illud Apoſtoli quod dictum eſt ſuprà: conſtringit enim nos charitas dei, iudicantes hoc quòd ſi vnus pro omnibus mortuus eſt, igitur mortuos eſſe omnes, & quæ ſequuntur. Quemadmodum enim ſine conſcientia & inutiliter tantum ac tale bonum irritum facit, & ſicut M
abſque vlla gratiarum actione accedit ad tale myſterium, iudicium habet ſegnitiei, cum dominus nec eos innoxios eſſe ſinat,qui verbum aliquod otioſum proferunt,& vehementius quoque otioſitatis iudicium declaret, in eo, qui talentum acceptum in otio & ſegnitie integrum ſeruauerat: Apoſtolus vero tradiderit nobis, quòd & is qui bonum verbum prolatum non ad ædificationem fidei diſpenſat, contriſtet ſpiritum ſanctum. Debemus itaque attendere quod ſit iudicium eius qui indignè edit ac bibit. Non ſi qui fratrem quoque per cibum contriſtat à charitate excidit, ſine qua magna quoque chariſmata & iuſtificationes quoque operantia nihil proſunt, quid de eo dicendum eſt, qui otioſè & inutiliter edere audet corpus & bibere ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti, & hac ratione plus

aliquanto

A aliquanto contriſtat & infeſtat ſpiritum ſanctum, dum ſine ſocia charitate veſcitur? Indicemus itaque hoc, ne vobis ipſis viuamus, ſed ei qui pro nobis eſt mortuus & reſurrexit, Chriſto Ieſu domino noſtro, edamus ac bibamus. Oportet igitur accedentem ad corpus ac ſanguinem domini, ad rememorationem eius qui pro nobis eſt mortuus ac reſurrexit, non ſolum purum eſſe à quouis inquinamento carnis ac ſpiritus, ne ad iudicium edat & bibat, ſed & euidenter oſtendere & exprimere memoriam eius qui pro nobis mortuus eſt ac reſurrexit, in eo, quòd & mortificatus eſt, peccato, mundo, ac ſibi ipſi, & deo viuit in Chriſto Ieſu domino noſtro.

B

SERMO SECVNDVS IN CAPITA *tredecim diuiſus.*

AN quiſquis baptiſmate ſecundum Euangelium domini noſtri Ieſu Chriſti baptizatus eſt, obligatus ſit ad hoc, ut mortuus peccato, uiuat deo in Chriſto Ieſu. Cap. I.

An non ſit periculoſum, ſi quiſquam corde à conſcientia praua, aut immunditia, uel inquinatione non repurgato, ſacerdotio fungatur. 2

An periculoſum non ſit, non purgatum ab omni carnis & ſpiritus inquinamento edere corpus domini & bibere ſanguinem ipſius. 3

An credendum ſit cuiuis uerbo dei, perſuaſúmque eſſe oporteat de ueritate eius quod dicitur, etiamſi aliud 4
C *uerbum aut factum uel ipſius domini uel ſanctorum, quod contrarium eſſe uideatur.*

An cuiuſque uerbi incredulitas & inobedientia digna ſit ira & morte, tametſi non ſint ſeparatim ſingulis adiectæ minæ. 5

An inobedientia in eo ſit, ſi interdictorum & prohibitorũ aliquid fiat, uel in eo quoque ſi quid eorum quæ ſit decreta ſunt, omittatur. 6

An poſſibile ſit, uel acceptum, uel probabile deo, eum qui peccato ſeruit, iuſtitiam facere ſecundum pietatis ac religionis ſanctorum canonem. 7

An acceptum ſit deo, ſi opus præcepti, non rite ſecundum præcepti rationem fiat. 8

An communicandum ſit præuaricatoribus, aut infrugiferis tenebrarum operibus, etiamſi eiuſmodi ex iis non ſint, qui meæ fidei commiſſi ſunt. 9

D *An offendere perpetuo ſit periculoſum.* 10

An oportcat, & tutum ſit, quæ à deo mandata ſunt aliquãdo detrectare, aut prohibere eũ qui ex iuſſu mãdata illius obit, aut prohibentes ſuſtinere, maximè ſi germanus ſit qui prohibet, aut ratio quædam in ſpeciem probabilis mandato dei aduerſatur. 11

An quiſque ſit debitor omnibus & in omnibus curandis uel fidei ſuæ concreditis tantum, illiſque ſecũdum admenſuratum ſibi à ſpiritu ſancto donum. 12

An quamuis tentationẽ ſuſtinere oporteat, etiamſi mortis minas adiunctas habeat, niſi obedientia deo debita ſeruetur, & maximè in cura eorum qui fidei noſtræ concrediti ſunt. 13

E An quiſquis baptiſmate ſecundum Euangelium domini noſtri Ieſu Chriſti baptizatus eſt, obligatus ſit ad hoc, vt mortuus peccato, viuat deo in Chriſto Ieſu. CAPVT PRIMVM.

QVOD ſi omnes, qui regnum dei nobis optamus, baptiſmatis gratiam æquè ac neceſſario expetimus & efflagitamus, iuxta domini ſententiam, dicentis, niſi quis naſcatur ex aqua & ſpiritu, non poterit ingredi in regnum dei, omnes igitur ad hoc pariter obſtringimur vt ipſi baptiſmatis rationi reſpondeamus & concordemus, Apoſtolo communiter baptizatis omnibus dicente. An ignoratis fratres, quòd quicunque baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem ipſius baptizati ſumus? Conſepulti igitur illi ſumus per baptiſmum
F in mortem, vt quemadmodum excitatus eſt Chriſtus ex mortuis, per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus, & quæ ſequuntur. Et alio in loco, cum maiore reprehenſione & clarius nobis tale dogma tradit, dicens. Quicunq; in Chriſtum baptizati eſtis, Chriſtũ induiſtis. Non eſt Iudæus, non eſt Græcus, non eſt ſeruus, non eſt liber, non eſt maſculus, non eſt fœmina. Omnes enim vos vnum eſtis in Chriſto Ieſu. Quemadmodum & iterum ad omnes dicit. In quo & circuncisi eſtis, circunciſione non manufacta in depoſitione corporis peccatorum, carnis videlicet, in circunciſione Chriſti, conſepulti ipſi in baptiſmate, in quo & vnà excitati eſtis per fidem. Quiſquis igitur Euangelij baptiſmate baptizatus eſt, obligatus eſt ad hoc, vt ſecundum Euangelium viuat, quod & per ea patet quæ alibi dicit, Conteſtor

teſtor iterum omnem hominem circuncidentem ſe,quòd debitor eſt totius legis ſeruandæ. G
Conſtat itaque manifeſtè,quòd quiſquis vnico illo, ſicut ſcriptum eſt, baptiſmate baptizatus eſt,ſimul debitor eſt ſecundum verbum eius qui pro nobis eſt mortuus & reſurrexit,adimplendi eius quod ab Apoſtolo ſcriptum eſt. Charitas enim Chriſti conſtringit nos, iudicantes hoc,quòd ſi vnus mortuus eſt pro omnibus,mortuos itaque eſſe omnes. Et pro omnibus mortuus eſt, vt qui viuunt iam non amplius ſibi ipſis, ſed ei viuant, qui pro ipſis eſt mortuus ac reſurrexit. Si enim qui parte tantum aliqua corporis Moſaica circuncisione circunciſus eſt,debitor eſt totius legis ſeruandæ,quanto magis circuncisione Chriſti in expoliatione totius corporis peccatorum,videlicet carnis,circunciſus,ſicut ſcriptum eſt, debitor eſt ſeruandi dicti Apoſtolici.Ego mundo crucifixus ſum,& mundus mihi,Viuo autem non H
iam ego,ſed viuit in me Chriſtus. Itaque qui verè ſecundum verbum Apoſtoli in mortem Chriſti baptizatus eſt, mundo quidem ſeipſum mortificauit, verum multo prius peccato, iuxta eam rationem quæ ab Apoſtolo vbi de baptiſmate loquitur aſſignata eſt, vbi dicit. Quoniam vetus homo noſter vnà crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt peccato non ſeruiamus poſthac amplius.Irreuocabili autem pacto ſe adſtrinxit ad hoc,vt Chriſtum ſequatur in omnibus,id quod eſt deo integrè ac perfectè viuere, omnino adimplens Apoſtolica illa, quibus aliquando dicit. Obſecro vos fratres per miſerationes dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem,ſanctam, deo beneplacentem, rationalem veſtrum cultum,& quæ ſequuntur:aliquando verò. Ne regnet igitur peccatum in mortali veſtro corpore,ad obediendum illi in concupiſcentiis ipſius. Neque exhibeatis membra veſtra arma iniuſtitiæ peccato,ſed exhibeatis vos ipſos deo tanquam ex mortuis viuentes, & membra veſtra arma iuſtitiæ deo.In iſtis autem & ſimilibus dogmatis, iterum dicens. Non eſt Iudæus,non eſt Græcus,non eſt ſeruus,non eſt liber,non eſt maſculus,non eſt fœmina.Omnes vos enim vnus eſtis in Chriſto Ieſu,hoc quæritur, vt digni reddamur omnes, veluti vnus, qui illud Chriſti audiamus veni ſerue bone.In modicis fuiſti fidelis,ſupra multa te conſtituam,intra in gaudium domini tui,id quod promerebimur,ſi quiſque noſtrum admenſuratã ſibi gratiam,ſicut ſcriptum eſt,in qua vocatus eſt,& conſors effectus, abundantiore cura & K
impigro ſtudio auctiorem reddere ſategerit.

An periculoſum non ſit, ſi quiſquam corde à conſcientia aut praua, vel immunditia aut inquinamento non repurgato, ſacerdotio fungatur.

CAPVT SECVNDVM.

Leuit.21. MOSES per ea quæ tunc in lege à deo data poſuit, typum quendam ad noſtri adhortationem præfigens,ſcribit.Et dixit dominus ad Moſen,loquere ad Aaron dicens. Homo ex ſtirpe tua,in generationibus veſtris,habens in ſeipſo maculam, non accedet ad offerendum dona deo ipſius.Quoniam omnis homo, in quo vel qua, macula eſt, non accedet. Et in ſequentibus quid per maculam intelligat exponit.Nempe quod eſſe debeat abſque vllo alieno & ſuperfluo in corpore membro,nec vnius alicuius membrorum ſuorum vel parte tantum læſus aut vitiatus,etiamſi tantum non ſit vitium vt ab inceſſu impediat,dum modò ſaltem deformitatem inducat,aut corporis integritatem lædat.Dominus verò dicit.Tẽplo maior eſt hic,inſtruit nos tanto ſceleſtiorem & impium magis eſſe eum qui cum impu- L
ἱερουργεῖν. rus ſit, corpus domini adminiſtrare audet, qui ſeipſum pro nobis oblationem & hoſtiam deo in odorem bonæ fragrantiæ dedit, quanto corpus vnigeniti filij dei excellentius eſt arietibus ac tauris. Excellentius dico non collationis ratione.Eſt enim excellentia incomparabilis.At maculam & vitium iam in nouo teſtamento,non referre oportet ad corpus, ſed παρ᾽ ὀλίγου ἢ ἐλλιπῶς. ad iuſtificationes Euangelicæ pietatis. Quando videlicet præceptum dei vel non plene, vel mutilè,vel non ita ſit,vt deo placere poſſit,& quaſi tuber,vel lepra quædam humani ſenſus M
illi infigitur.Neceſſarium itaque ſemper quidem eſt,maximè verò tanti ac talis myſterij celebrandi tempore,ſeruare præceptum Apoſtoli dicentis. Cum has itaque promiſſiones habeamus dilecti, repurgemus nos ipſos ab omni inquinamento carnis ac ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore dei, nec vllam aliqua in re dantes offenſionem, ne vituperetur miniſterium, ſed in omnibus commendemus nos ipſos tanquam dei miniſtri. Hoc pacto poterit quis dignus fieri ad ſacrificandum myſterium domini, ſecundum Euangelium dei?

An tutum

A An tutum ſit, ſi quis non repurgatus ab omni inquinamento carnis & ſpiritus edat corpus domini, & bibat ſanguinem eius.

CAPVT TERTIVM.

GRAVISSIMVM ſupplicium in lege deus aduerſum eos decreuit, qui cum ſint immundi, ſancta contingere non verentur. Typicè nanque illis quidem, nobis verò admonitionis gratia, ſcriptum eſt ad hunc modum. Et loquutus eſt dominus ad Moſen dicens. Dic Aaroni & filiis eius. Abſtineant à ſanctis filiorũ Iſraël, nec polluant nomen meum ſanctum, quæcunque illi mihi ſanctificant. Ego dominus. Dic illis, in generationibus ipſorum. Quiſquis hominum ab omni veſtro ſemine, ad ſancta, quæcunque filij Iſraël domino ſan-
B ctificant, in immunditia ſua conſtitutus, accedit, exterminabitur anima illius à facie mea. Ego dominus. Si tales minæ aduerſum eos poſitæ ſunt, qui temere ad ea ſacra accedunt, quę ab hominibus ſanctificantur, quid dicendum eſt de eo, qui in tantum ac tale myſterium temerarius eſt? Quanto enim maius aliquid is eſt templo, ſecundum domini vocem, tanto grauius & terribilius eſt in animæ impuritate conſtitutum corpus Chriſti temere contingere, quàm ſit accedere ad arietes vel tauros, dicente Apoſtolo. Itaque qui edit panem aut bibit poculum domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis domini, imò vehementius ac terribilius iudicium per repetitionem exprimente, cum dicit. Probet autem quiſque ſeipſum, & ſic de pane hoc edat & de poculo bibat. Qui nanque manducat ac bibit indignè, iu-
C dicium ſibi ipſi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. Quòd ſi in immunditia tantum conſtitutus (Immunditiæ verò proprietatem typicè ex lege diſcimus) tam terribile iudicium habet, quanto magis, qui cum in peccato ſit, corpus domini contingere audet, grauius ſibi accerſit iudicium? Mundemus itaque nos ab omni inquinamento. (Differentia verò inquinamenti & immunditiæ, ſapientibus eſt manifeſta) atque ita ad ſancta accedamus, vt iudicium eorum qui dominum occiderunt effugiamus: propterea quod quiſquis ederit panem & biberit poculum domini indignè, reus erit corporis ac ſanguinis domini. Habebimus autem vitam æternam, ſicut promiſit qui mentiri nequit, dominus ac deus noſter Ieſus Chriſtus, ſi edentes ac bibentes memores fuerimus eius qui pro nobis eſt mortuus, & ſen-
D tentiam Apoſtoli ſeruauerimus dicentis. Dilectio nanque dei nos cõſtringit, iudicantes hoc, quòd ſi vnus pro omnibus mortuus eſt, omnes itaque mortuos eſſe. Et pro omnibus mortuum eſſe, vt qui viuunt, iam nõ amplius ſibiipſis viuant, ſed ei, qui pro nobis eſt mortuus ac reſurrexit, quod & in baptiſmate profeſſi ſumus ac polliciti.

διαφορὰ τοῦ μολυσμοῦ πρὸς τὴν ἀκαθαρσίαν.

An cuiuis verbo dei credendum ſit, & obtemperandum certa perſuaſione verum eſſe quod dicitur, etiamſi vel verbum vel factum aliquod ab ipſo domino, aut ſanctis expreſſum, contrarium videatur.

CAPVT QVARTVM.

TAMETSI omnibus modis aliena debeat eſſe hæc quæſtio ab eo, qui domini no-
E ſtri Ieſu Chriſti vnigeniti viuentis dei filij cõfeſſionem recepit, per quem omnia facta ſunt, ſiue viſibilia, ſiue inuiſibilia, adeoq; & verborum illorum quę à patre audiuit, attamen reſpõdere debemus obedientes Apoſtolo, qui ſic ſcripſit, Parati eſtote ad reſpondendum vnicuiq; rationem eius fidei quæ in vobis eſt petenti. Et ne ſi de noſtro aliquid attulerimus, amphibolîam moueamus audientibus, ad memoriam reuocemus ipſius domini verba dicentis, Amẽ Amen dico vobis, iota vnum, aut apex vnus haudquaquam præteribit à lege donec omnia fiant. Et iterum, Facilius eſt tranſire cœlum ac terram, quam vt legis vnus apex intereat. Si verò plus aliquid Salomone hic eſt, & plus Iona, conſentaneum eſt dicere, & plus Moſe, Apoſtolo poſteaquam de inacceſſa Iſraëlitis Moſis gloria, in collatione gloriæ domini noſtri
F Ieſu Chriſti diſſeruit, ſubiungente, quoniam glorificatum non eſt, quod glorificatum erat in hac parte, propter eminentem gloriam. Si nãque quod euacuatum eſt in gloria fuit: multo magis quod ſolidum permanet in gloria eſt. Hoc pacto, ſi ex his quoque dictis edocti fuerimus, quæ in Euangelio ſunt dicta, indubitata fide tanquam firmiora agnoſcere & confiteri, ſimul Chriſti iterum memores erimus dicentis, Cœlum ac terra tranſibunt: verba verò mea prorſus non tranſibunt. Suffecerant itaque plus omnibus quidem verba domini ad hoc, vt in ſpiritu ſancto ac principali corda noſtra confirmarent, quo indubitanter ac ſolidè vnicuique verbo per os dei progreſſo adhæreremus: verum vt quorundam imbecillitati ſuccuramus, conuenit forſan, vt teſtimonium quoque vnius aut alterius ex multis adducamus. Dauid igitur dicit, Omnia mandata domini fidelia ſunt, confirmata in ſeculum ſe-

culi,

culi,facta in veritate & æquitate.Et iterum.Fidelis dominus in omnibus verbis ſuis,& ſan- G
ctus in omnibus operibus ſuis,& talia multa.Iehu verò in libris Regum dixit.Videte,quàm
2.Reg.10. non cadat verbum domini in terram.De illis vero,quæ quandam videntur habere contra-
rietatem, melius eſt vt ſibi ipſi lector fidem non habeat, vtpote qui nondum ad cognitio-
nem diuitiarum ſapientiæ dei peruenit,& quia difficile eſt penetrare ad inſcrutabilia iudicia
dei,quàm vt obnoxius fiat iudicio audaciæ ac temeritatis,& audiat illud,impius eſt qui Re-
gi dicit,iniquè agis.Et quis accuſabit electos dei?Licet autem multa multis apertam videan
tur habere ſolutionem,attamen etiam ea quæ contraria videntur,obſeruare debemus.Nam
quando in mandato dei contrarium aliquod vel verbum vel factum eſſe videtur, nihilo-
minus neceſſe eſt vt quiſque mandato obediat,nec temere ad profunditatem diuitiarum ac H
ſapientiæ dei irruat,aut excuſationes in peccatis prætexat.Nam hoc deo placere, & periculo
carere ex diuinis ſcripturis didicimus.Siquando autem mandatum mandato repugnare vi
detur,neceſſe eſt,vt hypotheſes ipſorum diſcamus,& totam pericopen legentes,conſonan-
tiam cognoſcamus, ac quod vnicuique competit ad ſcopum ſupernæ vocationis obſerue-
mus,ad quem vtraque mandata tendunt,partim morbum noſtrum curantia,partim profe-
ctum largientia, quo ad diuini beneplaciti perfectionem ducamur, dicente domino, ali-
quando quidem.Nemo lucernam accenſam abſcondit ſubtus modium, ſed ſuper candela-
brum,vt luceat omnibus qui ſunt in domo.Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt vide
ant opera veſtra bona,& glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt, aliquando autem. Te I
verò eleemoſynam faciente,neſciat ſiniſtra tua,quid faciat dextra tua.Et multa ſimilia inue
nies apud Euangeliſtas & Apoſtolum.Quòd ſi mãdatum nobis datur,nec additur,quomo-
do fieri debeat,obediamus domino dicenti.Scrutemini ſcripturas,& imitemur Apoſtolos,
qui ab ipſo domino dictorum ipſius declarationem petebãt,& eorum quę ab ipſo dicta ſunt
veritatem ac ſalubritatẽ,ex illis quæ alibi dicta ſunt diſcamus.Vtpote in eo quod dixit.Col-
ligite vobis theſauros in cœlo,cum ex iis quæ adoleſcenti præcepta ſunt, quo ſenſu dictum
ſit diſcamus,dicente ad illum domino,Vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis the-
ſaurum in cœlo: tum ex illis quæ regnum cœlorum hæreditate acquirere cupientibus dicta
ſunt,nempe.Noli timere puſille grex,quoniam cõplacitum eſt patri veſtro cœleſti dare vo- K
bis regnum.Vendite quæ poſſidetis,& date eleemoſynam,facite vobis ſacculos qui nõ inue
teraſcunt,theſaurum indeficientem in cœlis.Si verò periculum quoque obſeruantiam man
dati concomitatur,quæ eſt noſtra gloriatio,memores ſimus Apoſtoli dicentis.Melius mihi
eſt vt moriar,quàm vt gloriationem meam quiſquam inanem reddat. Et alibi latius, Quis
nos ſeparabit à charitate Chriſti? Adflictio? Anguſtia?Perſequutio? fames?nuditas? periculũ?
gladius?& quæ ſequuntur:vnde vrgentius docemur,vt mandata dei obſeruemus,& abundã
tiorem erga dominum dilectionem demonſtremus,dicentem.Qui diligit me mãdata mea
ſeruabit,& pleriſq; locis aliis ſimiliter.In reliquis verò imitemur Apoſtolum dicamusq;, O
altitudinem diuitiarũ ſapientiæ ac ſcientię dei,quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius? & inin-
ueſtigabiles viæ eius?Quis enim cognouit mentem domini,qui de cœlo deſcendit,& verba L
patris nobis annuntiauit?Cui fidem habere & obedire & neceſſarium eſt ac ſalubre, tanquã
liberos parentibus & pueros præceptoribus,iuxta ipſam domini noſtri Ieſu Chriſti vocem,
dicentis,Niſi quis acceperit regnum dei ſicut paruulus,prorſus non intrabit in illud.

An vnius cuiuſque verbi inobedientia ira ac morte ſit digna, etiamſi non ſeparatim ad ſingula adiectæ ſint minæ. CAPVT QVINTVM.

QVOD iram ac mortem cuiuſque verbi dei inobedientia promereatur, latius qui-
dem in Epiſtola de conſonantia dictum eſt:vt autem & hic vnius aut alterius ex multis te-
ſtimonij admoneamur,audiamus Ioannem Baptiſtam dicentem. Qui credit in filium, ha- M
τὸ δὲ ἀόριστον, παντός ἐστι περιληπτικόν. bet vitam æternam:qui verò non credit (quod autem infinitè loquitur, neminem non in-
cludit) non videbit vitam,ſed ira dei manet ſupra ipſum,deinde & ipſum definitè pronun-
tiantem,Iota vnum,aut apex vnus,non præteribit à lege donec omnia fiant.Si verò quæ le-
gis ſunt,ita habent:quanto magis,quæ ſunt Euangelij?ſicut & ipſe dominus hoc ſæpenume
ro affirmauit.De eo verò,an ita ſit,etiam ſi non ſingulis ſeparatim adiectæ ſint minæ, ſuffi-
cere puto fidelibus,ſi memores ſint ipſius domini,qui in pericopa doctrinæ ſuæ quam bea-
titudinum catalogo ſubiecit,in qua complurium prohibitorum meminit,quibuſdam quidẽ
comminationes adiecit,dicens.Quiſquis iraſcitur fratri ſuo,obnoxius erit iudicio: qui verò
illi rhaca

A illi rhaca dixerit, obnoxius erit concilio,qui autem dixerit, fatue, obnoxius erit gehennæ
igni,& eiuſmodi alia multa , quibuſdam vero nihil minarum addidit , vtpote cum dicit.
Quiſquis mulierem viderit ad concupiſcendum eam,iam adulterium cum ea commiſit in
corde ſuo.Et iterum.Ego autem dico vobis,ne iuretis omnino.Et poſt pauca.Sit autem ſer
mo veſter,eſt eſt,non non . Quod ſi amplius quid adiungitur , ex malo eſt . Et talia multa,
abſque vllius pœnæ minis ſeparatim ad ſingula adiectis, generaliter aduerſum omnes pro-
nuntiauit,præmiſſa primum illa ſententia quæ dixit. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus q̃
ſcribarum ac phariſæorum,non intrabitis in regnum cœlorum, deinde adiecta hac conclu-
ſione.Quiſquis audit hoſce ſermones meos,& non facit eos, comparabitur viro ſtulto, qui
B ædificauit domum ſuper arenam,& deſcendit imber,& venerunt flumina, ac flauerunt ven
ti,& impegerunt in domum illam,& deiecta eſt,& fuit ruina illius magna.Et multis etiam
aliis locis,facta peccatorum mentione, non adiecit ſingulis debitum ac repoſitum ſuppli-
cium, ſufficere ratus,quod in genere ſæpenumero contra quæuis peccata dixit. Quoniã ve-
ro opus habent imbecilliores vt iuuentur,ad memoriam reuocemus & Apoſtolum.Domi-
num nanque imitatus & ipſe aliquando quidem dicit.Si quis frater nominatus, aut forni-
cator fuerit,aut auarus,aut idololatra,aut conuiciator,aut vinoſus , aut raptor , cum tali ne
cibum quidem ſumite:aliquando verò,ne mentiamini alius alij.Et alibi. Omnis ira, & fu-
ror,& clamor,& blaſphemia tollatur à vobis,cum omni malitia.Et huiuſmodi ſæpenume-
C ro multa,abſque vlla ſupplicij mentione dicit.Alibi generaliter ſupplicium quoque adiicit
dicens.Ne erretis.Neque fornicatores,neque molles,neque maſculorum concubitores,ne-
que fures,neque auari,neque vinolẽti,neque conuiciatores,neque raptores regnum dei hę-
reditate poſſidebunt.Alio vero loco iterum latius ſcribit. Et ſicut non probauerunt vt deũ
haberent in notitia,tradidit eos deus in mentem reprobam , vt facerent quæ non conueni-
unt,repletos omni iniuſtitia, verſutia, auaritia, malitia, plenos inuidia,cæde, contentione,
dolo,malis moribus præditos,ſuſurrones,obtrectatores,dei oſores,cõtumelioſos,ſuperbos,
arrogantes,inuẽtores malorum,parentibus immorigeros,expertes intelligentiæ, pactorum
tranſgreſſores,ab affectu charitatis alienos,neſcios fœderis,immiſericordes.Qui quidem,cũ
D iuſtitiam dei cognouerint, quòd qui talia faciunt digni ſint morte, non ſolum ea faciunt,
ſed & facientibus aſſentiũtur.Quapropter inexcuſabilis es ô homo,quiſquis es, qui iudicas.
In quo enim alium iudicas,teipſum condemnas.Eadem enim facis ipſe qui iudicas.Et mul
tis in locis ſimiliter:ex quibus oſtenditur, quod etiamſi in particularibus non ſint cuiq; pec
catorum ſpeciei additæ ſupplicij comminationes, neceſſariò tamẽ hoc agnoſcere debemus,
quòd ineuitabili neceſſitate generali alicui ſententiæ ſubiiciatur, quiſquis vel vnum præce-
ptum tranſgreditur,domino noſtro Ieſu Chriſto ita pronuntiante.Nam qui ſpernit me, &
verba mea non accipit,habet à quo iudicetur.Sermo meus,quem loquutus ſum, ille iudica-
bit eum in nouiſſimo die. Et quæ ibi cum maiore terrore ſequuntur, Ioanne vero Baptiſta,
E quo nemo maior eſt,definitione conteſtante ac dicente.Qui filio non credit,vitam nõ ha-
bebit,ſed ira dei manet ſupra ipſum . Hoc enim conſuetudinis eſt diuinitus inſpiratæ ſcri-
pturæ,etiam in veteri teſtamento.Etenim & per Moſen, qui pleraque legis ſcripſit, abſque
adiectis contra tranſgreſſorem aut neglectorem minis , generalem aduerſus omnes male-
dictionem,grauiſſimum ſanè ſupplicium euidenter exprimentem ſubiecit dicens. Maledi-
ctus omnis qui non permanet in omnibus,quæ ſcripta ſunt in libro legis huius.Et alibi, Ma
ledictus ſit,inquit,qui facit opera domini negligenter. Quòd ſi maledictus eſt qui illa negli
genter facit,quo non ſupplicio dignus eſt,qui omnino non facit?

An inobedientia ſit in eo , ſi quid vetitorum fiat,vel etiam in eo ſi quid eorum quæ decreta ſunt omittatur. CAPVT SEXTVM.

F IVDICIVM hoc dominus noſter Ieſus Chriſtus acrius ac conſtantius affirmauit,cum
ad amolitionem præcepti erroris, tum ad confirmanda corda noſtra in fide ſana, volens
nos iudiciorum dei timorem docere, non ſolum per verba, ſed & per exempla:propterea
quod ipſis rebus veritatis nobis perſuaſio penitius infigitur.Et primum quidem.Niſi abun-
dauerit,inquit,iuſtitia veſtra,plus quàm ſcribarum ac phariſæorum,non intrabitis in regnũ
cœlorum. Et poſt totam illam pericopen doctrinæ ſuæ ſententiam cum hypodigmate ſub-
iecit,dicens.Quiſquis audit ſermones iſtos meos, & non facit eos,aſſimilabitur viro fatuo,
qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam, & deſcendit imber, & venerunt flumina,& fla-
uerunt venti, & cum fragore proruperunt in domum illam, & lapſa eſt.Et fuit ruina illius προσέῤῥηξαν.
magna

magna.Et iterum. Ficum habebat quis plantatam in vinea ſua, & venit quærens ex ea fru- G
ctum,nec inuenit.Et dixit ad vinitorem ſuum. Ecce iam tres anni ſunt ex quo venio: quærens fructum in ficu hac,nec inuenio.Excide eam.Vt quid vel terram occupat? Et alibi apertius iudicium hoc exponit dicens, Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, præparatũ diabolo & angelis eius.Et addit,non patrationem vetitorum, ſed omiſſionem eorum operum quæ vt fiant decreta ſunt,dicens. Eſuriui & non dediſtis mihi cibum: ſitiui, & non dediſtis mihi potum,& quæ ſequuntur.Multa autem ſimilia inuenire eſt ex quibus demõſtratur,quod non ſolum ij, qui mala faciunt,digni ſint morte, quibus & ignis inextinguibilis paratus eſt,cum quibus condemnantur etiam illi, qui à bonis operibus vacant: Sed & qui negligenter quæ bona ſunt faciunt.Scriptum nanque eſt.Maledictus omnis,qui facit opera H
domini negligenter.Tempeſtiuum fuerit meminiſſe & Ioannis, ad eos qui peccatorum per baptiſma remiſſionem accipiebant,dicentis. Progenies viperarum, quis demonſtrauit vobis,vt fugiatis à ventura ira? Facite fructus reſipiſcentia dignos,nec videamini dicere inter voſipſos, patrem habemus Abrahamum, dico enim vobis, quòd poteſt deus ex lapidibus iſtis excitare Abrahamo filios.Iam autem ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Quæcunque igitur arbos non facit bonum fructum, exciditur, & in ignem mittitur.Horum itaque quodq; non meminit alicuius mali operis patrationem, ſed vacationem à iuſtitia pietatis. Si nanque maledictus eſt,quiſquis opera domini negligenter fecit,propterea quòd illa non competenti animi alacritate fecit: quanto magis maledicti ſunt qui quodcunque bonum fa- I
cere non ſuſtinent,& meritò audiunt,diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius.Ex omnibus itaque iſtis manifeſtum eſt,quòd ſolito maiore celeritate,& impigro ſtudio cum bono & fixo deſiderio opus ſit in mandatis domini noſtri Ieſu Chriſti, vt & nos digni ſimus beatitudine illa de qua ipſe domin⁹ noſter Ieſus Chriſtus vnigenitus viuentis dei filius dixit,Beati eſurientes & ſitientes iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.

An poſſibile,aut gratum,aut acceptum deo ſit,eum qui peccato ſeruit,iuſtitiam facere ſecundum pietatis ſanctorum canonem. CAPVT SEPTIMVM.

IN veteri quidem teſtamento dicit deus.Peccator,qui vitulum mihi immolat, perinde K
eſt atque qui canem mactat:& qui ſimilam offert,quaſi qui offert ſanguinem ſuillum.Tantum ſcilicet de iis quæ ad ſacrificandum offeruntur cautionis ac diligentiæ legiſlator expoſcit,& tam horrendum aduerſum delinquentes iudiciũ ſtatuit.In nouo vero, dominus noſter Ieſus Chriſtus, per ſeipſum in euangeliis dicit. Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Et, Nemo poteſt duobus dñis ſeruire. Et, Non poteſtis deo ſeruire & Mammonæ. Et aperti ſſime decernens.Ita,inquit,quiſquis ex vobis non renuntiauerit omnibus quæ poſſidet,nõ poteſt meus eſſe diſcipulus.Iam ſi de rebus mediis talis lata eſt ſententia,quid dicendum eſt de vetitis?Per Apoſtolum vero ſic dicit. Ne ducatis alienum iugum cum infidelibus. Quæ nanque participatio eſt iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ communicatio luci cum tenebris? L
Quis conſenſus Chriſto cũ Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli?aut quid conuenit tẽplo dei cum idolis? His ſcilicet declaratũ eſt,quàm hoc quod quæritur,ſit impoſſibile,deoq; ingratum,& audenti periculoſum.Quapropter adhortor,quemadmodum & dominus docet, vt faciamus arborem bonam,& fructum eius bonum, & repurgemus primum, quod intra poculum eſt & patinam,& tunc etiam quod extra eſt,mundum erit totum. Et per Apoſtolum inſtructi,mundemus nos ipſos ab omni inquinamento carnis ac ſpiritus,atque ita perficiamus ſanctificationem in dilectione Chriſti,vt deo grati & accepti domino ad regnum cœlorum reddamur.

An acceptum ſit deo opus præcepti non competenter iuxta rationem pręcepti factum.

CAPVT OCTAVVM. M

HAC quæſtione manifeſtè, & quaſi quodam canone aduerſus quancunque talem cauſam,à veteri teſtamento docemur,tanquam ex perſona dei, dicente, Si rectè quidem obtuleris,rectè autem non diuiſeris,peccaſti,quieſce,ad te eſt auerſio ipſius,quòd non ſolum acceptum deo non ſit,quod non eſt oblatum legitimè, ſed & in peccatum reputetur ad eum modum offerenti. Conſimili autem modo & conſtantem pietatis canonem ab Apoſtolo per humanum exemplum aduerſus quoſuis catholicè poſitum diſcere licet, vbi ſic dicit. Et ſi certet quis,non coronatur,niſi legitimè certauerit.Cum maior vero tremore, & domini noſtri Ieſu Chriſti admoneri poſſumus,terminum etiam exprimentis,cum dicit,Beatus eſt ſeruus

A ſeruus ille,quem dominus,vbi venerit,ita facientem inueniet.In eo enim quod dicit,ita fa
cientem,eum qui non ita fecit,à beatitudine excidiſſe declarat,quemadmodum & ex mul-
tis tam veteris quàm noui teſtamenti hiſtoriis ac dictis exactè cognoſcere, & certo perſua
deri licet.Illud autem,non ita,committitur,dum vel præter locum debitum,vel præter tē-
poris opportunitatem,vel præter perſonæ decorum,vel præter cauſam,vel præter menſurā,
aut præter ordinem,ſiue præter animi propoſitum & ſententiam aliquid geritur.Videamus
autem primum de eo quando aliquid non ſuo loco geritur. Apoſtolus ſanè iis quæ conſue- Quando aliquid nō recte geratur.
tudinem obtinuerunt ad manifeſtiorem confirmationem eorum quæ pietatem decent au-
dientibus parādam vſus eſt,vbi dixit.An non & ipſa natura vos hoc docet, quòd viro qui-
B dem ſi comam nutriat,ignominia,mulieri vero ſi comam nutriat gloria ſit,& quæ ſequun-
tur.Conſequens igitur eſt vt & nos,iis quæ in natura obtinuerunt,ad præſentis vitæ neceſ-
ſitatem vtamur . Licet autem vitam noſtram ſuſtentent cibus ac potus, quis tamen ſapien-
tum ſuſtineat in foro edere & bibere?Aut quis ſuſtineat in petroſa abiicere ſemina, ad per-
ditionem cum ipſorum tum & frugum, quæ ex illis ſperari poterāt?Et multa inuenire licet,
quæ non ſuo loco periculoſe videlicet & damnabiliter fiant. Deinde rurſus memores Apo-
ſtoli dicentis.Hæc in typo contigerunt illis,ſcripta ſunt autem ad noſtri admonitionem,in
quos fines ſeculorum peruenerunt , videamus num quæ in lege à deo ad pietatem tradita,
inter ſe communicant,conſtantem & immobilem differentiam habuerint , ita vt quædam
C ſeparatim & extra Hieruſalem facta periculum attulerint:quædam vero adhuc amplius, in
ipſa quoque Hieroſolyma,magis templo & aræ quàm aliis locis deputata erant, vtpote di-
uino cultui adordinata,& quæ in templo & ara fiebant,nemo audebat in aliis Hieroſolymę
locis facere:nec quæ aliis in locis fiebant,licebat mox in templo quoque fieri.Nobis quoque
periculum eſt male obiti mandati,ſi loci rationem neglexerimus, maximè ſi ſacerdotij my-
ſteria in locis prophanis celebrauerimus:propterea quòd ea res iudicium haberet contem-
ptus in celebrante,offendiculum quoque generaret pro varietate affectionum multifariam,
propter variam multorum in rerum diuinarum ſcientia infirmitatem . Si vero quiſquam
obiiciat.Quid igitur eſt quod Apoſtolus dixit,volo viros precari in quouis loco,ob id quod
D dominus ipſe poteſtatem dedit adorandi deum in omni loco , vbi dixit, neque Hieroſoly-
mis poſthac,neque in monte iſto adorabitur pater?hoc dicendum eſt,quod illud, in omni
loco,non comprehendit eos locos qui humanis vſibus , rebúſque immundis & prophanis
deputati ſunt,ſed dilatat ac diducit adorationem dei ab arcto Hieroſolymæ ambitu in ōm
nem totius orbis locum . Et ſecundum prophetiam hoſtiæ, eum qui diligenter ac ſtudioſè
ad ſacerdotium glorioſi myſterij obeundum propēſus eſt,deo dicare oportet. Nam etiamſi
audiamus prophetam dicentem , vos autem omnes ſacerdotes dei vocabimini : neque ta-
men omnes mox huiuſce ſacerdotij ac miniſterij poteſtatem vſurpamus , neque alius alij
datam gratiam licite poteſt ad ſe rapere,ſed quiſquis fidelium propriis doni dei terminis cō
E tentus manet,docente nos Apoſtolo,dum ad omnes quidem dicit,obſecro autem vos fra-
tres per miſerationes dei,vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem,ſanctam,deo pla-
centem,rationalem veſtrum cultum . Et ne conformemini huic ſeculo , ſed transforme-
mini per renouationem mentis veſtræ,vt probetis quæ ſit voluntas dei bona, & placens, &
perfecta,ad vnumquenque vero,manifeſtè quidem cuique competens miniſterium diſcre-
tim adiudicans,alienum vero ordinem inuadere vetans:dico enim,inquit,per gratiam dei
quæ data eſt mihi,vnicuique verſanti inter vos,ne plus ſapiat, quàm oportet ſapere,ſed ſa-
piat ad ſobrietatem,ſicut vnicuique deus partitus eſt menſuram fidei.Et per mutuam illam
membrorum corporis rectam diſpoſitionem, quam inter ſe addecentem venuſtatem pari-
ter & ſecuritatem neceſſariam habent,normam nobis præſcribit,quàm commodè ac decen
F ter inter nos ad beneplacitum dei,in dilectione Chriſti Ieſu,& chariſmatum differentia di-
ſpoſiti eſſe debeamus.Dicit enim,Quemadmodum in vno corpore membra habemus mul
ta , omnia vero membra non eundem habent actum : ita & multi vnum corpus ſumus in
Chriſto,ſingulatim autem alij aliorum membra:ſed tamen habentes chariſmata ſecundum
datam nobis gratiam, varia, ſiue prophetiam ſecundum analogiam fidei , ſiue miniſterium
in adminiſtratione,& quæ ſequuntur. Quòd ſi ad vnum ſcopum diuini beneplaciti alius a-
lij mutuam operam conferentes , ac tantam inter nos mutuo communionis in dilectione
Chriſti coniunctionem habentes, non permittimur , vt quis proprium ac deputatum doni
accepti locum tranſcendat , quomodo non multo magis eos locos,qui alienis & cultui dei
contrariis

contrariis rebus ſeruiunt, à ſacris ſecernere debemus? Ex omnibus nanque illis, quæ ex diui- G
na ſcriptura commemorata ſunt, & talibus ac prædictis quoque exemplis inſtruendi ſu-
mus, quòd quicquid in loco fit, in contrarium tandem propoſito ſcopo finem peruerſum ce
dat. De eo vero, quod intempeſtiuè fit, ipſum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum audire li
cet, dicentem. Quapropter aſſimilatum eſt regnum cœlorum decem virginibus, quæ quidē
acceptis lampadibus ſuis exiuerunt in occurſum ſponſi. Quinque autē ex illis erant pruden
tes, & quinque fatuæ. Quæ quidem fatuæ acceptis ſecū lampadibus oleum non acceperant:
prudentes vero oleum acceperant in vaſis ſuis. Tardante vero ſponſo dormitauerunt om-
nes ac dormierunt. Medio autem noctis clamor factus eſt, ecce ſponſus venit, exite obuiam
ei. Tunc ſurrexerunt omnes virgines illę & ornauerunt lampades ſuas, fatuæ vero pruden- H
tibus dixerunt, date nobis de oleo veſtro, quia lampades noſtræ extinguuntur. Reſponde-
runt prudentes dicentes, Ne forte non ſufficiat nobis & vobis, profectæ potius ad eos qui vē
dunt, emite vobis ipſis. Abeuntibus aūt illis emptū, venit ſponſus, & quę paratę erant intra-
uerunt cū eo ad nuptias, & clauſa eſt ianua. Nouiſſimè vero veniunt & reliquæ virgines di
centes, domine, domine, aperi nobis. Ille vero reſpondens ait. Amen dico vobis, non noui
vos. Vigilate igitur quoniam neſcitis neque diem neque horam. Quoniam autem noui,
quòd de eodem iudicio ſæpe repetita denuntiatio, acrius vrget, & magis perſuadet, & quæ
alio in loco in eundē ſenſum dicta eſt parabola, iſti adiiciam. Dicit autem ipſe dominus ad
ἀφ' οὗ ἐὰν εἰσέλθῃ. hunc modum. Multi conabuntur ingredi, nec poterunt. Cum autem ingreſſus fuerit pater- I
familiâs, & clauſerit ianuam, & cœperitis dicere, domine, domine, aperi nobis. Et tunc reſpō
dens dicet. Non noui vos, vnde ſitis. Propterea dico vobis, eſtote parati, quia qua hora non
putatis filius hominis veniet. Et multis aliis in locis ſimilia dicit. Quòd ſi & Apoſtolus ad
teſtimonium aduocandus eſt, audiamus ipſum, Propheticum quidem dictum commemo-
rantem ac dicentem. Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te, de ſuo vero
adiungentem. Ecce nunc tempus acceptum, ecce nunc dies ſalutis. Et iterum. Itaque tanquā
tempus habentes operemur bonum, ad omnes quidem, maximè autem ad domeſticos fidei.
Si vero adhuc & alio teſtimonio opus eſt, recordemur & Dauidis dicentis, pro hac preca-
bitur ad te omnis ſanctus in tempore opportuno, deinde & Salomonis, qui omnia ſuis tem K
poribus admetitur, eo quòd omnia ſuis temporibus bona ſunt. Quod vero decoro perſonæ
repugnat, quàm ſit malum, in veteri teſtamento, vtpote in exemplo Chore videre eſt, in il-
lis, qui auſi ſunt ſacerdotium ſibi non concreditum inuadere, cuius gratia per iræ diuinę ſe-
ueritatem in exitum & interitum horrendum ceciderunt. Ab ipſo domino inſtruimur, vt
cauti ſimus, qui ad diſcipulos ſuos dicit. Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus
Iſraël. Ad mulierculam vero, Non eſt bonum, inquit, ſumere panem filiorum & proiicere
ante catellos. De eo vero quod præter cauſam & inſtitutum fit, ex veteri quidem inſtrumen
to inſtruimur, vbi cum præceptum eſſet, vt hoſtiæ offerrentur ex animantibus mundis inte
gris, & immaculatis, non ex talibus offerebantur de quo deus dixit, offer illud principi tuo, L
an gratum illi futurum ſit, & an faciem tuam ſuſcipiat: ex nouo vero, ab ipſo domino noſtro
Ieſu Chriſto, ex propheta Eſaia aliquid contra Iudæos commemorante ac dicente, Bene
prędixit de vobis Eſaias propheta dicens. Populus iſte labiis ſuis me honorat, cor autem eo-
rum procul abeſt à me. Inuanum colunt me docentes doctrinas, mandata hominū. Ab Apo
ſtolo autem, qui teſtimonium quidem dat conſcientiæ Iudæorum: verum eos condemnat
propter iuſtitiæ differētiam, ſic ſcribens, Teſtimonium enim illis perhibeo, quòd zelum dei
habent, at non ſecundum ſcientiam. Ignorantes enim iuſtitiam dei, & propriam ſtatuere
quærentes, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. Quapropter Apoſtolus qui beneplacitum dei ger-
manè curabat, poſt expoſitionem iuſtificationū quas eximias in lege acquiſierat, ſubiungit. M
Attamen omnia arbitror damnum propter excellentiam cognitionis Chriſti Ieſu domini
mei, propter quem omnia pro detrimento duxi ac pro reiectamentis habeo, vt Chriſtum
lucrifaciam, & inueniar in illo non habens meam iuſtitiam quæ eſt ex lege, ſed eam, quæ
eſt per fidem Chriſti Ieſu, iuſtitiam ex deo, in fide, vt cognoſcam illum, & quæ ſequuntur.
Iſtis autem & ſimilibus nos abundè ſatis docet, vti caueamus, ne humanam iuſtitiam vn-
quam, ei canoni, qui ad diuinum beneplacitum obtinendum in Chriſto Ieſu domino no-
ſtro præfixus eſt, ſuperinducamus. De eo ſanè, quod præter menſuram committitur, ſuffi-
cere puto, ſi Chriſti memores fuerimus, ad diſtinctionem menſuræ veteris dilectionis
(Scriptum autem eſt, diliges proximum tuum ſicut teipſum) qui dixit. Mandatum nouum
do vobis

A do vobis,vt diligatis vos inuicem,ſicut ego dilexi vos.Maiorem hac charitatem nemo habet,quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.Et in vniuerſum omnium pariter iuſtificationum modos à Chriſto diſcere poſſumus,qui ita de illis definiuit: Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam ſcribarum ac phariſæorum,non intrabitis in regnum cœlorum.Prę ter ordinem verò & ſeriem rerum agitur,quando quę prima ſunt ſecundo quis aut tertio loco collocare ſatagit, & quæ in tertium locum ſubordinata ſunt, principium putat inter ea quæ præcepta ſunt. Vtpote ſi quis ex his quæ dominus adoleſcenti qui dixerat, hæc omnia ſeruaui à iuuentute mea,præcepit dicens,vende quæ habes,& da pauperibus & ſublata cruce tua,veni,ac ſequere me,ei qui nihil dum eorum quæ præmittuntur præſtitiſſet, quod alte
B rum eſt,nempe, ſequere me, iniungere:& iterum, vbi dicit.Si quis venit ad me abneget ſemetipſum,& tollat crucem ſuam & ſequatur me,illud,ſequatur me,præordinatis præponere,ac rurſus,vbi poſt multa ſubiungit,ſic quiſquis ex vobis non renuntiauerit omnibus quæ poſſidet,non poteſt meus eſſe diſcipulus,ante præſtita prædicta,diſcipulum ſe eſſe imaginari velit.Propterea neceſſarium eſt præceptum Apoſtoli ſeruare dicentis. Omnia honeſtè & iuxta ordinem fiant. Præter animi verò ſententiam aliquid geritur, vtpote, quando dominus de illis qui ſtudio placendi hominibus eleemoſynam, aut aliam aliquam iuſtitiam, vt hominibus conſpicui ſint, faciunt, dicit. Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Adhuc autem acrius inſectatur malitiam eorum qui humana affectione mandatum domini faciunt,oſtendens,quòd non ſolum mercedem amittit,ſed & ſupplicio dignus eſt,qui nō
C pietatis gratia,ſed vel ſtudio placendi hominibus,vel propter aliquam aliam voluptatem, aut auaritiam,aut quæſtum,mandatum dei facit,quale genus hominum Apoſtolus quidem reprehendit,ipſe verò dominus vehementius condemnat dicens. Multi venient in illa die dicentes,domine,domine,Non in nomine tuo prophetizauimus,& in nomine tuo dæmonia eiecimus,& virtutes multas fecimus,& comedimus tecum ac bibimus,& in plateis noſtris docuiſti? Et tunc reſpondebo illis dicens,diſcedite à me,non noui vos,vnde ſitis. Operarij iniqui:vt ex iſtis itaque ac ſimilibus manifeſtum ſit,quòd etiamſi quis charismatis alicuius operationem habeat, & mandata faciat, non tamen ſecundum animi ſententiam, & ſcopum,quem dominus docuit dicens. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant
D opera veſtra bona,& glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt.Et quem Paulus, in Chriſto loquutus oſtendit, Siue edatis, inquiens, ſiue bibatis, ſiue quid aliud faciatis, omnia ad gloriam dei facite,merito tamen audiat,quæ dominus reſpondit, ex quibus Apoſtolus dicere didicit.Si linguis hominum loquar & angelorum,charitatem autem non habeam, factus ſum æs reſonans,aut cymbalum tinniens.Etſi habuero Prophetiam,& cognouero omnia myſteria,& ſi habuero omnem fidem,ita vt montes transferam,charitatem autem non habeam nihil ſum. Etſi erogauero omnem ſubſtantiam meam, & tradidero corpus meum vt comburar,charitatem autem non habeam,nihil mihi prodeſt.Et alibi generalius, ac vehementius.Si adhuc hominibus,inquit, placerem, Chriſti ſeruus vtique non eſſem. Si verò
E & ex veteri inſtrumento ad confirmationem huius ſententiæ teſtimonium requiris, Moſes dicit,diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo,& ex omni mente tua,& ex omni virtute tua,& diliges proximum tuum ſicut teipſum, quibus ſubiungit dominus, in iſtis duobus mandatis tota lex & Prophetæ pendent. Atteſtatur & Apoſtolus dicens, plenitudo legis eſt dilectio. Quod autem impunè non euadent, qui mandata hæc non præſtant quemadmodum & quæ ab ipſis pendent iuſtificationes, ſed pœnis ſint obnoxij futuri, ipſe Moſes clamat dicēs.Maledictus omnis,qui nō permanet in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro hoc. Dauid autem dicit.Si reſpexi iniuſtitiam in corde meo,non exaudiat me dominus.Et alibi.
F Illic timebunt timore,vbi non erat timor,quoniam deus diſſipauit oſſa eorum qui hominibus placere ſtudent.Multa itaque cura & vigilanti ſolicitudine opus eſt,ne quo pacto mandatum dei præter ea quæ iam recenſuimus facientes,non ſolum talem ac tantam mercedem amittamus,ſed & tam horrendis minis obnoxij fiamus.

An communicandum ſit iniquè agentibus, aut infrugiferis tenebrarum operibus, etiamſi non pertineant ad eos, qui fidei meæ concrediti ſunt.

CAPVT NONVM.

INIQVVS quidem eſt quiſquis legem non integram ſeruauerit, aut etiam, qui vnum illius mandatum transgreſſus fuerit.In modicæ nanque particulę defectu,totum periclitatur. Quod enim propè factum eſt, nondum factum eſt. Nam quemadmodum qui

propè mortuus eſt, non eſt mortuus, ſed adhuc viuit:& qui propè vixiſſet, non viuit, ſed mortuus eſt,& qui fere ingreſſus eſt, non eſt ingreſſus, vtpote quinque illæ virgines: ita & qui propè ſeruauit legem,non ſeruauit legem,ſed eſt iniquus ac tranſgreſſor legis.Quapropter & neceſſarium eſt de iniquis,etiamſi germani ac ſynceri videantur, Apoſtolo credere dicenti,aliquando quidem.Si quis frater nominatus, aut fornicator fuerit, aut auarus, aut vinolentus,aut conuiciator,aut raptor,cum huiuſmodi ne cibum quidem ſumite (obiter autem hic notandum eſt,quòd non eum tantum,qui in his omnibus culpabilis eſt,à communi Chriſtianorum conuictu abarcet,ſed & eum,qui vel in vno tantum iſtorum reprehenſibilis eſt,cum non dicit,cum iſto,ſed,cum huiuſmodi) aliquando verò Mortificate membra veſtra quæ ſunt ſupra terram,fornicationem,immunditiam,affectionem, concupiſcentiam prauam,& auaritiam,quæ eſt eidolorum ſeruitus, propter quæ venit ira dei (& generalius adiungens) ſuper filios,inquit,immorigeros:ne ſitis ergo conſortes ipſorum. Et iterum.Subtrahite vos à quouis fratre inordinatè ambulante, & non ſecundum traditionem quam accepiſtis à nobis.Et alibi ſimiliter.Illud verò, quòd non ſit communicandum operibus infrugiferis,vt euidenter cognoſcamus,quid nam ſit,diſcamus primum,de quibus rebus,infrugiferum eſſe,dicatur,an de reprobis tantum,vel de laudabilibus quoque,non ſyncero animi affectu perpetratis.In veteri quidem inſtrumento Propheta, in parabola arboris,de ſanctis dixit.Qui fructum ſuum dabit in tempore ſuo.Salomon autem.Opera,inquit iuſtorum vitam adferunt,fructus verò impiorum peccata ſunt. Et Oſeas ait. Serite vobis ipſis ad iuſtitiam,& vindemiabitis fructum vitæ.Et Micheas,Et erit terra,inquit, in vaſtationem,cum habitatoribus ſuis,propter fructus ſtudiorum ipſorum.Et plura alia habentur in aliis Prophetis.Sed iſta quidem lucernæ inſtar luceant,at lux vera, ſol iuſtitiæ ipſe dominus noſter Ieſus Chriſtus,clarius exprimit dicens.Non poteſt arbor bona fructus malos facere,neque arbor mala fructus bonos facere.At alio loco ſimiliter.Cum itaque nomen,fructus,rebus inter ſe contrariis æquè dari videamus,deinceps conſideremus, qui ſint, arbores infrugiferæ,& quæ Apoſtolus vocet opera infrugifera.Arbores itaque infrugiferæ declarantur nobis à Ioanne Baptiſta,qui Baptiſmum ad remiſſionem peccatorum & repurgationem ab omni ſorde accipientibus dixit, Facite igitur fructus reſipiſcentia dignos, & paulo pòſt addidit,omnis itaque arbor non ferens fructum bonum exciditur, & in ignem coniicitur. Clarius verò hac de re nos dominus docet his quidem,qui ad dextram ſunt,dicens, Venite benedicti patris mei,hæreditate poſſidete regnum vobis ab initio mundi paratum, & bonos ipſorum fructus per ea quæ ſubiungit declarans, Eos verò, qui ſunt ad ſiniſtram, in ignem mittens æternum, Diabolo & angelis ipſius paratum, quos non ob id culpat, quòd mala opera deſignauerint,ſed quòd à bonis vacauerint. Nam Eſuriui,inquit, & non dediſtis mihi cibum,& quæ ſequuntur.Quæ res illos in partem coniecit peccatorum,qui angeli diaboli à domino vocantur.Iam cum ſit conſpicuum quæ ſit differentia eorum qui contrarios ac reprobos fructus adferunt,& eorum qui infrugiferi ſunt,videamus conſequenter,quæ opera ab Apoſtolo infrugifera dicantur.Ego verò iſta mecum reputans, non inuenio medios aliquos inter eos qui mandatum legitimè & ad placitum dei ſeruant,& eos qui quod malum eſt faciunt,& eos quoque qui neutrum faciunt, niſi illos qui bonum quidem faciunt,ſed non ita,vt deo ſit acceptum,de quibus diximus in ſuperiori quæſtione quæ erat, an gratum deo ſit opus præcepti,non ſecundum præcepti rationem factum. De quibus & dominus dicit,quòd receperint mercedem ſuam.Quales fuerunt quinque illæ fatuæ virgines,quæ ab ipſo quoque domino teſtimonium habent,quòd & virgines fuerint, & lampades ſuas adornârint & accenderint, hoc eſt, quod idem fecerint quod prudentes virgines, ſimúlque cum illis obuiam domino egreſſæ ſint, & in omnibus pariter eandem cum prudentibus diligentiam oſtenderint:propter ſolum autem olei in vaſis defectum, ad deſtinatum ſcopum non peruenerint,ſed ab ingreſſu cum ſponſo ad nuptias excluſi ſint. Quales etiam ſunt qui ex duobus in molendino & in eodem lecto conſtitutis,relinquentur. In quibus cauſam forſan dominus ob id non poſuit,vt quàm in omni re, ſi modicum ſaltem aliquid totius competentiæ deſit,& maximè charitatis ſynceritati (quemadmodum & Apoſtolus docuit) non placeat deo quod fit,oſtenderet.Cognito itaque,quomodo & ſecundum quid infrugiferas arbores eſſe contingat,caueamus ne quicquam legitimo diuini beneplaciti ſtudio deſit:ſed in omnibus commendemus nos ipſos,tanquam dei miniſtros. Nõ hoc autem ſolum,ſed neque communicemus cum talibus, ſicut in Chriſto loquens Apoſtolus determinatè

A determinatè pronuntiauit dicens. Ne communicetis infrugiferis tenebrarum operibus. Quod autem ſubiungit, quin magis & reprehendite, modum docet, quomodo non debeamus illis communicare. Quid verò ſit communicare, & quibus id modis fiat, expendamus. Et primum occurrit illud in parœmiis, veni nobiſcum, conſors eſto ſanguinis: deinde & quod Apoſtolus dicit. Omnes vos gratiæ mecum conſortes exiſtentes. Et, communicantes tribulationi meæ. Et, communicet autem qui in doctrina inſtruitur, ei, qui ſe inſtruit, de omnibus bonis. Item. Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Item, Arguendo argues fratrem tuum, nec recipias propter ipſum peccatum. Et, Hæc feciſti, & tacui. Suſpicaris iniquitatem, nempe, quòd ſimilis tibi futurus ſim, arguam te, & ſta
B bo contra faciem tuam. Talium communicationem æſtimo ſecundum opus quidem, quando mutuam quidam operam ad eundem ſcopum, in operis perpetratione, inter ſe conferũt: ſecundum animi verò ſententiam, quando quis affectui operantis aſſentitur, & condelectatur. Reliqua communicatio, quæ pleroſque latet, exacta diuinæ ſcripturę inquiſitione manifeſtatur, quando videlicet nec cooperatur quis, nec affectu aſſentitur operanti malum, cognita verò animi illius malitia, vnde quod malum eſt facit, obticet, & non arguit, quemadmodum hoc declarant, cum quę ſuprà ſunt ſcripta, tum quod ab Apoſtolo Corinthiis eſt dictũ, nempe, quoniam nõ luxiſtis, vt tolleretur è medio veſtrum qui facinus hoc perpetrauit, quibus ſubiunxit. Modicum fermenti totam conſperſionem † corrumpit. Metuamus itaque, & † δολοῖ.
C obtemperemus dicenti. Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio. Quòd ſi quis autem cooperatur quidem alicui in bono, idque omnino bono, ignorat verò affectus illius malitiam, & operis ſcopum, communicationis culpam in eo quòd illi cooperatur non habebit, ſed propriam mercedem iuxta proprium laborem recipiet: propterea quòd nihil commercij habet cum illius alieno & præpoſtero affectu, & ſeipſum in canone dilectionis erga deum conſeruat, quemadmodum nobis à domino noſtro Ieſu Chriſto in iis qui cum in eodem molendino tum in eodem lecto cum perituris conſtituti ſeruabuntur, declaratum eſt. Differentia verò inter eos qui fidei meæ concrediti ſunt, & qui non ſunt, in debita ſita eſt cura, non in communicatione peccatorum. Nam cura quidem propriè & peculiariter iis ſolis
D à me debetur, qui fidei meæ commiſſi ſunt. Communicatio verò in malo & operibus infrugiferis, in omnibus pariter vetita eſt.

An ſcandalum obiicere, aut offendere, perpetuo ſit periculoſum.

CAPVT DECIMVM.

PRINCIPIO quidem neceſſarium arbitror ſcire, quid ſit offendiculum. Deinde quæ ſit differentia inter eos qui offendunt, & inter ea quibus offendunt, atque ita cognoſcere quando periculo careat, & quando non careat. Offendiculum itaque eſt, vt ego ex ſcripturis inductus, arbitror, quicquid vel ad defectionem à veritate quæ ſecundum pietatem eſt, abducit, aut ad errorem ſolicitat, aut inſtruit ad impietatem, vel in ſumma, quicquid ab o-
E bedientia pręcepti dei, ad ipſam etiam mortem vſque remoratur. Itaque ſi in ſeipſo quidem conſideratum bonum fuerit, quod vel dicitur vel fit: morbus verò vtentis eo opere aut verbo, in ipſo vſu damnum attulerit, inſons erit à iudicio offenſi, qui bonum quod ad fidei ędificationem in ſeipſo confert, vel loquutus eſt, vel fecit, quemadmodum & domino vſuuenit, vbi dixerat, non quod ingreditur in os, impurum reddit hominem, ſed quod egreditur ex ore, hoc demum eſt, quod polluit hominem, deinde & aduerſus offenſos Iudæos ſubiiciebat, Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cœleſtis eradicabitur. Et alibi. Qui mãducat carnem meam & bibit ſanguinem meum, habet vitam æternam. Et paulo pòſt. Nemo poteſt ad me venire, niſi fuerit illi datum à patre meo. Quibus verbis ad perditionem quidam abuſi ſunt, ſicut ſcriptum eſt. Et multi ex diſcipulis, audito hoc ſermone, abierunt retro,
F nec amplius cum illo ambulabant. Dixit igitur Ieſus ad duodecim. Num & vos vultis abire? Reſpondit Simon Petrus, Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes, & nos credidimus, & cognouimus, quòd tu es Chriſtus filius dei viuentis. Quibus nanque, qui fide ſani erant, ad fidei ædificationem & acquiſitionem ſalutis æternæ, illis ſcientia & fide infirmi propter ſuam ipſorum malitiam ad perditionis occaſionem vtebantur, iuxta quod de domino ſcriptum eſt. Hic poſitus eſt in ruinam & reſurrectionem multorum, non ideo quòd is ſibi ipſi ſit contrarius, ſed propter vtentium contrariam animi ſententiam. Quemadmodum enim & Apoſtolus ait, Aliis quidem odor vitæ ad vitam, aliis verò odor mortis ad mortem: ſi verò ſecundum naturam ſuam malum eſt, quod vel fit vel dicitur, iam qui hoc

fecit aut dixit,cum proprij peccati,tum offendiculi culpam ſuſtinebit, etiamſi is cuius gratia factum eſt offendiculum,offenſus non fuerit, ſicut in Petro diſcimus, ad quem dominus,prohibitus ne diſpenſationem obedientiæ ad mortem vſque adimpleret, dixit. Apage retro me Satanas.Offendiculo mihi es.Et ratio ſubiecta licet modica in genere quæ offendiculi ſint propria docuit.Quoniam non ſapis,inquit,quæ dei ſunt,ſed quæ hominum. Vnde nos cognoſcimus,quòd offendiculum ſit,quicunque affectus voluntati dei aduerſatur,& ſi in opus progrediatur,cædis reus ſit,ſicut ab Oſea Propheta ſcriptum eſt,Abſcõderunt ſacerdotes viam,occiderunt in Sicima,quoniam iniquitatem fecerũt in populo.Quòd ſi propria ratione licitum quid fuerit,vſurpatur autem cum detrimento,& fit offendiculi occaſio fide aut ſcientia infirmis,qui hoc fecit,non euadet offendiculi iudicium , dicente Apoſtolo H de talibus & qui infirmis non parcunt.Ita autem peccantes in fratres, & percutientes infirmam ipſorum conſcientiam,in Chriſtum peccatis.Itaque,quando quod fit in ſeipſo conſideratum malum eſt,cauſa eſt offendiculi,aut ſi ex licitis aliquid,& in noſtra poteſtate conſtitutis,infirmo vel fide vel ſcientia offendiculum generauerit,apertum & ineuitabile iudicium habet,horrendum videlicet illud de quo dominus ſic loquutus eſt.Prodeſt illi, vt mola aſinaria in collum ipſius ſuſpenſa proiiciatur in mare,magis,quàm vt vnus ex his paruulis offendatur.Latius verò hoc in prioribus quæſtionibus expoſuimus, vbi & mores eorum qui offenduntur clarius expreſſi ſunt.Quapropter Apoſtolus etiam de licitis dicit. Bonum I eſt non edere carnes,neque bibere vinum,neque aliud quid facere in quo frater tuus impingit,aut offenditur,aut infirmatur.Et iterum alibi.Quoniam omnis creatura dei bona eſt, & nihil reiiciendum,quod cum gratiarum actione ſumitur.Dicit quoque,non mãducabo carnes in ſeculum,ne fratrem meum offendam.Si verò in licitis tale eſt iudicium, quid dicendum eſt de vetitis?Propterea in vniuerſum nos docet dicens, inoffenſi eſtote & Iudæis & Græcis,& Eccleſiæ dei,quemadmodum & ego vbique omnibus placeo,non quærens quod mihi ſit vtile,ſed quod multis conducat,vt ſeruentur.

An fieri debeat,aut tutum ſit,aliquid eorum quæ à deo præcepta ſunt,recuſare,aut prohibere eum,qui ea iuſſus eſt facere, aut ferre prohibentes, maximè K ſi germanus ſit qui prohibet, aut ſi ratio in ſpeciem plauſibilis præcepto obſtet. CAPVT XI.

CVM Chriſtus dicat,diſcite à me,quoniam mitis ſum,& humilis corde,manifeſtum eſt,quòd omnia certius diſcimus,ſi ipſius domini noſtri Ieſu Chriſti vnigeniti viuentis dei filij memores ſimus.Cum Ioannes Baptiſta illi dixiſſet,ego opus habeo vt abs te baptizer,& tu venis ad me? reſpondit, ſine modo. Nam ſic decet nos omnem adimplere iuſtitiam. Et vbi Petrus deprecabatur eas tentationes,quæ Ieroſolymis iuxta vaticinia Prophetarum futuræ erant,ne illas ſibi accerſeret dominus,dixit.Abi retro me Satanas,quoniam offendiculo es mihi.Non enim ſapis quæ dei ſunt,ſed quæ hominum.Et iterum, cum Petrus recuſaret miniſterium Chriſti,affectu reuerentiæ erga dominum motus,dixit. Niſi lauero te,non L habebis partem mecum.Quòd ſi adhuc amplius animæ noſtræ in eorum qui nobis ſunt cognati exemplis ſuccurrendum eſt,recordemur Apoſtoli dicentis.Quid facitis flentes,& adfligentes cor meum?Ego enim,non ligari tantum ſed & mori Ieroſolymis paratus ſum, pro nomine domini Ieſu.Quis autem glorioſior ac celebrior fuerit Ioanne?Quis Petro ſyncerior?Aut quæ noſtræ cogitationes videri poterunt magis piæ quàm fuerint illorum?Ego verò ſcio,quod neque Moſes ſanctus ille,neque Ionas Propheta, ratiocinationibus ſuis ad recuſandam obedientiam vſi,inculpabiles manſerunt apud deum.Quibus inſtruimur vt neq; contradicamus,neque impediamus,neque impedientes ſuſtineamus.Quòd ſi ex iſtis ac ſimilibus ſimul nos ſcriptura docuit,ne tale quid ſuſtineamus,quanto magis in reliquis neceſſe M eſt imitari ſanctos?dum aliquando quidem dicunt, Obediendum eſt deo magis quàm hominibus:aliquando verò.An iuſtum ſit vt vos audiamus magis quàm deum, ipſi iudicate. Non poſſumus enim quæ vidimus & audiuimus non loqui.

An omnem quiſque curam quibuſuis debeat, aut ſolum fidei ſuæ commiſſis, idque ſecundum admenſuratum ſibi à deo per ſpiritum ſanctum,chariſma.

CAPVT DVODECIMVM.

CVM dominus noſter Ieſus Chriſtus vnigenitus viuentis dei filius per quem omnia ſunt facta,viſibilia & inuiſibilia,faſſus quidem ſit, quòd non ſit miſſus niſi ad oues perditas domus Iſraël, & diſcipulis ſuis dixerit, ſicut miſit me pater,& ego miſi vos: præceperitque antea,

A anteа,in viam gentium ne abieritis,& in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: poſt impletionem vero prophetiæ,quam Dauid tanquam ex perſona dei ac patris de ipſo prædixerat dicens,filius meus es tu.Ego hodie genui te. Pete à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam,& poſſeſſionem tuam terminos terræ : tunc demum diſcipulis ſuis præceperit dicens. Profecti docete omnes gentes,quomodo non magis quiſque noſtrum diligentius obſeruare debet præceptum Apoſtoli,qui ad hunc modum ſcripſit, ne quiſquam vltra quàm oportet ſapiat:ſed ſapiat ad ſobrietatem,ſicut vnicuique deus menſuram fidei partitus eſt.Perdurandum autem eſt in eo quod cuique iniunctum eſt etiam,ſicut iterum inquit, vnuſquiſque in quo vocatus eſt fratres,in eo permaneat.Et ipſe quoque Apoſtolus quod aliis præcipit,di
B ligentius cuſtodiens dicit,dexteras ſocietatis dederunt mihi & Barnabæ, vt nos quidem in gentes,ipſi vero in circuncisionem abirent.Si vero aliquando neceſſitas vrſerit, vtpote vel erga deum vel erga proximum dilectione ad impletionem eius quod deeſt vocante, qui obedierit,mercedem habet voluntariæ obedientiæ: vocat autem illa, quando erga deum & Chriſtum eius dilectio exigit impletionem præcepti domini dicentis, Præceptum nouum do vobis vt diligatis vos inuicem ſicut ego dilexi vos. Maiorem hac charitatem nemo habet,quàm vt animam ſuam quis ponat pro amicis ſuis.Quę vero erga proximum eſt vocat, quando cui pręſidendi cura commiſſa eſt,opus habet auxilio:aut contubernium eorum qui curãtur, neceſſe habet,vt ſit qui quod deeſt adimpleat,dicẽte Apoſtolo.Nemo quærat quod
C ſuum eſt,ſed quiſque quod alterius eſt. Dilectio nanque quæ ſecundum Chriſtum eſt, non quærit quæ ſua ſunt ipſius.Et alibi alius alium ædificet,ſicut & facitis.Itaque,dum miſſus aliquis eſt ad prædicandum verbum, ſi prædicationem illam nec verbo nec opere adimpleuerit,reus eſt ſanguinis eorum qui non audierunt, nec poteſt cum Apoſtolo, qui presbyteros Epheſiorum ita conteſtabatur,dicere, Mundus ſum poſthac à ſanguine omnium veſtrum. Non enim ſubterfugi quominus annuntiarem vobis omne conſilium dei.Si vero plus aliquid quàm præceptum ſit,ad ædificationem fidei in dilectione Chriſti facere poterit, mercedem habet quam oſtendit nobis Apoſtolus dicens.Si enim volens hoc fecero,mercedem
D habeo:ſi vero inuitus, diſpenſatio mihi concredita eſt.

An quæuis tentatio ferenda ſit, etiamſi obedientiam dei mortis comitentur minæ, & maximè in curandis ſubditis. CAPVT VLTIMVM.

SI dominus noſter Ieſus Chriſtus, vnigenitus viuentis dei filius,per quem omnia facta ſunt,viſibilia & inuiſibilia, qui vitam habet, ſicut illam habet pater,qui ipſi vitam dedit,& poteſtatem omnem à patre accepit,cum irrumperent, qui ipſum ad mortem pro noſtra iuſtitia & æterna vita ſubeundam capturi erant, tanta alacritate diſcipulos ſuos compellauit
E dicens.Ecce traditur filius hominis in manus peccatorum,ſurgite,eamus.Ecce qui me tradit,appropiauit.Et ſicut in euangelio Ioannis ſcriptum eſt, Ieſus igitur ſciens omnia quę ſibi euentura erant,egreſſus dixit illis.Quem quæritis?Reſponderunt ei, Ieſum Nazarenum. Dicit illis Ieſus.Ego ſum.Et paulo pòſt.Dixi vobis,quoniam ego ſum. Si ergo me quæritis, ſinite iſtos abire:quanto magis nos quæ naturaliter accidunt,ſponte ferre debemus? vt propter obedientiam dei illatas ab hoſtibus tentationes vincentes, glorificemus deum, quod quæ ab inimicis triſtia nobis ad mortem vſque inferri videntur, cum gaudio ſuſtinemus, ſenſum eius aſſequuti qui dixit, quoniam nobis datum eſt pro Chriſto non ſolum vt in ipſum credamus,ſed vt & pro illo patiamur.Prædicant autem Acta,certamina apoſtolorum, narrantia,quomodo contumelias & mortes cum gaudio,vt prædicationem iuxta præceptũ domini adimplerent,ſuſtinuerint. Docet autem nos & Apoſtolus dicens. Quis nos ſeparabit à charitate dei?An adflictio?an anguſtia,an perſequutio?an fames?an nuditas? an pericu
F lum?an gladius?ſicut ſcriptũ eſt.Quoniã propter te occidimur tota die:reputati ſumus ſicut oues mactationi deſtinatę.Sed in his omnibus ſuperamus,propter eum qui dilexit nos.Certus enim ſum,quod neque mors, neque vita,neque angeli, neque principatus,neque poteſtates,neque virtutes,neque præſentia,neque futura, neque ſublimitas, neque profunditas, neque creatura aliqua alia,poterit nos ſeparare à charitate dei quæ eſt in Chriſto Ieſu. Nam charitas quæ in Chriſto eſt,neceſſariò & indeſinenter coniunctam habet præceptorum obſeruantiam,ſicut ipſe dominus dixit.Qui diligit me, præcepta mea ſeruabit. Qui vero ſermones meos non ſeruat,ille eſt,qui non diligit me. Et vos amici mei eſtis ſi feceritis, quæcunq; ego præcipio vobis. Nouum autem & proprium ipſius præceptum eſt, vt diligamus nos inuicem,quam Apoſtolus adimplens dicit, ita diligentes vos, vt placuerit nobis, non

ſolum euangelium Chriſti vobis tradere, ſed & noſtras ipſorum animas. Nam dilecti no- G
bis facti eſtis. Reſpicientes igitur in Chriſtum, animi noſtri alacritatem glorioſo imitandi
ſtudio intendamus. Vbi vero ſanctos conſideramus, docemur ſtudium hoc imitandi Chri-
ſti non eſſe impoſſibile, vt per illorum conſiderationem alacriores facti, ſyncerum & imma
culatum omne mandatum domini ad mortem vſq; ſeruemus, atq; ita in vitam æternã in-
grediamur regnumq; cœlorum hæreditate poſſideamus, quemadmodum pollicitus eſt qui
mentiri neſcit, dominus, ac deus noſter Ieſus Chriſtus vnigenitus viuentis dei filius. Amen.

Homilia Baſilij, quod ſine diuina virtute & gratia reſiſtere Satanæ, nec niſi relicta Aegypto in terram promiſſam ac cœleſtẽ Hieroſolymã pertingere nõ poſſit quiſq̃.

QVIBVS ineſt diuina lex, non atramento & literis inſcripta, ſed ſpiritu dei viuen- H
tis, nec tabulis lapideis impreſſa, ſed tabulis cordis carnalibus inſita illi mentis ocu
lis illuminati, ac ſemper, non ſenſibili aut viſibili, ſed ſpiritali ſpe affecti, exacte ſci-
unt, quàm impoſſibile ſit propriis viribus offendicula verſuti hoſtis vincere, niſi
inſuperabilis potentia dei ſuccurrat. Qui vero verbi dei honore cumulati nõ ſunt, ij fruſtra
inflati, libero ſe putant arbitrio peccati occaſiones inanire poſſe, quod per ſolum crucis my
ſterium caſſatur. Liberum enim illud quod in poteſtate hominis eſt arbitrium, in eo ſitum
eſt, vel velis vel nolis reſiſtere diabolo. Non enim vt omnino hoc poſſis, potentiam habes
qua affectionibus carnis domineris. Niſi enim dominus cuſtodierit ciuitatem, aut ædifica-
uerit domum, fruſtra vigilat cuſtos, & fruſtra laborat ædificans. Impoſſibile nanque eſt am- I
bulare ſuper aſpidem & baſiliſcum, & calcare leonem & draconem, eum, qui non prius ſe-
ipſum, quatenus homini poſſibile eſt, repurgauit, vt poſſit corroborari ab eo qui apoſtolis di
xit. Ecce dedi vobis poteſtatem calcare ſupra ſerpentes & ſcorpiones, & ſupra omnem vir-
tutem inimici. Siquidem enim humana natura extra ſpiritus ſancti panopliam diaboli inſi
diis reſiſtere poſſet, vtique ab Apoſtolo dictum non eſſet: deus autem pacis conteret Satanã
ſub pedes veſtros breui. Et iterum. Quem dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui. Quapro-
pter & iuſſi ſumus precari dominum, ne ingrediamur in tentationem, ſed vt liberet nos à
malo. Niſi enim potentiori auxilio ab ignitis mali hoſtis iaculis liberati, adoptionem filio-
rum dei promeruerimus, inanis erit conuerſationis noſtræ conatus, vtpote procul à virtute K
crucis diſſitus. Itaque qui diuinæ gloriꝫ particeps eſſe, & quaſi in mundo quodam ſpeculo
formam Chriſti menti ſuæ infuſam videre cupit, opus habet, vt amore inſatiabili, & animi
affectu inexplebili, ex omni corde & virtute, noctes atque dies, diuinæ potentiæ auxilium
ambiat, cuius participem fieri impoſſibile eſt, niſi eum, vt prædiximus iam, qui alienus eſt à
mundanarum voluptatum mollitie & concupiſcentiis aduerſariæ poteſtatis, quæ à lumine
& bona operatione remota eſt & extorris, atque omnino peregrina. Si cupis igitur cogno-
ſcere, cuius gratia conditi, inq; paradiſum locati, inſipientibus tandem animantibus compa
rati & aſſimilati ſimus, ab immaculata illa gloria relapſi, ſciendum eſt, quòd quoniam per
inobedientiam ſerui carnalium concupiſcentiarum facti ſumus, nos ipſos à beata viuentiũ
regione extorres reddidimus, atque ita in captiuitatem abducti ad flumina Babylonis ad- L
huc ſedemus. Et quoniam adhuc in Aegypto detinemur, promiſſionis terram nondum ſor
titi ſumus, lacte ac melle ſcaturientem. Nondum fermento ſynceritatis confermentati ſu-
mus, ſed adhuc fermento nequitiæ occupamur. Nondum adſperſum eſt cor noſtrum ſan-
guine agni dei, adhuc enim illi laqueus inferni & hamus malitiæ infixus eſt. Nondum ſer-
uatoris noſtri Ieſu Chriſti gaudium & exultationem nacti ſumus: ſtimulus enim mortis ẽ-
tiamnum nobis penitus inſinuatus eſt. Nõdum induimus nouum hominem, qui ſecundum
deum in ſanctitate & iuſtitia conditus eſt: quoniam veterem hominem qui ſecundum deſi-
deria erroris corrumpitur, nondum exuimus. Nõdum portauimus imaginem cœleſtis, con-
formes gloriæ ipſius facti, quia adhuc imaginem terreni portamus. Nondum adorauimus M
deum in ſpiritu & veritate, quia adhuc regnat peccatum in mortali noſtro corpore. Nondũ
contemplati ſumus gloriam incorruptibilis dei: adhuc nãq; ſub nocte obſcura & turbulen-
ta iactamur. Nondum induimus arma lucis, quia nondum & arma & opera tenebrarum
exuimus. Nondum transfigurati ſumus renouatione mentis: adhuc enim huic ſeculo, in va
nitate mentis noſtræ conformamur. Nondum cum Chriſto glorificati ſumus, quia nõdum
illi compatimur. Nondum ſtigmata ipſius in corpore noſtro in myſterio crucis conſtituti
portauimus: adhuc enim ſumus in deſideriis & concupiſcentiis carnis. Nondum ſumus hꝫ-
redes dei, & cohæredes Chriſti facti, ineſt enim nobis adhuc ſpiritus ſeruitutis nõ adoptio-
nis.

[Marginal handwritten notes: "Vis liberi arbitrij quo se extendat, et quibus finib. contineatur." — "μὴ εἰσελθεῖν ἡμᾶς εἰς πειρασμόν."]

A nis. Nondum facti ſumus templum dei & habitaculum ſpiritus ſancti: ſumus enim adhuc templum idolorum,& receptaculum ſpirituum malitiæ,propter affectuum impetum. Vere nanque,vere,inquam , nondum animi & ingenij ſynceritatem & mentis ſplendorem adepti ſumus.Nondum potiti ſumus lac illud doli neſcium & rationale, & incrementum ſpiritale.Nondum nobis dies illuxit,neque lucifer ortus eſt in cordibus noſtris. Nondum Soli iuſtitiæ coadunati ſumus . Neque vnà cum radiis alius coruſcauimus . Nondum accepimus ſimilitudinem domini,neque conſortes facti ſumus diuinæ naturæ.Nondum facti ſumus fuco carens purpura regia,neque germana imago.Nondum ab amore dei vulnerati ſumus,neque tacti ſpiritali charitate ſponſi . Nondum inuiſibilem & myſticam communio-
B nem cognouimus,nec potentiam & pacem ſanctimoniæ intelleximus.Et vt omnibus contractis ſummatim dicam,nondum ſumus genus electum, regale ſacerdotium,gens ſancta, populus qui in lucrum acceſſit & peculium:quoniam adhuc ſerpentes ſumus,progenies viperarum?Quomodo enim non ſumus ſerpentes, qui ſuper terram ſerpimus,& terrena ſapimus,nec conuerſationem noſtram in cœlis habemus ? Quomodo nõ progenies viperarum ſumus,qui non in obedientia dei, ſed in inobedientia quæ per ſerpentẽ eſt,deprehendimur? Quoniam igitur non inuenio,quomodo calamitatem iſtam deplorem , & ignoro,quomodo cum lachrymis eum , qui demorantem in me ſeductionem abigere & expellere poteſt, implorem,quomodo cantabo canticum domini in terra aliena? Quomodo lamentabor ac
C deflebo Hieruſalem ? Quomodo effugiam moleſtam ac duram Pharaonis ſeruitutẽ? Quomodo relinquam turpem hunc incolatum ? Quomodo renuntiabo acerbæ illius tyrannidi? Quomodo Aegyptum egrediar?Quomodo mare rubum traiiciam? Quomodo terribilem ſolitudinem pertranſibo?Quomodo à ſerpentibus ictus non peribo?Quomodo alienigenas debellabo? Quomodo gentes exterminabo?Quomodo tabulis meis excipiam diuinæ legis oracula ? Quomodo videbo columnam veræ lucis , & ſpiritus ſancti nubem ? Quomodo fruar manna alimoniæ ſempiternæ?Quomodo bibam aquam viuificantis Petræ? Quomodo tranſibo Iordanem,vt ingrediar bonam promiſſionis terram ? Quomodo videbo ſummum ducem , quem conſpectum Ieſus Naue, eueſtigio deum adorauit? Niſi enim ſupera-
D tis his omnibus,exterminauero,quæ in me ſunt gentes,nec ingrediar,nec requieſcam in ſanctuario,neque particeps ero gloriæ dei. Satage igitur, vt fias immaculatus filius dei , ingrediareq; in requiem illam,in quam præcurſor noſter Ieſus noſtri gratia intrauit. Cura vt conſcribare in eccleſia cœleſti cum primogenitis, vt inueniare ad dexteram magnificentiæ excelſi.Satage vt ingrediaris in ſanctam ciuitatem Hieruſalem ſupernam, & in delitias paradiſi . Iſtis enim præclaris ac beatis exemplaribus non poteris alio pacto dignus haberi , niſi lachrymas inſtar torrentis noctesq; diesq; profundas,cum eo qui dixit,Lauabo per ſingulas noctes lectum meum,& lachrymis meis ſtratum meum rigabo . Non enim ignoras, quod qui ſeminãt in lachrymis cum gaudio metẽt. Quapropter & cum fidutia propheta dicit,ad
E lachrymas meas ne ſileas,Et iterum,pone lachrymas meas in conſpectu tuo,ſicut & in promiſſione tua.Et fuerũt mihi lachrymæ meæ panis die ac nocte.Et in alio pſalmo. Et potum meum,inquit,cum fletu miſcebam . Reuera nanque ex ingenti adflictione , cordiſq; turbatione & feruenti æſtuatione,in veritatis cognitione profuſa lachryma, cibus eſt animæ, per cœleſtem panem ſubminiſtratus , cuius præcipuè particeps erat Maria ad pedes domini ſedens & lachrymans,ſecundum ipſius ſeruatoris teſtimonium,dicentis, Maria autem optimam partem elegit,quæ non auferetur ab ea.O pretioſas lachrymas inſtar margaritarum è beatis illis oculis profluentes.O diuinum illum & morigerum auditum. O fortem ac ſapientem animum.O acrem & ſpiritualem amorem,feruenter ad immaculatum ſponſum anhelantem.O ſtimulum deſiderij,animæ verbi dei cupidæ. O ſtudioſum & irremiſſum ſponſæ
F & ſponſi conſortium.Imitare Mariam hanc, ô fili , imitare , ad nihil aliud reſpiciens quàm ad eum qui dixit . Ignem veni mittere in terram. Et quid volui, niſi vt iam eſſet accenſus? Eſt enim inflammatio ſpiritus,corda excitans & calefaciens.Propterea,quòd ſpiritalis ac diuinus ignis animas quidem illuminat, & probat internè , ſicut aurum ſyncerum in camino probatur,malitiã vero cõſumit, veluti calamũ ac ſpinas. Deus enim noſter ignis cõſumens eſt,vltionem in flamma ignis de illis ſumens, qui ſe ignorant , & euangelio ipſius non obtemperant.Hic eſt ignis ille,qui operatus eſt in apoſtolis , cum loquerentur linguis ignitis. Hic ignis per gloriam Chriſti,Paulum ſuo ſplendore vndiq; circumfundens,mentem quidem illius illuminauit,viſus vero corpori ſenſum obſcurauit.Acies enim carnalis viſus,lu-

cis illiusvim non ſuſtinet.Hic ignis viſus eſt Moſi in rubo Hic ignis Eliam in ſpecie currus G
abripuit.Ignis huius energiam quærens beatus Dauid,dixit.Proba me domine, & tēta me,
vre renes meos & cor meum.Hic ignis Cleopæ & eius qui cum ipſo erat corda calefecit, cū
illis poſt reſurrectionsm loqueretur dominus, vnde & angeli,& adminiſtratorij ſpiritus,flā
ma ſunt.Hic ignis trabem illam qui intus eſt in oculo noſtro comburens,mundam conſti-
tuit mentis aciem,vt recepta natiua perſpicuitate,admiranda dei opera continuè videat, iu
xta eum qui dixit.Reuela oculos meos, & contemplabor mirabilia ex lege tua. Hic itaque
ignis dæmonas fugat,malitiam exurit, reſurrectionem potentia ſua & immortalitatem o-
peratur,animas ſanctorum illuſtrat,& rationales virtutes ſuffulcit.Hunc ignem precemur,
vt & nos occupet,vt ſemper in luce ambulantes, ne modicè quidem offendamus & impin H
gamus vnquam,ſed velut luminaria in mundo conſpicui perpetuò ſermonem vitę conti-
neamus,vt in bonis dei cum domino noſtro Ieſu Chriſto delitiantes,in vita requieſcamus
in ſeculorum ſecula. Amen.

Baſilij magni Cæſarienſis Ar-
CHIEPISCOPI ADVERSVS APOLOGETI- I
con Eunomij Liber primus, qui eſt de æqualitate patris & filij in diuinis, interprete Georgio Trapezuntio.

SI omnes ſuper quos dei ac ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti nomen inuo-
catum eſt,nihil præter euangelij veritatem tentare & aggredi voluiſ-
ſent, ſed apoſtolorum traditione ac fidei ſimplicitate abiiſſent conten
ti,nulla profectò impræſentiarū eſſet nobis opus oratione, ſed quam
ab adoleſcentia ſemper honori & obſeruantiæ habuimus taciturnita- K
tem,etiam nunc complexi fuiſſemus & exoſculati. Verum quoniam
inimicusveritatis qui additionibus ſemper mala multiplicat,cum in-
ſtrumenta nunc quoque inueniat, vniuerſam eius artem ſuſcipientia,
ad ea quæ ab initio in eccleſia dei ſeminauit zizania,per chriſtianiſmi ſimulationem deita-
tis vnigeniti negationem adducit:quod in doctrina ſancti ſpiritus ſyncerum eſt atque ſim-
plex,extera & inani hac ſapientia conturbans, ac veriſimili ratione ſimpliciores ſeducens:
neceſſariò & nos tam propter veſtrum qui imperaſtis amorem, quàm propter noſtrā ipſorū
tutelam (etſi nulla omnino exercitatione in hoc genere orationis valeamus) tamen hac in L
re imbecillitatis noſtræ obliti, ſecundum cognitionis menſuram quæ nobis à domino præ-
bita eſt,& veritati adeſſe, & falſitatem refutare recepimus. Putauimus enim è tribus bonis
vnum omnino conſecuturos:aut enim præoccupatis hominibus, quaſi remedium morbi,
refutationem hanc dabimus: aut ſanioribus, quo ſe conſeruare poſſint afferemus: aut om-
nino ipſi quod optimè fratribus conſuluimus, præmia conſequemur. Primus igitur qui v-
nigenitum filium alterius eſſe ſubſtantiæ quam ſit deus & pater, apertè dicere auſus eſt
(vt nos quidem accepimus)Syrus ille fuit)Aëtius, de quo non dicam quibus ab initio edu-
catus artibus,in eccleſiam dei adductus irruperit, ne videar omiſſa confutatione ad contu-
meliandum accedere:qui vero ad impietatem ſucceſſit,eam perfecit.Eunomius iſte Galata,
qui è rebus ſibiipſi turpiſſimis factus illuſtrior:(gloria enim,inquit,in turpitudine ipſorum) M
cum futuris pietati præmiis eum honorem prætuliſſet, qui ipſum conſequeretur,ſi quæ nul
lus vnquam attigit conſcripſiſſet: blaſphemiam quam preſſis adhuc labiis aliqui ſubloque-
bantur,ſplendidis his ſuis ſcriptis auſus eſt prædicare. Princeps enim atque defenſor totius
hæreſis appellari concupiuit.Quamobrem & nobis in præſentiarum arguendus videtur.Cū
vero eadem ſit in vtriſque improbitas, perſpicuum eſt doctorem etiam qui ſemina impie-
tati prębuit,vnà cum docto diſcipulo refutari: dummodo nobis diuinitus veſtris precibus
tanta orationis vis concedatur,vt ſecundum zelatorem illum Phinees, qui per impietatem
inter ſe coniunguntur, eos ambos pariter vno redargutionis ictu configamus. Cum ergo
multis eum in oratione ſua detineri vitiis poſſem oſtendere,mendacio,ignorantia, contu-
melia

A melia,ſimulatione,blaſphemia, cætera quidem tranſeunter commemorabo : blaſphemiam autem quam in celſitudinem maieſtatis vnigeniti locutus eſt,ſi artis inuolucris denudauero,manifeſtam omnibus faciam.Sed iam ad redarguendum accedam , ab ipſa inſcriptione faciens initium. Prima enim ipſi verſutiſſimè ſimulatio hæc ſcribendi excogitata eſt , vt in reſponſionis ſpecie doctrinam ſuam componat,ne ſponte impia dogmata exponere, ſed coactus ad huiuſmodi orationem perueniſſe videatur . Nam omni pacto prauam hanc & ſine aliqua religione prædicationem edere,ac in medium afferre,quam olim concepit & pe perit iniquitatem,cupiebat.Verum ſi palam doctoris ſtatum acciperet , non ſolum audientibus id arduum intolerabiléque futurum,ſed multis etiam minus probatum,atque ſeipſum
B ſuſpicioni obnoxium videbat,quaſi gloriæ cupiditate ad innouandum deuenerit . Quod ſi per fictionem reſponſionis verba faceret,& innouationis ſe ſuſpicionem euaſurum putabat & longè attentiores auditores futuros.Natura enim omnes homines ſolent laceſſitis patrocinari . Idcirco aduerſarios calumniantes accuſat , & illis orationis ſuæ cauſam annectit. Quare vt omnibus artificium eius fiat perſpicuum,melius eſt ipſum exordientem audire.
EVNOM. Cum calumniari (inquit) ac detrahere immoderata lingua & animo ingrato, improborum hominum atque odio dignorum opus ſciamus:eos verò qui calumnia minus probi viſi ſunt,ſi totis viribus falſitatem redarguendo auertere conantur,modeſtos eſſe viros,& tum ſibi bene conſuluiſſe, tum aliorum tutelam multi feciſſe non ignoremus. BASIL. Genus igitur orationis tale quoddam eſt,quale is adhiberet qui nihil ſimpliciter, ni
C hil ſine dolo faceret.Nam & innouandi quicquam ſuſpicionem,reſpondendi adumbrat inuolucro,& quaſi neceſſitate propter calumniantes ad hos ſermones venerit,auditorum venatur beneuolentiam:quæ fictio inde facile deprehenditur,quod cum huius cauſſæ quam dicere ſimulat,accuſatorem nominare habeat neminem, accuſatoris perſona relicta , ad reſpondendum aggreditur.Nec ex clementia nominatim eos qui ſibi moleſti erant,dicere abſtinuit,cum omnes qui aliter quàm ipſe ſentiant,acerbis maledictis laceſſat : verum apertè mentiri,& certas accuſatorum perſonas in medium adducere,dedecus ſibi putauit . Nam ſi nuncupare aliquos poſſet , dixiſſet profectò & exclamâſſet , vt & ſi iram ſuam non penitus
D explêſſet,attamen vt pluribus caueret , quibus ſummopere proſpicere pollicetur . Latens enim improbitas,quàm prædicata pernicioſior . Quare cum detractores cognoſcimus , facilius impudentes eorum linguas,& ingratos animos effugere ſolemus . Ipſis enim vtar verbis, quibus ille doctiſſimus, ſed eſto, neſciamus , qua de cauſa quando ſcribebat , reticuerit. Nunc interrogetur,nunc reſpondeat,qui ſunt qui eum incuſârunt?qui ſunt qui prius detrahendo neceſſitatem ſibi reſpondendi effecerunt?qua ex parte orbis terrarum venerunt ? qui fuerunt iudices apud quos certamen hoc ſubiit?quod in iudicium hęc accuſatio delata fuit? vbi terrarum aut marium congregatum?Seleuciæ ne dicet?an cum ſæpius vocati ab his, qui illuc conuenerunt, vt ea quæ inferebantur repellerent,cum obuiam exire non auderent,ta-
E citurnitate ſua victi,atque damnati ſunt . Habeatur enim mihi pariter ad vniuerſum illum cœtum oratio,qui communi impietate tanquam morboſum membrum à ſano eccleſiæ cor pore deciſus eſt.Sed Conſtantinopoli?at illic nulla ipſis erat opus oratione. Nam cum ex au la regia omnes & reliquos qui plurimum poſſe putarentur, ad ſe conſciuiſſent , longè ſuperiores impetu ſe in res omnes intulerunt, ipſi accuſatores, ipſi iudices, ipſi miniſtri publici, ipſi deniq; cuncta poterant , quantum concupierant alios eiicientes , alios in illorum locum ſubſtituentes,alios in periculum vitæ deducentes,ipſi magna cum poteſtate inter ſe ciuitates ſortiebantur:tunc è Syria etiam quidam expulſus, Conſtantinopolim quaſi ad tyrannidem peruenit . Hic autem iſte inexpugnabilis & grauis orator , in peruerſæ religionis præ-
F mium Cyricum obtinuit . Theoſebio verò poſt maximarum blaſphemiarum redargutionem,Sardienſis eccleſia deuorata eſt. Taceo Bithyniam, Paphlagoniam, Ciliciam, prætermitto cæteros,quos eſt depaſta circumlata improbitas . Quam ergo reſpondendi neceſſitatem tunc habuit?ſed vt arbitror etiam ſi voluerit mendacio vti,non poterit.Quare nihil verius,quàm modum hunc dicendi ad decipiendum ab ipſo excogitatum fuiſſe . Sed hæc hactenus:Quæ verò poſt ea quæ ſuperius retuli ſtatim ſubiungat,diligentius conſiderate.Forte enim non erit inutile , antequam impietatem eius redarguamus , pauca de tumore eius prædicere. EVNO. Peto autem ante omnia,inquit,à vobis , qui aut his temporibus eſtis audituri,aut lecturi poſtea,ne velitis maiori parti plus attribuere,ac multitudine verum à falſo diſcernere: neque dignitati quorumdam commoti, mentem obfuſcari , vel plus his

qui

qui præoccupârunt deferendo, poſterioribus aures obſerare. BASI. Quid tu narras? G
non dabimus plus antiquitati? non reuerebimur Chriſtianorum multitudinem, tam eorum qui ſunt, quàm eorum qui fuerunt ex quo Euangelium prædicatum eſt? Nullam rationem dignitatis eorum faciemus, qui omni ſpirituali gratia claruerunt, quibus tu omnibus inimicam hanc impietatis viam & hoſtilem nuper excogitâſti? ſed claudentes ſimul oculos animi, exterminata cuiuſlibet ſancti viri memoria, otioſam atque omnino vacuam deceptionibus atque cauillationibus tuis mentem noſtram ſupponemus? Magna profectò eſt tua potentia, ſi quæ multiplici artificio diabolus aſſecutus non eſt, ea tibi ſolo imperio aderunt. Siquidem omnes tibi perſuaſi traditionem fidei, quæ præterito tempore omni, ſub ſanctiſſimis viris euicit, cogitationibus veſtris impiis poſtponemus. Huic verò non ſufficit eo H
rum qui nunc audient, mentem eludere: ſed etiam poſtulat, vt quicunque multo pòſt ſua perlegant, eandem ſententiam habeant. O contumaciam hominis, qui vſque ad poſteros peruenturam putauit orationem, & immortalem in futurum tempus memoriam ſui permanſuram, Et is quidem nunc intumeſcit, qui paulo poſt ad auditores ſimulans, quaſi omnem tumorem negligens, ita eis dicit, quos vt fictos iudices collocauit. EVNO. Ad hæc, inquit, nobis moleſti non ſitis, ſi tumorem pariter, atque timorem neglexerimus, & præſenti ſecuritati ac gratię licenter de futuris loqui prętulimus. Cum enim omni adflictione terrena ac temporali hac morte terribiliora impiorum ſupplicia iudicaremus, nulla re inuolutam, ſed nudam exponendam eſſe veritatem putauimus. BASI. Quæ tanta eſt I
ſuperbia, quam iſta non excedit orationis elatio? Cui deriſioni contumelia etiam ineſt, in iudicantes: ſi quoniam bona grauiter ferant, vix ab offendendo eo reuocantur, qui tumorem vnà cum timore negligit, qui præſentem ſecuritatem contemnit, vt de futuris loquatur licentius: qui poſtrema illa ſupplicia temporali hac morte terribiliora iudicauit. Id verò quid eſt, niſi, nolite infenſi mihi eſſe iudices, qui ad ſummum virtutis ipſius perueni, qui terrena contempſi, qui omnem viuendi poteſtatem in cœlos tranſpoſui? Nouus hic eſt arrogantiæ modus: nam quibus rebus diſſimulat ſe gloriam negligere, his ipſis ad ſummum ſe tollere conatur. Nam ſi quibus oſtendit venia eſſe digna quæ gerit (ea euangelicæ vitæ ſunt capita) coniicere inde dat, qualemnam ipſum in omni virtute ducere K
debeamus. Verum hæc quibus tota ferè ipſius voluntas exprimitur, multis ſilentio traditis, hactenus dicta ſint, vt per ea quæ mentitus eſt, mendacij patrem in eo locutum cognoſcamus, & ex arrogantia qua condemnatus eſt prædiſcamus, cum apertè dicat Apoſtolus, inflatos omnes in diabolicum crimen incidere. Nunc reliquum eſt, vt ad redarguendam impietatem accedamus. Principio fidem conſcribit, & ſimplicibus ac indeterminatis verbis compoſitam, qua multi patrum non ad propoſitas quæſtiones contendentes, ſed ſimpliciter ſecum in ſynceritate cordis colloquentes vſi ſunt, quam vt ferunt, & Arrius Alexandro, cauillationibus eum captans, propoſuit, quam & hic quaſi ſuæ ſententiæ conſentaneam duabus de cauſſis adhibuit. Primum, vt innouandi dogmatis ſuſpicionem effugiat, cum ip- L
ſorum patrum fidem tanquam rectam ſuſcipiat: deinde vt omnes integritate verborum freti, nihil ſibi proſpicientes, in cauillationum laqueos incidant. Simul autem etiam illud conſpexit, quod & ſententiam ſuam probabilius inducere poſſet, cum dicta patrum interpretaretur, & facile impietatem ſe eſſe occultaturum. Quòd ſi ſuſpectus foret, ſine vlla culpa eſſe videatur, quod non è ſuo, neque à ſe dicit, ſed alienæ mentis ſit interpres. Qua in re dignum quid riſu commiſit, & non ſenſit. Nam cum eandem patrum fidem ſummis laudibus extuliſſet, poſt pauca illam ipſam turpiſſimis probris afficit. Quod vt apertius pateat, diſtinctius orationis eius particulas examinabo: ſed primum quam proponit fidem ipſis vocibus ſuis hic ſcriptis videamus. EVNOM. Eam verò quæ iamdiu apud patres obtinuit, inquit, M
pia traditio, tanquam amuſſim quandam aut regulam exponendo præmittamus, vt quæcunque dicentur, tutius per eam poſſimus iudicare. BASIL. Deinde adducit patrum fidem his verbis. EVNOM. Credimus in vnum deum patrem omnipotentem, ex quo ſunt omnia, & in vnum vnigenitum dei filium, † deum verum, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem ſunt omnia: & in vnum ſpiritum ſanctum paracletum. BASIL. Quibus ſtatim annectit. EVNOM. Sed ſimplicior quidem fides, & omnium communis, qui aut eſſe aut videri Chriſtiani cupiunt vt breuiter & ſummatim dicamus, hæc eſt. BASIL. Horum verborum turpem repugnantiam paulò pòſt oſtendemus, ſi prius illud in mentem reduxerimus, hunc illum eſſe qui incipiens magna cum arrogantia, nudam omni

† θεὸν λόγον id eſt Deum verbum.

A mni deiecto velamine veritatem ſe nobis expoſiturum pollicebatur. In hac ergo fide, vbi ſcriptum eſt: † Credimus eſſe innaſcibilitatem Dei omnium eſſentiam, aut credimus eſſentia diſſimilem eſſe vnigenitum patri. Nam hæc ſcripſiſſet profectò ſi quemadmodum pollicitus eſt, nullo fraudis velamine ſuam opinionem obumbraret. Verum vt arbitror cum inſidioſa vbique vtatur oratione, idcirco ſua parumper reticet, ne ſermo in liberas aures incidens, incredibilis & reiiciendus videatur. Patrum autem fidem proponit, cuius verba cum indifferentia ſint, neq; confirmationi ſermonis ſui repugnantiam poterant afferre, & ex illis facilè ſequi ſua putabat, ſi inde ad ea quæ volebat orationem traduceret. Quod autem hæc vera ſint liquido ex ipſis patet. Nam fide patrum breuius ſcripta, & alia quadam allata

πιστεύομεν τὴν ἀγεννησίαν οὐσίαν εἶναι τοῦ θεοῦ τῶν ὅλων.

B cauſſa, ac præcipuè quod non eſſet ea fides omnino ſufficiens à criminantibus ipſum liberare: illico exponere ipſam aggreditur. Cur ergo ipſam propoſuiſti? cur non ſtatim ad eam orationem deſcendiſti, quæ cum certior erat tum à criminibus te abſoluere poterat? Nunc verò proponit quidem eam, vt per eam tutius iudicet, & rurſus emendat, quaſi nihil in ea ſit integrum. Quare palam omnibus eſt, quod opinioni ſuæ tanquam hamo ad mortem trahenti, dolum eſcæ, integritatem fidei coaptat, vt imperitiores ad id quod apparet vndique accurrentes, minus cauti peruerſitate impietatis infigantur, ac ne videatur abſq; cauſſa emendationem eius fidei afferre, quam ipſemet ſummis laudibus extulit, videte quonam modo verborum ſuorum oblitus ipſi detrahat. EVN. Sed ſimplicior quidem fides, & omni-

C um communis qui aut eſſe aut videri Chriſtiani cupiant, vt breuiter ac ſummatim dicamus hæc eſt. BAS. Quid ais? pia illa patrum traditio, & amuſſis (vt ipſe appellabas) & regula, & id quo tutius iudicatur, inſtrumentum rurſus fraudis ac ſimulati artificij cæteraq; huiuſmodi nuncupabitur. Si enim iis qui verè Chriſtiani ſunt, non accommodatur, ſed iis qui videri quam eſſe malunt, quidnam aliud quam quod dictum eſt, de ipſa putare conuenit? Quis igitur, niſi demens omnino ſit, iis qui peruerſo animo ſunt, rectam accommodari regulam diceret, & amuſſim veritatis, hoſtibus veritatis? Nam qui appellari Chriſtiani quam eſſe verè maluerunt, cum vt multos ſeducant, hanc ſimulationem ſubeant, longè profectò ab omni quod rectum eſt, atque ab omni veritate abſunt. Quare vti obliquum nunquam di

D rigetur, vt apud Eccleſiaſtem legitur, ſic ea quibus veritas indicatur, iis qui mendoſam vitam elegerunt nunquam conuenient, quamuis huic videatur, qui ea, vt dixi, de re ſic apertè ſibiipſi repugnat, vt quo fidem laudat, eo conuenire cum piis patribus videatur: quo autem rurſus ipſam carpit, eo aditum ſibi ad oppoſitionem eius ſubaperiat. Quapropter eandem & regulam appellat, & certioris indigere additionis confirmat, quod ſummæ ignorantiæ ſignum dicerem, ſi cui gratum fore putarem, etiam hoc ſuboſtendere. Regula enim & amuſſis, ô doctiſſime tu, in quantum nihil eis deeſt, vt ſint huiuſmodi, nullam acceſſionem ſuſcipiunt. Nam cui aliquid deeſt, illi additio congruit: quæ verò imperfecta ſunt, nunquam rectè amuſſis ac regulæ appellabuntur nominibus. Sed de his ſatis. Nam quæ de Deo ſibi ex-

E cogitatę ſunt rationes, conſiderandæ iam ſunt. EVNOM. Vnum ergo, inquit, eſſe Deum & naturali quodam ſenſu, & penes patrum doctrinam, nec à ſe, nec ab alio factum profitemur. Nam vtrunque horum æquè fieri non poteſt. Neceſſe eſt enim reuera quod facit, ante id eſſe, quod fit: & ipſum quod fit, ſecundum eſſe ab eo quod facit: nihil enim ſeipſo prius, aut poſterius eſſe poteſt. Neque quicquam aliud ante deum: ſortiretur enim potius illud, quàm, quod ab illo ſecundum eſt, deitatis maieſtatem. BASIL. Cuius gratia vniuerſam hanc eius appoſui dictionem, vt perſpicua fiat iſtius viri vanitas in dicendo, qua vbique per totam orationem vtitur. Cum enim dixiſſet, naturali quodam ſenſu, & communi omnium conceptione natum deum non eſſe, demonſtrationibus tamen id nititur ſtabilire, ſimile iis faciens, ſiqui claro in meridie acuti viſus homines ratione quadam docere ve-

F lint, ſolem ſiderum omnium eſſe lucidiſſimum. Quòd ſi qui ſenſu cognitum ratione oſtendit, deridetur: qui communi conceptione intellecta docet, is quomodo eiuſdem amentiæ non condemnabitur? Nam longè profectò hæc quàm quæ viſu videntur, ſanę mentis hominibus ſunt certiora. Verum ſi quis in hanc veritatem imprudenter inueheretur, & quod ingenitum eſt, vel à ſe, vel ab alio factum eſſe contenderet, tanta ſermonis vanitas veniam forſan conſequeretur: cum verò nullus ad hunc diem, nec eorum qui de foris, nec eorum qui ex ipſa eccleſia contra veritatem inſurrexerunt, in eam deuenit ſtoliditatem, vt de innaſcibilitate eius qui ingenitus eſt, dubitaret, quid ex hac oratione ſequatur non video. Num Ariſtotelis aut Chryſippi ſyllogiſmis opus eſt, vt eum perdiſcamus qui eſt ingenitus,

neq;

neque à ſeipſo, neque ab alio natum, nec priorem eſſe, nec poſteriorem ſeipſo? Quorſum G igitur hæc illi tendunt? Primum mihi videtur honori ſibi apud auditores putâſſe, ſi denſis atque minutis excogitationibus ſuis redundaret, ſi acutus in proſpiciendis incongruis, & acutior in diſſoluendo quod ſuſpexit videretur, & harum rerum gratia volubili orationis curſu inſuperbire, & demonſtrationem ſubtiliter deducere, quod nec à ſe ipſo, nec ab alio qui ingenitus eſt, ſit factus. Deinde nec in hoc etiam loco artis ſuæ oblitus eſt, ſed cum in manifeſtis moram faciat, quaſi elementa quædam ad ea quæ ſequuntur occultius ingerit. Nam illud otioſum ipſi non eſt quod dicit. Neceſſe eſt enim reuera quod facit, ante id eſſe quod fit. Sed vt in ſermonibus qui de filio ipſi ſunt conceſſum iam habeat, poſteriorem eſſe filium patre: quoniam quod fecit, eo quod fit antiquius eſt. Ex quo tanquam H conſequens id ſumet, quod filius ex nihilo factus ſit. Verum hanc confutationem ipſius impietatis contra filium ad locos ſuos differamus. Ego autem etiam ingeniti ſiue innaſcibilis appellationem quamuis ſummopere cogitationibus noſtris congruat: tamen quoniam nullo loco in ſcriptura ipſam inuenio, & quoniam primum eſt elementum blaſphemiæ iſtorum, ſilentio tradendam meritò duxerim. Præſertim cum patris vox & id poſſit quod ingeniti, & ad id etiam propter relationem coniunctam ſibi filij † cogitationem adducat. Qui enim vere pater & ſolus pater eſt, à nullo eſt: qui autem à nullo eſt, ingenitus eſt. Non ergo magis ingenitus quàm pater nobis appellandus eſt, ne videamur prudentiores eſſe velle ſaluatoris doctrina, qui ait: Ite, & baptizate in nomine patris: patris dixit, & non ingeniti. Sed de his hactenus. Quæ verò his annexa ſunt, perſpiciamus. Vbi I ergo paulùlum proceſſit, quaſi repetens quæ dixerat, ſic ſcribit. EVNOM. Si igitur nec ipſe ante ſeipſum, nec quicquam aliud ante ipſum proceſſiſſe demonſtratum eſt, ipſe autem omnia præcedit, innaſcibilitas eum conſequitur. Immo verò ſubſtantia ipſe eſt ingenita. BASIL. In his verbis facilè attendenti cuilibet eſt malignitatem eius quam deprehendimus conſpicere: non autem ita facile in lucem eam edere: tentandum tamen, cum in illo ſpem habeamus qui dat verbum euangelizantibus virtute multa. Dixit prius, quod ſi nec ipſe à ſe eſt, neque aliud quicquam eum præceſſit, innaſcibilitas eum conſequitur: deinde quoniam conſpexit ex iis quæ poſita ſunt non id quod voluit, K ſed eius oppoſitum ſequi. Nam ſi conſequens eſt in Deo innaſcibilitas, deforis omnino eum aſſequitur. Quod autem deforis eſt, ſubſtantia eius non eſt, ex quo defluit & corruit vniuerſa hæc fraudulenta conſtructio. Ne igitur hoc ſibi accidat, videte quid faciat. Parum curauit ne deriſui eſſet quem erat ſubiturus, ſi ſibiipſi non conſentiret, itaque correctione ad ea quæ voluit orationem reduxit, dicendo: Immo verò ſubſtantia ipſe eſt ingenita: hoc autem iis quæ præceſſerunt nullo pacto conſentit. Quomodo enim & vt conſequens Deus habet innaſcibilitatem: & rurſus, non vt quid conſequens, ſed in ſubſtantiæ ratione contentum. Veruntamen non omnino dimittit cauillationem ſibi corruere. Si enim cum dixiſſet, tanquam conſequens ingenitum Deo ineſſe, ſtatim hic oratio- L nem abſoluiſſet: nihil ſibi reliquum eſſet, quo vel innaſcibilitatem ipſam ſubſtantiam Dei dicere poſſet, vel alterius eſſe ſubſtantiæ vnigenitum filium demonſtraret. Nihil enim eorum quæ patrem ac filium foris conſequuntur, ipſam ſubſtantiam poſſint diſſeparare. Nunc autem quoniam intulit, immo verò ipſe eſt ſubſtantia ingenita, oſtendit quod ipſum quod Deus eſt, innaſcibilitas eſt. Quod quantas ipſi anſas ad impietatem præparauerit, paulò pòſt clarius oſtendam. Quare quod primum dixit, è rerum ipſarum veritate prout ex poſitis conſequebatur, emerſit: quod autem poſtremum appoſuit, ex hæretica opinione adiectum eſt, cum turpiſſimè omnium hic orator ad correctionem orationis trãſiluerit. Nam quo pacto idipſum, & conſequens eſt deo, & rurſus idem quod ipſe, cum omnibus perſpicuũ M ſit conſequens aliud eſſe, quam ſit is quem illud conſequitur: Hic verò excogitata iam via ex eo quod vi rapuit, ad affirmandum procedit, quod innaſcibilitas dei ſubſtantia ſit: vt hoc demonſtrato conſentaneum habeat, alterius eſſe ſubſtantiæ vnigenitum, quàm pater ſit. Sed quæ ipſe dicit, audiatis. EVN. Ingenitum autem dicentes non ſolum nomine iuxta humanam opinionem decorandum deum putamus: verumetiam ei reddendum arbitramur quod maximè ei debemus, vt idipſum ſcilicet quod eſt confiteamur. Nam quæ † iuxta opinionem dicuntur, cum in nominum prolatione ſolum ſint, cum vocibus ſimul diſſoluuntur. BASIL. Deſtruit iuxta opinionem in deo innaſcibilitatem perſpici. Putat enim facilem hinc ſibi aditum fore, vt oſtendat innaſcibilitatem ſubſtantiam eſſe, ex quo nullo

ἔννοιαν intelligentiã.

κατ' ἐπίνοιαν.

A quo nullo repugnante, alterius eſſe ſubſtantiæ vnigenitum filium quàm pater ſit, concludet.
Idcirco in verbo opinionis inhæret quaſi nihil omnino ſignificet, ſed in ſola prolatione vo-
cis ſubſtantiam habeat, & ſimul non eſſe dignum contẽdit opinionibus deum laudare. Ego
vero opinionene tantum innaſcibilitas concipiatur an non, nondum aſſero, antequam ipſa
rationis indagatione ad hoc deducamur. Sed quidnam ſit ἡ ἐπίνοια iſta ipſum libenter in-
terrogarem: num nihil omnino hoc nomen ſignificat, ſed ſonus quidẽ eſt, qui in vanum ex
ore excidit? At quod huiuſcemodi eſt, non magis mentis conceptio, quàm amentia atque
nugatio appellabitur. Quod ſi concedit, nonnihil ſignificare ἐπίνοιαν hãc, ſed falſum quid-
dam penitus & non conſiſtens, vt in fabulis centauri atq; chimeræ, quo pacto id quod falſò
B ſignificatur, vnà cum ſono oris diſſoluitur? cum & ſi vox in aërem profundatur, in mente ta
men quæ excogitata fuerunt permaneant? Neque enim aliquando falſis omnino, aut vanis
cogitationibus, vel in ſono, vel in aliis motionibus animi mens expleta, ſi quæ memoria re-
tineat, poſtea voce emiſerit, vnà cum edita voce & iam ea quæ concepta fuerant, diſſoluun-
tur. Nam ſi falſitatis natura ſimul cum verbis corrumperetur, operę pretium eſſet falſa præ-
dicare. Non eſt hæc iſtius rei natura, non eſt. Reliquum igitur eſt oſtendere, quomodo, &
quibus in rebus communis conſuetudo τῆς ἐπινοίας dictione vtatur, & quo pacto diuini ſer
mones vſum ipſius ſuſceperint. Conſideremus ergo, quod in communi quidem vſu quæ-
cunque repentina comprehenſione ſimplicia videntur ac vnica, varia vero ac multiplicia,
C ſi ſubtilius exquiruntur, hæc cum mente diuidantur τῇ ἐπινοίᾳ id eſt opinione, ſola diuiſa di-
cuntur: vt corpus prima comprehenſione ſimplex putamus, at cum ipſum cribrauerit ratio,
& in colorem, figuram, duritiem, magnitudinem, cæteraq; huiuſmodi ex quibus compoſi-
tum eſt, diſſoluerit, varium oſtendit & multiplex. Rurſum quæcunque non ſubſiſtunt qui-
dem, ſed pictura quadam mentis & phantaſtica virtute configurata ſunt, vt quæ poëtæ ac pi
ctores ad ſtuporem eorum qui ea ſenſu percipiunt, prodigioſe depingunt, hæc quoque κατ᾽
ἐπίνοιαν, id eſt iuxta opinionem & imaginationem ſpeculata communiter dicuntur. His
non diſtinctis, vel ex ignorantia, vel ex malitia, de ſola opinione eorum quæ non ſubſiſtũt,
nobis Eunomius philoſophatus eſt, neque de hac qualitercunque ſe habeat natura, narrauit.
D Non enim ſignare quicquam quamuis falſum, ſed penitus nihil ſignificans nomen eius, at-
que in ſola pronuntiatione ſubſiſtere putauit. Atqui tantum abeſt, ne de vanis ſolũ & phan
taſticis rebus nomen hoc prædicetur, vt poſt primam in nobis à ſenſu factam impreſſionẽ,
ſubtiliorem comprehenſæ rei ac certiorem cogitationem, ἐπίνοιαν plerunque nominemus.
Vnde & conſuetudo excogitationem, licet impropriè, illam vocat. Vt tritici ſimplex intel-
lectus omnibus ineſt, quod id cum occurrerit ſtatim cognoſcimus: cum vero diligentius
inquirimus, tunc multarum rerum ſpeculatio accedit, & diuerſa nomina res ipſas ſignifican
tia. Idem enim triticum, nunc fructum, nunc ſemen, nunc cibum appellamus. Et fructũ qui-
dem, quaſi præteriti agricolarum operis finem: ſemẽ vero, ceu futuri initium: rurſus cibum,
E vt reſtaurationem corpori comedentis congruam. Quorum vnumquodq; & κατ᾽ ἐπίνοιαν
inſpicitur, & oris ſono nequaquam euaneſcit, ſed conſiderantis animo excogitatum inhæ-
ret. Et vt in vniuerſum dicam, omnia quæ ſenſu cognoſcuntur, cum ſubiecto ſimplicia vi-
dentur: multiplicem vero rationem ſpeculata ſuſcipiunt, ἐπινοίᾳ percipi dicuntur. Huiuſmo
di ferè vſum in hoc nomine, diuina quoque nos ratio docet: verum reliqua propter multi-
tudinem prætereo, vnius vero ſolum non importunam faciam mentionem. Dominus no
ſter Ieſus Chriſtus cum de ſeipſo verba faceret, & deitatis in homines affectum ac incarna-
tionis gratiam ſubaperiret quibuſdam proprietatibus, quas in ipſo ſpeculari poſſimus eam,
ſignificauit. Portam enim ſeipſum, viam, panem, vitem, paſtorem, lucem nominauit, non
quod† multiuocus quidam ſit: nec enim cuncta hæc nomina ad idem inter ſe conferuntur. πολυώνυμος
F Siquidem aliud lux, aliud vitis, aliud via, aliud paſtor ſignificat: ſed cum vnus ſubiecto ſit,
vna ſubſtantia ſimplex & non compoſita, aliter atque aliter ſeipſum nominat, τῇ ἐπινοίᾳ
diuerſas inter ſe appellationes ſibi accommodans. Actionum nanque diuerſitate, beneficiis,
& habitudine, diuerſa quoque ſibi nomina impoſuit. Nam ſi cum ſe mundi lucem dicit, par
tim inacceſſibilem diuinæ gloriæ maieſtatem hoc nomine ſignificat, partim quòd ſplendo-
re agnitionis eos, qui animi oculos purgauerunt, illuminat. Vitem vero, quòd omnes qui
in eo per fidem radices egerunt, felici bonorum operationum fructu enutriat. Panem autẽ,
quod rationali animæ ſit cibus idoneus, retineatq; conſtitutionem ipſius, ſemper à ſeipſo
quod defluxum eſt reſtituens, neque ad irrationalem dimittens infirmitatem ſubduci. Ita ſi
quis

quis ſingula nominum pertractabit, multiplices atque varias rationes inueniet, quamuis v- G
num ſecundum ſubſtantiam is omnibus ſubiiciatur. Quiſnam ergo ſic paratam ad blaſphe
mandum habet linguam, vt dicere audeat ſimul cum vocibus his, etiam τὰς ἐπινοίας diſſol-
ui? Cur itaque eſſet abſurdum, in deo quoque omnium quædam κατ' ἐπίνοιαν hoc pacto ac-
cipere, & cum primis hoc ipſum de quo vniuerſa nobis inſtituta eſt diſputatio? Nuſquam
enim illud, ingenitum alio modo dictum inueniemus. Incorruptibilem nãq; ac ingenitum
deum dicimus diuerſo mentis obiectu his nominibus appellantes. Nam cum in tranſacta
iam ſecula reſpicimus, ac omne ſuperare initium vitam dei inuenimus, tunc ingenitum ip-
ſum affirmamus. Cum vero per ſecula futura mentem extendimus, tunc infinitam eius in
nullum terminum exeuntem, incorruptibilem appellamus. Quemadmodum igitur quoniã H
abſque termino eſt, vita ipſius incorruptibilis eſt: ſic quia ſine initio eſt, ingenita nominata
eſt. Sed hęc vtraque mente ſpeculari ſolemus. Quænam igitur ratio repugnabit vtrunq; ho-
rum nominum & ἐπινοεῖσθαι, & eius rei eſſe confeſſionem, quæ verè deo ineſt? Ille vero ve-
luti ſi hæc repugnarent, ac ſimul eſſe non poſſent, alterum ab altero penitus diſſeparat, κατ'
ἐπίνοιαν ſcilicet quidquam dici de deo, & adimplere* ipſi eius quod eſt, cõfeſſionem. Verum
id quoque non prætermittendum, quam mirabilis iſti religionis ſimulatio in auditorum e-
uerſionem excogitata ſit, cum dicit. EVN. Nolle † cogitationem humanam decorare
deum, cum ingenitum appellat: reddere autem ipſi quod maximè ei debemus, cum idipſum
quod eſt confiteatur. BAS. Quibuſnam verbis tantam volubilitatem artis dignè quiſ- I
piã conſequetur? ſimpliciores omnes terrere nititur, quaſi non reddentes deo quod debent,
niſi innaſcibilitatem ſubſtantiam eſſe confiteantur, & debiti redditionem propriam impie-
tatem appellat, vt nihil à ſe dicere videatur, ſed quod ex neceſſitate deo debeatur explere.
Itaque omnibus oſtendit, quod ſi innaſcibilitatem in ſubſtantia ipſa poſuerint, ſine culpa di
mittentur: ſi aliter, ſecundum religionis rationem opinarentur, tanquam negligentes id de-
bitum quod omnium antiquiſſimum eſt maximeq; neceſſarium, ſine deprecatione diuinã
in ſe iram excitaturos. Quas ob res ego libenter ab ipſo peterem, ſit ne in omnibus quæ de
deo dicuntur pariter gratus, an in hoc verbo ſolum? Nam ſi nihil penitus mente inſpicit, ne
humanis deum appellationibus decorare videatur, cuncta ſimiliter ſubſtantiam confitebi- K
tur, quæ de deo dicuntur. Quonam igitur pacto non deridendus, ſi creandi virtutem ſubſtã
tiam eſſe dicat? ſi prouidentiam rurſus ſubſtantiam, eodem modo præſcientiam & omnem
itidem operationem ſubſtantiam putet? quæ cuncta ſi ad vnum tendunt ſignificatum, ne-
ceſſe eſt, vt inter ſe idem valeant, ſicut fit in multiuocis: ſicuti cum Simonem Petrum Ce-
pham eundem dicimus. Quare ſi quis audit inalterabilem eſſe deum, ad innaſcibilitatem
ſubducetur: & qui audit impertibilem, ad creandi virtutem deferetur: qua confuſione quid
vnquam abſurdius fiet, quàm ſi cum propriam cuiuſcũque nominis poteſtatem abſtuleris,
contra communem conſuetudinem & doctrinam ſpiritus leges ponas? Nonne cum de deo
audiamus, quod in ſapientia omnia fecit, creatiuam tunc eius artem docemur? Cum autem L
quod aperit manum eius, & implet omne animal benedictione: bonæ voluntatis prouiden
tiam ſuam, quæ per omnia tranſit? Cum verò, quod poſuit tenebras latibulum ſuum, inuiſi-
bilis naturæ eius admonemur? Cum rurſus è perſona ipſius dei dicitur: Ego ſum, & altera-
tus non ſum, identitatem æternam, incõmutabilitatemq; diuinæ ſubſtantiæ diſcimus? Quo
modo igitur nõ furere te perſpicimus, ſi propriam cuique nominum poteſtatem ineſſe non
putes: ſed contra veritatem, idem omnia poſſe nomina determines? Deinde etiam ſi hoc da
bimus, neque ſic magni aliquid ad intentionem eorum accedet. Si enim hæc omnia cum de
deo ac patre dicuntur, ſubſtantiam ſignificant, incommutabile dico & inuiſibile & incorru
ptibile, palàm eſt quod ſimiliter etiam de vnigenito dei filio dicta, ſubſtantiam ſignificabũt:
inuiſibilem enim, incommutabilem, incorruptibilem, ac impertibilem, cæteraq; huiuſcemo M
di filium dei nominamus. Ita ſubtilis eorum argutia in oppoſitũ ipſis reuoluetur. Non enim
magis propter vnius appellationis diuerſitatem, diſſimilem in ſubſtantia filium poterunt
demonſtrare, quàm propter pluriũ conuenientiam ſimilem neceſſariò, ex iis quæ dederunt,
confiteri cogentur. Quod ſi dixerit, in ſola ingeniti voce tali vti reuerentia, in cæteris vero
id non obſeruare: rurſus ipſum interrogabimus, quænam hęc eſt † diſſeparatio, vt cum tam
multa ſint quæ de deo dicuntur, in hoc vno tantam curam oſtendat, atque in hoc vno ipſi
adimpleat eius quod eſt confeſſionem: in cæteris vero, quæ plurima ſunt, humanis eum co-
gitationibus decorare non renuat? Nam qui multa debet, non magis gratus, ſi vnum aliquid
reddet,

† ἐπίνοιαν.

† ἀποκλήρωσις.

A reddet,indicabitur,quàm excedens ingratitudine ſi plura non reddet. *Sic* igitur ſuis artibus capitur,quemadmodum verſuta beſtia, ea ratione magis refutatus, qua ſe magis tutum arbitratus eſt.Sed quę deinceps ſequuntur attendite.Demonſtratione adducta,vt putat,quod impoſſibile ſit cogitatione innaſcibilitatem concipere, infert. EVN. Nec vero ſecundum priuationem:priuatio enim omnis eius quod natura ineſt,priuatio eſt,& poſterior habitu. BAS. Quod autem iſta è mundi huius ſapientia loquatur qua diductus hanc ſermonis nouitatem ingreſſus eſt,non eſt arduum demonſtrare. Ariſtotelis enim ſunt: vt qui legerunt vtique dicerent,hę de habitu ac priuatione rationes ſunt,quibus in libro qui de categoriis inſcribitur,poſteriores habitibus priuationes affirmat. Quare vobis oſtendere ſuffi
B ciebat,non ex doctrina ſpiritus, ſed ex ſapientis principum huius ſeculi hæc eum dicere, ac illud Pſalmiſtæ ad ipſum exclamare: Narrauerunt mihi iniqui fabulationes,ſed non vt lex tua,vt cum diſceremus, non è doctrina domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe quæ dicuntur, vocem ipſius domini recordemur qua dicitur: Quoniam cum loquitur mendacium, è ſeipſo loquitur.Atque hoc pacto verborum multitudinem nobis abſcinderemus,cum hinc vniuerſis palàm faceremus,nihil ipſis nobiſcum eſſe commune.Etenim, quænam conuentio Chriſto ad Belial,aut quæ pars fideli cum infideli? Verum ne videamur inopia redargutionis ad taciturnitatem confugere,age de iis etiam pauca diſſeramus. Multa eorum quæ de deo dicuntur:ô Eunomi ſimili proferri figura videmus,vtputa incorruptibilis, immortalis, inuiſibilis,cuiuſmodi eſſe & illud ingenitum ducimus: quæ ſi quis priuatiua nominat, nihil ad
C nos.Nec enim ſcimus verborum artificium,nec eos qui ſciunt beatos ducimus:id tamen ſcimus,qualeſcunque reliquas voces quas enumerauimus putes, tale dicendum ingeniti quoque eſſe vocabulum. Quare quemadmodum incorruptibile non ineſſe deo corruptionem ſignificat,& inuiſibile omnem oculorum comprehēſionem eum excedere, & incorporeum non ineſſe ei trinæ dimenſioni obnoxiam eſſentiam,& immortale nunquam diſſolutionem ipſi futuram,ſic & ingenitum generationem ipſi non ineſſe ſignificat. Si igitur reliquorum nullum priuationem oſtendit,neque hoc:ſi vero illa concedis priuatione proferri,in appellatione vero ingeniti hoc non admittis, agè dic quo habitu præcedente priuationem incor
D ruptibilitas monſtrat? aut cur non eodem modo ingenitum etiam capiamus? Verum circa hoc ſolum modo verbum maligna vtitur arte: quoniā hinc impietatis rationes ipſi dependent.Vt autem liquidò eius pateat artificium,ita facite, quas in appellatione ingeniti rationes verſat:quod nec humana cogitatiōe,nec priuatiue par eſt vt de deo dicatur,eas ipſas traducentes in aliud quiddā eorum,quæ de deo dicuntur,conſiderate.Omnibus enim ad vnguem accommodantur.Et ſi vultis,de incorruptibili eadem dicamus,ipſam ipſius dictionē huc transferentes.Incorruptibilem vero dicētes, non excogitatione humana decorare deū oportere putamus, verumetiam reddendum ei arbitramur quod maximè ipſi debemus. Id aūt eſt,ipſum quod eſt,confiteri,nec per priuationem:priuatio enim eius quod natura ineſt
E priuatio eſt,& poſterior habitu.Cur magis de ingenito decet hæc philoſophari quam de incorruptibili, & omnino de qualibet voce, quæ eodem modo proferatur? Sed nihil aliorū ei ad impietatem opitulatur.Idcirco de reliquis nulla ipſi eſt mētio,quanuis infinita ſint, quæ pariter de deo dicuntur,quæ res ita ſe habet,vnum quidē nomen inueniri non poteſt,quod totam naturam dei complexum ſufficiat ſatis edere: plura vero & varia in ſua qualibet ſignificatione, & ſi tenuem omnino atq; puſillam, ad totius nobis tamen ſufficientem ſignificationem congerunt.Eorum igitur quę de deo dicuntur nomina,hęc quidē quæ inſunt,illa vero quæ non inſunt deo ſignificāt: nam ex his duobus, negatione videlicet eorum quę abſunt,& eorum quæ inſunt,confeſſione quaſi quidam character dei nobis imprimitur:vtpu
F ta cum incorruptibilē nuncupamus,nobiſipſis vel audientibus dicere videmur,corruptioni deum ſubiacere non poſſe:& cum inuiſibilem, quod non ſuſpiceris, oculorum ipſum ſenſu comprehendi:quando vero immortalem,quod non putes mortem vnquam poſſe deo accidere. Simili ergo modo cum etiam ingenitū,quòd à nulla cauſſa,à nullaq; origine eſſe dei dependere arbitreris. Sic ex quolibet ipſorum docemur, ne in turpes ſententias incidamus, cum de deo aliquid cogitamus.Itaq; vt præcipuam proprietatem dei cognoſcamus,alter alterum cum de deo habetur oratio, detinemus, ne cogitatione ad ea quæ non oportet deferamur, neq; putemus corruptibile aliquid,aut viſibile, aut ex genitis deū exiſtere.Itaq; omnibus his nominibus† ablatiuis veluti quædā negatio ineſt eius, quod à deo alienum eſt: eruditur enim ſic mens noſtra,alienasq; facile reſpuit opiniones. Rurſus bonum,iuſtū,creatorem,

Incorruptibile, inuiſibile, incorporeum, immortale, in deo quomodo accipienda.

† ἀποφατικῶν. [margin: ἀπηγορευμένων]

rem,iudicē,aliaq; huiuſcemodi deū eſſe dicimus: verū vt ablationem quandā rerū alienarū G
& abnegationē illæ voces ſignificabant:eodē iſta pacto aliquid ponunt eorū quę deo cōueniunt, & circa eū inſpiciūtur. Ex vtroq; igitur appellationis modo docemur,aut de his,quę adſunt quod adſint, aut de iis quæ abſunt,quod abſint:innaſcibilitas aūt id ſignificat,quod non ineſt.Oſtēdit enim deo generationem non eſſe,quod ſiue ablatiuum,ſiue priuatiuum, ſiue negatiuū, ſiue quid huiuſmodi quiſpiā velit appellare, nihil differre putabimus. Quòd ergo non eorū quę deo inſunt innaſcibilitas quicquā ſignificat,his dictis palàm(vt arbitror) patet.At ſubſtantia non eſt eorum quæ non inſunt,ſed idipſum eſſe dei quod in eorum quę non reperiuntur numero coaceruare,ſummæ amentiæ eſt.Si enim ſubſtātia in numero eorum quæ non ſunt,continetur,quonam modo alia quæ de deo dicuntur, deo inerunt? Demonſtratum eſt autem his,quæ abſunt,innaſcibilitatem connumerari,mentitur ergo qui ipſius ſubſtantiæ hanc vocem eſſe ſignificatiuam putat. At vero Eunomius, tanquam incongruum ſit priuatiuè quicquam de deo dici,idq; grauiter ferens, ad aliud magis impiè dictū refugit,& in ipſa ſubſtantia innaſcibilitatem impoſuit,ac orationem tanquam ad caput colligens ſic conſcribit. EVNOM. Ergo ſi ingenitum eſſe,in deo eſt,neque ſecundum cogitationem humanam,neque ſecundum priuationem,neq; ex parte(impartibilis enim)neque in ipſo vt aliud (ſimplex enim) neq; præter ipſum aliud (vnus enim & ſolus ingenitus) neceſſe eſt ipſam innaſcibilitatem ingeniti eſſe ſubſtantiam. BAS. Perduxit tandē orationem quo voluit: & cum vndiq; innaſcibilitatem extruſerit, in ipſam, vt arbitratus eſt, I ſubſtantiam compulit,dicens de deo quod ipſe ſit ingenita ſubſtantia. Ego autem ſubſtantiam dei ingenitam eſſe ipſe quoque confiteor: non tamen innaſcibilitatem eſſe ſubſtantiā. Deinde illud etiam attendere oportet,quod impertibile atque ſimplex cum idem ſit (impertibile enim eſt,quod è partibus non componitur:ſimplex pariter,quod non à pluribus conſtituitur) hic quaſi diuerſa ſubiecto alterum ab altero ſeparat. Itaque docet non oportere in partes deum decidere,neque aliud eius ingenitum,aliud genitum ſuſpicari:nec rurſus,tanquam aliud alij adiacere ipſi,innaſcibilitatem arbitrari: quorum verborum vanitatē redarguere vereor. Videtur enim quodammodo ſimilis eſſe ei qui vana dicit,is qui contradicit. Quapropter, vt ego arbitror, ſapiens admonet Salomon, non eſſe amenti reſpondendum, K prout amentia eius flagitat. Quæ enim neq; dicta ſunt neque vnquā dicuntur de deo, ea hic diuiſioni ſuę ſubiecit vt multis enumeratis, vnico tantum pacto innaſcibilitatē commodè dici videatur inuenire.Nobis autem forte longiori opus eſſet oratione,vt mendacem comprobaremus,& innaſcibilitatem non eſſe ſubſtantiam dei demonſtraremus: ſi quæ ipſi per diuiſionem enumerata ſunt,non eſſent liquidò refutata. Nā etiam ſi ratio illa vim haberet, quod nec cogitatione,nec priuatione innaſcibilitas dicitur:tamē non omnino quod intulit conſequeretur. Quid enim neceſſe eſt ſub vno enumeratorum innaſcibilitatem contineri? Verum quoniā ipſe quaſi neceſſariò adhærens iis quę præcedūt,illud infert: Ergo ſi nec imaginatiōe ineſt,nec priuatione,nec alio modo ex his qui enumerati ſūt,ipſum profectò quod eſt deus innaſcibilitas eſt.Sic nos cōuertētes dicemus,imò quoniā cogitatione inſpicitur,& L priuatiuū nomē eſt,nō eſt ſubſtātia dei innaſcibilitas. Quouſq; enim quę nobis dicta ſūt nō refutat,nec ſuis propoſitionibus vires affert, nullū vnq̄ quod ipſi colligitur locum habebit. Quod vero putat ipſius dei ſe omnium ſolum ipſam adinueniſſe ſubſtantiā,intolerabilis eſt ſuperbiæ ac tumoris.Ferè enim & ipſum qui dixit:Ponam ſuper aſtra ſedē meam, iactantia ſuperat.Quippe qui non ſtellas aut cœlum aggreditur,ſed ipſam dei ſubſtantiā apprehēdere ſe iactat.Nos vero ab eo exquiremus,qua ratione ipſam cōprehendiſſe prædicet:ex cōmuni ne cōceptione?ſed hæc deum eſſe,non quid deus ſit, nobis ſuggerit, an ex doctrina ſpiritus? quænā illa eſt,aut vbi inuenitur?Nōne magnus ille Dauid,cui incerta occultaq; ſapiētię ſuę M deus manifeſtauit,incōprehēſibilē eſſe cognitionē dei apertè confitetur dicens: Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me,confortata eſt & nō potero ad eam. Et Eſaias,qui ad ſpeculationē diuinę maieſtatis aſcendit,quid nobis de ſubſtantia dei explanauit?Quippe cum de Chriſto prædiceret teſtatus eſt dicens:Generationem eius quis enarrabit? Quid vero electionis vas Paulus ille,qui Chriſtum in ſe loquentem habuit, qui ad tertium vſq; raptus eſt cœlum,qui verba audiuit ineffabilia,quæ non licet homini loqui:quam de ſubſtantia dei doctrinam nobis reliquit?Quippe cum ad particulares œconomiæ diuinæ deueniſſet ratiōes,quaſi deficiēs propter eius ſpeculationis inuiam vitam, exclamans vocem illam emiſit: O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientię dei, quàm incōprehenſibilia ſunt iudicia eius,& ininueſtigabiles viæ

A les viæ eius:Quòd ſi hæc etiam ij,qui ad menſuram cognitionis Pauli euaſerunt, conſequi non poſſunt:quantum eos tumere arbitramur,qui ipſius Dei ſubſtantiam ſcire profitentur? Ex quibus equidem læto perquiram animo,quidnam de terra in qua manent,& in qua nati ſunt ſentiant,quam nobis ſubſtantiam eius exponat: vt ſi de his terrenis, quæ ſub pedibus ſunt aliquid nobis perſpicuè differant,tunc demum ipſis etiam de his contendentibus, quæ omnem intellectum excedunt,credamus.Quæ igitur terræ ſubſtantia eſt, quis comprehenſionis modus? Reſpondeant nobis vtrum ratio ad hanc comprehenſionem deuenit, an ſenſus?Si ſenſum dicent,quo ſenſuum comprehenſa eſt? viſû ne?ſed colores hic percipit: an tactu?& hic duritiem & mollitiem,calidum & frigidum,& huiuſmodi cętera diſcernit:quę
B nullus niſi qui in ſummam dementiam ſubuectus eſt,ſubſtantiam dicet:de guſtu verò & olfactu,quidnam oportet dicere?quorum ſenſuum alteri humores alteri vapores obiiciuntur. At auditus ſonorum & vocum ſenſus eſt,quæ nullam ad terram habet affinitatem.Quas ob res reliquum eſt,ratione ipſos affirmare terræ ſubſtantiam inueniſſe:qua tandem? quo loco ſcripturæ edita?à quo ſanctorum tradita? Quippe qui de rerum creatione differuit, tantum nos docuit,quod in principio fecit Deus cœlum & terram:terra autem erat inanis & vacua. Sufficere enim putant ipſum qui eam fecit & exornauit prædicare: quæ verò ſuſtantia eius eſſet,quaſi rem vanam & audientibus inutilem,inquirere neglexit. Quapropter ſi nec ſenſus teſtimonio,nec rationis doctrina, cognitio ſubſtantiæ illius confirmari poteſt, vnde ſe dicent comprehenſionem ipſius habuiſſe?Nam quod in ea ſenſibile eſt,vel color eſt,vel ma
C gnitudo,vel grauitas,vel leuitas,vel denſitas, vel raritas, vel durities, vel mollities, vel frigiditas,vel caliditas,vel humorum qualitates,vel figurę diuerſitas:quarum rerum omnium nihil hi ſubſtantiam dicent,quamuis omnia facile affirmare ſoleant. Rurſus ratione nulla ſapientium & beatorum vlli virorum perſpecta eſt:quis igitur comprehenſionis modus relinquetur?Reſpondeant nobis qui cuncta quæ ſub pedibus ſunt,deſpiciunt: ipſum verò etiã cœlum,& omnes intelligibiles poteſtates pertranſeunt:ac ipſi ſummæ ſubſtantiæ per intellectum coniunguntur.Sed videtur arrogantia omnes hominum morbos ſuperare, ac verè diaboli eos quibus ineſt,crimine implicare. Qua ex re iſti etiam terræ naturam quam calcant quænam ſit neſcientes ipſam ſe ingreſſos ſubſtantiam Dei iactant.Sanctis quidem ſuis
D Deus,Abraham, Iſaac & Iacob: quorum propter conſummatam virtutem, deus nominari quaſi quid præcipuum ac decens maieſtatem ſuam voluit, deum Abraham ſeipſum appellans,& deum Iſaac & deum Iacob.Hoc enim mihi nomen eſt perpetuum inquit. His igitur ſanctis nec nomen ſuum manifeſtauit deus,nedum ſubſtantiam ſuam reuelauit.Ego enim, inquit dominus,viſus ſum Abraham,Iſaac,Iacob,cum ſim deus ipſorum:& nomen meum non manifeſtaui eis, tanquam videlicet maius quàm poſſit humanus auditus accipere. At Eunomio (vt videtur) non modò nomen, verum etiam ipſam ſubſtantiam ſuam deus oſtendit?& rem tam abditam quæ nullis etiam ſanctorum patuit,ipſe in libris conſcribens e-
E dit,& publicam temerariè omnibus facit.Et ea quidem quæ promiſſionibus nobis præparata ſunt,omnem cognitionem excedunt humanam:& pax dei omnem mentem ſuperat, ipſam autem ſubſtantiam dei non patitur ſupra omnem intelligentiam & cognitionem hominum eſſe.Ego verò non ſolum homines,ſed & omnem rationalem naturam vinci à comprehenſione ipſius exiſtimo. Rationalem autem nunc naturam creatam appellaui.Nam filio ſoli notus eſt pater & ſpiritui ſancto.Nullus enim cognouit patrem niſi filius: & ſpiritus cuncta inquirit & profunditates dei.Nullus enim,inquit,ſciuit quæ hominis ſunt,niſi ſpiritus qui eſt in ipſo:& quæ dei ſunt,nullus cognouit niſi ſpiritus qui eſt ex deo. Quid ergo præcipuum cognitioni vnigeniti aut ſancti ſpiritus relinquent,ſi ipſi diuinam ſubſtantiam penitus
F comprehendunt?Nec enim potentiæ bonitatis,ſapientiæ dei ſpeculationem vnigenito attribuentes,proportionatam ſibiipſis accommodabunt ſubſtantiæ intelligentiam, cum eius oppoſitum potius veriſimile ſit.Ipſam quidem ſubſtantiam omnibus præter quàm vnigenito & ſpiritui ſancto inuiſibilem eſſe,ab operationibus autem Dei nos ſubleuatos, & per ea quæ facta ſunt,factorem intelligentes,de bonitate ipſius ac ſapientia admoneri:hoc enim eſt cognoſcibile Dei, quod cunctis hominibus deus manifeſtauit: nam quæcunque apud theologos de ſubſtantia dei conſcripta videntur, tropologia quadam vel allegoria ad alias ſententias pergunt. Quare ſi quis ſubtiliori examine ſecundum promptiorem ſenſum nudis inſiſtere literis contendat,ad Iudaicas & aniles fabulas deuolutus,inops perpetuò dignæ de deo intelligentiæ conſeneſcet. Præterquàm enim quod materialem quandam ſubſtan-

tiam dei intelliget, & impiis hac re gentibus coaceruabitur: variam etiam & compoſitam G ſuſpicabitur. Cum enim Propheta ex electro ſupra lumbos deum eſſe pernarret: ex igni autem inferiora eſſe conflata: qui non ad altiorem intellectum aſcendit per ea quæ ſcripta ſunt, ſed corporeis inhærens deſcriptionibus, talem eſſe ſubſtantiam dei & ab Ezechiele perſuaſus, rurſum ignem eſſe à Moſe audiet, & à dicto Daniele ad alias imaginationes deducetur, & ſic non falſos ſolum, verumetiam inter ſe repugnantes de litera colligere ſenſus inuenietur. Quas ob res & hanc ſubſtantiæ indagationem tanquam impoſſibilem nobis omittamus: & ſimplici ac integro Apoſtoli conſilio credamus, qui dicit: Credere enim primum oportet quòd ſit Deus, & quòd ſit ipſum quærentibus remunerator. Non enim ſi inquirimus quid ſit, ſed ſi illum eſſe confitemur, ſalutem nobis præparat. Verum quoniam neque intelligibilis neq; effabilis naturæ hominis omnino ſubſtantia dei demonſtrata eſt: reliquum eſt de innaſcibilitate ipſa quid ſit, & quo pacto in deo inſpiciatur, breui percurrere. H Inuenimus igitur hæc cogitantes quòd non ex inueſtigatione qua quid ſit inquirimus, ingeniti nobis ſubſtantia occurrit, ſed potius (vt quaſi coactus hoc dicam verbum) ex ea qua inquirimus, quomodo ſit. Cùm enim intellectus noſter quæreret, num Deus omnium ſuperiorem aliam cauſſam habeat, nec vllam poſſet adinuenire, quòd ſine principio ſit vita eius ingenitum appellauit. Quemadmodum enim cum de hominibus ratiocinamur, & hunc ab hoc natum eſſe dicimus: non quid ſit, ſed vnde natus ſit enarramus: ſic & in Deo vox ingeniti non quid ſit, ſed non eſſe ab alio ipſum, ſignificat. Verum quod dico, hoc modo fiet I magis perſpicuum. Euangeliſta Lucas ſecundum carnem genealogiam Dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti exponens, & ab vltimis ad primos rediens: incipit quidem à Ioſeph, & eum Heli, Heli autem Mathat fuiſſe dicit, atq; hoc pacto per reſolutionem ad Adam tandem narrationem deducit. Et cum de ſupremis dixiſſet Seth eſſe ab Adam, Adam verò à deo, aſcenſus curſum hic terminauit: nec ſubſtantias eorum ſignificat, quos generationem vniuſcuiuſq; narrando enumerauit: ſed origines proximas, vnde quilibet natus ſit expoſuit. Quemadmodum igitur ille dixit, quod Adam ex Deo ſit, ſi hic, nos è nobis ipſis quæreremus, Deus verò ex quo eſt? nonne præ manibus erit cuilibet reſpondere, quod à nullo ſit? Quod verò à nullo eſt, ſine principio eſt: & quod ſine principio eſt, id ingenitum eſt. Quare K ſicut in hominibus non erat ſubſtantia ex alio eſſe: ſic neq; in Deo idipſum quod eſt ingenitum, ſubſtantiam dicere poſſumus quod idem eſt, atq; ex nullo eſſe. Qui verò idipſum quod eſt ſine principio eſſe ſubſtantiam dicit, ſimile illi facit, vt ſi quis interrogatus quænam Adam ſubſtantia & quæ natura eius fuerit, reſpondeat hanc eius fuiſſe ſubſtantiam, quod non viri ac mulieris conuentu, ſed diuina manu formatus ſit. Atqui non quo pacto productus ſit interrogaris (quiſpiam obiiciet) ſed ipſum eius materiale ſubiectum, à cuius cogitatione propter huiuſcemodi reſponſionem longius abſum. Quod & nobis accidit, cum ex hac ingeniti voce, quomodo Deus ſit, magis quam quid ſit natura eius doceamur. Omnino autem ſi quis velit vera eſſe quæ à nobis dicuntur, penitus perdiſcere, ſeipſum examinet, cùm eorum aliquid quæ in Deo ſunt voluerit intelligere, quonam pacto in ingeniti ſignificationem ingrediatur. Ego enim video quemadmodum cum in futura ſecula mentem producimus, interminabilem eum appellamus, qui nullo termino vitam habet terminatam: Sic & cum ad ſuperiora ſecula cogitatione conſcendimus, tanquam in effuſum pelagus in infinitam Dei vitam deducti, cum nullam originem vnde ſit capere poſſimus, ſed vltra omne quod intelleximus excedere, Dei vitam inſpiciamus, eo quòd eſt ſine principio vita eius, ingenitum ipſum nuncupamus. Hic enim ſenſus ingeniti vocis eſt, non habere aliunde ſubſtantiæ ſuæ principium. At Eunomius quoniam in deo omnium ſolo ingenitum inſpicitur, facinoroſiſſimè illud ad vnigeniti blaſphemiam rapuit. Quid enim progrediens M ait? EVNOM. Ingenitus autem cum ſit, vt demonſtratione iam præcedenti patuit, nunquam ita generationem ſuſcipiet, vt cum nato naturam ſuam communicet, ſed omnem vtiq; participationem ac comparationem ad genitum fugiat. BASIL. O impudentem blaſphemiam atque nequiſſimam? O abditam fraudem? O multiplicem malitiam? quàm exactè ex ipſo diaboli artificio loquitur? cum enim diſſimilem deo ac patri vnigenitum filium & deum velit oſtendere, patris ac filij nomen ſilentio tradit, atque de ingenito ac genito ſolum diſſerit: ita ſalutaris occultat fidei nomina, & nuda tradit dogmata blaſphemiæ: vt impietate in rebus † verſata, cum ad perſonas progreſſio fiat, nihil ipſe improbè dixiſſe videatur, ſed orationis vi iam præparatam habeat blaſphemiam. Ingenitus autem cum ſit

Vel nudata.

A cum ſit (ait) effugit vtique omnem participationem ac comparationem ad genitum. Non dixit pater ad filium, ſed ingenitus ad genitum. Vnum igitur tale eſt aſtutè ipſi excogitatum: alterum autem quale ſit conſiderate. Ingenitus verò cum ſit, inquit, nunquam generationem ſuſcipiet, cui addit, vt cum genito naturam ſuam communicet. Quod dicit, nunquam ſuſcipiet generationem, duplicem habet ſenſum, alterum quod eius naturæ nunquam accommodabitur paſſiua generatio, cum impoſſibile ſit ingenitam naturam generari: alterum quod generare nunquam patietur, ſecundum quem ſenſum hac voce vſus eſt, quamuis multos confundit, quaſi priori ſenſu dictum. Quod verò quod diximus præparet, liquidò quod infertur oſtendit. Nam cum dixiſſet, nunquam generationem ſuſcipiet, ſtatim B ſubiunxit, vt ſuam naturam cum genito communicet, quod ad ſecundum ſenſum conſequitur, vt ſcilicet pati non poſſit Pater fieri, ne propriam naturam cum genito communicet: qua impietate quænam fieri poteſt pernicioſior? Quis vnquam tantam iniquitatem in excelſum locutus eſt? Ego certè vereor, ne nos quoque cum alienas blaſphemias iterum atque iterum repetimus, noſtram mentem polluamus, atque ita condemnatione quoque participemus. Sed me conſolatur quod in Euangelio eſt, quoniam & ſpiritus ſanctus Iudæorum in dominum blaſphemiam ſcriptam poſterioribus tradere nõ recuſauit, illorum quaſi in ſtatuis ſcriptam, cunctis notam faciens blaſphemiam, non immaculatæ maieſtati vnigeniti aliquam afferens blaſphemiam. Quod ſi nunquam generationem ſuſcipit, vt pro- C priam cum genito naturam deus communicet, pater non eſt. Non eſt autem, ſed melius nobis eſt vt imperfectam relinquamus hanc blaſphemiam. Hic enim non ſuſcepit generationem, ille verò non communicauit in genitoris natura. Deinde ipſe ſecum certat, vanã blaſphemiæ conſolationem excogitans, non quod quicquam dicat quod ad pœnitentiam pertineat, ſed quod iis quæ ſequuntur certat ſuperare quæ dixerit: quid enim proferre ſuſtinuit? EVNOM. Effugiat vtique communicationem omnem & comparationem ad genitum. BASIL. At niſi comparatio ſit filio ad patrem, niſi communicatio cum genitore, falſi ſunt apoſtoli, falſa Euangelia, ipſa etiam veritas dominus noſter Ieſus Chriſtus: ſed rurſum horreſco blaſphemiam, quam cuique facile eſt conſpicere. Nam ſi nullam habet cõ- D parationem ad patrem, quomodo dicebat Philippo: Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me? Philippe, qui videt me, videt & eum qui me miſit. Si enim nullam communicationem, nullam comparationem pater habet ad filium, quomodo in ſeipſo patrem oſtendit filius? Nec enim perdiſſimile ac alienum comprehendi poteſt quod ignoratur, ſed ex propinquo propinquum cognoſcitur: ſicut in impreſſa figura imprimens character inſpicitur, & per imaginem exemplaris habetur cognitio: cum hinc nos conferamus eam quæ eſt in vtroque ſimilitudinem. Quare hac vna blaſphemia omnes deſpexit voces, quæ à ſpiritu ſancto nobis ad glorificationem vnigeniti traditæ ſunt: cum & Euãgelium doceat, quod hunc pater ſignauit Deus. Et Apoſtolus: Qui eſt imago Dei inuiſibilis. Imago non inani- E mata nec manu fabricata, nec artis & cogitationis opus, ſed imago viuens, immo verò ipſa vita non in figuræ ſimilitudine, ſed in ipſa ſubſtantia identitatem retinens. Ego verò id quod dicitur in forma Dei eſſe, æquum ei quod eſt in ſubſtantia Dei eſſe, aſſero. Nam ſicut formam ſerui ſuſcepiſſe, hominis ſubſtantiam dominum ſuſcepiſſe ſignificat: ſic cum in forma Dei eſſe dicat, diuinæ ſubſtantiæ ipſi profectò atteſtatur proprietatem. Qui me vidit, inquit, vidit & patrem. At hic alienum ab vnigenito patrem faciens, & penitus reſcindens à communitate ipſius, aſſenſum cognitionis qui per ipſum fit quantum in ipſo eſt, abſcindit. Quæcunque habet pater, mea ſunt, dominus ait: at Eunomius nullam, inquit, communicationem eſſe patri cum eo qui ex ipſo eſt. Et ſicut pater in ſeipſo vitam habet: ſic dedit & filio in ſeipſo vitam habere, hoc ab ipſo docti ſumus Domino: at verò ab Eunomio quid? F Nullam eſſe comparationem genito ad genitorem. Et omnino hac vna voce, imaginis deſtruit rationem & ſplendorem, ac characterem ſubſiſtentis reſpuit. Nam nec imaginem eius, cui nihil poteſt comparari, poſſibile eſt intelligere: nec ſplendorem eſſe ipſius quæ communicari natura non poteſt. Eodem igitur iterum atque iterum in artificij genere immoratur, cum ingenito dicat non eſſe comparationem ad genitum. Non, inquit, patri ad eum qui ex ipſo eſt, vt quam his vocibus inhærentem oppoſitionem oſtenderit, hanc in ipſam ſubſtantiam patris & filij transferat. Verum ne, ſi omnes ipſius perſequamur blaſphemias, & ſingula eorum quæ dixit, damnare conemur, longa nimis oratio nobis contexatur, quęcunque manifeſtam habent impietatem, & à ſeipſis legentibus patent, præteribimus: quæ verò

Filius imago patris. In forma eſſe Dei & ſerui.

ratione aliqua opus eſt redarguere, hæc apponemus. Multis enim modis incommunicabi- G
lem filio patris ſubſtantiam cum affirmârit, atque vndique, vt putat, abſurdum eſſe oſten-
derit, hæc adduxit. EVNOM. Nec enim dicere poſſumus communem quidem vtriſ-
que ſubſtantiam eſſe, ordine verò † & temporis eminentia hunc priorem, illum poſteriorem
quoniam certe oportet in omnibus quæ excedunt, aliquam eſſe exceſſus cauſſam. Subſtan-
tiæ autem Dei, non tempus, non æuum, non ordo coniunctus eſt. Nam ordo ordinante po-
ſterior eſt: & nihil eorum quæ Dei ſunt, ab alio eſt ordinatum. Tempus verò ſtellarum qua-
lis quidam eſt motus. At ſtellæ non ſolum poſt ingenitam ſubſtantiam, cunctaſq; intelligen
tias, ſed poſt prima etiam corpora factæ ſunt. De æuo autem quid oportet dicere: cum aper-
tè ſcriptura prædicet, ante æuum Deum eſſe? BASIL. Suppoſuit primo quod voluit, H
deinde idonea ſuæ cauſſæ capiens, & in abſurdos ſenſus ſeipſum extrudens, neceſſariam ſe
putat ſuorum dogmatum tradidiſſe doctrinam. Ait enim, quòd communis ſit vtriuſq; ſub-
ſtantia, ordine verò & temporis eminentia hic ſit primus, ille autem poſterior, dicere non
poſſumus. Si igitur communem ſubſtantiam ſic intellexit, quaſi ex præcedenti materia di-
ſtributionem ac diuiſionem in ea quæ ab ipſa ſunt intelligat, talem etiam ipſi ſententiam
nequaquam ſuſcipimus. Abſit, & ſi qui id dicunt, eos non minus impios iis, qui patrem filio
diſſimilem dicunt, cenſemus. Si verò hoc quis modo communicationem ſubſtantiæ acci-
piat, vt eſſentiæ rationem vnam & eandem in vtriſque inſpiciat, vt ſi ſubſtantia patris lux
ſubiecto intelligatur, lucem & vnigeniti ſubſtantiam profiteatur, & quantumcunque ali- I
quis patri attribuat rationem, hanc ipſam & filio accommodet: ſi quis, inquam, ſic commu-
nicationem ſubſtantiæ capiat, ſuſcipimus: & hoc noſtrum eſſe dogma dicemus. Sic enim &
deitas vna, ex ſubſtantiæ videlicet ratione, intellecta vnitate, vt diſtinctio per numerum ſit,
& proprietatibus quibus vtrunque deſignatur: ratione verò deitatis vnitas inſpiciatur. Ve-
rum cum determinatum ſit quo pacto oporteat communicationem ſubſtantiæ intelligere,
quæ deinceps ſequuntur, quam coniunctionem ad præcedentia poſſideant inueſtigemus.
Ordine verò, inquit, & temporis eminentia, ille primus, hic ſecundus. Cur neceſſe eſt, ſi qui-
bus eſt ſubſtantia communis, ordini ea ſubiici, & eſſe tempore poſteriora? Nonne poteſt vnà
cum ſua imagine ſine tempore coruſcata, Deus omnium ab æterno eſſe: nec vltra tempo- K
ra ſolum, ſed æuo etiam omni ipſi coniungi? Nam idcirco ſplendor dicitur, vt coniunctio-
nem intelligamus: & character ſubſtantiæ, vt conſubſtantialitatem perdiſcamus. Verum
eſt ordo hic quidem naturalis, ille verò artificioſus. Naturalis quidem, vt creaturarum
qui creatiuis rationibus diſpoſitus eſt, & numeri diſpoſitio, & cauſſarum ad cauſata habi-
tudo: cum illud ſemper profiteamur, ipſius quoque naturæ factorem eſſe Deum, & creato-
rem. Artificioſus autem & excogitatus, ſicut in iis quæ conſtruuntur, in diſciplinis etiam ac
dignitatibus aliiſque huiuſcemodi. Horum primum cum occultâſſet Eunomius, ſecundi or
dinis mentionem fecit. Ait enim non oportere dicere ordinem eſſe in deo, quoniam ordo
ordinante poſterior eſt. Illud verò aut non conſpexit, aut volẽs prudẽſque occuluit, quod-
dam videlicet ordinis eſſe genus, non noſtra conſtitutum poſitione, ſed ipſius naturæ vi L
conſequens, vt igni ad lucem quæ ab ipſo eſt. Nam in iis priorem eſſe cauſſam dicimus, po-
ſterius verò quod ab ipſa eſt: non interuallo hæc ab inuicem diſſeparantes, ſed cogitatione:
prius quàm cauſſatum, cauſſam intelligentes. Quonam igitur pacto rationem habet, ordi-
nem in iis negare, in quibus eſt prius & poſterius non poſitione noſtra, ſed naturali qua-
dam rerum conſecutione? Cur igitur in Deo ordinem reſpuit? Arbitratur, ſi oſtenderit ne-
quaquam aliter prius in Deo intelligi, reliquum ſe habiturum, in ipſa ſcilicet ſubſtantia ex-
ceſſum demonſtrari. Nos autem ſecundum habitudinem cauſſarum ad ea quæ ex ipſis ſunt,
patrem filio præponi dicimus: naturæ verò diuerſitate nequaquam, neque temporis exceſ-
ſu. Alioquin nec patrem ipſum eſſe re confitebimur, cum alienatio ſubſtantiæ naturalem M
reſpuat coniunctionem. Sed quoniam ad definiendum temporis naturam in omnibus hic
ſapiens delatus eſt, hinc etiam quàm firma, quàm circumſpiciens ſit mens eius, conſidere-
mus. Tempus ergo dicit, qualem quendam ſtellarum motum, ſolis ſcilicet ac lunæ, reliqua-
rúmque, quibus vis ineſt qua per ſeipſas moueantur. Quod igitur à creatione cœli ac terræ,
ad ſtellarum vſque productionem fuerat interuallum? quidnam fuiſſe in meteororum hic
ſcientia peritus enuntiat? Qui enim mundi conſtructionem virtute ſpiritus cõſcripſit, quar-
to die illa magna luminaria & reliquas ſtellas aſſerit productas. Quare tempus in illis die-
bus non erat, ſiquidem ſtellæ nondum mouebantur. Quo enim pacto moueri poterant, quæ
factæ

† τοῖς ἐμ χρόνου πρεσβείοις.

Pater quomodo filio prior.

A factæ nondum erant? Rurſus quando cum Gabaonitis Ieſus Naue bellum gerebat, quando ſol mandato ligatus ſtabat immobilis, & in ſuo loco luna morabatur, tempus tunc non erat? Quid igitur interuallum illius diei nominabimus: quam appellationem excogitabis? Nam ſi natura temporis deficit, æuum videlicet pro eo dices interceſſiſſe: ſed æuum paruam diei partem appellare, omnem exceſſum amentiæ ſuperat. Verum vt videtur & magna ingenij vi diem ac noctem, quaſi ſtellarum motu putat fieri, & has eſſe partes temporis: quare & tempus, ſtellarum qualem motum cenſuit, nec id ipſum ſentiens quod dicit. Non enim qualem, ſed ſi ſtellarum motus eſt, quantum potius erat dicendum. Quis vero ſic omnino puer eſt mente, vt ignoret dies, menſes, horas, annos, menſuras temporis eſſe non partes: tẽ-
B pus autem, quod mundo coextenditur ſpatium, quo motus omnis, ſiue ſtellarum ſiue animalium cæterarúmque rerum mobilium menſuratur, & quo velocius atque tardius aliud alio dicimus? velocius quidem, quod plus ſpatij minore in tempore pertrãſit: at tardius, quod maiore tempore per minus ſpacij mouetur. Eunomius vero quoniam in tempore ſtellæ mouentur, tempus ab eis creari iudicauit. Quod ſi ita eſt, ſecundum hanc ſapientiſſimi huius viri rationem, quoniam & papiliones in tempore mouentur, diffiniemus tempus quendam eſſe papilionum motum. Non enim ab hac ratione, quæ ab eo dicta eſt differt, niſi forte dignitate verborum. Sed hactenus huiuſmodi: vos quæ ſequuntur conſiderate. EVN. Atqui, dicit, nec vt qualitas aut moles aut quantitas in ſubſtantia dei poterit inhærere. Li-
C berum enim ab omni compoſitione deum eſſe neceſſe eſt. Quod ſi horum aut talium nihil vnquam piè complicatum intelligere cum ſubſtantia dei poſſumus, quænam amplius ratio dabit, ad ingenitam ſubſtantiam eam quæ genita eſt conferre? cum ea quæ ſecundum ſubſtantiam eſt ſimilitudo, aut comparatio, aut communicatio, nullum exceſſum vel differentiam relinquat: æqualitatem verò palàm faciat, & cum æqualitate ſimul ipſum quoque ingenitum oſtendat, qui aſſimilatur vel comparatur. Nullus autem ſic ſtolidus eſt, ſic ad impietatem audax, vt cum ipſe dominus palàm edixerit: Pater qui me miſit maior me eſt: æqualem patri filium audeat prædicare? Et rurſus poſt pauca. Verum qui deus omnium, ingenitus eſt & incomparabilis. BAS. Pluribus omiſſis dicta, vt arbitror, ſufficiunt. Cum
D ad pernicioſos ſermones tendit, nonnulla quæ ab hominibus concedi poſſunt ſolet præmittere, vt eorum perſpicuitate & gratia, de reliquis quoque ſibi facilius credatur. Nihil, inquit, ſubſtantiæ dei, neque vt forma, neque vt magnitudo, neque vt quantitas inhærere poteſt: quoniam ab omni compoſitione liberum eſſe deum neceſſe eſt. Ad hunc vſque locum æquus eſt. In his vero quæ deinceps ſequuntur ad ſeipſum redit. Tanquam enim ex præmiſſis neceſſariò ſequentem blaſphemiam coniungit dicens. EVN. Quod ſi horum nihil vnquam piè complicatum intelligere cum ſubſtantia dei poſſumus, quænam amplius dabit ratio, ad ingenitam ſubſtantiam eam quæ genita eſt conferre? BAS. Quam hæc inter ſe rerum conſecutionem habent, ſi deus incompoſitus eſt, non poſſe filium ei ſimilem eſſe? dic
E tu mihi, nonne filium quoque pariter dices, nec magnitudinem, nec qualitatem in ſeipſo continere, & ab omni penitus compoſitione liberum eſſe? Ego enim ne ſi inſanires quidem auſurum te arbitror, aliud quid affirmare filium eſſe, quàm incorporeum & abſque qualitate ac figura, & omnibus iis, quæ de patre diceres. Cur igitur non pium cenſes ei qui abſq; qualitate eſt, eum qui qualitatem non habet comparare? & eum qui abſque quantitate eſt, ei qui quantitatem non habet, & omnino incompoſitum incompoſito? Hic vero ſimile quidem ad qualitatem, æquale autem accommodat ad magnitudinem, ſed quantitatem ſi aliquid putat præter magnitudinem eſſe, ipſe clarius explanabit. EVN. Idcirco, inquit, nec æqualis nec ſimilis, quoniam nec quantus eſt, & abſque qualitate eſt. BAS. Ego vero in hoc ipſo pono ſimilitudinem, quod ſicut pater ab omni compoſitione liber eſt, ita & filius
F ſimplex omnino & incompoſitus. Et ſimilitudinem non formarum qualitatis identitate, ſed ipſa ſubſtantia perſpici arbitror. Nam quibuſcunque forma vel figura adiacet, iis identitate qualitatis ineſt formarum ſimilitudo: quæ vero ſine forma & ſine figura natura eſt, reliquum eſt vt ſimilitudinem in ſubſtantia ipſa, & æqualitatem non in menſura magnitudinis, ſed identitate virtutis poſſideat. Chriſtus, inquit, dei virtus & ſapientia, tota enim virtus paterna ipſi videlicet ineſt. Quare & quæcunque videt patrem facientem, ea & filius ſimiliter facit. EVNO. Sed ſimilitudo, inquit, quæ ſecundum ſubſtantiam eſt, nullum comparationis exceſſum vel diſtinctionem derelinquens, æqualitatem penitus efficit. BASIL. Quomodo nullam dicis diſtinctionem derelinquit, nec ſaltem eam quæ ineſt

Filius quomodo ſimilis patri.

cauſſis,ad ea quæ ex ipſis ſunt:ad hæc adducit. EVNOMIVS. Quis autem ita ſtolidus eſt G
vel ad impietatem audax,vt æqualem patri filium prædicet? BASILIVS. Dicamus igitur ipſi ad hæc illa prophetica,quod frons mulieris meretricis facta eſt tibi,impudens facta es erga omnes. Illæ nanque ſua probra pudicè viuentibus ingerunt: & hic eos qui maieſtatem vnigeniti magnificare cupiunt, amentes & ad impietatem audaces vocat, eiſdem rebus offenſus, quibus olim & Iudæi exacerbabantur, dicentes quod æqualem ſeipſum facit deo. Et certè (nulli autem mirum quod dicam videatur) magis neſcio quo pacto illi videbantur conſequentiam rerum proſpicere. Grauiter enim ferebant, quod deum patrem ſuum appellabat, ex quo à ſeipſis ratiocinabantur, quod æqualem ſe deo faceret: quaſi neceſſariò conſequatur, ſi patrem habeat deum, deo quoque æqualem eſſe: hic autem pri- H
mum in ſpeciem concedens, ſecundum abnuit, & domini vocem nobis obiicit dicentis: Pater meus qui me miſit, maior me eſt. Nec Apoſtolum dicentem audit: quod non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem deo. Atqui ſi ſecundum rationem tuam innaſcibilitas ſubſtantia eſt: ſi volebat ſecundum ſubſtantiam exceſſum oſtendere, profectò dixiſſet, quòd ingenitus maior me eſt: hæc vero veſtra ratio eſt, quod appellatio patris, operationem non ſubſtantiam ſignificat. Cum igitur maiorem filio patrem dicitis, operationem opere maiorem dicitis: omnis autem operatio eis per menſuram congruit, quæ ex ipſa facta ſunt, & magna quidem magnorum operum, exigua vero minorum eſt. Maiorem ergo & patrem hac ratione profiteri, nihil aliud eſt, quàm incommenſurabilem operi operationem opina- I
ri: & fruſtra aſſerere, ad magnitudinem operationis deum motum fuiſſe, cum non potuerit operationi ſuæ æquale opus producere. Itaque nobis è duobus alterum neceſſariò decidet: aut enim nomen patris non operationem ſed ſubſtantiam ſignificabit, quo pacto cauillatoria ipſis ſimilitudine ratio facile delebitur, cum patri filium, id eſt, operationi ſimilem arbitrentur. Qualem enim voluit, inquiunt, pater talem & fecit. Qua etiam ratione voluntatis imaginem nuncupant. Aut ab hoc ſibi cauentes, non dicent maiorem filio eſſe patrem, quoniam omnis operatio ſi nihil deforis repugnat, proprio operi commenſurabilis eſt. Verum hæc ad confutationem eius inconſtantiæ quam in dogmatibus habent, dicta ſufficiant. Illud autem cui non eſt perſpicuum, quod maius aut ratione cauſſæ, aut virtu- K
tis præſtantia, aut excellentia dignitatis, aut magnitudinis exceſſu dicitur? Magnitudine igitur non intelligi maius iſteipſe iam in præmiſſis aſſeruit, & res ita ſe habet. Quoniam in magnitudine maius tantum eſt, quantũ minus & amplius: quæ vero incomprehẽſibilia magnitudine, imò ſine magnitudine & ab omni quantitate longè remota ſunt, ea quis alterum ad alterum menſurabit? Quorumcunque vero impoſſibilis eſt comparatio, quo pacto in ipſis id quod excedit cognoſcetur? Virtute autem deficere Chriſtum dei virtutem dicere, valde puerile, & hominum eſt qui non audiunt domini vocem, dicentis: Ego & pater vnum ſumus: & vnum pro æqualitate virtutis capientis, vt ab ipſis euangelij verbis demonſtrabimus. Cum enim dixiſſet, quod nullus aliquem eorum qui in me crediderunt, è manu L
mea rapiet: & quod pater qui mihi dedit, omnibus maior eſt, è cuius manu nemo quicquam rapiet, adiunxit: Ego & pater vnum ſumus. Vnde palàm eſt non aliter pro æqualitate ac identitate virtutis vnum accepiſſe. Præterea ſi dei ſedes (vt nos quidem credimus) dignitatis nomen eſt, à dextris determinata filio patris ſedes, quidnam aliud quam dignitatis æqualitatem ſignificat? Ad hæc etiam in gloria patris venturus expectatur. Quas ob res reliquum eſt, vt cauſſæ ratione maius hic capiatur. Nam quoniam à patre origo eſt filij, hoc maior eſt pater quòd cauſſa eſt atque origo. Quapropter dominus ſic dixit: Pater meus maior me eſt: vt eo quòd pater eſt, maior eſſe intelligatur. Patris autem nomen quid aliud oſtendit? nonne cauſſam eius qui ex ſe natus eſt atque originem? Atqui etiam ſecundum M
ſapientiam veſtram ſubſtantia maior aut minor ſubſtantia non dicitur. Itaque tum ſecundum iſtos, tum ſecundum veritatem ipſam, nullo pacto exceſſum in ſubſtantia propoſita hæc verba ſignificant. Magnitudine vero patrem filio eſſe maiorem, hic ipſe pernegat, cum nullam oportere in deo quantitatem intelligere aſſerat. Quare nullus alius relinquitur niſi qui à nobis dictus eſt maioris modus, qui eſt ſecundum cauſſam atque originem. Verum quam ſecundum maius excogitauit blaſphemiam, talis quædam eſt. Illud autem admiratione dignum, quòd in paucis ad contrarios ſermones verbis deuolutus, vtpote qui oculis animi cæcitate percuſſis, repugnantiam eorum conſpicere nequiuit. Quare à deo alienus, à pace dei eſſe videtur, quam dominus noſter iis qui verè ac ſyncere in ipſum crediderunt, dimiſit,

Ego & pater vnũ ſumus.

Sedes à dextris dei.

Pater quomodo filio maior.

A dimiſit, dicens:Pacem relinquo vobis,pacem meam do vobis,vt non aliis ſolum,ſed etiam ſibiipſi repugnet.Nam cum maiorem dixerit deum ac patrem vnigenito filio: & eos qui æquales aſſerunt,quaſi ipſe hac de re neceſſarias haberet demonſtrationes,inſanos appellarit, videte quæ poſt pauca conſcribit. EVNOMIVS. Verùm quòd deus omnium ingenitus eſt ac incomparabilis, pluribus omiſſis dicta ſufficiunt ad demonſtrationem. BASILIVS. Quare ab eo quæratur:ſi incomparabilis deus eſt, vnde exceſſus eius comprehenſus eſt, cum maius ex comparatione inſpiciatur eorum quæ exceduntur? Quonam igitur pacto, & maior eſt & incomparabilis.Verum vt alienam à ſubſtantia dei vnigeniti ſubſtantiam poſſet confirmare, comparationem maioris ad ſubſtantiæ diuerſitatem ſuſcepit.
B Rurſum vt ad creaturas filium deduceret, incomparabilem eſſe patrem aſſeruit. Nouam profectò ac incomparabilem viam ad blaſphemandum is cogitauit:qui ſimulando deum ac patrem extollere,vnigeniti dei deiicit maieſtatem: præſertim cum dominus atteſtetur ac dicat:Qui non honorat filium,non honorat patrem: & qui me contemnit, non me contemnit,ſed eum qui miſit me.Sed inimicus veritatis,qui hæc eis dicere ac ſcribere ſubminiſtrauit,illud inſpexit: quòd ſi ad intelligentiam eos maieſtatis vnigeniti cæcos efficiat, ipſam quoq; dei ac patris cognitionem ſimul ab ipſis auferat:vt & ſi videantur pręſtantiam quandam deo ac patri attribuere, nullum tamen inde commodum conſequantur, cum ea via quæ ad ipſum ducit priuati ſint.Nam & Iudæi gloriam deo afferre putant,& gentes audire
C licet magni quid velle de deo dicere:deum tamen ipſos magnificare abſque fide in Chriſtũ, per quem ad cognitionem deductio fit,nemo rectè ſapiens vnquam putabit.Incomparabilem igitur deum dicit,vt eo creaturis æqualem filium eſſe oſtẽdat,quod pariter abeſt à maieſtate patris.Quæcunque enim æquali exceduntur menſura, ea inter ſe æqualia eſſe neceſſe eſt.Tantum autem ſecundum rationem ipſorum,deus ac pater vnigenitum filium excedit, quantum & aliorum ſingula.Tale nanque incomparabile eſt, vt ab omnibus pariter diſtet, & nulli ſit acceſſibile.Quare ſi æqualiter aliis à patre filius deeſt,ęqualis illis eſt, quibuſcum deeſt,qua blaſphemia quid peius vnquam Iudæi dicerent: quid vero à gentibus audire poſſumus?Deinde non erubeſcunt qui dei verbum colere ſe fingunt,Iudęis ac gentibus iucun-
D da grataq; documenta proponentes. Nam ſi patri non comparatur filius, vt neque angeli, neque cœlum,neque Sol,neque terra,neque animalium quæ in illa ſunt, quicquam,aut plãtarum,quo pacto ad proprias creaturas diuerſitatem habebit? aut vnde ipſi ad genitorem cõiunctio? Ego, inquit,& pater vnum ſumus.Iterum enim eius dicti memoriam faciemus. At tu dic mihi,non hoc conferentis ſeipſum verbum eſt?Quid dixi conferentis,imò vnientis, vt ita dicam & naturæ identitatem hinc comprobantis? Hic vero incomparabilem eſſe deum cenſet,& bonitas quidem & dei ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, omnes homines prout capere poſſumus meditatione & exercitatione bonorum operum,ad ſimilationem dei omnium perducit his verbis:Sitis perfecti ſicut & pater veſter qui in cœlis eſt.Hic vero vnige-
E nitum naturali cum patre coniunctione (quantum in ipſo eſt) priuat:quanuis & hæc ratio aduerſus iſtum ipſum detorquebitur. Si enim incomparabilis eſt pater,qua ex re diſſimilitudinis demonſtrationes accipiet?Nam ſi alteram ſubſtantiam alteri conferendo diſſimilitudinem inueniſſe inquiet,quomodo qui cõfertur incomparabilis eſt? Quod ſi nec initium quidem comparationis habet, vnde potuit hanc diuerſitatem percipere?Ita videtur, quod malum eſt,non ſolum bono eſſe contrarium, verumetiam ſibiipſi: à quo liberet nos gratia domini noſtri Ieſu Chriſti, quo cum patri gloria cum ſancto ſpiritu nunc & in ſecula ſeculorum. Amen.

Baſilij magni Cæſarienſis Epi- G

SCOPI ADVERSVS EVNOMIVM LIBER *ſecundus, quòd filius in diuinis non eſt factura, nec patre duratione aliqua poſterior.*

CVm igitur in ea oratione quam de deo omnium habuit, blaſphemias H
in filium dei ſubaffirmauerit, vt potuit, ipſi deinde vnigenito filio
linguam immiſit. EVNO. Quid enim, inquit, & vnicus filius,
vnigenitus enim: de quo ſi, vt poteramus, ſanctorum voces appo-
ſuiſſemus, quibus filium genituram & facturam prędicant, per diuer
ſitatem nominum ſubſtantiæ quoque diuerſitatem obtendentes, ab
omni cura atque negotio liberi eſſemus. Sed propter eos qui corpo-
ream generationem putantes vniuocationibus ceſpitant, neceſſe eſt
forte de his etiam pauca dicere. BAS. Hæc ille. Ego vero ſi vt de re ficta, ſic de hac v-
niuerſa oratione oportet excogitare, quo pacto in vanis auditoriis ad meditationem eius I
quod in re falſa veriſimile eſt, adoleſcentibus vt declament proponitur: quoniam & pariter
illis cuncta adumbratæ pugnæ ſimilia ſunt: ad accuſatores non conſtitutos ad pugnam, ad
accuſationem non prædictam, reſponſio ad iudices, qui nulli eſſe videntur, oratio: ſi ſic, in-
quam, & hæc audire oportet, & ipſe hanc inquiſitionem omitto, & cæteros admoneo nul-
la cura dicta eius verſare: ſed ſi maiora ſunt quæ promittit, & multis ſuſpicari accidit, non-
nullam eſſe apud eum curam veritatis, profectò neceſſe eſt prout poſſumus, ſingula redar-
guere. Sed quis inquiſitionis modus iuſtior fiat, quàm vt his documentis quæ à ſpiritu no-
bis tradita ſunt, orationem conferamus? Si quid illi cõgruum inueniamus, id ſuſcipiamus:

Filium non eſſe facturam.

quod vero aduerſus illa proficiſcitur, id vt nobis inimicum effugiamus. Quare primum il- K
lud oſtendat, quinam è ſanctis genituram & facturam Chriſtum dixerunt? quas ſcripturæ
voces in demõſtratione habet? Nã ſi beati Petri voce in actibus apoſtolorum perſcripta in-
nititur, vbi dicitur: Sciat omnis domus Iſraël, quod dominum ipſum & Chriſtum deus fe-
cit, quem vos crucifixiſtis. Primum nihil ad id quod quæritur, habet hoc teſtimonium. Nã
cum promiſit oſtendere à ſanctis dici facturam eſſe filium, teſtimonium præbuit de deo &
patre, quod fecerit. Nec enim illud dicet licere ſibi cum de tantis rebus verba faciat, dedu-
ctiones quaſdam & deriuationes nominum excogitare. Nam ſi otioſi etiam verbi ſupplicia
in die iudicij patiemur: multo minus, ſi de tantis rebus quicquam innouamus, ſine pœna di
mittemur. Et forte illud quidem tanquam congruum deo & patri dici diuina ratione do- L
cemur: hoc vero non poſſe accommodari vnigenito, ſpiritus ſanctus per ea quæ tacuit de-
monſtrauit. Quonam igitur pacto tutum eſt, hac voce, fecit, traducta, facturam factorẽ om
nium appellare? Nam ſi huiuſcemodi appellatio idonea ei erat, non fuiſſet ſilentio à ſpiritu
tradita. Sed in creaturis quidem inuenimus à verbo, fecit, facturæ appellationem eſſe tradu
ctam: in filio autem dei nequaquam. In principio, inquit, fecit deus cœlum & terram. Et rur
ſus: In factis manuum tuarum meditabar. Et inuiſibilia eius à creatura mundi per ea quæ fa
cta ſunt intellecta conſpiciuntur. Itaque in quibus oportet hoc nomen ſcriptura ſuſcipiens,
in domino noſtro & ſaluatore Ieſu Chriſto, quaſi non decens magnitudini maieſtatis, obti
cuit. Et ſecurim quidem, & lapidem angularem, & lapidem offenſionis, & petram ſcandali, M
cęteraq; huiuſcemodi, in quibus non multum laudis eſſe videtur iis, qui ad ſignificationem
nominum non perueniunt, dominum gloriæ appellare non erubeſcit: facturam vero nuſ-
quam omnino nominauit. At iſte ſe ab ipſis recepiſſe ſanctis hoc nomen ait, vt non ſolum
ſuo tempore præſentes calumniis perſequatur, ſed eos etiam ſanctos qui olim fuerunt. Ve-
rum præterquam quod indecens atque periculoſum eſt audacter huiuſcemodi res inuade-
re, ac à ſeipſo domini nomina transformare: Apoſtoli etiam ſenſus non tradit eam filij ſub-
ſiſtentiam, quæ ante ſecula fuit, de qua nobis in præſentia ſermo eſt: non enim de ſubſtantia
ipſa dei verbi quod in principio erat apud deum, ſed de eo qui ſeipſum exinaniuit in ſerui
forma, & factus conformis huic corpori humilitatis noſtræ, & crucifixus eſt ex infirmitate,
perſpicuè

A perſpicuè diſſerit. Et hoc vnicuiq; notum eſt, qui parumper apoſtolicæ dictionis intentionē animo voluit, quòd non theologiæ nobis modum tradit, ſed diſpenſationis ſermones aperit. Dominum enim, inquit, & Chriſtum deus fecit, hunc Ieſum quem vos crucifixiſtis: hac demonſtratiua voce ad humanitatem eius, & id quod viſibile eſt, manifeſtiſſimè ſe conuertit: at hic vocem hanc, fecit, ad generationem vnigeniti quæ à principio fuit transfert: neq; illud ipſius faciem confundit, quod dominus non ſubſtantiæ eſt nomen, ſed poteſtatis: quare qui dixit dominum ipſum & Chriſtum deus fecit, rerum omnium principatum & dominatum dicit à patre filio commiſſum, non de proceſſu eius adeſſe narrat. Verum hæc paulò poſt demonſtrabimus, cum redarguemus ipſum præter voluntatem ſpiritus ſcripturæ afferre

B teſtimonia: nunc ad ſermonis continuationem pergamus. Quid ergo hoc nomē ſibi vult? aut cur nam facturam factorem omnium appellare conatur? Deprauata ſeipſum decepit cauillatione, qui ex diuerſitate nominum ſubſtantiarum differentiam oſtendere putauit. Quis enim mentis compos huic rationi accedat: Quorum nomina diuerſa ſunt, earum ſubſtantias differre neceſſe eſt? Nam Petri ac Pauli & omnium hominum etſi diuerſæ ſint appellationes, tamen vna eſt ſubſtantia omnium. Quapropter & in plurimis inter nos conuenimus, iis proprietatibus ſolum quæ circa ſingula inſpiciuntur alius ab alio differentes. Quare appellationes etiam non ſubſtantias, ſed proprietates quibus ſinguli deſignantur ſignificant. Hinc eſt vt cum Petrum, nomen videlicet hoc audiamus, non ſubſtantiam eius intel-

Diuerſitatē agnominationis ſubſtātiæ diuerſitatem nō arguere.

C ligamus (dico autem ſubſtantiam materiale illud ſubiectum, quod eo nomine nequaquam ſignificatur) ſed earum proprietatum quæ circa ipſum inſpiciuntur, ſenſum concipimus. Illico enim per hanc vocem intelligimus Ionam, qui fuit ex Bethſaide, Andreæ fratrem, qui ex piſcatore in apoſtolatus miniſterium vocatus eſt. Qui quoniam fide præſtabat, eccleſiæ commiſſam ſibi ædificationem ſuſcepit: quorum omnium nihil ſubſtantia eſt, aut ſubſiſtentia intellectu comprehenſa. Nomen itaque hoc characterem quidem nobis Petri circumſcribit: ipſam verò ſubſtantiam nequaquam ſubaperit. Rurſus cum Pauli nomen audimus, aliarum concurſum proprietatum mente concipimus, Tarſenſem ſcilicet Hebræum ſecundum legem Phariſæum, Gamalielis auditorem, eccleſiarum dei ex zelo perſecutorem, cum

D terribili ad cognitionem viſu deductus eſt, qui Apoſtolus gentium fuit. Hæc enim cuncta vna voce Pauli circumſcribuntur. Atqui ſi verum eſt contrario modo eorum ſe habere ſubſtantias, quorum nomina diuerſa ſunt, oporteret certè Paulum & Petrum, & omnino cunctos homines, alterum ab altero alterius eſſe ſubſtantiæ. Verum quoniam nemo ita ignorans eſt, ita communis omnium naturæ imperitus, vt id dicere animum inducat, è luto enim vt ego etiam tu formatus es, nihil aliud enim hic ſermo quàm identitatem humanæ ſubſtantię ſignificat. Mentitur itaq; qui ex diuerſitate nominum diuerſitatem ſubſtantię inferre cauillatur. Nec enim natura rerum nomina ſequitur, ſed poſterius nomina rerum inuenta ſunt. Quod ſi illud verum eſſet, oporteret etiam vnam & eandem eorum eſſe ſubſtan

E tiam quorum eædem ſunt appellationes. Quam ob rem quia virtute conſummati, dei appellatione dignati ſunt, conſubſtantiales deo vtiq; omnium, homines eſſent. Verum vt hoc dicere furor eſt perſpicuus, ſic ille ſermo æquali dementia continetur. E dictis ita patet, quòd in patre quoq; ac filio non ſignificant ſubſtantiam nomina, ſed proprietates deſignant. Nullum ergo illa oratio locum habet, quæ commutatione nominum contrarietatem ſubſtantiæ adducit: ſic enim priuſquam cætera ſeipſum deiicit. Nam ſi diuerſa ſunt factum & genitum, diuerſæ vnigeniti erunt ſubſtantiæ ex diuerſitate nominum conſecutæ: quòd ſi id dicere dementium eſt, neque illud eorum eſt qui mentis ſunt compotes: hic autem ſe ſimulat infinitas habere demonſtrationes, quod apud ſanctos viros factura dicitur filius. Verum quaſi

F ad ea quæ ſibi propoſuit feſtinans, mentionem ad præſens facere renuit. Eſt autem & hoc artificioſa verſutia, cum ſibi oratio deeſt, tunc taciturnitatem anteponere. Nam ſi teſtimonij vmbram haberet, qua vnigenitus factura diceretur, aures noſtræ audiendo ſurdeſcerent. Deinde inquit, propter eos qui corpoream generationem putantes vniuocationibus ceſpitant, neceſſe ſibi eſſe de his etiam breuiter dicere. Sed quidnam vetabat ſcripturæ prius teſtimoniis oratione firmata, ad imbecillium poſtea emendationem accedere, & quod ex vniuocatione fit nocumentum mitigare? ſi tamen aliquid vnquam quibuſdam accidit aut accidet. Quis enim ſic omnino carneam habeat mentem, ac diuini ſermonis inexpertus eſt, vt cum audiat diuinam generationem, ad imaginationes deferatur corporeas, in quibus complicatio eſt viri & mulieris, matricis conceptio, plaſmatio, informatio, exactis temporibus foras

foras proceſſio? Quis adeò eſt pecudum ſimilis, qui cum audiat deum verbum à deo prodire, & adhuc ſapientiam ex deo genitam, ad corporis paſſiones cogitationibus decidat? Verum hæc quoq; cum aliis ad probabilitatem orationis ſimulatio ipſi excogitata eſt, vt commiſerationis gratia erga imperitos fratres hunc doctrinæ laborem ſuſcepiſſe videatur: & corporeos quidem ſenſus qui ex huiuſcemodi appellatione oboriuntur, quaſi emendet. Quę vero, cum creatura filius nominetur, detrimenta ſequuntur, ea minime depellit. Atqui ſi quis dei corpoream eſſe generationem imaginetur, ipſe vtiq; hoc pacto ad materiales etiam factionis modos deductus eſt. Nec enim partitionem quandam & tranſmutationem ac fluxum genitoris ſubſtantiæ à generandi voce imbecillis homo intelliget. Materiam verò deforis ex nihilo allatam, ad conſtitutionem creaturæ, vt vos dicitis, conſpicari, non conducet. Quam ob rem ergo cogitationum ægritudini ex parte medetur, ac eorum qui corpoream generationem dicunt, curam habet: eos verò qui creaturæ appellatione ceſpitant, deſpicit? Quoniam genitum quidem eſſe contrarium vidit ſuæ ſententiæ: cum genitum coniunctiſſimè ſe habere profectò debeat ac ſimillimè ad genitorem: factum verò eſſe, conſonum & propugnans ſuæ cauſſæ. Quoniam alieni, externi, nulloq; pacto coniuncti ad factorem ſententiam affert, his poſtea coniuncta hæc dicit. EVNOM. Genituram ergo ſecundum ſcripturarum doctrinam dicimus filium, non aliud eſſe ſubſtantiam intelligentes, aliud autem præter ipſam quod ſignificatur: verum ipſam eſſe ſubſiſtentiam quæ nomine intelligitur, cum verò nomen ipſum ſubſtantiæ congruat. BASIL. In his etiam veritatem perſpicuè oppugnat, ſibi tamen conſona dicit. Nam vt in ſuperiori ſermone ingenitum in deo omnium ſubſtantiam ipſius determinabat ſignificare: ſic nunc genituram ſubſtantiam filij ſignificare ait, vt geniti ad ingenitum oppoſitione, contrario pacto ad patrem habere filium in ſubſtantia ipſa oſtendat. Propterea propria lege profert verba, quæ contra vſum diuini ſpiritus ſunt, cum genituram filium appellat. Vnde id cœpit? ex qua doctrina? ex quo propheta? à quonam ex apoſtolis hanc cognominationem audiuit? Ego enim in nullo ſcripturæ loco hanc vocem inuenio. Atqui non aliunde hic, ſed à doctrina ſpiritus ſe appellationes has ſumpſiſſe iactat. Nullius enim momenti rem eſſe putauit, ſi hominibus negotium faceret: niſi etiam in ipſum ſpiritum inueheretur. Nam genuiſſe quidē patrem multis ex locis docemur: genituram verò eſſe filium nunquam ad hunc vſq; diem, audiuimus. Puer enim natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & vocatur nomen eius non genitura, ſed magni conſilij angelus. Atqui ſi genitura ſubſtantiam ipſam ſignificaret, non aliud profectò nomen ſpiritus nos docuiſſet, quam illud quo perſpicuè ſubſtantiam eius poſſet aperire. Et rurſum: Petrus ille qui propter veritatis cognitionem beatificatione illa potitus eſt, non dixit tu es genitura, ſed tu es Chriſtus filius Dei viui. Et Paulus, cum vniuerſam ſcripturam ſuam filij appellatione explêſſet, nullo tamen in loco inuenietur genituræ feciſſe mentionem: quod iſte magna confidentia, tanquam ſi ex diuino id accepiſſet auditorio, profert. Nec enim hoc etiam in loco ipſi concedendum eſt, hanc vocem genuit, quæ de patre dicitur, transfiguranti & traducenti genituram filium dei nuncupari. Quoniam non quodcunque conſecutione verborum ſuboſtenditur, in id facile inſilire eum oportet, qui diuino timore caſtigatus eſt. Sed cum iis quæ in ſcriptura ſunt nominibus ſit contentus, per ea vt decet glorificationem, Deo adimplere debet. Nam ſi qui ab initio ex Hebræorum lingua in græcam traduxerunt, quædam nomina interpretari auſi non ſunt, ſed ipſam hebraicam vocem tranſpoſuerūt, vt ſabaoth, adonai, eloim, & huiuſcemodi: nec in diuinis nominibus ſolum, verumetiam in compluribus aliis hanc reuerentiam adhibuerunt: quàm magnū nos decet circa domini nomina timorem habere? Quando igitur illi à ſeipſis quædam nomina confingere paſſi fuiſſent, qui nec interpretari quædam confiſi ſunt, ne incōgruis verbis perſpicuitatem ſententiæ diſſoluerent? Sed ſe genuit, inquit, Deus: quomodo non conuenit genituram eum qui natus eſt, appellare? Quia arduum nobis eſt noſtris ipſum nominibus inuocare, cui largitus eſt deus nomen ſupra omne nomen. Filius meus es tu, inquit, ego hodie genui te. Atqui conſentaneum erat magis ſecundum iſtorum rationem, propterea quòd genitus eſt, genituram appellari, non filium: ſed dictum non eſt. Quare oportet, ſi quis ante oculos habeat Chriſti iudicium, cum ſciat quàm periculoſum ſit ſubtrahere quicquam aut addere iis, quæ à ſpiritu tradita ſunt, non committi per ſeipſum quicquam innouare, ſed in iis quæ à ſanctis prædicta ſunt acquieſcere. Quod igitur nec communis conſuetudo, nec ſcripturarum vſus ſuſcepit, id audere quomodo non ſummæ ſuperbiæ eſt? Quis enim pater aut mater

Filium genituram dicere, temerarium eſt.

In Dei agnominationibus non temerè quicquam innouandum.

G H I K L M

A mater benigno ac placido cum ſit erga eum quem genuit affectu, volet illum magis vocare genituram quàm filium aut natum? Nate enim, inquit, vade in vineam. Et alibi: Deus prouidebit ſibi victimam holocauſti nate mi. Et rurſus Iſaac inquit, quis tu es nate? Et, Fili noli deſpicere doctrinam domini. Et, Filius ſapiens lætificat patrem. Et ſimilia. Nullo autem in loco quiſquam genituram eum qui ex ſe eſt, dixiſſe demonſtratur. Cuius cauſſa liquidò patet. Filius enim & natus animatorum ſunt nomina: genitura verò non ſemper. Poteſt enim etiam quod antequam figuratum ſit, ab ortu eiectum, genitura nominari: quod nati appellatione dignum non eſt. Præterea fructus terræ, genituras & genimina, non natos appellamus. Non enim bibam, inquit, de genimine vitis huius. Raro verò inueniemus hanc in animatis appellationem aſſumptam: & ſicubi dicta eſt, de his animalibus dicitur, quę improbata in imaginem prauitatis aſſumuntur. Serpentes enim, inquit, genimina viperarum. Qua ex re, vt opinor, & communis conſuetudo huiuſcemodi appellationem ſpreuit, & diuina ſcriptura præcipuè in vnigenito dei recuſare videtur. Nati etiam appellationem, quoniam valde humanitus dici videtur, non ſuſcepit. Oſtendit autem id Apoſtolus, qui dominum ſurſum atque deorſum & vbiq; filium appellans, & aliis ipſum nominibus glorificans, primogenitum, imaginem, ſplendorem, geniminis ac genituræ appellationem euitauit. Quod ſi iſte contendit, vel eorum aliquis qui huius orationem defendunt, oſtendat, & hæc omnia ipſi debere concedemus. Verum niſi impium Marcionem imitatus alia è diuinis ſermonibus tollat, alia inſcribat, nequaquam inueniet. At geniminis ſiue genituræ vox, hoc pacto & C à communi conſuetudine, & à ſcripturarum vſu aliena demonſtrata eſt. Nunc verò videamus ſi de ipſa ſubſtantia filij hoc nomen prædicari poſſibile ſit. Nam ipſe dicit. EVN. Impoſſibile eſt aliud quid eſſe ſubſtantiam intelligere, & aliud præter eam quod ſignificatur. Verum ipſam ait eſſe ſubſiſtentiam quam nomen ſignificat, cum appellatio verè ipſam oſtendit ſubſtantiam. BASIL. Digna profectò iudicibus, quos fictos induxiſti, hæc tua ſunt dogmata. Nam ſic vt in ſomniorum foro, vel ebriorum concione vbi nullus audiat aut intelligat quæ dicuntur: ita cum ſufficere putes, pro omni probatione quod ipſe dixeris, magna cum licentia lege quaſi ſancis quodcunque volueris. Quis enim neſcit quæcũque nomina abſolutè ac per ſe proferuntur, hæc eſſe ſignificatiua rerum ſubiectarum: quæcunque verò ad alia dicuntur, hæc ad ea quæ dicuntur, habitudinem ſolum oſtendere? Nam homo quidem, exempli cauſſa, & equus & bos, ipſum quod nominatur, quodlibet horum oſtendit: filius autem, aut ſeruus, aut amicus, ſolam coniunctionem ad connexum nomen ſignificat. Quare qui genimen aut genituram audit, non ad ſubſtantiam quandam mentem confert: ſed cum alio id eſſe iunctum intelligit: nam genimen, cuiuſdam genimen dicitur. Quod igitur nullius ſubſiſtentiæ ſenſum efficit, ſed ſolam habitudinem ad aliud affert, id ſi quis ſubſtantiam eſſe confirmat, quo pacto ſummæ is amentiæ non condemnabitur? Atqui paulò ſuperius à nobis declaratum eſt abſoluta etiam nomina, etſi maximè videantur ſubiectum quicquam ſignificare, non tamen ſubſtantiam ipſam oſtendere, ſed circa ſubſtantiam proprietates quaſdam deſcribere. Verum hic ſapientiſſimus, qui vanis in artibus totam vitam conſumpſit, non erubeſcit dicere ipſam vnigeniti ſubſtantiam geniminis nomen ſignificare. Quod quàm abſurdum ſit, quæſo animaduertite. Si enim ſubſtantia genitura eſt, & è conuerſo, quod genitura id ſubſtantia, omnia genita conſubſtantialia inter ſe erunt. Ex qua ratione id eueniet, vt omnium creator eandem cum omnibus generatis habere ſubſtantiam oſtendatur. Nec enim in filio ſolum ſubſtantiam dicet geniturarn ſignificare, in reliquis verò quæ generatione communicant, non eundem amplius ſenſum poſſidere: aut dicat claram quandam cauſſam cui contradici nequeat: quòd eadem appellatio non pariter habeat in omnibus eandem poteſtatem. Sed non poterit: quamcunque enim genituræ rationem excogitabit, hæc omnibus ſimiliter genitis accommodabitur. Quod ita eſſe, cuiuſlibet auditoris intellectus maximum ſignum eſt. Vnuſquiſque enim cum hunc ab illo natum eſſe audit, ſeipſum interroget, quem animo ſenſum concipiat. An quod genitus, eius qui genuit ſubſtantia ſit? an hoc dicere ridiculum, illud veriſſimum quod ab eo generatione ad eſſe productus ſit? Pariter igitur id & in vnigenito, & in quouis generatorum dicere conueniet. Et nullus (quoniam habitudo communis eſt) dignitatem vnigeniti deprimi putet. Non enim in eo quod eſt ad aliquid quodammodo ſe habere, differt ab aliis filius, ſed in proprietate ſubſtantiæ excellentia Dei ad mortalia perſpicitur. Sed attendite ad quod inconueniens ratio iſtorum adducat. Si genitura alterius dicitur

Marciõ Euãgelij deprauator.

citur genitura, veluti & communis conſuetudo confirmat, & nullus vnquam contradi- G
cet: hoc autem ipſum ſubſtantiam,ſecundum rationem iſtorum ſignificat: illius erit ſub-
ſtantia cuius genitura dicitur: qua ex conſecutione rerum ſequitur, non vnigeniti ſubſtan-
tiam geniturę appellationem ſignificare, quod iſte violenter dicit, ſed ipſius Dei omni-
um. Si enim non licet, aliud eſſe ſubſtantiam intelligere, & aliud genituram præter ipſam
idem eſt ſubſtantiam dicere & genituram. At filius dei genitura eſt, Dei ergo ſubſtantia e-
rit, ſi genitura ſubſtantiam ſignificat.Et ſic genitura,ex ratione iſtius,ingeniti ſubſtantia o-
ſtendetur. Quod ſi ridiculum eſt quod ſequitur, qui antecedentia poſuit, is dedecoris no-
tam ſubeat.Videtur enim oratio,neſcio quomodo, cum ſemel extra veritatem deducta ſit,
ad multiplicia periculoſaque inconuenientia per quandam ſeductionis conſecutionem ef- H
ferri. Verum hæc præludia quædam ſunt, & præparationes blaſphemiæ. Caput autem ma-
li in ſequentibus affert, dicens. EVNOM. Subſtantiam filij natam quidem eſſe, cum
non eſſet ante ſubſiſtentiam ſuam:eſſe verò natam ante omnia patris voluntate. BAS.
Eadem adhuc adhibet artificia,de ſubſtantia nobis filij diſſerit,quaſi de alio, non de ipſo fi-
lio diſſerat,quo pacto auditum ad ſuſcipiendam blaſphemiam permitigat, cum non apertè
dicat,natum eſſe à nihilo filium, ſed ſubſtantiam eius natam eſſe, cum non eſſet. Dic, ante
quas res ipſa non erat?Videtis cauillationem,ipſam ipſi comparat,vt tolerabilia dicere om-
nibus videatur. Non ante ſecula dicit ipſam non fuiſſe, neque ſimpliciter non fuiſſe, ſed
antequam ipſa eſſet.Agè vero dic, patris ne eſſentiam antiquiorem aſſeris propria eiuſdem I
ſubſiſtentia?Nam ſi non ſubiicit temporibus ſubſtantiam filij, neque prius hac ratione in-
telligit,inanis & otioſa hæc ei eſt ratio,quare nec vlla reſponſione digna eſt. Attamen non
minus & de Deo omnium dici poterit,ſi quis ad patrem hanc vanitatem transferre volue-
rit:eiuſdem enim amentiæ eſt,ſi quis Deum ante ſuam ſubſiſtentiam non eſſe dicat,& ſi an

Patrem ab æterno fuiſſe patrem.

te ſeipſum fuiſſe aſſerat. Quòd ſi temporaliter & prius illud de ſubſtantia filij accipit, & à
nihilo eſſentiam eius,immo primum ipſum filium (nihil enim refert quantum ad rem,hoc
vel illo dicere modo) poſteriorem quam tempora ponet: vel ſi quis ita velit, quàm ſecula,
ſeculorum creatorem. Deinde ſuas blaſphemias perſequens, patrem etiam aſſerit non fuiſ-
ſe patrem à principio, ſed poſtea factum eſſe. Atqui ſi bonum, ſi pulchrum eſt diuinæ bea- K
titudini patrem eſſe, quomodo ergo à principio quod decebat, ipſi non aderat? At enim
melioris ignoratione, aut impotentia hunc fuiſſe defectum ratiocinabuntur. Ignoratione
quidem, ſi poſtea quod eſt melius adinuenit: Impotentia verò ſi ſciens atque intelligens,
quod optimum eſt aſſequi non poterat. Sed ſi (quod eſt nefas dicere) non eſt ei bonum pa-
trem eſſe, cuius gratia commutatus peius elegit? Conuertatur in aduerſarios hæc blaſphe-
mia. Nam Deus omnium ex infinito pater eſt, nec incepit pater eſſe. Nam neque defectu
virtutis, ne expleret voluntatem detinebatur: nec quaſdam ſeculorum periodos expecta-
bat, vt ſicut in hominibus & reliquis animalibus creatis perfectione, ad gignendum vir-
tute proueniente, quod voluit aſſequeretur. Inſani enim eſt hæc & excogitare, & dicere:
ſed æternitati ſuæ, coæternam, vt ita dicam, habet paternitatem. Quamobrem & filius L
cum ante ſecula ſit & ſemper ſit, nunquam eſſe incepit: ſed ex quo pater eſt, & filius eſt.

Filium à nõ eſſe ad eſſe productum.

Et illico cum quis patris cogitationem capit, filij etiam incurrit. Nam pater filij videli-
cet pater. Patris igitur origo nulla, origo verò filij pater: inter hos autem nihil. Quomo-
do igitur non erat à principio (nam hoc eſt, illud ante ſuam ſubſiſtentiam quod per cauil-
lationem ab iſtis dicitur) is ante quem nihil intelligitur, niſi pater, à quo & eſſe habet,

† δι' οὐδενὸς κενοῦ.

non per interuallum ſuperiore, ſed pro cauſſa præordinato. Si ergo æterna coniunctio fi-
lij ad patrem & Deum oſtenditur: cum noſtra cogitatio à filio † haud per vllum vacuum
ad patrem tendat, ſed abſque interuallo patri filium coniungat, qui nullo medio diſſepa-
ratur: quem aditum relinquit pernicioſæ blaſphemiæ eorum, qui dicunt à non eſſe ipſum M
ad eſſe productum? Ad hæc mirari eſſet dignum de tanta ipſorum dementia, quod non
intelligunt ſe, cum ex non eſſe dicunt filium, non patre ſolum poſteriorem oſtendentes,
ſed ea quoque re qua vnigenitum à patre diſſeparant. Nam neceſſe eſt, ſi quid eſt inter
patrem & filium, id antiquius eſſe ipſa quoque productione filij. Quid igitur hoc eſſe
poterit? quidnam aliud quàm æuum, vel tempus? Qui enim ſuperiorem patris vitam,
vnigeniti vita intelligit, qua re alia quam æui, vel quorundam temporum ſpatio men-
ſurans, exceſſum inueniſſe dicetur? Quod ſi verum eſt, falſa ſcriptura eſt, quæ dicit
per ipſum eſſe factum æuum & ſecula, & quæ docet omnia eſſe facta per ipſum: cum pa-
teat,

A teat, in omnibus æuum ac ſecula etiam comprehendi. Quòd ſi non negare ſe dicent ante ſecula filium natum eſſe, non lateat eos quod oratione dant, id reuera ab ipſis tolli. Interrogabimus enim eos, qui à non eſſe producunt vnigeniti ſubſtantiam, quando non erat, vt dicitis, quod illud erat interuallum? quam illi interuallo appellationem excogitatis? Nam communis conſuetudo, aut temporibus, aut æuo, vel ſeculis omne ſpatium ſubiicit. Nam quod in ſenſibilibus eſt tempus, id in ſupernaturalibus natura æui dicitur. Iſti vero dicant, ſi quid tertium ex ſapientia ſua excogitarunt. Dum vero tacent, haud ignorẽt ſe ſubſtantiam vnigeniti ſeculis poſtponere. Si enim fuit, quod ſpatium antiquius filio, vitæ patris coëxtẽſum, horum alterum fuiſſe perſpicuum eſt. Sed nec eſt, nec erit antiquior ſenſus vnigeniti ſubſi-
B ſtentia: omni enim re quæ antiquitatis ratione poteſt excogitari, ſuperior ſubſiſtentia dei verbi, quod in principio erat apud deum, inuenietur. Nam etiã ſi ſeipſam imaginationibus mens infinitis & conformationibus rerum quæ nullam habent ſubſiſtentiam, ſe immittẽs quæ non ſunt excogitet: nullam tamen viam inueniet, qua vnigeniti principio ſe poterit anteponere, & inferiorem proprio motu vitam eius relinquere, qui per ſe vita eſt, & excogitatione propria dei verbi initium ſuperare, & ſecula ſuſpicari abſque ipſo deo ſeculorũ fuiſſe. At vero cum debitam vnigenito gloriam auferat, animaduertite, quibus verbis eum glorificet. EVN. Eſt autem ſubſtantia filij, inquit, ante omnia nata patris volũtate. BAS. Id magnum attribuit filio, quod antiquior ſit creaturis, & ante ea quæ ipſe fecerit. Opinatur
C enim ſufficere ad gloriam creatori omnium, quòd ante proprias creaturas collocetur. Nam cum, quantum in ipſo eſt, à dei ac patris coniunctione ipſum alienarit, in præponẽdo creaturis gloriam ei atteſtatur: deinde blaſphemiam ad ſummam efferens turpitudinem, ineuitabili nos ſyllogiſmorum neceſſitate, vt putat, circumſepſit. EVN. Aut enim iam exiſtentem, inquit, pater genuit filium, aut non exiſtentem: quòd ſi non exiſtentem, nemo me, inquit, temeritatis incuſet: at ſi exiſtentem, non abſurditatem ſolum & blaſphemiam, verũ etiam & ſtoliditatem omnem hic ſermo excedit: qui enim eſt, generatione non indiget. BAS. Hæc eſt illa diuulgata cauillatio ab aliis olim adinuenta: nunc vero impudicis iſtorum, & turpiſſimis linguis conſummata atque perfecta. Verum nos illud primum audito-
D res admoneamus, hunc illum eſſe, qui quoniam multi ex ignorantia humanitus generationem filij acciperent, neceſſitate in hos ſermones compulſus ſit, hunc illum eſſe qui è corporeo ſenſu ad ſpiritualem ſpeculationem indoctas animas reuocet. Qui quoniam animalia non exiſtentia prius, naſcuntur poſtea: & quod hodie natum eſt, heri non fuit: hunc ipſum ſenſum ad vnigeniti traducit ſubſtantiam. Et quoniam natus eſt, inquit, ante generationem non erat. Sic magnificè diuinam nobis vnigeniti generationem enarrat, & his rationibus fratrum infirmitati medetur: digniſſimus omnium in quẽ prouerbium illud dicatur, Medice cura teipſum. Nos vero quam ei in hoc animi languore mitigationem afferemus, niſi eam quę à ſpiritu ſancto per beatum Ioannem nobis prędicta eſt: In principio erat verbum, In prĩcipio erat verbũ.
E & verbum erat apud deum, & deus erat verbum? Nec enim principio poſſibile eſt antiquius quid excogitare: non eſſet enim principium, ſi quid ante ſe haberet ſuperius: neq; quod erat, cogitatione transgreſſos ad id quod non erat aſcendere: contemnere enim eſt quod erat, ſi quod non erat excogites. Nam ſi eorum eſſet principium, quæ dicuntur ad aliud, vt principium ſapientiæ in principium viæ bonæ, & in principio fecit deus: forte poſſemus eius qui tali principio conſtitutus eſt, generationem cogitando excedere. Verum quoniam id principij ſignificatum abſolutum, ac ſine relatione ſupremam naturam ſignificat: quomodo nõ deridendus is eſt, qui vltra hoc principium cogitatione circumuagatur, & id ſuis imaginationibus excedere conatur. Pariter autem extenditur verbum erat, cũ inſuperabili hoc prin-
F cipio: non enim eam quæ in tempore eſt ſubſiſtentiam verbum hoc, erat, ſignificat: ſicut homo erat in regione Hus, & homo erat de Ramathaim, & terra erat inuiſibilis: ſed ipſe nobis euangeliſta in alio ſermone huius verbi erat, ſignificatum oſtendit, dicens. Quis eſt, & qui erat omnipotens? Quale enim illud eſt, tale eſt & hoc erat, ſempiternum pariter & nullo tẽpore obnoxium. Qui vero non exiſtentem eum dicit, qui in principio eſt, nec ſenſum principij cuſtodit, nec ipſi in principio ſubſiſtentiam vnigeniti coniungit. Nihil enim excogitari poteſt principio antiquius, & eſſe dei verbi, inſeparabile eſt à principio. Quare quantumcunque volueris inutili mentis inquiſitione retrocurrere, pertranſire tamen quod erat, & vltra illud ferri cogitationibus non poteris. Verum è contrario, iſte à nobis quoque interrogetur, vtrum à principio verbum erat apud deum, an poſtea acceſſit? Nam ſi erat, prohibe linguam

linguam tuam à malo,ab ea ſcilicet blaſphemia quod non erat.Sed ſi, quod fas dicere non eſt,commodius me eſt tuis ad te verbis vti,quod non blaſphemiam ſolum,ſed omnis ſtoliditatis exceſſum habet,homines ſcilicet ſermonum ſpiritus rationem quærere: & diſcipulũ euangelij ſe profiteri,in euangelium autẽ ipſum inſurgere.Aduerte igitur quàm diligenter, quàm apertè diuinæ voces generationi filij,quæ fuit ante ſecula,atteſtantur.Nam quoniam Matthæus quidem generationis ſecundum carnem interpres factus eſt,vt ipſe ait:Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid.Marcus autem Ioannis prædicationem,initium euangelij fecit,dicens:Initium euangelij Ieſu Chriſti:ſicut ſcriptum eſt in Eſaia propheta:Vox clamantis in deſerto:Lucas vero & ipſe per corporalia initia ad diuinitatis doctrinam acceſſit: neceſſario euangeliſta Ioannes cum vltimus ad ſcribendum veniſſet, ſuper omne ſenſibile ac tempus quod ſenſibilia ſequitur,mentẽ extollens,imò virtute ſpiritus eleuatus, ad ipſum acceſſit,qui vltra omnia eſt, quaſi teſtimonium etiam ipſe perhibens,quod & ſi ſecundum carnem Chriſtum cognouimus, attamen nunc non adhuc cognoſcimus.Id enim principiũ capiens,& corporeos omnes, atque temporales ſenſus inferiores theologia ſua relinquens, per magnificentiam cognitionis præcedentem aliorum prædicationem ſuperauit. Non ex Maria,inquit,principium,nec ab his temporibus,Sed quid?In principio erat verbum,& verbum erat apud deum,& deus erat verbum.Sic ſubſtantiam æternam,impaſſibilem,generationem connaturalem ad patrem,magnificentiam naturę,omnia hæc paucis verbis concepit,& additione verbi erat,reduxit in principium,ora eorum quaſi claudens, qui quod non erat blaſphemant,& longè antè, huiuſcemodi cauillationum aditum ſuccidens:deinde per theologiam,quaſi perſpicuam deſcriptionem naturæ vnigeniti, conformata quaſi iam cognoſcentibus hac voce oſtendit,dicens:Hic erat in principio apud deum. Rurſus hic huius verbi,erat,additione,æternitati paternæ vnigeniti generationem coniunxit.Et rurſus: Vita erat,& vita erat lux hominum,& erat lux vera.Sed quamuis ita vndique oratio æternitatis additionibus tuta ſit,omnia tamen hic depellens ſpiritus teſtimonia, nec audire videtur Ioannem,ita crebro nobis verbum erat inclamantem:Non exiſtens,inquit,prius, poſtea ergo natus eſt.Quod ſi non erat,vt dicit is, in principio, quam clariorem pugnam oſtendet aliquis contra euangelij voces,quibus credidimus. Illud vero cui mentis compoti non videbitur, quemadmodum oculus cum luminata loca exierit, ac in obſcura inciderit, propter priuationem luminis videre deſiuit:ſic intellectus,ſi extra id quod eſt, imaginationibus cõpellatur,cum veritas quaſi lux eum derelinquat,confuſus, & inſipiens ab intelligendo deſinit.Nec igitur oculus,ſi lux non eſt, viſu vti poterit:nec intellectus ab vnigeniti ſenſu diductus,officio intelligendi vtetur. Nam caſus à veritate mentis, viſus priuatio & cæcitas eſt. Quare vana omnino eſt illa mens,& inflata nihil intelligit,quæ vnigenito antiquiora ſe cõcepiſſe opinatur.Sicut ſi acumen viſus ei oculo aliquis atteſtetur, qui ad tenebras inſpicit. In lumine enim,inquit,tuo videbimus lucem.Qui vero intellexiſſe dicit, quando nondum erat lumen,ſimilis iis eſt, qui in ſenſu phrenetico quæ non adſunt videre ſe imaginantur. Nam quæ filium excedunt,non intelliguntur.Quoniam quod eſt oculo ſenſibile lumẽ, hoc animæ deus verbum.Erat enim,inquit,lux vera,quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.Non illuminata igitur anima nihil intelligere poteſt.Quomodo igitur vltra generationem luminis quicquam comprehendetur? ſed oportet, vt arbitror, eos qui aliquid curãt de veritate,corporeas ſimilitudines omittere, ne cogitationes de deo imaginatione materiali contaminent:ſed à ſpiritu ſancto traditam nobis theologiam imitẽtur, ac pro iis interrogationibus quæ nil ab inſolubilibus deſunt,cum ad vtramque partem periculum oſtendant,dignam de deo generationem intelligere, impaſſibilem, impertibilem, indiuiſibilem,ſine tempore,inſtar reſplendentis à luce radij, ad diuinam generationem ductos. Intelligere autem imaginem inuiſibilis dei, nec ſecundum artificioſas has imagines ad exemplar poſtea laboratam, ſed exiſtentem & conſubſiſtentem cum prototypo qui ipſi ſubſtantiam dedit. Idemq; cum archetypo exiſtentem,nec imitatione figuratam, ſed tanquam ſigillo aliquo tota patris natura filio impreſſa: aut ſi vis,qualis artium ſit conſtitutio, tota ex docentibus in diſcipulos immiſſa, cum nihil deſit docentibus, & perfectio adſit iis qui didicerunt. Vel id quidem non ita congruum ad ſimilitudinem propter temporis ſpatium:Illud commodius,qualis eſt intellectionis natura motibus mentis ſine tempore conſtituta. Et nullus orationem hanc mihi carpat, ſi quid exemplorum non penitus propoſito conuenit.Nec enim poſſibile, parua & vilia diuinis atque æternis ad vnguem accõmodari: niſi

Proceſſionis filij ſimile.

A niſi in quantum diſſimulationem eorum redarguunt, qui impaſſibilem generationem non poſſunt mente concipere. Imago vero dictus eſt filius, & eſt imago genita: & ſplendor maieſtatis dei, & ſapientia, & virtus, & iuſtitia dei, non vt habitus, neque vt aptitudo, ſed viua ſubſtantia & operans, ac ſplendor maieſtatis dei. Quapropter & totum in ſeipſo patrem oſtendit, ex tota eius maieſtate reſplendens. Quàm abſurdum eſt ergo dicere, maieſtatem dei non habere ſplendorem vel ſapientiam dei, & non vnà cum deo ſemper fuiſſe. Sed ſi erat, inquit, non natus eſt. Reſpondebimus ergo, imò quoniam natus eſt, erat, non innaſcibile habens quod eſt: ens vero ſemper & coexiſtens patri, à quo etiam habet ſubſtantiæ cauſam. Quando igitur ad eſſe à patre productus eſt? Ex quo pater fuit. Sed ab æterno, inquit, pater: B ab æterno ergo & filius, per generationem innaſcibilitati patris coniunctus. Quod autem non noſtra ſit hæc ratio, ipſas ſancti ſpiritus voces ipſis in teſtimonium præbebimus, ac de euangelio quidem ſumemus: In principio erat verbum. A Pſalmiſta vero vt à perſona patris dictum: Ab vtero ante luciferum genui te: & vtraque componentes dicemus, & erat & natus eſt. Sed verbum illud genui, cauſſam ex qua eſſendi principium habet: verbum autem erat, intemporalem eius & æternam ſubſiſtentiam ſignificat. Eunomius vero pro fraude ſua certans ad inconueniens orationem ſe adducere putat. EVNO. Si enim, inquit, ante ſuam generationem filius erat. BASILIVS. At id quod dicis ante generationem, ô inanis tu, vel nullo modo ſubſiſtit, & cogitationis eſt figmentum nullo ſubiecto inhærentis. Sed cur amentibus contradicendum eſt? vel ſi ad aliquid eorum quæ ſunt tendit, ad æui C quoque ſententiam inducetur. Verum quoniam ſecula omnia cũ filij creatura ſunt, infra generationem vnigeniti intelliguntur. Inanis eſt qui antiquius quid ſubſiſtentia filij quærit: nihil enim alienius quærit, quàm ſi de patre quæreret, vtrum ante ſuam ſubſiſtentiam fuerit an non. Quemadmodum enim ſtultum eſſet, eo qui ſine principio & ingenitus eſt, quicquã ſuperius quærere: ſic ſi quis cum de filio ſi ab æterno ſimul cum patre eſt, & nihil inter ſe habet & genitorem, temporales facit prioris interrogationes, æqualis amentię eſt. Nam ſimile eſt, ſi quis interroget quid futurum ſit poſt obitum immortalis: & ſi quis quærat, quid erat ante generationem æterni. Hi vero quoniam proprietas patris, quæ eſt ſine principio, etiam æterna appellatur, idem ſine principio eſſe & æternum cẽſent. Et quoniam filius non eſt in- D genitus, non eſſe æternum profitentur. Hæc autem re ipſa plurimum diſtant. Nam ingenitum quidem, quod nec ſui originem, nec eſſendi cauſſam habeat. Aeternum vero dicitur, quod omni tempore ac æuo ſecundum eſſe antiquius eſt. Vnde filius nec ingenitus eſt & æternus eſt. Verum & æuum iam æterni appellatione nonnulli dignantur: quoniam ex eo quod eſt ſemper, etiam nominationem hanc ſortitum eſt. Nos autem id quod æternum eſt, creaturis atteſtari, & creatorem hac profeſſione priuare, eiuſdem amentię dicimus. At Eunomius ad turpiſſimum deducens orationem quid dicit? EVNOMIVS. Nos autem cum his quæ à ſanctis patribus olim, & nunc à nobis demõſtrata ſunt, permaneamus: ſi nec ſubſtantia dei generationem ſuſcipit, neque alia quædam ſubiecta fuerit ſubſtantia ad ge- E nerationem filij, non exiſtentem filium natum fuiſſe dicimus. BASILIVS. Quis in pietatis cauſſa tantum contendit, quis in amando Chriſtum tantum gloriatus eſt, quantum iſti vituperationis & dedecoris verbis & maieſtatem vnigeniti demolientibus gloriantur? Non ceſſabis non exiſtentem appellare impiè eum qui verè eſt, eum qui fons vitæ eſt, eum qui omnibus quæ ſunt, ipſum eſſe præbuit? Qui cum ad ſuum cultorem Moſen oracula ederet, conuenientem ſibi & ſuæ decoram æternitati appellationem inuenit, eum qui eſt, ſeipſum nominans. Ego enim, inquit, ſum qui ſum. Quibus verbis nullus obiiciet, quod à perſona domini dicta non ſunt, qui cum Moſe legis Iudaicum velamen in corde inuolutum non F habeat. Scriptum eſt enim, quòd viſus eſt Moſi angelus domini in rubo, in flamma ignis. Cũ angelum ergo narrationi ſcriptura propoſuerit, dei adduxit vocem. Dixit enim, inquit, Moſi: Ego ſum deus patris tui Abraham: Et rurſus poſt pauca: Ego ſum qui ſum. Quis igitur idẽ ipſe & angelus & deus? Nonne ille de quo didicimus, quod vocatur nomen eius magni cõſilij angelus? Ego quidem puto non pluribus nos indigere ad demonſtrationem, ſed ipſam admonitionem iis qui Chriſtum diligunt ſufficere: his vero qui curari non poſſunt, nullam fore vtilitatem ex multitudine eorum, quæ dicuntur opinor. Nam & ſi poſterius factus eſt magni conſilij angelus: ſed tamen & prius non repudiabat angeli appellationem. Nec hic ſolum inueniemus dominum noſtrum & angelum & deum à ſcriptura nominatum: verumetiam & Iacob cum mulieribus viſionem enarraret, dixit mihi angelus dei, inquit. Et poſt pauca

Imago ſplẽdor, ſapientia dei & quomodo de filio accipienda.

Ingenitum eſſe & æternum eſſe diſtant.
Aeuum.

Deum filiũ à ſcriptura angelum appellari.

pauca de eodem: Ego ſum deus qui viſus ſum tibi in loco vbi vnxiſti lapidem. Atqui, illic G
in lapide ad Iacob dictum eſt:Ego dominus deus Abraham patris tui & deus Iſaac. Qui er-
Nota myſterium. go hic angelus dictus eſt? hic ipſe ibi dicit Iacob ſe manifeſtatum fuiſſe. Quare patet cuili-
bet,vbicunque angelus & deus idem appellatur, vnigenitum ſignificari, cum ſeipſum per
generationes hominibus manifeſtet, & ſanctis ſuis voluntatem patris annuntiet. Quas ob
res qui & Moſi eum qui eſt,ſeipſum nominauit,nullus profectò alius prętер deum verbum,
qui à principio erat apud deum, intelligetur. Sed qui loquuntur iniquitatem in excelſum,
non exiſtentem dicere filium non timuerunt: & inſipiens quidem in corde dicit, non eſſe
deum.Hi vero non ſolum corde cogitarunt,ſed etiam in prauitate locuti ſunt:& poſterio-
ribus per ſcripta temporibus tradere non recuſarunt,non exiſtentem auſi deum nominare. H
Et quoniam nec dęmones ipſos vident negare quod deus ſit,cum mente ad ſuperiora redie
rint tempora,vbi impiam ſuam expleuerunt cupiditatem, non fuiſſe aliquando filium bla-
ſphemantes, quaſi cum ſua natura nō fuiſſet,gratia ſit ad eſſe à deo productus. Deinde cum
eam vocem quam Paulus de idolis emiſit:Seruiuiſtis,dicens,diis, qui natura dei non ſunt.
Et Hieremias:Iurabant per eos qui dij nō ſunt.Et ſapientiſſima Heſter:Non tradas domine
ſceptrum tuum iis,qui non ſunt.Ipſam iſti vocem de deo vero dicentes,quoniam iure am-
plius Chriſtianorum ſibi appellationem attribuunt? Etenim etiam alibi iſte hic ipſe Apo-
ſtolus in ſpiritu dei loquens, non exiſtentes appellat gentes: quia cognitione dei priuatæ
ſunt,cum dicat:Quoniam quæ non ſunt,elegit deus. Nam quoniam deus eſt, qui eſt & ve- I
ritas,& vita,qui deo qui eſt,coniuncti per fidem non ſunt, ſed non exiſtenti mendacio co-
pulati,propter deceptionem qua erga idola afficiuntur cum propter priuationem veritatis,
tum propter alienationem à vita iure,vt credo,non exiſtentes nominati ſunt. Cū ad Ephe-
ſios etiam ſcriberet,vt verè cōiunctos ei,qui eſt,per cognitionem oſtenderet,exiſtentes eos
per excellentiam nominauit dicens:Sanctis qui ſunt, & fidelibus in Chriſto Ieſu. Sic enim
& qui ante nos fuerunt tradiderūt,& nos in antiquis codicibus inuenimus. Hic autem nec
ea,cuius ſerui Chriſti participes ſunt,appellatione deum noſtrum dignum putare ſuſtinuit,
ſed eum qui à nullo ad eſſe creaturas produxit,non exiſtentem appellauit.Verum inde ma-
gis aliquis quantus ſit contemptus illius addiſcet, vnde ſe ſimulat dominum decorare. K
EVNOMIVS. Non facimus, inquit, communem vnigeniti ſubſtantiam cum iis quæ
ex nihilo facta ſunt.Nā non eſt ſubſtantia quod non eſt:ſed tamen ei exceſſum attribuimus,
quantum excedere neceſſe eſt creatorem ſuper proprias creaturas. BAS. Poſteaquam
argumentis ſuis huc orationem deduxit, iam verbo in ſpeciem humanior factus dicit ſe nō
facere communem cum eis quæ ex nihilo ſunt, ſubſtātiam vnigeniti. Atqui ſi deus omniū,
quoniam ingenitus eſt,neceſſariò differt à genitis: genita vero cuncta communem habent
ex nihilo ſubſiſtentiam, quomodo non neceſſariò hęc ſecundum naturam coniunguntur?
Nam quemadmodum illic inacceſſibile diſſeparat naturas,eodem pacto hic conditionis ę-
qualitate,itidem inter ſe colliguntur.Cum autem ex nihilo dicant eſſe filium, & ea quæ ab L
ipſo facta ſunt,& vnam ſecundum hoc eorum faciant naturam, non tamen ſe dicunt filio
ſimilē eis quę ex nihilo ſunt ſubſtantiam attribuere.Nam quaſi dominus eſſet ipſe,quantum
vult prębet vnigenito dignitatis:& ſic verba facit. Tantum enim,inquit,ipſi exceſſum attri
buimus,quantum excedere neceſſe eſt creatorem ſuper proprias creaturas.Non dixit,com-
prehēdimus aut glorificamus,ſicut de deo dicere oportebat:ſed attribuimus, quaſi ipſe eſſet
menſurę diſtributionis dominus.Quātum vero ipſi exceſſum concedit?Quantum excede-
re,inquit,neceſſe eſt creatorem proprias creaturas. Nondum id diuerſitate ſubſtantiæ atte-
ſtatur:nam homines arte,opera ſua excedunt, & tamen eiuſdem cum eis eſſe videntur ſub-
ſtātię,vt cū luto figulus,& cū lignis nauicularius.Corpora nāq; ſimiliter vtraq; & ſenſibilia, M
& terrena pariter.Poſtq̄ vero tantam filio ad creaturas diuerſitatem conceſſit,iam & in ipſa
de vnigenito ſententia verſutè agit. EVN. Nam idcirco,inquit,vnigenitus eſt,quoniam
ſolus ingeniti virtute natus & creat⁹,perfectiſſimus factus eſt miniſter. BAS. Ignoro quid
horū oporteat moleſtius ferre,vtrum verſutiam quam circa nomen vnigeniti aſtutè adinue
nit,tam præter hominū conſuetudinē,q̄ præter piam ſcripturarum traditionē,eius nominis
Vnigenitus ſenſum accipiens(nam vnigenitus non qui à ſolo natus,ſed qui ſolus natus,in communi cō
ſuetudine appellatur)an ex nomine creaturę blaſphemiā, quā data opera nomini nat⁹ cōiū
xit:vt nulla maiore excellētia verbū naſci domino attribui oſtendat,q̄ creaturis:ſed ſicut fi-
lios genui & exaltaui,& filius primogenitus Iſraël,ſic & dominum Ieſum eſſe nominatum:

non

A non quod habeat nomen ſupra omne nomen,ſed æqualiter atque alia hac appellatione dignum putatum.Deinde hi ad Salomonis dictionem confugiunt,inde tanquam è loco inſidiarum in fidem excurrunt.Nam quoniam ex perſona ſapientiæ dictum eſt: Dominus creauit me:licere ſibi arbitrati ſunt de Domino dicere,quòd ſit creatura. Ego verò cum multa de voce hac habeam dicere, primum, quòd ſemel in omnibus ſcripturis dicta eſt: deinde quod in volumine cuius ſenſus plurimum latet,& per prouerbia & ſimilitudines,per obſcuros ſermones & ænigmata vt plurimum procedente:vt nihil non ambiguum,nihil clarum ab ipſo capi poſſit, prætermitto: ne longioribus interpoſitionibus orationem faciam longiorem,præſertim cum etiam inquiſitio de his quæ male intellexerunt,in proprium locum B nobis dilata ſit,in quo hæc quoque pars concedente deo examinabitur.Et puto (dictum autem ſit cum deo) multo magis idoneum propoſitæ dictionis ſenſum,& qui nihil periculi afferat,inquiſitione ipſa emerſurum.Interea verò illud non omittamus nonnullos interpretum,qui melius hebraicam linguam tenuerunt:poſſedit me, pro creauit, edidiſſe: quod eis maximo erit impedimento ad blaſphemiam. Qui etenim dixit: Poſſedi hominem per deum:non quod creauiſſet Cain,ſed quod genuiſſet,hac vſus voce videtur. Sed vnde incepimus redeamus. EVNOM. Idcirco, inquit, vnigenitus, quoniam à ſolo natus & creatus, perfectiſſimus factus eſt miniſter. BASIL. Si ergo non quoniam ſolus natus eſt, ſed quoniam à ſolo vnigenitus dictus eſt:idem autem eſt ſecundum te genitum eſſe & creaC tum eſſe:cur non & vnicam ipſum creaturam appellas, tu inquam qui cuncta facilè & cogitas & profers?Hominum autem, vt per veſtram rationem videtur, nemo eſt vnigenitus. Nam ex coitione omnibus eſt generatio.Nec Sara vnigeniti filij mater erat: non enim ſola ſed cum Abraham ſimul eum genuit: & ſi veſtra tenet opinio, neceſſe eſt totam vitam dediſcere, cum non fratrum priuationem, ſed deſolationem parentum id nomen ſignificet. Iam verò & creatura præter cauſam dignitate dei verbi inferior eſt, quod vnigenita eſſe non potuit quo aliquid patri ad creationem filius contulit, quanuis nec ab ipſis concedatur.Miniſtrum enim perfectiſſimum eum nominauit.Quomodo ergo ſecundum vos, non D à ſolo patre creatura etiam facta eſt,qui tanquam inanimatum inſtrumentum & patri deum verbum apponitis:niſi & nauicularium negabit aliquis ſolum nauem feciſſe, quoniam inſtrumentis ad conſtruendum vſus eſt?Quare vnigenita eſt & creatura, & partes eius non tantummodo virtutes inuiſibiles,ſed etiam corpora ſenſibilia, & horum humillima, cyniphes,locuſtæ,& ranæ.Ipſe enim dixit, & nata ſunt. Nam qua miniſtratione indigeat is qui ſolo nutu creat,& ſimul cum voluntate creatura conſtituitur? Sed dices quomodo ergo etiam ſecundum vos per filium ſunt omnia?Quoniam diuina voluntas tanquam à fonte primæ cauſæ profecta,per ſuam imaginem,id eſt, per deum verbum ad actum prodit. Eunomius verò vnigenitum filium miniſtrum appellauit. Hoc ipſi magnum imponens, quod promptus in imperatæ rei miniſterium eſt.Si enim non in eo quòd deus perfectus eſt, maE ieſtatem poſſidet, ſed in eo quod certiſſimus miniſter, qua in re ab aliis differet ſpiritibus, qui libenter opus miniſterij efficiunt?Propterea cum natus dixiſſet,creatus ſtatim adiunxit, vt etiam hinc nullam inter filium & creaturam diuerſitatem eſſe oſtenderet. Verum dignum fuerit,vt ipſam admonitionem eius audiamus. EVNOM. Non oportet, inquit, cum patris ac filij appellationem audimus,humanam ipſius intelligere generationem: nec hominum generatione adductos,participationis nominibus ac paſſionibus deum ſubiicere BASIL. Monet non oportere ſimilem filium patri ſecundum ſubſtantiam intelligere. Id enim ſibi vult participationis negatio, quaſi incommunicabilis ſit patris ſubſtantia ſubſtantiæ filij. Idcirco pulchrè ille, quarum turbam nos prætermiſimus, nominum diſtinctiones adhibitæ:quòd non quorumcunq; eædem ſunt voces, ſignificato quoque ſunt eaF dem, vt patrem filij eſſe, eorum ſimilitudine qui patres in terris appellantur, Deo auferat. At ego,cum multa ſint quæ chriſtianiſmum à gentili errore & Iudaica ignorantia diſſeparent,nullum potius ac maius dogma,quàm in patrem & filium fidem,Euangelio noſtræ ſalutis ineſſe arbitror.Nam etiam quocunque errore ſciſſi, factorem & creatorem eſſe Deum confitentur.Qui verò falſiuocum patrem,& nuda voce filium denuntiat,nihilque putat differre vel patrem vel creatorem profiteri,& aut filium aut facturam dicere, ad quem ordinem aut partes,Iudæorum an gentium nobis enumerabitur?Nec enim Chriſtianis ſeipſum adaptabit,qui virtutem pietatis,& quaſi fidei noſtræ characterem pernegat.Non enim in opificem & opificium credidimus,ſed in patrem & filium per gratiam quæ in baptiſmo eſt,

Dominus creauit me.

Prouer.8.

In quartum librum.

obſignati ſumus. Quamobrem qui has negligere voces audet, vniuerſam ſimul Euangelij G
delet virtutem: cum nec patrem generâſſe, nec filium eſſe genitum prædicet. Sed hæc dico,
inquit, paſſionis ſenſum, qui patris voce nobis innaſcitur, fugiens. Verum oportebat, ſi piè
agere volebat, abſonum horum verborum ſenſum, ſi quis inerat recuſare, non ſimul totam
vocem negligere: nec dedecoris cauſſa vtilitatem quoque quam ab ipſa conſequimur, ſi-
mul eiicere: & ab humilibus quidem ac corporeis cogitationibus in diuinis dogmatibus
mundum eſſe: generationem verò ſanctitati ac impaſſibilitati diuinæ conuenientem intel-
ligere: modóque quo Deus genuit, vt ineffabili incomprehenſibilique omiſſo, ad ſimilitu-
dinem ſubſtantiæ per generandi appellationem deduci. Quamuis diligenter conſideranti

Nõ eodem modo patris & filij vocabula, de deo dici & homine.

etiam palam ſit, non corporeæ paſſionis primò ac propriè patris ac filij nomina, ſenſum fa-
cere ſolere: ſed ſolam ex ſeipſis cum dicantur, quam inter ſe habeant habitudinem oſtende- H
re. Pater enim eſt, qui eſſendi principium alteri ſecundum ſimilem ſibi naturam præbuit. Fi-
lius verò, qui ab altero eſſendi principium per generationem habuit. Cum igitur hominem
patrem eſſe audimus, tum paſſionis quoque ſenſum accipimus: at cum Deum patrem ad im
paſſibilem cauſam cogitatione accurrimus. Eunomius autem vocem hanc de paſſionibus
ſubiecta natura capere aſſuetus: quod ſuæ mentis comprehenſionem excedit, vt impoſſibile
pernegat. Cum non oporteat corruptibilium paſſiones attendentem, minus impaſſibilita-
tem Dei credere: fluxibili naturæ ac infinitis ſubiectæ mutationibus, incommutabilem atq;
inalterabilem ſubſtantiam conferentem. Nec oportet, quoniam mortalia hæc animalia non I
abſque paſſione generant, ſic & Deum opinari: ſed hinc magis ad veritatem deduci, quòd
poſtquam non ſine paſſione corruptibilia generant, qui incorruptibilis eſt contrario modo
generat. Nec verò illud vtique dicet, quod primò ac propriè de hominibus his nominibus di
ctis, nos de Deo dicentes abutimur. Etenim Dominus noſter Ieſus Chriſtus ad omnium re-
rum principium & veram cauſam nos reducens: vos autem nolite, inquit, vocare patrem
veſtrum in terra, vnus enim eſt pater veſter cœleſtis. Quomodo igitur, tanquam ſi paſſio-
nes corporeas principaliter hæ voces ſignificarent, repudiandas putat: quas Dominus vt im
paſſibilitatem dei decentes, ab hominibus ad ſeipſum tranſponit? Si verò & creaturarum pa
ter nominatus, id rationi noſtræ non repugnat. Qui enim genuit glebas roris ſecundum K
verba Iob, non eodem modo glebas & filium genuit. Aut ſi hoc dicere audebunt, vt æquali
ordine ſubſtantiam quoque roris filium nominent, ab omni nos ad eos oratione liberabũt,
cum ad manifeſtiſſimam impudentiam blaſphemiam produxerint. Non enim cum omni-
um noſtrum pater Deus dicitur, eodem modo noſter ac vnigeniti pater eſt. Quòd ſi quo-
niam primogenitus totius creaturæ, & primogenitus in multis fratribus Dominus appella-
tur, ad impietatem id ipſos doctos redigit: doctiores ab Euangelio fiant, quod matres etiam
& fratres ſuos, eos Dominus appellat, qui virtuoſis operibus ſibi coniuncti ſunt. Quænam
eſt enim mater mea, inquit, & qui ſunt fratres mei? qui faciunt voluntatem patris mei qui in
cœlis eſt. Quare pater noſter eſt Deus, non abuſione aut tranſlatione, ſed propriè primò & L
verè dictus, cum per hos corporeos parentes à nihilo nos ad eſſe produxerit, & curet ſibi
adiungere: quòd ſi noſtrum, qui per gratiam adoptati ſumus, verè vocatum patrem dici-
mus, quæ ratio prohibebit, ne naturalis filij qui ex ſubſtantia eius prouenit merito pater ap-
pelletur? EVNOM. Non oportet, inquit, propter patris & filij vocabulum humanam
Domini generationem intelligere. BASIL. Id ego quoque aſſero, diuinam tamen
eam & impaſſibilem quid prohibet credere hos impios? Sed opinor, non vt ſine corruptio-
ne, ſed vt nullo modo genuiſſe Deum oſtendat, his verbis vtitur: Quomodo igitur in ſupe-
riori oratione ô optime, tu genimen eſſe ſubſtantiam vnigeniti cenſebas? Si enim natus non
eſt, vnde ipſe ſecundum rationem tuam genimen eſſe poterat? Verum propter geniti ad in- M

τῆς οὐσίας οἰκειῶσιν.

genitum oppoſitionem, genimen contendebat. Nunc autem rurſus † coniunctionem ſub-
ſtantiæ hac voce ſignificari cum videat, natum eſſe à genimine remouet. Atqui ſi hoc tan-
quam paſſionis ſignificatiuum repudiat, quid prohibet eiſdem de cauſis creatorem ipſum
eſſe negare? Omnibus enim corporeis operationibus ſecundum proportionem virtutis il-
lius qui facit, & ſecundum magnitudinem ac diuerſitatem eorum quæ fiunt, maior aut mi-
nor labor omnino coniungitur. Diuinam verò & beatam naturam, ſi quis dicit labore pre-
mi, non minus erit impius, quàm ſi turpiſſimis ipſam affectibus ſubiectam arbitretur. Si ve-
rò abſque paſſione creat, credite impaſſibilem etiam eſſe generationem. Quòd igitur pro-

οἰκειώσεως ὄνομα.

priè ac meritò Deus dicitur pater, & quòd non paſſionis, ſed † coniunctionis nomen eſt: vel
eius

A eius quæ eſt per gratiam,vt in hominibus:vel eius quæ ſecundum naturam eſt,vt in vnige-
nito,ſatis dictum eſt.Sed concedamus tropicam eſſe:ac per tranſlationem,ſicut & alias in-
finitas,hanc quoque vocem dici.Si igitur,iraſci, dormire, volare, Deum audientes,& alia
huiuſmodi quæ non decoram ex propria intelligentia ſententiam præbent,nec ſpiritus vo-
ces delemus,nec corporeo pacto hæc dicta intelligimus. Quamobrem cum etiam hæc vox
ſic crebro à ſpiritu ſuſcepta ſit, conuenientem Deo ſenſum, non inueſtigamus? An ſolam
hanc ex ſcriptura delebimus,ex humano vſu ipſam calumniantes?Sic autem conſideremus,
cum duo ſignificata generationis vocabulum ſecundum vſum habeat,generantis & paſſio-
nem & † coniunctionem ad genitum:quando à patre ad vnigenitum dicitur:Ex vtero ante † τῆς οἰκειώσεως.
B luciferum genui te:& filius meus es tu,ego hodie genui te: quod horum ſignificatum hoc
oſtendi verbo dicemus: generantis paſſionem, an naturæ coniunctionem? Hoc vltimum
ego aſſero: neque hos vnquam puto niſi in perſpicuam phreneſim deuehantur, contradi-
cturos.Quare ſi conueniens Deo eſt hæc vox,cur ſicut alienam ſpernis?ſin autem ex homi-
nibus tranſlata eſt,quod eſt ſyncerum ex ea ſuſcipiens,id ex ſignificatis quod peius eſt,fugi-
as.Licet enim profectò in dictione quæ multa ſignificat,cum ad rectum ſenſum per ratio-
nem deductus ſis,quod humile ac turpe ſignificatum eſt,præterire.Nec mihi dicas quænam
eſt hæc generatio? qualis & quomodo facta? Non enim quia ineffabilis omnino modus &
incomprehenſibilis eſt, idcirco etiam firmiter in patrem & filium credere recuſabimus.
C Nam ſi cuncta intelligentia noſtra menſurare voluerimus:& quod mente non capimus, id
nihil omnino eſſe putauerimus, amittetur profectò fidei, amittetur etiam ſpei remunera-
tio. Quomodo autem erimus amplius beatitudine digni, quæ in rerum inuiſibilium fide
depoſita eſt,ſi ſolis iis aſſentimus,quæ intellectui dilucida putamus?Vnde euanuerunt gen-
tes & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum? Nonne quoniam dum ea ſequuntur, quæ cogi-
tando veriſimilia putant, prædicationem ſpiritus incredibilem dicunt? Eſaias autem quos
vt perditos deplorat?Væ ſapientibus in ſeipſis,& coram ſeipſis ſcientibus:nonne hos? Mul-
ta igitur præteriens eorum,quæ in medium coniecta ſunt, quæq; perſpicuè afferebat de fi-
lio,quod natus non ſit:& quæcunque vt creaturam eſſe vnigenitum credatur,artificioſè ex-
D cogitauit:ad letifera magis impietatis eius conuertar: ſi id ſolum è prætermiſſis collegero:
quòd quam præoccupando re ipſa comprobauit blaſphemiam,hanc ipſam cum verbo ſub-
tegere,& turpitudinem ſermonis mitigare voluiſſet,non immiſcere ſe filium dixit creatu-
ris,ſuorum ipſemet dogmatum oblitus,quæ in ſuperioribus voce clara, & nullo velamine
obuoluta exponebat.Ex quibus ad turpiſſimam rurſus & perſpicuam excidit contradictio-
nem:ſic igitur ſcribit. EVNOM. Nemo autem cum filium creaturam eſſe audiat,mo-
leſtè ferat,quaſi nominum communicatione ſubſtantia quoque communis facta ſit.
BASIL. Quomodo igitur ô ſapientiſſime tu,ſi ad diuerſitatem nominum ſubſtantiæ im
mutatio neceſſariò ſequitur (Recordamur enim hæc te in ſuperiori oratione pertractâſſe)
E nunc ad communicationem nominum communicatio ſubſtantiæ non conſequetur? Nec
enim ſemel,nec otioſè id dixiſſe videtur.Nam & nunc quaſi eum dictorum illico pœnituiſ-
ſet: quod communicatio nominum ſubſtantias communes non faciat, rurſus aduerſarios
carpens,poſt pauca hæc adducit. EVNOM. Oportebat,inquit,ſiquidem ipſis cura ve-
ritatis eſſet,cum nomina diuerſa ſint, ſubſtantias etiam diuerſas confiteri. BASIL.
Quomodo aliquis facilius hoc homine mentietur? quippe qui ad contraria breui conuer-
ſus, modò inquit diuerſitatem nominum neceſſariò ſubſtantiarum diuerſitatem oſtende-
re,modò è contrario communicationem non communem facere ſubſtantiam. Sed perin-
de facimus atque hi,qui homicidam contumeliæ,vel vulneris,vel huiuſcemodi peccati ac-
cuſant.Ad caput igitur malorum eius tranſeamus. Cum hic communem omnibus pariter
F chriſtianis:qui verè hac appellatione digni ſunt,opinionem eſſe vidiſſet, quod filius geni-
ta lux ſit ex ingenita luce reſplendens:& per ſe ipſe vita:& per ſe ipſe bonum, ex viuifican-
te fonte paternæ bonitatis proueniens:Deinde recordatus,niſi has ſententias noſtras con-
cuſſiſſet, omnia ſua nihil niſi ſophiſmata quædam futura. Nam qui lucem eſſe patrem
profitetur,lucem autem & filium:cum lucis vnus & idem ſit ſenſus:ad confeſſionem iden-
titatis ſubſtantiæ per ſeipſum ſubito deducetur. Luci enim ad lucem ſecundum ipſam ra-
tionem lucis, nulla nec in prolatione nec in ſenſu eſt diuerſitas. Vt igitur hoc à nobis tol-
lat, artificij retibus fidei rationem circumuallat, nullam hæc inter ſe comparationem &
communionem docens habere: & quæ eſt geniti ad genitum oppoſitio, hanc dicens eſſe

lucis etiam ad lucem : vel ſi hæc fugimus, compoſitum eſſe Deum confiteri cogens. Sed G
ipſam eius dictionem audiamus. EVNOM. Vtrum aliud quid ſignificat, inquit, lux in ingenito præter genitum, vel idem vtrunque? Nam ſi aliud atque aliud, perſpicuum eſt compoſitum eſſe, quod ex alio atque alio conſtat: quod autem compoſitum eſt, ingenitum non eſt. Si verò idem, quantum abeſt genitum ab ingenito, tantum neceſſe eſt & lucem à luce abeſſe, & vitam à vita, & virtutem à virtute. BASIL. Videte ac intelligite impietatem horribilem: quantum, inquit, ingenitum à genito diſtat, tantum & lux à luce diſtabit, & vita à vita, & virtus à virtute: interrogemus ergo ipſum, quanto interuallo ingenitum à genito diſſeparatum eſt? Num paruo aliquo, & tanto, vt poſſint nonnunquam ad idem inter ſe conuenire? an hoc omnino impoſſibile, & magis quàm eundem mortuum eſ- H
ſe ſimul & viuere, ſanum & ægrotum vigilantem & dormientem. Talia nanque ſunt quæcunque ſumma oppoſitione inter ſe diſſident: vt cum alterum adſit, neceſſariò abſit alterum, quæ ita comparata ſunt, vt nunquam ſimul eſſe & conuenire poſſint. Secundum igitur hunc modum, cum ad genitum ingenitum opponatur, qui patrem lucem nominat, lucem verò & filium: tantum verò hanc lucem ab illa luce diſtare dicit, quantum genitum ab ingenito diſtat: nonne manifeſtè impius eſt, quamuis verbo humaniorem ſe ſimulat, quaſi etiam filium nominet, virtute tamen eorum quæ dicuntur ad contrarium ſenſum abducens. Conſiderate enim quid opponitur ingenito, aliúd ne ingenitum, an genitum. Palàm, quoniam genitum. Quid porrò luci opponitur, lúx ne alia, an tenebræ? Profectò tenebræ. Si
ergo quantum diſtat genitum ab ingenito, tantum neceſſe eſt diſtare lucem à luce, cui am- I
plius occulta impietas eſt, quod in appellatione lucis luci oppoſitum adducens, contrarium eſſe lucis naturę vnigeniti ſubſtantiam putat. Vel oſtendat nobis lucem luci oppoſitam eam oppoſitionis menſuram habentem quæ genito ad ingenitum ineſt. Quod ſi hoc nec eſt, nec iſte vnquam excogitabit, non ignoretur ars, qua verſutè blaſphemiam præparat. Nam quoniam putat, ingenito genitum modo contrario opponi, eandem luci ad lucem oppoſitionem adaptat: vt per omnia hæc patris ſubſtantiam inimicam & hoſtilem vnigeniti oſtendat ſubſtantiæ. Propterea noua hæc eſt in dogmatibus traditio qua dicit: Quantum genitum ab ingenito abeſt, tantum neceſſe eſt lucem à luce abeſſe. At ingenitum ad genitum ha-
bet quandam poſitione verborum non natura rerum oppoſitionem, ſicut iſti affirmant: lu- K
cis autem ad lucem, nec prolatione vocis nec ſenſu poſſibile eſt aliquam oppoſitionem excogitare. Sed videtur deceptiuis cauillationibus ſeipſum ſeducere. Putat enim quæ ad contraria conſequuntur, eam habere pugnam ad inuicem, quam & principalia contraria poſſident: & cum alteri contrariorum contrarium inſit, & ad alterum omnino contrarium conſequuturum. Vt ſi ad viſum lux ſequatur, ad cæcitatem tenebræ: & ſi ad viuere ſentire, ad mortuum eſſe inſenſatum eſſe ſequatur. Hæc autem quòd & imbecillis & euanida obſeruatio ſit, attendenti cuilibet perſpicuum eſt. Nec enim quoniam ad vigilare viuere ſequitur, ad dormire mortuum eſſe neceſſariò ſequitur. Sed nec contrario modo ſe habet genitum
ad ingenitum. Si enim contraria ſunt, & alterum alterius erit corruptiuum (quod in caput L
blaſphemantium vertitur) immo neque natura ſunt inimica neque quę conſequuntur eandem neceſſario habebunt diſtantiam, quam habere & principalia demonſtrabantur. Aut ergo deleas aliis ſcriptis hæc verba: aut noli impietate detineri & pernegare: tua enim eſt blaſphemia, qui dixiſti, quantum diſtat genitum ab ingenito, tantum eſſe neceſſe lucem à luce diſtare. Quare ſicuti nunquam qui natus eſt innaſcibilitatis erit particeps, ſic vnquam ipſi de luce trades: & ita ſecundum te vnigeniti ſubſtantia æqualiter ab ingenito & à luce diſtabit. At Ioannes magna ſpiritus voce reclamat tibi dicens: Erat lux vera. Tibi verò nul-
læ ſunt ad audiendum aures, nec cor ad percipiendum eam, ſed ad inimicam naturam, quæ M
ſimul cum luce eſſe non poteſt, vnigeniti ſubſtantiam cauillationibus tuis impellis. Nec enim illud quaſi firmum dices, quod ab ingenito appellationem lucis non abſtuleris. Non enim in ſono aëris, ſed in virtute ſignificatarum rerum eſt pietas. Tu vero neque in his impiis ſolum conſtitiſti, ſed etiam vitam & virtutem eadem menſura diſtantiæ inter ſe contrarias inducis, dicens: Quantum diſtat genitum ab ingenito, tantum neceſſe eſt lucem à luce diſtare, & vitam à vita, & virtutem à virtute. Ergo nec vita ſecundum te, nec virtus vnigenitus eſt, ſed deles ipſius Domini verba dicentis: Ego ſum vita. Deles etiam Pauli dicentis: Chriſtus, Dei virtus. Nam quæcunque in ſuperioribus demonſtrata ſunt, ea iſtis quoque accommodabuntur. Nec enim vitam, nec virtutem, vitæ & virtuti opponi quiſpiam dixerit: ſed

A rit: ſed mortem ac imbecillitatem perfectiſſimam oppoſitionem explere. Quibus ipſe per doloſam verſutiam malitioſè ſuo velamine orationem occultans, horribilem confirmat impietatem,& eloquentiæ artibus in contrarium naturæ paternę naturam vnigeniti adducẽs,ſolam reliquit nominum venuſtatem. Quid ergo nos quo pacto & patrem ingenitum, & filium genitum profitemur,& in ipſo eſſe contrarietatem negamus,quid dicentes?id ſcilicet quod boni quidem patris,bonus filius:ex luce vero ingenita,lux ęterna effulſit:& ex vera vita fons eſt productus viuificans: & ex ipſa per ſe virtute dei virtus emicuit. Tenebræ vero,mors & imbecillitas, principi huius mundi & tenebrarum principibus, ac prauitatis ſpiritibus,& omni virtuti quæ diuinæ naturæ inimica eſt, adnumerantur, etiam ipſis non B ſecundum ſubſtantiam contrariis bono exiſtentibus(ſic enim reprehẽſio hæc ad creatorem rediret) verùm electione propria per priuationem boni ad vitium prolapſis. Et tamen ad hunc ordinem Eunomij lingua deum etiam ipſum oppugnans, vnigeniti naturam deducere conata eſt. Nec enim illud dicere poteſt, quod cum ſubſtantiam patris lucem eſſe ponat, maieſtate ac ſplendore vnigeniti ſubſtantiam excedentem, lucem quidem etiam ipſam, ſed obſcuriorem & quodammodo offuſcatam arbitretur. Nam & ſi piæ mentis hæc quoque non eſſent:quoniam imaginis ſimilitudinem detrahendo auferunt: ſed tamen voto dignum, hæc ita ipſum diſſeruiſſe: non enim magno ad emendationem eius certamine opus eſſet. Nunc vero ingenito ad genitum non ſecundum maius & minus ineſſe diuerſitas dicitur,vt maioris luminis ad minus: ſed quanta eſt eorum,quæ nullo pacto ſimul eſſe C poſſunt,diſtantia.Impoſſibile enim eſt,id cui alterum ineſt,per transmutationem quandoq; ad oppoſitum pertranſire,vt vel ex ingenito genitum fiat, vel è conuerſo à genito ad ingenitum tranſmutetur.Ei ergo qui ſemel cenſuit tantum à luce lucem abeſſe, quantum abeſt genitum ab ingenito,ne iſta quidem ratio ad fugam relicta eſt. Lux enim ſuprema cum tenuiore quodammodo ac obſcuriore luce,cum genere eadem ſit, ſola intentione ab ea differt:ingenitum vero non eſt geniti intentio, nec genitum ingeniti eſt remiſſio, ſed quaſi per diametrum horum diſtantia eſt. Eos igitur qui genitum & ingenitum ſubſtantiam dicunt,hæc & his plura inconuenientia conſequuntur.Naſcetur enim illis contrarium è contrario: & pro naturali coniunctione neceſſaria etiam quędam ſecundum ipſam ſubſtantiam D ſeditio ipſis inerit.Id autem maiorem impietatis inſipientiam oſtendit, ſi quis ſubſtantiam dicit cuiuis rerum omnium eſſe contrariam: quod ſecus eſſe iamdiu, & apud exteros & ſapientes conceſſum eſt:quos cum non inueniant iſti ſecum pro blaſphemiis certantes, quaſi nulla re dignos deſpiciunt: Sed impoſſibile eſt ſubſtantiæ contrarietatem ineſſe. Si vero quiſquam quod verum eſt, genitum atque ingenitum vt ſpecificas quaſdam proprietates in ſubſtantia conſideratas ad veram & inconfuſam patris ac filij ſententiam perducentes eſſe putat, is & impietatis periculum effugiet, & quod eſt rationi conſentaneum conſeruabit.Proprietates enim ac notæ quaſi characteres quidam & formæ in ſubſtantia inſpectæ, diſtinguunt quidem quod commune eſt appropriatis characteribus: communicationem ve- E ro ſubſtantiæ non amputant: vt verbi cauſa, deitas communis eſt, proprietates autem paternitas & filiatio:ex complexione vero vtriuſque,communis dico ac proprij,comprehẽſio veritatis nobis innaſcitur. Itaque ingenitam lucem audientes, patrem intelligimus: genitam vero lucem cum audimus, filij ſententiam capimus. Ita ſecundum quod vterque lux eſt,nulla in ipſis eſt diuerſitas, cum oppoſitio ſecundum genitum atque ingenitum inſpiciatur. Hæc enim proprietatum natura eſt,vt in identitate ſubſtantiæ diſtinctionem oſtendant: & ipſæ quidem inter ſe cum ex oppoſito diſtinguantur, contrario modo opponuntur, vnitatem tamen ſubſtantiæ minimè diſtrahunt: ſicut volatile, pedeſtre, aquaticum, F terreſtre,rationale,irrationale. Cum enim vna eſſentia omnibus ſubiecta ſit, proprietates hæ non faciunt ipſam diuerſam, neque quaſi ad mutua diſſidia pertrahunt:declaratione autem notionum tanquam lucem animis noſtris imponentes, ad comprehenſibilem mentibus intelligentiam ducunt.Hic vero proprietatum oppoſitionem ad eſſentiam transferens, hinc impietatis attrahit opportunitatem,tanquam pueros nos cauillationibus vt laruis perterrens.Quòd ſi alia,inquit,eſt lux præter ingenitum, neceſſariò compoſitus deus nobis demonſtrabitur.Ego autem quid dico? Niſi alia ſit lux præter ingenitum,non eſt poſſibile ipſam, ſicut nec ipſum ingenitum de filio prædicari.Intelliget autem quiſpiam etiam inde ſignificationes harum vocum differre, cum lucem habitare dicitur deus, & lucem indui.Nuſquam vero dicitur in innaſcibilitate ſua habitare,neque illam deforis ſibi circum-

Proprietatũ deo attributarum officium.

Impoſſibile

uolutam habere (nam hęc riſu digna) genitum autem & ingenitum ſpecificæ ac declaratiuæ G quædam ſunt proprietates. Si enim nihil eſſet quod ſubſtantiam deſignaret, nullo vtique modo ad intelligentiam noſtram perueniret. Nam cum vna deitas ſit, impoſſibile eſt propriam notionem patris vel filij capere, niſi proprietatum acceſſione cogitatio noſtra confirmata ſit. At vero ad illud quo ait compoſitum demonſtrari deum, niſi pro eodem lux atque ingenitum capiantur, illud dicere poſſumus: quod ſi quaſi partem ſubſtantiæ ingenitum caperemus, haberet locum ea ratio qua dicitur compoſitum eſſe quod ex diuerſis conſtat. Si vero ſubſtantiam dei lucem, vel vitam, vel bonum, totum quod eſt, vitam, totum lucem, totum bonum opinatur: vitam vero innaſcibilitas ſequitur: quomodo non incompoſitus eſt, qui ſecundum ſubſtantiam ſimplex eſt? Non enim demonſtratiui proprietatum H modi, ſimplicitatis eius rationem lædent. Nam ſi ita eſt, omnia quæ de deo dicuntur, cōpoſitum eſſe deum nobis monſtrabunt. Et vt ex his videtur, ſi ſimplicis & impertibilis ſententiam ſumus conſeruaturi, vel nihil dicemus de deo præter ingenitum, & recuſabimus inuiſibilem ipſum nominare, incorruptibilem, inalterabilem, creatorem, iudicem, & cætera quæ nunc ad glorificandum accipimus: Vel hæc nomina ſuſcipiētes quid faciemus? vtrum omnia ad ſubſtantiam afferentes ponemus? Ergo non compoſitum ſolum, ſed è diſſimilibus etiam partibus compoſitum demonſtrabimus, cum aliud atque aliud à quolibet iſtorum nominum ſignificetur: An extra ſubſtantiam hæc capiemus? Quamcunque igitur in his rationem excogitabunt, hanc & ingeniti appellatione ſuſcipiant. Cum autem inanibus I nugis orationem impleſſet, ſuper omnes qui vnquam conſequi cognitionem dei ſtuduerūt elatus, quaſi ipſe nouam quandam viam & inauditam quæ ad deum ferat, inueniſſet, & quam nemo è prioribus perſpexiſſet, demum vt ab ipſa dei doctus ſubſtantia, in filium blaſphemiam inducit. EVNOMIVS. Quoniam cœleſte regnum, inquit, & nullam generationem ſuſcipiens, his rebus docet, eam mentem quæ cum charitate illud adit, ex naturæ lege quàm longiſſimè comparationem priorem repellere. BASILIVS. An non palàm oſtendit, quod ipſe ſecretorum reuelatione dignus viſus ſit, cum per charitatem mentem ſuam ad deum adduxiſſet? Quapropter à communicatione patris vnigenitum longiſſimè repellit, nec ad comparationem ipſum ſuſcipi dignum putat. Verum etiam naturæ le- K gibus à ſubſtantia patris, ſubſtantiam vnigeniti diſterminari ait. Quid ita dicens? quòd deus omnium nec ſi voluiſſet, potuiſſet ad vnitatem ſubſtantiæ vnigenitum ſuſcipere naturæ lege prohibitus, ne illi iungatur, vt pote ſui ipſius quemadmodum apparet, nullam habens poteſtatem: ſed terminis neceſſitatis ſubiectus. Huiuſmodi enim ſunt, quæ naturæ legibus retenta, abſque voluntate ad id quod naturæ videtur perducuntur. Nam quemadmodum igni, natura non voluntate calefacere ineſt, & neceſſariò frigiditatis non eſt capax naturæ legibus communicatione ad ipſam priuatus: ſic vult deum ac patrem legibus naturæ alienam filio habere ſubſtantiam. Atqui naturæ leges non diſſeparationem alterius ab altero, id eſt filij à patre, ac patris à filio, ſed neceſſariam & infractam communicationem faciunt. Si enim voluntate diceret à deo omnium factum eſſe, ne quenquam habeat conſor- L tem: neque ſic tamen bonitatis diuinę ratio concederet, veriſimiliter dici patrem non communicare ea quæ ſibi adſunt ei qui ex ipſo eſt: attamen conſequenter hæc dicerentur. Naturæ autem legibus dicere alienationem eſſe, eius hominis eſt, qui ne ſenſibilium quidem naturam conſiderauerit: per quam non aliena, nec contraria, ſed coniuncta potius, & conuenientia gigni ex quolibet conſueuerunt. Rurſum igitur etiam hic non conſpexit dictorum ſuorum ad ſeipſa contradictionem. Nam in præcedentibus cum moleſtè ferret eos qui patri ſimilem ſecundum ſubſtantiam vnigenitum dicunt, ſic ſcripſit. EVNOM. Principio autem mihi videntur, qui liberam & omni cauſa ſuperiorem, ac ab omnibus legibus liberam ſubſtantiam, cum genitæ ac legibus paternis ſeruienti comparare auſi ſunt, vel nullo M modo naturam rerum conſideraſſe, vel non mente pura de his rebus iudicium facere. BASILIVS. Quomodo ergo quæ nulli dominationi ſubiecta eſt, atque omnibus libera legibus, non liberum nunc habere id oſtenditur, vt nulli poſſit comparari, & naturæ legibus irretita, inuoluntariè à communione ſui genitum depellat, vt propter hoc ipſi quoque vnigenito appropinquare non poſſit. Ac inconſonum quidem in iis quæ ab eo dicuntur tantum eſt, impium vero admodum eſt, quod nulli quidem dominationi ſubiectam ac liberam patris ſubſtantiam appellat: ſi tamen nulli dominationi ſubiicitur, quæ naturæ legibus ſubiecta eſt: Seruilem vero è contrario vnigeniti ſubſtantiam cenſet, etiā hinc æqualitatem

Diuerſitas proprietatū diuerſitatē ſubſtantiæ non arguit.

A litatem naturæ deſtruens.Nam cum duæ res ſint creatura & deitas, & creatura in ſeruitute
ac obedientia ordinata ſit,deitas autem in principatu & dominatione: qui à filio domina-
tionis dignitatem tollit,& eum in ſeruitutis humilitatem deiicit,nonne per hoc etiam per-
ſpicuum eſt,quod ſe declaret creaturis ipſum connumerare? Nec enim hoc illi decorum, ſi
conſeruis anteponatur.Sed ſi rex atque dominus non concedatur,non imminutione natu-
ræ,ſed bonitate voluntatis obedientiam ſuſcipiens: hoc miſerum, hoc horribile, hoc per-
niciem affert negantibus.Ille vero addit, quòd naturæ legibus ſubſtantia dei obtemperans,
nec comparationem ad aliud ſuſcipit, & nobis largitur vt idoneam & conuenientem ip-
ſius dignitati operationem ipſius intelligamus. Hoc illi dictum eſt, vt vnigenitum à patre
B alienum oſtendat:probat vero rationem noſtram. Nam ſi ſubſtantia dei nobis permittit,
vt conuenientem atque idoneam dignitati ſuæ operationem intelligamus, dignitas quæ-
dam innaſcibilitas eſt (vt Eunomio videtur) id autem ipſum & ſubſtantia eſt, ſecundum
iſtorum rationem: operatio vero dei, vnigenitus, vel operationis imago: & id ſecundum
iſtorum rationem.Quare his contradicere non poſſunt,quamuis multi facerem,ſi blaſphe-
miam iſtam abnegarent:ſed tamen quoniam dixerunt, ex his quæ dixerunt quid ſequatur
colligamus.Nam ſi dignitas dei innaſcibilitas eſt:id autem ipſum etiam ſubſtantia: idonea
vero eſt & conueniens dignitati dei operatio eius, hæc autem eſt Chriſtus ſecundum iſto-
rum opinionem: idoneus ergo & conueniens erit ſubſtantiæ dei. Et horum nihil noſtrum
C eſt. Ipſa enim iſtorum verba componentes, demonſtrationem contexîmus. Ad ſubſtan-
tiam,inquit,dei ſequitur dignitas: dignitati proportionata eſt operatio:operationis imago
eſt vnigenitus.Et è conuerſo: Si operationis imago eſt vnigenitus, operatio vero dignita-
tis,& dignitas ſubſtantiæ:vnigenitus imago erit ſubſtantiæ.Sic etiam ipſi ſæpe qui operan-
tur mendacium,rerum perſpicuitate coacti,etiam nolentes veritati atteſtantur.Nam & dę-
mones non euangeliſtarum opus faciebant:ſed cum lucem veritatis non poſſent reſpicere,
clamabant. Scimus quia tu es ſanctus dei. Sed quæ ſequuntur perſpiciamus. EVNOM.
Si enim,inquit,ex creaturis conſiderando,aliquis ad ſubſtantias ducatur, cum ingeniti fa-
cturam filium inueniat, paracletum vero vnigeniti, cum ex vnigeniti exceſſu operationis
D diuerſitatem comprobet, non ambiguam de ea diuerſitate quæ ſecundum ſubſtantiam eſt,
capit demonſtrationem. BASILIVS. Primum igitur quomodo poſſibile eſt è crea-
turis excogitare ſubſtantias,ego quidem non video.Virtutem enim,ſapientiam,artem,ſub-
ſtantiam vero ipſam minimè creaturæ oſtendunt. Nec enim creatoris potentiam neceſſa-
riò aperiunt,cum poſſit aliquando artifex non omnes vires ſuas in operando exponere,ſed
remiſſione ſæpius in operibus vti vi artificij: quod & ſi totam virtutem ad opus cõmoueat,
tamen nec ſic ſubſtantia,quidnam ſit, comprehenditur:ſed vires ipſius per opera menſuran
tur.Quòd ſi propter incompoſitionem ſimplicitatemq; diuinæ naturæ, virtuti cõcurrere o-
pinatur ſubſtantiam,& propter innatam deo bonitatem,totam patris virtutem ad genera-
E tionem filij dicit commotam:totam autem rurſus vnigeniti ad ſubſtantiam ſancti ſpiritus,
vt ex ſpiritu vnigeniti virtus ſimul & ſubſtantia comprehendatur: aduertite quid hinc col-
ligatur. Nam è quibus conatus eſt ſubſtantiæ diſſimilitudinem approbare, ex iis videtur
confirmare ſimilitudinem.Si enim nihil habet commune ad ſubſtantiam virtus,quo pacto
è creaturis,quæ virtutis effectus ſunt,ad comprehenſionem ipſius deductus eſt? Quòd ſi idẽ
eſt virtus & ſubſtantia:quod virtutem deſignat,& ſubſtantiam profectò deſignabit: quare
creaturæ non ad diſſimilitudinem ſubſtantiæ, vt tu dicis, ſed ad ſummam ſimilitudinem
ducunt. Rurſus etiam hæc inductio noſtram magis quàm ipſius rationem comprobat.
Vel enim non habet vnde dictorum ſuorum afferat demonſtrationes: vel ſi è rebus hu-
manis imagines captat, inueniet non ex artificis operibus ad intelligentiam ſubſtantiæ
F nos duci: ſed ex genito eius qui genuit naturam cognoſcere. Non enim ex domo poſſibile
eſt ædificatoris ſubſtantiam comprehendere:ſed ex genitura facile eſt naturam eius qui ge-
nuit intelligere. Quare ſi vnigenitus creatura eſt, non oſtendit nobis patris ſubſtan-
tiam: quod ſi notum per ſeipſum nobis patrem fecit, non creatura, ſed filius & imago
erat vera, & ſubſtantiæ character. Sed hæc huiuſcemodi. Interpoſitio vero blaſphemia-
rum quanta? Nam cum deſpexiſſet eas minas, quas dominus in euangelio in ſpiritum
ſanctum blaſphemantibus terribiles minatus eſt, creaturam eſſe ait ſpiritum ſanctum:
ita vt parum deſit vt ne animal quidem ipſum eſſe det,cum in animatis vt plurimum hæc Suſpicor le-
appellatio accommodetur.Non enim quoniam† Dominum quoque ad hanc blaſphemiam gendum ſpi

 coniunxit,

ritum ſanctum. coniunxit,minus moleſtè ferendum eſt:Nec etiam id impietatis mitigatio,ſed condemna- G
Ab Eunomio primũ ſpiritus ſanctus creatura dict' eſt. tionis acceſſio eſt : quoniam & dominus blaſphemiam in ſe ipſum bonitate ſua remiſit, in
ſpiritum vero ſanctum ineuitabilem eſſe audentibus edixit . Primus ergo illorum qui ſunt
in veritatem inuecti,ex quo prædicatio pietatis denuntiata eſt,hanc de ſpiritu vocem emit-
tere auſus eſt: nullum enim vſque ad hodiernum diem audiuimus creaturam ſanctum ſpiri
tum dixiſſe,niſi quod in ſuperſtitibus iſtorum ſermonibus hanc appellationem inuenimus.
Deinde dicit. EVNO. Si è creaturis ſubuehatur aliquis ad ſubſtantiæ comprehenſionẽ,
intelliget filium ingeniti eſſe facturam,vnigeniti vero paracletum. BASILIVS. Alius
hic impietatis modus . Dupliciter blaſphemat vnico verbo , & ſancti ſpiritus contemptum
quaſi conceſſum capiens, hinc ad demonſtrandam diminutionem vnigeniti proficiſcitur. H
Et cœli quidem enarrant gloriam dei , ſpiritus vero ſanctus vnigeniti gloriæ minutionem
denuntiat.Et dominus cum de paracleto dicat:Ille me glorificabit: iſta maledicens lingua,
impedimentum eſſe ipſum filio cenſet,ne ad patrem comparetur . Quoniam nanque ſpiri-
tus,inquit,factor eſt filius (Propitius autem tu domine in his quæ loquimur nobis ſis) Hoc
vero huiuſcemodi eſt, vt nullum decus addat creatori:propterea nec patri cõparari dignus
O execranda impietas eſt : quoniam humilitate eorum quæ fecit , dignitatis æqualitate priuatus eſt. An peiorem
vnquam audiſtis blaſphemiam?Num aliquis ita perſpicuè in crimen ineuitabile blaſphemã
Montanus. do in ſpiritum ſanctum incidit?Montanus ſolus tantum in ſpiritum inſaniuit , & nomini-
bus vituperauit humilibus,ac naturam ipſius tantum extenuauit, vt dicat infamiam afferre I
factori:imò vero & ille humiliter de ſpiritu dicere cauiſſet,ſi tumor animi quo erat permi-
ſiſſet : ſed de hoc aliâs . Illud vero cui non patet, quòd nulla filij operatio à patre diuiſa eſt?
Spiritum ſanctum ab vtroq; procedere. Nec eſt aliquid in rebus quod filio inſit,& à patre alienum ſit.Omnia,inquit, mea tua ſunt,
& tua mea.Quomodo ergo ſpiritus cauſam & originem vnigenito ſoli attribuit, & ad eius
accuſandam naturam huius creationem accipit?Si igitur duo principia in oppoſitum inter
ſe ducens, hæc ait , cum Manichæo & Marcione conteretur . Quòd ſi ab vna dependere ac
prodire omnia putat,quod à filio factum eſſe dicitur,ad primam refertur cauſam. Quare &
ſi cuncta producta eſſe per deum verbum credimus,omnium tamen eſſe cauſam deum to-
tius non negauimus. Quo pacto autem diuidere ſpiritum à deo non habet manifeſtum pe- K
riculum?Partim Apoſtolo coniunctim nobis tradente , & modò Chriſti ſpiritum dicente,
& modò dei,vbi ſcribit:Si quis ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Et rurſus: Vos
autem non ſpiritum mũdi accepiſtis,ſed ſpiritum qui ex deo eſt. Partim vero domino,quo-
niam ipſe veritas eſt,ſpiritum veritatis dicente à patre quoque procedere.At hic in deſtru-
ctionem maieſtatis domini noſtri Ieſu Chriſti,à patre quidem ſpiritum remouet,vnigenito
vero in maieſtatis demolitionem attribuit,non parua vt arbitratur,vituperatione afficiens.
Nullam enim prauorum verborum cogitationumq; in retributionis die vltionem expectat.

L

Baſilij magni contra Eunomiũ,

LIBER TERTIVS, QVI EST DE *ſpiritu ſancto.*

BASILIVS.

M

VIx tandem blaſphemiis in vnigenitum ſaturatus, ad ſpiritum ſanctũ tranſiit,totiq; ſuæ conſentanea voluntati de ipſo etiam diſſerit, ſic ſcribens. EVNO. Cum vero hæc de vnigenito ſufficiant, reliquum eſt,vt de paracleto quoq; dicamus:nec opiniones non exquiſitas multorum ſequemur, ſed ſanctorum in omnibus doctrinam conſeruabimus . A quibus cum dignitate & ordine tertium ipſum didicerimus, tertium quoq; natura eſſe credidimus. BAS. Quòd igitur non putet oportere in ſimplici ac ſecura fide multorum permanere: ſed artificioſis quibuſdam ac cauillatoriis rationibus,ad id quod ſibi videtur veritatem rurſus com mutet

A mutet, ſatis verbis ſuis oſtendit. Cum enim contemnat opinionem multorum, qua ſpiritum ſanctum glorificant, ſanctorum ſe ſimulat conſeruare doctrinam, & tacet eos qui ei ipſam tradiderunt: nunc etiam ea ipſa faciens, quæ cum de vnigenito haberet orationem facere demonſtratus eſt. Deinde ait à ſanctis didiciſſe ordine ac dignitate tertium eſſe ſpiritum: à ſe autem ipſo credidiſſe, natura quoque tertium eſſe. Qui verò illi ſancti ſint, & in quibus ſermonibus eam doctrinam fecerint, non poteſt dicere. Fuit ne vnquam homo ſic audax, qui diuinorum dogmatum innouationes induceret? Cur enim neceſſe eſt, ſi dignitate ac ordine tertius eſt ſpiritus, natura quoque ipſum tertium eſſe? Dignitate nanque ipſum ſecundum eſſe à filio, pietatis ratio tradit: Natura verò tertia vti, nec à diuinis ſcripturis do-
B cti ſumus, nec ex prædictis poſſibile eſt conſequenter colligi. Nam quemadmodum filius ordine quidem à patre ſecundus eſt, quoniam ab illo eſt: & dignitate, quoniam origo atque cauſa eſſendi pater ipſi eſt, & quoniam per ipſum acceſſus & adductio ad Deum patrem: natura vero nullo modo ſecundus, quoniam in vtroque vna eſt deitas: Ita videlicet & ſpiritus ſanctus, etſi dignitate & ordine ſecundus à filio eſt, non tamen veriſimiliter alienæ ipſum eſſe naturæ inde conſequetur. Quod inde patet. Angeli omnes vt appellationis vnius, ſic eiuſdem etiam ſunt naturæ inter ſe: attamen alij ipſorum gentibus præpoſiti ſunt: alij verò fidelium ſingulos conſequuntur: quanto autem gens vni viro præponenda eſt, tanto maiorem neceſſe eſt angeli qui gentis principatum habeat eſſe dignitatem, dignitate eorum qui-
C bus ſingulorum tutela commiſſa eſt. Quod verò ſingulis fidelium adſit angelus vt pædagogus quidam & paſtor ad vitam dirigendam, nemo contradicet qui verborum Domini recordatur dicentis: Ne contemnatis vnum ex his puſillis: dico enim vobis, quoniam angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem patris mei qui in cœlis eſt. Et Pſalmiſta dicit. Caſtrametatur angelus Domini in circuitu timentium ipſum. Et angelus qui eruit me à iuuentute mea: & quæcunque talia. Quod verò rurſus ſint quidam angeli vniuerſarum gentium præpoſiti, Moſes nos per canticum docuit: Quando diuidebat altiſſimus gentes, quando ſeparabat filios Adam, conſtituit terminos populorum iuxta numerum angelorum ſuorum. Et ſapiens Daniel in viſione angeli audiuit ipſum dicentem: quoniam princeps regni Per-
D ſarum reſtitit mihi. Et ecce Michaël vnus de principibus primis venit in adiutorium meum, & ego remanſi ibi iuxta regem Perſarum. Et poſt pauca idem dicit: Et princeps Græcorum veniebat. Verum etiam princeps exercitus, imperator copiarum Domini dicitur: qui Ieſu Naue ad Iordanem manifeſtatus eſt. Et rurſus, Legiones quædam angelorum dicuntur, Domino diſcipulis dicente: An putas, quia non poſſum rogare patrem meum, & exhibebit mihi pluſquàm duodecim legiones angelorum? Princeps igitur exercitus angelorum qui ex legionibus ordinati ſunt, palàm, quòd aliorum princeps eſt. Quorſum hæc oratio? quòd non omnino ſi quid ordine ac dignitate ſecundum aut tertium eſt, id & naturam alteram habet. Nam quemadmodum angelorum alius princeps, alius ſubditus, & tamen o-
E mnes angeli natura ſunt, & in dignitate quædam diuerſitas, in natura vero communitas eſt: (Etenim ſtella ſtellæ præſtat in gloria, & natura ſtellarum omnium vna eſt: Et manſiones multæ apud patrem, id eſt, dignitatum diuerſitates: glorificatorum verò natura vna) ſic profectò & ſpiritus ſanctus, dignitate quidem ordinis tertius eſt. Accepimus enim ipſum tertium à patre & filio numeratum, cum ipſe Dominus in traditione ſalutaris baptiſmi ordinem tradiderit his verbis: Euntes baptizate in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. In naturam autem tertiam à filio ac patre deiectum ſpiritum, nullibi audiuimus. Cum enim duæ res dicantur, deitas & creatura, dominatus ac ſeruitus, ſanctificans potentia & quæ ſanctificatur, & quæ natura virtutem poſſidet, & quæ per electionem operatur, qua in parte ſpiritum ordinabimus? In his quæ ſanctificantur? at ipſemet ſanctificatio eſt. An in his quæ ma-
F gnis rebus geſtis virtutem adepta ſunt? at bonus natura eſt. An in ſeruientibus? at alij ſunt adminiſtratorij ſpiritus, qui ad miniſterium mittuntur. Non ergo principalem, natura ſpiritum, fas eſt nobis conſeruum dicere, nec creaturis connumerare eum qui in diuina & beata trinitate connumeratur. Principatus enim & poteſtates & omnis creatura talis, quæ ad obtemperandum & diligenter quæ commiſſa ſunt curandum ſanctificatæ ſunt, non iure naturæ ſanctæ dicentur. Appetentes enim bonum, ſecundum amoris quem ad Deum habet proportionem, ſanctitatis menſura participant. Et ſicuti ferrum quod in medio igni iacet, ferri naturam non amiſit: vehementi tamen ignis actione ignitum, cum vniuerſam ignis naturam in ſemetipſum acceperit, & colore, & calore, & actione ad ignem tranſit: ſic ſanctæ virtutes

Et genti, & priuato cuique ſuum eſſe à Deo deſignatum angelum.

Spiritũ ſanctum non eſſe alienę naturæ à patre & filio, nec creaturam.

Alias ſpiritũ dici ſanctũ, alias creaturam.

tutes ex communicatione quam cum illo habent, qui natura ſanctus eſt, per totam ſuam ſubſiſtentiam receptam, iam quaſi innatam ſanctificationem habent. Diuerſitas verò ipſis à ſpiritu ſancto hęc eſt, quòd ſpiritus natura ſanctitas eſt: illis verò participatione ineſt ſanctificatio. Quibus autem conſtructum & aliunde bonum præbetur, hæc naturæ ſunt transmutabilis. Nec enim aliter Lucifer decidiſſet, qui mane oritur, nec in terra contritus eſſet, ſi rei peioris natura non eſſet ſuſceptibilis. Quomodo igitur pium, creaturis ſpiritum coordinare, qui tam magno interuallo à creaturis diſſeparatus eſt? Creatura enim ita comparata eſt, vt virtutis & diuinæ dilectionis præmium ſanctificationem habeat: quoniam natura vtitur libera, vt ad vtrumlibet poſſit inclinari, ad electionem ſcilicet boni & peioris: Spiritus autem ſanctus fons eſt ſanctificationis. Et vt natura ſanctus eſt pater, & natura ſanctus eſt filius, ſic natura ſanctus ſpiritus quoque veritatis. Quapropter præcipua quoque hac appropriata ſancti appellatione dign⁹ eſt. Quòd ſi ſanctitas ei natura eſt, ſicuti patri etiam & filio, quo pacto tertiæ atq; alienæ naturæ eſt? Hæc propter, vt arbitror, & apud Eſaiam, Seraphim tertio ſanctus exclamare conſcripta ſunt: quoniam in tribus hypoſtaſibus naturalis ſanctitas perſpicitur. Non eſt autem hoc nomen ſolum ſanctitatis cum patre ac filio ipſi commune, ſed ipſa etiam ſpiritus appellatio. Spiritus nanque Deus, & adorantes eum in ſpiritu & veritate adorare oportet. Et Propheta inquit. Spiritus ante faciem noſtram Chriſtus Dominus, cui diximus: In vmbra alarum ſuarum viuemus. Et Apoſtolus appellationem ſpiritus in Dominum refert, cum dicit: Dominus autem ſpiritus eſt. Ex his omnibus patet, non naturæ alienationem, ſed coniunctionem ad patrem & filium per communicationem nominum oſtendi. Bonus Deus & dicitur & eſt bonus, & ſpiritus ſanctus, non aſtructam habens bonitatem, ſed natura ſibi innatam. Vel omnium abſurdiſſimum eſſet, natura ſanctum dicere, quod bonitatem natura non habeat: ſed poſterius natam, & deforis ſibi allatam. In eo vero quod dixit Dominus, ego rogabo patrem & alium paracletum dabit vobis, & ipſe paracletus noſter eſſe oſtenditur. Quare paracleti quoque appellatio non parum ad demonſtrationem maieſtatis ſpiritus ſancti confert: Ac nomina quidem talia maieſtatem naturæ oſtendentia: operationes verò ſpiritus ſancti quales? Verbo, inquit, Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Vt ergo Deus verbum creator cœlorum eſt, ſic ſpiritus ſanctus firmam ac ſtabilem virtutem cœleſtibus præbet & poteſtatibus. Et rurſus Iob: Spiritus Domini qui fecit me, non de creatione, vt arbitror, ſed de humanæ virtutis perfectione, dicens. Eſaias verò ex perſona Domini videlicet ſecundum humanitatem eius: Dominus inquit miſit me, & ſpiritus eius. Et Pſalmiſta rurſus, per vniuerſa pertrāſire, ſpiritus virtutem probans: Quò ibo, inquit, à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Beneficentiæ verò ab ipſo ad nos peruenientes, quales & quantæ ſunt? Sicut ipſe Dominus dedit poteſtatem ſuſcipientibus ſe filios Dei fieri: ſic & ſpiritus ſanctus, ſpiritus adoptionis eſt. Et ſicut magiſter verus eſt Dominus noſter: ſecundum quod dicitur: Vos autem nolite vocare magiſtrum vobis in terra: vnus enim magiſter veſter eſt Chriſtus. Sic & ſpiritus ſanctus omnes docet, qui in nomine Domini crediderint, vt ab ipſo Domino teſtimonium perhibetur dicente: Paracletus autem ſpiritus ſanctus quem mittet pater meus, ille vos docebit omnia. Et quemadmodum diuidere operationes in eos qui digni ſunt ſuſceptione operationum, pater dicitur: & diuidere miniſtrationes filius in dignitatibus miniſterij: ſic & ſpiritus ſanctus diuidere gratias in eos qui ad ſuſcipiendum illas digni ſunt, probatur. Diuiſiones enim gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus. Et diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem autem Dominus. Et diuiſiones operationum ſunt, & idem Deus eſt, qui operatur omnia in omnibus. Vides quomodo hic quoque ſpiritus ſancti operatio, operationi patris ac filij coniuncta eſt. Deinde ex eo etiam quod ſequitur, magis diuinitas naturæ ſancti ſpiritus aperitur. Quid enim ait? Hæc autem omnia operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult: nihil aliud quàm auctoris & Domini poteſtatem ipſi atteſtatur. Quapropter in nouo teſtamento Prophetæ clamârunt. Hæc dicit ſpiritus ſanctus. Inueſtigatio autem profunditatum Dei, vnde ſpiritui adeſt? Sicut enim, inquit, nemo ſcit hominum ea quæ hominis ſunt, niſi ſpiritus hominis qui eſt in eo: ſic & ea quæ ſunt Dei, nemo cognouit, niſi ſpiritus Dei. Nam quemadmodum nemo alienus ac peregrinus intrinſecas poteſt animæ cogitationes inſpicere: eodem ſcilicet modo, ſi quid cum Deo in ſecretis ipſius communicat, non alienum nec peregrinum ab eo, profunditates iudiciorum ipſius inueſtigare poteſt. Præterea & vita nobis à Deo per Chriſtum in ſancto ſpiritu præbetur. Viuificat enim deus. Vnde ait Paulus, Præcipio tibi coram Deo, qui

Marginal notes: Spiritus & ſancti nomē patri & filio quoque reperiri commune. — Spiritus paracletus. — Donorum diſpenſator ſpiritus. — Inueſtigator profunditatum dei — Spiritus viuificans.

Margin letters: G, H, I, K, L, M

A Deo,qui viuificat omnia.Vitam autem præſtat & Chriſtus:Oues enim,inquit, meæ vocem
meam audiunt,& ego vitam æternam do illis.Viuificamur autem & per ſpiritum,vt inquit
Paulus:Qui excitauit Chriſtum è mortuis,viuificabit etiam mortalia corpora veſtra , pro-
pter inhabitantem ſpiritum ſanctum in vobis.Verum hic qui audet omnia , qui periculum
quod impendet audentibus verbum aliquod blaſphemum in ſpiritum ſanctum emittere,nõ
expaueſcit,ſed expertem ipſum deitatis cenſet,ſic de eo ſcribens. EVNOM. Tertius &
natura & ordine patris imperio,operatione verò filij factus,tertio loco honoratus , vt pri-
mus & maior omnibus: & ſolus talis vnigeniti factura, deitate ac creatiua potentia carens.
BAS. Qui hoc dicit,nec deitatem in nobis eſſe credidiſſe videtur,cum de Deo Ioannes di
B cat:Ex hoc ſcimus,quod in nobis eſt ex ſpiritu quem dedit nobis.Et Apoſtol⁹:Neſcitis quòd
templum Dei eſtis,& ſpiritus dei habitat in vobis?Et rurſus : In quo omnis ædificatio con-
ſtructa creſcit in templum ſanctum in Domino , in quo & vos coædificamini in habitacu-
lum Dei,in ſpiritu ſancto.Si ergo in nobis Deus habitare dicitur per ſpiritum,quomodo nõ
eſt aperta impietas,expertem deitatis ipſum ſpiritum dicere?Et ſi Deos nominamus eos qui
per virtutem perfecti ſunt,perfectio autem eſt per ſpiritũ:quomodo qui & alios effecit deos
priuatus ipſe deitate eſt?Non eſt igitur pium,vt in hominibus,ſic & in ſpiritu per participa-
tionem & honorem,ac non natura eſſe deitatem putare.Qui enim gratia diuinus efficitur,
mutabilis eſt naturæ,nonnunquam per negligentiam ex bonitate excidentis: id autem ba-
C ptiſmi ſalutaris traditioni apertè repugnat.Euntes,inquit,baptizate in nomine patris & fi-
lij & ſpiritus ſancti.Baptiſmus enim eſt ſigillum fidei,fides verò deitatis confeſſio(Nam cre
dere prius oportet,ac poſtea baptiſmate deſignari) baptiſmus vero noſter eſt ſecundum tra-
ditionem Domini:In nomine patris & filij & ſpiritus ſancti,nec creatura exiſtentis,nec ſer-
uili ratione cum patre ac filio connumerati, vt deitas in trinitate compleatur : quod autem
extra hanc eſt,totum conſeruum eſt , etiam ſi maximè dignitatis exceſſibus alia aliis in ho-
norem præponantur.Nec mihi rurſus hæc dicta incutias:Si creatura non eſt, ergo genitura
vel ingenitus:Sed non ingenitus:vnus enim abſque principio Deus eſt ingenitus:nec geni-
tura.Reſtat ergo creaturam ac facturam ipſum nominari.Verum ego ſi cuncta putarem no
D ſtra cognitione poſſe comprehendi,vererer forte ignorantiam confiteri:ſed quoniam infini
ta,non ex his ſolum quæ in futuro ſeculo præparata ſunt,nec eorum quę nunc in cœlis ſunt,
abdita eſſe,verumetiam eorum quæ corpori noſtro inſunt,non eſſe veram ac abſque cõtra-
dictione comprehenſionem,haud ſum neſcius:vt puta de viſu,vtrum imagines rerum viſi-
bilium ſuſcipientes,ſic obiecta comprehendamus:& quomodo maximorum montium , ac
inexpleti ac infiniti maris,& ad hæc cœli ipſius imago breui menſura pupillæ noſtræ conti-
neatur:an à nobis aliquid emittatur,quo viſibilibus appropinquato ſic ſenſum de ipſis capia
mus:& quid id ſit & quantum,vt terræ ac mari ſufficiat explicatum , & ſpatium quod inter
terram ac cœlum eſt,pertranſeat:& ad ipſum cœlum perueniat, tanta celeritate motum , vt
E æquali tempore circumadiacens corpus & ſtellæ quæ in cœlo ſunt cognoſcantur. Et quid o-
portet reliqua dicere?Ipſas mentis motiones,vtrum creare vel generare nata ſit anima, quis
cum certitudine dicat?Cum igitur hęc ita ſe habeant,cur mirum ſi de ſpiritu quoque ſancto
abſque rubore ignorantiam confiteamur? Reddere tamen oportet ei glorificationem , quæ
ſine contradictione per teſtimonium ipſi debetur.Quod enim ſuper creaturam ſit,ſatis no-
bis ea quæ per ſcripturam tradita ſunt,demonſtrant:Verum quia impoſſibile eſt vt ſanctifi-
cans cum ſanctificatis,docens cum doctis,reuelans & quæ reuelatione indigẽt eiuſdem ſint
naturæ:ac nullus ſic omnino impudens eſt,vt audeat alium præter Deum omnium ingeni-
tum appellare:nec tamen etiam filium,cum vnus ſit vnigenitus : Quid igitur ipſum dicere Spiritus ſancti attributa
F oportet ſpiritum ſanctum,ſpiritum Dei,ſpiritum veritatis miſſum à Deo,per filium præbi-
tum?non ſeruum ſed ſanctum,bonum,principalem,viuificantem,ſpiritum adoptionis,ſpi-
ritum omnia ſcientem quæ Dei ſunt.Sic enim etiam in trinitate vnitatis ratio conſeruabi-
tur:ſi vnum patrem profiteamur,& vnum filium,& vnum ſpiritum ſanctum . Afferũt verò
demonſtrationes,quod creatura dictus ſit ſpiritus ſanctus:Vnam ex Propheta dicente: Qui
firmans eſt tonitruum & creans ſpiritum:Alterum ex Euangelio,quòd omnia per ipſum fa-
cta ſunt.Nos autem propheticum dictum,non in ſpiritum ſanctum,ſed in communem hũc
flatum aëris ſcilicet ſpiritum credimus fieri.Quod inde patet:Non enim dixit:Qui creauit
ſpiritum,ſed creans ſpiritum.Nam ſicut tonitruum non in ſubſiſtẽtia quadam corporali ſe-
mel creatum eſt,ſed ſemper per voluntatem Dei,ad timorem hominum productum fieri &
diſſolui

diſſolui ſolet:ſic & ſpiritus tunc quidem fit,cum aër tanquam fluuius fluitat:rurſus vero ceſ- G
ſat,cum quod prius mouebatur quieſcit ſecundum voluntatem eius,qui omnia ad conſer-
uationem & conſtructionem totius diſpenſat:vt per omnem creaturam & tonitruis & ven-
tis,ac reliquis operibus creator annuntietur.Quapropter poſtea quàm dixit:Qui firmãs eſt
tonitruum,& creans ſpiritum,inquit,& annuntians hominibus Chriſtum eius.Sicut enim
cœli enarrant gloriam Dei, iis qui poſſunt ex ipſis de creatoris arte cogitare:ſic & ſoni toni-
truum & ſpirituum motus creatorem prædicant ſuum.Et hæc forte Prophetia eſt humani-
tatem Domini concernens: Cum vox è cœlo fieret, tonitruum his qui audiebant, viſa eſt:
quam Deus & pater idcirco emiſit,vt per ipſam Chriſtum hominibus annuntiaret. Spiri-
tus autem moti qui mare conturbârunt, deinde ceſſârunt iuſſu Domini, liquidò etiam ipſis H
hominibus Chriſtum Dei annuntiârunt.At verò quod omnia per ipſum facta ſunt:nequa-
quam creatum eſſe ſpiritum ſanctum nobis oſtendit, quod omnibus ſpiritus connumere-
tur.Nam ſi vnus eſt ſpiritus ſanctus & ſolus, quomodo qui ſingularis cuiuſdam naturæ eſt
vna cum omnibus comprehendi poteſt?Et nemo putet contemptum eſſe ſubſiſtẽtiæ, ſi quis
neget quòd ſpiritus creatura ſit.Nam piæ mentis eſt,quæ à ſcripturis ſanctis reticentur,ea ti
mere de ſpiritu ſancto dicere:credere autem,peritiam & veram comprehenſionem in futu
ris ſeculis nobis futuram,cum tranſierimus tempus hoc in quo per ſpeculum & ænigma ve
ritas videtur,viſum,& viſionem quæ ad faciem eſt,conſequuti fuerimus,in Chriſto Ieſu do
mino noſtro,cui ſit cum patre gloria & ſpiritui ſancto,nunc & in ſecula, Amen. I

PROLOGVS LIBRI QVARTI.

IN tribus ſuperioribus libris magnus Baſilius *firmiores* Eunomij *locos ut confutaret, ſibi propoſuit:uerũ quoniam etiam à ſcriptura multa ille afferebat,quibus malè explanatis quod intendebat approbabat,ſeorſum de ipſis in hoc quarto beatus* Baſilius *tractat.*Quod *quidem in ſecundo ipſe ſignificauit.* Nam *cum de illo* Salomonis,Dominus *creauit me ab aliis producto,rationem reddidiſſet:latius ſe de hoc ac de aliis ſcripturæ male ab illis acceptis,in proprio loco dicturum pollicitus eſt:quod in hoc quarto facit.*Verum *ad hæc ſyllogiſmis etiam quibuſdam utitur,qui eo difficiliores intellectu uidentur,quo propoſitiones rationéſque* Eunomianorum *nobis ignotiores ſunt.*Capit *enim plerunque eadem ipſa quibus illi firmiorem ſuam poſitionem putabant:& ſic uel aduerſus eos concludit,uel ad inconueniens eos impellit.* Hæc *in hoc loco præfari breuiter placuit,ne quis miretur,cum uideat ſine rerum ordine librum hunc eſſe conſcriptum.* Eſt *enim ordo huius non rebus,ſed diſpoſitioni* Eunomianæ *orationis accommodatus.* Interciſus *præterea uidetur, & non continuus, quoniam,ut diximus,continua oratione firmiſsimos ipſius locos tribus ſuperioribus confutauit:hoc quarto locos ſcripturæ malè ab ipſis intellectos rectè accipiendos docet,& propoſitionibus eorum quibus illi tanquam maximis utebantur,diligentiſſimè ſe opponit,quamuis in nonnullis interpoſitæ inſcriptiones ſe iungere coniuncta uideantur.*Hæc *præfatos eſſe ſufficiat:nunc ipſum audiamus.* K

L

Baſilij magni contra Eunomianos liber qvartvs svper

iis quæ ex nouo ac uetere teſtamento, aduerſus filij diuinitatem Eunomiani calumniantur.

SI filius natura Deus eſt,Deus verò natura etiam pater:non aliter filius M
Deus eſt,aliter pater,ſed ſimiliter.Sin verò filius non natura deus eſt,
dicitur deus & non eſt,vt qui dij falſo dicti ſunt.Si filius vnus domi-
nus eſt natura, Dominus verò & pater natura, palàm quòd non alia
natura.Et ſi pater vnus deus dicitur,deus inde & filius, nõ alia ſed ea-
dem natura.Si vnus dominus natura, cum multi poſitione appellen-
tur,& vnus filius natura,cum multi filij nominentur. Quod poſitio-
ne eſt,ad imitationem eius quod natura eſt dicitur: nihil enim poſi-
tione dicitur non antecedente eo quod natura eſt. Si ergo nos filij
Dei ſumus poſitione, neceſſe eſt natura filium antecedere. Verè impoſita nomina, eo-
rum ſub-

A rum ſubſtantiæ quorum ſunt nomina, notæ ſunt: Dominus autem & deus verè tam pater
quam filius:eadem ergo eſt ſubſtãtia ſicut & eadem nomina ſunt. Si vnigenitum eſſe gene-
rationis non eſt,ſed quia incomparabilis,vnigenitus etiam pater: incõparabilis enim & om
nis creatura non ſimilis alij vnigenita:multi ergo vnigeniti & non vnus filius dei. Quòd ſi
filius non ſimplciter vnigenitus, ſed filius vnigenitus, & à patre vnigenitus filius, &
vnigenitus eſt, & non vnigenita creatura. Si ſecundum participationem & conceſſionem
patris creator eſt filius,& non natura,nihil eorum quæ ab eo creata ſunt, ſecundum naturã
eſt.Quorum enim ſecundum naturam creator non eſt, hæc quomodo ſecundum naturam
ſunt? Si deus ita operatur, vt nullus alius, etiam cum generat, vt nullus alius generabit;
B Deus enim ad omnia & per omnia incomparabilis eſt.Quod fit, non eſt ex ſubſtantia eius
qui facit:quod autem generatur,ex ipſa ſubſtantia eſt eius qui generat:non ergo idem eſt fa
cere & generare.Si ex deo eſt filius,non ſicut ex patre,ſed alio modo: cauſa vero etiam no-
ſtri vt ſimus deus eſt:ab ipſo enim ſunt omnia:non aliter filij pater eſt,aliter noſtri,ſed ſimi
liter:quod abſurdum eſt.Si nihil ſimile & æquale deo eſt prĕter filium,nihil eorum quę per
ſimilitudinem ipſi accommodantur, ſimiliter omnino atque æqualiter dicetur: ſuper om-
nia enim deus. Quod in forma dei eſt, in ſubſtantia dei eſt, (non enim aliud forma, aliud
ſubſtantia dei,ne compoſitus ſit) qui ergo in forma æqualis eſt, & in ſubſtantia æqualis eſt.
Si genitus minor eſt eo qui genuit,non eſt culpa geniti, ſed genitoris imbecillitas. Si pater
C ante filium erat,cuiuſdam alterius neceſſariò pater erat: nam abſque filio pater non dicere-
tur:Si quis filium ſecundum ſubſtantiam cognouit,cognouit etiam patrem.Si enim me co
gnoſceretis, inquit, & patrem meum vtiq; cognoſceretis: conſubſtantialis ergo patri filius
eſt.Nullum enim incorporeum per diſſimilem ſubſtantiã cognoſci poteſt.Si credere Chri-
ſtum filium dei,vitam æternam affert:neceſſariò non credere,mortem affert. Quorum eæ-
dem ſunt operationes,eorum eſt ſubſtantia vna:operatio vero patris & filij vna eſt:vt illud:
Faciamus hominem. Et rurſum: Quæcunque enim pater facit, hæc & filius ſimiliter facit:
vna ergo eſt ſubſtãtia patris & filij. Si cognitio patris & filij vita æterna eſt: neceſſe eſt eiuſ-
dem patrẽ & filiũ eſſe ſubſtantiæ. Quæ enim diuerſæ ſubſtantiæ ſunt, vna cognitione non
D comprehenduntur,nec ſimiliter viuificare poſſunt.Si patris imago verè filius eſt: omnis au
tem imago vel ſubſtantiæ vel formæ vel figuræ vel ſpeciei & coloris imago eſt:Deus autem
nihil horum præter quàm ſubſtantia eſt:filius ergo cum ſubſtantiæ imago ſit, conſubſtan-
tialis patri eſt. Si pater in omnibus incomparabilis ad filium eſt, in omnibus autem & ad
creaturam,non aliter ad filium aliter ad creaturam,ſed ſimiliter:non ergo diſſimilis ſolum
patri filius,verumetiam creaturæ ſimilis: quod quomodo nõ abſurdum?Si enim creaturam
aſſerũt filium, & non vt vnum ė creaturis aſſerunt:cur cum nos genituram dicimus, vt vnũ
ex geniturisintelligunt?Si deus nõ generat ne fluxum patiatur,nec creabit ne laboret: quod
ſi creat abſque paſſione,multo magis ſine paſſione generabit. Si omnis lucis ſplendor gene
E ratur quidem ex luce,non vero aliquando,ſed ſine tempore & coæternaliter illi (non eſt e-
nim lux ſine ſplendore)Filius etiam cum ſplendor ſit,non aliquando erit,ſed coęternaliter.
Lux enim eſt deus,vt Dauid inquit:In lumine tuo videbimus lumen. & Daniel: Lux cum
ipſo eſt.Si genitura ſecundum eos ſubſtantia eſt,ſicut & ingenitum:filius vero dei genitura
eſt:ergo & ſubſtantia dei eſt.Si voluntate & non natura deus filium genuit, vel eum ſemel
voluit,inuitus in poſterum eſt:vel & rurſus voluit & rurſus etiam genuit. Quòd ſi non vna
eſt voluntas ipſius ſed diuerſæ, nec ipſe ſimplex eſt nec vnus creator,ſed ſicut vult etiam fa
cit.Si deus non generat,non generat profectò, vel quoniam non poteſt, vel quoniam non
vult:ſed ſi non poteſt,minor eſt quàm generans & perfecta natura, cum ad hoc etiam im-
F becillitas ipſi inſit.Quod ſi poteſt & noluit,quod natura habet voluntate retinuit. Quare &
ſi nondum genuit,tamen cum aliquando voluerit generabit. Si aliquando non erat filius,
ipſum aliquando poſt genitorem erit,& ante genitum:non ergo ſolo excepto patre ante o-
mnia filius eſt:verumetiam poſt illud aliquãdo eſſe inuenietur.Cum nos aſſeramus patrem
eſſe ſemper,neceſſe eſt etiam filium eſſe ſemper. Illi dicunt ergo quoniam & filius ſemper,
creator & creatura erit ſemper, & ſic patri & filio coæterna erit creatura. Atqui creatorem
qui dicit,non ſimul creaturam quoque dicit, nec enim vnà cum ædificatore ædificium eſt,
nec ſimul cum nauiculario nauis,nam creatio in creatore eſt, quod vero creatum eſt, poſt
creatorem,patrem aũtem dicere impoſſibile eſt,niſi ſit filius, qui & patrem dixit, nõ ſolum
patrem, ſed alicuius patrem dixit. Deus dominus, omnitenens, ſabaoth, qui eſt, Adonai,
Heloi,

Heloi, appellatur deus in ſcripturis: ingenitus vero nuſquam. Quòd ſi quis id etiam dabit, G
ingenitus & cætera huiuſmodi nomina aptè à Iudæis ac reliquis omnibus dicentur. A chriſtianis vero ſolis pater Chriſti diceretur. Si ergo quod ſolum à cæteris nos ſeparat, falſum eſt, & non verum eſt, & nomen poſitum non res per naturam: falſa eſt fides noſtra, ſpes vana. Nam cuius rei principium infirmum eſt, & finis infirmus eſt. Rurſus interrogāt, an cum ſit, natus eſt filius, an cum non ſit: ita cum obſcura & maligna ſit eorum interrogatio: verentur enim quando & in quo tempore interrogare: cum ſic dicere ſolent, interroga eos è contrario, An deus cum ſit pater, filium genuit, an cum non ſit pater. Si enim pater cum ſit, ens entem genuit: Si autem cum non ſit, factus & non natura pater. Omnem autem contentionem ipſorum diuinæ ſcripturæ excludunt, cum Moſes quidem clamet de filio: Qui eſt, me H
miſit. Et euangeliſta: In principio erat verbum. Nec ſemel dicit erat, ſed quater. Et rurſum alibi: Qui eſt ex deo, qui eſt in ſinu patris. Et in aliis, qui eſt in cœlo. Et in Apocalypſi: Qui eſt, qui erat, & qui venturus eſt. Et Paulus: Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & in forma dei. Et rurſus. Qui ſuper omnia deus eſt benedictus. Si filius verus eſt deus, & lux, & incommutabilis, & bonus, & ſanctus, & dominus: hæc autem & pater cum ſit, non ſimiliter eſt, ſed magis: nõ ſubſtantiæ exceſſu, ſed qualitatis præſtantia. Subſtantia enim magis quàm ſubſtantia non dicitur, ſed qualitas qualitate: homo enim homine magis non dicitur: bonus autem bono, & iuſtus iuſto. Omnium quæ genita ſunt, eadem cum genitore natura eſt, quanuis genitus alio modo habeat eſſe. Nec Abel, qui coitione natus eſt, aliud præter Adam eſt: cum Adam plaſ- I
matus, non natus ſit. Si cauſa cauſato maior eſt, & ſecundum ſubſtantiam differens: omnis vero pater cauſa, & omnis filius cauſatus: maiores & ſecundum ſubſtantiam differentes, & filiis patres ſunt, & non eiuſdem ſubſtantiæ: quod verum non eſt. Interrogāt, ſi cum pater filium genuerit, à generando ceſſauit: & ſi habebunt quod ceſſauerit, afferunt, ergo & generare incepit. Omne enim quod finem habet, & principium habet: non erat ergo ſemper filius. Dicamus, ſi id quod ceſſat eſſe neceſſariò, & principium habet: & quod principium habet, neceſſario ceſſat: Angeli & cuncta incorporea cum principium eſſendi habeant, neceſſariò & finem eſſendi habebunt: quod abſurdum eſt. Quare poſſibile eſt, & quod incepit, eſſe non ceſſare: & quod ceſſabit, non incepiſſe. Quòd ſi ita non eſt, & ipſe filius cum principium eſ- K
ſendi habeat, finem etiam ſecundum ipſos neceſſario habebit: quoniam omne quod princi-

Pater & filius quomodo ſunt vnũ

pium habet, & finem habere volunt. Quod quomodo blaſphemia non eſt? Præſcientia quoque dei cum non habeat principium, poſtea quàm ea facta ſunt quæ præſciuit, finem habet. Non itaq; quod finem habet, id etiam neceſſariò principium habet. Vnum in rebus incorporeis, vel operatione, vel voluntate, vel ſubſtantia dicitur. Cum igitur ſaluator dixerit: Ego & pater vnum ſumus: ſecundum aliquid iſtorum dixit. Si ergo operatione dicunt, neceſſe eſt & ſubſtantiam dicere: quorum enim vna ſubſtantia non eſt, eorum non eſt vna operatio. Quod ſi voluntate vnum, non ſolum quæcunque pater velit, ea neceſſe eſt & filiũ velle: ſed quæcunque etiam filius velit, ea neceſſe eſt & patrem velle. Iubebit igitur & filius patri L
de quibus vult quoniam & ipſi iubetur, coactus & nolẽs miniſtrat: quod ſic nec operatione, nec voluntate, ſecundum ipſos relinquitur vnum eſſe ſubſtantia, id eſt conſubſtantialem eſſe filium patri.

Quod nomen ingenitus, modum eſſendi non ſubſtantiam ſignificat.

SI ingenitum eſſe ſubſtantia eſt, & genitum eſſe ſubſtantia. Ac ideo non conſubſtantialis eſt pater filio: neceſſariò genitura omnis vnitus ſubſtantiæ eſt: omnes ergo geniture filio dei conſubſtantiales ſunt: quod quomodo blaſphemia non eſt? Si innaſcibilitas ad naſcibilitatem filij ex oppoſito diſtincta, alia ſubſtantia eſt: & increatũ eſſe ad creatum eſſe ex oppoſito diſtinctum, alia ſubſtãtia eſt: erit ergo & innaſcibilitas ſub- M
ſtantia, & increatum eſſe ſubſtantia, quare deus duæ non vna ſubſtantia eſt. Et ad hæc omnis creatura erit ſubſtãtia vna, quod falſum eſt. Vna enim creatura eſt, diuerſæ vero ſubſtantiæ. Sic autem & incommutabilitas ipſius, & abſque principio eſſe, multaq; huiuſmodi, ſubſtantia erunt. Si enim ingenitum quis patrem, & genitum filium dicat, ſubſtantiam ſignificat, cum modum ſubſtantiæ ipſorum voluerit quis dicere, quonam modo aliter quam ſic dicere potuerit? Quare innaſcibilitas ſubſtantiæ modus, non ſubſtantiæ nomen eſt. Si quæ diuerſimodè ſunt, diuerſam ſubſtantiam habent, homines inter ſe conſubſtantiales non ſunt. Nam alio Adam de terra plaſmatus, alio Eua ex coſta facta, alio Abel, ex coitione enim: alio modo qui ex maria ſola virgine natus eſt. Eodem modo in volatilibus & quadrupedibus. Si

A ingenitus pater, quoniam natus non eſt:filius vero genitus, quoniam natus: poſterior genito ingenitus eſt.Non enim habebat ad cuius diſtinctionem ingenitus diceretur. Nã non eorum quæ non ſunt,ſed eorum quæ ſunt,diſtinctiones ſunt. Si deus erat aliquando cũ non erat pater:factus pater,aſſumpſit vt eſſet pater:quare deus quidem ingenitus: factus autem pater: ingenitus ergo & genitus,idem, cum ſit ſimplex.Si impoſſibile poſſibili contrarium eſt,& ſapienti inſipiens,& quandocunque ex oppoſito inter ſe diuiduntur: etiam innaſcibilitas naſcibilitati contraria eſt.Quare ſi modus ſubſiſtentiæ innaſcibilitas non eſt, ſed ſubſtantia:pater filio ſecundum ſubſtantiam contrarius erit.Si creatura & non genitura filius, & cuncta quæ ſunt,creaturæ ſunt:pater fruſtra ingenitus dicitur, cum nullo modo genitus
B ſit,ad cuius diſtinctionem nominetur ingenitus. Commodius igitur increatus,quàm ingenitus diceretur.Si innaſcibilitas nomen eſt,ſubſtantia non eſt:nomina enim,ſubſtantiarum ſignificatiua ſunt,ipſa ſubſtantia non ſunt.Quod ſi ipſa innaſcibilitas ſubſtantia eſt, dicant nomen eius: non enim ex ſubſtantiis, ſed è nominibus & operationibus cognoſcimus, & præſertim incorporalia.Si innaſcibilitas ſubſtantiæ dei nomen eſt, vel cum ſubſtantiã propriam deus cognoſcat,nomen ſubſtantiæ ignorauit:vel cum etiam nomen ſciret,audientes decepit.Dominus enim inquit,omnitenens nomen meum.Et à Moſe quod ſibi nomen interrogatus:Ego ſum qui ſum,inquit.Et rurſum:Deus Abraham,Deus Iſaac, & deus Iacob: hoc mihi nomen æternum.Et Dauid: Dominus nomen tibi. Ingenitus autem nomen nec ipſe ſibi,nec quiſpiam ſanctorum dixit. Quòd ſi nec decepit,nec ignorauit, (impium enim
C eſt aliquid tale dicere)ingenitus ei nomen non eſt.Ingenitus vel ſubſtantia vel accidens eſt. Nam præter hæc nihil eſt.Sed ſubſtantia non eſt,quoniam nec quod ex oppoſito diſtinguitur: genitus enim filius non ſecundum quod ſubſtantia eſt, ſed ſecundum quod natus eſt. Quòd ſi accidens, vel innatum, vel contingens eſſe & non eſſe.Sed ſi innatum eſt, neceſſe eſt deum & ſubſtantiam & accidens eſſe.Ex neceſſitate nanque talia accidunt,quibus accidunt. Quòd ſi contingenter, erit & ingenitus aliquando & genitus. Si ingenitum dicunt deum quoniam natus non eſt,non quid eſt ſubſtantia eius dicunt, ſed quid non eſt: nulla vero ſubſtantia ex quibus non eſt cognoſcitur,ſed ex quibus eſt. Nam & immortalis & incorruptibilis & incommutabilis non ſubſtantiam eius:ſed quod nec moriatur,nec corrum-
D patur,nec commutetur,vt creaturæ ſignificat:quare quid deus ſit doceant, non quid nõ ſit. Si ingenitus non ſubſtantiæ nomen eſt,ſed ipſum ſubſtantia: cum & filius ſubſtantia ſit,& ipſe ingenitus ſubſtantia eſt,& omnis ſubſtantia ingenita eſt. Si ingenitum ſubſtãtia dei eſt, & genitum ſubſtantia filij:creatura ergo vel factura non eſt ſubſtantia eius:vna enim & nõ multæ ſubſtantiæ filius.Cum quis hominem vel lapidem vel lignum dicit,ſubſtantiã quandam ſignificat:cum vero genituram dicit,non ſimpliciter ſubſtantiam ſignificat,eſſet enim omnis genitura vna ſubſtantia. Quòd ſi genitura non eſt ſubſtantiæ cuiuſdam ſignificatiuum,nec ingenitus.Si deus ingenitus eſt,quoniam natus nõ eſt: ſic & incorruptibilis, quoniam non corrumpitur. Sic enim incorruptibile non habiturum finem ſignificat, ſic & in-
E genitum quod ſit ſine principio.Quòd ſi ingenitus quidem,non incorruptibilis autem, erit ſine principio,ſed non ſine fine,quod abſurdum eſt.Non eſt ergo ingenitum ſubſtantia, ſed ſignificatio quod natus non ſit.Si pater natura ingenitus,filius quoq; natura genitus. Quòd ſi natura genitus eſt:creatura non eſt:cum ergo ſit natura genitus,& eum qui genuit eſſe neceſſe eſt,genitura enim ſine genitore non erit: dicant ergo quis genuit ſi pater non genuit. Si deus ſubſtantia eſt ingenita,& Chriſtus ſubſtantia genita,& paracletus creatura ſubſtantia, pater & filius & ſpiritus ſanctus nomina ſolum ſunt ſine ſubſtantiis: Baptizent ergo in ingenito & genito & creato. Res enim nominibus potiores: & ea quæ ſunt iis quæ dicun-
F tur,ad operationem vtiliora.Si pater,inquiunt,ingenitus,genitus vero filius,non ſunt eiuſdem ſubſtantiæ.Nam ingenitus & genitus non erunt vnius ſubſtantiæ. At nos hæc non dicimus ſubſtantias,verum nomina ſubſtantiam cuiuſlibet eorum ſignificantia: nihil autem prohibet diuerſorum nominum vnam eſſe ſubſtantiam: ſicut nec contrarium diuerſarum in creatura ſubſtantiarum nomen vnum.Si conſubſtantialis,inquiunt,filius patri,pater vero ingenitus,filius autem genitus: eadem ergo ſubſtantia ingenita & genita. Sed non dicimus patris partem eſſe filium, vt diuiſa ſubſtantia ingenita & genita ſit. Verum totum ex toto genitum ex genito,perfecta duo,non partes duas ex aliquo vno.Si ſaluator in nomine patris venit,vt ipſe dicit:Ego veni in nomine patris mei:omnia quæ de patre dicũtur, ea de filio quoque dicuntur.Quare dicetur etiã ingenitus ſi hoc quoq; patris nomen eſt.Si nomen

ingenitus

ingenitus patri honori eſt,ſimiliter vero & filium honorare oportet , ſecundum vocem ip- G
ſius qua dicitur,vt omnes honorent filium ſicut honorant patrem:neceſſe eſt & filium inge
nitum dicere,vt vnus patris & filij honor ſeruetur.Si filius patris nomẽ manifeſtauit,vt ip-
ſe dicit:Manifeſtaui nomen tuum hominibus,proprium autem ſubſtãtiæ eius ingenitus eſt:
monſtrent vbi ſaluator ipſum ingenitum nominauit?Si deus omnibus maior eſt, vtrũ ſub-
ſtantia maior eſt:an quoniam cauſa eſt omnium,cum ipſe à nullo ſit?Nam ſi in quantũ ſub-
ſtantia,omnis ergo ſubſtantia maior omnibus eſt:ſui autem inquantum ingenitus:non er-
go idem ſubſtantia & ingenitus.Si ingenitus aliquid eſt,& immortale, & ſine fine , & inæ-
grotabile,& inſeneſcens aliquid:ergo eo quòd ingenitus eſt excedet omnibus: ſecundũ cæ-
tera vero idem cum angelis,ſpiritibus,& animis.Nam & hæc immortalia ſunt , & ſine fine. H
Quod ſi non iis excedit quæ non eſt,ſed iis quæ eſt:nec enim homo quã irrationale melior,
eo quòd non eſt inanimis & inſenſibilis:nam hæc etiam irrationale: ſed eo quòd eſt ratio-
nalis:ſic igitur & deus,non quoniam ingenitus,ſed quoniam omnium eſt cauſa, maior eſt.
Si ex oppoſito diſtinguitur ingenitus genito:ingenitus autem ſimplex ſubſtantia,ſecũdum
quod incommutabilis quoque,& immortalis,& infiguratus eſt,& cætera huiuſmodi, diſtin
guetur à genito.Nam ſi aliquo iſtorum diſtinguitur,& reliquis non diſtinguitur, compoſi-
tus eſt & non ſimplex.Si qui cognouit deum eſſe ingenitum,quidnam eſt deus penitus co-
gnouit:maius autem nihil eſt quàm deum ſecundum naturam ſuam cognoſcere : nam hæc
eſt æterna vita,qui nos docuit ingenitum eſſe deum,maior iis rebus inuenitur,quas deus a- I
mantibus eum præparauit.Ex illis enim nihil poſſibile eſt hominem cognoſcere : quoniam
neque oculus vidit , nec auris audiuit , nec in cor hominis aſcendit:ingenitus vero nomen
etiam peccatores audiuerunt.Quòd ergo maius eſt , id vel per ſe vel per alium deus pecca-
tores docuit: quod minus & nihil ad vitam confert, id iuſtis conſeruauit: quod quomodo
non inconueniens.Ingenitum eſſe nec diffinitio,nec propriũ dei eſt:hæc enim cum illis cõ-
uertuntur,quorum diffinitio vel proprium ſunt.Si quid enim eſt animal rationale & mor-
tale,mentis & diſciplinæ capax,hoc eſt & homo:& ſi quid homo,hoc & illud.Propriũ vero
hominis riſibile:& ſi quid riſibile,id eſt homo.Ingenitum autem ſi quis cõcedet de ſolo deo
dici,non ſtatim ſi quid deus, id eſt ingenitum . Nam filius cum ſit deus , ingenitus non eſt. K
Nec diffinitio igitur nec proprium dei eſt, ingenitum eſſe:non enim conuertitur.

Quod filius creatura non eſt.

SI filius creatura dei eſt,omnis vero creatura creatoris ſerua,Chriſtus dei ſeruus eſt
& non filius. Non ergo ſuſcepit formam ſerui cum eſſet dominus , ſed erat ſeruus.
Factura factori in eadem virtute non communicat : nihil ergo commune patri cũ
filio:nec creatura ipſa,ſi factura & non genitura,filius eſt. Si genitura filius non vt
cæterarum geniturarum aliqua : omnis autem genitura creatura: non igitur creatura filius,
quoniam non eſt genitura vt cætera. Si alia deus creare non poterat præter vnicum filium, L
quoniã naturæ ſuę non conuenit:nec filius multa creabit,ſed vnum quid.Si minora creãtur
à minore,maiora vero à maiore, per multos ergo ſunt creaturæ:non enim omnes æquales.
Si creatiuus eſt deus natura:non vnius erit,ſed multorum. Nam vel imbecillitate multa nõ
creat,vel inuidia vel liuore.Si patris virtus per filium creauit,pater creator eſt nõ filius:ſicut
& inſtrumentũ non eſt artifex. Quare non eſt inconueniens patri accreare quæ à filio crean
tur.Si creaturarum creationẽ per ſe facere deus erubuit,nec glorificari ab illis ſuſtinebit.Nã
quę facere erubeſcebat, ea cũ facta ſint,propria putare nolet.Si idẽ creare & generare in deo,
quoniam ſimplex eſt:idem etiam erit ſeruare & perdere, viuificare & interficere:quod ſi idẽ
eſt,ſalus ergo pariter & perditio & mors & vita idem.Si Chriſtus dei virtus & ſapiẽtia eſt,
hæc autem increata & coæterna deo (non enim erat quando erat inſipiens & abſq; virtute) M
increatus & coæternus Chriſtus eſt deo . Si vero in quantũ operatio, virtus ac ſapientia dei
dicitur , & nos virtus ac ſapientia domini ſicut ipſe dei diceremur:quod inconueniens eſt.
Si filius æternus deus non eſt,erit neceſſario recens:& ſi verus non eſt,erit falſus:ſi non natu
ra,erit poſitione.Impiorum autem eſt recentes & falſos ac non natura deos colere.Non erit
enim tibi,inquit, deus recens? Et Paulus: Sed tunc quidem ignorantes deum,ſeruiuiſtis iis
qui dij non ſunt. Vel igitur impij qui Chriſtũ ſic colũt: vel natura & verus deus eſt filius: &
qui ſic ſentiũt,pij.Si filius operatio eſt & non genitura,nec qui operatus eſt,nec opus ipſe eſt
(aliud enim operatio præter hæc) ſed etiam non ſubſiſtens: nulla enim operatio ſubſiſtit.
Quod ſi opus, tertius eſt à patre & non immediatus : primus enim qui operatus eſt, dein-

de

A de operatio,ac demum opus.Si filius ingenitus, quoniam ſolus à ſolo factus eſt, vnicreatus
(id eſt græcè μονόκτισος) magis propriè diceretur:cum ſecundum Eunomium verè creatu-
ra ſit,falſo autem nomine genitura vocetur.Si filius creatura patris ſolus, cuncta verò cæte-
ra filij:cum dixerit:Mea omnia tua ſunt:quod rectè dicere poterat filius,ad hoc autem intu-
lerit & mea tua , Eunomij ratione non rectè id intulit . Nam ipſe ſuiipſius eſſe non poteſt.
Quare videtur de ſimilitudine ac identitate ipſorum in omnibus ſimiliq; ſubſtantia,non de
creaturis ea verba dixiſſe.Si deus ſimiliter & creat & generat , Chriſtus & creator noſter &
pater ſimiliter eſt:Deus enim,& ita non opus eſſet adoptione quæ per ſpiritum ſanctum eſt.
Sicut nec opus eſt vt per alium creaturæ ipſius facti ſimus: præſertim cum multa ex creatu-
B ris non nata ſint adoptionis ſpiritum ſuſcipere,ſicut irrationabilia & inanimata.Si nos cum
creaturæ ſimus,ſpiritus ſancti adoptione filij efficimur,dicant ſi filius etiam creatura eſt,per
quem in adoptionem patris peruenit ? Si omnia quæ habet pater, filij ſunt : nihil autem eo-
rum quæ per filium facta ſunt,pater ſeorſum habet,niſi ſecundum eos filium ſolum : & ipſe
ergo ſeipſum habere debet:quod impoſſibile eſt.Si omnino imago ſimilis eſt per omnia: fi-
lius imago eſt: creatura verò in nullo creatori ſimilis , ſed per omnia diſſimilis : cum igitur
patris imago ſit filius,non erit creatura eius.Si quod incorporeum eſt cum generat, neceſſe
eſt vt ſicut corporeum generet:& cum cernit,vt corpus cernet:& cum audiat, vt corpus au-
diet,& omnem operationem vt corpus operabitur.Quod aliquis non habet, id aliis largiri
C non poteſt:ſi ergo creatura & ſeruus eſt filius,alios liberos facere non poteſt . Quod natura
medium inter aliqua eſt,id vtraſq; contingit extremitates : Si igitur dei ac noſtri mediator
natura Chriſtus eſt,non per diſpenſationem,ſed natura coniuncta ſunt deus & creatura. Si
filius patri ſimilis eſt , non autem ſecundum ſubſtantiam,reſtat vel forma vel operatione,
ſed forma quidem impoſſibile.Nullum enim incorporeum habet formam.Sin autem ope-
ratione,nihil ipſe operatus eſſet alterius à ſe naturæ,ſed quale quid ipſemet eſt.Siquidem fa-
ctura patris eſt,& non genitura. Præterea etiam prædictum eſt , quod operatione ſimile eſt,
id etiam ſecundum ſubſtantiam neceſſariò eſſe ſimile . Si dei opera fide non demonſtratio-
ne,ſecundum Dauid qui dixit:Et omnia opera eius in fide:quanto magis ex patre ante ſecu
D la filij generatio fide & non demonſtratione?Si ex nihilo pater filium fecit,& filius ex nihi-
lo cuncta:eadem virtus ac operatio eſt eorum,qui ex nihilo quicquid volunt creare poſſunt,
nullibi differentia creaturarum conſiderata:nam cum creaturæ in multis & per multa diuer
ſitatem habeant,non tamē diuerſi ſunt creatores,ſed vnus filius per quem omnia facta ſunt.
Si eorum quæ ex nihilo facta ſunt, prima dei factura Chriſtus , & ſic credentes eum colunt
Arriani,& Iob primam dei facturam diabolum dicit,cum dicat,Hoc primum eſt origo plaſ
matis Domini,latent diabolum colentes & non filium dei . Quod ſi filij primam facturam
dixiſſe Iob aſſerant,vel non amplius ſpiritus Domini ſecundum eos factura,vel poſt diabo-
lum ſpiritus ſanctus inuenietur.Si fides noſtra in filium,opus eſt Dei, hoc enim, inquit, o-
E pus eſt Dei,vt credatis in eum quem ille miſit,ipſe Dei eſſe opus non poteſt. Non enim idē
fides in ipſum,& ipſe.

Super illo Apoſtolico , Cum autem ſubiecta fuerint illi omnia,
tunc & ipſe filius ſubiectus erit illi.

SI ſecundum deitatem filius patri ſubiicitur,ex principio profectò ſubiectus eſſet,ex quo
& deus erat.Sin verò non ſubiectus erat,ſed poſtea,ſubiicietur ſecundum humanitatem pro
nobis,& non pro ſe ſecundum deitatem.

De illo Apoſtolico , Propterea largitus eſt illi Deus nomen,
quod ſuper omne nomen eſt.

SI poſt incarnationem,propter obedientiam,nomen ſuper omne nomen filio pater lar
F gitus eſt deo exiſtenti,& omnis lingua confitebitur Dominum,ante incarnationem,nec no
men ſuper omne nomen habebat,nec confeſſionem ab omnibus quod eſſet Dominus. Ma-
ior igitur factus eſt poſt incarnationem quàm ante eam fuerit,quod eſt inconueniens. Tale
quid & illud eſt , Data mihi eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra . In humanitate igitur &
non in deitate intelligenda hæc ſunt.

De illo euangelico , Pater meus maior me eſt.

MAIVS vel magnitudine, vel tempore, vel dignitate, vel virtute, vel vt cauſa dicitur.
Verum magnitudine pater maior filio non dicitur,incorporeus enim . Nec tempore , nam
filius temporum eſt creator . Nec dignitate , factus enim non eſt quod nunquam erat. Nec

virtute,quæcunq; enim facit pater,hæc & filius ſimiliter facit,nec vt cauſa, quoniam ſimiliter nobis & ipſo maior eſſet, ſiquidem & eius & noſtri cauſa. Honorem ergo magis filij ad patrem dictum,id non imminutionem eius qui dixit oſtendit. Deinde quod maius eſt,non omnino diuerſæ eſt ſubſtantiæ,homo enim maior homine dicitur,& equus equo. Quare ſi maior pater dicitur, non ſtatim ſubſtantia quoque illius. Et vniuerſaliter quæ comparantur, de conſubſtantialibus non de iis dicuntur, quæ diuerſarum ſunt ſubſtantiarum. Nam homo non propriè maior irrationali dicitur, nec irrationale inanimato, ſed homo homine, & irrationale irrationali. Pater ergo & ſi maior filio dicitur, ei tamen filius conſubſtantialis eſt? G

Super illo euangelico, Horam autem & diem nemo ſcit &c. H

SI creator omnium filius eſt,iudicij verò tempus ignorat,quod creauit ignorat. Non enim iudicium dixit ignorare,ſed tempus,quod quomodo non inconueniens?

Super eodem.

SI cognitionem omnium quam pater habet,filius non habet,mentitus eſt cum dixit,Omnia quæ pater habet mea ſunt.Et,ſicut pater nouit me,ego noui patrem. Quòd ſi aliud eſt patrem,aliud quæ patris ſunt cognoſcere,maius autem patrem cognoſcere,quàm ea quę patris ſunt,quanto vnuſquiſq; quàm ſua maior,cum id quod maius eſt filius cognoſcat.Nullus enim,inquit,nouit patrem niſi filius,quod minus eſt ignorat,quod eſt impoſſibile. Quoniam ergo non conferebat hominibus iudicij tempus audire,idcirco reticuit. Nam expectatio perpetua feruentiores ad pietatem reddit. Cognitio vero quod multum tempus intererit,negligentiores ad pietatem feciſſet,cum ſperamus poſtea pœnitentia poſſe ſaluari. Nam qui vſque ad horam illam omnia nouit (dixit enim ea) quo pacto horam illam ignorauerit? Fruſtra vero & Apoſtolus diceret,In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ cognitionis abſconditi. I

Super eodem.

SI ſpiritus ſanctus profunditates Dei inueſtigat,nec quicquam eorum quæ dei ſunt poſſit ignorare,filius vero ignorat,maior ſecundum ipſos ſpiritus ſanctus filio,quem nec æqualem volunt. K

Super illo euangelico, Pater ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte.

SI verè filius dicebat,Pater ſi poſſibile eſt,tranſeat à me calix iſte. Non ſolum timiditatis ac imbecillitatis ſe accuſat,verumetiam patri eſſe aliquid impoſſibile opinabatur. Quod enim dicit,ſi poſſibile eſt,dubitantis erat,ac non certioris quod pater ipſum poſſet ſeruare. Ad hæc,quomodo qui mortuos vita donabat, non multo magis poterat viuis vitam conſeruare?Cur ergo qui Lazarum ac alios multos mortuos excitauit, non ſibiipſi vitam præbet,ſed à patre vitam petebat,cum timens dixit,Pater ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte? Si inuitus etiam moriebatur, non ſe humiliauit factus obediens patri vſque ad mortem,nec ſeipſum dedit,vt dixit Apoſtolus:Qui ſe dedit in redemptionem pro peccatis noſtris. Quod ſi volens, quid opus his verbis: Pater ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte? Hoc ergo non de ſe ipſo, ſed de iis qui in eo peccaturi erant ne peccent accipiendum,pro quibus etiam crucifixus dicebat: Pater dimitte ipſis quoniam ignorant quid faciunt. Non oportet igitur ea quæ ſecundum diſpenſationem dicta ſunt, quaſi ſimpliciter dicta accipere. L

Super illo euangelico, Et ego uiuo propter patrem.

SI propter patrem filius viuit,propter alium & non propter ſeipſum viuit.Qui verò propter alium viuit,ipſe vita per ſe eſſe nõ poteſt.Nec enim qui gratia ſanctus eſt,per ſe ſanctus eſt:mentitus ergo eſt filius cum dixerit:Ego ſum vita.Et rurſus ſic:Et filius quos vult viuificat.De humanitate igitur non de deitate dictum intelligere oportet. M

Super illo, Neque filius à ſeipſo aliquid facit.

SI quod eſt ſui arbitrij, melius eſt quàm quod eſt ſub arbitrio alieno: homo autem ſui arbitrij eſt, filius vero Dei ſub arbitrio patris, melior eſt homo filio: quod eſt inconueniens.Quod ſi qui eſt ſub alieno arbitrio,liberos facere non poteſt:quod enim ipſe non habet vt eligat, aliis dare non poteſt. Saluator qui nos liberi arbitrij fecit, non erit ſub libero arbitrio alicuius.

Super eodem.

SI NIHIL Saluator à ſe ipſo facere poterat, ſed imperante patre, nec bonus eſt nec malus.

A malus. Nullius enim eorum quæ facta ſunt, cauſa eſt: & quomodo abſurdum non eſt, cum homines ſint bonorum & malorum liberi factores, filium Dei nullius rei liberum eſſe factorem?

Super illo, Ego ſum uitis.

SI SALVATOR, vt inquit, vitis eſt, nos vero palmites: agricola pater ad palmites viti connaturales, vitis vero non connaturalis agricolæ: filius nobis connaturalis eſt, & pars nos ipſius: non autem connaturalis filius patri, ſed per omnia alienus. Ad quos dicemus quod non deitatis ſuæ ſed carnis nos dixit palmites, ſecundum quod dicit Apoſtolus, Nos enim ſumus corpus Chriſti & membra ex parte. Et rurſum, Neſcitis quòd corpora B veſtra membra Chriſti ſunt? Et in aliis, Qualis terrenus, tales & terreni, & qualis cœleſtis, tales & cœleſtes: igitur ſicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœleſtis. Si viri caput eſt Chriſtus, Chriſti autem caput Deus, homo verò non conſubſtantialis Chriſto (non enim Deus) Chriſtus verò conſubſtantialis Deo (Deus enim) non ergo vt viri caput eſt Chriſtus, ſic & Deus Chriſti. Nam creaturæ natura & creatrix deitas in vnum ac idem non conueniunt. Ergo ille vt pater, caput eſt Chriſti, hic vero vt factor, noſtrum. Si voluntas patris eſt, vt nos in filium ſuum credamus (hæc enim eſt voluntas eius qui miſit me, vt omnis qui videt filium & credit in ipſum, habeat vitam æternam) non eſt ex voluntate filius, alioqui credere nos in ipſum, vel cum ipſo, vel ante i-
C pſum inueniretur.

Super illo, Nullus bonus.

SI SALVATOR bonus non eſt, neceſſariò malus eſt, cum enim ſimplex ſit, nihil eorum quæ ſunt in medio ſuſcipit, & quomodo non abſurdum, bonorum factorem malum eſſe? Et ſi vita bonum eſt, ac verba filij vita ſunt, vt ipſe dixit, Verba quæ locutus ſum vobis, ſpiritus ſunt & vita, quomodo cum phariſæus bone magiſter dixiſſet, nullus, reſpondit, bonus niſi deus? Non enim cum ab illo ſolummodo bonus audiſſet, nullus bonus dixit, ſed magiſter bonus. Sicut ergo ad tentantem reſpondit, vt Euangelium dicit, vel ſicut ad ignorantem quòd Deus bonus eſt, & non ſimpliciter magiſter bonus.

D *Super illo uerbo, Pater glorifica me.*

SI CVM glorificari à patre filius petebat, ſecundum deitatem & non humanitatem petebat, quod non habebat petebat: falſus ergo eſt qui dixit Euangeliſta: Et vidimus gloriam eius. Et Apoſtolus: Nō vtique regem gloriæ crucifixiſſent. Et Dauid: Et introibit rex gloriæ: Non ergo acceſſionem gloriæ, ſed manifeſtationem diſpenſationis fieri petit.

Super eodem.

SI QVAM habebat gloriam antea quàm mundus fieret, eam verè à patre petebat quam amiſit. Quod ſi hoc: non ſolum gloriam amiſit, ſed etiam deitatem. Nam inſeparabilis eſt à deitate gloria. Nudus ergo ſecundum Photinum erat homo. Apparet igitur in quantum ho
E mo, non deitatis defectu talia dixiſſe.

Super illo, Primogenitus omnis creaturæ.

SI ANTE creaturam filius non genitura eſt, ſed creatura: primò creatus vtique diceretur, non primogenitus. Si quoniam primogenitus creaturæ dictus eſt, primo creatus eſt: & cum primogenitus mortuorum dicatur, ante mortuus mortuorum erit. Quòd ſi primogenitus mortuorum dictus eſt, quoniam cauſa ſit reſurrectionis è mortuis: ſic & primogenitus creaturæ, quoniam cauſa ſit vt à nihilo ad eſſe creatura producta ſit. Si quoniam creaturę primogenitus dictus eſt, primum ipſum eſſe creatum Apoſtolus oſtēdit: Cum ergo dixerit, Omnia per eum & in eo creata ſunt, debuiſſet dicere: Et ipſe factus eſt ante omnia. Cum autem dixerit: Et ipſe eſt ante omnia: oſtendit eum quidem ſemper eſſe, creaturam vero fa-
F ctum. Hoc enim verbum eſt, illi in principio erat verbum, conſonat. Si primogenitus, inquiunt, filius, non amplius vnigenitus, ſed alius quoque eſſe debet: ad quem primogenitus dicitur? Atqui ô ſapiens tu, cum etiam ex Maria virgine ſolus natus ſit, primogenitus ipſius dictus eſt. Quouſque enim peperit, inquit, filium ſuum primogenitum. Quare non neceſſe eſt ad fratrem primogenitum dici. Dici etiam poſſit qui primus natus eſt primogenitus. Ad hæc autem etiam ad eos qui per adoptionem ſpiritus ſancti ex Deo nati ſunt, vt Paulus dicit: Quos præſciuit & prædeſtinauit conformes imaginis filij eius, vt ipſe ſit primogenitus in multis fratribus.

Super illo, Dominus creauit me.

SI qui in carne eſt, inquit, ego ſum via. Et idem: Nemo venit ad patrem niſi per me. Ipſe etiam eſt qui dicit: Dominus creauit me initium viarum ſuarum. Dicitur autem & de genitura creatura & factura: vt illud: Poſſedi hominem per Deum. Et rurſum: Et fecit filios & filias. Et Dauid: Cor mundum crea in me deus: non aliud petens, ſed id videlicet quod erat permundari. Dicitur autem & noua creatura, non qui alia creatura factus ſit, ſed quoniam illuminati ad meliora opera præparantur. Si pater ad opera filium creauit, non propter ſeipſum, ſed propter opera eum creauit: quod vero propter aliud & non propter ſe factum eſt vel pars illius propter quod factum eſt, vel eo minus eſt. Quare Saluator vel creaturæ pars eſt, vel minor quàm creatura. Neceſſe eſt ergo de humanitate eius intelligere. Dicet etiam aliquis, de ſapientia illa hæc Salomonem dixiſſe, cuius & Apoſtolus meminit dicens: Quoniam enim in ſapientia dei non cognouit mundus, per ſapientiam deum. Pręterea nec Propheta eſt qui dixit: ſed prouerbiorum ſcriptor. Prouerbia vero imagines aliorum ſunt, non ipſa quæ dicuntur. Si dei filius eſt qui dicebat: Dominus creauit me: potius dixiſſet, pater creauit me. Nullibi enim ipſum dominum ſuum, ſemper verò patrem vocabat. Capiendum igitur verbum genuit, de deo filio: creauit vero, de deo qui formam ſerui accepit. In omnibus autem iſtis non duo dicimus, Deum ſeorſum, & hominem ſeorſum: vnus enim erat: ſed cogitatione ac mente cuiuſlibet naturam conſideramus. Nec enim Petrus duos intellexit cum dicat: Cum igitur Chriſtus paſſus ſit pro vobis ſecundum carnem. Si genitura inquiunt filius eſt & non factura, quomodo ſcriptura dicit: Certiſſimè ergo ſciat omnis domus Iſraël, quia dominum eum & Chriſtum fecit deus? Quare hic quoque dicendum, de eo qui ex Maria eſt ſecundum carnem dictum eſſe: ſicut & angelus qui euangelizabat paſtoribus dicit, quod natus eſt vobis hodie Saluator qui eſt Chriſtus dominus. Nam quod dicit hodie, non vtique de eo putabitur qui ante ſecula. Clarius autem quod ſequitur demonſtrat, cum dicat: Hunc Ieſum quem vos crucifixiſtis. Si cum natus eſt filius, tunc ſapientia, falſum illud, Chriſtus dei virtus & dei ſapientia. Nam ſapientia eius facta non eſt, ſed ſemper erat. Et ſicut illud quaſi de patre à Dauid dictum. Eſto mihi in deum protectorem. Et factus eſt mihi in ſalutem. Et Paulus, Fiat vero deus verus, omnis autem homo mendax. Sic & dominus natus eſt nobis à deo ſapientia, ſanctificatio & redemptio. Si ergo pater factus protector & verus, non factura, & filius etiam factus ſapientia & ſanctificatio, non eſt factura. Si verum quod vnus deus pater, verum videlicet quod vnus dominus Ieſus Chriſtus Saluator. Nec igitur Saluator deus ſecundum ipſos, nec pater dominus. Et vanum illud, Dixit dominus domino meo. Falſum autem & illud, Propterea vnxit te deus deus tuus, &, Pluit dominus à domino, & fecit deus ſecundum imaginem dei, Et, Quis deus præter dominum? Et, Quis deus præter deum noſtrum? Et Ioannes, quod deus erat verbum & verbum erat apud deum. Et Thomas de filio, Dominus meus & deus meus. Ad creaturas ergo & falsò non propriè dictos deos non in patrem & filium ea intelligere oportet, quæ ex oppoſito diſtincta ſunt.

G H I K

Super illo, ut cognoſcant te ſolum uerum deum.

QVI verus eſt, ad eos qui ex oppoſito falsò diſtinguuntur, dicitur. Qui verò incomparabilis eſt, ad omnia & per omnia excedit. Cum ergo Hieremias de filio dixerit, Hic deus noſter non reputabitur alius præter ipſum, maiorem quoque patre dixit. Quòd autem verus & filius deus, idem Ioannes in epiſtola dicit, Vt cognoſcamus ſolum verum deum, & ſimus in vero filio eius Ieſu Chriſto, hic eſt verus deus & vita æterna. Nec igitur propter illud, non reputabitur alius præter ipſum, maiorem patre filium intelligendum, nec ſolum verum deum eſſe patrem, verum vtraque à falſo dictos nec exiſtentes, ſicut etiam in Deuteronomio dicit, Dominus ſolus dux eius fuit, & non erat cum eo deus alienus. Si ſuper omnia eſt deus, neceſſariò excedit omnia. Apoſtolus igitur cum ſuper omnia deum Saluatorem dixerat, maiorem etiam patre dixit? ſed hoc inconueniens. Similiter igitur & hoc intelligendum, magnus deus non vtique minor erit alio deo. Apoſtolus ergo cum de filio dixit, Expectamus beatam ſpem & apparitionem gloriæ magni dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti: maiorem patre intellexit? Filij enim apparitionem & præſentiam expectamus, non patris abſque diſcretione. Igitur de patre ac filio hæc non cum obſeruatione dicuntur.

L M

Aequaliter eſſe deo, non aliud eſt quam deo æqualem eſſe.

FILIVS igitur cum non in rapinam putauerit æqualiter eſſe deo, quomodo diſſimilis ac inæqualis

A ac inæqualis deo? Iudæi autem Eunomio magis pij. Nam cum ſaluator filium ſe dei dixerit, quaſi filio ſolum debeatur, ſi verè filius eſt, æqualem ipſum eſſe patri: volebant, inquit, ipſum lapidibus petere, non ſolum quia ſoluebat ſabbatum, ſed quia etiam patrem proprium deum dicebat, æqualem ſeipſum faciens deo. Aequalis igitur patri & ſecundum Apoſtolum & ſecundum ſaluatoris vocem, quamuis Eunomius nolit. Si iudicij dominus filius non eſt, vt hos quidem præmio, illos vero ſuppliciis poſſit afficere, quomodo dicebat: Pater neminem iudicat, ſed vniuerſum iudicium dedit filio? Et alibi: Poteſtatem habet filius hominis in terra peccata dimittere. Et rurſus: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Ad Petrum vero: Tibi dabo claues regni cœlorum. Ad diſcipulos autem: Amen dico vobis, vos qui ſe-
B cuti eſtis me, in regeneratione ſedebitis ſuper duodecim ſedes iudicantes duodecim tribus Iſraël. Ipſis vero ſcriptis ſolutum eſt cum ſaluator dixerit: Et tunc reddam vnicuique ſecundum opera eius. Et alibi: Et ibunt qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt, in reſurrectionem iudicij. Apoſtolus vero: Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt recipiat vnuſquiſque corporis propria prout geſſit, ſiue bonum ſiue malum. Eorum igitur qui accipiunt, eſt dignos ſe ad dexteram vel ad ſiniſtram ſedere facere, non eius qui dare poteſt, etiam ſi iniuſta petitio ſit.

Super illo, Quis deus præter dominum, & quis deus præter deum noſtrum.

Quod non ad filium hæc & horum ſimilia, ſed ad dictos deos cum non ſint, ſcripturæ di-
C xerunt, ex illis ſufficienter demonſtratum eſt, ex quibus & deum & dominum ſæpe filium demonſtrauimus in veteri ac nouo teſtamẽto dictum eſſe: Dauid aũt idipſum clarius fecit dicẽs: Quis ſimilis tibi: & adiunxit, in diis domine. Et Moſes: Dominus ſolus dux eius erat, & non erat cum eo deus alienus, cum tamen ſaluator eſſet cum ipſis, vt dicit Apoſtolus, Bibebant autem è ſpirituali conſequente eos petra, petra autem erat Chriſtus. At Hieremias, Dij qui cœlos & terram non fecerunt, pereant de terra, & de iis quæ ſub cœlo ſunt. Nec enim in iſtis filius. Nam ipſe creator omnium eſt. De idolis ergo quæ colebant gentes, & quod prædictum eſt, & illud. Ego deus primus, & ego poſt hæc, & præter me non eſt deus, & ante me non fuit alius deus, & poſt me non erit. Et, Audi Iſraël, Dominus deus tuus, deus vnus
D eſt, & omnia talia nonne de filio intelligenda ſunt?

Baſilij magni Cæſarienſis Epiſcopi de spiritu sancto liber

contra Eunomianos, quòd non ſit creatura, quem prioribus adiunctum,
E *ad Amphilochium ſcriptum opinari licet.*

CVm quæ communia ſunt creaturis, ſpiritui ſancto non communicentur: & quæ ſpiritus propria ſunt, creaturæ non communicentur, colligitur hinc ſpiritum non eſſe creaturam: quoniam quæ communia ſunt patri & filio, eadem communia ſunt & ſpiritui. Nam quibus deſignatur in ſcriptura pater & filius eſſe deus, eiſdem ſignatur & ſpiritus ſanctus deus. Ex quibus colligitur eiuſdem ſpiritum eſſe deitatis cum patre. Quoniam quæcunque patri vt deo, non vt patri inſunt:
F & quæcunque filio vt deo, non vt filio inſunt, ea etiã ſpiritui inſunt, non autem creaturis: ſicut nomina & res creaturis incommunicabiles, ſoli trinitati communes: patet trinitatem eſſe conſubſtantialem. Omne quod factum eſt, transmutationis ac verſionis ſuſceptibile eſt ſecundũ prophetam, qui de deo dicit: qui omnia facit & commutat ipſa: ſpiritus nec verſionis nec mutationis ſuſceptibilis eſt: non ergo creatura. Cum creatura in duas partes diuiſa ſit, in corporeas ſcilicet res atq; incorporeas, mutatio etiam quam recipit diuiſa eſt. Nam corpora ſecundum ſubſtantiam mutationis ſuſceptibilia ſunt: cum mũdus corruptibilis in corruptionem traducatur, ſecundum ſcripturam: Et mortalia corpora noſtra, immortalia fiunt: incorporea vero ac rationalia, ſecundum operationem vel volun-

tatem mutationis ſuſceptibilia ſunt, ſecundū illud, Angelis peccantibus non pepercit. Quòd G
ſi omnium quæ facta ſunt, hæc ſubſtantia, illa voluntate mutationis ſuſceptibilia ſunt: Spiritus vero ſanctus nec ſubſtantia, nec voluntate mutationis eſt ſuſceptibilis, non eſt ergo ſpiritus creatura. Omnis creatura ſanctificata ſancta eſt, ſpiritus vero ſanctus non eorum quæ ſanctificantur, ſed ſanctificantium eſt, non ergo creatura. Nihil creatum ſubſtantia ſanctum, nam quod ſubſtantia ſanctum eſt, exteriore ſanctificatione non eget, eget autem exteriore ſanctificatione quod factum eſt, cum dignum effectum ſit ad ſe ſanctificationē adducere, ſpiritus vero ſanctificationis non eget, quòd ſubſtantia ſanctus ſit, non igitur eſt creatura. Omnis creatura creatoris ſerua eſt, ſecundum prophetam, qui ſic deum alloquitur: Quoniam omnia ſeruiunt tibi: qui aūt ſeruus eſt libertatem ac adoptionem quam ipſe ſub- H
ſtantia conſecutus non eſt, aliis præſtare non poteſt: Spiritus vero libertatem ac adoptionē præſtat: ſpiritus enim clamat in cordibus noſtris: Abba pater: quare non eſt ſeruus, ſicut nec filius, nō ergo creatura. Nulla creatura rationali anima participabilis eſt, vt in ipſa eſſentialiter habitet: ſpiritus autem ſanctus inhabitat in ipſa, ſecundum eum qui dicit: Templum dei ſumus, & ſpiritus ſanctus habitat in nobis: non ergo creatura. Omnis rationalis creatura virtutis ac vitij ſuſceptibilis eſt, ſpiritus autem nullius horum ſuſceptibilis eſt, non ergo creatura ſpiritus.

Quod ſpiritus creator eſt.

COELI enarrant gloriam dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Et in I
alio pſalmo: Et opera manuum tuarum ſunt cœli. Et quænam erunt incorporei dei manus incorporeæ, quæ firmamentum & cœlos crearunt, ille ipſe propheta explanat cum dicit: Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Verum quemadmodū prolatum verbum in deo non eſt: ſed viuens & ſubſiſtens & factiuum omnium, ſic in deo non eſt ſpiritus perfuſus, non diſſolutus aër, ſed virtus ſanctificans, conſubſtantialis, ſubſiſtens, manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me. Et id dictum eandem habet cum ſuperiori ſententiam. Spiritus enim diuinus, Iob inquit, qui fecit me. Et altera manuum exponēs Salomon inquit: Deus patrum & domine miſericordiæ, qui feciſti omnia in verbo tuo, & ſapientia tua conſtruxiſti hominem. Chriſtus autem dei virtus & dei ſapientia, quæ ſecun- K
dum tropologiæ rationem manus eſt creans. Ad hæc etiam ſpiritus operationi totam noſtram impoſuit naturam. Renouantem quoque ipſum creaturas in incorruptionem ſermo diuinus dicit: Auferes ſpiritum eorum & in puluerem ſuum reuertentur. Emitte ſpiritum tuum & creabūtur, & renouabis faciem terræ. Nec profectò ipſe ſeipſum mittit. Miſſionem autem vocat exitum ad opus, non de loco in locum migrationem. Quoniam ſpiritus domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia ſcientiam habet vocis. Spiritus domini ſuperueniet in te. Quapropter & quod in ea natum eſt, inquit, de ſpiritu ſancto eſt. Quod ex alio eſt, vel creatione ab ipſo eſt, vt illud: Vnus deus & pater ex quo ſunt omnia. Vel per generationem, ſecundum illud: Ego à patre exiui. Et Ex vtero ante luciferum genui L
te, non quoniam vterum deus habeat, verum quoniam propriæ ſuæ & non nothæ geniturae ex vtero parentum naſcuntur, vterum ſe ipſum ad generandū habere deus dixit, ad confuſionem impiorum, vt ſaltem ſuam conſiderantes naturam, proprium patris fructum ſicut ex vtero ſuo natum filium eſſe prædiſcant. Quod ergo ex alio eſt, vel creatione vel generatione, vel natura, ex ipſo eſt, ſicut operatio noſtra ex nobis, vel ſicut ſplendor ſolis ex ipſo. Si ergo ſupernaturale Chriſti corpus ē ſpiritu ſancto eſt, nec genituram ipſius eſſe poſſibile: quoniam quod ex carne natum eſt, caro eſt: & quod ex ſpiritu natū eſt, ſpiritus eſt. Nec rurſus ex ipſo ſicut operatio eius, quoniam in ſimplici natura & incorporea eandem ſubſtantiæ rationem operatio ſuſcipit: Relinquitur ergo ex ipſo eſſe, ſicut eius creatura. Verum & digi- M
tus dei qui tranſmutauit in Aegypto puluerem in animalia, generationem animalium quæ à principio fuerat oſtendens, paracletus erat, ſpiritus veritatis. Cum enim tres euangeliſtæ dicant ad Iudæos dominum dixiſſe. Si autē ego in ſpiritu dei dæmones eiicio, igitur in vos peruenit regnū dei. Lucas dixiſſe ipſum inquit: Si autem ego in digito dei dæmonia eiicio, peruenit ergo ad vos regnum cœlorum: Quas ob res & quæ per Moſen in Aegypto facta ſunt ſigna, quæ digito dei facta ſunt, & mirabilia dei ſigna cum ſpiritu fiebant: digitus vero dei & in his quæ à Moſe, & in his quæ à domino ſigna facta ſunt, ſpiritus dictus eſt: nō quoniam parua quædam virtus coëxiſtens deo eſt, ſicut corpori digitus: verum quoniam vnum quid ex donis ſpiritus, quæ ſecundum diuiſionem ſunt, gratia etiam ſanitatum eſt, id quod eſt vnum

Ex vtero ante luciferū genui te.

Digitus dei

A eſt vnum quid,& non vniuerſa ſpiritus dona digitum vocat. Alij enim per ſpiritum datur ſpiritus ſapientiæ, alij vero ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alij gratia ſanitatū in vno ſpiritu,alij prophetia,alij diſcretio,ſpirituum,alij genera linguarum,alij interpretatio ſermonum.Hæc autem omnia operatur vnus atque idem ſpiritus,diuidēs ſingulis prout vult.Diceret aliquis,quod hæc omnia & quæcunque alia dona ſpiritus ſunt, tanquam corpus quid ipſius ſunt,vnumquodq; donum digitus:& hoc autem vtile dictionis ne negligas. Cum enim dixiſſet,quia omnia hæc operatur ſpiritus,ſicuti vult:de domino etiam ipſemet inquit.Et diuiſiones operationum ſunt , idem vero deus qui operatur omnia in omnibus. Quòd ſi omnia operatur deus ſicuti vult , omnia vero hæc vnus ac idem ſpiritus operatur,
B diuidens ſingulis prout vult:quomodo diuerſitas ſubſtantiæ illic eſt,vbi operationi identitas eſſe cognoſcitur:permutatis enim ſubſtantiis ſecundum impiiſſimum Eunomium , diuerſas eſſe oportebat & operationes:Eandem autem autoritatem & poteſtatem ſpiritus ſaluator atteſtatur:Spiritus,inquit,vbi vult ſpirat.

De remiſſione peccatorum.

PROPRIVM dei eſt peccata dimittere, cum ipſe dicat:Ego ſum qui deleo peccata tua. Et,Si fuerint peccata veſtra vt coccinum , quaſi nix dealbabuntur : & ſi fuerint rubra quaſi vermiculus,vt lana alba erunt. Præterea quoniam deus dei filius Ieſus paralytico peccata dimiſit, dicens : Fili dimittuntur tibi peccata tua,qua in re à Iudæis qui deum ipſum eſſe neſciebant,blaſphemare putabatur,dicētibus:Ipſe blaſphemat:nullius enim eſt dimittere pec-
C cata niſi ſolius dei.Dominus autem ſanctis apoſtolis inſufflans,inquit:Accipite ſpiritū ſanctum,quorumcunq; dimittetis peccata,dimittentur eis:Si ergo nullius eſt peccata dimittere,ſicuti certè nullius eſt,niſi ſolius dei: dimittit autem ſpiritus ſanctus per apoſtolos: Deus ergo ſpiritus ſanctus,& eiuſdem operationis cum patre & filio:Docete,inquit,omnes gētes baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Gentes iubet credentes & doctas baptizari in trinitatis nomine.At Petrus Iudæis qui concordes fuerant in morte Chriſti pœnitentiam agentibus:Pœniteat ſingulos,inquit,à malitia veſtra & à via praua,& baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine domini Ieſu, & ſaluabitur : quaſi poſſit eadē operari filius in regeneratione baptiſmi,quæcunque pater & ſpiritus operantur. Dominus vero apoſtolis
D dixit:Expectate promiſſionem patris quam audiſtis,quòd Ioannes quidem baptizauit aqua ad pœnitentiam:vos vero baptizabimini in ſpiritu ſancto.Si ergo in apoſtolis eadem operari poteſt ſpiritus ſanctus quæ patris ac filij nomen in iis quæ ex gentibus crediderunt, & domini Ieſu nomen in iis Iudæis qui pœnitentiam egerunt : Nemo enim diceret minore apoſtolos per lauacrum gratia participaſſe , quàm qui è gentibus crediderunt:quoniam per ſpiritum ſanctum gratiam habuerunt:quomodo non eſt eiuſdem cum patre ac filio ſubſtantię ſpiritus,cum eiuſdem ſit operationis?

Quod eadem ſit poteſtas patris & filij & ſpiritus ſancti.

E VADE in Damaſcū,& ibi dicetur tibi,quòd vas electionis mihi es.Dominus de cœlo viſus Paulo dixit,quod eum in prędicatorem euangelij orbi conſtituerat.Intranti vero in Damaſcum, Ananias dixit:Salue frater,reſpice: Deus patrum præordinauit te : ac ne de Chriſto id intelligeretur,infert,vt cognoſceres voluntatem eius, & videres iuſtum ſuum Ieſum: qui vocationem & ordinationem ſcriptis commendans dixit : Paulus ſeruus Ieſu Chriſti vocatus Apoſtolus.Deinde quid aliud etiam ad vocationem dicit:Segregatus in euangelium dei.Qui autem ſegregauit,vt apoſtolorū actus docuerunt,ſpiritus fuit. Ieiunantibus enim apoſtolis,inquit,& orantibus, dixit ſpiritus ſanctus: Segregate mihi Paulum & Barnabam in opus ad quod eos aſſumpſi. Quòd ſi dominus deus patrū ipſum elegit quem præordinauit,ac eundem ſpiritus autoritate naturæ vſus ſegregat,quomodo alteritas
F in trinitate ſubſtantiæ eſt,in qua operationis identitas inuenitur? Mea verba , Salomon inquit,à deo dicta ſunt:at Paulus à Chriſto:An probationem enim quęritis,inquit,Chriſti,qui in me loquitur.Nihil autem minus ſpiritus etiam in Apoſtolis loquitur:Loquebantur enim inquit,Apoſtoli prout ſpiritus ſanctus dabat eloqui illis.Et non eſtis vos qui loquimini(Saluator ipſis dixit)ſed ſpiritus patris qui in cœlis eſt,loquitur in vobis. Spiritus autē & in prophetis loquitur:Quis enim dabit,Moſes dixit, omnem populum iſtum prophetare: quando dabit dominus ſpiritum ſuum in ipſum ? Et teſtamenti noui propheta nouus Agabus exclamauit dicens : Hæc dicit ſpiritus ſanctus . Quòd prophetæ teſtamenti veteris ex conſuetudine clamabant : Hæc dicit dominus deus . Et hæc Paulus quæ à patre & filio &

ſpiritu dicta ſunt colligens: Omnis, inquit ſcriptura diuinitus inſpirata. Quòd ſi ſpiritus in G
prophetis & apoſtolis loquitur, & omnis ſcriptura per deitatem inſpirata eſt: dicatis impij, cum eius ſcriptura diuinitus inſpirata ſit, quomodo ipſe ſpiritus deus non eſt?

Quod neque uiſio neque oraculum ſeparatim ſit à patre & filio & ſpiritu ſancto.

ESAIAS propheta, Vidi, inquit, dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum, & ſeraphim ſtabant ſuper illud, ſex alæ vni &c. & poſt hæc dixit, Vade & dices populo huic, Audietis & non intelligetis, & videntes videbitis & non videbitis: incraſſatum eſt enim cor populi huius. Quantum igitur ad textum ipſum & conſecutionem ſcripturæ propheticæ ſupernus pater eſt, qui viſus oraculum præbuit prophetæ, at tonitrui filius cum alta locutus ſit, & tonitruo terribiliora dixerit, qui non quod non erat, ſed quod erat H
verbum dixit, filium, inquit, viſum oraculum præbuiſſe prophetæ, quoniam dicit Eſaias de ipſis: Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non videant oculis & intelligant corde, & conuertantur, & ſanem eos: Hæc dixit Eſaias quando vidit gloriam eius. Paulus vero viſionem & oraculum id, ſpiritus eſſe cenſuit dicens. Bene dixit ſpiritus ſanctus per prophetam Eſaiam ad patres noſtros, auditu audietis & non intelligetis, & videntes videbitis & non videbitis, incraſſatum enim eſt cor populi huius. Propheta igitur patris in quo Iudæi credebant, perſonam inducit, Euangeliſta filij, Paulus ſpiritus, vnum deum ſabaoth eum qui viſus fuit communiter nominantes. Ita cum de vno deo in ipſis indiſtincta maneat opinio, ratio ipſis de hypoſtaſi diſtincta eſt? I

Quod participant creatore quæ ad imaginem eius facta ſunt, hoc autem per ſpiritum fit.

QVOD ſi hæc intelligerent ac bene auſcultarent, qui contra ſeipſos male cauillantur, profectò ſpiritum à deitate non alienarent, ne à deitate ſeipſos abſcinderent, ne mundum à deo diſterminarent, ne deum propria creatura diſſiparent. Miſera enim cuncta quæ à deo creatore facta ſunt, cum ſecundum naturam creatam à gloria deſtituta ſint, niſi deitate participent. Non dignus autem ſermo de deo ſi nudam ac ſui deſertam creaturam deſpicit. Verum nec creatura ſic miſera, nec deus ſic impotens eſt, vt ſanctam participationem ad creaturas non tranſmittat. Denique ſtatim ad imaginem ſui hominem facere voluit. Omnium autem imago quæ creatur à primitiuo ad materiam K
tranſmutata, ſimilitudinem capit & charactere participat per artificis mentem & manus cõfirmationem: ſic pictor, ſic lapidum ſculptor, ſic qui auream aut æneam ſtatuam fingit, materiam cœpit, in exemplar reſpexit, recepit rei quam ſpeculatus eſt figuram, hanc in materiã impreſſit. Quòd ſi hominibus non poſſunt ad ſimilitudinem informari materiæ, niſi Idea ipſorum participent: quomodo ad ſimilitudinem dei creatura aſcendet, niſi diuino charactere participarit? diuinus vero character non ſicut humanus eſt, ſed viuens & verè ens imago imaginis efficiens, qua omnia quæ participant imagines dei conſtituuntur. Imago quidem dei Chriſtus eſt: qui eſt imago, inquit, inuiſibilis dei, imago vero filij ſpiritus, quo qui participant filij conformes fiunt, ſecundum illud ſcriptum: Quos præſciuit & prædeſtinauit con L
formes, inquit, fieri imaginis filij eius, vt ipſe ſit primogenitus in multis fratribus.

Quod ſpiritus ſanctus nec poſſeßio, nec creatura dei eſt.

SI ſpiritus à gloria filij alienus eſt, quomodo ſecundum Apoſtolum ipſum tuo conteſtabitur quòd filius dei ſis? Quomodo clamabit in te, abba pater, niſi donum verè à filio ſit non poſſeſſio eius, ab ipſo miſſus, non ſicut humanus ſpiritus vel aëreus, vt ſolent dicere qui à deitate ſpiritum ſeparant? Sed dei ac filij ſpiritus æternus, in maieſtate diuina exiſtens & cognitus. Neque enim ſpiritus tuus Chriſtus, nec ſpiritus aëris dominus, nec immũdus ſpiritus. Nam hoc quoque addicere quidam auſi ſunt. Spiritus vero ſanctus Chriſtus ac deus vocatur, cum Apoſtolus vt modo cõmonuimus, dicat: Si quis autẽ ſpiritũ Chriſti non M
habet, non eſt eius: ſi vero Chriſtus in nobis, &c. Hæc igitur cum dicat, ſpiritus habitationẽ Chriſti habitationẽ eſſe affirmat. Et rurſus dicẽs: Dominus vero ſpiritus eſt: vbi aũt ſpiritus domini, ibi libertas: quare dominus ſpiritus domini, nõ ergo poſſeſſio nec creatura domini.

Quod imago uera & naturalis dei ac filij ſpiritus eſt.

ET imago vera non ex imagine vera, ſicut nos propterea aſſimilat ad imaginem & efficit non efficitur, & vnctio eſt & non inũgitur. Vnctio vero ſpiritus in nobis (vt Ioãnes dicit) & quid dixi in nobis, imò enim & in Chriſto domino ſecundum carnem. Ieſum inquit, de Nazareth, vnxit eum deus de ſpiritu ſancto & virtute. Chriſtus igitur per ſpiritũ & vnctionem quæ eſt in ſpiritu: quare non per alienam deitatẽ domini vnctio eſt, & nomẽ Chriſti,

A Chriſti:& qui ab ipſo chriſtiani vocantur: Ploraret enim verè aliquis ſi etiam ſalutis noſtræ nomen à creatura incipiat: à creatura deductum ſit, & per ſeruum adoptionem habeamus. Creatura non ſanctificat creaturam, ſed ab vno ſancto, qui de ſe dicit: Ego ſanctifico me, per ipſum omnia ſanctificantur. Sanctificat verò per ſpiritum, ſicut demonſtratum eſt. Spiritus ergo non eſt creatura, ſed ſanctitatis Dei character, & omnis ſanctificationis fons. In ſanctificatione ſpiritus vocati ſumus, vt Apoſtolus docet, hic nos renouat, & rurſus imagines efficit dei per regenerationis lauacrum & innouationem ſpiritus ſancti deo adoptamur. Noua iterum creatura participãs ſpiritu quo priuata inueterauerat. Imago & iterum dei homo, qui à diuina ſimilitudine decidit, & iumentis inſipientibus ſimilis factus, cõparatus eſt
B illis. Similis eſt factus iumentis ſecundum mortem. Sicut enim mors iſtius, inquit, ſic mors iſtius: ſed nunc qui ſuſcitauit Chriſtum, inquit, è mortuis, viuificabit etiam mortalia noſtra corpora per ſpiritum eius qui in nobis inhabitat.

Quod ſpiritus cum opera Dei perficiat, diuinæ naturæ eſt.

QVIS enim qui creaturas renouat, qui corruptionem in incorruptionem tranſmutat, qui nouam nos efficit creaturam in ſecula permanentem, à creatore deo ac filio ſeparabit? Quomodo qui extra deitatem eſt, deitatis creaturam recuperat, nouam ipſam atque incorruptibilem efficiens? Quo deus alio indigebat vt defluxam creaturam ſuam reciperet? Silentio tradatur ſermo impius, qui inueteratam & corruptam creaturam opus dei eſſe aſſerit: eam vero quæ non antiquatur nec corrumpitur, à creatura
C innouari contendit. Non glorificetur creatura ſupra deum, glorificatur autem ſupra deum, ſi quæ morte ac corruptione ſoluta ſunt, quæ deus per filium operatus eſt, immortalia per creaturam atque incorruptibilia efficiuntur. Sed ſpiritus diuinus omnia quæ à deo per filium facta ſunt, perficit, ſicut in noua creatione, de qua dicitur: Si quis in Chriſto noua creatura. Propterea verbo domini, inquit, cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Viuens verbum in quo facti ſunt cœli, hic ipſe deus verbum, de quo Ioannes clamat. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Vitam eſſe viuificantem ſpiritus monſtrat, ſecundum quod ſcriptum eſt: Vita ſpiritus qui cœleſtes virtutes efficit, hic ipſe cum patre & filio glorificatur. Nec enim verborum prolatione, quamuis humano more ver
D ba dei prolata dictaq; dicantur, deus creat, nec aërij ſpiritus profuſione cœli ornantur. Spiritus enim ad creandum viuo verbo coordinatus eſt, viua virtus, diuina natura, ineffabilis ex ineffabili ore exiſtens ineffabili modo, & per ſufflationem ad hominem miſſa, & ſecundum figuram corporaliter à domino traditam, rurſus ab eo per ſufflationem reſtituta. Concurrere enim oportet cum prima nouitate præſentem innouationem atque concurſum. Informauit igitur cum ſufflaſſet, cum non alius eſſet atque is, qui à principio inſlauit, ſed ipſe per quem deus ſufflationem dedit, tunc quidem cum anima, nunc vero ad animam: ſic deus creat non manuum motu corporalium, ſed viui verbi operatione, & ſpiritus participatione
E viuificantis. Igitur à principio cuncta facta ſunt in ſpiritu, & in ſpiritu rurſus innouantur. Vna & eadem planè operatio dei per filium in ſpiritu videtur, & trinitas diſſeparationem non ſuſcipit, ſed ſecundum veram Pauli doctrinam: Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus, & diuiſiones adminiſtrationum ſunt, idem autem dominus, & diuiſiones operationum ſunt, idem vero deus, qui operatur omnia in omnibus. Et cum omnes diuinas operationes recenſuiſſet: Omnia vero hæc, inquit, operatur vnus & idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult.

Quod cum glorificetur cum Deo ſpiritus, non creatura, ſed diuinæ naturæ oſtenditur.

F NON igitur ſuper dei creaturam poteſtatem habet creatura, nec circa ipſas operatur, ſed alia creatoris, alia creaturarum eſt operatio. Angeli (vt Saluator dicit) patris qui in cœlis eſt faciem vident, & id ipſis beatitudo & magna gloria eſt, opera vero ſunt dei, iuxta illud: Qui facis angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos ignis flammam, ſed & ſanctificatos, & in ipſis operatur, ſicut in ſanctis hominibus, quinetiam quæ dei ſunt denuntiãt ſicut homines: quapropter neque angelos vnà cum deo glorificamus, ſicut neq; homines, cũ non propria eorum ea quæ per eos fiunt exiſtimemus, ſed dei qui per eos operatur. Spiritus verò cũ deo ac filio glorificatur, ſicut & diuina operatio per ipſum adimpletur. Gratia enim domini noſtri Ieſu Chriſti, Paulus inquit, & communicatio ſancti ſpiritus cum omnibus vobis. At ſalutis noſtræ caput, perfectaq; de deitate ac ſanctificatione baptizatoris traditio, nihil aliud eſt, quàm baptizare in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. In eiſdem autem deitatis

tatis

tatis operibus trinitatem glorificari,quoniam nec ſine filio pater operetur,nec filius ſine ſpiritu vnius deitatis teſtimonium eſt. G

Quod ſicut filius ad patrem ſe habet,ſic & ſpiritus ad filium.

PROPTEREA & dei quidem verbum filius eſt,filij autem verbum ſpiritus.Portans enim,inquit,omnia verbo virtutis ſuæ: & quoniam verbum filij per deum, gladium,inquit,ſpiritus,quod eſt verbum dei:verbum autem dei viuens ac operans.Nec mihi ad humanas ſimilitudines decidas,verum vbique maius in deo intelligas,exemplum verbi ad vnius demonſtrationem operationis accipiens.Nam & intellectus tuus omnia per verbum conſiderat.

Cur & ſpiritus,filius filij non dicitur. H

NON quia non eſt ex deo per filium,ſed ne trinitas filios ex filiis habere ſuſpecta, vt eſt in hominibus,infinita putetur multitudo. Sed dices ſi dei eſt imago filius, filij vero ſpiritus,cur non filius filij ſpiritus dictus eſt?hac enim re ad impietatem firmiſſima vſus es.Nam vel filium vel creaturam vis intelligere:& quoniam filius nominatus nō eſt,idcirco creaturarum cauſam creaturam eſſe blaſphemas,eum qui creaturas ſanctificat ac deificat qui domini dei nomine glorificatur, qui diuinas operationes adimplet. Quoniam ergo indignus tibi videtur appellatione filij,tanquã à patre & filio alienatus,conſidera quomodo ſanctificatos filios efficit:quòd ſi tu per ſpiritum dei es filius, quomodo ſpiritus à filiatione alienus?& ſi tu per ſpiritum deus,quomodo ſpiritus à deitate alienus? Verum rurſus interrogabis,cur autem filij non ſuſcipit nomen?Iis enim quæ dicta ſunt attendere non dignum putas:eius vero cauſam quæris quod dictum non eſt:ſicut Sadducæus reſurrectionem non credens,ſed modum reſurrectionis curioſè inueſtigans, & negligens quod dictũ eſt,propter id quod dictum non eſt:& ſi tacebimus, nolentes quæ dei ſunt variis curis verſare,diuini ſpiritus gloriam victam arbitrare:propterea filij appellatio de ipſo poſita nō eſt: quaſi non idem abs te quærere poſſimus.Nam ſi concedis infinitos poſitione filios per ſpiritum ſanctos eſſe,cur ſpiritus ſaltem poſitione filius non appellatur, præſertim cum melior ſit iis qui per ipſum gratia adoptantur, ac ideo non debeat magis per appellationem diminui.Nos vero etiam de hoc vt poſſibile eſt nobis,ipſis reſpondeamus.Nam quod ad te attinet,cum eadem quoque tibi immineat interrogatio,tacere ſufficiebat.Dicimus ergo,ſi quis filium ex filio diceret, in ſuſpicionem multitudinis trinitatem deitatis hominibus adducebat: Facile nanq; ſuſpicari erat, quod ſi filius ex filio natus eſt,ex hoc alius vtique natus eſſet, ac rurſus alius,& deinceps ad multitudinem.Quamobrẽ ex deo quidem eſſe ſpiritum apertè prædicauit Apoſtolus dicens:quod ſpiritum qui ex deo eſt,accepimus:& per filium effulſiſſe clarum fecit,cum filij ſpiritum ſicut dei ipſum nominauit,& mentem Chriſti dixerit:ſicut & dei ſpiritum vt hominis, filium vero filij dicere cauit, vt vnus ſit pater deus, ſemper pater permanens,& ſit in æternum quod eſt:vnus verò filius æterna generatione natus, qui abſque participio vna cum patre eſt filius Dei verus,qui ſemper eſt quod eſt, Deus verbum & Dominus:vnus autem & ſpiritus ſanctus,verè ſanctus ſpiritus ſecundum quod ſcriptum eſt:Qui cum patre & filio conglorificatur,qui & ſpiritus oris à Propheta Dauid nominatur, quem & digitum Dei eſſe docemur,cum dominus in Euãgelio dicat: Si verò in digito dei ego eiicio dæmonia.Dicta hæc & bene dicta ſunt, ſicuti ſunt iis qui abſque curioſa inueſtigatione credunt in Deum,& verbum & ſpiritum vnam deitatem ſolam adorabilem,vt nuſquam aditus multitudini fiat, ſed quilibet in trinitate vnum ens cognoſcatur, vnus pater, vnus filius,vnus ſpiritus ſanctus.

I K L

Quod etiam ſi ſpiritus non uocetur filius,perſpicuum tamen eſt quod ex Deo eſt,& quomodo humanæ ſimilitudines accommodandæ Deo,& non prætermittendæ. M

NEC enim ad cognoſcẽdum ex deo eſſe ſpiritum,minus quid habituri eramus, cum oris ſpiritum audiremus.Sufficit enim nomen ipſius ad ſignificandum exiſtentiam eius ex deo.Nec enim filius,nec generatio deitatis proprium eſt,ſed ex humana ſimilitudine adductum,ex qua etiam ſpiritus dictio traducta eſt. Hac ergo in diuino ſpiritu diuina ſcriptura vſa eſt, aliter ex deo eſſe oſtendens, quoniam non oportebat eadem hunc quoque ſimilitudine ſignificare,vti dictum eſt.Tu verò ſimiliter ſicut infideles contra diuinam doctrinam hæc diſponis,ad blaſphemiam feſtinans:& quoniam proceſſio ex deo, ſpiritus generatio vocata non eſt,idcirco nec ipſum ſpiritum oris dei eſſe credis, ſed manuum dei opus,& humana exempla deſpiciens,euertis quæ ex ipſis intelliguntur diuina dogmata,

cum

A cum oporteret diuini dogmatis verba cum timore audire, & quicquid dicitur cum pietate recipere,nec ſtultiſſimè ea quæ ſunt pietatis cauillari. Generat deus non vt homo: generat autem verè:& quod ex eo natum eſt,eſt verbum non humanum : edit autem verbum verè, & ex ipſo emittit per os ſpiritum non qualis hominis eſt,quoniam nec os Dei corporale: ex ipſo autem ſpiritus non aliunde operatur Deus,non corporeis manibus:operatur autem nõ ex ſe ipſo creaturas producens,ſed per creationem ſubſiſtere faciens, ſicut non ex ſe ipſo opus producit homo,qui manibus operatur.Nec tranſmoueas diuinorum verborum terminos,filius eſt filius,& ſpiritus eſt ſpiritus,non creatura. Nec de filio quæras cur non ſpiritus vocatus eſt,nec de ſpiritu cur non filius,nec creaturam eſſe filium vel ſpiritum blaſphema-

B bis.Filius dei fructus,ſanctus ex ſancto,æternus ex æterno,ſpiritus ſancti dator ad ſubſiſtentiam & formationem creaturæ.Qui filium tollit,is creationis omnium principium abſtulit. Principium enim eſt ſubſtantiæ omnium dei verbum,per quod omnia facta ſunt. Qui ſpiritum aufert,perfectionem eorum quæ ſunt,abſcindit.Nam quæ fiunt,emiſſione & participatione ſpiritus fiunt.Nec in tempore procedit quod ex deo procedit: quanuis in tempore factiones reddat verbum,ſemper eſt etiam antea quàm à Moſe ſuboſtenderetur. Quaſi enim proferebatur humana locutione,vt per figuram humanam exponatur per ipſum factam eſſe creaturam.Spiritus ſemper eſt etiam antea quàm ſufflatum ipſum & elatum deſcriberet Moſes corporali figura,per ipſum eſſe viuificationem deſcribens.

C *Quod niſi ſpiritum ex Deo quis dicat,nec uerbum.*

VERVM ea quæ copulationis atque coniunctionis diuinæ ſigna ſunt,verbi ſcilicet ac ſpiritus nomina,abſcindit Eunomius:quę verò exteriorem ac diuerſam naturam ſignificant,manus ſcilicet operationem & factionem operum,hæc ſola ſuſcipit.Nam ſi ex ore dei non credis ſpiritum proueniſſe,nec verbum credes:quoniam & Dauid verbum & ſpiritum ſimul glorificans,verbo Domini dixit cœlos eſſe firmatos,& ſpiritu oris eius omnem virtutem eorum.Et Moſes quæ verbo facta opera monſtrauit,ſpiritu viuificata oſtẽdit in factione hominis ſecundum imaginem. Quomodo igitur diſſeparabuntur inſeparabilia,verbum ſcilicet dei,& ſpiritus ex deo per filium?Quod ſi nõ credis in ſpiritu, Paulum

D audi,qui formationem noſtram in ſpiritu conſummari ait? Nos verò omnes reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes,in eandem imaginem conformamur, à claritate in claritatẽ, tanquam à Domini ſpiritu.Per verbum ergo in ſpiritu factura ſecũdum imaginem eſt. Sed dicis:deus facit ſpiritum,& facit per filium,& illud : Omnia per ipſum facta ſunt, ſpiritum quoque tibi continere videtur:quæ igitur trinitas eſt,dualitas tibi demonſtratur. Nam ſi cũ cæteris omnibus ſpiritus,quomodo cum patre ac filio ſpiritus? quomodo trinitas eſt trinitas?quomodo in trinitate baptiſmus:qui vniuerſum orbem ſanctificat?Sed aquis connumerari eum dicis,vtpote creaturam,ſicut & aquæ ſunt,quoniam Dominus dicit: Niſi quis regeneratus fuerit ex aqua & ſpiritu.At id parum eſt.Tu verò quoniam Ioannes dicit:ipſe nos

E baptizabit in ſpiritu ſancto & igni: etiam cum igni gehennæ diuinum ſpiritum coordinas. Hæc quem impietatis exceſſum nõ ſuperarent?Si aquarum dignitatẽ ſpiritui attribuis,quoniam ſpiritus aduentu aquæ ſanctificantur:exæquari nanque tibi viſum eſt,quod ſanctificatur ei qui ſanctificat:& deo ac filio connumeratum in eadem operatione ac gloria non horreſcis,hanc vnam operationem ac gloriam decidens.Quod vero aquis vtitur ad corporum mũdationem,idcirco aquarum honore dignum ſpiritum arbitratus es.Ac medicinam quidem licet materia vtatur,non tamen tanti quanti materiam,ſed materiæ dominam exiſtimas. Diuinum autem ſpiritum vt peccati maculas abſtergat aquis vtentem, ad aquarum dedecus atque humilitatem deieciſti.Aquarum,quæ impiis etiam ad communem vſum cõ

F ceſſæ ſunt:aquarum,quibus pollutiones corporis omnes abſterguntur. Quid etiam, ſi illud ignis recordatus fuiſti,ô quantam rem mente concipere auſus es?admiror contumaciam ſi verè ignem non extimuiſti.Baptizat Chriſtus in ſpiritu,ſanctificatione dignos,indignos verò ad ignem dimittit:alienos à bono,malo tradens.Propterea igitur tibi bonum & malum coniuncta,ſimul creata,& alterum alteriusvidentur participantia,& cum nos eaſdem patris & filij & ſpiritus ſancti operationes demonſtremus,tu non perſpicis vnionem,nec cum ſeorſum in dei gloria ſpiritus prædicatur intelligis, Apoſtolis ipſis deitatis gloriam tribuentibus,hæc dicit ſpiritus ſanctus,ſicut Prophetæ,hæc dicit Dominus: & domini tentationem, dicentibus tentationem ſpiritus,cum ad tentantes Petrus ait: Quid vtique conuenit vobis tentare ſpiritum Domini?Et ad eoſdem.Non es mentitus hominibus,ſed deo.Quòd ſi Apoſtoli

ſtoli dicant: Viſum autem eſt ſpiritui ſancto & nobis, non coordinantes ſe ipſos cum poteſtate ſpiritus, ſed ſubiicientes, tanquam ab ipſo tunc ducti, & quaſi vnam cognitionẽ ac prudentiam dicẽtes ſuam & ſpiritus, & vnam poteſtatem, idcirco tu in creaturam ſpiritum deducere conaberis? Quemadmodum ſi Moſen quoque deo exæquari affirmes, cum audias: Credidit autem populus Domino, & Moſi ſeruo eius. Sed differentia eſt videlicet inter ſeruum & Dominum: quam etiam monſtrans ſcriptor, dixit: Et Moſi ſeruo eius. Nam deo ſicuti Domino, & ſicut ei qui Moſen miſit crediderunt, Moſi verò ſicuti ſeruo miſſo. Sic igitur ſpiritui quidem viſum eſt, à quo tanquam Domino eccleſiæ leges datæ ſunt: Apoſtolis vero tanquam miniſtris, per quos præcepta edita ſunt. Spiritus autem ſeruus non eſt: Dominus enim, inquit, ſpiritus eſt: & vbi ſpiritus Domini, ibi libertas. Et Iſraël quidem vt ſeruus, pręceptis ſpiritus ducitur cum formidine correptus: Chriſtianorum verò eccleſia ſanctificata, per charitatem adoptatur. Propterea dicit Paulus: Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum ad timorem, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis, in quo clamamus abba pater. Quippe qui ſeruum accepit, filius à ſeruo non conſtituitur, nec propter ſerui participationem, patrem deum appellare audebit, nec ſeruus omnia dei operatur ſicut vult, nec ſpiritus potentiam ſi eſſet ſeruus ac creatura per cuncta tranſire caneret Pſalmiſta, faciem ipſum ac manum dei appellans, cum dicat: Quo ibo à ſpiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero ad infernum, ades. Si ſumpſero pennas igneas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illic manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Spiritus enim eſt qui adimpleuit cuncta, ſecundum quod ſcriptum eſt: Spiritus enim Domini adimpleuit orbem. Salomon inquit, Quapropter cum ſeptem orationibus ſpiritus cognoſcatur, quas Eſaias expoſuit: Idcirco Zacharias quoque ſpiritum Domini ſeptem oculos appellauit, ſic dicens: Iſti ſunt oculi Domini reſpicientes terram. Et id quod dicitur: Cœlum & terram ego adimpleo, dicit Dominus: Eam adimpletionem ſignificat, quæ diuino ſpiritu efficitur, vt etiam per Zachariam Dominus dicit: Ego in vobis, & ſpiritus meus ſtetit in medio veſtri. Prædicta ſunt huiuſmodi, etiam alia plura, vt certum ſit, ſpiritum eſſe qui creaturam implet. Quare quis non ſentiat maieſtatem deitatis ſpiritus, cum audiat: Quo ibo à ſpiritu tuo? Et rurſum: Cœlum & terram ego adimpleo dicit Dominus. Ad vnum ac idem concurrentem video dei ac ſpiritus dictam in omnibus vniuerſalem præſentiam. Tu verò in talibus cum non queas increatum eſſe ſpiritum intelligere ac dicere, ipſum deum ſpiritum vocari contendis. At nec per ſeipſum inhabitat in creaturis deus nec pro ſpiritu dei deum ipſum poſſet aliquis accipere, cum apertè audiat Apoſtolus de ſpiritu qui in nobis habitat talia ſcribentem: Nobis verò reuelauit deus per ſpiritum eius. Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam dei profunda. Quis enim ſcit hominum quę hominis ſunt, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt? Ita & quę dei ſunt nemo cognoſcit, niſi ſpiritus dei. Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui eſt ex deo, vt ſciamus quæ à deo donata ſunt nobis. Sic ergo in his nemo poſſet pro ſpiritu dei deum ipſum accipere, quanuis ita eum coniunctum cum gloria Domini videat, vt homini ſpiritum hominis nolit violenter ſpiritum dei dicere ipſum eſſe Deum. Spiritus, inquit, meus ſuper te: non deum ſed ſpiritum, quia ex Deo eſt ſignificauit, ſpiritus Domini ſuper me. Appellauit vnum diuinum ſpiritum non plures vno. Aliquis dicat, & ſpiritus Domini deus à Domino dicitur. Spiritus nomine patrem ſignificauit, quoniam incorporeus eſt. Sicut enim ſpiritus deus eſt: ſecundum illud, Templum dei eſtis vos, & ſpiritus dei habitat in vobis: ſic & deus ſpiritus eſt, trinitate ſecundum naturam nec inciſa nec diſſeparata, vt nomina quoque non diſſeparentur. Quapropter cum vnus ſit deus, deus etiam filius natura paterna & nomine paterno, & cum filius vnus Dominus ſit, Dominus etiam pater imaginis nomine vocatus, ſicut eius primitiuus atque genitor: ſic & ſpiritus Dominus à Domino nomen habens, à quo etiam datur, Dominus etiam ab imagine ſua ſpiritus: quoniam & deus ſpiritus ab ipſo appellatus eſt, nec tres deos, nec tres Dominos, nec tres ſpiritus, propterea faciundum, ſed trinitatis vnionem in communitate nominum cognoſcendum, quamuis tu ad tantum dementiæ deueneris, diſiungens ac diſſeparans à patre ac filio ſpiritum, vt quoniam dicit Dominus: hæc autem eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum deum & quem miſiſti Ieſum Chriſtum: in patre ac filio vitam æternam ſine ſpiritu aſſeras denuntiatam eſſe. Quare ſi ſpiritus propter hæc tibi tollendus videtur, ſine ſpiritu baptiſmo vitæ baptizeris: ſin verò in ſpiritu vitam hæreditas, quomodo vitam æternam ſine

G H I K L M

A nam ſine ſpiritu ſomnias? Si quis ſpiritum,inquit,Chriſti non habet,is non eſt eius. Quomodo igitur in æternum viues,niſi ſis Chriſti.Chriſti vero non eris, ſpiritum eius non habens.Sed cur non addidit inquies, vt cognoſcant te ſolum verum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum & ſpiritum ſanctum?Non diſiungens ſpiritum,à dualitate duos nominat, ſed contra vniens,& in patre ac filio ſpiritum ſignificans,& ab eis inſeparabilem.Nec enim Paulus cum dicit:Quicunque enim in Chriſto baptizati eſtis,Chriſtum induiſtis:abſque patre ſanctificationem introduxit. Verum in filio patrem quoq; ſignificauit. Nec cum inquit: Vobis enim reuelauit deus per ſpiritum eius, inde abſtulit filium qui dicit: Nec patrem aliquis agnoſcit niſi filius, & cui filius reuelabit. Quod ſi patrem non nominans, cum patris
B nomine tamen filium etiam ſignificat: ſic vbi ſpiritus quoque non nominatur in præbente ipſum ac dante intelligitur.An & quãdo dicunt Apoſtoli:Hæc dicit ſpiritus ſanctus,ſolum ſuſpicabimur ſpiritum leges nobis ferre & futura prædicere, & non ex patre per filium lationem legum & prophetiam deſcendere?Et quando dicitur:puer factus ex ſpiritu ſancto factus, non abſque verbo ad pueri ſubſiſtentiam ſpiritum aduenisse intelligimus, præſertim cum dicat Ioannes,quod verbum caro factum eſt,cumq; incarnatio verbo aſcribatur. Verum per hæc omnia manifeſtum,quoniam in verbo ſpiritus eſt, cum vnio deitatis non diuidatur. Trium enim nominum acceptio trinitatem enumerat, & trinitatis vnionem habet,cuiuſlibet nominis ſignificatio.Sicut illud:Ex ipſo,& per ipſum, & in ipſo omnia,in vnum nomẽ colligit patris & filij & ſpiritus ſancti proprietatem. Vnus enim deus eſt ex quo
C omnia:& vnus dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia,vnus vero ſpiritus in quo omnia, ſecundum quod dicitur:Vos non eſtis in carne,ſed in ſpiritu:ſi ſpiritus dei habitat in vobis. Quamobrem & illud: In deo viuimus & mouemur & ſumus, apertè ſpiritus eſt proprietas in deo figurata.Non enim per creaturæ operationem deus glorificatur cum ipſe dicatur eſſe in quo viuimus & mouemur & ſumus. Nec per creaturam creatura continetur & viuit, & eſt:cum & ipſa indigeat virtute creatoris contineri. Verum quoniam ſpiritus deus cuncta quæ à deo per filium ſunt in eſſe corroborans: idcirco & eſſendi durationem præbet participatus,& nos qui prius ab ipſo diſtracti corrumpebamur, rurſum in ipſo viuimus. Cum autem multa dicere poſſimus, quibus deus in creatura,& creatura in deo ſignificatur, qui-
D bus omnibus ſpiritus ſignificatur, his quæ dicta ſunt tanquam ſignis aliorum ſatis habebimus,monſtrantes errore implicitis,quod aduerſus deum eſt eorum in ſpiritum impietas: ſi tamen ſpiritus gloriam,dei gloriam eſſe cognoſcere ſtudebunt.

Quod non ab æquiuocatione identitas, ſed à natura diuina unitas agnoſcitur.

VERVM ſpiritus, inquit, etiam hominis dicitur, vt illud: Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis. Et aëris, vt illud: Flabit ſpiritus eius & fluent aquæ.Et alia profectò multa inuenies:ſed rectius hæc accipiet, qui diuina piè intelligit, dicens in aduerſariorum obiectionem.Quod ſi quis putabit idẽtitatem ex æquiuocis introduci, quid
E faciet?quoniam multa dicuntur entia cum vnius id ſit domini & veri dei,dicentis:Ego ſum qui ſum.Dicuntur autẽ & patres multi,& dij,& genitores,& ſapientes,& potentes,& creatores,quæ ſoli deo vera inſunt.Et ingenita eodem modo dicuntur, quæ nũquam nata ſunt, naſcitura vero vel faciunda, ſicut reſurrectio mortuorum nondum facta, ſed futura:vel ſicut à ferro annulus cum faciundus ſit,& nondum factus, in ferri natura ineſt:vel ſicut cum ex aqua vel lapide,ignis vel alia quadam materia, modo ſimili talis fieret ignis. Rurſus ingenitum intelligimus,quod minimè ac nullibi eſt, non ens, qui dum dixerit ſubſiſtentiam deſtruxit & eſſentiam ſubſtantiæ. Nam non ens nec exiſtens, eam quæ nullo modo eſt naturam ſignificat:entem autem atque exiſtentem eſſentiam,ſi quis dixerit, ſubſtantiam exi-
F ſtentem ſignificauit:qui vero dixit ingenitum deum vel hunc ingenitum cum articulo,ſiue deus nomen præponat,ſiue poſtponat,nec ſubſtantiam abſtulit,nec eſſe dei, nec etiam creatam ſubſtantiam dei eſſe ſignificauit:ſed quòd nata non ſit,demonſtrauit. Nec quoniam eſſe dei non abſtulit,idcirco quid ſit ſubſtantia dei,ſignificauit:verum appellatio ingeniti vocis non qualitatem, vel quantitatem, vt illi demonſtrare vana pollicentur, vana dicentes: ſed quonam modo eſſe habeat ſubſtantia dei, oſtendit. In his vero quomodo quid ſit,& id ipſum quod eſt,*quale eſt, vel quid eſt, quantum intereſt, inueſtigabile eſt omni creaturæ. Nam ſi iudicia eius abyſſus multa,(vt propheta dicit)& viæ eius ininueſtigabiles & inſcrutabiles omnino ſecundũ Paulum: quanto magis ipſe cuius talia ſunt iudicia,tales viæ. Nec mirum ſi ipſe deus talis eſt, vbi ſua talia ſunt. Si enim quæ præparauit deus diligentibus ſe,
nec

nec oculus vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcendit,vt ſcriptum eſt,quanto ma- G
gis eius ipſius dei naturam qui talia præparauit,ineffabiliorem quiſpiam dicat eorũ, qui piè in ipſum atque ſimpliciter credunt?Ad hæc verba quoque multa dicuntur?At vnum dei æternum,quod & deus in euangelio prædicatur,per quod omnia facta ſunt. Et filij dei in ſcriptura multi dicuntur,ſecundum illud:Filios genui & exaltaui,& rurſus:Filius meus primogenitus Iſraël.Verũ poſitione & charactere quodam à vero deo adoptati,poſitione filij non veri ſunt,à natura enim ac veritate res proficiſcuntur. Quòd ſi qui natura eſſentialiter ab ipſo natus eſt, filius non eſt ſecundum iſtorum contemptum qui diſſimiles ſubſtantia patrem ac filium dicunt,qua in conditione qui poſitione filij ſunt inuenientur? Sed ignorantiſſimi omnium quæ ſecundum humanam naturam ſunt, impiè deitati accommodant:& ſcriptu- H
ras quæ multifariam ac multis modis intelliguntur,ſimpliciter conſiderantes, excidũt cum bene duci non patiantur. Rectè nanque ſunt viæ domini,& iuſti ambulabunt per eas,impij vero in viis planis ceſpitant.Et quod mirum eſt,quæ iuuant eos quæ per fidem valent,ea iis officiunt,qui circa quæſtiones ac inutiles contentiones ægrotãt: ſicut Apoſtolus dixit,morbum eſſe animæ, male & curioſè de deo quærere, ea maximè quæ cum fide cũctis perſpicua ſunt. Nam ſi ſanctiſſimo ipſi deo de ſeipſo non credunt, quomodo prophetas & apoſtolos in ſcripturis ſacris de ipſo loquentes auſcultabunt? Credere enim oportet accedentem ad deum,quod eſt,Credere,inquit,non infideliter,ac curioſè quærere:& quod eſt inquit,ne illud quæras quod non eſt.Quod enim eſt, erat, & eſt, & erit ſemper, & omnibus eſſe donat, I
ſicuti qui natura deus eſt.Quid igitur homo incredulus non credis, quod proprium habeat filiũ deus,& quæris quomodo genuit deus?Si vero quomodo de deo interrogas,& vbi quoque vt in loco,& quando vt in tempore interrogabis:quod ſi abſurdum de deo talia quęrere,turpius profectò erit non credere. Non erubeſcis forte, cum in infidelitate ſis:quæris enim non vt fidem,ſed vt infidelitatem inuenias:quod verum eſt ſecundum quod ſcriptum eſt:Nam in malignam animam nõ introibit ſapientia.Credidit enim Abraham deo, & reputatum eſt ei in iuſtitiam, & amicus dei appellatus eſt.Amicus dei beatus Abraham & dictus eſt,& eſt per fidem amicus,amicus per obedientiam dei:ac tu inimicus propter infidelitatem ac inobedientiam dei.Credidit vero Abrahã deo,non diſcredidit vt vos:propterea K
ipſe amicus,vos vero inimici.Inimici domini mentiti ſunt ei,vt ſcriptum eſt:quoniam filiũ dei natura, poſitione ac gratia dicunt adoptatum,& creatorem creaturam,& factorem facturam:& eum qui ſemper in patre eſt,aliquando non fuiſſe:ex deo qui eſt,genitum: filium à nihilo factum aſſerentes. Non autem ſolum aduerſus deum ac filium mentiuntur deo repugnantes & Chriſto, ſed aduerſus etiam ſpiritum pugnant:Nam non patiuntur ſpiritum dei appellatione domini vocare, dura ceruice & incircunciſo corde, diuinis ſe opponentes ſcripturis. Cur autem contrarius es bonæ huic fidei & ſaluanti confeſſioni? Deus verbum, ſpiritus,pater,filius,& ſpiritus:non alienus filius,non alienus ſpiritus dei,& filij,non locis diſpartiti,non æuo circumſcripti,non interuallo dimenſi.Non defuit vnquam filius patri,nec L
filio ſpiritus:ſed incommutabilis & inalterabilis eadem trinitas ſemper pater non filius, ſed pater filij genitor: vt mens verbi pater, vt potentia potentis:vt ſapiens qui ſapientiam genuit,vt hypoſtaſis proprium charactera: filius vero ſemper filius eſt, vt forma dei ſemper exiſtens,vt imago dei naturalis: verum & ſpiritus imago filij dicta eſt,& digitus dei, & dei ſpiritus,& verbum ac ſpiritus oris,& ſpiritus bonus,& rectus,& principalis, & ſpiritus virtutis,& dominus & deus dictus eſt ſpiritus dei, ſicut & verbum. Nam ſi vnà cum deo & verbo virtutes cœlorum ſpiritus firmat, quomodo alienus? quem qui accipiunt templum dei efficiuntur:qui & ſpiritus oris dei appellatur, & creationis cauſa cum verbo mõſtratur. Qui operatur omnia quemadmodum deus ſicuti vult,vt Apoſtolus aſſerit,adoptionis ſpiritus libertatis cauſa.Qui vbi vult diuinitatem ſpirat,quem & ſpiritum veritatis dominus omniũ M
apertè nominat.Qui ad ipſum de cœlo in ſpecie columbę deſcendit.Qui ſanctificat carnem dominicam cum virtute.Qui adimplet orbem.Qui vbique adeſt vt deus, ac cum deo ſemper eſt,nec ab eo ſeparatur. Qui omnia dei nouit,vt & ſpirit⁹ qui in nobis eſt,nouit noſtra. Cum ſpiritum dico,qui in nobis eſt,humanum ſpiritum dico,ſic inquit:Et ea quæ dei ſunt, nullus nouit niſi ſpiritus dei.Et rurſus ſaluator inquit:Nemo nouit quis eſt filius niſi pater: neque patrem quis nouit niſi filius, & cui vult filius reuelare. Hæc illi ſimile, ac illud huic æquipollens.Nobis enim,inquit,deus reuelauit per ſpiritum ſuum. Vide igitur quemadmodum nunc quidem pater filium,nunc vero filius patrem reuelat:nonnunquam autem ſpiritus filium,

A ritus filium,ac patrem ſimiliter.Quare vniuerſa deitas nunc in patris,nunc in filij, & ſpiritus ſancti appellatione tibi manifeſtatur:& tibi propheticam quæſtionem ſoluit apertè Apoſtolus,nec ſinit vnam perſonam exiſtimare deitatem, propter eas voces quæ id ſignare putantur. Nam & ipſe quãuis perſonam vbique filij creatricem prædicet, tamen in patris perſonam vniuerſam creationẽ reduxit.An non ipſe eſt qui dixit: Vnus deus pater,ex quo omnia, & nos in eo:& vnus dominus Ieſus,per quem omnia & nos per ipſum:cum ſimiliter & hic vnum & vnum liquidò dixerit,& per quem omnia ſunt atteſtatus ſit.Vnum eſſe ad Romanos dixit,& per ipſum omnia fieri.Addidit,non ſolum ex ipſo.Quare ſi dualitas in dualitate ſignatur,vel trinitas in trinitate ſimiliter,in eodem Apoſtolo & prophetis aperte ſunt B teſtimonia,quod non dualitatem, imò nec trinitatem tollunt,cum vnitatem prædicent:ſed vnitatem deitatis ſcientes, in vna perſona tres prædicant: ac ab initio in creatione mundi aperitur, quod ad filium & ſpiritum deus loquebatur. Sic enim humano more introduxit Moſes colloquentem ipſum ac dicentem:faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinẽ noſtram. Cui enim dixit faciamus? An non verbo & vnigenito filio,per quem ſecundum euangeliſtam omnia facta ſunt, & ſpiritum de quo ſcriptum eſt: Spiritus diuinus qui fecit me.Quod & ſi non dicit nominatim de quibusvel quibuſcum colloquebatur,quod non de ſe ſolo dicit,inde perſpicuum eſt:Ecce,inquit,Adam factus eſt vt vnus è nobis. Et rurſum: Venite deſcendamus & confundamus linguas eorum,vt etiam connumerari eos intelligas. Nec enim angelos creatori ac domino quiſpiam in eodem honore collocare audebit: nec C vnicam rurſus perſonam deum poſſibile eſt intelligere, cum dicatur, vt vnus ex nobis: & venite deſcendamus & confundamus. Clarum autem & quod de Sodomorum euerſione dicitur:Tunc pluit dominus ſulphur & ignem à domino de cœlo.Et quod in prophetis ſimiliter his è perſona dei dictum: Euerti eos,inquit, ſicut deus euertit Sodomam & Gomorrã. Et alibi clementer loquens deus,dicit:Saluabo eos in domino deo ſuo. Quod non eſt diſſimile ab apoſtolica dictione, qua dicitur: Dabit ei dominus inuenire à domino miſericordiam in illa die. At Zorobabel & ſapientia eius,ſubobſcure ne tibi ac non apertiſſimè ſubſiſtentiam ac vitam veritatis videtur oſtendere, cum dicat: Omnis terra veritatem vocat, & cœlum ipſi benedicit,& omnia opera concutiuntur & tremunt? Quænam verò eſt veri- D tas?an non verbum ac filius,per quem omnia facta ſunt?Ego,inquit,ſum via,veritas,& vita. Veritas non eſt niſi ex vero naturaliter & æternaliter ab ipſo nata.Propterea infert, dicens: Benedictus deus veritatis qui eſt pater veritatis Chriſti. Chriſtus veritas,quem omnis ſpiritus colit & tremit.Quare quod verbum quidem viuens eſt,& perſona perfecta,& ſpiritus ſimiliter,ſufficiunt quæ modò dicta ſunt ad doctrinam. Figuræ autem humanæ apud deum multæ quoque ſunt aliæ: nec propterea deum hominem eſſe exiſtimamus, cum faciem audimus,oculos, aures, manus & pedes. Nec in cœlo ſedere veluti in ſede,ac terram ſcabellũ pedum calcatam corporaliter:ſed vt diuinæ poteſtati ſubiectam debet dici de deo. Sic rur- E ſum ſi vterum de deo audies,non conturberis,tanquam corporeum quid cogitans, ſed ſpirituale quid intelligens, melius aliquid eloquare generatiuum dei ex ipſo apertè tibi reuelatum.Sic etiam cum manus audis,factiuum ipſius planè cognoſcas: aurem vero audiendi poteſtatem,oculos perſpectiuum ipſius,alas protegendi vim: aliorum quoque omnium ſimiliter vnumquodque propriam ſeruat ſententiam & rectiſſimam de deo, iis maximè qui rectiſſimè credunt. Quare nomina hominum ſunt vſus ad cognitionem ac diſcretionem ſubſtantiarum,vel etiam rerum ac eorum quæ circa ſubſtantias eſſe cogitatione percipiuntur.Non ergo mirum tibi videatur,vterum dici de deo, quoniam nec manus,nec alia prædicta:nec igitur generatio de deo dici tibi vel cuiuis audieti mirum videatur. Quod ſi quis F timet ne in deo generante paſſio ſit,poteſt & creantis motum timere & laborem, & materiæ aſſumptionem,& vſum inſtrumentorum.Hæc enim omnia hominibus adſunt cũ quicquam conſtituant:quæ ſi deo non aſſunt, nec in generando aderit paſſio. Impoſſibile nãque eſt,naturam impaſſibilem,in paſſionem incidere? Cur igitur timet quiſpiam timore vbi timor non eſt?Deus natura generans,ex ſe num patitur? Abſit.Et creans quicquam ex nihilo vel vniuerſa quæ ſunt,num laborat? Abſit, ne dicatur: quod ſi vnum fugis neque vnum, ſi totum ſimiliter & vnum: ſi vnum humano more & totum. Sin vero totum non humano more, nec vnum. Nam ſi ex nihilo voluntate totum abſque labore fecit deus, & id nobis non eſt incredibile,omnibus profectò credibilius erit, vt deum decet, ex ipſo ſine paſſione natura diuina proprium filium genuiſſe,æqualis honoris,æqualis gloriæ,eiuſdem ſedis conſiliatorem,

Moſes & prophetæ ſæpe plures perſonas in diuinis ſubostendunt.

Deo humano more attributa quo ſunt accipienda.

ſiliatorem,cooperatorem, conſubſtantialem patri & deo, non diuerſæ ſubſtantiæ, nec alienum ab eius ſola deitate.Nam ſi ita non eſt,nec adorabilis eſt.Scriptum eſt enim.Non adorabis deum alienum: nec recentem aliquem ſuſcipere deum iubemur. Non ergo dicas cultus eſſe additionem:nec etiam quod priſcis filius tacebatur , nobis vero reuelatus eſt. Nam ſi verbum creatiuum dominum confiteris (Verbum autem cognouerant patres , verbum dei adorabant,& cum verbo ſpiritum.)nec eum diſſeparabis ab eo qui dicit:Ego deus ſolus, nec eſt præter me , ne blaſphemare cogaris in filium quòd deus non ſit . Nec enim diſſeparabilis ab eo qui dicit : Ego extendi cœlum ſolus , ne cogaris negare filium eſſe creatorem. Nam à gloria ſolius dei is qui cœlum extendit non ſeparatur . Quas ob res in filio patrem cognoſce, in patre filium glorifica , non partiaris quæ impartibilia ſunt , non ſcindas quæ non ſcinduntur. Nam & ſi ſcindere volueris,non tamen ſcinditur:& ſi dirumpuntur hæretici,trinitas tamen non dirumpitur , & eſt colenda in vna & æterna gloria,vnam & vnam deitatem vbique circumferens,irrupta,inſciſſa,indiuiſibilis,adimplens omnia,omnia continens,in omnibus exiſtens,creans,gubernans,ſanctificans,viuificans.Hæc diuina & admirabilis catena non dirumpitur,vt ſcriptum eſt: Funiculus triplex non dirumpitur. Hoc ſenſu & beatus Paulus ad eos,qui rectè crediderunt,ſcribens dicebat:Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti,& charitas dei ac patris, & communicatio ſancti ſpiritus cum omnibus nobis. Nã quando à deo fiunt omnia per Ieſum Chriſtum in ſpiritu, inſeparabilem patris & filij & ſpiritus ſancti operationem eſſe video . Propterea templa dei & filij & ſpiritus ſancti omnes ſancti ſunt,in quibus vna deitas, vna dominatio, vna ſanctitas patris & filij & ſpiritus ſancti per vnam habitat ſanctificationem baptiſmi.

Aduerſus eos qui dicunt ſcriptum eſſe de patre ac filio, de ſpiritu autem in baptiſmate ſolum.

CVM vero pater dicat:In vltimis diebus effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem:quid dicemus de filio? Nam de ipſo ſcriptum non eſt,cum etiam dicat propheta:Ibi obuiam fuerunt ſerui & viderunt facies ſuas,inter ſe numero tranſierunt & vnus eorum non eſt relictus,quoniam dominus iuſſit,& ſpiritus eius congregauit eos:Vbi filius?Cum autem dicat:Spiritus exibit à me,& flatum omnem ego feci: vbi filius ? Et Dauid cum dicat: Spiritũ rectum innoua in viſceribus meis,vbi filius ? Cum idem rurſus: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam:vbi filius?Et cũ dicat: Spiritu principali confirma me:vbi filius? Cum vero Iob dicat: Spiritus diuinus qui fecit me:vbi filius?Ac rurſus idem: Spiritus eſt in tonitruis,flatus autem omnitenentis qui me docet:vbi filius ? Et cum Dauid dicat:Emitte ſpiritum tuum & creabuntur,& renouabis faciem terræ:vbi filius? Et cum dicat:Quo ibo à ſpiritu tuo:& quo à facie tua fugiam?vbi filius?Cum vero dicat:Væh filij rebelles,feciſtis conſilium non per me, & pactiones non per ſpiritum meum: vbi filius? Cum etiam dicat:Egredietur virga de radice Ieſſe,& flos de radice aſcendet,& requieſcet ſuper ipſum ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis , ſpiritus cognitionis & pietatis,& replebit ipſum ſpiritu timoris dei:quomodo ſeparabo ſpiritum? Cum autem dicat:Spiritus domini ſuper me,propter quod vnxit me euãgelizare pauperibus, miſit me prædicare captiuis remiſſionem,& cęcis viſum : quomodo ſeparabo ſpiritum? Et alia perquàm multa,ſi quis cum induſtria quærit,de ſpiritu & filio & patre,tam à veteri quàm à nouo inueniri teſtamento poterit. Aue gratia plena dominus tecum. Ecce enim concipies in vtero & paries filium.Et cum Maria diceret:Quomodo fiet iſtud,quoniam virum non cognoſco? Inquit ipſi angelus:Spiritus ſanctus ſuperueniet in te,& virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Et rurſum idem angelus dicit Ioſeph:Ne timeas accipere Mariam coniugem tuam:quod enim in ea natum eſt,de ſpiritu ſancto eſt.Et euangeliſta prophetam exponens dicit, vt adimpleatur quod dictum eſt:Ecce filius meus electus quem elegi . Dilectus meus in quo bene complacuit animæ meæ.Ponam ſpiritum meum ſuper eum.Et in euangelio ſcriptum eſt: Spiritus vbi vult ſpirat, & vocẽ eius audis, ſed neſcis vnde venit aut quo vadit: ſic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu.Item in euangelio:Si vero ego in ſpiritu dei dęmonia eiicio,ergo peruenit in vos regnum dei.Et rurſus ſcriptum eſt:Omne peccatum & blaſphemia dimittetur hominibus,ſpiritus autem blaſphemia non habet remiſſionem. Et in baptiſmo deſcendit ſpiritus ſanctus & manſit ſuper ipſum: angeli vero deſcendentes adminiſtrabãt ei:vt cognoſcas quidem quòd angeli deſcendentes miniſtrabant,vt ſeruitutẽ oſtenderent:ſpiritus vero manſit ſuper ipſum:vt cum manſionem audias,naturæ ipſius libertatem intelligas.Scriptum eſt autem:

A autem:Et pater in me manens ipſe facit opera.Et rurſus ſcriptum eſt:Ieſus verò plenus ſpi-
ritu ſancto regreſſus eſt à Ioanne,& agebatur à ſpiritu in deſertum , & diebus quadraginta
tentabatur à diabolo.Et rurſus:Accipite ſpiritum ſanctum:quoruncunque dimittetis pecca
ta,dimittentur.Et rurſus:Veritatem vobis dico , expedit vobis vt ego vadam . Si ego enim
non abiero,paracletus non veniet ad vos,ſpiritus veritatis qui à patre procedit.Quod ſi di-
cant:Non loquitur à ſe ipſo ſpiritus , ſed quæcunque audiet loquetur . Dicemus ipſis , quod
nec filius à ſe ipſo loquitur,ſed qui me miſit pater,inquit,ille mihi dixit,quid dicam,& quid
loquar.Quæcunque enim ſpiritus & filius loquũtur,dei verba ſunt:& propterea omnis ſcri
ptura diuinitus inſpirata & vtilis eſt,quam locutus eſt ſpiritus.Nam verè id monſtrat ſpiri-
B tum non eſſe creaturam:quoniam omnis rationalis creatura , eſt quando à ſeipſa loquitur,
eſt quãdo ea quæ dei ſunt loquitur,vt cum dicit Paulus: De virginibus autẽ præceptum non
habeo,conſilium autem do tanquam miſericordiam conſecutus.Iis autem qui matrimonio
iuncti ſunt,præcipio,non ego ſed Dominus.Et Propheta : O Domine iudicia loquar ad te,
quid quoniam impij proſperantur?Et rurſus:Heu me mater,vt quid me peperiſti?Nonnun-
quam autem dicit,hæc dicit Dominus.Et nonnunquam Moſes:Ego ſum tenuis vocis & tar
dæ linguæ.Aliquando verò is ipſe:Hæc dicit Dominus,emittas populum meum vt mihi ſa
crificet.Spiritus autem non ſic.Non enim aliquando ſua, aliquando quæ dei ſunt loquitur,
id nanque creaturæ eſt,verum omnia ſpiritus verba,dei verba ſunt,ſimiliter & filij. Propte-
C rea nec filius à ſeipſo loquitur.Qui enim miſit me pater,inquit,ipſe mihi dixit:Quid dicam
& quid loquar?non dices,nam id imperfecti eſt & neſcientis verum , quoniam quæcunque
pater loquitur per filiũ in ſpiritu loquitur . Præterea ſcriptum eſt : Nullus ſcit quæ hominis
ſunt,niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt,ſic & ea quæ dei ſunt,nullus nouit niſi ſpiritus dei.
Et rurſus:Spiritus enim ſcrutatur etiam profunda dei.Quod ſi dicat,qui ſcrutatur neſcit,&
ideo ſcrutatur,dicemus quoniam & deus corda hominum ſcrutatur,& per Prophetas dicit:
Scrutabor Hieruſalem cum lucerna.Ad hæc ſcriptum eſt:Neſcitis quod corpora veſtra tem
plum ſpiritus ſancti ſunt,qui eſt in vobis,quem habetis à deo?Et rurſum:Neſcitis quod tem
plum dei eſtis,& ſpiritus dei habitat in vobis,& propterea vos non eſtis in carne ſed in ſpi-
D ritu?Siquidem ſpiritus dei habitat in vobis.Et rurſus ſcriptum eſt:Et hęc quidem fuiſtis,ſed
abluti eſtis,ſed ſanctificati,ſed iuſtificati in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti,& in ſpiritu
dei noſtri.Et rurſus:Non enim audeo loqui aliquid eorum quæ per me non efficit Chriſtus
in obedientia gentium,in virtute ſignorum & prodigiorum,in virtute ſpiritus ſancti.Et in
principio epiſtolarum Paulus patris & filij & ſpiritus ſancti meminit,ſic ſcribens:Paulus ſer
uus Ieſu Chriſti vocatus Apoſtolus,ſegregatus in Euangelium Dei,quod antè promiſerat,
per Prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de filio ſuo,qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecun-
dum carnem,qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute ſecundum ſanctificationis ſpiritum.
Et rurſus:Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti & charitas Dei patris & communicatio ſancti
E ſpiritus.Rurſus:Diuiſiones gratiarum ſunt,idem autem ſpiritus, & diuiſiones miniſtratio-
num ſunt,idem verò Dominus , & diuiſiones operationum ſunt , idem autem deus qui o-
peratur omnia in omnibus . Et Iob , Viuit Dominus qui me ſic iudicauit , & omnitenens
qui amaritudine impleuit animam meam . Spiritus verò diuinus qui mihi in naribus re-
manet . Et Dauid , Emitte lucem tuam & veritatem tuam , lucem ſpiritum dicens , verita-
tem verò filium . Et in aliis , Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam , & ſalutare tu-
um da nobis.

De ſpiritu ſancto,& quomodo quærendum de eo,& quæ ſit eius uirtus.

GAVDEAT omnis anima quæ de diuinioribus quærit,ſi talem habeat oculum,& ta-
lia quæ ſenſu inuiſibilia ſunt & quærere & videre poſſit . Nam quæ ſic quærit , apud
F eum quem quærit,vt ſcriptum eſt,habitare poteſt.Scriptum eſt enim,Si quęris,quę-
ras,& apud me habita.Tunc autem habitat,quando cum fide quærit.Nam & ſi non inueni-
re accidat,non tamen remouetur ne in fide eius habitet quem quærit,ſed dicit ſecundũ bea-
tum Dauid:Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me,cõfortata eſt & non potero ad eam. Et ſe-
cundum patrem lunatici,Credo,adiuua incredulitatem meam. Cum igitur hanc habeamꝰ
intentionem,cum fide de natura ſancti ſpiritus quæramus , ab ipſo quem quærimus cogni-
tionem petentes.Ipſe nanq; eſt qui quęritur,ipſe qui præbet quęſiti cognitionem.Sicut verò
per ſacras ſcripturas ab ipſo didicimus,Ipſe eſt qui ſanctos,ſanctos fecit,& diuinam iis vitã
præbet qui deum ab ipſo quærunt. Neceſſe eſt autem honorabiliorem eſſe iis qui accipiunt,

qui ſancti fiunt cum ipſe adueniat,& cum ipſe derelinquat,corrumpuntur.Ipſe verò ſemper G
eſt,cum ſit fons æternæ vitæ. Quis verò præbitionis eſt modus , vt & in omnibus ipſe ſit & in ſingulis,mens conſideret,quæ à deceptione & hæreſi liberata,hac cõſideratione digna facta eſt. Accedat autem quieto ſtatu,quieſcat verò ipſius non ſolum circumadiacens corpus, & corporis æſtus,ſed totum continens cœlum,terram,maria,& quæ in iis rationalia ſunt,& cuncta intelligat adimpleri,& vndiq; ſuper ipſa ſtantem ſpiritum,vt influxum & infuſum, ac vndiq; ingredientem & reſplendentem.Spiritus enim Domini adimpleuit orbem,& hoc quod omnia continet cognitionem habet dei.Reſplendet autem hominibus qui digni ſunt ſicut ſolis radij nubem illuminantes,& ipſam ſplendere facientes,auriformem ipſi faciẽ prębentes,ſic & ſpiritus ſanctus in corpus hominis adueniens dedit vitam, dedit immortalita- H
tem,dedit ſanctificationem,iacens ſuſcitauit. Id autem motu ſempiterno motum à ſpiritu ſancto,ſanctum animal factum eſt.Homo verò inhabitante ſpiritu,Prophetæ,Apoſtoli,angeli habet dignitatem,cum prius eſſet terra & cinis.Verum natura & virtus ſpiritus manifeſtior & dilucidior fiet,quænam ſit,ſi nobis in mentem veniet quemadmodum ſanctos ac omnem rationalem naturam ſua continet ac ductitat voluntate.Nam vniuerſæ cœleſtiũ virtutum multitudini & iuſtorum itidem multitudini ſeipſum dedit,& omnis ſubſiſtentia iuſtorum,tam magnorum quàm paruorum,& angelorum & archangelorum ſanctificata eſt, & cum iaceant corpora aliud hic,aliud illic,cumq; inter ſe medium quid habeant,nõ ſic ſpiritus nec aliqua ſui parte cuilibet diſpertitus diuinitus facit viuere,ſed tota eius virtute viuũt I
vniuerſa,& vbiq; adeſt emittenti deo aſſimilatus & in eſſe & in vbiq; ac in omnibus ſimiliter eſſe.Et Gabriel Mariam euangelizans,ac alius alibi quenquam ſanctorũ,& quilibet Prophetarum prædicens,Et Paulus Romæ euangelizans,& Iacobus in Hieruſalem , & Marcus Alexandriæ,ac alius alia in ciuitate ſpiritu adimplebantur,nullo in eodem tempore prohibente interuallo eandem fieri gratiam.Per hunc etiam quilibet ſanctorum deus eſt.Dictum eſt enim à deo ad ipſos:Ego dixi,dij eſtis,& filij excelſi omnes,& deus deorum ſanctorum, ſcilicet Dominus loquutus eſt,& videbitur deus deorum(ſanctorum videlicet)in Sion.Neceſſe eſt autem qui diis cauſa eſt vt dij ſint,diuinum ſpiritum eſſe,& à deo eſſe.Nam quemadmodum quod cremantibus cauſa eſt vt crement,ipſum cremans eſſe neceſſe eſt: & quod K
ſanctis cauſa eſt,vt ſancti ſint,ipſum ſanctum eſſe.Sic & qui diis cauſa eſt vt dij ſint, ipſum deum eſſe neceſſe eſt,ſic cum tale bonum ac diuina poſſeſſio ſpiritus ſit,iam illi credẽs,Chriſtum qui hunc præbet quærere non timeas.Quippe nemo dicere poteſt,deum Ieſum,niſi in ſpiritu,& quam in ſubſiſtentiam alterius vitam ſpiritus edit,hæc ab ipſo non ſeparatur.Sed quemadmodum id quidem caliditas ignis innata,id verò quam prębet aquæ vel alij huiuſmodi,ſic & ipſe & in ſe ipſo vitam habet,& qui eo participãt viuunt,vt Deos decet,vitam diuinam ac cœleſtem poſſidentes.Omnia nanq; in ſeipſo immortalia continet, intellectum omnem,angelum omnem,animam omnem,& cum bene ſe habeat,mutationem non quęrit,nec migrationem,cum omnia in ſe ipſo habeat.Sed nec augeri quærit,cum ſit perfectiſ- L
ſimus.Idcirco & apud deum omnia ſunt perfecta, charitas, gaudium,pax, magnanimitas, bonitas, ſapientia,intelligentia, conſilium,tutela,pietas, cognitio,ſanctificatio, redemptio, fides,virtutum operationes,ſanctitatum gratiæ,& quæcunq; his ſimilia.Nihil in ſe ipſo aduentitium,ſed omnia propria poſſidens,ſicut dei ſpiritus,& ex eo exiſtens, cauſam ſuiipſius habens,ſicut fontem ſui vnde manat,fons autem & ipſe bonorum quæ prædiximus. Verum ipſe à Deo manans ſubſiſtit: quæ verò ex ipſo manant operationes, ipſius ſunt.Hunc ſpiritũ ſanctum effudit ſuper nos copioſè Deus per Ieſum Chriſtum, effudit,non creauit, largitus eſt,non fecit,dedit,non conſtruxit,eadem conferens dico , quoniam vndiq; te firmum eſſe oportet.Qui ab hoc ſpiritu doctus eſt, qui dicet in ſcrutantium reſponſione, digitus Dei à M
Propheta nominatur.Ac rurſus inquit:Docibiles dei erunt.Multi ſunt in quorũ rationabili anima hic diuinus eſt ſpiritus,niſi negligentia eorum diſcedat ab ea . Cum verò ipſi appropinquauerit,& quaſi vnum facta fuerit,illud audit:Qui verò Domino adhæret, vnus ſpiritus eſt.

Finis librorum beati Baſilij contra Eunomium.

A REVERENDO IN CHRISTO P. AC D. D. IOanni Dantiſco Epiſcopo Culmenſi, ſereniſs. Poloniæ regis apud Cæſarem oratori, DES. ERASMVS ROTEROD. S. D.

NAE TV MIHI *tui cupientiſſimo, te totum* ἀφθόνως *exhibuiſti* Præſul *ornatiſſime.* Nam *mentis ingeniique tui ſimulacrum, hoc eſt integritatem, candorem, pietatē,*
eruditionemq; non uulgarem in carminibus epiſtoliſq; tuis, haud ſecus atque in ſpecu-
lo contemplari licet: oris autem habitum, & in hoc quoque magna ex parte relucētem
B *animū, mirè repræſentat imago gypſo ſingulari artificio expreſſa: quo certè ſum æqui-*
or aulicis negotiis, & iſti fabulæ reuera motoriæ, quam tot iam annis agere cogeris,
quæ hactenus obſtitit, quo minus licuerit propius exoptatiſſima tua conſuetudine frui,
coramq; uiuas audire & reddere uoces. Nondum *quidem expletum eſt, ſed tamen bo-*
na ex parte mitigatum eſt meum tui deſiderium. Verum *ne nulla penſatione uideantur* παλίνδρομοι αἱ χάρι-
τες, *quemadmodum tu mihi pectus aureum gypſo expreſſum exhibuiſti, ita tibi uiciſſim, ſcriptorē mitto, char*
tacea expreſſum materia, uerè gemmeum, niſi ſi quid plaſtæ culpa factus uidebitur deterior. Miſiſti τὸν πάνυ
βασιλέα, *inter huius æui monarchas ſine controuerſia primum, ego remitto* τὸν ἀληθῶς μέγαν βασίλειον,
omnium ſuffragiis inter Græcos *ſcriptores principem, meo quidem penicillo non in gypſo, ſed in charta defor*
matum, quàm fœliciter, tuum erit iudicium, qui literaturam utranque pulchrè calles. Argumentum *eſt de ſpiri*
C *tu ſancto, quem* Arij *uiperina poſteritas, filio, non deo quemadmodum ille docuit, ſed creatæ ſubſtantiæ mini-*
ſtrum adiungere conata eſt, ut in conſeſſu perſonarum, tertium imumq; ſubſellium cederet ſpiritui. Ea *quæſtio*
per illa tempora feruebat, ut quum maximè, & ut fit, ex una excetra multis ſubinde capitibus enaſcentibus, ac
diuerſis opinionum uentis facto turbine inter ſe decertantibus, eccleſiæ nauis non minus iactabatur ſectarum
undis, quàm hodie ſummo cum animi dolore iactari uidemus: nimirum altum dormiente Chriſto *in animis ho-*
minum, quum omniū, tum eorum præcipuè in quibus maximè debebat uigilare. Hoc *probatiſſimi doctoris o-*
pus, quoniam uidebam à Gregorio Nazianzeno *magnoperè laudatum in monodia, nec hactenus à quoquam,*
quod equidem ſciam, Latine *uerſum, eo libentius hoc laboris mihi ſumpſi, quod ſubodorarer hiſce temporibus,*
furtim reuiuiſcere conantem iam olim extinctæ uiperæ progeniem, quæ rurſus duas perſonas, uerbum & ſpiri
tum, meditatur à uero dei cognomine depellere, ut iā hac in parte nihilo meliores futuri ſint Chriſtiani, *quàm*
D Iudæi *aut* Turcæ: *qui quoties ſeſe componunt ad pietatis profeſſionem, facilè patiuntur* Chriſtū *appellari* Pro
phetam, aut etiam deum, ſi urgeas: ſed talem, qualis fuit Moſes, *cæteriq;* Prophetæ. Si *quis indignetur* Moſen
æquari Chriſto, *fatentur* Chriſtum *longè potioribus donis à deo locupletatum.* Qui *modeſtiores ſunt, fatentur*
ſpiritum ſanctum excellentem eſſe creaturam, ſed Chriſto *famulantem: quibus minus eſt frontis, aiunt ſpiritum*
ſanctum nullam eſſe ſubſtantiam, ſed tantum bonæ mentis concitationem. Sed *abſit ut huiuſmodi uiperarum ſi-*
bila quenquam afflent, in nomine patris, filij, & ſpiritus ſancti renatum. Non *hic ſumam operam in prædican-*
dis Baſilij *laudibus, ne audiam,* τὸ, τίς αὐτὸν ψέγει: *non ſilebo tamen quid mihi inter uertendum acciderit.*
Viſus *ſum mihi in hoc opere deprehendiſſe factum, quod in celeberrimis quibuſq; laudatiſſimiſq; ſcriptoribus,*
uelut in Athanaſio, Chryſoſtomo, & Hieronymo *factum & uidemus & indignamur.* Quid *iſthuc inquis?* Po-
ſteaquàm dimidium operis abſolueram citra tædium, uiſa eſt mihi phraſis alium referre parentem, aliumq; ſpi-
E *rare genium.* Interdum *ad tragicum cothurnum intumeſcebat oratio, rurſus ad uulgarem ſermonē ſubſidebat.*
Interdum *ſubinane quiddam habere uidebatur, uelut oſtentantis ſe didiciſſe, quæ* Ariſtoteles *in libris de enun*
tiatione & prædicamentis, Porphyrius *in libello de quinq; uocibus prædicabilibus, tradiderūt.* Ad *hæc ſubin-*
de digrediebatur ab inſtituto, nec ſatis concinnè redibat à digreſſione. Poſtremò, *multa uidebantur admiſceri,*
quæ non admodum facerent ad id quod agitur: quædam etiam repetuntur obliuione, uerius quàm iudicio: quū
Baſilius *ubiq; ſit ſanus, ſimplex, & candidus, ſibi conſtans, atque etiam inſtans, nūquam ab eo quod agitur ex-*
currens temerè, nuſquam diuinis myſteriis admiſcens philoſophiam mundanam, niſi per aduerſarios coactus,
idq; contemptim: ſed ubique placidus ac uirgineo quodam pudore incedit, ab omni oſtentatione alieniſſimus,
ne in pugna quidem ab ingenij lenitate recedens. Ex *his rebus ſubiit animum meum ſuſpicio, ſtudioſum quem-*
F *piā, quo uolumen redderet auctius, multa intertexuiſſe, uel ex aliis autoribus decerpta emblemata (*Nam *hoc*
argumentum à compluribus Græcis *accurratè tractatum eſt) uel ex ſeſe reperta.* Sunt *enim in his quædam eru-*
dita, ſed à charactere Baſilij *diſcrepantia: quædam rurſus eiuſmodi, ut indole referant parētem ſuum, uidelicet*
eū, qui doctiſsimis Athanaſij *libellis de* Spiritu *ſancto, ſuas loquaces ſed elumbes attexuit nænias, quiq; in* Epi
ſtolam ad Corinthios *poſteriorem, & in* Apoſtolorum Acta Chryſoſtomus *haberi ſtuduit.* Porrò, *ſceleratiſſi-*
mum contaminandi genus eſt, egregiorum uirorum clariſſimis purpuris, ſuos pannos intertexere, aut ut meli-
us dicam, generoſa illorum uina, ſuis uapis corrumpere: quod in diui Hieronymi *commentariis, quibus enar-*
rat Pſalmos, *intolerabili ſacrilegio factum eſſe, clarius eſt, quàm ut negari poſſit.* Aduerſus *tantam eccleſiæ cō*
tumeliam promptum erat remedium, ſi principes & epiſcopi librorum quos lectu dignos cenſuiſſent, archety-
pa in certis bibliothecis reponenda curaſſent. In *his itaque uertendis fateor mihi nonnihil obrepſiſſe tædij, a-*
deò ut identidem illud Maronis *mecum ſubmurmurarem,*

 Non alias

Non alias uires, conuerſáque numina ſentis? G
*Quum in cæteris nihil eſſet quod offenderet guſtum meum. Sed hanc meam ſuſpicionem nihil aliud haberi uo-
lo quàm ſomnium, ſi tu diſſenties. Sub operis calcem ueluti celeuma canens, excurrit in naualis pugnæ deſcri-
ptionem, uerbis planè tragicis phaleratam, in qua mirè ponit ob oculos, eccleſiæ tum miſerabiliter fluctuantis
imaginem, ſed non ita multum abhorrentem ab horum temporum ſtatu, in quibus tam cæca eſt opinionum digla
diatio, ut interdum amicos pro hoſtibus feriamus, nec ulla ſit charitas aut concordia, ſi qua eſt ulla, niſi quam
conciliauit erroris conſpiratio, hoc eſt, morbus communis: & in tanta dogmatum uarietate, in tanta morum
corruptione, in tam confuſo uociferantium tumultu, propemodum ſublato rerum hominúmque diſcrimine, me-
rito dubitet aliquis, cui ſeſe globo adiungat. Nulla ſynceritas, ſed prodigioſa quædam calumniandi ſcabies, ne
dicam rabies, habet pleroſque, uel alienorum lapſuum ſæuos expenſores, uel rectè dictorũ malignos interpre-* H
*tes. Sub omni lapide ſcorpius dormit. Ex unica ſyllaba quantus tumultus incõparabili uiro ſuſcitatus eſt. Quo-
niam in ſolenni clauſula precationis aut concionis, pro* In ſpiritu, *ſemel atque iterum dixerat,* Cum ſpiritu, *Ba-
ſilius, per omnes urbes, per omnes pagos, per omnia fora, per omnia conuenticula calumniantium uocibus la-
pidabatur: nec illum uel inculpata morum integritas, uel eruditio rara, cum pari facundia coniuncta, uel ipſa
functionis dignitas, uel admirabilis quædam erga omnes, tum comitas, tum benignitas, à uenenatis obtrecta-
torum ſibilis uindicare potuerunt: ut ego optimo iure nimis delicatus uideri poſsim, ſi nullo pacto cum tali ui-
ro conferendus homuncio linguacium quorundam obtrectationes perpeti non queam. Simul illud ex hoc argu-
mento liquet quod ſcripſit beatus* Hieronymus: *Arianorum, Eunomianorum, Origeniſtarum, aliorumq́; circa
diuinas perſonas errores, ex humana philoſophia duxiſſe ſeminarium: non quòd philoſophia per ſe ſit impia,
ſed quòd ad huius regulam cœleſtis illa philoſophia quæ uenit è ſinu patris per filium, nec uelit, nec debeat exi-* I
*gi. Qui nanque iſti, qui nihil aliud erant quàm homines, diuina myſteria poſſint perſpicere, qui ſic in pleriſque
naturæ rebus cæcutierunt? Quanquam illi qui tum diuo* Baſilio *faceſſebant negotium, philoſophaſtri uerius e-
rant, quàm philoſophi. Apud imperitam multitudinem ſeſe pro conſummatis philoſophis uenditabant, quod ex
Ariſtotele* Porphyrioq́; *deguſtarant uerius, quàm didicerant, quid ſit enũtiatio: quid genus, quid ſpecies, quid
ſubſtantia, quid accidens, quid quantitas, quid qualitas, quid ad aliquid, quot modis dicantur oppoſita, quot
modis aliquid uel ſit in alio, uel de alio prædicetur. Quæ nunc ſunt elementa puerorum ad philoſophiæ limen
accedentium, ut iſtorum impietas magis ſit imputanda falſæ perſuaſioni, quàm philoſophiæ. Quas turbas con-
citaſſent in orbe, ſi illa quoque deguſtaſſent quæ* Ariſtoteles *tradidit de formis ſyllogiſmorum, de demonſtra-
tionibus, de topicis & elenchis, de naturalibus, & iis quæ ſunt ultra naturalia. Sed euehor longius, ut in præ-* K
fatione. Itaque ut finiam, quicquid hic eſt noſtræ opellæ, tibi dicatum eſſe uolui Præſul *ampliſsime, non tantum
ob id, ut tui nominis lenocinio ſtudioſis reddatur commendatius, uerum multo magis ut acri tuo iudicio, tuá-
que lima fiat emendatius.* Nam *primam manum ad te mitto.* Hic *ſi quis mihi temeritatis dicam ſcribat, nihil a-
liud adferam ad eius criminis purgationem, quàm naturam, & hac ualentiorem diutinam conſuetudinem.* Na-
*turam refingere difficillimum eſt, ſed multo difficilius dediſcere quod diutinus uſus penitus infixit, utramque
alteri iunctam mutare prorſus* ἀδύνατον *arbitror homini.* Θεοὶ δέ τε πάντα δύνανται. *At iſthuc, inquies, eſt
accuſare teipſum, potius quàm excuſare. Quid facias? Sæpenumero tamen apud clementem iudicem ueniã pro-
meruit ingenua culpæ confeſsio. Cuius tamen partem aliquam, ſi libeat tergiuerſatorem agere, in typogra-
phos reiicere liceret, qui mihi ferè extorquent ouum antequam pepererim, & ſi quid conceptum eſt, non ſi-
nunt fœtum matureſcere, ſed inuita* Lucina *cogunt per abortum eiicere.* Non *ignorabam quid te dignum eſ-* L
ſet Vir *clariſsime, ſed imitatus* Græculum *illum è paupere pera depromo paucos obolos,* οὐ γὰρ τὴν ἀξίαν
σοῦ ὦ σεβαστέ, εἰ γὰρ πλέον εἶχον, πλέον ἐδίδων. *Precor ut iſta motoria fabula, quam tot iam annos a-
gis, ſortiatur cataſtrophen, tum tibi priuatim, tum publicè regno* Poloniæ *fœlicem, téque* Sigiſmundus *rex, ut
ſi quis alius, omnibus ornamentis egregio principe dignis cumulatus, dulci patriæ gregique chariſsimo, cuius
ſolicitudo pietatem tuam per omnes negotiorum undas comitatur, breui reſtituat.* Datum apud Friburgum
Briſgoæ, *pridie calendas Maias,* Anno Domini M. D. XXXII.

A

D. Baſilij magni Cæſarienſis

EPISCOPI DE SPIRITV SANCTO LIber *ad ſanctum Amphilochium Iconij epiſcopum*, DES. ERASMO ROTERODAMO *interprete*.

B

PROOEMIVM.

EQVIDEM collaudo in moribus tuis diſcendi ſtudium atque induſtriã, ſupraq; modum delector iſta inſtantia vigilantiaq; mentis tuæ, qui putas nullam vocem ex his quæ per vniuerſam ſcripturam de deo prædicantur, oportere indiſcuſſam relinquere. O charum mihi caput, Amphilochi, quem ego præ cæteris facio plurimi. Recte ſiquidem, poſteaquam audiſti dominum adhortantem. Qui petit, accipit: & qui quęrit, inuenit: poſtulandi inſtantia videre mihi quamuis deſidioſiſſimum ad imperti-
C endum excitare poſſe. Quin & illud inſuper in te exoſculor, quod nequaquam, ſicut hiſce tẽporibus plerique faciunt, tentandi gratia proponis quæſtiones, ſed vt quid ſit verum inueſtiges. Nam qui curioſis auribus mea verba captent, quiq; quæſtiones nobis obiiciãt horum hoc tempore magna eſt copia. At difficillimum eſt nanciſci animum diſcendi auidum, nec in aliud exquirentem quod verum eſt, niſi vt ignorantiæ medeatur: propterea quod quemadmodum venatorum laqueus, ac bellantium inſidiæ fraudem habent occulta arte ſubditã, ita complurium interrogationes inſidioſæ ſunt: qui percontationes obiiciunt, non vt ex his capiant aliquid vtilitatis, ſed vt quum repererint reſponſionem minus facientem ad ipſorum affectum, hanc iuſtam belli cauſam habere videantur. Quod ſi ſtulto de ſapientia per-
D contãti, pro ſapientia imputabitur: ſapientem auſcultatorem, quem propheta admirando cõſultori comparat, quanti æſtimabimus? Profectò dignus eſt, vt non illum tantum toto pectore complectamur, verum etiam vt eos qui illi huius ſtudij conſortes, & omnium laborũ ſocij ſunt ad perfectionem feſtinanti, ad vberiorem profectum prouocemus. Nam haud oſcitanter audire ſermonem de rebus diuinis diſſerentem, ſed conari, quid in quaque dictione, quid in quaque ſyllaba reconditi ſenſus lateat perſcrutari, nõ eſt eorum qui ſegnes ſunt ad pietatem, ſed qui intelligunt ſcopum noſtræ vocationis: quando nobis præſcriptum eſt, vt ſimiles efficiamur deo, ſaltem quatenus humanæ naturæ fas eſt. Porrò ſimilitudo non eſt abſque cognitione, cognitio vero è doctrina paratur. Doctrinæ autem initium eſt oratio,
E orationis partes ſyllabæ ac dictiones. Proinde ſyllabas excutere, non eſt aberrare à ſcopo. Nec vero quoniam alicui videbuntur minutæ, ob id videri debent & negligendæ: imò quoniam difficilis eſt inuentu veritas, vndique nobis eſt veſtiganda. Etenim ſi quemadmodum cæteræ artes, ita & pietatis acquiſitio paulatim minutis acceſſionibus augeſcit, nihil eſt prętermittendum iis qui ad cognitionem inſtituuntur. Veluti ſi quis prima elementa vt res minutas contemnat, quando ad perfectam perueniet ſapientiam? Næ, & Non, ſyllabę duę ſunt. Attamen quæ rerum omniũ potentiſſima eſt veritas, & quæ extrema malitiæ linea eſt, mendacium, frequenter his minutis verbis comprehendũtur. Sed quid hęc commemoro? quum iam ſi quis vel capite annuat teſtimoniis de Chriſto prolatis, totam pietatem expleuiſſe iu-
F dicetur. Quod ſi hæc ad hunc habent modum, quid eſſe poſſit in his verbis quæ de deo diſſeruntur, adeo puſillum, vt ſiue recte dictum ſit: ſiue ſecus, non magnum habeat momẽtum in vtranque partem. Nam ſi ex lege, nec vnum iota, nec apex vnus præteribit, quomodo nobis tutum fuerit vel minutiſſima tranſiliiſſe? At quæ tute nobis exactè diiudicanda propoſuiſti, ſic minima ſunt, vt eadem ſint magna: prolationis quidem compendio exigua, atque ob id fortaſſe contemptui obnoxia, ſed rerum ſignificatarum vi magna: ad ſimilitudinem ſinapis, quod quum ſit minutiſſimum inter arida legumina, ſi iuſta cura adhibeatur, explicat vim in ipſo latentem, & exurgit in altitudinem, ſuo ſe robore ſuſtentans. Quòd ſi quis ridet noſtram circa ſyllabas, vt pſalmi verbis vtar, nugacitatem, ipſe quidem infrugiferum ἀδολεσχίαν
riſus ſui fructum metat: nos vero haudquaquam cedentes hominum conuitiis, nec illorum

 vituperatione

vituperatione deiecti, veſtigandi ſtudium deſeramus. Tantũ enim abeſt, vt me harum minutiarum pudeat, vt ſi etiam dignitatis vel minimam partem aſſequar, tum mihi gratulaturus ſim, veluti res maximas aſſequuto, tum fratri, qui nobis huius perſcrutationis ſocius eſt, arbitrer non mediocre lucrum obuenturum. Itaque quum in minimis verbis cõſpiciam certamen maximum, ſpe præmij non detrectabo laborem, quem arbitror hac diſputatione, tum mihi fore vtilem, tum audientibus ſatis magnum fructum allaturum. Quapropter cũ ipſo iam, vt ita loquar, ſpiritu, ad explanationem accedam. Et ſi vis vt me in diſputationis viam inducam, ad huius quæſtionis originem me pauliſper conuertam. Nuper oranti mihi apud populum, & vtroque modo glorificationem abſolueti deo ac patri, interdum cum filio ipſius ac ſpiritu ſancto, interdum per filium in ſpiritu ſancto: quum alij quidam ex his H qui tum aderant id obſeruarant, dicentes nos non modò peregrinis ac nouis vſos vocibus, verum etiam inter ſe pugnantibus: tum tu præcipuè, nimirum conſulens illorum vtilitati. Quòd ſi prorſus ipſi eſſent inſanabiles, tamen poſtulaſti quampiam dilucidam doctrinam de vi harum ſyllabarum, euulgari. Iam igitur nobis quàm fieri poteſt breuiſſimè dicendum eſt, ſermonem ab exordio quodam indubitato confeſſoq; ſumentibus.

G

VNDE SIT ORTA HAERETICORVM DE ſyllabis obſeruatio.

CAPVT II. I

CVRIOSA iſtorum hominum circa ſyllabas ac dictiones obſeruatio haudquaquã ſimplex alicui videri poſſit, neque ad mediocre tendens malum, ſed profundum habet atque obtectum aduerſus pietatem conſilium. Contendunt enim oſtendere diſſimilem eſſe prolationem patris, & filij, & ſpiritus ſancti, tanquam hinc habituri facilem probationem, eos etiam natura diſiunctos eſſe. Habent enim iſti vetus quoddam commentum, ab Aërio huius hæreſeos principe inuentum, qui in epiſtolis ſuis alicubi ſcripſit affirmans, ea quę ſecundum naturam diſſimilia ſunt, diſſimiliter proferri: ac retrorſum, quæ diſſimiliter proferuntur, eſſe diſſimilia ſecundum naturam. Ad huius dicti confirmationem citauit Apoſtolum dicentem, Vnus deus & pater, ex quo omnia, & vnus dominus K Ieſus Chriſtus per quem omnia. Itaque quemadmodum, inquit, voces ſe habent inter ſeſe, eodem modo habebunt & rerum ſignificatarum naturæ. Sed inter ſe diſcrepant, Per quem & ex quo: diſſimilis eſt igitur patri fili⁹. Ex hoc morbo, nata eſt iſtis & de propoſitis ſyllabis curioſitas: vnde deo quidem & patri tanquam eximiam quandam portionem attribuunt illud, Ex quo: filio vero, & deo aſſignarunt illud, Per quẽ: ſpiritui autem ſancto, illud, In quo, negantq; hunc ſyllabarum vſum vſquam inuerti, vt quemadmodum dixi, ex diſcrepantia prolationis, ſimul appareat & naturæ diſcrepantia. Atqui non obſcurum eſt, eos dum de ſyllabis ſubtiliter nugãtur, impio ſermoni ſuam vim reſeruare. Siquidem his ſyllabis, Ex quo, L mundi conditorem volunt ſignificari: rurſus his, Per quem, operis miniſtrum, aut inſtrumẽtum: his denique, In quo, tempus aut locum declarari: vt filius, qui condidit vniuerſa, intelligatur nihilo honorabilior inſtrumento: porro ſpiritus ſanctus, nihilo plus ad res condendas momenti attuliſſe videatur, niſi quod tempus aut locum præbuerit rebus conditis. Ad hunc autem errorem perduxit illos, etiam externæ philoſophiæ ſcriptorum obſeruatio, qui has ſyllabas, Ex quo, & Per quem, rebus natura ſeparatis attribuerunt. Siquidem illi putant his ſyllabis, Ex quo, ſignificari materiam primam: his vero, Per quem, inſtrumentum accõmodari, aut ſaltem obſequiũ. Sed quid vetat, toto illorum ſermone repetito, paucis arguere, M quàm iſti homines non tantum dicant à vero diſſidentia, verum etiam quàm ipſi non conſtent ſibi.

E MVNDANA PHILOSOPHIA NATAM ESSE de ſyllabis ſophiſticam diſputationem.

CAPVT III.

QVI inani philoſophiæ dederunt operam, dum multifariam exponunt cauſæ naturam, eamq; in propria ſignificata diuidunt, alias aiunt eſſe cauſas principales, alias cooperantes, aut concauſales, alias ſine quibus ratio non ſubſiſtat. Atque harũ cuique

A cuique peculiarem etiam attribuunt appellationem, vt cauſæ vocabulo alias declaretur ipſe conditor, alias inſtrumentum. Nam conditori congruere exiſtimant illud, A quo. Aiunt enim propriè dici, à fabro factum fuiſſe fundamentum: cæterum inſtrumento conuenire illud Per quem, quãdo ſecuri ac terebello, vt aiunt, reliquisq; ſimilibus vtitur faber. Similiter hanc particulam, Ex quo, illi faciunt propriam materiæ: ſiquidem è materia fit opificium. Porro particulam, Iuxta quod, putant ſignificare animi conceptum, ſiue exemplar artifici propoſitum. Aut enim prius in cogitatione ſibi depingit id quod facere deſtinat, ac deinde quod animo concepit, ad opus perducit: aut ad exemplar iam æditum, reſpiciens ad illius ſimilitudinem, operationem dirigit. Cæterum hanc particulam, δι' ὅ, id eſt, propter
B quod, volunt competere fini: ſcalas enim factas ad vſum hominum. Porro his verbis, ἐν ᾧ, id eſt, in quo, tempus aut locum commendari. Etenim roganti quando factum eſt? reſpondetur, In tali tempore. Item percontanti vbi factum eſt? reſpondetur, In tali loco. Nam iſta tametſi nihil conferunt ad id quod conditur, tamen abſque his nihil poteſt fieri. Operantibus enim & loco & tempore opus eſt. Hæc quoniam didicerunt iſti, & vt præclara mirãtur quæ didicerunt, obſeruationes ex fruſtranea philoſophia, eq; inani deceptione ſumptas, ad ſimplicem & artificij ignaram doctrinam transferunt, vt & dei filium diminuant, & ſpiritũ ſanctum reiiciant: qui quidem vocem inſtrumentis inanimis, atque humili prorſus miniſterio tributam, loquor de ſyllabis, δι' οὗ, id eſt, per quem, à rebus ſenſibilibus ad omniũ rerũ
C conditorem non veriti ſunt transferre: nec pudet homines chriſtianos ſerræ malleiq; vocabulum, vniuerſæ creaturæ conditori attribuere.

HARVM SYLLABARVM IN SCRIPTVRIS nullum ſeruari diſcrimen. CAPVT IIII.

NOS porro frequenter his vſum fuiſſe vocibus etiam veritatis ſermonẽ confitemur. haud tamen dicimus ſpiritus libertatem vllo modo ſeruire, iuxta ſubmiſſionem &
D indignitatem rerum ſenſibilium, ſed iuxta id quod ſemper adeſt, ad exprimendam rerum proprietatem vocabulis nonnihil abutimur. Neque enim ἐξ οὗ, id eſt, ex quo, prorſus declarat materiam quemadmodum illi putant, ſed vſitatiſſimum eſt ſcripturæ hoc vocabulum ad ſupremam illam cauſam accommodare. Quod genus eſt illud, Vnus 1.Cor.8.
deus ex quo omnia. Ac rurſum, Omnia autem ex deo. Nam veridicus ſcripturæ ſermo frequenter vtitur hac dictione de materia quoque, veluti quum ait: Faciens arcam è lignis im- Gene.6.
putreſcibilibus. Et, Facies candelabrum ex auro puro. Et, primus homo è terra, terrenus. Et, Exodi.37.
E luto compoſitus es tu æquè atque ego. At iſti vt, quemadmodum diximus, in perſonis cõ- 1.Cor.15.
ſtituant naturarum diuerſitatem, definierunt hanc vocem ſoli patri congruere: & huius ob-
E ſeruationis ſeminarium hauſerunt à rebus externis, à philoſophis huius mundi, tametſi ne his quidem per omnia ſeruientes: ſed filio quidem iuxta præſcriptionem illorũ, inſtrumenti vocabulum impoſuerunt: ſpiritui vero ſancto, loci. Aiunt enim, In ſpiritu: & aiunt, Per filiũ: at quum deo tribuunt, Ex quo, non hic ſequuntur philoſophorum præſcriptionem, ſed ad apoſtolicam, vt aiunt, conſuetudinem transeunt. Quomodo illud dictum eſt, Ex ipſo autem & vos eſtis in Chriſto Ieſu. Et, Omnia autem hæc ex deo. Quid igitur eſt, quod ex hac argutia conficitur? Aliam eſſe naturam cauſæ, aliam inſtrumenti, aliam loci. Filius itaque natura diuerſus eſt à patre, quemadmodum inſtrumentum diuerſæ naturæ eſt ab opifice. Diuerſus eſt & ſpiritus ſanctus, quandoquidem locus ac tempus diuerſam habet naturam ab inſtrumentis, aut illis qui his vtuntur.

F

ET DE PATRE DICI PER QVEM ET DE filio Ex quo, & de ſpiritu ſancto. CAPVT V.

AD hunc quidem modum ſe habent, quæ ab iſtis adferuntur. Nos verò demonſtrabimus, nec patrem quum ſibi ſumeret has voces Ex quo, ad filium proieciſſe has. Per quem: neque rurſus filium non recipere ſpiritum in conſortium harum vocũ Ex quo, aut Per quem, ſicut iſti præſcribunt: quod tamen iſtorum inanis diſtribu-

Ephe. 4. tio definit. Vnus deus & pater ex quo omnia, & vnus dominus Ieſus Chriſtus per quem G
omnia. Hæ voces non ſunt eius generis vt nobis legem præfigant, per quam aliter loqui ſit
nefas, ſed quæ notent perſonarum diſcrimen. Neque enim in hoc adhibentur, vt naturæ di-
uerſitatem inducant, ſed vt impermixtam patris ac filij notionem approbaret, ſic eas adhi-
buit Apoſtolus. Nam quod hæ voces inter ſe contrariæ non ſint, neque velut in bello ſepa-
ratæ aduerſus hoſtilem aciem, expugnent naturas ad quas acceſſerint, inde liquet, quod bea-
tus Paulus ambas de vno & eodem ſubiecto pronuntiauit, quum ait. Quoniã ex ipſo, & per
Roma. 11. ipſum, & in ipſum omnia. Quod autem hæc ad dominum referat, quiuis fatebitur, qui vel
tenuiter inſpiciat mentem orationis. Quum enim prius Apoſtolus poſuiſſet ex Eſaia teſti-
Eſa. 40 monium, Quis cognouit ſenſum domini, aut quis conſiliarius eius fuit? ſubiecit: Quoniam H
ex ipſo & per ipſum & in ipſum ſunt omnia. Quemadmodum de verbo dei, à quo condita
ſunt vniuerſa, Prophetam eſſe loquutum ex his quæ ſubiiciuntur, diſcas licebit: Quis mẽſus
eſt manu aquam, & cœlum palmo, & totam terram pugno? Quis ſtatuit montes libra, & ru
pes ſtatera? Quis cognouit ſenſum domini, aut quis conſiliarius illi fuit? Nam hæc dictio
Quis, hic non prorſus id quod abſurdum eſt, ſignificat, ſed quod rarum: velut in hoc, Quis
Pſalm. 33. inſurget mihi aduerſus peruerſè agentes? Et, Quis eſt homo qui vult vitam. Et, Quis aſcen-
Pſalm. 23. det in montem domini? Similiter & hoc loco dictum, Quis eſt qui cognouit ſenſum do-
Ioan. 3. mini, & conſilij illius particeps fuit? Pater enim diligit filium, & omnia oſtendit illi. Hic eſt
qui continet terram, eamq; pugno complexus eſt. Hic qui cuncta in ordinem decentem di I
geſſit, qui & montes æqualiter librauit, & mari terminos præſcripſit, & omnibus quæ in mũ
do ſunt, ſuum deſignauit ordinem. Qui totum cœlum minima ſuæ poteſtatis particula cõ-
prehendit, quem ſermo propheticus figuratè palmum appellauit. Vnde congruenter adiecit
Roma. 11. Apoſtolus illa, Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſum ſunt omnia. Ex hoc ſiquidem iis quæ ſunt,
cauſa vt ſint manat, iuxta voluntatem dei & patris: per eundem omnibus, vt perſeuerent,
conſiſtantq;, qui condidit vniuerſa, quiq; ſingulis quæ facta ſunt ad ſui conſeruationem ne-
ceſſaria dimetitur. Quapropter ſanè etiam vniuerſa ſeſe ad illum conuertunt, inuincibili at
que inſedabili quodam deſiderio, & arcano affectu, ad principem & gubernatorem vitę re-
Pſalm. 144. ſpicientia, iuxta illud quod ſcriptum eſt, Oculi omnium in te ſperant. Et rurſus, Omnia à te K
expectant. Et, Aperis manum tuam, & imples omne animal bonitate. Quòd ſi aduerſus
hanc noſtram expoſitionem inſtabunt, quæ illos ratio liberabit, quo minus euidenter in ean
dem recidant difficultatem. Etenim ſi dabunt has tres voces, Ex ipſo, per ipſum, & in ipſum
omnia, non eſſe dictas de domino, omnino neceſſum eſt, vt propriè deo patri attribuantur.
Atque hinc palam conciderit illorum obſeruatio. Quandoquidem reperitur non ſolum, Ex
quo, verum etiam, Per quem accommodari ad patrem. Quæ vox poſterior, ſi nihil declarat
humile, quam tandem ob cauſam eam velut inferioris dignitatis aſſignant filio? Quod ſi
omnino declarat miniſterium reſpondeant nobis, deus gloriæ & pater Chriſti, cuius prin-
cipis eſt miniſter? Igitur iſti quidem ad hunc modum à ſeipſis vndique ſubuertuntur, nobis L
autem vtrinque quod firmum eſt ſeruabitur. Etenim ſi de filio euicerimus dictum eſſe quod
recitauimus, cõperietur hæc particula Ex quo, in filium competere. Quòd ſi quis conten-
dat prophetiæ verba ad deum patrem eſſe referenda, rurſus concedet hanc vocem. Per quẽ,
deo patri congruere: & vterque ſermo parem vim obtinebit, eo quòd pari ratione de deo
vſurpatur: itaque iuxta modum vtrumq; perſpicuum erit has particulas parem inter ſe de-
clarare dignitatem, quòd de vna eademq; perſona vſurpatæ ſint. Sed ad id quod erat pro-
Ephe. 4. poſitum reuertamur. Apoſtolus ſcribens Epheſiis ita loquitur, Veritatem autem loquentes
in charitate, augeamus in ipſum omnia, ſiue creſcamus in ipſum per omnia, qui eſt caput
Chriſtus, ex quo totum corpus dum compingitur & connectitur, per omnem iuncturam
ſubminiſtrationis, ſecundum operationem in menſura vniuſcuiuſque membri, incrementũ M
Coloſſ. 2. corporis facit. Et rurſus ſcribens Coloſſenſibus, ad quos quod non haberent vnigeniti no-
titiam dictum eſt. Qui tenet caput, hoc eſt Chriſtum, ex quo totum corpus per iuncturas &
connexiones ſubminiſtratum, augeſcit augmento dei. Quod Chriſtus caput eſt eccleſiæ alio
Ephe. 1. loco didicimus, Apoſtolo dicẽte, Et ipſum dedit caput ſuper omnia eccleſiæ. Et Ioannes, De
Ioan. 1. cuius plenitudine accepimus omnes. Et ipſe dominus, De meo accipiet, & annuntiabit vo-
Ioan. 16. bis. In ſumma, ſi quis ſtudioſe loca recenſeat, perſpiciet hanc particulam Ex quo, diuerſis v-
Luc. 8. ſurpari modis. Nam & dominus, Noui, inquit, virtutem ex me exiſſe. Similiter & de ſpiritu
compluribus locis obſeruauimus poſitum eſſe Ex quo. Qui enim, inquit, ſeminat in ſpiritu,

è ſpiritu

A è ſpiritu metet vitam æternam.Item Ioannes,Ex hoc cognoſcimus,quod in nobis eſt, è ſpi-
ritu quem nobis donauit.Et angelus,Quod enim in ea natum eſt, è ſpiritu ſancto eſt.Et do Matth.1.
minus,Quod natum eſt è ſpiritu,ſpiritus eſt.Atque id quidem ad hunc habet modum.Iam Ioan.3.
vero demonſtrandum eſt hanc vocem Per quem,pariter & de patre,& de filio, & de ſpiritu
ſancto in ſcripturis vſurpari . Ac de filio ſanè ſuperuacaneum fuerit adducere teſtimonia,
vel quia per ſe notum eſt , vel quod hoc ipſum ab aduerſariis probatur . His vero demon-
ſtrabimus hanc particulam Per quem,etiam de patre poſitam eſſe in ſcripturis . Fidelis , in- 1.Cor.1.
quit,deus per quem vocati eſtis in conſortium filij ipſius . Et, Paulus apoſtolus Ieſu Chriſti 2.Cor.1.
per voluntatem dei . Et rurſum . Itaque non es iam ſeruus, ſed filius: quòd ſi filius, & hæ- Roma.6. Gala.4.
B res per Deum,. Item illud , Quemadmodum ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam 1.Cor.1.
patris . Et Eſaias , Væ, inquit , qui profundè facitis conſilium , & non per dominum.Quin
& de ſpiritu ſancto multis teſtimoniis doceri poteſt , hanc vocem prædicari . Nobis au-
autem, inquit,deus reuelauit per ſpiritum ſuum. Et alio loco , Egregium depoſitum ſerua, 2.Tim.1.
per ſpiritum ſanctum.Ac rurſus,Alij quidem per ſpiritum datus eſt ſermo ſapientiæ.Eadem 1.Cor.1.
verò & de ſyllaba,In,dicere poſſumus,quòd hanc de deo patre ſcriptura vſurparit, velut in
veteri teſtamento.In deo,inquit,faciemus virtutem. Et,In te laus mea ſemper. Et rurſus, In Pſal.88.
nomine tuo exultabo.Et apud Paulum,In deo,inquit,qui cõdidit omnia.Et,Paulus ac Syl-
uanus & Timotheus eccleſiæ Theſſalonicenſium in deo patre.Et, Iam tandem proſperabor Philip.3.
in voluntate dei,vt veniam ad vos.Et, Gloriari, inquit,in deo:aliaq; tam multa, vt difficile
C ſit vel enumerare.At nobis non eſt propoſitum oſtẽtare teſtimoniorum multitudinem, ſed
redargutione docere,iſtorum obſeruationem non rectè habere. Siquidem hanc particulam
In,de domino ac ſpiritu ſancto vſurpatam eſſe,tanquam per ſe notum,demonſtrare ſuper-
ſedebimus.Illud neceſſariò dicendum eſt,quod prudenti auditori ea quæ prius digeſta ſunt,
ſatis habent redargutionis ex ipſa pugnantia dictorum quæ adferunt. Nam ſi prolationis di
uerſitas arguit naturam diuerſam,quemadmodum iſti dicunt,nunc voces eædem de ſingu-
lis perſonis prædicatæ,vel pudore cogent eos fateri eſſentiam in nullo diſcrepantem . Neq;
enim ſolum quum de deo fit ſermo,harum vocum vſus variat , verum etiam ea quæ ab his Gene.4.
ſignificantur ſæpenumero inuertuntur,quoties altera alterius recipit ſignificationem,velu-
D ti,Poſſedi hominem per deum , inquit Adam:idem dicens , quaſi dixiſſet ex deo . Et alibi, Gene.37.
Quæ præcepit Moſes Iſraëli per mandatum domini.Et rurſus,Nonne per deum horum ma
nifeſtatio eſt?Ita Ioſeph loquens de inſomniis quæ viderat in carcere.Palam eſt,& hunc pro
eo quod erat Ex deo, dixiſſe,Per deum. Et contra,hæc particula Ex quo , vſurpatur pro Per Gala.4.
quem,velut quum ait Paulus,Factus ex muliere,pro eo quod erat,Per mulierẽ. Nam id no-
bis alibi perſpicuè diſtinxit,quum ait,fœminæ conuenire,è viro natam eſſe, viro autem per 1.Cor.11.
fœminam,in his quæ ſic ſcribit:Quemadmodum mulier ex viro,ita vir per mulierẽ.Quan-
quam hic Apoſtolus ſimul oſtendens varium harum vocum vſum , ſimul obiter corrigens
E quorundam errorem,exiſtimantium domini corpus eſſe ſpirituale,vt oſtenderet carnem in
Chriſto diuinæ naturæ vnitam,ex humano liquore concretam fuiſſe,maluit vti verbo ſigni
ficantiore.Nam hę dictiones,Per mulierem,tranſitorium generationis intellectum erant ſi-
gnificaturæ.At hæ,Ex muliere,ſufficienter declarant communionem naturę genitę cum ea
quæ genuit:non quòd ſecum pugnet Apoſtolus,ſed oſtendit has voces facilè ſibi viciſſim ce
dere.Poſteaquam igitur de quibuſcunq; definitum eſt propriè dici , Per quem , in hos ipſos
transferri,Ex quo,quam habet probabilitatem,ad pietatis calumniam ab hac communione
dictiones inter ſeſe ſeparare.

F

OBSISTIT IIS, QVI CONTENDVNT FILIVM non eſſe cum patre,ſed poſt patrem, vbi & de gloriæ æqualitate.

CAPVT VI.

AT QVI nec ad ignorantiæ excuſationem confugere poſſunt,quum tanto artificio
tantaq; peruerſitate noſtra dicta excipiunt,qui nobis indignantur,quòd gloriæ ple
nitudine vnigenitum æquamus cum patre , quodq; ſpiritum ſanctum à filio non
ſeparamus,vnde nos nouitatis architectos & nouos tractatores,ac verborum adin
uentores,& quibus non probroſiſſimis nominibus appellant.Quorum conuitia tantum ab-
eſt

eſt vt indigne feram, vt ni nos ipſorum calamitas dolore, perpetuoq; cruciatu afficeret, pro- G
pemodum dicerem me illorum maledictis habere gratiam, vt qui mihi conciliant beatitu-
Mat.5. dinem. Beati enim, inquit, eſtis, quum probris vos impetiuerint homines, ac perſequuti fue-
rint, & omne verbum malum dixerint in vos mentientes, propter me. Porrò de quibus no-
μετὰ πατρός. bis indignantur, huiuſmodi ſunt. Non eſt, inquiunt, cum patre filius, ſed poſt patrem, vnde
conſequitur, per filium, gloriam patri tribuendam eſſe, cum filio nequaquam: eo quod hæ
μετὰ πατέρα. voces cum filio, æqualitatem declarant honoris: Per filium vero, miniſterium ſignificant.
Rurſus nec ſpiritum, inquit, ſanctum oportet cum patre & filio collocare, ſed ſub filio & pa
tre, vt intelligatur non eiuſdem ordinis cum illis, aut eiuſdem numeri, ſed ſubditus. Atque
huiuſmodi de verbis artificioſis argutationibus peruertunt fidei ſynceritatem ſimplicitatē-
q;. Proinde quam veniam aſſequentur imperitiæ prætextu, qui ne aliis quidem imperitos ſe H
videri patiuntur ob iſtam curioſitatem? Nos verò primū illud ab iſtis petemus, de filio quid
dicant, num ſentiant illum tempore recentiorem, an ordine, an dignitate? Sed nullus adeò
demens eſt, vt dicat conditorem ſeculorum, quoquam eſſe tempore poſteriorem, quum nul
lum ſit interuallum quod naturalem filij cum patre cōtiguitatem dirimat. At ne cogitatio-
ne quidem hominum poſſit quis filium dicere patre recentiorem, non ob id modò quod ſi-
mul intelligantur iuxta naturam eorum quæ dicuntur ad aliquid, verum etiam quòd ea di-
cuntur priora, quæ lōgius abſunt à præſenti tempore, veluti quæ Noë temporibus acta ſunt,
priora ſunt iis quæ narrantur de ſubuerſis Sodomis, quòd illa longius diſſita ſint ab hoc tē- I
pore, & hæc illis poſteriora, quod appareant huic tempori viciniora. At eius vitæ quæ omne
tempus, & omnia ſecula ſuperat, eſſentiam metiri diſtantia quæ interceſſit ab initio quo cœ
pit eſſe vſq; ad præſens tempus, an non præter impietatem, omnem etiam dementiam ſupe-
rat, ſi quemadmodum res generationi corruptioniq; obnoxiæ, aliis aliæ priores eſſe dicun-
tur, eundem ad modum deus pater, collatus cum filio deo qui eſt ante ſecula, ſuperat. Siqui-
dem vt pater filio ſit anterior, nemo queat animo ſpeculari, eo quòd domini generationem
nec vlla cogitatio neq; vlla notio antecedat. Ioannes pulchrè duabus vocibus cogitationem
Ioan.1. intra præſcriptos terminos recluſit, cum ait, In principio erat verbum. Hæc enim vox, Erat,
nullum cogitationi præbet exitum quemadmodum hæc, Principium, non dat tranſitum hu K
manæ mentis imaginationi. Quantumuis enim cogitatione curras ad anteriora, non exce-
dis, erat. Et quantumuis inſtiteris videre quæ ſint vltra filium, non poteris tamen ſuperare
principium. Itaq; pium iuxta hanc rationem, patrē ſimul cum filio intelligere. Quod ſi ima-
ginantur, quaſi filius velut in loco, patre ſit humilior, vt in ſublimi ſedeat pater, dein filio hu
milior locus conceſſus ſit, fateantur iſtud, & nos tacebimus, quòd ipſa ex ſeſe oratio manife
ſtam habet ſui redargutionem. Siquidem nec in ratiocinando ſibi conſtant, qui non conce-
dunt patrem ad vniuerſa pertingere, quum eorum qui ſani ſunt, cogitatio credat deum im-
Pſal.138. pleſſe vniuerſa, neq; recordantur Prophetæ dicentis, Si aſcendero in cœlum, tu illic es, ſi de-
ſcendero ad inferos, ades: hæc, inquam, non meminerunt, qui has voces supernè & infernè L
partiuntur inter patrem & filium. At vt nihil dicam ad redarguendam illorum imperitiam
qui rebus incorporeis locum attribuunt, quid erit quod excuſet impietatem, qua tam impu-
Pſal.109. Hebræo.1. denter repugnant aduerſanturq; ſcripturis? Quod genus eſt illud, Sede à dextris meis, &,
Conſedit in dextra maieſtatis dei. Neq; enim hæc vox Dextrum, ſignificat locum inferio-
rem, quod iſti prædicant, ſed ſtatum æqualitatis, eo quòd dextrum hic non accipiatur corpo
raliter, ad iſtum enim modum fortaſſis & ſiniſtrum aliquid in deo poſſit eſſe, ſed honorifi-
cis verbis ac præſidentiam declarantibus, filij maieſtatem ſermo nobis commendat, vt iam
1.Cor.1. non poſſint iſti dicere, per hanc vocem inferiorem dignitatis gradum ſignificari. Diſcant
igitur, quòd Chriſtus eſt dei virtus, dei ſapientia, dei imago inuiſibilis, & ſplendor gloriæ, M
quodq; hunc pater ſignauit deus, ſeq; totum in eo expreſſit. Hæc igitur & his ſimilia teſtimo
nia quæ per vniuerſam ſcripturam reperiuntur, vtrum dicemus humilitatis habere ſignifi-
cationem, an ceu præconia quædam, vnigeniti maieſtatem, & æqualem cum patre gloriam
ebuccinari? Audiant inſuper & ipſum dominum palam ſuam gloriam cum patre æqualem
Ioan.14. aſſerentem, quum ait, Qui vidit me, vidit & patrem. Ac rurſum, Quum venerit filius in glo
Marc.13. ria patris. Et, Vt honorificēt filium, quemadmodum honorificant patrem. Item illud, Vidi-
Ioan.5. Ioan.1. mus gloriam eius, gloriam tanquam vnigeniti à patre, plenus gratiæ & veritatis. Rurſus,
Vnigenitus filius, qui eſt in ſinu patris. Horum dum iſti nihil cōſiderāt, locum hoſtibus de-
ſtinatum attribuunt filio. Nam ſinus paternus, ſedes eſt digna filio. Scabelli verò locus, iis
conuenit

A conuenit,qui ſunt inferioris exiſtimationis.Nos igitur ad alia properantes obiter & in tranſcurſu attigimus teſtimonia.Tibi verò per otium licet,collectis vndiq; probationibus, gloriæ ſublimitatem,ac virtutis eminentiam in filio perſpicere,quanquam ne hæc quidem contemnenda ſint grato dociliq; auditori, niſi quis carnaliter & abiectè intelligat has voces, Dextrum,& Siniſtrum,vt & loco circumſcribat deum,fingátq; figuram ac formam ſitumq; corporalem:quæ ab intelligentia dei,qui ſimplex eſt,qui immenſus & incorporeus, longe ſemota ſunt.Vt omittam,quòd iſtorum hæc humilis cogitatio, pariter in patrem cadit atq; in filium, vt iam non deiiciat filij dignitatem, ſed adiungat blaſphemiæ crimen aduerſus deum patrem quiſquis talia diſſerit.Quæcunq; enim auſus fuerit euomere in filium,neceſſe B eſt vt eadem transferat & in patrem.Nam qui patri ſuperiorem locum ad prę ſidendum tribuit,dicens filium humiliore ſedere loco,is quæcunq; corporeis accidunt,ea omnia habiturus eſt ſuum figmentum conſequentia. Quod ſi iſtæ imaginationes ſunt vino delirantium, ac per phreneſim mente commotorum, qui poteſt eſſe pium,filium qui natura, gloria, dignitateq; patri coniunctus eſt, non ſimul cum patre adorari & glorificari ab his qui edocti ſunt,eum qui non honorificat filium,non honorificare patrem. Quid porrò dicemus?quid iuſtæ excuſationis afferemus in communi totiusq; creaturæ formidabili iudicio, ſi poſteaquam dominus apertè denuntiauit ſe venturum in gloria patris,& beatus Stephanus Ieſum vidit ſtantem à dextris dei, & Paulus ſpiritu afflatus, teſtificatus eſt de Chriſto quod eſt in dextra dei & patris,qui dixit:Sede à dextris meis: deniq; quum ſpiritus ſanctus teſtimoni- Actu.7. Hebręo.1.
C um perhibeat,quod conſederit ad dextram maieſtatis dei,nos throni conſortem, & honoris eiuſdem participem,ab ęqualitate ſtatus,ad inferiorem deiiciamus locum?Siquidem arbitror,ſtationem & conſeſſum,naturam dei ſolidam & vndiquaq; firmam ſignificare,iuxta quem tropum & Baruch indicare volens deum immobilem & immutabilem ſemper eſſe, Cap.3. ait,Et tu ſedes in æternum,& nos perimus in æuum.Dextrum verò locum ſignificare dignitatis æqualitatem.An non igitur audax facinus eſt,filium paternæ gloriæ conſortio priuare, veluti qui mereatur in loco minus honorato collocari.Sed aiunt hunc ſermonem cum ipſo,omnino peregrinum eſſe & inuſitatum:contra, Per ipſum, tum ſermoni ſcripturæ familiariſſimum eſſe,tum fratrum vſu tritum eſſe.

D

ADVERSVS EOS QVI DICVNT NON CONGRVENter de filio dici Cum quo,ſed Per quem.

CPVT VII.

QVid igitur nos ad iſta? nimirum beatas eſſe aures quæ non audierunt vos,& beata corda quæ conſeruata ſunt,ne à veſtris ſermonibus ſauciarentur. Vobis porrò qui Chriſtum diligitis, dico,eccleſiam vtrunq; harum vocum vſum agnoſcere, neutrumq; reiicere,quaſi alter alterum deſtruat.Quum enim inv nigenito naturæ ma- E ieſtatem,ac dignitatis excellentiam contemplamur,tribuimus illi gloriam cum patre. Rurſus quum conſideramus,quæ bona in nos contulerit,aut quomodo nos ipſos ad patrem adduxerit,deoq; nos aſſeruerit,confitemur hoc beneficium per ipſum & in ipſo,peractum eſſe in nobis,vt altera particula Cum quo,propria ſit glorificãtium: altera,Per quem,ſit propria gratias agẽtium. Quin & illud mentiuntur,hanc vocem Cum quo,ab vſu piorum alienam eſſe.Quotquot enim morum conſtantia,antiquitatis maieſtatem,nouis ornamentis prætulerunt,ac maiorum traditionem citra mutationem conſeruarunt, ſingulis tum regionibus, tum ciuitatibus hac voce ſunt vſi.Cæterum qui conſueta faſtidiunt, ac vetera tanquam ob- F ſoleta ſubmouent,ij ſunt qui nouas vocum fictiones recipiunt,quemadmodum qui in cultu ſtudioſi ſunt ornatus,ſemper nouam formam præferunt communi.Itaq; videas & hodie à ruſticanis hanc vocem more veterum pronuntiari. Cæterum iſtorum verba ſunt ex noua ſapientia inuſta,ab ipſis qui in artificio pugniſq; verborum detriti ſunt.Proinde quod à maioribus noſtris dictum eſt, & nos dicimus, gloriam eſſe communem patri cum filio, quapropter & glorificationis hymnos patri ſimul cum filio offerimus. Quanquam hoc nobis non eſt ſatis,ſic à patribus eſſe traditum:nam & illi ſcripturæ ſequuti ſunt autoritatem,ex teſtimoniis quæ paulo ante vobis è ſcriptura citauimus,ſumpta origine. Siquidem illud verbum,ſplendor cum gloria intelligitur,& imago cum principali exemplari,& filius omnino cum patre,vt nec verborum conſequentia,neq; rerum natura admittat ſeparationem.

QVOT

QVOT MODIS INTELLIGATVR HAEC PARTICVLA Per quem,& in quo ſenſu congruentius dicitur Cum quo: vbi ſimul exponitur, quomodo mandatum accipit filius, & quomodo mittitur. G

CAPVT VIII.

ITaque quum Apoſtolus gratias agit deo per Ieſum Chriſtum, ac rurſus quum ait ſeſe per illum accepiſſe gratiam & apoſtolatum ad obedientiam fidei in omnibus gentibus, aut quum dicit nos acceſſum habere ad gratiam hanc in qua ſumus & gloriamur, illius erga nos beneficentiam commendat, nunc quidem vt à patre bo- H
norum gratiam in nos transfundentis, nunc rurſum vt per ſeipſum conciliantis nos patri.
Rom.1. Siquidem quum ait, Per quem accepimus gratiam & apoſtolatum: ſignificat bonorum ſub-
Rom.5. miniſtrationem ab illo proficiſci. Rurſum quum ait, Per quem acceſſum habemus, quòd recepti ſumus, ac familiaritatem cum deo conſequuti, id per Chriſtum eſſe procuratum declarat. Num igitur confeſſio gratiæ per Chriſtum in nobis operantis, diminuit illius gloriam? An potius dictu verius fuerit, enarrationem beneficiorum, decens eſſe argumentum glorificandi filium? Hanc ob cauſſam comperimus ſcripturam non vno tantum vocabulo nobis ſignificare dominum, nec his tantum quæ diuinitatem ac magnitudinem eius declarant, ſed interdum vti vocibus naturam aſſumptam exprimentibus. Nouit enim nomẽ filij quod I
eſt ſuper omne nomen, & filium verum dicere, & vnigenitum dei, & virtutem dei, & ſapientiam, & verbum. Rurſus, ob multiplicem in nos beneficentiam, quam ob diuitias bonitatis, iuxta variam ſuam ſapientiam egentibus præſtat, aliis innumeris appellationibus eundem deſignat, dum aliquando vocat illum paſtorem, alias regem, interim & medicum, denique ſponſum, viam, oſtium, fontem, panem, ſecurim, ac petram. At iſta non declarant naturam, ſed quemadmodum modò dicebam gratiæ varietatem modis omnibus in nobis operantis, quam ex affectu quem gerit erga ſuum figmentum, vt cuiq; opus eſt impartit. Eos enim qui ad illius ditionem confugerunt, quiq; per malorum tolerantiam communicandi facilitatem præſtiterunt, oues appellat, ſeq; talium paſtorem eſſe profitetur, qui vocem ipſius audi- K
Ioan.10. unt, nec attendunt doctrinis peregrinis. Oues enim meæ, inquit, vocem meam audiunt. Rex autem vocatur eorum, qui iam transgreſſi ſunt, legitimaq; caſtigatione opus habent. Oſtium dicitur, eò quòd per rectitudinem præceptorum educit ad pias actiones, ac rurſus tutò perducit in caulas, eos qui per fidem in ipſum ad cognitionis bonum confugerint. Vnde, Per me, inquit, ſi quis introierit, & ingredietur & egredietur, ac paſcua inueniet. Petra dicitur,
1.Cor.10. eò quòd validum ſit & inconcuſſum, & quauis arce tutius propugnaculum ipſi fidentibus.
1.Pet.2. In his, hæc vox per ipſum, aptiſſimum ac ſignificantem vſum habet, quoties ita profertur quaſi dominus ſit oſtium, quaſi paſtor, quaſi via. Cæterum tanquam deus, ac dei filius, cum patre communem habet glorificationem. Quoniam in nomine Ieſu omne genu flectetur, L
cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confitebitur, quòd dominus ſit Ie-
Phil.2. ſus Chriſtus in gloriam dei patris. Quas ob res ambabus vocibus vſi ſumus, altera propriam illius dignitatem, altera eius erga nos munificentiam prædicantes. Quum enim per illum ſit omne præſidium animabus noſtris, iuxta quanque auxiliandi ſpeciem, excogitata eſt peculiaris quædam appellatio. Veluti quum ſibi animam incontaminatam non habentem maculam aut rugam, quaſi puram virginem adiungit, ſponſus appellatur. Quum eam male ſauciam vulneribus diaboli, grauiterq; laborantem è peccatis ſuſcipere dignatur, medicus vocatur. Vtrum igitur quod hiſce modis noſtri curam gerit, cogitationes noſtras eò deducet, vt humilius de eo ſentiamus, an potius è diuerſo efficiet, vt ſeruatoris & potentiam & hu- M
manitatem erga nos admiremur, quod & compati noſtris infirmitatibus ſuſtinuit, & ad noſtram infirmitatem ſeſe demittere. Neque enim cœlum ac terra, immenſaq; maria nec animantia, vel in aquis, vel in terris degentia, nec plantæ, nec aſtra, nec aër, nec horæ, nec multiplex vniuerſi ornatus, excellentiam potentiæ illius nobis perinde commendat, atque quod deus incomprehenſibilis: ſic per carnem cum morte conflictatus eſt, vt ipſa diuinitas nihil
Rom.8. pateretur, quo nobis ſua morte largiretur immortalitatem. Item quum ait Apoſtolus, In his omnibus ſuperamus, per eum qui dilexit nos: nequaquam hac voce humile quoddam miniſterium indicat, ſed auxilium potius, quod per imperium ſuæ potentię operatur in nobis. Siquidem ipſum alligauit fortem, diripuitq; vaſa illius, videlicet nos, quibus ad omnia mala

A opera fuerat abuſus,fecitq; vaſa vtilia domino, apparatos ad omne opus bonum, ob promptitudinem illius quod erat in nobis.Hoc pacto acceſſum habemus ad patrem,quem ille nobis parauit,tranſlati de poteſtate tenebrarum in ſortem ſanctorum in lumine.Ne igitur ob filij diſpenſationem,ſeruilem humilitatem,aut coactum obſequium imaginemur:ſed intelligamus voluntariam ſolicitudinem,ex bonitate ac miſericordia iuxta voluntatem dei patris erga ſuum figmentum operantem.Sic enim pietatem ſeruabimus,ſi & perfectam illi potentiam teſtimonio noſtro tribuemus,& nequaquam in omnibus quæ perfecta ſunt,filium à voluntate paterna ſeparabimus.Quemadmodum igitur quoties dominus appellatur via, ad ſublimiorem intelligentiam potius quàm ad vulgarem,atque è medio ſumptam,animo B ferimur.Audientes enim viam,ſeriem & ordinem intelligimus per opera iuſtitiæ, perq; illuminationem ſcientiæ ducentem ad legitimum profectum,ſemper ad anteriora feſtinantes,& ad ea quæ reſtāt noſmetipſos extendentes,donec perueniamus ad beatum finem,quæ eſt dei cognitio,quam dominus per ſeſe in ipſum credentibus largietur.Reuera enim bona eſt via,exorbitationis erroriſq; neſcia , dominus noſter Ieſus, ad patrem qui verè bonus eſt perducens.Nemo,inquit,venit ad patrem niſi per me. Talis eſt noſter ad deum reditus per filium.Porro qualis ſit patris erga nos per eundem bonorum ſuppeditatio, deinceps erit diſſerendum.Omnis naturæ, tum in hac creatura viſibili, tum in intelligibili,ad hoc vt conſiſtat,dei cura egentis,conditor eſt ſermo, videlicet vnigenitus deus, quantum cuique opus C eſt opem diſtribuens.Varia quidem & omnis generis auxilia,ob varietatem eorum qui beneficio iuuantur,vnicuique tamen congruè iuxta neceſſitatis modū,auxilia dimetitur. Eos qui in tenebris ignorantiæ detinentur , illuminat : propterea lumen verum dicitur.Iudicat iuxta operum dignitatem remetiens præmium , ob id iudex iuſtus dicitur.Pater enim neminem iudicat,ſed omne iudicium dedit filio.Erigit è ruina,qui è ſublimitate vitæ ad peccatum delapſi ſunt.Ob id vocatur reſurrectio.Omnia autem facit, contactu virtutis, ac voluntate bonitatis operans : Paſcit,illuminat,alit,deducit,medetur,erigit. Quæ non ſunt,ea facit vt ſint, condita conſeruat. Hoc modo bona ex deo per filium ad nos perueniunt, maiore celeritate in ſingulis operantem, quàm vllus ſermo proferri valeat. Neque enim fulgu D ra , neque lucis per aërem tam velox diſcurſus eſt , non oculorum celeres ictus , non ipſius intellectus noſtri motus : ſed horum quodque magis vincitur diuinæ operationis celeritate,quàm animantia quæ ſunt apud nos maximè ſegnia,non dicam volatilium,neque ventorum, neque cœleſtium orbium impetu , ſed ipſius mentis noſtræ motu ſuperantur . Nam quo tandem temporis ſpatio egeat: qui gubernat omnia verbo veritatis ſuæ, quíque nec corporaliter operatur , neque manuum opera ad fabricandum opus habet,ſed eorum quæ fiunt naturam habet inuiolabili potentiæ obſequentem.Sicuti Iudith, Cogitaſti, inquit, & præſto ſunt tibi omnia quæ cogitaſti . Attamen ne fortè ex magnitudine eorum quæ fiunt, rapiamur in imaginationem , vt putemus dominum nullam habere originem , quid ait is, E qui per ſe vita eſt?Ego viuo propter patrem. Et,dei virtus, Non poteſt, inquit,filius à ſe facere quicquam . Rurſus, is qui ex ſe perfecta eſt ſapientia: Mandatum, inquit, accepi, quid dicam,& quid loquar:per hæc omnia ducens nos ad patris cognitionem, & admirationem eorum quæ gerebat , ad illum referens, vt per ipſum cognoſcamus patrem.Neque enim ex operum differentia pater intelligitur propriam ac ſeparatam à filio operationem oſtendere: quæcunque enim viderit patrem facientem, hæc & ſimiliter filius facit : ſed ex gloria quam vnigenitus defert patri, miraculum operum colligitur, dum præter operum magnitudinē, de ipſo etiam autore operum gloriatur , & exaltatur ab iis qui agnoſcunt eum patrem domini noſtri Ieſu Chriſti,per quem omnia,& propter quem omnia.Ideo dicit dominus: Omnia mea tua ſunt,tanquam ad ipſum origo rerum cōditarum referenda ſit:& tua mea,quod F ipſi à patre condendi autoritas prouenit : non quòd pater ad operandum filij auxilio ſit vſus , neque quòd ipſi particularibus mandatis vniuſcuiuſque operis miniſterium commiſſum ſit : nam iſtud quidem ſeruile eſt, & à diuina dignitate immenſo ſemotum interuallo: ſed quòd verbum plenum paternis bonis à patre reſplendens,omnia facit ad ſimilitudinem eius qui ipſum genuit.Nam ſi iuxta eſſentiam nihil differt à patre, nec potentia à patre differt.Porrò quorum æqualis eſt potentia , horum æqualis eſt & operatio . Chriſtus ſiquidem dei virtus eſt,& dei ſapientia . Et ſic omnia per ipſum facta ſunt, omniáque per ipſum condita ſunt, non quòd inſtrumentali quodam ac ſeruili miniſterio fungatur : ſed quòd tanquam conditor paternam implet voluntatem. Itaque quum ait , Ego ex me ipſo loquutus non

Ephe.2. Roma.5. Coloſ.1. Ioan.14. Ioan.6. Ioan.5. Ioan.11. Capite.9. Ioan.6. Ioan.14. Ioan.17. 1.Cor.1. Ioan.14.

Ioan. 12. nõ ſum.Et rurſum,Sicut præcepit mihi pater,ita loquor.Et,Sermo quẽ auditis non eſt meꝰ, G
Ioan.14. ſed eius qui miſit me.Et alibi,Et quemadmodum mandauit mihi pater, ſic facio: Nõ quòd caruerit libero propoſito,ac voluntatis impetu, neque quòd ex ſignis ab imperante datis occaſionem expectarit, ideo talibus vtitur verbis:ſed vt declaret ſuam mentem per naturæ vnitatem,& indiuulſum conſenſum,cum patre coniunctam eſſe.Proinde quod dicitur, mandatum, ne ſermonem imperioſum per vocalia organa prolatum intelligamus, filio velut obedienti præſcribentem,quid facere debeat, ſed iuxta ſenſum deo dignum intelligamus, voluntatis traditionem inſtar formæ cuiuſpiam in ſpeculo relucentis, à patre in filium ſine
Ioan.3. tempore demanantem.Pater enim diligit filium,& omnia oſtendit illi. Itaque quæcunque habet pater filij ſunt,non quòd hæc illi paulatim accreſcant,ſed adſint ſemel vniuerſa.Non H
enim inter homines, qui artem perdidicit,ac diutina exercitatione firmum artis in animo fixúmque habitum gerens, ilico poteſt iuxta ſcientiæ rationes quas in mente tenet per ſeſe operari. At dei ſapientia, videlicet architectus vniuerſæ creaturæ,ſemper perfectus, & citra doctorem ſapiens,dei virtus,in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ occulti, non eget particulari præſcripto, quod ipſi modum ac menſuram operationis præfiniat. Scilicet tu quidem etiam pædagogeum aperies in vanitate cogitationum tuarum, & hunc quidem facies præſidentem loco doctoris,illum vero aſtantem cum diſcipuli imperitia: dein paulatim additis præceptionibus diſcentem ſapientiam,donec promoueatur vſque ad perfectio-
nem.At ex hoc,ſi modò noueris conſequentiam quæ eſt in dictis obſeruare,inuenies filium I
ſemper diſcere, nec vnquam ad finem peruenire poſſe, eò quòd infinita ſit patris ſapientia, nec infinitæ rei finis poſſit apprehendi. Itaque qui non conceſſerit, filium ab initio habere omnia,nunquam conceſſurus eſt illum ad perfectionem peruenturum.Sed pudet iſtius humilis cogitationis,in quam è ſermonis tenore paulatim deductus ſum.Igitur ad ſublimita-
Ioan. 14. tem verbi reuertamur.Qui vidit me,vidit & patrem:non figuram,non formam,pura enim eſt ab omni compoſitione diuina natura: ſed videt bonitatem voluntatis, quæ ſimul cum eſſentia currit, ſimilis illi atque æqualis: quin, vt melius dicam,eadem in patre quæ in filio
Philippen.2 intelligitur.Quid igitur ſibi vult illud, Factus obediens vſque ad mortem? Item illud, Pro
Ephe.5. nobis omnibus tradidit ſeipſum? Quoniam hoc à patre habuit,vt iuxta ſuam bonitatem o- K
peraretur pro hominibus. Tu vero & illa audito: Chriſtus nos exemit de maledicto legis.
Roma. 5. Item,Quum peccatores eſſemus,Chriſtus pro nobis mortuus eſt.Diligenter autem obſerua
Gala.3. verba domini,quòd quum nos de patre erudiret,nouit authenticis & herilibus vti vocibus,
Marci. 1. Volo,mundare.Et Tace,obmuteſce.Et,Ego aũt dico vobis.Et illud,Mutum & ſurdum dę-
Marci.4. Lucæ. 4. monium ego tibi præcipio:& ſi qua ſunt huius generis alia. Vt ex his quidem dominum &
Marc.9. conditorem noſtrum cognoſceremus, per illa vero patrem domini & conditoris noſtri diſceremus. Ita ſermo vndiquaque verax demonſtrat patrem creare per filium, vt nec patris imperfecta ſit creatio,nec eneruis filij operatio,ſed duorum vnam eandémque voluntatem
declarat.Itaque hęc vox Per quem,confeſſionem habet cauſſæ principalis,non autem ſumi- L
tur ad proloquium cauſſæ efficientis.

DEFINITIVAE SENTENTIAE DE SPIRITU doctrinæ ſcripturarum congruentes, & quòd ſpiritus eſt dominus.

CAPUT IX.

IAM vero etiam de ſpiritu ſancto communes noſtræ ſententiæ cuiuſmodi ſint expendamus, tum eas quæ nobis de illo è ſcripturis collectæ ſunt,tum eas quas patrũ traditione ſine ſcripto accepimus. Primum igitur qui audiuit appellationes ſpiritus,erigitur animo,& ad ſupremam naturam cogitationem attollit. Nam ſpiritus M
dei dictus eſt,& ſpiritus veritatis,qui ex patre procedit.Spiritus rectus,principalis. Spiritus ſanctus, quæ poſtrema propria eſt illius ac peculiaris appellatio. Quod ſanè nomen omniũ maximè declarat id quod eſt incorporeum, & ab omni materia purum, atque incompoſitum declarat.Quapropter & dominus,vt animum qui putat deum in loco adorandum, doceat eum incomprehenſibilem & incorporeum eſſe: Spiritus, inquit, eſt deus.Proinde fieri non poteſt,vt qui audit ſpiritus,naturam loco circunſcriptam, aut mutationibus & alterationibus obnoxiam, aut omnino creaturæ ſimilem imaginatione imprimat menti ſuæ: ſed ad id quod ſummum eſt cogitatione proficiſcens,intelligibilem ſubſtantiam cogitet neceſ-

ſe eſt,

A ſe eſt, virtute infinitam, magnitudine incircunſcriptam, nec temporum nec ſeculorum dimenſionem recipientem, nemini bona quæ habet ipſa, inuidentem: ad quam omnia conuertuntur quæ egent ſanctificatione, quam omnia appetunt iuxta virtutem viuentia, cuius afflatu velut irrigantur & adiuuantur, vt perueniant ad proprium ſuum naturaléмque finem: ſic perficientem cætera, vt ipſe in nullo deficiat: non aliunde parta vita viuentem, ſed qui ſit ipſe vitæ largitor: nec acceſſionibus augeſcentem, ſed plenum, rectum, in ſeipſo collocatum, qui nuſquam non adeſt: ſanctificationis parentem: lucem intelligibilem, vniuerſæ potentiæ rationali, ad veritatis inueſtigationem, velut illuſtrationem quandam ex ſeſe præbentem: natura inacceſſum, ſed qui capi poſſit ob benignitatem: omnia quidem implentem virtute, ſed ſolis iis qui digni ſunt communicabilem, quibus ſeſe non eadem impertit menſura, ſed iuxta portionem fidei diſpertitur vim ſuam. Simplicem iuxta eſſentiam, ſed potentiis varium: qui ſingulis totus adeſt, & totus vbique eſt: qui ſic diuiditur, vt nihil ipſe patiatur: cuius ſic omnes participes ſunt, vt ipſe maneat integer, radij ſolaris in morem, cuius beneficium ſic adeſt ei qui fruitur, quaſi ſoli adſit, quum & terram illuſtret & mare, & aëri miſceatur: itidem & ſpiritus ſanctus, vnicuique capacium quum adſit quaſi ſoli, omnibus ſufficientem & integram gratiam infundit, quo fruuntur quæcunque de illo participant, non quantum ipſa ſua natura poſſunt capere, ſed quantum poteſt ille. Porro conſortium cũ ſpiritu non conſtat loci propinquitate: nam qui fiat, vt ad incorporeum corporaliter acce-

B

C das? ſed à cupiditatibus receſſu, quę poſt acceſſerunt animæ propter amicitiam erga carnem, & à dei conſortio alienarunt. Itaque purgata à probro quòd eam per maliciam contaminarat, & ad natiuam pulchritudinem reuerſa, ac velut imagine regia veterem formam puritate reddens, hoc vno demum modo poteſt ad paracletum appropinquare: ille porrò, veluti ſol, purum nactus oculum oſtendet tibi in ſeipſo imaginem illius qui videri non poteſt. In beata autem huius imaginis contemplatione, videbis ineffabilem archetypi pulchritudinem, per hunc corda ſuſtolluntur in altum, manu ducuntur infirmi, proficientes perficiuntur. Hic eis qui à tumultu cupiditatum purgati ſunt illuceſcẽs, per communionem quam cum ipſo habent, ſpirituales reddit. Et quemadmodum corpora illuſtria perlucidáque, con

D tacta radio ſolis, fiunt & ipſa ſupra modum ſplendida, & alium fulgorem ex ſeſe profundunt: ſic & animæ ſpiritu afflatæ, ac ſpiritu illuſtratæ, fiunt & ipſę ſpirituales, & in alios gratiam emittunt. Hinc futurorum præſcientia, arcanorum intelligentia, occultorum comprehenſio, donorum diſtributiones, cœleſtis conuerſatio, cum angelis chorea: hinc gaudium nunquam finiendum, hinc in deo perſeuerantia, hinc ſimilitudo cum deo, & quo nihil ſublimius expeti poteſt, hinc eſt vt deus fias. Communes igitur noſtræ ſentẽtiæ de ſancto ſpiritu, quas de magnitudine dignitatéque illius, déque operationibus, ab ipſis ſpiritus eloquiis ſentire didicimus, vt è multis paucas attulerimus, ſic habent. Nunc ad contradicendi cupidos veniendum eſt, conabimúrque illorum obiectiones refellere, quas è falſi nominis ſcientia

E nobis proponunt.

ADVERSVS EOS QVI DICVNT NON OPORTERE patri & filio adiungere ſpiritum ſanctum.

CAPVT X.

NON oportet, inquiunt, patri & filio adiungere ſpiritum ſanctum: partim eo quòd ſit alienæ naturæ, partim quod dignitate ſit inferior. Quibus æquum eſt, vt apoſtolorum verbis reſpondeamus: Deo oportet obedire magis quàm hominibus. Nam ſi Actuum. 4.
dominus apertè in tradendo ſalutifero baptiſmate præcepit diſcipulis, vt baptiza- Mar. 16.

F rent omnes gentes in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti: haud dedignatus cum illo conſortium: contrà iſti dicunt, non oportere ſpiritum patri filióque coniungere: an non dei præcepto palàm aduerſantur? Etenim ſi dicant huiuſmodi coniũctionem non declarare vllam communionem, aut conſortium, proferant, quid igitur hoc exiſtimandum eſt, aut quam aliam adferunt magis peculiarem conſortij rationem. Alioqui ſi dominus ſibi & patri non adiunxit ſpiritum in baptiſmo, ne nobis vitio vertant quod eos coniungimus. Nihil enim nos ab illo præſcripto diuerſum neque ſentimus neque loquimur. Quòd ſi illic coniunctus eſt patri & filio ſpiritus, nec quiſquam eſt adeò impudens, vt quicquam aliud dicat, nec ſic quidem nos in ius vocent, ſi ſcripturas ſequimur. Sed apparatus belli aduerſum nos inſtructus eſt,

ctus eſt,omniſq; cogitatio in acie conſtitit, & linguæ maledicorum hic multo vehemētius G
iaculantur,quàm Iudæi,qui Chriſtum occiderant,olim lapidibus impetierunt Stephanum.
Verum illud ne lateat iſtos,nos quidem eſſe belli occaſionem,cæterum negotium reuera ad
excelſum ſpectare:Itaque in nos quidem machinas & inſidias inſtruunt, ſeq; mutuo exhor-
tantur ad ferendas ſuppetias, vt quiſque peritia aut robore valet: cæterum id quod oppu-
gnatur,fides eſt, iſq; ſcopus communis eſt omnibus, vt ſoliditatem fidei in Chriſtum labe-
factent,apoſtolicam traditionem ſolo æquatam abolendo. Eapropter ſicuti ſolent æris alie
ni debitores qui ſanè cordati ſunt,probationes è ſcriptura clamore exigunt:patrum teſtimo
nia,quæ ſcripto prodita non ſunt, veluti nullius momenti reiiciunt. At non deſeremus ve-
ritatem,neque per ignauiam ab illi ferendis auxiliis deſiſtemus.Etenim ſi dominus nobis vt H
neceſſarium ac ſalutare dogma tradidit,ſpiritum cum patre coniungendum eſſe,his autem
ſecus videtur, ſed diuidere ac diſtrahere volunt ſpiritum,& ad ſeruilem naturam detrude-
re,an non verum eſt,apud illos blaſphemiam ipſorum plus habere ponderis, quàm domini
præſcriptum? Agedum igitur omni contentione depoſita,ita denuò de his quæ ſunt in ma-
nibus conſideremus.Chriſtiani vnde nos? Vtique per fidem,dicet quilibet. Seruamur autē,
quo modo? Nimirum regenerati per gratiam quæ confertur in baptiſmo. Nā vnde alioqui?
Et poſtea quum ſciamus hanc ſalutem per patrem & filium & ſpiritum ſanctum certò pro-
mitti,num doctrinæ formam quam accepimus abiiciemus? Id profectò multis dignum ſu-
ſpiriis fuerit,ſi comperiamur nunc longius abeſſe à ſalute noſtra, quàm tum quum credidi- I
mus.Etenim ſi quod tunc recepimus, nunc abnegamus, non minus damni fuerit, quàm ſi
quis expers baptiſmatis decedat: aut ſi in vno quopiam eorum quæ à Chriſto tradita ſunt
deficiēs,baptiſmum accipiat:& profeſſione quam in prima inſtitutione depoſuimus, quum
liberati à ſimulachris acceſſimus ad deum viuum, qui nos in omni tempore, perq; vitam o-
mnem ſua vi conſeruat,tanquam tuta cuſtodia cinctus,ſeipſum alienum reddat à promiſſis
dei,ſuo ipſius chirographo repugnans,quod in profeſſione fidei depoſuit. Nam ſi vitæ ini-
tium eſt baptiſmus, ſiq; dierum omnium primus eſt dies regenerationis, perſpicuum eſt &
vocem illam omnium pretioſiſſimam eſſe mihi,quæ in adoptionis gratia prolata eſt. Itá ne
traditionem quæ me perduxit ad lucem ac dei cognitionē largita eſt, per quam factus ſum K
filius dei, qui paulo antè propter peccatum eram hoſtis, deſeram ſeductus iſtorum proba-
bilibus ſermonibus? Quin potius illud mihi precor, vt cum hac profeſſione contingat hinc
decedere ad dominum.Et ipſos hortor,vt inuiolatam ſeruent fidem vſque ad diem Chriſti,
& indiuulſum à patre & filio cuſtodiant ſpiritum ſanctum, quam doctrinam in baptiſmate
receperunt, & in profeſſione fidei atque in perſolutione plenæ gloriæ perſeuerent.

PRAEVARICATORES, QVI NEGANT SPIRITVM. CAPVT XI.

QVI væ? Cui afflictio,cui anguſtia ac tenebræ,cui ſempiterna condemnatio? Nonne L
præuaricatoribus? Nonne iis qui fidem abnegarunt? Sed vnde probantur abnegaſ-
ſe? Nonne hinc,quod ſuam ipſi profeſſionem irritam fecerunt? Quid autem profeſ
ſi ſunt,aut quādo? Profeſſi ſunt ſe credere in patrem & filium & ſpiritum ſanctum,
quum renuntiantes diabolo & angelis eius ſalutiferam illam vocem ædiderunt. Quod igi-
tur iſtis dignum vocabulum repertum eſt à filiis lucis? Nonne perfugę ac pręuaricatores ap
pellantur,vt qui ſua ſalutifera pacta violarint. Quo igitur nomine vocē eum qui deū abne-
gauit,eum qui Chriſtum abnegauit? Quonam alio, quàm præuaricatoris ac deſertoris? At
ei qui negauit ſpiritum,quod me vis nomen imponere? Nonne hoc idem? quippe qui pactū
cum deo initum violarit? Ergo quum profeſſio fidei in deum, pietatis beatitudinem nobis M
conciliet,contrà abnegatio,crimini abnegati dei faciat obnoxios, an non horrendū eſt hāc
profeſſionem nunc irritam facere,non ignem,non gladium,non crucem,non flagella, non
rotam,non tormenta metuentes,ſed ſolis ſophiſmatibus ſeductionibuſq; iſtorum qui ſpiri-
tui rebelles ſunt,impulſos? Teſtificor omni homini Chriſtum profitenti, ſed & eum negan
Galat. 5. ti quod Chriſtus nihil illi proderit,nec ei qui deum quidem inuocat, ſed Chriſtum ſpernit,
quòd inanis eſt fides illius. Similiter ei qui ſpiritū reiicit, teſtificor quòd fides eius qua pro-
Ioannis. 3. fitetur patrem & filium,inanis erit,quam nec habere poteſt, niſi ſimul adſit ſpiritus. Non e-
1.Cor. 12. nim credit in filium,qui non credit ſpiritui ſancto: non credit in patrē, qui non credit filio.
Nec

A Nec enim poteſt dicere dominus Ieſus, niſi in ſpiritu ſancto. Et, Deum nemo vidit vnquã, ſed vnigenitus filius, qui eſt in ſinu patris, ipſe nobis enarrauit. Inſuper talis expers eſt veræ adorationis. Neque enim fieri poteſt, vt quis filium adoret niſi in ſpiritu ſancto, aut vt patrẽ inuocet, niſi in adoptionis ſpiritu.

ADVERSVS EOS QVI DICVNT SVFFICERE baptiſma tantum in nomine filij. CAPVT XII.

B Neminem vero debet offendere illud Apoſtoli, quòd nomen patris, & ſpiritus ſancti mentionem, in baptiſmatis commemoratione frequenter omittit: neque ideo putet harum vocum vſum eſſe indifferentem. Quicunque inquit, in Chriſtum baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Quicunque in Chriſto baptizati eſtis, in mortem illius baptizati eſtis. Siquidẽ Chriſti appellatio, totius deitatis eſt profeſſio: quippe quæ ſimul declarat & deum qui vnxit, & filiũ qui vnctus eſt, & ſpiritũ ſanctũ qui eſt vnctio: queadmodum à Petro in Actis didicimus, Ieſum Nazarenũ, quem vnxit deus ſpiritu ſancto. Item in Eſaia, Spiritus domini ſuper me, eo quod vnxit me. Et pſalmicus ille cãtor, Propterea vnxit te deus deus tuus oleo exultationis, vltra participes tuos. Videtur attamen interdum & ſpiritus tantum in baptiſmate feciſſe mentionem Apoſtolus, Omnes, enim inquit, in vno corpore, & in vno ſpiritu baptizati ſumus. His & illud conſonat, Vos baptizabimini in ſpiritu ſancto. Rurſum, Et ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto. At non ideo quis dixerit perfectum eſſe baptiſma, in quo ſolum ſpiritus nomen inuocatum eſt. Oportet enim inuiolabilem manere traditionem, quę in viuifica gratia data eſt: eo quòd qui liberauit de corruptione vitam noſtram, poteſtatem nobis renouationis dedit: quæ poteſtas cauſſam habet ineffabilem, & in myſterio reconditam, ſed magnam animabus ſalutem conferentem, vt quicquam addere aut detrahere, planè ſit ab æterna vita excidere. Proinde, ſi in baptiſmo ſeparare ſpiritum à patre & filio, vt periculoſum eſt baptizanti, ita baptiſmum accipienti inutile, quomodo nobis tutum fuerit, à patre & filio diſtrahere ſpiritum? Fides, ac baptiſma, duo ſunt modi parandæ ſalutis, inter ſe cognati & inſeparabiles. Nam fides perficitur per baptiſmum, baptiſmus verò fundamento fidei nititur, & vtraque res per has voces impletur. Sicut enim credimus in patrem & filium & ſpiritum ſanctum, ſic & baptizamur in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Ac præcedit quidem profeſſio ad ſalutem perducens, ſequitur autem baptiſma conſignans pactum noſtrum.

Gala.3. Roma.6. Cap.4. Cap.61. Pſal.44. 1.Cor.12. Actu.1.

QVARE APVD PAVLVM, ANGELI SIMUL cum patre & filio adiunguntur. CAPVT XIII.

E At alia inquiunt, quæ ſimul patri & filio annumerantur, non ideo per omnia ſimul cum illis glorificantur. Veluti quum Apoſtolus obteſtans Timotheum angelos ſimul adducit, dicens, Obteſtor te in conſpectu dei, & Chriſti Ieſu, & electorum eius angelorum: quos tamen non ſeparamus à reliquis creaturis, neque ſuſtinemus eos patri & filio annumerare. Ego verò tametſi hic ſermo nulla dignus eſt confutatione, tam manifeſtam præferens abſurditatem: tamen illud dico, quod conſeruum etiam teſtem aliquis adducere poſſit apud manſuetum ac placabilem iudicem, quiq; maximè per æquitatem erga reos iuſtè iudicandi irrefutabilem rectitudinem declarârit. Cæterum vt aliquis fiat liber è ſeruo, atque vocetur filius dei, & à morte reuocetur ad vitam, à nullo alio poteſt dari, niſi ab eo qui cum deo naturalem habet ſocietatem, & à ſeruili conditione ſit alienus. Quomodo autem ſociabit nos deo, qui ipſe eſt alienus? Quomodo liberos reddet nos, qui ipſe eſt iugo ſeruitutis obnoxius? Itaque non ob eadem fit ſpiritus & angelorum mentio, ſed ſpiritus commemoratur tanquam autor ac dominus vitæ: angeli verò tanquam conſeruorum adiutores, fideleſq; veritatis teſtes adhibentur. Siquidem mos eſt ſanctis, dei præcepta teſtibus adhibitis tradere. Sicut hic ipſe Timotheo loquens in hunc modum, Quæ accepiſti à me coram multis teſtibus, ea depone apud fideles homines. Et nũc angelos atteſtatur, ſciens quòd angeli pariter adfuturi ſunt iudici, quum venerit in gloria patris, vt iudicet orbem

1.Tim.5. (F) 2.Tim.2.

terrarum in iuſtitia. Quiſquis enim, inquit, confitebitur me coram hominibus, & filius ho- G
Matth.10. minis confitebitur eum coram angelis eius. Qui verò abnegauerit me coram hominibus,
2. Theſ.1. abnegabitur in conſpectu angelorum dei. Et Paulus alibi dicit, In reuelatione domini Ieſu de cœlis, cum angelis. Hanc ob cauſſam conteſtatur angelos, firmas ſibi pręparans probationes ad magnum illud tribunal. Neque hic modò, verum etiam ſimpliciter omnes, quibus aliquod verbi miniſterium commiſſum eſt, nullo vnquam tempore ceſſant teſtari: non angelos tantum, verum etiam cœlum & terram inclamant, vt intra quorum ambitum omnia gerantur, quiq; in examinatione in hac vita geſtorum ſint ſimul cum iudicandis futuri. Aduocauit, inquit, cœlum ſurſum, & terram ad diiudicandum populum ſuum. Vnde & Moſes traditurus populo eloquia dei, Teſtor, inquit, hodie cœlum & terram. Et rurſus in Cantico, Attende cœlum & loquar, & audiat terra verba ex ore meo. Item Eſaias, Audi cœlum, & H
Cap.1. Cap.2. auribus percipe terra. Hieremias autem etiam admirationem ac ſtuporem cœlo tribuit, ob audita impia populi facta: Obſtupuit cœlum ſuper hoc, & exhorruit amplius terra vehementer, dicit dominus, quoniam duo mala fecit populus meus. Apoſtolus itaque ſciens angelos hominibus datos ceu pędagogos quoſpiam ac morum gubernatores, vocauit illos in teſtimonium. At Ieſus Naue etiam lapidem teſtem ſermonum ſtatuit. Iam verò & collis alibi teſtis appellatur à Iacob, Erit, inquit, lapis hic hodie in teſtimonium vobis in extremis diebus quum mentiti fueritis domino veſtro, fortaſſe credẽs virtute diuina & lapides vocem emiſſuros in redargutionem tranſgreſſorum. Sin minus, certe illud fore, vt omnium conſcientia ſtimulo recordationis perculſa vulneretur. Ad hũc igitur modum, ij quibus cõmiſſa fuit I
animarum gubernatio, teſtes quicunque quandocunq; fuerint pręparant, vt in poſterum citari poſſint. Sed ſpiritus non ad vſum occaſionis, ſed per naturæ communionem deo cõiunctus eſt, haud ille quidem pertractus à nobis, ſed à domino adiunctus.

OBIECTIO, QVOD IN MOSEN NONNVLLI baptizati ſunt, & in illum crediderunt, & huius dilutio, in quibus & de typis.

CAPVT XIIII. K

VErum, inquiunt, tametſi baptizamur in ſpiritu, non inde par eſt vt ſpiritus deo copuletur, quando in Moſen nonnulli baptizati ſunt & in nube & in mari. Similiter
1. Cor. 10. in confeſſo eſt & fidem tum temporis in homines perueniſſe. Credidit enim po-
Exod. 14. pulus Deo, & Moſi famulo eius. Quid igitur, inquiunt, ex fide ac baptiſmo ſpiritum ſanctum vſqueadeò attollis ac magnificas ſupra reliquam creaturam? quum eadẽ iam & in hominibus fuiſſe ſcripturarum teſtimoniis demonſtratum ſit? Quid dicemus? Nimirum illud, quod in ſpiritum quidem ſanctum, vt credimus, æquè atque in patrem & filium, ſimiliter & baptizamur. Fides autem quæ erat in Moſen, & in nube, velut vmbra fuit & figura. Neque verò quoniam diuina rebus humilibus & humanis præfigurata ſunt, protinus & diuinorum humilis eſt natura, quam figurarum adumbratio frequenter innuit. Eſt enim figura rerum expectandarum declaratio, per imitationem ob oculos ponens, ac tectè præmonſtrans quod futurum eſt. Velut Adam figura erat futuri, & Chriſtus figuratè dictus eſt L
Ioan. 6. lapis, & aqua promanans è petra, figura erat viuificæ potentiæ verbi. Si quis, inquit, ſitit, veniat ad me, & bibat. Et manna typus erat viui panis, qui de cœlo deſcendit. Et ſerpens pro ſigno poſitus, typus erat ſalutiferæ paſſionis per crucem conſummatæ, eoq; qui reſpexerunt ad illum ſeruati ſunt. Similiter & quæ de eductis Iſraëlitis ſcribuntur, ad ſignificationem eorum qui baptiſmo ſalui fiunt, narrata ſunt. Seruabantur enim Iſraëlitarum primogenita, quemadmodum & baptizatorum corpora, quum gratia datur iis qui ſanguine ſignati fuerint. Sanguis enim pecudis, figura eſt ſanguinis Chriſti. Primogenita verò typus eſt hominis, qui primus conditus eſt: qui quoniam neceſſariò in nobis eſt, dum perpetuo tenore ſucceſſionis vſque ad finem propagatur, ideo in Adam omnes morimur, & regnauit mors ab Adam vſque ad legis conſummationem, & Chriſti aduentum. Porrò primogenita à deo præterita ſunt, ne ea tangeret angelus extinctor, vt oſtenderetur, nos iam non amplius mori in Adam, qui in Chriſto viuificati ſumus. Cæterum, mare & nebula ad præſens quidem tempus, inducit ad fidem admirationis, ad futurum autem tanquam typus venturam gratiam præſignauit. Quis ſapiens & intelliget hæc? Quomodo mare baptiſmi typum gerens, M

ſeparat

A ſeparat à Pharaone,ſic & lauacrum hoc à diabolica tyrannide.Illud quidem occidit hoſtem in ſeſe,moritur & hic inimicitia quæ nobis fuit cum deo. Ab illo populus exiit illæſus. Aſcendimus & nos ab aquis tanquam ex mortuis viui, ſeruati per gratiam eius qui vocauit nos.At vmbra quam fecit nubes, figura eſt doni proficiſcentis à ſpiritu ſancto, quæ flammam cupiditatum mortificando,membra nos refrigerat. Quid igitur? num quia per figuram in Moſe baptizati ſumus,ideo protinus exigua eſt gratia baptiſmatis? Ad iſtam rationem nec aliud quicquam in noſtris ſacramentis fuerit magnum, ſi quod in ſingulis magnificum eſt,cum figuris conferamus.Ac ne dei quidem erga homines charitas quicquam erit magni aut eximij,qui filium vnigenitum dedit pro peccatis noſtris:quādoquidem & Abra-
B ham filio ſuo non pepercit. Nec Chriſti mors erit glorioſa, quod aries loco Iſaac victimæ figuram expleuit. Neque deſcenſus ad inferos erit horribilis, quòd Ionas tribus diebus ac totidem noctibus mortis figuram prius expleuit.Idem ergo facit & de baptiſmate, qui veritatem vmbræ comparans, cumq; figuris conferens ea quæ figuris ſignificantur, vniuerſam pariter euangelicam diſpenſationem eleuare aggreditur.Nam quæ peccatorum remiſſio,quæ vitæ renouatio in mari,quod donum ſpirituale datum eſt per Moſen?Quæ illic peccati mortificatio?Non illi Chriſto commortui ſunt,eoq; nec cum illo reſuſcitati ſunt. Non portabant imaginem illius cœleſtis,non mortificationem in corpore circunferebant, non exuerant veterem hominem cum factis ſuis,non induerant nouum,qui renouatur in agni-
C tionem ſecundum imaginem illius qui condidit.Quid igitur confers lauacra cum lauacris, quæ ſolam nominis appellationem habent communem, rerum verò tanta eſt differentia, quanta eſt inter ſomnia & veritatem, inter vmbras imagineſque, & inter ea quæ reuera ſunt.Quanquam & ipſa fides in Moſen,non modò declarat fidem quoque in ſpiritum paruæ eſſe dignitatis,ſed iuxta iſtorum ratiocinationem, omnia potius quæ de deo profitemur extenuat.Credidit,inquit,populus deo,& Moſi famulo eius.Deo itaque copulatus eſt Mo- Exod.14.
ſes,non ſpiritui:erátque typus,non ſpiritus,ſed Chriſti.Tum enim is qui medius intercedit inter deum & homines,per Moſen præſignabatur in miniſterio legis. Neque enim ſpiritus figura fuit Moſes,qui inter deum & populum interceſſit.Data eſt enim lex,diſpoſita per an-
D gelos,in manu ſequeſtri,videlicet Moſi,iuxta prouocationem populi dicentis, Loquere tu Exod.22.
nobis,& non loquatur nobis deus. Itaque fides quæ erat in Moſen ad Dominum refertur, qui ſequeſter eſt inter deum & homines, qui dixit, Si crederetis Moſi, crederetis vtique & Ioan.5.
mihi.An ideo parui momenti eſt,fides in Dominum, quæ per Moſen præſignata eſt? Non opinor.Conſimili ratione ſi quis in Moſe baptizatus eſt,nequaquam ob id eſt exigua ſpiritus gratia in baptiſmate.Quanquam & alioqui poſſum dicere, conſuetudinem eſſe ſcripturæ,Moſi nomine etiam ſignificare legem,velut illic: Habent Moſen & Prophetas. Itaque Luc.16.
de legali baptiſmate loquens, Baptizati ſunt, inquit, in Moſe. Quur igitur gloriam noſtræ ſpei,ac diuitias dei,& ſeruatoris noſtri,qui gratis per regeneratiōe renouat velut aquilæ iu-
E uentutem noſtram,contemptibilem reddere conamini,ex vmbris & figuris veritatem calumniantes?Profectò ſtulti,ac omnino infantilis animi eſt,pueriq; cui reuera lacte eſt opus, ignorare magnum illud myſterium noſtræ ſalutis: quod quemadmodum doctores facere ſolent in inſtituendis diſcipulis,ita nos in exercitatione pietatis dum ad perfectionem inducimur,primum perceptu facilioribus,ac noſtro modulo congruentibus ad incomprehenſibilem ſcientiam paulatim introducti fuimus,deo qui noſtra gubernat,oculos noſtros velut in tenebris enutritos,paulatim ad magnum illud lumen aſſuefaciendo ſubuehēte.Dum enim parcit infirmitati noſtræ in profunda opulentia ſapientiæ ſuæ,inq; imperſcrutabilibus
F iudiciis,placidam hanc nobiſque accommodam adhibuit inſtitutionem vt prius corporum vmbras intueremur, & in aquis ſolem cerneremus, conſuefaciens, ne protinus ſpectaculo puræ lucis offenſi,caligaremus.Ad conſimilem rationem tum lex vmbram habens futurorum,tum per Prophetas facta deliniatio,quæ eſt veritatis ænigma,exercitamenta excogitata ſunt,quibus oculi cordis noſtri præpararentur,vt ab his facilis nobis tranſitus eſſet ad reconditam in myſterio ſapientiam. Itaque de figuris quidem hactenus. Neque enim licet huic loco diutius immorari.Alioqui quod obiter incidit,longè maius fieret argumento principali.Quorſum igitur attinet his aliquid addere,in quibus abūdē multæ ſunt obiectionum Alius deus.
diſſolutiones.

CONFVTATIO EORVM QVI OBIICIVNT QVOD in aqua baptizati ſumus, in quo & baptiſmi declaratio. G

CAPVT XV.

ETiam in aqua baptizamur, at nequaquam ob id aquam vniuerſæ creaturæ præfe-
rimus,aut ei patris filiique honorem communicamus.Atque illorum quidem ver-
ba talia ſunt, qualia eſſent hominum ira commotorum, qui ob rationem affectu
obſcuratam,à nullo temperant,quod ad vlciſcendum eum à quo offenſi ſunt, fa-
ciat.Nos tamen haud grauabimur etiam de his diſſerere. Aut enim ignorantes docebimus,
aut perperam obſiſtentibus non concedemus. Sed re pauló altius repetita dicemus: Dei ac H
ſeruatoris noſtri circa hominem diſpenſatio,reuocatio eſt à prolapſu,reditúſque ad dei con
tubernium ab alienatione quam induxit inobedientia.Hanc ob cauſam fuit aduentus Chri-
ſti in carne,euangelicæ conuerſationis prodita forma,afflictiones,crux, ſepultura, reſurre-
ctio,vt homo qui ſaluus fit per imitationem Chriſti, veterem illam adoptionem qua in ius
filiorum aſcitus fuerat,recipiat.Itaque neceſſarium eſt ad vitæ perfectionem Chriſtum imi
tari,non ſolum exemplis,quæ in vita demonſtrauit,lenitatis,modeſtiæ,ac patientiæ, verum
etiam mortis illius, ſicut Paulus ait, Chriſti imitator: conformor morti eius, ſi quo modo
perueniam ad reſurrectionem è mortuis.Quomodo igitur fit,vt ſimus in ſimilitudine mor
Roma.6. tis eius?Conſepulti cum illo per baptiſma.Quis igitur eſt modus ſepulturæ,aut quis ex imi- I
tatione fructus? Primum oportet vitæ prioris ſeriem interrumpere. Id autem nemo poteſt
facere, niſi natus deſuper,iuxta Domini vocem.Siquidem regeneratio, quod ipſum etiam
nomen declarat, alterius vitæ initium eſt. Vnde eum qui alteram vitam incepturus eſt,o-
portet ſuperiori vitæ finem imponere. Quemadmodum enim in his qui poſteaquàm ad
ſtadij finem peruenerunt, ſeſe reflectunt, & priuſquam in contrarium moueantur, conſi-
ſtunt pauliſper,ac requiem aliquam interponunt:ſic & in mutatione vitæ videbatur neceſ-
ſarium, vt mors inter priorem & poſteriorem vitam intercederet, quæ & præcedentem fi-
niat,& initium det ſequuturæ. Quomodo igitur aſſequimur deſcenſum ad inferos? Chri-
ſti ſepulturam imitantes per baptiſmum. Eorum enim qui baptizantur corpora, quodam- K
modo aquis inſepeliuntur. Proin depoſitionem operum carnis figuratè ſignificat baptiſ-
Coloſ.2. mus,iuxta Apoſtolum dicentem. Circunciſi eſtis circunciſione non facta manu, per expo-
liationem corporis carnis, in circunciſione Chriſti, ſepulti cum illo in baptiſmo, qui quo-
dam modo repurgat animam, à carnalis affectus immundicia ipſi adnata, iuxta id quod
Pſal.50. ſcriptum eſt,Lauabis me & ſuper niuem dealbabor.Eóque non Iudæorum more in quibuſ-
libet inquinamentis abluimur,ſed vnum nouimus ſalutiferum baptiſma: quandoquidē vna
eſt pro mundo mors, & vna ex mortuis reſurrectio, quarum figura eſt baptiſma. Quapro-
pter,qui nobis vitam diſpenſat Dominus,baptiſmatis pactum nobis ſtatuit, mortis ac vitæ
typum habens:mortis quidem imaginem implente aqua,ſpiritu verò vitæ arram præbente. L
Hinc itaque nobis perſpicuum eſt factum quod quærebatur,quamobrem aqua coniuncta ſit
ſpiritui.Quum enim duo ſcopi propoſiti ſint in baptiſmo, videlicet vt aboleat corpus pec-
cati,ne poſtea fructificet mortem,tum vt viuat ſpiritu, & fructum habeat in ſanctificatio-
ne:aqua mortis exhibet imaginem, corpus velut in ſepulchro recipiens, ſpiritus verò vim
viuificam immittit,à morte peccati renouans animas noſtras in nouam vitam. Hoc igitur
eſt deſuper naſci ex aqua & ſpiritu, quaſi mortificatio perficiatur in aqua, vitam verò no-
ſtram operetur ſpiritus.Tribus igitur demerſionibus,ac totidem inuocationibus, magnum
baptiſmatis myſterium peragitur,vt & mortis figura adumbretur, & per traditionem diui-
næ cogitationis animus repurgetur eorum qui baptizantur. Itaque ſi qua eſt gratia in aqua, M
non eſt ex ipſius aquæ natura, ſed ex ſpiritus præſentia. Non enim eſt baptiſmus depoſitio
ſordium corporis, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio apud deum. Itaque Dominus ad vi-
tam ex reſurrectione nos præparans, totam euangelicam conuerſationem proponit, vt
non iraſcamur, vt malorum tolerantes ſimus, & à voluptatum amore puri, vt à ſtudio
pecuniæ mores ſint liberi, præſcribens, vtque quæ illud ſeculum iuxta naturam poſſe-
dit, hæc nos occupantes corrigamus. Proinde ſi quis definiens dicat Euangelium eſſe
formam vitæ, quæ eſt ex reſurrectione, mihi nequaquam videretur à vero aberrare.
Reuertitur toties. Ad ſcopum igitur reuertamur: per ſpiritum ſanctum datur in paradiſum reſtitutio, in
regnum cœlorum reditus, in adoptionem filiorum reuerſio: datur fiducia deum ap-
pellandi

A pellandi patrem ſuum,conſortem fieri gratiæ Chriſti, filium lucis appellari, æternæ gloriæ participem eſſe, & vt ſemel omnia dicam, eſſe in omni benedictionis plenitudine,tum in præſenti hoc ſeculo,tum in futuro nobis repoſitorum bonorum, quibus interim per fidem fruimur,perinde quaſi adſint,gratiam velut in ſpeculo contemplãtes. Nam ſi talis eſt arrabo,quale eſt illud quod perfectum eſt? Et ſi tales ſunt primitiæ, quæ erit verbi conſummatio? Inſuper & illinc cognoſcitur, quàm excellens ſit gratia quæ à ſpiritu confertur in baptiſmate,quòd Ioannes quidem baptizauit aqua,Dominus autem meus Ieſus Chriſtus in ſpiritu ſancto. Ego, inquit, baptizo vos per aquam ad pœnitentiam:qui autem poſt me venit, potentior me eſt,cuius non ſum dignus vt geſtem calceamenta: ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni. Ignis baptiſmum probationem quę fiet in iudicio,ſentiens:quemadmodum ait Apoſtolus, Vniuſcuiuſque opus quale ſit,ignis probabit. Et rurſum, Dies enim declarabit,quod in igni patefit.Iam vero ſunt nonnulli,qui in certaminibus pro pietate,reuera non imitatione Chriſti mortem perpeſſi, nihil huiuſmodi ſacramentis quæ ſunt in aqua opus habuerunt ad ſalutem,nimirum in proprio baptizati ſanguine.Neque hæc ita loquor, quod aquæ baptiſma ſpernam,ſed vt iſtorum rationes deiiciam, qui aduerſus ſpiritum eriguntur,quiq; commiſcent mixturam non recipientia,& ſimilia faciũt,quæ comparationem reſpuunt. Ad id igitur quod inſtitutum eſt redeamus.

(Matth.3. — B — 1.Cor.3. — Reditus.)

C QVOD IN OMNI SENSV, SPIRITVS SANCTVS inſeparabilis eſt à patre & filio, ſiue in creatione intelligibilium creaturarum, ſiue in humana diſpenſatione, ſiue in iudicio quod expectatur.

CAPVT XVI.

QVOD in omnibus ſpiritus ſanctus inſeparabilis, & prorſus indiſtractus ſit à patre & filio,Paulus Corinthiis ſcribẽs declarat, eo in loco quo tractat de dono linguarum: Si omnes,inquit,prophetetis, ingrediatur autem infidelis, aut idiota, arguitur ab omnibus,iudicatur ab omnibus, & occulta cordis eius manifeſta fiunt, atq; ita procidens in faciem, adorat deum, renuntians quod deus ſit vere in vobis. Itaque ſi ex prophetia,quæ iuxta diſtributionem donorum ſpiritus operatur,agnoſcitur deus in prophetis eſſe, conſultent iſti, quem locum tribuant ſpiritui ſancto. Vtrum æquius ſit illum cum deo iungere,an ad creaturarum ordinem extrudere. Præterea ex his quæ Petrus dixit Sapphiræ.Quid eſt quod conuenit inter vos,tentare ſpiritum ſanctum,non mentiti eſtis hominibus,ſed deo: declarat quæ peccantur in ſpiritum ſanctum, eadem peccari in deum. Hoc autem pacto diſcere poteris, ſpiritum ſanctum in omni operatione coniunctum & inſeparabilem eſſe à patre & filio. Siquidem quum deus efficiat varias operationum diſtributiones,ac dominus eas diſtributiones adminiſtret,ſimul adeſt ſpiritus ſanctus, partitionem donorum pro cuiuſque dignitate proprio arbitrio diſpenſans. Diuiſiones, inquit, donorum ſunt,vnus autem ſpiritus. Et diuiſiones adminiſtrationum ſunt, vnus autem dominus. Et diuiſiones operationum ſunt, vnus autem deus, qui operatur omnia in omnibus. Hæc autem,inquit,omnia operatur vnus & idem ſpiritus,diuidens ſeorſim cuique,prout vult. Attamen non quoniam Apoſtolus primo loco meminit ſpiritus, ſecundo filij, tertio dei & patris, protinus oportet ſuſpicari totum omnino ordinem inuerſum eſſe. A noſtra ſiquidem conditione ſumpſerat exordium, eo quòd nobis qui dona accepimus,primũ occurrit is qui diſtribuit: mox cogitamus eum qui miſit, poſtremò cogitationem ſubducimus ad fontem autoremq; bonorum. Iam etiam ex rebus initio conditis diſcas licet,ſpiritus cum patre & filio communionem. Nam meræ, & intelligibiles, & vltramundanæ virtutes, ſanctæ tum ſunt,tum nominantur, ex gratia per ſpiritum infuſa ſanctimoniam nactæ. Eóque prætermiſſa eſt mentio quomodo cœleſtes virtutes conditæ fuerint: ſed de ſenſibilibus tantum creatorem nobis aperuit is,qui conditi orbis conſcripſit hiſtoriam. Tu vero qui facultatem habes ex viſibilibus inuiſibilium rationem deprehendere, glorifica conditorem in quo condita ſunt omnia,ſiue viſibilia,ſiue inuiſibilia,ſiue principatus, ſiue poteſtates, ſiue virtutes, ſiue throni,ſiue dominationes, ſiue aliæ quæpiam naturæ rationales quæ nominari non poſſunt.In horum autem creatione cogita mihi principalem cauſam eorum quæ fiunt,patrem, dein conditricem,filium,perfectricem, ſpiritum ſanctum: vt voluntate quidem patris ſint

(1.Cor.12. — D — Act.5. — E — 1.Cor.12. — F)

adminiſtraiorij ſpiritus, filij vero operatione perducantur vt ſint, ſpiritus autem aduentu G
perficiantur. Porrò angelorum perfectio eſt ſanctificatio,& in hac perſeuerantia. Ac nemo
me credat, tres originales ſubſtantias ponere, aut filij operationem imperfectam eſſe. Prin-
cipium enim eorum quæ ſunt, vnum eſt, per filium condens, per ſpiritum ſanctum perfici-
ens. Ac nec pater qui operatur omnia in omnibus, imperfectam habet operationem, neque
filius inconſummatam creationem, niſi à ſpiritu perficiatur. Hoc pacto nec pater opus ha-
bebit filio, ſola voluntate creans, attamen vult & ſolet creare per filium. Neque filius egebit
auxilio, iuxta patris ſimilitudinem operans, ſed & filius vult ſoletq; per ſpiritum perficere.
Pſalm.32. Nam verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Itaque nec
verbum eſt ſignificatiuus aëris ictus, per vocis inſtrumenta prolatus: nec ſpiritus oris hali- H
tus, è partibus reſpiratoriis efflatus: ſed verbum quod in principio fuit apud deum, deus eſt:
& ſpiritus oris dei, ſpiritus eſt veritatis, qui à patre procedit. Itaque tria intelligis, mandan-
tem dominum, creans verbum, & confirmantem ſpiritum ſanctum. Quæ porrò alia poſſit
eſſe confirmatio, quàm in ſanctimonia perfectio, confirmationis verbo ſignificante, conſtan
tiam, immutabilitatem, ac ſoliditatem in bonis. Sanctificatio vero non eſt abſque ſpiritu.
Neque enim cœlorum virtutes ſuapte natura ſanctæ ſunt: nam ſi id eſſet, nulla re differrent
à ſpiritu ſancto: ſed iuxta portionem qua ſe inuicem ſuperant, à ſpiritu habent ſanctificatio-
nis menſuram. Quemadmodum enim cauterium non ſine igni intelligitur, quum aliud ſit
Caue. Heb.1. ſubiecta materia, aliud ignis: itidem & in cœleſtibus virtutibus, ſubſtantia quidem earum, I
puta ſpiritus eſt aërius, aut ignis immaterialis, iuxta id quod ſcriptum eſt, Qui facit ange-
los ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem vrentem. Ea propter & in loco ſunt, & fiunt viſi-
biles, dum iis qui digni ſunt apparent in ſpecie propriorum corporum. Attamen ſanctifi-
catio quæ eſt extra ſubſtantiam illorum, perfectionem illis adiungit per communionem
ſpiritus. Conſeruāt autem dignitatem per perſeuerantiam in bono, habentes quidem in e-
ligendo liberum arbitrium, nunquam tamen ab eius qui verè bonus eſt, conſortio exci-
dentes: vt ſi ſubtraxeris verbo ſpiritum, perierint angelorum choreæ & ſanctificatio, ſub-
latæ ſint archangelorum præfecturæ vnà cum ſanctificationibus ac prophetiis, denique
confuſa fuerint omnia. Conſequenter & nullis gubernata legibus, nullo digeſta ordine, K
nullis finibus circumſcripta fuerit illarum vita. Quomodo ergo dicent angeli, Gloria in
Iterat. excelſis deo: niſi à ſpiritu accepta poteſtate? Nemo ſiquidem poteſt dicere dominum Ie-
ſum, niſi in ſpiritu ſancto, & nullus in ſpiritu dei loquens, dicit Ieſum anathema: quod
ſanè dicerent impij & aduerſarij ſpiritus, quorum defectio comprobat quod dicimus,
virtutes inuiſibiles eſſe ſui arbitrij, æquè ad virtutem atque ad vitium vertibiles, & ob id
opus habentes auxilio ſpiritus. Ego vero ipſum Gabrielem haud alio modo arbitror præ-
dicare futura, quàm præſcientia ſpiritus, eo quòd vnum de numero variorum donorum
ſpiritus, ſit prophetia. Porrò qui myſteria viſionis viro deſideriorum iuſſus erat annun-
tiare, vnde nactus eſt ſapientiam, vt poſſit docere arcana, niſi per ſpiritum ſanctum, L
quum patefactio myſteriorum peculiariter ad ſpiritum ſanctum pertineat, iuxta id quod
1.Cor.2. ſcriptum eſt, Nobis reſerauit deus per ſpiritum. Throni vero & dominationes, princi-
patus & poteſtates, quomodo beatam illam vixiſſent vitam, niſi ſemper viderent vul-
tum patris, qui in cœlis eſt? At viſio non eſt abſque ſpiritu. Quemadmodum enim ſi in
nocte tollas lucernam è domo, ſupereſt vt nihil videant oculi, nihil operentur virtu-
tes, nec agnoſcatur rerum dignitas, ſed per ignorantiam aurum perinde conculcetur
ac ſi ferrum eſſet: ita in intelligibili gubernatione, impoſſibile eſt illam inſititiam mane-
re vitam abſque ſpiritu: nihilo profectò magis quàm exercitus in recto ordine manere po- M
teſt abſente duce, aut chorus in conſonantia, niſi adſit chori præfectus, qui temperet har-
Eſaiæ.6. moniam. Qui poſſent dicere Seraphim, Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus, niſi docti
per ſpiritum? quoties pium eſt hunc glorificationis hymnum canere. Siue igitur laudant
deum omnes angeli eius, ſiue laudant eum omnes virtutes eius, per ſpiritus inſtinctum
fit, ſiue aſtant milies mille angeli, ſiue centies centum milia angelorum illi miniſtranti-
um, per virtutem ſpiritus, ſuum officium citra reprehenſionem perficiunt. Itaque tota il-
la ſupercœleſtis & ineffabilis harmonia, tum in culturis dei, tum in vltramundanarum
virtutum inter ipſas conſonantia nequaquam ſeruari poſſet, niſi præſit ſpiritus. Ad eum
quidem modum in creando adeſt ſpiritus ſanctus, iis quæ non proficiendo perueniunt ad
perfectionem, ſed ab ipſa protinus creatione perfecta ſunt in hoc vt perficiatur conſum-
meturq;

A metúrque illorum ſubſtantia, ſimul conferens gratiam ſuam. Cæterum diſpoſitiones circa hominem quæ factæ ſunt à magno deo, & ſeruatore noſtro Ieſu Chriſto, iuxta bonitatem dei & patris, quis negabit per ſpiritus gratiam eſſe peractas? Siue velis priſca ſpectare, veluti patriarcharum benedictiones, auxilium per legem datam, figuras, prophetias, fortiter in bellis geſta, miracula per ſanctos ædita: ſiue quæ circa Chriſti in carne aduentum diſpenſata ſunt: per ſpiritum geſta ſunt omnia. Primò enim adfuit ipſi carni dominicæ, dum illi factus eſt vnctio, & inſeparabiliter coniunctus, ſicut ſcriptum eſt. Super Matth.3.
quem videris ſpiritum deſcendentem & manentem ſuper eum, hic eſt filius meus dile- Mar.1.
ctus. Et, Ieſum à Nazareth quem vnxit deus ſpiritu ſancto. Deinceps omnis actio præſen- Act.4. Matth.4.
B te ſpiritu ſancto peragebatur. Hic aderat ſimul quum & à diabolo tentaretur. Sublatus eſt, inquit, Ieſus à ſpiritu in deſertum vt tentaretur. Tum ædenti miracula ſimul aderat. Si enim, inquit, in ſpiritu eiicio dæmonia. Nec deſeruit excitatum à mortuis. Dominus e- Matt.12.
nim qui renouabat hominem, eíque reddebat gratiam quam ex afflatu dei acceptam amiſerat, inſpirauit in faciem diſcipulorum, quibus ait, Accipite ſpiritum ſanctum, ſi quorum Ioan.20.
peccata remiſeritis remittuntur: & ſi quorum retinueritis, retenta ſunt. Iam vero eccleſiæ ordo, & gubernatio, nonne palàm & irrefutabiliter per ſpiritum ſanctum peragitur? Ipſe, inquit, dedit eccleſiæ primum Apoſtolos, deinde Prophetas, tertio doctores. Ad 1.Cor.12.
hæc virtutes, præterea dona ſanationum, ſubuentiones, gubernationes, genera lingua-
C rum. Hic enim ordo iuxta diſtributionem donorum ſpiritus digeſtus eſt. Quin ſi quis accuratius perpendat, comperiet ne in tempore quidem apparitionis de cœlo dominicæ, quam expectamus, otioſum fore ſpiritum ſanctum, id quod quidam arbitrantur: ſed ſimul adfuturum in die quo ſeſe manifeſtabit filius, quo iudicaturus eſt orbem terrarum in iuſtitia, ille beatus, & ſolus potens. Quis igitur vſqueadeò rudis eſt, vt non audierit de bonis quæ deus præparauit dignis, ignorétque iuſtorum coronam eſſe ſpiritus beneficium, quod tum largius perfectiúſque dabitur, ſpirituali gloria cuique pro rectè geſtis diſtribu-
ta? In ſplendoribus enim ſanctorum manſiones multæ ſunt apud patrem: hoc eſt, digni- Ioan.14.
tatis diſcrimina. Sicut enim ſtella à ſtella differt in claritate, ita & reſurrectio mortuo- 1.Cor.15.
D rum. Itaque qui conſignati ſunt ſpiritu ſancto in diem redemptionis, quíque ſancti ſpiritus primitias puras & incorruptas ſeruauerint, ij ſunt qui audient, Euge ſerue bone & fi- Matth.26.
delis, ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam. Similiter & qui contriſtauerint ſpiritum ſanctum, malitia ſtudiorum ſuorum, aut qui non fecerint lucrum è ſorte data, ſpoliabuntur eo, quod acceperant, beneficio in alios translato, aut iuxta euangeliſtam, omnino diſſcindentur. Diſſectio autem omnino intelligenda eſt in hoc, quòd prorſus & à ſpiritu ſancto alienabuntur. Neque enim corpus diuiditur, vt vna pars tradatur ſupplicio, altera abſoluatur. Nam id quidem fabuloſum, nec eo dignum iudice, quum totus homo peccauerit, dimidium illius addici pœnæ. Nec anima in duas partes ſecatur, quum tota
E per totum hominem peccandi affectum habeat, ſimúlque cum corpore malum operetur. Sed quemadmodum dixi, Diſſectio eſt animæ, perpetua à ſpiritu ſancto alienatio. Nunc enim tametſi non admiſcetur indignis, attamen aliquo pacto videtur adeſſe ſemel conſignatis, expectans vt ad ſalutem conuertantur. Tum vero in totum ab anima quæ gratiam ipſius prophanauerit, reſecabatur. Eóque non eſt in inferno qui confiteatur, neque in morte qui memor ſit dei: quod iam non adſit ſancti ſpiritus adiutorium. Quomodo igitur intelligi poteſt, abſque ſpiritu ſancto fieri iudicium? quum verbum declaret, ſpiritum eſſe iuſtorum præmium, quando pro arrabone exhibebitur quod perfectum eſt. Et hæc eſt prima peccatorum condemnatio, quum eo quod videbantur habere, ſpoliantur. Porrò maximum argumentum, ſpiritus cum patre & filio arctiſſimæ ſocietatis illud eſt, quòd eodem
F modo dicitur habere ſe erga deum, quo erga vnumquemque noſtrum ſe habet ſpiritus, qui eſt in nobis. Quis, inquit, hominum nouit ea quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus, qui eſt 1.Cor.2.
in ipſo. Sic, quæ ſunt dei, nemo nouit, niſi ſpiritus, qui ex deo eſt.

ADVERSVS EOS, QVI DICVNT SPIRITVM ſanctum non annumerari patri, ſed ſubnumerari, vbi & de pia ſubnumeratione, ſummarius fidei decurſus. G

CAPVT XVII.

ET hæc quidem hactenus: cæterum ſubnumerationem quid dicant, aut in cuius rei ſignificationem vocem hanc vſurpent, ne cogitare quidem facile eſt. Nam & hanc nobis è mundi ſapientia fuiſſe inuectam, in propatulo eſt. At an aliquam habeat propriam rationẽ ad id quod nunc agitur, hoc conſideremus. Aiunt igitur qui circa res inanes curioſi ſunt, quędam nomina eſſe communia, quorum ſignificatio multa com- H
plectitur: alia magis propria, & alia plus aliis habere vim peculiare quiddam denotandi. Exempli cauſa, commune nomen eſt eſſentia, quod pariter de omnibus prædicatur, ſiue inanimis ſiue animatis. Peculiarius autem animal, quod de paucioribus prædicatur quàm illud prius, de multis tamen quæ videntur illi ſubiecta. Siquidem in eo, rationalium ſimul & irrationalium natura comprehenditur. Rurſum magis ſpeciale nomen eſt homo, quàm animal: rurſum vir ſpecialius eſt nomen, quàm homo, & viro ſpecialius eſt, hic, aut ille vir, puta Petrus, aut Paulus, aut Ioannes. An igitur quum ſubnumerationem dicunt, ſentiunt communis vocabuli, in ea quæ ſubiecta ſunt diuiſionem? At non poſſum credere illos ad tantum ſtuporem deductos, vt dicant deum omnium rerum velut communionem I
quandam eſſe verbo tantum intelligibilem, ſed qui non habeat eſſe per ſubſtantiam, in ſubiecta diuidi, atque hinc ſubdiuiſionem hanc & ſubnumerationem dici. Iſtud ſanè ne inſani quidem dixerint. Nam præter impietatem, etiam ſermonem inſtituunt, cum eo quod proponunt pugnantem: propterea quòd quæ ſubdiuiduntur, eiuſdem ſunt eſſentiæ, cuius ſunt illa à quo diuiduntur. Sed ob nimiam iſtorum abſurditatem videmur oratione deſtitui, nec habere quibus verbis illorum ſtultitiam reprehendamus, adeò vt mihi videãtur etiam propter amentiam aliquid lucrifacere. Quemadmodum in corpora mollia cedentiaq; non poſſis egregiam plagam impingere, eo quòd obſiſtere contraq; niti non queant: ita eos qui palàm inſaniunt non poſſis forti iuueniliq; redargutione percellere. Supereſt igitur, vt abo- K
minandam illorum impietatem ſilentio prętereamus. At non patitur ſilere me nec fratrum charitas, nec aduerſariorum improbitas. Quid igitur dicunt? Vide quanta ſit in dictis illorum arrogantia. Nos, inquiunt, profitemur, iis qui honore pares ſunt conuenire connumerationem: iis vero qui inferioris ſunt conditionis, ſubnumerationem. Et iſtud quur tandem dicitis? Neque enim intelligo veſtram peregrinam ſapientiam. An quod aurum auro connumeratur, plumbum vero non item erit connumerari dignum: ſed ob materiæ vilitatem ſubnumerabitur auro? Tantamq; vim tribuitis numero, vt is vel rerum vilium dignitatem attollere, vel pretioſarũ rerum maieſtatem deiicere valeat. Ergo rurſus aurum pretioſis lapidibus ſubnumerabis, atque in his ipſis elegantioribus ac maioribus ſubnumerabis minus L
lucidos ac minores. Sed quid non dicant, qui ad nihil aliud vacant, niſi aut ad dicẽdum, aut audiendum aliquid noui? Poſthac cum Stoicis & Epicureis nominentur qui docent impietatem. Quæ nanque vel poſſit fieri rerum viliorum ad pretioſiores ſubnumeratio? Aereus obolus, aureo ſtateri quomodo ſubnumerabitur? Quoniam non dicimus, inquiunt, duo poſſideri numiſmata, ſed vnum & vnum. Vtrum igitur vtri horum ſubnumeratur? Nam vtrũque ſimiliter profertur. Sed ſi quodque per ſe numeres, facis æqualitatem pretij eodem numerandi modo. Rurſus ſi ea coniungas, eandem facis dignitatem, vtrumque alteri connumerans. Quòd ſi quicquid in numerando poſteriore loco poſueris, id habebit ſubnumerationem, numeranti in manu eſt, ab æreo numiſmate numerationem incipere. Sed imperi- M
tiam redarguere ſuperſedeamus, & ad ea quæ ad rem pertinent, orationem vertamus. Etiã ne filium dicitis ſubnumerari patri, ac ſpiritum filio, an ſoli ſpiritui tribuitis ſubnumerationem? Etenim ſi filium ſubnumeratis, rurſus in eiuſdem impietatis ſermonem reciditis, videlicet in diſparilitatem eſſentiæ, in dignitatis deiectionem, in natiuitatem tempore poſteriorem: breuiter in omnes ſimul blaſphemias contra vnigenitum vnico iſto verbo reuolui declarabimini: quibus cõtradicere prolixius eſt, q̃ vt huic conueniat feſtinationi, prȩſertim quũ alias aliis in locis iſtorum impietas à nobis pro viribus refutata ſit. Quòd ſi ſoli ſpiritui putant conuenire ſubnumerationem, diſcant ſpiritum ſimul eodẽ modo pronuntiari cũ domino, quo modo fili⁹ pronũtiatur cũ patre. Nomẽ enim patris filij & ſpirit⁹ ſancti, ſimiliter

æditum

Prædicabilia.

Reditus.

A æditum eſt. Itaque quemadmodum ſe habet filius ad patrem, ita ad filium ſeſe habet ſpiritus, iuxta verbi dei ordinem in baptiſmo traditum. Quòd ſi ſpiritus filio iunctus eſt, filius autem patri, liquet & ſpiritum adiungi patri. Quem igitur locum habet, vt dicant alterum connumerari, alterum ſubnumerari, quum in vna eadémque ſerie nomina ſint ordinata. In ſumma porrò, quæ res ex omni rerum genere, à ſua ipſius natura excidit dum numeratur, ac non potius quæ numerantur, talia perſeuerant, qualia condita ſunt ab initio. Cæterum numerus adhibetur à nobis, vt ſignum quo declaratur multitudo eorum de quibus agimus. Nam corpora quædam numeramus, quædam metimur, quædam libramus: & quorum continua eſt natura, ea menſura comprehendimus: quorum diſcreta, ea numero ſubiicimus, niſi B quòd quæ ſubtilia ſunt, ea rurſus fiunt etiam menſurabilia. Porrò quæ grauia ſunt, libræ momento diſcernimus. Non itaque quoniam iiſdem ſigna ad ſignificationem quantitatis excogitauimus, protinus etiam naturam eorum quæ ſignificantur immutauimus. Quemadmodum igitur quæ libra expendimus, ea non ſublibramus inter ſeſe, etiam ſi vnum ſit aurum, alterum ſtannum, neque ſubmetimur, quæ menſura diiudicantur: ita nec ea quę numerantur, vllo modo ſubnumeramus. Quod ſi in cæteris nihil eſt, quod ſubnumerationem recipiat, qua fronte dicent ſpiritui competere ſubnumerationem. Sed iſti circa ethnica inſanientes, exiſtimant dignitates quæ gradibus diſtant, aut iuxta naturæ ſubmiſſionem ſunt inferiores, iis conuenire ſubnumerationem.

C

QVOMODO IN PROFESSIONE TRIVM PERSOnarum pium monarchiæ dogma ſeruamus, vbi & eorum qui dicunt ſpiritum ſubnumerari refutatio.

CAPVT XVIII.

CVVM patrem & filium & ſpiritum ſanctum traderet Dominus, non ſimul cum numero tradidit, non enim dixit. In nomine primi, ſecundi, ac tertij: neque, in vno, duobus, aut tribus: ſed per ſancta nomina fide ad ſalutem perducente cogni- D tionem largitus eſt. Itaque quòd nos ſaluos facit, fides eſt. Numerus verò ſignum declarans quantitatem eorum de quibus loquimur, ab hominibus excogitatus eſt. Sed qui vndiquaque ſibi ipſis noxias contrahunt, etiam numerandi facultate aduerſus fidem abuſi ſunt. Alij verò qui cæteris in rebus nihil immutant propter additum numerum in diuina natura venerantur numerum, nec ob id honoris modum paracleto debitum tranſgrediuntur. Sed ô ſapientiſſime, ſint maximè ſupra numerum, quæ non poſſumus aſſequi, quemadmodum priſca Hebræorum pietas propriis ac peculiaribus notis ineffabile nomen dei figurabat, atque hinc in omnibus excellentiam commendabat. Quòd ſi & numerus adhibendus eſt, nequaquam eſt in hoc deprauanda veritas. Aut enim ſilentio honorantur ineffabi- E lia, aut piè numerantur ſancta. Vnus deus & pater, & vnus vnigenitus filius, & vnus ſpiritus ſanctus. Vnamquanque perſonam ſingulariter efferimus: cæterum vbi numerandum eſt, haudquaquam indoctè numerando, eas proferimus, quaſi plures deos intelligamus. Neque enim iuxta compoſitionem numeramus, ab vno ad plura facientes incrementum, vt dicamus, vnum, duo, tria, neque primum, ſecundum, ac tertium. Ego enim deus primus, & ego poſterior. Secundum autem deum nunquam antehac, ac ne hodie quidem audimus, eo quòd deum ex deo adorantes, etiam proprietatem profitemur perſonarum, manemúſque in vno principatu, non diſſipantes diuinæ naturæ rationem in multitudinem ſubdiuiſam: eo quòd vnam in deo patre, & deo vnigenito, formam, vt ita loquar, contemplamur, F inſeparabili deitatis eſſentia vnitam. Filius enim in patre, & pater in filio: quandoquidem hic talis eſt, qualis ille, & ille qualis hic: atque hac quidem in parte vnum ſunt. Itaque iuxta perſonarum proprietatem, vnus ſunt & vnus: at iuxta communem naturam, vnum ſunt ambo. Quomodo igitur ſi vnus & vnus ſunt, non ſunt duo dij? Quoniam rex dicitur regis imago, non autem duo reges. Neque enim poteſtas ſcinditur, neque gloria diuiditur. Quemadmodum autem principatus ac poteſtas nobis dominans vna eſt: ſic & glorificatio quam illi deferimus vna eſt, non multæ. Itaque imaginis honor ad exemplar primum refertur. Quod igitur hic eſt per imitationem imago, hoc illic natura filius: & quemadmodum apud artifices imitatio fit ad formam, ita in diuina incompoſitáque natura, in communione deitatis eſt vnio. Vnus autem eſt & ſpiritus ſanctus qui & ipſe per ſe profertur, ac

tur,ac per ſe ipſum complet ſuper omnia glorificandam ac beatam trinitatem:cuius cum pa G
tre & filio conſortium ſatis illud declarat,quod in turba creaturarum poſitus non eſt,ſed ſo
litariè profertur.Neq; enim vnus eſt è vulgo,ſed quemadmodum vnus eſt pater,vt vnus fi-
lius:ita & vnus eſt ſpiritus ſanctus,à creaturarum natura tantum ſemotus, quantum par eſt
ſolitarium à rebus compoſitis ac multitudinem habentibus abeſſe. Patri verò in tantum v-
nitus eſt,quantum conſortij habet vnitas cum vnitate.Sed nec hinc ſolum probatur naturę
communio:verum illinc quoque,quod ex patre eſſe dicitur,non ſic à patre veniens, quem-
admodum ex deo ſunt omnia,neque per generationem quemadmodum filius,ſed tãquam
ſpiritus oris eius,omnino tamen nec os membrum eſt, nec flatus reſolubilis ſpiritus: ſed os
dei maieſtas dicitur,& ſpiritus eſſentia viuens,ſanctificationis autor:vnde ſic declaratur il- H
lius conſortium,vt ineffabilis eſſentiæ modus ſeruetur.Quin & Chriſti ſpiritus dicitur,tan-
quam illi natura coniunctus.Eóque ſi quis Chriſti ſpiritum non habet,hic non eſt eius.Vn-
de ſolus ſpiritus dignè glorificat dominum.Ille,inquit,me glorificabit:non vt natura gene
rabilis,ſed tanquam ſpiritus veritatis,dilucidè in ſe ipſo declarans veritatem,& tãquam ſpi
ritus ſapientiæ Chriſtum,qui eſt dei virtus ac dei ſapientia, in ſua magnitudine incompre-
henſibilem. Deniq; tanquam conſolator in ſeipſo exprimit,conſolatoris à quo miſſus eſt bo-
nitatem,& in ſua propria dignitate eius à quo proceſſit,maieſtatem illuſtrat.Eſt igitur glo-
ria,alia quidem naturalis, veluti gloria ſolis eſt lumen: alia gloria aliunde veniens: alia ex
propoſito,quæ iudicio defertur pro meritis.At hæc rurſum gemina eſt.Filius, inquit, glori- I
Ioan.14. ficat patrem,& ſeruus Dominum ſuum.Ex his duabus, ea quæ ſeruilis eſt à creatura defer-
tur:altera verò quæ,vt ita loquar,contubernalis eſt,à ſpiritu præſtatur, quemadmodum de
Ioan.17. ſe ipſo dixit,Ego te glorificaui ſuper terram,opus perfeci quod dediſti mihi vt facerem. Sic
Ioan.16. & de paracleto dictum eſt,Ille me clarificabit,quoniam de meo accipiet, & annuntiabit vo
Ioan.7. bis.Et quemadmodum filius glorificatur à patre,quum ait,Et glorificaui,& in æternum glo
rificabo:ſic glorificatur ſpiritus per conſortium quod habet cum patre & filio, & per vnige-
Mat.12. niti teſtimonium,dicentis:Omnis blaſphemia remittetur vobis hominibus, ſed in ſpiritum
blaſphemia non remittetur. Quum autem per vim illuminatricem intendimus oculos in
pulchritudinem imaginis dei inuiſibilis,pèrque hanc ſubuehimur ad pulcherrimum ſpecta K
culum archetypi,ibi videlicet adeſt inſeparabiliter,cognitionis ſpiritus, vim imaginis ſpe-
culatiuam in ſeſe præbens,iis qui veritatis contemplatione delectantur,non foris oſtendens
ſed per ſeipſum inducens ad agnitionem. Quemadmodum enim nemo nouit patrem niſi
1.Cor.12. filius:ſic nullus poteſt dicere Dominum Ieſum: niſi in ſpiritu ſancto. Non dixit, Per ſpiri-
Ioan.4. tum,ſed In ſpiritu.Et,Spiritus eſt deus:& qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet a-
Pſal.35. dorare:ſicut ſcriptum eſt,In lumine tuo videbimus lumen: hoc eſt, in illuſtratione ſpiritus
videbimus lumen verum,quod illuminat omnem hominem venientem in mundum. Ita-
que in ſeipſo oſtendit vnigeniti gloriam, & veris adoratoribus in ſe ipſo dei cognitionem L
præbet.Proinde via ad dei cognitionem eſt ab vno ſpiritu,per vnum filium ad vnum patrē.
Ac rurſus natiua bonitas, & naturalis ſanctimonia, & regalis dignitas à patre per vnigeni-
tum ad ſpiritum ſanctum permanat. Ad hunc modum & perſonas profitemur, nec pium
monarchiæ dogma labefactatur.Cæterum qui ſubnumerationem ponunt dicentes,primum
ſecundum,ac tertium,ſciant ſeſe deorum multitudinem,iuxta gentium errorem, in illiba-
tam Chriſtianorum de deo profeſſionem inducere.Ad nihil enim aliud tendit ſubnumera-
tionis doloſa inuentio,quam vt profiteamur,deum primum,ſecundum ac tertium. Sed no
bis ſufficit à Domino præſcriptus ordo,quem qui confundit non minus peccabit,quàm pec-
cat iſtorum impietas. Quod ergo naturalis communio nequaquam diſſoluitur modo ſub-
numerationis,ſatis dictum eſt.Sed concedamus pertinaci & inaniter ſapienti,donemúſque M
per ſubnumerationem ſpiritus ſignificari quiddam alio poſterius. Videamus quid ex hoc
1.Cor.15. ſermone conſequatur.Primus, inquit,homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo. Et
Ibidem. alibi,Non primum,inquit,quod ſpirituale eſt,ſed quod animale,deinde quod ſpirituale.Er
go ſi primò ſubnumeratur ſecundum, id quod ſubnumeratur vilius eſt eo cui ſubnumera-
tur.Ita iuxta vos,vilior eſt homo ſpiritualis animali,& cœleſtis homo vilior eſt terreno.

ADVERSVS

A

ADVERSVS EOS QVI DICVNT NON ESSE glorificandum ſpiritum.

CAPVT XIX.

DONEMVS iſta,inquiunt,at ea gloria nullo pacto debetur ſpiritui,vt à nobis hymnis ſit attollendus. Vnde igitur probaturi ſunt ſpiritus dignitatem, omnem intellectum ſuperantem,ſi patris & filij communio viſa eſt iſtis parum grauis ad teſtificandum,attamen poſſumus,& ad ea quæ nominibus ſignificantur reſpicientes,& ad operationum magnitudinem,& ad operationem quam in nobis,imò quam erga creaturam omnem ſuppeditat,naturæ illius ſublimitatem ac potentiam incomprehenſibilem demonſtrare. B Quatenus igitur mente tenetur,ſpiritus dictus eſt, quemadmodum ſpiritus dicitur deus, & ſpiritus vultus noſtri, Chriſtus Dominus. Sanctus dicitur, quemadmodum ſanctus pater,& ſanctus filius.Creaturæ ſiquidem aliunde inducta eſt ſanctimonia: at ſpiritui ſanctitas eſt conſummatiua naturæ. Ideòque non ſanctificatur, ſed ſanctificat. Bonus item dicitur ſicut pater,& bonus,is qui bonus ex bono natus eſt,cui bonitas eſt ipſa eſſentia. Rectus dicitur,vt rectus Dominus,& rectus Deus noſter,eo quod per ſe ſit ipſa virtus & ipſa iuſtitia,quæ ſe non poteſt nec in hanc partem, nec in illam flectere, propter naturæ incommutabilitatem.Paracletus,id eſt,conſolator,dicitur ſpiritus,quemadmodum & vnige Ioan.14.
C nitus:ſicut ipſe dixit,Ego rogabo patrem meum,& dabit vobis alium paracletum. Hoc pacto communia ſunt nomina patri,filio,& ſpiritui ſancto,quæ appellationes competunt illis iuxta naturæ conſortium.Nam vnde alioqui?Rurſum ſpiritus principalis, & ſpiritus veritatis,& ſpiritus ſapientiæ dictus eſt.Spiritus diuinus qui fecit me. Et Beſelehel, inquit,impleuit deus ſpiritu ſapientiæ & intellectus & ſcientiæ.Huiuſmodi igitur nomina, & præclara ſunt & magnifica, nec ob id declarant inter perſonas eſſe vllam excellentiam, quod quidem attinet ad gloriam. Operationes verò partim ineffabiles ſunt ob magnitudinem, partim innumerabiles ob multitudinem.Nam quo pacto intelligemus ea quæ fuerunt ante ſecula? Quales erant illius operationes ante creaturam intelligibilem? Tum quàm multa ab Exod.31.
D illo erga creaturam beneficia?Ad hæc quæ poteſtas ad ventura ſecula?Erat enim,& præerat, & ſimul aderat cum patre & filio ante ſecula, vt etiam ſi quid cogitaris ante ſecula, hoc tamen reperias ſpiritu eſſe poſterius. Quòd ſi creaturam repútes, conſolidatæ ſunt cœlorum virtutes à ſpiritu,ſic,vt conſolidationem intelligas firmitatem,qua non poſſunt à bonis excidere.Etenim quod Deo coniunctæ ſunt, quódque ad maliciam verti non queunt, quodque in beatitudine nihil deſiderant virtutes, id illis à ſpiritu acceſſit. Chriſti aduentus eſt, ſpiritus præcurrit.In carne fuit aduentus,& ſpiritus inſeparabilis. Operationes virtutū ſunt, ſunt dona ſanationum, ſed per ſpiritum ſanctum.Dæmones expulſi ſunt, ſed in ſpiritu Dei. Diabolus ſpoliatus eſt imperio,ſed intus præſente ſpiritu.Peccatorum facta eſt remiſſio,ſed
E in gratia ſpiritus.Abluti eſtis, ſanctificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in I.Cor.6.
ſpiritu ſancto.Conglutinatio cum deo à ſpiritu eſt.Miſit enim Deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra,clamantem, Abba pater: Reſurrectio mortuorum à ſpiritu eſt. Emittes ſpiritum tuum,& creabuntur, & renouabis faciem terræ. Siue quis creaturam accipiat, de extinctorum reuiuiſcentia,an non magna ſpiritus operatio,quæ ſuppeditat nobis vitam ex reſurrectione,& ad ſpiritualem illam vitam animas noſtras tranſcribit. Siue creaturæ nomine intelligantur, qui hic à peccato recedentes, ad id quod optimum eſt transformati ſunt: nam ita quoque nonnunquam vſurpatur,iuxta ſcripturæ conſuetudinem,velut quum Paulus dicit,Si qua in Chriſto noua creatura. Et renouatio quæ hic fit, & à terrena mortalique vita 2.Cor.5. Rom.8. Pſal.103.
F ad cœleſtem conuerſationem tranſmutatio, quæ fit per ſpiritum, ad ſummam admirationem ſubducit animos noſtros. In his vtrum metuere debemus, ne dignitatem immodicis honoribus tranſgrediamur: an contra, ne cogitationem de ſpiritu noſtram ad humilia deprimamus, etiam ſi videamur maxima de eo loqui, quæ quidam humana mente concipi, humanáque lingua proferri poſſunt. Hæc dicit ſpiritus ſanctus, ſicut, Hæc dicit Dominus: Deſcende,& ambula cum illis,nihil diiudicans,quoniam ego miſi illos.Num hæc ſunt humilis aut aſpernandi verba? Separate mihi Barnabam & Paulum in opus ad quod accerſiui illos. Num ſeruus ita loquitur? Et Eſaias, Dominus miſit me, & ſpiritus eius. Et,Deſcendit ſpiritus à Domino, & deduxit eos. At ne rurſus mihi deductionem accipias pro humili miniſterio.Nam hoc opus etiam dei eſſe teſtatur verbum. Deduxiſti, inquit, ſicut o- Actu.7. Actu.13. Cap.48. Pſal.76.
ues popu-

ues populum tuum. Et, Adducens velut ouem Ioſeph. Deduxiſti, inquit, eos in ſpe,& non G
timuerunt. Proinde quum audieris: Quum venerit paracletus, ille vos commonefaciet o-
Ioan.14. mnis veritatis: cogita deductionem, ſicuti doctus es, ne calumnieris intellectum. Quin & interpellat, inquit, pro nobis. Itá ne quantum ſupplex eſt infra beneficij autorem, tantum ſpiritus iuxta dignitatem excidit à deo? At tu nondum audiſti de vnigenito, quòd is eſt in dextra dei, & interpellat pro nobis. Num ideo quòd ſpiritus eſt in te, ſi tamen omnino in te eſt, aut quòd nos excæcatos, ad eligendum id quod vtile eſt, docet, deducítque, ideo pia ac diuina gloria illum mulctabis? Nam iſthuc profectò extremæ ſit ingratitudinis, benemerentis humanitatem vertere in occaſionem ingratitudinis. Nolite igitur contriſtare ſpiritum ſanctum, audite quid dicat primitiæ martyrum Stephanus, inobedientiam ac H
Actu.7. rebellionem exprobrans populo. Vos, inquit, ſemper ſpiritui ſancto reſiſtitis. Et rurſum
Cap.63. Eſaias, Prouocauerunt ſpiritum ſanctum, & verſus eſt illis in inimicitiam. Et alibi, Domus Iacob prouocauit ſpiritum Domini. An hæc non declarant potentiam cum autoritate coniunctam, iudicio legentium permitto. Eos qui hæc audiunt, quas tandem opiniones oportet animo concipere? An tanquam de inſtrumento, déque obediente, & parem honorem cum creatura ſortito, denique nobis conſeruo? an grauiſſimum eſt vel dicto tantum hanc blaſphemiam ſubire piorum aures animosq;? Seruum appellas ſpiritum? Sed ſeruus,
Ioan.15. inquit, non nouit quid faciat Dominus ipſius. Spiritus autem non aliter nouit quę ſunt dei, quàm ſpiritus hominis nouit quæ ſunt hominis. I

ADVERSVS EOS QVI DICVNT SPIRITVM NEC in ſeruili, nec in herili conditione eſſe, ſed in libertate. CAPVT XX.

NEQVE ſeruus, inquiunt, neque dominus, ſed liber. O mirum ſtuporem, ô miſerandam audaciam iſta loquentium. Quid amplius deplorem, vtrum inſcitiam an blaſphemiam iſtorum, qui de deo dogmata humanis exemplis corrumpunt, & quæ eſt in rebus hominum conſuetudo, per quam diſpar eſt dignitatum excellentia, eam ad diuinam & ineffabilem naturam accommodare nituntur, haud reputantes apud homines quidem nullum eſſe natura ſeruum. Aut enim qui viribus preſſi ſunt, ſub iugum ſeruitutis inducti ſunt, velut in bello capti: aut ob paupertatem in ſeruitutem adacti ſunt, velut Aegyptij Pharaoni: aut iuxta ſapientiam quandam & arcanam diſpenſationem, qui inter filios deterrimi ſunt, parentum voce, ſapientioribus ac melioribus in ſeruitutem addicti ſunt, ſed quam haudquaquam condemnationem, ſed beneficium potius duxerit æquus rerum æſtimator. Nam qui ob ſenſus inopiam, non habet in ſeſe id quod natura imperat, huic expedit in alterius eſſe poteſtate: vt dum potentioris prudentia gubernatur, ſimilis ſit currui qui aurigam recepit, aut naui quæ nauclerum habet clauo aſſidentem. Hanc ob cauſam Iacob Dominus Eſau ex benedictione patris factus eſt, vt ſtultus à ſapiente, vel inuitus beneficio afficeretur, quippe non habens proprium curatorem, videlicet mentem. Et Chanaam filius ſeruus erat fratribus ſuis, quoniam indocilis erat ad virtutem, quod imprudentem haberet patrem, videlicet Cham. Ad hunc quidem modum hic fiunt ſerui. Liberi verò ſunt, qui effugerunt paupertatem, aut bellum, aut qui aliorum cura non egent. Itaque quamuis hic herus, ille ſeruus appelletur, omnes tamen vel quia ſumus eiuſdem inter nos honoris, vel quia ſumus creatura illius qui fecit nos, conſerui ſumus. Illic porrò quid potes è ſeruitute eximere? Simul vt nati ſunt, additum eſt, vt ſeruitutem ſeruiant. Sibi quidem inuicem non imperāt, eo quòd cœleſtia expertia ſint vſurpationis, deo tamen ſubiecta omnia, ac tanquam Domino debitum timorem, ac tanquam con-
Malach.1. ditori debitam gloriam perſoluunt. Filius enim honorat patrem, & ſeruus metuit Dominum ſuum. Et ex his duobus alterum omnino Deus à nobis requirit. Nam ſi pater, inquit, ſum ego, vbi eſt honor meus? Si Dominus ſum ego, vbi eſt timor meus? Alioqui vita hæc fuerit omnium maximè miſerabilis, niſi ſubdita ſit prouidentiæ diuinæ. Cuiuſmodi ſunt virtutes deſertrices, quæ quod ceruicem erexerunt aduerſus deum omnipotentem, excutiunt ſeruitutem, non quòd taliter conditæ ſint, ſed quòd ſubditæ non ſint ei, à quo conditæ ſunt. Quomodo igitur appellas liberum? Qui regis imperio non obtemperat? Qui nec in alterum principatum gerere nouit, nec principi parere ſuſtinet? At nec eſt iſtiuſmodi natura in rebus

A in rebus conditis,& talem imaginari euidens eſt in ſpiritũ impietas. Quòd ſi ſpiritus creatura eſt, nimirum ſeruit cum cæteris omnibus. Omnia enim,inquit,ſeruiunt tibi.Si ſupra creaturam eſt,regni quoque conſors eſt.

TESTIMONIA E SCRIPTVRIS SPIRITVM appellari dominum.

CAPVT XXI.

B SED quid opus eſt ex rebus humilibus pugnantes,verbis turpiter parare victoriam, quum liceat citandis grauioribus teſtimoniis irrefutabilem gloriæ ſublimitatem declarare? Quod ſi proferremus ea quæ ſcriptura nos docuit,forſitan magno vehementiq; clamore vociferantes, & auribus obturatis lapides tollent, aut quicquid fortè occurrerit, in arma vertentes iſti qui repugnant ſpiritui, in nos irruerint. Sed non eſt nobis incolumitas anteponenda veritati.Inuenimus igitur apud Apoſtolum, in epiſtola ad Theſſalonicenſes ſecunda, Dominus autem dirigat corda noſtra, in dilectionem dei, & in ſuſtinentiam Chriſti.Quis eſt dominus inducens in dilectionem dei,& in ſuſtinentiam pro afflictionibus Chriſti. Reſpondeant nobis, qui ſpiritum in ſeruitutem adigunt. Siue enim Cap.2.
C de patre fiat ſermo, omnino dici poterit,Dominus vos dirigat in dilectionem ſui,ſiue de filio,addi poterit,in ſuam ipſius ſuſtinentiam.Quærant igitur quænam ſit alia perſona,quam domini vocabulo deceat honorari. Huic affine eſt illud, quod alibi poſitum eſt: Dominus vos impleat,& abundare faciat charitate,in vos inuicem & in omnes, quemadmodum & nos in vos, ad confirmandum corda veſtra irreprehenſibilia in ſanctificatione, coram deo & patre noſtro in aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti cum omnibus ſanctis ſuis.Quem dominum optat coram deo & patre noſtro in aduentu domini noſtri irreprehenſibilia fidelium Theſſalonicenſium corda confirmata in ſanctitate conſtabilire? Reſpondeant nobis qui cum miniſtratoriis ſpiritibus,qui mittuntur ad miniſterium,collocant ſpiritum ſanctũ. 2.Theſſ.3.
D At non habent quod reſpondeant,quapropter audiant & aliud teſtimonium,euidenter ſpiritum ſanctum appellans dominum.Dominus, inquit, ſpiritus eſt, Et rurſum. Tanquam à domino ſpiritu.Ne vero vlla relinquatur occaſio contradicendi,ipſum Apoſtoli ſermonem recitabo: Vſque ad hodiernum, inquit, diem,idem velamen in lectione veteris teſtamenti manet non reuelatum,quod in Chriſto abrogatur. Quum autem conuerſus fuerit ad dominum,tolletur velamen. Dominus autem ſpiritus eſt. Quur hoc dicit? Quoniam qui nudæ intellectui literæ aſſidet,& illic circa legales obſeruationes occupatus eſt, Iudaica literæ intelligentia quaſi velo tectum habet cor: & id accidit illi eò quòd ignoret corporalem legis obſeruationem in aduentu Chriſti abolitam eſſe,iam figuris ad veritatem tranſlatis.Euane- 2. Cor.3.
E ſcunt enim lucernæ ſolis aduentu. Et ceſſat lex, ac prophetæ ſilent ſimul vt illuxit veritas. Attamen qui potuit ad profunda legalis intellectus oculis penetrare,ac diſcuſſa legis obſcuritate ceu velamento introire ad arcana, hic imitatus eſt Moſen, in hoc quòd cum deo loquens ſuſtulit velamen, & ipſe ſe conuertens à litera ad ſpiritum, vt velamini quod impoſitum eſt ſuper faciem Moſi reſpondeat legalium doctrinarum obſcuritas: cõuerſio autem ad dominum reſpondeat ſpirituali intelligentiæ. Ergo qui in lectione legis aufert literam, conuertit ſeſe ad dominum.(Dominus autem nunc hic ſpiritus dicitur) ac ſimilis redditur Moſi per illuſtrationem dei, qui faciem habet glorificatam. Sicut enim quæ iuxta floridos colores poſita ſunt, è ſplendore promanante colorantur & ipſa: ſic qui euidenter intendit oculos in ſpiritum,ex illius gloria quodam modo transformatur vt fiat illuſtrior,dum ve-
F ritate à ſpiritu promanante ceu luce,corde illuminatur.Et hoc eſt tranformari à gloria ſpiritus ad propriam gloriam,haud parcè,neque tenuiter,ſed in tantum quantum par eſt illuſtrari eum qui à ſpiritu illuminatur.Non vereris ô homo Apoſtolum dicentem, Templum dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in vobis. An ſcriptura admiſit vnquam vt ſeruile domicilium appellatione templi honoraret? Quid ille qui ſcripturam diuinitus inſpiratam appellat, eò quòd afflatu ſpiritus ſcripta ſit, num contumelioſis & ſpiritum attenuantibus verbis vſus eſt? 1.Cor.13.

CONFIR-

CONFIRMATIO NATVRALIS SPIRITVS COMMVNIO-nis, eo quòd æquè ac pater & filius incomprehenſibilis eſt. G

CAPVT XXII.

NON ſolum autem ex hoc quòd eaſdem habet appellationes, & in operationibus
conſors eſt patri & filio, dilucet naturæ illius excellentia, verum etiam ex eo quòd
pariter atque ille incomprehenſibilis eſt intellectu. Quæ enim de patre loquitur,
quòd ſit ſupra cogitationem humanam, quæq; de filio, eadem dominus & de ſpiri-
tu ſancto dicit, Pater iuſte, mundus te non cognouit, inquit filius: mundum hic appellans H
non eum qui conſtat è cœlo & terra, ſed inſynceriſſimam innumeriſq; mutationibus obno
Ioan. 14. xiam vitam. Ac de ſeipſo loquens, Adhuc modicum, inquit, & mundus me non videbit,
vos autem videbitis me: rurſus hic eos qui materiali carnaliq; vita deuincti ſunt, & oculis
tantum expendunt veritatem, mundum appellans: qui quoniam non credebant reſurrecti-
onem, non amplius oculis cordis viſuri erant dominum noſtrum. Hæc autem eadem dixit
& de ſpiritu, Spiritum, inquit, veritatis mundus non poteſt accipere, neque videt illum, ne-
que nouit eum: vos autem nouiſtis illum, quòd apud vos manet. Carnalis ſiquidem homo
mentem habens ad contemplationem minus exercitatam, aut in affectu carnis velut in cœ-
no defoſſam gerens, non poteſt ad ſpirituale lumen veritatis attollere oculos. Quapropter I
mundus, hoc eſt, carnis cupiditatibus dedita vita, velut oculus imbecillis non ferens ſolis
radios, ſpiritus gratiam non recipit. At dominus collaudatis diſcipulis, quod mundę eſſent
vitę ob doctrinam ipſius, dat iiſdem, vt ad ſpeculationem contemplationémque ſpiritus
Ioan. 15. ſint idonei. Nunc, inquit, vos mundi eſtis, propter ſermonem quem loquutus ſum vobis.
Vnde mundus non poteſt illum capere? eò quod non videt illum. Vos autem nouiſtis eum,
Cap. 59. quoniam apud nos manet. Eadem dicit & Eſaias, Qui ſtabiliuit terram, & quæ in ea ſunt,
deditq; ſpiritum populo qui eſt ſuper illam, & ſpiritum calcantibus eam. Nam qui concul-
cant terrena, iiſq; ſuperiores euaſerunt, digni pręedicati ſunt dono ſancti ſpiritus. Proinde de
ſpiritu quem mundus capere non poteſt, ſed à ſolis ſanctis per cordis puritatem videri po- K
teſt, quid aliud iudicandū eſt quàm omnis generis honores illi competere? Reliquę virtutes
omnes in loco circunſcriptę eſſe creduntur. Nam angelus qui aſtabat Cornelio, non erat in
eodem loco, quo quum aſtaret Philippo. Neque qui loquutus eſt Zachariæ ab altari, per idē
temporis etiam in cœlo ſuam implebat ſtationem. At ſpiritus ſimul & in Abacuch opera-
tus, & in Daniele in Babylonia creditus, & in catarrhacta fuit cum Hieremia, & cum Eze-
Pſalm. 138. chiele in Chobar. Spiritus enim domini repleuit orbem terrarū. Et, Quò ibo à ſpiritu tuo?
Aggei. 2. & à facie tua quo fugiam? Et Propheta. Quoniam ego, inquit, vobiſcū ſum, dicit dominus.
Et, Spiritus meus ſtat in medio veſtri. Eum vero qui vbique eſt, qui deo præſens eſt, cuius
eſſe naturæ credere oportet? Vtrum omnia complectentis an particularibus arctatæ locis? L
Qualem eſſe naturam angelorum dei filius demonſtrauit. Verum hoc nequaquam dictu-
rus es. Igitur qui natura dominus eſt, qui magnitudine incomprehenſus, qui potens in ope-
rationibus, qui bonus in beneficentiis, hunc non efferemus, non glorificabimus?

SPIRITVS GLORIFICATIONEM ESSE ENVMERA-tionem eorum quæ illi adſunt.

CAPVT XXIII. M

EGO vero nihil aliud intelligo gloriam, quàm commemorationem mirabilium
quæ illi adſunt. Itaque aut iſti interdicent nobis, ne prorſus mentionem faciamus
bonorum quæ ab illo accepimus, aut omnino ea quæ illi adſunt commemoraſſe,
eſt ſummam glorificationem impleſſe. Nam ne patrem quidem domini noſtri Ie-
ſu Chriſti, & vnigenitum illius filium aliter glorificare poſſumus, quàm pro virili noſtra il
lius prodigia recenſendo.

A REDARGVTIO ABSVRDITATIS EORVM QVI non glorificant ſpiritum, ex collatione eorum quæ in creaturis glorioſa ſunt.

CAPVT XXIIII.

ITA ne gloria & honore coronabitur plebeius homo. Et gloria, & honor, & pax homini facienti bonum in promiſsis repoſita ſunt. (Eſt autem peculiaris Iſraelitici populi gloria, quorum, inquit, eſt adoptio, & gloria, & cultura. Et ſuam ipſius gloriã quandam cõmemorat pſalmorum cantor. Exurge gloria mea. Et rurſus, Gloria ſo Pſalm.56.
B lis, lunę, & ſtellarum. Iuxta Apoſtolum vero adminiſtratio iudicij fiet cum gloria.) Itaque quum tam multa ſint quę gloria potiuntur, vis ſpiritum vnum ex omnibus inglorium eſſe? Et tamen miniſtratio, inquit, ſpiritus eſt in gloria. Qua igitur fronte facitis illum indignum 2.Cor.3. gloria? Et magna eſt gloria iuſti, iuxta pſalmodiam, Magna eſt gloria eius in ſalutari tuo. Pſalm.157. Et rurſus. Timentes autem dominum glorificabit. At gloria ſpiritus iuxta tuam opinionem nulla eſt. An non igitur euidens periculum eſt, talibus dictis ineuitabile crimen in ſeſe accerſere? verum homo qui ſaluus fit per iuſtitiam operũ, plurimum abſit ab eo, vt ſpiritum debita gloria fraudet. Sit inquiunt, glorificandus, at non cum patre & filio. Et qui conſentaneũ eſt rationi, alium locum imaginatione deſignare ſpiritui, eo relicto quem ſtatuit dominus,
C & gloriæ conſortio ſpoliare, eum qui vbique coniunctus eſt diuinitati, in profeſſione fidei, in baptiſmate redemptionis, in operatione virtutum, in inhabitatione ſanctorum, in donis ad obedientiam conferentibus. Neque enim eſt vllum donum abſque ſancto ſpiritu ad creaturam perueniens, quando nec ſimplex verbum in Chriſti laudibus quis poſſit dicere, niſi cooperante ſpiritu, quemadmodum in euangeliis à domino & ſeruatore noſtro didicimus. Eſſe qui hęc omnia neglexerint, & ignorata communione quæ eſt in omnibus patri & filio, diſtrahant ſpiritum, neſcio an quiſquam ſancti ſpiritus particeps conficturus ſit. In quem igitur ordinem illum deportabimus? Creaturarũ? At vniuerſa creatura ſeruit. Spiritus autẽ liber eſt, Vbi ſpiritus domini, ibi libertas. Atque quum multa ſint quæ poſſim hic comme- 2.Cor.3.
D morare, quàm non conueniat ſpiritum ſanctum annumerare rebus creatis, de his dicere ſuperſedebo. Nam ſi incipiam pro argumenti dignitate, & quæ pro nobis faciunt, probationes adducere, & quæ ab aduerſariis obiiciuntur diluere, prolixo ſermone fuerit opus, loquacitateq; voluminis deterruero lectores. Eoq; illis alteri tractatui reſeruatis, propoſitis adhæreamus. Conſideremus igitur ſingulatim. Natura bonus eſt ſpiritus, vt bonus pater, & bonus filius. Creatura vero per electionem eius qui bonus eſt, particeps eſt bonitatis. Nouit profunda dei: ſed creatura, per ſpiritum accipit arcanorum reſerationem. Viuificat vnà cum deo qui viuificat omnia, cumq; filio qui dat vitam. Qui enim excitauit, inquit, Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra, per ipſius ſpiritum qui habitat in vobis. Atq; ite- Repetit omnia. Roma.7.
E rum, Oues meæ vocem meam audiunt, & ego vitam æternam do illis. Sed ſpiritus quoque Ioan.10. viuificat. Ac rurſum, Spiritus autem, inquit, vita per iuſtitiam. Quin & dominus teſtatur ſpiritum eſſe viuificum. Caro non prodeſt quicquam: Quomodo igitur eum à viuificandi Ioan.6. potentia ſubmouentes naturæ coniungemus, quæ ipſa vita egeat? Quis adeò contentioſus, quis adeo expers doni cœleſtis, & abſque guſtu bonorum dei verborum? Quis adeò à ſpe cœleſtium alienus, vt ſpiritum creaturæ copulet à diuina natura diſtractum? In nobis, inquiũt, ſpiritus eſt tanquam donum dei. At donum nequaquam iiſdem honoribus afficitur, quibus is qui dedit. Donum quidem dei ſpiritus eſt, ſed donum vitæ. Lex enim dicit, Spiritus vitæ liberauit te. Et donum potentiæ. Accipietis virtutem ſpiritus ſancti ſuperuenientis in vos. An ob id contemnendus eſt? An non & filium pater dedit hominibus? Qui, inquit, proprio Actuum.1.
F filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non vnà cum eo omnia Roma.8. nobis donabit? Et alibi. Vt ſciamus quæ à deo nobis donata ſunt: de myſterio aſſumpti hominis loquens. Itaque qui iſta loquuntur, an non Iudaicam ingratitudinem amentiámque ſuperarunt, qui excellentiam diuinæ bonitatis vertunt in inſultum blaſphemiæ. Accuſant enim ſpiritum, quod nobis dat fidutiam deum appellandi patrem noſtrum. Emiſit enim deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra clamãtem, abba pater, vt ſpiritus vox propria fiat eorum qui acceperunt. 1.Cor.1. Roma.8.

QVOD

QVOD SCRIPTVRA HAC SYLLABA IN, PRO Cum, vſa ſit: vbi & In, idem pollere quod Cum. G
CAPVT XXV.

QVI ſit igitur, inquiunt, vt ſcriptura nequaquam tradat ſpiritum glorificari cum patre & filio, ſed ſtudioſe vitet ne dicat, cum ſpiritu. Sed maluit eum glorificari in deo: quaſi hoc iudicarit congruentius. At ego nequaquam dixerim hanc ſyllabam In, ſignificare ſenſum minus honorificum, imò potius ſi ſanè accipiatur, ad maximam ſpiritus celſitudinem erigere mentem, quandoquidem obſeruauimus hanc frequenter vſurpari pro Cum. Quod genus eſt illud, Ingrediar domum tuã, in holocautomatibus: H
Pſalm. 104. pro eo quod erat, cum holocautomatibus. Et, Eduxit eos in argento & auro. Itẽ illud, Egredietur deus in virtutibus noſtris, aliaq; huius generis innumerabilia. Omnino lubens ab iſta noua ſapientia didicero, qualem glorificationem Apoſtolus abſoluerit per hanc dictionem In, iuxta formam quam iſti nunc è ſcriptura proferunt. Nequaquam enim inuenimus dictum, Tibi patri honor & gloria per vnigenitum tuum in ſpiritu ſancto. Qui ſermo modo iſtis vſitatior eſt ipſa, vt ita loquar, reſpiratione. Horum enim ſingula ſeparatim inuenire licet, coniunctim poſita in tali ordine nequaquam poterunt oſtendere. Itaque ſi exactè vrgẽt ea quę in ſcripturis habentur, oſtendant vnde iſta dicant. Quod ſi concedunt conſuetudini, ne nobis faceſſant negotium. Nos enim ambas dictiones, è fidelium vſu mutuati, ambabus I
vtimur: glorificationem quidem ex æquo per vtramque impleri perſuaſi: eis vero qui deprauant veritatem, magis obturari os credimus propoſita dictione: quæ quum vim habeat ſcripturis congruentem, non eſt amplius ad contraria accommodabilis. Eſt autem hæc, cui nunc ab iſtis contradicitur, quæ pro Et, coniunctione ſumitur. Nihil enim refert vtrum dicas, Paulus & Siluanus & Timotheus, an Paulus cum Timotheo & Siluano. Nominum enim connexio, vtraq; pronuntiatione ſimiliter ſeruatur. Itaque ſi quum dominus dixerit, Patrem & filium & ſanctum ſpiritum: ipſe dicam, Patrem & filium cum ſpiritu ſancto: nihil diuerſum dixero, quod ad ſententiæ vim attinet. Porrò per præpoſitionem connecti nomina, multis argumentis probari poteſt. Gratia, inquit, domini noſtri Ieſu Chriſti, & charitas dei, K
& communio ſpiritus ſancti. Ac rurſum, Obſecro vos fratres per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per charitatem ſpiritus. Itaque ſi pro coniunctione Et, voluerimus vti præpoſitione Cum, quid differentiæ fecerimus? Ego ſanè non video, niſi quis iuxta frigidam grãmaticen, coniunctionem tanquam copulatiuam, ac maioris vnionis declaratiuam præferẽs, præpoſitionem reiiciat, quaſi non obtineat parem vim. Sed ſi hactenus de his eſſet nobis cõtrouerſia, haudquaquam multis verbis opus eſſet nobis ad reſpondendum. Nunc vero neq; de ſyllabis, neque de hoc aut illo dictionis ſono diſputant, ſed de rebus iuxta vim ac veritatem maximo inter ſe diſcrimine diſſidentibus. In quibus quum indifferens ſit ſyllabarum vſus, iſti has quidem, vt in ſcripturis repertas inducere, illas vero ab eccleſia ſubmouere mo L
liuntur. Ego vero tametſi primo ſtatim auditu euidens ſit vtendi libertas, attamen etiam rationem reddam, iuxta quam patres noſtri non otioſè ſimul amplexi ſint & huius præpoſitionis vſum. Nam præterquàm quod hæc ſyllaba Et, idem valens refellit Sabellij malitiam, & ſimiliter atque illa perſonarum proprietatem declarat, velut, Ego & pater veniemus, Ego & pater vnum ſumus: eximium habet ſempiternæ communionis, & cum deo coniunctionis teſtimonium. Nam qui dixit, cum patre filium eſſe, ſimul & perſonarum proprietatem & inſeparabile conſortium expreſſit. Quod idem fit in rebus humanis, in quibus Et, coniunctio, declarat operationis conſortium: at præpoſitio Cum, ſignificat etiam communionem. Quod genus eſt, Nauigarunt in Macedoniam Paulus & Timotheus, ſed & Tychicus & Oneſimus miſſi ſunt Coloſſenſibus. Ex his diſcimus illos rem eandem feciſſe. Cæterum ſi audierimus, connauigarunt, & collegæ miſſi ſunt, etiam illud addiſcimus, eos actionem pariter operatos eſſe. Ita Sabellij errorem deſtruens hæc vox vt non alia æquè, addidit illis & diuerſo impietatis genere inſanientes. De his loquor, qui temporalibus interuallis filium à patre, & ſpiritum ſanctum à filio diſtrahunt. Cui ſenſui maximè repugnat ſyllaba Cum, eo quòd Cum, coniunctionem inter ſeſe communicantium exprimit, velut ſimul nauigantium & ſimul inhabitantium, aut quiduis aliud communiter perficientium. At præpoſitio In, declarat relationem ad id in quo ſunt operantes. Siquidem quum audimus Innauigant, aut Inhabitant, protinus cogitamus ſchapham, aut domum. Itaque iuxta communem M

A vſum harum ſyllabarum talis eſt inter ipſas differentia,aut ſi quid amplius inueniri poſſit à ſtudioſis.Neque enim mihi vacat de ratione ſyllabarum exquirere.Quoniam igitur demonſtratum eſt præpoſitionem Cum,ſignificantiſſimè reddere coniunctionis intelligentiam,ſit vobis ſi videtur fœderata,ac deſiſtite atrox,& indenuntiatum bellum cum illa gerere.Attamen quanquam ea vox adeò boni ominis eſt, ſi cui cordi eſt per ſyllabam Et, glorificando connectere nomina,ſicut in Euangeliis de baptiſmate didicimus, patrem & filium & ſpiritum ſanctum,ita fiat,nemo contradicturus eſt. Hac conditione deponamus arma. Sed iſti citius abiecerint linguas,quàm hanc vocem recipiant.Hoc igitur eſt,quod nobis indenuntiatum & irreconciliabile bellum excitat.In ſpiritu, inquiunt, ſancto,danda eſt gloria deo, B non ipſi ſpiritui:ac mordicus hanc vocem In,velut humilem addunt ſpiritui. De qua non inutile fuerit prolixius dicere.Quæ quum audierint iſti,demirabor ſi non eam proditricem & ad ſpiritus gloriam vltrò tranſfugam pronuntiarint.

QVOT MODIS DICITVR IN, TOTIDEM modis de ſpiritu accipi.
CAPVT XXVI.

MIHI conſideranti quàm ſimplex ac breuis ſit huius ſyllabæ pronuntiatio, tamen va C ria videntur quæ per eam ſignificantur.Quot enim modis dicitur In, totidem modis inuenimus eam de ſpiritu conceptibus ſubſeruire. Nam forma dicitur eſſe in materia, & potentia in eo quod eſt alicuius formæ capax, & habitus in eo qui ſecũdum illum affectus eſt,aliáque huius generis multa.Itaque quatenus ſpiritus ſanctus vim habet perficiendi creaturam rationalem, abſoluens illius faſtigium formæ rationem obtinet.Nam qui iam non viuit ſecundum carnem,ſed ſpiritu dei agitur, & filius dei nominatur,& conformis imagini filij dei factus eſt,ſpiritualis dicitur.Et ſicut cernendi vis eſt in oculo ſano,ſic & operatio ſpiritus in anima purgata. Eóque Paulus optat Epheſiis, vt oculos habeant illuminatos in ſpiritu ſapientiæ. Et quemadmodum ars eſt in eo qui nactus eſt il- D lam,ita gratia ſpiritus in eo qui recepit, ſemper quidem præſens, at non perpetuò operans. Nam & ars,potentia quidem eſt in artifice:actu vero tum,quum ſecundum illam operatur: itidem ſpiritus,ſemper quidem adeſt dignis,ſed operatur in illis iuxta vtilitatem,aut in prophetiis,aut in ſanationibus,aut in aliis miraculorum operationibus.Præterea ſicut in corporibus eſt ſanitas,aut calor,aut in genere affectiones facilè mobiles: ſic & in anima frequenter eſt ſpiritus,iis qui mente ſunt inſtabili,ac facilè quam acceperant gratiam expellũt:qualis erat Saul,& ſeptuaginta ſeniores filiorum Iſraël,præter Eldad & Modad: apud hos enim ſolos apparet manſiſſe ſpiritum ſanctum:& in genere,ſi quis eſt iſtis animi propoſito conſimilis.Item quemadmodum verbum eſt in animo,interdum vt in corde cogitatum, inter- E dum vt lingua prolatũ, ſic eſt & ſpiritus ſanctus vel quum teſtimonium præbet ſpiritui noſtro,vel quum clamat in cordibus noſtris Abba pater,vel quum loquitur pro nobis,iuxta id quod dictum eſt,Non vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis.Iam quemadmodum totum eſt in partibus, intelligitur & ſpiritus eſſe in aliquo, iuxta donorum diſtributionem.Omnes enim inuicem ſumus membra,ſed habentes dona ſecundum gratiam dei quæ data eſt nobis diuerſa. Ea propter non poteſt dicere oculus manui, non opus habeo te,aut rurſus caput pedibus,non eſt mihi vobis opus.Sed omnia ſimul implent corpus Chriſti in vnitate ſpiritus,neceſſariam autem vtilitatem ſibi inuicem reddunt ex donis.Deus poſuit membra in corpore,vnumquodque vt voluit. Membra eandem ha- F bent pro ſe mutuo ſolicitudinem, iuxta ſpiritualem communionem ſenſus qui ipſis communiter adeſt. Eóque ſi affligitur vnum membrum, ſimiliter affliguntur omnia membra. Siue glorificatur vnum membrum,ſimul gaudent omnia membra.Rurſus quemadmodum partes ſunt in toto,ita ſinguli ſumus in ſpiritu,eo quòd omnes in vno corpore in vnum ſpiritum baptizati ſumus.Porrò quod dictu mirum videbitur,nihilo tamen minus verum eſt, etiam veluti locus eorum qui ſanctificantur, ſæpenumero dicitur ſpiritus. Oſtenditur nec hic ſermo diminuere ſpiritum,ſed glorificare potius.Nomina corporalia etiam ad ſpirituales intellectus,euidentiæ gratia frequenter tranſfert ſermo diuinus.Obſeruauimus igitur & pſalmodum de deo loquentem,Eſto mihi in deum protectorem,& in locum munitum, vt ſaluum me facias.De ſpiritu vero,Ecce locus,inquit,apud me eſt, ſta ſuper petram: quid a-

Modi In.

Ephe.1.

Ioan.16.

Pſal.30.
Exod.33.

liud ſentiẽs locum, quàm viſionem in ſpiritu, in qua quum eſſet Moſes, potuit videre deum G
euidenter ipſi apparentem. Hic eſt locus veræ adorationis ſempiternus. Attende, inquit, ne offeras holocautoma tuum in quouis loco, ſed in loco quemcunque elegerit Dominus deus
Pſal. 50. tuus. Quod igitur eſt holocautoma ſpirituale? Sacrificium laudis. Quo in loco hoc offere-
Ioan. 4. mus? In ſpiritu ſancto. Vbi hoc didicimus? Ab ipſo Domino dicente, Veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate. Hunc locum quum vidiſſet Iacob, dixit, Dominus eſt in loco hoc. Itaque ſpiritus verè locus eſt ſanctorum. Sanctus item & domicilium dicitur, ſpiritui ſeipſum præbens ad inhabitandum, & templum eius appellatur. Sicut enim in Chriſto loquitur Paulus, Coram deo, inquit, in Chriſto loquimur, ita Chriſt⁹ in Paulo, velut ait ipſe,
An experimentum quæritis qui loquitur in me Chriſti. Sic & in ſpiritu loquitur myſteria. H
Ac ſpiritus rurſum loquitur in eo. In rebus ergo conditis ad hunc modum, multifariam variiſq; rationibus dicitur ſpiritus ineſſe. Cæterum magis pium eſt, dicere eum eſſe cum patre, quàm ineſſe patri. Nam gratia ab eo manans habitante in iis qui digni ſunt, ac ſuas operationes in illis exerente, rectè dicitur ineſſe iis qui ſunt illius capaces. At illius ſubſiſtentia quæ fuit ante ſecula, nec vnquam deſitura permanentia cum filio & patre conſiderata, ſempiternæ potentiæ & coniunctionis requirit appellationes. Propriè ſiquidem ac verè coeſſe dicitur, de iis quæ ſibi inuicem inſeparabiliter adſunt. Vt calorem ferro ignito ineſſe dicimus, & vnà ſimul cum ipſo igni ineſſe. Item corpori ſanitatem ineſſe dicimus, vitam autem ſimul cum anima eſſe. Ergo vbi peculiaris & connaturalis atque inſeparabilis communio eſt, ſi-
gnificantior vox eſt, quæ inſeparabilis conſortij cogitationem ſuggerit intellectui. Contrà, I
vbi intelligitur accidere cuipiam ab illo gratia quæ & decedere poſſit, ſimiliter & hic propriè verèque ineſſe dicitur, etiam ſi in iis, qui receperunt, ſæpenumero propter affectus in bono perſeuerantiam gratia illius permaneat. Proinde quoties peculiarem ſpiritus dignitatem intelligimus, cum patre & filio ipſum eſſe contemplamur. Vbi vero gratiam in iis qui ſpiritus participes ſunt ſentimus, in nobis eſſe ſpiritum dicimus. Et quæ à nobis defertur glorificatio ſpiritu, non habet profeſſionem dignitatis illius, ſed noſtræ ipſorum imbecillitatis confeſſionem, dum oſtendimus, quòd nec idonei ſumus à nobis ipſis glorificare, ſed ſufficientia noſtra eſt in ſpiritu ſancto, in quo corroborati, pro beneficiis acceptis deo noſtro gra- K
tias abſoluimus, iuxta quod à malitia purgati ſumus. Alius enim alio plus, aut minus, auxilio ſpiritus adiuuamur ad offerendum hoſtias laudis deo. Hoc pacto iuxta communem modum piè gratiarum actionem ſpiritui perſoluimus. At ſanè illud nequaquam leuis eſt momenti, vt aliquis de ſeipſo teſtificetur, dicatque, Spiritus dei eſt in me, & per gratiam illius ſapiens factus, refero gloriam. Nam hæc vox Paulum decet, Videor & mihi ſpiritum dei ha-
2. Timo. 1. bere. Et rurſus, Egregium depoſitum ſerua per ſpiritum ſanctum qui habitat in nobis. Item de Daniele legimus, quòd ſpiritus dei ſanctus fuerit in eo. Et ſi quis illis adſimilis ſit virtute. Alter autem intellectus eſt, nec ipſe reiiciendus, quòd ſicut in filio videtur pater, ſic filius videtur in ſpiritu. Itaque adoratio quæ fit in ſpiritu, animis noſtris velut in lucem adductis
vim ſuam ſuggerit, vt diſcere licet ex his quæ Samaritanæ dicta ſunt. Dominus enim ado- L
rationem quæ iuxta regionis illius conſuetudinem erat vſitata, ſua doctrina abrogans, In ſpiritu, inquit, & veritate oportet adorare: nimirum ſeipſum appellans veritatem. Quemadmodum igitur in filio dicimus adorationem, velut in imagine dei ac patris: ſic & in ſpiritu dicitur, tanquam in ſeipſo Domini diuinitatem exprimente: vnde & in adoratione inſeparabilis eſt à patre & filio ſpiritus ſanctus, eo quòd ſi ſis extra illum, nullo pacto ſis adoraturus: contra, in illo ſi fueris, nullo loco ſeiungeris à deo, nihilo profecto magis quam lumen ſeparabis ab his quæ viſui patent. Impoſſibile ſiquidem eſt cernere imaginem dei inuiſibilis, niſi in lumine ſpiritus. Etenim qui intuetur imaginem, hunc impoſſibile eſt lumen ab i-
magine ſeparare. Quod enim vt videas in cauſa eſt, id neceſſe eſt, vt ſimul cum his quæ cer- M
nuntur, videatur. Itaque propriè & congruenter per illuminationem ſpiritus videtur ſplendor gloriæ dei. Per characterem autem ad eum cuius eſt character, & eiuſdem figuræ ſignũ ſubuehimur.

VNDE

A VNDE INITIVM HABEAT SYLLABA, CVM, ET QVAM
vim habeat, vbi & de eccleſiæ legibus nullo ſcripto proditis.
CAPVT XXVII.

QVAM ob cauſam, inquiunt, quum propriè conueniat hæc ſyllaba In, ſpiritui: ac no-
bis ad exprimendum quemuis de ſpiritu intellectum ſufficiat, vos nouam iſtam ſyl
labam induxiſtis, qui dicitis, Cum ſpiritu, non In ſpiritu ſancto, alioqui nec neceſ-
ſariis, nec ab eccleſia probatis vocibus vtentes? Quod igitur hæc ſyllaba In, ſpiritui
ſancto non in ſortem propriè ceſſit, ſed patris filiíque communis eſt, in ſuperioribus dictum
B eſt. Arbitror autem & illud ſatis demonſtratum, quod In, non ſolum nihil detrahit dignita-
ti ſpiritus, verum etiam ad ſummam celſitudinem erigit cogitationes eorum qui non pror
ſus mente corrupti ſunt. Supereſt autem diſſerere de ſyllaba Cum, vnde cœperit, & quam
vim habeat, & quatenus ſcripturæ concordet. Dogmata quæ in eccleſia prædicantur, quæ-
dam habemus è doctrina ſcripto prodita, quædam rurſus ex Apoſtolorum traditione, in
myſterio, id eſt, in occulto tradita recepimus. Quorum vtraque parem vim habent ad pie-
tatem, nec his quiſquam contradicit, quiſquis ſanè vel tenuiter expertus eſt, quæ ſint iura ec
cleſiaſtica. Nam ſi conſuetudines quæ ſcripto proditæ non ſunt, tanquam haud multum ha-
bentes momenti conemur reiicere, imprudentes & ea damnabimus quæ in euangelio neceſ
C ſaria ad ſalutem habentur, imò potius ipſam fidei prædicationem ad nudum nomen con-
trahemus. Quod genus eſt, vt eius quod primum eſt & vulgatiſſimum primo loco comme-
morem: vt ſigno crucis eos qui ſpem collocarunt in Chriſtum ſignemus, quis ſcripto docu-
it? Vt ad orientem verſi precemur, quæ nos docuit ſcriptura? Inuocationis verba quum o-
ſtenditur panis euchariſtiæ & poculum benedictionis, quis ſanctorum in ſcripto nobis reli-
quit? Nec enim his contenti ſumus, quæ commemorat Apoſtolus aut Euangelium, verum
alia quoque & antè & poſt dicimus, tanquam multum habentia momenti ad myſterium,
quæ ex traditione citra ſcriptum accepimus. Conſecramus autem aquam baptiſmatis, & o-
leum vnctionis, præterea ipſum qui baptiſmum accipit, ex quibus ſcriptis? Nonne à tacita
D ſecretáque traditione? Ipſam porrò olei inunctionem, quis ſermo ſcripto proditus docuit?
Iam ter immergi hominem, vnde eſt traditum? Reliqua item quæ fiunt in baptiſmo, veluti
renuntiare ſatanę & angelis eius, ex qua ſcriptura habemus? Nonne ex priuata & arcana hac
traditione? Nonne ex doctrina, quam patres noſtri in ſilentio, quod curioſos & otioſos ſub-
mouet, ſeruarunt? Pulchrè quidem illi nimirum docti arcanorum venerationem ſilentio
conſeruari. Nam quæ nec intueri fas eſt non initiatis, qui conueniebat horum doctrinam
publicitus circumferri ſcripto? Aut quid tandem ſibi voluit magnus ille Moſes, qui non o-
mnia quæ erant in templo paſſus ſit omnibus eſſe peruia, ſed prophanos extra ſacros cancel-
los ſtatuit. Sed priora atria purioribus permittens, Leuitas ſolos dignos cenſuit numinis mi
E niſterio: mactationes autem & holocautomatum oblationes, reliquúmque miniſterium ſa-
cerdotibus aſſignauit: atque vnum ex omnibus ſelectum in adyta recepit: ac ne id quidem
ſemper, ſed vno tantum die quotannis: rurſus & huius diei certam horam qua fas eſſet in-
gredi, præſtituit, quo propter nouitatem & inſuetudinem, cum ſtupore intuerentur ſancta
ſanctorum: probè ſciens pro ſua ſapientia, res vſu tritas & vndecunque parabiles, expoſitas
eſſe contemptui: cæterum ei quod ſepoſitum eſt, quódque rarum eſt, huic natura coniun-
ctam eſſe ſummam admirationem ac ſtudium. Ad eundem profectò modum, & qui in pri-
mordiis eccleſiæ certos ritus præſcripſerunt Apoſtoli & patres, in occulto ſilentióque my-
ſteriis ſuam ſeruauere dignitatem. Neque enim omnino myſterium eſt, quod ad populares
F ac vulgares aures effertur. Hæc eſt ratio quur quædam citra ſcriptum tradita ſunt, ne dog-
matum cognitio propter aſſuetudinem vulgo veniret in contemptum. Aliud autem eſt dog
ma, aliud edictum. Nam dogmata ſilentur, edicta verò publicantur. Eſt autem ſilentij ſpe-
cies etiam obſcuritas qua vtitur ſcriptura, mentem ad contemplationem dogmatum inha-
bilem exercens, idque ad vtilitatem in ſcripturis verſantium. Hanc ob cauſam omnes ſpe-
ctamus ad orientem quum precamur. Pauci tamen nouimus, quod id facientes antiquam
requirimus patriam videlicet paradiſum, quem conſeruit Deus in Eden ad orientem. At in
prima ſabbati erecti perficimus deprecationes, ſed rationem non omnes nouimus. Non ſo-
lum enim quod veluti ſimul cum Chriſto reſuſcitati, quæ ſurſum ſunt quærere debeamus,
in die reſurrectionis datæ nobis gratiæ ſtando precantes noſmetipſos commonefacimus,

ſed quòd is dies videatur aliquo modo imago venturi ſeculi. Eòque quum ſit principium G
Gene.1. dierum, non primus à Moſe, ſed vnus appellatus eſt. Facta eſt, inquit, veſpere & mane dies vnus: tanquam qui ſæpe recurrat, vt vnus ſit idem & octauus, vnum illum ſingularem ac verum octauum, cuius Pſalmiſta alicubi in Pſalmis meminit, per ſe ſignificans, diem inquam poſt horum temporum ſtatum nunquam finiendum, ac veſperæ neſcium, nec ſucceſſori cedentem, hoc eſt æternitatem, quæ nec finem habet, nec ſenium nouit. Neceſſarium igitur in hoc die eccleſia ſuos alumnos docet, ſtantes abſoluere preces ſuas, vt aſſidua commonitione vitæ illius nunquam deſituræ, non negligamus ad eam demigrationem parare viaticum. Quin & totum tempus vſque ad pentecoſten, admonitio eſt reſurrectionis quam in illo ſeculo expectamus. Nam vnus ille, & primus dies ſepties multiplicatus, ſeptem ſacræ pentecoſtes hebdomadas abſoluit. A primo enim incipiens, in principium deſinit, per ſimiles qui in medio intercedunt dies quinquagies euolutus. Vnde & æternitatem ſimilitudine refert, dum velut in motu circulari, ab iiſdem orſus ſignis in eadem deſinit. In quo corporis erecto habitu precari potius nos eccleſiæ ritus docuerunt, nimirum per euidentem commonitionem quaſi transferentes mentem noſtram à præſentibus ad futura. Inſuper & quoties genua flectimus, & rurſus erigimur, ipſo facto oſtendimus, quod ob peccatum in terram delapſi ſumus, & per humanitatem eius qui creauit nos, in cœlum reuocati ſumus. Deficiet me dies, ſi eccleſiæ myſteria citra ſcriptum tradita pergam recenſere. Omitto cætera, ipſam fidei profeſſionem, qua credimus in patrem & filium & ſpiritum ſanctum, è quibus habemus ſcri- I
ptis? Etenim ſi quoniam ex baptiſmi traditione, iuxta pietatis congruentiam, vt baptizamur ita credere debemus, ſimilem baptiſmo profeſſionem exhibemus: concedant nobis, vt iuxta eandem conſequētiam ſimiliter glorificemus deum, vt credimus. Quod ſi glorificandi modum, veluti ſcripto non traditum reiiciunt, proferant nobis & fidei profeſſionis & cæterorum quæ commemoramus probationem è ſcripturis. Et poſtea, quum tam multa ſint quæ ſcripto prodita non ſunt, & tantum habent momenti ad pietatis myſterium, vnicam dictiunculam quæ à maioribus ad nos deuenit, non concedunt: quam nos ex inaffectata conſuetudine, inter incommutabiles eccleſiarum ritus permanentem inuenimus, haud mediocrē rationem habentem, neque mediocrem perfectionem ad myſterij vim adferentem. Di- K
ctum eſt igitur eandem eſſe vim vtriuſque proloquij. Dicetur autem & rurſum vbi concordent inter ſeſe, vbi differant: non quòd inter ſe pugnent per contrarietatem, ſed quòd vtraque peculiarem adferat intellectum ad pietatem. Siquidem præpoſitio, In, magis denotat Dei ſocietatem nobiſcum: at præpoſitio, Cum, exprimit communionem ſpiritus cum deo. Eòque vocibus ambabus vſi ſumus, altera quidem dignitatem ſpiritus exprimentes, altera gratiam quæ nobis ab illo eſt, declarātes. Ita in ſpiritu & gloriam offerimus deo, etiam cum ſpiritu, nihil ex nobis dicentes, ſed velut è regula Dominicæ doctrinæ, ad ea quæ iuncta ſunt, ſibique inuicem cohærent, ac myſteriis neceſſariam vnionem habent, dictionem tranſferentes. Nam quod in baptiſmate connumeratum eſt, neceſſariò iudicamus & in fide oportere copulari. Profeſſionem autem fidei, velut initium quoddam glorificationis fecimus. Sed quid faciendum eſt? Nunc enim doceant nos, ne baptizemus quemadmodum accepimus, aut ne glorificemus quemadmodum credidimus. Demonſtret aliquis, aut non eſſe neceſſariam & indiuulſam horum inter ſe conſequentiam, aut in hiſce nouitatem non eſſe totius deſtructionem. At non deſinunt iſti ſurſum deorſum iactare, dei cum ſancto ſpiritu glorificationem, carere teſtimonio, carere ſcriptura, & alia huiuſmodi. Dictum eſt igitur nihil referre ad ſenſum, ſiue dicas Gloria patri & filio cum ſpiritu ſancto, ſiue dicas, Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto. Non igitur fas eſt cuiquam ſyllabam Et, ex ore Domini profectam reiicere, aut aliter ſcribere: nec quicquam vetat alteram quæ idem pollet, recipere: quæ quomodo cum illa vel conueniat vel diſcrepet, ſuperius demonſtrauimus. Confirmat autem ra- M
tionem nobis Apoſtolus indifferenter vtraque voce vſus, interdum ita loquens: In nomine
1.Cor.5. Domini Ieſu Chriſti, & in ſpiritu dei noſtri: & rurſus. Congregatis vobis & meo ſpiritu cum virtute Domini noſtri Ieſu: nihil intereſſe ratus ad nominum coniunctionem, ſiue vtaris cō iunctione, ſiue præpoſitione.

QVOD

A QVOD QVAE DE HOMINIBVS DICIT SCRIptura tanquam vnà cum Chriſto regnantibus, eadem de ſpiritu dici non concedunt aduerſarij.

CAPVT XXVIII.

VIDEAMVS ſi quam excuſationem patribus noſtris ſuper huiuſmodi vſu poſſimus excogitare. Nam qui nobis ita loquendi fuerunt autores, magis quàm nos hęrent in crimine. Paulus igitur Coloſſenſibus ſcribens: Et vos, inquit, quum eſſetis mortui delictis ac præputio, viuificauit ſimul cum Chriſto. Num igitur toti populo & eccleſiæ donauit deus vitam, quæ eſt cum Chriſto, ſancto autem ſpiritui non eſt vita cũ Chriſto? Quòd ſi iſtud vel animo concipere impium eſt, an non pium eſt profeſſionem vt natura coniuncta eſt, ita coniunctim perſoluere? Ad hæc, an non extremi ſtuporis eſt, fateri ſanctos eſſe cum Chriſto: ſiquidem Paulus peregrinans à corpore, præſens eſt apud Dominum, ac reſolutus iam eſt cum Chriſto: iſtos vero ne id quidem ſpiritui qui in eos venit tribuere, vt ſic cum Chriſto ſit, quemadmodum ſunt homines. At Paulus ſeipſum dei cooperarium appellat in adminiſtratione Euangelij. Sed ſpiritum ſanctum, per quem in omni creatura quæ ſub cœlo eſt fructificat Euangelium, ſi cooperarium appellemus, impietatis nos reos peragent? Et, vt videtur, vita ſperantium in Domino abſconſa eſt cum Chriſto in deo: quumq; Chriſtus apparuerit vita noſtra, tunc & ipſi cum eo manifeſtabuntur in gloria: ipſe autem ſpiritus vitæ qui liberauit nos à lege peccati, nequaquam eſt cum Chriſto, neq; in vita latente & abſcondita cum illo, neq; in illuſtratione gloriæ, quam nos in ſanctis patefaciendam expectamus. Hæredes dei, & cohæredes Chriſti nos ſumus, ſpiritus vero exhæres eſt & alienus à communione dei & Chriſti eius. Et ipſe quidem ſpiritus teſtimonium perhibet ſpiritui noſtro, quòd ſimus filij dei. Nos vero ſpiritui, ne eius quidem ſocietatis quam illi cum deo eſſe à Domino didicimus, teſtimonium præbemus? Porrò quod eſt amentiæ caput, nos per fidem in Chriſtum quæ eſt in ſpiritu, conſurrexiſſe cum illo, & ſimul cum illo ſeſſuros eſſe in ſupercœleſtibus ſperamus, quum transformauerit corpus humilitatis noſtrę, ab animali ad ſpirituale: ſpiritui verò non conſeſſum, non gloriam, non aliud quicquam eorum quæ ab ipſo habemus, impartimus? & quibus nos eſſe dignos, iuxta donũ eius qui promiſit haudquaquam vanum, credimus horum nihil ſpiritui, quaſi ſuperent illius dignitatem, concedimus. Et tibi quidem iuxta dignitatem licet ſemper eſſe cum Domino: & expectas, vt raptus in nubibus in aërem, ſemper ſis cum Domino: ſpiritum autem nunc eſſe cum Chriſto negas vt qui illum commemoret computetq; patri & filio, in exilium agas, veluti qui impietatem non ferendam admiſerit. Pudet reliqua adiungere, quod tu quidem expectas fore, vt cum Chriſto glorificeris: nam ſimul affligimur, vt ſimul glorificemur: ſpiritum autem ſanctificationis nõ glorifices ſimul cum Chriſto, vt pari ſaltem tecum honore digneris: & tu quidem ſperas te conregnaturum, ſpiritum vero gratiæ afficis contumelia, ſerui famuliq; locum illi aſſignans. Atq; hæc dico, non vt oſtendam tantundem honoris deberi ſpiritui in glorificatione, ſed vt illorum dementiam redarguam, eorum qui ne hoc quidem illi concedunt, ſed velut impietatem horrent, in gloria ſpiritus conſortium cum patre & filio. Quis poteſt hæc abſq; gemitu cõmemorare? An non adeò manifeſtũ eſt, vt vel puer intelligat, hæc quæ nunc fiunt, eſſe procemia defecturæ fidei, id quod minatus eſt dominus. Quibus contradici fas nõ erat, ea facta ſunt ambigua. Credimus in ſpiritum, & noſtris ipſorum profeſſionibus repugnamus. Baptizamur, & rurſum pugnamus. Vt vitæ primarium ducem inuocamus, & vt cõſeruum deſpicimus. Cum patre & filio ſpiritum accipimus, & eum vt creaturæ partem contemptui habemus. Quid autem orabunt iſti, qui quum neſciant an aliquid magnificum vel loqui prouocentur à ſpiritu, tamen tanquam aſſequi poſſint dignitatis modum, quod in dictis nimium eſt, caſtigant, quos oportebat ſuam deplorare infirmitatem: quoniam pro his quæ facto accepimus, ne verbis quidem gratias agere ſumus idonei. Excellit enim omnem intellectum, omnémque rationis naturam refellit, quum ne minima quidem ex parte ſpiritus dignitatem adæquet: iuxta ſermonem libri, qui inſcribitur Sapientia, Exaltate, inquit, quantumcunque poteſtis, ſuperat enim adhuc, & exaltantes eam multiplicate. Nolite laborare, non enim aſſequemini. Profectò metuendum eſt vobis, ne pro iſtiuſmodi ſermonibus horribiliter accuſemini, qui à Deo mentiri neſcio audiſtis, irremiſſibilem eſſe blaſphemiam aduerſus ſpiritum.

ENVMERATIO EORVM QVI CELEBRES IN ECCLEſia, in ſcriptis ſuis vſi ſunt hac voce Cum. G

CAPVT XXIX.

Traditionis autoritas confirmatur.

SANE contra id quod dicunt, prępoſitionem Cum, & carere teſtimonio, nec in ſcripturis extare, illud dicimus: ſi nihil aliud eſt receptum abſque ſcripturis, ne hoc quidem recipiatur: ſin plurima arcana citra ſcriptum recepta ſunt nobis, cum aliis pluribus & hoc recipiamus. Arbitror autem apoſtolicum eſſe, etiam non ſcriptis

1.Theſſ.2 traditionibus inhærere. Laudo, inquit, vos, quòd omnia mea meminiſtis, & quemadmodū tradidi vobis, traditiones obtinetis quas accepiſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam. H Quarum maximè vna eſt, & hæc de qua nunc agimus, quam qui ab initio præſcripſerunt, tradideruntq́; poſteris, vſu ſemper ſimul cum tempore progrediente, per longam conſuetudinem eccleſiis irradicarunt. Ergo ſi apud tribunal probationibus è ſcripto deſtituti, multos vobis teſtes produceremus, nonne ſententiam abſoluentem à vobis conſequeremur? Ego quidem arbitror, In ore ſiquidem duorum ac trium teſtium ſtabit omne verbum. Quòd ſi etiam temporis diuturnitatem pro nobis facientem vobis euidenter oſtenderimus, an non videbimur vobis probabilia dicere, non poſſe litem iſtam nobis intendi? Veneranda ſunt enim vetuſta dogmata, quòd ob antiquitatem ceu caniciem quandam, habeant quiddam reuerendum. Enumerabo itaque vobis huius ſermonis autores. Simul autem æſtimatur in eo I quòd tacetur etiam tempus. Neque enim ex nobis primum cœpit impetus. Qui potuit? nos quidem reuera heſterni ſumus, quemadmodum dicit Iob, ſanè ad tam longum tempus huius conſuetudinis æquale. Ipſe quidem, ſi quid de me propriè loquendum eſt, vocem hanc tanquam hæreditatem paternam conſeruo, acceptam à viro multo temporis in ſeruitio dei verſato, per quem & baptizatus ſum, & eccleſiæ miniſterio admotus. Cæterum quum apud me reputo ſi quis veterum ac beatorum virorum, his quibus nunc reclamatur vocibus, vſus ſit, multos reperio quibus antiquitas fidem conciliat, qui iuxta exactam eruditionem, non iuxta horum temporum homines, quorum alij præpoſitione, alij coniunctione in glorificatione ſermonem copulant, ſtatuerunt nihil referre, ſanè quod ad rectam attinet pietatis in- K telligentiam. Irenæus ille, & Clemens Romanus & Alexandrinus Dionyſius, id quod etiā auditu mirum eſt, in ſecunda ad ſibi cognominem epiſtola, de accuſatione ac defenſione, hunc in modum finit ſermonem. Tranſcribam autem vobis ipſa hominis verba: His, inquit, congruenter & nos, etiam forma regulàque à ſenioribus qui ante nos vixerunt, acceptà, concordibus vocibus cum illis gratias agere, ac nunc etiam vobis ſcribere deſinemus: Deo autem patri & filio domino noſtro Ieſu Chriſto cum ſancto ſpiritu gloria & imperiū in ſecula ſeculorum, amen. At hæc nequaquam dicere poſſet aliquis à ſcriptoribus eſſe mutata. Neque enim ita ſermonem produxiſſet, formam ac regulam ſe à maioribus accepiſſe, dicens, Si in ſpiritu dixiſſet, huius enim vſus crebrer eſt: at illud erat quod egebat excuſatione. Qui quidem & in medio ſcripti, ſic alicubi loquitur aduerſus Sabellianos. Si eo quòd L tres ſunt perſonę, diuiſas eſſe dicūt, tres ſunt, etiam ſi nolint, aut diuinum ternionem prorſus è medio tollant. Ac rurſum maximè diuina propter hoc, poſt vnitatem eſt trinitas. Sed & Clemens antiquior, Viuit, inquit, deus & dominus Ieſus Chriſtus & ſpiritus ſanctus. Irenæus autem ille, qui vicinus fuit Apoſtolorum temporibus, quomodo mentionem ſpiritus faciat, diſputans aduerſus hæreſes, audiamus: Eos vero, inquit, qui effrenes deferuntur ad ſuas concupiſcentias, nullum habentes diuini ſpiritus deſiderium, meritò Apoſtolus carna-

1.Cor.15. les vocat. Et alibi dicit idem, Ne expertes facti diuini ſpiritus, fruſtremur regno cœlorum. M Inclamat Apoſtolus, quòd caro non poſſit hæreditatem caperè regni cœlorum. Quòd ſi cui Euſebius Palæſtinus propter eruditionem variam idoneus videtur cui habeatur fides, & ex illo voces eaſdem oſtendimus, in dubitationibus de priſcorum multiplici coniugio: loquitur enim hunc in modum, exhortans ſe ipſum ad verba prophetarum: Sanctum deum lucis actorem per ſaluatorem noſtrum Ieſum cum ſancto ſpiritu inuocantes. Iam vero & Origenem multis in locis expoſitionum quas in pſalmos ædidit, deprehendimus, cum ſancto ſpiritu gratias agentem deo, virum qui non omninò ſanas habet in omnibus de ſpiritu opiniones: nihilominus & hic reueritus conſuetudinis robur, pias voces emiſit de ſpiritu, qui quidem in ſexto ni fallor libro Enarrationum in euangelium Ioannis, etiam adorandum ſpiritum euidenter pronuntiat, ita ſcribens ad verbum: Quoniam aquæ lauacrum ſignificat

purgationem

A purgationem animæ ab omnibus malitiæ ſordibus ablutæ, nihilo tamen minus & per ſeipſum,ei qui ſeipſum præbet diuinitati adorandæ trinitatis,per virtutem inuocationum gratiarum principium ac fontem habet.Ac rurſus in Commentariis,quibus exponit epiſtolam ad Romanos, Sacræ inquit, virtutes capaces ſunt vnigeniti & ſancti ſpiritus deitatis.Ad hunc modum opinor,traditionis vis ſæpe compulit homines, etiam ſuis ipſorum dogmatibus contradicere.At nec Africanum hiſtoricum,talis glorificandi forma præteriit. Siquidem palàm eſt in quinta de temporibus epitoma,& ipſum ad hunc loqui modum.Nos verò qui & illorum verborum menſuram didicimus,nec ignoramus fidei gratiam, gratias agimus ei,qui prębet noſtris patribus omniũ ſeruatorem ac dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtum,
B cui gloria,maieſtas, cum ſancto ſpiritu in ſecula.At de cæteris fortaſſis dubitari poſſit, aut credi poſſint per intolerabilem audaciam à ſcribis immutata, quum in vnica ſyllaba ſit diſcrimen.Verum quæ pluribus verbis dicta citauimus, ea nec recipiunt inſidiarum ſuſpicionem, & ab ipſis libris paratum habent teſtimonium. Porrò quòd alioqui fortaſſis humilius videbitur,quàm vt in medium adducatur,ſed ei tamen qui de nouitate accuſatur,neceſſariũ ad teſtificandum temporis antiquitatem, hoc quoque nunc adiiciemus. Viſum eſt patribus noſtris,veſpertini luminis gratiam haudquaquã ſilentio arripere,ſed mox vt apparuit agere gratias.Quis autem fuerit autor illorum verborum, quæ dicuntur in gratiarum actione ad lucernas, dicere non poſſumus. Populus tamen antiquam profert vocem, neque cuiquam
C vnquam viſi ſunt impietatem committere, qui dicunt, Laudamus patrem & filium & ſpiritum ſanctum dei. Quòd ſi quis etiam nouit Athenogenis hymnum, quem tanquam aggreſſorium diſcipulis ſuis reliquit, feſtinans iam ad perfectionem quæ fit per ignem, is nouit & martyrum ſententiam de ſpiritu.Et hæc quidem hactenus.Cęterùm Gregorium Magnum,& illius voces quo loco ponam? An non cum Apoſtolis & prophetis, virum qui eodem ſpiritu quo illi verſatus ſit,quiq; ſanctorum veſtigiis per omnem vitam inhæſerit,quiq; euangelicæ conuerſationis vigorem quandiu vixit præſtiterit.Equidem illud dixerim,profectò iniuria affecerimus veritatem,ſi non animam illam annumeremus iis qui deo iuncti ſunt,qui velut inſignis magnaq; lucerna in eccleſia dei reſplenduit,qui è ſpiritus ope terro-
D rem habuit aduerſus dæmonum poteſtatem. Nam tantam acceperat gratiam ad obedientiam fidei inter gentes,vt aſſumptis non plus ſeptemdecim Chriſtianis,vniuerſum populũ, & vrbanum, & ruſticanum, per agnitionem adiunxerit deo.Ille & fluminum curſus in diuerſum vertit,præcipiẽs illis in magno nomine Chriſti, & paludem exſiccauit,belli cauſam præbentẽ fratribus auaris.Cæterum prædictiones de futuris eiuſmodi ſunt, vt nihilo ſit inferior cęteris prophetis. Sed omnino perlongum fuerit viri percenſere miracula, qui propter donorum excellentiam quæ in ipſo operabatur ſpiritus,in omni virtute,ſignis ac prodigiis, ab ipſis etiam veritatis hoſtibus alter Moſes appellatus fuit. Intantum in illo in omnibus tũ dictis tum factis,eorum quæ per gratiam peragebantur,veluti lumen refulſit, ſupercœleſtis
E virtutis indicium, quæ ex occulto aſſectabatur illum.Cuius & in hodiernum quoque diem magna eſt apud eius regionis homines admiratio, recensq; ac ſemper vigens memoria ſic infixa eſt eccleſiis, vt nullo tempore obſoleſcat. Itaque non factum aliquod, non dictum, non figuram vllam myſticam,vltra quam illis reliquit, eccleſiæ adiecerunt. Imò hic multa in his que apud illos aguntur in ritibus vidẽtur imperfecta,propter inſtitutionis antiquitatem.Neq; enim ſuſtinebant qui in eccleſiæ adminiſtrationem ſucceſſerant additamenta quæ poſt illum adinuenta ſint recipere.Idem igitur fuit glorificationis modus, quem inſtituit Gregorius,& is cui nunc contradicitur,ex illius inſtitutione eccleſiæ obſeruatus.Haud multum ſit negotij,ei qui ſe paulum excitarit,ſuper his certitudinem accipere. Hanc fidem & Firmiliano noſtro fuiſſe,teſtãtur illius libri quos reliquit.Inſuper & Meletium illum ad-
F mirandum,in eadem fuiſſe ſententia,narrant qui cum illo vixerunt. Sed quid opus eſt vetera commemorare?Imò nunc qui ſunt Orientales,nonne hoc vno potiſſimum piè ſentientes agnoſcunt,hac voce veluti ſigno,ſuos ab alienis diiudicantes? Vt autem ego è quodam Meſopotamio audiui,viro & linguæ eruditæ & mentis integræ,ne licet quidem illis, etiam ſi velint,aliter ſonare vocem eo loco receptam,ſed neceſſe eſt illis,per voces idem cum hac pollentes,iuxta quandam maiorum proprietatem glorificationem offerre.Quin & Cappadoces ſic iuxta regionis morem loquimur, iam tum in linguarum diuiſione, dictionum vſum prouidente ſpiritu.Quid porrò Occidens totus, propemodum ab Illyrico vſque ad fines noſtri orbis?Nonne per hanc vocem orat?Qui fit igitur, vt ego ſim innouator,& recen

tiorum verborum architectus? quum totas nationes, ciuitates, & conſuetudinem omni ho- G
minum memoria vetuſtiorem, inſuper & viros eccleſiæ columnas, & omni ſcientia ac vir-
tute ſpiritus venerandos, duces & autores huius vocis exhibeam? Ob hæc aduerſus nos mo
uetur hoſtilis acies, omneſq; ciuitates, vici, & omnes extremi fines pleni ſunt nos calumian
tium vocibus. Moleſta quidem hæc ac lugenda cordibus quærentium pacem: verum quo-
niam eſt magna merces eorum, qui perſeueranter pro fide ſuſtinent afflictiones, præter hæc
& gladius ſplendeſcat, & ſecuris acuatur, & ignis ardeat Babylonico illo vehementius, &
omnia ſuppliciorum inſtrumenta in nos moueantur. Quod ad me quidem attinet, nihil ar
bitror formidabilius, quam non formidare minas, quas dominus in ſpiritum blaſphemias
iacientibus intentauit. Igitur apud cordatos homines ad purgationem mei, ſufficiunt hæc H
quæ dicta ſunt, quòd recipimus vocem adeò gratam & amicam ſanctis, inſuper & tam diu-
tino vſu comprobatam, quę ex quo tempore eſt annuntiatum euãgelium vſque ad præſens,
demonſtratur in eccleſiis vſitata fuiſſe, & quod eſt omnium maximum, quæ pium ac reli-
gioſum habet ſenſum. Cæterum apud magnum illud tribunal, quam nobis excuſationem
apparauerimus? Nimirum quod induxit nos ad gloriam ſpiritus, primum honos illi habi-
tus à domino, in baptiſmate ſpiritum adiungente ſibi & patri: præterea quòd quiſque no-
ſtrum per talem initiationem ad dei cognitionem inſtitutus eſt. Super omnia verò terror
minarum arcens omnem indignitatis & humilioris opinionis cogitationem. Aduerſarij
porrò quid tandem dicturi ſunt? Quam blaſphemiæ excuſationem adferent? qui neque ho- I
norem quem dominus tribuit ſpiritui, reueriti ſint: nec minis illius deterriti. Iſtis quidem li
berum eſt de ſuo conſultare negotio, aut etiam mutare conſilium. Ipſe vero optarim, pri-
mum vt deus bonus det ſuam pacem vincentem in cordibus omnium, vt iſti qui fremunt
in nos, atrociterq; conglomerati inſurgunt, in ſpiritum lenitatis & charitatis compeſcan-
tur. Quòd ſi prorſus ſic efferati ſunt, vt non poſſint manſueſcere, certè det nobis illorum fa-
cta toleranter ferre. In ſumma, qui condemnationem mortis in ſeſe habent, his moleſtum
non eſt pro fide affligi: ſed maximè intolerabile eſt in ea non certaſſe, quandoquidem athle
tis non perinde graue eſt in certamine plagas accipere, quàm omnino non admitti in ſtadi-
um. Aut fortaſſis hoc erat ſilendi tempus, iuxta ſapientem Solomonem. Nam quid prodeſt K
reuera clamare aduerſus ventum, quum tempeſtas adeò violenta vitam occupet, à qua mẽs
quælibet eorum, qui verbo initiati ſunt, velut oculus puluerulentia quadam, ex errorum ſe-
ductione, oppleta, confuſa eſt: quælibet aures grauiſſimis & inſolitis ſonis obtunduntur, tur
bine verò circumaguntur omnia, ſuntq; in periculo ruinæ.

EXPOSITIO PRAESENTIS ECCLESIARVM STATVS. CAPVT XXX.

Celeuma.

QVI igitur comparabimus præſentẽ ſtatum? Profectò ſimilis bello nauali, quod ex L
multo odio, ex veteribus offenſis inter ipſos per longum tempus alito, naumachi
quippiam ac bellaces inſtituerunt. Nunc igitur in hac imagine mihi ſpecta terribi-
lem vtrinque concurſum, mox ira iam eò erumpente vt ſit immedicabilis, vtram-
que partem ſimul proſtratam confici. Pone ſi vis violento turbine circumagi claſſem, cali-
ginemq; denſam è nubibus incumbere, adeoq; obſcurare rerum viſibilium ſpecies, vt nulla
ſit amicorum & hoſtium diſcretio, propterea quod ob confuſionem ſymbola militaria ſint
ignota. Huic imagini propter euidentiam addamus etiam mare intumeſcere, atque ab imo
ſubuerti, rapidumq; Aquilonem è nubibus deorſum erumpere, horribilemq; procellam in-
gentibus fluctibus, quos tricymias vocant exurgere: poſt hęc ventis vndique cõcurſantibus, M
totam claſſem inter ſe cum fragore collidi, atque in conflictu, alios quidem veluti ſui pro-
ditores ad ipſam deſperationem vltrò transfugere, alios cogi, vt pariter & ſcaphas impellant
à ventis actas, & occurrant irrumpentibus, ſeſeq; mutuò per ſeditionem trucidẽt: quam ſe-
ditionem partim iam ad extremum prouecta inuidia, partim quæ ſingulis adeſt vincendi
cupiditas excitauit. Ad hæc cogita confuſum quendam & indiſcretum clamorem, per vni-
uerſum illud mare reſonantem, partim è ventorum ſtrepitu, partim è colliſione nauium,
partim ex vndarum impetu feruentium, partim ex vociferatione præliantium varias voces
pro ſingulorum affectibus emitti, vt neque naucleri, neque gubernatoris vocem exaudire li
ceat, ſed prodigioſam quandam mixturam confuſionemq; incredibilium malorum dum
ob

A ob omnem vitæ ſpem ereptam,prorſus non timent peccare. Adiice iiſdem & immedicabilem quędam morbum, ac inſanabilem præ gloriæ cupiditate inſaniam, vt quum nauis iam in fundum maris deferatur, tamen nautici duces primam aſſequendi laudem contentionē non remittant. Tranſi iam ab imagine,ad ipſum mali archetypum. An non iam olim videbatur Arianum ſchiſma, in aduerſariam eccleſiæ dei partem ſeparatum in hoſtium acie ipſum per ſe ſolum obſtitiſſe? Verùm poſtea quàm è longa atrociq; contentione, vſque ad manifeſtum certamen in nos inſtructi ſunt, tum deniq; bellum in multas partes iuxta modos innumerabiles diſſectū eſt, vt partim ob publicam ſimultatem,partim ob peculiarem ſuſpicionem omnibus odium irreconciliabile eſſet. Hæc vero tempeſtas eccleſiarum, qua tādem
B marina procella non eſt atrocior? In qua vt tota patrum ditio commota fuit, ita omne fundamentum,& ſi quod dogmatum munimentum conuulſum eſt. Voluuntur inſuper & quaſſantur omnia, putri baſi innitentia, dumq; alij in alios viciſſim impetum facimus, alij ab aliis ſubuertimur. Et ſi te prior non percuſſerit hoſtis, is qui auxiliatur, vulnerat. Quòd ſi ille ceciderit ictus, comprotector inſurgit. Tantum inter nos habemus ſocietatis, quantum cōmuni odio aduerſarios proſequimur. Vbi porrò præterierint hoſtes eos, iam videmus hoſtes inter ipſos eſſe mutuos. Hoc rerum ſtatu quis enumerare poſſit naufragiorum multitudinem, vel eorum qui hoſtium impreſſione demerguntur, vel qui ex occultis ſociorum inſidiis occidunt, vel qui per imperitiam ducum pereunt, quum eccleſiæ vnà cum ipſis homi-
C nibus hæreticorum dolis velut ſub aqua latentibus ſcopulis illiſæ, perditæ ſint. Alij verò ex hoſtibus ſalutiferi ſpiritus, qui gubernacula occuparant, circa fidem naufragium fecerint. Cæterum turbationes ab huius mundi principibus proficiſcentes, an non quauis procella, quouis turbine horribilius ſubuertunt populos? Eccleſias vero, caligo quædam adeò triſtis ac mœſta occupat, videlicet luminaribus mundi, quæ deus poſuerat ad illuminandas populorum animas, domo profligatis. Porrò, immodica iam inter ipſos vincendi contentio, quū iam immineat terror, minitans internitionem vniuerſi, adimit mali ſenſum. Nam priuata ſimultas plus eſt quàm commune publicumq; bellum, dum aduerſarios vincendi gloria,
D præfertur publicæ omnium vtilitati, quibus præſens temporariàque gloriæ voluptas, prior ac potior eſt, præmiis in poſterum repoſitis. Eoq; omnes pariter quocunque poſſunt modo parricidiales manus ſibi inuicem adferunt. Acerbus autem quidam clamor eorum, qui per contentionem inter ſe diſceptant, confuſaq; vociferatio, & indiſtinctus ſonitus è nunquam ſilentibus tumultibus, totam propè iam eccleſiam impleuit, per exceſſus ac defectus rectum pietatis dogma ſubuertentibus. Nam alij quidem ad Iudaiſmum, ob perſonarum confuſionem: alij contrà, ad paganiſmum per naturarum contrarietatem deferuntur: adeò vt nec diuinitus inſpirata ſcriptura inter illos ſequeſtram agere poſſit, nec apoſtolicæ traditiones illos inter ſe conciliare valeant. Sed vnicus amicitiæ finis, eſt ad gratiam loqui: ac ſufficiens eſt inimicitiæ cauſa, opinionibus diſſentire. Porrò, erroris ſimilitudo, res eſt quauis coniu-
E ratione fidelior ad ſeditionis ſocietatem. Theologus vero quilibet eſt, etiam ſi maculis innumerabilibus conſcientiam habeat notatam. Hinc rerum nouatoribus multa copia ſimul adiuuantium ſeditionem. Itaque qui ſeipſos ſuis elegere ſuffragiis, quiq; affectant principatum, ij eccleſiarum præfecturas ſortiuntur, repulſa ſancti ſpiritus adminiſtratione: iāq; prorſus euangelicis ritibus ob ſublatum rerum ordinem confuſis, ineffabilis eſt ad præfecturas irruptio eorum, quorum quiſque ſe palàm ingerit ad dignitates, vi depulſis cæteris. Itaq; grauis quædam anarchia, ab hoc principatus amore populos inuaſit: vnde irritæ ſunt & otioſæ præfectorum exhortationes, dum nemo magis alteri auſcultare, quàm aliis imperare debere, ob faſtum ex inſcitia conceptum exiſtimat. Has ob res, ſilere vtilius iudicaui, quàm loqui, tanquam hominis vox per tantos tumultus exaudiri non poſſit. Nam ſi vera loquutus eſt
F Eccleſiaſticus, Verba ſapientum in quiete audiri: plurimum abeſt, vt in hoc ſtatu rerum de his loqui conueniat. Me vero etiam illud propheticum dictum reprimit, Intelligens in tempore illo tacebit: eo quòd tempus malū eſt, in quo alij quidem ſupplantāt, alij vero inſultant lapſo, alij vero dominantur: cæterum qui lapſo manum ex miſericordia porrigat, nullus eſt. Atqui iuxta legem veterem, qui vel iumentum inimici ſub onere collapſum præterierit, nō caret damnatione. Sed non itidem fit hiſce temporibus. Quinam fieret, quando refrigerata omnium charitate, ſublata eſt fratrum conſpiratio, concordiæ vero etiam nomen ignoratur. Sublatæ ſunt autem etiam amicæ admonitiones, nuſquam viſcera humana, nunquam lachryma ex condolentia. Non eſt qui infirmum in fide ſuſcipiat, ſed tantum odium inter

contribu-

contribules exarſit, vt quiſque magis proximi ruina, quàm de propriis rectè factis exultet. G Quemadmodum in contagiis peſtilentiarum, etiam ij qui ſumma cura ſeruãt victus rationem, tamen iiſdem morbis quibus ęgroti laborãt, dum ob conſuetudinem eorum, qui corrupti ſunt, opplentur & ipſi. Itidem nunc omnes ſimiles inter nos facti ſumus, à contentione, quæ noſtros animos occupauit, ad malorum æmulationem redacti. Hinc implacabiles & amari ſedent erratorum examinatores, iniqui vero & maleuoli rectè factorũ iudices, ac tantum, vt videtur, malum vobis inſedit, vt etiam brutis facti ſimus brutiores. Siquidem inter illa quæ ſunt eiuſdem generis in eodem armento paſcunt, at nobis atrociſſimum bellum eſt aduerſus domeſticos. Itaque propter has omnes cauſas ſilendum erat, ſed in diuerſam partem retraxit charitas, non quærens quod ipſius eſt, ac vincere cupiens omnem temporum ac rerum difficultatem. Quin & pueri qui fuerunt in Babylonia docuerũt nos, etiam ſi nemo ſit, qui pietati ſuffragaretur, tamẽ per nos ipſos quod officij noſtri eſt peragere, qui quidem ex incendio medio canebant hymnos deo, haud reputantes multitudinem aſpernantium veritatem, ſed ſibi inuicem ſufficientes, quum eſſent tres. Quapropter ne nos quidem deterruit hoſtium denſiſſima turba, ſed fixa ſpe in præſidio ſpiritus, cum omni fiducia virtutem annuntiauimus. Alioqui foret omnium miſerrimum, eos qui conuiciis inceſſunt ſpiritum, tam facilè ad impiè loquendum audaciam ſumere, nos vero qui talem habemus protectorem ac patronum, non audere ſermonem ſuppeditare, qui ex maiorum traditione perpetua memoriæ ſerie ad nos vſque ſeruatus fuit: magis tamen excitauit impetum I noſtrum igneus charitatis tuæ non fictæ feruor, morúmque tuorũm grauitas ac taciturnitas, quæ res ſpondebant fore, vt ea quæ dicturi eſſemus non prodirent in vulgus, non quòd digna ſint quæ celentur, ſed ne margaritæ proiiciantur porcis. Et hæc quidem hactenus. Quòd ſi tibi de his ſatis dictum videtur, ſit hic ſermonis finis: ſin minus, nulla inuidia eſt, ſtudioſè aſſidentem inquiſitioni, per interrogationem à cõtẽtione alienam aliquid addere cognitioni. Dabit autem dominus per nos & per alios, eorum quę deſunt ſuppletionem, iuxta ſcientiam quæ dignis ſubminiſtratur à ſpiritu.

Finis prioris tomi.

Index quaternionum.

a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t v x y z A B C D.

Omnes ſunt quaterniones præter D ternionem.

PARISIIS

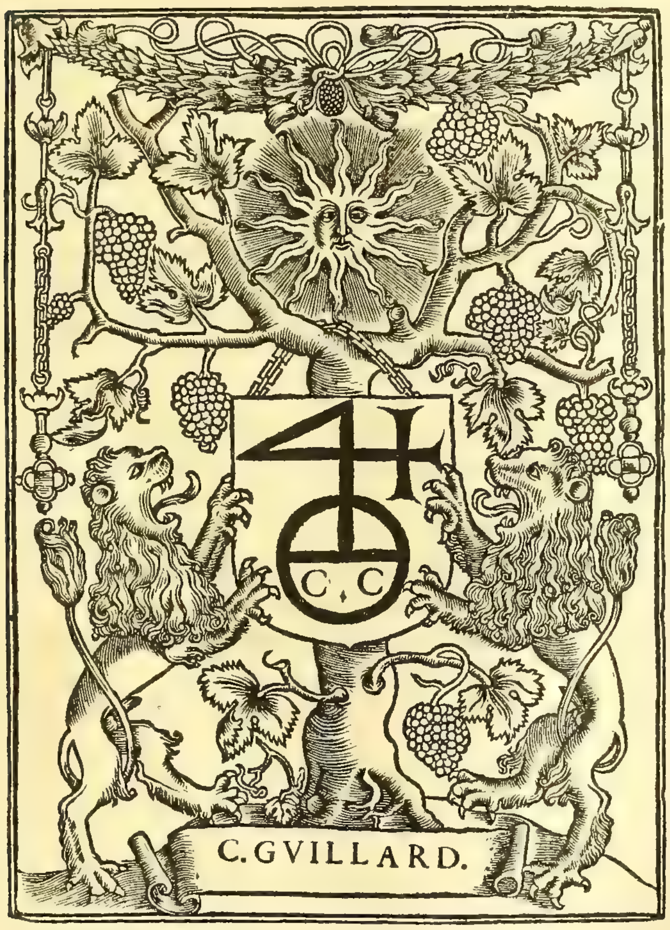
Excudebat Carola Guillard in uia ad diuum Iacobum ſub ſole aureo.

SECVNDVS TOMVS
OPERVM

D. BASILII MAGNI CÆſARIÆ CAPPADOCIĘ EPISCOPI,

NVNC POSTREMO accurata collatione ad fidem codicis Græci per Godefridum Tilmannum Cartuſiæ Pariſienſis ex profeſſo monachum recognitus ac reſtitutus.

Quorum catalogus uerſa pagina continetur.

PARISIIS,

Ex officina Carolæ Guillard, ſub Sole aureo, uia ad diuum Iacobum.

Præfatio in ſua Aſcetica. fo.2.
Sermo commonitorius ad complexum monaſtici propoſiti. De abdicatione ſiue renunciatione ſeculi iſtius & ſpirituali perfectione. fo.3.
Sermo de aſceſi, hoc eſt, de cultu ſiue exercitatione monaſtica, quo ſe debeat pacto excolere & ornare monachus. fo.6.
Epiſtola ad canonicam, de iudicio dei fo.7.
Eiuſdem hypotypoſis, hoc eſt formularis & compendiaria deſcriptio vitæ monaſticæ. fo.8.
Eiuſdem procemium, in librum ethicorum, id eſt, de moribus. Ibidem
De vera ac pia fide. fo.12.
De his quæ in ſacris literis vel vetita ſunt vel iuſſa. fo.13.
Ethica, hoc eſt moralia. fo.15.
De inſtitutionibus monachorum ſermo. fo.38.
De inſtitutione monachorum ſermo alter. fo.39.
Præfatio in præceptiones latius diſputatas. fo.41.
Regularum fuſius diſputatarum liber. fo.43.
Regulæ breuiores. fo.70.
Animaduerſiones aduerſus canonicos delinquentes conſtitutæ. fo.107.
Animaduerſiones aduerſus canonicas. Ibidem
Conſtitutiones monaſticæ tam ad eos qui in ſocietatem cum cæteris quàm ad eos qui ſolitariam ipſi ſeorſim vitam agunt, pertinentes. fo.108.
Epiſtola ad Chilonem diſcipulum anachoreten ex monacho. fo.123.
Admonitio ad iuniores. fo.126.
De laudibus eremi liber. Ibidem
Ad Monachum qui exciderat, epiſtola. fo.127.
Epiſtola altera ad alium monachum elapſum. fo.128.
Pœnæ incerti auctoris & inſcriptione carentes, & inter Baſilij ſcripta repertæ. Ibidem
De virginitate liber. fo.130.
Homilia, qua docetur, quo pacto amittimus, quomodôve recuperamus imaginem dei, & de vera virginitate. fo.148.
Epiſtola ad virginem elapſam. Ibidem
Epiſtolæ ſanctorum, patris Baſilij Magni, Gregorij item Nazianzeni cognomento Theologi, ac vtriuſque ad alios aliquammultos. fo.150.
Expoſitio in Eſaiam prophetam. fo.202.
Admonitio ad filium ſpiritualem. fo.204.
Gregorij Nazianzeni Theologi Monodia in laudem Baſilij. fo.208.
Eiuſdem Gregorij in eundem funebria ſeu ſepulchralia.
Ex primo faſtorum Baptiſtæ Mantuani Carmelitani carmen in laudem B. Baſilij.

A SANCTI P. NOSTRI BASILII CAESAREAE CAPPADOCIAE ARCHI-

epiſcopi Aſcetica & Ethica, alia item aliquot lemmata haud
quaquàm inferioris notæ & eôdem ſpectantia. Primùm
quidem latio donata per Adamum Fumanũ, eadem
recẽs ex accuratiſſima recognitione ac ſo-
B lerti collatione ad fidẽ terſiſſimi exẽ-
plaris Græci, ſynceræ lectioni re-
ſtituta per Godefridũ Til-
mannũ Carthuſiæ Pari-
ſienſis ex profeſſo
monachum.

C *Præfatio. S. P. in ſua Aſcetica.*

ETSI præclaræ ſunt illæ legum ſanctiones, quas reges moderandæ
ſuæ reipublicæ, ſubiectis ſibi populis præſcribunt euulgantq́;: præ his
tamen neſcio quid nimirum auguſtius à regia maieſtate obtinent ac
dignius, quæ illi ipſi edicta ſuis obſeruanda militibus denunciant.
Adeſdum tu, ac ſi militaria nunc præcepta proponerentur. Tu quiſ-
quis candidatus cœleſtis gloriæ ampliſſimum expetis honorem, ani-
mum huc aduerte: tu inquam cui in animo eſt, Chriſto vt comes aſſi-
D deas indiuiduus, audi illã regis tui eximiam vocem: Si quis mihi mi- Ioan.12.d
niſtrauerit me ſequatur: Et vbi ego ſum, ibi ſit & miniſter meꝰ. Vbi ergo Chriſtus eſt rex? In
cœlo ſine dubio. Huc tuus tibi, ô Chriſti miles, dirigẽdus eſt curſus. Obliuiſcere quicquid hîc ἐπιλάθου τῆς
in terris refectionis haberi poteſt. Miles non domos ædificat, non comparãdis agrorum poſ κατὰ γῆν ἀ-
ſeſſionibus vacat, non variis ſe quæſtuoſarum mercaturarum generibꝰ immiſcet. Nemo mi- ναπαύσεως.
litans implicat ſe negociis ſecularibus, vt ei placeat, qui ſe probauit. Alimenta miles habet à 2. Tim. 2. d
rege: nihil eſt, quòd in his ſibi ipſe exquirendis ſe occupet. Vbique ipſi omnium, qui in ditio- Perſtat in
ne regis ſunt, ex regis edicto domus patent: Nihil eſt, quamobrem in extruendis ædificiis la- metaphora.
bores ipſe vllos ſuſcipiat. In plateis tabernaculum ſibi ponit: Cibum ſola neceſſitate metitur:
E potio, aqua: ſomni quantum natura requirit: Itinera frequentia, itemq́; vigiliæ: acris ad frigo-
ra caloresq́; tolerandos patientia: periculoſorum cum aduerſariis certaminum crebra ſuſce-
ptio, & in iis ſæpenumero (ſi ita fors ferat) mors: glorioſa tamen, & quæ regiis & honoribꝰ &
muneribus decoretur: Vita in bello laborioſa, eadem tamen illuſtris in pace: Et vbi eam quis
luculentè præclaris rebus gerendis traduxerit, virtutis illi præmia, honoréſque præſto ſunt: γέρας ἀρι-
prouinciæ alicui præfici, inter regis amicos numerari, regi comminus aſſiſtere, ad regis στείας καὶ
menſam adhiberi, regiæ dextræ fieri compotem, perq́; illius manum cohoneſtari, regis la- στέφανος.
tus claudere, eorum qui in regis imperio ſunt populorum patrocinia ſuſcipere, pro hoſpitibꝰ
ſuis, atq; amicis, quibuſcũq; voluerit, apud regẽ deprecari. Agè igitur Chriſti miles, qui iam te- παραίνεσις
F nuia quædam ex rebus humanis exẽpla inſpexeris, ſubeat animũ tuum ſempiternorum bono-
rum cogitatio: propoſitum tibi vitæ genus ſit, domo, ciuitateq́;, ac poſſeſſione rerum omniũ
carens: ſolutus eſto, atq; ab omnibus vitæ huius curis liber: Non te vlla impediat, illigẽtve de
coniuge cupiditas, nõ de filiis ſolicitudo: quãdo alienum hoc eſt penitus à cœleſtis militiæ di ἀδύνατον ἐν
ſciplina. Siquidẽ arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed potentia deo. Corporis te natu- τῇ θείᾳ στρα-
ra non vincit, neq; vim affert inuito: Nõ te de ſoluto cõſtrictum facit: Non enim tu id quæ- τείᾳ.
ris vt ſobolem in terris relinquas, ſed vt in cœlum ſurſum educas: nõ vt attingẽtibus te cor- 2. Cor. 10. a
pus connubiis adglutines, ſed vt quæ ſpiritui cõuenientia ſunt, perſequare: vt animabus vide-
licet præſis, & ſpiritualiter liberos gignas. Imitare ſponſum cœleſtem: inſurgentes aduer- καθαιρεῖ ἐ-
ſum te crebro inuiſibiles hoſtes in fugam dato: bellum cum poteſtatibus illis ac principatibꝰ παναστά-
σεις.

 gerito:

geritoː ſtudetoq; vt eos ex animo primùm expellas tuo, neq; omnino illis quicquàm ſit apud G
te loci: tum ex illorum etiam, qui ad te confugiant, teq; ducem ſibi, ac propugnatorem aſciſcant, quos tu ſcilicet doctrina tua incolumes ſerues. Dele conſilia aduerſum Chriſti fidem, defectionem molientia. Aduerſum impiam, ac nequam cogitationẽ, pietatis verbo depugna,
2.Cor.2.a ſecundum præceptum Apoſtoli: ita enim ille: Conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentẽ ſe aduerſus ſcientiam dei. In primis autẽ potiſſima tibi in manu dei ſpes poſita ſit: ea enim eiuſmodi eſt, vt ſimulac modo apparuerit, exterritos confeſtim hoſtes vertat in fugam. Vbi verò ille etiam probum ac bonũ reddi te per pericula, ſuaſq; copias cum aduerſariorum copiis committere decreuerit: hic tu ita te compara, vt nulli, quãtũmuis magno, labori ſuccumbas: neq; terrore periculi vllo animum tuum de ſtatu ſinas dimoueri: alacer in alias H
Matth.10.c atque alias terrarum ac maris oras demigra. Cùm enim vos perſequentur, inquit, fugite de ciuitate in ciuitatem. Et ſi in iudiciũ vocere aliquãdo, atq; ante magiſtratus ducare, & conſurgentis in te populi tibi totius ſuſtinendus ſit furor, & ſpectãdus tibi carnificis vultus horroris plenus, duraq; audienda vox, & cruciatuum, qui tibi intẽtentur, diritas intuẽda, experiundaq; tormenta, & ad mortẽ vſq; perpetuo depugnãdum, ad hæc omnia tu expromptum ſemper animum tuũ præbeto. Siquidem ante oculos aſſiduè verſari tibi Chriſtus debet, qui tui cauſa in his omnibus prior te verſatus eſt ipſe qui cum probè, noueris oportere te Chriſti gratia in iſtis verſari ac proinde vinces. Regẽ enim victorem ſequeris, qui victorię te ſuæ vult eſſe participem. Neq; enim, licet mortẽ obieris, victus idcirco es: potiusq; tum vel maxime egregiam I
victoriã reportaſti: nẽpe qui ad extremum vſq; ſpiritũ veritatem in te rectã, nec euariantem penes te conſeruaris, ſuſceptamq; pro ea animi libertatẽ immotam retinueris. Etenim ab interitu ad æternã vitam cõmigrabis: atq; ab hominum ignominia, ad gloriã tibi paratã à deo:
κολάσεων. atq; ab anguſtiis, pœnisq; vitæ hui9, ad ea loca, vbi æterna quiete vnà cũ angelis perpetuò perfruere. Terra te ciuẽ noluit accipere? at excipiet cœlũ. Mundus te agitauit? at ſublimem angeli tollent, & ſiſtent corã Chriſto, à quo amicus appellabere: ex cuius ore laudẽ illam audies iu-
Matth.25.b cundiſſimã, Euge ſerue bone & fidelis, miles generoſe, dominiq; imitator, & regis comes, ego meis te donis remunerabor: Verba ego tua libẽs auſcultabo, nihilo minus atq; mea tu hactenus auſcultaſti: petes fratrib9 incolumitatẽ laborãtibus, ipſiſq; fidei ſociis, ac ſacroſanctę cha-
σωτηρίαν καταπονουμένων ἀδελφῶν. ritatis initiis imbutis, bonorũ à rege cõmunicationẽ impetrabis: ſempiternas præterea illas K
choreas agitabis, & in medio angelorũ cœtu coronatus incedes, naturiſq; omnibus infra regẽ creatis imperabis, beatuſq; vnà cum beatorũ choro in omne æuum perpetuo viues. Quòd ſi defunctum iam certaminibus, nihilominus in terris te tamẽ remanere ille voluerit, quò plura etiã, eaq; à prioribus diuerſa ſuſcipias, ſuſceptaq; luculenter cõficias, atq; iſta ratione pleroſq; cum à viſibilibus, tum etiã ab inuiſibilibus hoſtibus tutos cõſerues, nolito dubitare: quãdoquidem magna ſic etiam tibi in terris parata gloria eſt: eriſq; apud amicos in precio, qui te ſibi adiutorem ac deprecatorem egregiũ inuenerint: hi tibi, veluti ſtrenuo militi, alimẽta ſuppeditabunt: hi, vt fortiſſimũ victorem, omni honorũ genere cumulabũt: hi te ad ſe inuitabũt, L
Rom.15.b lætabundiq; veluti dei angelũ excipient, & quod Paulus ait, vt Chriſtum Ieſum. Hæc, & quæ ſunt generis huius, diuinæ militiæ exempla ſunt. Neq; verò virorum modò cauſa, hæc ſuſcepta à nobis oratio eſt, ſed mulierum etiam. Siquidem ipſæ quoque nihilominus ſtipendia faciunt cum Chriſto, per animi fortitudinẽ iſti accẽturiatæ & allectæ militiæ: neq; ob corporis imbecillitatẽ velut nõ idoneæ reiiciuntur. Cõpluresq; inuentę ſunt fœminæ, quę nihilo minus ac mares fortiter ſe in huiuſcemodi bello geſſere. Ex his etiã quędã ſunt, quę gloriã lõge maiorem, quàm illi ex hoc genere reportarunt. De earũ numero ſunt, ex quibus virginalis cõflatur chorus. In his ſunt, quæ ob præclarè geſta cõfeſſionis ac martyrij certamina, victoriis illuſtres excellunt. Quin dominũ ipſum etiã dum inter nos verſaretur, ſequebantur nõ viri ſo- M
lum, ſed mulieres quoque: & nihilo minus ab hoc illi, quàm ab illo ſexu miniſtrabatur. Cum itaque eximia adeo iis poſita præmia ſint, qui Chriſti fuerint militiam ſecuti, agedum libenti animo in eam & patres filios, & matres filias ſuas patiantur venire, ſobolemq; ipſi ſuam vltro ad eam alacriter adducunto, eos lætos faciat ſempiternorum bonorum ſpes, quorum illi vnà cũ liberis ſuis ſint futuri participes, eos bonos ſibi apud deum habere patronos ac deprecatores ſtudento. Caueamus quæſo ne nimis anguſtum animum in hac importuna filiorum charitate præ nobis feramus: nève nos exterreant labores, ad quos videantur ituri: gaudeamus potius, quòd magnam adeo gloriam ſint inuenturi: offeramus deo, quod ab ipſo accepimus, vt in laudis ac gloriæ filiorum noſtrorum ipſi quoq; ſocietatẽ veniamus, nobis ipſis vnà

cum

A cũm illis offerendis,vnaq; ſimul exhibẽdis.Enimuero in eos, qui hanc animi alacritatẽ oſtẽ-
derint,atq; hoc modo fortiter perſeuerãtes contẽderint,cõmode illud ex pſalmis dicere ali-
quis poſſit, Benedicti vos à domino,qui fecit cœlum & terram.Et queadmodum Moſes,ora- Pſal.113.d
bunt pro eis,dicẽtes: Benedic domine operibus illorũ:Frãge ſupercilium eorum,qui reſtiterũt
ipſis.Fortes eſtote tanquã generoſi,generoſoq; ad ſempiternas coronas curſu contendite. In
Chriſto Ieſu domino noſtro,cui gloria in ſempiterna ſecula, Amen.

B EIVSDEM SANCTI PATRIS NOSTRI BASILII SERMO COMmonitorius ad complexum Monaſtici propoſiti.

De abdicatione ſiue renunciatione ſeculi iſtius & ſpirituali perfectione.

C VENITE ad me omnes,qui laboratis,& onerati eſtis,& ego reficiam Matth.11.d
vos.Dei iſta ſunt verba,quæ ſiue vitæ huius,in qua nũc ſumus ,ſiue cõ-
ſequentis refectionem ſignificant,illud certe planũ eſt, ea hortari nos
vt qua quidem depoſita ſuperuacanearum diuitiarum ſarcina , eaq; in
egentes diſtributa,qua verò,vt innumerabili penè, quæ ex ſtudio opes
congerendi,cumulatim accreuit,peccatorũ multitudine,per largitio-
nem,& confeſſionem reiecta,crucem geſtaturi, ad monachorum vi-
tam accedamus.Quocirca qui ſibi propoſuit Chriſto obedire, & ad vi
tæ genus rerum omnium poſſeſſione nudum,neq;vllis diſtractum ſeculi huius curis feſtinat,
verè admirabilis ille eſt,beatusq; dicendus . Verumenim illi ego autor ſim, ne id inconſide-
ranter faciat,nève vitæ ſibi tolerabilitatẽ quandam animo fingat,& ſalutem ſine vlla dimica- ὑπογραφέτω ἀνικητότητα βίου.
D tione polliceatur.Quin is velim potius vt ſe antè ad incõmodorum cum corporis , tum etiã
ſpiritus perpeſſionem cõmendabili exercitatione diligentiſſimè paret:ne ſi ſe nõ antè medi-
tatus,in quæ nõ putarat,certaminum diſcrimina cõiecerit: ac deinde vrgentibus conſtantiæ
ſuæ tentationibus,per imbecillitatẽ obſiſtere nõ potuerit,eodem temere, vnde fuerat digreſ-
ſus,reuertatur:eaq; re ludibrio,ac ridiculo omnib⁹ ſit:& pręter id, quòd cum animæ ſuæ per-
nicie,ad priſtinũ ſe denuo vitæ genus retulerit,multitudini etiã ſcandalo ſit: nempe qui cau-
ſa ſit,quãobrem pleriq; inſtitutam ſecundũ Chriſtum vitam eiuſmodi exiſtimẽt eſſe,quæ fer-
ri nullo modo poſſit : Quæ res quàm ſit periculoſa , noſtis omnes , qui legitis Euangelia , in Matth.18.a
quibus hæc dominus dicit:Expedit ei vt ſuſpẽdatur mola aſinaria circa collum eius,& proii- περίκειται, aliàs,κρεμασθῇ.
E ciatur in mare,quàm vt ſcandalizet vnũ de puſillis his. Neq; enim ob eam modo cauſam ple
ctendus erit,quòd ordinẽ ipſe deſeruerit: ſed quòd exẽplo ſuo etiam cauſa fuerit,cur plerique
exitium incurrerint: licet ſuo quodam opiniõis errore perſuaſiſſe ſibi videatur , nihilo ſecius
ſe,vt in priſtino ſe vitæ genere cõtineat,benefactis deũ ſibi poſſe propitium facere. Quod nul
lo modo verum eſt.Qui enim in eo vitæ genere,quod nullis extrinſecus diſtrahentibus curis
diuexatur,ac propterea peccatis minime obnoxium eſt , reſiſtere aduerſario non valuit : quî
credibile eſt eum in eiuſmodi vita, in qua quàmplurimi ad noxam aditus pateant, cuiuſq; li-
bera penes ipſius arbitrium poteſtas ſit,aliquid eſſe facturum,quod aliquo modo ſit cum vir- κατορθῶσαί τι τῶν
tute coniunctum?Verùm vt det aliquis,quod ad ipſum nominatim pertineat , peccatum ip- ἐναρέτων.
F ſum nullum admittere:notam quidem illam idem certè nunquã effugerit,quod non à Chri- At.luthere
ſto deſciuerit,exemplo diſcipulorum illorum , quos apertè in Euangelio diuinus Euangeli- cũ tuis aſſeclis.
ſta notat, cùm dicit : Multi autem diſcipulorum abierunt retro , & iam cum Ieſu non am- Ioan.6.g.f
bulabant, dicentes, Durus eſt hic ſermo, quis poteſt eum audire? Ea enim de cauſa benigniſ-
ſimus deus,vt ſaluti noſtræ prouideret,hominum res duplici vitæ genere diſtinxit, coniugio Humanæ
videlicet, virginitatéque: vt qui virginitatis ferendo certamini pares eſſe non poſſent,hi ſibi vitæ bipertita metho-
vxorem adiungerent:ea tamen conditione,vt ſcirent,ea ducta, nihilo minus tẽperantiæ ſibi dus.
ac caſtitatis,conſimiliſq; modi in coniugio ac liberorum educatione , eius quem ſancti viri,
dum hic viuerent,tenuerunt , reddendam ſibi eſſe rationem : qualis in veteri teſtamento A-

braham fuit, qui cùm vnicum, quem habebat, filium fortiſſimo atque æquiſſimo animo immolaret, ea in re magnificam ſibi gloriam quærebat, quòd dei iuſſis nihil haberet antiquius: qui etiam tabernaculi ſui fores aſſiduè vſque apertas tenebat, vt qui aſſiduè ſemper paratus eſſet ad ſuſcipiendos hoſpitio, quotcunque ad ipſum accederent. Neque enim domini verba illa audire ipſe potuerat: Vende quę habes, & da pauperibus. quãquàm etiam maiora his ſummæ virtutis documẽta dedere Iob, aliiq; quàmplurimi, veluti Daniel & Samuel: in nouo verò Teſtamento, qualis Petrus fuit, vnaq; cum eo reliqui etiã Apoſtoli. Siquidem futurũ eſt omnino, vt fructus debitæ deo ac proximo charitatis ab vnoquoque repetantur: Similiterque vt ſiquis cùm hæc, tum reliqua quæuis præcepta violauerit, pœnas luat, ſicut in Euangelio dominus docet, cùm dicit: Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non eſt me dignus. & alio in loco: Qui non odit matrem ſuam, & vxorem, & filios, & fratres, & ſorores, inſuper & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. An non tibi videntur quæſo matrimonio etiam coniunctis lata fuiſſe Euangelia? Animaduertis itaque apertè iam tibi explanatum, fore vt à nobis cunctis, quicunque in hac vita ſumus, ratio repoſcatur, vtrum euangelio paruerimus nécne, non à monachis modo, ab his etiam, qui vxores habuerimus. Etenim qui coniugio ſeſe implicuerit, huic ſatis fuerit, ſi incontinentiæ ipſi culpa remittatur, & fœminæ libido, & vnà cum ea congreſſio condonetur. Reliqua verò mãdata cùm æquè deſcripta omnibus ſint, non eſt extra periculum, quicunque aduerſus ea fecerit. Siquidem Chriſtus ipſe, cùm patris ſui præcepta promulgaret, apud eos loquebatur, qui in mundo communem vitæ morem ſequebantur. Quòd ſi contigit aliquando, vt ſeorſim interrogatus ipſe diſcipulis aliquid reſponderit, apertè ipſis teſtificatus eſt: Quod vobis dico, omnibus dico. Non eſt igitur quamobrem tu, qui ad vxorem applicare animum maluiſti, perinde quaſi ea re tibi mundum amplecti licitum ſit, deſidiæ te des: quando eo maiore tibi labore contendendum eſt, attentioréque animi vtendum vigilantia, vt ſalutem inuenias: veluti qui ſedem tibi in mediis laqueis, mediaq; rebellium poteſtatum ditione delegeris, vbi peccatorum aſſidua ante oculos poſita iritamenta habeas, ad quæ concupiſcenda omnes ſenſuum libidines tuorum aſſiduè loco veluti emotæ impellãtur. Quocirca intelligere debes, neutiquam effugere te poſſe, quin cum diabolo tibi ſit deluctandum, ex eóque nullo modo victoriam te ſine multis laboribus, pro Euangelicorum præceptorum conſeruatione ſuſceptis, reportaturum. Quî enim quæſo pugnam cum aduerſario poteris ſubterfugere, qui omnino ſis iam cum eo intra caueam pugnæ deſtinatam concluſus? quæ ſine dubio vniuerſa ea eſt tellus, quæ ſub ampliſſimo cœli huiuſce ambitu cõtinetur: quam quidẽ ex hiſtoria Iob accepimus, aſſidua illum obambulatione perluſtrare, circumireq; quaſi rabioſum canem, quærẽtem quem deuoret. Quòd ſi cum aduerſario inire pugnam non vis, in alium ex hoc ipſo mundum commigres, oportet, in quo ipſe non ſit: tum licebit tibi tuo more cum illo non decertare, & citra periculum ferias indicere Euangelicis dogmatis. Quòd ſi hoc impetrari non poteſt, artem eam diſcas, conuenit, per quam ſcienter cum eo ſcias deluctari. Hanc autem haud dubie traditura tibi diuina ſcriptura eſt, ne ex imperitia ab eo ſuperatus ſempiterno igni in perpetuum cruciãdus dedare. Atque hæc quidem, licet ſtrictim, eorum tamen cauſa memorata à nobis ſint, qui propterea quòd matrimonij ſe vinculis obſtrinxere, licere ſibi arbitrantur Chriſti præceptorum obſeruationem impunè negligere. Tu verò qui cœleſtis viuendi ritus cupiditate flagras, atq; angelicæ es vitæ ſtudioſius negociator, quiq; ſanctorum Chriſti diſcipulorum cõmilito cupis numerari, neruos tuos omnes ad rerum aduerſarum tolerantiam intendito, & forti animo ad veræ pietatis cultorum te cœtum conferto, ipſoq; tuæ mundi deſertionis initio te virum præbeto, conatuq; omni elaborato, ne cognatorum horũ, qui ſunt ſecundũ carnẽ, amor ad terram te, in altum te cupientem extollere, deprimat: ſed in eo animum tuum confirmato, vt cum immortalibus & cœleſtibus rebus, mortales, terrenáſque commutes. Vbi verò rerum te tuarum ſarcina leuare volueris, tum verò conſtans ac rigidus eſto, illúdque tibi perſuadeto, quæcunque abs te in egenorum ſinus condita fuerint, ea te in cœlũ præmiſſa multis partibus ampliora apud deum inuenturum. Cùm verò ab amicis, & iis quibus cum vixeras familiariter diuellare, caue ne mœrore nimio conficiaris, qui Chriſto tum coniungaris, qui propter te cruci ipſe ſuffixus eſt: Qua re ad amorem declarandum quod quæſo euidentius excogitari à nobis argumentum poteſt? Simul ac autem, deo iuuante, in primo luctationis iſtius congreſſu aduerſarium ſuperaueris, nolito te veluti viliſſimum inſtrumentum aliquod negligenter proiicere. Siquidem in eo iam, quòd terrenis

Margin: G (beside "braham fuit"); Matth.19.c (beside "la audire ipſe potuerat"); H, Matth.10.d, Lucæ.14.f (beside "dominus docet … & alio in loco"); I (beside "ipſe, cùm patris"); Marci.13.d (beside "lis aliquid reſponderit"); μὴ ἀναπέσῃς. (beside "mundum amplecti"); K (beside "ſe, quin cum diabolo"); μεταφορά. (beside "enim quæſo pugnam"); L (beside "na ſcriptura eſt"); ἐμπαραδρομῇ. (beside "dare. Atque hæc"); πραγματευτής. (beside "angelicæ es vitæ"); Quid ei faciundũ ſit, qui nunciũ paratremittere ſuo omni peculio. / M (beside "rò rerum te tuarum"); φιλικώτερον. (beside "primo luctationis")

A nis rebus nuncium remiſeris, honoratum te apud Chriſtum feciſti: ſummáque potius vigi-
lantia, acerrimáque in omnes partes animi circumſpectione operam dato, vt aliquem tibi vi
rum inuenias, quem in omnibus deinceps delectæ tibi vitæ ſtudiis certiſſimum ducem ſe-
quare, eiuſmodique, qui rectum iter ad deum volentibus pergere, ſciat commonſtrare: qui ἄνδρα πρό- ὁδομ ἀπλα- νῆ.
ornatus virtutibus ſit, cuius vniuerſæ totius ipſius vitæ actiones teſtimonio ſint, charitatem
in eo erga deum ineſſe, qui diuinarum literarum ſcıẽtiam habeat, virum integrum nec vlli di
ſtractioni indulgentem, ab auaritia abhorrentem, minime libenter gerendis ſe negociis ad-
miſcentem, quietum, amantẽ deum, egentium ſtudioſum, minime iracundum, iniuriarũ im-
memorem natura propenſum ad eos docendos, qui ad ipſum accedant, quẽ gloria inanis nõ
B inflet, ſuperbia non extollat, adulatio non frangat, ſeuerum atque conſtantem, cui denique
nihil ſit præſtantius honore dei. Ac ſi talem quempiam nactus fueris, tum verò voluntatem
tuam omnem expuito, ac foras proiicito: atque vbi hoc feceris, dede te illi, vt ſinceriſſi- Collatio p
mum veluti vas quoddam exiſtas, qui quæ in te infundantur virtutes, ad laudem dei glo- diſſimilem
riámque ab omni vitio caſtas conſerues. Etenim ſi eorum, quibus antea detinebare, animi
vitiorum reſiduum in te aliquid eſſe patiere, eóque quæ in te infuſa fuerint, coacuerint, haud πρὸς τ̃ ἀνταγονιςήμ.
dubiè velut vas contemptiſſimum foras proiiciere. Hoc eſt, quod alterum nobis eſt cum op
pugnatore ſalutis noſtræ certamen. Vt enim præceptorum bonorum bona ſunt etiam præ- γνώμη per collationẽ
cepta, item quoque malorum etiam mala. Vbi enim videt aduerſarius noſter hic impro- diſſimilẽ.
C bus perſuadere ſe nobis non potuiſſe, vt in mundi confuſione perditionéque maneremus,
in eo iam omni conatu contendit, vt nobis perſuadeat, ne nos vitæ demus perfectiori: nè
ve ei nos viro cõmittamus, qui noſtra omnia peccata nobis ante oculos ſtatuat, corrigátque:
ſed vt alicui nos credamus & gloriæ nimio plus auido, & propria vitia aſſimulata quadã le-
nitatis erga familiares ſuos ſpecie commendanti, vt hoc modo innumerabilibus nos de-
nuò prauis animi libidinibus contra primum animi noſtri propoſitum veluti vinculis irre-
tiat. Quòd ſi te viro credideris virtutibus multis inſtructo, ſine dubio omnium, quæ in ip- πολυαρέτῳ
ſo bona fuerint, hæres remanebis, æquèque & apud deum, & apud homines batiſſimus iu- ἀνδρί.
dicabere. Si verò, quòd cum corpore tuo agere mitius volueris, magiſtrum tibi aliquem
D quæſieris, tecum ſe ad vitia tua demittentem, vel, vt verius dicam, tecum vnà in eandem
perniciem corruentem, fruſtra mundanis rebus nuncium remittendi laborem ſuſcepiſti, ἆθλομ ἀπο-
qui vitæ te prauis libidinibus obnoxiæ mancipaueris, & cæcum tibi ducem aſciueris, cuius ταξίας.
ductum ſecuto in foueam tibi ſit procidendum. Cæcus enim ſi cæco ducatum præſtet, am- Matth.15.b
bo in foueam cadunt. Sufficit enim diſcipulo vt ſit: ſicut magiſter eius. Hæc autem dei ver- Mat.10.c
ba ſunt, eáque re falſa eſſe neutiquam poſſunt. Athletarum in viuendo tibi eſt imitanda con ὁμοίωσις.
ſuetudo: aliter enim ad coronam peruenire non poteris. Vt enim eſt apud Apoſtolum: Si 2.Tim.2.d
quis certauerit, non coronabitur, niſi legitime certauerit. Si igitur dei munere talem quẽ-
piam virum inueneris (prorſus autem ſi peruestigare volueris, inuenies) magiſtrum bonorum
E operum, hoc apud te conſtanter teneto, vt nihil omnino quicquam præter illius ſententiam
facias. Quicquid enim eo inſciente facis, id furtum ac ſacrilegium eſt, tibiq; exitium, non au- γνώμη memorabilis.
tem vtilitatem vllam apportat. Eſto, tu id bonum iudices. Nam ſi bonum eſt, quid ita clàm
fit, ac non in aperto? Mentem tuam tute diligenter exquire, quæ falſa quadam ſpecie boni
compilare te ſtudet, atque ex eo nimirum, quòd cum vtilitate aliquando non eius præceptis
obtemperes, iter tibi ad res peſſimas gerendas munit. Caue ne excantationes eorum, qui de- Eccle.12.c
morſi ſunt à ſerpente, velis imitari, cum ipſe excantandi artem non teneas: ne ſi ad te fo-
ras ſerpentes attraxeris, illiq; ſeſe tibi circumplicuerint, túque te ab ipſis explicare non poſſis,
immaniter ab illis abſumare. Caue ne generis nobilitate ſubnitare, nève ob eam cauſam ho- 1.Cor.2.d
F nores conſectere (qui enim carnalis eſt, non capit ea quæ ſunt ſpiritus) neque eorum quip-
piam, quæ vera iampridem conſuetudine inueterauerint, adulterare ac peruertere conatus
ſis, atque hoc modo inani animi elatione tua, ſimul & certaminis ſocios tuos ſupplantare, &
grandẽ ſuper te peccatorum molem aggerere, nõ in ſtrato molliculo, non in calceamentis,
veſtimentis ve, non in habitu quouis, non in aliis, quàm quos communis fratrum vſus fert,
eſcis exquirendis, non in menſa, poſt illud tempus ſcilicet, cum iam nihil tibi amplius cum
mundo eſſe apertè profeſſus fueris, non in ſtatu, non in ſeſſione, non in manuum opere
minus laborioſo, magiſve eleganti. Siquidem iſtorum omnium, non modo dum habes, ſed διαβολικὴμ μεθοδείαν
in eo etiam, dum abs te exquirũtur (crede mihi) vtilem nunquã exitum experiere. Etenim ni- aliàs, παι-
ſi celeriter animaduerteris, diabolicas eſſe iſtas inſidias*, eaſq; ex animo penitus extirpaueris δαγωγίαν.

tuo,ſine dubio ea te à vera,quæ eſt ex Chriſto, viuendi diſciplina deturbabunt. Verum cum G
illud in animo tibi fixum ſtabilieris,omnium te,quotquot ſunt, mortalium eſſe contemptiſ-
ſimum,peccatisq; onuſtiſſimum, peregrinúmque ac vagum,& quem ſola tantum miſericor-
Marc.10.g dia adducti ij,qui priores te ſe à ſeculi huius curis auocarunt,ſibi in ſocietatem aſciuerint,ſtu
dioſe operam dato, vt omnium nouiſſimus ſis, ac ſeruus omnium, quando iſta vna ratione
veram tibi, ac ſolidam gloriam paries: non autem illam vanam, caſſámque. Aures aſſiduè
ad audienda ea, quæ imperentur, attentas habeto: itémque manus ad ea, quæ iuſſa ſint exe-
quenda, expromptas. Sit tibi taciturnitas in ore, circunſpectio in corde. Futiles qui habe-
antur ſermones, tu magnopere ne attendito. Sed ſi quæ ex diuinis literis ad ſalutem animæ
συνετὸς καὶ pertinentia memorari audieris,tū verò ad ea audiēda doceto te intellectu eſſe & ſcientia prę- H
ἐπιστήμων. ditum. Acerba guſtatu tibi ea ſunto, quæcunque de mundanis rebus memorentur: contraq;
fauis mellis aſſimilia, quæ à pietatis colentibus viris narrentur. Enitere porrò vt eos imitere,
qui vt animi ſui ſedatas affectiones componerent, priores te in eo vitæ genere elaborauerūt:
neque expectes,dum ſingula doceare. Studeto vt maiorum virtutum compos efficiare, neq;
κνωδάλου μι minores tamen negligito. Nullum omnino ſit erratum,quod parui pendas: eſto quauis illud
κρότερον. tenuiſſima beſtiola minutius ſit,potiusq; eo magis ſedulo contende,vt per pœnitentiam illud
emendes. Et ſi multi multis in rebus errata commiſerint parua æquè ac magna,in iiſq; obſti-
Rom.2.a nati pertinaciter perſeuerent,nolito tu alienorū te erratorum iudicem conſtituere. Habent e-
τὸ σὸν κράτει nim ipſi iudicem iuſtum,qui reddet vnicuique ſecundum opera ſua. Tu tuum ſupprime erra- I
tum,& quantum potes ſtudeto,vt onus tuum leuius efficias. Qui enim grauat onus ſuum,ip-
μετάνοια, ſe & portabit illud: Reſipiſcentibus enim parata ſalus, contrà verò in furore ſuo obſtinatis
σωτηρία,ἄ- præſtò ſemper exitium. Ab hominibus tibi maiore aliqua propinquitate coniunctis abditor,
νοια δὲ με- quantum potes:atq; in dei cōſpectum te,quàm fieri poteſt,frequētiſſime dato. Quātum in te
τανοίας,θά- eſt,omnem in publicum proditionē ſemper deuitato, ac mentis hoc modo diſtractionem fu
νατος. gito. Egreſſus es è cella tua? ibi continentiam reliquiſti,in mundū introſpexiſti. In mulierem
aliquam meretricem incidiſti,quæ & auribus tuis blādo ſermone delinitis, & oculorum acie
aſpectus ſui venuſtate perſtricta,exquiſitisq; obiectis eſcis,guſtatu per dolum circumuēto, te,
ὥσπερ ἀγ- veluti hamo quodam transfixum haud ita multo pòſt ad ſe pertrahet:tum membris tuis im-
κίστρῳ ἄξει. plicata,vbi te ad pectus ſibi arcte compreſſum admouerit,ſeuerum illud tuum ac rigidum de K
retinenda continentia deſiderium emollit ac flectit, atque ita ſenſim te de recta viuendi via
deductum,blanditiis ſuis corrumpit ac perdit. Quòd ſi dei virtute factum ſit, vt ex eius reti-
bus elabi potueris, tu quidem ad cellulam tuam te recepiſti, at non ille idem qui prius,ante-
παρειτος καὶ quàm ſcilicet te inde mouiſſes,ſed ſegnis quidam & languens,& ad omne rectum munus lē-
νενοσηκώς. tus,diſſolutusq;, quíque non niſi magno temporis interuallo ad priſtinum te habitum illum
ἕξιν. poſſis referre. Variis ſiquidem exortum tibi vtriuſque vitæ deſiderium cogitationibus ani-
mum tuum fatigat. Vix & ægrè poteris obtinere, vt ex ea fluctuatione ille victor emergat.
Quòd ſi(vt aſſolet)neceſſitas incidat aliqua,quamobrem extra cellam tibi exeundum ſit,cùm L
te prius circum ab omni parte dei timore veluti firmiſſima quadam lorica munieris,Chri-
ſtiq; charitate in manum inſerta,veluti validiſſimum ſcutum apprehenderis, firmiterq; ſta-
bilieris,omnesq; in te libidinum omnium factos impetus acerrima continentiæ vi profliga
ris,negocio illo,cuius cauſa exiſti,expedito, domum te quàm primum referto: nè ve diutius
extrà demoreris,ſed innocentem columbam illam imitare,atque ad arcam,vnde fueras emiſ
ſus, alis vſus velocibus redi: atque vt illa cum oliuæ ramulo in roſtro reuerſa eſt, ita tu quoq;
inter redeundum cum ore tuo Chriſti miſericordias decanta, atque hoc modo internis tuis
animi cogitationib⁹ perſuade,alibi te,nuſquā cum ſalute poſſe cōſiſtere. Iuuenis ſiue ætate, ſi-
ue animo fueris,æqualium tuorum conſuetudinē defugito,ab illiſq; te nō ſecus atq; ab arden- M
tiſſima flamma procul abducito: quando illorum opera vſus aduerſarius, plerosque olim in-
cendio dedit,& ſempiterno igni cremandos addixit: ac ſpiritalis videlicet primò charitatis
vana quadam ſpecie illectos,in teterrimam poſtea Pētapolitarum voraginem præcipites de-
turbauit:& qui ex medio pelago,ſæuientibus vndique procellis, tempeſtateq; incolumes eua-
σὺν αὐτάν- ſerant,eos iam intra portum ſecuros vna cum ipſa naui vectoribusq; ſubmerſit. Quādocun-
δρῳ. que aſſidendum eſt,aliquo ſemper ab eo interuallo aſſideto: quandocunque capiendi ſomni
cauſa cubandum,caue ne veſtimenta inter ſe mutuo ſibi veſtra propinquent,potiusq; medius
inter vos aliquis ſemper adhibeatur ſenex. Quoties verò aut tecum loquitur, aut ex aduer-
ſo in conſpectu pſallit, deiecto in humum vultu illi tu reſpondeto, ne forte interim, dum
tu illius

A tu illius os defixis oculis cõtueris,ſuſcepto ab hoſte & malorum ſatore libidinis ſemine, corruptionis poſteà ac perditionis manipulos metas. Domi aut aliquo in loco, vbi quæ à vobis fiant,videre qui poſſit,arbiter ſit nemo,caue ne vnà cum eo ſimul deprehendaris vnquam, ea re videlicet,quòd vnà cum eo diuina eloquia meditari te dicas, aliámve quamuis ob cauſam, etiam ſumme neceſſariam . nihil eſt enim quod animæ ſalute magis ſit neceſſarium , propter quam Chriſtus mortuus eſt.Subdolæ iſti cogitationi tuæ nolito aſſentiri , cum tibi hoc proponit,fore vt quicquid ita in occulto factum ſit,ſcandalo vacet: ſed hoc ipſum tibi eſſe ſcandalum perſuade.Atque iſthæc multorum exemplo,qui ſimili in genere fœdè ſunt lapſi,vulgata iam eſſe apud omnes exiſtimato.Crede mihi,quoniam fraternè tibi, atque ex intimo animi receſſu loquor. Difficilibus ac moroſis ſenibus aures libenter præbeto , qui prouerbiorum ſententiis adoleſcentes ad recta ſtudia cohortantur , neque oris tamen deformitate quicquã ipſis afferunt detrimenti.Omni cuſtodia ſerua cor tuum.Siquidem ei perinde, vt ſi aurum eſſet,dies noctesq; à furibus inſidię comparantur,& repentinò tum,cùm minime expectas,minimeq; intelligis , aſportatur . Caue ne te aduerſarius ſimili atque primum parentem peccato circumueniat,circumuentumq; quamprimum de paradiſo delitiarum expellat . Nam qui illũ callida eſcæ obiectione ita malitioſè vita ſpoliauit, & item Ieſum eodem ſe modo ſupplantaturum ſperauerat,nihil eſt quòd is vereatur,quin & tantò auſit confidentius tibi quoque primam malorum originem propinare . Etenim præſentiſſimum hoc eſſe ille venenum intelligit.Siquidem gulæ vitium non in eſcarum copia naturæ ſuæ vim poſitam exerere nouit , ſed in voluptate atque guſtatu,licet modicis admodum vtare . Quod ſi ita eſt , vt vel breuiſſima modò guſtatu percepta delectatio obnoxium te iſtiuſmodi morbo valeat efficere, haud dubiè id te nullo negocio ad interitum dabit.Vt enim fons aquę ſi in plures ſit riuulos diſſectus,vicina riuulis illis loca omnia herbarum viriditate conueſtit, & quaſi pubeſcere facit : ſic vitiũ gulæ,ſi per cordis tui venas ſe effuderit & diſtraxerit, indeq; permeans ſenſus tuos omnes irrigarit,vbi libidinum multarum in te ſyluam conſeuerit , animum tuum ferarum habitaculũ efficiet.Etenim multos ego animaduerti ſæpe , qui cùm alterius cuiuſuis generis vitiis laborarent,ad ſanitatem tamen redierint poſtea:qui autem hoc morbo tenerentur , vt aut in occulto eſitare eos delectaret , aut ventris ingluuie duci ſe ſinerent , neminem ex omnibus vidi vnquam,qui conualuerit.Nam aut à continentiæ cultorum vitæ ſe ſocietate penitus abruperunt,ſeſeq; capitalibus vitæ huius illecebris dederũt: aut dum inter eos occultare ſe ſtuduerunt,voluptatibus addicti,duce Diabolo ſtipendia meruere. Nam qui iſtiuſmodi ſunt, ij mẽdaces ſunt,ad iuſiurandum parati,periurioſi,litigioſi, pertinaces, clamoſi, & qui ſaturi ediſſe ſe pertinaciſſimè pernegent,illiberales,qui victu delicato apprimè gaudeant queruli,aliorum curioſi exploratores,tenebriones, totius honeſtæ vitæ de induſtria inimici , qui vt gulæ libidinem obtegant,innumerabilibus ſe aliis vitiis inuoluunt , qui cum habitu quidem inter ſaluos eſſe videantur,rebus ipſis inter perditos numerandi ſunt . Hæc fuit quæ Adæ interitum, & poſt ipſum etiam vniuerſæ illius poſteritati exitium apportauit. Gulæ libido ea eſt , per quam ludibrio habetur Noë: & Caïn maledictioni ſubiicitur : per hanc primogenita amittit Eſau,& cum Chananæis affinitate coniungitur:Lot ſe cum filiabus miſcet,idem ſuiipſius gener factus ac ſocer:& qui parens anteà,modò vir etiam poſtea efficitur,& auus parens,vtrinque in præſcriptos à natura hominibus fines petulanter proteruus.Hæc Iſraëlitas induxit, vt ſimulachrum adorarent:iiſdem cauſa fuit,quamobrem in illa ſolitudinis vaſtitate eorum cadauera proſtrata ſint. Hæc Prophetam , qui à Deo ad obiurgandum ſceleſtum regem fuerat miſſus, feræ beſtiæ deuorandum obiecit : & de quo vniuerſo regio ſuo apparatu Hieroboam rex pœnas ſumere non potuerat , is gutturis fraude implicatus , miſerabili admodum morte conſumitur . Quid contra Daniel vir deſideriorum , nònne quòd gulæ libidinem compreſſerit,regno potitur Chaldæorũ?Nõne ſimulachra demolitur?& draconem interimit, & leonum pædagogus efficitur, idoneuſq; habetur , qui Deum humana ſe forma induturum prænunciet,& abſtruſa myſteria palàm interpretetur? Quid?nònne facti gulæ libidine ſuperiores tres innocentes illi adoleſcentuli regiam iram pro nihilo duxere? & horrificam illam fornacem Nabuchodonoſori regis iuſſu ſuccenſam intrepidi cõtempſere ? & ſtatuam illam aureã, quam pro Deo coli ille iubebat,futilem ac nullius prorſus precij eſſe docuere:& quæ non niſi longo temporis ſpatio fabricari potuerat, eam repentino aſportatam , opimum domino ſuo ſpoliũ attulere:iidemq; effecere,vt rex ipſe infenſiſſimus vnà cum vniuerſo ipſius , quem aduerſus Deum copiarum inſtruxerat apparatu, vniuerſaq; rerum natura, mirificis eum laudibus effer-

(margin: μεταφορά — Prouer. 4.d — ἁρπάζεται — δηλητήριον — βεβαίωσις à ſimili petita — Attẽde τὴν ἐμπειρίαν Baſilij in edaces — Attẽde Iliadẽ vitiorum ex vna ingluuie ꝓgnatã.)

ἵνα πάντα συντελῶμεν εἰς τῷ. bus efferrent? Ac ne multa, ſi gulam in officio cõtinueris, paradiſum habitabis: ſin minus, hóc G
tibi perſuade, pabulũ te mortis futurũ. Fidelis eſto virtutũ theſaurus, claui vtere ſpiritualis tui
patris lingua, hæc ſit, quæ tibi os ad ſumendũ panem aperiat, hæc item quæ claudat. Serpentẽ
nolito tibi conſiliarium adhibere. Conſilio enim ſuo, ille adulterina veluti quadam claue cir-
cumuenire te habet in animo, tibiq; vel in ipſo etiam linguæ guſtatu inſidias artificioſè mo-
litur. Caue ne clandeſtinæ eſitationis peccatum incurras. Etenim ſi in re parua ſupplantare te
ille potuerit, ſine dubio tota te lucta proſtratum, vinculis poſtea arctiſſimè conſtrictum te-
nebit. Aures tuas caue ne quibuſuis paſſim garrientibus aperias, neque temere nugantibus
omnibus reſpondeas in his ſermonibus, qui à propoſito tibi religioſæ vitæ inſtituto diſſideãt.
Vtilibus autem auſcultandis præceptis illas accommoda, & horum aſſidua commentatione H
cuſtodi cor tuum. Eaſdem ab audiendis mundanis narrationibus abducito, quãtum potes, ne
quando cœni reſperſione animam oblinas tuam. Ne labores vt audias, quæ ab aliis dicantur:
neque immiſeris caput tuum in medium colloquentium: ne & tu ſubſanneris, & illos detra-
ctores efficias. Caue, curioſus ſis, neq; ita videre omnia volueris, ne ex ea viſione poſtea in a-
nimum tuum, libidinum ſanies redundet. Aſpectionem, auditionem, locutionem, reſponſio-
nem, omnia iſta vtilitate metitor. Corã natu maiore, quàm tu, caue ne aſſidere feſtines: quòd
ſi, vt id facias, iubeare, nolito tu in pari cum illo ſella ſedere: ſed cum huc illucq; diligenter o-
culis circũſpexeris, operam ſedulo da, vt ſellam tibi humiliorem aliquam inuenias, vt ob iſtã
animi tui humilem ſubmiſſionem, gloria te afficiat Deus. Interrogatus de re aliqua, graui ac I
ſubmiſſa voce reſponde. Alius ſi interrogetur, os tuum ipſe comprimito, ne à procaci corde
impulſa lingua tua inconſideranter aliquem feriat de iis, qui in pietatis cultores nimio plus
quid agant, diligenter inquirũt: atque hoc modo criminum te vinculis quaſi quibuſdam cõ-
ſtrictum efficiat. Inter ſedendum, caue ne crus cruri alteri ſuperponas: ſiquidem iſthuc facere
animi parum attenti, atque aliud agentis indicium eſt. Si cum inferiore te ſermonem habes,
aut interrogatus ab eo, aliquid reſpondes, caue ne ſuſpenſo animo illi negligenter reſpõdeas,
ea re videlicet, quòd fratrem contemnas: quando hoc facere, in deum contumelia eſt. Qui e-
Prou.17.a nim deſpicit pauperem (vt eſt in prouerbio) exprobrat factori eius. Cum quid locuturus es, ea
ex ore tuo prima ſemper verba præſiliant, quibus & proximum conſoleris, & charitatem er- K
ga illum tuam magis confirmes. Eadem ratio in medio, eadem in poſtremo, qui habeatur ſer
mone ſeruetur: idq; adhibita quadam feſtiua oris hilaritate, vt qui tecum loquatur, per te ex-
hilarari ſe ſentiat. In omnibus, quæ à proximo tuo rectè animaduerteris fieri, lætare, & deo
πρωτοκλισίας καὶ πρωτοκαθεδρίας gratias age: quando illius rectè facta tua ſunt, ſicut viciſſim item, tua illius. Quandocunque
ad cœnam conuenitur, primos accubitus, & primas cathedras deuita, infimumq; locum ſem-
Lucæ.14.c per ſectare, quò magis poſſis illud audire, Amice aſcende ſuperius. Vbi verò poſita iam men-
ſa recubueris, caue ne læua tua petulanter ſe iactet, nève ſpreto naturæ ordine imperium ſibi
ὑφηχείτω in dexteram vſurpet: ceſſatoq; potius, aut certè dexteræ modo deſeruito. Ad orationẽ quo-
tieſcunque vocaris, libẽter ſuccinat os tuum in eaq; eouſque permaneto, donec canoni ſatiſ- L
Argumentũ à minori feceris: magnamq; te iacturam facere arbitrator, ſi ante inde diſceſſeris. Etenim ſi cum corpo
ris tui ſuſtentãdi cauſa, cibum capis, ægrè admodum à menſa potes auelli, niſi naturale prius
deſiderium expleueris, neque ita facilè hoc facturus ſis, niſi magna te inde aliqua neceſſitas a-
uocet: quî non tandem ab epulis iis auelli ægrius debes, quibus ſpiritus alitur tuus? quiq; non
Argu. à maiore ad minus magis oratione corroborandus tibi tuus animus eſt? Etenim quanto nobilitate cœlum terra
præſtabilius eſt, & dignitate cœleſtia terrenis præponderant, tanto ſine dubio anima corpore
μίμημα præſtantior eſt. Siquidem ea cœli quaſi imago eſt quædam, quippe in qua domicilium domi-
nus habeat: at caro ipſa ex terra conſtat, quæ à mortalibus hominibus, & rationis expertibus
incolitur animantibus. Quamobrem quę corporis cauſa neceſſario ſuſcipi munera debent, ea M
ita habebis diſtributa, vt legitimum tibi poſtea orationis tempus non interpellent. Caue autẽ
diligenter, ne cogitationi illi animi tui aſſentiare, quæ ab orationis canone nondum peracto
Orãti quàm inſidietur dæmon attende auellere te ſtudeat. Habent enim morem hunc dęmones, vt faciendæ orationis tẽporibus per
ſpecioſam ſcilicet aliquam laudabilis cauſæ alicuius ſimulationem nobis ſedulo autores ſint,
vt ab ea nos ſubducamus, vt quam ſalutem afferre nobis intelligãt, ab ea nos probabiliter ab-
ducant. Noli ingemiſcens capitis, ventris ve dolorem excuſare, & eius qui nullus ſit, teſtes in-
certos proferre, nève quieſcendi cauſa quicquam de acri vigilantiæ aſſiduitate remiſeris, po-
Matth.6.b tiuſq; occultas aliquas ſemper orationes habeto, quas in occulto aſpiciens dominus, pro iis
gratiam tibi referat in aperto. Operam ſedulo da, vt in ea mercatura, quam in luculento vitæ
genere

A genere,præclariſq; muneribus communiter vnà cum cæteris facis,ſeorſum tu quæſtus acceſ-
ſiunculam aliquam habeas,quo repoſitas poſtea tibi in die neceſſitatis diuitias inuenias.Quo
tieſcunque tuæ tibi in fungendis pro communi re fratrum miniſteriis vices obtigerint,in eo
aduigila,vt ad laborem corporis,verborum etiam lenitatem adhibeas:vt ij, quibus miniſtras
charitatem te habere aduerſum ipſos intelligant: quo videlicet gratum ſit illis miniſterium
tuum,vtpote quòd ſit ſale conditum.Ne paſſus ſis,vt quæ propria muneris tui ſint,ea alius fa Col.4.b
ciat,ne merces quoque erepta tibi,alij tribuatur,téque contempto,in diuitiis tuis gloria alius
afficiatur.Aſſignato tibi miniſterio cum modeſtia fungitor,ſedulitatéque,perinde ac ſi Chri ἔργα εὐσχήμα καὶ ἐπιμελῆ
B ſto ipſi miniſtrares. Maledictus enim (inquit) homo, qui facit opera domini negligenter.
Quæ ex animi elatione faſtúque naſcitur abuſum metuito (eſto,quæ tibi præ manibus ſint mi Hier.48.d
niſteria,contempta admodum,abiectáque videantur) perinde tanquam deum præſentem ha παράχρησιν
beas,qui te aſpiciat.Magna res eſt alteri miniſtrare,eiuſmodíque, vt per eam nobis ad cœle-
ſte regnum aſcenſus paretur. Siquidem ea virtutum omnium quædam quaſi eſt ſagena, quæ Βασιλείας πρόξενον
diuina in ſe præcepta omnia comprehendit,ipſamq; primo virtutum omnium cõtentricem Simile
humilitatem cõplexa, quam bonorũ ſequitur copioſiſſimũ veluti quoddã examẽ:tum illud e-
tiam:Eſuriui,& dediſtis mihi manducare:Sitiui,& dediſtis mihi bibere:Hoſpes eram,& infir Matth.25. d
mus,& in carcere,& miniſtraſtis mihi.maximeq; quandocunq; quod debetur,id adhibita a-
C nimi ſubmiſſione perſoluitur,faſtu,iracundia,murmurationeq; ſegregatis. Eorum quos re ἐπάρσεως
ctè atque ex virtute videris viuere, æmulator eſto,& inſtitutorum vitæ,actionumq; exempla
deſcripta in animum tuum transferto.Opta vt ſis de numero paucorum.Rara ſiquidem,quę
bona:quæ quidem etiam cauſa eſt,quamobrem pauci cœleſte regnum introëant. Caue putes
eos omnes fieri ſaluos,qui ſe intra cellas ſuas contineant,& vitioſos iuxtà ac bonos.Neque e- φαύλους
nim ita res habet:quando ſunt quidem multi,qui ad honeſtæ vitæ genus ſe conferunt : rariſ- καὶ χρηστούς
ſimi autem,qui ipſius iugum ſuſcipiant.Violentorum eſt enim regnum cœlorum, & violen- Matth.11.b
ti rapiunt illud.Verba hæc Euangelij ſunt.Violentiam appellauit aſſiduam , & acrem corpo-
ris in laboribus fatigationem:quod nullius impulſu , ſuapte ſponte, Chriſti diſcipuli faciunt:
D cùm & voluntatem propriam,& corporis laxamentum abnegant omne,& magiſtri ſui præ-
cepta omnia conſeruant.Quocirca ſi tibi in animo eſt rapere regnum dei , violentiæ te dato,
ceruices tuas Chriſti ſeruitutis iugo ſubmittito , & eius loris collum tuum arctè circunquaq;
cohibeto:premat illud ceruicem tuam:labore illud virtutis atterito,ieiunando,vigilando,ip-
ſum te omnibus ſubiiciendo,taciturnitatem ſeruando,pſalmos aſſidue decantando,orationi-
busq; & lachrymis operam dando,& manibus laborando,cuiuſquemodi difficultates omnes
tolerando,ſiue illæ à dæmonibus , ſiue ab hominibus afferantur . Caue ne quod aliquo modo
elatè nimis de teipſo ſentias,in animũ inducas tuum,vt de priſtina laborum aſſiduitate quic-
quam remittas:ne ſi in ipſis vitæ foribus nempe è mundo migraturus,nudus virtutibus inuẽ-
E tus ſis,à cœleſti regno excludare.Non tibi cleri gradus vllus animos in altum extollat:humi-
liet potius.Animi enim in virtute progreſſus,in humilitate progreſſus eſt:contraq; in poſtre γνώμη κατ᾽ ἐναντίωσιν
mis relinqui & inhonoratum eſſe,id non aliunde,quàm ex elatione progignitur. Quanto ad
maiores ſacerdotij gradus accedere tibi propinquius contigerit,eo animos tuos magis demit
tito,idq; territus exemplo filiorum Aaron.Pietatis enim cognitio,humilitatis & mãſuetudi-
nis cognitio eſt:quando ſe animo ſcire ſubmittere,Chriſtum eſt ſcire imitari. Contra autem ἔπαρσις, παῤῥησία καὶ ἀναίδεια
faſtidio & arrogantia efferri,& inſolentius ſe gerere,eſt Diabolo ſe ſimilem facere.Chriſtum
tu imitare,non aduerſarium Chriſti : deum , non aduerſarium dei : dominum , non ſeruum
fugitiuum : clementem , non inclementem: humanum , non inhumanum: eosqui ſunt tha-
F lami nuptialis , non eos qui tenebrarum . Noli in eo properare , vt fratribus præſis , ne alie- κελεῦσαι ἀδελφότητι
norum peccatorum onere ceruices aggraues tuas . Quæ ſingulis diebus feceris opera , ea Canon ad
veſperi tecum ipſe commemora , & cum iis , quæ feceris pridie,conferto:ſtudioſeq; operam pietatem &
dato,vt melior in dies magis ac magis exiſtas. Proceſſum in virtutibus facito , vt hoc modo virtutes cõ-
angelis efficiare propinquior.Intra cellam tuam non te diebus aliquot, menſibúsve, ſed an- tendenti.
nis pluribus contineto,ibiq; continenter diem noctemq; dominũ laudato,& Cherubim imi-
tator.Si huiuſmodi initio exitus ſimilis conſenſerit,prorſus dubitare nihil debes,te breui cõ-
fecto monaſticæ exercitationis curriculo, itinereq; per anguſtam viam terminato , dei mu-
nere in paradiſum iri intromiſſum,cum præclara lampade animæ, ac lætitia vnà cum Chri-
ſto perpetuò fruiturum,in ſecula ſeculorum,Amen.

Eiuſdem

EIVSDEM SERMO DE ASCESI, HOC EST, G
de cultu ſiue exercitatione monaſtica, quo ſe debeat pacto excolere & ornare monachus.

MOnachum oportet cum primis nihil in vita, quod iuris ſui proprium ſit,
poſſidere: corpus quietum, habitum non ſordentem ſed honeſtum, vocē
moderatam, ſermonem compoſitum habere. in cibo, potioneq; minimè
μετὰ εὐσταθείας, aliâs μεθ' ἡσυχίας turbulentum eſſe, ſedatumq; potius, & grauem: coram natu ſe maioribus
ſilere, prudentiores ſe auſcultare, aduerſus æquales charitatem tenere, mi H
noribus conſilium cum charitate dare: ab hominibus ſe nequam & car-
ni deditis, curioſis & nimiò plus cupidis rerum gerendarū abducere: mul
ta intelligere, pauca loqui: in ſermone non pręfidentem aut temerarium eſſe, neque in collo-
quiis nimium: non eſſe ad riſum procliuem, verecundia ſeſe commendare, oculos habere ad
terram deiectos, animum ad cœlum erectum: non ſuperiorum imperio repugnare, ſed alacri
ac libenti animo obtemperare: manibus laborare, aſſiduè nouiſſimorum meminiſſe, ſpe gau-
dere, in tribulatione patientiam adhibere, continenter orare, in omnibus gratias agere, aduer
νήφειν. ſus omnes humilitatem tenere, odiſſe arrogantiam, ſobrium eſſe, peruigilem & attentum, &
cor à prauis cogitationibus caſtum cuſtodire, in cœlo ſibi per mandatorum obſeruationem I
theſauros recondere, quotidianas ſuas & cogitationes & actiones omnes diligenter exami-
nare, neutiquam ſe vitæ huius negociis, aut ſuperuacaneis ſermonibus immiſcere, nō curio-
ſius in deſidium vitam inquirere, ſanctorumq; ſolùm patrum viuēdi inſtituta imitari: ſi quos
rectè, aut cum virtute aliquid facientes viderit, illis gratulari, non item inuidere: eiſdem in
aduerſis ſocium mœroris eſſe & lachrymarū, & qui in eo ſtatu ſint, eorum vicem magnope-
re miſereri, non etiam condemnare, à peccato reſipiſcentem probris non inſectari, ſeipſum
nunquàm iuſtificare, peccatoremq; ſe in primis & coram deo, & coram hominibus appella-
re. ordinem deſerentes admonere, puſillanimes conſolari, miniſtrare infirmis, pedes ſancto-
rum lauare, in hoſpitalitate amoreq; fraterno diligentem eſſe, cum conſortibus & domeſti-
cis fidei pacem tenere, hæreticum hominem auerſari ac deuitare, approbatos libros lectitare, K
apocryphos ne attingere quidem omnino. De patre & filio & ſpiritu ſancto cum nemine di-
ἄκτιστον & ὁμοούσιον ſputare. Sed Trinitatem increatam, & coëſſentialem firmè, libereq; & credere & confiteri, &
ſe percontantibus ſic reſpondere: Oportere nos, ſicut traditum accepimus, baptizari: credere
autem eo modo, quo baptizati ſimus: glorificare verò, quemadmodum credidimus: in nego-
ciis & ſermonibus honeſtis verſari, prorſus ab omni ſe iureiurando abſtinere, pecuniam ad
vſuram non dare, non frumentum, non vinum, non oleum, vt maiore ſibi menſura reddan-
tur: à crapula ſe & ebrietate, & caducæ vitæ huius ſolicitudinibus temperare, nihil in conſue-
tudine cum aliis per dolum agere, nihil omnino de aliquo ſecus loqui, nemini detrahere, ne- L
que detrahentem alium libenter audire, non facilem eſſe ad ea credenda quæ de altero ſecus
dicantur: iracundiam ſibi dominari non ſinere, non praua cupiditate vlla vinctum detineri,
non temere proximo ſuccenſere, conceptæ aduerſus aliquem iræ tenacior ne ſis, non malum
pro malo reddere: maledictis inceſſi potius, quàm inceſſere, pulſari, quàm pulſare, iniuriam
accipere quàm facere, fraudari quàm fraudare. Potiſſimum autem debet ſe monachus à con-
Eccli.19.b greſſione mulierum abſtinere, itemq; à vini vſu: quia vinum & mulieres apoſtatare faciunt ſa
pientes: & in præceptis domini pro viribus exequendis, nequaquam animum deſpondere, tæ-
dio anxiè affici, ſed laborum ſuorum præmium, laudemq; à domino expectare: & ſempiternæ
Pſal.15.c vitæ optare fruitionem, & Dauid verba illa aſſiduè ante oculos habere, ac dicere: Prouide- M
bam dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam à dextris eſt mihi ne commouear. & vt
filium quidem addecet toto corde, totaq; fortitudine, menteq; tota ac viribus deum diligere:
vt ſeruum verò revereri, ac metuere, obedireq;, & cum timore, ac tremore animę ſuæ ſalutem
τρέχειν καὶ συντείνειν operari: ſpiritu feruere, indutum eſſe omnimodam armaturam ſpiritus ſancti, & currere non
in incertum & pugnare non tanquam qui aërem verberet, & in corporis infirmitate, & ani-
mi mendicitate, aduerſarium ſuperare: omnia ſibi aſſignata & ex ordine præſcripta munera
exequi, & ſe inutilem appellare: gratias agere ſancto & glorioſo ac metuendo deo: nihil per
contentionem aut inanis gloriæ ſtudium facere, ſed dei cauſa tantummodo, vt placeat deo.
Pſal.52.b Quoniam diſſipauit deus oſſa eorum, qui placere hominibus ſtudent, prorſus nunquam glo-
riari, ne-

A riari,neque ſuimetipſius laudes prædicare,neque prædicanti alteri aures libenter præbere , in
occultoq; non aucupandæ laudis cauſa humanæ , omnia facientem ſeruire , ac ſolam, quæ à
deo eſt,laudem quærere : deq; horrifico , glorioſoq; eius aduentu cogitare , de migratione ex
hac vita,de repoſitis iis,qui rectè vixerint, bonis, ſimiliterq; de parato igne diabolo & ange-
lis eius:& præter hæc omnia,Apoſtoli verba illa in memoria habere,Nō eſſe condignas paſ- Roma.8.d
ſiones huius temporis ad futuram gloriam,quæ reuelabitur in nobis:& illud vnà cum Dauid Pſal.18.
dicere:Cuſtodientibus mandata eius retributio multa,merces nimirum illa copioſa eſt,& co
ronæ iuſtitiæ,æterna tabernacula,vita finem nunquam habitura,gaudium inenarrabile, per-
B petua manſio apud patrem & filium & ſpiritum ſanctum,qui eſt verus in cœlo deus,faciei ad ἐμφανισμὸς
faciem manifeſtatio,choreæ cum angelis,cum patribus,cum patriarchis,cum prophetis,cum προσώπου
apoſtolis,cum martyribus,cum confeſſoribus,cum omnibus denique , qui ab æterno placue-
runt deo,in quorum numero ſtudioſe quæſo operam demus, vt nos quoque cenſeri poſſim⁹,
& inueniri gratia domini noſtri Ieſu Chriſti,cui gloria & imperiū in ſecula ſeculorū. Amen.

EIVSDEM EPISTOLA AD CANONICAM.

PEr hoc minus reddimur ad ſcribendum alacres,quòd nō vſquequaq; no-
C bis perſuaſerimus peruenturas eſſe ad manus veſtræ charitatis literas:ſed Sed & hodie paſſim
per miniſtrorum improbitatē malitioſam à pleriſque eas legi aliis prius, reſignantur
quàm ad te perferantur, idq; præſertim nunc temporis quo in domo dei literæ p hāc
ſurſum deorſum omnia permiſcentur.Modum itaque præſtolor,quo ip- luteranorū
ſa mecum hac de re expoſtules ac cōquerare, & tanquàm vi iniecta à me motoriam
extorqueas vt ſcribam:vt vel hoc argumento vſus intelligam,tibi ne ſint tragœdiam.
redditæ literæ noſtræ.Quanquàm ſiue ſcribimus,ſiue etiam ſilemus,in hoc ipſo vno ſumus oc
cupati , vt memoriam modeſtiæ tuæ aſſiduè in animis noſtris conſeruemus , Deumq; ipſum
precemur,vt eas tibi vires ſuppeditet,per quas curſum iſtum , quē in iſtiuſmodi præclaro vi-
D tæ genere pridem inſtituiſti, egregiè vſque ad extremum poſſis tenere.Reuera enim nō vnus
aliquis agon imminet ex pacto profitenti,vt quæ ſuæ ſunt profeſſionis munia obeat legitimè
ac rite perſequatur.Nam vitæ ſibi genus deligere Chriſti euangelio conueniens,hoc quidem
cuiuis facile eſt.Quòd autem quis vel minutiſſima quæque, quæ in eo deſcripta conſilia ſunt,
conſeruet,neque eorum quiduis neglectim tranſmittat:hoc verò rari , quos quidem ego no-
uerim,opere ipſo præſtiterunt,vt videlicet lingua vſi continenti ſilentio obuincta, oculis et-
iam eam diſciplinæ moderationem adhiberent, quam requirit euāgelicæ perfectionis tenor,
manibus inſuper indicerent intentum laborem ex ſuſcepto ineundæ dei gratiæ conſilio, mo-
tum itidem præſcriberēt pedibus, denique & reliquis totius corporis membris eo modo vte-
rentur, quem & eorum ſuſceptæ vitæ propoſitum , & ipſa initio opificis noſtri fabricæ ratio
E requireret,qui in veſtitu pro decoro modeſtiam , in congreſſione cum cæteris circūſpectio-
nem,in cibis illud modò,quod natura deſideraret, tenerent:in rebus ad vitæ vſum parandis,
vni tantum neceſſitati conſulerent.Atque hæc quidem dum ſimpliciter hoc modo dicuntur,
leuia videntur,ac nullius penè difficultatis:eiuſmodi ſunt tamen, in quibus ſeruandis magna
opus eſſe contentione,ipſe nos vſus docuerit.Atque illud etiam,vt perfectè humilitatem te-
neamus, vt videlicet neque natalium noſtrorum nobilitatis memores ſimus , neque ſi qua in
re præcipua dote aliqua aut naturæ,aut corporis, aut animi cæteris excellamus , ea cauſa no-
biſmetipſis placeamus.Itidemq; neque aliorum de nobis exiſtimatione , cauſa ad ſuperbiam,
faſtidiúmve abutamur.hæc quidem etiam Euangelicam vitam attingunt. Similiter illa quo-
F que,in abſtinentia ſeruanda animi vehemens quædam obfirmatio , aſſiduitas in orationibus
operoſior,in amore fraterno condoleſcens lenitas,bonorum in inopes communicatio, ani- συμπαθὴς
morum deiectio,cordis contritio,integritas fidei, æquabilis in ſeueritatis triſtitia tenor, vi-
gente aſſiduè in animis noſtris memoria horrendi,& inexorabilis iudicij illius:ad quod cùm
vniuerſi feſtinemus,pauciſſimi ſunt tamen, qui eius meminerint ac de illius euentu ſint ſoli-
citi.Cum autem multa ſint quæ à ſacris literis declarentur, quæq; præſtari ab iis debeant, qui
deo ſtudent placere,de his in præſentia ea tantummodo ſummatim , quantum ex diuinis li-
teris accepi , libuit mihi vobis vel exponere , vel commemorare potius , de quibus ex me vos
quæſiuiſtis,neceſſariis de rebus,ſingulis teſtimoniis , quoniam ea in promptu erant , omiſſis:
quæ illi facilimè legentes inuenirent,qui lectioni operam dant,qui quidem idonei erunt , qui 2.Timo.2.a
alios

alios etiam doceant.Hæc autem ſunt,Oportere Chriſtianum, animum ſumere cœleſti voca- G
tioni reſpondentem,& vitam agere conuenientem Euangelio Chriſti.Itemq́;,Oportere eun-
dem mente aut animo nequaquam diſtrahi,aut re vlla à dei perenni memoria, eiusq́; volun-
tatum ac iudiciorum abduci.Oportere Chriſtianum,ſuperata omnibus in rebus iuſtitia legis,
οὐδὲ ψεύ-δεσθαι prorſus neque iurare,neque per ſimulationem, diſſimulationémve quicquam agere:non ma
ledicere , non proterue cuiquam inſultare,non litigare,non ſeipſum vlciſci,non malum pro
malo reddere,non iracundia efferri in quacunque,quæ ſibi fiat iniuria,patientem eſſe, & in ſe
iniurium arguere,quandocunque id ferat occaſio : idq́; non vlciſcendi libidine , ſed fraternæ
Matt.18.c correctionis ſtudio,conuenienter præcepto domini,Non oportere contra fratrem abſentem
quicquam dicere,animo inurendæ illi infamiæ aut calumniæ quod eſt detractio : eſto verum H
ſit,quod dicatur.Oportere Chriſtianum non ridere, neque aliquo modo ridiculorum ſecta-
toribus operam dare.Oportere detrahentem fratri ſuo auerſari:In ſermone ſales , ac facetias
fugere:nihil quod otioſitatem arguat,temere proloqui,videlicet, quod neque in rem audien-
tium ſit,neque ad neceſſarium,& conceſſum nobis à deo vſum vllum pertineat : quò & qui in
laborando ſunt occupati,id facere ſtudeant,cum quanto maiore fieri ſilentio poteſt : & qui-
bus delegata de reliquorum conſenſu diſpenſandi ſermonis ad ædificationem fidei prouincia
eſt,ij ſermones apud eos de rebus honeſtis inſtituant,ne contriſtetur ſpiritus ſanctus dei . Nõ
debere cuiquam qui intra monaſterium ingreſſus ſit , liberè poteſtatem̧ permitti ad fratrum
quempiam accedendi,alloquendíve,priuſquam quibus totius fratrum ſocietatis regendæ de- I
latum negocium ſit,diligẽter ij animaduerterint,vtrum hoc fieri placeat deo , & an in com-
munem rem ſit.Non oportere Chriſtianum ſinere à vino ſe quaſi vile mancipium vinci,non
carnis immodicè eſſe appetentem,non denique in cibo , aut potione vlla voluptatem ſectari.
1.Cor.9.d Qui enim in agone contendit,ab omnibus ſe abſtinet.Oportere eorum , quæ ſingulis dentur
vtenda,nihil quicquam vt iuris ſui proprium poſſidere,aut ſibi tanquam ſuum reſeruare : di-
ligentiam tamen in omnibus vel vtendis,vel conſeruandis eam adhibere, quam in domini-
cis rebus adhiberi par ſit:neque eorum quippiam,ſi caſu negligẽter abiectum ſit, ſinere diſpe-
rire.Oportere vnumquenque nequaquam ſui ſe iuris eſſe exiſtimare , ſed proinde ac ſi in ſer-
uitutem à deo fratribus addictus ſit,ita & ſentire,& facere omnia , vnumquenque tamen ſer- K
uato ordine ſuo. Nõ murmurandũ neq́; in penuria rerum ad vitam neceſſariarũ , neq́; in im-
moderato opere faciẽdo & laboris delaſſatione , cum de his ſingulis iudicij periculũ illis im-
mineat,ad quos cura illa pertinet,vt hæc ipſi debeant animaduertere. Non debere Chriſtianũ
clamorem attollere,neq́; aliud quiduis in geſtu motúve aliquo præ ſe ferre, vnde aut ira inci-
tati,aut aliud agentis,& nequaquam deum adeſſe verè exiſtimantis animi ſignificatio detur.
Oportere vocem ad eorum qui audiant,vtilitatem,accommodare,neminiq́; neq́; aſpere,neq́;
ſuperbè reſpondere,in omnibusq́; lenitatem tenere, & reuerentiam aduerſus omnes adhibere
Per dolũ neutiquã annuendũ oculo, aut alteri⁹ membri geſtu vtẽdum quo frater offendatur,
aut intelligat ſe contemni.In veſtimentis,calceamentiſve exquiſitam elegãtiam fugere,quã-
do hoc facere oſtentationis eſt.Oportere rebus ad vſum corporis comparatis vilibus vti,ne- L
que ad largiorem luxum quicquam inſumere,quod facere abuſus dicitur.Honores non opor
tere ſectari,neque primas ſibi vendicare:vnumquenque ſibi cæteros præponere oportere,non
ἀνυπότα-κτον ſe à ſubiectione eximere:non oportere vt ocioſus panem manducet, qui valeat laborare:po-
tiusq́; debere vnumquenque etiam cum in rebus iis,quæ ad dei gloriam pertineant , tractan-
dis ſit occupatus,ab iis ſeipſum violenter veluti abſtrahere, atque ad operis pro viribus faciẽ-
di ſtudium impellere . Oportere vnumquenque ex antiſtitis arbitrio cum ratione , & ſumma
animi perſuaſione omnia quæ agat,moderari , atque ipſum etiam adeo cibum , ac potionem
aſſumere ad gloriam dei.Non oportere quenquam de vna ſe in aliam officinam tranſmoue- M
re,niſi id ita eſſe illi rectum iudicarint,quibus huiuſmodi rerum ſingularum data procuratio
ſit,extra quàm ſi quando repentina fortuita neceſſitas aliqua inde ipſum ad opem fratri , qui
tunc præ imbecillitate id ipſe non poſſit,ferendam vocet.Oportere vnumquenque,in quo vo
catus eſt,in eo manere, neque aſſignatos ſibi fines tranſilire , aut vlterius quàm quantum ſibi
ἐπεμβαίνειν præfinitum ſit,in labore operum progredi,niſi ad quos iſthæc pertinent , aliter iudicauerint,
& deo id gratum eſſe cenſuerint . Oportere nihil per contentionem aut litem aduerſus ali-
quem facere.Nõ debere alterum alterius laudibus inuidere , aut ex culpis alienis voluptatem
aucupari,cumq́; quid recte minus à fratre ſuo factum quiſque animaduerterit , officij ſui eſſe
exiſtimare,eo modo quo Chriſti charitas poſtulat,dolere,angiq́;.Contrà,ſi quæ rectè fieri vi-
derit,

A derit,gaudere ac lætari.Non oportere aliorum peccata, quaſi id nihil referret,lentè ac diſſi-
mulanter ferre.Oportere qui alterum redarguit,eum cum timore dei, adhibita omni animi
lenitate redarguere:in eáque re id vnum ſpectare tãtummodo, vt à peccato peccantem ab-
ducat:viciſſimq; debere,qui redarguitur,reprehenditúrue,æquo & alacri animo ferre, ſe re- καταδέχε-
dargui,aut reprehendi,vt qui ſciat in eo ſibi vtilitatem poſitam , ſi corrigatur: Non debere, σθαι προθύ-
cum alius quiſpiam corripiatur , illo ipſo , vel aliis quibuſuis præſentibus corripienti alium μως.
contrà aduerſari . Quòd ſi tamen aliquando correptio illa alicui neutiquam , ratione facta
videatur,illum cum eo ſemotis arbitris ea de re agere oportere : ipſumq; , vel cur ita facere
non debuerit,docere: vel contrà ab eodem cauſam,cur ita fecerit,ipſe edoceri. Debere vnũ-
B quenque in eo adniti,ſi aliquem ſibi aliqua de cauſa infenſum habeat, vt ſibi eius animum
mitiget,quantum poſſit. Non oportere cum quis peccauerit, & peccaſſe ipſum pœnituerit,
præteritorum illius peccatorum memoriam retinere , potiusq; iniurias ei ex animo omnes
condonare . Oportere eum, qui pœnitere ſe dicat,non ob id compungi modò,quòd pecca-
uerit:ſed fructus edere pœnitentiæ dignos. Quòd qui ob ea quæ prius commiſit delicta , ca-
ſtigatus ſit,& dignus habitus , cui illa ſint condonata,is ſi denuo peccauerit, duriùs etiam q̃
anteà ſibi iræ dei iudicium parat.Oportere eum, qui poſt vnam & alteram admonitionem,
obſtinatè tamen nihilominus in vitio perſeuéret,ad antiſtitem deferre,expeririq; num fieri
poſſit,vt à pluribus obiurgatus , à prauo propoſito ſuo pudore aſperſus deſiſtat . Quòd ſi ne
C ſic quidem noxam emendauerit , oportere eum ab reliquo corpore præcidi , & vt gentilem τὸ σκάνδα-
haberi,ac publicanum,vt illius exemplo admoniti cæteri, cautiùs ſe gerant , qui ſtudioſe in λον ἑαυτοῦ.
officio & obedientia permanentes laborent,conuenienter dicto illi , Ruentibus impiis iuſti
in timore erunt.Oportere etiam illius veluti membri ab reliquo corpore deſecti vicem do-
lere.Nequaquam pati oportere vt iritato adhuc fratre ſinas ſolem occidere,ne forte aliquan
do ambos ſic diſſidentes interuentu ſuo ſeparet nox,& in die iudicij crimen relinquat inex-
piabile.Ad vitę correctionem non comperendinandum,cùm quid cras futurum ſit,certum ἀπαραίτη-
nobis promittere non poſſimus , & multos ſciamus, qui rebus multis conſilio deſignatis ad τον.
perendinum diem non peruenere.Non oportere à ventris ſaturitate in fraudem induci , ex
D qua imaginatiuæ ludificationes poſtea nocturnæ naſcuntur.Non oportere diſtrahi per intẽ-
periem immodici laboris neque naturalis in victu quærendo neceſſitatis limites egredi , ex
præcepto Apoſtoli:Habentes victum & integumenta,his contenti ſimus.Quando copia il- 1.Tim.6 b.
la,quæ vltra neceſſarium vſum quæritur, ſatis multas ineſſe in homine nimias habendi cu-
piditates indicat.Porrò huiuſcemodi immodica cupiditas, ſimulachrorum cultura appella- Col.3.a.
ta eſt.Oportere omnem ab ſe pecuniæ cupiditatem penitus amoliri,neque in theſauros quic
quam ad res inutiles,ac minime ad nos pertinentes recondere.Oportere ad deum acceden-
tem,toto animo rerum omnium nuditatem amplecti,& vndique dei timore configi, ſecun ἀκτημοσύ-
dum illud prophetæ: Confige timore tuo carnes meas , à iudiciis enim tuis timui . Vtinam νην.
E verò det vobis dominus,vt ſuſceptis cum omni fiducia ac plenitudine fidei iis , quæ dicta à Pſalm.118.a
me ſunt ad ſuam ipſius gloriã,dignos ſpiritu fructus feratis annuẽte deo patre, & Ieſu Chri-
ſto domino noſtro adiuuante. Amen.

EIVSDEM HYPOTYPOSIS, HOC EST *formularis & compendiaria deſcriptio uitæ monaſticæ.*

CVm dominus noſter Ieſus Chriſtus præcipiat ac dicat , Quod dico vobis
in tenebris,dicite in lumine:& quod in aure auditis,prædicate ſuper te- Matt.10.c.
cta.Et valde metuendum Apoſtolus iudicij periculum illis aſſerat immi
F nere,qui quæ dici debeant,ea taciti prætereant,in his quæ cum Epheſio-
rum ſenioribus agit:Teſtificor enim vobis, inquit , hodierna die, quòd
mundus ſum à ſanguine omnium: Non enim ſubterfugi,quo minus an Act.20.f.
nunciarem vobis omnem veritatem & omne cõſilium dei. Cumq; hoc
idem vt faciamus nobis pręcipiat,quãdo ait:Hęc cõmone,teſtificans corã domino,quoniã 2.Timo.2.c
cum omnibus mihi coràm de præceptis domini teſtificari poteſtas non ſit , neceſſariò à me
fieri duxi oportere,vt ad veſtram ſaltem omnium,quę eſt in Chriſto,charitatem perſcribe-
rem,atque ita & me ab iudicij periculo liberarem , voſq; de rebus ad officium veſtrum ſpe-
ctantibus,certiores & vſquequaq; perſuaſos redderem,in nomine domini noſtri Ieſu Chri-
ſti,quò neq; vos ex inſcientia in ſtimulum mortis impingeretis id quod peccatum eſt , aut
dei

dei mandatum aliquod negligeretis,de quo ſcriptum eſt,quia mandatum dei, vita eſt æter G
Ioan.12.g. na,atque ab hac ipſa ob eam cauſam excideretis,cum dominus dicat,Qui non obedit filio,
ἀπειθῶν. non videbit vitam,ſed ira dei manet ſuper eum.Neque nos eorum, quos ad interitum pec
Ioan.3.d. catum dediſſet,ſanguinis rei propter taciturnitatem noſtrã inueniremur. Porrò hoc ipſum iudicium primò in medium depromam,& cauſam iſtius adeò magnæ eccleſiarum dei inter ipſas,ſimilitérque ſingulorum etiam priuatim diſſenſionis atque diſſidij,periculumq;, tũ manifeſtiſſima ex diuinis literis petita afferentur argumenta de vehementi, horribiliq; in eos animaduerſione,qui quoduis dei præceptum violauerint:ex quo planiſſimè intelligi poterit,vt quis quamplurima rectè videatur feciſſe,is tamen ſi in pauciſſimis,vel in vno etiam modò,cuiuſcunq; illud generis ſit,exequendo mandato,negligenter ſe geſſerit,vel etiã cum H
deliquiſſe alium conſpicatus ſit,perinde ac ſi id nihil ſua referret,lentè ac diſſimulanter tulerit,neq; in eum iuſta indignatione zeloq; incaleſcens,qualem incuſſo diuini iudicij timore adhiberi par ſit,adhibuerit correctionem, ob hoc vnum tantummodò fore vt pœnas luat:& licet ei ex inſcitia iſtiuſmodi aliquid inciderit,ne ſic quidem impunis abibit. Deinde piam dei patris,vnigenitiq; eius filij dei,ac ſpiritus ſancti confeſſionem opus præſens com-
περιέξει. plectetur.Poſt eorum,quæ expreſſè à diuina tradita nobis ſcriptura ſunt, cognitionem aperiemus,omnium videlicet,& à quibus abſtinere,& in quæ ſtudium eos ſuum maximè oporteat conferre,qui ad æternam vitam ac cœleſte regnum aſpirant.Similiterq; ſeparatim, quæ cuiuſq; gradus aut ordinis peculiaria eſſe officia debeant adducentur. Inde operam dabi- I
mus,vt certam veluti quandam ac peculiarem veri chriſtiani formulã exprimamus, eamq; breuem, & quæ definitionis veluti locum obtineat: hæcq; omnia ex ſacroſancta ſcriptura. Sequetur poſtea conſimilis etiam inſignis illorum,ac peculiaris quædam nota, qui tradendæ præſunt dominicæ doctrinæ, in quibus politiſſima quædam ac purgatiſſima veræ chriſtianæ vitæ ratio elucebit,& quædam (vt ita dicam) eorum dignitatis magnificentia, qui in huiuſmodi claritate doctrinæ luculenter ſe gerãt inclareſcet.His ea deinceps à nobis adiungentur,quæcunq;,dum ſimul de ea,quæ ſecundum deum vita eſt,diſputaremus,percontantibus nos fratribus reſpondimus:quæ omnia in exemplaribus deſcripta,ad veſtram in Chriſto charitatem mittenda curauimus,vt compleatur in vobis, vel per nos quoq;, quod dictũ
2.Tim.2.a. eſt ab Apoſtolo,Hæc commenda fidelibus hominibus,qui idonei erunt & alios docere. K

EIVSDEM PROOEMIVM IN LIBRVM *Ethicorum,hoc eſt de moribus.*

De iudicio Dei.

OPTIMI dei bonitate & erga nos benignitate,per gratiã domini noſtri Ieſu Chriſti,ex operatione ſpiritus ſancti ab tradita per manus gentiliũ ſuperſtitione liberat⁹,& iam tum à primo ętatis meæ initio in chriſtia- L
norũ parentũ diſciplina educatus,ſacrarum ab ipſis literarũ cognitione,
ἀπὸ βρέφους vel à puero imbutus ſum,quæ me ad veritatis agnitionẽ adduxere. Vbi verò ad virilem iam ętatẽ perueni,ſanè in multis itineribus quę per eam ætatem ſuſcepi,compluribus etiam,quæ (vt credi par eſt) negocia geſſi, prorſus cogitans, in cæteris quidem artibus & ſcientiis magnopere eos inter ſe conſentire animaduertebam,qui illarum quáſq; diligenter perſequerentur.Contrà verò in ſola dei eccleſia,cuius cauſa Chriſtus mortuus eſſet,& ſuper quam ſpiritum ſanctum ſuum largiter effudiſſet,multorum tum priuatim inter ſe fide maiorem diſſenſionem, tum in ſacris literis M
intelligendis diſcrepantiam adeo videbam magnam:quodq; ſine horrore maximo cogitari non poteſt,ipſos eccleſiæ antiſtites adeo voluntatibus inter ſe mutuo,opinionibusq; diſſidere,adeoq; in mandatorum domini noſtri Ieſu Chriſti intelligentia vehementer diſſentire,
ἀνηλεῶς. Deiq; eccleſiam inclemẽter dilacerare,ipſiusq; ouile immaniter,atrociterq; diuexare,vt ſine
Act.20.f. dubio in ipſis completũ hoc tempore ſiquando aliàs,oraculũ illud iudicarẽ,exorta noua iſta in eorũ animis hæreſi.Ex vobis ipſis exurgẽt viri loquẽtes puerſa,vt abducãt diſcipulos poſt ſe.Hęc atq; ei⁹ gñris alia cũ animaduerterẽ,adhęc mecũ ipſe animi incert⁹ volutare cœpiſſẽ, quænã,aut vnde ingẽtis adeo calamitatis cauſa extitiſſet,ſanè ipſo qdẽ dubitatiõis meę hui⁹ initio,

A initio,in obſcuriſſima mihi veluti quadam caligine videbar verſari, & non ſecus atque ſi in aliqua eſſem ſtatera cōſtitutus,modo in hanc deuergebam, modo in illam partem declinabā, cum videlicet alius alio me,ob diuturnam,quę mihi cum hominibus interceſſiſſet,conſuetudinem raperet:aut contra item, alio propellerer & auocarer propter eam,quam in diuinis literis agnoſcerem veritatem. Cum autem in hac diu animi veluti fluctuatione iactarer, cauſamq; quam dixi,cupide & anxiè perueſtigarem,venit mihi in mentem libri in quo iudicum recenſentur hiſtoriæ, in quo ſcriptum illud eſt, Vnuſquiſque quod ſibi rectum videbatur, illud faciebat,ſimulq; etiam cauſa cur id ita fieret declaratur, in eo quod ſuperius ſcribitur, his verbis:In diebus illis non erat rex in Iſraël. Horum igitur cum mihi in mentem veniſſet, il- B lud etiam de hoc ipſo,in quo ſumus rerum ſtatu, cœpi cum animo meo reputare, quod licet dictu forſan terribile ac plenum ſit formidinis & mirabile,veriſſimum tamen comperietur, ſi quis rem rectà expenderit. Num videlicet hoc ipſo etiam tempore ex aſpernatione ſingularis,& magni,ac veri,ſoliusq; rerum omnium præpotentis & regis, & dei, magna adeo eorum,qui in dei eccleſia cenſerentur,diſſenſio,pugnaq; inter ipſos eſſet excitata: quòd ſcilicet relicta vnuſquiſq; domini noſtri Ieſu Chriſti doctrina, ratiões ac regulas quaſdā propria ſibi autoritate aſſerat ac vindicet,malitq; contra domini præcepta ipſe imperare,quàm ipſi parere.Hoc itaq; cum mecum animo reputaſſem,atq; ex incredibili ſceleris magnitudine attonitus,vlterius etiam perueſtigarem,nihilominus id vt ita eſſe crederem,ea me inducebant,quæ C in quotidiano vitæ communis vſu videbam verſari.Animaduertebam enim in quauis multitudine,diſciplinam conſenſionemq; eouſq; ſolere ſeruari,quoad omnium communiter aduerſus principem vnū in parendo eius imperio cōſpiratio teneretur:cōtraq; diſſenſiones, atq; diſſidia, ſimiliter imperantiū etiam multitudinē ex eo naſci, quod nemo eſſet, qui imperaret: hocq;,quod dico,aliquādo in magna apum frequētia animaduerti,quę naturali ductę inſtinctu,regē ſuum,ſeruato ordine,ſequerētur.Cumq; iſtiuſmodi multa viderim ipſe, multa ab aliis etiam acceperim,multo tamen iis nota plura ſunt, qui in rebus huiuſcemodi inueſtigandis operam ſuam occupauere,vt ex his etiam verū eſſe comprobetur,quod dicimus. Si enim eorum qui ad vnius tantum nutum reſpiciunt,& rege vtuntur vno, proprium eſt diſciplinæ D ordo,atq; concordia:ſine dubio perturbatio omnis,omneq; diſſidium argumento eſt, nō eſſe qui imperet.Porrò hac eadem ratione,huiuſmodi quæ in nobis,& aduerſus domini pręcepta, & aduerſus noſmetipſos mutua reperitur diſſenſio,ea argumento ſit, nos vel à rege vero defeciſſe,conſentaneum in modum dicto illi,Tantum qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat:vel funditus abnegaſſe,ſecundum illud,Dixit inſipiens in corde ſuo,Non eſt deus. Cuius rei veluti indicium ſignumq; certiſſimū illud cōfeſtim ſubiicitur à Propheta: Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis.Quibus verbis ille maliciam illam, quæ tangi oculis poteſt,& in actum erumpit,ſignum docuit eſſe eius impietatis quæ in animo deliteſcit. Paulus vero apoſtolus cum eos,qui nondum omnino eſſent deprauati, ad pertimeſcenda dei iu- E dicia vellet inducere,pœnæ loco,hoc multari aſſerit illos, qui veram dei cognitionem neglexerint:ſic enim eſt apud eum:Et ſicut non probauerunt deum habere in notitia,tradidit illos deus in reprobum ſenſum,vt faciant ea quæ non conueniunt,repletos omni iniquitate,malicia,fornicatione,auaritia,nequitia, plenos inuidia, & cæteris, quæ in eo loco deinceps vitiis commemorantur.Quanquàm hoc ipſum iudicium neutiquam Apoſtolum ipſum per ſe arbitror excogitaſſe: Chriſtum enim in ſe loquentem habebat: ſed ex ea illius voce inductum, quando ait,propterea ſe in parabolis loqui ad turbas,ne diuina arcana intelligant, quoniam priores ipſi oculos clauſerant,& auribus grauiter audiuerant, & incraſſatum erat inſipiēs cor eorum:quo videlicet hoc eſſet ipſis loco pœnæ,vt in rebus maioribus cæcutirent, qui volun- F tariè ipſi priores mentis lumine excæcato ſibimetipſis caliginem offudiſſent: quod metuens Dauid ne ſibi vſu veniret,dicebat:Illumina oculos meos, ne vnquàm obdormiam in mortē. His igitur,talibusq; adductus argumentis,conſtare iudicabam, in vniuerſum quidem vitiorum prauitatem ex eo naſci ſolere,quod vel nulla dei cognitio ſit:vel ea ſi ſit,peruerſa, ac praua ſit.Separatim autem mutuam inter nos ipſos, multorū diſſenſionem inde originē ducere, quòd noſmetipſos īdignos reddiderimus, qui à domino regeremur.Porro ad iſtiuſmodi vitæ conſiderationem quandocunq; mecum ipſe ſtatui vt accederem,non ſanè metiri poterā magnitudinē iſtiuſmodi ſtupiditatis,vel amētię,vel furoris(vel quo alio hoc idoneo appellē vocabulo,neſcio)adeo modū omnē ſuperat prauitatis incredibilis magnitudo.Etenim ſi in brutis etiā animātibus conſenſionē nō alio modo cōſeruari animaduertimus, q̄ ſi eæ regū ſuorū

Iud.21.d
Iud.17.c
ἐπτοημένος
πολυαρχίας ἐκ τῆς ἀναρχίας à ſimili petita βεβαίωσις
ἀνομοίωσις ſiue argu. à contrario
2.Teſ.2.b
Pſal.52.a
Roma.1.d
Matt.13.b
ἐκάμμυσαν
Pſal.12.b
ἐγγίνεται
Simile à minori

imperiis obtẽperet:quid quæſo dici de nobis debeat,quos & vehemẽter adeo inter nos diſſide- G
re,& in diuinorũ mandatorũ interpretatione adeo eſſe conſtat diſcrepantes?An non hæc om-
nia cenſeamus,cum hoc tempore ab optimo deo nobis,docendi cauſa nos,corrigendiq; pro-
poſita ſint,eadem fore vt in magno illo,ac formidabili nouiſſimi iudicij die ad ignominiam
& condẽnationem nobis obiiciantur ſi auerſati fuerimus diſciplinam? à quo & olim iam di-
Eſa.1.a ctum eſt,& aſſidue etiam nunc dicitur:Cognouit bos poſſeſſorem ſuum,& aſinus præſepe do
mini ſui:Iſraël autem me non cognouit,& populus me non intellexit, & alia pleraq; in hanc
1.Cor.2.c ſentẽtiam.Illud autem,quod dictũ eſt ab Apoſtolo:Et ſi patitur vnum membrum , cõpatiun-
1.Cor.12.d tur omnia membra:ſiue glorificatur vnum membrum,congaudent omnia mẽbra.Et itẽ: Ne
ſint ſchiſmata in corpore, ſed in id ipſum pro inuicẽ ſolicita ſint mẽbra , nimirũ quæ ab vna, H
ὠκονομήθη aliâs, ὠκοδομήθη à qua inhabitantur,anima,moueantur,quamobrẽ ita tandem inſtitutum eſt ? Ego quidem ob
eam cauſam opinor,vt huiuſmodi diſciplinæ ordo,ratioq; multo magis ſeruaretur in eccleſia
dei,ad quam dicitur:Vos autem vnum corpus eſtis,& membra ex parte : cõtinẽte videlicet &
coaptante in ea alterum alteri ad cõcordiam,capite vno ac ſingulari,qui eſt Chriſtus . Apud
quos vero non concordia,non vinculum pacis,non in ſpiritu lenitas conſeruatur: contraq;,
διχοστασία καὶ ἔρις καὶ ζῆλος diſſidium,æmulatio,obtrectatioq; inueniuntur:hos Chriſti membra appellare , & ab eo dice-
re gubernari,magnæ enimuero audaciæ fuerit: contraq; ſimplicioris animi , non libere ac fi-
denter pronunciare,vigere ibi ac regnare ſenſum carnis, conuenienter dicto illi Apoſtoli,a-
Roma.6.c pud quem hæc præciſe ſunt verba:Cui exhibetis vos ſeruos ad obediẽdum, ſerui eſtis eius,cui I
obeditis.Atque huius ipſius ſpiritus proprietates idem percenſet, quando ait : Cum enim ſint
1.Cor.3.a inter vos zelus & contentio,& diſſidia,nõne carnales eſtis? Qui idem manifeſtè docet,quàm
Roma.8.b earum rerũ grauis exitus ſit,& q̃ à veræ pietatis ſocietate alienus,quando dicit Sapientiã car-
nis eſſe inimicam deo,legi enim dei nõ eſſe ſubiectam,neque enim poſſe. Cauſa autem eſt ea,
Matt.6.a quod nemo,ſicut aſſerit dominus,poteſt duobus dominis ſeruire. Hæc igitur cũ ita ſint, atq;
Ioan.6.d vnigenitus ipſe dei filius,ac deus noſter Ieſus Chriſtus per quem omnia facta ſunt,clamet,ac
dicat,deſcendiſſe de cœlo ſe,non vt faciat voluntatem ſuam,ſed voluntatem eius qui miſit ſe
Ioan.12.g patris:itemq; ſe à ſeipſo nihil facere,& mandatum ſe accepiſſe quid dicat,& quid loquatur:ſi-
militerq; cum ſpiritus ſanctus ille,qui magnifica,& admiranda dona illa diſtribuit , omniaq; K
in omnibus operatur,à ſemetipſo nihil loquatur,ſed quæcũque audierit, hæc loquatur:quî nõ
Ioan.16.b obſecro lõge magis neceſſarium eſt,vt vniuerſa Eccleſia dei, ſolicita ſeruare vnitatem ſpiritꝰ
Acto.4.f in vinculo pacis,illud compleat quod ſcriptum eſt in Actis?videlicet,Quod multitudinis cre
dentium erat cor vnum,& anima vna:quippe cum nemo eſſet ſcilicet, qui volũtati obſeque-
retur ſuæ,contraq; omnes communiter in ſpiritu ſancto voluntatem quęrerent vnius domi-
Ioan.6.d ni Ieſu Chriſti,qui dixit:Deſcendit de cœlo,non vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatẽ
eius qui miſit me patris,ad quem patrem loquens ait : Non pro his autem rogo tantum , ſed
& pro eis,qui credituri ſunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum ſint . His ego aliiſq;,
quas in præſentia omiſi rationibus adductus lõge pluribus,cum vſque adeo manifeſtè, vt cui L
controuerti à nemine poſſit,neceſſariam in tota ſimul eccleſia dei eam, quæ è Chriſto eſt, in
ſpiritu ſancto concordiam eſſe duxiſſem,contraq; periculoſam ac pernicioſam rẽ eſſe in mu-
Ioan.3.d tuo inter nos diſſidio contumaciam ſiue inobedientiam aduerſus deum (Qui enim aduerſus
filium contumax eſt,inquit,non videbit vitam, ſed ira dei manet ſuper eũ) illud deinceps cõ-
ſequẽs eſſe arbitratus ſum,vt de peccatis perueſtigarem,cuiuſmodi eſſent ea, quæ à deo veniã
poſſent impetrare , itẽmque viciſſim quot quis , & quibus admiſſis , contumaciæ iudicio ob-
ligaretur.Cùm igitur diuinarum literarum memoriam animo colligo , reperio tam in vete-
ri , quàm in nouo Teſtamento , neque in numero , neque in magnitudine peccatorum , ſed
in vna tantummodo cuiuſcunque tandem generis præcepti violatione contumeliam aduer- M
πρὸς θεὸν ἀπείθειαν. ſus deum iudicari,à Deóque in omnes promiſcue,qui dicto ipſius audientes non fuerint,ſup-
plicium conſtitutum . Atque in veteri quidem , quando horribile illud Achan exitium le-
ἄχαρ Ioſue.7.d go , aut hiſtoriam illius qui ſabbato ligna collegerat : de quorum neutro , quod aut aliter in
deum peccauerit , aut hominem quempiam vlla in re vel magna vel mediocri prorſus vio-
lauerit , nuſquam reperitur.Atqui tamen alter ob vnam modo,eamq; primam lignorum col
lectionem,pœnas inexpiabiles luit,& ne ſpatij quidem tantum inuẽnit,in quo poſſet pœnite-
re:ſiquidẽ dei iuſſu confeſtim à cũcto populo lapidibus obruitur:Alter autẽ,quòd neſcio quid
tantũmodo ſublegerat eorũ,quæ deo fuerãt dedicata , neq; tamen adhuc intra ſynagogã im-
portata,neq; ab iis recepta,ad quos rerũ huiuſmodi receptio pertinebat,nõ ſibi modò,ſed filiis
etiam &

A etiam & cõiugi exitio fuit, atque vnà cum ipſo tabernaculo, vniuerſis etiam propinquis ſuis. Iamq; in eo res erat, vt hæc peccati lues cũctum populum ignis inſtar populatura videretur: &, quod magis mirandum eſt, qui neq; peccati autorem ſciret, & ſi ſciſſet, nullo modo ei cõdonaturus fuiſſet, niſi quàmprimum ex ipſa virorum qui occiderant, calamitate, animaduerſa dei indignatione, miſerè ſe affligere cœpiſſent, & niſi Ieſus filius Naue vnà cum ſenioribus capite puluere conſperſo ſeſe in terram abieciſſet. Quo facto, & eductis ſortibus deprehenſus ſceleris autor, ſupplicium, quod diximus, luit. Sed dicet aliquis fortaſſe, merito de his quidem poſſe exiſtimari fuiſſe eos aliis etiam ſceleribus obſtrictos, ac propterea factum eſſe vt in his B poſtea deprehenderentur, ſanctasq; literas de his ſolum mentionem feciſſe, quæ grauiora eſſent, capitaliorаq;. Verum vt valde confidens ſit quiſquis eiuſmodi ſit, vt ad ſacras literas adiicere ipſe, vel demere aliquid audeat, nunquid quæſo Mariam hic etiam Moyſis ſororem accuſabit? ac peccatis multis fuiſſe illam coopertam audebit dicere? cuius virtutes nullum arbitror fidelem eſſe qui non cognouerit. Hæc quòd ſemel modo ſecus neſcio quid de Moyſe locuta eſt, idq; ipſum vere (Mulierem enim, inquit, Aethiopiſſam accepit ſibi) adeo vehementer deum aduerſum ſe iritauit, vt ne ipſe quidem ſuppliciter pro ea deprecans Moyſes quominus multam peccato irrogatam ſuſtineret, ipſi impetrare potuerit. Quoties igitur animo mecum Moyſem ipſum intueor dei miniſtrum, magnum illum virum, cui talis à deo ac tantus fuerat C honos delat⁹, magnificaq; adeo ſummæ virtutis data teſtimonia, vt audire promeruerit illud, Noui te prę̨ter cæteros &, Inueniſti gratiam corã me: Hunc ipſum quoties cõſidero ad Aquã contradictionis, nullam aliam ob rem, niſi quòd tantummodo dixerat populo propter aquæ penuriam murmuranti, Num de petra hac aquam vobis poterimus eiicere? hac ſola de cauſa confeſtim ei fuiſſe denunciatum, nõ ingreſſurum illum in terram promiſſionis, quæ omniũ, quæ Iudæis promiſſa fuerant, erat tunc caput. Quoties igitur orantẽ hunc video, & nihil exorantem, quotiesq; reputo mecum nihil ei prodeſſe potuiſſe præclara adeo multa quæ fecerat, facinora, vt veniam tam breui verbo impetraret, vere (vt eſt apud Apoſtolum) rigidam dei D ſeueritatem video, vereq; illud dictum eſſe perſuadeo mihi, Si iuſtus vix ſaluabitur, impius & peccator vbi parebunt? Verum quid hæc ego commemoro? Quoties horrendam illam domini ſententiam audio aduerſus illum qui vnum modo, idq; ex ignorantia, mandatum trãſgreſſus eſt, profectò non reperio quomodo dignè ſatis irę illius magnitudinem extimeſcam. Scriptum eſt enim, Et anima quæ peccauerit per ignorantiam, feceritq; vnum ex his, quę domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem ſuam, afferet arietem immaculatum de gregibus precio argenti in delictum ad ſacerdotem, iuxta menſuram, æſtimationẽq; peccati, qui orabit pro eo, quia neſciens fecerit, & dimittetur ei, quia per errorem deliquit coram domino. Quòd ſi de delictis iis quæ ex ignorantia committũtur, iudicium habetur adeò durum, & pro eorum expiatione neceſſarium eſt ſacrificium, quod ex teſtimonio diuinarum E literarum accepimus ſolitum fuiſſe Iob pro filiis ſuis offerre: quid obſecro de illis dicendum ſit, qui ſcientes peccant? aut de iis qui peccantes iſtos ſilentio tranſmittunt, non coarguentes? Verum ne probabilibus modo nixi coniecturis, hanc à deo aduerſus iſtiuſmodi homines indignationem ſolere ſuſcipi, probare velle videamur: neceſſario denuò afferenda in medium eiuſdem ſcripturæ autoritas eſt (extra quam nihil eſt quod præterea nunc requiramus) atq; ex vnius hiſtoriæ commemoratione, huiuſmodi ante oculos ponendum nobis iudiciũ eſt. Porrò, inquit, filij Heli, filij Belial. Eo igitur quod in hos pater, cum eſſent tales, non ſe vehementem adhibuerit, eiuſmodi aduerſum eos clementiſſimi alioqui dei iracundiam concitauit, vt facta contra ab alienigenis impreſſione, illi ipſi eius filij vno & eodem die in prælio trucidati F occubuerint, & popul⁹ fuerit vniuerſus debellatus, quàm plurimis ex eo internecione cõſumptis: eaq; in arcam ſacroſancti teſtamẽti dei ſecuta ſint, quæ ante illam memoriam nemo vnquam audiuerat, vt quæ ſcilicet neq; ab Iſraëlitis, neque ab ipſis ſacerdotibus omnibus paſſim, neque quouis tempore, ſine ſceleris piaculo cõtingi poterat, neque temere quouis in loco aſſeruabatur: hæc ſceleratorum manibus ſublata, identidem modo huc, modo illuc tranſmoueretur: & quæ in ſacroſanctis antea ſolita erat locis reponi, ea in prophanis tunc ſimulachrorum delubris locaretur. Ex quo eſt coniecturam capere, quàm magnus in nomen dei riſus, quantumq; ludibrium apud extraneas illas nationes conſequeretur. Atq; ad hæc omnia ſcriptum legimus ipſum Heli miſerabili admodum exitu vitam terminaſſe, cum ſibi prius interminatum ſciret fore omnino, vt illius poſteritas ab ſacerdotali dignitate ſubmoueretur: cuius quidẽ prædictionis veritatẽ ipſe poſtea eius euẽtus cõprobauit. Hæc tã multa populo euenere: ta-

[Margin notes:]
Collatio
καταπασάμενος χοῦν
Nume.12.a
ἁμαρτίας ἐπιτίμιον
Exod.33.c
Num.21.b
θεοῦ ἀποτομίαν
Roma.11.c
1.Petri.4.d
ἐπ' ἀγνοίᾳ παραβεβηκότος
Leuit.5.d
ἐν γνώσει
1.Reg.2.c
pro בליעל absq; iugo, exẽplar habet, λοιμοὶ peſtes, corruptelæ.
παρὰ τοῖς ἀλλοφύλοις

nêre:tales propter filiorum ſcelus parenti calamitates accidêre. Neque enim quod ad ipſum G
nominatim pertineret,in vita vnquam ſua ipſe reprehenſus eſt:de quo quidem neque hoc di-
ci poteſt, quod eorum flagitia tacitus ſuſtinuerit, qui eos ſæpe admoneret, atque à peccatis
iſtiuſmodi dehortaretur,ſic dicens,Nolite filij mei,nolite, non eſt bona fama, quam ego au-
κατασκευάζωμ dio de vobis:Atque etiam magnitudinem ſceleris exaggerans, periculum ipſis formidabilius
1.Reg.2.e proponit,cum ait,ſi peccauerit vir in virum,orabunt pro eo ad dominum: ſi autem in deum
peccauerit,quis orabit pro eo?Veruntamen quoniam vt dixi,non eum quem par erat, aduer-
ſum ipſos animi zelum præ ſe tulit, ſecuta ea ſunt poſtea, quæ memorauimus. Atque huiuſ-
modi quidem ſunt plurima, quæ in veteri teſtamento aduerſus eos iudicia reperio, qui qua-
cunque in re dei dicto audientes non fuerint. Cum verò ad nouum deueni, quod eſt domi- H
ni noſtri Ieſu Chriſti, in eóque dominum ipſum animaduerto, cum ne ea quidem quæ ex
ignorantia peccata committuntur, libera à ſupplicio dimiſerit, illis tamen vehementius
Lucæ.12.f comminatum quæ à ſcientibus commiſſa de induſtria ſint, idq; illis in verbis, Ille autem ſer-
uus qui cognouit voluntatem domini ſui, & non ſe præparauit, & non fecit voluntatem e-
ius,vapulabit multis.Qui autem non cognouit,& fecerit digna plagis,vapulabit paucis:quo-
ties igitur ipſius vnigeniti filij dei huiuſcemodi ſententias conſidero,& ſanctorum eius apo-
τηλικαῦτα πάθη ſtolorum aduerſus peccantes indignationem contemplor, taleſque ac tantas iis, qui vel vna
in re qualicunque offenderint, oblatas calamitates aſpicio: ſine dubio animaduerſionis ſe-
Luc.12.f ueritatem in hoc nihilo minorem, imò maiorem etiam quàm in veteri intelligo. Siquidem I
cui multum datum eſt, multum quæretur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus re-
petent ab eo. Animaduerte enim quæ beatus Paulus, ſimul & Chriſtianæ vocationis digni-
2.Cor.10.b tatem,& imminentem cuiuis peccato pœnam ſubindicans,dicat:Arma enim iuſtitiæ noſtræ,
inquit,non carnalia ſunt,ſed potentia deo,ad deſtructionem munitionum,conſilia deſtruen-
tes,& omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam dei, & in captiuitatem redigẽ-
tes omnem intellectum in obſequium Chriſti: non ſolum hoc autem, ſed & in promptu ha
bentes vlciſci omnem inobedientiam. Quo in loco poteſt qui ſingulorum verborum pon-
dera diligenter examinet, explicatius intelligere voluntatem diuinæ ſcripturæ: eam videli-
cet nequaquam permiſiſſe animum cuiuſque noſtrum erroribus falſarum opinionum, veluti K
in deuia quædam abductum,in peccati lubricum prolabi, quod videlicet exiſtimaret de pec-
catis eſſe quædam quidem,de quibus ſupplicium ſumeret deus, quædam vero, quæ impunita
dimitterentur:Sed quid ait illa?Conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe
aduerſus ſcientiam dei:quippe tanquam omne peccatum,propter contumeliam quę ex eo in
Neglectus diuini mandati per cõtumeliã,altitudo extollẽs ſe,dicitur Paulo. deum,negligendo illus mandato,redundet,altitudo appelletur extollens ſe aduerſus ſcientiã
dei,id quod etiam in libro Numerorum planius explicatur. Cum enim in eo enumeratis iam
deus peccatis,à quoque contra voluntatem eius admiſſis,ſacrificiisq; quę propter ea fieri vel-
let,deſcriptis,populo deinceps de voluntariis legẽ vellet ſancire,quam ille ſeruaret, in hunc
modum exorditur:Et anima quęcunque in manu ſuperbiam fecerit (Superbiæ manum appel
Nume.15.b lans audaciam eorum,qui dedita opera peccant ſcientes,quod Apoſtolus altitudinem nomi L
Χεῖρα ὑπερηφανίας nat extollentem ſe aduerſus ſcientiam dei.) Igitur anima, inquit, quæ in manu ſuperbiam fe-
cerit,ſiue indigena ſit ille,ſiue aduena,deum hic ad iracundiam prouocat, & exterminabitur
διεσκέδασεν anima illa de medio populi eius,eo quod verbum domini cõtempſerit,& præceptum eius ir-
ritum fecerit,contritione conteretur anima illa de medio populi eius,peccatum eius in ea.Il-
lud autem operæ precium eſt hoc in loco obſeruare,Quod niſi contritione contrita fuerit a-
nima illa,peccatum eius non in ea reſidet ſolum,ſed ad alios etiam permanat, qui ad id vin-
dicandum iuſtum animi ardorem nõ adhibuerint?ſicut ſcriptum eſt multis in locis, & ſæpe-
numero factitatum.Atq; vt ex his quæ ſunt leuiora,intelligamus quàm grauiter metuendum M
periculum ſit in his,quæ maioris ſunt ponderis, attendere operæ precium eſt indignatio illa
quanta ſit,qua eadẽ diuina ſcriptura aduerſus illos vtatur,qui ſacerdotis dicto,aut iudicis au-
dientes non fuerint. Qui autem,inquit,fecerit in manu ſuperbiam,nolens obedire ſacerdotis
imperio,qui eo tempore miniſtret domino deo tuo, vel iudici, qui fuerit in diebus illis, mo-
rietur homo ille,& auferes malum de medio Iſraël,cunctuſq; populus audiens timebit, & nõ
agent amplius impiè.Ex quibus verbis facile eſt intelligere, quàm vehementer nos oporteat
ſolicitos eſſe,quantoq; opere exhorreſcere.Et in captiuitatem,inquit,redigẽtes omnem intel-
εἰς ὑπακοὴν lectum in obſequium Chriſti omnem intellectum,non hunc, aut illum. Et in promptu habẽ-
tes vlciſci,& hoc in loco etiam,non hanc,aut illam, ſed omnem inobedientiam. Sine dubio
peſſima

A peſſima nos decepit conſuetudo:ſine dubio magnorum in nobis malorũ cauſa extitit peruer-
ſa hominũ traditio,quæ videlicet ex peccatis partim declinarit, partim nullo diſcrimine ad-
hibito ſuſceperit:& cum aliis vehementer ſe aſſimulet ſuccẽſere,veluti homicidio, adulterio,
& cæteris generis eiuſdem,alia ne ſimplici quidem increpatione digna iudicet,veluti iracun- κρίνουσαι; alij,τιθεῖσαι
diam,conuitium,temulentiam,auaritiam,& ſi qua ſunt his ſimilia, aduerſus quæ omnia alibi
etiam is,ex cuius ore Chriſtus loquebatur,Paulus ſententiam extulit,cum dixit,dignos morte Roma.1.d
eſſe,qui talia agunt.Vbi vero omnis altitudo deſtruitur, quæ ſe aduerſus dei ſcientiam extol-
lit,& omnis intellectus captiuus ducitur in obſequium Chriſti,& ſine vllo diſcrimine ſuppli-
B cium ſumitur de quauis inobedientia:ibi haud dubie nihil quod non deſtruatur,nihil non pu
nitum remittitur,nihil à Chriſti obedientia excluſum relinquitur,quandoquidem commune,
& maximum in quacunq; præcepti violatione ſcelus ineſſe Paulus declarauit,cum dixit, Qui μέγιστον ἀσέβημα
in lege gloriaris,per tranſgreſſionem legis deo contumeliam infligis? Sed nunquid hæc ver- Roma.2.d
ba fortaſſe tantummodo,ac nihil præterea in re?Quid,nõne qui apud Corinthios vxorem pa
tris habebat,cum hoc vno excepto,alterius criminis inſimularetur nullius, nõ ſolum ipſe tra
ditur Satanæ ad interitum carnis,quoaduſq; editis dignis pœnitentiæ fructibus, peccati labẽ
emendet,ſed ſimul eccleſiam itidem etiam vniuerſam, quòd facinus illud merita pœna per-
ſecuta non eſſet,ſecum in criminis ſocietatem adducit?Sic enim ſcriptum eſt,Quid vultis?in 1.Cor.4.d
C virgâne veniam ad vos?Et paulò inferius,Et vos inflati eſtis,& non magis luxiſtis, vt tolla-
tur de medio qui hoc opus fecit?Quid verò Ananias,cuius hiſtoriam ſcriptam in Actis legi-
mus?Quid,nunquid ille quoq; aliud feciſſe maleficium reperitur,præter id vnũ, propter quod
acerbe adeo multatus eſt?Vbi igitur apparet,grauem adeo pœnam fuiſſe illum commeritum?
Prædium ſuum vendiderat,precium attulerat,idq; ante Apoſtolorum pedes ſtatuerat:attamẽ νοσφισάμενος
quod partẽ de eo clam malicioſe cõpilaſſet,propterea eodẽ ipſo tempore vnà cũ vxore morte
afficitur,non dignus habitus qui de agenda ob admiſſum peccatum pœnitentia quicquam au
diret:non qui ſpatij ſaltẽ tantũ nanciſceretur,per quod vel leuiter animo indoleret & cõpun-
geretur nõ qui moram deniq; ad ſeipſum redeundi vllam inueniret. Quid porrò talis ille ac οὐ προθεσμίαν λαβών
D tanti iudicij apparitor,atq; adeo vehemens ſententiæ dei aduerſus peccati autorem miniſter
Petrus?ille inquam beatus,qui & cęteris antelatus diſcipulis fuit,cuiq; magnificẽtius quàm re- ἐγκώμιον. B.Petri
liquis omnibus datum teſtimoniũ eſt,magiſq; quàm reliqui omnes beatus appellatus, cui cla
ues regni cœleſtis commiſſæ:is cum ei dicitur à domino,Niſi lauero te, nõ habebis partẽ me- Ioan.13.a
cum:quod non obſecro vel duriſſimum cor metu horroreq; iudiciorum dei cogat cõtremi- λιθίνην καρδίαν
ſcere?præſertim qui nullius flagitij,nulliúſve contumacię ſignificationem vllam dediſſet,cõ-
traq; potius,qui eximio dominum ſuum honore affeciſſet,& egregiè,vt ſeruũ ac diſcipulũ fa-
cere par erat,eſſet reueritus. Cum enim ſuum pariter atq; omnium deum ac regem & domi-
num & magiſtrum,& ſalutis autorem,eum denique, qui omnia eſſet ſimul, in ſeruili habitu
E linteo ſe præcinxiſſe, & pedes ſibi lauare velle animaduertiſſet, confeſtim, veluti qui indi-
gnitatem ſuam ſecum ipſe reputans agnouiſſet, venientíſque ad ſe eximiæ eſſet dignitatis ful
gore perculſus, in clamorem prorupit his verbis: domine tu mihi lauas pedes? Et item, Nõ
lauabis mihi pedes in æternum: Hac de cauſa vehemens adeo ei comminatio illa intendi-
tur. Quod niſi rurſum cognita domini verborum veritate,obedientiæ abiectionem quàm ce
lerrime parendi mox promptitudine emendaſſet, nihil omnino vllum illi ex tot ſuperioris
temporis ipſius rectè factis,nulla ex mirificis illis, quibus à deo laudibus fuerat ornatus, non
dona, non promiſſa vlla, non denique ipſius dei ac patris talis ac tanta erga filium charita-
tis, ſtudiiq; delata cognitio quicquam potuiſſent afferre, quo pœnam quam ea re quod dei
F imperio fuerat aduerſatus,in præſentia commeritus erat, mitigaſſet. Verumenim ſi omnia παραμυθήσαιτο
ſingulatim velim recenſere, quæ in veteri, nouóque Teſtamento exempla in hoc genere re-
periuntur, narrantem fortaſſe me tempus deficiet. Iam vero quoties ad ipſa domini noſtri
Ieſu Chriſti, quæ in Euangelio ſunt, verba deuenio, & ipſius illius qui iudicaturus eſt vi-
uos & mortuos, dicta conſidero, quibus maior à fidelibus hominibus tribui oportere auto-
ritas videtur, quàm alij cuiuis hiſtoriæ, aut certiſſimæ, quæ afferri poſſet veritati, haud du-
bie magnam quandam in ipſis,omnibus in rebus parendi deo neceſſitatem, vt ita dicam, a-
nimaduerto, neque vllum prorſus iis, qui quoquo modo ſecus faciant, ac non pœnitentiam
poſtea agãt,venię locũ relinqui,niſi ſiquid aliud fortaſſe aduerſus apertas adeo claráſq; ſentẽ-
tias audẽdum ſit,aut vel ipſa etiã tacita cogitatione cõminiſcẽdũ. Cœlũ,inquit, & terra trã- Matt.24.e
ſibunt, verba autem mea non præteribunt. Nullum eſt hoc in loco diſcrimen, nulla diſtin-

ctio,nihil vſquam reliquum factum eſt omnino,quin fuerit comprehenſum. Non dixit hæc G
aut illa,ſed verba mea,omnia ſimul videlicet non præteribunt.Siquidem ſcriptum eſt,Fidelis
Pſal.144.c dominus in omnibus verbis ſuis, in omnibus ſcilicet,quęcunque vel vetat,vel iubet,vel promittit,vel
minatur,idq; ſiue facta ſint,quæ vetita,ſiue omiſſa quæ iuſſa. Nam quòd bonorum
operum omiſſio,nihilominus æque ac malorum perpetratio puniatur, ſatis magno eſſe argu
mento poterat quo animæ perſuaderetur, quæ non vſquequaque infidelitatis morbo laboraret,iudicium
illud,quod ſupra memorauim⁹ de Petro:qui Petrus cum eorum nihil de iis quæ
vetita eſſent, feciſſet,aut præceptum huiuſmodi vllum prætermiſiſſet, vnde eius, à quo id eſſet
omiſſum vel ſocordia vel faſtidium argui poſſet,quiq; tantum honoris ac reuerentiæ cau-
ſa miniſterium illud,honorêmque ne ſibi à domino adhiberetur, recuſaſſet, eiuſmodi com- H
minationem audiuit,cuius euentum nullo modo euitaſſet,niſi vt ſupradictum eſt, correctionis
celeritate,ac vehementi ad parendum ſtudio,excitatæ iam aduerſum ſe iracundiæ occurriſſet.
Verum enim quoniam, quæ illius clementia, & mirabilis quædam facilitas eſt quando
illi viſum eſt nobiſcum indulgenter agere,eadem ſæpe,atque in multorum perſonis exempla
ψυχὴ μοχλευθεῖσα καὶ καταντληθεῖσα proponere nobis non ceſſat, quò aſſidua eorum veluti inculcatione animus noſter veluti à
grauiſſimo torpore quodam poſſit excitari, diuturnumq; contra legem agendi morem abolere,eorum
tantummodo in præſentia facienda mentio eſt, qui in magno illo ac formidinis
Ioan.5.c pleniſſimo nouiſſimi iudicij die ad læuam domini noſtri Ieſu Chriſti ſtaturi ſunt: quibus di-
1.Cor.4.a Matth.25.d cturus eſt is,cui omnis iudicij poteſtas data fuerat à patre, qui venturus eſt, vt abſcōdita te- I
nebrarum illuminet,& cōſilia cordium in apertum proferat,diſcedite à me maledicti in ignē
æternum,paratum diabolo,& angelis eius.Et cauſam cur ita ab ſe diſcedere illos iubeat, ſubiicit,non
quod aut quenquam interfeciſtis,inquit,aut fornicati eſtis, aut mēdacium dixiſtis,
aut vllam cuiquam iniuriam intuliſtis,aliúdve quicquam licet exiguū admodum feciſtis eorum,quæ
ne faceretis,vobis fuerat interdictum. Sed quid? Quòd bona opera facere neglexiſtis.
Eſuriui enim,& non dediſtis mihi manducare.Sitiui,& non dediſtis mihi bibere. Hoſpes
eram,& non collegiſtis me.Nudus,& non cooperuiſtis me. Debilis & in carcere, & non vi-
1.Timo.2.b ſitaſtis me.Hæc atque id gen⁹ alia,cum dei virtute qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad
Pſal.33.b agnitionem veritatis peruenire,docetq; omnem hominem ſcientiam, in ſanctis literis ani- K
maduerterim,& ſumme horribile huiuſmodi diſcordātis inter ſe, & in præceptis domini no
ſtri Ieſu Chriſti interpretandis diſcrepantis multitudinis periculū perſpexerim, & quàm formidabile
illud magnæ adeo peruerſitatis iudicium ſit,ex pleriſque exemplis collegerim, neq;
minus quicquid aduerſus dei iudicium quodcūque geratur,æque intellexerim vindicari: denique
cum terribile iudicium illud cognouerim latum contra eos, qui cum peccatum ipſi nul
lum admiſiſſent,tamen quòd non acres ſe contra eos qui peccauerant, vindices præbuiſſent,
parem cum illis indignationem ſubiere,& quod magis mirandū videtur, qui ſæpe ne admiſſi
quidem flagitij eſſent conſcij ipſi:neceſſario à me fieri duxi oportere,vt,licet minus iam idoneo
tempore(elapſa ferè opportuna occaſione, quòd ad hanc vſque diem in aſſidua illorum L
eſſem expectatione qui idem mecum defendendæ verę pietatis certamen ſuſcepere,neq; mei-
met vnius tantum viribus confiderem)at non certe fortaſſe alieno tempore,etiam nunc,ſal-
ἀγωνιζομένοις ἀγῶνα θεοσεβείας tem commonendi cauſa eos qui in pietatis curriculo decertarēt, de diuinis literis ea ſelegiſſem
& quibus deus offenderetur, & quibus item propitius haberetur, eaq; quantum mihi per
vires liceret ex cōmunibus votis exponerē,quò videlicet beneficio domini noſtri Ieſu Chri-
ἀποπηδήσαντες ſti,& doctrina ſpiritus ſancti,confeſtim abraſa penitus voluntatum noſtrarum cōſuetudine,
& humanarum traditionū obſeruatione,& euangelij immortalis dei domini noſtri Ieſu Chri
ſti itinere inito, vitaq; inſtantis huius temporis ex eius voluntate tranſacta,partim vetitis re
Eph.5.b bus maiorem in modum declinandis,partim iuſſis attentiore cura exequēdis, idonei habea- M
mur qui in futuro ſeculo æternitatis iram fugiamus venturam in filios contumaciæ*,taleſq;
*aliâs,diffidentiæ exiſtamus,qui ſempiternam vitam,& cœleſte regnum merito adipiſcamur, quod à domino
Pſal.102.d Gal.5.a b noſtro Ieſu Chriſto promiſſum eſt iis qui ſeruant teſtamentum eius, & memores ſunt mandatorum
eius ad faciendum ea.Memoria tenens præterea dixiſſe apoſtolum,quod in Chriſto
Ieſu neque circuncíſio aliquid valet,neque præputium,ſed fides quę per charitatem operatur:
conſequens ſimul ac neceſſarium exiſtimaui,vt expoſita prius ſana fide,pietatiq; conſentaneo
εὐσεβῆ δόξαν de patre & filio,& ſpiritu ſancto dogmate,deinceps de Moribus librum ſubtexerem.

Eiuſdem

A EIVSDEM DE VERA AC
pia fide.

QVum per diuinæ bonitatis gratiã, mihi innotuiſſet veſtræ pietatis iuſſio digna prorſus ea quæ in Chriſto eſt, erga deum charitate: quibus quidem iuſſionis veſtræ literis reuerenter petiiſtis, meum vt ipſe de vera ac pia fide teſtimonium literis cõſignarem & ad vos tranſmitterem. Sanè ipſo initio, vt qui exiguitatis ac tenuitatis virium mearum facile mihi eſſem conſcius, timidè cœpi quomodo reſponderem, dubitare.
Simulac verò venit mihi in mentem verborum Apoſtoli illorum, Supportantes inuicem in Ephe.4.a
B charitate, & item illorum alio in loco, Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem: nequaquam rem me periculo vacuam facturum putaui, ſi & vobis in eo nõ Roma.10.c
paruiſſem quod iuberetis, & ſalutarem tacitus confeſſionem præteriiſſem, fiduciam habens 2.Cor.3.b
per Chriſtum ad deum, ſicut ſcriptum eſt. Non quod ſufficientes ſimus à nobis cogitare aliquid quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt, qui tunc quidem illos, nunc vero nos etiam (& hoc ipſum cauſa veſtra) idoneos fecit qui eſſemus miniſtri noui Teſtamenti, non li- 1.Cor.4.a
teræ, ſed ſpiritus. Porro fidelis miniſtri hoc eſſe proprium, ſine dubio ſcitis vos quoque: nimirum vt quæ à benigno domino in conſeruos ſuos diſtribuenda acceperit, hæc ipſis integra, & nullius rei alterius admiſtione adulterata cuſtodiat. Quocirca ego quoque, quæ ex di- ἀνοθεύτως καὶ ἀκαπηλεύτως
uinis literis accepi, hæc quemadmodum dei voluntas eſt, ad communem vtilitatem expone-
C re vobis teneor neceſſariò. Etenim ſi ipſe dominus, in quo pater ſibi bene complacuit, omnẽſque ſapientiæ ac ſcientiæ abſconditi theſauri ſunt, quíque à patre poteſtatem omnem, & Col.2.a
omne iudicium accepit, de ſeipſo ac patre loquens, Mandatum dedit mihi, inquit, quid dicam, & quid loquar, itemq́; Quæ ergo ego loquor, quemadmodum dixit mihi pater, ſic lo- Ioan.5.d
quor, denique ſi ſpiritus ſanctus à ſeipſo non loquitur quicquam, ſed quæcunque audierit ab ipſo, hæc loquitur: quî non tandem veriſimile eſt, pietati nos magis ſatisfacturos, pericu- Ioan.16.b
lóque noſtro magis conſulturos, ſi hoc ita ſenſerimus, itáque fecerimus in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti? Atque quandiu quidem aduerſus conſurgentes variis temporibus varias Att. quàm ſana fide nitens Baſil. obuiã ierie temporis ſui hæreticis.
D hæreticorum factiones pugnandum fuit: eorum à quibus in certamen prouocabar, in dicẽdo ſtyli veſtigiis inſiſtens, conſequens eſſe arbitrabar, vt ei impietatis peſti, quam diabolus ſeminaret, eiuſdemmodi oppoſitis ipſi vocabulis obuiam irem, & maledicta quæ in deum inde naſcerentur, reprimerem, vel etiam penitus refutarem: & aliis aliâs, prout videlicet hæreſeos morbo laborantium vtilitas neceſſario videbatur poſtulare: atque his ſæpenumero ἀντιτύποις
eiuſmodi, quæ licet in ſacroſancta ſcriptura nuſquam reperirentur, à pio tamen & ſanctis φωναῖς ſiue ἀντιθέοις
literis conſentaneo ſenſu neutiquam abhorrerent, neque (id quod frequenter etiam Apoſtolus fecit) Græcorum verbis, ſi ea in rem meam eſſe animaduerterem, abſtinerem. Hoc autem tempore communi omnium veſtrũm propoſito, ſimul ac meo arbitratus ſum conuenire, ſi impoſitum mihi à veſtra, quæ eſt in Chriſto charitate negocium cum ea, quæ ſanæ
E fidei congrueret, ſimplicitate conficerem, eáque dicerem, quæ à ſanctis literis accepiſſem: etſi in his quidem & nominibus & verbis vſurpandis parcus eſſem, quæ vt voce ipſa cum diuinis literis non conuenirent, eundem tamen, qui in ea haberetur, ſenſum tenerent. Quæ verò eius generis eſſent vt præter vocis nouitatem, ſenſum etiam nobis nouum atque inuſitatum afferrent, & apud ſanctos viros nuſquam in vſu fuiſſe reperirentur, hæc omnia veluti peregrina, atque à pia fide penitus aliena repudiarem atque auerſarer. Eſt igitur fides, eorum Fidei finitio
quæ dicta ſunt aſſentiens approbatio ſine vlla hæſitatione, cum ſumma animi perſuaſione de eorum veritate, quæ dei munere ſunt prædicata: quam fidem Abraham perhibetur habuiſſe, Roma.4.c
quippe de quo teſtatum ſit, Ipſum neutiquam incredulitate hæſitaſſe, ſed confirmatum fuiſſe
F in fide, dantem gloriam deo, & certiſſime perſuaſum quòd quæcunque promiſerat deus, potens erat & facere. Quòd ſi fidelis eſt dominus in omnibus verbis ſuis, fidelia etiam omnia Pſal. 144.c
mandata eius, confirmata in ſeculum ſeculi, facta in veritate & æquitate: haud dubiè mani- Pſal.110.b
feſtiſſimum hoc infidelitatis argumentum fuerit, & ſignum ſuperbiæ certiſſimum, ſiquis eorum, quæ ſcripta ſunt, aliquid velit reiicere, aut eorum quæ non ſcripta, introducere, cum dominus noſter Ieſus Chriſtus dixerit, Oues meæ vocem meam audiunt, & paulò ante idẽ ὑπερηφανίας κατηγορία
dixiſſet, Alienum autem non ſequentur, ſed fugient ab eo, quia non nouerunt vocem alie- Ioan.10.c
norum. Apoſtolúſque ſumpto ex hominibus exemplo vehementiſſime interdicat, ne quid eorum, quæ in diuinis literis habeantur, dematur, aut quod abſit, addatur. Sic enim eſt apud ἐν ὑποδείγματι ἀνθρωπίνῳ.
illum, Tamen hominis confirmatũ teſtamentũ nemo ſpernit aut ſuperordinat. Quãobrẽ nos Gal.3.c

quoque cum antehac ſemper illud in animo ratum habuerimus , vt omnem à Dominica do- G
ctrina alienam & vocem & ſententiam fugeremus:tum verò hoc ipſo tempore (vt ſupra di-
ximus)hoc à nobis ſeruari arbitror oportere,cum id nobis,ſimul vobiſq; tractandum propo-
ſitum ſit longè diuerſum ab argumentis illis,à quibus alio modo aliâs,vel ad ſcribendum ali-
quid,vel ad dicendum inducebamur . Quoniam videlicet eo tempore de hæreſi confutanda,
euertendoq; Diaboli artificio ſtudioſe agebatur: nunc autem ſimplex fidei confeſſio explana-
tioq; propoſita eſt:quò fit,vt cum tractatio nunc diſſimilis ſit,diſſimilis etiam eſſe debeat ſty-
Stylum ſibi variādū cō- firmat ele- ganti τῆ ὁ- μοιώσει lus . Quemadmodum enim non eadem inſtrumenta in manus ſumat & qui prælium eſt ini-
turus,& qui colere agrum velit,alia ſiquidem ſupellex inſtrumentorum iis congruit,qui in pa
cis quiete res ſibi ad victum neceſſarias parant:alij armorum apparatus iis qui in bello ſe ad- H
uerſum hoſtiles copias inſtruunt Similiter quoque,nequaquam eodem dicēdi genere vtatur,
& qui in ſana doctrina cohortetur,& qui in diſputatione ſibi repugnantes redarguat . Siqui-
dem aliud eſt genus dicendi,quo vtimur in refellendo:aliud, quo in cohortando . Itemq; alia
eorum ſimplicitas qui in pace veram pietatem prædicant & confitentur:alij illorum ſudores,
1.Timo.6.d qui aduerſus oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ fortiter dimicant.Quamobrem nos quoque
Pſal.111.a ſic diſponentes ſermones noſtros in iudicio,vbiq; ſiue defendenda , ſiue tradenda ſimpliciter
fides fuerit,operam dabimus vt ad ſubiectā materiā ſtylū accōmodemus : modo videlicet iis
qui diabolico aſtu illam conentur euertere, maiore cum acrimonia & contentione refutan-
dis,modo iis qui in ea ædificari voluerint,ſimplicius, & ad illorū intelligentiā accōmodatius I
Col.4.b ipſam fidē exponendo:nihilq; aliud faciendo,quàm quod dictum eſt ab Apoſtolo: vt ſciamus
ſcilicet quomodo nos oporteat vnicuiq; reſpondere. Sed antequam ad ipſam fidei confeſ-
ſionē veniamus,illud profuerit indicaſſe,dei maieſtatē & gloriam,talis cum ſit vt eam neque
oratio vlla pro dignitate circūſcribere poſſit,neq; mens comprehendere, vnico verbo ſentē-
tiáve neq; declarari potuiſſe,neque intelligi,ſed pluribus,quæ in ſermonis noſtri vſu trita eſ-
ſent:ſanctas literas vix iis etiam,qui puro eſſent corde , tanquam per ſpeculum obſcurè ſigni-
ficaſſe.Nam illud facie ad faciem,& ab omni parte cumulata ac perfecta cognitio,ea in futu-
ro ſeculo promiſſa idoneis ſunt.Quandiu verò in hac vita ſumus,licet Petrus ſit aliquis,licet
Paulus,cernit verè ille quidem,quæ cernit,neq; per errorem decipitur, neq; animo imagines K
πιστοῦται τοιούτῳ τινι τρόπῳ falſas concipit:per ſpeculū tamen cernit,& per ænigma: & quod ex parte eſt, in hac vita cum
gratiarū actione ſuſcipiens,quod perfectum eſt,in futura ſe accepturum incredibili lętitia cir
cūfuſum confidit.Quod ita eſſe apoſtolus etiam Paulus confirmat, qui tali quadā ſimilitudi-
1.Cor.13.b ne id quod diximus,comprobat,quando dicit,Quēadmodum cum eſſem paruulus , & prima
rudimenta doctrinæ dei tum primulū inciperem deguſtare,loquebar vt paruulus,cogitabam
ἐπείγομαι φθάσαι vt paruulus.Poſtq̃ autem factus ſum vir,& ad menſuram ætatis plenitudinis Chriſti perueni-
re feſtino,euacuaui quæ erant paruuli,& adeò magnos in cognitione rerū diuinarū progreſ-
ſus feci,ac profectū meliorē vt cognitio quidē illa, quā prius habebam dū in Iudaici adhuc ri
tus cultu verſarer,motionibus illis aſſimilis videretur,quibus imbecilla pueruli mens cieri ſo
Collatio let.Cōtrà verò ſcientia illa per Euangeliū acquiſita, eiuſmodi quæ viro iam planè vſquequaq; L
ætate perfecta conueniat:Similiter quoq; quæ in hac vita videtur à nobis in cognitione habe-
Βραχύτι καὶ ἀμυδρότε- ρον ri perfectio,ea ſi cum ſcientia illa ſit collata quæ in conſequenti ſeculo reuelanda idoneis eſt:
exiguū neſcio quid eſt,& adeo obſcurum,vt ab ea claritate quæ in futura vita expectatur, lō-
gius abſit,quàm abeſt ab eo,facie ad faciē,illud,videre per ſpeculum & in ænigmate.Atq; etiā
hoc ita eſſe confirmant diſcipuli domini,qui cum Petro & Ioāne fuere.Nā quòd dum hîc in-
ter homines viuerent quotidie magis ac magis proficerent, maioreſq; in dies proceſſus face
rent:nihilominus etiam ipſi incredibilem eſſe magnitudinē eius ſciētiæ probant, quæ in ſem-
piterna illa vita tradenda ſeruatur.Qui quidem poſt illud , quòd idonei viſi fuerant qui à do-
mino eligerentur,qui vnà cum eo vitam agerent,qui eius apoſtoli eſſent,qui promererentur M
Matt.13.b accipere donorum ſpiritus diſtributionē , poſtquàm etiam audierunt, Vobis datum eſt noſſe
myſteria regni cœlorū:poſt eiuſmodi ſcientiā,poſt aperta ipſis, quæ reliquis erant operta & ar
Ioan.16.c cana:tamē lōgo tandē tēpore poſt, aduentāte iā paſſione,verba audiunt illa, Adhuc multa ha
beo vobis dicere,ſed nō poteſtis portare modo. Ex his igit atq; huius generis aliis colligimus
infinitū quiddā eſſe , quod de rerū diuinarū cognitione diuinæ literæ ſentiant : neq; vllo mo-
do vires humanas,quandiu hic in terris vitā ducimus,earū arcana penitꝰ poſſe cōprehendere
cum maioribus in dies ſingulos progreſſibus faciēdis aliquid noui aſſidue ſemp acquirat:neq;
ſit quiſquā qui ad ſummū illud,prius queat peruenire,q̃ venerit quod perfectum eſt, quo ſanè
tempore

A tempore euacuabitur quod ex parte eſt. Quocirca cum ad omnes ſimul de deo notiones expli
candas omnemq; pariter depromendam gloriam, nō vnicum nomen ſufficiat, at neque ſin-
gula: ſi cum integra ipſorum ſignificatione ſeruentur, ſine periculo aſſumantur. Siquidem vt
dixerit aliquis, deus, non protinus tamen eum patrem eſſe declarauit: porrò huic ipſi voca-
bulo, pater, abeſt ea ſignificatio, quòd ſit creator. Rurſus in iam dictis deſiderantur bonitas,
ſapientia, potentia & quæ de deo in ſanctis literis reliqua pronunciantur. Itemq; vocabulum
patris, ſi cum integra eius ſignificatione, ſicut apud nos eſt in vſu, accipiamus in deo, impiè fa
cimus, quandoquidem vnà cum eo neceſſariò ſimul & affectio, & defluxio ſeminis genitiui,
B & ignorantia, & infirmitas, & talia quæcunque, ipſo nomine euulgantur. Quod idem vſu ve
nit etiam in creatoris vocabulo. noſtro enim loquendi vſu notio huius nominis, tempus, ma
teriam, inſtrumenta, adiumenta requirit: à quibus omnibus vacua penitus ſit oportet ea, quæ σκευῶμ al.
pia de deo habenda intelligentia eſt: eatenus id tamen, quoad præſtare humana facultas po- ὀργάνωμ.
teſt. Nam rem ipſam planè, vti ſuapte natura eſt, & ſi omnes omnium mentes vnà ad inueſti-
gandum coirent, itemq; ad enunciandum linguæ concurrerent, tamen qui aſſequi poſſet, exi-
ſteret nemo. Hunc ſanè ſcripturæ eſſe ſenſum luculenter ſapientiſſimus declarat Salomon,
dicens: Dixi, ſapiens efficiar, & ipſa longius receſſit à me, multò magis, quàm erat. Non qui- Eccle. 7. c
dem quòd re vera illa fugeret, ſed quòd ij maximè intelligunt, quàm ea omnem cuiuſuis ad
C ipſam comprehendendam captum exuperet, qui dei beneficio ampliorem ipſi quàm cæteri
cognitionem ſunt conſecuti. Sed hæc cùm ita ſint, pluribus diuinæ literæ neceſſariò & nomi- αἰνιγματώ-
nibus vtuntur & verbis ad exiguam quandam, atque hanc ipſam obſcuram diuinæ notionis δη παράστα
expreſſionem. Nobis verò ad omnia colligenda, quę vbique in ſacris ſcripturis reperiantur de σιμ.
patre, & filio, & ſpiritu ſancto, neq; facultas fuit neque ocium, idq; ea re, quòd vos nimio plus
me vrgeretis. Verū ſatis factum iri per hæc conſcientiæ veſtræ opinamur, ſi de omnibus pau
ca quædam in medium protulerimus: tum ad noſtræ ex ſcripturis ſententiæ explicationem,
tum ad veſtram ipſorum & eorum qui inter vos id expetunt, nulli controuertendam perſua-
ſionem ac indubitatam ſatisfactionem. Vt enim vocabula multa vnicam modò tuendę pie-
D tatis ſententiam enunciant, ſic ex paucis quoque, is, qui modo iniquus interpres non ſit, faci-
limè pietatem, quæ inſit omnibus ſcripturæ locis poterit, ſi volet, agnoſcere. Credimus igi-
tur & confitemur vnum ſolum, & verum, & bonum deum, & patrem omnipotentem, ex quo
omnia, deum patrem domini & dei noſtri Ieſu Chriſti: Et vnicum, vnigenitumq; eius filium
dominum & deum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſolum, verum: per quem omnia facta ſunt, vi-
ſibiliaq; atque inuiſibilia, & in quo omnia conſtant: quiq; in principio erat apud deum, & de⁹
erat, & poſt hæc ſecundum ſcripturas in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt.
Qui cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed ſemetipſum
exinaniuit: & per natiuitatē ex virgine, formā ſerui cùm accepiſſet, & habitu inuentus eſſet vt
E homo, omnia, quæ in ipſum, & de ipſo ſcripta fuerant, compleuit, ſecundum mandatum pa-
tris factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Et poſtquàm tertia die reſur- 1. Cor. 15. à
rexiſſet à mortuis ſecundum ſcripturas, viſus eſt à ſanctis diſcipulis ſuis, & reliquis, ſicut ſcri
ptum eſt. Et aſcendit in cœlum, & ſedet ad dexteram patris, vnde venturus eſt in conſumma-
tione ſeculi huius ad excitandos omnes, & reddendum vnicuique iuxta opus illius: quando
iuſti quidem aſſumentur ad vitam æternam, peccatores verò ſempiterno addicentur ſuppli-
cio, vbi vermis eorum non moritur & ignis non extinguitur. Credimus item vnum ſolum
ſpiritum ſanctum paracletum, in quo obſignati ſumus in diem redemptionis, Spiritum veri-
tatis, ſpiritum adoptiōis, in quo clamamus, Abbà Pater, qui diuidit & efficaciter operatur do-
F na, quæ à deo dantur, ſingulis prout vult ad vtilitatem ſpiritum inquàm, qui quæcunq; audi-
uerit à filio, docentem & commonentem omnia, bonum, deducentem in omnem veritatem,
& confirmantem omnes credentes ad cognitionem veram, & exactam, & cultum dei pi-
um, & adorationem ſpiritalem, & veram confeſſionem dei patris, vnigenitiq; eius filij, do-
miniq; ac dei noſtri Ieſu Chriſti, & ſuiipſius. Quę tria nomina ſeorſum ſingula ſuam peculia-
rem quandam proprietatem apertè ſignificant, quæ piè conſiderari in ipſis poteſt: atque in pa
tre quidem proprietas patris, in filio vero proprietas filij, in ſpiritu ſancto poſtremò, ſua quę-
dam à duobus diuerſa proprietas, cum neque ſpiritus ſanctus à ſeipſo loquatur, neque filius à
ſemetipſo faciat quicquam: ac pater quidem filium mittat, filius vero ſpiritum ſanctum. Sic εἰς τριάδα
ſentimus, & ſic baptizamus in trinitatem conſubſtantialem, idq; ex præcepto ipſius domini ὁμοούσιομ.
noſtri Ieſu Chriſti, qui dixit, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, Matth. 28.
& filij,

& filij,& ſpiritus ſancti,docentes eos ſeruare omnia,quæcũque mandaui vobis. Quæ ſeruan- G
Ioan.15.b tes,& charitatem erga illum habere nos demonſtramus,& digni efficimur,qui in ea maneamus,ſicut ſcriptum eſt.Contrà negligentes eam ſeruare,ab ea diſiuncti,aut aliter affecti con-
Ioan.14.c uincimur.Qui enim non diligit me,inquit dominus,ſermones meos non ſeruat. Et itẽ, Qui
Ibidem. habet mandata mea,& cuſtodit ea,ille eſt qui diligit me.Porrò vehemẽter demiror, quid ita
Lucæ.10.c cum dominus noſter Ieſus Chriſtus dicat, Nolite gaudere quòd dæmonia ſubiiciũtur vobis,
τὰ δαιμόνια
Ioan.13.d gaudete autem quòd nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis. Et item alibi, In hoc cognoſcent,
quòd diſcipuli mei eſtis,ſi charitatem habueritis inter vos.Ex quibus verbis nactus occaſionẽ
1.Cor.13.a Apoſtolus,docens quàm neceſſaria omnibus in rebus charitas ſit,palàm teſtificatur his verbis,Si linguis hominum loquar & angelorum,charitatem autem non habeam,factus ſum ve- H
lut æs ſonans,aut cymbalum tinniens. Et ſi habuero prophetiam, & nouerim myſteria omnia,& omnem ſcientiam: & ſi habuero omnem fidem,ita vt montes transferam,charitatem autem non habuero,nihil ſum.Et paulò pòſt,Siue autẽ prophetiæ,euacuabuntur: ſiue linguæ, ceſſabunt: ſiue ſcientia,deſtruetur: quibus verbis continuò adiungit,Nunc autẽ manent ſpes,
Att.quidmaximopere demiretur Baſilius fides,charitas, tria hæc: maxima autem horũ eſt charitas.Hæc,inquam,& conſimilis formæ per multa cum adeo affirmatè à domino primum,deinde ab Apoſtolo dicta,ac definita ſint, vehementer demiror,qua ratione inducti homines ſtudium adeo magnũ in res fluxas ac fragiles conferant,& his tantopere inhient: in eas verò quę ſtabiles ſunt,& ad ſempiternũ tem-
πιθόμεσιν pro quo alij, γνῶσιν. pus permanent,maximeq́; in eam,quæ ex omnibus maior eſt,charitatem,& Chriſtiani homi- I
nis peculiare eſt quaſi quoddam inſigne,non modo ipſi ſtudium nullum adhibeant,ſed ſiquis
Luc.11.g ſit qui adhibeat,ei aduerſentur,& contrà pugnantes, illud efficiant quod dictum eſt, Quòd neque ipſi introeũt,& alios prohibent intrare.Quod cum ita ſit,magnopere hortor & oratos velim vos fratres chariſſimi,vt miſſa iſtiuſmodi curioſa inueſtigatione,flagitioſaq́; verborum contentione,his contenti ſimus,quæ à ſanctis viris, atque ab ipſo adeò domino noſtro Ieſu Chriſto dicta ſunt: eaq́; ſentiamus, quæ reſpondeant cœleſti vocationi: & vitam agamus Chriſti Euangelio conuenientem,ſempiternam vitam, & cœleſte regnum ſperantes,
μακαρίου θεοῦ. paratum omnibus ſeruantibus mandata dei & patris, quæ ſunt ſecundum Euangelium beati dei Ieſu Chriſti domini noſtri,in ſpiritu ſancto & veritate.Hæc ſunt quæ à veſtra pietate ad-
monitus neceſſario mihi duxi facienda,vt ad vos in poſtremis perſcriberem,ſenſumq́; animi K
ſuper his rebus mei vobis,& per vos fratribus iis,qui in Chriſto ſunt,explicarem, vtq́; & veſtris & illorum animis omni ex parte ſatisfieret,in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti: quò omnis prorſus omnibus de fide noſtra dubitatio tolleretur (orta fortaſſe propter diuerſam rationem eorum,quæ aliàs alio modo expoſita à nobis ſunt, quæ res eò nimirum vſu venit, quòd neceſſario aſſidue cogebamur aduerſus propoſita nobis à pietatis veræ impugnatoribus argumenta,vt quæque ab ipſis in medium afferebantur,depugnare)neque cuiquam eſſet cauſa,cur fluctuaret: ſummè contrà adnitentibus illis qui quæ aliena ſunt, nobis attribuunt, aut ſæpenumero etiam,quo facilius ſimpliciores in ſententiam ſuam auferant,deprauatæ ſuæ ip-
ſorum mentis flagitioſa commenta falſo nobis affingunt:à quibus neceſſario vos, vt ab ho- L
minibus ab Euangelica & apoſtolica fide,charitateq́; alienis cauere debetis,memoriaq́; verba
Galat.1.b Apoſtoli illa tenere: Sed licet nos,aut angelus de cœlo euangelizet vobis,præter id quod euãgelizauimus vobis,anathema ſit: vt illud ſeruantes,Attendite à falſis prophetis: & illud, Vt
2.Theſ.3.b ſubtrahatis vos ab omni fratre inordinatè ambulante,& non ſecundum traditionem, quàm
ϛοιχῶμεν τῷ κανόνι. acceperunt à nobis: ordine incedamus in regula ſanctorum,tanquã ſuperædificati ſuper fun-
Philip.3.c dementum Apoſtolorum & Prophetarũ, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu domino
Ephe.2.d noſtro,in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum in domino.Deus au-
1.Theſ.5.c tem pacis ſanctificet vos per omnia,vt integer ſpiritus veſter,& anima & corpus ſine quere- M
τηρηθείη. alij, εὑρεθῇ. la in aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti conſeruetur. Fidelis deus qui vocauit nos, qui etiã faciet,modò mandata eius ſeruemus,gratia Chriſti in ſpiritu ſancto.

παρασκευὴ ad moralia.

DE HIS, QVAE IN SACRIS LITERIS
uel uetita ſunt,uel iuſſa.

CVm quæ ad ſanam fidem pertineant,de his ſatis, quantum huius temporis ratio requireret,ſuprà à nobis arbitrer demonſtratum: reliquum eſt vt ad ea ſtudioſè tractanda pergamus,quæ de his quæ ad mores pertineant, ſcripturos nos polliciti ſumus in nomine

A mine domini noſtri Ieſu Chriſti. Quæcunque igitur in nouo teſtamento hactenus ſparſim diuerſis in locis vel vetita inuenimus, vel iuſſa, hæc ſtudioſe operam dedimus, vt quoad facere nobis per vires liceret, in compendiarias quaſdam regulas redigeremus: quò facilius ab his, qui modo vellent, percipi poſſent, appoſito ad ſingulas regulas numero etiam capitum ſcripturæ, vt quæque ex ea deſumpta in regula continentur, ſiue ex Euangelio ea ſint, ſiue ex Apoſtolo, Actis ve: vt qui regulam legerit, & appoſitum ipſi, verbi cauſa, primum aut ſecundum numerũ animaduerterit, deinde ſcripturã ipſam in manus ſumpſerit, & prædicti numeri caput inueſtigauerit, hoc modo teſtimonium inueniat, cuius gratia confecta regula ſit. Sanèque initio erat animus apponere ad ſingulas regulas etiã de veteri teſtamẽto, vt quæque cum his B ſingulis viſa eſſent congruere, quæ ſumpſiſſemus de nouo. Verum quoniã neceſſitas vrgebat, maiorem in modum flagitantibus hoc tempore à nobis fratribus ea, quæ iampridem ipſis eramus polliciti: venit in mentem mihi ſcitum illud ſapientis, Da ſapienti occaſionem, & ſapientior erit. Quare licet vnicuique arbitratu ſuo, accepta iam ſatis magna occaſione ex his, quæ de nouo appoſita viderit, vetus ipſum teſtamentũ ſumere, ac per ſe ipſe intelligere, quàm ex omni parte diuinæ inter ſe literæ conſentiant: præſertim cùm vel vnica modo dictio fidelibus ſatis ſit, iisq; quorum animus de ſumma verborum domini veritate omnino nihil dubitet. Quæ quidem etiam cauſa fuit, quam ob rem ſatis exiſtimauerim, ſi de nouo etiam non C omnia, quæcunque poſſent, ſed pauca quędam ex omnibus apponerem. Sunt autem regulę, vt ſummatim dicam, de hiſce rebus.

ἀπηγορευμένα ἢ ἐγκεκρυμμένα.

ἀφορμήν.

INDEX REGVLARVM.

I De pœnitentia, & quod ſit tempus idoneum ad pœnitentiam, deq; proprietatibus, & fructibus ipſius.

II De eo, quòd qui à deo inire gratiam ſtudeat, eius ſtudium eſſe ſincerum debet, atque ab omni penitus rei contrariæ admiſtione vacuum.

III De charitate erga deum, & quomodo ea vere cognoſcitur.

IIII Qui ſit honor erga deum, & quæ item contumelia.

V De charitate mutua, & proprietatibus ipſius.

VI Quòd in confeſſione dei, & Chriſti eius fidenter, fortiterq; agendum ſit.

D VII Quòd non ſit ſatis ad ſalutẽ confeſſio domini, facientibus cõtra mandata eius.

VIII De fide & ſumma autoritate ac certitudine verborum domini.

IX De cognitione ſiue ſcientia ignorationéque rerum ad officium noſtrum pertinentium.

X Quæ ſit finis peccati, quæúe item præcepti dei.

XI De iudiciis dei, & quantopere ea ſint metuenda.

XII De improbatione & impugnatione aut cõtradictione vel obedientia, & obſeruatione voluntatum dei.

E XIII De eo quòd ſingulis momentis voluntate ac ſtudio indilato parati eſſe debeamus ad ea, per quæ poſſimus inire dei gratiam.

XIIII De maturitate opportuna & commoda cuiuſlibet rectè facti.

XV Quòd non debet quis, ſperans in aliorum rectè factis, negligere ipſe officium ſuum.

XVI De iis qui prodeſſe ſibi aliquid opinantur, ſi cum bonis, & deo charis hominibus viuant, ipſi autem boni nihil faciant.

XVII Quomodo occaſione vitæ huius, in qua ſumus, vti debemus.

XVIII De modo & affectione animi, quæ teneri ab his debeat, qui ſtudium ſuum adhibent in conſeruandis præceptis dei.

F XIX De iis, qui alios impediunt, vel ab aliis ipſi impediuntur, quominus obire poſſint mandatum dei.

XX De baptiſmate, & quæ ſit ratio & virtus baptiſmatis,

XXI De cõmunione corporis & ſanguinis Chriſti, & quę ſit ratio huius ſacramenti.

XXII Quomodo alienatur aliquis à deo, quomodòve item conciliatur.

XXIII De iis, qui præ animi impotentia, in ea etiam quæ oderunt, peccata prolabũtur.

XXIIII De mendacio & veritate.

XXV De inutili atque otioſo ſermone, dêque vtilium & ſtudioſorum ſermonum vſu ac tractatione.

Quòd

XXVI Quòd ad ea confirmanda, quæ à nobis vel fiunt, vel dicuntur, primum petitis de ſanctis literis teſtimoniis vtendum ſit, deinde iis etiam, quæ in communi vitæ conſuetudine nota ſunt. G
XXVII Quòd pro virib⁹ enitendũ nobis eſt, vt quàm ſimilimi deo, & ſanctis ei⁹ ſimus.
XXVIII Quòd perſpicaces eſſe debem⁹ & diſcreti in habẽdo bonorũ & malorũ delectu.
XXIX Qua ratione efficere poſſimus, vt profeſſioni noſtræ autoritatẽ comparemus.
XXX De honore habendo rebus conſecratis deo.
XXXI De vſu rerum quæ ſanctis ſunt attributæ.
XXXII De debitis & perſolutionibus.
XXXIII De iis qui alios ſcandalizant, vel aliunde ipſi ſcandalizantur. H
XXXIIII Quòd debeat vnuſquiſque pro modulo virium ſuarum exemplar ſe ad res honeſtas cæteris præbere.
XXXV De iis qui res honeſtas ac bonas vituperant.
XXXVI De honore & animi propenſione erga ſanctos.
XXXVII De iis qui in rebus minutis ſtudium ſuum adhibent pro facultate ſua.
XXXVIII Quomodo accipiendi, tractandiq; ſint hoſpites.
XXXIX De firmitate & conſtantia animi in ſcandalis retinenda.
XL De iis qui aliter docent.
XLI Quòd excidi debent, qui autores ſcandalorum ſunt, & quòd cum infirmioribus temperate & indulgenter eſt agendum. I
XLII De eo quòd dominus venerit ad implendam legem.
XLIII De differentia inter mandata legis, & mandata Euangelij.
XLIIII Quòd onus domini leue ſit, & quòd peccatum graue.
XLV De æqualitate in honoribus ſeruãda, & de ſummiſſione animi ſiue humilitate.
XLVI De ſtudio recte factorum maiorum & minorum.
XLVII De diuitiis & paupertate, & de iis, quæ his eſſe ſolent adiuncta & cõſequuntur.
XLVIII De beneficentia in fratres, & quod propterea opus faciendum ſit.
XLIX De iis, qui in iudicio experiũtur, ac litigant & ſeipſos defendunt, vel etiã alios. K
L De pace & pacificatione.
LI Cuiuſmodi eſſe debeat is, qui proximum nitatur corrigere.
LII De mœrore ſuſcipiendo eorum cauſa, qui peccant, quomodòve cum illis congrediendũ: quando defugiendi, quandoq; itẽ in cõſortiũ cũ cæteris recipiẽdi.
LIII Quod ſit eorum iudicium, qui iniuriarum memoriam retinent, quæ ſibi fuiſſe videntur illatæ.
LIIII De iudicio, & iudicij ſuſpenſione vel diſcretione.
LV De affectione animi erga deum, quomodòque eius beneficia prædicare debemus, & pro iis gratias agere.
LVI De oratione: & quando, & quid, & quomodo, & pro quibus orandum ſit. L
LVII De elatione animi, quæ ex recte factis naſcitur.
LVIII De acquiſitione donorum dei, & de eorum in alios cõmunicatione.
LIX De honore & gloria humanis.
LX De differentia donorum diuinorum, deq; eorum inter ſe concordia, qui in his præcellunt, vel etiam inferiores ſunt.
LXI De abiecta cõditione (ſi vt homines reſpicias) eorũ qui ſuſcipiunt gratiam dei.
LXII De tentationibus, & quando iis concedere oporteat, & quando item reſiſtere, quomodòve aduerſariis occurrere.
LXIII De timore vel animi præſentia in periculis.
LXIIII De lætitia, quã habere debemus in iis, quæ Chriſti cauſa incõmoda ſuſtinemus. M
LXV Quomodo in ipſo etiam extremo vitæ exitu orare nos conueniat.
LXVI De iis qui eos deſerunt, qui pro defendẽda pietate certamina ſuſcipiunt, itemq; de iis, qui eos adiuuant.
LXVII De iis, qui morientium cauſa, miserè mœrore ſe affligunt.
LXVIII De differentia, quæ eſt inter vitam hanc & futuram.
LXIX De iis, quę ſimul & cõiunctim à ſanctis literis vel vetãtur, vel etiam iubentur.
LXX De iis, quibus Euãgelij prędicatio cõmittitur: & quãdo, & quos, & quid docere, & quomo-

& quomodo antè corrigere ſeipſos debeant, qui tales ſunt: & quomodo in
A prædicatione liberè & fortiter agere, quomodóve eorum qui ſibi crediti ſint, commodis & ſaluti prouidere, & cuiuſmodi animi affectione, & in cuiuſmodi ſtudiis verſari: & quomodo caſtos ſe ab iis vitiis conſeruare, quæ vt plurimum eiuſmodi hominum generi ſolent eſſe adiuncta: & quos docendos ſuſceperint, ad cuiuſmodi menſuram eos perducere, quomodóve reluctantes inducere: & quomodo iis auſcultare, qui propter metum aliquem eorum prædicationem recuſant, quomodóq; item ab iis recedere qui ipſam ex improbitate nolunt admittere, & quomodo aliquos deſignare, vel deſignatos
B iam improbare: oportereq; vnumquenque qui cæteris præſit, obnoxium ſe eſſe exiſtimare ad reddendam iis qui eius curæ crediti ſint, rationem de omnibus quæ faciant, & dicant.

LXXI De iis quæ coniunctim præcepta ſunt iis, qui aliis præſunt.
LXXII Qua ratione debeant ij, qui docentur, ſpirituales magiſtros diſcernere ab iis qui tales non ſunt, quomodóve erga ipſos eſſe animati, vel quomodo quæ ab ipſis dicantur, ſuſcipere.
LXXIII De iis, qui matrimonio coniuncti ſunt.
LXXIIII De viduis.
C LXXV Dr ſeruis & dominis.
LXXVI De filiis & parentibus.
LXXVII De virginibus.
LXXVIII De iis, qui militiæ operam dant.
LXXIX De principibus & ſubiectis.
LXXX Cuiuſmodi in vniuerſum ratio, eſſe Chriſtianos, poſtulet, & cuiuſmodi eos, qui aliis præſunt.

D
BASILII MAGNI
ARCHIEPISCOPI CAESAREENSIS
Ethica, hoc eſt, Moralia.

REGVLA PRIMA MORALium ſententiarum.

E *Quòd credentes domino, oportet pœnitentiam agere primum ex prædicatione* Ioannis, *& ipſius domini noſtri* Ieſu Chriſti: *quando grauius, quàm qui ante* Euangelium *fuerunt, ij multantur nunc, qui pœnitentiam non agunt.* CAPVT I.

EXINDE cœpit Ieſus prædicare, & dicere, Pœnitentiam agite. Appropinquauit enim regnum cœlorum. Tunc cœpit exprobrare ciuitatibus, in quibus factę fuerant plurimæ virtutes eius, quòd non egiſſent pœnitētiam. Væ tibi Chorazim, Vę tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro & Sidône factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim vtique in ſacco & cinere ſedētes pœnitentiā egiſſent. Veruntamen Tyro & Sidoni remiſſius erit in die iudicij, quàm vobis, &c. Matth.4.c Matth.11.c
F

Quòd tempus uitæ huius, pœnitētiæ tempus eſt, & remiſſionis peccatorum, & quòd in futuro iuſtum erit iudicium retributionis. CAP. II.

VT autem ſciatis, quòd filius hominis habet poteſtatem in terra dimittēdi peccata, ait, Marc.2.b
Amen dico vobis. Quæcunque ligaueritis ſuper terrā, erunt ligata & in cœlo: & quæcunque ſolueritis ſuper terrā, erunt ſoluta & in cœlo. Et item, Amen dico vobis, quòd Matth.18.e
ſi duo de vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re, quancunque petierint, fiet illis à patre meo, qui eſt in cœlis. Quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem Ioan.5.e

cem filij dei. & procedent qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ:qui verò mala,in reſurrectionē iudicij. An diuitias bonitatis eius,& patientiæ,& longanimitatis contēnis, ignorans quòd benignitas dei ad pœnitentiam te ducit? Secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor,theſaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis & iuſti iudicij dei,qui reddet vnicuique ſecundum opera ſua.Et tempora quidem huius ignorantiæ cum diſſimularet deus, nunc annunciat omnibus hominibus,vt omnes pœnitentiam agant,eo quòd ſtatuit diem, in quo iudicaturus eſt orbem. G

Rom.2.a

Acto.17.g

Quòd pœnitentiam agentes oporteat amarè flere,& reliqua quæ ſunt pœnitentiæ ſigna,edere ex corde CAP. III. H

Matth.26.g 2.Cor.7.b

ET recordatus eſt Petrus verbi Ieſu,quòd dixerat,Priuſquàm gallus cantet,ter me negabis:& egreſſus foras fleuit amarè. Sed qui conſolatur humiles,conſolatus eſt nos in aduentu Titi: non ſolùm autem in aduentu eius,ſed etiam in conſolatione, qua conſolatus eſt in vobis,referens nobis veſtrum deſiderium, veſtrum fletum, veſtram æmulationem pro me.Et paulò inferius,Ecce enim hoc ipſum quòd ſecundum deum contriſtati eſtis, quãtam in vobis operatur ſolicitudinem,ſed defenſionem,ſed indignationem, ſed timorem, ſed deſiderium,ſed æmulationem,ſed vindictam:in omnib⁹ vos exhibuiſtis incontaminatos eſſe negocio.Multiq; credentium veniebant, confitentes & annunciantes actus ſuos: multi autē ex eis,qui erant curioſa ſectati,contulerunt libros,& combuſſerunt eos coram omnibus. I

Acto.19.d

Quòd pœnitentibus illud ſatis non ſit ad ſalutem,ſi tantummodo receſſerint à peccatis,ſed opus eſſe ipſis,ut fructus pœnitentiæ dignos ferant. CAP. IIII.

Matth.3.c

VIdens autem multos Phariſæorum & Sadducæorum venientes ad baptiſmum ſuum, dixit eis,Progenies viperarum,quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ: & ne velitis dicere intra vos,Patrē habemus Abraham.Dico enim vobis,quòd potens eſt deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ: Iam enim & ſecuris ad radicem arborum poſita eſt.Omnis ergo arbor,quæ non facit fructum bonum,exciditur,& in ignem mittitur. K

Quòd confeſtim,ubi de hac uita migrauerimus, omnis nobis benefaciendi facultas præciſa eſt: quodq; hoc ipſum, quod hic uiuimus,temporis, nobis pro bonitate ſua deus ad ea facienda præfiniuerit,per quæ eius gratiam ineamus. CAP. V.

Mat.25.a

TVnc ſimile erit regnum cœlorum decem virginibus, quæ accipientes lampades ſuas, exierunt obuiam ſpōſo. Quinque autem ex eis erant fatuæ,& quinque prudentes.Sed quinque fatuæ acceptis lampadibus,non ſumpſerunt oleum ſecum. Prudētes verò acceperunt oleum in vaſis ſuis cum lampadibus.Moram autem faciente ſponſo,dormitauerunt omnes & dormierunt.Media autem nocte clamor factus eſt,Ecce ſponſus venit, exite obuiã ei.Tunc ſurrexerunt omnes virgines illæ,& ornauerunt lampades ſuas. Fatuæ autem ſapientibus dixerunt,Date nobis de oleo veſtro, quia lampades noſtræ extinguuntur. Reſponderunt prudentes,dicentes, Ne forte non ſufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis. Dum autem irent emere, venit ſponſus: & quæ paratæ erant,intrauerunt cum eo ad nuptias,& clauſa eſt ianua.Nouiſſime autem,veniunt & reliquæ virgines dicentes,Domine domine aperi nobis. At ille reſpondens ait, Amen dico vobis, neſcio vos. Contendite intrare per anguſtam portam,quia multi(dico vobis)quærent intrare,& non poterunt.Cum autem intrauerit paterfamiliâs,& clauſerit oſtium,& incipietis foris ſtare, & pulſare oſtium, dicentes,Domine domine aperi nobis, & reſpondens dicet vobis, Neſcio vos vnde ſitis. L M

Lucæ.13.c

Ecce nunc tempus acceptabile,ecce nunc dies ſalutis: nemini dantes vllam offenſionem, ne vituperetur miniſterium noſtrum.Sed in omnibus exhibentes noſmetipſos ſicut dei miniſtros.Ergo dum tempus habemus,operemur bonum erga omnes.

2.Cor.6.a

Galat.6.c

REGVLA SECVNDA.

Quòd nequaquam is deo poteſt ſeruire,qui etiam ſe alienis à pietate negociis immiſceat. CAP. I.

Nemo

A NEmo poteſt duobus dominis ſeruire. Aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget: aut vnum ſuſtinebit,& alterum contemnet: Non poteſtis deo ſeruire & mammonæ?Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate ? aut quæ ſocietas luci ad tenebras ? Quæ autem conuentio Chriſto ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? Quis autem conſenſus templo dei cum idolis? Mat.6.c 2.Cor.6.c

Quòd is qui euangelicam doctrinam ſuſcepit, debet primum purgatus eſſe ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, ut hoc modo ex iis, quæ rectè ac ſanctè faciat, dei gratiam promereatur. CAP. II.

B VAe vobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, quia mundatis quod deforis eſt calicis & paropſidis, intus autem pleni eſtis rapina & immundicia. Phariſæe cæce, munda prius quod intus eſt calicis & paropſidis, vt fiat & id, quod deforis eſt, mundum. Has ergo habentes promiſſiones, chariſſimi mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore dei. Matth.23.c 2.Cor.7.a

Quòd neutiquam is domini fieri diſcipulus poteſt, qui de re aliqua uitæ huius nimio plus affectus ſit, uel ab aliqua earum rerum detineatur, quæ uel leuiter retrahere illum poſſit à mandato dei. CAP. III.

C QVi amat patrem aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus. Et qui amat filium aut filiam pluſquam me, non eſt me dignus. Et qui non accipit crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus. Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam & ſequatur me. Qui enim vult animam ſuam ſaluam facere, perdet eam. Matth.10. Matth.16

REGVLA TERTIA.

Quòd primum & magnum mandatum in lege domini teſtimonio confirmatum eſt eſſe deum ut diligamus ex toto corde. Secundum item, proximum ut diligas, ſicut teipſum. CAP. I.

D AIt illi Ieſus, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua, & ex tota mente tua. Hoc eſt maximum & primum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum ſicut teipſum. Matth.22.d

Quòd certiſſimum ſit argumentum, quòd aliquis deum non diligat, neque Chriſtum eius, qui eius præceptis non pareat: quodq́; euidens contrà, erga eundem charitatis indicium ſit, ſi Chriſti præceptis obtemperet, in patientia paſſionum illius uſque ad mortem. CAP. II.

E QVi habet mandata mea, & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me. Qui nõ diligit me, ſermones meos non ſeruat. Si mandata mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea, ſicut & ego præcepta patris mei ſeruaui, & maneo in eius dilectiõe. Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia ? an perſecutio, an fames ? an nuditas? an periculum? an gladius? ſicut ſcriptum eſt, Quoniam propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis: ſed in his omnibus ſuperamus, propter eum qui dilexit nos. Ioan.14.c &.15.b

REGVLA QVARTA.

Quòd is honore & gloria afficit deum, qui uoluntati obtemperat illius: & contrà contumelia, qui legem illius uiolat. CAP. I.

F EGo te glorificaui ſuper terram, opus conſummaui quod dediſti mihi, vt faciam. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt, vt ſitis ſinceri & ſine offenſa in diem Chriſti, repleti fructibus iuſtitiæ, qui ſunt per Ieſum Chriſtum in gloriã & laudem dei. Qui in lege gloriaris, per præuaricationem legis deum inhonoras. Matth.5.b Philip.1.b

REGVLA V.

Quòd Chriſtiani officium eſt, liberum purumq́; eſſe omnis odij erga cæteros, contráque, omnes etiam inimicos diligere, & pro amicis uitam deponere, quandocunque id ita fieri conuenire uti-

litatis

litatis illius ratio ſuadeat: quodq; eiuſcemodi charitas erga proximum haberi debet, qualem habuit erga nos Deus, & Chriſtus eius. CAP. I. G

Mat.5.g Ioan.3.b Ioan.15.b AVdiſtis quòd dictum eſt antiquis, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, Diligite inimicos veſtros, Et paulo inferius, Eſtote ergo vos perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Sic enim deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos. Maiorem hac charitatem nemo habet, vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Luc.6.c Et eritis filij altiſſimi, quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos. Eſtote ergo miſericordes, Rom.5.b ſicut & pater veſter miſericors eſt. Commendat autem charitatem ſuam deus in nobis, H Ephe.5.a quòd cum adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Eſtote ergo imitatores dei, ſicut filij chariſſimi: & ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem, & hoſtiam deo.

Quòd certiſſimum illud argumentum ſit, aliquos eſſe Chriſti diſcipulos, ſi inter ſe mutuò ſe diligant. CAP. II.

IN hoc cognoſcent omnes, quòd diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad inuicem.

Quòd euidens argumentum ſit aliquem charitatem Chriſti aduerſum proximum non habere, ſi fecerit aliquid, quod eius uel rem, uel animum offendat, & fidem impediat, licet genere ipſo, quod fiat, conceſſum ſit à ſcriptura. CAP. III. I

Rom.14.e SI autem propter cibum frater tuus contriſtatur, iam non ſecundum charitatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, propter quem Chriſtus mortuus eſt.

Quòd Chriſtiani officium eſt, quandocunque quis ipſi factus offenſior eſt, eum ſtudere ſibi mitigare, & quantum in ipſo ſit, illius ſibi gratiam reconciliare. CAP. IIII.

Matth.5.c SI ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare: & vadens prius, recõciliare fratri tuo: & tunc veniens offer munus tuum. Maledicimur, & benedicimus: perſecutionem K 1.Cor.4.c patimur, & ſuſtinemus: blaſphemamur, & obſecramus.

Quòd qui ueram, quæ eſt ſecundum Chriſtum, charitatem habet, is eſt, cum aliquando eius quem diligit animum offendere non dubitat, quandocunque id in rem illius eſſe animaduerterit. CAPVT V.

Ioan.16.à ET nunc vado ad eum, qui miſit me, & nemo ex vobis interrogat me quò vadis? ſed quia hæc locutus ſum vobis, triſtitia impleuit cor veſtrum. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis, vt ego vadam. Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos. Ita vt L magis gauderem: quoniam etſi contriſtaui vos in epiſtola, non me pœnitet, etſi me pœnituiſſet. Video enim quòd epiſtola illa (etſi ad horam) vos contriſtauit. Nunc gaudeo, nõ quòd contriſtati eſtis, ſed quòd contriſtati eſtis ad pœnitentiam. Contriſtati enim eſtis ſecundum deum, vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis.

REGVLA VI.

Quòd intrepide ac ſine ulla uerecundia liberè agere oporteat in confeſſione domini noſtri Ieſu Chriſti, & doctrinæ eius. CAP. I. M

QVod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta. Et nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: ſed potius timete eum, qui poteſt & corpus & animam perdere in gehennam. Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor Matth.10.d & ego eum coram patre meo, qui eſt in cœlis. Nam qui me erubuerit & meos ſermones, hũc filius hominis erubeſcet, cum venerit in maieſtate ſua, & patris, & angelorum ſanctorũ. Noli itaque erubeſcere teſtimonium domini noſtri, neque me vinctum eius: ſed collabora Euã- 2.Tim.c gelio, vt bonus miles Chriſti.

Quòd

A

REGVLA VII.

Quòd licet quis uideatur dominum confiteri, & eius ſermones auſcultet: is tamen ſi eius mandatis non pareat, condemnatus eſt, licet ex aliquo conſilio dei occulto permiſſum ſit, ut aliquo ornatus ſit dono ſpirituali. CAP. I.

NOn omnis qui dicit mihi, Domine, domine, intrabit in regnum cœlorum: ſed qui facit voluntatem patris mei, qui eſt in cœlis, ipſe intrabit in regnum cœlorum. Multi dicent mihi in illa die: Domine domine, nónne in nomine tuo prophetauimus? & in Mat.7.c
B nomine tuo dæmonia eiecimus? & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, Nunquam noui vos. diſcedite à me, qui operamini iniquitatem, & cætera. Quid autem vocatis me domine domine, & non facitis quæ dico? Confitentur ſe noſſe deum, factis autem negant, cum ſint abominabiles, & ad omne opus bonum reprobi. Luc.6.g Titū.1.d

REGVLA VIII.

Quòd ab iis, quæ dicūtur à domino, dubitatio omnis, omniſq; hæſitatio repelli debet: quodq; quicquid à domino dictum ſit, id & ueriſſimum tenere oportet, eiuſmodiq;, quod fieri poſſit, licet natura ipſa uideatur repugnare, quando in hoc fidei conatus declaratur. CAP. I.

C QVarta autem vigilia noctis venit ad eos ambulans ſuper mare: & videntes eum diſcipuli ſuper mare ambulantem, turbati ſunt, dicentes, Phantaſma eſt: & præ timore clamauerunt. Statimq; Ieſus locutus eſt eis, dicens, Habete fiduciam. Ego ſum. nolite timere. Reſpondens autem Petrus, dixit, Domine ſi tu es, iube me ad te venire ſuper aquas. Et ipſe ait, Veni. Et deſcendens Petrus de naui, ambulabat ſuper aquas, vt veniret ad Ieſum. Videns verò ventum validum, timuit. Et cum cœpiſſet mergi, clamauit dicēs, Domine ſaluum me fac. Et continuo Ieſus extendens manum, apprehendit eum: & ait illi, Modicæ fidei, quare dubitaſti? Litigabant ergo Iudæi adinuicem, dicentes, Quomodo hic poteſt dare nobis carnem ſuam ad manducandum? Dixit ergo eis Ieſus, Amen amen dico vo- Matth.14.e Ioan.6.e
D bis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitā in vobis. Ne timeas Zacharia, quia exaudita eſt deprecatio tua. Et Helizabet vxor tua pariet tibi filium. Et paulò pòſt. Et dixit Zacharias ad angelum, Vnde hoc ſciam? ego enim ſum ſenex, & vxor mea proceſſit in diebus ſuis. Et reſpondens angelus dixit ei, Ego ſum Gabriel, qui adſto ante deum, & miſſus ſum loqui ad te, & hæc tibi euāgelizare: Et ecce eris tacens, & non poteris loqui vſque in diem, quo hæc fiant, pro eo quòd non credidiſti verbis meis, quæ implebuntur in tempore ſuo. Et non infirmatus eſt in fide, nec conſiderauit corpus ſuum emortuum, cum iam ferè centum eſſet annorum, & emortuam vuluam Sarræ. In promiſſione verò dei non hæſitauit diffidentia, ſed confortatus eſt fide, dans gloriam deo, pleniſſime ſciens quòd quæcunque promiſit deus, potens eſt & facere: ideo & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Luc.1.a Rom.4.c
E

Quòd qui in rebus leuioribus domino fidem non habet, hic eam multò minus in iis habere conuincitur, quæ ſunt grauioris momenti. CAP. II.

SI terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo ſi dixero vobis cœleſtia, credetis? Qui fidelis in minimo eſt, & in maiori fidelis eſt: Et qui in modico iniquus eſt, & in maiori iniquus eſt. Ioan.3.b Luc.16.c

Quòd nullo modo ratione proprij conſilij niti debemus, ut iis fidem derogemus, quæ à domino dicuntur: contraq; quòd ſcire conuenit maiorem deberi autoritatem uerbis domini, quàm ulli quantumuis animi noſtri certiſſimæ expletioni. CAP. III.

F TVnc dicit illis Ieſus, Omnes vos ſcandalū patiemini in me in iſta nocte. Reſpōdens autem Petrus, ait illi, Et ſi omnes ſcādalizati fuerint in te, ego nunquā ſcādalizabor. Ait illi Ieſus, Amen dico tibi, ꝙ in hac nocte antè, quàm gallus cantet, ter me negabis. Veſpere autē facto, diſcumbebat cum duodecim diſcipulis ſuis: & edentibus illis, dixit, Amen dico vobis, quòd vnus veſtrum me traditurus eſt. Et contriſtati valde, cœperunt ſinguli dicere, Nunquid ego ſum domine? Et facta eſt vox ad eum, Surge Petre, occide, & māduca. ait autē Petrus, Abſit domine, quia nunquam manducaui quicquam commune, & immundū. Et vox iterum ſecundo ad eum, Quod deus purificauit, tu ne commune dixeris. Cōſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti. Mat.26.c d Matth.26.b Acto.10.b 2.Cor.10.b

REGVLA IX. G

Quòd nullo modo negligentes nos eſſe conueniat in iis cognoſcendis, quæ officij noſtri ſint: quodq́; contrà adhibita ſumma animi attentione uerba domini & auſcultare debemus, & intelligere, & uoluntatem eius facere. CAP. I.

Matth.15.b RESpondens autem Petrus dixit ei, Ediſſere nobis parabolam iſtam. At ille dixit, Adhuc & vos ſine intellectu eſtis? Non intelligitis quòd omne quod in os intrat, in vētrem vadit, & in ſeceſſum emittitur? Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt,
Matth.13.c & ea coinquinant hominem? Cùm quis audit verbum dei, & non intelligit, venit Malus, & rapit quod ſeminatum eſt in corde eius. Hic eſt, qui ſecus viam ſeminatus eſt. Paulò pòſt, Qui H
autem in terram bonam ſeminatus eſt, hic eſt qui audit, & intelligit, & fructum affert, aliud
Mar.7.c centeſimum, aliud autem ſexageſimum, aliud verò triceſimum. Et aduocans iterū totam tur-
Ephe.5.c bam, dicebat illis, Audite me omnes, & intelligite. Videte itaque quomodo cautè ambuletis, non quaſi inſipientes, ſed vt ſapientes, redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt. Propterea nolite fieri imprudentes, ſed intelligentes, quæ ſit voluntas domini.

Quòd in rebus minime ad nos pertinentibus inueſtigandis, nullo modo debemus eſſe curioſi.
CAP. II.

Ioan.13.e ET poſt buccellam introiuit in eum Satanas. Et dicit ei Ieſus, Quod facis, fac citius. Hoc I
autem nemo ſciuit diſcumbentium, ad quid dixit ei. Igitur qui conuenerant, interroga-
Acto.1.a bant eum dicentes, Domine ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſraël? Dixit autem eis, Non eſt veſtrum noſſe tempora vel momenta, quæ pater poſuit in ſua ipſius poteſtate.

Quòd eorum proprium eſt, qui de ineunda dei gratia ſoliciti ſunt, de rebus ad officium ipſorum pertinentibus percontari. CAP. III.

Matth.13.e &.19.b ET acceſſerunt ad eum diſcipuli eius dicentes, Ediſſere nobis parabolam zizaniorum agri. Et ecce vnus accedens, ait illi, Magiſter bone, quid boni faciam, vt habeam vitam æternam? Dicebat igitur venientibus ad ſe turbis, vt baptizarentur ab ipſo: Genimina
Luc.3.b viperarum quis oſtendit vobis fugere à ventura ira? Et paulò pòſt, Et interrogabāt eum turbę K
dicentes, Quid faciemus? ſimiliter & publicani, & milites. His autem auditis compuncti ſunt
Acto.2.e corde, & dixerunt ad Petrum, Quid faciemus viri fratres?

Curandum ei qui interrogatur, digna fide ut reſpondeat: CAP. IIII.

Luc.10.e ET ecce quidam legiſperitus ſurrexit tentans eum, & dicens, Magiſter bone, quid faciendo, vitam æternam poſſidebo? At ille dixit ad eum, In lege quid ſcriptū eſt? quomodo legis? Ille reſpondens dixit. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, & ex tota mente tua, & proximum tuum ſicut teipſum. Di-
Colo.4.a xitq́; illi, Rectè reſpondiſti. Fac hoc, & viues. Sermo veſter ſemper in gratia ſale ſit conditus, L
Lucæ.12.f vt ſciatis quomodo vos oporteat vnicuique reſpondere. Ille autem ſeruus, qui cognouit voluntatem domini ſui & non ſe præparauit, & non fecit ſecundum voluntatem eius, vapulabit multis. Qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.

REGVLA X.

Quòd finis peccati, Mors. CAP. I.

Ioan.3.d Rom.6.d QVi incredulus eſt filio, non videbit vitam, ſed ira dei manet ſuper eum. Cùm enim ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Quem ergo fructum habuiſtis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis? Nam finis illorum mors. Et paulò pòſt, Stipēdia pec M
cati mors: ſtimulus autem mortis, peccatum.

Quòd finis mandati dei, eſt uita æterna. CAP. II.

Ioan.8.g &.12.g Rom.6.c AMen amen dico vobis, ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in æternum. Sed qui miſit me pater, ipſe mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar. Et ſcio quòd mandatum eius vita æterna eſt. Nunc verò liberati à peccato, ſerui autem facti deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem verò, vitam æternam.

REGVLA XI.

Quòd nequaquā cōtemnere oporteat iudicia dei, potiusq́; maiorē in modum metuere, licet ea cōfeſtim

A *feſtim debita pœna non ſubſequatur.* CAP. I.

SEd potius timete eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam. Quòd ſi dixerit ſeruus ille in corde ſuo, Moram facit dominus meus venire: & cœperit percutere ſeruos, & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari: veniet dominus ſerui illius in die, in qua non ſperat, & hora qua neſcit, & diuidet eum, partemq; eius cum infidelibus ponet. Ecce ſanus factus es: iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Nemo vos ſeducat inanibus verbis. Propter hæc enim venit ira dei in filios diffidentiæ, ſiue inobedientiæ. Matth.10.d Luc.12.f Ioan.5.c Ephe.5.b

B *Quòd qui ſemel ob commiſſa aliqua peccata caſtigatus à deo eſt, & tamen ueniam deinde conſecutus, is ſi denuo poſt illud tempus peccat ſeuerius in ſe animaduertendi poſtea deo cauſam dat.*

CAP. II.

ECce ſanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Ioan.5.c

Quòd quãdocunque aliquos in dei offenſionem uiderimus incidiſſe, dare nos ſtudioſe operam debemus, ut illorum exemplo cautiores ſimus, ac uitam noſtram in melius commutemus.

CAP. III.

ADerant autem quidam ipſo in tempore, nunciantes illi de Galilæis, quorum ſanguinẽ Pilatus miſcuerat cum ſacrificiis eorum. Et reſpondens dixit illis, Putatis quòd hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia paſſi ſunt? Non, dico vobis. Sed niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis. Sicut illi decẽ & octo, ſuper quos cecidit turris in Siloë, & occidit eos. Putatis quòd & ipſi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Hieruſalem? Non, dico vobis, Sed ſi pœnitentiam non egeritis, omnes ſimiliter peribitis. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit, & expirauit. & factus eſt timor magnus ſuper omnes, qui audierunt. Neque murmuraueritis, ſicut quidam eorum, & perierunt ab exterminatore. Hæc autem omnia in figura cõtingebant illis. Scripta ſunt autem ad correctionem noſtram, in quos fines ſeculorum deuenerunt. Lucæ.13.a C Acto.5.a 1.Cor.10.e

D *Quòd ſæpenumero propter præcedentem in alicuius animo impietatem, eum deus loco ſupplicij ea facere permittit quæ flagitioſiſſima ſunt.* CAP. IIII.

ET ſicut non probauerunt deum habere in notitia, tradidit illos deus in reprobum ſenſum, vt faciant ea quæ non conueniunt. Pro eo quòd charitatem veritatis non receperunt, vt ſalui fierent, ideo mittit illis operationem erroris, vt credant mendacio. Rom.1.d 2.Theſ.2.c

Quòd non eſt multitudo peccatorum illa, quæ exoret deum, ſed is, qui eſt apud illum in gratia, licet unus modo, uel una etiam muliercula ſit. CAP. V.

IN veritate dico vobis, multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Iſraël, quando clauſum eſt cœlum annis tribus & menſibus ſex, cum facta eſſet fames magna in omni terra, & ad nullam illarum miſſus eſt Elias, niſi in Sarepta Sidoniorum ad mulierem viduam. Nolo enim vos ignorare fratres quòd patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari, & omnes eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum ſpiritualem biberunt. Bibebant enim de ſpirituali ſequente eos petra, petra autem erat Chriſtus. Sed non in pluribus eorum beneplacitum eſt deo. Nam proſtrati ſunt in deſerto. Luc.4.d E 1.Cor.10.a

REGVLA XII.

Quòd omnis, qui iuſſis domini aduerſatur, licet id amico & pio animo faciat, is tamẽ ob eam cauſam abalienatur à domino: quodq; quicquid à domino dicatur, id ſumma cum animi expletione debemus ſuſcipere. CAP. I. F

ET cœpit lauare pedes diſcipulorũ, & extergere linteo, quo erat pręcinctus. venit ergo ad Simonem Petrũ: & dicit ei Petrus, Domine, tu mihi lauas pedes? Reſpõdit Ieſus, & dixit ei, Quod ego facio, tu neſcis modò, ſcies autẽ poſtea. Dicit ei Petrus, Nõ lauabis mihi pedes in æternum. Reſpondit ei Ieſus, Si non lauero te, non habebis partem mecum. Ioan.13.a

Quòd nullo modo humanas traditiones ſequi debemus, ita ut pro illis defendendis, præcepta diuina uiolemus. CAP. II.

ET interrogant eũ phariſæi & ſcribę, Quare diſcipuli tui nõ ambulãt iuxta traditionẽ ſeniorũ? Sed cõmunibus manibus mãducant panẽ? At ille reſpõdens dixit eis, Bene prophetauit de vobis Eſaias hypocritis, ſicut ſcriptũ eſt: Populus hic labiis me honorat, cor autẽ eorũ longe eſt à me. In vanum autẽ me colũt, docẽtes doctrinas & mãdata hominũ, &c. Marc.7.a ἀνίπτοις illotis. eodem recidit, vt cõmunibus

Quòd ad unum omnia ſeruanda ſunt, quæ à domino per euangelium & Apoſtolos tradita ſunt, neque eorum omnino quicquam prætermitti debet. CAP. III. G

Matth.28.d Lucæ.1.a Idé.10.c 2.Theſ.2.d

EVntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis. Erant autem iuſti ambo ante deum, incedentes in omnibus mandatis & iuſtificationibus domini ſine querela. Qui vos audit, me audit: qui vos ſpernit, me ſpernit. Itaque fratres ſtate, & tenete traditiones, quas didiciſtis ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam tanquam per nos.

Quòd non debet Chriſtianus dominicæ uoluntati ſuam præponere, ueluti meliorem: ſed contrà omni in re quærere, & facere ea, quæ deum uelle intelligat. CAP. IIII. H

Ioan.5.e Luc.22.e Ephe.2.a

QVia non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem eius, qui miſit me patris. Et poſitis genibus, orabat eum dicens, Pater, ſi vis, transfer calicem iſtum à me. Veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat. In quibus & nos aliquando conuerſati ſumus, in deſideriis carnis noſtræ, facientes voluntatem carnis, & cogitationum. Et eramus natura filij iræ ſicut & cæteri.

REGVLA XIII.

Quòd oporteat Chriſtianum hominē perpetuò ſobrium eſſe: & ad ea ſtudia, per quæ dei gratiam poſſit promereri, ſemper paratum, agnoſcentē quantum periculum ſit in mora. CAP. I. I

Lucæ.12.e

SInt lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris, & vos ſimiles hominibus expectantibus dominum ſuum, quando reuertatur à nuptiis: vt cum venerit, & pulſauerit, confeſtim aperiant illi. Beati ſerui illi quos cum venerit dominus, inuenerit vigilantes, & reliqua. Hoc autem ſcitote, quòd ſi ſciret paterfamiliâs qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non ſineret perfodi domum ſuam. Et vos ergo eſtote parati, quia qua hora

1.Theſ.5.a

non putatis, filius hominis veniet. De temporibus autem & momentis, fratres non indigetis, vt ſcribamus vobis. ipſi diligēter ſcitis, quòd dies Domini ſicut fur in nocte, ita veniet. Et pau

Ibidem.b

lo inferius, Igitur non dormiamus ſicut cæteri, ſed vigilemus, & ſobrij ſimus.

Quòd nullum non tempus debemus aptum exiſtimare ad ſtudium earum rerum, quas Deo gratas eſſe intelligamus. CAPVT II. K

Ioan.9.a Philip.2.b

ME oportet operari opera ei⁹, qui miſit me, donec dies eſt. Itaque chariſſimi mei, ſicut ſemper obediſtis non in præſentia mea tantum, ſed multo magis nunc in abſentia, cum metu & tremore veſtram ſalutem operemini.

REGVLA XIIII.

Quòd in omni re, quam uel facimus, uel dicimus, habere rationem conuenit idoneæ opportunitatis temporis, & quòd iis alieni nihil admiſceri debeat. CAP. I.

Matth.9.b

TVnc accedunt ad eum diſcipuli Ioānis, dicentes, Quare nos & Phariſæi ieiunamus frequenter, diſcipuli autem tui non ieiunant? Et ait illis Ieſus, Nunquid poſſint filij ſponſi lugere quandiu cum illis eſt ſponſus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis ſpon- L

Gal.4.d.5.a

ſus, & tunc ieiunabunt in illis diebus, & cætera. Itaque fratres non ſumus filij ancillæ, ſed liberæ, qua libertate Chriſtus nos liberauit. State, & nolite iterum iugo ſeruitutis contineri.

REGVLA XV.

Quòd neutiquam rectè facit, qui in aliorum rectè factis ſpem ponens, ipſe ob eam cauſam negligit officium ſuum. CAP. I.

Matth.3.b

FAcite ergo fructus dignos pœnitentiæ, & non velitis dicere intra voſipſos. Patrem habemus Abraham. M

REGVLA XVI.

De iis, qui prodeſſe ſibi aliquid arbitrabantur, ſi cum bonis & Deo charis hominibus uiuant, ipſi autem boni nihil faciant: tametſi in ſpeciem uideantur nihilo cæteris diſſimiles. CAP. I.

Matth.25.a

TVnc ſimile erit regnum cœlorum decem virginibus, quæ accipientes lampades ſuas, exierunt obuiā ſponſo. Quinq; autem ex eis erant fatuę, & quinq; prudētes. Sed quinq; fatuæ

A fatuæ acceptis lampadibus,non ſumpſerunt oleum ſecum.Prudentes vero acceperunt oleum in vaſis ſuis cum lampadibus. Et paulò pòſt ſubiungit de fatuis: Domine domine aperi nobis.At ille reſpondens ait,Amen dico vobis, neſcio vos. Dico vobis in illa nocte, erunt duo in lecto vno,vnus aſſumetur, & alter relinquetur. Erunt duæ molentes in vnum, vna aſſumetur,& altera relinquetur. Et reſpondentes dicunt illi, Vbi domine?Qui dixit, Vbicunque fuerit corpus,illuc congregabuntur & aquilæ. Luc.17.g

REGVLA XVII.

B *Quòd oporteat Chriſtianum, cum ex declaratis ipſi à ſanctis literis proprietatibus, quale ſit inſtans tẽpus cognouerit,pro capta de eo coniectura,res ſuas ad illud accõmodare.* CAP. I.

AB arbore autem fici diſcite parabolam: Cum iam ramus eius tener fuerit,& folia nata,ſcitis quòd propè eſt æſtas.Ita & vos cum videritis hæc omnia, ſcitote quòd propè eſt in ianuis.Cum videritis nubem orientẽ ab occaſu,ſtatim dicitis,Nimbus venit: & ita fit.Et cum Auſtrum flantem, dicitis, quòd æſtus erit: & fit.Hypocritæ, faciem cœli & terræ noſtis probare, hoc autem tempus quomodo non probatis? Hoc itaque dico fratres, tempus breue eſt: reliquum eſt,vt qui habent vxores,tanquam non habẽtes ſint: & qui flent, tanquam nõ flentes:qui gaudent,tanquã non gaudentes:& qui emunt, tanquã nõ poſſidẽtes: C & qui vtuntur hoc mundo,tanquã non abutẽtes. Præterit enim figura huius mundi. Matth.24.e Luc.14.g 1.Cor.7.e

REGVLA XVIII.

Quòd mandata dei eo modo fieri debent, quomodo ea ut fierent, dominus præcepit: quando qui in iis faciendis offendit in modo, licet mandatum uideatur facere, is tamen neutiquam probatus eſt apud deum. CAP. I.

DIcebat autem & ei, qui ſe inuitauerat: Cum facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos,neque fratres,neque cognatos,neque vicinos diuites, ne forte & ipſi te reinuitent,& fiat tibi retributio.Sed cum facis conuiuium, voca pauperes,debiles, D claudos,& cæcos,& beatus eris, quia non poſſunt retribuere tibi: retribuetur enim tibi in reſurrectione iuſtorum. Luc.14.c

Quòd mandatum domini,neque colligendæ cauſa gratiæ humanæ fieri debet, neq; omnino cũ praua ulla animi affectione: & q; in omni re illud conſtantiſſime uſq; tenere propoſitũ debemus, ut rem deo gratam faciamus, & eum,quantũ facere poſſimus,glorificemus. CAP. II.

ATtendite,ne eleemoſynam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis? Alioqui mercedem non habebitis apud patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Cum ergo facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt in ſynago- E gis,& in vicis,vt honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam,& cætera.Siue enim manducatis,ſiue bibitis,ſiue aliud quid facitis, omnia in laudem dei facite.Sed ſicut probati ſumus à deo,vt crederetur nobis Euangelium,ita loquimur, nõ quaſi hominibus placentes, ſed deo, qui probat corda noſtra. Neque enim aliquando fuimus in ſermone adulationis,ſicut ſcitis,neque in occaſione auaritiæ(deus teſtis eſt)nec quærentes ab hominibus gloriam,neque à vobis,neque ab aliis. Matth.6.a 1.Cor.10.g 1.Theſ.2.a

Quòd mandata domini adhibito mentis candore,cum apud deum, tum apud homines fieri debent & quòd qui hoc modo non facit,actum eſt de eius ſalute. CAP. III.

F VAE vobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, quia mundatis quod deforis eſt calicis & paropſidis, intus autem eſtis pleni rapina & iniquitate. Phariſæe cæce, munda prius quod intus eſt calicis & paropſidis, vt fiat & quod deforis eſt mundum. Qui tribuit, in ſimplicitate. Omnia autem facite ſine murmurationibus & diſceptationibus. Finis autem præcepti eſt charitas de corde puro,& conſcientia bona,& fide nõ ficta.Habens fidem & bonam conſcientiam,quam quidam repellentes,naufragium fecerunt circa fidem. Matth.23.e Rom.12.b Philip.2.b 1.Tim.1.a d

Quòd qui in rebus minoribus recte ſe geſſerit,is ex iuſto iudicio,maioribus mercedis loco,præficitur. CAP. IIII.

EVge ſerue bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam: intra in gaudium domini tui. Et paucis pòſt interiectis: Omni enim habenti dabitur, Mat.25.b c

 & abun-

Luc.16.c & abundabit:ei autem,qui non habet,& quod habet auferetur ab eo. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuiſtis,quod verum eſt,quis credet vobis? Et ſi in alieno fideles non fuiſtis, quod veſtrum eſt,quis dabit vobis? G

Quòd mandata domini inexplebili cum deſiderio fieri debent, & quòd ulterius ſemper eſt feſtinandum. CAP. V.

Matth.5.a Philip.3.c BEati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam.Fratres ego me nondum arbitror comprehendiſſe. Vnum autē.Quæ quidē retro ſunt,obliuiſcens,ad ea vero,quæ priora ſunt,extēdēs meipſum,iuxta deſtinatū perſequor ad brabium ſupernæ vocatiōis dei,in Chriſto Ieſu.

Quòd mandata dei ita fieri debent,ut quantum in faciente ſit omnes illuminentur,& gloria afficiatur deus. CAP. VI. H

Matth.5.b VOs eſtis lux mundi.Non poteſt ciuitas abſcondi,ſupra montem poſita, neque accendunt lucernam,& ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, & lucet omnibus qui in domo ſunt.Sic luceat lux veſtra coram hominibus,vt videant opera veſtra bo-

Luc.8.c Philip.1.b na,& glorificent patrem veſtrum,qui in cœlis eſt.Nemo autem accendens lucernam, operit eam vaſe,aut ſubter lectum ponit,ſed ſuper candelabrum,vt intrantes videant lumen.Vt ſitis ſinceri & ſine offenſa in diē Chriſti, repleti fructu iuſtitiæ,qui eſt per Ieſum Chriſtum,in laudem & gloriam dei.

REGVLA XIX. I

Quòd nullo modo impediri debet,qui dei uoluntatem facere uelit, ſiue ea ſit ex mandato dei,ſiue ex ratione à mandato dei non aliena.neque faciens,impedire ſe uolenti cuiquā auſcultare,licet ille arctiſſima ipſi neceſſitate cōiunctus ſit,ſed in ſuſcepta deliberatione permanere. CAP. I.

Matth.3.d TVnc venit Ieſus à Galilæa ad Iordanem ad Ioannem,vt baptizaretur ab eo.Ioannes autem prohibebat eum dicens,Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Reſpondens

Matth.16.b autem Ieſus,dixit ei,Sine modo.Sic enim decet nos implere omnem iuſtitiam,& cætera.Exinde cœpit Ieſus oſtendere diſcipulis ſuis, quòd oporteret eum ire Hieroſolymam, & multa pati à ſenioribus,& ſcribis,& principib⁹ ſacerdotum,& occidi, & tertia die reſurgere. K & apprehendens eum Petrus cœpit increpare illum, dicens, Abſit à te domine, non erit tibi hoc.Qui conuerſus dixit Petro,Vade poſt me Sathana.Scandalum es mihi, quia non ſapis ea

Marc.10.b quæ dei ſunt,ſed ea quæ hominum.Et offerebant illi paruulos,vt tangeret illos, diſcipuli autem cōminabantur offerentibus.Quos cum videret Ieſus,indigne tulit,& ait illis,Sinite paruulos venire ad me,ne prohibueritis eos, talium eſt enim regnum cœlorum. Et cum morarentur dies aliquot,ſuperuenit quidam vir à Iudæa nomine Agabus. Is cum veniſſet ad nos,

Acto.21.d tulit zonam Pauli, & alligans ſibi pedes & manus dixit: Hæc dicit ſpiritus ſanctus, Virum, cuius eſt zona hæc,ſic alligabunt in Hieruſalem,& tradent in manus gentium.quod cum audiſſemus,rogabamus nos,& qui loci illius erant,ne aſcenderet Hieroſolymam.Tunc reſpōdit Paulus,& dixit,Quid facitis flentes,& affligentes cor meum? Ego autem non ſolùm alligari,ſed & mori in Hieruſalem paratus ſum propter nomen domini Ieſu. Et cum ei perſuadere non poſſemus,quieuimus,dicentes,Domini voluntas fiat.Qui & dominum occiderunt L

2.Theſ.2.c Ieſum,& proprios prophetas,& nos perſecuti ſunt,& deo non placent, & omnibus hominibus aduerſantur,prohibentes nos gentibus loqui,vt ſalui fiant, vt impleant peccata ſua ſemper.Peruenit autem ira dei ſuper illos vſque in finem.

Quòd eum,qui animo non ſyncero dei mandatum facit,is ſi modò in iis,quæ extrinſecus apparent, exactam teneat diſciplinam doctrinæ dominicæ, prohibere non debemus: quum quantum eſt in re ipſa,nemo lædatur ab eo,potiusq; ſit,cum aliquis aliquādo etiam iuuetur: & quòd non prætermittendum tamen,quin eum admoneamus ſaltem,ut ad recte facta,quæ apparēt,animi quoque candorem uelit adhibere. CAP. II. M

Matth.6.a CVm ergo facis eleemoſynam,noli tuba canere ante te,ſicut hypocritæ faciunt in ſynagogis,& in vicis,vt honorificentur ab hominibus.Amen dico vobis,receperunt mercedem ſuā.Te autem faciente eleemoſynā, neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua, vt ſit eleemoſyna in abſcondito,& pater tuus,qui videt in abſcondito, reddet tibi in manife-

Mar.9.c ſto.Et de oratione,ſimili modo. Magiſter vidimus quendam in nomine tuo eiicientem dæmonia,qui nō ſequitur nos,& prohibuimus eum, quia non ſequitur nos.Ieſus autem ait, Nolite

A lite prohibere eum. Nemo eſt enim qui faciat virtutem in nomine meo, & poſſit cito male loqui de me. Qui enim non eſt aduerſum nos, pro nobis eſt. Quidã quidem & propter inuidiam, & contentionem, quidam autem & propter bonam voluntatem Chriſtum prædicant, quidam ex charitate, ſcientes ꝙ in defenſione Euangelij poſitus ſum. Quidam autem ex contentione Chriſtum annunciant non ſincere, exiſtimantes ſe preſſurã ſuſcitare vinculis meis. Quid enim? dum omni modo, ſiue per occaſionem, ſiue per veritatem Chriſtus annunciatur, in hoc gaudeo, ſed & gaudebo. Philip.1.c

REGVLA XX.

B *Quòd domino credentes baptizari debent in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti.* CAP. I.

EVntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Amen amen dico vobis, niſi quis natus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum dei. Matth.28.d Ioan.3.a

Quòd ratio & uirtus baptiſmi eſt, ut qui baptizantur, & animo, & uerbis, & opere immutentur, & pro data ſibi uirtute illud efficiantur, quod eſt illud, ex quo nati ſunt. CAP. II.

QVod natum eſt ex carne, caro eſt, & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Non mireris ꝙ dixi tibi, Oportet vos naſci denuo. Spiritus vbi vult ſpirat, & vocem eius audis, ſed neſcis vnde veniat, aut quò vadat. Sic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu. Ita & vos exiſtimate vos ipſos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem deo in Chriſto Ieſu. An ignoratis, quòd quicunque baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem ipſius baptizati ſumus? vt quo modo Chriſtus ſurrexit à mortuis in gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. Hoc ſcientes, quòd vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt vltrà non ſeruiamus peccato. Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato. In quo & circuncisi eſtis circumciſione non manufacta, in expoliatione corporis peccatorum carnis, in circunciſione Chriſti, conſepulti ei in baptiſmo, in quo & ſimul reſurrexiſtis per fidem operationis dei, qui ſuſcitauit illum à mortuis. Quicunque ergo in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Non eſt Iudæus, neque Græcus: non eſt ſeruus, neque liber: non eſt maſculus, neque fœmina. Omnes enim vos vnum eſtis in Chriſto Ieſu, poſtquam exuiſtis veterem hominem cum actibus ſuis, & induiſtis nouum, qui renouatur in agnitione, ſecundum imaginem eius, qui creauit illum: vbi non eſt Gentilis & Iudæus, circunciſio & præputium, barbarus & Scytha, ſeruus & liber, ſed omnia in omnibus dominus Chriſtus. (C; Ibidem. Rom.6.b Ibidem.a Colo.2.b D Galat.3.b)

REGVLA XXI

E *Quòd neceſſaria etiam ad uitam æternam ſit communicatio corporis & ſanguinis Chriſti.* CAP. I.

AMen amen dico vobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis, Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam ęternam, & reliqua. Ioan.6.f

Quòd qui ad communicationem corporis & ſanguinis Chriſti accedit, neque rationem illam conſiderat, cuius cauſa illa inſtituta eſt, utilitatis ex ea fructum nullum reportat: & quòd qui indigne communicat, is damnatus eſt. CAP. II.

F AMen amen dico vobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſan guinem, non habebitis vitam in vobis. Et paulò inferius. Sciens autem Ieſus apud ſemetipſum, quòd murmurarent de hoc diſcipuli eius, dixit eis, Hoc vos ſcandalizat? Si ergo videritis filium hominis aſcendentem vbi erat prius? Spiritus eſt qui viuificat, caro non prodeſt quicquam. Verba, quæ ego loquor vobis, ſpiritus & vita ſunt. Itaque quicunque manducauerit panem, & biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis domini. Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice illo bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. (Ibidem. Ibidem.g 1.Cor.11.f)

Quòd ratio, quamobrem corpus domini manducari, & ſanguis bibi debeat, commemoratio ſit obedientiæ domini uſque ad mortem, ut qui uiuunt, non iam ſibi uiuant, ſed ei qui cauſa noſtra ipſe mortuus ſit & reſurrexerit. CAP. III. G

Lucæ.22.b ET accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem poſtquam cœnauit dicens, Hic eſt calix nouum teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis funditur. 1.Cor.11.e Quoniam dominus Ieſus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens, fregit, & dixit, Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem poſtquam cœnauit, dicens, Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine. Hoc facite, quotieſcunque bibetis, in meam commemorationem. H Quotieſcunque enim manducabitis panem hunc & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis, donec veniat. 2.Cor.5.c Charitas enim Chriſti vrget nos, æſtimantes hoc, quòd ſi vnus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt: & pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, vt qui viuunt, iam nõ ſibi viuant, ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt, & reſurrexit, 1.Cor.10.d & ſint multi vnum corpus in Chriſto. Panis quem frangimus nónne communicatio corporis Chriſti eſt? quoniam vnus panis vnum corpus multi ſumus. Omnes enim de vno pane participamus.

Quòd qui ſancta communicat, is canere deo laudes debet. CAP. IIII. I

εἰς ὄρος ἐλαιῶν. COenantibus autem illis, accepit Ieſus panem, & benedixit, ac fregit, deditq; diſcipulis ſuis, & quæ ſequuntur. Quibus adiungit: Et hymno dicto exierunt in montem oliuarum.

REGVLA XXII.

Quòd peccati commiſſio ea eſt, quæ homines abalienat à deo, & conciliat diabolo. CAP. I.

Ioan.8.d AMen amen dico vobis, quòd omnis, qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati, vos ex patre diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere. Rom.6.d Cùm enim ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. K

Quòd propinquitas, quæ eſt cum domino, ea non cernitur in naturali coniunctione ſanguinis, quódque eam quilibet aſſequi poteſt, qui faciat uoluntatem dei. CAP. II.

Ioan.8.e QVi ex deo eſt, verba dei audit. Lucæ.8.c Et nunciatum eſt illi à dicentibus, Mater tua & fratres tui ſtant foris, volentes te videre. Qui reſpõdens dixit ad eos, Mater mea, & fratres mei ſunt, qui verbum dei audiunt, & faciunt. Ioan.15.d Vos amici mei eſtis, ſi feceritis ea quæ ego præcipio vobis. Rom.8.c Quicunque enim ſpiritu dei aguntur, ij ſunt filij dei.

REGVLA XXIII.

Quòd qui præter animi ſui uoluntatem trahitur ad peccatum, is intelligere debet, ſe ab alio prius à ſe commiſſo peccato conſtrictum teneri: cui inuitus cum ſeruiat, ab eo ad ea etiam pertrahitur, ad quæ minime uult. CAP. I. L

Rom.7.c SCimus enim quòd lex ſpiritualis eſt, ego autem carnalis ſum, venundatus ſub peccato. quod enim operor, non intelligo: non enim quod volo, hoc ago, ſed quod odi, illud facio. Si autem quod nolo illud facio, conſentio legi quòd bona eſt. Nunc autem iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Scio enim quòd non habitat in me, hoc eſt, in carne mea, bonum: nam velle adiacet mihi, perficere autem bonum, non inuenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio: ſed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio: iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. M

REGVLA XXIIII.

Quòd mendacia ſunt fugienda, & in unaquaque re ueritas dicenda. CAP. I.

Matth.5.f SIt autem ſermo veſter, Eſt, eſt, Non, non. Quod autem his abundantius eſt, à malo eſt. Ephe.4.f Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem, vnuſquiſque cum proximo ſuo. Colo.3.b Nolite mentiri inuicem.

REGV-

A

REGVLA XXV.

Quod reiici debent quæſtiones eæ, quæ inutiles ſunt & contentioſæ. CAP. I.

HAec commone, teſtificans coram domino. Noli contendere verbis ad nullam vtilitatem, ad ſubuerſionem audientium. Et paulo inferius: Stultas autem & ſine diſciplina quæſtiones deuita, Sciens quod generant lites. 2.Timo.2.c Ibidem.d

Quòd nullo modo ocioſa uerba debent proferri, ex quibus nulla utilitas naſcatur: cum id ipſum etiam, quodammodo ſuapte natura conceſſum ſit: non ad ædificationem fidei facere tamen, id ſit contriſtare ſpiritum ſanctum. CAP. II.

B

DIco autem vobis, quod de omni verbo ocioſo, quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij. Omnis ſermo malus, ex ore veſtro non procedat. Sed ſiquis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Et nolite contriſtare ſpiritum ſanctum dei, in quo obſignati eſtis in diem redemptionis. Matt.12.c Epheſ.4.g

REGVLA XXVI.

C

Quod quidquid uel dicimus, uel facimus, id teſtimonio diuinarum literarum confirmari debet, ad confirmationem fidei bonorum & confuſionem malorum. CAP. I.

ET accedens tentator dixit ei, Si filius dei es, dic vt lapides iſti panes fiant. Qui reſpondẽs dixit, Scriptum eſt: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore dei. Et repleti ſunt omnes ſpiritu ſancto, & cœperũt loqui aliis linguis, prout ſpiritus ſanctus dabat eloqui illis. Et paucis deinde interiectis verbis, Stupebant autem omnes, & mirabantur ad inuicem dicentes, Quidnam vult hoc eſſe? Alij autem irridentes dicebant, Muſto pleni ſunt iſti. Stans autem Petrus cum vndecim, leuauit vocem ſuam, & locutus eſt eis: Viri Iudæi, & qui habitatis Hieruſalem vniuerſi, hoc vobis notum ſit, & aurib⁹ percipite verba mea. Non enim, ſicut vos putatis, hi ebrij ſunt, cum ſit hora diei tertia. Sed hoc eſt, quod dictum eſt per prophetam Ioël, Et erit in nouiſſimis diebus, dicit dominus, Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem: & prophetabunt, & quæ ſequuntur. Matth.4.a Act.2.a & b

D

Quòd ſimilibus etiam ex natura rerum & quotidiano uſu petitis uti poſſumus ad ea comprobanda, quæ à nobis uel dicuntur, uel fiunt. CAP. II.

ATtendite à falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces: à fructibus eorum cognoſcetis eos. Nunquid colligunt de ſpinis vuas? aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona fructus bonos facit, mala autem arbor, fructus malos facit, & cætera. Et murmurabant Phariſæi & ſcribæ eorum, dicentes ad diſcipulos eius: Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis & bibitis? Et reſpondens Ieſus dixit ad illos, Non egent qui ſani ſunt, medico, ſed qui male habent. Nemo militans deo implicat ſe negociis ſecularibus, vt placeat ei, qui ſe probauit. Nam & qui certat in agone, nõ coronabitur, niſi qui legitimè certauerit. Matt.7.c Luc.5.f 2.Tim.2.a

E

REGVLA XXVII.

Quòd nullo modo nos iis ſimiles efficere debemus, qui alieni ſunt à dominica doctrina: contraq́ue, quod deũ & ſanctos eius pro data nobis ab illo facultate nos conuenit imitari. CAP. I.

F

SCitis quod ij qui videntur principari gentibus, dominantur eis, & principes eorum poteſtatem habent in illos, non ſic autem erit in vobis: ſed quicunque voluerit maior fieri inter vos, erit veſter miniſter. Et quicunque voluerit in vobis primus eſſe, erit omnium ſeruus: ſicut & Filius hominis non venit vt miniſtraretur ſibi, ſed vt miniſtraret, & daret animam ſuam in redemptionem pro multis. Nolite conformari huic ſeculo, ſed reformamini in nouitate ſenſus veſtri, vt probetis quæ ſit voluntas dei bona beneplacens & perfecta. Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Mar.10.e Roma.12.a 1.Cor.11.a

REGVLA XXVIII.

Quòd nequaquam temere, inconſideratẽrue ſinere nos debemus in errorem auferri ab iis qui ueritatem

vitatem ſimulant: contraq́; quod ex datis nobis ab diuinis literis ſignis agnoſci debeat unuſquiſque qualis ſit. CAP. I. G

Matt.7.g Ioan.13.d 1.Cor.12.a

ATtendite à falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces: à fructibus eorum cognoſcetis eos. In hoc cognoſcent omnes quod diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem mutuam habueritis inter vos. Ideo notum vobis facio, quod nemo in ſpiritu dei loquens, dicit anathema Ieſum.

REGVLA XXIX.

Quòd debet unuſquiſque profeßionē ſuam factis ipſi cōſentaneis cōprobare. CAP. I. H

Ioan.5.f Ioan.10.g 2.Cor.6.a

IPſa opera, quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me, quod pater miſerit me. Si nō facio opera patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & ſi mihi non vultis credere, operibus credite: vt cognoſcatis & credatis quod pater in me eſt, & ego in patre. Nemini dantes vllam offenſionem, vt non vituperetur miniſterium noſtrū. Sed in omnibus exhibentes voſmetipſos, ſicut dei miniſtros in multa patientia, in tribulationibus, &c.

REGVLA XXX.

Quòd res ſacræ haberi in contumelia non debent, neque cum iis haberi promiſcuæ, quæ ſunt in communi ac prophano uſu protritæ. CAP. I. I

Matth.21.b 1.Cor.11.e

ET intrauit Ieſus in templum dei, & eiiciebat omnes ementes & vendentes in templo, & menſas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit, & dicit eis: Scriptum eſt, domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem feciſtis eam ſpeluncam latronum. Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? aut eccleſiam dei contemnitis? & confunditis eos, qui non habent? Siquis eſurit, domi manducet, vt non in iudicium conueniatis.

Quòd res deo dedicata tandiu in honore habenda ſit, quandiu in ea uoluntas dei conſeruatur. CAP. II. K

Matt.13.d

HIeruſalem, Hieruſalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt: quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? Ecce relinquetur domus veſtra deſerta.

REGVLA XXXI.

Quòd res in uſum eorum attributæ, qui deo ſe dedicauerunt, nullo modo in alios inſumi debent, niſi ex eo forte, quod abundet. CAP. I.

Ἑλλανὶς gētilis ſiue Græca Mar.7.e

L

ERat enim mulier gentilis Syrophœniſſa genere, & rogabat eum, vt dæmonium eiiceret de filia eius. Qui dixit illi, Sine prius ſaturari filios. Non eſt enim bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus. Et illa reſpondit, & dicit illi, Vtique domine, nam & catelli comedunt ab menſa de micis puerorum. Et ait illi, Propter hunc ſermonem vade. exiit dæmonium de filia tua.

REGVLA XXXII.

Quod unicuique reddi debent quæ ſua ſunt. CAP. I

Luc.20.d Roma.13.c

ET interrogauerunt eum dicentes: Magiſter, ſcimus quia recte dicis, & doces, & non accipis perſonam, ſed viam dei in veritate doces: licet nobis tributum dare Cæſari, an nō? M Conſiderans autem dolum illorum, dixit ad eos, Quid me tentatis? Oſtendite mihi denarium. Cuius habet imaginem, & inſcriptionem? Reſpondētes dixerunt ei, Cæſaris. Et ait illis, Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt dei, deo. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorē. Nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis.

REGVLA XXXIII

Quòd neminem debemus ſcandalizare. CAP. I.

A QVi autem ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Et item: Væ homini illi, per quem ſcandalum venit. Sed hoc iudicate magis, ne ponatis offẽdiculum fratri, vel ſcandalum. Matth. 18. a Roma. 14. a

Quod id ſcandalum eſt, quicquid uoluntati domini aduerſatur. CAP. II

EXinde cœpit Ieſus oſtendere diſcipulis ſuis, quod oporteret eum ire Hieroſolymam, & multa pati à ſenioribus, & ſcribis, & principibus ſacerdotum, & occidi, & tertia die reſurgere. Et apprehendens eum Petrus cœpit increpare illum, dicens: Abſit à te domine, non erit tibi hoc. Qui conuerſus dixit Petro: Vade poſt me Satana. Scandalum mihi es, quia non ſapis ea quæ dei ſunt, ſed quæ hominum. Matth. 16. e
B

Quod licet à ſcriptura uel res, uel uerbum aliquod concedatur, ea tamen miſſa fieri debent, quandocunque ex ſimili re alij uel alacriores ad peccatum fiant, uel ad rectè facta lentiores. CAP. III.

DE eſu igitur eorum, quæ idolis immolantur, ſcimus quod nihil eſt idolum in mundo, & quod nullus eſt deus alius niſi vnus. Nam etſi ſunt qui dicuntur dij, ſiue in cœlo, ſiue in terra (ſiquidem ſunt multi dij, & domini multi) nobis tamẽ vnus deus pater, ex quo omnia, & vnus dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum, ſed non in omnibus eſt ſcientia. Quidam autem cum conſcientia illorum vſque nunc idolothytum manducant, & conſcientia illorum, cum ſint infirmi, polluitur. Eſca autem non nos commendat deo. Neque enim ſi manducauerimus, abundabimus: neque ſi non manducauerimus, deficiemus. Videte autem ne forte hæc licentia veſtra offendiculum fiat infirmis. Si enim quis viderit te, qui habes ſcientiam in idolio recumbentem, nõne conſcientia eius, qui infirmus eſt, ædificabitur ad manducandum idolothyta? & peribit infirmus in tua conſcientia frater, propter quem Chriſtus mortuus eſt? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conſcientiã eorum infirmam, in Chriſtum peccatis. Quapropter ſi eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem. Nunquid non habemus poteſtatem manducandi & bibendi? Nunquid non habemus poteſtatem ſororem mulierem circunducendi, ſicut & cæteri apoſtoli & fratres domini, & Cephas? Aut ego ſolus & Barnabas non habemus poteſtatem hoc operandi? Quis militat ſuis ſtipendiis vnquam? Quis plãtat vineam, & de fructu eius non edit? Quis paſcit gregem, & de lacte gregis non manducat? & cætera. 1. Cor. 8. a
C
D
1. Cor. 9. a

Quod ne aliquem ſcandalizemus, ea etiam à nobis fieri debent, quæ minime alioqui neceſſaria ſunt. CAP. IIII.

E ET cum veniſſent Capharnaum, acceſſerũt qui didrachma accipiebãt, ad Petrum, & dixerunt ei: Magiſter veſter non ſoluit didrachma? Ait, Etiam. Et cum intraſſet in domũ, præuenit eum Ieſus dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributa vel cenſum? A filiis ſuis, an ab alienis? Et ille dixit, Ab alienis. Dixit illi Ieſus, Ergo liberi ſunt filij. Vt autem non ſcandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem, qui primus aſcenderit, tolle, & aperto ore eius, inuenies ſtaterem: illum ſumens, da eis pro me & te. Matth. 17. d

Quòd licet aliqui in uoluntatibus dei ſcandalizentur, non tamen idcirco nos de ſolita libertate dicendi quicquam oportet remittere. CAP. V.

F NOn quod intrat per os, coinquinat animam, ſed quod exit ex ore, hoc coinquinat hominem. Tunc accedentes diſcipuli eius, dixerunt ei: Scis quòd Phariſæi audito verbo hoc, ſcandalizati ſunt? At ille reſpondens ait: Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus cœleſtis, eradicabitur. Sinite illos, cæci ſunt & duces cæcorum. Cæcus autem ſi cęco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt. Amen amen dico vobis: niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, nõ habebitis vitam in vobis. Pt paulo poſt: Ex eo multi diſcipulorum ſuorum abierunt retro, & iam non cum illo ambulabant. Dixit ergo Ieſus ad duodecim, Nunquid & vos vultis abire? Quia Chriſti bonus odor ſumus deo in iis qui ſalui fiunt, & in iis qui pereunt: aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam: & ad hæc quis idoneus? Matt. 15. b Ioan. 6. f Ibidem. g 2. Cor. 2. d

REGVLA XXXIIII.

Quòd eniti debet unuſquiſque, quantum in ipſo eſt, ut talis ſit, unde honeſtarum ac bonarum rerum cæteri exemplum ſumant. CAP. I. G

Matt.11.d 2.Cor.9.a 1.Theſ.1.c DIſcite à me, quia mitis ſum,& humilis corde.Scio enim promptum animum veſtrũ, pro quo de vobis glorior apud Macedones, quod Achaia parata eſt ab anno præterito:& veſtra æmulatio prouocauit complures. Et vos imitatores mei facti eſtis, & domini,excipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio ſpiritus ſancti, ita vt facti ſitis forma omnibus credentibus in Macedonia & in Achaia.

REGVLA XXXV.

H

Quòd qui fructum ſpiritus ſancti in aliquo animaduertunt, qui eundem ubique tenorem pietatis retineat,& illum non ſpiritui ſancto,ſed aduerſario aſsignant, ij in ipſum ſpiritum ſanctum blaſphemi ſunt. CAP. I.

Matt.12.b TVnc oblatus eſt ei dæmonium habens,cæcus & mutus,& curauit eum,ita vt loqueretur,& videret.Et ſtupebant omnes turbæ, & dicebant: Nunquid hic eſt Chriſtus filius Dauid?Phariſæi autem audientes dixerunt, Hic non eiicit dæmones niſi in Beelzebub principe dæmoniorum.Ieſus autem ſciens cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum diuiſum contra ſe,deſolabitur:& omnis ciuitas & domus diuiſa contra ſe, non ſtabit. Et ſi Satanas Satanam eiicit, aduerſus ſe diuiſus eſt: quomodo ergo ſtabit regnum eius? Et ſi ego in I Beelzebub eiicio dæmones,filij veſtri in quo eiiciunt? Ideo ipſi iudices veſtri erunt. Si autem ego in ſpiritu dei eiicio dæmones, igitur peruenit in vos regnum dei. Aut quomodo poteſt quiſpiam intrare in domum fortis,& vaſa eius diripere,niſi prius alligauerit fortem? & tunc domum illius diripiet.Qui non eſt mecum,contra me eſt:& qui non congregat mecum,ſpargit.Ideo dico vobis,omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus, ſpiritus autem blaſphemiæ non remittetur.Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: Qui autem dixerit contra ſpiritum ſanctum,non remittetur ei neque in hoc ſeculo,neque in futuro.

REGVLA XXXVI.

K

Quòd ſeruantes formam doctrinæ domini, omni cum ſtudio atque honore excipi debent, idq; ad gloriam ipſius domini, quodq; qui eis non auſcultauerit, neque ſuſceperit, is prorſus eſt deſperatæ ſalutis. CAP. I.

Matt.10.d Matt.10.b Ioan.12.c Philip.2.d QVi recipit vos,me recipit:& qui me recipit,recipit eum qui me miſit.Exeuntes de domo,excutite puluerem de pedibus veſtris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorræorum in die iudicij,quàm illi ciuitati. Qui accipit ſiquem miſero,me accipit:qui autem me accipit, accipit eum qui me miſit. Neceſſariũ autem exiſtimaui Epaphroditum fratrem,& cooperatorem,& commilitonem meum,veſtrũ L autem apoſtolum,& miniſtrum neceſſitatis meæ mittere ad vos. Et paulo inferius: Excipite itaque illum cum omni gaudio in domino,& eiuſmodi cum gaudio habetote.

REGVLA XXXVII.

Quod animi promptitudo pro uiribus in rebus quantumuis minimis accepta eſt deo, etiam in mulierculis. CAP. I.

Matt.10.d Luc.21.a ET quicunque potum dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ tantum, in nomine diſcipuli,amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam. Reſpiciens autem vidit M eos,qui mittebant munera ſua in gazophylacium diuites. Vidit autem & quandam viduam pauperculam mittentem ærea minuta duo, & dixit: Verè dico vobis, quòd hæc pauper plus quàm omnes miſit.Nam omnes hi ex abundanti ſibi,miſerunt in munera dei:hæc autem ex eo quod deeſt illi,omnem victum,quem habuit,miſit.Cùm autem Ieſus eſſet in Bethania in domo Simonis leproſi,acceſſit ad eum mulier, habens alabaſtrum vnguenti precioſi, Matt.26.a & effudit ſuper caput ipſius recumbentis. Videntes autem diſcipuli, indignati ſunt, dicentes: Vt quid perditio hæc?Potuit enim iſtud venundari multo, & dari pauperibus. Sciens autem Ieſus,ait:Quid moleſti eſtis huic mulieri?Opus enim bonum operata eſt in me.De Lydia autem in Actis:Cum autem baptizata eſſet & domus eius,deprecata eſt dicens: Si iudicaſtis me Acto.16.c

fidelem

A fidelem in domino eſſe,introite in domum meam,& manete:& coëgit nos.

REGVLA XXXVIII.

Quòd debeat Chriſtianus adhibitos à ſe ad menſam ſuam fratres,remoto tumultu,modeſte ac frugaliter tractare. CAP. I.

DIcit ei vnus de diſcipulis eius Andreas frater Simonis Petri, Eſt puer hic habēs quinque panes ordeaceos,& duos piſces,ſed hæc quid ſunt inter tam multos? Dixit ergo Ioan.6.a
B Ieſus,Facite homines diſcumbere.Erat autem fœnum multum in loco. Diſcubuerunt ergo viri numero quaſi quinque milia.Accepit ergo Ieſus panes,& cum gratias egiſſet,diſtribuit diſcumbentibus.Similiter & ex piſcibus quantum volebant. Et mulier quædam Martha nomine accepit eum in domum ſuam, & huic ſoror nomine Maria , quæ etiam ſedens ſecus pedes Ieſu,audiebat verbum illius.Martha autem ſatagebat circa frequens miniſterium: quæ ſtetit,& ait:Domine,non eſt tibi curæ,quòd ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare? Dic ergo illi vt me adiuuet.Reſpondens dixit illi Ieſus,Martha Martha ſolicita es , & turbaris erga plurima.Porrò vnum eſt neceſſarium.Maria optimam partē elegit,quæ non auferetur ab ea. Luc.10.g

C

REGVLA XXXIX.

Quòd Chriſtianum oporteat eſſe non facile mutabilem,ſed ſtabilem in fide, & eiuſmodi,qui ab iis, quæ ſunt in domino bonis,nullo modo dimoueatur. CAP. I.

QVi autem ſuper petroſa ſeminatus eſt,hic eſt qui verbum audit,& continuò cum gaudio accipit illud:non autem habet in ſe radicem,ſed eſt temporalis. Facta autem tribulatione & perſecutione propter verbum , continuò ſcandalizatur . Itaque fratres mei dilecti,ſtabiles eſtote , immobiles , abundantes in opere domini , ſcientes quod labor veſter non eſt inanis in domino . Miror quod tam cito transferimini ab eo , qui D vocauit vos in gratiam,ad aliud Euangelium. Matt.13.e 1.Cor.15.g Gal.1.b

REGVLA XL.

Quòd neutiquam ferri debent,qui aliter docent:licet ea re id facere ſe ſimulent, quo eos , qui inſtabiles ſunt,uel decipiant,uel redarguant. CAP. I.

VIdete ne quis vos ſeducat.Multi enī venient in nomine meo dicentes, Ego ſum Chriſtus,& multos ſeducent.Attendite à ſcribis , qui volunt ambulare in ſtolis , & amant ſalutationes in foro,& primas cathedras in ſynagogis , & primos diſcubitus in conuiuiis:qui deuorant domos viduarum,ſimulantes lōgam orationem , hi accipient damnatio-
E nem maiorem . Sed licet nos aut angelus de cœlo euangelizet vobis præter id quod euangelizauimus vobis,anathema ſit.Sicut prædiximus, & nunc iterum dico , Siquis vobis euangelizauerit,præter id,quod nunc accepiſtis,anathema ſit. Matth.24.a Lucæ.20.g Gal.1.a

REGVLA XLI.

Quòd omne quidquid ſcandalizat , amputari debet , licet coniunctiſsimum quid , ac ſumme neceſſarium nobis uideatur. CAP. I.

F VAe homini illi,per quem ſcandalum venit.Si autem manus tua,vel pes tuus ſcandalizat te,abſcinde eum,& proiice abs te.Bonum eſt tibi ad ciuitatem ingredi debilem vel claudum,potius quàm duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem æternū. Et ſi oculus tuus ſcandalizat te,erue eum,& proiice abs te. Matt.18.a

Quòd cum infirmioribus temperatè agendum eſt , & quòd diligenti cura adhibita ij & erigi , & duci ad perfectionem debent : ita tamen temperate , ut propterea dei mandatum non negligatur. CAP. II.

ARundinem quaſſatam non confringet, & linum fumigans non extinguet , donec eiiciat ad victoriam iudicium.Et in nomine eius gentes ſperabunt.Infirmum autem in fide aſſumite.Et ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto , vos qui ſpirituales eſtis,hu- Matt.12.b Roma.14.a Gal.6.a

ſtis,huiuſmodi inſtaurate in ſpiritu lenitatis:conſiderās teipſum,ne & tu tenteris. Alter alterius onera portate,& ſic adimplebitis legem Chriſti. G

REGVLA XLII.

Quòd non eſt credendum icciréo dominum ueniſſe,ut legem tolleret,& prophetas, ſed ut adimpleret,& quæ deerant,perfectiora adiiceret. CAP. I.

Matt.5.b Roma.3.d NOlite putare quòd venerim ſoluere legem, aut prophetas. Non veni ſoluere legem, ſed adimplere.Legem ergo deſtruimus per fidem? Abſit.Sed legem ſtatuimus. H

REGVLA XLIII.

Quòd ſicut lex actus prauos uetat, ita euangelium ipſa latentia animi uitia prohibet. CAP. I.

Matt.5.c Roma.2.d AVdiſtis quod dictum eſt antiquis:Non occides,qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico,quod qui temere iraſcitur fratri, reus erit iudicio. Non enim qui in manifeſto Iudæus eſt,neque quæ in manifeſto in carne,circuncisio: ſed qui in abſcondito Iudæus eſt,& circuncisio cordis in ſpiritu,non litera, cuius laus non ex hominibus, ſed ex deo.

Quòd ſicut Lex in ſingulis officiis ſatis habet,ſi quædam tantummodo fiant, ita euangelium nihil penitus uult deſiderari. CAP. II. I

Luc.18.d Col.2.b OMnia quæcunque habes,vende, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & veni,& ſequere me.In quo & circuncisi eſtis circuncisione non manufacta,in expoliatione corporis peccatorum carnis,in circuncisione Chriſti.

Quòd nullo modo cœleſti regno digni eſſe poſſunt ij, qui euangelicæ iuſtitiæ documenta non dederint maiora,quàm ea ſint,quæ à lege tradita ſint. CAP. III.

Matt.5.c Philip.3.b NIſi veſtra iuſtitia abundauerit plus,quàm Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.Siquis alius videtur confidere in carne, ego magis circunciſus octauo die,ex genere Iſraël,de tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis,ſecũdum legem Phariſæus:ſecundum æmulationẽ,perſequẽs eccleſiam dei:ſecundũ iuſtitiam, quæ in lege eſt, cõuerſatus ſine querela.Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus ſum propter Chriſtũ detrimenta.Veruntamen exiſtimo omnia detrimentum eſſe propter eminentem ſcientiam Ieſu Chriſti domini mei:propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror ſtercora eſſe, vt Chriſtum lucrifaciam,& inueniar in illo non habens meam iuſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed illam,quæ per fidem eſt Chriſti,quæ ex deo eſt,iuſtitiam. K

L

REGVLA XLIIII.

Quod iugum Chriſti ſuaue eſt,& onus eius leue, & eiuſmodi, quod illos reficiat, qui illud ſubeunt:quodq; omnia, quæ aliena ſunt à doctrina euangelica, oneroſa ſunt & grauia. CAP. I.

Matt.11.d VEnite ad me omnes,qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos.Tollite iugum meum ſuper vos,& diſcite à me,quia mitis ſum,& humilis corde,& inuenietis requiẽ animabus veſtris.Iugum enim meum ſuaue eſt,& onus meum leue. M

REGVLA XLV.

Quòd nullo modo digni haberi poſſunt regno cœlorum, qui puerorum æqualitatem inter ſe ipſi imitati non fuerint. CAP. I.

Matt.18.a AMen dico vobis,niſi cõuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum.

Quòd qui maiorem gloriam aſſequi cupit in regno cœlorum,hic humilitatem, & infimam omnium conditionem debet ſectari in hac uita. CAP. II.

Quicun-

A Quicunque ergo humiliauerit ſe,ſicut paruulus iſte, hic eſt maior in regno cœlorum. Matt.18.a
Quicunque voluerit inter vos maior fieri, ſit miniſter veſter. Et qui voluerit inter Mat.20.d
vos primus eſſe,erit omnium ſeruus.Nihil per contentionem,neque per inanẽ glo- Philip.2.a
riam,ſed humilitate alij alios ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes.

REGVLA XLVI.

Quòd ex ſimilitudine rationis eius quæ in rebus leuioris momenti ſeruatur, ſtudium à nobis in rebus maioribus requiritur à deo. CAP. I.

B Vnuſquiſque ſabbato non ſoluit bouem ſuum, aut aſinum à præſepio, & ducit adaquare? Hanc autem filiam Abrahæ,quam alligauit Satanas,ecce decem & octo annis nõ oportuit ſolui à vinculo iſto die ſabbati? Dicebat autem parabolam ad illos in hoc, quod oportet ſemper orare,& non deficere,dicens:Iudex quidam erat in ciuitate, qui deum non timebat,& hominem non reuerebatur. Vidua autem quædam erat in ciuitate illa, & veniebat ad eum,dicens: Vindica me de aduerſario meo, & nolebat per multum tempus. Poſt hæc autem dixit intra ſe:Et ſi deum non timeo,nec hominem reuereor, tamen quia moleſta eſt mihi hæc vidua,vindicabo illam,ne in nouiſſimo veniẽs ſugillet me. Ait autem dominus, C Audite quid iudex iniquus dicat. Deus autem non facit vindictam electorum ſuorum clamantium ad ſe die ac nocte.Nemo militans,implicat ſe negociis ſecularibus vt ei placeat,qui ſe probauit.Nam & qui certat in agone,non coronatur,niſi legitimè certauerit. Luc.13.a Luc.18.a 2.Timo.2.a

Quòd ex comparatione eorum qui in rebus minoribus ex fide metum, & ex laudabili cupiditate ſtudium præ ſe tulerint, ij ſeueriore iudicio plectentur, qui in rebus grauioribus contemptum adhibuerint. CAP. II.

Regina Auſtri ſurget in iudicio, cum viris generationis huius, & condemnabit illos, quia venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis, & ecce pluſquàm Solomon hic. Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt illam, D quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ,& ecce pluſquàm Ionas hic. Luc.11.d

Quòd qui in rebus minoribus diligens eſt, is nequaquam propterea maiores debet contemnere:ſed cum in eo præcipue elaboret,ut præceptis maioribus ſatisfaciat, ea etiam obire ſimul debet,quæ uideantur leuiora. CAP. III.

Vae vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ,qui decimatis mentham & anethum, & cyminum,& reliquiſtis quæ grauiora ſunt legis,iudicium, & miſericordiam, & fidem. Hæc oportuit facere,& illa non omittere.Duces cæci,excolantes culicem, camelum autem glutientes. Matt.23.c

E

REGVLA XLVII.

Quòd non debemus nobis theſaurizare in terra, ſed in cœlo: & quis ſit modus theſaurizandi in cœlo. CAP.I.

Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra,vbi tinea,& ærugo demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur.Theſaurizate autem vobis theſauros in cœlo,vbi neque ærugo,neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Vendite quæ poſſidetis,& date eleemoſynam. Facite vobis ſacculos qui non veteraſcunt, theſaurum non deficientem in cœlis.Omnia quæcunque habes,vende,& da pauperibus,& habebis theſaurum F in cœlo.Facile tribuere,communicare,theſaurizare ſibi theſaurum bonum in futurum, vt apprehendant bonam vitam. Matt.6.c Luc.12.d Luc.18.d 1.Tim.6.d

REGVLA XLVIII.

Quòd miſericordem & facilem ad communicandum eſſe Chriſtianum oportet, quando accuſantur,qui tales non ſunt. CAP. I.

Beati miſericordes,quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Omni autem petenti te tribue.Sine affectione, abſque fœdere, ſine miſericordia: qui cum cognouiſſent iuſtitiã dei,quòd qui talia agunt,digni ſunt morte,& cætera. Matt.5.a Luc.6.d Roma.1.d

Quòd quicquid habet quis ultra naturalem ſuam ad uictum neceßitatem, id neceſſario in beneficium alterius debet conferre, ex mandato domini, unde ea etiam accepimus, quæ habemus. CAP. II. G

Luc.3.b
1.Cor.4.b

QVi habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet eſcas, ſimiliter faciat. Quid autẽ habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat, vt & illorum abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum, vt fiat æqualitas ſicut ſcriptum eſt: Qui multum, non abundauit, & qui modicum, non minorauit.

Quòd ſecundum ea, quæ à domino dicta accepimus, neutiquã diuitiæ nobis amplectendæ ſunt, ſed paupertas. CAP. III. H

Luc.6.d
2.Cor.8.a
1.Tim.6.b

BEati pauperes, quoniam veſtrum eſt regnum dei. Væ vobis diuitibus, qui habetis cõſolationem veſtram. Et altiſſima paupertas eorum abundauit in diuitias ſimplicitatis eorum. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tẽtationem, & in laqueum, & in deſideria multa inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt auaritia, quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inſeruerũt ſe doloribus multis.

Quòd nequaquam in eo ſoliciti eſſe debemus, ut rebus ad uitæ uſum neceſſariis abundemus, neque in eo nobis occupandum eſt ſtudium noſtrum, ut aut ſaturitatem ſectemur, aut apparatus magnificos: & quod à quacunque immodica habendi cupiditate caſti ac puri eſſe debemus, ſimiliterq; exquiſitum omnem ornatum defugere. CAP. IIII. I

Luc.12.b
1.Tim.2.c
Ibidem.6.b

VIdete & cauete ab omni auaritia, quia non in abundantia cuiuſquam vita eius eſt, ex his quæ poſſidet. Ornare ſe non in intortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veſte precioſa. Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus.

Quòd nullo modo de iis rebus ſoliciti eſſe debemus, quæ neceſſariæ nobis ad uictum ſunt: neque in iis, quæ ad hanc uitam degendam parta habemus, ſpes noſtra ponenda: ſed debere unumquẽque curam ſui remittere prouidentiæ diuinæ. CAP. V. K

Matt.6.c

NOn poteſtis deo ſeruire & Mammonæ. Ideo dico vobis ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, neque corpori veſtro quid induamini. Nõne anima pluris eſt quã eſca? & corpus pluris quàm veſtimentum? Reſpicite volatilia cœli, quoniam non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater veſter cœleſtis paſcit illa. Nõne vos pluris eſtis illis? Quis autem veſtrum ſolicitè cogitans, poteſt adiicere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum? Et de veſtimento quid ſoliciti eſtis? Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt, nõ laborant, neque nent. Dico autem vobis, quòd nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt ſicut vnum eſt ex iſtis. Si enim fœnum agri quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, deus ſic veſtit, quanto magis vos modicæ fidei? Nolite ergo ſoliciti eſſe dicentes, quid manducabimus? aut quid bibemus? aut quomodo operiemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater veſter cœleſtis, quòd his omnibus indigetis. Quærite autem primum regnum dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. Nolite ergo ſoliciti eſſe in craſtinum. Craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibiipſi. Sufficit diei malicia ſua. Et cætera. L

Quòd in procuratione rerum ad uſum fratrum neceſſariarum, curam ac ſolicitudinem ſuſcipere nos oportet, in eoq; uoluntati dominicæ ſatisfacere. CAP. VI.

Matth.25.c

VEnite benedicti patris mei, percipite paratum vobis regnũ à conſtitutione mũdi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare, ſitiui, & dediſtis mihi bibere, hoſpes erã, & collegiſtis me, nudus, & operuiſtis me, infirm⁹, & viſitaſtis me, in carcere erã, & veniſtis M

ad me. Quibus illa mox adiunguntur: Amen dico vobis, quatenus feciſtis vni de his fratribus

Ioan.6.b meis minimis, mihi feciſtis. Cũ ſubleuaſſet ergo oculos Ieſus, & vidiſſet quod multitudo ma-

1.Cor.16.a gna venit ad eũ, dicit ad Philippũ, Vnde ememus panes, vt mãducent hi? & cætera. De collecta autẽ in ſanctos, ſicut ordinaui eccleſiis Galatiæ, ita & vos facite, per vnã ſabbatorũ vnuſquiſq; veſtrũ ſeponat, recondens quod ei beneplacuerit, vt nõ cum venero, tunc collectæ fiãt.

Quòd debet unuſquiſq; qui poßit, laborare, & ex quæſtu, quẽ ex opere faciat, aliorũ inopiæ ſubuenire, quãdo qui laborare non uult, is nec dignus quidem uidetur, qui manducet. CAP. VII.

Dignus

A DIgnus eſt enim operarius cibo ſuo. Omnia oſtendi vobis, quòd ſic laborantes oportet ſuſcipere infirmos, & meminiſſe verborum domini, quod ipſe dixit: Beatum eſt magis dare quàm accipere. Qui furabatur, iam non furetur, magis autem iam laboret operando manibus ſuis quod bonum eſt: vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti. Nam & cũ eſſemus apud vos, hoc denunciabamus vobis, quod ſi quis non vult operari, nõ manducet. Matt.10.b Acto.20.g Epheſ.4.f 2.Theſ.3.e

REGVLA XLIX.

Quòd nec de neceſſariis quidem ad corpus ueſtimentis, in iudicio cum aliquo experiri Chriſtianus debet. CAP. I.

B

ET qui te percutit in maxillam vnam, præbe illi & alteram: & ei qui aufert tibi veſtimentum, & tunicam, noli prohibere. Omni autem petenti te tribue, & qui aufert quæ tua ſunt, ne repetas. Audet aliquis veſtrum, habens negocium aduerſus alterum, iudicari apud iniquos, & non apud ſanctos? Et poſt ſtatim: Iam quidem omnino delictum eſt in vobis, quod iudicia habetis inter vos. Quare non magis iniuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini? Sed vos iniuriam facitis, & fraudatis, & hoc fratribus. Luc.6.e 1.Cor.6.a

Quòd nullo modo debet Chriſtianus cum aliquo pugnare aut ſeipſum defendere: ſed aduerſum omnes, ſi fieri poßit, ex mandato domini pacem ſeruare. CAP. II.

C

AVdiſtis quòd dictum eſt: Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis non reſiſtere malo. Sed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam, præbe illi & alteram, & quæ ſequuntur. Charitatem habete in vobis, ſed & pacem habete inter vos. Nulli malum pro malo reddentes, prouidentes bona coram omnibus hominibus. Si fieri poteſt, quod in vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes: non voſmetipſos defendẽtes chariſſimi. Sed date locum iræ. Seruum autem domini non oportet litigare, ſed manſuetum eſſe erga omnes. Matt.5.f Roma.12.d 2.Timo.2.d

Quòd neque etiam cum iniuria alter afficiatur, uiolantem illum ulciſci debemus. CAP. III.

D TVnc acceſſerunt, & manus iniecerunt in Ieſum, & tenuerunt eum. Et ecce vnus ex iis, qui erant cum Ieſu, extendens manum, exemit gladium ſuum, & percutiens ſeruũ principis ſacerdotum, amputauit auriculam eius. Tunc ait illi Ieſus, Conuerte gladium tuũ in locum ſuum. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. Et miſit nuncios ante conſpectum ſuum, & euntes intrauerunt in ciuitatem Samaritanorum, vt pararent illi, & nõ receperunt eum, quia facies eius erat euntis in Hieruſalem. Cum vidiſſent autem diſcipuli eius Iacobus & Ioannes dixerunt: domine, vis dicamus vt ignis deſcendat de cœlo, & conſumat illos? Et conuerſus increpauit illos, dicens: Neſcitis cuius ſpiritus eſtis. Et abierũt in aliud caſtellum. Matt.26.a Luc.9.f

REGVLA L.

E

Quòd alios quoque ad pacem, quæ eſt in Chriſto, debemus inducere. CAP. I.

BEati pacifici, quoniam filij dei vocabuntur. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Matt.5.a Ioan.14.d

REGVLA LI.

Quòd quicunq; uult alterũ criminari, eũ caſtũ ſe ab omni uitio prius oportet præſtitiſſe. CAP. I.

QVid autem vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo nõ vides: Aut quomodo dices fratri tuo, Sine eiiciam feſtucã de oculo tuo? & ecce trabs eſt in oculo tuo. Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eiicere feſtucã F de oculo fratris tui. Propter quod inexcuſabilis es ô homo omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, te ipſum condemnas. Eadem enim agis tu, qui iudicas. Scimus autem, quod iudicium dei eſt ſecundum veritatem in eos, qui talia agunt. Exiſtimas autẽ hoc ô homo qui iudicas eos, qui talia agunt, & facis ea, quod effugies iudicium dei? Matth.7.a Roma.2.a

REGVLA LII.

Quòd nequaquam, perinde ac ſi nihil referret, æquo animo ferre debemus, quandocunque

aliquos uideamus, qui peccent: ſed contrà potius, eorum uicem dolere ac lugere nos oportet. CAP. I. G

Luc.19.f ET vt appropinquauit, videns ciuitatem, fleuit ſuper eam, dicens, Si cognouiſſes & tu, &
quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi. Nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis.
1.Cor.5.a Omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes nominatur, vt vxorem patris ſui aliquis habeat. Et vos inflati eſtis: & non magis luctum habuiſtis,
2.Cor.12.g vt tollatur de medio veſtrũ, qui hoc opus fecit? Ne iterũ cum venero, humiliet me deus apud vos, & lugeam multos ex iis, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam, &c.

Quòd nullo modo aliorum peccata, ſilentio debemus præterire. CAP. II. H

Matt.18.b SI autem peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum, & cætera. Et nolite commu-
Epheſ.5.c nicare operibus infructuoſis tenebrarum: magis autem & arguite.

Quòd ob eam cauſam tantummodo uenire cum peccatoribus in congreſſum debemus, ut eos à praua uiuendi uia ad meliorem frugem reuocemus, idq́; eo modo, quem nobis dominus præcepit. CAP. III.

Matt.2.b ET factum eſt cùm accumberet in domo illius, multi etiam publicani, & peccatores diſcumbebant cum Ieſu & diſcipulis eius. Et Scribæ & Phariſæi videntes, quòd manduca- I
ret cum publicanis & peccatoribus, dixerunt diſcipulis eius: Quare cũ publicanis & peccatoribus manducat & bibit magiſter veſter? Hoc audito Ieſus ait illis: Non neceſſe habent ſa
Luc.15.a ni medico, ſed qui male habent. Non enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores. Erant autẽ propinquantes ei publicani & peccatores, vt audirent illum. Et murmurabant Phariſæi & Scribæ dicentes: Hic peccatores recipit, & manducat cum illis. Et ait ad illos parabolam iſtam, dicens: Quis ex vobis homo qui habet centum oues, & ſi perdiderit vnam ex illis, nõne dimittit nonaginta nouem in deſerto, & vadit ad illam, quæ perierat, donec inueniat eam? & cætera.
2.Theſ.3.d ra. Quòd ſi quis non obedit verbo noſtro, per epiſtolam hunc notate, & ne commiſceamini
2.Cor.2.b cum illo, vt confundatur. Et nolite quaſi inimicum exiſtimare, ſed corripite vt fratrem. Siquis autem contriſtauit, non me contriſtauit, ſed ex parte, vt non onerem omnes vos. Suffi- K
cit illi qui eiuſmodi eſt, obiurgatio hæc quæ fit à pluribus, ita vt è contrario magis donetis, & conſolemini, ne forte abundantiori triſtitia abſorbeatur qui eiuſmodi eſt.

Quòd illorum debemus hominum congreſſum defugere, qui poſt omnem adhibitam à nobis in ipſis curandis diligẽtiam, nihilominus tamen obſtinati in peccato ſuo perſeuerant. CAP. IIII.

Matt.18.b SI autem peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnũ vel duos, vt in ore duorum vel trium ſtet omne verbum. Quòd ſi non audierit eos, dic
Eccleſiæ. Si autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. L

REGVLA LIII.

Quòd nullo modo debet uir Chriſtianus præteritarum iniuriarum memoriam retinere, ſed ex animo iis, qui deliquerint, delicta omnia condonare. CAP I.

Matt.6.b SI enim dimiſeritis omnibus delicta eorum, dimittet & vobis pater veſter cœleſtis delicta veſtra. Si autem non dimiſeritis omnibus delicta ſua, nec pater veſter dimittet vobis delicta veſtra.

REGVLA LIIII. M

Quòd in iis, quæ conceſſa nobis ſunt à ſcriptura, neutiquam inter nos alter de altero ſecus debemus iudicare. CAP. I.

Matt.7.a NOlite iudicare, & non iudicabimini. In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini.
Nolite iudicare, & non iudicabimini, nolite condemnare, & non condemnabimini.
Roma.14.a Alius enim credit manducare omnia: qui autem infirmus eſt, olus manducat. Is qui manducat, non manducantem non ſpernat: & qui non manducat, manducantem non iudicet. Deus enim eſt, qui illum aſſumpſit. Tu quis es, qui iudicas alienũ ſeruum? domino ſuo ſtat, aut

A ſtat, aut cadit. Stabit autem. Potens enim eſt deus ſtatuere illum. Nam alius iudicat diem iuxta diem, alius autem iudicat omnem diẽ. Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet. Qui ſapit diem, in domino ſapit. Et qui non ſapit diem, domino non ſapit. Et qui manducat, domino mãducat, gratias enim agit deo. Quibus verbis ea confeſtim adiungit: Itaque vnuſquiſque pro ſe rationem reddet deo. Nõ ergo amplius inuicem iudicemus. Manifeſtum eſt autem quòd in his quæ ſunt huiuſmodi, hæc dicuntur ab Apoſtolo, ita vt ex his etiam ea aperta fiant, quæ ſunt in euangelio. Nemo ergo vos iudicet in cibo aut potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut ſabbatorum, quæ ſunt vmbra futurorum. Ibidem, b Col. 2. c

B *Quòd nullo modo ea reuocari in dubium debent, quæ conceſſa ſunt à ſcriptura.* CAP. II.

BEatus vir qui non iudicat ſemetipſum in eo quod probat. Qui autem diſcernit, ſi manducauerit, damnatus eſt, quia non ex fide. Omne autem quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, quid tanquam viuentes in mundo decernitis? Ne tetigeris, neque guſtaueris, neque contrectaueris: quæ ſunt omnia in interitum ipſo vſu, ſecundum præcepta & doctrinas hominum. Roma. 14. d Col. 2. d

Quòd de rebus incertis non eſt iudicandum. CAP. III.

C ITaque nolite ante tempus iudicare, quoad vſque veniat dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à deo. 1. Cor. 4. a

Quòd in perſonarum acceptione iudicium fieri non debet. CAP. IIII.

SI circunciſionem accipit homo in ſabbato, vt non ſoluatur lex Moyſi, mihi indignamini, quia totum hominem ſaluum feci in ſabbato? Nolite iudicare ſecundum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate. Ioan. 7. c

D *Quòd nullo modo debet aliquis condemnari, niſi prius ipſo præſente diligenter cauſa cognita ſit, eſto multi ſint qui illum accuſent.* CAP. V.

DIcit Nicodemus ad eos, ille qui venit ad eum nocte, qui vnus erat ex ipſis: Nunquid lex noſtra iudicat hominem, niſi prius audierit ab ipſo, & cognouerit quid faciat? Et cum dies plures ibi morarentur, Feſtus regi indicauit de Paulo, dicens: Vir quidam eſt derelictus à Felice vinctus, de quo cum eſſem Hieroſolymis, adierunt me principes ſacerdotum, & ſeniores Iudæorum, poſtulantes aduerſus illum damnationem: ad quos reſpõdi, quod non eſt Romanis conſuetudo ob gratiam donare aliquem hominem, vt pereat, priuſquàm is, qui accuſatur, præſentes habeat accuſatores, locumq́; defendendi accipiat ad diluenda crimina, quæ ei obiiciuntur. Ioan. 7. g Acto. 25. d

E

REGVLA LV.

Quòd pro certo tenendum eſt, & confitendum etiam, delationem cuiuſcunque boni, atque adeo ipſam etiam eorum, quæ Chriſti cauſa patimur incommodorum tolerantiam, à deo nobis proficiſci. CAP. I.

NOn poteſt homo accipere quicquam, niſi datum fuerit ei de cœlo. Quid autem habes quod non accepiſti? Gratia enim eſtis ſaluati per fidem, & hoc nõn ex vobis. Dei donum eſt, non ex operibus, ne quis glorietur. Et hoc à deo, quia vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolum vt in eum credatis, ſed vt etiam pro illo patiamini, idem certamen habentes, &c. Ioan. 3. d 1. Cor. 4. b Philip. 1. d

F

Quòd dei beneficia ſilentio inuolui non debent, ſed contra ipſi pro illis gratiæ agendæ. CAP. II.

ET rogauit illum vir, à quo dæmonia exierant, vt cum eo eſſet. Dimiſit autẽ illũ Ieſus, dicens: Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit deus. Et cum ingrederetur quoddam caſtellũ, occurrerunt ei decem viri leproſi, qui ſteterunt à longe, & leuauerunt vocem, dicentes: Ieſu præceptor miſerere noſtri. Quos vt vidit, dixit: Ite, oſtendite vos ſacerdotibus. Et factum eſt, dum irent, mũdati ſunt. Vnus autem ex illis, vt vidit, quòd ſanatus eſt, regreſſus eſt cum magna voce glorificãs deum. Et cecidit in faciem ante pedes eius, gratias agens ei. Et hic erat Samaritanus. Reſpondens autẽ Ieſus dixit, Nõne decem mundati ſunt? & Luc. 8. f Lucæ. 17. c Ibidem

1.Cor.15.b noue͂ vbi ſunt?Non eſt inuentus qui rediret,& daret gloriā deo,niſi hic alienigena. Et ait illi: G
1.Tim.4.b Surge,vade,quia fides tua te ſaluum fecit. Gratia autem dei ſum, id quod ſum. Omnis creatura dei bona eſt, & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur.

REGVLA LVI.

Quòd orationibus & uigiliis aßidue incumbendum ſit. CAP. I.

Matth.7.a Luc.18.a PEtite,& accipietis:quærite,& inuenietis:pulſate,& aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit,& qui quærit inuenit,& pulſanti aperietur,& cætera. Dicebat autem & parabolam ad illos,in hoc quod oportet ſemper orare,& non deficere, dicens: Iudex quidā H
Ibidem. erat in quadam ciuitate,& cætera. Attendite autem vobis,ne quando grauentur corda veſtra in crapula & ebrietate,& curis huius vitæ, & ſuperueniat in vos repentina dies illa, tanquam laqueus enim ſuperueniet in omnes,qui ſedent ſuper faciem omnis terræ. Vigilate itaque omni tempore,vt digni habeamini fugere iſta omnia,quę futura ſunt,& ſtare ante filiū hominis.
Col.4.a 1.Theſ.5.c Orationi inſtate,vigilantes in ea in gratiarū actione. Se͂per gaudete, ſine intermiſſione orate.

Quòd de iis etiam,quæ quotidiana neceßitas corporis requirit,gratias prius deo agere debemus,atque ita demum ea communicare. CAP. II.

Matt.14.b ET acceptis quinque panibus,& duobus piſcibus,aſpiciens in cœlum,benedixit, & fregit, I & dedit diſcipulis ſuis. Diſcipuli autem turbæ. Et cum hæc dixiſſet,accipiens panem,gra
1.Tim.4.b tias egit deo coram omnibus. Et cùm fregiſſet,cœpit mādúcare. Omnis creatura dei bona eſt,& nihil reiiciendum,quod cum gratiarum actione percipitur.

Quòd nullo modo inani & prolixa oratione uti debemus in petendis à deo rebus, quæ ſunt corruptioni ſubiectæ. CAP. III.

Matt.6.a ORantes autem,nolite multum loqui,ſicut ethnici. Putant enim quòd in multiloquio
Luc.12.d ſuo exaudiātur. Nolite ergo aſſimilari eis. Scit enim pater veſter quid opus ſit vobis,
μὴ μετεωρί- antequam petatis eum. Et vos nolite quærere quid māducetis,aut quid bibatis. Et no- K
ζεσθε ne ſo- lite in ſublime tolli. Hæc autem omnia gentes mundi quærunt. Pater autem veſter ſcit quòd
liciti ſitis iis indigetis &c.

Quomodo orare conueniat,& cuiuſmodi animi affectione. CAP. IIII.

Matt.6.b Ibidem.d Marc.11.c PAter noſter qui es in cœlis. Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua,&c. Quærite primum regnum dei,& iuſtitiam eius. Et cum ſtabitis ad orandum, dimittite ſiquid habetis aduerſus aliqué, vt & pater veſter dimittat vobis peccata
1. Timo.2.c veſtra. Volo ergo viros orare in omni loco, leuantes puras manus, ſine ira & diſceptatione.

Quòd deum alij pro aliis orare uicißim debemus, & pro iis etiam, qui docendæ ueritati præſunt. CAP. V. L

Luc.22.c Epheſ.6.c AIt autem dominus Simoni,Simon ecce Satanas expetiuit vos,vt excribraret vos ſicut triticum,ego autem oraui pro te,vt non deficiat fides tua. Orantes omni tempore in ſpiritu,& in ipſo vigilantes in omni inſtantia & obſecratione pro omnibus ſanctis,& pro me,vt detur mihi ſermo in apertione oris mei,cum fiducia, notum facere myſterium euangelij,pro quo legatione fungor in catena,ita vt in ipſo audeam,prout me oportet, loqui.
2.Theſ.3.a De cætero fratres orate pro nobis, vt ſermo dei currat, & clarificetur in omnibus ſicut & apud vos.

Quòd pro inimicis etiam orandum eſt. CAP. VI. M

Matt.5.g ORate pro calumniantibus & perſequentibus vos, vt ſitis filij patris veſtri, qui in cœlis eſt.

Quòd non debet uir uelato capite orare,prophetareue,neque mulier aperto. CAP. VII.

1.Cor.11.a VOlo autem vos ſcire, quòd omnis viri caput Chriſtus eſt, caput autem mulieris vir, caput vero Chriſti,deus. Omnis vir orans vel prophetans velato capite, deturpat caput ſuum. Vnum eſt enim ac ſi decaluetur,& cætera.

REGVLA LVII.

Quòd

A *Quòd nullo modo magnificè ſentire de nobis debemus, eaq; re cæteros deſpicere, ſi quæ ſint, quæ rectè facta à nobis ſint.* CAP. I.

DIcebat autem & ad quoſdam, qui in ſe confidebant tanquam iuſti & aſpernabant cæteros, parabolam iſtam dicens: Duo homines aſcendebant in templum vt orarent, vnus phariſæus & alter publicanus. Phariſæus ſtans, hæc apud ſe orabat: deus gratias ago tibi, quia non ſum ſicut cæteri hominum, raptores, iniuſti, adulteri, velut etiam hic publicanus. Ieiuno bis in ſabbato. Decimas do omnium quæ poſſideo. Et publicanus à longe ſtans, nolebat nec oculos ad cœlum leuare, ſed percutiebat pectus ſuum, dicens: deus propitius eſto
B mihi peccatori. Dico vobis deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam ab illo, quia omnis qui ſe exaltat humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur. Luc.18.b

REGVLA LVIII.

Quòd nullo modo debemus exiſtimare dona dei uel pecunia, uel alia quapiam artificij alicuius ſolertia comparari. CAP. I.

CVm vidiſſet autem Simon, quia per impoſitionem manus apoſtolorum daretur ſpiritus ſanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: Date & mihi hanc poteſtatem, vt cuicunque
C impoſuero manus, accipiat ſpiritum ſanctum. Petrus autem dixit ad eum, Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum dei exiſtimaſti pecunia poſſideri, nō eſt tibi pars, neque ſors in ſermone iſto. Cor enim tuum non eſt rectum coram deo. Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua, & roga deum, ſi forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione peccati video te eſſe. Acto.8.c

Quòd pro rata portione fidei, quam quiſque habet, unicuique dona dantur à deo, ad utilitatem. CAP. II.

HAbentes autem donationes ſecundum gratiam dei, quæ data eſt nobis, differentes, ſiue prophetiam ſecundum rationem fidei, ſiue miniſterium in miniſtrando, & cætera. Roma.12.a
D ra. Vnicuique autem datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem. Alij quidem per fidem 1.Cor.12.a
datur ſermo ſapientiæ: alij autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum: alteri fides, in eodem ſpiritu: alij gratia ſanitatum, in vno ſpiritu: alij operatio virtutum: alij prophetia: alij diſcretio ſpirituum: alij genera linguarum: alij interpretatio ſermonum.

Quòd dona dei ut gratis accipienda ſunt, ita etiam gratis impartienda, neque aut in quæſtum, aut in uoluptates proprias conferenda. CAP. III.

INfirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eiicite: gratis accepiſtis, Matt.10.a
gratis date. Nolite poſſidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis veſtris, nō aliâs æs
E peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam, & cætera. Petrus autem dixit, χαλκὸν
tem dixit, Argentum & aurum non eſt mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Ieſu Acto.3.a
Chriſti Nazareni ſurge & ambula. Et apprehenſa manu eius dextera, eleuauit eum, & cætera. Neque enim fuimus in ſermone adulationis (ſicut ſcitis) neque in auaritia (deus teſtis eſt) neque quærentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque ab aliis. Cum poſſemus vobis oneri eſſe, vt Chriſti apoſtoli: ſed facti ſumus indulgentes in medio veſtri. Tanquam ſi nutrix foueat filios ſuos, ita deſiderantes vos cupide, volebamus tradere vobis non ſolum euangelium dei, ſed etiam animas noſtras, quoniam chariſſimi nobis facti eſtis. 1.Theſ.2.a

F *Quòd qui grato animo in donis, quæ à deo primum acceperit, ſtudioſius ſeipſum exercuerit, ad laudem dei, is idoneus efficitur, cui alia dentur præterea, & quòd qui talis non fuerit, ei etiam, quod ante habebat, adimitur, & iis, quæ alioqui ei parata fuerant futura, indignus iudicatur, & inſuper ſupplicio male multatur.* CAP. IIII.

ET accedentes diſcipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis? Qui reſpondens ait illis: Quia vobis datum eſt noſſe myſteria regni cœlorum, illis autem non eſt datum. Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit. Qui autem non habet, & quod habet, auferetur ab eo. Ideo in parabolis loquor eis, quia videntes nō vident, & audientes nō audiunt, neq; intelligūt: & impletur in eis prophetia Eſaiæ, & cætera. Sicut enim homo peregre proficiſcens, vo- Matt.13.b Matt.25.b

cauit ſeruos ſuos,& tradidit illis bona ſua.Et vni dedit quinq; talēta, alij autem duo, alij vero G
vnū,vnicuiq; ſecundum propriā virtutē:& profectus eſt ſtatim. Abiit autē, qui quinq; talenta acceperat,& operatus eſt in eis,& lucratus eſt alia quinq;. Similiter & qui duo acceperat, lucratus eſt alia duo.Et paulo poſt.Omni enim habēti dabitur, & abundabit: ei autē qui nō habet,& quod habet,auferetur ab eo . Et inutilem ſeruum eiicite in tenebras exteriores,illic erit fletus,& ſtridor dentium.

REGVLA LIX.

Quòd res aliena eſt ab homine Chriſtiano,cupiditate humanæ gloriæ permoueri , patiq; ut ſibi præter modū honos habeatur,quodq; contra debet eos qui ſe huiuſmodi honoribus afficiant, uel nimis de ipſo elate ſentiant,corrigere. CAP. I. H

Matt.19.b Luc.11.f Ioan.5.g 1.Theſ.2.a Acto.10.d Acto.12.d

ET ecce vnus accedens ait illi : Magiſter bone , quid faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei,Quid me interrogas de bono?Vnus eſt enim bonus deus . Gloriam ab hominibus non accipio.Et poſt non multis ita interpoſitis verbis: Quomodo vos poteſtis credere,qui gloriam accipitis ab inuicem?& gloriam,quæ à ſolo deo eſt,non quæritis?Væ vobis Phariſæis,quia diligitis primas cathedras in Synagogis,& ſalutationes in foro. Neque enim aliquando fuimus in ſermone adulationis,ſicut ſcitis,neque in occaſione auaritiæ (deus teſtis eſt)neque quærentes ab hominibus gloriam,neq; à vobis, neq; ab aliis. Et factum eſt cū I
introiſſet Petrus,obuius venit ei Cornelius:& procidens ad pedes eius, adorauit eum . Petrus autem eleuauit eum dicens:Surge,& ego ipſe homo ſum.Statuto autem die Herodes veſtitus veſte regia,ſedit pro tribunali,& concionabatur ad eos.Populus autem acclamabat:Vox dei, & non hominis.Confeſtim autem percuſſit eum angelus domini, eo quòd nō dediſſet gloriā deo,& conſumptus à vermibus expirauit.

REGVLA LX.

Quòd cum diuerſa ſint dona ſpiritus,neq; unus ad omnia poßit idoneus eſſe , neq; idem donū poßit eſſe in omnibus,debet unuſquiſq; per modeſtiā eo cōtentus eſſe,quod ſibi datū ſit, & pro eo gratias agere,quodq; eo modo ſeruari à nobis inter nos concordia debet,quo Chriſti charitas iubet, K
non ſecus ac membra in corpore ſolent:ut qui in donis inferior eſt , is ex eius cōparatione , quem ſibi iudicat præſtare,minime animū deſpōdeat:neq; itē cōtra,qui ſuperior ſit , inferiorē aſpernetur:quando qui diſcordes inter ſe ſunt, ij digni ſunt,qui de medio tollantur. CAP. I.

Matt.12.b Gal.5.c Ioan.17.c Acto.4.g Roma.12.a 1.Cor.1.b 1.Cor.12.b Philip.2.a

OMne regnum diuiſum contra ſe,deſolabitur:& omnis ciuitas vel domus diuiſa contra ſe,nō ſtabit.Quòd ſi inuicem mordetis,& comeditis , videte ne ab inuicem conſumamini.Non pro eis autem rogo tātum,ſed & pro eis,qui credituri ſunt per verbū eorum in me,vt omnes vnū ſint.Sicut tu pater in me,& ego in te, vt & ipſi in nobis vnū ſint. Multitudinis autem credentium erat cor vnum & anima vna: nec quiſquā eorum quæ poſſidebat,aliquid ſuum eſſe dicebat.Sed erant illis omnia communia.Dico autem vobis per gra- L
tiā,quæ data eſt mihi,omnibus qui ſunt inter vos, non plus ſapere, quàm oportet ſapere, ſed ſapere,ad ſobrietatē.Et vnicuiq; ſicut deus diuiſit menſuram fidei.Sicut enim in vno corpore multa membra habemus,omnia autē membra nō eundem actum habent, ita multi vnū corpus ſumus in Chriſto:ſinguli autem alter alterius membra.Obſecro autem vos fratres per nomen domini noſtri Ieſu Chriſti,vt idipſum dicatis omnes,& nō ſint in vobis ſchiſmata.Sitis autem perfecti eadē mente,& eadem ſententia. Sicut enim corpus vnū eſt, & membra habet multa,omnia autem membra corporis cum ſint multa,vnū tamen corpus ſunt,ita & in Chriſto.Etenim in vno ſpiritu omnes nos in vnū baptizati ſumus,ſiue Iudæi, ſiue gētiles, ſiue ſerui,ſiue liberi,& cætera.Vt idem ſapiatis,eandē charitatem habentes,vnanimes, idem ſentien- M
tes,nihil per cōtentionem,neque per inanem gloriam , ſed humilitate alij alios ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes:non quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes,ſed & ea quæ aliorum.

REGVLA LXI.

Quòd aſpernandi non ſunt,qui adiuuant gratiam domini,propterea quòd nullius precij eſſe ipſi uideantur , abiectiq; , cum huiuſmodi hominum genere deus ut plurimum ſolitus ſit delectari. CAP. I.

Confiteor

A COnfiteor tibi Pater domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudẽtibus,& reuelaſti ea paruulis.Ita pater,quoniam ſic fuit placitum ante te. Et veniens in patriam ſuam,docebat eos in Synagoga eorum, ita vt mirarentur & dicerent: Vnde huic ſapientia hæc,& virtutes? Nõne hic eſt fabri filius? Nõnne mater eius dicitur Maria? & fratres eius Iacobus,& Ioſe,& Simon, & Iudas? Et ſorores eius nõnne omnes apud nos ſunt? Vnde ergo huic omnia iſta?Et ſcandalizabantur in eo.Ieſus autem dixit eis, Non eſt propheta ſine honore,niſi in patria ſua & in domo ſua. Et non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem illorum. Videtis enim vocationem veſtram fratres, quia non multi ſapientes B ſecundum carnem,non multi potentes,non multi nobiles:Sed quæ ſtulta ſunt mundi, elegit deus,vt confundat ſapientes:& infirma mundi elegit deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi,& contemptibilia elegit deus,& ea quæ non ſunt,vt ea quæ ſunt deſtrueret,vt nõ glorietur omnis caro in conſpectu eius.

Matt.11.c Matt.13.g 1.Cor.1.d

REGVLA LXII.

Quòd qui iã crediderunt,& baptizati ſunt,ij confeſtim ad id præparare ſe debent, ut cũ ab aliis, tũ ab ipſis etiã ſuis domeſticis tentẽtur, idq; quoad uixerint: quãdo qui non eo modo ſe præparauit,is ſi repẽtino quid ipſi calamitatis oblatũ ſit, facile pulſus loco proſternitur. CAP. I.

C BAptizatus autem Ieſus,cõfeſtim aſcẽdit de aqua:& ecce aperti ſunt ei cœli.Et vidit ſpiritum dei deſcendentem ſicut columbam,& venientem ſuper ipſum. Et ecce vox de cœlis dicens:Hic eſt filius meus dilectus,in quo mihi bene cõplacui. Tunc Ieſus ductus eſt in deſertum,vt tentaretur à diabolo.Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporum.Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes,& ſimplices ſicut colũbæ. Cauete autẽ ab illis hominibus, tradent enim vos in cõciliis:& in ſynagogis ſuis flagellabunt vos.Et ad præſides,& ad reges ducemini propter me,in teſtimoniũ illis & gentibus.Quibus illa confeſtim adiũgit:Tradet autem frater fratrem in mortem,& pater filium,& inſurgent filij in parentes,& morte eos affi- D cient,& eritis odio omnibus propter nomen meum.Qui autem perſeuerauerit vſq; in finem, hic ſaluus erit.Et qui non accipit crucem ſuam,& ſequitur me, non eſt me dignus. Hæc locutus ſum vobis,vt non ſcandalizemini.Abſq; ſynagogis facient vos.Sed venit hora, in qua, qui interficit vos,arbitretur obſequium ſe præſtare deo: & hæc facient vobis, quia nõ nouerunt patrem,neq; me,&c.Nam qui ſupra petram,hi ſunt, qui cum audierint, cum gaudio ſuſcipiunt verbum,& hi radicẽ non habent,qui ad tempus credunt,& in tẽpore tentationis recedunt.Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione noſtra, quæ facta eſt nobis in Aſia,quoniam ſupra modum grauati ſumus ſupra virtutẽ, ita vt deſperaremus etiã viuere.Sed ipſi in nobiſipſis reſpõſum mortis habuim9,vt nõ ſimus fidẽtes in nobis, ſed in deo qui E ſuſcitat mortuos. Et omnes, qui pie viuere volunt in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur.

Matt.3.d Matt.10.b Ibidem.d Ioan.16.a Luc.16.a 2.Cor.1.b 2.Tim.3.c

Quòd nequaquam ſe ultro quis offerre tentationibus debet, antequàm id ei ſuo tẽpore cõcedatur, & quòd orare unuſquiſque debet,ut ne incidat in tentationem. CAP. II.

SIc ergo vos orabitis.Pater noſter qui es in cœlis.Sanctificetur nomẽ tuum.Adueniat regnum tuum,quibus ea mox adiungit:Et ne nos inducas in tentationem:Sed libera nos à malo.Poſt hæc autem ambulabat Ieſus in Galilæam, non enim volebat in Iudæam ambulare,quia quærebant eũ Iudæi interficere. Erat autem in proximo dies feſtus Iudæorũ Scenopegia.Dixerunt autẽ ad eum fratres eius:Tranſi hinc,& vade in Iudæam, vt & diſcipuli tui F videant opera tua,quæ facis.Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipſe in palàm eſſe. Si hæc facis,manifeſta teipſum mundo,neq; enim fratres eius credebant in eum. Dicit ergo eis Ieſus:Tempus meum nondum aduenit.Tempus autem veſtrum ſemper eſt paratum.Non poteſt mũdus odiſſe vos:me autem odit,quia teſtimonium perhibeo de illo, quòd opera eius mala ſunt.Vos aſcendite ad diem feſtum hunc. Ego nondum aſcendo ad diem feſtum iſtum, quia tempus meum nondum impletum eſt.Hæc autem cum dixiſſet illis, ipſe manſit in Galilæa.Vt autem aſcenderunt fratres eius,tunc & ipſe aſcendit ad diem feſtum, non manifeſtè, ſed quaſi in occulto.Surgite,orate,ne intretis in tentationem.

Matt.6.b Ioan.7.a Luc.22.d

Quòd debet unuſquiſq;,data idonea occaſione, ſubtrahere ſe ab inſidiantibus ſibi aduerſariis: & quod, ſi diuinitus permiſſum ſit,ut in tentationes incidat, precibus à deo poſcere debet facultatem,per quam illas poßit ſuſtinere,& uoluntati eius integre ſatisfacere. CAP. III.

Matt.10.e Idem.12.b Ioan.11.g CVm autem perſequentur vos in ciuitate iſta, fugite in aliam. Exeuntes autem Phariſæi, conſilium faciebant aduerſus eum, quomodo perderet eum. Ieſus autem ſciens, receſſit inde. Ab illo ergo die conſultabant inter ſe, vt interficerent eum. Ieſus autem iam non Luc.22.d in palàm ambulabat inter Iudæos. Et poſitis genibus orabat, dicens: Pater, ſi vis, transfer cali- 1.Cor.10.c cem iſtum à me, veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat. Tentatio vos non apprehendat niſi humana. Fidelis autem deus eſt, qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis. Sed faciet etiam cum tentatione euentum, vt poſſitis ſuſtinere. G

Quòd debet Chriſtianus in ſingulis quæ ſibi offerantur tentationibus, meminiſſe eorum, quæ in ſanctis literis ſcripta ſint, appoſite ad illa, quæ tum in manibus habeantur, atque ita ſe illæſum ſeruare, & aduerſariorum in ſe conatus irritos facere. CAP. IIII. H

Matt.4.a TVnc Ieſus ductus eſt in deſertum à ſpiritu, vt tentaretur à diabolo. Et cum ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit. Et accedens tentator dixit ei: Si filius dei es, dic vt lapides iſti panes fiant. Qui reſpõdens dixit: Scriptũ eſt, Nõ in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore dei, &c.

REGVLA LXIII.

Quòd nullo modo metuere Chriſtianus debet, aut ſolicitus eſſe, quandocunque in aliquo periculo conſtitutus ſit, aut opem diuinam deſperare, ſed confidere potius, tanquàm præſente domino, & rebus ipſius omnibus conſulente, & ipſum ad omnia confirmante, ipſoq́; adeo ſpiritu ſancto omnia docente, uel idipſum etiam quod aduerſariis reſpondeat. CAP. I. I

Matt.10.c NOlite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem nõ poſſunt occidere. Sed potius timete eum, qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam. Nõne duo paſſerculi aſſe veneunt, & vnus ex illis non cadet ſuper terram ſine patre veſtro? Veſtri autem etiam capilli capitis omnes numerati ſunt. Nolite ergo timere: multis paſſerculis me- Luc.12.b liores eſtis vos. Cùm autem inducent vos in ſynagogas, & ad magiſtratus, & poteſtates, nolite ſoliciti eſſe quomodo, aut quid reſpondeatis, aut quid dicatis. Spiritus enim ſanctus do- K Marc.4.d cebit vos in ipſa hora, quid oporteat vos dicere. Et facta eſt procella magna venti, & fluctus mittebant in nauim, ita vt impleretur nauis. Et erat ipſe in puppi ſuper ceruical dormiens. Et excitant eum, & dicunt illi: Magiſter, non ad te pertinet quòd perimus? Et exurgens comminatus eſt vento, & dixit mari: Tace, obmuteſce, & ceſſauit ventus, & facta eſt trãquillitas ma- Act.5.d gna. Et ait illis, Quid timidi eſtis ſic? Quomodo non habetis fidem? Exurgens autem princeps ſacerdotum, & omnes qui cum illo erant, quæ eſt hæreſis Sadducæorum, repleti ſunt zelo, & iniecerunt manus in apoſtolos, & poſuerunt eos in cuſtodia publica. Angelus autem domini per noctem aperiens ianuas carceris, & educens eos, dixit: Ite, & ſtantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ huius. Qui cum audiuiſſent, intrauerunt diluculo in templum, & do- 2.Cor.1.b cebant. Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione noſtra, quæ facta eſt nobis L in Aſia, quibus verbis illa paulo poſt adiungit, Qui de tantis periculis nos eripuit, & eruit: in quem ſperamus, quod & adhuc eripiet.

REGVLA LXIIII.

Quòd debet Chriſtianus quoduis incommodum pro domini nomine, & pro mandatis eius ſuſtinere. CAP. I.

Matt.5.a BEati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Beati eſtis, cum maledixerint vobis, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne M malum verbum aduerſum vos, mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam Luc.6.d merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Beati eritis, cum vos oderint homines, & cum ſeparauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomẽ veſtrũ tanquã malũ, propter filiũ hominis. Gau- Act.5.g dete in illa die, & exultate. Ecce enĩ merces veſtra multa eſt in cœlis. Et cõuocãtes apoſtolos, cæſis denũciauerunt, ne loquerentur in nomine Ieſu, & dimiſerũt eos. Et illi quidẽ ibant gaudentes à cõſpectu cõcilij, qui digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliã pati. Omni autem die non ceſſabant in templo & circa domos docentes, & euangelizantes Ieſum Chriſtũ Cu- Col.1.d ius factus ſum ego Paulus miniſter: nũc gaudeo in paſſionibus meis pro vobis & adimpleo ea quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea, pro corpore eius, quod eſt Eccleſia.

A

REGVLA LXV.

Quòd uel in ipſo etiam mortis articulo ea precari debemus à deo, quæ recta ratio nobis, ut precemur, præſcribit. CAP. I.

ET circa horam nonam clamauit Ieſus voce magna, dicens: Eli, Eli, lamazabatani? hoc Matth.27.e
eſt, Deus meus, deus meus, vt quid dereliquiſti me? Et clamans voce magna Ieſus, ait:
Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum. & hæc dicens expirauit. Et lapidabant Lucæ.23.f Acto.7.g
Stephanum inuocantem, & dicentem: Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatum. Et cùm hoc dixiſſet, obdormiuit.

B

REGVLA LXVI.

Quòd nequaquam deſeri debent, qui certant pro pietate. CAP. I.

REſpondit eis Ieſus, Modo creditis. Ecce venit hora, & iam venit, vt diſpergamini vnuſquiſque in propria, & me ſolum relinquatis: & tamen non ſum ſolus, quia pater mecum eſt. Scis hoc, ꝙ auerſati me omnes ſunt qui in Aſia ſunt, ex quibus eſt Phygellus, & Hermogenes. Det miſericordiam dominus Oneſiphori domui, quia ſæpe me refrigerauit, & catenam meam non erubuit: ſed cùm Romam veniſſet, ſolicite me quæſiuit, & inuenit. Det illi dominus inuenire miſericordiam à deo in illa die. Et quæcunque Epheſi miniſtrauit mihi, tu melius noſti. In prima mea defenſione nemo mihi affuit, ſed omnes me dereliquerunt. Non illis imputetur. (Ioan.16.g; 2.Tim.1.d; 2.Tim.4.c) C

Quòd pro iis, qui in tentationibus ſunt conſtituti, deus orari debet. CAP. II.

SImon, Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret, ſicut triticum. Ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. Et Petrus quidem ſeruabatur in carcere. Oratio autẽ fiebat ſine intermiſſione ab Eccleſia ad deum pro eo. (Luc.22.c; Acto.12.a)

REGVLA LXVII.

D

Quòd alienum eſt ab iis, quorum animus de mortuorum reſurrectione expletus ſit, eorum cauſa mœrore affici, qui obdormierunt. CAP. I.

SEquebatur autem illum multa turba populi & mulierum, quæ plangebant, & lamentabantur eum. Cõuerſus autem ad illas Ieſus, dixit: Filiæ Hieruſalem, nolite flere ſuper me. Nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus, vt non contriſtemini, ſicut & cæteri, qui ſpem non habent. Si enim credimus quòd Ieſus mortuus eſt, & reſurrexit: ita & deus eos qui dormierunt per Ieſum, adducet cum eo. (Luc.23.d; 1.Theſ.4.c)

REGVLA LXVIII.

E

Quòd neutiquam expectandæ ſunt nobis poſt reſurrectionem proprietates uitæ huius, ſed illud intelligendum, uitam, quam in futuro ſeculo acturi ſumus, angelicam futuram, & affluẽtia omnium rerum inſtructam. CAP. I.

ET ait illis Ieſus, filij huius ſeculi nubunt, & traduntur ad nuptias: illi verò qui digni habebuntur ſeculo illo, & reſurrectione ex mortuis, neque nubunt, neque traduntur ad nuptias. neque enim vltrà mori poſſunt: æquales enim angelis ſunt, & filij ſunt dei, cũ ſint filij reſurrectionis. Sed dicet aliquis, Quomodo reſurgent mortui? quali autem corpore venient? Inſipiens tu. quod ſeminas, non viuificatur, niſi moriatur. Et quod ſeminas, nõ corpus quod futurum eſt ſeminas, ſed nudum granum, vt puta tritici, aut alicuius cæterorum. Deus F autem dat illi corpus, ſicut vult, & vnicuique ſeminum proprium corpus. Quibus confeſtim adiũgit: Sic & reſurrectio mortuorum. Seminatur in corruptiõe, ſurgit in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, ſurgit in gloria. Seminatur in infirmitate, ſurgit in virtute. Seminatur corpus animale, ſurgit corpus ſpirituale. (Luc.20.f; 1.Cor.15.e)

Quòd non debent Chriſtiani aduentum domini, aut localem intelligere, aut carnalem: ſed in gloria patris repentinò in uniuerſo orbe expectare. CAP. II.

ET tunc ſi quis vobis dixerit: Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic: ne credideritis. Exurgẽt enim pſeudochriſti, & pſeudoprophetę, & dabunt ſigna & portenta ad ſeducendos, ſi fieri poteſt, etiam electos. Vos ergo videte: Ecce prædixi vobis omnia. Sed in illis diebus poſt (Mar.13.c)

poſt tribulationem illam ſol contenebrabitur,& luna non dabit ſplendorem,& ſtellæ cœli e- G
runt decidentes,& virtutes,quæ in cœlis ſunt,mouebuntur.Et tunc videbunt filium hominis
1.Theſ.4.d venientem in nubibus cum virtute multa, & gloria . Hoc enim vobis dicimus in verbo do-
mini,quòd nos qui viuimus,qui reſidui ſumus in aduentum domini, non præueniemus eos
qui dormierunt.Quoniam ipſe dominus in iuſſu & in voce archangeli,& in tuba dei deſcen-
det de cœlo,& mortui qui in Chriſto ſunt,reſurgent primum,&c.

REGVLA LXIX.

Quæcunque in ſacris literis coniunctim uetita ſunt, & quæ ſi fiant, ſupplicij denunciationem ha- H
bent adiunctam. CAP. I.

Matth.15.b DE corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta,
Matth.25.d falſa teſtimonia,blaſphemiæ: hæc ſunt quæ coinquinant hominem . Diſcedite à me
maledicti in ignem æternum,qui paratus eſt diabolo & angelis eius.Eſuriui enim,&
non dediſtis mihi manducare.Sitiui,& non dediſtis mihi bibere.Hoſpes eram,& non colle-
Luc.6.d giſtis me.Nudus,& non operuiſtis me.Infirmus,& in carcere,& non viſitaſtis me . Væ vobis
diuitibus,qui habetis conſolationem veſtram.Væ vobis,qui ſaturati eſtis, quia eſurietis . Væ
vobis,qui ridetis nunc,quia lugebitis & flebitis.Væ vobis,cum benedixerint vobis omnes ho-
mines.Attendite autem vobis nequando grauentur corda veſtra in crapula, & ebrietate, &
Luc.21.f
Rom.1.d curis huius vitæ,& ſuperueniat in vos repentina dies illa. Et ſicut non probauerunt deum ha I
bere in notitia, tradidit illos deus in reprobum ſenſum, vt faciant ea, quæ non conueniunt,
Rom.13.c repletos omni iniquitate,malicia,fornicatione,auaritia,nequitia,& cæteris.Nam non adulte-
rabis,non occides,non furaberis,non falſum teſtimonium dices,non concupiſces, & ſi quod
1.Cor.6.b eſt aliud mandatum,in hoc verbo inſtauratur,Diliges proximum tuum ſicut teipſum.Nolite
errare,neque fornicarij,neque idolis ſeruientes,neque adulteri, neque molles, neque maſcu-
lorum concubitores,neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici , neque rapaces
2.Cor.12.g regnum dei poſſidebunt.Ne forte ſint inter vos contentiones,æmulationes, animoſitates,diſ
Galat.5.d ſenſiones,detractiones,ſuſurrationes,inflationes,ſeditiones.Manifeſta ſunt autem opera car K
nis,quæ ſunt fornicatio,immunditia,impudicitia,luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia, ini-
micitiæ,contentiones,æmulationes,iræ,rixæ,diſſenſiones,ſectæ,inuidiæ, homicidia, ebrieta-
tes , comeſſationes, & his ſimilia : de quibus prædico vobis , ſicut prædixi , quòd qui talia a-
Ephe.4.g gunt,regnum dei non conſequentur.Ne efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem inuidẽtes.
Ibidem,5.a Omnis amaritudo,& ira,& indignatio, & clamor, & blaſphemia tollatur à vobis cum omni
malicia.Fornicatio autem & omnis immũditia, nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos,
Colo.3.a aut turpitudo,aut ſtultiloquium,aut ſcurrilitas,quæ ad rem non pertinent . Mortificate ergo
membra veſtra,quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupi-
ſcentiam malam,& auaritiam, quæ eſt idolorum ſeruitus : propter quæ venit ira dei ſuper fi- L
lios incredulitatis: in quibus & vos ambulaſtis aliquando,cum viueretis in illis. Nunc autem
deponite & vos omnia,iram,indignationem,maliciam,blaſphemiam,turpem ſermonem de
1.Tim.1.b ore veſtro.Nolite mentiri inuicem.Iniuſtis & non ſubditis,impiis,& peccatoribus, ſceleratis
& cõtaminatis,patricidis &matricidis: fornicariis,maſculorũ concubitorib⁹, plagiariis,men
dacib⁹ & periuris, & ſiquid aliud ſanæ doctrinæ aduerſatur,ſecundũ Euangelium gloriæ bea
1.Tim.4.a ti dei,quod creditum eſt mihi.In nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide , attendẽtes
ſpiritibus erroris,& doctrinis dæmoniorum,in hypocriſi loquentium mendacium,& caute-
riatam habentium conſcientiam ſuam,prohibentiũ nubere,abſtinere à cibis,quos deus crea-
uit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus,& iis qui cognouerunt veritatem. Si- M
1.Tim.6.a quis aliter docet,& non acquieſcit ſanis ſermonibus domini noſtri Ieſu Chriſti, & ei,quæ ſe-
cundum pietatem eſt,ſanæ doctrinæ,ſuperbus eſt,nihil ſciens,ſed languens circa quæſtiones,
& pugnas verborum: ex quibus oriuntur inuidiæ,contentiones,blaſphemiæ, ſuſpiciones ma-
læ , conflictationes hominum mente corruptorum , & qui veritate priuati ſunt , exiſtiman-
2.Tim.3.a tium quæſtum eſſe pietatem.abſtine à talibus.In nouiſſimis diebus inſtabunt tẽpora periculo-
ſa.Erunt enim homines ſeipſos amãtes,auari,elati,ſuperbi, blaſphemi, parẽtibus non obediẽ-
tes,ingrati,ſceleſti,ſine affectione,ſine pace,criminatores,incontinentes, immites, ſine beni-
gnitate,proditores, proterui, tumidi, voluptatum magis amatores quàm dei: habentes ſpe-
Tit.3.a ciem quidem pietatis,virtutem autem eius abnegãtes.Et hos deuita.Eramus enim & nos ali-
quando

A quando inſipientes,increduli,errantes,ſeruientes deſideriis,& voluptatibus variis,odioſi,odientes inuicem.

Quæcunque in ſanctis literis coniunctim iubentur, quæq; ſi facta ſint, benedictionis promiſſionem habent adiunctam. CAP. II.

Beati pauperes ſpiritu,quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.Beati mites,quoniam ipſi poſſidebunt terram.Beati qui lugent,quoniam ipſi conſolabuntur. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam,quoniam ipſi ſaturabuntur.Beati miſericordes, quoniam ipſi miſe- Matth.5.a
B ricordiam conſequentur.Beati mundo corde,quoniã ipſi deum videbunt.Beati pacifici,quoniam filij dei vocabuntur.Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam,quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum . Beati eſtis cum maledixerint vobis homines , & perſecuti vos fuerint,& dixerint omne malum verbum aduerſum vos,mentientes,propter me:gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis . Venite benedicti patris mei , poſſidete Matth.25.c
paratum vobis regnum à conſtitutione mundi.Eſuriui enim & dediſtis mihi manducare.Sitiui,& dediſtis mihi bibere.Hoſpes eram,& collegiſtis me.Nudus,& cooperuiſtis me . Infirmus,& viſitaſtis me.In carcere eram,& veniſtis ad me.Siue qui miniſtrat,in miniſtrando:ſiue qui docet,in doctrina: qui exhortatur,in exhortando: qui tribuit,in ſimplicitate: qui præ- Rom.12.b
C eſt,in ſolicitudine: qui miſeretur,in hilaritate.Dilectio ſine ſimulatione,odientes malum,adhærentes bono.Charitatem fraternitatis inuicem diligentes, honore inuicem præuenientes, ſolicitudine non pigri,ſpiritu feruentes,domino ſeruientes, ſpe gaudentes,in tribulatione patientes,orationibus inſtantes,neceſſitatibus ſanctorum communicantes , hoſpitalitatem ſectantes.Benedicite perſequentibus vos,benedicite & nolite maledicere.gaudere cum gaudẽtibus,flere cum flentibus,idipſum inuicem ſentientes,non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes.Nolite eſſe ſapientes apud voſmetipſos, nulli malum pro malo reddentes : prouidentes bona,non ſolum coram deo,ſed etiã coram omnibus hominibus.Si fieri poteſt, quod in vobis eſt,cum omnibus hominibus pacem habentes:non voſmetipſos vindicantes chariſ
D ſimi,ſed date locum iræ.Scriptum eſt enim,Mihi vindictam, & ego retribuam , dicit dominus. Sed ſi eſurierit inimicus tuus,ciba illum.Si ſitit,potum da illi.Hoc enim faciens,congeres carbones ignis ſuper eius.Noli vinci à malo,ſed vince in bono malum.Nemini dantes vllam offenſionem vt non vituperetur miniſterium noſtrũ : ſed in omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicut dei miniſtros in multa patientia,in tribulationibus,in neceſſitatibus, in anguſtiis,in plagis,in carceribus,in ſeditionibus,in laboribus,in vigiliis,in ieiuniis, in caſtitate, in ſcientia, in longanimitate,in ſuauitate,in ſpiritu ſancto,in charitate non ficta,in verbo veritatis,in virtute dei per arma iuſtitiæ à dextris,& à ſiniſtris,per gloriam, & ignominiam , per infamiam,& bonam famam:vt ſeductores,& veraces: ſicut qui ignoti,& cogniti:quaſi mo- 2.Cor.6.a
E rientes,& ecce viuimus: vt caſtigati,& non mortificati: quaſi triſtes, ſemper autem gaudentes: ſicut egentes,multos autem locupletantes : tanquam nihil habentes , & omnia poſſidentes.Quod ſupereſt fratres,valete,perfecti eſtote,conſolamini,idipſum ſapite, pacem habete. χαίρετε. 2.Cor.13.d
Fructus autem ſpiritus eſt gaudium,pax,patientia , longanimitas, bonitas, benignitas, manſuetudo,fides,modeſtia,continentia,caſtitas. Obſecro itaque vos ego vinctus in domino, vt Gal.5.d Ephe.4.a
digne ambuletis vocatione qua vocati eſtis,cum omni humilitate & manſuetudine,cum patientia,ſupportantes inuicem in charitate,ſoliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis: vnum corpus,& vnus ſpiritus,ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ. Eſtote ergo inuicem benigni,miſericordes,donantes inuicem,ſicut & deus in Chriſto donauit vobis.Eſto- Ephe.4.g
F te ergo imitatores dei,ſicut filij chariſſimi: & ambulate in dilectione,ſicut & Chriſtus dilexit nos,& tradidit ſemetipſum prõ nobis oblationem & hoſtiam deo in odorem ſuauitatis . Siqua ergo conſolatio in Chriſto,ſiquod ſolatium charitatis,ſiqua ſocietas ſpiritus,ſiqua viſcera & miſerationes,implete gaudium meum,vt idem ſapiatis , eandem charitatem habentes, Philip.2.a
vnanimes,idem ſentientes:nihil per contentionem,neque per inanem gloriam , ſed humilitate alij alios ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes: non quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes,ſed Philip.4.b
& quæ aliorum.Quod reliquum eſt fratres,quæcunque ſunt vera,quæcunque pudica,quęcũque iuſta,quæcunque ſancta,quæcunque amabilia,quæcunque bonæ famæ, ſiqua virtus , ſiqua laus,hæc cogitate.Quæ didiciſtis,& accepiſtis,& audiſtis,& vidiſtis in me, hæc facite . Igitur Colo.3.a
ſi conſurrexiſtis cum Chriſto,quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera dei ſedẽs: quæ ſurſum ſunt ſapite,non quæ ſuper terram . Mortui enim eſtis , & vita veſtra abſcondita

eſt cum

Philip.4.b est cum Chriſto in deo.Induite ergo vos,ſicut electi dei ſancti, & dilecti, viſcera miſeratio- G
Hebr.13.a num,benignitatem,humilitatem,modeſtiam, patientiam ad omnes homines. Charitas fra-
ternitatis maneat,hoſpitalitatem nolite obliuiſci: per hanc enim neſcientes quidam angelos
hoſpitio receperunt.Mementote vinctorum,tanquam ſimul vincti: & laborantium, tanquã
& ipſi in corpore morantes.honorabile connubium in omnibus,& thorus immaculatus.For
nicatores enim & adulteros iudicabit deus. Sint mores ſine auaritia, contenti præſentibus.
1.Theſ.5.c Corripite inquietos,conſolamini puſillanimes,ſubleuate infirmos,patientes eſtote erga om-
nes,Videte ne quis malum pro malo alicui reddat: ſed ſemper quod bonum eſt, ſectamini in
vos inuicem,& in omnes.Semper gaudete: ſine intermiſſione orate: in omnibus gratias agi-
te. Hæc eſt enim voluntas dei in Chriſto Ieſu in omnibus vobis. Spiritum nolite extinguere: H
Titũ.2.a prophetias nolite ſpernere: ab omni ſpecie mala abſtinete.Senes vt ſobrij ſint,pudici, mode-
ſti, ſani in fide,in dilectione,in patientia.Anus ſimiliter in habitu ſancto, non criminatrices,
non multo vino ſeruientes, honeſta docentes: vt modeſtiam doceant adoleſcentulas,vt vi-
ros ſuos ament, filios ſuos diligant, vt ſobriæ ſint, caſtæ, domus cuſtodes, benignæ, ſubdi-
Titũ.3.a tæ viris ſuis, vt non blaſphemetur verbum dei. Iuuenes ſimiliter hortare vt ſobrij ſint. Ad-
mone illos principatibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, magiſtratibus obedire, ad omne opus
bonum paratos eſſe, neminem blaſphemare, non litigioſos eſſe, ſed modeſtos, oſtendentes
omnem manſuetudinem erga omnes homines.

I

REGVLA LXX.

Quòd debent,quibus commiſſum munus eſt prædicandi Euangelij,quandocunque aliquos ſiue diaconos deſignare,ſiue presbyteros uolunt,id præmiſſa oratione & obſecratione facere: eosq́; tales eligere, quorum ſuperior uita omnis omni crimine uacet,& probata ſit. CAP. I.

Matth.9.d
Luc.6.b TVnc dicit diſcipulis ſuis: Meſſis quidem multa,operarij autẽ pauci. Rogate ergo do-
minum meſſis,vt mittat operarios in meſſem ſuam.Et cum dies factus eſſet, vocauit
diſcipulos ſuos,& elegit duodecim ex ipſis, quos & Apoſtolos nominauit, Petrum &
Andream fratrem eius, Iacobum & Ioannem, Philippum & Bartholomæum, Matthæum & K
Luc.10.a Thomam, Iacobum Alphei, & Simonem, qui vocatur Zelotes, & Iudam Iacobi, & Iudam
Iſcarioth, qui & fuit proditor. Poſt hæc autem deſignauit dominus & alios ſeptuaginta, &
miſit illos binos ante faciem ſuam in omnem ciuitatem & locum,quò erat ipſe venturus, &
Acto.1.a dicebat illis: Meſſis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum meſſis, vt
mittat operarios in meſſem ſuam.Primum quidem ſermonem feci de omnibus ô Theophi-
Ibidem.d le,quæ cœpit Ieſus facere & docere,vſque in diem,qua præcipiens Apoſtolis per ſpiritum ſan
ctum,quos elegit,aſſumptus eſt.Et ſtatuerunt duos Ioſeph,qui vocatur Barſabas,qui cogno-
minatus eſt Iuſtus,& Matthiam,& orantes dixerunt: Tu domine qui corda noſti omnium,
1.Tim.3.a oſtende quem elegeris ex his duobus vnum,accipere locum miniſterij huius & Apoſtolatus, L
de quo præuaricatus eſt Iudas,vt abiret in locum ſuum.Et dederunt ſortes eorum, & cecidit
ſors ſuper Matthiam, & annumeratus eſt cum vndecim Apoſtolis. Si quis epiſcopatum de-
ſiderat,bonum opus deſiderat.Oportet igitur epiſcopum irreprehenſibilem eſſe,vnius vxoris
virum,vigilantem,ſobrium, modeſtum, ornatum,hoſpitalem, doctorem,non vinolentum,
non percuſſorem,non turpi lucro deditum.Sed mitem,non litigioſum,non auarum, ſed ſuæ
domui bene præpoſitum, filios habentem ſubditos cum omni reuerentia. Siquis autem do-
mui ſuæ præeſſe neſcit,quomodo eccleſiæ dei diligentiam habebit? non neophytum,ne in ſu-
perbiam elatus,in iudicium incidat diaboli.Oportet autem illum & teſtimonium habere bo-
num ab his,qui foris ſunt:vt non in opprobrium incidat & laqueum diaboli.Diaconos ſimi- M
liter compoſitos,non bilingues,non multo vino deditos,non turpe lucrum ſectantes, habẽ-
Titũ.1.a tes myſterium fidei in conſcientia pura, & hi quidem probentur primum, & deinde mini-
Ibidem.b ſtrent.Huius rei gratia reliqui te in Creta,vt ea quæ deſunt corrigas,& conſtituas per ciuita-
tes presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi. Siquis ſine crimine eſt vnius vxoris vir, filios ha-
bens fideles,non in accuſatione luxuriæ,aut non ſubditos. Oportet enim epiſcopum ſine cri-
mine eſſe,ſicut dei diſpenſatorem,non ſuperbum,non iracundum,non vinolentum, nõ per-
cuſſorem,non turpis lucri cupidum,ſed hoſpitalem,benignum,prudentem,ſobrium,& iuſtũ,
ſanctum,continentem,complectentem eum, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermo-
nem,vt potens ſit exhortari doctrina ſana,& eos,qui contradicunt,arguere.

A *Quòd nullo modo, qui Eccleſiæ præeſt, facilis eſſe ad deſignationes debet, neque ad eas incōſideranter accedere: cum non uacet periculo, quicquid probatum non ſit. quodq; ſi quem in crimine aliquo eſſe deprehenderit, eum corripere debet, ne ipſe quoque ueniat in ſocietatem peccati, & ne ob eam cauſam cæteri offenſionem incurrant, ſed potius diſcant metuere.*

CAP. II.

MAnus cito nemini impoſueris, neque communicaueris peccatis alienis. Aduerſus presbyterum accuſationem noli recipere, niſi ſub duobus aut tribus teſtibus. peccantes coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant. 1.Tim.5.d Ibidem.c

B *Quòd qui idcirco deſignatus eſt, ut Euangelium prædicet, is nullo modo ex ſua animi libidine aggredi ad huiuſmodi munus debet, ſed maturam temporis opportunitatem operiri, cum id uidelicet uiſum deo opportunum fuerit, ac tum demum prædicationem aggredi, cum ei permiſſum ſit, & apud illos, ad quos miſſus ſit.* CAP. III.

HOs duodecim miſit Ieſus, quibus præcepit, dicens: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitatem Samaritanorum ne intraueritis: ſed potius ite ad oues, quæ perierunt, domus Iſraël. Et ecce mulier Cananæa egreſſa è finibus illis, clamauit, dicens ei: Miſerere mei domine fili Dauid, filia mea male à dæmonio vexatur. Qui non reſpondit ei verbum. Et accedentes diſcipuli eius, rogabant eum: Dimitte illam, quia clamat poſt nos. Ipſe autem reſpondens, ait: Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſraël. Ego enim ex C deo proceſſi, & veni: neque enim à meipſo veni, ſed ille me miſit. Et illi quidem qui diſperſi fuerant à tribulatione, quæ facta fuerat ob Stephanum, perambulauerunt vſque Phœnicem, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes verbum, niſi ſolis Iudæis. Paulus ſeruus Ieſu Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus in Euangelium dei. Quomodo autem audient ſine prædicante? quomodo verò prædicabunt, niſi mittantur? Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti ſecūdum imperium dei ſaluatoris noſtri, & domini Ieſu Chriſti ſpei noſtræ. Matth.10.a Matth.15.b Ioan.8.e Acto.11.c Rom.1.a Rom.10.c 1.Tim.1

Quòd qui ad prædicationem Euangelij uocatus eſt, is obedire confeſtim debet, neque ullam rei moram interponere. CAP. IIII.

D AIt autem ad alterum: Sequere me. Ille autem dixit: Domine, permitte mihi primùm ire, & ſepelire patrem meum. Dixitq; ei Ieſus: Sine vt mortui ſepeliant mortuos ſuos. Tu autem vade, & annuncia regnum dei. Cum autem placuit deo, qui me ſegregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam ſuam, vt reuelaret filium ſuum per me, vt euangelizem illum in gentibus, continuo non contuli cum carne & ſanguine, neque veni Hieroſolymā ad anteceſſores meos Apoſtolos, ſed abij in Arabiam, & iterū reuerſus ſum Damaſcū. Luc.9.g Gala.1.e

Quòd nullo modo eſt aliter docendum, quàm quomodo accepimus ab Euangelio. CAP. V.

AMen amen dico vobis, qui non intrat per oſtium in ouium ſtabulum, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro. Qui autem intrat per oſtium, paſtor eſt ouium. Quibus verbis illa paulò pòſt adiungit: Ego ſum oſtium ouium. Omnes quotquot venerunt, fures ſunt: ſed non audierunt eos oues. Sed licet nos, aut angelus de cœlo euangelizet vobis, præter id, quod euangelizauimus vobis, anathema ſit. Si quis aliter docet, & non acquieſcit ſanis ſermonibus domini noſtri Ieſu Chriſti, & ei quæ ſecundum pietatem eſt, doctrinæ, ſuperbus eſt, nihil ſciens, & cætera. E Ioan.10.a Gala.1.b 1.Tim.6.a

Quòd omnia quæcunque à domino in Euangelio, & per Apoſtolos præcepta ſunt, docendi ſunt ij, qui crediderunt, ſimiliterq; quæcunque etiam his conſentanea ſunt. CAP. VI.

F EVntes ergo docete omnes gentes, baptizātes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis. Hæc doce & exhortare. Tu autem loquere, quæ decent ſanam doctrinam. Matth.28.d 1.Tim.6.a Titū.2.a

Quòd cui commiſſa eſt prædicanda doctrina domini, is ſi quid reticuerit eorum, quæ ad ineundam dei gratiam neceſſaria ſunt, reus eſt ſanguinis eorum qui periclitantur, ſiue quòd ea faciant, quæ uetita ſunt, ſiue quòd ea omittant, quæ neceſſariò fieri deberent. CAP. VII.

VAe vobis legiſperitis, qui tuliſtis clauem ſciētiæ, ipſi non introiſtis, & qui introibant prohibuiſtis. Cùm veniſſent autem de Macedonia Silas & Timotheus, coartabatur ſpiritu Paulus, teſtificans Iudæis eſſe Chriſtum Ieſum. Contradicentibus autem eis & blaſpheman- Luc.11.g Acto.18.b

blaſphemantibus,excutiens veſtimenta ſua,dixit ad eos: Sanguis veſter ſuper caput veſtrum. G
Acto.20.e Mundus ego,ex hoc ad gentes vadam. Quapropter conteſtor vos hodierna die,quòd mundus ego ſum à ſanguine omnium veſtrum.Non enim ſubterfugi quominus anũnciarem omne conſilium dei vobis.

Quòd in iis etiam,quæ à ſcriptura expreſſe præcepta non ſunt, hortandus eſt unuſquiſque ad id, quod melius eſt. CAP. VIII.

Matth.19.b SVnt Eunuchi,qui de matris vtero ſic nati ſunt.Et ſunt Eunuchi,qui facti ſunt ab hominibus.Et ſunt Eunuchi,qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum. Qui poteſt
1.Cor.7.b capere, capiat. De virginibus autem præceptum domini non habeo, conſilium autem H
do,tanquam miſericordiam conſecutus à domino,vt ſim fidelis. Exiſtimo enim hoc bonum eſſe propter præſentem neceſſitatem,quoniam bonum eſt homini ſic eſſe. Alligatus es vxori, noli quærere ſolutionem.ſolutus es ab vxore,noli quærere vxorem,&c.

Quòd eorum,quæ quis ipſe non præſtat,neceſſitas aliis imponi non debet. CAP. IX.

Lucæ.11.g ET vobis legiſperitis væ,quia oneratis homines oneribus,quæ portare non poſſunt,& ipſi vno digito veſtro non tangitis ſarcinas.

Quòd qui docendi alios munus ſuſcepit, is ſeipſum exemplar reliquis ad res honeſtas omnes debet præbere:eaq; ipſum præſtare prius,quæ alios doceat. CAP. X. I

Matth.11.d VEnite ad me omnes qui laboratis,& onerati eſtis,& ego reficiam vos. Tollite iugum
Ioan.13.b meum ſuper vos,& diſcite à me,quia mitis ſum & humilis corde. Poſtquam ergo lauit pedes eorum,& accepit veſtimenta ſua,cum recubuiſſet,iterũ dixit eis: Scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me magiſter,& domine, & benefacitis, ſum etenim.Si ergo ego laui pedes veſtros dominus & magiſter, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exem-
Acto.20.g plum enim dedi vobis,vt quemadmodum ego feci,ita & vos faciatis inuicem. Omnia oſtẽdi vobis,quòd ſic laborãtes oportet accipere infirmos,ac meminiſſe verbi domini Ieſu, quo-
1.Cor.11.a niam ipſe dixit: Beatius eſt magis dare, quàm accipere. Imitatores mei eſtote, ſicut & ego
1.Tim.4.c Chriſti.Nemo iuuentutem tuam contemnat, ſed exemplum eſto fidelium in verbo, in conuerſatione,in fide,& cætera. K

Quòd qui præeſt aliis docendis,is propter ea,quæ ipſe rectè fecerit, ſecuro animo eſſe non debet, ſed illud intelligere, propriũ ac præcipuum traditæ ſibi procurationis munus illud eſſe,ut meliores efficiat illos,qui ipſi crediti ſint. CAP. XI.

Mat.5.b VOs eſtis ſal terræ.Quod ſi ſal euanuerit,in quo ſalietur? ad nihilum valet vltrà, niſi vt
Ioan.6.d mittatur foras,& conculcetur ab hominibus. Omne quod dat mihi pater,ad me veniet: & eum,qui venit ad me,non eiiciam foras. quia deſcendi de cœlo, non vt faciã voluntatem meam,ſed voluntatem eius qui miſit me.Hæc eſt autem voluntas patris mei,qui L
1.Theſ.2.d miſit me,vt omnis qui videt filium,& credit in eum,habeat vitam æternã.Quæ eſt enim noſtra ſpes,aut gaudium,aut corona gloriæ? nonne & vos ante dominum noſtrum Ieſum Chriſtum in aduentu eius?Vos enim eſtis gloria noſtra & gaudium.

Quòd qui docendi alios in Eccleſia prouinciam ſuſcepit, is uicos omnes, & ciuitates curæ ipſius creditas debet inuiſere. CAP. XII.

Matth.4.d ET circuibat Ieſus totam Galilæam docens in ſynagogis eorum, & prædicans euangelium regni,& ſanans omnem languorem,& omnem infirmitatem in populo.Et ipſe iter faciebat per ciuitates omnes, & caſtella, prædicans & euangelizans regnum dei, & M
duodecim cum illo.

Quòd ad auſcultationem Euangelij aduocari omnes debent, & quòd ſumma cum libertate prædicanda eſt doctrina dominica,& dandum teſtimonium ueritati,licet ſint aliqui qui id facere nos prohibeant,& quoquo modo uel ad mortem uſque perſequantur. CAP. XIII.

Ioan.10.c QVod dico vobis in tenebris,dicite in lumine:& quod in aure auditis,prædicate ſuper tecta. Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occi-
Matth.22.a dere.Nuptiæ quidem paratæ ſunt, ſed qui inuitati erant, non fuerunt digni: Ite ergo ad exitus viarum,& quotcunque inueneritis,vocate ad nuptias.Ego palàm

locutus

A locutus ſum mundo. Ego ſemper docui in ſynagoga, & in templo, quò omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus ſum nihil. Et cum adduxiſſent illos, ſtatuerunt in concilio. Et interrogauit eos princeps ſacerdotum, dicens: Nonne præcepiendo præcepimus vobis, ne doceretis in nomine iſto? & ecce repleſtis Hieruſalem doctrina veſtra, & vultis inducere ſuper nos ſanguinem hominis iſtius. Reſpondens autem Petrus, & Apoſtoli dixerunt: Obedire oportet magis deo quàm hominibus. Quia ſpiritus ſanctus per omnes ciuitates mihi proteſtatur, dicens, quòd vincula, & tribulationes Hieroſolymis me manent. Sed nihil horum vereor, nec facio animam meam precioſam mihi, dummodo cõſummem curſum meum cum B gaudio, & miniſterium verbi, quod accepi à domino Ieſu teſtificari Euangelium dei. Nam & ipſi ſcitis fratres introitum noſtrum ad vos, quòd non inanis fuit: ſed ante paſſi, & contumeliis affecti, ſicut ſcitis, in Philippis, fiduciam habuimus in deo noſtro loqui ad vos Euangelium dei in multa ſolicitudine. Ioan.18.d Acto.5.e Act.20.e 1.Theſ.2.a

Quòd orandus eſt deus, ut qui ad fidem uenerunt, meliores quotidie fiant, & ob eam cauſam gratiæ illi agendæ. CAP. XIIII.

NOn pro eis rogo tantùm, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum ſint, ſicut & tu pater in me, & ego in te, & vt ipſi in nobis vnũ ſint. C Et paulò pòſt: Pater, quos dediſti mihi, volò vt vbi ſum ego, & illi ſint mecum. Confiteor tibi Pater domine cœli & terræ, quòd abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Etiam pater, quoniam ſic placuit ante te. Primum quidem gratias ago deo meo per Ieſum Chriſtum pro omnibus vobis, quòd fides veſtra annunciatur in vniuerſo mundo. Teſtis enim mihi eſt deus, cui ſeruio in ſpiritu meo in Euangelio filij eius, quòd ſine intermiſſione memoriam veſtri facio ſemper in orationibus meis. Teſtis enim mihi eſt deus quomodo cupiam omnes vos in viſceribus Ieſu Chriſti. Et hoc oro, vt charitas veſtra adhuc magis, ac magis abundet in ómni ſcientia, & in omni ſenſu, vt probetis potiora. Vt ſitis ſynceri, & ſine offenſa in diem Chriſti, repleti fructu iuſtitiæ, qui eſt per Ieſum Chriſtum D in laudem & gloriam dei. Ioan.17.e Luc.10.d Rom.1.a Philip.1.a Ibidem.b

Quòd qui dei beneficio recte aliquid fecerit, is cæteris quoque notum facere illud debet, ut dei gloria celebrior efficiatur. CAP. XV.

ET reuerſi Apoſtoli narrauerunt illi quæcunque fecerunt. Cum autem veniſſent & congregaſſent Eccleſiam, renunciauerunt quanta feciſſet deus cum illis. Vt autem ſciatis & vos quæ circa me ſunt, quid agam, omnia vobis nota faciet Tychicus chariſſimꝰ frater, & fidelis miniſter in domino, quem miſi ad vos in hoc ipſum, vt cognoſcatis, quæ circa me ſunt. Luc.9.b Act.14.d Ephe.6.d

E *Quòd non eorum modo, qui præſentes ſunt, ſed eorum etiam qui abſunt, cura geri debet, & quòd omnia facienda, quæcunque rectæ in fide ædificationis ratio poſtulat.* CAP. XVI.

ET alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili. Et illas oportet me adducere: & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus paſtor. Propter quod cum non ferremus amplius, placuit nobis remanere Athenis ſolis: & miſimus Timotheum fratrem noſtrum, & miniſtrum dei, adiutoremq; operis noſtri in Euangelium Chriſti, ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide veſtra, vt nemo moueatur in tribulationibus iſtis. Ioan.10.e 1.Theſ.3.a

Quòd debet qui ad benemerendum de aliquo inuitatur, æquo animo inuitanti ſe auſcultare. CAP. XVII.

F HAec illo loquente, ecce princeps vnus acceſſit, & adorabat eum dicens: Filia mea modo defuncta eſt: ſed veni, impone manum tuam ſuper eam, & viuet. Et ſurgens Ieſus ſequebatur eum, & diſcipuli eius. Cum autem propè eſſet Lydda ab Ioppe, diſcipuli audientes quòd Petrus eſſet in ea, miſerunt duos viros ad eum rogantes: Ne pigriteris venire vſque ad nos. Exurgens autem Petrus, venit cum illis. Matth.9.c Acto.9.g

Quòd qui ueritatis uerbum acceperunt, ij per uiſitationem in eo ſunt ſtabiliendi. CAP. XVIII.

POſt aliquot autem dies dixit Paulus ad Barnabam: Reuertentes viſitemus fratres noſtros per vniuerſas ciuitates, in quibus prædicauimus verbum domini, quomodo ſe habeant. Nos autem fratres deſolati à vobis ad tempus horæ, aſpectu, non corde abundãtius feſtinauimus faciem veſtram videre, cum multo deſiderio: quoniã voluimus venire ad vos, ego Act.15 g 1.Theſ.2.d

1.Theſ.3.a vos,ego quidem Paulus ſemel & iterum : ſed impediuit nos Satanas. Et paulò pôſt : Propter quod non ſuſtinentes amplius,placuit nobis remanere Athenis ſolis: Et miſimus Timotheum fratrem noſtrum,& miniſtrum dei in Euangelio Chriſti ad confirmandos vos,& exhortandos pro fide veſtra , vt nemo moueatur in tribulationibus iſtis . Ipſi enim ſcitis quòd in hoc poſiti ſumus. G

Quòd proprium eſt eius, qui dominum diligit,magna cum charitate aduerſus eos , quos doceat, omni ſtudio eorum ſaluti quauis ratione prouidere , & in eo propoſito conſtantiſſime uel ad mortem uſque perſeuerare,cum publice,tum priuatim. CAP. XIX.

Ioan.10.b Ioan.21.c BOnus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis.Cum ergo prandiſſent,dixit Simoni Petro Ieſus : Simon Iona diligis me plus his ? Dicit ei: Etiam domine , tu ſcis quòd amo te.Dicit ei: Paſce agnos meos.Dicit ei iterum: Simon Iona diligis me? Ait illi : Domine tu ſcis quòd amo te.Dicit ei:Paſce agnos meos.Dicit ei tertio: Simon Iona amas me?Cõtriſtatus eſt Petrus,quia dixit ei tertio, Amas me, Dicit ei : Domine, tu omnia noſti, tu ſcis, quòd amo te.Dicit ei Ieſus:Paſce oues meas.Vna autem ſabbatorum cum veniſſemus ad frãgendum panem,Paulus diſſerebat eis,profecturus poſtridie , protraxitq; ſermonem vſque in mediam noctem. Et paulò pôſt, Quomodo nihil ſubtraxerim vobis vtilium, quominus annunciarem vobis,& docerem vos publice,& per domos , teſtificans Iudæis atque gentilibus in deum pœnitentiam,& fidem in dominum noſtrum Ieſum Chriſtum . Propter quod vigilate , memoria retinentes , quòd per triennium nocte & die non ceſſaui cum lachrymis monere vnumquenque veſtrum. Memores enim eſtis fratres laboris noſtri , & fatigationis. nocte & die operantes, ne quem veſtrum grauaremus , prædicauimus in vobis Euangelium dei,&c. H

(Marginal references: Acto.20.b; Ibidem.d; Ibidem,f; 1.Theſ.2.b — I)

Quòd qui eo munere fungitur,ut alios doceat,is miſericors eſſe ac mitis debet,maxime autem erga eos,quorum animæ morbo grauiter ſint affectæ. CAP. XX.

Matth.9.b ET videntes phariſæi dicebant diſcipulis eius : Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magiſter veſter? Ieſus autem audiens, ait: Non eſt opus valentibus medico. Euntes autem diſcite, quid eſt: miſericordiam volo, & non ſacrficium . non enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam.Videns autem turbas , miſertus eſt eis, quia erant vexati,& diſperſi ſicut oues non habentes paſtorem. K

(Marginal reference: Ibidem.)

Quòd clementer occurrere debet neceſſitati corporis ſubditorum, & ipſorum curam gerere. CAP. XXI.

MIſereor turbæ , quia triduo iam perſeuerant mecum , & non habent quod manducent: & dimittere eos ieiunos nolo , ne deficiant in via . Et venit ad eum leproſus, deprecans eum, & genu flexo dixit: Si vis,potes me mundare.Ieſus autem miſertus eius,extendit manum ſuam,& tangens eum, ait illi: volo,mundare. In diebus autem illis,creſcente numero diſcipulorum,factum eſt murmur Græcorum aduerſus Hebræos,eò quòd deſpicerentur in miniſterio quotidiano viduæ eorum . Conuocantes autem duodecim multitudinem , dixerunt : Non eſt æquum nos derelinquere verbum dei , & miniſtrare menſis. Conſiderate ergo fratres viros ex vobis boni teſtimonij ſeptem, plenos ſpiritu ſancto, & ſapientia,quos conſtituamus ſuper hoc opus. L

(Marginal references: Marc.1.d; Acto.6.a)

Quòd non debet,qui præeſt uerbo dei , minorum quorundam cauſa , quæ maioris cuiuſdam laudis cauſa agere ipſe ſua ſponte uelit,ea quæ ſunt maiora,negligere. CAP. XXII.

Ibidem. COnuocantes autem duodecim multitudinem diſcipulorum dixerunt: Non eſt æquum nos derelinquere verbum dei , & miniſtrare menſis . Quibus verbis paulò pôſt ea adiungit: Nos vero orationi,& miniſterio verbi inſtantes erimus. M

Quòd nullo modo neque ad oſtentationem,neque ad quæſtum uerbum domini cõferri debet, blanditiis in aures audientium influendo , quò noſtris uel uoluptatibus , uel commodis conſulamus. Quòdq; contrà in docendo tales nos eſſe conuenit , perinde ac ſi pro gloria dei , ipſo audiente loqueremur. CAP. XXIII.

Matth.23.a OMnia vero opera ſua faciunt, vt videantur ab hominibus.dilatant enim phylacteria ſua,& magnificant fimbrias veſtimentorum ſuorũ.Amant autẽ primos recubitus in

cœnis

A cœnis,& primas cathedras in ſynagogis,& ſalutationes in foro, & vocari ab hominib⁹ rabbi.Vnus eſt enim magiſter veſter Chriſtus. Omnes autem vos fratres eſtis. Et patrem nolite vocare vobis ſuper terram.vnus eſt enim Pater veſter qui in cœlis eſt.Neque vocemini magiſtri, quia magiſter veſter vnus eſt Chriſtus. Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me.Siquis voluerit voluntatem eius facere,cognoſcet de doctrina, vtrum ex deo ſit,an ego à meipſo loquar.Qui à ſemetipſo loquitur,gloriam propriam quærit. Qui autem quærit gloriam eius,qui miſit eum,hic verax eſt,& iniuſtitia in illo non eſt.Non enim ſumus ſicut plurimi,adulterantes verbũ dei, ſed ex ſynceritate,ſicut ex deo,coram deo,in Chriſto loquimur. Exhortatio enim noſtra neque de errore, neque de immunditia, neque in dolo: ſed ſicut B probati ſumus à deo, vt crederetur nobis Euangelium, ita loquimur: non quaſi hominibus placentes,ſed deo, qui probat corda noſtra. Neque enim aliquando fuimus in ſermone adulationis apud vos, ſicut ſcitis, neque in occaſione auaritiæ(deus teſtis eſt)nec quærentes ab hominibus gloriam neque à vobis, neque ab aliis, cum poſſemus vobis oneri eſſe, vt Chriſti Apoſtoli.

Ioan.7.b

2.Cor.2.d

1.Theſ.2.a

Quòd qui aliis in Eccleſia docendis præeſt,is data ſibi poteſtate,nequaquam ad ſubiectorum contumeliam abuti debet,neque ſe ſupra illos efferre,ſed potius gradum illum,tanquam materiam quandam exercendæ aduerſus ipſos humilitatis tenere. CAP. XXIIII.

C QVis putas eſt fidelis ſeruus,quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam,vt det illis cibum in tempore? Beatus ſeruus ille, quem, cum venerit dominus eius,inuenerit ſic facientem.Amen dico vobis,quòd ſuper omnia bona ſua conſtituet eum. Si autem dixerit malus ſeruus in corde ſuo: Moram facit dominus meus venire, & cœperit percutere conſeruos, manducet autem, & bibat cum ebrioſis: veniet dominus ſerui illius in die qua non ſperat,& in hora,quam ignorat,& diuidet eum, partemq; eius ponet cum hypocritis.illic erit fletus & ſtridor dentium. Vos vocatis me magiſter & domine,& bene dicitis. Sum etenim. Si ergo ego laui pedes veſtros dominus & magiſter, & vos debetis alter alterius lauare pedes.Facta eſt autem & contentio inter eos,quis eorum videretur eſſe maior.Dixit autem eis: Reges gentium dominantur eis,& qui poteſtatem habent ſuper eos benefici vocantur.Vos autem non ſic.Sed qui maior eſt in vobis, fiat ſicut iunior: & D qui præceſſor eſt,ſicut miniſtrator.Nam quis maior eſt,qui recumbit,an qui miniſtrat?Nónne qui recumbit? Ego autem in medio veſtrum ſum,ſicut qui miniſtrat.A Mileto autem mittens Epheſum,vocauit presbyteros Eccleſiæ: qui cùm veniſſent ad eum, & ſimul eſſent, dixit eis: Vos ſcitis à prima die,qua ingreſſus ſum in Aſiam, qualiter vobiſcum per omne tempus fuerim,ſeruiens domino cũ omni humilitate & lachrymis, & tentationibus, quæ mihi acciderunt ex inſidiis Iudæorum.Libenter enim ſuffertis inſipientes, cùm ſitis ipſi ſapientes. Suſtinetis enim ſiquis vos in ſeruitutem redigit,ſiquis deuorat,ſiquis accipit,ſiquis extollitur,ſiquis in faciem vos cędit,ſecundum ignobilitatem dico,quaſi & nos infirmi fuerimus in hac E parte.

Matth.24.d

Ioan.13.b

Luc.22.c

Acto.20.d

1.Cor.11.d

Quòd nequaquam ex æmulatione,inuidiáue,aut contendendi ſtudio, quæ nobis aduerſus aliquos ſint,prædicandum à nobis eſt euangelium dei. CAP. XXV.

ECce puer meus,quem elegi,dilectus meus,in quo bene complacuit animæ meæ,ponam ſpiritum meum ſuper eum: iudicium gentibus nunciabit,non contendet,neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem eius. Quidam quidem propter inuidiam & contentionem: quidam autem & propter bonam voluntatem Chriſtum prędicant.Quidam ex charitate,ſcientes quòd in defenſionem Euangelij poſitus ſum. Quidam autem ex cõtentione Chriſtum annunciant,nõ ſyncere:exiſtimantes preſſuram ſe ſuſcitare vinculis meis.

Matth.12.b

Philip.1.b

F

Quòd ad prædicationem Euangelij, humanæ facultates, per quas cæteris præſtamus, adhibendæ à nobis non ſunt,ea re,ne offuſcata dei gratia minor appareat. CAP. XXVI.

COnfiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis.Non enim miſit me Chriſtus baptizare, ſed euangelizare,non in ſapientia verbi, vt non euacuetur crux Chriſti. Non enim iudicaui me ſcire aliquid inter vos,niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. & ego in infirmitate & timore & tremore multo fui apud vos: & ſermo meus, & prædicatio mea non in perſuaſoriis humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus, & virtutis, vt fides veſtra non

Marc.11.d
1.Cor.1.c
1.Cor.2.a

ſit in ſapientia hominum,ſed in virtute dei. G

Quòd non debemus putare poſſe nos conſiliis noſtris illud aſſequi,ut proſperè prædicatio noſtra ſuccedat: quodq; contrà huius rei ſpes omnis nobis collocanda eſt in auxilio dei.

CAP. XXVII.

2.Cor.3.b FIduciam autem habemus talem per Chriſtum ad deum,non quòd ſufficientes ſimus co gitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt, qui & idoneos
2.Cor.4.b nos fecit miniſtros noui teſtamenti, non literæ, ſed ſpiritus. Habentes autem theſaurum iſtum in vaſis fictilibus,vt ſublimitas virtutis ſit dei,& non ex nobis.

Quòd non debet,cui traditum eſt munus Euangelij,aliquid plus poſſidere,quàm quantum naturalis uſus deſiderat. CAP. XXVIII. H

Matth.10.a NOlite poſſidere aurum,neque pecuniam in zonis veſtris,non perã in via, neque duas tunicas,neque calciamenta,neque virgam. dignus eſt enim operarius cibo ſuo. Ni-
Lucæ.9.a Acto.20.g hil tuleritis in viam,neque virgam,neque peram, neque panẽ, neque pecuniam, ne-
2.Tim.2.a que duas tunicas habeatis. Argentum aut aurum,aut veſtem nullius concupiui. Nemo militans implicat ſe negociis ſecularibus,vt ei placeat,qui ſe probauit.

Quòd in ſuſcipienda cura aliqua de rebus uitæ huius nemo iuuari debet,qui nimio plus in his animum ſuum occupet. CAP. XXIX.

Luc.12.b DIxit autem ei quidam de turba: Magiſter,dic fratri meo, vt diuidat mecum hæreditatem. At ille dixit ei: Homo, quis me conſtituit iudicem aut diuiſorem ſuper vos? I
2.Tim.2.a Nemo militans implicat ſe negociis ſecularibus,& cætera.

Quòd qui ineundæ ab auditoribus gratiæ cauſa negligunt iuſſa dei liberè proloqui,atque hoc modo illis ſe mancipant,quorum ſtudia ſibi cupiunt adiungere,ij ſe alienos faciunt à mancipio domini. CAP. XXX.

Ioan.15.f QVomodo vos poteſtis credere, qui gloriam accipitis abinuicem? & gloriam quæ à
Gala.1.b ſolo deo eſt,non quæritis? Si adhuc hominibus placerem,Chriſti ſeruus nõ eſſem.

Quòd qui aliorum in eccleſia docendorum munus ſuſcepit,illud debet ſpectare, ut omnes ille quidem in uirum perfectum in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti perfectos producat, unumquenque tamen ſeorſum,ordine ac gradu ipſius ſeruato. CAP. XXXI. K

Mat.5.g EStote ergo vos perfecti, ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Non pro iis autem
Ioan.17.c rogo tantum, ſed & pro eis qui credituri ſunt per verbum eorum in me, vt omnes v-
Ephe.4.c num ſint,ſicut tu pater in me,& ego in te,vt & ipſi in nobis vnum ſint. Alios autem paſtores & doctores ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterij, in ædificationẽ corporis Chriſti, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij dei, in virum perfectum,in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.

Quòd qui aduerſum nos diſputant, ij adhibitis patientia ac manſuetudine, leniter edocendi à nobis ſunt,neque illorum pœnitentia unquam deſperanda,quoad omnia illa officia præſtiterimus, quæ ad illorum correctionem pertineant. CAP. XXXII. L

Matth.12.b NEque contendet,neque clamabit, neque audiet quis in plateis vocem eius. Arundinem quaſſatam non confringet,& linum fumigans non extinguet, donec eiiciat ad
2.Tim.2.b victoriam iudicium. Seruum domini non oportet litigare, ſed manſuetum eſſe erga omnes,aptum ad docendum, patientem,cum modeſtia corripientẽ eos,qui reſiſtunt: ſi quãdo deus det illis pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant à diaboli laqueo. M

Quòd iis,qui propter metum aliquem, periculi alicuius deuitandi cauſa præſentiam prædicantis Euangelium recuſant,cedere ille debet,neque ſe ultrò peruicaciter nimis obtrudere.

CAP. XXXIII.

ET rogauerunt illum omnis multitudo Gadarenorum, vt diſcederet ab ipſis, quia magno timore tenebantur: ipſe autem aſcendens nauim reuerſus eſt.

Quòd ab illis etiam,qui ex rudi improbitate prædicationem Euangelij nolunt admittere, recedere debemus,atque ita recedere,ut ne ea quidem ab illis accipiamus,ſine quibus uita conſiſtere non poteſt. CAP. XXXIIII.

Et qui-

A ET quicunque non receperit vos, neque audierit ſermones veſtros, exeuntes de domo, vel ciuitate illa, excutite puluerem de pedibus veſtris. In quamcunque ciuitatem intraueritis, & non ſuſceperint vos, exeuntes in plateas eius dicite, Etiam puluerem, qui adhæſit nobis de ciuitate veſtra, extergimus in vos. veruntamen ſcitote quòd appropinquabit regnum dei. Cùm veniſſent autem de Macedonia Silas & Timotheus, coartabatur ſpiritu Paulus, teſtificans Iudæis eſſe Chriſtum Ieſum. Contradicentibus autem eis, & blaſphemantibus, excutiens veſtimenta ſua, dixit ad eos: Sanguis veſter ſuper caput veſtrum. Mundus ego ex hoc ad gentes vadam. Matth.10.b Act.18 b

B *Quòd hominum illorum congreſſum debemus defugere, qui poſt præſtita omnia à nobis pro ſalute ipſorum officia, nihilominus tamen in priſtina animi ſui obſtinatione perſeuerant.* CAP. XXXV.

HIeruſalem, Hieruſalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? Ecce relinquetur domus veſtra deſerta. Vobis oportebat primùm loqui verbum dei. Sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æterna vita, ecce conuertimur ad gentes. Sic enim præcepit nobis dominus: Poſui te in lucem gentium,
C vt ſis in ſalutem vſque ad extremum terræ. Hæreticum hominem poſt vnam & alteram correptionem deuita, ſciens quia ſubuerſus eſt, qui eiuſmodi eſt, & delinquit, cum ſit proprio iudicio condemnatus. Matth.23.d Acto.13.g Titũ.3.c

Quòd aduerſus omnes omni in re retinenda eſt uerborum domini ueritas integra, neque omnino quicquã faciendũ maiore animi in hanc quàm in illam partẽ perpenſione. CAP. XXXVI.

TEſtor corã deo & domino Ieſu Chriſto, & electis angelis, vt hæc cuſtodias ſine præiudicio, nihil faciens in alteram partem declinando. 1.Tim.5.d

D *Quòd qui aliis in Eccleſia præpoſitus eſt, is ad ſingula quæ facit, dicitue, diligentem adhibere circunſpectionem & maturum iudicium debet, eo conſilio, ut rem faciat gratam deo, proinde ac ſi illorum, qui curæ ipſius crediti ſint, iudicio, ac teſtimonio, uel probandus eſſet, uel improbandus.* CAP. XXXVII.

VOs ſcitis à prima die, qua ingreſſus ſum in Aſiam, qualiter vobiſcum per omne tempus fuerim ſeruiens domino, cum omni humilitate, & lachrymis & tentationibus, quæ mihi acciderunt. Argentum, aut aurum, aut veſtem nullius concupiui. Sed ipſi ſcitis, quòd ad ea, quæ mihi opus erant, & iis qui mecum ſunt, miniſtrauerunt manus iſtæ. Vos teſtes eſtis, & deus quàm ſancte & iuſte, & ſine querela, vobis qui credidiſtis, affuimus, ſicut ſcitis. Acto.20.d Ibidem.g 1.Theſ.2.b

E
REGVLA LXXI.

Quæcunque coniunctim præcepta ſunt de epiſcopis, & presbyteris. CAP. I.

SIquis epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat. Oportet igitur epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris virum, vigilantem, ſobrium, modeſtum, ornatum, hoſpitalem, &c. Seniorem ne increpaueris, ſed exhortare vt patrem: iuuenes, vt fratres: anus, vt matres: iuuenculas, vt ſorores, in omni caſtitate. Iuuenilia autem deſideria fuge: ſectare verò iuſtitiam, fidem, charitatem, pacem cum iis, qui inuocant dominum de corde puro. Stultas autem & ſine diſciplina quæſtiones deuita, ſciens quòd generant lites. Seruum autem do-
F mini non oportet litigare, ſed manſuetum eſſe erga omnes, &c. Tu autem aſſecutus es meam doctrinam, inſtitutionem, propoſitum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patiẽtiam, perſecutiones, paſſiones. Huius rei gratia reliqui te in Creta, vt ea, quæ deſunt corrigas, & conſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi. Siquis ſine crimine, &c. 1.Tim.3.a 1.Tim.5.a 2.Tim.2.d 2.Tim.3.c Titũ.1.b

De diaconis. CAP. II.

ET elegerunt Stephanum virum plenum fide, & ſpiritu ſancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timotheum, & Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochenum. hos ſtatuerunt ante conſpectum Apoſtolorum, & orantes impoſuerunt eis manus. Diaconos ſimiliter compoſitos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum ſectantes, & cætera. Acto.6.b 1.Tim.1.

REGVLA LXXII. G

Quòd debent auditores, qui ſacrarum literarum periti ſunt, adhibito diligenti iudicio, ea auſcultare, quæ à doctoribus dicantur, & ex iis, ea quæ ſcripturæ eſſe conſentanea cognouerint, admittere: contraq́; quæ aliena, repudiare. Qui autem pertinaciter praua eiuſcemodi decreta uoluerint defendere, maiorem in modum defugere, auerſariq́;. CAP. I.

Matth.18.a Ioan.10.a VAe autem homini illi, per quem ſcandalum venit. Si autem manus tua, vel pes tuus ſcandalizat te, abſcinde eum, & proiice abs te. Amen amen dico vobis, qui non intrat per oſtium in ſtabulum ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro. Et paulò pòſt: Alienum autem non ſequentur, ſed fugient ab eo, quia non nouerunt vocem alienorum. H
Gal.1.b 1.Theſ.5.d Sed licet nos, aut angelus de cœlo, euangelizet vobis, præter id quod euangelizauimus vobis, anathema ſit. Prophetias nolite ſpernere. Omnia probate: quod bonum eſt, tenete. ab omni ſpecie mala abſtinete.

Quòd qui diuinarum literarum cognitionem non ita magnam habent, ij ex fructibus ſpiritus uerum ſanctorum uirorum ſignum ac notam debent agnoſcere: & in quibus hæc ineſſe animaduerterint, eos admittere: & contrà, à quibus abeſſe, illos repudiare. CAP. II.

Matth.7.c Philip.3.d ATtendite à falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. à fructibus eorum cognoſcetis eos. Imitatores mei eſtote, & obſeruate eos, qui ita ambulant, ſicut habetis formam noſtram. I

Quòd qui recte uerbum ueritatis tractant, ij ita ſuſcipi debent, quaſi dominus ipſe, pro gloria eius, qui illos miſit Ieſu Chriſti domini noſtri. CAP. III.

Mat.10.d Luc.10.c Gala.4.b QVi recipit vos, me recipit. Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit. Et tentationem meam in carne mea non ſpreuiſtis, neque reſpuiſtis. Sed ſicut angelum dei accepiſtis me, ſicut Chriſtum Ieſum.

Quòd qui iis non auſcultat, qui mittuntur à domino, nō in hos modo contumelioſi ſunt, ſed in eum etiam, à quo illi mittuntur. quodq́; grauius aduerſum ſeipſos iudicium parant, quàm qui olim Sodomæ & Gomorræ peccauerunt. CAP. IIII. K

Matth.10.b Luc.10.e 1.Theſ.4.b ET quicunque non receperit vos, neque audierit ſermones veſtros, exeuntes de domo vel ciuitate illa, excutite puluerem de pedibus veſtris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorrę orum in die iudicij, quàm illi ciuitati. Qui vos ſpernit, me ſpernit. Itaque qui ſpernit, non hominem ſpernit, ſed deum, qui dedit ſpiritum ſuum ſanctum in vos.

Quòd doctrina præceptorum dei perinde accipi debet, quaſi ea, per quam æternam uitam, & cœleſte regnum nobis comparemus. quodq́; in ea ſtudioſe nos exercere debemus licet laborioſa uideatur. CAP. V. L

Ioan.5.d Act.14.d AMen amen dico vobis, quòd qui verbum meum audit, & credit ei, qui miſit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, ſed tranſit à morte in vitam. Cúmque euangelizaſſent ciuitati illi, & docuiſſent multos, reuerſi ſunt Lyſtram, & Iconium, & Antiochiam, confirmantes animos diſcipulorum, exhortanteſq́;, vt permanerent in fide, & quòd per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum.

Quòd caſtigatio & obiurgatio ita accipi debent, quaſi medicamentum quoddam, quo & morbus depellatur, & ſanitas confirmetur. Ex quo perſpicuum eſt, quòd qui in aſſentationis uitio lenes ſe haberi uolunt, neque peccātes caſtigant, ij maximè illos detrimento afficiunt, nempe qui æternæ illorum uitæ inſidiantur. CAP. VI. M

Matth.18.b 1.Cor.5.b SI autem peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Congregatis vobis, & meo ſpiritu cum virtute domini noſtri Ieſu tradere huiuſmodi hominem Satanæ in interitum carnis, vt ſpiritus
2.Cor.7.b ſaluus ſit in die domini Ieſu. Quoniam etſi contriſtaui vos in epiſtola, non me pœnitet, etſi pœnituiſſet. Video enim quòd epiſtola illa, etſi ad horam, vos contriſtauit. Nunc gaudeo, nō quòd contriſtati eſtis, ſed quòd contriſtati eſtis ad pœnitentiam. Contriſtati enim eſtis ſecūdum deum, vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim ſecundum deum triſtitia eſt,

A tia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. Quam ob cauſam increpa illos durè, vt ſani ſint in fide.

REGVLA LXXIII.

Quòd nullo modo debet uir, qui legitimo matrimonio cum uxore coniunctus ſit, ab ea ſeparari: neque uiciſſim uxor à uiro, niſi illorũ alter in adulterio deprehenſus ſit, niſiùe cauſa aliqua alia interſit, quæ ueræ aduerſus deum pietati officiat. CAP. I.

Dictum eſt autem, Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, det ei libellum repudij. Ego autem dico vobis, quòd omnis, qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari: & qui dimiſſam duxerit, adulterat. Siquis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Dico autem vobis, quòd quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimiſſam duxerit, mœchatur. Iis autem qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio non ego, ſed dominus, vxorem à viro non diſcedere. Quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat. Matth.5.c B Luc.14.o Matth.19.b 1.Cor.7.b

Quòd non licet uiro uxore dimiſſa, aliam ducere: neque item uxori uiciſſim quæ dimiſſa ſit, uiro alij nubere. CAP. II.

C Dico autem vobis, quòd quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimiſſam duxerit, adulterat. Matth.19.b

Quòd ea charitate uiri debent diligere uxores ſuas, quam Chriſtus aduerſus eccleſiam adhibuit, qui ut ipſam emundaret, uoluntariæ ſe ipſe morti ſubiecit. CAP. III.

Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo. Ita viri debent diligere vxores ſuas, vt ſua ipſorum corpora. Ephe.5.e Ibidem.f

D *Quòd nihilo minus debent uxores ſubiectæ eſſe uiris ſuis, atque eccleſia ſubiecta eſt Chriſto, & in hoc dei uoluntati obtemperare.* CAP. IIII.

Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint, ſicut domino, quoniam vir caput eſt mulieris, ſicut Chriſtus caput eſt eccleſiæ, & ipſe ſaluator corporis eſt. Sicut eccleſia ſubiecta eſt Chriſto, ita mulieres viris ſuis in omnibus. Vt caſtitatem doceant adoleſcentulas, vt viros ſuos ament, filios ſuos diligant, vt ſobriæ ſint, caſtæ, domus cuſtodes, benignæ, ſubditæ viris ſuis, vt non blaſphemetur verbum dei. Ibidem.e Titũ.2.a

Quòd nullo modo debent mulieres nimis exquiſitæ in ornatu corporis elegantiæ ſtudere, potiúſque curam eas omnem in bona opera conferre, atque hunc uerum & germanum Chriſtianorum ornatum eſſe exiſtimare. CAP. V. E

Similiter & mulieres in habitu ornato cum verecundia, & ſobrietate, ornare ſe non intortis crinibꝰ, aut auro, aut margaritis, vel veſte precioſa, ſed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona. 1.Tim.2.c

Quòd in eccleſiis ſilere mulieres debent, ac domi de rebus iis ſerio loqui, per quas gratia initur à deo. CAP. VI.

Mulieres veſtræ in eccleſiis taceant: non enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas eſſe, ſicut & lex dicit. Siquid autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent. turpe eſt enim mulieri loqui in eccleſia. Mulier in ſilentio diſcat cum omni ſubiectione. Docere autem, mulieri non permitto, neque dominari in virũ, ſed eſſe in ſilentio. Adam enim primus formatus eſt, deinde Eua: & Adam non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta in præuaricatione fuit. Saluabitur autem per filiorum generationem, ſi permanſerint in fide, & dilectione, & ſanctificatione cum ſobrietate. 1.Cor.14.e F 1.Tim.2.c

REGVLA LXXIIII.

Quòd debet uidua, cui modo integra, ac firma corporis ualetudo ſit, in aſſidua ſollicitudine, ac ſtudio eſſe, ac illorum meminiſſe, quæ dicta ſunt ab Apoſtolo, eiuſq; teſtimonij, quod Dorcadi

datum eſt à ſcriptura. CAP. I. G

Acto.9.f IN Ioppe autem fuit quædam diſcipula nomine Tabitha, quæ interpretata, dicitur Dor-
Ibidem.g cas. hæc erat plena operibus bonis,& eleemoſynis quas faciebat. Et circunſteterunt illam omnes viduæ, flentes,& oſtendentes ei tunicas & veſtes,quas faciebat, dum eſſet cum il-
1.Tim.5.b lis Dorcas. Vidua deligatur non minor ſexaginta annorum,quæ fuerit vnius viri vxor,in operibus bonis teſtimonium habens. Si filios educauit, ſi hoſpitio recepit, ſi ſanctorum pedes lauit,ſi tribulationem patientibus ſubminiſtrauit,ſi omne opus bonum ſubſecuta eſt.

Quòd debet uidua,quæ in operibus bonis,de quibus Apoſtolus loquitur,bene ſe geſſerit,& in ordinem uere uiduarum iam peruenerit, aſſidue oratiõibus,& obſecrationibus inſtare,ſimiliterque ieiuniis etiam,nocte & die. CAP. II. H

Luc.2.e ET erat Anna propheteſſa, filia Phanuel,de tribu Aſſer,& hæc proceſſerat in diebus multis,& vixerat cum viro ſuo annis ſeptem à virginitate ſua, & hæc vidua vſque ad annos octogintaquatuor, quæ non diſcedebat de templo, ieiuniis & obſecrationibus ſer-
1.Tim.5.a uiens nocte ac die. Quæ autem vere vidua eſt,& deſolata, ſperat in deum, & inſtat obſecrationibus,& orationibus ſeruiens nocte ac die. Nam quæ in deliciis eſt,viuens mortua eſt.

REGVLA LXXV.

Quòd debent ſerui omni cum beneuolẽtia dominis ſuis, quibus ſeruiunt in hac uita,obedire ad dei gloriam, idq́; omnibus in rebus,in quibus id,ſaluis mandatis dei,fieri poſſit. CAP. I. I

Ephe.6.a SErui obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto, non ad oculum ſeruientes,quaſi hominibus placentes, ſed vt ſerui Chriſti,facientes voluntatem dei ex animo:cum bona voluntate ſeruientes domino, & non
1.Tim.6.a hominibus, ſcientes quòd vnuſquiſque quod fecerit bonum, hoc recipiet à domino, ſiue ſeruus,ſiue liber. Quicunque ſunt ſub iugo ſerui, dominos ſuos omni honore dignos arbitrentur,ne nomen dei, & doctrina blaſphemetur: qui autem fideles habent dominos, non contemnant,quia fratres ſunt,ſed magis ſeruiant, quia fideles ſunt & dilecti, qui beneficij parti-
Tit.2.c cipes ſunt. Seruos dominis ſuis ſubditos eſſe,in omnibus placentes,non contradicentes, non K fraudãtes,ſed in omnibus bonam fidem oſtendentes, vt doctrinam ſaluatoris dei noſtri ornent in omnibus.

Quòd debent domini,cum meminerint eius,qui eſt uerus dominus,mutuas ipſi quoque operas reddere ſeruis ſuis quantum poſſint in timore dei,& clementia aduerſus ipſos,idq́; exẽplo domini. CAP. II.

Ioan.13.a SCiens Ieſus,quòd omnia dedit ſibi pater in manus,& quòd à deo exiuit, & ad deum vadit,ſurgit à cœna,& ponit veſtimenta ſua: & cum accepiſſet linteum,præcinxit ſe,deinde miſit aquam in peluim,& cœpit lauare pedes diſcipulorum, & extergere linteo, quo
Ibidem.b erat præcinctus. Et paulò inferius. Vos vocatis me magiſter & domine, & bene facitis. Sum L etenim. Si ergo ego laui pedes veſtros dominus & magiſter, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exẽplum enim dedi vobis,vt quemadmodum ego feci,ita & vos faciatis. Et vos
Ephe.6.b domini eadem facite illis,remittentes minas, ſcientes quòd & illorum & veſter dominus eſt in cœlis,& perſonarum acceptio non eſt apud deum.

REGVLA LXXVI.

Quòd debent filij parentes ſuos honorare,& illis omnibus in rebus obedire,quæ modo dei mandato non ſint impedimento. CAP. I. M

Luc.2.g ET dixit mater eius ad illum: Fili, quid feciſti nobis ſic? Ecce pater tuus & ego dolentes
Ephe.6.a quærebamus te. Deinde paucis interpoſitis verbis: Et deſcendit cum eis,& venit Nazareth,& erat ſubditus illis. Filij obedite parentibus veſtris in domino. hoc enim iuſtum eſt. Honora patrem tuum & matrem tuam, quod eſt mandatum primun in promiſſione, vt bene ſit tibi,& ſis longæuus ſuper terram.

Quòd debent parentes in diſciplina & correptione domini filios ſuos educare, adhibita lenitate atque clementia: neque quantum in ipſis ſit, ullam omnino ipſis cauſam dare, quamobrem aut iraſci debeant, aut dolere. CAP. II.

Et vos

A ET vos patres nolite prouocare ad iracundiam filios veſtros, ſed educate eos in diſciplina & correptione domini. Patres nolite ad indignationem prouocare filios veſtros, vt non puſillo animo fiant. Ephe.6.a

REGVLA LXXVII.

Quòd debent uirgines ab omni rerum uitæ huius ſolicitudine liberæ eſſe, quo aſſidue poſſint agere gratias deo: neq; ab eo ullo modo, ſeu mēte diſtrahi, ſeu corpore, ſpe conſequēdi regni cœleſtis.

CAP. I.

ET ſunt Eunuchi qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum. Qui poteſt capere capiat. Volo autem vos ſine ſolicitudine eſſe. Qui ſine vxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt domini, quomodo placeat deo. Qui autem cum vxore eſt, ſollicitus eſt quæ ſunt mundi quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt. Et mulier innupta & virgo cogitat quæ domini ſunt, vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu. Quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro. Porrò hoc ad vtilitatem veſtram dico, non vt laqueum vobis iniiciam: ſed vt id, quod honeſtū eſt, ſequamini, & quod facultatem præbeat, domino ſine impedimento ſeruiendi.
B
Matth.19.b
1.Cor.7.f

REGVLA LXXVIII.

C *Quòd ſtipendia in bello merentibus neminem licet neque percutere, neq; calūniari.* CAP. I.

INterrogabant autem eum & milites, dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem percutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti eſtote ſtipendiis veſtris. Lucæ.3.c

REGVLA LXXIX.

Quòd debent qui principes aliorum ſunt, uindices eſſe iuſtificationum dei. CAP. I.

NAm principes non ſunt terror bonorum operum, ſed malorum. Vis autem non timere poteſtatem? bonum fac, & laudem habebis ex illa. Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. Non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malum agit. Rom.13.a
D

Quòd maioribus poteſtatibus ſubiecti eſſe debemus in iis rebus, quæ modo non ſint impedimento mandatis dei. CAP. II.

OMnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. non eſt enim poteſtas niſi à deo. Quæ autem ſunt poteſtates, à deo ordinatæ ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt. Nam principes non ſunt terror bonorum operum, ſed malorum, &c. Obedire oportet deo, magis quàm hominibus. Admone illos principatibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe, & obedire, ad omne opus bonum paratos eſſe.
Ibidem.
Acto.5.e
E Titū.3.a

REGVLA LXXX.

Cuiuſmodi eſſe ratio Chriſtianos uelit. Tanquam diſcipulos Chriſti, qui ad ea ſe tantummodo confirment, quæ uideant in ipſo, uel quæ audiant ab ipſo. CAP. I.

TOllite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me. Vos vocatis me magiſter & domine, & bene dicitis. Sum etenim. Si ergo ego laui pedes veſtros dominus & magiſter, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.
Matth.11.d
Ioan.13.b
F

Tanquam oues Chriſti, qui ſolam audiant uocem paſtoris ſui, & ipſum ſequantur. CAP. II

OVes meæ vocem meam audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me. Alienum autem non ſequentur, ſed fugient ab eo. Ioan.10.e

Tanquam palmites Chriſti, in ipſo radicatos, & ipſi fructum ferentes, & omnia, quæ illo digna ſunt, & ipſius uoluntati conſentanea facientes, & habentes. CAP. III.

EGo ſum vitis, & vos palmites. Ioan.15.a

Tanquam membra Chriſti, in omni executione mandatorum domini, aut donorum ſpiritus ſancti abſolute perfectos, ad dignitatem capitis ipſorum, qui eſt Chriſtus. CAP. IIII.

1.Cor.6.d NEſcitis quòd corpora veſtra membra ſunt Chriſti? Veritatem autem facientes in cha G
Ephe.4.c ritate,creſcamus in illo per omnia,qui eſt caput Chriſtus: ex quo totum corpus cõ-
pactum,& connexum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis, ſecundum opera-
tionem in menſuram vniuſcuiuſque membri, augmentum corporis facit in ædificationem
ſui in charitate.

Tanquam ſponſam Chriſti, ſeruantem caſtitatem, in eo quòd in ſolis ſponſi ſui uoluntatibus ambulet. CAP. V.

Ioan.3.d QVi habet ſponſam, ſponſus eſt. Deſpondi enim vos vni viro virginem caſtam ex- H
2.Cor.11.a hibere Chriſto.

Tanquam templum dei, ſanctos ac mundos, & iis repletos ſolum, quæ ad dei cultum pertineant. CAP. VI.

Ioan.14.c SIquis diligit me,ſermonem meum ſeruabit,& pater meus diliget eum,& ad eum venie-
2.Cor.6.d mus, & manſionem apud eum faciemus. Vos enim eſtis templum dei viui, ſicut dicit
deus: Inhabitabo in illis,& inambulabo inter eos,& ero illorum deus.

Tanquam uictimam immaculatam, omnibusq; ſuis membris & partibus abſolutam, ueræ in deum pietatis integritatem conſeruantes. CAP. VII. I

Rom.12.a OBſecro itaque vos fratres per miſerationes dei,vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam
uiuentem,ſanctam,deo placentem,rationabile obſequium veſtrum.

Tanquam filios dei, formatos ad imaginem dei, ſecundum menſuram, quæ donata eſt hominibus. CAP. VIII.

Ioan.13.d FIlioli adhuc modicum vobiſcum ſum. Filioli mei, quos iterum parturio, donec for-
Gal.4.c metur Chriſtus in vobis.

Tanquam lucem in mundo, ut & ipſi uidelicet puri ſint ab omni uitio, & eos qui ad ipſos accedant, illuminēt ad agnitionē ueritatis, ut uel tales fiant, quales conuenit, uel declarēt quid ſint. K
CAP. IX.

Matth.5.b Vos eſtis lux mundi. Inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo.
Philip.2.b

Tanquam ſal in terra, ut uidelicet qui communionem cum ipſis habuerint, ſpiritu renouentur ad incorruptionem. CAP. X.

Matth.5.b Vos eſtis ſal terræ.

Cuiuſmodi ratio eſſe in uniuerſum eos uelit, quibus credita eſt prædicatio Euangelij. Tanquam Apoſtolos & miniſtros Chriſti, & diſpenſatores fideles myſteriorum dei, ſola ea, quæ à domino præcepta ſunt integerrime, & re & uerbo implentes. CAP. XI.

Mat.10.b ECce ego mitto vos ſicut oues in medio luporum. Euntes docete omnes gentes. Sic nos L
Matth.28.d
1.Cor.4.a exiſtimet homo tanquam miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum dei. Quod
autem ſupereſt, quæritur inter diſpenſatores,vt fidelis quis inueniatur.

Tanquam præcones regni cœlorum, ad deſtructionem eius, qui habet imperium mortis in peccato. CAP. XII.

Mat.10.a EVntes autem prædicate dicentes: Appropinquauit regnum cœlorum. Teſtificor ego co-
2.Tim.4.a ram deo,& domino Ieſu Chriſto, qui iudicaturus eſt viuos & mortuos per aduentum
ipſius: prædica verbum dei.

Tanquam formā, aut regulam pietatis, ut per eos ad rectitudinem omnem dirigantur illi, qui dominum ſequuntur, & illorum peruerſitas detegatur, qui in quauis re illius imperium detractēt. M
CAP. XIII.

Philip.3.c QVæ quidem retro ſunt,obliuiſcens,ad ea verò,quæ ſunt priora,extendens meipſum,
iuxta deſtinatum perſequor ad brabium ſupernæ vocationis dei in Chriſto Ieſu.
Quicunque ergo perfecti ſumus,hoc ſentiamus: Et ſiquid aliter ſapitis, & hoc
vobis deus reuelabit. Veruntamen ad quod peruenimus, vt idem ſapiamus, in
1.Tim.4.c eadem permaneamus regula. Exemplum eſto fidelium in verbo,in conuerſatione,in charita-
2.Tim.2.c te,in fide,in caſtitate. Solicitè autem cura teipſum probatum exhibere deo, operarium incõ-
fuſibilem,recte tractantem verbum veritatis.

Tanquam

A *Tanquam oculum in corpore, ut uidelicet habere delectum & bonorum, & malorum ſciant, atque ut Chriſti membra ad ſingula quibuſque accommodata officia dirigant.* CAP. XIIII.

LVcerna corporis eſt oculus. Si ergo oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit. Matt.6.b

Tanquam paſtores ouium Chriſti, qui quandocunque tempus poſtulet, ne animam quidem ponere pro illis dubitent, ut euangelium illis impartiant. CAP. XV.

BOnus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis. Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in Ioan.10.b
B quo vos ſpiritus ſanctus poſuit epiſcopos regere eccleſiam dei. Acto.20.c

Tāquā medicos: qui magna adhibita animi lenitate, ſciēter ſecundū doctrinā domini animarū morbos curēt, in acquiſitionē eius, quæ eſt in Chriſto ſanitatis, & perſeuerātiæ. CAP. XVI.

NOn eſt opus valentibus medico, ſed male habentibus. Debemus autem nos firmiores Matt.9.b
imbecillitates infirmorum portare. Roma.15.a

Tāquā parētes, & nutrices filiorū, qui ex magnitudine eius, quæ eſt in Chriſto charitatis, parati ſint libenti animo cōmunicare illis nō ſolū euangeliū dei, ſed ſuam etiā ipſorū uitā. CAP. XVII.

C FIlioli, adhuc modicum vobiſcum ſum. Nam in Chriſto Ieſu per euāgelium ego vos genui. Tanquam ſi nutrix foueat filios ſuos, ita deſiderantes vos cupide, volebamus tradere vobis non ſolum euangelium dei, ſed etiam animas noſtras, quia chariſſimi nobis facti eſtis. Ioan.13.d 1.Cor.4.d 1.Theſ.2.b

Tāquā dei adiutores, qui ſolis deo dignis operibus totos ſe mācipēt pro eccleſia dei. CAP. XVIII.

DEi enim ſumus cooperarij: dei agricultura, dei ædificatio eſtis. 1.Cor.3.b

Tanquam plantatores palmitum dei, qui in uitæ, quæ eſt Chriſtus, nihil alienum, aut infructuoſum relinquant, & ea quæ conuenientia ſunt, atque fœcunda, meliora efficere ſtudeant, omni
D *diligentia adhibita.* CAP. XIX.

EGo ſum vitis vera, & pater meus agricola eſt: Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem, qui fert fructū, purgat eum, vt fructus plus afferat. Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed deus incrementum dedit. Ioan.17.a 1.Cor.3.b

Tanquam ædificatores templi dei, qui uniuſcuiuſque animam ita concinnent, ut fundamēto apoſtolorum & prophetarum apte congruat. CAP. XX.

SEcundum gratiam dei, quæ data eſt mihi, vt ſapiens architectus fundamentum poſui, 1.Cor.3.b
alius autem ſuperædificat. Vnuſquiſque autē videat, quomodo ſuperædificet. Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitū eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Epheſ.2.d
E Ergo iam non eſtis hoſpites, & aduenæ, ſed eſtis ciues ſanctorum, & domeſtici dei, ſuperædificati ſuper fundamentum apoſtolorum & prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Ieſu Chriſto, in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum in domino, in quo & vos coædificamini in habitaculum dei in ſpiritu ſancto.

CAPVT XXI.

Quid proprium Chriſtiani?
Charitas, quæ per charitatem operatur.
Quid proprium fidei?
F Certiſſima animi expletio de diuinorum verborum veritate, quæ nulla, neq; à naturali neceſſitate inducta ratione, neque ad veræ pietatis ſimulationē conformata vllo modo poſſit labefactari.
Quid proprium fidelis?
Vt cum eiuſmodi certa animi expletione veram eſſe illorum vim credat quæ dicta ſunt in ſcriptura, nihilq; reiiciat, aut nouum ſtatuere audeat. Etenim ſi omne, quod ex fide non eſt, peccatum eſt, vt ait Apoſtolus, fides autem ex auditu, auditus autem per verbum dei, ſine dubio cum quicquid extra diuinam ſcripturam eſt, ex fide non ſit, id peccatum eſt.
Quid proprium eius, quæ eſt in deum, charitatis?
Mandata eius ſeruare, eo animo, vt ille glorificetur.

Quid

Quid proprium eius,quæ eſt in proximum,charitatis? G

Vtilitatem propriam non quærere,ſed vtilitatem eius,qui diligatur,cum animæ,tum corporis.

Quid proprium Chriſtiani?

Vt per baptiſmum denuo ex aqua & ſpiritū generetur.

Quid proprium eius,qui natus eſt ex aqua?

Vt quemadmodum Chriſtus peccato ſemel mortuus eſt,ita ipſe etiam mortuus ſit, & ad

Roma.6.a omne peccatum immobilis, ſicut ſcriptum eſt: Quicunque in Chriſtum Ieſum baptizati ſumus, in mortē ipſius baptizati ſumus. Cōſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem,hoc ſcientes, quòd vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus H peccati,vt vltrà non ſeruiamus peccato.

Quid proprium eius,qui natus eſt ex ſpiritu?

Ioan.3.a Vt pro data ſibi menſura illud fiat,quod eſt id,ex quo genitus eſt,ſicut ſcriptum eſt: Quod ex carne natum eſt,caro eſt:& quod natum eſt ex ſpiritu,ſpiritus eſt.

Quid proprium eius,qui denuo natus eſt?

Exuere veterem hominem vnà cum actibus eius, & cupiditatibus, & induere nouum, qui renouatur in agnitionem, ſecundum imaginem illius, qui creauit illum, ſicut ſcriptum eſt:Quicunque in Chriſtum baptizati eſtis,Chriſtum induiſtis.

Quid proprium Chriſtiani?

Mundari ab omni inquinamento carnis & ſpiritus,& perficere ſanctitatem in timore dei, I & charitate Chriſti, & nullam habere neque maculam neque rugam, aut aliud quippiam generis eiuſdem.Qui enim manducat & bibit indigne,iudicium ſibi manducat & bibit.

Quid proprium illorum qui manducant panem,& bibunt poculum dei? Seruare perpetuam memoriam illius,qui pro nobis mortuus eſt,& reſurrexit.

Quid proprium Chriſtiani?

Vt omni in re iuſtitia illius maior ſit iuſtitia ſcribarum & Phariſæorum pro menſura doctrinæ dominicæ,quæ eſt ſecundum euangelium.

Quid proprium Chriſtianorum? K

eiuſmodi dilectio inter ipſos,cuiuſmodi ea fuit,qua dilexit nos Chriſtus.

Quid proprium Chriſtiani?

Prouidere dominum in conſpectu ſuo ſemper.

Quid proprium Chriſtiani?

Quotidie ac ſingulis horis vigilare,& aſſidue paratum eſſe ad eam perfectionem, per quā placeat deo,illud ſcientem,venturum eſſe dominum hora illa,qua non ſperat.

Sancti

A

Sanctì patris noſtri Baſilij Magni ARCHIEPISCOPI CAESAREAE Cappadociæ.

DE INSTITVTIONIBVS MONACHOrum, Sermo.

B

HOmo ad imaginem & ſimilitudinem dei fuerat factus. Imaginis autē dignitatem illam ac decorem peccatum, animo ad vitioſas cupiditates depreſſo, deformauit. At enim deus, qui hominem creauit, vera vita eſt. Itaque qui dei ſimilitudinem amiſit, is vitæ etiam amiſit cōmercium. Qui autem à deo dſiunctus eſt, is ſine dubio intra beatæ vitæ limites eſſe nō poteſt. Agedum igitur, ad eam, in qua ab initio eramus, & à qua propter peccatum abalienati ſumus, redeamus gratiam, noſq;
C rurſum ad diuinæ imaginis ſpeciem cōformiter exornemus: abiectiſq; prorſus omnibus vitioſis animi affectionibus ſedulo operam demus, vt ortus noſtri autori ſimiles efficiamur. Qui enim in ſeipſo, quantum in ipſo ſit, naturæ diuinæ liberrimam affectuū tranquillitatem imitatus fuerit, hic defœdatam prius in animo ſuo dei imaginē reſtituit priſtino nitori. Qui verò eo modo, quo diximus, deo ſe ſimilē effecerit, is prorſus diuinæ etiam vitæ ſimilitudinem acquiſiuit, perpetuo deinceps, in aſſidua vſque beatitudine permāſurus. Si igitur vitiorum vacuitas ea eſt, per quam amiſſam dei imaginem recuperamus, & ſimilitudo, quæ cum deo nobis eſt, vitæ nobis æternitatem largitur, haud dubie cæteris omnibus cæterarum rerum ſtudiis omiſſis, in hoc vnum toto pectore debemus incumbere, vt videlicet
D animus noſter nullius vnquam vitij opprimatur tyrannide, illudq; diligenter curare, vt neutrobi mens noſtra euariet, neque propter vllos tētationum impetus ſe in terrā patiatur proſterni, vt hoc modo in diuinæ beatitudinis ſocietatem venire poſſimus. Porrò ad huiuſmodi ſtudium mire conducit & cooperatur virginitas, ſiquis eam recta ratione coluerit. Neque enim in hoc tantummodo virginitatis donum cōſiſtit, ſiquis in eo abſtinens fuerit, vt progignendis liberis operam nō det: ſed vt quis id rectè aſſecutus dici poſſit, victus ipſe omnis, vita quoque, omniſq; animi morum conformatio, virginitatem ſeruent oportet: nullumq; eſſe in eo ſtudium debet, in quo non perpetuo cœlibis integritatem præ ſe ferat. Siquidē fieri poteſt, vt quis ſermone etiam ſcortetur, & oculis adulter ſit, & auditu polluatur, & cor inqui-
E nandum præbeat: immodiceq; edendo, potandoq; temperantiæ finibus egrediatur. Qui enim adhibita in his temperantia, ſe intra virginitatis limites continuerit, vere hic abſolutiſſimum ſe habere virginitatis donum declarat. Quamobrem ſi per vitiorum euacuationem ad dei ſimilitudinem animæ noſtræ characterem cōponere nobis in animo eſt, & hac ratione ſempiternam nobis vitam acquirere, danda omnino nobis ſedulo opera eſt, ne quid quoquo pacto profeſſione noſtra indignum faciam⁹, nève ſimili, atque Ananias, iudicio efficiamur obnoxij. Licebat enim initio Ananiæ poſſeſſiunculam ſuā deo non polliceri ac vouere: ſed poſtquàm humanæ gloriæ cupiditate inductus, quicquid in bonis habebat per profeſſionem deo cōſecrauit, quo videlicet egregio iſtiuſmodi facto hominum de ſe admirationem excitaret,
F de precio autem callidè poſtea neſcio quid interuertit, eiuſmodi aduerſum ſe indignationem dei prouocauit, cuius Petrus miniſter fuit, vt ne ad pœnitentiam aditum inuenire potuerit. Quocirca ante religioſæ iſtius vitæ profeſſionem liberum eſt vnicuique, quatenus per dei indulgentiam leges permittunt, communem cum cæteris viuendi morem ſequi, ſibiq; vxorem adiungere: Vbi verò iam quis ſpōte ſua ipſe profeſſus eſt, hic deo cuſtodire ſeipſum debet, veluti eorum aliquid, quæ dicata ſunt deo, ne ſacrilegij iudiciū incurrat, cum videlicet corpus, quod ſemel deo conſecrauit, miniſterio rurſum communis vitæ contaminet. Atque hoc dico, non vnum tantummodo vitioſæ affectionis genus ſpectans, quemadmodum opinantur quidam, qui perfectam habere ſe virginitatem exiſtimant, ſi caſtum modo corpus ſuum cuſtodierint: ſed vt doceam eum, qui deo ſeruare ſe integrum velit, nulla debere praua affectione mundana inquinari iuxta omnem vitioſæ affectionis modum. Nam iracundia, inuidia, &

præterita-

τὸ ἀπαθὲς

τῆς θείας ζωῆς

ὁ βίος καὶ ζωὴ

ὑπὸ κανόνα παρθενίας. χάριν

Acto. 5. a

διὰ ἐπαγγελίας

θύραν

Att. lutherane vota nō eſſe nouitia aut recens inuēta.

præteritarum iniuriarum tenax memoria,mendacium item, & ſuperbia, & elatio ſpiritus, & G
intempeſtiua locutio,& in oratione facienda lentitudo, & rerum quæ nullæ ſunt, cupiditas,
mandatorum negligentia,in veſtitu nimio plus exquiſitus ornatus, oriſq; ad venuſtatis ſpe-
ciem compoſitio,congreſſioneſq; ac colloquia nõ habita vel decori, vel neceſſitatis ratione,
hæc omnia adeo diligenter ab eo ſunt cauenda, qui per virginitatem deo ſeipſum conſecra-
uit,vt par ſibi propemodum eſſe periculum intelligat, ſi in aliquo iſtorum lapſus ſit, atque ſi
in vetitum proprie peccatum incurrat.Siquidem cuncta,quæ cũ vitioſa animi affectione fiũt,
ea animi quodammodo candorem contaminant, & ad diuinam vitam impedimento ſunt.
Ad hæc igitur omnia reſpiciat oportet,qui ſeculo nuncium remiſit,vt videlicet nullo modo, H
poſteaquam iam diuinum veluti vas factus ſit,vitioſo ſe vſu pollui patiatur. Eaq; is in primis
ſecum verſare in animo debet aſſiduè,cũ vltra humanæ naturæ fines proceſſerit, vitæ ſe cui-
dam inſtituto à corpore ſeiunctæ tradidiſſe, angelorum conuerſationem dum ſibi imitandã
proponit.Siquidem proprium hoc eſt angelicæ naturæ, liberam eſſe à vinculis coniugij, neq;
ad aliam vllam contemplandam pulchritudinem animo diſtrahi,ſed oculos in dei os aſſidue
intentos habere.Quamobrem qui in angelicæ iam dignitatis ordinem tranſiuit, is ſi huma-
ὁμοίωσις elegans.
nis ſe poſtea prauis affectionibus cõtaminet,Pardi aſſimilis efficitur pelli,cuius ſetæ neque ex
toto albæ ſunt,neque ex toto nigræ,ſed cum ſint diſſimilium colorum miſtione variegatæ &
interpunctæ,neque in albis numerantur,neque in nigris.Atque hoc quidem communius eo- I
rum præceptum ſit,qui vitam ſibi continentem ac caſtam delegere. Verum quoniam viden-
tur ſingula quoque diſtinctius debere tractari, operæprecium fuerit fortaſſe, ſi de his breuia
aggreſſio τῆς παραινέσεως
quædam admonita tradiderimus. Igitur qui à communi cum cæteris viuendi more receſſe-
runt,animumq; ſuum ad diuinius quoddam vitæ genus colunt & exercent, ij non ſuo ſe per-
mittant arbitrio,neu per ſolitudinem vitam exigant. Siquidem ad euitandas prauas hominũ
ſuſpiciones,huiuſmodi vitam non remotis arbitris,neque in obſcuro agi conuenit.Et quem-
admodum lex ſpiritualis pauciores eſſe,quàm duodecim vetat illos, qui myſticũ paſcha mã-
ducent,item quoque eorum qui ſpirituali vitæ ſimul operam dãt, denarius numerus ampliã-
dus eſt potius,quàm reſtringendus.Vnus totius illorum diſciplinæ moderator ſit,qui & pro- K
pter vitę ac morum probitatem,& reliquis in rebus moderationem,ipſe cæteris antelatus ſit:
γνώμη
adhibita etiam ad hoc,vt cæteris præponeretur,ætatis maturitate.Siquidem maiorem neſcio
γεραρώτερον lege γερανώτερον aut γεραίτερον
quomodo venerationem habet in hominum natura, quod prouectiore ætate eſt. Huius autẽ
poteſtas ea ſit,vt parente ipſi ex libera animi inductione, ſummiſſioneq;, fratrum conuentu,
eorum nemini eius volũtati liceat aduerſari, in his, quæ ad ſuſceptæ vitæ honeſtatem & exa-
Ad Ro.13.a
ctiorem quendam cultum facienda ille ſuadeat.Sed vt Apoſtolus ait, nullo modo conſtitu-
tis à deo poteſtatibus eſſe reſiſtendum,quando male illi multentur, qui dei ordinationi reſi-
ſtant: item hic quoque animũ in eo ſuum expleſſe ac ſibi perſuaſiſſe fratres reliqui omnes de-
bent non fortuitu,neque caſu,ſed dei voluntate huiuſmodi poteſtatem antiſtiti ſuo fuiſſe de- L
latam,vt quæ ſecundum deum in virtute progreſſio eſt,ab impedimẽto libera eſſet, quippe cũ
& ille quicquid ad vtilitatem,ac fructum animarum pertineret,proponeret, iſtiq; viciſſim li-
bentes ac morigeri data ſibi ab eo conſilia capeſſerent. Quoniam igitur illud è re prorſus eſt
antiſtitis, vt fratrum cõuentum in officio ac poteſtate ſua habeat,neceſſario talis aliquis hu-
iuſcemodi vitæ moderator deligi debet,in cuius vitam quicunque intueantur, omnium vir-
tutum exemplar ante oculos propoſitum habeant:& qui,vt eſt apud apoſtolum,ſobrius, tem-
perans,modeſtus,& ſua ſponte ad docendum propenſus ſit. Ad eum modum huius vitã mi-
hi placet ſpectari, non vt illud modo inquiratur, vtrum ſenilem ipſa ætate maturitatem ha-
γνώμη
beat,nécne:(ſiquidem fieri poteſt,vt canis aliquis, ac rugis oppletus, iuueniles tamen mores
obtineat)ſed illud cum primis ſpectandum exiſtimo,num illi ipſa vitæ conuerſatio, moreſq;
ex moderatione incanuerint,vt quicquid ab eo dicatur,fiãtve,id cunctis fratribus pro lege ac M
regula ſit.Ratio proinde quærendi victus his,qui in eiuſcemodi vitæ genere degant, ea ma-
xime conueniens iudicanda eſt, quæ ab Apoſtolo præſcribitur nimirum vt manibus laborã-
tes,honeſtè ſuum quiſq; panem manducet. Quid porro quilibet conficere debeat operis, pe-
nes vnum aliquem vt ætate grauem,ita & vitæ retrò actæ teſtimonio commendabilem, ar-
bitrium erit, qui manuaria iſthæc opera ad numerum diſpertietur, pręut viderit in rem eſſe
vſus neceſſarij vnicuilibet, vt mandatum impleatur eius qui iubet, in ſudore & labore nobis
victum vt acquiramus, & honeſtatis decor reprehenſione ac nota omni vacuus teneatur, cũ
nulla eos quotidiani victus neceſſitas adigat in publicum prodire. Continentiæ autẽ hic mo-
dus opti-

A dus optimus,hęc inquam regula erit,Si corpus neque diffluat deliciis,neque maceratione ni- ἐγκρατείας
mia atteratur,illudq; in vtranque partem teneatur, vt ne quid nimis, ne videlicet animus, ſi ὅρος καὶ κανών.
carnium obeſitate grauetur,variis perturbationibus reddatur obnoxius: neque ſi item contrà
plane morboſus fuerit effectus,dei mandata exequi non poſſit.Quandoquidem par vtrinque
animo detrimentum ſolitum eſt vſu venire, & cũ corpus ex bona habitudine luxurians quo-
dammodo animi imperium detrectat,& ad prauas cupiditates præceps ſe cum impetu fert in
indecoros motus,& cum item languidum,ac diſſolutum,& doloribus oppreſſum, mouere ſe
loco non poteſt ſed ſiſtitur immotè. Neque enim in eiuſmodi corporis conſtitutione libere
B per ocij temperiem ſe animus ad rerum altiorum cõtemplationem poteſt erigere, ſed neceſ-
ſario ipſo oppreſſus doloris ſenſu, impeditus tenetur ſitq; deuexior & velut in humum accli-
nis per corporis afflictionem.Quare cibi vſus eiuſmodi eſſe debet,qui ad ſolam neceſſitatem
referatur: itemq; vinum neque omnino reſpui debet,ſi quando valetudinis cauſa aſſumendũ
ſit,neque ſtudioſè nimis,ſi neceſſitas non ſit,exquirẽdum,ac reliqua omnia ſimiliter eiuſmo-
di ſunto,vt neceſſario ad victum vſui, non autem libidinoſis voluptatibus inſeruiant eorum
qui ſe ad religionis exercent cultum.Cùm autem ad orationem nulla non vitę pars opportu-
na habenda ſit: quia tamẽ datis quibuſdam interuallis ab illa pſalmodiæ genuq; flexionis acri
contentione nonnunquam eſt interquieſcendum, is eſt maxime horarum modus tenendus,
C qui à veteribus olim ſanctis viris ad orationem deſcriptus eſt. Etenim eximius ille Dauid ait:
Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi,ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ,quem ſanè Paulus quo- Pſal.118.
que & Silas ſecuti reperiuntur,cùm in carcere poſiti,circiter mediam noctem deũ ambo col- Acto.16.e
laudarent. Addit deinde idem Propheta: Veſpere, mane, & meridie. Quin & ſpiritus ſanctus Pſal.54.e
circiter horam diei tertiam fuit,ſicut ex Actis accepimus,quo tempore cum propter variam Acto.2.a
illam linguarum efficacem vim Phariſæi diſcipulos irriderent,negauit Petrus eos ebrios eſſe,
qui ea loquerẽtur:ſiquidem horam illam tertiam fuiſſe. Porrò nona dominicæ paſſionis me-
moriam refert,illius quæ vitæ noſtræ cauſa ſuſcepta eſt. Verum quoniam item hoc eſt apud
eundem Dauid,ſepties in die laudem dixi tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ:tempora autẽ illa,quæ
diximus,neutiquam ſeptenarium orationis numerum conficiunt: bipartito diuidenda meri-
D diana oratio eſt,ita videlicet vt pars vna cibũ præcedat,altera ſubſequatur,quo perpetua hæc Meridiana
nobis formula ſit deum ſepties per ſingulas dierum conuerſiones laudibus celebrandi. Mulie- oratio cur
res à monaſteriorum ingreſſu prorſus arcentor. Viri non quiuis temere admittuntor, ſed ij bipartito diſcreta
tantummodo,quos idoneos,qui ingrediantur antiſtes iudicarit.Plerunq; enim hęc temere fa τῆς ἡμέρας
cta omnibus ingrediendi poteſtas intempeſtiuorum quorundam ſermonum, ac narrationũ περίοδον
minime conuenientium cauſa eſt, ex quibus animus in futiles, minimeq; neceſſarias poſtea ἀδιαφορία
cogitationes delabitur. Quocirca communis quædam ſtatui lex debet, vt ſolus antiſtes ipſe
conſulatur,& reſpondeat,de rebus iis,ad quas neceſſario videatur debere reſponderi: reliqui
nugantibus oblocutionibus variis nihil reſpõdeant, ne ad perpetuandam nugacium verborũ
ſeriem illi pertrahantur. Apotheca vero communis omnium ſit, neq; propriũ alicuius quic- Hoc meum,
E quam nominetur,non veſtimentum,non calceamentum, non denique aliud quippiam eorũ, hoc tuum à
quæ ad neceſſarium corporis vſum ſpectant.Sed ea poteſtas antiſtitis ſit, vt ex iis quæ in cõ- monaſteriis
muni poſita fuerint,vt quodq; cuique aptum eſſe ad vſum iudicauerit,ita ab eo illi pro tempo procul ſũto.
re aſſignetur idq; iuxta præpoſiti ſententiam. Porrò in huiuſmodi hoc communi cõtubernio γνώμη
neutiquam patitur charitatis lex aliquas coiri ſeorſum aut amicitias,aut ſodalitates. Siquidẽ μερικὰς φι-
nullo modo fieri poteſt,quin affectiones iſtæ quæ in hanc magis, quàm in illam propendent λίας καὶ ἑ-
partem,plurimum incommodent communi omniũ cõcordiæ. Quamobrem æqualiter ſe di- ταιρείας
ligere inter ſe omnes debent, idemq; aduerſus vniuerſum fratrum cœtum charitatis tenẽdus
eſt modus.Quòd ſiquis inuentus fuerit,qui maiore quadam animi propenſione monachum,
F fratrem,vel propinquum,vel alium quemuis quauis de cauſa videatur diligere, hunc caſti-
gare oportebit vt iniurium publicæ charitati: Siquidem in eo quòd quis aliquem vnum plus
diligit,facile indicat reliquos ſe in amore inferiores habere.Iis autem qui in culpa aliqua de-
prehenſi fuerint,ad magnitudinem delicti,pœnæ etiam modus accommodator, videlicet vt Pro modo
vel in communi cum cæteris pſalmorum decantatione intereſſe prohibeatur, vel ad oratio- delicti ſit &
nis communionem neutiquam admittantur,itemq; à cibi communicatione arceantur. Qua pœnę modꝰ
in re qui erit communis diſciplinæ moderator,is cum magnitudine culpę,pœnam etiam cõ-
metietur.Porrò quæ neceſſario in communi conuentu tractanda miniſteria ſunt, ea mutatis
in orbem vicibus circunaguntor, biniq; ſingulis hebdomadis neceſſariũ omne in hoc genere ἐκ περιόδου
munus

munus explento, vt & humilitatis merces communis ſit, neque cuiquam facultas in rebus etiam laudabilibus cæteros ſuperandi amplior detur, & vt æqualiter à laboribus requieſcere omnes poſſint. G

γνώμη

Nam hęc laboris & requietis repetita identidem viciſſitudo laſſitudinem laborantes ſentire non ſinit. Cum autem neceſſaria aliqua de cauſa neceſſe fuerit in publicũ prodire, antiſtitis arbitrium ſit, eos ad hoc deligere, quos idoneos, qui prodeant, ipſe iudicauerit:

τὸ οἰκουρεῖν

itemq; contrà præcipere, vt domi remaneant, quorum ſimiliter ex re hoc eſſe cenſuerit. Plerunque enim in adoleſcentum corporibus, tametſi ſummopere continentia colenda macerare ſe ſtudeāt, neſcio quomodo naturalis ætati illi coloris quaſi decor quidam effloreſcit, in quem qui inſpexerint, ij libidinum plerunque ſtimulis ſolent permoueri. Quocirca ſi quis ſit, qui quod ad corporis florem attinet, adoleſcens ſit, is huiuſcemodi decorem ſuum occulta- H

ὡς πρέπουσαν κατάστασιν.

to, eumq; tandiu celatum teneto, quo ad ſpecies pulchritudinis illa, ad maturum ſtatum aliquem peruenerit. Iracundiæ autem, aut memoriæ iniuriarum, aut inuidiæ, aut contentionis nullus prorſus ſit neque geſtus, neque motus, non verbum, non oculorum acris obtutus, non vultus conformatio vlla, non aliud quippiam, ex quo eorum, quibus cum viuimus, iritari animus poſſit. Quod ſi fortè alicui euenerit, vt prior ipſe ab alio læſus ſit, hæc nequaquam idonea haberi peccati excuſatio debet, quo ille teneatur. Siquidem malum, vt quouis tēpore per-

γνώμη.

petretur, nihilo tamen minus proptereà æquè ſemper eſt malum. Iuſiurandum de fratrũ conuetu prorſus expellitor. Siquis autem vel nutu capitis, vel ſimplici voce aſſenſus fuerit, id pro iureiurando habeatur, tam ei qui dicit, quàm ei qui audit. Siquis vero ſimplici alicuius affirmationi fidem non habuerit, is indicio eſt de ſua ipſius mente, ſe videlicet, dum loquitur, veritatem non ſemper ſeruare, eaq; re à magiſtro ordinis, in delinquentium referri numerum I

δόγμα memorabile

Examen conſcientiæ

debet, & ſalutari impoſita multa, ad ſanitatem reſtitui. Completo iam die, omniq; opere cum corporis, tum ſpiritus etiam abſoluto, præclare fiat, ſi diligenter vnuſquiſque antequam cubitum eat, cum animo ſuo conſcientiam ſuam exquirat, ac ſi quid quis vel cogitauerit, vel etiã locutus fuerit eorum quæ non decent, vel ſi inter orandum minus attentus, aut in pſalmorũ decantatione tædio anxius fuerit, aut communis vitæ deſiderio ſe ſenſerit titillatũ, admiſſum à ſe delictum nullo modo occultum teneto, ſed in medium audientibus cunctis enunciato, vt per communem orationem ſanetur morbus illius, qui in eiuſmodi malum inciderit. K

EIVSDEM

DE INSTITVTIONE MONAchorum, Sermo.

Ἀσκητικὸς βίος

A ſimili argumentum.

Monachorum vitæ ratio vnum ſibi tantummodo propoſitum habet, animæ ſalutem, & quicquid prodeſſe ad eum finem poteſt, id vt tanquam dei mandatum cum timore obſeruet. Neque enim ipſa dei mandata quicquã aliud ſpectant, niſi vt ſalutem adipiſcatur is, qui ipſis auſcultauerit. Conuenit igitur vt quemadmodum qui in balneum ingrediuntur, veſtimentis ſe omnibus denudant: ita & qui colendæ pietatis cauſa ad ſolitariã vitam accedunt, omni rerum vitæ huius materia exuti, genus vitæ, quod eſt ſecundum philoſophiã, ingrediãtur. In hoc autē illud caput eſt, & in quo præcipue elaborare Chriſtianus debet, vitioſas animi affectiones diuerſas ac varias, quibus illius anima infici ſolet, ab ſe ſegregare. Deinde oportet, vt qui ad excellens hoc & ſublime vitę genus aſpirat, is pecunia ſua omni ſe ſpoliet. L

κανὼν cedro dignus.

Siquidē earũ rerum, quæ ſunt cũ materia cōiunctæ, ſolicitudo, procuratioq; magnopere mentē atq; animũ diſtrahunt. Quoties igitur plures inuenti fuerint, qui eodē ſibi cuncti propoſito fine, vitã vnà inter ſe agere decreuerint, hoc cũ primis firme tenere illi debent, vt cunctorũ vna omnino mens ſit, & voluntas vna, & idem prorſus deſiderium, M

A ſimili Apoſtoli ſententia

& vt, iuxta legem quam ſancit Apoſtolus, omnis quæ in vnũ conuenerit, multitudo, corpus vnum efficiatur, ex diſſimilibus inter ſe membris coagmentatum. Hoc autem aliter nullo modo legitime confici poteſt, niſi apud eos illud probè ſtabilitũ teneatur, vt nihil quicquam ſuum cuiuſquam eſſe præciſè & peculiariter dicatur, non veſtimentum, non vas, non aliud quippiam eorum, quæ ad ſocietatem vitæ conducunt, ea re, vt ſingula hæc vtilitati communi, non autem priuato ſibi vendicantis commodo ſeruiant.

Simile

Et quemadmodum veſtimentum, quod contractius eſt, amplioris ſtaturæ corpori conuenire non poteſt, itemq; contrà, quod

A trà, quod iuſtæ ſtaturæ habile eſſet, id exiguo corpori non conuenit: ſedquicquid vnicuique
aptum eſt, id vtile eſt, & commodum: item quoque ſeruari in reliquis rebus idem debet,
vt lectus videlicet, vt ſtragulæ veſtes, vt calidum indumentum, calceamentúmque eius
ſint, quibus valde his opus ſit, non autem eius qui illa poſſideat. Vt enim medicamento ἀνομοίωσις.
non is vtitur, qui ſanus eſt, ſed qui ſaucius, ſic iis etiam, quæ leuandi cauſa corporis inuenta
ſunt, is vti debet, non qui delicatulus eſt, ſed qui imbecillus. Quoniam autem varia ſunt ho-
minum ingenia, neque ſimiliter de rebus vtilibus omnes iudicant, tollendæ cauſa omnis, quæ ἤθη
oriri poſſet, perturbationis, ſi vnuſquiſque videlicet eum maxime ſequi ritum vellet, quem a-
B damaſſet, illud curandum eſt, vt qui omnium teſtimonio omnibus in rebus prudentia & gra
uitate, vitæq; ſanctitate, cæteris omnibus præſtare iudicatus fuerit, hic deligatur, qui cæteris
præſit, quo videlicet virtutis, quæ in ipſo ſit, ſi uctus promiſcuè in cunctos redundet, qui eum
ſint imitati. Vt enim ſi plures pictores, omnes, ſeparatim quiſque, vnius oris alicuius formam βεβαίωσις
effingant, effictæ illę omnes imagines ſimiles inter ſe ſint: eodem modo ſi multiplicia multo- ducta à ſi-
rum ingenia, animi vnius alicuius cõſtantes mores ſibi imitandos propoſuerint, præclaræ in mili
cunctis vitæ forma eluceat neceſſe eſt. Delata igitur ad vnumquempiam de communi om-
nium conſenſu, poteſtate, priuatæ cuiuſque ſeparatim omnes faceſſere voluntates debent, ſe-
ſeq; cuncti deinceps, ad magiſtri ſui mentem conformare, & præcepto Apoſtoli obtempera-
C re, qui excellẽtioribus poteſtatibus ſubiectos eſſe omnes iubet, cum qui ipſis reſtiterint, ipſi ſi-
biipſis damnationem inueniant. Porrò vera, perfectaq; ſubiectorum aduerſus moderatorem
ordinis obedientia in eo cernitur, ſiquis ex eius conſilio nõ à rebus modo flagitioſis abſtineat, Roma. 13.a
ſed ſi, ne ea quidem, quæ laudabilia ſunt, ſine ſententia illius faciat. Nam abſtinentia, & omnis Veriſſimæ obedientiæ
corporis incommodorum perpeſſio vtiliter hæc quidem comparata ad aliquid ſunt, at ſiquis ἀπόδειξις
propriæ obſequens voluntati ſpretis conſiliis antiſtitis ſui, id facere voluerit, quicquid ipſi col
libitum ſit, hîc plus erit, quod faciet mali, quàm quod boni. Qui enim poteſtati reſiſtit, dei or-
dinationi reſiſtit, & præmium obedientiæ maius debetur, quàm rectè facto cum continentia.
D Porrò nihilo minus communi æqualiq; inter ſe omnes charitate eſſe animati debent, atque
naturaliter homo quiſque aduerſus ſua ipſius membra eſt, quilibet enim æqualiter ſanum to-
tum ſuum corpus vult, quando læſo vno aliquo membro, dolor ex eo in totum corpus redũ-
dat. Verumenim ſicut in nobiſipſis, etſi ſingularum corporis noſtri partium dolor, æque in to Perſtat in
tum corpus permanat, ſunt tamẽ membra alia aliis nobiliora (neque enim ſimiliter affecti ſu- metaphora
mus, & cum ex oculo, & cum ex pedis digito laboramus, etiam ſi vtrinq; iuxtà angat dolor,) corporis & charitatis
Sic quoque in cuncto conuentu ſeruari debet, vt videlicet cum æqualiter miſericordia ex ma
lis cuiuſque moueamur, & ſimiliter charitate aduerſus omnes ſimus propenſi, nihilo minus
tamen iis, qui vtiliores ſint, maiorem vt æquum eſt, honorem habeamus. Quoniã autẽ æqua-
li prorſus inter ſe viciſſim charitate complecti omnes debent, iuſtitia violatur, quotieſcunq;
E in communi conuentu priuatæ aliquæ coitiones reperiuntur, aut ſodalitates. Qui enim vnũ ἰδιαζούσας
aliquem magis quàm cæteros diligit, is, quòd non perfectè cæteros diligat, de ſeipſo indicio φρατρίας καὶ
eſt. Quocirca ſimiliter ex conuentu reiicienda ſunt, & turpis & indecora contentio, atque a- συσκηνίας
mor iſte ſingularis. Siquidem ex contentione inimicitiæ, ex amore autem ſingulari, ſodalita-
teq;, ſuſpiciones, inuidiæq; oriuntur. Vbique enim æqualitatis defraudatio, inuidiæ, odiiq; ma-
teria, ac ſeminarium exiſtit iis, qui ea defraudantur. Quare factum eſt vt præceptum etiam γνώμη
à domino nobis ſit, vt bonitatem imitemur illius, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper iniuſtos, Matt. 5.g.
nihilo minus atque ſuper iuſtos. Quemadmodum igitur de⁹ promiſcue omnibus lucem im- βεβαίωσις
partitur, ſic imitatores dei, charitatis ipſorum radium æqualiter communicare omnibus de- petita à ſi-
F bent: quandoquidem vbi deliquium patitur charitas, eo prorſus eius loco odium ſuccedit. mili
Quòd ſi, vt Ioannes ait, deus charitas eſt, ſine dubio neceſſe eſt diabolum odium eſſe. Vt igi- 1. Ioan. 4.c
tur qui charitatem habet, is deum habet, ſic qui odium habet, is diabolũ in ſeipſo nutrit. Quo- ἐπαγωγὴ ex
circa æqualis, ſimiliſq; ab omnibus tenenda aduerſus cunctos charitas eſt, vnicuique autem collatione
ſeparatim pro cuiuſque decoro, honos habendus. In his autem, quos hoc modo charitas inter
ipſos coniunxerit, ac copularit, ad maioris amoris cumulum conciliandum, nihilo plus mo-
menti afferet naturalis ſanguinis neceſſitudo: neque ſi aliquis quidem frater alicuius germa-
nus ſit, filiúsve, aut filia, huic maiorem charitatem quàm cæteris conſanguinitatis vinculum
conciliabit. Qui enim in rebus huiuſmodi naturam ſequitur, is plane declarat ſeipſum nondũ
ex toto à naturali defeciſſe affectu: ſed adhuc regi carnis imperio. Sermo futilis, & quæ è fa-
miliaribus ac mutuis congreſſionibus mẽtis importuna naſci ſolet diſtractio, prorſus exter-
minantor,

minantor,at ſiquid ad animarum ædificationem vtile ſit,de hoc tantummodo ſermo habeatur. G
Quin in iis ipſis quoque quæ vtilia ſunt,ordinis, modeſtiæq́;, & temporis ad loquendum idonei habenda ratio eſt:& quæ dicenda ſunt, ea ab iis dici debent, quibus permiſſum ſit loqui. Quòd ſi ex inferiorum numero aliquis ſit, is tandiu expectato, quoad à ſuperiore ad loquendum fuerit inuitatus. Suſurrationes verò, atque in aurem locutiones, & quæ per nutus fieri ſolent, ſignificationes, hæc omnia à fratrum conuentu longiſſimè ſubmouentor. Nam & detractionis ſuſpicionem habet ſuſurratio, & quæ nutu fit ſignificatio, ea fratri indicio eſt maliciosum aliquem dolum in re obſcurè latere. Porrò ex iſtiuſmodi rebus odia, ſuſpicioneſq́; naſcuntur. Quoties verò de re inter ſe colloquium haberi conueniet, vocis modum ipſis neceſſitas ipſa definiet, vt ſcilicet cū eo, qui propinquior ſit, preſſius agatur, qui autem remotior, is altiore aliquanto voce appelletur. Illud autem vt aliquis in dando alicui conſilio, hortationéve de re aliqua adhibenda, maiore, aſperioreq́; vtatur vocis ſono, hoc, vt res contumelioſa, è conuentu prorſus amouetor. Egredi vero extra monaſterium, præterquam vbi ſtatutis temporibus neceſſitas poſtulauerit, nemini licitum eſto. H

καυῶμ ſeruandus

Verum quoniam non virorum modo conuentus ſunt, ſed etiam virginum, cætera quidem omnia quæcunque hactenus præcepta tradidimus, æque vtriſque communia ſunto. Vnum tamen illud ſcire conuenit, longe accuratiorem, maioremq́; in fœminarum vita quàm in virorum, diſciplinam requiri, veluti voluntarie paupertatis virtutem, quietem, atque ſilentium, obedientiam, ſtudium in ſorores, cautionem in publicum prodeundi, diligentem quibus cum colloquium ſit, animaduerſionem, parem inter ipſas mutuo beneuolentiam, & illud, quòd nulla ſeorſim apud eas conuenticula ſint. In his enim omnibus in virginum vita accurandis, maiore quodam multo opus eſt ſtudio. Porrò cui communis diſciplinæ commiſſa moderatio fuerit, ea non quæ iucunda ſororibus ſint, quærito, neque illud ſtudeto, vt illarum cupiditatibus gratificetur: ſed illud agito ſemper, vt retenta grauitate, ſeueritateq́;, ſe illæ & metuant ſimul, & reuereantur. Siquidem ſcire illud debet, eorum omnium, quæ in communi commiſſa delicta fuerint, rationem ſe apud deū reddituram. Similiterq́; ſorores ipſæ totius congregationis neutiquam à magiſtra ſua illa quærunto, quæ ſuauia, ſed quæ vtilia ſint, ac fructuoſa, neque de iis quæ ſibi imperentur, litigioſè cum ea diſputanto. Huiuſmodi enim conſuetudo meditatio quędam, ac via eſt ad rebellionem: ſed ſicut præceptis domini, reiecta omni diſceptatione, autoritatem ſummam tribuimus, ſcientes quòd omnis ſcriptura diuinitus inſpirata etiam vtilis eſt: ſic ſorores quoque iuſſa antiſtitis ſuæ omni cum animi expletione ſuſcipiunto, omniaq́; quæ ſibi data ab illa conſilia fuerint, alacri animo exequuntor: non ex triſtitia, neceſſitatéve, vt videlicet ipſarum obedientia mercedem promereatur. Neque verò modò in eo conſiliis illius obtemperanto, cum ea doceantur quæ ad maiorem quandam arctioris diſciplinæ ſeueritatem ſpectent, verum in eo etiam ipſi auſcultanto, quandocunque vel à ieiunio ceſſare, vel idoneū ad reficiendas amiſſas vires cibum ſumere ipſas iuſſerit, aut aliud quippiam eorum, quæ ad laborum leuamen pertineant, ita poſtulante vſu, faciendum adhortetur, cum illud planiſſimè ſibi habeant perſuaſum, legem eſſe, quicquid ab illa dicatur. Quoties verò ex neceſſitate aliqua inciderit vt de re aliqua earum, quæ quotidianus vitæ vſus requirit, facienda verba ſint, apud virum aliquem, ſiue apud eum, cuius procuratio illa ſit propria, ſiue apud alium quemuis, cuius ad id quod quæritur, vtilis eſſe opera poſſit, ſanè eſſe antiſtes ipſa debet, quæ loquatur, adhibitis ſecum de ſororum numero vna, alteráve, quæ & propter ſpectatam ipſarum ſuperioris vitæ probitatem, & ætatis maturitatem, ſine periculo in conſpectum & colloquium venire alicuius poſſint. Si vero ſit aliqua, cui ipſi ſeorſum vtile aliquid in mentem venerit, quod dicat, hæc de eo cum magiſtra communicato, atque ita quod dicendum fuerit, per illā dicetur.

ἐυχημοσύνημ

κεχωρισμένη lege, κεχαρισμένη

I K L

ἀκολουθία ἀναρχίας

2. Timo. 3. d

2. Cor. 9. b

Eiuſdem

A

Eiuſdem procemium in præ-
CEPTIONES LATIVS DISputatas.

POſtquam dei gratia in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti in vnum con-
uenimus,qui vnum & eundem ſecundum veram pietatem viuendi nobis
finem propoſuimus,voſq; haudquaquam obſcurè præ vobis fertis, eorũ,
B quæ ad ſalutem veſtram pertineãt, expetere aliquid diſcere, mihiq; viciſ-
ſim iuſtificationes dei annunciandi neceſſitas incumbit : quippe Apoſtoli δικαιώμα-
verba illa dies noctesq; aſſiduè mecum memoria verſanti quando ait:Per τα
triennium nocte & die non ceſſaui cum lachrymis monere vnumquenq; Acto.20.f
veſtrum:cum egregiè ad hoc ipſum accommodata huius occaſio temporis ſit, tum non mi-
nus etiam idonea loci ipſius opportunitas eſt,qui ab omni externo ſtrepitu tumultuq; lõgiſſi-
mè ſit remotus,& vt hoc facere poſſimus,pacatiſſimam nobis quietem largiatur : Hæc igitur
cum ita ſint,agedum inter nos viciſſim alij pro aliis oremus:vos quidem,vt nos cõſeruis no-
ſtris dare poſſimus tritici menſuram in tempore opportuno:noſq; item , vt vos ſuſcepto ſer-
C mone noſtro,more feracis ſoli,perfectum,& multis partibꝰ vberiorem iuſtitiæ fructum affe- Matt.13.a
ratis,ſicut ſcriptum eſt.Obſecro igitur vos per charitatem domini noſtri Ieſu Chriſti,qui de-
dit ſemetipſum pro peccatis noſtris , incipiamus aliquando ſoliciti eſſe de animabus noſtris,
doleamus ſuperioris vitæ vanitatem,de eo,quod ad viuendum nobis reliquum eſt, temporis
ſpatio attentiore cura cogitemus ad gloriam dei,& Chriſti eius,itemq; adorãdi, ſanctiq; ſpi-
ritus.Nolimus obſecro perpetuo in hac ſocordia,diſſolutioneq; permanere , ne, dũ quod præ προϊέμενοι
manibus eſt,in aliud ſemper tempus reiicimus & futiliter deterimus atque in perendinum,ac τὸ παρὸν
reliquos ordine inſequentes dies rectè viuendi initium differimus , inopinantes deinde ab eo
qui animas noſtras repetit,imparati à bonis operibus inuenti,ab illa nuptialis thalami lætitia
excludamur,ac tum demum, cùm id prodeſſe nobis nihil iam poterit, alieno tẽpore caſſis &
D fruſtraneis lachrymis lamentemur:tuncq; malè prætermiſſum vitę tempus deploremus,quã-
do nullus amplius querelarum eſſe poterit fructus.Nunc tempus acceptabile, inquit Apoſto- 2.Cor.6.a
lus,nunc dies ſalutis.Vita hæc pœnitentiæ vita eſt, illa præmiorum : ſeculum hoc quæſtus eſt αἰών
per opera pietatis promerendi,illud rependendæ mercedis:hoc tolerantiæ, illud conſolatio-
nis recipiendæ. Nunc adiutor conuertentium ſe à via mala eſt deus,tunc factorum omniũ
humanorum pariter ac dictorum,cogitationumq; formidabilis & quem nemo fallit,inquiſi-
tor.Nunc in indulgendo illius longanimitatem experimur,tunc in iudicando æquitatem co-
gnoſcemus,cum videlicet reſurrexerimus,alij ad ſupplicium æternũ, alij contrà ad vitã æter-
nam,& receperit vnuſquiſq; ſecundũ opera ipſius.Quouſque tandem præceptis Chriſti, à quo
E ad cœleſte ipſius regnum vocati ſumus,obtẽperare ceſſabimus? Nõne ad noſmetipſos per re-
ſipiſcentiã redibimus aliquando?nõne à praua nos cõmunis vitæ conſuetudine abducemus?&
ad perfectionem euangelij conferemus? Nõne ante oculos nobis horribilem cunctiſq; illuſtrẽ
& conſpicuum futurum illum nouiſſimi iudicij diem proponemus? quando qui rectè vixe-
rint,ad dexteram dei collocabuntur,& cœleſte regnum adipiſcentur: contra, qui malè, ad ſi-
niſtram retruſos ignis gehẽnæ,& ſempiternæ tenebræ perpetua caligine inuoluent.Ibi,inquit, κατακρύψει
erit fletus & ſtridor dẽtium.Enimuero nos quidem cœleſte regnũ concupiſcere nos ingenuè Matt.25.c
profitemur,de iis autem rebus,per quas illud aſſequi poſſumus,ſoliciti nihil ſumus. Cũq; nul-
lum pro tenendis domini mandatis laborem velimus ſuſcipere, vana quadam perſuaſione pa
F res nos cum illis honores adepturos putamus,qui vſque ad mortem ipſi peccato reſtiterunt.
Quis quæſo vnquam qui ſementis tempore, domi deſederit ocioſus , aut etiam dormiens, Metaphoræ
vbi poſtea meſſis aduenit, ſinum ſuum manipulis impleuit? Quis ex vinea , quam ipſe non elegantes
plantauit, vuas vnquam collegit? illorum enim ſunt fructus , quorum & labores , ſicut co- γνώμη ex
ronæ præmiáque illorum, qui victores euaſerint. Quis enim eum, qui ne in certamen qui- collatione
dem cum aduerſario deſcendit, corona vnquam duxit eſſe inſigniendum? cùm ad eam pro-
merendam, non victoria modò, ſed legitimus etiam in certando conflictus requiratur, vt
eſt apud Apoſtolum, quod quidem nihil aliud eſt, quàm vt eorum, quæ obſeruanda deſcri-
pta ſunt, nihil omnino quicquam prætermittatur, ac ſingula ita fiant, vt à præſcripto ni-

Lucæ.12.e hil diſcedatur. Beatus enim, inquit, ſeruus ille, quem cum venerit dominus eius, inuene- G
Gene.4.a rit non ſimpliciter quiduis facientem, ſed ſic facientem. Et, ſi rectè quidem obtuleris, non
rectè autem diuiſeris, peccaſti. Nos verò ſi vel vnicum nos mandatum confeciſſe arbitrati
ſumus(neque enim confeciſſe nos dixerim: omnia ſiquidem, ſiquis rectè illorum finem per-
penderit, connexa illa inter ſe ac cohærentia reperiet: atque adeo, vt vno ſoluto, reliqua et-
iam omnia vnà cum eo ſolui neceſſe ſit)non propter ea, quæ facere neglexirnus, metuimus ne
pœnæ dandæ nobis ſint: ſed pro eo quod rectè fecerimus, præmia videlicet atque honores ex-
Argum. à ſimili pectamus. Qui de decem talentis, quæ depoſita apud ſe ſint, vnum aut alterum retinuerit, reli-
qua verò omnia domino reddiderit, non ea re iuſtus habeatur, quòd maiorem partem reddi-
βεβαίωσις per alterum ſimile. derit, ſed improbus ac fraudulētus, quòd minore illa defraudarit, arguetur. Sed quid dico de- H
fraudarit? quando cui vnum modo talētum creditum fuerat, & illud ipſum, quod acceperat,
integrum, ac nulla ex parte imminutum reddiderat, propterea quòd ad illud quod ſibi datum
erat, nihil acquiſiuerat, malè videamus fuiſſe multatum. Simili ratione, qui decennium totū
Matth. 28.d debitum patri honorem habuerit, is ſi eum poſtea ſemel tantum pulſauerit, non vt bene de il-
lo meritus, honore aliquo afficitur, ſed vt parricida condemnatur. Euntes, inquit dominus,
docete omnes gentes, docentes eos, non hæc quidem obſeruare, illa autem negligere, ſed om-
nia obſeruare, quæcunque præcepi vobis. In quam ſententiam illa etiam ſcripta ſunt ab Apo-
2.Cor.6.a ſtolo: Nemini dantes vllam offenſionem, vt non vituperetur miniſterium noſtrum, ſed in o-
Siue commēdantes, συνιστῶντες ἑαυτούς. mnibus exhibentes noſmetipſos, ſicut dei miniſtros. Neque enim, ſi præcepta non omnia ad I
ſalutem, quam petimus, neceſſaria eſſent, literis omnia fuiſſent mandata, neque aperte fuiſſet
edictum, vt omnia ſeruarentur. Quid enim quæſo mihi reliqua omnia, quæcunque rectè fe-
cero, ſunt profutura, ſi quòd fratrem meum modo fatuum appellauero, iccirco ſempiternis
Perſtat in metaphora. gehennæ cruciatibus addicendus ſum? Quemadmodum, quid prodeſt alicui, data à pleriſque
libertas, ſi is vel vni modo ſeruiat? Qui enim peccatum facit, inquit, ſeruus eſt peccati. Quid
Ioan.8.d vero in hoc eſſe emolumēti poteſt, vt quis prauas omnes ſuas cupiditates compreſſas teneat,
ſi is idem corpus ſuum vni tantum addictum perdēdum tradat? Sed hic dicet aliquis fortaſ-
ſe: Quid obſecro maxima Chriſtianorum pars, quæ dei omnia præcepta nō ſeruat, itáne pro-
pterea quòd quibuſdam ſatisfecerit, nullum ex ea re referet fructum? Ad hæc ſcitum fuerit, ſi K
illud principis apoſtolorum recordemur, meminerimusq́;, quia poſt tot præclarè ſibi acta, &
Ioan.13.a beatitudinis à Chriſto delatam gloriam vnius duntaxat errati gratia audiuit: Niſi lauero
te, non habebis partem mecum. Neque nunc illud dico, quod neque id, quamobrem grauem
adeo comminationem audiuit, eiuſmodi erat, quod ipſius aut negligentiam vllam, aut con-
temptum domini indicaret: quin contrà potius honoris exhibendi ac reuerentiæ ipſius erga
dominum ſuum ſignificationem fuiſſe expreſſiſſimam. Sed dicat aliquis haberi in ſanctis lite-
ris, ſaluum futurum, quicunque inuocauerit nomen domini, ac propterea ſatis eſſe vnicuique
ad ſalutem adipiſcendam, hanc dominici nominis inuocationē. Verumenim is etiam audiat
Rom.10.c velim, quæ dicantur ab Apoſtolo: Quomodo ergo inuocabunt eum, in quem non credide-
Matth.7.c runt? Quod ſi non credis, audi quæ dominus dicat: Nō omnis qui dicit mihi domine domi- L
ne, intrabit in regnum cœlorum: ſed qui facit voluntatem patris mei, qui in cœlis eſt. Quan-
do ſanè is qui domini voluntatem facit, non item eo modo, quo deus vult, & charitate, quam
aduerſus deum habeat, inductus hoc faciat, ſtudium ei illud nihil prodeſt: idq́; ex ſententia ip-
Matth.6.a ſius domini noſtri Ieſu Chriſti, cuius verba ſunt hæc: Faciunt enim vt videantur ab homini-
bus. Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam & hac Chriſti doctrina eruditus Apoſto-
1.Cor.13.b lus dixit: Etſi diſtribuero in cibos pauperū omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meū,
Deo vt pareas, triplex neceſſitas te trahit. ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Prorſus autem tripartitā
hanc ego ſummam deo parendi neceſſitatem animaduerto. Nam aut metu ſupplicij à vitiis
declinamus, atque ita animum ſeruilem induimus: Aut mercedis ſpe ducti, ad vtilitatem no M
ſtram præceptorum obſeruationem referimus, atque hoc modo mercenariis efficimur ſimi-
Serui, mercenarij, filij. les: Aut certè, honeſtate ipſa impulſi, charitateq́;, quam erga ipſum habemus à quo legē acce-
pimus, gaudentes quod digni habiti ſimus, qui adeò glorioſo, ac benigno ſeruiremus deo, ipſi
paremus, atque hoc modo bonorum filiorum erga parentes ſuos animū imitamur. Neq́; igi-
tur, qui aut ſupplicij metu imperanti aliquid deo obtemperat, aſſidueq́; ſuſpectam negligentiæ
Beatus hō qui ſemp eſt pauidus. pœnam habet, is cum eorum, quæ facere iuſſus fuerit, partem executus fuerit, partem omittet:
quin potius vbicunque dicto audiens non fuerit, imminentis ſibi ſupplicij grauitatem perti-
meſcet (quæ quidem cauſa eſt etiam quamobrem & beatus is nominetur, quicunque ex re-
ligione

A ligione ad omnia paueat) in veritate autem ſtabilis ſtat, vereq; dicere illud poteſt: Prouide-
bam dominum in conſpectu meo ſemper,quoniam à dextris eſt mihi ne commouear.Siqui- Pſal.15.c
dem volens animum nunquam inducit,vt eorum quicquam prætermittat,quæ officij neceſ-
ſitas fieri oportere præſcribat. Similiterq; illud etiam: Beatus vir qui timet dominum. Quid Pſal.111.a
ita?quia in mandatis eius volet nimis.Ex quo ſanè colligitur non eſſe eorum, qui timent deū, ἐπαγωγή
aliquid prætermittere quæ præcepta ſint,aut negligenter exequi. Sed neque mercenarius ani-
mum vnquam inducet,vt eorum ſciens aliquid negligat, quæ præcepta ſunt. Quî enim fieri
poterit,vt ſuſcepti in cultura vineæ laboris mercedem ferat,niſi quæ ex pacto condicta re ip-
B ſa præſtiterit?quandoquidem ſi vel vnum modo,de iis,quæ neceſſaria ſint, neglexerit, is inu-
tilem ſeipſum domino reddidit.Quis eſt autem qui damni mercedem,iniuriæ autori perſol-
uat? Tertium erat,opera,quæ ex charitate dabatur. Hic quæro, quis eſt filius, qui propoſita ὑπηρεσία
ipſi parentis gratia,cùm in rebus illi maioribus obſequatur, in iis quæ leuioris momenti ſint,
prudens ipſum velit offendere? ac non multò magis verborum Apoſtoli illorum meminerit,
Et nolite contriſtare ſpiritum ſanctum, in quo obſignati eſtis? Qui igitur maiorem præce- Epheſ.4.g
ptorum partem obire neglexerint, hi quo tandem in horum ſe numero reponi volunt? qui
neque deo,vt parenti obſequantur,neque vt magna pollicenti obediāt, neque vt domino ſer-
uiant?Si enim pater ſum, inquit, vbi eſt honor meus? Et ſi dominus ſum ego, vbi eſt timor Mal.1.b
C meus?Qui enim dominum timet,is in mandatis eius volet nimis. Per trāſgreſſionem autem Roma.2.d
legis,inquit,deo contumeliam facis.Qua ratione igitur qui in voluptate magis, quàm in dei
mandatis vitam agere maluerimus,vitæ beatitudinem,& æquale cum ſanctis in cœleſti repu-
blica ius, municipiúmve, & cum angelis inenarrabilem lætitiam, ante Chriſti conſpectum
nobis pollicemur?Prorſus amentium talia ſecum comminiſci. Quî enim vnà cum Iob pote-
ro ego collocari,qui ne leuiſſimum quidem incommodum vnquam cum gratulatione ſuſce τὴν τυχοῦ-
perim?Quî cum Dauid,qui lenitatem aduerſus hoſtem non adhibuerim? Quî cum Daniele, σαν θλῖψιν
qui non per continentem abſtinētiam,& præcationem ſedulam deum exquiſiuerim? Quî de-
D nique cum ſanctis ſingulis viris, qui illorum veſtigia ſecutus non ſim? Quis quæſo ludorum
Gymnicorum arbiter adeo nullo eſt iudicio,qui paribus cenſeat oportere coronis dignari, &
qui ex certamine victores euaſerint,& qui nullum in certaminibus laborem ſuſcipere volue-
rint?Quis exercitus ductor vnquā in æquam prædæ partem cum victoribus eos vocauit, qui
nuſpiam in prælio comparuerint?At enim bonus eſt deus,at idem etiam eſt iuſtus. Porrò iu-
ſtitiæ proprium eſt,vt ſuum cuique pro merito reddatur, ſicut ſcriptū eſt: Bonis benefac do- Pſal.124.a
mine:declinantes autem,in obligationes adducet dominus cum operantibus iniquitatē. Mi-
ſericors eſt deus?at idem etiam eſt iudex. Diligit enim, inquit, miſericordiā & iudicium do- Pſal.32.a
minus.Iccirco,miſericordiam,inquit, & iudicium cantabo tibi domine. Qui autem illi ſint,
aduerſum quos ille miſericordia vtatur,nimirum ex verbis illis didicimus: Beati miſericor- Matt.5.a ἐλεήμονες.
E des quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Animaduertis quanta cum diſcretione, mi-
ſericordia dominus vtatur?Siquidem neque citra iudicij diſcretionem clemens eſt,neque in- κεκριμένως
clementer iudicat.Miſericors enim & iuſtus eſt dominus. Hæc igitur cum ita ſint, nolimus Pſal.144.a
quæſo nos deum ex dimidia tantum parte cognoſcere,neque eius erga nos bonitatē,ad igna-
uiæ occaſionem arripiamus.Propterea tonitrua, propterea fulminum terrores, vt ne bonitas
contemnatur.Qui ſolem oriri facit,is cæcitate etiam multat.Qui imbrē dat,etiā ignem pluit. γνώμη
Illa clementiæ,hæc ſeueritatis:Aut enī per illa ad amandū alliciamur,vel per hæc ad metū aſ- Matt.5.g 4.Reg.6.d
ſueſcamus,ne nobis quoque dicatur:An diuitias bonitatis eius, & patientiæ & longanimita- Zach 10.a
tis contemnis?ignorans quòd benignitas dei ad pœnitentiam te ducit?Secundum autem du- Gene.19.e
ritiam tuam,& impœnitens cor,theſaurizas tibi iram in die iræ. Quoniam igitur neque ſalui Roma.2.a
F eſſe poſſunt,qui opera,quæ fieri deus iuſſit,non fecerint,neque periculo vacat, ſiquis eorū ali-
quid præterierit,quę imperata ſint(ſiquidem graue eſt hoc arrogantię genus,velle nos legiſ-
latori iudices aſſidere,& delatis ab eo legibus pro arbitrio noſtro alias aſciſcere,& approbare
alias repudiare)Agedū nos qui verā tueri pietatem habemus in animo,quiq; quietā,& vacuā
negociis vitam, tanquam ad conſeruanda euangelij dogmata adiutricem nobis tāti æſtima-
nimus,communiter ſuſcepta cura,rationem quiſq; ineamus,ne quid omnino eorū,quæ à deo
iuſſa ſunt,nos effugiat.Etenim,ſi hominem dei oportet perfectum eſſe, ſicut ſcriptū eſt, & ita
eſſe à nobis allata ſuperius ratio docuit:prorſus neceſſe eſt, vt præceptis is omnibus defungē-
dis efficiatur perfectus in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, quando etiam ex diuina le- Ephe.4.c
ge animal quod aliqua ſui parte acciſum & imminutū ſit,etiam ſi ſit mundū,deo ad ſacrificiū

ἐνδεῶς ἔχειν acceptum non eſt. Quamobrem quod ſibi abeſſe quiſque arbitratur, hoc communiter in medium omnibus conſultandum proponito. Facilius enim id adhibita à multis diligenti peruestigatione, in lucem eruetur, quicquid cognitionem noſtram nunc fallit, quippe cum deus (Ioan.14.d) videlicet, ſicut pollicitus eſt Ieſus Chriſtus dominus noſter, largiturus ſit nobis, vt à ſpiritu ſancto admoniti, doctiq; inuenire poſſimus quod quærimus. Quemadmodum igitur mihi ne- (1.Cor.9.c) ceſſitas incumbit, & væ mihi niſi euangelizauero, itidem vos quoque in pari mecum eſtis periculo, ſi aut in exquirendo ſegniores, aut ad ea quæ tradita vobis fuerint, conſeruanda, & re (Ioan.12.g) ipſa conficienda, lento animo fueritis, ac diſſoluto. Propterea dominus dicit: Sermo, quem locutus ſum, ille iudicabit eum in nouiſſimo die. Et item: Seruus, qui neſcierit voluntatem domini ſui, & fecerit digna plagis, vapulabit paucis, qui vero ſcierit, & non fecerit, vapulabit multis. Oremus igitur communiter fratres, vos quidem, vt hoc delatum mihi loquendi munus careat offenſione, ego viciſſim, vt doctrina mea vobis accidat fructuoſa. Tanquam igitur, qui ſciamus fore, vt ex aduerſo nobis ante Chriſti tribunal ea ſtatuantur, quæ in diuinis (Pſal.49.d) literis memorata ſunt: Arguam enim te, inquit, & ſtatuam contra faciem tuam peccata tua: Ita aduigilemus, & quæ dicuntur ſedulo attendamus, ſtudioſeq; in id incumbamus, vt re ipſa dei ſcita conficiamus, quia neſcimus qua die, aut qua hora dominus noſter venturus ſit. G H

τῶν κατὰ πλάτος ὅρων.

CAPITA REGVLARVM EARVM, QVAE FVSIVS *diſputatæ appellantur, ſiue interrogationum per monachos propoſitarum, unà cum reſponſionibus Diui Baſilij.* I

I De ordine & ſerie mandatorum domini.

II De charitate aduerſus deum, & quòd naturaliter inſita hominibus eſt ad exequenda dei mandata & propenſio & facultas.

III De charitate erga proximos.

IIII De timore dei. K

V De eo, quomodo quis aſſequi poſſit, ne mente ad futiles cogitationes diſtrahatur.

VI Quòd neceſſaria res eſt ſeceſſio, ſiue ſingularis vita & ſecretior.

VII De eo, quòd cum iis debemus viuere, qui vnum & eundem ſibi nobiſcum vitæ finem propoſitum habent, idq; eo conſilio, vt rem deo gratam faciamus: & quòd difficilis ſimul, ac periculoſa res eſt, ſolitarium viuere.

(περὶ ἀποταγῆς) VIII De nuncio rebus vitæ huius remittendo.

IX Quòd naturali ſibi neceſſitudine coniunctis, ad ſolitariam vitam accedēs aliquis, relinquere pecunias ſuas non debet. L

X Quinam ad vitæ genus illud, quod ſecundum deum eſt, admitti debeant, & qua ætate, & quomodo.

XI De ſeruis.

XII Quomodo admittendi ſint, qui matrimonio ſunt coniuncti.

XIII Quòd rudibus adhuc vtilis eſt per ſilentium in pietate colenda exercitatio.

XIIII De iis qui religioſam vitam profeſſi, dein profeſſionem illam conātur reſcindere ac reddere irritam.

XV Quomodo pueri aſſumi debeant, quomodo educandi iidem ſunt atque inſtituendi, & de profeſſione virginum. M

XVI De continentia.

XVII Quòd in riſu etiam continentia ſeruari debet.

XVIII Quòd omnia ſunt deguſtanda, quæcunque in menſa nobis apponantur.

XIX Qui ſit modus in continentia ſeruandus.

XX Quomodo, quod ad cibos pertinet, accipi à nobis hoſpites debeant.

XXI Quæ à nobis teneri ratio debeat in ſeſſionibus, accubationibúſve, quandocunq; ad prandium, cœnámve ventum ſit.

XXII Quod veſtimenti genus conueniens ſit homini Chriſtiano.

XXIII De Zona.

XXIIII De modo viuendi, quem communiter tenere inter ſe fratres debent.

XXV Quòd

A XXV Quòd in magno periculo verſatur, quicunque, cùm cæteris præſit, delinquentes non arguit.
XXVI Quòd omnia cordis arcana cum antiſtite communicari debent.
XXVII Quòd ipſe etiam antiſtes ab iis, qui maioris in conuentu autoritatis ſunt, admoneri debet, ſi aliqua in re offendat aliquando.
XXVIII Quomodo cũcti animo affecti eſſe aduerſus contumacem debent, ſiue immorigerum & inobedientem.
XXIX De iis, qui cum elatione animi, aut murmuratione laborant.
B XXX Cuiuſmodi animi affectu fratrum curam gerere antiſtes debet.
XXXI Quòd nullo modo refugere debemus, ſiquando miniſtrare nobis antiſtes velit.
XXXII Quomodo animati eſſe aduerſus illos debemus, qui naturali nobiſcum neceſſitudine coniuncti ſint.
XXXIII Quæ ratio ſeruari debeat in colloquiis cum ſororibus.
XXXIIII Qualem eſſe illum par ſit, qui res ad vſum fratrum neceſſarias diſpenſet.
XXXV Num in vno & eodem pago plures conſtitui fratrum conuentus debeant.
XXXVI De iis, qui extra reliquorum ſocietatem egreſſi, in ſolitudinem ſeorſum ſecedunt.
C XXXVII Nunquid propter orationes, pſalmorúmve decantationem negligi opera debeant, & quæ tempora apta ſint orationi, & primò an laborandum ſit.
XXXVIII Cuiuſmodi artificia profeſſioni noſtræ conueniunt.
XXXIX Quę ratio teneri debeat in operibus diuendendis, quæúe item in peregrinando.
XL De negociationibus quæ in celebritatibus dierum ſolẽnium agitari ſolitæ ſunt. ἐν ταῖς συνόδοις
XLI De imperio & obedientia.
XLII Quid in opere faciendo ſpectare debeant illi, quicunque opus faciunt.
XLIII Quales eſſe illos conueniat, qui aliis præſunt: quomodoq; qui in ipſorum ditione ſint, gubernare.
XLIIII Quibus permitti debeat, vt domo abſint: quomodoq; item iidem, cum ſe domũ receperint, exquirendi.
D XLV Quòd præter antiſtitem, alium etiam eſſe quendam oportet, qui illo abſente, vel aliis in rebus occupato, fratrum curam poſſit ſuſcipere.
XLVI Quòd neque noſtra, neque fratrum noſtrorum peccata celare debemus.
XLVII De iis, qui quæ ſtatuuntur ab antiſtite ac deſignantur, nolunt admittere.
XLVIII Quòd conſilia antiſtitis curioſè inueſtiganda non ſunt, ſed vnuſquiſque aſſignatum ſibi munus exequi, quantum poſſit, debet.
XLIX De controuerſiis, quæ oriri ſolitæ ſunt inter fratres.
L Qualis eſſe antiſtitis obiurgatio debeat.
LI Quomodo corrigi debeat culpa illius, qui peccatum aliquod admiſerit.
E LII Cuiuſmodi mente irrogatas ſibi aliquis animaduerſiones debeat accipere.
LIII Quomodo artium magiſtri corrigere pueros debeant.
LIIII Quòd de rebus ſuis cõmunicare inter ſe viciſſim antiſtites debent, & conferre.
LV Nunquid à veræ pietatis propoſito alienum ſit vti præceptis medicinæ, an non.

Baſilij Magni Archiepiſco- G
PI CAESAREENSIS

REGVLARVM FVSIVS DISPVTA- *tarum liber.*

INTERROGATIO. I. H

De ordine & ſerie mandatorum domini.

QVando,vt audimus,poteſtatem ex te quærendi nobis facis,illud abs te ſcire expetimus cumprimis,num ordo aliquis, ſeriéſve ſit in mãdatis dei,ita videlicet,vt vnum primum ſit, alterum ſecundum , ac reliqua deinceps ſimili modo:an,quòd inter ſe cohæreſcant,& quod ad principij rationem attinet , paria omnia inter ſe ſint , ita vt ſecurè poſſit quiuis auſpicari,vnde velit,veluti in circulo aliquo. I

A ſimili

RESPONSIO.

Vetus eſt iſta quæſtio,& iam olim antè in Euangelio tractata , quãdo ſcilicet legis peritus
Matt.22.d ille acceſſit ad dominum,eumq; ita eſt percontatus : Magiſter , quod primum mandatum eſt in lege?& is illi reſpondit ſic:Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo,& ex tota anima tua,& ex tota fortitudine tua,& ex tota mente tua , hoc eſt primum & magnum mandatum.Secundum autem ſimile huic . Diliges proximum tuum ſicut teipſum . Ex quibus verbis ſine dubio illud appáret,ſtatuiſſe dominum ordinem in mandatis ſuis, quippe qui primum illud ac maximum eſſe mandatum pronunciauerit, quod eſt de charitate aduerſus deum . Secundo autem loco,& ſimile illi primo,imò quod primi perfectionem in ſe continet, & quod K à primo dependet,nempe,hoc de diligendo proximo.Quocirca cum ex his, quæ modo citauimus,tum ex aliis etiam,quæ in ſacris literis feruntur,ordo ſerieſq; in omnibus domini mãdatis animaduerti poteſt.

INTERROGATIO II.

De charitate aduerſus deum.

AGè igitur,quando ita eſt,primo de charitate nobis ediſſere,quæ eſt aduerſus deum, nã quòd charitas haberi debeat,id iam audiuimus: at quonam pacto eam aſſequi & legitimè præſtare poſſimus,hoc verò ex te ſcire deſideramus. L

RESPONSIO.

A ſimili docetur,quòd diligendus deus.

Sanè quæ ad deum charitas eſt,ea non in doctrinæ præceptis poſita eſt. Neque enim aut luce gaudere,aut vitam diligere,aut eos charos habere,à quibus geniti,educatíve ſumus,à quoquam didicimus.Sic igitur ac multo etiam magis, nulla charitatis in deum externa eſt diſciplina:ſed ſimul atque conſtitit animal illud(de homine loquor)inſita ei naturalis etiam quædam rationis eſt vis,quæ in ſeipſa amandi neceſſitudinis initia continet . Eam vbi ſchola diuinorum præceptorum excepit,& diligenter excolere,& ſcienter alere,& dei munere ad maturitatem vſque perducere conſueuit . Quamobrem nos quoque ſtudio veſtro veluti ad finẽ, quem nobis propoſuimus,neceſſario aſſenſi,deo permittente, vobiſq; veſtris nos orationibus adiuuantibus,dabimus operam, vt intus occultam in vobis diuini amoris ſcintillam pro data nobis à ſpiritu ſancto facultate,excitemus.Verumenim illud ſcire nos cõuenit , cum re ipſa hæc vna tantummodo virtus ſit,eiuſmodi tamen eſſe eius vim,vt cętera mandata omnia cóficiat atque comprehendat.Qui enim diligit me, inquit dominus, mandata mea ſeruabit . Et item:In his duobus mandatis vniuerſa lex pendet , & prophetæ . Neque verò omnia quæ huc afferri M

οἰκοθεν

ἐν κατόρθωμα

Ioan.14.b

Matt.22.d

A afferri poſſent,in præſentia nobis animus eſt ſubtiliter perſequi. Siquidē ſi hoc facere vellemus,imprudentes omnia,quæcunque de diuinis dici præceptis poſſent, hanc vnam in partē aggereremus.Sed id tantūmodo,quātum facultas noſtra fert, & ad id, quod hoc tēpore ſpectamus,facit,vos de ea,quam deo debemus,charitate cōmonebimus:ſi prius illud dixerimus, ad omnia nos,quæ deſcripta nobis à deo præcepta ſunt conſequenda, naturales etiam ab ipſo facultates accepiſſe:idq; ea re nimirum,ne aut grauatè illis pareremus, perinde quaſi inſolens aliquid à nobis exigeretur,nêue contrà,cauſam haberemus , vnde animis efferremur , vt qui pluſquam quantum nobis datum eſſet,ipſi conferremus. Saneq; facultates hæ eiuſmodi ſunt,

ὅσον σύμμετρον ἡμῖν

Ad exequenda dei præcepta cur prius vires ipſe ſuggeſſerit.

B vt ſi his rectè,& vt par eſt,vſi fuerimus,egregiè pietatem tenentes, ei, quæ cum virtute coniuncta eſt,vitæ ſatisfacere poſſimus:cōtraq;,ſi earum deprauata à nobis virtus ſit, proni in vitia delabamur,quandoquidem hæc eſt vitij definitio,prauus & à præceptis domini abhorrens vſus earum facultatum,quæ boni cauſa datæ nobis à deo ſunt: quemadmodum contrà virtutis,quæ ex deo eſt,earundem vſus,bona adhibita mente,præceptis domini conueniens.Quod cum ita ſit,ſine dubio hoc idem etiam dici à nobis debet de charitate.Cum igitur præceptum nobis ſit,vt charitatem in deum habeamus,in ipſo confeſtim ortus noſtri initio , vim quandam nanciſcimur,per quam noſtrapte ſponte ad ipſum diligendum impellimur: ad quā quidem rem confirmandam,nihil eſt cur argumenta foris petamus , cum per ſe quiſque , atque

κακίας ὅρος.

C adeò in ſeipſo facilimè illud poſſit intelligere. Nam & rerum pulchrarum natura appetentes ſumus,neque hoc impedit,quod inter homines de rerum pulchritudine opiniones ſint variç: & item ſponte noſtra quicquid neceſſitudine aliqua , propinquitateq; coniunctum nobis eſt, diligere,& iis,quicunque bene de nobis meriti ſunt , charitatem omnem præſtare conſueuimus ſine præuia doctrina. Verùm quid eſt quæſo pulchritudine diuina admirabilius? quæ notio dei maieſtate excogitari gratioſior poteſt?quod eiuſmodi deſiderium quis ſecum comminiſci queat,cuiuſmodi eſt illud , quod animæ vitiis omnibus perpurgatæ diuinitus ingeneratur?adeo vehemens,adeóve intolerandum?quæ vere ſyncereq; dicere illud poſſit,Ego amore Cant.2.b

D langueo.Et,vulnerata charitate ego ſum . Inexplicabiles prorſus,nec vlli pro dignitate enarrabiles quæ è fulgurantiſſimo fonte illo diuinæ pulchritudinis intermicant ac proſiliunt fulgetræ.Nulla eas oratio dignè repræſentet,nullus percipiat auditus, licet Luciferi prænitidum iubar,licet Lunæ ſplendorem , licet Solis radiantiſſimam claritatem dicas, obſcura iſta ſunt, ſi cum eius fulgore comparentur,& nullius prorſus precij, ſi horum ſimilitudine gloriam illam velis exprimere:pluſq; à vera luce diſtant,ſi cū ea cōferantur, quàm diſtet profunda nox, & cæcæ noctis tenebræ à clariſſima luce meridiana.Tantę iſtius pulchritudinis dignitatē nemini licet corporis oculis contemplari? Siquidē animo tantum & cogitatione vtcūq; appræhenditur.Ea ſiquando ſanctorum virorum quempiam circunfulſit, intolerabilem illorum in animis defixum deſiderij aculeum reliquit,quippe qui,cum vehementer eos vitæ huius tæde-

E ret,in voces illas erūpere ſoliti eſſent:Hei mihi,quia incolatus meus prolōgatus eſt.Et, Quādo veniam,& apparebo ante faciem dei?Et,Diſſolui,& eſſe cum Chriſto longè melius eſt.Et, Sitiuit anima mea ad deū fortem viuum.Et,Nunc dimittis ſeruum tuum domine,vehementer enim vitā hanc veluti tetrum quendam carcerem abhorrebant,vſqueadeò difficiles ad cohibendum animis erant ij,quorum mentes dei amor perſtrinxerat.Cum enim inexplebili intuendæ diuinę pulchritudinis cupiditate flagrarent,illud exoptabant,vt æquata infinito ſempiternæ vitæ curriculo,ſibi iucunditatis domini contemplandæ facultas præberetur . Sic igitur,duce natura,ſua ſponte hominum animi ad rerum pulchrarum expetitionē excitantur. Illud autem propriè vereq; pulchrum eſt atq; expetendum & amabile quicquid eſt bonū,at bonus eſt deus:quod autem bonum eſt,id ab omnibus expetitur:ergo deum expetunt omnia.Ex

Pſal.119.a
Pſal.41.a
Philipp. 1.c
Pſal.41.a
Luc.2.d
ἰσχυρὸν, ζῶντα

F quo ſanè colligitur,quicquid rectè facimus voluntate noſtra, eius faciendi vim , nos natura etiā in nobis inſitam habere,eos modo,quorum rectam rationē non penitus vitioſitas deprauarit.Quamobrem neceſſariū à nobis veluti æs alienū charitas erga deū requiritur,qua carere malū eſt,malorū omniū longè grauiſſimū.Etenim alienatio à deo,auerſioq;, cui modo ea cōtigerit,malū eſt,omnibus,quæ in gehēna expectantur intolerabilius , veluti oculo priuatio luminis,etiā ſi dolor nō adſit,itemq; animanti ademptio vitæ.Quòd ſi iis etiā, qui geniti ſunt,naturalis erga eos,qui ipſos genuere,charitas ineſt,quod ex ea animi affectione cōprobatur,quā cū brutas animātes,tū ipſos etiā homines,ipſa prima ætate aduerſum matres habere animaduertimus,ne quæſo id cōmittere velimus nos,vt aut rationis inopia puſiones iſtos,aut immanitate feras beſtias antecedere videamur,qui & alieno ſcilicet ab eo,vnde cōditi ſum°,animo

Vt æs alienū à nobis erga deū charitas requiritur

A ſimili argu.

Argu. à minori

ſimus ac volũtate,nullaq; aduerſus illũ charitate propenſi:quẽ profectò,vt ex eius bonitate nõ G
noſceremꝰ,at certè ob id vnũ,quòd is eſt, qui nos procreauit,mirabiliter diligere,& charita-

ὁμοίωσις

te ſumma complecti deberemus,perpetuoq; de eius memoria non ſecus pendere, quàm de pa
rentum ſuorum teneri infantes ſoleãt.Inter eos autem, ad quos diligẽdos natura incitamur,

γνώμη

ſine dubio is præſtat,qui bene etiam de nobis meritus eſt.Atq; hæc animi affectio non homi-
num peculiaris eſt modo,verum ipſis etiam cum omnibus fere animantibus cæteris commu

Eſaiæ.1.a Deũ à nobis maximopere debere diligi confirmat τοῖς παραδείγμασι.

nis eſt,vt videlicet eos diligant,à quibus beneficiũ acceperunt. Cognouit enim, inquit Eſaias,
bos poſſeſſorem ſuũ,& aſinus præſepe domini ſui.Nolim autẽ id dictũ eſſe de nobis, quod ſe-
quitur,Iſraël autẽ me non cognouit,& populus me non intellexit.Nã de cane compluribusq;
eiuſmodi aliis animalibus quid attinet cõmemorare,quàm inſignẽ beneuolentiã declarent & H
gratitudinẽ in eos,à quibus ipſis alimẽta præbentur?Quòd ſi natura nobis tributum eſt, vt ad
cõplectendos beneuolentia atq; amore eos excitemur,qui bene de nobis meriti ſunt, neque la
bor eſt vllus,quem,vt illis pro collatis in nos officiis gratiam referamus , non libenti animo
excipiamus,quænam obſecro inueniri orationis facultas poteſt,quæ data nobis à deo benefi-
cia digne ſatis queat explicare?quæ quidẽ numero adeo ſunt multa, vt numeri vim omnẽ ef-
fugiant:vi verò ac magnitudine tanta,vt vel vnicũ modo ex iis idoneũ ſit,propter quod nihil
non ſubeamus,vt illius voluntati obſequamur.Ac nimirum hoc loco miſſa faciã cætera,quæ
quãuis,ſi per ſe ſingula conſiderentur,magnitudine,ac dignitate mirabiliter excellunt, illorũ

Collatio elegans

tamen,quæ ampliora ſunt,claritate maiore,nõ ſecus ac ſtellæ eximio ſplendore radij ſolis of- I
fuſæ,ab ea quã ipſa ſeorſum eſſent habitura,lucis ſuæ dignitate deſciſcunt. Neque enim vacat
omiſſis iis,quæ amplitudine præſtant,ex iis, quæ ſunt minutiora , dei erga nos benignitatẽ vt
metiamur.Nulla ſit igitur mentio ſolis exortuũ,miſſæ fiant lunæ cõuerſiones,aëris multiplex
cõtemperatio,quatuor temporũ viciſſitudines,aquæ cum cœleſtes,tum etiam terreſtres,mare
ipſum vnà cum vniuerſa tellure,terreſtria,aquatiliaq; animãtia , nihil de tot volucrum gene-
ribus dicatur,taceantur innumerabiles inter ſe animalium differẽtiæ . Quid quòd hæc omnia
in famulitiũ obſequiũ ve hominis ordine decentiſſimo cõdita ſunt? Illud quidẽ certè præter-
mitti,etiam ſi maximè velimus,non poteſt(quanquam beneficiũ eſt eiuſmodi, vt cum à cor- K
dato modo,ac dicendi facultate prædito viro ſilentio præteriri non queat,tum multo minus
ita verbis explicari,vt illius magnitudinẽ oratio cõſequatur) quòd videlicet cũ ad imaginẽ ac
ſimilitudinẽ ſuã hominẽ deus procreaſſet,eiq; honorẽ illum habuiſſet,vt ſe ipſi noſcendũ tra-
didiſſet , ac rationis participẽ effectũ mirabiliter vnum præ cæteris animantibus honeſtaſſet,
eamq; eſſet facultatẽ largitus,qua ſe incredibili rerũ,quæ in paradiſo eſſent,pulchritudine in-
tuenda ſumma cũ iucunditate oblectaret,eorumq; omniũ,quæ in terris cernerentur , imperiũ
detuliſſet,poſteà ſerpentis fraude deluſum,atq; in peccatum prolapſum,& ex peccato inde in
mortẽ,& in ea deinceps quæ adiuncta ſunt morti,neutiquã neglexit,ſed legẽ, qua ſe tueretur,
dedit,angelos cuſtodiæ ac defenſionis cauſa adhibuit,prophetas ad vitia reprehendenda , ac
magiſteriũ & doctrinã virtutis,miſit,malitiæ omnis impetus ſuppliciis denunciandis repreſ- L
ſit,viciſſimq; rerum bonarũ ſtudia pollicitationibus alacritateq; vtriuſq; inſtituti excitauit,&
exitus ſæpenumero in diuerſis hominibus ad reliquorũ cõmonefactionẽ antè declarauit.Cũq;
hæc & huiuſmodi omnia ab ipſo nobis præſtita eſſent , & nos tamẽ nihilominus obſtinati eiꝰ
imperio obſequi recuſaremus,nequaquã eo tamen eſt aſpernatus,nec auerſari voluit.Ea enim
diuina eſt bonitas,vt neutiquã nos potuerit deſtituere:neq; illud ardentẽ eius erga nos chari-
tatẽ reſtinxit, quòd optimẽ de nobis meritũ ſpretis delatis ab ipſo nobis honoribus in cõtume
lia habueramus.Sed contra reuocati ſumus à morte, & ad vitã denuo ab ipſo domino noſtro

Philip.2.a

Ieſu Chriſto reſtituti.Qua in re auget miraculi magnitudinem beneficij modus.Siquidem cũ M
in forma dei eſſet,non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo,ſed ſemetipſum exinaniuit,

Eſaiæ.53.b Gal.3.c

formam ſerui accipiens:& infirmitates noſtras tulit,& languores portauit,& pro nobis vul-
neratꝰ eſt,vt nos liuore eius ſanaremur:& à maledicto nos redemit, factus ipſe pro nobis ma
ledictum,& ignominioſiſſimam mortem ſuſtinuit,vt nos ad glorioſam denuo vitam reuo-
caret.Neque verò ſatis hoc illi fuit,quod ademptã nobis vitam reddidiſſet, quin & diuinæ na
turæ conſortium dignitatemque eſt elargitus , locaq; in quibus perpetua frueremur quiete,
præparauit,vbi quæ futura eſt lætitiæ magnitudo,ea cogitatione à nemine poteſt comprehẽ-
di.Porro ipſe adeo bonus eſt,vt neque gratiam ſibi pro his vllam referri poſtulet, ac ſatis ha-
bet,ſi pro iis,quæ largitus eſt,à nobis modo diligatur . Quæ omnia quandocunq; mecum ipſe
cõſidero(vt planè quod euenire mihi in animo ſentio,apud vos etiã enunciem) terribilis me
quidam

A quidam cum mentis conſternatione horror inuadit, metuentem videlicet, ne ſi aliud agen-
do in rebus futilibus ac vanis animum occupauero, à dei charitate deiectus, Chriſto dedecori
ſim. Qui enim aſſiduè nunc ſuis nos artificiis circumuenire, & mundialis iſtius vitæ illecebris
ineſcans omni conatu efficere ſtudet, vt datorum nobis à deo beneficiorum, Deiq; ipſius me-
moriam ex animis noſtris reuellat, is, vbi hinc migrauerimus, cum animarum noſtrarum
exitio nobis inſultans, vehemētiſſimeq; inſectans, contemptionem domino noſtram contu-
melioſè exprobrabit, contumaciaq;, ac defectione ab ipſo noſtra, gloriandi materia aduerſus
illum vtetur, quòd videlicet, cùm nos ipſe neque crearit, neque pro nobis mortem ſubierit, ſi-
B bi tamen, ſpretis, contemptiſq; dei præceptis, obſequentes habuerit. Equidem iſtam ego futu-
ram aduerſus dominum contumelioſam opprobrationem ac dedecus, & inſolentem hoſtis
gloriationem, grauiora longè eſſe ſtatuo, quàm ea, quæ ſunt in gehenna ſupplicia, materiam
videlicet nos aduerſariò Chriſti, glorioſius ſeſe aduerſus illum efferendi extitiſſe qui conci-
liandæ nobis cauſa ſalutis & mortuus ſit & reſurrexerit, cui etiam vel hac gratia maiorem in
modum debitores ſumus, ſicut ſcriptum eſt. Sed hæc hactenus de ea quæ erga deum eſt, cha-
ritate. Neque enim vt ſuprà diximus, iccirco hæc à nobis ſuſcepta eſt oratio, vt omnia in præ-
ſentia, quæ de hac re dici poſſent, ſigillatim ſubtiliter perſequeremur (neque enim res patitur)
ſed illud vnum ſpectauimus modo, vt breuem quandam, & ſummatim capitibus quibuſdum
C comprehenſam admonitionē in animis veſtris relinqueremus, per quam aſſiduè ad diligen-
dum poſſetis deum excitari.

INTERROGATIO III.

De charitate erga proximum.

QVando de charitate, quæ eſt in deum, ſatis iam diſputatum eſt, conſequens nunc ſit,
vt de ſecundo & vi & ordine mandato diſſeratur.

RESPONSIO.

ENIMVERO legem quidē earūm, quæ in animis noſtris naturaliter veluti ſemina quæ-
D dam inſita ſunt, facultatum cultricem, atque altricem eſſe, ſuperiore iam diſputatione do-
cuimus. Verùm quoniam proximum noſtrum iuxtà ac noſmetipſos diligere iuſſi ſumus, cō-
ſideremus, ſi placet, nūquid facultatem aliquam datam nobis habeamus à deo, per quam hoc
eius præceptum exequi poſſimus. Quæro igitur, quis eſt ex omnibus, qui neſciat hominem eſ- ἄνθρωπος,
ſe animal mite, & natura congregabile? non autem ſoliuagum, neque ferum? Siquidem natu- ἥμερον καὶ
ræ noſtræ nihil eſt tam peculiare, quàm mutua inter nos communicatio, mutuaq; aliis alio- κοινωνικὸν ζῶον, οὐχὶ
rum operæ indigentia, & in eos qui eiuſdem nobiſcum ſunt generis, charitas. Eò fit vt domi- μοναστικόν,
nus eorum, quæ nobis largitus eſt, ſeminum, nō iniuria etiam fructus à nobis requirat, Sic e- οὐδὲ ἄγριον.
nim ille ait: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem. Ad cuius mandati conſerua- καινὴν ἐν-
tionem cum animum ille noſtrum vellet excitare, non certiſſimum ille argumentum, quòd τολήν.
E quis ipſius eſſet diſcipulus, illud voluit haberi, ſi prodigia ac ſtupēda miracula effeciſſet. Eſto Ioan.13.d
horum quoque efficiendorum facultatem per ſpiritum ſanctum gratuitò dediſſet: Sed quid Ibidem.
dicit? In hoc cognoſcent omnes quòd diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad inui-
cem. Et ſic vbique præcepta hæc duo ſemper copulat, vt quod proximo quiſque benignè fe-
cerit, id habeat perinde, ac ſi ipſi factum fuiſſet. Eſuriui enim, inquit, & dediſtis mihi mandu- Matth.25.c
care, &c. Tum addit: Quatenus autem feciſtis vni de his fratribus meis minimis, mihi feci-
ſtis. Ex quo ſanè intelligi poteſt, qui primum ſeruet, eum ſecundum quoque per illud ipſum
poſſe ſeruare, viciſſimq; per ſecundi obſeruationem, reditum aperiri ad primum, vt vide-
licet & qui dominum diligat, conſequens ſit eum proximum etiam diligere. (Qui enim di- Ioan.13.d
F ligit me, inquit dominus, mandata mea ſeruabit. Idem autem, Hoc mandatum meum eſt,
inquit, vt diligatis inuicem, ſicut ego dilexi vos) ſimiliterq; viciſſim in quo charitas aduerſus
proximum ſit, eum quoque charitati ſatisfacere, quæ eſt aduerſus deum, quippe cum ipſe be-
neficium illud perinde accipiat, acſi in ſe proprie fuiſſet collatum. Quare & fidelis ille domi-
ni famulus Moſes vſque adeo magnam aduerſus fratres ſuos charitatem præ ſe tulit, vt de li- Exod.32.g
bro dei, in quo ſcriptus erat, deleri ſe petere non dubitarit, ſi populo non condonatum eſſet
delictum. Itemq; Paulus apertè optare auſus eſt, vt ipſe pro fratribus ſuis cognatis ſibi ſecun-
dum carnem, anathema eſſet à Chriſto, nempe qui exemplo Chriſti ſuam cum illorum ſalu- Rom.9.a
te cuperet commutare, & illud tamen etiam ſimul non ignoraret, non poſſe fieri, vt is alie-
naretur

naretur à deo,qui ob charitatem eam,quam in illum haberet ſeruandi cauſa maximi omni- G
um mandati,dei gratiam abieciſſet,ſeq; ob eam cauſam multo plura accepturum , quàm quæ
dediſſet . Cæterum quòd in animis ſanctorum charitas erga proximum hucuſque progreſſa
ſit,ex his,quæ hactenus diximus,ſatis eſſe intellectum puto.

INTERROGATIO IIII.

De timore dei.

RESPONSIO.

H

ATque iis quidem , qui ab initio rudes modo ad pietatis veræ cultum inducuntur,ea, quæ per timorem fit,informatio vtilior eſt, ſicut ſapientiſſimus vir Salomon admonet,cum dicit: Initium ſapientiæ eſt timor domini. (Eccle.1.b) Verum vobis , qui ex ea iam, quæ in Chriſto eſt,infantia exceſſiſtis, neque lacte iam amplius egetis,ſed quod ad interiorem hominem attinet,ſolido doctrinæ cibo ad perfectionẽ adoleſcere & prouehi poteſtis, præceptis ſublimioribus opus eſt,iiſq; in quorum expletione vniuerſa charitatis Chriſtianæ veritas legitimè abſoluitur.Qua in re illud videlicet eſt vobis cauendum, ne largiſſima in vos dei beneficiorum copia cauſa ſit,cur grauioribus poſtea ſuppliciis plectamini, qui ſcilicet aduerſus tantopere bene de vobis meritum ingrati extiteritis. (Luc.12.f) Cui enim commendauerunt multum, I
plus repetent ab eo.

INTERROGATIO V.

De cohibenda mentis ad futiles cogitationes euagatione.

RESPONSIO.

CAeterum illud noſſe conuenit , nos cum nullius alterius mandati cuiuſquam , tum ne charitatis quidem ipſius aduerſus deum ac proximum obſeruationem poſſe præſtare, ſi huc,illucq; mentem temerè paſſi fuerimus aberrare.Neque enim artem vllam,ſcien- K
tiámve quiſquam exacte diſcere poterit, (τέχνην ἀκριβῶσαι.) qui ea relicta identidem modo ad hanc,modo ad illam tranſeat: quin ne vel vnam quidem modò quis conſequi poteſt , qui quæ ad illius finem accõmodata officia ſint,ea perſpecta nõ habeat.Siquidem conſentanea fini officia & actiones ſint,oportet.neq; enim res eſt vlla earũ modò quę via ac ratione tractãtur,quę ſi officia adhibueris, quæ ab ea ſint aliena,rectè vnquã confici poſſit. (Probatio p diſſimilia) Siquidẽ natura non fert,vt quod effecturam ſe fabrilis ferrariæ ars pollicetur, id per figulinæ artis opificium conſequamur . Nec item ad coronam decertanti athletæ propoſitam aliquando pertigeris, qualicunque tandem te addixeris ſtudio tibia canendi,cum ad ſingulos ſingularum artium fines obtinendos accõmodata peculiaris etiam illarum vnicuique induſtria quædam requiratur . Quocirca ipſa e- L
tiam, quæ ex Euangelio eſt pietatis cultura, ſtudiumq; ineundæ apud deum gratiæ, in eo tota poſita ſunt, ſiquis animũ ſuum ab omnibus prorſus mũdi huius ſolicitudinib⁹ auocarit,ſeſeq; funditus ab quauis re,vnde animo mentẽve diſtrahi poſſit,abduxerit.Quamobrem Apoſtolus quoque licet matrimonium genere ipſo eſſet conceſſum,& benedictione habitum dignũ, occupationes tamen,quæ ex eo naſcuntur,curis his,quæ propter deum ſuſcipiuntur,oppoſuit, perinde quaſi hæ inter ſe cohærere non poſſent , his verbis : (1.Cor.7.f) Qui ſine vxore eſt , ſolicitus eſt, quæ ſunt domini, quomodo placeat deo . Qui autem cum vxore eſt , ſolicitus eſt de his quæ ſunt mundi,quomodo placeat vxori . Simili modo etiam dominus diſcipulis ſuis vbi ſynceram illam & ab omni diſtractionis intemperie expurgatam affectionem fuerant adepti,aſſeuerans dicebat: (Ioan.15.c) Vos de hoc mundo non eſtis . Idemq; è contrario etiam iiſdem aſſeueranter M
teſtificabatur,dicens,fieri non poſſe,vt dei cognitionem mundus perciperet, aut ſpiritũ ſanctum acciperet.Pater enim,inquit,iuſtè,& mũdus te non cognouit.Et:Spiritus veritatis : quẽ mundus non poteſt accipere.Animaduertimus itaque neceſſe eſſe , vt qui modò verè deum ſit ſecuturus,is à vinculis affectionum vitæ huius ſolutus ſit:id quod non multo negotio aſſequimur,ſi & à ſuperioris vitæ nos conſuetudine penitus abducimus , eamq; obliuioni funditus mandamus , quandoquidem niſi ab ea nos, quæ ex ſanguinis neceſſitudine nobiſcum intercedit , coniunctione alienauerimus,& à familiari congreſſu ſecularium , ac mentis habitu in alium veluti mundum commigrauerimus,conſentaneum in modum verbis illis Apoſtoli: (Philip.3.d) Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt : nullo modo ſcopum animi attingemus deo videlicet vt

A licet vt placeamus,cum præciſè dominus dixerit: Sic omnis ex vobis,qui non renunciat om Luc.14.g
nibus,quæ poſſidet,non poteſt meus eſſe diſcipulus.Hæc autem vbi præſtiterimus, omni cu- Prouer.4.d
ſtodia cuſtodiendum fuerit cor noſtrum,neque patiendum,vt aſſidua de deo cogitatio ex a- Memorabi-
nimis noſtris elabatur,néve eorum quę mirabiliter ab eo facta ſunt,memoria contaminetur, lia hæc quia
per futiles & euanidas cogitationes: contráque illud agendum aſſiduè , vt ex perpetua ac pu- ſalutaria.
riſſima recordatione impreſſam in animis noſtris piam de deo cogitationem, veluti inde-
lebile aliquod ſignum circunferamus. Siquidem hæc eſt ratio, per quam erga deum acquiri
charitas conſueuit,quæ ſimul cùm ad conficienda ipſa dei mandata nos excitet, tum viciſſim
B quoque ab iiſdem ipſa ad perpetuitatem ſtabilis cõſeruetur. Quod ita eſſe docet dominus ip-
ſe,qui quidem modo dicit: Si diligitis me,mandata mea ſeruate.modò vero:Si præcepta mea Ioan.14.b
ſeruaueritis,manebitis in dilectione mea.Et, quod efficacius etiam poſſit commouere : Sicut Ioan.15.b
ego mandata patris mei ſeruaui, & maneo in eius dilectione. Quibus ſanè verbis illud nos δυσωπητι-
docet,debere nos,vt quodcunque faciendum nobis opus inſtituerimus, eius voluntatẽ, à quo κώτερον.
illud nobis imperatum ſit,veluti finem quendam nobis proponere, ad eamq; omne ſtudium κανὼν ad cu
noſtrum dirigere,quemadmodum alio in loco etiam dicit: Deſcendi de cœlo,non vt faciam ſtodiam mã
voluntatem meam,ſed voluntatem eius qui miſit me patris.Vt enim artes hæ,quæ ſunt ad pa datorũ dei. Ioan.6.d
randum viaticum neceſſariæ, vbi fines ſibi quoſdam ſuos propoſuerint, conueniẽtia ad eos Canonẽ prę cedentẽ cõ-
C obtinendos officia etiam poſtea ſua quædam peculiareſq; actiones accommodant : ſic cum firmat τῇ ὁ-
eorum,quæ nos facimus operum omnium,vna ſit regula,normaq; vna, nempe videlicet, vt μοιώσει.
dei iuſſis ex dei voluntate pareamus, fieri non poteſt vt opus noſtrum aliter perfectè efficia-
mus,niſi quandiu illud in manibus nobis eſt,aſſiduè vſque voluntatem eius qui ſciuit ſanxit-
q; legem mandatorum,ſemper ſpectemus.Porrò ex hac ſedula operis noſtri effectione ad vo
luntatem dei accommodanda,illud conſequetur, quòd ex recordatione illa cum deo coniun
gemur.Vt enim faber ferrarius, verbi gratia, quandocunque dolabram aliquam ſiue aſciam A ſimili
cudit,ſi aſſiduè illius memor ſit,vnde inſtrumentum illud faciendum ex pacto acceperit, & βεβαίωσις.
præſcriptam ſibi ab illo formam & magnitudinem animo verſat,& ad eius voluntatem eius
D qui condixit opus dirigit quod facit: alioqui ſi eius memoriam menti ſibi patiatur excidere,
prorſus aut aliud quippiam omnino,aut lõge diſſimile efficiet ab eo, quod facere inſtituerat:
ſic Chriſtianus quoque,ſi actiones ſuas omnes,ſiue minores,ſiue maiores ad dei voluntatem
direxerit,is ſine controuerſia & egregiè opus illud perficit, & ſimul aſſiduam illius in animo
ſibi memoriam conſeruat,à quo id iuſſus eſt facere : vereq; illud dicere poterit : Prouidebam Pſal.15.c
dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam à dextris eſt mihi ne cõmouear. itemq; Pauli 1.Cor.10.g
præcepto illi ſatisfaciet: Siue mãducatis,ſiue bibitis,ſiue quid aliud facitis,omnia ad gloriam
dei facite.Quod ſiquis in eo,dum opus adminiſtrat, à perfecta illa præſcripti mãdati norma
deſciſcat,hunc perſpicuũ eſt debilem dei memoriã retinere. Quocirca memores aſſiduè ver Hier.23.e
E borum domini illorum,Nunquid non cœlum & terram impleo ego? dicit dominus. &, deus Ibidem.
appropinquans ego ſum,& non deus de longe.&,Vbi ſunt duo vel tres congregati in nomi- Matth.18.c
ne meo,ibi ego in medio illorum ſum: ſic omnia tanquam in oculis illius & agere debemus,
& cogitare. Hac enim ratione & perpetuus in nobis timor permanebit, odio habens iniqui- Pſal.118
tatem(ſicut ſcriptum eſt)animiq; elationem,ac ſuperbiam, & vias improborum : & charitas
conflabitur,cumulatè efficiens illud,quod dictum eſt à domino:Non quæro voluntatem me- Ioan.5.c
am,ſed voluntatem eius qui miſit me, patris. cum hæc firmiſſimè vſque in animis noſtris ἐν πληροφο-
hæreat perſuaſio,& quæ rectè gerantur,ea iudici,ac remuneratori actionum noſtrarum pla- ρίᾳ διηνεκεῖ.
cere,& quæ contrà, flagitioſe,ab eodem condemnari. Ex quo quidem illud ego etiam neceſ-
F ſariò exiſtimo ſequi,vt qui ita ſit animatus,is ne mandata quidem domini ad gratiam homi-
num exequi poſſit.Neque eſt enim quiſquam, qui vbi verè præſtantiorem adeſſe aliquem ſibi
perſuaſit,eo ſpreto ſe ad minus præſtantem conuertat.Quin contrà potius ſi aliquando inci- γνώμη.
derit,vt quæ facit,ea clarioris illius opinione ac iudicio approbentur,ab altero autem illo re-
prehendenda videantur,haud dubiè ille ſpreta inferioris vituperatione,clarioris illius appro
bationem antiquiorem habebit.Quòd ſi hoc in hominibus contingit,quî tandem putandum
ſit animum,qui modo ſanus ſit ac ſobrius, ſi verè deũ adeſſe ſibi perſuaſerit, omiſſis iis, quæ
placere intelligat deo conuerſum iri ad aucupandam ab hominibus ſui exiſtimationem? aut
neglectis dei præceptis, hominum eſſe conſuetudini & ingenio ſeruiturum? aut de vulgari
exiſtimatione pendens vinci ſe ſinet? aut vlla vllius dignitate exterritus de ſtatu dimouebi- Pſal.118
tur? Hoc modo affecta mens erat illius,qui dixit: Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, ſed
non vt

Pſal.118. non vt lex tua domine. Et item: Et loquebar de teſtimoniis tuis in conſpectu regum, & non G
commouebar.

INTERROGATIO VI.

ἰδιάζειν. *Quòd neceſſaria res ſit pietatem colere uolenti ſeorſum uiuere.*

RESPONSIO.

ATque etiam ad continendam in officio mentis agitationem, ne ad futiles videlicet
ac minimè neceſſarias cogitationes aberret, illud adiuuat, ſiquis ſeorſum à cæteris cõ
munem vitam ſectantibus viuat. quandoquidem promiſcuè vitam agere cum iis, qui H
ζωὴν, alij ſecuri perfectam illam domini præceptorum obſeruationem contemnunt, pernicioſum eſſe
ψυχήν. Proue.22.d etiam Salomon ipſe docet. Sic enim eſt apud ipſum: Noli amicus eſſe homini iracundo, neq;
θυμώδει καὶ habitaueris cum viro furioſo, ne forte diſcas vias eius, & ſumas laqueos animæ tuæ. Et item
ὀργίλῳ. Eſa.52.c illud: Exite de medio eorum, & ſeparamini, nimirum eodem pertinet. Quocirca ad illud e-
uitandum, ne oculis, auribúsve inſtigationes ad peccatum admittamus, eiq; imprudentes aſ-
ſueſcamus: néve earum rerum, quas vel viderimus, vel audierimus, impreſſæ peſtilentes, ca-
τῇ προσοχῇ, pitalesq; in animis noſtris formæ, ac veluti notæ quædam inſideant: contraq; vt animum in
alij προσευχῇ officio ſuo attentum tenere poſſimus: Principio, quod ad habitationem attinet, ſeparata ea à
legunt. cæteris nobis quærenda eſt. Ita enim & ſuperioris temporis conſuetudinem poterimus euin- I
cere, in qua alienam à Chriſti præceptis vitam egerimus. (Non mediocri autem hoc eget cõ-
γνώμη, cõ- tentione, vt conſuetudinem ſuam aliquis peruincat. Conſuetudo enim vetuſtate firmata, na-
ſuetudo al- turæ vim ſolet nanciſci) & contractas ex ſuperioribus peccatis labes, oratione aſſidua, & per-
tera natura. petua dei decretorum conſeruatione abſtergere poterimus. Eam autem nullo modo licebit
euincere, ſi multa hinc inde habeamus, quibus temere huc illucq; animus noſter diſtrahatur,
Lucæ.9.c & vitæ huius negociis implicetur. Illud autem, Siquis vult venire poſt me, abneget ſemetip-
ſum, quomodo vnquam conſequi poterit is, qui rebus ſit iſtiuſmodi diſtentus? Siquidem o-
portet, vt nos ipſos primum abnegemus, & crucem ſuſtollamus, ac tum demum illum ſequa-
Abnegatio mur. Nihil eſt autem aliud ſuiipſius abnegatio, niſi ſumma rerũ omnium vitæ ſuperioris ob- K
ſuiipſius. liuio, atque à ſuis ipſius voluntatibus receſſio: quam in vita communi aſſequi longè eſt diffi-
cilimum, ne dicam ab omni prorſus, vt fieri poſſit, facultate remotiſſimum. Atque etiam ad
tollendam crucem ſuam, & Chriſtum ſequendum officit commercium, quod cum iſtiuſmo-
Colo.3.a di vita habetur. Siquidem & animi ad mortem pro Chriſto ſubeundam alacritas, & mem-
brorum quæ ſunt ſuper terram, mortificatio, & illud, quòd quis libenter ſe cuiuis impenden-
ti periculo offerre pro Chriſti nomine paratus ſit, & nulla de rebus vitæ huius affectione tã-
Tollere cru gatur, hoc nimirum eſt tollere crucem ſuam. Porrò ad hanc rem magna nobis obiici impe-
cem ſuam. dimenta videmus à vita communi. Et præter cætera, quæ multa ſunt, illud etiam, quòd ma-
gnum in ea diuinas leges violantium numerum intuens animus, peccata ſua agnoſcendi, & L
φαντασίαν ſe per pœnitentiam affligendi ſpacium nõ habet. Quin potius facta ſui cum deterioribus de
προσκτᾶται. ſe comparatione, de virtute ſibi neſcio quomodo abblanditur. Tum deinde variis tumul-
tibus, occupationibusq;, quæ vita ſolet communis afferre, à dei memoria, cuius haberi ratio
maior debet, abſtractus, non in eo ſolùm detrimentum facit, quòd nõ exultat in deo, delecta-
túrve, neque voluptate, aut verborum domini dulcedine vlla perfunditur, ita vt verè dicere
Pſal.34.b illud queat: Memor fui dei, & delectatus ſum. &, Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſu-
Pſal.76.a per mel ori meo: Sed in eo etiam aſſuefit, vt iudicia ipſius penitus contemnat, obliuiſcaturq;,
quo neque maius ei, neque capitalius malum vllum poteſt accidere.

M

INTERROGATIO VII.

*De eo, quòd cum iis debemus uiuere, qui unum & eundem ſibi nobiſcum uitæ finem propoſitum ha-
bent: idq; eo conſilio, ut rem deo gratam faciamus: & quòd difficilis ſimul ac periculoſa res eſt,
ſolitarium uiuere.*

POſtquam ſatis iam nobis oratione tua perſuaſiſti rem eſſe minime tutam, promiſcuè eſ-
ſe cum illis, qui præcepta domini contemnunt: Libenter hoc nunc ordine ex te ſcire
vellemus, nunquid, qui ſe ab iſtiuſmodi hominum genere ſubduxerit, ipſum ſeorſum à
cæteris ſolitariam vnum agere vitam oporteat, an verò cum fratribus, qui eiuſdem ſecum a-
nimi ſint, & idem cum eo ſibi propoſitum vitæ finem habeant, viuere.

RESP-

RESPONSIO.

A EQVIDEM ad multas ego res vtilius eſſe intelligo,ſi vno & eodem in loco plures viuāt
vnà: ac primò quidem,quòd noſtrum eſt nemo,in quo vno ad res ſibi neceſſarias ad vitā pa-
randas eſſe ſatis præſidij poſſit,quando in his inquirendis,viciſſim alios aliorum videmus o-
pera indigere.Vt enim pes cum virtutem aliam habeat,alia caret,& neque ſua vi ipſe ſine re-
liquorum membrorum adiumento ad diuturnum tempus incolumis poſſet permanere , ne-
que aliunde illud,quo caret,nanciſci: ita in vita ſoliuaga,& inutile nobis eſt quod ſuperat, &
quod abeſt,habere aliunde non poſſumus.Hoc autem nimirum,vt alij viciſſim aliorum ope-
ra egeremus,eo conſilio ſtatutum eſt ab opifice noſtro deo,ſicut ſcriptum eſt , vt officiorum
B permutatione,inter nos dando,accipiendoq;,hanc,ad mutuam viciſſim coniunctionem,cau
ſam haberemus.quanquam eſt etiam lex Chriſtianæ charitatis,quæ nullo modò patitur,vnū-
quenque id modò,quod ſuum ſit,ſpectare.Charitas enim,inquit,non quærit,quæ ſua ſunt. At
iſtud vitæ genus , quo ſeorſim ſe quiſque ab aliorum communione diremit vnum tantum-
modo ſibi propoſitum habet,nempe procurationem ſuorum cuiuſque commodorum . Hoc
autem apertè charitatis legi aduerſatur , quam perfectè obſeruaſſe Apoſtolum videmus , qui
non ſuam ipſius vtilitatem quæreret, ſed multorum,vt ſalui fierent.Ad hæc in huiuſmodi vi-
tæ à cæteris ſeceſſione,illud etiam erit incommodum , quòd neque peccare ſe facile quis in-
telliget,quippe qui neminem habeat,à quo & arguatur leniter,& clemēter corrigatur.Siqui-
C dem fieri poteſt,vt facta criminis accuſatio,etiam ab inimico, plerunque in animo alicuius,
qui rerum modo æſtimator ſit æquus nec ingratus, voluntatem excitet petendæ medicinæ.
Sine dubio autem,errati medicinam ſciens ac prudens is faciet,qui charitatem ſynceram ha
buerit.Qui enim diligit,inquit,diligenter corripit. Hunc autem in ſolitudine reperire nō li-
cet,niſi nobiſcum prius in vitæ fuerit communione coniunctus. Quo fit vt in eum illud con
ueniat: Væ ſoli,quoniam cum ceciderit,non habet ſubleuantem ſe: Tum illud etiam accedit,
quòd qui plures ſimul eodem in loco congregati ſunt,ij pluribus etiam ſimul poſſunt præce-
ptis ſatisfacere.Quod contrà eſt in eo,qui ſolus ſit: dum enim vnum exequitur,ab alio impe-
ditur.Veluti ægrum viſitans,hoſpitem recipere non poteſt:neque in opere faciendo ſtudium
retinere, qui in partiendis,diſtribuendiſq; ad vſum vitæ neceſſariis rebus occupetur , præſer-
D tim quando in miniſteriis hiſce obeundis fratres diutius neceſſe ſit diſtineri.Ex quo illud ſe-
quitur neceſſario,vt maximum, & ad ſalutem omnium maximè expeditum præceptum ne-
gligatur, cum videlicet neque eſurienti cibus ſubminiſtretur, neque nudo veſtimenta . Quæ
cum ita ſint,quis eſt,qui inertem,& infructuoſam vitam ei velit anteponere,quæ & fructuo-
ſa ſit,& præceptis domini conſentanea ? Quòd ſi etiam omnes ,qui in vna ſpe vocationis aſ-
ſumpti vnum corpus ſumus,& caput Chriſtum ipſum habemus , ſinguli autem viciſſim alij
aliorum membra: profectò niſi in hoc conſpirauerimus,vt ad ſimilitudinem compagis cor-
poris vnius in ſpiritu ſancto nexi,aptiq; inter nos ſimus,ac non ſeorſum vnuſquiſque diſiun-
ctum ſibi à reliquorum communione vitæ genus quoddam inſtituerit, neque communi vti-
E litati,vt deo acceptus ſit, inſeruierit , ſed ſuæ potius animi cuidam libidini obſequi maluerit:
quî quæſo fieri poterit,vt in iſtiuſmodi auulſiōe diſtractioneq;,mutuam inter ipſa membro-
rum conuenientiam,officiaq; præſtemus? aut qua ratione illud poterimus obtinere,vt capiti
noſtro,qui eſt Chriſtus,ſubiecti ſimus? Neque enim res patitur in iſtiuſmodi vitæ diſiunctio-
ne vt congaudeat aliquis ei,qui glorificatur,aut qui patiatur, ei compatiatur ; ſiquidem facit
diſiunctio,vt viciſſim inter ſe aliorū alij notum ſtatum habere non poſſint. Ad hæc cum ne-
mo vnus idoneus ſit,qui dona ſpiritualia omnia ſuſcipiat,cum ſecūdum rationem fidei, quæ
eſt in vnoquoq;,ſpiritus etiam ſuppeditatio fiat: illud vſu venit in vitæ conſociatione,vt do-
F num,quod in quoque eſt peculiare,id aliorum quoque commune ſociorum fiat.Alij enim da
tur ſermo ſapientiæ,alij ſermo ſcientiæ,alij fides, alij prophetia , alij gratia ſanationum,&c.
Quæ ſingula qui habet,is non ſua magis,quàm aliorum cauſa habet. Quamobrem neceſſe eſt
in vitæ ſocietate,quæ in vno aliquo eſt ſpiritus efficacia , eam in vniuerſos ſimul peruadere.
Igitur qui ſeorſum à cæteris vitam degit is vnum aliquod(ſi ita fors ferat)donum habet: & il
lud ipſum,eò quòd nihil exerceat,ſed in ſeipſo defoſſum detineat, inutile facit. Quod facere
quàm periculoſum ſit,profectò intelligitis omnes,qui Euangelia legitis.Contrà vero, vbicū-
que multorum ſocietas viget,& quod ſuum eſt,eo fruitur quiſque,& ex alienis nihilominus,
vt ex ſuis,fructum capit.Plura præterea in ſe commoda , hoc in communi viuēdi inſtitutum
habet,quæ enumerare ſingula haud facile ſit.Nam & ad conſeruationem eorū, quæ data no-
bis di-

Caue, putes hæc ſcripta eſſe B. iſti viro in ſuggillationem veriſſimæ anachoréſεως,qualē exercuere Samuel,Helias, filij ꝓphetarū, Baptiſta,Paulꝰ,Antoniꝰ. Abſit. In Sarabaitas detorquet hęc, quorū inexplebilē auaritiā ſchemate cōuelatā anachoreticæ paupertatis elegāter pingit Ioā. Caſſianꝰ c.7. Col.18.c. itē.8.de 4. genere.

Eccl.4.e

σύντομον legit pro σύντονον vrgēs vehemens.

Perſtat in metaphora mēbrorum & capitis.

Rom.13.b ἀναλογίαν πίστεως.

1.Cor.12.a

ἐν κοινωνικῷ βίῳ.

bis diuinitus bona ſunt,ſolitudine eſt longè proſtabilior, & ad cauẽdas hoſtis inſidias tutior G
expergefactio illa,quæ à vigilantibus fit,ſi modo alicui aliquando incitat, vt ſomnum illum,
Pſal.12.a qui eſt in mortem,obdormiſcat(quem vt deprecaremur,docuit nos Dauid, cùm dixit: Illu-
ἁμαρτίας ἀναχώρησις mina oculos meos,ne vnquam obdormiam in mortem)& peccanti,qua reſiliat à peccato,fa
2.Cor.2.b cilior eſt via: nimirum qui conſentiens aduerſum ſe multorum iudicium magis reuereatur,
vt verè in eum illud poſſit conuenire: Sufficit illi qui eiuſmodi eſt, obiurgatio hæc, quæ fit à
pluribus. & rectè & cum virtute aliquid agenti maior quædam in eo ipſo animi fiducia ac-
creſcit,cum de eo quod agit,multorum ſecundum ſe habeat approbationem, atque conſen-
Deut.19.b ſum.Si enim in ore duorũ vel trium teſtiũ ſtabit omne verbũ,multò,ſine cõtrouerſia, ſtabili- H
us is,qui bene aliquid & cum virtute agit, ex multorum teſtimonio confirmabitur. Adde,
quòd periculum etiam iſtiuſmodi ſolitariam vitã comitatur & aſſidet præter iam dicta: pri-
mum quidem ac maximum,ne qui eam degat,is ſibi veluti planè iam perfectionẽ adepto blã-
κίνδυνος αὐταρεσκείας. diatur.Cum enim neminem in ea ſit habiturus, qui iudicare poſſit de his, quæ ab ipſo fiant,
cumulatiſſimè mandato iam arbitrabitur ſe ſatisfeciſſe: ex quo illud ſequetur, vt cum animi
habitum quem habet ad virtutem,illum aſſiduè apud ſe compreſſum tenuerit, ac velut intro-
cluſum,neque quibus rebus deſtituatur,intelligat,neque progreſſionem vllam, quam in vir-
tutibus faciat,videat.nempe qui vndique materiam ſibi exercendorum mandatorum omnẽ
ademerit.Qua enim re humilitatis ſuæ documentum dabit, qui neminem habeat, quo ſeip- I
ſum humiliorem declaret?Quod item ſpecimẽ edet ſuæ in alios commiſerationis,à plurium
cõmunione diſſectus? cui cum nullo penitus cõmercium ſit?Ad patientiam verò quomodò-
nam tandem ſe exercebit,cum voluntatibus illius obſiſtat nemo? Quod ſiquis dicat,ad com-
ponendas animi ſui affectiones moresq; rectè inſtituendos, ſufficere ſibi diuinarum literarũ
A ſimili argu. doctrinam,is ſimiliter facit,vt ſiquis diſceret ædificare,neque vnquam tamen ædificaret, &
æs cudere,& quæ didiciſſet,ea in actum nunquam educeret. Sine dubio autem in huiuſmodi
Rom.2.b hominem probe Apoſtoli illud conueniat,ſiquis dixerit: Non auditores legis iuſti ſunt apud
deum,ſed factores legis iuſtificabuntur.Neque enim(vt videmus)dominus ipſe (quæ incredi-
bilis eius in nos bonitas fuit)ſimplici modo verborum doctrina contentus fuit, ſed vt expreſ K
ſè euidenterq; humilitatis nobis exemplum proderet,perfectè charitatis mandatum vt exple-
ret,ipſe ſeipſum linteo præcinxit,& diſcipulorum ſuorum pedes lauit. Tu vero, quem ablues?
in quem officioſus eris?à quo vltimus numerabere,qui ab aliorum ſocietate diſiunctus degas?
Pſal.132.a Bonum verò ac iucundum illud,fratrum videlicet eodem in loco habitatio,quam vnguento
de capite ſummi ſacerdotis ſuauè fragranti & aſpiranti ſpiritus ſanctus aſſimilat,qui tandem
in ſolitaria vnius habitatione locum habebit vt impleatur? Concludendum eſt igitur certa-
συμπέρασμα totius capitis. minis curriculum,& progreſſionis ad virtutem facilitatem, & mandatorum domini execu-
tionem aſſiduam,ac meditationem,fratrum habitationem eſſe vno & eodem in loco. quæ cũ
Matth.5.b propoſitum ſibi finem habeat gloriam dei ex præcepto domini noſtri Ieſu Chriſti ſic dicẽtis: L
Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem
veſtrum qui in cœlis eſt: tum eorum de quibus in Actis mentio eſt,ſanctorum virorum præ-
cipuum inſigne illud obtineat.Ita enim de illis ſcriptum eſt: Omnes autem qui credebant, e-
Acto.2.g rant pariter in eodem loco,& habebant omnia communia.Et item: Multitudinis autem cre-
Acto.4.g dentium erat cor vnum,& anima vna,nec quiſquam eorum quæ poſſidebat,aliquid ſuum eſ-
ſe dicebat,ſed erant illis omnia communia.

INTERROGATIO VIII.

De nuncio rebus uitæ huius remittendo.

NVnquid homini omnia relinquenda ſint prius, atque ita poſtea ad eam quæ ſecun- M
dum deum eſt vitam accedendum?

RESPONSIO.

Matth.16.d CVM dominus noſter Ieſus Chriſtus poſt multa, eaq; multis ex rebus geſtis firmiſſimè à
ſe tradita documenta,ad omnes loquatur,ac dicat: Siquis venit ad me, abneget ſemetipſum,
Luc.14.g & tollat crucem ſuam,& ſequatur me.& item: Sic igitur quicunque ex vobis,qui non renun-
Renunciationis formulæ. ciat omnibus,quæ poſſidet,non poteſt meus eſſe diſcipulus: Nos præceptum hoc ad plura ar-
bitramur pertinere,quorum neceſſaria alienatio ſit: Nam & diabolo in primis renunciamus,
itemq; affectionibus carnis,qui abdicauimus occulta dedecoris, conſanguinitatibusq; ac fa-
miliarita-

A miliaritatibus,quæ cum hominibus nobis ſint: ſimiliterq; conſuetudini etiam vitæ, quæ perfectioni Euangelij ſalutis aduerſatur.Et,quod his omnibus magis neceſſarium eſt,quilibet ſibimetipſi renunciat,qui exuit veterem hominem cum actibus ſuis, qui corrumpitur ſecundũ deſideria erroris.Poſtremo affectionibus cunctis mundanis,quæ pietatis propoſitum valeant impedire,nuncium remittit.Ac nimirum,qui ita fecerit,is parentes veros eſſe illos exiſtimabit,qui in Chriſto Ieſu per Euangelium ipſum genuerint.Fratres verò qui eundem ſecum ſpiritum adoptionis acceperint,ad facultates omnes,vt ad alienas(ſic vt etiam ſunt reuera)animum adhibebit.In ſumma,denique cui propter Chriſtum mundus totus crucifixus eſt,& ipſe Chriſto,qui poſſit particeps eſſe amplius eorum quæ in mundo ſunt?cum dominus noſter

Colo.3.b

Qui veri parentes,fratres.

1.Cor.4.d

B Ieſus Chriſtus rem ipſe ad ſummum prorſus faſtigiũ perducat, nempe odium animæ, & ſuimet ipſius abnegationẽ,quando dicit:Siquis vult poſt me venire,abneget ſemetipſum,& tollat crucem ſuam,tumq; ſubiunxit: Et ſequatur me.Et rurſus: Siquis venit ad me, & non odit patrem ſuum,& matrem,& vxorem,& filios,& fratres,& ſorores,inſuper & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus.Perfecta igitur renunciatio in eo conſiſtit,ſiquis id aſſecutus fuerit,vt ne de vita quidem ſua quicquam affectus ſit omnino, eſto habeat mortis reſpõſum, ita vt nihil ſibi confidat. Porrò eiuſcemodi renunciatio initium ſumit ab alienatione rerum externarum,veluti poſſeſſionum,inanis gloriæ, conſuetudinis vitæ ſuperioris, ad res inutiles affectionis,quomodo ſanè vt faceremus exemplo ſuo admonuerunt nos ſancti domini diſci-

Luc.14.f

ἀπόκριμα θανάτου.

2.Cor.1.b

C puli,Iacobus quidem & Ioãnes,relicto patre ſuo Zebedæo,ipſoq;, de quo tota illorum victus ratio pendebat,nauigio.Matthæus verò quando è Telonio ipſo ſurrexit,& dominum ſecutus eſt,qua in re non lucra modo reliquit,ſed pericula etiam contempſit,quæ ipſi, totiq; ipſius familiæ à ciuitatis magiſtratibus imminebant,quòd redemptorum à ſe vectigalium rationes diſcedens non confectas reliquiſſet.Paulo verò etiam totus mundus crucifixus erat,ipſeq; viciſſim mundo toti.Adeò qui vehementer Chriſtum ſequi deſiderat,is de nulla omnino vitæ huius re curare amplius poteſt:idq; eouſque,vt ne parentum quidem ingenti amore moueatur, aut domeſticorum,ſiquidem is aduerſetur dominicis mandatis: (Tunc enim & illud locum habet: Siquis venit ad me,& non odit patrem ſuum & matrem,&c.)non humano terrore vllo de ſtatu dimoueri,vt propterea in his quæ fieri animæ vtilitas ſuadeat, de animi præſentia

Matthæus nõ facultates modo, ſed & pericula contẽpſit.

D quicquam remittat.Quod quidem tum animaduertimus ſanctos fuiſſe illos viros aſſecutos, quum dicerent: Obedire oportet deo magis,quàm hominibus. Non deriſione denique vlla, qua auerſi à pietate homines,ea quæ laudare ipſos magnopere oporteret,proſequi ſoliti ſunt, commoueri,eaq; re ipſorum vituperationi ſuccumbere.Quòd ſiquis explicatius etiam diligẽtiusq; ſoliditatem vimq; flagranti illorum deſiderio coniunctam velit cognoſcere,qui Chriſtum ſectantur,enimuero hic repetere animo debet,quæ docendi nos cauſa de ſeipſo Apoſtolus loquitur,cum dicit: Siquis alius videtur confidere in carne,ego magis circunciſus octauo die ex genere Iſraël,de tribu Beniamin,Hebræus ex Hebræis,ſecundum legem Phariſęus, ſecundum æmulationem perſequens eccleſiam dei,ſecundum iuſtitiam, quæ in lege eſt,con-

Acto.5.e

ἀκριβέστερον καὶ τρανότερον.

E uerſatus ſine querela.Sed quæ mihi fuerunt lucra,hæc arbitratus ſum propter Chriſtum ſtercora.Veruntamen exiſtimo omnia detrimentum eſſe propter eminentẽ ſcientiam Ieſu Chriſti domini noſtri, propter quem omnia detrimentum feci,& arbitror ſtercora eſſe, vt Chriſtum lucrifaciam.Etenim ſi(vt audacter aliquid,at verè tamen eloquar.)Sed ſi Apoſtolus iis, quæ fœdiſſima in corpore ſunt,eiuſmodiq;, quæ à nobis quàm fieri poteſt ſtudioſiſſimè procul amandamus,conceſſa ad tempus legis priuilegia ſimilia dicere non dubitauit, veluti quæ impedimento eſſent,ad cognitionẽ Chriſti,illiusq;,quæ in ipſo iuſtitia eſt,eiusq;,quæ ad mortem ipſius fit conformationis,quidnã de iis dicere oportebit, quæ ſancita ab hominibus ſint? Quanquam quod dico,quid aut rationibus à nobis inuentis, aut ſanctorum virorum exem-

περὶ τῶν ἀνθρώποις νενομισμένων.

F plis attinet confirmare? cum ipſa domini noſtri verba in medium liceat afferre,iisq; ipſis religioſum ac dei timentem animum magnopere commouere,quibus ille palàm ac citra controuerſiam teſtificans,ſic dicit: Sic igitur,quicunque ex vobis non renunciat omnibus, quæ poſſidet,non poteſt meus eſſe diſcipulus. Et alio in loco, cum poſt oblatam conditionem illam: Si vis perfectus eſſe,verba illa ſubieciſſet, Vade, vende quæ habes, & da pauperibus,pòſt illud adiecit: Veni, ſequere me.Atque etiam ſimilitudinem illam de negociatore huc quoq; manifeſtè ſpectare nemo non (modo æquus interpres) intelligit. Simile enim eſt,inquit,regnum cœlorum homini negociatori quærenti bonas margaritas.Inuenta autem vna precioſa margarita,abiit,& vendidit omnia, quæ habuit, & emit eam. Planum eſt enim precioſam margari-

Luc.14.g

Matth.19.e

παραβολὴ ἐμπόρου.

Matt.13.e

margaritam cœleſte regnum ſignificare hoc in loco. Quod regnum nos aſſequi poſſe domi- G
nus negat, niſi omnia ſimul quæ habemus, diuitias, gloriam, genus, & ſiquid ſit aliud eorum,
quibus plerique ambitioſius inhiant, pro eo parando, neglexerimus. Deinde illud etiam fieri
non poſſe, vt illud obtineatur, quod cupitur ſtudioſius, ſi mens diuerſis ſit curis diſtracta,
Matth. 6. c idem dominus aſſeruit, cum dixit: Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Itemq́;: Non pote-
ſtis deo ſeruire & Mammonæ. Quæ cum ita ſint, ſine dubio vnum nos deligere theſaurũ con
Ibidem. uenit, nempe illum cœleſtem, in quo mentem habeamus defixam. Vbi enim eſt, inquit, The-
ſaurus tuus, ibi & cor tuum erit. Ex quo intelligitur, quandocunque vel peculiarem poſſeſſiũ-
culam aut certe exuberantem opum copiam, terrenam quidem illam & corruptelæ expoſitã, H
nobis reſeruamus, in his mente noſtra veluti in cœno quodam conſepulta, neceſſe ſit, animo
ad rerum diuinarum contemplationem aditum præcludi, eumq́; ita iacere, vt de cœleſtibus
ac promiſſis nobis à deo bonis cogitare non poſſit. Quæ bona non poſſumus aſſequi, niſi ad
ea petenda indiuulſa & vehemens nos, quædam cupiditas inflammet, ac rapiat, quæ ſuſceptos
pro iis adipiſcendis labores faciat leues. Eſt igitur, quemadmodum docuimus, renũciatio ni-
hil aliud quàm vinculorum craſſæ huius ac tẽporariæ cõuerſationis abſolutio, quæ nos dum
emancipat ſemel ac ſubducit anxiis & humanam vitam comitantibus negotiis, expromptio-
res ac magis idoneos reddit ineundæ viæ ad dei contemplationem rectà prouehenti. Re-
nunciatio eiuſmodi citra vllius impedimenti remoram ſubſidio eſt nobis nec mediocri, ad I
parandam poſſeſſionem vſumq́; rerum precioſiſſimarũ, nempe ſuper aurum & lapidem pre-
cioſum multum, vtq́; breuiore compendio circunſcribam renunciationem: eſt cordis ab hu
mano viuendi ritu ad eum tranſcriptio qui in cœlis eſt, adeò vt iure optimo dicere poſſimus:
Philip. 3. d Noſtra conuerſatio in cœlis eſt: &, quod omnium maximũ eſt, ſimilitudinis, quam cũ Chri-
2. Cor. g ſto habere debemus, initium. qui ipſe cum diues eſſet, egenus factus eſt propter nos: quam ſi-
ne controuerſia niſi prius conſequemur, nunquam viuendi ex Euangelio Chriſti inſtitutum
poterimus attingere. Quando enim aut cordis contritio, aut propriis ſenſus humilis demiſ-
ſio, aut iracundiæ, mœroriſve, ac ſolicitudinum, vtq́; conciſius abſoluam omnium peſtilentiũ
animi perturbationum liberatio in diuitiis, & vitæ huius angoribus, intemperantíque men- K
tis ad res iſtiuſmodi alias applicatione poterit obtineri? In ſumma cui ne de ipſis quidem ne-
ceſſariis ad tuendam vitam præſidiis ſolicito eſſe conceſſum eſt, veluti victu atque veſtitu,
huic quæſo quænam ratio permittit, vt prauis diuitiarum cauſa ſuſceptis ſolicitudinibus, ve-
luti ſpinis, quæ iactam ab animarum noſtrarum agricola ſementem ad vberem vſque frutica
tionem emergere & emicare non ſinunt, ſuffocatus teneatur? cũ dominus noſter Ieſus Chri-
Lucæ. 8. b ſtus dixerit: Hi ſunt, qui ſeminati ſunt in ſpinis, qui à ſolicitudinibus & diuitiis, & voluptati-
bus vitæ ſuffocantur, & non referunt fructum.

INTERROGATIO IX.

L

*Qui adiungi uult deo cõſecratis & in eorum tranſire ſodalitium, debétne ſui iuris facultates ce-
dere & citra delectum permittere ingratis familiaribus ac domeſticè ſibi notis.*

RESPONSIO.

Matth. 19. c Luc. 12. d λογίζομαι.

CVm dominus noſter Ieſus Chriſtus dixerit, Vende quæ habes, & da pauperibus & ha-
bebis theſaurum in cœlo, & veni, ſequere me. & item, Vendite quæ poſſidetis & date e-
leemoſynam: Equidem ex hoc colligo, qui hac mente à ſuis diſcedat, hunc huiuſcemo
di curam de parte patrimonij ſua nullo modo oportere negligere, contraq́; illud accurare,
vt cum eam omnem diligentiſſimè ſecum abſtulerit, eam veluti rem iam domino conſecra- M
tam ſumma cum religione diſtribuat, vel ipſe per ſe, ſi huiuſcemodi muneri ſcienter admi-
niſtrando eſſe ipſe par poſſit, vel per alios, quos antè maxima adhibita diligentia delegerit,
quiq́; certiſſima dederint documenta, poſſe ſe illam fideliter ac prudenter diſtribuere, cum il-
lud perſuaſum ſit, non vacare periculo, ſiue propinquis ſuis illam relinquat, ſiue in ea diſtri-
βεβαίωσις à ſimili petita. buenda, cuiuſuis, nulla adhibita delectione, opera vſus ſit. Etenim ſi, qui præfectus eſt procu-
randæ regiæ pecuniæ, eſto de rebus iis, quæ partæ iam ſunt, nihil interuerterit omnino, ad ſeq́;
tranſtulerit: is tamen, ſi quæ præterea acquiri potuerant negligentia ſua non acquiſiuerit, ſed
paſſus ſit deperire, nihilominus tamen vtique in crimine eſt: quàm graue tandem cenſere de-
bemus iudicium illis imminere, qui in rebus dei nomini iam conſecratis, vindicandis, lente
ac negligenter ſe geſſerint? An non in eadem cum illis iudicij cauſa futuros, de quibus ſcri-
ptum eſt,

A ptum eſt, Maledictus homo, qui facit opera domini negligenter? Illud autem vbique nobis tenendum eſt, vt ne, dum præcepto vni volumus ſatisfacere, ab altero videamur diſcedere. Neque enim conueniens eſt decoro noſtro, ſi cum iniquis hominibus contendere videamur, aut delitigare. Siquidem ſeruum domini non oportet litigare, ſed contrà potius aduerſus quę iniquius ſe naturales cognati gerunt, is tenere memoria debet, dominum dixiſſe, eſſe neminem, qui reliquerit domum, aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros, non quauis de cauſa, ſimpliciter, ſed propter ipſum, & Euangelium, qui non centies tãtum recipiat in tempore hoc, & in ſeculo futuro vitam ęternam. Admonendi ſunt tamen qui B tales ſunt, ſeduloq; teſtificandum, ſacrilegij ſcelere ſe ipſos obſtringere, idq; vt pareamus pręcepto domini, qui dixit: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum, &c. Porrò de his rebus experiri apud iudices extrarios, vetat nos idem dominus, cùm dicit: Et ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Et Paulus ſimiliter: ſic enim eſt apud ipſum: Audet aliquis veſtrum habens negocium aduerſus alterum, iudicari apud iniquos, & non apud ſanctos? Atque apud hos ipſos etiã in iudicium citabimus, ſi quando citabimus, maiore habita ratione fraternæ ſalutis, quàm facultatum, quæ ex pecunia poſſint proficiſci. Etenim dominus cum antè dixiſſet, Si te audiuerit: poſtea addidit, Lucratus es, non pecuniam, ſed fratrem tuum. Eſt tamen quum clarius aperiendæ cauſa verita- C tis ſæpenumero ipſi ab ipſo illo, qui nobis infert iniuriam, vocati ad diętam vtrique parti cõmuniter indictam, ad nos purgandos debemus deſcendere, non laceſſentes ipſi, ſed laceſſiti: idq; ita facere, vt manifeſtè appareat nos neque iracundia, neque contentioſa pertinacia vlla adductos eo deſcendiſſe, ſed ea re ſolum, vt veritas illuſtrior reddatur cæteris, atque conſpicua magis. Sic enim & illum etiam inuitum, è malis, in quibus eatenus verſatus fuerit, eximemus, & nos à præceptis domini non diſcedemus, ſi videlicet tanquam dei miniſtri non cõtentionis ſtudio, aut auaritia vlla adducti, cõſtanter pro illuſtrãda veritate propugnabimus: neq; omnino vſquam maius quàm quantum permiſſum ſit, ſtudium in re iſtiuſmodi adhibebim⁹.

Hiere.48.b
2.Tim.2.d
Mar.10.d
διαμαρτύρασθαι χρή.
Matth.18.b
Matth.5.f
1.Cor.6.a
περιουσίας.

INTERROGATIO X.

D *Nnquid qui ad religioſam uitam accedent, promiſcue omnes conueniat admitti, an aliqui tantummodo? nunquid item confeſtim recipi debent, an probandi primum? Si probandi, ecqua tandem illa eſſe debet probatio?*

RESPONSIO.

CVm benignus hominum amator deus, idemq; autor ſalutis noſtrę, dominus noſter Ieſus Chriſtus prædicet, ac dicat: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos: nõ fit ſine periculo, ſi qui ad dominũ per nos accedere in animo habent, & ſuaue ipſius iugũ, ac præceptorum onus, quo ad cœlum extollimur, ſubire parati ſunt, ij à nobis reiiciantur. Verum neque illud tamen permitti debet, vt quiuis illotis pedibus in E ſanctimoniam domini mandatorum ingrediatur. Sed quemadmodum dominus noſter Ieſus Chriſtus adoleſcentem illum, qui ad ipſum acceſſerat, de ſuperiore eius vita percontatus eſt, cúmque rectè actam fuiſſe illam comperiſſet, quod ad perfectionem amplius pręterea deſiderabatur, id illum iuſſit adiungere, quod vbi feciſſet, tum demum ſequendi ſe, ipſi poteſtatem fecit: Sic quoq; faciendum nobis eſt, vt videlicet illorum, qui ad nos manſuri nobiſcum, accedant, diligenter quæ ſuperior vita fuerit, inquiramus. Et ſi quidem aliquos inuenerimus, qui aliquos iam in ea progreſſus ad virtutem fecerint, iis ad perfectionem propius pertinentia præcepta cõmendemus. Quos verò ab eo vitæ genere quod aut vitioſum ſit, aut quod inter bonũ malumq; medium ſit, ad illud quod perfectum in dei cognitione poſitũ eſt, animaduerterimus ſe velle trãsferre, eos exquiram⁹, qui ipſorũ mores ſint, num cõſilio inſtabili, & ad F cõſtituendũ quiduis in vtrãlibet partẽ pręcipiti. Siquidẽ in iis, qui iſtiuſmodi ſunt, magnopere ſuſpecta haberi incõſtantia debet, qui præter id, ꝙ nullã ipſi vtilitatẽ inueniunt, cæteris etiam ſunt detrimento, quòd inſtitutũ viuendi noſtrum falſis probris, & nequiſſimis maledictis magnopere infament. Verumenim quando in rerum natura nihil eſt, quod non diligentia corrigatur, neq; vitium eſt vllum adeo graue, quod non dei timore peruincatur, qui huiuſmodi ſunt, ij nullo modo à principio ſtatim ſunt deſperãdi, ſed ad idoneas duci exercitatiões debẽt: ibiq; & adhibendo temporis ſpatio, & grauioribus imponendis laboribus periculum faciendum de illorum natura, conſtantiaq;, vt videlicet, ſiquid ineſſe in ipſis ſtabilitatis cognouerimus,

Matth.11.d
γνώμη.

rimus,eos tuto admittamus: ſin minus , dum adhuc extrà ſunt, repudiemus, neque ex iſtiuſ- G
Galat.6.a modi periclitatione detrimentum vllum in fratres redundet.Porrò illud etiam animaduerti
1.Cor.4.a debet,nunquid præoccupatus aliquis in delictis,abiecta omni verecūdia,palàm enunciet oc-
culta dedecoris,ipſeq; ſeipſum accuſet , ſimulq; num ſuperioris vitæ peccatorum ſuorum ſo-
Pſal.6.b cios præ pudore defugiat,eóſque ab ſeſe procul ſubmoueat, velut ille , qui dicebat : Diſcedite
à me omnes, qui operamini iniquitatem: ſeſeq; hoc modo ad id , quod ſibi reliquum ſit vi-
tæ, antè præmuniat,ne in ſimilia de reliquo flagitia delabatur . Cæterum communis illa eſt
ratio vnumquenque pertentandi,ſi illud animaduertatur, nunquid is, de cuius ſententia peri
culum fiat,paratus ſit libenter ad omne humilitatis genus deſcendere,miſſa omni verecūdia,
ita videlicet,vt ſordidiſſima etiam quæque artificia ſuſcipere non recuſet, quandocunque il- H
lorum exercitationem vtilem eſſe ratio conſuadeat.Vbi verò facta iam omnibus in rebus di-
ligens ab iis exploratio fuerit,qui res iſtiuſmodi callide ſciant perueſtigare, isq; veluti vas ali
quod perappoſitum & accommodum domino,& ad omne opus bonum paratum , comper-
tus fuerit,tum verò ad illorum numerum debet aſcribi, qui ſeipſos domino conſecrarunt.
Maxime autem ei,qui ab ſplendido aliquo vitæ genere,ad imitandum modeſtiſſimæ humili-
tatis domini noſtri Ieſu Chriſti exemplum feſtinat,munera quædam præſcribi debent de nu-
2.Tim.2.b mero eorum,quæ illi ſordida exiſtimant, qui in ciuili vita verſantur : obſeruandumq;, num
in iis cum omni animi alacritate non erubeſcentem & incōfuſibilē ſe deo operariū exhibeat. I

INTERROGATIO XI.

De ſeruis.

RESPONSIO.

1.Tim.6.a QVicunq; verò ſub iugo ſunt ſerui,ij ſi ad fratrum conuentū profugiant, admoniti,ac
meliores effecti,remittendi dominis ſunt:& in hoc Paulus imitādus,qui Oneſimum,
quē per Euāgelium ipſe genuerat,Philemoni remiſit,cū quidē & illi perſuaſiſſet
iugum ſeruitutis,ſi eo quis ex dei voluntate vteretur , dignū eſſe quod ad regnū
cœleſte promoueret,& hunc eſſet hortatus,vt nō minas modo remitteret,quas aduerſus illū K
Matth.6.b intenderat,memor eorum,quæ dicta eſſent à domino,Si dimiſeritis hominibus delicta eorū,
dimittet & vobis pater veſter cœleſtis delicta veſtra:verum etiā,vt benigniorem erga ipſum
Philip.1.c animum gereret,ſic ſcribens:Forſitan enim ideo diſceſſit ad horā, vt æternum illum recipe-
res,iam nō vt ſeruum , ſed vt pro ſeruo fratrē chariſſimum.Verùm enimuero,ſi forte domi-
nus improbus ſit,vt qui flagitioſa quædam imperet,& adhibita vi ſeruum cogat eius, qui ve-
rus eſt herus,dominus noſter Ieſus Chriſtus,præcepta violare,hîc contēdere magnopere de-
bemus,ne nomē dei blaſphemetur,propter ſeruum illum,ꝙ fecerit aliquid,quod non placeat
deo.Porrò huiuſmodi contentio in eo conficitur,ſi aut ſeruo illi perſuaſum ſit, eum grauiſſi-
Acto.5.e mas quaſq;,quæ ſibi inferantur,acerbitates perferre debere,vt deo magis obediat,quàm homi
nibus,ſicut ſcriptum eſt:aut ſi qui illum receperint,libenti animo tentationes omnes, quæ ſi- L
bi propter illum inferantur,ſuſcipere parati ſint,eo modo,quo placet deo.

INTERROGATIO XII.

Quomodo recipi debeant,qui matrimonio iuncti ſint.

RESPONSIO.

ATque ij etiam,qui matrimonio coniuncti,ad huiuſmodi vitę genus accedunt percō-
1.Cor.7.a tandi ſunt,num conſentiente altera parte hoc faciant, ex præcepto Apoſtoli .Vir e-
nim,inquit ille,ſui corporis poteſtatem non habet.Et ſi hoc ita ab ipſis fieri cōpertum M
τῆς πρὸς θε- ſit,tum multis adhibitis teſtib⁹ admitti debet,qui accedit.Siquidē nihil eſt, quod dei iuſſis po
ὸν ὑπακοῆς tius haberi debeat.Si verò diſſidens ſit altera pars , & aſſiduè vſq; ex aduerſo cum altera con-
οὐδὲν προ- tendat,quòd videlicet minus ſolicita ſit,quomodo placeat deo,hîc ea cōuenit meminiſſe,quæ
τιμότερον. 1.Cor.7.c dicta ſunt ab Apoſtolo:In pace autem vocauit nos deus . Et ſic parendum præcepto domini
Luc.14.f qui dixit: Siquis venit ad me,& non odit patrem ſuum,& matrem,& vxorem,& filios,& fra
tres,&c.non poteſt eſſe meus diſcipulus.Neque enim eſt,quod haberi antiquius debeat,quàm
vt dei iuſſis pareatur.Cæterùm nos pleroſque nouimus,ſæpe qui ex intenta oratione, aſſiduó-
que ieiunio, ad finem , quem optabant , vitæ cum caſtitate peruenerunt , quippe cum
dominus

A dominus videlicet eos qui vſquequaque ſunt obſtinati, ſæpenumero etiam per corporalẽ neceſſitatem adigat ſenſim, vt recto alterius partis iudicio conſentiant.

INTERROGATIO XIII.

Quòd iis qui nouicij primis pietatis rudimentis imbuuntur, utilis taciturni ſilentij etiam exercitatio ſit.

RESPONSIO.

B Atque iis etiam, qui rudes adhuc ad pietatis culturam accedunt, vtilis eſt ea quæ per taciturnitatem exercitatio fit, quandoquidem in eo, quòd linguæ moderentur, hoc ſatis magno erit argumento, cõtinentiam ab ipſis coli: & in aſſiduo ac perpetuo ſilẽtio, de iis, quos loqui ſciẽter audiuerint, exemplum ſument, quemadmodum & proponi quęſtiones debeant, & item quomodo vnicuique oporteat reſpondere. Eſt enim & vocis moderatio, & in ſermone modus quidam, itẽmque occaſionis apta maturitas, ac verborum proprietas, quæ propria ac peculiaria ſunt pietatis cultorum: quæ quidem nullo modo doctrina is poteſt percipere, qui non quæ ex ſuperioris vitæ conſuetudine impreſſa habeat, ea antè dedidicerit, quippe cum taciturnitas ſimul & obliuionem ex deſuetudine pariat, & ad ea, quæ recta ſunt, C diſcenda, ocium ſuppeditet. Quamobrem niſi aut peculiaris cauſa aliqua vel ad ſalutem animæ, vel ad operis alicuius, quod tum in manibus ſit, confectionem ſumme neceſſaria, aut iſtiuſmodi poſita quæſtio aliqua vrgeat, tenendum aſſidue vſque ſilentium eſt, excepta videlicet pſalmorum modulatione.

[margin: συντόνως ἢ μετεωρίςως. δόγμα.]

INTERROGATIO XIIII.

De iis, qui cum per profeſſionem deo ſeipſos deuouerint, tum profeſſionem illam conantur reſcindere.

D
RESPONSIO.

Caeterum horum vnuſquiſque, ſi poſtea quàm intra reliquorum fratrum ſocietatem adſcriptus fuerit, factam iam ab ſe profeſſionem reſciderit, is perinde aſpici debet, vt qui in deum peccauerit, quem videlicet profeſſionis ſuæ teſtem adhibuerit, cuique ſolenni ſe voto obligarit. Si verò in deũ quis peccauerit, inquit, & quis orabit pro eo? Etenĩ qui ſeipſum deo ſemel deuouit, hic ſi ad aliud deinde vitæ genꝰ trãſiuerit, ſacrilegij ſe ſcelere obſtrinxit, quippe qui ſeipſũ deo, cui ſe cõſecrauerat, veluti ſubterfuratus ſit. Porrò huiuſcemodi hominibus rationi quidem conſentaneum fuerit vt nullo modo aperiantur fratrum ianuæ, ne ſi prætereuntes quidem ea re modo, vt tecto recipiantur, ad ipſos diuerterint. Perſpicua eſt E enim regula Apoſtoli, qua iubemur ſubtrahere nos ab omni inordinato, neque vllo modo cum illo commiſceri, vt confundatur.

[margin: 1.Reg.2.e — Vel huc oculos cõuertant Lutheri hypaſpiſtæ. — 2.Theſ.3.b]

INTERROGATIO XV.

Quænam idonea haberi ætas debeat, in qua permittatur alicui, ut per profeſſionem deo ſe dedicet: itemq; quo tempore facta uirginitatis profeſſio rata habenda ſit?

RESPONSIO.

Cvm dominus dicat, Sinite paruulos venire ad me. & Apoſtolus eum laudet, qui ab infantia ſacras literas didiciſſet: idemq; alio in loco præcipiat educãdos eſſe filios in diF ſciplina & correptione domini: prorſus ad eos, qui ad nos accedant, admittendos, nullum non ætatis tempus idoneum eſſe iudicamus, vel ipſius adeo teneræ, atq; ineuntis, vt videlicet qui orbati parentibus ſint, eos noſtrapte ſponte ipſi aſſumamus, & exemplo Iob parentes pupillorum ſimus. Qui autem ſub parẽtibus ſint, eos ab ipſis ad nos adductos multis adhibitis teſtibus recipiamus, vt nõ demus occaſionẽ, iis qui volũt occaſionẽ: ſed obtrectatoribꝰ noſtris maledicẽdi cauſa omnis hac etiã in parte pręciſa ſit. Atque in illis quidem recipiendis hæc, quam dixi, teneri à nobis ratio debet: non ij tamen continuo propterea ad reliquum fratrum corpus aggregandi, aut cum his ſimul cenſendi ſunt: ne videlicet, ſi illi propoſitum ſuum minus fuerint aſſecuti, eorum poſtea probra in omnes promiſcuè pietatis ſectatores redundent. Sed educandi illi quidem ſunt cum omni charitate, non ſecus ac ſi cõmunes

[margin: Matth.19.a — 2.Tim.3.d — Ephe.6.a — 2.Cor.11.c]

totius fratrum collegij filij eſſent,ſeorſumq́; ipſis & locus in quo habitent, & victus ratio quã teneant,aſſignari debet,tam maſculis,quàm fœmellis à ſe diuerſo domicilio diſparatis: vt ne ſe ſuperiores cõpellandi maiorem ſumant fiduciam præfidentiores facti, quin potius vt raritate congreſſus reuerentiã aduerſum ipſos retineant,nêve ex multis,quæ iis,qui adultiore ætate ſunt,imponuntur,ꝙ in exequendis officiis ſuis nõ ita interdum diligentes fuerint (ſi modo,vt aſſolet,inciderit aliquando, mentẽ ipſorum temere aliud agentem aberraſſe) procliuitas quædam maior ad peccandum in animis illorum naſcatur,aut ſæpenumero etiam ſentire de ſe elatius incipiant,cum in quibus ipſi rectè ſe gerant,in iis natu grãdiores labi animaduertant.Neq; enim intereſt,vtrũ ſapientia quis an ætate puer ſit. Itaq; nihil eſt mirum eadem plerunq; in vtriſque animi vitia reperiri. Simulq́; ex huiuſcemodi ſeparatione & habitatiõis, & victus,illud etiã prouidebitur,ne quibus in rebus,natu maiores,ſi eas gerant, decorũ propter ætatem ſeruatur,ad eas adoleſcentuli,ob aſſiduum cum ipſis vſum, indecorè ante tẽpus aſſiliant.Quocirca cùm huius,quẽ dixi,ordinis,tum reliquæ etiam ſeruandæ diſciplinę,ac ſanctimoniæ cauſa,ſeparata eſſe loca illa oportet,in quibus & pueri,& natu grandiores verſentur.Qua ex re illud etiam cõmodum ſequetur, quod in præceptorum cõmentatione adoleſcentulis neceſſaria,ſtrepitu illo,qui illam ſolet comitari, reliqui monachi non offendentur. Verumenim precationes,quæ ſtatis interdiu horis deſcriptæ ſunt,ac præfinitę, cõmunes illæ quidẽ & pueris eſſe,& natu maioribus debent.Siquidem hoc modo & parui ex grandiorũ æmulatione ad cõpunctionem aſſuefiunt,& qui ætate antecedunt, in orationibus à pueris non mediocriter adiuuantur.Cęterum quod ad ſomnum,ad vigiliam,ad cibi ſumendi tempus,eiusq́; cum modum,tum genus pertineat,ſeorſim pueris præcepta,ac regulæ quædam,adhibita tamen ea pro ætatis decoro,moderatione,deſcribũtor.His autem,qui tales ſint, pręficitor is, qui cùm ætate,tum vſu etiam rerum cæteris antecedat, cuiusq́; omnibus teſtata morum facilitas ſit,quo videlicet cùm paterna lenitate,tum prudenti etiam ſermone errata corrigat adoleſcentulorum,appoſitis ad ſingula errata remediis adhibendis,eiuſmodiq́;,quibus vno & eodem tempore & noxa caſtigetur,& animus ad tollendas perturbationes, vitiaq́; aſſuefiat. Veluti iracũdia aliquis elatus eſt aduerſus æquęuum fratrem? hunc ille pro magnitudine delicti ſibi conciliare cogitor,ac miniſtrare. Siquidem hæc huiuſcemodi ad humilitatem exercitatio,iracundiæ veluti neruos elidit,quando animi elatio illa eſt, quæ iracundiam plerunq; in nobis ingenerat. Alieno tempore cibum aſſumpſit? ad multam diem ieiunus permaneto. Inter veſcendum ſe immodeſte geſſiſſe animaduerſus eſt, & indecorè? ieiunus ipſe accùbentes,ac cibum cum decoro capientes cæteros ſpectare cogitor. Hoc enim modo & abſtinẽtia ille caſtigabitur,& quod in huiuſmodi rebus par eſt,decorum diſcet retinere. Verbum emiſit ocioſum?contumeliam in proximum?mendacium,aut aliud quippiam de iis, quæ minus licent? inedia ventris ac ſilentio plectitor.Atq; illud quoque conſiderandum eſt, vt literarum cõmentatio inſtituto noſtro conueniens ſit, vt & magiſtri ſcilicet vocabulis in ſacris literis vſitatis apud ipſos vtantur,& loco fabularũ, hiſtorias ipſis rerum mirabiliter à deo geſtarum denarrent,itemq́; ſumptis ex prouerbiis ſentẽtiis ad virtutem erudiant.Profuerit illis, ſi proponentur præmia memoriæ cum rerum,tum etiam verborum.Siquidem fiet hac ratione, vt quæ volumus,ea iucundius,ac facilius ſint percepturi,nulla cum moleſtia,nullâque offenſione: atque etiam qui iſta ætate ſunt, ij rectè educti, & mente eſſe attentiores, & cogitatione minus temere aberrare conſueſcent, ſi à magiſtris identidem interrogentur, quò dirigant mentem, quid ſecum verſent cogitationis. Etenim ętas illa vtpote ſimplex, maximêque ab aſtutiis remota,& ad mẽdacium fingendũ non ſatis idonea,animi arcana facilè enũciat.Porrò qui eiuſmodi eſt,is reprehenſionẽ metuens, operam dabit, vt abſurdas iſtiuſmodi cogitationes fugiat,ſeſeq́; ſubinde,ne in illis frequẽter deprehendatur,reuocabit.Quãobrem anim⁹, dum tener eſt adhuc,& ritu ceræ,quæ ipſa impreſſas in ſe formas quaſcunq; facilimè recipit, molliſſimè cedit, confeſtim ab ipſo initio, omni rerum bonarum imbui exercitatione debet, quo videlicet,vbi poſtea rationis vſus acceſſerit,& habitum illum rerum diiudicandarum ętas maior attulerit,pietati iam ab ineunte ętate aſſuetus,nullò impedimẽto,curſu vtatur faciliore,cũ & ratio quid expediat,admoneat,& ad id aſſequendum facilitatẽ prębeat cõſuetudo. Quo ſanè tempore admittenda eſt virginitatis profeſſio, tanquã firma iam,& eiuſmodi, quæ à proprio conſilio, iudicioq́; proficiſcatur, ratione iam probè adulta. Poſt quod tempus & præmiis & ſuppliciis à iuſto iudice afficiuntur ij, qui vel bene vixerint, vel malè, pro meritis videlicet eorum, quæ geſſerint. Porrò ſententiæ eiuſmodi teſtes aſſumendi eccleſiarum

Margin notes: γνώμη. — γυμνάσιον ἀπαθείας. — Collatio elegans.

Letters in margin: G H I K L M

A rum antiſtites ſunt,quò videlicet per ipſos & ſanctificatio corporis, veluti res ſacra deo de-
dicetur,& actionis illius per illorum teſtimonium confirmatio ſit. In ore enim duorum vel Matth.18.b
trium,inquit,ſtabit omne verbum.Sic enim & ſtudium fratrum maledicta maximè euitabit,
& qui ſeipſos deo palàm dedicauerint,ſi profeſſionē poſtea reſcindere conati fuerint,iis nul-
la ad impudentiam cauſa reliqua fiet.Qui vero vitam cum virginitatis profeſſione ſuſcipere
nolit,is tanquam qui res domini accurare ſolicitè non poſſit,ipſis iiſdem adhibitis teſtibus di
mittitor.Verũenim qui iam profeſſus fuerit,idq; diligẽti habita quæſtione, animaduerſioneq; Ad virginitatis ꝓfeſſionē quãta moderatiõe vtebantur, attende.
(ad quam plurium ipſi dierum dari ſpatium debet, quibus ſecum ſeorſum deliberet, nequid
aſtutè repentino per raptum fieri à nobis videatur)is tum demum ſic recipi debet, & ad reli-
B quorum fratrum numerum aſcribi,communem deinceps cum cæteris & locum ad habitã-
dum, & victus rationem habiturus. Cæterum, quod penè nos fugerat dicere, id haudqua-
quam alienum ſit, ſi nunc etiam adiungatur,nos videlicet, quando ſunt quædam artes, quas
à paruulo exercere ſtatim conueniat, ſimul ac iam ad eas perdiſcendas de puerorum nume-
ro habiles aliqui viſi fuerint,neutiquam prohibere,quo minus continenter interdiu illi apud
artis illius magiſtros ſint.Nam noctu neceſſario illos ad æquales ſuos transmouemus, qui-
buſcum neceſſario etiam vnà capere cibum debent.

INTERROGATIO XVI.

C *Nunquid pietatem in uita colere uolenti,neceſſaria continentia ſit?*

RESPONSIO.

Nullo nõ loco ſumit ἐγκράτειαν cõtinẽtiam, ꝓ abſtinentia ſiue temperantia.

AC quòd neceſſaria quidem ſit continentia, perſpicuum eſt: Primum quidem,quòd ab
Apoſtolo ea inter fructus ſpiritus connumerata eſt, tum quòd ex hac etiam illud aſ-
ſequi nos affirmat, vt miniſterium noſtrum reprehenſione careat, quando dicit: In
laboribus,& vigiliis,in ieiuniis,in caſtitate.& item alibi,In labore & ærumna,in vigiliis mul- 2.Cor.11.f
tis,in fame & ſiti, in ieiuniis ſæpe.ſimilitèrque alio in loco: Omnis autem,qui in agone con- 1.Cor.9.d
tendit, ab omnibus ſe abſtinet. Caſtigatio præterea corporis, & in ſeruitutem illa redactio, ὑπωπιασμὸς σώματος.
nulla re tantopere efficitur,quàm continentia. Siquidem feruor ille, qui vigere in iuuenibus
D ſolet,itemq; difficilis ille ad coërcendum, ad libidines impetus, continentia veluti quodam
fræno cohibetur:Non enim,vt ait Salomon inutiles ſunt ſtulto deliciæ. Quid autem carne,
quæ molliter accuretur, & iuuentutis æſtu temere, huc illucq; agitetur, fingi ſtultius poteſt?
Iccirco Apoſtolꝰ dicit,Et carnis curã in deſiderio ne feceritis.Et quę in delitiis eſt,viuẽs mor Rom.13.d
tua eſt.Adde quòd exemplum diuitiis illiꝰ luxu ac deliciis diffluentis, neceſſariam eſſe nobis 1.Tim.5.a
continentiam declarat,ne ſcilicet quod ille audiuit,nos quoq; audiamus: Recepiſti,videlicet, Luc.16.f
bona tua in vita tua.Quàm verò metuenda intẽperantia ſit,etiam Apoſtolus docet,qui inter ἀκρασία.
ea,quæ illorum propria ſunt,qui deſciſcunt à deo,illam enumeret,In nouiſſimis enim,inquit,
diebus,inſtabunt tẽpora periculoſa.Erunt enim homines ſeipſos amantes.& pluribus enume 1.Tim.3.a
E ratis vitiorum generibus,poſtremo adiunxit,Criminatores,incontinentes.Atque Eſau etiam
vitio,quaſi maximum malorum omnium,data incõtinentia eſt,qui vno ferculo primogeni-
ta ſua vendidiſſet.Incontinẽtia etiam illa fuit, propter quã à dei præceptis homo primùm di Gene.25.a
ſceſſit.Cõtrà vero ſancti viri omnes, quotquot vnquã fuere, continentiæ laude ſunt cõmen- Ab exẽplo cõmendat abſtinẽtiã.
dati.Ad hęc omnis ſanctorum ac beatorũ vita,ipſiuſq; adeò domini noſtri Ieſu Chriſti, quã-
diu ille cum corpore apud nos fuit,exẽplum,ad hanc vtiliter nos adhortatur.Ac Moſes qui- Exod.33.b
dem per longinquã illam in ieiunio ac precatione aſſiduitatẽ,legem accepit, & verba dei au-
diuit,tanquã ſiquis loqueretur,inquit,amico ſuo. Helias verò tum demum dignꝰ habitus eſt
viſione dei,cum ipſe quoq; ad parem cõtinentiæ magnitudinem perueniſſet. Quid autẽ Da-
F niel? quomodo res admirabiles illas vidit?an nõ poſt viceſimum ieiunij diem? Quid tres a-
doleſcentuli illi,qua ratione alia ignis impetum extinxere,niſi continentia? Ioannis præterea
totum vitæ inſtitutum, hinc ſumpſit exordium. Hæc illa etiam fuit, à qua ſeipſum oſtende-
re dominus cœpit. Continentiam autem appellamus, non ſiquis ſe à cibo penitus abſtineat: Cõtinẽtiæ noĩe quid intelligat, vide.
quando hoc violenta quædam vitæ diſſolutio eſt: ſed eam, quam tollendæ contumaciæ cor-
poris cauſa, pietatis ergò de induſtria ſequimur rerum voluptatem titillantium abſtinentiã.
Atque vt ſemel finiam, quarum rerum voluptates ab iis, qui ex libidine vitam degunt, ex-
peti ſolitæ ſunt, ab his, nobis, qui ad veram pietatis culturam contendimus, eſt temperan-
dum. Proinde nequaquam in vna tantum eſcarum fugienda voluptate,cõtinentiæ culturam

conſiſtere exiſtimandũ eſt,ſed eam ad omnẽ etiam rem, quæcunq; propoſito nobis fini aduer ſaria ſit,& impedimento,pertinere.Ex quo intelligitur,qui hanc perfectè virtutẽ tenuerit, eũ nullo modo,cum ventrẽ in poteſtatẽ redegerit ſuam, humanã ſibi paſſurum gloriã dominari: aut cum obſcœnam voluptatem deuicerit,opũ cupiditatem: aut aliam quãuis degenerẽ animi affectionẽ,veluti iram,ægritudinẽmve,aut quæcunq; imperitis animis dominari conſueuerunt,nõ ſuperaturum.Ferme enim quod in omnibus præceptis animaduertimus, ea videlicet inter ſe connexa eſſe,neq; fieri poſſe, vt vllo modo vni ſeparatim ab altero ſatisfiat, hoc præcipue in cõtinentia cernitur. Nam & demiſſe de ſe ſentit verè humilis qui in gloria cõtinentiam adhibet,& Euãgelicæ inopiæ menſuram explet,qui in cõgerendis opibus continentiam ſeruat:& ab ira tranquillus eſt,qui animi elationẽ atq; iracundiam in officio continet.Ea deniq; abſolutæ continentiæ ratio eſt vt linguæ, vt oculis limites pręſcribat, vt auribꝰ minime curioſam indulgeat auſcultationem, & ſingulis his cancellos ipſorum officij quaſi quoſdam circumſcribat atq; circundet, extra quos qui egreſſus ſit,is incontinens ac petulans eſt.Animaduertis quemadmodum circum hoc vnum præceptum, reliqua omnia, veluti in choro coniunctim inter ſe connexa cohæreant?

G H

ἀκρατὴς καὶ ἀκόλαστος

INTERROGATIO XVII.

Quòd in riſu etiam continentiam adhibere conueniat. I

RESPONSIO.

Atque illud etiã,quod à pleriſq; negligitur,nõ mediocriter caueri ab iis debet,qui colendæ pietati ſtudent,ne in riſum videlicet præter modũ effuſi ſint,quandoquidẽ non abeſſe à ſe intemperantiam ſignificat is,qui profuſo nimis, petulantiq; riſu teneatur, ſeſeq; animi ſui motus nequaquã ſedatos,eiusq; molliciem, ac veluti laxitatem nequaquã ratione ſeuera habere compreſſam declarat.Verũenim modicè rictum diducere, eoq; modo animi ſui diffuſionem leniter ſignificare,non eſt contra decorum, quatenus illud tantum indicetur,quod ſcriptum eſt:Cor gaudẽs exhilarat faciem.Illud autem,in immanes cachinnos prorumpere,& corpore,contra animi voluntatem,ſuſſultare,nequaquam eſt eius,qui animo cõpoſito ſit,aut planè probo,& cõpote ſuiipſius.Porrò hoc ita eſſe, vir ſapiẽtiſſimus Salomon cõfirmat his verbis:Fatuus in riſu exaltat vocem ſuã,vir autem ſapiens vix tacitè ridebit.Huiuſmodi genus riſus etiam Eccleſiaſtes damnans,tanquam rem animi conſtantiæ & grauitati maxime cõtrariam,ſic dicit:Riſum reputaui errorem.Et item:Sicut ſonitus ſpinarum ardẽtium ſub olla,ſic riſus ſtulti.Atq; hoc ipſum etiam ita eſſe,dominus oſtendit, qui ſuſceptis cæteris,quę neceſſario corpus ſequuntur,affectionibus,iiſq; omnibus,quæcunq; virtutis teſtificationem habent,veluti laſſitudinem,& miſericordiã aduerſus calamitoſos,riſu,quantũ euãgeliorũ hiſtoria cognoſci poteſt,vſus nunquam ſit.cõtraq; omnes quotquot ab eo tenerẽtur, miſeros appellauerit. Neque verò vocabuli nos ambiguitas fallat: quandoquidẽ familiare eſt ſcripturæ ſæpenumero lætitiam & feſtiuitatem illam, quæ ex rebus bonis in animo exoritur, riſum appellare,vt ait Sarra:Riſum fecit mihi deus,Et illud item:Beati qui nunc fletis,quoniam ridebitis.Et quod eſt in hiſtoria Iob: Os autem verax implebit riſu. Siquidẽ omnibus his in locis vocabulum hoc pro hilaritate,quæ ex prorumpente animi gaudio naſcitur, vſurpatũ eſt.Quãobrem qui omnibus animi ſui affectionibus moderatur, neq; voluptatis titillatione vlla permouetur,cõtraq; fortiter conſtanterq; aduerſus quancunq; prauam libidinem animatus eſt,hic perfectè cõtinens eſt.Porrò qui eſt eiuſmodi, is ſine dubio liber eſt ab omni peccato. Atq; etiam eſt cum interdum ab rebus iis cõuenit abſtinere, quæ alioqui genere ipſo conceſſæ ac neceſſariæ ad vitæ vſum ſunt,quotieſcũq; abſtinentia illa fratrum noſtrorum ſalutis cauſa à nobis ſuſcipitur.quemadmodum eſt apud Apoſtolum: Si eſca ſcandalizat fratrẽ meum,nõ comedam carnes in æternum.Qui etiam cum haberet poteſtatem viuendi ex euangelio,ea poteſtate vſus nõ eſt,ne quod offendiculum daret euangelio Chriſti.Eſt ergo continẽtia,peccatorum ſublatio,vitioſarũ affectionum amãdatio, corporis ad naturales etiam vſque paſſiones,cupiditateſq; mortificatio,principiũ vitæ ſpiritualis, ſempiternorũ bonorum conciliatio,voluptatis aculeum in ſeipſa abolens.Siquidem voluptas nihil eſt aliud,quàm eſca illa maligni,per quam nos homines ad peccatum valde procliues ſumus. Ab ea omnis anima non ſecus atq; ab hamo quodã ad exitium pertrahitur.Quòd ſiquis adhibita cõtinentia,ab ea ſe neq; effœminari paſſus ſit,neq; inflecti,hic ſine cõtrouerſia quodvis penitus peccatũ effugerit.Si

K L M

Prouer.15.b

Eccle.21.c

Eccl.2.a

Eccle.7.a

Dominus ſuſcepit affectiones quæ virtutis habent teſtimonium.

ὁμωνυμία

Riſus in ſacris.

Gene.21.a

Luc.6.b

ἐπαγωγή.

1.Cor.8.d

1.Cor.9.g

Cõtinentiæ veriſſimæ finitio.

Voluptas inei catio & illecebra diaboli.

A rit.Si verò cùm à pluribus euaſerit,tamen ſub vnius adhuc dominatu ſit, nequaquã is haberi in continentibus debet: queadmodum neq; ſanus,qui vno aliquo corporis vitio laborat, neq; cui tantum vnus dominatur,liber.Ac reliquæ quidem virtutes,cùm in occulto exerceantur, minus ſæpe illuſtres apud homines exiſtunt.Cõtinentia autem,in quo ineſt,eum vel primo ipſo aſpectu tantum notum facit.Vt enim opimus corporis habitus & coloris bonitas,pugilem à cæteris diſtinguit: ſic Chriſtianum à cæteris macilentia corporis pallorq; defloreſcens, qui cõtinentiæ veluti adiunctus eſt comes,indicio eſt,eum Chriſti mãdatorum verè pugilem eſſe,qui in infirmitate corporis aduerſarium ſuũ in lucta proſternat,& quàm potens ſit, in pietatis certaminibus declaret,conuenienter verbis illis:Cum enim infirmor, tunc potens ſum.

Collatio aïę ad corpus.

ἀνομοίωσις.

2.Cor.12.c

B Quantum enim vel in ſolo continentis alicuius aſpectu lucri eſt, videre illum videlicet parcè,tenuiterq; res etiam ipſas neceſſarias attingentem, ægreq; naturæ miniſterium perinde ac tributum moleſtiæ & angoris plenum pendentem,temporisq;,quod in hoc ipſo conſumitur, moram animo iniquo ferentem,celerrimeq; à menſa ad obeunda munera ſua reſilientem?Siquidem opinor ad animum illius,qui ventris libidinibus ſeruiat,peruellendum,& ad frugem reuocandum meliorem,nullam cuiuſuis generis orationem poſſe excogitari,quæ tantundem valeat,quantum vel ſolum continentis alicuius aſpectum. Atque hoc eſt, ni fallor, illud, ad gloriam dei manducare & bibere, vt in menſa etiam luceant bona opera noſtra, vt glorificetur pater noſter,qui in cœlis eſt.

Ad gloriam dei manducare.

1.Cor.10.g
Matth.5.b

C

INTERROGATIO. XVIII.

Quòd nihil non conuenit deguſtare eorum,quæ in menſa nobis apponantur.

RESPONSIO.

Atque illud etiam neceſſario ſtatuẽdum eſt, ad hoc, vt maceretur corpus & in officio cõtineatur,iis qui in pietatis curriculo decertant, cõtinentiam apprime neceſſariam eſſe.Omnis enim qui in agone cõtendit,in omnibus abſtinens eſt.Verũ enimuero, ne ſimiles efficiamur inimicorũ dei,qui cauteriatã habent cõſcientiam ſuam,ac propterea abſtinent à cibis,quos deus creauit ad ſumendum cum gratiarũ actione fidelibus:ſingula(ſi quãdo tempus inciderit)attingẽda nobis ſunt,quatenus iis,qui nos cernunt, oſtendamus omnia eſſe munda mundis,& nihil reiiciendum,quod cum gratiarum actione percipiatur.Sanctificatur enim per verbum dei & orationẽ.Videndum eſt tamen, vt ea in re ab inſtituto continentiæ noſtræ nõ diſcedamus, vt videlicet de iis, quæ viliora ſunt, & ad neceſſitatem ſolam parata,eatenus ſumamus,quoad neceſſitati factum ſit ſatis, atq; in his ipſis ſaturitatis etiam malũ declinemus,& ab his quæ voluptaria ſint,penitus nos abſtineamus.Hoc enim modo & voluptariorum hominum libidinem excidemus, & eos qui cauteriatam habẽt conſcientiam ſuã, quantum in nobis erit,curabimus,à nobisq; ſuſpicionem illam,quæ in vtranq; partem poſſet exiſtere,amouebimus.Vt quid enim libertas mea,inquit, ab alia conſcientia iudicatur? Sanè

1.Cor.9.g
1.Tim.4.a

D

Ibidem.

1.Cor.10.g

E continentia illa eſt,quæ hominem mortuum eſſe ſimul cum Chriſto,ac membra ſua,quę ſunt ſuper terram,mortificaſſe declarat.Hanc ſcimus eſſe temperãtiæ matrem,ſanitatis conciliatricem: ab hac egregiè,quicquid, id eſt, quod Chriſtianarum virtutum fœcunditati officiat, extirpari.Siquidem(vt dictum eſt à domino)ſolicitudines vitæ huius,voluptatesq;, ac reliquæ cæterarum rerum cupiditates eæ ſunt,quæ verbum dei ſuffocant,& infœcũdum efficiunt. Ab hac dæmones profugiunt,cùm ipſe nos dominus docuerit eſſe eorum genus quoddam,quod in re alia nulla exeat,niſi in oratione & ieiunio.

Continẽtia quàm efficax.

INTERROGATIO XIX.

F

Qui modus ſeruari in continentia debeat.

RESPONSIO.

Atque in vitiis quidem animi vnus continentiæ modus eſt,ſumma earum rerum,quę ad peſtiferam voluptatem ferunt, à nobis alienatio. In cibis autem quemadmodum alij aliis neceſſarij ſunt,ꝑ ætate videlicet cuiuſq; ac ſtudiis, iiq; appoſitè ad corporis cuiuſq; habitudinem diſtincti:item quoq; diuerſa ſunt,vſus illorum,modus, ratioq;. Quo fit vt nequaquam omnes vni & eidem regulæ ſubiici poſſint. Verumenim ea præſcripta ſemel à nobis regula, quam ab iis, qui valetudine integra pietati operam dant, ſeruari conueniat,

ab ea licere volumus iis,quibus tradita eſt prouincia cæteros gubernandi,habita nouorum cũ G
iuſque temporum ratione,immutare quantum velint. Quæ enim vnumquenque ſingillatim
attingunt,ea oratio complecti non poteſt,ſed ea tantummodo,quæ in vniuerſum à commu-
ni quadam doctrina dependent.Nam quemadmodum refici eſcis ægroti debeant, aut vehe-
mentibus alioqui laboribus defatigati,quomodóve agi cum illis par ſit,qui ſe ad grauem ali-
quem laborem,veluti iter, aut aliud quodvis laborioſum munus accingant, antiſtites ipſi iu-
dicabunt,& ad neceſſitatem vniuſcuiuſque rem totam attemperabunt, illúdque, quod eſt in
Acto.2.f Actis,imitabuntur, vbi dicitur, Quòd diuidebantur illa ſingulis, prout vnicuique opus erat.
ἐπαγωγὴ Ex quo ſanè intelligimus neutiquam omnibus, neque idem cibi ſumendi tempus, neque mo
ab exẽplo dum eundem, regulámve eandem poſſe deſcribi. Verumenim commune illud propoſitum H
Apoſtolorũ ſit,videlicet,vt nequid cuiquam deſit eorum,quæ neceſſitas cuiuſq; deſideret. Nam illud im-
modicè ventrem diſtendere,& immoderatis ſe epulis onerare, præterquam quod deteſtabi-
Lucæ.6.d lis, atque execratione digna res eſt,cum dominus dixerit,Væ qui ſaturi eſtis nunc:corpus e-
tiam ipſum ineptum prorſus reddit ad labores,& procliue in ſomnos, & morbis magis expo
ſitum facit ac peruium.Neq; verò ſuauitate metiendus eſt finis aut ſpectandus cibi ſumendi,
ſed neceſſario tantum vſu ad vitæ conſeruationem expeti debet, reiecta voluptatis libidine.
quando voluptatibus ſeruire,nihil eſt aliud, quàm ventrẽ deum ſuũ efficere. Quoniam enim
corpus noſtrũ,quod aſſiduè ſingulis momẽtis exinanitur,ac defluit,ea re ſubinde opus habet,
vt repleat(quæ etiã cauſa eſt,cur cibi appetitiones naturales ſint)ſanè recta ratio vſus ciborũ, I
πρὸς ζώου id replendũ admonet,quod exinanitũ ſit,quo videlicet conſtare animal poſſit,ſiue aridum,ſi-
σύστασιν, ue humidum illud alimentum ſit,quod natura deſideret.Proinde quod minore negocio à na
ἐπιδεῖται turalis nos deſiderij moleſtia liberet,illud adhibendũ nobis eſt. Hoc autem ita fieri cõuenire,
τῆς πληρώ- facto illo dominus declarauit, cum delaſſatam illã ingentem multitudinem epulo illo acce-
σεως. Matth.15.d pit,ne deficerent in via,ſicut ſcriptũ eſt. Etenim cum miraculi vim magnifico excogitando
λιτὴν καὶ epularũ apparatu in ſolitudine ei liceret exaugere,adeò ſimpliciter,adeoq; frugaliter illos ac-
ἀπέριττον cepit,vt(quod quidem eſt apud Ioannem)ad panem,qui ipſe etiam erat ordeaceus,fruſtũ tan-
τροφήν. Ioan.6.b tummodo piſcis adiectum ſit.Nam de potione prorſus nulla mẽtio, quippe tanquã videlicet
aqua ſponte ſua ex humo ſcaturiens, omnibus eſſet in promptu, quæ naturale vniuſcuiuſque K
deſiderium affatim poſſet explere.Extra quam tamẽ ſi ſit aliquis,cui propter imbecillitatẽ va-
letudinis noceat huiuſcemodi potio: tunc enim ex cõſilio Pauli ad Timotheũ ea reiici debe-
ἀνακόλουθον ret.neq; hæc modo,ſed illa etiã omnia,in quibus euidens eſſet nocumentũ. Neq; enim cohæ-
ret hoc,vt cum tuendi corporis cauſa eſcas aſſumamus, per eaſdem ipſas ei rurſum bellũ in-
ὑπόδειγμα. feramus,impedimentoq; ſimus,quominus præcepta dei exequi poſſit.Atque hoc idem etiam
exemplo nobis eſt,vt animum noſtrum ea aſſuefaciamus fugere,quæ ipſi nocent,eſto alioqui
illa voluptatem habeant.Verũenim eæ omnino nobis præferendæ epulæ ſunt,vt quæq; mino
re poſſunt negocio comparari,ne prætextu continentiæ,ex his eas quæ nobiliores ſint, ac ma
ioris precij, exquiramus, nempe qui magno partis condimentis epulas noſtras apparemus. L
Sed quod in quaque regione,& haberi facile poteſt & vile eſt, & quo paſſim populus vtitur,
eo eſt nobis vtendum, iiſq; tantummodo importatis, quæ ad vitam ſumme ſint neceſſaria,
veluti oleo,& aliis generis eiuſdem,& ſiquid eſt præterea,quod ad neceſſarium ægrotantium
ſolatium pertineat.Atque hoc ipſum ita procuretur citra curioſitatis notam. Abſit,item tu-
multuoſa omnis & importuna diſtractio.

INTERROGATIO XX.

Quæ ratio tenenda ſit in accipiendis hoſpitibus. M

RESPONSIO.

IAm cum inanis gloria,& humani fauoris captatio, & quælibet prorſus in quacunque re
oſtentatio interdicta Chriſtianis hominibus ſint(quando qui ipſa etiam mandata iccirco
exequitur,vt ſpectetur ab hominibus, eáque re apud illos in gloria ſit,debitam alioqui ſtu
dio illi mercedem amittit) tum verò iis, qui ſeruandi cauſa præcepti dominici ad omne
ſeſe humilitatis genus abiecerunt, mirabiliter quælibet fugienda inanis gloriæ ſignificatio
eſt.Sed quoniam videmus eos, qui in ciuili vitæ genere verſantur, humilitatem paupertatis
fugere,veluti rem ignominioſam,ob eámque cauſam quotieſcunque, aliquis ipſis ſuſcipien-
dus hoſpes ſit, epularum & copiam & magnificentiam ſtudioſius cõſectari: equidẽ metuo ne
ad nos

A ad nos quoque furtim ſe iſtiuſmodi peſtis inſinuet,néue planè ij eſſe conuincamur,quos tantopere commendatæ à Chriſto paupertatis pudeat. Vt igitur,ſi vaſa argentea,veláue purpura prætexta,aut mollia ſtragula, & pellucida amicula foris arceſſita compararemus, ex decoro noſtro non eſſet:ſic indecorum prorſus fuerit,ſi noua, & à cõmuni victus noſtri ratione longè abhorrentia eſcarum genera excogitare velimus. Illud enim circuncurſare nos, vt ea perueſtigemus,quæ non ad neceſſarium vitæ vſum requiruntur, ſed ad explẽdam miſeram libidinem,ambitionemq; anxiè ſolita ſunt inueniri:præter quàm quòd fœdum ac turpe eſt, & ab inſtituto noſtro alienum,exemplo etiam apprimè nocet:quando videlicet, qui luxu diffluunt
B ac deliciis,& vitam beatam ventris voluptatibus finiunt,nos quoque in earundem rerũ, quibus inhiant ipſi,curis ſolicitudinibusq; verſari animaduertant. Si enim res damnanda ac fugienda indulgentior ille eſt deliciarum luxus, nullo eas pacto amplecti ac deligere debemus. Siquidem de iis, quæ iudicata ſunt praua, nullo vnquàm tẽpore videri nobis debet expediens & commodum. Qui luxurioſè viuunt,& optimis vnguentis delibuti incedũt, & vinum percolatum bibunt,incuſantur à ſcriptura. Et vidua in deliciis viuens, mortua dicitur. Et diues ille propter delicias,quas in hac vita fuerat ſectatus,deliciis paradiſi priuatꝰ eſt. Quid ergo nobis cum apparatibus ſumptuoſis? Acceſſit ad nos hoſpes aliquis? ſi frater eſt, & idem nobiſcũ vitæ inſtitutum habet,is domeſticam ſuam mẽſam agnoſcet:quippe cum, quæ domi reliquerit,ea inuenturus ſit apud nos. at defatigatus ex itinere? eatenus cum eo prolixius liberaliúsve
C agatur,quatenus ad recreandam eius laſſitudinem ſit ſatis. Acceſſit alius à communi vulgariq; viuendi conſuetudine?hic diſcat ex factis, quæ ratio illi perſuadere nõ potuit, formulam & adumbrationem hinc mutuetur vitæ frugalioris. Inſideant in eius animo monumẽta, quæ ipſi memoriam excitent menſæ Chriſtianorum,neque pudendę propter Chriſtum paupertatis. Quòd ſi his minime ille permouebitur,ac potius ridiculo habebit, prorſus iterũ nobis moleſtus non erit. Verùm enimuerò nos,quandocunque diuites aliquos animaduertimus, ex iis, qui ſummum bonum in voluptatibus ponunt, vehementer admodum illorum vicem dolemus,deploramusq;,quòd totum vitæ tempus in futilibus, ac nullius precij rebus conſumant, nempe qui voluptates ſuas deum ſibi ſuum conſtituerint, nec ipſi ſentiunt vt partem bonorũ ſuam in hac vita recipiant & per haſce delicias, ad ſibi paratum ignem & illius æſtuantiſſi-
D mum ardorem hinc emigrent. Ac ſiquando nacti occaſionem fuerimus, hæc longiore oratione apud illos perſequi non dubitemus. Quòd ſi futurum eſt vt nos quoque in iiſdẽ, in quibus ipſi,criminibus ſimus,& ea quæ voluptaria ſunt, inquiramus & ad oſtentationem ea apparemus equidem metuo,ne quæ deſtruximus,ea ædificare videamur, illis etiã iiſdem rebus, per quas cæteros iudicamus,nempe quorum vita aſſimulatio ſit, qui videlicet modò in hanc, modò in illam formam pro varia temporum ratione tranſeamus, niſi fortè veſtitus etiã demutandus nobis ſit,quotieſcunque caſus tulerit, vt in ſuperbos, ac faſtidio elatos aliquos inciderimus. Quòd ſi hoc facere minus inſtituto noſtro conueniat,illud certè multò ab honeſto alienus, ſi ob iſtos delicatulos à menſæ noſtræ ſolito ritu receſſerimus. Conſtans atque μονότροπος.
E vniuſmodi eſt vita germane Chriſtiani,eaq; vnum modo ſibi propoſitum habet,gloriam dei. Siue enim manducatis,ſiue bibitis,omnia ad gloriam dei facite. Verba Pauli ſunt hæc, ex cuius ore Chriſtus loquebatur. Contraq; eorum,qui à vera pietate ſunt alieni,inconſtans ac varia:nempe quæ ſeſe modo in hanc,modo in illam formam per ſimulationem tranſmutet, & ad illorum,quibúſcum eſt,libidinem accommodet. Quamobrem tu quoque cum & largiore epularum copia, & exquiſita nimis in illis ad voluptatem apparandis ſolertia in fratre accipiendo,menſæ tuæ ſolitum ritum immutas, ſine controuerſia ipſum veluti hominem voluptatibus deditum accuſas,& apparatu illo ei contumeliam infligis,nimirum qui ventris illi libidinem obiicias. An non ſæpenumero & genere ipſo, & modo apparatus animaduerſo, cõ-
F iecturam conſueuimus facere quis,aut cuiuſmodi ille ſit,qui expectetur? Nequaquam dominus Marthæ illud laudi tribuit,quod in apparatione rerum multarum occuparetur:ſed, Solicita es,inquit,& turbaris circa plurima. Porrò paucis eſt opus, vel vno potius, ac paucis quidem,quod pertinet ad apparatum:vno verò,nempe fine ipſo,vt videlicet neceſſitati fiat ſatis. Ipſe autem dominus,prorſus non neſcis, cuiuſmodi menſam quinque illis milibus appoſuerit,neque non ſimiliter votum Iacob ad deum ſcis:Si dederis mihi panem, inquit,ad veſcendum,& veſtimentum ad induendum:non autem dixit, Si dederis mihi affluentiam opũ, aut magnificentiam. Quid vero ſapientiſſimus vir Salomon? Diuitias & paupertatem ne dederis mihi,inquit,ſed tribue tãtum victui meo neceſſaria,ne fortè repletus, mendax efficiar, & dicam,Quis

Marginalia: 1.Cor.10.d; πολύτροπος; Luc.10.g; ἑνὸς δὲ τοῦ σκοποῦ; Gene.28.d; Prouer.30.b; σύνταξον

cam, Quis me videt? aut egeſtate compulſus, furer, & periurem nomen dei mei. Sic ille diui- G
tias ſaturitatem, egeſtatem verò ſummam rerum ad vitam neceſſariarum inopiam definiuit:
nimirum ex eo, quod dicit neceſſaria, medium quid inter egeſtatem & abundātiam rerum ad
vſum neceſſariarum declarans. Porrò aliis rebus eſt opus, pro diſſimilitudine videlicet natu-
ræ corporis cuiuſque, & propoſitæ rei gerēdæ neceſſitate. Siquidem huic largiore & validio-
re opus eſt cibo, propter defatigationem laboris, illi contra tenuiore, leuioreq́; , & ad corpo-
ris ipſius imbecillitatem accommodato. In communi autem hoc ſtatuendum eſt, vt cibaria,
εὐτελεστέρας καὶ εὐποριστοτέρας τροφῆς. quæ promiſcuè omnibus apponantur, eiuſmodi ſint, quæ cum vili precio, tum paruo etiam
negocio comparentur. Adhibenda tamen in menſa neceſſario vbique mundicia eſt atque ele
gantia, ita tamen, vt nuſquam extra fines noſtros egrediamur: atque hoc vnum in acceptione H
hoſpitum noſtra ſpectemus modo, vt eorum cuiuſque, quos acceperimus, neceſſitati ſatisfiat.
1.Cor.7.c Qui enim vtuntur hoc mundo, inquit, ſint tanquam non abutentes. Porro abuſus nihil eſt a-
liud, quàm ſumptus ille, qui vltra neceſſarium vſum fit. Non ſunt nobis pecuniæ? nec ſint. Nó
ſunt referta penora, quid tum? Viuim⁹ enim in diem, & in labore poſitus nobis eſt victus. Cur
Pſal.145.b igitur eſcam à deo eſurientibus datam, peruerſè in iſtorum delicias ac voluptates inſumimus?
& peccamus vtrinque, qui & illis egeſtatis anguſtias intendimus, & his ſaturitatis incommo-
da exaugemus.

INTERROGATIO. XXI.

I

Quæ ratio in ſeßionibus, & accubationibus teneri debeat, quandocunque ad prandium, cœnámue uentum ſit.

RESPONSIO.

QVoniam præceptum eſt domini (qui vbique nos ad humilitatē aſſuefacit) vt in prā-
diis etiam accumbentes nouiſſimum locum præoccupemus: haud dubiè ne hoc qui-
dem præceptum ab eo negligi debet, qui in eo ſtudeat, vt omnia agat ex mandato.
Quamobrem ſi vulgaris ac communis vitæ ſint qui nobiſcum accūbant, dan-
da nobis ſedulo opera eſt, vt hac etiam in parte exemplo noſtro illi diſcant ſe intra modeſtiæ
fines continere, neque prima ſubſellia appetere. Sin qui in vnum ſimul conueniunt, eorū om- K
nium vnum eſt, atque idem vitæ propoſitū, vt videlicet quouis tempore ſuæ humilitatis edant
ſpecimen: hîc enimvero ex præcepto domini æquè ad omnes pertinet, nouiſſimum locū oc-
cupare. Veruntamen pugnax nimis ea de re damnanda contentio eſt: nempe vt quę modeſtię
inimica ordinem tollat, & perturbationem ac tumultum inducat. Quin etiam ſi in eo perui-
caces ſimus, neq; ſit qui alteri cedat, peruicaciterq́; inter nos velimus contendere, ſimile quid-
dam eueniet plane, ac ſi, de principe loco pugnaremus. Proinde hic quoque conſiderandū eſt,
vt cognito diligēter, quid nos facere addecēs ſit, vbi id facere ſtuduerimus, loci poſteà in ac-
cubatione aſſignationem arbitrio permittamus illius, apud quem ſimus: Sicuti dominus etiā
videtur admonuiſſe, quando dixit pertinere ad patremfamiliâs huiuſcemodi locorum diſtri-
Epheſ.4.a butionem. Hoc enim modo & inter nos viciſſim ſupportabimus in charitate, honeſtè om- L
1.Cor.14.g nia, & ſecundum ordinem facientes: & illud demonſtrabimus, omiſſa vehementi, atque ob-
ſtinata illa contentione, neutiquam nos oſtentationis, aut captandæ cauſa gloriæ popularis,
humilitatem conſectari. Quin cedendo potius, parendoq; ad veram humilitatem peruenie-
mus: quando maius ſuperbiæ ſignum eſt, nimis præfractè cōtendere, quàm principem locum
in ſubſelliis tenere, quandocunque id facere iuſſi obtemperemus.

INTERROGATIO. XXII.

Qui ueſtitus conueniens ſit homini Chriſtiano.

RESPONSIO. M

PRorſus & humilitatem, & in victu cultuq; tenuitatem, & omnibus in rebus frugalitatē
ac parſimoniam neceſſarias eſſe ſuperius demonſtratum eſt, ſi multitudinem velimus
occupationum præcidere, quibus dum neceſſitatibus corporis famulatur, variis modis
diſtrahi animus conſueuit. Nimirum ad eoſdem quoque fines dirigendum nobis eſt, quicquid
ad veſtitum etiam pertinet. Si enim in eo ſtudendum eſt nobis, vt omnium infimi ſimus, ſine
dubio, & quod in hoc genere indumentorū infimū eſt, id ſummopere nobis eſt amplectendū.
ἀνομοίωσις Vt enim qui ſtudioſi gloriæ ſunt, ex amictu etiā veſtimentorū, gloriā ſibi ſoliti ſunt aucupari,
nempe

A nepe qui ex illorum magnificentia ſplendoreq; ſpectabiles ſe,& in admiratione eſſe cupiāt: ſic videlicet qui ob vitæ humilitatē in infimū ſeipſum abiecerit, in his quoq;, quod omniū infimū eſt,cōſectari debet.Quemadmodū enim in publica cœna Corinthiis vitio datur,quod magnifico ſuo epularum apparatu , egentibus inopiam viderentur exprobrare ac pudore aſpergere, eodem modo in forenſi quoque & conſpicuo omnibus veſtimentorum vſu , is qui à populari conſuetudine elegantior recedit ornatus,ex quadam veluti comparatione,eos dedecorat,qui tenuiores ſunt.Cum autem Apoſtolus dicat:Non alta ſapientes,ſed humilibus conſentientes: exquirat ſeipſum quiſque,vtrine magis aſſimilem eſſe Chriſtiano homini cōueniat, iiſne, qui B habitant in aulis regum,& mollibus veſtiuntur,an nuncio & præconi aduentus domini , quo in natis mulierum nullus ſurrexit maior,de Ioanne loquor filio Zachariæ, cuius veſtimentū ex ſetis camelorum erat.Quin & veteres ſancti illi viri circumibant in melotis & pellibus caprinis.Porrò ad quem finem vſus is dirigi debeat,docuit nos Apoſtolus vnico verbo, cum dixit:Habentes victum,integumentaq;,his contenti ſimus: Quippe tanquam ſolo nobis integumento ſit opus,neque iam amplius propter varietatem,eamq;,quæ ex illa conſequitur,exquiſitam elegantiam,in damnatum luxuriæ vitium(ne quid dicam grauius) incidamus.Siquidē hæc poſtea ab inutilibus minimeq; neceſſariis artibus in hominum vitam ſunt importata.Atque etiam perſpicuum eſt,quis nam primus integumentorum vſus fuerit, qui à domino ipſo C eo indigentibus eſt datus.Fecit enim illis,inquit,deus tunicas pelliceas: quandoquidem ad ea in corpore contegenda,quæ aſpectu ipſo minus fuerant honeſtatis habitura , ſatis erat etiam huiuſcemodi tunicarum vſus.Sed quoniam in veſtimentis non hoc quæritur tantummodo, ſed illud etiam præterea, vt videlicet per ea frigoris incommoda depellantur , neceſſario ad vtranque rem accommodatus eſſe veſtimentorum vſus debet , vt per ea ſcilicet & corporis deformes partes obtegantur,& quæ ab cœli inclementia afferuntur, incommoda propulſentur.Iam quando in his quoque quædam ſunt,quæ ad plures,quædam quæ ad pauciores vſus aptantur:conſentaneum videtur ea à nobis pluris fieri oportere,quę ad plures poſſint vſus ac- D commodari,quo videlicet nihil quicquam cōtra ſuſceptum à nobis ſummæ in victu paupertatis inſtitutum fiat.Neque alia ad forenſem oſtentationem, alia ad domeſticum vſum parta habeamus, atque ex his ipſis item ad diurnum quædam , quædam ad nocturnum tempus diſtributa,ſed eiuſmodi quoddam nobis veſtimenti excogitādum eſt genus , quo ad omnia vti commodè poſſimus:vt videlicet eo amicti,& diurnæ pariter honeſtati, & nocturnæ etiā neceſſitati faciamus ſatis.Ex quo quidem illud cōtinget , & communem omnium noſtrum inter nos in veſtitu ornatum eſſe,& veluti inſignem quandam ac peculiarem ex ipſo amictu etiam homini Chriſtiano impreſſam notam.Quæ enim ad vnum & eundem finem ſpectant, illa vt plurimum inter ſe conueniunt . Vtilis etiam prætereà in hoc peculiaris hæc amictus ratio eſt,quòd ea,qualis ſit vnuſquiſque,antè indicat,& vitæ, quæ ex deo eſt, profeſſionem antè E veluti teſtificatur:quæ res facit,vt ab iis,qui nos viderint, actiones etiā iſti profeſſioni cōſentaneę requirant. Neq; enim ſiquid indecorū inhoneſtúmve geritur,id ſimiliter & in obſcuris hoībus & in iis qui illuſtres magna quædā profitentur,animaduerti perinde ſolet aut propalā eluceſcit.Nā de vulgo aliquē,aut alioqui obſcurū,ſi in publico is aut pulſet aliquē,aut aliunde ipſe pulſetur,& obſcœnas voces emittat,aut frequens in ganeo verſetur , & alia generis eiuſdem flagitioſè agat,haud facilè quiſquam attenderit,quippe cum id exiſtimet quiſque,eius facta illa vniuerſo vitæ ipſius inſtituto reſpondere.At,qui vitæ genus ab omni parte abſolutam profiteatur,hunc,ſi vel latum vnguem ab officio ſuo recedere viſus ſit, omnes confeſtim obſeruant,ipſiq; probri loco illud obiiciunt,& id quod in euangelio ſcriptum eſt, faciunt: Conuerſi dirumpent vos.Quò fit,vt imbecillioribus, veluti pædagogi diſciplina ſit quædam , qua F inuiti etiam à rebus flagitioſis prohibentur,hæc quæ in veſtitu foris appâret profeſſio. Vt igitur peculiaris quidam in veſtitu eſt ornatus militis,alius Senatoris,itemq; aliorum alius,vnde vt plurimum de dignitate illorum cuiuſque capitur coniectura:Sic decorum quoque eſſe, ac conſentaneum videtur,hominem Chriſtianum in veſtitu etiam præcipuum aliquid à cæteris ſeruare oportere,per quod traditum ab Apoſtolo modeſtum ornatum illum conſeruet. Qui quidem modò cēſens ſtatuit epiſcopum ornatum eſſe debere,modò mulieribus, vt in habitu ornato incedant,præcipit , ita tamen ſcilicet , vt ornatus ille cum vita Chriſtiani hominis congruere intelligatur.Eadem mihi quoque in calceamentis ratio eſt, vt videlicet, quod quàm minimum præferat curioſitatis,minimoq; ſumptu parari poſſit,& ad neceſſarium modo vitæ vſum ſit ſatis.Hic canon perpetuo tenore ſeruetur.

INTER-

περὶ τῆς ἀγάπης

accōmodātes vel cōformantes συναπαγόμενοι.

Roma.12.c
Matt.11.a
Idem.16.b
Heb.11.g
1.Timo.6.b

εἰς ἀπηγορευμένην περπερείαν

Gene.3.d
χιτῶνας δερματίνους

Idē & eōcolor habitus cur Aſcetis.

γνώμη

Matt.7.b
A ſimili argumentum

1.Timo.3.a
Ibidem.2.a

INTERROGATIO XXIII. G

De Zona.

RESPONSIO.

IAm zonæ vſum neceſſarium eſſe, & qui ætate nobis ſuperiores fuerunt, ſancti viri decla-
rant. Ioannes quidem, qui zona pellicea ſolitus eſſet præcingere lūbos ſuos, & ante ipſum
4.Reg.1.b etiam Helias, quando de eius veluti peculiari quodam inſigni ſcriptum eſt illud. Vir piloſus,
ſus, & zona pellicea circa renes eius. Quin Petrus etiam zona oſtenditur vſus fuiſſe, quemad-
Acto.12.b modum ex verbis angeli ad ipſum appâret, ſic dicentis, Præcingere, & calcea te caligas tuas. H
ὑπόδησαι σανδάλιά σου. Similiterq; beatum Paulum, ex Agabi in ipſum vaticinio, zona conſtat vſum fuiſſe. Virum e-
nim, inquit, cuius zona hæc, ſic alligabūt in Hieruſalem. Et præter hos etiam videmus à do-
Ibidē.21.c mino præcipi Iob, ſe vt præcingat. Perinde enim quaſi hoc animi ſtrenui & ad rem gerēdam
Iob.38.a expediti ſignum ſit, ſic eum alloquitur: Accinge, inquit, ſicut vir, lumbos tuos. Saneq; diſcipu-
lis etiam domini familiarem fuiſſe zonæ vſum, ex eo etiam intelligitur, quòd interdictum ip
ſis fuerit, ne æs haberēt in zonis: alioqui cum neceſſe ſit, vt qui per ſe ipſe aliquod eſt opus tra-
ctaturus, ſuccinctus ſit, & ad omnes corporis motiones expeditus, ei neceſſaria ſit zona, qua
tunica reſtringatur, & corpori preſſius adhæreſcat. Quin etiam ea in ſinus collecta, compli-
cataq; naturalem calorem impendio magis fouebit, tolletq; quicquid naturales corporis mo I
tus poſſet impedire: quando etiam dominus, quo tempore parabat ſe, vt diſcipulis miniſtra-
Ioan.13.a ret, ſumpto linteo præcinxit ſe. De multitudine autem veſtimentorum, nihil ſanè nunc atti-
περὶ τ̃ ἀκτημοσύνης. net dicere, cùm hac de re ea in parte, quæ eſt de rerum omnium poſſeſſione abiicienda, ſupe-
rius diſputatum à nobis ſit. Etenim ſi qui duas tunicas habet, is ei qui nullam habeat, alteram
iubetur impartiri, haud dubie huic plurium retētio, ipſius cauſa, interdicta eſt. Quod ſi ita eſt,
quibus habere tunicas duas vetitum eſt, his quid attinet de illarum vſu legem ſancire?

INTERROGATIO XXIIII.

His abs te ſatis abunde nobis explicatis, iam conſequens fuerit, ut rationem diſcamus, K
quam in uita communi tenere inter nos debeamus.

RESPONSIO.

1.Cor.14.g CVm Apoſtolus dicat, Omnia honeſtè, & ſecundum ordinem fiant: equidem illam ego
exiſtimo honeſtā, & ex ordine eſſe viuēdi in cōmuni fideliū ſocietate rationem, in qua
δόγμα per ſimile. mēbrorū inter ſe corporis ſimilitudo conſeruatur: vt videlicet alius ſit, qui oculi locū
obtineat, cui ſcilicet regēdæ totius ſocietatis delata procuratio ſit, quiq; & quæ iam facta ſint,
aut probet, aut improbet, & quæ facienda, antè prouideat, diligenterq; conſideret. Alius item,
qui aurium, ac manus, in iis audiendis, tractandiſq;, quæ audiri, ac tractari conueniat: qua in L
re ſinguli ex ordine, ſingulorum inter ſe membrorum ſimilitudinem attingant. Noſſe igitur
oportet, quia quemadmodum in corpore, munus ſuum ſine periculo deſerere vnumquodque
membrum non poteſt, aut non alio vti ad eam rem, cuius cauſa ab ipſo conditore deo fabri-
catum eſt (quandoquidem ſi aut manus, aut pes oculum habere ducem recuſent, neceſſario &
illa res ſibi pernicioſas cum vniuerſi corporis interitu attrectabit, & hic aut impinget, aut in
Perſtat elegāter in metaphora præceps etiam deferetur. Siue contra oculus ita ſe operuerit, vt nihil aſpiciat, neceſſario ipſe
quoque vnà cum reliquis mēbris, quibus ea vſu veniant, quæ diximus, interibit) ſic nihilo mi-
nus intelligendum eſt, non eſſe extra periculum, qui cæteris præſit, ſi negligenter ſe gerat, cū
futurum ſit, vt omnium ipſe in iudicio cauſam ſuſtineat. Similiterq; qui eſt ſub alterius ditio- M
ne, eum ſcire cōuenit, ſe, ſi contumax fuerit, neutiquam id impune laturum: In maiore autem
ἐπαγωγή periculo verſari, ſi alios etiam præterea ſcandalizet. Quamobrem debet vnuſquiſque eo in lo
Rom.12.b co, in quo eſt, ſtudium ſuum, abiecta prorſus omni cunctatione, alacriter præ ſe ferre. Siquidē
hoc modò obtemperans præcepto Apoſtoli, qui dicit, Studio non pigri, animi parati, prom-
ptiq;, laudem nanciſcetur. Contraq;, ſi lenteſcens ignauia neglexerit officij ſui munia, hoc eſt
Hier.48.b miſeri appellationem incurret, audietq; illud, væ. Maledictus enim, inquit, qui facit opus do-
mini negligenter.

INTERROGATIO XXV.

Quam terribile antiſtiti iudicium imminet, ſi fratres delinquentes non arguat.

RESPON-

A RESPONSIO.

Qvamobrem cui communis totius regẽdæ ſocietatis data prouincia eſt, is ita eſſe ani-
mo affectus debet,quaſi qui intelligat reddendam ſibi de vnoquoque rationẽ: illudq;
ſibi perſuadere,ſi de fratribus aliquis in aliquod peccatum inciderit, quem prius ipſe
de iudicio dei non præmonuerit,vel ſi iam lapſus, in eo perſtiterit, ac non ra-
tionem ipſam,qua ſanari poſſit,docuerit,fore vt ſanguis eius requiratur de manibus ipſius,ſi- Ezech.3.c
cut ſcriptum eſt, præſertim ſi non ex inſcitia aliquid tacens prætererit eorum, quæ deo non
placent,ſed ex aſſentatione,quòd ſe demittens ad cuiuſque vitia accommodet, exactã ſibi cre
B ditæ Reipublicæ diſciplinam diſſoluerit.Qui enim beatos vos dicunt,inquit,ipſi vos decipiũt, Eſa.3.b
& viam pedum veſtrorum diſturbant.Qui autem turbat vos,ipſe iudicium portabit,quicun- Gal.5.b
que ille eſt.Quod ne vſu nobis eueniat,in iis,quæ agenda nobis cum fratribus ſunt,exemplum ταράσσων
Apoſtoli imitari debemus.Neque enim aliquando,inquit,fuimus in ſermone adulationis, ſi- 1.Theſ.2.a
cut ſcitis,neque in occaſione auaritiæ(deus teſtis eſt)nec quærẽtes ab hominibus gloriam,neq;
à vobis,neque ab aliis.Quamobrẽ qui à vitiis planè iſtiuſmodi eſt alienus, hic ſit fortaſſe, qui
iter rectum cum ſibi,tum cæteris,qui ipſum ſequantur,& fructuoſum, & ſalutare poſſit com- ὁδηγίαν ἀ-
monſtrare.Etenim qui neque ſtudioſè humanos honores conſectatur, neque pro deuitanda πλανῆ
apud delinquentes offenſione laborat,ea re,vt iucundus apud illos gratioſusq; ſit: prorſus hic
C ſyncere,vereq;,charitate ac præſentia animi adhibitis,dei verbum tractabit, neque ob rem vl
lam animum inducet,vt veritatem adulteret:eaq; merito in eum conuenient, quæ dicta ſunt
deinceps, Sed facti ſumus indulgentes in medio veſtri, tanquam ſi nutrix foueat filios ſuos, 1. Theſ.2.b
ita deſiderantes vos cupidè, volebamus tradere vobis non ſolum euangelium dei, ſed etiam ἤπιοι
animas noſtras.Qui verò in auditores non hoc pacto afficitur,is dux cæcus eſt, & ſeipſum a-
git in præceps,& ſequentes ſe etiam inducit. Quantum autem malum ſit illud pro recto iti-
nere,erroris cuipiam fratrum ducem eſſe,hoc ex iis,quæ dicta ſunt ſigna, intelligi poteſt. Ex
hoc porrò ſignificatio fit etiam,neutiquam eſſe illum charitatis præceptum conſecutũ,quan-
doquidem nullus eſt pater,qui in eo conniueat,ſi filium in foueam lapſurũ prouideat, aut de-
lapſum iam,in ea iacere patiatur.Quantò autem illud ſit grauius,animam,quę in profundum
D malorum deciderit,pati in interitu illo diutius iacẽre,quid hoc vero attinet dicere? Neceſſa-
rio igitur ei pro totius fratrum ſocietatis animabus vigilandum eſt,& quæ ad ſalutem cuiuſ-
que conducant,omnia ſolicitè accurãda,vt qui de ipſis rationem ſit redditurus:& eatenus ſo-
licitè accuranda,vt ſe pro teſtando ſuſcepto illorum ſalutis cauſa ſtudio, morti exponere nõ
dubitet:Neque id ex eo,quòd omnibus à domino promiſcuè dictum eſt de charitate,vt vide- Ioan.15.b
licet animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis:ſed ex eo etiam, quod ſingulariter dictum eſt
ab eo,cuius verba ſunt hæc:Deſiderantes vos cupidè,volebamus tradere vobis nõ ſolum euã-
gelium dei,ſed etiam animas noſtras.

INTERROGATIO XXVI.

E *Quàm omnia etiam cordis arcana à fratribus cum antiſtite communicari debent.*

RESPONSIO.

Debet autem viciſſim vnuſquiſque eorum, qui inferiores ſunt, ſiquidem memorabilẽ
vllam facere progreſſionem ſtudet,& ad perfectionem vitæ illius,quæ præceptis do- ἐν ἕξει
mini noſtri Ieſu Chriſti eſt cõſentanea, peruenire, cum nullum animi ſui motũ apud
ſeipſum celatum retinere, tum in ſermone nihil non diligenti antè cura conſideratum pro- ἀβασανίστως
ferre,ſed mentis ſuæ arcana aperire fratribus iis,quibus datum illud negocium ſit, vt adhibi- προΐεσθαι
tis facilitate ac miſericordia,ægrotantes curent.Hoc enim modo fiet,vt & quod laude dignũ
F ſit,in nobis confirmetur,& quod minus probandum congruo remedio ſanetur: atque ex hu-
iuſmodi mutua exercendi inter nos conſuetudine, per modicas acceſſiones ad perfectionem
perueniamus.

INTERROGATIO XXVII.

Quòd ipſe quoque admoneri antiſtes debet,per eos qui inter fratres eminent, ſi quando incidat ut aliqua in re etiam ipſe labatur.

RESPONSIO.

Verùm

VErùm enimuerò quemadmodum neceſſario iis, quibus præeſt, omnibus in rebus recti G
itineris dux eſſe antiſtes debet, item quoque viciſſim reliquorum officium eſt, ſiqua vnquam minus laudabilis de antiſtite orta ſuſpicio ſit, ipſum admonere. Verumenim ne qua conſtanti diſciplinæ ordini iniuria fiat, huiuſmodi admonitio ad eos eſt deleganda, qui cùm ætate, tum prudentia in ſocietate, reliquis præſtent. Ita enim fiet, vt ſiue quid fuerit, quod emendationem deſideret, & fratrem ipſum noſtrum iuuemus, ſimulq; vna atque eadem opera nos ipſos etiam, qui videlicet ipſum, qui vitæ noſtræ veluti norma ſit quædam, ſuaq; ipſe rectitudine prauitatem noſtram arguere debeat, diſtortum, ad rectum reuocemus. Quòd ſi temere quidam ſecus de ipſo ſuſpicati non nihil turbelæ adierint ij cognita veritate eorum, H
propter quæ in falſam ſuſpicionē illam venerant, certi de eo, amplius iam dubitare deſiſtant.

INTERROGATIO XXVIII.

Quo eſſe omnes animo affecti debent aduerſus contumacem, ſiue inobedientem?

RESPONSIO.

CAeterum qui ita animo affectus ſit, vt ad exequenda domini mandata cunctabundus accedat & lenteſcens eius primo ſimul miſericordiā capere reliqui omnes debent, veluti membri grauiter affecti, ipſeq; priuatis admonitionibus antiſtes operam dare, vt I
morbum ab eo illum depellat: permanentem autem in obſtinatione, neque ipſum ſeipſum e-

ἐμβριθέϛε-ρομ ἐλέγχειν A ſimili ducta metaphora

mendantem, acrius coram cunctis fratribus redarguere, eiq; medicinam ſumma cum lenitate, & verborum exhortatione adhibere. Porrò is, ſi poſtquam admonitus ſæpius fuerit, nihilo minus tamen inuerecundè in vitio perſeuerare, neque ſubeundis alacriter laboribus, ſegnitiē ſuam emendare contendere, animaduerſus ſit, hūc perinde, vt ipſum ſuimetipſius corruptorem (vt eſt in prouerbio) non ſine multis quidem lachrymis, lamentationibusq;, vt membrū tamen penitus vitiatum, inutileq;, medicorum more à reliquo corpore præcidere conuenit. Etenim illi quodcunque tandem in aliquo membrum inſanabili morbo correptū inuenerint, ne vitium latius proſerpat, nêve ex contage ſe diffundente contiguas partes corrumpat, illud K
ſecando, vrendóve tollere funditus ſoliti ſunt. Hanc autem eorum conſuetudinem neceſſariò nos quoque in iis debemus imitari, qui præceptis domini aduerſantur, impedimentoq; ſunt,

Matt.5.d

ita enim iuſſit ipſe cum dixit: Si oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum, & proiice abs te, quando clemētia illa, qua quis aduerſum iſtiuſmodi homines vtitur, ſtultæ illi Heli indulgētiæ facilitati aſſimilis eſt, qua præter dei voluntatē erga filios ſuos ille vſus fuiſſe animaduertitur.

πρὸς ἀδιαφορίαμ κακῶμ

1.Cor.5.a

Proinde veritatis proditio, & communis noxa & ad nullum prorſus bonorū malorūq; habendum delectum aſſuefactio, eſt hæc in ſpeciem aduerſus iſtos de induſtria peccantes homines lenitas atque clementia, cum nec iam illud fiat, quod ſcriptum eſt, Cur non magis luctum habuiſtis, vt tolleretur de medio veſtrum, qui hoc opus fecit? & neceſſario tamen illud L
contingat, quod aſcriptum eſt, Quòd ſcilicet modicum fermentum totam maſſam corrum-

1.Timo.5.e

pit. Peccantes autem, inquit Apoſtolus, coram omnibus argue: cauſamq; cur ita iubeat, confeſtim adiungit, vt & cæteri timorem habeāt. In ſumma autem, qui adhibitam ſibi à fratre medicinam recuſat, hic ſine controuerſia etiam à ſemetipſo diſſentit. Etenim ſi parêre alteri non vult, ac voluntatem ipſe vindicat ſuam, quid eſt tandem cur cū ipſo amplius moretur? Quāobrem vitæ ſuæ moderatorem illum appellat? Verumenim, vbi quis ſemel ſe in reliquum fratrum corpus coaptandum tradiderit, is ſi membrum poſtea ad miniſtrandum aptum iudicatum fuerit, eſto quod ipſi impoſitū ſit, vires ipſius videatur ſuperare, de iudicij periculo prorſus illum eſſe ſolicitum ſinito, qui ea imperet, quibus vires ſuæ pares eſſe non poſſint: ipſe au-

Philip.2.b

tem parendo, obediēdoq;, alacritatem pro virili declaret ſtudij ſui vſque ad mortem memo- M
ria aſſiduè dominum tenens, qui factus fuit obediens vſque ad mortem, mortem autem cru-

Memorabilis γνώμη.

cis. Illud autem antiſtitis imperium detrectare, & verbis aduerſum iuſſa ipſius litigare, magno indicio eſt, eum qui id faciat, multis vitiis laborare, fidei debilitate, ſpei ambiguitate, arrogantia morum, atque ſuperbia. Neque enim alterius dicto audiens vnquam eſſe quiſquam recuſat, niſi prius ipſum ſibi cōſilij autorem apud ſeipſum deſpexerit: neque qui ſibi certa fide perſuaſit, vera eſſe promiſſa dei, deq; ipſorū ſpe nihil dubitat, etiam ſi laborioſa ſint, quæ ſibi im-

Roma.8.d

perentur, grauatè ad illa vnquam accedet, vt qui certo nouerit, non eſſe condignas paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis: Neque nō, cui illud perſuaſum

Lucæ.14.c

eſt, verum eſſe, Quòd qui ſe humiliat, exaltabitur, ſtudio ſuo imperantis ſibi aliquid, expectationem

A tionem ſuperabit:quippe qui nihil addubitet,hoc quod in præſenti eſt momentaneum,& leue 2.Cor.4.d
tribulationis noſtræ ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operari.

INTERROGATIO XXIX.

De iis qui cum elatione,murmurationéue opus faciunt.

RESPONSIO.

CAeterum ſiquis murmuraſſe, aut plus æquo extuliſſe ſe animaduerſus fuerit, huius o-
pus nequaquam cum illorum commiſceri operibus debet, qui humiles ſint, ſpiritúque
B contriti,neque id vllo modo in pietatis veræ cultorum vſus erogari. Siquidem quod Luc.16.d
altum eſt hominibus,id abominabile eſt apud deum: eoq; magis, quòd hac de re eſt præceptũ 1.Cor.10.c
Apoſtoli,qui quidem ſic dicit:Neque murmuraueritis,ſicut quidam murmurauerunt, & pe-
rierunt ab exterminatore.Itemq; alio in loco:Non ex triſtitia,aut ex neceſſitate. Ingratum eſt
igitur iſtiuſmodi hominum opus,veluti ſacrificium immundum, eoq; neutiquam fas ſit mi- ὡς θυσία ἐ-
ſtum aliorum inſeri piis operibus.Si enim qui alienum ignem altari admouerunt,ea re grauẽ πίμωμος
adeo in ſe dei iram experti ſunt:quî nõ obſecro periculoſum ſit, opus quod ab animi affectio- Leuit.10.a A ſimili cõ-
ne deo inuiſa proficiſcatur,ad exequenda mandata ipſius admittere?Quę enim,inquit,parti- firmatio
C cipatio iuſtitiæ cum iniquitate?aut quæ pars fideli cum infideli? Iccirco ſcriptum eſt in lege, Eſaiæ. 66.b
Qui immolat mihi vitulum,quaſi qui interficiat canẽ:Et qui offert Semidalim,quaſi qui ſan- σεμίδαλιν
guinem ſuillum offerat. Ex quo intelligitur, neceſſariò pigri & contumacis hominis opera à ſimilaginẽ
fratrum conuentu amandari oportere. Summeq; hac in parte aduigilare antiſtites conuenit,
vt neque ipſi decretum violent illius qui dixit, Ambulans in via immaculata, hic mihi mini- Pſal.110.b
ſtrabat.Non habitabat in medio domus meæ,qui facit ſuperbiam.Neque id agant,vt eum,qui
mandato peccatum admiſcet, & opus quod facit, ſiue laboris ſegnitie, ſiue elatione propter
maiorem induſtriam,contaminat,in ea quaſi prauitate confirment,qui ex eo, quod illud ad-
mittunt,perſentire illum non ſinant,quantis in malis verſetur. Oportet itaque & antiſtitem
ipſum illud ſibi perſuaſum habere,ſe niſi,vt debet,fratris ſaluti in munere fungendo ſuo con- ὀργὴν iram, nempe dei.
D ſuluerit,grauiſſimas atque ineuitabiles pœnas daturum.Siquidem ſanguis illius requiretur de Ezech.3.d
manibus eius,ſicut ſcriptum eſt.Et viciſſim,qui eſt ſub illius imperio, ita ſe animo comparaſ-
ſe,vt nulla res ſit quanlibet difficilis quæ ſibi imperetur,ad quam ſuſcipiendam grauatè acce-
dat,aut cunctetur,vt cui ſit perſuaſum, mercedem ſibi præſto eſſe copioſam in cœlis. Proinde
quicunque ſubeſt alterius imperio,is glorię ſpe oblectare ſe debet,vt in omni gaudio & patiẽ-
tia opus domini fiat.

INTERROGATIO. XXX.

Cuiuſmodi cum animi affectione curam reliquorum fratrum gerere antiſtites debent?

RESPONSIO.

E

ET antiſtes ipſe neutiquam dignitate illa extolli debet, ne ipſe quoque à beatitudine illa Matt.5.a
excidat,quæ promiſſa eſt humilibus, vel etiam inflatus incidat in iudicium diaboli. Si- 1.Timo.3.b
quidem illud habere ſibi perſuaſum debet,vt quo præſit pluribus,hoc neceſſe ſit,pluribus
vt miniſtret. Vt igitur qui ſauciis multis miniſtrat, & ſaniem de ſingulis eorum vulneribus βεβαίωσις à
abſtergit, & pro natura vniuſcuiuſque mali remedia ei adhibet accommodata, munere illo ſimili.
neutiquam ad animorum elationem vti conſueuit,ſed ad demiſſionem potius, & ſolicitudi-
nem,ac maiorem quãdam curam:itidem,ac multò etiam magis,is, cui totius fratrum ſocie-
tatis ſanandæ prouincia eſt delegata,perinde vt qui omnium miniſter ſit, & rationẽ de vno-
F quoque illorum redditurus, ſic ſecum agitare animo, & contendere anxiè debet. Hoc enim
modo,& illud aſſequetur,quod propoſitum eſt à domino ſic dicẽte: Siquis vult eſſe inter vos Mar.9.e
primus,erit omnium nouiſſimus,& omnium miniſter.

INTERROGATIO XXXI.

Quòd nequaquam recuſare inferiores debent,quo minus interdum ſibi ab antiſtite miniſtretur.

RESPONSIO.

Atque

ATque officia etiam ad corpus pertinentia,quæ ab iis adhibeantur,qui principes in or- G
dine exiſtimantur,admittere cæteri debent,qui inferiores ſunt.Nam & ſuperiorẽ hu-
militatis ratio admonet,vt miniſtret:& inferiorem,ſi miniſtrari ſibi patiatur,nequa-
quam facere contra officium,declarat.Hoc enim ita fieri conuenire domini exemplo, ac di-
ſcipulorum eius docemur:ac domini quidem,qui diſcipulorum ſuorum pedes lauare ipſe de-
dignatus non ſit:diſcipulorum verò,qui nequaquam cõtra hoc auſi ſint repugnare. Quin qui
ὑπόδειγμα initio propter eximiam quandam, ac pietatis plenam erga dominum ſuum reuerentiam hoc
recuſauerat Petrus,confeſtim vbi certior factus eſt de periculo,quod iis immineret, qui obe-
dientiam abieciſſent,mutata ſententia,obediẽtiam auidiſſime eſt amplexus. Quamobrem nõ
eſt cur metuere debeat is,qui ſubiectus eſt,ne ab humilitate diſcedat,ſi quando contingat, vt H
ipſi miniſtret,qui maior ſit ipſo,quando docendi cauſa ſæpe , & exempli in animis cernentiũ
altius infigendi,potius,quàm quod neceſſitas id vlla deſideret , huiuſcemodi officia ab eo ſo-
γνώμη lita ſunt adhiberi.Obediendo igitur,imitandoq;,humilitatem ſuam probet vnuſquiſque : non
autem altercando,per humilitatis ſimulationem ſuperbiæ , arrogantíæve munere fungatur.
Contradictio enim indicio eſt,velle qui repugnat,eum ſui iuris eſſe , neque alteri parẽre. Ita-
que ſuperbiæ potius ac contumaciæ ſignum eſt,quàm humilitatis, & perfectæ omnibus in re-
Ephe.4.a bus obedientiæ.Quapropter neceſſariò parendum eſt illi, qui dixit : Supportantes inuicem in
charitate.

INTERROGATIO. XXXII. I

Quomodo nos animatos eſſe conueniat aduerſus propinquos noſtros,& cognatos.

RESPONSIO.

ATque illud etiam cauendum eſt,ne qui intra reliquorum ſemel recepti fratrum ordi-
ἀπομετεω- ρίζεσθαι nẽ fuerint,iis ab antiſtite permittatur , vt mente diſtracti huc illucq; cogitatione te-
mere rapiantur,ſimulationẽve propinquorum viſendorum ſuorum à reliquis fratri-
bus diſcedant, ac vitam in obſcuro ſine vllis teſtibus agant,aut certè vt curam ſuſcipiant co-
γνώμη gnatorum ſecundum carnẽ,prætextu quouis illis patrocinãdi.Siquidẽ verba hæc,meũ & tuũ, K
Acto.4.g in vniuerſum à fratribus vſurpari ratio vetat.Erat enim,inquit, multitudinis credentium cor
vnũ,& anima vna,nec quiſquã eorũ,quæ poſſidebat,aliquid ſuum eſſe dicebat. Sanè ſi cui na-
turales aut fratres ſunt,aut parentes,& eorũ vita ex deo eſt,iis à cunctis pariter,tanquã cõmu
Matt.3.d nibus parentibus cõſuli debet.Quicunq; enim,inquit dominus,fecerit voluntatem patris mei
qui in cœlis eſt,hic frater meus,& ſoror,& mater eſt.Porrò huiuſmodi curam peculiariter ar
bitramur ad antiſtitem pertinere.Si verò in cõmuni ij, ac vulgari viuendi conſuetudine ſunt
implicati,ſine dubio nulla nobis eſt cum illis ſocietas,quorũ ſtudium omne huc ab initio ſpe-
ctauit,vt honeſtati maxime ſeruiremus,& ſine vlla diſtractiõe deo aſſiduè cohærerem⁹. Præ-
ter id enim quòd viſitatione noſtra,vtilitatis ipſis nihil afferimus,incõmodum etiã illud acce L
dit,quòd vitam noſtrã ſexcentis curis ac perturbationibus exponimus , eaq; re ipſi ad peccã-
dum nobis multiuariã occaſionem accerſimus.Quin etiam ne ſi ipſi quidem, qui mãdata dei
contemnunt,& pietatis officium pro nihilo ducunt, aliquãdo ad viſendos apud nos propin-
quos olim acceſſerint ſuos,ij recipi intro videntur oportere,veluti qui dominũ non diligant,
2.Cor.6.d qui dixit:Qui non diligit me,ſermones meos non ſeruat. Quæ autem participatio iuſtitiæ cũ
iniquitate?aut quæ pars fideli cum infideli?Et quod in eo ſumme eſt elaborandum, vt iis, qui
ſe adhuc in veræ pietatis ſpatiis exercent,omnes ab omni parte ad peccandum cauſæ circun-
ἐν γυμνασίᾳ κατορθωμάτων cidantur:in quibus illa eſt maxima , recordatio vitæ ſuperioris , nequando id illis vſu veniat, M
quod dictũ eſt,Quòd cordibus ſuis conuerſi ſunt Aegyptum, quæ res per frequentẽ cum na-
turalibus propinquis conſuetudinẽ ac familiarẽ cõgreſſum ſolet accidere . In vniuerſum autẽ
nemini eſt permittendũ,neq; propinquo,neq; alieno, ſermonẽ cũ fratrib⁹ de re vlla inſtitue-
re,niſi de illis id planiſſimè nobis ſit perſuaſum prius , quibus de rebus collocuturi illi inter ſe
ſint,eas ad ædificationẽ & tranquillã animarũ ſedationẽ conducere. Quòd ſi omnino ad eos,
qui ſe aliquãdo intro ſemel ingeſſerint,neceſſariò adhibẽdus ſit ſermo, huiuſmodi ad eos de-
legari munus debet,quibus creditũ eſt donũ loquendi, tanq̃ iis qui ſcienter ea poſſint & loqui
& audire,quæ ad fidei ædificationẽ pertineãt, cum manifeſtè Apoſtolus doceat neutiquã ad-
eſſe omnibus rectè loquendi facultatẽ:ſed raros eſſe,quibus datũ ſit huiuſcemodi donũ. Sic e-
1.Cor.12.a nim ait:Alij quidem per ſpiritũ datur ſermo ſapientiæ,alij autẽ ſermo ſcientiæ, & alio in loco:
Vt potens

A Vt potens ſit exhortari in ſana doctrina,& eos,qui contradicunt,arguere. Tit.1.c

INTERROGATIO XXXIII.

Quæ ratio tenenda ſit in congreßionibus cum ſororibus faciendis?

RESPONSIO.

OMnino qui ſemel iam matrimonium abnegauit, hunc ſine dubio ſolicitudines illas quoque multò magis par eſt, abnegaturum fuiſſe quibus cum angi ſolere Apoſtolus ait,qui in matrimonio eſt,qua ratione videlicet placeat vxori, omneq́; prorſus ab ſe-
B ſe curam illam ablegaturum,quæcunq; ineundæ cauſa ab vxore gratiæ ſuſcipi ſolet,nimirũ ꝙ ſententiam formidet illius,qui dixit,Diſſipauit deus oſſa eorum,qui hominibus placet. Ita,ne Pſal.52.b cum mare quidem,alliciendæ ſibi cauſa voluntatis illius,congredi animum inducet,ſed propter ſtudium illud,quod ex mandato dei vnuſquiſq; proximo debet,ſi neceſſitas poſtulabit,cũ eo in colloquium veniet.Neq; verò omnibus tamen nullo delectu quicunq; velint,libera hæc fieri colloquij poteſtas debet,neq; ad eam rẽ quoduis tẽpus, aut locus quiuis aptus exiſtimari: ſed ſi quidem,vt Apoſtolus præcipit,ſine offenſione futuri ſumus cũ apud Iudæos, tum apud 1.Cor.10.g Græcos,tum apud Eccleſiam dei,omniaq; decenter,ac ſecundũ ordinẽ facturi, & ad proximi Ibidẽ.14.g animæ vtilitatem omnia relaturi,neceſſario perſonæ, tẽporis, vtilitatiſq;, ac loci ſeruato de-
C coro,haberi delectus debet, quibus ſimul omnibus & omnis, quæ ſecus oriri poſſet praua de nobis ſuſpicionis vmbra depellatur,& documentum certiſſimum morum, ſanctitatis, pudicitiæq; in iis vbiq; appareat,qui idonei fuerint iudicati,qui mutuo ſe conuenirent, & de rebus placẽtibus deo,tam ad neceſſarium corporum vſum, quàm ad animarum etiam culturã pertinentium inter ſe communicarent. Porrò hi ab vtraque parte neque pauciores eſſe debent, quàm duo.Siquidem & qui vnus eſt,facilè is cauſam ad ſuſpicionem dat(ne quid dicam grauius)& ad ea quæ dicuntur,confirmanda,minus habet autoritatis, manifeſtè aſſerentibus ſacris literis,In ore duorum,vel trium ſtare omne verbum,neque plures item quàm tres, ne ſuſceptæ exequendi cauſa mandati domini induſtriæ ſedulitas retardetur. Cæterum ſi neceſſitas poſtulauerit,vt de iis,qui in ſocietate ſint, aliqui alij aut dicant aliquid,aut audiant, quod
D ad illorum quempiam nominatim pertineat, hi nullo modo ipſi inter ſe in colloquium veniunto: ſed qui ætate prouectiores fuerint delecti, ij apud eas, quæ ſimiliter delectæ ætate grandiores ſint,quæ ab illis tractanda acceperint,tractanto, & his internunciis quicquid neceſſariò tranſigendum ſit,tranſigitor.Huiuſmodi autem diſciplinæ ſeueritas, non in fœminis modo ad mares,aut viciſſim maribus ad fœminas,ſed inter eos etiam,qui eiuſdem ſint ſexus, conſeruator. Porrò hi præter reliquam in rebus omnibus religioſam circunſpectionem, vitæq; ſanctitatem,in percontando etiam ac reſpondendo prudentiam adhibento, & in iis quæ vltro citroq; perferri oporteat,fideles,intelligenteſq; ſunto, vt videlicet, qui ſe ipſorum fidei committunt,& voti compotes efficiantur, & quibus de rebus inter ſe communicauerint, de
E iis,quin ſyncerè perlatæ tractatæq; ſint,omnino nihil addubitent. Atque etiam in muneribus iis,quæ corporis neceſſarios vſus attingunt,deligi certi debent,qui iis præficiãtur:& hi ſimiliter cum delectu,qui ſcilicet & ætate cæteris præſtent, & cum in geſtibus, tum etiam in moribus grauitatem conſeruent, ne conſcientiam alicuius ad ſuſpicionem prauam percutiant. Vt quid enim libertas mea iudicatur ab alia conſcientia? 1.Cor.10.g

[Margin: σεμνότητος ϗ σωφροσύνης ἀπόδειξις. — Matt.18.c]

INTERROGATIO XXXIIII.

Cuiuſmodi eſſe debent ij,qui res in conuentu uſibus fratrum neceſſarias diſpenſant?

F
RESPONSIO.

ATque etiam iis,qui intus res ad fratrum vſum neceſſarias diſtribuunt, prorſus in ſingulis ordinibus aliqui erunt,qui illos poſſint imitari,de quibus eſt in Actis,Solitos eos Acta.4.g fuiſſe ſingulis diſtribuere,prout vnicuique opus erat:Diligenterq; illud circunſpiciat, vt faciles ſe ad omnes, & clementes præbeant, neque ſuſpicionem alicui aliquam commoueant maioris alicuius erga aliquos beneuolentiæ,inclinationiſve animi propenſioris,quemadmodũ Apoſtolus præcipit,ſic dicens:Nihil faciens in alteram partẽ declinando,aut contrà 1.Timo.5.d ſimultatis,cõtentioniſq;(quod vitium tanquam ab hominibus Chriſtianis alienũ, idem Apo 1.Cor.11.c ſtolus reiicit,cum dicit:Siquis videtur inter vos contentioſus eſſe,nos talem conſuetudinem

[Margin: πρόνοιαν εὐσπλάγχνου καὶ μακροθύμου.]

Fauor quo quis ĩ alterutrã euariat partẽ, propẽdet & inclinat, vitãd⁹ Antiſtiti.

non habemus, neque Eccleſiæ dei) vt ob eam cauſam, & iis, quibus infenſiores ſint, neceſſarias G
res ſubtrahant, & illis, in quos animi inclinatione propendeant, amplius quàm quãtum ſit o-
pus, largiantur: quorum alterum fraterni eſt odij, alterum amoris vitioſi, quod eſt vitium ma
ximè infame. Quibus ex rebus illud nobis vſu venit, vt mutua & concors conſpiratio, quæ ex
charitate naſci conſueuit, ea diſtrahatur, & in eius locum ſuſpiciones prauæ, æmulationesq́;,
atque obtrectationes clam arrepunt, & ad labores in operibus adminiſtrandis ſubeũdos len-
teſcentis animi cunctatio. Quamobrem cum ob ea quæ dicta ſunt, tum ob alia etiam eiuſce-
modi multa, quæ illa comitantur, ab hac praua animi propenſione, ac fauore ſtudioq́; contẽ-
tionis, neceſſe ſit, ſe vt liberrimos atq; expurgatos reddant, qui res intus ad fratrum vſus ne- H
ceſſarias diſtribuunt. Saneq́; cum ij, tum reliqui omnes, qui aliud quoduis vtile, ac neceſſariũ
fratribus munus adminiſtrant, eiuſmodi & animum adhibere, & ſtudiũ debent, proinde quaſi
non hominibus, ſed domino ipſi miniſtrent, qui pro incredibili ſua bonitate delata iis qui ſe
ipſi conſecrarunt, honorem ac ſtudium, perinde habet, quaſi ea ipſe accepiſſet, & pro his cœ-
Matt.25.d leſtis ſe regni hæreditatem daturum promittit. Venite enim, inquit, benedicti patris mei, hæ-
redes eſtote parati vobis regni à conſtitutione mũdi, quia quatenus feciſtis vni de his fratri-
bus meis minimis, mihi feciſtis. Similiterq́; ex contrario, imminẽs iis qui negligẽtes fuerint,
Hier.48.b periculum intelligere, ac memoria verba illa tenere: Maledictus omnis, qui facit opus domi-
ni negligenter, neque enim à regno excludũtur modo, ſed horroris etiam, ac terroris pleniſ- I
ſimam domini aduerſus iſtiuſmodi homines latam ſententiam illam expectant: Diſcedite à
Argu. à cõtrariis. me maledicti in ignem æternum paratum Diabolo & angelis eius. Quòd ſi qui curam & ad-
miniſtrationem adhibent, ij ſtudij ſui fructum adeo magnum adipiſcuntur, & contra, negli-
gentiæ horribile adeo iudiciũ expectant: quanta tandem animi cõtentione eniti debent ij, qui
huiuſcemodi munus ſuſcipiunt, vt dignos ſe prębeãt, qui fratres domini appellentur? Id quod
voce eiuſdem domini doctrice aſtruitur dicentis: Quicunq; enim fecerit voluntatem patris
mei, qui eſt in cœlis, hic frater meus, & ſoror, & mater eſt, quando quicunque non totius vitę
ſuæ actiones ita inſtituit, vt eas ad domini voluntatem referat, vt videlicet, & cum integra ſit
valetudine, tenendæ cauſa charitatis, ſtudioſe ſe in laboribus, & faciẽdis operibus exerceat, & K
cum aduerſa laboret, ſummam tolerantiam, & cum gaudio patientiam adhibeat, hic primo
in eo periculo, eoq; maximo verſatur, ꝙ alienatus eſt à domino, & dum voluntati eius nõ ob-
temperat, ſeipſum auulſerit à fratrũ ſuorũ conſortio. Deinde in illo etiam, ꝙ ea indignè audet
cõmunicare, quæ parata idoneis ſunt. Quocirca neceſſariò in hoc quoq; illorum meminiſſe
2.Cor.6.a nos cõuenit, quæ dicta ſunt ab Apoſtolo, his verbis: Adiuuãtes autẽ exhortamur, ne in vacuũ
gratiã dei recipiatis, & operã vt detis, ne, qui vocati in locũ fratrũ domini ſumus, eiuſcemodi
dei donũ in contumelia habeamus: nẽve magnã adeo dignitatẽ dum omnimodã eius volun-
tatem cunctamur explere, prodamus. Sed potius eidem Apoſtolo pareamus, dicenti: Obſe-
Epheſ.4.a cro vos ego vinctus in domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati eſtis. L

INTERROGATIO XXXV.

Nunquid in uno & eodem pago plures conſtitui fratrum conuentus conueniat?

RESPONSIO.

ὑπόδειγμα μελῶν

SAnè huiuſcemodi quæſtionem, membrorum ſimilitudo, quam ad res pleraſque cõmodè
vſurpamus, dilucidè nobis explanat. Quoniã igitur ſuperius declaratũ eſt, corpori, quod
ad omnia mẽbrorum officia ex decoro, ac ratione habile futurum ſit & articulatim cõ-
pactũ, opus eſſe oculis, & lingua, & cæteris, quæcunq; neceſſaria, ac præcipua in corpore ſunt,
membris: arduamq; rem eſſe, inuentuq; difficilimam, animum nanciſci, qui pluribus præditus M
eſſe oculis poſſit (etenim abſoluta ſeueræ diſciplinæ ratio moderatorem conuentus & proui-
dum, & nec parũ eloquentem requirit, & prætereà vigilantem ac mitem, & eiuſmodi, qui per-
fecto corde dei iuſtificationes exquirat) quĩ quæſo fieri poteſt, vt plures tales in vno atq; eodẽ
pago reperiãtur? Quòd ſi omnino fors ferat aliquando, vt duo, trẽsve reperti ſint tales (quod
quidẽ neq; factu facile eſt, neq; factũ vnquã cognouimus) ſanè lõgè eſſe videtur præſtabilius,
ſi hi gubernandi inter ſe prouinciam ac ſolicitudinẽ communiter partiantur, viciſſimq́; alter
alterius laborẽ ſubleuet: videlicet vt peregrè profecto altero, aut occupatione aliqua diſtento,
aut alio quolibet caſu impedito, quemadmodũ vſu venire ſolitũ eſt plerunq;, vt antiſtes abſit
à reliquis fratribus, præſtò ſit alter, qui eius deſideriũ ſentiri non ſinat. Hoc ſi nõ eſt, ad cõuen-
tum

A tum alium ſe conferat,cui opus ſit moderatore. Atque etiam magnopere ad id, quod nobis propoſuimus,prodeſſe exemplum poteſt earũ rerum, quas vulgo quotidie cernimus fieri. Vt igitur artium earum,quæ in communi vita verſantur,periti,iis ſoliti ſunt obtrectare, æmulatione quadam mutua qui eiuſdem ſecum ſunt artificij, ꝙ res videlicet ipſa naturaliter ſenſim eorum in animis mutuam inter ipſos parere ſolita ſit:item plerunque idem ferè in huiuſmodi vita ſolet accidere.Initio enim contentionem à rebus honeſtis auſpicantes,cũ inter ſe certatim alij alios ſtudeant ſuperare,aut hoſpitibus recipiendis,aut numero eorum augendo,qui ſe aggregant exercendæ pietati,aut muneribus huiuſmodi honeſtis quibuſdam fungendis,dũ progreſſus maiores faciunt,poſtremo in ſimultates cõtentioſas delabuntur.Quę res cùm ad-B uenientibus peregrè fratribus magnam & ancipitem curam afferat, & difficultatẽ (nẽpe quibus cum ex labore itineris feſſis capienda requies eſſet,animus neceſſario ſit diſtrahendus, dubitantibus ad vtros potius diuertant,quando & hos illis anteponere odioſum eſt,& tamen vt ſimul ſatis vtriſque fiat,res ipſa non patitur,eoq; magis, ſi fortè neceſſario ipſis iter vrgere feſtinantius conueniat)tum iis etiam,qui tenendæ cauſa eiuſdem cum ipſis vitæ,initio ad ipſos ſe conferunt,haud mediocrem afferunt animi anxietatem: quandoquidem neceſſario cogũtur addubitare,vtrorum magis diſciplinæ vitam committãt ſuam, cum id omnino animaduertant fore, vt ſi ſe ad hos certa deſtinatione applicuerint, alios improbaſſe videantur.Ipſo igitur mox initio eos lædi neceſſe eſt,quod elatius de ſeipſis ſentiant, quippe qui non ſe peni-C tus tanquam prorſus rudes,aliorum diſciplinæ inſtituendos,ac veluti formandos tradũt, ſed iam tum ordinum iudices,& ceu æſtimatores eſſe aſſueſiunt. Quocirca cũ illud intelligatur, in huiuſmodi ſeparata aliorum ab aliis habitatione,certum prorſus & confeſſum nullum bonum ineſſe,cõtraq; incõmoda manifeſta cõtineri tam multa: ſine dubio ſtatuendũ eſt, inutilẽ eſſe penitus hanc inter ſe aliorum ab aliis contubernalium diſparationẽ.Quod ſi fortè aliqui aliquãdo in ea reperti fuerint,antequã,ne eſſent, prouideri potuerit,adhibenda eſt quãprimũ correctio,& maximè,poſtquam quæ inde incommoda naſcantur, re ipſa experti didicerint. Nam illud,in ſuſcepta ſemel ſententia præfractè velle permanere, manifeſtæ eſt peruicaciæ. Siquis autem videtur contentioſus eſſe,inquit Apoſtolus,nos talem conſuetudinem non ha-D bemus,neq; Eccleſiæ dei.Quam enim cauſam afferent,quominus in vnius corporis cõpagem agglutinari poſſint?an eam fortaſſe, quod neceſſariarum ad vſum rerũ inopia laboraturi minus ſint,ſi diſiunctim quilibet vixerint, quàm ſi coniunctim? Atqui eæ longè ipſis,ſi vnà inter ſe viuãt,parabiliores ſunt,quibus & lucerna vna,& focus vnus,& ſi quæ ſunt huiuſmodi, ſingula quæque cunctis ſimul ſatisfaciant:quando(ſi qua alia in re) ſummè in hoc ipſo debemus adniti,vt facilitati maximè conſulamus,omniq; ratione contendamus,vt neceſſarias ad vitã copias quàm maximè in anguſtum deducamus.Atq; ad hoc illud etiã accedit, ꝙ qui res fratrum vſibus neceſſarias externe quæſitas important,iis diſiunctis ordinibus,pluribus eſt opus, cõiunctis vero,dimidio paucioribus.Quàm autẽ difficile ſit,virum aliquẽ nanciſci,qui Chriſti nomen non aliquo pacto dedecoret,& cum foris ſit,cũ iis,qui cõmunis vitæ conſuetudinẽ E tenent,ita congredi ſciat,vt cũ ſua ipſius profeſſione congreſſio illa aliqua ex parte nõ diſcrepet,id me tacente,etiã per vos intelligitis.Ad hæc,qui in huiuſmodi diſtractione permanent, ij quî fieri poterit,vt doctrina cæteros ædificent,qui in cœnobio verſantur illis, ſi quãdo vſus fuerit,vel ad concordiam conciliandis,vel ad reliqua conſeruanda præcepta cohortãdis?qui quòd nolint in vnã inter ſe ipſi ſocietatem concurrere, prauas in ſe ſuſpiciones commoueãt? Quin & videmus,quæ ad Philippẽſes Apoſtolus ſcribat.Sic enim ait: Implete gaudium meũ, vt idem ſapiatis,eandem charitatem habentes,vnanimes,idẽ ſentientes, nihil per contentionem,neq; per inanem gloriam,ſed humilitate alij alios ſuperiores ſe inuicem arbitrantes,non quæ ſua ſunt ſinguli cõſiderantes,ſed & quæ aliorum. Verumenim quod maius afferri humi-F litatis exemplum poteſt, quàm ſi conuentuum antiſtites viciſſim alij aliorũ imperio ſubiiciãtur?Si enim ſpiritualibus donis ambo æquè ſunt ornati,præclarius ſit, ſi ambo pariter in certamen deſcendant vter alterum humilitate vincat,quod à nobis fieri oportere dominus exẽplo illo nos docuit,qui apoſtolos miſerit binos.Prorſuſq; ex ipſis alter lætabundus vltro ſe alteri ſubiiciet,cũ meminerit dictũ eſſe à domino,exaltatũ iri,quicunque ſeipſum humiliauerit. Sin hic plura habuerit,ille pauciora,prͼſtabili⁹ eſt,vt qui imbecillior ſit,is à valẽtiore aſſumat. Deinde niſi ita fiat,quî nõ manifeſtè contra præceptũ Apoſtoli fit? quo iubemur vt nõ res noſtras ſinguli conſideremus, ſed & quæ aliorum. Neq; enim hoc in eiuſmodi diſtractione exiſtimo poſſe legitime perfici:quippe videlicet cum ordines ſinguli, ſeorſum quiſq; ſuorum ſibi

Argu.à ſimili.

Contentiones ex æmulatione alienæ virtutis.

Concludit vniri debere fratrum collegia.

γνώμη

1.Cor.11.c

Eadem quæ prius ad interrog.7. replicat.

Philip.2.a

ἀνὰ δύο δύο

Luc.18.c

Nō in veros Anachoretas, ſed in Sarabaitas hæc detorquet. Lege Caſſianum

curam vendicet, aliorū vero minimè ad ſe putent pertinere. Quæ res manifeſtè (vt dixi) præcepto Apoſtoli aduerſatur. Neque vero (cum de ſanctis illis viris, de quibus eſt mentio frequens in Actis, teſtimonia illa proferuntur, quod videlicet multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, & quod omnes credentes erant ſimul in eodem loco, & habebant omnia communia) eſt quamobrem dubitare quiſquam debeat, vllam in tota illa multitudine diſiunctionem fuiſſe, aut ex ipſis quelibet ſeorſum, more ſuo, ſolitum degere, quin potius id exiſtimare debet, ſub vna & eadem cura vniuerſos fuiſſe ſolitos gubernari, atque hæc in pleno numero quinque millium. In quibus fortaſſe non pauca erant, quæ mutuæ eorum inter ſe cōiunctioni hominum ritu ac iudicio viderentur obſiſtere. Cæterùm cum qui nunc in ſingulis vicis reperiuntur, adeo inferiores illis numero ſint: quæ permittit ratio, hos viciſſim alios ab aliis eſſe diſiunctos? Vtinam autem fieri poſſet, vt non modo, qui in eodem vico, eodemq; in loco ſunt congregati, huiuſmodi, quem dico, ſtatum tenerent, ſed plures etiam, qui diuerſis in locis conſtituti ſunt, fratrum conuentus, ab vna tantum cura, eorum, qui inoffenſè, ſapiēterq; rebus omnium poſſent conſulere, in vnitate ſpiritus & vinculo pacis regerentur. G H

Ephe.4.c ἀπροσκλήτως καὶ σοφῶς.

INTERROGATIO. XXXVI.

De iis qui à reliquorum fratrum ſocietate ſe ſeparant ac ſecedunt.

RESPONSIO.

VErumenimuero, inter quos certis conditionibus & ex profeſſo ſemel cōuenit, vt vnà inter ſe vno & eodem in loco vitam agerent, iis nequaquam licitum ſit nullo diſcrimine & inconſulto à communi reliquorum fratrum corpore auellere ſe: quando illud quòd quis in ſuſcepta ſemel ſententia non permaneat, duabus de cauſis contingit, vel ex detrimento videlicet, quod ex neceſſitudine contubernij naſcitur, vel ex mentis inſtabilitate illius, qui ſententiam mutet. Qui igitur fugiendi cauſa detrimenti, quod illi ex contubernio naſcatur, ſe ab reliquis fratribus ſegregat, is nullo modo diſceſſionis ſuę cauſam tenere apud ſeipſum occultam debet, ſed eo modo, quo docuit dominus, illā detegere, quando dixit: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipſum ſolū, & cætera. Ita enim ſi ſecuta ea, quam quærebat, emendatio fuerit, & fratres lucrabitur, & ſocietatem illorū nō aſpernabitur. Sin contrà, in vitio eos perſeuerare, neque correctioni locum dare animaduerterit, hæc iis nota facere debet, ad quos iudicium huiuſcemodi pertineat. Quod vbi fecerit, tū demum, adhibitis multorum teſtimoniis diſcedat. Neq; enim iam à fratribus ſe ſegregabit, ſed ab alienis: cum dominus, eum, qui in peruerſitate ſua perſeueret, ethnico aſſimilet ac publicano. Sit enim tibi, qui eiuſmodi eſt, inquit, ſicut ethnicus & publicanus. Qui vero ad relinquēdam cæterorum fratrum ſocietatem à propria animi ſui leuitate impellitur, is ſuamipſius cūrare imbecillitatem debet. Alioqui ſi medicinam noluerit admittere, ipſe excluſus à nemine admittatur. Cæterum ſi tenendi cauſa mandati dominici, alius alio diſtrahatur, talis diſtractio neutiquā pro ſegregatione habenda eſt, ſed aſſignati potius vnicuique muneris adminiſtratio exiſtimanda. Aliam præterea cauſam, propter quam quis ſe à reliquorum fratrum cōſortio ſegreget, ratio nullā admittit: Primùm quidē quod nomini domini noſtri Ieſu Chriſti, à quo congregati ſumus, infligitur contumelia: deinde quod viciſſim alterius aduerſus alterū conſcientia pura eſſe non poteſt, quod ſcilicet mutuo inter ſe, alter alterū ſuſpectum habeat. Hoc autē manifeſtè repugnat præcepto domini qui dixit: Si offers munus tuū ad altare, & ibi recordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vadens, prius reconciliare fratri tuo, & tunc reuerſus offer munus tuum. I K L M

ἀλλ' οἰκονομίαν πληροῦσιν.

Matt.5.c

INTERROGATIO. XXXVII.

Nunquid per ſimulationem orationum, pſalmodiæ ne negligi opera debeant: & quæ ſint ad orationem appoſita tempora, & primo an oporteat laborare.

RESPONSIO.

οὐχ ἁπλῶς, οὐδ' ὡς ἔτυχεν. Matt.10.b Epheſ.4.g

CVm dominus noſter Ieſus Chriſtus dicat, Dignus eſt, non ſimpliciter, neque ſine vlla exceptione, quilibet, ſed operarius cibo ſuo: cumq; Apoſtoli præceptum ſit, qui fatigari & laborare nos iubet propriis manibus quod bonum eſt, vt ſit nobis, vnde egētibus tribuamus: ſanè, quin ſtudioſius ſit laborandum re ipſa liquet, neque enim cauſa ad inertiam, aut laboris

A laboris fugam ſpectante, vita ſecundum pietatem inſtituta exiſtimari debet, ſed materia potius ſubeundi certaminis, & maioris laboris, & in rebus difficilibus tolerantiæ: vt nobis quoq; vere liceat dicere, In labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & ſiti: Cum non ad corporis caſtigationem modo, vtilis nobis huiuſmodi vitæ ratio ſit, ſed ad charitatem etiam erga proximum: ſi videlicet de fratribus noſtris, iis, qui valetudine aduerſa laborent, neceſſaria per nos deus vitæ ſubſidia ſubminiſtret, conuenienter exemplo illi, quod propoſitum nobis in Actis eſt ab Apoſtolo. Sic enim ille ait: Omnia oſtendi vobis, quòd ſic laborantes oportet ſuſcipere infirmos. Et alio in loco: Vt habeat vnde tribuere poſſitis neceſſitatem patienti, quò ſcilicet digni habeamur, illud audire: Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis

γνώμη multis paradoxa. 2. Cor. 11. f. Acto. 20. g. Ephe. 4. c. Matt. 25. e.

B regnum ab conſtitutione mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare. Sitiui, & dediſtis mihi bibere. Verumenim quantum ex otio mali ſit, quid attinet memorare, cum Apoſtolus apertè præcipiat, vt qui non laborat, is nec manducet etiam. Sicut igitur vnicuique ad vitæ ſuſtentationem neceſſarius eſt cibus quotidianus, item nihilominus vnicuique in opere faciendo neceſſaria induſtria eſt. Neque enim temere laudis loco poſitum fuit illud à Salomone, Panem ocioſa non comedit. Itêmque ab Apoſtolo de ſeipſo dictum eſt illud, Neque gratis panem manducauimus ab aliquo, ſed in labore & fatigatione, nocte & die operantes. Atqui tamen licebat ei, cum Euangelium prædicaret, de Euangelio viuere, ſi voluiſſet. Quin dominus etiam ipſe pigritiam cum malitia coniunxit, cum dixit: Serue male & piger. Idem

Collatio. Prouer. 31. d. 2. Theſ. 3. b. Matt. 25. e.

C præterea vir, ſapientiæ gloria excellens Salomon non ſolum ex iis, quæ à me memorata ſunt modo, virum gnauum laudat, ſed ignauum etiam caſtigat, illa ex tenuiſſimarum beſtiolarum comparatione, cum dicit: Vade ad formicam ô piger. Proinde metuere debemus, ne aliquando nobis hoc in die iudicij obiiciatur: quum qui ad excipiendos labores idoneas nobis vires ſuppeditauerit, is parem quoque illis à nobis in laborãdo induſtriam repoſcet. Quoniam cui commendauerunt multum, plus petent ab eo. Verumenim quia ſunt nonnulli, qui orationum prætextu, pſalmodiæve, neceſſarios in exercendis artificiis labores defugiunt: illud eſt intelligendum, certis quidem aliis quibuſdam in rebus eſſe certam vnicuique temporis tempeſtiuitatem, vt eſt apud Eccleſiaſten, qui omni negocio ſuum eſſe tempus dicit: Orationi vero, & pſalmorum modulationi, ſicut in aliis etiam pleriſque, nullum non eſſe tem-

πονηρὲ, ὀκνηρέ. Prou. 6. a. Luc. 12. f. Eccle. 8. d.

D pus idoneum, ita videlicet, vt vel in eo ipſo, dum manibus opus tractamus, & lingua nonnunquam (quandocunque id fieri poteſt, aut expedit potius, & ad fidei ædificationem conducit) munere hoc fungi poſſimus: Sin id minus, corde certe in pſalmis & hymnis, & canticis ſpiritualibus deum collaudemus, ſicut ſcriptum eſt, atque ita orationi ſatisfaciamus: interim dum laboramus, gratias agentes deo, qui ad opera facienda manuum vires nobis ſuppeditauerit: itêmque ad percipiendam artium ſingularum cognitionem, ingenium largitus ſit: materiámque donauerit, ex qua inſtrumenta conficerentur, tum eam etiam, quæ artibus iis eſſet ſubiecta, quam in manibus habeamus operantes: ſimulq; etiam ipſum orantes, vt opera manuum noſtrarum dirigantur ad eum finem, vt ipſi placeamus. Hoc modo etiam

Col. 3. e.

E mentem à futilibus cogitationibus cohibemus, quandocunque in ſingulis, quæ adminiſtramus, operibus, conficiendi felicitatem à deo poſtulamus, & ei gratias agimus, qui ad ea adminiſtranda vires nobis tribuerit, & à propoſito ineundæ gratiæ illius nõ aberramus, ſicut ante dictum eſt. Etenim niſi hæc ita ſe habeant, quî fieri poteſt, vt inter ſe illa cõcordent, quæ dicta ſunt ab Apoſtolo? & illud videlicet, Sine intermiſſione orantes, & illud, Nocte & die laborantes. Neque vero tamen, quanquàm hanc aſſiduè, atque adeo omnibus momentis adhiberi oportere gratiarum actionem, & lex ipſa præcepit, & nos eam vitæ noſtræ neceſſariã eſſe, cum natura, tum ratione docuimus, propterea illæ ſtatis temporibus præſcriptæ orationes negligendæ veniunt, quas obſeruari in conuentibus ſolenne eſt & quotidianum. Siqui-

τὸ ἀμετεώριστον à deo petendum. Col. 1. a. 2. Theſ. 3. b.

F dem ea re à nobis neceſſariò huiuſmodi tempora delecta ſunt, quòd in eorum ſingulis peculiaris quædam dei in nos beneficiorum eſt commemoratio. Ac matutinum quidem, vt primi animi ac mentis noſtræ motus conſecrentur deo, neque vllius rei curæ antè aditũ ad nos demus, quàm nos in cogitatione de deo oblectauerim⁹: ſicut ſcriptum eſt, Memor fui dei, & delectatus ſum. Neq; corpus prius ad functionem muneris alicuius moueamus, quàm illud fecerimus, quod dictum eſt, Orabo ad te domine: mane exaudies vocẽ meam. Mane aſtabo tibi. Tertia verò hora, vt in ea ad orationem ſurgatur, fratreſq; omnes in vnum congregentur, licet diuerſis in locis, alij in aliis operib⁹ ſint occupati: idq; ea re, vt admoniti doni ſpirit⁹, quod circiter hanc ipſam horam apoſtolis datum fuit, vno eodemq; animo cuncti illũ venerentur,

Matutinæ horę cur inſtitutæ. Pſal. 76. a. Prima. Pſal. 5. a. Tertia.

 ab eoq;

ab eoq; petant,vt & ipſi digni ſint,qui ſanctificationem ſuſcipiant:ſimulq; vt ſalutaris ſibi do- G
Pſal.50.c ctrinæ,& recti itineris dux eſſe,& autor velit,illum imitantes,qui dixit:Cor mundum crea in me deus,& ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis.Ne proiicias me à facie tua, & ſpiritũ ſanctum tuum ne auferas à me.Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confir
Pſal.142.c ma me.Et alio in loco:ſpiritus tuus bonus deducet me in terram rectam , atque ita denuo ad intermiſſa opera redeatur . Quòd ſi fors aliquos vel propter operũ, vel propter locorũ naturam eo tempore abeſſe longius contigerit,quàm vt vnà cum reliquis præſto eſſe poſſint,ij vbicunque fuerint,ea neceſſariò ibi exequi debent,quæ cõmuniter ſtatuta ſunt,nihil hæſitantes
Matt.18.c omnino.Quia vbi ſunt duo vel tres cõgregati in nomine meo,inquit, dominus, ibi in medio eorum ſum.Porrò ſexta hora,ſanctorum exemplo , neceſſariam eſſe orationem iudicauimus, H
Sexta apud quos eſt:Veſpere & mane,& meridie narrabo, & annunciabo , & exaudiet vocem meã.
Pſal.54.c In qua quidem,vt liberemur ab incurſu & dæmonio meridiano,nonageſimus etiam pſalmus recitetur.De nona verò,quòd ea ad orationem nobis neceſſaria ſit, id apoſtoli ipſi declarauerunt
Nona. Acto.3.a in Actis,in quibus eſt, quòd Petrus & Ioãnes aſcẽdebant in templum ad horam orationis nonam.Cõpleto verò iam die,pro iis omnibus,quæ in eo data nobis fuerint,feliciterve no
Veſperę bis euenerint,gratiarum actio ſuccedet:eorumq;, quæ vel per cõſenſum aut ſecus cõtra animi
ἐξαγόρευσις ἐξομολόγησις. γνώμη ſententiã prætermiſſa ſint, cõfeſſio:ac ſicubi latens delictum aliquod admiſſum fuerit verbis, operibúsve, aut etiam corde , pro his omnibus oratione adhibita veniam nobis à deo cõprecabimur.Siquidem ad ſimilia peccata iterum euitanda , valde vtilis eſt præteritorum cõſide- I
Pſal.4.a ratio.Iccirco Dauid dicit,Quæ dicitis in cordibus veſtris, in cubilibus veſtris compungimi-
Cõpletorium. ni.Tum autem primis ſe iam noctis intendentibus tenebris, ſequetur petitio , vt quies, quam
Pſal.90. ſumus capturi,inoffenſa & ab omni perturbatione ac vitio libera ſit: qua hora etiam neceſſa-
Hora medię noctis riò nonageſimus recitari pſalmus debet.De tempore autem dimidiæ noctis , quod id ad ora-
Acto.16.e tionem neceſſarium ſit,traditum nobis eſt à Paulo & Sila in Actis.Scriptum eſt enim ſic,Circiter autem mediam noctem Paulus & Silas laudabant deum.Atque hoc quidem etiam con-
Pſal.118. centor pſalmorum confirmat,ſic dicens,Media nocte ſurgebam ad cõfitendum tibi ſuper iu-
Prima dicia iuſtitiæ tuæ.Pòſt anteuertendũ diluculũ eſt,& ad orationem ſurgendum,cauendumq; ne dies nos in lectulo dormientes opprimat:& ille imitandus,qui dixit, Præuenerunt oculi mei K diluculũ,vt meditarer eloquia tua.Porrò ex his omnibus,quæ diximus,ſtatis temporibus, nullum ab iis prætermitti debet,quorum vitæ propoſitum eſt,vt quæ acturi ſunt,omnia ad laudẽ
γνώμη dei,& Chriſti eius referant,Atque vtilis etiam,meo quidẽ iudicio,hæc in orationibus, & pſalmorum decantationibus,quę certis temporibus fiunt,diuerſitas eſt,atque varietas,ob eã cauſam,quod in perpetua ſimilitudine & æqualitate rerũ animo neſcio quo modo torpedo quædã plerunq; oboritur,atq; tædiũ,eaq; re aliud agẽs, ad futiles & vagas cogitationes aberrat.In viciſſitudine autem varietateq; cum pſalmodiæ , tum ſingularum horarum rationis & ſtudium ipſum renouatur,& attentio inſtauratur.

INTERROGATIO XXXVIII. L

Hactenus ſermone tuo nos docuiſti,& orationem, nullo pacto omittendã & in operibus laborem neceſſariũ eſſe:reliquũ eſt iam,ut doceamur,cuiuſmodi artificia profeßioni noſtræ conueniant.

RESPONSIO.

OMnino etſi artes quaſdã præciſẽ ſtatuere,in quibus nos verſari conueniat,haud facile eſt,quod aliæ aliis magis ſunt opportunæ: quemadmodũ videlicet cum locorum , tũ negociationum,quæ in ſingulis regionibus tractãtur, & natura & commoditas deſiderat:in vniuerſum tamen harũ deſcribi & cõſignari delectus quidã poteſt. Ac nimirũ eæ videntur eſſe,quæcunq; vitæ noſtræ & quietẽ,& tranquillitatẽ conſeruent, quarum ſcilicet neq; M materia magno labore quæratur,neq; opera,magna ſolicitudine diuendantur : ſimiliterq; illæ omnes,per quas neq; virorum,neq; mulierũ indecoros cõgreſſus nobis concilient & noxi.Siquidem omnibus in rebus illud peculiariter debemus ſpectare,vt ſimplicitatem ac frugalitatẽ teneamus:& illud ſummopere fugiamus,ne inſeruiamus ſtultis ac planè noxiis hominũ cupi-
λιτότητα καὶ εὐτέλειαν. ditatibus,iis efficiendis,quæ in ſtudio apud ipſos eſſe animaduerterimus. Quocirca & in telis texendis,in ea modo opera,noſtra à nobis induſtria conferetur,quæ in quotidiano cõmuniq; vitæ vſu apud omnes ſint: iis penitus reiectis , quæ à libidinoſis mulierculis inuenta ſunt , ad captandos , ac laqueis irretiendos miſeros adoleſcentulos . Similis quoque in conſuendorum ca-

A rum calceamentorum artificio tenenda à nobis ratio erit, vt videlicet earum rerum in illa arte miniſtri ſimus, quæ ad neceſſarium modo hominum vitæ vſum requiruntur. Cæterum & ædificandi ars, item fabrilis lignaria & æris cudendi, & agri colẽdi diſciplina, etſi ſuapte natura ad vitã neceſſaria ſunt, & magnã vtilitatẽ adferũt ac ne ſuopte quidẽ genio ſunt à nobis repudiandæ: tamen quandocunq; aut quietẽ noſtrã perturbare, aut fratrũ vitæ coniunctionẽ videbuntur diſtrahere, tũ neceſſario à nobis ſemper declinari debẽt: maioreq; in precio habẽdæ ſunt artes illæ, quarũ exercitatio eiuſmodi ſit, quæ neq; nos diſtrahat, neq; impedimento ſit, quominus deo aſſiduè cohæream⁹, & quæ neq; à tẽporibus pſalmodiæ, orationiſve aut reli-

B quæ diſciplinæ cõſtantia eos auocent, qui ſtudio pietatis operã dant. Si quando autẽ eiuſmodi in iis nihil ineſſe animaduerſum ſit, quod præcipuũ vitæ noſtræ propoſitũ impedire videatur aut hinc nihil noxæ cõtrahere, multis ſine dubio hæ aliis anteponi debẽt, & maxime agricultura, quãdo ex ea facillimè res ad vitæ vſum neceſſariæ haberi poſſunt: & qui in ea verſantur, nullas hi ſurſum, ac deorſum curſitationes coguntur ſubire, modo, vt diximus, ea nobis neque à vicinis, neque ab accolis tumultus afferat, aut turbas.

INTERROGATIO XXXIX.

Quæ ratio teneri debet in uendendis mercibus, quomodoq; peregrinatio ſuſcipi?

C

RESPONSIO.

ATque illud etiam ſtudendum eſt, ne quæ fecerimus opera, ea in longinquas quaſdam regiones exportemus: nève venditionis cauſa, temere nos in publicum demus. Siquidem honeſtior eſt ea, quæ fit vno & eodem in loco permanſio, vtiliorq; cum ad mutuam ædificationem, tum ad perfectam quotidiani victus conſeruationem. Itaq; vt quieti cõſulamus, detrahendum eſt aliquid de precio potius, quàm modici lucri cauſa peregrè lõgius abeundum. Cæterum ſi hoc fieri non poſſe vſus ipſe docuerit, ne ſuſcepta huiuſcemodi de cauſa peregrinatio infructuoſa nobis accidat, deligere nos & ciuitates & loca oportebit hominũ

D religioſorum, eoq; ſtatis nundinarum temporibus plures vnà ſimul fratres concurrere, nobiſcumq; quiſque, quas elaborauerimus, merces afferre, communiterq; cuncti iter inire, viãq; pſallendo, orandoq;, noſq; viciſſim alter alterum ædificando, conficere: ac poſtremò vbi ad locum iam peruenerimus, quem petebamus, eadem communiter cuncti hoſpitia capere, idq; cum mutuæ cuſtodiæ cauſa, tum vt nullum nos orationis tempus neque diurnum, neque nocturnum effugiat: tum etiam, vt improborum ac fraudulentorum hominum congreſſus minore noxa euadamus, ſi in multorum ſocietate ſimus, quàm ſi ſoli tantummodo, quando etiam qui iniurioſiſſimi ſunt, iniuriarum ſuarum teſtes habere multos recuſant.

ἀυτὰς κα- ταγωγὰς ἀιρεῖσθαι δυσδυναλ- λακτῶμ καὶ πλεονεκτι- κῶμ. γνώμη

E

INTERROGATIO XL.

De nundinis illis, quæ in ſanctorum celebritatibus fiunt, quid?

RESPONSIO.

VErum enimuero neque nũdinationes illæ, quæ ad ſepulchra ſanctorum martyrum celebrari ſolitæ ſunt, conuenire nobis putandæ ſunt: neque enim vllam aliam ob cauſam adeſſe decet Chriſtianos ad martyrum conditoria aut iſtis contingua loca inuiſere, quàm orandi cauſa, & vt ſanctorum conſtantiæ admoniti, in qua illi ne pietatem amitterẽt, ad necem vſque fortiter perſeuerarunt, ipſi quoque ad ſimilis fortitudinis æmulationem incitentur. Nimirum memoria tenendum eſt illud, quàm terrifica & formidabili ira olim exar- Confirmaç exemplo Chri.

F ſerit dominus, qui cum ſemper & vbiq; manſuetus & humilis corde fuiſſet, in eos tamẽ ſolos flagellum intendit, qui circum templum vendendis emendiſq;, mercibus operã dabant, quippe quaſi nundinatio illa orationis domum in latronum ſpeluncam conuerteret. Neque vero quod alij ante nos fuerint, à quibus ſolita olim in diebus ſanctorũ feſtis obſeruari cõſuetudo, violata ſit (quiq; cũ inter ſe alij pro aliis orare deberẽt, & vnà cum pluribus Deũ adorare & lacrymas offerre, ab eoq; cũ peccatorum veniã poſcere, tũ de acceptis beneficiis gratias agere, ſeſeq; mutuis viciſſim cohortationibus in pietate vera confirmare & ædificare id quod etiam memoria noſtra vſurpari fuiſſe ſolitũ ſcimus, pro his omnibus forum, ac nundinas, & cõmunem mercatum & tempus illud & locum efficiunt) non ob hoc ſtatim nos quoq; illos imitari par eſt, & hoc modo autoritate noſtra prauam illorũ conſuetudinẽ confirmare: ſed cõuentus

Cõſuetudo preiudicans pietati abroganda.

illos exprimere potius, de quibus in euangeliis mẽtio eſt, præſente domino noſtro Ieſu Chri- G
ſto ſolitos celebrari, & in his, quæ ab Apoſtolo deſcripta ſunt, veluti huiuſcemodi vitæ inſti-
1.Cor.14.e tuto conuenientia, facere. Scribit autem ſic: Cùm conuenitis, vnuſquiſque veſtrum pſalmum habet, doctrinam habet, apocalypſim habet, linguam habet, interpretationẽ habet, omnia ad ædificationem fiant.

INTERROGATIO. XLI.

De autoritate ſuperiorum, & obedientia, quid.

RESPONSIO. H

Qui ſe priua voluntate exuit, non quod vult, ſinendus eſt facere.

CAeterum in his, quæ conceſſa ſunt artificiis, neutiquam permittẽdum eſt vnicuique vt arbitratu ſuo diſcat quod velit: ſed illud tantummodo, ad quod aptum eſſe illum antiſtites iudicauerint. Qui enim ſeipſum abnegauit, ſeſeq; voluntatibus ſuis omnibus ſpoliauit, is nõ quod vult, facit, ſed quod docetur. Neque verò ratio permittit, eum ſibi ipſi quod expediat deligere, qui gubernationem ſui aliis tradiderit. Siquidem hi eſſe debent, qui ad quãcunq; rem habilem eſſe illum iudicauerint, arbitratu ſuo in nomine domini ipſum inſtituant. Qui autem ipſe in deligenda ſibi aliqua arte munerève cupiditati ſuæ obſequitur, is planè ſibi notã inurit, ſeq; prodit, primo ſe ſibi ipſi placere, documento eſt deinde artẽ illam cæteris anteponere, aut propter gloriã vitæ huius, aut lucri ſpem, aut aliud aliquid id genus in eã artem propenſiore ſit affectu, aut poſtremo propter ignauiã, pigritiámve, quod ea videlicet laboris ſit leuioris. In quo autẽ hæc inſunt, ab hoc planiſſimè intelligi poteſt, nondũ abſterſas eſſe oẽs animi morborũ labes. Sed neq; ſemetipſum abnegauit, qui ſuis ipſe affectib⁹ perficiundis obſequitur, neq; rebus vitę huius nunciũ verè dici poteſt remiſiſſe, ſi eum adhuc vel cõpendij, vel gloriæ admiratio tenet: itemq; nullo modo mẽbra ſua, quæ ſunt ſuper terrã mortificauiſſe, ille qui neceſſariũ in faciendis operibus laborẽ nõ ſuſtinet, quin potius is eſſe ſe arrogantẽ & pertinacẽ declarat, qui ſuũ, qui vnus eſt, iudicium melius eſſe arbitretur q̃ aliorũ, qui plures ſunt. Quamobrẽ ſiue quis artẽ aliquam tenet, eaq; cæterorũ fratrum iudicio non improbatur, nequaquã is eam confeſtim abiicere debet (eſt enim animi incõſtantis, & infirmi iudicij, temerè aſpernari quæ habeas) ſiue nõ habet, non ſibi ſua ſponte aſſumito ipſe: ſed quę probata à maioribus fuerit, ad illã ſe accõmodato, idq; ea re, vt vbiq; obedientiã conſeruet. Quemadmodum autẽ vnumquenq; ſua ſponte quod ipſi placitũ ſit, eligere, indecorũ eſſe docuimus: item quoq; pari ratione putandũ eſt in vitio eſſe, ſiquis, quæ alij probauerint, ipſe recuſet. Quin potius, ſiquis etiã artem aliquã habeat, cuius tractatio cõmunitati fratrũ nõ placeat, æquiſſimo animo abiicere illã debet: illudq; declarare, nulla ſe rei vllius vitæ huius cupiditate adductum teneri, quando perficere voluntates cogitationũ, eſt illius, qui ſpẽ non habet, vt eſt apud Apoſtolum: contraq;, exprõpta vbiq; omnibus in rebus obedientia, laudi ſemper tribuitur: cũ idẽ Apoſtol⁹ laudet quoſdã, ac dicat, Semetipſos dederunt primum domino, deinde nobis propter voluntatẽ dei. Cæterum aſſignato iam ſibi artificio, vacare vnuſquiſq; attente debet, ſtudioſeq; inuigilare, & nihilo ſecius, quaſi inſpectore deo, ſumma ſedulitate, & attẽtiore cura accuratiſſimè illud exercere, vt fidẽti animo ſemper dicere illud poſſit: Ecce ſicut oculi ſeruorũ ad man⁹ ſpectant dominorũ ſuorũ, ita oculi noſtri ad dominũ deũ noſtrũ: nõ item ab hoc ad aliud temerè reſilire. Neq; enim natura noſtra plura ſimul aſſequi ſtudia poteſt: multoq; eſt præſtabili⁹ vnũ modo ſolerter & induſtriè cõfeciſſe, q̃ multa attẽtaſſe, quæ neceſſario poſtea ſint relinquẽda. Siquidẽ quæ ad res plures animi fit diſtractio, & mentis identidẽ modo ad hãc, modo ad illã applicatio, præterquã quòd opus nullũ perfectè perduci ad exitũ ſinit, etiã morũ leuitatẽ, vel ſi ineſt, arguit, vel ſi nõ ineſt, ingenerat. Si quãdo autẽ neceſſitas poſtulet, vt reliquis etiã artibus ſubueniatur, ſanè par eſt is vt auxilietur, qui cõmodè poſſit: neq; id ſuapte ſpõte, ſed arceſſitus: nõ quod hunc ad id muneris obeũdum quaſi illi præcipuũ, accerſamus, ſed caſu quopiam circunſtante: idq; imitari, quod in membris corporis ſolitum eſt vſu venire, in quibus ſi pes ab officio ſuo per claudicationẽ aberrauerit, manu ſolemus inniti ac ſuffulcire corpus reliquum. Viciſſimq;, quemadmodum ſua ſponte ad artem aliquam aſſilire ac velut vtilitati repugnat: ſic nolle admittere quod iuſſus ſis, caſtigatione dignum eſt: idq; ea re, ne & arrogantię vitium in nobis alatur, & morigeræ & ad omnia perſuaſibilis obedientię diſciplina peſſum eat ac diſſoluatur. Cæterùm cura inſtrumentorum quanquam ad eum præcipuè videtur pertinere, vt quis cuiq; artificio præpoſitus ſit: nihilominus tamen, ſi fors tulerit, vt ex iis aliquod aliquãdo

Marginalia: I (beside "notã inurit"); γνώμη (beside "ſit leuioris"); K, γνώμη (beside "nequaquã"); Collatio ex contrariis. (beside "autẽ vnumquenq;"); L (beside "laudet quoſdã"); γνώμη (beside "reſilire"); M (beside "ineſt, arguit"); Cõfirmatio δι' ὁμοίωσιν (beside "circunſtante").

neglectum

A neglectum fuerit,id perinde vt res,quæ ad omnes æquè pertineat,eo modo,quo par fuerit,ab
iis debet accurari,qui id primi animaduerterint. licet enim illorum tractatio vnum aliquem
ſeorſum priuatim attingat: attamen,quæ ex eo naſcitur vtilitas,ea promiſcuè in cunctos re-
dundat.Nam quę alterius ſint artis,ea perinde,ac ſi ſua nihil intereſſet,contemnere,argumē-
to ipſo tantidem fuerit,ac ſi alienaret.Veruntamen neque qui artes tractant,ij pertinentium
ad illas ipſas inſtrumentorum vindicare ſibi dominium debent,ita videlicet, vt aut antiſtiti
fratrum iis arbitratu ſuo vtendi poteſtatem non faciant,ad quam ipſe cunque rem velit: aut
eorum ipſi,vel vendendorum,vel permutandorum,aut alioqui alienandorum ius ad arbitriū
reuocent ſuum: aut præter ea,quæ habent,aliorum comparādorum, penes ſe eſſe poteſtatem
B velint.Nam qui in eo ſemel animum obfirmarit, vt ne ſuarum quidem ipſius manuum eſſet
dominus,& alterius arbitrio permiſit diſpenſandum,quicquid poſſent conficere operis:quo-
pacto non is à ſeipſo videatur diſſentire, ſi eorum, quæ ad artium exercitationem neceſſaria
ſint,inſtrumentorum,poſtulet,vt ius penes ſe ſit? in eaq; dominij ſibi autoritatem vſurpet?

INTERROGATIO· XLII.

Cuiuſmodi conſilio,aut animi affectione laborare ij debent,qui laborant?

RESPONSIO.

C ATque illud etiam intelligendum eſt,eum qui laborat,nequaquam id eo animo facere
debere,vt neceſſitatibus inſeruiat ſuis, ſed vt domini præcepto ſatisfaciat, qui dixit: Matth.25.b
Eſuriui,& dediſtis mihi manducare,&c.Quando illud vnumquenque ſuiipſius cauſa παντάπα-
ſolicitum eſſe,vetuit idem dominus,cum dixit: Nolite ſoliciti eſſe animæ veſtræ, quid man- σιν.
ducetis,neque corpori veſtro, quid induamini, quibus adiecit: Hæc enim omnia gentes in- κόσμου.
quirunt.Quamobrem in ſuſcipiēdis laborib⁹, illud ſpectare vnuſquiſque debet,vt per ipſum, Matth.6.d
qui in egeſtate ſunt,ſubleuentur: non autem,vt commodis ipſe prouideat ſuis,ſi quidem hoc
modo,& crimen ſeipſum immodicè amantis effugerit, & fraternæ charitatis benedictionē à
domino inuenerit,qui ſic dixit: Quatenus feciſtis vni de his fratribus meis minimis,mihi fe Matth.25.d
ciſtis.Neque verò his,quæ hoc loco à nobis dicuntur,Apoſtoli verba illa aduerſari quiſquam 2.Theſ.3.c
D exiſtimet,vt operantes panem ſuum manducent. Siquidem hoc ad ordinis & laboris deſer-
tores dictum eſt,perinde ac ſi ipſis diceret, præſtabilius eſſe vnumquenque neceſſaria ſibi ſal-
tem ad vitam præſidia parare,neque aliis grauem eſſe,quàm vitam in ocio traducere. Audi-
mus enim,inquit,quoſdam inordinatè ambulantes inter vos, nihil operantes, ſed curioſè a- Ibidem.
gentes.His igitur,qui eiuſmodi ſunt,denunciamus,inquit,& obſecramus, vt cum ſilentio o-
perantes ſuum ipſorum panem manducent.Et illud,Nocte & die operantes, ne quem veſtrū 2.Theſ.2.c
grauaremus,nimirum eodem etiam pertinet, quippe cum Apoſtolus ad commonendos or-
dinis deſertores,charitate fraterna impulſus, ipſe ſeipſum laboribus vltra præſcriptum ſibi,
ſua ſponte ſubiiceret.Cæterum eius, qui ad perfectionem contendit, eſt, diem noctemq; aſſi-
E duè laborare,vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti: quandò qui in ſeipſo, aut in eo e- Ephe.4.d
tiam,ad quem cura pertinet diſtribuendarum rerum cuique neceſſariarum, poſitam ſpem ha
bet,& laboris ſuſceptionem,ſiue ſuam,ſiue eius, quicum eſt, ſatis magnum ſibi ad degendam
vitam ſubſidium exiſtimat: huic,quatenus in homine ſpem ponit, magnopere eſt metuendū
ne in execrationem illam incidat,Maledictus homo, qui confidit in homine: & fulcit carnē Hier.17.a
brachij ſui,& defecit à domino anima eius.Quæ verba cum dicunt,Qui confidit in homine,
illud præcipiunt,nequaquam ſpem in altero poni debere. Cum autem, Et fulcit carnem bra-
chij ſui,in ſe ſui habendam fiduciam vetant. Horum autem vtrunque defectio à deo nomi-
natur.Similiterq; etiam exitus adiungitur vtriuſque: Quia erit tanquam myrica ſylueſtris in
F deſerto,neque videbit quando venient bona.Quibus verbis illud oſtenditur, quòd ſpem ſuā
ſiue in ſeipſo ponere,ſiue in alio quouis,nihil eſt aliud quàm deficere à deo.

INTERROGATIO XLIII.

*Prorſus,quod attinet ad eam rationem,quam in artium exercitatione teneamus, ſatis iam abs te
nobis demonſtratum eſt: extra quam,ſiquid fortè reliquum ſit,quod uſus ipſe poſtea nos doce- προσεξευ-
at.Cæterum illud planius abs te nobis nunc cupimus explicari, cuiuſmodi eſſe in conuentibus ρεῖν διδαχ-
antiſtites conueniat,quomodoq; ab iis,qui in eorum diſciplina ſint,fratres gubernari.* θῶμεν.

RESPONSIO.

OMnino,etſi veluti ſummatim dictum eſt etiam de hac parte: attamen quoniam(ne- G
γνώμη. que hoc iniuria)eam planius etiam vobis cupitis explanari,quòd quales principes ac moderatores ſint,tales etiam plerunque exiſtere ſoliti ſint cæteri,neceſſariò accuratius etiã tractari hic locus debet.Cõuenit igitur,vt qui in cõuentu reliquis fratribus pręeſt,is
1.Tim 4.c pręceptum illud Apoſtoli memoria teneat:Exẽplum eſto fidelium.vitamq́; ſuam exercendorum domini mandatorum exemplum præbeat euidentiſſimum,vt videlicet iis, quos docendos ſuſceperit,cauſam nullam reliquam faciat,quamobrem præcepta domini, aut contemnenda,aut eiuſmodi,quæ nemo aſſequi poſſit,eſſe arbitrentur. Principio igitur hoc eſto primum, Antiſtitem nimirum conuentus præferuida erga Christum charitate ſui modeſtiam H
animi ſtudio propenſiore exprimere debere,adeò vt vel tacens ipſis ſuis operibus exemplum non fucatæ humilitatis relinquat quouis ſermone multo efficacius,ad communem fratrum doctrinam. Etenim ſi Chriſtianæ vitæ limes eo pertendit, vt Chriſtum imitere iuxta proportionem aſſumptę ab eodem carnis,ex eo,quòd ad vocationem cuiuſque pertineat: ſine dubio,quibus ea data prouincia eſt,vt ipſi cæterorũ duces ſint, ij opera ſua & interceſſione im-
προβιβάζειν becilliores adhuc deducere ad Chriſti aſſimilationem viam præſtruendo debent,& ea re bea-
1.Cor.11.a tum Paulum imitari ſic dicentem,Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Proinde primi ipſi obſeruanda ea,quæ à domino noſtro Ieſu Chriſto tradita eſt, ſummiſſioris animi & humilitatis regula,clariſſimum reliquis & abſolutum virtutis huius eſſe exemplum debent.Di- I
Matth.11.d ſcite enim à me,inquit, quia mitis ſum & humilis corde. Morum igitur manſuetudo, &
χαρακτηριζέτω προϊστάμενον. humilitas cordis, hæc præcipua antiſtitis veluti inſignia ſunto.Si enim dominus diſcipulis ſuis miniſtrare non erubuit,ſed terræ ac luti,quod ipſe finxerat,& hominis forma figurauerat, miniſter eſſe non recuſauit: Ego enim in medio veſtrum ſum,inquit, ſicut qui miniſtrat,
Luc.12.c quid eſt tandem,quo erga æquales noſtros præſtando, illius imitationem aſſecutos nos exiſtimare poſſimus? Hoc igitur eſt quod primum & eouſque magnum in antiſtite requiritur. Tum clementem eſſe ipſum oportet,eiuſmodiq́; qui per rerum inexperientiam in officio delinquentes leniter ſufferat:non tamen qui obticeſcat ad peccata, ſed immorigeros ac detrectantes imperium clementer toleret,& ipſis cum quanta maxima poſſit lenitate,moderatio- K
neq́; medicinas adhibeat.Idoneum præterea, qui accommodata eorum morbis remedia cõ-
2.Tim.2.d miniſcatur & excogitet,non atrociter obiurgantem, ſed in manſuetudine monentem, clementerq́; corripientem, ſicut ſcriptum eſt. Eundemq́; in rebus præſentibus adminiſtrandis
Rom.15.a peruigilem & attentum in futuris proſpiciendis ſagacem,talemq́;, qui & certare cum valentibus poſſit,& infirmorum imbecillitates portare,cuius cùm dicta, tum facta omnia ad illorum,quorum diſciplinæ præſit,perfectionem pertineant: non qui ſibi ipſe prælationem aſſumat,ſed qui à cæteris,qui autoritate in conuentibus præſtent,delectus ſit,& ſatis magnum in
1.Tim.3 c ſuperiore vita documentum dederit probitatis morum ſuorum.Nam & hi,inquit,probentur primùm & deinde miniſtrent, vt nullum crimen habentes. Quod ſimiliter quoque in hoc L
ſeruari debet,quem diximus: quò videlicet ſic creatus,fratribus ipſe ordinem diſciplinæ pręſcribat,quem ſequantur,operaq́; diſpartiatur in vnum quemlibet prę ut viderit expedire.

INTERROGATIO XLIIII.

Quibus permitti debeat,ut domo peregre proficiſcantur: quomodóque item ij,cum ſe domum receperint,interrogandi ſint?

RESPONSIO.

PEregrinandi quidem poteſtatẽ ei permittito, qui in peregrinatione ſine animæ ſuæ detrimento,& cum vtilitate eorum,quibus cum congrediatur,poſſit verſari: quando, niſi M
idoneus aliquis affuerit,longè eſt præſtabilius ſummam rerum omnium neceſſariarum penuriam perpeti,atque egeſtatem, etiam ſi propterea ſubeunda mors ſit, quàm ſubleuandæ neceſſitatis corporis cauſa,perſpicuum & omnibus confeſſum animæ detrimentum neglige re.Bonum eſt enim,inquit Apoſtolus,mihi magis mori, quàm vt gloriam meam quis eua-
1.Cor.9.c cuet.& hoc in iis,quæ liberè vnicuique licet omittere. quanto igitur impenſius in iis, de quibus præciſè extat mandatum? Quanquam huic ipſi etiam incommodo medetur lex charitatis.Si enim inciderit aliquando,vt in conuentu aliquo deſit,qui tutò commodève foras poſſit amandari,neceſſitati huiuſcemodi ſatisfacient ij, qui loco proximi erunt, quum & communia itinera faciant,& abſentes à domo, viciſſim alij ab aliis nunquam ſeparentur, vt tam qui

A qui animi,quàm qui corporis etiam viribus imbecilles ſunt, ij hoc modo cum valentioribus coniuncti,incolumes ac vegetiores conſeruentur. Quod quidem multò antè prouidere debet, is cui procuratio neceſſariorum concredita eſt, ne in ipſo poſtea neceſſitatis articulo, rebus iam in ſummas anguſtias adductis, remedium ipſi ex tempore quærendum ſit.Cæterũ, vbi qui emiſſus fuerit,domum iam ſe ex peregrinatione receperit, eum diligenter percontator,quid abſens interim egerit,in quorum hominum congreſſus inciderit, cum illis quos ſermones contulerit,in cuiuſmodíve ſecum ipſe cogitationibus ſit verſatus, num aſſiduè die noctuq; in dei timore permanſerit,an à recta ſemita interdum aberrarit,& à communi decreto aliquid innouarit, idq; terrore perculſus externarum calamitatum, an propria ſocordia la-
B pſus.Et quod rectè ab ipſo factum audierit,approbatione confirmato: Quod autem contrà, vitioſè,leni cura prudentiq; admonitione corrigito.Ita enim & attẽtiores eſſe aſſueſcent, qui itineribus ſe dabunt,ſi de reddenda ratione ſoliciti ſint:& nos, quandiu abiuncti illi à nobis permaneant,neutiquam videbimur illorum vitæ curam negligere. Porrò huiuſcemodi etiã, de qua loquimur, conſuetudinem ex Actorum hiſtoria accepimus ſolitam fuiſſe à veteribus ſanctis viris vſurpari.Siquidem ex ea docemur, quemadmodum & Petrus, cum ſe Hieroſolymam recepiſſet,iis qui tunc in ea ciuitate erant,rationem reddiderit eius ſocietatis,quæ ſibi cum gentibus fuiſſet.Similiterq;, quemadmodum Paulus & Barnabas reuerſi ex peregrinatione,congregatæ ab ipſis Eccleſiæ renunciauerint omnia,quæcunque deus feciſſet cum illis.
C Et alio in loco,quemadmodum ſiluit omnis multitudo, & audiebant Barnabam & Paulum narrantes quæcunque feciſſet per illos deus.Illud tamen hoc loco intelligendum eſt, nundinationes,& quæſtus illos omnes,qui caupones attingunt,fratrum conuentus longiſſimè fugere debere.

Acto.11.a

Ibidem.13.a

Acto.15.c

INTERROGATIO XLV.

Quòd præter antiſtitem alius etiam eſſe aliquis debet,qui illo abſente aut alioqui occupatione aliqua diſtento, fratrum ipſe curam poſſit ſuſcipere.

RESPONSIO.

D VErumenim quoniam incidit ſæpenumero, vt vel ob valetudinis imbecillitatem vel peregrinandi neceſſitatem,vel aliam quãuis ob cauſam abeſſe à reliquorum fratrum conuentu,neceſſariò antiſtes cogatur,alius etiam eſſe præter ipſum debet,qui cum ipſius,tum cæterorum etiam fratrum diligenti animaduerſione circunſpectioneq; adhibitis,ad hoc delectus ſit,vt abſente illo curã in ſe conuentus recipiat:vt & qui remanſerint,vnius cõſilio gubernentur,neque abſente magiſtro,ad formam quandam popularis reipublicæ ſtatus, familia traducatur: atque eo modo regula, & traditæ diſciplinæ ſeueritas imminuatur: Sed quæ de communi omnium ſententia adſcita à cuncto collegio inſtituta fuerint ad dei gloriã conſeruentur: atque vt ſit, qui accedentibus ad nos hoſpitibus, prudenter ſciat reſpondere:
E quò videlicet & qui aliquid audire à nobis deſiderant, pro propoſiti argumenti dignitate ædificentur,& cõmune fratrum collegiũ neutiquã dedecoretur. Nam hoc quòd paſſim omnes ſine vllo diſcrimine ad dicendum aſſiliant,præterquam quòd tumultus cauſa eſt, etiam ſignũ eſt perturbatæ diſciplinæ,cum Apoſtolus ne iis quidem, quibus delatum fuerat donum rectè docendi dei verbum,pluribus ſimul loqui licere voluerit. Sic enim eſt apud ipſum: Quod ſi alicui reuelatum fuerit ſedenti,prior taceat. Qui idem etiam apertè perturbatæ huiuſcemodi diſciplinæ abſurditatem demonſtrans ſic dicit:Si ergo conueniat vniuerſa eccleſia in vnum, & omnes loquantur linguis, intrent autem idiotæ, aut infideles, nónne dicent quòd inſanitis?Atque etiam ſi inciderit aliquando,vt qui alicunde acceſſerit, aliquem de re aliqua quam
F ignoret interrogauerit, iſq; qui vice alterius interrogatus ſit,haberet, quod commode reſpõderet,conſeruandæ tamen diſciplinæ cauſa,tenere ſilentium debet,& is hoſpitem doceat,ſed ſubmiſſa voce, cuius officium eſt reſpondere, eaq; in re exemplum Apoſtolorum domini imitari conuenit, à quibus,dum cum domino eſſent,ſolitus erat mos iſte vſurpari,idq; vt pro ordinis atque honeſtatis decoro,indulto nobis ſermone vtamur. Etenim,ſi vbi de corporum curatione agitur,in remedio ægris adhibendo,non temere quemuis medicamento,ferramẽtóve vti videmus: ſed illos tantummodo,qui medendi artem teneant, quam & à peritis antè didicerint,ac doctrice multiplici experientia, & aſſidua ipſi poſtea ſecum commeditatione expoliuerint,& longinqua exercitatione,longinquoq; vſu confirmauerint: quæ ratio permittit,

κατὰ περί-ſτασιν.

μὴ δημοκρατικόν τι σχῆμα.

γνώμη.

Confirmat argumẽto à maiori.
1.Cor.14.d
Ibidem.d

Cõfirmat à ſimili.

mittit,vt ad curationem eam,quæ ſermone adhibetur, nulla habita delectione, temere quiuis,qui velit,aſſiliat:qua in re, rei vel minimæ prætermiſſio, maximum afferre detrimentum ſolet? Apud quos enim ne panis quidem diſtributio quibuſuis temere permittitur, ſed munus huiuſcemodi adminiſtrandi panis vnius cuiuſdam eſt, ad quem illud de communi aliorum ſententia delatum eſt, quî non multò maiore cum delectu ac cautione hoc in danda petentibus eſca ſpirituali obſeruari cõueniat? videlicet vt munus hoc peculiare ſit alicuius,qui melius id ipſe præſtare poſſit, quàm cæteri? Ex quo intelligitur animi eſſe valde ſibi præfidentis, cum quis de aliquo,iudicio interrogatus, intrepidè ſic,temereq; audeat reſpondere. neque digitum ad illum intendat,cui huiuſmodi diſpẽſandi ſermonis munus delegatum ſit. Qui quidem ea re,quòd fidelis eſſet diſpenſator & prudens,iccirco delectus eſt,vt ſpiritualem cibum tempore diſtribueret,ſermonesq; ſuos in iudicio diſponeret,ſicut ſcriptum eſt. Quod ſi etiam incidat,vt ad quem pertinet reſpondere,hunc aliquid effugiat aliquãdo, illudq; alteri occurrat,non propterea tamen,cui illud occurrerit,is confeſtim proſilire, ac palàm arguere illum debet,ſed ſeorſum arbitris ſemotis,quod ſibi occurrerit,de eo ipſum admonere,quãdo ni hoc ita fiat,qui inferiores ſunt,ij elatiores fieri aduerſum ſuperiores ſolent. Quapropter eſto commode aliquis reſponderit,tamen ſi reſponſio ad illum non pertinebat, pœnis is tenetur obnoxius violatæ diſciplinæ.

[Margin: Alterũ ſimile nec inelegans ex collatiõe panis & verbi. — Luc.12.c — Pſal.111.a — γνώμη memorabilis. — In deſertorẽ diſciplinæ, vt animaduertendum.]

INTERROGATIO XLVI.

Quòd neque fratrum,neque ſua obtegere quis delicta debet.

RESPONSIO.

QVicquid eſt autem,in quo peccetur,id referri ad antiſtitem debet,ſiue ab eo ipſo,qui peccatum admiſit,ſiue ab iis,qui illius conſcij ſint,ſi illud ipſi curare non poſſint, & mederi eo modo quo præceptum eſt à domino, quando vitium diſſimulatum morbus eſt in animo oblitescens, & ſupputris qui etiam propterea incurabilis efficitur. Quemadmodum igitur nullo modo benemeritũ illum de nobis diceremus, qui quæ peſtifera eſſent,ea in corpore nobis includeret,ſed eum potius, qui cum dolorifico cruciatu, & cruoris etiam miſſione per lancinationẽ ea in apertum extraheret,quo videlicet, aut quod noxium eſſet, per vomitum recelleret atque extũderet à corpore, aut in vniuerſum,per morbi cognitionem, eius quoque curandi ratio facilius cognoſceretur: ita nimirum peccatum occultare,nihil eſt aliud,quàm ægrum ſua ſponte ad mortem ruentem, impellere, & procliuiorem reddere. Stimulus enim peccati mors eſt, inquit. Porrò occulta beneuolentia præſtabilior eſt ea, quæ palàm libereq; fit obiurgatio. Nemo ſit ergo,qui aut peccato alterius latebras quærat,ne pro amore,quem fratri debet,exitium illi conciliet. Neque ſuo. Qui non medetur ſibiipſi,frater eſt ſua opera diſſipantis.

[Margin: Argumentũ à minori ad maius.]

INTERROGATIO XLVII.

De his qui nolunt admittere, quæ per antiſtitem præſcripta ſunt ac deſignata.

RESPONSIO.

VErum is qui nolit admittere quæ Antiſtes perficiunda iuſſerit,debet ei apertè quidem ſed ſemotis arbitris,cur dicto audiens eſſe ac moriger nolit, reſpondere,allata ſi quã habet,ratione,ſacris literis conſentanea:alioqui quod imperatum ſit,ſilentio exequitor. Quòd ſi hoc facere pudore retractus non auſit, aliis quibuſdam ad eam rem ſequeſtribus vtitor,quo videlicet, ſi aliena fortè à ſacroſanctis literis illa antiſtitis iuſſio ſit, ipſe cùm ſeipſum,tum reliquos fratres à noxa eximat. Sin contrà,planum factum ſit, eam rectè fuiſſe ac ratione factam,à vana ſeipſum ac periculoſa ſecum diſceptatione liberet. Qui enim ſecum diſceptat,inquit,ſi manducauerit,damnatus eſt,quia non ex fide,& vt ne ſimpliciores exemplo ſuo ad abiiciendam obedientiam inſtĩget,ac veluti procliuiores efficiat. Expedit enim,inquit dominus,vt ſuſpendatur mola aſinaria circa collum eius, & proiiciatur in mare, quàm vt ſcandalizet vnum de puſillis his. Quòd ſi qui diutius in contumacia hæſerint aduerſus antiſtitem clàm queruli, nec in apertum voluerint ſui mœroris cauſam prodere: hi perinde ac diſceptationis inter fratres exortæ autores aut qui certiſſimam auctoritatem colliſerint & labefactarint eius quæ maiorum debetur præceptis, obedientiæ ac velut rebellionis & inobedientiæ

[Margin: Rom.14.c — Matth.18.a]

A dientiæ magiſtri,prorſus à reliqua fratrum familia exiguntor. Eiice enim è concilio peſtilentem,inquit,& exibit cum eo iurgium. Proue.22.b

INTERROGATIO XLVIII.

Quòd nullo modo curioſè conſilia moderaminàue antiſtitis exquiri debent, ſed debet unuſquiſque muneri ſuo uacare.

RESPONSIO.

B CAeterũ ne quis facilè in huiuſcemodi vitiũ ſecus de antiſtite ſuſpicãdi, aut diiudicãdi cum detrimento cùm ſuo,tum reliquorum etiam fratrũ incurrat, illud in vniuerſum obſeruari in conuentu debet, vt nullo modo quis curioſè antiſtitis conſilia perueſtiget,aut in eius facta anxiè inquirat,iis duntaxat exceptis,qui cùm dignitatis gradu, tum cõſilij prudentia antiſtiti ipſi proximi ſint.quos quidem ille neceſſariò ſibi,quandocunque de re aliqua erit deliberaturus,in conſilium ac naturam cõſiderationem adhibebit, nimirum præcepto illi obtemperans,Omnia fac cum conſilio.Quam enim illi animas noſtras gubernandas commiſimus, tanquam deo de iis rationem redditūro, prorſus abſurdiſſimè facimus, ſi huic fidem in rebus cõtemptiſſimis abrogamus, & cum ipſi falſis aduerſus fratrem noſtrum ſuſpicionibus impleamur,tum reliquos exemplo noſtro,vt idem faciant, incitamus. Ne igi-C tur hoc eueniat, vnuſquiſque maneat in ea vocatione, in qua vocatus eſt: & cum animum ſuum totum in rerum ad ſe pertinentium cura occupauerit,minimè in aliorum conſiliis inquirendis ſit curioſus,ſed ſacroſanctos domini diſcipulos imitetur. Quorum,eſto illud,quod in Euangelio eſt, de Samaritana, ſuſpicionem ipſis poſſet commouere, Nemo tamen dixit, inquit,quid quæris,aut quid loqueris cum ea.

κανὼν animo imprimendus. Eccl.32.d 1.Cor.7.d Vt vitanda curioſitas. Ab exẽplo diſcipulorũ domini. Ioan.4.d

INTERROGATIO XLIX.

De controuerſiis, quæ nonnunquam ſolent inter fratres exiſtere.

RESPONSIO.

D DE controuerſiis autem, quæ inter fratres interdum oriuntur, illud ſtatuendum eſt, Quotieſcunque aliqui inter ſe de re aliqua collidunt diſſidentes & corrixantes, eos nequaquam inter ſe pugnaciter nimis contendere debere, ſed controuerſiæ deciſionem ſuperioribus ſe reſeruare.Verumenim ne quâ diſciplinæ ordo violetur, ſi omnes paſſim nullo temporis,locive ad agendum idonei delectu habito,quærant,nève futilibus & inanibus quæſtiunculis,aut nugacitati detur locus,certum quendam eſſe oportet, eumq; de communi reliquorum omnium ſententia,idoneum iudicatum,qui quidem de quibus inter fratres controuerſia ſit,ea aut communiter in medium omnibus diſceptanda proponat, aut ſeorſum de iis cum magiſtro conuentus communicet. Ita enim quæ in quæſtione poſita erunt, melius, E certiusq; diſputabuntur. Si enim nulla eſt res, cuius tractatio non ſcientiam, & vſum deſideret,ea certè multo magis in rebus his requiruntur,quæ ſunt huiuſmodi. Et ſi inſtrumentorũ eorum,quæ ad artium miniſtrationem neceſſaria ſunt,tractationem,nemo eſſet,qui imperitis committeret, ſine dubio multo magis ſermonis tractatio concedi debet in dicẽdo potioribus: qui quidẽ ipſi cum loci,tum temporis,tum modi,quibus poni quæſtiones debeant, cõmodè habere delectum ſciant:quiq; citra contentionem cum prudenter quærendo, tum intelligenter auſcultando,rerum, quæ ſint in quæſtione verſatæ, explicationes ad communem poſſint omnium ædificationem ſeruare.

A minore ad maius

INTERROGATIO. L.

F *Quæ ratio teneri ab antiſtite debeat in obiurgationibus adhibendis.*

RESPONSIO.

VErum enimuerò illud cauere magnopere antiſtes debet, ne ad caſtigandum verbis aliquem ex iis qui deliquerint, affectu quouis vitioſo percitus accedat: quando cum indignatione & ira,caſtigatione aduerſus aliquem vti,hoc haudquaquam eſt,à peccato illum liberare,ſed delictis ſeipſum obſtringere,quamobrem Apoſtolus dixit, In mãſuetudine corripientem eos, qui reſiſtunt. Neque, ſi in contemptum veniat alicui, ob id præbere ſe 2.Tim.2.d vehemen-

vehementem debet,aut æquo ſeueriorem:vbi verò alium contemni viderit erga eum qui deliquit,declaret ſe benignum,ac indulgẽtem.Quinimo multo grauius ei ferendæ aliorum iniuriæ ſunt,quàm ſuæ.Hoc enim ſi fecerit, & ſuſpicionem à ſe illam hominis ſeipſum immodicè amantis ſubmouebit,& planiſſimè ſe non peccantem odiſſe, ſed peccatum auerſari declarabit,cum ita videlicet diuerſo modo ſe gerat in rebus & ſuis & alterius. Cæterùm ſi quãdocunque indignatur,non hanc,quam dixi,ſed huic contrariam rationẽ adhibuerit, is prorſus indicabit,ſe neque propter deum,neque propter periculum eius, qui peccauerit, ſed propter gloriæ cupiditatem,aut imperitandi ſtudium, indignationem illam ſuſcepiſſe. Oportet enim illum & pro dei gloria,cui violando ipſius mandato infligitur cõtumelia, iuſtam iram ac zelum præ ſe ferentem, & peculiarem fraternæ charitati miſericordiam retinentem, pro fratris ſui in peccato periclitantis ſalute tuenda (quia anima, quæ peccauerit, ipſa morietur) in quocunque,quod committatur peccato, tãquam aduerſus peccatum animo incitari,& in eo acriter vindicando,animi ſui iuſtum ardorem præ ſe ferre.

G H — Ezech.18.a

INTERROGATIO LI.

Quomodo corrigi debeat delictum eius,qui peccauit.

RESPONSIO.

IN adhibendis verò curationibus iis,qui vitioſo animi affectu aliquo laborent, conſuetudinem imitari medicorum debet,vt videlicet ægris non iraſcatur,ſed contra morbum ipſum pugnet:in eoq; impugnando,duriore victus ratione,ſi ita res poſtulat,animi vitia ſanet:veluti inanem gloriam,abiectioribus exercitiis imponendis:futilem & otioſam loquacitatem,ſilentio:immodicum ſomnum peruigilio & excubiis orationum: ſegnitiem corporis, laboribus imponendis grauioribus:edacitatem indecoram ieiunio: murmurationem, à reliquis ſegregatione: vt videlicet neque ex fratribus quiſquam vnà cum ipſo eſſe in opere velit, neque opus, quod ipſe elaborauerit,vnà cum reliquis reliquorum miſceatur,ſicut ſuprà dictũ eſt,niſi ſiquando ſuſcepta alacriter ac citra pudorem vllum pœnitentia, morbo eo liberatum eſſe illum appareat.Tum enim opus,quod murmurãs elaborauerit,admitti poterit:verùm ne ſic quidem,id in vſus fratrum vllos erogetur, ſed ad alium aliquem vſum diſpenſetur. Hæc autem cur ita fieri debeant,ſatis ſuperius intellectum puto.

I K

INTERROGATIO LII.

Quo animo quis accipere impoſitas ſibi multas debet,ſiue irrogatas iuxta præſcriptum Canonis pœnas.

RESPONSIO.

QVemadmodum autem diximus vacuum affectibus antiſtitem ad curationes ægris admouendas accedere oportere,item quoque viciſſim eorum, quibus medicina fit, partes exiſtimari debent, antiſtitis in ſe animaduerſiones, non ad odium accipere,neque impotentem dominationem exiſtimare, curationem eam, quã miſericordia quis adductus,conſulendi cauſa animæ ipſorum ſaluti, ipſis adhibeat. Eſſet enim à decoro abhorrens,ſi cum qui aduerſa corporis valetudine laborant, iis vſque adeò magnam medicis ſuis fidem habeant,vt eſto ipſos ſecent, eſto vrant, eſto amariſſimis dandis medicamentis medeãtur,nihilominus tamen inter benemeritos de ſe illos numerẽt:nos non itidem quoque aduerſus animarum noſtrarum medicos, quandocunque duriore imponenda nobis re aliqua,ſalutem nobis efficiunt,fuerimus animati:Cum Apoſtolus dicat: Et quis eſt,qui me lætificat,niſi qui contriſtatur ex me? Et itẽ,Ecce enim hoc ipſum quòd contriſtati eſtis,quàm magnam in vobis ſolicitudinem operatum eſt.Proinde rei ſpectari exitus debet,& is bene de nobis meritus iudicari,qui nobis contriſtationem illam afferat,quæ eſt ſecundum deum.

L M — ἀνὸμοίωσις. ἀνιῶσιν. — 2.Cor.2.a

INTERROGATIO. LIII.

Quomodo artium magiſtri peccantes pueros corrigere debeant.

RESPONSIO.

Atque

A Atque illud etiam ſeruandum eſt, vt qui artes docent, ij, ſiqua in re, quæ ad artem eam pertineat, quã tradunt, labi illos animaduerterint, quos in diſciplinam acceperint, ſeorſim eos verbis caſtigent, & errata corrigant. Quæcunque autem ab eis peccata cõmittantur, eiuſmodi, quæ animi morum peruerſitatem indicent, veluti ſiquis contumax ſit, verbis contrà contendat, in elaborandis operibus negligenter ſe gerat, garrulus ſit, & otioſiloquus, aut vanus, aut aliud denique aliquid agat eorum, quæ pietatis cultoribus vetita ſunt: hæc in quibus animaduerſa ſint, ij ad communis diſciplinæ moderatorem duci debent, & coram eo accuſari, vt ipſe ſit videlicet, qui ſtatuat, quatenus, quâve ratione vnumquodq; pecca- *ἐπὶ τὸν ἔφορον γνώμη.*
B tum curari conueniat. Si enim obiurgatio eſt animæ curatio, prorſus obiurgare non eſt cuiuſlibet, ſicut neque curationem admouere, niſi ſiquis ſit, cui munus hoc antiſtes ipſe adhibita prius diligenti circumſpectione delegarit.

INTERROGATIO LIIII.

Quòd præpoſiti conuentuum uiciſſim de his quæ ſe concernunt, conferre inter ſe debent.

RESPONSIO.

C Operæprecium eſt autem, ſi ſtatis interdum quibuſdam temporibus, certiſq; locis conſeſſus celebretur, eorum, qui fratrum conuentibus præſunt, in quibus videlicet, cum de rebus iis, quę ſibi præter rationẽ acciderint, tum de difficilibus etiam ad tractandũ naturis, aut moribus, & quo modo in ſingulis moderandis ſe geſſerint, viciſſim inter ſe communicent, & cõferant. Quò videlicet, ſi aliquid aliquando minus rectè ab aliquo factum fuerit, id adhibita locuplete multorum ſententia, maiore cum autoritate quod in medium *ἐσφαλμένως.* adductum eſt, quale ſit, iudicetur. Contraq; ſiquid rectè geſtum, multorum ſimiliter teſtimonio comprobetur.

INTERROGATIO LV.

D

Nunquid ex ueræ pietatis propoſito ſit, uti medicina.

RESPONSIO.

Quemadmodum vniuſcuiuſlibet artis ſuffragium in hoc nobis à deo eſt indultum, vt noſtræ occurramus infirmitati: ceu ſunt, agricultura quòd quę ſua ſponte è terra gignuntur, ad ſubleuandas victus neceſſitates ſatis non erant: texendi ars, quòd *γεωργία. ὑφαντική.* indumentis neceſſariò vita hominum indigebat, cum ad honeſtatem tenendã, tum ad cœli incommoda depellenda: ſimiliterq; ædificandi diſciplina, quòd ſine ea haud facilè ſtare vita hominum potuiſſet: item eadem quoque in medicina ratio eſt. Cum enim cor- *οἰκοδομική.*
E pus noſtrũ morbidum noxiis variis expoſitum, partim extrinſecus aduenientibus, partim intrinſecus agnatis morborum generibus, obnoxium ſit, eaq; modo largiore cibi copia, modo ſubductione nimia affligatur: medicinæ nobis ars à totius vitę noſtræ moderatore deo conceſſa eſt, à qua nimirum cum demendis iis, quæ ſuperarent, tum quæ deeſſent, addendis, rationem diſceremus, quemadmodum nos animæ quoque curationem adhibere oporteret. Vt *ἰατρική, πρόσθεσις καὶ ἀφαίρεσις Hippo. de flatib.* enim ſi in paradiſo deliciarum eſſemus, nihil agreſti nobis, neque labore opus eſſet, neque ſolertia: ſic ſi vacuam penitus morbis vitam ageremus, ad ſimilitudinem temporis illius, quan- *Collatio.* do ab initio ſtatim creati, nondum de dei gratia decideramus, ſine dubio nihil nobis opus eſſet, cur valetudinis tuẽdæ cauſa præſidium vllum à medicina peteremus. Verũ quemadmodũ poſteaquam in locum hunc, veluti in exilium quoddam detruſi ſumus, veraq; illa audiuimus,
F In ſudore vultus tui veſceris pane tuo: diuturna deinde periclitatione aſſiduaq; in excolen- *Gene.3.d* da terra induſtria, ærumnaq; agriculturæ artem effecimus, cum deus ad lenienda vtcunque ea, quæ ab execratione illa inuecta nobis incommoda fuerant, agricolandi intelligentiam, perceptionemq; nobis ſit elargitus: Sic vbi iuſſi ſumus, vt in terrã, de qua ſumpti eramus denuò reuerti & dolorificæ carni, morti propter peccatum addictæ, ac propterea huiuſcemodi morbis ſubiectæ aptati ſumus, datum nobis medicinæ remedium eſt, quo (adhibita tamen ea, quam adhiberi par eſt, moderatione) aduerſum ægros vteremur. Neque enim fortuito ortæ de terra herbæ ſunt ad ſingula morborum genera accommodatæ, ſed nimirum eæ ſupremi opificis voluntate editæ ſunt, eo cõſilio, vt iis nos ad vtilitatem noſtram vti poſſemus. Quocirca ea quidẽ, quæ in radicibus, floribúsve, aut foliis, aut fructibus, aut ſuccis naturalis vis ineſt, aut

eſt,aut quodcunque etiam ex metallis,maríve aliquid ad corporis noſtri vſum appoſitum ha G
bere inuenta ſit,ea omnia earum rerum inuentioni ſimilia iudicari debent,quibus in cibo po-
tioneq; vti conſueuimus.At in quibus exquirendis curioſa quadam, & anxia nimis ſolertia,
curaq; eſt opus,quæq; magnas nobis moleſtias quaſdam conciliant, ac quaſi vitā noſtram in
corporis curatione implicatam tenent, ea à Chriſtianis hominibus funditus repudiāda ſunt:
dandaq; nobis ſtudioſè opera eſt,vt huiuſmodi arte(ſi quando res poſtulet)ita vtamur,vt nul
lo modo omnem ei aut proſperæ,aut aduerſæ valetudinis cauſam aſſignemus, ſed vt ad glo-
riam dei,& formulam quandam , qua nos in animorum noſtrorum curatione vti oporteat,
ita ſalutaria ab ea corpori noſtro ſubſidia petamus . Ac ſi quando medicinæ nos remedia de- H
fecerint , neutiquam leuandi mali ſpem omnem in hac arte collocatam habeamus : ſed illud
1.Cor.10.c intelligamus,aut quòd non patietur nos tentari deus ſupra id,quod poſſumus:Aut quod ſicut
Ab exéplo argu. olim,dum inter nos verſaretur dominus,modo lutum faciens , illud alicui illinebat , illitoq;
vt ſe in Siloam ablueret,præcipiebat,modo ad ſanandum,voluntate ſola contentus erat, di-
cens,Volo: mundare.Quoſdam etiam præterea,vt in acerbitatibus certarent,dimiſit:nimirū
qui periclitatione illa ſpectatiores ipſos vellet efficere: Ita nunc etiam pari ratione agere no-
biſcum velit,tum ex occulto ratione quadā oculis noſtris minimè aperta, ſalutari nobis im-
ponenda medicina,quotieſcunque ita facere ex animarum noſtrarum vtilitate eſſe ipſe iudi-
cauerit: tum id etiam agendo interdum,vt ad depellendos à nobis morbos eos, quibus labo- I
ὑλικαῖς κεχρῆσθαι βοηθείαις. remus,craſſiorib⁹ remediis quibuſdam vtamur,idq; ea re nimirum , quòd curationis longin-
quitate memoriā eius,quod acceperimus, beneficij,altius in animis noſtris impreſſam velit.
vel(vt antè dixi)ea re,vt formulam nobis tradat, quam in curandis noſtris animi vitiis imi-
μεταφορὰ à medicina corporis ducta. temur.Vt enim in corporibus neceſſariò & demi illa debent , quæ ſuperuacanea ſunt, & quæ
abſunt,apponi : ſic idem quoque nobis in animis noſtris ſeruandum eſt , vt quæ aliena ſunt
ſcilicet,amandemus,& quæ idonea,aſciſcamus. Siquidem fecit deus hominem rectum,& ad
Sap.2.d bona opera creauit nos,vt in illis ambularemus.Et quemadmodum in iiſdem corporibus ſe-
cari,vri, & potiones amariſſimas ſumere , incolumitatis ipſorum cauſa non recuſamus : ſic
in animis quoque,ſecantia,cum obiurgamur,verba,amaræq; pro ipſorum ſalute increpatio- K
num medicinæ accipiendæ ſunt.quod quidem iis,qui emendati non erāt, Propheta obiectat,
Hier.8.d cum dicit,Nunquid reſina non eſt in Galaad ? aut medicus non eſt ibi ? Quare igitur non eſt
ἀνέβη ἴασις reſtituta ſanitas filiæ populi mei?Quin illud etiam,quòd quis in inueteratis morbis, non niſi
ex longinquo tempore,variiſq;, & iis dolorem facientibus medicamētis ſanitatem expectat,
indicio eſt,vitia ſimiliter,quæ in animis noſtris inueterauerint,aſſidua oratione, & diuturna
patientia & acerrima animi contentione,quæ ad ſanitatem adipiſcendam ratio ſufficere no-
bis oſtenderit,à nobis curari oportere.Non igitur quoniam medicina peruerſe quidam vtū-
tur,iccirco fugiēda nobis omnis,quæ ab ea naſcitur,vtilitas eſt.Neque enim eò quòd qui vo-
luptates intemperanter conſectantur,coquinaria facultate,panificióve,aut texendi arte ad lu L
xum abutuntur,cum vltra præſcriptos neceſſitatis limites progrediantur, continuò huiuſmo
di à nobis repudiari artes debent:contraq; potius,ex recta illarum tractatione , quod ab ipſis
in illis fit,detegendum vitium eſt.Sic igitur in medicina etiam, haudquaquam rectè fieri ra-
tio docet,ſi propterea,quòd ſint qui illa vtātur vitioſè, eius datum nobis diuinitus munus in
crimen vocetur. Etenim cum illud, incolumitatis ſuæ ſpem omnem habere poſitam in ma-
nibus medicorum , planè iumentorum ſimile ſit(quod quidem vſu venire miſeris nonnullis
animaduertimus,qui etiam non verentur apertè liberatores ſuos illos appellare)tum hoc,o-
mnes penitus,quæ ab ea proficiſcantur,vtilitates fugere, hominum eſt valde in ſua ſententia
4.Reg.2.b peruicacium.Sed quemadmodum Ezechias maſſam ficorum illam , neutiquam præcipuam M
ſanitatis ſuæ cauſam fuiſſe arbitratus eſt,neque ſalutem corporis ſui,quam recuperauerat,il-
li acceptam tulit,ſed ad dei gloriam,etiam quòd ficos creaſſet , gratiarum actionem adiecit:
Sic nos quoque,quandocunque ab eo,qui benignè,ſapienterq;vitam noſtrā moderatur deus,
vapulamus,primùm illud petamus,vt cauſam nobis indicet,cur ita plectamur: tum illud po-
1.Cor.10.c ſtulemus,vt ab iis,quibus premimur , acerbitatibus liberemur , & animi ab ipſo in tolerando
fortitudinem comprecemur,vt vnà cum tentatione exitum etiam præbeat, vt ſuſtinere poſ
Luc.10.f ſimus.Reſtitutæ vero nobis ſanitatis munus,ſiue per vinum oleo permiſtum,veluti ille cura-
Perſtat in metaphora. tus fuit,qui in latrones inciderat,ſiue per ficos,vt legimus de Ezechia, gratiarū actione pro-
ſequi debemus:neque omnino referre quicquam exiſtimemus,ſiue non cernentibus nobis,ſi-
ue cernentibus corporeæ rei alicuius opera curationem nobis deus adhibeat, quando hæ ſæ-
penumero

A penumero faciunt, vt dei in nos beneficium clarius agnoſcamus. Atq; etiam fit plerunque vt cum iccirco in aduerſam valetudinem inciderimus, vt hoc pacto admoniti, vitia noſtra emẽdemus, loco pœnæ cuiuſdam, huiuſcemodi curationis acerbitatem cogamur perferre. Quocirca neque ſectiones, neq; vſtiones, neque cruciatus, quæ acerba, aſperaq; medicamenta afferre ſecum ſolita ſunt, neque inedias, neque arctiſſimas in victus obſeruatione regulas, neq; denique declinationem à rebus, quæ obſunt, repudianda eſſe nobis recta ratio demonſtrat, ſaluo tamen (iterum enim dico) propoſito animæ vtilitatis, quippe cui in medicina corpori admouenda, formula quædam proponitur, quam in ſui ipſius curatione ipſum conueniat imitari. Porrò haud mediocre periculum eſt, ne ab recto animus aberrans, vanas quaſdam opiniones

B concipiat, quippe quaſi ęgrotatio omnis petitis à medicina remediis curanda ſit. Neque enim ſemper morbi omnes à natura, aut vitioſa victus ratione, aliisve quibuſdam ſitis in corpore noſtro cauſis, ad quæ vtilem interdum medicorum artem videmus, ortum ducunt: quandoquidem morbi ſæpenumero veluti quædam peccatorum flagella ſunt, quibus nihil aliud agitur, niſi vt vitam noſtram in melius commutemus. Quem enim, inquit, dominus diligit, caſtigat: & ideo multi in vobis infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. Quòd ſi noſmetipſos diiudicaremus, non vtique iudicaremur: dum iudicamur autem à domino corripimur, vt non cum mundo damnemur. Quamobrem qui eiuſmodi ſunt, hi omiſſis medicorum auxiliis, inuectas ſibi acerbitates ferre ſilentio debent, quandocunque ſe peccaſſe animaduer-

C terint: atque illum imitari, qui dixit, Iram domini portabo, quoniam peccaui ei: necnon vitæ ſuæ praua ſtudia emendare, & dignos pœnitentiæ fructus edere, & verborum domini illorum meminiſſe, Ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Quin eſt, quando hoc diabolo ita depoſcente permittitur à domino, cum aliquem tanquam fortiſſimum aduerſarium (quæ eſt eius benignitas) ipſe cum illo in certamen committat, ac magnificam illius iactantiam ſumma ſeruorum ſuorum tolerantia retundat (quod quidem in Iob factum fuiſſe animaduertimus) aut mollioribus etiam in ferendis doloribus, laboribúſque exempla proferuntur eorum, qui vſque ad mortem continenter tolerare cruciatus poſſunt: veluti Lazarus, de quo, cum tot vndique vlceribus vrgeretur, nuſquam tamen ſcriptum eſt, eum quicquam vnquam ab diuite illo petiiſſe, ſignificationémve

D vllam feciſſe, quòd iniquo animo eum, in quo erat, rerum ſuarum ſtatum ferret: quæ quidem cauſa fuit, quamobrem poſtea quietem in ſinu Abrahæ inuenerit, veluti qui mala recepiſſet in vita ſua. Quanquã aliam præterea in ſanctis viris morborum cauſam euenire ſolitã reperimus, velut in Apoſtolo. Ne enim hominis natura egreſſus poſſet putari, aut naturaliter aliquid præ cæteris eximium habere quiſpiam ipſum exiſtimaret (quemadmodum Lycaones, qui ad eum cum coronis & tauris acceſſerunt) quò facilius intelligi poſſet hominis illum natura præditum eſſe, in aſſidua vſque erat ægrotatione. Quocirca quid eſt, quod huiuſmodi hominibus emolumenti afferre poſſit medicina? aut quod non iis potius contrà ab ea periculum procreari? qui quidem relicta recta ratione, curam ſuam in corporis cu-

E rationem tantum contulerint. Qui verò ex vitioſa, quam tenebant in victu, ratione, morbum ſibiipſis contraxerunt, hi corporis curatione vti debent, perinde vti exemplo, & adumbratione quadam, quam in curando animo ſequantur. quemadmodum dictum eſt ſuprà. quando quæ ex medicinæ ratione, à rebus quæ obſunt, declinatio fit, ea quoque nobis vtilis eſt, item delectus rerum vtilium, ac præceptorum conſeruatio. Atque ipſa etiam aduerſæ corporis valetudinis in ſecundam mutatio, quædam nobis eſſe veluti confirmatio debet, ne de animæ ſanitate penitus deſperemus, quaſi verò ea ex peccatis ad priſtinam integritatem per pœnitentiam ſe recipiendi facultatem omnem amiſerit. Neque igitur fugienda penitus ars iſta eſt, neque rurſum omnis in ea ſalutis noſtræ præſidia collocanda: ſed quemad-

F modum, licet agriculturæ vſum acceperimus, frugum prouentum tamen poſtulamus à deo: & quamuis gubernatori clauum committamus, deum tamen, vt nos ex alto incolumes conſeruet, oramus: ſic nihilominus cùm medicum adhibemus, idq; ratio fieri concedit, neutiquã à ſpe illius erga nos bonitatis debemus diſcedere. Mihi verò etiam ad colendam continentiam, haud mediocre momẽtum ars hæc, de qua loquimur, videtur afferre. Siquidem animaduerto ab ea & delicias amputari, & crapulam damnari, epularum præterea varietatem, & exquiſitam nimis condimentorum prauè excogitatam ſolertiam, tanquã inutilem improbari. In ſumma deniq; indigentiam ab ea ſanitatis matrem appellari. Proinde ſiue aliquãdo pręceptis medicinæ vtimur, ſiue repudiamus ob aliquã cauſam earum, quas antè memorauimus:

i propoſi-

Marginalia: γνώμη. — Morbi, flagella peccatorum. — Prouer. 3. b — 1. Cor. 11. g — Mich. 7. b — Ioan. 5. c — μακροθυμίας B. Iob. — Lazari itẽ. — Luc. 16. d — Act. 14. b — τύπῳ καὶ ὑπογραμμῷ χρησίοῳ. — βεβαίωσις à ſimili.

propoſitum tamen illud teneri vſque conſtantiſſimè debet, vt deus in primis propitius ha- G
beatur,& animę vtilitati conſulatur,& præcepto Apoſtoli ſatisfiat illi, Siue manducatis, ſiue
1.Cor.10.g bibitis,vel aliud quid facitis,omnia ad gloriam dei facite.

CAPITA REGVLARVM QVAE Conciſius diſputantur.

1 Nunquid alicui licere,aut cõducere exiſtimandum ſit,vt ſponte ſua ipſe faciat, dicátve
quæ honeſta eſſe iudicet,ſine teſtimonio diuinarum ſcripturarum. H
2 Cuiuſmodi conditiones eſſe debeant eorum,quibus mutuò ſe ij debent obligare,quibus
decretum eſt vnà inter ſe vitam agere ſecundum deum.
3 Quomodo auerti à peccato debeat is,qui peccet: quomodoq;,ſi obſtinatè in propoſito
perſiſtat,animati eſſe aduerſus eum debemus.
4 Nunquid ſiquis pro leuiſſimis quibuſque peccatis fratres preſſè nimis vrgeat,ac pro iis
pœnitentiam eos agere debere dicat, hic immitis dicendus ſit:& vtrum is charita-
tem hoc modo diſſoluat.
5 Quæ cuiq; pro quoq; peccato agenda pœnitentia ſit.
6 Cuiuſmodi is habendus ſit, qui cùm pœnitere ſe dicat, re ipſa tamen ſolitam peccandi I
conſuetudinem non intermittit.
7 Quodnam aduerſum eos dei iudicium ſit,qui peccantes defendunt.
8 Quomodo recipi debeat is,quem verè pœniteat.
9 Quomodo aduerſum eum animati eſſe debemus, qui pertinaciter ſine vlla pœnitentia
in peccato perſeuerat.
10 Quantis cum lacrymis,quantoq; cum timore recedere debeat à peccatis anima ea, quæ
miſerè in multis antè peccatis volutata ſit.
11 Qua ratione quis odium concipere poſſit aduerſus peccata.
12 Quomodónam certum ſibi perſuadere anima poſſit, quòd deus delictorum ſibi gra-
tiam fecerit. K
13 Nunquid qui poſt ſuſceptum baptiſmum peccauerit,is ſalutem ſuam debeat deſperare,
ſi multis poſtea implicatus peccatis inuentus ſit.
14 Ex cuiuſmodi fructibus probari poſſit vera alicuius pœnitentia.
15 Quam vim habeat illud,Quoties peccauerit in me frater meus,& dimittam ei?
16 Quamobrem anima peccatrix nullo interdum adhibito ſtudio, tanquam ſi dolor ei a-
liquis incidiſſet,compungitur : interdum autem adeo languidus eſt, vt cum maxi-
mè conetur,compungi non poſſit.
17 Si cui cogitatio aliqua de edendo inciderit,deinde ſemetipſum condemnarit,nunquid
hic in crimine illo ſit,tanquam qui contra præceptum ſolicitus fuerit. L
18 Nunquid ei,qui in collegio peccatum aliquando aliquod commiſerit, ſi diu poſtea re-
ctè viuere perſeuerauerit,procuratio aliqua demandari debeat: & ſi debeat,cuiuſmo
di eam eſſe conueniat.
19 Siquis in ſuſpicionem venerit de aliquo peccato,neq; id apertè tamen committat,nun-
quid is obſeruari debeat,vt id,de quo ſuſpicio eſt,manifeſtò deprehendatur.
20 Nunquid debeat is, qui in peccatis diu volutatus fuerit, ſocietatem ſolum cum prauè
ſentientibus in fide defugere,vel etiam prauè viuentium conſuetudinem declinare.
21 Quæ cauſa ſit,quamobrem huc & illuc animus futiliter diſtrahatur,& variis ſecum di-
ſceptationibus fluctuet:& quæ ſit vitij huius emendandi ratio.
22 Vnde per ſomnum nocturna in nobis à decoro & honeſtate abhorrētia viſa excitētur. M
23 Ad cuiuſmodi vſq; verba,ocioſus eſſe ſermo iudicari poſſit.
24 Quid eſt maledictum,ſiue conuitium.
25 Quid eſt detractio.
26 Qui detrahit fratri, aut detrahenti alij aures accommodat, & non obſiſtit, qua is pœ-
na dignus eſt.
27 Quomodo aduerſus eum animati eſſe debemus,qui præpoſito detrahat.
28 De eo,qui minus modeſta voce,& verbis petulantioribus reſpondet.

Qua

A 29 Qua ratione quis aſſequi poſſit,ne iraſcatur.
30 Quomodo à ſe vitium prauæ cupiditatis amputare quis poſſit.
31 An ridere prorſus permiſſum non ſit.
32 Dormitatio intempeſtiua, & immodica vnde naſcatur: & quomodo ab ea poſſimus liberari.
33 Quo argumento cognoſcitur quis laudem ab hominibus affectare.
34 Qua ratione captandæ hominum laudis vitium quis poſſit effugere.
35 Quomodo ſuperbus eſſe aliquis cognoſcitur:itemq; quomodo curetur?
B 36 Nunquid honos quærendus ſit?
37 Qui in exequendis dei mandatis iners eſt,quomodo is ſtrenuus effici poteſt.
38 Quomodo cum fratre eo agẽdum ſit,qui facere aliquid iuſſus, primùm parere recuſauerit,deinde ipſe obedientiæ vltro ſe ſubiecerit.
39 Quomodo cum eo agendum,qui murmurans obedierit.
40 Quomodo quis,qui aliqua in re fratrem offenderit,corrigi debeat.
41 Quomodo cum eo agi oporteat,qui ei,quem offenderit,recuſet ſatisfacere.
42 Quæ ratio tenenda ſit,quandocunque is,qui offenderit,ſatisfacere paratus ſit:is autem qui offenſus ſit,redire cum eo in gratiam nolit.
C 43 Quomodo debeat quis animatus eſſe aduerſus eum, à quo à ſomno ad orationem expergeſiat.
44 Qua pœna dignus eſt,qui cùm à ſomno ad orationem expergefactus ſit, id aut ægrè ſe ferre oſtendat,aut etiam iraſcatur.
45 De iis,qui ſcire negligunt multiplicem dei voluntatem,ne grauius plectantur,tãquam qui ſcierint,& non fecerint.
46 Nunquid qui alium patitur peccare,cũ poſſit prohibere,ipſe peccati illius particeps ſit.
47 Nunquid diſſimulatione vtendum ſit aduerſus eos qui peccant.
D 48 Auaritiæ quis ſit finis.
49 Quid ſit perperam agere.
50 Siquis in conuentu maiori ſumptu confectis veſtibus depoſitis, id quod minoris precij ſit,verbi gratia,vel pallium,vel calceamentũ velit, idq; ob eam cauſam, quòd ex ipſo ſe condecorari putet,nunquid is peccet,aut cuiuſmodi vitio laboret.
51 Quam ſignificationem habeat verbum,Racà.
52 Quis ſit inanis gloriæ cupidus,quíſve item humani fauoris captator.
53 Quodnam ſit inquinamentum carnis, & quod item inquinamentum ſpiritus: & qua ratione ab iis mundi eſſe poſſimus: quæve item ſit ſanctificatio, & quomodo eius compotes eſſe poſſimus.
E 54 Quid ſit ſeipſum amare,& quibus indiciis quiſque talem ſe eſſe poſſit cognoſcere. περὶ τῆς φιλαυτίας.
55 Quid interſit inter amaritudinem,furorem,ſiue iracundiam iram,& irritationem.
56 Quid interſit inter eum,quem altum ſapere dicimus,& glorioſum, ſiuè arrogantem & ſuperbum,& faſtidio elatum,& inflatum.
57 Si cui vitium aliquod inſit,quod emendari non poſſit, & cuius quò ſæpius reprehenditur,eò ſæpius læditur,nunquid profuerit condonare illi ac ſinere?
58 Nunquid is tantummodo cenſuram iudicij ſubire debeat,qui de induſtria mentitus ſit: an is etiam,qui imprudens præter veritatem abſolutè aliquid locutus fuerit. ἀκολύτως.
59 Nunquid cui tantum in animo fuerit aliquid facere, neque poſtea fecerit, hic mendax iudicandus ſit.
F 60 De eo qui temere facere aliquid decreuit ex iis quæ deo non placent.
61 Quomodo cum eo agi par ſit,qui neque opus facere poſſit, neq; pſalmos diſcere velit.
62 Si quis fecerit,perinde atque is,qui talentum occultauerat: num iudicio condemnandus venit?
63 Quid eſt,quod cum quis fecerit,ſimili iudicio condemnatur,atq; illi, qui aduerſus nouiſſimos murmurauerant?
64 Scandalizare quid ſit,& quomodo malum hoc fugere poterimus?
65 Quomodo quis veritatem in iniuſtitia detinet?
66 Quid eſt contentio,quidve item æmulatio?
67 Quid eſt immundicia,quidve item obſcœna & petulca laſciuia?

68 Quid proprium iracundi furoris,quídve item cum ratione ſuſceptæ indignationis. G
69 De iis,qui cum neque parcius edant,quàm cæteri,neque corpore ſint inualido,impares tamen ſe obeundis conuentus muneribus cauſentur?
70 Quomodo cum eo agendum ſit,qui veſtitu,aut calceamentis abutatur.
71 Cum aliqui ſint,qui in cibis ſuauitatẽ magis,quàm copiã conſectentur: alij autẽ contrà ſuauitati copiã ſaturitatis cauſa anteponant:quomodo vtriq; perſuadendi ſint.
72 De iis,qui in conuentu immodeſtè ad mẽſam ſe gerunt,ſeſeq; voracius ingurgitant.
73 De iis,qui non ex deſiderio fraternæ emendationis eos redarguunt,qui peccant, ſed ex libidine ſeipſos vlciſcendi. H
74 De iis,qui ſe à cæterorum fratrũ ſocietate ſeparant,& ſoliuagum vitæ genus ſectantur.
75 Nunquid omnis peccati,quod vel cogitatione,vel verbis,vel opere committatur,cauſa in Satanam conferri debeat.
76 Nunquid propter vtilitatem aliquam, quæ ex mendacio poſtea conſecutura ſit, liceat mentiri.
77 Quid ſit dolus,quid item morum peruerſitas.
78 Adinuentores malorum qui ſint.
συνεχῶς. 79 Quomodo ſiquis identidem ſemetipſum reprehendat, quòd durius ſe gerat aduerſus fratrem,is huiuſcemodi vitium poſſit emendare. I
80 Quænam ſit cauſa, vt mentem noſtram cogitationes bonæ, & deo placentes velut nos deſerant.
81 Nunquid pari modo obiurgandi ſint & religionis cultores,& cæteri quilibet de vulgo, quandocunque peccent.
82 Nunquid ſi aliquando contingat, vt quæ ætate prouectior eſt, idem cum ea quæ natu minor ſit,peccatum commiſerit,eâdem cum ea pœna plecti debeat.
83 Siquis multa rectè faciens, in vno tantũ offendat,quomodo cum eo agendum ſit.
84 De iis qui moribus præditi ſunt tumultuoſis ac turbulentis.
85 An in fratrum ſocietate proprium aliquid habere liceat alicui.
86 Quid aduerſus hunc obſeruãdum ſit,qui dicat ſe neq; à fratrum ſocietate quicquã velle,neque de ſuo quicquam ipſum dare,ſed contentum ſe eſſe rebus ſuis. K
87 Nunquid vnicuique liceat vetuſtate iam detritum veſtimentum pro arbitrio ſuo dare cui velit ex præcepto.
88 Quid eſt ſolicitudo huius vitæ.
περιχώρησι 89 Quoniam ſcriptum eſt in ſacroſanctis literis,Precium animę hominis propriæ diuitię: quid faciendum ſit iis,qui diuitias non habent.
90 An liceat nocturnum veſtimentum habere,ſiue cilicium, ſiue alterius cuiuſuis generis.
91 Quid faciendum ſit ei fratri,à quo cum proprium nihil habeat, pallium aliquis petierit,maximêque ſi is,qui petierit,nudus ſit. L
92 Cum dominus iubeat, vt bona noſtra vendamus, qua mente præceptum hoc exequi debeamus.
93 Qui ſemel ſe rebus ſuis omnibus ſpoliauerit, iamq; proprium ſe nihil habere profeſſus fuerit, qua mente eum rebus ad viuendum neceſſariis vti oporteat, veluti veſtitu, ac victu.
94 De iis, qui relictis, quæ dependere ſoliti erant, tributis, ſe ad fratrum ſocietatem aggregarint.
95 An expedire iudicandum ſit,vt qui modo nouitij ingreſſi ſint, confeſtim ediſcant quæ de ſacroſanctis literis diſcenda ſunt. M
96 An debeat omnibus liberum eſſe literas diſcere,ſi velit,vel lectionibus vacare.
97 Nunquid is debeat admitti,qui petit,vt ad modicum tempus intra fratrum collegium recipiatur,eo cõſilio,quòd fratrum ſibi conſuetudinem profuturã ſperare ſe dicat.
98 Quem animum habere antiſtes conuentus debet in iis quæ imperat,ordinátve.
99 Qua animi affectione ad obiurgandum debeat accedere, qui obiurgaturus ſit quempiam.
100 Quæ ratio tenenda ſit in dimittendis iis,qui forinſecus mendicantes accedunt.
101 De eo,cui credita diſpenſatio eſt,& de mendicantibus.
102 De iis qui ſe à ſocietate aliorum abducunt,quacunque de cauſa.

Quoniam

A 103 Quoniam nonnunquam conſueuit euenire, vt quibus in rebus etiam qui natu grādiores ſunt, labantur, an ij reprehendi debeant.

104 Quæ ratio tenenda ſit in officiis fratribus delegandis.

105 An confeſtim vbi quis receptus intra fratrum ſocietatem fuerit, eum diſcere artes cōueniat.

106 Cuiuſmodi pœnæ illæ eſſe debeant, quibus in ſocietate fratrum vti oporteat.

107 De iis qui dicunt cupere ſe in fratrum ſocietate viuere.

108 Nunquid debeat antiſtes ſemota ſororum præſide cum aliqua de rebus ad fidei ædificationem pertinentibus loqui.

B 109 Nunquid cōuenire putandum ſit, vt antiſtes ſermonem ſæpe cum antiſtita conferat.

110 Nunquid quando ſoror presbytero peccata ſua confitetur, aliquam etiam natu maiorē ſororem adeſſe conueniat.

111 Si inſcia antiſtita, antiſtes aliquid faciendum ſororibus imperauerit, an propterea antiſtita iuſtè poſſit indignari.

112 Nunquid ſiquis ad genus vitæ, quod eſt ſecundum deum, acceſſerit, debeat, qui fratribus præeſt, huiuſcemodi hominē ſine cæterorum fratrum ſententia admittere.

113 An poſſit, cui animarum cura delegata ſit, illud ſeruare, Niſi conuerſi fueritis, & facti C fueritis ſicut paruuli.

114 Nunquid cuiuis, & quodvis imperanti obedire conueniat.

115 Quomodo mutuam inter ſe fratres obedientiam debeant præſtare.

116 Quatenus obedientia progredi debeat.

117 Qui variis officiis, quæ in dies ſingulos ſibi pro propoſito mandato, demandantur, minimè acquieſcit, ac artem quampiam diſcere ſtudet, quo is morbo laborare putandus ſit: & nunquid ferri debeat, qui huiuſmodi ſit.

118 Qui ſtrenuus eſt in mandato, & opus facit, non quod ipſi præcipitur, ſed quod ei collibitum ſit, quam hic mercedem habet.

119 An liceat vnicuiq; delatum ſibi munus recuſare, & aliud ab eo diuerſum quærere.

120 An exeundum ſit aliquò, niſi petita prius ab antiſtite exeundi venia. χωρὶς ὑπο-

D 121 An grauiora munera liceat recuſare. μνήσεως.

122 Qui hac pœna dignus iudicatus ſit, vt benedictionem nō accipiat: is ſi, niſi accepta prius benedictione, cibum ſe neget ſumpturum, nunquid ferendus ſit.

123 Nunquid eum ferri conueniat, qui cum (quod commodè non poteſt) facere non permittatur, ægrè id patiatur.

124 Nunquid ſi caſu quis cum hæreticis, gentilibúsve inuentus ſit, is cibum vnà cum illis capere debeat, aut eos ſalutare.

125 Cui munus aliquod creditum ſit, nunquid is munus illud debeat retinere, ſiquid pręter præſcriptum ipſe ſua ſponte fecerit, nulla eius rei venia prius petita.

E 126 Quomodo quis aſſequi poſſit, vt in edendo voluptatem ſibi imperare non ſinat.

127 An verum ſit, quod à quibuſdam dicitur, non poſſe vllo modo impetrari quin homo aliquando iraſcatur.

128 Nunquid ei permittendum ſit, vt ſuo more agat, qui vltrà quàm vires eius patiantur, colere continentiam velit, atque ob eam cauſam impediatur, quominus præcipuè propoſito mandato poſſit ſatisfacere.

129 De iis, qui ob ieiuniorum aſſiduitatem nimiam, communibus cum cæteris cibis veſci non poſſunt.

130 Quæ ſeruanda in ieiunio ratio ſit, quotieſcunq; ieiunandum ſit.

131 Qui communibus, quibus cæteri fratres cibis vtuntur, ipſe non veſcatur, ſed diuerſos F quoſdam exquirat, vtrum is rectè facere iudicandus ſit.

132 Quid de eo ſentiendum ſit, qui aliquo cibi genere lædi ſe dicat, ac ægrè ferat niſi aliud detur.

133 Quid ſi idem etiam cibi cauſa murmurauerit.

134 Quid ſi etiam iratus ea ſumere recuſauerit, quæ natura deſiderat.

135 An debeat qui ægrotus eſt, ipſe quærere, vt aliquid ſibi vltra ſolitam conſuetudinem detur.

136 An neceſſe ſit, vt ad horam prandij cuncti conueniant: quomodóve agendum cum eo,

qui non tempori,ſed iam pranſis aliis ſuperuenerit. G
137 An is rectè facere exiſtimandus ſit,qui ad aliquod tempus,prout ipſi libitum fuerit, ſecum ipſe ſtatuat,ab hoc vel ab illo,vel cibo,vel potione abſtinere.
138 An in cõmuni ſocietate debeat aliquis plus,quàm cæteri cõmuniter faciant, ieiunare.
139 Cum ex vehementi ieiunio remiſſiores effici ad laborandum fratres ſoleant, vtrum potius faciendum ſit,opúsne negligendum propter ieiunium, an contrà ieiunium, vt vires ſuppetant ad laborandum.
140 Qui in lædentibus ſe cibis continentiam abiecerit, iiſque ſeſe auidius ingurgitarit, ac propterea in aliquem morbum inciderit, nunquid ei curationem vllam adhiberi conueniat. H
141 Nunquid conuenire putandum ſit,vt extrarij homines in officinis reperiantur.
142 An debeãt opifices,opus aliquod ab aliquo faciendum redimere,ſine ſentẽtia antiſtitis.
143 Qui in operibus faciendis ſunt occupati, quam ij adhibere diligẽtiam debeant in commiſſis ſibi inſtrumentis accurandis.
144 Qualis habendus ſit,qui vel ex negligentia interire aliquid ſiuerit, vel ex contemptione eo perperam abuſus fuerit.
145 Qualis is iudicandús ſit,qui inſtrumenti alicuius vſum ipſe à ſe, non petita ab antiſtite venia arroget,aut illud etiam ſumere audeat.
146 Quomodo cum eo agendum ſit, à quo cum vrgente neceſſitate poſtulatum ab antiſtite ſit,vt inſtrumentum ſibi aliquod velit commodare,id facere nolle ſe dicat. I
147 Qui propterea quòd in rebus aut penu aut coquinæ,aut alio aliquo neceſſario obeundo munere ſit occupatus, ſi tam præſtò eſſe non poſſit vt adſit, cum decantari pſalmi incipiunt,aut oratio fieri,nunquid is ob eam cauſam vtilitatis animæ detrimentum aliquod facere exiſtimandus ſit.
148 Cuiuſmodi poteſtas ſit in diſpẽſando illius,cui de penu diſpenſando cura commiſſa ſit.
149 Quam pœnam commereatur, cui diſpenſandi officium traditum ſit, ſiquid ex animi maiore in aliquem propenſione,ſimultatéve fecerit.
150 Qua multa dignus ſit,ſi res fratri ad victum neceſſarias ex negligentia ſubtraxerit, vel non dederit. K
151 An liceat ei,qui miniſtrat,voce vti in loquendo altiore.
152 De iis,qui vltrà quàm ferre ipſorum vires poſſunt,in miniſteriis defatigantur.
153 Quomodo cui lanæ creditæ ſint,illa eas habere debeat.
154 Si aliquãdo contingat,vt paucis fratrib⁹,qui pluribus ſororibus miniſtrẽt, neceſſitas aliqua incidat,vt mutuò alteri ab alteris diſtrahantur, quòd vnicuiq; ſeorſum ad diuerſa munera eundum ſit,nunquid huiuſcemodi factum periculo vacet.
155 Quomodo gerere ſe fratres debeant erga eos, qui aduerſa valetudine laborant in hoſpitali.
156 Nunquid oporteat,qui ſemel diſpenſandi penoris officio præpoſitus ſit, aut huiuſmodi alij muneri cuipiam præfectus,illud eum perpetuò retinere,an diſpenſandi reliquis etiam viciſſim locum concedere. L
157 Cuiuſmodi animi affectione deo ſeruire debeat vnuſquiſque.
158 Quo animo irrogatam ſibi multam accipere quiſque debeat.
159 Quodnam de eo faciendum iudicium ſit,qui ei ſuccenſeat,à quo obiurgetur.
160 Cuiuſmodi animi affectione danda nobis opera in miniſtrando fratribus ſit.
161 Quàm magna cum animi ſubmiſſione impenſum ſibi quiſque à fratre miniſterium debeat accipere.
162 Cuiuſmodi,& quanta eſſe mutua inter fratres charitas debeat. M
163 Quomodo quis charitatem in proximum conſequi poſſit.
164 Quidnam ſibi velit illud,Nolite iudicare,& non iudicabimini.
ζήλῳ θεȣ͂. 165 Quo ſigno agnoſcere quis poterit,ſtudióne dei aduerſus peccantem commoueatur, an etiam ſuccenſeat,per vitioſam & illaudabilem iram.
166 Cuiuſmodi animi affectione ei auſcultandum ſit, qui ad exequendum dei mandatum nos adhortetur,denique & vrgeat.
167 Qualis debeat eſſe anima, quod digna habita ſit, quæ omnino totam ſe in dei muneribus occuparet.

Cuiuſmodi

A 168 Cuiuſmodi animi affectione accipiendum veſtimentum, vel calceamentum ſit, cuiuſcunque modi illud fuerit.

169 Si qui minor natu frater fuerit, maiorem natu ſe docere aliquid iuſſus fuerit, quomodo is ſe aduerſum illum gerere debeat.

170 An æqualiter nos gerere debemus aduerſus eos, quorum in officiis maior, & quorum minor vigeat induſtria.

171 Quomodo cũ eo agi par ſit, qui cũ inferior ſit, moleſtè ferat ſuperiorẽ ſe ſibi anteponi.

172 Quali ac quanto cum metu, ac fide cuiuſmodi, cuiuſmodíve cum affectione ſumẽdum
B ſit corpus domini.

173 An tempore pſalmodiæ vllum omnino locutioni de re aliqua locum dari conueniat.

174 Qua ratione quis aſſequi poſſit, vt ex animo, ſtudioſeq; mandata domini exequatur.

175 Quomodo aliquis cognoſcatur, quòd fratrem conſentaneum in modum dei præcepto diligat.

176 Quinam ſint hoſtes, quos diligere iuſſi ſumus.

177 Quomodo debeant, qui fortes ſunt, ipſi imbecillorum infirmitates portare.

178 Quis ſenſus eſt illorum verborum, Alter alterius onera portate.

179 Quî fieri poſſit, vt ſine charitate adeò magnã quis fidem habeat, vt ea montes trãsfe-
C rat, aut pauperibus bona ſua omnia diſtribuat, aut corpus ſuũ tradat, ita vt ardeat.

180 Cuiuſmodi cum animi affectione, attentionéve ea audienda ſint, quæ nobis interim dum ad menſam accumbimus, leguntur.

181 Si duæ vicinæ inter ſe fratrum ſocietates fuerint, & altera egeſtate prematur, altera ſit ad communicandum reſtrictior, quomodo aduerſus tenaces affecti eſſe debeant, qui egeſtate laborant.

182 Ex cuiuſmodi fructibus probari debeat aliquis, quòd miſericordia motus ad redarguendum fratrem accedat.

D 183 Si aliquando contingat, vt inter aliquos de re aliqua in fratrum ſocietate diſſenſio exorta ſit, nunquid (quod attinet ad charitatem) vacare periculo iudicandum ſit, vt huiuſcemodi hominum opinionibus, quæcunquè arridere nobis magis viſæ fuerint, fauere nos oſtendamus. συμπεριφέρεσθαι.

184 Qua ratione aliquis, quoties aliquem vel hortatur, vel arguit, ſtudere poſſit non ſolùm quomodo ſcienter loquatur, ſed etiam quomodo debitam cùm deo, tum iis etiam, quibuſcum ſermonem habet, animi affectionem conſeruet.

185 Quonãmodo, ſiquis in aliquo, quem habeat, ſermone, aſſentientes ſibi auditores, animaduertens, lætetur, agnoſcere poſſit, vtrúmne lætitia illa ex proba ipſi animi ſui affectione, an ex improba quapiam motione oboriatur.

E 186 Cuiuſmodi illi amici ſint, pro quibus animam ponere iuſſi ſumus.

187 Nunquid oporteat ab iis quenque aliquid accipere, qui naturali ſibi propinquitate aliqua coniuncti ſint.

188 Quomomodo quibuſcum contubernij nobis aliquando vel cognationis neceſſitudo intercedebat, aſpiciendi à nobis ſint, ſi quando ad nos acceſſerint.

189 Quidnam agendum ſit, ſi iidem nos hortentur, vt domum ad eos adeamus.

190 An naturali nobis neceſſitudine coniunctorum vicem dolere nos oporteat, ex deſiderio ſalutis illorum.

191 Quis ſit, qui in Euangelio dicitur mitis.

192 Quæ ſit animi triſtitia ſecundum deum, quæue item mundi.

F 193 Quid ſit gaudium in Chriſto.

194 Cuiuſmodi ſuſcipiendus à nobis luctus ſit, vt beatitudinem illam, de qua eſt in Euangelio, conſequi poſſimus.

195 Quomodo quis omnia facit ad gloriam dei.

196 Quomodo edit quis, bibítve ad gloriam dei.

197 Quomodo illud accipiendum ſit, Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua.

198 Quid ſit humilitas, quáve ratione virtutis huius eſſe compotes poſſimus, eámque obire legitimis officiis.

199 Quomodo quis aſſequi poſſit, vt mandata domini libenti animo exequatur, & pro iis, periculis ſe alacriter obiiciat.

200 Quomodo qui in religione diutius laboribus & vſu peritiores redditi nouitios poſſint iuuare. G
201 Quomodo quis mentem ſuam poſſit cohibere, vt ne inter orandum diſtrahatur.
202 An poſſit impetrari, vt nulla in re mens prorſus diſtrahatur.
203 Nunquid rectè factorum, iuxta domini præceptum, æqualis menſura in omnibus ſit: an alius aliquando maiorem, alius minorem habeat.
204 Quomodo quis idoneus efficiatur, vt particeps ſit ſpiritus ſancti.
205 Qui ſint pauperes ſpiritu.
206 Cum præceptum domini ſit, vt ne ſoliciti ſimus quid edamus, aut quid bibamus, aut quibus induamur: præceptum hoc quàm latè patere putandum ſit, quomodóve ei poſſit ſatisfieri. H
ἀσκεῖν 207 Qua mente laborare conueniat.
208 An recte fieri putandum ſit, ſiquis aſſiduè vſq; in vniuerſum ſilentium velit ſeruare.
209 Quomodo id aſſequi poſſimus, vt dei iudicia pertimeſcamus.
210 Quis ſit habitus ornatus, qui traditus eſt ab Apoſtolo.
211 Quis modus eſſe debeat charitatis eius, quæ eſt in deum.
212 Quomodo charitatem quis, quæ in deum eſt, poſſit adipiſci.
213 Quæ ſint indicia charitatis erga deum:
χρηστότης καὶ ἀγαθωσύνη. 214 Vt à ſe diſſideant benignitas ſiue ſuauitas atque bonitas. I
215 Quis ſit pacificus is, qui beatus à domino dicitur.
216 Qua in re conuerti nos oporteat, & effici vt paruulos.
217 Quomodonam accipere quis poſſit regnum dei, vt paruulus.
218 Cuiuſmodi intelligentiam petere debeamus à deo.
219 Quomodo ſi beneficio affecti fuerimus ab aliquo, & debitam domino gratiarum actionem poterimus puram & integram perſoluere, & ſimul etiam eam, quæ bene de nobis merito homini debeatur, eo modo, quo par ſit, perfectè dependere.
220 An paſſim vnicuiq; qui velit, permitti debeat, vt cum ſororibus in colloquium veniat.
221 Cum dominus doceat orandum nobis eſſe, vt ne intremus in tentationem, nunquid orandum ſit, vt ne in dolores corporis incidamus. K
222 Quis ſit aduerſarius cuiuſque noſtrum, quomodóve beneuoli illi eſſe poſſimus.
223 Qui ratione aliqua motus ex iis, quæ placeat deo, ieiunare animum induxerit, quidnam is agere debeat, cum, quomodo vellet, foris hominibus non appareat.
224 Nunquid hoc etiam tempore alij ſint, qui hora diei prima opus facere inceperint, alij item qui vndecima, & quinam ſint hi.
225 Cum dominus dixerit, Vbi duo, vel tres fuerint cógregati in nomine meo, ibi ego ſum in medio illorũ: quænam ineunda nobis ratio ſit, vt hoc nos promereri poſſimus.
226 Cum Apoſtolus dicat, Maledicimur, & benedicimus: blaſphemamur, & obſecramus: quomodo benedicere debeat, cui maledicitur: & quid obſecrare, qui blaſphematur. L
227 Nunquid debeat vnuſquiſque de iis, quæ ſentit ipſe, aliorum etiam conſilium exquirere: an verò, quòd certiſſimè ſibi deo id gratum futurum perſuaſerit, neutiquam neceſſe ipſi ſit, vt cum altero communicet.
228 Nunquid omni in re eorũ, qui ſcandalizantur, voluntas explenda ſit: an verò ſint quædam, in quibus ſimulatione agendum non ſit, eſto aliqui ſcandalizentur.
229 Nunquid flagitioſè facta abiecta verecundia apud omnes debeant enunciari, an apud quoſdam tantummodo, & hos cuiuſmodi.
230 Quid ſit obſequium, & quid rationale obſequium. M
231 Siquis aliquem frater, vel etiam ſacerdos nõnunquam, iniquo aut infenſo animo perſequatur, an tradita de inimicis præcepta aduerſus eum liceat conſeruare.
232 Si quis iniuria affectus ab aliquo, tenendæ animi ſui lenitatis cauſa, patientiæq;, ea de re cum nemine loquatur, atque hoc faciens exiſtimet ſe reddere iudicium deo, nunquid hic facere exiſtimandus ſit ſecundum deum.
233 Vtrum ſi ex omnibus benefactis vnum aliquod alicui tantum defuerit, is propterea ſalutem non adipiſcatur.
234 Quomodo quis annunciet mortem domini.
235 An expediat multa ex ſcripturis addiſcere.

Quicunq;

A 236 Quicunque digni habiti ſunt, qui quatuor Euangelia intelligerẽt, quomodo ij gratiam hanc debeant accipere.

237 Cuiuſmodi animus ille ſit, qui ad dei voluntatem dirigitur.

238 Nũquid fieri poſſit, vt ſine vlla intermiſſione quis pſallat, legátve, aut ſerio de rebus ad deum pertinentibus diſſerat, neque vllum omnino ab his ceſſandi ſpatium conceda-tur, cum aliquibus nonnunquam neceſſitas accidat, vt ſordidioribus corporis ne-ceſſitatibus cogantur ſatisfacere.

239 Quis ſit Theſaurus bonus, quisve item malus.

B 240 Quamobrem lata porta dicta ſit, & ſpatioſa via, quæ ducit ad perditionem.

241 Quomodo anguſta ſit porta, & arcta via, quæ ducit ad vitam: quomodóve quis per ip-ſam ingrediatur. στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς

242 Quid ſit illud, quod dicitur ab Apoſtolo, Amore fraternitatis inuicem vos diligentes.

243 Quid ſibi velit Apoſtolus, cum dicit, Iraſcimini & nolite peccare. Sol non occidat ſuper iram veſtram, cum idem alio in loco dixerit, Omnis amaritudo, & furor, & ira tol-latur à vobis.

244 Quid eſt, Date locum iræ.

245 Quomodo accipiendum ſit illud: Eſtote prudentes ſicut ſerpens, & ſimplices ſicut co-lumba.

C 246 Quę ſignificatio ſit eius dicti Apoſtoli, Charitas nihil pręter decorum agit vel perperã. ἀσχημονεῖ

247 Quænam ſit gloriatio in domino, quæúe item ea, quæ interdicitur gloriatio.

248 Quænam ratio ſit, cur cum dominus det ſapientiam, & à facie ipſius egrediatur ſcien-tia, & intelligentia: & cum per ſpiritum alij quidem detur ſermo ſapientiæ, alij autẽ ſermo ſcientiæ, dominus exprobret diſcipulis, quòd adhuc ſine intelligentia ſint: & Apoſtolus quoſdam accuſet, tanquam quòd careant intelligentia.

249 Quid ſit pium, quid item ſit iuſtum.

250 Quomodo quis ſanctum canibus det, aut quomodo proiiciat margaritas ante porcos: quomodóve ad propoſitum quadret, quod deinceps ſequitur, Nequando conculcent eas pedibus ſuis, & conuerſi diſrumpant vos. ὅσιον καὶ δίκαιον

D 251 Quamobrem dominus modo diſcipulis ſuis prohibeat, ne ſacculum aut peram ſecum geſtent in via, modo autem ita dicat, Sed qui nũc habet ſacculum, ſimiliter tollat & peram: & qui non habet, vendat veſtimentum ſuum, & emat gladium.

252 Qui ſit panis quotidianus, quem docuit nos dominus, vt precaremur quotidie. ἄρτος ἐπιούσιος

253 Quidnam ſit, quod per talentum ſignificetur: quomodóve illud poſſimus multiplicare.

254 Quænam menſa illa ſit, in quam oportebat te, dicente domino, mittere argentum.

255 Quónam abire iuſſus ſit is, cui dictum eſt, Tolle quod tuum eſt, & vade.

256 Quænam ſit merces, quam hi ſimiliter accipiunt atque primi.

257 Quínam ſint palea, quæ comburitur igne inextinguibili.

E 258 Quíſnam ſit, qui damnatur ab Apoſtolo, quod volẽs in humilitate & religione, & quæ ſequuntur.

259 Quíſnam ſit feruens ſpiritu.

260 Cum Apoſtolus dicat, modò, Nolite effici inſipientes: modò, Nolite prudentes eſſe apud voſmetipſos: nunquid fieri poſſit, vt qui inſipiens nõ ſit, is prudens eſſe apud ſeipſum poſſit.

261 Quamobrem ipſi etiam ſancti viri multa quæ petierunt, ea à domino non impetrarũt.

262 Quid interſit inter mendicitatem, & paupertatem: & quomodo verus eſt Dauid cũ di-cit, Ego autem mendicus ſum & pauper. διαφορὰ πτωχείας καὶ πενίας

F 263 Quidnam ſit, quod docere dominus velit per ea exempla, quibus ea ſtatim adiungit, Sic ergo omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus ſuis, quæ habet, nõ poteſt meus eſſe diſcipulus.

264 Quænam vis verbi huius ſit, quod dicitur, Syncerum.

265 Nunquid ad ſolos tantum ſacerdotes dictum illud ſit, Si offers munus tuum ad altare, & reliqua.

266 Quidnam intelligendum ſit per ſal, quod nos habere dominus iuſſit.

267 Cum alius paucis, alius multis vapulaturus ſit, quid ita nonnulli dicunt, nullũ pœnarum finem futurum iis, qui puniendi ſint.

Quonam

268 Quônam ſenſu dicantur quidam filij inobedientiæ,& filij iræ. G
269 Cum ſcriptum ſit in ſanctis literis,Facientes voluntates carnis,& cogitationũ,vtrúmne à voluntatibus carnis diuerſæ ſint voluntates cogitationum,& cuiuſmodi ſint hę.
270 Quidnam velit Apoſtolus dicens,Aporiamur,ſed non deſtituimur.
271 Nunquid quiſquam omnium peccatorum, quæ commiſerit,purgationem per eleemoſynam poſſit redimere.
272 Cum domini præceptũ ſit, vt ne ſoliciti ſimus de die craſtino, quomodo hoc rectè intelligi poſſit.
273 Quid ſit,quod cum quis fecerit,blaſphemat in ſpiritum ſanctum. H
274 Quomodo quis ſtultus efficitur in hoc ſeculo.
275 An ſancti viri propoſitum aliquod diſturbare Satanas poſſit.
276 Quid eſt quod dictum eſt ab Apoſtolo,Vt probetis quæ ſit voluntas dei bona, & beneplacens,& perfecta.
277 Quidnam ſit cubiculum,in quod orantem intrare dominus iubet.
278 Quomodo ſpiritus alicuius orat,eius autem mens ſine fructu eſt.
279 Quid illud velit,cum dixit,Pſallite ſapienter.
280 Quis eſt,qui mundo eſt corde.
281 Nunquid quæ ſoror pſallere nolit,ei vis,vt pſallat,afferenda ſit. I
282 Quinam ſint ij,quibus dicentibus,Manducauimus coram te, & bibimus : reſpondetur, Neſcio vos.
283 Nunquid qui voluntatem alicuius faciat,is ſocius illius ſit.
284 Nunquid fratrum ſocietas, quæ propter inualetudinem ad ſummam rerum omniũ inopiam reciderit, poſſit ſine vlla peccati dubitatione res ſibi ad ſuſtentationem vitæ neceſſarias accipere:& ſi poſſit,à quibus poſſit.
285 Vtrúmne ſi ſocietas fratrum,quid cum altera ſocietate contrahat, iuſtum rei quæ permutetur precium ſolicitè quærere debeat.
286 Nunquid qui in ſocietate cæterorum fratrum viuit,eum,ſi in aliquem corporis morbũ inciderit,in hoſpitale abduci conueniat. K

Hæc tantummodo quæ hactenus deſcripta ſunt,in eo exemplari reperiebantur,quod ex Ponto allatum fuerat:reliqua autem deinceps XXVII. *capita uni cum animaduerſionibus ſeu ſtatutis pœnis addita ſunt de codice Cæſareenſi:*

287 Qui ſint fructus digni pœnitentiæ.
288 Qui animum induxit,vt peccata ſua confiteatur,nunquid is omnibus temere ea,& quibuſlibet debeat confiteri,an quibus.
289 Quem commiſſi peccati alicuius pœnituerit,& in illud idem denuo reciderit, quid is facere debeat. L
περισσεύει
290 Quomodónam quis aſſiduè vſque in opere domini poſſit perfectior effici.
τυφόμενον λῖνον
291 Quid ſignificetur per arundinem confractam,& per linum fumigãs: & quomodo quis alterum non confringet,alterum autem non extinguet.
292 Nunquid rectum ſit,vt in fratrum conuentu ſecularium puerorum magiſtri ſint.
293 Quomodo cum iis agendum ſit,qui grauiora peccata reiiciunt : leuiora autem ſi committant,nihil putant referre.
294 Quæ cauſa ſit,quamobrem quis perpetuam de deo memoriam ex animo ſibi ſinat elabi.
295 Ex cuiuſmodi ſignis aliquis deprehendatur,quòd aliud agat,vitio diſtractæ mentis.
296 Quomodónam certum ſcire aliquis poſſit,peccata ſibi ſua fuiſſe condonata. M
297 Quomodo facienda à peccatis conuerſio ſit.
298 Nunquid ratio concedat,vt quæ recta ſunt,ea faciamus, quòd ita nobis ea placeat fieri.
299 Quomodo perſuaderi alicui poſſit,vt à gloriæ ſtudio recedat.
300 Quis modus conuerſionis,quum de re agitur oculorum noſtrorum aſpectum fugiẽte.
301 Quid ſiquis dicat,ſe à conſcientia non condemnari.
302 Nunquid extrariis quoque indigentibus impertiendum ſit de iis, quæ ex communi penu diſtribui inter fratres debeant.
303 Nunquid iis omnibus obedire conueniat,quæ ab omnibus in conuentu dicantur.
304 Nunquid pro iis, qui in fratrum conuentum à neceſſariis ſuis traditi ſint, cum dare ij

aliquid

A aliquid velint,id accipi oporteat.

305 Nunquid ab extrariis aliquid conueniat accipi,ſiue amicitiæ ergò, ſiue propinquitatis, quæ antè interceſſerit.

306 Cuiuſmodinam ratione mentem quis poſſit cohibere, ne inſtabilis ad varias & inanes cogitationes aberret.

307 Nunquid viciſſim ſingulis diebus modo hic,modò ille primus decantare pſalmos, & orationem facere debeat.

308 Vtrum remuneratione aliqua aduerſum eum vtendum ſit, qui communi fratrum aliquid ipſe donauerit:& nunquid æqualis rei datæ ea eſſe remuneratio debeat.

B 309 Nunquid cui contigerit,vt ea euenerint,quæ & conſuetudo, & natura fert, is accedere ad ſanctorum communionem debeat audere.

310 Nunquid in communi domo dominicam cœnam conueniat celebrari. προσκομι-

311 Nũquid aliquorum rogatu alicui ad viſendos aliquos extra monaſterium exeundũ ſit. δὴν

312 Nunquid laici,qui nos inuiſant,ad orationem adhortandi ſint.

313 Nunquid viſitati ab aliquibus,opus nos conueniat intermittere.

C Diui Baſilij in regulas breuiores EXORDIVM.

BEnignus deus,qui docet hominem ſciẽtiam:iis quidem, quibus creditum Pſal.93.b
eſt donum docendi,pręcipit per Apoſtolum,vt maneant in doctrina:eos
autem, qui ædificatione indigent quæ ex fonte cœleſtis hauritur doctri-
næ,per Moyſem hortatur,dicens,Interroga patrem tuum, & annuncia- Deut.33.a
bit tibi:maiores tuos, & dicent tibi. Quocirca neceſſe eſt, vt nos, quibus
creditum eſt munus docendi, parati animo & exprõpti ſimus quouis tẽ-
D pore ad conciliandas deo animas & inſtituẽdas : vt alia videlicet partim
publicè cunctæ eccleſiæ conteſtemur,alia priuatim vnicuique eorum, qui ad nos acceſſerint,
arbitratu ſuo ſeorſim exquirendi à nobis poteſtatem faciamus, ea videlicet quæ pertinent ad
ſanitatem fidei,& veritatem eius viuendi ritus, qui eſt ex Euangelio domini noſtri Ieſu Chri
ſti:ex quibus vtriſque homo Dei verè vſquequaq; perfectus efficitur.Similiter item vos quo- βεβαίως τε-
que nihil debetis prætermittere,vnde non fructum aliquem capiatis, aut vbi non induſtriam λειοῦται
veſtram exerceatis:ſed præter ea,quæ communiter cum cæteris diſcitis,etiam ſeorſim de re-
bus ad vtilitatem veſtram ſpectantibus interrogare, atque omne vitæ ocium ad hoc vnum
dirigere,vt vtilitati veſtrę conſultatis.Si ergo in hoc cõgregauit nos deus,& ab externis per-
E turbationibus,multa perfruimur tranquillitate,nolimus quęſo nos ad aliud vllum opus con-
uertere,neque ſomno rurſum tradamus corpora noſtra,ſed in attenta meditatione & exqui-
ſitione rerum neceſſariarum eam,quæ reliqua eſt,noctis partem traducamus,illud facientes,
quod dictum eſt à beato Dauid,In lege domini meditabitur die ac nocte. Pſal.1.a

Sanctí patris noſtri Baſilij Ma- G
GNI ARCHIEPISCOPI CAESAREAE,
eius quæ eſt in Cappadocia.

ὅροι κατ᾽ ἐπιτομὴν καὶ ἐρώτησιν.

REGVLAE PER COMPENDIVM *& interrogationem.* H

INTERROGATIO I.

AN liceat, aut conducat alicui, ſponte ſua ipſum facere, dicerêve, quæ recta exiſtimet, ſine teſtimonio diuinarum ſcripturarum?

RESPONSIO.

Ioan.16.b Cum dominus noſter Ieſus Chriſtus dicat de ſpiritu ſancto, Non enim loquetur à ſeipſo, ſed quæcũque audiet, loquetur, de ſeipſo autem,
Ioan.5.c Nõ poteſt filius à ſe facere quicquam, & item, Quia ego ex meipſo nõ I
Ioan.12.g ſum locutus, ſed qui miſit me pater, ipſe mihi mãdatum dedit, quid dicam, & quid loquar. Et ſcio quòd mandatum eius vita æterna eſt. Quæ ergo ego loquor, ſicut dixit mihi pater, ſic loquor, quis eſſe tanta veſania percitus poteſt, vt aliquid audeat à ſeipſo
Pſal.142.c vel cogitatione tenus concipere? cùm ductore ſancto, & bono ſpiritu indigeat, vt dirigatur in viam veritatis, cogitatione, verbo & opere, & cæcus ſit, & in tenebris degat, ſine ſole iuſtitiæ domino noſtro Ieſu Chriſto, cuius mandatis tanquam radiis quibuſdam homines illu-
Pſal.18.c minantur. Præceptum enim domini, inquit, lucidum, illuminãs oculos. Sed quoniam eorum, quæ apud nos in vſu ſunt, vel rerum, vel verborum, alia diſtinctè tradita ſunt in diuina ſcriptura, alia prætermiſſa: de iis quidem quæ ſcripta ſunt, in vniuerſum nulli poteſtas permiſſa K
eſt, eorum aliquid, vel quæ vetita ſunt, facere, vel quæ iuſſa, prætermittere: cum dominus ſe-
Exo.34.b mel præceperit, ac dixerit, Et obſeruabis verbum, quod mando tibi hodie, nec addas quicquã,
Deut.12.d nec minues ab eo. Formidabilis enim quædam iudicij expectatio, & ignis indignatio aut æmulatio deuorantis, eos manet, qui eiuſmodi aliquid audẽt. De iis verò, quæ prætermiſſa ſunt, habemus regulam traditam nobis ab Apoſtolo Paulo, cum dixit, Omnia mihi licent, ſed non
1.Cor.6.c omnia expediunt. Omnia mihi licent, ſed nõ omnia ædificant. Et item, Nemo quod ſuum eſt,
1.Cor.10.e
1.Cor.10.f quærat: ſed quod alterius, vnuſquiſque. Quocirca prorſus neceſſe eſt, in omnibus aut deo ſubiici, aut aliis propter mandatum ipſius. Scriptum eſt enim, Subiecti inuicem in timore Chri-
Epheſ.5.d
Matt.20.d ſti. Et dominus ipſe ait, Quicunque voluerit in vobis magnus eſſe, ſit omnium infimus, & o- L
mnium ſeruus, abalienatus videlicet à propriis voluntatibus, exemplo ipſius domini dicentis,
Ioan.6.d Deſcendi de cœlo, nõ vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius, qui miſit me patris.

INTERROGATIO II.

CViuſmodi poſcere à ſe mutuò profeſſionis formulam debent, quibus in animo eſt cõmuniter vitam ſecundum deum inter ſe degere?

RESPONSIO. M

Luc.9.c Eam, quæ omnibus ad ſe accedentibus propoſita à domino eſt, cũ dixit, Siquis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Hoc autem quã habeat vim, dictum eſt in ea, quæ propriè de hoc eſt, interrogatione.

INTERROGATIO III.

PEccantem quomodo conuertemus? aut ſi durus in propoſito permaneat, quomodo cũ eo agere debemus?

RESPONSIO.

Quemad-

A Quemadmodum iuſſi ſumus à domino, cum dixit: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe ipſum inter te & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Si autem non te audierit, adhibe tecum etiam vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum. Quòd ſi non audierit eos, dic Eccleſiæ. Si autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus. Si fortaſſe hoc modo contingat, vt dici de eo illud poſſit, Sufficit illi, qui eiuſmodi eſt, obiurgatio hæc, quæ fit à pluribus, & quemadmodum traditum eſt ab Apoſtolo, cum ait, Argue, increpa, obſecra in omni patiētia, & doctrina, & item, Quòd ſiquis non obedit verbo noſtro per epiſtolam, hunc notate, & non commiſceamini cum illo, vt cōfundatur vel ſuppudeſcat. Matt.18.b 2.Cor.2.b 2.Timo.4. 2.Theſ.3.d

B

INTERROGATIO. IIII.

SI quis pro leuiſſimis etiam peccatis fratres acriter nimis vrgeat, ac dicat de iis pœnitentiam eos agere debere, nunquid is inclemens habendus eſt, & euerſor charitatis?

RESPONSIO.

Cum aſſeueranter dominus affirmauerit, quòd iota vnum, aut apex vnus non præteribit à lege, donec omnia fiant: cumq; idem etiam pronūciauerit, quòd omne verbū ocioſum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij, nihil omnino tanquam minutum contemni debet. Qui enim rem contemnit, inquit, contemnetur ab ea. Quanquam quis eſt, qui peccatum vllum (cuiuſcunque modi illud ſit) leue audeat appellare? cū aſſeruerit Apoſtolus, Quòd per tranſgreſſionem legis deum inhonoras. Si autem ſtimulus mortis non hoc eſt, aut illud, ſed indefinitè quodcunque peccatum: inclemens ille habendus eſt, qui obticet, nō autem qui arguit: quemadmodum qui in corpore alicuius, qui à venenata aliqua beſtia morſus eſſet, reſidere venenum ſineret, cum poſſet extrahere, iure immitis diceretur, non autē qui extraheret. Quin qui eiuſmodi eſt, is charitatem etiam euertit. Siquidē ſcriptum eſt, Qui parcit virgæ, odit filium ſuum: Qui autem diligit, inſtanter erudit. Matt.5.c Ibidē.12.c Prouer.13.d Roma.2.d 1.Cor.15.g Argu. à ſimili Prou.13.d

C

INTERROGATIO. V.

D QVomodo debet aliquis pœnitentiam agere de ſingulis peccatis, & cuiuſmodi fructus oſtendere dignos pœnitentiæ?

RESPONSIO.

Nimirum ſi ſimilem illius animum induerit, qui dixit, Iniquitatem odio habui, & abominatus ſum, & ea præſtiterit, quæ ſcripta ſunt in ſexto pſalmo, & aliis plerifque, & ſi ea fecerit, quæ pro alio, qui peccauerat, facta ab iis fuiſſe Apoſtolus teſtatur, qui ſecundum deum contriſtati fuerant: Ecce enim, inquit, hoc ipſum ſecundum deum contriſtatos eſſe vos, quantam in vobis operatum eſt ſolicitudinem, ſed defenſionem, ſed indignationem, ſed timorem, ſed deſiderium, ſed æmulationem, ſed vindictam. In omnibus exhibuiſtis vos incōtaminatos eſſe negocio. Et ſi, vt Zachæus, commiſſa peccata contrariis rectè factis multis compenſet. Pſal.118. 2.Cor.7.c

E

INTERROGATIO VI.

QVi verbo fatetur ſe pœnitere, in peccato tamen perſeueret adhuc, cuiuſmodi hic exiſtimari debet?

RESPONSIO.

F De hoc, qui huiuſmodi ſit, ſcriptum illud exiſtimo, Si rogauerit te inimicus tuus grādi voce, ne credideris ei: quoniam ſeptem nequitiæ ſunt in corde illius. Et alio in loco, Sicut canis qui reuertitur ad vomitum ſuum & eò odibilis fit, ſic homo propria malicia reuerſus ad peccatum ſuum. Prou.26.d Ibidem.c μισητὸς γίνεται

INTERROGATIO. VII.

QVod eſt eorum iudicium, qui peccantes defendunt?

RESPONSIO.

Grauius illo opinor, de quo dictum eſt, Expedit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria circa collū eius, & Luc.17.a

eius,& proiiciatur in mare,quàm vt ſcandalizet vnum de puſillis iſtis. Siquidem non iã ob- G
iurgationem ad correctionem, ſed defenſionem ad confirmationem peccati accipit ille qui
peccauit:& alios ad ſimilia flagitia excitat. Ex quo fit vt niſi fructus pœnitentia dignos edide-
Matt.5.c rit,qui alium defendit,in eum conueniat illud,quod à domino dictum eſt:Quòd ſi oculus tu9
dexter ſcandalizat te,erue eum,& proiice abs te. Expedit enim tibi vt pereat vnum membro-
rum tuorum,& non totum corpus mittatur in gehennam.

INTERROGATIO VIII.

QVomodo ſuſcipi debet,quem verè pœniteat? H

RESPONSIO.

Luc.15.a Quemadmodum dominus docuit,cum dixit, Quòd conuocat amicos & vicinos dicens, Congratulamini mihi,quia inueni ouem meam,quæ perierat.

INTERROGATIO IX.

ADuerſus eum,qui obſtinatè pergat peccare,quo modo erimus animati? I

RESPONSIO.

Matt.18.b Eo nempe,quo dominus iuſſit,cum dixit,Si autẽ eccleſiam nõ audierit, ſit tibi ſicut ethni-
2.Theſ.3.b cus & publicanus, & vt Apoſtolus docuit, cum ſcripto reliquit, Vt ſubtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè,& non ſecundum traditionem,quam accepiſtis à nobis.

INTERROGATIO X.

ANima,quæ in multis peccatis miſerè volutata fuerit, quo timore, & quibus lacrymis recedere debet à peccatis:& qua ſpe,quáve affectione accedere ad deum? K

RESPONSIO.

Pſal.118. Primum quidem ea malè antè actam vitam ſuam odiſſe debet, eiusq; memoriam abhorrere ac deteſtari. Scriptum eſt enim,Iniquitatem odio habui,& abominatus ſum, legem autẽ tuam dilexi, deinde etiam timoris quidem magiſtram ſibi aſciſcere comminationem æterni iudicij,ſupplicijq;:lacrymarum autem locum agnoſcere, locum pœnitentiæ opportunum eo modo,quo docuit Dauid in ſexto pſalmo,firmiſſimè credens purgationem peccatorum ſuorum factam eſſe per ſanguinem Chriſti in magnitudine miſericordiæ, & multitudine miſe-
Eſaiæ.1.e rationum dei,& vt ille qui dixit,Quod ſi fuerint peccata veſtra vt coccinum, quaſi nix deal- L
babuntur:& ſi fuerint rubra ſicut vermiculus,velut lana alba erunt. Tunc enim nacta faculta-
Pſal.29.c tem ac poteſtatem placendi deo,illud dicit, Ad veſperum demorabitur fletus, & ad matutinũ
lætitia,& illud,Conuertiſti planctum meum in gaudium mihi, & dirupiſti ſaccum meum, &
περιζώσας circundediſti me lætitia,vt cantet tibi gloria mea. Atque ita ad deum accedens canit ac dicit,
Pſal.29.a Exaltabo te domine,quoniam ſuſcepiſti me,nec delectaſti inimicos meos ſuper me.

INTERROGATIO XI.

QVa ratione quis aſſequi poſſit,vt aduerſus peccata odium concipiat?

RESPONSIO.

Vbique triſtis & acerbus rei cuiuſque euentus odium aduerſus eos conciliat, qui eius au- M
tores fuerunt. Si cui igitur perſuaſum ſit,quot & quàm grãdium malorum cauſa peccata ſint,
αὐτομάτως καὶ ἐνδιαθέτως ſponte ſua ipſe,& ex animo aduerſus ea odium concipit,eiuſmodiq;,quale is indicauit,qui di-
Pſal.118. xit,Iniquitatem odio habui,& abominatus ſum.

INTERROGATIO XII.

Peccatorũ condonatio quibus argumentis internoſcitur.

QVomodo certò perſuaſus eſſe aliquis poteſt,deum ſibi peccata remiſiſſe?

RESPONSIO.

Pſal.118. Nempe ſi affectionem animi in ſe eſſe animaduerterit ſimilem illius,qui dixit,Iniquitatem odio ha-

A odio habui,& abominatus ſum. Deus enim pro remiſſione peccatorum noſtrorum demiſſo vnigenito filio ſuo,quantum in ipſo eſt, ea ante iam omnibus condonauit. Quoniam autem miſericordiam & iudicium ſanctus vir canit,& teſtatur,deum miſericordem eſſe & iuſtum, neceſſe eſt,vt quæ & à prophetis,& ab apoſtolis,ſuis locis,de pœnitentia dicta ſunt, ea à nobis præſtentur,vt appareant iudicia iuſtitiæ dei, & miſericordia eius conſummetur ad condonationem peccatorum. Pſal.100.a

INTERROGATIO XIII.

B NVnquid qui poſt baptiſmum peccauerit, deſperare ſalutem ſuam debeat in maxima multitudine peccatorum: vel vſque ad cuiuſmodi menſuram peccatorum ſperãdum ſit in bonitate dei per pœnitentiam?

RESPONSIO.

Si fieri poteſt,vt multitudo miſerationum dei numeretur, & magnitudo miſericordiæ mẽſura vlla comprehendatur,collata cum magnitudine peccatorum, adhibeatur ſanè, ſi libet, deſperatio.Si autem hæc & magnitudine poſſunt & numero definiri (Miſericordia autẽ dei, & miſerationes neque magnitudine vlla poſſunt,neque numero circunſcribi)ſine dubio non eſt cur deſperatio adhibenda ſit:ſed agnoſcenda miſericordia dei, & commiſſa peccata dete-
C ſtanda,quorum condonatio propoſita eſt in ſanguine Chriſti,ſicut ſcriptum eſt.Quòd autem nequaquam deſperandum ſit,hoc variè multis in locis docemur: maximè autem ex ea parabola domini noſtri Ieſu Chriſti de filio,qui acceptam à patre ſubſtantiam flagitioſè totã prodegerat.Cuius pœnitentia qualis,quantæq; lætitię cauſa fuerit,teſtimonio ſunt ipſa verba domini.Quin & per Eſaiam dicit deus:Si fuerint peccata veſtra vt coccinum, quaſi nix dealbabuntur:& ſi fuerint rubra ſicut vermiculus,quaſi lana alba erunt. Quod quidem verum tantummodo debemus intelligere,ſi modus pœnitentiæ ex animi affectione peccatum deteſtante,memorabilis conſequatur,ſicut ſcriptum eſt in veteri ac nouo Teſtamento: & fructus cõdignus,quemadmodum dictum eſt in ea,quæ de hoc eſt,interrogatione.

Nunquam deſperandũ & quatenus ſperandum. Luc.16.c Eſaiæ.1.c

INTERROGATIO XIIII.

D EX cuiuſmodi fructibus iudicari debet veram pœnitentiam eſſe eorum,quos pœnitet?

RESPONSIO.

Modus pœnitentium,& affectio animi recedentium à peccato, & ſtudium dignorum fructuum pœnitentiæ,dicta ſunt ſuis in locis.

Habes ἐν τῷ ὅρῳ α. ἠθικῶν

INTERROGATIO XV.

E QVid eſt illud,Quoties peccauerit in me frater meus, & dimittam ei?& cuiuſmodi ea peccata ſunt,quæ in mea poteſtate eſt dimittere? Matt.18.e

RESPONSIO.

Poteſtas dimittendi nõ abſolute data eſt:ſed ſi dicto audiens fuerit,qui pœnitens ſit, & cõſenſerit cum eo,qui animam ipſius curat.De iis enim qui eiuſmodi ſunt, ſcriptum eſt: Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram,de omni re,quancunq; petierint, fiet illis à patre meo qui in cœlis eſt.Illud autem de cuiuſmodi peccatis hoc intelligi debeat,ne quæri quidem arbitror oportere: cum Teſtamentum nouum nihil hac de re nobis diſtinctè tradiderit: ſed prorſus cuiuſcunque peccati cõdonationem iis,quos verè,& vt par eſt,pœnituerit,polliceatur: & ma-
F ximè dominus ex propria perſona pollicitus ſit de omni re. Ibidem.

INTERROGATIO XVI.

QVid eſt quòd nonnunquam animus,etiam nullo à ſe adhibito ſtudio, ſua ſponte ferè,tanquam ſi ei dolor aliquis incidiſſet,compungitur:interdum autem adeo lãguidus eſt,vt cum maximè conetur,compungi non poſſit?

ἄπονός ἐστι ψυχὴ

RESPONSIO.

Enimuero talis compunctio eſt donum dei, vel ad extimulandum mentis noſtræ deſiderium,vt

rium, vt videlicet animus guſtata dulcedine huiuſmodi doloris, eum perpetuo ſtudeat retinere: vel ad id manifeſtè demonſtrandum, poſſe animum adhibito diligētiore ſtudio, aſſiduè in compunctione eſſe, ad eripiendam excuſationem negligentiæ iis, qui illam amiſerint. Illud autem conari, & non poſſe, ſimul & negligentiam noſtram, qua alio tempore vſi ſumus, manifeſtè arguit (neque enim fieri poteſt, vt homo cum ad aliquid aggreſſus ſit, repentè illud ſine commentatione, & maiore quadam, & aſſidua exercitatione obtineat) ſimul etiam indicio eſt animum eſſe in dominatu aliorum vitiorum, ab iisq; nequaquam permitti, vt ad ea, quæ vellet, liber ſit: quod his verbis vidiſſe ſe Apoſtolus declarauit, Ego autē carnalis ſum, venundatus ſub peccatum. Non enim quod volo, hoc ago, ſed quod odi, hoc facio. Et item, Nunc autem non iam ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum, quippe cum deus hoc etiam nobis ad vtilitatem noſtram euenire permiſerit, quo videlicet, ſi fieri poſſit, per ea quæ anim⁹ inuitus patiatur, in cognitionē veniat eius, in cuius poteſtate ſit: & vbi ad ſeipſum redierit, cognoueritq; quibus in rebus præter volūtatem ſuam ſeruiat peccato, reſipiſcat ex laqueo Diaboli, paratam inueniens miſericordiam dei ad eos adiuuandos, qui verè pœnitentes ſunt.

γνώμη — Roma. 7. c — 2. Timo. 2. d — G — H

INTERROGATIO XVII.

Matt. 6. d

SI cui in animum memoria de aſſumendo cibo inciderit, deinde ipſe ſeipſum reprehenderit, vtrum hic propterea in crimine illo erit, quòd ſolicitus fuerit? I

RESPONSIO.

Sine dubio, ſi memoria iſta naturale edēdi deſiderium præuerterit, apertè arguit animum aliud agere per euagationem, & cum in res vitæ huius nimio plus eſſe propēſum, tum etiam in iis, quæ deo grata ſunt, negligentem. Veruntamen præſto etiā ſic eſt miſericordia dei. Cuicunque enim hoc acciderit, hic, ſi ſeipſum tacitus reprehendat, ratione pœnitentiæ liberatus eſt à crimine: & ſi offenſionem in reliquum cauebit, memoria tenens domini verba illa, Ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid cōtingat. Si verò ita cogente natura & fame ſtimulāte, ſenſus memoriā mouet, & ratio tamen ſuperat, & memoriā illā euincit induſtria, & in rebus melioribus occupatio, non memoria damnanda eſt, ſed victoria laudāda.

Ioan. 5. c — K

INTERROGATIO XVIII.

NVnquid qui in fratrum conuentu aliquid aliquando deliquerit, huic, ſi diu poſtea in recto inſtituto perſeuerauerit, procuratio committi aliqua debeat: & ſi committenda eſt, cuiuſmodi eſſe ea debet?

RESPONSIO.

1. Cor. 10. g — Ibidē. 9. b — L

Memoria tenentes Apoſtolum dicere, Sine offenſione eſtote Iudæis & gentibus, & Eccleſiæ dei, ſicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi vtile eſt, ſed quod multis, vt ſalui fiant: magnam adhibere debemus curam, ne quod offendiculum demus euangelio Chriſti, nève ſcandalum ſimus infirmis: ſed ita tamen, vt è contrario, non ædificemus aliquos ad improbitatem. Quamobrem neceſſariò in his, qui huiuſmodi ſunt, illud prouideri, & conſiderari diligenter debet, quod ad ædificationem fidei faciat, & progeſſionem omnis, quæ ſit in Chriſto, virtutis.

INTERROGATIO XIX.

SI quis ſuſpectus ſit de aliquo peccato, quod tamen palàm omnino non committat, nunquid is debeat obſeruari, vt manifeſto in eo deprehenſus teneatur? M

RESPONSIO.

Omnes quæ ab iniquo & maleuolo animo proficiſcuntur ſuſpiciones, culpantur ab Apoſtolo. Cæterum diligentiam in omnibus obſeruandis adhibere in charitate Chriſti, & ſtudio curandi eum, qui ſuſpectus ſit, hoc eius eſt, qui ei præfectus officio eſt, vt cunctos gubernet, vt illud efficiatur, quod dictum eſt ab Apoſtolo, Vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Chriſto Ieſu.

Col. 1. d

INTERROGATIO XX.

Debet

A DEbét ne is qui in peccatis aliquot deprehenſus eſt occalluiſſe, eorum qui ſecus in fide ſentiunt ſocietatem fugere, aut etiam praue viuentium conſuetudinem declinare? 2.Teſ.3.b

RESPONSIO.

Cum Apoſtolus dixerit, Vt ſubtrahatis vos ab omni fratre inordinatè ambulante, & non ſecundum traditionem, quam acceperunt à nobis: in vniuerſum illud tenẽdum eſt, communionem omnem omnis vetitæ rei, cogitatione, verbo & opere omnibus calamitoſam eſſe & periculoſam. Qui autem in peccatis diu permanſerint, ij maiore etiam egẽt animaduerſione. 2.Teſ.3.b Dogma catholicum
B primùm quòd animus cui peccato aſſuetus eſt, ad illud plerunque ſolet eſſe procliuior. deinde quòd quemadmodum in iis, qui corporibus ægrotant, diligentia quadam accuratiore, atque obſeruatione maiore eſt opus, atque ita, vt ea ſæpe etiam repudientur quæ ſanis vtilia ſunt: ſic in iis qui animo ægrotant, obſeruatione opus eſt & cura multo attentiore. Porro ex communitate cum peccantibus quàm magnum detrimentum ſequi ſolitum ſit, apertiſſime oſtendit Apoſtolus, qui in ſimili argumento dixit, Modicum fermentum totam maſſam corrumpit. Quòd ſi in iis, qui in his, quæ ad mores ſpectant, labuntur, detrimentum eſt adeo magnum, quid de iis dicendum eſt, qui prauè ſentiunt de deo? quos opinionis peruerſitas facit, vt nec in cæteris etiam ſanitatem poſſint obtinere: quippe qui per ipſam traditi ſint ſemel paſſionibus ignominiæ: quemadmodum multis ex locis diuinarum literarum oſtenditur, ſed maximè ex his, quæ de quibuſdã ſcripta ſunt in epiſtola ad Romanos his verbis, Et ſicut non probauerũt deũ habere in notitia, tradidit illos deus in reprobũ ſenſum, vt faciant ea, quę non cõueniunt, repletos omni iniquitate, malicia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, cõtentione, dolo, malignitate, ſuſurrones, detractores, deũ odio habẽtes, cõtumelioſos, ſuperbos, elatos, inuentores nouorũ malorum, parentibus non obedientes, inſipientes, incõpoſitos, ſine affectione, abſq; fœdere, ſine miſericordia. Qui cùm iuſtitiam dei cognouiſſent, quòd qui talia agunt, digni ſunt morte, non ſolum ea faciunt, ſed etiam conſentiunt facientibus. ὁμοίωσις μεταφορά 1.Cor.15.b C Roma.1.d Ibidem.

INTERROGATIO XXI.

D QVæ cauſa eſt cur animus temere euagetur, & variis cogitationibus repleatur: & eas quomodo emendabimus?

RESPONSIO.

Sanè inanis quæ ſolet eſſe mentis agitatio, ea naſcitur ex inertia ipſius, quandocunque ſcilicet in rebus neceſſariis minimè ſe occupat. Iners autem ex eo efficitur mens, ſeq; iuſto plus dedit otioſæ ſecuritati quòd deũ adeſſe non credit, qui ſcrutetur corda & renes. Si enim hoc crederet, prorſus illud faceret, quod dictũ eſt, Prouidebã dominũ in conſpectu meo ſemper, quoniã à dextris eſt mihi, ne cõmouear. Qui verò hoc, & quæ huic ſimilia ſunt, facit, hic neq; audebit vnquã, neq; otij tantùm ſupererit cogitandi, ne eorũ quidem quicquam, quæ etſi ſuapte natura bona ſunt, ad fidei tamen ædificationem non pertinent, nedum eorum, quæ vetita ſunt, & deo non placent. ἀπόκρισις memorabilis Pſal.7.c E οἰκονομουμένων.

INTERROGATIO XXII.

VNde nam turpes nocturnæ viſiones naſcuntur?

RESPONSIO.

Naſcuntur illæ quidẽ ex prauis, & abhorrẽtibus quæ interdiu exiſtunt, animi motionibus. Si verò occupatus in iudiciis dei animus intaminatꝰ ab illis permãſerit, & in aſſidua rerũ honeſtarũ & deo placentiũ meditatione verſatus ſit, cõſimilia etiã ſine dubio habebit inſomnia. ἀλλοκότων κινημάτων F

INTERROGATIO XXIII.

EX cuiuſmodi verbisocioſus ſermo iudicatur? Matt.12.c

RESPONSIO.

In vniuerſum, omne verbum quod ad propoſitum in domino vſum nõ facit, ocioſum eſt: & adeo magnum eſt huiuſmodi verbi periculum, vt licet genere ipſo de numero bonorũ ſit, quod dicatur, tamen, niſi ad ædificationem fidei dirigatur, nequaquam propterea quòd bonũ ſit, liber ſit à periculo, qui illud locutus ſit: quippe qui videlicet ex eo quod ad ædificationem

Ephe.4.g σαπρὸς λόγος.

illud non accommodauerit, cõtriſtaſſe noſcitur ſpiritum ſanctum dei. Hoc enim apertè docuit Apoſtolus, cum dixit, Omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat, ſed ſiquis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Et ſubiecit illud: Nolite contriſtare ſpiritum ſanctum dei, in quo ſignati eſtis. Quàm autem pernicioſa res ſit contriſtaſſe ſpiritũ ſanctum, de hoc verò qui opus eſt vt dicatur? G

INTERROGATIO XXIIII.

QVid eſt maledictum ſiue conuitium?

RESPONSIO.

Omne verbum, quod eo animo profertur, vt ex eo cõtumelia ſeu ignominia alter afficiatur, maledictum eſt, licet verbum ipſum per ſe non videatur contumelioſum. Atque hoc manifeſtum eſt ex Euangelio, in iis, quæ de Iudæis loquens ait, his verbis, Maledixerunt ei, & dixerunt, Tu diſcipulus illius ſis. H

Ioan.9.f

INTERROGATIO XXV.

QVid eſt detractio?

RESPONSIO.

Duo ego eſſe exiſtimo tempora, in quibus liceat ſecus aliquid de aliquo dicere: videlicet, & quando neceſſe habet aliquis conſultare vnà etiam cum aliis, qui ad hoc idonei iudicati ſint, quo pacto corrigendus ſit, qui peccatum commiſit: Et item quando neceſſitas poſcit vt periculo conſulatur aliquorum, qui ſæpenumero ex ignorantia commiſceri poſſent cũ malo tanquam cum bono: cum Apoſtoli præceptum ſit, Vt ne quis ſe cum his commiſceat, qui iſtiuſmodi ſunt, nequando capiat laqueos animæ ſuæ. quod quidem videmus eundem Apoſtolum feciſſe, ex his, quæ ipſe ad Timotheum ſcribit, his verbis, Alexander ærarius multa mala mihi oſtendit, quem & tu deuita. Valde enim reſtitit verbis noſtris. Extra autem huiuſmodi neceſſitatem, qui aliquid ſecus de aliquo loquitur, illius inſimulandi, vel vituperandi cauſa, detractor eſt, eſto verum ſit quod loquatur. I

2.Theſ.3.d

2.Tim.4.c

INTERROGATIO XXVI.

QVi detrahit fratri, vel detrahentem auſcultat, & tolerat, qua hic animaduerſione dignus eſt? K

RESPONSIO.

Pſal.100.a ἐξαρθῆς

Exterminandi à reliquorum ſocietate ambo. Detrahentem enim ſecreto proximo ſuo, hũc perſequebar. Et alibi dictum eſt, Detrahentem nolito libenter audire, ne ſuſtollaris.

INTERROGATIO XXVII.

SI verò antiſtiti etiam detraxerit, quo pacto cum illo nos geremus?

RESPONSIO.

Manifeſtum eſt hoc quoque iudicium ex ira dei aduerſum Mariam, quãdo detraxit Moyſi: cuius peccatum, ne ipſo quidem Moyſe deprecante, inultum dimiſit deus. L

οὐδὲ ἀνεκδιήγητον

INTERROGATIO XXVIII.

SIquis temeraria ac præſidenti voce & verbis contumaciæ alicui reſponderit, & ea de re admonitus dicat, Nihil habeo mali in corde: nunquid huic credendum eſt quod dicit?

RESPONSIO.

Animi vitia non omnia manifeſta omnibus ſunt, ne ipſi quidem illi, in quo inſunt vt & in corpore. Vt igitur in corporibus, qui harum rerum periti ſunt, ſigna habẽt quædam occultorum, & illius ipſius, in quibus illi inſunt, ſenſum fallentium morborum: ſic ſimiliter in animo etiam, eſto qui peccat, is morbum ſuũ ipſe non agnoſcat, credere tamen domino debet, qui & ipſi & cæteris ipſius ſimilibus affirmauit, malũ hominẽ de malo theſauro ſuo, corde videlicet, proferre mala. Etenim qui malus eſt, is bonũ aliquod dictũ, factúmve ſæpenumero, etiã ſi conetur ſimulare, proferre nõ poteſt. Bonus autẽ vt malũ aliquod ſimulet, hoc verò prorſus fieri nõ poteſt. Prouidentes enim bona, inquit, nõ ſolum coram deo, ſed etiam coram hominibus. M

Argumentũ à ſimili.

Matt.12.c

Roma.12.d

Interro-

A

INTERROGATIO XXIX.

QVomodo poterit aliquis non iraſci?

RESPONSIO.

Nempe ſi illud exiſtimet, deum quæ agat omnia animaduertere, eumq́; aſſiduè ob oculos habeat,& tanquam in ſpeculo contempletur. Quis eſt enim alterius poteſtati ſubiectus, qui in oculis principis ſui aliquid auſurus ſit vnquam eorum,quæ ipſi non placent? Et præterea ſi non illud expectauerit,dum alij pareant ſibi:ſed potius ita ſe comparauerit,vt in aliorum ip-
B ſe officio ſit,omnesq́; ſeipſo ſuperiores exiſtimet.Si enim vtilitatis ſuæ cauſa obedientiam requirit,intelligere debet,verba domini illud præcipere,vt quilibet ipſe miniſtret alteri. Si verò violatum dei præceptum vindicat,ſciat non eſſe opus iracundia, ſed miſericordia, & lenitate:& imitandum eſſe illum,qui dixit,Quis infirmatur,& ego non infirmor? 2.Cor.11.g

INTERROGATIO. XXX.

QVomodo amputabimus vitium prauæ concupiſcentiæ? Col.3.a

RESPONSIO.

C

Aſſiduo & flagranti deſiderio explendi dei volũtatem,taliq́;, quale ſe habere indicauit, qui dixit,Iudicia domini vera,iuſtificata in ſemetipſa,deſiderabilia ſuper aurũ,& lapidem precioſum,& dulciora ſuper mel & fauũ.Semper enim deſideriũ rerũ meliorum,quotieſcunq; in ipſius poteſtate eſt facultateq́; iis potiri quæ deſiderantur,& cõtemnuntur,neceſſariò facit,vt ea contemnantur,deſpiciantur q́; quæ inferiora ſunt, quemadmodum ſancti viri omnes declararunt:quanto autem magis ea,quæ ſuo genere contemnenda ſunt,& plena dedecore? Pſal.18.c

INTERROGATIO XXXI.

D AN in vniuerſum ridere non liceat?

RESPONSIO.

Cum dominus eos damnet,qui in hac vita rident:admodũ perſpicuũ eſt, nullũ omnino locũ dari fideli,in quo ridere debeat, & maximè in tã magno numero eorũ, qui per trãſgreſſionẽ legis deũ inhonorant,& in peccatis morti ſe dant:quorũ vicẽ mœrere, ac gemere cõuenit. Luc.6.b Roma.2.d

INTERROGATIO XXXII.

QVæ cauſa eſt intempeſtiuæ, & immodicæ dormitationis: & qua ratione ipſam poterimus à nobis depellere?

E

RESPONSIO.

Sanè iſtiuſmodi dormitatio naſcitur,quotieſcunq; animũ noſtrum in contemplatione rerum diuinarum ſinimus veluti lenteſcere,ac dei iudicia contemnimus:ipſam autẽ depellim', quotieſcunq; verã,atq; eiuſmodi,vt par eſt, de dei maieſtate notitiã cogitationemq́; concipimus,& deſiderium illius perficiundæ voluntatis,velut ille, qui dixit, Si dedero ſomnũ oculis meis,& palpebris meis dormitationẽ,donec inueniã locum domino, tabernaculũ deo Iacob. Pſal.131.a

INTERROGATIO. XXXIII.

F QVomodo conuinci aliquis poteſt,quòd placere hominibus ſtudeat?

RESPONSIO.

Nimirum quando apud laudantes ſtudium præ ſe fert,apud vituperantes verò lentior efficitur.Si enim verè habet in animo placere domino,idem vſq; erit vbiq;:& illud efficiet, quod dictum eſt,Per arma iuſtitiæ à dextris,& à ſiniſtris,per gloriam & ignobilitatem,per infamiã & bonam famam,vt seductores,& veraces. 2.Cor.6.d

INTERROGATIO XXXIIII.

QVomodo poterit quis captandæ humanæ laudis vitium declinare neq; iam ſuſpicere,aut miraculi loco admittere eas laudes,quæ ab hominibus ſunt?

RESPONSIO. G

Si ſibi certò perſuaſerit, vbique deũ adeſſe: & ſi aſſiduè vſq;, ac ſolicitè placere ſtudeat deo: & ſi ardenter eas,de quibus dominus locutus eſt, beatitudines concupiſcat. Siquidem eſt nemo qui cum in oculis domini ſit,cũ illius dedecore,conſeruo ſuo malit gratioſus eſſe q̃ illi ac perinde ad propriam condemnationem vagus mente diſtrahatur.

μετεωρίζεται

INTERROGATIO XXXV.

QVibus ſignis ſuperbus eſſe aliquis cognoſcitur,quomodòve ſanatur?

RESPONSIO. H

Cognoſcitur ille quidem ex eo,ſi ea quærat,vnde cæteris ſuperior ſit. Sanatur autem, ſi fidem habeat ſententiæ illius,qui dixit,dominus ſuperbis reſiſtit. Illud tamen intelligendum eſt, vt quis ſuperbiæ iudicium extimuerit,non poſſe tamen ab eo morbo ſanari, niſi ſe à ſtudiis omnibus excellentiæ reliquorum auocauerit: quemadmodũ idioma quoduis aut cuiuſuis generis artem,nemo poſſit dediſcere,qui non ſe prorſus remouerit,non modo à faciendis,aut loquẽdis rebus illis,quæ ſint ex arte illa,& lingua, ſed ab audiendis etiam qui loquantur, & qui faciant aſpiciendis.Quod quidem etiam in quouis alio vitio obſeruari debet.

Iac.7.b

ὁμοίωσις

INTERROGATIO XXXVI. I

AN quæri honos debeat? RESPONSIO.

Reddere quidem cui honorem,honorem iuſſi ſumus:quærere autem honorem,vetiti:cum dominus dixerit:Quomodo vos poteſtis credere,qui gloriam ab inuicem accipitis:& gloriã, quæ à ſolo deo eſt,non quæritis?Ex quibus verbis intelligitur,quòd gloriã ab hominibus quærere manifeſtiſſimum eſt argumẽtum infidelitatis,& animi alieni à cultu dei: cum Apoſtolus dixerit,Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Quod ſi qui delatam ſibi ab hominibus gloriam acceperunt,ſic condemnati ſunt: ſine controuerſia qui vltro non delatã ipſi inquirunt,grauiſſimo,ſuprà quàm dici poſſit,iudicio plectentur.

Roma.13.b
Ioan.5.g
γνώμη
Gal.1.b

INTERROGATIO XXXVII. K

QVi piger eſt ad mandatum,quomodo is ita poterit excitari,vt gnauus ſit?

RESPONSIO.

Nempe ſi ei perſuaſum ſit,vbiq; dominũ deũ adeſſe,& omnia cernere, & comminationẽ illam verã eſſe,quæ facta eſt aduerſus pigrũ:& ſimiliter contrà, ſpem magnæ futuræ mercedis ab illo,qui per Paulum pollicitus eſt, accepturum vnumquenq; propriam mercedem ſecundũ laborem ſuum,& quæcunque in hanc ſententiam ſcripta ſunt, ad ſtudium vniuſcuiuſque, ſiue patientiam excitandam ad gloriam dei. L

Matt.25.c
1.Cor.3.b

INTERROGATIO XXXVIII.

SI fratri aliquid imperatum ſit,& is primò contumaciter reſponderit,deinde ſponte ſua ipſe ad exequendum imperatum abierit,quid eo faciendum eſt?

RESPONSIO.

In eò quidẽ,quod contumaciter reſponderit,tanquam cõtumax,& exẽplo ſuo alios ad cõtumaciã inſtigãs,intelligatur obnoxius eſſe iudicio illi, Homo omnis peruerſus ſuſcitat lites: dominus autem angelũ crudelem immittit contra eum.Tibi proinde perſuadeto quòd quidquid ſiue contumaciæ adhibet,ſiue obedientiæ, non aduerſus hominem adhibet, ſed aduerſus ipſum dominũ,qui dixit,Qui vos audit,me audit,& qui vos ſpernit,me ſpernit: cõpunctusq;, ſatisfacito primùm:deinde ſi poteſtas facta ſit,quicquid neceſſarium fuerit,perficito. M

Prou.16.d
Ibidẽ.17.b
ἀντιλογίας
Luc.10.c

INTERROGATIO XXXIX.

SI autem dicto audiens fuerit aliquis,murmurauerit tamen?

RESPONSIO.

Cum Apoſtolus dixerit,Omnia facite ſine murmurationibus,& hæſitationibus: abalienatus eſt

Philip.2.b

tus eſt

A tus eſt etiã qui murmurat,à coniunctione fratrũ, & ſimiliter opus eius ab vſu illorũ. Planeq; qui huiuſmodi eſt, hunc & diffidentiæ, & circa ſpem ambiguitatis morbo apparet laborare.

INTERROGATIO XL.

QVid ſi frater fratrem contriſtauit,quomodo is corrigi debet?

RESPONSIO.

Si quidem eo modo contriſtauit,quemadmodum Apoſtolus,cum dixit, Contriſtati enim Roma.4.c
eſtis ſecundum deum,vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis: non correctione indiget
B qui contriſtauit,ſed qui contriſtatus eſt,is proprietates eius,quæ ex deo eſt,triſtitiæ debet præ ſe ferre. Si verò in his contriſtauit,quæ indifferentia ſunt, meminerit is, qui contriſtauit, dixiſſe Apoſtolum, Si propter cibum frater tuus contriſtatur, iam non ſecundum charitatem Romã.14.c
ambulas:& agnito huiuſmodi peccato, impleat quod dictum eſt à domino, Si offers munus Matt.5.c
tuum ad altare,& ibi recordatus fueris,quòd frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuũ ante altare,& vade prius recõciliare fratri tuo, & tũc accedẽs offer munus tuũ.

INTERROGATIO. XLI.

QVid ſi ſatisfacere nolit,qui contriſtauerit?

C RESPONSIO.

Ea aduerſus ipſum exequi debemus,quæ à dño de eo dicta ſunt,qui peccauerit,& pœnitentiã nõ egerit,his verbis,Si autẽ etiã eccleſiã non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Matt.18.b

INTERROGATIO XLII.

QVid ſi parato ad ſatisfactionẽ eo qui cõtriſtauit,redire in gratiã nolit qui cõtriſtat⁹ ſit?

RESPONSIO.

Manifeſtum eſt domini iudicium aduerſus hunc in parabola illa ſerui aduerſus conſeruũ
D ſuum,qui rogatus cum animum nollet inducere, vt patientiam adhiberet, Videntes,inquit, Matt.18.d
conſerui eius,narrauerũt domino ſuo. Iratus autem dominus, priſtinam gratiam in eum ſuã reuocauit,& tradidit illum tortoribus,quoaduſque redderet,quod debebat.

INTERROGATIO XLIII.

QVomodo quis debet auſcultare ei,qui ſe ad orationem expergefaciat?

RESPONSIO.

Siquis perſpectum habet detrimentum,quod ex ſomno naſcitur,videlicet quòd neque ſe-
E ipſum tum viuere aliquis ſentit:contraq; vigiliæ emolumentum intelligit,maximeq; excellẽtem ſupra modum quam adipiſcitur quis gloriam, quandocunque ad deum, vt ipſum oret, adducitur:is veluti qui ſe magnis,& votum omne ſuperantibus beneficiis afficiat, illi auſcultabit,qui ſe expergefaciat,ſiue ad orationem,ſiue ad aliud quoduis mandatum.

INTERROGATIO XLIIII.

SI verò triſtari viſus fuerit qui expergefactus ſit,vel etiam iraſci,qua hic re dignus eſt?

RESPONSIO.

F Primo quidẽ ſegregatione ad aliquod tẽpus,inediaq;: ſi fortè ea re cõpunctus poſſit intelligere,ꝗ magnis,qualibusq; ſemetipſum bonis,nõ animaduertens priuet:atq; hoc modo ad ſeipſum reuerſus,ſimili in gratia lætetur atq; ille,qui dixit,Memor fui Dei,& delectatus ſum. Si Pſal.76.a ὁμοίωσις
vero nõ ſentiens permaneat,prorſus is à reliquo corpore veluti putrefactũ,ac penitus vitiatũ mẽbrum præciditor. Scriptũ eſt enim. Expedit tibi,vt vnum pereat mẽbrorum tuorum, ꝗ to- Matt.5.e
tum corpus tuum mittatur in gehennam.

INTERROGATIO XLV.

SIquis eo audito,quod dominus dixit,Quòd ſeruus, qui cognouerit voluntatem domini Luc.12.f
ſui,& non fecerit,neque ſe præparauerit ad voluntatem illius,vapulabit multis: qui autẽ

non cognouerit,& fecerit digna plagis,vapulabit paucis:multiplicem dei voluntatē cogno- G
ſcere neglexerit,nunquid propterea hic per eā ignorationē nonnihil decerpet conſolationis?

RESPONSIO.

Qui huiuſmodi eſt,de eo verò negari nō poteſt, quin ignorātiā fucatè prętexat ac ſimulet,
Ioan.15.d ac propterea peccati iudiciū euitare nō poteſt.Si enī nō veniſſem, inquit dominus, & locutus
fuiſſem eis,peccatū non haberent. Nunc autem excuſationē non habent de peccato ſuo, cum
ſanctæ literæ omnibus vbique dei voluntatem prædicare non ceſſent. Quare non tanquā vn⁹
de numero eorum,qui ignorātes fuerunt,leuiore ſupplicio multatur,qui eiuſmodi eſt: ſed ſe- H
Pſal.57.a uerius iudicatur,vt vnus de numero illorum,de quibus ſcriptum eſt, Sicut aſpidis ſurdæ ob-
turantis aures ſuas,quæ non exaudiet vocem incantantiū,venefici incantantis ſapienter. Cæ-
Ezech.33.b terum cui docendi munus commiſſum eſt,is ſi annunciare neglexerit,perinde vt homicida iu
dicatur,ſicut ſcriptum eſt.

INTERROGATIO XLVI.

QVi ad committendum peccatum cum altero conſentit,nunquid hic peccati reus ſit?

RESPONSIO. I

Ab exēplo argu. Ioan.19.b Iudicium hoc perſpicuum eſt ex verbis domini ad Pilatum,quando dixit,Qui tradidit me
tibi,maius peccatum habet. Ex hoc enim manifeſtè intelligitur Pilatum quoque cōſentientē
iis,qui illum tradiderant,peccatum habuiſſe,licet non ita graue. Perſpicuum etiam Adā hoc
facit,qui cum Eua conſenſerit,& Eua ipſa conſenſerit Serpenti.Neuter enim iſtorum tanquā
innocens impunitus dimiſſus eſt.Quin ipſa quoque dei aduerſum ipſos indignatio, ſiquis di-
Gene.3.d ligenter obſeruet, hoc indicat.Cum enim Adam loco excuſationis illud prętendiſſet,Mulier,
μετ' ἐμοῦ quam dediſti mihi ſociam,dedit mihi de ligno,& comedi,reſpondit deus, Quia audiſti vocē
vxoris tuæ,& comediſti de ligno,ex quo præceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in K
operibus tuis,& cætera.

INTERROGATIO XLVII.

NVnquid aduerſus peccantes diſſimulatione vti conueniat?

RESPONSIO.

Sanè quòd hoc fieri non debeat,perſpicuum eſt ex præceptis domini,qui in veteri quidem
Teſtamento dixerit,Correptione corripies fratrem tuum, & nō ſumes propter illum pecca-
Matt.18.b tum.In euangelio autem, Si peccauerit in te frater tuus, vade corripe eum inter te & ipſum
ſolum.Si te audierit,lucratus eris fratrem tuum.Si autem te nō audierit, adhibe tecum adhuc L
vnum vel duos:vt in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum. Quòd ſi non audie-
rit eos,dic eccleſiæ.Si autem etiam eccleſiam non audierit,ſit tibi ſicut ethnicus,& publican⁹.
Porrò peccati iſtius iudicium quàm graue ſit, intelligi poteſt: primo quidem ex ſententia do-
Ioan.3.d mini,qui in vniuerſum loquens,dixit,Qui non obedit filio,non videbit vitam, ſed ira dei ma
Argu. ab exemplo. net ſuper eum, tum ex hiſtoriis etiam quæ feruntur tam in veteri quàm in nouo Teſtamen-
Ioſue.7.a to.Animaduerte enim quando Achan furatus eſt linguam illam auream,& indumentum il-
ψιλὴν,aliâs, στολὴν lud,quomodo in cunctum populum ſæuierit ira domini: quodq; maius eſt, qui etiam delicti
autorem,& delictum ipſum ignoraret,vſque dum is ipſe,quem dixi, manifeſto deprehenſus
eſt,& horribile illud vnà cum ſuis omnibus exitium ſubiuit. Heli verò quamuis nequaquam
diſſimulanter ſcelus tuliſſet filiorum ſuorum, illorum inquam filiorum peſtilentiæ, contraq; M
1.Reg.2.e ſæpe illos ab eo deterrere fuiſſet conatus,dixiſſetq;,Non filij, non eſt bona fama, quam audio
de vobis:ac longiore oratione & magnitudinem ſceleris, & neceſſitatem ineuitabilis iudicij
demonſtraſſet:quia tamen de illis non meritas pœnas ſumpſerat, neque eo modo, quo æquū
erat,aduerſum ipſos indignatus fuerat,vſque eo dei iracundiam iritauit,vt & populus vnà cū
filiis ipſius internitione abſumptus ſit, & arca ipſa capta in hoſtium poteſtatem deuenerit, &
ſub hæc omnia,ipſe miſerabili exitu vitā terminauerit.Quòd ſi aduerſus eos,qui ſceleris auto-
ri conſcij non fuerant,& eos,qui adhibita conteſtatione peccantes à peccato auertere cona-
Confirmat autoritate ti fuerant,dei vehemens adeo ira exarſit,quid de iis dicendum eſt,qui & conſcij ſunt,& con-
niuentes diſſimulant?qui quidem niſi ea præſtiterint, quæ in epiſtola ad Corinthios ab Apo-
ſtolo ſcri-

A ſtolo ſcripta ſunt,his verbis,Quare nō magis luctum habuiſtis, vt tolleretur de medio veſtrū 1.Cor.5.a
qui hoc opus fecit?& quæ deinceps ipſos feciſſe idem Apoſtolus teſtatur, cum ait, Ecce enim 2.Cor.7.c
hoc ipſum ſecundum deum contriſtatos eſſe vos,quantam in vobis operatur ſolicitudinem,
ſed defenſionem,ſed indignationem,ſed timorem,ſed deſiderium, ſed æmulationē, ſed vindictam?hi inquam niſi hæc omnia præſtiterint,prorſus periculum eſt, ne nunc etiam omnes ſimile exitium incurrant, vel eò grauius etiam, quo grauius peccat is,qui dominum ſpernit, quàm qui legem Moyſi irritam fecerit, & qui idem audet cum eo, qui ob eandē cauſam antè Heb.10.e
damnatus ſit.Septuplum enim vltio data eſt de Cain:de Lamech verò ſeptuagies ſepties, qui Gene.4.c
ſimili in peccato lapſus fuerat.

B

INTERROGATIO XLVIII.

IMmoderata habendi cupiditas quatenus iudicari debet?

RESPONSIO.

Quando quis vltra præſcriptos à lege fines prodierit,nimirum is tunc in hoc vitio eſſe iudicandus eſt.Eſt autem hoc in veteri quidem Teſtamento, quandocunque quis de ſeipſo magis,quàm de proximo ſolicitus eſt.Scriptum eſt enim, Diliges proximum tuū ſicut teipſum. Leuit.19.d
In euangelio vero,quandocunque quis præter id,quod ſingulorum dierum neceſſitas deſiderat,ſui cauſa vlterius aliquid inquirit. velut is, cui dictum fuit, Stulte hac nocte animam tuā Luc.12.c
C repetunt à te,quæ autem paraſti,cuius erūt?Quibus magis in vniuerſum adiungit, Sic eſt,qui καθολικώτερον
ſibi theſaurizat,& non eſt in deum diues.

INTERROGATIO XLIX.

QVid eſt περπερεύεσθαι hoc eſt impotenter gloriari & ſe oſtentare? 1.Cor.13.a Latinus interpres vertit,perperā agere.

RESPONSIO.

Omne, quod præter neceſſitatem eſt & ad humanæ gloriæ aucupiū aſſumitur, id perperia id eſt,oſtentatio appellatur. περπερεία

D

INTERROGATIO L.

SIquis in veſtitu,quæ maioris ſint ſumptus reiiciat,ipſum autem id quod vile ſit, veluti veſtimentum,calceamentúmve,velit ſe decere,in vitióne eſt is?& ſi eſt,cuiuſmodi illud eſt?

RESPONSIO.

Qui iccirco vult quod ſe deceat,vt hominibus placeat, hunc perſpicuum eſt, vitio illo laborare,quod placere hominibus ſtudet,& propterea mentem habere auerſam à deo,& in ipſis etiam iis,quæ vilis precij ſunt,perperiæ hoc eſt,oſtentationis vitio indulgere.

E

INTERROGATIO LI.

QVid eſt Raca? רק vacuus cerebri, ſine intellectu vel ſcurra. Matt.5.c

RESPONSIO.

Vernaculum verbum contumeliæ lenioris,quod aduerſus leuiuſculos vſurpatur. οἱ κενοτέρους

INTERROGATIO LII.

CVm Apoſtolus dicat,aliâs quidem, Non efficiamur inanis gloriæ cupidi: aliâs autem, Gal.6.a
Non ad oculum ſeruientes,quaſi hominibus placentes: quis eſt inanis gloriæ cupidus? Ephe.6.a
& quis hominibus placens?

F

RESPONSIO.

Equidem inanis gloriæ cupidum exiſtimo eſſe illum,qui ſimplicis tantūmodo gloriæ mūdanæ cauſa,quæ vel à ſpectantibus,vel ab audientibus ipſi naſcitur,aliquid facit, dicitve. Hominibus placentem autem,quicunque ad volūtatem alicuius hominis,vt ipſi placeat, aliquid facit,licet culpabile ſit quod fiat. κενόδοξος τίς

INTERROGATIO LIII.

QVid eſt inquinamentum carnis,& quid inquinamentū ſpiritus:& quomodo ab iis mūdi erimus?Itemq; quid eſt ſanctificatio,quomodóve ipſam aſſequi poterimus? 2.Cor.7.a

RESPONSIO. G

μολισμὸς

ἀδιαφορεῖν

1.Cor.5.d

Pſal.118.

2.Cor.7.c

Inquinamentum carnis,fortaſſe illud ſit,ſiquis ſe commiſceat cum iis, qui res à lege vetitas ipſi faciunt:ſpiritus verò inquinamētum,ſiquis aduerſum hos, qui res huiuſmodi vel ſentiunt,vel faciunt, perinde ac ſi nihil referret, ita ſe gerunt. Mundus autem efficitur aliquis, quando obtemperat Apoſtolo,qui præcepit, Cum huiuſmodi homine ne cibum quidem vnà eſſe ſimul ſumendum, & quæcunque ſunt in hanc ſententiam: vel quando in ſe eam, de qua loquitur Dauid,affectionem illam animi ſenſerit,Defectio tenuit me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam: & dolorem talem præ ſe tulerit, qualem præ ſe tulerunt Corinthij, quando obiurgati ſunt,quòd aduerſus illum qui peccauerat,lente ſe geſſerant:quippe qui in omnibus exhibuerint ſe incontaminatos eſſe negocio.Sanctificatio autem eſt,deo ex toto cōtinenter dedicatum adhærere, iis ſolicite exquirendis, & in ſtudio habendis, quæ ipſi grata ſint. Siquidem etiam in his quæ dona deo offeruntur, ea repudiantur vt minime grata, quæ curta aut mutila ſunt:aut quod ſemel deo dedicatum donum eſt, id deinceps in communem vſum humanum retrahere,nefarium eſt ac ſceleratum. H

INTERROGATIO LIIII.

2.Tim.3.a

φιλαυτία

QVid eſt amor ſuiipſius,& quomodo ſeipſum talem cognoſcit,qui ſuiipſius amans eſt?

RESPONSIO. I

Ioan.12.d

καταχρηστικῶς pleraq; in ſacris dicuntur.

φίλαυτος

Multa impropriè dicuntur,veluti illud,Qui amat animam ſuam,perdet eam:& qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. Amans igitur ſuiipſius eſt qui ſeipſum amat,priuato & immodico amore.Talem autem ſe eſſe quis cognoſcit, ſi quæ facit, ea commodi ſui cauſa facit,licet quod fiat ex mandato ſit.Nam illud,quietis ſuæ cauſa aliquid omittere eorum,quæ ad vtilitatem fratris pertineant,ſiue animi illa quies ſit,ſiue corporis,iā hoc quibuſuis etiam aliis perſpicuum eſt vitium eſſe amoris ſuiipſius,cuius finis perditio.

INTERROGATIO. LV.

Non ſeruauit proprietatē verborū apud nos Latinus interpres.

QVæ differentia eſt inter amaritudinem,furorem,iram,& excandeſcentiam? K

RESPONSIO.

ὀργὴ

θυμὸς excādeſcentia, indignatio

παροξυσμὸς exacerbatio irritatio.

πικρία

Pſal.4.

Pſal.57.a

Acto.12.d

Furoris quidem & iræ differentia fortaſſe in animi affectione, & motu conſiſtit: cum qui iraſcatur,in ſola animi affectione perturbationē habeat:quemadmodum apertè docet is, qui dixit,Iraſcimini,& nolite peccare.Qui autem furit,maius neſcio quid etiam præ ſe ferat. Furor enim ipſis,inquit,ſecundum ſimilitudinem ſerpentis. Et, Herodes erat furenter pugnans aduerſus Tyrios & Sidonios. Porrò vehementior ille, qui ex furore exiſtit motus, excandeſcentia nominatur. Amaritudo autē cōfirmationē perturbationis acriorē quandā ſignificat. L

INTERROGATIO LVI.

Luc.14.c

Ibidē.18.c

Roma.9.c

2.Tim.3.a

1.Tim.3.a

τετυφωμένοι

ὑψηλόφρων

qui & πεφυσιωμένος inflatus

CVm affirmatè dominus dixerit, Qui ſe exaltat, humiliabitur: & item Apoſtolus præcipiat,ne altum ſapiamus:& alio in loco dicat,Elati, ſuperbi, in ſuperbiam elati: & itē, Charitas non inflatur:quis eſt altum ſapiens,& quis elatus, & quis ſuperbus, & quis in ſuperbiam elatus,& quis inflatus?

RESPONSIO.

Roma.12.c

1.Cor.4.d

ἀλαζὼν, arrogans elat⁹

Philip.3.c

ὑπερήφανος ſuperbus.

1.Tim.3.a

τετυφωμένος tumidus faſtuoſus & pro ſuperbo

1.Timo.6.a

Sanè mea quidem ſententia,is altum ſapiens dicēdus ſit, qui ipſe ſeipſum extollit, qui propter rectè facta ſua magnificè de ſeipſo ſentit,ſeſeq; effert,more illius Phariſæi, & non cū humilibus conſentit. Idem etiam ritè dici poſſit inflatus, quòd Corinthiis quibuſdam crimini datum eſt.Elatus autem,qui nō ambulat in ſancitis inſtitutis,neque illud exequitur, quod eſt apud Apoſtolum,vt in eadem regula ambulemus,& idem ſentiamus: potiusq; propriam ſuā quandam iuſtitiæ,ac pietatis viam comminiſcitur.Superbus autem,qui in his quæ habet,magnificè ſe iactat,& ſuprà,quàm eſt,ſtudet apparere.In ſuperbiam autem elatus,vel fortaſſe idē eſt cum ſuperbo,vel omnino non longe ab hoc diſtat: conuenienter illi, quod dictum eſt ab Apoſtolo,In ſuperbiam elatus eſt,nihil ſciens. M

INTERROGATIO. LVII.

Siquis

A SIquis vitium aliquod habeat, quod emendari non poſſit, & de eo frequentius reprehenſus, lædatur, an id ei condonari magis expediat?

RESPONSIO.

HOC etiam alibi dictum eſt, peccantes adhibita lenitate corrigi oportere eo modo, qui à domino ſubindicatus eſt. Quòd ſi ad id, vt reſipiſcat, plurium reprehenſio, & obiurgatio ſatis nō fuerit, quemadmodum Corinthio illi: qui eiuſmodi eſt, is haberi velut ethnicus debet. Porrò qui à domino condemnatus ſit, eum pati in ſocietate cum aliis manere, id nullo modo
B cuiquam tutum eſt: cum dominus dixerit, expedire vt quis oculo vno, vel manu vna, vel pede vno amiſſo intret in regnum, quàm ex eo, quòd alicui horum membrorum pepercerit, totus mittatur in gehennam ignis, vbi eſt fletus & ſtridor dentium: & Apoſtolus teſtificetur, modicum fermentum totam maſſam corrumpere.

Matth.18.b Matth.5.e 1.Cor.5.b Gala.5.a

INTERROGATIO. LVIII.

VTrúmne is vt mendax iudicatur tantummodo, qui de induſtria mentitus ſit: an etiam qui ex ignorantia quidvis præter veritatem locutus ſit?

RESPONSIO.

C

Sanè iudicium domini in iis etiam, qui ex ignorantia peccant, perſpicuum eſt, ex illis verbis, Qui non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Vbique autem condignè acta pœnitentia firmam ſpem habet remiſſionis. Luc.12.f

INTERROGATIO LIX.

SIquis cogitauerit tantummodo aliquid facere, nec fecerit, an & hic tanquam mendax iudicetur?

RESPONSIO.

D Si ex mandato eſt, quod facere cogitauit, non vt mendax ſolùm, ſed vt contumax etiam condemnatur. Scrutans enim corda, & renes deus. Pſal.7.e

INTERROGATIO LX.

SIquis antè facturum ſe aliquid conſtituerit eorum, quæ deo non placent, vtrum huic potius faciendum eſt, reuocandúmne quod malè conſtituit, an metu mendacij committendum peccatum?

RESPONSIO.

E Cum Apoſtolus dicat de ſeipſo, Non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis. & dominus ipſe de ſe confiteatur, ac dicat, Non poſſum ego à me facere quicquam. & item, Verba quæ ego loquor vobis, à meipſo non loquor. & alio in loco, Deſcendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me patris. culpam ſuā agnoſcere debet, qui huiuſmodi eſt. primùm quidem, quòd ſua ſponte ipſe conſtituere aliquid auſus fuerit, cuiuſcunque omnino generis illud ſit (neque enim ipſa etiam, quæ ſuo genere bona ſunt, ex proprio arbitrio geri cōuenit) deinde etiam ac multo magis, quòd rem dei voluntati contrariam ſtatuere non ſit veritus. Quòd autem reſcindendum ſit quicquid pręter pręceptum domini antè ſtatutum ſit, apertè hoc demonſtratur in Apoſtolo Petro, qui antè ipſe ſtatuerat, ac dixerat, Non lauabis mihi pedes in æternum. Vbi verò affirmatè audiuit domi-
F num dixiſſe, Niſi lauero te, non habebis partem mecum: confeſtim ſententiam mutauit, ac dixit, Domine non tantùm pedes, ſed & manus & caput.

2.Cor.3.b Ioan.5.e Ioan.14.b Ioan.6.d μετανοῆσαι Ioan.13.a

INTERROGATIO LXI.

SIquis neque laborare, neque pſalmos diſcere velit, quid de eo fieri debet?

RESPONSIO.

Cum dominus in parabola de infœcunda illa ficu dixerit, Succide illam, vt quid etiam terram occupat? adhibenda quidem omnino aduerſus eum omnis diligētia eſt. Verùm ſi auſcultare

Luc.13.b In agro dominico ficꝰ ſterilis ſuccidenda ab radice.

ſcultare nolit, quod de eo præceptum eſt,qui obſtinatè in peccato permanet,etiã in hoc ob- G
ſeruari conuenit. Qui enim à rebus bonis ocioſus eſt, is vnà cum diabolo & angelis eius iudicatur.

INTERROGATIO LXII.

QVid eſt,quod cum fecerit quis,ſimili atque is,qui talentum occultauerat, iudicio condemnatur?

RESPONSIO.

Qui cuiuſuis generis beneficium dei apud ſe cõpreſſum tenuerit, vt eo ipſo potiatur, neq; id ad aliorum etiam vtilitatem contulerit:is,vt talentum occultans,condemnatur? H

INTERROGATIO LXIII.

Matth.20.b QVid eſt,quod cum fecerit quis,condemnatur, vt ij, qui murmurauerunt aduerſus nouiſſimos?

RESPONSIO.

Vnuſquiſque ob proprium ſuum peccatum damnatur:ita &,qui murmurauerint,ob murmurationem. Verùm ſæpe alij alia de cauſa murmurant. Nam hi quidem propterea murmurant,quòd vnde ventrem ſuo more diſtendant, non habent (vt qui gulæ præter modum dediti ſunt,& ventrem faciunt deum ſuum) illi vero, quod in pari honore habeantur cum his, I
qui nouiſſimi ſunt: in quo apertè indicio ſunt ipſi de inuidia ſua: quod vitium cum homicidio ſolet multis in locis ſcriptura coniungere. Alij præterea alia de cauſa.

INTERROGATIO. LXIIII.

Lucæ.17.a CVm dominus noſter Ieſus Chriſtus dicat, Vtilius eſt ei, vt imponatur mola aſinaria circa collum eius, & proiiciatur in mare, quàm vt ſcandalizet vnum de puſillis iſtis: quid eſt ſcandalizare? aut quomodo id euitare poterimus, ne adeo horribile iudicium veniat in nos? K

RESPONSIO.

Sanè ſcandalizat quidem aliquis,quandocunque dictis,factíſve legem violat, & exemplo ſuo alium ad legis violationem inducit:vt ſerpens Euam, & Eua Adam. Vel quandocunque prohibet exequi voluntatem dei: vt Petrus dominum, quando dixit, Abſit à te domine, non erit tibi hoc. cui tum dictum eſt, Vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi, quia non ſapis ea quæ dei ſunt, ſed ea quæ hominum. Vel quando ædificat animum imbecilli ad aliquid eorum, quæ vetita ſunt: conuenienter illi quod ſcriptum eſt ab Apoſtolo his verbis, Siquis enim viderit te, qui habes ſcientiam, in idolio recumbentem, nónne conſcientia eius cum ſit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta? Quibus illico adiungit, Quapropter L
ſi eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnes in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem. Oritur autem ſcandalum pluribus ex cauſis. Vel enim ab eo qui ſcandalizat, ſcandalum naſcitur: vel ab eo,qui ſcandalizatur, cauſa proficiſcitur, cur ſcandalizetur, atque in his item, non vno atque eodem modo. Aliquando enim ex malicia, aliquando autem ex inſcitia vel huius,vel illius. Eſt præterea, quando in iis, quæ rectè vel dicuntur, vel fiunt eorum,qui ſcandalizantur,malicia magis declaratur. Aut enim mandatum dei aliquo faciente,aut his,quæ in libera poteſtate poſita ſunt,liberè vtẽte, ſcandalizatur qui ſcãdalizatur. Quotieſcunq; igitur in iis,quæ ex mandato vel fiunt,vel dicuntur,homines offenſionem incurrunt,& in his ſcãdalizantur(vt in euangelio quidã in his,quæ à domino ex voluntate patris fiebant,& dicebantur)enimuero tunc ea in memoriã nobis ſunt reuocanda,quæ de huiuſmodi hominibus idem dominus reſponderit,quando illũ adeuntes diſcipuli,ſic allocuti ſunt, M
Scis quòd Phariſæi, audito verbo hoc, ſcandalizati ſunt? Sic enim illis reſpondit, Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cœleſtis, eradicabitur. Sinite illos. Cæci ſunt, & duces cæcorum. Cæcus autem ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadent. Sanèque multa huiuſmodi cum in euangeliis, tum apud Apoſtolum reperire quis facilè poſſit. Vbi verò in his,quæ poſita in poteſtate noſtra ſunt, impingit aliquis, ſcandalizatúrve, enimuero tunc veniendum eſt in memoriam eorum domini ad Petrũ verborum, quando dixit, Ergo liberi

Marginalia: Ab exẽplo cõfirmatio. Matth.16.d — 1.Cor.8.c — 1.Cor.8.d — Scandalorũ origo non vna. — Nõ oſcitãter legenda hæc. — Matth.15.b — Matth.17.d

A liberi ſunt filij. Vt autem non ſcandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem, qui primus aſcenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies ſtaterem: illum ſumens, da eis pro me & te. & item eorum, quæ Apoſtolus ad Corinthios ſcribit, his verbis, Non manducabo carnes in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem. & alio in loco, Bonum eſt non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut ſcandalizatur, aut infirmatur. Quàm autem metuendum ſit in his, quæ videntur poſita eſſe in poteſtate noſtra, pati, vt frater ſcandalizetur, docet præceptum domini, quo in vniuerſum, modus omnis interdicitur ſcandalizandi, quando dicit, Videte ne contemnatis vnum ex his puſillis: dico e-
B nim vobis, quia angeli eorū in cœlis ſemper vident faciem patris mei, qui eſt in cœlis. Quod ipſum teſtatur etiam Apoſtolus, aliàs quidem cum dicit, Sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel ſcandalum. aliàs autem, cum grauius etiamnum ab huiuſcemodi peccato deterrens, ſic dicit, Siquis enim viderit te, qui habes ſcientiam, in idolio recumbentem, nónne conſcientia eius, cum ſit infirmus, ædificabitur ad manducandum idolothyta? & peribit infirmus in tua conſcientia frater, propter quem Chriſtus mortuus eſt? Quibus adiungit, Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis. Quapropter ſi eſca ſcādalizat fratrem meum, non manducabo carnes in æternū, ne fratrem meum ſcandalizem. Et alio in loco cum dixiſſet, An ego ſolus & Barnabas non ha-
C bemus poteſtatem non operandi? deinceps illud adiungit, Sed non vſi ſumus hac poteſtate: ſed omnia ſuſtinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio Chriſti. Cæterum cum rem adeo formidabilem eſſe demonſtratum ſit in iis quæ in poteſtate noſtra poſita ſunt, fratrem ſcandalizare: quid de iis dicendum erit, qui rebus vetitis faciendis loquendiſve ſcandalizent, & maximè quando vel ſcientia quadam maiore præditus videatur, qui ſcandalizat, vel in ſacro aliquo gradu cenſeatur, qui cùm cæteris tanquam regula, exemplárve eſſe propoſitus debeat, ſi vel minimum quid neglexerit, eorum, quæ ſcripta ſunt, videlicet, vt aut eorum, quæ interdicta ſint, fecerit, aut eorum, quæ iuſſa, omiſerit, aut denique huiuſmodi ali-
D quid diſſimulanter præterierit, vel in hoc vno tantum iudicium commeritus eſt illud, quòd ſanguis peccantis exquiretur de manibus eius.

[Margin: 1. Cor. 8. d — Rom. 14. d — Matth. 18. b — Ro. 14. b c — 1. Cor. 8. d — 1. Cor. 9. a — Ibidem. b — Grad' ſublimitas addit epitaſin ſcandalo. — Ezech. 3. c]

INTERROGATIO. LXV.

QVomodo veritatem in iniuſtitia aliquis detinet? Rom. 1

RESPONSIO.

Quotieſcunque datis ſibi à deo bonis, ad proprias voluntates abutitur. Quod vitium in ſe fuiſſe negauit Apoſtolus, cum dixit, Non enim ſumus (ſicut plurimi) adulterātes verbum dei. Et item, Neque enim aliquando fuimus in ſermone adulationis, ſicut ſcitis, neq; in occaſio-
E ne auaritiæ (deus teſtis eſt) nec quærentes ab hominibus gloriam, neq; à vobis, neq; ab aliis.

[Margin: καπηλεύοντες. — 2. Cor. 2. d — 1. Theſ. 2.]

INTERROGATIO LXVI.

QVid eſt æmulatio, & quid concertatio? 2. Cor. 12. f Gala. 5. d

RESPONSIO.

Sanè æmulatio ea eſt, quandocunque quis, ne altero inferior videatur, facere aliquid ſtudet. Concertatio autem eſt, quando quis ex iis, quæ oſtentationis, aut inanis gloriæ cauſa facit, alios etiam, vt ſimiliter faciant, prouocat, atque iritat. Siquidem Apoſtolus aliàs quidem mentione facta æmulationis, confeſtim pòſt inanem gloriam adiungit, his verbis, Nihil per
F æmulationem, neque per inanem gloriam. aliàs autem mentione facta prius inanis gloriæ, vnà cum hac etiam æmulationē prohibet alio nomine, ſic dicens, Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes.

[Margin: ἔρις contentio, lis, æmulatio ἐριθεία rixa. — Philip. 2. a — Gala. 5. d]

INTERROGATIO LXVII.

QVid eſt immundicia, & quid * ἀσέλγεια, id eſt, laſciuia?

RESPONSIO.

IMMVNDICIA quid ſit, lex ipſa oſtendit, quando vocabulum hoc vſurpauit in his rebus, quæ ex naturali neceſſitate præter voluntatem noſtram nobis eueniunt. Aſelgia autem quæ

[Margin: Mar. 7. c — Gala. 5. c — ἀκαθαρσία. — ἀσέλγεια laſciuiens & obſcœna conſuetudo ſtupri.]

quę ſit videtur mihi Salomon exprimere,qui ſuauem illam,& doloris expertem appellauerit: G
ita vt ἀσέλγεια animi affectio ſit non habens, vel non ferens dolorem athleticum : quemadmodum & incontinentia ſiue intemperantia ea eſt, quæ moleſtas libidines in officio continere non poteſt. ἀκρασία

INTERROGATIO LXVIII.

QVId proprium furoris, & quid proprium indignationis ex ratione ſuſceptæ: quomôve plerunque exorſi ab indignatione,in furorem imprudentes delabimur?

RESPONSIO. H

θυμοῦ ἴδιον. Furoris ſiue excandeſcentiæ proprium eſt, animi impetus cum meditatione vlciſcendi illius,qui iritauerit. Suſceptæ autē ex ratione indignationis proprium eſt velle corrigere eum qui deliquerit: quæ res ab animi affectione naſcitur, cui diſplicet quod factum eſt. ἀγανακτήσεως εὐλόγου ἴδιον. Illud autē, quòd ſumpto initio à re bona animus,in malam poſtea delabatur, nihil eſt mirum: quando pleraque iſtiuſmodi facilè poſſunt reperiri. Quocirca memoria tenenda ſunt,quæ dicit diuina ſcriptura: Iuxta iter ſcandala poſuerunt mihi. Pſal.139.b Et item: Si autem & certet aliquis, non coronatur,niſi legitimè certauerit, 2.Tim.2.a cauendaq; vbique eſt nimietas, importunitas,perturbatioq;.
Siquidem hæc plerunque cauſa ſunt,quamobrem vnumquodque etiam eorum, quæ recta iu- I
dicata ſunt,ſecus multo eueniat.

INTERROGATIO LXIX.

QVi non minus comedat quàm cæteri,neque corpore ſit viribus eneruato, neque vllum latentis morbi indicium præ ſe ferat, impotentiam tamen ad opus faciendum excuſet,quomodo cum hoc agi debet?.

RESPONSIO.

Prætextus omnis ceſſantis ab opere,excuſatio eſt & prætextus peccati. Siquidem ſtudium, quemadmodum & patientia, perpetuò adhiberi vſque ad mortem debent. Quòd autem pi- K
gritia maliciæ coniuncta,pigro damnationis cauſa ſit, hoc planum eſt ex verbis domini, qui dixit, Matth.25.c Serue male & piger.

INTERROGATIO LXX.

CVm eo qui veſtimentis, calceamentíſve abuti animaduertatur, quomodo agendum? Cum enim reprehenditur, reprehendentis ſe ariditatem & murmurationem ſuſpectam habet. Si autem poſt alterā, tertiámve admonitionem in propoſito permaneat, quid huic facere conueniat?

RESPONSIO. L

Sanè abuſum damnat Apoſtolus,cum dicit,tanquam vtentes hoc mundo, non tanquam abutentes. Aliter vertit Latinus interpres. Vſus enim modum ipſa ineuitabilis rerum ad vſum pertinentium neceſſitas definit. Qui autem vltra neceſſitatem progreditur,is aut intemperantis habendi cupiditatis, aut voluptatis libidinis,aut inanis gloriæ morbum habet. Qui autem permanet in peccato,is iudicium incurrit illius,qui pœnitentiam non agit.

INTERROGATIO LXXI.

SVnt quidam qui in cibis ſuauitatem magis conſectantur, quàm copiam: ſunt item qui ſaturitatis cauſa vbertatem malunt,quàm ſuauitatem: quî igitur vtrique ſatisfiet? M

RESPONSIO.

Vtrique ſine dubio laborant: hi nimio voluptatis ſtudio: illi immodica auiditate. Verumenim neque voluptarius,neque qui in quacunque re nimio plus auidus eſt,noxiam à ſe recellunt condemnationis. quamobrem hi leniter curandi ſunt. quòd ſi à morbo non conualeſcāt, perſpicuum eſt iudicium contra eos,qui obſtinati in peccato perſeuerant.

INTERROGATIO LXXII.

SIquis inter cœnandum immodeſtius ſe gerat, cibóque ſe ac potione auidius ingurgitet, nunquid hic caſtigari debet?

RES-

A RESPONSIO.

Qui huiuſmodi eſt, is non ſeruat præceptum Apoſtoli, qui dixit, Siue manducatis, ſiue bibitis, vel quid aliud facitis, omnia ad gloriam dei facite. Et item, Omnia honeſtè, & ſecũdum ordinem fiant. Et indiget correctione, niſi ſiqua grauioris operis, aut feſtinationis neceſſitas vrgeat. Sed & tunc quoque vitanda ſedulo offenſio eſt. 1.Cor.10.g 1.Cor.14.g

INTERROGATIO LXXIII.

B QVi non deſiderio correctionis fraternæ, ſed libidine ſeipſum vlciſcendi peccantem caſtigat, quomodo is corrigi debet, ſi ſæpius clementer admonitus in eodem perſeueret?

RESPONSIO.

Qui huiuſmodi eſt, is in eorũ numero, qui ſeipſos valde amant, & dominandi cupidi ſunt, haberi debet, eiq; correctionis modus cum pietate conueniens declarari. Si verò obſtinatè in vitio perſeueret, perſpicuum eſt iudicium contra eos, qui pœnitentiam non agunt.

INTERROGATIO LXXIIII.

C QVi ſe è fratrum collegio ſubducunt, & vitam ſeorſum ipſi ſoli agere in animo habent, aut vnà cum paucis eiuſdem ſecum in pietate propoſiti, doceri ex ſacra ſcriptura libenter vellemus, nunquid hos excommunicari conueniat? μονήρη βίον.

RESPONSIO.

Cum ſæpe dominus dixerit, Filius à ſeipſo nihil facit. &, Deſcendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius, qui miſit me patris. & Apoſtolus item teſtificetur, carnem concupiſcere aduerſus ſpiritum, & ſpiritum contrà, aduerſus carnem, hæc quæ ſibi inuicem aduerſari, vt non quæcunque velimus, illa faciamus: ſine dubio quicquid ex propria voluntate concupiſcitur, id alienum eſt à pietatis cultoribus. Vberius autem de iis, qui huiuſ-
D modi ſunt, in diſputationibus his reſpondimus, quæ fuſius ſunt diſputatæ. Ioan.5.b Ibidem.6.d Gala.5.c Nimirũ in reſponſione ad 7. interrogationẽ.

INTERROGATIO LXXV.

NVnquid omnis peccati, ſiue illud in mente, ſiue in dicto, ſiue in facto committatur, cauſa rectè conferri in Satanam poſſit?

RESPONSIO.

In vniuerſum opinor Satanã non poſſe ipſum per ſe cauſam eſſe alicui vt peccet: ſed cùm modò inſitis vnicuique à natura motionibus, modò etiam interdictis cupiditatibus velut adiutricibus vtatur, per hæc ipſa eos, qui negligentiores ſunt, ad propria vitia conatur abducere.
E Vtitur autem ille quidem adiutricibus ſecum naturalibus motionibus, ſicut in domino facere tentauit, quando eſurientem illum animaduertẽs, dixit, Si filius dei es, dic vt lapides iſti panes fiant. Interdictis autem cupiditatibus, vt in Iuda, quem quòd auaritiæ morbo eſſe obnoxium intellexerat, huius ipſius cupiditatis opera vſus, auarum hominem ad ſceleſtiſſimæ proditionis lapſum, nummis triginta argenteis extimulauit. Quòd autem etiam mala ex nobis ipſis naſcantur, manifeſtè dominus oſtendit: De corde enim, inquit, exeunt cogitationes malæ, &c. Hoc autem vſu venit iis, qui ex incuria naturalia rerum bonarum ſemina inculta dereliquerunt: conuenienter dicto illi Prouerbiorum, Tanquam ſeges vir ſtultus, & velut vinea vir indigens prudentia. Si dimiſeris eum, ſqualebit, & herbis luxuriabit tota, & fiet dere-
F licta. Porrò quæ ex huiuſmodi incuria in ſquallorem abiit, & derelicta eſt anima, conſequens eſt neceſſariò, vt ſpinas ac tribulos progeneret, & ei illud eueniat, quod dictum eſt, Expectaui vt faceret vuas, fecit autem ſpinas. De qua quidem anima illud prædictum eſt, Et plantaui vineam Sorech, quod ſi interpretari velis, electam ſignificat. Conſimile autem huic, quod hic dicitur, inuenias apud Hieremiam dicentem ex perſona dei, Plantaui te vineam frugiferam totam veram, quomodo conuerſa es in amaritudinem vitis alienæ? Matth.4.a κατηκόντησεν. Mat.15.b γεώργιον. Eſa.5.a Ibidem. vinea שרק Hiere.2.d ἄμπελος ἀλλοτρία.

INTERROGATIO LXXVI.

NVnquid vtilitatis alicuius cauſa conſultò mentiendum ſit? οἰκονομίας δῆθεν.

RESP-

RESPONSIO. G

Ioan.8.f
2.Tim.2.a
Hoc ſententia domini non permittit,à quo ſic præciſè dictum eſt,Mendacium ex diabolo eſſe,neque mendacij vlla omnino diſtinctio adhibita.Quin hoc idem Apoſtolus quoque teſtificatur his verbis,Si autem & certet aliquis,non coronatur,niſi legitimè certauerit.

INTERROGATIO LXXVII.

δόλος ᾗ κακοήθεια.
QVid eſt dolus,& quid eſt malignitas?

RESPONSIO. H

Malignitas quidem (vt ego arbitror) ipſa eſt primum & latens in moribus vitium. Dolus verò, ea quæ ad inſidiandum adhibetur exquiſita ſolertia: quotieſcunque videlicet quis per ſimulationem alicuius boni,eo alicui perinde vti eſca quadam obiecto,quæ ad inſidias pertinent,exequitur.

INTERROGATIO LXXVIII.

ἐφευρεταί.
QVi ſunt adinuentores malorum?

RESPONSIO. I

Qui præter ea, quæ vſitata, & nota vulgo ſunt mala, alia quædam etiam excogitant ipſi, atque inueniunt.

INTERROGATIO LXXIX.

SIquis frequenter ſeipſum reprehenderit, quòd duriter ſe aduerſus fratrem gerat, quomodo hic emendabitur?

RESPONSIO.

Prorſus(vt quidem ego coniector) res hæc originem habet, vel ab animo de ſeipſo elatè ſentiente, vel ab animi offenſione: quæ quidem offenſio ſumitur, cum eorum, qui rectè agere deberent,vitia animaduertimus. Quod enim præter ſpem boni alicuius contrarium euenit,atque acerbum,id vehementius quodammodo animum ferit. Maiore autem hic quadam diligentia eſt opus: vt ſi quidem primum fuerit ſuperbiæ vitium emendemus: ſin ſecundum, antequam ad indignationem veniatur,leniter exhortando,admonendoq;, facilitatem animi noſtrã declaremus.Quòd ſi omnino curationis ratio iſta nihil proficere viſa fuerit,idq; propter ſubiecti morbi peruerſitatem,tum demum etiam vehemẽtia indignationis,adhibita miſericordia,ad vtilitatem & correctionẽ eius,qui peccauit,cum ratione in loco vti poterimus. K

(margin: γνώμη.)

INTERROGATIO LXXX. L

VNde fit illud,quòd cogitationes bonæ,& curæ deo placentes mentem veluti deficiunt: & qua ratione vitare poterimus,ne hoc nobis eueniat?

RESPONSIO.

Pſal.118.d
Cum Dauid dixerit, Dormitauit anima mea præ tædio: ſanè perſpicuum eſt huiuſmodi vitium ex dormitatione animi naſci atque hebetudine.Siquidem animum vigilantem,& qui apud ſeipſum ſit,ſibi vni attentus cura deo grata, & cogitatio bona non ſolet deficere: Contraq; potius qui eiuſmodi eſt,illis deeſſe ſeipſum videt. Nam ſi corporis oculus neque ad cõtemplationem etiam paucarum quarundam rerum, quæ conditæ à deo ſunt, eſſe par poteſt: neque ſiquid ſemel contemplatus ſit, contemplatione tamen illa ſatiatus diſcedit, ſed illud idem aſſiduè contemplari non ceſſat: quanto magis animi oculus,ſi vigilans fuerit, & apud ſeipſum,vniuerſa non poterit mirabilia iudicia dei contemplari? Iudicia enim tua,inquit,abyſſus multa.Et alio in loco,Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, & non potero ad eam.Et multa huiuſcemodi.Si verò animum deficit cogitatio bona, perſpicuum eſt ipſum vnà cum cogitatione etiam illuminationem deficere: non quòd deficiat, quod illuminat: ſed quòd dormitet,quod illuminari debet. M

(margin: Pſal.35.b Pſal.138.a)

INTERROGATIO LXXXI.

AN æquè obiurgandi ſint & religioſi viri, & quilibet de vulgo, quandocunque in eodem vtrique peccato reperiantur?

RES-

A RESPONSIO.

Si inſpexerimus in animi affectionem eius,qui peccat, & modum peccati, ſine dubio intelligeremus etiam modum obiurgationis. Vt enim idem peccatum eſſe videatur,& cuiuſlibet de vulgo,& religioſi viri: inter eos tamen diſſimilitudo eſt non mediocris. Qui enim religioſus eſt,is cum de ineunda gratia dei ſolicitus ſit,in eaq; re elaboret,non de induſtria, ſed caſu aliquo,& præter animi ſui ſententiam labitur,caditq;. Qui verò de vulgo eſt,& in vtrãuis partem nihil pẽſi habet,is cum nullam neque ſui,neque dei rationem habeat, neque quicquam omnino referre exiſtimet,peccẽtne,an rectè agat,grauiſſimis ac pernicioſiſſimis duobus malis laborat: videlicet,quòd aut deum contemnit,aut tollit penitus. Siquidem hæc ſunt duo,à quibus peccandi initia animus ſumit: quemadmodum teſtantur diuinæ literæ, in quibus eſt modo, Dixit iniuſtus, vt delinquat in ſemetipſo, non eſt timor dei ante oculos eius. modo, Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt deus: corrupti ſunt,& abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis. Igitur aut contemptor factus eſt,atque ea re peccat, aut ipſum deum eſſe inficiatur,atque ob eam cauſam in ſtudiis ſuis corrumpitur,licet verbo confiteri videatur. Confitẽtur enim ſe noſſe deum,factis autem negant. Quæ cum ita ſe habeant,etiam rationem obiurgationis in his,qui huiuſmodi ſunt,diſſimilem eſſe arbitror oportere. Siquidem vir religioſus veluti locali(vt ita dicam)indiget ſubleuatione,& in ipſa re,in qua lapſus eſt,caſtigari debet. At ille alter,cum totum ſimul animi rectum penitus vitiatum habeat,& malis iis,quibus reliqua omnia ſubiiciuntur,laboret,vel vt contemptor(vt dixi) vel vt à fide alienus, eouſq; & lugeri,& admoneri,& obiurgari debet,quoad ei perſuaderi poſſit, aut deum eſſe iudicem iuſtum,& ita in metum inducatur: aut omnino eſſe deum,atque hoc modo percellatur. Atque illud etiam ſcire conuenit,peccata religioſorum virorum plerunque etiam euenire ex conſilio dei ad ipſorum vtilitatem,cum videlicet deus eos labi interdum permittat, ad ſanandam aliquam animi illorum elationem, quæ præceſſerit. cuiuſmodi eſt quod Petro dictum eſt, & in ipſo etiam contigit.

Diſcrimen religioſi & ſecularis peccantium

B — Pſal.35.a — Pſal.52.a — Titũ.1.d — C — Pſal.7.c — καταπλαγῆ — Matth.26.c

INTERROGATIO LXXXII.

D QVoniam ſcriptum eſt, Anus vt matres: ſi contigerit, vt anus idem peccatum incurrerit cum adoleſcentula,nunquid ea eidem animaduerſioni obnoxia eſſe debet? 1.Tim.5.a

RESPONSIO.

Prorſus Apoſtolus quidem anus vt matres honorari oportere, non vt quæ culpabile aliquid facerent, docuit. Verumenim ſi contigerit aliquando vt anus in idem cum adoleſcentula peccatum incurrerit,animaduertenda ſunt primum naturalia(vt ita dicam) ætatis vitia, atque ita conueniens vtrique ætati curationis definiendus eſt modus. Veluti naturale eſt ferè ſenectuti pigritia: at non hoc item etiam iuuentuti: quemadmodum mentis ad futiles cogitationes diſtractio,& turbulentia,& ſui immodica fiducia,& quæcunque huius generis iuuẽtuti,non autem etiam ſenectuti adiuncta ſunt, & à naturali calore, qui in iuuentute eſt, videntur adiuuari. Quocirca idem peccatum,pigritia(verbi gratia)grauius in adoleſcẽtula plecti debet: cum illi ad minuendum crimen ætas ea nihil patrocinetur. Similiter quoque idem peccatum, mentis videlicet ad futiles cogitationes diſtractio, præfidentia ac turbulenta intemperies animi, ſeueriore animaduerſione in natu iam grandiore vindicanda ſunt. Siquidem ea etiam ab ipſa natura adiuuatur ad lenitatem, quietemq;. Ad hæc peccati etiam modus,& eius qui peccauit animi affectio conſiderari in vtraque perſona debent,atque hoc modò conueniens ipſis curationis ratio accommodata animaduerſione adhiberi.

E

F INTERROGATIO LXXXIII.

SIquis multa rectè agens,in vno tantùm offenderit, quo pacto nos aduerſus illũ geremus?

RESPONSIO.

Quemadmodum dominus aduerſus Petrum.

Niſi lauero te,non habebis partẽ mecum.

INTERROGATIO LXXXIIII.

SIquis mores habens turbulentos ac feroces, propterea correptus dicat, Deum alios bonos finxiſſe,alios nequam,nunquid is rectè dicat?

RES-

RESPONSIO. G

Is error eſt Manichæi. 1.Cor.5.b Gala.5.a δολοῖ. Hæc opinio iampridem veluti hæretica exploſa eſt: nam & blaſphema eſt & in deum impia, & hominis ad peccatum procliuem reddit animã. Proinde qui hoc ſentit, aut reſipiſcat, aut tollatur de medio, ne illud vſu veniat, Modicũ fermentum totam maſſam corrumpit.

INTERROGATIO LXXXV.

NVnquid priuatim aliquid haberi conueniat in ſocietate fratrum?

RESPONSIO. H

Acto.4.f Hoc contrarium eſt teſtimoniis his, quæ habentur in Actis, de iis qui crediderant: in quibus ſcriptum eſt, Neque quiſquam eorum, quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat. Quare qui dicit ſuum aliquid eſſe, is ſeipſum alienum reddit ab eccleſia dei & charitate domini: qui quidem & verbo & re docuit ponendam eſſe animam pro amicis, nedum res externas.

INTERROGATIO LXXXVI.

SI verò dicat aliquis ſe neque ſumere quicquam de communi fratrum, neq; ſua in commune conferre, ſed ſe ſuis rebus eſſe contentum, quomodo nos aduerſus hunc geremus?

RESPONSIO. I

διδασκαλίας. Ioan.13.d 1.Cor.5.d Ibidem.b Hic niſi pareat doctrinæ domini illi, Diligite inuicem, ſicut ego dilexi vos: pareamus nos Apoſtolo, qui dixit, Auferte malum ex vobis ipſis, ne illud eueniat, Modicum fermentum totam maſſam corrumpit.

INTERROGATIO LXXXVII.

NVnquid liceat vnicuique vetus veſtimentum ſuum, calceamentúmve dare cui velit, cõuenienter mandato?

RESPONSIO.

Dare aut accipere, etiam ſecundum mandatum, non eſt cuiuſlibet: ſed eius, cui de communi ſententia adhibita circunſpectione delatum eſt munus diſpenſandi. Proinde hic erit, qui ſiue vetus, ſiue nouum habita ratione temporis cuiuſque & dabit ipſe, & accipiet. K

INTERROGATIO LXXXVIII.

Luc.21.f QVid eſt cura huius vitæ ſecularis?

RESPONSIO.

Quælibet cura, eſto eorum nihil habere videatur, quæ interdicta ſunt, tamen niſi ad pietatem conducat, vitæ huius cura eſt. L

μέριμνα βιωτική.

INTERROGATIO LXXXIX.

Prouer.13.b ἴδιος πλοῦτος. QVoniam ſcriptum eſt, Redemptio animæ viri, diuitiæ ſuæ: hoc autem, vt faceremus nobis non contigit, quid faciemus?

RESPONSIO.

Quamlibet ipſi voluerimus etiam ſi non contingat eſſe nos compotes. at meminerimus reſponſi domini ad Petrum, cum de huiuſmodi re admodum ſolicitus dixiſſet, Ecce nos dimiſimus omnia, & ſecuti ſumus te. Quid ergo erit nobis? Reſpondet autem ei ſic, Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum & Euangelium, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit. Si verò ex incuria hoc prætermiſimus, nunc ſtudium adhibeamus. Quòd ſi iam neque tempus ſuppetit, neque facultas, conſoletur nos Apoſtolus qui dicit, Non quæro veſtra, ſed vos. M

Matth.19.b καὶ ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου. 2.Cor.12.c

INTERROGATIO XC.

NVnquid liceat nocturnum veſtimentum habere, ſiue cilicium, ſiue alterius generis aliquod?

Reſpõ-

A RESPONSIO.

Sanè cilicij vſus habet opportunitates ſuas: neque enim ad neceſſitates corporis comparatus eſt, ſed ad macerationem animi, & afflictationem. Cum autem duorum mancipiũ prohibitum ſit, vſus an poſſit aſſumi, remota ea quam dixi cauſa, vnuſquiſque ipſe ſeipſum conſulito.

INTERROGATIO XCI.

SI à fratre qui nihil habet, quod ipſius proprium ſit, petat aliquis idipſum quo indutus eſt, quid ille facere debeat, maximè ſi nudus ſit qui petierit?

B RESPONSIO.

Siue nudus, ſiue improbus, & ſiue neceſſitate impulſus, ſiue ex immoderata habendi libidine, ſemel dictum eſt, quòd dare, accipere've non eſt cuiuſlibet, ſed eius, cui de communi ſententia delata eſt iſtiuſmodi adminiſtratio: tenerique illud debet, Vnuſquiſque in qua vocatione vocatus eſt, in ea permaneat. 1.Cor.7.d

INTERROGATIO XCII.

C CVm dominus iubeat vendi quæ poſſideantur, qua mente hoc fieri conuenit? nunquid tanquam ea, quæ poſſideamus, lædant ſuapte natura? an ob diſtractionem, quæ ex illis ad animum peruenire ſolita ſit? Lucæ.12.d

RESPONSIO.

Ad hoc primò illud dici poteſt, quòd eorum vnumquodque quæ poſſidentur, ſi ipſum per ſe, ac ſua vi eſſet malum, neque à deo etiam prorſus fuiſſet creatum: Omnis enim, inquit, creatura dei, bona, & nihil reiiciendum. tum illud etiam, quòd mandatũ domini non docuit abiicienda eſſe tanquam mala, fugiendáve ea, quæ poſſidemus, ſed diſtribuenda. Et damnatur aliquis, non quòd habuerit omnino, ſed quòd peruerſè de ipſis ſenſerit, vel quòd non rectè vſus fuerit. Siquidem recta ſanaq; de illis animi affectio, & ex mandato diſtributio, ad res multas
D nobis, eáſque maximè neceſſarias prodeſt: videlicet modò ad emendationem peccatorum noſtrorum: quapropter ſcriptum eſt, Veruntamen quod ſupereſt, date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. modò autem ad hæreditatem regni cœleſtis, & acquiſitionem theſauri non deficientis: ſicut dictum eſt alio in loco, Nolite timere puſillus grex, quia placuit patri veſtro cœleſti dare vobis regnum. Vendite quæ poſſidetis, & date eleemoſynam. Facite vobis ſacculos, qui non veteraſcunt, theſaurum non deficientem in cœlis.

Oĩs creatura dei bona eſt. 1.Tim.4.b Luc.11.f Luc.12.d

INTERROGATIO XCIII.

E QVi ſemel omnium rerum poſſeſſione ſe ſpoliauerit, profeſſusq; fuerit nihil ſe quod iuris ipſius proprium ſit, habere, qua mente hic vti debet rebus ad viuendum neceſſariis, veluti veſtitu, victúque?

RESPONSIO.

Ea nimirum, vt meminerit, ſecundum quod ſcriptum eſt, deum eſſe qui dat eſcam omni carni. Veruntamen ei maiorem in modum adhibita animaduerſione curandum eſt, vt tanquam dei operarius dignus ſit cibo ſuo: qui quidem cibus ipſe etiam non ſit poſitus in ipſius poteſtate, ſed ab eo, cui de communi omnium conſenſu eius ſubminiſtrandi datum negocium ſit, ſubminiſtretur, ratione habita temporis modíque, ſicut ſcriptum eſt, Diuidebatur autem ſingulis, prout cuique opus erat. Pſal.35.c
F Acto.4.g

INTERROGATIO XCIIII.

SIquis relicta tributorum penſione ſe ad fratrum conuentum contulerit, & propinqui illius ad ea perſoluenda grauius vrgeantur, nunquid non iſtud ſcrupulum afferat, detrimentúmve, aut illi, aut iis, qui illum receperint?

RESPONSIO.

Dominus noſter Ieſus Chriſtus iis, qui ipſum percontabantur, licerètne cenſum Cæſari

Luc.20.d dare,an non,reſpondens ait,Oſtendite mihi denarium.Cuius habet imaginem,& inſcriptionem? Cumq; illi, Cæſaris, dixiſſent: Reddite ergo,inquit, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt dei,deo.Cum igitur ex hoc pateat declaraſſe dominum,eos ſubiectos eſſe imperatis Cæſaris,apud quos inueniantur quæ ſunt Cæſaris,ſine dubio is etiam, de quo agimus nunc, ſi aliquid quod ad Cæſarem pertineret ſecum ferens, ſe ad fratrum collegium aggregarit, pendere tributa debet.Si verò ita diſceſſit, vt propinquis omnia reliquerit, nihil eſt cur quicquã dubitet,aut ipſe,aut ij qui ipſum receperunt. G

INTERROGATIO XCV.

NVnquid expediat iis, qui nouitij accedunt, ea quæ de ſacris ſcripturis ſunt, confeſtim ediſcere? H

RESPONSIO.

κατευθυνέσθω. Et hæc ipſa quæſtio ex iis,quæ ſuperius iam dicta ſunt, explicatur. Quæ ad vſum nanque pertinentia ſunt, ea vt vnuſquiſque ex diuinis literis ediſcat, & rectum eſt,& neceſſarium, cum ad maiorem animi expletionem in pietate, tum etiam vt ne humanis conſtitutionibus aſſuefiat.

INTERROGATIO XCVI.

NVnquid vnicuique permitti debeat, vt arbitratu ſuo literas diſcat, vel legendis libris operam det? I

RESPONSIO.

Gala.5.c Cum Apoſtolus dicat,vt non quæcunque vultis, illa faciatis: in vnaquaque re quicquid ex voluntate propria optabile eſt,id ſi alicuius arbitrio permittatur, calamitoſum eſt.Contraq;, quicquid antiſtites rectum ſtatuerint,in eo manere vnuſquiſque debet, etiamſi cõtra voluntatem ipſius ſit. Porrò qui hoc non facit, is manifeſtè docet animum habere ſe alienum

Luc.12.e à fide: cum dominus dixerit,Eſtote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet. Manifeſtè enim indicat opinari ſe,diutius ſe in vita manſurum. K

INTERROGATIO XCVII.

SIquis dicat, velle ſe apud nos,vt aliquantulum proficiat, ad modicum tempus commorari, nunquid hic admitti debeat?

RESPONSIO.

Ioan.6.d Cum dominus dixerit, Eum, qui venit ad me, non eiiciam foras. & Apoſtolus ita ſcri-

Gala.2.a ptum reliquerit, Sed propter ſubintroductos falſos fratres, qui ſubintroierunt explorare libertatem noſtram,quam habemus in Chriſto,quibus neque ad horam ceſſimus ſubiectioni, L vt veritas euangelij permaneat apud vos.prorſus ei liberè patere introitum cõſentaneum ſit, tum propter incertitudinem euentus: ſiquidem ſæpenumero deguſtato fructu per modicum illud temporis ſpatium,fieri poterit, vt hoc vitæ genere delectatus prorſus animum inducat in ea remanere,id quod frequenter vidimus accidiſſe: tum ad declarationem etiam caſtigatioris noſtræ diſciplinæ apud eum, qui longè aliter fortaſſe de nobis ſuſpicabatur. Porrò ſeueritas diſciplinæ neceſſario accuratius etiam in ipſo obſeruari debet,vt & veritas illuſtretur,& ſuſpicio negligentiæ omnis tollatur.Sic enim & nos deo placebimus,& ille aut iuuabi-

ὑποψία ἀδιαφορίας. tur,aut improbus conuincetur.

INTERROGATIO XCVIII.

CViuſmodi animum habere antiſtes debet in iis quæ imperat, conſtituítve obeunda diſcipulos? M

RESPONSIO.

1.Cor.4.a Quod quidem ad deum attinet, tanquam miniſter ſit Chriſti, & diſpenſator myſteriorum dei, metuens ne quid præter voluntatem dei, quæ ex confeſſo certa in ſacroſanctis ſcripturis ſit,dicat,ſtatuátve,exiſtátque aut falſus teſtis dei, aut ſacrilegus, ex eo quòd aliquid alienum à doctrina domini inducat, aut contrà eorum, quæ grata ſunt deo, prætermittat.

1.Theſ.2.b Quod verò ad fratres pertinet,Tanquam ſi nutrix ſit,quæ foueat filios ſuos, cupidus tradendi vnicuique ad gratiam dei,& communem omnium vtilitatem non ſolùm euangelium dei,

ſed

A ſed etiam animam ſuam, ex mandato domini & dei noſtri Ieſu Chriſti, qui ipſe ſic dicit, Mãdatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, ſicut ego dilexi vos. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Ioan.13.d Ibidẽ.15.b

INTERROGATIO XCIX.

CVIuſmodi animi affectione increpare debet, qui alterum increpat?

RESPONSIO.

Quod quidem ad deum attinet, ea, quam habebat Dauid, cum dixit, Vidi præuaricantes, & tabeſcebam, quia eloquia tua non cuſtodierunt. Quod verò ad eos, qui increpantur, eiuſmodi quali vteretur pater, & medicus cum miſericordia ac lenitate, ſi filium ſuum curaret, & maximè ſi adeſſet dolor, & ſine cruciatu adhiberi curatio non poſſet. Pſal.118. B ὁμοίωσις.

INTERROGATIO C.

EOs qui aliunde ad nos accedunt, ac mendicantes aliquid petunt, quomodo dimittemus? & nunquid arbitratu ſuo quiſque panem, aut aliud quidvis illis debet tribuere, an verò vnicuipiam munus hoc conueniat delegari?

RESPONSIO.

C

Cum dominus affirmatè dixerit, Non eſſe bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus: & tamen illud etiam approbarit, Nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum: cui diſpenſandi munus aſſignatum eſt, is illud diligenti adhibita animaduerſione exequi debet. Qui verò præter illius ſententiam aliquid facit, is tanquam euerſor diſciplinæ acriter obiurgari: idq; eouſque, quoad tueri locum ſuum diſcat: cum Apoſtolus dixerit, Vnuſquiſque in quo vocatus eſt, fratres, in hoc maneat. Matth.15.e 1.Cor.7.d

INTERROGATIO CI.

CVi delatum diſpenſandi munus ſit eorum, quæ dedicata domino ſunt, nunquid is neceſſe habeat illud ſeruare, Omni petenti te tribue: &, Volentem mutuari à te, ne auerſeris? Lucæ.6.d D Matth.5.f

RESPONSIO.

Illud, Omni petenti te tribũe: &, Volentem mutuari à te, ne auerſeris: locum obtinet veluti tentationis, quemadmodum contextus ſeries eorum quæ coniuncta ſunt, declarat: & præceptum hoc datũ eſt propter improbos: quod quidem non vi præcepti, ſed intercedente caſu quopiam ſeruari debet, Præceptum enim domini ex ſua vi ſeruãdum illud eſt, Vende quæ habes, & da pauperibus. Et item, Vendite quæ poſſidetis, & date eleemoſynam. Quòd ſi quod aliis attributum eſt, id ad alios transferre tutum non eſt, nec liberum periculi cum dominus dicat, Non ſum miſſus, niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſraël. &, Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & dare catulis: nunquis hoc nõ cenſeat per ſe vt facilimũ, ita & iuſtiſſimum? Præceptum ſiue mãdatũ pro cõſilio vel ordinatione E Lucæ.18.d Matth.19.c Lucæ.12. Matth.15.e Ibidem.

INTERROGATIO CII.

NVnquid qui è fratrum conuentu egrediatur quacunque de cauſa, leni admonitione retinendus ſit: & ſi retinendus, aduerſus quos hoc ſeruari conueniat?

RESPONSIO.

F Cum dominus dixerit, Eum, qui venit ad me, non eiiciam foras. itemq;, Non eſt opus valentibus medico, ſed male habentibus. & alio in loco, Quis ex vobis habens centum oues, ſi errauerit vna ex eis, nónne relinquit nonaginta nouem, & vadit, & quærit eam, quę errauit, donec inueniat? omni ratione curari debet, qui infirmus eſt, dandaq; eſt ſtudioſè opera, vt deartuatum (vt ita dicam) membrum in locum ſuum reſtituatur. Quòd ſi in vitio (cuiuſcunq; tandem generis illud ſit) perſeueret, dimittendus eſt, tanquam alienus. Scriptũ eſt enim, Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cœleſtis, eradicabitur. Sinite illos: cæci ſunt. Ioan.6.d Matth.9.b Matth.18.b Luc.15.a ἐξηρθρωμένον μέλος. Mat.15.b

INTERROGATIO CIII.

QVòd quidem ſenioribus parendum ſit, vel vſque ad mortem, hoc iam didicimus. Verùm quoniã incidit aliquãdo, vt ipſe etiã ſenior aliqua in re labatur, hoc abs te ſcire velle-

muſ, nunquid is increpari debeat, & quomodo,& à quibus: & ſi hoc ille non ferat,quid fieri conueniat? G

RESPONSIO.

De his enucleatè dictum eſt in latiore reſponſione.

INTERROGATIO CIIII.

QVomodo committi procurationes fratribus debent,ex vniúsne antiſtitis arbitrio,an adhibitis etiam reliquorum fratrum ſententiis: itemq; in ſororibus ſimiliter?

RESPONSIO. H

Si vnuſquis ita inſtitutus eſt,vt quid de quaque re ſentiat, id cum reliquis etiam communicet,quanto magis quæ huiuſmodi ſunt,ea adhibito eorum,qui ad hoc apti ſint, iudicio,fieri debent? Etenim quæ diuina eſt procuratio,ea ex deo iis committi debet, qui manifeſtè docuerint poſſe ſe ex domini voluntate aſſignatum ſibi munus adminiſtrare. Atque in vniuerſum neceſſario omni in re memoria tenere antiſtes debet quid dicant diuinæ literæ: Sine cōſilio nihil fac.

Eccl.32.d

INTERROGATIO CV.

NVnquid debeant, qui ad fratrum familiam ſe aggregant, illico, vbi recepti ſint, artes doceri? I

RESPONSIO.

Antiſtites iudicabunt.

INTERROGATIO CVI.

CViuſmodi in fratrum familia vtendum eſt animaduerſionibus ad reuocandos in rectam viam,qui peccant?

RESPONSIO.

Pro iudicio ſuo antiſtites tempus modúmque conſiderabunt, ratione habita cum ætatis & corporis,tum animi habitus,& diſſimilitudinis peccati. K

INTERROGATIO CVII.

SIquis cupere ſe dicat viuere inter fratres,propter officium tamen aduerſus naturales propinquos ſuos,aut etiam propter penſionem tributorum ſæpenumero impediatur,quominus penitus ſe in huiuſmodi vitam det,nunquid ei concedi debeat,vt ad fratres ingrediatur?

RESPONSIO.

Prorſus rei bonæ cupiditas ſine periculo impediri non poteſt: at neque tamen contrà, ei qui iam ingreſſus ſit, ſine periculo tempus ad ea curanda, quæ externa ſunt, & ab ea, quæ ſecundum deum eſt, vita, aliena dari poteſt. Si verò ingreſſus quis ſeipſum rebus interioribus det, neque eorum quicquam quæ externa ſunt, ſecum afferat, hic meliorem de ſe ſpem oſtendit. L

INTERROGATIO CVIII.

NVnquid debeat antiſtes ſeorſum ipſe ab antiſtita, ſermonem conferre cum aliqua ſorore de rebus ad ædificationem fidei pertinentibus?

RESPONSIO. M

1.Cor.4.g In his non ſeruatur præceptum Apoſtoli, qui dixit, Omnia honeſtè,& ſecundum ordinem fiant.

INTERROGATIO CIX.

NVnquid conueniens ſit,vt antiſtes vnà cum antiſtita ſæpius in colloquium veniat, maximeq; ſi ex fratribus aliqui ex hoc ipſo offendantur?

RESPONSIO.

1.Cor.10.g Cum Apoſtolus dixerit, Vt quid libertas mea iudicatur ab alia conſcientia? rectum eſt,ipſum

A ſum imitari, qui de ſeipſo ſic dicit, Sed non vſi ſumus hac poteſtate, ne quod offendiculum demus Euangelio Chriſti. & quoad fieri poteſt, danda opera eſt, vt colloquia quàm rariſſima fiant,& quàm breuiſſima. 1.Cor.9.b

INTERROGATIO CX.

NVnquid conueniat,dum ſoror ſeniori confitetur,etiam antiſtitam ipſam adeſſe?

RESPONSIO.

Honeſtius cautiusq; per antiſtitam ſeniori confeſſio fiet, qui multa experientia edoctus
B poſſit & pœnitentiæ & correctionis modum ſuggerere.

INTERROGATIO CXI.

SI à ſororibus aliquid inſciente antiſtita, fieri ſenior præceperit, rectène facit illa ſi indignetur?

RESPONSIO.

Et admodum.

INTERROGATIO CXII.

SIquis conferat ſe ad eam,quæ ex deo eſt,vitam, nunquid rectum ſit,vt qui huiuſmodi eſt,
C hunc antiſtes ſine ſententia fratrum admittat, an verò hoc cum illis quoque prius communicari conueniat?

RESPONSIO.

Dominus in eo qui pœnitentiam agit, conuocandos eſſe amicos, ac vicinos docet. Quare neceſſarium eſt multo magis, vt qui accedit,is conſciis cæteris fratribus admittatur: idq; ea re,vt commune inter ipſos gaudium ſit,communisq; viciſſim aliorum pro aliis oratio.

INTERROGATIO CXIII.

NVnquid poſſit,cui delata curandarum animarum prouincia ſit, ſeruare illud, Niſi con- Matth.18.a
D uerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli: quando cum multis diſſimilibúſque illi perſonis res eſt?

RESPONSIO.

Cum vir ſapientiſſimus Salomon dixerit, Omnia tempus habent: intelligendum eſt, Eccl.3.a
quòd humilitatis quoque & poteſtatis exercendæ,& reprehenſionis, & exhortationis, & reticentiæ,& libertatis,& benignitatis, & ſeueritatis, & (vt vno verbo dicam) omnium rerum ſuum eſt tempus: vt videlicet nunc adhibenda humilitas ſit,& in ea paruuli imitandi, maximèque quando mutui honores, mutuáque officia, & quæ ad corpus pertinent, miniſteria, obſequiáque tribui oportet,vt dominus docuit: nunc vtendum poteſtate, quam dedit domi- 2.Cor.10.d
E nus ad ædificationem,non autem ad deſtructionem,quando videlicet libertatem tempus requirit: ſimiliterq; quando exhortatione eſt opus, adhibenda lenitas: contraq; vbi ſeueritate, iuſta indignatio,atque in reliquis rebus ſingulis eodem modo.

INTERROGATIO. CXIIII.

CVm dominus præcipiat, ac dicat, Si quis te angariauerit mille paſſus, vade cum illo & Matth.5.f
alia duo:& item Apoſtolus nos doceat,Vt ſubiecti ſimus inuicem in timore Chriſti:nun- Ephe.5.d
quid cuiuis paſſim,& quidvis imperanti obediendum ſit?

F

RESPONSIO.

Omnino diuerſitas eorum qui imperant,eorum quibus imperatur,obedientiæ officere nihil debet. Neque enim Moſes Iothor, qui rectum ſibi conſilium dederat, non auſcultauit. Cum autem eorum,quę imperantur,diſſimilitudo exigua non ſit(etenim ex his quidem partim repugnant mandato domini, aut aliqua ex parte illud vitiant,aut multis modis, admiſcendis his,quæ interdicta ſunt contaminant:partim verò cum mandato conueniunt:alia autem, licet apertè cum eo non conueniant, adiuuant tamen, ac veluti adminicula quædam mandati ſunt)neceſſario ea nos in memoriam debemus redigere, quæ dicta ſunt ab Apoſtolo,Prophetias nolite ſpernere.Omnia autem probantes,quod bonũ eſt tenete.Ab omni ſpecie 1.Theſ.5.d

1.Cor.10.b mala abſtinete. Et item, Conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus G
ſcientiam dei, & in captiuitatem redigentes omnẽ intellectum in obſequium Chriſti. Ex his
autem hoc intelligitur, quòd ſi quid nobis imperatum ſit, quod idem ſit cum mandato domi-
ni, adiuuétve, illud tanquam voluntas dei, ſtudioſius, diligentiusq; à nobis ſuſcipi debet, idque
Ephe.4.a ſeruari conuenit, quod dictum eſt, Supportantes inuicem in charitate Chriſti. Quoties ve-
rò aliquid, quod mandato domini aut repugnet, aut aliqua ex parte vitiet, contaminétve, fa-
Acto.5.c cere ab aliquo iuſſi fuerimus, tunc commodè illud vſurpabimus, Oportet obedire deo magis
Ioan.10.a quàm hominibus: memoria tenentes dictum eſſe à domino, Alienum autem non ſequentur,
ſed fugient ab eo, quia non nouerunt vocem alienorum. itemq; Apoſtolum, vt nos ſecuros
Gala.1.b faceret, auſum eſſe etiam angelos ipſos perſtringere, cum ea dixit, Sed licet nos, aut angelus H
de cœlo euangelizet vobis, præterquam quod euãgelizauimus vobis, anathema ſit. Ex quibus
illud docemur, quòd licet neceſſitudine maxima aliquis nos attingat, & gloria præter mo-
dum excellens ſit, qui vetet, quod à domino imperatum eſt, aut contrà quod ille vetuerit fa-
ciendum ſuadeat, is ab omnibus, qui dominum diligunt, fugiendus eſt, atque execrationi ha-
bendus.

INTERROGATIO CXV.

QVomodo alij aliis obedientiam inter nos præſtabimus?

RESPONSIO. I

Tanquam ſerui aduerſum dominos: conuenienter illi præcepto domini, Qui vult in
Mar.10.g vobis eſſe magnus, ſit omnium vltimus, & ſeruus omnium. Quibus verbis adiungit, quod
nos efficacius etiam poſſit permouere, Sicut filius hominis non venit vt miniſtraretur ei,
Gala.5.c ſed vt miniſtraret. Et conſentaneum in modum etiam dicto illi Apoſtoli, Per charitatem ſpi
ritus ſeruite inuicem.

INTERROGATIO CXVI.

QVatenus obedientia teneri debet, vt deo grati eſſe poſſimus?

RESPONSIO. K

Philip.2.a Hoc Apoſtolus docuit propoſita nobis obedientia domini, Qui factus eſt obediens vſque
ad mortem, mortem autem crucis: cum antè dixiſſet, Hoc ſentite in vobis, quod & in Chri
ſto Ieſu.

INTERROGATIO CXVII.

QVi iis, quæ quotidie propoſito mandato conſentanea imperantur, contentus non eſt,
neque artem doceri aliquam ſtudet, cuiuſmodi is morbo laborat, & nunquid hic
tolerandus eſt?

RESPONSIO. L

Matth.24.d Qui huiuſmodi eſt, is & contumax, & ſibimetipſi placens, & infidelis eſt. Siquidem iu-
dicium domini non extimuit, qui dixit, Eſtote parati: quia qua hora non putatis, filius ho-
minis veniet. Qui enim in ſingulos dies & ſingulas horas dominum expectat, is ſolicito ani-
ἀγωνιᾷ. mo eſt, ne quenuis in quo eſt, diem ocioſum prætereat, neque amplius de re vlla curat. Si ve-
rò iuſſus ſit artem diſcere, poſitum habeat in obedientia fructum gratificandi deo, non au-
tem in procraſtinatione iudicium.

INTERROGATIO CXVIII.

QVi ſtudioſus eſt in exequendo mandato, & opus facit non quod iubetur, ſed quod ipſe M
vult, qualem mercedem habet?

RESPONSIO.

Rom.15.a Qualem qui placet ſibiipſi. Cum autem Apoſtolus dicat, Vnuſquiſque veſtrum proxi-
mo ſuo placeat in bonum ad ædificationem: & maiorem in modum ex iis, quæ ſubiicit, nos
exemplo Chriſti ad hoc adhortetur, cum dicit, Etenim Chriſtus non ſibi placuit: animaduer-
tere debet quo in periculo ſit, qui ſibi ipſi placet. Porrò hic idem etiam obedientiæ contem-
ptor conuincitur.

Interro-

A INTERROGATIO CXIX.

NVnquid liceat vnicuique aſſignatum ſibi opus recuſare, & aliud ab illo diuerſum exquirere?

RESPONSIO.

Cùm obedientia, ſicut antè dictum eſt, vſque ad mortem ſeruari debeat, qui quod ſibi aſſignatum eſt, recuſat, & aliud ab eo diuerſum exquirit, primum omnino hic obedientiam violat, & apertè declarat nequaquam ſeipſum abnegaſſe, tum etiam aliorum complurium malorum,
B lorum, cum ſibi, tum aliis etiam autor exiſtit. Nam & reliquis ianuam ad contumaciam con
tradictionémve patefacit, ipſeq́; ad eam ſeipſum aſſuefacit. Et quoniam non poteſt ſtatuere ἀντιλογίας.
vnuſquiſque quid ſit quod è re ſua ſit, ſæpenumero opus illud deligit, quod ſibi obſit. Ad hæc prauas in animis fratrum aduerſum ſe ſuſpiciões mouet, veluti qui aut opus illud, quod quęrit, aut eos, quibuſcum neceſſariò illud adminiſtrandum ſit, nimio plus amet. Quocirca in vniuerſum obedientiam abiicere, multórum ac magnorum malorum radix eſt. Verumenim ſi cauſam habere ſe aliquam putat, quamobrem opus recuſet, hanc magiſtris indicato, eamq́; illis diſceptandam relinquito.

INTERROGATIO CXX.

C

NVnquid aliquò diſcedendum ſit, non petita prius ab antiſtite venia?

RESPONSIO.

Cum dominus dicat, Neque enim à meipſo veni, ſed ille me miſit: quî non magis noſtrum Ioan.7.d
vnuſquiſque hoc ad arbitrium ſuum reuocare non debet? Nam qui hoc ad arbitrium ſuum reuocat, hic apertè declarat, vitio elationis animi ſe laborare, & obnoxium eſſe iudicio domini, qui dixit, Quod hominibus altum eſt, abominatio eſt coram deo. Atque in vniuerſum Lucæ.16.d
hoc quòd quis eſſe ſui iuris velit, culpabile eſt.

D

INTERROGATIO CXXI.

AN liceat grauiora opera recuſare?

RESPONSIO.

Qui ſincerè & ex animo deum diligit, neque omnino de remuneratione domini quicquã dubitat, is ſiquid fecit, nequaquam in eo acquieſcit, enititurq́;, vt aſſiduè vſque aliquid addat, ſemperq́; progredi vlterius ſtudet. Et licet ſupra vires viſus ſit aliquid feciſſe, non propterea tamen ſecurus eſt, veluti qui plenè officio ſuo ſatisfecerit, contraq́; potius in aſſiduo angore eſt, veluti qui longè abſit ab eo, quod factum oporteret, audiens videlicet præceptum domini
E illud, Cum feceritis omnia, quæ præcepta ſunt vobis, dicite, Serui inutiles ſumus: quod debuimus facere, fecimus. Cum autem Apoſtolus, ille, cui mundus crucifixus erat, & ipſe mundo, nequaquam dicere veritus ſit, Ego me non arbitror comprehendiſſe: vnum autem, quæ Luc.17.c
quidem retro ſunt, obliuiſcens, ad ea verò quæ ſunt priora, extendens meipſum, ad deſtinatum perſequor, ad brabium ſupernæ vocationis dei in Chriſto Ieſu. Qui cùm legitimè poſ- Philip.3.c
ſet euangelium annuncians, de euangelio viuere, In labore, & fatigatione, inquit, nocte & die 1.Cor.9.b
operantes, non quaſi non habuerimus poteſtatem, ſed vt noſmetipſos formam daremus vo 2.Theſ.3.b
bis ad imitandos nos: quis eſt adeo vęcors, aut tam alienus à fide, vt in iis, quæ fecerit, vnquam acquieſcat, aut aliquid veluti grauius recuſet, aut laborioſum?

F INTERROGATIO CXXII.

SIquis loco animaduerſionis à benedictione excluſus, neget ſe niſi accepta benedictione cibum ſumpturum, nunquid hic tolerandus ſit?

RESPONSIO.

Omnino, ſi erratum animaduerſione tam graui dignum viſum fuerit, vt inedia etiam debuerit vindicari, iudicabit is, qui animaduerterit. Si verò ſola benedictione indignus aliquis iudicatus eſt, & cum edendi poteſtas facta ſit, edere tamen recuſat, is tanquam contumax in hoc & peruicax iudicari debet: ſimulq́; ſeipſum agnoſcere, intelligereq́;, ſe dum hoc facit, nequaquam ſeipſum curare, ſed peccatum peccato cumulare.

INTERROGATIO. CXXIII. G

SIquis ægrè ferat non permitti ſibi, vt ea faciat, ad quæ aptus non eſt, nunquid hic tolerandus ſit?

RESPONSIO.

De hac re dictum eſt pleriſque in locis, quòd in vniuerſum vti propria voluntate, arbitriòve, alienum eſt à recta ratione. Similiterq́; quòd maioris partis iudicio non ſtare, eſt contumaciæ, & peruicaciæ periculum incurrere.

INTERROGATIO CXXIIII. H

NVnquid rectè facere is exiſtimandus ſit, qui in fortuito alicubi cum hæreticis, gentilibúſve congreſſu inuentus, vnà cum ipſis cibum ſumat, ſalutêtve?

RESPONSIO.

Omnino communi hac ſalutatione, quominus arbitratu noſtro aduerſus quemuis vellemus, vteremur, non prohibuit dominus: neque enim dixiſſet, Si ſalutaueritis amicos veſtros (Matth.5.g) tantùm, quid amplius facitis? nónne & ethnici hoc faciunt? De cibo verò vnà capiendo, habemus præceptum Apoſtoli, in quibus hoc fugere conueniat. Sic enim dicit: Scripſi vobis in (1.Cor.5.c) I epiſtola, ne commiſceamini fornicariis: non vtique fornicariis huius mundi, aut auaris, aut rapacibus, aut idolis ſeruientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exiſſe. Nunc autem ſcripſi vobis non commiſceri, ſi is qui frater nominatur inter vos, eſt fornicator, aut auarus, aut idolis ſeruiens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cum huiuſmodi nec cibum ſumere.

INTERROGATIO CXXV.

QVi munus aliquod creditum eſt, & aliquid facit præter ſupráve id quod iuſſus eſt, non petita venia, nunquid hunc retinere munus illud conueniat?

RESPONSIO. K

Omnino hoc, quod quis ſibi ipſe aliquid ſumat, in vniuerſum diſplicet deo: neque ex decoro, neque ex re eſt eorum, qui ſtudent ſeruare vinculum pacis: tamen ſi in proteruia ille permaneat, vtilitati eius cõſulitur, ſi ab eo munus illud auferatur. neque enim ſeruat præceptum eius, qui dixit, Vnuſquiſque in quo vocatus eſt, fratres, in hoc maneat, & quod ad commouẽdum etiam magis valeat, Non plus ſapere, quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem. (1.Cor.7.d; Rom.12.a) Vnicuique ſicut deus diuiſit menſuram fidei.

INTERROGATIO CXXVI.

QVomodo aſſequi aliquis poſſit, ne à ciborum libidine vincatur? L

RESPONSIO.

Nempe ſi apud ſe ſtatuerit rationem ſe vtilitatis ducem ac magiſtram ſemper habere oportere in iis, quæ aſſumantur, ſiue ſuauia ſiue inſuauia.

INTERROGATIO CXXVII.

DIcunt quidam fieri non poſſe, quin homo iraſcatur.

RESPONSIO. M

(παράδειγμα.) Eſto fieri poſſe, vt miles præſente rege iraſcatur: non tamen eo etiam id rationi cõſentaneum eſt, quod dicitur. Etenim ſi hominis præſentia eouſq́; valet, vt qui in æquali naturæ cõditione conſtitutus ſit, propter dignitatis tamen excellentiam, turbatum alicuius animi motum poſſit comprimere, quî non tandem hoc facilius futurum exiſtimandũ eſt, ſi alicui perſuaſum ſit, deum cogitationes ſuas omnes inſpicere? Siquidẽ longè melius, qui ſcrutatur corda & renes deus, motiones animi peruidet, quàm homo ea, quæ oculis ſubiecta ſunt. (Pſal.7.c)

INTERROGATIO CXXVIII.

QVi vltrà quàm vires ipſius patiantur, colere continentiam velit, eaq́; re impediatur, quominus propoſitum mandatũ exequi poſſit, nunquid hoc facere huic permittẽdum ſit?

RESP-

RESPONSIO.

A Interrogatio iſta haudquaquam ritè mihi videtur poſita. Neque enim in abſtinentia ciborum ratione carentium poſita cótinentia eſt,ex qua conſequitur illa, quæ ab Apoſtolo accuſatur,immoderata corporis afflictatio:ſed in eo,ſiquis voluntates ſuas omnes penitus ab ſe ſegreget. Quàm autem periculoſa res ſit potiorem habere voluntatem ſuam mandato domini,perſpicuum eſt ex iis,quæ dicta ſunt ab Apoſtolo,his verbis,Facientes voluntates carnis,& cogitationum,& eramus natura filij iræ. Col.2.d Epheſ.2.a

INTERROGATIO CXXIX.

B Qvi ea re quòd multum ieiunat,communibus vnà cum reliquis, cibis veſci nõ poteſt, vtrum hic exoptare potius debet,ieiunarêne vnà cum fratribus,& cibum eundem capere vnà cum ipſis, an eo quòd immoderatè ieiunet, neceſſe habere cibis veſci diſſimilibus?

RESPONSIO.

Ieiunij idoneum tempus non voluntas eſt vniuſcuiuſque,ſed vſus eorum,quæ pertinent ad cultum dei:quemadmodum ex Actis apoſtolorum,& Dauide intelligimus. Quamobrem ſiquis rationem huiuſmodi ſequatur in ieiunando, ſine dubio hic à deo etiam ieiunandi facultatem conſequitur.Fidelis eſt enim qui repromiſit. Heb.10.d

C

INTERROGATIO CXXX.

Qvomodo ieiunandum eſt, quandocunque ieiunandum ſit propter eorũ aliquid quæ ad pietatis cultum requiruntur, tanquam neceſſarióne, an adhibita etiã animi próptitudine?

RESPONSIO.

Cum dominus dicat,Beati qui eſuriunt,& ſitiunt iuſtitiam: quicquid adiumẽto eſt ad pietatis culturam,id niſi libenter,ac ſtudioſe fiat,periculoſum eſt.Proinde vt quis ieiunet,& hoc non libenti animo faciat,id extra periculum non eſt. Cæterum quando tempus incidat eiuſ-
D modi,vt ieiunandum ſit,ieiunare neceſſarium eſt: quippe cum Apoſtolus inter cætera ipſius rectè facta,hoc etiam docendi nos cauſa commemorarit,In ieiuniis ſæpe. Matt.5.a 2.Cor.11.f

INTERROGATIO CXXXI.

Qvi non ex eodem,vnde reliqui fratres, cibo participat, ſed cibum ipſe diuerſum exquirit,nunquid hic rectè faciat?

RESPONSIO.

In vniuerſum hoc quod quis cibum exquirat,præter mandatum eſt:cum dominus dixerit, Luc.12.d
E Nolite quærere quid edatis,aut quid bibatis, & nolite ſoliciti eſſe.Et quod ad perterrendũ ma μετεωρί-
gis valet,ſtatim addiderit,Hæc enim omnia gentes inquirunt.Eſt autem eius,penes quem di- ζεσθε Matt.6.d
ſtribuẽdi munus eſt,illud exequi diligenter,Diuidebatur autẽ ſingulis prout cuique opus erat. Acto.4.g

INTERROGATIO CXXXII.

Qvi aliquo cibi genere lędi ſe dicat,& ægrè ferat,niſi aliud detur,quid de hoc dici debet?

RESPONSIO.

Apparet hunc non plenè habere illam ſpem Lazari,neque perſpectam habere charitatem
F illius,cui omnium,atque ipſius etiam cura commiſſa eſt.In vniuerſum autem de eo, quod obſit,proſitúe, non eſt cur ſibiipſi quiſque debeat iudicium arrogare, cum hoc ad iudicandum eius arbitrio relinquendum ſit,cui datum negocium ſit, vt ſingulorum neceſſitates animaduertat.qui quidem ſit eiuſmodi, vt præcipuè animi illorum vtilitatem inquirat: tum autem ſecundo loco ea quæ ad vſum corporis pertineant,ſubminiſtret ex dei voluntate.

INTERROGATIO CXXXIII.

SI verò etiam ob cibum murmurauerit?

RESPONSIO.

Prorſus

Prorſus qui hoc facit,is eorum,qui in deſerto murmurauerunt,iudicio obnoxius eſt. Scri- G
1.Cor.10.b ptum eſt enim apud Apoſtolum, Neque murmuraueritis, ſicut quidam eorum murmurauerunt,& perierunt ab exterminatore.

INTERROGATIO CXXXIIII.

SI quis iratus,eorum quæ ad vſum neceſſaria ſint,ſumere aliquid recuſarit?

RESPONSIO.

Qui eiuſmodi eſt,is dignus eſt,qui ne cū poſcat quidem, impetret, quouſque vitium illud, H
vel vitia potius in eo ſanata eſſe antiſtes iudicarit.

INTERROGATIO CXXXV.

AN rectè faciat,qui vehementer laborans,aliquid ipſe præter conſuetudinem exquirat?

RESPONSIO.

Omnino is ſi laborem propterea ſuſcipit,vt præmium conſequatur à deo, hinc eius leuamentum quærere non debet,ſed operam dare, vt ad accipiendam domini mercedem idoneū I
ſe comparet:cum illud intelligat,ſe vt ex laboribus præmium, ſic ex anguſtiis etiam ſolatium
Acto.4.g à dei benignitate inuenturum. Verumenim cuius ea prouincia eſt, vt illud imitetur, Diuidebatur ſingulis,prout cuique opus erat: neceſſariò is ſingulos habere cognitos debet qui laborant,eorumq́;, vt par eſt, neceſſitatibus prouidere.

INTERROGATIO CXXXVI.

NVnquid neceſſario hora prandij adeſſe omnes ſimul debeant: & qui abfuerit, & peracto iam prandio ſuperuenerit,quomodo nos aduerſus ipſum geremus?

RESPONSIO. K

Omnino hic ſi eo abfuerit,quòd neceſſitate loci,operisve aliter facere non potuerit,veluti
1.Cor.7.d qui ſeruet præceptum eius,qui dixit,Vnuſquiſque,in quo vocatus eſt,fratres,in hoc maneat: diſciplinæ magiſter ipſe & cognoſcet,& ignoſcet.Si verò cùm vnà cum cæteris poſſet adeſſe, negligenter egit,agnita hic negligentiæ ſuæ culpa,vſque ad præfinitam horam inſequētis diei ieiunus maneto.

INTERROGATIO CXXXVII.

NVnquid rectum ſit hoc, quòd aliquis cum animo ſuo ſtatuat ſe per aliquod certum tem- L
pus,ab hac vel illa eſca,potionéve abſtinere?

RESPONSIO.

Ioan.6.d Cum dominus dixerit,Non vt faciam voluntatem meam,ſed eius qui miſit me:in quacū-
Pſal.118. que re voluntatis ſuæ arbitrio ſtare periculoſum eſt: quod intelligens Dauid dicebat, Iuraui, & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtificationis tuæ.

INTERROGATIO CXXXVIII.

NVnquid in fratrū familia permitti alicui debeat, vt pluſquam cæteri ieiunet, vigilétve ex proprio ipſius voluntatis arbitrio? M

RESPONSIO.

Ioan.6.d Cum dominus dixerit,Deſcendi de cœlo,non vt faciam voluntatem meam,ſed voluntatē eius qui miſit me patris:quicquid quiſque ex propriæ voluntatis arbitrio facit, id cum faciētis proprium ſit,alienum eſt à cultu pietatis:metuendumq́; eſt, ne de eo, quod videtur facere,
Gene.3.c ipſi dicatur à domino,Ad te conuerſio eius,& tu dominaberis ei,Quanquam etiam in collatione cum cæteris,hoc quòd quis in rebus etiam bonis velit excellere, cōtentionis vitium eſt,
2.Cor.10.c quod ex appetitione naſcitur inanis gloriæ: quod vitium fugiendum eſſe Apoſtolus docens ait, Non enim audemus inſerere, aut comparare nos quibuſdam, qui ſeipſos commendant.

Quocirca

A Quocirca omiſſis propriis voluntatibus, eoq́; vt videri velimus aliquid excellentius facere q̃ reliqui, parere debemus Apoſtolo admonenti ac dicenti, Siue mãducatis, ſiue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam dei facite. Sibi enim ipſi placere, & inani gloria, & contentionis ſtudio delectari, res ſunt prorſus alienæ ab iis, qui bonũ certamen legitime certant. Quocirca idem Apoſtolus ait, nunc quidem, Non efficiamur inanis gloriæ cupidi. nunc verò, Si quis videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus, neque Eccleſiæ dei. & alio in loco, Debemus nos non nobiſmetipſis placere. quibus illud ad commouendum efficacius etiam adiungit, Etenim Chriſtus non ſibi placuit. Si verò ſit, qui neceſſariò acriore ſibi vel ieiunio, vel vigilia, vel alia quauis re opus eſſe arbitretur, rationẽ is, quare id ſic exiſtimet, B iis aperito, quibus credita eſt cõmunis diſciplinæ procuratio. & quod illi ſtatuerint, id obſeruato. Siquidem fieri poterit plerunque, vt neceſſitati ipſius alia ratione melius conſulatur.

1.Cor.10.g 2.Tim.4.b 2.Tim.2.a Gal.5.d Roma.15.a

INTERROGATIO CXXXIX.

EX intentione ieiunij, remiſſiores ad laborandum efficimur: quid igitur eſt faciendum, potiúsne impediendum opus ob ieiunium, an illud negligendum propter opus? ἀτονώτεροι.

RESPONSIO.

C Omnino & ieiunium, & cibus ex ratione pietati accommodata aſſumi debent: vt videlicet quotieſcunque mandato dei per ieiunium ſatisfaciendum ſit, ieiunemus: quotieſcunque item mandatum dei cibum deſideret, quo corpus confirmetur, edamus, non vt helluones, ſed vt operarij dei. Seruandum eſt enim quod dictum eſt ab Apoſtolo: Siue manducatis, ſiue bibitis, vel quod aliud facitis, omnia in gloriam dei facite. 1.Cor.10.g

INTERROGATIO. CXL.

SIquis propterea quòd in cibis quæ obſunt, incontinens ſit, iiſq́; ſeſe intemperanter ingurgitet, in morbum aliquem inciderit, nunquid eius curam conueniat gerere?

D

RESPONSIO.

Omnino de incontinentia, quin manifeſtum in ſe vitium habeat, negari nõ poteſt: neceſſarioq́; danda ſtudioſè opera eſt, vt morbus iſte in primis curetur. Sæpenumero enim pro bonitate ſua oſtendere volens deus quàm graue malum ſit continentiam non colere, permiſit vt animus in iis etiam, quæ corpus lædunt, incontinentiæ vitio vteretur: eo conſilio videlicet vt ſi fieri poſſet, ex morbo corporis, quem ex incontinentia contractum ſuſtinet, detrimentũ ſuum intelligeret, & ita ad continentiam in omnibus rebus ſeruandam induceretur. Porrò in iis, qui in morbum aliquem ex incontinentia incurrerint, corporis curam aliquam gerere, id & rationi, & bonitati conueniens eſt: non temere tamen, ſed ſumma adhibita circunſpectione, E curaq́;, ne aliquo modo, dum corpus curamus, animi medicinam negligamus. Quamobrẽ, ſiquis quempiam, qui huiuſmodi ſit, animaduerterit, medicinam corporis ita accipere, vt ex ea in cognitionem veniat, animum quoque in propriis vitiis medicina indigere, ſine dubio ei adhibere curationem corporis debet. Si verò in admittenda corporis medicina, animum ille negligere deprehenſus ſit, præſtabilius eſt, qui iſtiuſmodi ſit, hunc in doloribus iis, in quos ex ſua incontinentia incurrerit, ſinere permanere: ea re, vt ſi fieri poſſit, ad ſeipſum redeat aliquando, & de ſempiterno ſupplicio incipiat cogitare, atque hoc modo animi incolumitatem ſtudeat recuperare. Dũ enĩ iudicamur, à domino corripimur, vt non cũ hoc mũdo dãnemur. 1.Cor.11.g

ἀκρασία

F

INTERROGATIO CXLI.

NVnquid conuenire putandum ſit, vt qui extrarij ſunt, in officinis inueniantur, aut etiam de fratribus aliqui, relicto loco ſuo?

RESPONSIO.

Eo excepto, cuius munus ſit laborantes inuiſere, aut opera facienda diſtribuere, quicunque inuentus fuerit hoc facere, hic quaſi rectiſſimum ordinem harmoniámve membrorum colluxauerit, prohibetor cæteris alioqui conceſſo cellæ egreſſu, atque in loco aliquo aſſidens, qui ad errata iſtuſmodi caſtiganda idoneus iudicatus ſit, attentiore cura, & impenſiore labore, quàm

1.Cor.7.d quàm ſit conſuetudo,penſum reddito,quoad illud ſeruare didicerit,quod dictum eſt ab Apoſtolo,Vnuſquiſque in quo vocatus eſt,in hoc maneat. G

INTERROGATIO CXLII.

NVnquid conueniat opifices opus aliquod alicunde faciendũ ſuſcipere,ſine ſententia eius, qui huiuſmodi officio præpoſitus ſit?

RESPONSIO.

Pſal.49.c Iudicio furis,aut cum fure currentis obnoxius eſto vterque,& qui dat,& qui ſuſcipit. H

INTERROGATIO CXLIII.

QVomodo qui opus faciunt, curam gerere debent inſtrumentorum, quæ ſibi credita ſint?

RESPONSIO.

Primum,vt eorum quę dedicata & conſecrata ſint deo:deinde vt eorum,ſine quibus debitum ſuum ſine cunctatione atque impigrum ſtudium nauare non poſſit.

INTERROGATIO CXLIIII. I

QVid ſi ex incuria aliquis amiſerit,aut ex contemptu abuſus fuerit?

RESPONSIO.

Prorſus qui abuſus ſit,is tanquam ſacrilegus:qui verò amiſerit, tanquam ſacrilegij autor iudicator:cum omnia domino ſint dedicata,& deo conſecrata.

INTERROGATIO CXLV.

QVid ſi non petita venia aliquo vſus fuerit,ſumpſeritve?

RESPONSIO. K

Vt præſidens & contumax iudicator.Hæc enim eius,cui datum regẽdi negocium eſt, eaq; diſtribuit,propria ſunt.

INTERROGATIO CXLVI.

QVid ſi etiam vrgente neceſſitate antiſtes ab ipſo petierit,& ille denegauerit?

RESPONSIO.

Qui ſeipſum & membra ſua,vt aliorum vtilitati inſeruirent, tradidit in charitate Chriſti, L quî fieri poterit,vt is de inſtrumentis litiget cum antiſtite, ad quem etiam pertinet cura inſtrumentorum?

INTERROGATIO CXLVII.

QVi in obeundo munere cellarij,coquinæúe, aut iſtiuſmodi alio aliquo occupatus ſit,niſi præſto affuerit ſtatuto tempore modulandorum pſalmorum orationiſve, nunquid is in animo iacturam aliquam faciat?

RESPONSIO.

Collatio. Vnuſquiſque in munere ſuo regulam propriam conſeruat, tanquam membrum in corpore.& ſine dubio ipſe iacturam facit,quãdocunque facere neglexerit, quod ſibi aſſignatum ſit, & vt omnium inſidiator publicus,maiorem in modum periclitatur.Quare iuxta mentem a- M
Ephe.5.d poſtoli exequi debet,quæ ſcripta ſunt,Cantantes & pſallentes in cordibus veſtris deo. Si verò etiam corpore vnà cum reliquis præſto eſſe non potuit,nihil dubitet,ſi faciat, quod dictũ eſt,
1.Cor.7.d Vnuſquiſque in quo vocatus eſt,in hoc maneat.Verumenim cauendum eſt periculum, ne aliquo modo,cum quis in tempore inſtituto poſſit ſatisfacere,ac cæteris exemplo eſſe, ad reli-
Hier.48.b quorum offenſionem, muneris occupationem excuſet,& hoc modo iudicium negligentium incurrat.

INTERROGATIO CXLVIII.

Cuiuſmo-

A CViuſmodi poteſtatis modum habet in rebus diſpenſandis is, cui datum eſt negocium cellarij?

RESPONSIO.

Quod quidem ad eum pertinet, qui illud dedit, quicquid is adhibita deliberatione deſignauerit, memoria tenens dominum ipſum de ſeipſo dixiſſe, Non poſſum ego à meipſo facere quicquam. Ioan.5.e Quod verò ad eos attinet, quorum curam ſuſcepit, neceſſitatem vniuſcuiuſque. Scriptum eſt enim, Diuidebatur autem ſingulis, prout cuique opus erat. Act.4.g Porrò hæc eadem ratio ab omnibus tenetor, quibus dantur negocia huiuſmodi.

B

INTERROGATIO. CXLIX.

CVi iudicio obnoxius eſt, qui diſpenſat, ſi hoc munere ad gratiam, aut ſimultatem fungatur? κατὰ προσωποληψίαν ἢ φιλονεικίαν.

RESPONSIO.

Cum Apoſtolus præcipiat, modo, nihil faciendum eſſe ex animi inclinatione in alterutrã partem: 1.Tim.5.d modo autem affirmans dicat, Siquis videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem nõ habemus, neque eccleſiæ dei: 2.Cor.11.c qui talis eſt, is vt alienus habeatur ab eccleſia dei, quo-
C uſque ſe emendauerit. Animaduertendum eſt autem diligentius, ad quam quiſque rem aptus γνωριζέσθω ſit, atque ita vnumquodque munus committendum: ne videlicet & qui alicui committunt, quod ei non conuenit, damnentur tanquam mali diſpenſatores, cum animarum, tum etiam mãdatorum domini: & quibus committitur, nequaquam ex hac re peccati excuſationem videantur inuenire.

INTERROGATIO. CL.

QVid ſi ex negligentia res neſſarias fratri non tribuerit?

RESPONSIO.

D Perſpicuum eſt hoc iudicium ex verbis domini, cũ dixit, diſcedite à me maledicti in ignẽ Matt.25.d æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Eſuriui enim, & nõ dediſtis mihi manducare. Sitiui, & non dediſtis mihi potum, &c. Et quoniam Maledictus omnis qui facit opus do- Hier.4.g mini negligenter.

INTERROGATIO CLI.

AN liceat ei qui miniſtrat, loqui voce altiore.

RESPONSIO.

Prorſus vocis modum, audientium neceſſitas ipſa definit. Quocirca ea ſi ſummiſſior ſit,
E tanquam ſegnior propè ad ſuſurrum accedit, ac propterea damnãda eſt. Sufurrium Si verò etiam ſit altior, quàm res deſideret, cum is qui audit, etiam ſummiſſius loquentem poſſet audire, tum clamor exiſtit, Clamor qui damnatus eſt ab Apoſtolo. Epheſ.4.g Hoc excepto, niſi vbi lentitudo audientis tanta ſit, vt neceſſario cogamur vti clamore, quo hũc ex ſomno veluti excitemus: Nam hoc dominus etiam feciſſe memoratur, vt eſt apud euangeliſtam: Ieſus enim clamauit, inquit, & dixit, Qui Ioan.12.f credit in me, non credit in me, ſed in eum, qui miſit me.

INTERROGATIO CLII.

SIquis in fungendo delato ſibi ex vice ſua munere exercendæ coquinæ, ſupra vires fatige-
F tur, vt ex ea re per aliquot dies à ſolito opere impediatur, nũquid huic huiuſcemodi munus imponi conueniat?

RESPONSIO.

Antè dictum eſt, oportere, vt cui munerum diſpertiendorum commiſſa diſtributio ſit, is habita ratione habilitatis & virium cuiuſque, ea diſtribuat, ne ei dicatur, Qui fingit laborem in præceptum. Pſal.93.d Veruntamen repugnare non debet, cui aſſignatum eſt: cum obedientiam perpetuò retinere vſque ad mortem conueniat.

INTERROGATIO CLIII.

Cui lanæ

CVi lanæ creditæ ſunt, quomodo eas debet habere, quomodoq́; ſe aduerſus laborantes ſorores gerere? G

RESPONSIO.

Sanè illa lanas quidem ita habebit, vt creditum ſibi depoſitum dei. Vnicuique autem ſorori reiecta ſimultate, gratiaq́; perſonæ, ſuum penſum aſſignabit, atque diſtribuet.

INTERROGATIO CLIIII.

SI aliquando tempus inciderit, vt qui pauci ſint fratres, & pluribus ſororibus inſeruiāt, ij in neceſſitatem deuenerint, vt mutuo inter ſe alij ab aliis diſiungendi ſint, ad pleraque diuerſa H
opera obeunda, nunquid periculo vacet huiuſcemodi factum?

RESPONSIO.

Si quæ ſuſcipitur cura, ea teſtimonium habet à mandato domini, & ſecundum deum exercetur, ſine dubio vnuſquiſque, qui opus facit, in opere ſuo aſſequitur gratiam dei. Ipſorum autem coniunctio inter ſe, in eo eſt, ſi omnes vnanimes ſint, atque concordes, & compleant id
Col.2.a quod dictum eſt ab Apoſtolo, Nam & ſi corpore abſens ſum, ſed ſpiritu vobiſcum ſum.

INTERROGATIO CLV. I

QVoniam qui ægrotis in hoſpitali miniſtram⁹, iis cum ea animi affectione iubemur miniſtrare, veluti ſi fratribus domini miniſtraremus: ſi talis non fuerit, cui miniſtratur, quomodo nos aduerſus illum gerere debemus?

RESPONSIO.

Matt.12.g Cum dominus dixerit, Quicunque enim fecerit voluntatem patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe meus frater, ſoror & mater eſt: quicunque talis non eſt, ſed peccans eſt, in eum ſententia il-
Ioan.8.d la videtur conuenire, Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Quocirca primum leniter corripi, admoneriq́; ab antiſtite debet. Quòd ſi hac ratione nihil proficiatur, perſpicuū eſt aduer-
Ioan.8.d ſus ipſum iudicium eiuſdem domini ſic inferentis, Seruus autem nō manet in domo: itemq́; K
1.Cor.5.d Apoſtoli, qui præcepto cauit: Auferte malum ex vobis ipſis. Hoc enim modo & qui miniſtrāt liberi erunt ab hæſitatione, & reliquorum fratrum periculo erit conſultum.

INTERROGATIO CLVI.

CVi credita eſt procuratio vel cellarij, vel alterius cuiuſpiam iſtiuſmodi muneris, nunquid hic perpetuo habere procurationem illam debeat, an etiam intermittere, & aliis illam viciſſim tradere?

RESPONSIO.

Prorſus, ſi iſte & diſciplinæ modum, & regulæ rectitudinem cōſeruat, mutationem fieri ſu- L
peruacaneum eſt, vel difficilimum potius. Neceſſariò autem habere aliquem veluti aſſectatorem debet, qui paulatim ad eam ipſe procurationem eſſe idoneus inſueſcat: ne videlicet quotieſcunque neceſſitas ſucceſſorem deſiderauerit, ſi hic præſtò non ſit, neceſſario cogamur perturbari, & huiuſcemodi muneri minus idoneum aliquem præficere, atque ita neceſſario ex huius imperitia illud ſequatur, vt & diſciplinæ corrūpatur ſeueritas, & ex ratione inſtitutus ordo diſſoluatur.

INTERROGATIO CLVII.

CViuſmodi animi affectiōe ſeruire deo aliquis debet, & in vniuerſum affectio hæc quid eſt? M

RESPONSIO.

Bonam animi affectionem ego eſſe exiſtimo cupiditatem vehementem placendi deo, eāq́; inſatiabilem, & ſtabilem, & conſtantem. Comparatur autem hæc ex ſolerti & continenti cōtemplatione magnitudinis gloriæ dei, & grata repetitione, & recordatione aſſidua datorum
Matt.22.d nobis beneficiorum à deo: Ex quibus in anima illud ingeneratur, diliges dominum deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota fortitudine tua, & ex tota mente tua, ſicut faciebat ille, qui dixit,
Pſal.41.a Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te deus. Cū huiuſce-

A huiuſcemodi igitur animi affectione ſeruiendum eſt deo, illudq; efficiendum, quod dictũ eſt ab Apoſtolo, Quis ſeparabit nos à charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia, an perſecutio, an nuditas, an periculum, an gladius? &c. Roma.8.f

INTERROGATIO CLVIII.

QVa mente irrogatam ſibi animaduerſionem ſuſcipere aliquis debet?

RESPONSIO.

B Ea nimirum, quæ illi conueniat, qui morbo aliquo laboret, & de retinenda vita anxius ſit, quandocunque aut à patre curatur, aut à medico, licet acerba ſit, & aſpera curationis ratio, reiecta prorſus omni de charitate, peritiáve eius, qui ſibi illam irroget, dubitatione, cum ſummo deſiderio recuperandæ ſanitatis.

INTERROGATIO CLIX.

QVi aduerſus illum, à quo obiurgatus eſt, offenſionem ſumit, is cuiuſmodi eſt?

RESPONSIO.

C Hic neque peccati periculum cognouit, & maximè eius, quod eſt aduerſus deum: neq; vtilitatem pœnitentiæ: neque ei fidem habuit, qui dixit, Qui autem diligit, inſtanter corripit, & ſeipſum alienum ſtatuit à fructu illius, qui dixit, Corripiet me iuſtus in miſericordia. Et qui eiuſmodi eſt, huius conuerſatio inter reliquos fratres pernicioſa eſt. Siquidem exemplo ſuo à ſuſcepto certamine cæteros abducit. Prou.13.d Pſal.140.a

INTERROGATIO CLX.

CViuſmodi animi affectione debemus fratribus miniſtrare?

RESPONSIO.

D Perinde ac ſi domino ipſi miniſtraremus, qui dixit, Quatenus feciſtis vni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. mirè conducit ad comparandam huiuſmodi animi affectionem hoc etiam, ſi eiuſmodi ſint ij, quibus obſequium impendatur. Itaque accuratius curam illorũ gerere antiſtites debent, ne tanquam corporis ſtudio dediti, ventri, & voluptatibus ſeruiant: ſed vt dei & Chriſti amatores per perfectam patientiam tales exiſtant, in quibus deus glorietur, & contumelia diabolus afficiatur, vt in iuſto Iob. Soluit ſimili Matt.25.d

INTERROGATIO CLXI.

E CVm cuiuſmodi animi humilitate miniſterium, quod ſibi à fratre impendatur, accipere aliquis debet?

RESPONSIO.

Cum ſimili atque ſeruus aliquis, cui à domino ſuo miniſtraretur: & eiuſmodi, qualem præ ſe tulit Petrus, cum ei dominus miniſtraret. In quo etiam docemur de illorum periculo, qui recuſant, quominus ſibi miniſtretur. Simile

INTERROGATIO CLXII.

CViuſmodi mutuam inter nos alij erga alios habere charitatem debemus?

RESPONSIO.

F Qualem dominus oſtendit, & docuit, cum dixit, Diligite inuicem, ſicut ego dilexi vos, Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Quòd ſi ponenda anima eſt, quî non multo magis in iis, quæ minoris precij ſunt, neceſſariò adhibẽda eſt animi promptitudo? non ea re, vt humanis officiis faciamus ſatis: ſed eo cõſilio, vt deo placeamus, & vtilitati cuiuſque conſulamus. Ioan.15.b A maiori argu.

INTERROGATIO CLXIII.

QVa ratione aliquis charitatem aduerſus proximum poterit obtinere? Acquirendę erga proximũ charitatis formulæ

RESPONSIO.

Nimirum

Nimirum ſi primo iudicium metuerit,quod eſt aduerſus illos, qui violant mãdatũ domi- G
Ioan.3.d ni:cum ipſe dixerit,Qui incredulus eſt filio,non videbit vitam, ſed ira dei manet ſuper eum. Deinde,ſi animum ad vitæ æternæ cupiditatem adiiciat. Mãdatum enim eius vita æterna eſt.
Matt.22.d Primum autem & magnum mandatum eſt,diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua,& ex tota fortitudine tua. & ſecundum ſimile huic, diliges proximũ tuũ
Ibidem. ſicut teipſum.Et ſi domino aſſimilis fieri ſtudeat,qui dixit,Mandatum nouum do vobis, vt di
Ioan.13.d ligatis inuicem,ſicut ego dilexi vos. Tum etiam ſi cum animo ſuo hoc modo cogitare inſtituerit,quòd videlicet, ſi frater ille bene de nobis meritus eſt, etiam humano more illi chari-
Luc.6.d tatem debemus,quam etiam gentiles ſeruant,vt in euãgelio dominus declarat, cum dicit,Et H
ſi diligitis eos,qui vos diligunt, quæ vobis eſt gratia? nam & peccatores diligentes ſe diligũt. Sin contrà,male meritus,& ſic nihilominus non ſolum propter mandatum, ſed etiam vt maiorem in modum de nobis bene meritum debemus diligere, ſi modò credimus domini vera
Matt.5.a eſſe verba illa,Beati eſtis, cum maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum verbum aduerſum vos mentientes,propter me.Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis.

INTERROGATIO CLXIIII.

Matt.7.a QVid igitur eſt,Nolite iudicare,& non iudicabimini? Nolite condemnare,& nõ condemnabimini? I

RESPONSIO.

Matt.7.a Ioan.7.e Quaten⁹ ſinimur iudicare Cum dominus aliâs dicat,Nolite iudicare,& non iudicabimini:aliâs vero, Iuſtum iudiciũ iudicandum eſſe præcipiat: nequaquam in vniuerſum interdicitur nobis, quominus iudicemus:ſed in iudicio faciẽdo iubemur delectum adhibere. In quibus autem hoc ſeruari debeat, & in quibus non,dilucidè demonſtrauit nobis Apoſtolus:qui in his quidem, quæ poſita ſunt
Roma.14.b in libera poteſtate vniuſcuiuſque,neque diſtincta à ſcriptura, dixerit, Tu autem quid iudicas
Ibidem.c fratrem tuum?& item,Non ergo amplius inuicem iudicemus.In his verò, quæ diſplicet deo,
1.Cor.5.a eos reprehendat,qui non iudicent,& ipſe iudicium ſuum in medium afferat, cum dicit, Ego K
quidem abſens corpore,præſens autem ſpiritu,iam iudicaui,vt præſens,eum, qui ſic hoc operatus eſt,in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti,congregatis vobis & meo ſpiritu cum virtute domini noſtri Ieſu,tradere huiuſmodi hominẽ Satanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit,in die domini noſtri Ieſu Chriſti.Quocirca ſiquid eſt, quod in poteſtate noſtra poſitũ ſit,aut plerunque etiam dubium ſit,de hoc frater iudicari non debet.conuenienter verbis illis,
1.Cor.4.d quæ ſunt apud Apoſtolum,de his,quæ ignorantur ita dicentem:Itaque nolite ante tempus iudicare,quoaduſque veniat dominus,qui & illuminabit abſcondita tenebrarũ, & manifeſtabit conſilia cordium.At in iudiciis dei aliter faciendum eſt:nam ea omnino neceſſario ſunt vindicanda,ne iis diſſimulandis in ſocietatem conſtitutæ à deo pœnæ incurrat is, qui diſſimulauerit,niſi ſi ſit aliquis,qui quòd in iiſdem quoque ipſe criminibus hæreat,cum eo, qui incuſa- L
Matt.7.a tur,liberè fratrem iudicare non poſſit:cum dominum audiat dicentem, Eiice primum trabẽ de oculo tuo,& tunc videbis eiicere feſtucam de oculo fratris tui.

INTERROGATIO. CLXV.

QVibus ſignis intelligere poterit aliquis,vtrum zelo dei aduerſus peccantem fratrem moueatur,an iracundia?

RESPONSIO.

M

Pſal.118. Si aduerſus quoduis peccatum ſentiat in ſe illud quod ſcriptum eſt,Tabeſcere me fecit zelus tuus,quia obliti ſunt eloquia tua inimici mei:Enimuero hîc de zelo dei dubitari nõ poteſt, etſi hîc quoque non mediocri opus eſt prudentia ad ædificationem fidei. Hæc autem affectio niſi prius in animo fuerit,& ipſum mouerit,& mot⁹ ipſe inæqualis exiſtit, & nulla in re propoſitum pietatis ſeruatur.

INTERROGATIO CLXVI.

CVIuſmodi animi affectione par eſt illi obedire, qui ad mandati executionem ſolicitet,vrgeatve?

Reſpon-

A RESPONSIO.

Nihilo minore quàm quanta paruus vehementer eſuriens, vocanti ſe ad refectionem nutrici auſcultat:& quilibet,cui chara vita ſit,ei,qui ſibi quæ ad viuēdum neceſſaria ſunt, largiatur : imò multo maiore etiam, quo videlicet longè hac, in qua ſumus nunc, nobilior eſt ea, quæ æterna eſt vita. Mandatum enim dei(inquit dominus)vita æterna eſt. Quod autem in pane eſt comeſtio,id in mandato eſt operis executio:cum alio in loco idem dominus dicat,Meꝰ cibus eſt,vt faciam voluntatem eius,qui miſit me patris. A ſimili ducta ſolutio. Ioan.12.g Ibidē.4.e

INTERROGATIO CLXVII.

B QValis eſſe anima debet,cogitans, quòd digna habita ſit, quæ tota in dei opere occuparetur?

RESPONSIO.

Qualis erat illa,quæ dicebat, Quis ſum ego domine meus domine & quæ domus mea, ꝙ dilexiſti me?complens quod ſcriptum eſt,gratias agentes deo patri, qui idoneos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine, qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ. Col.1.b

C INTERROGATIO CLXVIII.

CViuſmodi animi affectione ſumere oportet veſtimentum,calceamentúmve qualecunque illud ſit?

RESPONSIO.

Id ſi aut arctius ſit,aut laxius,quàm vt ætati eius conueniat,cui detur, aperito is neceſſitatē ſuam,adhibita ea,quam adhiberi par eſt,modeſtia. Si verò propterea mouetur, quòd aut vile ſit,aut non nouum:enimuero meminerit is dominum dixiſſe,non quemuis temere, ſed operarium dignum eſſe cibo ſuo:& ſeipſum diligenter exquirat,num ex dignitate mandatorum, aut promiſſorum dei opus aliquod effecerit. Ita enim fiet,vt nō aliud inquiſiturus ſit, potiusq́;
D de eo,quod ſibi datum fuerit,ſolicitus erit,tanquam quod ſibi immeritiſſimo datū ſit. Quod enim de cibo dictum eſt,id in omni re,quæ ad corporis vſum pertineat, haberi tanquam regula debet.

INTERROGATIO CLXIX.

SI frater qui natu minor ſit,maiorem ſe aliquid docere iuſſus fuerit,quomodo is ſe aduerſus illum gerere debet?

RESPONSIO.

E Tanquam qui miniſterio fungatur ex mandato domini dei: qua quidem metuens ne obnoxius efficiatur iudicio illius,qui dixit, Maledictus qui facit opus domini negligenter. quà verò cauens,ne aliquando faſtidio elatus incidat in iudicium diaboli. Hier.48.b 1.Tim.3.b

INTERROGATIO CLXX.

NVnquid eodem loco habendi ſint, quorum in rectè factis maior, & quorum minor vigeat induſtria?

RESPONSIO.

F Quod in remiſſione peccatorum dominus ſanxit,cum dixit,Remittuntur ei peccata multa,quoniam dilexit multum. Cui autem minꝰ dimittitur,minus diligit. & quod item in preſbyteris Apoſtolus præcepit,cum dixit,Qui bene præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur,maximè qui laborant in verbo & doctrina,hoc rectum arbitror, vt in omnibus, qui iſtiuſmodi ſunt,ſeruetur. Luc.7.f 1.Tim.5.c

INTERROGATIO CLXXI.

SI verò doleat,qui inferior ſit,prꝺſtantiorem in pietate ſibi anteponi,quomodo nos aduerſus illum geremus?

m Reſpon-

RESPONSIO. G

Qui huiuſmodi eſt,is ex parabola euangelij manifeſtæ malignitatis damnatur: in qua pa-
Matt.20.b rabola dominus ait ad eos,qui ægrè tulerant quoſdam pari præmio ſecum fuiſſe affectos:An oculus tuus malignus eſt,quia ego bonus ſum?Et perſpicuum eſt aduerſus hunc, & qui huius
Pſal.14. ſimiles ſunt, iudicium dei per prophetam dicentem, Ad nihilum deductus eſt in conſpectu eius omnis malignus. Timentes autem dominum glorificat.

INTERROGATIO CLXXII.

QVanto cum timore, qualive cum animi perſuaſione, affectionève corpus & ſanguinem Chriſti communicemus? H

RESPONSIO.

1.Cor.11.f De timore quidem habemus Apoſtolum,qui dicit,Qui manducat,& bibit indignè,iudiciũ
Ibidem.e ſibi manducat & bibit.Fidem autem faciunt verba domini, qui dixit, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur:hoc facite in meam cõmemorationem. & teſtimonium etiam Ioãnis, qui cum gloriam verbi prius poſuiſſet,poſt confeſtim modum aſſumptę humanitatis adiecit,
Ioan.1.b cum dixit,Verbũ caro factum eſt,& habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriã quaſi
Philipp.2.a vnigeniti à patre,plenum gratiæ & veritatis.itemq; apoſtoli,apud quem ſcriptum eſt, Quod cum in forma dei eſſet,non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed ſemetipſum exinaniuit,formam ſerui accipiens,in ſimilitudine hominum factus,& habitu inuẽtus vt homo, humiliauit ſemetipſum,factus obediens vſque ad mortẽ,mortem autem crucis.Quotieſcunque igitur animus fide his atque huiuſmodi verbis adhibita, qua quidem in cognitionem venerit maieſtatis tantæ gloriæ, qua verò incredibilem magnitudinem humilitatis & obedientiæ admiratus fuerit,quòd videlicet ille talis ac tantus patri obediens fuerit vſque ad mortem I
Roma.8.f pro vita noſtra:prorſus in eo charitatẽ arbitror excitari aduerſus deum patrem, qui proprio filio non pepercerit,ſed pro nobis omnibus illum tradiderit: ſimiliterq; impelli ad diligendũ vnigenitum filium, qui obediens fuerit vſque ad mortem pro redemptione & ſalute noſtra: atque ita aſſentiri Apoſtolo poteſt,qui quidem iis qui ſani ſunt, quandam veluti regulam ex- K
2.Cor.5.c ponit,eam videlicet,quæ in his bona eſt conſcientia,cum ait, charitas Chriſti vrget nos æſtimantes hoc,quoniam ſi vnus pro omnibus mortuus eſt,ergo omnes mortui ſunt, & pro omnibus mortuus eſt Chriſtus,vt qui viuunt,iam non ſibi viuant,ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt,& reſurrexit.Hoc modo animo affectus,& paratus eſſe debet, qui panem & calicem communicat.

INTERROGATIO CLXXIII.

NVnquid tempore domeſticæ pſalmorum modulationis,colloquiis vllis dandus ſit locus?

RESPONSIO.

Iis exceptis,quibus tuendæ diſciplinæ procuratio credita eſt, & operum delata diſtributio: L
& hoc ipſum,cum maxima aliqua vſus alicuius neceſſitas poſcat: & neque tunc inconſideratè,ſed habita ratione loci,ordinis,dignitatis,& vtilitatis cuiuſque: reliquis omnibus neceſſarium ſilentium eſt.Etenim ſi ipſo idoneo ad loquendum tempore, in ipſis etiam, quibus aſſi-
1.Cor.14.f gnatum eſt munus docendi,prior ſilere iuſſus eſt, ſi alij reuelatum ſit, quî non multo magis tempore pſalmodiæ,vnicuique de multitudine neceſſarium ſilentium ſit?

INTERROGATIO. CLXXIIII.

QVomodo obtinere aliquis poſſit,vt ex animo, ac ſtudioſè mandatum domini exequatur? M

RESPONSIO.

γνώμη Naturaliter rerum delectationem & vtilitatem afferentium conſuetudo, & ipſa etiam ex-
Pſal.118. pectatio animum ad res iſtiuſmodi expetendas & concupiſcendas mouet. Igitur ſiquis odio
Simile. habuerit,& abominatus fuerit iniquitatem,& liber fuerit ab omni peccato, per quod,quemadmodum per morbum in corpore appetitus deiectio,& ciborum inſuaue faſtidium,ſic in animo etiam circa expletionẽ iuſtificationis diuinę pigritia ac lentitudo ingeneratur:& ſi perſuaſum ſit,mandatum dei vitam æternam eſſe,& quæcunq; iis,qui illud ſeruauerint, promiſ-

A ſa ſunt, vera ſibi mórigeris & obſeruantibus nimirum hic animi ſimilem affectionem conſequitur, atque ille, qui dixit: Iudicia domini vera, iuſtificata in ſemetipſa, deſiderabilia ſuper aurum, & lapidem precioſum multum, & dulciora ſuper mel & fauum. Etenim ſeruus tuus cuſtodit ea, in cuſtodiendis illis retributio multa. Pſal. 18. b

INTERROGATIO CLXXV.

QVomodo deprehenditur aliquis, quòd fratrem diligat ex mandato domini? & quomodò item conuincitur, quòd hoc modo non diligat?

B

RESPONSIO.

Charitatis præcipua ſunt hæc duo, dolere & angi in iis rebus, ex quibus læditur is, aduerſus quem charitas habetur: ſimiliterq; ipſius vtilitate lætari, & pro ea laborare. Beatus igitur, quicunque mœret propter illum qui peccat, cum eius periculum adeo ſit metuendum: & lætitia afficitur, propter illum, qui rectè facit, cum eius lucrum incomparabile ſit: ſicut ſcriptum eſt. Quin & hoc etiam Paulus apoſtolus teſtatur, cum ait, Si patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra (ſeruata tamen prorſus ratione eius, quæ eſt in Chriſto, charitatis) Et ſi glorificatur vnum membrum (ex propoſito videlicet voluntatis placendi deo) congaudent C omnia membra. Qui autem hoc modo variè non afficitur, de hoc prorſus dubitari non poteſt, quòd fratrem ex mandato non diligat.

Charitatis fraternę argumentum duplex. 1. Cor. 12. d Simile Paulinum

INTERROGATIO CLXXVI.

QVi ſunt illi inimici, quos iuſſi ſumus diligere? & quomodo diligemus inimicos, benignè ne factis tantũ, an verò adiuncta etiã animi in eos affectione? & nũquid hoc fieri poſſit?

RESPONSIO.

Inimici proprium eſt nocere, & inſidiari. Quicunque itaque quocunque modo alicui noD cet, ipſius ritè inimicus appellari poteſt: præcipuè autem, qui peccatum committit. Nam quãtum in ipſo eſt, variis modis nocet, & inſidiatur ei quicum viuit, aut conſuetudinem habet. Quoniam autem homo conſtat ex animo & corpore: quod quidem ad animum attinet, eos qui huiuſmodi ſunt, diligemus caſtigando, admonendo, & omnibus modis ad ſanitatem reuocando: quod vero ad corpus pertinet, beneficiis ipſos ſubleuando, cum aliqua re egeant, earum, quæ ſunt ad vitam neceſſariæ. Quod autem charitas in animi affectione conſiſtat, hoc verò nemini dubium eſt. Quòd autem fieri poſſit, dominus oſtẽdit, ac docuit, quippe qui charitatem & patris, & ſuam ipſius ſeruanda vſque ad mortem obedientia declarauerit, idq; pro inimicis, non pro amicis, quemadmodum teſtatur Apoſtolus, cum ait, commendat autẽ cha E ritatem ſuam deus in nos: quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Et nos quoque ad hoc idem faciendum hortatur, cum dicit, Eſtote ergo imitatores dei, ſicut filij chariſſimi: & ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem, & hoſtiam deo. Sine dubio autem non præcepiſſet hoc, qui bonus ac iuſtus eſt, niſi etiam facultatem qua id faceremus, fuiſſet largit⁹. Quam quidem etiam in natura ipſa expreſſè inſitam videri voluit. Bene enim de ſe meritos etiam beſtiæ naturaliter diligunt. Verùm quid eſt tandem quod ab amico magnum adeo beneficiũ poſſit proficiſci, quantum eſt illud, quod ab inimicis nobis datur? quorum opera fit, vt beatitudinem illam aſſequamur de qua loquens dominus ait, Beati eſtis, cum maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum verbum aduerſum vos, mentientes propter F me. gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis.

Inimici peculiare indicium. Inimicus bifariã iuuãd⁹. Roma. 5. b Ephe. 5. a Feræ de ſe bene merito amãt naturę ductu Matt. 5. a

INTERROGATIO CLXXVII.

QVomodo debent, qui firmiores ſunt, infirmitates infirmorum portare? Roma. 15. a

RESPONSIO.

Si portare eſt tollere, & curare, ſecundum id quod ſcriptum eſt, languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit: non quod in ſe hæc ille ſuſceperit, ſed quòd eos in quibus hæc erant, curauerit: etiam hoc in loco pœnitentiæ modus & ratio cõueniet: per quam rationem qui infirmiores ſunt, à valentioribus adhibita diligentia curabuntur. Eſaiæ. 53. a

INTERROGATIO CLXXVIII. G

Gal.6.a QVid eſt, Alter alterius onera portate? & qualem legem adimplebimus, ſi hoc fecerimus?

RESPONSIO.

Hoc idem eſt, cum eo, quod proximè dictum eſt. Grauis enim res eſt peccatum, & ſuo pô-
εἰς πυθμένα. dere animam ad inferni profundum detrahit. Hoc autem inter nos viciſſim alij ab aliis tol-
limus, atque amputamus, quotieſcunque operam damus, vt reſipiſcant, qui peccant. Cęterum
βαςάζειν vocabulum hoc, quo hîc vtitur Apoſtolus, baſtazin id eſt portare, vulgo etiam ab agreſtibus
pro tollere ſolitum eſt vſurpari, vt ſæpenumero ipſe pleroſque ita loquentes audiui. Legẽ au- H
Luc.5.d tem Chriſti adimplebimus, qui dixit, Nõ veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam.
Matt.18.b & nobis, quid faceremus, lege illa præcepit, cum dixit, Si peccauerit in te frater tu⁹, vade cor-
ripe eum inter te & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum.

INTERROGATIO CLXXIX.

1.Cor.13.a QVomodo poteſt aliquis ſine charitate tantam fidem habere, vt montes transferat, aut facultates ſuas pauperibus diſtribuat, aut tradat corpus ſuum, ita vt ardeat?

RESPONSIO. I

Si in memoriam nobis redigimus, quod dominus dixit, Faciunt enim vt ſpectentur ab ho-
Matt.7.c minibus. itéq; quid illis reſponderit, qui dixerant, domine domine, nõne in nomine tuo pro-
phetauimus, & in nomine tuo dæmonia multa eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fe-
Luc.13.f cimus? ad quos ait, Neſcio vos, vnde ſitis. non quòd illi mentiti eſſent, ſed quòd dei munere
ad proprias voluntates fuiſſent abuſi, quæ res aliena eſt à charitate dei. Sed ſi hæc memineri-
Dei donum etiã immeritis tribuitur mus, haud ſanè difficulter dicta hæc poſſumus intelligere. Porrò quòd munus dei, donúmve
tribuatur indigno alicui, non eſt mirandum. Siquidem deus in tempore bonitatis & patien-
Roma.2.a Matt.5.g tiæ, ſolem ſuum oriri facit ſuper malos & bonos, idq; ſæpenumero ad vtilitatem etiam vel ei⁹
ipſius, cui donum tribuitur, quo videlicet, ſi fieri poſſit, dei bonitatem reueritus aliquo modo K
incitetur, vt in eum gratus eſſe ſtudeat: vel aliorum etiam: conuenienter verbis Apoſtoli illis,
Philip.1.b Quidam quidem & propter inuidiam, & cõtentionem: quidam autem & propter bonam vo-
luntatem Chriſtum prædicant. quibus poſtmodum adiungit, Quid enim? Dum omni modo
ſiue per occaſionem, ſiue per veritatem Chriſtus annuncietur, & in hoc gaudeo.

INTERROGATIO CLXXX.

CViuſmodi animi affectione, attentionéve ea debemus audire, quæ ad menſam accumbentibus nobis leguntur?

RESPONSIO. L

Solutio per collationem Maiore multo cum delectatione, quàm cum quanta aut edimus, aut bibimus: idq; vt ap-
pareat mẽtem nequaquam diſtrahi ad corporis voluptates, ſed maiorem in modũ ſe in ver-
Pſal.18.b bis domini oblectare: quod ille faciebat, qui dixit, dulciora ſuper mel & fauum.

INTERROGATIO CLXXXI.

SI aliquæ vicinæ inter ſe fratrum familiæ fuerint, & altera inopia laboret, altera ſit ad com-
δυσχερεςέρα municandum de his quæ habeat, reſtrictior, quomodo aduerſus tenaces illos affecti eſſe a-
nimo debent, qui egentes ſunt? M

RESPONSIO.

Qui ita inſtituti ſunt, vt in charitate Chriſti ipſam etiam animã viciſſim alij pro aliis po-
Argumentũ à maiori Matt.25.d nendam ſciant, quî fieri poteſt, vt in his quæ ad corpus pertinent, reſtrictiores ſint? tanquam
ſi obliti ſint eius, qui dixit, eſuriui & non dediſtis mihi manducare, & cætera. Veruntamen ſi
hoc fiat, æquo animo ferre debent, qui in egeſtate ſunt: cùm certum ſciant ſe cõſolationem in
conſequenti ſeculo inuenturos, & Lazarum illum imitari.

INTERROGATIO CLXXXII.

EX cuiuſmodi fructibus iudicium de aliquo fieri debet, quod miſericordia motus peccantem fratrem corripiat?

Reſpon-

A RESPONSIO.

Primum ex iis,qui miſericordiæ peculiares ſunt:conuenienter verbis illis Apoſtoli, *Si* patitur vnum membrum,compatiuntur omnia mēbra.&, Quis ſcandalizatur, & ego nō vror? Deinde etiam,ſi ex quouis peccato ſimilem ad ſe dolorem ſentiat venire,nihilominusq; eorū cauſa doleat,& qui in ipſum,& qui in alium peccent,illorumq; ipſam vicem miſereat: & ſi in corripiendo,traditum à domino modum conſeruet. Solutio p ſimile Paulinum 1.Cor.12.d 2.Cor.11.g

INTERROGATIO CLXXXIII.

B SI aliquando inciderit,vt in fratrum ſocietate orta inter aliquos diſſenſio ſit, nunquid tutū ſit,charitatis cauſa ſe ad eorum,qui iſtiuſmodi ſunt,partes vel has,vel illas aggregare?

RESPONSIO.

Cum dominus dixerit,Da pater,vt ſicut ego & tu vnum ſumus, ſic & ipſi vnum ſint in nobis.& apud Apoſtolum ſcriptum ſit,Vnanimes idipſum ſentiētes. & item in Actis memoretur,quòd multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna: inter quos diſſenſio eſt, ij alieni ſunt ab iis,quæ dicta ſunt.Porrò quæ rationi conſentanea charitas eſt,ea ſeruat,quod dictum eſt:Qui autem diligit,inſtanter erudit.Quæ vero aliena eſt à ratione, qualiſcunque illa ſit,ea laudabilis nō eſt:cum dominus dixerit, Qui autem diligit patrem, aut matrem pluſquā me,non eſt me dignus. Ioan.17.b Philip.2.a Acto.4.f Prou.13.c Matt.10.d

C

INTERROGATIO. CLXXXIIII.

QVomodo poſſit aliquis,& quando exhortatur, & quando corripit, ſtudere non ſolùm vt ſciēter loquatur,ſed vt animi etiam affectionem, cum aduerſus deum,tum aduerſus eos,quibuſcum loquitur,debitam conſeruet?

RESPONSIO.

Siquis meminerit Apoſtolum dixiſſe,Sic nos exiſtimet homo,vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum dei: is non vt propriam quandam ſcientiam ex autoritate ſua diſpenſat,ſed veluti miniſterio dei in curandis Chriſti ſanguine redemptis animabus fungitur, timore,tremoreq; erga deum adhibitis,imitans illum,qui dixit, Ita loquimur, non quaſi hominibus placentes,ſed deo, qui probat corda noſtra. Et aduerſus auditores item beneuolentia,ac bonitate,illud faciēs,quod dictum eſt, Tanquā ſi nutrix foueat filios ſuos, ita deſiderātes vos cupidè,volebamus tradere vobis non ſolum euangelium dei, ſed etiā animas noſtras. 1.Cor.4.a 1.Theſ.2.a 1.Theſ.1.b Simile Paulinum.

D

INTERROGATIO CLXXXV.

E SIquis in aliquo,quem habeat,ſermone,auditores videat commoueri,ac propterea lætetur, quî is dignoſcere poterit,ex rectâne animi affectione hoc faciat, an ex praua aliqua ſua animi libidine?

RESPONSIO.

Si in ſolis tantummodo laudibus lætitiam illam conſtituerit, de hoc dubitatio eſſe nō poteſt,quin ex propria libidine moueatur.Si verò eorū,à quibus laudetur, ſtatim cognita in auſcultando intelligentia, propterea gauiſus ſit, quod eos facilè obtemperantes fore confidat: poſtea verò vtilitate diligentius perquiſita, ſi rectè facta laudibus illis conſentanea in ipſis repererit,lætitia afficiatur:contraq;,ſi nihil laudatores illos profeciſſe animaduerterit,indoleat: hic gratias agat deo, quòd vt erga deum pius, & aduerſum fratres beneuolus dignus habitus ſit,qui moueretur,non quærens gloriam ſuam,ſed gloriam dei ad ædificationem fratrum. φιλόθεος καὶ φιλάδελφος 1.Teſ.2.a

F

INTERROGATIO CLXXXVI.

QVoniam docemur talem habere charitatem,vt etiam animam pro amicis ponamus,ſcire vellemus pro quibúſnam amicis hoc facere animum inducere debeamus.

RESPONSIO.

Sanè animi affectio,modusq;,quæ teneri in hoc officio debēt,conſentaneū eſt vt ea diuerſa inter ſe ſint.Siquidem alia ſunt plerunq;,quæ peccatorum cauſa ſuſcipi debent,& alia item,

quæ iuſtorum.Veruntamen vt charitatem ad mortem vſque tam pro iniuſtis, quàm etiã pro G
Roma.5.b iuſtis ſeruemus, hoc ſine vllo diſcrimine ipſi edocemur.Commendat enim charitatem ſuam deus in nos,inquit,quoniam cum adhuc peccatores eſſemus,Chriſtus pro nobis mortuus eſt.
1.Theſ.2.b Ad ſanctos autem quæ ſeruari debeat, Apoſtolus dicit his verbis: Tanquam ſi nutrix foueat
ὑπόδειγμα ſolenne Paulo. filios ſuos,ita deſiderantes vos cupidè, volebamus tradere vobis non ſolum euangelium dei, ſed etiam animas noſtras,quoniam chariſſimi nobis facti eſtis.

INTERROGATIO. CLXXXVII.

DEbètne quiſquis cœnobio ſe dedit, quæ ſe contingunt,à propinquis accipere?

RESPONSIO. H

Omnino iis,qui ad dominum accedunt, neceſſario quæ ad ipſos pertinent, reddere illorũ propinqui debent,neque prorſus quicquam ſubtrahere,ne ſacrilegij iudicium incurrant. Veruntamen hæc ipſa in oculis illorum, ad quos pertinere viſa ſunt, conſumi nihil eſt neceſſe. Siquidem hoc facere,plerunque illis ipſis cauſam præbet ſeſe efferendi: contraq; pauperibus,
1.Cor.11.c qui ad eandem vitam ſe contulerunt,dolendi.Ex quo illud ſequitur, quod vitio datur Corinthiis ab Apoſtolo,cum ait,confunditis eos,qui non habent. Quamobrem cui credita ſingularum eccleſiarum procuratio eſt,is ſi fidelis ſit,& diſpenſare prudenter poſſit, hac in re eorũ I
Acto.4.g conſuetudinem imitetur,de quibus eſt in Actis, quod ferentes ponebant ante pedes apoſtolorum.Quòd ſi quæ huiuſmodi ſunt, diſpenſare non eſt omnium, ſed eorum tantummodo, quibus adhibita diligenti circunſpectione huiuſcemodi demandata adminiſtratio ſit: etiam quod ab huiuſmodi,quos diximus,hominibus datum fuerit,hic de eo ita ſtatuet,quemadmodum ipſe rectum eſſe iudicarit.

INTERROGATIO CLXXXVIII.

QVomodo venientes ad nos domeſticos aut cognatos noſtros aſpiciamus?

RESPONSIO.

παράδειγμα Quemadmodum dominus oſtendit, & docuit, quando ei renunciatum fuit, quòd mater K
Matt.12.d eius & fratres ſtarent foris,volentes illum videre:ad quos,quaſi eos vehementius increpans, reſpondet his verbis,Quæ eſt mater mea,& qui ſunt fratres mei?Quicunque enim fecerit voluntatem patris mei,qui in cœlis eſt,ipſe meus frater,ſoror & mater eſt.

INTERROGATIO CLXXXIX.

SI verò nos etiam vt domum ad ipſos adeamus,rogauerint, nunquid ipſis auſcultãdum ſit?

RESPONSIO.

Si hoc propter ædificationem fidei fit,qui adire hoc modo poteſt,is data venia mittitor.Si L vero propter officium humanum,audiat quid illi dominus reſpondeat, qui dixerat,Permitte
Luc.9.g mihi ire,& renũciare his,quæ domi ſunt.ait enim, Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro,aptus eſt regno dei.Quòd ſi de eo,qui renunciare tantum voluerat, tale iudicium eſt,quid de hoc dicendum eſt?

INTERROGATIO CXC.

NVnquid eorum,qui naturali nobis neceſſitudine cõiuncti ſunt, miſericordia moueri debemus,cupidi ſalutis illorum?

RESPONSIO.

Germanè fideles & mater & fratres domini Matt.12.d Qui natus eſt ex ſpiritu,vt dominus ait,& poteſtatem etiã aſſecutus eſt, vt fieret filius dei, M hunc pudet naturæ coniunctionis,& propinquos ſuos agnoſcit,propinquos fidei, quibus teſtimonium dominus dat,cum dicit,Mater mea,& fratres mei hi ſunt,qui verbũ dei audiunt, & faciunt.Et æquè miſericordia mouetur omnium, qui longè recedunt à domino, & in his nihilo plus cognatorum ſuorum,qui ſecundum carnem ſunt, quàm reliquorum. Si verò ſit, qui cum maiorem quandam his miſericordiam tribuat, exiſtimet huius affectionis ſuæ pa-
Roma.9.a Exemplo confirmat tronum habere ſe Apoſtolum, quod is dicat, Optabam enim ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis,qui ſunt cognati mei ſecundum carnem:intelligat is ex iis,quę ſequuntur,apud

A tur,apud Apoſtolum non in precio haberi cognationem eam,quæ erat ſecũdum carnem, ſed Iſraëlem,& quæ præcipuè à deo in ipſum collata fuerant beneficia: neque quoniã cognati ipſius erant,Iſraëlitæ,ſed quoniam Iſraëlitæ erant, qui ſecundum carnem cognati ipſius erant: & quoniam tot talibusq; à deo beneficiis fuerant affecti,quoniam ipſorum erat adoptio filiorum & gloria,itemq; legiſlatio,& cultus dei, quoniam ipſis data fuerant teſtamenta, & promiſſiones,quorum etiam ipſorum erant patres, quoniam ex ipſis Chriſtus ſecũdum carnem, iccirco tanti ſalutem illorum facit,non habita ratione cognationis,ſed humanitatis ipſorum cauſa à domino aſſumptæ,cuius verba ſunt hæc,non miſſus ſum,niſi ad oues, quæ perierunt, Matt.15.c
B domus Iſraël.

INTERROGATIO CXCI.

QVis eſt mitis? Matt.5.a

RESPONSIO.

Qui in iudiciis earum rerum,quæ deo placent,idem vſque ſtabilis perſeuerat.

INTERROGATIO CXCII.

C QVæ eſt triſtitia ſecundum deum,quæ item mundi? 2.Cor.7.c

RESPONSIO.

Sanè quæ ſecundum deum triſtitia eſt, ea eſt, cum quis ex neglecto mandato dei, dolore afficitur,ſicut ſcriptum eſt,defectio tenuit me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam. Quæ autem mundi eſt,ea eſt,quandocunque quis ex re aliqua humana,mundanâve animi ægritudinem ſentit. Triſtitia duplex. Pſal.118.

INTERROGATIO CXCIII.

D CViuſmodi eſt, quod in domino gaudium eſt? & quid eſt, quod facientes gaudere debeamus? Philipp.3.a Ibidem.4.a

RESPONSIO.

In His quæ ſecundum mandatum domini fiunt, gaudere, eſt in domino gaudere. Quocirca quandocunque mandata dei exequimur, aut propter nomen domini aliquid patimur, gaudere,& gratulari inter nos debemus.

INTERROGATIO. CXCIIII.

E CViuſmodi eſt ille luctus,quem ſuſcipere debemus, ſi beatitudinem illam, quam lugentibus paratam dominus ait,conſequi volumus? Matth.5.a

RESPONSIO.

Continetur quæſtio iſta in ea quæſtione, quæ eſt de triſtitia illa, quæ eſt ſecundum deum, quando videlicet propter admiſſa delicta lugemus:vel quòd deus contemnitur, cũ per trãſgreſſionem legis contumelia afficiatur deus:vel quòd eorum periculum videmus,qui peccãt. Anima enim quæ peccauerit,inquit,ipſa morietur,imitantes illum,qui dixit, Et lugeam multos ex iis,qui antè peccauerunt. Roma.2.d Ezech.18.a 2.Cor.12.g

INTERROGATIO CXCV.

F QVomodo omnia quis ad gloriam dei facit?

RESPONSIO.

Quando omnia propter deum ex mandato dei facit, & nulla in re humanas laudes quærit, atque aſſiduè vſque domini verba illa memoria tenet, Sic luceat lux veſtra coram hominibus,vt videant veſtra opera bona,& glorificent patrem veſtrum,qui in cœlis eſt. Matth.5.b

INTERROGATIO CXCVI.

QVomodo manducat quis & bibit ad gloriam dei? 1.Cor.10.g

RESPONSIO. G

Nimirum quando diuinorum beneficiorum erga ſe memoriam conſeruat, & eiuſcemodi animi affectionem retinet,quæ ex compoſitione etiam corporis declaretur, vt non tanquam ſecurus omnino manducet,ſed vt qui inſpectorem habeat deum. Et quando in ſumendo cibo illud ſibi propoſitum habet,vt non tanquam ventris mancipium,propter voluptatem mãducet,ſed tanquam operarius dei,vt in operibus iis,quæ ſunt ex mandato Chriſti,exequendis eſſe firmior poſſit.

Dogma

INTERROGATIO CXCVII.

Matt.6.a

QVomodo quod dextera facit,neſcit ſiniſtra? H

RESPONSIO.

Quotieſcunque defixo,ac vehementi deſiderio deo gratificandi,mens ab omni parte ſolicita,ne ab officio diſcedat,legitimè certat,tunc de nullo prorſus membro alio cogitat, niſi de eo,quod ad id vtile ſit,quod in præſentia fieri oporteat:vt artifex, qui in ſingulis operibus vnum illud tantummodo inſtrumentum ſpectat,quod ad ea adminiſtranda vtile eſt.

βεβαίωσις à ſimili petita

INTERROGATIO CXCVIII.

QVid eſt humilitas,aut quomodo hanc aſſequemur,& legitimè conficiemus? I

RESPONSIO.

Sanè humilitas quidẽ ea eſt,cũ quis cæteros omnes ſeipſo ſuperiores exiſtimat, ex præſcripto Apoſtoli.Cõparatur autẽ hæc virtus,ſiquis meminerit mãdati domini illius,diſcite à me, quia mitis ſum,& humilis corde.quod quidẽ ipſe variè multis in locis,& oſtendit, & docuit. & ſi fidem ei adhibuerit,qui aſſeueranter affirmauit,Qui ſeipſum humiliauerit, eum exaltatũ iri,Præterea ſi æqualiter ſemper,atq; vno tenore omni in re humilitatẽ conſectatus ſit,in eaq; & mẽte ſe & re ipſa exercuerit. Vix enim hoc modo per aſſiduam meditationem ad habitum humilitatis poterit peruenire,vt in artibus fieri conſueuit. Porrò idem modus aſſequendi nihilominus etiã eſt in quacunque alia virtute, quæ eſt ex mandato Ieſu Chriſti domini noſtri. K

Matt.11.d
Luc.14.c
Ibidẽ,18.c
Collatio

INTERROGATIO CXCIX.

QVomodònam quis animũ poſſit inducere, vt pro mandato dei periculis ſe alacriter exponat?

RESPONSIO.

Primũ ea ratiõe, ſi admonitus ſit dominũ ipſum pro nobis patri obediẽtem fuiſſe vſq; ad mortem:deinde ſi de virtute mandati domini perſuaſus ſit, quod vita æterna ſit, ſicut ſcriptũ eſt:tum etiã ſi ſententiã illã domini verã eſſe crediderit,Quicunq; voluerit animã ſuã ſaluam facere,perdet eam:qui autẽ perdiderit animã ſuã propter me,& euangelium,ſaluam faciet eã. L

Philip.2.a
Ioan.12.d
Mar.8.g
ἢ τοῦ εὐαγγελίου

INTERROGATIO CC.

QVi in opere domini ipſi ante laborarunt, quomodo ij alios ad idem modo accedentes poſſunt iuuare?

RESPONSIO.

Hoc modo nimirũ,vt ſi viribus corporis valeant,ſtudij ſui alacritatem præ ſe ferant, & in omnibus rectè factis exẽplo ſuo cæteris ipſi præluceant.Sin valetudine ſint infirma, animũ ita cõpoſitum habeant,vt ex vultu,motuq; omni coniectura fieri poſſit, eos perſuaſos eſſe dominũ adeſſe,& quæcunq; faciãt,in oculis ipſius fieri. Et ſi enumeratas ab Apoſtolo charitatis proprietates teneant,ſic dicente,Charitas patiens eſt,benigna eſt,non æmulatur,nõ agit perperã,non inflatur,nõ indecore agit,non quærit quæ ſua ſunt,nõ iritatur,non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate,congaudet autem veritati. Omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat,omnia ſuſtinet,charitas nunquam excidit.Quandoquidem quominus hęc haberi perfectè omnia poſſint,corporis imbecillitas nihil obſtat. M

1.Cor.13.b
οὐ περπερεύεται

INTERROGATIO CCI.

QVomodo quis aſſequi poſſit,ne inter orandum mente diſtrahatur?

Reſpon-

A RESPONSIO.

Nimirum ſi certò credat,deum ſe ante oculos habere.Si enim principem aliquis aut præſi- τῇ ὁμοιώσει
dem intuens,& cum eo loquens,oculos ab eo dimouere non ſolet, quî non tandem credibi- ſoluit.
lius eſt,intentam mentem habiturũ illum,qui deo preces adhibeat,in eum,qui ſcrutatur cor- Pſal.7.c
da & renes? & illud facturum quod ſcriptum eſt, leuantes puras manus ſine ira & diſcepta- 1.Tim.2.b
tione?

INTERROGATIO CCII.

B NVnquid fieri poſſit,vt mens ita omni in re attenta ſemper teneatur,ne vſquam diſtraha-
tur? & ſi fieri poſſit,quo modo?

RESPONSIO.

QVòd fieri poſſit, oſtendit ille qui dixit, Oculi mei ſemper ad dominum. Et prouidebam Pſal.24.c
dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam à dextris eſt mihi ne commouear. Pſal.15.b
Quomodo autem fieri poſſit, dictum eſt ſuperius: nempe ſi ceſſandi ſpatium animo datum
non ſit,à cogitatione operum & beneficiorum dei, & pro his omnibus prædicatione, & gra-
tiarum actione.

INTERROGATIO CCIII.

C EOrum,quæ ſunt ex mandato dei rectè factorum, vtrúmne æqualis in omnibus menſura
eſt,an in aliis maior,in aliis minor?

RESPONSIO.

Omnino quòd non eadem menſura ſit in omnibus, atque alius ſit cui plus credatur, alius
cui minus, & præ ſe ferat etiam,perſpicuũ eſt ex verbis domini: qui quidem aliàs dicit, Qui Matth.13.c
verò in terram bonam ſeminatus eſt,hic eſt,qui audit verbum,& intelligit,& fructum affert,
& facit,alius quidem centeſimum,alius verò ſexageſimum,alius verò triceſimum.Quòd qui- μνᾶμ.
dem etiam in eo inuenitur,qui drachmam acceperat.aliàs autem, Vni quidem dedit quinque Matth.25.b
talenta,alij autem duo,alij verò vnum.

D INTERROGATIO CCIIII.

QVa ratione aliquis dignus eſſe poſſit,qui aſſequatur, vt particeps fiat ſpiritus ſancti?

RESPONSIO.

Dominus noſter Ieſus Chriſtus docuit, cum dixit, Si diligitis me, mandata mea ſeruate. Ioan.14.b
Et ego rogabo patrem,& alium paracletum dabit vobis,vt maneat vobiſcum,ſpiritum veri-
tatis,quem mundus non poteſt accipere. Ex quo intelligitur, quandiu mandata domini non
ſeruamus,neque tales ſumus,vt de nobis ille teſtificans dicat, Vos de hoc mundo non eſtis: Ioan.15.c
nequaquam debere nos expectare,dum ſpiritu ſancto digni efficiamur.

E

INTERROGATIO CCV.

QVi ſunt mendici ſpiritu? Matth.5.a

RESPONSIO.

Cum dominus dicat,aliàs quidem,Verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt. Ioan.6.g
aliàs verò, Spiritus ſanctus docebit vos omnia. & ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero Ioan.14.d
vobis.Non enim loquetur,inquit,à ſemetipſo,ſed quæcunque audierit à me,hæc loquetur. hi Ibidẽ.16.c παρ' ἐμοῦ.
ſunt mendici ſpiritu, qui non aliam vllam ob cauſam ad mendicitatem deuenerunt, quàm
ob doctrinam domini, qui dixit, Vade vende omnia, quæ habes, & da pauperibus. Si verò Luc.18.d
F quis oblatam ſibi etiam quomodocunque mẽdicitatem ſuſceperit, & eam ad dei voluntatem
monderatus ſit,vt Lazarus,neque hic à beatitudine illa excluditur.

INTERROGATIO. CCVI.

CVm dominus præcipiat,non debere nos eſſe ſolicitos, quid eſuri ſimus, aut quid bibituri, Matth.6.d
aut quibus nos veſtibus induturi, quouſque præceptum hoc progredi putandum eſt, quo-
modòve ei ſatiſfiet?

RESPONSIO.

Omnino mandatum hoc,ſicut & reliqua omnia, vſque ad mortem tenendum eſt. Siquidẽ
dominus

Philip.2.a dominus etiam ipſe obediens fuit vſque ad mortem.Comparatur autem per fiduciam in de- G
Mat.6.b um.Etenim prohibita dominus ſolicitudine,confeſtim promiſſionem adiicit,cum ait,Scit e-
nim pater veſter cœleſtis quid opus ſit vobis,antequam petatis eum. Talis erat Apoſtolus cũ
2.Cor.1.b diceret,Reſponſum mortis habuimus,vt non ſimus fidentes in nobiſmetipſis,ſed in deo, qui
ſuſcitat mortuos.quippe qui quod ad animi ipſius propoſitum ac paratam voluntatem per-
tinebat,quotidie moreretur,benignitate autem dei in vita retineretur. Quæ quidem cauſa e-
2.Cor.5.b rat,cur fidenter diceret,Quaſi morientes,& ecce viuimus.Porrò huiuſmodi animi inductio-
nem adiuuat vehemens in exequendis domini mandatis ſtudium, & in exhauſta inexplebi-
liſque eorundem cupiditas: in qua qui eſt,hic ne ſpatium quidem habet, in quo ad curandas H
corporis neceſſitates mentis cogitatione poſſit delabi.

INTERROGATIO CCVII.

IGitur ſi ne de rebus quidem ad viuendum neceſſariis ſolicitis eſſe nobis licet, & aliud eſt
Ioan.6.d præceptum domini,qui dicit,Laborate nõ cibum,qui perit: ſuperuacaneum eſt laborare?

RESPONSIO.

De opere manuũ ambiguã quæſtionẽ ſoluit Ipſe dominus vtroq; in loco præceptum ſuum dilucidè explicauit. In eo enim quod prius
poſuimus,cum ea quæ ad victum pertinerent, vetuiſſet inquiri, illis verbis, Nolite quærere I
quid manducetis,aut quid bibatis:hæc enim omnia gentes mundi inquirunt: præcipiens ſub-
Mat.6.d iecit,Quærite autem regnum dei,& iuſtitiam eius.Quomodo autem ea quæri debeant, in il-
lis, qui iis digni habentur declarauit.In hoc verò quòd poſterius diximus, cum vetuiſſet ope-
Matth.25.b rari cibum,qui perit,docuit vt illum operaremur, qui manet in vitam æternam. de quo ipſe
Ioan.4.e alio in loco apertè locutus eſt, quando dixit, Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius, qui
miſit me patris.Quòd ſi dei voluntas eſt,vt famelici alantur,ſitientibus potio, nudis veſtitus
Matth.25.d præbeatur,& cætera: neceſſario prorſus imitandus eſt Apoſtolus, qui de ſeipſo loquens,ſic di
Acto.20.g cit,Omnia oſtendi vobis,quòd ſic laborantes oportet ſuſcipere infirmos. Et parendum illius
Ephe.4.f præcepto,cum ait,Potius autem laboret operans propriis manibus,quod bonum eſt,vt habe- K
at vnde tribuat neceſſitatem patienti.His itaq; nobis à domino per euangelium, & ab Apo-
ſtolo traditis,perſpicuum eſt,quòd ſua ipſius cauſa ſolicitum eſſe,laborarève,prorſus interdi-
ctum eſt.ex mandato autem domini propter vtilitatem proximi, & ſolicitudo & labor con-
tẽtius ſuſcipi debent. Maximè cum dominus collatum in eos,qui ipſi dedicati ſunt, officium
id perinde habeat, veluti ſi in ipſum nominatim conferretur, proq; eo cœleſte ſe ſpondeat
regnum daturum.

INTERROGATIO CCVIII.

NVnquid rectum ſit in vniuerſum vbique ſilentium ſeruare? L

RESPONSIO.

Silentij,decorum ex temporis opportunitate & perſona ſpectatur, quemadmodum ex ſa-
Amos.5.d cris literis docemur.ac temporis quidem opportunitate,veluti cum dicit,Prudẽs in tempore
Pſal.38.a
1.Cor.14.f illo tacebit,quia tempus malum eſt.Et alio in loco,Poſui ori meo cuſtodiam,cum conſiſteret
Ibidem.g peccator aduerſum me.Ex perſona autem,veluti cum Apoſtolus ſcribit,Si autem alij reuela-
tum fuerit ſedenti,prior taceat.Et item,Mulieres veſtræ in eccleſiis taceant. Eſt autem quã-
σαπρός. do etiam iis,qui lingua petulantiores ſunt,atque illud ſeruare non valent, Omnis ſermo ma
Ephe.4.e lus ex ore veſtro non procedat,ſed ſiquis bonus,ad ædificationem fidei: neceſſarium eſt per-
τελεία σιωπή. petuum ſilentium, quouſq; in eo & à vitio petulantiæ in dicendo ſanentur, & in ocio diſcere
potuerint,quando,& quid,& quomodo loqui oporteat,vt quemadmodum ſcriptum eſt, det M
gratiam audientibus.

INTERROGATIO CCIX.

QVomodo poterimus pertimeſcere iudicia dei?

RESPONSIO.

γνώμη ſimili confirmatur. Naturaliter expectatio cuiuſuis mali,metus effectrix eſt.Hoc modo enim & beſtias metui-
mus,& eos ſub quorum imperio ſumus,quandocunque malum aliquod ab ipſis expectamus.
Si igitur aliquis comminationes domini veras eſſe crediderit,& horribilem,ac grauiſſimum
illarum

A illarum in ſe euentum expectet,ſine dubio fieri non poterit,quin hic iudicia dei pertimeſcat.

INTERROGATIO CCX.

QVis eſt ille,qui traditus eſt Apoſtolo habitus ornatus? 1.Tim.2.c

RESPONSIO.

Nempe vſus ad propoſitum cuiuſque finem accommodatus cum decoro ac dignitate,ha-
bita ratione temporis,loci,perſonæ, vtilitatisq;, neque enim veſtimenta eadem ratio admit-
tit,& tempore hyemis,& æſtatis: neque eundem eſſe conueniens putandum eſt,habitum eius
B qui laboret,& eius qui quieſcat,miniſtrantis,& eius cui miniſtretur,militis,& priuati, viri,&
fœminæ.

INTERROGATIO CCXI.

QVi modus eſt eius,quæ eſt in deum charitatis?

RESPONSIO.

Aſſidua vſque vltra vires,animi ad exequendam dei voluntatem contentio, cum propo-
ſito,ac deſiderio gloriæ ipſius.

C

INTERROGATIO CCXII.

QVomodo acquiritur & conficitur charitas erga deum. κατορθοῦται.

RESPONSIO.

Nimirum datis ab eo nobis beneficiis,recto iudicio,æquitateq; æſtimandis,iiſq; grato ani-
mo proſequendis.Quod quidem etiam naturaliter ineſſe in brutis animalibus videmus. Si-
quidem animaduertimus etiam canes,eos diligere,qui ſibi panem modo ſubminiſtrant. Intel A ſimili ar-
ligimus autem hoc etiam ex iis, quæ criminatoriè dicta ſunt ab Eſaia propheta, hoc modo: gumentum.
Filios genui,& exaltaui: ipſi autem ſpreuerunt me.Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus Eſa.1.a
D præſepe domini ſui: Iſraël autem me non cognouit,& populus meus me non intelligit.Quē- Alterum.
admodum enim boui & aſino ex beneficio eius, vnde aluntur, naturaliter ſua ſponte aduer-
ſus ipſum amor excitatur: ſic nos quoque ſi recto iudicio, gratoq; animo dei in nos beneficia
tot tantaq; ſuſceperimus,fieri non poterit,quin ipſum eorum autorem diligamus,quòd ſecū-
dum naturam (vt ita dicam) & ſine vlla doctrina per ſe huiuſmodi affectio ſanis animis in-
generetur.

INTERROGATIO CCXIII.

QVæ ſunt indicia charitatis erga deum?

RESPONSIO.

E Ipſe dominus docuit,cum dixit,Si diligitis me,mandata mea ſeruate. Ioan.14.b

INTERROGATIO CCXIIII.

SVauitas & bonitas qua re inter ſe differunt? Gala.5.d Quod eſt hic,χρηστότης, & χρηστὸς,Latinus interpres variè extulit. Modò enim ſuauitatē, modo bonitatem alias iocunditatē,vel iocundū vertit: nos ita interpretemur quaſi ſemper ſuauitatē extulerit & ſuauem.

RESPONSIO.

Cum Dauid dixerit,aliâs quidem, Suauis dominus vniuerſis: & ſuauis homo qui miſere-
tur,& commodat.aliâs verò,Benefac domine bonis.& Hieremias,Bonus eſt dominus ſperā-
tibus in eum.latius opinor ſuauitatem patere ad benemerendum de iis, quibus ea quacunque
F ratione opus eſt: contractiorem autem bonitatem, nempe quæ in dandis beneficiis iuſtitiæ
etiam rationes adhibeat.

INTERROGATIO CCXV.

QVis eſt qui à domino beatus dicitur pacificus?

RESPONSIO.

Is qui domini opus adiuuat, quod eſt apud Apoſtolum, Pro Chriſto legatione fungimur,
tanquam deo exhortante per nos.obſecramus pro Chriſto,reconciliamini deo.& item,Iuſti- 2.Cor.5.d
ficati ex fide,pacem habeamus ad deum. Quæ enim aliter ſe habet pax, ea negata eſt à domi- Rom.3.d
no,cum

no,cum dixit,Pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat,ego do vobis. G

INTERROGATIO CCXVI.

QVænam ratio eſſe debet eius conuerſionis,qua efficiamur ſicut paruuli?

RESPONSIO.

Ipſe nos euangelij locus docet, cum argumẽtum declaret,cuius rei gratia hoc dictum eſt: nempe videlicet,vt excellentiam non quæramus,ſed naturæ æqualitatẽ agnoſcamus, & cum iis,qui quibuſdam in rebus inferiores nobis videntur,libenter nos exæquemus. Siquidem tales ſunt etiam parui inter ſe: de iis loquor,qui eorum,quibuſcum verſantur,malitiæ nondum ſunt aſſuefacti. H

Collatio.

INTERROGATIO CCXVII.

QVomodo regnum dei accipiemus, vt paruulus?

RESPONSIO.

Puerilis imitanda ſimplicitas.

Nempe ſi ad doctrinam domini tales nos præbuerimus, qualis eſt paruus, in percipiendis diſciplinis,qui non contradicit, neque ſe diſputans aduerſus magiſtros defendit, ſed tradita ſibi præcepta cum fide atque obedientia ſuſcipit. I

INTERROGATIO CCXVIII.

CViuſmodi intelligentiam petere debemus à deo,quomodóve id aſſequi poſſumus,vt ea digni habeamur?

RESPONSIO.

Sanè quid intelligentia ſit,ipſe nos dominus docet per prophetam, cum ait, Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua,& non glorietur fortis in fortitudine ſua, & non glorietur diues in diuitiis ſuis,ſed in hoc glorietur,qui gloriatur,intelligere & noſſe dominum. Et per Apoſtolum his verbis,Sed intelligentes quæ ſit voluntas domini. Hac autem digni haberi poſſumus,ſi fecerimus quod ſcriptum eſt,Vacate,&videte,quoniam ego ſum deus.Et ſi perſuaſum nobis ſit,verum eſſe omne verbum dei.Niſi enim credideritis,inquit,non intelligetis. K

Hiere.9.c
Ephe.5.d
Pſal.45.b
Eſa.6.a

INTERROGATIO CCXIX.

SI beneficium ab aliquo acceperimus,quomodo pro eo poterimus & domino puram & integram gratiarum actionem perſoluere,& ei qui benemeritus ſit de nobis, ſatisfacere, ita videlicet,vt neque minus,neque plus quàm æquitas poſtulet,faciamus?

RESPONSIO. L

Nempe ſi perſuaſum ſit nobis deum quidem ipſum bonorum omnium & autorem eſſe,& perfectorem: eum verò, per quem ea accipimus,tanquam miniſtrum beneficij dei eſſe nobis perſuaſerimus.

INTERROGATIO CCXX.

NVnquid cuiuis permittendum ſit, vt arbitratu ſuo cum ſororibus in congreſſum veniat, an verò perſonæ,temporis,ac modi in congreſſu habendo adhiberi delectus debeat?

RESPONSIO.

Hæc in quæſtionibus fuſius diſputatis explicata ſunt: videlicet ne virum quidem cum altero viro paſſim quemuis temere congredi debere, ſed adhibita delectione, eum videlicet, qui & iuuare poſſit & iuuari: nedum cum muliere. Quòd ſiquis memoria tenet dictum eſſe à domino,quòd omne verbum ocioſum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij: hic in omni re huiuſcemodi iudicium reformidat, & Apoſtoli præcepto illi obtemperat,Siue manducatis,ſiue bibitis,vel aliud quid facitis, omnia in gloriam dei facite.alio item loco,Omnia ad ædificationem fiant. neq; ocioſè quicquam, inutilitérve ſuſtinet facere.De eo verò,quod quæritur,quis,& quando,& quomodo:illud tenendum eſt,vt temporis,loci,perſonæ delectus habeatur,vnde omnis omnino mali excluſa ſuſpicio ſit, & nemini M

Matth.12.c
1.Cor.10.g
Ibidẽ.14.f

cauſa

A cauſa ſit,quare offendatur,atque vt ad ædificationem fidei congreſſio fiat. Quin neque ratio permittit colloquium haberi tantummodo inter duos,arbitris remotis. Meliores ſunt enim duo,inquit,ſuper vnum.Et ſimul etiam ad faciendam fidem plus valent.Væ autem ſoli: quia cum ceciderit, non habet,qui ſubleuet eum. Eccl.4.

INTERROGATIO CCXXI.

CVm dominus doceat orandum eſſe,vt non intremus in tentationem, nunquid orandum nobis eſt,vt ne in dolores corporis incidamus? & ſiquis inciderit, quomodo in iis gerere ſe debet?

B

RESPONSIO.

Tentationum dominus diſcrimen nullum adhibuit, ſed in vniuerſum præcipiens dixit, Orate ne intretis in tentationem.Qui autem iam inductus ſit,huic à domino etiam petendus exitus talis eſt,quem poſſit ſuſtinere,vt illud compleatur in nobis, Qui autem ſuſtinuerit vſq; in finem,hic ſaluus erit. Luc.22.e ἔκβασιν. 1.Cor.10.c Matth.10.c

INTERROGATIO CCXXII.

QVis eſt aduerſarius vniuſcuiuſque noſtrum, quomodóve cum eo cōſentientes erimus? Matth.5.d

C

RESPONSIO.

Præciſè hoc in loco dominus aduerſarium illum appellat, qui aliquid nobis conatur adimere eorum,quæ ad noſtrum ius pertinent. Porrò illi conſentientes ſumus.ſi præceptum domini illud ſeruamus, Qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.& in omni huiuſmodi re ad eundem modum. Matth.5.f

INTERROGATIO CCXXIII.

CVm dominus dixerit,Tu autem cum ieiunas,vnge caput tuum,& faciem tuam laua,ne videaris hominibus ieiunans: qui ob aliquam cauſam deo gratam animum inducat ieiunare,ſicut & ſancti viri frequenter reperiuntur feciſſe,quoniam is nequaquam etiam,ſicut vellet,foris apparet,quid faciet? Matth.6.c

D

RESPONSIO.

Hoc præceptum ad eos pertinet,qui dei mandatum ob eam cauſam exequi ſtudent,vt ſpectentur ab hominibus,quo videlicet à vitio humanæ gloriæ liberentur. Quandoquidē quòd mandatum domini,ſi ad gloriam dei fiat, nequaquam ſua ſponte apud dei cultores abſcondi debeat,ipſe dominus declarauit,cum dixit, Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita: neque accendunt lucernam,& ponunt eam ſub modio,& cætera. Matth.5.b

E

INTERROGATIO CCXXIIII.

NVnquid hoc etiam tempore alij à prima hora facere opus incipiunt,alij ab vndecima: & ſi ſunt,qui ſunt hi? Matth.20.a

RESPONSIO.

De hoc prorſus fortaſſe nemini dubium eſt, ex iis,quæ in ſacris literis memorantur, eſſe quidem multos, quemadmodum teſtatur Apoſtolus, Qui ab infantia ſacras literas diſcant: eſſe item complures,qui quemadmodum Cornelius, cum rectè naturæ inſtinctibus vtantur, magiſtrorum tamen penuria ſero ad eam,quæ eſt ſcientiæ, perfectionem perueniunt. Quomodo enim credent,inquit,ſi non audiuerint? Si igitur inciderit, vt aliqui Cornelio ſimiles ſint,qui nulla in re mala ſint occupati,ac cupidi perfectionis,bona illa,quæcunque in ipſorum poſita facultate ac cognitione ſunt, verè ſincereq; exerceant, his ſine dubio deus ea largitur, quæ etiam Cornelio,nequaquam ipſis crimini dans, quod temporis antea ſegniter conſumpſerunt(quandoquidem id,vt dixi,præter illorum culpam factum fuit)ſatiſq; habet cupiditatem illam,quam ex iis, quæ pro tempore poſtea ſtudioſè agunt, & in extrema ætate diligentius efficiunt,declarant. 2.Tim.3.b ὑπόδειγμα. Acto.10.a F Rom.10.c

INTERROGATIO CCXXV.

CVm dominus dixerit,Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo,ibi ſum in medio eo- Mat.18.c

dio eorum: quî hoc nos poterimus promereri? G

RESPONSIO.

Quæſtioné ſoluit τῇ ὁμοιώσει. Ephe.4.a

Qui in alicuius nomine congregati ſunt, prorſus ij animi illius propoſitum ſcire debent, à quo congregati ſunt, atque ad ipſum ſeſe accommodare, quo videlicet gratiam ab illo inueniant, ac non maliciæ, aut negligẽtiæ iudicium incurrant. Vt enim qui vocati ab aliquo ſunt, ſi is metere vult, ad metendum ſe parant: itemq́;, ſi ædificare, ad ædificandum: ſic quoque qui vocati ſumus à domino, illorum Apoſtoli verborum debemus meminiſſe, Obſecro ego vos vinctus in domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati eſtis, cum omni humilitate, & H manſuetudine, cum patientia, ſupportantes inuicem in charitate, ſoliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Vnum corpus, & vnus ſpiritus, ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ. Apertius autem totum hoc nobis dominus oſtendit per eam, quam vni facit promiſſionem, his verbis, Siquis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Quemadmodum igitur ex mandatorum obſeruatione manſio apud eum fit, eodem modo etiam in medio duorum vel trium eſt, ſi ſe illi ad voluntatem ipſius conformauerint. Qui verò contrà non ex dignitate vocationis, neque vt voluntati domini pareant, congregati ſunt, ij licet in vnum in nomine domini cõuenisse videantur, illud tamen nihilominus audiunt, Quid me vocatis, domine domine, & I non facitis quæ dico?

Ioan.14.c ἀνομοίωσις.

Luc.6.g

INTERROGATIO. CCXXVI.

1.Cor.4.c pro παρακαλοῦμεν cum eccleſia legit Ambr. obſecramus, ſed & interpretatur.

CVm Apoſtolus dicat, Maledicimur & benedicimus, blaſphemamur & obſecramus: quomodo poteſt benedicere, cui maledicitur, aut quid conſolari, qui blaſphematur?

RESPONSIO.

Rom.12.d τὸ παρακαλεῖν vox eſt homonyma

Rom.1.b

2.Cor.7.b

In vniuerſum exiſtimo Apoſtolum hîc docere nos exemplo ſuo, vt patientia vtamur aduerſus omnes, & vt qui iniquè nos inſectantur, eos benignè factis remuneremur: vt videlicet hoc non aduerſus maledicos tantum ſeruemus, ſed aduerſus quencunque, qui maleuolẽtiam ſuam aduerſum nos exerceat, & dicto illi pareamus, Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum. K Porrò verbum hoc, conſolari, ſolita eſt ſcriptura vſurpare diuerſa ſignificatione à communi loquendi more. Siquidem conſolari pro eo ponit, quod eſt explere animum alicuius in veritatis perceptione: veluti cum dicit, Conſolamini populum meũ, dicit deus, Et item Apoſtolus etiam ait, Deſidero enim videre vos, vt aliquid impertiar vobis gratiæ ſpiritualis ad confirmandos vos, id eſt ſimul conſolari in vobis, per eam, quæ inuicem eſt, fidem veſtrã, atque meam. Et alio in loco, Sed qui conſolatur humiles, conſolatus eſt nos in aduentu Titi.

INTERROGATIO CCXXVII. L

NVnquid debeat vnuſquiſque cum aliis etiam referre quod ſentit, an verò quòd certiſſimè id deo gratum eſſe ſibi perſuaſerit, neutiquam in eo conſilium alterius exquirere?

RESPONSIO.

Eſa.5.c Rom.1.b

Memores illius ſententiæ domini, qui per prophetam dixit, Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes: itemq́; verborũ illorum Apoſtoli, Deſidero enim videre vos, vt aliquid impertiar vobis gratiæ ſpiritualis, ad confirmandos vos, id eſt ſimul cõſolari in vobis per eam, quæ inuicem eſt, fidem veſtram, atque meam, neceſſarium eſſe arbitramur, vt cum iis communicemus, qui eiuſdem nobiſcum animi ſint, fideiq́;, atque intelligentiæ ſuæ certum documentum dederint, vt deliberatio noſtra ſi mala ſit, corrigatur, ſi bona confirmetur, & nos iudicium quod ſuprà dictum eſt, fugiamus, in eos videlicet, qui apud ſemetipſos ſapientes ſunt. M

INTERROGATIO CCXXVIII.

NVnquid in omni re eorum, qui ſcandalizantur, explenda voluntas ſit? an verò ſunt quædam, in quibus ſimulatione vtendum, eſto ſint aliqui, qui ob ea ſcandalizentur?

RESPONSIO.

In his quod diſcrimen ſit, interrogati ſuo loco apertè declarauimus, & quantum in nobis fuit

A fuit accuratiſſimè totum,quicquid de hac re dici debuit,enucleauimus.

INTERROGATIO CCXXIX.

NVnquid flagitioſè facta abiecta omni verecundia enunciari apud omnes debeant, an apud aliquos tantummodo? & ſi hoc,apud quos,& cuiuſmodi?

RESPONSIO.

Omnino in peccatorum confeſſione eadem ratio eſt,quæ etiam in apertione vitiorũ corporis. Simile. Vt igitur vitia corporis nequaquam quibuſuis temere homines aperiunt, ſed iis tantũ-
B modo,qui rationem,qua ea curanda ſint, teneant: eodem modo etiam peccatorum confeſſio fieri debet, apud eos videlicet, qui ea poſſint curare : conſentaneum in modum illi, quod ſcriptum eſt, Vos qui firmiores eſtis, imbecillitates infirmiorum portate. Rom.15.a hoc eſt, tollite diligentia,& cura veſtra.

INTERROGATIO CCXXX.

QVid eſt obſequium,& quid rationale obſequium? Rom.12.a

Græce eſt λατρεία. Latinus interpres modò obſequium, modò ſeruitutẽ vertit,modò culturam.

RESPONSIO.

C Eſt quidem obſequium(vt ego exiſtimo)nihil aliud,quàm contenta,ac perennis,& aſſidua vſque ſine vlla diſtractione illius, cui obſequium defertur, cultura. Differentiam autem rationalis,& irrationalis obſequij Apoſtolus ipſe nobis explanat,qui quidem quodã in loco ita ſcribit,Cum gentes eſſetis,ad ſimulachra muta,prout ducebamini,euntes. 1.Cor.12.a Itémque,Exhibete corpora veſtra hoſtiam viuentem,ſanctam,deo placentem,rationale obſequium veſtrũ. Rom.12.a Qui enim temere quoquo modo ducitur,huius obſequium rationi alienum eſt:nempe qui nequaquam rationem ducem ſequutus,ſuo quodam animi impetu, ac libidine moueatur, atque ab eo,vnde ducitur,ipſius arbitratu, ad quancunque rem, etiam præter voluntatem ſuam quomodocunque rapiatur.Qui verò adhibitis ſibi in conſilium ſana ratione & recto conſilio, ea aſſiduè vbique ſpectet,& faciat, quæ ex dei volũtate ſunt, hic præcepto paret de rationali ob-
D ſequio:conuenienter verbis illius,qui dixit,Lucerna pedibus meis verbum tuum,& lumen ſemitis meis. Pſal.118.a Et item,Et conſilium meum iuſtificationes tuæ. Ibidem.e

INTERROGATIO CCXXXI.

SIquis frater,vel interdum ſacerdos etiam, iniquè ſe aduerſum me gerat, mihíque infenſus ſit, nunquid poſſum aduerſum ipſum etiam præcepta illa ſeruare, quæ de inimicis tradita ſunt?

RESPONSIO.

E Sanè dominus in iis præceptis,quæ ſeruãda aduerſus inimicos dedit, nullum omnino neque inimici neque inimicitiarum diſcrimen expreſſit. Quin potius idem peccatum hoc eſſe grauius aſſeruit,quo altiore in gradu eſſent ij,à quibus illud committeretur,cum aduerſus eos ſic dixerit,Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui,& trabem in oculo tuo non conſideras? Matth.7.a Maximè igitur in his, qui tales ſunt,& qui in illuſtriore loco ſunt poſiti,diligentia opus eſt,atque animaduerſione,vt & quam debemus aduerſum ipſos curam, ſiue leniter admonendo,ſiue acrius caſtigando,adhibita tamẽ,quã par eſt,moderatione,lenitateq;, præſtemus, & reliqua omnia cum ex mandato domini erga ipſos ſeruauerimus, nos ipſos hac etiam in parte vacuos à culpa conſeruemus.

F
INTERROGATIO CCXXXII.

SIquis iniuria affectus ab aliquo,tenendæ animi ſui lenitatis cauſa,patientiæq;,ea de re cum nemine loquatur,atque hoc modo exiſtimet ſe reddere iudicium deo, nunquid hic faciat ſecundum deum?

RESPONSIO.

Cum dominus dixerit,modò,Dimittite, ſiquid habetis aduerſus aliquẽ. Mat.11.d modò verò, Si peccauerit in te frater tuus,vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum. Luc.17.a Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.Si autẽ te non audierit,adhibe tecum etiam vnum,vel duos,vt in ore duorum vel trium ſtet omnẽ verbum.Quòd ſi non audierit eos, dic eccleſiæ. Si autem eccleſiam etiam

etiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. hic lenitatis quidem animi ſui fructū G
Formula dimittendæ iniuriæ proximis. in eo oſtendere debet, vt preces deo ex ſincero animi affectu pro eo, à quo læſus ſit, adhibeat, verbaq; illa vſurpet, Domine ne ſtatuas illi hoc peccatum: ne vt iratus fratri ſuo, reus efficiatur iudicio. admonitione verò leni & caſtigatiōe aduerſus ipſum iniuriæ autorem vti, quo
Acto.7.g
Matth.5.c videlicet illud quoque ab ira liberet, quæ venit in filios contumaciæ. Si verò in hoc negligēs
Ephe.5.b fuerit, & tenendæ videlicet patientiæ ſuæ cauſa id diſſimulanter tulerit, dupliciter peccatum incurrit: & quòd præcepto illi non paret, Caſtigatione caſtigabis fratrem tuum, & nō ſumes propter eum peccatum: & taciturnitate illa peccantis particeps efficitur: & quòd quem caſtigationibus lucrari potuerat, ſicut dominus præcepit, in malo eum patitur perire. H

INTERROGATIO CCXXXIII.

NVnquid ex omnibus rectè factis, ſi vnum aliquod alicui tantùm abfuerit, is propterea ſalutem non adipiſcatur?

RESPONSIO.

Cum multa ſint tam in veteri, quàm in nouo teſtamento, ex quibus planiſſimè quæſtionis huius veritatem poſſimus intelligere, ſatis eſſe arbitror homini fideli vel illud vnum de Petro iudicium, qui cum ei talium ac tantorum rectè factorum teſtimonium à domino fuiſſet I datum, atque eo modò appellatus, ac beatus laudatus, vbi vna tantùm in re ab obedientia viſus eſt diſcedere, atque hoc ipſum non ex negligentia, ſuperbiáve, ſed ex reuerentia, honorēque
Ioan.13.a aduerſus dominum ſuum, propter hoc ipſum tantum ei dicitur, Niſi lauero te, non habes partem mecum.

INTERROGATIO CCXXXIIII.

QVomodo quis mortem domini annunciat?

RESPONSIO.

Mar.8.d Dominus ipſe docuit, cum dixit, Siquis venit ad me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem K
Matth.16.d
Gala.6.d ſuam. Itemq; Apoſtolus explanauit, cū illud apertè profeſſus eſt, Mihi mundus crucifixus eſt,
Gala.3.d & ego mundo. Quod quidem iam antè in ipſo baptiſmo ſpopondimus: Quicunque enim,
Rom.6.a inquit, in Chriſtum baptizati ſumus, in mortem eius baptizati ſumus. Quib9 verbis, interpretans, quid ſit baptizatū eſſe in mortem domini, adiungit, quòd vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt vltrà non ſeruiamus peccato, ſed vt ab omni de
Colo.3.a hac vita affectione vacui, tales ſimus, in quos merito Apoſtoli teſtimonium illud conueniat,
Ioan.14.d Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo, ita vt alacres dicere fidenter poſſimus, Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam.

INTERROGATIO CCXXXV. L

NVnquid expediat multa ex ſcripturis ediſcere?

RESPONSIO.

Sanè cum magis generales ordines duo ſint: videlicet & eorum, quibus credita aliorum gubernatio eſt: & eorum, qui obtemperare, atque obedire aliis iuſſi ſunt, in differentibus do-
Rom.12.b nationibus: equidem ſic exiſtimo, cui aliorum rectio procuratioq; commiſſa ſit, eum quæ apud omnes ſcripta ſint, ſcientia comprehenſa habere, ac ediſcere debere, vt cunctos doceat multiplicem dei voluntatem, ſingulis præmonſtrando officio ſuo. De cæteris verò vnuſquiſ- M
Ibidem.a que memor verborum illorum Apoſtoli, Non plus ſapere, quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem. vnicuique ſicut deus diuiſit menſuram: quæ officij ſui ſint, ſtudioſè diſcat, & perſequatur, neque curioſè vlterius quicquam inquirat, vt vocem domini illam mereatur audi-
Matth.25.b re, Ades ſerue bone, ſuper pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam.

INTERROGATIO CCXXXVI.

QVicunque digni habiti ſunt, qui quatuor Euangelia edidicerint, quomodo hi accepiſſe hoc beneficium debent?

RESPONSIO.

Lucæ.12.f Cum affirmatè dominus dixerit, Cui commendauerunt multum, plus repetent ab eo: vehementius

A hementius ij debent & metuere,& ſoliciti eſſe,quemadmodum Apoſtolus docuit, cum dixit, Adiuuantes autem etiam exhortamur,ne in vacuum gratiam dei recipiatis. Hoc autem fit,ſi domino pareamus dicenti,Si hæc ſcitis,beati eritis,ſi feceritis ea. 2.Cor.6.a Ioan.13.b

INTERROGATIO CCXXXVII.

QVis eſt animus ille,qui dirigitur ad voluntatem dei?

RESPONSIO.

B Is qui ſe domini patrocinio commiſit,qui dixit,Siquis venit ad me, abneget ſemetipſum. & continuò pòſt ſubiecit,Et ſequatur me.Niſi enim quis illud prius aſſecutus ſit, vt ſemetipſum abnegauerit,ac crucem ſuſtulerit,is in proceſſu poſtea multa per ſe inuenit,quæ ipſi impedimento ſint ad ſequendum. Matth.16.d

INTERROGATIO CCXXXVIII.

NVnquid fieri poſſit, vt continenter quis pſallat, legátve, aut de verbis dei ſeriò loquatur, neque vlla ab his omnino intermiſſio fiat,propter neceſſitatem,quæ quibuſdam eueniat parendi ſordidioribus corporis neceſſitatibus?

C

RESPONSIO.

De hac re extat præſcriptum Apoſtoli,apud quem eſt,Omnia honeſtè & ſecundum ordinem fiant.Quamobrem maiore cura,habita ratione & temporis & loci, honeſtas ſeruari, & diſciplinæ ordo debet. 1.Cor.14.g

INTERROGATIO CCXXXIX.

QVis eſt theſaurus bonus,& quis item malus? Mat.12.c

RESPONSIO.

Sanè quidem prudentia omnis,quæ eſt in Chriſto, virtutis, ad gloriam dei, theſaurus bo- Theſaurus
D nus eſt. Contráque prudentia maliciæ eorum, quæ interdicta ſunt à domino, theſaurus eſt duplex,vt&
malus, ex quibus, vt dominus ait, in ſuis vtriuſque factis, dictísve vel mala proferuntur, prudentia.
vel bona.

INTERROGATIO CCXL.

QVamobrem lata porta eſt, & ſpatioſa via appellata,quæ ducit ad perditionem? Matth.7.b

RESPONSIO.

Sanè dominus(quæ eſt eius in hominum genus ingens benignitas) vocabulis rerum, quæ vulgo notæ ſunt,vſus eſt ad exprimendam veritatem dogmatum ſuorum.Vt igitur declina- Simile non
E tio,quæ à recta via fit,latitudinem magnam habet: ſic,inquit, qui egreditur è via, quæ ducit inelegans.
ad regnum cœlorum, in magna latitudine erroris verſari reperitur. Hæc autem duo vocabula πλατεῖα & εὐρύχωρος, id eſt, lata, & ſpatioſa, idem prorſus eſſe exiſtimo. εὐρὺ enim(hoc πλατεῖα καὶ
eſt, latum)etiam apud eos,qui in externis literis ſunt eruditi, πλατὺς,(id eſt,amplum)dicitur. εὐρύχωρος.
Spatium igitur,id eſt,locus erroris,amplus eſt,cuius extremum perditio.

INTERROGATIO CCXLI.

QVomodo anguſta eſt porta, & arcta via, quæ ducit ad vitam? & quomodo per eam quis ingreditur? στενὴ καὶ τεθλιμμένη ὁδός.

RESPONSIO.

F Rurſum hoc etiã in loco Anguſtũ & Arctum nequaquã res inter ſe diuerſas ſignificãt.Sed arctum illud,anguſtiarum magnitudinem exprimit,via videlicet eouſq; in anguſtum coacta, vt arctetur,hoc eſt,in anguſtum redigatur altrinſecus,qui per eam iter facit, cum egreſſio ab alterutra parte periculoſa ſit,ſiue ad dexteram,ſiue ad ſiniſtram: Velut in ponte, à quo qui in alterutram partẽ declinet,eum illico à ſubterfluente amne excipi neceſſe ſit.Propterea Dauid dicit: Iuxta ſemitam ſcandalum poſuerunt mihi.Cõuenit igitur,vt qui per anguſtam & arctã viam in vitam ingredi vult,caueat diligenter,ne omnino egrediatur,declinétve à mandatis domini,ſed præceptum illud teneat,Non declinabis neque ad dexteram,neque ad ſiniſtram. Confirmat τῷ ὁμοιώσει. Pſal.139.b Deut.17.d

INTERROGATIO CCXLII. G

Rom.12.b QVid eſt illud, charitate fraterna εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι; quod Latinus interpres vertit, Inuicem diligentes?

RESPONSIO.

στοργὴ affectus epitaſin indicat. Sanè vocabulum hoc ſtorge apud Græcos ad exprimendam intentiorem quandam charitatis vim vſurpatur, cum is, qui alterum diligit, cupidè eum atque ardenter diligit. Ne igitur perfunctoria in fratres charitas ſit, ſed & in animo inſita penitus feruens, propterea dictum eſt τῇ ἀγάπῃ εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι. hoc eſt, charitate fraterna inter vos alij alios ex animo diligentes. H

INTERROGATIO. CCXLIII.

Ephe.4.f QVid ſibi vult Apoſtolus, cum dicit, Iraſcimini, & nolite peccare: Sol non occidat ſuper iracundiam veſtrã: cum idem ipſe alio in loco dixerit, Omnis amaritudo, & ira,
Ibidem.g & indignatio tollatur à vobis?

RESPONSIO.

In hoc exiſtimo ego Apoſtolum dominum fuiſſe imitatum. Quemadmodum enim in euãgelio dominus, cum antè dixiſſet, Dictum eſt antiquis hoc, & hoc: poſtea adiũgit, Ego autem
Matth.5.c dico vobis hoc: Sic Apoſtolus etiam hoc in loco, mentione facta veteris præcepti, quod ve- I
Pſal.4.d teribus illis olim datum fuerat, Iraſcimini (videlicet) & nolite peccare: ſuum paulò pòſt nobis cõueniens, ſubiicit, videlicet, Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor tollat̃ à vobis.

INTERROGATIO CCXLIIII.

Rom.12.d QVid eſt, Date locum iræ?

RESPONSIO.

Matth.5.f Vel illud videlicet, non reſiſtere malo (ſicut ſcriptum eſt) ſed & percutienti in dexteram ma-
Ibid.10.c xillam, vertere etiam aliam, & cætera. Vel illud, Cùm autem perſequentur vos in ciuitate iſta, fugite in aliam.

INTERROGATIO CCXLV. K

Matth.10.b QVid eſt, Prudentes ſicut ſerpens, & ſimplices ſicut columba?

RESPONSIO.

Prudens, vt ſerpens. Prudens quidem vt ſerpens is eſt, qui in doctrina tradenda ita ſe moderatur, vt adhibita circunſpectione, conſiderationeq́; qua ratione id & fieri, & facilè fieri poſſit, omnia faciat, vt
Simplex, vt columba. audientium animos ad auſcultãdum habeat paratos. Simplex autem vt columba, qui ne ſimpliciter quidem de vlciſcendo eo, qui ſibi aduerſarius ſit, cogitat, potiusq́; in inſtituto ſuo be-
1.Theſ.3.c ne de illo merendi perſeuerat, ex præcepto Apoſtoli ſic dicentis, Vos autem nolite deficere benefacientes. Ad prædicationem enim diſcipulos mittens dominus, hæc ipſis mandat, vbi L & ſapientia erat opus ad perſuadendum, & patientia aduerſus inſidiatores: Vt videlicet quẽadmodum in paradiſo ſerpens & blandiore aſpectu callidè ad primos parentes acceſſit, & verborum probabilitate eos auertit à deo, ac peccato ſubiunxit, item nos quoque & perſonæ,
Pſal.111.a & loci, & idonei ad agendum tẽporis rationem habeamus, & omnib⁹ modis ſermones in iu-
Matth.24.b dicio diſponamus, vt à peccato homines auertamus, & ad deum reducamus, & in tentationibus patientiam vſque in finem teneamus, ſicut ſcriptum eſt.

INTERROGATIO CCXLVI.

QVid eſt, charitas οὐκ ἀσχημονεῖ; quod Latinus interpres reddidit, non eſt ambitioſa? M

RESPONSIO.

Tantũdem eſt, ac ſi dixiſſet, ab habitu vel forma ſua nõ diſcedit. Charitatis autem forma, ex charitatis proprietates ſunt, quæ eodem illo in loco enumeratæ ſunt ab Apoſtolo.

INTERROGATIO CCXLVII.

2.Reg.2.a CVm in ſcriptura legatur, Nolite gloriari, neque loqui ſublimia: & Apoſtolus de ſeipſo loquens, aliàs quidem palàm profiteatur, ac dicat, Quod loquor, non ſecundum dominum loquor,

A loquor,ſed quaſi in inſipientia in hac ſubſtantia gloriæ.& item,Factus ſum inſipiens gloriando.aliâs verò hominem gloriari permittat, cum dicit, Qui gloriatur, in domino glorietur. quæ eſt gloriatio in domino? & quæ eſt illa,quæ vetita eſt,gloriatio? 2.Cor.11.d 2.Cor.12.d Ibidē.10.d

RESPONSIO.

Sanè neceſſario ſuſcepta ab Apoſtolo aduerſum animi vitia, eo in loco pugna manifeſta eſt.Non enim ſui cōmendandi cauſa hęc dicit,ſed vt audaciam,& petulantiam glorioſorum quorundam reprimat.Gloriatio autem in domino eſt,quandocunque quis rectè facta ſua nō B ſibi aſcribit,ſed domino,ac dicit,Omnia poſſum in eo, qui me confortat Chriſtus. Quæ autem vetita eſt,ea dupliciter intelligi poteſt,vel videlicet vt cum dicto illo conueniat,Laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ. vel cum illo, Faciunt vt videantur ab hominibus,nempe qui ex eo,quòd ob ea quæ faciunt, laudari ſe volunt, in his quomodammodo glorientur. Porrò qui tales ſunt,ij rite ſacrilegi etiam poſſunt appellari, qui dona dei ſibiipſis vendicent vt ſua,& debitam deo gloriam ad ſeipſos rapiant. πρὸς πάθη φύσαωσις. Philip.4.c Pſal.9.d Mat.6.a

INTERROGATIO CCXLVIII.

C SI dominus dat ſapientiam,& à facie ipſius ſcientia eſt, & intelligentia: & ſi per ſpiritum, alij quidem datur ſermo ſapientiæ, alij verò ſermo ſcientiæ: quomodo diſcipulos dominus reprehendit,cum dicit, Adhuc & vos ſine intelligentia eſtis? & Apoſtolus quoſdam accuſat,velut intelligentia carentes? Prouer.2.a 1.Cor.12.a Matth.15.b Rom.1.d

RESPONSIO.

Siquis nouit bonitatem dei,qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: & ſpiritus ſancti diligentiam animaduertit in diuiſione, & operatione donorum dei: hic planè intelligit tarditatem intelligentiæ non ex eo naſci, quòd tardus ſit, qui beneficium dat: ſed ex eo quòd increduli ſunt,in quos confertur. Et rectè reprehenditur qui D intelligentiæ expers eſt. Vt qui exorto ſole de induſtria oculos operiat, vt in tenebris degat, neque ſurſum aſpiciat,vt illuminetur. 1.Tim.2.b γνώμην confirmat τῇ ὁμοιώσει.

INTERROGATIO CCXLIX.

QVid eſt pium,& quid eſt iuſtum?

RESPONSIO.

Equidem id pium eſſe exiſtimo,quod ab iis,qui inferiores ſunt, ratione præſtantiæ ex decoro ei debetur, qui præſtantior eſt. Iuſtum autem, quod vnicuique pro meritis eorum quæ E geſſit,tribuitur.Et in altero quidem pulcherrimè facta tantummodò gratè conſiderantur, & compenſantur: In altero verò,etiam maleficia ſpectantur,& puniuntur.

INTERROGATIO CCL.

QVomodo dat aliquis ſanctum canib⁹? aut quomodo margaritas proiicit ante porcos? quomodòve illud conſequitur,quod continuò ſubiicitur, Ne forte conculcent eas pedibus ſuis,& conuerſi dirumpant vos? Matth.7.a

RESPONSIO.

Apertè hoc nobis explicat Apoſtolus, qui ad ea, quæ dixerat aduerſus Iudæos, illa etiam adiunxit,Qui in lege gloriaris,per violationem legis deo contumeliam facis.Contumeliam F igitur,qua ſacroſanctam domini doctrinam afficimus, illa violanda, dominus hoc in loco prohibuit.Ex qua violatione illud conſequitur, vt & qui ſunt extra fidem, ſimul & contemnenda arbitrentur dogmata domini,& ex illis ipſis anſam arripiant præfidentius nos inuadendi,& conuitiis,accuſationibusq; violatorem veluti proſcindendi. Rom.2.d

INTERROGATIO CCLI.

QVomodo dominus nunc portari ſacculum & peram in itinere vetat,nunc idem dicit, Sed nunc qui habet,tollat ſimiliter & peram:& qui non habet, vendat tunicam ſuam, & emat gladium? Luc.10.a Lucæ.22.d

RESPONSIO.

Eſa.53.d Luc.22.d Matth.26.e ἀράτω, vel vt quædam exemplaria ἄρει. Attẽde ſcripturæ cõſuetudinem. Pſal.108.b Ibidem. *Hoc Latinus interpres modò quotidianũ, modò ſupſubſtãtialẽ vertit. Mat.6.c Ephe 4.d Luc.10.b

Hoc dominus ipſe dilucidè explicat,cum dicit,Oportet enim hoc etiam impleri in me,Et cum iniquis deputatus eſt.Confeſtim enim poſt euẽtum vaticinij de gladio,dicit Petro, Cõuerte gladium tuum in locum ſuum. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. vt illud nequaquam præceptum ſit, Sed nunc qui habet ſacculum, tollat, vel tollet(ita enim pleraque habent exemplaria) ſed vaticinium domini,prædicentis Apoſtolos oblitos donorũ, & legis domini,gladio etiam rem gerere auſuros. Quòd autẽ in ſacris literis imperatiuus loquendi modus frequenter pro vaticinandi modo vſurpatus ſit, manifeſtum eſt multis ex locis:veluti ex eo,Fiant filij eius orphani.&,diabolus ſtet à dextris eius.& quæcũq; ſunt ſimilia. G

INTERROGATIO CCLII. H

QVis eſt panis * ὁ ἐπιούσιος, qui vt detur nobis,quotidie precari inſtituti ſumus?

RESPONSIO.

Quotieſcunque is qui laborat, memoria tenens dominum dicere, Ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ, quid manducetis,aut quid bibatis: itemq; Apoſtolum præcipere laborandum eſſe, vt habeamus,vnde tribuamus neceſſitatem patienti: non propter propriam vtilitatem,ſed propter mandatum dei laborat(Dignus eſt enim operarius cibo ſuo)tunc ille panẽ τὸν ἐπιούσιον, hoc eſt, ad quotidianam vitam, ſubſtantiæ noſtræ vtilem, non ſui iuris facit, ſed à deo ſuppliciter petit. Et aperta ipſi neceſſitate indigentiæ ſuæ, tum demum manducat quod ſibi datur ab eo,cui de communi cæterorum iudicio delatum illud munus eſt, vt quotidie illud faciat,Diuidebatur ſingulis,prout cuique opus erat. I

Acto.4.g

INTERROGATIO CCLIII.

Matth.25.b

QVidnam per talentum intelligere nos conueniat? quomodòve illud multiplicabimus?

RESPONSIO.

Equidem exiſtimo parabolam hanc prolatã fuiſſe ad ſignificanda quælibet dona dei,vt vnuſquiſq; quod donũ habere à deo idoneus iudicatus ſit, hoc multiplicet, eo ad beneficium, atque vtilitatem plurium conferendo.Siquidem eſt nemo,qui expers ſit benignitatis dei. K

1.Theſ.2.a

INTERROGATIO CCLIIII.

Lucæ.19.d

QVæ eſt menſa illa, de qua dominus loquens ait, Quare non dediſti pecuniam meam ad menſam?

RESPONSIO.

Parabolicæ ſimilitudines quatenus accipiẽdæ. Solutio per ſimile.

Sanè quæ afferuntur ſimilitudines,nequaquam ex omnino ſingulis earum rerum ad quas allatæ ſunt,partibus reſpondent.Sed illud agunt,vt mentem ad id, de quo agitur, argumentum dirigant.Quemadmodum igitur fieri ſolitum eſt, vt pecunia numulariis ad quæſtũ detur: Sunt enim(vt Alexandriæ ego animaduerti)qui illam recipiant, & hoc quod dico, præſtent: Sic neceſſariò quicunque aliquod à deo cuiuſuis generis donum acceperit, id cum eo communicare debet,cui illo ſit opus.Vel illud facere,quod ab Apoſtolo dictum eſt de doctrina,Hæc commenda fidelibus hominibus,qui idonei erunt & alios docere. Naturaliter enim hoc non tantum in doctrina fieri conſueuit, ſed in quacũque etiam alia re.quoniam ſunt qui ad miniſtrandum vires acceperunt,alij qui peritiam ad gubernandum. L

2.Tim.2.a

INTERROGATIO CCLV.

Matth.20.b

QVò abire iuſſus eſt,cui dictum eſt,Tolle quod tuum eſt,& vade? M

RESPONSIO.

Eo fortaſſe,quò abire iuſſi ſunt ij,qui à ſiniſtris conſtituti ſunt: quibus crimini datum eſt, quòd à bonis operibus ceſſaſſent. Porrò quiſquis inuidet fratri, is eo deterior eſt, qui ceſſat: cum morem habeat ſcriptura multis in locis vicina inter ſe duo hęc vocabula ponere φθόνον & φόνον,id eſt inuidiam & cædem.

Rom.1.d Gala.5.d φθόνον καὶ φόνον.

INTERROGATIO CCLVI.

Mat.20.a

QVæ eſt merces illa,quam hi ſimiliter accipiunt,atque nouiſſimi?

Reſpon-

A

RESPONSIO.

Fortaſſe hoc, quòd alicui crimini data non ſint mala quæ patrauit, commune eſt omnium mandato obedientium. Nam illud coronam adeptum eſſe, eorum proprium eſt, qui bonum certamen legitimè certarunt, curſum conſummarunt, & fidem ſeruarunt, in charitate Chriſti Ieſu domini noſtri. Poteſt autem pacta illa merces eſſe illud centuplum, quod in hac vita dominus eos aſſecuturos ſpopondit, qui exequendi cauſa mādati ipſius, quiduis eorum, quæ in hac vita habentur, omiſiſſent: ita vt de hoc intelligatur, quod dictum eſt, Tolle quod tuum eſt. Quoniam autem inuidiæ morbo contacti erant, qui priores in opere laborare viſi erant, & propterea ægrè ferebant in mercedis acceptione poſteriores illos ſibi fuiſſe exæquatos, illis dicitur, non eſſe amplius eos æternæ vitæ hæreditatem adepturos, ſed centuplo illo accepto in hac vita, in futura propter inuidiam damnatum iri, audituroſq; illud, Vade, &c.

2. Tim. 4. b
Matth. 20. b
B
Tolle, quod tuū eſt, noue interpretatur.

INTERROGATIO CCLVII.

QVi ſunt illi, de quibus dicitur, Paleas autem comburet igne inextinguibili?

Matth. 3. c
Luc. 3. d

RESPONSIO.

Ij nimirum, qui eo modo vtiles ſunt iis, qui digni ſunt regno cœlorum, quemadmodum paleæ tritico: neque id ex vllo charitatis inſtinctu aduerſus deum, proximúmve faciunt, ſiue in donis ſpiritus, ſiue in corporis officiis: atq; ita imperfectos ſeipſos deſerunt.

C

INTERROGATIO CCLVIII.

QVis eſt ille, qui dānatur ab Apoſtolo, quando dicit, In humilitate, & ſuperſtitione, &c. Colo. 2. d

RESPONSIO.

Quod ſequitur, id apertè opinor argumentum explanare, de quo agitur in eo loco. Siquidem mox id immanitatem in eo, quòd non parcatur corpori, appellat: quo in genere ſunt Manichæi, & ſiqui ſunt eorum ſimiles.

D

INTERROGATIO CCLIX.

QVis eſt feruens ſpiritu? Rom. 12. b

RESPONSIO.

Qui cum ardenti ſtudio, & inexplebili cupiditate, & aſſidua diligentia voluntatem dei facit in charitate Chriſti Ieſu domini noſtri: conuenienter illi quod ſcriptum eſt, In mandatis eius volet nimis. Pſal. 111. a

INTERROGATIO CCLX.

E

CVm Apoſtolus dicat, nunc quidem, Nolite fieri imprudentes: aliàs verò, Nolite eſſe prudentes apud voſmetipſos: nunquid fieri poteſt, vt non ſit prudens apud ſeipſum, qui imprudens non ſit?

Ephe. 5. d
Rom. 12. c

RESPONSIO.

Vnumquodque præceptum propriam adiunctam regulam habet. Illi enim quod eſt, Nolite fieri imprudentes: ſtatim adiungitur, Sed intelligentes, quæ ſit voluntas dei. Ei verò, quod eſt, Ne ſis prudens apud temetipſum: illud, Time dominum. Ex quo intelligitur imprudentem illum eſſe, qui voluntatem domini non intelligit: Prudentem verò apud ſemetipſum, qui ſuiipſius conſiliis nititur, neque ſecundum fidem ambulat in verbis dei. Siquis igitur neque imprudens vult eſſe, neque prudens apud ſemetipſum, hic intelligere voluntatem domini debet cum fide in ipſum, & in timore dei Apoſtolum imitari, qui de ſeipſo loquens ait, Cōſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti.

δόγμα
Prouer. 3. a
F
2. Cor. 10. a

INTERROGATIO CCLXI.

CVm dominus ſpoponderit, ac dixerit, Omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis. & item, Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re, quamcunq;

Matth. 21. c
Mat. 18. c

petierint, fiet illis. quid eſt, quòd rogata quædam etiam ſancti non obtinuerunt? ſicut etiam G
2.Cor.12.c Apoſtolus: ſic enim eſt apud ipſum, Pro hoc ter dominum rogaui, vt diſcederet à me. qui tamen, quod rogauerat, non impetrauit: ſimiliterq; Hieremias propheta, & Moyſes.

RESPONSIO.

Matth.16.d Cum dominus noſter Ieſus Chriſtus in oratione ſua dixerit, Pater ſi poſſibile eſt, tranſeat à
Luc.22.e me calix iſte: & ſtatim deinceps adiunxerit, Veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat: primò quidem ſcire illud conuenit, non eſſe permiſſum nobis, vt quæ volumus omnia petamus.
Rom.8.e quin ne intelligimus quidem, quid expediat nobis petere. Quid enim oremus, ſicut oportet, H
neſcimus. Quocirca in adhibendis rogationibus, magna vndique circunſpectione vti debemus, vt ea ſint ex voluntate dei. Si autem non audiamur, intelligendum eſt, opus eſſe aut per-
Luc.18.a ſeuerantia, aut contentione maiore, quemadmodum admonemur ex ea parabola domini, per quam docemur ſemper oportere orare, & non defatigari: & quemadmodum alio in loco di-
Lucæ.11 b ctum eſt ab ipſo eodem domino, cum ait, Propter improbitatem eius tamen ſurget, & dabit, quotquot habet neceſſarios. Aut emendatione & diligentia, ex eo, quod dictum eſt à deo
Eſa.1.d per prophetam ad quoſdam his verbis, Cum extenderitis manus veſtras ad me, auertam faciem meam à vobis: & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Manus enim veſtrę ſanguine plenæ ſunt. lauamini, mundi eſtote, & cætera. Quod autem etiam nunc manus I
multorum efficiantur, & ſint plenæ ſanguine, de hoc verò nihil eſt, quod ambigant, qui fidem habent iudicio illi dei, quod aduerſus eum pronunciauit, qui annunciare in popu-
Ezech.3.e lum iuſſus, obticuerit, his verbis, Sanguis peccatoris requiretur de manu ſpeculatoris. Quod
Acto.20.f cum veriſſimum ac certiſſimum eſſe ſibi Apoſtolus perſuaſiſſet. dicebat, Mundus ſum ego à ſanguine omnium. non enim ſubterfugi, quin annunciarem vobis omne conſilium dei. Quòd ſi qui tantummodo obticuerit, is reus futurus eſt ſanguinis eorum, qui peccauerint, quid dicendum ſit de iis, qui factis, dictisve alios ſcandalizant? Fit autem interdum, vt rogantis indignitas cauſa ſit, quamobrem non impetretur, quod rogatum ſit: quemadmodum in Dauid, qui cum ſupplex rogaſſet à deo, vt liceret ſibi ædificare domum deo, prohi- K
bitus eſt: & licet à dei gratia excluſus non eſſet, nihilominus tamen hoc, quod petebat, idoneus qui impetraret, iudicatus non eſt. Nam Hieremiam apparet non auditum fuiſſe, propter maliciam illorum, pro quibus orabat. Quin & incidit plerunque, vt omiſſa ex negligentia idonea occaſione, in qua rogationem fieri oportuiſſet, animaduertamus poſtea alieno
2.Cor.12.c tempore nos & incaſſum rogare. De eo autem, quod eſt apud Apoſtolum, Pro hoc ter domi-
πορισά-των ratio multiplex. num rogaui, vt diſcederet à me: ſcire cōuenit earum calamitatum, quæ vel in rebus externis, vel in corpore ipſo nobis eueniunt, variam atque multiplicem eſſe rationem: quippe deum eſſe, cuius vel numine, vel permiſſu illæ nobis contingant, idq; ad maiorem vtilitatem noſtrā, quàm ea fuiſſet, ſi ab his liberi fuiſſemus. Siquis ergo intelligere potuerit calamitatem ſuam L
eſſe eiuſmodi, à qua ſi liberari velit, precatione opus ſit, ac poſtulatione: nimirum is auditur,
Matth.9.c ſi eo modo poſtulet, quemadmodum duo illi cæci in Euangelio, & decem leproſi, & alij item
Lucæ.17.c complures. Si verò rationem quis non intellexerit, quamobrem in tētationem inciderit (nam
Matth.24.b eſt plerunque, cum oblatas ſibi tentationes patientia peruincere debet) & cum eæ perferendæ toleranter eſſent vſque in finem, deprecetur, is non auditur. Et cauſa eſt, quoniam non accōmodat ſe ad propoſitum benignitatis dei. Illud autem, Si duo ex vobis conſenſerint: quid ſibi
ἡ περικοπὴ σαφηνίζει. velit, apertè ſeries ipſa loci declarat. Ibi enim de eo agitur, qui verbis corrigit eum, qui peccauit, & qui corripitur. Quòd videlicet cum deus nolit mortem peccatoris, ſed vt conuertatur, & viuat: ſi qui correptus ſit, animo indoluerit, & in idem propoſitum venerit cum eo, vnde corripiatur, de omni re, hoc eſt, de omni peccato, ſi relaxationem petierint, dabitur eis à M
clementiſſimo deo. Etenim niſi cum corripiente conſenſerit is, qui corripitur, non iam relaxatio fit, ſed religatio: conuenienter verbis illis, quæ deinceps ſequuntur, Quæcunque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo. Completur enim iudicium illud, Si autem eccle-
Matth.18.c ſiam etiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & publicanus.

INTERROGATIO CCLXII.

Quę eſt hic, πτωχεία, id eſt, médicitas, Latinus interpres va CVm in numero rerum laudabilium ſcriptura mendicitatem ponat, & paupertatem, velut cum dicit, Beati médici. &, Deſiderium pauperum exaudiuiſti domine. & item, Mendicus & pauper laudabunt nomen tuū. quæ eſt differentia mendicitatis, & paupertatis? quomodòve verum

A verum eſt quod dicit Dauid, Ego autem mendicus ſum & pauper? rie reddidit: modo enim paupertatē, modò iopiā modò etiā mēdacitatē vertit.

RESPONSIO.

Cor.8.b Memoria tenens ea, quæ de domino Apoſtolus dixit, Quòd propter nos mendicus factus ſit, cum eſſet diues: eum exiſtimo appellari mendicum, qui ex diuitiis ad inopiam deuolutus ſit: pauperem verò, qui ab initio in egeſtate ſemper fuerit, & in huiuſmodi ſtatu ita ſe moderatus ſit, vt apud deum in gratia eſſe meruerit. Porrò Dauid mendicum ſe & pauperem aſſerit, fortaſſe hoc dicens ex perſona domini, qui quidem ipſe mēdicus appellaretur ex eo, quod de eo ſcriptum eſt, Qui propter nos mendicus factus eſt, cum eſſet diues. Pauper verò, quatenus (quod ad carnem attinet) non diuitis alicuius, ſed fabri filius dictus eſt, Fortaſſe etiam, quoniam vt Iob, res ſuas non eſſet ſolitus in theſauris cuſtodire, neque diuitiis animum adhibere tanquam propriis, ſed omnia diſpenſare ex voluntate domini.

B

INTERROGATIO CCLXIII.

QVid eſt, quod docere dominus velit per ea exempla, quibus continuò ſubiicit, Sic omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus? Si enim qui habet in animo ædificare turrim, aut bello congredi cum alio rege, is parare ſe debet vel ad ædificationem, vel ad bellum, & alioqui ſi ad hæc facienda impotens ſit, eſt in ipſius poteſtate initio vel non iacere fundamentum, vel rogare quæ pacis ſunt: ergóne eadem ratione, is etiam, qui voluerit diſcipulus domini fieri, renūciare debet? & ſi ad hoc difficultatem in ſe eſſe animaduerterit, eſt in ipſius poteſtate initio defugere diſciplinā domini? Luc.14.fg

C

RESPONSIO.

Mens domini eſt in his exemplis, non permittere, vt cuiuis liberum ſit domini diſcipulo eſſe, vel non: ſed docere nullo modo fieri poſſe, vt qui in rebus verſetur, ex quibus animus diſtrahatur, Deo verè poſſit placere: quippe cum in his periculum ſit, ne expoſitus inſidiis diaboli, atque ita captus, ridiculo ac ludibrio ſit, iis imperfectis relictis, in quæ ſtudium ſuum videbatur contuliſſe. Quod orans propheta, ne ſibi eueniret, dicebat, Nequando ſupergaudeant mihi inimici mei. &, Dum commouentur pedes mei, ſuper me magna locuti ſunt. Pſal.34.c Pſal.54.c

D

INTERROGATIO CCLXIIII.

CVm Apoſtolus dicat, Vt ſitis ſinceri: & alio in loco, Sed vt ex ſinceritate: ſincerum quid eſt? Philip.1.b 2.Cor.2.d τὸ ἀλικρινὲς

RESPONSIO.

Prorſus ego hoc nomine illud arbitror appellari, quicquid rei omnis alterius miſtionis expers eſt, & ſummè ab omni contrario depurgatum, atque ad vnam totum pietatem intentum directumq́ue: neque ad pietatem modò, ſed ad ea etiam omnia accuratè exequenda, quę in ſingulis & temporibus, & rebus ad huius propoſitum faciant: ita videlicet, vt qui alicui muneri præpoſitus ſit, is ne ad affinia quidem ei muneri officia ab illo diſtrahatur. Declaratur autem id quod prius dixi, ex ipſa ſerie contextus. Verbis enim illis, Sed vt ex ſinceritate: illud ſubiicitur, Sicut ex deo coram deo in Chriſto loquimur. Alterum verò, ex eo, Non plus ſapere quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem, vnicuique ſicut deus diuiſit menſuram fidei. Et ex iis, quæ deinceps inferuntur. Rom.12.a Ibidem.

E

INTERROGATIO CCLXV.

F NVnquid ad ſolos modò ſacerdotes illud dictum eſt, Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade, prius reconciliare fratri tuo, & tunc veniens offer munus tuum? An verò etiam ad omnes? Quomodóve vnuſquiſque noſtrum offert ad altare? Matth.5.c

RESPONSIO.

Hoc ſine dubio conſequens fuerit, vt præcipuè ac prima notione accipiatur dictum eſſe ad ſacerdotes. Verùm quoniam ſcriptum eſt. Vos autem ſacerdotes domini vocabimini, & miniſtri dei omnes. &, Sacrificiū laudis honorificabit me. & item, Sacrificium deo ſpiritus contribulatus. & apud Apoſtolū etiam eſt, Vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentē, ſanctā, Eſa.61.f Pſal.49.d Pſal.50.d Rom.12.a

deo placentem, raionale obſequium veſtrum(quorum vnumquodq; commune omnium eſt) G
neceſſario,quod hîc dicitur,ſine vllo diſcrimine præſtare ſinguli debemus.

INTERROGATIO CCLXVI.

Mar.9.g QVid eſt ſal illud,de quo dominus pręcepit,cum dixit, Habete in vobis ſal, & pacifici e-
Colo.4.a ſtote inter vos?Et quid item illud,de quo Apoſtolus ait, Sermo veſter ſemper in gra-
tia ſale ſit conditus?

RESPONSIO.

Et hoc in loco etiam ex contextu , & ſerie vtriuſque capitis, ſenſus perſpicuus eſt. Etenim H
ex verbis quidem domini nihil aliud docemur , quàm vt nullam cauſam demus mutuæ diſ-
Ephe.4.a iunctionis,mutuíve diſſidij : ſed vt ad vnitatem ſpiritus nos ſemper conſeruemus in vinculo
Iob.6.a pacis.Ex verbis autem Apoſtoli,ſiquis in memoria habuerit illum,qui dixit,Si comedetur pa
Pſal.111.a nis abſque ſale , & ſi eſt guſtus in verbis inanibus : docebitur profectò diſponere ſermones
Ephe.4.g Pſal.144. ſuos ad ędificationem fidei,vt det gratiam audientibus,tempore opportuno,& decenti ordi-
1.Cor.14.g ne vtens,ad hoc vt faciliores ad auſcultandum habere auditores poſſit,ac magis morigeros.

INTERROGATIO CCLXVII.

Luc.12.f SI verum eſt illud,fore,vt alius vapulet multis,alius paucis : quomodo dicunt quidam ſup I
plicia non eſſe ſempiterna.

RESPONSIO.

Quæ ambiguè & obſcurè videntur dicta fuiſſe in quibuſdam locis diuinę ſcripturæ, ea cla
rè explicantur ex iis,quæ dilucidè dicta ſunt aliis in locis. Cum igitur dominus aliâs quidem
Matth.25 d affirmatè dicat hos ituros ad ſupplicium æternum: aliâs verò , quoſdam amandet in ignem
æternum,paratum diabolo & angelis eius: & alibi mentione facta de gehenna ignis , confe-
Mar.9.g ſtim ſubiiciat,Vbi vermis eorum non moritur,& ignis non extinguitur: & olim etiam mul-
Eſa.66.g tò antè per prophetam de quibuſdam prædixiſſet,Vermem eorum nō moriturum,neque ignē
extinctum iri: hæc atque horum ſimilia cum ſic poſita reperiantur in diuina ſcriptura, vnum K
hoc etiam eſt ex artificiis diaboli, vt homines videlicet velut obliti horum & talium, quæ po
ſita ſunt pleriſque in locis ſacroſanctarum literarum,quo maiore cum audacia peccent, ſibi-
ipſis ſuppliciorum finem confingant.Nam ſi æterni ſupplicij finis futurus eſt aliquando,ſine
controuerſia æternæ vitę etiam erit.Quòd ſi hoc in æterna vita nullo modo poſſumus intel-
ligere,quænam afferri ratio poteſt , quamobrem æternum ſupplicium habere finem dicatur?
Matth.25.d æqualiter enim tam huic quàm illi æternitatis additio adiecta eſt.Ibunt,inquit,hi in ſuppliciū
Luc.12.f æternum:Iuſti autem in vitam æternam.His igitur ita conceſſis,intelligendum eſt illud,Va-
pulabit multis: & illud,Vapulabit paucis: non finem,ſed diuerſitatem ſupplicij declarat. Si e-
Pſal.7.c Pſal.61.c nim deus iudex iuſtus eſt,non bonis ſolùm,ſed etiam improbis, reddens vnicuique iuxta ope L
ra ſua: fieri poteſt , vt alius quidem dignus ſit igne inextinguibili , atque hoc ipſo vel lenius,
vel acrius vrente: alius verò verme nunquam morituro,atque hoc ipſo nihilominus vel mi-
tius quenque excruciante, vel ſeuerius, pro meritis videlicet vniuſcuiuſque : itemq; alius ge-
henna,habente prorſus ipſa etiam varia tormentorum genera : ſimiliterq; alius exterioribus
tenebris: quo in loco alius in fletu eſt ſolum, alius præter fletum , in ſtridore etiam dentium
propter cruciatuū videlicet acerbitatem. Quin & hæ quoq; tenebræ, quæ vocātur exteriores,
Prouer.9.d alias etiā prorſus eſſe interiores ſignificant.Et illud quod dictum eſt in Prouerbiis,In profun
dum inferni:declarat quoſdam eſſe quidem apud inferos,nō tamen in profundo,qui leuiori-
bus ſcilicet pœnis afficiantur. Porrò hoc ita eſſe etiam nūc poſſumus per ſimilitudinē adum-
A morbis corporis ſimilitudo. bratè in morbis corporis intelligere. Siquidem eſt alius, qui præter febrem alias etiam aliorū M
morborum acceſſiones habet. alius item , qui ex ſola tantummodo febri laborat : & hic ipſe
diuerſo modo atque alius.Similiterq; reperietur alius,qui febri quidē ipſe non laborabit, do-
lore tamen membri alicuius vehementer cruciabitur: & hic ipſe item alio aut acrius,aut re-
miſſius.Vſurpatum eſt autem etiam hoc à domino , Multis, & paucis , ex vſu quotidianæ lo-
quendi conſuetudinis,quemadmodum alia etiam huiuſcemodi nonnulla . Quandoquidem
ſcimus plerunq; huiuſcemodi formam loquēdi etiam in his ſolitam eſſe vſurpari, qui ex vno
aliquo morbo laborant.Veluti cum dicimus in aliquo,qui tantummodo febricitat,aut ex o-
culo dolet,admirantes,Hic quot ſuſtinuit dolores,aut quot pertulit cruciatus? Quamobrem
hoc,

A hoc,multis aut paucis vapulare(iterum dico) nequaquam temporis lõginquitatem, completionémve,ſed pœnæ diuturnitatem ſignificat.

INTERROGATIO CCLXVIII.

QVo ſenſu appellantur quidam filij contumaciæ,& filij iræ? Epheſ.5.b

RESPONSIO. Ibidem.2.a

Sanè dominus natos & filios alicuius ſolitus eſt appellare eos, qui multiformem ipſius vo luntatem exequuntur,tam boni,quàm mali.Si enim,inquit, filij Habrahæ eſſetis, opera Ha- τέκνα καὶ υἱούς
B brahæ faceretis.Et itẽ,Vos ex patre diabolo eſtis,& deſideria patris veſtri vultis facere. Quare contumaciæ quoque is filius efficitur,qui opera,quæ contumaciæ ſunt,exercet. Fortaſſe etiam ſicut non peccator modò,ſed ipſum etiam peccatum diabolus appellatur, ea re, opinor, quòd ipſe peccati primus autor extiterit: ſic idem quoque ob eandem cauſam contumacia ipſa ritè appelletur.Filius autem iræ eſt aliquis,quatenus ſe ira dignum reddidit. Vt enim qui di gni ſunt domino,& qui diei ac lucis opera faciunt,Apoſtolus filios lucis, & filios diei appellauit:ita conſentaneum videtur,vt eodem modo ex contrario etiam intelligatur illud, Eramus filij iræ.Cæterum ſcire illud conuenit,filium contumaciæ,& filium irę idem eſſe:cũ ſententiam domini habeamus, Quòd, qui contumax eſt in filium, non videbit vitam æternam,
C ſed ira dei manet ſuper eum.

Ioan.8.e Ibidem.f Filius contumaciæ ſiue diaboli. Fili⁹ irę quis 1.Theſ.5.a Epheſ.5.b Epheſ.2.a

INTERROGATIO CCLXIX.

QVoniam ſcriptum eſt,Facientes voluntates carnis & cogitationum : nunquid voluntates carnis aliæ ſunt,aliæ cogitationum?& ſi ſunt,cuiuſmodi ſunt?

RESPONSIO.

Sanè quidem carnis voluntates alio in loco ſeorſum nominatim enumerat Apoſtolus,ſic dicens,Manifeſta ſunt autem opera carnis,quæ ſunt adulterium,fornicatio,immundicia,luxuria,idolorum ſeruitus,veneficia,inimicitiæ,contentiones,æmulationes,iræ,rixæ,diſſenſio- Gal.5.c
D nes,ſectæ,inuidiæ,homicidia, ebrietates, comeſſationes, & quæ his ſimilia. Et alibi magis in vniuerſum,Sapientia carnis inimicitia eſt in deum. Legi enim dei non eſt ſubiecta, neque enim poteſt.Voluntates autem cogitationum ea,opinor, conſilia appellentur, quæ ſcripturæ teſtimonium non habent:veluti ſunt illa,de quibus dictum eſt,Conſilia deſtruentes, & omnẽ altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam dei, & intellectus qui non rediguntur in captiuitatem,in obſequium Chriſti. Quamobrem neceſſarium, & tutum eſt, vt ſemper, atque vbique illud ſeruetur,quod dictum eſt à Dauid,Et conſilium meum iuſtificationes tuæ. Pſal.118.

Roma.8.b περιληπτικώτερον. 2.Cor.10.a

INTERROGATIO CCLXX.

E QVid eſt,ἀπορούμενοι ἀλλ᾽ οὐκ ἐξαπορούμενοι, quod Latinus interpres vertit,aporiamur,ſed non deſtituimur? 2.Cor.4.b

RESPONSIO.

Vt animi ſui expletionem in fiducia in deum ex collatione fortitudinis animi humanæ oſtendat Apoſtolus,ſingula,quæ hoc in loco habentur, ponit hoc modo : Quod enim ad humanam prudentiam attinet,in omnibus tribulationem patimur, inquit. Quod verò ad fiduciam in deum, Sed non anguſtiamur. Item quod ſpectat ad fortitudinem animi humanam, Aporiamur,inquit:id eſt,ſummis circumuenimur difficultatibus. Quod verò ad fiduciam in deum,non deſtituimur penitus:id enim eſt ἐξαπορούμενοι.& reliqua ſimili modo. Veluti ſunt
F etiam illa,quæ alio in loco dicta ſunt ab eodem,Quaſi morientes, & ecce viuimus. Vt caſtigati & non mortificati:quaſi triſtes,& ſemper gaudentes: ſicut egentes, multos autem locupletantes:tanquam nihil habentes,& omnia poſſidentes. 2.Cor.6.b

INTERROGATIO. CCLXXI.

CVm dominus dicat,Veruntamen quod ſupereſt, date eleemoſynam,& ecce omnia munda ſunt vobis:nunquid peccata omnia,quæ quis commiſit, mundentur per eleemoſynam? Luc.11.f

RESPONSIO.

Propoſitam quæſtionem ſeries ipſa eorum,quæ præcedunt,dilucidè explicat. Nam cum antea dixiſſet,

dixiſſet, Quod deforis eſt calicis, & catini, mundatis: Quod autem intus eſt veſtrum, plenum G
eſt rapina, & iniquitate. poſt hoc ſubiecit, Veruntamen, quod ſupereſt, date eleemoſynam, &
ecce omnia munda ſunt vobis. Omnia, hæc videlicet, quæ per rapinam, & defraudationē pec-
cata committimus, & iniquè agimus. Hoc autem ita eſſe apertè declarauit Zacchæus, quum
Luc.19.b dixit, Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus, & ſiquid aliquem defraudaui, reddo
ἐσυκοφάν-τησα. quadruplum. vt videlicet intelligatur, peccata omnia, quæ eiuſmodi ſunt, vt retexi poſſint, ac
pluribus contrariis rectè factis penſari, hoc modo ab homine emundari: atque hoc modo, di
co, non vt qui ipſe ad emundationem per ſe ſatis idoneus ſit, ſed qui egeat in primis miſeri-
Ephe.1.b Matth.3.b cordia dei, & ſanguine Chriſti: in quo redemptionem habemus reliquorum etiam omnium,
facientes in ſingulis fructus dignos pœnitentiæ. H

INTERROGATIO CCLXXII.

QVoniam præceptum eſt domini, hominem non debere eſſe ſolicitū de craſtino, quomodo præceptū hoc ſanè intelligemus? Videmus enim nos in rebus ad neceſſariū vſum parādis magnū ſtudiū adhibere, vt ea etiā reponamus, quæ durare poſſint ad longinquū tēp⁹.

RESPONSIO.

Matt.6.d Qui doctrinam domini aſſecutus, qui dixit, Quærite primū regnum dei, & iuſtitiam eius: I
Luc.8.a & certiſſimam autoritatē tribuit promiſſioni dei, qui ſtatim ſubiecit, Et hæc omnia adiiciē-
2.Tim.4.b Matt.10.b tur vobis: nequaquam is in curis vitæ huius, quæ verbum ſuffocant, & infœcundum reddunt,
occupat animū ſuum: ſed certans in bono certamine, vt promereatur gratiam diuinā, in do-
mino confidit, qui dixit, dignus eſt operarius cibo ſuo. Et de hoc nihil admodum laborat: ſed
laborat, & ſolicitus eſt non propter ſe, ſed propter mādatum domini: quemadmodū exemplo
Acto.20.g ſuo oſtendit Apoſtolus, & docuit, cum dixit, Omnia oſtendi vobis, quoniam ſic laborātes o-
portet ſuſcipere infirmos. Nam ſui ipſius cauſa ſolicitum eſſe, hoc crimē eſt hominis ſeipſum
amantis: contraq; propter mandatum ſolicitudinem ſuſcipere ac laborem, hęc laus eſt homi-
φιλοχρίστου nis Chriſtum amantis, & affectionis animi fraternam charitatem diligentis.

INTERROGATIO CCLXXIII. K

Matt.12.c QVid eſt, quod faciens aliquis, blaſphemat in ſpiritum ſanctum?

RESPONSIO.

Blaſphemia in ſpiritū.ſ. Ex ea blaſphemia, quam Phariſæi tunc vſurparunt, de quibus etiam lata eſt huiuſcemodi ſententia, perſpicuum eſt, eum etiam nunc blaſphemare ſpiritum ſanctum, hoc eſt, detrahere ſpiritui ſancto, quicunque effectus & fructus ſpiritus ſancti, aduerſario ipſius attribuit: quod peccatum incurrimus plerique noſtrum, qui ſecuri periculi temere ſtrenuum ſæpenumero appellamus ambitioſum, & ei qui iuſta indignatione per zelum moueatur & eam re indicans, iracūdiæ calumniam impingimus, & ad eundem modum alia iniquis adducti ſuſpicionibus, ementitis nominibus, de aliquo dicimus. L

INTERROGATIO CCLXXIIII.

1.Cor.3.d QVomodo efficitur aliquis ſtultus in hoc ſeculo?

RESPONSIO.

Eſaiæ.5.e Pſal.7.d Si formidauerit iudicium domini dicentis, Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & corā
vobiſmetipſis prudentes. & illum fuerit imitatus, qui dixit, Vt iumentum factus ſum apud te.
atq; abiecta omni caſſa opinione prudentiæ ſuæ, de iis, quæ cogitauerit, nihil antea tanquā re-
ctum approbarit, imò ne initio quidē prorſus quicquam cogitauerit, priuſquā ab ipſo domini M
mandato ſcire didicerit, quid placeat deo, ſiue in opere, ſiue in verbo, ſiue in cogitatione: cum
2.Cor.3.b ſcriptum ſit apud Apoſtolum, Fiduciam autem talem habemus per Chriſtum ad deum. non
quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis: ſed ſufficientia noſtra ex deo
Pſal.93.b eſt, qui docet hominem ſcientiam, ſicut ſcriptum eſt.

INTERROGATIO CCLXXV.

1.Theſ.2.d NVnquid alicuius ſancti propoſitum impedire Satanas poſſit? quoniam ſcriptum eſt, Ego quidem Paulus & ſemel, & iterū propoſueram venire ad vos, & impediuit nos Satanas.

Reſpon-

A RESPONSIO.

Eorum,quę in domino ſunt,recte factorum,alia ſola voluntate,ac deliberatione animi efficiuntur,alia ad hoc,vt efficiantur,indigent etiam opera corporis, adhibendis videlicet vel ſtudio,vel tolerantia. Ac quæcunque quidem ſunt eius generis, quæ in ſola animi voluntate poſita ſint,hæc nullo modo impedire Satanas poteſt. Quæ verò eiuſmodi,ad quæ conſequenda neceſſaria eſt etiam opera corporis, in his plerunque etiam deus naſci impedimenta permittit,vel probandi,vel detegendi cauſa illius,qui impediatur: Vt vel ſi à recto propoſito deſtiterit,conuictus,qualis ſit detegatur: Vt hi,qui ſupra petram fuerant ſeminati,qui ad modicum tempus ſuſceperunt quidem verbum cum gaudio,exorta autem tribulatione, ſtatim receſſerunt. Vel ſi in recto perſeuerauerit, clarius appareat ſtudium ipſius in recte factis: vt ipſius Apoſtoli,qui cum ſæpe Romam petere decreuiſſet,& prohibitus eſſet, vt ipſe faſſus eſt,tamen eatenus in ea voluntate permanere non deſtitit,quoad etiam effecit,quod ſtatuerat. Adhibenda autem tolerantia,vt Iob,qui tam multa à diabolo perpeſſus,violenter ipſum vrgente,vt blaſphemi quidpiam pronunciaret,aut ingratum aduerſus deum, in extremis etiam calamitatibus à pio ſuo animi iudicio,ſanáve de deo ſententia non receſſit. Siquidem ſcriptum eſt de eo, In omnibus his non peccauit Iob labiis ſuis coram deo, neque ſtultum quid contra deum locutus eſt.

(B — Mar.4.b, Luc.8.a, Matt.13.c, Roma.1.b; Iob.1.d.2.c; C)

INTERROGATIO CCLXXVI.

QVid eſt, quòd dictum eſt ab Apoſtolo, Vt probetis quæ ſit voluntas dei bona,beneplacēs, & perfecta? Roma.12.a

RESPONSIO.

Multa ſunt,quæ deus vult:atque horũ partim ex clementia,& bonitate, quæ quidē bona & ſunt,& dicuntur: partim ex iracundia propter peccata noſtra,quæ ipſa appellantur mala. Ego enim ſum,inquit,qui facio pacem,& creo mala: mala autem non propter quæ plectimur, ſed per quæ ad frugem corrigimur. Porrò quæ nos corrigunt, & auerſos vexatione ſua ád meliorem viam reuocant, ea vertuntur in bonum. Ac quæcunque quidem eius generis ſunt, quæ deus,clementiam bonitatémve exercens ſuam,vult,hęc nos quoq; neceſſariò & velle,& imitari debemus. Eſtote enim miſericordes, inquit, ſicut & pater veſter miſericors eſt. Et Apoſtolus item, Eſtote imitatores dei,ſicut filij chariſſimi:& ambulate in dilectione,ſicut & Chriſtus dilexit nos. Quæ verò ex iracundia peccatis noſtris commotus infert, & vt antè dixi, ea ratione mala appellantur,quòd malè illa nos habere ſolita ſint: hæc verò nequaquam protinꝰ facere etiam nobis licet. Neque enim propterea,quòd dei plerunque voluntas ſit,vt vel fame, vel peſtilentia,vel bello,vel alio quopiam iſtiuſmodi calamitatis genere homines perimātur, iccirco nos quoque huiuſcemodi illius voluntatis præbere nos miniſtros debemus: quandoquidem ad ea, quæ iſtiuſmodi ſunt, peragenda, adminiſtris etiam hominibus malis vti deus conſueuit,vt ex verbis illis intelligi poteſt, Miſit in eos iram indignationis ſuæ, indignationem,& iram,& tribulationem,immiſſionem per angelos malos. Igitur quærēdum eſt primũ, quæ ſit bona voluntas dei:tum vbi,quæ illa ſit,cognouerimus,exquirendũ diligentius,vtrúmne bona hæc,ſit etiam beneplacens deo. Eſt enim quædam, quæ ſuo quidem genere & dei voluntas eſt,& bona eſt. Ea tamen quandocunque aut in perſona, aut temporis opportunitate peccetur,non continuò etiam eſt beneplacens deo. Verbi gratia:erat voluntas dei, & voluntas ea erat bona,vt in cenſum offerretur deo:at non erat beneplacēs deo,vt hoc facerent, qui erant circum Dathan & Abiron. Item ſimili modo voluntas dei eſt, & voluntas bona eſt, vt eleemoſyna fiat:verum vt hoc fiat cauſa gloriæ humanæ, non iam hæc etiam beneplacens eſt deo. Ad eundem modum etiam voluntas dei erat,& ea voluntas erat bona,vt diſcipuli, quod in aure audierant,prædicarent in tectis:veruntamen vt aliqua dicerent,antequã dicendi matura opportunitas veniſſet,ea iam deo beneplacens non erat. Nemini enim dixeritis, inquit, viſionem hanc,donec filius hominis à mortuis reſurgat. In vniuerſum denique omnis volũtas dei bona,tunc etiam beneplacens eſt,quando in ea ſeruatum ſit, quod dictum eſt ab Apoſtolo, Omnia ad gloriam dei facite.&, Omnia honeſtè,& ſecundum ordinem fiant. Sed enim quandocunque item voluntas dei aliqua ſit,eaq; bona ſit, & beneplacens ſit, neque ſic tamen ſecuro eſſe animo conuenit:ſed in eo anxiè,ac ſolicitè eſt laborandũ,vt hæc perfecta,ac nulla in parte manca menſura ſit. Porrò mēſura hæc duplex eſt:aut eius rei videlicet, quæ ſit, ſi ex præcepto

(D — Eſaiæ.45.b; Luc.6.e; Ephe.5.a; E — Pſal.77.e; δόγμα; F — Matt.10.c, Luc.12.a; Matt.17.b; 1.Cor.10.g; Ibidē.14.g)

Matt.22.e Luc.12.e Ioan.15.b Matt.24.d Luc.12.e praecepto fit:aut virium illius,qui facit.Diliges enim,inquit,dominum deum tuũ ex tota anima tua,& ex tota virtute tua,& ex omnibus viribus tuis,& ex omni mẽte tua, & proximum, quemadmodum in euangelio ſecundum Ioannem dominus docuit, & praeterea omne mandatum,ſicut ſcriptum eſt.Beatus enim, inquit dominus, quem cum venerit dominus, inuenerit facientem ſic. G

INTERROGATIO. CCLXXVII.

ταμεῖον QVid eſt illud cubiculum quod eum intrare dominus iubet,qui oraturus ſit?

RESPONSIO. H

Cubiculum ſiue cellariũ ἀλληγορικῶς Eſa.26.d Cellarium communis loquendi conſuetudo ſolita eſt appellare locum in domo vacuum, ac remotum à celebritate, in quo ea reponimus, quaecunque habemus in animo ad aliquod tempus ſeruare:vel in quo volẽtibus latere profugium eſt: qua in ſignificatione acceptum eſt à propheta,cum ait,Vade popule meus,intra in cellarium tuum,abſcondere. Porrò vim mãdati argumentum ipſum declarat. Siquidem eo in loco ſermo ad eos inſtitutus eſt, qui vitio laborarent gloriae humanae.Proinde ſi cui moleſtiam exhibet vitium huiuſcemodi, is rectè facit,ſi in facienda oratione ſe à celebritate ſubducit,& eouſque in ſolitudine contineat, donec eò iam peruenerit,vt omnino de humanis laudibus nihil curet, ſed oculos in ſolum deum habeat intentos:velut ille,apud quem eſt,Ecce ſicut oculi ſeruorum in manibus dominorũ ſuorum,ſicut oculi ancillae in manibus dominae ſuae, ita oculi noſtri ad dominum deum noſtrũ. Caeterum ſi aliquis,dei munere, ab eo vitio liber ſit, huic non eſt neceſſe occultare quod bonũ eſt.Nam hoc dominus ipſe docet,cum ait,Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita: neque accendunt lucernam,& ponunt eam ſub modio,ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus,qui in domo ſunt.Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona,& glorificent patrem veſtrum,qui in coelis eſt. Atque haec eadem ratio, & in eleemoſyna intelligenda eſt,& in ieiunio,de quibus agitur in eodem loco,atque in vniuerſum in re omni, quae ad dei cultum pertineat. I

Simile Dauidicum Pſal.122.a Quorum ſit nõ occultare rectè facta. Matt.5.b νοῦς

INTERROGATIO CCLXXVIII. K

1.Cor.14.b QVomodo ſpiritus alicuius orat,& mens eius eſt ſine fructu?

RESPONSIO.

πνεῦμα προσεύχεται, νοῦς ἄκαρπος 1.Cor.14.b Hoc de iis dictum eſt,qui lingua audientibus ignota orationes factitarent.ait enim, Si orẽ lingua,ſpiritus meus orat,mens autem mea ſine fructu eſt.Quotieſcunq; enim iis, qui adſunt ignota ſunt verba orationis,tunc ſine controuerſia orantis mens ſine fructu eſt, quippe cum inde nemo fructum capiat.Contrà autem,quandocunque, qui adſunt,orationem intelligunt, quae audientes poſſit iuuare,tunc ſine dubio,qui orat, fructum habet, quòd meliores fiunt, qui iuuantur.Similis quoque etiam ratio eſt in omni prolatione ſermonum dei. Scriptum eſt enim,Sed ſiquis bonus ad aedificationem fidei. L

Eph.4.g

INTERROGATIO CCLXXIX.

Pſal.46.d QVid eſt,Pſallite intelligenter?

RESPONSIO.

ὁμοίωσις Iob.34.a Prorſus quod eſt in cibis ſenſus cuiuſque cibi, hoc in verbis ſacroſanctarum literarum eſt intelligentia.Guttur enim,inquit, eſcas guſtu diiudicat:mens autem intelligẽdi verba diſcernit.Siquis igitur ad vim verbi cuiuſque animo etiam ita ſimul efficiatur, quemadmodum guſtatu ad qualitatem cuiuſque cibi,prorſus hic mandato illi ſatisfacit,quod eſt,Pſallite intelligenter. M

INTERROGATIO. CCLXXX.

Matt.5.a QVid eſt,Mundo corde?

RESPONSIO.

Qui ſeipſum non reprehendit, quòd dei mandatum aut ſpreuerit, aut plenè executus non ſit,aut neglexerit.

Interro-

A

INTERROGATIO CCLXXXI.

NVnquid quæ pſallere nolit,ea cogenda eſt?

RESPONSIO.

Niſi alacriter ad pſallendum accedat,& niſi eam animi affectionem præ ſe ferat,quam habere ſe teſtatus eſt is,qui dixit,Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo. & niſi in ceſſatione magnum ineſſe detrimentum arbitretur,aut corrigitor, aut de medio tollitor,ne modicum fermentum totam maſſam corrumpat. Pſal 118.a 1.Cor.5.b Gal.5.b

B

INTERROGATIO CCLXXXII.

QVi ſunt illi,qui dicunt,Manducauimus coram te,& bibimus:& reſponſum ferunt,Neſcio vos? Luc.13.e

RESPONSIO.

Fortaſſe illi,quos in perſona ſua deſcripſit Apoſtolus, cum dixit, Si linguis hominum loquar,& angelorum,&c.& ſi habuero omnem ſcientiam,& omnem fidem:& ſi diſtribuero omnes facultates meas in cibos pauperum:& ſi tradidero corpus meum,ita vt ardeam: charitatem autem non habuero,nihil mihi prodeſt. quam quidem doctrinam acceperat idem Apoſtolus à domino,qui de quibuſdam dixerat, Faciunt enim vt videantur ab hominibus. Amen dico vobis,receperunt mercedem ſuam.Quicquid enim non charitatis erga deum, ſed humanæ laudis cauſa fit,cuiuſcunque generis illud factum ſit, id non laudem pietatis meretur:ſed iudicium incurrit aut ſtudij hominibus aliis placẽdi,aut ſibi,aut æmulationis, aut inuidentiæ,aut alterius cuiuſpiam iſtiuſmodi criminis. Quamobrem quicquid huiuſmodi eſt, hoc dominus iniquitatis opus appellat.Ita enim iis reſpondet, qui dixerant illud, Manducauimus coram te,& bibimus. Diſcedite à me operarij iniquitatis. Quî enim non ritè operarij iniquitatis appellentur,qui dei donis ad mercaturam voluptatum ſuarum abutantur?Cuiuſmodi erant illi,de quibus eſt apud Apoſtolum,Nõ enim ſumus ſicut multi adulterantes verbum dei.Et alio in loco,Exiſtimãtium quæſtum eſſe pietatem.& pleraque huiuſmodi. A quibus omnibus liberum fuiſſe eundem Apoſtolum ex verbis ipſius illis intelligimus,Non quaſi hominibus placentes,ſed deo,qui probat corda noſtra.Neque enim aliquando fuimus in ſermone adulationis,ſicut ſcitis,neque in occaſione auaritiæ,deus teſtis eſt,nec quærentes ab hominibus gloriam,neque à vobis,neque ab aliis.

1.Cor.13.a — C — Matth.6.a — γνώμη catholica. — D — 2.Cor.3.d 1.Tim.6.b 1.Theſ.2.a

INTERROGATIO CCLXXXIII.

NVnquid qui facit voluntatem alicuius,is particeps eſt illius?

RESPONSIO.

E

Si credimus domino dicenti,Omnis qui facit peccatum,ſeruus eſt peccati:& item, Vos ex patre diabolo eſtis,& deſideria patris veſtri vultis facere: ſine dubio intelligimus hunc non ſolum eſſe participẽ,ſed talem etiam,qui illius,cuius opus facit,filius mereatur appellari: Cõuenienter verbis domini. Porrò Apoſtolus etiam hoc ipſum apertè teſtatur, cum dicit, Neſcitis quòd cui exhibetis vos ſeruos ad obediẽdum,ſerui eſtis eius, cui obeditis, ſiue peccati ad mortem,ſiue obeditionis ad iuſtitiam? Ioan.8.d Ibidem.f Eius es & ſeruus & filius cuius opus exequeris. Roma.6.c

INTERROGATIO CCLXXXIIII.

F

SI fratrum familia in aduerſam valetudinem inciderit, atque ob eam cauſam ad inopiam deuenerit,nũquid ea ſine ſcrupulo res ad vſum neceſſarias accipere ab aliis poſſit: & ſi poſſit,à quibus poſſit?

RESPONSIO.

Qui memoria tenet dominum illa dixiſſe,Quatenus feciſtis vni de his fratribus meis minimis,mihi feciſtis:is ſine dubio maiorem in modum ſolicitudinem ac ſtudium, & diligentiam adhibet,vt idoneus ſit,qui in numero fratrũ domini collocetur. Eiuſmodi igitur ſiquis fuerit,is de acceptione omnem à ſe dubitationem remouere debet, potiuſq; gratias agere. A quibus autem conueniat accipere,& quando,& quomodo,is ſtatuet,cui communis procuratio com- Matt.25.d

tio commiſſa eſt, memoria tenens quod dicit Dauid, Oleum peccatoris nõ impinguet caput G
Pſal.140.b Pſal.100.b meum. Itemq́;, Ambulans in via immaculata hic mihi miniſtrabat.

INTERROGATIO CCLXXXV.

NVnquid in mutuis inter diuerſas fratrũ familias contractibus, rei, de qua contractio fiat, precium exiliter ad calculum conueniat reuocari?

RESPONSIO.

Vtrúmne permittat doctrina Chriſtiana venditionem, emptionẽmve inter fratres exer-
2.Cor.8.c ceri, prorſus quid dicam compertum non habeo. Siquidem communicare inter nos alij aliis H
admonemur res ad neceſſitatem vitæ pertinentes, ſicut ſcriptum eſt, Veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat, vt & illorum abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum, vt fiat æqualitas. Verùm ſi omnino aliquando neceſſitas huiuſmodi cõtingat, maiorem adhibere cu-
Prou.17.d ram debet qui emit, ne in perſoluendo, de precio aliquid detrahat, quàm in accipiendo, qui vendit, ne plus accipiat, quàm quanti res ſit. Simulq́; illud in memoria habeant vtriq́;, damnũ inferre iuſto non eſt bonum.

INTERROGATIO. CCLXXXVI.

NVnquid qui inter fratres vitam agat, & in corporis debilitatem inciderit, hic in hoſpitale I
oporteat amandari?

RESPONSIO.

In hoc habẽda eſt ratio diligens cuiuſque loci, & finis accommodati ad communem vtilitatem in gloriam dei.

τὸν μονήρη βίον ἤσκησεν. *Deſcriptus fuit liber hic ex uetuſtiſsimo exemplari, quod allatum fuit ex Ponto & locis illis, in quibus Magnus Baſilius ſolitariam uitam exercuit: & poſt etiam cum eo collatum, quod inuentum eſt Cæſareæ in mendicorum hoſpitio, quod ipſe exædificauit eo in loco, qui nunc de eius nomine Baſilias appellatur. Quæ autem ſequuntur* XXVII. *capita, & animaduerſiones, de codice Cæſareænſi adiecta ſunt.* K

INTERROGATIO CCLXXXVII.

QVi ſunt fructus digni pœnitentiæ?

RESPONSIO.

Col.1.b Opera iuſtitiæ peccato contraria: cuiuſmodi fructus ferre debet, qui pœnitentiam agit, dicto illi obtemperans, In omni tempore bono fructificantes.

INTERROGATIO CCLXXXVIII. L

QVi peccata ſua confiteri vult, nunquid omnibus paſſim, & quibuſuis ea confiteri debet, an certis quibuſdam?

RESPONSIO.

Propoſitum benignitatis dei in his qui peccant, perſpicuum eſt ex eo, quod ſcriptum eſt,
Ezech.18.g Nolo mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur, & viuat. Quoniam igitur etiam cõuerſionis modus accommodatus eſſe debet ei qui peccat, & pręterea opus eſt fructibus dignis pœ-
Matt.3.b nitentiæ, conuenienter verbis illis, Facite fructus dignos pœnitentiæ: ne ſi fructus abfuerint, illa vſu eueniant, quæ confeſtim poſt denunciantur: Omnis enim arbor, inquit, quæ non facit
1.Cor.4.a fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur: neceſſario iis peccata aperiri debent, quibus M
credita eſt diſpenſatio myſteriorum dei. Siquidem rationem hanc in pœnitentia etiam vete-
Matt.3.b Acto.19.d res illos cernimus ſecutos fuiſſe, quãdo & in euangelio ſcriptum eſt, quòd Ioanni confitebãtur peccata ſua: & in Actis, apoſtolis ipſis, à quibus etiam baptizabantur cuncti.

INTERROGATIO CCLXXXIX.

QVem peccati alicuius pœnituit, is ſi in illud idem denuò relapſus ſit, quid faciet?

RESPONSIO.

Quòd qui ſemel pœnitentiam egerit, denuò idem peccatum commiſerit, hoc argumento eſt, illum

A eſt,illum primam cauſam peccati illius funditus non extirpaſſe, à qua veluti à quadam radice alia eiuſdem generis pullulare neceſſe ſit. Nā quemadmodum ſiquis relicta radice ramos arboris alicuius velit exciſos,nihilominus radix manens alios ſimiles illis protrudit: ſic quoniam peccata ſunt quædam,quæ naſcendi principium in ſeipſis non habent, ſed aliunde originem ducunt,neceſſe eſt prorſus,ſiquis eſſe ab illis liber velit, is vt cauſas primas peccatorū illorum ſtirpitus tollat.Veluti corrixatio & inuidia non ex ſeipſis naſcuntur,ſed ab radice appetitus gloriæ pullulant. Qui enim humanam gloriam magni facit, is ex æmulatione ei obtrectat,quem in gloria eſſe animaduertit,aut à quo in ea ſuperari ſe videt, inuidet. Quocirca qui ſemel ſeipſum inuidiæ contentioníſve condemnarit,is ſi in eadem ipſa denuò vitia relap- B ſus ſit, vtique intelligat graui ſe ac penitus inſito cupiditatis gloriæ morbo, principe ſcilicet inuidiæ æmulationíſve cauſa laborare.Nimirumq́; ipſum conuenit contraria ratione,nempe humilitatis exercitationibus(humilitatis autem exercitatio in rebus contemptioribus exercitatio eſt)gloriæ morbum curare:vt hoc modo affectionem illam humilis animi adeptus,deinceps in ea,quæ antè diximus eſſe cupiditatis gloriæ genuina, non incidat. atque in ſingulis iſtiuſmodi peccatis ſimili modo. ὁμοίωσις

INTERROGATIO CCXC.

C QVomodo abundat quis in opere domini ſemper? 1.Cor.15.g

RESPONSIO.

Vel videlicet,cum aut delatum à deo ſibi munus multiplicat,iuuandis & ad virtutem promouendis iis,quibus benignè facit: Vel quandocunque maiore ſtudio perſequitur opus domini,quàm ea,quæ vulgo in ſtudio ſunt apud homines.

INTERROGATIO CCXCI.

QVis eſt calamus quaſſatus,aut fumigans linum? quomodóve alterum quis non conterit,alterum non extinguit? Eſaiæ.42.a

D

RESPONSIO.

Sanè per quaſſatum calamum,illum intelligi arbitror, qui non ea qua oportet animi ſinceritate mandatum dei exequitur:quem non conterere conuenit,neque abſcindere,ſed ſanare potius,ſicut docuit dominus, cum dixit, Attendite ne eleemoſynam veſtram faciatis coram hominibus vt videamini ab eis.Et Apoſtolus etiam præcepit dicens, omnia facite ſine murmurationibus & diſceptationibus.Et alio in loco, nihil per contentionem, aut inanem gloriam.Linum verò fumigans, quotieſcunque quis mandatum quidem exequitur, ſed non ardenti deſiderio,aut pleno ſtudio,ſed ſegnius quodammodo ac lentius: qui ideo nō eſt deterrendus,ſed excitandus potius admonitione aſſidua iudiciorum dei,& promiſſorum ipſius. Calamus quaſſatus. Matt.5.b Philip.2.b Ibidem.2.a Linum fumigans.

E

INTERROGATIO CCXCII.

NVnquid conueniat,vt inter fratres magiſter ſit puerorum ſecularium?

RESPONSIO.

Cum Apoſtolus dixerit,Patres nolite ad iracundiam prouocare filios veſtros, ſed educate illos in diſciplina & correptione domini:ſi qui eos adducunt,hac mente adducunt, & qui ſuſcipiunt tales ſunt,qui planiſſimè confidant poſſe ſe, qui ſibi adducātur, in diſciplina & cor- F reptione domini educare,ſeruetur quod præceptum eſt à domino, qui dixit, Sinite paruulos venire ad me.talium eſt enim regnum cœlorum. Remoto autem huiuſcemodi propoſito ac ſpe,hoc neque deo gratum,neque ex decoro,aut vtilitate noſtra eſſe exiſtimo. Ephe.6.a Col.3.c Matt.19.a

INTERROGATIO CCXCIII.

QVomodo agi par eſt cum iis, qui cum maiora peccata declinent, minora perinde ac ſi nihil referret,committunt?

RESPONSIO.

Primo quidem ſcire illud conuenit,differentiam hanc minorum & maiorum nuſquam in nouo Te-

nouo Teſtamento reperiri. Siquidem vna eſt & eadem ſententia aduerſus quælibet peccata, G
Ioan.8.d cum dominus dixerit, Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Et item, Sermo, quem locutus
Ioan.12.g Ioan.3.d ſum vobis, ille iudicabit eum in nouiſſimo die. Et Ioannes vociferans dicat, Qui cōtumax eſt in filium, non videbit vitam æternam, ſed ira dei manet ſuper eum. cùm contumacia non in diſcrimine peccatorum ſed in violatione præcepti, poſitam habeat futuri ſupplicij denunciationem. Prorſus autem, ſi id nobis permittitur, vt in peccatis hoc magnum, illud exiguum appellemus, inuicto argumento concluditur magnum vnicuique eſſe illud, à quo quiſque ſupe-
Argu.à ſimili ratur: contraq; exiguum, quod vnuſquiſque ipſe ſuperat. Vt in athletis, qui vicit, fortis eſt: qui autem victus eſt, imbecillior eo, vnde victus eſt, quiſquis ille ſit. Quocirca aduerſus quécunq;,
Matt.18.c qui cuiuſcunq; generis peccatum admittat, ſeruandum eſt præceptū domini, qui dixit, Si pec- H cauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te nō audierit, adhibe tecum adhuc vnū vel duos, vt in ore duorum vel trium ſtet omne verbum. Quòd ſi non audierit eos, dic eccleſiæ. Si autem eccleſiam etiam non audierit, ſit tibi ethnicus, & publicanus. Seruetur autem in omnibus, quæ ſunt hu-
1.Cor.5.a γνώμη iuſmodi, id quod dictum eſt ab Apoſtolo, Quare nō potius luctum habuiſtis, vt tolleretur de medio veſtrū, qui hoc opus fecit? Ita enim exerceri ſeueritas debet, vt in ea tamen & clemētia & miſericordia appareant.

INTERROGATIO CCXCIIII.

I

QVæ cauſa eſt, quam ob rem quis excidat à iugi recordatione dei?

RESPONSIO.

Nimirum ea, ſiquis immemor ſit beneficiorum dei, & aduerſus bene de ipſo meritum ingratus exiſtat.

INTERROGATIO CCXCV.

ὁ μετέωρος. Luc.12.d EX cuiuſmodi ſignis deprehenditur aliquis, quòd animo euariet ac diſtrahatur?

RESPONSIO.

K

Nempè quandocunque quis in rebus ad gratiam dei promerendā pertinētibus negligens
Pſal.15.c eſt: cum Propheta dicat, Prouidebam dominum in cōſpectu meo ſemper, quoniam à dextris eſt mihi ne commouear.

INTERROGATIO CCXCVI.

QVa ratione perſuaderi poſſit animæ cuipiam, quòd à peccatis libera ſit & expurgata?

RESPONSIO.

Siquis in ſeipſo animi affectionem illam ſimilem Dauid ineſſe animaduerterit, apud quē L
Pſal.118. Col.3.a πάθος. eſt, Iniquitatem odio habui, & abominatus ſum. aut aſſecutum ſe præceptum illud Apoſtoli, qui dixit, Mortificate igitur membra veſtra quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immundiciam, libidinem, concupiſcentiam malam, & auaritiam, quæ eſt ſimulachrorū ſeruitus, pro-
Pſal.110.a pter quæ venit ira dei ſuper filios incredulitatis, vt verè dicere illud poſſit, Non adhæſit mihi cor prauum, declinantem à me malignum non cognoſcebam. Porrò intelligit aliquis ſe in huiuſmodi affectione poſitum, ſi etiam aduerſus peccantes admirabilem, & horrore plenam ſanctorum virorum miſericordiam illam imitatus ſit, velut Dauid quidem, apud quē eſt, Vi-
Pſal.118. 2.Cor.11.g di præuaricantes, & tabeſcebam Apoſtoli verò, qui ait, Quis infirmatur, & ego nō infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego nō vror? Etenim, ſi (vt veritas credere ſuadet) animus nobilior eſt corpore, in corpore autem videmus conſueuiſſe nos fœditatē omnem odiſſe, reſpuereq;, iteq; M animum noſtrum aſpectu immanis cuiuſuis carnificinæ, & inſidiarum quarumuis naturaliter vehementer ſolere commoueri, triſtariq;, quî non tandem credibilius ſit, ea quæ antè dixi-
φιλόχριστου καὶ φιλάδελφου Pſal.37.a Collatio. mus aduerſus peccantes, in animis eorum euenire, in quibus Chriſtiana, fraternaq; charitas vigeat, quotieſcunq; eorum qui peccant, animum velut à feris beſtiis ſauciari, abſumiq; animaduerterint, ac veluti cruore vndiq; ac tabo oppleri? cum ſcriptum ſit apud Dauid, Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum; & ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me. Putruerunt, & corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ. Miſer factus ſum & curuatus
1.Cor.15.g ſum vſq; in finem, tota die cōtriſtatus ingrediebar. Et apud Apoſtolum, Stimulus mortis peccatum

A catum eſt. Quandocunq; igitur quis vel in ſuis, vel in alienis peccatis eo modo, quemadmodum ſuprà initio diximus, animo affectum ſe eſſe animaduerterit, tunc ſine dubio credat ſe liberum eſſe à peccato.

INTERROGATIO CCXCVII.

QVæ teneri ratio debet in conuerſione facienda à peccatis?

RESPONSIO.

Nimirum imitanda illa Dauid animi affectio eſt. Primò quidem, cum dicit, Iniquitatem meam cognoui, & peccatum meum non abſcondi. Dixi, confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam domino. Deinde in iis denarrandis modus, qui habetur in ſexto pſalmo, ſimiliterq; in aliis item vario modo, eaq; diſcenda ſunt ab Apoſtolo, quæ pro alterius peccato Corinthios ille feciſſe teſtatus eſt, cum dixit, quòd quæ ſecundum deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem parit: & ſtatim poſt triſtitiæ proprietates adiunxit, Ecce enim hoc ipſum ſecundum deum contriſtatos vos eſſe, quantam in vobis peperit ſolicitudinem, ſed defenſionem, ſed indignationem, ſed timorem, ſed deſiderium, ſed æmulationem, ſed vindictam, in omnibus exhibuiſtis vos incontaminatos eſſe negocio. Ita vt ex his perſpicuum ſit, non ſolùm cõuenire à peccato diſcedere, & pro peccantibus huiuſcemodi animi affectiones ſuſcipere, ſed ab ipſis etiam illis, qui peccant recedere. Nam & Dauid hoc apertè demonſtrauit, cum dixit, Diſcedite à me omnes, qui operamini iniquitatem. Et Apoſtolus præcepit, cum eo, qui huiuſmodi ſit, ne cibum quidem vnà capere nos debere.

(Margin: B at "meam cognoui"; C at "ab ipſis etiam"; Pſal. 31. a; 2. Cor. 7. c; Pſal. 6. b; 1. Cor. 5. d)

INTERROGATIO CCXCVIII.

NVnquid ratio concedat, vt quæ recta ſunt, ea fiant, prout cuique placet?

RESPONSIO.

Qui ſibimetipſi placet, homini placet. Homo enim etiam ipſe eſt vnuſquiſque. Quemadmodum igitur maledictus eſt homo, qui ſpem ſuam ponit in homine, & fulcit carnem brachij ſui: quod nihil indicat aliud quàm fiduciam ſuiipſius: quibus mox ſubiicit, Et à deo receſſerit anima eius: item quoque qui vt alij placeat, vel ex eo, quod ipſi ſibi placet, aliquid facit, is alienus eſt à cultu dei. Faciunt enim (inquit dominus) vt videantur ab hominibus. Amẽ dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Quin & Apoſtolus etiam prædicans dicit, Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Porrò aduerſus eos, qui tales ſunt, vehementior quædam fertur in ſacris literis comminatio, dicentibus deum diſſipaſſe oſſa eorum, qui hominibus placent.

(Margin: D at "chij ſui"; Hiere. 17. a; Matt. 6. a; Gal. 1. b; Pſal. 52. b)

INTERROGATIO CCXCIX.

E QVomodo perſuadere ſibi quis poſſit, ſe remotum eſſe ab ambitione?

RESPONSIO.

Quotieſcunque domino obtemperauerit, qui dixit, Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. itemq; Apoſtolo præcipienti, ac dicenti, Siue mãducatis, ſiue bibitis, ſiue quid aliud facitis, omnia ad gloriam dei facite, ita vt cultor dei nihil neque de præſenti, neque de futura gloria laborans, ſed charitatem, quæ eſt erga deum, rebus omnibus anteponens, fidenter ſimul cum his, quæ præmiſſa ſunt, dicere illud poſſit, Neque inſtantia, neque futura poterunt nos ſeparare à charitate dei, quæ in Chriſto Ieſu domino noſtro. cum ipſe dominus noſter Ieſus Chriſtus dixerit, Nõ quærere ſe gloriam ſuam. Et quòd qui à ſemetipſo loquitur, gloriam propriam quærit: qui autem quærit gloriam eius, qui miſit eum, hic verax eſt.

(Margin: F at "dei, quæ in Chriſto"; Matt. 5. b; 1. Cor. 10. g; Roma. 8. g; Ioan. 8. f; Ibidem. 7. e)

INTERROGATIO CCC.

QVæ eſt ratio conuerſionis, quum ſermo eſt de re, quæ oculis tangi non poteſt?

RESPONSIO.

Sanè ratio quidem conuerſionis declaratur in ea interrogatione, in qua quæritur, quæ te-

neri ratio debeat in conuerſione facienda à peccatis.Quòd autem ſermo ſit de re,quę oculo- G
Matt.10.c Luc.6.g rum aſpectum fallit,meminerimus dictum eſſe à domino, Nihil occultum quod non poſtea ſciatur.&,Ex abundantia cordis os loquitur.

INTERROGATIO CCCI.

QVid ſiquis dixerit,Conſcientia me non reprehendit?

RESPONSIO.

Reſponſio per ſimile

Hoc accidit etiam in morbis corporis.Siquidem multi ſunt morbi,quos non ſentiunt, qui H
in illis ſunt.Veruntamen ij maiorem adhibent fidem medicorum peritiæ,quàm ſuo ipſorum ſtupori.Similiter etiam in morbis animi,peccatis videlicet,licet quis ſeipſum non reprehendat,quòd peccatum ſuum non ſentiat,nihilominus tamen adhibere iis fidem debet, qui res eius peruidere melius poſſunt quàm ipſe. Quod animaduertimus factum fuiſſe ab Apoſtolis, quo tempore cum de ſua erga dominum ſincera animi affectione nihil dubitantes, dici ſibi audiuiſſent,Vnus ex vobis me tradet:maiorem domini verbis, quàm conſcientiæ ſuæ autoritatem tribuerunt,altercabanturq; ac dicebant,Nunquid ego ſum domine?Sed apertius hoc ipſum videmus in Petro, qui cum ex vehementi humilitate miniſterium domini dei ac magiſtri ſui nollet admittere,tamen vbi illud audiuit,Niſi lauero te, nõ habes partem mecum: hiſce domini verbis ſumma adhibita fide,dicit,Non tantum pedes meos,ſed & manus & caput. I

Matt.26.b Ioan.13.a

INTERROGATIO CCCII.

NVnquid de extrariis hominibus, iis qui in indigentia poſiti ſunt, de fratrum menſa ſubueniri conueniat?

RESPONSIO.

Matt.15.c Ibidem. κυναρίοις Matt.5.g

Cum dominus dixerit,Non miſſus ſum,niſi ad oues quæ perierunt domus Iſraël: &, Non eſt bonum ſumere panem filiorum,& mittere catellis:nequaquã neceſſe eſt,ea, quæ in eorum K
vſus attributa ſunt,qui conſecrati ſunt deo,temere ita in quoſuis impẽdi. Si verò id fieri poſſit,quod à muliere,quæ de fide laudatur, dictum eſt, videlicet, Etiam domine. nam & catelli edunt de micis,quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum.hoc poſitum ſit in arbitrio diſpẽſatoris, adhibita eorum etiam ſententia, qui ſecundum ipſum in familia cæteris præſtantiores ſunt:vt ex eo quod abundat,Sol(ſicut ſcriptum eſt)oriatur ſuper malos & bonos.

INTERROGATIO CCCIII.

NVnquid iis obedire conueniat,quæ ab omnibus in fratrum collegio dicantur?

RESPONSIO. L

1.Cor.14.f Roma.12.b ὑπόδειγμα à membris ductum. Ibidem. ἐϛοχασμένως

Interrogatio hæc magnam habet difficultatem, ſiquis ei reſpondere velit. Primum quòd manifeſtæ perturbationis indicium prębet,ex eo,quòd ab omnibus aliquid dicatur:cum Apoſtolus dicat,Prophetæ autem duo,aut tres dicant, & cæteri diiudicent. Et idem in donorum diſtributionibus,ſingulis,qui loquuntur,proprios ordines aſſignauerit, cum dixit, Vnicuique ſicut deus diuiſit menſuram fidei. Et in ſimilitudine membrorum corporis apertè demõſtret, eum qui loquitur,ipſum quoque viciſſim partem eſſe:apertiusq; hoc idem etiam ac magis diſtinctè declaret,cum dicit,Siue qui docet in doctrina,ſiue qui exhortatur in exhortatione, & reliqua.Vt ex his perſpicuum ſit,nequaquam omnia omnibus eſſe permiſſa,ſed vnunquenque in vocatione ſua manere debere,illudq; quod ſibi à domino creditum ſit, diligentius accurare.Quamobrem qui in familia cæteris præeſt, & vniuerſis, quæ facere illos oporteat deſcribit,maiore quadam cum animaduerſione huiuſcemodi adminiſtrare munus debet,ſoliciteq;, & vt par eſt,in ſingulis aduigilare, quo pacto videlicet conuenienter voluntati dei, & accõmodatè ad naturam,& facultatem vniuſcuiuſque, habita communis vtilitatis ratione, munera ſingulis deſcribat,imperètve.Contrà verò, qui ſub imperio ſunt, ij ſeruata diſciplina,obedientiaq;(quatenus eam tamen ſeruari conuenit)verborum meminiſſe illorum domini debent, Oues meæ vocem meam audiunt: & ego cognoſco eas, & ſequuntur me, & ego vitam æternam do eis.memoriaq; tenere eundem ſuperius dixiſſe, Alienum autem non ſequentur, ſed fugient ab eo, quia non nouerũt vocem alienorum.itemq; Apoſtolum dicere,Siquis aliter do- M

Ioan.10.c Ibidem. 1.Timo.6.a

A ter docet,& non acquieſcit ſanis ſermonibus domini noſtri Ieſu Chriſti, & ei quæ ſecundum pietatem eſt,doctrinæ,ſuperbus eſt,nihil ſciens.& iis enumeratis, quæ inde naſcuntur poſtea adieciſſe, Abſiſte à talibus.iteq; alio in loco,Prophetias nolite ſpernere.Omnia probate, quod bonũ eſt tenete:ab omni ſpecie mala abſtinete.Ex quibus omnibus intelligitur,ſiquid ſit quod ex mandato domini dicatur,aut cum mandato conueniat,in eo,licet mortem cum minis intentatam habeat, nihilominus tamen obedientiam ſeruari cõuenire.Sin contrà, aliquid præter mandatum eſt,aut aliqua ex parte mandato aduerſatur,id licet angelus de cœlo,aut de apoſtolis aliquis imperet,licet vitam promittat,aut mortem minetur, nullo pacto admittendum eſſe:cum Apoſtolus dixerit,Licet nos ipſi, aut angelus de cœlo euangelizet vobis præter
B id,quod euangelizauimus vobis,anathema ſit.

1.Theſ.5.d Gal.1.b

INTERROGATIO CCCIIII.

NVm quid pro his,qui traditi fratribus ſint,à propinquis eorum,ſi dare aliquid velint, accipiendum ſit.

RESPONSIO.

Huius rei cura arbitriumq; eſto penes antiſtitem.Veruntamen in hoc ſi mea etiam ſententia exquiritur,exiſtimo magis conſultum iri offenſioni multitudinis, & ad ædificationem fi-
C dei fore commodius,ſi repudientur huiuſcemodi munera. Siquidem ex illorum ſuſceptione primum illud incommodum naſcitur, quod ſæpenumero ob eam rem malè audit fratrum reſpub.Deinde illud etiam,quòd ad ſuſtollendos animos propinquorum illorum,vnde allata illa ſunt,cauſam dant.Ad hæc,quòd ſecundum id,quod dictum eſt ab Apoſtolo de iis, qui in communi loco priuatas eſcas haberent, & potiones, illud conſequitur, Confunditis eos, qui non habent,& huiuſmodi pleraque.Quare cum ex ea re tot ſimul cauſæ ad peccatum naſcantur,rectum eſt,ſi quæ ſunt huiuſmodi, ea non accipiantur, & antiſtiti facultas detur, vt ſtatuat ipſe,à quibus ſumi,& quæ ſumpta ſint,quomodo diſtribui conueniat.

1.Cor.11.c

INTERROGATIO CCCV.

D NVnquid ab extrariis accipi aliquid conueniat, vel amicitiæ gratia, vel cognationis quæ præceſſerit.

RESPONSIO.

Hoc interrogatum eandem vim habet cũ eo,Nunquid à propinquis aliquid accipi debeat.

INTERROGATIO CCCVI.

QVa ratione aliquis aſſequi poteſt,vt ne mente vnquam diſtrahatur?

RESPONSIO.

E
Nimirum ſiquis excellentem electi viri Dauid mentem illam induerit,qui de ſeipſo loquẽs ait,nunc quidem,Prouidebam dominum in conſpectu meo ſemper, quoniã à dextris eſt mihi,ne commouear.nũc verò,Oculi mei ſemper ad dominum, quoniam ipſe euellet de laqueo pedes meos.aliàs autem,Ecce ſicut oculi ſeruorum in manibus dominorum ſuorum:ſicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ,ita oculi noſtri ad dominum deum noſtrum. Atque vt minore exemplo diſcamus, quàm accuratiore ſtudio, ſolicitudineq; in rebus maioribus ritè adminiſtrandis vti nos conueniat,vnuſquiſque ſecum conſideret cum animo ſuo, quomodo coram aliis ſe gerit,eſto æquales ſibi illi ſint,quomodo omni in re vitare reprehenſionem ſtu-
F det,in ſtatu,in ambulatione,in motu cuiuſcunque membri,in locutione etiam. Quemadmodum autem quæ aperta apud homines ſunt, ea damus operam vt declinemus, item quoque ac multo magis qui perſuaſum habeat ſe deum habere inſpectorem, ſcrutantẽ corda & renes (ſicut ſcriptum eſt) & veram eſſe promiſſionem illam vnigeniti filij dei, Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi in medio eorum ſum:itemq; ſpiritum ſanctum adeſſe moderatorem,& donorum diſtributorem,effectoremq;: ſimiliter angelos cuſtodes vniuſcuiuſque,ſecundum id,quod dictum eſt à domino, Videte ne contemnatis vnũ de puſillis iſtis, dico enim vobis quoniam angeli eorum in cœlo ſemper vident faciẽ patris mei, qui eſt in cœlis:Is longè maiore,ac vehemẽtiore animi contentione laborat, vt pietatẽ ita colat,vt ne qua in re dei voluntatem offendat. Atque hoc modo mens ipſa in officio vehementius ac diligẽ-

ὑπόδειγμα Pſal.15.c Pſal.24.c Pſal.122.a Argu. à minore. Pſal.7.c Matt.18.c 1.Cor.12.b Matt.18.b

tius confirmatur. Amplius, ſi illud etiam implere ſtuduerit, Benedicam dominum in omni G
Pſal.33.a tempore,ſemper laus eius in ore meo.Et item illud,Meditabitur in lege domini die ac nocte.
Pſal.1.a quo videlicet mens in æquabili perenniq; meditatione, contemplationeq; volũtatum dei occupata,nequaquam ſpatium inueniat,quo ad futiles cogitationes poſſit aberrare.

INTERROGATIO CCCVII.

NVnquid in pſalmodiæ,orationíſve inceptione viciſſitudine vtendum ſit?

RESPONSIO.

Hoc in multitudine eorum,qui idonei ſunt,diſciplinæ ordinem ſeruato, ne res cõtempta, H
indifferénsve exiſtimetur:neque tamen contrà perpetua æqualitas in vna, aut altera perſona ſuſpicionem det ſuperbiæ illius,qui Antiſtes ſit,& contemptionis reliquorum.

INTERROGATIO CCCVIII.

NVnquid in collegio fratrum conueniat, vt qui aliquid dederit, ei par pari referatur? Et nunquid ex conuenientia eius quod datum ſit,referri gratia debeat?

RESPONSIO.

Hoc totum interrogatum humanum eſt.Si autem grati animi ſignum dandum ſit, in eo, I
penes quem diſtributio eſt,poſitum ſit arbitrium,& accipiendi ea quæ dentur,& gratiam referendi illi,qui det.

INTERROGATIO CCCIX.

NVnquid cui ea contigerint vt faciat, quæ & conſuetudo fert & natura, is audere debeat ad ſanctorum communionem accedere?

RESPONSIO.

Roma.6.a Superiorem natura,& conſuetudine illum eſſe demonſtrat Apoſtolus, qui in baptiſmo ſe- K
pultus ſit vnà cum Chriſto:qui quidem eo in loco,vbi agitur de baptiſmo, quod per aquã fit, ad ea quæ ſupra dixerat,illud adiunxerit,Hoc ſcientes, quia vetus homo noſter ſimul cruci-
Col.3.a fixus eſt vt deſtruatur corpus peccati, vt vltrà non ſeruiamus peccato. Et alio in loco præci-
πάθος. piens dixerit,Mortificate ergo membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam,libidinem,concupiſcentiam malam,& auaritiam, quæ eſt ſimulachrorum ſerui-
ἀπειθείας tus,propter quæ venit ira dei ſuper filios incredulitatis. Atque aliàs etiam regulam ſtatuerit,
Gal.5.d cum dixerit,Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis. Porrò ſcio ego ad hoc Chriſti virtute multos perueniſſe tam mares, quàm fœminas ex vera in dominum fide. Quod vero in immunditia poſitus quiſpiam ad ſacroſanctam com- L
munionem accedat,id verò quàm vehementer formidandum ſit, animaduertimus etiam ex
Matt.12.a iudicio veteris Teſtamenti.Quòd ſi plus quàm templum eſt hic, ſine dubio terribilius vide-
1.Cor.11.g licet docebit nos Apoſtolus,qui dixerit, Qui manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat,& bibit.

INTERROGATIO. CCCX.

NVnquid in communi domo dominica cœna debeat celebrari?

RESPONSIO.

Soluit collatione. Quemadmodum ratio non permittit, vt vas vllum commune in ſancta introferatur, M
Matt.12.a eodem modo etiam vetat ſancta, in domo communi celebrari: cum ex iuſſu dei in veteri
1.Cor.11.c Teſtamento nihil iſto modo fieri permittatur. Cum autem dominus dicat, Pluſquam templum eſt hic:& Apoſtolus item, Nunquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum?Quid dicam vobis?Laudabo vos in hoc?Non laudo. Ego enim accepi à domino, quod & tradidi vobis,& quæ ſequuntur.ſanè admonemur,non debere nos,neque communem cœnam in eccleſia manducare,aut bibere,neque dominicam in priuata domo in contumelia ha
Pſal 144.c bere:extraquàm ſiquis,cum neceſſitas poſcat, locum, ædémve elegantiorem deligat in tempore opportuno.

Interro-

A
INTERROGATIO CCCXI.

NVnquid rogati ab aliquibus,ad eos viſitandi gratia abire nos conueniat?

RESPONSIO.

Omnino viſitandi officium vnum eſt ex iis, quæ grata ſunt deo. Veruntamen qui eo fungitur,is & ad intelligendum eſſe ſagax debet, & ad reſpondendum prudens: & illud facere, quod dictum eſt,Sit ſermo veſter ſemper in gratia ſale conditus, vt ſciatis, quomodo oporteat vos vnicuique reſpondere.Illud autem,quempiam viſere vel conſanguinitatis, vel amicitiæ cauſa,alienum eſt à noſtra profeſſione. Col.4.a

B
INTERROGATIO CCCXII.

NVnquid viſitantes nos laici,ad orationem adhortandi ſint?

RESPONSIO.

Si ſunt amici dei,haud ab re eſt:cum ad eos Apoſtolus ſcripſerit,orate & pro me, vt detur mihi ſermo in apertione oris mei cum fiducia notum facere myſterium dei. Ephes.6.c aliâs loqui λαλῆσαι

C
INTERROGATIO CCCXIII.

NVnquid viſitantibus nos aliquibus in opere faciendo pergere nos conueniat?

RESPONSIO.

Eorum quæ ex mandato dei fiunt,nihil interrumpi debet,propter eos, qui ad nos humani gratia officij ingrediantur,niſi quæ peculiaris animæ quædam procuratio ſit,quæ ex mandato domini corporis induſtriæ debeat anteponi:cum in Actis ſancti Apoſtoli dixerint, Nō eſt bonum nos derelinquere verbum dei,& miniſtrare menſis. Act.6.a

D
ANIMADVERSIONES ADVERSVS CAnonicos delinquentes conſtitutæ.

1 SIquis integra corporis valetudine orationes facere,aut pſalmos memoriæ mandare neglexerit,excuſans excuſationes in peccatis, hic à reliquorum conſortio ſegregator,aut hebdomadam vnam ieiunato.

2 Siquis de errato aliquo adhibita charitate corripiatur, & correptionem non admittat, ſumma cū ſolicitudine obſecrans,ac propter ea,quæ deliquit,ignoſci ſibi poſtulans, hic quoque hebdomadam vnam à reliquorum ſocietate excluditor.

E

3 Siquis alicuius alicui peccati conſcius fuerit, neque illum correxerit, aut pacificè, & adhibita Chriſtiana charitate corripuerit, ſed cum perturbatione animi, veluti fratrem potius triumphans,quàm cauſam morbi tollere ſtudens,hic quoque vnà cum eo,qui de peccato caſtigabatur,hebdomadas duas à reliquorum conſortio abeſſe cogitor:quia vt inimicus,nō autem vt frater corripuit.

4 Siquis quæ facere poſſit,à fratre iuſſus,contumelioſè ſe,aut contumaciter gerat, neq; adhibita omni,quæ eſt in Chriſto lætitia,obtemperet,tanquā qui præfidens in ſuo abundet ſenſu,ſimiliter hebdomadam vnam ſegregator. πληροφορῶν αὐτῷ.

F 5 Siquis futiliter garriat,aut in ſermone facetias conſectetur,neq; adhibito timore ac tremore doctrinam beati Apoſtoli,& Euangeliorum conſeruet, nihilominus hic etiam hebdomadam vnam ſegregator.

6 Siquis præter Etiam, & Non, iuſiurandum aliud det, & ipſe hebdomadam vnam ſegregator.

7 Siquis fratri alicui peccati alicuius conſcius fuerit,& id diſſimulauerit,poſtea autem exprobrauerit, veluti traducendi cauſa, ſimiliter hic quoque tanquam malo alterius minimè indoleſcens & qui inſultans delectetur potius, à reliquorum conſortio hebdomadam vnam ſegregator.

8 Siquis alicuius alicui peccati conſcius ſit,& illum negligenter ferre animaduertat, ac nō

adhibita cordis contritione, multiſq; lacrymis deum ſibi propitium facere hortetur , & ad- G
moneat ipſum,vt pœniteat,& opera pœnitentiæ digna præ ſe ferat. Si autem his ita ſeruatis,
nihilominus tamẽ ille ſalutem ſuam negligat,qui eiuſmodi eſt, is ex conuentu prorſus exter-
1.Cor.5.b minator.Modicum enim fermentum totam maſſam corrumpit.

9 Siquis præterquam vbi neceſſarij vſus poſtulent,extra egrediatur , ac temere diuagetur,
qui huiuſmodi eſt,ſegregator,vt quieſcant domi pedes eius,ſicut ſcriptum eſt.

10 Siquis temere iracundia elatus fuerit , ac non actutum fratrem rogauerit, quem offen-
derit , vt peccatum ſibi,quod in ipſum peccauerit, condonet, hic ſimiliter hebdomadam et-
iam vnam ſegregator.

11 Siquis contumelia aliqua à fratre affectus fuerit, & à conuentu rogatus , peccatum non H
Col.3.b condonarit,memoria tenens eum qui dixit,Siquis aduerſus aliquem habet querelam: ſicut &
dominus donauit vobis,ita & vos. & hic ſimiliter à cæterorum cõſortio hebdomadam vnã
ſegregator.

ANIMADVERSIONES ADVERSVS CANO-
nicas delinquentes conſtitutæ.

1 QVæ iuſiurandum quoduis dederit,hebdomadas duas ſegregator.

2 Quę de natu maioribus alicui maledixerit,quibus adminiſtrandi res monaſte- I
rij cura mandata ſit, hebdomadam vnam ſegregator.

3 Quæ aduerſus ſororem aliquid dicat,eo conſilio, vt ipſam criminetur, hebdomadã vnã
ſegregator.

4 Quæ contumelia quauis aliquam affecerit,hebdomadam vnam ſegregator.

5 Quæ præter natu maiores eas , quibus commiſſa monaſterij adminiſtratio ſit , aduerſus
ſororem abſentem ſuſurrare aliquid animaduerſa fuerit,ſegregator hebdomadam vnam.

6 Quæ nulla cogente neceſſitate, intempeſtiua illata ſermocinatione futiliter garriat , ſe-
gregator hebdomadam vnam.

7 Quæcunque ſcurrilitatem in ſermone adhibuerit,aut immodeſtum riſum, hebdomadã K
vnam ſegregator.

8 Quæcũque in opere miniſterij occupata,& neceſſarium præ manibus munus habens, cla
moſè,procacitèrve proximam appellarit,hebdomadam vnam ſegregator.

9 Quæcunque reprehenſam aliquam delicti alicuius ab iis,quibus gubernatio,& rerum fa
ciendarum commiſſa moderatio ſit,defendit,hebdomadas duas vnà cum ea,quam defendit,
à reliquarum conſortio ſegregator.

10 Quæ cum extrario aliquo,eorum qui intrò ingrediuntur,ſermonem contulerit,antequã
ei ab ea permiſſum ſit,cui moderandæ diſciplinæ ſumma tradita autoritas ſit , hebdomadam
vnam ſegregator.

11 Quę in difficultate rerum ad vſum neceſſariarum,aut in operibus faciendis fatigatione, L
murmurare animaduerſa ſit,ſegregator hebdomadam vnam.

12 Quæ imperio aduerſatur illarum, quibus regendi prouincia tradita eſt , ſegregator heb-
domadam vnam.

13 Quæ contemptim,hoc eſt,reſtitans,lenteq; iuſſum(vt par eſſet) non expleat, hebdoma-
dam vnam ſegregator.

14 Quæ exquiſitè ornare ſe velit,poſt vnam,& alteram correptionem , coram antiſtite ar-
guitor.

15 Quæ ſine ſententia illarum,quibus delata diſciplinæ moderatio eſt,ad matrem ſuam,aut
ad ſororem abierit,hebdomadam vnam ſegregator.

16 Quæ nutu oculi,aut prauo aliquo geſtu proximam offenderit, ſegregator habdomadam M
vnam.

17 Quæ dimiſſis ſynaxibus ſermonem cũ extraria muliere aliqua conferat, ſegregator heb-
domadas duas.

18 Quæ iniuſſu illarum,quibus regendi tradita prouincia eſt, ab vno opere ad aliud trãſeat,
ſegregator hebdomadam vnam.

19 Quæ irrogatam ſibi multam reiiciat, contumacitèrve contrà reſpondeat , aut murmu-
ret,non intelligens quid ſibi ex correctione vtilitatis naſcatur,ſegregator hebdomadas duas.

Paræneſis

A Paræneſis ad Lectorem.

Poterant his aliæ adlegi animaduerſiones numero quadragintanouem, niſi eas in poſtremum penè reieciſſet locum exemplaris Græci recognitor aut excuſor. Quatenus datur coniecturâ aſſequi, in cauſa fuit, quòd authoris nullius præferrent nomenclaturã, cui certius ceu domino aſſeri poſſent. Sunt enim ἀνεπίγραφα καὶ ἀδέσποτα τὰ ἐπιτίμια. Quarè locum illum adito, qui proximus eſt operi: De uera & integerrima uirginitate.

B

CONSTITVTIONVM MONASTICARVM,
tam ad eos, qui in ſocietate, quàm ad illos, qui ſolitariam uitam agunt, pertinentium, Index.

I Quòd oratio debet omnibus rebus anteponi.
II De moderandis agitationibus animi, & quòd corpus malum non eſt, vt quidam putauerunt.
III Quòd non temere in colloquium veniendum eſt cum mulieribus.
C IIII Quòd ad vires corporis accommodari abſtinentia debet, & quòd honeſta, ac legitima res eſt corporis in opere faciendo exercitatio.
V Quòd opera illa conſectari monachus debet, quæ profeſſioni ipſius aliena non ſint.
VI Quòd non debet monachus temere cum quibuſuis ſermonem conferre.
VII Quòd neque ſine cauſa, neque crebro exire extra monaſteriũ monachus debet.
VIII Quòd locum identidem demutantibus monachis, neque liberè loquendi, neq; ſimiliter aliud quippiam agendi fieri poteſtas debet: contraq; quod vitandi ſunt, qui tales ſunt.
D IX Quòd clerum, gubernationémve fratrum nullo modo appetere monachus debet.
X Quòd ad recta ſtudia conſectanda neutiquam commouere nos debet cupiditas inanis gloriæ.
XI De idoneo ad loquendum tempore.
XII Quòd in ſermone ſuo ſales ſectari monachus non debet.
XIII De animi facilitate, & quomodo charitas conflatur.
XIIII De prudentia.
XV De fide & ſpe.
E XVI De animi ſubmiſſione.
XVII Quot modis prauæ in animo cogitationes oriantur.
XVIII Ad canonicos vitam communiter in ſocietate degentes.
XIX Quòd qui ad religioſam vitam accedit, ad eam cum ſtabili iudicio debet accedere: & de obedientia.
XX Quòd qui ſemel religioſam vitam ingreſſus ſit, is neutiquam illorum ſectari familiaritates debet, qui in communi vita verſantur, neque de rebus ipſorum ſolicitudinem omnino vllam ſuſcipere.
XXI Quòd nullo modo à ſpirituali fratrum cœtu ſeparare ſe aliquis debet.
XXII De obedientia vberius.
F XXIII Quòd quæuis ſordidiſſima etiam opera ſumma cum alacritate facienda vltro ſuſcipere monachus debet.
XXIIII Quòd nullo modo debet ſe monachus in quærendis honoribus aut dignitatibus occupare.
XXV De moderatione ac ſimplicitate in cibis ſectanda.
XXVI Quòd ad perfectionem contendenti nihil obeſſe poterit è monaſterio in publicum proditio.
XXVII Quòd nullum ſeorſum priuatum habere monachus negocium debet.
XXVIII Quòd qui cæteris præeſt, is adhibita paterna charitate, rebus eorũ qui ipſi ſubiecti ſint, debet conſulere.

XXIX Quòd in conuentu monachorum, duorum vel trium fratrũ coitioni eſſe nullo modo locus debet. G
XXX Quòd nullo modo veſtimentorum, calceamentorúmve delectionem ſectari monachus debet.
XXXI Quòd debet, qui cæteris fratribus præeſt, pro rata viriũ corporis cuiuſque portione imperare, quæ imperat: & de iis, qui malicioſè vires ſuas occultant.
XXXII Quòd neutiquam dolere cæteri fratres debent, ſi cum iis, qui imbecillioribus viribus ſint, agi clementius videant.
XXXIII Quòd monachis iis, qui à ſuorum ſodalitio deſciuiſſe deprehenſi ſint, nullo modo debent, qui conuentibus fratrum præſunt, loquendi liberè poteſtatem vllam facere, aut in eandem ſecum vitæ communionem recipere. H
XXXIIII Quòd qui communem cum cæteris vitã monachus agit, is nihil, quod ad pecuniam pertineat, penes ſe debet retinere.

Beati patris Baſilij Magni Ar-
CHIEPISCOPI CAESAREAENSIS, I

CONSTITVTIONES MONASTICAE, TAM AD *eos, qui in ſocietate cum cæteris, quàm ad eos, qui ſolitariam ipſi ſeorſum uitam agunt, pertinentes.*

CAPVT I.

SAepenumero, veluti qui eam, quæ eſt ſecundum Chriſtum, philoſophiã amplexus ſis, cupiditatibusq́;, ac voluptatibus, & vitę huius curis contẽptis, ſtudium in eam rem tuum cõtuleris, vt à prauis, quæ à carnalibus iſtis proficiſcuntur, affectionibus, te quàm fieri poſſet maximè cogitatione abduceres, auocaresq́;, de hoc mecum agens quęſiuiſti, quã conficiendo inſtituti tibi atque adeo initi iam certaminis curſu rationem te ſequi oporteret, quomodoq́; cupiditatum illarum, quæ à corpore profectæ, ſe ad animum inſinuare ſolitæ ſunt, laqueos declinares, & quid primo potiſſimum cauere deberes, & quid item deinceps, ſimiliterq́;, quid ſtudioſè conſectari: quo videlicet & rebus prauis atque à vero abhorrentibus declinandis & rectis conſectandis, eadem opera & vitia fugeres, & honeſtis virtutum officiis fungerêre. Saneq́; poſt illud etiam poſtulaſti, vt literis meæ de hac re tibi ſententiæ explicationem mandarem. Sanè nos quoque ea res impulit, vt neutiquam honeſtum huiuſcemodi ſtudium tuum negligẽdum putaremus, ſed contra potius quantum viribus conſequi poſſemus, admonitis dandis, fulciremus, cõſtabiliremusq́;, neque id, vt qui parem omnino propoſiti argumenti dignitati, orationis facultatem allaturos nos ſperaremus, ſed ne quam haberemus, eam ſilentio, veluti quodam terrę tumulo obrueremus, atque hoc modo denunciatum intentatúmve ei, qui humi talentum defoderat, ſupplicium euaderemus. Enimuero cauſa quidem, quam prætexere ſoleant homines dũ ſe totos cupiditatibus, voluptatibusq́;, ac vitæ huius curis immergunt, coniugium eſt vt plurimum. Neque enim vehementior vlla, violentiórve hominum corporibus inſita reperiri libido poteſt, quàm maris cum fœmina, & fœminæ viciſſim cum mari coniunctionis appetitus (neque id mirum omnino: Cum enim is mortalium generi ad propagandam ſobolem diuinitus eſſet datus, conſentaneum fuit, vt quod omnium in ſe functionum caput contineret, huic vehementior etiam, quaſi impetus vis quædam eſſet adiuncta) ſimiliterq́; neque curæ vllæ, quæ accidere hominibus ſoleant grauiores, quàm eæ, quæ à coniugio profectæ gregatim innumerabiles penè aduolant: cum Paulus dicat, Qui cum vxore eſt, ſolicitus eſt de iis, quæ ſunt mundi curarum ſarcina degrauatus. Etenim qui ſolus eſt, hic eam vnam tantummodo neceſſitatem habet, vt ſibi, & rebus ſibi & corpori ſuo neceſſariis prouideat. quanquam hanc ipſam etiam, ſi velit, poſſit negligere: quippe cum haud magno hoc negocio indigeat, vt hoc ſibi im-

Margin notes: K (beside "amplexus ſis"); L (beside "eadem opera"); ἔγγραφομ ἐνθετιμ. (beside "poſtulaſti"); Collatio. (beside "tumulo obrueremus"); M (beside "bido poteſt"); 1.Cor.7.f (beside "innumerabiles penè aduolant").

A ſibi imperet vnuſquiſque.Qui verò cõiugis ac liberorum ſemel curam ſuſceperit,hic ſine du-
bio,cum ipſe ſui iuris amplius non ſit,neceſſario illa adigitur facere, per quæ voluntatibus v-
xoris mos geratur,& in filiorum curatione occupatus,infinitas cogitur curas exhaurire:quas
profectò,ſi ſingulas velim exponere,longior ſim,quàm hoc loco neceſſe ſit.Qui igitur à mũ- Cõiugium,
di vinculis eſſe liber gliſcit,hic coniugium veluti compedes quaſdam profugit, & deo vitam curarũ abyſ
ſuam conſecrauit,& caſtitatem profeſſus eſt,ea re, ne ſibi amplius liberum eſſet vxorem du- ſus & compedes.
cere,ſed aſſiduè vſque pro tenenda caſtitate aduerſus naturam decertaret,& naturæ impetus Attẽdãt vo-
illos,qui omnium habentur acerrimi.Qui enim eiuſmodi eſt,hic cum deum vnicè ſibi amã- tum caſti-
dum propoſuerit,& eius ab omnibus perturbationibus vacuitatem aliquatenus ſaltem, quã- tatis Luthe-
B tum poſſit,cupiat conſequi,& ſpiritualem puritatẽ,tranquillitatemq́; mentis & ab omni intẽ- rani.
perie ſubmotam placiditatem, & quæ ex his naſcuntur, lætitiam & gaudium optet deguſta-
re,in eo elaborat,vt ab omni concretione materiæ,corporaliq́; affectione animum turbulen-
ter exagitante longiſſimè cogitationes abducat ſuas, & cœleſti lumine citra vllam ſatietatẽ
largiter hauſto, puro neque vmbra vlla præpedito mentis oculo res diuinas vndique con-
templatur.Is autem vbi ad huiuſmodi habitum,ſtatumq́; hoc modo animum ſuum iugi exer
citio deduxerit:deo,quatenus dei ſimilitudinem mortalis poteſt attingere,ſimilis efficitur,ab
eoq́; ſummè & diligitur, & charus cum primis habetur: vt qui factu difficilimum certamen
confecerit,& mente ab omni penitus materiæ contagione, ac corporea labe expedita, atque
C pura affectionum iſtarum effecta familiariter cum deo congredi potuerit. Proinde qui per
eam,quam dixi,exercitationem,ad huiuſmodi habitum peruenerit,hic flagitioſiſſimè,ac per-
uerſiſſimè fecerit, ſi voluptatum blanditiis delinitus,ad carnis vitia denuò delabatur,& ſi ſu-
ſcipiendis quæ inde ſurſum aſcendunt exhalationibus animi oculos ſibi veluti craſſiſſima
quadam nebula offuſos eſſe patiatur, vellicatáque ab libidinum fumo mentis acie, excidat à
contemplatione rerum diuinarum.

Quòd oratio debet omnibus rebus anteponi. CAP. II.

OMnis actio,chariſſime, omnis item ſermo ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti excolendæ
pietatis virtutisq́; obeundæ regula eſt. Propter hoc enim etiam humanam naturam
D ſuſcepit,vt in ſe, velut in tabula quadam veram nobis pietatem ac virtutem depin- ὡς ἐν εἰκόνι.
geret,eamq́; omnibus nobis,marib⁹ ſimul ac fœminis ante oculos ſtatutam, vnicuiq́; pro vi- ὑπογραμ-
ribus imitãdam ceu Archetypon proponeret. Neque enim alia de cauſa ille corpus noſtrum μόν.
gerit,niſi vt quoad fieri poſſit,nos ad imitanda vitæ ipſius ſtudia nos conformemus. Qua-
propter tu quandocunque vel factum ipſius audieris memorari,vel dictum, ea nolito negli-
genter,& tanquam aliud agens audire: quin ſtude potius,vt mente tecum ipſe cogitando,ri-
mandoq́; ad eorum profundum peruenias,eorumq́; quæ ibi opertè traduntur, particeps fieri
contende.Etenim Martha quidem hoſpitio dominũ ſuſcipit: ad eius verò pedes aſſidet Ma- μυστικῶς.
E ria.laudandum ſanè in vtraq́; ſorore ſtudium.Cæterum tu res diſtinguito.Nam Martha ipſa
in miniſterio occupata,ea parabat,quæ hoſpitis corpori futura erant neceſſaria. contrà Ma-
ria,cum ad pedes illius aſſideret,audiendis,quæ ab eo dicebantur, vacabat. Sic altera domini
partem illam,quæ tangi aſpectu poterat,reficiebat: altera parti illi, quæ occulta cerni non po
terat,conſulebat.Verè enim qui aderat,is & homo erat & deus, idem dominus ambarũ mu-
lierum ſtudium approbabat.At Martha cùm labore nimio delaſſaretur, dominum rogabat,
vt ad ſe in ſuſcepto munere adiuuandam, ſororem vellet adhortari. Dic enim illi tu,inquit,
vt ſurgens ſimul mecum miniſtret.Cui dominus,Martha Martha ſolicita es,& turbaris erga
plurima.Porrò vnum eſt neceſſarium.Maria autem optimam partem elegit,quę non aufere- Luc.9 g
F tur ab ea.Neque enim ea fuit cauſa,quamobrem huc veniremus, vt in toris ſupini recumbe-
remus,neque vt ventrem expleremus:ſed ob eam rem hîc ſumus,vt paſcamus vos verbo ve-
ritatis,& myſteriorum contemplatione. Ita dominus neque illam ab ſuſcepto miniſterio eſt
dehortatus,& huic laudem tribuit,quòd quæ diceret,attẽtius auſcultaret. Agedum igitur per Per Mariã
duas mulieres duo mihi vitæ genera introduci animaduertito.vnum quidem inferioris no- & Marthã
tæ,nempe quod in craſſioribus ſe obeundis vitæ huius muneribus occuparit: quanquam ip- duo vitæ ge
ſum quoque mirificè commodum eſt.alterum nobilius,& cum ſpiritu magis cõiunctum, ni- nera.
mirum quod ſeſe ad arcanas res contemplandas altius extulerit.Hæc tu,qui audis,ſpiritui cõ
uenienter interpretare,& vtrumuis magis placuerit,deligito. Et ſi miniſtrare vis, in nomine
Chriſti miniſtrato.Ipſe enim dixit,Quatenus feciſtis vni de his fratribus meis minimis,mi- Matth.25.d
hi feci-

hi feciſtis.Nam ſiue hoſpites recipis,ſiue mendicos reficis, ſiue dolentium miſericordia com G
moueris,ſiue neceſſitate aliqua calamitatève oppreſſos auxiliari manu ſubleuas , ſiue aduerſa
valetudine laborantibus inſeruis , omnia iſthæc officia perinde Chriſtus habet,ac ſi in ipſum
propriè conferrentur.Quòd ſi mauis Mariam imitari, quæ ſpreto corporis obſequio , altius
ad rerum diuinarum contemplationem aſcendit,legitimè,& vt par eſt, verè negocium tra-
ctato,corporis curam abiicito,agricolationẽ deſerito , apparatus etiam epularum , & obſo-
niorum aſpernator,& ad domini pedes aſſideto , & quæ ille dicat, auſcultato, vt arcanorum
diuinitatis particeps efficiare. Siquidẽ officiis iis,quæ corpori impenduntur , potior eſt dog-
ἀπόδειξιν. matum Chriſti contemplatio. Accepiſti igitur chariſſime exempla , & vnà etiam rationem, H
vtra mauis, ſectare : aut videlicet egentium miniſter eſto , aut Chriſti dogmatum ſtudioſus
inueſtigator.Quòd ſi vtraque ſimul potes imitari , vtrinque omnino ſalutis fructum repor-
tabis. Cæterùm præcipuum ſpiritualis doctrina locum tenet,reliqua verò omnia in ſecundis
conſiſtunt.Maria enim,inquit,optimam partem elegit,quæ non auferetur ab ea.Proinde ſi ti
μύσης. bi quoque in animo fuerit Chriſti arcanis imbui,& ad pedes illius aſſederis , & Euangelium
ipſius ſuſceperis,totam ibi rem deſeres familiarem tuam,& vacuus ab omni ſolicitudine de-
ges, corporis proprij etiam obliuiſcère , atque hoc modo in contemplationibus verſans,fa-
miliarius cum eo colloqui poteris,vt Mariam ita imitere,& ſupremæ gloriæ fructum conſe-
quare.Porrò quandocunque oras,caue diligenter,ne quæ petis,peruerſè petas,& aduerſum te I
dominum irites,non pecuniam,non gloriam humanam, non vt agas pro poteſtate, non a-
liud quippiam ex numero eorum,quæ cito præteruolant.ſed pete regnum dei,& quæ ad vſum
Mat.6.d corporis pertinent,omnia ille tibi ſuppeditabit,quemadmodum ipſe dominus dicit,Quærite
Orandi modus duplex. primum regnum dei,& iuſtitiam eius,& hæc omnia adiicientur vobis.Duplex eſt autem cha
riſſime orandi modus: quorum alter in glorificatione , adhibita animi ſubmiſſione cernitur:
alter in petitione,qui quidem priori ſubiicitur.Cum oras igitur,nolito confeſtim ad petitio-
nem accedere: quòd ſi hoc non facis,indicio es ipſe de voluntate tua, te ſcilicet, quòd neceſ-
ſitate vrgearis,deo preces adhibere.Quapropter quandocunque inſtituis orare,coniugem,li-
beros,teq; adeo ipſum relinquito,à terraq; procul abſcedito,cœlumq; ſuperato,& naturas om K
nes tam quæ cerni,quàm quæ cerni non poſſunt,relinquito,& ab eius glorificatione exordi-
tor,qui omnia condidit.cumq; in eo ſatis fueris commoratus, non mente vaga , neque huc,
ἑλληνικῶς. illúcve temere deerrante,neque(vt Græcorum mos eſt) fabulas garriens , ſed de ſacroſanctis
literis carpens,quæ dicas,dic,Gratias ago tibi domine propter incredibilem clementiam , &
Baſilij oratio memorabilis. in ferendis hominum culpis facilitatem tuam , qui peccantem me quotidie patientia tua ſu-
ſtines,& ad reſipiſcendum omnibus nobis poteſtatem facis . Propter hoc enim taces,& nos
ſuſtines domine,vt tibi gratias agamus,qui ſalutem generis noſtri,modò terrendo,modo le
niter exhortando moderaris,quiq; per prophetas primò,poſtremò etiam per aduentum Chri
ſti tui nos viſitaueris.Tu enim finxiſti nos,non autẽ ipſi nos.tu es deus noſter . Vbi verò iam L
ſatis gratias egeris,Deumq; petitis è diuina ſcriptura laudibus glorificaueris,tum iterum ad-
hibita humilitate,ordire,ac dic,Equidem non ſum dignus domine,qui coram te verbum fa-
ciam,quoniam vehementer peccator ſum.& licet nullius tibi culpæ cõſcius ſis , nihilominus
tamen ita te oportet dicere.Etenim cùm multis in rebus offendamus omnes , maiorem tamẽ
1.Cor.4.a offenſarum partem ne intelligimus quidem.Iccirco Apoſtolus dicebat , Nihil mihi conſcius
ſum,ſed in hoc iuſtificatus nõ ſum.quod idem eſt ac ſi diceret,Multa delicta committo, quæ
Pſal.18.d committere me non intelligo.Propter hanc cauſam etiam propheta ait, Delicta quis intelli-
git?Quare nihil mentitus ſis, ſi te peccatorem appellaueris . Nam ſi intelligis , vel hoc ipſum
peccas,quòd te peccatorem negas . Quin potius ſic dicito, Peccatis peccatores omnes vinco
Luc.17.c domine,nempe qui diuinum præceptum violem,quo iubemur,vt cum omnia fecerimus,in- M
utiles nos ſeruos appellemus,nimirum qui ea præſtiterimus,quæ præſtare debebamus.In hac
aſſiduè cogitatione eſſe te oportet,te vt eſſe inutilem credas,& aſſiduè præceptum illud me-
Philip.2.a moria retinere,Humilitate inter vos alij alios ſuperiores vobis arbitrantes. Cum timore igi
tur,humilitateq; deum orato . Vbi verò verbis humilitatem tuam ſatis oſtenderis , dixeriſq;,
Gratias ago tibi domine,quòd peccantem me tandiu patientia tua ſuſtinuiſti,& in hodiernũ
vſque diem nullas à me peccatorum meorũ pœnas expetiſti . Equidem domine infinita iam-
Aſpellerer nouè. pridem commeritus eram ſupplicia,dignuſq; eram,qui longiſſimè à cõſpectu aſpellerer tuo:
verum tua me patientiſſima lenitas peccantem clementiſſimè ſuſtinuit. Gratias inquam ago
tibi,tametſi ad parem tuæ in me clementiæ gratiarum actionem haudquaquam eſſe me ido-
neum

A neum intelligo.Simulac verò ambabus hiſce partibus ſatiſfeceris, gratiarum actionis videlicet,& humilitatis,tum demum quod petere debes,petito : non diuitias (vt antè dixi) neque terrenam gloriam,non ſanitatem corporis(Ipſe eſt enim qui te creauit, ipſi curæ eſt incolumitas tua,neque non probè intelligit, quàm è re cuiuſque ſit, vel bene valere, vel male) ſed quemadmodum iuſſus es,regnum cœlorum pete tantummodo,& neceſſitatibus corporis tui ipſe(vt dixi)prouidebit.Munificentiſſimus eſt enim idem & auguſtiſſimus rex noſter, & indignè fert,quandocunque quis exiguum à ſe aliquid petit, quandocũque quis noſtrum de rebus ipſum minimè ipſi conuenientibus rogat. Noli igitur illum tibi oratione tua iratum facere,ſed ea petito tibi,quæ digna ſunt & rege & deo.Hæc autem petens ab eo,ne prius receſ- ἀξιωματικώτατος.
B ſeris,quàm quod petis, impetraueris. Hoc enim fieri oportere in euangelio ſubiudicans dominus dicit,Quis ex vobis habebit amicũ,& ibit ad illum media nocte,&dicet illi,Amice cõ moda mihi tres panes,quoniã amicus meus venit de via ad me,& nõ habeo, quod apponã ei: & ille deintus reſpondens dicat,Noli mihi moleſtus eſſe,iam hoſtiũ clauſum eſt,& pueri mei mecũ ſunt in cubili, nõ poſſum ſurgere,& dare tibi.Et ſi ille perſeuerauerit,pulſans, dico vobis,etſi non dabit illi ſurgens,eò quòd amicus eius ſit, propter improbitatem tamen eius ſurget,& dabit illi quotquot habet neceſſarios.Hoc autem exemplum iccirco nobis proponitur à domino,vt in fide acres ac pertinaces eſſe nos doceat. Exemplum enim ab homine ad aliũ hominem ſumit,vt intelligas nulla laboris fatigatione debere te à ſuſcepto ꝓpoſito deſiſtere, Luc.11.b ὑπόδειγμα hoc à dño cur ꝓpoſitũ.
C vt videlicet quandocunque aliquid petieris, neque impetraueris, tandiu perſeueres, quoad impetres.Si tamen(vt ſuprà dixi)ea petas,quæ voluntati dei non repugnent. Neque verò tecum tacitus dixeris,Peccator ſum,& propterea non exaudior.Vt enim diffidẽtiæ ille tibi cauſam omnem præcideret,illud adiecit,Et ſi non dabit illi ſurgens,eò quòd amicus eius ſit,propter improbitatẽ tamen eius dabit illi quotquot habet neceſſarios.De cætero autem & ſi mẽſis præteriit,& ſi annus,& ſi triennium,& ſi quadriennium,& ſi anni complures, acriter perſeuerato tamen,donec impetres.ſed poſtula cum fide,neque interea rectè vnquam viuere intermiſeris.Incidit enim plerunque,vt pudicitiam quis quandiu adoleſcens fuit,conſtãter retinuerit, tum latenter inſinuante ſe voluptate naturales libidines excitantur, oratio langui- μὴ, lege μὴν παρέλθοι.
D dior efficitur,iuuentuti vinum ſuperiniicitur, actum eſt de pudicitia,idem deniq; non eſt homo,qui erat antea.Hoc modo exiſtere in hominibus mutationes ſolent,ſiquis non generoſo animo vitioſis iſtiuſmodi affectibus obſtiterit,& quantum in ipſo ſit non omnia præſtiterit, & ad deum vociferans, opem ſibi illius implorauerit. Si enim libidinibus ſe quis ex ignauia dediderit,ſequemet ipſe volens hoſtibus ſuis prodiderit, hunc nullo modo deus neque adiuuat,neq; exaudit,quippe cum prior ipſe vitio ſuo à deo ſe alienauerit.Qui enim à deo ſe optat iuuari,is nunquã deſerit quod ſe addecet, officium ſuũ. qui autem hoc facit,is diuino auxilio nunquã deſtituitur.Quapropter danda in eo opera eſt, ne vlla in re cõſcientia noſtra nos cõ demnet,tum,vbi hoc fecerim⁹,implorandũ eſt diuinũ auxiliũ:implorandũ autẽ non lentè, nõ
E mẽte huc illucq; temere aberrante.Qui enim ſic facit,is tantũ abeſt,vt impetraturus ſit,quod petit,perficiet prius,vt ſibi dominus iraſcat̃. Etenim ſi qui corã principe aliquo ſtat,& ipſum alloquitur,magno cum metu ſtat,& cùm corporis extrinſecus,tum mentis etiam intrinſecus attentos oculos tenet,periculi metu : quanto tandem maiore cum metu trepidationeq; cenſendum eſt oportere nos ſtare in conſpectu dei, tota mente in illum vnum intenta, neq; vſquam aliò? cum ipſe non hominis partem illam modò,quæ foris apparet,vt homines faciũt, ſed illam etiam,quæ intus occulta oculorum aſpectum fallit, clariſſimè peruideat. Si igitur ſic,quemadmodum decet,ſteteris coram deo,& quæ in te ſunt, omnia pro viribus præſtiteris,perſta,donec omnino tandem impetres, quod petis. Sin conſcientia te tua condemnat, γνώμη cõfirmatur per ſimile.
F tanquam qui negligentius rem tractes,& ſi in oratione aliud agens animo minus attẽtò ſtes, cũ poſſis omnem abs te recellere diſtractionẽ, ne præfidentior auſis cõſiſtere coram deo, ne fiat tibi oratio tua in peccatum.Si verò propterea,quòd à peccato debilior factus, hoc à teipſo impetrare non potes,quin interim dum oras, animo ac mente diſtrahare, enitere contrà quantum potes,& ipſe tibimetipſi vim affer,& coram deo ſtare perſeuera,mentemq; tuam in illum defixam tene,ipſamq; ad ſeipſam aduoca.Si ita feceris,ignoſcet tibi deus,quoniam non ex contemptione,ſed ex infirmitate, eo modo, quo conueniret, coram deo ſtare non vales. Hoc modo ſi tibimetipſi vim feceris,teq; ad omne opus bonum paraueris,ne deſtiteris prius, quàm illud impetres,quod rogas.Sed patienter fores eius pulſa, dum petis. Omnis enim qui petit,accipit,& qui quærit,inuenit,& pulſanti aperietur.Quid enim eſt aliud, quod velis impetrare, Pſal.118.a Luc.11.b

petrare,niſi ſalutem tantummodo,quæ eſt ſecundum deum? Scire vis chariſſime, quo pacto G
olim patienter ſancti viri expectare ſoliti eſſent,neque deſperationi ſe daret. Abraham deus,
Gene.17.b Abrahæ in deũ fides. cum iunior eſſet,vocauit,& è terra Aſſyriorum in Palæſtinorum fines tranſtulit, cum ei di-
xiſſet,Tibi dabo terram hanc, & ſemini tuo poſt te: & ſicut aſtra cœli, ſic erit ſemen tuum,
quod numerari non poterit.Multorum deinde annorum iam numerus effluxerat,naturaliſ-
q; in eo iam ad procreandum vis erat extincta,& iamiam moriendi tempus inſtabat, neque
tamẽ ille cum hæc hoc modo ire animaduerteret,dixit vnquã,Domine ſemper tu mihi filios
promittis,& gentium multarum futurum me patrem prænuncias.Naturales in me ad crean-
שרה dam ſobolem motus exacta iam ætas extinxit: & Sara vxor mea ſenio confecta amplius iam
per annos parere non poteſt: proinde fallax eſt promiſſum tuum.Quam enim veteli duo ſo- H
bolis habere ſpem poſſumus? Neutiquam hæc ille dixit,potiusq; nec cogitauit quidem, ſed fi-
de immobilis permanſit: cumq; ætas quotidie magis ac magis ad maius ſenium declinaret,
nihilominus excitabatur in eo tamen ac veluti iuueneſcebat ſpes,& collabente corpore,& de-
ſperationem afferẽte fides ipſi & animo ſimul & corpori vires addebat.Sic enim ſecum cum
animo ſuo cogitãs ipſe dicebat,Deus eſt qui promiſit,ipſe eſt dominus naturæ,& aliter quàm
quemadmodum ille promiſit,res cadere non poteſt.ipſe eſt,qui quæ ſua ſponte fieri non poſ-
ſunt,vt fieri poſſint,facit.Omnium enim rerum potens eſt,& arbitratu ſuo cũcta commutat.
Hanc tu Abrahæ fidẽ imitare.Igitur quum naturæ in eo iam vis defeciſſet, & innati ad pro-
creandum motus in eo eſſent extincti,tum demum viuum dei promiſſum apparuit. Hæc tu I
tibi imitanda exempla propone.Nosverò annum oramus,& deſiſtimus poſtea: biennium ie-
iunamus,& ieiunandi poſtea facimus finem. Nolimus igitur animum ad dei promiſſum de-
ſpondere. Qui enim illi promiſerat multiplicaturum ſe ſemen illius, idem quoque promiſit
Matth.11.d nobis daturum ſe quicquid ab eo petierimus.Similiterq; ille etiam eſt,qui dicit,Venite ad me
omnes,qui laboratis,& onerati eſtis,& ego reficiam vos. Etenim cùm ab eo longius abeſſes,
laborareſq;,& grauiſſima peccati ſarcina eſſes oneratus,miſericordia motus leuandi tibi one
ris cauſa,& requietis in poſterum largiendæ,te ad ſeipſum accerſiuit, & tu ei fidem non ha-
bes? Atqui licet tacere velimus,ab ipſa tamen noſtra ipſorum arguimur conſcientia. Neque
enim propterea ipſi fidem abrogamus,quaſi nos reficere non poſſit:ſed iugum eius ſupra nos K
tollere recuſamus, ſuaue illud & leue: pigetq; nos ingredi per anguſtam portam in regnum
cœlorum,potiusq; geſtare malumus ſarcinam peccatorum, & per voluptatis libidines latam
κακῶς ᾔτησας, ἢ ἀπλήστως, ἢ μετεώρως, ἢ τὰ μὴ συμφέροντά σοι. viam tenere,& per amplam portam ingredi in perditionem.At ſæpe petiui,inquit,neque im-
petraui tamen.Prorſus,quia non rectè petiuiſti,videlicet aut dubitabundus, aut aliud agens,
aut quæ tibi vtilia non erant futura.Quòd ſi & quæ tibi erant vtilia ſępe petiiſti,at non tamen
perſeuerantiam adhibuiſti.Scriptum eſt enim,In perſeuerantia veſtra poſſidebitis animas ve Lucæ.21.d
ſtras. Et qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Nouit dominus cor eorum qui o- Matth.10.c
τῇ ὑπομονῇ hic pro παραμονῇ. rant.Quid eſt ergo,inquit,quamobrem deus à nobis rogandus ſit? An neſcit fortaſſe ipſe qui-
bus rebus nobis ſit opus? Quid ergo attinet illum orare? Scit ſine dubio dominus quibus no- L
bis rebus ſit opus: & omnia ad corpus pertinentia largiter nobis ad potiundum ſuppeditat:&
Matth.5.g cùm ſingulari ſit bonitate,pluit ſuper iuſtos & iniuſtos, & ſolem ſuum oriri facit ſuper ma-
los & bonos,etiam priuſquam à nobis rogatus ſit.Fidem verò,& virtutis opera,& regnũ cœ-
leſte,niſi cum labore & perſeuerãtia forti admodum oraueris,nunquam impetrabis.Deſide-
randum enim eſt primùm: tum vbi deſideraueris, ex animo quærendum, adiunctis fide, ac
perſeuerantia: neque omnino quod præſtare ipſe poſſis,quicquam prætermittendum: neque
patiendum,vt à tua ipſius conſcientia condemnêre, veluti qui negligenter, & cum ſocordia
ores: & cum hæc omnia ſeruaueris,tum demum voti compos efficière tui, quando dominus
voluerit. quandoquidem quæ tibi expediant, melius ipſe intelligit quàm tu: & ea re fortaſſe M
differt,quæ daturus eſt,vt hoc modo magis te ad aſſiduitatem vocet,& vt intelligas,quod ſit
γνῶμη. donum dei,& vt datum diligenter cuſtodias.Siquidem nititur vnuſquiſque, quod magno la-
bore inuenit,id maiore etiam quadam diligentia cuſtodire, ne eo amiſſo, labores etiam vnà
βεβαίωσις ab exẽplo. cum eo ſuos multos amittat,nève neglecto dei munere,æterna vita indignus efficiatur. Quid
enim profuit Salomoni,citò ſapientiæ donum inueniſſe, quod poſtea erat amiſſurus? Proin-
de noli vnquam animum deſpondere,niſi celeriter inuenias quod rogas.Si enim intellexiſſet
dominus te,ſi munus celeriter impetraſſes,id nequaquam eſſe amiſſurum, ſine dubio, quæ eius
eſt bonitas,vltro ipſe tibi nullo tuo rogatu detuliſſet.Nunc autem tibi proſpiciens hoc facit.
Etenim ſi qui talentum,quod acceperat,ſaluum cuſtodierat, is tamen propterea, quod illud
ad quæſtum

A ad quæſtum non contulerat, condẽnatus fuit, quî non veriſimile eſt, eum multò grauius multatum iri, qui illud etiam amiſerit? Hæc ergo cum ita eſſe intelligam⁹, ſiue maturius aliquid, ſiue ſerius conſequimur à deo, hoc tenere conſtanter debemus, vt ipſi gratias agamus, quando dominus, quæcunque facit, ea omnia, ſaluti noſtræ conſulens facit, tantum nos ne puſillanimitatis vitio à petitione conſtanti deſiſtamus. Iccirco enim ſimilitudinẽ attulit de vidua illa, quæ duritiã iudicis iniqui emolliuit aſſiduitate ſua, vt nos quoq; aſſiduitate adhibita impetraremus poſtulata noſtra. Ex hoc enĩ & fides noſtra & charitas erga deũ declaratur, quãdocũq;, eſto quod petimus nõ celeriter auferamus, gratias ipſi tamẽ agere non deſiſtimus, cõſtanter immanẽtes petitioni. Gratias ergo illi agam⁹ aſſiduè, vt digni habeamur, qui ſempiterna ipſius bona conſequamur. Ipſum etenim addecet gloria in ſeculorum ſecula, Amen. ἐπαγωγή. Ab exemplo viduæ

B

De moderandis animi cogitationibus. & quòd corpus malum non eſt, ut quidam ſuſpectim opinati ſunt. CAP. III.

PRincipiò ſanè omnis in eo adhibenda cura eſt, vt animi agitatiò in officio retineatur: quod aſſequemur, ſi eam mentis imperio ſubiiciemus, quę ipſa diligentiſſimè obſeruans prouideat, ne ab recto animus futiliter aberret, néve à trahentibus ipſum in diuerſam partem corporis affectionibus prauis prægrauetur. quemadmodum enim per oculum corpus videt, ſic animus cernit per mentem ipſi agnatam: at neque vt vnum in altero, ſed vnum & idem prorſus animus eſt & mens. hæc autem naturalis eſt vis quædam, neque aduentitia eius animi partis, in qua poſita ratio eſt. Etenim anima quando excitata vi intellectili, quam à procreatrice ſua ſacroſancta trinitate inſitã accepit, de rebus, de quib⁹ debet, ex officio, quæq; honeſta ſunt, conſultat, tunc liber eſt ab inſidiis corporis, motuſq; eius perturbatos proſpiciens, comprimenſq;, & in ſe digna tranquillitate verſatur, & in pacatiſſimo ocio res naturæ conuenienter contemplatur, oculis, quantum fieri poteſt, in ſacroſanctam ac venerandam trinitatem intentis: nimirumq; illud reputat, & ſecum aſſiduè expendit, quàm excellens diuinæ gloriæ maieſtas ſit, ad quam (quę eſt illius fulgoris incredibilis magnitudo) aſpirare nemo poteſt. ſplendorem præterea immortalitatis cõtemplatur, ſapientiæ infinitam vim quãdam, ſolidiſſimam, & omni fluctuatione vacuam tranquillitatem, itemq; affectione omni ac motu carentem naturam. Cui enim ex improuiſo accidere nihil poteſt, veluti qui reconditam in ſeipſo, non ſecus atque in quodam theſauro rerum omnium ſcientiam teneat, tam præſentiũ, quàm futurarum, & vniuerſa ipſe complexus ſit, cuiuſq; ditioni ſubiecta ſunt vniuerſa, nihilq; ſit in rerum natura, quod aut aduerſum accidere, aut omnino contrà attollere oculos poſſit, huic conſentaneum eſt perpetuam ſemper pacem adeſſe atque tranquillitatem. Siquidem repentini, & qui præter ſpem eueniunt rerum caſus, ij ſunt, qui perturbationem mortalium mentibus ſolent afferre. Quem autem praua affectio prorſus nulla obturbat, cõtraq; cui virtus eſt omnis, omniſq; dignitas comes adiuncta, hunc ſine dubio ritè. & vt par eſt, lætari exiſtimandum eſt, eiuſq; lætitiam immutabilem eſſe atque ſempiternam, quando lætitia virtutis ac bonitatis eſt aſſectatrix, vt eſt apud prophetam, Lætabitur dominus in operibus ſuis. Animus igitur quicunque mentem ſuam peruigilem, & in actionibus rectis aſſiduè occupatam detinuerit, is & in his, quas dixi, contemplationibus verſabitur, & huiuſmodi exercitatione conſuetudineq; mores ſuos ad æquitatem, ad iuſtitiam, modeſtiamq; ac tranquillitatem componet, atque perpoliet. Idem verò vbi mentem agitare deſtiterit, & in res cognitione dignas intendere, extemplo, veluti importuni proterui atque canes abſente moderatore, ex diuerſis partibus libidines corporis foras ſe dant, & vehementer in ipſum oblatrant, & variis modis dilacerare conantur: quippe videlicet, quum earum ſingulæ vitalem pro ſe quæq; illius vim ad ſe rapiant. Siquidem duplicem ego animi eſſe arbitror vim, cum ipſe vnus ſit atque idem: quarum altera corpus attingat, vitalis ſcilicet: altera, quæ tota in perſpicienda veritate verſetur, quam quidem rationalem etiam appellamus. Sed enim ex his quam vitalem nominauimus vim, eam, quoniam contemperata eſt cum corpore, animus propter contemperationẽ illam naturaliter, non voluntariè progignit. Etenim quemadmodum fieri non poteſt, quin ſol res eas illuminet, ad quas radios ſuos appulerit: item quoq; fieri nõ poteſt, quin animus, in quo corpore inſit, illud viuificet. Cõtrà vis illa veri perſpiciẽdi, à volũtate proficiſcitur motũ hinc ſortita ſuum. Quamobrem qui animus vim illam contemplatricem ſiue rationalem ita inſtituerit, vt aſſiduè peruigil ſit (vt ait propheta, Neque dormitabit, qui cuſtodit te) dupliciter is vitioſos corporis motus conſopit ac tranquillat. Siquidem & ſe in rebus potioribus ſibiq; af-

Margin notes: C ὁμοιώσις. Mens quid & eius functio. D E Lætitia virtutis comes. Pſal. 103. d Collatio nõ inelegans. F Animæ vis duplex. δύναμις ζωτικὴ καὶ λογιστική. ὁμοιώσις.

biq; affinibus inquirendis occupat,& motus corporis ſui confuſaneos obſeruans cohibet,atque compeſcit. Si verò quòd ignauiæ ſe dediderit,eam cõtemplatricem deſidem torpere paſſus ſit,ocioſam itidem vitalem vim nactæ libidines corporis,partitæq;,nullo moderãte,prohibentẽve,animũ ad ſuos appetitus ac functiones pertrahunt. Ex quo intelligi poteſt affectiones corporis tunc eſſe violẽtas,quotieſcunq; ratio,quę in nobis eſt,ceſſat:eaſdẽ illa moderãte, & imperium ſuũ exercente,facilimè obtẽperare. Quare ſiquis rectè modo rem putare voluerit,nullo pacto is corpus culpandum exiſtimabit. Neque enim alienum eſt,opinor,ſi in hacce meæ tibi ſententiæ explicatione etiã prauas illorum opiniones eripuero,qui malè de corpore ſuſpicati ſunt. Vt enim chariſſime luculenta quędam res ac per ſe bona equus eſt,& quo is natura ferocior eſt,ac vehemẽtior,eo præſtantior haberi ſolet:ſeſſore tamẽ perito eget, moderatoreq;,nẽpe qui ipſe rationis ſit expers(Enimuero in eum vbi moderator aſcẽderit, ille quidem conabitur vti ingenio ſuo : Hîc ſi naturales rector iumenti motus rectè ac ratione inſidens gubernet,præterquã quòd ipſo vtiliter vſus eſt,etiam ad finem,quẽ ſibi propoſuit, peruenit,nẽpe qui & ipſe incolumis ſeruatus ſit, & iumentũ ad vſum ſibi cõmodiſſimum eſſe intellexerit.cõtrà verò,vbi pullum qui infrenãdo pręeſt vitioſè inſtituerit,& pullus ſæpenumero ab recta via aberrat,& per cõfragoſa ruens,ſe & ſeſſorem ipſum plerunq; in eandem ruinã dat,& vtriuſq; caſus nõ aliũde quàm ex rectoris ignauia proficiſcitur) Similem etiã in animo quoq; & corpore eſſe exiſtimare rationem debes. Neque enim temere tributi corpori appetitus ſunt,ſed vt ad res aliquas prorſus vtiles eſſent & cõmodi. Ipſum autem rationis eſt expers, nimirum ob eam cauſam, vt rationis præſtantia maiorem animus dignitatem obtineret. Si enĩ naturales ipſe corporis rectè tẽperet motus,præter id,quòd incolume illud cõſeruat, hoc etiã accedit,quòd ipſe perpetuo à periculis permanet liber. Si verò neglecta ratiõe ſe ſomno dediderit, & moderãdi corporis habenas ignauiæ remiſerit,& ipſum corpus,veluti quod ratione moderatrice deſtitutum ſit, ab recta egreditur via, & animam ſecum vnà in eandem perniciem trahit:non quidem ob eam cauſam,quòd ſuapte natura ipſum vitioſum,ſed quòd illa negligens ſit. Etenim ſi eiuſmodi eſſent affectiones iſtæ corporis, quæ ab animo domari non poſſent,meritò culpa in corpus poſſet transferri. Si verò inuenti ſunt multi,quorum ſtudiis deuictæ illæ ceſſere,nequaquam ab iis iure corpus culpatur,qui ipſum tanquam vitiorum autorem traducere non dubitant: ſed negligentiæ culpa in eo eſt, cui delatum corporis imperium eſt,cum neque ipſe animus naturaliter malum in ſe habeat, ſed propterea in vitio ſit (ſiquando ſit)quòd virtutem deſerit. Siquidem vitium nihil eſt aliud,quàm virtutis deſertio.

Corporis bona eſt cõditio cõtra Manichæũ. — *Collatio corporis.* — *κακία ἀπόλειψις ἀρετῆς.*

Quòd nequaquam temere cum mulieribus congredi & colloquia texere conueniat. CAP. IIII.

AC de moderandis quidem animi in cogitando motionibus, corporiſq; affectionibus in officio continendis, deq; amplitudine ac tranquillitate hominis interioris, ſimiliterq; de rerũ ad ipſum pertinentium contẽplatione ac cura,ſuperius, quantum potuimus,abunde diſputauimus. Verũenim nõ in eo tantum elaborandum nobis eſt,vt motus animi in cogitando moderemur,ſed quoad fieri poſſit,ab earum etiam rerum cõgreſſu longiſſimè fugiendũ eſt cum primis,quęcũque in conſpectum nobis adductæ, refricata libidinũ memoria,cõſilium rationiſq; vim nobis perturbãt atq; confundunt,bellaq; & ſolicitos in animo angores cient. Etenim bellum,quod præter voluntatem noſtrã incidat nobis,excipere,fortaſſe neceſſarium ſit,ipſum verò aliquem ſibi voluntarium creare, id verò ſummæ ſtultitiæ eſt. Siquidem ignoſci ei forſitan poſſit, qui in priore illo victus ſit (nolim autem omnino hoc Chriſti athletis euenire)at qui in poſteriore hoc ſuperatus diſcedat, is præterquam quòd rem admodum ridiculam facit,nõ meretur etiã,cur ſibi ignoſcatur. Quocirca fugiendę in primis cum mulieribus nobis congreſſiones ſunt, collocutioneſq;, neque ad eas vnquam accedendum,niſi cum grauiſſima nos aliqua ad eas neceſſitas impellat,& aliter facere non poſſimus. Atque ipſa etiam vbi nos neceſſitas adegerit, ab ipſis non ſecus atque ab igne cauendum eſt. adeò vt quàm ocyſſimè nulla mora ab iſtis nos extricemus. Animaduerte enim quid de hac re Sapientia dicat : Abſcondet quis ignem in ſinu ſuo, & veſtimenta ſua non comburet ? Aut : Ambulabit quiſpiam ſuper carbones ignis, & pedes non comburet ? Quòd ſiquis dicat ex aſſiduo ſe cum mulieribus colloquio, congreſſuque & conuictu non admodum lædi, hic ſine dubio aut maris naturæ particeps non eſt, & portentum eſt quoddam inſolentiſſimum,& præter omnium opinionem admirabile,& in vtriuſque ſexus(vt ita dicam) confiniis poſitum: cuiuſmodi eſſe illos ferunt, qui nati eunuchi ſunt : ſi quidẽ hoc illis etiam

γνώμη. — *γυναικῶν ὁμιλίας καὶ συντυχίας.* — *A muliere vt ab igne cauendum.* — *ἀποδήσει alligabit.* — Prouer.6.c

velimus

A velimus tribuere,quod nullo modo fœminarum libidine afficiantur aut moueantur,Concupiſcentia enim ſpadonis deuirginans iuuenculam,inquit Sapiens.aut certè, ſi expers non eſt, cum totus immerſus libidinibus obruatur, ebriis aut phrenitide correptis ſimilem ſe eſſe non ſentit,qui grauiſſimis affecti morbis,morbum à ſe tamen abeſſe omnem exiſtimant. Verùm quod ratio non dat,hoc demus nos in diſputatione:poſſe videlicet aliquem exiſtere,qui nullis libidinum aculeis pungatur aut extimuletur.Verùm etſi hoc ipſe non ſentit,quî quæſo hoc ita eſſe,cæteris item facilè poterit perſuadere? Porrò quòd quis nulla propoſita vtilitatis ſpe, multitudinem ſcandalizet,hoc ei arbitror non vacare periculo.Quanquam ad hanc alia etiã B ratio ſpectanda eſt: quòd eſto vir nullam ipſe in animo ſuo pernicioſæ cogitationis noxiam cõceperit,de muliere certè,quòd ea quoque idem faciat,nunquã nobiſcũ controuertet, quòd ipſa videlicet nullis corporis libidinibus moueatur.Quin incidit ſæpenumero,propter conſilij imbecillitatem,& maiorem quandam in eo ſexu ad libidines procliuitatem, cum fœmina ipſa aliquantulum eius,qui inconſideranter ſecum congreſſus ſit, libidine commota ſit. Atq; ille quidem nullum vulnus accepit,ſed ſæpenumero inflixit:& quemadmodum id fecerit,nõ intelligit. Tum per ſimulationem videlicet ſpiritualis charitatis monachum crebrò adiens muliercula,oculis primum peccato largiter explere ſe incipit, & formam illius aſpectibus laſciuis depaſcitur, & abditam intus virginem, cuius amore præcipuè ſpõſus tenetur, impuris C cogitationibus vitiat & corrumpit.Proinde ne eorum,quæ diximus,quicquam eueniat, danda eſt opera,vt(ſi qua fieri poſſit)mulierum colloquia,congreſſusq; funditus fugiamus.Sin id non poſſit,in eo enitendum eſt certè,vt quàm rariſſima illa,& quàm breuiſſima fiant: neque id ex odio ſexus, apagè: neque vt qui cognationem illarum abnegemus: quin potius earum etiam patrocinium ſuſcipiamus,& quantum in nobis eſt benignè faciamus,& cum omnibus promiſcuè,quæ naturæ humanæ participes ſunt,tũ verò illis præcipuè, quæ pro ſeruãda integra caſtitate in certamen deſcenderunt, veluti quæ in pari ac fraterno nobiſcũ curriculo certent: congreſſum tamen defugiamus,ne ex ipſarum aſpectu,in memoriã eius,cui ſemel nuncium remiſimus,libidinis,cuiq; aditum ad nos perpetuò interclusimus,redire cogamur. D

[Margin: Eccl.20.a — μηδενὸς κατορθώματος. — ἄπαγε abominantis, abſit.]

Quòd uiribus corporis admetienda continentia eſt, & quòd honeſta ac legitima res eſt corporis in opere faciendo exercitatio. CAP. V.

VErum enimuero illud conſequens eſt, vt venter ipſe quoque in officio contineatur. Siquidem ventris moderatio animi perturbationum compreſſio eſt: perturbationũ autem compreſſio,animi pax eſt,atque tranquillitas. Animi verò tranquillitas nihil aliud quàm virtutũ fœcundiſſimus fons.Porrò continens ventris moderatio ea præſtantiſſima iudicanda eſt,quam vires corporis cuiuſque definiunt. Siquidem inuenti nonnulli ſunt, qui in rebus grauiſſimi laboris perferendis nihil omnino graue pertuliſſe ſibi viſi ſunt, eaq; E laxamenti loco potius quàm laboris habuere,idq; propter vegetam ac præduram, quæ illorũ in corporibus ineſſet,harmonicam temperaturam ac robur eximium. Verumenim quod hi tolerare facilè potuerunt,aliis cauſa fuit,cur periclitarentur, quandoquidem ea nonnunquã in diuerſis corporibus diſſimilitudo reperitur,quæ inter æs ferrúmve, ac arentia ſiue ſarmẽtitia ligna. Quãobrem ita amplectẽda à nobis continẽtia eſt, vt eam cũ viribus corporis cõmetiamur.Quę enim ſolo animo cernũtur virtutes,eæ omnes omnibus promiſcuè ęqualiter ſeruandæ proponentur: veluti mãſuetudo,morum facilitas,ſummiſſio animi ſiue humilitas, bonitas,amor in fratres,innocentia,ſtudium veritatis,miſericordia, lenitas, humanitas.has enim peculiares animi eſſe virtutes dicimus: quando ad eas parandas,colẽdáſve animo,corpus nihil plus affert,quàm quod ipſi quædam(vt ita dicam)veluti curia eſt,in qua huiuſcemo- F di res deliberantur.Porrò modum vires corporis finient, ſi neque videlicet leuiores quis labores ſuſcipiet,quàm quantis ferendis eſſe par poſſit: neque ſi ea item perſequi voluerit, quæ ſuſtinere ſe nõ poſſe intelligat. Siquidem huius rei quoque rationem haberi arbitror oportere,ne cum propterea quòd in continentiæ cultu ſeruatus modus non ſit, corpus eneruauerimus,inertes deinceps,& ad res gerendas inutiles exiſtamus. Neque enim eo conſilio dominus hominem finxit,vt ſegnis ac languens deſidêret,ſed contrà potius vt eſſet,qui ſe in laboribus honeſtis exerceret. quandoquidem & primò in paradiſo Adæ præcepit vt laboraret, & paradiſum ipſum cuſtodiret(etſi enim hiſce verbis altior quidam adiũctus eſt ſenſus, nihilominus tamen propterea hoc ipſum etiam,quod omnibus expoſitum eſt, imitatione ac ſtudio dignum eſt)& tum deinde poſtquam ex eo ille eiectus exulauit,ſententiam tulit, vt pane ſuo in ſudore

[Margin: κλίμαξ. — Collatio ꝑ diſſimilia. — Corpus eſt aiæ βουλευτήριον. — In omni re ſeruãdã mediocritatẽ & diſcretionẽ. — Quæ in hũc locũ & huic aſſimiles cõgerit Baſili⁹ ſuos adigẽs diſcipulos]

G

tolerãdo laborimanuũ, pulchrè Tho.eluit. 2.2.q.187. Niſi enĩ religioſi per ſui ordinis ſtatuta obligentur vt hi Baſiliani, vt Aegyptij, de quibus Hierony.ad Ruſticũ, nõ tenentur ad manuaria opera.

Gene.3.d

in ſudore vultus ſui veſceretur. Quòd autẽ quæ Adæ dicta tum fuerint, ea omnibus etiam dicta ſint, qui ab eo ſint oriũdi, ex hoc liquido perſpici poteſt, quòd cum illum tantũmodo tum nominatim deus morte multaſſet, quando dixit, Terra es, & in terram reuertêris: nihilominus tamen omnes, quotquot ab eo originem duxere, eiuſdem ſimiliter vnà cum eo calamitatis participes extitêre. Quamobrem conuenit vnumquemq; neque naturæ ordinem, neque præſcriptos ab naturæ opifice limites tranſilire, potiusq; in his continere ſe, & corpus in actione aliqua occupatum tenere, illudq; prouidere, ne ipſum, dum grauius, quàm par eſt, premit, opprimat. Quandoquidem ſapientiſſimè ego illum rationem arbitror ſuam inſtituere, quicunque ſe intra conſtitutos huiuſcemodi fines contineat. Pluribus præterea hoc quod dicimus, ſanctarum literarum teſtimoniis poſſumus confirmare. Siquidem præcipiunt diuina oracu-

H

la, vt laboremus, & corpus actuoſum motioniq; expoſitum habeamus, potiusq; aliorum indigentiis ſubueniamus, quàm aliunde ipſi opem expectemus. Vt autem ipſum immodicis macerationibus extabefactum reddamus ac diſſolutum, hoc verò nullo modo. Huius autem rei

ἀξιοπιστώτατος. 2.Theſ.3.c Ibidem.b ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ. Acto.20.g 2.Theſ.3.c Ibid.4.c

fide omni digniſſimus teſtis eſt Paulus, apud quem quodam in loco ſcriptũ eſt ſic: Audimus inter vos quoſdam inordinatè ambulantes, nihil laborantes, ſed curioſè agentes. Et ordinis diſſolutionem, laboris deſertionem pronunciat: Non enim, inquit, inordinatè nos inter vos geſſimus, neque gratis panem manducauimus ab aliquo, ſed in labore & fatigatione nocte & die laborantes. Et quod hoc etiam maius eſt, Ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum e-

I

rant, miniſtrauerunt manus hæ. Itemq; alio in loco, Vt laborantes, inquit, panem ſuum manducent. Et alibi, Vt quieti ſitis, & vt veſtrum negocium agatis, & laboretis manibus veſtris.

Monachi quæ peculiaris fũctio

Prorſus liber eſſe ab omni animi elatione monachus debet, & mediam verè, ac regiam viam ingredi, neque ab ea vel in hanc, vel in illam partem vſpiam declinare, vt videlicet aut ſegniciem amplectatur, aut continentia ita corpus affligat, vt ad obeunda deinceps munera ſua vtile eſſe non poſſit. Si enim rectum eſſet, homines diſſoluto corpore deſidêre, & veluti ſpirãtes mortuos iacêre, credibile eſt tales nos à prima conditione deum fuiſſe cõditurum. Quòd ſi hoc ille non fecit, illud haud dubiè ſtatuendum eſt, eum rationem eſſe illam ſecutum, quam eſſe rectam intelligebat. Quòd ſi tales ille nos finxit, quales ſi eſſemus, rectiſſimum erat futurum, peccant, quicunque quantum in ipſis eſt, quod rectè factum eſt, non conſeruant. Illud

K

autem diligẽter pietatis cultor obſeruato, num qua ex incuria in ipſius animo domicilium ędificarit praua affectio ac delituerit, nuncubi peruigil illa ac vehemens in deum mentis intentio oblanguerit, ne fortè ſpiritus ſanctificatio, & quæ inde in animum promânat, illuminatio obſcurata ſit. Vigentibus enim his, quæ diximus, bonis nullam prorſus rebellionis occa ſionem nanciſcentur hę corporis affectiones: quippe cum animus videlicet in rerum altiorũ

Argum.à minori.

cura ſit occupatus, neq; corpori vſquam libidines excitandi locum concedat. Si enim cogitãtibus ſæpenumero aliquid nobis de reb9 vitæ huius, mẽte acriter in aliquã cogitationẽ defixa, neq; oculi, neq; aures muneribus funguñt ſuis, animusq; relictis ſenſibus in ea cõmentatione totus inhæret, multo profectò facilius ſi in animis noſtris diuinus amor viguerit, oĩs prorſus vel leuiſſima etiam à nobis de libidinibus aberit cogitatio. Quòd ſi ſeſe hæ interdum loco

L

paululum commouerint, extemplo facilimè eas in ordinem rediget magnanimis prudentia. Vtrúmne quæſo præſtabilius eſt, fœcundas arbores imitari, quæ & ipſæ copioſæ ſunt, & alios

Collatio à ſimili.

fructuum, quos habẽt, vbertate delectant: an aſſimilem eſſe holeribus iis, quæ immodico toſtæ ſolis ardore & ſiccitate langueſcunt, neq; vlla in re (vt eſt apud prophetam) à beta ſemielixa differre? (quippe qui ne tuarum quidem ipſius neceſſitatũ eſſe miniſter valeas, & quod grauius eſt, qui integras ad teipſum tuendum ab natura vires acceperis) atque ex dimidia tantum parte, ſolo videlicet animo, ac non etiam corpore philoſophiæ operam dare? Etenim ſi eſſemus extra corpus conſtituti, neceſſario ſolo tantùm animo optima ac præclariſſima quæque

M

Duplicis naturæ homo.

ſequeremur. Verum quia ex duplici natura conſtamus, duplex virtutis quoq; eſſe ſtudium debet, idq; cum ſtrenuitate corporis, tum animi etiam induſtria exerceri. Porrò ſtrenuitas corporis nõ in ocio poſita eſt, ſed in negocio. Quanquam illud quoq; diligenter animaduerti debet, ne per cauſam neceſſitatis corporis, eò impingamus, vt voluptatibus ſeruiamus. Si enim hoc poſſet impetrari, vt cùm in perpetua inedia corpus teneremꝰ, ipſius nihilominus integra opera ad munera ſua obeunda vti poſſemus, vtique eſſet hoc optimum. Verùm quoniam rariſſima ea inueniuntur corpora, quæ in iſtiuſmodi victus ratione non concidant, & adhibita moderatione ieiunandum eſt, & corpori neceſſarium maximè ſubſidium tribuendum:

In ſumẽdis cibis nõ vo-

neque in aſſumendis cibis dux habenda voluptas eſt, ſed ratio, quæ neceſſitati ipſa modum

prudẽter

A prudenter definiat,more peritorum medicorum,qui nulla ipſi cum animi perturbatione,ac- luptas præ
cõmodata morbis remedia adhibent.Huiuſmodi enim animi affectio in quocunq; fuerit, hic dux ſit,ſed
ſi cibum aſſumpſit,nihil eſt,quod ad philoſophiam attinet, quãobrem eo inferior habendus ratio quæ medicos i-
ſit,qui ab eo ſe temperarit.Quin potius is,& quod ad rei finem attinet, nõ perpetuum modò mitetur.
ieiunium,ſed inediam etiam eſt aſſecutus,& quòd ſapienter corpus gubernarit, egregiè in eo
regendo prudentiæ laudem inuenit.Neque enim moderata corporis in victu eductio, conti-
nentiáve,eæ ſunt quæ cupiditates accendant,& libidines indomitas reddant. Nam hoc qui-
dem intemperantia,& immodicus deliciarum luxus facit. Atque ad id quidem probandum,
quod in præſentia diſceptandum nobis propoſitum eſt,hæc cùm ex legibus naturæ, tum ex di
B uinis literis à nobis petita ſufficiant.Verũenim quoniã quæ diximus,ea nõ rationibus tantùm
roboranda ſunt, ſed exemplis etiam rerum geſtarum noſtra confirmanda ſententia eſt, ad
ipſum iam liberatoris noſtri vitæ inſtitutum pergemus,quod mortali in corpore ab ipſo ſer-
uatum,omnibus quicunque pietatem in vita colere vellent,virtutis exemplar, ac pictura ve- Oĩs virtutis
luti probè expreſſam effigiem quandam propoſuit, vnde cuncti lineamentis illius inſpectis, τύπος καὶ
cùm nulla in parte à propoſito ipſis exemplari imitatione declinarẽt, ſimile inde pro ſe quiſ- πρόγραμμα Chri.cõuer
que in vitam ſuam exemplum transferrẽt. Nam quòd vitam ſuam liberator noſter præſtan- ſatio eſt.
tiſſimi viuendi ritus omnibus ipſi obtemperare volentibus exemplar propoſuerit, ipſum au-
di,hoc apertiſſimè dicentem : Siquis mihi miniſtrat, me ſequatur,inquit. quibus verbis ne- Ioan.12.d
C quaquam aſſectationem eam ille ſignificat,quæ corpore fit(quando qui hoc facere poſſit, re-
periretur nemo,cùm quod ad corpus pertinet,dominus in cœlo nunc eſſe intelligatur) ſed a-
cerrimam,quantum fieri poſſit,vitę ipſius inſtitutorum imitationem.Quæ igitur vita fuit li-
beratoris noſtri? quam ille,dum hic inter nos verſaretur,vitæ rationem ſecutus eſt? Peccatũ
quidem non fecit.Quî enim à peccato vinci iuſtitia potuiſſet? aut quo pacto veritatem vani-
tas ſuperaſſet? quáve ratione infirmitati virtus debellata ceſſiſſet? aut poſtremò quomodo
quod nihil eſt,de eo quod eſt,victoriam reportaſſet? Semper eſt enim deus: quippe cuius na-
tura neque originem habeat, neque finem vnquam ſit admiſſura. Peccatum verò ipſum eſt
nunquam,neque in propria ipſum per ſe ſubſtantia vlla ſua eſſe cognoſcitur.Cumq; in iis ma
gis,quæ malè fiunt defectione boni,quàm in iis,qui ipſum faciunt,naturam ſuam poſitam ha
D beat,intelligibiles quaſdam tenebras malefactis imprimit,quæ à iuſtitiæ lumine diſpelluntur.
(Lux enim,inquit,in tenebris lucet)& eouſque durant,quandiu prauæ actiones durant. Sub-
latis enim his,vnà etiam,ſimul peccati ſubſtãtia deletur,& euaneſcit.Quæretur enim,inquit, Pſal.19.g
peccatum eius,& nõ inuenietur. licet peccantibus pœna propter peccatum ſit repoſita, & ob
ea,quæ flagitioſè fecerint,cruciatus propoſiti ſempiterni. Peccatum igitur non fecit, nec in-
uentus eſt dolus in ore eius.Sed cõtrà,lenitatis,patientiæ,facilitatis,manſuetudinis,humani-
tatis,comitatis,animi ſubmiſſionis,prudentiæ, virtutum denique cuiuſquemodi documenta
præbuit cõplura: quæ quidẽ in euangeliis omnia apertè explicata cernuntur. Ac lenitatis qui-
dem ac patientiæ,perferendis aſſiduè Iudęorum inſidiis(cum earum nouiſſimæ quęq;,prę in-
E credibili ſua magnitudine, priores apparere non ſinerent)ipſis eatenus clementer corripien-
dis,quatenus eorũ improbitatem cõprimeret:vlciſcendis autem,aut perſequendis, ne tantil-
lum quidem. Etenim in eo ille aſſiduè vſq; conſtanter perſeuerauit, vt(ſi fieri poſſet)illorum
immanitatem ſuis benignè factis euinceret,& benemerendi perpetuitate cõceptam in ſe odij
acerbitatem mitigaret. Ad extremum etiam eorum cauſa,qui ſe in crucem agebãt, cruci ſuf-
figitur.Comitatis verò comiter, vt par erat,ad ſe omnibus admittendis, & facilitate ſua ad
colloquium ſecum animãdis,non bonis modò,ſed iis etiã, quos ex cõſuetudine iam impro-
bitas delectaret.Hac enim inductæ meretrices mulieres ad illũ adibant,publicaniq;: nõ vt aut
F illæ libidinis,aut hi auaritiæ morbũ augerent: ſed ea re, vt inolitas ægreſcentis animi ſui la-
bes abſtergerent,atq; interlinerent· neque in deterrendo plus poterat facinorum cõſcientia,
quàm in animo addendo recuperandæ ſanitatis ſpes. quæ quidem neutiquã prorſus ipſos fal
lebat,quãdo re ipſa maiora multò experti nanciſcebantur, quàm erant ea quæ opinione con-
ceperant. Porrò humanitatis ac miſericordiæ documenta illa quanta ſunt tandem?nunc in τράπεζαν
ſolitudine fame iam confectis menſam inſtructiſſimam apparare, quæ dupliciter ipſos te- ἀμφιλαφῆ.
neret, & rerum neceſſariarum copia, & admirabili illarum apparationis modo. nunc eo- Matth.9.e
rum,qui abiecti erant miſericordia commoueri,eò quòd erant diſſipati, diſiectique, velut o-
ues non habentes paſtorem, inualetudines præterea corporis ſanare, debilitata ac manca
membra integrare,animorum morbos tollere, indiſſolubiles peccatorum nodos expedire,

extortarum violenter pactionum, quas cum patre peccati diabolo pepigeramus, obligatio- G
nes diſſoluere. Humilitatis exempla quāta deniq; nobis exhibuit? quòd ipſe non ſolùm vltro
mortale corpus aſſumpſerit, ſed ex humilibus etiā parentibus (quod ad vitę huius cōditionem
attinet) & naſci, & natus putari voluerit: ac naſci quidē ex matre, natus autē putari ex eo, qui
appellatus eſt pater. Prudētiæ verò prorſus illa fuere vel maxima, ꝙ & Sadducæos commen-
to illo ſeptem fratrum, qui omnes, cum vnius eiuſdemq; vxoris viri fuiſſent, è vita diſceſſe-
rant, reſurrectionem conantes cauillari, refellerit: & ſimili modo Phariſæorum diſcipulos v-
ἀμφίκρημνον ἐρώτημα ἀπόκριςιν περιδέξιον.
nà cum Herodianis à ſe ſummo pudore affectos dimiſerit, quando propoſita lubrica illa &
ancipiti quæſtione, vtrum cenſum dari Cæſari oporteret, nécne, reſpōſum ab eo (vt ita dicam)
ambidextrum abſtulerunt, quod altrinſecus illorum amētiam cōcerpere & vellicare valeret: H
quippe quod nō dari iuberet, ſed reddi: Reddite enim, inquit, quæ ſunt Cæſaris Cæſari. Cæſaris
νόμισμα.
enim erat numiſma, cuius imaginē & titulum præ ſe ferebat inſculptum. Atq; hæc quidē ani
mi præcipua virtutum documenta ſunt, quæ ille edidit, & præter hæc alia etiam infinitis par-
tibus plura. Corporis verò cuiuſmodi, ac quāta? propter quæ potiſſimum etiā hoc à nobis in-
πράως καὶ εὐπειθῶς.
ductum exemplum eſt, qui prima ſua ætate parentum ſuorum imperio eſſet ſubiectus, & labo
res corporis omnes æquo vnà cum ipſis animo illis obediens toleraret. Veriſimile eſt enim
cum homines illi eſſent, & iuſtitiæ & pietatis cultores, tenues tamen, neque neceſſariis ad vi-
uendum copiis ſatis inſtructi (quod ex prǽſepi intelligi poteſt, in quo venerabilis ille fotus eſt
fœtus) ſolitos eos in aſſiduis corporis laboribus verſari, & hac ratione quotidianum ſibi vi- I
Luc. 2. g
ctum quæritare. Porrò Ieſus cùm his, vt diuinæ literæ prædicant, eſſet ſubiectus, ſine dubio in
perferendis etiam vnà cum ipſis laboribus, morigeram declarabat ſuam obedientiam. Cæte-
rùm vbi poſt ætate progreſſus, dominica iam, diuinaq; beneficia aperiret, diſcipulos denique
eligeret, & de cœleſti regno promulgando cogitaret, non in angulo aliquo abiectus, & corpo
re viribus deſtituto, aliorum miniſterio indigebat: ſed aſſiduè nunc quidem itineribus faciē-
dis, iiſdemq; continenter pedibus conficiendis, ſimulq; diſcipulis miniſtrando, vt ipſe ait (Ego
Luc. 22. c Matth. 20. d
enim in medio veſtrū ſum, inquit, ſicut qui miniſtrat. Et item, Sicut filius hominis nō venit,
vt ſibi miniſtraretur, ſed vt miniſtraret) nunc diſcipulorum etiā ſuorum pedes lauando, pòſt
doctrina eos & longioribus ſermonibus inſtruendo, impigreq; ex locis aliis in alia ſe transfe-
rendo, ſaluti noſtræ cōſulere non intermittebat: ſemelq; tantūmodo iumento, eoq; ipſo ad exi K
guum tempus vſus reperitur, neq; id vt laſſitudinem corporis leuaret, ſed vt opere ipſo pro-
pheticum oraculum cōfirmaret. Quid apoſtoli, nónne ipſi quoq; dominum ſunt imitati? nō-
ne aſſidui in laboribus erant? Animaduerte Paulum indiuulſè laborantem, contenteq; itinera
facientem, nauigantem, pericula adeuntem. Animaduerte cùm tempeſtatibus iactaretur, agi-
taretur, flagris cæderetur, lapidibus peteretur, & animi robore, & corporis firmitate, contra
aduerſa omnia fortiſſimè ſtaret. Quòd ſi in eo ille fuiſſet, vt corporis vires immoderata in-
continentia eneruaret, nunquam profectò ex illis quæ geſſit, ad coronam illam, quam poſtea
adeptus eſt, perueniſſet. Quamobrem præclarè is facere exiſtimandus eſt, qui cum domini &
diſcipulorum, atque adeò Apoſtolorum ipſius, & animi virtutes, & corporis exercitationes L
ſibi imitandas propoſuerit, haudquaquam ocio marcēre corpus ſinit, ſed in optimis illud aſſi-
duè officiis cōtinet. Cum enim animi munus ſit de rebus bonis ea ſeligere, quæcunq; corporis
etiam opera conficiuntur: corporis eſt, exequi ea, quæ recta animus iudicarit: cui ſi ad exe-
quendum vires defecerint, mancum quodammodo, atque inchoatum relinqui officium ne-
A ſimili petita βεβαίωσις.
ceſſe eſt: quippe quod in ſola voluntate tanquam compreſſum iaceat, veluti germen aliquod,
quod in ſinu terræ deliteſcens comprimitur, in eaq; occultus marceſcit, neq; in eorum vſum
foras ſe dat, quorum cauſa creatum eſt à natura. At & diuturnam dominus inediam pertu-
lit, dixeris. Idem fecit Moyſes, idem Helias propheta. At enim illud tu quoq; animaduertito,
dominum, itemq; Moyſen & Heliam, hoc ſemel tantum feciſſe: reliquo autem toto vitæ tem
pore, quod in regēdo corpore, eam, quā par erat, perpetuò diſciplinæ moderationē adhibue- M
rint, idq; ocio languere nunquā ſiuerint, ſed vſque in laboribus, aſſiduiſq; exercitationibus cō
tinuerint, ſicq; auxiliari opera corporis, animę virtutes illuſtriores reddiderūt, dū omnib⁹ ſuis
τὸν πρακτικὸν βίον σφραγῖδα καὶ τελείωσιν τῆς πνευματικῆς πολι-
partibus abſoluendæ ſpirituali ſuæ cōuerſationi operatoriā eiuſmodi & actiuā vitā ceu ſigillū
ac clauſulā adiecerūt. Hoc Moyſes, hoc Helias, hoc Ioānes etiam ipſe factitauit, qui cū aliquā-
diu ex arcano quodā dei cōſilio ſe in ſolitudine illa tenuiſſet, in loca poſtea culta egreſſus eſt,
ibiq; prædicādo, baptizādoq;, quæ munera ipſam etiā rerum actionē attingunt, illa ſua ad ex-
tremum intrepida apud Herodem animi libertate certaminis ſui finem inuēnit. Hoc idem
& ſanctorum

A & ſanctorum catalogus omnis,& Ieſus ipſe ſeruauit, quãdo hi aſſiduè vſque in re agenda aliqua verſabantur.Quocirca perſpicuum eſt vndique,cùm ex legibus naturæ, tum ex doctrina diuinarum literarum,tum ex ſanctorum omnium virorum exemplis,ipſiusq; adeo liberatoris noſtri vitæ inſtituto,& illa perfecta pietatis cultoribus viuendi norma, & honeſtius, & vtilius eſſe cõfirmando corpori ſuggerere quàm adimere vires:idq; ſtrenuũ obeundæ bonæ actioni,quàm vietum reddere & exoletum,vltronea quapiam maceratione.

τελείας τεταμένοι. Actiuæ vitę op⁹ quod ex plenitudine contẽplationis deriuat, ſicut doctrina, prædicatio, præfertur ſimplici cõtẽplatiõi. Tho.2.2.q. 188.i Reſp. ad.6.

Quòd opera illa conſectari monachus debet,quæ ipſius profeſſioni idoneæ ſint. CAP. VI.

B CAeterùm in his ſe operibus exercere monachus debet,quæ ordinis ipſius decoro conueniant, cuiuſmodi videlicet ea ſunt omnia,à quibus cauponariæ artis & impoſturæ omnis abſit ſuſpicio,quæq; nullæ lõgiores animi diſtractiones,aut improbi quæſtus ſequãtur,ſintq; ejuſmodi,vt manẽtibus intra tectũ nobis magna ex parte confieri poſſint,ne operum laboribus cõtentius quàm par ſit cõſectandis,animi in virtutis cõmentatione,neruos, induſtriãq; elidamus: in quo illud ſpectandũ,vt & opus abſoluatur, & à quiete tamen nõ diſcedatur.Si verò etiã tempus aliquod inciderit, vt neceſſariò ſub dio aliquid adminiſtrãdum ſit,haudquaquam hoc philoſophiam tamen impeniet.Qui enim verè philoſophus eſt,is cum corpus ſuum curarum ſuarũ domicilium,& animi ſedem firmiſſimã habeat,licet caſus illum C in forũ attulerit,licet in maxima cõuentus alicuius celebritate verſetur,licet in mõte aliquo, licet in agro,licet in media multitudinis frequẽtia ſit, ſtabilis tamen in naturali ſuo monaſterio manet: quippe qui mentem ſuã introrſum ad ſeipſum recollectam habeat, & de rebus ad officium ſuum pertinẽtibus philoſophetur.Siquidẽ fieri facilè poteſt, vt & qui ſe intra priuatos parietes contineat,is ſi negligenter ſe gerat,mentis agitatione circũuagetur foras:& viciſſim qui in foro medio verſetur,is ſi animo excubet,perinde ſit ac ſi in magna eſſet ſolitudine conſtitutus, qui videlicet cogitationem ſuam ad ſeipſum tantummodo ac deum conuerſam habeat,ſenſibúsque ſuis perturbationes omnino nullas admittat,quę à rebus ortæ ſenſilibus,in animos ſolent nobis incidere.
D

ὑπορόφιοι ἡμῶν.

σῶμα, φροντιστήριον καὶ καταγωγὴ ψυχῆς.

Quòd neutiquam temere cum quibuſuis hominibus conſuetudinem habere monachus debet.
CAP. VII.

IAm ne illud quidem decere iudicandũ eſt,temere ſeipſum quibuſuis credere, denudaréue aut aperire animi arcanũ ſui. Siquidẽ homini, in eo,quod ex deo eſt,vitæ genere verſanti, multi parati eſſe inſidiatores ſolent, atq; ipſi adeò coniunctiſſimi quique in eum ſtudioſè quid agat,inquirunt.Quocirca danda omnino nobis opera eſt, vt nõ niſi magna adhibita diligentia,circũſpectioneq; in congreſſum cum extrariis hominib⁹ veniamus. Si enim ipſe liberator noſter (vt eſt in euangelio) omnibus ſeipſum nõ credebat (Ipſe enim,inquit, Ieſus non E credebat ſeipſum illis)ſi ille purus,& labe omni carens, ille ab omni culpa liber, ille iuſtus,ille qui quantuſcunque erat,nihil niſi virtus erat,hoc faciebat:quî fieri poterit,vt nos,qui peccatores ſumus,qui ad lapſum procliues, qui ab recto, quod nobis propoſuimus, itinere, identidem aberramus, ídque & ob naturalem noſtram imbecillitatem, & propter eum, qui bello nos improbè & acriter perſequitur: ſed quî hôc poterit impetrari, vt ſi curioſis hominibus vitam noſtram inſpiciendam expoſuerimus, nôn & prauas in nos calumnias conflemus, & ipſi nobiſmetipſis ſcandala ſtatuamus? Siquidem plerunque etiam quæ rectè fiunt,ea maleuoli in crimen vocare non dubitant: neque vel leuiſſimas quidem præterire offenſiunculas ſinunt,quas non maledictis inſectentur. Quamobrem in admittendis extrariorum hominũ congreſſionibus magna adhiberi à nobis cautio debet. Etenim præter ea, quæ diximus,teme-F ritatis vitio, aliud etiam peccatum incurrunt, cum ſcilicet cogitant eos, qui à communi cum cæteris viuendi ritu receſſerunt,eò quòd viuendi inſtitutum mutarunt, non conſilium mutaſſe,ſed diuerſam planè ab humana induiſſe naturam, neque de pietatis cultoribus iudicant,tanquam de iis, qui cum in iiſdem affectionibus verſentur, eas tamen animi virtute,& voluptatibus à ſe ſegregandis, rationis imperio ſubiiciant: ſed illud exiſtimant, naturales ex illorum corporibus omnes funditus affectus eſſe ſublatos. Quo fit vt ſi vel tranſuerſum vnguem ſpiritalis vir ab recto declinarit,confeſtim vniuerſi, vel ij ipſi, qui vehementiſſimè ipſum antea laudibus efferebant, admirabantúrque, eius accuſatores exiſtant acerbiſſimi, palàmque ſeipſos reprehendant, vt qui ne priores quidem illi laudes veras tribuerint. Vt enim cum in certamine pugil aliquis concidit,illico in eum aduerſarius inſurgit,ipſúmque ferit, &

γνώμη.

Ioan.12.d

βεβαίωσις. à ſimili ducta.

humo magis etiam affligit: item hi quoq; ſimulatq; aliquem de iis,qui aſſidui in virtutis cul- G
tura ſunt,paululum aliquid de virtutis curriculo deflexiſſe animaduerterint,extemplo in eum
inuadunt,maledictisq; & criminationibus perinde vt iaculis petunt,neque ſecum reputāt ip-
ſi,ſexcẽtis ſe quotidie vitioſarum affectionũ telis transfigi: cum pietatis propugnatores quã-
uis ſimilibus ipſi quoque affectibus ſint circunſeſſi,aut leuiſſimum inde,aut nullum plerunque
incõmodum accipiant: & quod magis eos mouere deberet,qui acriorem quàm illi aduerſa-
rium excipiant, quando hi apertiſſimè ei ſe aduerſarios profeſſi ſunt: & magnum quid ade-
ptum ſe ille arbitratur,ſi de his victoriam reportet:cõtraq; mortiferæ plagæ loco ducit,quã-
docunq; victus diſcedit,nimirum vt qui perfectè,& cunctis tum virtutis partibus ſit debella-
tus. Nam ſuſceptum ſibi aduerſus vitæ huius negociis deditos certamen,id verò admodum H
contemnit:idq; partim eò,quòd ex illis plurimi eius ditioni ſpontè ſe, atque adeo curſim ve-
nientes ſubiiciunt,veluti qui voluptatibus variis,& concupiſcentiis tanquã eſca deliniti, ad
peccatum illiciantur,ipſiq; victoriam de ſe quàm facilimã præbeant: partim, quòd quãuis ex
iis nonnulli peccato aliquatenus videantur reſiſtere,hi tamen diſtractionibus variis impedi-
ti,paruo negocio à contentione illa acri auocantur ac depelluntur,verſiq; in fugam,& miſſi-
libus cõtinẽter petiti,multas ac fœdas ſecũ cladis ſuæ notas ab hoſte irrogatas referũt. Quòd
ſi aliqui extiterint aliquãdo,qui curarum vitæ huius impetu profligato, fortiter prementis ſe
aduerſarij bellum exceperint:at longè tamẽ illorum diſpar certandi ratio eſt.Siquidẽ multis,
atq; adeò infinitis partibus maiora ſunt illa,quæ exhauriunt ij,qui ſe colendæ pietati totos pe- I
nitus dedidere. Alter enim retinere contendit ius ſuum, & in cõtrouerſiis de rebus vitæ hui[9]
pertinaciſſimè litigat.Cõtra,Monachus de iure etiam ſuo iis, qui ſecum controuertũt & de-
litigant,concedit,& præcepto illi obtemperat:Ab eo qui aufert,quæ tua ſunt, ne repetas. Ille
vt par pari referat,percuſſus & percutit,& iniuria læſus reliidit:& hoc modo æquabile ſe tene-
re ius putat.At hic eatenus tolerans eſt iniuriæ, quoad iniuriis ſe aut plagis afficientis libidi-
nem exaturet.Atqui idem voluptates corporis aſſiduè ſtudet coërcere: dum alter earundem
illecebras perpetuò conſectatur. Quò fit,vt ne inter athletas quidem iure exiſtimẽ haberi poſ
ſe,qui in ciuili vitæ genere verſantur,quandocunq; cum aſſiduis pietatis cultoribus conferã-
tur. Atque aliud etiam præterea animaduerto,quod iis ſolitum eſt vſu venire,qui cõmunem, K
ac vulgarem vitam ſequuntur, quandocunq; in pietatis cultorum vitam inquirunt: Simulac
enim pietatis cultor cum animo ſuo ſecum ſtatuerit rectum eſſe, poſt longinquam eſuriem.
eſca corpus fulcire ſuum,ne ruat:veluti ſi omnino corporis ac materiæ expers eſſet, aut nul-
lum prorſus,aut quàm minimum cibum aſſumere illũ, volunt.Et ſi ex huiuſmodi diſciplina
quempiam animaduerterint,qui non vſquequaq; inclementer corpus tractet, ac vel tantillũ
illius neceſſitati ſubueniat,hunc cõuiciis, calumniisq; proſcindunt, deriuataq; ab vno in cun-
ctos proteruia,petulantiaq;,vniuerſos pariter lurcones quoſdam,& helluones appellant: neq;
illud reputant,ſe,cum bis, & ex ipſis nonnulli ter etiam quotidie epulentur craſſiſſimis, pin-
guiſſimisq; ſuffarcinati veſcantur cibis, & infinitam carnium molem deuorent, ingentemq; L
ſupra modum vini ingurgitent vim,menſis tamen nihilominus ſe ita inhiare, vt exemptis è
vinculis poſt diuturnam eſuriem catulis aſſimiles videantur.Porrò qui veræ pietatis ſectato-
res ſunt,ij quàm fieri poteſt, aridiſſimo vtuntur cibatu, & in quo præter imbecillitatem te-
nues admodum ad alendum vires ſint: idq; in totum diem ſemel, quibus modò perpetuò di-
ſciplinæ ordinem ſeruare in animo eſt:& hunc ipſum, quòd modicè, & vt ratio iubet, aſſu-
munt,iure vbi eius ſumendi tempus aduẽnit, fidenter nulla impediti religione, neceſſarium
corpori auxilium tribuunt.Quò fit vt nequaquam conuenire iudicandum, ſit libertatem no-
ſtram ab alia conſciẽtia iudicari.Si enim nos cum gratia participamus, quid blaſphemamur
pro iis,de quibus gratias agimus? cùm exiguam admodum & viliſſimi precij ciborum por- M
tionem tanta nos cum voluptate amplectamur,cum quanta ne ipſi quidem ſplendidiſſimos,
& copioſiſſimis cuiuſque modi ferculis inſtructiſſimos menſarum apparatus. Verumenim
ex his,quos diximus,hominibus,ſiquis fortè ſit, cuius perſpecta nobis & animi prudentia, &
vitæ innocentia ſint, & diſciplinam noſtram in reuerentia habeat, hunc menſa noſtra com-
municari,ſi id vſus poſcat,à ratione neutiquam alienum fuerit.

καιρίαν πληγήν.

Perſtat in collatione ſecularis & monachi.

Lucæ.6.d

Hoc nimiſquàverũ vſu quotidiano depræhendimus.

παχύτατα καὶ πιότατα.

ὁμοίωσις.

Quòd neq; frequenter, neq; temere extra monaſterium exire monachus debet. CAP. VIII.

Atque illud etiam tenendum eſt,vt nequaquam quouis prætextu viſendorum, conue-
niendorúmve fratrum crebrò è monaſterio velimus egredi. Siquidem diabolicum
illud

A iſtud quoque cõmentum eſt,quando huiuſcemodi artificio vti aduerſarius ſolet, ad diſciplinæ noſtræ ſtabilitatem,ordinéq; religioſę huius vitæ labefactandũ,ac peruertendum,atq; hoc modo nos voluptatum illecebris illectos,variis,iiſq; inſtabilibus cogitationibus facere obnoxios ſtudet.Sed in eo potius elaborãdum eſt cuiq;,vt tacitis ſecum colloquiis, intimiſq; cogitationibus,animi ſui vitia diligenter perpendat,& corrigat. Etenim qui animum hunc attulerit,vt ſuperioris vitæ conſuetudinis,ab ſe modo vinculum abiecerit, etſi omnino hic ex ea ſua animi ad honeſta vitæ ſtudia applicatione laudem promeretur, at nõdum tamẽ propterea ad virtutum culmen peruẽnit:quin quomodo eas cõſequi poſſet,ſępenumero ne cogitauit B quidem: verum tacitus ſecum cogitatione in ſeipſum defixa, perturbatos animi ſui appetitus motuſq; excutere diligẽter debet,iiſq; magna cũ animi contẽtione obluctari,& quę in eo incondita viderit,ac perturbata,ea melioribus cõſiliis in ordinẽ redigere,atq; ſedare.Sedata ſiquidẽ animi & requieta cõſtitutio virtutis eſt argumentũ certiſſimum . Cæterum qui huc,illucq; cõtinenti peregrinatione diſcurrit,neq; ſtabilis certo vllo in loco diu conſiſtit, ſed crebra ex aliis in alia loca ititatione collectam illã,& conſtipatam animi in cogitando vim aſſiduo iſto flatu ac reflatu veluti euentilat,atq; diffundit,paulatimq; corporis voluptates ſpectare inſueſcit, is quî quęſo perſpicaciter excutere ſeipſum poterit? aut quæ minus honeſtè ſe habeant peruidere,& in melius reuocare? quippe cum in eo perſeuẽret, vt animũ ſuum ad prauas aſſiduè affectiones inſtĩget. Quod cum ita ſit, amplectenda nobis maxima ex parte quies C eſt,& in ſuo cuiq; aſſignato ſibi ad habitãdum loco fortiter perdurandum, quò videlicet hoc ipſo animi ſui ſtabilitatẽ teſtatam faciat.Neq; verò tamẽ propterea perpetuò eſt,tanquã in cuſtodia permanẽdum:ſed quãdocunq; & res poſcit, & conſcientia non reprehendit,liberè eſt, fidenterq; prodeundum,& de fratribus probatiſſimi quiq;, & propter inſignẽ vitæ ſanctitatẽ maximè vtiles inuiſendi,& ex fructuoſo illorum cõgreſſu,virtutũ exẽpla capienda: ita tamẽ, vt(queadmodum diximus)in prodeundo modus teneatur, & praua omnis ſuſpicio euitetur. Siquidem eſt ſæpenumero cum exortum in animo tædium ſuſcepta peregrinatio diſcutit, & ſpatio ad colligendas denuò vires ac ſeſe erigendum refocillandúmve dato,alacriorem ad capeſſenda deintegro pietatis certamina facit.Quòd ſiquis apud ſeipſum glorietur,quòd pedem D omnino è cella non efferat,enimuerò intelligere is debet inani ſe admodum re inflari. Neq; enim nõ prodire ipſum ſua ſponte laudandũ eſt, aut aliquãdo prodire homines ſolet aut bonos facere,aut malos,ſed vel quod ad res honeſtas firmũ ac ſtabile animi iudiciũ eſt, vel cõtrà leuitas & inconſtantia,hominem bonum reddit vel malum . Si verò quis propoſitam ſibi ſemel in animo honeſtatem firmè conſtabiliuerit,& diuturna exercitatione, tẽperandarum animi ſui motionum probè iam rationem didicerit,iſq; edomitis corporis ſui libidinibus, & animi ratione alienis motibus refrænatis,quòd præterea rationis fræno confidat,ob eam cauſam è monaſterio prodire frequentius velit, vt fratres ædificet, viſitetq;: qui huiuſmodi eſt, eum ratio ad prodeundum potius impellet,quàm reuocabit, quò videlicet poſita ſuper candelabro lucerna,cunctis præclaræ doctrinæ ſuæ largè lumen impartiat, modò verè confidat, E in quoſcunque inciderit,illis ſe & doctrina & exemplo virtutum veluti ſcholam futurum: & ſi ſeipſum diligenter antè muniuerit,vt,quod eſt apud Apoſtolum, ne fortè cùm aliis prædicauero ipſe reprobus efficiar.

γνώμη. | τὸ δέον μὲ θαρμώσασθαι ἐπαγωγή. | γνώμη. | Att. hoc pl' æquo ſolitudini affixus. | 2. Cor. 3. B ἀδόκιμος γίνωμαι.

Quòd locum identidẽ demutantibus monachis,neutiquam inter cæteros audendi quicquã,loquendiue liberè fieri poteſtas debet: & quòd deuitandi ſunt,qui tales ſunt. CAP. IX.

ATque illi etiam deuitandi ſunt, qui inſtabiles identidem locum demutant, & modò ad hos, modò ad illos fratres ſe conferunt, & irrequieto acti impetu ſe in circunluſtrandis aſſiduè monaſteriis occupant,& per ſimulationem ſpiritualis charitatis, car F nis libidinibus obſequuntur:quorũ in animis nihil firmitatis,nihil ſolidi,nihil quòd diſciplinę cõueniat ordinis,nihil deniq; prudẽtiæ ineſt,aut grauitatis:contraq; ſumma curioſitas,morũ peruerſitas,leuitas,incõſiderantia,dolus,hypocriſis, mẽdacis & veteratoriæ oratiõis pleniſſima aſſentatio in iſtis redundãt.Hi enĩ & lingua rudes,& vẽtre intemperãtes ſunt.Horũ volucris animus cõtinenter flabris veluti quibuſdã pulſatur, horum cõſilia aſſimilia veſpertilionũ volatibus ſunt:quippe qui in directũ nunquã feruntur,ſed tortuoſo,& incerto maximè volatu huc illucq; temere pererrãt,ac circũuagãtur. Hi cùm in ſpeciẽ ſtatim aliud facturi videãtur,poſtea præter omnium opinionem,ad aliud quippiã longè diuerſum ſubita mentis leuitate feruntur.Hi multum ſerpunt,& nihil promouent. Siquidem iumentis iis aſſimiles ſunt,

Ex loci eſtiamnũ inſtabilitate quæ vitia gignantur. Collationes

Aſino molæ alligato aſſimilis eſt inconſtantia. quæ ad molas deligata cum ingredi continenter non ceſſent, eodem tamen vſque in ſpatio ſemper reperiuntur:& fracto laboribus corpore, ipſa tamen vltra exigui loci fines progreſſa non ſunt:Sic iſti quoque cum aſſiduè in corporis libidinibus intricentur,in hiſq; depreſſi inhæreſcant,ad ſpiritus faſtigium nunquam euadunt: ſed inexhauſto curſu in orbem perpetuò incitati feruntur:nempe qui vnà cum corporis cōcupiſcentis, voluptatibuſq; aſſiduè agitati, rotatiq;,eôdem vnde mouerant,denuò referantur,& propter voluntatis prauitatē, ab iniqua, in qua ſunt,ſeruitute nunquam liberentur. Hi cum ouis ſpeciem externè intuentium ſe oculis veluti eſcam quandam obiiciant, guloſam & vafram, & aſtutam internè vulpem celant, ἀνομοίωσις. multoſq; ab recta viuendi via, ad ſimile, in quibus ipſi ſunt, vitiorum genus conantur abducere:quicunq; videlicet clauo rectæ rationis deſtituti,leui momento,nullo delectu magiſtris peræquè malis ac bonis fidem adiungunt, illudq; rectum exiſtimant quodcunq; quis ipſis vel rectè vel probabiliter conſuaſerit. Et hos igitur ſecum trahere in ſuæ prauitatis perniciē ſtudent,ꝙ videlicet illorum peruerſionē,excuſationem ſuā eſſe arbitrentur, & eleuationem criminum ſuorū flagitiorum cōmunionem.Proinde hi omni ratione cauendi ſunt,idq; eà re,ne & peſtis contagione cæteros inficiant, & ipſi cum ſe vndiq; velut proſcriptos & ab aliorum cōmunione ſummotos animaduertent,vel ſerò ſe ad meliorem frugem recipiāt: & ignominiam illam,quòd bonos ſe defugere,atq; auerſari videant,pædagogi loco accipientes,admoniti à prauitate reſipiſcant. μεταφορά. Nam hoc etiā Paulus fieri iuſſit, loquēs de iis, qui nihil laborabāt, ſed curioſè agebāt:Hunc enim,inquit,notate,& ne cōmiſceamini cum illo,vt confundatur. 2.Theſ.9.c

G H I

Quòd ab omni prorſus cleri, aut præſidentiæ inter fratres appetitione abeſſe monachus debet. CAP. X.

CAeterùm clerum, aut inter fratres principatum nullo modo appetere monachus debet.Siquidem diabolica iſta peſtis eſt, & libidinis dominandi labes, quæ res inſigne eſt primæ illius diaboli prauitatis indicium. Ambitio, morbus diabolicus. Etenim ex hac ille quoque imperandi libidine præceps inſigni illo ſuperbiæ lapſu corruit. Et ſine dubio, qui in huius vitij poteſtate eſt,is eodem planè cū diabolo malo laborat.Qui autem ab eo captiui tenētur,eos inuidos,contentioſos,inſimulatores,impudentes,calūniatores,aſſentatores,veteratores,humiles, vbi nō conuenit,illiberales, glorioſos, ſexcentis deniq; aliis huiuſcemodi turbis refertos exiſtere neceſſe eſt. παρὰ τὸ πρέπον ταπεινούς. Etenim qui eſt eiuſmodi,is idoneis inuidet,ac palàm traducit. Quin erit ſæpenumero,cū illorum etiam interitum exoptabit,quò videlicet ſublatis de medio,qui tales ſunt,in deferendis muneribus neceſſariò ſuffragia ad ipſum deueniant.atq; ex hoc etiam aliud ſequetur,quòd iis,penes quos illa deferendi poteſtas erit,adulabitur,atque ita multa illiberaliter ac ſeruiliter aget: aduerſus inferiores verò,ſi aduerſentur,ſuperbè ac pręſidenter ſe geret.Itaq; dolos conſuens cōmachinabitur,perturbationeſq; innumerabiles,ac ſuſpiciones ſibi accerſet,à ſeq; animi tranquillitatem fugabit,& deus pacis expelletur,vtpote cui locus in eo non ſit,vbi acquieſcat.Cognito igitur nos detrimento,à ratione abhorrētem iſtiuſmodi cupiditatem fugiam⁹. Quòd ſi aliquē deus aliquando ad res huiuſmodi deligat,prorſus idem etiā(quæ eius ſolertiſſima ſapientia eſt)probè nouit,quemadmodum etiam idoneū prębeat, vt nulla in parte cōſcij ſimus eam ad rē ſtudiū impendiſſe, aut ad id conſectandū,in animo deliteſcentem cōpreſſiſſe cupiditatem. Nam hæc quoq; animi ægritudo vt eſt atrociſſima,ita & à bonis nos abalienat.

K L

Quòd ad recta ſtudia conſectanda neutiquam impellere nos inanis gloria debet. CAP. XI.

FVgienda autem cum primis inanis gloria eſt: quæ non ante labores, à laborum nos ſuſceptione deterret(ſiquidem leuius hoc eſſet malum omnino)ſed iis iam exantlatis,mercedis præmiis exuit ſpoliátve.Illa expugnatu difficilis & callida ſalutis noſtrę īſidiatrix, Metaphoræ elegantes. illa vel in ipſius cœli conuexis,inſidiarum aduerſum nos collocatrix, virtutes ramis in cœlū vſque licet expaſſis ac porrectis adornatas profligare ac deturbare pertinaciſſimè contendit. Simulac enim illa pietatis mercatorem cuiuſquemodi virtutum mercibus onerariam mentis nauem ſuffarcinaſſe & compleſſe animaduertit, procella ſua ocyus excitata, in eo omni conatu operam dat,vt illam euertat,atque aquis peſſundet.Illius enim qui ad regnum ſuperum nauigationis ſuæ curſum inſtituerat,mente, illa ad res humiles gloriaſq; hominum contemplandas detorta,vniuerſas repentino ſpiritu ex animo diuitias exufflat, & ſubrutis virtutum fundamentis,proceritate ſua ad cœlum vſque pertingentes labores deturbat & terræ allîdit. cùm nos,vt eorū ab hominibus præmia expectemus,impellat, quos æquū erat,cùm oculos in ſolum

M

A ſolum deum haberemus intentos,illiq́;vni rectè facta noſtra reſeruaremus,meritam ab eo ſo
lum mercedem referre. Nos verò cùm ad amplectendas virtutes, hominum iudicio impulſi
potius accedamus quàm dei,inanemq́; ab illis gloriæ mercedem flagitemus, iure optimo di-
uinorum præmiorum fruſtrationem incurrimus: quippe qui non propter deum labores ad-
eamus,ſed hominibus operarios noſmetipſos locemus: à quibus cùm mercedis loco,merce-
dis iacturam auferamus,quid eſt, quod nobis à deo reddi amplius poſcamus, propter quem
animum,vt operis aliquid faceremus,noſtrum nunquam induximus? Quòd autem hoc ve-
rum ſit,animaduerte,quid ſacroſanctum euangelium dicat de iis hominibus, qui hominum
B cauſa, quæ recta ſunt, faciunt: Amen dico vobis,receperunt mercedem ſuam. Agè igitur, Mat.6.a
quando hæc ita ſunt,fugiamus inanem gloriam, dulcem ſpiritualium opum exſpoliatricem, Ambitionis
iucundum animarum noſtrarum hoſtem, tineam virtutum, blādiſſimam bonorum noſtro- appoſitiſſi-
rum deprædatricem,eandéq; mellis illitu fraudis ſuæ veneni coloratricē, & mortiferi homi- ma epitheta
num mentibus poculi porrectricem.quod opinor ea de cauſa facit, vt vitio ſe illi auidius in-
gurgitent,nec vlla illius expleantur ſatietate. Dulce quid humana imperitis gloria eſt. Quin
& qui ab hac captiui tenētur,ij facilimè ab ea impellūtur,vt à recto rerū iudicio aberrent.Qui γνώμη.
enim hanc cōcupiſcit,is ſpreto domeſticorū conſilio,id vnum tantūmodo perfectum,& ma-
gnifaciendū iudicabit, quod apud imperitam, ac promiſcuā multitudinem in admiratione
C eſſe animaduerterit.Quò fit,vt ſi nequiſſimi etiā,ac omīs prorſus iudicij expertes ſint,qui quę
mala ſunt admirentur, neceſſario tamen ea omnia,quæ à ſtudiorū ſuorum iudicibus probata
eſſe crediderit,facturus ſit,qui laudari ſe cupit.Ex quo intelligi facilè poteſt, inanē gloriam δόγμα per
nō ad euertendas modò honeſtas actiones valere,ſed ad improbas etiā iter munire.Quocir- illationem.
cà danda opera eſt,ne quôquā omnino ab recta ratione, deôve rectæ rationis autore oculos
dimoueamꝰ: ſed iter illud,quod à deo nobis mōſtretur,teneamꝰ.Atq; in huiuſmodi curſu, ſi-
ue is ab aliquibus laudetur, ſiue contrà vituperetur,coniectis in cœleſtem laudatorem oculis,
neq; illorum laudes magnopere curemus,ſed tantum de recto in rebus bonis iudicio illorum
D gratulemur: neq; iſtorum vituperatione ab eo vllo modo dimoueamur,potiusq; eorū vicem,
tanquā recto iudicio carentium,atq; in grauiſſimis tenebris verſantium doleamus. ὑπομένοντας aliâs νομίζοντες.

De opportunitate temporis ad loquendum. CAP. XII.

ATque ex officiis quidem hæc ferè præcipua ſunt, quæ neutiquā pro virtutis ipſorum
magnitudine, ſed pro modo facultatis noſtræ hactenus explicata ſunt: quæ verò de-
inceps reſtant virtutes,quæ videlicet quotidianos quaſi in conſuetudine cum cæteris
mores cōmendant,&expoliunt,eæ valde opinor omnibus ſunt in prōptu,& in facili admodū
cognitione verſantur,veluti maturitas tēporis ad loquendum, & verborum habita vtilitatis
ratione prolatio. Verborū autem ea opinor vtilitas fuerit,ſi aut de virtute in loco diſſeratur,
E aut ſi ad rei alicuius,quæ facienda inſtet,vrgeatq́;,vſum ſermo accommodetur,aut etiam de-
nique ad audientium ædificationem referatur. Qui autem in alio quouis genere ſermones
verſentur,ij reiici tanquam ſuperuacanei ac inutiles debent.

Quòd nequaquam facetias ſcurrilémue urbanitatem conſectari monachus debet.
CAP. XIII.

VItandæ autē omnes omnino in ſermone facetiæ & ſcurrilis dicacitas ſunt. Siquidē fie
ri ſolet plerunq́;,vt qui ſeſe in rebus iſtiuſmodi occupāt,ij rectā rationē deſerāt:quip- Ex Eutra-
pe cū ex eo illud fiat,vt animus ad ridicula diffundat,& in tacita ſecū cogitatione gra peliæ,ſer-
uitatis ſeueritatiſq; neruos oēs elīdat. Quin incidit ſæpenumero,cum iſtiuſmodi cōtagio ſen monis ſcili-
F ſim proſerpens,proſtremò ad verborum turpitudinem,& abſurdam atque extremam obſcœ- cet faceti
nitatem delabatur. Ex quo ſanè colligitur peruigilem & attentam animi excubationem cum vitio quæ
facetiarum diffuſione ſimul cohærere non poſſe.Cæterum ſi vſus etiam inciderit aliquando, mala.
vt remittendæ aliquantulum triſtitiæ cauſa, ſermone ad hilaritatem excitemur, enimuero
danda omnino opera eſt vt ſpirituali lepore referta ſit oratio noſtra, & euangelico ſale con-
dīta,vt rectæ,quæ interius ſit,ſapientiæ gratum foras odorem aſpiret,dupliciterq; auditorem
& animi relaxatione,& intelligentiæ feſtiuitate delectet.

De manſuetudine,& quomodo charitas conflatur. CAP. XIIII.

MAnſuetudine autem cum primis plenus eſſe monachus debet.quandoquidem ſpiri-
tus māſuetudinis vel particeps iam factus eſt,vel fieri ſe participē cupit: illudq́; cō-

γνώμη. uenit, vt ſuſcepto hoſpiti hoſpes aſſimilis ſit. Cæterum ſi vſus inciderit, vt ſuſcipienda aliquã- G
do à nobis aduerſus alicuius negligentiam indignatio ſit, qui videlicet ſit in noſtra ditione,
adhibenda in eo cura eſt, vt indignatio ratione ſit temperata. Siquidem gladiis medici vtun-
Argumẽtũ à ſimili. tur, vtuntur & homicidæ. Verùm hi, quòd ad eos tractandos ira, atque immanitate impulſi
accedunt, ſceleſtiſſima per eos deſignant facinora: nempe qui eos quibuſcum generis ſunt
communione coniuncti, vita ſpolient. Illi contrà quòd ex ratione ipſis vtuntur, magnas ex iis
afferunt vtilitates. Siquidem eorum opera vſi, conſtitutos in periculis homines liberant. Eo-
dem modo etiam, quicunque adhibita in conſilium ratione ſibi indignandum cenſuerit, ma-
gnopere illi vtilis fuerit, aduerſus quem animo incitatus ſit: nempe qui eius vel negligentiam
corrigat, vel improbitatem. contrà autem qui ab ira vinci ſe ſinit, ab eo verò rectum profici- H
ſci nihil poteſt. Non eſſe verò alienum ab iis, qui manſuetudini ſtudent, animo interdum in
Aſtruit τῷ παραδείγματι. loco incitari, hinc perſpici facilimè poteſt, quòd Moſes, de quo in ſanctis literis teſtatum ha-
bemus, mortalium eum omnium longè manſuetiſſimum fuiſſe, vbi ita temporis ratio po-
ſcere viſa eſt, vehementiſſimè eſt indignatus, atque eatenus animi concitatione progreſſus,
vt eam non alia ratione, quàm ſuorum cæde terminarit, hocq́; tum, cùm vitulum illum fa-
bricarunt, tum etiam cùm nefariis ſe Beelphegor ritibus polluerunt. Ex quo intelligi facilè
poteſt, vt quis adhibita ratione animo incandeſcat, poſſe nihilominus eum dignitatem man-
ſuetudinis incorruptam retinere. Nam illud omnino nunquam moueri, aut ſicubi opus ſit, nõ
indignari: naturæ potius lentitudo, quàm mãſuetudo appellanda eſt. Porrò manſuetudini na- I
πρᾳότης ἀνεξικακίας μήτηρ. turaliter etiam ferè adiuncta patientia eſt. Siquidem maſuetudo patientiæ eſt mater. Neque
minus etiam iis, qui verè modo manſueti ſunt, ac non qui moribus ſint plus æquo ſeueris im-
plexi ac defœdati, permiſtim ſe attemperat & comitem adiungit Benignitas. Hæc enim ſua-
uis ac placida benignitas materiam ſuggerit gignendæ mãſuetudini. Vtraque porrò hæc vir-
tus vnà inter ſe cõmiſta, coniunctaq́; præſtantiſſimam virtutum omnium charitatẽ efficiunt.

De prudentia. CAP. XV.

CAeterum in omni, quæ ſuſcipitur, actione, antecedere prudentia debet. Nam pruden-
tia remota, nihil cuiuſuis generis eſt, quod licet bonum videatur, non in vitium reci- K
dat, ſi aut alieno tempore, aut non adhibita moderatione fiat. Ratio verò & pruden-
Ratio & prudẽtia bonæ actioni modum præſcribunt. tia vbi rebus bonis idoneum tempus ac modum definiunt, mirabile eſt, quantus ex earum vſu
cùm in dantes, tum in accipientes fructus redundet.

De fide & ſpe. CAP. XVI.

OMnibus autem in rebus, priuſquam ad eas aggrediamur, viam munire debet ac præ-
ſtruere ea, quæ in deum fides eſt, eiq́; comes vnà ſpei alacritas adiungenda, quò vide-
licet & fide fultas animi vires ſuffulciamus, & ſpei alacritate animo ad res honeſtas
erectiores ſimus. Neque enim in rebus bonis conatus humanus, ſublata ope diuina, perfectè L
vnquam, quod vult, poterit adipiſci: neque item viciſſim diuinum præſidium ad nos nullo
noſtro ſtudio venturum putandũ eſt. Sed ad perfectũ virtutis cumulum coniuncta ſimul eſſe
vtraq́; hæc oportet, & humanũ ſtudium, & auxilium cœleſte, fidei opera aſcitũ & comparatũ.

De humilitate animi. CAP. XVII.

CAeterum in omnibus quæ rectè fiant, cauſas, cur illa ſic fiant, domino aſſignare anim⁹
debet, neque omnino eſſe quicquã exiſtimare, quod ſuarum virium facultate aſſequi
poſſit. Huiuſmodi enim animi affectio natura ſuapte ſolet humilitatẽ in nobis inge-
θυσαυροφυλάκιον ἀρετῶν. nerare. Porrò humilitas tutiſſimus eſt virtutum omnium theſaurus. Hæc habes à nobis cha-
riſſime quædam quaſi ſemina de virtute ſermonum, quæ ſi diligentius excolueris, vberrimos M
Ioan. 9. b ex iis fructus reportabis, & dictum ſapientiæ illud verum eſſe confirmaueris, quod dandam
eſſe ſapientibus occaſionem præcipit, vt ſapientiores fiant.

Quot modis prauæ in animo cogitationes exiſtant. CAP. XVIII.

SEd quoniam ſuperius iam de iis, quæ ad mentis agitationem pertinerent, diſputauimus,
neque tamen quot modis prauæ in animo motiones exiſterent diſtinctione vlla adhi-
bita explicauim⁹: ſane operæprecium facturos nos arbitrati ſum⁹, ſi nũc illud quoq́; ad-
iungerem⁹, ne videlicet ad abſolutã huius partis pertractationẽ, cumulus omnino vllus deeſſe
videretur.

A videretur. Duobus itaque modis, indecoræ conceptiones rectis cogitationibus turbam & intemperiem conciunt: cum aut animus videlicet ex ſua ipſe quadam incuria ad rerum futiliũ contemplationem aberrat, temereq́; ex aliis in alias cogitationes delabitur: aut cum inſidioſè menti noſtræ abſurdas rerum ſpecies Diabolus conatur obiicere, eamq́; hoc modo à rerũ laudabilium contemplatione, inquiſitioneq́; auocare. Cum igitur animus, quòd remiſſa illa ſolidiore mentis contentione, pellẽtium ſe cuiuſquemodi variis rerum vulgarium memoriis repetendis, in his temere ſe diutius occupet, in varias errorum ambages ſoleat incidere, ac plerunque ad extremum cogitatione ad res turpiſſimas ac flagitioſiſſimas deferri: enimuero id

Prauæ cogitationis origo duplex

B quotieſcunque acciderit, huiuſcemodi animi ſocordia, diffuſioq́; excitata ſeueriore acrioreq́; mentis diligentia caſtiganda eſt ac corrigenda, aſſidueq́;, vt quæque ſingulis nobis temporibus propoſitæ ſint, ita ad attentiorem rerum honeſtarum conſiderationem inducẽda, in eaq́; occupanda. Siquãdo ex inſidiis eam circumuenire Diabolus tentet, & quas commentus ex ſe eſt, cogitationes magno cum impetu, veluti ignita quædam tela in pacatum ac quietum animi ſtatum intorquere contendat, illumq́; inopino aſſultu conetur incendere, & eorum quas ſemel intorſerit, diuturnas, & ad extricandum difficiles memorias efficere, ſanè hîc maiore quadam vigilantia, contentioreq́; animaduerſione huiuſmodi declinandæ inſidiæ ſunt, & peritorum athletarum imitanda conſuetudo, qui ſumma cum animi attentione, tum corporis

τῇ ὁμοιώσει confirmat

C agilitate celeritateq́; aduerſariorum ſuorum apprehenſiones eludunt, & belli omnis euaſio, & telorum declinatio orationi, ac diuinæ opis implorationi cõmittenda. Hoc enim nobis Paulus præcepit, cum dixit, In omnibus ſumẽtes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere. Quamuis igitur etiam inter orandum prauas ille rerũ animis noſtris ſpecies obiiciat, non propterea tamen ab oratione nobis eſt deſiſtendum, neque iniectam ab hoſte prauam ſemẽtem, aut immiſſas à præſtigiatore verſipelli ſuggeſtiones, noſtras eſſe arbitrandum, quin potius vbi rem nobiſcum putauerimus, & ſceleris inuentori, prauarũ iſtiuſmodi cogitationum cauſas attribuerimus, hoc maiore debemus conatu procũbere, deoq́; ſupplicare, vt diiecta ab animo noſtro interpoſita iſtiuſmodi nequam cogitationum quaſi maceria, mens liberè celeriterq́; ſine vlla mora impedimentóve ad ipſum queat peruenire, neque

Ephes. 6. c

D ab inſtituto ſuo curſu vllis malarum cogitationum incurſibus retardetur. Si vero per aduerſarij impudentiã, flagitioſarum iſtiuſmodi cogitationum vis vehementior etiam inſurgat, ne ſic quidem eſt ſuccũbendum aut deiiciendus animus neq́; ſuſcepta certamina, ex dimidia parte confecta relinquenda: ſed eouſque obfirmate perdurandũ, quoad deus perſpecta noſtra cõſtantia gratia ſpiritus ſancti nobis affulgeat nóſve illuſtret, quæ & inſidiatorem in fugã propellat, & mentem nobis puram efficiat, & diuino lumine compleat, & rationi noſtræ in pacatiſſima tranquillitate conſtitutæ ocium ad deum colendum ſuppeditet.

Ad canonicos, hoc eſt regularem uitam degentes in cœnobio. CAP. XIX.

E AC de iis quidem, qui ſingulariter & ſeorſim à cæteris ſe ad pietatem exercent, deq́; ſolitariam vitam complexis ſuperius dilucidè quantum potuimus, diſputauimus: quẽadmodum videlicet quiſque, & animo aſſiduè in rebus honeſtis exercendo, & corpore, eo modo, quo facto vſus ſit, moderando, perfecti nobis philoſophi formam poſſet exprimere. Verumenim quoniam maximam partem, qui ſe colendæ pietati dediderunt, ij in ſocietate cum aliis degunt, in qua inter ſe viciſſim alter alterius ſui propoſitum animi ad virtutẽ exacuunt, ſeq́; inter ſe rectè factorum æmulatione ad maiores quotidie in ſtudiis rerum honeſtarum faciendos progreſſus impellũt, æquum facturos nos arbitrati ſumus, ſi ad hos quoque aliquid cohortandi gratia ſcriberemus. Cæterùm illud docendi ſunt prius, bonum illud, ad quod ſtudent peruenire, quantum & cuiuſmodi ſit: vt cohortatione ad id noſtra poſtea ſu

κατὰ συστήματα

Aggreſſio τῆς παρακλήσεως

F ſcepta, nihilo minore, quàm quantum eius magnitudo ac dignitas poſtulat, ad id adipiſcendum animi alacritate, ſtudioq́; contendant. Principio igitur ad bonum illud, quod ex natura eſt, reuertuntur, cum vnà cum cæteris communionem, conſociationemq́; amplectũtur. Siquidem perfectiſſimam ego vitæ communionem illam appello, à qua priuata omnis rei cuiuſque excluſa poſſeſſio eſt & eliminata: itéq́; vnde diſſenſio omnis, ac perturbatio omnis, cõtentio omnis abeſt, & rixæ: contraq́; vniuerſa cõmunia, animi, mẽtes, corpora, eaq́;, quibuſcũque neceſſario ad victum, cultumq́; vtimur: communis deus, communis pietatis mercatura, communis ſalus, communia certamina, communes labores, communia præmia & certaminum exantlatorum coronæ, vbi multi vnus, & vnus nõ ſolus, ſed in pluribus. Huic vitæ inſtituto,

Cœnobiticę vitæ cõmoditas prima.

ſtituto,quid eſt tandem quod iure æquiparari poſſit?quid eo beatius dici? quid hac cõiunctione vnitate & neceſſitudine aptius excogitari?Quid mutua inter ſe morum, animorumq; cõtemperatione gratioſius fingi? Homines ex diuerſis nationibus ac regionibus profectos per exactam morum ac diſciplinæ ſimilitudinem adeò in vnũ veluti coaluiſſe,vt in pluribus corporibus vnus modò eſſe animus videatur,viciſſimq; plura corpora mentis vnius inſtrumenta cernantur.In his,qui infirma corporis valetudine eſt, is complurium animos imbecillitatis ſuæ participes habet.Qui verò animo æger eſt, & affligitur, ei cõplures præſto ſunt,à quibus curetur, à quibuſq; aſſiduè erigatur. Hi æquabili iure inter ſe alij aliorum & famuli ſunt, G
& domini,& in inuicta libertate accuratiſſimam ſibi inter ſe ſeruiunt ſeruitutem, quam non H
neceſſitas caſus fortuiti oppreſſis & in captiuitatem abductis magno ipſorum cũ mœrore violenter inuexit,ſed cum gaudio libera animi voluntas induxit:quippe cum charitas ipſos alioqui liberos inter ſe alios aliis ſubiectos efficiat,& ipſis nihilominus tamen illorum voluntatis arbitrio libertatem conſeruet.tales nimirum cum ab initio nos fingeret deus, eſſe voluerat,& propterea crearat.Qui eiuſmodi ſunt, ſine controuerſia primi parentis noxam contegentes,antiquum bonum in priſtinum reuocant. Quandoquidem niſi naturæ noſtræ vnionẽ diſſecuiſſet peccatum,lites,& diſſidia,& bella in hominibus non eſſent. Hi liberatoris noſtri, eiuſq; vitæ,dum inter nos verſaretur,inſtitutorum,veri perfectiq; imitatores exiſtunt. Quẽadmodum enim ille coacto diſcipulorum choro communia cuncta, ſeq; ipſum communem I
apoſtolis præbuit,item hi quoque antiſtiti ſuo obtemperantes (qui modo vitæ ſuæ præſcripta rectè conſeruant)genus viuendi apoſtolorum ac domini imitantur. Hi vitæ diligenter communitate retenta,angelorum viuendi ritum æmulantur.Nulla eſt inter angelos lis, nulla cõtentio,nulla controuerſia:ſed cum habeat quiſque,quæ omnium ſunt, omnes tamen integras apud ſe ſuas diuitias conſeruant.Siquidem nequaquam materia,quæ circunſcribi poſſit, angelorum diuitiæ ſunt,quæ quandocũque eam in plures diſtribui opus ſit,neceſſario diuidi debeat:Sed contra,materiæ omnis illorum expertes copiæ ſunt, & in vna eademq; mentis agitatione diuitiæ collocatæ.Et propterea cum integra apud ſingulos bona ſua cuiq; permaneãt, omnes peræquè diuites efficiunt,nempe quæ ſe ſine controuerſia,pugnáve ipſis prębeant poſ- K
ſidendas.Summi enim boni contemplatio, & virtutum luculentiſſima cognitio, angelorum theſaurus eſt.Hæc autem eiuſmodi ſunt, vt cum perfectam eorum pro ſe quiſque ſinguli cognitionem,poſſeſſionemq; adipiſcantur,vniuerſis tamen in ea liceat intueri.Sine dubio tales ſunt,qui veræ ſunt pietatis cultores,vt eorum non de rebus terrenis, ſed cœleſtibus concertatio ſit, & indiuidua quadam diuiſione eadem vniuerſi & ſinguli apud ſe quiſque conſeruent. Siquidem virtutis ea acquiſitio eſt,& rectè factorum diuitiæ,& laudãda fraudatio,& lachrymarum expers rapina,vbi inſatiabili auiditati præmium eſt,ac propoſita corona, & quiſquis hic vim ſibi non facit,vt eouſque olim penetret,reum ſe conſtituit,omnes rapiunt, & nemini iniuria fit,quæ quidem cauſa eſt,cur diuitiarum earum arbitra & moderatrix ſit pax. Hi dum L
laudabili ratione viuendi ſua, communitateq; cœleſtis vitæ ac ſtatus egregiè formam effingunt,futura promiſſi regni bona præripiunt.Hi perfectè rerum omnium paupertatem tenẽt, in quibus nihil proprium cuiuſquam ſit,ſed communia omnium omnia. Quot quantáve bona nobis conciliarit aſſumptæ carnis merito liberator noſter,iſti perſpicuè admodũ demonſtrarunt communi hominum vitæ,dum laceram hominum naturam, & in partes penè innumerabiles diſſectam,quantum quidem in ipſis eſt,redintegrant,deoq; reconciliant. Siquidem eorum omnium,quæ ab liberatore noſtro in carne geſta ſunt,ſumma huc pertinet,vt humanam naturam cum ipſam ad ſeipſam,tum ad ſe etiam reuocaret ſibíve eam conciliaret, & ſublata praua diſſectione in priſtinam integritatem, cõiunctionemq; reſtitueret, atque vt peritiſſimus aliquis medicus corpus in plures partes conciſum ſalutaribus medicamentis religa- M
ret.Atque hæc neutiquam ea re ſum perſecutus, vt dicendo rei magnitudinem adderem, & eorum qui in vita cœnobitica promouerunt, præclaras virtutes verbis exaggerarem, neque enĩ eiuſmodi mea dicẽdi facultas eſt, vt ea rebus alioqui per ſe magnis ſplẽdorẽ poſſit afferre, quin mihi metuendum eſt potius, ne exilitate ſua eas ſua ſponte claras obſcuret: ſed vt, quoad fieri poſſet,ſplendidi adeo propoſiti ad virtutes inuitantis excellẽtiam, dignitatemq; perſequerer ac demonſtrarem.Nam quid eſt tandem, quod ſi huic comparetur, non iure longè inferius iudicetur?Apud quos enim pater ſit vnus,qui cœleſtem patrem imitetur, & filij multi,qui ſummæ in magiſtrum ſuum beneuolentię officiis mutuo inter ſe alij alios ſuperare cõtendant,filij inquam & vnà inter ſe concordibus animis adſtricti, & honeſtiſſimis virtutum officiis

[Margin notes: ἐνθυμίαν legit ἀθυμίαν — Argu. ab exemplo. — κανόνα βίου — γνώμη — Argu. à ſimili]

A officiis patrem quaſi præhenſa dextera excipientes,ac proinde recreantes,neque naturæ ne- δεξιούμενοι.
ceſſitudinis ſuæ cauſam aſcribentes : ſed quæ natura firmior eſt,rationem coniunctionis ſuæ
ducem ſibi ac cuſtodem aſciſcentes , & ſe inter ſe vinculo ſpiritus ſancti conſtringentes : Ad
horum tam præclari negocij magnitudinem exprimendam,quæ ſatis idonea inueniri in ter-
ris ſimilitudo poſſit?Sed enim ea in terris nulla eſt,ſola cœleſtis relinquitur.Impatibilis cœle- ἀπαθὴς
ſtis pater ab affectionum impuritate ſe auocat hic quoque,ratione ſibi cunctos cōcilians . In-
corrupti liberi cœleſtis patris,incorruptionis ſtudium hos quoque fecit adoptiuos. Charita-
te quæ in cœlo ſunt,inter ſe coniunguntur,charitas hos mutua compagine connexuit . Nihil
omnino inſidiarum ordiri auſit aduerſus huiuſcemodi phalangem Diabolus,vt qui vnus ad-
B uerſum tot agoniſtas parem intelligat ſe eſſe non poſſe, adeò expeditè adeoq; confertim con-
tra ipſum militantes,& charitate veluti acta teſtudine inter ſe alij alios tātopere protegētes, ἰυσαλῶς ϗ
ſpirituq; conſepientes,vt ne vel tantillum loci detur irrependi illius aſſultibus.Cōſidera mihi συγκεκρο-
quanta ſeptem Machabæorum in decertando conſenſio fuerit, & præ iſtis flagrātiorem apud τημένως
hos animorum conſenſionem reperies.De his in carminibus ſuis exclamauit Dauid, cum di Pſal.132.
xit,Ecce quàm bonum,& quàm iucundum habitare fratres in vnum.quibus verbis per bonū
ille vitæ probitatem expreſſit,per iucundum autem lætitiam eam,quæ ex cōcordia, & animo-
rum coniunctione progignitur.Hoc vitæ genus qui diligenter colūt, ij cœleſtem ac ſupremā
mihi virtutem videntur imitari.

C

Quòd qui ad colendam pietatem accedit,is firmo ad eam iudicio debet accedere, & de obedientia. CAP. XX.

ATque iis quidem,quorum mens aliquanto perſpicacior eſt, in ea quæ ſuperius à nobis
facta huiuſce vitæ inſtituti proprietatum expoſitio eſt,quæ in ea adhibenda diſciplina
ſit,ſatis explicauimus.Verùm quoniam æquitas poſtulat,vt eorum cauſa , qui ſimpli-
ciores in fratribus ſunt,enucleatius etiam rerum ſingularum præſcripta tradantur, reliquum
iam ad hoc ipſum pergamus.Oportet igitur,& quidem in primis, vt qui ad vitæ ſe huius ra-
tionem contulerit,is ſtabili,firma,immobiliq; voluntatis conſtantia ſit,iudicioq; eiuſmodi,ꝙ
D à maleuolis ſpiritibus neque attentari poſſit,neque loco depelli:animi prætereà firmitate tan-
ta,vt ad mortem vſque martyrum conſtantiam præ ſe ferat , cùm diuinis præceptis retinen-
dis,tum obedientia aduerſum magiſtros ſuos conſeruanda . Siquidem hoc totius vitæ huius Obedientia
inſtituti caput eſt.Quemadmodum enim deus,qui omnium pater & eſt , & appellari ſua ſo- deo debetur
lius vult dignatione,ſummam,à quibus colitur,obedientiam requirit:ſic qui ſpiritualis in ho & ſuperiori,
minibus pater eſt,cùm præſcripta ſua ad diuinarum legum exemplum accommodet , perfe- ex collatiōe
ctiſſimam ipſe quoque obedientiam requirit. Etenim ſi qui ſe alicui artium iſtarum illiberaliū βεβαίωσις
ac mechanicarum dediderit, iſtarum dico , quæ ad tranſmittendam vitam hanc vtiles ſunt, à ſimili
artifici ſuo quacunque ratione parendum putat , neque vlla in re præceptis illius aduerſatur,
E nec verò ab eo vel ad minimum tempus digreditur , ſed aſſiduè vſque in oculis magiſtri eſt,
cibumq; ac potum,& reliquum victum omnem æquo animo , vt ille præſcripſerit , admittit:
multò certè credibilius eſt,qui ſe ad pietatis , religioniſq; doctrinam percipiendam contule-
runt,eos,quòd ſemel ſint perſuaſi,huiuſmodi poſſe ſe ab antiſtite ſuo ſcientiam accipere, fore
vt omnibus illi in rebus libentiſſimè obſequantur , ſummeq; ac diligentiſſimè obtemperent,
neque ab eo,eorum quæ ſibi imperentur,rationem repoſcant, potiuſq; vt imperatū opus per-
ficiant,extra tamen ſiquid erit eiuſmodi,quod ad ſalutem pertinēs ignoretur. Quod enim hu
iuſmodi eſt,id ea,quàm par eſt,modeſtia ac reuerētia adhibitis , interrogare & doceri licebit.

F

Quòd ſecularium propinquorum congreßiones , conſectandæ non ſunt:neque de rebus illorum ſolicitudo ulla capienda. CAP. XXI.

APropinquis autem,amicis, parentibúsve animi affectione nos tam longè oportet eſſe
diſiunctos,quàm longè eos,qui iam ſint vita defuncti,à viuis videmus diſtare.Qui e-
nim verè ſe ad ea,quæ ex virtute ſunt certamina exuerit , mundoq; ac rebus munda-
nis omnibus nuncium remiſerit,quiq;(vt plus aliquid dicam) mundo ſeipſum crucifixerit, is Metaphora
mundo & omnibus,qui in mundo ſunt,mortuus eſt,ſiue illi parētes ſint,ſiue fratres, ſiue ter- ab Athletis
tium,quartumúe,aut quemuis deinceps cognationis gradum obtineant.Ac ſi quidem paren- petita
tes à communi vita receſſerint,& ad filij ſe viuendi inſtitutum contulerint, verè tum illi ha-
bendi propinqui ſunt,non qui parentum,ſed qui fratrum locum obtineant. Siquidem veriſſi-
mus pater

mus pater eſt,primus quidem,qui communis omnium eſt pater:ſecundum illum verò dein- G
ceps is,penes quem ſpiritualis viuendi ritus moderatio eſt.Si verò in priſtina vitæ conſuetu-
dine propinqui noſtri permaneant, ij pars mundi ſunt, à quo diſiuncti nos ſumus, neque vl-
la nobis cum illis neceſſitudo intercedit, qui externum hominem depoſuerimus, & propin-
δόγμα memorabile
quitatem, quam cum ipſis habebamus, exuerimus. Qui autem maiorem in modum ſecula-
rium hominum amicitia delectatur,eaq; re aſſiduè cum illis eſſe in colloquiis cupit, is ex fre-
quenti cum illis ſermone prauas eorum affectiones in animũ facilè inſinuauerit, & mente rur
ſum cogitationibus mundanis completa,à præclara illa quam erat aggreſſus, inſtantia ope-
ris deſciſcet,& à ſe deinceps proſcripta vitæ ſpiritualis ſtabilitate, quem ex animo effuderat,
vitæ prioris vomitum reſorbebit, atque adeò ſaucius tandem concidet & miſerè confixus ab H
hoſte,qui ſpiritualem eius conuerſationem interturbare conſueuerat per congreſſionem in-
tempeſtiuam propinquorum carnalium.Quocirca danda nobis opera eſt,vt propinquis no-
ſtris ea optem⁹ quæ optima ſunt,iuſtitiam dico,ac pietatem ad deum, eaq; quæ magni nos æ-
ſtimauimus.Siquidem huiuſmodi rerum precatio cum nobis honeſta eſt, tum illis non me-
diocrẽ fructũ per nos allatura.Quarè profuerit,vt nihil illorũ ſoliciti, cogitationes ipſi in li-
bertatẽ ab omni cura & anxia ſolicitudine vindicemus. Diabolus enim cùm oẽs nos de rebus
vitæ huius curas exuiſſe animaduerterit,& expeditiſſimo curſu ad cœlũ cõtendere,in hoc ela-
borat,vt cũ animũ noſtrũ in propinquorum recordationẽ reduxerit,eo ſenſim adducat, vt ra
tionibus illorum curandis,mentẽ noſtrã ad ſuſcipiendas rerũ vitæ huius ſolicitudines impel I
lat,vt videlicet illa ſecũ verſet,quæ res propinquorũ ſit, eiuſmodíve,qua ſe poſſint tutari, an
nõ:ex cõtractibus præterea lucra quæ veniant,& illorũ fortunas quantopere exaugeãt:ad hæc
ex variis ac fortuitis vitæ caſibus quæ iacturæ contingant, eæq; illorũ rẽ quantopere minuãt:
facitq;,vt & rebus illorũ ad vitæ cõmoditates proſperis vnà cũ ipſis lætemur, itẽq; ex aduerſis
doleamus:ſimiliterq; vt cum eorũ inimicis pariter inimicitias geramus (& quod grauius eſt
qui iuſſi ſumus,vt inimicũ neminẽ habeamus)& amicis contrà faueamus indignis ſæpe ſpiri-
tuali cõiunctione:præterea vt de iniquis ac per illorũ fraudes quæſitis lucris gaudeamus:pra-
uas deniq; omnes de rebus vitæ huius affectiones, quibus exutis earũ loco ſpirituales cogita-
tiones induxeramus,denuo in animũ nobis reducit,quo iterũ ad rerum humiliũ atq; ſeculariũ K
cogitationẽ depreſſo internũ monachum perimit:Fit hinc,vt veluti ſtatua ſit monachus quæ
Elegans nec minus vera collatio. γνώμη.
ſolã monachi figurã circunferat,nimirũ quæ nuſquã virtutibus ſit animata.Quin accidit ple-
runq;,vt ex immoderata erga ſuos beneuolentia, monachus, vt propinquorũ inopiæ ſuccur-
rat,ſacrilegij ſcelere obſtringere ſe nõ dubitet.Quæ enim ad eorum vſus ſeruantur,qui deo ſe
dedicauerunt,ea ſacra,& verè in earũ rerum numero,quæ deo cõſecratæ ſunt, eſſe & intelli-
guntur,& iudicãtur.Quocirca quicunq; ex his quippiã ſibi ſurripit,is ſine dubio ex iis eſt, qui
auſu temerario ſacrilegia deſignarunt.iudicandi ſunt.Intellecto igitur intolerabili detrimẽ-
διαβολικὸν ὅπλον
to,quod ex animi erga propinquos noſtros affectione nobis naſcatur ſolicitudinẽ de illorum
rebus,vt diabolicũ telum,fugiamus.Siquidẽ dominus etiã ipſe huiuſcemodi affectionẽ,& cõ- L
ſuetudinẽ vetuit:qui quidẽ ex diſcipulis ſuis cuidã,ne id quidẽ vnum permiſerit,vt res ſuas cũ
ἐπαμήσασθαι ἐπιφορεῖν
Luc.9.g
Matt.8.b
πρὸς τὸ ἀκαρὲς
propinquis ſuis cõponeret:alteri vt ne cadauer quidẽ mortui patris humo ſuperiniecta con-
tegeret.Ei enim qui res ſuas cũ propinquis ſuis cõponere volebat,ſic ait, Nemo qui miſit ma-
num ſuã ad aratrum,reſpiciens retro,aptus eſt regno dei.Ei verò qui ipſum rogabat, vt ſine-
ret ſe patrẽ ſepelire,Sequere me,ĩquit,& ſine mortuos ſepelire mortuos ſuos.Atqui quæ vter-
que rogabat,rationi maxime conſentanea eſſe videbantur,ac iuſtiſſima.ſed enim neutiquã ea
ſaluator probauit, neq; vel ad punctum quidẽ temporis ſeiungi ab ipſo cœleſtis regni alũnos
permiſit,ne ſublimi illa & cœleſti animi elatione humilius aliquid vel facerent vel cogitarẽt,
mẽte in rerũ terrenarũ,fragiliumq; cogitationem depreſſa & acclini:tanquam qui ad res cœ-
leſtes animum adiunxerunt,iis neutiquam liceat,eorum quæ in terra ſunt,rationem vllã ha- M
bere,vt qui iam ex ea animo emigrauerint, & mentis cõtemplatione altiores mundo ſint ef-
fecti.Si verò aliquis dicat,Quomodo igitur lex præcipit habendam eſſe curam propinquorũ,
quando dicit,Et à propinquis ſeminis tui nolito vultum auertere. & præterea apoſtolus etiã
ſimiliter,cum dicit,Siquis autem ſuorum,& maxime domeſticorum curam nõ habet, fidem
1.Timo.1.a
negauit,& eſt infideli deterior?Huic paucis reſpõdebimus, hoc ab admirabili apoſtolo dictũ
fuiſſe iis,qui in communi & vulgari genere vitæ verſabãtur, qui diuites erant, & propinquo-
rum inopiæ poterant ſubuenire.Similiter quoque lex etiam hæc dicit.Atque vt dicã breuius,
viuis dicta ſunt illa,nõ mortuis. nã hi quidem ab omni prorſus huiuſmodi debito liberi ſunt.

Tu autem

A Tu autem mortuus es,& toti mundo crucifixus.reiectis enim vitæ huius diuitiis, ſummā paupertatem complexus es: cum teipſum deo dedicaueris, in peculiarem deo theſaurum adſcitus es.Vt mortuus liber es ab omni in propinquos tributi collatione: vt nudus omni rerum poſſeſſione,nihil iam habes,quod largiaris. Quin ne in corpore ipſo quidem tuo quod alioqui in tuo ære fuerat,poſteaquam illud deo ſemel conſecraſti,ius tibi vllum reliquum eſt, tanquam in re deo dedicata.& ſcelerate facis,ſi ad hominum vſum illud accommodes: ſed cum iis tātummodo,qui idem tecum vitæ inſtitutum tenent,veluti qui deo ſe penitus dediderunt, tibi verſandum eſt.Quî igitur ea in te conuenient,quæ de ſacroſancta ſcriptura memorata à nobis ſunt verba?aut quomodo non peccatum incurres, qui initum cum deo de colenda pietate B fœdus violes?

Quòd neutiquam quis à ſpirituali ſe fratrum cœtu debet abſcindere. CAP. XXII.

IAm illud quoque certiſſimum tenendum eſt, eum qui ſemel ſpiritualis fratrum ſocietatis coniunctione copulaq; obligatus ſit,ab iis,quibuſcum iunctus ſit,ſine ſcelere abſcindere ſe, aut ſegregare non poſſe.Si enim homines ſæpenumero vbi ſemel ſe in coniunctionem fragilis vitæ huius dederunt,ab ea ſe amplius præter inita ex pacto & condictione inter ſe fœdera,ſeparare non poſſunt(alioqui qui hoc facit,is ſtatutis pœnis obnoxius fit) ſine dubio multo magis qui de ſpiritualis conuictus vnione fœdus inierit,cùm ea indiſſolubilem ac perpetuam C habeat coniunctionem,ei ſeiungere ſe,præcidereve ab his non licebit,quibuſcum vnum veluti eſt corpus effectus. Alioqui ſi hoc facit,grauiſſimis ſe à deo conſtitutis ſuppliciis addicit. Si enim mulier ad viri ſocietatem lege matrimonij prouecta, & vnà cum eo copula carnali cōiuncta, morte multatur, ſi ei inſidias feciſſe deprehenſa ſit: quantò is magis ſubiacebit pœnæ grauiori ſi ſe abiunxerit,qui ſpirituali communione copulatus ſit, teſte atque ſequeſtri,ipſo ſpiritusſancto?Quemadmodum igitur membra corporis naturæ vinculo cōiugata, à corpore auelli non poſſint,aut ſi auellantur,quæ auulſa ſint,ea emortua ſint,neceſſe eſt: itē quoq; monachus,quotieſcunque reliquorum fratrum corpori coniunctus eſt, & firmiore, quàm ſit vinculum naturæ compage vinctus teneatur,nempe ex pacto quod is cum ſancto ſpiritu cōtraxit,nullo modo putandus eſt ab iis ſe poſſe diuellere,quibuſcū copulatus ſit. Alioqui ſi hoc D facit,& animæ vitam amittit,& vnà cum ea gratiam ſpiritus ſancti, vtpote qui initū ipſo autore fœdus violauerit.Si verò aliquis dicat,in fratribus eſſe aliquos vitioſos(neque enim vniuerſos opinor culpabit. Neque enim propterea vt vitioſi eſſent, ſocietatem illi coïerunt, vt vnanimiter cuncti improbi eſſent)Sed ſiquis improbos quoſdam reperiri inter fratres dicat, eiuſmodiq; qui & temere officia cuncta peruertant,& honeſtatem negligant, & conuenientē ordini illi contemptim imminuant diſciplinam, ac propterea huiuſcemodi hominum ſocietatem relinqui oportere,nequaquam is idoneam recedendi cauſam commentus eſt. Siquidē neque Petrus,neque Andreas,Ioannesve propter Iudæ improbitatem ſe à reliquorum apoſto E lorum choro ſubmouerunt, neque alius de apoſtolorum numero quiſpiam hanc ad recedēdum anſam arripuit,neque quominus Chriſto obtēperans eſſet,vlla in re illius vitiis retardatus eſt: ſed contrà potius relicta illius peruerſitate dominicæ diſciplinæ ſeruientes ac morigeri pietatem,virtutemq; magno ipſi ſtudio ſectabantur.Ex quo intelligitur,qui aliorum improbitate cogi ſe dicat,vt à ſpirituali ſe ſegreget ſocietate, eum neutiquam idoneam leuitatis ſuæ cauſam inueniſſe.Quin ipſe potius terra petroſa eſt, qui præ imbecillitate conſilij veritatis verbum alere non poteſt.Cumq; aut propter vel tantillæ tentationis incurſum aut vitioſę affectionis intemperantiam,honeſtatis & continentiæ ſtudioſum viuendi inſtitutum non ferat concitus flagranti vitiorum æſtu torretur, & vnà cum tenero adhuc doctrinæ germine F exareſcit: nempe qui ſibi cauſas veriſimileis quidem illas ſed ad defenſionem ante tribunal Chriſti haud ſatis idoneas,ex animi ſui ſententia confingat,ſibiq; ipſi facile imponat. Siquidē nihil eſt facilius quàm ſeipſum fallere, quòd quiſque ſibiipſi beneuolus æquòve indulgentior eſt iudex,& quæ iucunda ſunt,ea vtilia iudicat.Quamobrem qui eiuſmodi eſt, is veritatis ipſius iudicio damnatus habendus eſt,veluti qui ſcandalorum vberrimā ſegetem ſuggerat multis,peruerſoq; exemplo alios aſſiduè ad ſimilium flagitiorum imitationem inſtiget. Hæres fit illius horrendi,Væ: Expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria circum collum eius, & demergatur in profundum maris.Qui enim ſemel* defectioni animus aſſueuerit, is vitiorum omni genere cumulatur,intemperātia,auaritia,edacitate, falſitate, omniq; morum peruerſitate, & poſtremo extremis malis infixus,in profundum nequitiæ abit præceps. Qui igitur horum, qui

Argumentū à ſimili.

Alterum ſimile.

Tertia & elegans ὁμοίωσις

Attendite quæſo, lutherani

γνώμη

Huc,huc ô Lutherani oculos aduertite.

Matt.18.a

*apoſtaſiæ

Audi Luthere

qui iſtiuſmodi ſunt, ducem ſe præbet, animaduertat is, quàm multarum animarum exitij reus G
exiſtat: qui quidem ne reddendis quidem de anima ſua rationibus eſſe par poſſit. Cur non hic admirabilem illum potius Petrum imitatur, & exemplum firmæ fidei, & in rebus præclaris conſtantiæ reliquis exiſtit? vt fulgente rectè factorum ipſius ſplẽdore, etiam qui in vitiorum tenebris degunt, ad meliorem per eum viam reuocentur. Atque etiam Noë iuſtus ille, cum in illa peſſimorum hominum colluuie verſaretur, non dixit deo propterea oportere ſe exire de mundo, quòd reliqui omnes improbi eſſent: ſed eò magis more generoſi ac fortis athletæ ad hæc occaleſcens ſe obdurauit, & in profundiſſimo vitioſitatis pelago pietatẽ à tempeſtate incolumem conſeruauit: neque vlla in re domino prorſus repugnans fuit, ſed patientia tolerantiaq; pietatis nauigium in mediis impietatis fluctibus tutatus eſt. Quid? nonne Lot, cùm H
Sodomis in tanta impietate, tanta legum omnium ac iuris peruerſione verſaretur, virtutem tamen aſſiduè vſque ab omni vitio integram cuſtodiuit, neque vllis omnino paſſus eſt prauis inſidiis circumuentam captiuámve teneri? atque inter ſceleratiſſimos hoſpitũ cæſores, & qui ſumma petulantia libidineq; contra naturæ leges ferebantur, ſanctimoniam vitæ perpetuò & ipſe intaminatam ſeruauit, & reliquis, quoad fieri poterat, exemplo ſuo idem ſecum vt facerent, autor fuit: nempe qui in docenda honeſtate antiquiora facta habuerit quàm verba. Tu

(μεταφορά)

† apoſtaſiã

verò quum in animo† defectionem cogites, & ſpiritus ſancti reiectionem machineris, fratrũ aliquantã negligentiam, quæ vel ſit, vel abs te cõfingitur, cauſaris, & improbitati iſti tuæ, & ad I
excipiendos pro virtute labores ſegniciei contegendæ, fratrum calumniam quaſi velamen oppandis? Verum enimuero qui eiuſmodi eſt, is in concordi vinculo ſpiritus ſancti acquieſcat, quo ſe in cœleſti partu primis veluti faſciis inuoluit ad frugem meliorem iſtis reuocat⁹

A ſimili arg.

exemplis. Neque enim ſi fortè contigerit vnum aliquem de iis, qui in manu digiti ſunt, læſum ex dolore aliquo laborare, iccirco continuo etiam alius pertinaciter ſe præcidi iubebit: ſed cõtrà dolorem primum amputationis fugiet: dein etiam conſtantiſſimè aſſiſtet, vt illius quoq; qui in periculo ſit, officium corpori poſſit præſtare, ac nõ naturalibus omnino priuata ramis

ὑπόδειγμα

manus, proprio ac natiuo ſuo decore ſpolietur. Transfer ergo ſimilitudinem ad monachum, & conſidera, quàm magnum abſciſſione ſua teneris adhuc animis cùm dolorem, tum dedecus etiam afferat, quomodoq; item vitæ ſe omnis ac ſpiritus expertem reddit. Nam quòd An- K

ἀφηγούμενος

tiſtes, neminem, quem docendum ſuſceperit, volens, prudẽsq; ad improbitatem ducturus ſit, vt praua doctoris inſtitutio cauſa diſcipulo ſit diſceſſionis, abalienationisq;: ad hunc modum conſideremus, ſi placet. Quid eſt pater? quid eſt item magiſter? pædotriba nempe, puerorum inſtitutor vterque, ex his alter filio, alter diſcipulo, quæ in iſtius cum filij, tum diſcipuli rẽ ma

Hypodeigma alterũ.

gis futura ſunt, optant. Siquidẽ & naturale hoc patribus eſt, liberos ſuos optare ſibi eſſe quàm optimos, quamq; prudentiſſimos, ſimiliterq; honeſtate omni modeſtiaq; quàm ornatiſſimos quò & filij clari ſint, & patres ipſi filiorum laudis ſocietate glorioſiores exiſtant. Simili modo

A ſimili βεβαίωσις

qui pueros magiſtri ad luctam inſtituant, quos in diſciplinam receperunt, eos quàm fortiſſi- L
mos quamq; peritiſſimos artis efficere ſtudent, vt cùm robore corporis ac peritia adhibitis, commodè ſe in certaminibus geſſerint, aduerſariorum magna cum laude victores declarentur, atque ex agone legitime exantlato certiſſima in ipſos poſtea gloria redundet. Porro qui

γνώμη

animum ad docendum induxit, hunc natura impellit, vt velit diſcipulos ſuos quàm fieri poſſit perfectiſſimè, artis ſuæ præcepta conſequi. Proinde cum eam erga liberos inſtituendos rationem natura rerum parens parentum animis inſeuerit, quĩ non veriſimile eſt religionis & ſanctioris vitæ magiſtrum, quem ipſe inſtituendum acceperit, optaturum, vt quàm innocentiſſimus & morum ornamentis maximè conſpicuus ſimul & ſpirituali ſapientia cumulatiſſimus exiſtat? præſertim cum illud nihil obſcurè intelligat, ſe, ſi ſuus diſcipulus talis euaſerit, &

λαμπροὺς τοὺς ςεφάνους

in magna apud homines gloria futurum, & luculenta à Chriſto præmia reportaturum, vt qui M
famulos ipſius, vel, vt rectius dicam, fratres, quãdo hoc nomine etiam Chriſto eos placitum eſt appellare, diligentia ſua, ea quæ eſt cum ipſo coniunctione dignos effecerit. Verumenim aliud prætereà conſideremus, quòd ſi ex illius inſtitutione diſcipulus nequam euaſerit, tempo-

αἰσχύνην ἀπαρηγόρητον

re extremi iudicij in maximo totius orbis terræ conuentu indelebilem ignominiæ notã magiſter incurret, vniuerſo cœleſtium inſpectante concilio, neque ignominia afficietur modò, ſed grauiſſimis etiam ſuppliciis mactabitur. Quĩ igitur putandum eſt caſurum in animũ magiſtri, vt diſcipulum ſuum benemoratum ac modeſtum eſſe nolit? Quanquam etiam incommoda infrugíve doctori diſcentis improbitas eſt. Nam quòd vnà ambo ætatem inter ſe agere decreuerunt, quodcunque quis vitium diſcipulus imbiberit, eius fructus primum omnium, cũ magiſtro

A magiſtro ipſo communicat,more venenatorum ſerpentum,qui à quibus fouentur,in eos pri mum virus emittunt.Quarè perſpicuum eſt vndique,cum ex rerum natura, tum ex ipſius etiam inſtituentis vtilitate,optaturum ipſum,ac ſtudioſè omni ratione operā daturum, vt quē diſcipulum erudiendum acceperit,is ſibi & probus & modeſtus exiſtat.Etenim ſi vitiorum ille improbitatiſq; eſſet magiſter,cōtendiſſet ſine dubio,vt quorum diſciplinæ præeſſet, eos ad hunc finem deduceret.Verùm cùm virtutis,ac iuſtitiæ præceptor ſit,haudquaquam volet, opinor,contrarium,atque ipſe efficere nitebatur, diſcipulo ſuo exitum euenire. Omnis igitur prætextus excuſandi ſui nimirum vt rationi diſſentaneus præciſus ei eſt & adēptus, qui à ſpirituali cœtu ſegregare ſe velit, demonſtratumq; originem iſtiuſmodi conſilij nihil aliud eſſe,
B quàm vitiorum intemperantiam,& laborandi fugam,& iudicij corruptelam, inſtabilitatēq;. Non enim hic Dauid illud dicentem audiuit,Beati qui cuſtodiunt iudicium: qui cuſtodiunt, non qui euertunt.Hi ſunt qui ſtultis aſſimilantur,qui ſuper arenam inſtabilis conſilij ſui,fundamenta locant ſpiritalis ædificij,quod paucæ tentationū rorulentæ aſpergines,& breuis maligni torrens ſubducto fundamento diſſoluit ac diſiicit.

[γνώμην cōfirmat ſimili]
[Pſal.105.e]
[Inconſtantia ſtultitiæ aſſimilis]

De obedientia uberius. CAP. XXIII.

AT quemadmodum quidem ab eo,qui ſemel ſpirituali ſe fratrum ſocietati coniugarit, indiſſolubilis ſeruanda copula ſit,ſuperius, quoad facere potuimus, demonſtrauimus.
C Nunc rurſus quod de obedientia antè dicere inſtituimus,accuratius etiam pertractemus,& quæ de ea breuiter antè percurrimus,cumulatius declaremus, doceamuſq; quàm magna ea obedientia ſit,quam erga antiſtites ſuos religionis veræ præſtare cultores debēt,eiuſq; magnitudinem non aliunde explicare adnitar quàm ex ſacroſanctæ ſcripturæ autoritate Paulus apoſtolus in ea epiſtola,quam ad Romanos ſcribit,ipſis præcipit, vt excellētioribus illi poteſtatibus omnibus ſubiecti ſint:poteſtatibus inquam mundi, non ſpiritualibus: atque hoc ex his,quæ deinceps adiecit,declarauit,cum de tributis & vectigali locutus eſt: quo in loco, qui vel minimum poteſtati reſiſtit,eum ait deo ipſi reſiſtere.Si igitur qui mundo huic præſunt,& ex lege humana illam imperandi poteſtatem habuerunt, iis diuina lex pietatis cultores tātopere voluit eſſe ſubiectos,& quod maius eſt, quorum vita tota tunc erat impietas: quàm ma-
D gna tandem ei à pietatis cultore præſtanda obedientia eſt, qui à deo conſtitutus præſes ſit, & imperandi poteſtatem à legibus illius acceperit?& quî defendi poteſt eum non dei ordinationi reſiſtere,qui antiſtiti reſiſtat ſuo? præſertim cum apertiſſimè Apoſtolus iubeat omni in re parēdum eſſe ſpiritualibus præpoſitis:Obedite enim inquit,præpoſitis veſtris,& ſubiecti eſtote eis.Ipſi enim peruigilant,quaſi rationem pro animabus veſtris redditur, vt cū gaudio hoc faciant,& non gementes.hoc enim non expedit vobis.Quòd ſi non expedit non perfectè obedire,ſine controuerſia,quod magis expedit,illud conſectari debemus.Nam mea quidem ſententia,hoc,quod hîc dicitur,non expedire, magni cuiuſdam detrimenti ac pœnitēdi & quod
E ægrè admittat correctionem, ſignificantiam habet. Imitanda eſt autem maximè ſanctorum obedientia,quàm erga deum illi adhibuerunt:ſi tamen propoſito nobis eorum exemplo, eam fortaſſe ritè poterimus explere.Neque verò exiſtimet quiſquam,me cauſa firmandæ erga antiſtites obedientiæ,elatiora quædam exēpla proferre, eiq;,quod deo debetur, officio, arrogāter obedientiam aduerſus homines audere conferre.neque enim ad hanc ſimilitudinem inducendam mea ſponte,ſed diuinis literis inductus acceſſi. Animaduerte enim quid in euangeliis dominus dicat,cum de obedientia aduerſum ſeruos ſuos adhibenda legem ſanciret: Qui vos recipit,inquit,me recipit.Et item alio in loco,Qui vos audit,me audit: & qui vos ſpernit me ſpernit.Quod apoſtolis dixit, intelligendus eſt in commune legē ſanxiſſe in poſteros qui
F aliorum futuri erant moderatores,id ex multis,iiſdemq; certiſſimis diuinarum literarum teſtimoniis,manifeſtiſſimiſq; argumentis probari poteſt.Ex quo quidem patet,nos, quando diximus tenendæ à nobis erga antiſtites noſtros obedientiæ, adhibitam à ſanctis viris erga deū obedientiam,exemplar nobis oportere proponere, diuinis oraculis conuenienter fuiſſe locutos.Quomodo igitur,inquit aliquis,veteres ſancti viri animi ſui alacritatem in exequēdis dei iuſſis declararunt?Conſidera mihi Abraham, qui iubetur relinquere domum, patriam,ſupellectilē domeſticā,poſſeſſiones,cognatos,amicos, & omnia quæ contraria his ſunt conſectari, peregrinationē,obſcuritatē nominis,viæ eatenus incōpertæ errores, paupertatē, metus, pericula,& quæ peregrinos incommoda,atque extorres comitari ſolent,omnia perſequi: & nihilominus tamen videbis eum ſublata omni cunctatione,dicto eſſe audientē, domeſticam rerū ſuarum

[Roma. 13.a]
[Argu.à minori.]
[Heb.13.c]
[Matt.10.e]
[Luc.10.c]
[ἐξ ἀναμφιλέκτωμ μαρτυριῶμ]
[παράδειγμα]

ſuarum quietem,proſperitatemq; relinquẽtem,& pro his in alienis terris ærumnas, erroresq; G
ſuſcipientem.Vides perfectiſſimum pietatis cultorem, & dei cauſa felicia mundi omnia contemnẽtem?ſed pergamus ad reliqua.Venit ille quidem in Palæſtinam locum ſibi à deo ad incolendum commonſtratum.Porrò cum victus inopia regio illa fuiſſet oppreſſa , inde in Aegyptum digreditur,& emigrat ibiq; adempta ſibi vxore , non hinc redditur animo deiectior neque dequeritur aut dei cõcilia incuſat,vt qui officij ſui tales ab eo fructus referret:quin potius æquo animo iniuriam etiam hanc iniuriarum omnium longè grauiſſimam tulit non ſemel,ſed iterum etiam ſibi à Gerarorum rege videlicet illatam.Qui enim ſemel in eo animum obfirmauerat ſuum,vt obediret deo, nihil iam amplius illud ſpectabat , quid de ſe diſponeret deus,ſed totus in eo erat cogitatione defixus,quomodo videlicet perfectiſſimam,atque omni H
ex parte abſolutiſſimam illi obedientiam præſtaret:ac propter hoc etiam poſtremo filium in-
δώρημα uenit Iſaac diuturni ſui voti, diuturnæq; fidei præmiũ ac donum. Verùm hunc ipſum cum iã ætatis flori propinquum videret,eiuſmodiq;,qui parentibus ſuis ſecuturæ prolis, futuræq; deinceps poſteritatis ſtabilimenti ſpem bonam afferret, eo ipſo tempore illum poſt tot ſpes iubetur à deo in præaltum montem educere,ipſiq; à quo illum acceperat,immolare. Porrò ille
φοβερὰν λειτουργίαν duriſſima hac voce accepta,munereq; horrore pleniſſimo,eiuſmodiq;,vt tantummodo auditum,nedum imperatum,ipſam poſſet naturam proſternere,hæc omnia vt moderatè tulit , vt mente nihil eſt conſternatus,vt non concidit animo , ſed perinde vt ſi agnum eſſet aliquem mactaturus,ſic leni,tranquilloq; animo,ſublato obedientiæ iugo ibat vnà cum filio,quod iuſ- I
ſus erat expleturus:nihil neque in hoc curioſè iudicium dei perueſtigans,aut ſecũ dequerens: ſed tota in officij ſui conſeruatione,mente defixa,ne videlicet vlla in re obedientiam minueret ſuam,luculentam hoc modo coronam reportauit:nempe qui cunctis deinceps mortalib9 fidei,obedientiæq; veluti columna quædam erectus ſit.Poteram autem reliquorum etiam ſanctorum virorum,quorum in veteri hiſtoria nobilitata mentio eſt, obedientiam commemorare,vnde huius virtutis citra cõtrouerſiam abſolutiſſimæ exemplis erudirentur pietatis cultores:tamen ne longum faciamus,omnibus,quibus modo ea diſcendi voluntas eſt, ad ea quæ in ſacris literis feruntur,audienda dimiſſis,ipſi ad ſaluatoris noſtri diſcipulos ſermonem cõuertemus,oſtendẽtes quomodo illi dicto audientes erant,quomodoq; ſe imperio ſubiiciebãt. K
Dixit eis Ieſus,cum rudes adhuc in eius diſciplina eſſent,ac tantum non iamiam regnaturum illum putarent,& in ea ſpe eſſent,ſe nullis laboribus aditis,nulliſq; periculis ſuſceptis,ac ſe nullis moleſtiis exantlatis,Chriſti regni conſortes futuros,atq; in regalis eius gloriæ,cultus,honoriſq; ſocietatem vẽturos(Hocq; & Petrus ipſe declarat,in ea increpatione, qua vſus eſt ad-
Matt.16.c uerſus Ieſum,cum de futura ſua paſſione ille diſſereret: Aſſumens enim eum Petrus,inquit,cœpit increpare illum,dicens,Abſit à te domine,non erit tibi hoc. his verbis oſtendens omnem
Matt.20.c omnino ſegregatam à ſe habuiſſe cuiuſuis mali expectationem. declarant etiam filij Zebedæi,qui interpellaturam pro ipſis ad dominum matrem adduxerint,vt ſeſſionis hinc inde ab dextra,læuaq; honore afficerentur.Etenim niſi paulo poſt regnaturum illũ exiſtimaſſent,neutiquam vnquam hoc auſi eſſent poſtulare:quippe cum ſeſſionem à dextris patris in cœlo,ſal- L
Matt.10.b uatoris eſſe intelligerent) Quid igitur hæc expectantibus illis & ſperantibus dixit ? Ecce ego mitto vos,ſicut oues in medio luporum.Porrò illi re audita ſpei ſuæ ſummè cõtraria, nequaquam dixerunt,Alia adducti ſpe ad te acceſſeramus , & tu contraria nobis atque ſperauimus, imperas?Nos requietem ſperauim9,& tu nos in pericula protrudis : honores nobis propoſuimus,& tu ex tranſuerſo ignominias ingeris:regnum expectaueramus,& tu vt exagitemur , &
Matt.24.a omnium ſerui ſimus,iubes.Horum nihil omnino dixerunt,licet his,quæ memorauimus,plu-
Matt.10.e ra & grauiora etiam audiſſent,veluti illud,Tradent vos in tribulationes, & occident vos , & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum . Et ad præſides & reges ducemini propter me.His igitur illi omnibus auditis,ſubmiſſa mentis ceruice , obedientiæ iugum ſubierũt, M
alacriq; animo in pericula,in fora,in contumelias,in lapidationes,in ignominias,in cruces,in varias neces proceſſere:tantaq; hæc alacritate ſuſtinebant,vt magnificè lætitia efferrentur,cũ
Acto.5.g digni habiti ſunt,qui pro Chriſti nomine illa paterentur.Gaudebant enim,inquit, quòd digni habiti ſunt pro nomine ipſius contumeliam pati . Hanc obedientiam is qui ſecundum deum verè eſt monachus,antiſtiti ſuo præſtet,oportet.Siquidem(vt iam diximus)diſcipulos Chriſtus in hoc elegit qui hoc vitæ inſtitutum æmularentur,vt per eos formam relinqueret eandem ſecuturæ poſteritati. Nihil eſt enim aliud antiſtes (qui modo diligenter munus exequatur,cui præpoſitus ſit, pietatem videlicet) quàm is qui perſonam Chriſti ſuſtinet, & ſequeſter eſt inter

Monachi obedientia cuiuſmodi eſſe debet

A eſt inter deum & homines, eorum, qui in ipſius officio ſunt, ſalutem ſacrificans deo. Atq; hoc à Chriſto ipſo docemur, dum Petrum Eccleſiæ ſuæ paſtorem poſt ſe cōſtituit. Petre enim, inquit, amas me plus his? paſce oues meas. & omnibus deinceps paſtoribus, ac magiſtris eandē tribuit poteſtatem. Cuius quidem rei ſignum eſt, quòd omnes ſimiliter atque ille & ligent, & ſoluant. Quemadmodum igitur paſtori ſuo oues obtemperant, & viam, quancunque ille vult, ingrediuntur: ſic qui ex deo pietatis cultores ſunt, moderatoribus ſuis obſequi debent, nihil omnino illorum iuſſa curioſius perſcrutantes, quando libera ſunt à peccato: contraq;, ea ſumma animi alacritate, ſummoq; ſtudio conficere. Quemadmodū enim faber ædificatórve ſin- *Ioan.21.e* *Argumen. à ſimili* *Altera ὁμοίωσις*

B gulis artis inſtrumentis pro arbitrio vtitur ſuo, neque vnquam vllum inuentū eſt inſtrumentum, quod ad quemcunq; ille vſum voluiſſet, non ſe facilè tractandum præbuerit, ac moderatoris manui ceſſerit: item quoque cōuenit verum pietatis cultorē, perinde vt inſtrumentū quoddam vtile opifici ad complendam ſpiritualē fabricam, omnibus in rebus parêre, in quibus vt operam ſuam nauet, rectum eſſe antiſtes iudicarit, ne ſi id facere recuſauerit, impedimento ſit, quominus ſpirituale opus compleatur. Et vt inſtrumentū non ſibiipſi deligit, quod facto vſus ſit ad artem iuuandam: eodem modo pietatis cultorem quoque nequaquam conuenit ipſum eſſe, qui ſibi iudicio ſuo opus deligat, ſed gubernationem ſui, artificis prudentiæ debet conſilioq; concedere. Nouit enim, qui modò intelligens moderator eſt, vniuſcuiuſque *Tertium ſimile*

C mores & affectus, & animi motus diligenter exquirere, & ad hæc accommodatum etiam in ſingulis remedium adhibere. Quocirca nullo modo eſt eius ſtatutis aduerſandum, ſed illud firmiſſimum tenendum, rem omnium eſſe difficilimam ſeipſum cognoſcere, & curare, propterea quòd naturaliter ſeipſum quiſque amat, & quilibet propterea quòd in ſeipſos propenſi ſunt, in veritatis iudicio fallantur. Porrò ab alio cognoſci, curariq; facile eſt: cum iis, qui cæteros iudicant, ad diſcernendam veritatem nequaquam obſtet amor ſui ipſorum. Stāte enim in fratrum ſocietate concordi hac conſenſione, facilè & pax inter ipſos verſabitur, & ſalus vnà cum charitate & concordia omnium conſeruabitur, ac perficietur legitimè. *γνώμη.* *κατορθωθήσεται*

Quòd uiliora etiam munia ſiue opera magna cum animi alacritate conſectari monachus debet. CAP. XXIIII.

D

Atque etiam intelligendum illud eſt, debere pietatis cultorem viliora etiā munera magno cum ſtudio, magnaq; cum animi alacritate ſuſcipere, ſcientem nihil minutū eſſe, quod dei cauſa fiat, ſed grande & ſpirituale, & eiuſmodi, quod cœlum nobis, & pręmia cœleſtia conciliat. Quamobrem licet communibus vtilitatibus inſeruientia ſarcinaria ſequi iumenta oporteat, recuſare tamen non debet. Siquidem venire in mentē apoſtolorum debet, quàm alacriter illi domino paruerunt, quando ipſis mandauit, vt ad ſe pullum adducerēt: cogitareq; & illos quoq;, quorum cauſa iumentorū curam ſuſcipiat, fratres domini eſſe, & tributā ipſis beneuolentiam, ſtudiumq; in ipſum Saluatorem redundare, qui dixit, Quatenus feciſtis vni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Quòd ſi ſua facit, quæ minimorum ſunt, *Matt.25.d*

E ſine dubio multo magis, quæ electorum ſunt, ea ſibi vendicabit, modo ne officium cauſam ad licentiam exiſtimet. Quin ſumma potius animi attētione munire ſeipſum debet, vt cū ſibi, tū cæteris, in quoſcunq; eū caſus detulerit, pariat vtilitatem. Porrò ſi de muneribus iis, quæ abiectiora ſint, aliquid exercendum ſit, ſcire cōuenit ſaluatorē quoq; ipſum diſcipulis miniſtraſſe, & abiectiora opera facere non recuſaſſe: magnumq; homini eſſe, ſi dei imitator exiſtat, cum per hæc, quæ humilia ſunt, ad altitudinem illam quòd illum eſt imitatus, aſcendat. quanquam quis iam humile auſit quippiam appellare, quod deus ipſe attingere non recuſauit? *ἀφορμὴν ἀδιαφορίας*

Quòd honores ſiue ullā præter cæteros prærogatiuā appetere monachus nō debet. CAP. XXV.

F Prorſus autem ab omni ambitione alienum habere animū monachus debet. Nam ſi in hac vita laboribus, ac rectè factis ſuis eſſe præmium vult, miſera profectò illius mercedis conditio eſt, qui pro æternarum rerum iactura, caducas paciſcatur. Si verò ſecū decreuit velle ſe in hac vita agones laborum perferre, & eorū mercedem in cœlo recipere, non modo honores vltro ipſe conſectari non debet, ſed ne oblatos quidē admittere, potiusq; recuſare atq; reiicere, ne conſequentis vitæ gloriam, præſentis honor imminuat. Quandoquidem præſens vita vniuerſa laborū eſt atq; certaminū: cōtraq; futura in præmiis, cōpenſationibusq; poſita eſt. Quemadmodū magnus Paulus de hac vita, in aliam proximè migraturus, ait, Bonū certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui, de reliquo repoſita eſt mihi corona *γνώμη ex collatione κατ' ἐναντίωσιν* *γνώμη ex collatione* *2. Tim.4.b*

iuſtitiæ,quam reddet mihi dominus non hîc,ſed in illa die iuſtus iudex. Et item Saluator, In G
Ioan.16.d mundo hoc preſſuram habebitis.Et rurſum idem Apoſtolus, Per multas tribulationes opor-
Acto.14.d tet vos introire in regnũ cœlorũ. Proinde ſi habes in animo in futurũ regnare, hic noli ociũ,
noli honorẽ conſectari.Sed licet in præſentia pro vera tuenda doctrina,nimirũ veritatis ad-
uerſa multa patiare,intellige te in poſterũ regnaturũ. nã ſuſceptis hîc pro tenenda honeſtate
calamitatibus hæc conſtituta eſt merces. Alienus autẽ ab incõmodorum vitæ huius confli-
ctatione,cœleſtes nolito coronas ſperare,quando hîc eos,quibus eæ conſtitutæ ſunt,neq; labo
res præmittis,neq; certamina.Caueat igitur omni ratione pietatis cultor,ne honores cõſecte-
Luc.14.c tur,cæteríſve ſe præponi velit.Omnis enim qui ſeipſum exaltat,humiliabitur: & qui ſe humi-
liat,exaltabitur.Si ſemetipſum pietatis cultor in altũ extulerit,habet qui grauiter ac potenter H
illũ affligat,& ad inferos vſq; poſſit deprimere.Sin cõtra ſeipſum humiliauerit, ſplẽdidiſſimè
magnificẽtiſſimeq; extolletur:quippe cũ deus(quę ipſius potẽtia eſt)humiliantẽ ſe in altũ extol
lat.Expectato igitur rectè extollentẽ ô monache, neq; ad res vitæ huius cogitationẽ velis ab-
Metaphorę. iicere.Athleta enĩ es,& operarius Chriſti:pactus es cũ eo,totã te diẽ certaturum,& diei totius
Matt.20.a æſtum perlaturũ.Quid igitur diei opere nondũ cõpleto,requiẽ conſectaris? Veſperã,vitæ hu-
ius finem operire,vt cum paterfamiliâs venerit,mercedem tibi denumeret.Veſpere enim fa-
cto dixit dominus vineæ procuratori ſuo,Voca operarios,& redde illis mercedem: non me-
ridie, aut initio poſtquam ſtatim illos conduxerat. Operire igitur finem vitæ, & tunc reuer-
ſus mercedem auferto.Interim autem in poſtremo loco acquieſce,vt tunc primũ adipiſcare. I

περὶ ἀτυφίας καὶ ἁπλότητος

De modeſtia ac ſimplicitate in cibis retinenda. CAP. XXVI.

IAm ciborum diuerſitatem nullo modo conſectari monachus debet:neq; prætextu videli-
cet continentiæ ab ſolitis in communi vſurpari eſcis diſcedere. Siquidem hoc communis
diſciplinæ peruerſio,& ſcandalorum occaſio eſt:& væ illi,qui in pietatis cultorum conuẽ-
tum huiuſcemodi cauſas perturbationis attulerit.Sed licet vſitatum hoc ſalſamentum, quod
προσέψημα ταριχευτὸν iure incoctum veteribus ſanctis patribus,pulmentis loco alterius cuiuſdam condimenti addi
placuit,cõmiſtum ſit cum reliquo ferculo,aquæ, olerúmve, neutiquam per ſimulationem ab
ſe inuentæ ſuę vanęq; cuiuſdã religionis reiicere debet,illud quaſi qui carnes repudiet & fercu
la alia meliora,& precij maioris inquirere: ſed in minimi ſalitæ carnis fruſti decocto, bucceã K
reiecta omni obſeruatione intingere,& cũ omni gratiarũ actione aſſumere. Siquidẽ minutiſ-
ſimum fruſtulũ illud in tam magnam aquæ copiam,aut leguminum (ſi ita fors ferat)cõiectũ,
nequaquã indiciũ cupediæ eſt, ſed ſeueriſſima, & verè duriſſima pietatis cultorũ continentia.
γνώμην hác legant Lutherani Quæ igitur huiuſmodi ſunt,hęc religionis cultor obſeruãdo captare nõ debet.Neq; enĩ ab his
propterea nos abſtinemus, quòd Iudæorum ritibus faueamus, ſed vt deliciarum ſaturitatem
fugiamus.

Quòd ad perfectionem ſpectanti proditio in publicum nihil poterit obeſſe. CAP. XXVII.

SI verò proditiones in publicum,aut ſuſcepta propter neceſſarios & communes fratrum L
vſus itinera impedimento ſibi eſſe ad pietatis cultum monachus dicat, ac propterea fo-
ras exire recuſet,nondũ ille abſolutæ obedientiæ cognitionem eſt aſſecutus, neq; dũ ani-
maduertit ad huiuſce officij perfectionẽ iſtiuſmodi molliciis nequaquã ſolere perueniri. In-
tueatur proinde in exẽpla ſanctorum virorum,cõſideretq;, quomodo virtutẽ hanc perfectiſ-
ſimè illi coluerunt,qui imperatis ſibi rebus ad conficiendum adeo difficilibus, imperiũ ne vel
tantillũ quidẽ vnquam recuſarunt,reluctatíve contrà ſunt, & illorũ exẽplo eruditus obediẽ-
tiæ perfectionẽ condiſcat.Si autẽ ſit aliquis,qui etiã reuera hoc ſibi ſentiat nocere,is reliquos
μετ' ἐλπίδος ἀνενδοιάστου. omnes fratres roget, vt pro ſe ſupplicent deo, nec minùs ab eodem deo certiſſima cum ſpe
ipſe etiam facultatẽ petat,per quam cum in officiis ſpiritualibus, tum etiam in corporis mu- M
neribus rectè adminiſtrandis actuoſum,commodumq; inſtrumentũ ſit.Et ſine dubio qui bo-
na exquirentiũ alacri & exprõptæ voluntati aſpirat beneuolus,eam largietur,quum ad peten-
Matt.7.b dũ ipſe hortatus ſit,ac dixerit,Petite,& dabitur vobis:quærite,& inuenietis:pulſate, & aperie-
tur vobis.Omnis enim qui petit,accipit,& qui quærit, inuenit, & pulſanti aperietur. Iteq; alio
Iac.1.a in loco,Siquis autẽ veſtrũ indiget ſapientia,poſtulet à deo,qui dat omnibus affluenter,& non
ἁπλῶς δόγμα memorabile improperat,& dabitur ei.Poſtulet autem cum fide,nihil hæſitans. Ac in omnibus denique re-
bus, vbi mens in perfecta obedientia vacillat, aut animi promptitudinem Satanas impedit,
hebetando,retardandóve,remedium hoc adhibeamus,vt deo ſupplicemus,petamuſq;, vt re-

ctè agen-

A ctè agendi nobis facilitatem velit largiri,& vt carnes noſtræ configantur timore dei,vtq; aſſiduè apud ſeipſum animus noſter ſit,necubi euarians neque corporis cupiditatibus voluptatibúsve vſquam capiatur. Siquidem non aliunde, quàm ex animi diſtractione mundanæ cupiditates in nobis naſcuntur:à quibus cùm variis poſtea tumultibus vexata mens noſtra fuerit,ſegniores ad capeſſenda recta officia reddimur. Quæ cum ita ſint, nemo in adiuuãdis cõmunibus aliorum corporis neceſſitatibus,operam denegare ſuam debet. quin ſuppliciter potius petendum eſt à deo,vt facultatem adiuuãdi cæteros ab ipſo promereamur accipere. Si enim priorum exemplo munus hoc omnes detrectarint, quis fuerit tãdem, qui neceſſariis officiis ſatisfaciat? B Quin operæpretium fuerit,hoc te exemplo etiam quopiam doceri. Nam qui modo in ordinem aliquem adſcriptus eſt miles,neutiquam is operam dat,vt reliquos, qui eo in ordine ſunt,ad conſuetudinem ſuam traducat:ſed ipſe ſe contrà ad ordinis diſciplinam ac morem accommodat. Quamobrem conuenit etiam, vt qui in ſpiritualem ſocietatem adlectus ſit,nequaquam illos ad morem ſuum velit detorquere: ſed contrà ipſe morem ſuum debet aliorum fratrum moribus,inſtitutíſque conformare.

Pſal.118.
E diſtractione mentis, cupiditates.
Confirmat τῇ ὁμοιώσει

Quòd priua authoritate nihil negotiorum exercere debet monachus. CAP. XXVIII.

C Poteſtatem verò ſuiipſius ne ad punctum quidem temporis habere monachus debet, per quam in priuatis ipſe negociis ſuis verſetur. Quemadmodum enim abſente artifice inſtrumentum ſua ſponte ipſum non moueretur, neque membrum vel ad breuiſſimũ tẽpus ab reliquo corpore ſeparari, mouerive poſſet,ſine ei⁹,qui intus eſt opificis, ac totius corporis moderatoris voluntate:ſimiliter quoque neque religionis obſeruãti aliquid agere, exequive ſine antiſtitis ſui ſententia licet. Quòd ſi cauſam afferat, ac dicat, ſe præ imbecillitate corporis,exequendis imperatis parem eſſe non poſſe, infirmitatem ſuam antiſtiti iudicandã permittet, ſecumq; reputans illud ſcripturæ, ſeipſum ad ea quæ ſibi imperata ſint exequenda adhortabitur,cum ab ea dici audiat,Nondum enim vſque ad ſanguinem reſtitiſtis, aduerſus D peccatum repugnantes.Et item alibi, Propter quod remiſſas manus, & ſoluta genua erigite.

δόγμα
Simile.
Heb.12.b
Ibidem.d

Quòd antiſtitem conueniat,adhibita paterna beneuolentia, eorum qui in ipſius poteſtate ſint,res adminiſtrare. CAP. XXIX.

πνευματικῆς ἐννοίας

Porrò ipſe etiam antiſtes reliquorum fratrum,veluti chariſſimorum filiorũ pater curam ſuſcipiens,diligenter quid eorũ ſingulis opus ſit,conſiderabit:& quæ conuenire viſa fuerint remedia,curationeſq;,quantũ poterit, adhibebit: & quod reuera mẽbrũ ſiue animo, ſiue corpore infirmum fuerit,adhibita charitate,beneuolentiaq; paterna ſuſtentabit.

Quòd nequaquam permittendum ſit,ut in conuentu uirorum religioſorum,duorum triúmue fratrum ſeorſum ſodalitas conſpiret. CAP. XXX.

E

AC charitatem quidem habere inter ſe mutuam fratres debent, non ita tamen vt duo, trésve ſeorſum à cæteris ſodalitatem inter ſe coëant. quandoquidem hoc non charitas eſt,ſed ſeditio & diuiſio:& eorum, qui ſic coëunt, improbitatis indicium. Si enim communis decus diſciplinæ charum haberent,qui tales ſunt,ſine dubio communem,æqualéq; aduerſus omnes charitatem tenerent. Si verò ipſi à reliquis ſua ſpõte abſciſſi diſiunctiq; in cœtu cœtum efficiant,vitioſa huiuſmodi amicitiæ conciliatio eſt, & diuerſam quandam à communibus inſtitutis rem eſſe oportet,quę hos inter ipſos conciliet:atque hoc profecto nihil eſt aliud,quàm contra veterem diſciplinæ ſtabilitatem,conſtantiamq; innouatio. Quocirca dãda ſtudioſè opera eſt,ne vllus omnino in conuentibus, ſodalitatibus iſtiuſmodi locus detur, F néve violata charitatis obſeruatione ſocietatem quis cum fratre aliquo iungat, qui improbè agere, & communis diſciplinæ iura velit peruertere:enitendumq;, vt quandiu quidem in officio omnes permaneant, æqualis vnicuique erga omnes communitas ſit atque coniunctio. Quòd ſi firmatam quis iam vetuſtate diſciplinam labefactare in animo habeat,ac alios etiam de fratribus ſecum comites trahat, hic primo quidem ab eo, qui ſanus ſit, ſecreto admoneri tanquam parum ſanus debet. Sin arcano curari noluerit, adhibendi de fratribus erunt etiam, qui cæteris intelligentia videantur præſtare: quemadmodum eſt in ſacroſancto euangelio, Si autem te nõ audierit,adhibe tecum etiam vnum vel duos. Quòd ſi ne ipſis quidem auſcultauerit,tum demum ad antiſtitem ipſum animi ipſius morbum deferre oportebit. Si verò ne antiſtitem quidem audire voluerit,perinde vt gentilis & publicanus habendus eſt, & vt ouis

τὸ κοινὸν εὐταξίας
ἐν ἀπαρρησίᾳ τῷ νουθετεῖσθαι
Matt.18.b

Simile

peſtilentia contacta ab reliquo ouili ſegregandus, ne in reliquos quoque morbi contagionem G
transfundat. Si verò nullus ſit omnino qui exempli peruerſitate deterior fiat, tunc tãtummodo lenitas aduerſus ipſum locum habebit, ſpe videlicet ipſum ſe aliquando ad meliorem frugem recepturum: lenitas autem ex ea parte, vt ne præcidatur, non autem vt ab admonitionibus, legitimiſq; multarum impoſitionibus deſiſtatur.

Quòd ueſtimentorum calceamentorúmue delectionem conſectari pietatis cultor non debet. CAP. XXXI.

IAm de veſtimentis calceamentiſve non ea exquirenda nobis ſunt, quæ ſunt elegantiora, ſed quæ viliora, ea deligenda, vt in hac re etiam animi noſtri humilitatem ſignificemus, H
neque opinionem nimis elegantium, aut noſmetipſos amantium, & à fraterna Charitate abhorrentium incurramus. quando is ſatis ſe à charitate, humilitateq; diſiunctum declarat, qui primas deſiderat.

Quòd debet antiſtes ad uires corporis cuiuſque ea accommodare quæ imperet munia: & de iis qui uires ſuas malicioſè celant. CAP. XXXII.

ILlud autem obſeruare antiſtes debet, ne imponendis grauioribus, quàm quibus ſuſtinendis pares fratrum corporis vires ſint, imperatis, eos, qui ea ferre non poſſint, ad abiiciendam obedientiam per cõtradictionem inſtiget: ſed perinde vt verus ac legitimus pater, æquè in cunctos beneuolus, vires corporis cuiuſque conſiderare, atque ita munera ſingulis imponere, I
ac diſtribuere ſortitò debet. Veruntamen grauiſſime plectẽtur ij, qui quas à deo datas ſibi corporis vires habent, malicioſè celant, & aduerſum antiſtites petulanti impudẽtia ſe gerũt, & illius iuſſis non obtemperant. Si enim magnum antiſtiti atque intolerabile periculum creat, occultum tenuiſſe talentum doctrinæ, ac non vnicuique ante imminentem peccato frameam indicaſſe, ſine dubio maius periculum incurrit is, qui datas ſibi à deo ad communem reliquorum vtilitatem corporis vires ocioſas tenet, occultatq;.

Argu. à minori

Quòd neutiquam moleſtè ferrè fratres debent, quandocunque mitius agi cum imbecillioribus uideant. CAP. XXXIII.

K

VErum enimuero neque moleſtè ferre, neque indignari fratres debent, quandocunque iis, qui imbecilliores ſint, antiſtes accommodata illorum viribus miniſteria aſſignet, & indulgentius cum his agendum cenſeat, ita videlicet vſu poſtulante. Quinimo qui valentiores ſunt, ij imbecillioribus indulgere, & hoc modo ſpiritualem complere charitatem debent. Siquidem animaduertimus in corpore neque à manu diſſidere pedem, neque manum pedem ipſum ad tranſigendas partes ſuas conari traducere, neq; vniuerſam item manum digito minimo ſuum onus imponere: ſed de mẽbris vnumquodq; delatam ſibi ſortitò à natura vim exercere, & quæ imbecilliora ſunt, ſuſtentare. Hæc diſciplina ſi in ſpirituali cõuentu ſeruetur, nimirum illud declarabit nos verè Chriſti corpus eſſe, & membra ex parte, nempe qui L
aptam inter nos coniunctionem, & vacuam omni diſſidio concordiã continenter ſeruemus.

γνώμη

Cõfirmatio à ſimili

Quòd nequaquam debent, qui conuentibus præſunt, iis qui à conuentu ſuo defecerint, monachis liberè agendi quiduis poteſtatem impartiri, aut hos in uitæ communionem admittere. CAP. XXXIIII.

OPortet autem, vt & qui regendis ſpiritualibus conuentibus præſunt, ij cùm mutuam inter ſe charitatem ac beneuolentiam exerceant, mutuoq; alter alterius prouidam ſolicitudinem ad ſe exiſtiment pertinere: ea nequaquam euertant, quæ facere alter ſtudeat: neq; temere, inconſideranterve deſciſcentes viciſſim alij aliorum fratres ſuſcipiant. Siquidem hoc facere ſumma confuſio eſt, diſſolutio, atque peruerſio ſpiritualis opificij. Etenim M
de fratribus quidẽ, qui cordatiores ſunt, ij cùm dei timore teneantur, in officio perſiſtunt: qui vero lentiores ſunt, ac magis per ignauiã diſſoluti, ij pudore hominũ, & ea, quæ ex hominibus pendet, neceſſitate, veluti quodã pædagogo ad rectã viã diriguntur. Si igitur qui negligẽtior ſit, licere ſibi animaduerterit impunè probatæ ſibi ſemel fratrũ ſocietatis labores defugere, ſeſeq; inde ad aliud quoduis domiciliũ transferre, & ſolutiorẽ in eo, atq; incontinentẽ vitã agere, facile ſeſe à ſuorũ cœtu abrũpet, & exitij illius cauſam ſuſtinebit, qui ad ſuſcipiẽdũ eiuſmodi ſe exhibuit æquo paratiorẽ. Atq; etiã fit ſæpenumero, vt cõtagio iſta latius ſerpens, eos etiã, qui in recto itinere ſunt, aberrare faciat, diductos à recta ac iuſta via: & cunctorũ exitij ille pœnas luet, à

Humanus timor ad bonum qualiſcũq; pædagogus

δόγμα

A luet, à quo peccãdi cauſa profecta fuerit. Quamobrẽ ne hoc eueniat, quoſcũq; ex fratrib⁹ à cõ-
uentibus ſuis deſciuiſſe animaduerterimus, eos admoneamus, & vnde egreſſi ſunt, eo reduca-
mus: aut ſi nobis obtẽperare noluerint, caueamus, ac auerſemur, & eorũ cõgreſſionẽ defugia- Sui ordinis
mus, & fratribus oĩbus, vt hoc idem ſeruent, denunciemus: quo videlicet vel ipſi illi, cùm hoc deſertores
modo auerſos à ſe omnes videant, & reſipiſcant, & ad ſuũ ſe gregem recipiãt, atque ab eo, quẽ cur vitandi.
ſemel ſortiti fuerint, paſtore paſcantur: vel ſi obſtinati in ſpiritualis communitatis contem-
ptione permãſerint, reliqui ſaltem, qui viderint, quàm inuiſi omnibus & execrabiles facti ſint,
eorum exemplo commoti, in officio perſeuerent, & quorum cupiant infamiam effugere, fu-
giant imitationem. Quòd autem mea hæc verborum commenta non ſunt, potiusq; certiſſi-
B mæ ſpiritus leges, ipſa Pauli verba apponam, quibus ille incontinenter vitam agẽtes caſtigat,
atque inter cæteros ebrioſos etiã & maledicos, pœnis eſſe obnoxios vult. Si enim aliquis fra- 1.Cor.5.d
ter fuerit fornicator (inquit) aut maledicus, aut ebrioſus, cum eo, qui eiuſmodi ſit, ne cibũ qui- 2.Theſ.3.c
dem ſumere. Et item alio in loco, de iis qui nihil operabantur, ſed curioſè agebant, ſic dicit,
Hunc notate, & ne commiſceamini cum illo. Quòd autem qui ſpiritus ſancti pactiones vio- Huc adeſte Lutherani
lat, is facinus longè maius faciat, quàm aut maledici, aut ebrioſi, aut qui totam in ocio vitam
conterant, nemo eſt, cui nõ perſpicuum ſit. Quocirca haud abſurdè nos ratio impellit, vt qui λόγος πα-
ſpiritualem diſciplinam violant, illos ab eorum, qui ipſam conſeruant, congreſſione ſeclu- ρεγγυᾶ.
mus, prohibeamusq;. Tunc autem tantummodo reprehenſione vacare fratris ſegregatio de-
C bet, quandocunque ea antiſtitis iudicio occultæ alicuius, quam ipſe ſciat, vtilitatis cauſa fiat.

*Quòd neutiquam debet qui in conuentu pietati operam det, eorum quæ coniuncta cum ma-
teria ſunt, quicquam priuatim poßidere.* CAP. XXXV.

DEbet autem pietatis cultor, qui eam, quam ſupra expoſuimus, in vita communitatem
amplexus ſit, ab omni priuata rerum, quæ in materia conſiſtunt, poſſeſſione liber eſſe. Proprietas cur mona-
Etenim niſi hoc facit, primum quidem ſocietatis exactam diſciplinã priuata poſſeſ- cho vitanda
ſione corrumpit: tum ipſe etiam magnopere de ſe indicio eſt, vt qui deũ perpetuo iis alimen-
ta ſuppeditaturum diffidat, qui in nomine ipſius congregati ſint, neque illud audiuerit, quod
dicitur à Propheta, Iunior fui, etenim ſenui, & non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius Pſal.36.a
D quærens panes. vel eos nimirum, qui intelligentia percipiuntur, prudentiæ ſcilicet, vel qui ſen- Panes intel-
ſu, quibus corpus alitur. Nam ſi vbi duo vel tres congregati ſunt in nomine Chriſti, ibi ipſe in ligentiæ & corporis ſul
medio illorum eſt, multo certè veriſimilius ibi idem eſſe credendus eſt, vbi multo copioſior ciendi.
ac frequentior hominum congregata multitudo ſit. Aut igitur neceſſarium nihil nobis de- Argu. à mi-
erit, ſi Chriſtus nobiſcum affuerit. ſiquidem neque Iſraëlitis in vaſta illa ſolitudine ipſorum nori. Confirmat
vſui neceſſarium quicquam defuit. aut ſi etiam defuerit, ad probationẽ noſtram, ſatius eſt in- τῷ παρα-
opia laborare, & cũ Chriſto eſſe, quàm diſiunctos ab eius ſocietate in rerũ vitæ huius omniũ δείγματι.
affluentia verſari. Porrò incommodum, quod ex iſtiuſmodi poſſeſſione naſcitur, nequaquam
hic tantum reſiſtit, ſed vlterius etiã progreditur. Etenim qui proprium habere aliquid ſtudet,
E is ſine dubio nihil aliud, quàm diſiunctionem, ac defectionẽ à cæteris meditatur. Nã cui hoc
in animo non eſt, quid eſt tandem quod ipſe poſſidere ſeorſum velit? cum id certũ ſciat Chri
ſti beneficio ſeruos ipſius in neceſſariarũ rerũ copia aſſiduè verſari. Proinde perſpicuũ eſt, qui
talis ſit, eum de præcidenda, ac morte afficienda anima ſua meditari, qui exiguis obolis ſalutẽ
ſuã addicere ac prodere paratus ſit, & (liceat mihi quæſo per vos aliquãtulum loqui audacter, Vt Iudã ad
quod ſentio) alter Iudas efficiatur, nẽpe qui à furto exordiatur (Furtum eſt enim priuata poſ- laqueum, ita & monachũ
ſeſſio) & in proditionem deſinat: quando vt ille dominum, ſic iſte etiam veritatis verbũ pro- protrudit
dit. Quando enim inſtituti noſtri regula hoc habet, nõ licere nobis neque ab ea ſocietate, ad proprietas.
F quam aggregati ſumus, diſiungi, neque priuatam vllam pecuniam acquirere, neq; deniq; clan
culariũ quiduis moliri, aut eiuſmodi, quod exempli peruerſitate reliquorum fratrũ ſaluti poſ-
ſit obeſſe, tum neglecto aliquis dei timore, & legibus ſpiritus ſancti violatis ſocietatem primũ
expilare (ſocietatis enim expilatio eſt, rei cuiuſcunq; & vndecunq; in priuatum vſum ſeuoca- Compilatio ſiue defrau-
tio) deinde defectionem etiam, ac ſeparationem cogitauerit, quî defendi poteſt hunc nõ ver- datio quid
bum veritatis prodidiſſe, & alterum Iudam factum eſſe? qui, quantum in ipſa re ſit, veritatem
prodat? Quocirca omni modo fugiendum nobis eſt, ne priuatim omnino quicquam poſſi-
deamus, præter ea, quæ promiſcuè omnibus ſimul comparantur. neque hac ratione ſo-
lum integram ab omni labe mentem noſtram conſeruemus, ſed internum etiam homi-
nem ab omnibus ſordibus expurgemus: nimirum impuris ac prauis primum cogitationibus,

quæ interius ſpiritus domicilium ſua intemperie exagitant & cõturbant idq; cõtingit à dolo, G
ſimulatione,inuidentia,contẽtione,quæ vitia & charitatẽ radicitus euellunt, & deum ex eorũ
animis,in quibus ſunt,fugant.Si enim dominus charitas eſt,ſine dubio qui charitatẽ non ha-
bet,is diuina gratia caret.Dãdaq; nobis ſtudioſè opera eſt,vt cum,pro ſe quiſq;, animũ noſtrũ
omnes ſummè humilem , caſtumq;, & ad optima quæq; agenda paratiſſimum conſeruemus,
mẽtem ad res vitæ huius occludamus,illudq; propoſitũ nobis habeamus,ne qua in re,dum in
hac vita ſumus,ab vlla dei volũtate aberremus ac proinde ab arrepto vitæ iſtius inſtituto nos
ipſo auellamus.Siquidẽ huiuſmodi animi ſtatus,prę̃terq̃ quòd omnẽ à nobis ſocordiæ & eua-
gationis ſegetem eximet,perficiet etiã vt cũ pio metu , ac firmo animi propoſito honeſta of- H
ficia omnia perſequamur.Atq; illud cum primis in animo defixum habeamus , deum bonum
eſſe,& bonorum omniũ autorem,mali autem nullius,nullo modo:licet nos,ita poſtulante va
Simile letudinis noſtræ vſu,acriores interdum medicinas deguſtemus . Etenim deus cũ medicus ſit
humanorũ animorum,pro natura morborũ,medicamentorum etiam ad ſingulos ipſos appo
ſitã temperat vim,quæ,quando opus ſit,intimũ etiam penetrans vitiũ perpurgare queat.Pro-
inde cum hoc ita ſe habere planiſſimè intelligamus,à gratiarum actione nunquã deſiſtamus,
eſto dum à negligẽtiis aut maliciis noſtris perpurgamur , acriorem aliquando medicinã ex-
periamur.Illud autem,tentationis & probationis cauſa aliquid pati, rarorum admodum ho-
ἀβραμιαίων minũ eſt,& Abrahæ ſimilium. Hæc itaq; ſunt, quæ dei gratia mentis noſtræ humilitati ſug- I
geſſit ad cohortationẽ veſtram,qui cõmunem hanc & ſocialem vitã eſtis amplexi:quo quidẽ
genere,vt & ratio docuit,& nos mẽte peruidere potuimus,nullum neq; ſplendidius , neq; ac-
ceptius,neq; ſublimius reperiri apud homines poteſt.Verumenim quando iis quoq;, qui in ſo
litudine ſeorſum degunt,eam quam potuimus,cohortationem attulimus, vnumq; atq; idem
vtriſque propoſitum eſt,nempe Chriſto placere: & quæ illis dantur pręcepta,his affinia ſunt,
& illum quoq; librum adeamus . Siquidem fortaſſis ex eo etiam vtile aliquid poterit aſſumi,
quod traditam hic in communi cum cæteris viuendi rationem , magis etiamnum illuſtret,
perpoliat & exornet.

LVDOVICVS MIRAEVS TYPOGRAPHICO K
prælo præfectus Lectori.

Hactenus cucurrit B.P. Baſilij κανὼν *per Adamum Fumanum filo uerſionis Romana colon`a donatus,
idemq; ſolerti & ſedula collatione ad fidem expollitiſſimi exemplaris Græci ſynceriori lectioni reſtitutus per
Godefridum Tilmannum Cartuſiæ huius Pariſienſis monachum,cuius item operâ uerſas habes proximas duas
epiſtolas,ſed pro locorũ commoditate* παραφραστικῶς*, quo explicatior exiret ad manus ſtudioſorum Baſilius.
Admodum enim incommodè uerſa erat prima ad Chilonem Raphaeli Volaterrano, uiro alioqui non indocto:
dein uni & alteri non ſatis integrè fuerat tralata per odium impotens , quo iſti Zuingliani excuſſa cuculla
infenſe oderunt monaſticen iuxtà ac anachoreticen , canes (ut ingenuè dicam) impudentiſſimi & ad uomitum* L
Aegypti arum carnium deſiderio reuerſi.

BEATI PATRIS BASILII MAGNI EPISTOLA
ad Chilonem diſcipulum anachoreten ex monacho, Gode-frido Tilmanno interprete.

SI quæ ex arrepti iſtius propoſiti officio obeunda tibi,nec ſegniter explenda veniunt,
meo conſilio eruditus nõ illibenter amplectère frater in Chriſto amabilis , maximè
omnium de quibus non importunus tu flagitator à me contendiſti,conſilium vt da
rem:nihil obſcurè autor tibi fuero rei apprimè ſalutaris.Ecqua tandem hæc? Quod primùm M
Stadiũ plerîq; ingrediũtur,rarus metã attingit. ſe offert,nimirum hoc eſt , pleroſque multa cum animi generoſitate auſos aggredi Anacho-
reticæ vitæ inſtitutum:verum qui abuſque principio deſtinati curriculi pro dignitate ad me-
tam vſque,labore indefeſſo nec diſpari animi cõtentione ſuſceptum ſemel agonem promo-
uerint,hi demũ in quàm rariſſimo comperiẽtur numero. Neque enim vt deſtinaris primùm
operis quidpiam adordiri,mox tui iſtius propoſiti cenſeris finem aſſecutus:quando totius abs
te elaborati operis merces ab ipſo pendet fine. Nullum itaque ſint relaturi inſumptæ ſemel o-
Anachoreſis q̃ monachiſmus ſublimior. peræ pretium,qui non ad legitimum vſque finem eius,quem ſcopum ſibi præſtituerunt, nẽpe
Anachoreticæ vitæ perfectionem ſtudio propenſiore feſtini contenderint,tantiſper conten-
ti iſtis monaſticæ diſciplinæ rudimentis.quin & propoſitũ illũ ſuũ deridiculis omnium ſannis
palàm

A palàm traducẽdum exponunt & perſtringendũ,quò fit, vt apud externæ ac ſecularis vitæ homines notã ſibi per hoc inurãt imbellis ignauiæ & præfractæ temeritatis nulla vnquàm obliuione obliterandã: quandoquidẽ de eiuſmodi pronuntiauit dominus, Quis volens domum ædificare,nõ prius ſedens computat ſumptus,ſi habeat ad perficiendum: ne poſteaq̃ poſuerit fundamentum,& non potuerit perficere,incipiant qui viã prætergrediuntur,illudere ei dicẽtes:Hic homo fundamentũ poſuit,& nõ potuit conſummare.Quocirca neceſſe ſit,vt in percurrendo vitæ iſtius ſingularis ſtadio, quod ſemel tanta cũ alacritate ingreſſus es, alacriores quotidie tibi ipſi atq; acriores addas aculeos,conſtantiſſime hærens officio. Huc te ſuo inuitat exẽplo Paulus inter luctæ ſpiritualis Athletas Agoniſtes longè eximius, qui cùm acquieB ſcere nollet tot alioqui officiis vitæ retrò actæ,ſed vlteriore & quotidiana virtutũ acceſſione progredi,ad hunc loquitur modũ:Eorũ quæ retro ſunt obliuiſcens, ad ea quæ priora ſunt me extendẽs ad deſtinatũ perſequor, ad brauiũ ſupernæ vocationis.Sane is genius, ea eſt humanæ iſtius vitæ conditio,nunquã contenta acceptis ſpe alitur cõtinenti:& ſecura præteritorum inhiat futuris.Nã quid homini prodeſſe poſſit heſterna ingluuie diffarſiſſe ventrem, ſi quidẽ hodie nuſpiam inueniat,quo ſe exatiet,eduliũ,quo ſoletur & expleat inolitam famem?Itidem & animæ quid commodare valeat tuę heſternum exegiſſe diem in officio & actione virtutis: ſi tu hodie velut deſertor ac refuga deſciueris,teq; auocaris ab opere iuſtitię?Qualem enim te inuenero,ait ſcriptura,talẽ te iudicabo. Quarè labor omnis iuſti fruſtraneus ac mercede caſC ſus,cum è diuerſo mores vitæ retro in peccatis actæ nulli iam culpæ obnoxij cẽſentur,ſi modò permutatio vtriuſque fiat:illo quidem ab eo quod præſtiterat quotidianis exaugere incrementis,in id deflectente quod deterius eſt, hoc contrà, à flagitioſa improbitate ad meliorem ſe recipiente vitæ frugem.Hancce doctrinam ex oraculis Ezechielis depromptam liceat audire tanquàm ex domini perſona decernentis.Ait enim: Si declinauerit iuſtus & deliquerit, iam nõ memor ero iuſtificationum quas prius fecerat:ſed in peccato ſuo morietur.Nihil diuerſum decernit de peccatore:Si conuerſus fecerit iuſtitiam, vita viuet in ipſa. Tot tantíque aditi labores & cum omni longanimitate à Moſe dei famulo exantlati quo abierunt,quando illius petitio qua enixè efflagitarat terram ingredi promiſſionis,per momentaneam contraD dictionem omni exceptione ſubmota eſt & interuerſa? Ipſi Giezi rurſus quid per hoc accreuit emolumenti, quòd domeſtico vſus ſit Heliſæi congreſſu, cùm ardor impotens quo exæſtuabat, congerendæ pecuniæ lepram illi aſciuit? Salomoni tandem quid attulit commodæ frugis exuberans adeo opulentia infuſæ ſapientiæ & quæ vixdum adoleſcenti cœlitus de deo cognitio indulta eſt,quando is demum per mulierculæ quam ad inſaniam vſque deperibat, illices complexus,ex cordatiſſimo aduleſcente, per ætatem in ſenium deuergentem vecors factus & in idololatriam prolapſus concidit.Quin ne ipſum quidẽ. B. Dauid futilis quædã incogitantia ſui ſiuit hinc emigrare omni ex parte irreprehenſibilem, per illud in Vriam deſignatum piaculum.Et quidem Iudæ vnius execranda prolapſio, nempe à melioris vitæ rudiE mentis ad exitum ſortis deterrimæ ſatis ſuperq; eſſe debuerat ad communiendos tuendóſve dei famulos in via inſtitutæ rectitudinis.Hic namque Chriſto vbi diutius cohęſiſſet diſcipulus,ineſcatus tandem qualiſcunque lucelli illecebra, & doctorem venui expoſuit, & per improbam eam negotiationem implicito ſibi laqueo præfocauit gulam. Quarè id tibi perſpectum vt ſit,velim frater ac perſuaſum,non eum qui bene cœpit,continuo debere decerni perfectum ex qualicunque delineatione pij operis: ſed quiſquis legitimo curſu ſtadium iſtius ſemel abſoluit vitæ,hic dei iudicio comprobatur. Ne igitur dederis ſomnum oculis tuis, neque palpebris tuis dormitationem frater,vt dorcadis in morem è reti liberẽre, vtq; volucris è laqueo. Scito te ingredi inter medios, quibus vndique cingeris, laqueos: præcelſi quoque F muri pinnis inhæreſcens ita obambulas, vt ſi illinc continget te ruere præcipitem, non qualiſcunque ruina conſequetur, ſed perquàm plena periculi. Ne igitur primo mox aditu oculis in ſublime porrectis velis inſcendere ſuperciliofum apicem religioſæ exercitationis, maximè omnium caue, ne tuo vnius conſilio imprudenter innixus, tibi vni permittas plus æquo fiduciæ, nequando per rudem rerum inexperientiam è ſublimi faſtigio religionis quam ex profeſſo percolendam accepiſti, deturbere. Satius eſſe duxerim ſenſim te promouere.Falle voluptates, ab eis te per gradus auocans, illarúmque ſingulatim exinaniens ac obliterans conſuetudinem: vt ne confertim & velut agmine facto in te vnum ad vnam omnes iritatæ cooriantur turbulentámque accerſant menti tuæ tentationum intemperiem. vnam aliquam earum illicium voluptatum prorſus ſi continget euincere te, mox aduerſus alteram accin-

ἐπιλαμβανόμενος,lege,ἐπιλανθανόμενος.

γνώμη memorabilis.

Cõfirmatiõ à ſimili

δόγμα.

ἐν αὐτῇ videlicet τῇ δικαιοσύνῃ.

Vtrunq; cõfirmat τῷ παραδείγματι

Moſes

Giezi

Salomon.

Dauid

Iudas ὁ προδότης

Nõ qui bene cœpit, ſtatim perfectus.

Metaphoricæ parænefes

gitor, aciemq; inſtruito ſpiritualem: atque adeò non intempeſtiuam de ſingulis vitæ priſtinæ G
illecebris conſequêre victoriam. voluptatis vtique nomen & ſi vnum eſt: quæ tamen ad eam
Aduerſus tentationes patiētia op⁹
explendam promouent, res non vnæ ſunt. Primùm itaque frater fac, aduerſus omnigenam tentationem animum præmunias tuum, & obfirmes patientia. Cuiuſmodi tandem tentationum generibus is qui fidelis eſt, probari aſſolet? Nimirùm per rerum vitæ iſtius detrimentoſam nec ſimplicem iacturam, per delationes cuiuſuis generis criminum aduerſum te falſo concinnatorum, per immorigeros & inobſequentes, per multiuariam obtrectationem perſequutionémve. Per hæc & eiuſmodi afflictionum tolerantiam, fidelis quiſque probatur. Proin vide, ſis taciturni ſilentij obſeruans ac requietus, non linguæ ad quiduis effutiendum incontinentis & exertæ, ad lites & cōtentiones ne eſto propenſior, neu cupientior H
gloriæ iſtius momento euaneſcentis, cōcredita tibi arcana ne prodas vnquam aut euulges, magis verò promiſſæ ſemel fidei fac conſerues integritatem. ne immodicus eſto in ſermone, ad diſcendum quàm ad docēdum proſpice, ſemper vt ſis paratior. Nihil anxiè aut curioſius percontere de hominum ſeculi huius vita: nihil enim hinc tibi emolumenti accreuerit. Ait
Pſal.16.b
ſiquidē Dauid: vt nō loquatur os meum opera hominum. Quiſquis enim nō illibenter ea deblaterat quæ à peccatoribus deſignantur: is illicium voluptatum quæ quadantenus conſopitæ erant, aduerſum ſe redaccendit incentiua & inſtigat. Quin age potius, in iuſtorū vitā ſtu-
γνώμη
dio propenſiore inquire: hinc enim internanciſci quiueris quod tuæ ipſius inſtituēdæ vitæ nō vulgariter proſit. Oſtentator ne eſto, neu vicos vago circūactu aut ædes alienas circūluſtres: I
fuge eas verius ceu laqueos animarū. Eſto, vnus aliquis per religioſæ vitæ tuæ ſanā opinionē te inuitet, ſuis vt ſuccedas ædibus, idq; iuſtis de cauſis: tuæ tamen partes erunt, is vt doceatur fidem conſectari Centurionis, qui dominū Ieſum ſanitatis puero exhibēdæ gratia ad ſe vltro
εἰπὲ λόγον
properantē recuſauit dicens: domine non ſum dignus vt intres ſub tectū meū: ſed tantùm dic verbum, & ſanabitur puer meus. Ieſus autē cum dixiſſet ei: vade, ſicut crediſti, fiat tibi, ſanatus eſt puer ex illa hora. Nolim igitur frater te clam eſſe hoc, fidē ſcilicet petētis verius quàm aduentum Chriſti exemiſſe morbo ægrotantem, vel nunc idem quoque eſſe tibi perſuadeto.
καινῶν
Quocunq; enim in loco conſtitutus preces pro quopiam fuderis, ſi modò nihil dubia fide credat ægrotus adiutum ſe iri precibus tuis: pro voto animiq; ſententia cūcta ſuccedēt. Ad hæc, K
domeſticè & familiariter tibi notos, ne quàm ipſum dominū cōplectare amantius. Ait enim: Qui diligit patrem aut matrem aut fratres plus quàm me, non eſt me dignus. Quid porrò ſibi vult illud domini mandatum: Si quis non tollit crucem ſuam, & ſequitur me: non poteſt meus eſſe diſcipulus? Nimirum quia ſi cum Chriſto vnà mortuus es iſtis tuis ſecundum carnem cognatis, quid tantopere illorum familiarem affectas cōgreſſum? Si quæ in Chriſti gratiam demolitus es, eadem in priſtinum gradū reſtituis ac reædificas, dubio procul ipſe te voti tranſgreſſorem conſtituis. Ne igitur ob quantanlibet affinium neceſſitatem, quoquam è loco deſciueris. Loci enim tui ſemel deſertor factus, idē & ab arrepto vitæ inſtituto forſan ſecedes transfuga. Quòd populari cingeris turba, ne tibi applauſeris. Luſtrandarū regionū, ciuita- L
ὀχλοχαρής, φιλόχωρος, φιλοπολίτης, φιλέρημος
tumq; adeundarū à te ſtudiū ſubmoueto: quin ſolitudini potius tuēdæ ſedulā imparti curam, tibiipſi perpetuo conſtās nulla ſinas mentis tuæ tenorē, rerū labentiū imagine diſtrahi. Orationem & pſalmodiā in locū habe nō mediocris quæſtus. Crebrā lectitationē noui præſertim teſtamenti ne leui ex cauſa tranſmiſeris: quòd ex veteris lectione identidē nec pauci noxiam contraxerunt, nō quia ſcripturæ illæ vlla ex parte noxiæ ſint, quando id contingit per infirmā
A ſimili ducta βεβαίωσις
eorū qui noxam contrahunt, mentē. Panis enim ſuapte natura cōparatus eſt nutricando corpori, tametſi noxā adfert infirmo: Itidē ſcriptura omnis diuinit⁹ inſpirata, nō mediocrē ex ſe vſum cōciliat attento lectori, nihil ſuopte genio habens admiſtæ impuritatis aut cōmune: niſi ſiquis ipſe prophanus illā nullo ſuo merito prophanā cōmunēmve cēſuerit, illi cōmunis eſto.
γνώμη apoſtolica
Ipſe porrò oīa vt probes, velim: quod bonū eſſe cōprobaris, id demū mordicus tuetor ac retineto. Abſtineto ab omni ſpecie mala. Oīa quidē licent, nō itē perq̨uè expediūt oīa. Dabis proinde operā haud ſegnē, ne cui ſis offendiculo eorū, quibúſcū intercedit tibi familiaris cōgreſſus: magis ipſe in hoc incūbito, omnibus vt ſis perq̨ gratioſus, fraterni ſodalitij amator ſyncerus, ſuauiloquus, nulli nō inſinuās animi tui modeſtiā. Caueto, necubi per profuſam & luculentiorē impenſam eduliorū à moderatæ hoſpitalitatis aberres ſcopo & excidas: quin cōtentus præſentibus quæ ſatis ſint tuēdæ iſti quotidianæ neceſſitati tuæ ſolitudinis, nequid prçterea ab vllo mortalium acceperis. Aurum maximopere vt animæ tuæ blandiſſimum inſidiato-
Vitanda eſt auri ſacra fames.
rem, vt parentem peccati, vt denique Diaboli adminiſtrum modis omnibus fugito. Prætextu

ſubleuandæ

A ſubleuandæ pauperum inopiæ, prouideto nequâ fias ſtudio inexplebili congerendæ pecuniæ obnoxius: adeò vt ſiquis pecunias adferat in inopum vſum erogandas, ipſe item certò cognoris aliquot fulciendæ vitæ præſidiis deſtitutos, atque indigos, is in cuius ære ſunt pecuniæ fac conſilio tuo ſecum eas vt auferat egenis fratribus erogaturus, nequâ contingat, vt quum diſpertiendas ipſe acceperis, earum affrictu, conſcientiæ tuæ nitor ſitum ducat auaritiæ & inquinetur. Eſto voluptatum fugitans, dum continentiam affectaris. Corpus ſubſterne laborum exercitio: animam tentationibus aſſuefacito æquanimiter tolerandis. Animæ è corporis domicilio e migrantis reſolutionem ſimul ac tibi perſuaſeris defunctionem eſſe mali omnis & B veluti manumiſſionem, magno tum animo opperîtor repoſitam piis æternorum bonorum fruitionem, cuius conſortes effecti collætantur ſancti omnes. Teipſum velut in librili quapiã appende, vt diabolicæ ſuggeſtioni ex oppoſito admoueas religioſam cogitationem quaſi in trutina quapiam permittens eam vt arbitram momento lancis. idq; potiſſimùm tunc, quando improba quępiã tibi obrepet cogitatio, quæ in arcano pectoris tui receſſu inſuſurret: Quid tibi frugis bonæ, ex iſtius loci vita agreſti & ſolitaria? Quid proinde lucri additum iri ſperes animæ tuæ ex iſthac Anachoreſi, qua à cæterorum mortalium ſeceſſiſti conſuetudine? Tẽne clam eſt dei ſanctione conſtitutos epiſcopos pro ſolenni ritu & conſuetudine aduocare ſolere ad ſynodalem conuentum eccleſiarum dei viros, citraque vllam ſemel inſtituti moris interruptionem ſpiritualium virorum cœtus celebrare, è quibus plurimum ſpiritualis emolu- C menti diriuatur in eos ac promânat, quotquot eò ſe conferunt? Illic enim prouerbialium ænigmatum ſenſa reuelante ſpiritu condiſcuntur, Apoſtolicorum dogmatum illic reſoluuntur nexus & enodantur, illic Euangelicæ ſententiæ explicantur, theologica auſcultatio aures vſque permeat & quatit audientium, illic ſpiritualium fratrum celebrantur congreſſus, qui vel ſolo ipſo conſpectu ſe mutuiter contuentium dici vix queat, quantum in commune omnibus concilient ſpiritualis commodi. Tu contrà, vnus hîc vltroneus te à tantis abalienaſti commodis. Denique huic affixus loco deſides nihilo differens ab imagine ferarum, & ipſe efferatus. Nimirum perſpicis, quanta hìc te detineat ſolitudo: quàm ſis erga cæteros mortalium inhumanus, nihil obſcurè agnoſcis. quanta hìc labores penuria doctrinæ, quis te vno certius pro- D nuntiet, qui te à reliquorum fratrum cõtubernio nihil coactus feciſti alienum? Spiritus proinde tuus circa diuini mandati expletionem, quàm lenteſcit? Quoties itaq; iſtiuſmodi, tantiſque te adorietur argumentis in ſpeciem rationi conſentaneis improba cogitatio quærens te ex inſidiis elidere: tu conſiſte ex aduerſo & obluctare pia meditatione ac doctrice rerum experientia inſtructior: Quid enim? Tu ſi quando mihi promittis ea quæ in mundo ſunt, bona eſſe: ego contrà vel ob hoc in hanc commigraui ſolitudinem, vt qui me cenſerem bonorum mundi iſtius indignum fruitione. Sunt enim, ſunt bonis mundi intermiſta & mala: magis verò quæ mala ſunt, longè exuperant bona. Contigit enim non ita pridem adire me ſpiritualem fratrum conuentum. Inter tam multos, vix tandem inter mutuos ac familiares congreſſus E in vnum aliquem incidi, qui quidem in ſpeciem credi poterat timere dominũ, à quo ſancto dei timore tantùm aberat, vt exitus docuerit ſub diaboli iugo illum ipſum miſeram ſeruire ſeruitutem. Sermones enim iſtius ore depromptos audiui, qui aliud nihil præ ſe ferret quàm pompaticum quendam faſtum. fabulas interſerebat merè commentitias, iiſque circunueniẽdis adornatas, quibúſcum ipſe congrederetur. In alios item nec paucos incidi, furto, rapinis, ac tyrannide inſigniter facinoroſos. Inibi loci contigit videre ebrioſorum indecoros geſtus ſanguinemq; miſerè oppreſſorum. Quin & mulieres ſe meis hiſce oculis viſendas offerebant, quarum præcellenti elegantia ac decore ſpectabili meæ tentaretur integritas pudicitiæ. Et quidem flagitium vitaui fornicationis: at munditiæ virginalis florem arcana cordis cogitatione defœdaui. Sermones fateor tam multos audiui, animæ cum primis ſalutares, at- F qui in nullo eorum qui ſic diſertè docerent, virtutem inueni quæ ex æquo & conſentaneè reſponderet ſermonibus. Rurſus tragœdiarum dramata præter etiã ſexcenta hiſce auribus hauſi, quarum proluſores ipſo mox ingreſſu in animos auditorum ſe inſinuarent melicis ac pręmollibus modis. Citharæ inſuper modulamina perquàm ſuauiter reſonantis, choreas ducentium plauſus obſtreperos & ad eneruem molliciem compoſitos, vocem quoque ſcurrarum qui riſum cierent ſpectatoribus. Audire licuit ſtultitiam multiuariam, ſcurrilem proin vrbanitatem, & turbæ nulli numerabilis perſtrepentem clamorem. Ipſe lachrymas ſpoliatorum vidi, afflictiones ac gemitus immani tyrãnide oppreſſorum, eorum item ſuſpirioſos eiulatus qui torturis admouerentur. Hęc equidem ſpectaui oculis, & ecce non iam iſtiuſmodi miſerabiles

ὑπόθεσις.

Attẽde quàs aduerſus ſolitarios cõcinnet diab. impoſturas.

Formula eli dendæ tentationis.

ἀσχημοσύνημα.

πανήγυρις πνευματική.

biles tragœdiæ promerebantur dici ſpiritualium virorum conuentus,mare potius aſſonanti- G
bus vndique ventis perſtrepens ac turbulentum,quod omnes iiſdem fluctibus adoperire pari
ſtudio contenderet,& inuoluere.Dic tu mihi ô improba cogitatio , tuq; ô dæmon tempora-
riæ iſtius voluptatis & momento euaneſcentis gloriæ incentor : ecquid tandem ad me rege-
retur aut reſiliet emolumenti, hæc ſi contueri dabitur pariter & audire , quando nemini op-
preſſorum præſidio eſſe poſſim aut patrocinari,non tueri, aut defendere impotentes , ſed nec
deerrãtes à rectitudinis calle in viam reducere ſinor? quin & periculum ſit ne ipſe forſan ſim

Simile.

peſſum iturus.Quemadmodum enim exiguum quid limpidę & illimis aquæ ſi quidem aſpi-
rantium ventorum fragroſis procellis exagitetur ac permiſceatur puluere, vtique addenſata
natiuam & illimem ſuam puritatem perdit : itidem & bona hæc qualiacunque,quæ tantiſper H
dum viuimus,exequi nos arbitramur, adobruuntur numeroſa multitudine malorum . Tra-

Σκόλοψ, ξύλον ὄξιμον. Hesych.

gœdiarum etenim miſeranda ſpectacula haud ſecus ac ligni cuiuſpiam probè acuminati cuſ-
pides,per inanem lætitiam gaudiumq; ſic illorũ affiguntur cordibus qui ſeculare̅ iſtam con-
uerſationem conſectantur: vt puritati pſalmωdię denſiſſimam offundant caliginem.Spectã-
di ſiquidem producuntur eorum eiulatus comploratione digniſſimi & lugubres querelæ,qui
indignis & atrocibus iniuriis affecti ſunt,idq; à ſuiſmet contribulibus, vt vel ſic omnibus pa-
làm fiat incredibilis pauperum patiẽtia.Quid iſthinc igitur queam decerpere commodi? Ne-
mo non videt,hæc animæ adeò nihil commodare poſſe, vt etiam plurimùm incommodent.
Hac igitur ratione perſuaſus in hos montes quaſi volitans paſſerculus emigraui . Paſſerculi I
etenim exemplo exemi me atque ſubmoui longius à laqueo venantium. Siquidem in hac ſo-
litudine,ſi neſcis ô improba cogitatio , vitam hanc deſtinaui mihi tranſigendam , in qua do-
minus meus præ me verſatus eſt.Hìc illa eſt quercus Mambre . Hìc inuenire liceat ſcalam ad
cœlum vſque animas rectà ſubuehentem : hìc & caſtra angelorum , quæ ſe patriarchæ Iacob
ſpectanda præbuere.Hæc ea eſt ſolitudo, in qua peculiaris dei populus præmia expiatione col
luſtratus,legem accipere promeruit , denique ad terram prouectus promiſſionis deum con-
templatus eſt.Hìc mons celeber, Carmelus, in quo Elias demoratus perplacuit deo . Hìc ſita
eſt campeſtris planicies , in quam ſeorſim à cæteris quũ ſe Eſdras ſubmouiſſet libros ſcriptu-

πάσας βίβλους ἐξηρεύξατο.

ræ diuinitus inſpiratæ omnes ex dei mandato ad communem omnium vſum eructauit &
exprompſit.Hìc ſita Eremus eſt,in qua B.Ioannes eſitans locuſtas formulam pœnitentiæ ho- K
minibus perficiundæ ſua prædicatione præſcripſit & euulgauit. Hìc item mons ille oliuarum
ad quem Chriſtus ex more ſecedebat oraturus , nóſque orandi formulam edocturus. Hìc do
cumentum edidit Chriſtus,quàm deamaret ſolitudinem.Is enim ait:Vbi duo vel tres cõgre-
gati fuerint in nomine meo,ibi ſum in medio eorum.Hìc anguſta & arcta eſt via , quæ ducit
ad vitam.Hìc doctores & prophetæ in ſolitudinibus deerrantes , & montibus & ſpeluncis &
cauernis terræ.Hìc Apoſtoli & Euangeliſtæ ac monachorum ab vrbium aditu lõgiſſimè di-
ſparata conuerſatio . Hæc itaque ex prompto nec illibenti animo complexus ſum in hoc, vt
quæ martyribus cęteríſque in commune ſanctis diuina promiſſione repoſita ſunt vel ipſe tã-
dem promerear accipere, quò nihil adumbratè, ſed veriſſimè depromere illud poſſim : Pro- L
pter verba labiorum tuorum ego cuſtodiui vias duras . Neque enim ſum neſcius Abrahamũ
deo perquam gratioſum & vnicè dilectum , diuinæ vocis oraculo ſe vt per omnia exhiberet
morigerum atque obſecundantem, in ſolitudinem commigraſſe : Iſaac itidem quum vi op-
primeretur ſe potentiorum . Sed & Iacob patriarchen nemo neſcit vitam egiſſe hoſpitis in-
ſtar, quouis deerrantem & palabundam. Ioſeph inſuper ſingularis continentiæ exemplar nul
li obſcurum eſt per fratrum inuidiam diſtractum fuiſſe & in exteram gentem diuenditum.
Quis neſciat tres illos pueros merito abſtinentię media in fornace cum igne colluctatos ad-
mirabilem ſuſtinuiſſe agonem?Danielem ſemel & iterum iuſſum fuiſſe coniici in lacum leo-
num ? Quid commemorem Eſaiam præſentiſſima libertate linguæ veracis aduerſus impios M
vſum,(vt qui arcanorum dei conſcius ſpectator erat)ob id etiam diſſectum?Eſt quoque Iſraël
in captiuitatem miſerè abductus.Ioannes item (vt ne ſis neſcius) quòd liberrima increpatio-
ne nihil dubitarit impium Herodẽ coarguere flagitioſiſſimi adulterij , capitis præciſione de-
minutus eſt.Chriſti martyres atroci quidem, ſed glorioſa morte perfunctos non te clam eſt.
Quid porrò attinet iſtis abunde ſuppetentibus immorari? Quandoquidem vel ipſe Chriſtus
noſtræ omnium ſalutis aſſertor noſtri cauſa attolli in crucem & ſuffigi non dubitauit , quò
nos ſua morte reuocaret ad vitam,omnẽſque in commune ſuo ipſe exerceret , imò attrahe-
ret ad longanimem malorum tolerantiam.Ad hunc ſanè nihil inuitus contendo, ad patrem
quoque

A quoque & ſpiritum ſanctum : quin ipſe pro virili adnitor vt legitimi agonis decertator olim
promerear inueniri,nihil veritus me pronuntiare indignum qui mundi iſtius perfruar bonis,
etiamſi ne ego quidem mundi iſtius cauſa conditus ſim , magis verò in mei gratiam totam
hanc mundi fabricam condidit deus.Hæc igitur in arcano pectoris tui receſſu recondens ac
ſupputans,eaq; ſtudio propenſiore perficiens iuxta præſcriptam tibi à me formulam, ad mor
tem vſque pro veritate tuenda legitimum ſuſtine agonem.fuit etenim Chriſtus obediens vſ-
que ad mortem.Quin & Apoſtolus ait: Videte ne forte ſit in aliquo veſtrum cor prauum di-
ſcedēdi à deo viuo: ſed vos inuicē adhortamini,& alius alium ædificet, donec Hodie dicitur. τὸ σήμερον.
B Sanè iſtud Hodie in ſolidum ſignificat noſtræ iſtius totius vitæ temporale curriculum . Ad
hunc igitur modum ſi vitam inſtitueris tuam, dubio omni procul teipſum ſeruabis , nóſque
incredibili perfundes lætitia,ac proinde eadem opera deum glorificabis, In ſecula ſeculo-
rum, Amen.

EIVSDEM B. PATRIS BREVIS QVIDEM, SED *prægnans ſenſibus & apprimè ſalutaris,admonitio ad iuniores, Godefrido Tilmanno interprete.*

C

QVisquis ſolitariam vitam ſemel es complexus ô homo fidelis & idem pietatis cul-
tor,fac condiſcas ac docearis Euangelicæ conuerſationis formulam,corpus in pri-
mis vt ſanctæ ſeruituti mancipes,animum erudito nihil de ſe ſublime ſapere , cogi-
tationes inſtruito,puræ vt ſint,iræ impetum exinanito.Vim tibi iniecit aliquis?In domini v-
nius gratiam huic præterquā vult,addito.Re quapiam ſpoliatus es?ſpoliatorem in ius ne vo-
cato,neu lite decernito. Odio haberis ? oſorem amato . Perſequutione percelleris ? ſuſtineto.
Execrationē ne te deuouit aliquis, aut maledicētia?hunc tu ad irrogatæ contumeliæ agnitio-
D nem adhortator,aut certè pro eiuſmodi intercedito.Peccatis in poſterum deſignandis mor-
tuus eſto. Cruci Chriſti configitor . Omnem animi tui ſolicitudinem in ipſum transſcribito
dominum,vt inueniri tandem promerearis,vbi angelorum myriades,cœtus primogenitorū
perquàm feſtiui, Apoſtolorū throni,primariæ authoritatis ſubſellia Prophetarū,Patriarcha-
rum ſceptra,coronæ martyrum,iuſtorum præconia.Inter iuſtos olim iſtos vt allegi poſſis &
adnumerari , toto pectore concupiſcito , In Chriſto Ieſu domino noſtro.Ipſi gloria in ſecu-
la, Amen.

EIVSDEM B. PATRIS BASILII SALVTARE ET *eruditum opus de laude ſolitariæ uitæ,incerto quidem interprete,& idem nunc primùm(quod certò ſciam)excuſum typis,& in cenſum B. Baſilij per excuſionem relatum.*

E

DIbet de ſingularis vitæ meritis pauca perſtringere,& quid de tātæ vitæ culmine ſen- Solitudo ſecūdum deū ſchola virtutum.
tiam,laudando potius quàm diſputando breuiter intimare. Solitaria nanque vita
cœleſtis doctrinæ ſchola eſt:ac diuinarum artium diſciplina.Illic deus eſt totū quod
diſcitur, via qua tenditur , totum per quod ad ſummæ veritatis notitiam peruenitur . Ere-
mus nempe eſt paradiſus deliciarum, vbi tanquam redolentium ſpecies pigmentorum,vel ru Paradiſus deliciarum.
tilantes flores aromatum.Sic flagrantia ſpirant odoramēta virtutum . Ibi ſiquidem roſę cha-
F ritatis igneo rubore flammeſcunt.Ibi lilia caſtitatis niueo candore candeſcunt:cum quibus e-
tiam humilitatis violę, dum imis contentæ ſunt, nullis flatibus impelluntur. Ibi myrrha per-
fectæ mortificationis non ſolum carnis , ſed quod glorioſius eſt propriæ voluntatis exundat,
& thus aſſiduæ orationis indeſinenter emanat,& igne diuini amoris ſuauiter ardet. Et cur,
quęque ſingula commemorem, quando quidem omnia illic diuerſarum virtutum germina,
diuerſis venuſta coloribus rutilātur : & perpetuę viriditatis gratia incomparabiliter vernant.
O eremus ſanctarum mentium delectatio,& intimi guſtus inexhauſta dulcedo . Tu cami- τῆς ἐρήμου ἐγκώμιον.
nus ille Chaldaïcus,vbi ſancti pueri feruentis incendij vires:orationibus reprimunt, & ardo
re fidei crepitantium circa ſe flammarum globos extinguunt,vbi ſcilicet & nexus vruntur:&
ardorem membra non ſentiunt:quia & peccata ſoluuntur,& ad hymnum diuinæ laudis ani-
ma pro-

ma prouocatur,dicens: Dirupiſti vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. Tu fornax,vbi ſuperni regis vaſa formantur, & ad perpetuum nitorem malleo pœnitentiæ percuſſa ac lima ſalutiferæ correctionis eraſa perueniunt. In qua nimirum diſſolutæ animæ rubigo conſumitur, & ſcabies peccatorum ac ſcoriȩ deponuntur. Vaſa ſiquidem figuli probat fornax, & homines iuſtos tẽtatio tribulationis. O cella negociatorum cœleſtium apothêca in qua videlicet illarum mercium ſumma reconditur: quibus terræ viuentium poſſeſſio comparatur. Fœlix commercium, vbi terrenis cœleſtia, tranſitoriis mutantur æterna. Fœlices inquam nundinȩ, vbi vænalis æterna vita proponitur, ad quam emendam etiam ſi eſt minimum quid, ſolum ſufficit quod habetur: vbi breuis afflictio carnis emit cœleſte conuiuium, & exiguæ lacrymæ riſum capiunt ſempiternum. Poſſeſſio terrena diſtrahitur, & ad hereditatis æternæ patrimonium peruenitur. O cella ſpiritualis exercitij mirabilis officina, in qua certe humana anima creatoris ſui imaginem in ſe reſtaurat, & ad ſuæ redit originis puritatem: vbi ſenſus obtuſi ad ſubtilitatem ſui acuminis redeũt, & pro vitiata natura ſinceritatis azyma reperitur. Tu das vt ieiuniis videantur ora pallentia, & mens diuinæ gratiæ ſit pinguedine ſaginata. Tu das vt homo mundo corde deum conſpiciat, qui ſuis obuolutus tenebris: deum & ſeipſum priùs ignorabat. Tu hominem ad ſuum facis redire principium, & de exilij deiectione ad antiquæ dignitatis reuocas celſitudinem. Tu facis vt homo in mentis arce conſtitutus, cuncta ſub ſe videat terrena defluere, ſemetipſum quoque in ipſa rerum labentium proſpiciat decurſione tranſire. O cella ſacræ militiæ tabernaculum, procinctus triumphatoris exercitus, caſtrum dei, turris Dauid, quæ ædificata es cum propugnaculis, mille clypei pendent ex te, omnis armatura fortiũ. Tu campus diuini prȩlij, ſpiritualis arx * certaminis, angelorum ſpectaculum, palȩſtra fortiter dimicantium luctatorum: vbi ſpiritus cum carne cõgreditur, & fortis ab infirmo ſuperatur. Tu virens vallis in expeditione currentium, tu munitio fortium, tu præſidium neſciẽtium cedere bellatorum: fremat, licet, hoſtium circunfuſa barbaries, vibrantium gladiorum ſylua indenſeſcat. Nam qui in te ſunt, lorica fidei præmuniti, ſub imperatoris ſui inuicta protectione tripudiant, & de hoſtium ſuorum certa iam deiectione triumphant. Quibus nimirum dicitur: Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Et ſi vnus eſt, noli, inquit, timere, plures enim nobiſcum ſunt, quàm cum illis. O eremus mors vitiorum ac proculdubio fomes & vita virtutum, te lex attollit, te prophetia miratur, & quicunque ad perfectionem peruenerint, tuum cognouerunt præconium. Porrò tibi Moyſes dedit bis acceptæ legis decalogum. Per te Helias nouit domini pertranſeuntis excurſum. Per te Heliſȩus duplicem magiſtri ſortitus eſt ſpiritum. Et quid amplius dicam? quandoquidem ſaluator mundi in ipſo redemptionis humanæ primordio præconem ſuum, tui accolam fecit, quatenus ſub ipſa iam ſeculi venientis aurora, ex te Lucifer veritatis erumperet: poſtquã plenus ſol veniens, mundi caliginem ſplendoris ſui radiis illuſtraret. Tu ſcala illa Iacob quæ homines vehis ad cœlum: & angelos ad humanum deponis auxilium. Tu via aurea, certa & compẽdioſa, qua homines ducis ad patriam. Tu ſtadium, quo bene currentes prouehis ad coronam. O vita eremitica balneum animarum, mors criminum, purgatorium ſordidorũ. Tu mẽtium ſecreta purificas, ſqualores diluis ſcelerum, atque ad angelicæ nitorem mũditiæ peruenire animas facis. Cella nempe eſt conciliabulum dei & hominum, compitum animarum & corporum in carne degentium & ſpirituum ſupernorum. Eò ſiquidem ſuperni ciues ad colloquia humana conueniunt, vbi non tam linguæ carnis verba concinunt, quàm ſine ſtrepitu vocis facunda mentium arcana pateſcunt: cella ſiquidem conſcia eſt ſecreti conſilij quod habet cum hominibus deus. Quàm pulchra rerum ſpecies, cum frater in cella cõſtitut[9] nocturnas peragit pſalmodias, & quaſi pro diuinis caſtris militares cuſtodit excubias. Contemplatur in cœlo curſus ſyderum, decurrit etiam per os eius ordo pſalmorum. Et ſicut præcedentes ac ſubſequẽtes ſtellæ, ad diem ſuas viciſſitudines alternando perueniunt, ita pſalmi qui ex ore eius tanquam ex quodam oriente procedunt, ad ſuum finem paulatim velut parili cum ſideribus coniuratione decurrunt. Iſte ſuȩ ſeruitutis exhibet miniſteriũ, illæ delegatũ ſibi exequuntur officium. Iſte pſallendo intrinſecus ad lucem tẽdit inacceſſibilem, illæ ſibi inuicem ſuccedendo eius exterioribus oculis viſibilem reparãt diem. Et dum vtraque ad ſuum finem diuerſo tramite properant, ſeruo dei & ipſa elementa quodammodo ſubſeruiendo cõcordant. Cella ſiquidem teſtis eſt, quanto diuini amoris igne cor ferueat, & vtrum perfectæ deuotionis inſtantia quis dei faciem quærat: nouit quemadmodum mens hominis cœleſtis gratiȩ rore perfunditur & compunctionis, fletuum ac lachrymarum inundantium imbribus

Marginal notes: ἀποθήκη. — Cella & officina ſpiritualis. — Ex ſacris literis. — aliàs, Area vel arena. — Vox Heliſei — Ioannẽ Baptiſtam. — Scala Iacob — Via aurea. — Stadium. — Balneum animarum. — Collatio ſolitarij cum ſtellis.

Margin letters: G, H, I, K, L, M

A bribus irrigatur. Vbi & ſi ex carneis oculis lachrymæ non erũpant: ipſa tamẽ amaritudo cordis à lachrymarũ fluctibus non elongat͂, quia quod ex ramo interioris triſtitię ſeu pœnitentiæ nõ tollitur, in ipſa humidi* cordis vireti radice ſeruat͂. Sufficit enĩ ſi mens ſit flebilis, etiã ſi iugiter flere non poſſit. μεταφορά. *humilis.

Cella, eſt inſtrumentũ, quo precioſi lapides poliuntur, & eſt ergaſtulum *, vbi precioſi lapides reponũtur, quatenus inſtructura templi cœleſtis ſine vllo cudentis mallei ſonitu poſtmodum diſponũtur. al. ergaſterium. Alluſio ad fabricam tẽpli Salomonæi.

Cella dominicæ ſepulturæ propemodũ æmula, quæ peccato mortuos ſuſcipis, & per afflatum ſancti ſpiritus deo reuiuiſcere facis. Tu es ab huius vitæ turbida vexatione ſepulchrum: ſed cœleſtis vitæ pandis introitum. Te portum tranquil- Solitudo ſepulchrum.
B litatis inueniunt, qui naufragium mundani fluctus euadunt. Te potentis medici conclaue decernunt, qui vulnerati in prælio hoſtiles manus effugiunt. Mox enim vt tui culminis vmbræ perfecto corde ſucceditur: omnis ſauciatæ animæ liuor, omnis certè interioris hominis plaga curatur. Portus. ἰατρεῖον.

Te Hieremias aſpexerat, cum dicebat: Bonum eſt præſtolari cum ſilentio ſalutare dei. Bonum eſt viro cum portauerit iugum domini ab adoleſcentia ſua: ſedebit ſolitarius & tacebit, eleuabit enim ſe ſupra ſe. Habitator etenim tuus ſe eleuat ſupra ſe, quia deum eſuriens anima à terrenarum ſe rerum obtutibus erigit, & in diuinæ cõtemplationis arce * ſuſpẽdit, à mundi ſe actionibus ſegregat, atque in altum contemplationis cœleſtibus deſideriis pẽnas librat: cunque illum qui eſt ſuper omnia, conſpicere ſatagit, ſemetipſum quoque homo cũ ἀναγωγικῶς. *al. arcana.
C reliqua mundanæ vallis deiectione tranſcendit.

O cella ſpiritale prorſus habitaculum. Nãque de ſuperbis facis humiles, de guloſis ſobrios, de crudelibus pios, de iracundis mites, de odioſis reddis in diuina charitate feruẽtes. Tu odioſæ linguæ frenũ, tu luxurioſis renibus nitidæ caſtitatis adhibes cingulũ, tu facis vt leues quiq; ad grauitatẽ redeãt, vt iocoſis ſcurrilitatibus parcant, vt vaniloqui & procaces ſe ſub diſtricta ſilentij cenſura caſtigent. Tu ieiuniorũ ac vigiliarum nutrix, tu patientiæ & pacis perfectiſſimæ cuſtos, tu puriſſimæ ſimplicitatis magiſtra ac omnino fraudulentæ duplicitatis ignara. Tu facis vt vagos quoſque Chriſti catena coërceat, vt indiſciplinati moribus à ſua ſe prauitate compeſcant. Tu noſti homines ad perfectionis culmen euehere, atque ad conſummatæ ſanctitatis faſtigium ſublimare. Tu facis vt homo ſit integer atq; rotũdus, ac nulla à ſemetipſo morũ inæqualitate diuerſus. Tu etiã facis Cellę commoda. ἀλληγορικῶς.
D lapidẽ quadrum conſtruendæ videlicet cœleſtis Hieruſalẽ mœnibus aptũ, qui nimirũ non ex morum leuitate ſe verſatilem præbeat, ſed fixus ſemper in ſanctæ religionis grauitate conſiſtat. Tu homines à ſemetipſis extraneos reddis, & priùs vaſa vitiorum reflorere virtutibus facis. Tu nigra ſed formoſa ſicut tabernaculum Cedar, ſicut pellis Salomonis. Tu lauacrũ tonſarum. Tu ſicut piſcina in Eſebũm. Oculi tui ſicut columbæ ſuper riuos aquarũ qui lacte ſunt lotæ, & reſident iuxta fluenta pleniſſima. Tu nanque es ſpeculum animarum cuius contemplatione ſe mẽs humana perſpicaciter intuens quod minus eſt, impleat: quod ſuperfluum, reprimat, quod obliquum eſt, dirigat, quod deforme, componat.

Tu nuptialis es thalamus, in quo ſancti ſpiritus annulus tribuitur, & cœleſti ſponſo fœlix anima fœderatur. Recti diligunt te: & qui te fugiunt, veritatis luce priuati quò greſſus ponere debeant, nõ agnoſcũt. Adhæreat
E lingua mea faucibus meis ſi non meminero tui, ſi nõ præpoſuero te in principio læticiæ meæ. Illud enim cũ propheta Dauid te alacri voce licet cantare, Hęc requies mea in ſeculum ſeculi, hic habitabo quoniam elegi eam. Quàm pulchra es amica mea & quàm decora in deliciis tuis. Sis filia tui Rachelem decor venuſti vultus ornauit. & Maria optimam partẽ elegit quæ non auferetur ab ea. Tu areola aromatum, tu fons hortorum, tu malum punicum es odoris. Licet enim veſcentibus amara videaris in cortice: ſed magnum eſt, quod intrinſecus latet, cum peruentum fuerit ad ſuauitatem medullæ. Veritas in cortice amara.

O eremus mundi perſequentis fœlix effugiũ, laborantium quies, mœrentium conſolatio, ab æſtu ſeculi refrigerium, peccãdi repudium, reclusio corporum, libertas animarum. Te Dauid petiit, cum mundi mala perferret: cum timi- Timor & tremor.
F di & tenebroſi cordis tædium ſuſtineret. Ecce, inquit, elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine. Et quid amplius memorem? quandoquidem ipſe ſaluator omniũ in exordio ſuæ manifeſtationis inuiſere, ac propria te dignatus eſt habitatione conſecrare. Poſtquam enim baptiſmatis aquam, qua lotus eſt lauit, vt Euangeliſta teſtatur, ſtatim ſpiritus expulit eum in deſertum, & erat ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur à Satana & erat cũ beſtiis. Debitorem ſe tibi mundus agnoſcat, vnde prædicaturum ac mirabilia facturum ſuſcepiſſe te deũ non ignorat.

O eremus terribile malignis ſpiritibus habitaculum, vbi cellę monachorum velut tentoria ordinata caſtrorum, quaſi turres Sion, & quaſi propugnacula Hieruſalem eriguntur, aduerſus Aſſyrios & contra faciem Damaſci. quod tunc fit, cum vno codemq;

demq; ſpiritu diuerſa gerūtur officia, dum videlicet hîc pſallitur, illic oratur, in alia ſcribitur, G
in aliis vero variis manuum operibus inſudatur. Quis non verba diuina huic congruere vi-
Num.24.a deat, quibus dicitur: Quàm ſpecioſa tabernacula tua Iacob, & tentoria tua ô Iſraël, vt valles nemoroſæ, & orti iuxta fluuios irrigui, vt tabernacula quæ fixit dominus, quaſi cedri prope aquas. Et quid amplius de te dicam? O vita eremitica, vita ſancta, vita angelica, vita benedicta, viuarium animarum, exedra gēmarum cœleſtium, curia cœleſtium ſenatorum, odor tuus cunctorum aromatum fragrantium ſuperat, ſapor tuus ſuper diſtillantes fauos, ſuper omnia mella cordis guttur illinit & obdulcat, atq; ideo quicquid eſt quod de te dicitur, dignitatis tuæ meritis nō adæquatur, quia nulla carnis lingua exprimere ſufficit, quod de te noſter H
ſpiritus inuiſibiliter ſentit. Et quod tu ſapis interiori guſtu atque medulla cordis, nunquam explicat organum vocis. Illi te nouerunt, qui te diligunt. Illi præconia tuæ laudis agnoſcunt: qui in tui amoris amplexibus fideliter requieſcunt. Cæterum qui ſe ignorant, quomodo præualent noſſe te? Me etiam tuæ laudis imparem fateor: ſed vnum pro certo ſcio (ô vita benedicta) quod & indubitanter affirmo: quia quiſquis in amoris tui deſiderio perſeuerare ſtuduerit, ipſe quidem habitator eſt tui, ſed eius inhabitator eſt deus. Diabolus qui in eremicolam pluribus tentationibus ſæuit, atque illuc eum tendere, vnde deiectus eſt, gemit. Victor itaque dæmonum ſocius efficitur angelorum. Exul mundi, hæres eſt paradiſi. Abnegator ſui, ſectator eſt Chriſti. Et qui nunc per eius veſtigia graditur: peracto curſu ſine dubio ad eius gloriam I
prouehetur. Hoc porrò auſim dicere, qui ſingularem vitam vſque ad finem vitæ pro diuino amore tenuerit, de habitaculo carnis egreſſus ad ædificationem * perueniet domus non manufactæ, ſed æternæ in cœlis, Amen.

[Margin: ἐξέδρα. — *habitationem,]

FINIS OPVSCVLI LAVDES COMPLE-
ctentis vitæ ſolitariæ.

EIVSDEM AD MONACHVM QVI EXciderat, VVOLFGANGO *Muſculo interprete.* K

[Margin: χαίρειν. Nō eſt pax impiis, dicit dn̄s. Eſaiæ 48.d]

SAlutis gaudium non dicimus, quoniā in iſtiuſmodi impiis gaudere non licet. Adhuc enim adduci nequeo vt credam, & in cor meum admittam, abſurdum illud & vehementer audax facinus, quod deſignaſſe diceris, ſi tamen res habet, vt videtur. Admiror enim, quomodo tanta interierit ſapiētia, quomodo tam exacta vitæ prioris diſciplina peſſum ierit, vnde tanta offuſa cæcitas, quomodo reiecta omni conſideratione talem ac tātam animarum perditionem induxeris. Si enim hoc verè patrâſti, & animam tuā inferni profundo tradidiſti, & omnium eorum qui impium hoc facinus audient, firmitatem L
diſſoluiſti, fidem contēptim abiuraſti, boni propoſiti certamen à ſcopo auertiſti. Quapropter tui gratia doleo. Quis enim ſacerdos cum audierit, non tuo nomine plorabit? Quis Eccleſiaſticus non lamentabitur? Quis laicus non mœrebit? Quis religioſus non lugebit? forſan & Sol obſcurus fuit cum delinqueres & caderes, & virtutes cœli in perditione tua commotę ſunt. Et inſenſati lapides inſaniam tuam deflêrunt. Plorârunt & inimici propter iniquitatis tuæ exuperantiam. O grauem cæcitatem. O immanem crudelitatem. Deum non timuiſti, homines non es reueritus, nullam amicorum rationem habuiſti, ſed ſimul omnia facto naufragio perdiſti, ſimul omnibus ſpoliatus es. Quocirca iterum miſer tui gratia doleo. Qui omnibus regni dei vigorem annuntiabas, regno dei excidiſti. Qui doctrinæ timorem omnibus incutiebas, non habuiſti timorem dei ante oculos tuos. Qui vitæ ſanctimoniam prædicabas, M
ſceleſtus deprehenderis. Qui paupertatis gratia cohoneſtabaris, pecuniarum raptor inuētus es. Qui ſupplicium quantum à deo immineret peccantibus per doctrinam oſtendebas, ſupplicium ipſe tibi accerſiuiſti. Quomodo te lugebo? Quomodo ſuper te dolebo? Quomodo cecidit Lucifer qui mane oriebatur, & ſuper terram contritus eſt? Ambę prorſus aures tinnient cuicunque audituro. Quomodo Nazaræus auro ſplendidior, fuligine factus eſt obſcurior? Quomodo filius Sion præclarus, factus eſt vas inutile? Cuius diuinarum ſcripturarū commentationem omnes commemorabant, illius hodie memoria cum ſonitu periit. Qui acri erat & veloci ingenio, velociter & periit. Qui multæ erat intelligentiæ, multifariam etiam deliquit. Qui nanque per doctrinam tuam adiuti fuerant, è perditione tua damnum acceperūt.

[Margin: Nō hîc ludit in antithetis Baſ. ſed inſtruit Lutheranos]

Qui

A Qui aures cum doceres arrexerunt,ad rumorem perditionis tuæ aures obturârun t.Ego vero
lamentans & triſtis incedens,vndiq; conſternatus,ac cinerem tanquã panem manducans,&
ſaccum ſuper plagam meã induens,huiuſmodi tibi encomia recenſeo, imò magis funeralem
ſermonẽ adornans,abſq; vlla conſolatione aut recreatione perſoluo.Aufugit enim ab oculis
meis conſolatio,nec eſt fomentum quod vulneri adhibeatur,nec oleum,nec obligatio.Eſt e-
nim plaga mea doloroſa vnde ſanabor?Si qua ſpes igit̃ ſalutis tibi reliqua eſt, Si qua vel mo-
dica dei recordatio,Si quod futurorũ bonorũ deſiderium,Si quis metus ſuppliciorũ quæ im-
pœnitẽtibus repoſita ſunt,reſipiſce velociter.Leua oculos tuos ad cœlũ.Redi ad mali conſciẽ-
tiam.Ceſſa à malitia tua.Excute qua circũfuſus es ebrietate.Obluctare ei,à quo ꝓſtratꝰ es.Eri-
B gere fortiter ex humo.Recordare boni paſtoris.Ille nanq; te inſequit̃,vt velut è lupi faucibus
eruat,etiã ſi duo tãtũ crura,aut auriculæ portio,ſupſint.Reſili ab eo qui te vulnerauit.Memor
eſto miſerationum dei,quòd ille oleo & vino medeatur. Ne deſperes ſalutem. Reſume me-
moriam eorum quæ ſcripta ſunt.Quoniam qui cecidit,inquit,reſurget,& qui auerſus eſt, re-
uertetur,qui percuſſus eſt curabitur,qui captus eſt à beſtia,victor euadet: Qui commiſſum fã
tetur,non abiicitur. Non vult enim ita deus mortem peccatoris, quẽadmodum vt cõuerta-
tur & viuat.Ne tanquã in malorum profundum delapſus contempſeris.Tempus adhuc eſt pa
tientiæ diuinæ,tempus lenitatis,tempus curationis,tẽpus correctionis.Lapſus es?Exurge. Pec
caſti?Quieſce.Ne ſtes in via peccatorum,ſed reſili.Quamprimùm enim conuerſus ingemue-
C ris,ſeruaberis.Eſt enim ſanitas ex laboribus,& ex ſudoribus ſalus. Vide igitur,ne fortè dũ vis
quæ quibuſdam pactus es,cuſtodire trãſgrediare pacta à te inita cum deo,quæ profeſſus es cõ
ram multis teſtibus.Noli rationibus humanis impeditus,reditũ ad me detrectare. Ego enim
recepto mortuo meo lamentabor,ego curabo,ego amarè flebo ſuper contritione filię gene-
ris mei.Omnes te expectant.Omnes tibi collaborabunt. Ne diffidas. Recogita dies antiquos:
Eſt adhuc ſalus, eſt correctio: confide, ne deſpera. Non eſt lex quæ ſine miſericordia morte
condẽnet,ſed gratia quæ pœnã proroget, expectans emendationẽ.Nondum occluſæ ſunt ia-
nuæ.Audit ſponſus.Ne dominetur peccatum.Ad pugnã redi: Ne moram nectas.Et tui ipſius
miſerere & noſtri omnium.

D

DIVI BASILII MAGNI EPISTOLA AD *alium monachum elapſum.*

DVplici timore mens mea percellitur tui cauſa. Aut enim mores quidam incõdolen
tes antegreſſi ac laceſſentes,me in crimẽ odij erga homines coniiciunt. Aut rurſus
condolere volentẽ & ad affectus emolliri,male afficiunt.Quapropter & exarare vo
lens has literas,manum quidẽ torpentem,ratiocinationibus neruoſam feci ac firmaui. Faciẽ
vero ex concepta propter te triſtitia male affectam,alterare non potui,tanta confuſione mi-
E hi incumbente,vt etiã oris complicatio mihi cõfeſtim cadat,dum labia mea ad fletum cõuer-
tuntur.Hei mihi quid ſcribam, aut quid cogitabo in triuio impeditus? Si reuocauero in me-
moriam,priorem tuã vanam cõuerſationem,quãdo affluebant tibi diuitię & humirepa glo- χαμαιρεπὴς
riola,horreo: quando ſequebatur te adulatorum multitudo, & deliciarum voluptas tempo- δοξάριον
raria,cum manifeſto periculo & iniuſtis cenſibus,Et partim quidem regni timores ſuſpicio-
nem tuam de ſalute excitabant.Partim vero publici tumultus lares tuos concutiebant,& fre-
quentia malorum mentem tuã conuertebat ad eum qui poteſt tibi auxilium ferre: quãdo pau
latim meditabaris circunſpicere ſeruatorem,mutantem quidem timores ad vtilitatem, libe-
rantem autem ac protegentem te qui illuſeras ipſi dum ſecuritatibus licenter fruebaris:quã-
F do exercebaris ad mutationem morum venerãdorum, & ſtercoribus comparabas periculo-
ſiſſimam opulentiam,& domeſtico obſequio,& vxoris conſuetudine abnegatis.Totus autem
ſublimis & ad tranſitum conuerſus, velut peregrinus & erro, agros & vrbes permutans,ad
Hieroſolyma decurrebas.Vbi & ipſe tecum conuerſans, beatum prædicabam te ob athleticos
labores,quando ſeptenariis circulis ieiunus degens cum deo philoſophabaris, ſimul & homi
num congreſſus pro ratione mutationis ſubterfugiens, quietem vero ac ſolitarios mores ti-
bi ipſi adaptans,ciuiles tumultus declinabas. Sacco autem aſpero corpus tuum compungens,
& cingulo duro lumbos adſtringens,toleranter oſſa tua comprimebas.Latera vero per famẽ
caua reddens,vſque ad ſpinæ partes ſublaxa feciſti. & faſciæ quidem mollis vſum abnegaſti,
abdomen vero intus ad cucurbitæ medicæ ſimilitudinem ſubtrahens, renalibus locis illud
agglutinari

agglutinari cogebas. Vniuerſam autem carnis pinguedinem euacuans, canales ac meatus ſub G
ventre ſitos ſtrenue reſiccaſti. Ventre vero ipſo per inedias contracto, coſtales partes velut quandam tecti eminentiam, vmbilici partibus vmbram offundere feciſti. Et contracto toto organo per nocturna tempora confitens deo, lachrymarum riuis barbę pilos madefactos adæquabas ac demulcebas. Et quid opus eſt me ſingula recenſere? Reuoca in memoriam quot ora ſanctorũ oſculo excepiſti: quot ſacra corpora amplexus es: quot pij homines manus tuas velut immaculatas confouerunt: Quot ſerui dei velut cultum exhibentes ad genua tua confugerunt, eaq; complexi ſunt. Et horum omnium quis finis, quis? Adulterij rumoris calumnia, ſagitta velocius peruolans, aures noſtras ſauciat, acutiore ſtimulo viſcera noſtra perpũgens. Quæ tam artificioſa præſtigiatoris verſutia, ad tam pernitioſum curſum te perduxit? H

Calumnia quouis telo pniciosior.

Quàm perplexa diaboli retia conſtrictum te, ad virtutis actiones immobilẽ reddiderunt? Vbi ſunt meæ narrationes de tuis laboribus? Perierunt. At enim fortaſſis iuſtum eſt nos rumori fidem non habere? Et quomodo non ex manifeſtis, etiam ea quæ hactenus obſcura fuerunt in fidem ſuſceperimus? ſi confugientes ad deum animas horrendis iuramentis aſtrinxiſti ac cõcluſiſti, quando obſeruatè quod ſupra, eſt, & non redundat, diabolo attributum eſt. Itaque ſimul etiam periurij pernicioſi ſponſor fuiſti, & corrupto exercitationis charactere, vſque ad Apoſtolos & ipſum dominum turpitudinem tranſmiſiſti. Dedecore affeciſti caſtitatis gloriationem. Vituperaſti temperãtiæ profeſſionem, facti ſumus captiuorum tragœdia. A Iudęis & Græcis per actus ſcænicos repræſentantur res noſtræ. Diſcidiſti ſtudia monachorum. Sin- I
ceriores ad timorem ac formidinem perduxiſti, ita vt adhuc admirentur diaboli potentiam. Indifferentes ad proteruitatis æmulationem tranſtuliſti. Diſſoluiſti quantum in te fuit Chriſti gloriationem, Confidite dicentis, ego vici mundum, & mundi principem. miſcuiſti patrię craterem infamiæ. Reuera ad opus perduxiſti prouerbium, Velut ceruus ſagitta ictus in Hepar. Sed quid nunc? Non cecidit fortitudinis turris ô frater, non vituperata ſunt conuerſionis medicamenta: non concluſa eſt refugij ciuitas. Ne in profundo malorum permaneas. Ne vtaris teipſo homicida. Nouit erigere colliſos dominus. Ne fuge procul, ſed ad nos recurre. Suſcipe rurſus iuueniles labores, ſecundariis virtuoſis factis humirepam ac ridiculam voluptatem diſſoluens. Reſpice ad finis diem, quæ ita ad vitam noſtram appropinquauit, & noſce K
quomodo de cætero Iudæi ac Græci ad pietatem ac diuinum cultum compelluntur, & non in totum abnegabis mundi ſaluatorem, ne te horrendiſſima illa ſententia comprehendat, Nempe, Non noui vos, quínam ſitis.

LECTORI.

Quæ ſubiiciuntur animaduerſiones multatitiæ in utriuſque ſexus delinquentes cœnobitas, numero X L I X. *in hunc ſecreuimus locum, qui poſtremus eſt regulæ* Baſilianæ *ac eorum quæ illam cõcernunt.* Fo.108. *Quid interceſſerit, quo minus attexerentur eò loci admonuimus.* Vale.

L

POENAE INCERTI AVTORIS ET INSCRIPTIONE CARENTES, *inter* Baſilij *ſcripta repertæ,* Iano Cornario *interprete.*

I SI quis egrediatur de monaſterio, non accepta benedictione, aut non dimiſſus ab Archimandrita, hoc eſt patre & præfecto monaſterij, ſit excommunicatus.

II Si quis poſſidet aliquid in monaſterio, aut extra monaſterium, ſit excõmunicatus.

III Si quis priuatim agit cum aliquo, de recedẽdo à monaſterio, ob aliud quoddam malum ſit excommunicatus.

IIII Si quis ex cubiculorum præfectis inueniat aliquem turbas facientem aut colloquentem in cubiculo, & nõ eiicit ipſum extra cœtum, ipſe careat benedictiõe. M

V Si quis careat benedictione caſtigationis gratia, & ex contemptu ſe non excuſarit, & acceperit benedictionem, excommunicetur.

VI Siquis apponit in menſa aut ſibiipſi aut alteri, ſi non permiſſum fuerit ipſi ab Archimandrita, careat benedictione.

VII Si quis abſq; capitis velamine opus faciat in quocũq; loco, careat benedictione.

VIII Si quis cum externis aut propriis accedentibus conuerſatur, non permiſſus ab Archimandrita, exceptis ad hoc deſignatis, careat benedictione.

A IX Si quis tulerit aliquid à fratre,& occultauerit,careat benedictione.

X Si quis nõ acceperit benedictionē,& idem comedit non obſeruata ordinis diſciplina,excommunicator.

XI Si quis non acceperit benedictionem, ad ordinem miniſterij ſui,careat benedictione.Si vero neceſſitatis gratia id intermiſit,ſe excuſet.

XII Si quis inueniatur noctu priuatim cum aliquo agens, aut locum vbi dormit mutans,præter voluntatem ad hoc deſignatorum,excommunicetur.

XIII Si quis immitat ſeipſum ad aliud opus,non permiſſus,careat benedictione.

XIIII Si quis permutet aliquid cum aliquo, aut quid largiatur, præter voluntatem Archimandritæ,careat benedictione.

B XV Si quis veſperi poſt pater noſter,inueniatur colloquens,excommunicetur.

XVI Si quis ex ſanis extra oratorium dormit,ſit excommunicatus.

XVII Si quis in menſa comedens nugatur,ſuſcitetur vt exurgat ad orationem.

XVIII Si quis caruerit benedictiõe,& cõtriſtat[9] caſtigantē rurſus caſtigauerit,aut cõtradicēs nõ ſuſceperit,excõmunicet.Si vero immeritò ſe caſtigari dixerit,notam faciat cauſam Archimandritæ,& iuxta Pauli decretum ſuſtineat.

XIX Si quis habet aduerſus aliquē offenſam, eáq; cõtemnēs nõ recõciliatur ante miniſterium,aut dicit cauſam Archimãdritæ aut cubiculorũ præfecto,excõmun.

C XX Si quis in die oblationis impedierit ſeipſum à communione, præter voluntatem Archimandritæ,careat benedictione.

XXI Si quis è ſcripturis contentioſe diſputat,careat benedictione.Si vero commonitus perſeueret,velut inobediens excommunicetur.

XXII Si quis lauat aut alterius aut ſuam veſtem, præter voluntatem Archimandritæ, careat benedictione.

XXIII Si quis abſit à menſis non dicta cauſa,maneat ieiunus.

XXIIII Si quis aliquid perdiderit,idq; non inuentum, non ad Archimandritam detulerit,careat benedictione.

D XXV Si duo reperti fuerint ſimul inter ſe conuerſantes,& commoniti non ſeceſſerint, ſint excommunicati donec corrigantur.

XXVI Si quis veſperi nõ acceſſerit ad pater noſter,abſque aliqua cauſa, in oratione perſiſtere cogitor,donec omnes dormierint.

XXVII Si quis in tempore communionis, offenſam habens aduerſus fratrem nõ dederit ipſi pacem,ſit excommunicatus.

XXVIII Si quis remouet fratrem ſuum ab ordine miniſterij, exceptis his quibus publica cura demandata eſt,careat benedictione.

XXIX Si quis nouerit fratrem clàm ſecedere de monaſterio volentem , & non ſignificauerit Archimandritæ,aut præfectis,excommunicetur.

E XXX Si quis ſurgit de menſa,præter voluntatem Archimandritæ,ſiſtatur in orationē vſque ad tempus lucernarum.

XXXI Si quis poſt cõmunionē egredit̃ de miniſterio, quouſq; omnes acceperint benedictionem,extra humanam neceſſitatem,ſolus per ſeipſum cibum ſumat.

XXXII Si quis facit aliquem benedictione carere importunè,ipſe careat benedict.

XXXIII Si quis inuentus fuerit loquens per cellas, exceptis his qui faciunt ipſas, aut his qui quietem ac ſilentium imperant,careat benedictione.

XXXIIII Si quis facetias loquatur,aut inaniter garriat,careat benedictione.

F XXXV Si quis inuētus fuerit detrahēs aliquib[9],aut aliquos detrahētes audiens,& nõ increpans ipſos,aut indicans Archimandritæ,vnà cum ipſis excõmunicetur.

XXXVI Si quis repertus fuerit in horto loquens cum aliquo,aut cum aliquo pſallens,aut dormiens, exceptis operantibus,& qui ad ipſos deſignati ſunt hortos, careat benedictione.

XXXVII Si quis egreſſus fuerit ad oſtiarium ſiue ianitorem, ſi non permiſſum fuerit ipſi à deſignatis pręfectis,careat benedictione.Si vero egreſſus fuerit ad munitionis proſpectum,excommunicetur.

XXXVIII Si quis dederit foras aliquid aut acceperit, præter voluntatem Archimandritæ, excommunicetur.

XXXIX Si quis cum accedentibus peregrinis congreſſus colloquatur, præterquam quo det pacem, exceptis ad hoc deſignatis, careat benedictione. G

XL Si quis moleſtus eſt Archimandritæ, prętextu diurnæ operæ, excepto cellario aut hebdomadis præfecto, careat benedictione. Quo vniuſcuiuſque diurnæ operę præfectus ipſe hebdomadis ac procurator, de omni neceſſitate diligentem curam gerant, vt ne in iudicium negligentiæ incidant.

XLI Si quis importunè venit in culinam, aut in cellarium, exceptis deſignatis, aut his qui diſciplinæ boni ordinis curam gerunt, careat benedictione.

XLII Si quis expergefactus ab aliquo in tempore miniſterij, aut lectionis, ægreferat, excommunicetur. H

XLIII Si quis ſuperfluè poſt viſitationem matutinam ingreditur in ægrotorum refectorium, exceptis his qui ſilentium imperant, & rerum curam ſibi demandatam habent, careat benedictione.

νοσοκομεῖον XLIIII Si quis præter voluntatem curatoris ægrotorum, ingreſſus in Noſocomium, vbi ægri curantur, illic requieſcit, careat benedictione. Si vero affligitur aut ęgrotat, indicet id prius curatori.

XLV Si quis male habentium mutat locum vbi dormit, præter voluntatem curatoris, excommunicetur. I

XLVI Si quis ex deſignatis ad ſeruiendum in noſocomio, apponit aliquid fratri, prętter voluntatem curatoris, careat benedictione.

XLVII Si quis ex ægrotãtibus inuentus fuerit comparans aliquis aut mutans, præter voluntatẽ curatoris, aut alicuius ex deſignatis ad miniſteriũ, careat benedictiõe.

XLVIII Si quis inuentus fuerit ſcribens aut ſuſcipiens literas, excepto Archimandrita, ſit excommunicatus.

XLIX Si quis mittit alicui benedictionem, aut accipit aliquid alicunde, excepto Archimandrita, careat benedictione.

K

AMBROSII CAMALDVLENSIS IN S. BAſilii de vera virginitate librum Præfatio.

DOMINO VENERABILI AC OMNI CHARItatis officio ſuſpiciendo patri Gabrieli, Ambroſius S. D.

Patronus cõtinentiæ & tuendi pudoris Baſilius.

PROLIXVM ſatis librum ſancti Baſilij Cæſariẽſis epiſcopi uiri profectò grauiſſimi, de uera integritate uirginitatis inſcriptum ex Græco cõuerti. Quippe amœna ipſius operis frons, atque honeſtiſſimus titulus ad perlegendum primo, tum etiã ad trãſferendum me facilè impulerat. Neque uerò ab inſcriptionis gratia cætera diſſentiebant: uerùm pulcherrimo ueſtibulo reliquæ ſtructuræ partes reſpondebant. Tanta enim diligentia patronus ille pudicitiæ, adeò inſignis uirginitatis decus componit: ornat, inſtruit, tanta cura tuetur: armat, munit, denique uigilãtia inſidias omnes præcauet: detegit, aperit, ut meo quidem iudicio nemo unquam eam rem egerit diligẽtiùs. Licet enim permulti, immo ferè omnes eccleſiæ magiſtri, tum Latini, tum Græci, uirginitatis inſigne ſummis extulerint laudibus, atque ad eam ſeruandam plurimis ingenij ſui, præclariſq; monumentis hortati ſint: nullus tamen ita examuſſim cuncta proſequitur. Id ſanè traducendi onus, & ſi uirium mearum modum excedere non ignorabam: quia tamen perutile fore arbitratus ſum, promptè, libenſq; ſubij, paſſus tanto uiro aliquid, immo uerò plurimum de eloquij duntaxat uenuſtate detrahere, quam quidem imitari uelle, facilius fuit, quàm poſſe felicius: dum præclaram eius, ac neceſſariam, ſaluberrimamq; doctrinam Latinis auribus traderem. Tibi uero pater optime id opus, tuóque nomini dicandum fuit: ut eximio in me amori tuo, & officio meo aliqua ex parte ſatisfacerem. Accipies gratè pro tua humanitate munuſculum ab ingenio tenui, ſed tibi planè deditiſſimo, animoq; in te gratiſſimo profectum: atque intentius leges. Inuenies profectò, non ambigo, in illo gratiæ plurimum: dum familiare illud tibi, pretioſiſſimumq; uirginitatis monile tanto muniri ſtudio, tantaq; celebrari laude perſpexerit, ut maiore certè nequiuerit. Venerationem tuam Chriſtus deus noſter omnipotens quietam ac tranquillam æuo longiore tueatur, domine uenerabilis ac deſiderabilis pater.

L M

Diui

A

Beati patris Baſilij Magni Archiepiſcopi Caeſarienſis in Cappadocia De vera atque integerrima virginitate, ad Letoium Melitenſem Epiſcopum Liber. Ambroſio Camaldulenſi interprete.

B

CVM plurimi ex his, qui immortalem ſponſum noſtrum Chriſtum fa
miliarius ambiunt: quosq; ad conſideratione verę honeſtatis cœleſtis
vulnerauit amor: varias intra ſanctam Eccleſiam honeſtatis ſpecies à
plerisq; ſtudioſè arripi, atq; exerceri cernerent: & hi quidẽ virginitatis τοῦ καλοῦ.
laudes, alij autẽ eorũ merita, qui ieiuniis, vigiliis†, & reliqua ſancti ꝓ- † καὶ χαμευνίαις, humi-
poſiti auſteritate corpus affligunt, deſcripſere: quidã item illorum ma cubationib⁹
gnanimitatẽ admirati, qui propter dominũ ſubſtantias ſuas vendunt,
vt illũ nudi expeditiq; ſequãtur: eorũ præconia prolixo ſermone pro-
C ſecuti ſunt. Verũ hi omnes nõ quo pacto ſingula eorum, quę prædiximus, arripiẽda ſint, doce-
re opus eſſe arbitrati ſunt: laudes ſolas ad profectũ, incitamentũq; virtutis ſufficere exiſtimã-
tes. Ego autẽ tibi Epiſcoporũ vnanime Letoi, nõ virginitatis laudes, nõ ſubſtantias vendentiũ
merita, nõ præconia ieiuniis macerãtium corpora ſcribere, ſed quid horum quodq; ſit, & qua
ratione apprehenſum ad verã virtutem conferat, lucidè pro modulo meo promere inſtitui.
Neque id ſanè vt te iam pridem veteranũ Chriſti militem doceam: neq; vt ad huiuſmodi cõ- ὥσπερ ἐν αἰθρίᾳ.
ſiderationem pulchritudinis ſpeculandam tibi† virtutum differentiam ſtatuam: ſed vt, dum † naturarũ.
ſingula cuiuſmodi per naturã ſint explico: nõ eos tantum, qui tuo inſtituuntur exẽplo, ac per
te iam veri boni affectum conceperunt, totisq; animæ ſinibus hauſerunt: verũ & cæteros, qui
D iſta lecturi ſunt, ſalubriter moneam. Quibus dum veluti in tabella pictam oſtendimus veræ εἰκών.
virginitatis imaginem: ea quoq; quo modo, vnde, quibúſve virtutis colorib⁹ ornetur, diligẽ-
tiſſimè inſpiciendum præbeamus: & ſic vnumquẽq; ſecurius, ac certius, quàm cupit, virtutis τοῦ καλοῦ.
ſpeciem arripere quanta poſſumus intentione doceamus. Magnum enim re vera quiddam,
ac præclarum virginitas eſt: quæ (vt totum ſimul explicem) hominem incorruptibili deo ſi- Virginitas
millimum facit. Hæc autem profectò non à corporibus ad animas manat: ſed cum incorpo- deo hominẽ reddit ſimillimum.
ralis animæ propria & præcipua ſit, eius pretioſiſſima† integritate corpora quoque incorru-
pta ſeruantur. Anima enim veri boni deſiderio imaginéque ſuſcepta, ad ipſum veluti penna † virginitatẽ
quadam pudicitiæ ſanctitate ſubuehitur: ac ſimili ſimile, hoc eſt, incorruptibilem deũ inuio- Corporis in-
E labili puritate colere omni ſtudio intenta, corporis virginitatem† ad eius, quod per ſe bonum tegritas vir-
eſt, obſequium veluti ancillam ducit. Eam vero ſociam, aſſiſtricemq; tranquilliſſimam ad dei ginitati famulatur a-
contemplationem adeſſe ſibi iugiter cupiens, obſtrepentis illi voluptates corporis quàm lon- nimæ.
giſſimè fugiat. Et earum quæ ſub ventre ſunt, voluptatum continentiam corporalis integri- † ad ſuæ ip-
tatis obſequiis mancipans, hanc ipſam ſuæ virginitatis pediſſequam facit. Ita fit vt alia qui- ſius pulchritudinis ob-
dem omnia ſcilicet ciborum abſtinentia, & reliqua ſancti propoſiti auſteritas, quæ fluentibus ſequium.
per corporis ſenſus contra carnis integritatem voluptatibus obſtat: ipſaq; virginitas carnis
illius gratia ſeruetur. Hæc autem ipſa ob aliud nihil quàm propter ſeipſam affectu intimę pul
chritudinis exerceatur. Sic autem fidelis anima virginitatem ſuam ab omni ſordidæ cogita-
F tionis labe purã, immaculatamq; cuſtodiens, ad id prouehitur: vt ſimilitudinẽ incorruptibilis
dei in ſe, veluti in ſpeculo mundiſſimo, ipſo iam gratiis ſuis ſuauiſſimi radij in morem illi in-
fluente, ſpeciem & laudem ſuam conſequatur. Quoniam igitur virginitas vera, ſicuti præce-
dens ſermo ſignauit, & procedens apertius, vberiúſque docebit: inuiolabilis animæ pulchri-
tudinis, per quam & corporis elaborantur bona: propria, ac peculiaris eſt: plurimi vero
ſolo virginitatis nomine illecti, nullam veræ integritatis curam habent: neceſſariò (vt reor)
tantæ ſanctitatis coronam rapere inſtituentibus acclamare pro viribus, & quæ ſint agenda
dictare aggredimur: ne per ignorantiam principale bonum negligentes, omne vitæ tẽpus
in ancillæ ſeruitute conſumant, ac per id, quod nunquam eius dominam colere opportu-
nè ſtuduerint: etiã corporis integritate minimè interioris virtutis ornata pulchritudine, poſt

plurimos labores turpiter excidant. Vt igitur ſingula, quæ ad veræ virginitatis ſpeciem con- G
ferunt, clariùs perſpiciantur: age cuinam deſtinationi intendens virgo ſuã exerceat virgini-
tatem, diligentius inſpiciamus. Ita enim per ſingulos ipſius motus, ſiue ad propoſitam contẽ-
dat deſtinationẽ: ſiue aliud proponens, & ſe ad aliud dirigens, principali intentione fruſtre-
tur: veluti in meridiana luce intuẽtes, vera ꝓfectò quæ ſit virgo noſcemus. Principio igitur
Aggreſſio operis. vt ſeſe fœmina ad marẽ per naturam habeat, ſi ita placet, paulò altius diſcutiamus, vt & virgi-
nitatis deſtinationẽ liquidius animaduertere poſſimus. Paucis nempe ex primis animãtibus,
veluti ex quibuſdam primitiuis ſeminibus, cum implere mundũ conditor inſtituiſſet, cuiuſq;
Collationes ſpeciei animãtium, veluti radicem quandã, corporalis animalis formam à principio cõdidit.
Eam vero in marem ac fœminã, à rationali animãte vſq; ad omnẽ mutorum ſpeciẽ ſcindens, H
οἶστρον ἄῤ-ῥητον. ac fœminã maſculi ſegmentum ac partẽ, quippe ex illo ſumptã, eſſe cõſtituens, ſtimulum cui-
q; parti, flagrantemq; cupidinẽ mutuæ coniunctionis naturæ inſeruit. Hac ergo ratione diſciſ
ſa ab ſe ardẽtibus amoris copulis ſibi inuicẽ iungens, coniunctione huiuſmodi omne anima-
lium genus ex præcedẽtium ſeminibus pullulans per ſecula multiplicat: Creſcite, inquiens, &
δι' ἑνός. multiplicemini, & ſic replete terram. Sic autem mũdum omnem ex vno Adam humano ge-
nere, innumeriſq; gentiũ varietatibus cum propoſuiſſet implere: & ex quolibet itidem bruto-
rum genere, quadrupedũ, ſerpentium, volatilium, aquatilium, omnigenumq; animaliũ formis
innumeris refertũ apparere voluiſſet: maris quidẽ poteſtati fœminã ſubiicit: maſculum vero
blãdiſſima fœminę voluptate demulcet. Atq; hanc quidẽ maſculi de latere ſumptã, vt partem I
toti, ex quo ſumpta eſt, obtemperãtem eſſe, eiuſq; imperiis parere decernens, maſculum vero
ſumptam de ſe fœminã ardenter appetere, & eius perſequendo cõgreſſum, ad ſe ipſum per hu
iuſmodi copulam proprium recipere membrum, naturali neceſſitate cõſtituit. Hunc igitur in
morem ex vno duos, atq; iterum ex duobus vnum, maſculum & fœminam ſapiẽtiſſimè mo-
litus, nõ ſolum hanc corporis copulam per eum quem prædiximus modum, ipſorum propri-
am finxit: verum & ad id genus, quod ex huiuſmodi coniunctione amoris facibus accende-
ἐνεργητικὸν τὸ ἄῤῥεν παθητικὸν τὸ θῆλυ. retur: ingentem eis infudit affectum. Atq; ita maſculum quidẽ actiuum (vt ſic dixerim) quip-
pe prius conditum, paſſiuam vero fœminam, vtpote ex maris euulſam latere, naturaliter cõ-
didit. Ac ne ſummo ad ſui generis ſtirpem affectu acta mulier, quippe paſſiua ſine adiutorio K
relinqueretur: ita fœminam effinxit, vt eſſet maſculo tota voluptatis illecebra, violentiſq; ſti-
mulis ad ferendos fœtus ad illam pertrahit virum, non vtiq; ad marem fœminam, ſed hunc
Simile elegans ex collatione magnetis. (vt diximus) voluptate conſtrictum ad ipſam ducens vinctum atq; captiuum. Sicut enim ſe-
cretiſſima naturæ in magnete lapidem nouimus, non ipſum ad ferrum duci, ſed ad ſe potiùs
ferrum attrahere: ita & fœmineum corpus aduerſus maſculum ineffabilem accepit vim, per
quam fermè dixerim ignorante anima, quæ in ipſo eſt, viri corpus vltro ad concubitum per-
trahit: ita infirmiori animanti conditore auxiliari inſtituente, vt voluptate ſua maſculum
incantans. mulcens atque deliniens†, non ſolum ad liberorum procreationem: verum & ob ipſius con-
iunctionis ardorem, ipſius auxilio niteretur. Propter hoc denique relinquet, inquit, homo pa L
trem ſuum & matrem: non fœmina planè, ſed vir, ob inſitum libidinis ſtimulum ad fœminæ
concubitum properans. Et adhærebit, inquit, vxori vir, non vxor viro, & erunt duo in carne
vna. Huiuſmodi vero potentiam aduerſus dominatorem ſuum infirmiori ſexu creator lar-
gitus, ipſam quoq; effigiem, ac ſpeciem fœminei corporis molliorem effinxit: vt & tactu, & a-
ſpectu, & motu, teneritudine deniq; & delicata agitatione mẽbrorum, & inſpiciens, & inſpe-
μάλαγμα ἡδονῆς. cta, maſculo eſſet voluptatis illecebra, quocũque ſe verteret, vndique ſeſe illius ſenſibus inge-
rens. Hac igitur vi ob eam, quã prædiximus, cauſſam noſtris corporibus inſita, virgo æqua-
lem quidem eiuſdẽmque ſubſtantiæ animam & viro & mulieri ineſſe conſiderans, cæterum
τὴν μὲν θηλυνομένην, τὴν δὲ ἀῤῥενουμένην. in vtroque ſexu pro varietate affectionum hanc molliri in fœminam, illam in virile robur e-
uadere, ſimulq; ex corporum, quibus alligatæ ſunt, cupidineo cõgreſſu innumeras perturba- M
tionum ſpecies percipere animas cernẽs, hanc quidem ab omni affectione corporis ſecerne-
re, iugiter in animum inducit: habitum vero illum excidere, qui ſibi per naturã inditus eſt ad
πρὸς τὸ οἰκεῖον καλόν. marem, ſeſe à corpore ad veram ſpeciem ſuam cõuertendo, profitetur. Hanc autem pergere
virtutis viam omni ſtudio intendens, non iam ipſam cõditionis ſuæ proprietatẽ & habitum
quem ad virum habet intuetur, ſed inſitæ ſibi animæ incorporalis ad incorporeũ deum pro-
pinquitatem acutiſſimo circũſpicit oculo, & amoris intimi & ſpiritalis longè clarius lucentẽ,
ac ſuauius ardentem faculam in ſe accendens, glorioſis pro illo ſudoribus ſeſe exercere iugi-
ter cupit: nudamq; ſe, ac ſine vllo omnino ſenſu voluptatum eius, in quo viuit, corporis pro
viribus

A viribus curat oſtendere. Quoniam igitur diuinum profectò quiddam, ac præcipuũ immaculatæ animæ inſigne virginitas exiſtit: maſculorũq; ac fœmineorũ corporum is eſt, quẽ dixim⁹, ad inuicẽ habitus, virgo, quę nullã fœmineæ voluptatis labẽ ex corpore patitur, & omnia carnis vitia, omnẽq; perturbationẽ animi ab ſe prorſus eliminans, puriſſimã ſe deo ſiſtere, quem amare profitetur, tota animi intẽtione conatur: manifeſtũ eſt, quòd violentorũ præmium cœlorum regnum eſſe non ignorans, vt propoſita deſtinatione fruatur: vim inferre naturæ ſuę debeat, neq; eam tantum ſuperare voluptatem, quæ in eiuſmodi ita effictо corpore concubitus illecebram ſuggerit: verum contra omnem voluptatis ſpeciem fortiter conſtanterq; perſiſtere. Voluptas enim, cum vna generaliter ſit: veluti fons quidam à carne profluit, atque in B quinos ſenſus, veluti in riuos quinq; diſtributa, per hos ad ſenſibilia ab intimis fluit, quorum quilibet per propriam organi ſui feneſtram fluentum ſuum ſenſibili, quod offenderit, vehementer immittens, quicquid propinquum fuerit correptum, ad ſe pertrahit: carnalique limo adimplens ac torrentis inſtar: econtra rurſus ab exterioribus per eaſdem feneſtras in carnis æſtus celerius refluens, animam perturbationum fluctibus quatit, atque in profunda demergit. Quocirca ſancta virgo ſenſuum feneſtris cuſtodem admouere rationem, eorúmque ad exteriora progreſſum nequaquam eis tranſitu libero paſſim permiſſo, moderatum & quietũ efficere omni ſtudio curabit: ne ſcilicet ſi ad quæ velint, effundantur, ſupernatãtem ſibi interdum animam fluctibus agitent, & ad ſua vitia pertrahant. Studeat item & ab C exterioribus inuectum in eam denuo fluentum anguſtis (vt ita dixerim) aditibus colare, atque in illam omni purum labe tranſmittere, ne carnali cœno inundans, quod vitioſo traxit affectu, ipſam totam ſordibus ſuis agitando perturbet. Non igitur oculorum acies ad omnia paſſim inſpicienda viſibilia pandenda eſt, ne omnem quoque figurarum atque formarum ſpeciem ſine diſcretionis examine hauriens, ad earum poſtea turbetur imagines. Verum apertis ad ea, quæ vitæ vſu neceſſariò inſpicienda ſunt: corporeis oculis, animæ omnino claudet obtutus, eóſque ad veri intuitum luminis, & eius, quæ ex illo inſinuatur, pulchritudinis conſiderationem etiam eatenus clauſos, peruigili aperiet ſtudio. Ne auditum quidem temere, & indiſcuſſe verbis omnibus accommodabit: cæterum ad ea, quæ mala ſunt, & noxia: ipſum veluti † ad peſtem quandam putidi, ac pernicioſi amnis obturabit. His vero quæ ſunt D optima, emanántque virtutis puriſſimos latices, tota intentione ſubiiciet. Guſtum itidem ad ſuauia & dulcia ſemper inhiantem ratione frenabit, & ad ea, quæ ſunt neceſſariò ſumenda, moderabitur. Tactum vero, vt ſenſuum omnium pernicioſiſſimum, & ſęuiſſimè blandientem, ſenſúſque reliquos in ſua ad voluptatis illecebras pellicientem, immaculatum, & perturbationibus minime peruium, ſemper quàm maxima poterit cura, ſeruabit. Hic enim, toto cum ſit diffuſus corpore, per omnem illius ſuperficiem, non eam ſolum, quæ apparet extrinſecus, verum & quæ altius recondita eſt, ad vitioſos contactus aduerſus animam ſæuè dominatur. Porrò manibus ad vſus noxios præcipuè nitens, his veluti quibuſdam circunſeptus armis, feruentius per horum inſtrumentorum conſenſum omnes qui inciderint, capit. Ne E aſpectum quidem blanda ſeductione ſua immunem abire patitur, ſed eum dum ad horridas ferè tetráſque figuras turbat, atque confundit: ad leues autem, & quæ venuſtiore facie, adiecta coloris gratia, ad fallendum formatæ ſunt, perfundit atque delinit, potentiam ſuam per illum ſatis inſinuat. Auditum item, dum vocibus aſperis & duris, offendit: mollibus vero per inſpirãtem leniter aërem profundè demulcet, quod ſui muneris eſt, ad voluptatis opus per hunc etiam perficit. Superfluum eſt de guſtu loqui, qui, cum huius omnino contubernalis ſit, ad ingratos quoſque liquores, frontem contrahit atque triſtatur: ad eos vero, qui ſunt ſuauiſſimi, lacunas ſuas inexplebiliter aperit. Nam de genitalibus membris quid F me dicere neceſſe eſt? vt ſcilicet inditam eis ad ferendos fœtus vim, ſuis omnino pharmacis vinciens, conſenſu horum lenitudinis, quæ in tactu eſt, ad voluptatem ſuam vinctum captiuúmque hominem ducit. Per tactum igitur quendam (vt ſupra declaratum eſt) & aſpectus ad voluptatem animam fallit. Iactis enim luminum radiis, veluti quibuſdam incorporeis manibus, quæcunque voluerit, eminus tangit: & quæ corporeis manibus attingere in poteſtate non habet, ea oculorum iactibus paſſiuè complectens, per eas, quas impreſſit animo, formas corpus omne ad inuectas imagines voluptatis æſtibus iactat. Auditus item per hanc ſuauitatem vocis attingens, eius ope animam in laſciuiam ſoluit, atque, vt breuiter dixerim, ſenſus omnis, quemadmodum corpus commune eſt, in quo dominatur: ita & eius tactum nactus cõmunem, per hunc ſenſus ſingulos

ἀλληγορικῶς oīa hęc; ſed elegãter

Ratio quiń que ſenſuũ cuſtos eſto peruigil.

Oculorum moderatio quæ.

Aures qñ ſepiendæ.

† πρός τινα δυσώδους γεύματος φορὰν ad illationẽ ſaporis graueolentis.

Guſtus & Tactus.

ad ſuam quemque ſuauitatem ducit, ac per omnia totum in tactu conſtitutum corpus noſtrũ G
ad voluptates omnes variè impellit. Ergo, cum in ſenſibus reliquis, tum in guſtu præcipuè, ac
genitalibus membris tactus dominatur, iſtique ita connexi ſunt, vt catenæ in morem alter
ex altero pendeat: atque ex eis alter adminiſtratur, alter vero miniſter efficitur. Porrò ſimul
omnes ad reginam ſuam voluptatem ſenſuum operationem per iactum tranſmittentes, ma
gis ac magis animam inquinãt perturbationibus ſuis, & corpori vehementer affigunt. Cum

Virginitati tuendæ ſcopus præſcriptus.

itaque virgini propoſitum ſit, animum omni corporeæ voluptatis labe purum, integrúmque
ſeruare, neceſſariò tactum, vt eius inquinationis, & affixionis autorem ab anima præcidere
omnibus modis debet: vt vehiculo tactuũ per alios ſenſus exciſo, illorum quoque vna fo-
menta ad proprias cuiuſque voluptates pro viribus auferat. Quid ergo illud eſt, quòd ani- H

ὃ σωματοῖ.

mam in primis ad tactum corporis inquinat, & quodammodo corpus efficit reliquorúm-
que ſenſuum voluptates multis modis germinat? Tactus ſcilicet, qui in guſtu eſt, quíque cor-
pus ad coitum paſſiuè titillat. Ex his præcedit guſtus ille tactus, ſequitúrque concubitus. Nam
per guſtus tactum, ad ingluuiem ventris iugiter voracitate delinita, impinguatur corpus.
Ipſum vero feruentibus in imis receſſibus humoribus lenibus concitatum libidine ad concu-
bitus tactum impatientiſſimè fertur. Quocirca quæ congreſſus huius voluptatem virginitatis
propoſito ſuperare inſtituit: prius eius, quæ in guſtu eſt, ſuauitatis, quippe quæ illi fomenta

Phyſiologica ſed & elegans ὁμοίωσις.

miniſtrat, victricem ſe oſtendat neceſſe eſt. Ex rationali namque, & irrationali parte, iuxta
gentilis phyſiologiæ rationem, hominem, veluti Centaurum quendam creator effingens, I
ſuperiori parti à capite vſque ad pectus humana forma inſignitæ reliquum corporis ab vm-
bilico, & lumbis, equina ſubiecit effigie, quæ ad ventris voluptates brutorum inſtar prona
atque ad concubitus effrenatæ procliuis eſt. Neque enim ab irrationabili parte per luxum
rapi ratione præditam voluit: ſed à rationali potius rationis exortem ad vſus neceſſarios re-
gi ſapiẽtiſſimè ſtatuti. Huius denique indultæ ſibi diuinitus poteſtatis gratia ſi quando ratio-
nalis pars peruerſo ordine ipſa non regit: ſed ab irrationali potius regitur, improperat au-
rigæ ſermo diuinus, cur ſe ad irrationalis voluptatem peſſimè à ſua dignitate deiecerit, di-
cens: Equi inſanientes in fœminas facti ſunt: vnuſquiſque ad vxorem proximi ſui adhinni-
uit. Atque alio in loco ab vmbilico, & lumbis irrationalem hominis partem dominari ad-

Iob. 40. b

uerſus animam ſignificans: Ecce, inquit, virtus eius in lumbis eius, & poteſtas eius in vmbi- K
lico ventris. Ventre enim diſtento epulis, neceſſe eſt ea, quæ ſub ipſo ſunt, membra ex hu-
moris redundantia in profundo feruentis ad propria & naturalia officia moueri. Quippe ſu-
perior venter ſuppetit illis incentiua libidinis. Cæterùm voracitas principiò materias ac fo-

Guſtus fons voluptatum

menta eius ardoris inſtillat. Ante omnia igitur aduerſus guſtum virgo tota intentione pu-
gnabit: fontéſque voluptatum ventris, & impudicitiæ fomitum inde manantium à princi-
pio caſtitatis ſtudio & ardore ſiccabit: ne dum virginitatem ſeruare proponit, guſtui ſe im-
moderatè proſtituens, caſtitatem ſuam alia fruendi voluptate deuicta ſenſim, dum neſcit, a-

Virgini adſit & virginalis guſtus.

mittat. Virginem enim eſſe & guſtum virginis conuenit: nullíque gulam ſuauiter oblectan-
ti illecebræ peruium. Integram ſe & in hac parte, atque inuiolabilem ſancta virgo cautè ſer- L
uabit: corpúſque, vt ſeruire queat animæ in his, quæ ſunt neceſſaria victui, moderabitur

Diſcretio neceſſaria vel virgini maximè.

prudenter, ac reget, Neque enim expedit, dum nimis obſeruat ne guſtus voluptate rapia-
tur, manantéſque ex ventre voluptates per ciborum abſtinentiam frenare pergit: contrà
ita corpus atterere, vt inualidum iam, inutiléque reddatur. Ne declines enim, inquit, ad

γνώμη ex collatione.

dexterã ſiue ad ſiniſtram. Sicut enim guſtui ad omnes paſſim cibos liberè frena laxare, ob
ea, quæ prædiximus, noxium re vera ac pernicioſum: ita neceſſaria illi alimenta negando,
corpus infirmum atque inualidum reddere, irrationabile prorſus ac ſtultum eſt. Extrema
enim quæque (vt ait ſapiens quidam) ac per id inæqualia periculoſa ſunt. Nam ſicut per ci-
borum abundantiam laſciuiens equus noſter aurigam quacunque vult, peſſimè præcipitem M

A ſimili petita βεβαίωσις.

fert: ita & per nimiam inediam propoſitum impedit virtutis iter. Quemadmodum deni-
que aurigæ non expedit, equum ita affluenti ſaginare præſepio: vt illius laſciuis motibus, in-
ordinatíſque lædatur: & quò ille voluerit, circunferatur, dum feruidis eius ac nimiis viribus
nequit obſiſtere: ita neque virtutis viam cum eo pergere inſtituenti, conuenit ex nimia neceſ
ſarij victus indigentia vires eius omnino deiicere, ne perpetuis infirmitatis incõmodis preſ-
ſo, alligatus inextricabiles ipſius cauſa labores ſubire cogatur: fit enim ferè vt dum prorſus la-
pſum erigere iam ad curſum nequit, nec dimittere illũ naturali coniunctione permittitur, per
inſeparabile cõſortium ſemper ei cõdolere, ac circa eius curam laborare cõpellatur: & ex eo ꝙ

A ad capeſſenda ſpiritalia exercitia congruo careat robore: dum currere, ac pugnare diſſueſcit,
multum iam quæſitæ pridem peritiæ amittat. Quoniam igitur innatum nobis vehiculũ, neq;
nimis laxãdo frena, neq; rurſus immodicè illa retinẽdo, ad virtutis curſum producere opor-
tet, idcirco & corporũ ſtatus, & habitus, & ciborũ qualitates ſolerter explorare cõueniet, vt va
lido quidẽ, ac vegeto corpori, naturaliq; calore abundãti frena immittamus: ac per inediam,
frigidioresq; cibos redundantiã illam caloris arceamus, ne vel lautioribus eſcis naturalẽ pin-
guedinem augentes vel vini licẽtiore vſu feruorem inſitũ magis magiſq; ſuccedentes, ignem
igni, iuxta verã illã gentilium ſententiã adiiciamus. Itaq; & robuſto per ætatẽ & naturali ni-
B mio calore æſtuãti, puriſſimos ex fonte latices modicè ſubminiſtremus, vt ardẽtes naturæ flã-
mas cõtraria aquarũ vi reſtinguamus: atq; ad manſuetudinẽ inſita nobis ratione tẽperemus.
Porrò ſenili iam & frigeſcẽti, cibi potuſq; adiumentũ ad ſuſtentãdas vires ingeram⁹. Neq; ve-
ro ſola eſcarum quãtitas vbiq; probè metienda, ſed & qualitas in primis ſapienter diſcernen-
da eſt. Nec enim ſolam exteriorem earum faciẽ inſpicere, ſed quã habeant intrinſecus recõ-
ditam penitus vim, prudẽter explorare cõueniet. non ſolum enim legumina, ſeminumq; nõ-
nulla, verùm & olera pleraq; ſunt, quæ monacho quietum vitæ gubernaculũ tenere cupienti,
cõtra ac ſe habet cõmunis opinio, pro noxiis vitanda ſunt: quippe quæ carnis receſſus intimos
pungunt, & pruritus, titillationeſq; excitãtia, nõ minus corpora noſtra perturbant, ac ſecre-
C ta vi ſua inquietant: quàm quæ conſenſu omnium fugienda cenſentur. Quocirca nec ſalibus
paſſim, atque indifferẽter vtemur: ſicuti fieri apud pleroſq; cõperimus, qui per immoderatam
continentiam pulmenta omnia repudiantes, hos ſolo cum pane vice condimentorum om-
nium ſumunt. Non intelligunt, qui ſunt eiuſmodi ſales: cum ſint per naturam fœcundi, ac per
acrimoniæ vim corpori prurigines excitent: plus cæteris ad libidinem, coitúmque prouoca-
re. Quòd ſi in eis quoque ſumendis, vti ne propoſito excidat, maximam oportet aurigam ad-
hibere rationem: multo profectò magis † ea pomorum genera diſtinguere conuenit, quæ a-
pertè noxiis vlla ratione ſunt proxima. Itaque omnib⁹ in locis cibus, qui ſit ad victum neceſ-
D ſarius, ſolerti ratione inquirendus: condimentorumq; elaboratæ blanditiæ vt voluptatis ille-
cebræ repudiandæ. Si enim panis confirmat cor hominis, non opus eſt vltra cibum vitæ ne-
ceſſarium huiuſcemodi † liquamina temerè admittere. Ne ſales quidem, qui panis condimẽ-
tum ſunt, quantitate pares cum pane ſumemus. Nam ſi nemo ferè eſt, qui condimenta eis re-
bus, quarum condimenta ſunt, æqualia pondere in cibum ſumat: quis iam erit, qui plus hu-
iuſmodi liquaminum ac condimẽtorum, quàm principalis cibi ſumere non erubeſcat? Quòd
ſi fiat: non iam iſta panis erunt condimenta, ſed horum panis, guſtuſq; iterum aurigam, dum
neſcit, alia ratione per obſoniorum varietatem fallet, atque ad voluptatem clam pertrahet:
inuenieturq; quod fugit, denuo per abſtinentiam perſequi. Igitur vt in corpore, veluti in te-
trachordo, vt breuiter dicam, harmonia optima ſit (ex quatuor enim elementis humo, aqua,
E aëre, & igne corpora noſtra conſiſtunt) fracto quidem alimentis neceſſariis auxiliabitur: ve-
getiori autem, ac valido cautè illa, & prouidè ſubtrahet: exercitiiq; ſpiritalis inſtituto vires e-
ius immodicas franget. Neque vero quantitates modo inſiti nobis calidi & frigidi, verum &
qualitates ſicci atque humidi probè diſcutiet. Et illis quidem duce ratione, vel augere, vel de-
mere, has itẽ vel intercidere, vel per ſpiritale exercitiũ remittere: eáſque partim immutare,
partim vt per naturam ſunt, ſeruare pro viribus ſtudens, ita demum omni amota diſſonan-
tia tetrachordum corporis noſtri, congruum re vera, atque conſonum ad concentum veri
boni, animæ aptabit. Hæc interim de guſtu propter eos, qui ſe ad ſanctæ virginitatis, imò ad
virtutis totius exercent curſum, tantiſper dixerimus: ex quibus id quoque ſimul oſtendimus,
quia ſicuti corporis aduerſus animam vires ad virtutis acquiſitionum impedimento ſunt: ita
F econtra infirmitas, cum nequeat corporale inſtrumentum promptis animæ deſideriis obſe-
qui, virtutis intercipit curſum. Neque enim plus carnis ſarcina pennas animæ ad infima deii-
cit, quàm imbecillitas corporis, dum iugi ad id curandum occupatione diſtenta nõ permit-
titur ad cœleſtia vt cupit euolare, nec ſolum ob eam moleſtiã virtutum acquiſitiõe priuatur,
ſed & partas iam, dum per impedimenta infirmi corporis pugnare, ſeq; ad ſacra certamina
exercere deſueſcit: ſenſim, dum neſcit, amittit. Sicut enim venter pinguis, non quia ita natu-
raliter affectus eſt, ſed in quem pinguedo per gulæ intemperãtiam affatim fluxit: perturbans
& impinguans animum, non gignit ſenſum tenuem: ita & qui per imbecillitatem nimiũ fue-
rit exilis & gracilis, in emortuo corpore tenuem quoq; iam genitum prorſus extinguit. Illud
etiam dictum non ſimpliciter hos quidẽ vitandos eſſe cibos: hos vero temere ad ſatietatẽ vſq;

Perſtat in metaphora innitans ad tẽperantiã.

Virgini etiã vel ſale magna temperiè cur vtendum.

Salis eſitatione prurigo cietur.

† τῶν ἀκροδρύων.

Vitãda cõdimenta, vt illecebræ voluptatis.

† προσέψημα.

τῶν προσεψημάτων.

Harmonia corporis ſimili confirmatur.

ἀνομοίωσις ex collatione.

admittendos,verum & quantitatem ſobriè vbique metiendam : quæ, ſi excedat frugalitatis G
modum : idem ſolet, quod noxia quæque, operari, & qualitatem cautè diſcernendam: quæ,
niſi ſolicitè diſcutiantur, non minus habet virium, quàm quæ apertè ſunt noxia,rationémque
prorſus eſſe honorandam : vt in cœleſtis exercitij ſtudio ratio nos, non temeritas agat.
Quòd ſi proximum tanquam nos ipſos diligere iubemur : ac per eius mandati vim illi qui
ait : Nudus eram, & operuiſtis me : eſuriens, & refeciſtis me : infirmus, & viſitaſtis me : in
membris ſuis ſtudioſè ſemper aſſiſtimus : † mandatum profectò non implet : qui cum alteri
curet aſſiſtere, atque opem ferre, ſeipſum infirmantem immaniter necat. Conſtat enim
quia falſò diligit proximum, eiúſque proſpicere commodis pergit, qui ſeipſum diligere
neſcit. Et qua tandem ratione mandatum ille iuſtè implere dicitur, qui cauſſam H
cum famulo corpore integrè ac iuſtè non iudicat: cæterum ſubiugandi obtentu illud ſe
caſtigare profeſſus, indiſcreto potius impetu peſſimè conſumit ac perimit? Quomodo
enim iam domino ſeruiet, quòd ipſum dominum, eius quam ab ipſo pertulit, violentiæ
miniſtrum accepit? Quo item pacto domino ſuo ad fratrum beneficentiam ſeruiet,
quod cæteros ad huiuſcemodi ferenda beneficia idoneos, ad ſui curam ſeruos attrahit?
Non iam enim domino ad virtutis miniſtrabit opus, ſed attritum morbo reliquis omnibus
erit beneficentiæ occaſio: miſerum habens omnium iudicio dominum,propter aſſiduam
& erumnoſam circa ſe curam:ſeruumq; miſerabilem,ob eius inſanabilem cædem. Nam profectò
neque dominus vllam iam operum ſuorũ rationem habiturus eſt, illius curæ perpetuò I
deditus:ſed nec adeò miſerabili cõditione cõſtrictus,quomodo ab eius cõiunctione liber euadat
conſiliũ inueniet: neq; ſeruus miſericordia & cura potitus,cõgruas ad ſeruiendũ domino
vires recuperare iam poterit,ſed cũ alter alteri morbi incurabilis occaſio ſit:vtrunq; defectus
rationis inextricabilibus carceris nodis adſtrinxit, qui meritò & à magiſtro certaminis, & à
ſpectatoribus omnibus carpitur ignominiaq; notatur,quod ſcilicet ad curſus cœleſtis certamen
adſcriptus, dum ſine ratione curſum inſtituit ſuum : non modò nihil eorum prudenter
exercuit,quæ ad huiuſmodi ſtadium conferunt : verum & illum iniuſtè deieciſſe,qui ſibi ad
curſum ſeruire debuerat: & ſe vnà ſtolidiſſimè dum neſcit,euertiſſe deprehenſus eſt.Quocirca
neceſſariò his,qui adipiſcendi veri boni ſtudio corpus macerare pergunt, iteratò dictabimus.
Ne declines ad dexteram,ſiue ad ſiniſtram. Sicut enim in gulæ intemperãtiam declinare K
graue ac periculoſum eſt,ita per nimiam abſtinẽtiam corpus atterere, ac per infirmitatem
inutile reddere,omni profectò ratione caret.Neque enim abſtinere à voluptatibus gulę,per ſe
expetendum eſt,ſed quia ad virtutis acquiſitionem confert.Quòd ſi illud,cuius gratia ciborũ
abſtinentiam eligimus,per immoderatam negligamus inediam:contrà atq; inſtituimus,agimus.
Nam fracto contritoq; inſtrumento, neque deo inhærere per lectionis & orationis ſtudium
poſſumus: neque ad fratrum beneficentiam humanitatis officium obire. Igitur & corporis
cura neceſſariò habenda eſt, non ipſius gratia : ſed vt ſeruitio illius ad philoſophiæ ſtudia
vti poſſimus.Impoſſibile eſt enim,niſi famulatum corporis ad philoſophiã obtemperantem L
habeamus, vel diuinis lectionibus operam dare : vel mente in corpore ægro languente,
orationi conuenienter inſiſtere,vel omnino quicquam eorum, quæ ad philoſophiam conferunt,
in noſtram ſociorumq; vtilitatem operari. Idcirco caſtigo,inquit,corpus meum, & in
ſeruitutem redigo.Inſurgere enim aduerſus dominũ per carnis vires, ac petulantiã geſtiens,
per continentiæ flagella coërceo,dominatumq; recognoſcere cogo.Non enim ita,inquit,ferio,
vt immoderatis illud vulneribus conteram, & inutile iam ad ſeruitium faciam: ſed ea
tantummodo ratio caſtigandi corpus eſt,vt ſeruituti ſubiiciam, & domino obſequi ritè compellam.
At vero qui ſeruum ita per inediam ſubiicit, vt non ſolum ad miniſteriũ domini fiat
inutilis:verum nec ſibi ipſi ſufficere poſſit: quid aliud,quàm ſerui ſui ſe famulum fecit? Neceſſe M
enim eſt corpore iam inualido ad ſeruiendum, ac per infirmitatem tabeſcente, contra illi
ſeruire dominum,dum ſemper circa infirmitatis eius curam verſatur attonitus, nec iam exercitationis
antiquæ meminiſſe præ huiuſmodi occupatiõe permittitur, ſed in ſerui ſui obſequio
vitæ tempus omne conſumit.Non itaque ſimpliciter carnis prouidentiam faciendũ non
eſſe diffiniuit,ſed addidit: in concupiſcentiis.Oportet igitur concupiſcibile carnis,atq; ad vitia
voluptateſq; procliue,per continentiæ exercitia frangere : quod vero eius vtile eſt, atque
ad acquiſitionem virtutis neceſſarium, prouida conſideratione ſeruare. Eſca enim nos non
commendat deo.Neque enim eſt regnum dei eſca & potus, ſed iuſtitia & pax,& gaudium in
ſpiritu ſancto: propter quæ ciborum quoque abſtinẽtia cum ratione ſuſcipitur. Nam ſi ipſam
per ſe ci-

† ὑποκρίνεται τὴν ἐντολήν. γνώμη.

Macerandũ quidẽ corp⁹ ſed moderata temperie

Metaphora elegans à ſtadio curſorũ.

γνώμη à cõtrariis.

Corporis, nẽpe organi ad ſpiritualia ſanitas tuenda.

Att. cuius gratia abſtinẽtia commendetur.

A per ſe ciborum abſtinentiam diſcutias,inquit,neque ſi nõ comedamus,deficimus, neque ſi co
medamus,abundemus.Neque enim,qui non comedũt, ob id duntaxat plus aliquid comedẽ-
tibus de virtute habent:neque qui comedunt, ex eo minus aliquid comedentibus habere pu-
tandi ſunt:ſi modo illorum virtus interior æqualis ſit.Oportet igitur ad animæ virtutem in-
tentione directa,cuncta exercitia corporis aggredi,quę,cum per ſe bona non ſint,eius tamen
boni,cuius gratia arripiuntur,ornata miniſterio bona,& honeſta fiunt. Denique ne boni hu-
ius miniſterium infirmitate corporis impediretur:Vino,ĩquit, modico vtere propter ſtoma-
chum tuum,& tuas frequentes infirmitates.Sicut enim feruẽti per ætatem,& valido vegetoq́;
corpori minimè oportet(vt diximus)ignem igni addere: ita neque frigeſcenti per infirmita-
B tem,vel iam per ætatem gelido,plus adhuc frigoris pernicioſe congerere. Cæterum quemad-
modum illic naturalem carnis ardorem,fomenta extrinſecus ſubducendo conſumimus , ita
cõſumptum laboribus,& iam per ætatem,aut morbum ferè extinctum , admotis cibi potusq́;
adiumentis neceſſariis,reparabimus.Quippe & in corpore pacis cura,& ratio habenda eſt:cũ
infirmitati quatuor illa,ex quibus compacti ſumus,omnibus in locis aſſiſtant:ne,ſi aliquando
ſuperet quod in nobis eſt,aut frigidum aut calidum, aut aliud quodlibet ex quatuor : bello &
incongruentia ex infirmitate,vel ex libidinis ardore manantibus,animam impleat . Sed hæc
de vno tantum ſenſu , guſtu ſcilicet , pro virginitatis tuendo inſtituto moderatè ſunt dicta.
Tranſeundum vero iam & ad ſenſus reliquos,vt veram virginem,ſicuti propoſuimus, vide-
C re poſſimus.Non ignorent igitur hi, qui veræ virginitatis ancillam per abſtinentiam ciborũ,
& cæteros labores ſancti inſtituti virginem ſeruare pergunt,fieri poſſe, vt huiuſmodi corpo-
re ſit virgo,non anima.Sufficit enim & aſpectus,qui animæ turpium rerum impreſſit imagi-
nes,& ſermo laſciuior in aures cum voluptate delapſus,animum impudicitiæ ratione corrũ-
pere.Veretur denique † amicus ſponſi,eiusq́; feruens æmulator, ne forte corrumpantur, non
corpora eorum,qui deſponſati ſunt Chriſto, ſed mẽtes. Quocirca neceſſe eſt virgo animam
longè maiore obſeruet cura,quàm corpus:vti ne hãc alibi ſeruet, alibi ſine cuſtodia paſſim di
mittat,ſed omni cuſtodia ſeruet cor ſuum,vt neque per vocem profluens ſermo auditorẽ de-
mulceat ad voluptatis illecebram : neque rurſus extrinſecus in aurem ab alio inuectus , ipſius
D cor ad concupiſcentiam molliat . Eadem illi aſpectus quoque ratio habenda eſt , vt videlicet
non ſit eius mollis obtutus,ne intuentibus voluptatis cõtra ſe emittat indicia:neque emiſſum
forinſecus oculi iactum ſe patiatur attingere,ne hoc veluti ignito iaculo in corde percuſſa,ad
voluptatis inflammetur imagines. Eris enim, inquit, quaſi ceruus iaculo percuſſus in iecore.
Cæterum concurrentem aſpectui ſuo alienum obtutum oportet ab animæ arcere liminibus,
intuitumq́; ſuum pudicitiæ indicem exhibere cernentibus . Quippe & palpebrarum curioſior
motus ſolicitare,atque ad eam voluptatem vel ſolus inflammare ſolet: quæ animam vel ma-
ximè concutit.Nam cum hauſtæ luminibus formæ obtutus paſſiuè defixerit,atq́; in anima vo
luptate mollita ceræ inſtar,conſpectæ ſpeciei imagines preſſerit,quamuis ille abeat,ſeorſum-
E que ſit,qui huiuſmodi formas impreſſit:inſignita animo conſpecti ſpecies,quod ſuũ eſt,ſem-
per operatur:animamq́; imaginibus ludit. Idcirco virgini principio quidem ſummopere ca-
uendum eſt,ne cuiquam infigat obtutus:vel certe, ſi defixiſſe contigerit, figuras animo altius
infigi molientes à ſe contraria virtute reiiciat,ac penitus arceat: vt nullam corporis ſpeciem
diuturnis conſuetudinis obiectaculis formet . Quòd ſi fortè cõtingat clam animæ corporeas
imprimi formas,eas perpetua rerum honeſtarum memoria omni ſtudio in ſeipſa delere cõ-
tendat:corporeas quidem illas veluti ceræ inſcriptas animi ad meliora ac diuina conuerſio-
ne abolendo , ſanctarumq́; rerum imagines elaboratis meditationibus ac ſpeculationibus il-
larum vice inſcribendo.Sin vero iniectas formas in animo,ac ſi in ſigillo infixas durare per-
F mittat,neceſſariò iam circa inſignitam ſpeciem occupatus animus alia bona omnia,& hone-
ſta negliget:atque ad impreſſæ altius ſpeciei imaginem ſemper attonitus eiuſce fruitionis de-
ſiderio fœdè iactabitur.Nec ſanè quicquã ei proderit,quæ eſt eiuſmodi:corpus ſeruare incor-
ruptum,cum anima ad iniectas ſibi per aſpectum corporalis amoris illecebras proſtituta vi-
tietur.Metu enim aut pudore antiquam exterioris virginitatis gloriam cum ſimulatione re-
tinens,eaq́; nudari infame plenumq́; dedecoris cenſens,eam ſeruare vel inuita conatur . Cæ-
terum incorporeis manibus hunc iugiter,quem amat,amplectens, inſitum medullitus animo
ſecum ſemper,& vbique circunfert,& quæ corporaliter exequi,ne deprehendatur, erubeſcit:
ea perpetrare cogitatione non metuit.Quam profectò iam ne corpore quidem quiſpiam ritè
dixerit virginem.Nempe enim,cum is quem amat,ipſi inſeparabiliter in mẽte iungatur , ne-
ceſſariò

γνώμη ex collatione cõtrariorũ.

Nõ corporis virginitas mox animam efficit virginem

† ὁ νυμφαγωγὸς, pronubus

ὡς ἔλαφος τοξεύματι πεπληγὼς ἐν τῷ ἥπατι.

Metaphora

Quæ animo virginitatẽ amiſit, nec corpore virgo eſt.

ceſſariò iam corpus quoq; animæ perturbationibus congruit, ac motibus mentis vitiatæ cō- G
ſentiēs,vnà,cùm domina ſit proſtituta,corrūpitur:& per viſum,& in ſomnis amatoria ſom-
niante illa,ipſum ſimul eiſdem imaginibus luditur . At vero vbi perturbatio eiuſmodi occu-
pauit,obſeditq; animam:ſuperflua iam eſt ciborū abſtinentia,& reliqua carnis afflictio,quan-
do non iam equus equitem impetu ſuo præcipitem fert, ſed eques ipſe potius vi paſſionis in-
timę equum ſtimulis libidinoſæ commotionis exagitat.Sicut enim fieri in pleriſq; cernimus,
γνώμη ex collatione.
vt corpore iam ſenio fracto,ac pene reſoluto, mens tamen præterita luxuriæ cōſuetudine lan
guida,vltra ætatis vires corpus ad voluptatis imaginem concitet:ita & in his, quorum men-
tes vulnerauit , igneum cupidinis iaculum , emortuum quoque præ ſpiritalis exercitij ſtudio H
corpus,animus ad ſuas concupiſcentias irritat,non à corporis robore ad animam penetrante
paſſione vitioſa,ſed ipſa potius anima corpus nequiter ad officia ſua incitante.Si igitur aſpe-
ctus adeo pernicioſi ignis materia efficitur , audiamus monentem ſcripturam ac dicentem:
Oculi tui recta videant,& palpebræ tuæ innuant iuſta,neque te palpebræ rapiāt, neque capia-
ris oculis tuis.Quod ſi iuxta eam,quam ſupra expoſuimus , naturæ rationem tactus quidē eſt
oculorum ad corpora iactus,& ſicuti cum in eos,qui morbo tenētur: oculorum obtutus diu-
Cōtagiū per oculos hauſtum.
tius figimus,morbi ipſius conſortes efficimur,contraq;,cum his,quæ aciē naturaliter innant,
infigimus luminum radios:ſecretiſſima naturę vi inde proficit noſter intuitus,ita profecto &
cum voluptatis indiciis iniicimus oculos:animus voluptatis morbo fit ſaucius:ſicut etiam cū I
veris bonis intendimus,magna in anima per oculos emolumenta ſuſcipimus.Eſt autem ſanè
iniquum & indignum,præterquam quod ad vitium per oculos vehitur,virginem,quæ manu
Si neſcis, oculi ſunt in amore duces.
contrectare non audet, ea iactu oculorum indifferenter attingere . Dux enim & præuius , ac
pronubus(vt ita dicam)oculorum iactus eſt eius,cuiꝰ manus miniſtræ ſunt,tactus. Porrò hic
ipſe,qui per manus fit:illi,qui per amplexum,concubitumq; peragitur , feruenter obſequitur.
Quæ igitur non euitauit luminum iactum,quantum in ſe eſt, ne manuum quidem tactū pol-
luta vitabit.Enimuero quæ huiuſmodi amatorio tactu fuerit innexa , nunquam à ſordida in-
ὁμοίωσις elegans.
quinatione munda reperitur.Sicut enim cum ignē tangimus,ignis indicia per impreſſas no-
bis aduſtiones excipimus:impoſſibileq; eſt eum,qui ignem tetigerit manu,illęſam illam ab e- K
ius incentiua operatione ſeruare:cæterum aut bullæ repente tactum conſecutæ turgeſcunt,ac
doloroſa per feruorem & inflammationem vlcera mox rumpenda minantur , aut iam quoq;
facta in manu acria viſuntur vlcera:ita poſſibile nō eſt,eum,quem ignis amor attigerit, eiuſ-
modi tactum innocuum inuiolatumq; præferre, ſed aut ſimili ratione bullæ per tactum manꝰ
cordi clam ſubrepunt,atq; intumeſcunt:diraſq; amoris perturbationes feruentibus,& æſtuā-
tibus,incontinentiſſimiſq; agitationibus pariunt : ac peccati vlcera continuo rumpenda mi-
nantur,aut animum totum in intimis iam grauiter exulceratum indicant . Ignis enim ardēs,
inquit,eſt in omnibus membris.In quem vero ſuperuenit:eum à radicibꝰ perdidit . Itaq; quo-
niam in membris omnibus ignis hic ardet,his qui corpꝰ aduſtione liberum ſeruare inſtituūt, L
membrorum omnium contactus cautè vitandus eſt,ne ardentem ignis operationem in mē-
bro per tactum,non in ea ſolum parte,quam tetigit,ſed in toto corpore : atque in anima ipſa
A ſimili arg.
ſuſcipiant.Si enim dum caudam quis tantum ſerpentis attingit,caput, magna licet corporis
prolixitate diſiunctum,ad caudæ tactum repēte conuertitur , & ſi digito pedis noſtri impin-
gente,capilli capitis mox in ſublime feruntur : & vitioſus profecto contactus , etiam ſi manu
tantum fiat,à capite tantum vſque ad extremos vngues ad cōſenſum voluptatis pro eius, qui
Simili docet ſenſuū continentiam
tetigit,nutu pertrahit corpus. Ac ſicuti lapis in aquam ciſternæ coniectus,non ſolum adiacē-
tem aquæ partem,in quam cecidit,agitat:verum orbes alios poſt alios perpetuis vicibus exci-
tans,eos interdum ad vltimos lacunæ margines agitando perducit:ita & laſciuus obtutus,vel
ſermo voluptatis delinitus illecebris,in virginis animam, velut in vndam puriſſimam vehe- M
menter iniectus,alias poſt alias quaſi in profundo cogitationes amatorias excitat:ipſamq; to
tam eius qui fecit imaginem ſauciam fluctibus agitat. Quocirca ſummo ſtudio oportet vir-
ginem aſpectus vociſq; blanditias vt peſtiferæ,ac perditæ voluptatis illecebras à ſenſibus ſuis
quàm longiſſimè arcere:& aurem quidem intus caſtiſſima cogitatione, oculos vero cautiſſi-
ma auerſione munire.Non ignoret ſanè prudens virgo, ſi huiuſce lenocinia per aſpectus atq;
aurium tranſitum in animam ſemel irruperint,fore vt manu quoque accedente adiutrice ad
A ſimili itidem argum.
iritamenta voluptatis opus ſuum omnino cum temporis progreſſu perficiant . Sicut enim cū
legione militum vrbis cuſtodiæ præfectus miles , dum domum ſibi ad manēdum per gyrum
circuiēs quærit:& aut vi excluſus à ianua,aut arte aliqua à domino domus eluſus, ſe alior ſum
conuertit:

A conuertit:aut occupato primo ingreſſu facile ad interiora penetrat, quippiam ex armis illic
ſuis,lanceam ſcilicet aut galeam, clypeúmve deponit:ac licet ſociorum gratia egreſſus foris
interim eſſe videatur:poteſtate tamẽ intus eſt,obq; id,quod ex armis ſuis ibidem poſuit: pro-
priam,ſuiq; iuris,ac ſociorum,quos paulo poſt ſecum introducturus eſt:iam fecit domum:ita
profecto & voluptatis ac peccati miles atrox domum tibi per circuitum quærens,aut à primo
aditu excluſus alioſum vertitur:aut anticipans facilem per ſenſus ad intima tranſitum, & ali
quid armorum ſuorum,id eſt,vel aſpectus lanceam per oculos eminus vulnerantem, vel ga-
leam,ſermonem ſcilicet voluptatis opificem per aures penetrantem,vel manuum tactum in-
ſtar clypei cuiuſdam corporis totum ad voluptatem concitantem in anima virginis ponens,
B & ſi foris eſſe videatur, peccati perpetratione nondum inquinato corpore, poteſtate tamen
intus eſt:per arma ibi depoſita vitians mentem: & propriæ iam voluptatis aliarumq; pertur-
bationum domicilium præcipuum animam,quæ horum quippiam ſuſceperit,faciẽs.Obſtruẽ-
dus eſt igitur prim⁹ per ſenſus ſatelliti carnis ingreſſus:ſenſusq; ipſi vt ianuæ ac feneſtræ cor-
dis ſeris ac vectibus vndique firmandi,atque muniẽdi: ne per aliquem illorum verſutus aſcẽ-
dens,mortem,quæ contubernalis eius eſt:ſecum vnà introducat.Mors enim,inquit,aſcendit, Senſus, feneſtræ animæ ex collatiõe
per feneſtras veſtras. Reuera enim ſenſus feneſtræ animæ ſunt: quibus anima ſiue vt pudica
mulier,exteriorem ſenſuum lucem ad cõſiderationem vtilis cuiuſque rei, eas modicè caſteq;
aperiens,haurit:aut attonita ad exteriora quæque,ac noxia curioſè ſpectanda, velut impudi-
C ca meretrix proſpicit ad oblectamenta laſciuiæ: ceruicem malè contorquens: ac per hos ſua-
uia,& læta hauriens. De feneſtris enim, inquit, ædium ſuarum proſpiciens quemcunque vi-
derit ſtultorum filiorum,adoleſcentem mentis impotem:ea loquitur, quibus iam propter le-
nocinia ſenſuũ ſe ipſam totam ad laſciuiam atque impudicitiam ſoluit. At vero quæ pudi-
ca eſt,intus in corde veluti in domo ſedem ſtatuens, atque inde ſenſus cogitationesq; diiudi-
cans,ſi quid vtile,virtutiq; congruum,& omnium perturbationum labe purũ influat: intror-
ſum ſuſcipit:ſi quid autem inutile,atque à virtute alienum: hoc extra feneſtras ſuas obſeratas
prudentiæ manibus ſapienter excludit.Non itaque conuenit ei, qui peccata concubitus ſupe-
rare proponit,huiuſmodi periculorum implicari atque inuerſari lapſibus. Nam & vocis & lu
D minum tactus ad eum,qui per manus fit,occultè progreditur. Hiq; ſimul omnes ſibi inuicem
cathenæ more connexi,eius,qui in congreſſu fit,contactus pronubi efficiuntur.Non igitur ſo
lus carnalis copulæ tactus virgini virgo ſeruandus eſt: verum & genus omne multiplicis ta-
ctus,ex quo ſpecies omnis per ſenſus virgini naſcitur,integrum,atque incorruptum diligen-
tiſſimè ſeruare debet:vt emiſſas eminus ſcintillas per oculos & vocem,ac reliquos voluptatis
indices motus contrariis pudicitiæ extinguens flatibus,& eam,quæ ex hiſce ſuccenditur, flam
mam vnà prudenter extinguat: imò ne initio quidẽ voluptatis incentiua ſuſcipiat: & nunquã
penitus in carne ardẽtem flammam voluptatis admittat: virgo igitur ſit virginis & auditus,
& viſus,& tactus denique,motusq; omnis. Ornanda item eſt veræ virginitatis tota pulchri- Scopus quis virginalis ornamentis
E tudo:vt,neque ſi adſit,gloriari naturali ſpecie appetat:neque ſi deſit, illam ſibi cultu exteriore
conquirat. Turpe enim profectò eſt,& incongruum virgini,atque ab ea quam profitetur,in-
tegritate prorſus alienum,aut traditis ſibi ad ſpeciem ab autore ornamentis gloriari:&,vt di-
xi,corporalem pulchritudinem oſtentare,pluresq; carnis poſt ſe amatores trahere, ac ſolici-
tare ad communem lapſum:aut,ſi careat naturali ſpecie,quæ intuentibus iritamentum volu-
ptatis eſt,ornatum extrinſecus quæſitum ſibi ſtudioſè admouere.Neque enim prior illa pudi-
cam verſare cogitationem deprehenditur,quæ in autoris opere, velut in ſuo gloriatur: atque
in id certamen, in quod ne inducatur,à domino per orationem petit:Ne nos,inquiens,indu-
cas in tentationẽ:dum poſt ſe trahit amatorum greges, ſponte ſeipſam & apertè compellit:
F Ne ſecunda quidem caſtum poſſidet pectus,dum quam non accepit in corpore voluptatis il-
lecebram: eam formis coloribusq; fucatis contra ſeipſam exprimere nititur: vtraque vero,
dum neſcit,traditum à deo munus præter deſtinationis ſuæ propoſitum violat: ſpecioſa qui-
dem,quia pulchritudinem animæ per corporis ſpeciem inquinat: quæ vero deformitatẽ cor-
poris,præſidium ſeruandæ virginitatis acceperat, quòd hanc in ſui perniciem adulteris fucis
traducere in ſpeciem ſumma improbitate molitur. Contra vero oportebat illam temporalẽ
aſpernari pulchritudinem:eaq; non ad impedimentum decoris intimi, ſed ad congeriem atq;
adiumentum vti,& amatores corporis ad animam tota intentione transferre. hanc vero, vt
qua nihil minus ex his,quæ veraciter bona & honeſta ſunt,eſſet adepta:eam, quæ putatur de-
formitas,vt tentationum quietem,tranquillitatemq; ſpiritalis vitæ, ac viaticum inſeneſcibi-
lis de-

lis decoris amplecti. Aeternis quippe frui, atque immortalibus bonis, tanquam propriis vir- G
tutibus æqua hæc ratione cum priore decertat, corporalium quoque priuilegiorum nihil illa
ſuo tempore minus habitura. Cuius autem rei gratia mortalem illæ perſequantur ornatum,

Virgini corporis cultus q vitandus.

anceps ſententia eſt. Nam, ſiquidem, vt virginitatis opitulentur inſtituto: ei quod profitetur
repugnant, dum per eiuſmodi ornatum plures contra ſe aucupes irritant. Sin vero vt formo-
ſæ videantur: profecto ratione caret, ſi eis fruituræ non ſunt, à quibus opinionẽ affectatæ pul-
chritudinis expetunt, eam curam, ſolicitudinemq́; ſuſcipere. Quòd ſi vt his etiam fruantur,

εἰς τὸ ἐναντίον.

quibus placere ſtudent, †in baratrum ſe delapſas apertiſſimè nouerint, ac pro virginibus me-
retrices continuò habendas. Niſi fortè gemina concupiſcentia diſtractæ trahuntur, vt ſcili-
licet & externis amatoribus exatiari cupiant: dumq́; id conſequantur, faciem concupiſcentiæ H
communis illecebram efficere ſtudeant, & intimo ſe amatori verecundiæ, ac metus reſeruẽt
cauſſa. Neque enim poſſibile eſt puram & ſimplicem eſſe talium conſcientiam, quæ exteros a-
matores ad corpus arte & compoſitione pelliciunt, & ſponſo intimo ex dimidio placere vo
lunt. Neque iam erit voluntas earum atque ſententia ſibimet æquabiliter conſona, quæ veluti
in confinio poſita ad amorem interni amatoris, externiq́; ſcinditur. Nemo enim duobus do-
minis ſeruire poteſt. Aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget: aut vnum ſuſtinebit,
exteriorem ſcilicet, cui per ornatum placere quærit, & interiorem alterum contemnet. Quæ
vero innupta eſt: ea, quæ domini ſunt, ſolicitè curat, quomodo placeat domino: ſicuti & nu-
pta curat quæ mundi ſunt, quomodo placeat viro. Et diuiſa eſt, & mulier, & virgo. Nempe e- I
nim poſſibile non eſt & interna curare quomodo placeant, & foris ad ſpectatorum volupta-

Arg. à ſimili

tem veluti in ſcena comi. Verum vt is, qui in ſole magiſtrum alloquitur, non magnopere cu-
rat intueri vmbram manuum ipſius motum conſequentem, totiusq́; formæ lineamenta imi-

† τῶν τοῦ σώματος εἰδώλων.

tantem, ſed totus ex ore præceptoris pendet: ita & virgo nihil penitus. †lineamenta corporea,
formoſa illa ſint, an informia, curans, ſed illa & quæ illorum ſunt irridens, & ad præceptorẽ
ſponſumq́; ſuum tota intentione conuerſa, hunc ſemper in luce candidiſſima per vitæ con-
uerſationem alloquitur: ſolicita quippe eſt quomodo placeat domino: placet autem, ſi ſe illi
talem iugiter offerat, qualem ipſe fingere voluit. Non ſolum igitur ornari virginem non de-
cet: aut impudicis luminibus fucatam formam ad lenocinium voluptatis ingerere, ſed amo- K
re puritatis intimæ, naturalem quoque pulchritudinem pro viribus obnubere, ac dedita opera
extinguere. Quia enim, iuxta ſuperiorem rationem, blandimentum cupidineæ voluptatis eſt

μάλαγμα ἡδονῆς ἄρρενι θῆλυ.

fœmina, & maſculo laſciuioribus oculis ad ſe inſpiciendam illecebram naturaliter ſuggerit,
ac liquidiore voce ad oblectamentum auris, organi inſtar effecta eſt: membrorumq́; inſinua-
ta mollitie, ac toto prorſus corporis habitu, & motu ad ſeductionem formata voluptatis (nõ
modò enim loquens mulier & intuens, verum ſedens quoque & incedens, ob inſitam ſibi na-

† μαγγανεύει.

turaliter aduerſus maſculum vim, hunc ad ſe eminus † attrahit, non ſecus, ac magnes lapis fer

Collatio fœminæ ad magnetem

rum) idcirco ſumma ope contendat virgo neceſſe eſt, ne vllis voluptatis laqueis irretiatur. I-
mitetur itaque vocem obtutumq́; virilem, inceſſuq́; & omni prorſus habitu ac motu corpo- L
ris voluptatis illecebram vitet. Non ſe patiatur ſancta virgo (id enim repetens iterum iterũq́;
monebo) ſubiici carnalibus curis: neque in ſuam aliorumq́; perniciem carnalia ornamẽta cõ-
quirat: ſed ad firmam ſe, atque conſtantem virtutis ſpeciem pudicis geſtibus virilique robore
ſubrigat. Ita enim fœmineam in ſe voluptatem perimet, ſuæq́; iam conditionis ac naturalis ad
virum habitus prorſus oblita, pudicè aſſueſcet caſteq́; procedere. Neque enim paſſim, licen-
terque procedet: nec ni ſiquæ virgines conſeruat neceſſitate cogatur, aliorum ſe domibus in-

Virgo mandatum dei præſtituat ſibi aurigã in omnibus.

geret. Verum motus omnes ſuos ad interni arbitri nutum ac regulam dirigens, moderatore
proceſſuum ſuorum mandato domini ſemper vtetur, ac ne incongruo tempore progredia-
tur, competentem ſibi diei partem cautè ſeruabit. Neque enim quia ſcriptum eſt, infirmus e- M
ram, & non viſitaſtis me: & cætera, cœleſti ſalubriq́; mandato ad diſſolutionem ſuam, ac pro-
brum abutetur, vt horis quibuſlibet temere prodire præſumat: & improbè atque intempeſtiuè
per vicos omnes volitando diſcurrere, intuendámque ſe cunctorum oculis petulanter infer-
re, nec bonum domini mandatum non competenter vſurpans, ad ſui ipſius reprehenſionem
malè inuertet, neque vſquam omnino ſine ratione prodibit. Cæterum habita diligenti ætatis
ſuæ ratione, non temerè progredietur, ſed intra annos adoleſcentiæ poſita ad eccleſiam tan-

† οὐ γὰρ ἀγελαίαν δεῖ τὴν παρθένον

tum, ne tum quidem ſola & incomitata procedet. Quòd ſi ex mandato domini aliò fortaſſis
ire cogetur: id quoque ſignificabit comitibus propoſiti ſui atque cuſtodibus grauibus fœmi-
nis. Neque enim temerè † gregalem eſſe virginem decet, quæ nuptiarum vincula fugit, neque
paſſim

A paſſim quò velit incedere,quaſi ideo renuerit virũ: non vt immortali ſponſo ſemper aſſideat,
ſed vt in poteſtate habeat quocunque velit malè libera & vaga diſcurrere. Nempe enim vir-
go non ideo viri connubia reſpuit,vt vitę arbitro ac teſte careret:ſiue vt zelotypia libera vbi-
libet verſaretur vt vellet,ſed vt voluptates carnis partusq; dolores, & laborioſiſſimam cura-
rum ſecularium molem erumnoſamq; ſolicitudinem fugiens,ſub iudice & teſte deo, virtutis
zelotypo vitam ſuam ad incorruptionem diſponeret atque dirigeret. Deus enim, inquit,ze-
lator ſum:zelans eum ſcilicet,qui meam in vobis ſpeciem corrumpere atque adulterare mo-
litur.Nam ſi abiecto viri iugo,& ei vitæ,ad quam condita eſt,curæ ſcilicet domus, & genera-
B tioni filiorum inutilis,& virginitati quam profitetur,probro futura erat, atque ex eo prorſus
ſummam paſſura iacturam,quòd & animam improbis cogitationibus,& corpus laſciuis mo-
tibus inquinet:præſtabat illi profectò coniungi viro,qui ſe moderaretur ad vitam, eiq; com-
modum adiutorium ad curam domeſticę rei in recompenſatione regiminis ſui viciſſim per-
ſoluere:educare liberos,& ad ſucceſſionem generis,& ad ſolatium ſenectutis, atque vna ſaltē
ex parte propter zelotypiam viri,quantum fas eſt,deo ſeruare ſe virginē.Eas quippe, quæ per
vicos ac domos libere volitant:indiſciplinatas eſſe,non virgines, veritatis ſermo denuntiat.
Otioſæ enim addiſcunt circuneuntes domos.Non ſolum autem otioſæ,ſed & nugaces & cu-
rioſæ,loquentes ea,quæ non decet.Quòd ſi viduam quæ viri iam experimentum cepit, viro-
C rumq; in oculis verſari conſueuit,indecens eſt linguam ac pedes paſſim mouere,ne prædictis
criminibus teneatur obnoxia: longè ſanè indecentius eſt virginem, quæ verecundiæ ad virũ
nunquam exuit tunicam,honeſtam ac pudicam non ſeruare linguam,greſſumq; ſuum ea di-
ligentia non moderari,vt nunquam illum niſi ad vſum neceſſarium atque vtilem proferat.Il
la nanque tantum loqui virginem decet,quæ audiētium animos iuuare poſſint,& per ſermo-
nis puri veritatem atque rectitudinem ad intelligentiam diuinarum rerum vbertim inſtrue-
re atque exornare:fluētum quippe ſermonis, quod miniſterio linguę ad exteriora deducitur,
fontis,ex quo manat,index ac teſtis eſt.Ex corde enim exeunt cogitationes malę,homicidia,
adulteria,& cætera:ex quibus fructibus arbor agnoſcitur.Vera igitur virgo, ex morum puri-
tate tanquam ex vitreo fonte,ſermonem ſuum lucidum,omniq; inquinationis agitatione pu
D rum effundere tranquille debet: qui non modò nihil noxium aut ſubdolum, & quod ſenſum
ad voluptatem demulceat,importet:verum ne otioſum quidem ac ratione vacuum,atq; ideo
rationali anima indignum.Omne denique verbum, quod ex virginis puriſſimo hauritur fon
te,veluti incorruptionis poculo implere auditoris animam debet:eam ipſam,à qua proficiſci-
tur,itidem recreaturum.Talem itaque ſe exhibeat virgo,dum loquitur: ſi quando tamen lo-
qui opus erit.Diligenter enim obſeruandum eſt, cui, quomodo, & quando eam loqui dece-
at.Nam neque paſſim quibuſcunque obuiis conuenit, ſermonem virginis fluere, neque rurſus
his,qui ſunt digni veneratione,inſolenter & inuerecūdè nudari: neque, ſi careat vtilitate,cō-
tra propoſitum ac præter dignitatem virginis fundi:neque, ſi qua hunc vtilitatis ratio ex ore
virgineo neceſſariò efflagitauerit, eius rei gratia liberius, quàm virginali pudori conueniat,
E oſtentandi cauſſa profluere. Verum vbique & perſonæ, & vtilitatis, & temporis diligens illi
ratio habenda.Cumq; neceſſario loquendum erit,multo pauciora,quàm audiet, referet. Nā-
que & natura loquendi,audiendíque modum ad proportionis regulam metiens, duas aures,
linguam vnam nobis effinxit:quaſi & duplū diſciplinæ cauſſa audire debeamus, & ad ea quæ
rogamur,ſeſqualtera proportione contractum referre ſermonem.Caſtigata itaque locutione
prudens virgo vtetur: cumq; tempeſtiuè quempiam oportuerit alloqui, multo audiet plura,
quàm dicet.Omníſque ſermo eius,cum procedet ex labiis,ſolam vtilitatem audientium feret.
Aut,ſi interrogandum fuerit, inſtruendi animi gratia, ſobriè ex ore ac verecundè prodibit.
Aliâs vero intra cordis ſui ſecreta cubilia quieſcet:id iugiter atque plus aliis orans: Pone do-
F mine cuſtodiam ori meo,& oſtium circunſtantiæ labiis meis. Atque in hunc modum os ſuũ
orationibus muniet.Nec minori ſanè ſtudio aures obſtruere curabit,ne quicquam in eas ma-
lum ac noxium influat:auditúmque ſuum mente ac ratione frenabit:in auris ac linguæ quiete
dominum aſſiduè deprecans:Ne declines cor meum in verba malitiæ, ad excuſandas excuſa-
tiones in peccatis.Enimuero illud longè abſurdius eſt,& his quæ dicta ſunt, merito cenſetur
indignius,atque à virginali inſtituto prorſus alienum:virginem non ſolum hirundinis in mo
rem volitare per domos,ſed & nuptiarum miniſtram ac pronubam fieri. Honorabiles quidē
nuptiæ in omnibus:verum aliis ea cura,non virgini competit.Neque enim illi expedit,propo-
ſiti ſui relicta ſemita, in triuiis ſeculi vulgaribus turbis paſſim miſceri. Alia eſt enim via nu-
bentium,

Meli⁹ eſt nũbere,q̃ non ritè ſeruare virginitatē.

Cuſtodia linguæ.

γνώμη trālata à fluēto & fonte.

Aures duas & linguam vnā,cur hoмini natura indulſerit

γνώμη.

bentium,alia ſemita virginitatẽ profitentiũ:Et diuiſa eſt virgo & nupta.Recedat igitur virgo G
† τῶν γαμικῶν ὑποθέσεων.
à † nuptialibus curis:immo ne cauſſa quidem ſit aliis nubendi, ſed aliis, quibus inſtitutum eſt
carnales ambire ſponſos,eiuſmodi ſtudia relinquat.Illæ ad ea concilianda connubia,ſi ita videbitur,vacent:ſancta virgo quæ cœleſtem ſponſum flagrante charitate ſuſpirat, ſi pio nubẽdi amore detinetur,cœleſti potius ſpõſo immaculatas atq; integras virgines iungere ſtudeat:
laborent illæ circa mortales thalamos:iſta cum prudentibus accenſa lampade circa immortalem ſponſum feſtiua tripudiet:illum ſequens iugiter , atque ad virginitatis gloriã ei & ſpõſas alias copulans.Eſt enim re vera inuerecundũ,plenúmq; dedecoris, cum ſoleant quæ antequã vitæ coniugalis moleſtias planè perſpicere per ætatẽ poſſent,præuentæ ſunt cõnubiis,innuptas,vt huiuſmodi curarum experimẽta fugere nitantur, ſumma cũ beneuolentia hortari, H
proponentes immortalis ſponſi gloriã:quãtaq; ſit illarum dignitas, quãta & in præſenti & in futuro ſeculo felicitas,quæ illi deſponſari meruerunt, admonentes , atq; ad virginitatẽ omni ſtudio tuendam,eas prouocantes:virginẽ econtra carnalis coniugij pronubã fieri,atq; huiuſmodi negotiis addici.Cõtra ſanè q̃ ille(vt mihi quidẽ videtur)ſentire ſe,per ea,quæ gerit,inſinuat.Nãq; virginitatis profeſſione præuenta,pudoris cauſa ſe ad eã componit vel inuita.Affectu tamen ſuſcipiens nuptias,ac pœnitens ea ſe voluptate priuatã,ex iis quæ agit,quanto earum in intimis flagret amore,nõ mediocriter indicat:quaſi nubentibus apertiſſimè oſtendere intendẽs,congratulari ſe illis,ꝙ huiuſmodi voluptate fruituræ ſint. Cum itaq; virgo & vita & inſtituto à nupta diuiſa ſit,nõ ignoret quæ nã ſe agere vtiliter deceat,vt integrã atq; illi- I
batã per omne opus virginitatis pulchritudinẽ ſeruet : ne paſſim ſe atq; indecenter effundens, per ea quæ gerit,caſtitatis propoſitum violet.Sed enim quæ vera virgo eſt:ea, quam diximus diligentia in locutione,ſilentio proceſſuq; ſe obſeruabit.Oportet quippe illam non indiſcuſſe, neq; ſolam,ſed iuxta eam quam præfiximus,normã cũ mulieribus ætate prouectis,& vitę prędititis integritate,procedere. Neq; vero vſquam in vicis & plateis , vbi turpium flagitioſorũq; hominum conflari cœtus conſueuit,ſacra virgo cernetur . Verum captata cõgrua proceſſionis hora,talẽ ſe & habitu & inceſſu & toto corporis motu exhibebit: vt qui illi fortè obuij fuerint,ac ſi viuum dei ſimulachrum aſpicientes , faciem ad reuerentiam atq; ad admirationem

Virgini q̃ olim delatum ſit, velut dei ſimulachro. Simile elegans.

ſanctitatis inclinent:honeſtæq; virtutis admoniti, mentem pudicam & ſobriam referant:venerantur,inquam,aſpectum virginis,atq;(vt dixi) tanquam diuinæ imagini reuerenter de via K
cedant.Quemadmodum deniq; ſatyrorum cõſpectæ imagines riſum intuentibus mouent : ac ſicuti aliæ mœſtiores effigies cernẽtium & animum, & faciem triſtium imaginationibus cõfundunt:& ſicut nihil horum,cum mouetur,intuentium faciem in ſuũ traducit affectum : ſed quòd in immota imagine aſpicitur : in illa immobili forma cernentiũ animos mouet atq; ad ſui imaginem dirigit:ita & virgo caſtitatis imago , immo ipſius virtutis effigies etiã cõſpecta ſolum,ad dei conſiderationem humanos mox conuertere,ac mouere debet affectus. Feriatur itaque impudicus quiſq; animo ex aſpectu virgineo pulcherrimæ caſtitatis admonitus: reminiſcatur quiſque protinus dei, dum eam cernit effigiem , quæ ſe ad eius perficienda mandata ſemper exercet,atq; vt breuiter dixerim,omnium aſpicientium virginem , & affectus, & ani- L
mus ad virtutis transferatur amorem,omnes ex allocutione eius grauitatem & compũctionem animo referant.Nullus tanquam ſatyri , aut voluptatis delicatam ac pictam faciem intuens effundatur ad ſcelus:ne & illi probrum,& ſimulatæ virginitatis aſpectu , & ſibi maioris interitus cauſam ex contubernio virginis imprudẽtis acquirat.Diuinæ igitur imaginis(vt ita dixerim)prominente figura ſeſe virgo omni genere virtutis exerceat,atq; à ſeculi curis faciat prorſus alienam. Ita enim à corporis voluptatibus animam ſegregans , animumq; totum ad amorem cœleſtium intentiſſimè dirigens, omnia,quæ in mundo ſunt, iucunda calcabit : nec modo feret his,quæ dulcia putantur & ſuauia,non perfrui: verum & earum perpetuas ærũnas miſerabitur,quæ temporalibus his moleſtiſq; voluptatibus addictæ ſunt. Nẽpe enim eius quæ M
nupſit,multiplices(vt ſic dixerim)mortes,quas illa indies patitur, è regione cõſiderãs, ſibi ipſi profectò propoſitoq; ſuo gratulabitur.Nã quæ mortali connubio cõiuncta eſt , ad ſuam ipſius curã viri quoq; altera adiecta,geminam in vna anima ex coniuncto ſibi corpore ſolicitudinẽ

Coniugij moleſtiæ

neceſſariò ſuſtinet. Nec iam vnius tantum corporis laborat gratia: ſed in vna (vt dixi) anima, & ad ſuum , & ad viri corpus curandum iugiter intenta diuiditur : vbi vero filios poſt cubiculi ſolennia , & ſecreta commercia , parturire atque in lucem edere cœperit : per vnumquenque naſcentem animo ſcinditur : & præſentibus triſtibus naſcituri cura ſemper adiicitur . Ac ſiquidem virum bonum blandumq; nacta fuerit : perpetuò ne moriatur , metu viduitatis,

A duitatis, incommoda, cruciatúsque iam ſuſtinet: diram quandam, & immitem curam, &
præſente illo & abſente, propter inſperatos caſus, animo indeſinenter excipiens. Sin vero
contrà, duro, & immiti fuerit coniuncta: tota quidem vita illi cruciatus eſt: & cum pudi-
citiæ ratione neutrum queat eligere: id eſt, nec viri mortem, propter viduitatis anguſtias:
nec vitam ob moleſtiam incommodúmque conuictus: ancipiti atque ineuitabili malo, a-
cerrimiſque doloribus ſemper atteritur. Inde vbi filios edidit: aut ad bonam illi frugem
euaſerunt: & maiores ex illorum abſentia dolores iugiter tolerat, quàm parturiens tule-
rat, aut malos euaſiſſe conſiderat, & maius ex ea procreatione liberorum, quàm ſi permãſiſſet
B ſterilis, opprobrium ſuſtinet. Sæpe antequam prædicta experiatur incommoda, vna & ſpon-
ſa, & vidua efficitur, ac ſine liberis in viduitatem delapſa, nec vxor iam, nec virgo, nec mater Aenigma in
eſt. Sic profectò omnibus, quæ putantur læta coniugij ſimul amiſſis, breuiſſimo voluptatis ſen viduã infœ-
ſu, irrecuperabilem virginitatis perdidit florem: coniugijq; tantum ſolum modo experta eſt: cundam.
quantum illi ſatis eſſet ad dignoſcenda viduitatis incommoda. Quòd ſi relicta vidua pupil-
los enutriat filios: eius, quem ex viri morte perceperat mœroris iuge illos monumentum cer
nit, & ſemper in lacrymis, ſemper in gemitu, ſemper in ſolicitudine educãdorum degẽs, nul-
lum præterito malo ſolatium inuenit. Præterea & propinquis, & famulis, & filiorum curato-
ribus, ipſiſq; poſtremo etiam filiis, vbi virilitatis annos attigerint: cunctiſq; omnino ſe vexa-
C ri volentibus ad prędam miſerabiliter expoſita, doloris, luctuſq; tragœdiam, vitam ſuam om-
nium ingeret oculis. Et quid plura perſequi neceſſe eſt? dominum ſibi cum dote infelix mulier
coëmens virum, ancilla pro libera efficitur: breuiſſimęq; voluptatis gratia naturali libertate ſe
priuans, ianuam ſibi ineffabilem dolorum, perpetuiq; mœroris per huiuſmodi connubium a-
perit. Manet enim immota maledictionis aduerſus illam prolata ſentẽtia: quæ per omnes nu
ptias veluti epithalamium ita canit: In doloribus paries filios, & ad virum conuerſio tua, & ip
ſe dominabitur tui. At vero prudens virgo iugum huiuſmodi ſeruitutis abiiciens & tota in- Virginitatis
tentione ad dominum currens, vnà dolorem quoque qui ex maledictione intentabatur, ab- cõmoda ex
D rupit. Effugit quippe partus anguſtias: effugit mortalis viri miſerum iugum: ſimúlque incom- collatione nuptiarum.
moda omnia quæ ex nuptiis prouenire monſtrauimus. Effugit item peccatorum omnigenũ
inextricabiles nexus: & retia vitæ præſentis euaſit. Effugit ante omnia carnalis cõmercij cor-
ruptelam, & integra tota atque illibata anima quæ & corpore ſancta, æterno regi ſe læta deſpõ
dit: nec iam ad mortalem virum conuerſionem ſuam fieri patitur, ſed frugi perſeuerans, ſe in
vitæ conſtantia & honeſtate coram domino ſemper exercet. Quippe coniugij finem corru-
ptionem & iniurias eſſe conſiderans, ex ipſo fine totam nuptiarum tragœdiam prudenti ra-
tione collegit: declinanſq; primam triſtium cauſam, manãtem quoque ex ea preſſuram ſimul
effugit. Idcirco quæ innupta eſt, cogitat ſolicitè quæ domini ſunt, quomodo placeat domino.
Quæ autem nupſit, quæ ſunt ſeculi, ſolicitè curat, quomodo placeat viro: & diuiſa eſt & mu-
E lier & innupta. Et virgo ſolicitè curat quæ domini ſunt vt ſit ſancta corpore & ſpiritu. Cum il
la igitur, quæ ſecularia cogitat mortali ſcilicet cõiuncta viro: curas cogitationéſque partitur,
eíque ſeculares rerum corruptibilium ſolicitudines linquẽs, ſibi immortalium & incorrupti-
bilium quæ ſponſi ſui familiares ac propinquæ ſunt, ſeruauit. Quocirca nihil eorũ quæ ſeculi
ſunt, curare deprehenditur: ne videatur occupaſſe alterius partes. Sed curis omnibus ſeculari-
bus libera, puriſſimo & quietiſſimo animo ſe ad ſponſum ſuũ tota intentione conuertit. Neq;
enim viri ſui diffidens † viribus circa vitæ neceſſaria, vt prior illa turbatur atque diſtrahitur, ποριστικῇ τῇ δυνάμει.
ſed ipſius & ſummæ in ſe charitati & ſufficientibus ad omnia viribus freta: nihil aliud quàm
vt illi placeat curat, per quæ hanc ipſam placẽdi ſibi curam, eximiam eius ac ſemper amplio-
rem in ſe beneuolentiam attrahit. Quid autem eſt placere virginem deo, niſi naturalem ſpe-
F ciem ſuam virtutibus exercitij ſpiritalis coruſcam ſemper oſtendere, & eam iugiter integrã
intemeratámque ſeruare? Velle itaque placere deo, nihil eſt aliud quàm laudabilem ſeipſam ac
beatam & ei ſimilem pro viribus facere. Verum enim quæ ſic cogitat quomodo placeat deo:
nõ illi, cui placere quęrit, per eam curam lucrum comparaſſe, ſed ſibi magis per hoc ſtudium
decorem incorruptibilem atque immortalitatem acquiſiſſe deprehenditur. Porrò ſi adeò ſunt
eximia virginis lucra & per eam quam ſuſcipit curam cogitans quomodo placeat deo ſibi ip
ſi prodeſt, efficitúrque beata, minimè profectò conuenit vt quæ mũdi ſunt, cogitare vnquam
inueniatur. Neceſſe enim eſt, vt eo ipſo curam & cogitationem placendi domino negligat:
quo ea quæ ſunt ſeculi cogitat, arguatúrq; rectori ſuo, gubernatoríque diffidere. Neque enim
poſſibile eſt & illi confidere, tanquam ad omnia ſufficienti & ſecularium rerum diſtendi cu-
ris, ſed

ris, ſed ſi ſolicita eſt, quomodo placeat domino ſcire profectò debet, quia & ipſe in nullo li- G
cet obnoxius, quomodo ſponſæ ſuæ placeat, curat. Nam ſi mortalem virum vitæ ſuæ præ-
ſidem atque cuſtodem nacta mulier, ſuæ circa illum curæ & obſequij præmium, ipſius in o-
mnibus gubernaculum & regimen viciſſim recipit, quanto magis quæ deo gubernationem
ſui tota fide permiſit, & cum illo ſimul viuere ſemper eligit, copioſiſſima ſuæ circa illum cu-
ræ præmia, ipſo ſibi per omnia proſpiciente, ſuſcipiet? Habet autem fidei pignus ex ipſius
præcedente prouidentia. Si enim cum necdum ſibi placere quæreret: tantam erga illam o-
ſtendit charitatem, vt ſe pro ea promptè ac libenter offerret, vt eam ſuo ſanguine ſanctifi-
caret: multò ſanè magis placere ſibi cupientis curam habiturus eſt: & cum his quæ ſibi ad ve-
ram & æternam vitam conferunt: mortalis quoque vitæ ſtipendia illi prouiſurus. Nō autem H
vltra vrgentem neceſſitatem indulgebit delitiis domini ſponſa, neq; vt voluptati ſtudens mu
lier, ſuperflua minusq; neceſſaria requiret. Neque enim vel illi dare conuenit quæ ſponſæ cha
ritatem intercipiant ad voluptates corporis ſe conuertentis, vel ſibi ea expedit accipere quæ
ſenſum ſuum à ſpiritali occupatione atque ab amore intimo auocent. Verum ea tantum quæ
ſeruandæ vitæ ſufficiant, prudenter expendens, nihil amplius inquiret. Neque vero vnquam
per neceſſariorum indigentiam, etiamſi experiendæ dilectionis eius eam conteri ſinatur ine-
dia, puſillanimis effecta murmurabit, ſed omnia credens, omnia ſperans, omnia ſuſtinens, ei
quem diligit tota animi intētione coniuncta, & veriſſima charitate affixa, etiam dum in ex-
teriore homine agit, emortuo iam, & quodammodo ſenſuum officio priuato: iugiter abſque I
Collatio distractione vlla ipſius paſcetur immortali alimonia, pulchritudineq; ſatiabitur. Fit ſæpe vt
qui mortalem ardet & corruptibilem ſpeciem, nō modò pecunias, omnemq; ſubſtantiam a-
moris gratia largè profundat, ſed cibum etiam & ſomnum & veſtem & habitum & omnem
exiſtimationem, corpus denique ipſum & corporis vitam dum ſolo potiatur amore, cōtem-
nat: parietes item & domos, omneſq; medios obices audacter aſcendat: contra ipſos denique
diſtrictos gladios feratur inſaniens: ac niſi ſolito cultu incedens perfrui amore poſſit, obmiſ-
ſo eo, viliſſimo & inhoneſto habitu præter dignitatem ſuam vt ſolum ſequatur amorem, cum
voluptate etiam ſerpendi moleſtiam ferret. Ita fermè & qui deum veraciter diligit, ac ſolicitè
illi placere quærit, non ſolum pecunias & opes vt amato ſatisfaciat & mādatis illius obtem- K
peret negligere & aſpernari debet, verum vt cibum neceſſarium, & ſomnum & exteriorem ha
bitum, ſeculiq; fœdam profectò & inaniſſimam gloriam, corpus ipſum denique vitamq; cor-
poream vt cœleſti amore ſaginetur, tota intentione contemnere. Parietes præterea carnalis
propinquitatis & parentum domos omnemq; medium mūdum tranſilire, & ad martyrij gla-
dios, ſi ſe præſtet occaſio perniciter currere, ac niſi conſueto habitu viuēs, amore æterno frui
poſſit: ignobiliorem aſſumere plurimaq; mundi improperia cum voluptate tolerare iuſtiſſi-
mè optabit, vt diuina, ſi ita dici liceat, inſania ſapienter inſaniens, eo qui verè & ſummè ama-
bilis eſt pro affectus ſui deſiderio fruatur. Huiuſmodi profectò amatorē ad ſe de terrenis per-
turbationibus euocās hic ipſe qui tam ſuauiter ſalubriterq; diligitur, ait: Exi de terra tua & de L
ὡς ἂν ὃ ἐπόθει ἴδωμ. ἀλητεύειν. cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monſtrauero tibi. Ille vero vt
quod cupiebat aſpiceret, promptè libenterq; ſequebatur, & amoris gratia * errare iucundè to-
lerabat, dicens: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio an anguſtia? an perſecutio? an
fames? an nuditas? an periculum? an gladius? Nouerat ille vtique quoniam qui amat patrē aut
matrem pluſquam eum qui verè bonus eſt, frui illo non meretur. Et qui non renunciat om-
nibus quæ poſſidet: adhuc autem & animæ ſuæ amicus & amator domini vocari dignus non
eſt. Quocirca germanum in illum chariſſimumq; affectum oſtendere cum vellent hi, qui ea
tantum quæ illius ſunt, cogitare pergebant: Ecce, inquiunt, nos omnia dimiſimus & ſecuti ſu-
mus te, quid ergo erit nobis? Dignumq; illis amoris erga ſe præmium, iam tunc inſinuans, di- M
xit: Amen amen dico vobis, quòd vos, qui ſecuti eſtis me: in regeneratione cum ſederit filius
hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim
tribus Iſraël. Et omnis qui reliquerit domum aut agros aut fratres aut ſorores aut vxorē aut
filios, propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit. Reuera iuſtū
ac rationabile fuit, vt qui opere amorē erga illum ſuum omni vitæ ſuæ tempore, puram, in-
Quæ virgo aſpernari debeat Chriſti gratia. uiolatamq; monſtraſſent: præmia ſudoribus digna reciperent. Huiuſmodi amore flagrantem,
ſeculares opes & mortiferas ſuauitates atque delitias contemnere virginem decet, tempora-
lemq; gloriam & faſtum & ſpeciem corporis, pernicioſaſq; calcare blanditias, ac propoſito
firmiſſimo dominum ſequi, iſta ſecum perpetua meditatione voluentem: Mihi autem adhæ-
rere deo,

A rere deo,bonum eſt:ponere in domino deo ſpem meam. Sic profectò omnia, quæ ſeculo de-
ditis præclara cenſentur,qualia ea quiſque appellare voluerit, & fœda & ridicula exiſtimabit,
vnumq; ſolū bonum ſuum ambiet:atq; illud intentiſſima mentis acie cernet.Quippe & ſpon-
ſus amoris erga ſe illi pręmia referens,ſiue illa ancilla ſit,ſiue ignobilis,ſiue paupercula & ob-
ſcura,atq; in ſeculo penitus abiecta,cōſortio eā ſuo,& communione nobilitans, cœlorū regi-
nā facit,nec ſolo hanc munere immortalitatis honorat:ſed exteriore etiā amictu,tanquā ſpō
ſam ſuā accuratiſſimè ornato cōponit,& vario. Cuius admirans gloriā hymnorū cœleſtium
cantor ad ſponſum ait:Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato circundata varietate:
vt quæ nunc pānoſa ſeruiliq; habitu vilis habita eſt , in cœleſtibus regnis regina & nobilis &
B honeſta,ornatu vario regi adſiſtere inueniatur.Perquàm vero iniquū & indignum eſt, cū ſpō
ſus nimia vi amoris impulſus,nobilitatē & diuitias ſpreuerit,ignominiaq; calcata,extremam
quoq; ſit perpeſſus inopiam,vt nos illius paupertate ditaremur : ſpōſam immortalitatis cōſe-
quendæ cauſa,nolle pro ſe mortuo paria reddere,ſed affluere delitiis,& in laſciuiā ſolui,& ſe-
culo configurari malle,ac renuere cū illo pauper effici , & humiliari, qui propter ſe factus eſt
pauper:vt ad proprias diuitias diuinitatis remeanti illi,quæ pauperi pro ſe effecto paupertatis
acceſſerit conſors,diuitiarū quoq;,& regni in cœlis ſocia inueniatur. Deſpiciat ergo prudens
virgo quicquid oculis carnis aſpicitur, quātumlibet id apud pleroſq; præclarū eſſe iudicetur:
imo ne initio quidē dignetur aſpicere,ſed exceſſu quodā diuino, qualem ille paſſus eſt, qui in
C extaſi dixit:Omnis homo mendax,à ſenſibus atq; à cōſeruis excedens, nudo , & expedito ani-
mo amoris ſui beatiſſima ſatietate fruatur . Caueat ne aut aſpectū, aut motum aut ſermonem
ſuū affectu nimis pudico in quēpiam ferat:motuſq; omnes & animi,& corporis in ſponſi ſui
ſeruitiū redigat.Vbiq; enim ille eius intuetur cor:& motus omnes diligenter explorat . Nulla
igitur ex parte mœchari cōuenit virginem,non lingua,nō aure,non oculo,non tactu,nō vllo
deniq; ſenſu,multoq; minus animo:ſed corpus quidem veluti delubrū quoddā,aut ſponſi tha-
lamum aptiſſimè inſtruere atq; ſeruare:animā vero in hoc ipſo vt ſpōſam nitidā ac puriſſimā
ſponſi amplexibus iungere:diligenter enim ille omnia rimatur & diſcutit:non ea ſolum, quæ
mortalibus patent obtutibus,ſed quæ in intimis animi receſſibus latent:† ipſiuſq; oculos nulla
peccatricis conſcientiæ latebra vnquā effugere poterit.Nā ille quidem, quæ mortalibus viris
D copulatæ ſunt,quoties ad id nequitiæ proruperint,vt adulterij ſcelus perpetrare geſtiant, vi-
rorum ingreſſus,atq; exitus ſolicitè obſeruant,aſpectuſq; illorum,& aures callidè , quantū li-
cet,cuſtodientes , adulterinis & verbis & nutibus aures atq; oculos ad impudicā voluptatem
furtim ac latenter exſatiant.At vero domini ſpōſa,cū eius neq; obtutus,neq; aures, neq; præ-
ſentiā queat effugere: omnia in eius oculis gerit. Quapropter ſcire oportet virginē: quòd ſi-
ue ſola aliquid loquatur,in ſponſi auribus loquitur:ſiue ſola quippiā agat,hoc ille diligēter in-
tuetur:ſiue cogitet quicquā,hoc in ipſo cordis motu citius ille cognitum & exploratū habet.
Faciet enim,inquit,quiſpiam in abditis,& ignorabo?Et quomodo qui plantauit aurem, nō au
diet?Aut qui finxit oculum,non conſiderat?†Qui corripit gentes,non arguet?Qui docet ho-
E minem ſcientiam,iſte quo pacto non omnia agnoſcet:cuius omnia nuda,& aperta ſunt ocu-
lis?Idcirco homo peccati pro iniquitatis merito cæcatus,& ſeipſum fallens,dicat vt vult: Te-
nebræ operuerūt me,& parietes in circuitu meo Quis me videt?Quæ vero ſpōſi candidiſſimā
lucē ſemper in ſuo pectore ſuſcipit:dignè pro ea,quæ ſibi debet ineſſe ſapientia, per ſingula ita
exclamabit:Quia tenebræ non obſcurabuntur à te,& nox ſicut dies illuminabitur : ſicut tene-
bræ eius,ita & lumen eius.Probet igitur intuitū ſuū domini ſponſa:&,ſiquidē ſponſo ſuo gra-
tum eſſe agnouerit,tūc iam illū plena fidutia moueat . Sin autē illi minus placere perſenſerit,
non ſe fallat,nec,quia nullus hominum videt,illum etiam latere ſe putet. Eadem ratione ſer-
F monem quoque ſuum,cogitationemq; diiudicet:membrorum quoq; itidem,ac digitorum per
ſingula motū.Etſi illi placere peruiderit,ſecura iſta iam moueat:ſin aliàs, eius vt ſupernè ſpe-
ctantis reuereatur ſemper obtutus.Si enim ſolicitè cogitat, quomodo placeat domino : nihil
eorū præſumere debet,quæ illi nō placēt.Quòd ſi,quia nullus hominum videt, fuerit vel ver-
bo,vel nutu fortaſſe procacior, maximè quidem eo ipſo accuſatrix eſt ſui , quòd ipſa cogita-
tione dum latere ſe putat,conſcientia tamen intus arguente mordetur.Deinde apertè depre-
henditur ad ſponſi ſui cæcutire dignitatem.Incorporeus enim ille cum ſit,& ſuſurri, & aſpe-
ctus, & cogitationum atque intentionum cordis teſtis intimus atque arbiter ſemper adſiſtit:
auerſatúrque eiuſmodi fallacem ſimulatámque ſententiam & voluntatem. Et idcirco in pri-
mis fucatam virginitatis ſpeciem , & habitum odit : quòd quæ eiuſmodi eſt , hominum ocu-

Eodē hortatur,Chriſti exemplo.

† ἢ οὐκ ἄν τις μοιχευομένη λάθοι τοῦ τοῦ πόμμα.

† ὁ παιδεύων

ἐπιφωνείτω

Nihil nō apertū ac priuium interno iudici.

los fallat: ſponſamq; ſe illi iugiter exhibere putetur : cum neque ſponſa ipſius, neque hominis G
apertè ſit vxor:ſed hæc profectò,dum opinionem virginitatis per exteriorem habitum ab ho
minibus captat,in oculis ſponſi adultera eſt,ac præter adulterij ſcelus , quo in ſponſum ſuum
peccat:impiè in eum contumelioſa eſt,quòd hominum plus eſſe verecundam, quàm ipſius fa
ciem iudicat:quando ante illorum oculos,ne exiſtimationem ſuam fœdet, indecẽs aliquid a-
gere non audet,ſub eius autem obtutibus,qui ſemper præſto eſt, ſine vllo pudore gerit omnia.
Quaſi igitur præſente ſponſo,& inſpectante omnia,& audiente,virgo ſe habebit in omnibus.
Neque ideo quę domino diſplicent,perpetrare cauebit:quòd adſit vel vnus quem ſui criminis
conſcium habere vereatur:per quem prodi timeat ſcelus. Non, etiã ſi vir nõ adſit, ſed mulier
aut puella aliqua ex ancillis quicquam eorũ præſumet,quæ vel ad ornatũ, vel ad amorem hu- H
manum pertinentia , domino diſplicent . Verum ſola quoque nullo prorſus hominum teſte,
nihil quod ſponſo ſuo indignum ſit,agere vlla ratione patietur.Etſi enim adſit nemo,ipſa ta-
men ſibi virgo adeſt,debetq; præ omnibus ſeipſam reuereri.Neq; enim quæ reueretur cęteros,
ſeipſam reuerentia indignam iudicabit:verum(vt diximus) ſeipſam primum,cõſcientiãq;,ſuã
reuerebitur:etiam ſi valde ſit ſola,deinde aſtantem ſibi cuſtodem angelũ.Angeli enim eorum
ſemper vident,inquit,faciẽ patris veſtri qui in cœlis eſt.Neq; vero cõuenit vt angeli eius , cui
credita eſt cura ac cuſtodia ſalutis noſtræ,faciem aſpernetur homo:atq; in primis virgo,quæ
hunc ipſum caſtitatis ſuæ veluti paranymphũ,cuſtodemq; habet. Præ cunctis autẽ ipſum ſpõ-
ſum ſuum reuerebitur,ſibi vbiq; aſſiſtentem,ipſiuſq; patrem & ſpiritum ſanctũ. Quid per ſin- I
gula pergam?Ipſas angelorum infinitas multitudines,& vnà ſanctorum patrũ beatiſſimos ſpi
ritus.Nullus enim ex his eſt,qui non ſingula vbiq; conſideret . Etſi enim oculis carneis mini-
mè conſpicui ſunt:incorporeis tamen obtutibus ad agnitionem cõplectuntur omnia , & cõ-
prehendunt.Et hac ergo ratione ſi latere virgo plures quærit , longè hos magis , qui tanti ac
tales ſunt,quam homines reuereri merito debebit:Et quia multitudinis paueſcit obtutus: hos
autẽ vitare impoſſibile eſt,qui ſunt infinita multitudo:nihil vnquã indecens faciet: aut à pro-
poſito ſuo alienum.Hæc igitur,atq; huiuſmodi,dũ viuit,ſecum ſemper intentiſſimè cogitans,
εἰκών vndiq; ſeipſam inuiolabiliter muniet:Memoriaq; repetens quia oportet nos manifeſtari ante
tribunal Chriſti, non modò quicquam turpe agere, ſed & cogitare formidabit. Mens quippe K
† καὶ ἄφετος noſtra pictoris in morem,in anima,veluti in tabula cogitationes vt placuerit format†. Cũq;
μὲν καὶ ἐλεύ- ob gratiam liberi arbitrij ſui iuris,ac libera ſit,& nuſquã ob incorpoream naturam ſuam, na-
θερος καὶ αὐ- turalemq; libertatem anguſtetur:ſed quantam cupit,loci latitudinẽ ſemper inueniat:quęcun-
τεξούσιος ὤν que velit,facile cogitationibus pingit.Inde quemadmodũ pictor,cum in gurguſtio aliquo ta-
bulam hiſtoriæ varietate repleuerit: illam repente in medium proferens ablatis velamẽtis o-
mnibus,multitudini ſpectãdã proponit:nec iã quæ picta ſunt, interpretari opus habet:ſed ſpe-
ctatoribus omnibus futuro quoq; tempore picturam vt ſeſe habeat,inſpiciendam noſcendãq;
permittit:ita ferè & mens poſt vitæ exitũ, ſublato velamento corporis quo animæ tabula ob-
tegebatur, quã per omne vitæ tempus variis cogitationibus pinxit , quæq; in intimis receſſi-
bus fuerant picta:cunctis cernenda producit in lucem, videreq; in promptu eſt animæ tabu- L
lam hiſtoriæ varietate plenam æquè ad intuendum cunctis expoſitam. Si igitur diuinæ quædã
ex lectionibus ſacris, cogitationibuſq; probis expreſſæ cernantur hiſtoriæ : laudibus omnibus
& mens quæ pinxit,& animæ tabula quæ picturã ſuſcepit,digniſſima cenſetur ab omnibus:ita
vt præ dignitate picturæ,ſummaq; pictoris induſtria & arte,amoueri à ſpectaculo, auelliq; nõ
poſſint:cunctis per ſingula picturæ pulchritudinẽ,figuras, diuinãq; picturarũ rerum formam
admirãtibus,& eximiũ pictorem illum,ꝙ ritè vita vſus ſit, & ſub hoc amictu corporis die no
ctuq; huiuſmodi picturas præter omnium ſpem venuſtiore manu , & arte animæ inſcripſerit
tabulæ laudãtibus.Sin vero turpes atq; indecoræ picturæ illæ viſæ fuerint,probro atq; irriſio-
ne digniſſimus pictor ille iudicabitur, cũ fortè contra q̃ ſperabatur priuſquã velamen animæ M
amoueretur:ſubmoto corporis tegmine,cuncta repente deformia,fœdaq; apparuerint.Vbinã
quæſo tunc ſe iſte recipiet,quãdo ex collatione alterius, inter cogitationes ſe inuicẽ accuſan-
tes,ſeu defendẽtes,à cunctis iudicabitur. Vbinã inquam animæ tabula illa ſtatuetur , quæ ſpe-
A ſimili pe- ctantiũ oculos hiſtoriis obſcœnis,omniq; monſtruoſa ſpecie impleuit?Sicut enim qui macu-
tita βεβαίω- las habẽt in corpore,priuſquã veſte nudentur, opertas, ac plurimis ignotas ferunt: ſæpevero
σις pretioſiſſima ornati veſte, cũ fortè intrinſecꝰ quoq; formoſi ac venuſti ex illo exteriore cultu
putarẽtur,exuti tunica,nudiq; in balneo cõſpecti, contrà q̃ putabãtur,ridiculi, atq; innumeris
maculis fœdè inſigniti corpus,cõtinuò apparuerunt: neq; iam obſcurũ eſſe poteſt, nudato ſub

omnium

A omnium oculis corpore, vbinam, qualis, quantaq; ſit macula, ſed ſimul atq; nudata eſt, intuē-
tium ſeſe oculis aperit: ita & nos, cum velamen carnis exuerimus: neque ſubducere maculas
animæ, neque operire vlla ratione poterimus: cæterum ſub omnium obtutibus nudi atque cō-
ſpicui, quæ prius corpore quaſi veſte contecta minimè habere putabamur: ea nudata ſe om-
nium oculis ingerent, nulluſq; iam vel negationi, vel defenſioni erit locus: quando ipſa cer-
nentur opera in ſuo autore conſpicua. Non enim confuſe, aut ſummatim & indigeſte res ip-
ſæ cernentur: ſed ſingula per partes vt ſeſe habeant, veluti in pictura noſcentur. Exempli cau-
ſa quomodo ad patrandum quiſque adulterium properās è lecto ſurrexit: quibus paſſibus in-
B cedens vſus eſt, † quo motu corporis, lentiore ac concitatiore: quem habitum, dum progre- † ὅπως γε
deretur, aſſumpſit: & qua ex parte irrumpens, vxorem alienam violauit: quo item ordine huic συγκεκραμ-
mulier ad nepharium opus ſe ſubſtrauit. Hæc, inquam, omnia, veluti in tabula per partes dili- μένος τῷ σώματι.
genter expreſſa cernentur. Neque ea ſolum quæ in apertum opus prorupere, verum & quæ ſi-
ne effectu operis in animi tabula inſcriptæ fuerunt cogitationes. Neque enim nihil eſt cuiuſli-
bet rei cogitatio in anima impreſſa atque formata. Quippe nihil eſt aliud imaginaria pertrā-
ſienſq; cogitatio in anima, quàm pictura imaginationis coloribus, & magnitudinibus, figu-
riſq; ſuis, quas in ea mens pinxerat, ſcripta. Et ſicut qui artem exceptoriam didicit, notarum Simile.
omnium figuras & nomina, ſignaq; octadum & tetradum memoriter tenens, cū neceſſe fue- τύπους ὀκ-
C rit quæ dictantur excipere manus officio quæ in memoria inſcripta erant: in tabulis digerit, τάδων καὶ τετράδων
& aliȩ quidem ex notis ſtylo ſignatæ cernuntur: aliæ vero necdum inſignitȩ manu, animo ta-
men inſcriptæ ſeruantur: ita & anima, cum cogitationes per corpus exequatur, alias in operis
ducit effectum: quas vero necdum opere impleuit, in ſe inſculptas reſeruat, eaſq; etſi non actu
corporeo, intra ſe tamen nutu voluntatis exequitur. Sicut enim corporis officium eſt, corpo- Collatio
raliter aliquid exequi: ita opus animæ eſt, cogitationibus vt vult placatas ſibi & gratas imagi- corp. & ani-
nes fingere. Idcirco & cogitationis peccata, non vt phantaſiȩ ſimpliciter, verum vt conſum- mæ.
mata opera in anima merito iudicanda creduntur. Vt enim manus, licet notas ſignare deſi-
D ſtat: notarum tamen figuris tota anima vbiq; inſcripta eſt, quam profectò exutam corpore ſi
quis inſpiciat, videbit hiſce notulis totam prorſus inſignem atq; deſcriptam: ita & nos, cum
exuerimus corpus, omnis noſtra cogitatio veluti in pagina ſcripta apparebit. Quemadmodū ὁμοίωσις iti-
vero qui nō didicit notas earum neq; formas in anima ſcriptas habet: qui autē didicit, etſi eas dem
manu minimè ſignauerit, arte tamen atq; diſciplina impreſſas animo, illarū tenet imagines:
ita & qui peccatū non cogitant, eius neq; imaginē inſcriptam habet animo: qui vero illud co
gitatione formauit, etſi in opus nequaquā prorumpat: animo tamen cogitationis ſuæ ſeruat
imaginē, veluti in tabula apertè deſcriptā. Verum enim ſicut is qui notas didicit, ſi illas ſcri-
bere obmittat, ſenſim animo labuntur: ita vt proceſſu tēporis nullius iam octadis figuram, aut
locū, aut nomen reuocare in animū queat: ita & qui iniqua cogitauit, ſi eiuſmodi neglectis co
E gitationibus ad vtiliores alias animū trāsferat, ſeq; ad eas exerceat: procedēte tēpore priores
illas memoria eliminās, ex animæ tabula perpetua obliuione delebit. Quippe memoria nihil μνήμη me-
eſt aliud q̄ figura impreſſa cogitationū in anima, veluti pictoris arte collocata. Et quomodo moria quid.
fieri poteſt vt earū cogitationum pœnas nō demus, quarum hactenus formas memoria ver-
ſans, in anima, veluti in tabula viuas intuentibus mōſtrat? Itaq; ne turpibus figuris animæ no-
ſtræ tabula plena inueniatur, memorias malarū cogitationū perpetua obliuione deleamus: bo
narumq; memoriā illarum vice formemus, ne qui nunc interim corporis operimento cōte-
cti deliteſcimus, vbi id poſtmodū depoſuerimus, fœdati maculis, ac præter eā quæ de nobis in
hoc ſeculo manauerat opinionē, turpes & exprobrabiles cūctis videamur. Fortaſſis enim hoc
ſit quod ait Apoſtolus: Quorundā hominū peccata manifeſta ſunt præcedentia ad iudicium:
F quoſdam vero, & ſubſequuntur. Quæ enim manifeſta omnibus ſunt, quibus intuentes quique
ſiue ad blaſphemandum prouocati, ſiue ad imitandum, peſſimè ſcandalizati ſunt, procedunt.
Occulta vero & quæ clam & abſque arbitris admiſſa ſunt, non ideo, quia ignorantur ab ho-
minibus, impunita remanent, ſed eos inſeparabiliter ſequuntur, vt & ſeipſa & patratorem
ſuum oſtendant eatenus ignorantibus omnibus, ipſúmque iuſto iudicio tradant. Ita à ſuis
ſceleribus intercipietur infelix, dum & à manifeſtis præcedentibus ad iudicium trahitur, &
ab occultis perpetuo ſe ſubſequentibus actibus impellitur. Ipſum denique ſenſum ſuum ex-
ponens Apoſtolus, in conſequentibus ait: Similiter & bona opera coram hominibus lu-
centia, vt videntes glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt, manifeſta ſunt: & quæ ſe
aliter habent, celari non poſſunt. Oportet enim nos manifeſtari qui nunc ignoramur,

cuiuſmodi operum ſimus, ante tribunal Chriſti qui illuminabit abſcondita tenebrarũ, & manifeſtabit occulta conſilia cordium, & tunc laus erit vnicuiq; à deo, quãdo recipiemus vnuſquiſque propria corporis ſui, prout geſſit, ſiue bonum ſiue malum. Non autem reticenda eſt & alia intelligentia, quæ prudentem virginem aduerſus imminentia bella copioſius poſſit inſtruere. Sicut enim ſanctum, atque admirabilem Paulum, dũ adhuc eſſet in corpore, alia quidem præceſſerunt opera: cum plurimi ex his, qui propter doctrinam & conuerſationem eius perfecti euaſere: in æternam illum vitam præcedentes, ſudorum præmia, quos pro illis pertulit, apud iuſtum iudicem deum illi parauerũt: alia vero ſolutum carneis vinculis, & iam cum Chriſto regnantem vſque ad hanc diem conſequuntur, eorum ſcilicet qui per eum in ſacris epiſtolarum eius monitis ſe ad virtutem exercentes, laudes ſemper ac pręmia præclaro illi duci & præceptori optimo hinc tranſmittunt: ſi econtra alia quidem præcedunt peccata eorum, qui peſſimis ſermonibus & operibus læſi, atque impediti à virtutis tramite, in infernum præceſſere: ſupplicia ſuæ damnationis autoribus illic paraturi: alia vero etiam ſequuntur, eorum ſcilicet, qui poſt ipſorum mortem per ſummam nequitiam & exempla peſſima quæ mũdo reliquere, dum eos imitari pergunt, maximè læduntur. Nã ſicut hodie quoque beatus Dauid ad veram religionem, & ad dei cultum, prouidentiæq; agnitionem mundo perutilis eſt, & qui propter illum in religione proficiunt: hinc iam ex rectè factis ſuis conſequentes ei tranſmittunt laudum voces: ita & Marcion & reliqui hęreticorum dogmatum duces, quia per eã peruerſitatem doctrinæ, quam mundo inuexere, maximè nocent. Cuncti, qui ſalutis ſuæ damna per eos in hac vita perceperunt, autores proditionis ſuæ, etſi dudum vita functos atrociorib[9] illic ſuppliciis tradunt. Si enim qui ſcandalizauerit vnum ex puſillis huiuſmodi, morte dignus iudicatur: profectò qui tam multos per vitam reprobam quòd pernicioſorum operum mundo exempla reliquerit, aut in animarum perniciem falſa dogmata ingeſſerit, ſcandalizat: poſt mortem quoque omnium qui ſui cauſa pereunt, digniſſimè ac iuſtiſſimè mortis reus habebitur: per ſingulos eorum qui ſui cauſa hic ſeu vulnerantur ſeu moriuntur, autore etiam vulnera mortemq; ſuſcipiente. Porrò ſi iuxta hunc ſenſum alij præcedunt actus, aliiq; ſubſequuntur: & ſicut qui ex nequitia ſequuntur, maiori ſupplicio huiuſce perditionis autorem per ſingulos eorum qui pernicioſa vel doctrina, vel vita pereunt, tradunt: qui vero à virtute ſubſequuntur, maioribus & dignioribus præmiis per ſingulos eorum qui inde ſalutis emolumenta quæſierunt, & à ſceleribus conuerſi ſunt: huiuſmodi magiſtrum donant: & virgo igitur habet in alterutram virtutis, vitiorumq; partem actus quoſdam partim præcedẽtes, partim ſubſequentes. Atque infelix illa quidem, quæ præter delicti proprij ſupplicium ex aliarum etiam ruina, quibus offendiculum ac lubricum poſuit, acrioribus ſemper ſuppliciis traditur. Sed illa ſanè feliciſſima & beatiſſima, quæ præter coronas proprias, per ſingulas earum quæ quoniam ex imitatione ſua profecere, coronantur: ipſa quoque poſt mortem in æterna vita coronis ſemper nouis redimitur. Igitur ſi nihil eſt opertum quod non reueletur, propter omnes quas prædixi rationes, virgo: & cum ſola eſt ſuimet, ne peccet, curam ſolicitam habebit: nec modo hominum vitabit obtutus, verum longè dignius ſuos, angelorumq; vbique cuncta ſpectantium reuerebitur. Idcirco enim debet, inquit, mulier poteſtatem in capite habere propter angelos. Non decet virginem etiam cum ſola domi eſt, ideo quòd nullus adſit hominum, paſſim licentèrque nudari. Multum enim habet illecebræ (vt idem ſæpius replicem) multumq; roboris natura fœminea ad omne quod ſit maſculini generis contra ſe attrahendum. Neque vero idcirco ſolum oportet ſe obſeruare ſolicitè ac dæmonum fraudes quæ nobis iugiter inſidiantur, habere ſuſpectas, ſed & propter verẽdos omnibus angelos, poteſtatem, inquit, habere debet. Vir enim cum angelicæ quodammodo ſit dignitatis, nudo capite cognatæ confidens naturæ cernatur. Mulier vero cum per naturam viro longè inferior ſit, poteſtatem habeat in capite. Atque ex eo quod poteſtatem habere dignoſcitur, ſubiectionem ſuam, qua præſtantiori ſubeſt, honeſtiſſimè præferat. Ideo, inquit, natura ipſa crinibus iam tunc à principio mulieris caput operuit: eo ipſo admonens, non decere mulierem non modo vllum membrorum cæterorum, verum ne caput quidem temere indifferenterq; nudare. Et quoniam ſolæ abſentibus viris id attentare conſueuerunt, ideo dignitatem aliam præſtantiorem viris adiecit, dicens: propter angelos qui & vbique præſentes ſunt & omnia quæ geruntur, inſpiciunt. Reuereatur ergo omnis mulier, ſed virgo in primis angelos etiam cum domi ſola nullis viris arbitris reſidet. Et cum corpus neceſſariò curandum erit, & capitis vittas & ſingulatim cætera cõſtringens, id opus celeriter exigat, & quantum fieri poteſt operiat membra, non ſolum ſuos angelorumq;

Marginalia: Collatio — Eadẽ prorſ[9] de Ario Ambr. & Aquinas de Manichæo. 4. ſen. — Quid vel ad hæc dictur[9] es miſerrime omniũ Luthere? — ἐξουσίαμ ἔχειμ — ἐξουσίαμ ἐχέτω

Margin letters: G, H, I, K, L, M

A gelorumq; oculos verens: verum ſe vt in ſuæ exercitationis domicilio ad verecundiam ſtudioſe ſemper exercens. Quòd ſi neq; cum ſola eſt, nudari ſine ratione permittitur: quãto minus fratribus in Chriſto præſentibus? Et pudore igitur & tunica ſeipſam pudicè ac verecundè componet, nec ſolum nihil membrorum quæ operta ſunt, violari vlla ratione permittet, verum ſumma ſe cura & obſeruatione circunteget, vt nõ ſolum ipſa illæſa atque illibata permaneat, ſed & qui eam intuentur: nullam ex eius aſpectu læſionis materiam capiant. Videntes, enim, inquit, filij dei filias hominum quòd pulchræ eſſent, deuoluti ſunt ad eas. Sufficit quippe vel modicè nudata pulchritudo dei quoque filios ad voluptatem emollire, & quaſi homines eius cauſſa morientes mortales, oſtendere. Quocirca minimè oportet vt ſuę tãtum B innocentiæ ſolicita, eorum, qui lædi poſſunt, ſalutem aſpernetur, verum omni ex parte & ſui ipſius inuiolabile ſeruare propoſitum ſtudeat, & ſe intuentibus emolumentum vitæ, non mortis propinare venenum. Etſi enim ipſa caſtitatis ſuæ fidit inſtituto: prouidendum tamen, inquit, eſt, ne ponat fratri offendiculum aut ſcandalum. Ita igitur virgo, cum & ſententia & figura & motu & habitu & ſola & cum cæteris ad placendum ſponſo ſuo ſalubriter ſe accommodare didicerit, tunc iam amicos quoque ſponſi purè atque innocenter alloquetur. Neque enim hac interim ſeparatione illam vt homines execretur, inducimus, ſed diuini oris effigiẽ dignis virtutum coloribus à capite vſque ad pedes ornare pro viribus nitimur: atque ita demum inſtructam ad domeſticos fidei ſecurè producere: vt & ſermone & habitu & domini C ſponſa reuera comprobata, prodeſſe colloquentibus poſſit. Sic itaque loquatur vt ſponſa: verecundè ſcilicet, idq; tantum cum famulis ſponſi: ſeruẽtque vbique dum loquitur, pudicam ſobrietatem. Oportet enim eam ſimplicitati columbæ ſerpentis miſcere prudentiam. Quia enim corporibus incluſæ animæ ſibi inuicem apertè & nudè colloqui de virtute non poſſunt: inſtrumentis corporeis ad vocem, atque ad aſpectum accommodatis, vti neceſſariò coguntur. Et qui animæ colligatæ corpori pulchritudinem intueri non poteſt: aut admota aure eius verba percipere corporis motum in quo illa eſt, videt: eiuſq; vocem per linguæ officium audiens, ex hiſce nunciis eius ſpeciem æſtimat. Neque vero vox ſola ſiue aſpectus, animæ formã veluti in ſpeculo indicat: verum & amictus viri & riſus & pedis inceſſus, de illo ſæpe numero D vera renunciat. Sed plerique minus cauti, dum libenter muſicum audiunt ſenſim eo deducãtur, vt non iam muſicum, ſed viſibile inſtrumentum diligant, per quod petita muſici modulatione fruuntur. Atque ideo neceſſariò ſumma exactiſſimaq; diligentia obſeruandus eſt virgini auditus & viſus, ne clam fortè & ipſi ſubrepat, vt pro loquente anima inſtrumentum, per quod illa ſibi loquitur, diligat. Eſt enim vehementer aſtutus is, qui affectum boni in nobis ſummo ſtudio malignè deprauare conatur, furari quippe bona noſtra ſtudia & deſideria intendit, ſuaq; illorum vice callidè nobis inſerere. Ita denique & quibuſdam cũ verba de virtute fieri audirent, atque huiuſmodi loquenti animæ afficerentur, ex auditu iugi & aſpectu clã ſubreptum eſt, vt animo imprimerent lineamenta corporea, & voce auditum laſciuè mulcerent, nec iam animam quam prius diligendo ex hominis ore pendebant, ſed corpus ipſum bo E norum animæ miniſtrum peruerſe nimis atque improbè amarent. Proxima enim & veluti contiguis ianuis gentiles quoque aiunt vitia eſſe virtutibus. Quælibet denique virtutis ianua ſimilimam in vitia ferentem vtrinque ſpeciem aperit, vt qui ad virtutem ingredi nititur, eius primum ianuæ adſiſtens, dum hac ſe pulſare arbitratur: aperta ſibi hinc, aut inde altera ex vitiorum ianuis, deceptus maxima ſimilitudine, ingrediatur veluti virtutis domum: deinde cũctis eius errorem irridentibus, ipſe quoq; & tẽpore & experimento cõmonitus, diſcat non ſolum ab ea ſe virtute cuius aliquando ianuã pulſare videbatur, eſſe remotiſſimũ: verũ ne limina quidẽ eius vnquã attigiſſe, neq; ipſi ianuæ, vt prius videbatur, adſtitiſſe ſaltem, aut pulſaſſe. Hoc modo deniq; eos qui audentes ad virtutẽ eſſe cuperẽt, fallẽs, temerarios arguit: qui vero F temeritatis probra metuerent, eos timidos ac puſillanimes prodidit. Et qui miſericordes eſſe ſtuderent, ad vitia malè molliuit: qui vero miſericordes eſſe renuerent, immites immaneſq; declarauit: ita & qui charitatis pulchritudinem ſequuntur, eos falſo dilectionis nomine, vel ad voluptates corporis, vitamq; cunctis execrabilem deiicit, vel eiuſce probra & opprobria pertimeſcentes odiſſe fratres, & abſque vllo boni ſenſu perſiſtere facit. Rurſus itaque ne declines ad dextram ſeu ad ſiniſtram: ne fortaſſis errore ſeductus in aliquam ex vitiorum portis deuoluaris, ſed mediam & regiam incedas virtutis viam. Et vbique diligenter intuẽs quomodo cautè ambules, non vt inſipiens, ſed vt ſapiẽs: quoniam in medio laqueorum ambulas, & ſuper pinnas vrbiũ trãſis: cautius prouide ne forte dum negligis, iniicias in laqueũ pedẽ tuũ,

δεῖ γὰρ αὐτὴν ἀκεραίαν μὲν εἶναι ὡς περιστεράν, φρόνιμον δὲ ὡς τὸν ὄφιν.

Docet ſimili, quæ vitãda virgini ſint.

Vitia virtutibus ſunt proxima

Attende cõmenta Diaboli

ἐπάνω ἐπάλξεων πόλεων διαβαίνεις.

 neu ruens

neu ruens à muro ciuitatis noſtræ malè pereas. Diligere igitur oportet eos qui ad ſponſum inuitant, ſed ita diligere vt charitas ipſa ordinata, non confuſa ſit, ne fortè ſponſi famulos, dum iugiter illis aures admouet, de ſponſo verba facientibus, perinde ac ſponſum quandoque diligens, quantum in ſe eſt, vna & ſponſi dignitatem tollat, & miniſtros eius, dum eos pari cũ domino dignatur honore, iniuriis ac probris afficiat. Iam enim quædã minus cautæ, minusq; prudẽtes, nõ æquè ſpõſum ac miniſtros, ſed ipſos amplius peruerſa charitate, impiè, dum nõ aduertunt, dilexerunt, ac ſponſi iã, cui ſe deſponderant, penitus oblitæ, famulorũ eius ſponſæ totæ factæ ſunt, imo nec ſeruorũ eius ſpõſæ ſed alienorum fœdiſſimæ vxores euaſere. G

Sponſus nullũ habet carnalẽ miniſtrum.

Sponſus enim noſter carnalẽ nullũ miniſtrum habere cognoſcitur, ſed omnes ſpiritu viuentes. Porrò quæ nõ ſpiritũ miniſtrantiũ ſponſo, ſed carni ſe ſumma indignitate deſponderũt, & illos à ſponſi alienos miniſterio, & ſe nõ miniſtris eius, verũ alienis ſeruis deſpõſatas, liquidò cõprobant. Et hos itaq; cautè diligẽterq;, dum loquuntur obſeruent: atq; ſerpentẽ clam ex colloquutione corporalẽ conſuetudinẽ prudenter abſcindant, id imprimis cauẽtes, ne illis vt ſpõſi familiaribus plus æquo cõfidant, neu illos ad indecens aliquid ſenſim †nequiter molliãt, neue ſeipſas ex deſtinatione propoſita ad voluptates carnis indignè deiiciant. Sed enim diligere oportet proximũ: ſcriptum quippe eſt: Diliges proximum tuũ ſicut teipſum. Illudq; ſponſæ ſuæ ſibi admodum gratũ præceptum dominus tradidit. Ita ſanè, nihil abnuimus. Diliges, inquit, & in quantũ vni iſtorum facis, mihi ſponſo tuo facis. Sed puram, nõ vllius affectionis labe inquinatã oportet eſſe charitatẽ, nec decet nomen falſæ charitatis inſequendo, veræ dilectionis dignitatẽ ac meritum tollere. Quandiu enim charitatis ad ſponſum tuæ gratia diligere deprehenderis fratres, & ad eũ, & ad illos integra ſeruaſti charitatis iura: vbi vero eos nõ ſponſi gratia, ſed propter ſe ipſos diligere ex conſuetudine cœperis, dilectio tua & erga illum corrupta prorſus efficitur, falſamq;, nõ veram habes germanamq; charitatẽ. Sãcta enim charitas carnis non tangitur vitiis. Eſt autem ſponſa domini nõ irrationalis, vt præ conſuetudine carnis dignitatem ſuã atq; honeſtatem demittat ad corpora, ſed ſanè rationalis, totaq; plena ſapientia. Prudenter itaq; ſeipſam pro merito ſingulis quod eſt ſui iuris impartiens, librat, ac miniſtros quidem ſponſi rationabiliter illius gratia honorat: ipſum vero non iſtorũ cauſa, quoniã ſibi de illo verba faciunt, ſed propter ſeipſum ardentius diligit. Sed & ſi quis illius amator eſt, hunc pro affectu ad illum eximio ſocium exiſtimat: qui vero illum amare negligit, eum ſi blandiatur, nõ iam intuetur vt proprium, ſed ex ipſis maxime blanditiis ſuſpectum habet, quod ſponſi negligens, cui ipſa pro viribus vacat ſimulato ſponſi famulatu, illicit eam: dumq; illi vt ſpõſo placeat, opem ferre videtur, ad ſe amorem eius iugi familiariq; colloquio transferre nititur, ac ſub miniſtri nomine, & habitu, horrendo ſacrilegio Chriſti ſpõſæ adulter efficitur: hinc denique plurimæ blando charitatis nomine, paulatim ex ea cõſuetudine ad carnis delapſæ vitia meretrices, adulteræ, nec ſolum à fœdere ſponſi cœleſtis, verum & à legitimo mortalium toro alienæ prorſus deprehẽſæ ſunt. Cum enim virginitatem domino profeſſæ ſint, carnali poſtmodum voluptate malè blanda delinitæ, ac deuictæ, ſtupri ſcelus honeſto coniugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorant huiuſmodi, quãuis ignorantiam ſimulent: quæ ſponſi dextram & fœdera præuaricata ſit, eam nec illius vltra eſſe ſpõſam quem nequitiæ dans manus, dereliquit: neque eius vxorẽ per vllas leges dici poſſe, cui ſe deſerto ſponſo, libidine incitata coniunxit. Tunc enim legitimum conſtat eſſe connubium, & ſecundũ diuina iura inſtitutum, cum nõ voluptatis affectus legis ſcita præceſſerit, ſed adiumẽti neceſſarij, prolisq; cauſa fuerit huiuſmodi facta coniunctio. Ita fiunt honorabiles nuptiæ, quando rationem coniugij non præit obſcœna voluptas: ſed iacto ſecundum leges diuinas ſancto fundamento, matrimonium neceſſariò ſequi voluptas ipſa concubitus, vnamq; carnem duos facere deprehenditur.† Quia enim præcedens animæ ratio, animas apertè neceſſitatis ratione coniunxit, merito ita vnitas carnis quoque, cui alligatæ ſunt, vnitas ſequitur. Porrò ſi animæ initio aliud proponant, & caro poſtmodum ad voluptatem prona, naturali feratur impetu, atque animas ſibi alligatas, vt affectioni ſuæ obſequantur, inducat: carnis tunc vitium ſecutæ animæ huiuſmodi congreſſum execrabilem reddunt. Quod enim opus neque ratio quæ animæ ineſt, neque lex iuſta præceſſit, id profectò vt iniquum à conſcientia damnatur. Idcirco mulier, inquit, alligata eſt legi, quanto tempore vir eius viuit: ſin vero mortuus fuerit, libera eſt, cui vult nubat, tantum in domino. Vide quòd non ſimpliciter dixerit, nubat, ſed adiecit in domino tantum. Nam & quæ per mortem viri, liberam conſequitur nubendi facultatem, non tamen ea libertate potita, vtcunque nubere debet: ſed tantum in domiuo. Quid eſt autem in

Margin notes: H (beside "tes. Porrò"); †ἀποσφηλάσαι; I (beside "be inquinatã"); Charitas nulli⁹ indecoræ affectionis labe inquinetur.; K (beside "ſa, quoniã"); Iã olim etiã voto ſe obſtringebant virginitatẽ profeſſuræ; L (beside "ſto coniugij"); †ἐπειδὴ γὰρ ὁ ἐμψυχῆ λογισμὸς τὰς ψυχὰς προλαβών.; M (beside "coniunxit"); In domino nubere quid

A tem in domino nubere? Non autem vt vile mancipium voluptatibus carnis ad concubitum pertrahi? ſed iudicio, & commodioris vitæ ratione nuptias eligere. Ideo enim & matrimonij neceſſitatem creator in natura conſtituit. Sin autem ita ſe habet res, non ſe fallat qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexit. Coniugium quippe illi in peccatū reputabitur: primum quidem quia peſſimum coniunctionis huius fundamentum voluptatē iecit, præuaricationisq; malum: deinde quia cauſſa non eſſet libera, neq; enim eſt mortuus vir eius, vt cui vult nubat, viuente immortali viro, merito cenſetur adultera, quæ mortalem hominē ob carnis vitia domini thalamis intulit. Nam quòd ſolenne, legitimumq; connubiū ſponſus ille occuparit, & virginitatis habitus & fœdera & conuenta cum illo, & præterea proceſſus ipſe teſtatur. Huiuſmodi quippe nobilitata viro proceſſit in publicum. Si enim paternis ædibus non prius virgo progreditur quàm legitimo fuerit coniuncta viro, vt eius & domini, & vitæ ſuæ ducis ac moderatoris titulo inſcripta, paterna iam prodeat domo, & virgo igitur ea ratione proceſſit paternis thalamis, vt inſcripto ſibi ſpōſo legitimo, eius iam titulis honeſtata, & ſub ipſius conſtituta regimine procedat in publicum. Sin autem proceſſionis eius illi teſtes ſunt, qui procedentem viderunt, & iidem profecto teſtes erunt, cui coniuncta, & cuius titulis inſcripta viri, paternis laribus proceſſit in medium. Porrò ſi connubium iſtud & proceſſu & teſtibus, cunctis denique indiciis illuſtre, & apertum eſt, nec eſt vir eius mortuus: mœchatur quæ huiuſmodi admittit ſcelus, viuēte viro ſemp adultera. Imò quia fruendæ voluptatis cauſſa impudicè laſciuit: meretrix: quia vero viuit eius vir, nefario ſcelere probatur adultera. Nec ſanè video qua ratione, imo quo ſacrilegio ipſa pro immortali viro dei filio mortalem hominem in malum ſuum ambire præſumat, ante viri oculos in ipſum impuris ac nequiſſimis ſemper amplexibus impia: quo item furore homo ille cubile domini conſcendere, ac violare non metuat: nempe ex rebus humanis eiuſmodi flagitioſorum ſupplicia coniicere, & æſtimare facile poſſumus. Quæſo quo cruciatu digna cenſeretur mulier, quæ nobili coniuncta viro, ſeruo ſuo ſeipſam violandam impudicè ſubſterneret: ac ſeruum inſidioſè nequiterq; domini toris inueheret? Quo item ſeruus ille damnandus examine, qui dominæ ſuæ dominiq; cubili ſe concitatus libidine adeo petulanter immiſcuit: ſed enim vafræ iſtæ quid faciunt: quæ tantum impietatis contra ſeipſas per carnis flagitia admittere non timuerunt? Non modo non lacrymantur, aut ingemiſcunt vt vel lacrymis remittāt peccatum ſuum, mitioresq; ſuſcipiāt pœnas: verum virginitatem quoque, quam antea profeſſæ fuerant, abnegant. Quippe virginitatis limites transgredi, vt voluptatibus inſeruiatur, turpiſſimum eſſe, plenumq; dedecoris nō ignorantes, huiuſmodi negatione, maiore ſcilicet ſcelere, virginitatem ſolari ſeſe arbitrantur amiſſam, homines miſere & infeliciter eligunt, ſub quibus ad excuſationem præuaricationis abnegent quòd fuerant ante pollicitæ: nec dominum metuunt, cum quo fœdera caſtitatis inierant, cuiq; dederant dextras eo quòd in malorum profunda deciderint. Ignorant miſeræ quia apud deum & apud homines contra ſe crimen exaggerant, cum hi quidem ex præcedēte, cunctiſq; cognito virginitatis inſtituto, quòd ſe illæ profeſſas eſſe negant, veſaniam ſummamq; impudentiam auerſentur, atque oderint: Chriſtus vero præter violata virginitatis fœdera huiuſmodi negationem, quam vice pœnitentiæ patrocinium criminis ſumunt, acrius ac ſeuerius ſuo illo iudicio vindicet. Itaque ne ſpecioſo charitatis nomine, virgo in hoc peccati baratrum corruat, charitatem puram, omniq; mortali affectione liberam ſumat: neque enim prolapſæ ad voluptatem quicquam ad excuſationem proderit vmbra, ſolatiumq; cōnubij: neque viuentem virum ſub prætextu coniugij non ſoluta circunuenire, aut fallere poterit, cui mortalem hominem poſt eximios illos, quos ab eo perceperat, honores, impiè per adulterij nefas in honorem prætulerit. Nec ſanè incongruè his quæ ſunt eiuſmodi, illud Apoſtolicūm aptari poteſt. Quoniam, cum † fornicatæ à Chriſto fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, non coniugium, ſed adulterium malè cōſummantes. Nullus itaq; ſeruus ad id impietatis erūpat, vt ſpōſam domini cōtingere audeat. Nullus adeo inſanus, ac ſacrilegus ſit, vt immaculatā hoſtiā impudicis manibus tractet. Nemo in tantū audaciæ, temeritatiſq; proſiliat vt eiuſmodi vltionē ſacrilegiis impendere conſiderans, nō vaſa inanima ex auri argētiq; materia elaborata, ſed animata ipſa, & viua donaria, latronis more profanis manibus temerare, atq; inceſtare præſumat. Imò vero null⁹ adeo impius, atrox, impurúsque ſit, vt non inanimata tēpli vaſa, ſed ipſum domini templum, virgineū ſcilicet corpus, ipſamq; omnium pretioſiſſimā animā in templo dei, ſacratiſſimi donarij vice locatam libidinis facibus barbarica immanitate ſuccendat. Verum etſi ſponte ſua ſe virgo

Margin notes: Solēne initiatur votū & profeſſio. — Arg. à maiori. — † καταστρηνιάσωσι. — Virgo Chriſti vas animatum

ſponſi fœdera tranſgreſſa ſubſternat, cunctaq; ſimul, & templum, & donaria, & charitatem G
ſponſi,communionemq; ac ſocietatem regni pernicioſæ voluptatis gratia confundere atque
calcare nitatur:noli huiuſmodi ad ſcelus vti,neque te peccati communione commacules:nã
& eximius ille Ioſeph dominę ſuæ amoris magnitudine ebriæ ac penè furioſæ ſeipſum ad im-
pudicitiam minime permiſit. Quòd ſi te renuente alij ſe virgo in matrimonij conſortium
tradiderit,ille pœnas ſceleris luat,tu teipſum mundum atque integrum ſerua, ne ſceleris im-
pij in dominum particeps fias.Oportet,inquit, filium hominis tradi: væ autem illi, per quem
tradetur,vtile illi eſſet,ſi natus non fuiſſet. Nónne de illa pari ratione iudicabitur, quæ virgi-
nitatem antè profeſſa,poſtmodum pœnitens,fruendæ voluptatis gratia, mortali ſe viro im-
munda coniunxit,etſi dixerit:oportet me viro coniungi in matrimonium, quemadmodum H
oportebat filium hominis tradi,verum, væ illi per quem illa ſponſi fœdera trãſgreſſa ſuã im-
pleuerit impura libidinem.Vtilius fuerat(audeo dicere)homini illi,non eſſe natum, quàm ſo-
cium tanti in dominum flagitij dãnari.Nõ audis quoniam qui dimiſſam duxerit, mœchatur.
Etſi enim,inquit,pro culpa dimiſſa eſt,viuit tamẽ vir eius.Quid ergo dimiſſam perturbas?cur
illi ſpatium non das, vt & de his agat pœnitentiã, quorũ gratia dimiſſa eſt? & vir à ſe dimiſſæ
pœnã emendationemq; miſeratus ad ſe rurſus propriũ reuocet mẽbrum? quid emendandi ſe
ſpatiũ præripis,viuẽte viro ſic dimiſſam ducens?Permitte,inquit, aut ad viuentẽ virũ remea-
re meliorem factam mulierem:aut certe cum neq; vidua, neq; vxor ſit, pro remiſſione culpæ
qua peccauit in virum,ſemper pœnas dare. Tu cur antequã peccatum ſuum, pro quo dimiſſa I
eſt,planè intelligere poſſit,eam ad coniugium rapiens,impudẽtiorem ad ſcelera deinceps fa-
cis?nempe viuente viro alienã adulteras coniugem†,facilemq; illi ad nequitiam reditum (vt
dixi) per cõnubiũ pandis.Si autem qui dimiſſam à mortali viro ducit, adulter atq; impius eſt:
qui immortalis viri ſponſam nunquã dimiſſam violare præſumit, multo profectò funeſtius
adulter atque impius erit. Itaque etſi illa peſſima ſe mutatione deiiciat, ad carnis vitia vltro
deuoluta,tu tamen eam noli tangere:viuit enim eius vir,neq; illam dimittere vult, permitte
vt ſe inſpiciat vnde ſit lapſa,vbi nã iaceat,digerat vitium,diluat amorẽ carnis, conſideret di-
ligentius indulto ſpatio cuiuſmodi crimẽ admiſerit,quantũq; molita ſit ſceleris.Redibit pror
ſus ad ſponſum ſuum:ſi enim Chriſtus lux eſt & reſurrectio,& incorruptio,& vita &c.quę no K
bis à patre per ipſum indulta ſunt bona,quæ ſe à Criſto dimouit, quid aliud quàm de luce ad
tenebras,à vita ad mortem,ab incorruptione ad corruptionem, à reſurrectione ad inferni &
mortis maximum ac periculoſiſſimum caſum ſe detorſit infelix.Quæ cuncta conſiderans,cu
iuſlibet malorũ profundũ ſint,exhorreſcet peccati caliginẽ confuſionis mœrorisq; pleniſſimã
ſuauitatemq; lucis,in qua prius erat, amplius ſitiet. Mortis quoq; terrorẽ & corruptionis in-
gratam putredinẽ intuens,vehementius rurſum ad vitam ex his immortalitatẽq; reſiliet. In-
ferni etiã conſpiciẽs grauiſſimum lapſum, indultam ſibi à domino reſurrectionẽ carnis am-
plectetur & gratius.Neque enim ita erit inſana,vt ne tempore quidem admonita eam nõ po-
nat amentiam,mortaliq; immortalem non præferat ſponſum.Quid igitur infelicis anticipas L
lapſum?quid cõſiderandi peccati tempus intercipis? quid cõſilij ſpatiũ tollis?cur nõ dimiſſam
à domino ducens,nõ virum te,ſed adulterũ impie domini cubile violando manifeſtas? inta-
cta ſit ergo omniũ manibus virgo,quæ dei pretioſiſſimũ,egregiumq; donariũ eſt.Immaculatã
ſe & corpore & cogitatione cuſtodiat & ſic ſecurè iam fratres in Chriſto alloquatur.Quippe
ad hoc ipſum illã dei famulus diligenter informans:volo,inquit,vos omnes prudentes quidẽ
eſſe in bono,ſimplices autem in malo. Aptaui.n.vos vni viro virginem caſtam exhibere Chri
ſto.Timeo autem ne forte ſicut ſerpens ſeduxit Euam in aſtutia ſua,ita corrumpantur intelli-
gentiæ veſtræ à ſimplicitate,quæ eſt in Chriſto.Ante omnia igitur oportet virginem cogita-
tiones ſuas puras inuiolataſq; ſeruare:anima quippe perdurante incorrupta, corpus quoque
impollutum immaculatumq; ſeruatur. Porro ſi peſſimis cogitationibus cõtaminetur anima, M
quantũlibet corpus permanere incorruptũ videatur, nõ tamen munda eius cenſetur integri-
tas,cũ ſordibus cogitationũ inquinata vitietur.Diligere itaq; debemus,verũ cum ratione pru
dentiq; iudicio dilectionis tenendo menſurã.Dilectio enim nil agit turpiter. Et ſolutus es ab
vxore,noli quærere vxorẽ.Eſt autem planè iniquum & indignũ, vt qui ſe his nexibus ſoluere
ſtudet,falſo charitatis nomine ſeipſum ex cõſuetudine voluptatum vinculis implicet, vt iam
iuxta profeſſionis votum nec animo nec corpore poſſit eſſe ſolut⁹. Nec enim anima eiuſmo-
di ſoluta eſt quæ circa affectiones conſuetudinis tetræ & obſcuræ occupatur:neque corpus ꝙ
curarum nuptialium ſibi inuexit vincula.Nam etſi matrimonium nomine non eſt,ſolicitudo
tamen

Exemplo δόγμα confirmat

Eadem hæc in Epiſtola aduerſus eã quæ exciderat

† εὔκολον δὲ, ὅπερ ἔφην, πρὸς τὰ ἐν τῇ συμβιώσει πταίσματα ἀτόπως ἀσκῶν.

Vide Auguſtinũ de hoc loco.27.q.1.

Nuptiarum bonum

A tamen eius iniecta coniugij,corporalium curarum ſeruos,quibus ſe irrationabiliter alligauerunt,abominabiles facit.Perquam vero abſurdum eſt,vt quæ virginale perſequuntur inſtitutum†,nuptiarum ſenſus mente & cogitatione pertractent,fingenteſq; ſe cura & prouidentia ſponſi contentas eſſe,curatores homines probro ſuo meretricum more perquirant.Enimuero tu,ſi illum amas qui verus ac ſpiritualis amator eſt,cætera debes omnino negligere,libentiſſimeq; tolerare cuiuſlibet extremæ licet paupertatis anguſtias,dum eo quē amas, perfruaris,ne remiſſius laxiuſq; viuendo,& quæcunque ſunt ad id neceſſaria captando ab hominib⁹, diuino amore turpiter excidas.Quæ enim in delitiis eſt virgo, viuens mortua eſt. Non ergo

τοῖς τῶν γάμων τιμήμασιν ἀνοήτως ἐμπλέκεσθαι

B blaſphemetur bonum virginitatis veſtræ nomen, immaculatæ charitatis obtentu carnalibus affectionibus vitiiſq; violatum. Neque enim eſt charitas affectio ſimulata ſiue beneuolentiæ imago voluptati ſubdita,vel affectus animi malus,verum quieta dilectio,carnalium proprietatum perturbatione libera, paſſionumq; omnium tranquilliſſima pax & ſanctificatio in ſpiritu ſancto.Quòd ſi charitatis cauſa frater tuus contriſtatur, non iam ſecundum charitatem ambulas.Noli dilectione tua deſtruere opus veræ charitatis,neque falſi nominis charitate fratrem tuum perdas,peſſima illum ſuſpicione ſcandalizans, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Si quis te viderit habentem ſcientiam veri boni in idolio recumbere, ac pro vera & pura integritate ſimulachrum eius mulcere blanditiis,nónne conſcientia eius cum ſit infirma, inqui-

C natur,ædificabiturq; ad idem ſcelus præſumendum. Sic autem peccantes in fratres & percutientes eorum infirmam conſcientiam, in Chriſtum peccatis. Idcirco ſi eſca fratrem meum ſcandalizat,non manducabo carnem in æternum,ne fratrem meum ſcandalizem. Nunquid non habemus,inquit,poteſtatem manducandi & bibendi:nunquid non habemus poteſtatem, ſororem mulierem circunducendi.Sed non ſum,inquit,vſus hac poteſtate:bonum enim mihi eſt magis mori,quàm vt gloriam meam,virginitatis ſcilicet,vlla inquinet affectio.Tribus ergo Leuitica ſeorſum & vxores eorū ſeorſum.Neque ſanè,per iſta quæ dicimus diligere fratres prohibemus,verum omnes quaſi vterinos amare permittimus, & ipſos tamen qui ſunt eodem progeniti vtero,diligendos cautè conſulimus.Verendum quippe eſt, ne ex conſuetudine noſtra atque confidentia ſumpta occaſione peccatum operetur in nobis omnem concu-

Et erga fratrem cauta ſit virgo.

D piſcentiam: ſufficit nanque peccatum & per tactum fraternæ manus & per pacis ac dilectionis oſculum,ſenſum carnis ad ſua molienda opera latenter excitare, & concupiſcentiæ oculos ſicuti Adæ poſt voluptatis guſtum amplius ad malum aperire.Non ergo vel vtero eodem genita ſoror iugi fratris tactui,& oſculis ſe aſſuefaciat, ne per aſſiduitatem exorta in intimis paſſio ſuo tempore in actum prorumpat, maximè cum ex venuſta corporis forma amoris faces in eorum oculis magis magiſq; ſuccenderit.Nempe enim & ab huiuſmodi flamma externæ quoque ſapientiæ ratio retrahens,formoſorum,inquit, oſcula cauere oportet, non ſecus, quàm animalium venenatorum morſus: diffunditur enim venenū ex oſculo per omne corpus: quocirca ſalutate inuicem,inquit, in oſculo ſancto, quodam quaſi ſpiraculo oſculi carnis in ſpiritus ſancti puriſſima flagrantia inuicem ſibi iſta iungētes.Nec ſanè,arbitror,culpā-

Huius meminit Laert. & Stobæus.

E di ſumus,qui in id diligentiæ pro munditia virginali munienda venerimus: niſi enim prædictum facinus vexilla ſua in eiuſmodi perſonis, ætate quoque noſtra erexiſſet, digni fortaſſe non immeritò apud pleroſque putaremur querimoniis exagitari, quòd ad hoc vſque ſermonem noſtrum nudare auſi eſſemus. Quòd ſi omnem peccati ſpeciem etiam contra matres & filias per voluptatem carnis innouare præualuit, ſicut & Amnon fratrem per ſororis violationem perpetuo dedecore antè notauerat: digni(vt reor)reprehenſione non ſumus, qui pro ſeruanda virginei candoris ſpecie,ſponſam Chriſti iſta quoque cautione præmunire curauimus.Eſt enim grauis ac vehemens inſita maſculinis corporibus aduerſum fœminas flagrantis concupiſcentiæ vis.Omnia iudicia mentis euertit,omnemq; ſeparationem ſub iugum mit-

אמנון primogenitus Dauidis ex Achinōā Iezrahelitide.

F tit,ac ſponte ſua(vt ita dixerim)obſiſtente & ratione intima ſibi inuicem iſta connectit.Nam fœminæ quidem fœminea tangentes corpora,& mares item maſculina,nihil ferè ex eo contactu ad ſui incitantur concupiſcentiam,niſi quis fortè ex eius memoria, quàm vt appeteret, vi naturalis inſtinctus acceperit:iritatus per ardorem illum, quem ad fœminam propriè acceperat,contra naturæ iura,in alienum quoque habitum libidinis frena relaxet. Porrò fœmineum corpus maſculum attingens,aut contrà maſculum fœminæ quamlibet hæc animæ illis inſitæ ratione moderentur,ad congreſſum tamen mutuo latenter incitantur,ac veluti ſtuppa ſi ſtuppam contingat,igniſq; rurſum rutilans flammantē ignem fumum ex ſe minimè excitant,ſtuppa vero ſi ignem odorata fuerit, protinus inflammata ſuccenditur, neque opus eſt vllo ad-

γνώμην cōfirmat ſimili

vllo adminiculo,vllóve foris inſufflante,vt ex ea ignis effulgeat: ſed ſimul atque illum attigit,mox in apertas flammas erumpit: ita & fœmineum corpus maſculum tangens,non multo labore neque inflammante ad cōcubitum amore opus habet, ſed cum naturali ad ſe inuicem rapiantur ardore,ſimulac ſe contingunt,ſcintillam voluptatis fumantē intrinſecus ſentiunt:vnde ſcriptum eſt, Alligabit quiſpiam ignem in ſinu ſuo, & veſtimenta eius non comburet: aut ambulabit quiſquam ſuper carbones ignis,& pedes eius non ardebunt:ita non erit innocens qui mulierem tetigerit.Quòd ſi pro ſponſa ſua ſeipſum tradidit dominus, vt eam ſanctificaret mundans aquæ lauacro & exhiberet ipſe ſibi eam glorioſam non habentem maculam aut rugam,aut aliquid huiuſmodi,ſed vt eſſet ſancta corpore & ſpiritu, ſolicitè curare debet virgo,quomodo placeat domino, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu, neque ita alia cauere debet,vt alia licitè præſumere ſe arbitretur, ſed omnes penitus occaſiones, quæ illam maculare ſeu fuſcare poſſint,à ſe longè cohibere,vt ſit ſancta corpore,dum ex eo ad animam nihil inquinationis importat: & ſpiritu,dum nulla hunc mala cogitatione perturbat. Non ſolum enim à corpore ad animam perturbationes tranſeunt,verum ab anima incipientes corporibus interdum etiam exhauſtis, neque ſubminiſtrare valentibus imaginaliter perinde ac per corpus fiant,in mente conſumantur.Sicut enim qui aquam permiſcent oleo, vtriuſque gratiam crebra agitatione confundunt, & olei quidem lucidam ſpeciem limoſa aquæ proprietate perturbant, aquæ vero naturam olei admiſtione commaculant: ita & qui animam corpori per vitia perturbationéſque commiſcēt, vtrinque quod habet vtile & ad vitam neceſſarium demoliuntur,animámque lucidam ac nitidam carnalium voluptatum limo perturbāt, & corporis munditiam atque nitorem hac ratione miſcentes, inutile hoc ad vitæ officia oſtendunt: verum ſicuti confuſa illa ad inuicem atque turbata vim gratiæ naturalis amittunt, ea vero turbatione ſedata,vbi quieuerint à ſe dirimuntur,& vnumquodque in ſuam naturam ſe ad ſeipſum colligens redit,atque oleum quidem purum ac nitidum ſupernatat aquæ: aqua vero perlucidum illi vehiculum præbet: ita & anima & corpus cum perturbationibus ex ſe naſcentibus inuicem miſcentur, ex ea agitatione mutua vtriuſque natura confuſa violatur: vbi vero in propriam naturam diſiuncta remeârunt,anima aurigæ in morem, illuſtrem ſpeciem ſuam ſupernè micantem inſinuat corpori: corpus autem vt per naturam graue merito illius,dignitatiq; ſubiectum vehiculum illi ad vitæ vſus neceſſarios præbet.Si quid igitur huiuſmodi in ſe contingere virgo peruiderit, neque paſſionibus carnis animæ turbabit lucem: neque his quæ ab anima initium ſumpſere,confundi decorem ſuum patietur: verum vtrūq; ſuo in loco & ordine & vſu per quietem cuſtodiens,pacem partibus ſapienter impertiet,trāquilleq; & animam & corpus ſecundum naturam agere aſſuefaciens conſtantem,ex vtriſque congruam concinnamq; ſpeciem puriſſimam præferet, animæq; quidem candidam lucem à fluctibus omnibus atque turbinibus quietam iugiter ſeruans & corpori ſpeciem omni voluptatum cœno puram perpetua exercitatione cuſtodiens:corpus nanque gulam & ebrietatem euaporans,voluptateſq; concubitus aduerſus animæ ſpeciem profert, at contra anima æmulationem,& iram,& ſimulationem, & inimicitias aduerſum corpus inſipienter agitata producit,& fit plerunque vt cum vitiorum carnalium metu,ieiuniis ac vigiliis,& reliqua vitę auſteritate corpora ad paſſiones ſuas emortua reddiderimus, animæ tamen perturbationes in corpore mortuo circunferamus: vt inde iam quantum à perfectione remoti ſimus appareat. Alterum quippe ſine altero ſi impleatur,imperfectum ad virtutem veram opus arguitur.Neque enim ſi corporis vitia per ieiunia, vigiliaſq; abſciderimus: animā vero motibus propriis ex zelo & hypocriſi & perturbationibus cæteris agitatam negligamus,conferre ad virtutem aliquid corporis exercitationem arbitramur.Neque item anima ſuis purgata vitiis,ſi corpori ad voluptates ventris reliquaſq; delitias liberas habenas permittamus: remota etiam fornicationis immunditia,perfectam ad virtutem vitam noſtram probare poterimus. Verum enim qui virtutis curſum omni vitiorū labe purū feſtinat oſtēdere, is neceſſe eſt animæ virtutibus adiiciat,& corporis bona & his quæ per corpus aſſiduæ exercitationis labore peragit, virtutes animæ concordes oſtendat.Neque enim verax & ſine ſimulationis fuco vita eſſe poteſt,niſi animæ & corporis membra congruentiam adinuicem & concordiam habeant: fieri enim equidem non poſſe puto,vt aut animæ adipiſcamur bona,niſi abſint vitia corporis,aut corporis bona conſequamur,niſi virtutes animæ ante pręcedant. Oportet autem animam ipſam ſibimet conſentientem,conſonum ſibi aptumq; corpus accipere,atque ita demum vtriſque anima ſcilicet & corpore ad vnum curſum æquabiliter ſe obtemperantérque mouentibus,perfecta

Marginalia: G (line 1); H (line 9); Collatio ad modum elegans ex cōtrariis. I (line 20); K (line 30); L (line 40); M (line 51); γνώμη.

A bus,perfecta monſtrabitur beata vita.Virgo igitur quaſi aquæ oleum puram animam corpori ſemper inſidentem habeat,eiusq; lumine ſubiectum regens corpus, nihil ex carnalium vitiorum,ferè nihil ex voluptate turbidum puriſſimo decori animæ admiſceat: ieiuniisq; ac ſpiritali exercitio feruores ex eo emanantes ſalubriter cohibens, luti eius plurimam partem cõtinẽtiæ operib⁹ exhaurire feſtinet.Ita nihil ex animæ vitiis,nihil ex zelo & hypocriſi, nihil ex inſipientia turbidum corpori cõmunicabit,ſed animum indignatiõe omni & omni iracũdia omniq; vitioſa concupiſcentia liberum,lucidum ac limpidum in vita præfert. Porrò ſi à perturbationibus remotum ac tranquillum prę ſe ferre debet humanum inſtrumentum quòd ex anima cõſtat & corpore,& vtrunque in ſua ſeruare natura quietum, ſuum perficiens munus, B operępretium eſt vt quemadmodum fluentes in corpus per ventrem turbidos excluſit riuos, ita & eos qui in animam influunt obſeruet atque auerſetur. Sic denique durabit vtrunque in ſua natura quietum & imperturbatum,alioquin dum vitia confundunt animum, virgineum decus intemeratum,ſicut oportet,enitere non poterit.Imò præter id, quòd nihil ex corporali exercitatione proficiet, fœditatis plurimum in anima ex perturbatione vitioſa apparebit: licet enim carnalium paſſionum limum à corpore in animam euaporantem ſpiritalis exercitij ſtudio ad naturæ neceſſitatem veluti ad regulam & libram reſtringat & contrahat: ſi tamen animæ perturbatur vitiis,nihil ei carnis munditia proderit, cum in ea ſponſus ob perturbationum ſtrepitum & tumultum accumbere,ac requieſcere non poſſit. Imò & ſibi plurimum C quæ eſt huiuſmodi nocuit, quid ſponſo cœleſti placeat ignorare conuicta,& inueſtigare diſſimulans: atque ita ex rationis inopia cogitationumq; peruerſitate corporaliũ quoque exercitiorum ac laborum mercede ſe priuat:nam ſi vt ſeruetur inuiolata pulchritudo animæ integrum corpus caſtumq; ſeruam⁹,ſuperflua iam erit & inutilis integritas carnis anima per vitia innumera corrupta atque pereunte.Quorum enim corpus peccati inſtrumentum diabolus accipit,per id ipſorum animabus inſidias & necem parat: quorum vero carnem inuadere per continentiam & vitæ maximam auſteritatem non permittitur, horum ſæpe nudam ſine corpore animam nactus,per eas quas in illa gignit,perturbatiões, ſua deſideria perficit.Eiuſmodi profectò ſunt quæcunque vigiliis, ieiuniis, chamæuniis, & reliqua corporis vehementi D exercitatione ipſum à carne ſua effugantes,iræ & ſimulationis,& indignationis,& zeli, ac liuoris agitatæ turbinibus illum in animæ finibus fouent. Quanto autem corpus inferius eſt dignitate quàm anima,tanto minus eſt vitium quod per corpus admittitur, quàm quòd per nudam perpetratur animam: nam ibi quidem neceſſarius & naturalis cibus atque appetitus ad gulam ſeu fornicationem per adiunctas ſibi voluptates corpus omne titillat,hic abſque vlla corporali voluptate ſola peruerſione voluntatis vitia in animam influunt.Enimuero ſi ſoli animi vitiis corrumpi virginem conſtitit,cauenda illi omnino eſt omnis perturbatio & furor, & contentio, & cætera quæ dixit Apoſtolus: ſed inuidia in primis. Quiddam enim ſimilimum & qui amat,& qui inuidet,patitur.Nam ſicuti amantis cum ſua concupiſcẽtia fruE ſtratur,& animam & corpus conſumit amor: ita inuidentis quoque & animam & corpus liquefacit inuidia.Eadem enim ratione & qui amant cum ſuo fraudantur deſiderio præ amore: & inuidi quoque dum ſua concupiſcentia inanes remanent,præ inuidia, & corpore ſimul & animo tabeſcunt.Nec ſecus planè quàm cereæ patiuntur imagines, quæ noctu à cerariis effictæ igneis poſtea ſolis radiis liquefactæ ſoluuntur: illæ enim quàm diu eas nocturnæ,continent tenebræ compactam in vmbra atque ad nocturnas auras figuram ſicuti effictæ erant,ſuperficie tenus ſolidam ac fortem interim præferunt.At vero iam rutilante ſole, itinerisq; ſui curſum peragente,quando cætera illius virtute nutrientur,luceq; fruuntur, liquefactæ illæ & formas vnà & figuras & habitus,illudq; ſuperficiale robur amittunt: confuſisq; omnibus vaF neſcunt: ita ferè & inuidi, quam diu ſub diaboli tenebris veluti in nocte ad inuidiæ conſultãt opera, ſolidas interim cogitatiões & figuras ac formas ſicut ab inuidia formatæ ſunt ſibi inuicem videntur oſtendere: vbi vero ſtudioſus quiſque & induſtrius ad virtutis opera ſolis inſtar matutinus effulſerit, cæteri quidem virtutum vitam,deoq; placitam, & gratam cõuerſationem admirãtur, atque ad amoris intimi agnitionem ab eo illuſtrati virtutis nutriũt ſemina: qui vero inuidia tabeſcunt,illum in modum ſolis inuictum, deóque chariſſimũ ac virtutibus clarum cernentes, & magis magiſq; conſpicuum tanquam cerei(vt dixi)& corporũ formis & animis inuidiæ plenis repentè liqueſcunt atque deficiunt. Serenum igitur oportet eſſe virginis animum ac diuinis cogitationibus, veluti ex quodam puriſſimo fonte ſtagnantem,tranquillum,pacificúmque durare, vt neque inuectis extrinſecus per aures verbis agitẽtur,neq;

Perſtat in priore metaphorica ſimilitudine aquæ & olei

γνώμη καὶ ἐναντίωσιμ.

Chamæuniæ humicubationes.

Collatio amantis & inuidi.

A ſimili βιβαλωσις

Metaphoræ tur, neque irruentibus per oculos formis à ſtatu illo ſuæ quietis fluctuans deuict: ita veluti in G lucidiſſimo ſpeculo & ſuam ſpeciem & ſponſi pulchritudinem intuens, illius amore carius ac germanius exatiabitur. Quocirca neceſſe eſt virginem in hoc aquæ ſpeculo nullam aliam intendere faciem, ne illam quæ prius inerat, ipſa continuo ſubrepens deleat. Non, inquã, vel ira vel triſtitia, vel quibuſlibet perturbationibus aliis eam omnino iactari decet, ne alienas imagines ineſſe animo ex ea agitatione demonſtret. Sed eodem ſemper modo diuino placidiſſimè perfuſa gaudio, tranquillam ſe ab omnibus paſſionum fluctibus ſeruet, nulliusq; in ſe niſi ſponſi ſolius præferat ſpeciem, vt ſolus ille in ea propriam cernat imaginem, ſolamq; anima ipſius formam in ſpeculo ſuo habeat lucentem, eiusq; pulchritudine ornari iugiter appetat. Idcirco præmuniens ipſius animam deus, ſacro illam eloquio inſtruit, dicens: Si ſpiritus poteſtatem habentis aſcenderit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris, ne ſcilicet aſcendente poteſtatiua cogitatione, imago illa veluti nacta locum in ſpeculo, obſiſtẽte nemine, peccati ei inſinuet ſpeciem, impleatur Chriſti facie tota virginis anima: nullúſque omnino in ea locus vacet quo aſcendens otioſa cogitatio inueniat vbi ſua & ſeipſam ſpeculetur. Nullius igitur (vt breuiter dixerim) abſentis, nullius præſentis hominis ſpeculum ſit virginis anima, niſi ſancti ſponſi ſui: nulla prorſus in eo alia quàm ſponſi inſpiciatur forma. Nullam aliam ob rem ſpeculum animæ ſtudioſè ipſa detergat, niſi vt ille huic ſuæ pulchritudinis irradiãs ſpeciem, illã beatiſſimam faciat. Nam ſi mortalium quiſquam huic inhæreat ſpeculo: neceſſario iam omnino circa huius occupata formam, ſponſi facie ſenſim ſe abducente atque dilabente illũ nuſquam intuebitur. Sicut autem qui adhæret meretrici, vnum corpus eſt: ita & qui adhæret domino, vnus ſpiritus eſt: dum & corporis purgatur vitiis, & animam in diuinæ imaginis excellentiam transfert. Neque ſanè ſi virginem ad veram integritatem prouocantes, mortalis interim ſponſi vtamur exemplis, vllam ei nuptiarum carnalium cogitationem iniicere intendimus: verum ex carnalis connubij copula, coniunctionem rationalis animæ cum deo dei verbo ſapienter oſtendimus. Sicut enim corpora communione coniugij, voluptate, affectibus, corruptione concubitus per conſpirationem ad actum, vnum fiunt: ita & rationalis anima maritali conſortio ad deum verbum virtute & incorruptione & vera tranquillitate perfruetur: vt his freta munerib⁹, per veracem conſenſum, quo ad ſanctificationem ex eo verbo ſibi prouenientem nititur, puriſſima fiat. Quocirca quæ Chriſto per virginitatis profeſſionem copulata eſt, tanquam ſapientiæ ac verbi dei ſponſa, ſapiens ac prudens ſit neceſſe eſt, vt omni ſtultitiæ & inſipientiæ nota iugi diuinarum rerum meditatione longius exploſa, ſapientię cui coniuncta eſt, ornetur pulchritudine. Cum enim cæteris qui beati eſſe ſtudent, tum ſponſæ Chriſti in primis conuenit operationes animæ quæ per ſenſus fiunt, ab exterioribus ad interiora conuertere, ac ſponſo in intimis thalamis vt deo dei verbo perpetua dilectione ſociari, cum eo colloqui & in eius die noctuq; lege meditari, & his quidem quæ ad ſponſum ducunt, Lege ſcilicet & Euangelio: & ſiqua his conſona ſponſi decorem exponunt oblectari: ſanctisq; intelligentiarum fœtibus, ſapientem ac rationalem magis ac magis ſemper euadere, donec æternam ſapiẽtiam ſibi penitus iungat, vnumq; cum eo cui inhæſit effecta ex corruptibili fiat incorruptibilis: ex imperita prudens ac ſapientiſſima tanquam verbi cui inhæſit coſta, atque (vt breuiter dicam) ex homine mortali immortalis deus, ſicut ille cui coniuncta eſt omnibus manifeſtetur. Sicut enim ſponſus eius, thronos & dominationes deſerens, illi rationi mortalitatis adhæſit, vt vnum cum illa miſericorditer factus, ſua illam gloria & immortalitate donaret: ita & ipſa ei qui ſui gratia exuit principatus ac poteſtates, & ſeipſum à forma dei ad ſerui formam per nimiam amoris vim exinaniuit: immortalitatis ratione inhærere debet, vt in cœleſtem quoque thalamum ad patrem aſcendenti coaſcendat. Propter hoc enim, inquit, relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Quod exponens qui ad incorruptionem vitæ ſponſam Chriſto præaptare cupiebat: ſacramẽtum, inquit, hoc magnum eſt, dico autem in Chriſto & in eccleſia: neque enim ideo deſcendit Chriſtus vt inhęrendo ſponſæ remaneret in terris, ſed vt aſſumens eam atq; in meliora cõmutans, è terris ad cœlos & ad regna æterna reueheret. Nempe quæ Chriſto deſponſa eſt, nõ modò ad ſponſalia lauacra Ioanne vtitur miniſtro, ſed angelos etiam habet, qui aſcendẽti ad patris ſolium epithalamium canant: non modo igitur virgo vnione qua incorruptibili verbo coniungitur, incorrupta perdurat, verum illa quoque integritas poſtquã fuerit vnita perficitur. Non enim in morem carnalis ſponſi qui integram virginem carnali coniugio violat & mulierem facit, animarum quoque noſtrarum ſponſus incorruptam animam ſua cõmunione

Marginal notes: Collatio ex Apoſtolo. — Explicat inductam collationem. — Collatio ſponſi & ſponſæ. — Margin letters: H, I, K, L, M.

A nione commaculat: ſed inquinatam potius à diabolo per voluptates corporis nactus,eam ex muliere polluta immaculatam virginem efficit: hanc denique myſticam deſponſationis rationem ipſe nos per prophetam edocet,cùm ad ſponſam ſuam dicit:Nunquid vt domum me vocaſti & autorem virginitatis tuæ? Quaſi diceret, & autorem incorruptionis tuæ. Sicut enim autor ac princeps vxoris corrumpendæ eſt vir,ita incorruptionis cuiuſque noſtrũ autor eſt dominus,qui cum noſtræ inuiolatæ puritatis ratione ſit dominus, ipſam à principio nobis indulſit,quem etiam incorruptionis noſtræ dominum oportet recognoſcere, in eo ſcilicet manendo & inhabitando.In ipſo quippe viuimus,mouemur & ſumus, vt eum quaſi totius virtutis & integritatis domum ſemper incolentes,non excidamus eo quòd in ipſo eſt il- ἀνομοίωσις.
B libatæ ſanctitatis domicilio.Sicut enim in his qui digni ſunt,inhabitat & inambulat, ita rurſus qui digni ſunt in ipſo habitant. Idcirco etiam poſtquam nos à ſeculi negociis curisq; ſuſcepit.Ingreſſos iam in illum & in ipſo habitantes,ne ab eo excidamus: prouidè admonuit,dicens: Manete in me,& ego in vobis:ita cum inter cætera magnum quiddam atque ſplendidiſſimum virginitas intelligatur: regenerationis etiam atque incorruptibilis vitæ ſemen eſſe quoddam puriſſimum cernitur.Si enim in reſurrectione neque nubent, neque nubentur, ſed ſunt ſicut angeli,efficiuntur filij dei.Et hi profectò qui virginitatem ſeruant, angeli ſunt: qui viuentes in carne corruptibili mortalium vitam illuſtrando tuentur: angeliq; ſunt, non obſcuri aliqui,ſed ſanè illuſtres atque nobiliſſimi. Illi enim carneis nexibus liberi, integritatem
C ſuam in cœlis ſerant,& loco & natura inuiolabiles & apud ſummum regem omnium deum conſtituti.At vero iſti in terra carnis illecebris & voluptatibus diu reluctantes, ac diaboli tẽtamenta perpetua exercitatione vincentes, incorruptionem angelicæ puritati parem virtute præcipua ante creatoris oculos cuſtodierũt. Qua in re virginum pulcherrimum ſtatum meritò quiſque admirabitur,quo fœmineo veſtitæ corpore,mollitiem ſexus animiq; laſciuiam iugi exercitio virtutis repulerunt, virisq; pares ſicut etiam animo pares conditæ ſunt, per virtutem euaſerunt: & ſicut illi per ſacri certaminis labores ex viris in angelorũ ordinem tranſeunt: ita & ipſe paris certaminis gratia ex mulieribus ad eandem dignitatem angelorum trãſferuntur.Quæ igitur in hoc ſeculo pares maribus animo ſunt: & ſi per amictũ fœminei corporis ad eam æqualitatem nõ adſpirant, eas in futuro ſeculo per omnia æquales angelis vir-
D tutis merito inueniri certum eſt.Si enim quando non nubent,neque nubentur,angelis æquales declarantur quæ in hac vita ſtudio id & labore conſecutæ ſunt: iam nunc profectò angelis pares ſe cunctis comprobârunt,dum maris ac fœminæ proprietates ad carnis copulã ſuapte natura tendentes, virtute abſciderunt, animabusq; nudis & expeditis cum hominibus in terra commoratæ ſunt. Nempe enim niſi in fœmineo corpore per conſenſum voluptatis anima formetur ad vitia,non eſt iam maſculus & fœmina, non eſt voluptas & perturbatio: ſed omnia in omnibus Chriſtus.Mortificatis quippe corporib⁹,edomitaq; voluptate quæ per naturam ineſt vtrique ſexui ad ſe mutuo concupiſcendum,ſola iam anima in eis viuere per incorruptionis meritum cernitur.Ei ſanè quæ huiuſmodi eſt, ſponſi famulum tangere tuto li-
E cebit: quandoquidem in eius carne fœminea non viuit voluptas, humaniter item ac ſyncerè ſuſcipiet fratrem,pedes eius iuxta præceptum domini lauans, aliarumq; rerum indigentẽ cura refouens,è mortuiſq; corporis manibus mortuum,quantum in ſe eſt contrectans corpus. Quia enim mortificauit membra, quæ ſunt ſuper terram, viuítque iam non ipſa: viuit vero Chriſtus in ea.Et quod nunc viuit in carne,in fide viuit, peragat ſanè virtutis opera Chriſto ſolo in ſe viuente,& quæ ſua ſunt in ea operãte, cum Chriſto vnà crucifixum ac mortuũ circunferens corpus: ſic inquam ſponſi mandata exequens,per omnem actum clariorem refert animæ ſpeciem.Quando enim tangente corpore nullo affectu anima ad maſculi commouetur imaginem,ſed illud quodammodo inſenſibiliter tangit, voluptas in eo mortua perma-
F net,cum non poſſit qui illam exterius tangit ad propriam eam excitare libidinem. Ita enim & cum ferueret perſecutionis immanitas: electæ virgines propter ſponſi fidem ad illudendũ impiis hominibus traditæ corporibus inuiolatæ durarunt,eo ſcilicet cuius gratia id perferebant,impiorum conatus in earum carne irritos arguente,& integra earum corpora non ſine prodigio & virtute diuina iugiter cuſtodiente, aut ſi quæ etiam vim paſſæ ſunt, non conſentiente ad voluptatem anima,quia mortua corpora violari barbarica feritate putabant:integram atque incorruptam animam,nec alienæ libidini conſentientem ſponſo ſuo & fide & virginitate inclytam maiore cum gloria & laude obtulerunt: voluit profectò dominus dignanter oſtendere,eas cum ipſius nominis confeſſione præſenti corporis honeſtati prętuliſſent, Quales Tecla, Agnes. Agatha, Lucia.

ſent,

ſent,nec animas per negationem fuiſſe violatas,& corpore non conſentiendo voluptati integras omnino euaſiſſe.Niſi fortè qui per ſummam veſaniam iugulatam virginē violare pergit,eum quis mortuam quoque eo concubitu violaſſe fateatur, poſſet ille quidem eam cædere,ſed nulla poſſet ratione corrumpere.Se quippe ipſe corrumpit, ipſeq; corrumpitur : virgo abſente anima,inuiolata perdurat.Similes profectò ſunt,quæ cum inter perſecutiones caſuſq; omnes illuderentur à viris, quidlibet quomodolibet paſſæ, ex ea mortificatione carnis integræ atque incorruptæ perſtiterunt.Præteritæ quippe exercitationis tempus eas aduerſus huiuſmodi pericula ſatis inſtruxit,cum viuentes in carne non ſecundum carnem militarēt. Idcirco & reliquas ad eiuſdem virtutis imitationem prouocātes,aiunt,ſpiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis.Oſtēdant,inquam, quæ ſunt eiuſmodi per benignam ſuſceptionem ſtudium fraternitatis.Nam & Maria pedes domini deoſculans,nō vt viri, ſed tanquam domini oſculabatur pedes, lachrymis quidem antiquam flagrantis concupiſcentiæ voluptatem in ſe prudenter extinguens & conſeneſcere faciens , affectuq; egregio in dominū & ſanctis oſculis ſpiritum animæ vehemēter accendens. Viuebat itaque ſpiritu,cum & ſpiritu ambularet,& erga ſponſum pro peccatis ſuis omnia cum prudentia gereret . Cæterùm peccato erat mortua,quæ maris & fœminæ cogitationem in tactu pedum oſculiſq; corporeis prorſus extinxerat.Tangat,inquam,quæ huiuſmodi eſt,ſi qua tamen talis eſt,mandatumq; domini compleat . Et ea tamen quæ talis eſt tangens , vbique prudenter ac vigilanter attendat ne fortè dum iugiter tangit,paulatim in eam voluptas ex carne clam ſubrepat : ſicq; huiuſmodi infecta veneno & ipſa(quod abſit)dicere habeat. Veniente autem voluptate , peccatum reuixit: ego autem mortua ſum,& inuentum eſt mandatum charitatis, quod ad vitam eſt ipſum, mihi in mortem.Si enim angeli quoque corruerunt : multo magis qui angelis pares euaſere lapſum timere debent,ne fortè poſt parilitatem illam angelorum , quam virginitatis ſibi exercitationem quæſierant,videntes filias hominum quia pulchræ ſunt , ad ipſas carnalis concupiſcentiæ inſtinctu deuoluātur,dicātque eis: Ego dixi dij eſtis,& filij excelſi omnes: Vos autem ſicut homines moriemini,& ſicut vnus de principibus cadetis . Itaque multò melius eſt virginem ſecuritati ſuæ & intuentium ſcādalo cautè proſpicere,ac prudenter cōſortia quæque vitare,atque interim inhumanitatis elogio apud pleroſque notari , quàm ad voluptatem detrimentúmque cuiuſquam obtentu humanitatis & officij locum latenti ſubreptioni dare. Reliqua igitur aſpernetur & negligat , & ſoli domino ſemper intenta , angelicæ puritati parem caſtitatis pulchritudinem à præſenti ſeculo ad futuram regenerationis vitam hinc iam integram,illibatamq; præmittat.Virginitas enim vitam noſtrā de corruptione ad ſanctitatis gloriam colligit . Nam priores illi quidem homines ex paucis(vt dixi) ſeminibus fœderatis nuptiis orbem terrarum humanitatis fruge impleuerunt , hæc autem ſata iam toto orbe per voluptatem connubij grana intra cœlorum horrea congregat. Hanc nempe ſatorum in caſtimoniæ gloriam tranſlationem ſignificans dominus dicebat: Leuate oculos veſtros , & videte regiones,quia iam albæ ſunt ad meſſem. Per totum enim orbem prius inhabitabilē poſt habitari cœptum,plurimam ſegetem grauéſque humani generis frugib⁹ culmos, & flaueſcētes ariſtas per omnes terrarum tractus intuens dominus, eiuſce ſpicas colligēdi tempus iam iam inſtare,atq; adeſſe probauit.ideo virginitas ſciens quia ſicuti naturalem ad mortalis vitę progeniem per voluptatem coniugij humanitatis iacta fuerant ſemina,ita ad futuram vitam hinc iam vitæ noſtræ ſemina oportet per caſtitatis munditiam ſerere, ipſa per ſe pura,ſanctæ integritatis ſemina ad incorruptibilem vitam agricolæ præparat: reſecans validiore incorruptionis manu fœmineorum corporum ad maſculina cōgreſſum,virtuteq; inuiolabili clariorem ſpeciem ſuam regenerationis ſeculo parans.Præoccuparunt denique virtutis opere virgines,quod in regeneratione per eam corporum mutationem, quę in reſurrectione continget,in ipſis dei virtute perficiendum eſt: hic enim angelorum inſtar,neque nubunt,neque nubentur,verum & virtute animæ & corporis integritate angelis æquales ſunt . Porrò quòd incorruptibilis vitę ſemen è terris ad cœlum transferendum ſingulari gloria,virginitatem dominus noſter eſſe voluerit, & incorruptionis honeſtati per integerrimā caſtitatem corpora noſtra conſueſcere,ex eo in primis conſtat,quòd cum legi in omnibus obtemperauerit ſolum coniugium renuit.Oportebat enim vt qui ex intemerata virgine incorruptus etiam ſecundū carnem natus erat,ne coniugij quidem corpoream experiretur corruptionē. Cæterum à corruptis per iugalem copulam naturali integritati noſtræ incrementa ſuppeditans, quéadmodum Adam præſentis vitæ ſemen per coniugij voluptatem fuerat: ita & ipſe ſemen futuri ſeculi

Argu.à maiore.

Metaphora Euangelica

Collatio.

A culi per virginitatis fieret integritatem, vt ſicut illum per matrimonium ſerentem humanũ genus,hominem in terrena vita ſecuti ſumus: ita & dominum per virginalem puritatem futurum ſeculum ſerentem, prudenter ſequeremur. Quòd ſi nõ otioſè paradiſum,primiq; Adã in eo conſpicias vitam, inuenies profectò illum adhuc in paradiſo conſtitutum opus nõ habuiſſe cognoſcere vxorem ſuam. Poſt præuaricationem vero, mortisq; ſententiam, poſt paradiſi amiſſionem tunc iam vxorem cognouit ſuam, vt vitæ poſtea mortalitatem prolis ſucceſſione ſolaretur. At contra virgo eum qui ad paradiſum reuehit ſequẽs in illo, & cum illo iam inter paradiſi delitias æterna amœnitate incorrupta lætatur, maledictum illud effugiens quo extra paradiſum conſtitutæ mulieri dictum eſt: In doloribus paries filios,& cætera. Neq; iam
B illic intelligere valet quomodo cognouerit Adam vxorem ſuam. Nec enim cum in paradiſo eſſet. Sed poſtquam inde fuerat eiectus, hoc dictum eſt. Neque vero nos idcirco iſta dicimus, vt quaſi virginitatem humano generi præcipiamus: ſed his, quæ pretioſiſſimam illius margaritam emere inſtituunt, eius ex omni parte munditiam inſinuamus. De virginibus autem præceptum domini non habeo, conſilium autem do, quaſi miſericordiam conſequutus à domino. Non enim humano generi dominus per legem aut Euangelium virginitatis ſtatuit leges. Nam qui vtrique ſexui maris & fœminæ eum quem antè monſtrauimus ob matrimonij neceſſitatem ad ſe inuicem habitum molitus eſt: eisq; qui mortales ex immortalibus effecti fuerant, aliam, ferè dixerim, immortalitatem per ſucceſſionem generis parauit, quiq; id-
C circo dixerat: Creſcite & multiplicamini, & replete terram: qua tunc ratione de virginitate leges ponere debuit, cum vel ad ſupplementum eorum, qui in bellis mortem oppeterent, gignendorum multitudinem eſſe neceſſariam cerneret. Nempe enim in lege quam per Moſem dedit, liberorum procreatio benedictione quoque digna cenſebatur. Poſtea vero quàm ſuis vbique fructibus floruit mundus: tantáque multitudine hominum referta terra eſt, vt neque naſcentium iam numerum capiat: adeſtque illud quod in aduentu domini fore prædictũ eſt: cum hi ſcilicet qui eius monitis prudenter obtemperant, concîdunt gladios ſuos in aratra, & lanceas in falces. Neque ſumit iam gens contra gentem gladium, neque vltra bellare diſcunt. Iuſtiſſima ratione virginitas contrà atque hi, qui corrumpuntur per corpus ex corporibus
D veriſſimam integritatem germinat. Nec tamẽ (vt dixi) de virginitate tulit per Moſen dominus legem, vtrunque ſexum intuens, hominúmque naturam. Neque hanc in Euangelio præcipit, ſed aſſumpta Moſi lege, quòd illi ad perfectionis meritum deerat, edocet, dicẽs, dictum eſt: Non fornicaberis. Ego autem dico tibi, non concupiſces, & cætera: ſedensq; in monte à beatitudinibus incœpit aperire os. Percurrens quoque Moſi leges, & eas ad verę virtutis prouehens culmen, cum ea quæ ad ſalutem conferunt, mandata docuiſſet, impleto doctrinæ cœleſtis miniſterio, de monte deſcendit: nuſquam virginitatem inter veteris vel noui teſtamẽti mandata conſtituens. Voluit quippe eximiæ virtutis meritum non iuſſionis neceſſitati obnoxium fieri: ſed egregij ac ſingularis animi ſpecimen atque indicium eſſe, dum ſponte ſua
E nulla imperij neceſſitate cogẽte quod mandata omnia excellit, & ſupra humanæ naturæ modum eſt deſiderio affectúque virtutis efficeret. Coniugium quippe naturale eſt, vbi etiam lex conuenientia naturæ diſponit. Virginitas vero ſupergreſſa naturam legis vinculis non tenetur adſtricta, quæ incorruptionis excellentem virtutem creatori & autori legis iure pretioſi muneris offert. Idcirco dominus quidem (rurſus enim id repetam) nuſquam de virginitate leges tulit. Permiſit tamen vt ſicut ab incorruptione ad corruptionem præter naturam immoderata poteſtate vtens, homo defluxerat: ita rurſus à corruptione ad incorruptionem naturam ſuam præſtantiori voluntate vim ſibi inferendo proueheret. Non, inquam, iubet, neque imperat hanc rem: excellens quiddam & ſupra naturam, ſupráque legem ac virtutis ſtudio
F deditæ animæ propriam eſſe non ignorans. Cum enim audiſſet dicentem ſibi: Non expedit nubere, volens illius excellentiam pandere: Non omnes, inquit, capiunt. Quem & diuus Apoſtolus ſequens, ea quidem quæ ſunt ad vitam neceſſaria, in epiſtolis mandat, Eccleſiamq; ſingulis ordinibus quaſi vnum corpus à capite (vt ita dixerim) vſque ad extremos vngues componit atque ornat. Cæterum de virginibus nihil ipſe decernit, ſed cum inde interrogaretur, imitatus eſt dominum, dicens: De virginibus autem præceptum domini non habeo, nuſquã enim inuenio, neque per legem, neque per Euangelium hoc eximium ſanctæ & ſingularis animæ meritum à domino fuiſſe imperatum. Porrò ſicut rogatus dominus his qui ſe interrogabant: Non omnes capiunt, reſpondit, neque tamen magnitudinem ac dignitatem rei, modúmque quo virginitatem quiſpiam aſſequeretur, tacuit. Sed inferens trinam eunuchorũ ſpeciem,

Metaphorâ.

Collatio cõiugij & virginitatis.

Virginitas quiddam eſt eximium & ſupra naturæ leges.

ciem,oſtendit: ita & ego,& ſi præceptum domini non habeo,cōſilium tamen do. Quia enim G
ſupra naturam ea res futura eſt: meritò ab ea ſeruilis omnis iuſſio explodi debet: liberóque po
tius conſilio agendum ac docendum,quo pacto poſſit is qui liber imperio, & ſua ſponte prę-
ſtantior effectus eſt, naturæ ſuæ ad conſequendam inuiolabilem integritatem vim inferre.
Quemadmodum igitur dominus virginalis abſciſionis modos rogatus aperuit, & diſcipu-
lus virginitatis intulit conſilium, dicens: De virginibus autem præceptum domini non ha-
beo: conſilium autem do,quaſi miſericordiam cōſequutus à domino vt ſim fidelis. Arbitror
autem hoc bonum eſſe,propter inſtantem neceſſitatem quia bonum eſt homini ſic eſſe.Alli-
gatus es vxori,atque hoc vinculo antequam merita virginitatis agnoſceres conſtrictus,noli
quærere ſolutionem.Solutus es ab vxore: noli quærere vxorem.Quaſi dicat:Ne ligari quęras H
hoc vinculo.Si autem & vxorem ducas,non peccaſti.Et ſi nupſerit virgo,non peccat.Tribu-
lationem autem carnis habebunt huiuſmodi, aperientes ſibi per coniugij copulam dolorum
officinam.Ego autem vobis parco.Hoc autem dico fratres:Tempus iam breue eſt.Regiones
enim albæ ſunt,& iam iam ad meſſem flaueſcunt,vt & qui habent vxores,quaſi non habentes
ſint: non autem qui non habent,ſint quaſi habentes.Sicuti profectò quidam faciunt,qui cum
ex virginitatis voto vxoribus careant, ac ſi eas habeant ſe agentes virginitati contumeliam
faciunt.Et qui flent,ſint tanquam non flentes:& qui gaudent,tanquam non gaudentes:& qui
emunt,quaſi non poſſidentes: & qui vtuntur hoc mundo,quaſi non vtantur.Præterit enim fi-
gura huius mundi.Volo autem vos ſine ſolicitudine eſſe.Qui ſine vxore eſt, ſolicitus eſt quæ I
ſunt domini,quomodo placeat domino.Qui vero vxorem habet,ſolicitus eſt quæ ſunt huius
mundi,quomodo placeat vxori.Et diuiſa eſt mulier quæ nupta eſt,& virgo: quæ innupta eſt,
ſolicita eſt quæ ſunt domini vt ſit ſancta & corpore,& ſpiritu: quæ autem nupſit, ſolicita eſt
quæ mundi ſunt,quomodo placeat viro. Hoc autem ad vtilitatem veſtram dico, non vt la-
queum vobis iniiciam,ſed ad id quod honeſtum eſt, & intentè facit ſeruire domino abſque
vlla diſtractione.Si quis autem indecorum virgini ſuæ putat,ſi prætereat nubendi tempus,&
ita fieri debet: quod vult, faciat, non peccat, nubat. Sciat tamen quia magis mortali viro &
mundo placere,quàm domino fruendæ voluptatis gratia elegit. Qui autem ſtatuit in corde
ſuo firmus,non habens neceſſitatem,poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis,& hoc iudica- K
uit in corde ſuo,ſeruare virginem ſuam,bene facit. Igitur qui matrimonio iungit virginem
ſuam,bene facit.Melius eſt enim nubere, quàm vri. Et qui non iungit,melius facit, hanc do-
mino mortalis viri vice deſpōdens,At vero dominus his qui coniugij moleſtiam didicerāt,
& quod ſolui facilè non poſſit,vxoris vinculum ægrè ferebant,dixerántque: Non expedit nu
bere.Non omnes,inquit,capiunt verbum hoc:ſed quibus datum eſt.Sunt enim ſpadones,qui
ex vtero matris ita nati ſunt: quicunque ſcilicet naturæ beneficio ad cōcubitus illecebras ab-
ſciſi connubia reſpuunt & aſpernantur.Et ſunt eunuchi,qui ab hominibus facti ſunt, doctri-
na,diligentíque cuſtodia ad virginitatis obſeruantiam inducti: ſicut & illa, quæ à patre vir-
go ſeruatur,de quo dictum eſt: Qui autem iudicauerit in corde ſuo ſeruare virginem ſuam, L
bene facit.Et ſunt ſpadones,qui ſeipſos abſciderunt propter regnum cœlorum: qui etiam cæ-
teris præſtantiores ſunt,quia cum neque naturæ ad caſtitatem tuendam nitantur auxilio, ne-
que ab hominibus,quorum ſub ditione ſunt,ſpe præmij alliciantur, ipſi ſemet propter regna
cœlorum ad virginitatis præclarum certamen exercent, coniugiúmque & ſimul omne ſecu-
lum eius ſeruandæ cauſſa contemnunt,regnúmque cœleſte cum ſudore, glorioſiſq; laboribus
capeſſunt.Nam qui ex vtero matris eunuchus eſt,vt per naturam caſtus, nihil operis proprij
poteſt in ſpecie ſanctæ virginitatis oſtendere, naturæ(vt dixi)bonitate non caſtitatis affectu,
aut ſtudio connubium renuens.Ita & qui abſciſus ab hominibus eſt, dum obſeruatione iugi
virginitatem ſeruare compellitur, huiuſce ſanctitatis gratiam non eſſe ſui meriti, verum ſe M
obſeruantium indicat. At vero qui ſeipſum inſtinctu gratiæ ſpiritalis abſcidit, præcipuúm-
que ac ſingulare opus per continentiam, & ardens ad cuncta exercitium munus ſuum fecit,
hic ſuis non alienis rectè factis in cœleſti regno honeſtus & clarus eſt. Illud præterea notan-
dum,quòdverbum domini ad eunuchos apud Eſaiam reſumens ſpadonum differentiam do-
minus tradit,nihil à doctrinæ ſuæ more deuiando. Sicut enim per Moſen non mœchādum,
ſimpliciter iubetur: in Euangelio autem quomodo non ſit mœchandum, quique ſeruandus
modus dominus explicat: ita & per Eſaiam eunuchos fieri: in euangelio,quo pacto fieri opor
teat,nec vnam,ſed trinam eſſe eunuchorum ſpeciem intelligendam, veritas docuit: vt illic
generaliter eunuchus,hic etiam diſtinctè,& per ſpecies nobis deſignetur. Nec ſanè repugnāt
ſuperiùs

De virginitatis cōplexu,nō præceptum,ſed conſiliū cur detur.

εὐνοῦχοι. Primi execti naturæ prærogatiua Secundi ſpadones.

Tertij propter regnū dei.

A ſuperius expoſitis quæ modò dicimus,neq; enim de ſpadonibus in Eſaia leges tulit, aut imperauit eiuſmodi abſciſſionem, ſed quibus digni ſint præmiis præclari & optimi eunuchi, prædicauit.Iuuat autem verba ipſa diligenter inſpicere:Hæc dicit dominus eunuchis.Qui cuſtodiunt ſabbata mea,& eligunt quæ ego volo, & retinent teſtamentum meum, dabo eis in domo mea,& intra muros meos locum nominatum meliorem filiis,& filiabus: nomen æternũ dabo eis,& non deficiet. Non ergo his, qui caſu aliquo ſimpliciter eunuchi ſunt, huiuſmodi promiſſio fit: ſed qui cuſtodiunt,inquit,ſabbata mea,& eligunt quæ ego volo. Sabbatum vero nõ in opere,ſed in operis ceſſatione intelligitur.Vult itaq; ſabbatizare virginem,vti ne virginitatem operãdo cuſtodiat, ſed abſq; motu operis integritatem inuiolabilem ſeruet. Quaſi dei ſimulachrum,inquit,ex anima & corpore virgo in terra formata eſt.Myſticè ergo ſabbatizet,non pedem,nõ manum,non oculum,nõ aliud quodlibet membrorum, ſed ne animum quidem ad corrumpendã naturalem pulchritudinem moueat, ſed perſiſtat vt præclara diuinæ maieſtatis effigies ſolida,atq; immobilis ad omnem imaginem,ad omnem tactum, ſemper ac iugiter in petra ſtans, ne quis ſiue per oculos, ſiue per aures, ſiue per alium quemlibet ſenſum ſubrepens,aut animæ in diras moueat figuras dei,aut confuſis primitiuis formis,ſuas ipſi peſſimè ac licẽter inſculpat:ſicq; corrupta & obliterata animæ ſpecie, corpus iam luteũ ac materiale per illicitos tactus vbiq; probris & maculis repleat.Stet igitur immobile,ſtet fixum

Esa.56.b.

שבת enſ requies ceſſatio.

B

Vel hinc elucescit ſanctimonia Baſilij.

C ac ſolidum ſimulachrũ domini, perpetuò ſabbatizans vt neq; ſui ipſius vitio motum vſpiam nutet,aut in ipſo motu dum fortè turbatur, aliquid naturalium lineamentorum collidet ac violet,neq; ad externa manu agitatum furto florem naturalis decoris amittat. Fortaſſis hoc ſabbatiſmo quo pacto etiam virginitas acquiri poſſit naturaliter ſimul ac mirabiliter ſignat. Sicut enim exponens ſalutis noſtræ commercium: Ne,inquit,dixeris in corde tuo: quis aſcẽdet in cœlum? hoc eſt Chriſtum inde deducere:aut quis deſcendet in abyſſum? id eſt, Chriſtũ ex inferno,mortuiſq; reducere,Sed quid?Prope eſt,inquit,verbum in ore tuo & in corde tuo, neq; opus habes quæ à te adeò remota ſunt,cœlos ſcilicet aut abyſſos perſcrutari, ſed eo quòd prope eſt, & tu vtere prompto adiutorio: ſi enim confeſſus fueris in ore tuo dominum Ieſum,& credideris in corde tuo quia deus ipſum excitauit à mortuis, ſaluus eris: ita fermè &
D de virginitate ait: Ne dixeris, quomodo aſcendam in cœlum, virginitatis meæ integritatẽ inde deducere: aut quomodo deſcendam in abyſſum, vt eam dudum à diabolo corruptam mihi ipſi recuperem. Sed quid? Prope te eſt,inquit,& per naturam tecũ nata virginitas. Neq; igitur maria transfretare vt eam acquiras tibi opus eſt,neque vaſtum & infinitum peruolare aërem,neque terrarum tractus hanc veſtigando circuire, aut è terris euolare, cœlúmque pro ea inuenienda luſtrare,ſed omiſſa(vt dixi)cura ſuperflua huiuſce locorum ſpatia, & interualla peragrandi, te ipſam vt te habeas, diligentius inſpice, atque hanc in te per naturam opertam abditámque reperies. Quam ſi tecum & apud te permanere inuiolabilem cupis, perpetuum ſabbatum celebra,hoc eſt, mane quod nata es. Ne manum moueas ad tangendum virum,neque plices explicita, neque ſoluta colligas, neque inuiolata membra alterius generis
E membris iungẽdo corrumpas,ſed permane quòd es in cubiculo cordis, nihilque amplius inquiras. Apud teipſam ſabbatiza, nihil operans quo id ſoluatur, quod in te per naturam eſt. Non te muros atque parietes, vt virginitatem reperias, tranſilire neceſſe eſt. Iſta quippe ſi egeris, fortaſſis & virgo eſſe deſiſtes. Porro in cubili, ſi hoc ſabbatum celebres: integram te puriſſimámque cuſtodies, ſicq; facilè inquam virginitatem rem omnium pretioſiſſimam, ampliſſimumq; patrimonium habitura es. Non enim impendens aliquid vel noui quippiam gerens,hanc tibi vindicare & acquirere poteris,ſed immaculata virgo quod nata es,permanens optima ſemper omnibus clariſſimaq; videberis. Cæterum ſi hoc amittas patrimonium integerrimæ caſtitatis, quamuis illa omnia facias quæ dixi, cœlúmque ac terras & maria &
F abyſſos, immenſúmque aërem peruagata fueris: nulla hoc omnino ratione recuperare iam poteris.Quo enim pacto quod corruptum ſemel eſt,iam incorruptum fiet? Qua ratione quæ cognouit virum, quaſi quæ non agnouerit exiſtimabitur?Quomodo quod penitus concupiſcentia & voluptate & perturbatione vulneratum eſt, quaſi alienum iam erit à vulnere cum ſigna corruptionis in anima,& corpore impreſſa iugiter maneant? Pœnitentia quidem peccatum relaxari certum eſt,verum quæ corrupta eſt,quaſi ea inuiolata perſtiterit, redintegrari omnino nõ valens,dum viuit, lugebit. Quocirca quoniam hæc pretioſiſſima omnium eſt, maximáque poſſeſſio,hiſq; qui hanc fuerint adepti,repoſita ſunt glorioſiſſima præmia,doctrinæ domini obtemperantes,ea ratione ſabbatizare ſtudeamus:quam à principio ſermonis noſtri ad

Nouè interpretatur, Ne dixeris ĩ corde tuo?

Virginitas ſemel non redintegratur.

Sabbatizãdũ quo pacto ſit virgini.

ſtri ad finem vſque ſuggeſſimus,impollutamq;, & ab omni macula intactam aſſiduè naturalem diuinæ effigiei ſeruemus pulchritudinem. Nõ ſolum autem,inquit, ſabbatizet virgo, verum & ea eligat,quæ volo.Quid autem æquè, ac incorruptionem deus velle putetur. Quam profectò ex collatione corruptelæ iugalis huiuſmodi ſabbati celebratione, ſancta virgo eligẽs atque ſeruanda mandata teſtamentum domini tenens,accipiet ab ipſo,atque intra muros eius locum nominatum meliorem filiis & filiabus.Non ſolum enim ſabbata mea cuſtodientibus eunuchis & eligentibus quæ ego volo,verum & teſtamentum meum tenentibus ea dabo, quæ dicta ſunt,Meminiſſe itaque teſtamenti ſponſi ſui die noctuq; virgo debet, quòd ille pro ea,& pro eius integritate moriens edidit,ipſi vſq; teſtamenti & mortis,quam ipſius gratia ſuſcepit: ſeipſum enim pro illa tradidit,vt eam ſanctificaret, memoriam aſſidua ſecum meditatione voluens,teſtamentum ipſius iugiter teneat,id eſt deleri,aut irritam,inanẽmque fieri, non ſinat conſummatam in ipſius morte ſalutis ſuæ cauſſa diſpenſationem, qua ſcilicet proſpiciens ipſius libertati,eam ſuo redemit ſanguine, redemptamq; non modò libertate honorauit,verum ſponſam quoq; ſibi aptans reginam facere, præcipua gratia & excellenti pietate dignatus eſt.Ideo teneat ipſius teſtamẽtum, hoc eſt(vt planius dicam) dotale quoddam ipſius erga ſe teſtamenti conſcripti legitimè,conſtantisq; coniugij iugiter teneat† ad ſtipulationes, fœderaq; coniunctius ſeſe illi immaculatam in omnibus exhibens, vt dignè pro ſponſi merito hic viuens,illic etiam bonis ab ipſo ſibi præparatis perfruatur. Cuſtodientibus quippe ſabbata mea(rurſus enim id repetam)& eligentibus,quæ ego volo,inquit, ac tenentibus teſtamẽtum meum: dabo in domo mea, & intra muros meos locum nominatum meliorem filiis & filiabus.Ne enim videantur vt ſteriles & infœcundi abiecti eſſe & ignobiles, ita,inquit,familiares & amici mei erunt,vt in domo mea & intra muros meos maneant. Præterea tanto apud me honore digni habebuntur, vt quæuis filiorum ingenuitas non poſſit cum illis de dignitate cõtendere: dabo enim eis,inquit,locũ,non ſolum habitationis, ſed promotionis etiã ac dignitatis,vt omnibus perſpicuũ ſit,ipſos vltra ſucceſſionẽ liberorum,dignitatis excellẽtia nobilitari.Et quid amplius de myſticis aut eunuchis dicã? Nomen æternũ dabo eis, quod ſupra nepotũ illis progeniem ſufficiet,nec vnquã deficiet. Hic enim carnales filij parentũ ſubeuntes nomẽ, ſicuti vitam illorũ extinctam ſenectute ſuccedẽdo rediuiuã reddunt,ita nomẽ quoq;,quod morientibus parẽtibus deficiebat,in ſeipſis exſuſcitãt,qui cum hoc modo præcedentium vitã ac nomen aliquãdiu ſuffectione prolis inſtaurauerint, & ipſi tamen conditione mortali proceſſu tẽporis omnino deficient,ſine nomine genus relinquẽtes. Quod autẽ à me præter locorũ priuilegia datur eunuchis nomẽ, prò omni ſucceſſione generis(dicam rurſus) illis perpetuò ſufficiet vt & ipſi,& omnes intuentes, ab euentu & exitu rei nominis excellentiam confiteantur,quod ſit profectò melius filiis ac filiabus, quorum vitio ſæpe contingit, vt execrabilis ſit tota progenies,& confuſionis loco,& peccati nomine.Pro humano enim, inquit,nomine angelorum immortalium eis nomen dabo, quod nõ deficiet, vt cœlum & cœli pulcherrimam partem habeant ad immorãdum,atq; in cœli pulcherrima ſede,hoc eſt,in domo mea intra ſepta habitantes,non angelorum iam naturam tantum, ac dignitatem perpetuæ ſucceſſionis accipiant,ipſi ſibi in æterna vita pro ſucceſſione generis ſufficientes, verum & locum inter angelos habeant illuſtrem, atque inſigniſſimum, nomẽnque pro eximiæ virtutis ſplendore indelebile: Muniantur ergo vndique virgines, ac ſe obſeruent ſumma diligentia, ne ſicut à terra & hominibus in cœleſtem, angelicamq; dignitatem aſcenderunt: ita econtra ab angelis & cœlis in terram peſſima ruina delabantur. Vidi enim ait, eum qui aliquando in cœlis coruſcabat, vt fulgur de cœlo cadentem. Cuius, rei gratia, modis ſe omnibus ſeruare debent.Talibus itaque præmiis digni inuenientur in regno, ſacri ac ſpiritales eiuſmodi eunuchi.Eiſdẽ vero muneribus ne illi quidẽ fraudabuntur, qui in ætate puerili tyrãnica manu violenter abſciſi ſunt,ſi in ea quam in corpore non ſponte pertulerunt,conſtituti voluntaria poſtmodum ſeipſos abſciſione caſtrauerint,vt ſabbatizent ab omni omnino vitio,& ea eligant,quæ deus vult,& mandatorum eius teſtamentũ teneant. Quippe animi virtute nequaquam inuenti infœcundi locum habituri ſunt in domo domini, meliorem filiis & filiabus. Neq; vltra lignum aridum pro infœcunditate carnis exiſtimandi ſunt:ſed vt virẽtia arbuſta plurimis iuſtitiæ fructibus omni ex parte redimiti.Plantati enim,inquit, in domo domini videbuntur, in atriis dei noſtri florebunt. Non itaque (dicam enim iterum) leges de virginitate dominus tulit. Sed eam rem liberi arbitrij ac voluntatis mnus eſſe volens: quibus præmiis donandi eſſent, qui naturãm hoc myſticè abſciſionis modo tranſcenderent, oſtendit.

Margin notes: G; H; † τὰ ἐπερωτήματα.; I; Att.præmiũ eunuchiſmi myſtici.; K; L; Quid virgini vitandũ.; M; De illis, qui ſeipſos caſtrauerunt.

A oſtendit. At vero qui nõ intellexerunt quod dictum eſt: Et ſunt eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum, ſeipſos nimis improbè mutilauerunt ipſo ſuo opere impudicitiæ ſe ac laſciuiæ ex obliquo inſimulantes. Nam qui carnalis arma voluptatis, ne munus ſuũ exequerentur abiecit, per ipſam ſuã incontinentiam indicat, ſe quidem ad concubitum, ardoremq; libidinis eſſe procliuem. Abiectis autem armis illis iam non quia nolunt, ſed quia non poſſunt impudici eſſe, virginitatem ſeruant. Enimuero diuina lex non actum modo, ſed voluntatis ſententiam damnat. Omnis enim non qui opere admiſit adulterium: ſed qui vidit ad cõcupiſcendum, iam mœchatus eſt. Porro membrorum genitalium abſciſio maiorem in
B oculis, ita abſciſi, adulterinæ concupiſcentiæ flammam ineſſe criminatur, quòd is diffidens à libidine ſe poſſe continere, id abſcidit, cuius miniſterio flagrantem cupidinem in opus producturus erat. Immo cum ſciret eo nõ amoto ſe impudicitiæ daturum manus, ea quidem abſciſione inſtrumentum libidinis ſuſtulit, ne laſciuire per corpus videretur. Cæterum impudicitiæ non abſtulit flammam, ſed animo, deſiderioq; luxurians, incontinenter per omnem concupiſcentiam aſſiduèque mœchatur. Accuſat quippe ipſius incontinentiam conatus improbus. Idcirco huiuſmodi poſt abſciſionem impudiciores meritò quiſq; appellauerit. Cum enim ſe continere non poſſint, metu ne deprehendãtur in opere nefario, vtq; licenter iam ſua prout volunt libidine exatientur ſerui, quippe voluptatis nolunt effectum operis ad habitum ſibi
C & perpetuum voluptatis vſum impedimento eſſe, quo minus in poſterum & ſemper voluptate fruantur, præciſo fœdæ actionis argumento liberè iam ad coitus, petulanterq; laſciuiũt. Sicut enim qui diſtricto gladio thorace inſtructum quempiam impetit, etſi thorax fruſtretur ictum, homicidiúmque prohibeat, homicidæ tamen ſupplicio tenetur obnoxius: quique in nudum gladio fertur, etſi quouis caſu gladius illi excutiatur de manu, homicidij reus iure iudicatur. Neque enim opus tantum, ſed & voluntatem iudicat lex: ita profectò, & qui armatus genitali membro fidei lorica inſtructam adoritur, & ſi fruſtra conatus illam vt cupit, violare non poſſit, quaſi tamẽ violauerit dignus ſupplicio cenſetur. Et qui nudam itidem na-
D ctus, voluntate in opus fertur: quamuis abſciſione genitalium amiſſis armis eam violare non poſſit, quaſi tamen corruptionis autor reus ſceleris iure iudicatur. Qua in re & illa nõ iniuria impudicitiæ ſimul rea deprehenditur, & probro ſubiici vnà meretur. Nam quo pacto repulſuram credimus imminentem ſibi ab impudico & inceſto plagam, cum ſine armis fidei ſit: vbi enim aduerſus illum, qui naturalibus armis inſtructus eſt, pudicitiæ tuẽdæ cauſſa fortiſſimè repugnat, caſtitatis certamẽ in aperto eſt: Vbi vero armis deſtitutus eſt vir, illáque liberior affectione vitioſa videndam ſe illi & alloquendam largius præſtat, cunctiſq; voluptatis fluit illecebris, incerta quidem eius pudicitia eſt: complures tamen ab omnibus aduerſum ſe impudicitiæ ſententias refert. Verum iſta quidem de his qui vnà cum teſtibus genitalia quoque abſciderunt. Nam qui ad virilitatis annos cum genitalibus iam per ætatem ad coitum
E idoneis peruecti, ſolos poſteà teſtes abſcindũt, eos aiunt acrius atq; ardẽtius inflãmari libidine, & ad concubitũ impatientiſſimè ferri. Neque id ſolũ, verum tutò iam, vt ſibi videtur violare quaſcunque potuerint. Aiunt enim abſciſſis inferius teſtibus, qui à lumbis ac renibus reliquo genitali membro ſemen adminiſtrant, opilari ſtatim ſuperiores poros: feruente vero in renibus obſcœna libidine, atque ita ſemen exſpumante, inflammari quidem ad id emittendum virum, cúmque feruens in intimis id effundere nequeat, eo quod ſibi ad concumbendum reſeruauit armari, atque ad actum proſilire nefarium. Ita abſciſſionem teſtium illecebram ad fallendam mulierem aſtutè machinatus impudicius illi iam flagitioſiúſque miſcetur. Nam is quidem, qui naturalia integra habet inſtrumenta concubitus, excipientibus ſupernè partis teſtibus ſemen, illúdque fundentibus emiſſo, iam ſemine alleuiatus, concupi-
F ſcentiæ flagrantis remittit ardorem. Is autem qui non habet vnde quod intrinſecus prurit euacuet, vix extinguit libidinis æſtum, quoad (vt ferunt) huiuſce rabiem fatigatio ſoluat. Atteſtantur his quæ dicimus non ſolum naturæ ratio, verum & plurima ætatis noſtræ documenta, ſicuti quodam ſummæ reuerentiæ viro, caniciéque ac vitæ meritis ornato referente didicimus. Aiebat enim confeſſam ſibi eſſe mulierem, eunuchum cui illa à domino ſiue à viro ſuo credita fuerat, quaſi virum impudicè ſibi commiſceri ſolitum. Præſumebátque, vt ait, actum turpitudinis ipſa ſua infœcunditate ac ſeminis priuatione ſecurius. Neque hic ſolum ſed alius quoque nobis vnanimis haud quaquam facile mentiri ſolitus, retulit virginem quandam Eccleſiæ canonicam ſibi cum eiulatu nuntiaſſe, quòd in cubiculo ipſius eunuchus fuerit, qui illam vitioſo complecteretur affectu, totúſque toti affuſus cum non haberet quo

Non opus modò lex dãnat nefarium, ſed voluntatem quoque.

βεβαίωσις à ſimili ducta.

Quod παράδοξον videri poterat adſtruit teſtimonio fideli.

poſſet concupiſcentiæ ſuæ ſatisfacere dentibus vtebatur, ardentem in carne concubitus ra- G
Att. quanta tẽtigine vel eunuchi pruriant.
biem morſibus indicans. Atque ob eam quam diximus abſciſſionis illecebram, quòd ignara &
imprudens rei eſſet, tentatione implicitam virginem. Vbi vero eius nepharios conatus ani-
maduerterat, execratam eſſe hominẽ. Neq; eam huic ſolum, ſed & aliis plurimis inquinatiſſi-
mam illius aduerſum ſe cõcupiſcentiam cum lamentatione prodidiſſe certum eſt. Duorumq;
hominum teſtimonium verum eſt, ne & alios plurimos citãtes teſtes in re præſertim ingra-
ta prolixiores ſimus. Danda tamen nobis (vt reor) venia, qui iſta non tantum præmuniendæ
virgineæ integritatis gratia diximus: ſed vt plurimos eiuſmodi eunuchos qui nomen illu-
ſtrę conſecuti ſunt in Eccleſia, coërceremus. Conſtat enim profectò dęmonis artem & inuẽ-
tionem id opus eſſe. Nam quos prior ætas apud gentiles prodidit: eos modò apud nos quoq; H
prodiiſſe monſtratum eſt, caſtitatisq; nomen & tunc apud illos & modò apud nos huiuſmodi
Eunuchiſmus qñ cõmentum eſt diaboli.
abſciſione contra naturę iura inueniſſe. Eſt enim vehementer aſtutus is, qui fidem noſtram in
dominum circumuenire & fallere nititur, & ſub honeſti ſpecie vitia inſerere maligniſſimè
quærit: quod ipſum ex præteritis animaduertere in promptu eſt. Sicut enim per quæ putabãt
ſe deum cognoſcere per ea maximè gentiles eum ignorare fecit (mũdus enim opificis ſui iu-
Simili cõfirmat γνώμην
dex propoſitus cum ſit, illi à viſibilium ſpecie non vt decebat ad conditorem ſeſe erexerunt,
neq; eius pulchritudinem glorificauerunt: ſed coluerunt & ſeruierunt creaturæ potius, quàm
creatori) & ſicut vnde oportebat Chriſtum agnoſcere: inde in primis illum ignorari, moli-
tus eſt de ſcripturis ſcilicet prædicantibus Chriſtum ignorationem eius hęreticis intelligen- I
tiis callidus ingerens, ſicuti idẽ Chriſti fide vbiq; cõſpicua. Incredulitatem ac negationẽ eius
malignè inſerere nititur, ita & ſub myſticæ abſciſiõis nomĩe, caſtitatisq; velamine impudicos
atq; impuros efficit. Neq; his igitur paſſim, ac liberè congredi virginẽ decet. Nam ſi fœminæ
fœminas dum in eodẽ cubili amanter amplexentur, feruẽte in intimis cupiditate ſæpe ex mu
tuo contactu corporum ad ea corpora, quæ vt appeterent in ſuæ conditionis acceperũt, me-
moriam iritant atque inflammant (ſolet enim qui peccati legem in noſtris membris poſuit,
meliùs latenter irrepere, atque ex amica fœminarum ad inuicem grataque voluptate, carna-
lem maculam impudenter elicere) quanto magis maſculina corpora licet illa eunuchorum
Eunuchus ſis licet: vir tamẽ natura per ſimile.
ſint: cautè vitanda ſunt virgini. Sit enim ille licet eunuchus: vir tamen per naturam eſt. Si-
cut enim cornutus bos & ſi illi præcidantur cornua: non tamen ſublatis cornibus equus effi- K
citur, ſed abſint licet cornua, bos tamen eſt: ita & maſculus abſciſſis genitalibus omnibus, ea
tamen mutilatione ſua, mulier effectus non eſt: ſed maſculus, vt eſt à natura cõditus perma-
net ac ſicuti bos reciſis cornibus ſic, quoque furore cornu petit (ceruicem quippe incuruans, &
caput ad feriendi impetum formans, gaudet intentare minas) ac ſæpius ea parte capitis ferit,
qua cornibus antea fuerat armatus, ſatisfacitq; furori per actus imaginẽ (ita enĩ afficitur cor-
reptus iræ impetu: non vt caſſo feriens vulnere, ſed vt prius ictu cornuũ ſcindens ac diuidẽs)
ita & maſculus: quãuis abſciſus genitalia, vitioſa tamen cõcupiſcentia maſculus eſt. Quo cir-
ca & ipſe ſe ad actum fœditatis ſimiliter formans, amorem ſpirat incredibilemq; veſaniam: L
immo & ad coitum feruens, etſi ea parte non violet fœminæ turbulentus incumbens, ipſe ta-
men ac ſi corruperit, ſatisfeceritq; cupidini, ita ſceleris imagine affectus eſt. Eam vero ad pec-
catum vehementius iritans, totum quidem corrumpit animum, corpusq; ad corruptionis a-
ctum inclementer inſtigat. Quapropter prudens virgo ſi intimam virginitatem ſuam ſerua-
re inuiolabilem cupit, huiuſmodi contubernia atq; colloquia (ſunt quippe homines) non paſ-
ſim admittat. Nam etſi admonitionẽ Sirach vt integritati virginis proſpicientem ſuſcipim⁹:
quaſi eunuchus, inquit, amplectens virginem & ingemiſcens. Nimirũ quia quod vult agere,
nõ valet, & cõcupiſcentia eunuchi eſt virginitatem adoleſcẽtulæ auferre. Etſi enim matrem,
Eunuchiſmũ dãnat, qui fit tuẽdę caſtitatis gratia. Simili confirmat.
inquit, ob infœcunditatem nõ facit: cupit tamen illi florem virginitatis adimere. Neq; igitur
pudicitiæ ratione laudare cõuenit huiuſmodi abſciſſos, quia neq; equos quòd cornu non im- M
petant, laudamus: ſed hos quidem, niſi calcitrent laudamus. boues vero nõ cornupetas, man-
ſuetudinis gratia ſuſcipimus. Non enim quo quiſque non poteſt, ſed quo cum poſſit non ad
iniuriam vtitur, admirationi habetur. Quòd ſi putant abſciſſionem genitalium aliquid ad pu
dicitiam atque innocentiam animæ conferre poſſe: eruant & oculos, plurima præter ratio-
nem ſalutis intuentes. Præcidant ſimul & manus & pedes, & aures penitus obſtruant, ne quid
horum peccati inſtrumentum fiat. At id quidem ſtultum & irrationabile eſt, & inſaniæ fu-
rorisq; pleniſſimum, peccati cauſam non aliter auferri poſſe arbitrari, niſi vndique circunci-
dãtur mẽbra omnia ea ratione qua diximus, trunciq; in morẽ inutile omnino iaceat corpus,
quando

A quando ſic etiam ex præcedentibus imaginibus deluſa mens peccet. Permittētes itaq; corpus ita manere vt effectum eſt, membra omnia caſtiſſimæ rationi moderāda iuxta quod ſuperius diximus ac regenda tradamus, bonumq; opus noſtrum non neceſſitatis, ſed voluntatis munus faciamus. Non autem de omnibus ſimpliciter eunuchis quæ præmiſſa ſunt, diximus: ſed de his qui vt ſibi facultas fieret mulieribus licenter ac liberè, quantum vellent congredi, ſeipſos libidinis impatientes abſciderunt, ac de omnibus omnino qui fœminarum familiaritates perſequuntur, easq; ſibi ſummo ſtudio conciliare pergunt. Scimus enim quia ſicut ſancti viri caſtè atq; innocenter mulieres tangunt, ita & ſpadones, qui poſt abſciſionem illam, quam in corpore inuiti pertulerant, voluntariè iam ſe ac flagrantiſſimo puritatis amore caſtrarunt, B cum mulieribus purè atque innocenter conuerſantur. Cæterum diligētiæ ſimul integritatisq; ſeruandæ gratia conteſtamur, quia ſicut viri qui mulierum familiaritatibus gaudent: meritò ſuſpicionem aduerſum ſe turpitudinis concitant: ita & eunuchi qui cum mulieribus aſſiduè morantur, idq; præcipuè ſtudent, vt ab eis nunquā diuellantur, contra ſeipſos ſuſpicioni locū præbēt. Nam qui fœminis nō quomodolibet indifferēter, ſed auidè cōgrediunt, nō ſine ratione cū ſit cogitatio humani cordis ſemper in deterius prona: plus quā viri iudicio quorūcunq; ſugillantur. Quippe cum illis pręſto ſit operis nefarij facultas, effectum ſceleris antè oculos pingens, eos ruinæ metus à volūtatis peccato coërcet, his autē cum nō adſit ius implēdi quod volunt: ipſa ſua impotētia audaciores ad fruendum concupiſcentia effecti peccatū voluntatis C in ſe magis ac magis exaggerāt. Nemo autē reprehendat, cur alloquentes virginem pluſquā cōuenire fortaſſis videretur virgineo pudori, in ſpeculatione ac diſcuſſione maſculini ſexus aliquāto diutius immorati ſumus. Primo quidē, quia nulla tam æui rudis virgo eſt, quæ ſenſu vigeat corporis, quæ aliquid eius ſexus ignoret, cuius euulſa de latere eſt. Nam quā diu quidē inualida atq; immatura ſunt ad naturalem actum corporis membra: lex quoq; peccati feriata eſt, & ignorantiam fortaſſe dixerit quiſpiam naturalis operis ineſſe interim membris, & ſi quàm maximè ſua ſponte natura ad munus propriū currit, ſicut in mutis animantibus cernimus, quæ duce atque inſtigante natura protinus feruntur ad coitum: infanteſq; pueri in ipſa imbecillitate membrorum virilem imitari concubitum ſæpe deprehenſi ſunt. At uero vbi pubeſcere cœperint, atq; ad id munus ad quod facta ſunt, eſſe per ætatem idonea, peccati lex cō-D tinuò ſubrēpit, membris ſingulis ſua officia ſuggerens, & legis membra contra legem mentis inſtructa in aciem proferens, & vnumquenque hominem per membra peccati lege captiuās. Nullumq; prorſus membrum eſt, quod cum lege magiſtra nitatur, ignorantiam eius ad quod effictum eſt peccati poſſit obtendere. Verum & labia norunt ad quid amantibus accōmodata ſint, & ad quem vſum inſtituta. Et membra ſingula, ſexus quoque alterius membra non minus quàm ſe ipſa per naturam norunt. Nam ſi naturam illorum vſumq; ignorarent, ne actum quidem ipſorum & officium profectò concupiſcerent. Itaque non ſumus rei criminis, ſi quod erat virginibus cognitum, licet ſilentio id premeretur neceſſario tempore admoniti diſcuſſimus atque aperuimus. Deinde etſi illæ ignorabunt ingenium maſculi, ne ipſa eis igno-E ratio peccati eſſet illecebra, non ſine ratione illarum ſecuritati conſtantiæq; proſpicientes vt ſe per naturam habeant, inſpeximus & explicuimus, vt quemadmodum ſimplices ſicut colūbæ ſunt, ita etiam ſerpentis imitatæ prudentiam omnem, ſuæ integritatis iniuriam, omniáque pericula propellant, atque ex his quæ diximus cautiores ad obſeruandum ſeipſas diligentioréſque reddantur. Præthereà quoniam hoc opere noſtro virginitatis munditiam in commune tuendam, inſtruendámque ſuſcepimus, ſicuti virginibus beneuolētiæ, ita & maribus officij debitores ſumus, eáque ratione quemadmodum illis quid ſit noxium, quid vtile oſtendimus, & iſtis itidem neceſſario oſtendendum arbitrati ſumus, ne abſciſſionis illius quàm ſuprà diſcuſſimus illecti nomine contra quam molirentur efficerent: verum quid ſceleris ex F improba genitalium abſciſione ſequeretur agnoſcētéſque à domino ſuſcipi mereatur eunuchus, non ignorantes & ex vera illa abſciſione proficerent animo. Et qui eiuſce carnali abſciſioni vel dederant, vel daturi videbantur manus, hoc ſermone noſtro cohibiti, inde ſe prudenter auertant. Vera igitur virgo ſi tanta cum diligentia quantam præmiſimus, ſe obſeruauerit, ab omni quidem conatu maſculi mundam iugi ſe obſeruatione cuſtodiet, ſed & cum fœminis dormiens, ſecum ſemper commorabitur, fixúmque animum habebit in cœlo, & illum à corpore totum penitus remouens: ipſa quoque cum Apoſtolo dicet: Scio me ipſam ſiue in corpore neſcio, ſiue extra corpus neſcio: deus ſcit, quia rapta ſum in paradiſum, & audiui verba arcana. Omnino enim vigilantiſſimum eius in ſe amorem ſupernè de cœlis

Simile quid proditū legitur de Origene.

Quæ viros cōcernant, ad tuendam pudicitiam.

intuens ſponſus,vtq; ex tenebris non occaſionem ſceleris, ſed ſacrum otium vberiorіſque ad G
eum familiaritatis & amoris materiam ſumit. Id lucrata ex nocturnis tenebris quod ſenſus nulla extrinſecus agitatione turbatur,ſponſiq; intus illuſtrata lumine illius lampadem per totam noctem in occulto componit: ipſam meritò rapiet vſque ad tertium cœlum & in paradiſum dei,& ea ſibi loquetur verba, quæ adhuc in corpore viuẽtibus eſſe dicuntur ineffabilia: ſed illi planè quæ ad id profecit vt neſciat vtrum in corpore an vero extra corpus habeat vitam, effabilia myſteria fient:quo ſanè in ſtatu omnem virginum chorum inueniri cupiens & orans,atque obſecrans ad ea præcauenda quæ virginitatis pulchritudinẽ inquinant, iſta proſecutus ſum,nõ vt ex eorum inſpectione diſcamus quomodo oporteat ad ea quæ ſunt noxia H
prolabi, ſed vt lubrici modo percepto diſcamus quo pacto inde reſilire conueniat: neq; enim eis qui medicinæ ſtudent venena & noxia quæque ac morbida, ideo diſcenda proponunt magiſtri,vt eos his vti hortentur,neque vt notione nocentium mentem ad malitiam acuant,ac pro medicinis peſtis atque pernicies humanæ vitæ innoteſcant,ſed vt quænam ſint quæ naturalem virtutem noſtram perimant,ſcientes ea obiectis contrariis viribus præcaueant, & incidentia fortè corporibus arte ac diſciplina tollant.Tres igitur viæ cum ſint ſecundum trinę illius abſciſionis ſiue exectionis rationem, quas ad virginitatem ducentes dominus nobis oſtendit:Qui poteſt,inquiens,capere capiat,quam vult quiſque eligat grata quidem & accepta deo,eſt & quæ per vnam ex duabus prioribus incedit, ſed illa profecto beatior quæ per præſtantiorem currit:omnes tamen quacunq; tandem via ad hanc properent,id æqua ratione curent: vt ſint immaculatæ in via,vt omni labe omniq; macula puram ſponſam ſpõſo coaptãtes,largioribus ipſius gratiis glorioſius in cœlo perfruantur.Iſta tibi ô ſacrum caput ad conſiderandam veræ virginitatis honeſtatem pro tempore ſcripſi, non tantum ex diuinis libris, ſed iuxta ſapientiſſimum Paulum,qui nos omnem intellectum captiuare vult in obedientiã: I
Chriſti ex gentilium etiam literis, omnes Chriſti diſcipulos ad continentiam hortari,atque inducere cupiens.Nam & gentium ſapientes cum variam voluptatis ſpeciem atque aduerſus eam pugnam noſtram fabuloſa nobis fictione ſignarent, hydram vniuerſam in carne voluptatem,ſerpentem ferum ac multiplicem,qui in palude moraretur naturæ rationes perſcrutando finxere, eiusq; quod ſimpliciter abſcinderetur caput, tria pro vno efferre tradiderunt: K
quod vero cauterio præciſum eſſet,occidi penitus,nec plura pro eo pullulare ſapiẽter docuerunt.Voluptate nanq; vniuerſa in carnis limo,à materialiq; natura veluti in paluſtri loco,inſtar horrendi illius ſerpentis ſemper incubante,ac per vnum quẽque ſenſum quaſi vnũ quoddam,caput ex intimis ſingularem ſcilicet, aut viſus aut guſtus, reliquorũq; voluptatem proferente, multipliciter ſi ad ſatietatem ſuauitate illius perfruendo vnumquodq; caput velimus abſcidere,nõ magis quod videbatur, abſcidimus, quam pro vno plurima per hũc abſciſſionis modum pullulare faciemus.Sin vero continentia veluti cauterio elatum caput exciderimus, id prorſus ita perimemus vt vltra germinare nõ poſſit.Qui enim voluptatem guſtus aut eius L
ſuauitatem ſaturitate cupit extinguere,non tam illam interimit, quàm fruendo cupitis intẽperatiorem ſemper ad id quod malè cupit,effecit.At vẽro, qui mortiferæ ſuauitati nõ indulgendo,continentia nõ ſecus atque igne hanc excruciare pergit, eam fraudando cupitis inefficacem & inualidam,atque igne conſumptam omnino patefecit. Enimuero illa ratio & futilis atq; inanis eſt,immò verò & iniurioſa,& continentiæ vitanda ſtudioſis,quæ prorſus definit, quod promptum ac paratum & in poteſtate ſit, ad id concupiſcentiam lentius iritari. Nam iacet quidem (vt ſic loquar) guſtus voluptas ad illud, cuius fruendi habet poteſtatem. Cæterũ intemperanter poteſtate eorũ quibus frui vult,vti ſemper edocta inſatiabilis ea poteſtate ſua ad cõcupita omnia multimodis agitur. Quãobrem nõ ita præcidere vnũquodq; voluptatis caput,ſed ſuauitati eius non indulgere per abſtinẽtiam cõuenit. Sed enim diuina lex M
vitulum pro ſacerdotio apud ſapientiſſimum Moſen immolari mandans per membra hoſtiæ quæ incendebantur,ſacræ exercitationis modum naturali ratione ſubindicat, quæ fibram iecoris non iecur totum & adipem qui ventrem operiret, non ventrem ipſum: renum vero non ſolum adipem,verum ipſos quoque cum adipe renes incendi in holocauſtum iubet. Iecoris quippe quod concupiſcentiæ inſtrumentum eſt,iuxta quod & de eo,qui concupiſcentiæ fuerat telo percuſſus,dicitur: eris quaſi ceruus ſpiculo percuſſus in iecore,veluti fibram,ſingularem ſcilicet peccati concupiſcentiam,in qua & fel inuenitur incẽdere: reliqua vero felle ac peſſima cupiditate liberam ac puram ad appetenda bona quæq; & honeſta ſeruare ſecundum naturam integram conuenit.Porrò vẽtris quod ſuperfluum eſt,vnde pinguiore & hebetiore

euadimus

Quę doctrina Baſilij ſcopũ obſeruarit,ſimili docetur.

Collatio.

Gentiũ fabulæ de hydra paluſtri & tricipite.

Cõtinentia cauterium.

ἀλληγορικῶς hæc.

Hepar ſiue iecur cõcupiſcẽtiæ organum.

A euadimus ſenſu, auferre decet, ſolumq́; quod eſt neceſſarium ſeruare. In renibus verò non adipem ſolum ingentem obſcœni liquoris copiam exſpumantem ad libidinem: verũ & renes ipſos expiare ac ſanctificare naturaliter omnino iubemur. Significat profectò per hæc ſermo diuinus, & neceſſarium victum nobis eſſe amplectendum. Et concupiſcentiã ſtudioſius ad meliora transferendam, & caſtitatis munditiam tota intentione ſectandam. Quia enim poſſibile non erat abſque cibo viuere, eſcarum receptaculum ventrem ſcilicet nudum abſque vllo omnino gulæ vitio relinquens obſidentem illum adipem rectiſſimè tollit. Rurſus quia itidẽ erat impoſſibile, boni nos aliquid habere, niſi naturalem concupiſcentiæ vim ad illud ambiẽdum haberemus, improbam cupidinis ſpeciem quaſi fibram iecoris cum felle præcidens, pro-
B babile concupiſcendi genus ad virtutes appetendas purum innocuumq́; reliquit. At vero in renibus, quia neque ad vitæ neceſſaria vt venter, neque ad concupiſcendum vt iecur neceſſarij ſunt, ſolamq́; & vnicam concubitus concupiſcentiam capiunt, non horum ſolum adipem, ſed ipſos quoque ignibus tradit. Nempe enim ſine renibus, id eſt, ſine coniugio in terris viui poteſt: virginitatisq́; vita, nullo inferior angelis ad perpetuam gloriam hinc iam exerceri. Quibus profectò omnibus id nobiſcum agitur, vt omni ſapiẽtia eruditi & inſtructi aduerſus voluptatem totam quaſi contra multorum capitum hydram ſapiẽter ſtemus, neque ſub ſpecie excidendi emergentia aſſiduè per ſenſus capita ad pullulationem plurimorum ea ſemper iteremus. Verùm ſumma tolerantia laboris atque continentia præcipua fortiter illa incenda-
C mus, corporáque noſtra hoſtiam ſanctam placentem deo, tanquam vitulum pro ſacerdotio ſtudioſè offeramus, & modo quidem prauam concupiſcentiam veluti fibram iecoris, modo ſuperfluitatem cibi, quaſi adipem, quo venter operitur, modo totam ſimul cõcupiſcentiam coitus, veluti renes vnà cum adipe ſemen illis miniſtrante diuino continentiæ igne conſumamus, vt iuxta propoſitam virginitatis deſtinationem omni praua ac turpi concupiſcẽtia, omníque voluptate ſuperiores euadentes, per continentię ſacra certamina propoſito certantibus præmio, immortalitatisq́; corona digni inueniamur, per Ieſum Chriſtum, per quem eſt patri gloria cum ſancto ſpiritu in ſecula ſeculorum, Amen.

(τὴν πολυκέφαλον ὕδραν.)

D HOMILIA. B. BASILII, QVA DOCETVR, QVO *pacto amittimus, quomodòue recuperamus imaginem dei, & de uera uirginitate, Raphaële Volaterrano interprete.*

Homo quum ad imaginem dei creatus ſemel extiterit, ab ea tamen per peccatum decidit, pulchritudinem ac præſtantiam ſuam inquinauit, animam demum per prauas cupiditates peſſundedit. Nam quum deus noſter hominum vera ſit vita: quiſ-
E quis dei ſimilitudinem deſtruxit, vitæ vtique perdidit familiaritatem, & vſum. Enimuerò qui extra deum agit, in beata vita degere non poteſt. Igitur in priſtinam gratiam ac plane in imaginem diuinam à qua per peccatum alienati ſumus, rurſus per pœnitentiæ redintegrationem facilè redimus. Qui enim nullum patitur delictum, ſeque perſeuerantem in rebus aduerſis, & nullis cedentem tentationibus inconcuſſa mente oſtendit: hic demum in anima ſua dei ſimilitudinem recipit: ex quo vitæ beatæ particeps efficitur. Talis nanque ſtudij adiutrix eſt virginitas iis qui ſecundum proportionem huius participes ſunt virtutis. Non enim virginitatis ſeu caſtitatis gratia ſolum à gignendis liberis abſtinere: ſed vita omnis, Chriſtianæ modeſtiæ accommodata virginitatem habere videtur. Nam & ſermone laſci-
F uire, & oculo licentiore vagari, & auditu inhoneſto labefactari, & corde per cogitationem prauam contaminari, & præter modum in cibo, potúque ſe inuitare: à propria pudicitia & temperantia excidere fuerit. Qui enim ſeſe in omnibus vitæ partibus incorruptum continentémque cuſtodierit: is verè perfectum virginitatis munus eſt adeptus. Vt autem id adipiſcamur, omni ſtudio ad dei redire ſimilitudinem conandum, ac nobis continuò attendendum, ne promiſſione ac ſpe tanta indignum aliquid admittamus, ne in Ananiæ crimen incidamus. Ei nanque ab initio, poſſeſſionem ſuam retinere licebat: ſemel autem conceſſa, in propoſito conſiſtere debuerat, nec ad dolos ac fraudem confugere. Ex quo pœnas ſubitò dedit, ac talem domini contra ſe indignationem mouit, cuius miniſter Petrus erat, adeò vt ne pœnitentiæ locum inueniret. Igitur cuique ab initio quod vitæ genus cupiat

(γνώμη.)

(Virginitas vera. γνώμη.)

(Confirmat τῷ παραδείγματι.)

modò conceſſum, hoc inire ac optare licet: ſiue in matrimonio,ſeu cœlibem agere.Quando G
Votiua ꝓfeſſio exemplo cõfirmatur. verò ſe deo ſemel autorauit per vitæ continentiam ac perpetuam caſtitatem , hoc detrecta-
re non licet : nec aliter quàm aliquod munus , aut hoſtiam deo ſacram ſeſe illi cuſtodire , ne
reos ſacrilegij nos dominus decernat iudicio : ſi dicatum ei corpus rurſus rebus prophanis,
& communis vitæ miniſterio ſordidauerimus. Dico autem hanc animi conſtantiam,& hoc
propoſitũ non ſolum in ipſo caſtitatis & abſtinentiæ voto firmum, ac perpetuum erga deum
eſſe oportere , ſed in omni quoque prauo inordinatoq; affectu : quum ſemel vitam cœpimus
ſpiritualem,protinus obſeruandum, vt & cæteris debilibus exemplo ſimus, & ne inconſtan-
Att. hæc Lutherani & Zuingliani. tiæ,leuitatiſq; accuſemur.Melius enim viam veritatis & iuſtitiæ non cognouiſſe fuit, quàm
ab ea itinere* medio per intemperantiam auerti.Ira nanque & inuidia,& iniuriarum memo- H
ria,& mendacium, & ſuperbia, mentis euagatio, aliena ab honeſtate locutio, in orando deo
*al. deuio oſcitatio,ſomnuſq; ac vana deſideria, in obſeruandis mandatis negligentia,veſtium ornatus
exquiſitior,oris ſplẽdor & cultus, ſodalitates, denique geſtus omnis pręter officium & deco-
rem: hæc omnia vſq; adeo cauenda ſunt iis,qui deo virginitatem,hoc eſt fidem,animam,vi-
tam,factaq; omnia ſua dicarunt, vt vnum ex iis neglectũ reliquorum gratiam ſit aptum ma-
gnopere lædere.Omnia nanq; ex priuata libidine ac cupiditate admiſſa animæ puritatem in-
quinant,& ad beatam vitam iter impediunt. Hæc itaque ſpectare oportet in primis eum, qui
ſe ad aliquam vitæ perfectæ formulam reducere quærit,vt nullo modo vas inutile ac affecti-
bus propriis obnoxium ſe præbeat. Nam quicunque vitæ ſpirituali addictus aliquantulum ſe I
Collatio ἐπιφώνημα. ab humo leuauit,ac humanis ſe poſteà vitiis contaminauerit: ſimilis erit pelli pardaleæ: cuius
pilus inter album ac nigrum vtriuſque coloris ſtigmata commixta retinet.Viam nanque ve-
ritatis ignoraſſe præſtat,quàm ſub ea ſemel arrepta per inconſtantiam deficere.

DIVI BASILII MAGNI EPISTOLA *ad uirginem elapſam.*

NVnc eſt tempus exclamandi propheticum illud,ac dicendi.Quis dabit capiti meo a-
quam, & oculis meis fontem lachrymarum?& deplorabo contritionem filiæ popu- K
li mei.Nam etiam ſi hos profundum ſilentium tegit, & iacent ſemel malo ſtupefa-
cti,& ex lętali plaga etiam ipſo afflictionis ſenſu iam priuati,tamen nõ oportet nos hunc ca-
ſum citra lachrymas prætermittere . Si enim Hieremias eos quorum corpora in bello per-
cuſſa erant , infinitis lachrymis dignos iudicauit, quid nam dixerit quis ad tantam anima-
rum calamitatem ? Vulnerati tui,inquit,non ſunt vulnerati gladio , & mortui tui non ſunt
mortui in bello.ſed aculeum veræ mortis graue peccatum deploro , & ignita maligni illius
ſpicula,quæ animas ſimul cum corporibus barbaricè ac crudeliter cõbuſſerunt: Equidem arbi
tror dei leges magna ſuſpiria duxiſſe,dum tantũ ſcelus in terra conſpexerunt.quæ ſanè inter-
dicentes ſemper ac clamantes, olim quidem , non cõcupiſces vxorem proximi tui: per ſacra L
vero euangelia,Omnis qui videt mulierem ad hoc vt concupiſcat ipſam,iam adulterium cõ
miſit cum ipſa in corde ſuo , Nunc vident ipſam domini ſponſam impudenter adulteria ex-
ercentem. Suſpiria vero duxerunt etiam ipſi ſanctorum ſpiritus : Phinees quidem zelotes &
ex feruenti ſpiritu æmulator,quod nõ etiam nunc licet ipſi haſtam in manus ſumere, & cor-
poraliter ſcelus hoc vlciſci : Ioannes vero Baptiſta , quod non poteſt relictis ſupernis con-
uerſationibus,quemadmodũ tunc ſolitudine,ad redarguendam iniquitatem percurrere, & ſi
quid pati oporteret,caput potius quàm dicendi libertatem amittere . Immo ad beati Abel ſi-
militudinem , etiam ipſe mortuus adhuc loquitur , clamat , ac nunc altius quàm de Hero-
diade vociferatur, illud, Non licet tibi habere ipſam.Nam corpus quidem Ioannis iuxta ne-
ceſſitatem naturæ, diuinum terminum accepit , atque etiamſi lingua ſilet , ſermo tamen dei M
ligatus non eſt . Qui enim dum conſerui nuptiæ reprobarentur , vſque ad mortem dicendi
libertatem perduxit, quid nam faceret ſi tantam contumeliam inſpiceret circa ſanctas do-
mini nuptias ? At tu à diuinæ illius ſocietatis iugo abrupta , & ab impollutis veri regis nu-
ptiis fugitiua,ad ignominioſam vero ac impiam corruptionem hanc turpiter delapſa , quã-
do non habes quomodo amaram hanc accuſationem effugias,& neque modum noſti neque
artem, quo malum ipſum contegas, iurare per temeritatem gaudes . Et quia impius in pro-
fundum collapſus, mala de cætero contemnit, etiam ipſa abnegas ad verum ſponſum pacta,
Neq; eſſe virgo,neq; vnquam promiſiſſe clamans,quæ & ſuſcepiſti multa,& oſtendiſti multa
virginitatis

A virginitatis ſigna.Reuoca in memoriam honeſtam profeſſionem quam profeſſa es corã deo & angelis ac hominibus.Reuoca in memoriam venerandam congregationem, & ſacrũ virginum chorum,& concilium domini, & eccleſiæ ſanctorum, ac aniculæ in Chriſto auiæ, iuueneſcentis recens aut tunc, & virtute vigentis,& matris in domino ad illam decertantis, ac nouis quibuſdam ac veris laboribus,conſuetudinis robur diſſoluere contendentis,& ſimiliter ſororis,partim illas imitantis, partim etiam ſuperare enitentis, & virginalibus prærogatiuis progenitorum recte facta ſuperantis,& te adeo ſororem,velut putabat,ad ſimilium certamẽ, & ſermone & vita induſtriè prouocantis.Reuoca hæc in memoriam,& angelicum circa do-

Attẽde votũ virginitatis fuiſſe etiam ſolenne.

B minum cum illis tripudium,& ſpiritualem in carne vitam, & cœleſtem in terra cõuerſationem.Recordare dierum carentium tumultu, & noctium illuminatarum, & cantilenarũ ſpiritualium,& pſalmodiæ ſonoræ,& orationum ſanctarum, & cubiculi caſti, & virginei progreſſus,& menſæ temperantis.Vbi eſt reuerendus ille tuus habitus? Vbi honeſti mores & veſtis frugalis virginem decens?& honeſtus ex pudore rubor? & decorus ex continentia ac vigiliis afflореſcens pallor,omni coloris bonitate gratioſior eluceſcens?Quoties in orationibus pro cõſeruanda virginitate impolluta lachrymas effudiſti? Quot literas ad ſanctos ſæpe exaraſti?per quas pro te orare petiiſti,non vt nuptias humanas,imò ignominioſam hanc corruptionem aſſequereris,ſed vt à domino Ieſu non excideres.Quot vero munera à ſponſo acce-

Quid adhęc diceres impie Lutherane?

C piſti?quid opus eſt dicere honores propter illum ab his qui illius ſunt ſuſceptos? conuictus cũ virginibus?progreſſus cum iiſdem?exceptiones à virginibus? encomia ob virginitatem? virgineas benedictiones?literas velut ad virginem ſcriptas? At nunc modica aura aërij ſpiritus, qui nunc in filiis inobedientiæ operatur,ſuſcepta, omnia illa abnegaſti, & venerandam illam & quæ pugna impeti ſolet poſſeſſionem,cum breui voluptate permutaſti.quę ad tempus guttur tuum pingue facit,poſtea tamen felle amariorem comperies. Ob hæc quis nõ luctu commotus dixerit?Quomodo facta eſt meretrix ciuitas fidelis Sion?Quomodo autem nõ ipſe dominus ad aliquem ex his qui nunc in ſpiritu Hieremiæ obambulant dixerit? Vidiſti quæ fecit mihi virgo Iſraël?Ego deſpondi ipſam mihiipſi in fide & integritate, in iuſtitia & in iudicio, & in miſericordia ac miſerationibus,quemadmodum per Oſeam prophetam ipſi promiſi. Ip-

D ſa autem dilexit alienos,& viuente me viro immortali, adultera appellatur, & non timet alteri viro cõmiſceri.Quid vero pronubus ille diuinus ac beatus Paulus,vetus ille & nouus hic, ſub quo mediatore ac doctore,relicta materna domo,domino coniuncta es, Num ſanè tantum malum perpeſſus dixerit? Vterque timor quem timui acceſſit mihi, & quem timui obuiã venit mihi. Ego enim te coniunxi vni viro virginem caſtam vt aſſiſteres Chriſto, & timui ſemper ne forte velut ſerpens Euam decepit per verſutiam ſuam,ita corrumparis mente tua. Quapropter innumeris ſpiritualibus incantationibus conatus ſum ſemper comprimere affectuum tumultum,infinitis cuſtodiis conſeruare Chriſti ſpõſam. Et vitam eius quæ virum nõ habet recenſui,Quod ſola ea quæ virũ non habet curat ea quæ domini ſunt, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu.Et dignitatem virginitatis expoſui,& templum dei te appellans, velut alas ad-

E didi promptitudini tuæ,quæ te ad Ieſum leuarent,& per timorem mali, ad hoc vt non caderes auxilium tuli,Si quis templum dei corrumpit dicens,hunc corrumpet deus.Sed & ex orationibus meis ſecuritatem tibi addidi,ſi quomodo integrum tibi corpus, & anima & ſpiritus citra reprehenſionem,in aduentu domini Ieſu Chriſti cõſeruari poſſit.Verum enimuero fruſtra hæc omnia erga te elaboraui, & mihi amarus finis dulcium illorum laborum euenit. Et neceſſe eſt rurſus ſuſpirare ob eam,ob quã oportebat me gaudere.Ecce enim decepta es à ſerpente amarulentius quàm Eua. Corrupta eſt autem non ſolum mens tua, ſed etiam cum illa corpus tuum.Et horrendum illud,quod etiam dicere cunctor,& tacere non poſſum,eſt enim velut ignis ardens in oſſibus meis,& reſoluor vndique,& nõ poſſum ferre: Sublatis membris

F Chriſti feciſti membra meretricis. Hoc ſolum inter omnia malum etiam nihil habet cui cõparari poſſit.Hoc nouum eſt in vita facinus.Tranſite inquit,ad inſulas Chettiim,& videte,& in Cedar mittite, & conſiderate vehementer an facta ſint talia, an permutarint gentes deos ſuos,& hi non ſunt dei. Virgo autem mutauit gloriam in turpitudine ſua. Obſtupuit cœlum ob hoc,& inhorruit terra amplius vehementer.Dicit omnino etiam nunc dominus,duo mala perpetrauit virgo.Me dereliquit verum ſanctarum animarum ſanctum ſponſum, & aufugit ad impium & iniquũ animæ ſimul ac corporis corruptorem. Defecit à deo ſeruatore ſuo, & exhibuit membra ſua mancipia immundiciei & iniquitati ad iniquitatem.Mei oblita eſt dicit dominus,& ad amatorem ſuum tranſiuit.Expediret ipſi vt mola aſinaria circa collum ipſius ap-

Hie.2. Cethim כתים itali ſunt Beroſo.

קדר Cedar Saraceni ſiue Agareni

ſius appenſa eſſet,& in mare proiectus eſſet,potius quàm virginem vitiaſſet. Quis ſeruus cō- G
tumax ad tantam inſaniam deuenit,vt herili cubili ſeipſum iniiceret? Quis prædo ad tantam
dementiam perductus eſt,vt ipſa dei donaria cōtingeret?non ſupellectilem inanimatam, ſed
A ſimili col latio corpora viuentia,& animam inhabitantem habētia factam ad imaginem dei. Quis ab æter-
no auditus eſt in media ciuitate, & ſerena meridie, imagini regiæ formas immundorū por-
corum inſcribere auſus eſſe. Si quis humanas nuptias ignominia affecit, citra miſerationem
coram duobus aut tribus teſtibus moritur.Quanto peiore ſupplicio dignus cenſebitur,qui fi-
lium dei conculcauit,& deſponſatam ipſi ſponſam adulterio contaminauit, & ſpiritum vir-
ginitatis contumelia affecit.At volebat inquit,illa,& non inuitam violaui.Equidem regina il
Ab exēplo in violatorē virginis la libidinoſa Aegyptia,amore formoſi ac honeſti Ioſeph inſaniebat.Verùm proteruæ illi⁹ in- H
ſania virtutem caſti ac temperantis non ſuperauit, & neque manibus ipſis vim inferentis ac
cogentis ad iniquitatem,ille victus eſt.At decreuerat illa hoc inquit, & nō amplius erat vir-
go,& ſi ego non voluiſſem,ab alio corrupta fuiſſet.Equidem & filium hominis oportebat tra
di,ſed væ illi per quem traditus eſt. & ſcandalorum offendicula venire neceſſe eſt, ſed væ illi
per quem neceſſitas venit.Ad hæc omnia,num qui cadit non reſurgit,aut qui ſe auertit, non
conuertitur? Cur auertit ſe virgo auerſione impudenti, & quidem quum audierit Chriſtum
ſponſum per Hieremiam dicentem.Et dixi poſtquam ſcortata fuit ipſa hæc omnia, conuer-
tere ad me,& non eſt conuerſa.Nunquid reſina non eſt in Galaad?aut medicus nō eſt ibi?Cur
non contigit ſanatio filiæ populi mei?Et multa ſanè reperias in diuina ſcriptura mali auxilia, I
multa item ex interitu ad ſalutem medicamenta,de morte & reſurrectione myſteria,de iudi-
cio horrendo ac æterno verba,de pœnitentia & remiſſione peccatorum dogmata. Innumera
illa conuerſionis exempla,drachmam,ouiculam,filium qui conſumpſerat res ſuas cum ſcor-
tis,perditum & repertum,mortuum & qui reuixit.His vtamur mali auxiliis,per hæc animam
noſtram curemus. Aſſume in meditationem extremum diem (non enim ſola tu ſeculum æ-
ternum viues)& anxietatem,& ſuffocationem,& mortis horam, & ſententiam dei vrgētem,
& angelos feſtinantes,& animam in his grauiter conturbatam, quæ à peccatrice conſcientia
amare flagellatur,& ad ea quæ hic ſunt miſerabiliter ſe conuertit: & ineuitabilem longæ illius
peregrinationis neceſſitatem.Deſcribe mihi in mente tua, vltimam communis vitæ ſubuer- K
ſionem,quum veniet filius dei in gloria ſua cum angelis ſuis: Veniet enim & nō cunctabitur:
quum veniet ad iudicandum viuos ac mortuos, & reddendum vnicuique iuxta opus ſuum.
quum tuba illa magno & horrendo ſono edito excitabit eos qui à condito ſeculo dormierūt,
& procedent qui bona fecerunt,in reſurrectionē vitæ:qui vero mala fecerunt,in reſurrectio-
nem iudicij.Reuoca in memoriam diuinam Danielis viſionem, quomodo nobis iudiciū ob
oculos ponit.Videbam inquit,donec throni poſiti ſunt,& antiquus dierum ſedebat, & indu-
mentum eius candidum velut nix,& capillus capitis eius velut lana pura.Thronus ipſius flā-
ma ignis.Rotæ eius ignis ardens.Fluuius ignis decurrebat ante ipſum, mille millia miniſtra-
bant ipſi,centena milia adſtabāt ipſi,iudicij locum conſtituit,& libri aperti ſunt. Bona, mala,
manifeſta,occulta,res,verba,cogitatus, omnia aceruatim vt ab omnibus angelis ac homini- L
bus exaudiri poſſint manifeſte reuelabuntur.Ad hęc quales neceſſe eſt eſſe eos qui male vixe-
runt?Vbi itaque anima illa mergetur,quæ in tot ſpectatorum conſpectu derepente turpitudi-
ne plena viſa eſt? Quali vero corpore infinita illa & intolerabilia flagella ſufferet? vbi ignis
inextinguibilis & vermis indeſinenter caſtigans,& fundum inferni tenebricoſum ac horren-
dum,& eiulatus amari,& vlulatus inde corus,& ploratus & ſtridor dentiū, & finem non ha-
bent mala.Ab his non contingit liberatio poſt mortem, neque eſt aliqua induſtria, neq; ars
effugiendi amara illa ſupplicia. Hæc nūc effugere licet,donec licet noſipſos à caſu eripiamus,
neque deſperemus de nobiſipſis, ſi à malis diſceſſerimus. Ieſus Chriſtus venit in mundum vt
ſeruaret peccatores.Venite adoremus & procidamus ante ipſum,& ploremus corā ipſo. Nos M
ad pœnitentiam vocans diuini verbi doctrina clamat ac vociferatur.Eſt via ſalutis ſi velim⁹.
Deglutiuit mors robuſtior facta.Verū probe ſcito,quod deus rurſus detraxit omnem lachry-
mam ab omni facie pœnitentium.Fidelis dominus in omnibus ſermonibus ſuis,non menti-
tur,dixit:Si fuerint peccata veſtra velut pannus puniceus,velut niuem inalbabo, Si vero fue-
rint velut coccinum,velut lanam inalbabo. Paratus eſt magn⁹ ille animarum medicus ſana-
re affectionem tuam.Illius verba ſunt. Illius dulce ac ſalutare os dixit. Non opus habent va-
lentes medico,ſed male habentes.Non veni ad vocandum iuſtos,ſed peccatores ad pœniten-
tiam.Vult dominus purgare te à plaga maligni. Quærit te paſtor bonus, relictis ouibus non
erranti-

A errantibus. Si commiſeris ipſi teipſam, non cunctabitur neque dedignabitur ille hominum amator, te ſuper humeros proprios portare, gaudēs quod reperit ouem ſuam deperditam. Stat ille pater & expectat tuum ab errore reditum, ſolummodo reuertere, & dum adhuc longe abes accurrens irruet in collum tuum, & amicis amplexibus complectetur te à pœnitentia iam purgatam, & veſtem induet primariam, animam exutam veterem hominem cum operibus ſuis, & addet anulum manibus quæ mortis ſanguinem abluerunt, & calceamentum addet pedibus, qui auerterūt ſe à via mala, ad curſum euangelij pacis. Et læticiæ ac gaudij diem annūciabit ſuis tum angelis tum hominibus, & omnino ſplendido epulo celebrabit tuam ſalutem.
B Inquit enim, Amen dico vobis quod gaudium eſt in cœlo coram deo, ob vnum peccatorem pœnitentem. Et ſi vitio verterit quis ex his qui ſtare ſibi videntur, quod cito aſſumpta es, ipſe ille bonus pater pro te reſpondebit dicens. Lætari oportet & gaudere, quia hæc filia mea mortua erat, & reuixit, & deperdita erat, & inuenta eſt.

Epiſtolæ ſanctorum patris Baſilij

C MAGNI, GREGORII ITEM NAZIANZENI cognomēto Theologi, ac vtriuſq; ad alios aliquammultos, quatenus exēplari Græcè excuſo perpetua ſerie reſpondent, omnes ſolerti collatione ac propenſiore ſtudio recognitæ per Godefridum Tilmannum.

EPISTOLA MAGNI BASILII AD SANCTVM

D *Gregorium Theologum, de uita in ſolitudine agenda, Gulielmo Budæo interprete.*

EPISTOLA. I.

SIc tuam epiſtolam agnoui, vt ij facere ſolent, qui amicorum liberos ex ſimilitudine in ipſis conſpicua agnoſcunt. Nam quod exiſtimare te ais, magnopere non referre, habitum ſtructuramq; loci, ad ciendum in animo tuo deſiderium vitæ nobiſcum agendæ, antequam compertū quidpiam
E habeas de modo & ratione vitæ noſtræ, tuus hic eſt profecto animique tui ſenſus, qui huius mundi bona prorſus nihili eſſe ducas, præut eſt beatitudo, quam reconditam in diuinis pollicitationibus habemus. Equidem ſcribere ad te non ſuſtineo præ pudore, qui in hoc extremorū finium receſſu interdiu noctuq; agito: tametſi enim vrbicas occupationes pro derelicto habui, vt ſexcentorum malorum cauſas, me tamen nondum ipſum etiam habere pro derelicto quiui. Similiterq; illis affectus ſum, qui nauigandi inſolentes, nauſea perditè affligantur. Nāque illi magnitudine nauigij offenſi, tanquam vehementius ſuccutientis, in lembum aut nauiculam cum tranſilierint, ſic quoque non ſecius à nauſea laborant, nimirum moleſtia ipſos ac bile quò tranſierint cumq; comitantibus. Huiuſmodi igitur quiddam nobis contigit, qui
F domeſticas perturbationes quoquò circunferentes gentium, vbique locorum perinde verſamur in tumultu, quare nō magnopere adiuti ſumus ab hac ſolitudine. At verò quæ facta à nobis oportuit, vndeque auſpicandum fuit ei, qui veſtigiis hærere voluit, eius qui nobis ſalutis viam præiuit (ſi quis, inquit, ponè me venire vult, abiuret ſemetipſum, & tollat ſuam ipſe crucem, & ſequatur me) hæc ferè ſunt. Iam primum mentem pacatam habere conueniebat. Vt enim oculus continuo circumactu verſatus, & nunc horſum illorſumque deflexus, nunc ſurſum deorſumq; erectus viciſſim ac depreſſus, exactè cernere nequit, ſed obtutu incumbere in rem viſam eum oportet, ſi quidem conſpectum rei perſpicuum facturus eſt: hunc in modum mentem humanam ſexcentis mundi curis diſtractam, euidenter cernere veritatem vix eſt vt euenire poſſit. Atque ei quidem, qui nondum coniugalibus vinculis adſtrictus eſt, rabidæ cupidines,

Orditur epiſtolam ab homœoſi

Nihili vita hæc, præut eſt repoſita nobis beatitudo.

ἃ ποιῶ

Confirmat eleganti τῇ ὁμοιώσει

ἀνομοίωσις ex collatiōe

λυσσώδεις

ἐπιθυμίαι, ὁρμαὶ δυσκάθεκτοι, ἔρωτες δυσέρωτες

θόρυβος φροντίδων. κίνδυνοι ἐμπορίας.

Aggreſſio eius quod initio inſtituerat, nẽpe τῆς ἀναχωρήσεως

ἑτοιμασία καρδίας quę vera ſit, docet ſimili.

τῇ ὁμοιώσει ſolitudinem animæ eſſe cõmodam adſtruit.

καταψηχθέντα habet exẽplar noſtrũ, non καταψυχθέντα. Pulchrè ergo Budæus.

γνώμη. μεταφορὰ ἐν τῷ ἅλατι

Hymnorũ vis efficax

Sedatæ & indiſtractæ menti quot accedunt commoda.

ἀγωνίων legit Bud. pro αἰωνίων iuxta exemplar Hermonymi Spartani

οἷον εἰκόνες ἔμψυχοι

μεταφορά.

Argum. ab exemplo.

Ioſeph continentiæ exemplar.

Iob fortitudinis.

ἄπαις ἀπὸ καλλίπαιδος

pidines,& impetus effrenes, amoresq; inceſſunt perditiſſimi. Coniugio autem mancipatum G curarum agmẽ excipit,in orbitate deſiderium prolis,vxoris cuſtodia, domeſtica procuratio, ſeruilium officiorum conſtitutio,damna ciuilibus in contractibus accepta,digladiationes cũ vicinis,forenſes concertationes,negociationis alea,agriculturæ labores,vna quæque dies ſuã adfert animo caliginem.Iam verò noctes diurnas curas excipiẽtes, per eaſdem rerum ſpecies impoſturam menti factitant.Quarum rerum vna demum cautio eſt, ſi ab omni ſe mũdo abdicauerit,qui hanc vitare moleſtiam inſtituerit.Eſt verò ſeceſſus à mundo,non extra mundũ eſſe corpore,cæterùm à conſenſu corporis,mutuaq; affectione animum abrumpere,non ciuẽ eſſe,non domum poſſidere,non familiam,nihil proprium habere,non ſodalitatis officia, nõ amicitiæ colere,prædia nulla,nullas facultates habere,negociis vacare,iuriſgentium contractus humanaſq; diſciplinas non noſſe.Ita ſe comparare,cor vt humanum aptum ſit admittere diſciplinam ex diuinis monumentis informatam. Eſt autem huiuſcemodi cordis comparatio,cum eæ doctrinæ dediſcuntur,quæ praua conſuetudine ſedem in ipſo occupauerũt. Nã neque in tabulis cereis ſcribere poſſis,niſi prius literas induxeris quæ antè ſcriptæ fuerũt, neque animæ prius diuina placita accommodaris, quàm anticipatas opiniones ab ea exemeris. Ad id autem aſſequendum ſolitudo grande operæprecium adfert,vt pote quę perturbationes animi conſopire ſolita ſit,ſpaciumque deinde indulgere, vi ratiocinationis ipſas ſtirpitus ex anima elidendi.Vt autem feræ beſtiæ blanda manu permulſæ, leni certamine ſuperantur, ita libidines,iræ,pauores,mœrores,animæ venefica mala,conſuetudine conſopita, nec perpetuo I iritamento efferata,eluctabiliora deinde vi rationis fiũt.Eſto igitur locus aliquis huiuſcemodi,qualis hic noſter,ita ab hominum congreſſu liber,vt à nullo extraneorum irrumpente aſſidua interpelletur meditatio. Pietatis enim meditatio animam diuinis cogitationibus alit. Ecquid igitur beatius, quàm hominem in terra concentum angelorum imitari? ineunte ſtatim die in orationes ire? in hymnis & canticis creatorẽ venerari? Ex inde ſole iam dilucescẽte conuerti ad opera,nuſquã ſine oratione? denique canticis tanquàm ſale condire actiones? ſiquidem hilarem alacremq; animæ æquabilitatem hymnica cohortamenta cõferunt. Quietus igitur ſtatus animæ expiationis auſpicatus eſt, cum nec lingua loquitur, quæ ad homines pertinent,nec oculi colorum nitores circunſpiciunt in corporibus,nec concinnè accommodatas membrorum proportiones, cum nec aures animæ intentionem elangueſcere faciunt, K auſcultandis ipſæ modulamentis diſtentę,ad voluptatem ciendam accommodatis,nec facetorum hominum ridiculis aut ſcurrilibus dictis, quæ res maximè comparata eſt frangendæ animæ intentioni.Quippe mens nec extrorſus diſſipata, nec in mundum per ſenſoria diffuſa, ad ſeſe ipſa redit,moxque ſuopte nutu ad dei notionẽ euadit. Quo fit, vt illo decore illuſtratus vndique intellectus,atque ſupernè illuminatus, naturæ quoque ipſius obliuione capiatur, nec ad cibi iam curam demittat animam,nec ad amictus anxietatem. Quippe qui à terrenarum rerum cura immunis & feriatus,omne ſuum ſtudium ad ea bona traducat, quæ magno certamine quæruntur id enim aſſequi conatur, quo numeros omnes fortitudinis temperantiæque impleat,quo iuſtitiam,prudentiam,cæteraſq; virtutes abſolutè excolat,aliaſq; inſuper, L quæ ſub hæc genera diſtributæ,virum ſtudioſum cõmonefaciunt,vt cuncta officioſe exequatur ad vitã rectè atq; ordine inſtituendã.Maxima porrò viarũ ad veri inueſtigationẽ ferentiũ meditatio eſt ſcripturarum diuinitus inſpiratarũ. Quandoquidẽ in his quum rerum agendarum præcepta reperiuntur, tum beatorum hominum vitæ memoriæ proditæ ac perſcriptæ, tanquàm ſimulachra quædam animata propoſita ſunt vitæ ad normam diuinam iuſtitiæ, iis quidem qui bonorum operum exemplaria imitari cupiunt. Proinde in qua re quiſque noſtrũ ſenſerit ſe eo quod oportet defici,in illo aſſiduè incumbens, tanquam ab officina quadã medicinæ,appoſitum ſuæ infirmitati medicamentum inuenire poterit. Ac temperantiæ quidem M homo cupidus,hiſtoriam Ioſephi aſſidua lectione euoluat:ab ea enim edidicerit actiones tẽperantiæ plenas,cùm compererit eum ad habitum virtutis prouectum eſſe, nedum voluptariis in rebus continentia præditum.At verò in fortitudine inſtituetur lector ex hiſtoria Iobi, qui vita in contrarium ipſi cedente, ac prorſus immutata, egens ex beato, orbus ex pulchræ prolis parente,vnius dieculæ momento factus,non idem modo ſuique ſimilimus manſit,celſos animi ſpiritus ad extremum vſque retinens, ſed ne amicis quidem eius qui ad conſolandum eum venerant,tandem ipſi inſultantibus,dolores eius exacerbando, iracũdè iritatus eſt. Ruſus aliquis reputans quomodo magnanimus idẽ & clemens eſſe poſſit, ita vt animo quidem obfirmato aduerſus peccatum, clementia verò vtatur erga homines: illic Dauidem inueniet

ueniet

A uenietgeneroſum in bellicis facinoribus,clementem & placidum in inimicis vlciſcẽdis.Ta-
lis erat Moſes,ingenti ille quidem ira in illos inſurgens,qui in deum peccauerant:ſed miti a-
nimo perferens illos,qui ſibi obtrectauerant.Quemadmodum autem pictores, cùm imaginẽ A ſimili δι-
ex imagine pingunt, exemplar identidem reſpectantes, lineamenta eius transferre conantur δαγμα.
magno ſtudio ad ſuum opificium : ita qui ſeſe meditatur omnibus numeris virtutis abſolutũ μεταφορά.
reddere,veluti ſimulachra quædam ſpirantia & actuoſa, ſanctorum vitas reſpicere oportet,
probaq; opera illorum ſua imitando facere.Iam vero orationes lectionibus ſuccedentes, re- γνώμη
centiorem animam vegetioremque accipiunt,vt pote deſiderio dei iam flagrãtem. Atqui eſt
B oratio illa bona,quæ compertam dei notionem in animo ingenerat.Eſt verò dei inhabitatio,
inſidentem intus deum memoria complecti.Hacque nos ratione tẽplum dei efficimur, quã-
do nec terrenis curis perpetuus tenor memoriæ interpellatur, nec improuiſis perturbationi-
bus intellectus tumultuatur:ſed hæc omnia effugiens vir amore dei præditus, ad deũ ipſe ſe-
cedit,tum affectus foras quatiens, qui ad intemperantiam prouocant, tum in iis ſtudiis libẽ-
ter verſans,quæ ad virtutem ducunt.Atque imprimis quidem magno ſtudio id comparandũ
habemus,ſcitè vt ſermocinari poſſimus,vt nec contentioſius percunctemur,nec affectantius ἐρωτᾷν μὲν
reſpondeamus,vt diſſerenti non obloquamur,nec interfari atque interpellare geſtiamus ab- ἀφιλονεί-
ſurda oſtentatione, faſtúq; præſeferente, vt modum teneamus & ſermocinandi & auſcultan- κως,ἀποκρί-
C di.Neque verò ad diſcendum verecundum eſſe oportet,nec ad docẽdum malignum, quod ab νεσθαι δὲ ἀ-
alio tute didiceris,nequaquam clam habendum, cuiuſmodi facere mulieres improbæ ſolent, φιλοτίμως ὁ
quæ ex aliis ipſæ quæſitos liberos viris ſuis tollendos ſubiiciunt,patrem ementientes:autorem μανθάνειν
verò ipſum prodere grata commemoratione decet,verumq; ipſius ſcientiæ parentem. Vocis ἀνεπαισχύν-
porrò intentio mediocritate temperanda eſt,vt nec exilior fallat aures,nec contentior odio- τως,καὶ δι-
ſa radat offenſione.Expendendum prius quid dicturus ſis,atque ita demum edendum & pro- δάσκειν ἀ-
uulgandum.At vero in congreſſibus comiter appellare oportet, atque in conſuetudine ſuauẽ νεπιφθόνως
ſe præbere, non etiam voluptatem facetoſis ſermonibus aucupari : adhortationum vero be- Simile ex
nignitate,clementiæ ac manſuetudinis opinio colligenda eſt. Nuſquam acerbum ſe præbere collatione.
conuenit,etiamſi obiurgatione opus,ſit.Plærunque verò conducibilis nobis erit ea increpan- γνώμη
D di ratio,quam propheta ſecutus eſt, qui peccati reo Dauidi non à ſemetipſo impegit damna- Propheta
tionis modũ,ſed accerſita perſona vtens, iudicem illum ipſum in proprio crimine æſtiman- Nathan.
do conſtituit.adeò præiudicio in ſeſe facto,nihil ille deinde habuit, quod ſuccẽſeret increpã- 2.Reg.12.
ti.Et conſentaneus quidem fuerit ſummiſſis atque abiectis animis, triſtis oculus atque deor-
ſum vergens,habitus neglectus,ſqualida coma, veſtis ſordida, adeò quæ lugẽtes cõſulto me-
ditatoq; faciunt,ea ſuapte animi ſpõte in nobis,& veluti habitu temerario, extitiſſe videri de-
bẽt. Tunica cinctu appreſſa ſit corpori & adſtricta. cinctus neque muliebrem in modum ilia γυναικῶδες
exuperet,neque prælaxus fluxam tunicam efficiat.Inceſſus eſto nec ſegnis,ne animum diſſo- γὰρ
lutum declaret,nec rurſus vehemens inſolenterq; incitatus, ne cõſternatos impetus animi ſi- βλακικὸν
gnificet.Vnum modò ſit veſtitus propoſitum, operimentum vt exiſtat, ab æſtus frigoriſque γάρ.
E iniuria corpus aſſerere aptum & idoneum.Colorum amœnitates ne exquirãtur,nec opificio-
rum deliciæ prætenues ac molliculæ.Etenim in veſte pigmentorum lauticias conſectari, per-
inde eſt,atque ſi muliebrem comptum nobis accommodemus, quem magno illæ ſtudio ſibi Collatio
aptare ſolent,accerſitis lenociniis crines malàſque inficiẽtes. Tunica ſit eouſque craſſa, vt a-
lio opus non ſit integumento,ad calefaciendum corpus ea contectum. Calciarium eſto pre-
cio quidem illud vili,ſed quod vicem ſuam implere poſſit. Et vt ſemel omnia vno verbo cõ-
plectar,vt in veſte comparanda,rationem imprimis conſtare oportet vtilitatis:ita in cibo pa
nis vſus expleuerit,id quo opus eſt ad alimentum: aquæ potus ſedauerit ſitim homini integræ
valetudinis,quibus accedent ea pulmenta,quæ ex leguminibus ad vſus tantum neceſſarios fa-
F cta,tuendæ ſunt integræ corporis firmitati. Inter epulãdum hoc cauere conuenit, ne helluã- λυσσῶδη γὰρ
tium ſpeciem præbeamus,ſed & cõſtantiam,& manſuetudinem vbique retineamus, atque in γαστριμαργίαν
percipiendis voluptatibus æquabilem continentiam,ne tum quidem porrò ita animis eſſe fe-
riatis nos oportet,vt commentatione rerum diuinarum vacemus. Quippe qui alimentorum
naturam,corporiſque aliti opificium,argumentum habeamus,diuinas laudes exordiẽdi, vtiq;
cum in mentem nobis venit, quomodo varia cibi genera corporum qualitati accommoda-
ta,ab eo ſint inuẽta,qui omnia moderatur & regit. Porrò autem orationes antequam cibum
ſumimus,pro dignitate diuinæ benignitatis ineundæ ſunt, cum earum quæ in præſenti nobis
diuinitus conferuntur,tum verò earum quæ in poſterum eiſdem reconditæ ſunt. Iam à cor-
porum

porum curatione rurſus orationes,gratiarum actionem exequantur, iam acceptorum ergo, G
atque eò amplius eorum flagitationem,quæ deus nobis pollicitus eſt.Denique cibi ſumẽdi hora ſit vnica & conſtituta,eademque ſemper per ambitum reuertens,vix hæc vt curando corpori deſtinata, vna ſit hæc è quatuor & viginti, quam temporis intercapedinem cõplectitur diei noctisq; viciſſitudo.Reliquas autem horas mens cõmentando occupata ſit,hominis quidem certè,qui menti exercendæ in ſolitudine ſe addixerit.Somni leues ſunto, eiuſq; modi qui excuti facilè poſſint,ex naturæ vtique præſcripto,ad victuſq; rationem appoſiti: id verò interim accurandum ſtudioq; aſſequendum eſt,vt cõmentandis rebus arduis ipſi paſcantur ſomni. Nam altiore correptum eſſe ſopore, ſicq; eſſe veterno diſſoluta hominis contemplatoris H
membra, vt interim pateat aditus viſis abſurdis obrepentibus, id certè inſtar eſt quotidianæ mortis.Atqui quod aliis diluculum,id nox iis dimidiata eſt,qui ſe colendæ pietatis ſtudio deuouerint. Tum enim præcipuè otium animæ largitur nocturnum conticinium, cum neque oculi aſpectus importunos,neque aures auditus obturbatores intro ad cor admittunt. Cæterum mens ſola ſecum,cum deóque negocium habens, tum peccatorum ſuorum recordatione ſeſe corrigens,fines ipſa ſibi præſcribit ad vitia auerſanda,opem etiam diuinitus implorãs ad ea adipiſcenda,ad quæ magno ſtudio incitata eſt.

> Hora vna ac præſcripta ſit ſumẽdę alimonię

> διακοπτόμενοι

> γνώμη.

Eiuſdem Baſilij ad eundem. II. I

NVnquam,quandocunque prudentiæ tuæ ſcripſi:clam me fuit, quancũque theologicã vocem talem eſſe, vt impar ſit ad exprimendam mentem dicentis, & minor quàm quæ deſiderio quærentis ſatisfacere queat.vnde fit,quòd ſermo imbecillior admodũ eſſe ſolet,quàm qui cogitationibus exprimendis ſufficiat. Si ergo mens noſtra infirma eſt: & mentem æquare nequit lingua,quid tandem nobis ſpem in his quæ dicũtur,reponere conueniebat,& non magis dicendi penuriam incuſare? Verum licet hoc ita habeat, non tamen potui quod quæritur ſilentio præterire.Proditionis enim periculum & notam habet,ſi non prõptum dederis de deo reſponſum iis qui dominum diligunt. Itaque quod ad ea quæ rogantur attinet,an ſufficienter inſtituta ſint,vel exactiore aliqua additione opus habeant: neceſſarium K
fuerit ad illorum inſtitutionem & correctionem certum quoddam tempus decernere.Quòd vero in præſentiarum admonendus es:obſecramus quod & iam aliquoties fecimus:vt omnibus modis ipſe veritatis patrocinio & qui menti tuæ diuinitus inditi ſunt, motibus ad commendationem & conſtitutionẽ boni vtare:iiſq; contentus nihil à nobis amplius quæras, qui quoniam multo minores ſumus nominis opinione,veritatis ſermonem noſtra imbecillitate magis lædimus quam aliquid roboris veritati noſtro patrocinio adiicimus.

> Sermo mẽtis conceptione inferior.

Eidem. III.

VEnerunt mihi iam pauloantè abs te literæ, omnino tuæ, nõ tam propter manus cha- L
racterem,quam propter ipſius Epiſtolæ idioma. verborum enim habent modicum, ſententiæ plurimum.Ad quas quidem non ſtatim reſpondimus: propterea quòd peregrè abſuimus, & grammatophorus, cum vni familiarium epiſtolam reddidiſſet, properè migrauit.Sed nunc tandem per Petrum te alloquimur:ſimul & ſalutationis debitum reddentes & denuò ſcribendi occaſionem & materiam exhibẽtes. Nullus autem planè labor eſt Epiſtolæ Laconicæ,quales ferè ſunt omnes tuæ quotquot ad nos perueniunt.

> γραμματοφόρος literarum baiulus ſiue tabellarius.

Baſilij Magni ad Gregorium epiſtola, Iacobo Mycræo interprete. IIII.

VNde mihi alas columbæ modo, adſciſcam?aut quo pacto ſenium meum iuueneſcet? vt ad vos me,viri chariſſimi, queam recipere,& flagrãs meum erga vos deſiderium M
exatiem,animiq; mei triſtes curas apud vos deponam: & à vobis tribulationum ſolatium aliquod conſequar?Siquidem propter beati Euſebij Epiſcopi obitum timor nos inuaſit haud mediocris,ne forſan qui olim Metropoli noſtræ eccleſiæ præfuerũt,velint ipſam accepta occaſione zizaniis Hæreticorum inficere,& pietatem magno labore hominum mentibus inſeminatam,prauis ſuis diſciplinis eradicare,eiuſque vnanimitatem in diuerſa diuidere. Quod etiam in pleriſque eccleſiis factitarunt.Poſtquam vero Cleri literæ ad nos venerũt, adhortantes ne hoc tempore parum ſimus attenti:circunſpiciens vndiquaque, veſtræ,ô dilecti, tum rectæ fidei,tum zeli,quo erga dei eccleſias affecti eſtis,memini. Atque hac de cauſa miſi dilectum verbi cooperatorem meum Euſtathium qui grauitatem veſtram incitet, vt ſtrenue

omnibus

A omnibus pro eccleſia laboribus occurratis,& præſentẽ aggrediamini, meumq; ſenium ſocietate refocilletis,& vere eccleſiæ decantatam pietatem inſtauretis,dantes ipſi nobiſcum,ſi bonum opus vnà capeſſere dignati fueritis,paſtorem ex voluntate dei, qui populum ipſius recte queat gubernare.Habemus enim ante oculos virum vobis non incognitum. Quem ſi dignemur nobis acquirere,magnam indubie libertatem erga deum poſſidebimus,& vocăti nos populo ſummum beneficium præſtiterimus.Sed adhortor iterum & ſæpe, vt omni mẽtis ſegnitie depoſita,tempeſtatis periculum anteuertamus,anticipemúſque.

περιβόηθον

Baſilij Magni Euſebio Samoſatorum epiſcopo,Iacobo Mycræo interprete. V.

B QVomodo ſilentium in re præſenti queam agere?quin potius cum id ſuſtinere nõ valeam, orationem quandam factis dignam inuenero , vt vox noſtra non aſſimiletur ſuſpirio,ſed fletui,qui mali grauitatẽ abũde exprimat. Periit nobis & Tarſus ciuitas: atque nõ hoc ſolum graue eſt,etſi intolerabile. Nam multo hoc grauius eſt, tantã ciuitatem, tam feliciter agentem,vt Iſauros,Cilicas,Cappadocas, & Syros ſua opera in concordiã perduxerit,vnius aut duorum hominum exitiali ſocordia peſſum iri,dum nos cunctamur, conſultamuſque,& nos mutuo reſpicimus.Optimum igitur fuerit,iuxta medicorum ſententiam, nimis autem multa mihi copia eſt eiuſmodi exemplorum ex imbecillitate domeſtica.Medici, vbi doloris magnitudo excelluerit,ſtuporem ægrotanti conciliant.ita precandum, vt non a-
C nimæ noſtrę cum intolerabili dolore mali indolentiam experiantur.Quanquam miſeri licet ſimus,vno ſolatio vti viſum eſt,nempe ad tuam manſuetudinem oculos figere , & ex tui notione & memoria animi dolorem mitigare. Quemadmodum enim oculi vbi cõſtanter ſplẽdida inſpexerint,facilitatem quandam per hoc quod ad ceruleos virideſque colores contuẽdos ſe recipiunt nanciſcuntur:ita quoque animis noſtris ceu blanda quædam cõtrectatio dolorem tollit etiam memoria tuæ manſuetudinis & diligentiæ,potiſſimumque poſtquam conſiderauerimus pro viribus tuis omnia te abſoluiſſe:ex quibus abunde etiam nobis , ſi res integre velimus iudicare,nihil tua culpa periiſſe oſtendiſti,ac apud deum malorum prouidentiæ magnam tibi mercedem paraſti.Cæterum te dominus nobis & ſuis eccleſiis ſua ſolius gratia
D donet,in vitæ auxilium,& animarum noſtrarum emendationem , digneturq; nos rurſus tuæ conuerſationis auxilio refocillare.

ταρσος non θᾶρσος fiducia

A medicis ductũ ὑπόδειγμα.

ὁμοίωσις.

κακῶν legit pro καλῶν.

Eidem. VI.

CVm iam gratia dei, ac precum tuarum ſubſidio, paululũ ex morbo cõualuiſſe vireſq; collegiſſe viſus ſim:in foribus adeſt hyemis inclementia domi nos cohibẽs,& ne loco quidem moueri permittens.Nam etiamſi illa ſolito contigerit tolerabilior, mihi tamen ſatis impedimenti attulit:vt non ſolum per me ipſum iter ingredi: ſed ex ipſo quoque domicilio proſpicere nequeam.Eſt autem neque hoc mihi modici momenti, quòd datur per
E literas cum pietate tua colloqui,& ſpe reſponſionum iam nonnihil recreationis percipere. Si vero & occaſio fuerit,& vitæ nos tempus non defecerit : nec peſtis minus peruium iter reddiderit,potiemur forſan votorũ tuorum deſiderio , teq; intra ædes tuas cõplexi quicquid otij dabitur huc conuertemus,vt eius quæ in te eſt ſapientiæ præclaris theſauris abũdè ſaturemur.

διὰ ὀμμάτων lege γραμμάτων al. orationũ προσευχῶν.

Baſilius Magnus Gregogrio Theologo ſalutem , Iacobo Mycræo interprete. VII.

SI omnes ordine cauſas ſcriberem,quibus in hunc vſque diem fuerim detentus, quãtũuis etiam vehementer cupierim tuam erga deum pietatem interuiſere , infinitum hiſtoriæ campum explerem,morbos quidem alios aliis ſuccedentes, hyemis odium,
F negotiorum cõtinuitatem prætermitto dicere,vt quæ cognita tibi ſint, & iam pridem ſignificata.Nunc autem quod vnicum habebam vitæ ſolatium, matrem,etiam hanc propter mea peccata amiſi.tu ne me derideas,qui in hac ætate orbitatem deflere ſoleam, ſed hoc ſcias, me animæ ſeceſſum nequaquam ægre ferre,cui quid in reliquis dignitate reſpondeat,nõ inuenio. Rurſus igitur in morbum incidi,iterumq; in lecto decũbo,exiguis omnino viribus fluctuans, & propemodum in vnaquaque hora neceſſarium vitæ finem expectans.Porrò eccleſię ferè vt corpus meum affectæ ſunt,nulla quidem ſpe bona affulgente, verum in deteriora rebus ſemper delabentibus.olim Neocæſaria & Ancyra viſę ſunt habere ſucceſſores eorum qui abierãt, & hactenus conquieſcunt.Sed neque ij qui nobis inſidiãtur,facere aliquid ira & ſæuitia dignũ hucuſque ſunt permiſſi.Atque huius rei cauſa tuis pro eccleſiis legationibus palam id nos adſcribimus.

In Græco eſt τῷ αὐτῷ nẽpe εὐσεβίῳ σαμοσάτων μῆνος

ſcribimus. Quare non defatigeris pro eccleſiis deprecari, & deum reconciliare, & eos qui tuæ ſanctitati ſubminiſtrare dignati ſunt, frequenter adhortare. Vale. G

Baſil. Mag. ad Euſebium Samoſatorum Epiſcopum. Iacob Mycræo interprete. VIII.

σύρων ſyros non vos

QVo tandem animo fuiſſe me putas, cum tuas, ô vir pie, accepi literas? ſi enim ſenſum illarum reſpiciebam, cum impetu volui rectà ad vos volare. ſi vero ad corporis imbecillitatem, qua ligatus decũbebam, non ſolum ſenſi me non volare, ſed ne in lecto quidem conuolui poſſe. Nam quinquaginta his diebus æger decubui, quibus mihi ſedulo adfuit dilectus & omnium ſtudioſiſſimus frater noſter & cooperator Elpidius. Multũ enim febre conſumptus, penuria nutrientis materiæ, arida hac carne, ceu lucernarum papyro circundatus, marcida longaque ægritudine laboraui. Antiquum vulnus huic accedẽs, à cibis me abſtraxit, oculis ſomnum ademit, tandem morti & vitæ confinem me effecit, tantũ viuere permittens, quanto ad dolorem ſentiendum opus eſt. Itaque & aquis vſus ſum natura calidis, & quaſdam medicorum curationes amplexus ſum. omnia arguit iuuenile efficaxq; hoc malum. vere iam præſente aliud acceſſit, ſubito autem inuadens. Nullus adeo adamantinus qui ferre poſſit: à quo diu vexatus, nunquam ſic conualui vt nũc. Cohibuit hactenus quo minus ad cõgreſſum complexumq; tuæ ſyncerae dilectionis venerim. Quali ſiquidem animi delectatione caruerim, noui & ipſe, & ſi ſummo digito dulciſſimo veſtræ eccleſię melle ſim fruitus. Sed ego aliarum quoque neceſſariarum rerum gratia deſideraui te conuenire, deque multis tecũ communicare, & multa diſcere. Non etenim veram hic & integram amicitiam aſſequi licet: aut ſi amicum inueneris, non poteſt ſimiliter tuæ perfectæ prudentiæ, experientiæq;, quam ex multis eccleſiæ laboribus conciliaſti, de re propoſita ferre ſententiã. Alia porrò non licet ſcribere. Quæ itaque tuto licet promere, hæc ſunt. Senior Euagrius filius Pampiani Antiochenſis, qui quondam migrauit verſus occaſum cum diuo Euſebio, rediit nunc à Roma, petens à nobis literas eadem illorum ſcripta ad verbum continentes. viciſſim retulit, quæ noſtra nõ probãtur à doctioribus qui illic ſunt, & legationem quandam per viros fide dignos iam adornare, vt coram occaſio ſit nos inſpiciendi. Qui noſtram doctrinam profitentur Sebaſtini, Euſtathij improbatæ doctrinæ vlcus retegentes purulentum, petunt à nobis quandam eccleſiaſticam procurationem. Iconium ciuitas in Piſidia, iam olim poſt maximam prima, nunc vero & ipſa prȩſidet parti, tanquam ex diuerſis ſegmentis collectam propriæ prouinciæ diſpenſationem ſuſcepit. Ipſa enim nos vocat vt eos inuiſamus, epiſcopũ creãdi gratia. Nam Fauſtinus fato functus eſt. an igitur oportet non detrectare peregrinam curationem, & qualẽ oportet dare iis qui dignitate pollent, reſponſionem, & quomodo ad Euagrij ſententias me gerere, cupiebam præſens abs te doceri, quod non licuit per valetudinem. Porrò ſi nactus fueris aliquem breui ad nos venturum, dignare rerum omnium nobis ſcribere reſponſiones. Sin autẽ minus, ora mihi in mentem venire, id quod gratum deo fuerit. In Synodo mentionẽ noſtri fac, & tu quoq; ora pro nobis, & populum aſſume, vt reliquos vitæ dies & horas eouſq; digni ſimus deo, vt illi gratum fuerit inſeruire.

μεταφορὰ H

αὐτολέξει I K L

Ad eundem. IX.

ET in nobis quoque declarauit dominus quàm non deſerat ſanctos ſuos, dum magna & potenti manu ſua ſanctitatis tuæ vitam vndique protexit. Nam propè ſimile hoc arbitramur: ei, quòd ſanctus ille in ventre cœti illæſus permãſit: & quòd in igne adeò vehementi ſine aliquo nocumento timentes dei viuere potuerunt: quòd & pietatem tuã nobis vndique, vt audio, bellico tumultu circumfuſam, incolumẽ conſeruauit, & in poſterũ conſeruabit: qui hoc poteſt præſtare deus: nobis, ſi vixerimus, peroptabilem iſtam faciem: aut aliis ſaltem, qui reditum tuum nõ ſecus expectant quàm propriam ipſorum ſalutem. Perſuaſus nanque ſum: quòd propter lacrymas Eccleſiarum & gemitus illos quibus poſt te ingemiſcunt omnes in vita te hominum amator deus cõſeruaturus ſit, donec gratiam ſuam impertiat iis qui noctes atque dies opem ipſius implorant. Quæ quidem vſque ad dilecti fratris noſtri Libanij Syndiaconi aduentum aduerſum nos acta ſunt: per ipſum in tranſitu ſufficienter edocti ſumus, quæ vero ab illo tempore geſta ſunt opus habemus cognoſcere. Interea nanque & maiores & grauiores illis locis adflictiones inferri audimus, de quibus ſiquidem poſſibile eſt velociter: ſin minus, per religioſiſſimum fratrem Paulum Sympresbyterum ad nos reuertentem, vt petimus, edoceamur, quòd illæſa & incolumis vita veſtra cuſtodiatur. Quoniã vero M

A vero audimus vniuerſum iter plenum eſſe latronibus & excurſoribus:metuimus ne ſi in illo-
rum manus incidat frater, illi nos cauſſa mortis ſimus. Quòd ſi mediocrem tranquillitatem
dederit dominus,quemadmodum de exercitus tranſitu audimus, curabimus & noſtrorũ ali-
quem mitti qui vos inuiſat,& ſingula quæ iſthic geruntur annuntiet.

Ad Gregorium Theologum Epiſtola, Iacobo Mycræo interprete. X.

OBtulit nobis etiam nunc dominus occaſionem,quò liceat te literis per deſiderabilem
fratrem noſtrum ſocium tuum Antiochum alloqui, teque adhortari, vt ea quæ fa-
B cere ſoles,facias, tum pro nobis deum preceris. Cæterum ſolatium quoddam longi
diſceſſus,ex literarum tuarum colloquio accipiamus. Id primum & maximum adhortamur,
vt ſi quis dominum deprecetur,petat vt à peruerſis ſceleratiſque hominibus liberemur,qui a-
deo populum deuicerunt,vt nil aliud quàm Iudaicæ captiuitatis res nobis repręſentent.Quã- O ambitionem.
to enim impotentiores redduntur eccleſiæ,tanto magis dominandi libido in hominibus au-
geſcit. Et hac tempeſtate epiſcopatus nomen ad infelices homines vernarum filios deuenit,
cum nullus ex dei famulis ſeipſum velit cõtra ipſos introducere,vel ex deploratis,quales ſunt
quos nunc miſit Anyſius Euippij alumnus,& Editius Parnaſſenus, quem malum futuræ vitæ
viaticum ſibiipſi adſciuit Eccleſiarum præfectus. Hi nunc fratrem meum ex Nyſa abegerunt, Gregorium Nyſenum
C & eius loco virum introduxerunt, imò potius mancipium triobolare. hanc perniciem fidei
ordinibus certatim probarunt.Et Doaris oppidum peſtilentem hominem, orphanorum fa-
mulum ſcilicet, qui quidem à propriis dominis aufugerit, ſed per aſſentationem impiæ mu-
lierculæ,quæ prius ad animi ſui libidinem Georgio abuſa eſt,nunc autem hunc habet,ſucceſ-
ſorem illius miſerunt, miſerandum epiſcopatus nomen contumelia afficientes. Quis autem
res Nicopolitarum, miſeri Phortani dignis ſuſpiriis queat proſequi? qui prius veritatis pa-
trocinium quoddam repræſentabat,tandem vero & fidem & ſeipſum turpiter prodidit, pro-
ditionis autem mercedem,nempe ignominiæ nomẽ adeptus. Nam ad epiſcopatus faſtigium,
vt putat,per ipſos euectus eſt.Sed deo gratia, communis totius Armeniæ execratio factꝰ eſt.
Præter quòd nec ſibiipſis timidum aliquid fingant, neque dignis cooperatoribus ipſis indi-
D geant. Cæterum reliquas Syriæ res exactius & nouit & recenſebit frater noſter Antiochus.
Occidentis autem ſtatum ipſe prius accepiſti, cui Dorotheus frater omnia commemorauit:
cui diſcedenti qualeſcunque dandæ ſunt rurſus epiſtolæ: fortaſſe communicabit viam cum
Probo Sacteſimo, qui magno ſtudio orientem obambulat, & à ſingulis viris illuſtribus ſub-
ſcriptiones & epiſtolas apportat. Quæ igitur per ipſos literis nunciare conueniat, vel quo
modo ſcribentibus reſpondere,ipſe plane dubito.Si offendes breui eos qui ad nos veniunt, di
gnare nos certiores facere. Mihi ſiquidem illud Diomedis ſubit dicere, Ne preceris, quo- Apophthegma.
niam, inquit, vir eſt improbus. Nam proculdubio, cum lenius tractantur elati animi, ſo-
lito inſolentiores plerunque fieri ſolent. Etenim ſi dominus ſit nobis propitius, quali admi-
E niculo indigemus?Sin autem ira dei permanſerit,quale nobis auxilium ab occidentalium ſu-
percilio & faſtu aderit? qui veritatem neque norunt,neque diſcere ſuſtinent, verum falſis o-
pinionibus præpediti, illa nunc faciunt, quæ prius in Marcello patrarunt: nempe cum iis qui
veritatem ipſis annunciant, contendentes, hæreſim autem per ſeipſos ſtabilientes. Ego ſa-
nè ipſe abſque communi literarum figura volebam ad eorum anteſignanum ſcribere.De ec-
cleſiaſticis quidem nihil,niſi per ænigmata: quoniam nec intelligunt noſtratium veritatem,
neque viam qua poſſunt addiſcere, amplectuntur. In vniuerſum, hoc literis volebam ſigni-
ficare,non per afflictiones oppreſſis humiliatiſque pœnam eſſe irrogandam, neque dignita-
tem æſtimandam ſuperbiam: quod etiam ſolum peccatum deum inimicum reddere ſufficit.
F

Euſebio ſodali. XI.

CVm ſtatim poſt diſceſſum tuum ad ciuitatẽ veniſſem quantum deſperatione tui ani
mo deiectus fuerim,quid attinet dicere,ad virũ,qui nõ habet opus verbis inſtrui, ſed
per experientiã ſimilia perpeti nouit?Quanti enim mihi putas momenti erat omniũ
optimum videre circũplectiq; Euſebiũ,& memoriæ beneficio iterũ ad iuuentutẽ redire,atq; in
mentem reuocare dies illos,quibus & domiciliũ nobis vnũ,& focus vnus, pædagogus quoq;
idem,ſimul & recreatio,& ſtudiũ,& delitiæ,& indigentia,& omnia inter nos ex æquo cõmu-
nia erant.Quanti me putas æſtimaturũ fuiſſe, ſi per tuã præſentiam licuiſſet his omnibus re-

Att.epiſtolarũ miſſiliũ cõmoditatẽ

memorando potiri,grauiq; hoc ſenio excuſſo iterũ ex ſene iuuenẽ factum eſſe videri? At horũ G
me copia quidem fugit:per literas vero prudẽtiam tuam videre, ac quantũ datur vel hoc mo
do me ipſum ſolari,non eſt ademptũ, propter præſentiã venerandiſſimi Cyriaci ſympresby-
teri,quẽ pudoris gratia vereor cõmendare,propriumq; tibi facere per meipſum,ne forſan ſu-
perfluum ac curioſum aliquid erga te cõmittam,ſi tibi quæ ſunt propria & peculiaria recõci-
liem. Verũ id facio quoniam me veritatis eſſe teſtem oportet,& iis qui ſpiritaliter iuncti ſunt,
quàm maximè pro viribus gratificari. Quã inoffenſe vir iſte,quod ad ſacerdotiũ attinet,ver-
ſatus ſit,arbitror & tibi manifeſtum eſſe. Confirmo & ego cũ nullam prorſus illius in ſacer-
dotium offenſionẽ inter eos cognoſcam,qui nemini nõ manus iniiciunt, dominum non for H

mallẽ, apud eos.

midantes. Quanquã etiã ſi quid ab ipſis deſignatum eſt, neq; ſic tamen reiiciẽdus erat hic vir.
Inimici vero dei gradus eorũ quos impugnant magis confirmant,tam abeſt vt de gratia ſpi-
ritus quã habent,quicquam illis detrahant. Veruntamẽ, vt dixi, neq; excogitari quicquam de
hoc viro potuit. Itaq; vt presbyterum innoxium,nobiſq; cõiunctum, ac nulla non reuerentia
dignum,tuo conſpectu dignare. Quòd ſi teipſum curaueris,nobis ſimul gratificaberis.

Gregorij Theologi ad Nicobulum. XII.

Hinc apparet hũc epiſtolarũ librũ editũ eſſe à Gregorio Naziãzeno, poſt mortẽ Baſilij.

ET ſemper honoris gratia mihi Magnum Baſilium prępoſui,licet illi contrarium vi-
deatur,& nunc quoq; præpono,nõ minus veritatis quàm amicitiæ gratia. Qua pro- I
pter præmiſſis illius Epiſtolis,meas ſubiicio. Cupio enim nos vbique alterum alteri
coniungi,vt ſimul typum quoque aliis modeſtiæ ac ſubmiſſionis exhibeam.

Theologi ad eundem. XIII.

Laconiſmus

LAconice ſcribere non hoc eſt quod putas, paucas videlicet ſyllabas ſcribere, ſed de
plurimis rebus paucas. Ita ego Homerum quoque breuiloquũ dico, & multiloquum
Antimachum. Quomodo? Ex rebus ſcilicet non literis prolixitatem iudicans.

Ad Celeuſium principem, Iacobo Mycræo interprete. XIIII. K

Simile apud Athenæũ & & Aeſopum mythologũ.

QVoniam mihi ſilentium & ruſticitatem obiicis,ô vir honeſte & vrbane, age tibi etiã
fabulam nihil à muſis abhorrentem recenſebo,ſi quo modo hac te queam dehorta-
ri vt in poſterum à nugis abſtineas, Hirundines conuitiabantur Cygnis, quòd nollẽt
cum hominibus conuerſari,neque Muſicen publicare,ſed circa paludes degerent,& fluuios,ſo
litudinemque amplecterentur:ad hæc,paucula quædam canerent, & ea quidem intra ſeipſos,
quaſi muſices puderet. Noſtræ autem,dixerunt,vrbes,hominesque & penates: hominibus lo-
quimur,& noſtra ipſis percenſemus. Hæc vtique,hæc vetera & Attica,Pandionem, Athenas,
Terea,Thraciam,peregrinationem,gloriam,ignominiam, linguæ exciſionem, literas, atque
ad hæc omnia Ittyn. Atque hoc pacto ex hominibus factæ ſumus aues. Illi vero, olores vide- L
licet,vix ſermone quidem ipſas dignati, garrulitatis oſores, hunc in modum reſponderunt.
Nos quidem,ô hirundines,ſi quis ad ſolitudinem venerit muſices audiendæ gratia, cum alas
Zephyro permittimus,dulce quid & concinnum ſpirare videmur. Quare ſi non multa, & in
multis canimus,certe id ipſum pulcherrimum eſt in nobis, quòd menſura cantum modera-
mur,nec Muſicen ſtrepitibus permiſcemus. Vos autem etiam inhabitantes homines ægre fe-
runt,& canentes auerſantur,& maxime accuſant. Præterea ne priuatæ quidem lingua ſilentiũ
agere poteſtis,ſed ipſę taciturnitatem deploratis,& affectum veſtrum. Deinde loquaciores e-
ſtis quodam non felici lingua prædito & Muſico. Intelligis quid velim,vt ait Pindarus, nem-
pe vel optimam meam taciturnitatem tua præſtare eloquentia. Deſine igitur nugis ſilentium
mihi obiicere,aut tibi adferam parœmiam veriſſimam quidem illam,ſed maxime compẽdio- M

Parœmia.

ſam,nempe quòd tunc Olores canunt cum ſilent graculi.

Theologi ad Nectarium. XV.

REs noſtræ vtcunque ſuo more habent. Sine bello & negotiis quieti ſumus, ſecuram
per ſilentium ſenectutem præ omnibus complexi. Quanquam & miſericordia dei
per imbecillitatem quam ſatis magnam perferimus,ex quiete hãc lucrifacimus cõ-
moditatem. Tu vero proſpere procede ac regna, quemadmodum diuinus Dauid di
cit. Et ſacerdotium tuum ſimul dirigat, qui te iſto honore decorauit deus, ſacerdotium iſtud
quamuis calumniam ſuperans largitus. Vt vero declaremus qua ſumus mutua præditi fidu-
tia,neque

A tia,neque humanum quid patiamur coram deo agētes, ego quidem iſta apud te ago & expeto:tu vero mihi alacriter annue.Pancratij,qui veſter ſumme germanus filius eſt, curam, agimus,multis de cauſis hoc neceſſario facientes.Hunc & admittere velis benignè, & commēdare amicis,quos ſui ſtudioſiores habet,vt ad deſtinatum ſcopum pertingere queat. Is autem eſt illius ſcopus,vt citra moleſtiam exercitum compellare poſſit,quandoquidē, vt & ipſe noſti,nullum vitæ genus malis hominibus inoffenſum eſt. γνώμη

Theologi ad eundem. XVI.

Vid nam faceres, ſi mihi ipſi coram obeundum eſſet negotium? An non manifeſtū,
B quod omnem diligentiam impēderes,quo moleſtia liberarer? Si quidem quid opus eſt indiciis inſtrui,illis,qui cognitione ſua quæ diſcenda ſunt præuertunt?Hoc itaque beneficij nobis & nunc largire per honeſtiſſimam conſobrinam noſtrā,quæ tibi per nos ſuppliciter aduoluitur,veneratus ætatem ſupplicantis,veneratus mores & pietatem, quam nō apud multas mulieres inuenies,veneratus præterea & tranquillam illam mulieris innocentiā, & quod illi nunc cum domeſticis eſt negotium, ante omnia vero veneratus & noſtram obſecrationem.Augmentum erit gratiæ,ſi petitum beneficium cito præſtes, viduæ nanque humanitatem iniuſtus etiam ille in euangelio iudex exhibuit: at poſt diutinam ſupplicationē & aſſiduitatem.Verum.Sed apud nos ſit celeritas,ne diu curis,& moleſtiis, quæ vt extraneæ ac-
C cidere poſſunt adfligatur.Quanquam ſatis ſcio,quod illi pietas tua peregrinationem iſtam ſit in domeſticam quaſi familiaritatem commutatura. Auget gratiā celeritas impetratæ gratiæ.

Theologi ad Helladium. XVII.

Electatus ſum literis tuis.Quomodo vero nihil,præ ſe tulerunt, memoriam tibi eſſe mortuorum?Præſentium vero & ad feſtiuitatem cōferentium potior eſt gratia.Sed tu adhæreto illis quibus des quæ ipſe petas.Precare verò pro nobis. Siquidē prodeſt iterum nos admoneri pariter & admonere feſtiuitatis. Si vero minus transferri ad ea quæ futuræ ſunt vitæ,& veram feſtiuitatem apprehendere vel contueri, vbi omnium lætantium eſt
D habitatio.Strophis enim huius vitæ exaturati ſumus. στροφῶν κεκορέσμεθα

Theologi ad eundem. XVIII.

E Longinquo aſpicere ad ea quæ ſperantur edocti.(Vtar enim tuo proœmio) & de iis quæ iam adſunt lætamur.Sacrum enim Paſchæ diem,quē apprehēdimus, cœleſtium bonorum myſticam ſignificationem eſſe noui:eò quòd ſit feſtiuitas tranſitoria. Rectè autem feciſti quod & ipſe nos per ea quæ ſcripta miſiſti, horum admonuiſti. Ego vero iā pluries iſtam feſtiuitatem Paſchæ pertranſiui,& vel hoc ex prolixiore hac vita lucrifeci. Nūc verò purius paſcha deſidero, vt Aegyptum iſtam præſentis vitæ moleſtam ac tenebricoſam
E egreſſus,& à luto lateritioq; labore cui obſtricti ſumus, liberatus ad promiſſionis terrā tranſmigrem.Hanc nobis precator,ſi tibi curæ eſt quàm maximo nos afficere beneficio. Tibi vero cui ſpes affulget vitæ longioris contingat cum eccleſia communia feſta ſubinde celebrare.Si verò mihi conceſſeritis ſenectutem iſtam cum honeſtate abſoluere, & huic eccleſiæ epiſcopū dederitis,quem deſignabit ſpiritus ſanctus,opus bonum feceritis, &,vt ita dicam, paternis benedictionibus dignum. פסח tranſitus,phaſe

Baſilij Magni Archiepiſcopi Cæſareæ Cappadociæ, ad Sanctum Gregorium Theologum Epiſtola. XIX.

F EGo,ſcribente mihi fratre Gregorio quod iam olim cupiat te nobiſcū agere,imò addente,id tibi iam ipſi quoque certum eſſe, illud quidem ægrè credo, propterea quod toties decipior:iſtud vero & negotiis diſtractus expectare non potui. In Pontum vt redeā aliquando,vel præſens cogit neceſſitas,cui loco redditus deo bene volente, vagari deſinā.Vix nanq; deſperatis ſpebus hiſce vanis,quas de te mihi olim cōceperā,imò magis ſomnij,ſi verius quid dicendū eſt,(laudo enim eum qui ſpes vigilantium eſſe ſomnia dixit)vt vitę conſulerem, in Pōtum abiui, vbi locum mihi deus moribus meis apprimè conuenientē oſtēdit,ita vt qualem ſæpenumero per otium & iocū animo fingere ſolebamus, talem iam re ipſa videre liceat.Mons enim eſt ſublimis,grandi ac tenebricoſa ſylua tectus, gelidis ac pellucidis vndis ſeptentrionē verſus irriguus. Huius gradibus vbi aſcēditur planicies reſupina ſubſtrata eſt, ὑπογράμμα ſiue topographia.

ta eſt,quæ mõtanis humoribus iugiter fœcundatur. Iſtã vero ſylua ſponte ſua diſtinctis & o- G
mnifariis arboribus circũquaq; cõplexa propè valli ac ſepti loco, cingit, ita vt illi collata etiã
καλυψοῦς νῆσος. inſula Calypſus quã præ omnibus pulchritudinis gratia Homerus celebraſſe videtur,modica
ſit.Etenim non multũ illi deeſt ad hoc,vt inſula ſit,propterea quod vndiq; veluti munitioni-
bus quibuſdam elabora & ornata eſt. Profundæ ſiquidem valles duabus illam partibus circũ-
ſcindunt.Ex lateris vero præcipitio fluuius decurrens, & ipſe continui & haud facile ſupera-
bilis muri vice eſt.Ex altero vero latere mons apertus & expaſſus,per cubitos ad Lunę formã
incuruatos,vallibus imminens, eam partem lateris qua aſcenditur veluti muro quodam cõ-
cludit.Eſt autem ingreſſus illuc vnus quem in noſtra poteſtate habemus. Ipſam habitationẽ
alia quædam ceruix ſublime quoddam extrema ſui parte collum extendens recipit, ita vt ipſa H
planicies cõſpectui ſit aperta & expoſita, & è ſublimi circũlabentem fluuium deſpicere liceat,
Strymon qui mihi videtur non minus delectationis exhibere, quã Amphipolitanis Strymonis cogni-
tus amnis.Nam is quidem tranquilliore tractu circũſtagnãs, parũ deeſt quin propter ſilentiũ
& tranquillitatẽ fluuij nomen amiſerit,hic vero fluuiorum,qui mihi noti ſunt, velociſſimus,
ad vicinam petram parumper aſperior eſt, ab illa refuſus in vorticem quendam profundũ au
fertur,omniumq; iucundiſſimum mihi ſpectaculum ipſo conſpectu, & ſufficientiſſimum in-
colis vſum exhibet:ſimul etiam ineffabilem piſcium multitudinem in vorticibus alens. Quid
dicam de telluris exhalationibus?aut ex ipſo fluuio aſcendẽte aura?florum copiam, aut etiam
canentium auicularũ alius quiſquam forſan admiraretur. Mihi vero animum iſtis aduertere I
non vacat.Quod autem potiſſimum de hoc loco referre poſſumus, hoc eſt, quod cum ad o-
mne genus fructuum ſit,propter ſitus commoditatem appoſitus: omnium mihi iucũdiſſimũ
fructum quietem ac tranquillitatem alit:non ſolum propterea quod ab vrbanis perturbatio-
nibus alienus eſt:ſed quòd ne viatorem quidem aliquem admittit, præter eos qui venationis
gratia nobis ſubinde iunguntur.Nam præter ea quæ recenſuimus,feras etiam,nõ vrſos,aut lu
pos quales apud vos ſunt.abſit, ſed ceruorum & capræorum agreſtium greges ac lepores,& ſi
quæ aliæ ſunt eiuſmodi nutrit. Num igitur cogitas quantum periculi demẽs accerſere volue-
rim,qui talem locum cum Tiberina quæ barathrum eſt orbis,commutare contenderim? Ad
Echinades. hunc iam properanti ignoſces.Nam prorſus neque Alcmæon,poſteaquam echinades reperit, K
errorem amplius ferre ſuſtinuit.

Gregorij Theologi ad Baſilium Magnum. XX.

VT iuſſui tuo obtemperetur,partim quidem in nobis,partim vero,&,vt puto,plus a-
liquanto in pietate tua ſitum eſt.In nobis eſt,quod ad animi votum & alacritatẽ at-
tinet.Neq; enim vnquam cõuictum tuum fugimus, ſed ſemper perſequuti ſumus &
nunc amplius deſideramus.In ſanctitate vero tua eſt,vt quæ nos impediunt dirigas ac diſpo-
Att.pietatẽ Gregorij nas.Aſſidemus enim domine matri multum iam temporis ex infirmitate laborãti: & niſi cũ-
ctaremur illam in ambiguo deſerere,præſentiæ tuæ fructum, quod probè ſcias, non neglige- L
remus.Precibus tantum,matri ad ſanitatem,nobis ad iter obeundum,ſuccurre.

Eidem. XXI.

PRomiſſioni quidem,fateor,haud ſteti,vt tecum eſſem vnaq; philoſopharer,conſtã-
ter adhuc amicitiam illam, & cognationem cum Athenis cœptam, tum illic quoq;
ſeruatam profeſſus.Nõ enim habeo quod iſtis familiarius dici poſſet. Fefelli autem
non liberè,ſed lege per legem deuicta lege amicitiæ & mutuæ conſuetudinis ſuperata, per le-
gem quæ præcipit vt parentes honoremus.Non tamen omnino fallam ſi hoc ipſum promiſ-
τὰ πάντα κοινὰ καὶ φιλίας ὁμότιμον. ſum receperis. Partim quidem nos tecũ futuri ſumus: partim vero ipſe nobiſcum eſſe voles,
vt ſint omnia communia,& amicitiam pari vtrinque honore præditam habeamus. Ita enim M
futurum eſt,vt & parentes mœſtitia non afficiam,& copiam tui obtineam.

Eidem. XXII.

Tota ſcatet feſtiuis metaphoris NOn fero mihi Tiberinam opprobrari,& quæ hic ſunt prominentes & in ſublime por
rectas rupes ac tempeſtates,ô admodum expers luti, ſublimis incedens, & tabulata
pedibus calcans pennate, excelſe, & Abaridis iaculo componende pernicitate cor-
poris,vt cum Cappadox ſis Cappadociam fugias. An iniuriam inferimus,quod vos quidem
palleſcitis atque ægrè reſpiratis ipſumq; ſolem tranſcenditis: nos vero ſaginamur ac ſatura-
mur,&

A mur,& circumſcripti non ſumus?Sed iſta vobis ſunt.Delitiamini verò & diteſcitis ac in foro verſamini.Hoc non laudo.Aut igitur ceſſa lutea nobis exprobrare (neque enim tu ciuitatem condidiſti,neque nos tempeſtatem)aut & nos tibi obiiciemus pro luteis cauponas, & quæcũque reliqua ciuitates incommoda ferunt.

Ad eundem. XXIII.

TV quidem quæ noſtra ſunt dicteriis & ſalibus impetito & conuellito. Siue ioco id facias ſiue ſtudio, nihil iſtud retulerit. Riſu modò & puerilem in modum exatiare, & amicitia noſtra fruere.Omnia tua nobis ſunt iucunda, qualiacunque ſint & quomo-
B docunque habeant. Etenim & quæ hic ſunt mihi cauillari videris, non vt cauilleris, ſed vt ad teipſum trahas (niſi ego tuorum nihil intelligo) quemadmodum ſolent qui fluenta obturant vt alio transferant.Talia ſunt perpetuo quæ tua ſunt.Ego vero Pontum tuum, & Ponticam iſtam caliginis procreationem,ac refugis & exulibus dignam, & qui capiti imminet tumulos pariter & feras,fidem noſtram probãtes,ſubiectamq́; ſolitudinem celebrabo. Murium cateruam honeſtis nominibus phrontiſterij,monaſterij,ac ſcholæ ornabo. Syluas illas agreſtium plantarum montiumq́; profundè præcipitum coronam qua tamen non coronamini, ſed concludimini: aërem quoque temperatum, ac ſolem deſideratum laudabo quem tanquã per fumum aſpicitis,ô Pontici Cimmerij Soleq́; priuati, & non ſemeſtri tantum nocte, quod
C quidam dicunt,damnati.Sed ne aliquam quidem vitæ partem non vmbratilem: vnam verò noctem diutinam per omnem vitam ac vere mortis vmbram, vt ex ſcriptura aliquid proferam,habentes. Laudabo etiam arctam illam ac ſtrictam vitam, neſcio an ad regnum vel ad infernum ducentem:tui vero gratia ad regnũ ducat. Ipſam in medio planiciem quid vis vocem?An mentiendo vocabo eam ædem, ac fontem in quatuor principia diuiſum:vnde & ipſe orbis irrigatur?An vocabo eam aridam ac ſiticuloſam ſolitudinem, quam Moſes quiſquã ex petra per baculum excuſſo fonte mitiorem habitabilemq́; fecerit? Nam vbi petras quidem declinaui,tibi mox hiatus:vbi hiatus ibi ſpineta:ſupra ſpinas vero præcipitium:ſupra præcipitium via præceps & vtrinque prærupta, viatorum mentem cogẽs & ad ſolicitam cautionem exercens:Fluuius vero infernè reſonat.Is tibi pro Amphipolitano Strymone eſt, ac placidus,
D & non magis piſcibus quàm lapidibus fœcundus, neque in ſtagnum aliquod refuſus, ſed in profundum vorticem præcipitatus, O ſublime loquens nouorumq́; nominũ fictor. Eſt enim magnus iſte fluuius & terribilis,& supernè pſalmodias reſonans. Hic nullius æſtimantur cataractæ inferniq́; ſtrepitus,tãtum videlicet ſonitus noctes atque dies auribus veſtris ſuggerit. Aſper quidem eſt,ſed tranſitum negans: turbidus quoque, ſed quem potare nequeas cui hoc tantum humanitatis eſt quod manſiunculam veſtrã hiatibus ac procellis iritatus non ad ima ſecum deturbat.Iſta igitur nos beatorum inſulis conferimus.Hęc veſtra ſunt qui adeo felices eſtis.Tu vero admirari noli cubitos illos lunares qui gradus montis aſcendendi in arctũ magis conſtringunt atque intercludunt quàm communiũt,neque collum illud, quod ſupra ver-
E ticem oritur,quod Tantali vobis vitam efficit,neque delicatam ac mollem auram, tellurisq́; exhalationes quæ vos animo deficientes recreant,ſed neque canentes volucres, quæ quidem canunt,ſed famem:& circumuolitant,ſed ſolitudinem. Accedit vos nemo,inquis, niſi qui venationis gratia accedunt.Adde,& vt mortuos vos inuiſant. Iſta modum forſan excedũt epiſtolæ,verum ad comœdiam haud ſufficiunt.Tu ſi modeſtè ludum iſtum tuleris, rectè feceris: ſin minus,plura addemus.

A ſimili ποντικὴν ζοφηφορίαν

διασυρμὸς p alluſionẽ ad עדן hortũ deliciarũ

τὰ βάσιμα ὑπωρείας

παιδίαν

Theologi ad Baſilium Magnum. XXIIII.

F IAm quando videris moderatè ferre ludum noſtrum,addemus & ſequentia. Sit autem ex Homero proœmium.Eia age, tranſgredere hinc, internos concine cantus, habitationem tecto carẽtem & foribus,focum frigidum & ſine fumo, parietes igne ſiccatos ne luti ſtillulis conſpergamur,intus Tantalici quidam & condemnati,in mediis vndis ſitientes,& ad menſam illam miſeram vnde nemo cibatur,licet omnium ciborum genere inſtructa ſit,anhelantes: ad quam ex Cappadocia, non tãquam ad lotophagorum penuriã, ſed velut ad Alcinoi menſam, recens naufragi & calamitoſi vocati ſumus. Recordor enim panum illorum ac iuſculorum(nam ita nominabantur) quin & ipſi dentes in memoriam redeunt quomodo morſibus illapſi ſtatim emergebant, ſurſumq́; veluti ex cœno quodam retrahebantur. Hæc ipſe ſublimius declamabis, cui ex cognatis affectibus datur magnificè lo-

ἐκ τῶν οἰκείων παθῶν

qui:ex quibus niſi nos vere magna ac pauperum altrix (matrem tuam dico) tanquam portus G
quidam tempeſtate iactatis opportunè comparens,liberaſſet,iam olim mortui eſſemus, Ponticæ fidei non tam laudi quàm miſerationi futuri. Quomodo tranſeo hortos illos nõ hortos & ad holera minus idoneos,deinde & Augeæ fimũ,domo expurgatum,quo illos replebamus, quando luto vehendo deputatum plauſtrum, ego inſtar botryunculi, tu contra lamyrus audacter iſtis ceruicibus & manibus,quæ laborum adhuc veſtigia retinent(ô terra, & ſol, vir ac virtus declamabo enim parumper)non vt Helleſpõtum iungeremus, ſed vt præcipitium cõplanaremus.Iſtis ſi nihil grauaris cum dicuntur,omnino neque nos:ſi vero grauaris, quantũ, quæſo,cum fiunt? Nos etiam plura omittemus, alios reueriti, quorum & quidem multorum
voluptate capti ſumus. H

(Collatio eleganſ.)

Theologi ad Baſilium Magnum. XXV.

QVæ hactenus de Pontica conuerſatione ſcripſimus,ludicra fuere non ſeria.Quę vero iam ſcribo vehemẽter ſeria ſunt.Quis mihi dabit, vt priſtinorum dierum adflictionem in quibus tecum iucundiſſimè vixi, vel menſem vnum ferre liceat? Quoniam res triſtes,quæ ſponte feruntur, coactis delitiis potiores habentur. Quis dabit mihi pſalmodias illas,& vigilias,& ad precandum ſeceſſus,vitamq́; iſtam quaſi ſpiritualem & incorporalem?Quis fratrum, qui abs te in pietate inſtituuntur & in ſublime eriguntur, vnanimitatem
& concordiam? Quis virtutis certamen & acumen quod præſcriptis modis ac canonibus ſta I
biliebamus?Quis diuinorum oraculorum exercitium,inq́; illis cum ſpiritus moderamine inuentam lucem?Aut,vt minora & leuiora dicam,quis dabit quotidianas illas ac manuarias operas?Quis lignorum findendorum ac componendorum laborem?Quis latomias? Quis cõſitiones & irrigationes plantarum? Quis platanum auream illam & ea quæ Xerxis erat pretioſiorem,ſub qua ſedebat non rex delicatus,ſed monachus ex labore defatigatus? quam ego plantaui,Apollos,hoc eſt,dignitas tua, rigauit: deus vero incremẽtum honoris noſtri gratia dedit,vt videlicet ſeruaretur apud vos exercitij & induſtriæ noſtræ memoria, quemadmodũ in arca virga illa Aaronis quæ floruerat,ſeruata dicitur ac creditur. Iſta optari quidem facilè poſſunt,apprehendi vero non ita facile.Sed tu mihi adeſto, & virtutem precibus tuis aſpi-
ra,ac cooperare,& quem aliquando fructum collegimus conſerua,ne paulatim vmbrę inſtar K
inclinante iam die euaneſcamus: quemadmodum ego te ſpiro magis quàm ipſum aërem, & hoc tantum viuo quod tecum viuo,ſiue præſens,ſiue imaginationibus abſens.

(γνώμη.)

(ξύλον ζωῆς καὶ ἀσώματον.)

(Collatio)

Theologi ad Baſilium Magnum. XXVI.

QVomodo nobis poſtremo loco ſunt,& botryunculi inſtar habentur, quæ tua ſunt, ô diuinum ac ſacrum caput? Quod verbum dentium tuorum ſeptum tranſiliuit? Aut quomodo auſus es hoc dicere?(vt & ipſe modica quadam confidentia vtar.) Quomodo animus ad hoc impulit? Aut atramentum ſcripſit?vel charta excepit? ô literarum ſtu-
dia,& Athenæ,& virtutum ſtudiorumque labores.(Nam me ſcriptis tuis propè tragœdũ facis.)An vel nos vel teipſum non agnoſcis, cum oculus ſis orbis, magnifica vox ac tuba, re- L
giusq́; dicendi ſplẽdor.Súntne tua modica Gregorio?Eſt ne quiſquam, qui aliquid eorum quæ in terra ſunt vſpiam ita admiretur,vt te Gregorius? Anni tempeſtates vere vno & aſtra ſole vno decorantur:cœlum vnum complectitur omnia:ita vox tua omnes vna ſuperat.(Si quidẽ aliqua mihi eſt talia iudicandi facultas:nec,quod nõ puto,vis amoris imponit.) Quod ſi hoc accuſas,quòd te non ſatis pro dignitate admirer,quin accuſas vniuerſos mortales? Neque enim alius quiſquam dignè ſatis admiratus eſt aut admiratur,niſi tu tuaq́; magniloquentia.(Si quidem fas eſt vt ſeipſum quis laudet, & hoc nobis ſtudiorum ratio permiſit.) Si verò pro-
pterea accuſamur,quod te contemnamus,cur non eadem opera inſaniæ prius arguimur? Sed M
id ægrè fers, quod philoſophamur? Da vt hoc ſolum liceat dicere, quod & ſtudiis tuis præſtantius eſt.

(Hemiſtichiũ ex Homero.)

(Baſilij ἐγκώμιον.)

Gregorij Theologi ad Baſilium Magnum. XXVII.

LAudo procemium epiſtolæ tuę.Sed quid tuorum non laudabile?Et tu captus es,quẽadmodum & nos circumſcripti,poſtquam ad presbyterij gradũ coacti ſumus.Quãquàm ne ad hoc quidem vel ſtudio incubuiſſemus.(Sumus enim inuicem alter alteri, fide digni teſtes, quòd quaſi pedeſtrem & humi repentem philoſophiam amplexi ſimus.) Verum ſatius forſan fuerat iſtud non fieri.Aut non intelligo quod dico,donec quid ſua mo-

deratione

A deratione diſponat ſpiritus,intelligam.At cum ita factum ſit,ferre neceſſe eſt,vt mihi quidē apparet,idq; maximè propter præſentem tempeſtatem, quæ multas nobis hæreticorum obtrectratrices linguas inducit.Nec pudore ſuffundenda eſt vel eorum ſpes, qui nobis hoc muneris concrediderunt vel ipſa vita noſtra.

Theologi ad Baſilium Magnum. XXVIII.

TEmpus hoc & boni conſilij prudentiam exigit, & continentiam, vtque nobis nemo conſpiciatur animoſior,neque multorum ſudorum ac ne laborum opus in breui velit quis abſoluere.Quamobrem iſta ſcribo, & vnde?deo dilectiſſimus Epiſcopus noſter Euſebius(ad hunc enim modum de illo iam & ſentiēdum) admodum ſe nobis amicè accommodat,& velut ferrum igni,iſta ſucceſſu temporis emollitur. Et puto literas quoque illius ad te venturas quibus te ſit & conſolaturus & vocaturus, quemadmodum & mihi ſignificauit,multiq; nobis fidem faciunt,quibus cogitationes illius probè cognitæ ſunt. Præueniemus eum,ſiue præſentes ſiue per literas.Imo primò ſcribemus, deinde præſentes agemus, ne pudore ſuffundamur, ſi tandem victi fuerimus, cum liceat obtinere vt bene & philoſophicè minores habeamur quod & multi à nobis petunt.Facta eſt itaque reuera mihi fides, tam huius gratia,quàm propter occaſionem temporis: quoniam hæreticorum coniuratio eccleſiam C peruagatur:partim eorum qui iam adſunt & turbas dant:partim eorum,qui, vt fertur, futuri ſunt. Eſt autem periculum ne diſſipaturi ſint ſermonem veritatis niſi velociſſimè excitetur ſpiritus ille Beſeleël ſapientis artificis ſermonum ac dogmatū. Quod ſi videbitur operæpretium,vt ipſe adſim & corā iſta peragam,& ſimul proficiſcar, ne hoc quidem detrectabimus.

(B; margin: ὁμοίωσις)

Theologi ad Euſebium Epiſcopum Cæſariæ. XXVIIII.

QVoniam ad virum loquor,qui & mendacium deteſtatur, & ad deprehendendū illud in aliis etiamſi aſtutiſſimis ac variis labyrinthis intricetur,omnium acutiſſimus eſt. D & præterea neque ipſe artificio delector (dicēdum enim eſt etiamſi importunius ſit) ita quaſi natura comparatus, deinde & per doctrinam formatus, hac de cauſa quæ in mentē abſque vlla præmeditatione veniunt ſcribo.Fidutiam hanc meam placidè ſuſcipias,aut certè iniuria me afficies,ſi libertatem iſtam ademeris,mœſtitiæq; dolorem in meipſo velut morbidum quid ſupputridum & carcinoma vix eluctabile,continere coëgeris. Gaudeo quidē quod abs te honore afficior(homo ſiquidem ſum,vt quidam etiam ante me dixit)& ad conciliū ſynodosq; ſpiritales vocor:contumeliam vero honeſtiſſimo fratri Baſilio illatam, & qua etiānum à pietate tua afficitur, non fero. Nam illum & vitæ & doctrinæ ſupremæq; philoſophiæ ſocium ab initio elegi, & nunc quoque habeo: neque meipſum reprehendo in iſto meo de illo iudicio (modeſtius enim arbitror ad hunc modum loqui, ne dum quæ illius ſunt E celebro, meipſum laudare videar) Tu vero mihi videris, dum illum vilipendis, idem facere, atque ſi quiſquam vnius viri altera, quidem manu caput demulceat altera vero maxillam feriat, aut ſi fundamentis domus concuſſis parietes depingat, & quæ exteriora ſunt exornet. Itaque ſi mihi quicquam habes fidei, hoc facias. Peto autem vt mihi credas. Iuſtum eſt enim. Si illum pro meritis colueris, viciſſim & ab ipſo coleris: quod vero nos puſillos & ad pacem paratiores concernit, id illi coniunctum eſt velut corpori vmbra. Neque enim ita miſerè habemus, vt in reliquis quidem philoſophari, & potiorem partem ſectari: iuxta vero id,quod in doctrina noſtra caput eſt,videlicet,dilectionem, contemnere velimus, præſertim erga virum & ſacerdotem & tantum, quem cùm vita tum doctrina canicie quoque, omnium quos cognouimus optimum eſſe ſcimus. vt veritatis cauſa contriſteris, nihil hinc F minus reddêre celebrior.

(margin: Collationes; γνώμη)

Epiſtola Theologi quam ad Cæſarienſes uelut ex patris ſui perſona ſcripſit. XXX.

SVm quidem exigui momēti paſtor,& gregi exiguo præfectus, minimusq; inter miniſtros ſpiritus:gratia vero non eſt in arctum coacta,nec locis circunſcripta.Quapropter & puſillis data eſt loquendi fidutia, præſertim cum & de publicis ac tantis rebus ſit habendus ſermo,& iis qui tāta canicie præditi cōſuluntur, quæ fortè quiddam multis aliis prudentius habet. Conſulitis non de leuibus aut vulgaribus rebus, ſed talib⁹, quæ ſi vel bene vel male habeant, neceſſe ſit & publicum ſtatum vel iſto vel illo modo habere.Eſt enim nobis ſermo de eccleſia,pro qua mortuus eſt Chriſtus: deq; eo, qui illam ſit deo

(margin: Gratia ſpiritus nō per tenuitatem officij minuitur.)

adminiſtraturus & adducturus.Nam corporis quidem lychnus eſt oculus,quemadmodũ au- G
Collatio diuimus,non is tantum qui corporaliter videt & videtur : ſed & qui ſpiritualiter cõſiderat &
conſideratur:eccleſiæ vero lychnus eſt epiſcopus,quod vobis clarum eſt, etiamſi nos illud nõ
ſcribamus.Neceſſe eſt igitur,vt,quemadmodum rectè agitur corpus ſi oculꝰ ſit purus: & per-
uerſe,ſi ſit impurꝰ:ita cum eccleſiæ præfecto,vtrolibet modo diſpoſito, omnino ſimul vel pe-
riclitetur vel ſeruetur eccleſia.Igitur cuiuſlibet quidem eccleſię,tanquam corporis Chriſti,ha
benda eſt ratio,maximè vero noſtræ, quæ propè mater omnium eccleſiarum & fuit ab initio
& nunc quoque eſt & nominatur: quam Chriſtiana reſpublica velut centrum ſuum circulus,
vndique obſeruat:non ſolum propter orthodoxam doctrinam vbique ab initio prædicatam:
ſed & propter conſpicuam illam concordiæ gratiam,quam diuinitus accepit. Quoniam igi- H
tur nos quoque ad iſtam de futuro epiſcopo conſultationem rectè ac canonicè vocaſtis : de-
tinemur vero & ſenectute & corporis infirmitate, ſiquidem & nos ſpiritu corroborati adfu-
γνώμη. turi ſumus(nihil enim incredibile credentibus) id & quibuſuis melius & nobis iucundius erit,
vt & vobis nonnihil conferamus,& ipſi benedictionis conſortes reddamur. Si vero ſuperã-
te infirmitate abeſſe cogemur,quantum poſſibile eſt abſentibus cõferemus. Crediderim qui-
dem & alios eſſe, qui vt eccleſiæ apud vos præficiantur digni ſint, vtpote ex vrbe tanta, tam
ſanctè & à talibus viris iam inde ab initio inſtituta: nequeo tamen quẽquam eorum qui apud
vos ſuſpiciuntur,vni piiſſimo filio noſtro Baſilio presbytero præferre (loquor autem tanquã
coram deo teſte)viro & vita & doctrina ſyncero,& qui ſolus omniũ maximè, quod ad vtrãq; I
attinet,præſenti tempeſtati atq; inualeſcentibus hæreticorum nugis obſiſtere poterit.Iſta & ſa
cerdotibus ſcribo & monachis, atque illis quoque qui ex ordine ſunt magiſtratus ac ſenato-
rio,ſimulq; populo omni.Quod ſi hoc complacuerit,ſententiaq; mea obtinuerit,quæ ita inte-
grè ac rectè habet,vt coram deo prolata, & adſum ſpiritaliter atque adero, imò iam quoque
manum iſti negotio bona ſpiritus fidutia præditus admoui. Si vero non hoc, ſed aliud quid
placuerit,iuxtaq; conturbernia aut ſectas & cognationes decretum fuerit, turbulentaq; iterũ
manus ac vis quod iuſtũ eſt peruerterit,facite quod vobis ipſis viſum fuerit,nos quieſcemus.

Theologi ad Epiſcopos Cæſariæ,uelut ex perſona patris ſui. XXXI.

Ironia. QVam iucũdi vos, & humani,excellẽtiq; dilectione præditi eſtis?vocaſtis nos ad me- K
tropolim,ſuper Epiſcopo creando,vt puto, cõſulturi. (Iſtud enim inter vos agi ſen-
tio)neque tamen quod comparendum ſit, neq; quid tractãdum, ne tum quidem in-
dicaſtis,cũ tumultuariè cõpellatis nobis proruiſtis,tanquam qui nec honorare nec præſentes
nos habere ſed magis negligere decreueritis, vt ne ad inuitos quidem quicquã huius negotij
deueniat.Veſtrũ itaq; inſtitutum tale quidẽ eſt,quod & nos feremus contẽpti : noſtrum vero
quomodo habeat indicabimꝰ.Alij alios deſignabũt?iuxta ſuos quiſq; mores ac quæſtũ id quod
in huiuſmodi cauſis plerunq; cõtingere ſolet. Nos vero neminẽ honeſtiſſimo filio noſtro Ba
ſilio ſympresbytero præferre poſſumus.Neq; enim fas eſſet.Quem nanq; inueniemus, eorum L
quos nouimus,vel vita probatiorem, vel doctrina potentiorẽ & vndiq; ad virtutis honeſta-
In epiſcopo deſignando nõ Athleticę vires exiguntur,ſed doctore digna virtus. tem æquè inſtructum?Si verò viri huius infirmitas prætexitur, non athletam, ſed doctorem
deſignaturi eſtis.Et præterea quoq; poſſibile eſt vt infirmos ipſe,ſi qui fuerint tales, & confor
tet ac corroboret.Si ſimul ſententiam hanc noſtram acceptaueritis, adero & operam meam
impendam,ſiue ſpiritu ſiue corpore. Si vero cauſam hanc ex præhabitis conuentis & pactio-
nibus egeritis futurumq; eſt vt contra iuſtum & æquum obtineat ſeditio, gratum erit quod
contemnimur,veſtrum interim ſit hoc opus,pro nobis item orate.

Theologi ad Baſilium Magnum. XXXII. M

EGo te & præceptorem vitæ & dogmatum doctorem, & quicquid bonorum quiſquã
proferre poterit,æſtimaui,& ab initio,& nunc quoque æſtimo:& ſi quis alius tua ce-
lebrat vel mecum hoc facit, vel in eo me ſequutus eſt. Vſque adeo ſcilicet à pietate
tua vincor,atque ita ſyncere tuus ſum. Neque mirum hoc videri debet. Vbi nanque plus eſt
conuictus & familiaritatis,ibi plus eſt & experientiæ:vbi vero plus eſt experientiæ, ibi & per-
fectius teſtimonium dari poteſt: & ſi qua eſt alia mihi viuendi vtilitas illam amicitiæ tuæ &
conuictui deputo.Sum itaque in iſtis hunc in modum affectus,& porrò talis ero. Quæ iã ve-
ro ſcribo,inuitus quidem ſcribo attamen ſcribo.Tu vero iſtud in me haud ægreferes, alioqui
& ipſe admodum ægrelaturus ſum, ſi fidem tibi non fecero, quod animo iſta beneuolo ad te
dico &

A dico & ſcribo. Sunt qui nos arguant quamplurimi, quod in fide fortes non ſimus, quotquot Calūniæ aduerſus Ba. & Grgoriū cōcinnatæ.
ſcilicet (neque id immeritò) noſtra communia nobis faciunt. Et alij impietatem manifeſtè op
probrant: alij ignauam timiditatem. Impietatem, qui nos nihil rectè dicere credunt: timidi-
tatem vero, qui fugam ac ſubtractionē obiiciūt. Quæ alij accuſent, quid attinet dicere? Quod
nuper accidit narrabo. Conuiuium erat. In illo aderant non pauci ex illuſtribus viris nobiſq;
amicis. Inter illos vero aderat & vir quiſquam & nomen & habitum religionis indutus. Nō-
dum bibebatur, & ſermo iam miſcebatur de nobis (id quod in conuiuiis euenire ſolet, atque fa
bulæ cuiuſdam loco proponebamur. Cum omnes tua admirarentur, noſq; tibi cōiungerent,
vtpote qui eiuſdem philoſophiæ ſtudio teneamur, dêque amicitia noſtra, & Athenis denique
B quàm in omnibus vnanimes ſimus & concordes, dicerent: rem malam philoſophus ille infe-
rebat. Et quæ nam illa, inquis? Magno & feruenti clamore prorumpens, heus aiebat, quàm e-
ſtis vehementer mendaces & aſſentatores, In reliquis quidem laudentur iſti viri, ſi videtur,
neque ipſe contradico: quod maximum vero eſt, illis non concedo. Quod ad orthodoxiam
attinet, vanè laudatur Baſilius, vanè & Gregorius. Ille propterea quod fidem per ea quę diſpu
tat prodidit, iſte, quod illam ſimul prodidit, dum illius diſputationes tolerat. vnde hoc, aie-
bam, ô vane & propter arrogantiā recens quidā Dathan & Abiron? Vnde nobis appâres dog-
matiſtes? Quomodo teipſum tantorum virorum iudicem conſtituis? Ex Synodo eupſychi,
inquit, iam primum eius quod dixi teſtis aduenio (atque id ita verum erat) vbi Baſilium ma-
C gnum diſſerentem audiui de patre quidem & filio optimè ac perfectiſſimè, atque ita, vt nō fa
cilè alius quiſquam ad eum modum dicturus ſit: ſpiritum vero male tractantem. Et adiecit ὁμοιώσεις.
ſimilitudinem perinde, inquit, atque fluuiorum quidam ſaxa prætercurrentes, ſabuloſam ter-
ram excauant. Quamobrem aiebam, præclare vir? Tu quidem, ad me reſpiciens, aiebat, aperte
iam diuinitatem ſpiritui adſcribis. Et quanam occaſione, inquam, hoc dicis vel de me vel de
meis ſumpta, vt qui in Synodo magna hominum frequentia referta ſpiritui diuinitatem diſ
ſerendo tribuerim, poſtea vero diuulgatum hoc intra me ſuccinuerim nempe, vſquequo ſub
modio lucernam abſcondemus? Tum ille ſermonem tuum deliniabat, obſcurè quidē & quaſi
per vmbram: veritatem verò non liberè proloquebatur, ciuilius magis quàm religioſius au-
ditorem inuoluens, dicendiq; facultate verſutiam obtegens, quod ego ſcilicet obſcuro loco
D degens, ac multis incognitus, ita vt non ſolum quid doceam ſed & an doceam pleroſque la-
teat, ſine periculo philoſopher: alterius vero maior ſit ratio, vtpote celebrioris & apud ſe, &
apud eccleſiam, & quicquid is dicat publicè ad populum dicatur: deinde quod plurima ſit ip-
ſius nomine contentio, querentibus hæreticis nudæ voci ipſius quoque Baſilij adhærere: quod Baſili', ſcintilla veritatis.
is quidem ex eccleſia ſit eiectus, qui ſolus propè reliqua ſit veritatis ſcintilla, & viuida quædā
omnium circunquaque reſiduorum virtus & facultas: malum vero in vrbe radicetur, vnde &
quaſi ex carcere quodam eccleſiæ in vniuerſum orbem excurrat. Melius igitur eſt domi veri- γνώμη.
tatem adminiſtrare dum nubilo iſto tempore parum ſuſpicimur, quàm manifeſta illam &
publica prædicatione ſubuertere. Nobis quidem nihil eſt etiam ab aliis dictionibus periculi,
E quibus hoc colligitur & adfertur, quod ſpiritus deus agnoſcatur. (Non enim in ſono verbo-
rum magis quàm mente & ſententia ſita eſt veritas) eccleſiæ vero plurimum adfertur detri-
menti, quod per vnum virum propulſatur veritas. Inſtructionem meam tanquam vanam, &
qua luderentur, non recipiebant, qui aderant: ſed reclamabant etiam nobis, vt qui timiditatē
magis quàm veritatis doctrinam profiteamur. Multo nanque ſatius nobis quod noſtrum eſt
per veritatem cuſtodire, quàm & illud inutiliter amittere, & alienum non aſſequi, ſi veritatis
diſpenſationem ſimularemus. Verum ſingula quæ & illi dixerint & ego audiuerim, quáq; in-
dignatus ſim contrà nitentibus, idq; præter menſuram & conſuetudinem meam, lōgum fue-
rit ſi nunc recenſere vellem, & fortè nō neceſſarium. Ad finem vero ſermonis, illos, quidem
F ita repuli. Tu vero, ô diuinum ac ſacrum caput, doce nos, quouſq; progrediundum nobis ſit in
adſcribenda ſpiritui diuinitate, & quibus vtendum vocibus, & quouſque iſta doctrina ſit ad-
miniſtranda vt habeamus iſta contra aduerſarios. Ego enim ſi haberē opus ex te nunc hoc di πληροφορίαι.
ſcere, qui & te & quæ tua ſunt omnium maximè cognoui, deq; illis iam ſæpenumero ſatisfa-
ctionem & dedi & accepi, omnium vtique eſſem indoctiſſimus ſimul & miſerrimus.

Baſilij Magni ad Theologum. XXXIII.

Literas pietatis tuæ accepi, per venerandiſſimum fratrem Hellenium, quem & quæ
ipſe ſignificâſti eadem apertè narrantem quomodo cum audirem affectus fuerim,
omnino

omnino nihil addubitas. Attamen quoniam dilectionem eam, qua erga te ſum, decreui quo-uis dolore ſuperiorem reddere: accepi iſta quoque vt cõueniebat: atque oro ſanctum deum, vt reliquos dies & horas in eo erga te affectu conſeruet, quo retrò lapſo tempore præditus fui, in quo nihil nobis ſiue parum ſiue multum ab illo defeciſſe conſcij ſumus. Quod vero il-le de quo ſcripſiſti, qui nuper vitam Chriſtianorum tantopere inſpicere contendebat, deniq; nonnihil autoritatis ex eo ſperabat, ſi me contereret, & quæ non audiuit aſſerit: & quæ non intellexit diſputat: nihil eſt quod mireris. Quin hoc admiratu dignum & paradoxon fuerit, quod ad iſta auditores habet germaniſſimos mihi eorum qui apud vos ſunt fratres: & non ſolum auditores ſed &, vt apparet, diſcipulos quoque. Quanquam & præſertim paradoxon H cum ſit, quod talis docendi munus vſurpat, & quod tales auditores illum ſuſtinent, quodq; e-go conuellor ac diſcerpor, verũtamen ipſa temporum iſtorum cataſtrophe nos ita inſtituit, vt nihil eorum quæ accidunt moleſtè feramus. Iam olim enim ignominioſiora nobis, pro-merentibus ita peccatis noſtris, accidere conſueuerunt. Ego igitur, ſiquidem nullumdum fra tribus iſtius, ſententiæ meæ de deo experimentum dedi, neque iam neceſſe habeo vt aliquid reſpondeam. Quibus enim prolixitas temporis nõ ſatisfecit: quomodo breuis aliqua epiſto-la ſatisfaciet? Si vero illa ad ſatisfactionem ſatis erit, pro nugis habenda ſunt, quæ calumnia-tores effingunt: veruntamen quoniam permiſimus, vt ora infrenata, cordáque rudia de qui-buſcunque volunt loquantur, & aures ad ſuſcipiendum quiduis paratas habemus, fit vt nõ ſo I lum quæ aliorum ſunt nos, ſed & alij quæ noſtra ſunt ſuſcipiant. Horum hæc eſt cauſa, quam olim deprecabar, ne fieret: nunc verò defatigatus ſileo, videlicet, quòd vnà non conuenimus. Si nanque cum ſecundum antiqua ſtatuta, tum ſecundum eam, quam iam eccleſiis debem⁹, curam & ſolicitudinem, ſæpius per annum conueniſſemus, ianuam certe calumniatoribus non aperuiſſemus. Tu vero, ſi videtur, vale iſtis dicto, huc te prouocari ſinas, vt in præſenti mecum certamine labores, mecumq; ſis aduerſus eum qui nos impugnat. Si enim vel viſus duntaxat fueris, confeſtim impetum illius, & qui cum eo ad peruertendas res patriæ conſpi-rant diſſolues ac peſſundabis: oſtendeſq; illis quod ipſe conuentus noſtri per gratiam dei au tor ſis, obturaturuſq; omne os iniquum eorum qui loquuntur aduerſus deum iniquitatem. K Quod ſi ita feceris, res ipſa declarabit, quis te ad ea quę recta ſunt ſubſequatur, & quis nam is ſit, qui claudicet & per metum doctrinam veritatis prodat. Erit autem mihi perfacilis argu-menti, an res eccleſiaſticæ proditæ ſint, inſtruere verbis eos qui tantam tui rationem habent, vtut in pretio ſunt iſti hominis, qui nondum ſeipſos metiri ac moderari didicerunt. Prope-diem enim ipſa rerum geſtarum demonſtratio Sycophantias iſtas euidenter coarguet, atque in lucem producet. Quapropter expectamus etiam futurum forſan, vt pro veritatis doctrina plus aliquid tribulationis ferendum ſit: ſin minus vel hoc omnino vt & eccleſiis & paternis ſedibus eiiciamur. Si vero nihil eorũ quæ ſperamus euenerit, non procul abeſt tribunal Chri-ſti. Ita ſi propter eccleſias conuenire nos voles, paratus ſum quocunque vocaueris accurrere. L Si vero vt Sycophantias diſſoluam ac refutem, iam de illis reſpondere non vacat.

Theologi ad Baſilium Magnum. XXXIIII.

HOc ipſum ſcilicet erat, quod quidem alius quiſquam prudentiorum ſuſpicatus fuiſ-ſet: ego vero vehementer ſtolidus ac demens, cum ad te ſcriberem nihil ſum veri-tus. Contriſtarunt te literæ meæ. At, quemadmodum ego aſſero, non rectè, neque iu ſtè: ſed admodum vanè ac fruſtra. Et mœſtitiam diſſimulâſti quidem: occuluiſti autem (quanquam iſtud ſapienter feciſti) triſtem vultum pudore, quemadmodum facies larua qua-dam obtegi ſolent. Ego vero, ſi quæ ſcripſi, doloſè & animo maligno ſcripſi, non plus per mœ ſtitiam tuam nocumenti accipiam, quàm per ipſam veritatem. Si vero animo ſimplici & ex M familiari beneuolentia hoc feci, peccatis meis hanc triſtitiam tuam, non affectui tuo adſcri-bam. Veruntamen ſatius fuerat iſta corrigere, quàm bene conſulentibus ſuccenſere. Itaq; res tuas ipſe curabis, qui & aliis eadem conſulere potes. Me vero paratum, ſi deus dederit, ac præ-ſentem vnaq; decertantem & pro viribus adiuuantem habebis. Quis enim imbecillis erit? quis non fiducialiter aget, ſub te & vnà tecum de veritate dicturus ac certaturus.

ὥσπερ τινὶ προσωπείῳ.

Theologi ad Baſilium Magnum. XXXV.

NOn ceſſas maledictis nos impetere, tanquã imperitos, rudes, ad amicitiam ineptos, & ne vita quidem dignos: propterea quod cõmemorare auſi ſimus quæ perpeſſi ſu-mus.

A mus.Non enim aliud quicquam eſt,quo te laudamus(ipſe alioqui proferres)neque conſcij no
bis ſumus quòd te malo,ſiue parum ſiue multum,affecerimus.Neque nobis ignoſceretur. Niſi
hoc tantum cognouimus quòd ſeducti ſumus,ſero quidem valde,cognouimus tamen,ac ſe-
di epiſcopali acceptum ferimus,vt quæ te ſubito ſublimiorem nobis reddiderit.Et iam labo-
ramus ex eo quòd cauſa tua nobis opprobratur,illamq; apud eos ſuſtinemus, quib⁹ res noſtræ
priſcæ & iam præſentes notæ ſunt.Hoc enim eorum quæ patimur ſummè ridiculum eſt, aut
maximè miſerandũ,quod iidem & iniuria afficiuntur & culpantur,id quod iam nobis quoq;
vſuuenit.Culpant quidem alij aliud, & quiſque quodlibet pro ſua ſententia vel iuxta quod no
bis iraſcitur: qui vero humaniſſimi ſunt,illi obiiciunt faſtum & contemptũ, & quod poſtea-
B quam vſui fuimus abiicimur,tanquam ignobiliſſima quædam vaſa,quorum iam nulla eſt re- Collatio
putatio,aut fulcra illa quibus imponuntur curuæ teſtudines ædium,quæ poſteaquam ille ſta-
bilitæ ſunt,tolluntur & contemnuntur.Iſtos quidem valere ſinemus,& dicere,quicquid tan-
dem dicant,Licentiam iſtam ac libidinem linguæ nemo cohibebit. Et tu mihi mercedẽ obii-
ce,beatas illas ac vanas ſpes,quas contra maledicos excogitas, quaſi mercedis gratia nos vi-
tuperent,leues & ad talia paratos. Ego vero quod ſentio aperiam.Nihil autem mihi indigna-
beris. Dicam enim, quæ & ſtatim citra animi perturbationem breui tum ſententia comple-
ctebar,nõ vſque adeò vel ira feruidus,vel eo quod factum eſt perculſus,vt exciderit quid ſen-
ſerim,aut ignorem quid dixerim.Neque armaturam mihi comparabo,neque militaria diſcã,
C quæ antea cum opportunius eſſet: propterea quod paſſim omnes & armabantur & inſanie- De hoc Anthimo in Monodia Greg.
bant,non didici.Nôſti imbecillium ægrotationes.Neque Martium illum Anthimum, quan-
quam intempeſtiuum & immaturum bellatorem,nudus,imbellis, & ad vulnera exhibitior ſu
ſtinebo: ſed illum ipſe,ſi ita lubet,impugnato:(Etenim plerunque fit vt etiam imbecilles vſus γνώμη.
reddat bellatores)vel quære eos,qui aliquando pugnârunt. Si quando mulos tuos apprehen-
derit,is qui anguſta viarum obſidet, quemadmodum & Amalech Iſraëlem impediendo fa-
ciebat.Nobis vero pro omnibus detur quies.Quid enim opus fuerit pugnare,propter lacten-
tes adhuc, & auiculas, idq; peregrinas, quaſi periculum ſit animarum & ipſorum canonum?
Quid neceſſe eſt etiã illuſtribus Saſimis priuare Metropolim. Aut denudare ac reuelare con- Ironia.
D ſilij arcanum,quod erat contegendum? Attamen tu viriliter agito & confortator,atque om-
nia ad opinionem tuam trahito: quemadmodum fluuij ad ſe recipiunt torrentes, neque ami- Metaphora.
citiam,neque conſuetudinem honeſtati ac pietati præferens:neque curans qualis nam ex iſto
inſtituto tuo videaris, ſed vnius ſpiritus ductui obſequens. Nos vero hoc ſolum ex amicitia
tua lucrifaciamus,quòd iam amicis fidem non habemus,neq; quicquam deo præferimus.

Theologi ad Baſilium Magnum. XXXVI.

ARguis nos otij ac ſocordiæ, quod Saſimorum tuorũ præſulatum non occupauimus,
neque vt addecet epiſcopum permouemur: neq; quaſi ſi in medium canum ſit pro-
E iectus cibus quiſquam,alius aduerſus alium armamur.Mihi verò maximum negotiũ
eſt ipſum otium.Et vt aliquid cõmodorum meorum cognoſcas,vſque adeò ad otioſam hanc μεγίςη πρᾶξις ἀπραξία
tranquillitatem contendo, quaſi omnibus lex quædam de iſta magnanimitate lata putetur.
Quod ſi nos nemo non fuiſſet imitatus, neque eccleſiis iam vllum eſſet negotium,neque fi-
des diuulſa propriarum quibuſuis contentionum,quaſi quædam armatura exiſteret.

Theologi ad Baſilium Magnum. XXXVII.

QVam calidum & equeſtre proſilis in literis? At nihil eſt,quod admiremur te, quippe
qui velis recens guſtata gloria,oſtentare nobis, quam ſis gloriam nactus, vt hoc te
F pacto grauiorem reddas: quemadmodum ſolent pictores qui anni tempeſtates de- Simile ex collatione.
pingunt. Mihi vero ſi res epiſcoporum narrandæ ſint, & quæ continuerit epiſtola,ob quam
indignaris,vnde cœperimus,quò progreſſi ſimus,& in quid deſierimus,prolixius videtur quã
quod competat epiſtolæ,& non magis apologiæ quàm hiſtoriæ opus futurum. Vt vero bre-
uiter declarentur iſta,venit ad nos generoſiſſimus ille Anthimus, quibuſdam epiſcopis con-
comitatus, ſiue tanquam parentem meum inuiſurus.(Nam & hoc præſeferebat,) ſiue vt ſata-
geret quæ ſatagebat.Multa vero deq; multis experiundi gratia venabatur,de parœciis, de Sa- Noua metropolis erat Tyana vrbs,cuius Anthimus erat epũs.
ſimis paludibus,de noſtra electione ac manuum impoſitione,indulgens,poſtulans,minitans,
in ius vocans,improbans, laudans, ambitus quoſdam ſibi ipſi circunducens, quaſi oporteret
nos ipſum ſuſpicere ſolum,deinde & nouam metropolim obiiciebat eſſe maiorem.Quid vr-
bem

bem noſtram, aiebam, circunſcribendo coarctas:cum nos illam & eccleſiam,vt reuera eſt, G
eccleſiarum ab initio quoque matrem faciamus? Tandem re infecta abiuit,plurimum minarum ſpirans,& Baſiliſmum nobis tãquam Philippiſmum quendam opprobrans. Num hac in re iniurij tibi videmur? Non puto.Conſidera & reliquam epiſtolæ partem, num quid habeat in quo nos tibi iniurij fuerimus.Conuocationem Synodicam obiiciebat ac depingebat nobis. Cum autem ego contradicerem,aſſereremq; rem iſtam contumelioſam eſſe,is ſecundo petebat,vt ego vos aduocarem de his rebus conſulturos.Atque iſtud pollicitus ſum,ne quod primum vrgebat fieret,totũ in veſtrum arbitrium collocans,an velitis ipſos in vnum cogi,idq; vbi,& quando,quod ſanè honorantis eſt non contemnentis.Quoniam vero neque hic iniuriam intulimus,dicatur reliquum.Si hoc vobis per me diſcendum eſt, ipſam vobis Anthimi H
epiſtolam legam,quã cum in ſtagnum cõiecta eſſet, noſq; renuiſſem⁹ interminatiq; eſſemus, ad nos ſcripſit,vituperans ac maledicens, & velut epinicion quoddã tanquã victis occinens. Iam quid rationis habet,quod cum illi renitar propter vos,vobis diſpliceo,quaſi illi obſequutus ſim? At iſta oportebat primùm,ô ſuſpiciende vir diſcere,& poſtea non vituperare nos, ſi nihil aliud ſaltem vt presbyteros. ſi vero vehementer oſtentabundè & contentioſè animatus es,atque glorioſè & cum faſtu nobiſcum diſputare volueris, tanquã Metropolitanus micropolitanis,vel extorribus quoque, eſt & nobis ſupercilium quod in tempore opponemus. Eſt enim hoc cuiuis facilimum,& forſan conſentaneum propiùs rationi.

I

Theologi ad Baſilium Magnum. XXXVIII.

Simile euãgelicum.

POſtquam te ſublimi throno impoſitum cognoui,& ſpiritus obtinuit, vt lychnus cãdelabro publicè imponeretur, licet iam quoque antea non obſcurè ipſe ſplendeſceret,gauiſus ſum,fateor. Quid autem facturus non eram,cum rempublicam eccleſiæ male habentem,talem aliquam epiſcopi electionem efflagitare viderem? Accurrimus autem non ſtatim,neque accurremus.Nec tu ipſe hoc expetes. Primum quidem vt autoritatem tibi conſeruem,& ne tui ſtudioſos per inſolentiam & temeritatem congregare videaris,cuius te calumniatores forſan inſimularent.Alterum vt mihi ipſi ſtabilitatem quandam ac vitam ab inuidentia liberam procurem.Quando igitur, inquies forſan, aduenies? & quouſque tergiuerſaberis? Donec,ſcilicet,diuinitus iuſſus fuero, prætereantq; vmbræ eorum qui iam irruũt, K
inuidiæq; zelo accenſi indignantur. Neque enim obtinebunt amplius euidenter ſcio,leproſi illi,qui Dauidem Hieroſolymis excludebant.

Metaph.

In prouerbium abiit.

Theologi ad Baſilium Magnum. XXXIX.

Cauſa erat Cappadociæ in duas Metropoles diſſectæ.

AVdio te perturbari propter nouam illam rerum immutationem, negotiúmque tibi fieri per fraudem ac conſuetam curioſitatem eorum qui rerum potiuntur. Nihil eſt autem quod admirer.Neque enim ignorabam iſtam inuidiam: & quod multi eorũ qui circa te ſunt,quæ ſua ſunt ipſorum, per te curant, ac puſillanimitatis huius ſcintillam accendunt.Itaq; illud quidem non ſum veritus,nequid alienum, à philoſophia, vel quod te aut L
nobis indignum ſit in hiſce rebus triſtibus deſignares.Sed arbitror me nunc potiſſimum Baſilium meum cogniturum, illumq; quam philoſophiam mecum ſemper amplexus eſt,declaraturum iam,inſultusq; iſtos velut altos quoſdam fluctus ſuperaturum, ac reliquis perturbatis immotè perſtaturum eſſe. Si vero videtur,& ipſe adero, & conſilij quicquam fortè communicabo.(Quanquam ſi pelagus aquam,& tu conſultorem deſideras.) Omnino autem vtilitatem aliquam & philoſophiæ noſtræ profectum præſens accipiam, videlicet, quod vnà tecum contumeliis afficiar.

Parœmia vetus.

Theologi ad Baſilium Magnum. XL. M

NIhil mirêre, ſiquid dicere videbor præter tuam vnius opinionem, ne id tamen cuiquam à me indicatum prius.Videris tu quidem mihi apud omnes obtinuiſſe hactenus viri exiſtimationem qui eò promouerit,vt ſuis ipſe rebus ſolerter nouerit proſpicere, ſolidiq; ſit & conſtantis animi: attamen non pauca admodum & deſtinas animo & opere perficis ſimplicius,quàm cautius. Animus ſiquidem quò purior eſt malitiæ ac liberior, hoc minus liberum illi eſt,ſuſpitionibus vt ſe accõmodet & acquieſcat.Tale quid cenſeri poteſt,quod vel nunc ſe offert. Ad Mtropolin vocaſti nos. Quumq; articulus inſtaret ineundæ de eligendo epiſcopo conſultationis, ibi tu ad id quod decorum maximè loquendi exigebat,

ac rei

A ac rei tantæ perſuaſionem,mihi viſus es fatiſceti eſſe ac prælanguido corpore ſpiritum ducere extremaq; verba profari,& noſtri tum tangebare deſyderio. Cur id fieret, non ſatis perſpectum habui,aut quid ei negotio præſentes collaturi eſſemus.Properabam vero, ob eã rem admodum anxius ac triſtis. (Quid enim mihi vita tua ſublimius eſt? Et quid extorri profectione viciſſim moleſtius?) & lacrymarum fontem profundebam, plorabamq; ac ſentiebam tum primùm me haud philoſophicè animatum. Ecquid enim eorum quæ ad funebralẽ luctũ pertinent non abſolui?Poſtquam vero ſenſi ad vrbem concurrere epiſcopos, cohibui impetũ aduolandi: admiratus vero ſum,primũ an neſcires & ipſe decorum, compluriumq; linguas, *τὸ εὔσχημον*
B quas cauere oportebat quæ omnium velociſſimè ſyncerioribus calumniam ſtruunt. Deinde, an nõ arbitreris eadẽ & nobis & tibi cõpetere,quibus & vita & doctrinæ ſtudium, atq; omnia cõmunia ſunt: ad hunc modũ ab initio diuinitus coniunctis. Tertium (dicatur enim & hoc) & ſi putaueris eos qui religioſiores ſunt ita animatos eſſe, vt prætendant hic & coniiciant, id quod res eſt,non tamen idem facient,qui potentiores ſunt,& multitudini familiares. Hac itaque ratione puppim cohibui,atque moram iam necto. Tibi vero & ipſi, ſi videtur conſiliũ hoc meum approbatum ſit,videlicet,vt turbas illas quæ iam palam verſantur,prauasq; ſuſpiciones effugiam.Pietatem vero tuam tunc videbo,quando & res tuas pacatiores reddideris, opportunumq; erit,vt & plura & grauiora obiiciam. *πρύμναν ἐκρουσάμην*

C *Baſilij Magni ad Maximum Philoſophum.* XLI.

ANimorum imagines reuera per ſermones exprimuntur. Cognoſcimus itaq; te per literas, quantum, vt aiunt, per vngues Leonem: gauiſiq; ſumus, quod te circa primaria & maximè bona dilectionem videlicet erga deum & proximum haud otioſè affectum inuenimus.Indicium autem accipimus: iſtius quidem dilectionis, quòd in nos adeò humanus es & comis: illius vero, quod cognoſcendæ veritatis ſtudio teneris. Quod autem in his duobus ſita ſit vniuerſa pietas, cuiuis Chriſti diſcipulo notum eſt. Quæ de rebus Dionyſij ſciſcitaris,venerunt quidem ad nos admodum illius multa: libri vero nondum adſunt: atque ideo nihil dum miſimus. Eſt autem hæc noſtra de illo ſententia. Non omnia viri hu- *γνώμη. ἐξ ὀνύχων λέοντα.*
D ius laudamus.Sunt,quæ prorſus etiam damnamus.Ipſe propemodum,quantum nobis liquet, primus hominibus impietatis iſtius Anomianæ quæ iam paſſim obſtrepit, ſeminaria prębuit. Cauſam verò huius non puto animi maliciam eſſe, ſed quòd vehementer cupit obluctari Sabellio.Soleo itaque illum ſimilem æſtimare plantatori cuipiam,qui recentis plantę correcturus auerſionem ita immoderatè illam retorquet, vt à medio aberret,& ad contrarium latus ramulum abducat.Tale quid & ab hoc viro factum deprehendimus. Hic nempe dum impietati Libyanæ ſe opponit acriore impetu,minus prudenter ſibi proſpiciens in malum huic oppoſitum præceps abiit,& quidem nimio contendendi ſtudio: ſatis enim huic fuit, ſi argumẽtis doceret patrem & filium non idem eſſe ſubiecto perſonali, ac palmarium præſumptæ victoriæ ex hoſte blaſphemo,nimirum Sabellio reportaret. Atqui is Dionyſius quod vnum ex- *Baſilij iudiciũ de Dionyſio nõ illo Areopagita.* *ὁμοίωσις ex collatione.*
E petebat,perſpicuè admodum obtinuit,ſed ex ſuperfluo.Nam non ſolùm diuerſitatem τῶν ὑποστάσεων,hoc eſt perſonarum,ſed & τῆς οὐσίας,eſſentiæ differentiam conſtituit, potentiam filij imminuit,& ipſius gloriam immutat ac maieſtatem. Hinc adeò contigit, vt malum permutarit malo atque aberrarit à ſcopo rectiſſimæ & ſyncerioris doctrinæ.Quò factum eſt,vt varius ſit deprehenſus & inconſtans in cõſcriptionibus ſuis. & quidem tollit nunc τὸ ὁμοούσιον, coëſſentiale per ea quibus in recta conſtitutione τῶν ὑποστάσεων perſonarum ſcilicet, minus rectè vſus eſt: nunc contrà,admittit,dum reſpondet homonymo. Nec his cõtentus, & de ſpiritu ſancto voces edidit,quæ nulla prorſus ſui parte competunt. S.ſpiritui diuinam illi atque adorandam adimens maieſtatem & eundem ad hæc inferiora deuexum creatæ adnumerat
F ac ſeruili naturæ.Vir igitur hic talis eſt.Ego contrà,ſi quid ipſe ſentiam, dicendum eſt, illud ὅμοιον κατ᾽ οὐσίαν,ſimile ſecundum eſſentiam,ſiquidem huic dicto adiunctum fuerit, ἀπαραλλάκτως prorſus citra vllam ipſius eſſentiæ variationem,eam ego amplector proboq; vocem, vt quę idem ſignificet, quod τὸ ὁμοούσιον,id eſt coëſſentiale,iuxta ſcilicet ſanam acceptionem τοῦ ὁμοουσίου,coëſſentialis,quod & Niceni concilij patres dixerunt,lumen de lumine, deũ verum de deo vero,& quæ ſimilia ſunt, quibus vnigenitum appellarunt, ac conſequenter illud ὁμοούσιον induxerunt.Neque igitur aliqua vnquam variatio inter lumen & lumen, neque inter veritatem & veritatem,nec inter vnigeniti eſſentiam & eam quæ eſt patris,excogitari poteſt.Si quiſquam ita vt dixi acceperit, illius vocem approbo. Si verò quis ab ὁμοίου ſignificatione,

Sub Macedonio.

tione, ἀπαϱάλλακτον abſtulerit, quod Conſtantinopolitani fecerunt, ſuſpectam habeo dictio- G
nem illam, vtpote quæ gloriam vnigeniti diminuat. Nam & de obſcuris ſæpenumero ſimilibus, & plurimum ab Archetypis diſtantibus, ὅμοιον illud intelligere conſueuimus. Quoniam igitur dictionem ὁμοούσιον minus habere fraudis puto, ad eum modum & ipſe adſtipulor. Sed cur non accedis nos, optime virorum, vt præſentes de hiſce rebus mutua colloquutione diſſeramus: & non neceſſe ſit inanimatis literis fidem habere, qui alioqui noſtra non admodum publico adaptare nouimus? Ne vero Diogenis illud ad Alexandrum & ipſe nobis obiicias,

Diog. Cynicus apud Laert.

quod tantundem ſpatij ſit huc à vobis, atque hinc ad vos. Nos quidem propter infirmitatem fermè ad morem plantarum eodem perpetuo loco detinemur, & quoniam in obſcuro vixi-

Metaphora

mus, in primariis bonis verſamur. Tu verò qui & inualeſcis, vt fertur, & ſimul ciuem orbis te H
conſtituiſti, iuſtè feceris, ſi & huc ad nos, tanquam ad partem aliquam ipſius orbis tui conceſſeris. Licet enim & populi practicis vobis competant & vrbes, quibus virtutũ exercitium ipſis actibus oſtenditis: ad contemplationem tamen & mentis energiam, per quam deo coniungimur, commodè cooperatur ſilentij trãquillitas: quam ſatis multam & abundantem in ſo-

Alluſio.

litudine velut agricolæ nobis cum ipſius gratia colimus ac metimus. Si vero omnino circa potentatus verſandum eſt, contemnendiq; nos videmur humi iacentes, tuum erit vt alia ſcribas, atque hac via iucundior fueris.

Baſilij Magni ad eundem. XLII. I

Per honeſtum ac bonum Theotecnum quæ circa venerationem tuam agantur accepi. Is mihi præſentiæ tuæ deſiderium indidit, ita clarè videlicet animi tui characterem ſermone depinxit: & vſque adeò amoris erga te mei vim inflammauit, vt niſi

φίλτρον.

& ſenio grauatus eſſem, & conſueta infirmitate detentus, innumeriſque eccleſiæ curis impe-

A bonis animæ & corporis cõmēdat Maximum.

ditus, nulla re prorſus cohiberer, quò minus ipſe coram te præſens comparêrem. Neque enim certè parum vtilitatis habet, eum qui ex ampla familia & illuſtri genere ad angelicam vitam tranſiuit, rationis moderamine quaſi freno quodam cohibere iuuentam, & carnis affectus in ſeruitutem redigere rationis: adhæc & animi humilitatē vſurpare, quæ adeſſe debet Chriſtia-

γνώμη.

no, de ſeipſo quæ decent, ſentienti. Nimirũ intelligenti vnde prognatus ſit & quò deniq; abi- K
bit. Naturæ enim perſpecta cognitio reprimit quidem animi tumorem: eadem verò omnem iactantiam & contumaciam prorſus exterminat, in ſumma diſcipulum Chriſti cõſtituit, qui dixit, Diſcite à me quoniam mitis ſum & humilis corde. Reuera nanque, amiciſſimè fili, ſolũ hoc bonum maximopere expetendum eſt ac laudabile, quod & perpetuò eſt duraturum. Hoc verò eſt, in pretio & honore eſſe apud deum. Iſta quippe humana, vmbra ſunt obſcuriora, & ſomniis fallaciora. Etenim iuuẽta vernis floribus citius defluit. Et corporis venuſtas aut mor-

Collatio.

bo aut tempore flacceſcit, & diuitiæ ſunt incertæ. Honoris ſplendor facile immutatur. Artiũ ſtudia & labores, vita cum hoc tempore finiuntur. Quin & ipſa eloquentia, cuius ſtudio paſſim omnes tenentur, gratiam habet ſed ſolo aurium iudicio & illici iucunditate. Virtutis autem ſtudium, pretioſa quidem ſe habenti poſſeſſio eſt: iucundiſſimum verò ſpectaculum illis L
exhibet, quibus cum congreditur familiariter. Horum ſi cura teneberis, dignum teipſum bonis illis conſtitues, quæ in promiſſis diuinis recondita habentur. Illud vero, quonam pacto ad acquiſitionem bonorum iſtorum peruenias, & quomodo acquiſita conſerues, prolixius eſt, quàm quod præſentis ſermonis inſtituto competat. Venerat autem & huius in mentem, de illis tecum commentari, quæ ex fratre Theotecno audiui, quem ſemper quidem opto verum dicere, maximè verò quando de te loquitur: vt eo amplius in te glorificetur dominus, qui ex aliena radice quum prodieris, tam præclaris pietatis fructibus ornatus exuberas.

Baſilij Magni ad Gregorium fratrem Epiſcopum Nyſſenum de differentia M
οὐσίας καὶ ὑποστάσεως. XLIII.

οὐσία eſſentia vox cõmunior. ὑπόστασις contractior, natura ſubſiſtens, perſona.

Cum in myſticis dogmatibus enarrandis plerique ſint, qui quòd nullo diſcerniculo diſtinguunt nomē communius quidem τῆς οὐσίας, id eſt, Eſſentiæ à ſignificatiua ratione τῶν ὑποστάσεων, in illiuſmodi abeunt ſuſpectas piis cogitationes, vt nihilo differre arbitrentur, dicánt ne οὐσίαν eſſentiã, an ὑπόστασιν ſubſiſtentiam ſiue perſonam. factum hinc eſt, vt non admodum paucis qui vtranque hanc voculam nullo delectu admittũt & inexpenſè, viſum ſit: quòd quemadmodum vnam οὐσίαν, itidem & vnam ὑπόστασιν aſtruere liceat. E diuerſo, qui tres admittunt τὰς ὑποστάσεις, iidem trium τῶν οὐσιῶν diſtinctionem ex eo

conſenſu

A conſenſu confeſſioneq; ὑποςάσεων ad eundem numerum cenſent oportere profiteri. Quocirca, vt ne quippiam eiuſmodi contingat adire te abſurditatis, hac de re commentarium adornaui tibi verborum compendio comprehenſum. vt igitur ipſam rem velut ob oculos ponam atque repręſentem, eorum quæ mihi dicuntur eſt hæc intelligentia. Omnium nominum quædam ſanè ſunt, quæ de pluribus quidem prædicantur & iſdem numero inter ſe diſiunctis ac differentibus, & hęc generaliorem obtinent ſignificationem, qualem habet homo. Iſtius enim prolatione nominis, communis hominum natura declaratur, non item vnus aliquis præciditur, qui per hoc nominis peculiariter internoſci queat. Neq; enim ob id magis Petrus homo eſt, quàm Andreas, Ioannes aut Iacobus. quarè iſtius ſignificatæ rei communio, quum ad ſingulos nominis huius appellatione comprehenſos vno eodemq; complexu pertineat, diſtinctionem nullam requirit aut ſubdiuiſionem, qua quidem fiat, vt non in genere hominem queuis, ſed aut Petrum peculiariter, aut Ioannem internoſcamus. Nominum item alia peculiarem quandam ac magis propriam indicant ſignificationem, per quam non commune naturæ conſortium in re ſignificata perpenditur, ſed præciſæ ac circunſcriptæ rei cuiuſpiam finitio, quæ nullam obtineat communionem erga eos qui eiuſdem naturæ ſunt, iuxta ſuã proprietatem, ceu Paulus, vel Timotheus. Nondum enim talis vox tranſit ad inſinuandam auditori naturæ communitatem, ſed comprehenſiuam quandam ac ſtatam ſignificationem in ſe C complexa, rerum quarundam circunſcriptarum quidem expreſſiuam delineationem, prolatione iſtiuſmodi nominum repræſentat. Si quando igitur duo pluréſve vnum in locum conceſſerint, puta Paulus, Siluanus atque Timotheus, quorum de eſſentia oborta quæſtio fuerit, ratióve: non aliam quis eſſentiæ rationẽ conſignet in Paulo, quàm quæ in Siluano & Timotheo: ſed verbis quibus Pauli finitur eſſentia, iiſdẽ aptiſſimè alij deſcribũtur, quando qui inter ſe ὁμοούσιοι conſubſtantiales ſunt, eadem prorſus definiuntur eſſentiæ ratione: contrà fit, quum quis communi intellecto, contemplationem mẽtemq; ad proprietatem indiuidui detorſerit, qua quidem peculiari notione res vna ab altera diſparatur, non iam ratio quâ vnaD quæq; res internoſcitur, cum ea ratione quæ de alio aliquo redditur, per omnia cõſentiet, etiamſi aliqua ex parte comperietur communionem habere. Sanè quod dicimus, hoc eſt: id nimirum aſtruimus ſignificari verbo τῆς ὑποςάσεως, quod à nobis præciſè aut peculiariter enuntiatur. Quiſquis enim dictionem hãc, homo profert, quid hic aliud facit, quàm quòd per indiuiſam indefinitamq; iſtius voculæ ſignificationem auditui noſtro inculcat confuſaneam & in varia diductam intelligentiam: adeò vt natura quidem omnium hominum communis ipſo nomine declaretur, at res ſubſiſtens aut particularis rei notificatio, neutiquam propriè exprimitur. Qui verò Paulum protulit, ex dictionis huius ſignificato rem ei naturæ ſubiectã oſtendit. Hoc igitur eſt ὑπόςασις, non indefinita illa τῆς οὐσίας animi conceptio, quæ nullam nanciſcitur fixę cogitationis ſtationem per communicationem ſignificati, ſed quod in re aliE qua commune & indeterminatum eſt per proprietatum declarationem agnoſcẽdum offert & deſcribit. Quemadmodum & ab ipſa ſacra ſcriptura fieri ſolent vt & pleriſq; in locis & in hiſtoria Iob videre eſt. Quoniam enim de rebus illius dictura erat, poſtquam commune memorauerat ac dicto illo, homo erat, mox illum per proprij declarationem in eo quod adiicit quis fuerit, à reliquis hominibus diuidit. Deſcriptionẽ vero οὐσίας, tanquam ad propoſitum ſermonis ſcopum nihil conferentem ſilentio preſſit. Quis autem is fuerit propriis illius notionibus deſignat, & cum locum morumq; indicia dicit, & ſimul quæcunque externè acceſſerant adiungit, ſtudio illum à communi hominis ſignificatione ſeparat ac ſeiungit, vt prorſus dilucida ſit eius, cuius geſta memoriæ conſecrabantur, deſcriptio, vtpote ex ipſo nomine, ex loco, ex animi illius proprietatibus, ex iis, quæ externè in illo conſideranda proponuntur. Si F vero eſſentiæ rationem dediſſet ſcriptura, nulla prorſus eorum quæ dicta ſunt, in naturæ expoſitione facta fuiſſet mentio. Eadem vtique illius ſe ratio obtuliſſet in Iob, quæ & in Baldad Sanchitu, & Sophar Menæu, & in quolibet eorum hominum, qui in iſta hiſtoria commemorantur. Si quam igitur dictionem nôſti quæ in rebus humanis τῆς οὐσίας & ὑποςάσεως diſcrimen exprimat, eam ſi ad diuina quoque dogmata transferas, nihil aberraueris. De eſſentia patris, quomodo illa habeat, quicquid ſuggerit tibi mens (nequit enim hac in re mentis acumen ad certam quandam ac ſtatam cogitationem confirmari: propterea quod omnem illius perſuaſio intelligentiam ſuperat) hoc idem & de filio cogitabis, & ſimili modo de ſpiritu quoq; ſancto. Quod enim increatus & incomprehenſibilis dicitur deus, vnus & idem hic ſermo eſt æquè & patri & filio & ſpiritui ſancto competens. Non enim ille magis increatus & incomprehenſibilis:

[Marginalia: κανών. α. — κανών. β. — τὴν ἔμφασιν. — Vſiæ notio indefinita eſt, vt hõ: at hypoſtaſis cuiq; peculiaris vt Petrus, Paulus. — Confirmat τῶ παραδειγματι ex ſcripturis. — τῆς οὐσίας.]

prehenſibilis: iſte verò minus eſt. Quoniam verò neceſſarium eſt, vt per proprias quaſdã no- G
tiones inconfuſa habeatur in triade comparatio, id quod cõmuniter conſideratur, vt cùm di
co, Increatum, aut omnẽ comprehenſionem excellens, aut ſi quid aliud eſt eiuſmodi, ad pro-
prietatis determinationẽ non vſurpabimus: ſed hoc ſolum inquiremus, per quæ ſingularum
τηλαυγῶς ϗ ἀμίκτως. perſonarũ intellectus liquido & ſine cõmixtione à cõmuni conſideratione ſeparetur. Cõmo-
dum itaq; mihi videtur, vt iſta ad hunc modum inueſtigetur ratio. Quicquid bonorũ ex diui-
na ad nos virtute pertingit, omnia in omnibus operãtis gratiæ efficacem operationẽ eſſe di-
cimus, quẽadmodum Apoſtolus inquit, Quoniam hęc omnia operatur vnus atq; idem ſpiri-
tus vnicuiq; peculiaria diuidens ſicuti vult. Quęrentes verò, an ita dignis adſit bonorum ſup-
peditatio, vt quæ ex ſolo ſpiritu ſancto ſumat initium, iterum per ſcripturam ducimur & in- H
ſtruimur, vt ſuppeditationis eorum bonorum, quæ ſpiritus ſanctus in nobis operatur, autorẽ
& cauſam vnigenitum deum eſſe credamus. Per ſacram enim ſcripturam edocti ſumus, per
ipſum facta eſſe, & in ipſo cõſiſtere omnia. Quando igitur ad illam cogitationẽ ſubuehimur,
iterum diuinitus inſpiratę ſcripturæ velut manuductione introducti perdocemur: quod per
illam quidem potentiam, ex eo quod non eſt ad hoc vt ſint producãtur omnia: non tamẽ ne
ex illa quidem, abſque initio producantur: ſed ꝙ ſit potentia quædam ingenita & ſine princi-
ἀγεννήτως ϗ ἀνάρχως. pio abſiſtens, quæ cauſa ſit ei cauſæ per quam omnia facta ſunt. Ex patre nanque eſt filius per
quem ſunt omnia, cũ quo ſimul ſpiritus ſanctus ſemper indiuulſè cõſideratur ac cõiungitur.
Non enim fieri poteſt vt de filio quiſquã ſecum cogitet, quem non antea illuſtrauerit ſpiritus. I
Quoniã igitur ſpũs, à quo omnis velut ex fonte ad creaturas promanat bonorũ ſuppeditatio,
à filio quidẽ depẽdet: quo cũ vnà ſine vlla diſtantia cõcipitur mẽte: cauſæ verò patris inſertã
habet eſſentiã vnde & progredit̃, hanc notionẽ ac cognobile ſignũ eius, quæ ſecũdũ ὑπόστασιν
eſt, proprietatis habet, quo cum filio ſimul & ipſe ſe facit internoſci, & quo ex patre ſubſiſtit:
filius vero, qui ex patre progredientẽ ſpiritum per ſeipſum & cum ſeipſo notũ facit, ſolus vni-
genitus ex ingenito lumine reluxit, nullamq; prorſus notionum cõmunicationem ſecundum
proprietatem ſuã tam cum patre quàm cum ſpiritu ſancto habet: ſed ex dictis iam ſignis ſo-
lus agnoſcitur: Pater vero, qui ſuper omnia deus eſt, peculiarem ὑποστάσεως ſuæ notionem ſo
lus habet, quòd pater eſt, & quòd ex nulla omnino cauſa ſubſiſtit, atque iſto iterum indicio & K
ἀσύμβατα ϗ ἀκοινώνητα γνωρίσματα. ipſe propriè ac ſeparatim agnoſcitur. Huius gratia in cõmunicatione τῆς οὐσίας nullam dici-
mus habere cõuenientiam aut cõmunionem notiones iſtas in trinitate conſideratas: quarum
proprietas exprimitur, ſi vnaquaq; earum perſonarũ, quæ nobis in fide traduntur, propriis no
tionibus diſcriminatim apprehendatur & agnoſcatur: ita vt per dicta iam indicia ſeparatio
ac differentia τῶν ὑποστάσεων perſonarũ inueniatur. Iuxta illa vero infinitum eſſe & incõpre-
henſibilem, & increatum, & nullo loco circumſcriptũ, & quicquid huiuſmodi eſt, nulla eſt va
riatio in natura illa viuifica, in patre, inquam, & filio & ſpiritu ſancto, ſed cõtinua quædam in
illis & indiuulſa cõmunicatio intelligitur. Et quibuſcunq; ſanè cogitationibꝰ maieſtatẽ quiſ-
quam vnius earum quæ in trinitate creduntur, perſonæ contemplabitur: per eaſdem ad con- L
templandam ſine omni variatione & patris quoq; & filij & ſpiritus ſancti gloriam accedet:
ita vt nullo interſtitio inter patrem & filium & ſpiritum ſanctũ poſito, cogitatio quaſi per in-
ane incedat: propterea quod nulla eſt interſecans per medium ipſorum tranſitio: neq; res a-
liqua ſubſiſtens, (præterquã diuina natura) quæ illam alieni cuiuſquam acceſſione à ſeipſa di-
uidere ac ſecernere poſſit: neq; interſtitij cuiuſpiam haud ſubſiſtentis inanitas, quæ diuinæ οὐ-
σίας ad ſeſe harmoniam per interſectionem vacui, quod continuum eſt diſſoluentis, fathiſce-
re faciat: ſed qui patrem intellexit, & ipſum in ſeipſo intellexit, & filium ſimul ea intelligentia
complexus eſt. Qui vero hunc loquitur, ſpiritum à filio non diuiſit: ſed iuxta ordinem quidẽ
ἀκολούθως. perſonarum conſequenter, iuxta verò naturam coniunctim, trium perſonarum fidem eadem M
συνημμένως. ratione contemperatam in ſeipſo expreſſit. Et qui de ſpiritu ſolo loquitur, ſimul iſta confeſ-
ſione & eam quæ illum concernit cuius ſpiritus eſt, coniunxit. Et quoniam is Chriſti ſpiritus,
& teſte Paulo, ex deo eſt, fit, vt quemadmodum in cathena qui vnius annuli ſummitatem ap-
Collatio ſẽſibilis quidẽ ſed elegãs. prehendit, hoc ipſo ſimul & alterum inſertum attrahit: ita & hic qui ſpiritum trahit, vt pro-
pheta inquit, per ipſum & filium & patrem vnà ſimul attraxerit. Et ſiquis verè filium appre-
henderit, habebit & ipſum vtrinq;, hinc patrem illius, illinc ſpiritum ſanctum vnà cõpactum.
Neq; enim à patre abſcindi poterit qui ſemper eſt in patre: neque à proprio ſpiritu ſeiungetur
vnquam qui in ipſo operatur omnia. Conſimiliter & qui patrem aſſequutus fuerit, & filiũ v-
ἀξίωμα. nà cum illo & ſpiritum ſanctũ eadem virtute aſſequutus eſt. Non enim poteſt aliqua vllo pa-
cto excogitari

A ᵭo excogitari vel ſectio vel diuiſio, vt ſiue filius abſque patre cogitari, ſiue ſpiritus à filio ſe-
iungi queat, ſed ineffabilis quædam in iſtis & quæ nulla cogitatione apprehendi poterit tam
communio quàm diſcretio deprehenditur, qua neque per differentiam τῶν ὑποςάσεων conti-
nuatio naturæ diſſipatur: neque per eam quæ ſecundum οὐσίαν eſt communionem proprie-
tas notionum confunditur. Ne mireris verò rem, quod eandem & cõiunᵭam diſcretionem,
& diſcretam coniunᵭionem eſſe dicimus, & tanquam in ænigmate nouam quandam & in-
ſolitè coniunᵭam diſcretionem & diſcretam coniunᵭionem conſtruimus. Niſi enim con-
tentioſe quiſquam animoq; calumniãdi doᵭrinam iſtam audierit, poterit tale quid & in re-
bus ſenſibilibꝰ offendere. Verbum quidem hoc meum accipite quaſi rudem deliniationem ac ὡς ὑπόδειγ-
B vmbram veritatis, nõ item vt veritatem ipſam rerum. Nequit enim fieri, vt per omnia quod μα καὶ σκιὰν
in exemplaribus conſideratur, eis rebus adaptetur, ad quarum deſcriptionem exemplarium γνώμη.
vſus aſſumitur. Vnde igitur dicimus quod in trinitate diſcretum eſt: & quod cognatum: ex
iis veluti ſimilibus repræſentari, quæ iuxta ſenſum nobis in rebus terrenis iam antea conſpi- Sēſile quidē
cua ſunt? Si quando per vnam temperiem, contēplatus in nube es interſtinᵭi arcus ſplendo- ὑπόδειγμα.
rem: Illum dico arcum quem communis lingua irin vocare cõſueuit: Hunc, qui hiſce in re- ſed elegans.
bus periti ſunt, tunc produci & concreſcere dicunt, ſi quando humiditas quædam in aëre ſu-
ſpenſa & immixta, & quod in exhalationibus humidum eſt & craſſum mox atq; nebuloſum
iam effeᵭum eſt ventorum vi in pluuiam reſolutum & expreſſum fuerit. Concreſcere vero il
C lum dicunt ad hunc modum. Quando radius Solaris per obliquum incurſum quod in obnu
bilatione addenſatum eſt & obſcurum retorquet: deinde reᵭà nubi cuidam circulum ſuum
imprimit, tanquam flexura quædam & recurſus lucis, ad ſe ipſam redditur fulgore illius re-
trorſum ab humida & lucida iam nube reſplendente. Etenim ea eſt flammeis fulgoribus na- ἀξίωμα me-
tura, vt ſi in læuem aliquam ſuperficiem inciderint in ſeipſos refringantur. Circularis autem teorologi-
illius figura per radium ſolarem ei quod in aëre humidum eſt ac læue impreſſa facit, vt ne- con.
ceſſariò iuxta ſolaris circuli formam & ipſe aër, qui nubi coniunᵭus eſt, per relucentem ful-
gorem circũſcribatur. Ipſe itaque fulgor & cõtinuus eſt ad ſeipſum & diuiſus. Multicolor e-
nim cum ſit ac multiformis incõſpicuè variis tinᵭuræ floribus ſibiipſi attemperatur ac per-
miſcetur, mutuam illorum aliter atque aliter colorantium inter ſe commiſſuram, ex oculis
D noſtris nullo percipiēte ſe ſubducit: ita ſanè vt diſcerni nequeat intermedius inter cæruleum
& rutilum locus qui per ſe ſeipſum commiſcet, ruſumq; ſeparat colorũ alterationem: neque
rutilus color ad purpureum, nec ille ad eleᵭrinum. Omnium enim horum colorum fulgo-
res ſimul conuiſuntur ac ſplendicant, & mutuæ iunᵭuræ ſigna celantes cognitionem effugi-
unt, vt impoſſibile ſit deprehendere, quouſque ſteterit quod ignitum in illis apparet, aut ſma-
ragdinus viror illius pellucentiæ, & vnde incipiat, cum nondum tale ſit quale in ſplendore il
lo cernitur. Quemadmodum igitur in propoſito exemplo arcus huius & colorum diſcrimi-
na clarè cognoſcimus, & tamen alterius ad alterum diſſidium ſenſu percipi nequit: ita cogi-
ta mihi & de diuinis dogmatis ratiocinari poſſe, vt proprietates quidem τῶν ὑποςάσεων, per-
E inde ac flos quidam eorum colorum qui in Iride viſuntur, in ſingulis perſonis quæ in ſanᵭa
trinitate creduntur, ſeparatim reluceant: eius verò proprietatis quæ ſecundũ naturã eſt, nulla
alterius perſonæ ad alterã differentia excogitari queat: ſed in cõmunione τῆς οὐσίας notiones
propriæ in vnaquaq; cõmuniter reſplendeant. Nam & in Iridis exemplo, quæ multicolorem ὑποδείγ-
illum fulgorem illuſtrat, vna quidē eſt οὐσία, per Solarem radiũ reuerberata ac refraᵭa: flo- ματι.
ridus verò color qui viſitur, multiformis eſt: qua in re per creaturam inſtruimur, ne inani cu
rioſitate turbemur in examinandis dogmatis noſtri rationibus, ſi quando inciderimus in ea
quorum difficilis eſt contemplatio, & in eorum quæ dicuntur approbatione conſenſionēve
F quaſi vertiginē paſſi æſtuauerimus. Perinde enim atq; in illis quæ oculis conſpicua ſunt, po- Ex colla-
tior viſa eſt experientia quàm rationis redditio: ita & in ſuperexcellentibus fidei noſtræ dog- tione.
matis potior eſt fides quarũuis ratiocinationum complexione, quæ & diſtinᵭionem in hy-
poſtaſi docet, & in vſia coniunᵭionem. Quoniam igitur partim commune quid in ſacra tri-
nitate, partim proprium quid doᵭrina ſacra contemplata eſt, quod ad communionem qui-
dem attinet, ad eſſentiam refertur: ὑπόςασις vero proprium cuiuſque ſignum eſt. Sed opina- εἰς τὴν οὐ-
bitur forſan quiſquam redditam iſtam rationem non conuenire cum intelleᵭu ac mente σίαν.
Apoſtolicæ ſcripturæ, qua de domino, inquit. Quoniã ſplēdor eſt gloriæ ipſius, & figura ſub-
ſtantiæ. Si enĩ ὑπόςασιν expoſuimus cõcordem cõcurſum conſenſionēmve eſſe proprietatũ,
quatenus ſingulis perſonis ſingulæ conueniant: confeſſum verò eſt, quod quemadmodum in

x patre

patre quiddam eſt,quod ſeparatim in illo conſideratur,per quod ſolus agnoſcitur : ad eundẽ G
modum & de vnigenito peræquè credatur,quomodo hic τῆς ὑποστάσεως nomẽ ſoli patri ſcri
pturæ teſtimonio adſcribitur: filium verò formam eſſe dicit τῆς ὑποστάσεως, non in propriis
ſed in patris indiciis ac notionibus deſignatum? Si enim ὑπόστασις propria cuiuſque ſubſtan-
ὑπάρξεως. tiæ nota eſt: patris autem proprium eſſe liquet, quod ingenitus eſt : formatus verò filius eſt
per patris proprietates: igitur quod patri peculiare eſt,videlicet,ingenitum eſſe, ſoli filio re-
manet.Siquidem per propriam patris notam vnigeniti quoque ſubſtantia deſignatur.Verum
ad iſta nos hoc dicimus,quod hic ſermo ad alium ſcopum Apoſtolo dirigatur, ad quem in-
tentus iſtis ille vocibus vſus eſt,cum gloriæ ſplendorem & ὑποστάσεως characterem Chriſtum
eſſe dixit : quem quidem ſi diligenter quis cognouerit, nihil illum iis quæ à nobis dicta ſunt H
repugnare,ſed ad ſingularem ac ſeparatum quendam intellectnm adtemperatum eſſe Apo-
ſtoli ſermonem deprehendet. Non enim hoc agit Apoſtolicus ſermo, vt doceat quomodo
inter ὑποστάσεις per apparentia ſigna diſcriminetur : ſed quomodo legitimus, indiuulſus &
coadunatus filij ad patrem habitus agnoſcatur. Non enim hunc in modum dixit, Qui cum
ſit gloria patris(quanquam veritas ita habeat)ſed relicto illo tanquam confeſſo, vt non aliud
quoddam gloriæ genus in patre & aliud in filio cogitandum eſſe doceat, ipſum paternæ glo-
riæ ſplendorem vnigeniti gloriam eſſe definit, ex lucis exemplo filium patri indiuulſe vni-
ὁμοίωσις. tum intelligendum eſſe demonſtrans. Quemadmodum enim ex flamma quidem ſplendor,
non tamen poſterior flammâ ſplendor eſt: ſed ſimul atque flamma relucet,vnà reſplendet & I
collucet & lux: ita vult & ex patre filium intelligi quidem: non tamen ita vt putetur interual
lari vllo interſtitio à patris ſubſtantia diſtingui & dirimi, ſed vt ſemper vnà cum ipſa cauſa
qua ex patre eſt,ſimul eſſe credatur.Ad eundẽ igitur modum vt præinductã ſentẽtiam expo-
ſuit: ita & ὑποστάσεως charactêrem,Chriſtum eſſe dixit, per corporalia nos exempla ad inuiſi-
bilium cognitionem quaſi manuducens.Non enim omnino in figura corpus eſt:ſed alia qui-
dem figuræ alia vero corporis eſt ratio: nec putandum eſt ſi quis alterutrius horum modum
expoſuerit,ſimul cum illo & alterius modum finitionémque inferri.Veruntamen etiamſi ra-
ἀξίωμα mathematicũ. tione figuram à corpore diſcreueris, natura tamen diſcriminationem non admittit : ſed con
iunctim alterum cum altero intelligitur. Ita putat conuenire Apoſtolus,etiamſi incõfuſa fi- K
dei doctrina ſeparatam doceat τῶν ὑποστάσεων differentiam : oportet tamen & continuam &
velut connaturalem habitudinem vnigeniti ad patrem per iam dicta demonſtrari, non qua-
ſi in ὑποστάσει non ſit & vnigenitus : ſed quod nullam vnionis interſtitem medietatem inter
ſeipſum & patrem admittat,ita vt qui in characterem vnigeniti mentis oculos intenderit,ex
patris ὑποστάσει in cogitationem veniat paternæ ſubſtantiæ nec permutata nec commixta quæ
in ipſis conſideratur,proprietate, quaſi vel patri genitum, vel filio ingenitum eſſe quis affin-
gat :ſed quod fieri nequeat,vt qui alterum alteri ademerit, quod reliquum eſt in ipſo ſolo in-
telligat.Neque enim poſſibile eſt vt de patre non cogitet qui filium nominat, cum per illam
appellationem naturali habitudine ſimul referatur & pater. Quoniam itaque & patrem vi-
det qui filium videt,quemadmodum in euangeliis dominus loquitur, hac ratione vnigenitũ L
Apoſtolus characterem paternæ ὑποστάσεως eſſe dixit. Et vt iſta ſententia planius apprehẽda-
νόημα. tur,& alias Apoſtoli voces ad iſtam ſententiam applicemus, in quibus Chriſtum imaginem
dei inuiſibilis,ac rurſus bonitatis ipſius imaginem eſſe dixit. Non ideo quod ab archetypo dif
ferat imago,iuxta quod inuiſibilis eſt pater ac bonus: ſed vt oſtenderetur, quod idem ſit cum
prototypo,etiam ſi aliud ſit. Non enim conſiſtere poterit imaginis ratio, niſi per omnia ad
archetypum expreſſa ſuis omnibus numeris ſit nihilque variet. Igitur qui imaginis pulchri-
tudinem conſiderauerit, & de archetypo quoque cogitabit : & qui filij quaſi formam mente
conceperit,paternæ quoque ὑποστάσεως characterem animo impreſſit ſuo, per iſtum & illum
videns.Non quod,ingenitum eſſe,quod patris eſt,in illius imagine videat(Nam alioqui pror M
ſus idem eſſet & nõ aliud) ſed quod ingenitam pulchritudinem patris in illius genito intuea-
Collatio. tur. Perinde atque in ſpeculo quodam puro qui impreſſam illi formam conſiderat, euiden-
tem habet imaginati vultus cognitionem: ita & qui filium agnouit,paternæ ſimul ὑποστάσεως
characterem per filij cognitionem in corde ſuo iam ſuſcepit.Quæcunque enim patris ſunt,in
filio peruidentur: & omnia filij,patris quoque ſunt. Quoniam & totus filius in patre manet,
& totum viciſſim in ſeipſo & patrem habet: ita vt ὑπόστασις filij inſtar formæ ac faciei ſit pa-
ternæ cognitionis:& cõtra patris ὑπόστασις in forma filij cognoſcatᷣ, manẽte quæ in ipſis cõſi
deratᷣ vtriuſq; ꝓprietate,ad hoc,vt euidẽs ſit τῶν ὑποστάσεων,hoc eſt pſonarũ diſcreta acceptio.

Baſilij

A *Baſilij Magni ad eundem.* XLIIII.

QVomodo tecum literis decertarem? Quomodo dignè tuam hanc circa quæuis bo-
nitatem perſtringerem? Quis in eoſdem calles, dic, quæſo, tertio decidet? Quis ter-
tiò eodem laqueo tenebitur? Neque beſtiis ſanè hoc facilè acciderit. Vnam mihi e-
piſtolam contexuiſti, ac tanquam à cum primis venerando & communi noſtro patruo ſcri-
ptam attuliſti, fallens me: cuius gratia, ignoro. Accepi illam tanquam ab epiſcopo commu-
niqúe patre per te allatam. Quid enim non credidiſſem? Oſtendi illam quamplurimis ami-
corum præ gaudio, egiq́; deo gratias. Deprehenſum eſt figmentum, ipſo epiſcopo epiſtolam à
B ſe ſcriptam propria voce pernegante. Erubui ſuper hac epiſtola optauimus terram nobis de-
hiſcere, quòd fallaciæ, mendacij, ac ſeductionis probro expoſiti eſſemus. Alteram denuò mi-
hi tanquam ab ipſo epiſcopo miſſam, per domeſticum tuum Aſterium reddidiſti. Neque il-
lam verè miſerat epiſcopus, vt & venerabilis admodũ frater Anthimus nobis indicauit. Rur-
ſus tertiam Adamantius ad nos veniens attulit. Quomodo oportebat me illam per te ac tu-
os miſſam accipere? Optabam enim mihi cor eſſe lapideum, ne vel præteritorum recordarer,
vel præſentia ſentirem: vt poſſemus more pecudum ad terram decuſſi omnem hanc perfer-
re plagam. Sed quid paterer contra meam ipſius ſententiam, quæ certè poſt vnam & alteram
C experientiam nihil poteſt non examinatum admittere? Iſta ſcripſi vt ſimplicitatem hanc tu-
am reprehenderem, quam nec alioqui Chriſtianis congruam præſenti tempori video non
competere: vt poſthac & teipſum cuſtodias, & mihi parcas: quandoquidem harum rerum
(eſt enim mihi ad te fiducialiter loquendum) non admodum fide dignus adminiſter es. At-
tamen quicunque fuerint qui ſcripſerunt, reſpondimus ipſis vt conueniebat. Siue igitur ip-
ſe experimentum mei per inſidias capere volueris, ſiue reuera ab epiſcopis acceptam epiſto-
lam miſeris, habes reſponſa. Te vero decebat alia in præſenti tempore curare, cum & frater
ſis, & naturæ nondum oblitus, nóſque haud videas quæ inimici ſint agere: poſteaquam vi-
tam apprehendimus, quæ corpus noſtrum adfligat pariter & animum, ſuprà quàm vires no-
D ſtræ ferre valeant. Veruntamen quoniam ita depugnaui, oportet te iam huius gratia adeſſe,
ínque diſponendis negotiis communem operam adferre. Fratres enim, inquit, in neceſſita-
tibus vſui ſint. Si autem vere congreſſum noſtrum admiſſuri ſunt maximè venerandi epi-
ſcopi, & locum nobis determinatum & tempus decernant, pérque noſtros homines accer-
ſant. Quemadmodum enim ipſe vſque ad patruum meum occurrere non dedignabor: ita ſi
non cum decenti forma vocatus fuero, non feram.

ἀλώπηξ ſaltim vel ſenex nõ capitur bis laqueo.

ὀυκἀνέξομαι Conſule vitam S. Baſilij.

Baſilij Magni ad Gregorium patruum. XLV.

E ET prius cupidè vidi fratrem meum. (Quid enim non facerem, cum & frater meus
ſit, & talis?) & nunc quoque eodem illum affectu complexus ſum peregrè quum ad-
ueniſſet, nihil quod ad amorem attinet immutatus. Abſit enim vt tale quid in mẽ-
tem veniat, quod me & naturæ obliuiſci & domeſticis inimicum faciat: imò magis præſen-
tiam viri, & corporalium ægrotationum, & aliarum animi mœſtitiarum ſolamen eſſe puta-
ui. Simul & dignitatis tuæ literis quas ſecum attulit, ſupra modum delectatus ſum, quas e-
tiam iam ex multo tempore cupidè expectaui: nulla alia ratione quàm ne & nos ipſi vitam
noſtram triſti hac fama oneraremus: quaſi etiam familiariſſimi inter ſe mutuo diffideant:
vnde inimicis quidem gaudium, amicis vero calamitas adferatur, irritetúrque deus: qui in
perfecta dilectione diſcipulorum ſuorum characterem eſſe voluit. Quocirca & neceſſariò re-
luctor obſecrans vt pro nobis ores, & quæ reliqua nos concernunt tanquam familiarium
F cures. Rationem vero eorum quæ facta ſunt, quoniam propter ruditatem intelligere nequi-
mus, eum decreuimus veracem inſtructorem æſtimare quem ipſe nobis deſignare dignatus
fueris. Neceſſarium vero fuerit, vt & reliquã per prudentiam tuam determinentur, vtpote, cõ-
greſſus noſter, tempus accommodum, ac locus idoneus. Itaque ſi omnino hoc moleſtiæ ſubi-
bit dignitas tua vt ad humilitatem noſtram deſcendat, noſtriq́; aliquam rationem habeat, ſi-
ue cum aliis, ſiue ſeorſum per teipſum conuenire nos volueris, obtemperabimus. Quãdoqui-
dem hoc conſilij ſemel apud nos ſtatuimus, vt ſeruiamus tibi in charitate, faciamusq́; quouis
modo quę nobis ad gloriam dei facientia pietas tua præſcripſerit. Venerandiſſimum fratrem
nihil coëgimus, vt oretenus nobis indicaret: quandoquidem neque prius ſatis ex ipſis operi-
bus certum ac conteſtatum ſermonem habuit.

νόημα memorabile.

νοῦμ:

Baſilij Magni ad eundem. XLVI. G

SIlui. Num & ſemper ſilebo, & feram, vt intolerabiliſſimum iſtud ſilentij damnum contra meipſum amplius dominetur & obtineat, dum nec ipſe ſcribo, nec alloquẽtem audio? Ego quidem hactenus in triſti iſto dogmate meipſum continui, arbitrorq; & mihi cum propheta non immerito dicendum, quoniam ſilui, ſicut parturiens loquar. Semper quidem vel congreſſum vel cauſæ tractationem deſideraui: ſemper vero ita promerentibus peccatis meis voto fruſtratus ſum. Non enim poſſum aliam factorum excogitare rationem, quàm quòd perſuaſus ſum veterum delictorum me, in iſtà dilectionis tuæ ſeparatione, luere pœnas: ſi tamen iure vocari in te debeat ſeparatio, à quocũque tandem H
μεταφορά. te ſegreges, nedum à nobis, quibus ab initio patris loco fuiſti. Sed peccatum meũ, quaſi denſa quædam nubes, occupato mihi omnium illorum ignorantiam indidit. Quando enim cõſidero, nullum alium ex iſta mihi ſeparatione allatum eſſe fructum, præter dolorem quem attulit, quomodo præſentia non merito peccatis meis adſcribam? Verum ſiue peccata cauſæ ſunt eorum quæ acciderunt, hic mihi moleſtiarum iſtarum finis eſto: ſiue diſpẽſatione quid factum eſt, adimpletum eſto prorſus quod quęrebatur. Non enim modici temporis damnum perpeſſi ſumus. Quocirca amplius non ferens, primus in vocem prorupi, obſecrans vt & noſtri rationem habeas & tui ipſius, qui maiorem, per omnem vitam, noſtri curam oſtendiſti quàm ipſa cognatio exigebat, & ciuitatem iam noſtri gratia diligas: non propter nos te à ciuitate abalienes. Si qua igitur conſolatio eſt in Chriſto. Si qua communio ſpiritus: ſi qua viſcera ac miſerationes, comple votum meum: diſſolue hic quæ moleſta ſunt. Initium quod- I
Ex cõtrariis dam exhibe ſyncerioribus, vt te ſequantur, qui & aliis ad optima præceptor es, & ad illicita neminem ſequeris. Neque enim cuiuſquam corporis proprius ita character quiſquam reputatus eſt, vt animi tui pacis illud & placiditatis ſtudium. Competit itaque tali viro, vt reliquos ad te pertrahas, ac quoſuis appropinquantibus tibi pretioſi cuiuſdam vnguenti fragrãtia, morum tuorum comitate adimpleas. Nam etiamſi iam contrarium aliquid in medio eſt, breui tamen poſt, & ipſum pacis bonum agnoſcetur. Donec autem quæ ex diſſidio ſunt calumniæ locum habent, neceſſariò ſuſpiciones in peius augmentantur. Eſt itaque neque illis quidem decorum quod nos negligunt: multo vero amplius dignitati tuæ. Etſi nanque nonnihil delinquimus, meliores tamen erimus, ſi fuerimus admoniti. Hoc vero ſine mutuo congreſſu & alloquio fieri nõ poteſt. Si vero nihil iniurię vobis inferimus, quãobrem odio habemur? Iſta igitur meã ipſius quidem tanquã bicornem rationẽ prætendo: quæ vero ab eccleſiis ipſis dici poſſent, quæ nihil vtilitatis ex noſtro diſſidio tulerunt, ſilere præſtat. Non enim ad hoc te alloquor vt mœrore afficiam, ſed vt res triſtes conſopiam. At prudentiam tuam prorſus nihil fugit: ſed multo maiora ac perfectiora quàm nos cogitamus, ipſe intellectus acumine aſſequeris, aliiſque declaras: qui & ante nos quæ eccleſiis accidunt vidiſti: & doles etiam plus quàm nos, iam olim antea edoctus à domino etiam eorum qui minimi ſunt contemnere neminem. Iam vero peſtis iſta non vnum & alterum occupat, ſed integræ vrbes ac populi calamitatum noſtrarum participes ſunt. De fama nanque rerum noſtrarum apud extorres quid attinet dicere, quæ de nobis illi dicturi ſint? Decet itaque iſtam animi tui dexteritatem, contentionem quidem aliis permittere (imò & illorum animis eam quoad fieri po- K L
γνώμη. terit eximere) ipſam vero quæ triſtia ſunt per patientiam vincere. Nam vlciſci velle, omnino eſt animi iracundi. Iram vero vincere, hoc demum tuum eſt ſolius, & ſi quis alius tibi virtute ſimilis fuerit. Hoc autem non dicam, quòd qui nobis moleſtus eſt, iram ſuam in immeritos effundit. Siue igitur apud nos coràm, ſiue per literas, ſiue vt ad te vocemur, aut quouis alio modo placuerit, animum noſtrum aliqua conſolatione dignare. Optaremus quidem, vt coram eccleſia pietas tua compareret, & nos pariter & populum cum ipſo conſpectu tum gratiæ tuæ ſermonibus curaret. Quod ſi iſtuc fieri poterit, erit optimum, ſi vero aliud quid videbitur, & illud amplectemur, duntaxat ſolidè nobis ſignificetur quod prudentiæ tuæ ad conſolandum nos viſum fuerit opportunum. M

Baſilij Magni Athanaſio Magno. XLVII.

δυσωνύμου ἀνδρός. INcidi in ſanctitatis tuæ literas, in quibus aduerſus Libyæ præfectum virum infamem ingemuiſti. Deploramus quidem patriam noſtram quod talium malorum & mater eſt ac nutrix: deplroamus vero & Libyam noſtræ vicinam, quòd malorum

noſtrorum

A noſtrorũ particeps facta,ferinisq; viri huius moribꝰ tradita eſt,qui à pueris crudelitati pariter & laſciuiæ aſſueuit. Hoc ſcilicet erat quod ſapiēter dixit Eccleſiaſtes, væ tibi ciuitas,cuius rex iunior eſt,& cuiꝰ principes nō comedūt noctu,ſed in ipſo meridie laſciuiūt,poſt alienos thoros pluſquā irrationales beſtiæ inſanientes. Itaq; illum quidē flagella manent apud iuſtū iudicem,ad eandem menſuram commenſurata,iuxta quam ipſa iam antea ſanctos ipſius adfligere præſumpſit. Innotuit autem & eccleſiæ noſtræ ex literis pietatis tuæ, atque auerſandum & execrabilem illum arbitrabūtur omnes,ita vt nec ignis nec aquæ nec tecti communionem cum illo ſint habituri. Siquidem prodeſt vt violenti iſti tyranni communi & vnanimi iudi-
B cio condemnentur. Sufficiet autem ipſi damnationis titulus, & ipſæ ſententiæ, quibus vndique condemnabitur. Neque enim omittemus,quo minus condemnationem iſtam omnibus ipſius & familiaribus & amicis atque aduenis oſtendamus. Quod ſi vero non ſtatim illum iſtæ reprehenſiones,quemadmodum & Pharaonem,permouebunt, attamen poſtremum aliquando & grauem illi ac triſtem retributionem adferet.

Baſilij Magni ad eundem Athanaſium. XLVIII.

NEminem ita puto de præſenti eccleſiarum ſtatu dolere,atque tuam dignitatem, quæ dum præſentia cum priſcis confert quantū iſta ab illis degenerauerint, expendit,& τιμιότατε
C intelligit,ſi ad iſtū modū res eccleſiaſticę ad peiora ſint facto impetu delapſurę,nihil fore quod prohibeat, quo minus breui tempore in aliam quandam formam prorſus immutentur eccleſiæ. Iſta ſæpenumero mihi redditus expendi, cogitauique, quod ſi nobis miſerabilis ita apparet eccleſiarum corruptio, quomodo credibile eſt affici iſtis in rebus eum qui veteris eccleſiarum dei circa fidem conſtantiæ & concordiæ experimentum capit. Verum quēadmodum multa integritatem tuā mœſtitia occupat: ita arbitramur & prudentiæ tuæ competere vt excellentem de conſeruandis eccleſiis ſolicitudinem adiunctam habeat. Olim noui & ipſe, ſecundum admenſuratam mihi rerum gerendarum cognitionem, vnam ſciebam acquirendi auxilij viam, quæ res eccleſiis noſtris cum Occidentalibus epiſcopis conſpirat & conuenit. Si nanque voluerint illi eundem zelum, quo contra vnum & alterum qui in oc- εὐσεβείας καὶ ὁμονοίας
D cidente diffamabantur, vſi ſunt,& pro noſtrarum partium incolatu ſoliciti demonſtrare:forte fiet aliquid quod proderit communiter omnibus. vnde & qui rerum potiuntur multitudinis autoritate permoueātur,& populi quaquauerſum illos ſine cōtradictione ſequantur. Quis autem ad iſta perficienda prudentiam tuam excellet? Quis acutius quid faciendum ſit expendet? Quis ad vtilium energiam efficacior? Quis ad conſiderandam fratrum neceſſitatem condolentis affectu magis præditus? Quis vniuerſo Occidenti honorabili canicie tua venerabilior? Relinque mnemoſynon aliquod iſta conuerſationis tuæ vita dignum colendiſſime pater,innumeros illos quos pro pietate tuliſti labores vno iſto opere confirma. Viros aliquos eccleſiæ tuæ potentes in doctrina ſana, ad Occidentales epiſcopos mitte, qui quibus calamitatibus occupemur ac premamur illis exponant. Inſtrue illos forma narrandi qua v-
E tantur. Eſto Samuël eccleſiis. Particeps eſto adflictionum laborantium populorum. Offer pacificas preces. Pete gratiam à domino. Mnemoſynon aliquod pacis infer ac relinque eccleſiis. Scio quàm langueant epiſtolæ ad conferendam operam tanto negotio. Verum neque ipſe aliorum ſolatio & adiumento opus habes, non magis quàm athletarum dexterrimi acclamatione puerorum: neque nos ignorantem docemus, ſed ſedulo ac ſatagenti impetum conandi intendimus. Ad reliquas quidem Orientis res opus forſan habebis & plurium cooperatione, & neceſſarium fuerit expectare eos qui ex Occidente venturi ſunt. Antiochenæ ſanè eccleſiæ ſtatus manifeſte à pietate tua pendet,vt alios quidem ædifices,alios vero compeſcas ac quietos reddas,atque eccleſiæ vires per vnanimem conſenſum reſtituas. Quod enim iuxta Collatio.
F eos qui medicorum ſapientiſſimi ſunt,curandi initium ab illis ſumere debeas qui periculoſiſſimè laborant,nemo eſt qui te melius intelligat. Quid autem poterit totius orbis eccleſiis, ea quæ apud Antiochiam eſt,letalius eſſe? Quam ſi contigerit ad concordiam redire, nihil prohibebit quo minus vniuerſo corpori,tanquam corroboratum caput, ſanitatē ſuppeditet. Reuera autem ſapientia tua & euangelica ſympathia vrbis illius ægritudines opus habent: quæ non ab hæreticis ſolum ſciſſa eſt: ſed & ab illis,qui idem ſentire dicuntur, diſcerpitur. Iſta vero componere & in vnius corporis harmoniam reducere, illius eſt, qui & ſiccis oſſibus, vt ad neruos & carnem iterum reſtituerentur ineffabili ſua virtute largitus eſt. Magna vero omnino dominꝰ per ſanctos ſuos operatur. Et hic igitur rurſus excellentiā tuam taliū admi- A ſimili ducta collatio καιριώτερον

 niſtratio-

niſtrationem decere ſperamus,vt populi turbatio quidem proſternatur ac tollatur: factioſæ G
vero ac ſectariæ prælaturæ ceſſent:atque omnes inuicē alter alteri in mutua dilectione ſubiiciantur,vetúſque robur eccleſiæ reſtituatur.

Baſilij Magni ad eundem. XLIX.

QVanto eccleſiarum languores auctiores euaſerunt, tanto vniuerſi ad tuam conuertimur integritatē,vnam nobis malorum conſolationē in tua tutela relictā eſſe credentes,qui & precum virtute,& ſcientia rerū gerendarum,qua quid optimum factu ſit admonere potes,ex horribili iſta tempeſtate cōſeruare nos ab omnibus, qui aliquantulum integritatem tuā vel auditu vel experientia cognouerunt,crederis. Quocirca ne ceſſes orare H
pro animabus noſtris,excitareq; literis,quarum ſi agnoſcis quantus ſit vſus, nullam vnquā,ſi qua dabitur,ſcribēdi ad nos occaſionē negligas. Si vero digni habemur adiutorio precū tuarum,vt & videamus te,& bonis quæ in te ſunt perfruamur, & ad hiſtoriā vitæ noſtræ,congreſſum cū magna verē & Apoſtolica mēte tua adiecerimus, omnino & ex æquo reſpōdentē totius vitæ noſtræ adflictiōibus conſolationē nos dei ſolita benignitate accepiſſe reputabim⁹.

Baſilij Magni ad eundem. L.

MIhi quidem ſuperioribus ad dignitatem tuam literis ſufficere videbatur, ſi tãtum oſtenderem,quod populi ſanctæ Antiochenæ eccleſiæ circa fidem robur ad vnam o- I
porteat concordiam & vnitatem conciliari,vt declaretur quòd pientiſſimo epiſcopo Meletio opus ſit, quæ iam in plures partes diſſecta ſunt coadunare. Quoniam vero ipſe hic dilectus ſyndiaconus noſter Dorotheus dilucidiorem de rebus iſtis ſibi memoriam quæſiuit,neceſſariò ſubſcribimus: quoniam & vniuerſo Orienti per preces id agitur,& nobis qui quouis modo illi coniuncti ſumus,vt deſiderabilem hunc virū eccleſia videat,adhærentē domino,& fide irreprehēſibilem & vita,cui & reliqui nulla ratione cōparari queant: & vt vni-

Collatio à ſimili.

uerſo,vt ita dicā,eccleſiæ corpori ipſe præſit. Reliqua vero ſunt tanquā deſectæ partiunculæ. igitur vndique & neceſſarium pariter eſt & frugiferum iſti viro,vt reliqui,perinde atque magnis fluuiis minores,concilientur. De aliis vero inſtituenda eſt œconomia quædam, quæ & K
illis conueniat,& populum pacatum reddat, prudentiæq; tuæ ac illuſtri ſolertiæ & diligentiæ competat.Prorſus autem immenſa prudentia tua nouit, quòd concordibus in Occidente eadem placuerint,ſicut indicant literæ quæ nobis per beatum Siluanum allatæ ſunt.

Baſilij Magni ad eundem. LI.

ἐνέργεια.

QVando ad res ipſas quidem reſpicimus,& difficultates expendimus,à quibus omnis boni efficax operatio quaſi quodam retinaculo impedita diſtinetur,eo relabimur,vt prorſus de nobiſipſis deſperemus. Quando vero ad honeſtam illam grauitatem tuā conuertimur, ac cogitamus quod te eccleſiaſticarum infirmitatum dominus noſter medicū

μεταφορά.

βεβαίωσις à ſimili petita.

conſtituerit, animos reſumimus & ex deſperationis lapſu ad ſpem rerum meliorum erigi- L
mur.Diſſoluta eſt omnis eccleſia,quemadmodum neque prudentia tua ignorat. Vides enim omnino quaſi ex quadam contemplationis tuæ ſpecula,quæ vbique gerantur:quomodo,perinde atque cum in mari,multis ſimul nauigantibus violentia procellarum pariter omnes nauiculæ inter ſe colliduntur,fitq; naufragium:partim quòd externa aliqua cauſa mare violenter perturbet: partim quòd ipſi nauigantes confuſe inter ſe inuicem occurrant, & in ſeipſos impellantur.Satis fuerit in iſta imagine depictum eccleſiæ malum, vt in illa liceat terminare ſermonem,cum & ſapientia tua non requirat plura, neque præſens ſtatus eam indulgeat nobis loquendi libertatem.Et ad iſta quis ſufficiens gubernator? Quis tãtæ fidei, vt credatur excitaturus dominum,qui & ventū increpet & mare?Quis alius quàm qui à puero in pietatis a- M
gonibus decertauit?Quoniā igitur iam quicunq; inter nos ſani ſunt circa fidem, ad eorū qui eiuſdē doctrinę ſunt cōcordiam & vnitatem iam dextrè accedunt,bona fidutia ad cōſolationem tuæ clemētiæ venimus,vt omnibus nobis vnica ſcribas epiſtola quæ quid agendū ſit admoneat. Nam ita volunt,vt abs te initium ipſis fiat quid communiter dicendum tenendumq; ſit.Quoniam vero tibi propter memoriam pręteritorum ſuſpecti forſan & inimici videntur, hoc facito pientiſſime pater: epiſtolas ad epiſcopos ſcriptas mihi, tranſmitte, ſiue per aliquē eorū quos illic habes fideles, ſiue etiam per fratrem noſtrū & Syndiaconum Dorotheū,quas acceptas nō prius ad eos dabo,niſi reſponſa ab ipſis accepero.Quod ſi ita nō fecero,peccator

ero in

A ero in te omnibus diebus vitæ meæ. Omnino autē non eſt maiori timori obnoxiū iſtud, ei qui ab initio ad patrē loquutus eſt, quàm mihi nunc eſt, quod ad te ſpiritualem patrē loquor. Si vero hoc apud te planè deſperatum eſt, nobis permittit vt hanc cauſam ſuſtineamus, qui ſine dolo ac ſimplici animo, deſiderio pacis, & mutuæ vnionis inter nos idem in iis quæ domini ſunt ſentientes, præditi, ad iſtam legationem & meditationem accedemus.

Baſilij Magni ad eundem. LII.

B QVam de dignitate tua iam olim concepimus opinionem, iſtam ſemper ipſe temporis progreſſus corroborat, immo & adauget acceſſionibus eorū quæ per partes cōtigerunt. Quoniā aliorum quàm plurimis ſatis habetur, ſi ſibi ipſi quiſq; circumſpiciat: at tibi iſtud haud ſatisfacit: ſed tantam geris omnium eccleſiarū curam, quantam eius quę tibi peculiariter à domino noſtro concredita eſt: ita vt nullo nō tempore de ſacris edifferas, admoneas, ſcribas, frequenterq; mittas aliquos qui vndelibet quid optimū ſit, admoneant. Et iam quoq; è ſacro cleri tui cœtu miſſum venerandiſſimum fratrem Petrum multo cum gaudio excepimus, bonumq; peregrinationis ipſius laborem probauimus, quem iuxta dignitatis tuæ mandata exequutum eſſe ſe oſtendit, conciliatis quæ erant contraria, ac coniunctis quæ erant diuulſa. Vnde & nos ad rerum iſtarum ſtudium nonnihil cōferre quum voluiſſemus, C accommodiſſimū rebus iſtis initium fore arbitrati ſumus, ſi veluti ad omnium noſtrum verticem ad tuā integritatem refugiamus teq; & conſultore & rerum gerēdarum duce ac principe vtamur. Hac de cauſa & fratrem noſtrum Dorotheum eius eccleſiæ quæ ſub colendiſſimo epiſcopo Meletio eſt, diaconum, bono circa rectam fidem zelo vſum, cupientemq; & ipſum eccleſiarum videre pacem, ad pietatem tuam remiſi, vt conſiliis tuis obſequentem (quæ in illo & tempore & rerum experientia & quod ſpiritu conſilij reliquos excellis, certiora reddere potes) ita rebus agendis ac proſequendis admoueas, quem & abſque dubio ſuſcipies, oculisq; pacificis aſpicies, confortans ipſum precum tuarum auxilio, inſtituensq; in literis, imò & D quibuſdam illic tuorum ſtudioſis adiunctū, ad propoſitum duces. Viſum eſt autē mihi conſentaneum, vt ſcribatur epiſcopo Romæ, vt quæ hic geruntur cōſideret, detq; conſiliū, & quoniam difficile eſt vt cōmuni ac Synodico decreto aliqui illinc mittantur, ipſe ſua autoritate in iſta cauſa vſus, viros eligat, ad ferendas quidē itineris moleſtias idoneos: verum iuxta ad hoc quoq; accommodos, vt manſuetudine & facilitate ingenij eos qui diſtorti & obliqui apud nos ſunt corrigant, aptè ac diſpenſatoriè ſermonem attemperantes omniaq; ſecum habentes, quæ in Arimino ad neceſſariam ſolutionem geſtorum illic, facta ſunt. Et hoc, nemine ſciente, abſque ſtrepitu tacite, per mare ad eos qui hic ſunt, vadant, ne qui pacis ſunt inimici aduentum ipſorum præſentiſcant. Quæritur autem & hoc à nonnullis illic, vt & nobis ipſis videtur, neceſſariò, vt Marcelli hæreſim illi cum venerint, tanquam malam ac nociuam, & à E ſana fide alienam exterminent. Quoniam ad hunc vſque diem in omnibus quas ſcribunt literis, peſſimè audientem quidem Arium ſurſum ac deorſum verſantes anathematizare atque ex eccleſiis eliminare non ceſſant, Marcellum vero qui ex diametro reſpondentem Ario impietatem attulit, atque contra eandem vnigeniti diuinitatiſque eſſentiam impiè egit, verbique appellationem malè vſurpauit, ne ſemel quidem accuſare videntur, qui verbum quidem vnigenitum vocari tradit, ratione miniſterij ac diſpenſationis, & quatenus in tempore natus prodiit: cæterum ad eum vnde egreſſus erat reuerſum, nec ante egreſſum fuiſſe, nec poſt regreſſum ſubſiſtere. Et huius experimentum ac demonſtrationem reconditi apud me iniquæ illius ſyngraphæ libri continent. Attamen iſtum nequaquam reprobare viſi ſunt, & per hæc culpandi veniunt, vt qui ab initio illum per ignorantiam veritatis, in eccleſiaſticam etiam F communionem receperint. Igitur & illius decenter fieri mentionem præſentia negotia expoſcunt. Itaque ne occaſionem habeant qui occaſionem quærunt ex eo quod ſanctitati tuæ coniunguntur qui fide ſani ſunt, manifeſtandi ſunt omnibus qui ad veram fidem claudicant, & vt poſthac agnoſcamus conſentientes, & non perinde atque in nocturna pugna inter amicos & inimicos ſine diſcrimine verſemur. Tantum adhortare, vt mox cum prima quaque nauigatione prædictus diaconus mittatur, vt ſequenti anno fieri queant, quorum & ipſe videlicet curam habes. Et cum, qui mittendi ſunt, volente deo, aduenerint, non inferant eccleſiis ſchiſmata: ſed magis idem ſentientes quouis modo ad vnitatem pertrahant: etiamſi quoſdam inuenerint, qui peculiaria quædam diſſidij inter ſe argumenta præferant: ne populum orthodoxum à præpoſitis ſuis ſeparent, inq; multas partes diuidant. Curandū eſt

θυσώνυμον (margin)

enim,vt paci poſthabeantur omnia: & cum primis Antiochenæ eccleſiæ medeatur: ne in illa G
ſyncera pars imbecillis facta perſonarum reſpectu ſcindatur.Tu vero hæc omnia tandē magis ipſe quàm nos curabis: quandoquidem, quod & auxiliante deo precor, intelligis omnes tibi quæ eccleſiarum ſtatum concernunt,permittere ac commendare.

Baſilius Athanaſio epiſcopo Ancyræ. LIII.

NVnciarunt mihi quidam qui ex Ancyra,ad nos venerunt & hi adeò multi vt nō facilè eos adnumeres,idq; concordi relatione,te charum nobis caput, quod cum laude tua dixerim,non admodū iucundam facere noſtri mentionem, neq; ſecundū ingenij tui conſuetudinem. Me vero nihil rerum humanarum ſcire id te velim, perterrefacit, H
neq; inopina mihi contingit,quotquot vbilibet ſunt,eiuſmodi immutatio, qui iam olim naturæ imbecillitatem & ad cōtraria inuertēdi procliuitatem perdidici.Vnde fit,vt neq; ſi quid rerum noſtrarum degenerauerit,& ex honore,quo antea potitus ſum, probra aduerſum nos & vituperia fiant,admodum curemus.Sed illud mihi incredibile ac præter geniū tuū vt veriſſimè dicam viſum eſt te eum eſſe, qui ita afficiare erga nos, vt iraſcaris nobis moleſtusq; ſis, imò iam nōnihil mineris quoq;,ſicut referunt,qui id ex te audiuerunt. Ad minas quidem(hoc enim vel his auribus hauſi)admodum riſi.Certè admodum puer eſſem,ſi eiuſmodi terriculamenta metuerem.Hoc vero formidabile multaq; cura dignum viſum eſt quod integritas illa
ἀκρίβεια. tua,quam†,in ſumma,& rectitudinis fulcimētum & veteris veræq; charitatis ſeminarium,ad I
conſolationem eccleſiarum,conſeruare credidimus,vſq; adeò præſens ſtatus corruptelæ particeps eſt,vt quorūuis vel vulgarium calumnias pluris faciat quàm longam noſtri experientiam,& ad prauas ſuſpiciones ſine certis indiciis permoueatur. Quanquam, quid dico ſuſpiciones? Quod enim indignatus es,&,vt ferunt,minitatus, non ſuſpicantis iam ſed manifeſtè
πῶς. ac indubitatò perſuaſi videtur vtlibet iram oſtendiſſe.Sed, vt dixi, maliciæ temporum iſtorū cauſam huius deputamus.Alioqui quāti,quæſo,laboris erat ô præclare, breui epiſtola de quibus voluiſſes tanquam ſolum cum ſolo colloqui? Aut ſi literis literas viciſſim concredere noluiſſes,vel ad teipſum nos vocaſſes.Si vero prorſus & iſtud faciendum non erat,& præ indignationis indomito æſtu tēpus opportunum expectare noluiſti, at vel aliquo tuorum qui ad K
obtegendas res huiuſmodi idonei aſſuetiq; ſint, poteras certe ad ea quæ ſignificare voluiſſes vti adminiſtro.Nunc vero cuiuſnam auribus non obſtrepit,eorum qui negotiorum quorundam gratia quandoque vos accedunt,quaſi†noxia quædam ſcripſerimus, aut ſcribentibus a-
ὡς ἡμῶν ἄ-τας τινάς. liis ſubſcripſerimus.Nam iſto te verbo vſum eſſe ferunt,qui tua ad verbum referunt.Me ſanè, quæ mentem meam multis ac variis cogitationibus diſtrahunt, nihil magis quàm ſtupidum relinquunt.Itaque & tale quid ſuſpicari cœpi, ne forſan hæreticorum quiſquam nomen meum commentationibus ſuis ſubdolè adſcripſerit, atque ita rectitudinem tuam contriſtarit, & ad iſtam vocem emittendam induxerit. Non enim ſcriptis noſtris quibus eos impugna-
πρὸς τοὺς ἀνόμοιον. οὐσίαν. mus qui filium ac deum auſi ſunt aſſerere non eſſe,quod ad eſſentiam attinet, deo & patri ſimilem, aut eos,qui blaſphemè docuerunt ſpiritum ſanctum eſſe creaturam, iſtam ſanè contumeliam inferre ſuſtinuiſſes,qui magna illa & præclara pro tuenda fidei rectitudine certamina decertaſti. Liberabis autem nos ab hoc ſtupore ſi quibus de cauſis ad iſtam aduerſum nos iniuriam permotus ſis,apertè ſignificare volueris. L

Baſilius Athanaſio, Athanaſij epiſcopi Ancyræ patri. LIIII.

γνώμη ex contrariis. ὀλισθήμασιν QVod quidem vita hominis calumniis non ſit obnoxia, difficillimum eſſe, ne dicam impoſſibile,& ipſe perſuaſus ſum,& bonitatem tuā arbitror non ambigere. Nullam vero calumniandi occaſionem dare,neque iis qui actiones noſtras ſtudio obſeruāt: neque qui calumniæ gratia lapſibus noſtris inſidiantur,id demum & poſſibile eſt & proprium M
virorum prudentium, & vitam ſuam ad pietatis ſcopum attemperantium. Nos vero noli ita leues ac credulos putare, vt quorumuis maledictis & condemnationi temerè aſſentiamur. Memores enim ſumus ſpiritualis præcepti, quo iubemur non admittere eum qui diffamia aliqua proximum notat. Verumtamen, quoniam voſipſi, qui dicendi arte polletis, quæ manifeſta ſunt, dicitis non apparentium eſſe ſigna, hoc ipſum petimus.Et ne moleſtum ſit, ſi quicquam à nobis veluti in ſpeciem ac formulam vos inſtruendi dicetur. Nam infirma mundi & abiecta elegit deus, & per illos ſæpenumero eorum qui ſaluandi ſunt ſalutem diſpenſat. Porrò quod dico & admoneo hoc eſt. Quod omnis quidem ſermo,

& quæ-

A & quælibet competens actio,circunſpectè peragenda,& ſecundum Apoſtolicum præceptum Apoſtolicū δόγμα nulla aliqua in re danda ſit offenſio Eum nanque virum, qui ſcientiarum diſciplinæ plurimū operæ nauauit, gentiumq; & vrbium principatus gubernauit, & ad magnam progenitorum virtutem zelo quodam fertur,etiam quod ad vitam attinet, exemplum virtutis proponi puto. Affectum quidem erga liberos,ſermone iam non debes oſtendere, quem olim declaraſti, ex quo pater factus es, non ſolum naturali amore quo & bruta animantia fœtus ſuos proſequuntur:ſed maiore etiam vſus,vt & ipſe dixiſti,& ipſa experientia demonſtrat,ſed tanto latius ex animi videlicet promptitudine intendere dilectionem, quanto magis ſtatum eccleſiæ
B talem eſſe vides,qui paternas preces efflagitet. Itaque nō fuerit opus vt iſtis nos fidem faciamus.Nam quæ geruntur ſatis adferunt teſtimonij. Illud vero non importunè veritatis gratia adiiciam,quod frater Timotheus chorepiſcopus non is eſt,qui quæ diuulgata ſunt ad nos χωρεπίσκο-πος. detulerit.Neque enim præſenti colloqui,neque literis aliquid ſiue modicum ſiue magnū,quod calumniam habeat,de te loquutus deprehenditur.Audiuiſſe quidem non negamus: negamus vero Timotheum eſſe qui calumnias in te fabricauerit.Cum autem omnino audiuerimus, ſi nihil aliud,vel illud Alexādri ſaltem dicemus, alteram auriculam delato ſiue calumniam per ἀπόφθεγμα peſſo ſynceram & integram conſeruamus.

Baſilij Magni ad Ambroſium epiſcopum Mediolanenſem. LV.

C MAgna ſemper & multa quidem ſunt domini noſtri dona, quorum neque magnitudo menſurabilis, neque multitudo numerabilis eſt:vnum vero, quod inter maxima reputari poteſt ab iis, qui non difficili beneficiorum dei in ſe collatorum ſenſu tanguntur,& præſens,hoc eſt, quod quàm longiſſimè propter locorum diſtantiam ſeiunctis per literarum alloquium mutuo coaleſcere dedit.Largitus eſt autem duplicem cognoſcendi modum.Vnum per præſentem conuictum & congreſſum.Alterum per conſuetudinem literariā. Quoniam igitur te per ea quæ locutus es cognouimus: cognouimus vero non ex eo quòd nota quædam corporis tui mēti noſtræ impreſſa ſit: ſed quod interioris hominis tui pulchritudinem veluti ex variegata ſermonum pictura cognouimus. Nam quiſque noſtrum ex abun-
D dantia cordis loquitur.Glorificauimus autem deum noſtrum, qui ex quauis mortalium generatione eos qui ſibi placuerint deligit. Qui olim quidem ex paſtoribus ouium populo ſuo principem excitauit,& Amos de grege caprarum ſumptum ſpiritu ſuo inſtruxit,& ad propheticam dignitatem extulit:nunc vero virum ex vrbe regia, cui totius gentis principatus concreditus erat,ſapientia ſublimem,generis claritate,vitæ ſplendore, orandi facultate, & rebus ſecularibus illuſtrem,ad gregum Chriſti paſturam traxit,qui proiectis huius vitæ opibus vniuerſis proq; damno habitis, vt Chriſtum lucrifaceret, commiſſa ſibi magni ac præclari nauigij,eccleſiæ videlicet dei,in fide Chriſti,gubernacula accepit.Agè igitur ô homo dei, quādoquidem non ab hominibus accepiſti aut doctus es Euangelium Chriſti,ſed ipſe te dominus è medio iudicum terræ deſumptum ad præſidentiam Apoſtolicam tranſtulit:certa bonum cer
E tamen,corrige ac moderare infirmitatem populi,ſi qua Arianæ veſaniæ labe tactus eſt: renoua priſca patrum veſtigia: & quod dilectionis erga nos fundamentum ieciſti in ipſam ſtructuram aſſiduitate mutui noſtri alloquij excitare ac prouehere ſtude. Nam hoc pacto ſpiritu poterimus coniuncti eſſe, licet terreſtri habitatione q̄ longiſſimè alter ab altero diſſiti ſimus.

Baſilij Magni ad Meletium epiſcopum. LVI.

SI quo pacto pietati tuæ notum fuiſſet, quàm magno nos quotieſcunque ſcribis gaudio afficias,nunquam,ſanè ſcio,oblatam ſcribendi occaſionem neglexiſſes: ſed ſtudio quoq; multas ſemper ad nos epiſtolas dediſſes: vt qui ſcias adflictorum recrea-
F tioni apud diuinam benignitatem reconditam eſſe mercedem.Nam omnia hic dolore plena ſunt,& ſola nobis malorum auerſio eſt ſanctitatis tuæ cogitatio, quam nobis euidentiorem indit,rerum tuarum quæ omni ſapientia & gratia abūdant, commemoratio. Itaque ſi quando epiſtolam tuam in manus ſumimus, primum qua ſit menſura inſpicimus, illamq; tantum diligimus, quantum verſuum multitudine abundat. Deinde dum illā legendo percurrimus, perpetuò quidem donec ſermoni illius immoramur gaudemus:vbi vero fini epiſtolæ appropinquare cœpimus, dolemus. Ita ſcilicet quodcunque bonum dixeris literis tuis continetur. Quod enim ex corde bono promanat, bonum eſt. Si vero precum tuarum interuentu donec γνώμη. in terra iſta ſumus,& præſenti ad ipſum conſpectum alloquio digni haberemur,& ab ipſa viua voce

tia voce ſalutarem doctrinam aut cum ad pręſens tum futurum ſeculum commeatus accipe- G
re promereremur, iſtuc vtique maximum bonum iudicaremus, & procemium nobis ipſis di-
uinæ beneuolentię arbitraremur. Iam quoque iſto deſiderio correpti ſumus, ſicut germaniſſi-
mi & omnino fraterno amore prædìti nos confirmarunt: quorum ne literis propoſitum pu-
blicem, fratri Theophraſto vt ſingula integritati tuæ ſignificet, expoſui & commendaui.

Baſilij Magni ad eundem. LVII.

HActenus quidem apud nos religioſiſſimum fratrem Dorotheum ſyndiaconum de-
tinere voluimus, vt ſub finem rerum præſentium dimiſſus ſingulas res geſtas digni- H
tati tuæ ſignificaret. Quoniam vero dum diem ex die ducimus in lõgum tempus, &
ſimul ab ipſis rebus propoſitis differimur, miſimus prædictum hũc virum, vt & ſanctitati ve-
ſtræ loquatur, & per ipſum ſingula referantur, & quid nos ſuggeramus oſtendat, vt ſi cogita-
tiones noſtræ commodæ & vtiles videantur apud integritatem veſtram, hoc ſtudij impẽda-
tur, vt opere perficiantur. Vt vero ſummatim ac breuiter dicam. Decretum eſt, vt hic ipſe fra
ter noſter Dorotheus Romam vſque proficiſcatur, & permoueat quoſdam ex Italia, vt nos
inuiſant, idq́; per mare, quò eos effugiant à quibus poſſent impediri. Intellexi enim eos qui a-
pud rerum dominos potentes ſunt, nihil neque velle illis neque poſſe de cauſſa eiectorũ ſug-
gerere, ſed hoc lucro deputare, ſi nihil in eccleſiis peius geri videatur. Igitur ſi & prudẽtiæ tuæ I
cõſilium noſtrum vtile viſum fuerit, dignabere & epiſtolas formare, & monita dare, de qui-
bus oporteat ipſum narrare, & ad quos, & quando, vt fidem & autoritatem habeãt literæ: cõ-
prehendes ſimul non admodum conſentientes, etiam ſi non adſint. Quæ vero hic gerũtur in
obſcuro ſunt: propterea quod Euippius quidem aduenit, nihil atdum definiuit. Minantur ſa-
nè etiã eorum quos ex Armenia tetrapoli, & Cilicia conſentientes habent futurũ concurſum.

Baſilij Magni ad eundem. LVIII.

LIteras accepi à pientiſſimo epiſcopo Euſebio quibus mandatur vt Occidẽtalibus ite-
rum de quibuſdã eccleſiaſticis ſcribatur. Et voluit quidẽ vt à nobis ſcribatur epiſto- K
la: ab omnibus vero conſentientibus ſubſcribatur. Quoniam igitur non inueni quo-
modo de quibus ille præcepit, vt ſcriberem commentarium pietati tuæ miſi, vt & illo potius,
& ſimul iis quæ à deſideratiſſimo ſympresbytero Sactesimo referentur, intus ipſe de his re-
bus, iuxta quod menti tuæ ſuggeſtum fuerit, ſcribere digneris. Nos parati ſumus cum illo pa-
ciſci, & facere vt literas propere ad conſentientes deportet, vt omnium habitis ſubſcriptio-
nibus proficiſcatur auolaturus hinc ad epiſcopos Occidentales. Quod ſanctitati tuæ in men-
tem venerit velociter nobis ſignificari, iubeas, ne quæ tibi viſa fuerint ignoremus. De iis quæ
Antiochiæ aduerſum nos aguntur, vel iam etiam inſidioſe finguntur, idem ipſe tibi frater a-
periet niſi ipſa fama geſtorum illum præueniens manifeſta faciat quæ acta ſint. E vicino ſpes L
eſt, vt quæ minitantur tandem exitum ſortiantur. Volo autem pietatem tuam ſcire, quòd fra-
ter Anthimus Fauſtum cum Papa agentem epiſcopũ ordinauit neglectis iuſtis ſuffragiis, ve-
nerandiſſimi fratris Cyri, quem tu ordinaſti, ita vt Armeniam ſeditione repleuerit. Vide igi-
tur ne mendaciis nos opprimant, neque ipſi ſed vt conſtanter quæ fiunt ſuſtineamus iſta gra
uitati tuæ ſignificaui. Dignaberis autem abſque dubio & ipſe reliquis ea manifeſtare. Adultos
enim iſtam rerum confuſionem mœſtitia affecturam puto.

Baſilij Magni ad eundem. LIX.

SCiebam integritatis tuæ auribus inſolẽtem fore expoſtulationem, quæ iam incum-
bit: propterea quòd omnia dixeris leui ac futili Apollinario. Etenim neque ipſe hui⁹ M
ante id temporis gnarus eram, ſed iam Sebaſteni alicunde illud perſcrutari, in me-
dium attulerunt ac circumferunt volumen: ex quo potiſſimum & nos condemnãt,
vt qui eadem ſentiamus: quòd & tales habet loquutiones, ita vt illas vbique coniunctim, imò
alternis vnite neceſſarium ſit intelligere, dum primam identitatem & ſecundam & tertiam
eandem eſſe dicunt. Quod enim primo loco pater eſt, hoc eſt ſecundo & filius, & tertio ſpi-
ritus: rurſus quod primo ſpiritus eſt, hoc ſecundo filium dicunt, quatenus ſpiritus eſt deus. Et
vt violentius arcanum ſignificetur, patrem paternè filium, filium vero †filij more patrem eſ-
ſe. Et eodem modo de ſpiritu dicũt iuxta quod vnus deus eſt trinitas. Iſta ſunt inuulgata, quæ
nunquam credere poſſumus eorum eſſe figmenta, à quibus proferuntur: tametſi iſtorum ad-
uerſus

σύνταγμα

Opus de ſpũ ſacto ex his colligitur eſſe Baſil.

πατρικῶς.
†υἱικῶς.

A uerſus nos calumniatrix delatio nihil non auſit aut moliatur, meo quidem arbitratu. * Cum *locus defe-
enim aduerſariorum ſententias ſcripſiſſent, non contenti etiam calumniam contra nos ſub- ctum habet
iecerunt: iſta quidem hæreticorum verba nominaremus exprimentes: autorem vero commē-
tarij celantes, vt pleriſque videatur nos eſſe * ſcriptores. Verum tamen, vt mihi ipſi perſua- * λογογρά-
deo, nondum eo vſque proceſſit ipſorum techna, vt verba concinnēt. Hinc eſt, quod coacti ſu φοι.
mus viri mentionem facere, vt qui ad Sabellij impietatem accedat, ad hoc, vt calumniam il-
lam quæ aduerſum nos inualuit depellamus, conſpicuumq; faciamus omnibus, nihil nobis cū
illis eſſe commercij, qui ad eum modum loquuntur. Et tantum de iſtis. Venit autem nuntius
quidam ex caſtris, ſub primam Imperatoris motionem, ad quam illum impulerunt qui calū-
B nias aduerſum nos effuderunt, retulitq; alterum quoddam captum eſſe conſilium, ita vt accu
ſatoribus non demur expoſiti, neque voluntati illius tradamur, quod ab initio decretum erat:
ſed vt interea quædam cauſæ prorogatio ac dilatio fiat. Siue igitur iſta ita maneant, ſiue aliud
quid iſtis humanius decernetur, pietati tuæ ſignificabimus. Si vero priora obtinebunt, ne hoc
quidem celaberis. Sactesimus ſanè frater prorſus iam diu apud nos eſt, & quid requirat inte-
gritati tuæ innotuit. Itaque ſi videtur epiſtola ad Occidentales neceſſarium quid complecti,
poſtquam eam fide dignam ſcripſeris ad nos tranſmitte, vt curemus ab omnibus conſentien-
tibus ſubſcribi, & charta quam efformaris, locum habeat ſubſcriptionibus accommodum
quam coniungere poſſumus ei quæ à fratre ſympresbytero circunfertur. Ego ſiquidem, quo-
C niam cauſæ ſummam in commentario inueni, non habui qua de re ſcriberem Occidētalibus.
Nam quæ neceſſaria videntur, iam anticipata ſunt, & ſuperflua ſcribere omnino vanum. De
iiſdem verò moleſtum eſſe, nunquid ridiculum etiam fuerit. Illud vero mihi † argumentum † ὑπόθεσις
velut intactum adhuc eſſe, locumq; dare ſcribēdi viſum eſt, admonere illos, ne ſine diſcrimi- ἀγύμνασος
ne quorumuis communionem ex Oriente venientium accipiant, ſed vna ſemel electa parte,
reliquos ex conſentientium teſtimonio admittant, & non cuiuis ſub prætextu orthodoxæ do
ctrinæ, fidei formulæ ſcribendi aſtipulentur. Nam iſto pacto deprehendentur, cum aduerſariis
facientes, qui eadem ſæpenumero verba prætexunt quidem, inter ſe vero pugnant, vt qui plu-
rimum diuiſi diſſidentesq; fuere. Ne igitur amplius hæreſis eorū qui inter ſe mutuo diſſident,
D per ipſorum ſcripta quæ prætexere & obiicere ſolent, incautos ſeducat, admonendi ſunt, vt ar
canas accedentium communiones, & ſcriptis iuxta formam eccleſiaſticā cōprehenſas faciāt.

Baſilij Magni eccleſiæ Anthiochenæ. LX.

QVis dabit mihi alas inſtar columbæ? & volabo ad vos, expleboq; deſiderium quo ad
dilectionis veſtræ congreſſum aſpiro. Nunc vero non ſolum alis deſtituor, ſed ipſo
quoque corpore, quod & longa iamdudum ægrotatione confectum, & nunc conti-
nuis tribulationibus prorſus attritum eſt. Quis enim vſque adeo animo eſt adamantino? quis
ita planè omnis commiſerationis expers & immitis, qui cum audiat quomodo vndique nos
E gemitus ac luctus veluti ex triſti quodam choro communi quadam ac conſona lamentatio-
ne applorante impetat, non condoleat animo, inq; terram præ luctu deflectatur, & immenſis
iſtis curis omnino tabefiat? Sed poteſt ſanctus deus aliquam ab immenſis ac deploratis curis
dare relaxationem, & à diuturnis laboribus quandam largiri reſpirationem. Itaque & vos o-
ro, vt eandem conſolationem amplectamini, ac ſpe conſolationis cum gaudio præſentem tri
bulationum luctum toleremus. Siue nanque peccatorum pœnas damus, valebunt ad hoc fla-
gella, vt poſthac iram dei, quæ imminebat, auertant: ſiue in certaminibus quæ pietatis gratia
decertamus, per tribulationes corroboramur, iuſtus eſt is qui nos ad tolerandos agones prę- ἀθλοθέτης
miis inuitat vt non ſinat nos tentari ſupra id quod ferre poſſumus: ſed pro toleratis iam la-
F boribus, patientiæ nobis & ſpei in ipſum coronam reddat. Ne igitur ad decertandos pietatis
agones defatigemur, neque per deſperationem quæ iam decertata ſunt amittamus. Nō enim
vno actu fortitudinis, neque modico quodam labore cōſtantis animi ſpecimen datur, ſed qui γνώμη
corda noſtra probat, longa nos ac prorogata probatione vult iuſtitiæ coronam adeptos de-
monſtrare. Duntaxat conſtans ac fidelis ſeruetur animus noſter, fidei noſtræ in Chriſtum ro
bur cuſtodiatur immotū, & breui ac velociter veniet auxiliator, veniet & non tardabit. Am-
plectenda enim tribulatio ſuper tribulationem, ſpes ſuper ſpem, adhuc modicum, adhuc mo-
dicum. Ad iſtum modū alumnos ſuos ſpiritus ſanctus futurorum promiſſione recreare no-
uit. Poſt tribulationes enim ſequitur ſpes. Quæ vero ſperantur è vicino ſubſequuntur. Nā et-
iamſi vniuerſam hominum vitam quis obiecerit: breuiſſimum tamē eſt illius ſpatium, reſpe-
ctu infiniti

ctu infiniti ſeculi quod in ſpe noſtra reconditum eſt. Fidem autem nos neque recẽtiorem ab G
aliis conſcriptam acceptamus: neque ipſi mentis noſtræ fœtus aliis obtrudere audemus: ne hu-
mana putentur pietatis verba, ſed quæ à ſanctis patribus edocti ſumus, ea rogantibus nos an-
nuntiamus. Eſt itaq; eccleſiæ noſtræ à patribus adminiſtratæ etiam à ſanctis patribus, qui Ni-
ceæ conuenêre, conſcripta fides, quam tametſi arbitramur oretenus & apud vos in vſu habe-
ri, non tamen detrectabimus, ne deſidiei crimine notemur, ipſa quoque verba literis annota-
re. Sunt autem iſta. Credimus in vnum deum patrem omnipotentem, viſibilium omnium &
inuiſibilium factorem. Et in vnum dominum Ieſum Chriſtum, filium dei, genitum ex patre
vnigenitum, hoc eſt, ex patris eſſentia, lumen ex lumine, deum verum ex deo vero, genitũ non
factum, coëſſentialem patri per quem omnia facta ſunt & quæ in cœlo ſunt & quæ in terra. H
Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit è cœlis, incarnatus eſt, ho-
mo factus eſt, paſſus eſt, reſurrexit tertia die, aſcendit ad cœlos, venturus ad iudicandum vi-
uos ac mortuos. Et in ſpiritum ſanctum. Eos vero qui dicunt, erat aliquando quando nõ erat,
& antequam gigneretur non erat, & quod ex non exiſtentibus factus ſit, aut ex alia ſubſtantia
ſiue eſſentia eſſe, vel vertibilem aut alterabilem filium dei dicunt, anathemate Catholica &
Apoſtolica eccleſia condemnat. Secundũ hæc Eccleſiaſticæ fidei adhæreſcimus. Quoniã vero
doctrina de ſpiritu ſancto indefinita eſt, propterea quòd nondũ comparerent bellũ cõtra ſpiri-
tũ gerentes, an condemnandi ſint qui ſpiritum ſanctũ creatæ ac ſeruilis eſſe naturæ dicunt, in
ea ſynodo nulla facta eſt mentio. Nihil enim prorſus creatum eſt in diuina & beata trinitate. I

Huc agite, vos ò Lutherani, Zuingliani, Anabaptiſtæ, ac reliquæ Chriſtiani orbis peſtes.

Symbolum Niceni cõcilij. ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρός. ὁμοούσιον τῷ πατρί.

ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας. πνευματομάχοι.

Epiſcopis & fratribus qui ſunt in occidente, Baſi. Mag. Epi.
Iacobo Mycræo interprete. LXI.

Bonus ille deus, qui afflictionibus ſemper ſolatium adiungit, dedit etiam nunc nobis
inter varios dolores modicam quandam conſolationem ex literis quas à vobis ac-
ceptas chariſſimus pater noſter Athanaſius epiſcop⁹ nobis tradidit, ſanæ fidei teſti-
monium, & inoffenſæ vnanimitatis & conſpirationis demonſtrationem referentes, vt & pa-
ſtores oſtenderet patrum inſiſtere veſtigiis, populum domini cum ſcientia paſcentes. Hæc o-
mnia me tantũ exhilararunt, vt mœrorem noſtrum omnino diſcuſſerint, & riſum quendam K
exiguum animis noſtris infulſerint à tetrico hoc rerum ſtatu, in quo nunc agimus. Auxit au-
tem nobis ſolatium domin⁹ per apprimè religioſum filium coadiutorem noſtrum Sabinum.
relatione eorum quæ apud vos honeſte aguntur, animos noſtros pauit. Cæterum noſtra ex-
perimento percepta euidenter vobis nunciabit, vt primum aſſidua ſtudioſaque oratione ad
deum nobiſcũ certetis: deinde etiam ſolatium, quod præſtare poſſitis, laborãtibus eccleſiis ad-
ferre non recuſetis. Etenim laborat hic, fratres chariſſimi, & defatigata eſt frequenti aduer-
ſariorum inſultu eccleſia, quemadmodum nauigium in medio mari aliis poſt alios vndarum
fluctibus agitatur, niſi cito dominus pro ſua bonitate nos reſpexerit. Sicut igitur nos propriũ
bonum ducimus veſtram mutuo cõſpirationem, vnitatemque, ita male afficimur diſſenſio- L
nibus. Verum, non quòd ſitu locorum diſſiti ſimus, diſcordare inter nos conuenit: ſed cũ ſpi-
ritus communione vnimur, in vnius corporis conſpirationem nos recipere debemus. Porro
tribulationes noſtræ vel nobis tacentibus vobis ſunt cognitæ, vt quę in totum orbẽ ſint inuul-
gatæ. Patrum dogmata contemnuntur, apoſtolicæ traditiones annihilantur, recentiorum ho-
minum inuenta eccleſiis inſeruntur. Homines in poſterum de artibus, non de deo diſſerunt.
Mundi ſapientia primas tenet, crucis gloriam abominans. Paſtores abigũtur, lupi graues in-
troducuntur, qui Chriſti gregem diſcerpunt. Domus oratoriæ deſeruntur à cœtu, ſolitudines
refertæ ſunt plorantibus. Seniores ingemiſcunt, dum vetera præſentibus comparant. Iuuenes
miſerabiliores, qui non videant qualibus priuati ſint. Hæc ſanè mouere eos qui Chriſti dile-
ctionem docti ſunt, ad condolentiam poterunt. cæterum ſi oratio rerum veritati conferatur, M
multum ab ipſius dignitate abeſt. Quare ſi aliqua dilectionis conſolatio, ſi quædam ſpiritus
communio, ſi qua viſcerum miſeratio, commoueamini ad noſtrum auxilium. Arripite pieta-
tis zelum, eripite nos ex hac tempeſtate. Proferatur etiam apud vos cum fiducia bonum illud
patrum præconium, quod infamẽ Arij hæreſim euertat, & eccleſias in ſana doctrina confir-
met, in qua filius conſubſtantialis patri prædicatur, & ſpiritus ſanctus æqualiter connumera-
tur & colitur: vt quam vobis dominus pro veritate fiduciam dedit, & ob confeſſionem veri-
tatis, & ſalutaris Trinitatis gloriationẽ, hãc & nobis per veſtras preces veſtramque coope-
rationem largiatur. Cæterum ſingula prædictus ille cooperator vobis nunciabit. omnia autẽ
quæ à

Collatio afflictæ eccleſiæ.

Non igitur tragœdia Lutheranorũ noua eſt.

al. coëſſentialis

τριάδος

συνδιάκονος

A quæ à vobis exacte ſyncereque geſta ſunt, comperta habemus, Apoſtolicum veſtrum zelum pro recta doctrina amplexati. Valete.

Eccleſiæ Neocæſarienſi conſolatoria Baſilij Magni. LXII.

EFflagitabant quidem quæ acciderunt vt præſentes ipſi coram eſſemus, & vnà vobiſcum debitum beato honorem perſolueremus, & in triſti iſta calamitate ipſo aſpectu mœrentibus vobis coniungeremur, ſimulq; in neceſſariis conſilia communicaremus. Quoniam vero multa ſunt quæ corporalem noſtri coniunctionem prohibent: reliquũ erat vel literis vobis in rebus iſtis præſentibus communicare. At viri huius virtutes, in quarũ potiſſimum priuatione intolerabili nos affectos eſſe damno reputamus, tantæ ſunt, vt epiſtolæ menſuram excedant. Et alioqui intempeſtiuum fuerit de multitudine eorum quæ vir iſte probè ac fortiter geſſit ſermonem iam inſtituere: cum animus noſter admodum ſit ex mœrore deiectus. Quid enim illius tale eſt, quod vel memoriæ noſtræ excidere, vel ſilentio obtegi mereatur? Iã omnia ſummatim ac ſemel dicere, impoſſibile fuerit: particulatim vero ſi voluero, vereor ne non ſim impar futurus veritati. Mortuus eſt vir, omniũ lucidiſſimè eos quos iuxta ſe habebat omnibus ſimul humanis bonis excellens, fulcimentum patriæ, eccleſiarũ decus, columna & firmamentum veritatis, robur eius quæ in Chriſtum eſt, fidei, ſuorum munimẽtum, aduerſariis nullis prorſus expugnabilis machinis, cuſtos rituum paternorum, inimicus nouandarum rerum ſtudio, qui in ſeipſo viſendam præbuit priſcam eccleſię formam, velut ad ſacram quandam veteris ſtatus imaginem eccleſiæ ſibi commiſſæ faciem effingens: ita vt ſubditi illius cum illis vixiſſe videantur, qui ante ducentos annos, & vltra, inſtar luminarium reſplenduerunt: ita nihil de ſuo, nihil quod nouæ alicuius cogitationis inuentum reſiperet, in medium attulit hic vir: ſed iuxta benedictionem Moyſi ex ipſis arcanis cordis ſui ac bonis theſauris vetera veterum, & quæ ante faciem iuniorum vetera eſſent, proferre nouit. Hac ſanè ratione & in ipſis conſortium ac coæqualium cõſiliis primo honore potitus eſt, nõ propter ætatis prærogatiuam: ſed quoniam omnes ſapientiæ vetuſtate ſuperabat, communi conſenſu & condonatione primas obtinuit. Quantum vero lucri dederit talis inſtitutio, nemo quæſierit, is modò ad vos reſpexerit. Nam ſoli inter eos quos nouimus vel admodum cũ paucis in tanta rerum tempeſtate ac turbine tranquillam per illius gubernationem vitam egiſtis. Non enim apprehendit vos hæreticorum ſpirituum procella quæ mentibus leuiuſculis & ſeductioni facile expoſitis, ſubuerſiones adfert & naufragia. Neque vero vnquam apprehendat, precor ô dominator omnium, qui famulo tuo Gregorio, qui crepidam eccleſiæ ab initio bene commiſſam accepit, conſtantis tranquillitatis gratiam dediſti. Hanc nolite vos pręſenti tempeſtate amittere, neque lamentorum immodeſtia, & rebus triſtibus vos ipſos exponendo, opportunitatem neceſſaria curandi inſidiatoribus prodere: ſed ſi omnino lugendum eſt, quod non dico, ne ſimiles ſimus hac in re illis qui ſpem non habent: ſi videtur, ordinato vobiſipſis coryphæo, aliquo decenter & cõcordi fletu cum illo plorate. Quanquam etiamſi ad extremam ſenectam vir iſte non peruenit: at certè quod ad tempus attinet ad præſidendum vobis ſatis vitæ habuit: & corporis viribus tantum potitus eſt, quantum ad declarandam animi tolerantiam in rebus mœſtis opus habuit. Cogitabit autem forſan aliquis veſtrum quod & tempus, compaſſionis augmentum, & amoris acceſſio, ad ſatietatem iis qui experti ſunt nõ faciunt: ita vt quanto prolixiore tempore beneficium experti eſtis, tanto amplius amiſſionẽ illius ſentiatis: corporis vero iuſti vel vmbrã apud pios quouis honore dignam eſſe. Et ſit quidem, quod multi veſtrum hoc animo præditi ſitis. Neque enim ipſe quoque virum iſtum negligendum eſſe dico, ſed vt quod triſte accidit humano more feratur conſulo. Quandoquidem & me ipſum haud fugit, quænam ab illis dici poſſint, qui damnum acceptum deplorant. Silet quidem lingua, aliâs inſtar fluuiorum ad aures alluens: cordis vero profundum, nemini comprehenſibile, ſomniis imbecillius (quantum ad homines attinet) auolauit. Quis acutius illo futura præuidit? Quis tam ſtabili ac ſolido ingenio idq; fulmine citius ad occurrendũ imminentibus cauſis ſuffecerit? O ciuitas multis quidem iam occupata perturbationibus, à nulla tamen illarum ad iſtum modum letali damno affecta. Obtigit nunc quidem pulcherrima tibi venuſtas: eccleſia vero lementatur, ſolennes conuentus lugent: ſacer ſeniorum conſeſſus coryphæum aliquem deſiderat: ſermones myſtici interpretem ſuum expectant: adoleſcentes patrem, ſenes æqualem, qui in magiſtratu ſunt principem, populus pręſidentem, alimonia deſtituti nutritorem, propriiſſimis omnes illum nominibus implorantes, iuxta propriam quiſq; affectio-

Marginal notes: B (at "potiſſimum priuatione"); C (at "cus nouandarum"); D (at "paucis in tanta"); E (at "extremam ſenectam"); F (at "Silet quidem"). παραμυθικὴ; θαύματα; ἐγκώμιον Euſebij Neocæſarien.; θρήνων

affectionem propriis & accommodis quoque vocibus ipſum deplorant. Sed quò mihi ſermo G
præ lacrymarum voluptate rapitur? An ſobrietati non reſtituemur? Non reddemur nobipſis?
Non reſpiciemus ad communem dominum, qui poſtquam vnumquenque ſanctorum ſuæ æ-
tati ſeruire permiſit, competenti tempore illos iterum ad ſe reuocauit? Iam in iſta tempeſtate
commodum quæ ille dixit ad memoriam reuocate, qui cum vobis concionaretur perpetuò
reprimebat ac denuntiabat dicens, cauete canes, cauete malos operarios. Multi ſunt canes.
Quid dico canes? Imò lupi graues, qui ſub prætextu ouicularum fraudem tegentes, Vbiq; ter-
rarum gregem Chriſti diſſipant, qui vobis præſidio vigilantis cuiuſdam paſtoris cauẽdi ſunt.
Hunc animis ab omni contentione & ambitione repurgatis petere veſtrum eſt: domini ve- H
Gre. ſcilicet Neocęſarié. ro deſignare, qui à tempore magni præſidis eccleſiæ veſtræ Gregorij vſque ad beatum iſtum,
alium poſt alium ſemper, quaſi ex quadam pretioſorum lapidum ſerie, depromptos adiiciens
& adaptans admirabilem eccleſiæ veſtræ pulchritudinem largitus eſt. Itaque neque deinceps
de futuris deſperandum eſt. Nouit enim dominus ſuos, & in medium eos plerunque produ-
cit, de quibus apud nos forſan nihil tale expectatur iam olim ſermonem terminare volentẽ,
dolor cordis non permittit, quin obteſter vos per patres, per rectam fidem, per beatum iſtũ,
vt vigili mente quiſque veſtrum quid ſibiipſi quærat, expendat: & quocunque res, ſiue bene, ſi-
ue malè cadant, ſe cum primis illarum participem fore putet: neque publicarum rerum curã,
quod multi aſſolent, in proximum reiiciat: ne poſtea dum eodem ſinguli animo res agendas I
negligitis, antequam animaduertatis, proprium ſibi quiſque malum per incuriam accerſatis.
Iſta, ſiue tanquam ex vicinorum commiſeratione, ſiue ex eadem ſentiẽtium communicatio-
ne dicta, aut etiam, quod verius eſt, tanquam ab iis, qui legi dilectionis obediunt, & periculum
quod ſilentibus timendum eſſet, fugiunt, cum omni beneuolentia accipietis, perſuaſi quòd glo
ria noſtra ſitis, quemadmodum & nos veſtra, in diem domini, & quod propter paſtorem qui
vobis dabitur, futurum ſit, vt vel amplius & arctius dilectionis vinculo vniamur, vel prorſus
diſiungamur, quod abſit oro, nec fiet, per gratiam dei. Neque ipſe iam ſanè quicquam male-
dicti dixerim in quenquam. Hoc autem ſcire vos volumus, quod etiamſi beatum iſtũ ad cõ-
ſeruandam eccleſiarum pacem coniunctum nobis non habemus, propter quaſdã, vt ipſe vo- K
bis aſſeruit, anticipationes: at certe ab eo quod eadem ſentiremus cum ipſo, & ad certandum
aduerſus hæreticos, perpetuò cõiungeremur, teſte deo, & hominibus illis qui noſtri experiẽ-
tiam ceperunt, nunquam defecimus.

Clericis eccleſiæ Neocæſarianæ epiſtola Baſilij Magni. LXIII.

Apologetica eſt.

QVod concordi nos odio proſequimini, & ad vnum quiſque omnes ei adhæretis, qui
belli, quod aduerſum nos geritur, dux eſt, vt erga omnes vos pariter ſilentio hactenus
ſtuduerimus, & neque amicis vos literis, neque aliquo prouocauerimus alloquio, ſed
dolorem noſtrum ſilentio continuerimus, cauſam dedit. Quoniam vero ad calumnias tacẽ- L
dum non eſt, non vt contradicendo nos ipſos vlciſcamur, ſed ne mendacio inoffenſum pro-
greſſum permittamus, aut eos qui ſeducti ſunt damno quo afficiuntur inhærere ſinamus, ne-
ceſſarium mihi viſum eſt & hoc omnibus proponere, veſtræq; prudentiæ ſcribere, licet & pau
lo ante cum omnibus presbyteris ſcriberemus, nullo nos reſponſo dignati ſitis. Nolite aſſen-
Sabellij libyci & Marcelli impietas. tari fratres, iis qui prauas adferunt animis veſtris opiniones: neque populum dei impiis do-
ctrinis ſubuerſum propter veſtram velitis ſciẽtiam cõtemnere. Sabellius Libys, & Marcellus
Galates ſoli ex omnibus iſta & docere auſi ſunt & ſcribere, quæ nunc apud vos veluti propria
eſſent ipſorum inuenta in medium adferre conantur: qui populum inſtituunt, lingua perſtre-
σοφίσματα ϗ παραλογισμούς. pentes, & ne ad veriſimilem quidem probationem ſophiſmata iſta & paralogiſmos deducere
valentes. Hi ſunt, qui fanda atque nefanda publicis aduerſum nos concionibus eiaculantur, M
noſtrumq; ſummo ſtudio congreſſum declinant. Quamobrem? An non ideo quod ſe de pra-
uis ſuis doctrinis coarguendos ſuſpicantur? Iſti tantam contra nos impudentiam induerunt,
vt & ſomnia quædam in nos comminiſcantur, doctrinam noſtram tanquam nociuam tra-
ducentes: qui tamen, etiamſi capitibus ſuis vniuerſa eorum menſium quibus arborum folia
ſternuntur phantaſmata complecterentur, nullam nobis prorſus poterunt aſpergere calum-
niam: quandoquidem plurimos habent ſingulæ eccleſiæ, qui veritati teſtimonium ferunt. Si
quandoque cauſam indicti iſtius & irreconciliabilis belli rogantur, pſalmos cauſantur & mo
dum melodiæ, quo ſit vetus apud nos immutata canendi conſuetudo, & huiuſmodi quædam
alia: de quorum illos prætextu pudere debebat. Accuſamur vero & huius, quod homines ha-
beamus

A beamus monachos pietatis ſtudioſos,qui mundo renuntiarint,& vniuerſis ſeculi iſtius curis,
quas dominus comparat ſpinis fertilitatem verbi impedientibus.Qui huiuſmodi ſunt, mor-
tificationem Ieſu corpore circumferunt, ac cruce quiſque ſua accepta deum ſequuntur . Ego
vero omnem vitam meam impenderem vt mihi poſſent iſta impingi delicta, haberéq; apud
me viros,qui me doctore hoc pietatis ſtudium amplexi hactenus fuerint. Nũc autem in Ae-
gypto quidem audio talem eſſe virorum quorundam virtutem , & forſan in Palæſtina quoq;
ſunt,qui ad Euangelij normam vitæ ſuæ conuerſationem perfectã reddant.Audio & in Me-
ſopotamia viros eſſe perfectos ac beatos.Nos vero perfectis collati,pueri ſumus.Sunt autem
& fœminæ Euangelicam vitam amplexæ:quæ virginitatem quidem nuptiis præferũt: ſenſum
B vero carnis ſeruituti ſubiiciunt:& beato luctui immorantes beatæ ſunt ex propoſito,vbicunq;
terrarũ degant . Apud nos vero iſta, qui primis adhuc elementis ad pietatem inſtituimur & Att.Baſilij
initiamur:minuta ſunt ac rudia.Quòd ſi qui dedecoris & indignitatis aliquid mulierum vitæ modeſtiam.
ac ſtatui inferunt:non eſt quod illos ego defendere velim . Illud vero vobis aſſero & confir-
mo: quòd quæ hactenus pater mendacij Satanas nõ eſt auſus dicere: ea temeraria corda iam
& nullo retenta moderationis freno ora indeſinenter & cum ſumma licentia loquũtur.Scire
autem vos volo,quòd optamus nobis & virorum & mulierum cœtus dari , quorum conuer-
ſatio in cœlis ſit:qui carnem ſuam cum affectionibus ac cõcupiſcentiis crucifixerint:quiq; nec
de cibis,nec de indumentis ſoliciti ſint: ſed immobiles & aſſidui apud dominũ noctes ac dies
C precationibus immorentur:quorum os non loquatur opera hominum, ſed hymnum conci-
nat deo noſtro:quiq; ſedulo propriis manibus operentur : quò poſſint impartiri illis qui opus
habent.Ad id vero quod propter pſalmodias accuſamur:quare potiſſimum ſimpliciores per-
terrefaciunt:qui nos traducunt:hoc habeo quod dicam : quod videlicet qui iam obtinuerunt
ritus omnibus Eccleſiis dei concordes ſunt & conſoni . De nocte ſiquidem populus conſur- Vigiliæ.
gens antelucano tempore domum precationis petit:inque labore & tribulatione ac lacrymis
indeſinentibus facta ad deum confeſſione,tandem ab oratione ſurgentes ad pſalmodiam in-
ſtituuntur.Et nunc quidem in duas partes diuiſi alternis ſuccinentes pſallunt : atque ex eo ſi- Pſalmodiæ.
mul eloquiorum dei exercitationem ac meditationem corroborant : & cordibus ſuis atten-
D tionem,& reiectis vanis cogitationibus mentis ſoliditatẽ ſuppeditant:deinde vni ex ipſis hoc
muneris dato vt quod canendum eſt prior ordiatur:reliqui ſuccinunt:atque ita pſalmodię va
rietate precibuſq; ſubinde interſertis noctem ſuperant. Illuceſcẽte iam die pariter omnes ve-
lut ore vno ac corde vno confeſſionis pſalmum domino offerunt,ac ſuis quiſque verbis reſi- Pſalmus cõ-
piſcentiam profitentur.Horum gratia ſi nos fugitis:fugietis ſimul & Aegyptios : fugietis Li- feſſionis.
byam vtrãque, Thebæos, Palæſtinos, Arabes,Phœnicas,Syros,& qui ad Euphratem habitãt:
& vt ſemel dicam, omnes, apud quos vigiliæ ac preces cõmuneſq; pſalmodiæ in pretio ſunt.
Sed iſta dicitis tempore Gregorij magni non fuiſſe:verum,neq; Litaniæ, quas vos iam in vſu Gregorium
habetis,illius tempore fuerunt.Quòd non reprehendendi gratia dixerim. Optarim enim vos intelligit Neocęſarię.
E omnes in lacrymis & iugi pœnitentia viuere,quandoquidẽ & nos nihil aliud facimus, quàm Litaniæ.
quòd pro peccatorum noſtrorum remiſſione ſupplicamus,dẽpto eo,quod non humanis ver-
bis,quemadmodum vos ſoletis:ſed oraculis ſpiritus deum noſtrum placamus . Quòd autem λιτανεύομεν
ea quæ facimus ſub præclaro Gregorio in vſu non fuerint, quibus teſtimoniis euincere pote-
ritis?Nihil eorum quæ ille in vſu habuit:ad hunc vſque diem illibatum ſeruâſtis.Gregorius in ἐγκώμιον
oratione conſtitutus tecto capite non fuit.Quamobrem?Germanus erat diſcipulus Apoſto- Gregorij
li dicentis.Omnis vir orans aut prophetans tecto capite,dehoneſtat caput ſuum . Et vir non Neoc.
debet velare caput ſuum,cum ſit imago & gloria dei.A iuramentis abſtinuit munda illa ani-
ma,ac digna ſpiritus ſancti communione,cui propter mandatum domini dicentis, Ego ve-
F ro dico vobis,ne iuretis omnino,ſatis erat etiam & non. Non eſt auſus ille fratrem ſuum vo
care fatuum comminationem domini veritus,Tumor, & ira, & amarulentia ex ore illius nõ
proceſſerunt.Conuicium odio proſequutus eſt : vt quod in regnum cœlorum haud inducat.
Inuidia & arrogantia à ſyncero illo animo procul abfuerunt . Altare non acceſſit , niſi fratri
reconciliatus:falſum ſermonem & artificioſum , & ad detractionem cõcinnatum ita abomi-
natus eſt, vt qui ſciret mendacium ex diabolo prognatum eſſe , Dominumq; omnes eos qui
mendacium loquuntur,perditurum.Horum ſi nihil in vobis eſt:ſed mundi eſtis ab his omni-
bus,verè diſcipuli eſtis eius,qui præceptorum domini diſcipulus fuit.Si vero ſecus, videte ne
culicem excoletis dum in pſalmodiis de ſonitu vocis diſceptantes , quæ maxima ſunt præce-
ptorum dei diſſoluitis. Ad hæc me verba defenſionis adegit neceſſitas, vt diſcatis trabẽ pri
mum ex

mum ex veſtris oculis eiicere, & tum demũ ſtipulas euellere alienas. Veruntamen omnia cō- G
donamus: licet nihil ſit extra diuinam examinationem, duntaxat quæ principalia ſunt ſalua
ſint:& nouationes iſtas circa fidem compeſcatis,hypoſtaſes diuinas nō irritetis, nomen Chri
ſti non abnegetis,Gregorij voces ſiniſtrè non interpretemini. Quòd ſi ſecus egeritis, donec
ſpirandi loquendiq́; facultas erit,ad tantam animarum perniciem nũquam ſilere poterimus.

Prudentioribus ac doctioribus eccleſiæ Neocæſarianæ Baſilius. LXIIII.

PLane nihil opus erat,vt animi mei vobis ſententiam patefacerem, aut cauſas refer-
rem,propter quas iſtis iam in locis agam. Etenim neque alioqui ex illuſtriũ ego ſum
numero:neque res iſta tantis teſtibus digna eſt. Verum vt puto, non quæ nos volu- H
mus,ſed ad quæ nos pręceptores noſtri vocant,facimus.Nam mihi magis hactenus queritur,
vt prorſus hominum memoriæ ſubducar quàm iis qui gloriæ ſtudet,vt ſint illuſtres.Quia ve-
ro omnium,qui in vrbe veſtra morantur,aures,iſto repletos eſſe rumore intelligo, & nō de-
ſunt,qui nugas & mendacia confingant ad hoc ipſum mercede conducti: vt res meas vobis
exponant:non putaui vos malo animo pollutaq́; voce inſtructos, negligendos:ſed opus eſſe,
vt ipſe de ſtatu rerum mearum referam.Ego,cum propter loci huius conſuetudinem,qua illi
à puero aſſueui (Hic enim à nutrice mea educat⁹ ſum) tum propterea quòd poſtea quoque ſæ-
penumero in hoc loco verſatus ſum:quem cum vrbanos tumultus fugerem, & propter ſoli-
tudinis ſilentium,illum ad philoſophiæ ſtudium commodum eſſe ſcirem: complures conti- I
nuos annos incolui, & propter iam inhabitantium ſecuritatem breuem aliquam à negotiis
quibus diſtinebamur reſpirationem adeptus,cum gaudio ſolitudinem hanc acceſſi:non vt a-
liis hinc quicquam negotij faceſſerem, ſed vt deſiderio meo morem gererem. Quid igitur
opus eſt ad inania ſomnia confugere,& ſomniorum coniectores iſtos conducere,noſq́; publi
cis conuiuiis temulentorum inter pocula fabulam facere?Ego vero, etiam ſi apud nonnullos
alios locum habuiſſent iſtæ calumniæ, vos tamen animi ac ſententiæ meæ teſtes aduocâſſem.
Nunc igitur quemque veſtrum oro, vt veterum actorum illorum recordemini quæ geſta
ſunt, cum nos vrbs veſtra vocaret: mittereturq́; legatio virorum, qui Magiſtratu apud vos
funguntur,deinde quomodo paſſim nobis populus omnis circumfuſus ſit. Hic quid non da- K
bant omnes?Quid non pollicebantur?Et tamen obtinere nos nequibāt. Quomodo igitur qui
tum cum vocabar non obediui:nũc citra vocationem meipſum intrudere conatus eſſem?
Quomodo conſectarer & ambirem iam calumniantes:cum aliquando laudantes me & cele-
brantes fugerim?Ne credatis hoc optimi viri. Non vſque adeo noſtra floccifacimus. Neque
enim prudēs quiſquam nauigium gubernatore deſtitutum ingredietur: neque Eccleſiam te-
merè accedet: in qua qui ad clauum ſedent tempeſtatem ac turbinem ipſi excitant. Vnde
nanque tumultu referta eſt vrbs?Ex eo videlicet,quod aliis,cum nemo perſequeretur, fugiē-
tibus,aliis cum nemo immineret,vrbem clanculum egredientibus, diuinatores ac ſomniato-
res neminem non perterrefecerunt. Vnde iſta ſunt niſi ex hac cauſa? An non puero cuiuis L
manifeſtum eſt quod vitio eorum hæc ita habent: qui in populo primores ſunt: quorum me
quidem crimina proferre non decet: vobis autem illa intelligere perfacile eſt. Quando e-
nim amarulentia & diſſidium nullo pacto à ſæuitia cohiberi poſſunt,& culpæ expoſitio into-
lerabilis prorſus habetur & ridicula,conſpicuum eſt magnam eſſe animi ægritudinem,quę a-
lienis quidem bonis inſidiatur:domeſticum vero,idq́;, cum primis, malum ei eſt à quo poſſi-
detur.Huic hominum generi & aliud quiddam pulchrè accidit. Poſtquàm enim in profun
dum malorum detracti,animiq́; mœſtitia occupati ſunt, acceptum damnũ fateri ac conque-
ri præ pudore non ſinuntur. Iſta animi illorum affectio nō ſolum ex iis quæ aduerſum nos
acta ſunt:ſed & ex reliqua vita conſpicua eſt. Si vero ignota eſſet, non admodum multum M
rebus Eccleſiæ noceret.Certiſſimam vero cauſam, ob quam noſtrum fugiendum eſſe putant
cōgreſſum,quoniam ea complures forſan ex vobis latet,ego docebo:vos audite. Hoc ſtudio-
ſe agitur apud vos, vt fides ſubuertatur, idq́; ſubuerſione apoſtolicis & euangelicis doctrinis
inimica:inimica quoq́; traditioni magni reuera Gregorij, & eorum qui illum ex ordine ſub-
ſequuti ſunt ad beatum vſque Muſonium:cuius etiamnum dogmata quantum apud nos cele-
britatis obtineant,manifeſtum eſt.Sabellij nanque peſtem, olim quidem motam, traditione
vero magni Gregorij conſopitam,renouare conantur: qui ne deprehendantur & conuincā-
tur, iſta cōtra nos ſomnia confinxerunt. Vos itaque valedicto temulentis hiſce capitibus,
quibus ſuffumigatio illa crapulæ ſurſum inæſtuans phantaſmata gignit: veſtrum damnum ab
iis perci-

Admirabilis Baſilij modeſtia.

Vide Monodiam Gregorij Nazāzeni.

παροίνιον διήγημα

Baſilij apologia à ſimili.

χρησμολόγοι καὶ ὀνειροσκόποι.

Neocęſarié. Greg. intellige

A iis percipite,qui & vigilantes ſunt,& propter timorem dei tacere nequeunt. Iudaiſmus eſt,Sabelliſmus iſte, ſub prætextu Chriſtianiſmi in euāgelicam prædicationem ſubinuectus. Qui enim tres illas patris,& filij,& ſpiritus ſancti perſonas rem dixit eſſe vnam, vnamq; trium poſuit hypoſtaſim,quid aliud fecit? An non ſempiternam,quę ante ſecula fuit,vnigeniti eſſentiā negat? Negat ſimul & per diſpenſationem illius ad homines aduentum,deſcenſumq; ad inferos,reſurrectionem & iudicium. Negat autem & proprias ac diſcretas ſpiritus operationes.

Sabellij hæreſis.
πολυπρόσωπον
οἰκονομικὴν ἐπιδημίαν

Apud vos vero iam eſſe audio,qui etiā inconſideratiora audeant, quàm ineptus auſus eſt Sabellius. Dicunt enim,qui id audierunt : eos qui apud vos ſapientes ſunt contendere ac dicere,
B nomen vnigeniti non eſſe traditum:eſſe vero nomen oppoſiti, atque in iſto tāquam proprio ipſorum inuento plurimum gloriari ac ſuperbire. Dictum eſt enim,inquiunt, Ego veni,in nomine patris mei, & non accepiſtis me : ſi alius in nomine ſuo venerit, illum accipietis. Et quia dictū eſt: Docete omnes Gentes,baptizantes eos in nomine patris,& filij, & ſpiritus ſancti,manifeſtum eſt,inquiunt,vnum eſſe nomen. Nō enim dictum eſt in nominibus,ſed in nomine. Hæc vobis cum rubore ſcripſi:quoniam de noſtro ſunt ſanguine quidam, qui iſtis ſunt obnoxij,& contra meum ipſius animum ingemiſco: quoniam perinde atque ſolent quibus cū duobus pugnandum eſt,vtraſque falſæ doctrinæ exorbitationes repellendo & ſternendo,cōpetens veritati robur aſſerere cogor. Hinc enim nos vellicat Anomœus:illinc,vt apparet,
C Sabellius. Sed obſecro vos,vt execrandis iſtis & neminem ſubuertere valētibus ſophiſmatis animum non aduertatis,ſed ſciatis,nomen Chriſti eſſe ſuper omne nomen, hoc ipſum ſcilicet nomen,quo filius dei vocatur & iuxta Petri ſermonem, non eſt aliud ſub cœlo nomē datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Ad illud autem, quod Chriſtus dixit. Ego veni in nomine Patris mei,hoc ſcire oportet,quod hoc ideo dixerit,vt principiū ac cauſam ſui patrem eſſe demonſtraret. Ex eo vero quod dictum eſt: Euntes baptizate in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti,non eſt putandum vnum duntaxat traditum eſſe nomen.

ἀνόμοιος

Quemadmodū enim qui Paulum & Siluanum & Timotheum nominat,tria quidem nomina dicit: per ſyllabam tamen, &, illa inter ſe coniungit : ita & qui patris & filij & ſpiritus ſancti nomen dicit: cum tria dicat coniunctione illa complexus : vnicuique nomini propriū
D ſubeſſe ſignificatum docet. Quapropter & rerum in ſe ſignificationem habent nomina,res vero diſcretam & abſolutam habere eſſentiam nemo eorum qui vel ſenſu præditi ſunt, ambigit. Patris enim & filij & ſpiritus ſancti natura quidem eadem eſt & diuinitas vna : nomina vero diſcreta, determinatas nobis & abſolutas intelligentias offerunt. Impoſſibile nanque eſt,mentem vniuſcuiuſque nominis propriæ ſignificationi intentam, non poſſe ſeparatam & patri, & filio, & ſpiritui ſancto glorificationem aſſignare & offerre. Itaque ſi negant ſe iſta dicere, aut ad hunc modum docere, correcta ſunt quæ ſalua volumus. Quanquam difficilem illis negationem video : propterea quòd complures habemus ſermonum iſtorum teſtes. Veruntamen nullam habebimus præteritorum rationem, modò præſentia ſanentur.

σκοποῦμεν τὰ παρελθόντα

E Si vero in iſtis perſeuerauerint : cogemur & ad alias eccleſias acceptum damnum proclamare, efficereq; vt à pluribus ad vos epiſcopis mittantur literæ, quibus impij huius figmenti magnitudo deſtruatur. Aut enim ad diligentiam & cautionem nonnihil proderit præſens iſta conteſtatio : aut nos in iudicio à culpa liberos reddet : imò iam libris ſuis has nugas proſtrarunt:quas primum illi & Meletio epiſcopo homini dei miſerunt : & ab illo condigno accepto reſponſo, perinde atque propter naturæ mutilationem pudefieri ſolent quæ monſtra pepererunt : ita & ipſi turpes ſuos fœtus competentibus abditos tenebris lactant ac nutriunt.

διαμαρτυρία τοῦ Βασιλείου

Dederunt autem experimentum aliquod per epiſtolam etiam ad eiuſdem nobiſcum ſententiæ Anthimum Thyanorum epiſcopum de eo, quod Gregorius in expoſitione fidei dixerit:patrem & filium iuxta mentis quidem conſiderationem duos eſſe, hypoſtaſi vero vnum.
F Hoc autem non dogmaticè ſed contentioſè in diſputatione aduerſus Aelianum dictū eſſe, intelligere nequiuerunt : qui propter intelligendi ſubtilitatem beatos ſeſe reputant : in qua concertatione multi ſunt eorum quæ deſcripta ſunt, lapſus : quemadmodum, ſi deus volet, ex ipſis verbis oſtendemus. Quandoquidem ſanè qui Gentilem ad credendum perſuadere nititur,is non putat ſibi circa verba exactius diſceptandum eſſe : ſed alicubi conſuetudini eius quem ad fidem inducit,nonnihil condonat : dummodo principalibus ac neceſſariis non reluctetur. Quapropter & multas inuenias illic voces, quæ iam hæreticis plurimum addant roboris, vtpote creatura, & factura, & ſi quid aliud eiuſmodi eſt. Inuenias etiam multa quæ ad hominis coniunctionem pertinent : quæ ad diuinitatis rationem referunt : qui præter

ἑλληνικῶς

y eruditio-

eruditionem quæ ſcripta ſunt audiunt : quale & hoc ipſum eſt quod ab iſtis circũfertur. Eſt G
nanque & hoc probè tenendum,quod quemadmodum in errorem multorum deorum incidit,qui eſſentiæ diuinæ cõmunionem negat: ita Iudaiſmo obnoxius redditur: qui proprietatẽ ac diſcretionem ſubſiſtentiarum non admittit.Oportet enim mẽtem noſtram, quaſi ſubiecto cuidam fundamento innitentem , characteresq; illi euidenter impreſſos : in certa eius quod quæritur intelligentia & comprehenſione fundare. Niſi enim paternitatem intellexerimus, proprietatemq; illius in eo quo ſeparata eſt conſiderauerimus: quomodo poterimus competentem de deo cogitationem accipere? Non enim ſatis eſt perſonarum numerare differẽtias,

γνώμη memorabilis.

ſed fatendum eſt vnamquanque perſonam in vera eſſe ac certa ſubſiſtentia. Alioqui figmentũ illud perſonarum quæ non habeãt ſingulæ ſuam peculiarem hypoſtaſim, neque ipſe Sabellius H
reprobaſſet:cum diceret eundem deum, in ſubiecto quidem vnum exiſtentem : ad res tamen neceſſarias quotidie ac paſſim incidentes transformatum,aliquando patrem, aliquãdo filiũ, nonnunquam ſpiritum ſanctum dici.Errorem hunc iam olim ſopitum infandæ iſtius hæreſis inuentores nunc renouant:qui dum ſubſiſtentias perſonarum irritant, ſimul nomen filij dei pernegant:quos niſi aduerſus deum iniquitatem loqui deſtiterint: cũ negatoribus Chriſti deplorare oportebit.

ἀνωνύμου αἱρέσεως

Collatio.

Hæc vobis neceſſariò ſcripſimus:ad hoc , vt peruerſarum doctrinarum peſtes obſeruetis . Siquidem enim pernicioſis pharmacis aſſimilandæ ſunt prauæ doctrinæ, quemadmodum ſomniatores quoque veſtri dicunt:cicuta reuera ſunt & aconitũ, iſta figmẽta:aut ſi quod aliud eſt letale venenum.Non noſtri ſermones, ſed hæc ſunt animarum venena,quæ temulentæ illæ vociferãtur , innumeris propter affectionum varietatem phãtaſiis re- I
fertæ,quibus hoc erat, ſi ſaperent, agnoſcendum , quod impollutas & ab omni macula puras animas donum prophetiæ illuſtrat.Neque enim ſpeculum,ſi pollutum ſit : imaginum poterit impreſſiones recipere : neque anima ſecularibus occupata curis & carnalis ſenſus affectionibus obtenebrata illuminationis ſpiritus ſancti capax eſſe valebit. Non enim mox quodcũque ſomnium prophetia eſt , dicente Zacharia.

Ex collatione argu.

Zach.10.

Dominus phantaſiam fecit , & pluuiam imbriferam:quapropter diuinatores loquuti moleſtias , & ſomnia vana protulerunt. Iſti autem qui ſecundum Eſaiam ſomniantes,in cubilibus oſcitare dormitareq; gaudẽt , & hoc ignorãt, quòd plerunque propter filios inobedientiæ operatio mittitur erroris, & ſpiritus mendax eſt, K
qui,cum in pſeudoprophetis eſſet, Achab Regem decepit. Iſta ſcientes opórtebat non vſq; adeò ſuperbire,vt ſibiipſis prophetiæ donum adſcriberent : qui & auguris Balaam cautionem non aſſequi probantur.Is enim cum à Rege Moabitarum magnis eſſet muneribus aduocatus, auſus non eſt aliquam præter voluntatem dei vocem emittere, aut Iſraëli maledicere, cui nõ maledicebat dominus.Itaque ſi phantaſiæ quas iſti in ſomniis habent , cum præceptis domini concordant,contenti ſint euangeliis , quibus non eſt opus vt aliquo ſomniorum auxilio fide digna reddantur.Si vero pacem ſuam nobis reliquit dominus,nouumq; dedit mandatum, vt nos diligamus mutuo,ſomnia vero iſta pugnam ac diſſidium dilectioniſq; extinctionem docent,non dent occaſionem ac locum diabolo per ſomnium mentes ipſorum inuadendi , neque maioris phantaſmata ſua faciant autoritatis quàm ſalutarem doctrinam. L

In Sozopoli agentibus Magni Baſilij epiſtola, Iacobo Mycræo interprete. LXV.

Accepi literas , fratres chariſſimi , quas de rerum veſtrarum ſtatu ad me ſcripſiſtis. quod nos curarum participes facitis ad neceſſaria vobis & ſtudio digna obeunda, gratiam domino egimus.Porrò indoluimus,vbi nunciatum nobis fuit,præter Arianorum tumultum graſſantem in eccleſiis,& confuſionem quam illi de fidei verbis excitarũt, aliam adhuc nouam contentionem eſſe apud vos obortam, quæ in magnam anxietatem fratres perducat.Nam ſcripſiſtis nobis hominum noua dogmata,& auribus fideliũ inſueta, tan- M
quam ex ſcripturarum videlicet diſciplina introducentium.Cæterum poſuiſtis eſſe quoſdam iſtic,qui ſalutarem Ieſu Chriſti diſpenſationem diſſoluunt,quantum ad eam nõ attinet: & magni myſterij gratiam ſpernentes,quod à ſeculis tacitum eſt,ſuo autem tempore manifeſtum. Cum dominus omnia neceſſaria generi humano eſſet proſecutus , aduentum proprium nobis in omnibus gratificatus eſt. Iuuit enim ſuam ipſius creaturam , primum per Patriarchas, quorum vitæ exempla & regulæ erant illis propoſitæ, qui Saluatoris volebant inſequi veſtigia,& iuxta ſimilem illis zelum peruenire ad bonorum operum perfectionem. Deinde legem dedit in auxilium per angelos ipſam ſtatuens in manu Moſis . Poſtea prophetas qui annunciarent

A ciarent ſalutē futuram. Iudices, Reges iuſtos, qui poteſtatē in manu occulta ederent. Poſt hos omnes in diebus extremis ipſe apparuit in carne, natus ex muliere, natus ſub lege, vt legi ſubditos redimat, vt adoptionem reciperemus. Si igitur non eueniſſet domini in carne aduētus, non dediſſet redemptor pro nobis pœnam morte, non diſſipaſſet mortis regnum per ipſam. Si enim aliud eſſet cui mors dominaretur, aliud à domino aſſumptum eſſet, nō ceſſaret mors quæ ipſius ſunt peragere: non noſtrum lucrum facti fuiſſent carnis deum geſtantis cruciatus: non occidiſſet peccatum in carne: non viuificati eſſemus in Chriſto, qui in Adā eramus mortui. Non recreatum quod cecidit: non inſtauratum quod corruptum: nō placatum deo quod
B per imposturam ſerpentis erat abalienatū. Hæc enim omnia tolluntur ab iis, qui cœleſte corpus habentem dicunt dominum adueniſſe. Quis vſus ſanctæ virginis, ſi non ex maſſa Adam Chriſtigera caro erat aſſumenda? Verum quis tam audax, vt Valentini dogma iam olim ſuppreſſum, ſophiſticis verbis, ſcripturarūque teſtimonio denuo nunc excitet, renouetq́;? Non enim recentior opinionis impietas eſt, ſed olim ab inſulſo ſtolidoq́; Valētino incepit, qui paucas Apoſtoli dictiones dilacerans, impium ſibiipſi figmentum parauit, formam dicens ſerui, & non ipſum ſeruum aſſumpſiſſe: & in figura dominum natum eſſe affirmans, ſed non ipſum hominem ab eo aſſumptum. His finitima ſolent iſti effutire, quos deplorare conuenit, nouos nobis introducentes tumultus. Quod autem dicunt in ipſam deitatem humanos affectus in-
C cidere, eorum eſt qui parum compotes mentis exiſtunt, neque ſciunt alios carnis affectus, alios carnis animatæ, alios animæ quæ corpore vſa eſt. Carnis igitur proprium, ſecari, imminui, diſſolui. Econtrario carnis animatæ, fatigari, dolere, eſurire, ſitire, ſopore detineri. Animę corpore vtentis, triſtitiæ, infelicitates, curæ, & id genus alia. quorum aliqua naturalia & neceſſaria ſunt animanti, aliqua ex voluntate praua, quæ propter vitæ intemperātiam, & neglectum virtutis vſum inuehuntur. vnde apparet dominum alios naturales affectus ad veritatis confirmationem ſuſcepiſſe, non iuxta imaginationem aſſumptæ humanitatis. Prauas autem affectiones, quæ puritatem vitæ noſtræ inquinant, eas tāquam immaculata deitate indignas,
D abieciſſe creditur, ob hoc enim dictus eſt, in ſimilitudine natus carnis peccati. Nō enim in ſimilitudine carnis, vt his videtur, ſed in ſimilitudine carnis peccati. Quapropter carnem noſtram cum naturalibus ipſius affectibus induit. Peccatum autem non fecit. Sed quemadmodū mors in carne per Adam ad nos tranſmiſſa, à diuinitate abſorpta eſt, ſic & peccatum inſumptum iuſtitia Ieſu Chriſti. Quare nos in reſurrectione carnem ſumemus neque morti ſubditam, neque peccato obnoxiam. Hæc ſunt, fratres, Eccleſiæ myſteria. Hæ patrum traditiones. Prædicimus cuilibet dominum timenti, & dei iudicium expectanti, ne variis perperam commoueamini diſciplinis. Si quis aliter docet, nec credit ſanis fidei ſermonibus, ſed ſpiritus oracula contemnēs, propriam doctrinam euangelica potiorem ſtatuit, talem vitetis. Sed dominus poteſtatem aliquādo præbeat, vt vnà liceat eſſe, & quæ ſermoni noſtro deſunt, ea præſen-
E tes impleamus. Ex multis ſiquidem pauca vobis nūnciamus, vt qui noluerimus epiſtolæ mēſuram excedere, habeamuſque perſuaſum etiam breuiuſculam admonitionem iis qui timent dominum ſufficere. Vale.

In Photinianos & Valentinianos ἐκ φυράματος.

Col. Ad ę ad Chriſtum

Nicopolitanis Baſilius Magnus. LXVI.

QVando malum proſpero ſucceſſu augeri, veſtram vero pietatem languere animūq́; vos propter irremiſſas calamitates deſpondere video, mœſtitia repleor. Quādo verò contrà magnificam dei conſidero manum, quomodo is nouerit eos qui confracti ſunt, in priſtinum gradum reſtituere, iuſtos diligere, ſuperbos conterere, & deponere potentes de ſede, mutata iterum ſententia ſpei beneficio alacrior fio. Noui autem, ꝙ orationibus
F veſtris motus, velocem nobis dominus conceſſurus ſit tranquillitatem: duntaxat ab oratione non deficiatis, ſed quæ verbis alios docetis, horum præſenti tempeſtate omnibus ipſo operē euidentia ſtudeatis proponere exempla.

παραμυθική

Ad eccleſiam Ancyræ Baſilij Magni conſolatoria. LXVII.

IAm aliquandiu nobis ſilentium incuſſit conſternatio illa quam acerbitas intulit mali, quod vobis accidiſſe nuntiatum eſt. Poſtquam vero à ſtupore linguæ quem quaſi grādi tonitruo aures percuſſi paſſi ſumus, parumper reſpirare datum eſt: neceſſariò iam ſuper eo quod accidit ingemuimus: iſtamq́; vobis interea dum lugemus miſimus epiſtolam: non vt vos conſolaremur: (quis enim ſermo excogitari poterit, qui tantę calamitati me-

παραμυθική Solatur eos, vel magis deflet mortē epiſcopi ipſorum.

deatur) ſed vt dolorem cordis noſtri quantum fieri poteſt hac vobis lugubri voce ſignifica- G
remus. Opus nunc haberem illis Hieremiæ lamentationibus, & ſi quis alius beatorum vi-
θρήνων. rorum calamitatis alicuius magnitudinem affectibus percitus lamentatus eſt. Mortuus eſt
πένθικον vir qui columna erat & ſtabilimentum eccleſiæ. Imò magis ad beatam vitam ſublatus à nobis
abſceſſit. Haud parum autem periculi eſt ne ſubtracto hoc fundamento ſimul cum illo multi
decidant: & quæ in nonnullis ſunt putrida ac marcida manifeſta fiant. Clauſum eſt os, quod
hactenus & competenti fidutia, & ſermonibus gratiæ ad fraternitatis ædificationem, ſcaturi-
uit. Ablata ſunt conſilia mentis, quæ reuera diuinitus agitabatur. O quoties animũ meũ
(accuſabo enim meipſum) nonnihil contra hunc virum indignationis ſubiit: quòd totus hoc
deſiderio tenebatur, vt diſſolueretur & eſſet cum Chriſto: nec hoc pluris faciebat, vt diutius H
propter nos in carne maneret. Cui nam deinceps eccleſiarum curam imponemus? Quem in
rebus hiſce triſtibus accipiemus conſortem? Quem habebimus modeſtiæ ac temperantiæ di-
πελεκάνι ſpenſatorem? O grandem prorſus ac triſtem deſolationem. Quàm planè pelecano ſolitudinẽ
ἐρημικῷ. incolenti ſimiles facti ſumus? Attamen ſi coniuncta eccleſiæ membra, & ab illius præſidentia,
tanquam anima quadam in vnam ſympathiam iuſtamq; ſint communionẽ coaptata, ſolidè
ἁρμολογίαν cõſeruantur ad ſpiritualẽ concentũ per vinculũ pacis, cõſeruabunturq; in ſempiternũ, largiẽ-
te deo, vt firma & immota maneant beatæ illius animæ opera, quibus pro eccleſiis dei decer-
ἀγών. tauit. Alioqui haud exiguum certamen ſupereſt, ne contentiones & ſeditiones, dum eligen-
dus eſt præſul, renaſcentes, omnem ſimul laborem, ſi contigerit diſſidium, ſubuertant. I

Senatui Tyanorum Baſilij Mgni epiſtola. Iacobo Mycræo interprete. LXVIII.

προτρεπτικὴ PRofunda detegens, & cordium conſilia perſcrutãs dominus, dedit etiam humilibus
prudentiã difficilium, vt nonnulli exiſtimant, machinamentorum. Nihil igitur nos
latuit, neq; ex factis aliquid occultatum. Attamen nos neque videmus neque audi-
mus quippiam aliud, quàm dei pacem, & quæ ad ipſam maxime ſpectant. Si enim alij potẽtes,
atque magni, ſuiſque viribus confiſi: certe nos, qui nihil ſumus, & paruæ autoritatis, nunquam
nos attollemus, vt in ſolitudine poſſimus rebus ſupereſſe: cum exactè ſciamus nos magis vni-
uſcuiuſque fratrum auxilio indigere, quàm altera manus alterius. Porro quòd in ipſa corpo- K
βεβαίωσις a ſimili ris ſtructura cõmunio eſt neceſſaria, dominus nos docuit. Quum enim hæc ipſa noſtra mẽ-
bra reſpicimus, quòd vnum non ſibiipſi ad functionem ſatis eſt, quomodo cenſebo meipſum
mihi ſufficere ad vitæ negotia obeunda? Neque enim pes tuto ierit altero non ſubleuante. Ne-
que oculus ſane viderit, niſi alterum habeat ſocium, & cũ eo vnanimiter viſibilib' ſe obiiciat.
Iam auditus exactior eſt, qui per vtroſque meatus vocem recipit. Et multo validior appre-
hẽſio digitorum communione. Adhæc, nihil eorum vel quæ à natura, vel quæ ex inſtituto re-
cte peraguntur, ſine conſortis conſpiratione perfici videmus: cum etiam deprecatio ipſa cõ-
ſonantes non habens, multo eſt inualidior. Ac dominus dixit, cum duo aut tres vnanimes ip-
ſum inuocant, in medio ſe illorum fore. Inſuper diſpenſationem ipſam dominus ſuſcepit, vt L
per ſanguinem crucis ipſius, ſiue terrena, ſiue cœleſtia pacificaret. Quare ob hæc omnia in pa-
ce manere vitæ noſtræ reſiduos dies precamur. in pace eſſe dormitionem noſtram optamus.
Pro hac neque laborem effugere qualemcunque decreui, non humile quid ſonare vel facere,
non itineris longitudinem abhorrere, non aliud quid moleſtum detrectare, vt ex præmiis pa
cificationem conſequamur. Et ſi quis nos hæc docentes ſequatur, hic optimus etiã precatio-
nis terminus exiſtit. Sin autem in diuerſum trahatur, ego quidem neque ſic à meo iudicio re-
cedam: ſinguli autem ipſimet ſuorum operum fructus in die retributionis agnoſcent. Vale.

*Italis & Gallis, deo dilectiſsimis & ſanctiſsimis fratribus, & coadiutoribus in Italia & Gallia vna-
nimis & concordibus epiſcopis Meletius, Euſebius, Baſilius in domino Salutem.*
Iacobo Mycræo interprete. LXIX. M

γνώμη SAepe etiam ſuſpirium ex alto cordis editum, ſolatium aliquod animis indoleſcen-
tibus adfert, atque lachrymæ erumpentes afflictionis copiam diſcutiunt. Nobis au-
tem, quòd affectus noſtros vobis aperimus, non tantum ſolatij experimur, quan-
tum gemitus & lachrymæ exhibent, verum quædam nos ſpes etiam melior fouet.
Nam forſan ſi vobis ea quæ moleſtant nũciemus, incitabimus vos ad noſtrum auxiliũ, quod
iamdudum à vobis pro orientalibus eccleſiis expectauimus, ſed nondum ſumus aſſequuti,
deo plane noſtra gubernante ſecundum inuiſibilia eius iudicia, qui nos longiori tempore his
infeſtari

A infeſtari tentationibus voluit. Non enim ignoratis noſtra negotia fratres honore præcipuo digni vt quæ extremi orbis fines auditu perceperint. Neq; omnino alienos ab affectu fratrum vnanimũ vos autumo, cũ ſitis diſcipuli Apoſtoli docentis cõplementũ legis eſſe proximi dilectionẽ:ſed verũ quod diximus iuſtum dei iudiciũ,impetum veſtrum cohibuit, qui pro peccatis æquã afflictionẽ inſtituerit. Atqui nunc vos adhortamur, vt veritatis zelo incumbatis, & noſtrũ cõdolentiæ,vbi didiceritis etiã quæ antehac vos latuerunt, à pio fratre noſtro Sabino coadiutore:qui vobis poterit etiam quæ in epiſtola non cõprehenſa ſunt,cõmemorare:per quẽ,inquam,virum adhortamur vos,vt viſcera miſerationis induatis, omnique ſepoſita ſegnitie dilectionis ſtudiũ recipiatis,neq; viæ longitudinẽ,neq; domus negotia, neq; aliud quid B humanum cauſemini.neq; enim vna eccleſia, neq; duæ vel tres in grauem hanc tempeſtatem illapſæ periclitantur,ſed à finibus Illyrici ad Thebaidem vſq; hæreſeos malũ depaſcitur, cuius praua ſemina prius quidem inauſpicatus Arius ſparſit,radicitus autem fixa à multis in medio viris impietatem ſtudioſe colentibus nunc pernicioſos fructus generarũt. Euerſæ ſunt pietatis doctrinæ,confuſa ſolutaq; pietatis vincula:dominandi libido eorũ qui nõ timent dominũ, præfecturas inuaſit,& ex propatulo præmiũ impietatis præfectura propoſita eſt. Qui in grauiorẽ blaſphemiã relapſus eſt,in populi epiſcopatum præ aliis eligitur. Perit grauitas põtificũ, paſtores cũ ſcientia gregẽ domini reliquerunt, dum præfecti diſtributiones pauperũ in proprios vſus donaq; ſemper inſumunt.Canonum exacta obſeruatio peſſum iuit,multa peccandi C libertas patet.Nam qui fauore humano ad imperium deuenerunt, eodẽ ipſo fauoris gratiam implent.Iuſtũ iudiciũ periit.quiſque cordis ſui deſiderio ambulat. malitia immodica, populi immorigeri,præfecti non libere loquuntur. Nã qui per homines ſibiipſis poteſtatẽ acquiſiuerunt,ſerui ſunt eorũ quorum fauore adiuti ſunt.Iam etiam arma belli inuicem, vltio videlicet ſanæ doctrinæ,excogitantur:& priuatas inimicitias occultantes, pro pietate odium gerere aſſimulant. Alij vero ob turpiſſima reprehenſionem à ſe declinantes, populum in contentionem accendunt,vt cõmunibus malis ſua vitia adũbrent,abſcondantque.Quare etiã bellum hoc praua operantium,irritum eſt,dum communem pacẽ, tanquam occultã ipſorũ ignominiam detegentem,fugiunt.ob hæc rident infideles,imbecilles fluctuant, fides in ambiguo eſt, ignorantia animis obfunditur, ꝙ adulterantes verbum in malitia veritatem videantur imi- D tari. Taceo enim impiorũ ora.omnis blaſphema lingua diſſoluta eſt, prophanata ſunt ſacra. ex populo qui ſanæ mentis ſunt,deprecatorias domus ſiue oratoria fugiunt, tanquam impietatis ſcholas.In ſolitudine vero ad cœleſtem dominũ cum ſuſpiriis & lachrymis manus attollunt.Cæterũ,ad nos quoque venerunt quæ in plurimis ciuitatibus geſta ſunt.Populus cum mulieribus & pueris ipſiſque ſenibus ante portas effuſus,ſub dio preces fundunt, omnes aëris iniurias cum magno animo ſuſtinentes,& auxilium à domino expectantes.Quæ deploratio his calamitatibus digna aut par eſſe poſſit?quales lachrymarũ fontes his malis ſufficient?Quãdiu igitur ſtare quidem adhuc videntur,tãdiu adhuc veſtigium veteris ſtatus perſeruatur, priuſquam conſummatum eccleſiis naufragium eueniat.Præſens inſtat iam nobis, inſtat inquam, E integerrimi fratres:porrigite manus,in genua inclinate. Cõmoueantur in vobis fraterna veſtra viſcera,profundatis lachrymas condolentiæ, & non negligite dimidium orbis ab erroribus abſorptum.non ſinite extingui fidem,apud quos primum illuxit. Quid igitur facientes, rebus occurretis?& quomodo erga oppreſſos condolentiam oſtendetis, id à nobis nequaquã vos diſcere oportebit, ſed ſpiritus ipſe ſanctus vobis ſuppeditabit, nimirum vt cito auxilium præſtetis,quo comprehẽſos ſeruetis incolumes,& qui adſunt fratres complures. Nã peregrinantes ſynodi exiſtunt ſupplementũ,vt non ſolum ex legatorũ grauitate,ſed etiã proprio numero,ad inſtaurationem fidei fiduciã habeãt: qui etiam in Nicæa ſcriptã à patribus veſtris fi- F dem renouabunt,& hæreſim funditus extirpabunt,& eccleſiis pacifica prædicabũt: eos qui nõ idẽ ſentiunt,in concordiã ducentes.Hoc enim nimirũ omnium miſerrimũ eſt,ꝙ & pars quæ ſanioris doctrinæ eſſe videtur,inuicem diuiſa eſt: & circũſtant nos perſimiles afflictiones iis ſane quæ in Veſpaſiani obſidione vrbi Hieruſalẽ acciderunt. huius ſiquidẽ populus ſimul extraneo bello occupabatur,ſimul & inteſtina ſeditione eiuſdẽ tribus cõſumebatur. Nobis autẽ præter apertũ hæreticorũ bellum,adhuc etiã ille qui ab vnanimis doctrina exiſtimatis diſſidet, ad extremã imbecillitatẽ eccleſias deduxit:propter quæ potiſſimũ à vobis præſidiũ deſideramus, vt qui apoſtolicã fidẽ profitentur,ſchiſmatis quæ nouerint diſſolutis, deinceps authoritati eccleſiæ ſubiiciãtur,vt ſanum Chriſti corpus fiant,omnibus membris ad integritatem redactis. Ac nõ ſolum aliorum bona laudibus extollamus,quod nunc facimus, ſed noſtras quoque ipſorum

Eadẽ regerminat noſtra ætas

Huc oculos appellite veſtros Eccleſiæ Chriſti præſules

ἄσπονδος πόλεμος irrecõciliabile bellum.

ſorum eccleſias inſpiciamus,veterem integræ doctrinæ gloriam adeptas. Indubie enim ſumma laude dignum iudico,quòd vobis à domino conceſſum eſt, vt fucatum à probato puroq; diſcernatis:patrum autem fidem ſine vlla prçuaricatione prçdicetis,quam & nos ſuſcepimus, cognouimuſque ex Apoſtolicis characteribus formatam , coniuncti quoque ipſi & omnibus quæ ſynodi ſcriptura regulariter & legitime ſunt inſtituta. G

Vere pientißimis ac deſideratißimis fratribus,concordibuſq; comminiſtris Galliæ & Italiæ Epiſcopis Baſilius Cæſariæ Cappadociæ Epiſcopus. LXX.

Collatio eccleſiæ ad corpus

DOminus noſter Ieſus Chriſtus quoniam omnem eccleſiam dei ſuũ ipſius corpus nominari ſuſtinuit,& vnũquenq; noſtrum alterius eſſe mẽbrum declarauit:dedit quoq; nobis,vt erga omnes iuxta membrorum cõſenſum,amicè ſimus affecti. Quapropter etiãſi habitationibus ſumus alter ab altero quàm longiſſimè diſſiti ac dirempti: ratione tamẽ coniunctionis huius,propinqui ſumus inuicẽ. Quoniã igitur pedibus caput dicere nõ poteſt: non eſtis mihi neceſſarij:planè neq; vos amicitiam nobis renũtiare ſuſtinebitis : ſed tantũ vos ad commiſerationem permouebũt adflictiones noſtræ,quibus propter peccata noſtra traditi ſumus,quantum nobis congratulationis adfert, quod in pace quam vobis largitus eſt dominus celebres eſtis . Hac itaq; ratione & nũc & aliàs dilectionem veſtrã voce lugubri opplorauimus:vt noſtræ miſeriæ condoleatis ac ſuccurratis. Verum planè prohibiti eſtis:ne ad iuuãdum nos excitaremini:propterea quòd vltio diuina qua caſtigandi eramus, nõdum eſſet impleta. Nam hoc potiſſimum eſt,quod requirimus,vt ipſi quoq; Imperatori per veſtram pietatem innoteſcat:orbis noſtri perturbatio cõfuſioq;. Hoc ſi factu difficile fuerit,vt vel aliqui veſtrum ad viſendũ & conſolandum afflictos veniant : qui ipſis oculis cõſpiciant,calamitatem. Orientis quæ auditu percipi nequit:propterea quòd nullo vobis ſermone res noſtras dilucidè exprimere poſſumus. Perſequutio nos apprehendit,fratres colẽdiſſimi, perſequutionum omnium grauiſſima. Abiguntur enim paſtores,vt greges diſpergantur. Et quod omnium eſt duriſſimũ,neq; qui affliguntur,per martyrij certitudinẽ illatas paſſiones tolerant:neq; plebs martyrum loco athletas habet ac veneratur:propterea quòd Chriſtianorũ nomine tecti ſunt perſequutores. Vnum iam crimen eſt,quod vehementer punitur:ſi paternas quis traditiones diligenter obſeruet. Ob hanc cauſam paternis ſedibus abiguntur pij , & ad ſolitudines migrare cogũtur. Nũlla eſt apud Iudices iniquos cani capitis reuerentia non iam vlla cõſpicitur religioſæ pietatis exercitatio,nulla conuerſationis initur ratio , quæ ad euangelij normã ab adoleſcentia ad ſenectã vſq; legitimè perficiatur:ſed cũ nemo ſceleratus ſine certis indiciis cõdẽnetur:epiſcopi ſola intercedente calumnia dãnantur : & nulla euidenti probatione aſſertis ac corroboratis criminationibus,ſuppliciis traduntur. Nonnulli ne nouerunt quidẽ accuſatores ſuos,neq; tribunalia viderunt:neq; delati ſunt primum,ſed nocte intempeſta abrepti, in exiliũ fugati ſunt:ſolitudinis calamitatibus ad mortẽ vſq; traditi. Quæ vero iſta cõcomitẽtur neminem latet:etiã ſi nos ſileamus. Exilia presbyterorum,exilia diaconorũ,totiuſq; cleri de populationes. Neceſſe enim eſt vel adorare imaginẽ, vel ſæuæ flagrorũ flammæ tradi. Gemitus plebis,lacrymæ cõtinuæ & per ſingulas domos & publicè omnibus quç patiuntur inter ſe cõplorãtibus. Nemo enim corde eſt adeò vſq; lapideo, vt patre priuatus placidè ferat orphaniã. Sonitus lamentantiũ in ciuitate,ſonitus in agris,in viis,in ſolitudinibus. Vox vna omniũ miſeranda ac triſtia loquentiũ. Sublatũ eſt gaudium,& lætitia ſpiritualis,in luctũ mutatæ ſunt feſtiuitates noſtræ. Domus precationum clauſæ ſunt. Altaria cultu ſpirituali vacant . Nulli amplius Chriſtianorũ cœtus,nulla amplius doctorũ præſidentia:ceſſarũt doctrinæ ſalutares: ceſſarũt panegyres ac feſtiui cõuentus publiciq;,hymnodiæ nocturnæ nõ habentur: neq; ſupereſt beata illa exultatio , qua domino credentiũ animæ in Synaxi ac cõmunione ſpiritaliũ chariſmatũ exhilarantur. Nobis iã dicere licet,ꝙ in hoc tẽpore ſit neq; princeps neq; propheta, neq; præſes,neq; oblatio,neq; incenſum,neq; locus vbi corã domino poſſit offerri ſacrificiũ ac miſericordia acquiri. Hæc ſcientibus ſcribimus:propterea ꝙ nulla orbis pars eſt, quæ calamitates noſtras ignoret. Quare nõ putabitis:ꝙ iſta vobis docendi, vel admonẽdæ diligẽtiæ veſtræ gratia loquamur. Nouimus enim,ꝙ noſtri nunquam ſitis obliti:non minus q̃ mater filiorum vteri ſui. Sed,quemadmodũ qui dolore aliquo occupantur , per gemitus ſolent releuare mœrorẽ:ita & nos facimus:vt mœſtitiæ grauitatẽ nonnihil refellamus:multiformes noſtras calamitates veſtrç dilectioni narramus,ſi quo pacto ad precandũ pro nobis aliquanto feruẽtius permoti,impetretis à domino, vt nobis placatus cõcilietur. Quòd ſi hæ tribulationes nos ſolos preſ-

Marginalia: H (beside "Dominus noster…"); I (beside "uimus:vt nostræ…"); Catalogus pſecutionũ p Cõſtãtiũ, Valẽtem, & Arianos; K (beside "tyrum loco…"); L (beside "fugati sunt…"); κλήρου λεηλασίαι. (beside "nem latet…"); M (beside "beata illa exultatio…"); Collationes exprimendis calamitatibus accommodæ (beside "tes nostras ignoret…").

A los preſſiſſent, viſum nobis vtiq; fuiſſet & ſilentio illas obtegere, & de adflictionibus pro Chri
ſto illatis gloriari: quoniã præſentis tẽporis adflictiones non ſunt pares ad gloriã quæ futura
eſt vt reueletur in nobis. Nunc autẽ metuimus, ne quandoq; malũ hoc acceptis viribus, inſtar
flammæ per accenſam & ardentẽ materiã ſerpentis ſeſeq; effundentis, ſi quæ vicina ſunt cor- μεταφορὰ
ripuerit & abſumpſerit, corripiat & remotiora. Hoc enim hæreſeos malũ cũcta depaſcitur, & elegans
periculũ eſt, ne vaſtatis noſtris eccleſiis, & ad ſanã incolatus veſtri partẽ ſerpat. Nos enim for
ſan primi quidẽ propter exuperans peccatum noſtrũ crudis iſtis hoſtium Chriſti dentibus vt
abſumamur, ſumus obiecti: fortaſſis autẽ, quod vero propius eſt, quoniã à noſtris locis exortũ
euangelion regni, in totum orbẽ egreſſum eſt: hac ratione cõmunis animarum noſtrarum ho Vt ab oriẽte in occidẽtẽ
B ſtis defectionis quoq; ſeminaria, quæ in eiſdẽ noſtris locis initiũ ceperunt: in vniuerſum orbẽ dimanauit fi
tranſmittere contendit. Nam quibus illuxit cognitionis Chriſti lumẽ, ſuper eoſdẽ & impie- des, ita & defectio.
tatis tenebras inducere cogitat. Adflictiones itaq; noſtras, veſtras reputate: tanquam germani
domini diſcipuli. Nõ impugnamur propter pecunias, nõ propter gloriæ ſplendorẽ, non pro-
pter aliquid aliud rerũ temporalium: ſed propter cõmunem theſaurum, propter hæreditatem
paternam, propter ſanã fidem in certaminis procinctu conſiſtimus arrecti. Lugete nobiſcũ ô
fratrum amantes. Occluſa nanq; ſunt apud nos piorum ora: reſerata vero eſt quælibet audax
blaſphemaq; lingua, eorũ qui aduerſus deũ loquuntur iniuſtitiam. Columnæ & ſtabilimẽtum
veritatis diſſipantur. Nos, qui tenuitatis gratia deſpicimur: fidutia loquẽdi deſtituti ſumus. Ip-
C ſi quæſo & pro hiſce populis decertatote, & nõ veſtra tantũ ſpectate: quoniã ad portus appuli-
ſtis tranquillos, per gratiã dei, quæ vos à turbine malorũ ſpirituum protegit: ſed & eccleſiis il
lis quæ per tẽpeſtatem iactantur, manus porrigite: nequando omni prorſus deſtitutæ auxilio
fidei naufragiũ patiantur. Ingemiſcite noſtri gratia. Nam vnigenitus blaſphematur, & nemo In Ariũ &
eſt, qui contradicat: ſpiritus ſanctus dehoneſtatur, & qui reprehendere poſſet fugatur. Error Macedoniũ
multorũ deorum obtinuit. Magnus apud illos deus eſt & paruus: filius, nõ naturæ nomen, ſed
honoris appellatio reputatur: Spiritus ſanctus nec ad ſanctæ trinitatis cõplemẽtum pertine- τριάδος
re, nec diuinæ beatæq; naturæ cõſors: ſed ex creaturarũ numero temerè & vtcunq; patri & fi-
lio adiectus eſſe docetur. Quis dabit capiti meo aquã, & palpebris meis fontẽ lacrymarum, &
D deplorabo cõplures dies populũ peruerſis iſtis doctrinis ad perditionẽ adactũ? In tranſuerſum
rapiuntur ſimpliciorũ aures, ac deinceps in conſuetudinem tranſeunt hæreticæ impietatis. In
iſtiuſmodi ſermonibus doctrinæ pluſq̃ impiæ educantur eccleſiæ infantes. Nã quid aliud etiã
facient? Baptiſmata ſunt apud hæreticos. Illi deducunt peregrè quouis progredientes: inui- Att. hæreti-
ſunt infirmos, ſolantur mœſtos, adiuuant laborantes & preſſos, omnis generis opẽ adferunt: corũ muſci-
myſteriorũ cõmunionem adminiſtrant. Quòd omnia per illos diſpenſantur ac perficiuntur: pulã, in quã
quaſi retinaculum quoddam eſt plebi quo ad illorũ concordiã aſtringuntur, ita vt breui tem- prĩcipes vi-
poris decurſu, etiam ſi reſtituatur aliqua libertas, nulla tamen ſpes reliqua futura ſit ad veri- ros irretiunt
tatis iterũ agnitionẽ reducendi eos, qui diuturnæ dilectionis vinculo hæreticis obſtricti ſunt. Zuingliani Muſculi.
E Quapropter cõplures ex nobis oportebat ad grauitatem veſtram accurrere, & vnumquenq;
rerũ ſuarum expoſitorẽ fieri. Iam vero & hoc ipſum, documentum vobis ſit adflictionis eius
in qua vitã viuimus planè miſerabilẽ, q͂ ne ad vos quidem detur viam capeſſere & proficiſci.
Nã ſi quiſquã eccleſiam ſuã vel breuiſſimo momẽto deſeruerit, plebẽ confeſtim inſidiatoribus
expoſitam relinquet. Verum per gratiam dei vnum miſimus pro multis, pientiſſimũ hunc &
dilectum fratrẽ noſtrum Dorotheũ Sympresbyterum, qui & quæcunq; literis noſtris nõ ſatis
exprimuntur, ſuaipſius poterit narratione adimplere: qui & cuncta diligenter perueſtigauit:
& zelo rectæ fidei ducitur, quem vbi pacificæ ſuſceperitis properè ad nos bona nobis ſtudij
veſtri, quo ad iuuãdum fraternitatem prædití eſtis, nuntia referentem remittite.

F *Alexandrinis Baſilius Magnus.* LXXI.

DE perſequutionibus apud Alexandriã & reliquã Aegyptum iamdudum ad nos fama παρακλη-
peruenit, animosq; noſtros affecit vt par erat. Expendimus enim aſtutiã belli diabo- τική
lici, quomodo is vbi eccleſiam ex perſequutione ab inimicis illata, multiplicari ma-
giſq; florere vidit, inſidias ſuas mutauerit: vt iam nos non ex aperto oppugnet, ſed occultas
inſidias ſtruat, conſilium ſuum per nomen Chriſtianum quod hæretici prætexunt, obtegens,
vt & eadem cum patribus noſtris patiamur, & tamen haud videamur pro Chriſto pati: pro-
pterea quòd & ipſi perſequutores noſtri Chriſtianorum nomine cenſentur. Iſta conſide-
rantes, plurimum temporis ex eorum quæ apud vos geſta nuntiata fuerant animos no-

ſtros ſtupore impleuerunt ac perculerunt. Reuera nanque inſonuerunt vtræque noſtræ aures, G
vbi cognouimus impudentem,& humano generi inimicam hæreſim eorũ qui vos perſequuti ſunt:quomodo nec aliquam venerati ſint ætatẽ,nec moleſtias caniciei, nec plebis dilectionẽ, ſed corpora verberarunt & dehoneſtarunt,inq; exilia eiecerunt ac bona diripuerunt, quæcũq; acquirere potuerunt:neq; humanã veriti condemnationẽ, neq; terribilem iuſti iudicis retributionem præuidentes iſta nos ſtupefecerunt, & ipſo propè ſenſu deſtituerunt. Acceſſit autẽ ad haſce animi mei diſceptationes,& iſta cogitatio: An eccleſias ſuas prorſus reliquit dominus? An nouiſſima hora eſt,& hoc pacto initiũ ſumit defectio, vt iam deinceps reueletur iniquus ille filius perditionis qui aduerſatur & extollitur ſupra omnẽ qui dicitur deus,aut numẽ?

παρέδωκεν

De Iudicio idẽ Baſilius, quod Greg. Romanus

Attamen ſiue tẽporaria eſt iſta tentatio,ferte eam vt boni Chriſti athletæ:ſiue omnimodę res H
noſtræ traditæ ſunt corruptioni,ne ſocordes ſimus ad ea quæ accidunt, ſed reuelationẽ è cœlis & apparitionem magni dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti expectemus. Si nanq; vniuerſa creatura ſoluetur,& tranſmutabitur figura huius mundi,quid fuerit inſolentiæ, ſi & nos, qui creaturæ portio quædam ſumus,cõmunes adflictiones tulerimus,tribulationibusq; traditi fuerimus:quas pro menſura potentiæ ſuæ ſuper nos iuſtus inducit iudex, qui nos tentari nõ ſinet ſupra quàm ferre poterimus,ſed & cum tentatione exitum dabit, vt ferre queamꝰ. Expectant vos fratres martyrũ coronæ. Parati ſunt confeſſorũ chori vt manus vobis porrigant,inq; numerum ſuum vos recipiant. Memores eſtote veterũ ſanctorum, quàm nemo ſit illorum delitiis & aſſentationibus patientię coronis dignus effectus:ſed omnes per magnas tribulationes I
ingreſſi,experimentum ſui dederint. Alij enim illuſionibus & flagellis explorati ſunt:alij tentati ſunt,diſſecti ſunt,occiſione gladij occubuerunt. Hæc ſunt,vnde decorantur ſancti Beatus eſt,qui dignus habetur vt pro Chriſto patiatur. Beatior is eſt qui abũdãtiores adflictiones tulit. Quocirca afflictiones præſentis tẽporis pares non ſunt ad gloriam quæ futura eſt, vt reueletur in nobis. Quòd ſi ipſe ad vos venire potuiſſem, congreſſu veſtro nihil fuiſſet charius, vt & athletas Chriſti viderem & complecterer,ac precum donorumq; ſpiritalium quę vobis data ſunt,conſortio potirer. Quoniam vero corpus habeo diuturno morbo confectum,ita vt ne lecto quidem deſcẽdere queam,& multi ſunt, qui inſtar luporum rapacium nobis inſidiãtur:occaſionem venantes,an quo pacto ouiculas Chriſti aliquando rapere poſſint:neceſſario K
per literas inuiſere vos inſtitui,obſecrans cum primis quidem, vt continuè pro nobis precemini,quò reliquos dies,aut etiam horas,domino ſecundum euãgelium regni ſeruire merear: deinde vero vt & imperitiæ meæ & literarum tarditati ignoſcatis. Nam ægrè nobis eius hominis copia facta eſt qui deſiderio noſtro ſeruire queat. Dico autem de Eugenio monacho filio noſtro,per quẽ vos obſecro,vt pro nobis & vniuerſa eccleſia oretis, deq; rebus veſtris reſcribatis vt cognitis illis alacriores reddamur.

Att.q̃ variis attriti ac ꝓbati pœnis ſancti oẽs.

Euaiſenis Baſilij Magni hortatoria epiſt. LXXII.

Licet quamplurimis adobruamur negotiis, & innumeris animus noſter diſtineatur L
curis,nunquam tamen ſolicitudinem eam, quam erga dilectionem veſtram gerimꝰ memoriæ noſtræ excidere paſſi ſumus, precantes deum noſtrum vt in fide perſeueretis,in qua ſtatis & exultatis in ſpe gloriæ dei. Reuera nanq; inſolens iam eſt ac vehementer rarum Eccleſiam videre ſynceram quę nihil ſit à malitia temporum iſtorum læſa,ſed integrã & inoffenſam ſeruet Apoſtolicam doctrinam,qualem præſentibus tẽporibus veſtram oſtendit:qui ſingulis generationibꝰ eos qui vocatione ſua digni ſunt, manifeſtat. Det vobis dominus cœleſtis Ieruſalem bona,pro eo, quod falſas contra nos calumnias in capita vaniloquorum reieciſtis: nec permiſiſtis vt cordibus veſtris ſeſe inſinuarent. Noui autem & perſuaſum habeo in domino, quòd merces veſtra multa, etiam ob hanc cauſam, ſit in cœlis. Sapienter enim hoc apud vos ipſos conſideraſtis, quod & verum eſt, quòd qui mala mihi reddiderunt M
pro bonis, & odium pro dilectione mea, qua eos proſequutus ſum, iam me calumniantur, eorum gratia, quæ ipſi deprehenduntur ſcripto æditis confeſſionibus approbaſſe. Et non ſolum hac ſibiipſis contrarietate repugnant, ſcripto nos traducentes, ſed quod & ab Epiſcopis illis qui Conſtantinopoli conuenerant communi decreto ab Epiſcopali functione depoſiti, depoſitionem non agnouerunt, Synodum eam appellantes Synodum reproborum: nec paſſi quidem eos vocari Epiſcopos, ne contra ſe prolatam ſententiam firmarent. Et cauſam adiecerunt, ob quam illi non ſint Epiſcopi: quoniam vt inquiunt, præſunt hæreſi. Hæc verò ante annos, nondum plenè exactos, decem & ſeptem facta ſunt. Erant autem ductores

προτρεπτικη.

Et in hæc tẽpora ipſi re uoluimur.

ἔγγραφα

eorum

A eorum à quib⁹ iſti depoſiti ſunt: Eudoxius, Euippius, Georgius, Acacius, & reliqui nobis ignoti. Qui vero iam eccleſiis dominantur, illis ſucceſſerunt: alij in illorum epiſcopatus ordinati: alij ab illis ipſis ad præſidentiam euecti. Dicant igitur nunc, qui hanc nobis infamiam intentant, quomodo hæretici fuerint illi, quorum depoſitionis ſententiã non agnouerunt: & quomodo iam orthodoxi ſint, qui & ab illis ad epiſcopatus euecti ſunt, & eandẽ ſententiam cum maioribus ſuis tuentur. Si enim Orthodoxus eſt Euippius, quomodo non Laicus eſt Euſtathius, qui ab Euippio eſt epiſcopatu depoſitus? Si vero hæreticus eſt Euippius, quomodo ab Euſtathio in communionẽ receptus eſt is, qui per manum Euippij ordinatus eſt? Sed hi ſunt B iſtorum ludi, quibus eccleſiis dei pro ipſorum commodo illudunt: qui & calumniari homines, & rurſus cõmendare conantur. Baſilidis Paphlagonici altaria, cũ Paphlagoniã tranſiret ſubuertit Euſtathius, & propriis mẽſis miſſæ munus perfecit: & iã Baſilidi ſupplex eſt, rogans vt ſe ſuſcipiat. Elpidium pientiſſimum fratrem, propterea quòd Amaſenis coniunctus eſſet excommunicauit: & nunc Amaſenis quoque ſupplex factus eſt petens illis coniungi. Quæ cõtra Euippium prædicauit, ſcitis vos ipſi, quàm fuerint horrẽda. Et nunc eos qui cum Euippio ſentiunt tanquam rectè docentes commendat ac celebrat, duntaxat ad confirmandum ipſius ſtudium & conatum cooperentur. Nos vero traducimur: non ideo quòd iniqui quicquã deſignemus: ſed quòd hoc ſibi putauerit apud Antiochenos profuturum. Quos autẽ anno præ- C terito ex Galatia accerſiuerunt, vt per ipſos autoritatem & confidentiam epiſcopatus accipere poſſent, tales ſunt, quales eos nouerunt quidem qui cum illis vel pauliſper vixêre. Mihi vero nondum tantum concedit otij dominus, vt acta illorum recenſeam: veruntamen multo ſtipati ſatellitio, ſuiſq; ſymmyſtis comitati totam ipſorum regionem tranſiuerunt, epiſcoporum habẽtes obſequia & famulatus. Introducti autem in ciuitatem magnificè cum autoritate concionati ſunt. Traditus eſt enim illis populus, traditum altare. Hi poſteaquam ad Nicopolim vſque progreſſi nihil eorum potuerunt quæ polliciti fuerant ad effectum perducere, quomodo reuerſi ſunt? Et quales in reuerſione viſi ſint, ſciunt qui pręſentes fuerunt. Ita perpetuò omnia ſuo ipſorum commodo metiri deprehenduntur. Si vero dicunt, quòd reſipuerint, oſtendant ſcripto ſuam reſipiſcentiam ſimulq; execrationem à fide per ſynodum Conſtanti- D nopolitanam, ſeparationemq; ab hæreticis, nec ſimpliciores ſeducãt. Talia ſunt quæ iſti agũt. Nos vero, fratres dilecti modici quidem momenti ſumus & humiles, ſemper tamen in eodẽ, per gratiam dei, conſtantes nunquam ad rerum innouationem conſenſimus: fides apud nos non alia in Seleucia, alia Conſtantinopoli, in Zelis alia, & in Lampſaco alia, & alia Romæ. Et quod nunc circunfertur fidei ſymbolum, non eſt à prioribus diuerſum, ſed vnum & idem. Sicut enim à domino accepimus, ita baptizamur: ſicut baptizamur, ita credimus: quemadmodum credimus, ita glorificamus, neque à patre & filio ſpiritum ſanctum ſeparantes, neque patri præponentes, aut filio antiquiorem eſſe ſpiritum ſanctum dicentes: quemadmodum blaſphemantium linguæ aſtruunt. (Quis enim vſque adeò temerarius fuerit, vt audeat dominica reprobata conſtitutione nominibus patris ac filij & ſpiritus ſancti E ſuo figmento alium excogitare ordinem?) Sed neque creatum dicimus ſpiritum, qui patri & filio coniunctus eſt: neque ſeruilem audemus dicere eum qui præſidet. Vos autem obſecram⁹, vt dominicæ comminationis memores qua dixit omne peccatum ac blaſphemiam hominibus remitti, blaſphemiam vero in ſpiritum ſanctum non remitti, neque in iſto ſeculo neque in futuro, vobis ipſis à peſtiferis contra ſpiritum doctrinis caueatis. State in fide. Ipſum orbem inſpicite, & videte quàm modica ſit ea portio quę hoc morbo laborat, reliqua vero vniuerſa eccleſia, quæ ab orbis finibus vſque ad fines euangelium recepit, ſanam hanc & rectam doctrinam ſectetur, à cuius communione vt ne excidatis, petimus, ſimulq; precamur, vt partem nobiſcum percipere mereamini in die domini noſtri Ieſu Chriſti, iuſta illa, in qua ven- F turus eſt ad dandum vnicuique iuxta facta ſua.

πωλδαί. ἐλειτ8ργα.

Baſilius Magnus monachis ſuis. LXXIII.

τοῖς ἀσκη-ταῖς.

Hæreticorũ Lutheranorũ, Zuinglianorũ vitãdam communionem.

Poteſt quidem ſanctus deus etiam eam animi iucunditatem quæ ſit ex mutuo congreſſu & conuictu largiri nobis, qui ſemper & videre vos, & de rebus veſtris audire cupimus, propterea quòd nulla alia in re animi recreationem habemus, quam in veſtro profectu, & abſoluta præceptorum Chriſti obſeruantia. Interea vero, dum hoc negatur, neceſſarium arbitramur, vt per germaniſſimos dominiq; timentes fratres noſtros vos inuiſamus, ac literis dilectionem veſtram alloquamur. Huius itaque gratia miſimus religioſiſſimum ac

mum ac germaniſſimum fratrem noſtrum,cooperatoremq; euãgelij Miletium ſympresby- G
terum,qui vobis deſiderium noſtrum quo erga vos afficimur, ſolicitudinemq; & curam ani-
marum exponat. Nam noctes atque dies dominum precamur vt probati habeamini, quo &
nobis fiducia ſit in die domini noſtri Ieſu Chriſti per veſtram ſalutẽ,& vos clari ſitis in ſplẽ-
dore ſanctorum,opusq; noſtrum iuſto dei iudicio probetur. Simul vero multam nobis ſoli-
citudinem obtinẽtis iam rerum ſtatus moleſtia generat: in quo omnes eccleſiæ turbatæ ſunt
ἀφειδῶς. omnes animæ concutiuntur.Nam temerè nonnulli ora ſua aduerſus conſeruos reſerârunt.
διαστροφή Mendacium ſine timore effutitur,veritas obſcurata eſt.Et qui quidẽ accuſantur: mox ſine iu-
recti iudicij dicio condemnantur: qui vero accuſant ſine omni examinatione fidem inueniunt. Vnde &
ego vbi complures percepi contra me circumferri epiſtolas, quibus perſtringamur ac note- H
mur,propterq; ſcripta quædam accuſemur,quorum tutelarem defenſionem habemus coram
veritatis tribunali paratam: cogitaui quidem ſilendũ eſſe,quod & feci. (Nam tertius iam an-
nus hic eſt ex quo à calũniatoribus notatus accuſationis flagella ſuſtinere cœpi, hoc vno cõ-
συκοφαν- tentus quòd dominum habeo ſecretorum cognitorem ac calumniæ iſtius teſtem) Quoniam
τίας. vero multos iam ſilentium noſtrum eò rapuiſſe video, vt ex illo intentatas calumnias confir
marint: noſq; non lenitatis ac patientiæ gratia, ſed quod ad expromendam veritatem os a-
perire neutiquam auſim,eoq; ſilere me arbitrentur:ob eã vobis cauſam ſcribere conatus ſum:
obſecrans veſtram in Chriſto dilectionem,vt calumnias quas vna pars obiicit, non mox vt
prorſus veras admittatis: propterea quòd vt ſcriptum eſt,neminem iudicat lex,niſi primùm I
audiat & cognoſcat,quid ſtatuat.Quanquam æquo iudici ad veritatis declarationem ipſa re-
rum cognitio ſatis eſt.Itaque poteſtis vos ipſi, etiam ſi nos ſileamus, ea quæ fiunt obſeruare.
Qui enim errorum nos inſimulant,conſpicuè deprehẽſi ſunt hæreticorum fauere parti. Qui
nos propter aliena quædam volumina condemnant: propriis confeſſionibus,quas ſcripto no
bis expoſuerunt:contrarij inueniuntur.Obſeruate conſuetudinem eorum,qui talia temerè au
dent.Solent perpetuò ad præualentem deficere partem,& imbecillibus proculcatis amicis,co
lere potentes.Qui enim diuulgatas illas epiſtolas aduerſus Eudoxium, totamq; illorum par-
tem conſcripſerunt,ac omni fraternitati tranſmiſerunt:conteſtatiq; ſunt vt communionem
illorum,tanquam animarum peſtem fugerent: & huius gratia prolatas de ipſorum depoſi- K
tione ſententias non receperunt, eò quòd eſſent ab hæreticis deciſæ: ſicut nobis tum perſua-
debant: hi iam omnium obliti,hæreticis illis coniuncti ſunt,nec vllo pacto negare poſſunt.
Animi nanque ſui ſententiam manifeſtè declarârunt in eo quòd Ancyrę per ſingulas domos
communiones illorum ſalutarunt, quandoquidem ad conſortium ab ipſis ad hunc modum
ſuſcepti ſunt.Itaque interrogate eos: Si iam orthodoxus eſt Baſilides illius Ecdicæi complex
& conſcius,quam ob rem cum Dardania redirẽt altaria ipſius in agro Gangrenorum ſubuer-
terint,menſaſq; ſuas ſubſtituerint: qua ratione etiamnum eccleſias Amaſiæ ac Zelorum in-
uadant,ſuaq; ipſorum autoritate conſtituant presbyteros ac diaconos. Nam ſi cum illis tan-
quam orthodoxis communicant,qua de cauſa eccleſias ipſorum velut hæreticorum inuadũt?
Si vero hæreticos eſſe arbitrati ſunt,quomodo de communione ipſorum haud pudeſiunt?An L
iſta,colendiſſimi fratres,non ſunt ita manifeſta vt à quouis puero intelligantur,quòd perpe-
tuò proprium ſpectantes commodum,vel traducere quos volunt, vel commendare conan-
tur.A nobis itaque defecerũt: nec præmiſſis querelis(Nam hoc eſt, in quo ſe potiſſimum ex-
acerbatos eſſe dicunt)nec ideo,quòd Chorepiſcopos quos ſe miſiſſe dicunt, non ſuſcepimus.
Quanquam reddent domino rationem,qui hoc ſubornârunt. Vnus enim Euſtathius ad nos
miſſus cum literas apparitoribus Icarij dediſſet, tribus expletis in ciuitate diebus, cum ad ſua
redire vellet,multo iam veſperi,cum dormirem, ædibus noſtris appropinquare narrabatur.
Vbi vero me dormire audierat,poſtridie,cum diſcederet, denuò me non acceſſit: ſed ad hũc
modum perfunctoriè quod nobiſcum agere debebat exequutus, ad ſuos reuerſus eſt. Atque M
hoc eſt crimen illud,quod commiſimus nos, & patientes iſti ac lenes homines iſti delicto nõ
contulerunt ſeruitutem eam quam ipſis antea in dilectione exhibuimus: ſed huius erroris ac
caſus gratia vſque adeò grauiter nobis ſuccenſuerunt, vt ab omnibus nos totius orbis eccle-
ſiis quantum in ipſis fuit, excommunicari fecerint. At non eſt iſta in veritate diſſidij huius
cauſa,ſed quoniam putarint ſe gratificaturos tum Euzoio,ſi ſeſe à nobis abalienarent,iſtos ſi-
biipſis prætextus commenti ſunt, vt hoſtes nobis facti aliquò vſque ſeſe iſtis commendatos
redderent.Cæterum & Nicænam fidem calumniantur, noſq; homouſiaſtas ſiue homoouſia-
nos probroſè vocant:propterea quòd in ea fide filium dei vnigenitum cum deo ac patre ho-
mouſion

A mouſion,hoc eſt,eiuſdē eſſentię cōfitemur. Non ꝙ ſit ex vna eſſentia in duas partes diuiſa,fra
tres,abſit.Non enī hoc cogitauit ſancta illa ac deo dilecta ſynodus,ſed ꝙ idem intelligi ſecū-
dum eſſentiam debet filius,ꝙ pater eſt ſecundum eſſentiā.Sic enim nobis illi ipſi patres expo
ſuerunt,dicentes: Lumen ex lumine. Eſt autem Nicæna fides quam Occidentales attulerunt,
Tyanenſiq; ſynodo tradiderunt:à qua & ſuſcepti ſunt.Sed habent aſtutum quoddam dogma,
ad eiuſmodi ſuas mutationes paratum.Nam verbis fidei more medicorum vtuntur, pro cō- Ex collatio
moditate aliter atque aliter ſeſe ad affectionum rationem ac varietatem attemperantes. Mar ne ὁμοίωσις
cidum vero iſtud ſophiſma,non conuenit vt ego redarguam,ſed vobis obſeruandum eſt(da-
B bit enim vobis intellectum dominus vt cognoſcatis)quæ recta ac plana ſit ſententia, quæ ob-
liqua & peruerſa. Si enim alias licet atque alias fidei confeſſiones conſcribere,& pro tempo-
rum varietate mutare,falſa eſt ſententia eius qui dixit: vnus dominus,vna fides, vnum baptiſ Ephe.4.
ma.Si vero hæc vera ſunt,nemo vobis inanibus iſtis ſermonibus imponat. Traducunt nos,
quaſi inſolens ac nouum quiddam de ſpiritu ſancto doceam⁹.Rogate igitur ipſos,quæ ſit illa
noſtra inſolentia. Nos enim, quod & accepimus, paracletum patri ac filio coniunctum non
creaturæ connumeratum eſſe confitemur.In patrem namque,& filium, ac ſpiritum ſanctum
credimus,denique in nomine patris ac filij & ſpiritus ſancti baptizamur. Quapropter nun-
quam à coniunctione patris ac filij paracletum ſeparamus.Mens enim noſtra à ſpiritu ſancto
C illuſtrata ad filium reſpicit: & in illo,veluti imagine,patrem contemplatur. Neque igitur no
mina ex nobis ipſis cōminiſcimur: ſed ſpiritum ſanctum paracletum quoque nominamus,
neque debitam illi gloriam caſſari ſuſtinemus. Hæc ſunt noſtra illa cum omni veritate con-
iuncta.Si quiſquam nos horum gratia accuſat,accuſet: ſi quis nos perſequitur,perſequatur:ſi
calumniis quiſquam nobis intentatis fidem habet,paratus ſit ad iudicium. Dominus è vicino
eſt,nulla in re ſoliciti ſumus.Quòd ſi in Syria quiſquam aliquid cōſcribit, noſtra nihil inter-
eſt.Nā ex verbis tuis,inquit,iuſtificaberis,& ex verbis tuis condēnaberis.Mea me verba iudi-
cent: propter alienos vero errores nemo nos condēnet: neque epiſtolas quiſquam quas antè
D annos viginti ſcripſimus,probationis vice obiiciat:ꝙ iam cum illis faciā qui illa cōſcripſerūt.
Nos enī cum ante eiuſmodi cōſcriptiones laici eſſem⁹,ad laicos ſcripſimus, nihil de fidei cau
ſa,neq; qualia nunc ad noſtrā calumniam circunferunt iſti,ſed vt amicos ſalutaremus, ſim-
pliciter eos per literas cōpellauimus. Pariter enim nos & eos qui Sabellij morbo infecti ſunt,
& qui Arij dogmata tuentur,vt impios fugimus & anathematizamus. Si quis eundem & pa Qui error
trem & filium ac ſpiritum ſanctum dicit: & qui rem quidem vnam eſſe ſupponit,quæ ſic mul Sabellij ſi-
tis nominibus appelletur: vnamq; hypoſtaſim tribus appellationibus nominatam putat, talē bys fuit.
nos Iudæorum parti coniungimus.Simili ratione ſi quiſquam filium patri,quod ad eſſentiam πολυώνυμον
attinet,diſſimilem eſſe dicit,aut ad creaturam deiecit ſpiritum ſanctū, & hunc anathemati-
zamus:& gentili errori vicinum eſſe iudicamus.At impoſſibile eſt,vt literis noſtris accuſan-
E tium nos ora cohibeamus:imò credibilius eſt noſtris illos apologiis iritari quoque, vt maio-
ra ac peiora contra nos machinentur.Interea tamen veſtras cōmunire aures non eſt diffici-
le.Itaque quod veſtrum eſt facietis. Syncerū nobis, & quod nullis ſit calūniis corruptū con-
ſeruabitis pectus,& ſi quid criminis nobis obiicitur,illius à nobis rationē exigetis: & vbi ve-
ritatem apud nos deprehenderitis, non dabitis locū mendacio. Si vero nos in reddenda ra-
tione deficere ſenſeritis, tum demum accuſatoribus noſtris tanquam veracibus fidem habe-
bitis.Vigilant illi in hoc vt nobis noceant.Hoc à vobis non requirimus. Nundinariam vitā
exercentes,quæſtuariam ſibi reddunt,quam nobis intentant calumniam. Vos vero obſecra-
mus,vt domi maneatis: honeſteq; viuatis,opus domini cum ſilentio perficientes. Congreſ-
ſus ſanè illorum,ſubdolos & ad ſubuerſionem audiētium inſtructos declinetis,vt & dilectio-
F nem erga nos ſynceram cuſtodiatis, patrumq; fidem infractam ac ſanā ſeruetis: & apud do-
minum tanquam veritatis amici probati deprehendamini.

*Ad Occidentales epiſcopos de Euſtathio, Apollinario & Paulino, deq; unius iſtorum cuiuſ-
que hæreſi, Baſilius Magnus.* LXXIIII.

TAntum cuique veſtrum,dominus deus noſter in quem ſperauimus largiatur gratiæ,
vt propoſita ſpe potiamini,quanto ipſi gaudio pectora noſtra replêſtis, cum per li-
teras quas nobis per deſideratiſſimos ſympresbyteros noſtros ſcripſiſtis: tum ex eo
quòd calamitatibus noſtris tanquam viſcera miſerationis induti condoletis:quemadmodum
nobis prædicti fratres indicārūt.Nam etiamſi vulnera noſtra eodem modo perſeuerant, nō-
nihil

A ſimili metaphora. nihil tamen inde releuamur: quòd paratos habemus medicos qui velocem ac maturam poſſunt, ſi detur opportunitas, doloribus noſtris adferre medelam. Quapropter iam denuo vos per dilectos hoſce fratres compellamus & obſecramus, ne, ſi dederit vobis dominus copiam ac ſecuritatem accedendi, inuiſere nos detrectetis. Maximum enim domini mandatum eſt, infirmorum viſitatio. Si vero optimus deus ac ſapiens vitæ noſtræ moderator hanc gratiam in aliud tempus reiecit, ſaltem ſcribite nobis, quæ vos cum ad conſolationem adflictorū, tum ad erectionem confractorum ſcribere decet. Plurimum enim iam confracta eſt eccleſia, cuius nomine & nos multum in modum triſtamur. Non eſt autem quòd alicunde opem expectemus, niſi per vos dominus, à quibus ſyncerè colitur, curationem miſerit. Improba quidem & impudens Arianorum hæreſis manifeſtè ab eccleſiæ corpore diuulſa proprio immoratur errori, parumq́; nos lædit: propterea quòd illius impietas omnibus nota eſt: qui vero ouinā pellem induti, manſuetudinem ac placiditatem externè quidem ſimulant, internè vero gregem Chriſti crudeliter lacerant: & hoc nomine, quod ex noſtro gremio progrediuntur, ſimpliciores facile lædunt, ij ſunt pernicioſi illi & qui non ita facilè caueri poſſunt, quos per veſtram diligentiam omnibus Orientis eccleſiis publicari ac manifeſtari petimus, vt vel recta ingredientes ſyncere nobis coniuncti ſint, vel ſi peruerſi eſſe perrexerint, peſtem ſuam ſibiipſis ſolis contineant, ne poſthac per incautam communionem morbum ſuum vicinioribus affricare poſſint. Neceſſarium vero eſt, vt mentionem iſtorum nominatim faciam, vt & ipſi cognoſcatis eos qui nos conturbant & offendicula gignunt: illosq́; eccleſiis veſtris manifeſtos, vt vitari poſſint, faciatis. Quæ nos enim loquimur multis ſuſpecta ſunt, quaſi propter priuatas quaſdam contentiones metum ac puſillanimitatem illis incutere velimus. Vos vero, quāto, ab illis habitatione remotiores eſtis, tanto plus apud plebem habetis fidei, ad quod & hoc accedit, quod ad curandos oppreſſos adiumento vobis eſt gratia dei. Quòd ſi plures quoque vnanimes eadem decreueritis, manifeſtum eſt quòd multitudo eadem decernentium indubitatam omnibus efficiet dogmatis ſuſceptionem. Eſt itaque vnus ex illis qui plurimum excitant turbarum, Euſtathius ex Sebaſtia minoris Armeniæ. Hic olim inſtitutus ab Ario, cum is Alexandriæ florens, impias aduerſus vnigenitum dei blaſphemias ſtrueret, ſectator illius & inter ſelectiſſimos diſcipulos connumeratus fuit. Poſteaquam vero ad ſuos reuerſus à beatiſſimo Hermogene Cæſariæ epiſcopo propter impiam opinionem condemnaretur, confeſſionem illi obtulit ſanæ fidei, atque ita manus impoſitionem ab ipſo obtinuit. Vbi vero dormitionem accepit Hermogenes, mox ad Euſebium Conſtantinopolitanum ſeſe contulit: qui & ipſe nihilo minus impium Arij dogma tuetur. Inde pòſt quibuſdam de cauſis pulſus, ad patriā ſeſe recepit: illiq́; denuo erroris purgationem obtulit: ſed ita vt celata & obtecta mentis impietate quandam exhiberet verborum rectitudinem. Mox vero vbi vtcunque adeptus eſſet epiſcopatum, anathematiſmum contra homouſion in ſynodo Ancyrę habita ſcripſiſſe deprehenditur. Ex illa ad Seleuciam profectus cum illis quos eiuſdem habet opinionis ea geſſit quę omnes norunt. Conſtantinopoli vero iterum ad ea quæ ab hæreticis propoſita ſunt, conſenſit. Atque ita epiſcopatu eiectus, propterea ꝙ iam in Melitina ſynodo depoſitus eſſet, viam ſibiipſi per quam reſtitueretur excogitauit, eam videlicet, vt ad vos proficiſceretur. Quæ vero ſint illi à beatiſſimo epiſcopo Liberio propoſita, & ad quæ cōſenſerit, nobis clàm eſt: niſi quòd epiſtolam attulit, per quam reſtitueretur: eam vbi Tyanæ ſynodo exhibuit, in ſuum locū reſtitutus eſt. Iſte itaque iam fidem eam in quam receptus eſt depopulatur, cumq́; illis facit qui homouſion anathemate percellunt. Deinde & hæreſi patrocinatur eorum qui ſpiritum ſanctum ſpoliant diuinitate. Quoniam igitur iſthinc vires accepit lædendi eccleſias, ac publicandæ ſuæ impietatis fiducia quam vos dediſtis ad ſubuerſionem multorum vſus eſt, neceſſe eſt vt iſthinc quoque veniat malorum iſtorum correctio, ſcribaturq́; eccleſiis, quibus quidem conditionibus ad communionem ſuſceptus ſit: ſimul vero adiiciatur, quomodo iam immutata ſententia gratiam à patribus qui tum erant, acceptā irritam reddat. Alter ex illis, de quibus vos admonemus, eſt Apollinarius, haud parum & ipſe eccleſias contriſtans: facilitati nāque ſcribendi, qua per occaſionem ad quoſuis irrepit, coniunctam habens ſufficientem linguæ facultatem orbem libris ſuis repleuit: contempto eccleſiaſte qui cauendum eſſe dicit ne mutili fiant libri. In multitudine autem certum eſt quòd multa delinquantur. Nam quomodo poteſt in multiloquio vitari peccatum? Sunt vero quæ ſcribit, etiam ad theologiam pertinentia: non ex ſcripturæ probationibus, ſed ex humanis argumentis aſtructionem habentia. Scripſit & de reſurrectione quædam fabuloſè imò Iudaicè compoſita: in quibus dicit nos iterum ad

Margin notes: συντετριμμένων. (beside "ad erectionem confractorum") — Simile euāgelicum. (beside "gem Chriſti crudeliter lacerant") — ἀναντιῤῥήτου. (beside "vnanimes eadem decreueritis") — Euſthatius epiſcopus Arianus, ex Arij ſectatore. (beside "piſcopatum, anathematiſmum") — πνευματόμαχοι. (beside "ctum ſpoliant diuinitate") — Apollinari' (beside "bus vos admonemus").

Margin letters: G, H, I, K, L, M.

A rum ad cultum à lege præſcriptum reuerſuros, ita vt iterum & circuncidamur, & Sabbatum obſeruemus, & à cibis in lege prohibitis abſtineamus, ſacrificiaq; deo offeramus, & in templo Ieroſolymis adoremus, atque prorſus ex Chriſtianis Iudæi reddamur, quibus quid nam poterit ridiculum magis imò alienius ab euāgelico dogmate dici? Deinde & de incarnatione tātam mouit fratribus perturbationem, vt pauci eorum quibus colloquij cum illo nonnihil interceſſit, priſcum pietatis characterem conſeruent: multi vero rerum nouationi attendentes ad quæſtiones & contentioſas inutilium verborum hæreſes auerſi ſint. Paulinus vero, an qua in re, quòd manus impoſitionem concernit, reprehenſibilis ſit, vos ipſi dicetis. Nos ſanè con- Paulinus.

B triſtat quòd Marcelli dogmatibus fidem habet, & ſectatores illius ſine diſcrimine ad communionem admittit. Scitis colendiſſimi fratres, quàm omnem ſpem noſtram irritam faciat dogma Marcelli, quòd neq; filium propria ac diſcreta hypoſtaſi præditum confitetur, ſed productum, & in eum ipſum iterum conuerſum ex quo venerat tradit: neq; paracletum propriam habere hypoſtaſim concedit: ita vt non aberret ſi quiſquam hanc hæreſim prorſus alienam eſſe à Chriſtianiſmo determinet, ac corruptum quendā Iudaiſmum appellet. Horum curam à vobis requirimus. Eam adhibebitis, ſi vniuerſis oriētis eccleſiis ſcribere dignabimini, vt eos qui veritatis doctrinam ad hunc modum adulterarunt, tum demum ad cōmunionem admittant, ſi quando errata correxerint, ſi vero contentioſè rerum nouationi immorari voluerint,

C ab illis ſecedant. Cæterū haud ignoramus & ipſi, quòd oportuerat nos veſtræ prudentiæ aſſeſſores, cōmuni de his rebus conſideratione tractare: verum quoniam nec temporis id ratio permittit, & dilatio pernicioſa eſt, propterea quòd hominum iſtorum peſtis radices altius infixit, neceſſitate adacti fratres hoſce miſimus, vt ſimul quęcūq; literas fugiunt, de ſuo vos perdocentes pietatem veſtram eò inuitent vt quæſitum eccleſiis dei auxilium exhibeatis.

Ad Neocæſarianos Baſilius Magnus. LXXV.

IAm diu inter nos nihil interceſſit mutui alloquij fratres colendiſſimi ac deſideratiſſimi, non ſecus atque qui animis ſunt ira ſuccenſis. At quis vſq; adeò acceptæ iniuriæ memor eſt, & irreconciliabilis erga eum à quo læſus eſt, vt per totam ferè ho- προτρεπτική

D minis ætatem, conceptam odij ac iræ commotionem protendat? Id quod in nobis factum eſſe apparet, cum nulla ſit iuſta ratio, ob quam ſeparari, quantum nos ſcimus, imò contrà multæ ſint & magnæ cauſæ propter quas ſumma ipſe ſtatim initio inter nos amicitia & vnitate coniungi debuerimus. Prima eſt, quod vnicum ac primarium eſt maximi domini noſtri pręceptum luculenter dicentis, In hoc cognoſcent omnes quòd diſcipuli mei eſtis, ſi charitatem habueritis inter vos mutuam. Et Apoſtolus quoque manifeſtè nobis dilectionis bonum commendat: cum quòd decernit conſummationē legis eſſe dilectionē, tum quòd dilectionis bonum omnibus reliquis vtut magnis præponit, vbi dicit. Si linguis loquar & hominum & angelorum, charitatem vero non habeam, factus ſum æs reſonans, vel cymbalum tinniens. Etſi 1. Cor. 13.

E habeam prophetiam, & nouerim omnia myſteria, & omnē ſcientiam, & ſi habeam omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem verò non habeam, nihil ſum. Et ſi impendam in alimoniam omnes facultates meas & corpus meū tradam, vt comburatur, charitatem autē non habeam, nihil inde lucri capiam. Non quòd quicquā eorum quæ connumerata ſunt, vnquam ſine charitate præſtari poſſit: ſed quòd ſanctus Apoſtolus, vt & ipſe dixit, hyperbolico modo voluerit excellentiam omnia ſuperantē iſti adſcribere pręcepto. Altera cauſa eſt, quòd ſi quid aliud certè & hoc ad concordiam plurimū confert: ſi datur iiſdem vti doctoribus. Sūt autem iidem & nobis & vobis doctores myſteriorum dei & ſpiritales patres, qui veſtram ab initio fundarunt eccleſiam: Gregorium dico priſcum illū, & quotquot poſt ipſum epiſcopalē apud vos ſedem ſuſceperunt: qui ordine ſuccedaneo inſtar aſtrorum exorti iiſdem ingreſ- καθ' ὑπερβολήν. Vide Euſeb. Cæſarien.

F ſi ſunt veſtigiis: ita vt haud facile ſit volentibus conuerſationis ipſorū indicia deſerere. Si vero & corporalis familiaritas haud aſpernanda eſt, ſed ipſa quoque multū ad ſolidam amicitiam vitæq; cōmunionem conducit: & ea vobis erga nos nō deeſt occaſio. Cuius itaque gratia, ô vrbium ornatiſſima (per vos enim vniuerſæ ciuitati loquor) non iſthinc veniunt literæ veſtræ, non quæ amicitiam exerat ac declaret vox veſtra, ſed apertæ ſunt aures veſtræ & expoſitæ calūniari conantibus. Itaque tanto altius ingemiſcere debeo, quāto magis quod illi ſategerunt effectū eſſe video. Quandoquidem delationis opus, manifeſtum habet magiſtrum ac doctorē, qui cum ex multis ſit malefactis notus, ab iſta tamen deferendi malitia deſignatur: ita vt ex hoc peccato nomen inuenerit: vos vero mihi permittite, vt liberè loquar, vtraſ- μεταφορά. Diabol⁹ vnde dict⁹ ſit.

que

que aures delatoribus noſtris reſeraſtis,ac quicquid illi ad vos deferunt, ſine omni examina- G
tione admittitis,nemine exiſtente qui falſum à vero diſcernat. Quis vnquam in accuſandis
vitiis nemine contradicente defecit?Quis deferendo mendacij conuictus eſt,non corã con-
ſtituto eo quem falſò detulit? Quidnam dici poteſt, quod credibile non ſit auſcultantibus, ſi
dum criminator ita vt aſſerit habere contendit: criminis accuſatus nec adeſt,nec calumnias
audit? Neque ipſa vos vitæ huius conſuetudo hiſce in rebus erudit ac docet:quòd qui futurus
ſit æquus ac nulli parti addictus iudex,non debeat ſe totum præoccupanti permittere, ſed &
ἀπολογίαν. defenſionem expectare eius qui defertur, vt ex collatione eorũ quæ ab vtriſque partibus di-
cuntur veritas eluceſcat.Iuſtum iudicium iudicate,vnum hoc eſt ex pręceptis ad ſalutem ne- H
ceſſariis.Et iſta dico,non oblitus verborum Apoſtoli, quibus ille relictis humanis iudiciis v-
niuerſam vitam ſuam eius tribunalis examini reſeruauit: quòd falli nequit,vbi dicit,Mihi ve
ro pro minimo eſt vt à vobis diiudicer,aut ab humano die. Verũtamen quoniã aures veſtras
falſæ delationes præoccupatas detinent,delataq; eſt & calumniis impetita cũ vita noſtra,tum
& fides quam habemus erga deum,ſciens delatorem trib⁹ perſonis mali huius noxam aſper-
gere (Lædit enim & eum quem falſò defert, & eos quibus loquitur, & ſeipſum. Quàm ego
lædar, ſcitis ipſi,etiam ſi ego ſileam) non contemnens veſtram de me exiſtimationem(quo-
modo enim contemnerem,qui ne illam incurram, iſta ſcribo, & huius iam gratia certo)ſed
videns me eſſe in tribus iſtis perſonis,qui læduntur,ego quàm minimũ lædar.Nam ego quidẽ I
amicitia veſtra deſtituor: vos autẽ veritate vltro ſpoliamini. Et qui huius cauſam dedit,me
quidem à vobis ſeparat,ſeipſum vero alienũ à domino reddit: propterea quòd nemo repro-
borum ac nefandorum hominum cum deo cõmercium habere poteſt.Propter vos itaq; ma-
gis quàm propter me,& vt diſpendio vos haud ferendo eximam,iſta ſcribo.Quod enim ma-
ius malum cuiquam accidere poterit,quàm vt rem omnium pretioſiſſimam,veritatem vide-
licet amittat?Quid igitur dico fratres?Non quòd ego ignorem me obnoxium peccatis, neq;
quòd vita mea, non referta ſit innumeris delictis. Noui enim meipſum, nec ceſſo lacrymas
profundere propter peccata mea,ſi quo pacto mihi deum placare, ac futuri ſupplicij cõmi-
nationẽ effugere queam. Sed hoc dico: Si is qui noſtra iudicat, mundum ſe confirmet habe- K
re oculum, auferat ex noſtro oculo feſtucam. fatemur enim nos multa eorum qui probè va-
Alluſio ad parœmiam euãgelicã. lent opus habere curãdi diligẽtia.Si vero hoc nõ facile dicet,& tanto minus dicet quãto ma-
gis fuerit mundus, propterea quod perfectorum hoc eſt proprium, vt ſeipſos non extollant
(alioqui arrogantiæ phariſaïcæ obnoxij eſſent,qui ſeipſum iuſtificans condemnauit publica-
num)neq; mihi quærat medicum,nec iudicet ante tempus,donec veniat dominus, qui reue-
labit occulta tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Memor ſit eius qui dixit,nolite
iudicare, ne iudicemini,neque condemnare ne condemnemini.In ſumma fratres,ſi curabilia
ſunt noſtra delicta,quare non obeditis doctori eccleſiarum,dicenti,argue,increpa,obſecra?Si
Att.Baſilij modeſtiam. vero ſcelus noſtrum ita habet,vt ſit immedicabile, quãobrem nõ in faciem nobis reſiſtit ad- L
uerſarius,vt patefactis ſceleribus noſtris,eccleſias ab ea pernicie liberet, qua per nos illę per-
duntur?Itaque ne feratis conuicium illud quod ſub dentibus aduerſarij clanculum aduerſum
ἐκ μύλωνος παιδίσκη. τῶν ἀγοραίων. nos immurmuratur:ferendũ enim non eſt,etiam ſi id ancilla faciat ex piſtrino, aut vnus ali-
quis ſupra modũ nebulo ex iſtis circũforaneis, cui hominũ generi hoc vitij eſt,vt linguas in
omnis generis conuicia acutas habeãt.Iam ſunt epiſcopi,vocentur illi vt cauſam cognoſcãt.
Eſt clerus in vnaquaq; dei parœcia.Congregentur ſelectiores ac probatiores. Dicat cum fidu
tia ac liberè qui volet, vt examen ſit quod agitur non conuicium.In conſpectum ac publicũ
producat,ſi qua ſunt malitiæ meæ occulta facinora.Odio vero me, ne tum quidẽ proſequa-
tur,ſed admoneat vt fratrem. Si peccatores ſumus, commiſerandi potius ſumus apud viros
beatos & innoxios,quàm acerbè & odioſè tractandi. Si vero erroris circa fidem culpamur, M
oſtendatur nobis Syngrapha. Deinde iudicium detur equum & neutri parti ſeparatim addi-
ctum.Legatur obiectum delictum. Probetur natura ſui cõdemnatum eſſe ſcriptum quod ob-
iicitur magis quàm quod ex ignorantia accuſatoris culpandum eſſe videatur. Sunt nanque
γνώμη. multa bona,quæ non exacto mentis iudicio præditis talia non apparent. Neque enim quæ e-
iuſdem ſunt ponderis paria eſſe videntur: niſi æquilibres ſint inter ſe lances. Iam mel malè
morbo quopiam affectis apparet guſtu amaricatius per corruptelam organi? Quin & ocu-
lus vitiatus multa non videt eorum quæ ſunt, & multa ſuſpicatur quæ non ſunt.Idem & in
iudicanda ſermonum virtute ſæpenumero fieri video: quando eorum qui conſcripſerunt
mentem habitúmve non aſſequitur iudex. Oportet enim vt eadem propè ſint animi indu-

ſtria

A ſtria prædíti: & quì aliorum ſcripta iudicaturus eſt,& qui illa conſcripſit. An cum de agriculturæ operibus iudicare non poterit,qui non ipſe eſt agricola: & qui muſices ſcientiam nō tenet,nec conſonantiam nec diſſonantiam in muſicis rythmis cognoſcat: ſermonū iudex mox erit quicunque volet: qui neque præceptorem ſuum,neque tempus in quo didicerit, aſſignare valet: nec prorſus quicquam eorū quæ ad ſermones iudicandos attinent: ſiue multū ſiue parum intelligit? Ego vero noui quòd quæ in oraculis ſpiritus dicuntur,haud cuiuis liceat proprio ſubiicere examini, ſed ei qui ſpiritum habet diſcretionis, quemadmodum nos Apoſtolus in diuiſionibus chariſmatum docuit dicens. Huic nanque per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alij fides in eodem ſpiritu, alij operationes
B tiones virtutum, alij prophetia, alij diſcretiones ſpirituum. Itaque ſi noſtra ſpiritalia ſunt,oſtendat ſe donum habere diſcernendorum ſpiritalium,qui noſtra iudicare præſumit: ſi vero, quēadmodum ipſe conuiciatur, ex ſapientia ſunt mundi huius,declaret ſe mūdanæ ſapientiæ experientiam habere, & tum demum ipſi iudicandi calculos permittemus. Nemo autem putet iſta nos ad hoc excogitare,vt cauſæ examen fugiamus. Vobis enim, fratres deſideratiſſimi, permitto, vt inter vos ipſos eorum de quibus incuſamur examen faciatis. An vſque adeò tardo eſtis ingenio, vt ad veri cognitionem omnium opus habeatis patrocinio? Quòd ſi noſtra vobis indubitata videntur, curate vt omnem contentionem abiiciant contentioſi illi nugatores. Si vero ambiguum quid illis ineſſe videtur, rogate nos, per intermediatores,
C qui noſtra vobis fideliter referre & exponere queant. Vel ſi videbitur, ſcripto comprehenſas probationes exigite. Omnino quouis modo curate, vt iſta quæ nobis obiiciuntur inexcuſſa non relinquantur: fidei vero noſtræ quæ poterit eſſe euidentior probatio, quàm quòd à nutrice beata fœmina, quæ ex veſtro gremio progreſſa eſt, (Macrinam dico, illuſtrem illam) educati ſumus: à qua & beatiſſimi Gregorij verba, quæ memoriæ beneficio ad illius vſque ætatem ſeruata ipſa retinuit, edocti ſumus, quibus illa nos adhuc infantes, tanquam pietatis dogmatibus finxit ac formauit. Poſteaquam vero & nos, completa per ætatem rationis maturitate, intelligendi facultatem accepimus, multum telluris ac pelagi emenſi ſumus, an aliquos inueniremus iuxta traditum nobis pietatis canonem ambulantes: & eos quos inuenimus
D mus patrum loco complexi ſumus, & pro animarum noſtrarum ad deum proficiſcendi ducibus reputauimus. Et ad hanc vſque horam gratia eius qui ſancta nos vocatione ad cognitionem ſui vocauit, nullius ſententiæ conſcij ſumus, quam ſanæ doctrinæ contrariam & inimicam cordi noſtro admiſerimus. Neque mentem noſtram vnquam execranda Arianorum blaſphemia polluimus: ſed ſi nonnullos aliquando Arij diſcipulos ad communionem aſſumpſimus, ita illos admiſimus, vt morbum ſuum quàm intimè celantes pietatis verba loquerentur: vel certè doctrinæ noſtræ nihil obluctarentur. Et hac in re non noſtro ipſorum erga tales vſi ſumus iudicio,ſed magis decreta patrum noſtrorum, quibus illi de talibus iam olim quid faciendum ſit ſtatuerunt, ſectati ſumus. Ego enim cum accepiſſem beatiſſimi patris Athanaſij Alexandrini epiſcopi literas, quas etiamnum in manibus habeo, & requiren-

Att. Baſilij prudētiam aduerſum Arianos.

E tibus legendas obiicio, quibus ille manifeſtè edixit, quòd ſi quiſquam ex Arianorum hæreſi ad nos tranſire voluerit, admittendum eſſe, nec quicquam in illo aſſumendo hæſitari debere, ſi Niceni concilij fidem confiteatur, & dogmatis huius conſortes: ille mihi omnes cum Macedoniæ tum Achaiæ epiſcopos allegâſſet, neceſſarium arbitratus ſum vt tanto viro propter fide dignam autoritatem eorum qui id decreuerant obſequerer, ſimúlque præmium pacis ſtudioſis deſtinatum adipiſci cupiens, eos qui fidem iſtam confitebantur communicantium parti adſcripſi. Fuerat autem iuſtius res noſtras æſtimare non ex vno aut altero eorum qui ad veritatem haud recto pede ingrediuntur, ſed ex multitudine totius orbis epiſcoporum, qui gratia Chriſti coniuncti nobis ſunt. Requirantur vero Piſidæ, Lycaones, Iſauri,

Arianus reſipiſcēs poſt Niceni cōcilij cōfeſſam ἐξομολόγησιν admittebatur. ἀξιόπιστον.

F Phryges, & qui vtriuſque ſunt Armeniæ, quotquot vicini vobis ſunt Macedones, Achæi, Illyrij, Galli, Hiſpani, tota ſimul Italia, Siculi, Aphri, & qui in Aegypto adhuc ſani ſunt, & quæ reliqua portio eſt Syriæ, qui quidem literas ad nos mittunt & viciſſim à nobis recipiūt: ex quibus cum quæ illinc ad nos feruntur, tum quæ viceuerſa iſthinc ad ipſos mittuntur cognoſcere poteſtis,quod vnanimes omnes eodémque ſenſu prædíti ſumus. Itaque ſi quiſquam communionem noſtram fugit, ne prudentiam veſtram lateat, ab vniuerſa illum eccleſia ſeſe diuulſiſſe, Attendite igitur fratres cum quibus communicetis. Poſtquam à nobis excludimini,quis deinceps vos ſit agniturus. Nolite nos in eam neceſſitatem conſtituere, vt de dilectiſſima nobis eccleſia triſte quid ac durum ſtatuamus. Ne detis occaſionem vt quæ iam in corde

ὑμῶν ἀκρίβειαν.

corde primo apud meipſum gemens temporiſque malitiam deplorans, quod ſine omni ratione maximæ eccleſiarum, & quæ iam olim fraterna inter ſe amicitia coniunctæ fuerunt, nunc inter ſe diſſident, ne detis, inquam, occaſionem, vt iſta ad vniuerſos communionis noſtræ conſortes deplorem. Ne cogatis me vt proloquar quæ hactenus rationis freno cohibitus apud meipſum occulta premo. Melius eſt vt nobis è medio ſublatis, eccleſiæ inter ſe conſentiant, quàm vt propter puerilem eiuſmodi noſtram puſillanimitatem tantum malum populis dei inferatur. Interrogate patres veſtros & annuntiabunt vobis, quod etiam ſi loci ſitu diuiſæ inter ſe viſæ ſint parœciæ, tamen veluti coronamento quodam vnitæ, vnáque ſententia gubernatæ fuerunt. Aſſidua quidem fuit populi inter ſe commixtio: ipſi vero paſtores tanta præditi fuerunt mutua charitate, vt alius alio in negotiis domini pro præceptore ac duce vſi ſint. G H

μικροψυχίας. (margin: μὲ ... μικροψυχίας.)

Ad epiſcopos curæ ſuæ commiſſos, ne pecuniæ gratia manus cuiquam imponant.
Baſilius Magnus. LXXVI.

ABbſurditas rei, de qua ſcribo, animum quidem meum mœſtitia repleuit: propterea quòd omnino in ſuſpicionem abiit & rumore percrebuit, hactenus tamen res mihi neutiquam credibilis viſa eſt. Quod igitur de illa ſcribo, medicinæ loco ſit, ſi quiſquam ſibi malè conſcius eſt. Qui ſibi vero nihil huius eſt conſcius, ei ſit vice amuleti quo ſe præmuniat à vitio. Si quis autē hanc rem ſusq; deq; fert, id quod in vobis deprehendi nolim, illi ſit pro conteſtatione. Quid eſt autem quod dico? Feruntur quidam ex vobis ab illis qui ordinantur accipere pecuniam, idq; quod peius eſt pietatis nomine palliare. Duplo nanque puniendus venit, qui prætextu boni quod malum eſt facit, cum quòd operatur quod bonum non eſt, tum quòd ad perficiendum peccatum bono, vt dicitur, vtitur cooperario. Hæc ſi ita habent, poſthac non fiant ſed emendentur. Alioqui neceſſariò dicetur ad accipientem pecunias, quod ab Apoſtolis ad eum dictum eſt, qui pecuniam dare volebat, vt communicationem emeret ſpiritus ſancti videlicet, argētum tuum tecum ſit ad perditionem. Leuius enim deliquit, qui propter inexperientiam emere volebat, quàm qui iam donum dei vēdit. Auctio nanque eſt. Etſi, quod gratis accepiſti, vendideris. Tanquam Satanæ venundatus, dei gratia priuaberis. Cauponis enim ritu quæſtum rebus ſpiritalibus infers, & eccleſiæ, vbi corpus nobis & ſanguinem Chriſti concreditum habemus. Iſta ad hunc modum fieri non debent. Quæ vero ſit hic impoſtura dicam. Putant ſe nihil delinquere, quod nō ante, ſed poſt manuum impoſitionem pecuniam accipiunt. At pecuniam accipere, accipere eſt quandocunque fiat. Hortor itaq; vt quæſtum hunc, imò tranſitum ad gehēnam, declinetis: nec manus tali lucro polluentes indignos voſipſos ad tractandum ſancta myſteria cōſtituatis. Ignoſcite autem mihi: Primum quidem rumori iſti fidem non dedi: poſtea vero tāquam perſuaſus interminor. Si quis poſt hanc epiſtolam meam tale quid deſignauerit, cum noſtris hic altaribus nihil habebit commune, ſed quæret vbi donum dei coëmptum denuò vendere queat. Nos enim & eccleſiæ dei talem conſuetudinem non habemus. Ceſſabo, ſi adhuc vnum adiecero. Propter auaritiam iſta fiunt. Auaritia vero, malorum omnium radix eſt, & idololatria vocatur. Ne velitis igitur modicæ pecuniæ gratia idola Chriſto præferre, neque Iudam ſectantes, quæſtus gratia ſecundo illum prodere, qui ſemel pro nobis cruci eſt affixus. Alioqui & ipſi agri, & manus eorum qui hoſce fructus metunt, akeldama vocabuntur. I K L

ὑποπτάθη κὶ ἐλαλήθη.

Et in hæc tempora re uoluimur, nequid grauius dicam. Simulata æquitas non eſt æquitas, ſed duplex iniquitas. Nempe Simonem Magum. Act.

Animaduerſio in Simoniacos Baſilio prorſus digna.

Simoniaci Iudæ aſſeclæ.

Ager ſanguinis, Syra vox.

Tranſmarinis epiſcopis Baſilius Magnus. LXXVII.

MAgno deſiderio congreſſum veſtrum expetenti, ſemper impedimenti aliquid accidit, vnde prohibeor ne voti compos euadam. Aut enim corporis imbecillitate impedior, quam planè haud ignoratis, quāta mihi ſit à prima ætate ad iſtam vſq; ſenectam, vna mecum educata, neque iuxta iuſtum dei iudicium qui omnia ſapienter diſponit, caſtigans & erudiens, aut ſolicitudo nos eccleſiarum, vel certamina quibus reſiſtendum eſt, veritatis ſermonem impugnantibus, remorantur. Quò circa in hunc vſque diem in multa triſtitia & mœſtitia dego, ſciens quòd ope veſtra deſtituor. Ego enim quoniam audiui à deo, qui ob id per carnem nos acceſſit, vt & factorum ſuorum exemplis vitam noſtram inſtrueret, & voce ſua euangelium regni nobis annuntiaret, quod dixerit, In hoc cognoſcent omnes meos vos eſſe diſcipulos, ſi mutuam inter vos charitatem habueritis, & quòd pacem ſuā, veluti extremum munus, diſcipulis ſuis cum iam diſpenſationem quam in carne obibat abſoluturus M

ἐξιτήριον δῶρον.

luturus

A luturus eſſet, reliquerit dicens. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, non poſſum mihi ipſi perſuadere, quod ſine mutua charitate, & niſi quantum in me eſt paci erga quoſ-uis ſtudeam, ſeruus Ieſu Chriſti dignè vocari queam. Multum iam temporis expectaui an aliquando & à veſtra dilectione aliqua noſtri habeatur ratio. Non enim clam vobis eſt, quod publicè quibuſuis expoſiti, velut eminentes maris ſcopuli furias hæreticorum fluctuum excipimus, qui vbi nobis illiſi infringuntur, quæ retro nos ſunt haud quaquam redundant aut alluunt. Quando vero de nobis dico, non ad humanas vires refero, ſed ad gratiam dei, qui in mortalium imbecillitate potentiam ſuam declarat, quemadmodum propheta ſub perſona domini loquitur, dicens. An me non timebitis, qui arenam mari terminum poſui? Arena nan- ἀλληγορικῶς
B qué, re omnium infirmiſſima, & nullius momenti, amplitudinem ac magnam molem maris cohibuit potens deus. Cum itaque ad hunc modum habeant res noſtræ, debebant continuè à veſtra dilectione ex ſynceris fratribus aliqui mitti, qui nos adflictos & oppreſſos inuiſerent, & multo crebrius amicæ ad nos veſtræ deſtinari literæ, quibus vel in propoſito confirmaremur: vel ſi qua in re offendimus, corrigeremur. Non enim negamus innumeris nos erroribus obnoxios eſſe, cum homines ſimus & in carne viuamus. Verum quoniam ſuperiori tempore fratres colendiſſimi vel quia quid ex decoro faciendum fuerit ignoraſtis, debita nobis obſequia exhibita non ſunt: vel quia quorundam malitia factum eſt, vt in calumnias quibus traducimur abrepti & præoccupati indignos nos amica viſitatione iudica-
C ueritis: ecce iam literis vos ipſi prouocamus, & cauſas huius quæ nobis adſcribuntur fatemur, parati veſtram hac in re inſtitutionem amplecti: hoc tantum orantes, vt ſi quos admiſeritis qui nos traducant ac vituperent, in conſpectum noſtrum coram veſtra pietate conſtituantur. Nos enim ſi conuincamur, peccatum noſtrum agnoſcemus, & vobis poſt eam reprehenſionem, à domino non imputabitur, ſi communionem noſtram tanquam peccatorum declinaueritis, deinde, & præmium habebitis, ſi nos reprehenderitis, vt qui occultam noſtram malitiam patefeceritis. Si vero antequam communicamur nos condemnaueritis, nos quidem nihil inde diſpendij accipiemus: propterea quòd omnium pretioſiſſimum bonum noſtrum charitas videlicet, qua erga vos prædditi ſumus, lædi nequit:
D vos autem, & hoc ipſum nobis amiſſis patiemini, & euangelio repugnare videbimini, dicenti: Num lex noſtra iudicat hominẽ, niſi primum audierit cognoueritque quid faciat? Qui vero calumnias nobis quidem offundit, non autem quæ dicit certo probat, videbitur ſibiipſi mali nominis accerſere appellationẽ, ex eo, quod verbis iniquè & abſurdè vtitur. Quo nanq; alio nomine delatorem, vocare conueniet, quàm ea appellatione quã ex re ipſa cui ſtudet, ſibi ipſe imponit? Neque igitur qui nos vituperat, diabolus ſit, ſed accuſator: imò neque accuſatoris nomen accipiat, ſed frater ſit, in dilectione nos admonens, & ad emendationem reprehenſionem noſtri inducens, nec vos, auditores ſitis conuiciorum, ſed redargutionum probatores, & examinatores, neque nos ſine remedio relinquamur, nondum patefacto nobis quid deliquerimus. Nolim enim vos hac teneri cogitatione, qua dicatis. Quoniam loca trãſ- Diabolus, id eſt delator.
E marina inhabitamus, extra periculum ſumus earum adflictionum quæ complures occupant: neque opus habemus aliorum auxilio. Itaque quid proderit nobis vt cum aliis communicemus? Nam inſulas quidem dominus à continẽti per maris interſtitium diuiſit: inſulanos vero cum his qui tellurem continentem & firmam inhabitant per charitatem coniunxit. Nihil nos, fratres, ſeparat, niſi animi propoſito ſeparationi cauſas roburq; demus. Vnus nobis eſt dominus, vna fides, ſpes eadem. Siue caput voſipſos vniuerſalis eccleſiæ reputatis, non poteſt pedibus dicere caput, non eſt mihi opus vobis: ſiue in reliquum vos eccleſiaſticorum mẽbrorum ordinem locatis, non poteſtis nobis dicere, qui in eodem vobiſcum corpore conſtituti ſumus, non eſtis nobis neceſſarij. Nam & manus mutuam inter ſe operã neceſſariam ἐπαγωγή. 1.Cor.12.
F habent, & pedes mutuo ſeſe firmant, & oculi per concordiam habent, quod obiecta clarè ac dilucidè apprehendunt. Nos quidem noſtram ipſorum imbecillitatem agnoſcimus & veſtram auidè concordiam requirimus. Nouimus enim quòd etiam ſi corpore non adfueritis, precum tamen auxilio, magnum nobis grauiſſimis iſtis temporibus emolumentum adferre poteritis: vobis vero nec coram hominibus decorum erit, nec coram deo gratiæ quicquam conciliabit, ſi talibus volueritis vti vocibus quibus nec gentes, quæ deum non nouerunt, vſæ hactenus ſunt. Nam & illas audimus, etiam vbi pro omni ſufficientia agrorum fructus demetunt, propter futurorum incertitudinem mutuum obſequium amica inuicem ſalutatione offerre, & mutuum cõmercium inter ſe, tanquã rem vtilem, ſectari. Nos Argumẽ. ab exemplo.

z vero,

vero,cũ ſimus ex illis patribus,qui vel modicis indiciis conſortij ſymbola de terræ finibus ad G
fines vſq; circũferenda, & quoſuis eiuſdẽ fidei pro ciuibus & familiaribus habendos eſſe pu-
tarunt, iam nos ipſos à reliquo orbe ſeparamus, & neque de ſingularitate erubeſcimus,nec
damni quicquam concordiæ diruptionem adferre putamus, neque horremus, quod in no-
bis formidanda domini prophetia adimpletur, qua dixit, quod propter iniquitatis abun-
Quin & iá refrixit charitas.
dantiam refrigeſcet charitas multorum.Nolite fratres colendiſſimi, nolite hoc perpeti: ſed
cum propter præcedentia nos literis pacificis coſolemini,& amicis ſalutationibus,veluti mi-
ti quadam ac blanda contrectatione pectoris noſtri hulcus quod ipſi nobis præterita noſtri
negligentia infixiſtis,mitigate, tum ſiue volueritis ad nos proficiſci, & per voſipſos infirma H
noſtra ſcrutari, an verè ita habeant vt auditis, vel ex falſis adiectionibus grauiora de nobis
ſint ad vos relata delicta, fiat & hoc. Parati nanque ſumus obuiis manibus veſtrum excipere
aduentum, nóſque ipſos diligenti ſiſtere examini, duntaxat in iis quæ fiunt ſuperiores habeat
charitas. Siue veſtro iudicio locum quendam deſignare placuerit, in quo & quod nos con-
cernit viſitationis debitum implebimus, & quantum fieri poteſt noſtri experientiam offere-
mus, vt & præterita curentur, & nullus deinceps calumniæ locus relinquatur, per nos lice-
bit vt & hoc fiat. Nam omnino, licet infirmam circumferamus carnem, tamen donec ſpi-
rare datur, noſtri eſt officij vt nihil omittamus eorum quæ ad eccleſiarum Chriſti ædifica-
tionem pertinent. Ne velitis igitur aſtutis nos rationibus hac quam petimus conſolatione I
fraudare, ne in eam nos neceſſitatem conſtituatis vt & aliis noſtrum reuelare dolorem co-
gamur. Nam hactenus, vt ſcitis, fratres mœſtitiam noſtram in nobis ipſis contegimus, pu-
dore prohibiti, quo minus conſortibus noſtris procul diſſitis veſtram erga nos abalienatio-
nem ſignificemus, ne & illos tribulemus, & iis qui nos odio proſequuntur gaudendi occa-
ſionem demus. Hæc ſolus quidem iam, attamen ex omnium Cappadociæ fratrum ſententia
ſcripſi, qui me & hoc rogarunt ne quouis tabellione ad vos vtar,ſed virum mittam,qui quę-
cunque per epiſtolam aſſequuti non ſumus,veriti ne vltra competentem menſuram,ſermo-
nem extendamus, ſua prudentia, quam ex gratia dei habet, ipſe ſufficienter exequi valeat.
Dicimus autem deſideratiſſimum ac religioſiſſimum fratrem & ſympresbyterum noſtrum K
Petrum, quem & in charitate complectemini, & cum pace ad nos, vt rerum ſecundarum ſit
nuntius,ante veſtrum aduentum præmittere dignabimini.

Exemplar fidei quam Baſilius Magnus prædicauit, cui Euſtathius epiſcopus Sebaſtiæ ſubſcripſit. LXXVIII.

TAm illi,qui alia hactenus fidei confeſſione præoccupati, ad orthodoxorum iam v-
nitatem tranſire volunt, quàm qui nunc primum ad veritatis doctrinam & inſtru-
ctionem aſſumi deſiderant, eam fidem docendi ſunt,quæ in ſynodo Niceæ olim col L
lecta à beatis patribus conſcripta eſt. Fuerit enim hoc vtile, aduerſus eos quoque, de quibus
ſuſpicio eſt quod aduerſus ſanam doctrinam contrario ſenſu afficiantur,& tamen malæ opi-
nionis mentem ſpecioſis effugiis adumbrent. Nam& iſtis ſufficiet ſi ad hanc fidem vrgean-
tur. Aut enim emendabunt morbum quem in occulto habent: aut ſi profundius ipſum cela-
uerint, ipſi quidem fraudis condemnabuntur: nobis vero facilem in diem iudicij parabunt
ἀπολογίαν·
defenſionem, quando reuelabit dominus abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia
cordium. Conuenit igitur vt ſuſcipiantur, ſi ſe iuxta verba, quæ à patribus noſtris in Nicea
ſunt expoſita, & iuxta intellectum qui ſane per verba illa ſignificatur, credere confiteantur.
Sunt enim quidam qui in hac fide ſermonem veritatis dolo inuertant, & ad ſuam ipſorum
ſententiam intellectum ac mentem verborum torqueant.Quandoquidem & Marcellus,im- M
piè ſentiens contra perſonam domini noſtri Ieſu Chriſti, ac nudum illum eſſe verbum ex-
ponẽs, illinc auſus eſt ſe impietatis huius cauſas ſumpſiſſe prætexere,malè videlicet τοῦ ὁμοου-
σίου coëſſentialis intellectu expoſito. Et nonnulli ex illis qui impietatem Sabellij Libyci ſe-
ὑπόστασιν, καὶ οὐσίαν·
ctantur, hypoſtaſin & vſian idem eſſe arbitrati, illinc argumenta ad tuendam blaſphemiam
ſuam trahunt, quòd in ea fide ita ſcriptum eſt: Si vero quiſquam ex alia eſſentia, vel ſubſi-
ſiſtentia filium eſſe dixerit,hunc anathemate reiicit catholica & Apoſtolica eccleſia. Non e-
nim idem eſſe dixerunt patres illi eſſentiam & ſubſiſtentiam. Si enim voces iſtæ vnam ac
eandem ſignificationem haberent, quid alterutram ponere opus fuiſſet? Sed liquet ideo po-
ſitas,quod alij quidem filium eſſe ex patris eſſentia negabant: alij vero & ipſi non eſſe ex pa-
tris

A tris eſſentia filium dicebant: adiiciebant autem ex alia quoque eſſe ſubſiſtentia quadam, at-
que ita vtramque opinionem tanquam alienam à ſenſu eccleſiaſtico à ſanctis patribus reie-
ctam eſſe. Alioqui vbi mentem ſuam ſimpliciter declararunt, ex patris eſſentia filium eſſe
dixerunt, nec adiecerunt, & ex illius hypoſtaſi. Itaque illud quidem ad reprobandum ma-
lum ſenſum poſitum eſt: hoc vero declarationem habet ſalutaris dogmatis. Confitendum
igitur eſt homouſium eſſe patri filium, quemadmodum in ſymbolo ſcriptum eſt: iuxta ta-
men & hoc confitendum eſt, quod in propria hypoſtaſi, id eſt perſona ſit pater, in propria fi-
lius, in propria ſpiritus ſanctus, quemadmodum & ipſi patres manifeſtè expoſuerunt. Satis
enim hoc, & clarè oſtenderunt, vbi dixerunt, lumen de lumine. Nam aliud eſt lumen gi- τὴν αὐτὴν οὐσίας λόγον.
B gnens, aliud quod gignitur. Lumen tamen & lumen vtrinque, ita vt vnum ſit & idem eſ-
ſentiæ verbum. Inſeramus vero fidem ipſam, quæ Niceæ conſcripta eſt. Credimus in vnum Symbolum
deum patrem omnipotentem, omnium tam viſibilium quàm inuiſibilium factorem. Et in Niceæ.
vnum dominum Ieſum Chriſtum filium dei, vnigenitum, ex patre vnigenitum, hoc eſt, ex
ſubſtantia patris, deum ex deo, lumen de lumine, deum verum ex deo vero, genitum non fa- ὁμοούσιον.
ctum, conſubſtantialem patri, per quem omnia facta ſunt, cum quæ in cœlo, tum quæ in ter-
ra. Qui propter nos homines & propter noſtram ſalutem deſcendit, & incarnatus, homo fa-
ctus, & paſſus eſt, & reſurrexit tertia die, & aſcendit ad cœlos, venturus ad iudicandum vi-
uos ac mortuos. Et in ſpiritum ſanctum. Eos vero qui dicunt, erat aliquando quando non e- Nota Aria-
C rat, & antequam naſceretur non erat, & quoniam ex non exiſtentibus factus eſt, aut ex alia niſmum.
hypoſtaſi, aut ſubſtantia eſſe dicunt, vel mutabilem aut alterabilem, filium dei, tales anathe-
mate percutit catholica & Apoſtolica eccleſia. Quoniam igitur in hac fide reliqua quidem
ſatis diligenter determinata ſunt: alia ad correctionem noxiorum, alia ad præmunitionem
contra ea quæ in futuro ſuboriri poſſunt: ſententia vero de ſpiritu ſancto in tranſcurſu ſine
omni diligentia poſita eſt, propterea quòd nondum mota eſſet iſta quæſtio, ſed adhuc creden
tium mentibus ſecurus ac nullis obiectus inſidiis, ineſſet de ſpiritu ſancto intellectus: pau- Ante Nicenā Synodū
latim vero peruerſa impietatis ſemina ſeſe exeruerunt: quæ primum quidem ab Ario hæreſis de ſpū ſ. nō
autore ſeminata, poſtea vero ab illis, qui impia Arij commenta ſuſceperunt ad perniciem ec- dum exorta
D cleſiarum nutrita ſunt, & ipſa impietatis ſeries ac ratio, ad blaſphemiam contra ſpiritum ſan hæreſis.
ctum reſpexit, neceſſarium eſt, vt aduerſum eos qui ſibi ipſis non parcunt, nec ineuitabiles
minas proſpiciunt, quas in blaſphematores ſpiritus ſancti dominus vibrauit, hoc cautionis ἐπανατείναιτο
protendatur, vt anathematizent ipſi eos qui ſpiritum ſanctum creaturam eſſe dicunt, etiam
eos qui id cogitant, & qui non confitentur illum natura ſanctum eſſe, ſicut natura ſanctus
eſt pater & natura ſanctus eſt filius, ſed alienum illum à diuina & beata natura faciunt. Eſt
autem declaratio recti ſenſus in eo, ſi à patre & filio non ſeparetur. Oportet enim baptizari
nos, iuxta quod à domino accepimus, & credere ſicut baptizamur: glorificare vero patrem
& filium & ſpiritum ſanctum, quemadmodum credidimus. Et poſteaquam hac in re con-
E uenit, oportet ſimul communionem eorum fugere qui ſpiritum ſanctum creaturam eſſe di-
cunt, tanquam apertè illum blaſphemantium. Eſt enim neceſſaria ſubſignatio propter calū-
niatores, quæ hoc habeat, quod neque ingenitum ſpiritum ſanctum, vnum enim nouimus in-
genitum, & vnum, eorum quæ ſunt, principium, patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, neque
genitum dicimus, vnum enim eſſe vnigenitum in fidei traditione didicimus: ſpiritum veri-
tatis autem, ex patre procedere edocti, ex deo ſine creatione eſſe confitemur. Anathematiza-
re vero oportet & eos qui ſpiritum ſanctum adminiſtratorium & ſeruilem ſpiritum eſſe di- λειτουργικόν
cunt: ita vt per eam vocem illum in ordinem creaturarum deiiciant. Adminiſtratorios nā-
que ſpiritus creaturas eſſe ſcriptura nobis tradidit, dicens, quòd omnes ſunt adminiſtratorij
F ſpiritus in miniſterium miſſi. Propter eos autem qui omnia confundunt, nec doctrinam e-
uangelij cuſtodiunt, neceſſarium eſt & hoc nominatim aſtipulari vt fugiantur, & ij qui ordi-
nem à Chriſto datum inuertunt, tanquam aperte veritati repugnantes, & filium patri, ſpiri-
tum ſanctum vero filio præponunt. Immotum enim & intactum conſeruare conuenit per-
ſonarum ordinem, quem ex ipſa domini voce accepimus, qui dixit, profecti, docete omnes
gentes baptizantes eos in nomine patris, & filij & ſpiritus ſancti. Euſtathius epiſcopus ti-
bi Baſilio. Legi, agnoui, & probaui hæc præſcripta. Subſcripſi autem cum his qui mihi aderant
fratribus, Phortone & chorepiſcopo Seuero atque aliis nonnullis clericis.

Euſtathio epiſcopo Sebaſtiæ Baſilius Magnus. LXXIX. G

TEmpus eſſe tacendi & tempus loquendi, ſermo eſt Eccleſiaſtæ. Et nunc igitur, quoniam abundè ſat ſilentij hactenus præceſſit, opportunum deinceps erit vt ad patefactionem eorum quæ ignorantur os noſtrum aperiamus. Quandoquidē & magnus ille Iob multo quidem tempore calamitates ſuas cum ſilentio tulit, hoc ipſo animi fortitudinem declarans: quod in moleſtiſſimis adflictionibus conſtans perdurauit: iam quando ſufficienti cum ſilētio agonem illum admirabilem pertulerat, inq; imo pectore dolorem perſeueranter preſſerat, tum tandem ore aperto ea loquutus eſt quæ omnibus nota ſunt. Et nobis igitur iam in tertium vſque ſilentij annum imitabilis viſa eſt prophetæ gloriatio illa, qua dicit, Factus ſum ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo redargutiones. Quocirca in H profundo pectoris noſtri dolorem quem nobis incuſſit calumnia, incluſum tenuimus. Vere nanque calumnia virum humiliat, calumnia pauperem conturbat. Si ergo tantum eſt calumniæ malum, vt & perfectum iam (perfectum enim appellatione viri ſignificat iſta parœmia) è ſublimi deiiciat conturbētque pauperem, hoc eſt, qui magnorum adhuc dogmatum indigus eſt, quemadmodum & prophetæ videtur dicenti, forſan pauperes ſunt, & propterea non audiunt. Ibo ad optimates, vbi pauperes vocat intelligentia carentes: vnde liquet quòd eos, qui iuxta internum hominem nondum abſoluti nec perfectam ætatis menſuram aſſequuti ſunt, conturbari & iactari parœmia dicat. Attamen ſilentio res triſtes ferendas eſſe putaui, fore ratus vt ipſis aliquando operibus veritatem edocentibus nonnihil I corrigantur. Neque enim ex malitia aliqua ſed per ignorantiam talia contra nos dici arbitrabar. Quoniam vero inimicitiam vnà cum ipſo tempore magis inualeſcere video, & aduerſarios meos ab iis quæ initio ſparſerunt nihil immutari, nec aliquam impendere curam, quo præteritis medeatur, ſed magis illa repetendo obfirmare, & ad ſcopum quem ſibi ipſis initio præfixerunt, compoſito greſſu contendere, vt & vitam noſtram adfligant, & nominis noſtri opinionem apud fratres callido commento polluant, iam mihi non videtur tutum vt ſilentio me cohibeam amplius: ſed ſubit animum meum illud Eſaiæ dicentis. Silui, num ſemper ſilebo, & feram: patiens fui vt parturiens loquar. Vtinam autem & mercedem ſilentij aſſequamur, & potentiam quandam redarguendi recipiamus, vt dum eos qui K nos vituperant redarguimus, acerbum illum adobruentis nos mendacij torrentem exiccemus, quò & nobis dicere liceat, torrentem pertranſiuit anima noſtra. & illud, Niſi dominus fuiſſet in nobis, cum inſurgerent homines in nos, vtique viuos abſorbuiſſent nos. Ego ſanè, poſteaquam multum temporis vanitati impendiſſem, & omnem propè iuuentutem inani ſtudio attriuiſſem quo tenebar, cum apprehendendis infatuatæ à deo ſapientiæ diſciplinis immorabar: tandem aliquando, vbi velut ex graui ſomno expergefactus, ad euangelicæ veritatis admirabile lumen reſpexi, agnouíque inutilitatem ſapientiæ principum huius ſeculi, qui abolentur, deplorata plurimum in miſerabili mea vita, ductorem mihi dari optabam qui ad pietatis me dogmata introduceret. Et cum primis hoc mihi curæ erat, vt morum cor- L rectionem aliquam inſtituerem, quos per diutinam conſuetudinem, cum improbis contractam peruerteram. Lecto itaque euangelio, animaduerſoq; illic, quòd plurimum occaſionis & momenti adferat ad perfectionis ſtudium, ſi quis bona ſua vendat, deq; illis egenis fratribus communicet, & prorſus nulla teneatur vitæ iſtius cura, nec patiatur mētem ſuam aliqua rerum præſentium affectione turbari, optabam dari aliquem ex fratribus, cui iſtud vitæ genus arrideret, quo vnà cū profundū vitæ huius pelagus ſuperare liceret. Inueni ſanè multos apud Alexandriam, nec paucos apud reliquam Aegyptum, deinde & alios in Palæſtina, & in Cœloſyria & Meſopotamia, quorum admiratus ſum cum in ſeruanda diæta temperantiam, tum in obeundis laboribus tolerantiam: ad quorum obſtupui precandi vigorem & conſtantiam, cum obſeruarem quo pacto nec ſomno victi, nec aliqua alia naturæ neceſſitate deflexi, ſubli- M mem ſemper & inuictum animi ſenſum in fame & ſiti, in frigore ac nuditate ſeruarent, nec corporis rationem habentes ipſi, nec ab aliis aliquid illi curæ impendi ſuſtinentes: ſed quaſi in aliena carne degerent, ipſo opere oſtendentes, quid ſit in rebus huius vitæ peregrinum eſſe, & conuerſationem in cœlo habere. Cum illa admirarer, vitámque virorum illorum ob id beatam iudicarem, quòd ipſo opere ſe mortificationem Ieſu circumferre declararent: cupiebam & ipſe, quantum mihi poſſibile eſſet, illos æmulari. Huius itaque gratia vbi videbam quoſdam in patria mea illorum inſtitutum ſectari cœpiſſe, commoditatem aliquam reperiſſe me ratus, inuiſibilium animi affectuum in iis quæ videri poſſunt experimentum cœpi.

Eccleſiaſtes. 7

Hier. 5
ἐνδεῶς δογμάτων. πρὸς ἁδρούς

κακῶσαι. χρᾶναι. λάλησω deſit.

Baſil poſt vanitatis ſtudia, per euāgelij lectionem vt mutatus eſt in virū alterū.

βίου κλύδωνα. Solitarij κοιλοσυρία.

A cœpi.Quoniam igitur quæ in vnoquoque noſtrum occulta ſunt,cognoſci nequeunt,ſatis in-
dicij ad declarandam animi humilitatem eſſe putaui, ſi humili veſte induerer,ſufficereq́; mi-
hi ad faciẽdam eius rei fidem, craſſum & rude pallium, & zonam: & è rudi corio calceamẽ-
ta. Et licet multa eſſent, quæ me ab illorum conſuetudine auocarent, non acquieſcebam ta- καρτερικόν.
men, cernens eos delicatæ vitæ laborum tolerantem præferre: ſed magis propter conuerſa-
tionis admirabilem & inſuetam rationem zelotypia quadam erga illos tenebar,vnde & cum
dogmatum gratia accuſarentur, delationes haud admittebam: quamuis multi illos non re-
ctas habere de deo opiniones, ſed autoris hæreſis eius quæ nunc eſt diſciplinæ ſubditos,illius
clanculum ſpargere dogmata,aſſererent: quæ quia ipſe nunquam ex illis audieram,pro calũ-
B niatoribus habebam qui ea referebant. Poſteaquam vero ad gubernandam eccleſiam vocati
ſumus, qui nobis quaſi prætextu adiutorij & communionis agapen concernentis, additi ſint
cuſtodes & ſpeculatores,tacebo:vt ne videar vel meipſum traducere, quaſi qui nullam fidem
habitura pronuntiem: aut certè ſi perſuaderẽ inhumanitatis cauſam dare credentibus, quod
& mihi ipſi propè accidiſſet,niſi me properè miſerationes dei præſeruaſſent.Nam parum ab-
erat,quin erga quoſuis in id ſuſpicionis incidiſſem, vt putaſſem nihil in quoquam eſſe fidei:
propterea quod animus meus ſubdolis quorundam actionibus perculſus erat. Attamẽ vide-
batur interea nobis aliquis eſſe prætextus eius neceſſitudinis,quam cum illis habebam. Con-
tulimus vero ſemel atque iterum de dogmatibus: nec putauimus fugiendos eſſe vnà nobiſ-
C cum conſentientes.Nam deprehendi nos vtrinque idem loqui de fide in deum, quod illi per-
petuò ex nobis audierant.Licet enim reliqua vita noſtra digna ſit cuius gratia ingemiſcamus: Att.ſynceritatẽ fidei B. Baſilij.
de hoc tamen vno in domino gloriari auſim, quod nunquam falſas opiniones habuerim de
deo: neq; aliter ſentiendo animi poſtea iudicium mutauerim: ſed quàm à puero ſententiam
de deo,à beata matre deinde & nutrice mea Macrina recepi,illam iuſtis incrementis auctam
& adultam in meipſo conſeruauerim.Nõ enim alias poſt alias matureſcẽte ratione aſſumpſi:
ſed tradita ab ipſis principia abſolui,& ad perfectionẽ deduxi. Quemadmodum enim ſemen βεβαιώσις
dum creſcit,maius quidem è modico redditur,idem tamen eſt quod antea non immutatum
genere,ſed perfectum ex incremento:ita & mihi eandem ſententiam quidem ſuis auctã pro-
fectibus,nõ autem quæ nunc eſt,ei quæ ab initio erat, aduerſam eſſe arbitror. Expendat ergo
D ſuam ipſorum quiſq; conſcientiã,memores ſint tribunalis Chriſti,an aliud vnquam ex nobis
audierint præterquam quod iam dicimus, qui malæ nũc opinionis rumorem de nobis inuul-
garunt,famoſiſq; epiſtolis, contra nos ſcriptis omnium vbique auribus ingeſſerunt: vnde &
nos ad iſtam apologię huius neceſſitatem adacti ſumus.Accuſamur enim blaſphemiæ in de-
um,neq; ſyngrapha aliqua, quam dederimus, nec per ea quæ ſine ſcripto oretenus publicè in
eccleſiis dei diſputauimus conuicti.Sed neq; teſtis aliquis inuẽtus eſt, qui ſe dicat impiũ quid ἐπιβλαβῶς
ex nobis audiuiſſe,quod vel in obſcuro aliquo loco dixerimus.Vnde igitur condẽnamur, cum
neque impij quicquam conſcripſerimus,neq; dogma noxium ipſi concionati ſimus, nec do-
meſticis colloquiis eos qui nos conueniunt,peruertamus? O inanis fabulæ figmentũ.In Syria,
E inquiunt,nonnulla quidam haud piè ſcripſit:tu verò ad illum ante annos viginti & plures e-
tiam,literas dediſti.Socius igitur es hominis: & quæ in illo reprehenduntur, tua quoque ſint
crimina.At ô homo veritatis amice,qui mendacium diaboli fœtum eſſe edoctus es, quomo- Fœtus diaboli,mendacium.
do ſcis epiſtolam illam eſſe meam?Neq; enim miſiſti vt cognoſceres: neq; percõtatus es,nec
de me quidem qui tibi quod verum eſt aperire poſſum, veritatem edoctus es. Et ſi meæ eſ-
ſent literæ,vnde liquet volumen hoc quod nunc in manus tuas incidit,contemporaneum eſ-
ſe literis meis?Quis tibi retulit volumen illud eſſe annorũ viginti?Vnde & hoc clarum eſt,ꝙ
hominis illius ſit hoc volumen,ad quem hæc mea miſſa ſit epiſtola? Sit vero ille qui volumen
hoc ſcripſerit,& miſerim ego ad illum literas meas, cõueniat & literis meis & illius volumi-
F ni in ipſo quoque tempore: vnde probatur,quòd illud approbauerim,& in ſenſu cum illo mi-
hi conueniat? Percontare teipſum. Sæpenumero nos vbi ad fluuium Iridem degebamus inui-
ſiſti. Cum mecum eſſet deo dilectiſſimus frater Gregorius, & ad eundem meeum vitæ ſco-
pum contenderet, an audiſti tale quicquam, vel ſignificationem huius aliquam ſiue modi-
cam ſiue magnam accepiſti? Aliquãdiu in villa quæ vltra fluuij ripam eſt,apud matrem meã,
inſtar amicorum mutuò inter nos conuerſati ſumus, ac noctes atque dies colloquia miſcui-
mus: An hic deprehenſi ſumus cognatum aliquid cum hæreſi habere in animo? Cum bea-
tum Siluanum pariter inuiſeremus, an non illo itinere de his rebus commentabamur? En-
ſinoæ vero, quando me Lampſacum cum pluribus compreſſuri epiſcopis aduocaſtis, non

de fide erant noſtri ſermones? Non per omne id temporis diſputanti mihi contra hæreſim G
præſto erant actuarij tui? Non mecum erant toto illo tempore germaniſſimi tui diſcipuli?
Cum fratrum contubernia inuiſerem, vnaq; cum illis in precationibus pernoctarem abſque
vlla contentione aſſiduè dicens & audiens quæ ad deum pertinent, an non euidentes illic animi cogitationumq; mearum notas & indicia exhibui? Quî fit ergo quod tanti temporis experientia, marcida adeò & imbecilli ſuſpicione minor eſſe videtur? Quem vero oportebat me animi mei præ te teſtem habere, quæ in Chalcedone nobis de fide dicta ſunt, quæ & ſæpenumero Heracliæ, & quæ antea in ſuburbio Cæſariæ, an non omnia conſona nobis, & omnia inter ſe concordantia fuerint? Niſi, vt dixi, quod in his quæ à nobis dicta ſunt, ex intelligentiæ

αὔξησις.

profectu acceſſio quædam obſeruari poteſt, quæ certè non eſt immutatio ab eo quod peius, ad H
id quod melius ſit, ſed adimpletio defectus per additionem ſcientiæ. Quomodo neque hoc cogitas, quod in patrem non cadit peccatum filij, nec in filium peccatum patris, ſed quiſque in ſuo ipſius peccato morietur? Mihi vero is, qui apud te accuſatur, nec pater eſt nec filius. Neque enim præceptor mihi fuit, neque diſcipulus. Quod ſi peccata eorum qui genuerunt, filiis imputanda ſunt: multo iuſtius eſt, vt Arij peccata diſcipulis ipſius imputentur. Et ſi quis Aetium hæreticum genuit, vt in caput illius filij quem genuit delicta redundent. Si vero iniuſtum eſt, vt illorum gratia quiſquam culpetur, multo profectò iuſtius eſt, nullam à nobis rationem exigi eorum quæ qui ad nos nihil attinent dixerunt, etiam ſi omnino peccauerunt,
etiam ſi quid ab illis ſcriptum eſt cõdemnatione dignum. ignoſcendum enim mihi eſt, quod I
fidem illis quæ de ipſis dicuntur non habeo. Quandoquidem certa de me experientia eorum qui nos accuſant calumniandi procliuitatem prodit & conuincit. Nam etiamſi ſeducti arbitratiq; me eiuſdem cum illis eſſe ſententiæ qui verba illa Sabellij, quæ ipſi circunferunt, conſcripſerunt, in iſtam contra me calumnioſam detractionẽ deueniſſent: neq; ſic tamen venia digni eſſent, abſque euidentibus experimentis mox calumniis impetentes ac vulnerantes, eos qui neq; conuerſationis aliquid cum ipſis habuerũt, ne dicam, & eos quoq; quibus ſumma fuerunt amicitia deuincti, & quod hinc certò probatur, quàm non ducantur ſpiritu ſancto, quod falſas intra ſe ſuſpiciones alunt. Multa cura ac ſolicitudine opus eſt, multarúmque noctium perferendæ vigiliæ, ac multis lachrymis quoque quærenda à deo veritas, ei qui fratris K

Confirmat ſimili.

velit amicitiam abiicere. Si enim qui rerum in hoc mundo potiuntur, quando facinoroſum aliquem morti ſunt adiudicaturi, cortinas obducunt, & expertiſſimos quoſque ad cauſæ tractationem aduocant, multúmque temporis inſumunt, nunc legis rigorem contuentes, nunc naturæ communionem ſuſpicientes, multumq; ingemiſcentes ad iudicandi neceſſitatem deplorantes, nemini non manifeſtum faciunt, quod non ex propria libidine ſed ex neceſſario legis miniſterio condemnationis inferant ſententiam: quanto oportebat maiore diligentia, cura, pluriumq; conſultatione dignum reputari, ſi quis ſeſe à fratrum amicitia, iam longo tempore confirmata auellere conetur? Iam vna epiſtola, eaq; ambigua (Neque enim dices te illam ex certis ſubſcriptionis notis cognouiſſe, quum non eam quæ primum ſcripta, ſed quæ poſtea transſcripta eſt in manus acceperis) ex vnis, inquam, literis, iiſq; vetuſtis periclitatur inter L
nos amicitia. viginti nanque anni ab eo quod ad hunc virum aliquid ſcriptum eſt fluxere. Interea vero temporis neminem talem habeo propoſiti vitæq; meæ teſtem, atque eos ipſos qui me nunc accuſando opprimunt. Verum epiſtola iſta non eſt ſeparationis huius cauſa. Alia eſt iſtius occaſio diſſidij, quam me quidem proferre pudet, quanq; perpetuò ſilentio preſſiſſem, niſi quæ iam acta ſunt neceſſariam mihi ad multorum vtilitatem, propoſiti ipſorum patefactionem feciſſent. Putarunt ſuaues iſti homines impedimento ſibi ad acquirendum potentatum noſtram fore communionem. & quoniam quadam fidei ſubſcriptione præoccupati ſunt quam nos illis protulimus, non quòd ipſi de illorum ſententia hæſitaremus (fateor enim) ſed quod ſuſpicionibus, quibus apud complures fratres nobiſcum concordes laborabant, mederi cuperemus, ne quid ipſis ex ea confeſſione impedimenti ad hoc, vt ab iis qui M
nunc dominantur ſuſciperentur, videretur occurrere, communionem nobis denegarunt. Et pro ſeparationis huius cauſa literarum iſtarum prætextum commenti ſunt. Euidentiſſimum vero eorum quæ dico indicium eſt, quòd cum à nobis deficerent, accuſationeſq; quas volebant contra nos fingerent, literas circunquaque ad omnes antequam ad nos, miſerunt. Septem nanque dies priuſquam in noſtras manus veniret, viſa eſt illorum epiſtola, & qui illam ab aliis receperant ad alios quoque illam miſſuri erant. Nam ita inſtituerant, vt alius alij illam traderet, quo protinus in vniuerſam regionem diſtribueretur. Atque iſta mihi iam tum nar-

A tum narrata ſunt ab iis, qui inſtitutum illorum manifeſtiſſimè nobis indicarunt. Decreuimus autem ſilendum eſſe, donec qui profunda reuelat, clariſſimis & irrefragabilibus indiciis conſilia illorum publicet.

Euſtathio medico Baſilius. LXXX.

EST quidem omnium veſtrum officium ſtudiumq; in benigno erga homines affectu repoſitum, quotquot artem medēdi exercetis. Et quidem quiſquis artis iſtius veſtræ cognitionem cæteris prætulit ſtudiis quę ad tuendam præſentem vitam faciūt,
B is mihi videtur decorum aſſecutus ſolertis iudicij, nec à decentis ſententię ſcopo aberraſſe lōgius. Siquidem, quæ pretioſiſſima omnium eſt, vita, fugienda eſt ac doloroſa, niſi illam cum ſanitate coniunctam habere liceat. Sanitatem vero ars veſtra ſuppeditat. At tibi maximè ambidextra eſt iſta ſcientia, latioréſque tibi ipſi benignitatis erga homines terminos conſtituis: dum non medendis duntaxat corporibus ſcientiæ iſtius gratiam adſtringis, ſed & de animarum languentium reſtitutione cogitas. Hæc dixerim, non ſolum rumorem quem plurimi ſparſerunt ſequutus: ſed & ipſa experientia edoctus, quam ipſe cum ex multis aliis, tum præcipuè iam ex inenarrabili hoſtium noſtrorum malitia cœpi, quam inſtar fluenti contra vitam noſtram exundantem præter opinionem diſpuliſti, moleſtamq; hanc pectoris
C noſtri inflammationem larga conſolatoriæ diſputationis infuſione diſtraxiſti. Ego ſanè ad crebros & varios hoſtium noſtrorum aduerſum nos conatus reſpiciens, ſilendum eſſe & quę inferuntur animo quieto toleranda putaui, nec reſiſtendum illis, qui mendacio muniti ſunt, peſſima ſcilicet armatura, quæ ſæpenumero per veritatis quoque occaſionem aciem ſuam impellit. Tu vero rectè feciſti, iubens ne veritatem prodam ſed redarguam calumniatores, ne dum aduerſum veritatem ſucceſſu potitur mendacium, quamplurimi perdantur. Videntur itaque mihi qui odium hoc inexcuſabile contra nos induerunt, haud diſſimile ab eo facere, quod habet Aeſopica fabula. Quemadmodum enim illa Lupum culpas quaſdam aduerſus
D agnum producere facit, quaſi is turpe ſibi ac dedecoroſum fore putet, ſi præter iuſtam rationem interimat agnum, à quo nihil ſit læſus, vt tamen, licet omnem quæ ex adornata calumnia intenditur, accuſationem agnus placide diluat, nihilo magis lupum ab impetu ſibi temperare, ſed etiamſi iuſtis rationibus vincatur, dentibus tamen victorem peruincere: ita & qui odio noſtri non ſecus atque rei honeſtæ ſtudent, turpe forſan putantes, ſi abſque ratione nos odio perſequi videātur, cauſas odij contra nos & crimina fingunt. Nihil autē eorum quę cōtra nos feruntur conſtanter tuentur, ſed nunc hanc paulo pòſt aliā, & rurſus quoq; aliam inimicitiæ cauſam aſſignāt, atq; ita nulla in re malicia illorū ſolidè conſiſtit: ſed mox atq; ab hac intentata culpa reſiliunt, alij incumbunt, & rurſus illa neglecta, aliam apprehendunt, & ſi omnia de quibus me accuſant diluero, ab odio tamen haud recedunt. Tres deos prædicari à no-
E bis cauſantur, iſtoq; figmento multorum aures circunſonant, nec ceſſant donec calumniam hanc credibilem faciant. At pugnat pro nobis ipſa veritas, cū in genere aduerſus omnes: tum ſeparatim eos qui nos priuatim adoriuntur, dum oſtendimus, anathemate à nobis damnatū, quiſquis tres eſſe deos dixerit, nec pro Chriſtiano habendum eſſe iudicari. Sed vbi hoc audiunt, ad manum illis eſt contra nos Sabellius, & huius morbus in noſtro iactatur deprehendi ſermone. Et aduerſum hanc iterum calumniam, conſuetum telum nempe veritatem obiicimus, oſtendentes nos talem hæreſim nihil minus atq; Iudaiſmū auerſari. Quid ergo? An poſt tantos conatus fruſtra tentatos defatigati quieſcunt? Nequaquam. Sed nouandi ſtudium nobis obiiciunt, accuſationem contra nos texentes, ex eo quod tres confitemur hypoſtaſes. Hic cauſantur nos dicere, vnam eſſe bonitatem, & vnam potentiam, & vnam diuinitatem. At-
F que hoc extra veritatem non dicunt. Nam id dicimus. Verum culpandi gratia hoc dicunt, quod ſit contra ipſorum conſuetudinem, & ſcriptura non aſtipuletur. Quid ergo ad hoc dicimus? Non putamus æquum eſſe, vt quæ apud ipſos obtinuit loquendi conſuetudo, pro lege ac canone habeatur rectæ doctrinæ. Si enim ad probandam doctrinam rectam valet cōſuetudo, licet & nobis omnino hac in re illos imitari. Stemus itaq; arbitratu inſpiratæ à deo ſcripturæ, & apud quos inueniuntur dogmata diuinis oraculis cōſona, illis omnino veritatis adiudicetur ſententia. Quid igitur habet iſta accuſatio? Duo pariter in iſta ſunt aduerſum nos accuſatione obiecta. Vnum, quod diuidimus hypoſtaſes: alterum quod nullum eorum nominum, quæ diuinam referunt maieſtatem, pluraliter numeramus, ſed vnam, ſicut dictum eſt, bonitatem & potētiam, & diuinitatem, & quæ talia ſunt omnia ſingulariter proferamus.

Marginal notes: περιδέξιος. — Metaphora. — μεταφορά. συκοφάντας — Aeſopi fabula nō intēpeſtiua tuendæ innocentiæ Baſilij. — Hinc aduerſus triū deorum profeſſores ſcripſit — ἐπίσης ἰουδαϊσμῷ. — Tres hypoſtaſes, Latinis tres perſonæ ſunt. — Cōſuetudo nō præiudicat ſcripturæ. — δόγμα duplex Baſilij.

Igitur ab hypoſtáſεων diuiſione alieni ſanè non erunt, qui perſonarum ſubſiſtentiũ alteratione G
in diuina natura tradunt. Non enim veriſimile eſt, quod qui tres ſubſtantias eſſe dicunt, non
etiam tres dicant eſſe hypoſtaſeis. Hoc itaque tantum ineſt iſti accuſationi, quod competen-
tia diuinæ naturæ nomina ſingulariter pronuntiamus. Verum paratã habemus ad hoc & ma-
nifeſtam rationem. Quiſquis enim vnam docentes diuinitatem condemnat, neceſſariò mul
tas, vel prorſus nullam tradenti aſtipulabitur. Impoſſibile nanque eſt, vt præterea aliud quid
excogitetur. At vt multas dicamus, diuinæ inſpirationis doctrina non admittit. Siquidem v-
bi diuinitatis meminit, ſingulariter mentionem illius facit dicens. Quoniam in ipſo habitat
omnis plenitudo diuinitatis. Et alibi. Inuiſibilia nanque illius à creatione mundi ex operibus
intellecta peruidentur, ipſaque æterna eius virtus & diuinitas. Cùm ergo numerum diuini- H
tatum ad multitudinem extendere, eorum tantum ſit, qui errore multorum deorum ægre-
ſcunt, ac laborãt: prorſus verò in vniuerſum negare diuinitatem eorum ſit qui nullum cen-
ſent eſſe deum, vt impij: quamobrem nos traducimur, ob id quod vnam confitemur diuinita-
tem? Verum manifeſtius aperiunt ſermonis huius ſcopum. Nam in patre quidem ferendum,
vt deus eſſe dicatur, & filium ſimiliter diuinitatis nomine honorandum eſſe, conſentiunt: ſpi
ritum vero & patri & filio connumeratum per diuinitatis vocabulum vnà cum patre & filio
intelligendum & complectendum nolunt: ſed à patre ad filium vſque diuinitatis potentiam
terminandam, naturamq; ſpiritus à gloria diuina ſegregandam eſſe contendunt. Reſpondẽ-
dum itaq; nobis eſt & ad iſtam ſententiam quàm poterimus breuiſſimè. Quæ eſt ergo noſtra I
ratio? Cum ſalutarem fidem diſcipulis ſuis quos ſermone inſtruebat cõmendaret dominus
patri ac filio, coniunxit ſpiritum ſanctum. Quod autem ſemel cõiunctum eſt, perpetuò con-
ἀξίωμα. iunctum eſſe dicimus. Non enim poterit in reliquis ſeparari, quod in aliquo coniunctum eſt.
In potentia autem viuificandi, per quam ex corruptibili hac vita ad immortalitatem natura
noſtra tranſmutatur, vna cum patre & filio potentia cõprehenditur & ſpiritus ſancti: quem-
admodum & in aliis multis, vtpote vbi deus vocatur bonus, ſanctus, æternus, ſapiens, rectus,
princeps, potens, & in aliis omnibus vbiq; vnde clarum eſt quod in omnibus nominibus illis
quæ quod potius eſt cõcernunt, inſeperabilem habeat coniunctionẽ. Arbitramur itaq; meritò
quia in tantis tamq; ſublimibus & quæ dei maieſtatem addecent, notionibꝰ ſiue notificatiuis K
nomenclaturis, nihil quod patri ac filio coniunctum eſt, vlla in re ſeparari debere. Neque e-
nim ſcimus aliquam eorum nominum quæ de diuina natura intelligũtur, quod ad potius vel
Baſilius piꝰ in ſpiritũ ſ. & orthodoxus. minus attineat, differentiã, ita vt execrandum ducamus, quòd qui inferiorum nominũm cõ-
municationem ſpiritui ſancto concedunt, ſublimioribus indignũ iudicant. Omnia nanq; deo
cõpetentia tam cogitata quàm nomina, eiuſdem inter ſe ſunt conditionis, eo ꝙ circa ſubiecti
καινῶν Baſilij. ſignificationẽ nihil habent diſcriminis. Non enim mentis cogitationẽ ad aliud ſubiectum du
cit appellatio boni, & ad aliud, ſapientis, potẽtis, & iuſti: ſed quæcũq; huiuſmodi nomina pro-
tuleris, vnum eſt perpetuò, quod ſignificatur. Etſi deũ dixeris, eundem ſignificaſti quẽ & in re-
liquis omnibus cogitaſti. Si vero omnia ea nomina quæ de diuina dicuntur natura, eiuſdem L
inter ſe ſunt potentiæ: propterea quòd ſecundũ ſubiecti demonſtrationẽ, licet ſecũdum aliam
atque aliam ſignificationem inter ſe varient, ad idem tamen mentis noſtrę cogitationem du
cunt, quæ eſt illa ratio, propter quã, cum in aliis nominibus cõmunicationem ſpiritui ſancto
cum patre ac filio cõcedimus, in ſola illum diuinitate ſegregare debeamus? Omnimoda nã-
que neceſſitas hoc vrget, vt vel in iſta cõmunionem illi demus, vel in reliquis quoq; denege-
mus. Si enim in illis communione dignus eſt, planè neq; in iſta indignus haberi debet. Si ve-
ro minor eſt ſpiritus ſanctus, vt iſti putant, quàm vt in diuinitate illi cum patre & filio cõce-
denda ſit cõmunio, neque reliquorum cuiuſquam nominum deo competẽtium participatio-
ne dignus erit. Nam ſi expendantur huiuſmodi nomina, & inter ſe conſiderata cuiuſq; ſignifi M
catione conferantur, nihil ab appellatione dei minus habere differreq; deprehendentur. Ar-
ὁμωνυμίαν φείδεται. Hier. 10 gumentum huius eſt, quòd appellatione dei multa ex inferioribus quoq; cognominãtur. Imò
non veretur diuina ſcriptura æquiuocationem iſtam abſimilibus ac diſſentaneis rebus attri-
buere, quando idola appellatione dei denominat. Dij enim, inquit, qui cœlum ac terram
non fecerunt tollantur, & ſub terram abiiciantur. Et omnes dij gentium, inquit, dæmonia
ἐγγαςρίμυθος. ſunt. Et mulier illa Pytonica quæ Saülem ab inferis incantationibus ſuis euocauit, cum vide-
ret animas, quæ requirebantur, deos ſe videre dicebat. Quin & ipſe Balaam augur cum eſ-
ſet ac diuinator, pérque manum vaticinia ferret, vt ſcriptura refert, ac dæmoniacam ſibi do-
ctrinam per augurandi curioſitatem ac ſuperſtitionem comparaſſet: deum tamẽ conſuluiſſe
à ſcriptura

A à ſcriptura traditur. Et multa huiuſmodi ex diuinis collecta ſcripturis produci poſſunt: vnde probatur, nomen dei præ reliquis appellationibus ad deum pertinentibus nihil habere præcipui, quod &, vt dixi, de diſſentaneis æquiuocè dici deprehendimus. Sancti vero & incorrupti, & recti, boniq; nomina, nuſquam illis quibus haud oportet, communicari per ſcripturam edocti ſumus. Itaque ſi in iis quæ de ſola præcipuè diuina natura piè dicuntur, patri ac filio cõſortem eſſe ſpiritum ſanctum haud contradicunt, quanam ratione aſtruere nituntur, in eo ſolo illum non eſſe conſortem, cuius communio declarata eſt iuxta quandam æquiuocationis rationem & dæmonibus eſſe & idolis? Sed dicunt appellationem dei hoc habere, vt naturam dei exprimat. Spiritusſancti vero naturam cum patre ac filio communicare non poſſe: atque ὁμωνυμίας
B hac ratione illi neque nominis huius conſortium competere. Oſtendant igitur quibus argumentis naturæ differentiam agnouerint. Si enim in ſeipſa diuinam contemplari naturã poſſibile fuiſſet, quid illi videlicet proprium, quid alienum ſit, non opus eſſet omnino ex apparẽtibus, ſiue verbis ſiue aliis indiciis eius quod quæritur cognoſcere veritatem. Quoniam autẽ illa contemplatione quidem eorum quæ inquiruntur ſublimior eſt: ex indiciis verò quibuſdã, de noſtram fugientibus recordationem iudicamus, planè neceſſarium eſt, vt per operationes ad ſcrutandum diuinam naturam veluti manuducamur. Itaque ſi viderimus inter ſe differre patris & filij & ſpiritusſancti operationes, naturas quoque operantes ex operationum alteratione inter ſe differentes eſſe coniiciemus. Nequit enim fieri, vt ſecundum naturæ rationem
C diſſidentia in forma ac ſimilitudine operationum inter ſe cõcordent. (Neque refrigerat ignis neque calefacit cryſtallus) ſed propter naturarum differentiam diuerſæ ſunt inter ſe & quę ab illis fiunt operationes. Patris vero & filij & ſpiritusſancti cum nulla in re differẽs quid aut diuerſum habeant operationes, neceſſe eſt vt propter operationis ſimilitudinem naturæ colligatur vnitas. Sanctificat, viuificat, illuminat, conſolatur, & omnia huiuſmodi ſimiliter operatur, & pater & filius, & ſpiritusſanctus. Et nemo peculiariter poteſtatẽ ſanctificandi tribuat ſpiritui ſancto, cum audiat ſeruatorem in euangelio de diſcipulis ad patrem dicentem, Pater ſanctifica eos in nomine tuo. Similiter & reliqua omnia æquè in iis qui digni ſunt, fiunt à patre & filio & ſpiritu ſancto: Omnis gratia & virtus, moderatio, vita, conſolatio, ad immortalitatem tranſmutatio, in libertatem tranſlatio, & ſi quod aliud eſt bonum, quod ad nos vſque ἀξίωμα Phyſicum
D pertingit. Quæ vero circa nos eſt rerum moderatrix diſpenſatio, tam in intelligibili ſiue ſpirituali quàm ſenſibili creatura, ſi quid de excellentibus per ea coniiciendum eſt, quæ in noſtrã cadunt notitiam: neque ipſa extra operationem & potentiã & ſanctiſſimi ſpiritus, vnde quiſque iuxta ſuam dignitatem & vſum neceſſarium participat. Licet enim ſenſibus noſtris obſcura ſit eorum quæ noſtram exuperant naturam tractatio ac diſpoſitio: ex ordine tamen ac ſerie rerum veriſimilius quiſquam per ea quæ nobis nota ſunt, & in illis efficacem ſpiritusſancti potentiam quàm ab excellentium rerum œconomia abalienatam eſſe animaduerterit. Nã ſi quis hoc dixerit, nudam & apertam blaſphemiam & nulla ratione tectam vel concinnatam abſurditatem incurret. Qui vero animaduertit & cõſentit, quod & ea quæ ſupra nos ſunt, ſi- ὁδηγία οἰκονομίας
E mul cum patre & filio ſpiritusſancti quoque potentia diſponantur, luculento indicio, obſeruatis quæ in propria ipſius vita geruntur, de iſtis etiam affirmat. Operationis itaque ſimilitudo in patre & filio & ſpiritusſancto, manifeſtè per omnia ſimilem & eandem illis eſſe naturã declarat. Quapropter diuinitatis nomen etiamſi naturæ ſignificationem haberet, & ſpiritui ſancto iſtam propriè competere appellationem ipſa probaret eſſentiæ communio. At ignoro quo pacto ad naturæ ſignificationem vocabulum dei trahant, qui omnia ſic aſtruunt, quaſi à ſcriptura non audiuerint, quod in naturam electio non cadat. Moſes autem in deum Aegyptiorum electus ac conſtitutus eſt: ita ad illum dicente diuino oraculo. Quoniam deum te Moſes, Pharaoni datus in deum.
F dedi Pharaoni. Poteſtatis itaque alicuius ſiue ſacrorum ſiue adminiſtrationis mũdanæ ſignificationem vocabulum hoc adfert. Natura vero diuina vt in ſeipſa eſt, nullis nominibꝰ, quæcunque excogitari poſſunt, exprimitur: ſed, vt nos arbitramur, ignota & abſcondita manet. Quòd enim beneficus dicitur deus, & iudex & bonus, ac iuſtus, & quæcunque alia huiuſmodi de illo didicimus, his omnibus operationum illius differentiam edocti ſumus. Operantis autẽ naturam haud quaquam per operationum conſiderationem cognoſcere poſſumus. Nam ſi quando ratio cuiuſuis iſtorum reddenda eſt nominum, deinde & naturæ, quæ per iſta nomina exprimitur, non eadem poterit vtriuſque ratio aſſignari. Nam quorum ratio non eſt eadẽ, horum & natura differens eſt. Aliud igitur eſt ipſa ſubſtantia ad cuius ita ſignificationem exprimendam verbum aliquod inuentum eſt: alia vero nominum ipſam propter operationem aliquam ἀξίωμα

aliquam vel dignitatem concernẽtium. Ex nominum itaque communicatione nullam prorſus operationibus ineſſe differentiam inuenimus.Et diuerſæ naturæ nullam,vt dictum eſt,de- G
prehendimus,euidentem demonſtrationem, ob id quòd ex operationum ſimilitudine, naturæ quoque communicatio & vnitas intelligenda datur.Siue igitur diuinitas operationis nomen eſt,vt vnam dicimus eſſe patris & filij & ſpiritus ſancti operationem: ita vnam quoque dicimus eſſe diuinitatem, ſiue iuxta multorum opinionem , naturam ipſam exprimit diuinitatis nomen:quoniam nulla in natura deprehenditur diuerſitas , nõ immerito vnius & eiuſdem diuinitatis ſanctam definimus eſſe trinitatem.

Ad eundem Baſilius Magnus. LXXXI. H

SI quid vtilitatis habent literæ noſtræ,nullo non tempore nobis ſcribas,noſq; ad ſcribendum excites.Nos enim cum primis alacriores ac ſuauiores reddimur,vbi virorum prudentum ac dominum diligentium epiſtolas adepti fuerimus.An vero & ipſi aliquid apud nos quod operæpretium ſit inuenturi ſitis,veſtrum eſt ſcire,qui literis noſtris potimini. Itaque niſi multitudine negotiorum auocati eſſemus à lætitia quam ſcribendi peperiſſet aſſiduitas,vtique non abſtinuiſſemus . Vos vero quibus minus eſt curarum,

κατακλᾶτε
Ratio phyſica *ἀλληγορικῶς*.

quoties fieri poteſt,literis nos obuallate . Nam & puteos aiunt ſi crebrò exhauriantur meliores reddi . Videntur autem admonitiones tuæ ex arte medendi productæ in ſuperuacaneum I
vſum abire:propterea quòd nos ferrum haud admittimus : ſed à nobis ipſis excidimus vt quæ inferuntur vitemus.Eſt ergo Stoici quidem ſermo,quo dicit,Quoniam non fiunt quæ volumus, quæ fiunt velimus : ego vero animum iis quæ fiunt apponere ac conformare non ſuſtineo . Quòd autem præter animi ſententiam quidam aliquid eorum quæ neceſſitas extorquet

Ex cõſuetudine medicorum collatio
βεβαίωσις à ſimili

faciunt,haud reprobo.Neque enim animus veſter eſt, qui medicandi artem exercetis , vt vel aduratis ægrotum, vel aliquid aliâs doloris inferatis : attamen tale quid ſæpenumero morbi malitia inducti admittitis. Neque qui in mari nauigant ſponte quæ vehunt eiiciunt : ſed hoc ideo faciunt,vt naufragium caueant.Iacturam ferunt,malentes in rerũ viuere penuria, quàm mortis ſubire periculum . Ad hunc itaque modum & nos puta cum dolore quidem ac innu- K
meris lamentis ferre ſeparationem eorum qui ſeſe alienant à nobis,& tamen ferre: propterea quòd veritatis amicis,deo,& quæ in illum eſt ſpe,nihil eſt charius.

Patrophilo epiſcopo Baſilius. LXXXII.

Innocentiã declarat ac tuetur ſuã. Baſilius.

LEgi literas tuas,quas per fratrem noſtrum Strategium ſympresbyterum miſiſti.Legi autem illas libenter.Quomodo enim non libenter legiſſem,quæ & à viro prudẽte & ex pectore dilectionem erga omnes ex præcepto dominico ſeruare edocto ſcriptæ ſunt.Et propè cognoui quæ ſit cauſa ſeruati præterito tempore ſilentij . Videris
enim hæſitaſſe, num Baſilius ille qui tam ſtrenuè homini illi à puero ſeruiuit , qui hæc & hæc L
certis temporibus fecit,qui propter vnius hominis amicitiam innumerorum inimicitiam ſuſcepit:hic ipſe nunc alius ex alio factus ſit:& amicitiam in inimicitiam mutauerit,& quæ alia ſcripſiſti:ſatis oſtendens , quàm ex inopina rerum mutatione animo fueris perculſus ac ſtupefactus.Et ſi quid rerum noſtrarum reprehenderis,non tamen illud moleſtè tuli.Non enim adeo duro ac pertinaci ſum ingenio vt amicas fratrum correptiones ægrè feram.Tam enim abeſt vt iis quæ ſcripta ſunt offenſus ſim,vt propè cum legerem riſerim , quod cum tanta ſint ac talia quæ mutuam inter nos amicitiam hactenus confirmare viſa ſunt , propter tantillas querimonias ad te vſque delatas tantum te perpeſſum eſſe ſtuporẽ ſcripſeris. Ergo & tibi accidit,quod multis vſuuenire ſolet,qui neglecta rerum natura, quam inquirere debebant, homines ipſos attendunt de quibus rumor aliquid ſparſit,atque ita fiunt non veritatis inquiſito- M
res,ſed differentiæ perſonarum æſtimatores,obliti admonitionis,qua dicitur,quod perſonam in iudicio agnoſcere non deceat. Verum quoniam perſonam deus in iudicio hominis nõ accipit, apologiam illam quam mihi ad magnum Chriſti tribunal paraui , & tibi notam facere haud detrectabo.Quod videlicet ab initio cauſæ huius nihil occaſionis à nobis iſti diſſidio,ſiue parum ſiue multum,datum eſt:ſed homines illi qui nos odio proſequuntur (quam ob cauſam norunt ipſi,neque enim opus eſt vt aliquid hac de re dicam) aſſiduis nos calumniis grauarunt.Purgauimus quidem nos ſemel atque iterum.Cum vero cauſa hæc euaderet in infinitum,nec aliquid prodeſſet ſi perpetuo nos defenderemus: propterea quòd nobis procul diſſitis, mendacibus noſtris detractoribus in promptu eſſet cor inexercitatum , & haud edoctum

A alteram auriculam abſenti illibatam ſeruandā eſſe,è vicino ſuis aduerſum nos vulnerare de-
lationibus:& Nicopolitæ quandam peterent fidei noſtræ certificationem, quod & vos prorſ-
ſus haud ignoraſtis,viſum eſt nobis ſuſcipiendum hoc eſſe literarum obſequium. Putauimus
enim nos per illud,duo conſequuturos cōmoda, vt & Nicopolitanis ſuaderemus, ne ſiniſtri
quicquam de hoc viro ſentirent, & obtrectantium nobis ora obturaremus dum fidei conſo-
nantia ſycophantiæ vtrinque excluderentur.Continuò itaque conſcripta eſt fides, oblataq; à
nobis,ac deſcripta:& vt deſcripta erat, deſignatus eſt quoque alteri ſynodo locus, & tempus
aliud, vt & externi & peregrini fratres conuenire vniriq; inter ſe poſſent, & germana dein-
ceps eſſet ac ſyncera communio.Itaque nos quidem iuxta præſcriptum accurrimus,& qui no
B biſcum erant fratres,alij aderant,alij aduolabant,læti omnes atque alacres, tanquam ad pacē
properantes. Et literæ à nobis ac tabellarij miſſi ſunt qui nos adeſſe ſignificarent: locus enim
ad ſuſceptionem conuenientium deſignatus, noſter erat. Ex altera vero parte nemo erat qui
vel prȩcurreret,vel aduentum eorum,qui expectactabantur annuntiaret:& qui à nobis fuerāt
reuertebantur,plurimum triſtitiæ ac murmuris apud aduerſarios eſſe commemorantes: ob id
quod noua quædam eſſet à nobis ad ipſos miſſa & exhibita fides,dicebanturq; decreuiſſe pror
ſus,ne liceret ad nos ipſorum proficiſci epiſcopo.Venit autem quidam ab ipſis miſſus, & lite-
ras adferens recuſatrices, & nullam faciens eorum de quibus inter nos antea cōuenerat mē-
tionem.Venerandiſſimus vero & colendiſſimus frater Theophilus,miſſo eorum quos ſecum
C habebat aliquo,nōnulla patefecit quæ putabat & ſibi vt diceret, & nobis vt audiremus com-
petere.Scribere nanque dedignatus eſt, non quòd reprehenſionem ex literis tantum metue-
ret, quantum cauebat ne nos epiſcopi vocabulo ſalutare & appellare neceſſe eſſet. Attamen
certè,quoniam vehementia erant verba, & ex pectore admodū calido prolata, animo ita ex-
cuſſi, confuſiq; & deiecti concidimus, vt non haberemus quod rogantibus reſponderemus.
Haud verò multum temporis interceſſit, confeſtim in Ciliciam legatio, atque inde reditus,
mox literæ adſunt,communionem nobis denegantes. Abruptionis autē huius ac seceſſus cau
ſam aſſignarunt,quòd Apollinario ſcripſerimus, & quod ſympresbyterum noſtrum Diodo-
rum habeamus conſortem.Ego vero Apollinarium quidem nunquam putaui inimicum eſſe,
D imò ſunt quædam quorum gratia virum veneror etiam. At me homini non ita coniunxi, vt
ipſius velim in me recipere crimina,cum & ipſe quædam habeā,quæ in illo reprehendo, pro-
pter nonnullos ipſius codices quos legi. De ſpiritu vero ſancto non noui me vel petiiſſe ab ip
ſo,vel vltro miſſum accepiſſe librum.Audio tamen ipſum omnium eorum qui libros cōſcri-
bunt eſſe verboſiſſimum.Legi autem paucos illius commentarios. Non enim mihi quæ eiuſ-
modi ſunt ſcrutari vacat.Et alioqui eo ſum ingenio,vt haud facilè neoterica admittā. Quē-
admodum & corporis mei imbecillitas haud patitur, vt vel diuinis ſcripturis cum diligētia,
& vt dignum eſt,immorer.Quid ergo mea intereſt ſi quiſquam aliquid conſcripſit quod cui-
piam diſplicet?Quanquam ſi ita fieri oportet, vt alius pro alio rationem reddat qui me pro-
E pter Apollinarium culpat,rationem nobis reddat pro Ario præceptore ſuo, & pro diſcipulo
ſuo Aëtio.Nos autem,neque præceptoris neque diſcipuli loco vnquam fuimus iſti viro,cuius
in nos vitia contorquent ac reuoluunt. Porrò Diodorum, tanquam beati Siluani alumnum
primum ſuſcepimus,nunc vero diligimus & complectimur propter ſermonis quā habet gra
tiam,per quam multi eorum,qui virum audiunt,meliores redduntur. Ad haſce itaque literas
animatus,vt par erat & ad tam inopinam ac ſubitam immutationem animo perculſus ne re-
ſpondere quidem poteram:palpitabat enim mihi cor,lingua me deſtituebat, manus ſtupebat:
& planè patiebar,quod animo ſolet parum forti accidere. Dicendum enim quod verum eſt,
& tamen venia dignum.Deinde parum aberat,quin odium erga humanum genus exorbitaſ-
F ſem, ſuſpectiq; mihi fuiſſent omnes hominum mores, arbitranti in natura humana non eſſe
charitatis bonum:ſed verba quædam plauſibilia ad ornatum & cultum eorum quibus vti ve-
lis conficta: affectum vero illorum ſecundum veritatem non ineſſe cordi humano. Si enim
qui à puero ad grandæuam vſque ſenectam vitam ſuam accuratè ac diligenter inſtituiſſe vi-
detur,talibus de cauſis tam temere exaſperatus eſt, vt nullam habuerit rerum noſtrarum ra-
tionem,nec præteriti temporis experientiam tam inani delatione certiorem ac potiorem du
xerit:ſed inſtar pulli indomiti, nondum ad commodè ferendum aſcenſorem edocti, propter
modicam ſuſpicionem propulſauit excuſſit & ad terram proiecit eos de quibus iam primum
gloriabatur:quid de aliis ſentiendum eſt,qui neque nobiſcum tantum contraxerunt amicitię:
neque morum inſtituendorum tale de ſe dedêre ſpecimen. Iſta cum animo mecum reuolue-
rem,&

Hic ille Alexādrin⁹ q̄ tā itēſe oderat & Chryſoſt.

In Apollinario quæ laudarit & quæ improbarit Baſil. πολυφωνότατομ.

Collatio.

rem,& corde indeſinenter verſarem , imo ab ipſis potius verſarer ita me mordentibus ac iugi rememoratione turbantibus,nihil ad illas literas reſpondi: non quod ex contemptu ſiluerimus(ne cogites hoc frater.Non enim hominibus ſatisfacimus,ſed in cõſpectu dei in Chriſto loquimur)ſed quòd præ hæſitatione & mentis inopia non habebamus, donec ad hũc modum affecti eramus,quod tanta mœſtitia dignum exprimeremus.Et præterea afflixerunt nos & aliæ literæ,ad Dazizam quendam in ſpeciem,re ipſa vero vniuerſis mortalibus ſcriptæ,cuius indicium eſt quòd tam feſtina diſtributione ſparſæ ſunt, vt paucis diebus totam Pontum & Galatiam peruagatæ ſint.Sunt qui iſtos bonarum rerum nuntios & Bythyniam percurriſſe dicant atque ad ipſum pertigiſſe Helleſpontum.Quæ vero contra nos ad Dazizam perſcripta ſint omnino noſti.Non enim te vſque adeo ab amicitia ſua alienum putant,vt ſolum honoris illius expertem reliquerint.Si vero ad te literæ iſtæ non peruenerunt,mittam ego illas, in quibus deprehendes nos accuſari ac prædicari ipſam fraudem & verſutiam,corruptionem eccleſiarum,& animarum perniciem.Et quod omnium eſt,vt ipſi putant, veriſſimum, quod inſidioſum ipſis fidei præſcriptũ compoſuerimus, non vt Nicopolitis ſeruiremus, ſed vt iſto conſilio confeſſionem ipſorum doloſe eliceremus.Horum quidem iudex erit dominus. Quæ nanque poterit cogitationum cordis humani euidens eſſe declaratio . Hoc vero in ipſis admiratus ſum. An propterea quod exhibito à nobis libello ſcripſerunt , tanto diſſidendi ſtudio vſi,vt & exiſtentia & non exiſtentia commiſcuerint,quò delatoribus fidem facerent , non cogitant,quod Romæ ſcriptum ipſorum,quo Nicænam fidem confeſſi ſunt, reconditum habetur:nec quod è Roma acceptum libellum Tyanenſi ſynodo obtulerunt,quin & apud nos eãdem hanc fidem habens repoſitus eſt.Quin & propriæ orationis obliti ſunt, qua cum in medium tum conſtituti eſſent,de ſeductione conquerebantur,qua illecti conſenſiſſent volumini quod ab Eudoxij congregatione compoſitum fuerat . Quocirca & erroris illius iſtam excogitarunt defenſionem,vt Romam abeuntes patrum inde fidem acciperent, atque ita noxam qua eccleſias ex mali conſortio læſerant,per melioris inductionem corrigerent . Sed qui tam longinquarum profectionum laborem ſuſtinuerunt,tamq; ſapienter tum iſta cõcionati ſunt, nunc conuiciantur,vt agnoſcas eos doloſe legatione illa functos eſſe , & ſub prætextu charitatis inſidiantium fraudem occuluiſſe.Et quæ iam circumferuntur manifeſtum faciũt , quod Nicænam fidem condemnauerint.Viderunt enim Cyzicum & mox mutata fide reuerſi ſunt. At quid de verborum immutatione dico,cum in ipſis rebus factam eſſe peruerſionem multo potioribus demonſtrare queam argumentis. Qui enim quingentorum epiſcoporum cõtra ſe promulgato decreto non obedierunt,nec ab eccleſiarum adminiſtratione amoueri ſuſtinuerunt,cum tot conſentientium epiſcoporũ ſententia ab officio depoſiti eſſent:propterea quòd illi,vt aiebant,ſpirituſſancti non erant participes, nec per gratiam dei eccleſias gubernabant, ſed per humanam potentiam ex inanis gloriæ deſiderio eccleſiarum gubernationem rapuerant,hi nunc eos,qui ab illis ordinati ſunt pro epiſcopis agnoſcũt . Quos meo nomine roges velim,an vniuerſos mortales contemnant,quaſi nec oculos habeant,nec aures,neq; cor ſenſu præditum , vt eorum quæ geruntur diſconuenientiam conſiderare queant . Verſatur talis quædam in cordibus ipſorum cogitatio.Quo modo duo poſſunt eſſe epiſcopi, vnus qui ab Euippio depoſitus eſt epiſcopatu,alter qui ab illo eſt ordinatus . Eiuſdẽ enim manus opus ſunt vterque.Niſi enim gratiam illam habuiſſet quæ Hieremiæ data fuerat,ad demoliẽdum ac reſtaurandum,ad extirpandum & plantandum,vtique nec iſtum eradicaſſet,nec illum plantaſſet.Si vero vnum iſtorum illi largiris,permittes ſimul & alterum.Sed vnus illis ſcopus eſt, vt videre videor vbique quæ ſua ſunt ipſorum quærant,& pro amico habeant,ſi qui deſideriis ipſorum cooperetur:hoſtem vero ducant, nec ab vlla ſe aduerſus illum calumnia cohibeant , ſi quiſquam deſideriis ipſorum reſiſtat.Talia enim ſunt quæ iſti diſpenſant nũc aduerſus eccleſiam , horroris quidẽ plena propter ipſorum temeritatem,miſerabilia vero,propter talia patientiũ ſtupiditatem . Euippij filios,Euippij nepotes,honeſta ac fide digna miſſa legatione extorres & exules ad Sebaſtiam vocarunt,populoq; præfecerunt . Illi vbi altari potiti ſunt, fermentum facti ſunt eius quæ illic eſt eccleſiæ . A quibus tanquam homouſiaſtæ perſequutionẽ patimur,Euſtathius vero Sebaſten⁹, qui Roma acceptũ homouſion in Charta vſque ad Tyanenſes attulerat,iam illis cõſenſit , licet plurimum deſideratam ipſorum communionem obtinere nequiuerit,ſiue quòd illi multitudinem contra ſe conſentientium metuerũt: ſiue quod huius veriti ſint autoritatem.Qui nanque fuerint cum eligerentur,& quomodo quiſque ipſorum ſit ordinatus,& ex qualiter ab initio ducta vita ad iſtum potentatum peruenerint , mihi

ſanè

Margin: G (line 1); H (line 11); I (line 21); ἀπολογίαν (line 25); K (line 31); ἐρώτησον (line 40); L (line 42); M (line 52)

A ſanè nondum tantum datum eſt otij,vt iſta & quæ alia ſunt illorum exponam.Didici nanque precari dominum,vt non loquatur os meum opera hominum.Tu vero illa, ſi ſcrutatus fueris,cognoſces.Et ſi te latuerint,iudicē tamen haud vllo pacto latebunt. Quid vero mihi paſſionis acciderit,non grauabor dilectioni tuæ exponere. Anno præterito cum ex grauiſſima febre ægrotaſſem,& propè ad ipſas mortis portas deueniſſem,bonitate vero dei reuocat⁹ eſſem, ægrè ferebam illam mei reſtitutionem,expendens ad quę mala iterum reuerſus eſſem,cogitabamq; apud meipſum,quidnam eſſet in profunda dei ſapientia reconditum,cuius gratia mihi iterum datum eſſet dies iſtos in carne agere.Poſteaquā vero iſta cognoui, cogitabam ita vo-

B luiſſe dominum nos quietas videre eccleſias ab ea turbatione quam hactenus paſſæ ſunt per ſeparationem eorum,qui propter confictam honeſtatis grauitatem omnia ſua autoritate obtinent.Aut forſan voluiſſe illum per intelligentiæ acceſſionem animum meum deinceps diligentiorem & attentiorem reddere, ne morer hominum iudicia, ſed per euangelica præcepta abſolutè inſtituar,quæ neque cum temporibus neque humanarum rerum circumſtantiis mutantur,ſed eadem permanent,ita perdurantia, vt à veraci ac beato ore prolata ſunt. Ho- Collatio.
mines vero ſimiles ſunt nubeculis, pro ventorum immutatione ad aliam atque aliam aëris partem iactatis.Et maximè iſti,de quibus loquimur,omnium eorum, qui nobis innotuerunt, ſunt verſutiſſimi.Tales an & in reliquis ſint vitæ negotiis, dicant qui ipſorū fuere contuber-

C nales.Parem circa fidem inconſtantiam, quam in illis video, haud ſcio an in aliis ipſe viderim hactenus,aut ex aliis audiuerim. Arium primum ſequuti, poſtea ad Hermogenem ſunt mutata ſententia conuerſi, qui ex diametro hoſtis erat Arij improbatæ opinionis, quemad- κακοδοξίας
modum manifeſtum eſt ex fide,quæ primum ab illo viro Nicææ pronuntiata eſt.Poſt dormitionem Hermogenis,iterum immutati ad Euſebium defecerunt,virum, qui omnium eorum qui Arium ſectantur anteſignanus eſt, ſicut aſſerunt,qui experti ſunt.Inde elapſi,incertū qui- κορυφαῖον.
bus de cauſis,iterum ad patriam reuerſi,denuo Arianam ſententiam celarunt. Vbi epiſcopatū nacti ſunt,(vt quæ interea temporis geſta ſunt ab illis,omittam)quoties fidem exponendo nouarunt?Ancyræ dederunt aliam,Seleuciæ aliam,aliam Conſtantinopoli, diuulgatā illā, & aliam in Lampſaco,poſtea & quam dederunt in Nicæa Thraciæ,& iam aliā in Cyzico, de qua

D & ſi reliqua ignoro,hoc tamen audio,quod ſilentio omiſſa homouſij cōfeſſione, τὸ κατ' οὐσίαν ſimilitudinē
ὅμοιον iam circunferant. Et præterea blaſphemias contra ſpiritum ſanctū cum Eunomio cō- quandam
ſcribunt. Iſtæ autem fidei formulæ,quas recenſui, etiamſi non omnes ſibi ipſis inter ſe cōtra- eſſentiæ.
riæ ſunt,nihilominus ſententiæ produnt inconſtantiam : propterea quod nūquam iiſdē verbis contenti,ſtabiles perſiſtunt.Hæc vera ſunt,innumeris aliis ſilentio preſſis. Quoniam vero Att. Hære-
& ad vos vſque peruenerunt,rogamus,vt reſcribas,per eundem hunc virum, Strategium di- ticorū incō-
co ſympresbyterum noſtrum,an noſter adhuc eſſe conſtanter pergas,aut an ex illorum con- ſtantiam.
greſſu & ipſe ſis abalienatus.Neque enim veriſimile eſt illos quieuiſſe:neque te,qui talia nobis ſcripſiſti,non & aduerſum illos fidutialiter egiſſe. Quòd ſi in noſtra perſeueras communio-

E ne,optimum eſt,& ſummopere exoptandum. Si vero te ad ſuam ipſorum traxere ſentētiam, triſte quidem eſt.(Quomodo enim tam dilecti fratris abalienatio triſtis non eſſet)Verum etſi nulla aliena in re,in ea tamen probè ſumus ab illis exercitati,vt didicerimus eiuſmodi patiēter ferre diſpendia.

Leontio Sophiſtæ Baſilius. LXXXIII.

TArde quidem & à nobis literas accipis:attamen non tardius quàm nos abs te,idq; cū habeas quàm plurimos qui ſedulo & frequenter à vobis ad nos veniant: quibus omnibus ſi literas ſingulatim impoſuiſſes,nihil impediuiſſet, quo min⁹ præſentia tua ac conſuetudine veluti præſentes ipſi & coram frui videremur, tam fuit eorum qui nos acceſſe-

F runt frequens multitudo. Quamobrem ergo non ſcribis quum non ſit aliud ſophiſtæ opus, quàm vt ſcribat,immò ſi otioſa manu vacas,ne opus quidem erit vt ſcribas.Poterit enim ali⁹ tibi hac in re ſeruire,vt lingua tantum ſit opus,quæ etſi nobis nolit loqui, vni ſaltem eorū loquetur,qui præſto ſunt.Tametſi nemo adſit,ſecum ipſa diſputabit. Neque enim vllo pacto ſilebit,cum ſit Sophiſtica pariter & Attica,non minus quàm luſciniæ, veris tempore ad canēdum excitatæ.Nobis quidem negotij in quo nunc ſumus difficultas, qualemcūque adfert excuſationem eius quod raro ſcribimus,& pręterea quòd moleſta illa & crebra vulgariter dicē- Alluſio ad
di conſuetudine dictio noſtra veluti polluta nonnihil eſt,non immerito cunctatiores ad hoc cātionem lu
facti ſumus,vt vos Sophiſtas alloquamur,qui niſi quod ſapientia veſtra dignum ſit audiatis, ſciniæ.
ægrè

ægrè fertis,& haud facile admittitis.Te vero contrà veriſimile eſt ad omnem occaſionem & G
cauſam vocem tuam accommodatam habere, cum ſis omnium quos noui Græcorum ad dicendum appoſitiſſimus.(noui autem,vt puto,quoſuis inter vos nominatiſſimos)Itaque nullã habes ſilentij tui excuſationem,maximè tam diutini. Miſi vero & quæ aduerſus Eunomiũ cõ-
παιδιάν ſcripſi,quæ ſiue puerilem eruditionem vocare oporteat, ſiue inſtitutione puerili ſint paulo ſeriora,iudicio tuo permitto,quibus etiamſi,vt puto, non opus habes quod ad tuam ipſius attinet perſonam, ſpero tamen non ignauam tibi fore contra peruerſos, ſi in quos incideris, armaturam ac defenſionem. Non quod tantum tribuamus viribus ac robori voluminis huius: ſed quod probè ſciamus tantum tibi eſſe induſtriæ, vt ex modicis argumentis multa queas e-
Hac de re lege Plutarchum ruere.Si vero imbecilliora tibi videbuntur,quàm rei neceſſitas exigat,ne tardes hoc arguere. H
Nam hac in re potiſſimum ab adulatore differt amicus, quòd ille quæ iucunda ſunt dicit: iſte vero non veretur & triſtia adferre.

Sophronio Magiſtro Baſilius. LXXXIIII.

Temporis incommoditate premitur etiam deo dilectiſſimus frater noſter Gregorius epiſcopus. Luget enim & ipſe cum omnibus aliis,irremiſſis cõtumeliis quaſi quibuſdam inſolentibus plagis percuſſus. Homines enim quidam timorem dei non habẽtes,vt magnitudine malorum vi agentes contumeliam illi inferunt quaſi pecunias Cæſarij ip-
ſis ademerit.Illatum autem damnum non admodum curat.Iam olim enim pecunias contẽ- I
nere didicit.Niſi quòd modica quædam ex bonis illius acceperunt, ad hoc vt domeſticis illi⁹ ſuppeteret victus.Quidam vero quæ pretioſiora fuerant multa cũ temeritate hominibus non diſtribuerunt,& quæ minuta ſunt prorſus iſtis reſeruarunt. Quæ vbi iſti putauerunt nemini oppignerata eſſe,mox in egenos expenderunt, cum propter ſuam ipſorum ſententiam, tum propter demortui mandatum.Mandaſſe nanque fertur ac dixiſſe cum moreretur. Quæ mea ſunt omnia pauperibus dari volo.Iſti itaque tanquã miniſtri domini confeſtim illa diſpenſarunt.Et nunc inſtat & vrget hinc Chriſtiani hominis paupertas,illinc vnius ex iſtis forenſib⁹ rabulis improba curioſitas.Huius gratia placuit nobis hoc omnia laudabili tuæ probitati patefacere,vt & propter viri honorem cuius iam olim notitiam habes,& propter gloriam do- K
mini,qui quæ ſeruis ſuis fiunt,in ſeipſum transfert:adhæc & noſtri gratia,qui ſerui tui ſumus, principi theſaurorum de illo quæ decora ſunt loquare, modumq; excogites pro magna tua prudentia,quo à contumelioſis iſtis & moleſtis turbationibus liberetur prorſus.nemo ita viri huius ignarus eſt, vt abſurdi aliquid de illo ſuſpicetur, quaſi pecuniæ addictus talia fingat. In promptu nanque eſt liberalitatis illius experimentum.Libenter ſubſtantiæ ſuæ reliquias ærario tradit,vt accepta ipſius ſubſtantia ærarij miniſter & aduocatus reſpondeat iis, à quibus impetitur,& probationes exigat ab illis: propterea quòd nos ad huiuſmodi cauſas appoſiti nõ ſumus.Poteſt enim placiditas tua facile hoc cognoſcere quod nemo, quoad eius fieri potuit, ab illo diſceſſerit voti non compos effectus.Sed quiſque quæſitum & optatũ abſque vlla moleſtia reportauerit,ita vt multos pœniteret,quòd nõ plura ſtatim ab initio petierint, quod & L
complures calumniatores reddidit. Nam ad exemplum eorum qui primi cœperũt reliqui re-
Collatio. ſpicientes alius alium calumniãdi improbitate ſubſequutus eſt.His itaque moleſtiis, obſecramus grauitas tua vt reſiſtat,& veluti irruentem fluuium cohibeat,malorumq; ingruentiũ frequentiam amputet.Noſti probè,quo pacto ſit occurrendũ, vt de auxilij ratione ac modo noſtram tibi non ſit neceſſe expectare inſtructionem. In rebus enim ac negotiis vitæ huius vſq; adeo conſilij inopes ſumus vt & hoc ipſum ignoremus quomodo poſſibile ſit, vt liberemur. Conſultorem itaque te pariter & tutelarem patronum præbeas, perq; præclaram tuam prudentiam,rationem aliquam auxiliandi adinuenias.

M

Patrophilo epiſcopo Baſilius. LXXXV.

Vt Arianos Baſi.ividẽ tu Luther. Zuinglianos vita.

Sero quidem accepi,quæ ad priores literas reſpondiſti:accepi tamen, per deſideratiſſimum Strategium,& gratias egi domino,quòd idem qui hactenus in charitate erga nos conſtanter perſeueras. Quæ vero iam de eadem cauſa ſcribere dignatus es, argumentum habent bonæ tuæ voluntatis:quòd quæ honeſta ſunt ac neceſſaria ſentias,ac quę vtilia conſulas. Attamen quandoquidem iterum video prolixum futurum ſermonem, ſi ad ſingula quæ prudentia tua ſcripſit reſpondere velim, tantum dico: Quod ſi pacis bonum in pacis duntaxat ſit nomine circumſcribẽdum, ridiculum eſt ſi certos quidem aliquos delegerimus,

A rimus, cum quibus ſolis ſeruanda colendaq; ſit pax:reliquos vero innumeros communionis bono excluſerimus.Si vero communio cum pernicioſis hominibus inita, hoc habet vt pacis prætextu ſuſceptores hoſtiliter lædat,conſidera qui ſint, quibus ſeſe coniunxerunt, qui odio nos proſequuti ſunt iniquo.qui de parte ſunt nobiſcum non communicantium,(nihil iam opus ſit illorum nominatim meminiſſe)hi ad Sebaſtiam ab ipſis ſunt vocati, vbi & eccleſiā acceperunt,& altaris miniſterium peregerunt,deq; ſuo pane populo dederunt,epiſcopi appellati ab eccleſiæ illius clero, perq; omnem eam regionem ab ipſis tanquam ſancti & eiuſdem cōmunionis cum honore deducti:quorum ſi pars ſit eligenda ridiculum eſt ab vnguiculis ordiri,& non magis cum ipſis conuenire capitibus. Si ergo nemo prorſus eſt pro hæretico habē-
B dus,neque auerſandus,cuius gratia dic,quæſo, teipſum ſeparas, ac quorundam communionē fugis?Si vero pro ſeruanda cautione fugiendi quidam ſunt,dicant nobis, qui in omnibus cauti videri volunt,cuius ſint partis,quos ex Galatia ad ſe traxerūt. Iſta ſi tibi mœſtitia digna videntur ipſis imputa ſeparationis huius cauſas.Si vero putas eſſe hæc citra vllum delectum habenda,ignoſce nobis,qui committere nequimus vt fermento aliena docentium commiſceamur.Itaque,ſi videtur,relictis ſermonibus iſtis plauſibilibus,cum omni fidutia argue eos, qui non recto pede incedunt ad veritatem euangelij. ἀδιάφορα.

Boſporio epiſcopo Baſilius. LXXXVI.

C

QVo putas animum meum dolore affecit fama calumniæ illius, quam mihi offuderūt quidam non metuentes iudicem perditurum omnes loquentes mendacium? Tanto videlicet,vt propè totam noctem, propter dilectionis tuæ verba inſomnem duxerim,ita ipſa cordis mei penetralia concepta mœſtitia occupauit. Reuera nanque, vt Salomon inquit, calumnia virum humiliat. Et nemo ita ſtupidus eſt qui animo nullam ſentiat moleſtiam,& ad terram vſque non deiiciatur, ſi incidat in ora ad mentiendum procliuia. At neceſſe eſt,vt omnia feramus,omnia patienter toleremus,vltionem ipſorum domino committentes qui non deſpiciet nos. Nam qui calumniatur pauperem, factorem illius ad iracundiā
D prouocat.Qui nouam hanc intentatæ nobis calumniæ fabulam compoſuerunt, videtur prorſus nullam habere domino fidem:qui rationem nos in die iudicij de verbo otioſo reddituros eſſe pronūtiauit.Ego vero dic quæſo,beatiſſimum Dianæum anathematizaui? (Hoc enim de nobis accuſandi gratia prædicauerunt)vbi?aut quando?Coram quibus?Quo prætextu? An nudis verbis vel ſcripto?An alios ſequutus,vel ex mea ipſius autoritate & audacia, primus illud tentaui?O impudentiam hominum nihil non temere loquentium. O contemptum iudiciorū dei.Non contenti ſunt iſto figmento,niſi & hoc tragico more adiiciant, quod factus ſim aliquando ita demens,vt ipſa mea verba haud intellexerim.Donec rationis compos fui nihil tale à me factum eſſe noui,nec vnquam tale quid volui:ſed contra huius mihi magis conſcius
E ſum,quòd ex prima ætate in amoris affectu erga ipſum enutritus, virum ſuſpexerim. Erat enim aſpectu admodum honeſto,præclaro, & veneranda ac ſacra grauitate prædito. Poſteaquam vero mihi & rationis vſus acceſſit, tum illum & ex animi bonis venerabilem agnoui, deq; illius conuictu gauiſus ſum,apertos viri, egregios & ingenuos mores cognoſcens, & ſi qua reliqua erant illi agnata ac propria,vt propria erant & peculiaria,animi placiditas & excellentia cum manſuetudine coniuncta, decens modeſtia, pectus iraſci neſcium, alacritas, & conueniendi facilitas,cum grauitate pulchrè temperata. His de cauſis illum illuſtriſſimis ex virtute viris connumeratum habebam.Circa extrema quidem vitæ illius tempora (neque enim celabo veritatem)intolerabili mœrore propter ipſum,cum aliis in patria, qui plurimi erant,dominum timentibus,afficiebat: propterea quòd fidei illi quam ex Conſtantinopoli reportauerant qui ad Georgium pertinebant, ſubſcripſerat. Vt vero erat ingenio manſueto &
F humano,omnibus ita ſatisfaciebat,vt paterno affectu toleraretur. Vbi vero decidit in ægrotationem,ex qua & mortuus eſt,cōuocatis nobis dicebat,teſtem eſſe dominum quòd ſimplici corde in ſcriptum Conſtantinopolitanæ fidei conſenſerit quidem:verum nulla in re irritam voluerit eam fidem,quæ Nicææ à ſanctis patribus expoſita eſt. Neque aliud in corde habuerit quàm quod ab initio traditum accepiſſet. Imò precari ſe quoque, vt non ſepararetur à ſorte beatorum illorum epiſcoporum trecētorum decem & octo, qui piam illam fidei prædicationem promulgauerint orbi: Atque iſta ſatisfactione nos ita permouit, vt ſoluta omni cordiū noſtrorum hæſitatione ad communionem illius acceſſerimus,& à concepto mœrore quieuerim⁹. Talia ſunt quæ nobis cum hoc viro interceſſerunt. Si vero quiſquam eſt qui nobis dicat infandam

Δράμα Matt.12.

infandam aliquam blaſphemiam in hunc virum cognitam eſſe, non in occulto doloſe murmuret, ſed apertè & in faciem noſtram coram conſtitutus cum fidutia nos conuincat. G

Ad Simpliciam hæreticam. LXXXVII.

ὄνειδον pro hoc lego ὀδύνην

INconſulta quædam temeritas hominũ eſt, quòd odio proſequuntur ſe meliores cõtrà amant peiores. Quapropter & ipſe linguam cohibeo, conuicia in me congeſta, & dolorem animi ſupprimens ac veluti præfocans ſilentio. Expecto interea ſupremum iudicem, qui omnem malitiam tandem cum tempus fuerit vlciſci nouit. Nam etiamſi pecunias quiſquam inſtar arenæ profundat, nihilominus animam lædit dum opprimit proculcatq; iuſtitiam. Perpetuò nanque deus ſacrificium non quaſi eo egeat, meo arbitratu quærit: magis verò ſacrificium illud admittit vt magnificum ac pretioſum, mentem videlicet quæ pietatis ac iuſtitiæ ſtudio nititur. Illius preces votaq; communia cenſet & impura, qui ſuam ipſius ſalutem prę̨uaricatione protriuit ac nihili ducit. Admoneas ergo teipſam extremę diei, & nos, ſi videtur, haud doceas. Scimus plura quàm tu ſcias, & internis ſpinis non vſque adeo ſuffocamur, nec modicis bonis decuplam malitiam immiſcemus. Excitaſti in nos lacertas ac rubetas, quaſi vernas quidem beſtias, ſed immũdas. At veniet è ſublimi volucris, quæ illas depaſcatur & conſumat. Mihi enim ſermo eſt, non vt tu putas, ſed vt iudicare nouit deus. Si verò & teſtibus opus erit, nõ ſiſtentur ſerui: neque ignominioſum illud ac modis omnibus pernicioſum eunuchorum genus, genus hoc, inquam, nec fœmineum, nec maſculinum, inſaniẽs in mulieres, inuidioſum, vilis pretij, animo feroci, effœminatum, ventri deditum, auri cupidũ, ſæuum, inter cœnandum plorans, inconſtans, illiberale, ſtabularium, inſatiabile, furioſum, & zelotypum, & quod amplius dicendum eſt, cum ipſa ſtatim generatione ferro damnatum. Quomodo ergo rectus eſſe poterit iſtorum animus, quorum & pedes diſtorti ſunt? Iſti fruſtra quidem caſti manẽt per ferrum: inſaniunt vero abſque fructu, propter ſuam turpitudinẽ. Hi non ſiſtentur in iudicio teſtes. Sed oculi iuſtorum, & facies virorum perfectorum, quotquot tunc oculis cernent, ad quæ nunc mentis aſpiciunt intellectu. H I

σαῦρας καὶ φρύνους

δῆγμα latẽs ĩ Eunuchos veri⁹ in Spadones.

Sanctæ memoriæ patris noſtri Gregorij Theologi, ad eandem Simpliciam. LXXXVIII. K

ἐγκώμιον. P. Baſilij.

LAudas ſanctum ac communem patrem noſtrum, tanquam fidei fulcimen, veritatis canonem, eccleſiæ characterem, caniciem prudentia refertam, & qui humanæ vitæ ac virtutis mẽſuram prętergreſſus ſit, fidum miniſtrum, ſacerdotem magnum, mediatorem inter deum & hominẽ, & ſpiritusſancti habitaculum. Hoc quidem rectè facis. Nam nullus ſermo par eſt, ad celebrandum ſanctam illam ac beatam animam: niſi me ſeducat vis amoris, & pro ratione affect⁹ ex deſiderio de viro hoc iudicat. Illud vero in te vehementer admiratus ſum, quomodo illum quidem celebres vt ſanctum, & hactenus, vt par eſt cohoneſtes, opus vero illius diſſoluere coneris, quaſi prophani ſint & vehementer conuiciis digni, qui illic vixerũt illocq; migrarunt. Siquidẽ inſtar proprij mancipij cõmunem paſtorẽ tibi ipſi vendicas, & exiguũ hoc lucrum perſequeris, rem facis admodum magnanimitate tua indignã. Quomodo enim abſurdũ non eſt, auro quidẽ & argento colere numen, & iis rebus quæ in creatura ſuperfluæ ſunt & inanes, vbi & magis oſtentationi forſan quàm pietati ſeruitur: ſacerdoti vero eccleſiã velle damno efficere, & quod ſanctiſſimũ eſt in tẽplorũ donariis deprędari? Si vero moleſtè fers ꝙ poteſtate noſtra vſi ſumus: nobilitatẽ vero tuam non admonuimus, neq; magnificentiæ locũ dedimus, dixeris quidem iuſtum aliquid, & quod reſipiat affectum humanũ, attamen humanum. Scito autẽ tanto maiorẽ iam eſſe tibi donãdi occaſionẽ, quàm quæ tum erat: quanto magnificentius eſt accipiendi copiã permittere, quàm ſi ipſa dediſſes. Et illo modo ſoli deo quidẽ gratificari viſa fuiſſes: iſto vero & nobis, illius miniſtris, & ad portandũ ipſius nomẽ ex diuina dignatione ſelectis. Moleſta itaq; nec illi ſis, nec nobis. Qui enim tyrannidem paſſus eſt, nulla in re læſit. Nos vero, quid mirum, ſi bonitate tua confiſi, deinde ſimul publico totius regionis decreto fidẽ habentes, permoti ſumus, vt hoc faceremus? Quòd ſi quidam gratificandi gratia, vel ex dolo iſtuc decreuerunt, ipſi viderint, qui & deo rationẽ reddẽt. Noſtrum enim nõ eſt hoc cognoſcere, neq; omnium animos penetrãdo ſcrutari. Nos vero quomodo cauſam hãc neglexiſſemus? Aut quomodo ſpreuiſſemus tãtas lacrymas tantamq; loci illius ſolitudinẽ, vſq; adeò deſolati, vt nec miniſtrũ haberet, nec paſtorem, nec aliquam ſpiritalẽ moderationem? Illud autẽ tibi, idq; cum primis notum ſit, ꝙ qui tum conſentiebant, nunc vero negant, rem faciunt nec piam nec ingenuam. Et multo ſatius fuiſſet, L M

ἀναθημάτων

A fuiſſet,ſi tum contradixiſſent,quàm quod nunc demum aſſentantur, & quod ſemel ſtatuerũt,
rurſus demoliuntur,homineſq; metuunt magis quàm deum verentur.Hos puta iterum, ſi ro
gentur excuſandi gratia,pro ipſorum leuitate dicere, quod metu indignationis tuæ ſententiã ἀξίωμα
mutauerint.Et quod multo verius eſt, quoniam illis neceſſe eſt ſemper terreri, neceſſe iuxta
eſt & falſas ac Sophiſticas defenſiones comminiſci.Si vero iſta tibi rectè quidem dici viden-
tur,publicæ tamen moderationis ratio exigitur(nam & hoc audio. in literis ſiquidẽ nihil hu-
ius poſtulaſti)iuſtè & humaniter repetatur, & nihil conqueremur. Neque enim nobis placet,
vt dominorum lætatur manſuetudo & humanitas.quid iam reſtat? fortè vt manus iniician-
tur viro quaſi indigno & huius gratia mandetur ſeruanda publici ſtatus tranquillitas:hoc e-
B nim quodammodo decentius eſt, quàm criminari. Ad iſtud vero apertè & facilè reſponde-
ro. Nos nec alium quẽquam eorum qui accuſantur, ne ſi etiam maximè amicus generoſuſq;
ſit,examinatione liberamus. Nihil enim deo ac canone venerabilius. Sed ſi quis habet quod γνώμη
accuſet,ſiquidem voles te præſente vnaque iudicante fiat:ſin minus,vel coram nobis abſente
te,examinetur.Quod ſi inſons inuentus fuerit,abſoluatur,etiam ſi ſeruus ſit.Nam idem & ſer
uorum & dominorum pater eſt ac deus:& iuſtitia non ſecundum perſonarum dignitates de-
cernitur.Si vero reus quiſquam deprehenſus fuerit,tum ſcilicet ex proprio peccato condem-
nabitur:atque ita nec regula per ſynodum deciſa vituperabitur, neque ignominiam patietur,
qui euaſerit.(Quod ad nos enim attinet,forſan non admodum curandum eſt ac nullius mo-
C menti) & ipſa malam effugies ſuſpicionem, quaſi iſta:propterea quòd erga nos & ſanam fidẽ
aliena es,machinata ſis ſophiſticè magis quàm generoſe,& aliud quidẽ iudicaueris, ad aliud
vero reſpexeris,quod tibi,conſulo,accidere ne patiare, tãquam quod nec pium nec decorum
eſt,neque velis noſtris cõtemptis legibus ad externas confugere, neque nobiſcum contende-
re: ſed ignoſcere ſi quid ſimplicius & apertius pro libertate gratiæ egimus, & reputare ſatius γνώμη.
eſſe bene vinci,quàm male reluctante ſpiritu vincere.

Eudoxio Rhetori Theologi. LXXXIX.

Rogas vt res noſtræ habeant? Vehementer acerbè.Baſilium non habeo:nõ habeo Cæ-
ſarium fratrem & ſpiritalem & carnalẽ.Pater meus & mater mea dereliquerũt me,
D vt cum Dauide loquar,Quæ corpus concernunt,male habẽt. Senectus ſuper caput
meum,curarum implicationes,incurſus negotiorum,fides amicorum incerta, ec-
cleſia paſtoris cura deſtituta.Peſſum eunt quæ bona ſunt & honeſta, ſine pudore vigent quæ
mala ſunt.Nauigatio eſt in nocte,fax ad lucendum nulla vſquam:Chriſtus dormit.Quid pu-
tas accidet? Mors vna eſt,quæ me ab his malis abſoluet.Et quæ illinc futura ſunt, ex præſenti-
bus mihi coniecturam capienti,terribilia ſunt.

Ad eundem Theologi. XC.

Cæſarium non habeo. Dicam enim,etiamſi philoſophica non ſit iſta affectio. Quæ
E Cæſarij ſunt amo. Et quicquid video quod inſigne ac ſpecimen habeat Cæſarij, mox
complector & exoſculor, & quaſi ipſum videre coramq; eſſe ac confabulari videor.
Et tale quid mihi iam in literis tuis accidit.Nam ſimul atque inſcriptionẽ epiſtolæ legi, mox
rei ſuauitas quędam,& nomen illud quaſi qui ruris amantiſſimus ſit,atq; omnia illa animum φιλάγριοϛ
meum ſubierunt,quæ nobis olim iucunda fuere,ipſę ciuitates,ipſę conuerſationes, ipſa menſa
ipſa paupertas,iucundiq; cõuictus,vt inquit,Homerus, vel ludicra vel ſeria, ſtudiorum labo-
res,communes præceptores cõceptæ ſpei ſublimitas, & quicquid dici poteſt eorum quæ tum
bona habebantur,quibus ego præcipuè etiam recordando, delector. Vt itaque adhuc amplius
iſtis tuo beneficio immoremur,excita in nobis illorũ hiſtoriam,ac largire ſcribendi occaſio-
F nem.Nam prorſus neque hoc nobis leuiculum erit,licet quod maximum eſſe poterat, conui-
ctum videlicet nobis abſtulerit liuor,erga res noſtras acerbè affectus.

Ad eundem Theologi. XCI.

Qvomodo corpore habes? An epiſtolæ breuitas oſtendit quomodo habeas? De anima,
quomodo illa valeat,non rogabo. Noui enim quòd admodum rectè, quandoquidẽ
præclarè in illis quæ corpus concernunt philoſopharis, vt qui quod accidit pro vir-
tutis experimento non ipſius materiæ diſturbatione habeas,vt beatior ſis dum malè afficeris,
quàm alij dum ſani ſunt.Et in eo quoque philoſophiam abũdè ſatis declaras, quòd talia nobis

ac de talibus præcipis, quæ etiamſi nos aliis præſcribere non dubitemus, iudicium tamen tuũ, G
ſi debeāt experiri, veremur vt firma ſint futura: conabimur tamẽ nõ contradicere præcipiẽti.

Gregorio Niceno Theologi. XCII.

Collatio.

AEgrefers iſtum tuum circuitum, viderisq; tibi ipſi vagus, inſtar lignorum, quę pro aquarum impetu feruntur. Nequaquam ô præclare. Non ita habet. Nam ſunt quidem qui præter animi ſententiam iactantur: tuus vero iſte circuitus ſecundum deum eſt. Et vt multis benefacias, fixum eſt non vagum, etiamſi loco nõ ſis affixus. Niſi Solem quis culpare velit, quòd dum radios ſuos effundit & viuificat quæcunq; calore ſuo penetrat, non certo cœli loco fixus eſt: ſed ambitum illius circumquaque percurrit, aut ſtellas fixas ita laudare, H
vt errantes vituperet, quarum & error concinnus eſt.

παράκλησις à ſimili petita.

Ad eundem Theologi. XCIII.

Metaphoræ

NE feras admodũ moleſtè res triſtes. Si enim minus triſtamur, & illæ minus ſunt triſtes. Nihil habet periculi quod hæretici, vt ſcribis, refloreſcunt, & è latebris prorepẽtes de verna temperie præſumunt. Haud diu cantillabunt, certo ſcio, poſt iterum occultabuntur, & ipſa veritate & tempore expugnati, idq; hoc amplius, quo magis nos totam cauſam deo commiſerimus.

I

Ad eundem Theologi. XCIIII.

DE quibus ſcripſiſti, ſic habemus. Neque moleſtè ferimus deſpecti, nec lætamur honore affecti. Hoc enim nos quidem digni ſumus: illud vero noſtræ competit ambitioni. Precare pro nobis. Breuiloquio ignoſce. Nam omnino hæc etiamſi modica, ſilentio tamen ſunt prolixiora.

Ad eundem Theologi. XCV.

ETiam hoc vitæ meæ, alioqui ſatis adflictæ reſeruatum erat, vt audirem mortem Baſilij, & ſanctæ illius animæ profectionẽ, qua peregrè à nobis profecta eſt, vt præſens K
ſit apud dominum, quam peregrinationem ille per omnem vitã meditatus eſt. Quin ſimul & hoc incommodi accedit, vt propter malam & valde periculoſam corporis mei valetudinem, ſanctos cineres complecti, ac tibi, vt decet ac par eſt philoſophanti, adeſſe, communesq; noſtros amicos conſolari nequeam. Solitudinem enim iſtam eccleſiæ videre, quę tali iam ſpoliata gloria taliq; priuata eſt corona, nec aſpectu nec auditu, ſaltem iis, qui mente præditi ſunt, tolerabile eſt. Tu vero mihi videris, licet multi ſunt amici, multáque ab illis cõſolationis gratia dicantur, à nemine tamen ita conſolari atque à te ipſo, & illius memoria, qui & ambo reliquis omnibus exemplum facti eſtis philoſophiæ, & quaſi perpendiculum quoddam ſpirituale & amuſſis, tam modeſtiæ in proſperis, quàm conſtantiæ in aduerſis. Nam hæc duo philoſophia nouit, & rebus rectè habentibus modeſtè vti, & calamitatem honeſtè ferre. L
Hæc à nobis ad dignitatem tuam ſcribuntur. Me vero, qui iſta ſcribo, quod tempus, aut quis ſermo conſolabitur: niſi ipſe coram ſis, noſq; tuo alloquio recrees, quod vnum ex omnibus beatus nobis reliquit Baſilius, vt in te, tanquam mundo quodam ac dilucido ſpeculo, imaginẽ ipſius contemplantes, & ipſum nos præſentem habere putemus.

στάθμη πνευματική. Duplex ex philoſophia cõmoditas. A ſimili cõfirmatio.

Theologi ad eundem. XCVI.

HEu me miſerum, quoniam incolatus meus prolongatus eſt: & quod caput eſt malorum in bello ac ſeditione ſumus, & pacem quam à ſanctis patribus accepimus, non ſeruauimus. Hanc tamen, ſcio, ipſe reſtaurabis, per potentiam ſpiritus qui teq; tuaq; M
gubernat. Nos verò nemo falſo incuſet, obſecro, neque dominos epiſcopos, quaſi inuitis nobis alium declarauerint noſtræ eccleſiæ epiſcopum. Non enim illis ita abiecti reputamur, neque adeò inimicè erga nos affecti ſunt, vt hoc facerent: ſed quoniã propter cadaueroſam hãc meam valetudinem in multis deficio, ſimúlque molem eccleſiæ veritus ſum, ſi negligeretur, hanc ipſe ab illis gratiam petij, quæ & canonibus non derogat, & nos refocillat, vt eccleſiæ darent paſtorem, qui & tuis precibus datus eſt, veſtra pietate dignum, quem & tibi commendo, videlicet reuerendiſſimum Eulalium deo charum epiſcopum, in cuius etiam manibus vtinam expirare detur. Si verò quiſquam eſt, qui putat non debere viuente adhuc epiſcopo,

A ſcopo, alium ordinari, ſciat hoc nobis ſuperſtitibus nihil habere periculi. Omnibus etiam manifeſtum eſt, quòd non Nazeanzenæ ſed Saſimorum eccleſiæ præfecti ſumus: tametſi aliquandiu propter reuerentiam patris, & eorum qui hoc ſuppliciter petebant, tanquam aduenæ gubernationem illius ſuſceperimus.

Theologi ad eundem. XCVII.

NAturaliter mihi nonnihil ineſt dexteritatis. (Nam vnum quid ex multis & ipſe iactabo) Et tamen ſimul mihi ipſi ſuccenſeo, quòd etiam amicis nõ admodũ iucunda conſulo. Quoniam vero amici ſunt inter ſe & cognati, quotquot ſecundum deũ vi-
B uunt, eodemq; incedunt Euangelio: quamobrem nõ audiret à nobis cum fidutia dici, quæ omnes ſuſurrant? Non laudant ingloriam iſtam gloriam nominiſq; tui claritatem, (vt veſtro more loquar) nec clancularium hoc furtum quod paulatim ad peiora ducit, neq; peſſimam dæmonum, quam Euripides vocat, æmulationem ſiue ambitionem. Quid tibi accidit virorum ſapientiſſime? Quanam ratione teipſum condemnando, ſacros libros, quos oportebat imbibere, cum illos olim populo prælegeris (neque enim pudet iſtud audire) proieciſti, vel, vt hyemis tẽpore clauis naualibus & ligonibus vſuuenit, fumo obnoxios reddidiſti, acerbos vero & impotabiles vſurpaſti, rhetorq; dici magis quàm Chriſtianus voluiſti? Nos verò
φιλοτιμίαμ Nyſſenum reuocat à lectione Gẽtilium.
C Chriſtiani potius quàm rhetores haberi volumus. Deo ſit omnis gratia. Noli ad hunc modẽ animatus eſſe virorũ optime, quemadmodũ & olim nõ admodum hoc morbo laboraſti, ſed, licet ſero, reſipiſce, & ad te ipſum redi, ac fidelibus quidẽ, verum & deo, & altaribus ac myſteriis à quibus abalienatꝰ es iuſta te ſatisfactione expurga. Nec regeras mihi arguta illa & rhetorica verba. Quid? An quia rehetoricæ operam dedi, Chriſtianiſmo excidi? Num cum inter adoleſcentes verſabar, fidelis nõ eram? Et fortè deum teſtem aduocabis. Nequaquam ô ſuſpiciende, nequaquam, vt par erat, etiam ſi ex parte aliquid dederimus. Quomodo verò non cogitas ex his quæ iam facis lædi alios qui naturaliter ad hoc malum propendent, occaſionemq; dari cogitandi ac dicendi, ſit commentum. At eſt neceſſitas quædam. Nemo enim ſibiipſi tãtum viuit, ſed & proximo, nec ſatis eſt, ſi tibi ipſi ſatisfacias, niſi ſatisfacias & aliis. Siue in publico quenquam percutias, ſiue in maxillam ipſe feriare, vel alium verberes in theatris, ſiue parum honeſtè luctatus fueris, vel antagoniſtam exceperis, non erit ſapientis viri excuſatio, ſi dixeris animo te fuiſſe interea modeſto ac ſobrio. Hæc facilè intelliguntur. Itaq; ſiue inſtitutũ vel iam tandem mutaueris, gaudebo, vt Pythagoricorum philoſophorum quiſquã amici cuiuſdam ruinam deplorans dixit, ſiue non mutaueris, philoſophus quidẽ ille ſcripſit, mortuus es mihi: ego vero iſtud tui gratia nondum dicam. Nam is cum amicus fuiſſet, factus eſt inimicus. At amicus cum ſim, inquit Tragœdia, lugebo tamen, (hoc enim modeſtius fuerit dicere) ſi neque ipſe quid te deceat, videris, quod primum munus eſt eorum qui laudantur, neque alij bene monenti obſecundaueris, quod alterum eſt. Tãtum habeat admonitio hæc. Tu vero mi-
Parum certè chriſtiani eſt ſe totum Gentiliũ lectioni addicere.
D (at "tum viuit")
E hi ignoſces amicitiæ gratia lugenti, ac pariter cum propter te, tum vniuerſum ſacerdotij ordinem, addam & propter omnes chriſtianos inflammato. Si vero opus habes vt pro te precemur aut intercedamus, ſuccurrat infirmitati tuæ deus, qui & mortuos viuificat.

Ad Gregorium Principem Theologi. XCVIII.

NOn laudo Heſiodum, quòd eiuſdem artis opifices antitechnos vocauit, dicens, Et figulus figulo, & faber inuidet fabro. Nõ enim æmulatur magis quàm adiuuat & cõplectitur: vt ego puto, & tanquam familiarem fouet. Philoſophus verò hoc etiam amplius amplectitur philoſophum, quòd idem illis eſt ſapientiæ ſtudium. Hoc itaque & ipſe
ἀντιτέχνους καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει
F animo erga prudentiam tuam affectus, ſi ea fuiſſem corporis valetudine vt animi motibus obſequi potuiſſem, nemo me præcurrendo complexandoq;, & proſperum nauis aſcẽſum adprecando præueniſſet. Verum vt ſolem obſcurat obducta nubes, ita me remoratur corporis imbecillitas & inuida hæc caruncula quæ mihi carceris loco eſt. Suſcipies ergo, loco præſentiæ hanc meam epiſtolam? Certè ſuſcipies, cũ ſis prudẽs, & animo erga nos beneuolo id quod probè ſcio nec opus habeo, vt coniecturis ducar. Vt autem intelligas quantum de animi tui probitate præſumam, ecce precator apud te, intercedo pro re nobis admodum neceſſaria, & per amicitiam tuam abs te quæ amicorum ſunt expeto. Nicobolum meum è manu mea dextra tibi cum fratribus commendo, non daturum pœnas, ſed ſumpturum. Commendoq; ſimul & viduam neglectam illorum matrem, & domũ, quæ aliquando ſplendida fuit & illuſtris: cũ
Collatio.
εὔσπλαγχνος Nazian.

aſſiduè nobiſcum verſaretur Nicobulus,nũc vero ne lugere quidem permittitur ea mala quæ G
partim acciderunt,partim adhuc expectantur, niſi tibi ſiſtatur, & tuo iudicio aduerſus malũ dæmona obfirmetur,quo fiet, vt & nos cohoneſtemur & humanitatis ratio ac reuerentia habeatur,ſplendidumq́; tibi ipſi tua in nos beneficentia reddas principatum.

Ecebolio Theologi. XCIX.

Nõ creaturã ipſam, bona cũ ſit, ſugillat.

VOciferabor aliquid aduerſus meipſum.Sit autem venia dolenti, ſi quæ dolentis ſunt loquutus fuero.O carunculam prauam & malignã,quibus me malis afficis?quę mala perpetras?In propinquo vir eſt, quem etſi procul abeſſet perſequi neceſſariò debebam,cum propter principalem virtutem qua præditus eſt, tum propter animi placiditatem. H
Tu vero malè vales,& propè immobilis es,ac parum curas quòd alij bono iſto potiũtur, nos vero illo priuamur. Huiuſmodi ſunt quibus meipſum incuſo. Quoniam autem ſatis non eſt deplorare tãtum quæ patior,ſed opus eſt,vt & aliquo pharmaco medeatur vulneri,iſtud nũc quærentes,hanc auſi ſumus ad te dare epiſtolam, & literis noſtram adumbrare præſentiam. Si vero cupiueris aliquo nos pro beneficentiæ tuæ ſcaturigine afficere beneficiolo, ecce deferimus ad te,domum miſeram & humanitate tua dignam. Viduam videlicet cũ orphanis ex lachrymarũ æſtu adhuc calentibus,ſororem dico meam cum ipſius liberis,qui,cum prognati ſint patre honeſto,& qui plurimum laboris regum gratia pertulerit, in armis non obſcurus, ſed valde illuſtris,deinde & vobis principibus multum ſeruierit (ſi de quodam tibi Nicobulo I
innotuit,)extrema nunc periclitantur. Nam poſt amicorum erogationem, & iuriſiurandi ſacramenta,quæ in quæſtione obtulerunt, iam iterum calumniam conantur inferre orphanis.

Λιτανεία γ vidua & orphanis.

Olympio Theologi. C.

Epiſtola cõmiſeratiõis plena pro Diocæſariẽ.

ITerum occaſio demonſtrandæ humanitatis,iterum audax ego, qui tantæ rei patrocinium literis concredo.Verũ me tempus quidem alacrem reddit: morbus vero ne progredi quidẽ permittit.Nõ enim vel tantum largitur,vt commodè incedã. Quæ eſt igitur hæc noſtra interceſſio?Audi me hoc die humaniter. Triſte quidẽ mors eſt etiã viri. Quomodo enim triſte non eſſet,cum qui hodie eſt cras non fore, etiam ſi penes nos nõ moriatur?Multo vero triſtius ac grauius eſt,mori ciuitatem,quã & Rex ædificauit, & tẽpus for- K
mauit,& qualiſcũq; ordo ſeruauit.Loquor autẽ de ciuitate Diocæſarea, quæ olim ciuitas erat, nunc vero non eſt,niſi ipſe placidè annuas.Hanc iam per nos pedibus tuis aduolui putato.Loquatur ergo ipſa,& habitu ſit amicta lugubri,& tonſa comas,vt fieri ſolet in tragœdiis, & ad hunc modũ opem tuam imploret.Porrige mihi manũ humi iacẽti,ſuccurre imbecilli,ne differas,neq; diſperdas Perſarum reliquias. Ciuitates te erigere decet magis quàm laborantes & adflictas ſubuertere.Eſto ciuitatũ tutor aut numerum earum quæ ſunt augendo, aut eã quæ iã eſt conſeruando.Ne feras,vt ad tuũ vſq; principatũ ſit ciuitas, & poſt te nõ ſit: neq; cõmittas, vt poſteris tẽporibus detur occaſio de tantis malis narrandi, ꝙ ciuitatem inter reliquas cõnu- L
meratam acceperis,& locũ deſolatum reliqueris,vbi olim fuerit ciuitas,quę nõ niſi ex collib⁹, præcipitiis ac ſyluis cognoſcatur. Hæc quidem agat & dicat apud humanitatem tuã ſimulata iſta ciuitas.Noſtrã vero admonitionẽ tanquã eam quæ amicorum eſt ſuſcipe. Caſtigare quidem voles eos qui aduerſus poteſtatis tuæ mandatũ peccarunt.Nam contra hoc nihil pręſumimus.Quanquã temeratũ eſſe dicunt nõ ex cõmuni quadam conſpiratione,ſed ex inconſiderato quorundã adoleſcentum motu.Voles vero ſimul meritã pœnam maxima ex parte remittere,& maiori vti ratione.Dolore ſuper matre demortua correpti ſunt:non potuerunt ferre,vt cum ciues vocentur,ſint extorres.Inſaniuerunt, cõtra leges egerũt, de propria deſperarunt ſalute.Amentes eos reddidit quod in id calamitatis præter opinionem inciderunt.Num M
huius gratia cõmittendum eſt,vt ne ciuitas quidẽ ſit quæ ciuitas eſt?Nequaquã ô ſuſpiciende. Ne velis hoc ſtatuere,ſed aliquo dignari honore cũ ciues omnes, tũ magiſtratus ac dignitate claros,qui tibi ſupplices aduoluuntur.Vniuerſos enim iſta calamitate pariter tãgi putare debes,tametſi propter poteſtatis tuæ amplitudinẽ ſubticeant,& altum ingemiſcãt.Deinde & noſtram caniciem venerare, quibus graue erit ſi cum aliquãdo magnificã habuerimus ciuitatẽ, nũc ne ciuitatem quidẽ habituri ſumus & tẽplum hoc quod deo ſtatuimus & ſtudiũ hoc pietatis quo in illum præditi ſumus,poſt tuum principatum futurũ eſt habitaculum beſtiarũ.Neq; enim hoc graue & horrendũ fuerit,ſi ſtatuæ ſubuertantur,etiamſi alioqui graue eſſet, neq; de iſtis nos loqui putabis, qui eorũ quæ ſunt potiora curã gerimus, ſed ne vnã cum illis ſubuertatur

Tragica proſopopœia

παραίνεσις

A tatur ciuitas antiqua, & quæ ſplendoris nonnihil adepta erit ſi viuentibus nobis ac videntib⁹, abs te honorabimur & aliquid apud te poſſe putabimur. Sed tantum hac de re dixerim. Neq; enim, etiamſi plura dixerimus, quicquã adferemus quod cogitationibus ac conſiliis tuis præualere poſſit, quibus tantus gubernatur populus, & gubernarentur etiã plures ac maiores, idq; in maioribus principatibus. Illud vero neceſſariũ eſt inſinuare magnanimitati tuæ de iis qui antea ceciderunt, quod prorſus miſeri ſunt, abiecti, & nullo diſturbio illorum qui deliquerũt corſortes, quemadmodum nobis multi eorum qui tum præſentes fuerunt fidem huius faciũt. De iſtis itaque cõſulta, quid nam profore putes & de gloria quam hinc feres, & de ſpe quam
B illinc decerpes. Tuis vt tribunalibus ſiſtamur, neceſſe erit, idq; non ſine animi mœſtitia feremus, feremus tamen. Quid enim aliud agemus etiam? Si vero quę peiora ſunt obtinebunt, vnũ hoc moleſtè feremus, prioriq; ciuitati illacrymabimur.

Ad eundem Theologi. CI.

Nobis princeps es, etiã poſt principatum. Res enim iſtas lõgè aliter iudicamus quàm pleriq; ſolent. Omnem nanq; principis virtutem in teipſo comprehẽſam habes. Multi enim eorum qui ad principatus ſolium euecti ſunt, meo iudicio inferiores ſunt, quoſcũq; videlicet exercit⁹ creat, humiles ac ſeruos ſubditorũ. Rurſus multi mihi excelſi ſunt
C ac ſublimes, etiamſi inferiora teneant, vtpote, quoſcunq; euehit ipſa virtus, & dignos reddit, qui maioribus principatibus præficiantur. Sed quid horum mihi bono cedit? Non eſt nobiſcũ amplius magnus Olympius, nec rerum noſtrarum gubernacula poſſidet. Actum de nobis eſt, proditi ſumus. Iterum poſterior Cappadocia facti ſumus quam tu primam effeceras. Quæ aliorum ſunt, quid attinet dicere? Gregorij tui ſenectutem quis fouebit? Quis imbecillitatem ipſius curabit, maioriq; honore afficiet eum, qui multis humanitatis tuæ beneficentiam intercedendo impetrauit? Vos itaque nunc veſtrum quidem iter diſceſſuri præſtantiore comitatu ac pompa alacriore ingredimini, quam plurimo nobis relicto fletu. Abitis autem multa à nobis diuitiarum copia cumulati, & qualem non multi principum aſportarunt, bonam ſcilicet nominis exiſtimationem ac gloriam referentes, & quod omnium mentibus inſculpti eſtis tan-
D quam quibuſdam columnis ac ſtatuis haud cito mouendis. Si vero nobis denuò cum maiore ac illuſtriore principatu præficiendi eſtis (hoc enim animi noſtri deſiderium futurum vaticinatur) perfectioribus deo ſacrificiis prorſus gratias agemus.

Laus princi-pis integri ex aliorum collatione.

Ad Procopium Theologi. CII.

Ita quidem animatus ſum (ſi quod verum eſt ſcribere oportet) vt quodcũq; epiſcoporum concilium fugiam, propterea quòd hactenus nullius omnino ſynodi finem aliqua vtilitate præditum, & vnde res malè habentes nõ magis exacerbatæ quàm curatæ ſint, videre licuit. Ea enim illis eſt libido contendendi, & ambitio dominãdi (at ne putes
E iſta me odioſe ad hunc modum & importunè ſcribere) ſuntq; ita diſputando inſuperabiles, vt ſi iudicio quiſquam cum illis velit agere, citius alterius cuiuſdã malitiæ reus agatur quàm quę illorum eſt euincat ac diluat. Quapropter meipſum cohibui, inq; ſola precũ ſecuritate & cõmunitione tranquillum ac quietum fore putaui. Nũc vero & corporis infirmitatẽ habeo, quæ ne cõdemner, ſit patrocinio ac tueatur. Nã perpetuo in extremis ferè ago, mihiq; ipſi nulla in re vſui eſſe poſſum. Quocirca ignoſcat mihi tua prudentia. Perſuadeatur autem per te & piiſſimus Rex ne ſocordiæ nos condemnare, ſed imbecillitati ignoſcere velit, cuius gratia ſe, rogantibus nobis iſtum ſeceſſum, pro alio quod offerebat beneficio, conceſſiſſe meminit.

Hác ætatẽ quid dictu-rus fueras, ſi vixiſſes Gregori.

Ad Anyſium Theologi. CIII.

F

Vt res noſtræ habeant rogas. Ex hiſtoria quadam reſpondemus. Legationem Athenienſes ad Lacedæmonios, cum illi imperio potirentur, miſiſſe dicuntur. Erat autẽ petitio vt humanitate ipſorum in re quapiam vti liceret. Legati vero domum reuerſi, cum rogarentur, quomodo in nos affecti ſunt Lacedæmonij? reſpondiſſe ferũtur, vt in ſeruos quidem, valde benignè, vt in liberos verò, admodum contumelioſè. Hoc & ipſe nunc ſcribere poſſum. Agimus enim humanius quidem quàm quod deploratis: rurſus vero moleſtius quàm quod conueniat iis qui deo ſunt curæ. Etiamnum enim nos & morbus contriſtat, & qui nos adfligunt amici nihil dolent, etiam vbi pro viribus nocuerunt. At precare deum,

λίαν χρη-στῶς, καὶ λίαν ὑβριστικῶς

vt nobis ſit beneuolus,largiaturq; è duobus alterutrum,vel vt moleſtias iſtas prorſus effugia- G
mus,vel vt illas cõſtanter toleremus.Etenim & hoc abũdè ſatis ipſam imminuet calamitatẽ.

Ad eundem Theologi. CIIII.

Enãtioſis in dictionibus τραγικῶς & κωμικῶς ποδαλγοί.

SEntio de quibus me incuſes,etiamſi taceas.Dices fortè nuptias celebrauimus idq; au
reæ ac tuæ Olympiadis,& adfuit epiſcoporũ cœtus, tu verò cũ ſis inter illos egregi⁹
ac præclarus,vel ex cõtẽptu,vel ex torpore nobis defuiſti.Ex neutro, ô ſuſpiciẽde.
Sed quoniã putaui fieri nõ poſſe,vt qui viuo miſerè ac tragicè,panegyrica celebra-
rẽ hilariter ac comicè. Et ſimul omnino intẽpeſtiuũ & præter decorum nuptiarum forè rat⁹
ſum,ſi duo ex pedibus ægrotãtes inter ſaltantiũ choreas ridiculè circũagerentur(vt & pro mo H
re nuptiarum nonnihil tecum ludam.)Alioqui quod ad voluntatem attinet,& adſum,& nu-
ptias vnà celebro,adoleſcentiumq; dexteras & mutuo inter ipſos & vtraſque dexteræ dei cõ-
mitto.Decet enim, vt quemadmodum omne reliquum bonum ita & cõiugium tibi, cum o-
mnium optimo,& iuxta communes noſtras preces,ineatur.

Ad eundem Theologi. CV.

ἀσθενεῖς οὐκ ἀργοί.

ECce iam alter tibi quoque gener accedit,& moleſtiam rei ſuauitas amolitur.Bene fa
cis.Nos vero ſegnes,vt ipſe ſanè dices,vt aiũt,prouerbij veritas habet, infirmi otioſi
non ſunt.Attamen rectè nobis habent quæ ex deo ſunt. Negotia nanque illa tumul- I
tuaria aliis permittemus:nos vero philoſophiæ fructum capiemus.Quoniam autem deũ me-
tuis,& ipſe planè ex eorum es numero qui è ſupernis ſunt,nulli vinculo obnoxius.Et nos iam
iterum ad nuptias tuas ſiquidem id muneris cõtribuendum eſt,quod nobis optimum videtur
& honeſtiſſimum,preces noſtras conferimus.

Ad Amphilochium Theologi. CVI.

PAnes quidẽ abs te non peteremus, quoniã nec aquã ab illis qui Oſtracinã inhabitãt.
Holera vero ſi petamus à viro Ozizaleno,cũ illorũ vobis ſit copia, nobis vero mul-
ta raritas,nihil eſt quod mireris,neq; præter cõſuetudinẽ videri debet. Dignare itaq; K
holera nobis & plurima & optima mittere,vel certè quantum poteris. Quandoquidem pau-
peribus & modica magni æſtimantur. Habebimus enim apud nos magnum Baſilium, cuius
vt ſaturi philoſophiam expertus es,ita eſurientis ac moleſti experiri nolis.

Ad eundem Theologi. CVII.

Tota ſalib⁹ & dicteriis aſpergitur χρυσολάχανα Atriplices aurei coloris.
† ἄπιστος lege ἄπαστος

QVam parcè veniunt ad nos holera veſtra? Quid enim miſiſtis aliud præter Chryſo-
lachana?cũ ſit vobis illic omnis abundantia,horti, fluuij, nemora & horti arboribus
conſiti.Et ipſa veſtra regio holerifera eſt,vt aliorũ aurifera.Et foliis pratẽſium her-
barum veſcimini,& frumentũ vobis eſt, fabuloſa illa felicitas. Et panis?Ille qui dicitur panis
angelorum,ita iucundus pariter,† & qui tamen guſtari nequeat. Aut igitur tradite nobis ex L
holeribus veſtris abundantius ac largius:aut aliud quidem nihil comminabimur, frumẽtum
vero cohibebimus,ſciemusq;,an reuera ex ſolo rore viuant cicadæ.

Boſporio Coloniæ Theologi. CVIII.

PVtabam quidẽ à vobis & de præteritis mihi deberi apologiam, ita ſum imperitus ac
ineptus.Quoniã vero non ceſſatis moleſti nobis eſſe, ſed perpetuo priora etiã ſupe-
rare contenditis, & contumeliis contumelias, quas quotidie excogitatis nouas ad-
iungitis(ob quam cauſam,ignoro:ſiue id odio noſtri faciatis, ſiue vt aliis per noſtrã ignomi-
niam gratificemini,iſta nos deo cognoſcenda & iudicanda permittemus,quem nihil eorum M
quæ fiunt,latet(quod diuina ſcriptura teſtatur) etiamſi veritatis faciem, vt multis honeſti vi-
deamur,obſcurauerimus)veſtræ pietati nunciamus,quòd victi ſumus &,* eccleſiæ pro viribus
conſulere,ſi deus dederit,non grauabimur,quandoquidem hoc contenditis. Et maximè ipſo
nos tempore vrgente,propter imminentem aduerſariorũ incurſum,qui futurus, vt ipſe ſcri-
bis,expectatur.ſed humile corpus hoc deò accommodabimus, donec illud durabit, noſq; ali-
quid roboris habebimus, vt neque nos hac laboremus moleſtia, vt à vobis condemnemur,
& ab vniuerſo clero incuſemur,qui nos omnigenis querelis adobrutos proterit,quod & eccle
ſiã videamus neglectã,& multos eſſe qui illã proſcindant, quaſi quæ eccleſiæ neceſſitas exigit
contem-

* Locus hic detectũ habet i Græco

A contemnamus:neque vos prolixius laboretis nos ignominia afficiendo. Et hoc faciemus ve-
ſtris adiuti precibus,ſiquidem ipſe eccleſiæ gubernationem ſuſcipere detrectas,vt & ipſe aſſe-
ris,& res ipſa declarat. Satius enim eſt illis immori curis quàm iſtis , cum omnino neceſſe ſit
vt miſerè agamus,ita res noſtras deo diſponente.

Ad eundem Theologi. CIX.

IAm ſecundo à vobis ſupplātatus ſum ac ſeductus. (Noſti quid dicam.). Quòd ſi hoc
merito facitis , odoretur dominus odorem bonæ veſtræ fragrantiæ : ſi vero iniuſtè,
B ignoſcat dominus . Ita enim conſentaneum eſt vt de nobis loquar : quandoquidem
præceptum nobis eſt,vt iniuria adfecti patientes ſimus.Veruntamen, quemadmodū vos ve-
ſtræ ſententiæ poteſtatem habetis,ita & ego meæ. Iam nō amplius grauis vobis erit moleſtus
ille Gregorius.Secedam ad deum,qui ſolus ſyncer⁹ eſt & fraudis expers. Cohibebo meipſum.
Iſta meipſum admonui.Bis enim ad eundem offendere lapidem intellectu captis duntaxat a-
nimantibus prouerbium triuiale tribuit. παροιμία

Cæſario fratri Theologus. CX.

NEque terrores inutiles ſunt iis qui ſano ſunt iudicio : imò vt ego ſentio vehementer φόβοι οὐκ ἄ-
etiā vtiles ac ſalutares.Licet enim illos deprecemur,perterriti tamen erudimur.Ani χρηστοι.
C ma nāq; adflicta,deo vicina eſt(inquit Apoſtolus Petrus,vbi hac de re præclariſſimè
diſſerit)& quiſquis periculū euaſit,familiarius ei adhæret, per quem ſeruatus eſt . Ne ſit igitur
moleſtum ꝙ aliquando adflictionis participes fuimus,ſed gratias agamus ꝙ euaſimus, neque
alij appareamus coram deo tēpore periculoſo,& alij poſt pericula.Sed velimus , ſiue extorres
ſimus,ſiue priuatè ſiue publicè agamus(Sic enim dicendum eſt)nō deficere quo minus conſe-
ctemur eum qui nos ſeruauit,ſimusq; partis illius,quæ modica ſunt exiguorū ac humi repen-
tium curantes,cōmittamusq;,vt habeant poſteri quod de nobis narrent,nō quidem,vnde ma
gna ad nos redeat gloria,ſed vnde magna ad animā noſtrā redeat vtilitas. Eſt autem iſta di-
D ſciplina multis vtiliſſima.†Melius enim eſt in periculis eſſe quàm ſecurè agere : & calamita- γνώμη me-
te premi potius eſt quàm vti rebus ſecūdis. Antè terrores ſiquidem mundi eramus, poſt ter- morabilis
rores vero facti ſumus dei.Forſan tibi oneroſi videmur, quòd toties eadem ſcribimus, & quæ †ὅτι κρείττων ἀσφαλείας
ſcribo putas nō eſſe admonitionē ſed oſtentationē:quapropter iſta quidē ſufficiant : nos vero κίνδυνος, καὶ
ſcias eſſe prōptos optareq;, maximè quidē vt apud te conſtitutis ad ſalutem tuam aliquid cō- συμφορὰ εὐ
ferre deq; his rebus perfectius diſputare.Sin minus,vel hic te quantocius excipere vnaq; cha- ημερίας αἱρε
riſteria celebrare liceret. τωτέρα.

χαριστήρια gratiarum actionem.

Ad eundem Theologi. CXI.

PLurimū iam tui gratia pudefacti ſumus. Quod enim cōtriſtati ſumus, quid opus eſt
E ei ſcribere qui huius omniū eſt perſuaſiſſimus?Ne vero de nobis loquamur, néve di-
camus quanta nos mœſtitia,imò & metu(permittes autem vt & hoc dicā) quæ de te
ſparſa eſt fama repleuerit : cupiebā ſi quo pacto fieri poſſet, vt ipſe coràm audires quid alij,tā
cognati quàm alieni,& qui nobis quocūq; modo noti ſunt,ſaltem Chriſtiani,non aliqui dun-
taxat,ſed ex ordine pariter omnes,de te loquantur ac de nobis. In alienis nanque libentius ac
ſtudioſius philoſophantur homines . Abierunt enim illis iſta in quandam declamationem,
nunc quidem epiſcopi filium militiæ operam dare : nunc vero externum affectare potentatū
ac gloriam,nunc pecunias æquare non poſſe, quæ ſint conſumptæ, quādo publicum ærarium
incendio conflagrauit,& homines quiſq; vitæ ſuæ fugiendo rationem habuere. Imò nullā pla
nè nec gloriam nec ſecuritatem neq; proſperitatē æſtimare, ſi ſtrenuè ſeſe rerum tēpeſtati op
F ponat,ſeq; quàm longiſſimè ab omni ſcelere & immūditię abalienet . Quomodo decernēt ac
ſtatuent epiſcopi,ne alius quiſquā temporis curſu corrumpatur,aut idolis cōmiſceatur?Quo-
modo alios aliud quiduis delinquentes reprehēdet,qui ipſe ne auſit quidē domeſticos & ver-
naculos corripere,fiducia deſtitutus?Iſta cum quotidie audiamus,imo multo grauiora quoq;,
quibuſdā forſan propter amicitiā qua nobis iuncti ſunt talia dicētibus,quibuſdā vero ex odio
nobis inſidiātibus quomodo putas affectos & quo eſſe animo eos homines, quibus propoſitū
eſt ſeruire deo,& qui hoc ſolū arbitrantur eſſe bonū , vt ad ea quæ futura ſperātur proſpiciāt.
Dominū itaq; patrē noſtrum rumorem hunc de te ſparſum ægerrimè ferētem,deq; ipſa vita
periclitantē quoquomodo ipſe quidē conſolor ac recreo, de animo tuo illi promittens fideq;
faciens,quòd non ſis laturus vt poſthac nos denuò mœrore conficias,dominā vero matrem,

ſi quid illa eorũ quæ contra te dicuntur audiret (nam in hunc vſq; diẽ illam omnia celamus, G
idq; multis conſiliis)puta omnino nullam admiſſurã conſolationẽ, propterea ꝙ & mulier eſt animo puſillo,& alioqui propter vehemẽs religionis ſtudium , modum hiſce in rebus ſtatuere neſcit.Quapropter ſi aliqua cũ tui tum noſtri cura teneris, delibera ac ſtatue , ꝙ melius ſit & cautius ac ſecurius.Nam planè & hic apud nos abundè poteris liberã & ingenuam vitã inſtituere, niſi admodũ ſis inſatiabilis , & præter omnem modum perpetuò plura concupiſcas. Imò nõ video quam temporis cõmoditatem expectare debeamus ad hoc,vt vitæ conditionẽ aliquam amplectare,ſi præſentem neglexerimus.Si vero eandem retinere volueris animi ſententiam,omniaq; conatibus tuis modica & exilia ducere, nihil quidem aliud quod moleſtum ſit dicam:hoc tamen præmoneo & cõteſtor, ꝙ è duobus neceſſarium erit alterutrum fieri, vt H
aut,ſi verus permanſeris chriſtianus, ad ea deputeris quæ profeſſioni tuæ ſint ignominioſiſſima,viuasq; ita,vt & tibi & ſpei de te conceptæ non conueniat:vel ſi nominis gloriam deſideraueris,letali damno afficiare,fumiq; certe,ſi non & ipſius incendij,particeps reddare.

Ad Sophronium prouinciæ rectorem Theologi. CXII.

VIdes vt res noſtræ habeant,& vt viciſſitudo quædam rerum humanarũ circumquaq; vagetur,ita vt nunc illi,nunc iſti vel in flore ſint vel defloreſcant,& neq; rerum nobis proſperitas,neq; infœlicitas,vt aiunt,conſtans ſit, ſed quàm citiſſimè mutetur ac tranſeat vt ventis potius ſit fidendum,aut ſi quid vndis inſcribatur , quàm humanarum rerũ I
proſperitati.Quamobrem?Mihi videtur ita diuinitus inſtitutũ eſſe, vt conſpecta in rebus humanis inſtabilitate & inæqualitate maiore ſtudio ad deũ accurramus , futuraq; deſideremus, atq; aliquã habeamus noſtri quoq; iſtorum rationẽ , non admodum rerum præſentiũ vmbras & ſomnia ſectantes.Verum vnde moti ſumus, vt iſta loquamur ? Neq; enim hæc fruſtra philoſophamur,aut vanè iactamus.Erat aliquando , & Cæſarius tuus inter eos cõnumeratus qui non obſcuri habentur,imò niſi fallor,vt fratribus vſuuenire ſolet,ex eorum numero erat, qui admodum illuſtres ſuſpiciuntur.Inſigni erat eruditione , & animi probitate multos excellebat.Præclarus itẽ habebatur propter amicorum copiam,è quibus præcipuum te,tuamq; nobilitatẽ arbitratus eſt,idq; nobis perſuaſit. Sũt quidẽ iſta iam antiquata, & tu interea plura ex te K
ipſo honorandi illius gratia amicitiæ monumẽta adieciſti, queadmodum omnes natura cõparati ſumus mortales,vt plus aliquanto largiamur mortuis quàm viuis: quæ vero nunc dicturus ſum,ne velis ſiccis oculis audire,ſed illacrymando honeſtè tamen & vtiliter.Mortuus iacet,ſine amicis,deſertus,miſerabilis,modica myrrha honoratus , (ſi tamen vel illa data eſt) & modicis indumentis,quæ mortuis vtcũq; dari ſolent.Multũ ſanè eſt,ſi & illis ex miſericordia potitus eſt.Irruerunt autem,vt audimus,inimici,& alius alio prętextu magna cũ poteſtate quæ illius ſunt pars rapiunt,pars rapere conantur.(O impudentiam,ô crudelitatẽ) & nemo eſt qui prohibeat,ſed qui humaniſſimus eſt,ſeueritate legũ veluti prętextu quodã,ſe tuetur, & ſi vno verbo dicendum eſt,fabula vel tragica facti ſumus,qui olim felices reputabamur. Hæc L
tibi non videantur ferenda,ſed condoleto potius & moleſtè nobiſcũ ferto, & gratiã impartitor Cęſario mortuo,ne per ipſam amicitiam,per ea quæ tibi ſunt omnium chariſſima,perq; ſpem ipſam,quã tibi ipſi velis dextram ac fortẽ reddere, ſi fidus ac ſyncerus erga mortuũ apparueris,vt & viuentibus hoc largiaris,beneq; ſperare facias.Putas nos pecuniarũ gratia mœſtos eſſe?Dedecus illud nobis intolerabilius eſt,ſi videbitur omnium ſolus Cæſarius non habuiſſe amicos,qui tam multos habere reputatus eſt.Hac itaq; petitione te,& de talibus interpello:ſiquidem tibi forſan non habemur intempeſtiui . Quam vero adferre debeas opem , & per quos,& quomodo,& res ipſæ admonebunt,& prudentia tua diſpiciet.

Ad eundem Theologi. CXIII. M

COmmodi aliquid nobis adfert ſeceſſus,otium videlicet & tranquillitatem , verũ nõdum tantum commodi adfert quantum incommodi , vtpote quòd à veſtra ſuperamur amicitia & præſentia,re nobis admodum iucunda.Alij tua feruntur prudentia, nobis vero multum eſt,ſi vel hoc dabitur , vt vmbram quãdam mutui colloquij in literis viciſſim dandis & accipiendis obtineamus. An te videbimus iterum? An te complectemur aliquando lepidum noſtrum caput?An hoc dabitur reliquæ noſtræ vitæ? Quod ſi dabitur, omnis ſit gratia deo.Sin minus,maxima ex parte emortui ſumus.Tu verò memor eſto Gregorij tui,resq; noſtras aliis ipſe enarrato.

A eundem

A *Ad eundem Gregorij Theologi.* CXIIII.

OTioſè ac quietè philoſophamur. Vſque adeò ſcilicet læſerunt nos oſores noſtri, vt optarim nos adhuc alia eiuſmodi affici iniuria, quò illos magis atque magis bene de nobis meritos agnoſcamus. Fit enim ſæpenumero vt qui lædi videntur beneficio afficiantur, & qui putantur beneficiis affici, lædantur. Igitur ad hunc modum habent res noſtræ. Quòd ſi aliis hoc non perſuademus, te tamen illud loco omnium ſcire volumus, cui libẽter rerum noſtrarum rationem reddimus. Imò perſuaſi ſumus iſta te ſcire, ac ignorantibus perſuadere. Obſecro vero, vt cum omni ſtudio ac diligentia, ſi non antea, vel nunc tandem
B in hoc incumbatis, vt concilientur & in vnum coëant orbis ſectæ malè inter ſe diſſidentes, & maximè, ſi deprehenderitis illas non propter fidei doctrinam, ſed propter priuatim conceptos animi dolores diſſidere, quod ego animaduerti. Hoc & vobis ſi poteritis lucroſum erit, & ſeceſſum noſtrum iucundiorem reddet, ſi videbimur illi nos non fruſtra commiſiſſe, ſed ſponte noſipſos quaſi in pelagus quoddam ad exemplum Ionæ illius, eius gratia abieciſſe, vt ſedaretur tempeſtas, & periculo erepti ſeruarentur, qui in mari illo procelloſo nauigabant. Si vero nihil minus etiamnum tempeſtate iactantur, nos ſaltem quod noſtrum erat ad deſideratam tranquillitatem contulimus.

[Margin: γνώμη ex contrario. — κοινῶς. — Ab exẽplo βεβαίωσις]

C *Ad Euſtochium Sophiſten.* CXV.

Aſtute Vlyſſes, quàm vehementer me perſtrinxiſti Stagiriſmum opprobrans, ſimulq; nos accuratiſſimis ſophiſmatibus inuoluens? Laudo quidem confidentiam tuam quòd quæ ſubſcripſiſti ſcribere ſis auſus. Melius enĩ eſt apertè proferre quod moleſtum eſt, quàm in diem ſuſpenſos, vt ita dicam reddere rerum ignaros. Habeo tamen nonnihil quod incuſem. Vt autem iuridicialem agendi formam obſeruem primum me defendã, deinde accuſationes inferam: faciam autem vtrunque pari animi beneuolentia. Optimum Stagirium acceſſit Nicobulus meus. Acceſſit autem non ex animi noſtri ſententia (ne ſuſpiceris hoc. Neque dum enim Athenarum oblitus ſum ego, neque amicitiæ ac neceſſitudinis tuę) ſed à ſeipſo quidem adhoc incitatus, & patre ita volente, illum acceſſit, à me vero per literas
D illi eſt commendatus ac traditus. Quid hoc habet ingratum aut inhumanum? Iam quoniam excuſationem meam habes, accipe etiam quid reprehendam. Non laudo figmenta tua & pręſtigia quibus malè impetis æmulum (quandoquidem ita obtinuit, vt qui eiuſdem ſunt artis, æmuli inter ſe vocentur.) Quamdiu iſta durabunt? Et quando modum ponemus ſophiſticæ calumniæ? Quouſque hæc fient? donec ſcilicet morte ab hac intercludamur verſutia. Quòd ſi adoleſcens quiſquam æmulatione adactus, emolumentiq; cuiuſdam ſpe motus iſta faceret, ignoſcendum quadantenus eſſet (vt demoſtheniano more tui gratia nonnihil rhetoricer) in iſta vero ætate exiſtentem, atque ad hunc modum viuentem, captiunculis hiſce inſidioſis vel petere alios, vel ab aliis impeti, prorſus eſt & intempeſtiuum & contentioſum: non ſolum ob
E id quod indecorum eſt & omnino ſordidum: ſed & quòd quàm facillimum eſt vt inſtar recurrentis fluuij talia ipſe audias, qualia in alios dixeris, (iterum enim Homero vtar) & omnino in promptu eſt. Vt eum qui momordit, viciſſim remordeat laceſſitus. Quæ ergo iſta ſapientia eſt, cum queas virtute ſuperior euadere, per maliciã vinci malle, aut etiã vincere, quod multo eſt peius? Imò & in iudicibus hoc reprehendo (dicendum enim, quod verum eſt) quòd quæ iudicantes puniunt, ea audientes laudant. Et nõ ſolum ipſi hoc faciunt, ſed & multos habent collaudatores, & malitiæ inflammatores, quorum & portio quædam eſt, vt ſtudio hoc faciant. Oportebat, ſi ſuſpicio eſſet, non laudare: ſi vero fides haberetur, publicè iudicare, magis quàm ad hunc modum agere. Si falſa eſſet delatio, oportebat accuſatores arguere: ſi vera,
F eos reprehendere, qui accuſantur, & non ita rem maximam, nobilium videlicet virorum opinionem, tanta temeritate ludibrio exponere. Itaque ſi me aliquouſque auditis (nam vtriſque loquor) conuicia hæc & vituperia, ſi nihil aliud, canitiem ſaltem reueriti vel in rebus turpiſſimis tandem defatigati, abiicite. Statuetis autem ipſi, veterem illam in pretio habendam eſſe paræneſim, quæ tum virtutem exercere iubet, quando ætas ſuppetit, & vobis ipſis quidem inſidias non ſtruetis: ſtruetis vero expectationi adoleſcentum, qui graui omnino diſpendio afficientur, ſi conuiciis ac vituperiis aſſuefacti malitiam didicerint, idq; non ſine ſtipendio ac præceptore: quemadmodum non virtutis, ſed huius nos habent præceptores. Quòd ſi tibi durus videor iſta ſcribens, vltionem licebit de me æqua talione ſumas, ita vt rerum neceſſariarũ admonitum, vel morigerum laudes, vel repugnantem incuſes.

[Margin: ὀνειδίζων. — γνώμη. — νόημα ex Heſiodo. — ἀνελεύθερον — Collatio.]

Ad eundem

Ad eundem Theologi. CXVI. G

φαλακρὸς ὢν, κατὰ κριοῦ μὴ νυστάζειν ἀντιπρόσωπος. παροιμία. εἰ δὲ ζώοις.

SCilicet ignoraui quàm vehementer improbum & indoctum virum Sophiſtam admonuerim. O ſocordiam. Et neque vulgari prouerbio admonitus cognoui caluus cum ſim, non eſſe mihi cum ariete aduerſa fronte arietandum, neque crabrones cõtra meipſum iritandos, linguam videlicet ad maledicendum procliuem & inſtructam. At iſtuc non admodum moleſtè fero. Nam, vt intelligo, commune mihi hoc vſuuenit cum multis. Quod verò ad †beſtias illas attinet, etiam præ multis. Illud autem me peius habet, quòd tibi fidem non feci, hoc me animo facere amico. Cæterum benevaleas & corpore & animo, & linguã ſi poſſibile eſt cohibeas. Nos autem poſthac quod noſtrum eſt curabimus. H

Ad Eudoxium rhetorem Theologi. CXVII.

VEtus erat Athenienſium cõſuetudo, atque ea meo iudicio pulcherrima. Poſteaquam ad pubertatis annos venerant adoleſcentes, ducebantur ad artificia. Ducebantur autem ad hunc modum. Proponebantur publicè cuiuſuis artificij inſtrumenta, atq; ad illa ducebantur adoleſcentes. Quocunque tum quiſque delectabatur, & quod accurrebat, illius edocebatur artificium: propterea quòd quæ ad naturæ ductum fiunt plerunque bene ſuccedunt: quæ vero præter naturam præſumuntur, fruſtra tentantur. Ad quid iſta narro? Et tibi idem faciundum eſſe dico, vt philoſophiam non negligas: quandoquidem ingenio ad illã I
es appoſito: neque ad aliud quicquam eorum quę tibi cognata non ſunt aſſuefias magis, quàm iſtam amplectare, ad quam naturaliter es propenſior. Non hoc tantum nomine quod optima eſt, ſed & ob id quod naturæ eſt agnatior. Curſum vero fluuij detorquendum non eſſe parœmia docet, & artem equitandi edoctum ad cantandum admittere noluit poëſis. Quid timendum erat? Ne ſimul & in equitandi artem & cantandi delinqueres. Quæ autem hic ſpectanda eſt aptitudo? Vt mihi iſta conſideranti viſum eſt, principio ſpectandum eſt ingenium morumq; tranquillitas atque aperta ſimplicitas, & ad ſeculi huius aſtus ineptitudo, deinde & animi induſtria ac ſublimitas, & ad contemplandas res agilitas. Tertiò ad hoc vitæ inſtitutũ accommoda eſt & infirmitatis ſubleuandę ſolicitudo & corporis imbecillitas. Nam & iſta nõ K
parum commoditatis ad philoſophandum adferre Platoni videtur. Et alioqui ea es ætate, vt affectuũ vis iam inclinet. Et paupertate mihi videris non magis premi quàm ornari. Et præterea pudorem admittere noſti, quod non conuenit inſtituto rhetorum. Sed neque vox tibi ſceleſta eſt, nec vitioſe clamas, neque in foro verſatus es, nec quicquam habes eorum (vt breuiter dicam) quibus forenſem Democritum ad concionandum finxit Ariſtophanes, ſed cum rhetor voceris omnia prius præſtare poteris, quàm vt moribus & ingenio inter rhetoras cenſeri queas. Velis igitur hoc minus abiicere philoſophiam, quo magis moribus illi accommodis reliquos antecedis, neque malis minores habere in minoribus, quàm primas in maximis. Si vero tibi primas quoque in terrenis dederimus, ne ſuſtineas inter graculos primas habere, L
cum aquila eſſe queas. Quouſque inflamur in minutis iſtis humiq; repentibus rebus? Quouſq; ludimus in puerilibus hiſce nugis ac figmentis, & propter inanes applauſus extollimur? Trãſeamus hinc. Euadamus in viros. Proiiciamus ſomnia. Præteruolemus vmbras. Relinquamus aliis vitæ huius delitias imò magis mœſtitias. Alios fatigent, iactent, & iritent, inuidentia, ſeculi & euentuum curſus. Quod in rebus humanis queruntur eſſe inſtabile & inæquale, valeat, cuiuſmodi ſunt throni, potentatus, diuitiæ, ſplendor opum promotiones, ſubditorum ſupplex prouolutio inanis, ſcilicet, gloriola & reſpuenda, qua magis ignominia afficitur quiſquam, ſi illam ignouerit, quàm ſi ſpreuerit. Magnæ huius ſcenæ ludicra & inania ſpectra præteribim9, locoq; omnium deum eligemus, qui ſolus bonum eſt per omnia ſufficiens, & noſtrum, vt & in hac vita inclareſcamus, qui adhuc puſilli ſumus, vitæq; huius claritatem quęrimus, vel cer- M
te futuræ vitæ claritatem apprehendamus, quandoquidem virtutis præmium deus eſt, & puriſſimæ lucis illuſtratio, quæ in trina illa vnitate conſpicitur, cuius in hac vita ſplendorẽ pro data menſura adepti ſumus. Adhæc certus progredere, mente aduola, apprehende vitam æternam. Nequaquam in ſpe concepta quieſcas, donec deſideratum ac beatum cœleſtium bonorum verticem obtineas. Quòd ſi acquieueris, nos olim laudabis ſcio. Exigua quidem iam putantur, paulo verò pòſt abundantia deprehendentur, vbi per te ipſum quæ nunc pollicemur, videris, inueneríſque iſta non inanem eſſe felicitatem, neque mentis noſtræ figmenta, ſed rerum veritatem.

γνώμη. παροιμιακῶς. στροφάς. νοσοκομία. παροιμιωδῶς. ἐπάρματα.

Ad eundem

A *Ad eundem Theologi.* CXVIII.

BEne habet, quòd in adflictionibus philoſopharis, multisq́; factus es exemplar tolerã-
tiæ in rebus triſtibus, & quemadmodum ad optima quæuis corpore, cum recte vale-
bas, es vſus: ita & nunc illo dextrè vteris, quandoquidem imbecillis cum ſis, non es
otioſe, vt ita dicam, otioſus. Philoſopharis enim, & quod Diogenem olim febricitantem inq́;
febrili calore tolerantem dixiſſe ferunt, hoc & ipſe viſendum exhibes cum in corpore tum in
animo. Decebat meum hunc tam ruris amantem & agreſtis vitę nec remolleſcere, aut reſol
ui animo, non per afflictiones in varia diduci, ſed contemnere lutum hoc, permittereq́; cor-
B pori, vt miſeriam ſuam ferat, cum omnino ſiue iam, ſiue pòſt aliquando ex lege naturæ ſit re-
ſoluendum (morietur enim vel morbo vel ſenio confectum) ipſum vero animum habere in
ſublime euectum & cogitationibus cum deo coniunctum: hoc quoque ſcire, quod abſurdum
ſit, ſi extra pericula philoſophantes, in aduerſis, vbi opus eſt, deprehēdamur nihil minus quàm
philoſophi, req́; ipſa doceamus noſtram hanc profeſſionem fruſtraneam & inanem. Omnia
iam dilucidè animo perluſtraſti, cùm noſtra tum aliena, vtpote vir in vtriſque inſtructus &
aliorum quoque præceptor, collegiſtiq́; tibiipſi ex omnibus paratum humanitatis pharmacū.
Vt vero tecum & ego parumper, ſi id iubeas, philoſopher, non laudo diligentiam illam circa
res minutas & negligentiam circa præcipua, in Ariſtotele, qui cum felicitatem nobis defini-
C ret, aliquouſque quidem rectè progreſſus eſt, definiens illam eſſe animi circa virtutem ener-
giam, adiiciensq́;, in ætate perfecta: quod & ipſum valde clarè expreſſit, propter cōciſam no-
ſtram mutabilemq́; naturam: illud vero non præclarè ſed admodum abiectè, quòd & mun-
danarum rerum, quæ extra hominem ſunt, facultatem & abundantiam adiecit, quaſi ſi pau-
per quiſquam fortè ſit, vel morbidus, aut ignobilis, vel exul, ob id felicitatis particeps eſſe ne-
queat. Laudo vero animi dexteritatem & præſtantiam in Stoicis, qui nihil eorum quæ extra
hominem ſunt à felicitate impedire dicunt, ſed felicem eſſe eum, qui virtutis ſtudio incum-
bit, etiamſi in Phalaridis tauro concremetur. Et huius gratia admiror quidem eos qui apud
nos honeſti ac recti gratia periclitati ſunt, aut calamitatis aliquid fortiter tulerunt: admiror
vtro magis eos qui apud incredulos hac in re noſtros adæquarunt: vtpote Anaxarchum il-
D lum, Epicteton, & Socratem, vt multos reliquos taceam, quorum primus, cum in mortario
manus ipſius, iuſſu tyranni contunderentur, follem Anaxarchi tundendo purgare iuſſit tor-
toribus. Quid his verbis innuebat? ærumnoſam videlicet noſtram carnem. Significabat enim
animam Anaxarchi philoſophi non tundi. Ita nos vocamus externum & internum homi-
nem. Alter vero cum cruretenus diſtenderetur ac torqueretur, philoſophabatur non aliter
quàm ſi in alieno corpore viueret: & citius videbatur fractionem cruris perferre, quam illa-
tam cruciatus violentiam perſentiſcere. Socrates morti ab Atheniēſibus adiudicatus, cum in
carcere eſſet, vt noſti, de corpore ſuo quaſi de alio quodam carcere ad diſcipulos diſſeruit, &
cum copia eſſet aufugiendi data, aufugere noluit. Vbi vero allatum eſſet venenum magna a-
E uiditate ſumpſit, perinde ac ſi non ad mortem ſumeret, ſed ad beneuolentiæ amicam inuita-
tionem præbiberet. Adiunxiſſem illis & Iob noſtrum, niſi te ſcirem haud alienū ab illius paſ-
ſionibus, & eſſe iam & futurū cum deo. Hęc eadem videris mihi tibiipſi ſuccinere, ô diuinum
ac ſacrum caput, atq́; ita teipſum curando cōualeſcere, nosq́; exhilarare præcones & amicos
tuos, & neq́; per morbi violentiā animo deiici, neq́;, quod diuinus Dauid dicit, propter pacē
peccatorum & rerum proſperitatem qua illi potiuntur in hac vita, offendi, ſed magis expur-
gari, ſi fas ſit illud de te dicere, & corporis ægrotationem materiam facere virtutis.

[Margin notes: ὑπόδειγμα καρτερίας. — ουκ ἀργεῖς ἀργῶς. — Vide Laertiū de hoc Synopenſi. — ἐμῷ φιλαγρίῳ. — De philoſophia hac Chriſtiana intelligit. — Vide Eth. lib. 1. cap. 7 — Phalaridis immanitas. — Ab exēplis. θύλακον. Anaxarch⁹. Epictetus. — Socrates.]

Ad eundem Theologi. CXIX.

F

QVod alter alterum couenire nequit, idem vtrique impedimenti eſt. Vtitur enim te
corpus tuum, vt aſſolet, ne quid amplius dicam. Me vero ſcias peſſimè habere. Alio-
qui nō quieuiſſem quin ante omnes peregrè reuerſos, mihi crede, ad te aduolaſſem,
complexusq́; & conſultore te de rebus propoſitis vſus eſſem, viro & amico & prudenti inq́;
pietatis cauſa ſublimi. Quòd vero reliquum erat, videlicet, vt per literas inuicem alter alteri
loquamur, hoc ipſe quidem præſtitiſti, idq́; rectè: faciemus autem idem & nos. De quib⁹ ſcri-
bis, nobis non ſunt minuta, nec modici momenti. Vnde neque ipſi de illis obiter aut negligē-
ter conſultauimus, ſed magno ſtudio ad ipſorum inquiſitionem conuenimus. Defatigati ſu-
mus autem, certando contra inuidentiam, ſacrosq́; epiſcopos, qui publicam concordiam rū-
punt;

punt: & fidei cauſam contentionibus ſuis priuatis poſtponunt, atque obiter ac perfunctoriè G
tractant. Quapropter intelleximus puppim doctrinæ veritatis miſerè pulſari, atque ob eam
ναυτίλον ἰχθύν. cauſam nos ipſos cohibemus(quemadmodum & piſcem Nautilum factitare dicunt, ſi quan-
do tempeſtatem ſenſerit)videmúſque procul quo pacto quidam proſternant, quidam pro-
ſternantur: ipſi vero interea ad futuram vitam ac portum tranſitum paramus. Si verò eccle-
ſia periculis exponitur, vt ſcribis, dic quæ? Si noſtra, & ego hoc dico, & vos quoque rectè ſen
titis. Si vero eccleſia ea ſit, quæ ad nos non pertinet, & quæ nobis delegata non eſt, nos ex-
tra culpam ſumus. Verum quoniam ad tempus aliquod curæ noſtræ commiſſa eſt hæc eccle-
ſia, ad tempus illi præerimus. Multi ſunt & alij, qui illi vtique præeſſent: nimirum, quibus ex-
traneæ eccleſiæ commiſſæ ſunt. Et forſan lucroſum eſt, hoſce ferre labores: renuntiare tamen H
ac detrectare, culpabile non eſt. Non eſt itaque quòd huius gratia nobis quicquam metuas.
Quin magis illud metuas, ne qua in re lædamur.

Ad eundem Theologi. CXX.

RECordor adhuc præſentiæ tuæ, qua vnà conueneramus pauloantè in Mataza mea
(mea enim ſi qua voco, tua intelligo) ſimul & philoſophiæ qua tu philoſophabaris,
quam etiamnum ex recordatione ſtupeo. Ego quidem pſalmum tibi ſeptuageſimum
ſecundum exponebam(nam id iubebas & mihi repugnare non licebat)in quo Dauid primum
æſtuat & turbatur propter reproborum proſperitatem, pòſt vero conuerſis ad futuri ſeculi iu I
dicia & repoſitam cuiuis vitæ generi retributionem cogitationibus, ab animi perturbatione
quieſcit: mœrorêmque ſolatur, Expoſitionem autem quantum fieri poterat, ad commouen-
dos affectus attemperabam: cum ex noſtris tum ex peregrinis eadem diſputans: cum ſcirem
me viro docto ac tanto diſſerere, ſimúlque ſentirem ad hoc me diſſerendi genus impulſu ſpi-
γνώμη memorabilis. ritus rapi, & ad doloris affectus exacui. Nihil enim ita ad exprimendos doloris affectus facũ-
dum reddit, atque ipſa animi paſſio: fluebat quodammodo ſermo noſter: tu vero interea
dum loquebar, quaſi ſtimulis quibuſdam excitatus, manibus in cœlum extenſis vultúque qua-
ſi ad orientem verſo(orientem enim aſpicere poteras)exclamabas: Gratias ago tibi pater ô cõ
ditor hominum tuorum, quòd nos etiam inuitos rectè fingis, & per externum hominem in- K
ternum purgas, & per aduerſa ad beatũ nos finem perducis: quæ verba ipſe noſti abs te pro-
lata. Et quid opus eſt omnia recenſere, quæ cum ante nos tum vnà nobiſcum philoſophaba-
ris, veluti exultans ex morbo, ita vt diſcipulum haberes quem volebas eſſe doctorem. At cu-
ius gratia iſta commemoro? vt per te ad omnes illud vociferem ac pronuntiem: quòd ij no-
bis deplorandi magis ſunt, qui interno animæ morbo laborant, quam illis nos qui corpore ę-
grotamus, ſiquidem ad hunc modum affecti fuerimus: & quod potior ſit morbus philoſo-
phans, quàm terrenarum rerum ſucceſſus indomitus.

Ad eundem Theologi. CXXI.

L
REprehendunt te nonnulli(id enim intelligo) quod rerum tuarum mundiciem vni-
cè cures, & in corporis tui ſtatu componendo cum ad hunc modum habeat, ope-
roſus ſis. Et nihil mirum. Nam facilius eſt in alienis quàm propriis philoſophari.
γνώμη. Ego vero ſi te vidiſſem hoc præter menſuram facere, aut nimium, vel vehemẽtius
iſti ſtudio & induſtriæ deditum eſſe, vtique reprehendiſſem, (dicẽdum enim quod verum eſt)
nihil veritus vel amicitiam tuam vel eruditionem. Quoniam vero operoſus quidem hac in
re es, modum tamen haud excedis: vteris autem ad naturæ neceſſitatem quibus id operæ im-
pendis: & præterea morbum habes, qui tibi ſatis negotij curis ſuis pariat: vt credam corporis
tui valetudinem excedere, quæ illius gratia curanda tibi veniunt, non poſſum non carpere
accuſatores tuos, teq; à culpa liberare. Ad hæc mihiipſi perſuadeo quòd ad iudicandas res ne- M
mo te ſit præſtantior, quum te omnes, quiſque in ſuis ipſius rebus, priuatim pariter ac publi-
cè præceptore vtantur & conſultore, & quòd nemo, quæ animæ ſunt, philoſophicè magis cu-
ret. Si vero corporis valetudinem vel ſeruare vel recuperare ſolius eſt artis medicæ, quis ita
temerarius fuerit, & diſciplinæ huius expers, qui tibi de rebus medicis auſit præſcribere? Sunt
Præpoſterũ iudiciũ κατ' ὁμοίωσιν. itaque tibi quamplurimi iſtorum hominum negligendi, permittendumq; vt ſint inſtar gra-
culorum de aquilarum volatu iudicantium. Tu vero de morbo curando & quę ad illum per-
tinent, tuiipſius ac dei conſilio vtere, & à recto non aberrabis.

Ad eundem

A *Ad eundem Theologi.* CXXII.

HActenus quidem ipſe tibi ad morbi ſolamen conſolatoria ſcripſi. Eras enim animo perculſo. Nunc vero mihi videris ipſe nos conſolari, propè eodem modo affectos. Oportuit enim nos cum amici ſimus, ne hac quidem in re ſeparari. Imò iam antea nos hoc ipſo conſolatus es, quòd per tolerantiam tuam aduerſa toleranda eſſe admonuiſti. παρακλητικοὺς λόγους.

Ad eundem Theologi. CXXIII.

LAboro ex morbo, gaudeoq́; non quòd laboro, ſed quòd aliis tolerãtiæ diſcendæ pręceptor ſum. Quoniam enim non eſt datum, vt ſim expers paſſionum, vel hoc ſaltem
B ex adflictionibus lucrifacio: vt feram & gratias agam, quemadmodum in iucundis ita & in triſtibus: quandoquidem nihil horum credo non probabile eſſe animis ac ſententiæ noſtrorum, etiam ſi nobis ita videatur.

Ad eundem Theologi. CXXIIII.

QVæ tibi triſtia ſunt, omnino & nobis ſunt. Communia nanque ducimus quæ amicorum ſunt omnia, ſiue proſpera ſiue aduerſa, quemadmodum & amicitiæ affectus cõparatus eſt. Quanquam & de iſtis quid neceſſe eſt ad te philoſophari, ac quid deceat diſſerere? πάντα τὰ φίλων κοινά.
C Quemadmodum igitur & ipſa amicitiæ lex admonet, nolo te, neque honeſtũ arbitror, cum agrariæ ſolitudinis per quàm amans ſis, inq́; diuinis excellenter inſtructus, eodẽ modo affici cum reliqua mortalium multitudine, neque mox malè affecto corpore conſternari, aut velut immedicabilem adflictionem deplorare, ſed in paſſione tolerantem eſſe & mẽtem nunc maximè expurgare, ac victorem apparere vinculorum corporis, arbitrariq́; morbũ tibi diſciplinam & inſtitutionem quandam eſſe ad id quod vtile eſt: vt contempto corpore & quæ corporea ſunt, ſimulq́; quicquid fluxum turbulentum, ac perditum eſt, totus ad cœleſtiũ conſortium tranſeas, proq́; præſenti ſeculo viuas futuro, & præſentem hanc vitam, vt & Plato dixit, mortis conſtituas meditationem, animamq́; ſiue à corpore, ſiue, vt illius verbis loquar, è ſepulchro pro viribus liberes. Quòd ſi iſta meditatus, itaque comparatus fueris, & ipſe φιλάγριος. εἴτε σώματος, εἴτε σήματος. ex Platone.
D maximam lucrifacies vtilitatem, & nos tui gratia exhilarabis multosq́; ad hoc inſtitues: vt in paſſionibus ſint tolerantes. Et præterea non mediocre lucrum accedet, ſi & huius tibi aliquid curæ eſt, quod ab omnibus celebraberis. Cæterum libellorum, quos petiiſti, alterum quidẽ reperi & animo prompto ad te miſi, vtputa Demoſthenicum: alterum vero, videlicet Iliada, amiſi & hoc damni patior, quod illum vſui tuo dare nequeo. Etenim credas mihi volo, quòd iis me tantum potiri puto, & ſolum ea rectè poſſidere, quorum ipſe mecum es particeps, & quibus non ſecus atque tuis ipſius rebus vteris.

Ad Aphricanum Theologi. CXXV.

E QVibus potiſſimum delectantur equi? Manifeſtum quòd equis delectentur. Aquilæ quibus? Non aliis quàm aquilis. Graculum aſſidere graculo, vel ex prouerbio audis, ita ſanè & Atticum Attico, & probitatis ſtudioſum eo qui probitatem adamat ac tuetur, delectari puta. Hoc enim mihi videtur munus eſſe principis, vt opem ferat virtuti, malitiam vero impugnet: ſiue id incruento principatu, quemadmodum nos, ſiue cum gladio ac vinculis faciat. Sanguinis enim effuſionem neque tibi dabimus, quem ſcimus ex virtute principatum gerere, non violenta coactione vti, & metu magis caſtigare malos quàm opere, qui gubernandi modus optimi principatus eſt. Horum gratia, ſummopere congreſſum ac colloquium tuum expetiui, & iam quoque expeto: cum vero illo propter corporis mei infirmitatẽ κολοιὸν ποτὶ κολοιόν. Fũctio hęc integri prĩcipis ꝓpria.
F potiri nequeam: neceſſariò iſtum agendi modum apprehendi: vt, quod nunc videtur optimũ te alloquar per virum hunc familiarem, amicum & cognatum, in omnibus mihi colendiſſimum Nicobulum, qui & nos apud te excuſabit, (Dignus eſt autem hic vir ſi quiſquam alius, quantum mihi liquet, cui fidem habeas) & per nos ſeipſum integritati tuæ reddet cognobilẽ.

Ad Aſterium Theologi. CXXVI.

QVid iuſtius deo? Et tamen cum omnium ſit conditor ac dominus, peculiarem ſibi facit ac nominat populũ Iſraëlem: nec veretur ne huius gratia iniuſtus vocetur. Quid itaque mirum ſi & nos, quibus omnium eorum qui ſub noſtra ſunt manu ac guber-
natione,

natione, cura eſt commiſſa, plus aliquanto complectimur filium Nicobulum, quem & ſenectutis ac morbi noſtri curam gerere agnoſcimus, & cui quaſi fulcro ac baculo infirmitatis noſtræ incumbimus. Hunc tibi commendamus, & per te principi: vehemẽter abſurdum ac moleſtum putantes, ſi cum alij per nos liberentur, idq; in grauiſſimis cauſis, & ij quoque qui nũc cum primis nos acerbè incuſant, hunc ne à calumnia & violẽtia quidem liberare poterimus: & quem in alienorum cauſis honorem tulimus, eodem in noſtris ipſorum potiri nõ licuerit: ſed idem ferendum nobis ſit, quod oculis accidit, vt cum alia videant, ſeipſos nõ videant: aut quod fontibus in profundo poſitis vſuuenit, qui cum proxima ac contigua non irrigent procul diſſita irrigant. Eſto graue quid, aut etiam grauiſſimum, auſi ſint adoleſcentuli (quod tamen ne modicum quidẽ, haud deprehendetur: ſi per temporis anguſtiam inter examinandũ à defenſione non intercludemur) quid tamen inde poterit imputari dominis qui nullo eorũ quæ commiſſa ſunt: tenentur conſortio? Aut quæ eſt ratio, ob quam de alienis peccatis quiſquam ad ſupplicium vocetur, & publicam curam gerat, dum de priuatis dolere cogitur.

Simile. G H

Ad eundem Theologi. CXXVII

DIces forſan, quid hoc rei eſt? Iterum nobis Gregorius? Iterum epiſtolas mittit? Iterũ aliquid petit? O animum hominis inexplebilem, quem nos ipſi prouocauimus. Nequaquam ô præclare, noli hoc eſſe in nos affectu. Quibus enim deputati ſunt portus, I niſi tempeſtate iactatis? Quorum ſunt pharmaca, niſi ægrotantium? Iſtis priuandi nõ ſumus, idq; tantò amplius, quantò nos apud te aliquid poſſe confidimus. Non enim iam petimus, ſed repetimus gratiã quæ nunquam nõ ſimili gratia prouocatur. Nicobulus vim patitur: id quod idem eſt, ac ſi nos illam pati diceremus. Eſt enim is noſtra refocillatio. Et quomodo poſſibile eſt, vt hic quiſquam taceat, nec ſit moleſtus, etiam ſi ſit vehementer philoſophus? Porrige manum afflictis, vt & ipſe ope diuina potiare, qua, vt homo, opus habes, omniq; amicitia & prudentia, deinde & potentia, cum voluntate dei, in rebus noſtris vtere. Neque enim ferrũ ignitum ita multis opus habet: vt lapis, ad hoc, vt inditum ſibi ignem in lucem emittat: ſed mox atque percuſſum eſt, ſimul & latentis ignis ſcintillæ, fulguris inſtar proſiliunt: ita & ipſe nihil opus habes prolixiore precatione, idq; noſtri gratia, cumq; talis ſit perſuaſor, & germanus adeò principatus ſocius ſemel ac ſummatim dicam: Alia quidem alij per nos beneficia conſequuti ſunt: iſto vero nos pro nobiſipſis opus habemus: quo potiſſimum prudentia tua ad ſuccurrendum promoueri debet. K

Reſponſio petita à ſimili.

Collatio elegans.

Ad Poſthumianum de pace Theologi. CXXVIII.

SVblimi es eruditione, idq; vtralibet, & in quouis dicendi genere. Nominis tui celebritatem partim audiuimus (Expers enim ſum Romanæ linguæ, & ignarus rerũ Italicarum) partim experti ſumus ipſi, ita vt illam poſſimus & aliis patefacere, ſi qua L nobis eſt talia iudicandi facultas, eſſe autem non pauci dicunt. In ſublime euectus es haud ita mediocrium principatuum gloria. Imò ipſe, ſi quod verius eſt dicendum eſt, haud modicos principatus ſublimes reddidiſti: ſupremam nactus es poteſtatem. Non eſt hoc fortunæ munus, quemadmodum multi ſanè dicerent: ſed hanc poteſtatem tanquã virtutis premium adeptus es, vt & ipſa redderetur glorioſior, & Rex propter iudicij ſui de te ſententiam, laudem acquireret. Modica ſunt iſta, adiiciã aliquid de cauſa quoque Chriſtianæ religionis. Primum, baptiſmate initiatus es ad pietatem. Vtinam te è ſacro fonte leuaſſem. Recordor enim adhuc verborum tuorũ: quæ quod mirum eſt, adhuc inſonãt auribus meis. Quòd ſi iſtis amicorum quoque recordationem coniunxeris (coniunges autem ſcio: nam hoc ex præteritis indiciis colligo) amplius etiam te admirabimur. Hic eſt humanæ proſperitatis ſiue felicita M tis finis. Illud vero vltra Gaddes, hominibus haud eſſe ſuperabile Pindaro philoſophanti credimus. Quoniam verò magna conſequutus magnorum quoque factus es debitor, & deus ſua beneficia primum te noſtræ religionis eſſe fecit: poſtea nobis etiam præfecit: ſimulq; abſurdũ fuerit abs tanto viro nõ magna repetere, vt illud te admoneam, patere, videlicet, vt nihil ita principatum tuum decere putes: atque, quandoquidem iterum inſtituitur ſynodus epiſcoporum (qui quamobrem & quomodo congregentur haud noui) vt ſub te ac per te pacificentur eccleſiæ, & ſi opus fuerit acriter reprehendantur ſeditioſi. Si vero ineptus eſſe videor, quòd quum ipſam rerum admirationem diſſeruerim, non ſimul & curam illarum abiicio: hoc tibi ne mirum videatur. Non enim vt thronos ac dignitatis ſublimitatẽ ſic volentibus ceſſimus: ita &

ex Pindaro.

A ita & ipſam pietatem deſeremus: ſed iam aliquanto amplius, quod & tibi videri puto, fide digni ſumus, quibus credatur: quòd non noſtra ſed quæ reipublicæ ſunt curemus.

Ad Saturninum de pace Eccleſiaſtica Theologi. CXXIX.

EXigis, bene ſcio, quæ ſunt amicitiæ, etiam ſi temerarium ſit aliter ſcribere. Nam exteris quidem das poteſtatem: nobis vero adſcribis loquendi fidutiam, tanquam bonus conſeruus iis, qui deo coniungi cupiunt. Quapropter etiam te alloquimur : atq; id deſideranti noſtra exponimus. Omnia nobis beneficio dei ſalua ſunt, vno dempto, quod de eccleſiis ita turbatis ſoliciti ſumus. His ſi concordiam publicam adferre poteris, ne contẽris
B illam cùm verbo tum opere conſtituere. Nam iterum ſynodus eſt epiſcoporum, & timẽdum denuò ne etiamnum pudore afficiamur, ſi eundem & iſta ſortiatur finem, quẽ habuerunt prẹteritæ. Res verò noſtras deo omnia ſcienti & cognoſcendas & iudicandas permittemus: licet libenter inuidię eorum qui ita voluere, ceſſerimus: non vt multis videtur, rem iucundam, ſed valde periculoſam deſerentes : & velut è graui ac ſæua tempeſtate in tranquillum quendam ac ſecurum nos portum recipientes.

προτρεπτική.

Amazonio Theologi. CXXX.

SI te quiſquam communium amicorum rogauerit (credo autem illos eſſe multos) v-
C bi nunc eſt Gregorius? Quid agit? confidenter reſponde: otioſè philoſophatur: & eos à quibus eſt iniuria affectus non pluris facit quàm ſi ne nati quidem eſſe ſcirẽtur: ita ſcilicet his rebus permoueri nequit. Si vero iſta rogans ſubiunxerit: at amicorũ ſeparationem quo animo fert? iam non amplius confidenter dicas, philoſophatur, ſed hic animo eſt admodum puſillo. Nam alius aliunde quidem ſuperatur : nos vero ab amicitia & amicis. Horum vnus quoque eſt præclarus Amazonius. Vna forſan tantum hac re nos recreaueris, & erga te pacatiores reddideris, ſi noſtri fueris memor, & quod hoc facias literis tuis nobis perſuaſeris.

οὕτως ἀήττητος.

Celeuſio Theologus. CXXXI.

D

COmplexus ſum te, etiam interea dum taceo vt diſcas & ſilentij ſermonẽ, inſtar mutæ picturæ loquentem eſſe. Loquar autem, quæ cùm amicitiam noſtram decent: tum præſenti tempori conueniunt. Iniquè agis, quòd iudex cùm ſis non amplecteris ſobrietatem. Et quomodo cuſtodies leges humanas, cum diuinas contemnas? Purga tribunal tuum, ne ex his duobus alterutrum tibi contingat, vt malus vel fias vel puteris. Turpem vitæ ſpeciem proponere, nihil eſt aliud quam ſeipſum ſpectaculo ac ludibrio exponere. Summa eius eſt quod dico. Scias te haberi pro iudice, & minus peccabis. Nihil iſtis habui potius, quod tibi proponerem.

E *Eidem.* CXXXII.

NE condemna me tacentem, neque ego te condemno loquentem quod de cibis ſeruandum Paulus ſanciuit. Si vero condemnas, tuam ipſius linguam metue: ne contra te primum moueatur, ſi te dignum deprehenderit ſilentio.

Theologi ad Euſebium epiſcopum Samoſatenum, in exilio agentem. CXXXIII.

QVando pietas tua patriam noſtram pertranſibat è domicilio noſtro ne proſpicere quidem poteram in extrema conſtitutus infirmitate. Contriſtabat autem me nõ ita
F morbus, licet tantus, vt mortis induceret timorem, atque quòd ſacra & honeſta tua præſentia priuabar. Tanto teneor honorandam illam faciem tuam videndi deſiderio, quanto credibile eſt teneri eum qui ſpiritalium vulnerum medela opus habet: illamq; ſe ab integritate tua conſequuturum ſperat. At vel nunc etiamſi peccatis meis deputandum eſt, quòd prẹſentia tua illa tempeſtate fruſtratus ſum: poſſibile eſt, vt aliqua mihi contingat per tuam bonitatem in rebus hiſce triſtibus refocillatio. Si nanq; dignaberis etiam mei in precibus illis tuis coram deo acceptiſſimis aliquam facere mentionem, hoc mihi omnis diuinæ benedictionis acquirendæ compendium erit: idq; cum in præſenti hac mea vita, tum in futuro ſeculo. Certus enim ſum, quòd vir tantus, tantopere in fidei euangelicæ cauſa decertans, taleſq; illius nomine perſequutiones tolerans, ac tantam ſibiipſi per tribulationum patientiam apud iuſtiſſimum

εὐλογίας ἐφόδιον.

iuſtiſſimum deum fiduciam comparans,ſi & nos precum ſuarum dignetur patrocinio,tãtum G
poſſit apud deum,quantum nobis prodeſſet ſi quiſquam è numero ſanctorum martyrum hoc
faceret. Itaque obſecratus hoc pacto indeſinenter Gregorij tui memor eſto in precationibus
tuis,in quibus memoria tua dignus haberi deſidero.

Eidem. CXXXIIII.

VNde ad celebrandum encomia tua ordiar? Et quo te nomine verè ac propriè appel-
labo? An columnam & ſtabilimentum Eccleſiæ vocabo? Aut luminare mundi, vt
Apoſtolico more loquar. Aut coronam gloriationis ſanæ Chriſtianorum parti? vel
donum dei? vel patriæ fulcimentum? Siue regulam fidei? Aut legatum veritatis? vel ſimul o- H
mnia hæc hiſq; plura? Et laudum tuarum excellentiam ex geſtis tuis quæ conſpicua ſunt con
firmabo. Quis imber ita tempeſtiuè ſiticuloſam tellurem irrigauit vnquam? Quænam fluen-
ta in eremo comprehenſis ad hunc modum ex petra inundarunt? Quem talem angelorum
panem manducauit homo quiſquam? Quibuſnam diſcipulis ſuis Ieſus cõmunis noſter do-
minus vndis propè immerſis & obrutis ita in ipſo temporis articulo præſentem opem attu-
lit,vt & pelagus tranquillum reddiderit,& in periculo conſtitutos conſeruarit: quemadmo-
dum tu nobis laborantibus & anxiis,ac veluti iamiam naufragium facturis cõparuiſti? Quid
refert quæ alij per te ſint adepti recenſere: qua lætitia & animi iucunditate orthodoxorũ mẽ-
tes repleueris,& quàm multorum deſperationẽ abſtuleris? Eccleſia, mater noſtra, Cæſariam I
dico,nunc verè viduitatis ſuæ veſtes ad tuum conſpectũ abiicit, & ſtolam lætitiæ reſumit: &
iam aliquanto alacrior & illuſtrior erit, poſteaquã paſtorem nacta eſt & ſe,& iis quos antea
habuit,veſtriſq; neceſſitatibus dignum.Noſtra enim vt habeant,ipſe vides: & quàm præclara
ac miranda effecerit zelus ac operoſus hic ſudor tuus,& quàm erga deum habes,fiducia.Sene-
ctus in iuuentã mutata eſt: & infirmitas victa. Qui lecticis erant affixi, geſtientes ſubſultant,
& infirmi amiciuntur virtute.Iſtis & noſtra confero:quæ mentibus noſtris contigerunt.Ha-
bes itaque patrem,cum pro ſeipſo tum & pro nobis.Vniuerſam actam vitam honeſtamq; ca
niciem bono claudet fine, certamine videlicet quod eccleſiæ gratia ſuſtinuit:recipiemuſq; il-
lum, ſcio, beneficio precum veſtrarum de quibus in omnibus bona fiducia bene ſperandũ eſt, K
robuſtiorem ac validiorem.Si vero ex curarum moleſtia vitã hanc finierit: nihil dãni fuerit
talem mortẽ,inq; talibus negotiis, obire. Mihi vero precor, ignoſcite ſi declinatis parumper
maleuolorum linguis tardius aliquanto accurrero, voſq; complexus fuero,& quæcunque id
temporis ipſe præterierim:per meipſum coram cõpleuero mea vnius acclamatione.

Eidem. CXXXV.

CVm in omnibus nobis ſit venerandus, & inter germanos connumeratus amicos,
obſeruandiſſimus frater noſter Eupraxius,hoc tamen nomine germanior viſus eſt:
quòd erga te amicè eſt affectus. Qui etiamnum ad tuam non ſecus properauit reue L
rentiam(vt illud Dauidis dicam)quam ceruus multa ſiti accenſus: quò intolerabilẽ
ſitis moleſtiam potabili puroq; fonte per tribulationũ patientiam refrigeret. Hoc & nobis
fieri dignare.Huius gratia beatus quidẽ eſt,qui hoc gratię adeptus eſt,qui adflictionibus & la
boribus pro Chriſto veritatéque illius toleratis talem impoſuit coronidem,qualem perpauci
ex iis qui deum timent conſequuti ſunt.Virtutẽ enim non oſtendiſti talem quæ nulla ſit exa-
minatione probata: neque in ſolo tranquillitatis ac ſerenitatis tempore rectam tenuiſti na-
uigationem menteſq; aliorũ gubernaſti: ſed in moleſtiis tentationum talis cõparuiſti,ſubli-
miorq; ac victor perſequutorum factus es: vtpote, quòd forti animo patriam mutaſti. Alij
quidem patrium ſolum obtinent,nos vero ciuitatem ſupernam. Alij ſedem noſtram habent, M
nos Chriſtum. O præclaram negotiationem. Pro rebus modicis, quas contempſimus,quali-
bus bonis ornati ſumus? Tranſiuimus per ignem & aquam, credo nos etiam ad refrigerium
peruenturos. Non enim in finem vſque derelinquet nos dominus, neque negliget rectam
doctrinam, quam reprobi perſequuntur: ſed pro multitudine dolorum noſtrorum exhila-
rabũt nos illius quoque conſolationes.Hoc igitur & credimus & optamus. Tu vero pro hu-
militate noſtra preceris obſecro,& quoties opportunum fuerit,per literas nobis diſſerere ala-
crioreſq; nos reddere res tuas ſignificando,id quod iam facere dignatus es,ne graueris.

ὡς ἔλαφος πολύδιψος. ἐπιθεὶς κορωνίδα.

Olympio

A *Olympio Theologus.* CXXXVI.

HOc mihi ipſa infirmitate grauius eſt, quod ne credor quidem infirmus eſſe: ſed legatione ac peregrinatione adeò longinqua oneror, inq; medios tumultus pellor: quorum fugam auidè complexus ſum: ipſiq; corporis adflictioni ac morbo eius nomine propè gratiam habeo. Otioſa quippè vitæ tranquillitas negotiorum ſplendore pretioſior eſt. Hoc Paulo antè præclariſſimo quoque Icario ſcripſi: cum idem mandati accepiſſem: dignetur vero nunc etiam pro nobis ſcribere tua prudentia, quam fide dignum habemus infirmitatis noſtræ teſtem. Huius autem certum documentum & diſpendium hoc eſt, quo iam affecti ſumus: quòd neque accurrere téque coràm frui potuimus: principe adeò commodo ac B dextro, virtutíſque gratia ita præclaro, vt principatus tui initia pretioſiora ſint, quàm aliorum ſit poſt abſolutos principatus gloria.

νόημα. μεγαλόνοια

Eidem. CXXXVII.

ET ipſa quoque cana ſenectus nonnihil adhuc eruditur ac docetur: & non omnino, vt putatur, digna eſt, cui omnia prudentiæ gratia credantur. Ego quippe, cui potiſſimum nota eſt Apolinariſtarum ſententia & impietas, cum animaduerterem intolerabilem illorū arrogantiam ac vecordiam, putabam illos per patientiam & lenitatem animi manſuefieri ac ſenſim emolliri poſſe, quemadmodum & ſpem iſtam aliquādiu proſequutus ſum: verum per ignorantiam illos hac lenitate peiores etiam, vt apparet, reddidi: & C Eccleſiæ per intempeſtiuam philoſophiam nocui. Peruerſi nanque nulla flectuntur æquitate ac manſuetudine. Et iam ſi mihi fuiſſet poſſibile vt iſta per meipſum coràm declararem, haud ſanè detrectaſſem: quin etiam præter vires meas animo excitatus ad reuerentiam tuam aduolaſſem. Quoniam vero infirmitas noſtra ita inualuit, vt Xanxaridis thermis opus habeamus, ita conſulentibus medicis, quod per meipſum facturus eram, id literis exequi viſum eſt. Auſi ſunt mali ac perditi homines præter reliqua omnia etiam hoc facinus, vt conuocatis epiſcopis illis, qui per totius orientis & occidentis ſynodum condemnati ſunt, & gradu deiecti, vel certè iis, qui aderant, abuſi (nequeo enim hoc pro comperto dicere) etiam omnibus regalibus conſtitutionibus veſtriſq; mandatis repugnantes, epiſcopi nomen impoſuerint vni eorum D quos habēt complices impios, & nemini vt arbitror, ita execrabiles, atque meæ mortificationi. Hoc enim confidenter dicendum eſt. Iſta ſi ſunt tolerabilia, ferat ea tui conſtantia animi, feremus ea & nos, vt & ſæpenumero talia tulimus. Si vero ſunt grauia & neque pientiſſimis regibus ipſis tolerabilia, dignare quæ commiſſa ſunt in ius vocare & caſtigare, etiamſi hoc mitius fiat, quàm commiſſorum exigebat contumacia.

τῇ ἀκαίρῳ φιλοσοφίᾳ. Peruerſi difficilè corriguntur. τῇ ἐμῇ νεκρώσει.

Eidem. CXXXVIII.

ITerum ſcribo, cum ipſe adeſſe deberem. Verum iſta mihi abs te eſt indita confidentia ô & agendorum gubernator (vt quod primum eſt priore loco dicam) & rerumpu E blicarum reſtaurator, diuinoq; munere vtrūque, qui & hanc conſequutus es pietatis mercedem, vt iuxta animi ſententiā cedant quæcunq; inſtituis: & quæ aliis non paruerunt: in tuam vnius poteſtatem veniant. Principatum enim tuū moderantur cum prudentia, tum animi fortitudo, illa excogitans quid ſit agendū, iſta cogitata feliciter abſoluens, & quod maximum eſt, eam habes manus puritatem, vt illa dirigantur ac corrigantur omnia. Vbi tibi aurū illud iniuſtū, quo iudicia corrūpuntur? Ne fuit quidem vnquā. Statim initio principatus tui eliminatū, & veluti pernicioſus quidā tyrannus, condemnatum eſt. Vbi inimicitiæ? condēnata eſt. vbi gratia? Hic nōnihil inclinas (reprehendam enim te parumper) ſed diuinā imitatus be F nignitatem, quam etiā per nos iam implorat Aurelius miles tuus, quem profugum, inſipientem, ſupplicem vero prudentem voco: propterea quòd ſeſe fidei noſtræ commiſit, & per nos tuæ: caniciem noſtram inſtar regiæ cuiuſdam imaginis, & ſacerdotium quod ſæpenumero reuerendum eſſe confeſſus es, patrocinij loco obtendens. Ecce hunc tibi ſiſtit † ſacrificia iſta & incruenta manus, & quę te multis encomiis celebrauit, celebrabitq; ſcio adhuc pluribus, ſi nobis principatū hūc progauerit deus, tuū dico, & ei⁹, qui in iſto tibi munere cooperarius eſt.

πραγματικῶν βραβευτά. In principe requiri, prudentiæ comes vt adſit fortitudo. Aurū ὡς ἀφανὴς τύραννος. θυηφόρος χεὶρ καὶ ἀναίμακτος.

Nemeſio Theologi. CXXXIX.

SI tibi moleſtus videor, quòd frequēter ſcribo, ne mireris. Quòd ſi te iuſtum iudicem conuiciis quoq; impeterē, noui quòd me à crimine abſolueres. Huius mihi confidē-

tiæ ipſe factus es autor: propterea quòd ad petendum me, largiendi promptitudine prouo- G
θαυμαςὸν οὐδέν. cas. Neque id mirum. Sunt enim multa quorum nòmine nobis libenter gratificari debes, vt-
pote, ſenectus, infirmitas, communicatio ſtudiorum (ſiquidem & noſtrum nonnihil eſt in
illorum diſciplinis) tum & deſiderium præſentiæ tuæ à qua tamen per infirmitatem prohi-
τίς ἡ πρεσβεία. beor: tantóque commodo deſtituor. Sed quid eſt quod abs te peto? Quòd ſi iniquum aliquid
peterem, tantum virum vtique reuererer. Si vero iuſta eſt petitio, promptè annuas oro. Ite-
rum ad prudentiam tuam confugit venerandiſſimus filius noſter Theodoſius, meus pariter
ac tuus. Ex vitæ propoſito meus, ſupplicatione vero tuus. Supplicaturus venit in cauſa mi-
ſerabili. Orphani periclitantur: &, vt res humanæ habent, in diſcrimine conſtitutus, incer-
tus eſt, vbi tandem conſiſtat. Et patris tranſlationem veremur: qui multis modis orphani- H
am refocillauit. Vnam omnibus largire gratiam. Manum porrige calamitati, quam ipſe tibi
βεβαίωσις ex collatione. declarauerit. Nullo quidem augmento gloriæ opus habet principatus tuus, vt neque ſplen-
dore Lucifer. Si vero nonnihil augmenti ad gloriam tuam quæris, non poterit certò ſcio,
iſta, cuius nunc offertur occaſio, maior & illuſtrior obtingere, qua fiet vt multi, quib⁹ curæ eſt
τὴν καλοκαγαθίαν. quæ vera ſunt dicere, humanitatem tuam prædicaturi ſint ac commendaturi.

Aerio & Alypio Theologus. CXL.

QVemadmodum iuſtum ac ſanctum eſt, vt & de area & torculari, denique & liberis,
ij qui verè liberorum ſunt amantes, primitias offerant deo: nam ab ipſo eſt cũ quòd I
ipſi ſumus, tum quicquid poſſidemus, ita & in recentibus faciendum eſt hæreditati-
bus, vt dum prompto animo portionem aliquam bonorum noſtrorum deo damus, potiori
parti ſecuritatem acquiramus. Nolite itaque veſtra contatione committere, vt demum poſt
omnes ad nos benignitatis veſtræ fructus, ſed potius ante omnes ad deum, & illius nomine
noſtris, id eſt Chriſtianis. ad omnes veniat, reiectisq; legibus extraneis, †noſtris ſeruite, hanc ipſi promptæ beneficen-
tiæ fructum adferẽtes. Intempeſtiua nanque & neglectim oblata, recipiemus ab aliis: alacrem
vero beneficentiam à vobis quibus deus pro iis quæ iam in nos conferetis multo plura retri-
buere poteſt, non ſolum in iſta temporaria ac fluxa vita ſed & in ſempiterna illa ac ſtabili, ad
quam vnam reſpicere, ínque illam ſpem noſtram dirigere ſecurum eſt. Cum itaque talia ſit K
decreturus vobis deus, quales ipſi pauperib⁹ vos exhibueritis: nolite puſillè ac parcè ſed libe-
raliter & alacriter voluntatem adimplere mortuæ, quàm præſentem vobis eſſe & quę gerun-
tur coràm videre rati ope veſtra refocillate, vt non ſolum pecunias ab ipſa habeatis, ſed &
benedictionem liberorum facultates corroborantem matri comparetis, cogitantes potio-
rem eſſe modicam hæreditatulam cum iuſtitia, quemadmodum ſcriptum eſt, quàm amplio-
rem cum animi anxietate, nequid malignius dicã, & quod multi totas domos, quas poſſide-
bant ad eccleſiarum vſum deſtinari paſſi ſunt: alij vero vltrò quoque omnem ſuam attulere
ſubſtantiam, atque optimã exercuere negotiationem, dum propter cœleſtes diuitias pauperes
Parœmia Paulina. facti ſunt. Ne ſeminetis igitur parcè, vt abundè metatis, & cũ vobis ipſis, tũ iis qui vobis ſunt
amiciſſimi, ſortem bonorũ conferatis: nihil delegatis adimentes, ſed omnia cum gaudio & L
alacritate tradentes: imò tanquam propria dei reddentes, & veluti hoc ſolum lucrifacientes,
ſi quid pro animabus veſtris impenderitis. Quid enim neceſſe eſt colligere prędonibus ac fu-
ribus, temporumq; mutationibus, quæ alioqui collecta ad alios dominos transferunt: & in ſta
bilem opulentiam ventilant? Cur non magis in apothecas illas ſecuras, & ad quas nemo inſi-
diatorum adſpirare poterit, omnia reponimus? frugalitatem itaque circa reliqua demonſtra-
bitis & aliis (opto nanque vt potentes ſitis, ſed adiuncta beneficentia) nobis vero bonum cer-
tamen decertabitis: vt alius alium pietate ac debitis ex deo beneficiis animoq; grato deprom-
ptis ſuperet. Reddite itaq; vos certos, quod germanè Chriſtiani ſitis, imò ex bono tamq; pio
ac iuſto principatu initium ſumentes: ex illo & circa reliqua eodem ſitis animo, vt & ipſi in- M
ter vos mutuò & nos quoque veſtri gratia exhilaremur: ſiquidem & ad reliqua toti eccleſiæ
cõmodum fueritis hac in re & dextrum benignitatis exemplum.

*Ad Cæſarianos Apologia Baſilij Magni & archiepiſcopi pro ſua ab illis diſceſ-
ſione, & de fide.* CXLI.

SAepenumero admiratus ſum, quid nam animos veſtros erga nos affecerit, & vnde
Ex collatione. ſit quòd tantopere à noſtra mediocritate tam modica & exili, nullaq; in re amabi-
li, ſuperamini: vt ſcriptis nos per amicitiæ ac patriæ cõmemorationẽ adhortemini:
& vt

A & vt profugos filios aſſolent parẽtes paternis advos viſceribus reuocare contemini.Ego quidem nos profugos eſſe factos fateor:neque negauerim:cauſam verò fugæ vel iam ipſi noſtis, ſiquidem cupitis.Ea vero potiſſima eſt,quòd tum cum eſſem apud vos ex inopinato perculſus quemadmodũ ſi quiſquam repentinis motibus conſternetur, animi conſiderationes haud cohibui,ſed procul aufugio multumq; temporis manſi ſeparatus à vobis. Poſtea verò ſubiit animum meum deſideriũ quoddam diuinorũ dogmatum,& quæ circa illa verſatur,philoſophię. Quo enim alio pacto poſſem,quo,inquam,alio pacto poſſem ego vnà nobiſcum inhabitantẽ domare malitiam?O ſi mihi detur Laban quiſquã qui me liberet ab Eſau, ducatq; ad cœleſtis vitæ philoſophiam.Nunc quoniam per gratiam dei voti noſtri pro viribus facti ſumus compotes,organum benedictum,puteumq; profundum adepti Gregorium os illud, Chriſti dico, parumper nobis obſecro,parumper hanc morulam indulgete,quam non ad hoc petimus, vt vrbium ſectemur delitias:neque enim clàm nobis eſt quo pacto verſutus ille hoſtis noſter per illas imponat mortalibus,ſed vt frueremur ſanctorum conuictu,quem vtiliſſimum eſſe iudicamus. Dum enim frequenter de diuinis dogmatis aliquid & dicitur & auditur, habitum quendam diuinarum contemplationum tenaciter inhærentem induimus. Ad hunc quidem modum habent res noſtræ,vos autem ô diuina & omnium mihi chariſſima capita, obſeruate Philiſtinorum paſtores,ne quiſquam illorum fontes veſtros clanculum obſtruat,puritatẽq; cognitionis quæ fidem Chriſti concernit,turbidam reddat.Hoc enim illis perpetuo ſtudio agitur,ne ex diuinis ſcripturis ſimpliciorum animi ritè doceantur: ſed vt per extraneã philoſophiam veritas refellatur. Qui enim fidei noſtræ ingenitum & genitum inducit, & ſemper exiſtentem aliquando non extitiſſe,naturaq; ac ſemper patrem,patrẽ eſſe factum, & ſpiritum ſanctum ſempiternum non eſſe dogmate ſuo tradit: an iſte non palàm Philiſtæus eſt, ea in ouiculas patriarchæ noſtri laborans inuidẽtia, vt prohibeat illas quo minus ex pura aqua & in vitam æternam ſaliente bibant? Verum illi prophetæ oraculum ſibiipſis vindicãt,nempe: Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ,ac foderunt ſibiipſis ciſternas dirutas, aquam continere nõ valentes.Confitendum ſanè eſt deum eſſe patrem,deũ filium,deum ſpiritum ſanctum, quemadmodum diuinæ ſcripturæ,& qui ſublimiora contemplati ſunt docuere.Illis vero, qui nobis per calumniam trium deorũ doctrinam ac fidem obiiciunt,reſpondeatur:nos deum non numero ſed natura vnum confiteri.Quicquid enim numero dicitur vnũ,vnum reuera aut ſimplex,natura non eſt.Deũ autem ſimplicem & incõpoſitum confitentur omnes. Non eſt itaq; deus numero vnus.Quod autẽ dico tale eſt.Mundũ numero vnum eſſe dicimus: at nõ natura vnum:ſed neq; ſimplicẽ illum dicimus.Diuidimus enim illum in elementa ex quibus conſtat, in ignem,aquã,aërem ac terrã.Item homo numero vnus dicitur.Vnũ enim hominẽ ſæpenumero dicimus.At ſimplex nõ eſt homo,ex corpore & anima cõſtans. Similiter & angelũ numero dicimus vnũ:at neq; natura vnũ neq; ſimplicem.Subſtantiã enim cũ ſanctimonia angeli ſubſiſtentiã eſſe cogitamus.Itaq; ſi quicquid numero vnũ eſt,natura vnũ non eſt,& quod natura vnũ eſt ac ſimplex numero vnũ non eſt,nos autẽ deum natura vnũ eſſe dicimus, quomodo iſti homines numerũ nobis hic introducunt, cum nos illũ prorſus è beata illa & intellectuali natura exterminem⁹.Numerus enim ad quotuplũ pertinet.Quotuplum autẽ corporali coniunctũ eſt naturæ.Eſt nanq; numerus corporlis naturæ.Corporũ verò conditorẽ dominũ noſtrum eſſe credimus.Quapropter & omnis numerus ea ſignificat quę materialẽ ac circunſcriptã naturã ſortita ſunt. Illa enim ſimpliciſſima ſolitudo atq; vnitas ſingularis ſimplicẽ & incircũſcriptã ſignificãt eſſentiã. Igitur qui numerũ aut creaturã cõfitet̃ filiũ dei, vel ſpm̃ ſan. materialẽ & circũſcriptam naturã,imprudenter inducit. Circunſcriptã autem dico non ſolũ loco incluſam,ſed & talẽ, quam pręſcientia ſua cõplexus ſit is qui illã non exiſtentẽ ad eſſentiam perducturus erat quæ & ſciẽtia cõprehendi poſſit. Omne itaq; ſanctũ, quod circũſcriptã habet naturã,creatãq; ſanctitatem,non eſt ſuapte natura incapax malitiæ.In filio vero & ſpiritu ſancto,fons eſt ſanctimoniæ,vnde omnis ratione prædita creatura ſecundũ virtutis analogiam ſanctificatur. Quanquã nos ſecundum veram rationem filiũ patri neque ſimilẽ neq; diſſimilẽ eſſe dicimus: vtrunq; enim æquè impoſſibile eſt.Simile enim ac diſſimile ſecundum qualitatum rationẽ dicũtur. Numen autẽ qualitati obnoxium non eſt.Identitatẽ vero naturæ confitentes & homouſion complectimur:& cõpoſitionem fugimus eius qui ſecundum eſſentiam deus & pater†,ſecundum eſſentiã deum ac filiũ genuit. Nam ex eo declaratur homouſion.Deo nanq; ſecundum eſſentiam,deus ſecundum eſſentiam homouſius eſt. Alioqui & homo deus dicitur:vt cũ legitur,Ego dixi dij eſtis.Et dæmon deus dicitur, ſecundum illud, dij

Margin notes: Collatio altera. — Alluſio ad Iacob fugã — χριστοῦ στόμα γρηγόριον. — Familiaris religioſorũ congreſſio ſalutaris. — ἀξίωμα. — Arius notatur, Macedonius itẽ & Eunomi⁹ — Verẽ vnum & ſimplex. — τοῦ ἀγγέλου ὑπόστασιν. — καὶ νοητῆς φύσεως. — Numeri ratio naturam inſinuat circũſcriptam. — μονὰς καὶ ἑνάς. — κανὼν Baſilianus, imò ὀρθόδοξος. — κατ' οὐσίαν.

Deus ſolus ſua eſſentia deus, homo gratia, dæmon mendacio.

Solus, vt varie accipit.

gentium dæmonia ſunt. Sed illi quidem ſecundum gratiam, iſti verò per mendacium dij no- G
minantur. Deus autem ſolus ſecundum eſſentiam deus eſt. Solum cum dico, eſſentiam dei
ſanctam & increatam exprimo. Solius enim dictio, & de certo aliquo homine & ſimpliciter
de vniuerſa natura humana dicitur. De certo quodã homine, vtpote ſi de Paulo dicatur quòd
ſolus in tertium vſque cœlum ſit raptus, audieritque verba ineffabilia, quæ non liceat homini
loqui. De ipſa vero vniuerſa hominum natura, videlicet cum Dauid dicit, Homo ſicut fœ-
num dies eius. Hic enim non certum aliquem hominem, ſed totam naturam notat. Nam om
nis homo tẽporarius eſt & mortalis. Ita & illa intelligim⁹ de natura diuina dicta: vtpote, qui
ſolus habet immortalitatem. Et ſoli ſapienti deo. Et illud: Nemo bonus niſi vnus deus. Nam
hic vnitatis dictio idem ſignificat ac ſi dixiſſet: niſi ſolus deus. Et, Qui extendit cœlum ſolus. H
Et iterum, Dominum deum tuum adorabis, & illum ſolum coles. Et, Non eſt deus præter me.
Cum enim deus in ſcriptura vnus ac ſolus dicitur, non ad diſtinctionem filij aut ſpiritus ſan
cti dicitur, ſed contra eos qui cum dij non ſint, falſò dij nominantur: vt eſt illud, Dominus
ſolus duxit eos, & non erat cum ipſis deus alienus. Et, abſtulit Iſraël Baalim, & nemora Aſta-
roth, & ſeruierunt domino ſoli. Et iterum Paulus. Siquidem ſunt dij multi, ac domini multi:
nobis autem vnus eſt deus pater, ex quo omnia, & vnus dominus Ieſus Chriſtus, per quẽ ſunt
omnia. At hic quærimus, quomodo cum dixiſſet vnum eſſe deum, illo non fuerit contentus
(Diximus enim, cum vnus ac ſolus dicitur eſſe deus, diuinam exprimi naturam) ſed & patris I
appellationem adiecerit, & Chriſti meminerit. Suſpicor igitur, quòd hic non ſufficere puta-
uerit Paulus, organum illud electum, tãtum prædicare deum filium, & deum ſpiritũ ſanctum,
id quod ſignificauit dicens: vnus eſt deus, niſi & per adiectionem patris eum exprimeret: ex
quo ſunt omnia, & per mentionem domini verbum ſignificaret: per quod ſunt omnia. Et ite-
rum per coniunctionem Ieſu Chriſti, hominis incarnati admoneret: & paſſionem illius ex-
primeret, & reſurrectionem manifeſtaret. Commemoratio enim Ieſu Chriſti tales nobis co-
gitationes inſinuat. Vnde & ante paſſionem ſuam dominus Ieſus Chriſtus ſe prædicari detre-
ctauit: interminatúſque diſcipulis eſt, ne cui dicerent ſe Ieſum eſſe Chriſtum. Propoſitum e-
nim illi erat poſt abſolutam œconomiam, ac reſurrectionem ex mortuis, inq; cœlos aſſum-
ptionem tum demũ mandare illis vt prædicarent ſe dominum eſſe Chriſtum illum. Tale eſt
& quod dixit, vt cognoſcant te ſolum verũ deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Et illud: K
Creditis in deum, & in me credite: vbique mentes noſtras confirmat ſpiritus ſanctus, vt nedũ
alteri acquieſcimus, ab altero excidamus, hoc eſt, ne dum theologiæ attẽdimus, diſpenſationẽ
Chriſti contemnamus, & fiat vt dum ſublimitatem diuinæ naturæ, aſſequi nequimus, incida-
mus in impietatem. Dicta vero diuinæ ſcripturæ quæ aduerſarij vſurpata, & ad ipſorum ſen-
tentiam, ad demolitionem glorię vnigeniti peruerſa nobis proferunt & obiiciunt, iam exami
nabimus, & quantum nobis poſſibile fuerit explicabimus. Et primum proponatur nobis illud.
Ego viuo propter patrem. Hoc enim vnum eſt ex iaculis, quæ ab impiis hominibus vſurpata
in cœlum mittuntur. Dictum autem hoc, iſto loco, vt arbitror, nõ de ſempiterna vita loqui- L
tur. (Nam quicquid aliunde vitam habet, per ſeipſum viuere, quemadmodum & quod aliun-
de incaluit, ex ſeipſo calidum eſſe nequit. Chriſtus vero ac deus noſter dixit: Ego ſum vita) ſed
de ea quæ carnis eſt & in hoc tempore orta, quam vixit propter patrem. Nam ex illius conſi-
lio in hac mortalium vita conuerſatus eſt. Et non dixit: Ego vixi propter patrem, ſed ego vi-
uo propter patrem, apertè præſens tempus ſignificans. Poteſt autem & vitam dicere eam, quã
ipſe Chriſtus etiamnum viuit, verbum dei habens in ſeipſo. Et quod hoc ipſum ſit quod in-
nuitur, ex eo quod ſubiungitur ſciemus, vbi dixit: Et qui edit me, viuet propter me. Carnem
nanque ipſius edimus, ac ſanguinem bibimus, conſortes ipſius effecti, per incarnationem &
ſenſibilem verbi ac ſapientiæ vitam. Carnem enim ac ſanguinem, totam ſuam myſticam in
carne conuerſationem vocauit, doctrinámque illam quæ ex vita ipſius, actuali & naturali, & M
theologica conſtat, manifeſtauit, per quam nutritur anima, & ad rerum cœleſtium contem-
plationem interea exercetur & imbuitur. Et hoc fortaſſè eſt, quod iſto dicto Chriſti innuitur.
Deinde & illud obiiciunt. Pater maior me eſt. Abutuntur enim & iſto dicto Chriſti ingratæ
illæ creaturæ, Satanæ progenies. Ego vero ex hoc ipſo dicto, quòd filius patri ſit homouſius,
patefieri credo. Noui enim collationes propriè ad ea pertinere, quæ eiuſdem ſunt naturæ.
Angelum nanque angelo maiorem, & hominem homine iuſtiorem, & volucrem volucri ve
lociorem eſſe dicimus. Itaque ſi collationes inter ea fiunt quæ eiuſdem ſunt ſpeciei, pater ve-
ro per collationem dictus eſt filio maior, conſequitur filium patri eſſe homouſium. Ineſt au-
tem&

Theologiæ noĩe hic intellige filij diuinitatẽ, qua æqualis patri eſt: œconomiã verò, diſpenſationẽ aſſumptæ.

Ego viuo propter patrẽ.

Pater maior me eſt, vt hoc dicto abuſus ſit Ari⁹, Satanę ꝓgenies. συγκρίσεις inter ea fiunt quæ eiuſdẽ ſũt ſpeciei.

A tem & alius quidam intellectus iſti dicto. Quid autem mirum, ſi patrem ſe confeſſus eſt eſſe
maiorem, qui cum verbũ eſſet caro factus eſt, cum huius gratia & angelis ſecundum gloriã
& hominibus, ſecũdum ſpeciem, minor apparuerit? Imminuit enim ipſum, inquit, modicum
quid ab angelis. Et iterum: Eum vero qui modicum quid ab angelis minoratus eſt. Item: Et
vidimus ipſum, & non habebat ſpeciem neque pulchritudinem, ſed ſpecies ipſius abiectior e- Eſa.53
rat vniuerſis hominibus. Hæc autem omnia pertulit propter plurimam in figmentum ſuum
beneuolentiam, vt perditam ouiculam ſeruaret, & ſeruatam in angelorum choros referret & καταμίξῃ.
inſereret, & eum qui ab Hieroſolymis Ierichunta deſcenderat, & propterea in latrones inci-
derat, ad propriam iterum patriam ſanitati reſtitutum reduceret. An & præſepe Chriſto op-
B probras hæretice, per quod cũ alienus eſſes, à verbo nutritus es, & paupertatem obiicies quòd
lectulum non habuit, in quo caput reclinaret filius? Hac ratione minor patre eſt filius, quòd τέκτονος
tui gratia factus eſt mortalis, vt te à mortalitate liberaret, & cœleſtis vitæ participem redde- υἱός.
ret. Quemadmodum ſi quis medicum reprehendat, ob id quòd ſuper ægrotantium morbos Collatio elegans.
incumbens fœtoris illorum particeps eſſet factus, vt decumbentes ægrotos reſtitueret. Pro-
pter te & horam & diem iudicij ignorat. Quanquam nihil latet veram illam ſapiẽtiam. Nam
per illam omnia ſunt condita. Nemo enim mortalis vſquam eſt qui opus ſuum quod fecit i-
gnoret. Verum id ita diſpenſat Chriſtus, propter tuam infirmitatem, ne vel ij qui delique-
runt, per anguſtiam præſcripti temporis adigantur ad deſperationem, tanquam non relicto
C reſipiſcentiæ tempore: vel rurſus ij, qui in militia Chriſtiana decertant, per temporis proli-
xitatem ad deſerendam aciem impellantur, ſi viderint ſibi bellum eſſe cum diutina aduerſa-
ria poteſtate. Itaque vtriſque per ignorantiæ prætextum conſulit, iſtis propter bonum cer-
tamen tempus abbreuians: illis vero propter delicta diluenda reſipiſcentiæ tempus reſer-
uans. Quanquam cum in euangeliis ſeipſum adnumerarit ignorantibus, propter multorum,
vt dixi, infirmitatem, in Actis vero Apoſtolorum, tanquam perfectis, ſeorſum differens, per
ſui ipſius exceptionem dicit, veſtrum non eſt ſcire tempora & articulos tẽporum quos pater
in ſuaipſius conſtituit poteſtate. Atque iſta ſecundum primam mentis conceptionem ad ob-
iecta dicta ſint craſſius. Iam vero ſublimior quidam dicti huius ſenſus expendendus eſt, pul- κρούσιον θύ-
ſandæq; ſcientiæ fores, ſi quo pacto patremfamilias excitare queam, qui ſpiritales panes pe- ραν τῆς γνώ-
D tentibus ſe largitur, quandoquidem amici ſunt & fratres quos iſto conuiuio reficere ſtude- σεως.
mus. Sancti ſaluatoris noſtri diſcipuli, præſentis ſeculi curſum mentis contemplatione,
quantum poſſibile eſt hominibus, tranſcendentes, verbóque mundati, finem quærunt, at-
que extremam ſcire felicitatem geſtiunt, quã ignorare & angelos & ſeipſum quoque domi-
nus noſter pronuntiauit, per dies vniuerſam intelligens exactam conſiliorum dei cognitiõ-
nem: per horam vero vnitatis ac monadis contemplationem, quarum ſcientiam ſoli patri
tribuit. Suſpicor itaque, quòd hoc de ſeipſo ſcire deus dicatur, quod eſt: & hoc neſcire, Att. Baſilij
quod non eſt. Iuſtitiam enim ac ſapientiam ſcire deus dicitur: ipſe & iuſtitia & ſapientia circũſpectã
exiſtens, iniuſtitiam vero & malitiam ignorare, eò quòd non ſit iniuſtitia nec malitia qui ac ſolertem
E condidit nos deus. Itaque ſi hoc de ſeipſo ſcire dicitur deus, quod ipſe eſt, & illud neſcire prudentiam
quod ipſe non eſt, non eſt autem dominus noſter ſecundum incarnationis intelligentiam &
craſſiorem doctrinam, extremum illud deſiderabile bonum, ignorauit ob eam cauſam ſalua-
tor noſter finem extremámque felicitatem: imò ne angeli quidem nouerunt, inquit, Hoc eſt,
neque ipſorum contemplatio, vel rationes miniſteriorum, ſunt extremum illud deſiderabile
bonum. Craſſa enim eſt & illorum cognitio. Confert perſonam perſonæ. Solus autem pater,
inquit, nouit. Ipſe nanque finis eſt & extrema illa felicitas. Quando enim deum iam non am-
plius tanquam in ſpeculo, neque per aliena adminicula cognoſcemus, ſed ad ipſum tanquam
ſolum & vnum appropinquabimus, tunc & nos extremum finem ſciemus. Regnum enim Regnum
F Chriſti omnem illam materialem cognitionem eſſe dicunt: Dei vero patris immaterialem, Chriſti & regnum pa-
& vt ita dicam, ipſius diuinitatis contemplationem. Eſt autem dominus noſter & ipſe finis tris.
extremáque felicitas ſecundum intelligentiam & rationem verbi. Quid enim in euangelio di
cit? Et ego excitabo ipſum in nouiſſimo die, reſurrectionem illam intelligens quę ex materia-
li cognitione ad immaterialem cœleſtemq; contemplationem ducit: nouiſſimum vero diem
eam ſcientiã poſt quam nulla eſt alia. Tunc enim mens noſtra exurget & ad beatã illam ſubli
mitatem excitabitur, quãdo vnitatem ac monada verbi contẽplabitur: verũ quoniã mens no-
ſtra craſſa adhuc pulueri adhæret lutoq; cõmiſcet, ac nudæ contẽplationi intẽdere nequit per
cõpoſitionem rerũ, quæ corpori ſunt cognatæ, ſubducta opera cõditoris conſiderat, eademq;

interea ex illorum effectibus cognoſcit, vt ita ſenſim accepto incremento, & ipſam aliquan- G
do diuinitatem contemplatura accedere valeat. Ad hunc ſenſum & illud quoque dictum eſ-
ſe puto. Pater maior me eſt,& hoc. Non eſt meum dare, ſed quibus paratum eſt à patre.Hoc
1.Cor.15
enim eſt & Chriſtum regnum dare deo ac patri, cum non ſit finis ſed primitiæ, iuxta craſ-
ſiorem, vt dixi, doctrinam,quæ quidem filium quantum in nobis eſt,nō vt in ſe eſt, contem-
platur.Quod autem iſta ad hunc modum habeant,iterum cum rogaſſent in Actis Apoſtolo-
rum,diſcipuli,quando reſtitues regnum Iſraeli? reſpondit veſtrum non eſt ſcire tempora tē-
porumq; articulos,quos in ſua ipſius poteſtate conſtituit pater. Hoc eſt, regni huius ſcientia
non eſt eorum qui carni adhuc & ſanguini obnoxij ſunt. Hanc enim contemplationem pa- H
ter in propria poteſtate repoſuit, poteſtatem dicens, eos quos ille poteſtati ſuæ ſubditos ha-
bet: proprios vero quos rerum inferiorum non tenet ignorantia: tempora autem & tempo-
rum articulos nolis intelligere de illis, quæ ſenſibus noſtriscomprehenduntur: Sed de inter-
uallis quibuſdam quæ Sol ille intelligibilis & ſpiritalis efficit. Oportet enim precationem il-
lam duci vltra dominū noſtrum. Ieſus enim eſt qui precatur dicens: Da illis, vt & ipſi vnū
ſint in nobis,quemadmodum ego & tu pater vnum ſumus.Cum enim vnus ſit deus,ſi in ſin-
gulis fuerit, omnes coadunat, perítque numerus, per inhabitationem monadis. Et ego qui-
dem dictum hoc ad iſtum modum per ſecundariam argumentationem intellexi & expoſui.

Att.mode-ſtiam theo-logo dignā.

Si vero quiſquam eſt qui meliora adferat, aut noſtra piè corrigat, is & dicat, & corrigat, & I
dominus illi pro vobis retribuet. Nulla nanque ducimur inuidentia, quoniam neque per cō-
tentionem, neque per inanis gloriæ ſtudium,ad iſtam verborum domini expoſitionem acceſ
ſimus: ſed vt fratribus prodeſſemus, ne teſtacea vaſcula theſaurum dei habentia à ſaxeis illis
cordibus & incircunciſis hominibus,ſtulta huius mundi ſapientia armatis fraudulenter ſup-

Stultā hæreticorū & philoſophorū ſapientiā notat.

plantari videantur.Sed vt pergam,iterum per Salomonem in prouerbiis creatus eſt.Nam do
minus,inquit,creauit me. Et principium viarum euangelicarum nominatur,quæ nos ad re-
gnum cœlorum ducunt, cum non ſit creatura ſecundum eſſentiam, ſed ſecundum diſpen-

ὀυ κατ᾽ ὀυσίαν κτίσις.

ſationem ſit factus via noſtra.Natum enim eſſe & creatum,idem ſignificant. Vt nanque via
factus eſt: ita & ianua, & paſtor,& angelus,& ouis.item, Summus ſacerdos & Apoſtolus, a- K
liis alio intellectu poſitis nominibus. Quid hic iterū dicet hæreticus de deo, qui nemini ſub-
ditur: & de eo,qui noſtri gratia peccatum factus eſt.Scriptum nanque eſt, Quando ſubiecta
fuerint illi omnia,tunc & ipſe filius ſubiicietur ei,qui illi ſubiecit omnia.Ne te hæſitabundum
reddat homo quòd deus ſubiectus nominatur.Vt enim te ſubiectum reddat,ipſe ſeſe ſubiicit:
& vt ad virtutē te excitet,ſubiectum ſe nominat.Ita ſe aliquando perſequutionē quoque ferre
dixit: Saule,inquit,Saule,quid me perſequeris? Hoc enim dixit cum ille ad Damaſcū properās
propoſitū habebat ligandi diſcipulos. Et iterū nudum ſe vocat, ſi ex fratribus quiſquam nu-
dus extiterit. Nudus enim,inquit, eram, & operuiſtis me. Item alio in carcere exiſtente, ſe-
ipſum incluſum eſſe dicit.Nam ipſe peccata noſtra tulit, & morbos noſtros portauit.Eſt au- L
tem & inter infirmitates connumeranda ſubiectio:ideò & illam portauit.Quapropter & ad-
flictiones quæ nobis contingunt, proprias ſibi facit dominus: propterea quod ex conſortio

Pugnat cōmin' aduerſum Theomachas, qui in deum rebelles ſunt.

quo nobis coniunctus eſt, paſſiones noſtras in ſe tranſtulit. Præterea & hoc iſti theomachæ,
ad ſubuerſionem audientium vſurpant, quod à domino dictum eſt,filius autem non poteſt à
ſeipſo facere quicquam. Mihi vero & hoc dictum potiſſimum hoc indicat, quòd eiuſdem
cum patre naturæ ſit filius. Si enim vnaquæque rationalium creaturarum aliquid poteſt ex
ſeipſa facere, creatura non eſt filius. Si vero creatura non eſt, eſt ergo homouſius patri.Rur-
ſus: Nulla creatura, quodcunque vult, facere poteſt: filius vero cum in cœlo tum in terra
quæcunque voluit fecit. Non eſt igitur creatura filius. Et iterum: Omnes creaturæ vel ex cō-
trariis conſiſtunt, vel contrariorum ſunt capaces. Filius ipſe eſt iuſtitia & immaterialis.Crea M
tura igitur non eſt.Si creatura non eſt,ergo cum patre homouſius eſt.Et iſta poſitorum Chri

Contra hoſtes ſpūs ſ. nempe Macedonianos

ſti dictorum pro noſtris viribus facta examinatio, nobis eſt ſufficiens. Iam deinceps ſermo-
nem & contra eos ſtringemus,qui ſpiritui ſancto reſiſtunt, vt & ipſorum ſuperbiam & men-
tis arrogantiam quæ contra ſcientiam dei extollitur, deturbemus. Spiritumſanctum creatu-
ram eſſe dicis.Omnis autem creatura ſui creatoris eſt miniſtra.Omnia enim,inquit,ſeruiunt
tibi. Si vero ſpiritus ſanctus ſeruus eſt, habet vtique creatam quoque ſanctitatem, atque i-
deo & malitiæ incapax nō eſt. At ſpiritus ſanctus, ſecundum eſſentiam ſanctus exiſtens, fons
prædicatur ſanctitatis.Non eſt igitur creatura ſpiritus ſanctus.Si vero creatura non eſt, ho-
mouſion eſt deo. Quomodo,dic quæſo, ſeruum vocas eum,qui te per baptiſmum à ſeruitute
liberauit.

A liberauit. Lex nanque ſpiritus vitæ, inquit Apoſtolus, liberum me reddidit à lege peccati. Imò
neque mutabilem ipſius eſſentiam dicere audebis, ſi reſpicias contrariæ potentiæ naturam,
quæ quidem fulguris inſtar de cœlo lapſa eſt, quæ vera vita excidit: propterea quòd creatam
haberet ſanctitatem, prauúmque illius conſilium ſanctitatis quoque immutatio conſequuta
ſit. Cum ergo excidiſſet ex Monade, angelicámque abieciſſet dignitatem, ex ingenij prauita-
te diaboli nomen accepit, extincto primum priore illius beatóque habitu, deinde & aduerſa-
ria iſta potentia accenſa. Ad hæc, qui ſpiritum ſanctum creaturam eſſe dicit, determinatam
ipſius naturam inducit. Quomodo ergo ſtabit illud: Spiritus domini repleuit orbem? Et illud:
Quo ibo à ſpiritu tuo? Quin neque ſimplicem ipſum natura, vt apparet, confitetur aduerſa-
B rius. Dicit enim illum numero vnum eſſe. Iam quicquid numero vnum eſt, ſimplex, vt dixi,
non eſt. Si vero ſimplex non eſt ſpiritus ſanctus, ex ſubſtantia & ſanctitate conſtat. Quic-
quid vero tale eſt compoſitum eſt. Ecquis adeò ſtupidus eſt, vt compoſitum dicat ſpiritum
ſanctum, & non magis ſimplicem: & ſecundum ſimplicitatis rationem patri & filio homou-
ſium? Quod ſi, ſermone progrediendum eſt, inſpiciendáque ſunt maiora: ex hoc ipſo potiſſi-
mum diuinam ſpiritus ſancti naturam contemplabimur. Tria creationum genera in ſcriptu- Creationis
ris nominata deprehendimus. Vnum quidem ac primum eorum quæ ex nihilo cum non eſ- gen⁹ triplex
ſent, ad hoc vt eſſent ſunt condita. Alterum eorum quæ ex prioribus ad meliora immutãtur.
Tertium, quòd eſt in reſurrectione mortuorum. In iſtis omnibus inuenies ſpiritum ſanctum,
C patri & filio cooperatorem. Si reſpicias cœlorum ſubſiſtentiam: quid Dauid dicit? Verbo do-
mini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius, omnis virtus ipſorum. Deinde, homo per baptiſmũ
creatur. Si qua enim, inquit, in Chriſto noua creatura. Et quid ad diſcipulos ſaluator dicit?
Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij, ac ſpiritus ſancti. Vi-
des & hic vnà cum patre & filio coniunctum eſſe & ſpiritum ſanctum? Quid autem & de re-
ſurrectione mortuorum dices? Moriemur nanque & ad puluerem noſtrum reuertemur. Ter-
ra enim ſumus, & in terram abibimus. Et mittet ſpiritum ſanctum, & creabit nos, ac renoua-
bit faciem terræ. Quam enim Paulus reſurrectionem dixit, eam Dauid renouationem appel-
lauit. Audiamus autem eum, qui ad tertium vſque cœlum raptus eſt. Quid dicit? Quoniam
D templum eſtis eius qui in vobis eſt ſpiritus ſancti. Omne autem templum, dei templum eſt. Si
vero templum ſumus ſpiritus ſan. ergo deus eſt ſpiritus ſan. Dicitur quidem & templum ali-
quod templum Salomonis: ſed tanquam eius qui illud extruxit. Quòd ſi hoc modo templum
ſumus ſpiritus ſan. & ſic deus eſt ſpiritus ſanctus. Qui enim omnia condidit, deus eſt. Si verò
tanquam eius qui adoratur, & habitat in nobis, confitebimur vtique illum eſſe deum. Dictum
enim eſt: dominum deum tuum adorabis, & illum ſolum coles. Si vero dei appellationem
repudiauerint, diſcant primum quid nomen illud ſignificet. Ab eo enim quòd omnia excita- θεὸς παρὰ
rit, aut certè peruideat omnia & contempletur deus dicitur. Spiritus ſanctus autem omnia τὸ τεθηκέ-
quæ dei ſunt cognoſcit, quemadmodum & noſtra nouit ſpiritus qui in nobis eſt. Deus ergo ναι τὰ πάν-
E eſt ſpiritus ſanctus. Rurſus gladius ſpiritus ſancti eſt verbum dei. Deus ergo eſt ſpiritus ſan. τα ἢ θεᾶσθαι τὰ πάντα.
Illius enim eſt gladius cuius & verbum eſſe dicitur. Nominatur & dextera patris. Nam dex- Spũs ſan. gladius.
tera domini, inquit, operata eſt virtutem. Et dextera tua domine conquaſſauit inimicos. Item Idé dextera
& digitus dei eſt ſpiritus ſanctus. Secundum dictum illud Chriſti. Si ego in digito dei eiicio dei, digitus.
dæmonia, quod in alio Euangelio ita ſcriptum eſt. Si ego in ſpiritu dei eiicio dæmonia. Eſt
itaque & eiuſdem cum patre & filio naturæ ſpiritus ſanctus. Et iſta quidem nobis de adoran-
da & ſancta trinitate in præſentiarum dicta ſint. Nunc enim fieri nequit, vt latius rationem
illius exquiramus. Vos vero accepto ab humilitate noſtra ſemine, ſpicas vobis ipſi bene ma- Metaphoræ
turas diligenti agricultura excolite. Nam vſuram etiam, vt ſcitis, de iſtis exigemur. Confido elegantes.
F autem deo, fructum vos allaturos eſſe, & trigecuplum, & ſexagecuplum, & centuplum, pro-
pter vitæ veſtræ puritatem. Beati nanque ſunt ij qui corde ſunt puro, quoniam ipſi deum vi-
debunt. Nihil autem aliud fratres regnum cœlorum putabitis, quàm veram eorum quæ ſunt
cognitionem, quam & felicitatem vocant diuinæ ſcripturæ. Regnum enim cœlorum intra
vos eſt. Circa verò internum hominem nihil aliud quàm contemplatio conſiſtit. Relinqui-
tur ergo contemplationem eſſe regnum cœlorum. Quorum enim hic vmbras tanquã in ſpe-
culo quodã videmus, tandem à corpore iſto terreſtri liberati, incorruptúmque & immortale
induti, illorum & archetypa ſpeculabimur. Speculabimur, inquam, ſiquidem vitam noſtram
ad rectum ſcopum direxerimus, rectę; fidei rationẽ ac ſtudiũ prouidè tenuerimus, ſine qui-
bus nemo deum videbit. In animam enim malitioſam, inquit, non ingredietur ſapientia,

neque morabitur in corpore peccatis obnoxio. Nemo autem nobis obloquatur ac reſponſet di- G
τὰ ἐν ποσὶν ἀγνοῶν. cens, cum ea quæ vulgaria ſint ac protrita nēpe ad pedes expoſita ignores, de incorporali nobis & prorſus immateriali eſſentia philoſopharis? Abſurdum enim eſſe iudico quod cũ ſenCollatio. ſus corporum noſtrorum congruenter propriis reficiamus materiis, mens ſola à propria ſummouetur operatione: vt enim ſenſus rerum ſenſibilium, ita & mens intelligibilium notionem & conceptum habet. Simul autem & hoc dicendum, quòd naturalem illam iudicandi vim nobis inſeuit ac fecit nihil indigam doctrinæ, qui nos condidit deus. (τὰ φυσικὰ κριτήρια.) Nemo enim eſt qui doceat colorum aut ſchematum aſpectus internoſcere, aut inter ſtrepitum & vocem, vel inter ea quæ malè & quæ bene olent, ſiue inter ſaporũ aut alterius ſucci guſtus, (χυμῶν καὶ χυλῶν.) vel inter mollia & dura, aut inter calentia & frigida diſcernere. Neque mentẽ ſanè quiſquam docebit illis H
ſeſe applicare, quæ ſunt intelligibilia. Et quemadmodum ipſi ſenſus, ſi quid illis acciderit incommodi cura tãtum opus habent, & propriam facilè operationem adimplent: ita & mens carni alligata, & illius impleta phantaſiis, (γνώμη ex collatione.) fide opus habet & recta vitæ conuerſatione, quæ pedes ipſius inſtar cerui comparant & inſtituunt, ipſamque in ſublimibus conſtituunt. Huius nos & Sapiens admonet, & nunc quidem pudoris expertem operariam formicam in medium adducit, (εἰκών.) pérque illam viam agendorum deſcribit: nunc vero ſapientis apiculæ fingendis fauis deputatum organum, (κηρόπλαστον ὄργανον.) per quod nobis naturalem indicat contemplationem, in qua & de ſacra trinitate ratio quædam comprehenditur. Siquidem ex creaturarum pulchritudine congruenter & rerum omnium opifex conſideratur. Gratiis actis patri & filio & ſpiritui I
ſancto, (πᾶν μέτρον ἄριστον.) finem imponemus his literis, quãdoquidem optimum eſſe vbique rerum modum, & ipſa docet parœmia.

Baſilius Libanio. CXLII.

PVdore ſuffundor, quod quum tibi quoſuis adducam Cappadocas, non tamen omnibus, quib⁹ id per ætatem liceret, perſuadeo, vt & diſciplinarum, & eruditionis ſtudio ſeſe dedant, tèque exercitij huius vtantur præceptore. Verum quoniam impoſſibile eſt, vt ſimul omnia conſequamur quæ nobis ipſis conuenientia deligimus, eos ad te mitto, K
quibus frequenti admonitione perſuadeo, tantum illis gratiæ conferens, quantum ſitientibus ij, qui ad fontes illis præduces ſunt. (Ex collatione.) Qui verò te nunc accedit, paulo pòſt, ſiquidem tibi coniunctus fuerit, pro ingenij ſui gratia tuo & aliorum fauore potietur. Nunc vero ex patre admodum nobilis eſt. Nam is apud nos multum nominis ſibi ipſi cum vitæ integritate, tum ciuili potentia peperit, qui & mihi ſumma eſt amicitia coniunctus, cui vt rependam, iſtam puero gratiam largior quòd illum ad tuam notitiam induco, quæ res maximis votis digna eſt apud eos, qui viri virtutem iudicare norunt.

Libanius Baſilio. CLXIII. L

ALiquandiu eſt, quod ad nos venit adoleſcens ille Cappadox. Vna hæc eſt commoditas quòd Cappadox eſt. Sed & præterea Cappadox iſte ſplendidis eſt natalibus ortus. Altera ea commoditas eſt. Quin & literas nobis attulit admirabilis illius Baſilij. Hoc ſanè quilibet amplius quiddam eſſe dicet. Ego nanque, quem tui putas oblitum, iam olim te, cum adhuc adoleſcens eſſes, dilexi: propterea quod viderem temperantia ita præditum, vt cum ſenibus quoque decertares, ídque in ea ciuitate quæ voluptatibus ſcatet, deinde & diſciplinarum iam magnam eſſe partem conſequutum. Quoniam vero operæpretium eſſe putabas: vt & Athenas videres, ídque & Celſo perſuaſeras, congratulabar Celſo quòd amicitiæ tuæ eſſet coniunctus. Poſteaquam vero reuerſus eſſes & in patria conſtitutus, ad meipſum, quid nunc aiebam, molitur nobis Baſilius? & ad quod M
vitæ genus ſeſe contulit? An in Forenſibus actionibus verſatur, veteres illos rhetoras æmulatus? vel diuitum liberos in rhetorica inſtituit? Cum vero veniſſent quidem nuntiantes multo te potiorem viam ingreſſum eſſe, hócque ſpectare magis quomodo deo reddaris amicus, quàm quomodo diuitias colligas, & te felicem eſſe dicebam & Cappadocas. Te quidem, qui malueris talis eſſe, illos vero, qui talem potuerint exhibere ciuem. Phirminus vero ille, quam vbique tibi conſtanter adhærendo perdurauerit ſcio. Nam hinc illi eſt iſta eloquentiæ facultas. Cum autem multum ſit laudis adeptus, haud ſcio, an vnquam tantum laudis acquiſierit, quantum nunc ex literis tuis intellexi. Quòd enim tu es: qui dicas,

A qui dicas, neminem eſſe à quo illius obſcuretur gloria, quanti id illi debet eſſe encomium? Videris autem mihi & iſtos miſiſſe, priuſquam Phirminum viderint. Alioqui id ipſum non habuiſſent literæ. Et nunc quid rerum agit, aut quid meditatur Phirminus? An adhuc diſtinetur in conuiuiis nuptialibus? vel illa quidem iam dudum ceſſarunt, propoſiti vero grauitas & vniuerſa neceſſitas manet? vel eſt ſpes aliqua fore illum denuò ſtudiorum ſociũ? Reſponde nobis aliquid, ſitq; illud, vt velim quidem, commodum: Si vero nonnihil etiã perturbabit id quòd reſpõſurus es, vel hoc commodi adferet quod nos ab iſto aſſiduo ad portas reſpectu liberabit. Si vero Athenis iam agit Phirminus, quid nam egerunt Senatores veſtri?
B Num illius gratia Salaminiam miſerunt? Vides quòd à tuis duntaxat ciuibus cõtumeliam patior. Ego tamen interea nõ deſinam diligere ac laudare Cappadocas. Imò optauerim quoque meliores illos apud me fieri: ſi vero iidem permanſerint, & ſic feram. Phirminus autem tres menſes apud nos egit, & nullum diem otioſum duxit. Quantum autem ſit quod ſibi collegit, ipſe cognoſces, & forſan non reprehendes. Ad hoc vero vt huc redire valeat, cuius nam oportebit implorare operam? Etenim ſi bene ſentiunt Senatores, facient quòd decet homines doctos. Honorabunt vel poſterioribus, quoniam prioribus contriſtarunt.

Baſilius Libanio CXLIIII.

C EN tibi & alter adeſt Cappadox, filius meus etiamnũ hic: Nobis etenim vniuerſos cõciliat ac veluti adoptiuos reddit formula modusq; vitæ, in quo nunc ſumus. Habeatur itaq; hoc nomine frater eius, qui ante ipſum ad te venit, eademq; cura ac diligẽtia dignus, tam mihi vt patri, quàm tibi, vt præceptori. Siquidem quid poterunt amplius habere, qui à nobis ad te veniunt? Hoc autem non ideo dico, quòd prudẽtia tua priſcis nihil amplius largiatur amicis. Sed quòd candidè ſit omnibus operæ tuæ propoſita vtilitas. Suffecerit autem adoleſcentulo, ſi antequam iuſtam per ætatem attigerit rerum experientiam, in priuatis inſtitutus fuerit, quem ablegamus à nobis dignum & noſtra interceſſione, & tua gloria, quam eloquentia conſequtus es. Adducit autem ſecum & coætaneum eadem erga ſtudia literarum præditum diligentia, generoſum & ipſum & nobis familiarem, quem nulla in re infe-
D riorem fore credimus, etiam ſi reliquis minus habeat pecuniarum.

Libanius Baſilio. CXLV.

HOc ſæpenumero ſcribes, ſcio, en tibi & alter adeſt Cappadox. Multos nanque, vt puto, mittes, propterea quòd perpetuo & vbique tuis nos encomiis celebras: hoc ipſo & patres excitans & pueros. Elegans autem non fuerit obticere, quid circa epiſtolam tuam elegantem illam contigerit. Aſſidebant mihi eorum qui Magiſtratuum ſunt filij, cum alij non pauci, tum & optimus Alypius illius Hieroclei conſobrinus. Vt ergo epiſtolam reddiderunt qui illam attulerant, tacitè inſpectis omnibus ſubridensq; & gaudens, victi ſumus,
E aiebam: Et qua nam victoria, rogabant illi, victus es? Et quamobrem ſi victus es, non doles? In elegantium, inquam, epiſtolarum certamine victus quidem ſum: at Baſilius eſt, qui vicit. Is autem amicus noſter eſt, & eam ob rationem gaudeo. Cum hæc dicerem ex ipſis volebant literis iudicare de victoria, legitq; Alypius, audientibus reliquis qui aderant. Lata vero ſententia eſt, me nihil eſſe mentitum. Et qui literas habebat ac legerat, ſecum illas auferebat, oſtenſurus puto & aliis, ægreq; ablatas reſtituit. Scribe ergo ſimilia, & vince. Hoc enim eſt me vincere. Rectè & illud coniectas quòd ſtudia noſtra pecuniis non æſtimentur: ſed ſatis ſit non habenti quod det, ſi Conſuli ſibi permittat. Etenim ſi ſenſero quẽquam in rerum penuria conſtitutum amare literarum ſtudia, is mihi diuitibus præferendus habetur. Quanquam tales præceptores nos, cum adoleſcentes eſſemus, nõ ſumus experti. At nihil prohibet eſſe quoſdam me-
F liores. Nemo ergo pauper ad nos ſeſe recipere cunctetur, ſi hoc vnum duntaxat poſſederit, vt ſtudiorum ſciat perferre labores.

Baſilius Libanio. CXLVI.

QVid non dicet vir Sophiſta, & talis Sophiſta, cui in confeſſo eſt id artis eſſe propriũ, vt ex magnis, quandocunque voluerit, faciat modica, & modica amplificet? id quòd & erga nos declaraſti. Etenim epiſtolam meam, ſordidam illam quicquid vos, qui in verborum elegantia delitiamini, dicatis, & quæ iſta, quam iam habes in manibus, nihilo tolerabilior eſt, ita deprædicaſti, vt quaſi ab illa vinci nobiſq; in hoc ſcripti genere priores dare videaris:

videaris:haud diſſimile faciens ab eo,quod parentes cum liberis ludendo ſolent,quando illis, G
de victoriis,quas ipſi peperere,gloriandi copiam largiuntur,& ſeipſos nullo damno afficien-
tes,& liberorum conatum & æmulationem nutrientes. Habebat autem & inenarrabilē prorſus
ſus voluptatem id quod ad nos ludēdi gratia ſcripſiſti.Quod tale eſt,ac ſi Polydamas aliquis,
Ab exēplorū collatiōe aut Milo,Pancratij vel luctæ certamen mecum inire detrectet.Perluſtratis enim ſingulis nul
lum deprehendi roboris exemplum,ita vt qui verborum ſectantur hyperbolas,tuam hic ma-
gis admirentur potentiam,qui ita teipſum per ludum ad nos vſque demittere potueris,quàm
ſi barbarum aliquem hoſtem vltra Athon nauigando progreſſum repuleris.Nos quidē ô pręclare
clare vir:cum Moſe,& Helia, ſimilibusq; beatis viris verſamur,qui nobis barbarica voce do-
ctrinam ſuam tradunt,& nos quæ ab illis audimus loquimur, ſenſu quidem vera, verbis autē H
rudia,vt & hæc ipſa quæ ſcribimus indicant.Nam etiamſi aliquid conſequuti fuerimus,â vo-
bis inſtructi,interea tamen temporis per obliuionem excidit. Tu vero nobis deinceps ita ſcri
be,vt aliis epiſtolarum argumentis vtare,quæ & eloquentiam tuam oſtendant, & nos nō ar-
guant.Filium Anyſium iam tibi adduxi,vt meum ipſius filium.Si vero meus eſt hic puer, pa-
tris quoque eſt filiolus,pauper ex paupere. Quod autem dico ſatis clarum eſt viro & ſapienti
& ſophiſtæ.

Libanius Baſilio. CXLVII.

SI prolixa admodum meditatione vſus eſſes, quomodo quàm elegātiſſimè literis no I
ſtris quas de tuis ſcripſimus,reſponderes,nō eſſes hoc melius præſtitiſſe viſus, quàm
talia ſcribendo qualia iam ſcripſiſti. Vocas me Sophiſtam. Sophiſtæ autem pro-
prium eſſe vis, ex modicis magna, & ex magnis modica facere poſſe. Et epiſtolam meam
oſtendere voluiſſe dicis, tuam eſſe elegantem, cum illa nec ſit elegans, nec ea, quam nunc
miſeris elegantior. Prorſus autem nullam tibi eſſe dicendi facultatem. Huius cauſam eſſe li-
bros, quos iam habeas in manibus: doctrinam vero & eruditionem, quam antea habueris,
effluxiſſe. Et cum iſta perſuadere conatus ſis, ita eleganter ſtruxiſti & iſtam, quam malam
dicis, epiſtolam, vt qui, cum illa legeretur, præſentes erant, non ſubſultare nequiuerint.
Admiratus itaque ſum, quomodo cum poſteriore iſta priorem demoliri volueris, eo quòd K
illa viſa ſit iſti haud diſſimilis, iſta priorem magis ornaris. Oportebat igitur hoc volentem,
poſteriorem hanc peiorem facere, vt ſic per illam detraheretur priori. At, vt opinor, tu-
um non erat, lædere veritatem. Læſa autem fuiſſet, ſi de induſtria ſcripſiſſes peiora, & fa-
cultate dicendi quam habes in promptu, vſus non fuiſſes. Sit itaque & hoc ſtudij tui, vt ne-
que vituperes ea quæ laude ſunt digna,ne te res iſta in album Sophiſtarum abiiciat, dum quæ
ſublimia ſunt,humilia facere conaris.Libros igitur, quorum peiorem dictionem, meliorem
vero mentem ac ſententiam eſſe dicis, habeto,nemo prohibet: eorum vero, qui noſtri ſunt
ſemper,tui iam olim,radices adhuc in te manent,ac manebunt, donec in hac vita fueris,nec
μεταφορικῶς hæc vllo tempore excidentur,etiamſi illas quamminimè rigaueris.

Libanius Baſilio. CXLVIII. L

NOndum mihi offenſam remiſiſti, adeòque inter ſcribendum tremo. Quod ſi remi-
ſiſti, quamobrem non ſcribis, virorum optime? Si verò illam adhuc contines,quod
ab omni anima ratione prędita,& tua quoque alienum eſt,quomodo cum aliis prę-
Antitheſis dices ad occaſum vſque Solis non eſſe ſeruandam animi commotionem, tu illam iam Sole
toties occidente ſeruaſti? An iſtam forſan de me pœnam ſumere, & hoc me pacto punire vo
luiſti,vt voce tua melle condita priuares.Nō ita ô præclare,ſed animo ſis placido ac miti,lar-
giareq; vt lingua tua,aurea illa fruar. M

Baſilius Libanio. CXLIX.

QVi roſa delectantur,vt veriſimile eſt fieri ab illis,qui pulchritudinis & elegātiæ ſunt
ſtudioſi,neq; ſpinis ipſis,vnde flos ille prodit,moleſti ſunt.Et tale quid de roſis quē-
dam ſiue ioco,ſiue ſerio referentem audiui,quòd roſarum amatoribus natura minu-
ἐρωτικά τινα κνίσματα tas illas ſpinas quaſi quædam amatoria illectamenta, iſti flori adfixerit, vt ſtimulis illis ægrè
contactum admittentibus,ad maius deſiderium colligentes prouocet. Quid velim, quòd li-
teris iſtis roſam induco,nihil prorſus opus habes, vt inſtruare: ſiquidem epiſtolæ tuæ memor
fueris,

A fueris, quæ quidem florem habet roſæ:ita vt toto nobis verno tempore eloquẽtiæ ſpirarit odorem:querelis vero & expoſtulationibus,quaſi quibuſdam aculeis cõtra nos armata eſt. Verum ſpinæ quoque verborum tuorum voluptati mihi ſunt,quę me ad maius amicitiæ deſiderium inflammant. ἀλληγορικῶς omnia.

Libanius Baſilio. CL.

SI iſta ſunt linguæ illaboratæ,qualis eſſes ſi illam acueres? Ori tuo quidem inſunt eloquentiæ fontes,quorum riuuli quoſuis ſuperant latices:nobis vero,niſi quotidie irrigemur,ſilentium relinquetur. γλώττης ἀργοτέρας.

B

Baſilius Libanio. CLI.

QVod ad eruditionem tuam haud aſſiduè ſcribo,in cauſa ſunt cum metus,tum imperitia. ἀμαθία. Quod tu vero cõſtantiſſimè ſiles,quonam pacto poterit excuſari? Si vero quiſquam eſt,qui te,cum in verbis totus viuas,ad ſcribendum tardum eſſe putet,is te hoc ipſo condemnauerit,tanquam noſtri oblitum.Cui enim in promptu eſt, quod dicat,illi certè & ad ſcribendum non deeſt parata facultas.Qui vero ſilet,cum habeat & dicendi & ſcribendi copiam,manifeſtum eſt,quòd hoc vel ex contemptu faciat,vel obliuione.Ego autem ſilentio tuo per ſalutationem rependam.Salue itaque colendiſſime,& ſcribe, ſi volueris: rurſus ne

C ſcribas,ſi id tibi ita placuerit.

Libanius Baſilio. CLII.

EXcuſatione ad te magis,opinor,hoc nomine opus habeo , quòd non olim tibi ſcribere cœpi,quàm vt nunc me excuſem quando id iã orſus ſum . Ego enim is ſum qui δεῖν ἀπολογίας cum diſſereres accurrebam , & maxima cum voluptate aures tanquam ad riuulum quendam linguæ dicentis adhibebam gaudens,ægreq; auelli ſuſtinens,ac dicens: hactenus hic vir elegantior eſt Acheloi filiabus,quatenus demulcet quidem quemadmodum & illę, nõ au-

D tem nocet vt illæ.Et parum eſt quòd non nocet,lucrum etiam adferunt illius cantica , ſi quis illis delectetur.Cum itaque ſic ſim affectus,putemq; & amari me , ſi videar dicere: quod ſcribere non auſim,extremæ hoc fuerit inertiæ,& ſimul hominis damno ſeſe afficientis . Certum nanque eſt quòd epiſtolæ meæ modicæ ac vitioſæ eleganti tua & magna rependes , cauebiſq; ne denuò me lædas.Multi vero,puto,ad hoc quod dixi,ne me denuò lędas,vociferabuntur,& hac in re cum clamore inſtabũt,dicentes? Baſilius ne, vel modicum quid cuiquam intulit iniuriæ? Ergo & Aeacus, & Minos,& huius frater.Ego quidem tibi permittam, vt in aliis viceris.Quis eſt autem qui te cognoſcat & non inuidiæ ſtimulis agitetur? Vnum vero tibi peccatum eſt aduerſum nos.Quòd ſi te huius admonuero,perſuade illis qui hoc moleſtè ferunt, ne vociferentur.Nemo te vnquam acceſſit, gratiam petens , modo eam facilè largiri potueris, γνώμη ĩ laudem Baſilij

E quam non obtinuerit. Sum autem ex illis,qui gratiam poſtularunt quidem , ſed nõ accepetũt. Quid ergo abs te petij? Cum in prætorio vnà tecum eſſem, equidem non ſemel optaui, vt per iſtam tuam illuſtrem ſapientiam liceret pertingere ad Homericæ diuinationis altitudinem. Quòd ſi,totam conſequi,aiebam,poſſibile non eſt, tu vel in partem ſortis huius nos introducito. τῆς ὁμήρου μανίας lego μαντείας. Partem autem eã cupiebam,in qua,cum Græci malè egiſſent, Agamẽnon eum quem læſerat,muneribus placauit. Cum iſta dicerem,ridebas,negare quidem haud valẽs , quaſi,ſi velles,non poſſes,interea tamen hac in re mihi gratificari nolens . Num igitur tibi & iis qui mihi indignantur hoc ipſo iniurius eſſe videor,quod te iniuſtè agere dixi.

Libanius Baſilio. CLIII.

F IN nonnihil eruditionis adoleſcentibus quos ad nos miſiſti,contulerimus, ipſe iudicabis.Spero autem illud,etiam ſi modicum fuerit , propter tuam erga nos amicitiã, magni profectus habiturum gloriam.Quod vero eruditioni temperantiam antepo τῆς σωφροσύνης. nis,& ne mentes ſuas prauis voluptatibus tradant admones, rem iſtam admodum diligenter curarunt,conuerſatiq; ſunt vt decebat eos qui à quo miſſi ſint meminere. Complectere tua pignora & lauda eos qui & me & te moribus & ingenio exornarunt. Quod ſi te ad opẽ illis ferendam hortari velim,idem fecero,ac ſi patrem adhorter,vt liberis ſuis opem ferat.

Libanius Baſilio. CLIIII.

Omnis

Ethnic⁹ Libanius auaritiæ coarguit epiſcopos κάμαξ πάσσαλος ἢ ξύλον ὀρθὸν pertica palus rectus χάραξ vall⁹ γριπίζω, τὸ κερδαίνω. Phauorinus & Heſych. γριπίζει ἁλιεύει οἱ οὕτω δι' ἐπισολιμαίας δυνάμεως ἀποχαρακώμενοι Simile.

Omnis quidem epiſcopus talis eſt, vnde ægrè aliquid emolumenti emungatur: tu vero, quanto reliquos prudentia ſuperas, tanto plus mihi metus generas, ne quo pacto quod petiturus ſum conſtanter ſis denegaturus. Trabibus conſtratoriis opus habeo, camacas, aut characas alius aliquis Sophiſta diceret: nõ ad neceſſarium vſum verba vſurpãs. Sed verborum phaleras oſtentans magis quàm neceſſitati ſeruiens. Ego vero niſi quod peto largiare, cœli iniuriæ ac tempeſtatibus obnoxius ero. G

Baſilius Libanio. CLV.

SI γριπίζειν illud, quo vſus es in literis tuis, idem eſt atque emolumẽti quicquam alicunde auferre, & hanc ſignificationem habet iſta dictio, quã ex Platonis adytis Sophiſtice tua nobis deprompſit, conſidera quæſo præclare vir vtra pars eius ſit tenacitatis, vt ægrè ab illa aliquid queat emolumenti auferri. An nos, qui tenui iſta & in arctum reducta facultate obuallamur, an Sophiſtarum genus, quibus quæſtum ex verbis facere artis loco eſt? Quis epiſcoporum quæſtum ex verbis aucupatus eſt? Quis diſcipulos mercenarios conſtituit, niſi vos, qui lucrum ex verbis ſectamini, quemadmodum placentas mellitas, ij qui melle delectantur? Vides vt ſenem etiam ad reſultandum prouocaris? Ego vero tibi cum gloria in declamandi ſtudiis verſanti totidem trabes accommodato dari præcepi, quot in Thermopylis decertãt milites, bene longas omnes, & iuxta Homerum tuum longam efficientes vmbram, quas Sacer Euſtathius reſtaurari præcepit. H I

ϛρωτῆρας δολιχοσκίους.

Libanius Baſilio. CLVI.

μουσῶν σηκὸν

NOn deſines Baſili Sacrum hoc Muſarum domicilium refertum reddere Cappadocibus, quiq; ipſo ſtatim odoratu griten referant ac niues & quæ apud vos gignuntur bona? Propè autem & me Cappadoca reddiderunt, perpetuò occinentes illud προσκυνῶ σοι. Veruntamen eſt, Baſilio ita iubente. Scias igitur, quòd regionis quidem mores diligenter inueſtigo, ad generoſitatem vero mentis, & Calliopes meæ concinnitatem, viros immuto, vt vobis pro palumbis videantur facti columbæ.

Adoro te, adblandior tibi. μεταφόραι

Baſilius Libanio. CLVII. K

γρήτης Phauorino eſt ὁ βυρσεύς, Heſychius habet γρηυτίς.

REmiſit ſe animi tui rancor. Sit enĩ iſtud epiſtolæ procemiũ. Tu vero noſtra, ſiue ioco ſiue ſerio, cauillis petito & conuellito. Quid autem niuis aut etiam gritæ mẽtionem feciſti: cum liceat cauillis noſtris abundè illudere? Ego vero Libani vt largum tibi riſum moueam, epiſtolam hanc ſub cortina niue tectus ſcripſi, quam vbi acceperis manibusq; preſſeris, ſenties quam ſit frigore horrida, ita vt & eum à quo miſſa eſt, latitantem iam, & haud è domicilio proſpicere valentem exprimat. Domos nãque habemus inſtar ſepulchrorum, donec vernum tempus nos apprehẽdat, & mortuos ad vitam denuò reducens, vt ſimus, quod & plantis facit, largiatur. L

Baſilius Libanio. CLVIII.

MVlti eorum qui illinc ad nos veniunt, facultatem tuam quam in dicendo habes admirati ſunt ac celebrarunt. Narrarunt enim factam eſſe declarationem quandam illius valde illuſtrem, fuiſſeq; certamen maximum, ita vt omnes accurrerint ac nemo in vrbe viſus ſit, præterquam ſolus Libanius dicendo certans, & quælibet ætas auſcultãs. Neminem enim fuiſſe, qui certaminibus iſtis abeſſe voluerit, neque eum qui Magiſtratus honore præditus, neque qui delectu & catalogo militari clarus, nec qui artificiis vacãt, quin & mulieres ad iſta certamina properaſſe. Quod autem certamen illud fuit? Aut quis ſermo quo frequentiſſimam excitaſti panegyrim? Nuntiarunt mihi moroſi hominis eſſe, ſi quiſquam velit ſermoni tuo reſiſtere. Velis igitur abſque vlla mora admirabilem iſtum ſermonẽ ad me mittere, vt & ego laudum tuarum ſim præco. Libanium nanque celebrare cupiens, licet operum tuorum ſim expers, quanti mihi non faciendum, ſi iam laudum tuarum adepturus ſim argumentum? M

πάνδημον πανήγυριν.

Libanius Baſilio. CLIX.

ECce miſi tibi orationem meam, abundè ſudore perfuſus. Quomodo nanq; non anxiè ſudarem ei viro orationem meam mittens, cuius tanta eſt iudicandi facultas, vt

& Platonis

A & Platonis ſapientiam,& Demoſthenis in dicēdo vehementiam,fruſtra iactatas eſſe conuincere queat.Sermo vero meus perinde eſt atque ſi culicem conferas elephanti.Vnde & horreo & tremo diem illum cogitans,in quo ſermonem meum iudicaturus es . Quin parum abfuit, quin mentis ſim facultate deſtitutus. Collatio.

Baſilius Libanio. CLX.

Egi quam miſiſti orationem,virorum ſapiētiſſime, & ſupra modū admiratus ſum. O muſæ,ô diſciplinæ, & Athenæ quàm præclara largimini veſtri ſtudioſis ? Quàm
B præclaros ferunt fructus, qui vel modico tempore veſtro potiti ſunt conſortio ? O fontem copioſiſſimum, quales exhibuit nobis, qui ex illo hauſerunt. In iſto nanque ſermone videre mihi viſus ſum vnum aliquem,qui cum muliercula quadam loquaciſſima ſit verſatus.Cum enim iſta ſcriberet Libanius,telluri ſermonem inſpirauit,qui ſolus eloquentiæ animam largitus eſt. τῷ λάλῳ συνόντα γυναίῳ.

Libanius Baſilio. CLXI.

Vnc cognoui verum eſſe quòd dico.Baſilio nanque me laudante, aduerſum quoſuis victoriam obtinebo. Licebit iam incedere, poſteaquam tuos adeptus ſum calculos,
C magnifico quodam greſſu,inſtar iactabundi cuiuſdam, & omnes præ ſe contemnētis.Quoniam ſermonem & tu contra ebrietatem elaboraſti, cupimus illo potiri. Interea tamen de illo nolo quicquam egregij dicere.Ipſe me ſermo vbi viſus fuerit,dicendi docebit artificium.

Libanius Baſilio. CLXII.

N non Athenis habitas Baſili,teq; ipſum fallis?Haud enim iſta qui Cæſaream inhabitant,audire potuiſſent.Lingua nanque illorum mihi haud eſt familiaris. Sed quaſi per præceps vocum nouitate prorumpens ac ſtupefaciens,& mihi dixit & patri,Pater tu iſta non docuiſti.Homerus hic vir eſt.Imò Plato,imò Ariſtoteles,quin Suſario magis,
D qui nihil ignorabat.Et hæc quidem ipſa lingua.Te vero nos,ô Baſili, ad hunc modum laudare velim.

Baſilius Libanio. CLXIII.

Audio quidem afficimur, vbi quæ ſcribis, accipimus:vbi vero viciſſim exigimur vt ad ſcripta tua reſcribamus,anxij ſumus. Quid enim habemus quod ad linguam tam vehementer Atticè loquentem reſpondeamus,niſi quòd piſcatorum me diſcipulum eſſe profiteor,& te complector?

Baſilius Andronico Præſidi. CLXIIII.

E Vod ſi corpore ita valuiſſem,vt itineris facilè potuiſſem perferre labores, & hyemis tolerare moleſtias,vtique non ſcripſiſſem:ſed ipſe ad magnanimitatem tuam veniſſem,idq; duplici nomine.Primum,vt quod olim pollicitus ſum præſtarem. Noui enim me aliquando Sebaſtiam venturum,atque illic integritate tua potiturum recepiſſe:quod quidem feci:verum præſentiam tuam non ſum aſſequutus: propterea quòd paulò poſt probitatem tuam inuiſi.Alterius vero legationem & cauſam per meipſum exequi volui, quem hactenus detrectaueram, tanti me non faciens qui talem mihi conciliarem gratiam. Cogitaui ſimul,quòd neque principi, neque idiotæ quiſquam quacunque in re ita per literas fidem facere poterit, atque ſi ipſe coram compareat, vt partim ſi quid criminis intentatum ſit diluere, partim ſupplicando flectere, & præterea ſi opus ſit veniam petere valeat, quorum ſanè nihil
F per literas facilè fieri poterit.His omnibus te vnum,diuinum caput, habens quod opponam, & quòd tibi ſatis eſſe credidi,ſi noſtram hac in re ſententiam declarauero, putans quæ reliqua ſunt teipſum adiecturum vltro,cauſſam hanc non detrectaui. At ipſe vides quomodo vndique moras nectendo cuncter, ac verear cauſam eorum pro quibus intercedo clare proloqui. Domitianus iſte neceſſarius noſter eſt iam inde à genitoribus, ita vt planè nihil differat à fratre.Quamobrem enim quod verum eſt non dicam?Hunc,vbi cauſam cognoui, ob quam iſta perpeſſus eſt, dignum eſſe dixi, qui ad hunc modum afficiatur. Neque enim eſſe licet quenquam,qui ſi vel parum vel multum in te peccarit,ſupplicium effugiat. Verum, poſteaquā vidimus in metu & ignominia agentem,ſalutemq; ipſius in tua ſententia conſtitutam, ſatis illum pœ- Iuſtitiā laudat, ſed quā clemētia tēperetur.

τοὺς ἀντιτείνοντας ὑπὸ χεῖρα λαμβάνειν.

lum pœnæ dediſſe iudicauimus, ſimulq; obſecramus vt & liberaliter & humaniter de illo co- G
gites. Quod enim immorigeros ac rebelles coërces, dextri ac verè principis, proſtratos vero
clementer ac benignè ſuſcipere, magnificentia pariter & clementia quoſuis ſuperātis eſt. Ita-
que licebit tibi ſi voles in eodem homine pro animi ſententia declarare qua ſis cum ad vlci-
ſcendum tum ad ſeruandum magnanimitate præditus. Petimus igitur, vt iſta ſupplicij men-
ſura, in caſtigando Domitiano ſatis ſit: nempe metus eorum quæ expectat: & vt iis quæ meri-
tum ipſe ſe optimè nouit, nihil ad vlciſcendum addatur. Illud nanque tibi animaduertendum
fuerit, quòd de iis qui deliquerant, multi quidem eorum qui ante nos vixerūt, ſuppliciū ſum-
pſerunt, quorum iam apud poſteros nulla prorſus eſt ratio. Qui verò in philoſophia quāplu- H
rimos excelluere, animi indignationem remiſerunt, quorum immortalis memoria per om-
nia ſecula durat. Addatur igitur & hoc præconiis tuis. Largire nobis nomen tuum celebrare
cupiētibus, vt humanitatis tuæ encomia hactenus deprædicata, nouis iſtis ſuperemus. Ad hūc
modum & Crœſus pueri occiſori vltionem remiſiſſe dicitur, cum is vltro ſeipſum ad ſuppli-
cium ſiſteret, & magnus ille Cyrus amicus eſſe Crœſo poſt victoriam factus. Iſtis te adnu-
merabimus, & pro viribus hæc de te prædicabimus, niſi impares omnino iudicemur, qui tan-
ti viri præcones ſimus. Hoc autem ante omnia neceſſarium eſt vt dicā, quòd eos qui quacun-
que in re deliquerunt, non eorum gratia quæ cōmiſſa iam ſunt (nequit enim fieri vt facta quæ
ſunt, facta non ſint) ſed magis ob eam rationem punimus, vt vel ipſi deinceps emendētur, vel I
reliquis vt ſapiant, exemplo ſuo ſeruiant. Horum vero neutro impræſentiarum, iſti neceſſariū
eſſe dici poteſt. Nam & ipſe horum quæ patitur poſt mortem quoque memor erit, & reliquos
formidine iam quam ex huius exemplo cōcipiunt, emori puto. Itaque quicquid iſti ſupplicio
adiecerimus, irati animi noſtri affectum explere videbimur, quod procul abeſſe, vt de te verè
dici poſſit, ego certè dixerim. Et ſanè haud facilè adductus fuiſſem, vt iſtis rationibus quic-
quam dicendo præferrem, niſi plus gratiæ danti quàm accipientibus ineſſe vidiſſem. Neque
enim paucis conſpicua & illuſtris erit ingenij tui liberalitas. Nam vniuerſa Cappadocia quid
futurum ſit obſeruat, cui hoc precor, vt reliquis tuis dotibus quas habes, etiam iſtam liberali-
tatem & animi magnificentiam connumerare valeat. Hæſito, quomodo literas has finiā, ve- K
ritus, ne non, ſi quid omiſero damni quicquam ſit laturum. Tantum hoc adiungam, quòd cū
hic noſter multorum habeat epiſtolas, qui ſupplicio exemptum cupiunt, noſtram tamen om-
nibus præſtantiorem arbitratus eſt, vnde is didicerit, neſcio, aliquam apud integritatem tuā
noſtri iniri rationem. Itaque ne & ipſe concepta ſpe fraudetur, quam de nobis habet, & vt no
bis occaſio ſit honoris apud noſtros, patere, vt exoreris tandem mi domine præcellēs & exi-
mie, vt petitioni noſtræ annuas. Omnino autem nihilo deterius, quàm qui vnquam philoſo-
phati ſunt, res humanas conſideraueris. Et noſti quàm bonus ſit theſaurus omnibus iis qui o-
peram ſuam egentibus ac ſupplicantibus impendunt, iam olim reconditus.

Iniuriarum remiſſio immortalis famæ eſt.

Ab exēplo Crœſi.

L

Baſilius Euſtathio Philoſopho. CLXI.

CVm iam defatigatus eſſem crebris illis offenſaculis & incurſionibus fortunæ, quam
vocant, à qua perpetuò ne præſentia tua frui liceat, impeditus ſum, mirum in modū
me ſacris recreaſti conſolatusq; es ſcripturis. Etenim neſcio quopacto mecum ipſe
reputabam, num veri aliquid haberet, quod à multis iactatur, videlicet, quòd fatalis
quædam ſit neceſſitas, quæ res noſtras quaſlibet ſeu modici ſint, ſeu magni momenti, vi ſua
impellat & agat, ita vt nos homines nulla ſimus arbitrij libertate præditi. Aut, ſi hoc non ſit,
eſſe quandam fortunam, quæ omnino vitam humanam inſectetur. Et iſtis meis cogitationi-
bus facilè ignoſces, vbi cognoueris, quibus de cauſis in illas inductus ſim. Reliqueram Athe-
nas philoſophiæ tuæ celebritate permotus, contemptis, quæ illic magni æſtimantur. Ciuitate M
ea quæ eſt ad Helleſpōtum, maiore cautione præterita quam vllus vnquam Vlyſſes Sirenûm σειρήνων
cantus declinauit. Aſiam quidem admirabar: ad Metropolim vero, bonorum eorum, quæ in μέλη.
illa ſunt, gratia, properabam. Ad patriam cum veniſſem, ibiq; te, quem vt ingens lucrum quæ-
rebam, non inueniſſem, ex eo mihi deinceps multæ ſunt & variæ obortæ remoræ. Aut enim
omnino confecto corpore ægrotandum, adeoq; & deficiendum erat, aut Orientem petenti
impoſſibile futurum, vt tibi itineris comes eſſe poſſem. Vbi vero ſero tandem multis labori-
bus Syriam veniſſem, fieri non poſſe, vt philoſopho potirer, ad Aegyptios profecto. Itaq; vl-
tra prolixo & moleſto itinere petendam Aegyptum, & tum ne hic quidem voti compotem
futurum, verum adeò infelici amore præditus eram, vt vel ad Perſas eundum, vnaq; profici-
ſcendum

Caue, ſuſpiceris Baſ. negare libertatē arbitrij quam tot aliis locis aſtruxit.

A ſcendum mihi fuerit, etiam ad extremos vſque barbaros (nã & ad illos abieras, tanta erat cõ- τοσαύτη
tentio aduerſæ fortunæ) aut hic reſidendum, vel certè in ea quæ eſt Alexandri, id quod & cõ- ἦς ἦν φιλὸ
tigit. Puto nanque mihi, niſi inſtar pecudis oſtenſum ramuſculum fruſtra ſectantis, tandẽ de νεικία τ δαί
fatigatus defeciſſem, extremum Indicum ſinum ſuperandum: aut ſi quiſquam eſt orbis noſtri μονος. Simile.
extremus locus, & in illo oberrandum fuiſſe. Et quid opus eſt multis? Imò ne iam quidem, po
ſtremo cum in eadem ſis regione vnà eſſe licuit, propter prolixas ægrotationes quibus con-
fectus ſum, quæ niſi mitiores poſthac reddantur, neque ad futuram hyemem prudentiam tuã
conuenire poterimus. Iſta non ſunt ex fato? dicas quæſo, nõ ſunt neceſſitatis? iſta non & poë-
tarum propè de Tãtalo fabulas ſuperarunt? Aſt, vt dixi, melius ſentio ex ſcripturis, & iam nõ Purgat ſe ab
B ſum amplius in illa fati ac fortunæ ſententia, ſed magis dico, danti deo quod bonum eſt, gra- ea ſuſpitiõe
tias eſſe agendas: differenti vero, non ſuccenſendum. Itaque ſi largietur nobis, vt conuenire
liceat, optimum ac iucundiſſimum putabimus: ſi vero hoc nondum largietur placido animo Prouidentię
hoc damni feremus. Nam omnino prouidentia ſua res noſtras multo diſpenſat melius quàm ſul ſternit
nos optare poterimus. omnia.

Baſilius Iuliano. CLXVI.

QVomodo interea temporis corpore valuiſti? An integrè energiam manus recepiſti? ἐνέργειαμ
Quomodo reliqua vitæ negotia habent? An cedunt tibi ex animi ſententia quemad- operatoriã
C modum optamus, & propoſito tuo conuenit? Etenim quorum mens ad quiduis fa- vim & effi-
cilè permutatur: par eſt credere talium vitam nullo tenore certo & cõſtanti conſtabilitã eſſe. cacem
Quibus vero animi ſententia eſt ſolida, ſemper conſtans ac eadem, conſentaneum eſt iſtos & ἀνομοίωσις
vitam agere animi propoſito congruentem. Nauclero quidem profecto non permittitur, vt
tranquillum, vbi vellet, reddat pelagus: nobis contrà admodum facile eſt, vt vitam nobis ip-
ſis reddamus tranquillam, ſi internos animi tumultus, qui ex affectionibus inordinatis aduer
ſum nos inſurgunt, compeſcuerimus mentemq; reddiderimus iis quæ forinſecus contingũt,
ſuperiorem. Neque enim facultatum diſpendia, neque morbi corporis, neque quæcunque re-
liquæ vitæ moleſtiæ cautum ac ſtudioſum pietatis lædent, donec animo ita comparatus eſt,
D vt cum deo ambulet, & de futuris cogitet, eoſq; fluctus, qui infernè excitantur, alacriter & ex-
peditè ſuperet. Qui nanque curis huius vitæ admodum ſunt occupati, inſtar auium carnoſa-
rum ſunt, quæ fruſtra alatæ, humi cum pecudibus detinentur. Porrò te non amplius per nego
tia videre licuit, quàm qui in mari alteri alteros nauigio prætereunt. Attamen quoniam vel
ex vngue totum licet æſtimare leonem, arbitramur nos modico experimento ſufficiẽtem tui ἐξ ὄνυχος τὸν
cognitionem cepiſſe, vnde & plurimi facimus quòd rerum noſtrarum aliqua apud te eſt ra- λέοντα.
tio, & animo tuo non abſumus, ſed præſentes tibi iugiter memoriæ beneficio ſumus. Eſt autẽ
memoriæ indicium quòd ad nos ſcribis quod quò facies crebrius, hoc nobis amplius gratifi-
caberis.

E *Baſilius Diodoro, quo pacto ordinandi ſint libri.* CLXVII.

ACcepi libros quos R. T. miſit, & altero quidem ſummopere delectatus ſum, non ſolũ
propter illius breuitatem, vt par erat vſuuenire ei qui iam ad omnia ſegniter & ægrè
affectus eſt, ſed & propterea quòd denſus eſt ſimul, & refertus ſententiis, ac contra- τὰς ἀντιθέ-
riorum obiectiones & reſponſiones illis ſubiectas, haud confuſè ſed recto ordine digeſtas ha σεις.
bet. Et præterea dictionis inaffectata & incõpoſita ſimplicitas, decora mihi videbatur & cõ- ἐυκρινῶς.
ueniens profeſſioni Chriſtiani hominis, cuius eſt non ad oſtẽtationem magis ſcribere quàm
ad publicam vtilitatem. Prius verò volumen eandem quidem in rebus facultatem habens, di
F ctione verò inſtructiore & figuris dicendi variis ac dialogica feſtiuitate ornatius, multũ mi-
hi videbatur cum temporis ad perlegendum, tum laboris ad intelligendum poſcere, ad hoc,
vt ſenſus & colligantur, & memoriæ mandentur. Calumniæ nanque aduerſariorum & con-
ſenſiones noſtrorum interſertæ, licet dialecticam quandam ſuauitatem commentario adfer-
re videantur, eo tamen quòd tantum generant morarum, mentis intentionẽ confundunt ac
conuellunt, & ſermonis quoq; ſtrenui vigorẽ remiſſum reddunt. Illud enim omnino pruden Att. quæ in
tiæ tuæ notũ eſt, quod & inter externæ philoſophię profeſſores, qui dialogos cõſcripſere, Ari- dialogiſ-
ſtoteles quidem & Theophraſtus mox rectam tractationem rerũ aggreſſi ſunt, quòd ſibi cõ- mis requi-
ſcij eſſent penuriæ cuiuſdam dicẽdi, deſtituti copia & ſuauitate Platonica. Plato verò ſermo- rat Baſil.
nis facultate præditus, dogmatis quidem decertat, ſimul vero inductas perſonas Comico mo
re per-

re perſtringit. In Thraſimacho audaciam ac temeritatem, in Hippio animum leuē ac remiſſum, in Protagora arrogantiam ac faſtum traducens. Vbi verò indefinitas perſonas dialogis ſuis inducit, interloquutoribus vtitur, diſtinctionis gratia. Ex perſonis verò nihil præterea argumentis quæ tractat annectit, quod in legibus fecit. Quapropter & nobis, qui nō inanis gloriæ gratia, ſed ob id ad ſcribendum accingimur, vt fratribus vtilium ac ſalubrium ſermonum monimenta relinquamus, ſi perſonam quandam, quæ propter morum peruicaciam omnibus iam antea & nota ſit & proclamata induxerimus, & de qualitate illius ſermoni quædam ſunt attexenda, ſiquidem omnino nobis, relictis ipſis rebus tales perſtringere homines conuenit. Si vero indefinitum ſit de quo loquimur, contentiones illæ perſonales connexionem quidem ſermonis interrumpunt, nihil vero vtilitatis tādem adferunt. Iſta ſcribo, vt declaretur, quàm non in adulatoris manum labores tuos miſeris, ſed fratri germaniſſimo communicaueris. Et hæc quidem dixi, non ad correctionem eorum quæ ſcripta ſunt, ſed ad cuſtodiam & cautionem futurorum. Prorſus enim qui tantum habitus & ſtudij ad ſcribendum impendit, & in poſterum non deſinet ſcribere, quandoquidem nec illi deſinunt, qui argumenta ſcribendi exhibeāt. Nobis vero ſuffecerit quidem vt quæ vos ſcribitis legamus, vt autem ſcribere poſſimus, non minus ea in re impares ſumus, quàm, propè dixerim, in ipſa corporis valetudine, aut in eo, vt vel mediocriter ocium ab occupationibus agere liceat. Remiſi tibi iam per lectorē maius ac primum volumen, quod quantum licuit percurri: alterum vero detinui curare cupiens vt tranſſcriberetur, verum nondum datus eſt quiſquam eorum qui ſcribendi facultate valēt. In tantam enim rerum penuriam abiit parca Cappadocum egeſtas.

Plato in. 12. legum libris

Perſtringēdæ perſonæ quarum deplorata eſt malicia.

G H I

Baſilius Eunomio. CLXVIII.

Qvi ea quæ ſunt, ſcrutatu facilia eſſe dicit, omnino viam quādam ac rationem ex eorum quæ ſunt cognitione, mente ſua complexus eſt, & in iis quæ cōprehēſibilia ſunt & minutiora exercitatus, per huiuſmodi cognitionem & incomprehenſibilem phātaſiam vltra omnem cogitationem promouit. Itaque qui ſe exiſtentium ſcientiam aſſecutum eſſe gloriatur, exponat nobis quomodo quod minimum eſt eorum quæ in lucem prodierunt, natura habeat, & quæ formicæ ſit natura, dicat, An ſpiritu vel anhelitu vita ipſius contineatur, an corpus habeat oſſium diſtinctione concinnatum ac diſcretum. Neruis ne ac nodulis coniuncturarum roborata ſit. An muſculorum & glandularum complexu neruorum natura vndiquaq; cōſeruetur. An è ſincipite per dorſuales nodos ad caudam vſque, medulla prorogetur. Vtrum ex neruoſæ pelliculæ complexione motis membris ſit progrediendi facultas. Habeātne hepar, an ſub hepate ſit flauæ bilis folliculus, vtrum renes habeat, & cor, & arterias, & venas, & membranas, & diaphragmata. Nudāne ſit vel crinita. An † vnius tantum generis aut multifariis vtatur pedibus. Quandiu viuat. Et quæ ſit illis propagandæ poſteritatis ratio. Quotuplo fœtu dū generat fœcundetur. Et quomodo nec pedeſtres omnes ſint formicæ, nec alatæ omnes, ſed aliæ humi repant, aliæ vero per aëra volitent. Dicat itaque formicarum nobis naturam, qui eorum quæ in natura ſunt, ſcientiam cum faſtu ſe prædicat aſſecutum, atque ita demum de potentia illa omnem intellectum ſuperante diſputet. Si vero ſcientia minutiſſimæ formicæ nondum es aſſecutus naturam, quomodo incomprehenſibilem dei potentiam imaginatione tua comprehenſam eſſe gloriaris?

Eunomijītolerabilem arrogantiā ad infima reuocat.

χοληδόχον ἀγγεῖον
†vniunguibus

ϛῆγμα in Eunomij temeritatem

K De formica L

Baſilius Olympio. CLXIX.

Qvænam ô mihi ſuſpiciēde iſthæc ſunt, quæ facis? Tun' paupertatem quam ſic amāter complector, vt pote philoſophię altricem abuſque finibus ſuis exiges, profligabis, depelles? Crediderim equidem te peragi poſſe reum, qui hanc poſſeſſione ſua excluſeris, dum te ab eiuſdem congreſſu ſubmones ac proripis longiſſimè, ſi modò huic adeſſet ſermonis patrocinium. diceret enim: Vt quid iſti viro cohabitare volui, nunc Zenonem laudāti, qui cum in naufragio omnia abiiceret, nihil non virile loquebatur, ſed euge dicebat ô fortuna, coniicis nos in veſtem attritam ac laceram, nunc vero Cleanthen, qui mercenariam operam ſuam locauit hauriendis fontibus, vnde & ipſe ſibi victum comparabat, & mercedem præceptoribus reddebat. Quin & Diogenem nunquam non celebranti, qui iis rebus tantum viuere ac contentus eſſe conatus eſt, quæ eſſent ex ipſa natura, ita vt & paſtorale poculum abiecerit, cum à puero quodam concauis manibus deflexo capite bibere didiciſſet. De iſtis ac talibus te domeſtica noſtra paupertas incuſare poſſet, munificentia tua nunc domo excluſa.

M

Argumenta congerit, ab exemplo.

κισσύβιον

Adiiciet

A Adiiciet autem & nonnihil minarum, quòd ſi te denuo hic prehendero, efficiam vt priora Siculas aut Italicas delitias fuiſſe dicas, atque ita per meipſam probè vltionem de te mihi ſumam. At de iſtis hactenus. Gauiſus ſum autem vbi audiui te iam medendi finem aſſequutum, & opto, vt proſit medicina. Conuenit enim ſacræ illi animæ tuæ corporis obſequium quod alacre ſit ac nihil habens moleſtiæ.

Eidem. CLXX.

ET literas R. T. aſſequutus, meipſo factus ſum hilarior & alacrior, & filiorum tuorum nactus colloquium, teipſum coram videre viſus ſum. Illi animum meum admodum afflictum ita recrearunt & affecerunt vt oblitus ſim veneni illius, quod ὀνειροπόλοι καὶ ὀνειροκάπηλοι.
B coniectores apud vos & ſomniorum caupones in gratiam eorum quibus veluti ſtipendio accepto obnoxij ſunt, aduerſum nos circumferunt. Epiſtolas, alias quidem miſi, alias vero tandem, ſi voles, dabimus, modo ſit aliqua illarum vtilitas accipientibus.

Eidem. CLXXI.

PRimum nobis pauca ſcripſiſti, nunc vero ne pauca quidē, & viſa eſt breuiloquentia illa temporis progreſſu omnino muta facta. Redi igitur ad inſtitutum. Deinceps enim non incuſabimus amplius Laconicè ad nos ſcribentem, ſed & modicas literas ſymbola exiſtentes magnifici tui affectus plurimi faciemus, modo ſcribas
C nobis.

Eidem. CLXXII.

QVemadmodum maturitas rerum ita habet, vt quæq; ſuis temporibus colligantur, Collatio.
vere flores, æſtate ſpicæ, autumno poma, ita & hyemis fructus ſunt literæ.

Candidiano. CLXXIII.

CVm epiſtolam tuam in manus ſumerem, auditu dignum quid contigit. Illius ſuffugiebam & ſubuerebar lectionem tanquam adferentis aliquid publici mandati, atq; intereà dum eam reſignabam, ceràmue reſoluerem, aſpicere non audebam, plus il-
D lam reueritus, quàm nullus Spartanus reus ſcytalē Laconicam. Vbi vero illam reſignaueram, & iam ſingula perlegeram, in riſum ſoluebar, cum præ gaudio quòd nihil quod recentioris eſſet notæ geſtum audiebam, tum quòd tua conferebam cum iis quę Demostheni acciderunt, quòd ille quidem cum paucis quibuſdam choreutis & tibicinibus cōſtitutus eſſet choregus, noluerit amplius Demoſthenes, ſed choregus vocari: tu vero idem ipſe & choregus es & non es: Choregus pluribus militum myriadibus, quam ille viris neceſſaria ſuppeditauerit, quiq; nobis non pro dignitatis forma quam geris, ſed cōſueto more ſcribis, & de diſciplinarum ſtudio nihil remittis: ſed inſtar Platonis in negotiorum tempeſtate ac fluctibus, ad firmum ac tutum munimentum confugis, ne vlla perturbatione animi tui trā quillitas diſturbetur. Imò neque alios, quoad poteris, perturbari ſinis. Et res tuæ quidem ta-
E les ſunt, magnæ & admirandæ iis qui eas cognoſcere poſſunt. Et rurſus admirandæ non ſunt, ſi quis illas ad inſtituti ac ſententiæ tuæ propoſitum cōtulerit. Audi vero & noſtra, quæ præter quidem noſtram expectationem, ſed merito, nobis accidunt. Moroſus quidam & agreſtis homo, ex illis qui in Anneſis habitatione nobis coniuncti ſunt, mortuo famulo meo, cū quo ſibi nonnihil fuiſſe controuerſiæ dicit, me non interpellato, præter omnem præmiſſam accuſationem, imò etiam petitionem vt quicquam à voluntario, cum viueret, acciperet, citra vllas etiam violentæ coactionis minas ſi non accipiat debitum, ex inſperato quibuſdam paris audaciæ complicibus adiutus, in ædes noſtras irruit, mulierculas domus cuſtodes percutiendo attriuit, fores domus effregit, omnia exportauit, alia ipſe ſibi ſumēs, alia quorum-
F libet rapinæ exponens. Itaque ne nos omnium imbecillium extremi ſimus, & nemini non ad opprimendum apti & expoſiti videamur officij ſedulitatem quam erga nos hactenus declaraſti in omnibus negotiis, vt & nunc impendas, exorari te ſinas obſecro. Nam in hoc ſolo nobis vitæ tranquillitas ſeruabitur, ſi tribunali tuo coniuncti & commendati fuerimus. Sufficiet autem nobis ea vindictæ menſura, vt per carceralis cuſtodiæ præfectum ſiue lictorē captus breui tempore in carcere detineatur. Etenim non ſolum illa quæ ab ipſo perpeſſi ſumus ægrè ferimus, ſed & ſecuritate deinceps opus habemus.

σκυτάλη tabella criminalis.

χορευταί qui chorum conficiunt.

χορηγός choregę prīceps.

Baſilius Phirmino. CLXXIIII. G

LIteræ tuæ ad nos, & raræ ſunt, & præterea breues: ſiue propter ſcribendi deſidiam, ſiue quòd ita inſtitueris cauere, ne illarum multitudine mihi ſatietatem incutias, aut certè quod ad breuiloquentiam teipſum aſſuefeceris. Nobis ſanè nullæ literę ſatietatem adferunt. Sed etiam ſi nos multitudine illarum adobruas, deſiderio tamē noſtro haud ſatisfacies: propterea quod prorſus de ſingulis rebus tuis edoceri cupio, quomodo valeas corpore, quomodo in pietatis exercitio promoueas, an perdures in iis quæ ab initio didiciſti: ſiue quicquam eorum mutaueris animi ſententia, ad ea quæ coincidunt, tranſlata. Quòd ſi conſtanter adhuc tibi ſimilis es, literarum multitudinem haud exegerimus, ſed ſuffecerit nobis ſi tantundem ſcribas. Phirminus Baſilio. Bona nos eſſe valetudine ſcias. H
Vale. Quoniā vero audimus, quæ & dicere erubeſcimus, quòd relicto bonæ memoriæ progenitorum inſtituto & propoſito, ad auum paternum transfugeris, ac Bretannius pro Phirmino fieri ſtudeas, requirimus hæc ipſa abs te audire & cognoſcere, quibus rationibus, vt hāc viam ingredi volueris, inductus ſis. Verum quoniam ipſe de his rebus obticuiſti pudore inſtituti tui cohibitus, nos te admonemus, ne velis ea meditari, quæ turpitudini ſint obnoxia. & ſi quid horum mētem tuam ſubiit, reiecto illo, tibi ipſi reſtituare, ac militia iſta, & armis, & exercitus moleſtiis æternum valere iuſſis, ad patriam reuertare, ſatis ad vitæ ſecuritatem & ſplendorem fore ratus, ſi ex æquo ciuitate illa cum progenitoribus potiare, id quod abſque vlla moleſtia tibi ſucceſſurum credimus, reſpicientes cum ad commoditatem eam I
quam ex fide habes, tum ad hoc, quòd neminem habebis qui reluctetur. Siue igitur hic animus tibi ab initio non fuit, ſiue cum fuerit iterum excidit, ſignifica nobis properè. Si vero, quod abſit, eadem tibi inſtituti conſilia manent, ipſa nobis iſtud nuntiet calamitas, literas vero non requiremus.

ὁ δεῖνα τῷ δεῖνι, λακωνισμός.

Iulitæ liberæ. CLXXV.

ARs quædam eſt aucupandi columbas, videlicet talis: Vbi vnam cœperunt, qui capiendis illis ſtudent, cicurem illam reddunt, & ad humanum conuictum aſſuefaciunt. Deinde vnguento alas illius perungunt, ſinúntq; coniugi agreſtibus: illa vero K
per vnguenti fragrantiam, agreſtem illum ac liberi paſtus gregem ad poſſeſſionem tranfert eius, cuius ipſa eſt domeſtica. Bene olētes nanque ſequuntur & reliquæ, atque ita in poteſtatem columbarij veniunt. Quamobrem autem literarum iſtarum iſtud exordium eſſe volui? Quoniam Dionyſium filium, aliquando Diomedem, nactus, diuino vnguento animæ illius alas perunxi, & ad honeſtatis tuæ grauitatem miſi, vt & teipſam illi iungeres, & ad nidum reciperes, quem ipſe apud nos compegit. Quòd ſi iſta in vita mea fieri, & iſtam honeſtatis tuæ grauitatem ad ſublimem hanc vitam transferri videro, multis perſonis deo dignis, opus habeo, vt debitas illi gratias agam.

ἀλληγορικῶς.

Anepigraphos, epiſtola nullius inſcripta nomine. CLXXVI. L

QVòd te diligam, ex eo quod ſcribo diſce. Quod tu me odio perſequare, ex eo quod taces cognoui. Scribe vel deinceps, calamo, attramento & charta quanlibet breui, eos qui te diligunt diligens.

Alia. CLXXVII.

VNum vitę indicium eſt ſermo. Quomodo autem tu reputaberis adhuc ſuperſtes eſſe, cum nunquam loquare? Pelle itaque ſilentium hoc tuum ſcribens nobis, indiciúmque præbens quod viuas. M

Notario. CLXXVIII.

SErmones naturam habent volucrem. Quapropter literarum notis vtuntur homines, vt ſermonum auolantium velocitatem qui ſcribit præhendat. Tu igitur puer notas literarū perfectas ducito, formasq; recto ordine collocato. Modicus nanque error ſcribentis, plurimum de ſermone deterit. Diligentia vero ſcribentis quod dictum eſt integrè perficitur & abſoluitur.

ἐν μικρᾷ πλάνῃ πολὺς ἡμάρτηται λόγος.

Præſidi. CLXXIX.

Maximum

A Aximum & primarium eſſe.D.T.ſtudiū, vt quouis modo iuſtitiæ gratificeris, probè noui. Alterum, vt & amicis benefacias:& ad patrocinium magnanimitatis tuæ confugientes tuearis. In præſenti itaque negotio prorſus nobis conuenit. Iuſta nāq; eſt cauſa, cuius nomine obeundam ſuſcepimus legationem, & in qua gratificari potes nobis, quos amicorum tuorum albo adnumerare dignatus es, & vtilis illis qui ſeueritatem tuam, pro auxilio contra iniurias acceptas implorant. Frumentum nanque quod ſolum ad neceſſariam vitæ ſuſtentationem deſideratiſſimus frater Dorothæus habuit, nonnulli eorum qui magiſtratu in Beriſis funguntur, rapuerunt, ſiue ſuapte ſponte iſtam violentiam, ſiue aliis conſentientibus exercentes. Verum nullo pacto hoc illis ad excuſationem faciat. Quid enim minus lædit, qui ſuapte malitia lædit, quàm qui aliorum improbitate ad-
B iuuatur. Idem damni redit ad eum qui læditur. Petimus igitur, vt fratrer hic quod amiſit ab illis recipiat, qui abſtulerunt, nec liceat illis culpam eorum quæ auſi ſunt committere, in alios reiicere. Quantum autem commodi habet, ſicubi rei frumentariæ penuriam effugere datur, tanti faciemus iſtam beneficentiam magnanimitatis tuæ, ſi illa nos dignatus fueris.

Baſilius librario. CLXXX.

Ectè ſcribito, verſúsq; rectos ducito, & neque ſurſum manus, neque infrà feratur ad præceps, neq; cogas calamum per obliquum, inſtar cancri Aeſopici, ingredi, ſed rectà incedat, tanquam ad amuſſim artificum. Sane vbique æqualitatem ſerues, &
C quicquid inæquale eſt amputes. Quod enim obliquum eſt, indecorum eſt: rectum γνώμη. vero, iucundum eſt videntibus, non ſinens ad mortem gruum legentium oculos ſúsque déque ferri, quod mihi vſuuenit ſcripta tua legenti. Verſuum enim gradus, vbi de alio ad alium tranſeundum eſt, ad finem ſubſequentis rectus eſſe debebat. Vbi cum nullus ad ſequentia patebat ordo, recurrendum erat, requirendáque ſeries ordinis per retrogradum inhærendo ſulco, perinde atque Theſeum filo Ariadnes inhæſiſſe ferunt. Scribe itaque rectè, nec mentem legentis tranſuerſis & obliquis ſcriptis in errores abducito.

F I N I S.

D

REVERENDO IN CHRISTO PATRI *ac Domino D. Ioanni epiſcopo Roffenſi D. Eraſmus Roterodamus.* S. D.

Antis & officiis & beneficiis, toties à te prouocatus, præſulum integerrime, idemq; doctiſſime, ne ſimpliciter ingratus uiderer, cœpi tandem circunſpicere, ſi quod munus literarium parare poſſem, tua dignum amplitudine, hoc eſt, pium iuxtà atque eruditum: & commodum è Grocini bibliotheca
E *mecum aduexeram diui Baſilij commentarios in Eſaiam, hoc eſt eloquentiſſimi theologi, in eloquentiſſimum prophetam. Hunc aggreſſus, Latinum facere inſtitui, ſed quo altius deſcendo in operis penetralia, hoc minus mihi uiſum eſt, diuinam illam Baſilij phraſim ſapere. Tametſi mox in ipſo libri ueſtibulo, titulus nō nullam animo ſuſpicionem iniecerat, ita teſtans ab ipſo quidem Baſilio deſcriptum opus, cæterum ab illius obitu, ab alio quodam preſbytero euulgatum. Auxit ſuſpicionem, quòd ne apud ſcriptores quidem, qui Baſilij recenſent lucubrationes, huius uoluminis ulla fiat mentio. Proinde ſum in hac prope modum ſentētia, libros hos, aut alterius cuiuſpiam eſſe Baſilij, ut ſunt eius nominis plures, non illius Cæſarienſis epiſcopi, cui frater fuit Gregorius Nazianzenus, aut titulum ſtudio additum, quo magis commendarentur lectori. Quod ni tu prorſus à me diſſentis, mihi non ſatis idoneum uidetur, uel quod tuo dicetur nomini, uel in quo nos tantum ponamus o-*
F *peræ. Guſtum interea damus, tuum in cæteris iudicium, non ſecus atque oraculum ſecuturi. Bene uale. E Cantabrigia tua Anno M. D. X.*

Sancti patris noſtri Baſilij ar- G
CHIEPISCOPI CAESARIAE CAPPADOCIAE
expoſitio in prophetam Eſaiam, Deſiderio Eraſmo Roterodamo interprete.

Fuga hyeme & ſabbato quid ſit.

OPTATE ne fiat fuga veſtra hyeme vel ſabbato. Aduertendum eſt
deum non feciſſe hyemem aut ſabbatum reprehenſibile, cum ſcriptũ H
ſit, Aeſtatem & ver, tu finxiſti ea. Verum in hyeme ſumus quoties car
nis affectus imperium obtinent in nobis. Itaque ſic intelligendum eſt
dictum illud Euangelicum, ne nobis tum incidat fuga, cum deterio-
ra in nobis dominantur, aut cum per inertiam vitam noſtram tradu-
cimus. Nam id nobis ſignificat per ſabbatum, vt benedictionem il-
lam conſequamur. Beatus ſeruus ille, quem cum venerit dominus, in-
uenerit vigilantem. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, forſitan ob id,
quod prudenter ac ſapienter abſtergat ſenectutem. Etenim vbi iam pellem exuere parat, in I
locum anguſtum, quique vndique corpus obſtringat, immittit ſeipſam, atque ad eum mo-
dum tranſmittens ſeſe, ſenectam exuit. Forſan igitur & nos vult hic ſermo per arctam & aſ
peram viam ingredientes, exuere veterem hominem, ac nouum induere vt noſtra quoque
velut aquilæ iuuenta renouetur. Magna quidem atque adeo prima dos, quæq; animam ſum
me purgatam requirat, diuini afflatus eſſe capacem ad prophetandum myſteria dei. Proxi-
ma verò ſecundum illam vt ipſa quidem mediocrem aut vulgarem curam deſiderans au-
dire, quid ſibi velint ea quæ dicuntur à ſpiritu, vti ne perperam coniectes ſententiam verbo-
rum, ſed recta ad illam ducaris via, duce ſpiritu, quo autore ſcripta eſt prophetia. Et guber-
natur intellectus eorum, qui cognitionis donum acceperunt. Vnde & dominus addidit di-
cens: Qui habet aures ad audiendum, audiat. Præterea propheta quoque Iohel: Quis ſapiẽs, K
inquit, & intelliget hæc? Intelligens & cognoſcet ea? Et apoſtolus eo loco quo de chariſma-
tibus loquitur, quoddam eſſe donum ait prophetiam: quoddam diſcretionem ſpirituum.
Nam qui ſeſe dignum exhibet inſtrumentum, per quod ſpiritus operetur, is propheta eſt.
Porrò qui vim eorum quæ denunciantur prudenter percipit, is donum habet diſcernendo-
rum ſpirituum. Quapropter & Corinthiis præſcribens: Prophetæ, inquit, duo tres ve loquan
tur, ac reliqui diiudicent. Eſt autem donum hoc à deo magnum, vt dominus comminetur
ſeſe ablaturum è Iudæa prophetam, & coniectorem, & admirandum conſultorem, & audi-
torem intelligentem. Nobis verò precandum vt accipiamus ſapientiæ ac ſcientiæ, neque nõ L
doctrinæ donum, vt omnia ſimul in principali animi parte concurrentia, imprimant for-
mam omnis veritatis, quæ prophetia continetur. Eſt autem huius quidem vti ſermone ſci-
entiæ, vt contempletur arcana ſpiritus. Huius autem ſermone ſapientiæ, ad apparanda, &
excolenda, ea quæ inuolute ac paucis ſunt prolata. Siquidem ſapientiæ proprium eſt produ-
cere ſermonem. Ait enim: Produxi ſermonem & non attẽdiſtis. Præterea doctrinæ donum,
ad ædificationem audientium. Itaque neceſſe eſt vt qui ſit prophetaturus, huius animus an-
tè ſit idoneus redditus, ſedatis affectuum, qui in nobis ſunt commotionibus, vti verbum il-
lud quod eſt in omnibus, magis compoſitos deligens animos, in quibus nec exiguus affe-
ctuum motus diſſonat cum ratione iuxta portionem præcedentis aptitudinis, diuini ſpiri-
tus inducat efficaciam. Neque verò ſolum requiritur affectuum ſedatio ad digne ſuſcipien- M
dum ſpiritum, verumetiam moderatus fidei habitus vtilitáſque, tum huius qui gratiam ac-
cipit, tum illorum qui in tempore audiunt, aut eorum etiam, ad quos in poſterum prophe-
tiæ vtilitas ſit peruentura. Datur enim, inquit, vnicuique manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem
ac rurſum iuxta portionem fidei. Itaque ſupra naturæ humanæ vires eſt, pronuntiare ratio-
nem modúmque diuerſæ operationis, quę à ſpiritu diuino accidit in his qui merentur. Iuxta
quam huic prophetia committitur, & id quidem ad certum modum, alius accipit dona ſa-
nationum, atque ea rurſum, ad certam menſuram. Alius operationes virtutum, maiorum
aut minorum. Quando ſolus iſta nouit is, qui cuiuſque dignitatem penitus intuetur, & inui
ſibilibus iuſtitiæ menſuris diuidit vnicuique iuxta dignitatem. Quemadmodum propheta-

A runt puræ ac pellucidæ animæ, veluti ſpecula factæ diuinæ operationis. Imaginem integram & inconfuſam, nullaque ex parte turbatam carnis affectibus, repræſentabant. Nam omnibus quidem adeſt ſanctus ſpiritus. Verum in iis, qui puri ſunt, affectibus peculiarem vim oſtendit. Cæterum qui gubernatricem animæ partem confuſam habent peccati ſordibus, his non adeſt. Oportet autem præter puritatem, & recti ſtatus æqualitatem exhibere. Neque enim qui inæqualiter eſt affectus, temperantia, purus eſt, ſed qui carnis prudentiam ſubiecit ſpiritui. Quemadmodum enim vultuum imagines non in qualibet materia redduntur, ſed in iis duntaxat quæ leuorem & pellucentiam quandam habent. Ita non in quibuſlibet mentibus operatio ſpiritus, ſed iis quæ nihil habent obliquum, nihil obtortum. Candida quidem
B nix, verum imaginem intuentum non reddit, propterea quòd inæqualis eſt, è concreta ſpuma conſtans. Lac album, at non exhibet imagines, eo quòd huic exiguæ quæpiam ſint bullulæ. Contra, aqua, tametſi ſit nigra ſpecie, tamen repræſentat ob leuorem. Ita videlicet, vitæ inæqualitas nequaquam idonea eſt, ad recipiendam diuinam operationem. Ergo cum anima, omni virtutis ſtudio dedita vehementi in deum amore, perpetuo dei memoriam ſibi impreſſam ſeruat, atque hac re primum apparat ſeſe, vt deum habeat velut inhabitantem, ex vehementiſſima in deum intentione & arcano amore, numine afflata, digna prophetiæ dono redditur, deo diuinam virtutem impartiente, animíque oculos aperiente, ad intelligendas, quas velit, ſpeculationes. Quapropter & prophetæ, à fronte videntes vocabantur,
C propterea quòd futura, perinde quaſi præſentia fuiſſent, proſpicerent. Sed magis inducimur ad intelligendum propheticum afflatum ex viſis, quæ in ſomnis accidunt. Quemadmodum enim viſis, principali animi parti impreſſis, vrbes aut regiones variæ magnitudinis ac pulchritudinis, aut animalia ſupra naturam videre incipimus, aut etiam verborum aliquorum memoriam, quæ auribus hauſta ſint, obtinemus. Cúmque tam multa, támque noua ſpectemus in nobis & audiamus, haud iam vere corporeo ſenſu videmus, neque audimus. Itidem & diuinorum ac beatorum virorum mens, aliquando reuera, aliquando per ſomnium impreſſis imaginibus, diuinis ſermonibus ac viſis impletur, cum neque per oculos imagines eorum quæ videntur reuocarit, neque per aures, aëris ictum, à vocis ædendæ inſtrumen
D tis profectum acceperit. Neque enim ſublimis ille thronus, & eleuatus, aliquid erat foris ſubſiſtens. Neque rurſus in eo ſedens, quem videbat Eſaias, nec humana ſpecie. Is qui apud Ezechielem deſcribitur, electrinus eſt ab ilibus ſurſum. Igneus autem ab ilibus deorſum. Sed horum intellectus, maiore quadam virtute in eorum contemplatione gerebatur, ſpiritu diuinam naturam per ænigmata repræſentante. Vident autem prophetæ, non futura ſolum, verumetiam quæ in rebus præſentibus ſunt abdita. Quemadmodum ait Paulus: Si verò prophetetis, ingrediatur autem aliquis infidelis, aut indoctus, occulta cordis illius manifeſta fiunt. Aut quemadmodum Heliſæus: Nónne cor meum ambulabat tecum, cum reuerteretur vir cum curru ſuo tibi obuiam? Eſt autem & illud prophetiæ genus, cum aliquid per
E ſomnium præſcitur, quemadmodum Ioſeph in Aegypto, & Danieli in Babylone reuelatio facta eſt. At quomodo igitur Pharao, & Nabuchodonoſor, futura præſcierunt? Nempe de mundanarum rerum ſtatu oportebat dominos præuidere, vti his fides haberetur. At quomodo Balaam prophetatur & Caiphas? Nimirum quod hi quoque habebant, quibus imperabant, hic quidem tanquam ſacerdotum princeps, ille verò tanquam vates. Neque enim hic puritas animi fuit in cauſa, neque mentis pellucentia, deum contemplantis, atque inde virtutem haurientis: ſed diſpenſatiue illis contigit ſermo, non pro merito, ſed pro temporis opportunitate. Quæres autem, an quæ ſunt apud Eſaiam & Ezechielem viſiones, ſint per huiuſmodi phantaſias conſpectæ, an potius myſticus ſermo, ſpiritus per ænigmata diuini-
F tatis proprietates nobis ſignificantis. Porrò ſunt qui dicant, eos extra ſe raptos prophetare, humana mente à ſpiritu abſorpta. Verum id abhorret à profeſſione diuinæ præſentiæ, vt amentem reddat, qui à numine corripitur, cumque plenus diuinorum decretorum eſſe cœperit, tum à propria quoque mente excidat, & qui aliis ex ſeſe præbeat vtilitatem, ipſe ex propriis ſermonibus nihil capiat vtilitatis. In ſumma, quî conſentaneum eſt, vt quis ex ſapientiæ ſpiritu, ſimillimus inſano reddatur? Vtque intelligentiæ ſpiritus cohærẽtiam excludat. Quin potius, neque lumen cæcitatem parit, verum videndi vim à natura inſitam expergefacit: neque ſpiritus tenebras inducit animis, ſed ad contemplationem rerum intelligibilium, mentem à peccati maculis puram exigit. Non diſſimile veri eſt, improbam dæmonum vim naturæ humanæ inſidiantem, confundere mentem. Verum ſi quis dicat, ſpiritus

diuini præſentiam idem hoc efficere, is impie dixerit. Ad hæc, ſi ſapientes ſunt ſancti, qui fit, G
vt non reſponderint congruerintque iis quæ prophetantes ædebant? Sapiens enim, inquit,
intelliget quæ ab ore proprio proficiſcuntur. In labiis autem portat intelligentiam. Porrò ſi,
quoniam Iſaac in ingreſſu filij ſui extra ſe raptus fuit, & quoniam Dauid dixit, in exceſſu
ſuo. ob id fingunt ſanctos extra ſe rapi, intelligant admirationem ac ſtuporem appellatum
eſſe raptum. Quod genus eſt illud, Obſtupuit cœlum, & horruit terra. Porrò illud in confeſ-
ſo ſit, oportet. Si qua inciderint, quæ cum diuina natura pugnant, quantum ad verba perti-
net, non ea ſentire ſcripturam, ſemotis communibus hominum cogitationibus ac ſenſibus.
Quemadmodum illud communiter receptum eſt, vt diuinam naturam, bonam, iniraſci-
bilem, ac iuſtam eſſe confiteamur. Quare ſi ſcriptura deum iraſci, aut pœnitere, aut aliquid H
præter dignitatem agere dixerit, quid ſibi velint verba quærendum eſt, ac ſolicite cogitan-
dum, quomodo in verum ſenſum reſtitui poſſimus. Non autem oportebit veras de deo o-
piniones ſubuertere. Atque eum ad modum citra offenſam in ſcripturis verſabimur, dum
& ex iis, quæ facile percipi poſſunt, adiuuabimur, & ab iis quæ ſunt intellectu difficiliora, nõ
offendemur. Quod ſi quis illud diuinæ ſcripturæ vitio vertat, quòd non doceat, neque im-
partiat, ea quæ prodeſſe poſſint, is perpendat vniuerſam rerum mortalium ordinationem,
non ſolum in ſpiritualibus, verum etiam in inferioribus, atque in communis vitæ negociis,
conſideretque eam vim, quæ gubernat vniuerſa, mutis animantibus facilem ad vitam tuen
dam occaſionem tribuiſſe, alimentum vltro præſens, operimentum ſponte agnatum, è pilis I
aut teſtis indumenta: hominem autem ſolum, nudum producens, rationem omnium illo-
rum vice dedit, per quam artes repertæ ſunt, quibus illa ſibi ſuppeditet, puta, architectura,
textoria, agricultura, æraria, fabrica, animo rationis copia ſupplente, quod deerat corpori-
bus. Quemadmodum igitur in his opifex noſter haudquaquam inuidens nobis, vitæ com-
moditates non paſſus eſt eodem modo naſci quo bruta, ſed rerum neceſſariarum inopiã, da
ta opera, addidit nobis. Velut ingenij exercitamentum, itidem & in ſcripturis, ſtudio vo-
luit eſſe obſcuritatem, ad vtilitatem mentis humanæ, ſuam ipſius indicans virtutem atque
efficaciam. Primum quidem, vt his occupata, à deterioribus auocetur. Deinde, quòd quę la-
bore parata ſunt, ea, neſcio quo pacto, magis amantur, quæque longo tempore contingunt,
conſtantius permanent. Porrò quæ facile parantur, his non perinde auide fruimur. Negli- K
gitur enim rerum obuiarum copia, neque vlla cuſtodia dignas ducit, qui poſſidet. Quapro-
pter & ſomniorum obſcura & inuoluta eſt ratio, ita vt non mediocrem deſideret animi
intentionem, habentque inſomniorum ænigmata plurimum affinitatis cum iis, quæ in ſcri
ptura ſub inuolucro ſignificantur. Vnde & Ioſeph, & Daniel, per prophetiæ donum ſomnia
dignoſcebant, quandoquidem ipſa per ſe cogitationis vis, non ſatis valet ad veri veſtiga-
tionem. Denique accedit huc quòd vitæ quoque puritas requiritur, vt ad moralis virtutis
exercitationem pertineat, quod in ſcripturis obuolutum eſt, diiudicare. Requiritur autem
præter vitæ puritatem, aſſidua in ſcripturis exercitatio, vt maieſtas, atque arcanum diuino-
rum verborum, perpetua meditatione animo imprimatur. Cæterum ad diuinorum ver- L
borum exercitationem, totam vitam impendi oportere, Moyſi vita demonſtrat, qui qui-
dem primis quadraginta annis Aegyptiis diſciplinis inſtitutus eſt. Alteris autem annis qua-
draginta, hoc prætextu, tanquam paſturus oues in ſolitudines ſeceſſit, ibique contemplatio-
ni rerum operam dedit. Atque ita deinceps poſt quadraginta annos dei viſione dignus ha-
bitus, inuitus per dei in homines ſtudium, ad hominum curam reuocatus eſt. Quanquam
ne tum quidem aſſidue in negociali vita perſeuerauit, verum ſubinde ad contemplatiuam
reuertebatur. Vnde & ad Aegyptiacum idolorum cultum vniuerſa inducta eſt multitudo,
viro illo ſancto in monte cum deo colloquente. Huiuſmodi fuit & Helias, humanorum
negociorum tumultum fugiens, & in deſertis verſari gaudens. Quare ſi ſancti cum om- M
ni principalis animæ partis tranquillitate, ad veſtigandum veritatem elaborarunt, an non
abſurdum eſt, innumerabilium laborum fructus, nullo negotio velle acquirere? Etenim
Heliam obſerua, poſt quantos ſeceſſus, quantam quietem, quantos ſudores, promeruit vide
re deum. Argumentum huius libri patet, atque ex ipſo libro percipitur. Quoniam pro-
pheta iis temporibus viuebat, quibus exuperabant vitia magnitudinem malorum, quæ illos
manerent, exponit ac diuinæ iræ cauſam proponit, vt eos prouocet ad pœnitentiam. Exor-
ditur autem primum ab iis ſermonibus, qui ad Iudæam pertinebant. Quandoquidem iuxta
Petri dictum, tempus erat, vt inciperet iudicium à domo dei. Nam natura maxime dome-

A ſticis maxime ſuccenſemus,ſi quando in nos peccauerint,& in Ezechiele,dominus proponens punire,qui deliquerant,A ſanctis,inquit,meis incipite.Eoque ab loco deo delecto cœpit,atque ab ea ciuitate,in qua templum erat,denuncians quæ impenderent.Deinde de Babylone,poſtea de tribu Moabitica,Deinde de Damaſco. Quinto loco,de Aegypto, deinde de deſerto,deinde de Idumæa,deinde de valle Syon,deinde de Tyro,deinde de quadrupedibus.Sub hæc ſequuntur ea, quæ acciderunt anno decimoquarto Ezechiæ regis, poſt quæ prophetiæ ſunt,abſque vllo titulo,prænunciantes mala Hieruſalem, & Iudææ.Tum de iis, quæ in diſperſione eſſent euentura,deque illorum reditu,poſtea quàm expleta eſſet vindicta.Præterea,quæ Chriſto acciderunt,ſparſim in vniuerſa prophetia interiecta.Atque vnum
B quodque horum,& iuxta hiſtoriam dicitur, & myſticum ſenſum habet annexum.

VISIO PRIMA.

Viſio quam vidit Eſaias filius Amos,quam vidit aduerſus Iudæam,& aduerſus Hieruſalem,in diebus Oziæ,& Ioathan,& Achas,& Ezechiæ,regum Iuda.

EXPOSITIO.

Inter omnes ſenſus, euidentiſſime percipit viſus. Neque enim per auditum licet dignoſcere,quæ ſint formidanda,ſicuti per oculos. Neq; vis alia perinde recipit cognitionem eorum,quæ ſint expetenda.Quam ob cauſſam,veri contemplatio propterea quod & euidẽs ſit & certa,viſio dicitur.Vnde & propheta videns vocatur, & à fronte proſpiciens. Scimus
C enim,quid Amos dixerit Amaſias,videns,Vade,atque egredere in terram Iuda, atque illic prophetabis.Porrò à fronte videns,dictus eſt Samuel in libris Regum.Vocabatur enim, inquit,propheta,à fronte videns.Siquidem quod futura proſpicerent, ob id à fronte cernentes,reddebant oracula.Porrò quod diuinam perſpicerẽt voluntatem,idcirco videntes appellabantur.Proinde noſtri quidem fuerit officij,diligenter eniti,quo mens congruis exercitamentis initiata,perſpicax efficiatur.Diuini verò muneris,ſpiritus lucem nobis impartiri, ad myſteriorum ſuorum intelligentiam. Cæterum viſionem primum appellat, deinde ſubdit orationem,vt declaret ſeſe non ex auditu didiciſſe,verum animo impreſſam ſententiam ẹnarrare.Nos enim in hoc vtimur voce,vt animi cogitationes ſignificemus. At deus eorum
D qui digni ſunt,ipſam principalem animi partem tangit, atque ita ſuæ voluntatis imprimit cognitionem.Cur addit nomen patris? Vt declararet prophetiæ donum ſibi hæreditarium eſſe,& à patre traditum. Quam vidit de Iudæa. Quid ſibi vult illa repetitio? Nimirum, vt per id quod prius dixerat,communem viſionis rationem ſignificaret,per id quod poſterius peculiaria oſtenderet,quæ ſit & qualis,& quatenus ab aliis differat hæc viſio. Viſibiles igitur ſunt ſermones,hoc eſt animo cõtemplabiles,quos vidit propheta,Iuxta id quod dictum eſt in Exodo,Omnis populus videbat vocem. Exorſi ſunt autem cæteri quoque prophetæ conſimili modo.Viſio Abdiæ.Hæc dicit dominus deus,Idumẹæ.Auditionem audiui à domino,& munitionem emiſit in gentes.Item in Naum.Captio Niniue Liber viſionis Naum
E Heſceſæi.Et in Abbacum.Onus quod vidit Abacuc propheta.Rurſum Malachias onus, dixit,omiſſa viſione.Sic inquiens,Onus verbi domini ſuper Iſraël,in manu nuncij ſui. Porrò per nomen oneris indicare videntur,quod prophetiæ vim non à ſeipſis habeant, ſed aliunde ſuſceperint,vt onus perinde valeat,quaſi dicas,à deo donatum.Hi itaque prophetæ, viſionis libros appellant.At reliqui dicunt,ſeſe ſermones audiſſe à deo. Nam ſermo, inquit, domini, qui factus eſt ad Oſeæ filium Beeri,in diebus Oziæ, Ioathan & Achas, & Ezechiæ regum Iuda,& in diebus Hieroboam filij Ioas,regis Iſraël. Initium ſermonis domini ad Oſeæ. In Amos autem.Qui facti ſunt in Accarim ex Thecue. Quos vidit in Hieruſalem in diebus Oziæ regis Iuda,& in diebus Hieroboam regis Iſraël,duobus annis ante terræ mo
F tum.Hic inuerſus eſt ordo præ eo qui eſt apud Eſaiam.Nam illic viſio primo loco ponitur, deinde ſermones ſubiiciuntur.Audi cœlum.Hic præmiſſis ſermonibus ſequitur viſio. Siquidem,Verba Amos,non viſio Amos.Non quæ audiuit,ſed quæ vidit. Pręterea in Michea, Et factus eſt ſermo domini ad Micheam, filium Moraſthi, in diebus Ioathan & Achas, & Ezechiæ regum Iuda,ſuper iis quæ vidit de Samaria & Hieruſalem.Rurſum, Sermo domini,qui factus eſt ad Iohel,filium Bathuel.Iterum factus eſt ſermo domini ad Ionam.Et ſermo domini factus eſt ad Sophoniam Chuſi filium, filij Godoliæ, filij Ammoriæ, filij Ezechiæ,in diebus Ioſiæ filij Amos regis Iuda. Apud Aggeum autem, & tempus peculiariter indicatur, & ſermonis ſuſceptio explicata eſt. Siquidem in ſecundo libro inquit, Anno Darij regis ſecundo,menſe ſexto,factus eſt ſermo domini in manu Aggei prophetæ. Quod

autem hic dictum eſt,In manu,id mihi videtur idem valere cum eo, quod apud alios ſcri- G
ptum eſt onus A. Ac rurſum in Zacharia,octauo menſe anni ſecundi Darij, factus eſt ſermo
domini, ad Zachariam Barachiæ filium, Addo prophetam. In diebus Oziæ, & Ioathan,&
Achas,& Ezechiæ.Operæprecium eſt obſeruare tempora,quod videlicet appareat, ante quã-
tum tempus prædicta,poſt quantum tempus euenerunt.

LECTORI.

Huius lucubrationis tantum ſupererat. Id qualecunque eſt, non ſum paſſus interire. Bene uale lector. H

D. Baſilij Cęſareę Cappadociæ
EPISCOPI ADMONITIO AD FILIVM *ſpiritualem incerto interprete.*

AVdi fili admonitionem patris tui,& inclina aurẽ tuã ad verba mea:&
accommoda mihi libenter auditum tuum, & corde credulo cuncta I
quæ dicuntur auſculta.Cupio enim te inſtruere,quę ſit ſpiritualis mi-
litia,& quibus modis regi tuo militare debeas. Intentiſſime ergo au-
diat ſenſus tuus, & animam tuam nullus prægrauet ſomnus, ſed ad
vigilandum excita eam & ad ſtudium intelligendi ſermonem meũ.
Verba enim iſta ſunt ex me,ſed prolata ex diuinis fõtibus. Neq; enim
noua doctrina inſtruam te,ſed ea quam didici à patribus meis.Hanc
enim ſi immiſeris in cor tuum,in pace dirigentur itinera tua,nec adproximabit ad te vllum
malum,ſed procul abſcedet à te omnis aduerſitas animæ.Si ergo cupis fili militare deo, illi
ſoli militabis.Sicut enim qui militant regi terreno, omnibus iuſſis eius obediunt: ſic & qui K
militant regi cœleſti, debent cœleſtia cuſtodire præcepta. Miles terrenus quocunque loco
mittitur, paratus ac promptus eſt, neque ſe vxoris vel liberorum gratia excuſare audebit.
Multo magis miles Chriſti ſine aliquo impedimento regis ſui debet imperio obedire.Miles
terrenus contra hoſtem viſibilem pergit ad bellum. Tecum verò hoſtis inuiſibilis quotidie
præliando non deſinit, Illi contra carnem & ſanguinem eſt dimicatio, tibi vero aduerſus
ſpiritualia vitia in cœleſtibus, eluctatio, Ille contra carnalem hoſtem carnalibus armis vti-
† vteris. tur:tu vero contra ſpiritualem hoſtem ſpiritualibus armis indiges †. Ille in prælio galeam
ferream geſtat,ſed tua galea Chriſtus ſit qui eſt caput tuum, Ille lorica ne vulneretur indu-
† charitate. tus eſt, ſed tu pro lorica ſis fide † Chriſti circundatus, Ille contra aduerſarium ſuum mittit
lanceam & ſagittas,tu contra aduerſarium diuina eloquia iaculare, & percutiens eum ver- L
† dominicis bis propheticis † dicito,Dominus mihi adiutor eſt, & ego deridebo inimicos meos. Ille do-
nec pugna geritur,arma à ſemetipſo non proiicit,ne ab aduerſario vulneretur:ita & tu nun-
† inermis. quam debes eſſe ſecurus † quia tuus hoſtis hoſte illius eſt aſtutior. Illius quidem hoſtis ad tẽ-
pus dimicat,tuus vero hoſtis quandiu in ſtadio vitæ huius conſiſtis,tecum pugnare non ceſ-
ſat.Illius arma laborioſa & grauia ſunt ad portandum, tua verò arma volentibus portare
ſuauia ac leuia ſunt.Ille cum ſuperauerit aduerſarium, ad domum coniugis ac liberorum
reuertetur:Tu vero hoſte proſtrato in illud cœleſte regnum cum omnibus ſanctis intrabis.
Ille pro labore terreno terrenum accipit donatiuum:tu vero pro ſpirituali labore cœleſte re-
cipies præmium. Cœleſte enim donum expectet monachus, qui terrenos actus à ſemetipſo M
proiicit, ne implicet ſe negotiis ſecularibus militans deo. Difficile nanque eſt ſeruire duo-
bus dominis,nec poteſt quiſquam ſeruiens mammonæ ſpiritualia arma portare, ſed iugum
Chriſti ſuaue ac leue à ſemetipſo repellit ac proiicit & quicquid graue & oneroſum eſt ani-
mæ ſuæ,hoc ei videtur ſuaue ac leue. Iſtiuſmodi vir à propriis armis vulneratur & cum di-
ligit periculum,incidit in mortem.Tu autem conſidera cui regi te ad militandum probaſti,
& quanto ſuperius eſt rege terreno imperium cœleſte, tanto præcellentior eſt gradus excel-
lentiæ tuæ terreno milite. Turrim excelſam cõſtruere cogitas. Præpara ergo tibi ſumptus
ad ſtructuram vt cœptum ædificium ad perfectum deducas, nequando prætereuntibus ve-

nias

A nias in riſum, & gratulētur de te inimici tui. Hæc turris non ex lapidibus conſtruitur,ſed ex
virtutibus animę:nec auri,nec argenti,indiget ſumptibus,ſed conuerſatione fideli,nam ter-
renæ opes plurimum ad ædificandum impediunt. Vnus profectus ſit tibi fili,ſi domino vni
ſeruire deſideras:ne alicui in vita tua placere oneris, niſi illi ſoli: nec occupes in diuerſis re-
bus† animum tuum,ſed abſcide à te carnalem amorem,ne à te dei timorem excludat. Om- † occaſionibus.
ne vitium expelle ab anima tua vt virtutes animæ conquirere poſſis.Audi igitur quæ ſit vir-
tus animæ & quam maximum ei conferat lucrum. Virtus animæ eſt diligere dominum,&
odiſſe illa quæ non diligit deus.Virtus animæ eſt patientiam ſectari & ab impatientia decli-
nare . Virtus animæ eſt caſtitatem tam corporis quàm animæ cuſtodire . Virtùs animæ eſt
B vanam gloriam contemnere,& omnia caduca calcare.Virtus animæ eſt humilitati ſtudere,
& tumorem ſuperbiæ abominari.Virtus eſt animæ veritatem amplecti, & omne mendaciū
fugere.Virtus eſt animæ iram cohibere, & furorem reprimere. Virtus eſt animæ pacem di-
ligere, & inuidiam execrari. Virtus animæ eſt ab omni ſtultitia declinare & ſapientiam di-
uinam amplecti. Virtus animæ eſt omnem voluptatem carnis ſubiicere menti.Virtus ani-
mæ eſt auaritiam ſpernere & voluntariam aſſumere paupertatem.Has igitur virtutes facile
poteris obtinere , ſi ſæcularium rerum curas neglexeris, & caducis ac terrenis rebus cœleſtia
propoſueris : & ſi voluntas tua in laudibus dei fuerit occupata , & iudicia eius die ac nocte
impenſius meditatus eris : eris autem tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus
C aquarum,& omnis fructus ſpirituales orientur ex te & ex ſeruo amicus vocaberis dei. Ex to
ta igitur virtute tua dilige dominum vt in omnibus actibus tuis placeas illi.Si enim qui cō-
iugium contraxerit,feſtinat placere vxori ſuæ, multo magis monachus omnibus modis de-
bet placere Chriſto . Qui diligit dominum , eius pręcepta cuſtodit . Deus enim non ſe vult
verbis tantummodo diligi,ſed ex corde puro & operibus iuſtis . Qui enim dicit diligo deū,
& mandata eius non cuſtodit,mēdax eſt.Huiuſmodi enim vir fallit ſemetipſum & à ſemet-
ipſo ſeducitur.Deus enim non verborum ſed cordis inſpector,& diligit eos qui in ſimplici-
tate cordis ſeruiunt ei.Si terrenos parentes cum tali affectu diligimus qui in tam paruo tē-
pore pro nobis ſuſtinuerunt laborem, nonne magis nobis cœleſtis amandus eſt? Nam & cir
D ca nos quod fuit eorum obſequium , Chriſti eſt beneficium,qui omnium diſpenſator opti-
mus eſt.Nam antequam naſceremur in hoc ſeculo parentes nobis ſua prouidentia antea prę
parauit,quorum obſequio nutriremur.Sed & matris vbera tunc lacte mūdi replentur, quan
do infans fuerit natus:ergo magis omnibus diligamus deum,qui & nos & propinquos no-
ſtros propriis manibus finxit, & cuncta bona quæ erga nos geruntur , quotidie eius benefi-
ciis adſcribamus . Nam & parentes noſtros quaſi propria viſcera diligamus, ſi accedere nos
ad ſeruitium Chriſti non prohibent.Si autem prohibent nec ſepultura illis à nobis debetur.
Chriſtus diligendus eſt ſuper parentes,quia non tribuunt nobis parentes ea quæ Chriſtus tri
buit.Et quis beneficia eius congruenter enarret,vel quantum nobis tribuit & quotidie pre-
bendo non deſinit. Videns enim deus innumeris peccatis nos obnoxios, non deſpexit ſed
E liberauit,nec cum alienati ab eo in diuerſis erroribus vagaremur in præcipitium mortis,ad
vitam perpetuam reuocauit.Et cum ingrati beneficiorum eius fugeremus ab eo,vt pater cle
mentiſſimus exquiſiuit nos , & cum in ſede ſublimi ſederet noſtri gratia deſcendit ad terras
& in tanta humilitate venit vt ſeruilem formam aſſumeret:& qui in pugillo ſuo continet or
bem terrarum,pānis in præſepio inuolutus eſt.Et qui cœlum palmo metitur,non habuit v-
bi caput reclinaret. Cum eſſet diues pauper eſt factus vt nos ditaremur in illo:& qui in nu-
bibus venturus eſt ad iudicandos viuos & mortuos,iudicium hominis pertulit & cum ſiti-
entibus ſit fons æternalis,cum ſitiſſet poſtulauit aquam à Samaritana muliere . Et qui in car
ne propria noſtram eſuriem ſaturauit, eſuriuit cum tentaretur in eremo. Et cui miniſtratur
F cum patre ab angelis, hominibus miniſtrare dignatur, & manus eius per quas virtutes plu-
rimas operatus eſt,pro nobis confixæ ſunt clauis, & ori eius per quod ſalutarem doctrinam
annunciauit hominibus,pro cibo fel dederunt & qui nullum læſit vel nocuit cæſus & oppro
bria pertulit, & cuius nutu omnes mortui reſuſcitati ſunt voluntate ſua mortem crucis ſu-
ſtinuit.Et ideo hæc omnia paſſus,vt nobis vitam æternam donaret. Et cùm nobis immenſa
beneficia præſtet,nihil exigit à nobis,niſi vt templa noſtra impoluta ei ſeruemus, vt ſemper
in nobis habitet & nos permaneamus in illo. Non poſtulat à nobis aurum aut argentum,vel
quicquid huiuſmodi . Nam & ſi fuerint nobis iſta , diſpertiri egentibus præcipit . Nos ipſos
quærit,nos deſiderat, in nobis requieſcere cupit . Accedamus ergo ad eum & copulemur in

affectu eius,& noſipſos amem⁹ & proximos,Qui diligit (inquit)proximū,filius dei vocatur. G
Qui autem è contrario odit, filius diaboli nuncupatur. Qui diligit fratrem ſuū in tranquil-
litate eſt cor eius:fratrem vero odiens tempeſtate maxima circundatus eſt . Vir benignus e-
tiam ſi patitur iniuriam,pro nihilo ducit . Iniquus etiam proximi actus contumeliam arbi-
tratur.Qui charitate plenus eſt,ſereniſſimo vultu procedit. Vir autem odio plenus ambulat
iracundus.Tu autem fili benignitati ſtude in vita tua, & proximum tuum habeto tanquam
vnum ex membris tuis.Omnem hominem iudica fratrem tuum. Memento quod vnus ar-
tifex ac verus eſt qui condidit nos , non moueas cuiquam ſcandalum in vita , & non quod
tibi vtile eſt ſed illi facito.Quod tibi accidere non vis, nec ei cupias euenire . Si eum videris
in bonis actibus conuerſantem congratulare ei , & illius gaudium tuum dicito, & ſi ali- H
quid patiatur aduerſum , compatere ei , & illius triſtitiam , tuam deputa . Omnem ma-
litiam expelle ab anima tua , & odiorum flammæ non comburent cor tuum . Con-
tra impotentem aut ſubiectum tibi noli iracundia commoueri, ſed tanquam tuum
membrum proprium eum habeto, in omnibus . Ne diligas fratrem tuum ſimulato cor-
de,nec eum labiis oſculans ex alia parte inſidias facias ei. Doloſus enim vir pacifica verba
profert ex ore,& in abdito mētis ſupplantare proximum ſuum meditatur . In his ergo ope-
ribus ad iracundiam prouocatur deus . Puritas enim quæ placet in conſpectu domini , reſ-
puit omne quicquid ſimulato corde efficitur.Tu autem omnem ſimulationem longe fac à
te,& ne cupias ſupplantare proximum tuum,neque mordere aut laniare membrum tuum. I
Quod etſi quandoque vt homo iratus fueris vltra ſolis terminum non producas iracundi-
am tuam, ſed & reconciliare ad pacem & deprime omnem furorem ab anima tua. Qui e-
nim amplectitur pacem in mentis ſuæ hoſpitio manſionem præparat Chriſto, quia Chri-
ſtus pax eſt,& in pace requieſcere cupit.Vir autem inuidus omnibus modis execratur . Vir
pacificus in trāquillitate eſt ſemper cor eius.Inuidus autem ſimilis naui cum iactatur à flu-
ctibus maris . Homo pacificus ſecuram poſſidet mentem . Inuidus autem in perturbatione
eſt ſemper,qui autem ſectatur pacem tutus eſt ſemper vndique ac munitus.Nam inuidus vt
lupus rapax inſanit inaniter. Pacificus eſt vt vinea honeſta abundans fructu copioſo. Inui-
di autem opus indigentia ac miſeria detinetur , & quantum pacificus gaudens in domino K
delectatur,tantum inuidus tabeſcens ad nihilum redigitur.Ex abundantia læticiæ pacificus
homo dinoſcitur . Ex vultu marcido & furore pleno inuidus demonſtratur , pacificus ho-
mo conſortium angelorum merebitur, Inuidus homo particeps dæmoniorum efficitur , &
ſicut pax ſecreta mentis illuminat:ita inuidia occulta cordis obcæcat . Pax enim effugat &
perturbat omnem diſcordiam.Inuidia autem iracundiam cumulat , à ſplendore autem pa-
cis effugatur omnis caligo,& vbi obſederit inuidia,ibi obſcuritas & exteriores tenebræ. Se-
ctare ergo fili deſiderabile nomen pacis, vt fructus pacis poſſis acquirere , & execrare inui-
diam ne malorum fructibus replearis. Rationabile namque animal creauit te deus vt poſſis
diſcernere inter bonum & malum,vt quæ ſint optima eligas & inutilia reſpuas,omnia exa- L
mines,quæ ſint bona teneas,ab omni ſpecie mala abſtineas. Fili patientiam arripe , quia
maxima virtus animæ,vt velociter ad ſublimitatem perfectionis poſſis aſcendere.Retribu-
tionem patientiæ tuæ ne quęras ab homine , vt in futuro poſſis accipere ab æterno domino
æternam retributionem.Patientia grandis eſt medela animæ. Impatientia autem eſt perni-
cies cordis.Per patientiam enim expectatur futurorum bonorum ſpes , & quod non vide-
tur,quaſi quod videtur amplectitur.Aſtute in omnibus te ſerua fili, vt videas dominum in
gloria conſiſtentem.Ab omni pollutione mundum ſit cor tuum:& ne des inimico aditum
eundi ad te.Ab aſpectu nephando auerte oculos tuos:& ne delecteris pulchrarum vultibus
fœminarum,ne per talem oblectationem vltima exoluas ſupplicia . Memento cui dedicaſti M
membra tua,& ne commiſceas illa meretricibus.Reflecte amorem ab amore mulieris , ne-
que ab amore domini & amor excludat.Noli minima contemnere,ne paulatim diffluas in
malo.Non te ſimules ſimpliciter accedere ad virginum domus , nec velis cum eis vti lon-
gis & otioſiſſimis fabulis , ne per plurimas ſermocinationes, vtrorumque mens polluatur.
Noli fili grauiter ferre ſermones meos:nec ſtultum arbitreris eloquium meum : ſed crede
mihi & gratanter accipe verba mea . Si ad fœminarum domus importunè acceſſerit cleri-
cus,vel monachus:& virgo patiatur huiuſmodi introire ad ſe, ſtatim immutant priſtinam
dignitatem:& quod domino polliciti ſunt,ſua voluntate amittunt. Nec enim poterunt hu
iuſmodi manſionem in ſe domino præparare : ſed deſolabuntur vt lignum aridum . Nun-
quid

A quid virginitatem dominus ab aliquo extorquet inuite? Hoc enim munus volũtarie Chriſto offertur in propria voluntate, nec enim licitum eſt prophanari aliquid quod domino promiſſum. Non peccabis homo ſi non voueris votum, ſi enim vouiſti, iam ne facias moram reddere illud, quod dominus quaſi ſuum requirit illud à te, nec pollutione vult miſceri membra tua, quæ ſibi iam dedicata ſunt. Vide ergo ne te ſeducat corporis pulchritudo, & decorem animæ tuæ amittas. Nec improbo oculo tuo intuearis ſpeciem mulieris, ne intret mors per feneſtras tuas. Non aperias aures tuas ad perficienda verba earum: nec concupiſcas nequitiam in anima tua. Mulieris carnem non velis tangere, ne per tactum eius inflammetur cor tuum & ſpiritu tuo labaris in perditionem. Sicut enim fœnum proximans igni comburitur: ita qui tangit mulieris carnem, non euadit ſine damno animæ ſuæ, & licet cor
B pore caſtus euaſerit, mente tamen & corde corruptus abſcedit. Dic mihi quæſo fili, quid ſunt profectus animæ? amare carnis pulchritudinem? Nonne ſicut fœnum cùm à feruore æſtatis percuſſum fuerit, areſcit, & paulatim priſtinum decorem amittit: Similis eſt etiam ſpecies humanæ naturæ, ſuccedẽte ſibi ſenectute omnis decor priſtinus deperit: & quos in amorem ſui antea concitabat, poſtmodum odio eorum efficietur. Nam cum interuenerit mors, tunc penitus omnis pulchritudo delebitur, & tunc cognoſces quia vanitas quod antè inaniter diligebas. Cum videris totum corpus in tumorem & fœtorem eſſe conuerſum, nõne intuens maximo horrore concuteris? Nonne claudis nares tuas? non ſuſtinens fœtorem duriſſimum? Vbi eſt poſtmodum omnis illa oblectatio? Require ſi eſt aliquod priſtini deco-
C ris veſtigium. Vbi eſt ſuauitas luxuriæ & conuiuiorum opulentia? Vbi ſunt blandimentorũ verba, quæ corda ſimplicia molliebant? Vbi ſunt ſermones dulces, qui amaritudinem amantibus infundebant? Vbi eſt immoderatus riſus & otioſus? Vbi eſt ineffrenata & inutilis omnis lætitia? velut fluxus aquæ tranſiens nuſquam comparuerunt. Hic eſt finis carnis pulchritudinis, quam amabas. Hic oblectationis terminus corporis. Reflecte igitur animum tuum ab his obſcœnis amoribus, & omnem amorem conuerte ad ſplendidiſſimam pulchritudinem Chriſti, vt radij fulgoris eius illuſtrent cor tuum, & omnis obſcuritas caliginis expelletur à te. Hæc pulchritudo diligenda eſt fili, quæ lætitiam ſpiritualem amantibus conſueuit infundere. Hic decor omnibus modis amplectendus eſt vnde nobis ſerenitas tranquillitatis adquiritur. Deuitemus pernicioſas pulchritudines, ne omniũ malorum genera in nos
D irrogentur. Multi enim admirãtes mulierum ſpecies à veritatis via naufragauerunt. Pleriq; ornamentis earum oblectati, perniciem animarum ſuarum perpeſſi ſunt, & à perfectionis faſtigio in profundum inferni demerſi ſunt. Caueto ergo fili ſpecies per quas plurimos cernis periſſe, quæſo ne bibas poculum, vnde multos perſpicis interiſſe. Ne percipias cibum quem edi in aliorum perniciem videris. Ne incedas iterum, quo naufragium perpeſſi ſunt plurimi. Deuita laqueos, per quos captos cæteros cenſeris. Poſtula tibi à domino cor prudens & peruigilem ſenſum vt non ignores fraudes & aſtutias inimici, & in retia eius non incidat pes tuus. Sapiens vir non corporis decorem deſiderat, ſed animæ. Incipiens homo ſpeciem in carnalibus ornamentis amplectitur, ſapiens vir comptam mulierem reſpuit. Stultus vero cõ
E cupiſcens eam miſerabiliter ſupplantabitur. Vir prudens ab imprudente fœmina auertit oculos ſuos. Luxurioſus autem vir intuens eam ſoluetur vt cera à facie ignis, tu autem caue omnibus modis ſpecies pernicioſas ac falſas pulchritudines quia deturpatur anima ſi earũ decorem attendas. Chriſtus non in corporis decore, ſed in animę delectatur. Illa ergo dilige fili, in quibus delectatur Chriſtus: & ne pecuniarum cupiditati te ſubiicias. Ab omni auaritia declina cor tuum vt non condemneris, ſicut adulter & idolorum cultor. Noli amare mammona, ne offendas ei cui membra tua & mentem pariter dedicaſti. Ne petas ea quæ te auocant & ſeparant à domino. Noli diligere opes terrenas ne amittas cœleſtes. Multi cupientes
F aliena & à ſuis priuati ſunt. Alienatę ſunt à nobis ſeculi huius facultates: noſtra autẽ poſſeſſio regnum cœlorum eſt. Noli appetere aliena, ne à tuis fias extraneus. Quotidianum victũ ſufficere tibi contentus eſto. Quicquid ſuperfluum eſt proiice abs te tanquam propoſiti tui impedimentum. Ne cupias fieri locuples, ne in tentationes incidas, & in laqueos diaboli. Caueto auaritiam: quia radix omnium malorum ab Apoſtolo nominata eſt. Pecuniarũ cupidus iam animam ſuam venalem habet. Si enim inuenerit tempus, pro nihilo perpetrabit homicidium: & ſicut qui effundit aquam ſuper terram, ita eſt ei effundere ſanguinem proximi ſui. Pleriq; per auaritiæ ardorem in mortis periculum inciderũt. Propter auaritiam Saül alienus à dño effectus eſt, & ad extremũ de culmine regali expulſus eſt & ab inimicis ſuis perẽpt⁹ eſt.

Et

Et Achab propter auaritiam inuaſit vineam Naboth:& huius rei gratia , in prȩlio vulnera- G
tus defunctus eſt.Dominus noſter & ſaluator à corde Phariſęorum volebat pecuniarum a-
morem excludere:ſed quia illi erant cupidiſſimi,ſalutaria eius monita deridebant. Nam &
illum diuitem cùm dominus vocans ad regna cœlorum facultates ſuas vendere præcepiſſet
auiditas intrare non permiſit.Et Iudæ pectus auaritiæ ardore exarſit , vt dominum largito-
rem ſibi cunctorum bonorum in manus traderet impiorum.Auarus enim vir inferno ſimi
lis eſt.Infernus igitur quantoſcunque deuorauerit,non dicit ſatis eſt:ſic & ſi omnes theſau-
ri terræ confluxerint in auarum,non ſatiabitur.Alienum te facito fili ab hoc vitio & volun-
tariam paupertatem libenter aſſume.Noli eſſe deſidioſus & piger,ſed labora manibus tuis,
vt habeas vnde tribuas indigenti.Secundum puſillanimitatem tuam mediocriter porrige. H
Tantum enim expetitur à te, quantum tibi fuerit creditum . Nemo enim erigit à te , quod
ipſe minime poſſides.Eleemoſyna cum iniquitate acquiſita abominatio eſt coram Chriſto,
ſed acceptum eſt illi quod fuerit fideliter acquiſitum . Fili non habet hanc artem miſericor-
diæ bonum . Sunt enim nonnulli qui diripientes aliena,præſtare ſe eleemoſynam ſimulant.
Et cum alios premunt,aliis miſereri ſe fingunt.Sed dominus non delectatur in operibus eo
rum,& ſimulationem cordis eorum execratur ac reſpuit . Tu autem licet exiguum de tuis
laboribus porrigas, hoc gratum eſt & acceptum coram domino . Nec te velis iactare , cùm
porrigis eleemoſynam indigenti,& illi cui fœneras,ne te arbitreris eſſe meliorem.Sed in o-
mnibus operibus tuis humilia te coram domino:quia non erit gratum deo,quicquid effici- I
tur cum ſuperbia.Quod autem fit humiliter , acceptum eſt ei . Fili præ omnibus humilitati
ſtude, quod eſt omni virtute ſublimius,vt ad perfectionis faſtigium poſſis cōſcēdere. Cum
iuſtæ inſtitutiones non aliter niſi per humilitatem impleantur,& multorum temporum la-
bores per ſuperbiam in nihilum deputantur.Vir humilis,deo eſt ſimilis,& in templo pecto
ris ſui geſtat eum.Superbus autem cum ſit deo odibilis,diabolo ſimilis eſt.Humilis verò li-
cet in habitu videatur viliſſimus , glorioſus eſt in virtutibus . Superbus autem homo & ſi
decorus videatur aſpectu & clarus,ſed tamen inutilem eum manifeſtant opera ipſius & per
hos inceſſus & motus dignoſcitur eius ſuperbia & ex verbis eius publicabitur leuitas ipſius.
Cupit ſemper laudari ab hominibus & virtutibus quibus alienus ſe prædicare geſtit. Non ſe K
patitur cuiquam eſſe ſubiectum,ſed ſemper primatum cupit,& ad maiorem gradum ſe co-
natur immergere.Et quod ex meritis obtinere non poteſt,ambiendo feſtinat.Ambulat ſem
per tumens,vt vter vacuus & inanis.Et ſicut nauis abſque gubernatore cum iactatur à flu-
ctibus,ita & is circunfertur inter omnes actus ſuos.Humilis è contrario reſpuit omnem ho
norem terrenum,& vltimum ſe eſſe iudicat omnibus hominibus.Nam & ſi mediocris ap-
pareat in vultu eminens apud dominum intuetur . Cum conſummauerit omnia mandata
domini,nihil ſe feciſſe teſtatur , & omnes virtutes animæ ſuæ cęlare feſtinat . Sed diuulgat
dominus omnia opera ipſius,& profert in medium & mirificat geſta ipſius , & exaltabit &
clarum faciet eum & in tempore precum ſuarum quod poſtulat impetrabit . Et tu fili cum L
acceſſeris ad precandum dominum, proſterne te humiliter in conſpectu eius , ne poſtules
quicquam quaſi ex gratia meritorum tuorum,& ſi eſt tibi etiam conſcientia boni operis a-
liqua,cela illam,vt te ſilente multipliciter & reſtituatur à deo,& peccata tua cito produc in
medium,vt deleat dominus illa,cùm confeſſus fueris ea.Nec te velis iuſtificare , cùm ad o-
randum acceſſeris,ne ſicut phariſæus ille exeas condemnatus.Memento publicani vel qua-
liter pro ſe orauerit,& æmulare eum,vt veniam peccatorum tuorum inuenias.Non clamo-
re vociferaberis eum qui occultorum eſt cognitor, ſed clamor cordis tui pulſet aures eius.
Ne longitudinem verborum protrahas ante eum , quia non in multiloquio , ſed ex mente
puriſſima placabitur dominus.In tempore orationis omnem malitiam cordis proiice abs te, M
& remitte ſi quid habes aduerſus proximum tuum. Eſt denique quoddam genus ſerpentis,
quod cum vadit ad bibendum aquam antequam accedat ad fontem euomit venenum . I-
mitare ergo huius ſerpētis aſtutiam & omne venenum amariſſimum proiice ab anima tua.
Remitte conſeruo tuo centum denarios vt tibi dimittatur debitum,decem millium talen-
torum.Et qualem cupis erga te eſſe dominum,talis eſto ipſe erga conſeruum tuum. Quod-
cunque opus inchoaueris,primo inuoca dominum & ne deſinas gratias agere cum perfece-
ris illud.Quęre dominum & inuenies eum,nec dimittas cum illum tenueris , vt copuletur
mens tua in amore eius.Hoc ſtude in vita tua vt orationem puram offeras deo . Cogitatio-
nes non conturbent cor tuum, nec in diuerſis locis vel rebus rapiatur mens tua . Memento
enim te

A enim te fili ſub domini conſpectibus ſtare, qui occulta cordis proſpicit & abdita mentium nouit. Vigilanter ergo adſiſte in conſpectu domini in tempore orationis vel pſalmorum, ne te opprimat ſomnus animæ tuæ,& ne diſſonans ſit ſenſus & lingua, ſed conſonãtia ſint, & vtraque proferant verba. Sicut impoſſibile eſt ſeruire duobus dominis,ita nec duplex oratio poterit aſcendere ad dominum,nec tibi vllum tempus fili otioſum vel vacuum tranſeat tam in diebus quàm in noctibus vigilare te conuenit, vt eminentem tentationem facilius effugere poſſis. Si enim cogitationes ſordidæ conturbauerint cor tuum, & ſi te coarctauerint,quod eſt illicitum perpetrare,per orationes ac vigilias depelluntur ab anima tua. Oratio munimentum grande eſt animæ. Per orationes puriſſimas omnia nobis quæ ſunt B vtilia tribuuntur à domino:& cuncta quæ noxia ſunt, proculdubio effugantur. In tempore pſalmodię ſapienter pſalle fili,& ſpirituales cantus vigilanter cane coram domino, vt virtutem pſalmorum facilius poſſis acquirere. Omnis nanque duritia cordis, eorum dulcedine molliatur,tunc dulces habens fauces,gaudẽſque cantabis: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua domine,ſuper mel & fauum ori meo. Sed non poteris ſentire hanc dulcedinem, niſi cum ſumma vigilantia ac ſapientia cantaueris. Fauces enim (inquit) eſcam guſtabunt, ſenſus autem verba diſcernit.Sicut enim ex carnalibus eſcis alitur caro, ita ex diuinis eloquiis interior homo paſcitur ac nutritur. Sed in his omnibus vigiliis ſanctis indiges fili. Hæ ſunt nanque vigiliæ inutiles,per quas læditur,& deperit anima,cùm vigilauerit quis cir C ca cogitationes turpiſſimas,vel ad gerendum contrarium aliquid vel ad perpetrandum facinus. Sed tu talibus inſiſte vigiliis, vt poſſis effici ſanctus in omnibus actibus & moribus tuis. Conuenit te vigilare, nequando opreſſus ſummo placere hominibus geſtias. Præter quàm domino ſoli ne ſtudeas placere alteri.In omne opus quod cogitas facere,cogita dominum primum:& ſi ſecundum dominum eſt, quod cogitas,diligenter examina. Et ſi eſt rectum coram deo,perfice illud.Si verò aduerſum fuerit repertum, amputa illud ab anima tua. Quotidie actus tuos diſcute curioſius & ſi te peccatis obnoxium cenſeris ad pœnitentiam cito confuge. Nolo vt protrahas peccatum tuum de die in diem: ſed ſi quid cogitaueris male,in deo pœnitentiam age:& velociter de corde tuo ſeca illud.Ne velis dicere non D eſt grande hoc facinus quod cogitaui tantummodo,quia in conſpectu domini manifeſta & aperta ſunt omnia,Ne vt ſpinas ac tribulos in te creſcere ſinas cogitationes malas,neq; tanquam minima negligas ea,qui enim ſpernit minima,paulatim defluet.Noli ſpernere morſum ſerpentis,ne venenum eius conſpergatur in cor tuum.Abſcide virgulta ſpinarum de agro cordis tui,ne defingant in te altas radices.Scito quod cor tuum ager eſt domini,excole eum cœleſtibus diſciplinis,& non ſinas zizania ſeminari. Si igitur taliter vigilaueris, facile poteris aſcendere ad perfectionem.Ad vigilandum autem multum ieiunium proderit. Sicut enim miles plurimo onere prægrauatus præpeditur,ita monachus ad vigilias cum eſcarum largitate torpeſcit. Non enim poſſumus vigilare cum fuerit dapibus venter noſter o-E nuſtus,ſed oppreſſi ſomno,vigiliarum fructus amittimus,& maximum detrimẽtum animę noſtræ acquirimus.Vigiliis ergo copula ieiunium,vt cunctis animæ virtutibus florere poſſis,& caro tua ſubiecta ſit animæ tuæ,& ancilla tua famuletur dominæ ſuæ. Ne præbeas vires corpori tuo,ne bellum aduerſus ſpiritum exerceat, ſed ſemper ſubiecta ſit caro ſpiritui, & obtemperet iuſſis ſpiritus. Noli incraſſare ancillam tuam, ne contemptui habeat dominam ſuam,ſed & in omnibus eius obſequiis mancipetur.Sicut enim equis ſunt frena impoſita,ita ieiuniorum frena imponamus corpori noſtro.Nam quemadmodum auriga ſi equorum frena laxauerit,rapidiſſimo curſu cum eo in præcipitia deferuntur,ita & anima ſi corpori ſuo non impoſuerit frenum,vterque ad inferni præcipitia deuoluuntur. Eſto peritiſſi-F mus auriga corpori tuo, vt per tramitem rectam poſſis pergere viam. Eſcæ enim plurimæ non ſolum animam,ſed & corpus noſtrum plurimum lædunt.Sæpe enim per ciborum auiditatem ſtomachi franguntur vires, necnon abundantiam ſanguinis & cholerarum ægritudines plurimas per eſcarum largitatem perpetimur.Sicut enim iſta animæ & corpori cõtraria,ita medelæ ſunt vtriuſque temperata ieiunia.Quantum vero poſſumus, mundi delitias & ciborum opulentiam fugiamus, ne quando cruciati in flamma guttam aquæ quæramus, nec refrigerium conſequamur. Fugiamus ebrietatem, ne in retia luxuriæ incurramus.Vinum enim nobis dominus ad lætitiam cordis non ad ebrietatem creauit,non quantum gula exigit, ſed quantum naturæ imbecillitas poſtulat. Et apoſtolus Timotheo modico præcipit vti vino: & hoc propter dolorem ſtomachi & propter eius frequentiſſimas infirmitates

firmitates.Ne igitur nos quod ad medelã corporis noſtri tributum eſt,ad perniciem deputemus.Plurimi nanque maximam per vinum debilitatem contraxerunt,nec potuerũt cõſequi priſtinam dignitatem qui primũ gulæ non temperauerunt ardorem.Pleriq; per vinũ homicidiũ perpetrauerunt,nec ipſi mortem recuſauerũt. Alij per vinum à dæmonibus capti ſunt, nec eſt aliud ebrietas quàm manifeſtiſſimus dæmon . Ebrioſus putat ſe boni aliquid agere cũ per præcipitia deuolutus fuerit. Per vinolentiã armatur os ad maledicta , & cõuitia proximorum & immutatur mens,& lingua balbutit.Quæſo quid minus habeatur quàm dęmoniumꝛhuiuſmodi enim vir cum ſe putat bibere, bibitur. Sicut enim piſcis cùm auidis faucibus properat vt glutiat eſcam,& repente hamum inter fauces reperit hoſtem : vel ſicut aues cum per eſcã capiuntur in retibus,ita ebrioſus intra ſe vinum ſuſcipit inimicum,quod intra eũ morans impellit ſe ad omne opus fœdiſſimum.Homo rationabilis ab irrationabili beſtia capitur: tu autem in omnibus exhibe te ſobriũ, vt te ſobrietas in omnibus caſtum exhibeat. Sed caueto hoc fili , ne per ciborum abſtinentiam mergaris in ſuperbiam , & ne infleris aduerſus eos qui ieiunij tui menſuram non valent obtinere , ne quando videaris eſcis carnalibus abſtinere,& viciis pectus tuum replere.Grandis nanque eſt confuſio animæ,quæ cum ſibi ſubiecerit carnem,ipſa fit ſubiecta vitiis.Quid prodeſt ventrem ab eſcis vacare,& animã paſſionibus obruere , vel carnis amorem vincere , & in corde liuoris ſtimulos machinari. Verus enim continens tam à corporis quàm animæ ſe paſſionibus abſtinet, quia in vtriſque ſubſtantiis homo conſtare videtur . Nulla eſt enim perfectio in vna parte eſſe ſublimem, in alia eſſe proſtratum:in vna parte fulgere , & in alia vitiorum caligine occupari . Qui enim caſtus cupit eſſe corpore , caſtus debet perſeuerare & ſpiritu : quia nihil proderit caſtum eſſe corpore & mente corruptum.Ciuitas ſi fuerit forti compage ſolidata in ſe, ex alia vero deſtructa,aditum ad ſe hoſti præbebit. Et nauis ſi fuerit forti compage ſolidata , & vnam in ſe tabulam habuerit perforatam,repleta aquarum fluctibus mergetur in profundum . Verus enim continens, cuncta quę vana ſunt ſpernit nec vllam gloriam ſectatur humanam : furorẽ iracundiæ reprimit,exercitationem deſpicit, potius ſuſtinet detrimentum , quàm diſſoluat vinculum charitatis.Non detrahit cito proximo,nec libenter audit detrahẽtem. Cupit ſemper declinare à vitiis , & ad virtutes animæ ſemetipſum inſtigat. Talem te & tu exhibe fili cùm velis exercere ieiunium,& cùm te abſtinueris,abſtine & linguam tuam ab illicitis verbis.Omnem blaſphemiam longe fac à te,nec ſuperflui ſermones procedant de ore tuo : quia & pro otioſis verbis in die iudicij reddituri ſumus rationem.Nec ad maledicendum quempiam aſueſcas linguam tuam,quæ ad benedicendum & ad laudandum dominum creata eſt. De quibus ignoras rebus in conuentu noli proferre ſermonem, ſed opportuna verba procedant à te,cùm opportunum tempus inueneris , vt te audientibus cunctis gratiam præbeant. Ab omni vaniloquio tempera linguam tuam, ne quando qui audiãt,horreſcentes obturent aures ſuas,& ſit tibi confuſio coram omnibus.De quibus moleſtiam non pateris, noli contendere acriter,nec te conſueſcas conſuetudine peſſima,quia mos qui longo vſu fuerit confirmatus non paruo labore vitatur.Noli diſſolutis labiis riſum proferre : amentia nanque eſt cum ſtrepitu ridere , ſed ſubridendo tantummodo mentis lætitiam indica, nec in modum paruuli iocari velis aſſiduè : quia non conuenit ei qui ad perfectionem nititur iocari vt paruulus.Eſto in malitia paruulus,& vir perfectus in ſenſu.In quibuſdam te exhibe ſenem,& in quibuſdam te exhibe paruulũ.Paruuli nanque eſt ludere, perfecti vero viri lugere : ſed præſens luctus lætitiam generat ſempiternam. Iocus autem remiſſam efficit animam , & negligentem erga dei præcepta,nec delicta ſua poteſt ad memoriam reuocare . Sed obliuiſcẽs ea non ſe inſtigat ad pœnitentiam, & ita paulatim ab omnibus bonis priuabitur. Nullum enim habet acceſſum cordis compunctio , vbi fuerit immoderatus riſus ac iocus . Vbi vero fuerint lachrymæ,ibi ſpiritualis ignis accenditur,qui ſecreta mentis illuminat,& vitia cuncta exurit. Tunc auiditate cœleſti anima flagrans,Chriſti amori copulatur,cum in terris degens de cœleſtibus & ſupernis iugiter meditatur calcat ſæculi voluptates,& ad præmia ſe futura extendit,nec vlla ſeculi cura ab amore eam ſegregat Chriſti, ſed vt figura quædam inter homines verſari videtur,& tota eius conuerſatio de cœleſtibus intelligitur.Mors illi præſens tanquam vita ipſa eſt dulcis . Cupit diſſolui,& eſſe cum Chriſto, quem in carne viuens intra ſuum portauerit templum . Vide ergo quantum lucrum adferant fletus & lachrymæ, & quantam perniciem præbet riſus ac iocus.Qui enim ridere hic delectatur,poſtmodum flebit amarè:qui autem hic lugere voluerit,gaudebit in poſterum.Nam & ſaluator noſter beatos

A tos appellat lugentes,& qui nunc lætantur,flere eos dicit in nouiſſimo.Non te ergo delectet pueriliſ iocus,ſed lectionum ſpiritualium cantus.Non te ſoluant in riſum verba inania,ſed proferant ex te gaudij riſum perfectorum virorum virtutes, vt ad eorum ſpectaculum vitã tuam moreſq; componas.Perfectus enim ille dicitur nõ qui in ętate,ſed qui in ſenſu ſemper perfectus,non enim tibi obeſt puerilis ætas,ſi fueris mente perfectus: nec ſenilis tibi proderit ætas, ſi fueris puer ſenſibus. Nam & Dauid cum puer eſſet, & perfectum cor haberet in domino,in regem electus eſt. Et Saül cum ſenili ætate eſſet perfectus, quia in ſe malitiam perfectam habuit,de culmine regali expulſus eſt.Vetuſtiſſimi iam erant presbyteri, qui Suſannam violare conati ſunt:quos Daniel adhuc paruulus detecto eorum ſcelere condemna

B uit:Et dominus noſter ingreſſus Hieroſolymã à paruulis collaudatur. Nam & arbor licet ſit multorum annorum,ſi fuerit infructuoſa abſciditur:ſi autem nouella fuerit fertilis, colitur vt magis proferat fructus.Perfectorum verò virorum conſortio fruere, & contubernio abſtinentium delectetur anima tua,& à colloquiis eorum ne auertas aurem tuam, verba enim vitæ ſunt verba eorum: & incolumitas animæ iis qui ea libenter attendunt. Sicut enim ſol oriens effugat caliginem, ita ſanctorum doctrina à ſenſibus tuis expellit tenebras. Talium virorum quæſo ne deuites conſortia,vt eorum monitionibus mens tua erigatur ad cœlum, & fluxam ſeculi gloriam pro nihilo poſſis deſpicere, & virtutes animæ haurient ſenſus tui. Deuita viros,quos erga mandata dei vides negligentes quia mortui ſunt virtutibus, & vi-

C dentur viuere paſſionibus,quia lætantur in propriis voluntatibus, & gaudio carent diuino. Cum huiuſmodi viris nec ſit tibi vlla commixtio,nec velis cum eis ſermocinari aſſidue,niſi poteris ſolummodo ab erroris itinere reuocare eos. Cæterum ſi non vales, deuita vt publicum hoſtem,ſæpe enim per vnam ouem morbidam grex totus polluitur, & modica pars fellis magnam dulcedinem in amaritudinem vertit. A tali enim fermento dominus tibi attendere præcipit.Fermentum hoc doctrina nequiſſimorum hominum doctrina intelligitur:nam etſi in habitu quis videatur eſſe clarus & nobilis,non tantum ex verbis,ſed ex fructibus homo comprobatur. Denique quia plurimi callide vitia ſua cælare feſtinant & apud quoſdam videntur eſſe mirabiles,ſed floribus amiſſis fructus qualis eſt oſtenditur.Cum ve-

D rò intra ſinum ſuum ſerpentem ſeruauerunt,à tactu morſu eius intumeſcunt,& palam omnibus veniet,quia nihil occultum eſt,quod non reuelabitur. Si quis tibi intulerit mala, ne velis iraſci ei,aut retribuere illi,etiam ſi poſſis:ſed dole potius pro eo quia dominus iraſcitur ei.Qui enim patienter pertulerit mala in futuro coronabitur, qui vero intulerit mala in die mala vt reus damnabitur, nec pro carnalibus damnis frangatur animus tuus, nec vigorem patientiæ tuæ res emolliant caducæ,ſed time potius damnum, ſi à propoſito tuo retardaueris & quando te peccatis obnoxium ſenſeris, ad pœnitentiam cito conuerti ne confundaris. qui enim hic pœnituerit,in nouiſſimo non pœnitebit. Clementer enim dominus ad pœnitẽtiam confugientes ſuſcipit. Et ne miſericordia domini fretus peccatis peccata adiicias. Ne velis dicere,donec viget ætas mea, carnis concupiſcentiam exercebo, & poſtremo in ſene-

E ctute malorum meorum pœnitentiam geram, pius nanque eſt dominus & multum miſericors,nec vltra facinorũ meorum memorabitur.Noli taliter fili cogitare quia ſumma ſtultitia eſt,hoc in mente apud dominum concipere, cum & impium ſit talem licentiam à deo expectare quempiam. Noli inquam ſic cogitare cum neſcis qua die moriturus ſis, quis enim nouit hominum diem exitus ſui,non enim omnes in ſenectute priuabuntur hac luce: ſed in diuerſis ætatibus de hoc mundo migrabunt,& in quibus actibus vocabitur homo, in iiſdem neceſſe eſt reddere rationem: nemo enim in inferno confitebitur domino. Sed nec tu cuncteris ad pœnitentiam conuerti.Semper ante oculos tuos verſetur vltimus dies, cum enim diluculo ſurrexeris,ad veſperum te ambigas peruenire, & cum in lectulũ ad quieſcen-

F dum membra tua poſueris,noli confidere de lucis aduentu,vt facilius te poſſis refrenare ab omnibus vitiis. Semper cor tuum promiſſa cœleſtia meditetur,vt ipſa te ad virtutis viam prouocent.Eſto natura talis in operibus bonis qualis es futurus poſt modum. Omnia terrena quæ poſſides in cœleſtes manſiones transfer, vt cum illuc fueris profectus fruaris bonis cœleſtibus.Bonorum operum ſumptus tibi in itinere præpara,vt incunctanter libentérque cùm vocatus fueris, pergas ad dominum tunc cùm carnis vinculo anima tua abſoluta fuerit,mox in occurſum tuum angelorum chorus occurret.Omne ſanctorum agmen in tuis miſcebitur complexibus,& te ad adorandum verum iudicem perducent. Tunc tibi ſit pax per gyrum & ſumma ſecuritas,nec timebis vltra iacula ignita diaboli. Non tibi terrorem incutiet

tiet

tiet barbarorum immanitas,nec formidabis hoſtes ferociſſimos, qui cupiunt animas iacu- G
lari non corpora, non ferrum,non ignem,non faciem truculentam tortorum,non famem, non ſitim,nec vllam ægritudinem carnis,nec metues inuidiam hominum,nec inſidias, malignorum,nec verba venenata mulierum luparum , nec vltro aduerſabitur caro contra ſpiritum tuum,non timebis periculum maris nec vllos caſus aduerſos:ſed hæc omnia ſedabūtur.Cum anima tua abiecerit ſarcinam carnis , tunc ſpiritus ſanctus tribuet tibi in cœleſtibus manſionem , cui paulo antè intra corporis tui hoſpitum feceras manſionem, & lætus gaudenſque expectabis diem iudicij futuri,in quo ſingulorum animæ recipient merita pro ſuis operibus, & fruſtra tunc peccatores & impij pœnitebunt, fornicatores & adulteri vlulabunt,nec vllam requiem poterunt æternam inuenire . Rapaces & auari flebunt amariter, H
nec malorum ſuorum veniam conſequentur , in luctu maximo detinebuntur . Omnes qui carnis ſuæ voluntates conſecuti ſunt,in mœrore & fletu maximo in ſempiternū erunt.Quia vitiis & paſſionibus ſeruierunt.Et cum hi omnes pro ſuis criminibus gehennæ ignibus mancipentur,iuſtis ſempiterna præmia tribuentur à domino,quæ oculus non vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcendit,quæ præparauit dominus diligentibus ſe.

FINIS.

Gregorij Nazianzeni theologi ORATIO FVNEBRIS IN LAVDEM *Baſilij Magni dicta, Bilibaldo Pirckheymhero, interprete.* I

QVVM Baſilius Magnus ſemper nobis ſermonum argumenta præſtiterit,plus enim meis celebratus eſt orationibus,quàm nemo vnquam K
propriis:reſtabat,vt nunc quoque ſeipſum in argumentum certaminis exhiberet maximum,iis qui eloquentiæ operam impendunt , arbitror autem , ſi quis in vi dicendi experientiam facere , deinde illam vel mediocriter expendere , ac vnum ex omnibus ſibi argumentum proponere voluerit,non ſecus ac pictores tabulas exemplares, ſolum hoc tanquam ſermone dignum ſumpturum,ac præ cunctis aliis electurum:tantum opus eſt de laude viri huius dicere,non ſolum nobis qui iam pridem omni dicendi gloriæ renunciauimus,ſed iis etiam,quibus oratio vita eſt,& qui hoc vnum ac ſolum curant,vt talibus excellant argumentis . Sic ita de his ſentio , & vt L
mihi perſuadeo admodum recte . Cæterum ſi nunc ſermonibus haud vtar , ignoro ad quid aliud illis dehinc vti debeam , aut qua re mihiipſi plus gratificari poſſim , ſiue laudatoribus virtutis,vel ſermonibus ipſis,quàm vt virum hunc admirer.Proinde ſatis mihi erit , ſi debitum hoc tantum delibauero . Debitum enim eſt bonis , ac ſi quid aliud , inter alia de ſermone ſermo,illis enim pariter ad voluptatem cedit , obitèrque adhortatio fit ad virtutem: quorum enim laudes noui,horum & manifeſte retributiones eſſe ſcio.In nulla igitur re ex omnibus accidit vt non ſint omnium.At in ſermonibus vtrinque res ſe male habet , ſiue ad dignitatem prope accedant,ac vim ſuam oſtendant:ſeu plurimum deſtituant,quod omnino neceſſe eſt accidere iis,qui virum hunc laudant, vt re ipſa ſe victos demonſtrent , inſu- M
per eum quem laudandum ſuſceperunt,ſermonis vi præſtantiorem eſſe fateantur. Quæ igitur me ad dicendum perpulere,& ad hoc deduxere certamen,hæc ſunt. Proinde nemo miretur,ſi ego poſt tanti temporis interuallum,ac poſt tot laudatores,qui illum publice ornarunt ac priuatim,hoc fungor officio. Anima enim diuina , & in omnibus mihi tam nunc, quàm prius veneranda, ignoſcet . Quemadmodum igitur quum adhuc nobiſcum ageret, multa meorum meliori omnino termino,& amicitiæ lege emendabat (haud enim me dicere pudet , quod omnibus virtutis lex erat) ita nunc poſtquam ſuper nos euaſit nobis parcet,parcent & vnà feruentiores è vobis viri huius laudatores , ſi ſaltem alius feruentior eſt alio.

A alio. Nec hi ſolum, verum omnes qui in laude hominis pares ſunt honore. Non enim ob negligentiam id quod decuiſſet eſt obmiſſum, nunquam enim tam negligentes, vel in virtutis, vel amicitiæ erimus officio, neque aliis potius laudem conuenire quam nobis putabimus. Verum ſub initium loqui cunctabar, dicatur enim veritas, quemadmodum ij, qui ad ſacra accedunt, prius quam auditu & mente ſint purgati. Deinde non ignoratis (ad memoriam enim pariter reducam) quantum interim dum veritatis ſermonem exercui, ſim periclitatus, bene coactus, & ſecundum deum forte peregrinus effectus: & neque ex ſententia generoſi illius veritatis pugilis, ac nihil aliud ſpirantis quàm ſermonem pium, & orbis totius ſalutem. In iis enim quæ ad corpus pertinent nequaquam fortaſſis confidendum eſſe dicere oportet, viro generoſo, & qui ſupra corpus eſt, priuſquàm hinc tranſmigrauerit, & qui penitus nihili facit animæ bona, quæ à vinculis coerceri poſſunt: & ita hic ſiſtantur, quæ ad reſ-
B ponſionem ſpectant. Non enim, vt arbitror, opus eſt vt prolixiores de illa fiant ſermones, præcipue apud eos, qui manifeſte noſtra cognoſcunt. Ac ideo iam ad laudem ipſam eſt accedendum, ſermoni verò deum illius præpono, ne virum laudibus meis afficiam iniuria, néve multum diuerſe ab aliis incedam. Tametſi omnes fortaſſis deficiemus, quemadmodum ij, qui cœlum & ſolis intuentur radios. Proinde ſi illum viderem genere, & iis quæ ex genere ſunt gloriari, aut omnino re aliqua parua, & iis quibus in terram reſpicientes extolli ſolent, alius vtique heroum videretur catalogus, ſi ea recenſere vellemus, quæ de illo temporum afferre poſſemus ſerie. Imò nec hiſtoriis concederemus, vt plus quam nos haberent, ſed &
C in eo planè præſtaremus, quod eum nec fictionibus aut fabulis, ſed rebus ipſis, quarum mihi teſtes exiſtunt, ornaremus. Siquidem multas nobis de eo Pontus ob patrem ſuppeditat narrationes, miraculáque nequaquam priſcis inferiora. Multas etiam ſolum meum patrium, veneranda Cappadocia, non minus iuuentutis altrix, quàm equorum generoſorum procreatrix. Vnde nos generi paterno conferimus maternum. Sanè quinam numeroſioribus, aut maioribus ornati fuere præfecturis, adminiſtrationibúſque publicis? quinam in aulis regiis potentia plus floruerunt, & opulentia, necnon throni ſublimitate, honoréque populari, ac ſermonum ſplendore? quæ cuncta ſi vellemus, recenſere poſſemus. Siquidem nil eſſent Pelopidæ, & Cecropidæ, necnõ Alcmeones, Aeacidæ, & Heraclidæ, & quibus nil eſt ſu-
D blimius. Qui quum nihil ex domeſticis manifeſti, quod referre poſſent haberent, ad obſcuriora confugerunt, dæmonibus quibuſdam, ac deis, necnon fabulis progenitores infamantes. Quorum venuſtiſſima fuere incredenda, planéque credentium iniuria. Cæterum poſtquam nobis ſermo de viro eſt, qui dignum eſſe duxit vt nobilitatis ſecundum virum iudicaretur, & nequaquam deceat, vt formæ & colores ex ſe ipſis cenſeantur, aut equi generoſiſſimi, vel abiectiſſimi: vnum aut duo extraria depingemus, ex iis quæ ſub initio illi indita fuere, eáque vitæ eius peculiaria, & quibus potiſſimum in loquendo gaudebat: ſicque deinde ad ipſum conuertar. Aliis igitur aliud ſit decus, ſiue generis, ſeu rerum ſingularum, minorum, ſeu maiorum, tanquam hæreditas quædam paterna, à longe, vel proxime incipiens, ac ad po-
E ſteros ſe extendens. Baſilio verò vtriuſque generis inſignia, fuere pietas. Quod quidem nunc ſermo oſtendet. Perſequutio erat, & perſequutionum ſæuiſſima ac grauiſſima. Scietibus Maximinum dico, qui quum ex multis qui nuper fuerant pullulaſſet, omnes modeſtos fuiſſe oſtendit. Siquidem multa flagrabat audacia, & vt impietatis coronaretur potentia, ſatagebat, hanc multi ex noſtris ſuperarunt pugilibus, & ad mortem vſque decertarunt, & ante mortem parumper, ſolum tamdiu relicti, vt victoriæ ſuperuiuerent, & non vnà cum certaminibus abirent, ſed aliis reſeruarentur. Aliptæ virtutis, martyres viui, ſtatuæ ſpirantes, præconia tacita. Multis igitur enumerandis, tempus quoque illud auo Baſilij ac parentibus, qui omnem pietatis exercuerunt viam, pulchram hanc attulit coronidem. Siquidem ita erant ani-
F mati ac præparati, vt omnia facile ſuſtinerent ob quæ Chriſtus eos coronat, qui certamina, quæ pro nobis pertulit, imitantur. Quoniam verò oportebat vt certamen legitime perageretur, Lex autem martyrij perſequutis parcit & imbecillioribus, ne vltro ad agonem procedant: quum vero præſentes ſunt ne ſubterfugiant iubet. Hoc enim audaciæ, illud vero eſt ignauiæ. In hoc ideo illi honorantes legiſlatorem, quid machinantur, ſeu potius ad quid feruntur à prouidentia, quæ cuncta illorum gubernat? ad ſyluam quandam in Ponticis fugiunt montibus, ſunt autem ibi quàm plurimæ, denſæ, ac late ſe extendentes, admodum paucis fugæ vtentes comitibus, cibíque miniſtris. Alij igitur temporis admirentur longitudinem, ſiquidem vt plurimum ibi, vt aiunt, ex fuga ſunt commorati, annos circiter ſeptem,

Pontus.

Cappadocia iuuentutis & equorum altrix.

Maximinus

D paruo

paruo victu,ac tenui,vti credere par eſt,& fortuito corpora ſuſtinentes,ſub dio, in præcipitiis,frigoribus,& caloribus afflicti.Deſertum prꝑterea inhoſpitale,ab omnique communione & ſocietate humana ſeiunctum, permoleſtum fuit iis,qui olim honorati & multis ſatellitibus culti fuerant.Ego verò quod his maius eſt & mirabilius , dicere incipiam . Et nemo mihi fidem deneget,ſiue non magnum cenſeat,perſequutiones ac diſcrimina propter Chriſtum exantlata,male ſentiens,& admodum periculoſe.Deſiderabant quippiam generoſi,& quod ad voluptatem deſeruiret,temporis laborantes longitudine,& neceſſariis iam ſatiati. Nec tamen ea quæ olim Iſraël pertulerunt,quoniam minime murmuratores erant , quemadmodum illi quum in eremo poſt fugam ex Aegypto affligebantur , tanquam Aegyptus melius eis quàm deſertum fuiſſet , quoniam abunde lebetes carnibus ſuppeditaſſet plenas cum aliis quæ ibi reliquerant.Lutum enim,& laterum fictio nullius tum momenti,propter ſtultitiam,penes eos erat,ſed alia tanquam magis pia & fideliora proferebant. Nunquid ex incredendis eſt dicebant,quod cum miraculorum ſis deus,populum peregrinum & fugientem large pauiſti in deſerto,ita vt illi panem per pluuiam demitteres,& coturnice exſaturares,ac eos non ſolum neceſſariis, ſed & ſuperfluis nutrires : qui mare diuiſiſti , & ſolem firmaſti,ac flumina ſiccaſti.Sed & alia recenſebant quæ fecerat.Anima enim in talibus hiſtorias amare ſolet,& deum miraculis laudare,quàm plurimis.Ac ideo nobis cibum, dicebant, hodie largire,ac delicate nos pietatis pugiles paſce. Siquidem multæ ſunt beſtiæ, quæ diuitum effugerunt menſas: quemadmodum olim & noſtras, qui in his latitamus montibus. Multæ etiam aues comeſtibiles,ſuper nos deſiderantes volant . Ex quibus quid à te, ſolum volente,capi nequit ? talia dicebant,& venatio aderat,cibus ſpontaneus, inemptus, omnifarius.Cerui turmatim ſuper tumulis apparentes,admodum ingentes, admodum pingues, admodum prompti ad iugulationem.Solum hoc percipi nequibat,quod moleſte ferrent, ſi non celerius aduocarentur. Et hi quidem nutu trahebantur , alij autem ducebantur, quonam perſequente , aut cogente ? nemine. Quibus equis ? quibus canibus ? quo latratu ? aut clamore ? aut quibus iuuenibus venationis exitus præoccupantibus ? legibus orationis ligati,& petitionibus iuſtis.Quis talem nouit venationem,ex iis qui olim fuere , ſeu nunc ſunt. Proh miraculum,ipſi venationis erant penuarij.Quantum placebat, voluntate ſolum detinebatur.Quod verò ſuperabundabat,ſiluis ad ſecundam remittebatur menſam . Habebant igitur obſoniorum artifices frugales, cœnam decentem , conuiuæ grati , præambulum iam ſperatorum.Miraculum præſens,ob quod ad certamen,pro quo hæc ſuſtinebant,promptiores fiebant.Et hæ meæ ſunt narrationes . Tu verò tuos mihi recenſe venatores, Oriones, & Actæones,venatores infœlices,perſequutor meus,qui fabulas miraris , & ceruã pro virgine ſuppoſitam,ſi tibi aliquid tanti eſt ad contentionem,etiam ſi cõcedamus,nequaquam fabulam eſſe quæ narratur,quẽadmodum ſermonis reliqua & valde turpia.Quid enim opus erat retributione,ſi virgo ſaluata erat,vt hoſpitum doceretur cædes,& inhumanitas pro humanitatis diſceretur retributione.Et hoc quidem tale,ex multis vnum, & pro multis , vt meus eſt ſermo.Et illud percurri,non vt Baſilio aliquid gloriæ adderem, nequaquam enim mare indiget fluminibus,vt in illud exonerent,licet multa influant ac magna . Neque vt aliquid afferrem laudis ei qui nunc celebratur, ſed vt oſtenderem , quæ nam illi ab initio affuerint, & ad quale exemplum reſpiciẽs,tantum præcelluerit.Etenim ſi magnum eſt aliis,vt aliquid à maioribus ad gloriæ accipiant ſplendorem,longe maius eſt illi,vt maioribus à ſe ipſo aliquid addat,non ſecus ac fluuius currẽs.Cꝑterum de cognatione maiorum,nõ minus ſecundum virtutis quàm corporis comparationem , multa quidem & alia extant indicia , veluti pauperum ſuſtentatio,hoſpitum exceptio, animæ per temperantiam purgatio , facultatum portio deo conſecrata.Res cui nondum tunc multi ſtudebant,quemadmodum nunc ex primis auctum & honoratum eſt exemplis . Necnon alia quæ Ponto & Cappadocibus impenſa,ſatis ad multorum aures implendum forent.Mihi vero bonorũ generatio filiorum,res videtur maxima & clariſſima.Siquidem numeroſam & pulchram prolem fabulæ fortaſſis habent,nobis autem experientia hos contulit,ita factos,vt ſi & non talium eſſent parentes, ſibiipſis ſufficerent ad gloriam:talium autem exiſtentes patres, & ſi ipſi non tam clari eſſent virtute,omnes ſuperarent prolis fœlicitate.equidem vnum vel duos laude dignos naſci, naturæ quiſpiam aſcribere poſſet : at præcellentia in omnibus , manifeſte parentum laus eſt. Quinimo beatiſſimus ſacerdotum ac virginum numerus oſtendit, eos & qui nuptiali iugo ſunt alligati,nullum damnum in æquali virtutis excellentia perpeti: ſed ob vitæ potius electionem,

[Margin notes: Exo.19. (beside "melius eis quàm desertum"); Filiorum procreatio. (beside "ſa,ſatis ad multorum"); section letters G, H, I, K, L, M in right margin]

A ctionem,aut conuerſationem talia facere. Quis igitur ignorat Baſilij huius patrem, Baſiliũ magnum penes omnes nomen,qui optionem paternam eſt adſecutus (ne dicam ſolus) ac ſi quis alius inter homines: nam quum omni virtute præditus eſſet, à ſolo filio prohibitus eſt ne partes haberet primas.Quis ignorat Emmeliam, quæ ab eo quod fuit nomen eſt ſortita, aut facta quod appellata fuit. Vnde iuſte concinnitatis cognomine ornata extitit,quæ illud inter mulieres eſſe viſa eſt (vt breuiter dicam) quod ille inter viros.ac ideo ſi neceſſe fuiſſet, vt omnino mos gereretur naturæ,& is quem nunc laudamus,hominibus daretur,quemadmodum olim veterum quidam,qui à deo ob communem vtilitatem orbi ſunt conceſſi,nequaquam conueniſſet vt ex aliis potius quàm talibus naſceretur parentibus: neque vt ij ab Emmelia concinnitas vel morigera.
B alio magis quàm hoc parentes nominarentur. Cæterum quicquid ipſe recte egerit,iam enumerare incipiemus:nam poſtquã laudis primitias,lege perſuaſi diuina,quæ parentibus cunctum honorem tribuere iubet, commemorationi horum dedimus, ad illum iam tranſibimus.hoc tantum addentes, quod & omnibus vere dictum videri puto, qui illum cognorũt: nobis, quum eum laudamus,ſola eius voce opus eſſe: ipſe enim materia eſt ſplendida laudantibus,ſolúsque materia ſermonis viribus dignus. Pulchritudinem vero, fortitudinem, & ſtaturæ proceritatem, quibus multos gaudere video, laudare volentibus, & iis relinquo, qui rebus ſtudent minutis, & circum corpora volutantur: non quia is minus quàm alius quiſpiam præditus fuerit,quum adhuc iuuenis eſſet, ac nondum carnem philoſophia perdo
C muiſſet:ſed ne mihi quemadmodũ inexpertis accidat pugilibus, qui vires temere & ſuperuacaneis euacuant certaminibus,ac ideo inferiores ſuo tempore inueniuntur, in iis,ex quibus victoria acquiritur,& ob quæ coronæ pronunciantur: quæ autem arbitror, nequaquam videri ſuperuacue dici,ne oratione à ſcopo aberrem,ea quoque laudabo:arbitror igitur cunctos fateri,qui mente ſunt præditi,inſtitutionẽ diſciplinarum, primum ex bonis noſtris eſſe: non ſolum generoſiorem illam,& noſtram,quæ omnem ſermonis faſtum & contentionem deſpicit,ſoláque ſalutis & rerum intellectualium continetur pulchritudine:ſed & externam, quam chriſtiani plerique tanquam inſidiatricem ac deceptricem, & quæ à deo ſegreget deſpiciunt,male ſentientes: quemadmodum enim terra & cœlum, necnon aër,& ſimilia,non
D ideo ſunt contemnenda,quia quidam male his ſunt abuſi,pro deo ea quæ dei ſunt venerantes,Ita etiam quicquid vtilitatis ex philoſophia percipi poteſt,id omne ad vitæ vſum fructificare debemus:ita tamen vt periculum effugiamus, & nequaquam contra creatorem creaturam,iuxta inſipientes, concitemus:ſed ex opificio opificem deprehendamus, & ſicut diuinus inquit Apoſtolus, omnem intellectum Chriſto captiuemus: quemadmodum igitur ignem,& cibum, ac ferrum, necnon alia per ſeſe nec vtilia aut noxia eſſe ſcimus,ſed quemadmodum videtur vtentibus: quin ex reptilibus medicamenta etiam quædam theriacalia temperamus ad ſalutem:ita & in illis. ſiquidem indagationem & contemplationem ſuſcipimus:quum autem ad dæmones & errorem perducit,necnon perditionis profundum,con 2.Cor. 10.
E temnimus:nam licet hæc nequaquam nobis ad pietatem proſint, ex deteriori tamẽ id quod melius eſt ſeligimus:ac ſermonem noſtrum,cum illo roboramus,haud quaquam igitur diſciplinæ ſunt vituperandæ,quemadmodũ nonnullis videtur,ſed rudes & imperiti,& qui ita habent ſunt negligendi:vellent enim omnes tales,quales ipſi ſunt eſſe,quo in communi ignorantia latere & inſcitiæ argumenta effugere poſſent. Cæterum poſtquam hæc pro confeſſis habentur,age de Baſilio ipſo conſideremus.In prima itaque ætate, à magno patre, quem communem tum virtutis præceptorem Pontus elegerat, inſtitutus eſt & formatus, formatione optima & puriſſima:quam diuinus Dauid recte diurnam vocat, quoniam nocturnæ opponitur.ſub hoc igitur admirandus ille,tam vita quàm ſermone auctus in vtriſque co Pſalm. 41.
F aluit: nequaquam ob Theſſalicum antrum, tanquam virtutis officinam glorians, nec ob Centaurum quendam ſuperbum,heroum præceptorem,nec quod lepores venari, vel hinulos curſu ſuperare,aut ceruos capere ab eo didiciſſet, ſiue vt in reb⁹ bellicis fortiſſimus eſſet, aut optime equos domaret, eodem pullo & magiſtro vtens, vel ceruorum & leonum medulla,à fabularum nutriretur fictoribus:ſed diſciplinas didicit circulares, obiterq; pietatem exercuit:& vt breuiter dicã,ad futuram perfectionem, à diſciplinarum perductus eſt principio:qui enim vel vitam ſolum recte inſtituunt,aut eloquentiæ tantummodo ſtudent, ita vt alterum omittant,nihil mihi à monoculis diſtare videntur,quibus magnum eſt nocumentum,maior vero turpitudo,quum quempiam inſpiciunt,ſeu inſpiciuntur:quibus vero contingit,vt in vtriſque excellant & ſint idonei,ij illud etiam aſſequuntur, vt perfecti euadant,

& cum beatitudine viuant futura. Proinde & illud Baſilio contigit, vt ad bene viuendum domeſticum virtutis haberet exemplum, ad quod reſpiciens, confeſtim optimus euaſit: quemadmodum pullos videmus equinos, necnon vitulos, ſimul vt nati ſunt matribus ſuis alludere: eodem modo & ipſe equino quaſi hinnitu, patrem circunſiliebat, non multū ſummis virtutis moribus inferior, aut ſi mauis, quemadmodum in adumbratione picturæ, vbi mox futura pulchritudo figuræ indicatur, & ante diligentiæ tempus ea quæ diligentiæ ſunt præſignantur. Poſtquam autem abunde diſciplinis illis inſtructus fuit, ipſumq; nihil pulchri effugit, quum nec apibus cederet laborioſis, quæ ex cunctis floribus vtiliſſima colligunt, ad Cæſareenſem profectus eſt ciuitatem, quæ eo tempore diſciplinarum florebat inſtitutione: ſplendentem illam dico, & noſtram, quoniam & ipſa meorum ſermonum ductrix eſt, & inſtitutrix, ac non minus ſermonum metropolis exiſtit, quàm earum ciuitatum quæ illi ſubſunt, & ſuper quas habet poteſtatem: quam ſi quis virtute priuaret ſermonum, illi etiā quod pulcherrimum habet, & peculiariſſimum auferret: aliæ enim ciuitates, aliis exultant ornamētis, ſiue vetuſtis, aut nouis, ſecundum quod (vt arbitror) fabulis celebrantur, aut ſpectaculis: hanc autem ſermones notam reddunt, perinde ac ſigna in armis, ſiue fabulis: reliqua vero ij referant, qui virum apud eos erudiebant, & inſtitutione fruebantur: ſed qualis fuit erga præceptores? qualisq; erga coætaneos? hos quidem æquabat, illos autem omni doctrinæ genere ſuperabat, ita vt paruo tempore apud omnes laudis gloriam referret, ac tam populo quàm ciuitatis primoribus maiorem eruditionem, quàm ætatem, maioremq; morum grauitatem, quàm eruditionem oſtenderet. Rhetor inter rhetores, etiam ante thronos ſophiſticos. Philoſophus inter philoſophos, etiam ante dogmata philoſophica: & quod maximum erat, ſacerdos chriſtianus, & ante ſacerdotium etiam: tantum illi in omnibus tribuebatur ab omnibus: eloquentiæ vero ſtudium ei ſuperuacaneum erat, ex eo tamen tantum decerpſit, quantum illi ad philoſophiam noſtram opus erat, quoniam & vis huius, ad intelligendorum demonſtrationem eſt neceſſaria: ſiquidem mens, motus eſt ineffabilis torpentium: philoſophia autem ſtudium, & mundo perire, ac deo adiungi, iis qui pro infernis ſuperna commutant, inſtabilibusq; ac fluxis, ſtabilia præferunt & manentia. Inde Byzantium profectus eſt, ciuitatem Orienti præſidētem: ea enim ſophiſtis & philoſophis præcellebat clariſſimis, quorum fortiſſima quæq; ob naturam verſatilem & ingentem breui collegit tempore. Hinc ad ſermonum parentem Athenas à deo mittitur. Athenas inquam, quæ in diſciplinis pulchram habent inſatiabilitatem, mihiq; aureæ ſunt, & bonorum, ac ſi alicui alij hoſpites. hæ enim mihi virum hunc cognitum reddidere, licet nec antea ignotum: quúmq; eloquentiam quærerem, fœlicitatem retuli: & licet per modum alium, idem tamen mihi euenit quod Saul. Qui quum patris quæreret aſinos, regnum inuenit, dum præter opus deſtinatum, maius quid opere mercaretur. Sanè rectè ſermo noſter hucúſq; cucurrit, & per viam delatus eſt planam, admodúmq; facilem & regiā, in laudibus viri. Dehinc vero ignoro, qualiter ſermone vtar, aut quò me conuertam. habet enim ſermo contrarium quid nobis: deſidero enim hic poſtq̄ in hunc incidi ſermonem, ac tempus hoc nactus ſum, aliquid à me ipſo prædictis adiūgere, ac parūper narrationi immorari: vnde & quomodo, à qualiq; principio noſtra inceperit amicitia, aut ſi magis proprie loqui oportet, conſpiratio & coadunatio: nam & viſus haud facile à iucundis diuelli ſolet ſpectaculis: ſi vero violentia quadam abſtractus fuerit, iterū illac refertur: quemadmodum ſermo à narrationibus ſuauiſſimis: proinde licet magnitudinem timeam conatus, modeſte tamen, & quantum poſſibile eſt verba facere ſtudebo. Si vero alicubi ob nimium cogemur deſiderium, affectui noſtro parcendum erit, quum omnium affectuum ſit iuſtiſſimus, ac paſſionibus haud affici, damnum cenſeatur, ab iis qui pręditi ſunt mente. Habebant igitur nos Athenæ, perinde ac defluxum quendam fluuiatilem, ab vno patriæ fonte, in diuerſas diuiſos terras, ruſuſq; in vnum tanquam ex præſcripto dei motu conuenientes. Ego autem paulo prius adueneram, illeq; cōfeſtim poſt me multa & præclara ſpe exceptus: nam multorum celebrabatur linguis, prius etiam quàm veniret, ſingulisq; magnum erat, præoccupare eum cui ſtudebant, verum nil oberit, ſi ſermoni narratiunculam quandam breuem, tanquam condimentum aliquod addamus, quo ſcientibus memoriā refricemus, ignorantibus autem doctrinam impertiamur. Athenis ex iuuenibus quàm plurimi, imò modeſtiores etiam, circa ſophiſticam deſipiunt. Non ingeneroſiores ſolum, & nomine obſcuri, ſed generoſiores iam & clariores. Non ſecúſque ac multitudo inter ſe decertant, quum motibus præditi ſint iuuenilibus, & haud facile cohiberi poſſint. Ac ideo videre eſt

Marginalia: G; Cæſareæ laus.; H; I; Byzantium; K; Athenarum laus.; 1.Reg. 9.; L; M; Partes inter ſcolares Athenis.

A eſt idem illis accidere, quod & equorum ac ſpectaculorum amatoribus, in curſu equorum aduerſariorum. Saltant enim, clamant, puluerem in cœlum ſpargunt, in aurigas ſedentes aërem verberant, equos digitis tanquam flagellis cum coniungentibus coniungunt. & quum nullius ſint domini, facile inuicem concedunt, aurigas, equos, ſtationes equorum, pręfectos, ac quinam ſunt illi? vt plurimum indigentes ac pauperes, & qui nec tantum habent, vt vno ſuſtineantur die, eodem modo & ij, in his admodum pro doctoribus ſuis confligantur, & aduerſariis indignantur: quo ipſi plures exiſtant, ac doctores, quorum illi curam gerunt pręcipuam, locupletiores reddant: quæ res admodum abſurda eſt, pariter & infœlix. Præoccupantur enim ciuitates, viæ, portus, montium ſumma, campi, nouiſſima quæq;: nec quicquam
B eſt in tota Attica, aut in Græcia reliqua, quod non in partes cedat, cum incolis quàmplurimis: nam & hos ſtudiis ſuis addictos habent. Quum igitur quiſpiam in manus horum incidit exploratorum, quod vel vi accidit, vel voluntariè, hæc lex illis eſt Attica, & ludus ſerio permixtus. Primum enim hoſpitio excipitur à præoccupante aliquo, vel amico, aut cognato, ſiue patriæ eiuſdem, aut iis qui admodum in ſophiſtica præcellũt & captionibus. Idq; præcipue in honorem fit eorum, quoniam & hæc illis merces eſt, vt ſtudioſiſſimos adipiſcantur. Deinde nugis agitur, ab omni volente. Hæc vt arbitror ideo faciunt, quo faſtum eorum, qui nuper aduenerunt contundant, & ſub initium eos ſibi morigeros reddant. Alij igitur nugantur proteruius. Alij vero rationabilius, ſecundum quod plus ciuiles ſunt aut agre
C ſtes. Et res quidem illa ignorantibus timorem incutit, & immitis videtur. At præſcientibus admodum ſuauis & humana. Maior enim oſtentatio eſt quàm opus rerum de quibus concertatur. Deinde per forum ducitur cum pompa, quæ talis eſt: ij qui adoleſcentis ad balneũ ſunt præcurſores, ſeipſos in ordinem redigunt, ſecundum cognationes ſeriatim, quum vero appropinquant, multo vtuntur clamore, ſaltantq; tanquam inſanientes: iubet autem vox illa, eos non vltra progredi, ſed cõſiſtere tanquam balneum eos minime capere velit, ſimulq; portas calcibus pulſant, ſtrepitu iuuenem perterrentes, deinde ingreſſum concedentes: ita iam libertatem præſtant. Ac ex balneo honore ęqualem, & tanquam vnum ex eis ſuſcipiunt. Hocq; eis ex ludicro illo iucundiſſimum eſt, vt quàm celerrime ea quæ perturbant reconcilientur & diſſoluantur. Ego igitur tum meum ac magnum Baſilium, non ſolum ob reueren
D tiam haud deduxi, quum eum viderem moribus conſtantiorem eſſe, & ſermonibus plus idoneum: ſed & aliis qui iuuenem illum haud cognoſcebant, perſuaſi vt idem facerent. Siquidẽ à multis confeſtim habitus eſt venerabilis, auditu pręcognitus. Vnde accidit, vt ſolus ferè ex aduenis, legem illam effugerit, dignior viſus honore hoc iuuenili. Et illud amicitiæ noſtræ fuit præludium, hinc conſortij noſtri ſcintilla, ſic inuicẽ fuimus ſauciati. Inde tale quid euenit, nam nec hoc nobis eſt prætereundum. Armenios nequaquam ſimplex hominum genus eſſe inuenio, ſed admodum vafrum, & ſcopulis ſeu aris ſimile marinis: ex quibus multi eum conueniebant familiares, & ſodales quidam, etiam ob amicitiam priſtinam & paternam. ſiquidem in eodem ludo verſati fuerant literario. Accedebant igitur cum amicitiæ fictione,
E ſed inuidia, & nequaquam beneuolentia eos inſtigabat. Interrogabántq; eum cõtentioſe potius quàm rationabiliter, ac illum per primum conatum ſibi ſubiicere quærebant, ſuperiorẽ viri laudem cognoſcentes, præſentem vero honorem minime ferentes. Moleſte enim ferebãt, quum iam pridem philoſophicam ac tritam ſumpſiſſent veſtem, molliterq; ſuſurrare didiciſſent, ſi non plus hoſpite haberent ac iuuene. Ego autem nimius Athenarum amator, & vanus (ignorabam enim, quod hæc ob inuidiam fierent, ſed fictioni credebam) quum iam aures demitterent, ac tergum verterent (indigne enim ferebam Athenarum gloriam in illis diſſolui, & adeo cito cõtemni) iuuenibus opem tuli. Sermonem enim inſtauraui, & illis à me ipſo robur pręſtiti. Siquidem parua quædam additio omnia poteſt in talibus, ita vt in pugna
F ſimili, æqualia ſermoni capita conſtituat. Verum poſtquã cognoui, quid ſub diſputatione illa lateret, neque enim iam tolerabilis erat, ſed palã ſe denudabat, confeſtim immutatus fui, ac puppim cohibui, illiq; adſtiti, & victoriam in alteram partem inclinare feci. At ille confeſtim ob rẽ hanc gauiſus eſt, ſagax enim erat, ac ſi quis alius, alacritateq; repletus, vt planè Homericis verbis eum deſcribam. Sermone igitur generoſos illos exagitabat, ſyllogiſmiſq; verberans, non prius dimiſit quàm manifeſte in fugam vertiſſet, ac planè vires eorum fregiſſet. Hoc nobis amicitiæ ſecundæ, non iam ſcintilla erat, ſed ignis accenſus ſplendens & manifeſtus. Illi igitur re diſceſſere infecta, multũ ſeipſos ob temeritatem incuſantes, multúmq; mihi ob inſidias indignantes, tanquam ex profeſſo illis inimicitias indixiſſem, quas etiam pro-

Armeniorũ mores.

D iij ditionem

ditionem vocabant, non eorum ſolum,ſed & Athenarum ipſarum.Ac ita illi in tentatione G
prima ſuccubuere,&.adeo ab vno confuſi ſunt viro, vt nec amplius in futurum ſpem conci
perent meliorem.At ille(ſiquidem humanus eſt affectus,quum magna ſperantes, expeditiq;
ſperatis occurrimus, videmus autem apparentia longe opinione noſtra eſſe inferiora)triſta-
batur,affligebatur,nec habebat cur ſe ob peregrinationem ſuã laudaret,quærénsq; quod ſpe-
rauerat, Athenas,fœlicitatem vocabat inanem.Et hic in illis erat,ego vero plurimum triſti-
tiæ ei ademi.Nam ratione occurri, conſiderationibusq; virum deliniui. Et quod vere ita ſe
habebat,dicebam,nequaquam hominum mores confeſtim, ſed tempore longo, & conſue-
tudine perfectiore deprehendi,nec diſciplinas à ſcrutantibus breui cognoſci poſſe. His ver-
bis lætitiam ei reduxi,experimentumq; dedi, & accepi, ac plus illum mihi colligaui. Quum H
vero tempore procedenti deſiderium inter nos confiteremur, ac philoſophiam eſſe cui ſtu-
debamus,tum omnia iam inter nos eramus. Eadem enim domo ac menſa vtebamur, con-
tubernales, vnanimes, idem ſentientes, ſemper inter nos deſiderium feruentius & firmius
augentes.Qui enim corpora amant,quoniam fluxa ſunt,inſtar vernis diffluũt floribus.Quin
nec flamma permanet,quum materia eſt conſumpta, ſed cum illa accendente euaneſcit: ita
nec deſiderium ſubſiſtit,quum marcet feruor. Modeſti vero, & qui ſecundum deum viuũt,
poſtquam rei ſunt firmioris,ideo etiam ſtabiliores exiſtunt: ac quantum pulchritudo plus
ab eis imaginatione deprehenditur, tanto illos magis ſibi ipſi, & amatores eorum inuicem I
colligat.Et hæc de nobis lex eſt amoris. Proinde ſcio, quod temporis & menſuræ terminos
tranſgredior,& ignoro quomodo in has incidam conſiderationes. Non tamen habeo quo-
modo me à narratione contineam.Nam ſemper id quod mihi in mentem venit, neceſſariũ
videtur,ac melius quàm quod eſt obmiſſum.Quod ſi me quis violenter inde abſtraxerit, idẽ
Polypos. mihi quod polypodi accidet.Illi enim, quũ quis eos ex cauernis ſuis extrahere nititur, adeo
fixe ſaxorum adhærent concauitatibus, vt nequaq̃ inde auelli queant, niſi quid ſecum vio-
lenter abſtrahant,aut ipſi relinquant. Si igitur quiſpiam permittet, habeo quod quæro. Sin
minus,à me ipſo reprehendar. Quum igitur ita inter nos ageremus,ac in bene murato tha-
lamo aureas fundaremus ſtatuas, queadmodum Pindarus ait, ita quoq; ad vlteriora ſumus
progreſſi,deo pariter & deſiderio noſtro cooperatoribus vtẽtes.O quomodo ſine lachrymis K
harum rerum memoriam refricare poſſum? ſpe enim ducebamur pari, in re inuidia plena,
ſermonum nempe.Verum inuidia aberat,æmulatio autẽ vrgebat, certameq; ambobus erat,
non vter è nobis primas ferret partes,ſed vt illas amico concederet.Nam vt inuicem excel-
leremus proprium feceramus. Vna enim ambobus anima eſſe videbatur, duobus corpori-
bus incluſa.Proinde etſi non facile credendum ſit dicentibus,omnia ſibi cum omnibus con
uenire,nobis tamen credendum eſt, tanquam iis quibus inuicem, & inter nos recte conue-
niebat:eratq; ambobus opus vnũ,virtus,& vt ad ſpes viueremus futuras,priusq̃ abcederemus
hinc,quum ſciremus planè nos aliquando emigraturos.Ad quod reſpicientes,ac omnem vi L
tam & actionem noſtram dirigentes,ita deducebamur à mandato,virtuteq; inter nos acue-
bamus.Et niſi mihi hoc dictu nimis ſit magnum,libra inuicem eramus in qua expenditur id
quod rectum eſt ac obliquum.Cõuerſabamur autem cum amicis nequaquam improbis, ſed
modeſtiſſimis,neq; cum pugnaciſſimis,ſed cum pacificis,& cum quibus verſari conduceret,
facilius eſſe ſcientes,malitia aliorum inquinari,quàm aliis virtutem impertiri. Nam & mor
bo citius quis inficitur,quàm ſanitatem conferre poſſit.Diſciplinis vero non tam iucundiſ-
ſimis, quàm pulcherrimis gaudebamus. Siquidem hinc iuuenes ad virtutem vel vitia for-
mari contingit.Porro duæ nobis viæ cognitæ erãt, vna prior & venerabilior,alia autem ſe-
cundaria & nequaquam dignitate cum priori conferenda. Prima nos ad domos ſacras, &
doctores qui illic agebant ducebat,ſecunda autem ad magiſtros externos: reliquas volenti- M
bus reliquimus:Feſtiuitates,theatra,panegyres,conuiuia.Nihil enim honorabile cẽſeo,quod
non perducit ad virtutem,neque meliores facit eos qui illi ſtudent.Aliis igitur alię quędam
ſint nomenclaturæ, vel à maioribus aut familiis deductæ,ſiue ab inſtitutis propriis,aut egre
gie geſtis:nobis vero res erat magna,ac nomen ingens,vt chriſtiani eſſemus,& cenſeremur.
Gigis annulus. Quo magis exultabamus,quàm Giges ille annulo(etiam ſi haud fabula eſſet) cuius ope Ly-
Midas. dorum aſſequutus regnum. Aut Midas olim auro, cuius gratia etiam periit, quum voti cõ-
pos effectus eſſet, & nil niſi aurum poſſideret. Alia hæc fabula Phrygia. Nam quid de Aba-
ridis Hyperborei dicerem ſagitta? aut de pegaſo Argiuo? quibus haud tãtum per aërem ferri
poterant, quantum nos mutuo ac inter nos ad deum eleuabamur. Dicam quid ſuccinctius.

Athenæ

A Athenæ quum aliis,quantum pertinet ad animam,nociuæ eſſent,quemadmodum non male à piis cenſetur hominibus:idola enim ibi præ reliqua Græcia,mala abundant abundantia, difficiléque eſt horum laudatoribus ac patronis non arripi:nobis verò nullum ab iis accidit damnum,qui mente iam eramus ſtabiliti & muniti.Imò ſi contrarium,& mirum quid dici debet,hinc ad fidem confirmabamur,quum deceptiones eorum & impoſturas perdiſceremus.Vnde dæmones contemnebamus,& nequaquam admirabamur . Proinde ſi fluuius eſt quiſpiam,aut eſſe creditur qui per mare dulcis fluit,aut animal quod in igne qui cuncta abſumit circumuolat, hoc nos inter cunctos eramus coætaneos . Et hoc pulcherrimum erat, quod ſodalitium quoddam non ingeneroſum circa nos erat,duce illo inſtructum,ac deductum,quod planè gaudebat eiſdem.Quoniam & pedeſtres iuxta currum currebamus Lydium,eo curſu & modo,ex quibus nobis contigit, vt clari apud condiſcipulos noſtros haberemur ac ſodales,clarique apud Græciam vniuerſam , præcipue verò apud notiſſimos . Sed & vltra terminos iam progreſſi fueramus,quemadmodum manifeſtum factum eſt à pluribus,qui hæc narrarunt.Tantum enim præceptores noſtri præcellebant, quantum & Athenæ:nos verò tantum quantum præceptores,inuicem nos audientes,& inter nos colloquentes.Amicorum par eramus non incelebre,ita vt nec apud eos tale quid audirent Oreſtæ, & Pilades,neque Molionidæ,Homerici libri miraculum . Quos calamitatum cognatio notos reddidit,& quod pulchre currum agitare ſcirent,partem inde ſumentes legitimam vnde etiam verbera . Cæterum mei oblitus videor, dum in meas prouehor laudes, quod quidem nec ab alio admitterem vnquam:ſed nil mirum,ſic enim amicitia illius aliqualiter perfrui licuit,dum ſic vixit cum virtute,vt illi ceſſerit in laudem . Nunc verò ſermo nobis rurſum ad metam reducatur.Quis nobis adeo canus intellectu fuit,ante caniciem etiam ? ſic enim à Salomone ſenectus definitur . Quis etiam tam venerabilis tam ſenibus quàm iunioribus? non ſolum qui eo vixerunt tempore,ſed qui etiam præceſſerunt.Quis minus indigebat ſermone propter mores? Quis magis compos fuit orationis,idque cum moribus? Quod nam doctrinæ genus non eſt perſcrutatus ? ſeu potius, quodnam haud cum excellentia ? idque tanquam ſolum.Ita enim in cunctis eſt verſatus , quemadmodum nemo vnquam in vno. D Ita etiam exacte ſingula calluit,tanquam alia ignoraret.Diligentia enim cum ingenio concurrebat,ex quibus ſcientiæ & artes vires ſuas habent.Naturæ enim celeritate minime propter ingenij indigebat acumen,minimêque acumine propter velocitatem . Ita autem vtraque colligebat,& in vnum deducebat, vt incertum foret, quonam ex illis admirabilior eſſet.Quis adeo Rhetoricam pernouit ? impetum ſpirantem ignis, tametſi mores eius longe à rhetoribus eſſent alieni.Quis ita in grammatica excelluit ? quæ linguam exornat, hiſtorias colligit,metris imperat,legémque fert poëmatibus.Quis ita philoſophia inclaruit ? ſublimi illa & ſurſum aſcendente,tam actiua quàm contemplatiua:ac ea quoque quæ circa rationales verſatur demonſtrationes,quæ contrapoſitiones habet,& exercitia,quam & dialecticam vocant.Ita vt facilius eſſet è labyrinthis euadere , quàm illius ſermonum retia effugere,ſi ita foret neceſſe.De Aſtronomia autem,& Geometria,necnon numerorum proprietate tantum ſumpſit,vt non inquinaretur illorum argutiis:ſuperuacuum vero contempſit, tanquam pie volentibus viuere inutile foret. Ita vt electio magis, quàm appoſitum , admiranda eſſet,ſeu potius appoſitum electione.Sanè medicandi artem & corporis ægritudo,ac infirmitas aſſidua,quum philoſophiæ & laboris ſit fructus,neceſſariam ſibi fecit.Hinc enim incipiens,in habitum peruenit artis,& huius, non quemadmodum ſe circa apparentia habet & inferna,ſed quantum circa dogmatica & philoſophica.Cæterum qualia ſunt hæc ? licet talia exiſtant, ſi cum viri doctrina , quam in moribus habuit fuerint comparata . Nugæ F profecto erunt cum geſtis eius collati , Minos ille & Rhadamantus, quos Græci Aſphodili pratis,& campis cenſuere dignos Eliſiis,quum in opinionem,quemadmodum & nos paradiſi deueniſſent,ex libris,vt arbitror,Moſaicis,ac noſtris,licet nomenclatura aberrarunt, aliis nominibus paradiſum oſtendentes.Proinde & ſic ſe illa habebant,erátque nauis doctrinæ plena,quatenus natura pertingere poteſt humana,vltra enim tranſiri nequit . Reliquum erat vt de reditu ac vita cogitaremus perfectiori,acciperemúſque ſperata, & ea propter quæ conueneramus . Iámque dies aderat regreſſionis, & parata erant quæ ad peregrinationem pertinebant.Sermones valedicentes,præmiſſiones,reuocationes,gemitus,amplexus, lachrymæ.Nil enim adeo triſte eſt vbique,quàm quum contubernales ab Athenis & ſeipſis diuelluntur . Factum igitur tum eſt ſpectaculum miſerabile, & hiſtoria dignum . Circumſtabat

Athenę idololatræ.

Sapien.4.

Aſphodili prata.

Græci ex Moſi libris aliqua didicerunt.

nos amicorum & coętaneorum chorus,ſed & præceptores nonnulli aderant,qui nos nequa G
quam dimittendos eſſe dicebant, rogantes, cogentes, perſuadentes, & quid non dicentes?
quidve non facientes? quemadmodum par eſt dolentes.Cæterum quid hic accuſem, num
me ipſum? aut diuinam illam & incomprehenſibilem animam, ſiue audaciam ipſam. Ille
enim cauſam de regreſſione depromens, ſuperior viſus eſt contentione, ac vi etiam deti-
nentium, ideóque illi permiſſus eſt reditus. Ego verò Athenis derelictus ſum partim lan-
guens,partim autem (nam verum dicatur)proditus ab illo perſuadente,vt dimitterem non
dimittentem,cederémque trahentibus. Res priuſquam fieret nequaquam credenda. Siqui-
dem facta eſt inciſio corporis vnius,in partes duas, & mortificatio amborum: aut vitulo-
rum collactaneorum & coniugalium ſeparatio, flebiliter inter ſe mugientium, & haud fe- H
rentium diſiunctionem.Mea tamen longior erat mulcta.Non enim diutius ſuſtinere pote-
ram,vt viderer miſerandus,ac omnibus rationem ſeparationis redderem, ſed cum tempo-
Homericus equus.
re haud longo Athenis manſiſſem,deſiderium,Homericum me fecit equum: vincula enim
quæ me retinebant abrupi,ac per campum laſciuiens ad contubernalem me contuli. Poſt-
quam autem regreſſi ſumus,parumper mundo,& ſcenæ gratificati ſumus,quo deſiderio ſa-
tiſfaceremus multorum. Quum enim nequaquam theatrice haberemus ſeu oſtentabunde,
celerrime noſtræ facti ſumus poteſtatis,& inter viros cenſi ſumus, virilius adiumento phi-
loſophiæ proficientes.Non amplius iam vnà, id enim inuidia haud permiſit, deſiderio ta-
men vnà conuerſati ſumus. Hunc enim Cæſarienſis continebat ciuitas, tanquam ſecun- I
dum quendam conditorem & ciuitatis gubernatorem: deinde peregrinationes quædam
neceſſariæ,poſtquam nos haud habebat,illum excepere,nec à philoſophiæ inſtituto alienæ.
Me vero parentum pietas,& ſenectutis horum cura,necnon calamitatum aduerſitas à viro
abduxit,forſitan minus bene aut iuſte,abduxit tamen.Cogito autem,num omnis mihi inde
vitæ inæqualitas & difficultas acciderit, & ad philoſophiam impedimentum, nequaquam
deſiderio aut propoſito dignum.Cæterum noſtra quocunque deo placuerit ferantur, feren-
tur autem interceſſionibus illius melius: hunc autem multiplex dei clementia, & circa ge-
nus noſtrum diſpenſatio,per multa media notum faciens,ſempérque clariorem oſtendens,
Eccleſiæ illuſtri facem præpoſuit ſplendentem, celebrémque illum ad ſacros presbyterij K
thronos elegit,& per vnam ciuitatem Cæſareenſem, orbi ſuccendit vniuerſo. Et quonam
modo? nequaquam feſtinanter ad gradus perduxit,neque per obtrectationes & fraudes mo
re multorum,qui nunc præſidentias concupiſcunt,ſed ordine, & lege aſcenſionis ſpiritalis
honorem adauxit.Sanè nequaquam rerum & ordinis apud nos laudo confuſionem, quum
aliquando peruerſe à quibuſdam præſidetur in gradibus.Siquidem non omnes accuſare au
deo,neque viſum eſt:obiter tamen legem laudo nautarum, quæ prius gubernatori remum
in manus dat,indéque in proram deducit,& vlteriora concredit. Itáque tandem ſuper gu-
bernacula,cum multa maris experientia,& ventorum ſtatuit cognitione. Pariter & in re-
bus fieri ſolet bellicis,miles ſub initium quis efficitur, deinde ordines regit, tandem etiam L
in ducem euadit.Siquidem ordo ipſe optimus eſt incipientibus pariter & vtiliſſimus. Res
verò noſtræ multum dignæ eſſent,ſi ita ſe haberent.Nunc autem ſanctiſſimus apud nos pe-
riclitatur ordo,ne præ rebus cunctis ſit ridiculoſiſſimus. Non enim ex virtute magis quàm
malitia oritur præſidentia, neque digniorum, ſed potentiorum ſunt throni. Samuel inter
prophetas futura præuidens, ſed & Saul abiectus. Roboam Salomonis inter reges, quin &
Hieroboam ſeruus & deſertor.At nec medicus aut pictor vllus eſt, qui non prius ægrotan-
tium conſiderat naturas,aut colores temperat multos,& deliniat figuras.Cathedra vero, e-
tiam ſine vllo acquiritur labore,non ſecus ac cum fabulæ gigantes fingunt. Vnius diei ſan-
ctos facimus,ac ſapientes eſſe iubemus,eos qui nulla præditi ſunt ſapientia,& qui nil ad gra M
dum,præterquam velle afferunt. Et hic quidem inferiorem amat locum, & humilis conſi-
ſtit,quum dignus ſit ſublimi,ac multum in literis exercitatus diuinis, multúmque carnem
ad ſpiritus domauerit ſubiectionem. Alius verò ſedet arrogans, ſuperciliáque tollit contra
meliores,nec tremit ob thronos, minus horret aſpectum, modeſte deorſum aſpiciens: ſed
longe ſe viribus ſuis & ſeipſo meliorem eſſe cenſet,male ſentiens, ac ſapientiam à poteſta-
te deſumens.Verum non ita magnus ac celeber Baſilius,ſed quemadmodum in cunctis re-
liquis, ita & circa decus illud multis exemplar eſt factus. Sub initium enim ſacros populo
legit libros.Horúmque enarrator fuit, nec ordinem hunc gradus dedignatus eſt: ſic in ca-
thedra presbyterorum,ſic in epiſcoporum laudauit dominum,nequaquam poteſtatem ſuf-

A furans aut rapiens: neque honorem inſecutus eſt, ſed honor ſecutus eſt eum. Nec gratiam humanam, ſed diuinam, & à deo ſuſcepit. Proinde ſermo de præſidendo aliquantiſper inhibeatur, de ſubiectione verò parumper intendatur. Decet enim vt & hoc breuiter percurramus, quum in medio dicendorum ſit conſtitutum. Conflatum eſt viro diſſidium cum duce quodam Eccleſiæ. Vnde autem & quomodo, ſatius eſt tacere, præterquam quod incidit cum homine in aliis non ingeneroſo, ac pietate admirando. Quemadmodum oſtendit perſequutio, & cauſa contra ipſam acta. Attamen humanum quid contra illum eſt perpeſſus. Inuidia enim non ſolum multos, ſed & optimos tangit, ita vt ſolum dei ſit penitus ab illa purum & inexpugnabilem eſſe. Commouit igitur contra eum quicquid eximium &
B prudentius erat, ſi ſaltem præ multis ſapientiores ſunt, qui ſeipſos ornatu ſecernunt, ac deo vitam conſecrant. De Nazaræis noſtris loquor, & iis qui plurimum rebus illis ſtudium impendunt. Ij enim moleſte ferebant, ſi potentiam ſuam iniuria affectam & eneruatam negligerent. Rem itaque auſi ſunt periculoſiſſimam. Defectionem enim moliti ſunt, & expulſionem magni, & ab omni ſeditione corporis Eccleſiæ alieni. Sed nec paruam populi partem abſciderunt, tam ex humilioribus quam dignioribus, quod quidem facile ob tres fortiſſimas erat cauſas. Erat enim vir ille venerabilis, & num alius ex philoſophis noſtris talis ignoro, ſatiſque ſibi confidebat, vt quæ vellet congregationi etiam præſtaret. Ciuitas vero quia illum iniuria affecerat, ſuſpectum habebat, ob tumultum ordinis, tanquam non legitime
C neque canonice, ſed potius tyrannice præeminentiam ſuſcepiſſet. Aderant & ex occidentalibus epiſcopis quidam, qui Eccleſias quotquot eſſent orthodoxæ ad ſe pertrahebant. Quid igitur fecit generoſus ille, & pacifici Chriſti diſcipulus? non enim potis erat, vt iis qui eum iniuria afficiebant reluctaretur, necnon aliis qui fauore præcellebant, neque contra illos pugnare, aut Eccleſiæ corpus dilacerare volebat, præcipue quum & aliâs oppugnaretur, & in magno ob hæreticorum potentiam verſaretur diſcrimine: ſimul & conſultore nobis in hac re vſus, adhortatoréque fideli, exul hinc nobiſcum in Pontum ſeceſſit, & monaſteriis quæ ibi ſunt præfuit, quæ ipſe admodum digne moderabatur, ſolitudinémque cum Helia & Ioanne, qui admodum philoſophi fuerunt, mire amplectebatur: ſatius hoc Helias & Ioannes philoſophi.
D ſibi eſſe ducens, quàm de præſentibus aliquid cogitare, quod philoſophia eius foret indignum, & vt in tempeſtate gubernationem diſperderet rationis, debitam tranquillitati. Proinde licet ſeceſſus ille adeo philoſophicus fuiſſet & admirandus, meliorem tamen & admirabiliorem inuenimus reditum. Ita enim res ſe habebat, quum in iis verſaremur, inſurrexit repente nebula grandine plena, & pernicies calamitoſa, quæ omnem contriuit Valens Imperator. Eccleſiam & diſcerpſit, quam rex accepit, Chriſti cultor, pariter & Chriſti oſor, qui & in his duobus maximis ægrotabat, inſatiabilitate, & blaſphemia. Qui poſt perſecutorem perſecutor fuit, & poſt deſertorem; non deſertor quidem, ſed nil melius chriſtianis. Seu potius chriſtianorum parti piiſſimo, puriſſimóque Trinitatis adoratori, quam ego ſolam
E pietatem voco & opinionem ſalutarem. Siquidem nequaquam deitatem expendimus, neque vnicam & inacceſſibilem diuinitatem à ſeipſa exulem facimus, ex generibus alienationem, neque malum malo curamus, impiam Sabellij contractionem diuiſione longe Sabellius. impiore & inciſione diſſoluentes. Qua Arius cognomine inſanus ægrotans, valde corrupit Eccleſiam, qui nec patrem honorauit, ignominia verò affecit ea quæ ex illo ſunt Arius. propter deitatis gradus inæquales. Nos verò vnam patris gloriam agnoſcimus vnigeniti honoris æqualitatem: vnicam & filij, quæ & ſpiritus exiſtit. Ac quicquid ex tribus deorſum ponimus, totum ſubuertere cenſemus: tria quidem proprietatibus, vnum vero diuinitate venerantes & agnoſcentes: ex quibus nullum ille cognoſcens, neque ſurſum aſpicere valens, ſed à ſeducentibus humiliatus, auſus eſt & deitatis naturam ſecum humiliare, ſitque Valens.
F conditura mala, dominationem perducens in ſeruitutem, ac naturam inconditam, & omne tempus excedentem cum conditura ſtatuit. Et ille quidem ita ſapiebat, ac cum tali impietate contra nos bellum gerebat. Quod quidem nil aliud quam barbarica credenda eſt incurſio, quæ non muros ſeu ciuitates aut domos euertit, nec parua quædam & manufacta, ac quæ iterum reſtaurari poſſent, ſed quæ animas ipſas diſtraheret. Irrupit & cum eo exercitus illo dignus, mali nempe Eccleſiarum duces, tetrarchæ amarulenti, orbis qui ſub ipſo erat. Illi ſiquidem ex eccleſiis iam quædam habebant, alia autem inuadebant, nonnulla verò regis ſperabant auxilio & manu. Quum illud immineret, hæc autem minaretur. Aduenere igitur vt & noſtram ſubigerent eccleſiam, nullæ rei ex omnibus adeo confidentes, quàm

quàm puſillanimitati prædictorum,& inexperientiæ,quæ nos tum inuaſerat, necnon morbo qui tum inter nos pullulabat. Certamen igitur magnum erat, promptitudóque multorum non ingeneroſa: verum ordo debilis, quum non haberet præcertantem & propugnatorem artificioſum,in potentia ſermonis & ſpiritus. Quid igitur fecit anima illa generoſa, & magnanima,ac Chriſti cultrix? non multis indigebat verbis vt adeſſet,& vnà pugnaret: ſed quam primum nos vidit legati officio fungentes, certamen enim commune erat vtriſque,tanquam verbi propugnatoribus,legatione eſt deuictus,ſecúmque ea decreuit quæ optima forent,& perquam philoſophica conſiderationibus ſpiritalibus:aliud quidem puſillanimitatis tempus eſſe,ſi ita perpeti neceſſe foret,ſecuritatis nempe: aliud autem longanimitatis,neceſſitatis ſcilicet.Confeſtim nobiſcum è Ponto migrauit,ob veritatémque periculo obnoxiam æmulatione correptus,ſocius fit ſpontaneus,ſeipſúmque offerens matri reddidit eccleſiæ.Sed nunquid ita ſe negocio ingeſſit,vt minus digne promptitudine ſua decertaret? aut nunquid viriliter pugnauit,ſed nõ aſſidue? vel erudite,& citra periculum? aut potius cũcta hæc perfecte, & plus quàm dici poſſit? vel nunquid relictæ fuere in eo puſillanimitatis reliquiæ? nequaquam,ſed cuncta pariter reconciliauit, conſuluit, ordinauit, & quæ in medio erant ſcandala & offendicula diſſoluit.Ea quoque quibus illi confidentes contra nos mõſtroſe inducebant,partim ſuſcipiebat,partim retinebat,nonnulla verò penitus repellebat: factúſque eſt his quidem murus fortis & vallum,aliis autem ſecuris quæ incideret petras,aut ignis in ſpinis quemadmodum diuina inquit ſcriptura,facile conſumens ſarmenta,& deitatis violatores.Quod ſi quid & Barnabas,qui hæc dicit & ſcribit,vnà cum Paulo concertauit, Paulo ſint gratiæ,qui illum elegit,& cooperatorem fecit certaminis.Hi igitur infecto negocio ita diſceſſere, mali male tum primum pudefacti & deuicti, diſcentes minime ex cunctis hominibus Cappadoces eſſe contemnendos,quibus nihil tam proprium eſt quàm fides inconcuſſa, necnon erga trinitatem confidentia germana, à qua ipſis vires vnà cum laude adſunt, quæ ſuccurrunt ſuccurrentibus, ſeu potius longe meliora ſunt & fortiora. Proinde ſecundum opus & ſtudium erat, vt placaret præſidentem, ac ſuſpicionem diſſolueret, omnibúſque perſuaderet hominibus, quod ea ob quæ fuiſſet afflictus tentationes fuiſſent maligni, ac deceptio per quam concordiæ inuidere ſolet bono. Ipſe autem quum iam ſub lege eſſet obedientiæ, ac ordine ſpiritali, vbique aderat, ſapientiam docebat, obediebat, admonebat, omniáque illi erat, conſultor bonus, ſocius dexter, rerum diuinarum enarrator, agendarum prçceptor,ſenectutis baculum,fidei ſuſtentaculum,in interioribus fideliſſimus, in exterioribus agiliſſimus.Et vt vno dicam verbo,talis erga illum erat beneuolentia, qualis prius ad inimicitias procliuis fuiſſe putabatur.Hinc ipſi robur ſuppetebat Eccleſiæ,tametſi ſecundas partes haberet cathedræ.Quum enim beneuolentiam afferret,poteſtatem reiiciebat, erátque inter eos concordia admiranda, & nexus poteſtatis. Hic enim populum ducebat, ille verò ducentem.Erátque tanquam curator leonis,arte manſuefaciens ferocientem:ita enim neceſſe erat, quum nuper in cathedram conſtitutus fuiſſet, & adhuc aliquid mundanæ materiæ ſpiraret. Quum igitur ſic compoſuiſſet ſpiritalia, ac multæ ingruiſſent tempeſtates,necnon Eccleſiæ hoſtes,dum ipſe eam manu duceret, illíque prouideret, ideo etiam confœderationem dilexit,& dominante illo ipſe dominari ſuſtinuit.Cçterum de cura & præfectura eccleſiæ,multa alia viri ſunt indicia.Loquendi libertas erga principes, tam alios quàm ciuitatis potentiſſimos,diſcordiarum ſolutiones non ſuſpectæ, ſed ab illius voce ſignatæ,quum mores pro lege eſſent:indigentium ſubſidia,plura quidem ſpiritalia,non pauca autem corporalia:ſçpius enim hominem ad animum reuocat,quum beneuole inſeruitur: pauperum ſuſtentatio,hoſpitum receptio:virginum congregatio,monachorum inſtitutio, tam ſcripta quàm oretenus prolata: precum ordinationes,gradus exornatio, necnon alia quibus vere homo dei,& cum deo conſtitutus, populum iuuare poteſt. Vnum autem maximum fuit & notiſſimum. Fames accidit grauiſſima,taliſque qualem nemo vnquam eueniſſe recordabatur. Laborabat igitur ciuitas,auxilium verò erat nullum, nec mali remedium.Verum loca maritima indigentiam talem non admodum grauiter ferunt:quia mare illis neceſſaria ſuppeditat, nobis vero mediterraneis,quod ſupereſt vendi,& quod deeſt comparari nequit.Vnde non habemus quomodo diſponamus ea quæ nobis ſuperſunt, vel non ſunt.Et quod grauiſſimum eſt in talibus,omnis habentium abeſt compaſſio,planéque ſuperat inſatiabilitas.Obſeruant enim tempus,& vt penuriam inducant negociantur,calamitatéſque pro agricultura exercent. Non enim audiunt vt domino fœnerentur, qui miſeretur pauperum,

Eſa.9. De ſe ipſo loquitur.

Cappadocum fides inconcuſſa.

Fames.

Frumentatores.

A pauperum,nec quod frumentum ſuppreſſum populi ſit execratio:neq; aliud quid quod promiſſum eſt humanioribus,aut inhumanioribus comminatum:ſed magis inſatiabiles ſunt q̃ oportet,ac male ſapiunt,quoniã populo ſua,ſibi vero dei claudunt viſcera,ignorantes quod magis illo indigent,quàm ipſorum alij.Et hæc faciunt frumentatores, & tritici negociatores,nec cognatos venerantes, neque erga deum grati,à quo ipſi habent quum alij premuntur.Cæterum Baſilius, quum haudquaquam panem per plouiam precibus è cœlo elicere poſſet,ac populum fugientem paſcere in deſerto : nec vaſa implere vacua oleo, omni carente ſumptu,quod perquàm mirãdum erat,quo aleret alentem, in retributionem hoſpitalitatis: neque panibus quinque tot milia conuiuio excipere,quorum reliquiæ multis aliis menſis ſa

Tritici negociatorum malitia. *Exo. 6.* *3.Reg.17.* *Matth.14.* *Marci.6.*

B tisfacere potuiſſent.Talia enim Moſis erant & Heliæ, necnon dei mei,à quo & illi habebãt vt talia facere poſſent. Fortaſſis autem & temporum illorum ſtatus eiuſmodi erant, quoniã ſigna incredulorum & nequaquam credentium gratia fiunt. Cæterum quæ his ſunt ſimilia ac pariter illac tendunt,cum eadem cogitauit & perfecit fide. Siquidem verbis tantum, ditiorum aperuit horrea,perſuaſionibúsq; ſcripturæ illud perfecit,Frange eſurientibus cibum, & paſce inopes panibus.Et enutriuit eos in fame,animásq; eſurientes impleuit bonis.Et quo nam modo?id enim non parua eſt additio. Omnes qui fame laborabant cõgregauit, ex iisq; nonnullos qui vix ſpirabant,viros & mulieres,iuuenes & ſenes,omnem ætatem miſerandã, ſed & omnis generis cibaria,quæ famis tempore ſuccurrere poterant,collegit,propoſuítque

C ollas fabis plenas,obſoniáque ſalſa,quibus apud nos ſuſtentantur inopes.Inde Chriſti inſtar illis miniſtrauit, qui & linteo accinctus non dedignatus eſt diſcipulorum pedes lauare. Quúmque in hac re filiorum ſuorum ſiue conſeruorum opera vſus fuiſſet, pauperum pauit corpora,pauit & animas,connectens neceſſitati honorẽ quoq;,facilioréſq; vtrinq; reddidit. Talis nobis erat nouus frumenti diſtributor,ac Ioſeph ſecundus, excepto quod aliquid plus dicere habemus.Hic enim interueniente fame negociabatur, Aegyptumq; emit humanitate,abundantię tempus in famis reponens tempus, & ad aliorum ſomnia propterea ordinatus.At ille gratis bonus erat,& frumenti inempti ſine lucro diſtributor,ad vnum hoc reſpiciens,vt humanitatem acquireret humanitate,& propter hanc frumenti diſtributionem,bo

D na quæ illic ſunt aſſequeretur.Hæc cum verbi cibo,ac cum beneficio perfectiori,& impertitione ſublimiori quàm ſit humana:ſi ſaltem verbum panis eſt angelorum,quo animæ cibantur,& potu reficiuntur,quæ deum eſuriunt ac cibum quærunt nequaquam fluxum aut euanidum,ſed qui permanet ſemper:cuius diſtributor ille erat &valde diues,licet pauperrimus eſſet,& admodum indigus,omnium quos nouimus, nec famem panis, nec ſitim aquæ magni cenſens,ſed deſiderium verbi vere viuificatiui & nutritiui,& quod recte nutrientem ad augmentum perducit ætatis ſpiritalis.Inde & ob hæc,quid enim in cunctis recenſendis immorari oportet?quum is qui pietatis nomen ferebat tranſiiſſet, ac ſuauiter in manibus illius ſpiritum efflaſſet,ſuper excelſum epiſcopę ſublatus eſt thronum, non tamen ſine labore, in-

E uidia,& decertatione eorum qui patriæ præſidebant, cum quibus & peſſimi quiq; conſpirabant.Verum neceſſe erat vt ſpiritus vinceret ſanctus,qui & egregie vicit. Siquidẽ viros concitauit extraneos,pietate inſignes & zelotes,inter quos & nouum Abraham ac patriarcham noſtrum,patrem nempe meum,cui & res quædam accidit miraculi plena.Siquidem non ſolum ob annorum deficiebat multitudinem,ſed infirmitate etiam affligebatur graui,ac vltimum trahebat ſpiritum.Viam tamen ingredi eſt auſus,quo ſuffragio ſuo illi ſubueniret. Spiritui igitur confiſus,vt breuiter dicam, ſemimortuus in lecticam tanquam ſepulchrum poſitus eſt,validus vero & quaſi iuuenis rediit,ſurſum aſpiciens, ſanus,è manu & vnctione, & ne multis dicam,è capite vncti. Hoc priſcis addatur narrationibus, quod labor ſanitatem

F confert,& promptitudo ſuſcitat mortuos ſaltátq; ſenectus ſpiritui confidens. Ita autem Baſilius præſidentia dignus eſt habitus,vt iis qui tales euadunt,talémq; gratiam conſequuntur, ac ita eligi debent,nequaquam dedecori eſſet, ſiue in iis quæ ad philoſophiam eius, ſeu credentium ſpes pertinerent:ſed ſemper tantum ſemetipſum ſuperabat, quantum antea alios ſuperare oſtenderat, optime & ſapientiſſime de his ſentiens. Siquidem virtutem hominis priuati eſſe cenſebat,ne malus foret,aut ſaltem aliqualiter bonus:principis vero ſeu præſulis improbitatem, ac præcipue in principatu tali, ſi non multum inter multos excelleret, nec ſemper melior appareret, neque virtutem dignitati & throno commenſuratam redderet. Vix enim ſummi eſſe,vt medium aſſequi,ac virtutis abundantia multos ad mediocritatem perducere poſſet.Seu potius vt aliquantulum melius de his philoſopher, illud idem hic accidiſſe

cidiſſe conſidero,quod in ſaluatore noſtro contēplor , & vt arbitror ex ſapiētioribus quiſq;, G
Lucæ.2. quum nobiſcum verſaretur ac formam noſtram pro nobis aſſumpſiſſet . Ille enim proficie-
bat,inquit,quemadmodum ætate,ita etiam ſapientia & gratia. Non quod incrementum ali
quod ſuſciperet,quid enim ex perfectis à principio perfectius fuit?ſed quia hęc paulatim de-
tegebantur,& apparebant: pariter quoq; viri huius virtutem nequaquam tum additionem,
ſed operationem maiorem accipiendam eſſe arbitror,quum poteſtas maiori vteretur mate-
ria.Primum igitur omnibus hoc manifeſtum fecit quòd opus eius nequaquam gratiæ eſſet
humanæ,ſed donum à deo datum,quod & res noſtræ oſtendunt. Qualia enim mihi de tem
poribus illis philoſophanti,vnà philoſophatus eſt?quum enim me omnes alij , ad illum epi-
ſcopum creatum accurſurum putarent, & congratulaturum, quod alius forſitan feciſſet, ac H
vnà principatum adminiſtraturum & regnaturum,coniecturam ab amicitia noſtra ſumen-
tes,poſtquam moleſtiam declinaui , quod quidem in omnibus præ aliis facere ſoleo , ſimul
& temporis inuidiam, necnon & eos qui electionem illius moleſte ferebant , & adhuc tur-
bati erant,domi remanſi,ac animi refrenaui affectum.Incuſauit hoc ille ſub initium,deinde
perſeueranti mihi pepercit.Quod vero cathedrę huius honorem,ob eādem cauſam nequaq̄
ſuſciperem, neque honoris inter presbyteros prælationem , neq; incuſauit, ſed recte faciens
laudauit:ſatius eſſe ducens,vt arrogantia à paucis accuſaretur,qui hanc ignorabant diſpen-
ſationem,quàm vt aliquid fieret quod rationi & conſiliis eius contrarium eſſet . Quod qui-
dem luculenter oſtendit, homo anima præditus ab omni aſſentatione & adulatione aliena, I
& quæ ad vnum ſolum honeſti nempe reſpiceret legem.De nobis enim ita ſenſit,quos inter
primos amicos eius & familiares eſſe cognoſcebat.Deinde eos qui contra illum diſceptaue-
rant,emollire,& ſanis ſermonibus magnificè curare perrexit . Verum nec adulatorie aut il-
liberaliter id fecit,ſed admodum viriliter & magnifice:quemadmodum quum quis non ſo
lum conſiderat præſentia,ſed & futuram diſponit obedientiam. Quum enim videret nimis
tenerum eſſe & molle, auſterum vero,aſperum & peruicace:ambobus per vtraque ſuccurrit:
moroſitatem enim placabilitate,teneritudinem vero grauitate temperauit: in paucis quidē
ſermone indigens,operibus vero multum præualens:& vt coleretur,nequaquam arte ſerui-
li,ſed beneuolentia acquirebat. Poteſtate minime vtebatur, ſed quia parcere ſciebat, homi-
nes in ſuam perducebat ſententiam.Et quod maximum erat,omnes ſciebant illius ſe ſupera- K
ri intellectu , ac impoſſibile eſſe,vt eius imitarentur virtutes , vnicámq; eorum ſalutem eſſe
cenſebant,ſi cum illo & ſub illo ordinarentur:vnicum quoque periculum,ab illo refelli. Si-
quidem repulſionem eius à deo alienationem eſſe cenſebant,ſicq; vltro ſubdebantur & ſubi-
gebantur,ac tanquam tonitrui ſonitus diſſoluebantur,quum alius alium excuſatione pręue-
niret,inimicitiasq; in beneuolentiam,necnon in virtutis conuerteret retributionem.Quam
ſolam excuſationem quiſq; fortiſſimam inueniebat , niſi quis eam ob prauitatem immedi-
cabilem negligeret,ac nihil penderet,quo ipſe in ſe ipſo contereretur & conſumeretur, quē-
admodum ferrum conſumitur à rubigine.Poſtquam autem illi res domi ex ſententia ceſſe-
re,quemadmodum nullus infidelis,& qui illum non nouerat exiſtimaſſet,maius quid & al- L
tius mente voluere cœpit.Quum enim cuncti alij ſolum ea quæ ante pedes ſunt cernunt,ac
animo vertunt,vt ſecuriſſime habeant,ſi ſaltem hoc ſecurum eſt,vltra vero haud progredi-
untur,neque magnum quid aut virile excogitare aut perficere poſſunt:ipſe licet in aliis mo-
deſtus eſſet,nequaquam tamen in illis modeſte egit,ſed alte caput extulit,ac animę oculum
per gyrum circumtulit,totúmque orbem , per quem ſaluatoris cucurrit ſermo conſiderauit.
Quúmq; videret magnam dei hæreditatem,quam ille ſibi ſermonibus, legibus, & paſſioni-
bus vendicarat, gentem ſanctam, ſacerdotium regium,male affectam,ac in opiniones infi-
nitas & errores diſtractam:vineámque ex Aegypto tranſlatam & plantatam, ex ignorantia
impia & caliginoſa , in pulchritudinem immenſam , ac magnitudinem progreſſam eſſe, ita M
vt vniuerſam obumbraret terram, ac ſuper cunctos fines & cedros extenderetur, eam tamē
ab apro maligno & agreſti,diabolo nempe deuaſtatam:nequaquam ſatis eſſe duxit, vt tacite
calamitatem illam deploraret,ac ſolum manus ad deum attolleret,ab eóque imminentium
malorum diſſolutionem quęreret,ipſe vero interim dormiret.Sed & à ſeipſo auxilium ferre
& adducere oportere cenſuit,quid enim calamitate tali moleſtius eſſe poſſet? decere igitur,
vt is qui ſuperna cōſideraret,pro communi bono ſolicitus eſſet. Quum enim vnus bene aut
male agit,nihil hoc ad publicum pertinet bonum:quum vero commune ita vel aliter ſe ha-
bet,planè neceſſe eſt,vt ſinguli etiam ita ſint affecti . Hæc cōmunitatis procurator & præſul
conſiderans

A conſiderans,quoniam cor afflictum tinea eſt oſſium,quemadmodum Salomoni ac veritati
etiam videtur:quod enim dolore caret iucundum eſt:quod vero affligit moleſtum liquefa-
ctioq; cordis exiſtit:aſſidue ob id diſcruciabatur, affligebatur, vulnerabatur,ac eadem patie-
batur quæ Ionas,quæ Dauid. Dolebat in anima, nec dabat ſomnum oculis,neque palpebris
dormitationem,quod ex carne reſiduum erat,curis abſumebat,quoad mali repperit ſolutio-
nem.Diuinum igitur ac humanum quærebat auxilium,num quis incendium commune,&
caliginem imminentem extinguere vellet. Solum igitur vnum agebat idq; admodum ſalu
briter,colligebat ſeipſum quantū erat poſſibile,ac ſpiritui ſe concludebat, omneſq; humanas
conſiderationes commouit,totámq; ſcripturæ profunditatem collegit , ac pietatem ſcriptis
B ſuis defendit,certaminibúſq; & prælijs hæreticorum multitudinem confidenter repulit , &
eos qui manus cum eo conſerebant,armis,quæ comminus feriunt, lingua nempe, vulnera-
bat:qui vero procul erant,iaculis potius atramentariis eminus vlciſcebatur.nequaquā enim
abiectiores tulit leges, quàm quæ tabulis inſculptæ fuerant: neque ſoli ac paruæ illi Iudæorū
genti de cibo, potu, ac ſacrificiis rite peragendis, & quæ carnem expurgant: ſed de veritatis
ratione vniuerſo orbis generi,ac parti præcepta dedit,ex quibus & ſalus contingit . Deinde
vero(quoniamquidem æque inutilis eſt actio ſine ſermone , & ſermo ſine actione)ſermoni
actionis coniunxit auxilium.Ad quoſdam enim proficiſcebatur,alios vero rogabat,nōnul-
los hortabatur,admonens,corripiens,increpans,comminans,exprobrans, propugnans, gen
C tibus,ciuitatibus,priuatis,omnem ſalutis excogitans ſpeciem. Beſeleel ille tabernaculi diui- *Beſeleel.*
ni fabricator,omni materia & arte ad opus hoc, planéque in pulchritudinem vnius copiam
nectens,& conſonantiam.Et quid alia referre neceſſe eſt ? rurſus nobis rex Chriſti ſuperue-
nit impugnator,ac fidei tyrannus,cum maiori impietatis & feruoris apparatu, quum ei con
tra aduerſarium fortiorem diſceptatio eſſet : inſtar impuri illius & maligni ſpiritus , à quo *Matth. 12.*
quum homo ſolutus eſt , rurſus ad eundem cum numeroſioribus reuertitur ſpiritibus, vt in *Lucæ. 11.*
illo habitet,quemadmodum in euangeliis audiuimus.Huius igitur ille fit diſcipulus,quo pa
riter ante acceptam reſtauraret cladem,ac aliquid prioribus adiiceret certaminibus . Siqui-
dem intolerandum ac calamitoſum eſſe cenſebat,quum tam multis dominaretur gentibus,
D ac gloria præditus eſſet immēſa,omnéſq; per gyrum impietatis ſubegiſſet viribus, ac omnes
in quos incidiſſet ditioni ſuæ ſubdidiſſet,ſi ab vno viro & ciuitate vnica ſuperari videretur,
ac ludibrio exponi,non ſolum impietatis ductoribus , ſed & hominibus , quemadmodum
ipſe putabat vniuerſis.Sane Perſarum rex,quum aliquando Græciæ bellum inferret, ac om- *Xerxes.*
ne hominum genus contra Græcos duxiſſet, plane faſtu ac ira flagrabat, non ideo ſolum vt
arrogantia tumeſceret , & minis eſſet intolerandus , ſed potius vt illos perterrefaceret,& ſe
terribilem exhiberet , elementorum etiam inuerſione , qua tam terra quàm mare nouum
quid à nouo audiuit opifice:exercitus præterea continentem implebat, ac per mare pedibus
ibatur:inſulæ vero diripiebantur ac mare flagellabatur, omniáq; alia fiebant per quæ palàm
belli illius ac exercitus terror incuteretur, terror quidē timidioribus, riſus vero virilioribus,
E & audacia conſtantioribus.Valens vero contra nos ducens,nulla re tali indigebat,ſed quod *Valēs eccleſiam perſequitur.*
his deterius erat,hoc facere & dicere audebat . In cœlum os ſuum poſuit , ac in altitudinem
locutus eſt blaſphemiam,& lingua eius pertranſiuit ſuper terram . Recte enim eum diuinus
ante nos Dauid infamia notauit,quod cœlum in terram deprimeret, & cum conditura na-
turam numeraret ſupermundanam,quam nec conditura capere poteſt , licet illa nobiſcum
aliquando ratione amoris erga genus humanum ſit verſata,quo nos humi iacētes ad ſe per-
traheret.Et profecto prima eius molimina temeraria,ſplendida fuere,ſed longe ſplēdidiora
nouiſſima contra nos extitere certamina.Sed quænam prima voco? exilia, fugas, bonorum
publicationes,inſidias,quum manifeſtas tum occultas : tempus perſuadendi haud erat , ſed
F vi cuncta agebantur,quum perſuaſio locum non haberet.Quidam pellebantur ab eccleſiis,
quicunque rectam ac noſtram ſequebantur fidem. Alij autem qui regiam ſequebantur perdi
tionem,introducebantur.Nonnulli impietatis exigebant ſubſcriptiones , alij vero his atro-
ciora etiam ſcribebant.Presbyteri exurebantur,duces vero impij nequaquam Perſas ſupera-
bant,non Scythas ſubigebant, non genus aliud barbaricum perſequebantur, ſed contra ec-
cleſias militabant,ac inter altaria ſaltabant, ſacrificiaq; incruēta,hominum & ſacrificiorum
ſanguine cruentabant,ac virginum pudorem violabant,vt aliquid fieret quo Iacob patriar-
cha expelleretur,& Eſaū qui antequam naſceretur odio habebatur,introduceretur.Et hę in-
conſideratę eius temeritatis primæ fuere explicationes , quæ multis præſenti etiam tempore
lachrymas

lachrymas mouent,quum auditu percipiuntur, aut memoria recoluntur . Poſtquam autem G
omnia peragrauit,ac contra hanc quoque inconcuſſam & inoffenſam eccleſiarum matrem,
in qua ſola adhuc veritatis ſcintilla reliqua erat, mouit, quo illam in ſeruitutem redigeret,
tum primum intellexit,q̃ male ſibi conſuluiſſet.Nam quaſi ſagitta,quæ fortiori occurrit, eſt
reiectus,& tanquam pulchre fractus ceſſit, quum in talem eccleſiæ incidiſſet præſulem, tan-
tóq; repulſus propugnaculo eſſet diſſolutus.Proinde alia quæ tum fuerint tentata, & ſcriben
tibus & referentibus audire licet : ex iis enim nemo non cuncta recenſet, omnes vero qui
certamina illa norunt,præcipue admirantur,oppugnationes,promiſſiones,comminationes,
necnon eos qui ad illum ex Iudicum ordine miſſi,ipſi perſuadere ſunt conati,ex ducum or- H
Eunuchi. dinibus,ex eunuchis,ex mulierum cuſtodibus, qui inter mulieres viri ſunt, inter viros au-
tem mulieres,& impietate ſolum viriles,qui quum naturali careant fornicatione, quod ſolũ
Nabuzardã poſſunt lingua ſcortantur:inſtar Nabuzardam coquorum magiſtri,qui ſecundũ artem ſuam
gladios minabatur,& peculiari ſuo igni reſeruabatur.Quod vero præcipue ex geſtis eius ad-
miror,nec volens quidem præterire poſſem,nunc q̃ breuiter potero receſere conabor . Quis
non nouit?quàm ingenti audacia temporis illius præfectus contra nos ſit vſus, quoniã apud
illos baptiſmatis erat initiator,vel coinitiator , ac plus quàm neceſſe erat imperatoris obſe-
quebatur mandatis,in omnibúsq; illi gratificabatur,quo diutius poteſtatem retinere & con-
ſeruare poſſet.Ad hunc per eccleſias minaciter diſcurrentem , & ſub leonina forma,leonine I
quoq; frementẽ,nec multis præſentiæ ſuæ copiam exhibentẽ.Baſilius generoſus introductus
eſt , ſeu potius ingreſſus eſt, tanquam ad feſtiuitatem & nequaquam ad iudicium vocatus.
Cæterum quomodo digne explicare potero ? vel præfecti ferociam , vel Baſilij prudentem
contra illum decertationem . Quid tibi heus (præfectus inquit , nomine eum compellans,
quoniam indignum cenſebat vt epiſcopum vocaret) contra potentiam tantam audacia ? &
quod ſolus ex omnibus in tua perſeueras contumacia?cuius gratia,generoſus ille ait,& quę-
nam mea eſt contumacia?nam nondum illam percipere queo.Quoniam, præſes inquit,ne-
quaquam regis ſequeris religionem,licet omnes alij ſubacti ſint & victi. Verum Baſilius re-
ſpondit,nequaquam hoc rex meus permittit,neq; vt conditura adoraretur tolero,quum dei K
conditura exiſtam,ac deus eſſe ſim iuſſus.Nos autem quid tibi,præſes ait, videmur ? qui hæc
imperamus.Num forte momenti nullius?nónne magnum tibi erit , vt nobiſcum cenſearis,
& nos ſocios aſſequaris.Cui Baſilius,præfectos vos eſſe inquit, & clariſſimos quidem,nequa
quam inficias eo , non tamen deo honoratiores.At ſocios vos habere magnum quid eſt , &
cur non?quum & vos dei conditura ſitis, quemadmodum & omnes alij qui nobiſcum cen-
ſentur.Siquidem chriſtianiſmum nequaquam faciebus,ſed fide deſignamus.Tũc præfectus
concitatus , plus ira feruere cœpit , è ſellaq; exurgens, aſperioribus contra eum vſus eſt ſer-
monibus. Et nunquid poteſtatem, ait, times? abſit hoc Baſilius reſpondit, vt tale quid mihi
accidat.Nonne ex multis vel vnum,præſes inquit,quæ meæ ſunt poteſtatis?& Baſilius, quę-
nam ſunt illa?indicentur nobis. Et præſes, bonorum publicationes, exilia, tormenta, mors. L
Cæterum aliud quid , Baſilius , ait, minitare , nil enim horum nos tangit . Quúmque præ-
ſes dixiſſet,qui & quonam modo?quoniam,Baſilius inquit,incomprehenſibilis,& bona eius
qui nihil poſſidet publicari nequeunt, niſi forte pannis his indigeas tritis & laceris, & libris
paucis, in quibus tota mea eſt vita.Exilium vero nil ad me ſpectat , qui nullo loco ſum cir-
cunſcriptus . Sed nec quam nunc inhabito domus mea eſt, licet omnis mea ſit in quam in-
cido , ſeu potius dei omnis cuius ego hoſpes ſum & incola : tormenta autem quid au-
ferre poſſent ? quum nullum mihi corpus reſiduum ſit, præterquam ſi primam dixeris
plagam . Huius enim tu ſolus dominus exiſtis . Mors vero benefactor erit . Celeriter
enim me ad deum mittet , cui viuo , & cuius negocia adminiſtro , ac cui iam plurimum M
occubui , & ad quem à longe feſtino . His præfectus perculſus, quum eum ſuo com-
pellaſſet nomine , Nullus , dixit , hucuſque ita mecum , ac cum tanta diſſeruit audacia.
Cui Baſilius , in nullum fortaſſis epiſcopum incidiſti . Omnino enim pro talibus decer-
tans hoc egiſſet modo . In aliis enim præfecte , modeſti ſumus , & omnibus reliquis humi-
liores , ita enim mandatum iubet , nec ſolum contra tantam potentiam , ſed nec con-
tra homines viles ſupercilium attolimus : vbi vero dei periclitatur negocium , cunctis a-
liis contemptis ad illum ſolum reſpicimus . Gladij vero, beſtiæ , & vngulæ carnes diſſe-
cantes,potius delitiæ nobis ſunt quàm tormẽta.Ac ideo iniuria affice,minare,& omnia quę
volueris perage , ac poteſtate fruere . Sed & rex hæc audiat , nunquam nos adiges, aut effi-

cies

A cies,vt aſtipulemur impietati,etiam ſi grauiora adhuc fueris minitatus.Poſtquam verò præfectus ita eum loqui audiuit, ac viri cauſam examinauit, illúmque tam imperterritum & conſtantem deprehendit,à ſe dimiſit,non iam minabundus,ſed cum reuerentia quadam ac ſeceſſione:ipſe verò quàm citò potuit ad regem feſtinauit,inquiens, Victi ſumus rex in Eccleſiæ huius negocio.Vir enim ille minis eſt ſuperior,verbis robuſtior, perſuaſionibus fortior.Alium quendam ignobiliorem tentare oportet,hunc autem vel palàm cogere, aut nequaquam expectare vt ſubigatur minis.Hæc quum rex audiuiſſet,ac in ſe conuerſus hominis laudibus eſſet victus (quandoquidem & hoſtis viri virtutem admirari ſolet) præfectum à violentia cohibuit,acciditque ei quemadmodum ferro,quod licet igne emolliatur, nihilominus tamen ferrum permanet. Porrò minas in admirationem conuertit, communionem autem ſuſcipere noluit,quum immutationis puderet, ſed excuſationem quærebat honeſtam,quam & ſermo noſter oſtendet.Siquidem templum cum vniuerſa ſatellitum manu eſt ingreſſus.Erat autem dies epiphaniorum.Congregati populi igitur pars factus, ſic communionem eſt profeſſus. Sanè nec hoc prætereundum, poſtquam intus fuit, auditúmque pſalmodiæ adhibuit perſtrepenti, ac populi multitudinem cum ornatu cuncto conſpexit, tam eo qui circa aram,quàm illo qui iuxta erat,angelicam potius quàm humanam: populi verò præſulem erectum,quemadmodum ſcriptura Samuelem depingit,& corpore, & viſu, & cogitatione immobilem,ac ſi nil noui accidiſſet,deóque & gradui,in ſtatuam, vt ita dicam,obduratum:illos autem timore & reuerentia quadam eum circunſtare:hæc poſtquam vidit,& quæ viderat cum nullo exemplo conferre potuit,humanum quid perpeſſus eſt. Ob ſtuporem enim, vehementi & oculorum,& animi correptus eſt vertigine. Verum id tum multos adhuc latebat,poſtquam autem dona ad menſam diuinam afferri oportebat, ipſeque illa propriis geſtaret manibus, ac nemo ſicut moris erat ea acciperet, quum incertum eſſet num Baſilius illa ſuſcipere vellet,tum morbus eſt cognitus.Titubare enim cœpit,& ni quidam qui pro gradibus ſtabat,manum ei ſuppoſuiſſet, ac caſum cohibuiſſet, ruina planè lachrymis digna cecidiſſet.Sed eſto.Cæterum quid dicere refert?quæ nam cum rege diſſeruerit,qualique ſapientia illa repleta fuerint. Cum eo enim rurſum modo opportuno in ſacrarium perducto eſt congreſſus,ac in conſpectum venit.Nam diu iam eius alloquendi deſiderio tenebatur.Siquidem nil aliud quam dei voces,tam ab iis qui cum rege,quam à nobis, qui cum Baſilio ingreſſi fueramus auditæ ſunt.Sanè congreſſio illa initium fuit, & reſtauratio prima humanitatis erga nos regis.Conſiliúmque hoc vt plurimum contumeliam tum nos infeſtantem,non ſecus ac nebulam diſſipauit. Proinde nil prædictis inferius fuit. Vincebant mali,iámque Baſilius in exilium pellebatur, ac nihil deerat quod non illac tenderet.Nox præſens,currus quo auehi debebat præparatus,plaudebant inimici,dolebant pij, nos verò circa animoſum verſabamur viatorem. Reliqua etiam cuncta pulchra referta erant ignominia.Quid igitur accidit? Deus illam diſſoluit. Qui enim Aegypti contra Iſraël exaſperati primogenita percuſſit, hic etiam imperatoris filium grauiſſima ægritudine perculit.Et quanta celeritate?hinc exilij literæ,inde ſententia ægrotationis. Manúſque iam ad ſubſcriptionem extendebatur improbam,& tamen ſanctus ille ſaluatur, fitque vir pius, febris donum,quum rex furorem cohibuiſſet.Quid his manifeſtius aut celerius? ſed ad reliqua.Aegrotabat filius regis,ac corpore male affectus erat,vnáque ægrotabat pater: & pater quidem tanquam pater,vbique contra morbum remedium quærebat: nam medicos accerſebat optimos,precibúſque,ac ſi vnquam in terram proſtratus incumbebat,calamitas enim reges quoque humiles facit:nec mirum, quum & hoc prius Dauid in filij morte accidiſſe, ſcriptis ſit mandatum.Poſtquam autem nullibi,nullum morbo inuenit remedium, ad Baſilij fidem confugit:per ſe tamen nequaquam illum aduocauit, pudore prohibitus, ob ignominiam quam illi intulerat, aliis verò legationem committit, qui ei perquam domeſtici & amiciſſimi erant.Quumque is nihil cunctatus aduenìſſet,nec tempus, quemadmodum alius triuiſſet,confeſtim præſentia eius morbus eſt lenitus,paterque ſpem concepit meliorem. qui niſi aquæ potabili ſal admiſcuiſſet,pariterque hunc aduocaſſet,iis tamen qui diuerſæ erant opinionis crediſſet,filius patris manibus ſanus reſtitutus fuiſſet:idque credebatur,ab iis etiam qui tum aderant,& paſſionis participes fuerant.Illud idem paulo poſt etiam præfecto ipſi accidiſſe ferunt. Nam & illum infirmitas quædam incidens, ſancti flectit manibus. Siquidem aduerſitas plerunque recte ſentientibus fit emendatio, ſæpiúſque calamitas proſperitate melior exiſtit.Aegrotabat igitur ille,plorabat,diſcruciabatur,accerſebat,rogabat,

Baſilij conſtantia.

B C D E F

Exod.12.

Morbus filij regis.

2.Reg.12.

bat,excuſationem habes clamabat.Salutem mihi tribue,quam & tandem illius interceſſio- G
ne,ſicut ipſemet faſſus eſt,impetrauit.Idque multis qui hoc ignorabant perſuaſit.Non enim deſinebat facta illius & admirari & prædicare. Quæ igitur inter Baſilium & illos incidêre talia fermè fuere,finémque habuerunt talem. Sed nunquid ea quæ illi aliter cum aliis ſunt decertata,parua aut de rebus fuere paruis? vel mediocri ſapientia condita, aut ſilentio digna,ſeu non valde laudabilia?nequaquam.Sanè qui olim contra Iſraël concitauit Ader ſceleſtum,ille idem & contra Baſilium Ponti commouit præfectum,ſub prætextu ac ſi ob mulierem quandam indignaretur.Sed re vera pro impietate decertabat,& contra pietatem ſtabat:vt interim dicere omittam,qualiter,quantiſque virum afficeret iniuriis,ſeu forte deum ipſum,contra quem & pro quo bellum gerebatur,qui & iniuriantem confudit, ac pugilem H
Hiſtoria. ſuum exaltauit:ſi ſaltem magnum quid & ſublime eſt philoſophia,& vt is qui præeſt multis talis eſſe videatur.De quo nunc verba facere pergam.Iudicis aſſeſſor mulierem quandam illuſtrem,cuius maritus vitam paulo ante cum morte mutauerat, quoniam ei nubere dedignaretur violenter vrgebat:quumque illa tyrannidem ſe effugere haud poſſe cerneret,conſilium cœpit non tam audax quam prudens: ad ſacram enim confugit menſam, ac deum contra violentiam adiutorem ſibi facit. Quid igitur per trinitatem ipſam fieri oportuiſſet? vt inter laudandum iudiciale etiam quippiam proferam, non ſolum quod Baſilium magnum,& qui ab omnibus pro legiſlatore habebatur decuiſſet,ſed alium quendam longè illo inferiorem,dummodo ſacerdos fuiſſet. Nónne obſiſtere, retinere, curam eius gerere, ma- I
num porrigere,ſecundum clementiam diuinam,& legem quæ honorauit aras?nónne omnia prius facere & pati velle,quàm aliquid inhumani contra mulierem perpetrare? obitérque menſam ſacram,necnon fidem cum qua rogabat,iniuria afficere?nequaquam ait Iudex nouus.Sed omnes poteſtati meæ ſubdi oportet, Chriſtianóſque legum ſuarum proditores fieri.Ille igitur ſupplicem quærebat,ac inſaniebat,hic autem vi mulierem retinebat. Tandem verò quoſdam cum poteſtate miſit,qui ſancti ſcrutarentur cubile,non neceſſitatis magis quam ignominiæ gratia.Quid ais?domum eius qui affectibus cunctis erat ſuperior?quē fouent angeli?quem mulieres intueri non audent?nec ſolum hoc egit,ſed & Baſilium adeſſe,ac cauſam dicere iuſſit.Nequaquam tamen placide aut humane,ſed quaſi condemnatum K
quempiam. Et hic quidem aduenit. Præfectus verò ira & faſtu plenus,pro tribunali ſedit. Stetit igitur Ieſus meus coram iudice Pilato.Et fulmina quidem cunctabantur, deíque gladius licet radiaret, adhuc tamen continebatur. Arcus verò intendebatur, ſed cohibebatur, quo pœnitentiæ concederet tempus,quemadmodum dei lex eſt.Sed & aliud pugilis & perſecutoris vide certamen.Præfectus ſudarium quod circa collum geſtabat dilacerare iubet. At Baſilius tibi inquit,ſi volueris tunicam etiam dabo.Verbera carnibus ferè experti,minabatur, at ille ſe paratum offerabat.Sed & vngularum dilaniationem intētabat.Verum hepati Baſilius reſpondit remedium tuleris.Cernis fortaſſis quo pacto mihi ſubuenire poſſis, ſi à talibus curaueris tormentis.Et hi quidem in illis erant.At ciuitas, quum malum & commu L
ne omnium cognouiſſet periculum, ſiquidem vnuſquiſque iniuriam hanc ſuam eſſe cenſebat,tota inſaniebat & incendebatur,& veluti quum apum examen fumo commouetur, ita alius ab alio concitabatur & inſurgebat.Omne hominum genus,ætas omnis,præcipue vero ij,qui regi texendo & arma faciendo operam impendebant. Hi enim in talibus feruentiores ſunt,audaciam enim ex libertate habent.Arma verò vnicuique erant,ſingula quæ ex artis obueniebant inſtrumentis,aut ſi aliud quid caſu forte obueniſſet.Faces erant in manibus, lapides ad iactum expediti,fuſtes parati,curſus omnium vnus,clamor idem,alacritas communis.Ira dux grauis,aut miles,ſed nec mulieres armis tum carebant,quum eas tempus exacuiſſet.Radios enim habebant fraxineos,zelóque roborabantur,ac in audaciam vertebantur virilem,& vt breuiter dicam,pietatem diuidi arbitrabantur, ſi hunc inter ſe partiti fuiſ- M
ſent,iſque magis pius cenſebatur,qui primus manus præfecto,talia auſo,intuliſſet. Quid igitur faciebat iudex ſeuerus & audax?ſupplex erat,miſerabilis,ærumnis plenus,& cui non humilior?donec illuſtris ille,ſine ſanguine martyr,& ſine plagis coronatus,populi compeſcuiſſet violentiam, illumque ſui cohibuiſſet reuerentia, ſicque ſupplicem ſuum & offenſorem ſaluaſſet.Hæc deus ſanctorum operatus eſt, qui omnia facit,& in melius dirigit, qui ſuperbis reſiſtit,humilibus verò gratiam tribuit.Et quur hoc non faceret?qui manuum extenſione trophæa erigit,vt populum ſaluet fugientem,illumque eripiat è periculis.Præclarum igitur bellum ita deſiit, & finem à deo ſortitum eſt ſecundum,ac illius fide dignum. Deinde

verò

A verò epiſcoporum & ſociorum incepit bellum. Quod magna ſui parte ingloriofum fuit,
incipientibus verò admodum damnoſum. Quis enim aliis modeſtiam perſuadere poſſet,
quum præſules ipſi ita eſſent affecti? Iam diu enim haud humaniter erga illum ſe habebant.
Tria autem diſſidij cauſa erant. Nam nec ob fidei conueniebant rationem, niſi ſumma mul
titudinis neceſſitate coacti. Nec puſillanimitatem in electione penitus depoſuerant. Et quod
multum gloria ab illo ſuperarentur, omnium eis moleſtiſſimum erat, etiam ſi id fateri tur-
piſſimum eſſet. Sed & aliud factum eſt diſſidium, aut iſta ſuſcitauit. Quum enim patria no-
ſtra in duas diuiſa ſit præfecturas & metropoles, multáque noua ex priori addita fuiſſent, ſe-
ditio eorum potiſſimum exordium hinc ſumpſit. Ille enim cum ſecularibus bonis noſtra
B quoque diuidenda eſſe cenſebat. Ac ideo quæ nuper acceſſerant tranſmutauit, tanquam ab
ipſo iam differrent, ac ei acciderent. At hic conſuetudinem ſeruabat antiquam, ac diuiſio-
nem olim à patribus factam. Hinc multa iam acciderunt mala. Alia verò ortum ſumpſere.
Conuentus enim à nouo diſtrahebantur metropolitano. Reditus diripiebantur. Eccleſia-
rum presbyteris quibuſdam perſuadebat, alios autem inuitabat. Inde euenit, vt eccleſiæ etiã
peius haberent, quando ita diuiderentur & inciderentur. Homines enim ob tales ferè re-
rum innouationes gaudere ſolent, quoniam libenter ſua adaugent, ac facilius bene inſtituta
diſſoluuntur quàm diſſoluta reſtituuntur. At ille infeſtius Baſilium exagitabat. Taurorum
enim prouentus & tranſitus ab eo tantum conſpiciebantur, ad illum vero deducebãtur. Sed
C & ex monte ſancto fructus colligere magni ducebat, ita vt quum viri mulos aliquando de-
prehendiſſet, propriam viam euntes, illos poſtea prædatoria cohibuerit manu. Et commen-
tum quaſi honeſtum erat. Filij enim ſpiritales, & animæ, & fidei ſermo, & talia auaritiæ e-
rant tegumenta. Res ditiorum propria. Et quòd non oporteat tributum pendere hominibus
malæ famæ. Verum omnis offendens malæ erat famæ. Proinde ſanctus dei, & ſupernæ Hie-
ruſalem metropolites, detrimentum tolerare, & hæc negligere cogebatur, ſiue paruam mali
diſſolutionem excogitare. Sed videamus quàm magnam & admirandam, ac planè anima
illius dignam. Ex ſeditione enim Eccleſiam opulentiorem reddidit, aduerſitatémque per- Bona ex ſeditione.
belle diſpoſuit. Siquidem plurimis epiſcopis patriam roborauit, ex qua re tria contigere pul
D cherrima. Plurimarum nempe animarum cura. Et vt ciuitas quæque ſua haberet, & vt bel-
lum diſſolueretur. Cæterum timeo ne & ego conſilio iſto ocioſus ſim factus. Haud enim
ſcio, quomodo rectius dicere conueniat. Licet enim cuncta viri huius quantum dictu poſſi-
bile eſt admirer, hoc vnum laudare nequeo. Animi enim paſſionem fatebor, nec aliâs mul-
tis ignotam, noſtram dico innouationem & infidelitatem, cuius dolorem nullum vnquam
delebit tempus. Ibi enim cunctæ mihi vitæ inciderunt aduerſitates, confuſióque vt philoſo-
phiæ incumbere nequirem, aut poſſe putarem. Tametſi parua ſit ratio ſecundi. Præterquam
ſi quis illud à nobis in viri excuſationem dictum ſuſcipere voluerit, quod longe ſupra res ſa
peret humanas. Et quæ hic faceret priuſquam abiret, omnia ſpiritus inſtinctu ageret. Licet
E enim amicitiæ venerationem ſeruare ſciret, in hoc vno tamen ignominia affecit, vbi dei ho
norem præferre oportebat. Longe enim ſperata, amicitiæ diſſolutioni anteferebat. Cæterum
timeo ne dum ſocordiæ crimen effugere contendo, apud eos qui cunctas res illius geſtas ſci
re deſiderant, ſcribendo tamen in crimen inſatiabilitatis apud eos qui modum laudant in-
cidam: quam rem nec ipſe negligebat, ſed menſuram ex omnibus optimam eſſe inter potiſ-
ſima laudabat, ac in omni vita ſua diligenter obſeruabat. Ita igitur ſermone vtar, vt tam bre
uitatis, quàm inſatiabilitatis amatoribus pariter ſatiſfacere queam. Alij igitur in re aliqua
excellunt, alij autem in pleriſque, quum plures virtutis ſpecies exiſtant, nullus verò ex om-
nibus quos nos cognoſcimus, ad ſummum peruenit. Sed ille nobis optimus eſt, qui in pluri
F mis recte agit, aut in vna potiſſimum. Baſilius verò ita cuncta attigit, vt naturæ contentio
eſſe videretur. Nam ita conſideramus: inopiam quis laudat, vitámque omni carentem appa
ratu & ſuperfluitate: at quid ille habebat præter corpus, & ea quibus carnis tegeret neceſſa-
ria? diuitiæ autem illi erant, vt nihil poſſideret, cruxque cui ſoli ſuperuiuebat. Hæc longe ſi-
bi multis pecuniis honorabiliora eſſe cenſebat, nec poſſibile vt quis, ſi etiam vellet, omnia
poſſideret: ſed vt quis omnia contemnere ſciret, ſicque omnibus melior appareret. Quum-
que ita ſentiret & haberet, nequaquam altari ac vana indigebat gloria, nec præconio illo pu
blico, Crates Cratetem Thebanum in libertatem vendicat. Optimus enim eſſe potius quàm
videri malebat, ac ideo nequaquam in dolio ac in medio foro habitabat, vt omnibus ludi-
brio eſſet, indigentiam noua reſartiens abundantia. Sine ambitione igitur & arte queſtuoſa

pauper erat,ac omnia quæ habebat profundebat,quo expediti⁹ per vitę nauigaret mare.Sanè abſtinentia & frugalitas res eſt admiranda,& ne quis à voluptatibus ſuperetur, aut ventri tanquam amaro & illiberali ſubiiciatur domino,at quis magis in cibo parcus?& ne multa dicam, ſine carne ferè erat, ſuperfluitatem autem & ſatietatem ad irrationabiliores, & quorum vita ſeruilis & deorſum vergens erat reiecit.Ipſe autem nihil magnum eſſe cenſebat quòd gutturi applauderet,ſed ſolũ neceſſariis quantũ poterat ſuſtentabatur,ſoláſque delitias eſſe ducebat, ne delitiis diffluere appareret,ac ideo indigeret plurimis.Sed ad lilia reſpiciebat & volatilia,quæ pulchritudine prædita ſunt mirabili,cibóque vtuntur fortuite oblato,ſecundum magnam Chriſti mei admonitionem,& carnem propter nos mendicantem, quo nos diuinitate ditaremur.Hinc illi tunica vna,& pallium tritum,in humóque dormitatio,& illuuies & vigiliæ eius erant exercitamenta.Cœna autem ſuauiſſima,ac cibus panis cũ ſale,aut ficus recentes:potus vero ſobrius erat,& abunde illi ſufficiens,quem fontes producunt,iis etiam,qui non laborant.Verum ex his aut cum his ęgritudines ſequebantur,& medicamenta communia nobis exercitia:oportebat enim me miſerum,in talibus æque affectũ eſſe,licet in aliis longe inferior forem.Sanè res magna eſt virginitas,& angelis aggregari,ac abſque iugo eſſe,naturæque ſolitariæ:nam Chriſti illam vocare cunctor,qui quum naſci deberet,ob nos natos,ex virgine naſcitur,vt virginitatem lege ſanciret,tanquam inde deductam,& mundum abſcindentem,ſeu potius mundum mundo præmittentem,pręſentem futuro.Quis igitur virginitatem magis honorauit,quàm Baſilius,aut carnis puritatem quaſi lege ſanciuit?non ſolum exemplo proprio, ſed eorum etiam quibus ſtudebat, quemadmodum ex virginitatis laude & inſtitutionibus eius liquet ſcriptis, quibus omnem ſenſum refrenauit,ac cuncta membra ad modeſtiam redegit,necnon virginitatem ſeruandam perſuaſit,pulchritudinem ad interna conuertens,à viſibilibus ad inuiſibilia.Et externum quidem languidum reddebat,ac materiam ſubducebat flammæ.Occultum verò oſtendebat deo,qui ſolus animarum depuratarum ſponſus exiſtit.Quíque animas ad ſe pertrahit vigilãtes, quo cum lampadibus ſplendidis,& largo ei olei occurrant nutrimento. Sanè quum vita ſolitaria ac mixta,vt plurimum inter ſe diſtarent ac pugnarent, neutrumque bonum à malo penitus ſegregatum haberet:ſed hæc magis quieta & moderata eſſet,& deo copularet,non tamen arrogantia propter virtutis ſecuritatem & exiſtimationem careret: illa autem actiua magis & vtilior, verum à turbis nequaquam ſegregata eſſet:ambas inter ſe belliſſime conciliauit,& ita temperauit,vt ſapientia non ſine actione,nec actio ſine ſapientia foret:ſed tãquam tellus,& mare,bona ſua vtrinq; conferrent,ac in vnam dei gloriam concurrerent. Et quid plus?pulchra eſt humanitas,ac pauperum ſuſtentatio,humanęq; imbecillitatis ſubſidiũ. Parumper igitur ab vrbe progredere,& vrbem cerne nouam,pietatis promptuarium, cõmune diuitum repoſitoriũ,quò opum ſuperuacua,imò iam neceſſaria admonitione illius recõderent,quo tineas excluderent,nec fures exhilararent,inuidiæq; certamen & temporis effugerent corruptionem.Vbi ægritudo philoſophatur,& calamitas beata cenſetur, compaſſióque in reputatione eſt.Quid mihi ad opus illud Thebæ Aegyptiacæ,cum portis ſeptem? ac muri Babylonici,necnon ſepulchrum Mauſeoli Caris,& Pyramides,ac Coloſſi?æs pondere carens.Siue templorum magnitudo & pulchritudo?quæ amplius haud ſuperſunt, cum aliis quæ homines admirantur,& librorum mandant memoriæ,quæ nil conditoribus ſuis, præter paruam proſunt gloriolam.Mihi verò ſalutis via hæc compendiaria,ac facilis in cœlum aſcenſus,admirationi eſt præcipuæ.Non enim amplius oculis noſtris expoſitum eſt ſpectaculum graue & miſerandum,homines antè obitum mortui, & plurimis corporis mutilati membris,ab vrbibus,domibus,foris,aquis,quin à chariſſimis ſuis expulſi,nominibus potius quàm corporibus noti:nec amplius in triuiis & conuentibus ſecundum cognationem & cõcentum exponuntur,non iam ob morbum miſerandi,ſed exoſi,membrorum miſerabilium artifices miri,ſi vox ſaltem quibuſdam eſt reſidua. Sed cur cuncta noſtra tragice enumero? quum ſermo haudquaquam ſufficiat paſſioni. Baſilius verò præ omnibus maxime hominibus perſuaſit,vt quum homines eſſent,nequaquam homines contemnerent. Nec Chriſtum vnicum caput omnium, propter inhumanitatem erga illos ignominia afficerent: ſed in calamitatibus alienis facultates ſuas rectè diſponerent, à deoque miſericordiam,quum miſericordia indigerent, pio fœnore extorquerent.Ac ideo generoſorum generoſiſſimus ille, & gloria,plus quàm ſplendens, ægrotos nec ab oſculi arcebat honore, ſed tanquam fratres ſalutabat.Non quemadmodum quis ſuſpicari poſſet,inanis gloriæ gratia. Quis enim plus à tali

Frugalitas. Matt.6. Virginitas. Thebæ. Babylonici muri, Mauſeolum.

G H I K L M

A tali aberat affectu? ſed vt corpora curandi cauſa attrectaret, philoſophiæ eius formula, & loquens,& tacita erat adhortatio. Nec ciuitas ita, regio vero adiacens & externa aliter ſe habebat, ſed omnibus commune certamen propoſuit, ita vt & populi præfecti ciues humanitate imitarentur & magnificentia. Proinde quemadmodum aliis curæ ſunt propinatores, ac menſæ lautiores, necnon coquorum commenta & iritamenta gulæ, ſellæq́; elegantes, ac veſtes molles & fluidæ: ita & Baſilius infirmorum,& hulcerum eorum, ad imitationem Chriſti gerebat curam, non ſermone ſed opere lepram purgans. Quid nobis ad hæc dicent ij, qui ei ſuperbiam & ſupercilij obiiciunt faſtum? amarulenti talium cenſores, ac qui neutiquam regulas adhibent regulæ. Num quis lepræ curam gerit,& eouſque ſe humiliat, ſanos vero cō-
B temnit? aut carnes per abſtinentiam macerat, animæ elatione intumeſcit inani? maxime quum phariſæi iactantiam nouit,& ex tumore humilitatem prædicat, & Chriſtum ad ſerui vſque formam deſcendiſſe non ignorat, illúmque cum publicanis comediſſe, & diſcipulorū pedes lauiſſe. Sed nec crucem renuiſſe, vt illic peccata affigeret mea. Et quod his eſt admirabilius, deum videt crucifixum, idq́; cum latronibus, & à prætereuntibus irrideri, inconſumptibilem illum,& omni paſſione ſublimiorem. Num ille ſeipſum adeo effert, vt neminē ſibi honore æqualem eſſe cenſeat? quemadmodum videtur iis qui illi inuident. Verum vt arbitror, morum conſtantiam, ſeueritatem, & integritatem illam abſolutam, ſuperbiam vocarunt. Equidem illi idem, vt mihi videtur, eodem modo hominem fortem temerarium, ti-
C midum vero circumſpectum appellaret: modeſtum quoque inhumanum, ac iuſtum immobilem. Quidam enim non inepte indagarunt, virtuti vitia eſſe adiuncta, & quodammodo cōtigua, facileque à rerum inexpertis aliud pro alio accipi. Quis enim virtutem plus quàm Baſilius honorauit? aut malitiam redarguit? ſiue bonis viſus eſt melior, vel delinquentibus aſperior? cuius ſubriſio ſæpius laus erat, ſilentium vero increpatio, quæ conſcio malum ſuū vltro extorqueret. Cæterum ſi non garrulus erat, aut riſu diffluens, ſiue circunforaneus, nec multis placebat, quoniam non omnibus omnia fieret aut gratificaretur, quid hoc ad rem? nónne potius laude quàm reprehenſione dignum eſt iis, qui præditi ſunt mēte? niſi quis leoni obiicere velit, quod non figuram ſimiæ, ſed ſeueram & regiam præ ſe ferat, cuius laſciuiæ
D tamen generoſæ ſunt,& cum admiratione diligendæ. Sanè eos qui in ſcena verſantur, tanquam iucundos & humanos quis miretur, quoniam populi gratiam captant, ac riſum mouent per alapas & verbera, quanquam ſi hoc quærimus, quis adeo iucundus fuit in conuerſationibus? quemadmodum ego potiſſimum noui, qui prę reliquis viri mores ſum expertus. Quis narrando gratioſior? quis mordendo peritior? quis reprehendendo ſyncerior? ſiquidem non nimis ſeuere reprehendebat, nec nimis facile remittebat, ſed immodeſtiam in vtroque fugiebat, ac vtroque iuxta Salomonis leges cum ratione & in tempore vtebatur. Cæterum Eccli. 19.
quid hæc ſunt? ſi cum viri collata fuerint eloquentia aut magnitudine doctrinæ, qua ſibi fines orbis conciliauit totius. Verum adhuc circa montis verſamur ima, ac multum à ſummitate diſtamus. Adhuc circa littora ferimur, ac nondum mare ingreſſi ſumus profundum.
E Arbitror enim ſi vnquam fuit aut erit tuba, longe ſono ſuo per aërem diffuſa, aut terræmotus orbis ex innouatione quadam aut miraculo ortus, hoc vocem illius eſſe, & ingenium, tantum omnes antecellens, & poſt ſe relinquens, quantum nos naturam exuperamus irrationalium. Quis enim magis ſe expurgauit ſpiritui? & dignum fecit vt diuina explicaret myſteria? quis magis cognitionis lumine illuminatus fuit,& ad profunda pertigit ſpiritus? cum deoq́; ea quæ dei ſunt eſt contemplatus, quis ſermonem ſortitus eſt melius interpretantē ea, quæ cognitione ſunt digna? ita vt non multorum inſtar altero pede claudicaret, vel mente ſermone carente, aut ſermone minus ſolidato mente. Verum vtriſque pariter excelluit, ſibi ipſiq́; ſimilis apparuit. Et vbiq́; ſane ſenſit. Siquidem quod cuncta dei profunda ſcrutatus ſit,
F ſpiritu eſt teſtificatus. Non tanquam ignorante, ſed veluti contemplatione exultante. Omnia enim quæ ſpiritus ſunt, ab illo ſunt indagata, vnde euenit vt moribus inſtitueret cūctos, eloquentiam oſtenderet, præſentibus renunciaret,& ſe accingeret ad futura. Porrò ſolis pulchritudo cum magnitudine ac curſus ſui velocitate, à Dauid laudatur, ſplendens tanquam Pſalm. 18.
ſponſus, magnus vt gigas, cuius vires tātæ ſunt, vt curſu ſuo à ſummis pariter illuſtret ſumma, nec calor eius diſtantia imminuatur: Baſilij autem pulchritudo, virtus erat, magnitudo vero theologia, at curſus, mobilitas aſſidua quæ aſcenſibus ſuis ad deum vſq; perducit, vires vero ſatio ſermonis & diſtributio, ita vt recte mihi ſcripturæ illud de eo vſurpare liceat, In omnem terram exiuit ſonus eius,& in fines orbis, vis verborum eius. Quod beatus Paulus

Roma. 10. de apoſtolis à Dauide dictum eſſe ait. Quæ enim alia hodie in conuentibus eſt gratia? quæ G in conuiuiis voluptas? quæ in foro? quæ in conciliis? quæ principum cum ſuis delitiæ? queq; monachorum aut mixtorum? quæ ocioſorum aut negocioſorum? quæ eorũ qui in externis aut noſtris philoſophantur? vnica profecto voluptas per omnia, & in omnibus maxima, illius ſunt ſcripta, & labores. Nec ſcriptoribus vlla poſt illum relicta eſt facultas, præterquam monimenta eius literaria: ſileant vetera, quæ à quibuſdam in ſacris elaborata ſunt ſermonibus, clament noua. Is enim nobis optimus eſt in ſermonibus, cui conceſſum eſt vt ſupra ſcripta illius potiſſimum cognoſcat, & lingua proferat auribusq; infundat. Solus enim pro omnibus

Hexaemerõ Baſilij. ad doctrinæ adeptionem ſufficit ſtudioſis. Ego autem hoc ſolũ dicam, quotienſcunq; Hexaemeron eius in manus ſumo & relego, ad conditorem omnium accedo, & cõditurae rationes cognoſco, ac conditorem plus quàm antea admiror, dum ſolo viſu ipſo doctore vtor. H Quum autem in contradictorios incido ſermones, Sodomiticum video ignem, quo linguæ exuruntur malæ & aberrantes, aut confuſionis turrem, male quidem ædificatam, male quoq;

De ſpiritu Baſilij liber diſſolutam. Quum vero quæ de ſpiritu ſcripſit relego, deum inuenio quem habeo, & in veritatis prolatione audax fio, dum per illius gradior Theologiam & contemplationem. At quum alias eius perlego enarrationes, quibus parum videntes illuminat, & quas tripliciter in ſolidis cordis eius tabulis conſcripſit, diſco non in litera conſiſtere ſolum, aut ſuperuacue intueri tantum, ſed & pergere vlterius, & ex profundo adhuc in profundum tranſire, abyſſum aſciſcens abyſſo, & lumini inueniens lumen, donec in ſummum peruenio. Quum autẽ I martyrum laudes relego, corpus contemno, & cum laudatis verſor, ad certamenq; excitor. Quum vero ſermones eius, tã morales euoluo, quàm actiuos, anima pariter purgor & corpore, ac templum dei fio capax, organúmq; pulſatum à ſpiritu, diuinam decantans gloriam & potentiam. Cum hoc immutor & dirigor, aliusq; ex alio fio, alteratione alteratus diuina. Cæterum poſtquam theologiæ memini, ac viri in hac ſingulariter præſtantis, & hoc quoque prædictis addidero. Vtiliſſimum enim eſt multis, qui male de eo ſentiunt, ne offendantur, ſed ad maleficos ſermo pertinet noſter, qui ex iis quibus alios calumniantur ſibi ſubſidium quærere ſolent. Ille enim ob ſermones rectos, & erga trinitatem ſanctam, connexionem, & K condeitatem, vel neſcio quomodo magis proprie aut manifeſtius dicere oporteat, nõ ſolum à thronis excidere, quum nec ſub initium illis oblectaretur, ſed exilium ac mortem, necnon ſupplicia extrema prompte ſubire paratus erat, idq; lucrum & minime periculum eſſe cenſebat. Quod quidem ex iis partim liquet quæ fecit, partim vero quæ perpeſſus eſt. Poſtq̃ enim pro veritate damnatus, & in exilium pulſus fuit, nullius rei alterius curam habuit, quàm vt comitem quendam ſuum libellum tollere & ſequi iuberet. Cæterum vt condemnationis etiam tempore ſermonibus ædificaret veritatem, neceſſarium putabat, diuino Dauid hac in re conſultore vſus: vt parumper belli tempus ſuſpendere, & hæreticorum poteſtatem infringere poſſet, quoad libertatis tempus, ac linguæ, licentia cõcederetur loquendi. Illi enim quærebant vt vox de ſpiritu acciperetur nuda, tanquam eſſet deus, quod & vere eſt, ſed impie ab L illis & à malo impietatis accipiebatur præfecto, quo Baſilium cum lingua theologica ex vrbe pellerent: ipſi vero occuparent eccleſiam, eámq; impietatis ſuę propugnaculum facerent, ac inde cuncta tanquam ex arce quadam percurrerent. At ille aliis ſcripturæ vocibus & teſtimoniis manifeſtis, quæ illud idem poſſent, necnon ſyllogiſmis neceſſariis, ita redarguit contradicentes, vt nequaquam contra tendere poſſent, ſed vocibus caperentur propriis. Quod quidem vim maximam habet, éſtq; prudentiæ ſingularis, quemadmodum ſermo oſtendit, quem de hac re conſcripſit, vbi ſtilum tanquam è ſpiritus concitat pyxide. Cæterum domini vocem tantiſper diſtulit, à ſpiritu ipſo, & geminis eius concertatoribus veniam petens, vt non moleſte diſpenſationis illius conſilium ferrent, ne dum ob vnius vocis gratiam M reſiſterent, cuncta propter inſatiabilitatem diſperderent, præcipue cum tempore illo pietas ita diſtraheretur. Nullum enim detrimentum eis inde euenturum cenſebat, ſi dictiones parumper immutarentur, ac vocibus aliis illud idem doceretur. Quum non in verbis potius quàm rebus ſalus noſtra conſiſteret. Siquidem nec Iudæorum gentem reiiciendam eſſe, ſi vncti vocem pro Chriſti immutare, ſicq; nobiſcum cenſeri vellent. Quum vero eccleſia ſcinderetur, maximum communitati imminere damnum. Verum licet ſpiritum omnino deum eſſe affirmaret, quemadmodum liquet ex iis quæ ſæpius, dum tempus ita ferret, publice prædicauit, necnon priuatim interrogantibus expreſſe eſt confeſſus, manifeſtius tamen id fecit in ſermonibus quos mecum habuit. Nihil enim in illis ita abſcondebat, vt id non libenter

mecum

A mecum conferret. Neque hoc ſimpliciter definiebat, ſed quod non ſæpius antea fecerat, hor
rendiſſime ſe execrabatur, ac ſibi vt à ſpiritus gratia excideret imprecabatur, ſi ſpiritum nõ Baſilij de
æque ac patrem ac filium, tanquam conſubſtantialem, & eiuſdem honoris veneraretur. Pro- ſpiritu ſancto
inde ſi quis me in his ſocium ipſius ſuſcipere velit, aliquid multis adhuc abſconditum pro- ſententia.
feram: nempe quod tempore nos anguſtante, ſibi diſpenſationem reſeruauit, nobis autem lo
quendi libertatem commiſit: nemo igitur nos iudicare, aut ideo reiicere debet, quod patriæ
honorati ſimus obſcuritate, quum amborum opera, Euangelium apud nos ſit roboratum.
Hæc non ideo percurri, vt excuſatione noſtra opiniones illius defendam: calumniatorum
enim reprehenſione, ſi ſaltem aliqui ſunt, longe vir ille melior eſt: ſed ne ij qui cenſent, vo-
B ces ſolum à viro in literis adinuentas, pietatis finem eſſe, fidem debiliorem, ac theologiam
illius demonſtrationem improbitatis habeant propriæ, quam tempus produxit, cum ſpiritu:
ſed ſcripturæ ſenſum examinantes, necnon ſcopum, ad quem illa eſt conſcripta, magis ad
veritatem accedere, & impiorum ora obſtruere valeant. Mihi igitur theologia illius non ali
ter quàm amicus quiſpiam erit, tantámque fiduciam in viri puritate de hac re pono, vt il-
lam omnibus faciam communem. Et mea quidem ab illo expendantur, illius autem à me,
& coram deo & hominibus æquioribus, ita ſint conſiderata. Nec enim euangeliſtas inter ſe Euãgeliſtæ
diſſentire dicimus, quia quidam carni Chriſti magis operam impenderunt, alij autem theo- conſentiũt.
logiæ plus incubuere: ac hi quidem ex rebus noſtris, illi autem ex ſupernis initium fecere,
C prçconiúmque ad vtilitatem, vt arbitror, capientium diſtribuerunt, quum ita in eis ſpiritus
figuraret. Proinde quum multi olim fuerint pietate clari, ac nũc quoque ſint homines, velu-
ti legiſlatores, populorum duces, prophetę, doctores, fortes ad ſanguinis vſq; effuſionem, age
cum illis noſtra conſideremus, ſic enim virum hunc recte cognoſcere valebimus. Adam dei Adam.
manu, necnõ delitiis paradiſi, & legiſlatione prima factus eſt dignus, ſed ne quid blaſphemi
contra primæuum proferam parentem, reuerentia dictum ſit, mandatum non ſeruauit. Ba-
ſilius vero accepit, & ſeruauit, ac nequaquã cognitionis læſus eſt ligno, romphæámque eua-
ſit igneam, & vt planè noui, paradiſum eſt adeptus. Enos primus ſperauit vt inuocaret do- Enos.
minum: Baſilius autem inuocauit, & aliis quoque prædicauit, quod quidem inuocatione lon
D ge honorabilius eſt. Enoch ob breuem tranſlatus eſt pietatem, tum enim fides adhuc in vm Enoch.
bra erat, præmium pietatis inueniens tranſlationem, ſicq; reliquæ vitæ periculum effugit: Ba
ſilij autem tota vita tranſlatio fuit, ipſéque perfecte in vita probatus perfecta. Noë arca, & Noe.
ſemina mundi ſecunda, in ligno concredita fuere paruo, & per vndas ſeruata: Baſilius autem
impietatis effugit diluuium, ac ciuitatem ſuam celeriter ſalutis fecit arcam, quum vndique
hæreticis eſſet referta, ex qua & mundum totum reuocauit. Magnus fuit Abraham, & pa- Abraham.
triarcha, & ſacrificus, ſacrificij noui, qui eum quem ex promiſſione acceperat, ſacrificium
promptum ſuo obtulit datori, & ad iugulationem vſque produxit: ſed nec Baſilius illo mi-
nus fecit, ſeipſum enim deo obtulit, & nihil tanquam idem eſſet ſuppoſuit: quid enim erat
E victimam offerre? Iſaac ante natiuitatem etiam promiſſus eſt: Baſilius vero promiſſio ipſa Iſaac.
fuit, Rebeccámque, Eccleſiam dico, non longinque, ſed propinque duxit, non per legatio-
nem ſeruilem, ſed à deo traditam & commiſſam: neque in filiorum prælatione deceptus
fuit, ſed vnicuique quæ digna erant cum ſpiritus iudicio diſtribuit. Iacobi ſcalam laudo, ac Iacob.
ſtatuam quam deo inũxit, necnon luctam cum illo, ſi qua ſaltem fuit humanæ, vt arbitror,
menſuræ ad numinis ſublimitatem comparatio, vndè & femoris dolor, naturæ deuictæ ſym
bolum. Laudo etiam pulchrum illud viri circa pecora commentum, & ſucceſſum, necnon Patriarchę
duodecim ex eo patriarchas, ac benedictionis diſtributionem, cum prophetia futurorum 12.
nequaquam ingeneroſa. Verum & Baſilij laudo ſcalam, non ſolum viſam, ſed & aſcenſam,
F aſcenſionibus per virtutem pedetentim: ac ſtatuam non quam inunxit, ſed deo erexit, quo
impiorum facta notaret infamia: & luctam, non qua contra deum, ſed pro deo decertauit,
dum hæreticorum errores in terram proſtrauit: ſed & paſtoralem viri artem ex qua ditatus
eſt, & pecora potius generoſa quàm obſcura poſſedit, ac pulchram ſobolem eorum, qui ſe-
cundum deum ſunt nati, necnon benedictionem quæ confirmauit multos. Ioſeph frumen- Ioſeph.
ti diſtributor fuit, ſed in Aegypto ſolum, nec ſæpius & corporaliter quidem: Baſilius ve-
ro omnibus diſtribuit, ſemper & ſpiritaliter. Quod mihi diſtributione illa longe venerabi-
lius exiſtit. Quum Iob tentatur, & vincit, in finéque ſplendide certaminum victor pronun- Iob.
ciatur, à nullo impugnante, licet multi forent, concuſſus, verum longe tentatorem ſuperans
in lucta. Sed & amicorum irrationale refrenauit, qui paſſionis ignorabant myſterium.

Moſes. Moſes & Aaron inter ſacerdotes eius, & magnus quidem Moſes affligens Aegyptum, & G populum ſaluans in ſignis multis ac miraculis, nubem ingrediens, duplicem legem ferens, Aaron. literalem extra, ſpiritalem intra. Aaron autem Moſis frater, & corpore & ſpiritu, pro populo orans ac ſacrificans, tabernaculi ſacri & magni, quod compegit dominus & non homo, myſtes. Amborum horum Baſilius æmulator fuit, nequaquam corporalibus flagellis, ſed ſpiritalibus & rationalibus, populum hæreticum & Aegyptiacum affligens. Deduxit autem populum acceptum, bonorum operum æmulatorem, ad terram promiſſionis, tabuliſque minime frangibilibus, ſed duraturis leges inſcripſit, non iam vmbratiles, ſed valde ſpiritales. In ſancta vero ſanctorum non ſemel in anno, ſed ſæpius, & per ſingulos, vt ita dicam, dies eſt ingreſſus. Vnde & ſanctam nobis reuelauit trinitatem, populúmque expiauit, H Ieſus Naue non aſperſione temporali, ſed expurgatione perpetua. Porro quid ex Ieſu Naue rebus pulcherrimum fuit? imperium rei militaris, ſortis diſtributio, ac terræ ſanctæ occupatio. Baſilius vero, nónne princeps & dux fuit? eorum qui per fidem ſaluantur. Nónne hæreditatum penes deum diuerſarum diſtributor? & illarum tantum quas diſtribuit iis, quorum dux fuit, ita vt vocem illam emittere poſſet, quoniam ſors mihi cecidit inter fortiſſimos, & in manibus ſortes meæ, lõge honorabiliores quàm quæ in terra ſitę ſunt, & diripi poſſunt. Iudices. Et vt iudices prætereamus, aut iudicum clariſſimos, Samuel inter eos qui inuocant nomen Samuel. eius, & ante natiuitatem ſuam oblatus, ac ſtatim poſtquam genitus fuit ſacerdos, & vnctor regum ac ſacerdotum per cornu. Baſilius vero nónne ab infantia deo à matre eſt conſecratus? & cum tunica oblatus altari? viditque ſuper cœleſtia, vnctus domini, & vnctor eorum I Dauid. qui ex ſpiritu ſunt initiati. Dauid inter reges decantatus, cuius multæ contra inimicos referuntur victoriæ & trophæa, ſed manſuetudo in eo præcipua fuit, & ante regnum citharæ vis Salomon. quæ ſpiritum incantabat malignum. Salomon cordis latitudinem à deo petiit, & conſequutus eſt, adeóque ſapientia & contemplatione profecit, vt inter cunctos temporis ſui homines clariſſimus ſit effectus. Baſilius vero manſuetudine huius ſapientia autem illius, ſecundum opinionem meam, minime, aut parumper ſuperatur. Nam & regum inſanientium audaciam demulſit, & non Auſtri reginam ſolam, neque hunc, ſeu illum ob ſapientiæ eius gloriam ex finibus terræ attraxit vniuerſæ, ſed omnibus finibus ſapientia ſua cognitus eſt. Reliqua vero Salomonis obticeo, omnibus enim nota ſunt, etiam ſi nos K Helias. parcamus. Laudas Heliæ contra tyrannos dicendi audaciam, & raptum per ignem, nec-Heliſæus. non pulchram hæreditatem Heliſæi pallium, ſiue ſpiritum Heliæ ſubſequentem: lauda etiam Baſilij in igne vitam, multitudinem inquam tentationum, & per ignem ſalutem, ardentem quidem, ſed non deflagrantem, rubi miraculum, ac pulchrum ex alto indu-Tres pueri. mentum, carnem conſumptam. Obmitto alia, Iuuenes in igne rore perfuſos, ac Pro-Daniel. phetam fugitiuum in ceti ventre orantem, necnon iuſtum illum in lacu, tanquam à tha-Machabæi lamo beſtiæ procedentem, & leonum ferociam ligantem, aut ſeptem Machabęorum certa-fratres. men, qui cum matre ſancta per ſanguinem ſunt conſecrati, cum omnibus aliis, qui ſui experimentum exhibuere, quorum conſtantiam Baſilius eſt æmulatus, ac gloriam tulit ſempiternam. Proinde ſi ad nouam acceſſero legem, & eos qui in illa claruerunt L Ieſus. cum Baſilio conferam, diſcipulum honorabo per doctores. Quis Ieſu fuit præcurſor? Io-Ioannes. annes, tanquam vox verbi, & quaſi lampas luminis, erga quem etiam exultauit in vtero. Et ante illum ad inferos præcurrit, per Herodis inſaniam illuc demiſſus, vt & ibi Chriſti annunciaret aduentum. Quod ſi ſermo noſter videtur audacior, illuc prædictis addatur, quod nequaquam ideo hanc facio comparationem, quia virum illum præponam, aut parem putem illi, qui inter natos mulierum omnes ſuperauit, ſed vt oſtendam hunc illius fuiſſe imitatorem, & aliquid ex charactere eius retinentem. Siquidem res non parua eſt ho-« neſtis, imitatio maximorum, etiam ſi ſit parua. Nónne enim vir ille ſimulachrum fuit manifeſtum philoſophiæ illius? nam & hic in deſerto habitauit, & in nocte veſte amiciebatur M aſpera, quæ celabatur & nequaquam oſtendebatur: ſed & parem cibum dilexit, deo per abſtinentiam purgatus: quin etiam Chriſti præco fieri optauit, etiam ſi non eſſet præcurſor: & exiuit ad eum non ſolum regio circumiecta, ſed remotiſſima etiam. Sed & inter duo medius fuit teſtamenta: huius enim literam diſſoluit, illius autem ſpiritum publicauit: Petrus. nam impletionem legis occulti manifeſtam fecit diſſolutionem. Petri zelum imitatus Paulus. eſt, & vigorem Pauli, clarorum illorum, & pluſquam celeberrimorum, amborum vero Zebedæi fratres, fidem. Filiorum Zebedæi magniloquentiam. Omnium diſcipulorum frugalitatem & mediocritatem

A diocritatem. Quapropter cœlorum claues illi ſunt concreditæ, non enim à Hieruſalem vſq; Ioannes apoſtolus.
in Illyriam ſolum, ſed maiorem etiam circulum eſt amplexus: nec tonitrui filius eſt voca-
tus, ſed factus. Quin & ſuper Ieſu pectus recubuit, vnde & ſermonis vim necnon ſcientiæ
hauſit profunditatem. Stephanus autem fieri prohibitus eſt, tametſi promptus eſſet, reueren- Stephanus.
tia cohibens lapidantes. Sed & ſuccinctius dicere poſſum, ne facta eius enumerem ſingula:
ex bonis quædam adinuenit, alia imitatus eſt, nonnulla autem deuicit. Nam omnium gra-
tia venire, eorum etiam qui nunc ſunt, omnium eſt dominari. Vnum omnibus breuiter ad-
didero, tanta viri erat virtus, tantáque gloriæ eius abundantia, vt & multa, ac quæ ex paruis
illius erant, inter quæ & refrenationes corporales erant, ab aliis ad gloriam cedere putaren-
B tur. Veluti pallor, barba, inceſſus compoſitus, & tarditas in ſermone, qui plenus erat pruden-
tia, & ad interna pertingens, quæ multis, qui ea minus bene imitari & cognoſcere poſſunt,
in moroſitatem cedunt. Quin in veſtitus forma, ac lecti figura, necnon cibi conſuetudine,
nulla ab eo adhibebatur diligentia, ſed ſimpliciter ſe gerebat, & fortuito ſecundum quod e-
ueniebat. Sanè multos Baſilios, quantum ad viſum cernere licet, ſtatuas vmbratiles, nimi-
um enim eſt vt nominentur poſtphani. Vox enim ea eſt nouiſſima, ſed euidentius diſcerni- Imitatores.
tur. Illi autem longius à viro diſtant, quàm quantum appropinquare deſiderant. Verum hoc
iam nequaquam paruum eſt ad gloriam, & merito quidem, vt eis aliquando vel parumper
appropinquare contingat, quo emendentur: aut aliquid ſtudioſe ac diligenter dictum aut
C factum eius mandent memoriæ: quemadmodum ego mihi ſæpius ad gloriam ceſſiſſe ſcio,
quoniam ea quæ viro fortuito exciderunt, longe præſtantiora ſunt & clariora, quàm quę ab
aliis magna diligentia ſunt elaborata. Poſtquam autem curſum perfecerat, ac fidem ſeruaue
rat, reſolutionem deſiderabat, iámque coronarum inſtabat tempus: verum minime in mon
tem aſcendere, & ibi occumbere iuſſus eſt, obiit autem & ad nos aſcendit, ſed & hic miracu
lum prædictis non poſterius accidit. Iam ferè mortuus erat, ita vt nec amplius ſpirare, ac
multum vitæ exhalaſſe videretur, vocalior tamen in ſermonibus redditus eſt nouiſſimis,
quo cum verbis abiret pietatis. Inſuper & ſucceſſorem elegit miniſtrum ſuum fideliſſimum
cui & manum & ſpiritum dedit, ne gradus diſcipulos eius, & ſacerdotij adiutores afficeret
iniuria. Verum ſermo iam vltra progredi cunctatur, progredietur tamen, quamuis plus alios
D quam me deceat, quoniam nequaquam in afflictionibus philoſophari queo, etiam ſi valde
philoſophari ſtudeam, communis memor damni & afflictionis orbis vniuerſi. Decum-
bebat vir, ſpiritúmque trahebat nouiſſimum, & à ſuperno quærebatur choro, ad quem iam
pridem reſpiciebat: confluebat autem ad eum ciuitas vniuerſa, minime damnum ferens pe
regrinationémque illius tanquam tyrannum incuſabat, ac animam eius quaſi manibus vel
precibus cogi poſſet, retinere ſatagebat. Siquidem calamitas ea homines quaſi deſipientes
reddebat, & vnuſquiſque aliquid de propria vita, ſi poſſibile fuiſſet, illi impartiri paratus e-
rat. Poſtquam autem ſuperati ſunt, neceſſe enim erat, vt oſtenderetur quod homo eſſet, &
ipſe in manus tuas domine ſpiritum meum repono, angelis nouiſſime dixit abducentibus,
E non inſuauiter expirauit, præſentéſque ſacris quibuſdam inſtruxit, ac meliores extremis red Baſilij mors
didit mandatis. Tum miraculum factum eſt inter omnia quæ vnquam acciderunt celeber-
rimum. Geſtabatur ſanctus, manibus ſanctorum eleuatus, ſingulique contendebant: & hic
quidem vt fimbriam contingeret, vel ab vmbra contingeretur: alius vt lectulum quo ſacer
ille efferebatur ſolum tangeret. Quid enim corpore illius ſanctius ac purius? alius vt geſtan-
tibus appropinquare poſſet, quidam vt ſolum ſpectaculo perfrui valeret, ac ſi neceſſe foret,
vt & illud celebraretur. Plenæ erant porticus, fora, feneſtræ, culmina, hominibus qui illum
præmittebant, gerebant, & inuicem ſuccedebant, ex omni genere & ætate, numerus infini-
tus, pſalmodiæ reſonabant antea incognitæ, luctu permixtæ, ſapientiáque paſſionis ſolueba-
F tur magnitudine. Certamen autem noſtris cum Græcis, externis, Iudæis & alienis erat, pari-
ter & illis nobiſcum, vt qui plus lugeret, maius quoque referret commodum: finis ſermonis,
& ad periculum vſque animi proceſſit affectio. Cum ipſo enim diſceſſere animæ non paucæ,
afflictionis & perturbationis vi abreptæ, quæ & tandem veluti itineris comites beatitudi-
nem ſunt aſſequutæ. Eas ex feruentioribus quiſpiam rectè, victimas ſepulchrales appellaue-
rit: corpus verò vix effugit diſcerpentes: vicitque inſtaurantes pompam, ſicque ſepulchro pa
trum ſuorum eſt illatus, ſacerdotibúſque iunctus archiſacerdos, præconibus vox magna, &
in auribus reſonans meis, martyr martyribus. Et nunc in cœlis degit, ibique pro nobis, vt ar
bitror ſacrificia offert, ac pro populo orat. Licet enim nos reliquerit, non tamen omnino re-
liquit.

liquit.Ego vero Gregorius ſemimortuus ſum,& ſemiſectus,tam magna priuatus conuerſa- G
tione,vitámque exigo lugubrem,& nequaquam proſperam,quemadmodum par eſt ſegre-
gatum ab illo.Ac neſcio quomodo poſt inſtitutionem illius finiam,qui nunc etiam per vi-
ſum admoneor nocturnum & reſipiſco,quum excido à decoro . Verum nequaquam hæc i-
deo refero,quo laudibus intermiſceam lachrymas,ſed vt viri conuerſationem memoriæ cō
mendem,ac tempori,communem virtutis ſtatuam tabulam,& inſcriptionem ſalutarem ec
cleſiis,ac animabus cunctis,ad quam reſpicientes, vitam tanquam ad legem dirigant ani-
matam.Vobis autem qui geſta eius celebratis , in primis conſulo , vt ſemper ad eum reſpi-
ciatis,& tanquam ipſe videat,& videatur,præparemini ſpiritui.Adeſtote igitur, ac vniuer-
ſo choro illius me circumſiſtite,tam ij qui gradus ſunt,quàm inferiores, ſiue noſtri, ſeu ex- H
tranei,ac laudem eius pariter mecum celebrate,aliuſque aliud quid ex rebus eius narret, aut
quærat pulchris:qui in throno conſidetis , legiſlatorem : qui res adminiſtratis publicas , re-
rum publicarum adminiſtratorem : populares diſciplinam , eloquentiæ ſtudioſi doctorem,
virgines pronubum,iugo ſubiectæ moderatorem,ſolitarij alatum , permixti iudicem , ſim-
plices ductorem,contemplantes Theologum,læte agentes frenum , calamitatibus oppreſſi
conſolationem,ſenectus baculum,iuuentus correptorem , paupertas largitorem , opulentia
diſpenſatorem.Sed & viduæ videntur mihi tutorem laudare,& pupilli patrem:pauperes ve
ro pauperum amatorem,ac hoſpitalem hoſpites,fratreſque fratrum amatorem,ægrotantes
medicum,in quacunque infirmitate remedium,ſani cuſtodem ſanitatis,omnes eum qui o- I
mnibus factus eſt omnia,vt lucraretur omnes aut plures. Hoc tibi Baſili munus à nobis ſit
impenſum,tanquam à lingua tibi quondam ſuauiſſima , & eo qui honore & ætate tibi fuit
æqualis. Quod ſi iuxta dignitatem , tibi ſint gratiæ : tui enim confidentia ſermonem hunc
de te inſtitui.Si autem à ſpe longe excidi.Quid me pati oportet?ſenectute , & morbo , nec-
non deſiderio tui maceratum.Attamen deo acceptum eſt quicquid fit pro viribus . Tu au-
Carnis ſtimulus.
tem ſacrum ac diuinum caput,ex alto nos reſpice , & carnis ſtimulum , inſtructionem no-
ſtram,à deo nobis datam,aut tuis ſiſte precibus,aut fortiter me ferre perſuade,totámque vi
tam nobis in melius permuta . Quum verò emigrabimus , nos ibi tuis excipe tabernaculis,
quo ſimul viuentes,trinitatem ſanctam & beatam pariter aſpiciamus,purius & perfectius, K
cuius nunc ſimulachrum mediocriter percipimus.Ibi deſiderium ſiſtemus, ac eam accipie-
mus retributionem,quam pugnando acquiſiuimus , & acquirimus . Tibi igitur hic à nobis
dictus ſit ſermo,nos autem quis poſt te quum vitam exegimus laudabit? ſi ſaltem quid lau-
de dignum præſtitimus ſermonibus , in Chriſto Ieſu domino noſtro , cui ſit gloria in ſe-
cula, Amen.

Τοῦ αὐτοῦ γρηγορίου εἰς τὸν μέγαν βασίλειον ἐπικήδια, εἴτε ἐπιτάφια.

Σῶμα δίχα ψυχῆς ζώειν πάρος, ἢ ἐμὲ σεῖο,
  Βασίλιε χριστοῦ λάτρι φίλ' ὠϊόμην.
Ἀλλ' ἔτλην, καὶ ἔμεινα. τί μέλλομεν; οὐ μ' ἀναείρας,
Θήσεις ἐς μακάρων σήν τε χοροστασίην;
Μή με λίπῃς, μή, τύμβον ἐπόμνυμι, οὔποτε σεῖο
  λήσομαι, οὐδ' ἐθέλων. γρηγορίοιο λόγος.
Ἡνίκα βασιλίοιο θεόφρονος ἥρπασε πνεῦμα
  ἡ τριάς, ἀσπασίως ἔνθεν ἐπειγομένου,
Πᾶσα μὲν οὐρανίη στρατιὴ γήθησεν ἰόντι,
  πᾶσα δὲ καππαδοκῶν ἐστονάχησε πόλις,
Οὐκ οἶον, κόσμος δὲ μέγ' ἴαχεν, ὤλετο κῆρυξ,
  ὤλετο εἰρήνης δεσμὸς ἀριπρεπέος.
Κόσμος ὅλος μύθοισιν ὑπ' ἀντιπάλοισιν ἀεικῶς
  σείεται, ὁ τριάδος κλῆρος ὁμοσθενέος.
Αἲ αἲ βασιλείου δὲ μεμυκότα χείλεα σιγῇ
  ἔγρεο, καὶ στήτω σοῖσι λόγοισι σάλος,
Σαῖς τε θυηπολίῃσι, σὺ γὰρ μόνος ἶσον ἔφηνας,
  Καὶ βίοτον μύθῳ, καὶ βιότητι λόγον.
Εἷς θεὸς ὑψιμέδων, ἕνα δ' ἄξιον ἀρχιερῆα
  ἡμετέρη γενεὴ εἶδέ σε βασίλειε,
Ἄγγελον ἀτρεκίης ἐρίηχέα, ὄμμα φαεινὸν
  Χριστιανοῖς, ψυχῆς κάλλεσι λαμπόμενον,
Πόντου καππαδοκῶν τε μέγα κλέος εἰσέτι καὶ νῦν
  λίσσομ' ὑπὲρ κόσμου ἵστασο δῶρ' ἀνάγων.
Ἐνθάδε βασιλείοιο βασίλειον ἀρχιερῆα
  θέντο με καισαρέες, γρηγορίοιο φίλον,
Ὃν περὶ κῆρι φίλησα, θεὸς δέ οἱ ὄλβια δοίη,
  ἄλλα τε, καὶ ζωῆς ὡς τάχος ἀντιάσαι
Ἡμετέρης. τί δ' ὄνειαρ ἐπὶ χθονὶ δηθύνοντα
  τήκεσθ', οὐρανίης μνωόμενον φιλίης.
Τυτθὸν ἔτι πνείεσκες ἐπὶ χθονί, πάντα δὲ χριστῷ
  δῶκας ἄγων, ψυχήν, σῶμα, λόγον, παλάμας.
Βασίλειε χριστοῖο μέγα κλέος, ἕρμ' ἱερήων,
  ἕρμα πολυσχίστου νῦν πλέον ἀτρεκίης.
Ὦ λόγοι, ὦ ξυνὸς φιλίης δόμος, ὦ φίλ' ἀθῆναι,
  ὦ θείου βιότου τηλόθι συνθεσίαι,
Ἴστε τόδ', ὡς βασίλειος ἐς οὐρανόν, ὡς ποθέεσκε,
  γρηγόριος δ' ἐπὶ γῆς, χείλεσι δεσμὰ φέρων.
Καισαρέων μέγ' ἄεισμα φαάντατε ὦ βασίλειε,
  Βροντὴ σεῖο λόγος, ἀστεροπὴ δὲ βίος.
Ἀλλὰ καὶ ὡς ἕδρην ἱερὴν λίπες, ἤθελεν οὕτω
  Χριστός, ὅπως μίξῃ σ' ὡς τάχος οὐρανίοις.
Βένθεα πάντ' ἐδάης τὰ πνεύματος, ὅσσα τ' ἔασι
  τῆς χθονίης σοφίης, ἔμπνοον ἱρὸν ἔης.
Ὀκταετῆ λαοῖο θεόφρονος ἡνία τείνας.
  Τοῦτο μόνον τῶν σῶν ὦ βασίλει' ὀλίγον.
Χαίροις ὦ βασίλειε, καὶ εἰ λίπες ἡμέας ἔμπης.
  γρηγορίου τόδε τοι γράμμ' ἐπιτυμβίδιον,
Μῦθος ὅδ' ὃν φιλέεσκες. ἔχεις χρέος ὦ βασίλειε
  τῆς φιλίης, καί σοι δῶρον ἀπευκτότατον,
Γρηγόριος βασίλειε τεῇ κονίῃ ἀνέθηκα
  Τῶν ἐπιγραμματίων τήνδε δυωδεκάδα.

Eiuſdem B. Gregorii Nazianzeni in magnum Baſilium funebria ſeu ſepulchralia.

Corpus ſine anima priùs uiuere, quàm me ſine te
  Baſili amice Chriſti cultor, exiſtimabam.
Sed toleraui, & ſuſtinui. Quid moramur? non me ſublatum
  Locabis in beatorum, tuumq; chori ordinem?
Ne me deſeras, ne, ſepulchrum adiuro: nunquàm tui
  Obliuiſcar: neque uolens. Gregorii oratio hæc eſt.
Cùm Baſilii deiſapi rapuit ſpiritum
  Trinitas, libenter hinc feſtinantis,
Omnis quidem cœleſtis exercitus lætatus eſt eunte,
  Omnis autem Cappadocum lamentata eſt ciuitas.
Nec ſolû, ſed & mũdus exerta hac uoce uociferabatur: Periit præco,
  Periit pacis uinculum ſane quàm decoræ.
Mundus totus à ſermonibus ſibi mutuiter reluctantibus indecore
  Quatitur, Trinitatis hæreditas æquipotentis.
Heu, heu Baſilii clauſa labia ſilent.
  Excitare, ac ceſſet tuis ſermonibus perturbatio hæc ingens,
Tuiſq; ſacrificiis eã in trãquillitatẽ uertẽtibus. Tu enĩ ſolus ex æquo
  Et uitam ſermone, & uitæ formulam ſermonem. (expreſſiſti
Vnus deus celſipotens, unum uerò dignum Antiſtitem
  Noſtra ætas uidit te ô Baſili,
Nuntium ueritatis magniſonum, oculum clarum
  Chriſtianis animæ pulchritudinibus ſplendentem.
Ponti Cappadocumq; magna gloria etiam nunc
  Supplico pro mundo: ſtes dona adducens.
Hic Baſilii Baſilium Antiſtitem
  Poſuerunt me Cæſarienſes, Gregorii amicum:
Quem præter cor amaui. Deus ei beata det,
  Aliaq;, & uitæ quàm celerrimè occurrere
Noſtræ. Quænam utilitas in terra morantem
  Abſumi, cœleſtis memorem amicitiæ.
Parumper etiam ſpiraſti in terra, omnia autem Chriſto
  Tradidiſti offerens, animam, corpus, ſermonem, manus.
Baſilii magna gloria, firmamentum ſacerdotum,
  Firmamentum multifidæ nunc maximè ueritatis.
O ſermones, ô communis amicitiæ domus, ô charæ Athenæ,
  O diuinæ uitæ diuturna conſortia,
Scitis hoc, nempe Baſilium in cœlum profectum, ut optabat,
  Gregorium uero in terra, labiis uincula ferentem.
Cæſarienſium magna gloria, illuſtriſſime ô Baſili,
  Tonitru tuus erat ſermo, at fulgur uita.
Attamen ſedem ſacram reliquiſti. uoluit ita
  Chriſtus, ut miſcereris quàm celerrimè cœleſtibus.
Profunda omnia edoctus es ſpiritus, quæcunq; ſunt
  Terrenæ ſapientiæ, ſpirituale ſacrum eras.
Octo annos populi deiſapi habenas rexiſti.
  Hoc ſolum, tuorum officiorum ô Baſili exigua pars fuit.
Vale ô tu Baſili, & ſi liquiſti nos tamen.
  Gregorii eſt hoc tibi ſcriptum ſepulchrale.
Sermo hic quem amabas Habes debitum ô Baſili
  Amicitiæ, & tibi donum neutiquàm optabile
Gregorius ô Baſili tuo pulueri dedicaui
  Inſcriptiuncularum hanc duodecadem.

EX PRIMO FASTORVM BAPTISTAE MANTVANI CAR= *melitarum facilè* Antiſtitis,*Carmen in laudem* D. *Baſilij.*

Dies nempe dominicæ circuncisio-nis.

Hæc eadem ſacrata dies tibi magne Baſili,
Atque tuum primæ celebrant natale Kalendæ,
Sed quia cedendum dominis maioribus,illinc
Te trahis,& transſfers in idonea tempora,iuxta
Diuerſos hominum mores,uſúmque locorum.

Collatio nō inuenuſta, καθ ὑπερβολήν.

In tua decurrit Graiûm *ſapientia fluxu*
Corda redundanti,ſicut decurrere noſtrum
In mare conſueuit magnis Atlanticus *undis*
Oceanus,ſeſeque amplum diffundit in æquor.
Nec fuit ambarum diuina ſcientia legum
In te larga minùs,nec graiæ copia linguæ
Pauperior.Tua relligio quaſi uinea denſis
Palmitibus fruticans,longè latèque per orbem
Eſt uulgata,latens in Cæſarienſibus agris
Trans Phryges & Galatas,& trãs Bebrycia *regna*
Heſperiæ populis procul apparebat & Indis.
Rumor hic à Libycis traxit regionibus Efren
Inſignem probitate uirum,deſerta reliquit,
In quibus à teneris æuum tranſegerat annis.
Ad ſpectanda tuæ uenit miracula uitæ
Iam ſenior,tecúmque loquens exire uidebat
Ex labris accenſa tuis atque ignea uerba.
Iſtc domi notus laudum rumore tuarum,
Orauit per ſignum aliquod ſe illuſtre doceri
Quantus apud ſuperos eſſes,cui nomen apud nos

ὅραμα B. Efren.

Tantum fama dabat paßim,uiditq́; columnæ
In ſpeciem,dum nox claris incederet aſtris,
Ingentem flammam ad cœlum caput uſque ferentem,
Et ſimul audiuit uocem,quæ à ſydere labi
Viſa per aurarum tractus,uerba iſta ſonantem:
Talis apud ſuperos uirtus ac tanta Baſili *eſt,*

Optandum, multos vt ętas hæc haberet Baſilios.

Hæreticis,ac præcipuè quos fecerat impos
Cordis,& obſcuræ mentis torpedine captus
Arrius impugnator atrox,ac malleus ingens
Semper erat.Iuuenem qui cæco illuſus amore
Tradiderat ſeſe Plutoni,*& ſanguine demens*
Ipſe ſuo ſeruum ſtygio ſe ſcripſerat orco,
Aſſeruit,populo inſolitum ſpectante duellum.
Nam pater hinc prenſo iuuenem rhenone trahebat,
Inde lemur,longo tandem certamine uictus
Cum ſtridore graui fugit per nubila Dæmon.
Sæpe ualens qui tunc extinctis fratribus omne
Romanum ſine conſortis formidine agebat
Imperium,dum uult hominem proſcribere,fractis
Eluſus calamis tandem crudele reliquit
Officium,cum niti odio ſe uidit inani.
Vita uiro cùm mox eſſet moriturus,in unam
Eſt producta diem,quo natum ſemine gentis
Hebraicæ medicum ſacra perfunderet unda
Ipſe ſuis manibus,dictu mirabile,poſtquàm
Huic ſatis officio factum,diſceßit in auras
Spiritus,& clauſo requierunt uiſcera ſenſu. ψυχή.
Cæſareæ paſtor ſanctißime porrige dextram
His animæ clauſæ in tenebris,& carcere cæco,
Et ueluti quondam nurui peccata remiſit
Te impetrante deus,ſic te impetrante dolores
Auferat & noſtros,& noſtra piacula ſoluat.

Finem hic capit fauſtißimum,operum D.Baſilij *Magni tomus ſecundus,cura* Godefridi Tilmanni *in* Cartuſia *pariſienſi monaſticen profeßi ad fidem codicis* Græci *recognitus.*

Index quaternionum.

a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t v x y z
A B C D E.

Omnes ſunt quaterniones præter E ternionem.

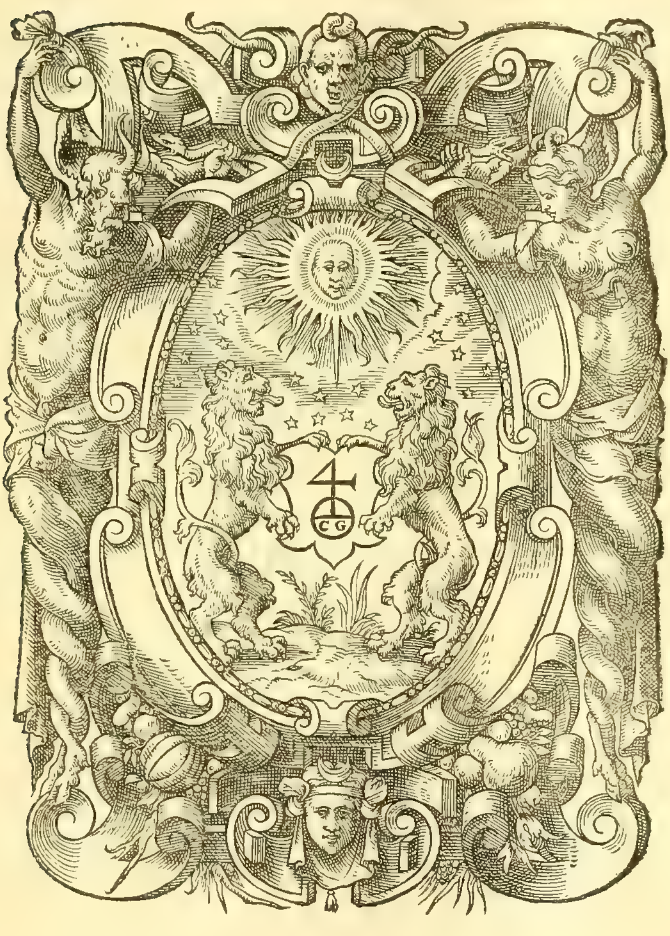
PARISIIS,

Excudebat Carola Guillard *in uia ad diuum* Iacobum.

B. BASILII RE IVXTA AC NOMINE MAGNI, CAESARIAE

Cappadòciæ quõdam Archiepiſcopi enarratio in Eſaïam prophetam,abuſque principio ad finem ſexti ac decimi capitis, nunc primùm è Græco in Latinã tralata coloniam, ad Archetypum Regiæ ac Belloaquenſis bibliothecæ, Godefrido Tilmanno Cartuſiæ Pariſienſis monacho interprete.

Proœmium habes verſum Deſid.Eraſmo Roterod. cui apprimuntur eiuſdem epiſtola & ad eam Apologetica reſponſio.

PARISIIS,
Apud Carolam Guillard,viduam Claudij Cheuallonij, &
Gulielmum Desboys,ſub Sole aureo,in via diui Iacobi.
1556.
CVM PRIVILEGIO.

EXTRAICT
du priuilege.

IL eſt permis à honorable femme Charlotte Guillard, veufue de feu Claude Cheuallon, en ſon viuant Libraire iuré en l'vniuerſité de Paris, d'imprimer ou faire imprimer & expoſer & mettre en vente ce preſent liure, intitulé S. Patris noſtri Baſilij Cæſariȩ Cappadociæ Archiepiſcopi enarratio in Eſaiá Prophetam, Godefrido Tilmanno Cartuſiæ Pariſienſis monacho interprete. *Lequel a eſté veu & viſité par docteurs en la faculté de Theologie, ainſi qu'il eſt contenu au priuilege. Et defenſes ſont faictes à tous Libraires, Imprimeurs & autres qu'il appartiendra, de non imprimer ne faire imprimer, vendre ou faire vendre ledict liure, iuſques au temps & terme de ſix ans enſuyuans & conſecutifz: commençans du iour & datte que ledict liure ſera acheué d'imprimer. Et ce ſur peine de confiſcation deſdictz liures, & d'amende arbitraire, & de tous dommages & intereſts enuers la partie, comme plus aplain eſt contenu au priuilege. Donné à Paris le* 13. *iour de Mars, l'an de grace mil cinq cens cinquantecinq, & de noſtre regne le neufieſme.*

Par le Conſeil.

DE COVRLAY.

SANCTI PATRIS NOSTRI BASILII ARchiepiſcopi *Cæſariæ Cappadociæ expoſitio in prophetam Eſaiam, Deſiderio Eraſmo Roterodamo interprete.*

*OPTATE ne fiat fuga veſtra hyeme vel ſabbato. Aduertẽdum eſt Deum non feciſſe hyemem aut ſabbatum reprehenſibile, cum ſcriptum ſit, Aeſtatem & ver, tu finxiſti ea. Verũ in hyeme ſumus quoties carnis affectus imperium obtinent in nobis. Itaque ſic intelligendum eſt dictum illud Euangelicũ, ne nobis tum incidat fuga, cum deteriora in nobis dominantur, aut cum per inertiam vitam noſtram traducimus. Nam id nobis ſignificat per ſabbatum, vt benedictionem illam conſequamur. Beatus ſeruus ille, quem cum venerit dominus, inuenerit vigilantem. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, forſitan ob id, quòd prudenter ac ſapienter abſtergat ſenectutem. Etenim vbi iam pellem exuere parat, in locum anguſtum, quíque vndique corpus obſtringat, immittit ſeipſam, atque ad eum modum tranſmittẽs ſeſe, ſenectã exuit. Forſan igitur & nos vult hic ſermo per arctam & aſperam viam ingrediẽtes, exuere veterem hominem, ac nouum induere vt noſtra quoque velut aquilæ iuuenta renouetur. Magna quidem atque adeo prima dos, quęque animam ſummè purgatã requirat, diuini afflatus eſſe capacem ad prophetandum myſteria Dei. Proxima verò ſecũdum illam vt ipſa quidẽ mediocrem aut vulgarem curam deſiderans audire, quid ſibi velint ea quæ dicuntur à ſpiritu, vti ne perperam coniectes ſententiam verborum, ſed recta ad illam ducaris via, duce ſpiritu, quo autore ſcripta eſt prophetia. Et gubernatur intellectus eorum, qui cognitionis donum acceperũt. Vnde & dominus addidit dicens. Qui habet aures ad audiẽdum, audiat. Præterea propheta quoque Iohel: Quis ſapiens, inquit, & intelliget hæc? Intelligẽs & cognoſcet ea? Et apoſtolus eo loco quo de chariſmatibus loquitur, quoddam eſſe donum ait prophetiam: quoddam diſcretionem ſpirituum. Nam qui ſeſe dignum exhibet inſtrumentũ, per quod ſpiritus operetur, is propheta eſt. Porrò qui vim eorum quæ denunciantur prudenter percipit, is donum habet diſcernendorum ſpirituum Quapropter & Corinthiis præſcribens: Prophetæ, inquit, duo trésve loquantur, ac reliqui diiudicent. Eſt autem donum hoc à Deo magnum, vt dominus comminetur ſeſe ablaturum è Iudæa prophetam, & coniectorem, & admirandum conſultorem, & auditorem intelligentem. Nobis verò precandum vt accipiamus ſapientiæ ac ſcientiæ, neque non doctrinæ donum, vt omnia ſimul in principali animi parte concurrentia, imprimant formam omnis veritatis, quæ prophetia continetur. Eſt autem huius quidem vti ſermone ſcientiæ, vt contempletur arcana ſpiritus. Huius autem ſermone ſapientiæ, ad apparanda, & excolenda, ea quæ inuolutè ac paucis ſunt prolata. Siquidem ſapientiæ proprium eſt producere ſermonem. Ait enim: Produxi ſermonem & non attendiſtis. Præterea doctrinæ donum, ad ædificationem audiẽtium. Itaque neceſſe eſt vt qui ſit prophetaturus, huius animus antè ſit idoneus redditus, ſedatis affectuum, qui in nobis ſunt commotionibus, vti verbum illud quod eſt in omnibus, magis compoſitos deligẽs animos, in quibus nec exiguus affectuum motus diſſonat cum ratione iuxta portionem præcedentis aptitudinis, diuini ſpiritus inducat efficaciam. Neque verò ſolum requiritur affectuũ ſedatio ad dignè ſuſcipiendum ſpiritum, verumetiam moderatus fidei habitus vtilitáſque, tum huius qui gratiam accipit, tum illorum qui in tempore audiunt, aut eorum etiam, ad quos in poſterum prophetię vtilitas ſit peruẽtura. Datur enim, inquit, vnicuique manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem ac rurſum iuxta portionẽ fidei. Itaque ſupra naturæ humanæ vires eſt, pronuntiare rationẽ modúmque diuerſæ operationis, quæ à ſpiritu diuino accidit in his qui merẽtur. Iuxta quam huic prophetia cõmittitur, & id quidem ad certum modũ, alius accipit dona ſanationum, atque ea rurſum, ad certam mẽſuram. Alius operationes virtutum, maiorũ aut minorũ. Quando ſolus iſta nouit is, qui cuiuſque dignitatem penitus intuetur, & inuiſibilibus iuſtitiæ menſuris diuidit vnicuique iuxta dignitatem. Quemadmodum prophetarunt purę ac pellucidæ animæ, veluti ſpecula factæ diuinæ operationis. Imaginem integram & inconfuſam, nulláque ex parte turbatam carnis affectibus, repræſentabant. Nam omnibus quidẽ adeſt ſanctus ſpiritus. Verum in iis, qui puri ſunt, affectibus peculiarẽ vim oſtendit. Cęterum qui gubernatricem animæ partem confuſam habent peccati ſordibus, his non adeſt. Oportet autem præter puritatem, & recti ſtatus æqualitatem exhibere. Neque enim qui inæqualiter eſt affectus, temperantia, purus eſt, ſed qui carnis prudentiam ſubiecit ſpiritui. Quemadmodũ enim vultuum imagines nõ in qualibet materia redduntur, ſed in iis duntaxat quæ lęuorem & pellucentiam quandam habent. Ita non in quibuſlibet mentibus operatio ſpiritus, ſed iis quæ nihil habent obliquum, nihil obtortum. Candida quidem nix, verùm imaginem intuentũ non reddit, propterea quòd inæqualis eſt, è concreta ſpuma conſtans. Lac album, at non exhibet imagines, eò quòd huic exiguæ quæpiam ſint bullulæ. Contrà, aqua, tametſi ſit nigra ſpecie, tamen repræſentat ob lęuorem. Ita videlicet, vitæ inæqualitas nequaquam idonea eſt, ad re-

Εὐξάσθε orate, propiùs conuenit loco præſenti.

Mat. 24. b

Collatione eleganti confirmat

cipiendam diuinam operationem. Ergo cùm anima, omni virtutis ſtudio dedita vehemẽti in Deum amore, perpetuo Dei memoriã ſibi impreſſam ſeruat, atque hac re primùm apparat ſeſe, vt Deum habeat velut inhabitantẽ, ex vehementiſsima in Deũ intentione & arcano amore, numine afflata, digna prophetiæ dono redditur, Deo diuinam virtutem impartiente, animíque oculos aperiente, ad intelligendas, quas velit, ſpeculationes. Quapropter & prophetæ, à fronte videntes vocabãtur, propterea quòd futura, perinde quaſi præſentia fuiſſent, proſpicerent. Sed magis inducimur ad intelligendum propheticum afflatum ex viſis, quæ in ſomnis accidunt. Quemadmodum enim viſis, principali animi parti impreſsis, vrbes aut regiones variæ magnitudinis ac pulchritudinis, aut animalia ſupra naturam videre incipimus, aut etiam verborum aliquorum memoriam, quæ auribus hauſta ſint, obtinemus. Cúmque tam multa, támque noua ſpectemus in nobis & audiamus, haud iam verè corporeo ſenſu videmus, neque audimus. Itidem & diuinorum ac beatorum virorum mens, aliquando reuera, aliquando per ſomnium impreſsis imaginibus, diuinis ſermonibus ac viſis impletur, cum neque per oculos imagines eorum quæ videntur reuocarit, neque per aures, aëris ictum, à vocis edendæ inſtrumentis profectum acceperit. Neque enim ſublimis ille thronus, & eleuatus, aliquid erat foris ſubſiſtens. Neque rurſus in eo ſedens, quem videbat Eſaias, nec humana ſpecie. Is qui apud Ezechielem deſcribitur, electrinus eſt ab ilibus ſurſum. Igneus autem ab ilibus deorſum. Sed horum intellectus, maiore quadam virtute in eorum contemplatione gerebatur, ſpiritu diuinam naturam per ænigmata repræſentante. Vident autem prophetæ, non futura ſolùm, verũ etiam quæ in rebus præſentibus ſunt abdita. Quemadmodũ ait Paulus: Si verò prophetetis, ingrediatur autẽ aliquis infidelis, aut indoctus, occulta cordis illius manifeſta fiunt. Aut quẽadmodum Heliſæus: Nónne cor meum ambulabat tecum, cum reuerteretur vir cũ curru ſuo tibi obuiam? Eſt autem & illud prophetię genus, cum aliquid per ſomnium præſcitur, quemadmodum Ioſeph in Aegypto, & Danieli in Babylone reuelatio facta eſt. At quomodo igitur Pharao, & Nabuchodonoſor, futura præſcierunt? Nempe de mundanarum rerum ſtatu oportebat dominos præuidere, vti his fides haberetur. At quomodo Balaam prophetat & Caiphas? Nimirum quod hi quoque habebant, quibus imperabant, hic quidem tanquam ſacerdotum princeps, ille verò tanquam vates. Neque enim hîc puritas animi fuit in cauſa, neque mentis pellucentia Deum contemplantis, atque inde virtutem haurientis: ſed diſpenſatiuè illis contigit ſermo, non pro merito, ſed pro temporis opportunitate. Quæ res autem, an quæ ſunt apud Eſaiam & Ezechielem viſiones, ſint per huiuſmodi phantaſias conſpectæ, an potiùs myſticus ſermo, ſpiritus per ænigmata diuinitatis proprietates nobis ſignificãtis. Porrò ſunt qui dicãt, eos extra ſe raptos prophetare, *humana mẽte à ſpiritu abſorpta. Verum id abhorret à profeſsione diuinæ præſentiæ, vt amentem reddat, qui à numine corripitur, cúmque plenus diuinorum decretorum eſſe cœperit, tum à propria quoque mẽte excidat, & qui aliis ex ſeſe prębeat vtilitatẽ, ipſe ex propriis ſermonibus nihil capiat vtilitatis. In ſumma, quî conſentaneum eſt, vt quis ex ſapientiæ ſpiritu, ſimillimus inſano reddatur? Vtque intelligentię ſpiritus cohærentiam excludat. Quin pòtius, neque lumen cęcitatem parit, verum videndi vim à natura inſitam expergefacit: neque ſpiritus tenebras inducit animis, ſed ad contemplationem rerum intelligibilium, mentem à peccati maculis puram exigit. Non diſsimile veri eſt, improbam dæmonum vim naturæ humanæ inſidiantem, confundere mentem. Verum ſi quis dicat, ſpiritus diuini præſentiam idem hoc efficere, his impiè dixerit. Ad hęc, ſi ſapientes ſunt ſancti, quî fit, vt non reſpõderint congrueríntque iis quæ prophetantes edebant? Sapiens enim, inquit, intelliget quæ ab ore proprio proficiſcuntur. In labiis autem portat intelligentiam. Porrò ſi, quoniam Iſaac in ingreſſu filii ſui extra ſe raptus fuit, & quoniam Dauid dixit, in exceſſu ſuo, ob id fingunt ſanctos extra ſe rapi, intelligãt admirationem ac ſtuporem appellatum eſſe raptum. Quod genus eſt illud, Obſtupuit cœlum, & horruit terra. Porrò illud in confeſſo ſit, oportet. Si qua inciderint, quæ cum diuina natura pugnant, quantũ ad verba pertinet, non ea ſentire ſcripturam, ſemotis communibus hominum cogitationibus ac ſenſibus. Quemadmodum illud communiter receptum eſt, vt diuinam naturam, bonam, iniraſcibilem, ac iuſtam eſſe cõfiteamur. Quare ſi ſcriptura deum iraſci, aut pœnitere, aut aliquid præter dignitatem agere dixerit, quid ſibi velint verba quærendum eſt, ac ſolicitè cogitandum, quomodo in verum ſenſum reſtitui poſsimus. Non autem oportebit veras de deo opiniones ſubuertere. Atque eum ad modum citra offenſam in ſcripturis verſabimur, dum & ex iis, quæ facilè percipi poſſunt, adiuuabimur, & ab iis quæ ſunt intellectu difficiliora, nõ offendemur. Quod ſi quis illud diuinæ ſcripturæ vitio vertat, quòd non doceat, neque impartiat, ea quæ prodeſſe poſsint, is perpendat vniuerſam rerum mortalium ordinationem, non ſolum in ſpiritualibus, verum etiam in inferioribus, atque in communis vitæ negociis, cõſiderétque eam vim, quæ gubernat vniuerſa, mutis animantibus facilem ad vitam tuendam occaſionem tribuiſſe, alimentum vltro præſens, operimẽtum ſponte agnatum, è pilis aut *teſtis indumenta: hominum autem ſolum, nudum producens, rationem omnium illorum vice dedit, per quã artes repertæ ſunt, quibus illa ſibi ſuppeditet, puta, architectura, textoria, agricultura, æraria, fabrica,

*ἐπικαλυπτομένου νοῦ.

Confirmat ab antitheſi.

*πτερῶν, alis, ſiue

fabrica,animo rationis copia ſupplente, quod deerat corporibus. Quēadmodū igitur in his opifex noſter haudquaquam inuidens nobis, vitæ commoditates non paſſus eſt eodem modo naſci quo bruta,ſed rerum neceſſariarum inopiam, data opera,addidit nobis. Velut ingenii exercitamentum,itidem & in ſcripturis,ſtudio voluit eſſe obſcuritatem,ad vtilitatē mentis humanæ,ſuam ipſius indicans virtutem atque efficaciam. Primum quidem,vt his occupata,à deteriorib' auocetur. Deinde, ꝙ quæ labore parata ſunt,ea,neſcio quo pacto,magis amātur, quæque longo tempore contingunt, conſtantiùs permanent. Porrò quæ facile parantur, his non perinde auidè fruimur. Negligitur enim rerum obuiarum copia, neque vlla cuſtodia dignas ducit,qui poſsidet. Quapropter & ſomniorum obſcura & inuoluta eſt ratio,ita vt nō mediocrem deſideret animi intentionem,habéntque inſomniorum ænigmata plurimum affinitatis cum iis,quæ in ſcriptura ſub inuolucro ſignificātur. Vnde & Ioſeph, & Daniel, per prophetiæ donū ſomnia dignoſcebant,quādoquidem ipſa per ſe cogitationis vis,nō ſatis valet ad veri veſtigationem. Denique accedit huc quòd vitæ quoque puritas requiritur, vt ad moralis virtutis exercitationē pertineat,quod in ſcripturis obuolutū eſt,diiudicare. Requiritur autem præter vitæ puritatē,aſsidua in ſcripturis exercitatio,vt maieſtas,atque arcanū diuinorum verborū, perpetua meditatione animo imprimatur. Cæterùm ad diuinorū verborum exercitationē,totam vitam impendi oportere, Moyſi vita demonſtrat,qui quidē primis quadraginta annis Aegyptiis diſciplinis inſtitutus eſt. Alteris autem annis quadraginta, hoc prætextu,tanquā paſturus oues in ſolitudines ſeceſsit, ibíque contēplationi rerum operā dedit. Atque ita deinceps poſt quadraginta annos dei viſione dignus habitus, inuitus per dei in homines ſtudiū, ad hominum curā reuocatus eſt. Quanquam ne tum quidē aſsiduè in negociali vita perſeuerauit,verum ſubinde ad contemplatiuā reuertebatur. Vnde & ad Aegyptiacum idolorum cultū vniuerſa inducta eſt multitudo, viro illo ſancto in mōte cum deo colloquente. Huiuſmodi fuit & Helias,humanorum negociorū tumultum fugiens,& in deſertis verſari gaudens. Quare ſi ſancti cum omni principalis animæ partis tranquillitate,ad veſtigandum veritatem elaborarunt,an non abſurdum eſt,innumerabilium laborum fructus,nullo negotio velle acquirere? Etenim Heliam obſerua,poſt quātos ſeceſſus, quantam quietē, quantos ſudores,promeruit videre Deum. Argumentum huius libri patet, atque ex ipſo libro percipitur. Quoniam propheta iis temporibus viuebat,quibus exuperabant vitia magnitudinem malorum,quæ illos manerent,exponit ac diuinæ iræ cauſam proponit, vt eos prouocet ad pœnitentiam. Exorditur autem primùm ab iis ſermonibus,qui ad Iudæam pertinebant. Quandoquidem iuxta Petri dictum,tempus erat,vt inciperet iudiciū à domo dei. Nam naturà maxime domeſticis maxime ſuccenſemus,ſi quādo in nos peccauerint,& in Ezechiele,dominus proponens punire, qui deliquerant, A ſanctis,inquit,meis incipite. Eóque ab loco deo delecto cœpit,atque ab ea ciuitate,in qua templū erat,denuncians quæ impenderent. Deinde de Babylone,poſtea de tribu Moabitica, Deinde de Damaſco. Quinto loco,de Aegypto,deinde de deſerto,deinde de Idumæa,deinde de valle Sion, deinde de Tyro, deinde de quadrupedibus. Sub hæc ſequūtur ea, quæ acciderūt anno decimoquarto Ezechiæ regis, poſt quæ prophetiæ ſunt,abſque vllo titulo,prænunciātes mala Hieruſalem,& Iudææ. Tum de iis,quæ in diſperſione eſſent euētura,déque illorum reditu,poſtea quàm expleta eſſet vindicta. Præterea quæ Chriſto acciderūt,ſparſim in vniuerſa prophetia interiecta. Atque vnum quodque horum,& iuxta hiſtoriam dicitur,& myſticum ſenſum habet annexum.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI ac Domino, D. Ioanni Epiſcopo Roffenſi, D. Eraſmus Roterodamus. S. D.

*TAntis & officiis & beneficiis,toties à te prouocatus,præſulum integerrime,idémque doctiſsime, ne ſimpliciter ingratus viderer, cœpi tandem circunſpicere, ſi quod munus literarium parare poſſem, tua dignum amplitudine,hoc eſt, pium iuxtà atque eruditum : & commodùm è Grocini bibliotheca mecum aduexeram diui Baſilii commētarios in Eſaiam, hoc eſt eloquentiſsimi theologi,in eloquentiſsimum prophetam. Hunc aggreſſus, Latinum facere inſtitui, ſed quo altiùs deſcendo in operis penetralia,hoc minùs mihi viſum eſt,diuinam illā Baſilii phraſim ſapere. Tametſi mox in ipſo libri veſtibulo,titulus nonnullam animo ſuſpicionē iniecerat,ita teſtans ab ipſo quidē Baſilio deſcriptū opus,cæterùm ab illius obitu,ab alio quodā presbytero euulgatum. Auxit ſuſpicionem,quòd ne apud ſcriptores quidē,qui Baſilii recenſent lucubrationes,huius voluminis vlla fiat mentio. Proinde ſum in hac propemodū ſententia, libros hos,aut alterius cuiuſpiam eſſe Baſilii, vt ſunt eius nominis plures,nō illius Cæſarieſis epiſcopi,cui frater fuit Gregorius *Naziāzenus, aut titulū ſtudio additū,quo magis commendarentur lectori. Quod ni tu prorſus à me diſſentis,mihi nō ſatis idoneū videtur, vel quod tuo dicetur nomini, vel in quo nos tantū ponamus operæ. Guſtum interea damus, tuū in cæteris iudicium,non ſecus atque oraculū ſecuturi. Bene vale. E Cantabrigia tua Anno M. D. X*

** Nyſſenꝰ, non Nazianzenus.*

וְאֶל זֶה אַבִּיט אֶל עָנִי וּנְכֵה רוּחַ וְחָרֵד עַל דְּבָרִי׃

S. IOAN. CHRYSOST.

οὐκ ἔστι τὸν ἀρετῆς ἐπιμελούμενον, μὴ πολλοὺς ἔχειν ἐχθρούς, ἀλλ' οὐδὲν τοῦτο πρὸς τὸν ἐνάρετον, διὰ γὰρ τῶν τοιούτων, λαμπρότερος ἔσται μειζόνως.

BASILIVS.

Ὥσπερ τῷ πυρὶ αὐτομάτως ἕπεται τὸ φωτίζειν, καὶ τῷ μύρῳ τῷ εὐωδεῖν· οὕτω καὶ ταῖς ἀγαθαις πράξεσιν, ἀναγκαίως ἀκολουθεῖ τὸ ὠφέλιμον.

S. ATHANASIVS IN EXHORTATORIO ad monachos.

Orationes (ſi fieri poteſt) ſola intercapedo legendi intercidat.

S. HIERONYMVS.

Orationi lectio, lectioni ſuccedat oratio. Ama ſcientiam ſcripturarum, & vitia carnis non amabis. Illorum tractatibus, illorũ delectêris ingeniis, & libris quorum pietas fidei non vacillat. Grandis prudentiæ eſt aurum in luto quærere. Quid facit cum Pſalterio Horatius? cum Euangeliis Maro? *cum Apoſtolo Cicero? Abſit vt de ore Chriſtiano ſonet Iuppiter omnipotens, & me Hercule, me Hecaſtor, & cætera magis portẽta quàm numina. At nunc etiam ſacerdotes Dei omiſsis Euangeliis & Prophetis videmus comœdias legere, amatoria Bucolicorum verſuum verba cantare, tenere Virgilium, & id quod in pueris neceſsitatis eſt, crimen in ſe facere voluntatis. Scientia pietatis eſt, noſſe ſcripturas, Prophetas intelligere, Euangelio credere, Apoſtolos non ignorare.*

OPTIMO CVIQVE LECTORI ET EIDEM ſcripturæ ſacræ candidato Godefridus Tilmannus Cartuſ. ἐυ πράττειν.

IN hodiernum vſque diem ſententia hæc perſeuerat celebriter decantata & omnium ore conſono detrita, adeò vt vicem adagionis obtinuerit*: Sciens ac prudens in flammam mitto manum. Quam aptè in nos quadret, paucis aperiam. Ante annos plùs minùs viginti defunctus recognitione operum Ioannis Chryſoſtomi, viri vtique incomparabilis cùm peritia ſcripturæ ſanctæ, tum virtute ſingulari inſignis, & ipſo in tempore admonitus, vt me accingerem vertendæ Paraphraſi Georgij Pachymeræ Hieromnemonis in diuinas prorſus lucubrationes Dionyſij Areopagitæ, ceßi amicorum votis moriger, exorſus ab ea parte quæ minùs vitiata erat & eroſa à blattis ac tineis, nimirum ab epiſtolis, verſurus reliquam texturam paraphráſεως ſi modò per eum licuiſſet à quo precarium vſum exemplaris corrogaram ſimul & impetraram. Siquidem is quàm ſperaſſem, feſtinantiùs iußit reddi, quum alioqui nonnihil progreſſus vertiſſem ex vtraque Hierarchia, iamque ad intima penetrarem. Eam igitur quæ in epiſtolis erat, tralationem dum paro in apertam lucem per prælum emittere, rurſus admoneor, vt conciſam & perbreuem Apologiam conſcriberem ac præſtituerem Paraphraſi aduerſus calumnioſas ſuſpiciones trium virûm, verius trium Aloidûm, Laurentij Vallæ, Martini Lutheri noſtræ iſtius ætatis peſtilentißimi hæreſiarchæ, ac magni opinatoris Deſyd. Eraſmi. Aſſerebant enim amici periculum fore, ne doctrina Areopogitæ Galliarum Apoſtoli per omnem modum ſalutaris, ab iſtis plagiariis petulantißimè oppugnata opprimeretur & intercideret. Prouinciam hanc in me nihil inuitus recepi tuendæ veritatis gratia, vtque eadem opera ſatisfieret iuſtæ efflagitationi amicorum. Ipſam Paraphraſi coimpreſſam nuncupatim conſecraui Reuerendo in Chriſto Patri D. Roberto Senali, Arboricenſi Epiſcopo, inſigni Theologo, mihíque cum primis venerando præceptori. Quis porrò recenſeat, ob eam qualemcunque editionem, quàm fuerim malè multatus, quàm procaciter proſciſſus linguis iſtorũ qui Eraſmianæ eloquentiæ, quàm veritati propugnandę erant addictiores? Et ecce rurſus eodem reuoluor, vt comprobetur & ſanciatur veritas præſcriptæ ſententiæ: Sciens ac prudens in flammam mitto manum. Obiiciet naſutulus quiſpiam, Quid te eò neceßitatis adigit? Ad hoc ego, Exemplaria duorum, omnium qui inter Græcos ſacræ ſcripturæ interpretes præluxerũt, maximè inſignium in Eſaiam anno ſuperiore verti. Ioannes Chryſoſtomus ad finem vſque ſeptimi capitis exiit prelo commiſſus: Baſilius ille, ille inquam magnus (velit nolit Eraſmus) Cæſarienſis Archiepiſcopus, per excuſionem ad finem decimiſexti capituli in eundem Prophetam petit publicum, ob cuius tralationem ſimul & emißionem ſat ſcio me nihilominus inclementer ab iſtis plagiariis multandum, quàm fuerim pro Areopagita. Sed ſpe bona confirmor me adiutum iri ab eo qui via, veritas & vita eſt, quando hic agon mihi proponitur pro veritate exantlandus. Iſtos tenebriones illici lenocinio Eraſmianæ eloquentiæ delinitos, & per eam auerſos à luce veritatis nihil moror. Obiicient, Quid igitur eſt? Damnas eloquentiam? Abſit. Non damno gratuitũ hoc & amabile Dei donum, modò ne is cui Dei munere obtingit, abutatur in ſuperbiam, ad lites & contentiones, ad contemptum proximorum, ac cæteras peſtes, indiuiduas (ni adſit timor Dei) ſuperbiæ comites. Sed de his ſatis ſupérque. Ad epiſtolam excutiendam en accingor. Eraſmus igitur in ea epiſtola qua procœmium noſtri huius Baſilij à ſe verſum Cantabrigiæ, dicauit reuerendo patri ac Do. Ioanni Epiſcopo Roffenſi, ſuſpicionibus planè calumnioſis adductus, ſcribit ſuo more hoſce commentarios non reſipere diuinam illam phraſin Baſilij eloquentißimi Theologi in eloquentißimum Prophetam. In ea permulta mouet aduerſus legitimum authorem operis planè diuini, nihil interim probat. Itaque viſum eſt opem ferre oppugnatæ veritati, hóſque commentarios à turpi plagio vindicatos ſuo authori aſſerere. Proinde ne quis vociferetur me vel tantillum affinxiſſe veris, iußimus excudi epiſtolam vnà cum procœmio, cui epiſtolæ tot ſcatenti ſuſpicionibus (aſtricta licet ſit compendio verborum) reſpondemus per Apologiam, ſuo autori, id eſt Baſilio Magno partum legitimum aſſerentes. Occurrit primùm id, quo fatetur è Grocini bibliotheca ſe aduexiſſe ſecũ cõmentarios diui Baſilij. Hos par eſt credere integros fuiſſe, aliàs fuerat dicturus in quot ſe extenderent capita. Iam quando propheta hic vocalißimus, & dignior qui Euangeliſta vocetur, ſuæ prophetiæ oracula fuſiùs multò exporrexit, nempe in ſexaginta ſex capita. Si quidem votis profici poßit, optarim eam commentationẽ ad manus noſtras venire, ſed partibus ſuis omnibus conſtantem & abſolutam. Portio enim eorum quæ damus nunc, quota eſt, ſi cum integris enarrationibus conferatur? Sed enim quando quod vis, non potes: id ſaltim velis, quod poßis. Inuitamentũ erit hoc, & qualiſcunque guſtus quem tu lector optime boni & æqui conſulito. Ne tibi ſim oneri, ad ſuſpiciones accedo reſponſurus (tametſi indignæ ſint vlla reſponſione) mox ſubiiciam elogia teſtium fidei prorſus indelibatæ, vt conuictæ falſi elidantur ac peſſum eant. Suſpicio prima eſt hæc: Quò altiùs deſcendo in operis penetralia, hoc minùs mihi viſum eſt diuinam illam Baſilij phraſim ſapere. Ad hoc aſylum veriùs κρησφύγετον conſueuerat pro more ſuo transfugere. Quoties pagellis vix duabus perlectis non

γνώμη.

arridebat ſtilus, reiecto libro ſcribebat, Non ſapit phraſin, non ſaliuam, ne pilum quidem retinet. Hic illi perpetuus fuit ludus in cenſendis authorum lucubrationibus, qualibet piæ fuerint & eruditæ. Teſtes præter cæteros eſſe poſſunt Hieronymus & Auguſtinus, quos conſimilibus ſcribendi formulis quàm pulchrè adornarit, hoc prætextu adempta illis bona parte ſuarum vigiliarum, tu eſto per me arbiter honorarius, modò pius. Lubens ab eo (ſuperſtes ſi eſſet) ſciſciter, num commentarios in pſalterium Dauidicum, qui circunferuntur nomine Auguſtini, ipſius Auguſtini eſſe cenſeat. Certè negare non auſit germanum eſſe fœtum Auguſtini doctoris Eccleſiæ. Rurſus, rogarem, quémnam authorem eſſe cenſeret librorum Ciuitatis diuinæ. Vtique reſpōderet genuinum eſſe partū eiuſdem Doctoris. Ad hoc ego, Quum phraſis commentariorum à phraſi ciuitatis diuinæ immenſo propè interuallo diſſideat, qui fit vt vtriuſque operis eundem indices eſſe authorem? Paucis diluam propoſitam quæſtionem. Sapientiſſimi & iidem modeſtiſſimi illi patres pro re nata, pro ſumpta argumentorum diuerſitate, pro qualitate perſonarum ad quas ſcribebant, nunc attollebant ſtilum, nunc demittebant, ſuumq́ ſcribendi characterem attemperabant auditorum captui, vti vides perſpicuè feciſſe hunc verè propter Chriſtum, humilem, & omnis cenodoxiæ liberrimū doctorem. Valeant igitur cenſuræ tuæ à ſupercilioſa & arroganti ſuperbia profectæ. Sed quid attinet ſingula commemorare, quando tam multa ſunt? Hoc commento ſubnixus, quo nō tandem eſt prouectus erroris ac temeritatis? Regulam ab Auguſtino in gratiam fratrum deſcriptam (cui obſeruandæ ſe obſtrinxerat ſolenni voto, eam detraxit Auguſtino. Nemo vel mediocriter pius qui non intelligat cauſam & prætextum hunc. Tot adeò myriades piè Deum colentium militarunt militiam regulæ longè optimam, vt ad brauium vitæ illius ter beatæ pertingerent, ad quod tandem pertigerunt: & tu leuiſſime perfuga poſteritatem tuam tandem auocas à rectitudine ſalutaris viæ ad pertritam illam quæ animas in abyſſum demergit æternæ damnationis? Quid enim? An non triſhagium illum hymnum & Seraphicum, Te Deum laudamus, quem vniuerſa hactenus Eccleſia cōcinit feſtis diebus & impetrata à Deo aduerſum hoſtes victoria melico concentu emodulamur, quare & ἐπινίκιος dictus eſt, negauit (reclamantibus omnium ſuffragiis) eſſe Ambroſii & Auguſtini? Quocirca lector, quoties ad iſtius impoſtoris doctrinam acceſſeris legendam, fac imitere probati trapezitæ ſolertem prudentiam. Caue, ſinas te intercipi ſplēdore blandiloquæ dictionis, ſi modò eſſe velis & dici pius. Reliquum eſt, vt ad dirimendam eiuſmodi controuerſiam & iſtius ſuſpiciones non meo vnius teſtimonio (quum ne Catoni quidem credatur, ſi ſolus eſt) ſed elogiis comprobem & conteſter virorum quatuor fidei prorſus intemeratæ. Sunt autem hi, Simeon, Antonius, Maximus, ac Ioan. Damaſcenus. Quod ad primum attinet, nempe Simeonem, duplicem inſcriptionem ſuo operi collectaneo præſcripſit Simeon Metaphraſtes, qui & λογοθέτης, quódque ludum literarium adaperuiſſet Conſtantinopoli, dictus eſt & magiſter. Prior inſcriptio titulis ſummariis vigintiquatuor capitum præfixa hæc habet: τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας, τοῦ μεγάλου, λόγος. α. περὶ τῆς ἀρετῆς, καὶ κακίας, &c. Hoc eſt, Sācti patris noſtri Baſilij Archiepiſcopi Cæſariæ Cappadociæ, cognomine Magni, ſermo ſiue Homilia prima, De Virtute & malitia. Poſterior ſub initiū operis totius hæc habet: Ἐκλογὴ ἐκτεθεῖσα παρὰ Σϊμεῶν Μαγίστρου τοῦ λογοθέτου, ἤγουν τοῦ μεταφραστοῦ, ἀπὸ τῶν ὅλων βιβλίων τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας καππαδοκίας, διὰ λόγων εἰκοσϊτεσσάρων κατὰ τὰς ὑποτεταγμένας ὑποθέσεις. Hoc eſt, Ecloge, ſelectio ſcilicet edita à Simeone Magiſtro qui & Logothetes ſiue metaphraſtes, ex omnibus libris ſancti Patris noſtri Baſilij Archiepiſcopi Cæſariæ Cappadociæ deprompta, & in ſermones ſiue homilias quatuor & viginti digeſta, iuxta ſubiectam quanque materiam. Hinc igitur elicis primùm lector, quia Simeon ille Baſilij Magni ſtudioſiſſimus quum eſſet, ſelegit locos grauiores & in faſcem concinno ordine digeſſit. Eum ipſum habeo verſurus ſiquando exorabilis benignitas Domini donauerit & præſenti lucubratione (in qua totus ſum) in Georgium Alexandriæ Patriarcham defungar. Baſilius hic & eius contubernalis Gregorius Nazianzenus non frater, communi opera eclogen, hoc eſt, ſelectionem locorum inſignium ex Origenis operibus nihilò huic diſſimilē velut in epitomen contraxerunt, quam ipſe legi beneficio ſpectabilis viri iuxta ac lingua vtraque docti D. Ioannis Pici à libellis ſupplicum Præſidis bene meriti. Equidem arbitror Eraſmum non eò vſque impudentiæ deſcendiſſe, vt negare voluerit Hexaëmeron eſſe Baſilii, præſertim quum id inabſolutum à morte fratris Gregorius Nyſſenus Epiſcopus ſuppleuerit. Id operis prius quidem à Dionyſio exiguo Romano conuerſum, ſed colluxatum & mutilum ante annos aliquam multos natiuæ integritati reſtituimus. Excurrit exemplar Græcum in capit. 30. typis Aldinis. Simeon igitur ab Hexaëmero noſtri Baſilii locos aliquam multos mutuatus cōgeſſit in ſuam Eclogen. Occurrit ille primus de ſectione artium in poëticas, factitias ſcilicet practicas, actiuas. & theoreticas, contemplatiuas. En habes apud Baſ. homilia I. Apud eundem in quintum caput Eſaiæ folio 60. noſtræ huius editionis. De Ciconiarum pietate erga parentes, habes hæc homilia octaua Hexaëmeri: Ἤδη δὲ περὶ τοὺς γηράσαντας τῶν πελαργῶν πρόνοια ἐξήρκει τοὺς παῖδας ἡμῶν, εἰ προσέχειν ἐβούλοιντο, φιλοπάτορας καταστῆσαι, πάντως γὰρ οὐδεὶς οὕτως ἐλλείπων κατὰ τὴν φρόνησιν, ὡς μὴ αἰσχύνης ἄξιον κρίνειν, τῶν ἀλογωτάτων ὀρνίθων ὑστερίσειν κατ᾽ ἀρετήν. ἐκεῖνοι τὸν πατέρα ὑπὸ τοῦ γήρως πτεροῤῥυήσαντα περιστάντες ἐν κύκλῳ τοῖς οἰκείοις πτεροῖς διαθάλπουσι, καὶ τὰς τροφὰς ἀφθόνως παρασκευάζοντες, τὴν δυνατὴν καὶ ἐν τῇ πτήσει παρέχονται βοήθειαν, ἠρέμα τῷ πτερῷ κουφίζοντες ἑκατέρωθεν. καὶ οὕτω τοῦτο παρὰ πᾶσι διαβεβόηται, ὥστε ἤδη τινὲς τὴν τῶν εὐεργετημάτων

ἀντίδοσιν

ἀντίδοσιν ἀντιπελάργωσιν ὀνομάζουσι: *Hoc eſt, Ciconiarum prouidentia erga ſuos ſenio confectos parentes abundè poteſt (ſi modò velint attendere) liberos noſtros reddere amantiores parentum. Nemo enim prorſus eſt qui prudentia vſqueadeò deſtituatur, vt non iudicet infamia dignum qui ſe ſinat ab auibus totius rationis expertibus anteuerti, quod ad rationem attinet. Illæ enim patrem per ſenium implumen in orbem circunſtant, penniſque ſuis confouent, pabulum abundè ſuggerunt, volatu ſuo ſuppetias pro virium portione ferunt, ſenſimq́ ac molliter ſuiſmet alis vtrinque alleuant. Id adeò in vulgus abiit, vt beneficij accepti retributionem nemo non nominet* ἀντιπελάργωσιν. *Sententiam hanc habes apud Antoniũ monachũ capite* 11. *ſecundæ partis ſuæ Meliſſæ, & eã ipſam ipſiſsimis verbis apud Simeonẽ Logotheten habes initio ſermonis vigeſimiquarti ſuæ Ecloges ex operibus Baſilij Magni. Eraſmus ſuperſtes ſi eſſet, non negaret (puto) homiliam quæ eſt in principiũ Prouerbiorum eſſe Baſilij noſtri, hoc eſt Magni. Atqui ab initio paulò prouectus docet quo diſcerniculo verus rex aut Princeps differat à tyranno hiſce verbis:* Εἰ γὰρ βασιλεία ἐστὶν ἔννομος ἐπιστασία, δῆλον, ὅτι παρὰ βασιλέως διδόμεναι ὑποθῆκαι, τοῦγε ὡς ἀληθῶς τῆς προσηγορίας ταύτης ἀξίου, πολὺ τὸ νόμιμον ἔχουσι, τὸ κοινῇ πᾶσι λυσιτελὲς σκοποῦσι, καὶ οὐχὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἰδίας ὠφελείας συντεταγμέναι. τοῦτο γὰρ διαφέρει τύραννος βασιλέως. ὅτι ὁ μὲν, τὸ ἑαυτοῦ πανταχόθεν, σκοπεῖ, ὁ δὲ τὸ τοῖς ἀρχομένοις ὠφέλιμον ἐκπορίζει. *Hoc eſt, ſi enim regnum eſt legitima poteſtas, liquet conſtitutiones à rege hoc nomine digno profectas & editas multum quidem obtinere legitimæ authoritatis apud eos qui obſeruant boni communis vtilitatem. Neque enim coordinatæ ſunt hæ præceptiones ad priuata regum commoda. Hoc enim differt tyrannus à rege, quia ille quidem ſua vnius commoda omni ex parte ſpectat & attendit: contrà, rex vtilitati ſubditorum nihil non ſuppeditat & conſulit. Sententiam hanc ipſiſsimam habet Antonius hinc decerptam primo ſermone libri ſecundi ſuæ Meliſſæ, hoc eſt, apiculæ, apud item Simeonem* ἐν τῷ περὶ ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας. *Et apud Maximum in opere collectaneo. Deficeret me dies in expromendis ſententiis quas hi nobiles * Gnomologi ſelegerunt è lucubrationibus Baſilij verè Magni.* *Sententiarii. *Tantùm ſupereſt vt fidelibus elogiis eorundem quatuor teſtium comprobem hoſce commentarios aſſeri oportere legitimo ſuo authori, Baſilio Magno, non alteri vni Baſiliorũ, vti ſuſpicatus eſt Deſyd. Eraſmus. Pericopen, inciſionem ſcilicet quæ ſe offert primo loco in hac editione, habes fol.* 4. *pag.* 1. *in illud, Quid vltra percutiemini?* Τοῖς μὲν οὖν ἰάσιμα ἁμαρτάνουσιν ἀπειλεῖ ὁ λόγος ἐπισκέψεσθαι ἐν ῥάβδῳ τὰς ἀνομίας αὐτῶν, καὶ ἐν μάστιγι τὰς ἀδικίας αὐτῶν. Τοῖς δὲ ἀνιάτως ἔχουσι λέγει: τί ἔτι πληγῆτε; διεξεληλυθότες τὰς πληγὰς πασῶν καταφρονήσαντες τῶν ἐπιστρεπτικῶν μαστίγων, σύντριμμος ὑμᾶς μέλλει. *Nos locum interpretati ſumus hunc in modum, Interminatur quidem ſcriptura ſe, &c. Prætercurſis tribus lineolis ſubnectit Simeõ.* Τῶν δὲ περιστατικῶς συμβαινόντων τινὰ μὲν ἁμαρτημάτων ἕνεκα γίνεται. Τινὰ δὲ εἰς διόρθωσιν τοῦ ἤθους τῶν πειραζομένων. ἀλλὰ δὲ ἐκτριβῆναι τοὺς πειραζομένους, ὥσπερ ἐπὶ Φαραώ. *Earum proinde afflictionum quæ contingere creduntur fortuito caſu, nõnullę quidem irrogantur propter peccata, &c. Habes apud Simeonem Homilia ſeptima. Locos cõſimiles ex hiſce commentariis decerptos conſignaui ad numerum vigintiocto. Singuli quique habẽt adſcriptam hanc appendiculam margini,* ἐκ τῆς τοῦ Ἠσαΐου ἑρμηνείας. *Atqui duplex præcedens Ecloges inſcriptio docuit è quo authore depromptà ſit vnaquæque ſententia, nempe è Baſilio Magno. Alter locus in noſtra editione. folio.* 13. *pagina* 2. Ἐκ τῆς παχείας τροφῆς, οἱονεὶ αἰθαλώδεις ἀναθυμιάσεις ἀναπεμπόμεναι νεφέλης δίκην πυκνῆς τὰς ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐγγινομένας ἐλλάμψεις ἐπὶ τὸν νοῦν διακόπτουσι. *Ita vertimus, Ex copioſo & opimiore alimento, fuliginoſę quodammodo exhalationes, denſę nubis inſtar egeruntur, quę intercipiunt illuſtrationem cœleſtis doctrinæ natam inſeri mentibus noſtris infuſione ſpiritus ſancti. Eam Simeon repoſuit homilia* 10. περὶ νηστείας, *de ieiunio. Temperantem verò ſiue caſtum dicimus, non eum in quo per ſenium, morbum, aut alio quouis caſu emarcuerunt appetitus intemperantis laſciuiæ. Simeon ſic homilia* 19. *ex Baſilio, in cap.* 1. *Eſa. fo.* 14. *pag.* 1. Σώφρονα δὲ λέγομεν, οὐκ ᾧ ἀπεμαράνθησαν ὑπὸ γήρως ἢ νόσου, ἢ ἀπὸ ἄλλου τινὸς συμπτώματος αἱ τῆς ἀκολασίας ὀρέξεις. *Idem Simeon homilia ſuæ Ecloges nona* περὶ εὐχῆς, *de oratione deſumpſit quod ſequitur ex Baſilio noſtro in illud Eſaiæ: Et ſi multiplicaueritis orationem,* Οἱ δὲ ἐν τῷ βίῳ μὲν μηδὲν κατορθοῦντες, ἐν δὲ τῇ παρατάσει τῆς προσευχῆς νομίζοντες δεδικαιῶσθαι, τούτων ἀκουέτωσαν τῶν ῥημάτων. *Quem locũ reddidimus: Qui in hac quidẽ vita nihil cõficiũt operis quod virtutis nomine dignũ ſit, ſola autẽ prolixitudine orationis exiſtimãt ſe iuſtificari, verba hæc attentis auribꝰ audiant. Sententiam hanc è Baſilio deſumptam retulit Simeon in ſermonem* θ. *hoc eſt nonum, qui eſt,* περὶ εὐχῆς, *de oratione. Duabus poſt hęc lineolis vterque ſubnectit:* Ἐπεὶ καὶ ὁ Φαρισαῖος ἐδόκει πληθύνειν τὴν δέησιν. ἀλλὰ τί φησιν ὁ λόγος; σταθεὶς δὲ ὁ Φαρισαῖος ταῦτα πρὸς ἑαυτὸν ηὔχετο, οὐχὶ πρὸς θεόν. Ἐπανήρχετο γὰρ πρὸς ἑαυτόν, ἐπείπερ ἐν ἁμαρτίᾳ ὑπερηφανείας ἐγένετο. καὶ τὰ ἑξῆς. *Nos ita: Quandoquidẽ & Phariſeus ille deprecationes in ſpeciem multiplicabat. Sed quid ait ſcriptura? Stãs autem Phariſęus hæc apud ſe orabat, nõ apud Deum, Ad ſui enim exiſtimationem redierat ſiquidẽ in peccato ſuperbiæ verſabatur. Et quæ ſequuntur. Quod ſequitur deſumptũ eſt ex Baſ. in Eſa. En habes pag.* 2. *folij* 19. *Antonius in cap.* 1. *ſuæ Meliſſæ repoſuit, paucis immutatis:* Πρὸς τὸ τοῦ ἄρχοντος ἦθος πλάττεσθαι πέφυκεν, ὡς τὰ πολλὰ τὸ ἀρχόμενον, ὥστε ὁποῖοι ποτὲ οἱ ἄρχοντες ὦσι ἀνάγκη καὶ τὸ ἀναγόμενον εἶναι. *Nos locum ita vertimus ex Baſilio: Vt plurimùm ſubiectus populus ſe ſolet*

conformare eorũ moribus qui potẽtia præualent: ita vt quales aliquãdo fuerint qui præſtãt viæ ducatũ, talis vt ſit neceſſe eſt qui in viam deducitur. Sententiam ſequentem tranſſumpſit Simeon ex Baſ. in Eſa. En habes pag. 2. fol. 20. eam repoſuit initio homiliæ 17. pro, principis mutauit τοῦ χριστιανοῦ. *Sic enim habet:* Μέγιστον κατηγόρημα χριστιανοῦ, πρόχειρον εἶναι εἰς πρὸς ἄμυναν καὶ παντὶ τρόπῳ ἐπινοεῖν κατὰ τῶν λελυπηκότων τὴν ὁμοίαν ἀνταπόδοσιν. πῶς γὰρ διδάξεις ἕτερον μηδενὶ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδοῦναι, ὁ πάντα ποιῶν εἰς τὸ ἀμύνεσθαι καὶ ἀντιλαπτῆσαι τὸν βλάψαντα, μὴ μιμούμενος τὴν πραότητα δαβὶδ τοῦ λέγοντος, Εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδοῦσι μοὶ κακά, ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός. *Nos ad exemplar Baſilij ad hunc vertimus modum: Quæ vel maximè intenditur in principem obiectio, eſt hęc: Si propenſior ſit ad expetendam vltionem, ſi modis omnibus animum eò intendat, vt vice conſimili retaliet eos qui ſe quapiam moleſtia affecerunt. Qua enim ratione is alterum edocebit exequi illud, Nemini malum pro malo reddentes, qui nihil non facit ad exigendam de inimico vindictam, & ei à quo læſus eſt, ſtudet vicem rependere mæroris. Talis peruerſè imitatur manſuetudinem Dauid, dicentis: Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam vtique ab inimicis meis inanis. Is Simeon eadem Homilia infert ex ſuperiore loco Baſil. in Eſaiam.* Οἷον γὰρ θέαμα; πῶς σεμνὸν καὶ θαυμαστόν; καὶ τὴν φύσιν ἐκβαῖνον τὴν ἀνθρωπίνην; δεῖ ἄνθρωπον πολλὰ λοιδορηθέντα, καὶ πεπληγὴν δεξάμενον ἐπὶ κόρρης καὶ ἄλλα μυρία παθόντα τῶν καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ πρὸς τὴν ἐσχάτην ἀτιμίαν φερόντων, μὴ ὑπερζέσαι τῷ θυμῷ, μηδὲ διανάστηναι πρὸς ἄμυναν, ἀλλὰ πρᾴως καὶ ἀοργήτως προσεύξασθαι ὑπὲρ τοῦ ὑβριστοῦ, ὥστε καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς φθάσασιν ἁμαρτίαν συγχωρηθῆναι αὐτῷ, καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς τῆς πρεπούσης παρὰ θεοῦ ἐπιμελείας ἀξιωθῆναι. νῦν δὲ ἡμεῖς μετὰ τῶν ἄλλων κακῶν, καὶ τούτῳ μάλιστα ἁμαρτάνομεν, διώκοντες ἀνταπόδομα, οὐδὲ τῷ ἴσῳ μέτρῳ ἀντιδιδόντες, ἀλλὰ μεθ᾽ ὑπερβολῆς ἀμυνόμενοι. οὐκ ἐὰν ὑβρισθῶμεν μόνον, ἀλλ᾽ ἐὰν μὴ καὶ τιμηθῶμεν παροξυνόμενοι, καὶ τοὺς ἔλαττον ἡμᾶς τιμῶντας ὧν ἀξίους ἑαυτοὺς ὑπειλήφαμεν, ὡς ἐχθροὺς λογιζόμενοι. *Nos ex Baſil. vtique Magno in Eſaiam locum ita vertimus: Quale enim ſpectaculum? Quanam ratione religioſum dici queat & admiratione dignum? Non parum abeſt tale quid ab hominum natura. Aequum fuerat vt vel multis affectus contumeliis ac fortè accepta plaga in capite aut maxilla, aliis inſuper afflictionibus innumeris appetitus, his etiamnum malis obſeſſus quæ & opere & ſermone eum ad extremam perducerent ignominiam, ne ſic quidem pręter modum efferueſceret indignatione, non ſaltim ad vindictam cooriretur, ſed manſuetè & animo ab ira vacuo ſe erigere debuerat ad preces fundẽdas pro ſuo conuitiatore, vt ei peccatum condonaretur, per ea quæ illum praoccuparant, ac deinceps efficeretur dignus decenti erga ſe Dei prouidentia. Nunc autem nos eccleſiæ principes (vt alia ſupprimam mala) hac etiam parte vel maximè peccamus, nimirùm perſequimur retaliationem. At ne quidem nobis ſatis ſit par pari in vicem referre, ſed & præter modum nos ipſos vlciſcimur. Nec modò ſi quapiam contumelia fuerimus affecti: ſed ſi non præueniamur honore, continuò exaſperamur animis. Eos ducimus inimicos, qui nobis minus honoris tribuerint, eo quo nos ipſos exiſtimamus eſſe dignos. Proinde locus occurrit non inelegans in hoc noſtro Baſil. de facultatibus iniuſtè quæſitis. Habes eum initio pag. 1. fol. 87. apud hunc Baſil. quem contulit in homiliam 6.* περὶ πλεονεξίας, *de auaritia aut immodica cupiditate ipſe Simeon.* Ἐκ πλεονεξίας σοι καταλιπεῖν ὁ πατὴρ χρήματα; ἀπόδος τῷ ἠδικημένῳ. μὴ ὡς ἰδίων ἀντιποιοῦ, ἁμαρτίας ἐστὶ κληρονομία. Ἀδίκως καταδουλωσάμενος ὁ πατὴρ ἀφῆκε σοι δοῦλον. δὸς αὐτῷ σὺ τὴν ἐλευθερίαν, ἵνα κἀκείνῳ κουφοτέραν ποιήσεις τὴν βάσανον, καὶ σεαυτῷ τὴν ἐλευθερίαν παρασκευάσῃς. μὴ προφασίζου τοὺς παῖδας. παῖδές εἰσι; θησαύριζε αὐτοῖς θησαυρὸν αἰώνιον ἢ πλοῦτον πολύν. πάντας, &c. *Immodicáne cupiditate partas opes reliquit tibi pater? tu eas fac vt cõſignes & reſtituas ei qui fraudẽ & iniuriam paſſus eſt. Caue eas ceu tuas tibi vendices. Hæreditaria enim eſt ſucceſsio peccati. Planè tuus pater per iniquitatem dolo malo ſubiectam ad te trãſmiſit. Tu eam fac emancipes & liberam redde paſſo iniuriam, & cruciatum patri reddes leuiorem, tibíque ipſi veram conciliabis libertatem. Ne mihi tu prætextus cauſa opponas liberos. Tibi ſunt liberi? Tu eis theſauriza theſaurum æternum potius quàm diuitias multas. Eſt & memorabilis locus in hiſce commentariis. Habes folio 43. pagella 2. Antonius tranſtulit in ſermonem 20. partis primæ ſuæ Meliſſæ:* Κατὰ γὰρ τὸν ὠσηὲ, κυκλώσει ἕκαστον τὰ διαβούλια αὐτοῦ. Ὀψόμεθα γὰρ ἅμα πάντα οἱονεὶ παρεστῶτα ἡμῖν τὰ ἔργα καὶ φαινόμενα ἀντιπρόσωπα τῇ διανοίᾳ ἡμῶν, μετὰ τῶν ἰδίων τύπων, ὡς ἕκαστον πέπρακται ἢ ὡς λέλεκται, οὐ μὴν χρόνους γε προσήκει νομίζειν καταναλωθήσεσθαι, εἰς τὸ ἕκαστον ἰδεῖν ἑαυτὸν μετὰ τῶν ἑαυτοῦ πράξεων, καὶ τὸν κριτὴν, καὶ τὰ ἀκόλουθα τῷ θείῳ δικαστηρίῳ. Ἀφάτῳ δυνάμει ἐν ῥοπῇ καιροῦ φαντασιουμένου τοῦ νοῦ, καὶ πάντα ἀναζωγραφοῦντος ἑαυτῷ, καὶ οἱονεὶ ἐν κατόπτρῳ τῷ ἡγεμονικῷ ἐνορῶντος τοὺς τύπους τῶν πεπραγμένων. *Noſtra traductio habet, Iuxta enim Oſeë * Circundederunt vnumquemque cogitationes & cõſilia eius. Videbimus enim ſimul omnia vel in proſpectu adſiſtẽtia nobis quæ ipſi geſsimus & conſpicua erunt ex aduerſa facie mentis noſtræ cum propriis formis, quemadmodum vnumquodque à nobis eſt geſtum & prolatum. Alioqui præter decorum feceris, ſi arbitrere permultum tẽporis conſumptũ iri interim dum ſinguli quique ſeipſos cum ſuis actionibus contemplentur ac ſpectent ſimul & iudicem cum his quæ diuinum illud ſequutura ſunt iudicium. Vi enim quadam indicibili, mens momento temporis imaginabitur, ſibique opponet omnia velut delineamenta picturæ, & perinde*

*κυκλώσει, *circũdabũt habet Antonius.*

ac in

ac in ſpeculo inſpiciet omnia in facultate animę pręcipua eorum figuras quę à ſe geſta fuerint. Se offert & alius locus apud Simeonem homilia 15. περὶ ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, *de principatu & poteſtate: excriptus è Baſ. in cap.* 3. *fol.* 4. *pag.* 1. Ὁ γὰρ ἀληθὴς ἄρχων οὐκ ἐκ τῶν ἔξωθεν συμβόλων γνωρίζεται, οἷον πορφύρας, χλανίδος ἢ διαδήματος, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἔχειν τὴν ἀρετὴν ἀρχικήν. ὁ δὲ ἀρχόμενος ὑπὸ τῶν ἡδονῶν καὶ ἀγόμενος ἐπιθυμίαις πολλάκις δοῦλος ὢν τῆς ἁμαρτίας, ἀνεπιτηδείως πρὸς τὸ ἄρχειν καθέστηκε. *En habes folio* 40. *ſub finem primæ pag. in hac verſione: Verus princeps non per hæc externa inſignia internoſcitur, cuiuſmodi ſunt purpura, torques ſiue amiculum prætenue & diadema, ſed per id quia virtutem obtinet principe dignam. Qui enim miſerabili iugo voluptatum premitur, ac ſeruit variis ac multiplicibus concupiſcentiis, ſeruus quum ſit peccati, inidoneus eſt nec accommodus obeundo principatui. Succedit & loco huic alter apud Simeonem homilia* 21. περὶ εὐτυχίας καὶ δυστυχίας, *de proſperiore fortuna & infortunio.* Βασιλέως μὲν γὰρ ἴδιον ἐπιτάσσειν τοῖς ἀρχομένοις. Συμβούλου δὲ πείθειν ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοὺς βουλομένους. *Sententiam hanc ex Baſilio in Eſaiam habes fol.* 22. *pag* 1. *Regis enim peculiare munus eſt imperio vrgere ſubiectos: conſiliarij autem perſuadere cupientibus noſſe quæ conducant. Hoc idem habes apud Antonium* 2. *libro ſuæ Meliſſæ, & apud Maximũ ſermone* 9. *Quod in Simeone præcedit prolatam ſententiam, in verſione noſtra ſubſequitur:* Ἐπειδὴ δὲ οὐκ αὐτάρκης ἕκαστος ἀφ' ἑαυτοῦ εὑρίσκειν τὸ δέον, διὰ τοῦτο εὐεργετῶν ἡμᾶς ὁ θεὸς συμβούλους, ἀλλ' οὐχὶ * ἐξεταστὰς δίδωσι, &c. *Nos ita:* *Alias, ἐξουσιαστάς.
Neque enim ſufficiat per ſe aſſequi vnuſquiſque ac deprehendere quid ex officio ſit ac deceat, quapropter beneficus deus conſiliarios præſtituit, non item qui pro poteſtate imperent, pollicetur ſe eſſe daturum, vt ne ſinguli quique noſtrûm ſecum reputent ſe veluti eſſe principes, ſed quaſi conſiliarios à Domino datos in populi ſalutem, cuiuſmodi erat Paulus conſiliarius & adminiſter noui teſtamenti, dicens: Conſilium autem do, tanquam miſericordiam conſequutus à domino. Et quæ hæc conſequuntur in verſione Baſilii Magni habes apud Simeonem, homil. 21. *Idem Simeon homil.* 19. Διὰ τοῦτο πᾶσα γυνὴ κακῶς κεχρημένη τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἐσθῆτος προσδοκάσθω αὐτῶν τὴν ἀφαίρεσιν. Ἐπειδὴ γὰρ πορεύουσαι ἅμα σύρουσαι τοὺς χιτῶνας, ὡς μὴ χρώμεναι τῷ ἱματισμῷ, ἀλλὰ παραχρώμεναι, κελεύονται γυμνωθῆναι τῆς δόξης τοῦ ἱματισμοῦ. Ἀφαιρεῖται μέντοι καὶ ἀφ' ἡμῶν τὴν δόξαν τοῦ ἱματισμοῦ ὁ κύριος, ἐὰν ἀναξίως κεχρημένοι φανῶμεν, καταπατοῦντες ἀιτον ἢ τῶν σαρκικῶν μολυσμάτων ἀναπιμπλάντες. τίς δὲ ὁ τοιοῦτος ἱματισμός, * φησὶν ὁ Παῦλος. Ὅσοι εἰς χριστὸν ἐβαπτίσθητε, χριστὸν ἐνεδύσασθε, ὃν ἀφαιρεῖ κύριος ἀπὸ τῶν δι' ἁμαρτιῶν τὸ σῶμα καταπατούντων, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγουμένων. *Sententiam hanc liquet eſſe tralatam à Simeone è Baſilio noſtro, qui quidem ob eximiam virtutem ac præſignem doctrinam Magni nomen emeruit, verè* φερώνυμος, *& idem Cæſariæ & Cappadociæ Archiepiſcopus, Gregorij Nyſſeni frater, Gregorij verò Nazianzeni contubernalis. Locum hunc habes in hac noſtra tralatione fol.* 45. *ſub finẽ* 2. *pag. Propter hoc omnis mulier ſuo abuſa veſtitu, certò præſtoletur ſe eo ſpoliãdam. Nam quia ambulabant veſtes ſuas ſimul trahentes, ac ſi vſum veſtitus non requirerent, ſed contemptim & faſtidienter abuterentur, eò ſunt permiſſæ ſui veſtitus gloria ſpoliari. A nobis etiamnum auferet Dominus noſtri amictus gloriam, ſi quidem ipſo deprehendemur indignè vſi, eum veluti calcibus proterentes & carnalibus inquinamentis complẽtes. Quis porrò iſte eſt noſter veſtitus? Ait Paulus: Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis, quem auferet dominus ab his qui per peccata corpus ipſius proculcãt, & ſanguinem teſtamenti communem eſſe ducunt. Videri poſſim (ni fallor) abundè ſatisfeciſſe diluendis ſuſpicionibus Deſid. Eraſmi aduerſus hoſce commentarios D. Baſilij Magni, ſi modò trium teſtium elogiis, Simonis, Antonii & Maximi, attexuero Ioannem Damaſcenum. Hic vir vt inſigni pietate præcellens, ita nec doctrina ſpirituali inferior præter cætera monumenta ſcripturæ quæ ad poſteros tranſmiſit, tres libellos ſcripſit pro tuenda veneratione ſanctarum imaginum. Hos abuſque Roma allatos nobiſque exhibitos opera reuerendi P. D. Ioannis Tilij Briocenſis Epiſcopi anno ſuperiore vertimus, & per prælum emiſimus. In horũ tertio locos duos producit nomine Baſilii ex hac noſtra editione. Poſterior ſic habet:* ὥσπερ γὰρ ὁ βασιλικὴν εἰκόνα καθυβρίσας, ὡς εἰς αὐτὸν τὸν βασιλέα ἐξαμαρτήσας, κρίνεται, οὕτω δηλονότι ὑπόδικος ἔστι τῇ ἁμαρτίᾳ, ὁ τὸν κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγεννημένον καθυβρίζων. *Hoc eſt, Quemadmodum enim regiam imaginem qui vllo dedecore aut contumelia aſperſit, perinde reus peragitur ac ſi in ipſum regem fuiſſet contumelioſus. Sic ſanè obnoxium ſe reddit peccato qui ad imaginem Dei genitum contumelioſè tractat. Vitam huius beati duo inſignes admodum & vitæ ſanctimonia & doctrina ſingulari ad poſteros ſcriptis tranſmiſerunt Amphilochius Iconij Epiſcopus & Helladius beati Baſilij diſcipulus, demũ à funere* διάδοχος, *quippe qui ad Archiepiſcopatũ Cæſarienſem illi ſucceſſit. Hos ſi contigiſſet legere, de tota hac cõtrouerſia forſan vt cumulatiora, ita & certiora daremus. Fragmenta quædã Amphilochij extãt, ſed ſic corrupta vt videri poſſint in media barbarie edita. Librorum quos ſcripſit S. hic (quod ſciam) non meminit. Helladii liber aut totus intercidit, aut in ſua Græcia rixatur cum tineis & blattis ac deliteſcit. De vtroque legito Nicephorum, Calliſtum, & alios aliquot veteris monetæ viographos. Interim horum quatuor fidelibus elogiis perſuaſus ſinito valere iſtos Pyrrhones, qui ad Eraſmi exemplum inſtaurant quotidie collapſæ veteris academiæ* τὴν ἐποχήν, *& docent nihil ſcire, opinari tantùm. Aſſenſum ſemper ſuum ſuſpendunt maximi opinatores.*

*Deſit quiddam.

Vide Laërtium Diogenem.

Tametſi decidenda quæſtio in clariſſima ac meridiana luce verſetur, ei tamen controuertunt. Mihi crede lector, multò præſtiterit iuuentutem ad hoc inſtrui, vt condiſcat admoliri manum ſtiuæ, paſtino refodere vineas, aut aliud quoduis genus vulgarium diſciplinarum, quàm vt à teneris annis tali imbuatur eloquentia (quanta quanta fuerit) erroneis ſcaturiente opinionibus, & à patrum inſtitutis abhorrente. Adoleſcens enim (ait Salomon) iuxta viam ſuam ambulat: etiam quum ſenuerit, non recedet ab ea. Vinum quò meraciùs ſumitur, hoc omni cum dulcore ingreditur blandiùs. Semel illapſum intemperantiùs, mordet vt coluber. Hoſce igitur commentarios eloquentiſſimi interpretis, nempe Baſilii Magni, Cæſariæ Cappadociæ Præuerendi Archiepiſcopi in eloquentiſſimum Prophetam, ipſius nomine amplectere, ſuſcipe, venerare, hiſque præmonitus animæ tuæ ſaluti conſulito, ac fœliciter vale. E gurguſtiolo cellulæ noſtræ Cartuſiæ Pariſienſis, Tertio Nonas Martias, anno ab intemeratæ Dei matris ac perpetuæ virginis quinquageſimo ſexto ſupra ſeſquimilleſimum.

ERRATA QVAE INTER EXCVDENDVM irrepſerunt. Prima facies notatur a; ſecunda verò b. Primus numerus folium notat, ſecundus lineam.

Folio primo pagina ſecunda, linea vltima, lege quiddam. 3.a.8.prouectus.& b.6.enarrante.& 31.per peruerſam. 4.b.35.omnes continenter. 5.a.4.ſanie. 9.b.27.holocauſta arietum. 11.b.10.minutim. 12.b.6.aliis quiddam. 14.b.28.operum diſtinctionem. 16.a.9.à concubitu. & b.18.quæ acceptanda.& 23.Chriſti.& vlt. iuſto quidem. 19.a.16.pronuntiaturi illud.& b.vlt.concreditæ. 21.b.12.exinanitionem. 22.b.vlt.gratioſus & acceptabilis. 23.a.9.cōſummetur.& b.1.Iacob excuſsis. 26.a.pen.adiicitur nomen. 27.b.8.internectiuus, 28.b.15.ob oculos. 29.a.3.natilia. 30.a.penult.in hoc cum condidit. 34.a.7.tuendam vanitatem. 36.b.16.efficax. 37.a.antepe.derelictionis. 40.a.antepe.amiculum. 41.a.34.flagitiorum ſibi. 41.b.penult.inuexerunt. 2.a.17.cogitatio mouerit. 43.a.11.iſtum autem. 57.a.34 ceu ſunt prima.eod.pen.domui. 57.b.11.res magíſque ſerias. 58.a.in annot.γενεσιαρχὸν. &.b. οἰνοχόοι. 59.b. pen. filum intorquere. 63.b.5. Contrahunt etiam. 65.a.29.aſtipulemur. 66.a.12.feſtino curſu. 79.a.26.quod & viros. 81.a.38.Eos ergo innuit qui cont.& b.38.nulla vi adigerentur. 82.a.24.adnitere. 83.a.34.via expedita. 85.b.31.ac rationis impoti. 88.a.29.redundat in ſe ipſam. 91.a.17.latiùs. 94.b.antep.ſignificata exactè in ordinem. 97.a.6. exedat omnia. 98.a.31.innitētem ipſi Deo.99.a.2.ac fœlix.eodem, 18.ſeriè.& 19.Deifera caro, σαρξ θεόφορος. 111.a.13.declinationem. 112.a.32.comedes eam. & b.7.inuitantur. & 8.inſultent.

Superſunt quædam leuiora quàm vt eorum admonearis. Mediocriter enim docto cognobilia cum ſint, omiſimus. Dabis itaque veniam primæ huic editioni. Siquidem δευτεραὶ φροντίδες σοφώτεραι. Bene Vale.

INDEX RERVM ET VERBORVM INSIGNIVM

quæ hoc libro continentur. Facies prima notatur A, ſecunda B.

A

Ab atriis Domini qui reiiciuntur. 10.b.11.a
Abraham. 25.b
Achaz interpretatur poſſeſsio. 73.b
Achaz filium ſuum tranſtulit per ignem. 115.b
Achaz theſauros templi ad Regem Aſſyriorum miſit. 115.b
Actiones quas in hoc mundo geſsimus in die iudicii patebunt. 17.b.43.b.44.a.45.b
Actiones obſcœnæ Deo ſunt abominatio. 36.a
Adam antequam eſſet quidquam mali expertus, elegit malum: Chriſtus verò, bonum. 78.a
Adæ ſepulchrũ Hieroſolymis fuiſſe vulgò memoriæ proditum eſt. 52.b
Ad iudicium veniet Dominus cum ſenioribus. 44.a
Adoleſcentia in quæ vitia præceps ſit. 39.a
Aduentus Chriſti terrori fuit dæmonibus: vniuerſo orbi, ſalutaris 35.a
Adueniente Chriſto dæmones relictis locis fugerunt, dein ceſſauit omnis diuinandi ratio. 35.a
Aduentu Domini extruſus eſt Iſraël & eius loco inſertæ ſunt Gentes. 79.b
Aduentu Chriſti, imago terreſtris euacuabitur, vt inclareſcat cœleſtis. 35.a
Aduerſarius. 42.a
Afflictio duplex. 42.b
Afflictio æquo animo perferenda. 116.a
Afflictiones ad animam ſe habent, vt vineæ cultus ad vineam. 55.a
Agonia quid. 77.a
Alimentum animæ mens ſiue intellectus. 36.b
ἀλλόφυλος alienigenam ſonat. 29.a
Angelus cuſtos eſt timentium Dominum, 54.b
Angelis humani generis cura demandata eſt. 80.a
Angelorum anima nullo timore percellitur. 105.a
Angeli mali miniſtri ſunt iuſtitiæ Dei. 104.a
Amaritudo. 64.a
Amphilochus. 35.a
Anima ſi à Chriſto defecerit eſt vidua. 17.a
Anima omni ſcelere repurgata Deum habet à quo exaudietur. 61.b
Anima quibus vnguentis exhilareſcit. 48.a
Anima Dei contubernio deſtituta fit ſpirituum improborum habitatio. 111.b
Anima virtutibus exhauſta expugnatæ ciuitati ſimilis. 7.b
Anima Pauli petra dicta eſt. 25.a
Animæ quæ Chriſtum induerunt, comparantur montibus. 79.b
Animæ & niuis comparatio. 18.a
Anima hominum confertur vineæ 6.b.7.a
Anima noſtra vera vitis eſt. 6.b
Anima noſtra ad imaginem veri Dei creata. 6.b
Anima vitiis infecta paulatim fit deterior. 7.a
Anima quando dicitur emigraſſe è corpore. 74.b
Animæ immortalitas à veteribus controuerſa. 27.b
Anna. 36.a
ἄνομοι, exleges, qui. 22.b
Apoſtoli & prophetæ in eccleſia primatum obtinent. 37.a
Apoſtolorum fundamentum retinendum. 5.b
Apoſtoli, malitia paruuli. 84.b
Aqua Siloë optima. 81.a
Aquam haurit de fontibus ſaluatoris, quis. 102.a
Arabes quomodo interpretantur. 120.b
Aram quid ſonat. 73.b.81.a
Architectus à Iudæis ablatus quis. 38.b
Argentum reprobum quid deſignat. 19.a
Arguet Dominus populum multum. 27.a
Argumentum elati animi eſt, credere ſe pertigiſſe ad apicem veræ humilitatis. 32.a
Ariel quid ſonat. 121.a
Arma iuſti, & iniuſti, quæ. 104.b
Arnon quid ſonat. 122.a
Arundo quid. 66.b
Aruſpices & cætera id genus brutis vtuntur tamquam doctoribus & legum latoribus. 28.b
Aſcendere in Bethel. 23.b
Aſcendere ad montem Domini. 26.a.b
Aſinus animal geſtandis oneribus natum. 3.a
Aſinus non aberrat à præſepi poſsidentis, Iſraël Deos conſectatur alienos. 3.b
Aſinus confertur cum parte concupiſcibili. 3.a
Aſperſio vna. 10.a
Aſſyriorum rex potentiſsimus. 81.b.95.b
Aſſyriorum rex cum ſecuri confertur. 96.a
Aſſumptio verbi Domini idem eſt ac donum à Deo profectum. 1.b
Auaritia radix omnium malorum. 67.a
Auarus diuitias ſibi Deum facit. 23.a
Auari qui pauperes ex poſſeſsiunculis eiiciunt, hunc locum aduertant. 56.b
Auditor prudens ablatus. 39.b
Auguratio pernicioſa. 28.b
Auguria & diuinationes lege Moſaica vetita. 28.b
Auium obſeruatio in volatu. 28.b

B

BAbilon ſuperba cognominatur. 109.a
Babilon confuſio. 93.b.102.b
Babilonis deſtructio prædicitur. 102.b
109.a.b
Balaam Moabitis mala prædicit euentura. 123.b
Baptiſmatis duę ſpecies. 51.a
Baſan ignominia interpretatur. 33.b
B. Baſilius eccleſiæ princeps. 20.b
Bellatores adempti à Iudæis, & ne nobis ſimile contingat, ſumma ope orandus Deus. 37.a
Bene operandum eſt dum in via ſumus. 42.b
Bethel, domus Dei interpretatur. 47.a
Bona in pauperum vſus concredita ſunt iis qui in eccleſia primas tenent. 19.b. 20.a.44.a
Bonitas quid. 64.a
Bos & aſinus. 3.a
Bos aſino præſtat. 3.a
Bos & aſinus aratro non iungebantur. 3.a
Bos poſſeſſorem agnouit, Iſraël non nouit ſuum creatorem. 3.a.b
Butyrum & mel comedet, priuſquam ſciat, & cę. 78.a
Byſſina & hyacinthina veſtimenta. 47.b

C

CAnticum videtur in ſe complecti aliquid alacre. 52.a
Caput non totum corpus modò ſignificat, ſed etiam aliquando omnes homines. 4.b
Carbo quid denotat. 69.a. 70.b
Caro Chriſti verus eſt cibus, & ſanguis illius verus eſt potus. 10.b.26.b
Caro Domini, mons. 25.a
Caſtalius fons. 35.a
Caſtigatio Dei vtilis ad morum correctionem. 21.b
Κάθεμα quid. 46.a
Καταναςῦ quid. 59.a
Caupones tui miſcent vinum aqua. 19.b
Χαλαςά. 46.a
Cedrus quid. 33.a
Cedri libani, qui. 90.a. 105.a
Cedri commendabiles. 33.a
Cedri ad templum conſtruendum delatæ ſunt è monte libano. 33.a
Cham quid ſonat. 107.b. 108.a
Chalanes nomen. 93.b
Chirographum bonum, & malum. 92.b
Chriſtus cur aſſumpſit carnem ex virgine Maria. 77.b
Chriſtus, caput hominis. 30.b
Chriſtum qui non habet, Dei virtutem non habet. 36.a
Chriſtus ſuos fratres & filios appellat. 84.a
Chriſtus iniquitates noſtras perpurgauit. 69.a
Chriſtus lux mundi. 50.a
Chriſtus hoſtia odorifera. 9.a
Chriſtus pacem ſecum attulit. Qui locus preclara ſimilitudine illuſtratur. 27.b
Chriſtus ſummum bonum. 52.a
Chriſtus iuſtorum ſcriba. 97.b
Chriſtus potens in omni opere bono. 36.b
Chriſtus re ipſa carnem aſſumpſit. 99.a
Chriſtus dictus eſt radix Dauid. 99.a
Chriſtus infirmitate carnis appenſus cruci. 36.a
Chriſtus mortuus eſt vt poſſimus reſurgere. 36 a
Chriſti eccleſiam qui oppugnarunt peſſum ierunt. 82.a
Chriſti eccleſiam qui opprimere voluerunt, eam ad ampliorem gloriam extulerunt. 82.a
Chriſti comminationes non ſunt aſpernandæ. 62.b.63.a
Chriſtiani nomen multum prodeſt. 24.a
Chriſtianorum veſtimentum, fides. 88.b
Cibi duplices. 12.b
Cibis diſpertiendis habendus eſt delectus. 36.b
Citharas aut lyras loco Euangelii domi retinentes graues pœnas dabunt. 59.a.b
Citharam pulſare mulieris non eſt. 59.a.b
Ciuitas quid. 5.a
Ciuitas Domini, quæ ſit. 62.a
Ciuitas fidelis facta meretrix. 18.b
Clamor honeſtus. 56.b
Clementia Dei erga bonos. 123.b
Clementia Dei in puniendis malis. 53.b
Κλέος quid. 96.b
Κλητὴ pro quolibet die. 12.a
Χλιδῶνες, dextrocheria, ſiue βραχιόνια, brachialia. 46.b
Cœlum & terra nobis proponuntur ad contemplationem. 87.a
cœlum & terram conteſtatur Moſes, in tradenda lege Iſraëlitis. 2.a
cœlum, quare ſedes Dei. 2.b
cœlum pro incolis cœli. 2.b
cogitationum ordo duplex. 126.a
cognitio rerum quæ ignorabantur, vna eſt. 24.b
collatio Prophetarum cum natura niuis. 55.b
collatio de diuite & planta elegans. 55.a
collatio ignis & auari. 56.b
Collatio elegans de anima & vite. 55.a
Collatio elegans funis & peccati. 62.a

Colles qui. 25.a.b
Confundi ab idolis ſalutare eſt. 23.a
Conſilia aduerſus iuſtum inita retorquentur in caput conſultantis. 41.b
Conſiliarius à Iudæis ademptus quis. 38.b. 39.a
Conſuetudo peccandi vitiorum mater. 91.a
Conſuetudo mali vix elui poteſt. 18.a
Conſules. 38.a.b
Contumelia. 32.a
Contumelia, origo ſuperbiæ. 32.a
Conuitiatores regnum Dei non poſsidebunt. 32.a
Contrariarum rerum tres coniugationes. 64.a
Complexio eorum quæ Dominus abſtulit à Iudæis. 39.a
Cor contritum Deum habet exorabilem. 9.a
Cor iuſtorum deſcriptum. 92.b
Cor iniquorum attramento deſcriptum. 92.b
Cornu natura. 52.b
Cornu omni humore caret. 52.b
Κόσυμβος quid. 46.a
Credendum ſcripturis. 76.a
Crucis ſignum vtile. 100.a
Crucis ſignum quis extollit. 103.a
Crucis nomen idola profligauit. 35.a
Cucumerarium quid. 6.b
Cultus animæ vtilis. 55.b
Cultus corporis quid efficit. 44.b.45.a

D

Damaſcus. 81.a
Damaſcus quid ſonat. 75.b
Dæmonum illuſiones. 111.b
Dæmonum impoſturę profligatæ virtute myſterii ſanctæ crucis. 126.b
Dæmones futura prænuntiant, quomodo. 85.a
Dæmones in finitimo terræ loco diuerſantur. 94.a
Dæmones cum canibus conferuntur. 93.b. 94.a
Dæmones aluntur vaporibus. 9.b
Debora. 36.a
Deficere à Deo, perſpicuum eſt malitię argumentum. 4.a
Dei ſpectanda ſapientia in auibus. 29.a
Dei agricolatio ſumus. 5.b
Dei in terram deſcenſus aſsimilatur monti. 25.a
Dei natura diuina, non eſt comparanda cum ſeruili creatura. 25.b
Dei virtus ac potentia duabus ſimilitudinibus illuſtratur. 34.b
Deprædatio quid. 95.a
Deprehenſos in delictis eccleſia olim abarcebat 21.b
Deus vnus. 24.b
Deus Abraham, Deus Iſaac & Deus Iacob, appellatur, & quare. 26.b
Deus bene operantibus adeſt. 106.a
Deus eſt fons aquæ viuæ. 34
Deus innoteſcit ſuis effectis. 3.b
Deus agricola noſter. 5.b
Deus turrus eſt iuſto. 54.b
Deus ſuamet beatitudine plenus. 9.a
Deus homini omnia ſubiicit. 30.a
Deum eſſe exiſtimare quod feceris, ſummæ ſtultitię eſt. 30.a
Deus in eos animaduertit, quos non vult penitus deleri. 4.a
Diaboli verba quando deſciuit à Deo. 32.a
Derelinquentibus Dominum quid futurum eſt. 4.a
De ſpiritu Moſis largitur Dominus ſeptuaginta ſenioribus Iſraël. 37.b
Deſeri à Deo, nihil atrocius. 28.a
Deſolatio, quare. 101.a
Diabolus improborũ perluſtrat exercitus. 98.a
Diaboli aſtutia. 98.a
Diabolus nomine regis Aſſyriorum intelligitur. 95.b.
Diabolus illuſor noſter. 39.b
Diaboli variæ impoſturæ in diuinationibus. 28.b
Diaboli potentia in ſuperbos. 123.b
Diabolus placari nequit, neque fines ſibi præſcriptos prætergredi. 104.b
Dialectices virtus. 34.a.64.a
Dialectica dialogiſmo conſtat. 28.a
Dialectices abuſus. 124.a.b
Dialectica propugnatrix heréſεων. 118.a
Diligentes munera. 20.a
Dies Domini, qualis 105.b
Dies viſitationis. 92.b
Dies dicitur vita præſens. 50.a
Die operari. 107.a
Dies priores non fuerunt iis meliores. 4.a
Diſpenſator ſtrenuus. 55.a
Diuinandi varia ratio. 102.b
Diuinatio inepta. 28.b
Diuinandi mos apud Chaldæos, Aegyptios, Cretes & Philiſtæos. 29.a
Diuinationibus qui ſe addixit, ſeſe deuouit dæmonibus. 29.a
Diuinandi ars Philiſtæis propria. 29.a
Diuitiæ ad contumeliam excitant. 29.b
Diuitiarum cupiditas, peccatum. 29.b
Diuites ſuas habent diuitias, vt pauperes inopia ſubleuent. 21.a.44.a
Diuitis & ericii comparatio. 114.a.b
Docenti in dogmate ſano & vitam irreprehenſibilem agenti, licet & principes flagitioſè viuentes & populum coarguere. 9.a
Doctrina Chriſti. 38.b
Doctoribus improbis, væ. 92.a
Doctores falſi, qua ratione multos in laqueos diaboli pelliciunt. 19.b
Doctores improbi ſimplices in fraudem pelliciunt. 74.a

Doctores fallaces offendicula ponunt deprehenſu difficilia. 19.a
Doctores improbi pœnitentiam agant. 119.a
Doctores ſophiſtæ cum collo columbæ varios colores contrahente conferuntur. 63.b
Dogmata fidei & ſermones fideles plurimũ conducunt. 13.a
Dogmata ſolida & diuina non ſunt prophanis miſcenda. 81.a
Dolus in Chriſto non eſt inuentus. 42.b
Dominus ad iudicium veniens alios ab aliis ſecernet. 44.a
Dominus Deus tantò præſtantior eſt Abrahamo & Moſe, quantò domo, qui eam conſtruxit. 25.b
Dominus cum populo ſuo in futuro iudicio diſceptabit. 17.a.b
Domus, quid deſignat. 68.b
Domus pro dogmate. 57.a.b
Domus Dei Iacob. 26.a
Domus Domini quando inclareſcet. 25.a
Domus Iſraël vt lutum figuli in manus Domini. 54.a
Doma quid. 119.a
Dona à Deo conceſſa penſare nemo poteſt. 86.a
δόξα quid. 96.b
δόξα ἀπὸ τῦ κλέος diſtinguitur. 96.b
Dulcedo. 64.a.65.a
Duo prophetę nomine Amos. 2.a
Duplex cauſa excuſationis iis qui inuitabantur vt pręſiderent populo. 41.b

E

Ebrietas origo totius impietatis. 59.a
Ebrietas varia. 66.b
Ebrius ſimilis eſt torrenti defluenti. 59.a
Eccleſia, domus Dei. 25.a
Eccleſię fundamenta. 25.a
Eccleſia Chriſti metropolis dicta. 22.b
Eccleſiæ cura ſanctis angelis concredita eſt. 19.a
Eccleſia dicitur facta meretrix ob repudiatum fidei verbum. 19.a
Ecceleſia affligitur ab iis qui puritatem ſacramentorum contaminant. 19.a
Echo quid. 109.b
Egreſsionis Aſcenſionis, & fugæ diſcrimen. 74.b
Elizabeth. 36.a
Eloquia Domini dulcia. 64.a
ἐμβλέπειν quid. 59.a
Emmanuel è virgine prognatus. 82.a
ἐμπλόκιον. 47.a
Ephraim nomine quid intelligitur. 73.b
Equi fallaces, & quare 29.b
Equorum vſus à Deo non approbatus. 29.b
Ericius quid. 112.a
Ericii natura. 113.b
Erroris cauſa. 34.b
Eſaiæ cum populo Iudaico collatio per Antitheſin. 72.a
Eſebon quid ſonat. 119.a. 125.a
Eſebon quid. 124.a
Et acceſsi ad prophetiſſam interpretatur. 80.b
Et concident gladios ſuos in aratra. 27.b
Euangelium fœlix ac fauſtum nuntium ſonat. 80.a
Euangelium quid adfert. 80.a
Euangelii propagatio cita ac præpeș fuit. 80.a
Exactor quis. 42.a
Exaggeratione rerum ad vitam humana ſpectãtium, docet hominis ſuperbi conatus fluxos eſſe & caducos. 32.b
Exaltabitur Dominus ſolus in die illa. 31.a.b
Excelſus & ſublimis, contumelioſus & ſuperbus differunt. 32.a.b
Expiatio vna. 10.a.15.b
Expiatio duplex. 51.a
Explicatio huius loci. Quando vadis cum aduerſario tuo ad iudicem in via, dà operam, & cæt. 42.a.b
Exuuiæ, quid. 93.a

F

Falces quales intelliguntur à propheta. 27.b
Fames ad virtutem vtilis. 86.b
Famis diuerſæ ſpecies. 86.b
Famis expoſitio. 13.a
Fames verbi Domini. 13.a
Fatum alii ponebant, alii negabant. 27.b
Fatum Chaldæi inducebant. 111.a
Fides diuinis nititur ſcripturis. 81.a
Filia Syon quare derelicta eſt à Domino. 6.a
Fines variarum artium. 60.a
Finis cuiuſcunque artis ſpectandus. 60.a
Finis ſaltandi, inflandi tibias & ſimiliũ, perditio. 60.a
Flagellat Deus populum ſuum pro peccatis admiſsis. 4.a
Fœminæ quædam partum edunt abſque maſculi copula. 78.a
Forceps quid innuit. 69.a
Fructus ſpiritus ſancti, qui. 5.b
Fructus cordis qui. 18.b
Fructus animæ, filii vocantur. 113.b
Fructus quos percepturi ſumus à Deo. 18.b
Fructuum ablatio, quare. 125.b
Fucum quo mulieres facies ſuas adornant, adimet Dominus. 46.a.b
Fumus quid. 116.b
Fundamentum & principium fidei Dominus Ieſus Chriſtus. 57.a
Functio Seraphin. 70.a.b

G

GAlbanum. 11.b.15.b
Generationis duæ ſpecies. 2.b
Gens tota peccatrix. 3.b
Gentium variæ nationes. 26.a
Gens & populus dicuntur coniunctim. 3.b
Gentes ad Dominum venient. 25.b
Gentes venient & gentes ambulabunt differunt. 25.b
Genus prophetarum obſeruatur. 2.a
γέρας quid. 96.b
Gigantes qui. 37.a
Gloria Chriſti eximia. 31.a
Gloria, vox variæ ſignificationis. 94.b
Gomorrha quid ſonat. 111.a

H

HAbitus tam virtutis quàm vitii, paulatim comparantur. 3.b
Habitudo corporalis duplex. 26.a
Hæreſis Anomœorum. 92.a
Hæréſεωs mater, ſuperbia. 63.b
Hæreditaria ſucceſsio. 87.a
Haſta & lancea quæ. 27.b
Holocauſtorum diuina interpretatio. 9.b
Hieruſalem cœleſtis. 50.b
Hieruſalem ædificare. 57.b
Hieruſalem repudiata. 41.a
Hieruſalem à gentibus ſolo adæquata. 68.a
Hieroboam vaccas aureas commentus eſt. 73.b
Helluo ventrem Deum ſibi præſtituit. 23.a
Homo anima & corpore conſtat. 2.b
Homo, imago eſt & gloria Dei. 30.b
Homo, animal præſtantiſsimum. 30.a
Homo, imagine Dei cohoneſtatus. 30.a
Homini variæ conceſſæ ſunt facultates. 30.a
Hominum vita labilis. 33.a
Hominis cum Deo nulla comparatio. 68.b
Homo humilis. 31.a
Homines verbum Domini ſpernentes boui & aſino comparantur. 3.a
Homines boue & aſino deteriores. 3.a
Holocauſtorum ſacrificium poſthac inutile. 10.a
Homicidę prognati ex diabolo. 121.a
Hoſtia vna. 10.a
Hoſtia quænam ſit grata Deo. 9.a
Horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis. 68.a
Hortus. 23.b
Humilitas duplex. 31.a
Humilitas Dauidis in rebus ſecundis. 32.b
Hypocritę deformiſsimi apparebunt. 23.b
Hypocritę quercui & Terebintho ſimiles. 23.b

I

IAcob & Iſraël differentia. 112.a
Iacob quare dictus eſt Iſraël. 26.b
Iacob ſupplantator dicitur. 26.b
Iacob gratus Deo. 26.a
Iahel. 36.b
Iazar quid ſonat. 12 a
Ieiunii vera ratio. 13.a
Idola abominatio ſunt. 30.a
Idolum execrandum. 30.a.b
Idolum eiicit qui reſpuit mendacium. 35.a
Idola argentea, & aurea eiicire quid. 35.b
Idololatria dicitur ignominia. 33.b
Idola ſunt inanes animæ conceptiones. 35.a
Idololatria, extremum eſt malum. 30.b
Idololatræ in ſupplicium gehennæ præcipitabuntur. 24 a
Ieiunium eſſe neceſſarium ſuo exemplo declarauit Chriſtus. 13.b
Ieiunium Moſis & Heliæ, & quare ieiunarunt. 13.b
Ieiunium Deo gratum, & inuiſum quódnam ſit. 12.b.15.a
Ieiunii effectus. 12.b
Ieiunium non perficitur abſtinentia ciborum, ſed & eorum quæ malitiam alunt. 12.b
Ieiunium hypocriticum fugiendum. 13.a
Ignis vires operatoriæ duæ. 96.b
Ignis purgatorius. 70.b.91.a.b.96.b
Illecebra quid. 119.b
Illuſores præſunt eccleſiæ in qua verbum Domini adulteratur. 39.b
Imaginem Dei non fas eſt contumeliis afficere. 108.a
Imaginationes vitioſæ, abominatio ſunt. 30.a
Impoſtores ſermone tanquam gladio vitam adimunt ſimplicioribus. 19.a
Impoſtorum hîc aduerte aſtutiam. 64.a
Inaures, ornamenta capitis non admittenda. 47.a
Incommodum maximum reſiliit ex eo quòd nõ reiiciuntur iniqui. 21.a
Incontinentia & luxus vitæ, quid efficiunt. 5.b
Inconſultus homo nauis eſt, ſuo deſtituta gubernatore. 38.a
Indumentum noſtrum quódnam ſit. 46.a
Indumentum auferet nobis Dominus. 45.b 46.a
Indumenta Rebeccę. 46.b
Indumenta varia filiarum Sion. 46.a.b
In eos qui ſeſe vlciſci contendunt acerrima reprehenſio. 20.b
In eos qui dignitates Eccleſię ambiunt. 40.b 41.a.44.a
Infidelitas mater fornicationis. 18.b
Infideles coarguendi. 37.a

Infideles infirmantur viribus erga crucem. 36.a
Inimici Dei qui. 21.a
Iniqui & peccatores ſuccendentur. 24.a
Iniqui reiiciendi ſunt à congregatione. 21.b
Iniuria in proximos ex. 16.b
In Iudæos qui dicu dupl iculam ἡ πάρθενος non legi, ſed ἡ νεᾶνις. nt part 77.a.b
In iudices muneribus corruptos, 20.a
In peccatores Deus animaduertit pro merito ac menſura cuiuſque delicti. 21.a
In pecuniis congerendis ſtudium impēdere, graue peccatum. 29.a
In principes eccleſiæ vltionem & honorem affectantes. 20.b
Intelligentia. 61.a
Intelligentia quid. 65.b
Intelligens. 65.b
Interpres quis. 37.b
Interpretatio huius ſententiæ: væ qui dicitis malum, bonum, & cæt. 63.a.b.64.a.b.65.a
Interpretatio huius loci: calceamenta in pedibus veſtris non ſunt vetuſtate conſumpta. 46.a
Interpretatio huius ſententiæ: Panem noſtrum comedemus & veſtimentis noſtris induemur. 49.a
Interpretatio huius ſententiæ: nō interficiet Dominus animam iuſtam fame. 13.a
Interpretatio loci huius Act. 10. Et deſcendens vas quoddam velut linteum magnum, in quo erant omnia quadrupedia & ſerpentia terræ, & cætera. 114.a
Introducti in hunc mundum, iubemur Deum cognoſcere per vniuerſi diſpoſitionem. 34.b
Inuiſibilia per viſibilia conſpiciuntur. 59.a. 61.a
Ioas ignis Domini interpretatur. 74.a
Ira quid. 67.b
Ira Dei, nobis eſt eruditio. 67.b
Ira pro correctione. 93.a
Iſraël, videns Deum interpretatur. 3.b
Iſraël eſt eccleſia vidua liberata à iugo ſeruili legis. 17.a
Iſraël incultus manet. 55.b
Iſraël ſimilitudine bouis exprimitur. 3.b.52.b
Iubal inuentor Citharæ & Pſalterii. 60.b
Iudas confertur cum fortitudine, Ephraim & Manaſſes cum extremis fortitudinis. 91.b
Iudæ interpretatio. 91.b
Iudæa regio fœcunda. 52.b
Iudæi facti ſunt exleges, & quare. 4.a
Iudęi beneficiorum immemores. 72.a
Iudęi cęci. 7.b
Iudęorum improba viuendi ratio à gentibus deriuata. 29.a
Iudęorum interitus, cauſa. 42.a 72.b
Iudæorum reliquiæ ſaluę fient. 72.b
Iudæi traditi in reprobum ſenſum. 81.b
Iudæi alligarunt iuſtum, nempe Chriſtum. 41.b
Iudæi prophetas non habent, nec latriam. 6.b.41.b
Iudæi obcæcati pœnitentiam non egerunt. 52.b
Iudæi admiratione perculſi ſuper doctrina Chriſti. 38.b
Iudæi deteriores populo Sodomæ. 8.b
Iudex. 42.b
Iudicium, quomodo. 43.b
Iudicium Dei timendum. 83.b
Iudicii dies tremendus. 105.b
Iudicium incipit à domo Dei. 106.b
Iudicandi homines quo ordine ſint. 44.a
Iuſtus proficit in melius, iniuſtus euaneſcit. 67.a
Iuſtus à ſua iuſtitia ſe auertens. 4.a
Iuuenis moribus. 39.b
ἡ ὡδίς. quid. 106.b

L

Laconicarum mulierum veſtitus. 47.b
Lapidum nomine quid deſignatur. 90.a
Lata eſt via quæ ducit ad perditionem. 82.b
Laterum nomine quid deſignatur. 90.a
Latria ſoli Deo debita. 6.b.118.b
Lauachrum adultorum. 17.b
Lex quid. 8.b
Lex ex Syon. 26.a
Lex diuina doctrix & magiſtra veritatis. 86.a
Lex ſpiritualis ſpiritualiter intelligenda. 10.b
Lex ſimilis fructui teneri corticis. 6.b
Lex obſignata eſt & intellectu difficilis. 84.a
Legis ſumma diliges proximum. 10.b
Legem, exemplar eſſe & vmbram cœleſtium, cenſent Chriſtiani. 68.b
Legem obſeruare, futura prædicendi vera ratio. 86.a
Legis iugum quibus oneroſum videtur. 82.b
Legem qui dicuntur obſignare. 84.a
Libanus mons. 33.a
Libera voluntas ad bonum & ad malum. 113.b
Libertas arbitrii aſtruitur. 18.a
Liberæ facultatis ſeu voluntatis aſſertio. 18.b
Lucem tenebras qui ponunt. 64.b
Luctæ animæ, & corporis ſimilitudo. 126.a
Luctus multum prodeſt. 122.a.b
Lumen Iſraël in ignem. 96.b
Lux. 64.a
Lux vera, Chriſtus. 88.a
Lux noſtra, mandata ſunt Domini. 62.b
Luxus in compotatiunculis. 58.a.b
Luxuriæ annexa. 62.a.b

M

Machæra quid. 27.b
Magnanimitas quid. 64.b
Magnus quis. 94.b
Malagma quid. 5.a
Maledictus qui fecerit ſculptile. 30.a.35.a
Malitia. 64.a
Malitia blanda voluptate allecta mentem hominis

nis ineſcat. 83.a
Manna quale 118.a.b
Manus nomine quid deſignatur. 68.a
Manus fortis quæ. 82.b
Manus organa ſunt explendæ cogitationis. 42.a
Manus in cœlum tollere, mos ſanctorum Deum orantium fuit. 14.b
Manus in ſublime tollere, & ad terram deiicere quid deſignant. 14.b
Manus eleuare in cœlum, & manus extendere differunt. 14.b
Maris nomine quid intelligitur. 100.b
Manſiones multæ in domo patris. 51.b.99.b
Maſculus ter in conſpectu Domini productus, quid deſignabat. 10.a
Medi, gens crudelis. 109.b
Medi vnde dicti. 109.b
Medicinæ ratio quid exigit. 15.a
Medicus debet operari ſecundum canones ſuæ artis. 15.a
Melchiſedech. 25.b
Mens princeps facultas animæ. 1.a
Mens verè magna. 94.b
Mens magna pro verſuto & callido. 94.b
Mens ſanctorum quid modò agit. 34.b
Mens vino immerſa in cæteras perturbationes facilè prolabitur. 117.b
Mentis munus. 33.b
Mercenarius notatur infamia. 126.b
Meſsis quæ. 27.b
Meſſoribus quæ conceſſa ſit poteſtas. 27.b
Metamorphoſis Chriſtianis notanda. 48.b
μετέωρος, quis. 32.b
Miſeri ſunt qui perſiſtunt in ebrietatibus. 60.a.b
μηνίσκος, quid. 46.a
Myſteria diuina intelligere, Dei donum eſt. 1.a
Moab quid ſonat. 100.b
Moab gloria, ignominia afficietur. 126.b
Modi duo agnoſcendi Deum. 82.b
Modum pœnis præſcribit Deus. 93.a
Mons Domini quando inclareſcet. 25.a
Mons Syon. 25.a
Montes & colles qui dicuntur. 97.a
Montium vertices qui dicuntur. 25.a
Mors animæ quid. 92.b
Moſes cum Deo loquebatur tãquam amicus cum amico. 22.a
Moſes conſtituit viros ſupra populum, vt ſibi auxilio eſſent. 38.a
Moſis & Eſaiæ legatio. 71.b
Mulier ad concupiſcentiam ſe adornans mœchata eſt in corde ſuo. 34.b
Mulieris impudicæ aſpectus Baſiliſci naturæ ſimilis. 45.a
Mulieres, pueri, ſerui miſcellanei non numerabantur. 29.b
Mulierum indumẽtis corporis nimium indulgentium acerba reprehenſio. 45.a.b
Murus quid. 34.a
Muſcæ origo & natura. 78.b

N

NAtiuitas Chriſti cæteris diuinior. 78.a
Natura finem acceptura eſt. 25.a
Naues maris quæ. 34.a
Naues commendabiles. 34.a
Nauium nimium onuſtarum, & corporum obeſorum eadem ratio. 34.a
Negligere verbum Domini res expaueſcenda. 2.b
Neomeniæ. 11.b
Neomenia denotat peccatorem ad pœnitentiam conuerſum. 11.b
Nequitias auferre à conſpectu oculorum Dei, quid. 16.a
Nihil eſt otioſum in ſcripturis ſpiritusſancti. 26.a
Nili origo. 78.b
Niuis generatio. 18.a
Noë vixit ſenior quàm quiſquam ex ſuis poſteris. 38.a
Non omnes excipiunt ſalutare verbum, ſed plurimi. 88.a
Nouiſsimi dies. 24.b
Nouiſsimis temporibus apparebit Dominus. 25.a
Nox animæ officit. 61.a
Nox dicitur dies iudicii. 50.a
Nocte operari nemo poteſt. 107.a
Nocturna calamitas diuturna vehementior. 117.b
Nubes quid. 55.b
Nubes à lumine ſuam mutuatur ſubſiſtentiam, quemadmodum fumus ab igne. 51.b
Nulla in Deum cadit perturbatio neque accidens. 67.b
Nunc, particula. 43.a

O

OBiurgatio vehemens aduerſus Iudæos. 3.b
Obſeruatio temporum neceſſaria intelligendis prophetis. 1.b
Obſeruatio diſciplinæ multum prodeſt. 83.a
Ocium Deo ingratum. 13.b
Ocium iners, eſt propemodum præter hominis naturam. 13.b.15.b
Ocium ſabbati & feſtorum quale eſſe debet. 13.b
Oculi Domini ſublimes. 31.a
Og quid ſonat. 33.b
Oleum quid. 5.a
Omme caput tolletur à Iudęa. 81.b
Omnia Iudæis proſpera prædicuntur. 79.a
Onocentauri qui. 109.b.112.a
Onyx. 11.b.15.b
Operatio præter rectitudinem ſcripturæ, abo-

minatio eſt. 29 b
Orare debet eccleſia pro presbyteris. 38.a
Oratio prolixa non omnis prodeſt,ſed quæ cum ſummo affectu depromitur. 14.b.15.b
Ordo eſt inter eos qui æternæ fruitionis futuri ſunt participes. 50.b
Orion ſtellarum clariſsimus. 107.a
Orion quod ſtellas complectitur. 107.a
Ornatus mulierum ſuperfluus prolicit ad libidinem. 44.b 45.a
Ozias interpretatur fortitudo Domini. 74.a
Ozias rex improbus. 115.b
Ozias lepra percuſſus. 115.b

P

Panis robur & aquę non eſt amplius apud Iudæos. 36.a
Paracletus à Chriſto accipit omnia & annuntiat nobis. 52.a
Paruis miſericordia conceditur: potentes, potenter examinabuntur. 21.a.44.a
Paſcha quomodo celebrandum. 10.b
Patriæ maledicere. 86.b
Patriæ mores qui. 86.b
Paulus conſiliarius. 22.a
Paupertas pædagogus eſt ad colendam pietatem. 29.b
Pauperis rapina in domibus veſtris. 44.a.b
Pauperem qui iniuria afficiunt. 44.a.b.
Pauperes verè beati qui ſint. 44.b
Pauci fuerunt probi temporibus Eſaie. 2.a
Pax Chriſti,æterna. 89.a
Peccare cogitatione tantùm. 42.a
Peccatum qui facit ſe ipſum afficit contumeliis. 108.a
Peccatum non amplius dimittam. 14.a
Peccata propria quæ. 97.a
Peccata confiteri non eſt ſatis. 14.a
Peccatum quo pacto remittitur. 14.a
Peccatum Iudæorum comparandum Sodomitis. 41.a
Peccata noſtra ſunt cauſæ afflictionum. 90.b
Peccatum gramini ſimile. 91.a
Peccatorum alia egent lotione, alia ducunt ad mortem. 51.a
Peccatorum veniam conſequi non eſt ſatis, ſed oportet nos in bonis operibus deinceps exerceri. 15.b
Peccata noſtra circundabunt nos. 43.b.45.b
Peccatores deſeruntur à Deo per eorum ignauiam. 54.b
Peccatores ſunt tanquam oues & damæ. 109.a
Pececata noſtra ſnnt tanquam elephantici morbi & lepræ animarum. 17.b
Peccatores in delictis perſeuerantes à Deo reiiciuntur. 14.a
Peccatores qui. 62.a
Pecunia iudiciorum corruptrix. 66.b
Υέλλιαι quæ. 46.b
Pentecoſte quid deſignat. 10.b
Perceptionis & auditionis diſcrimen. 8.b
Perſeuerantes in delictis atteret Dominus. 22.b.23.a
Pete tibi ſignum à Domino Deo tuo, & cætera, interpretatur. 76.a.b
Petræ nomine quid intelligatur. 31.a
Phlegmone. 5.a
Philiſtæi dicti allophyli, ab arte diuinandi. 29.a
Philiſtæi dicuntur omnes alienigenæ. 115.b
Phygellus & hermogenes traditi ſatanæ. 105.a
Philoſophus & phyſiologus qui. 61.b
Piis votis,ac bonis operibus inuigilandum eſt, ne dedamur in direptionem. 7.b
Pleias. 107.b
Φλεγμονὴ. 4.b
Plenus Deus. 9.a
Plenitudinem à Deo acceperunt ii in quibus plenitudo gratiæ habitauit. 9.a
Plenus ſum,vox Deo propria. 9.b
Pluit Dominus ſuper ciuitatem vnam,& non ſuper aliam. 56 a
Pœnitentiæ ignis iuuat plurimum. 97.b
Pœnitentiam agendo quales ſumus. 42.a
Pœnitentia Deum placat. 105.a
Populus peccatis plenus. 3.b
Popule meus. 42.a
Populus ſimulacro aſini exprimitur. 3.b
Populus Iſraëliticus, vinea Domini. 6.a
Potentes potenter tormentis examinabuntur. 66.a
Potentes. 37.a
Potio ſalutaris. 87.b
Præda, quid 93.a
Prædicatio verbi Dei per vniuerſum orbem. 27 a
Præſidentibus eccleſiæ improbè viuentibus væ. 21.a
Præuaricatio variarum calamitatum cauſa. 8.a
Preces noſtras cur non exaudiat Dominus. 15.a
Preces Iudæorum ſanguine plenæ. 15.a
Presbyter qualis eſſe debet. 37.b
Presbyteri iuuenes ſi quando admittantur, quales. 38.a
Presbyteri qua ætate ſint conſtituendi. 37.b
Presbyterorum gloria, canicies. 37.b
Presbyteri ſiue ſenioris ablatio. 37.b
Presbyteratu digni cum deliteſcunt aut neglectim tranſmittuntur & indigni deſignantur, ſcito quia Dominus ab eiuſmodi populo abſtulit presbyterum. 37.b
Presbyteri non habeantur ludibrio. 40.a
Princeps. 42.b
Princeps verus quomodo internoſcitur. 40.a.b
Principes eccleſiæ ebrietatem fugere debent. 66.a
Princeps ſeculi huius ſapientiam Dei non agnouit. 96.a
Principibus quid præcepit Dominus. 19.b

Principum bonum exemplum aliis prodeſt. 103.b
Principes eccleſiæ tenent claues. 103.b
Princeps non debet propenſus eſſe ad vltionem. 20.b
Principi maledicere. 86.b
Principes Sodomorum, & populus Gomorrhæ quare. 8.a
Propheta quis. 37.b
Prophetæ dicti videntes. 102.b
Propheta dictus eſt videns, præuidens, & à fronte videns ceu antè cernens, & quare. 1.a
Prophetæ fuerunt conſiliarii. 22.a
Prophetę enarrant futura euentura, quaſi iam facta eſſent. 5.a
Propheta in Iſraël nullus eſt. 55.b
Prophetæ pluere dicuntur, cùm tamen Dominus pluat, 56.a
Prophetiæ dictæ viſiones. 1.b
Propugnatores eccleſię ſi defuerint, id fit ob multiplicem populi inobedientiam. 37.a
πρωία quid. 61.a
Puluis quid. 47.b
Puluis loco vnguentorum ſuauè fragrantium. 47.b
Pulchritudo & turpitudo quid. 64.b
Puer bonis moribus informatus longè ab eo diſcrepat, qui improbo amore irretitur. 5.b
Puer qui ſemel peccauerit, ſenſim fit deterior. 5.b
Puer is eſt qui veterem exuit hominẽ & nouum induit. 84.b
Purgatio per ignem. 51.a
Purpura in veſtimentis quid præ ſe fert. 47.a
Pythonem Saul conſuluit. 85.a

Q

QVales principes, talis futurus eſt populus. 19.b
Quare peccatoribus indignatur Deus. 21.b
Quare reiicit Iudæos Dominus. 10.a
Quatuor Iudices Barac, Sampſon, Gedeon & Iepte propugnatores populi. 22.b
Quatuor adoramenta ſuauè fragrantia, quatuor elementa deſignant. 11.b
Quæſtio de Gentibus. 25.b
Quæ occulta geſsimus, ea in medium proponentur. 27.a
Qui acrimonia ingenii valet, caueat ne ea abutatur. 21.a
Qui à carnis perpeſsionibus & illecebris exilire volunt, id poſſunt per pœnitentiam. 74.b
Qui beatificant vos, decipiunt vos. 42.b
Qui conſpirant aduerſus eccleſiam Dei, hi ſunt filii Aram & filii Romeliæ. 75.b
Qui beatos prædicant eos qui bonis eccleſiæ abutuntur, ſunt furti participes. 20.a
Qui dereliquerunt Dominum conſumentur. 23.a
Quid cauſæ eſt cur in manus hoſtium incidat populus Dei. 5.a
Quid à ſuis idolis gentes exquirebant, & quomodo. 85.b
Qui primas tenent in eccleſia nõ ſunt quaſi principes ſed quaſi conſiliarii. 22.a
Quibus conuenit iudicium. 27.a
Qui non credit in Dominum Ieſum, quod dulce eſt ponit amarum. 65.a
Qui numerabantur apud Iudæos. 97.b
Qui in Chriſto ſcandalizantur. 83.b
Qui temeritati acquieſcit, conferendus ipſi Roboam. 38.b
Qui propter dignitatem ſuam futurorum prophetiam exceperunt. 77.a
Quinquagenarius ablatus à populo Iſraëlitico. 38.a
Qui ſunt ſub ditione regis Og. 33.b
Quod quiſque ſeminat, hoc & metet. 42.a. 88.a. 92.a
Quorum Deus venter eſt meritò ἀγαστριμύθοι dicuntur. 85.b

R

RAtio recta debet imperare in nobis. 56.a
Ratio qua homines pelliciuntur in errorem. 92.a
Rebecca. 36.a
Regis & conſiliarii diſcrimen. 21.a
Regnum & poteſtas Chriſti in cruce ipſius. 89.a
Regnum Chriſti quoúſque protrahetur. 123.a
Regnum Aſſyriorum imbecillum fore prædicitur. 78.b
Regnum Ephraim quid. 76.a
Remiſsio, fons petulantiæ & libidinis. 30.b
Reprehenſio palàm facta prodeſt ei qui reprehenditur. 27.a
Reptilia quare ſic dicta 121.a
Reliquiæ Iudæorum ſaluæ. 7.b
Reliquiæ Iſraëlis vocabuntur ſancti 50.b
Requies quid. 99.b
Requies ſabbati quænam ſit Deo grata & quæ ingrata. 12.a
Reſurrectio creditur Chriſto crucifixo. 27.b
Retributio digna meritis. 42.a. 43.b
Ritus gentium viuendi à diuinationibus originem habuerunt. 29.b
Roboam iunior. 39.b
Robur Iſraëlis. 53.a
Robur panis & aquæ. 36.b
Robur panis ablatum eſt, cum non ſuppetit qui ſyncerè tradat verbum Domini. 36.b

S

SAbbatorum quatuor differentiæ. 12.b
Sabbatum delicatum. 12.a
Sacrificium Deo gratum. 10.b

Salomonis Conſilium in ſcripturis euoluendis. 63.b
Salus è proximo adeſt. 92.b
Samaria. 81.a
Sanctos ſuos Deus honore afficit. 26.a
Sancti patres quid de ſe ſentiunt. 68.b.70.a
Sapientia quid. 65.b
Sapiens quis. 65 b
Sapientia & virtus Dei. 99.a
Sapientia mundi huius ſtultitia. 107.b
Sapientiam qui habent penes ſe reconditam, ei ſunt ſimiles qui talentum in terram occuluit. 65.a
Sara fortis. 36.a
Scientia quid. 65.b
Sciens. 65.b
Sciens in ſacris literis quis dicitur. 65.b
Scriprurae conſuetudo. 72.a
Scriptores improbi peribunt. 92.a.b
Sculptilia vlulatum edebant. 93.b
Sculptile qui fecerit maledictus. 23.a
Seditionis proprium. 40.a
Seducit qui populum praedicat beatum. 43.a
Semen à Domino nobis relictum. 7.b.8.a
Semen nequam, & reprobum. 113.a
Seminis ad patrem, & doctrinae ad doctorem eadem eſt ratio. 3.b
Seniores honorandi. 37.b
Seniores dicti ſunt patres. 38.a
Septem mulieres interpretantur ſeptem ſpiritus. 49.b
Seraphim, quid deſignat. 68.b
Sermones Dei ſpectabiles. 1.b
Sermo euangelicus nequaquam venalis. 86.a
Sermo veritatis ſolidus. 118.a
Sermo euangelicae doctrinae in nõnullis fructum affert multum, in aliis verò ſpinis & ſentibus obruitur. 83.b.84.a
Sermo efficax alendis animabus accommodus. 36.b
Sermo hominum Deum-verbum non agnoſcit. 82.a
Sermo nobis cõceditur ad dogmata ſalutaria conſeruanda. 34.a
Sicera pro omni potione inducente ebrietatem. 58.a
Signum quid ſit. 77.b
Signa Apoſtolorum. 84.b
Signa quae adſunt de inſtanti ſunt interpretanda. 76.b
Signa ad tria tempora referuntur. 76.b
Siloë interpretatio. 81.a
Similitudo: Quemadmodum puluis reſpirationis organo noxius eſt, ſic animae cupiditas. 67.a
Similaginis vſus in ſacrificiis. 11.a
Similago denotat verbum Dei. 11.a
Simulatio quid. 119.b
Sion ciuitas inferior Hieruſalem. 50.b
Sion edificare. 57.b
Sirenum illeceb ris qui capiuntur. 111.b
Sirenes quae. 109.b
Sodoma & Gomorrha quid ſignificent. 8.a
Sodoma varias recipit interpretationes. 111.a
Solium quid deſignat. 68.b
Solus Chriſtus peccatum non admiſit. Hoc eõ dicit διὰ τὸ ἀναμάρτητον. Potuit enim intemerata Dei mater peccare, ſi quidem praeuenta non fuiſſet. 25.b
Sophiſtica ratiocinatio inutilis. 64.a
Speculatio quare dicta ſit viſio. 1.a
Spes in manufactis poſita inutilis. 126.b
Stacte. 11.b.15.b
Stella quid. 107.a
Stellae lumen non dabunt. 107.a
Studium in idolis conficiendis poſitum, aduentu Chriſti in nihilum abiit. 35.a
Superbia peccatum primum. 31.b.32.a
Superbus Cedro comparatur. 32.b.33.a
Superbiae variae rationes. 33.a
Sycaminus quid. 90.a
Sycaminus quid deſignat. 90.a
Syluae nomine quid intelligitur. 91.a
Syluas & ſaltus quos propheta vocat. 97.a
Syriae rex & rex Iſraël conſpirant aduerſus Hieruſalem. 73.a
Syri & Graeci inimici montis Sion. 90.b

T

TAbeël bonus Deus interpretatur. 74.a
Temperans quis. 14.a
Temporis finis, quando. 25.a
Tenebrae. 64.a
Tenebrae luce vincuntur, vt morbus ſanitate. 82.a
Therebinthus & glans. 23.b.73.a
Terra, quare ſcabellum pedum Dei. 2.b
Terrae concuſsio. 108.b
Theriſtrum. 47.b
Theſaurus in coelo recondendus. 87.a
Theologus debet operari ſecundum canones ſuae artis ſicuti & medicus. 15.a
Thus. 11.b.15.b
Thymiama Deo acceptum. 11.a.b
Θημὴ quid. 96.b
Timor Domini argumentum animi inconſsi. 83.a
Timor futuri iudicii pedagogus nobis eſt ad pietatem exercendam. 15.b
Titiones duo fumigantes. 75.a
Trapezitae, pauci probi. 19.a
Tribulatio è longinquo. 92.b
Tribulatio, humilitatem: beatificatio, elationem parit. 43.a
Torcular vineae Domini. 53.a
Turris quid. 33.b
Turris in medio vineae. 53.a
θυμὸς quid. 67.b

V

VAria animantium genera pro diis in Aegypro coluntur. 78.b
Væ potentibus. 21.a
Vbi primùm chriſtus aduenit, gentes lignum cognouerunt vt lignum, & lapidem vt lapidem. 35.a
Velociter detrahe ſpolia, interpretatur. 80.b
Venite & ambulemus in lumine Domini, iis verbis propheta ad perfectiora populum adhortatur. 28.a
Ventriloqui & qui in pythone futura prænuntiabant. 85.a
Verbum erat in principio. 87.b.88.a
Verbum, ad futurum refertur. 24.b
Verbum Domini quo modo percipiebant prophetæ. 74.a
Veritas, perquirenda. 87.a
Veritas Euangelicæ prædicationis non eſt logicis demonſtrationibus inueſtiganda. 83.b
Veſpertilio quid. 35.b
Veſpertilionis natura qualis eſt, talis eſt natura diaboli. 35.a
Veſpertilionibus procidere quis dicatur. 35.b
Veſtes ſcriptura reiicit purpura circũtextas. 47.a
Veſtimenta tua omni tempore ſint candida. 75.a
Via noſtra. 42.a
Via ſumitur pro doctrina. 82.b
Vibex quid. 4.b
Vibices quid denotant. 5.a
Victimæ ſine pœnitentia non proſunt. 9.a
Victimas ritu Iudaico oblatas reiicit ſcriptura. 9.a
Victimæ impiorum abominatio apud dominum. 9.a
Victimarum multitudo exploſa. 9.a
Viduæ veræ officium. 17.a
Vinea domini in amaritudinem verſa. 6.a
Vinea in amaritudinem conuerſa. 52.b
Vinea pro vuis ſpinas edidit. 6.a.53.a.b
Vinea vuam fellis, & botrum amaritudinis protulit. 6.a
Vinea probè effoſſa, quæ. 55.a
Vinea ope deſtituta. 6.b
Vinea neglecta duo patitur. 55.a
Vineam Domini qui incenderunt. 44.a
Vinea Domini Epiſcopis & presbyteris concredita eſt. 44.a
Vinea veritatis. 124.b
Vinea Sorec. 53.a
Vineæ plantatio, quæ. 53.a.b.54.a
Vinea in Sodomis plantata. 124.b
Vinea Aegyptiorum. 124.b
Vini & Siceræ vſus quibus fuit lege interdictus. 65.b.66.a
Vini nomine documenta ſacrarum literarum intelliguntur, quæ plerique adulterant. 19.b
Vir aſtutus, mulier improba. 2.b
Virgam exactorum deſtruit chriſtus. 88.b
Virgo Maria prophetiſſa. 80.b
Virtus quid. 64.b
Virtutes bona dilargiuntur. 83.a
Virtus Damaſci, gentes 81.a
Virum quid deceat. 43.a
Vir inſpiciens mulierem ad concupiſcendum eam, mœchatur in corde ſuo. 34.b
Viri cœleſtes infirmi ſecundum carnem, à Deo plurimi fiunt. 36.a
Viri perfecti eſt diuturna rerum exercitatione bonum à malo poſſe diſtinguere. 63.a
Viſio. 61.a
Viſio mente perſpecta. 102.b
Viſio aut verbum dicitur id quod reuelatur. 24.b.
Viſio ad quod refertur. 24.b
Viſus certior quàm auditus. 1.a
Viſus ad euidẽtiſsimã cognitionẽ aptiſsimus. 1.a
Vitis & animæ præclara collatio. 6.b
Vlulatus quid. 93.b
Vnguenta Deo grata. 48.a
Vnicuique pro ſuo merito diſtribuuntur omnia. 43.a
Vocem exaltatam & abiectam qui habent. 103.b
Voluntas libera. 69.b.70.a
Voluptates corporis ſimiles cepis & alliis. 7.a
Voluptatis cauſa cur homines trahantur in errorem. 64.b
Voluptatum affectator cui ſeruit, illud ſibi idolũ facit. 23.a
Vrias & Zacharias teſtes fideles euangelii. 80.a.b
Vrias quid ſonat. 80.b
Vt corporis cibi, ſic animæ habenda eſt ratio. 36.b
Vt terra infimum obtinet locum, ſic cœlum ſupremum. 76.b
Vt vua acerba dentibus, & fumus oculis nocet: ſic parabola ea vtentibus. 75.a
Vulnus quid. 4.b
Vulnera ſunt ſchiſmata in eccleſia. 5.a

Z

ZAcharias quid ſonat. 8.b
Zona duplex, virtus & vitium. 48.a

INDICIS FINIS.

EXCVDEBAT PARISIIS ANNETVS BRIERE, via Olitoria ſub inſigni diui Sebaſtiani.

אַשְׁרֵי תְמִימֵי דָרֶךְ בְּתוֹרַת יְהוָה׃

S. BASILIVS.

Πίστις ἐστὶν, συγκατάθεσις ἀδιάκριτος τῶν ἀκουσθέντων ἐν πληροφορίᾳ τῆς ἀληθείας τῶν κηρυχθέντων θεοῦ χάριτι, ἥν τινα ἐπεδείξατο Ἀβραὰμ, μαρτυρηθεὶς ὅτι οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ, ἀλλ᾽ ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει, δοὺς δόξαν τῷ θεῷ, καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι ὃ ἐπήγγελται ὁ θεὸς, δυνατός ἐστι καὶ ποιῆσαι.

S. IOAN. CHRYSOSTOMVS.

Τὸν εὐσεβῆ καὶ πιστὸν ἀνάγκη, οὕτω βεβαίως διακεῖσθαι χρὴ πρὸς τὰς ἐπαγγελίας τοῦ θεοῦ, ὥστε κἂν ἐναντία αὐτοῖς φαίνηται τὰ γινόμενα, μὴ δὲ οὕτως ταράττεσθαι, μὴ δὲ ἀπογινώσκειν τὴν ἔκβασιν. ὅρα γὰρ ὁ πιστὸς Ἀβραάμ, τίνα μὲν ὑπόσχεσιν ἐδέξατο, τίνα δὲ πράττειν ἠναγκάζετο.

S. HIERONYMI DE SEIPSO διήγημα.

REferam meæ infelicitatis hiſtoriam. Quum ante plurimos annos domo, parentibus, ſororibus, cognatis: & quod his difficilius eſt, cõſuetudine lautioris cibi propter cœlorum me regna caſtraſſem, & Hieroſolymã militaturus pergerem, bibliotheca quam mihi Romæ ſummo ſtudio confeceram, carere non poteram. Itaque miſer ego lecturus Tullium ieiunabam. Poſt noctium crebras vigilias, poſt lachrymas quæ preteritorum recordatione peccatorum ex intimis viſceribus fluebant, Plautus ſumebatur in manus. Siquando in memetipſum reuerſus prophetam legere cœpiſſem, ſermo horrebat incultus. Dum ita me antiquus ſerpens illuderet, in media fermè quadrageſima medullis infuſa febris, corpus inuaſit exhauſtum, & ſine vlla requie (quod dictu quoque incredibile ſit) infelicia mẽbra depaſta eſt, ita vt oſſibus hærerem, cùm ſubitò raptus in ſpiritu ad tribunal Chriſti pertrahor, vbi tantùm luminis erat, & tantùm ex circunſtantium claritate fulgoris, vt proiectus in terram, ſurſum aſpicere non auderem. Interrogatus de conditione, Chriſtianum me eſſe reſpondi. At ille qui præſidebat, Mentiris ait: Ciceronianus es, non Chriſtianus. Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi & cor tuum. Ilico obmutui, & inter verbera (nam cædi me iuſſerat) conſcientiæ magis igne torquebar. Clamare cœpi, & eiulans dicere: Miſerere mei Deus. Tandem ad præſidentis genua prouoluti qui aſtiterant, precabantur, vt veniam tribueret adoleſcentiæ, & errori locum pœnitentiæ daret, exacturus deinde cruciatum, ſi gentilium aliquãdo literarũ libros legiſſem. Ego qui in tanto conſtrictus articulo vellem etiã maiora promittere, deierare cœpi, & nomen eius obteſtans dicere: Domine, ſi vnquam habuero codices ſeculares, aut ſi legero: te negaui. In hæc ſacramenti verba dimiſſus reuertor ad ſuperos, & mirantibus cunctis oculos aperui. Nec verò ſopor ille fuerat, aut vana ſomnia, quibus ſæpe deludimur. Teſtis eſt tribunal illud ante quod iacui: iudicium teſtis quod timui. Ita mihi nunquam contingat incidere quæſtionem. Nam fateor vulneribus habuiſſe plenas ſcapulas, plagas ſenſiſſe poſt ſomnum, & tanto dehinc ſtudio diuina legiſſe, quanto mortalia antè non legeram.

S. PATRIS NOSTRI BASILII CAESARIAE CAPPADOCIAE

Archiepiſcopi, enarratio in Eſaiam Prophetam, Godefrido Tilmanno Cartuſiæ Pariſienſis monacho, interprete.

VISIO PRIMA.

V*ISIO QVAM vidit Eſaias filius Amos, quam vidit aduerſus* Iud*æam, & aduerſus Hieruſalem in diebus* Oz*iæ, & Ioatham, & Achaz, & Ezechiæ regum Iuda:* Inter ſenſuum noſtrorum organa, vnum illud eorum quę ſenſui ſubiacēt,* euidentiſsimam obtinet cognitionem & intelligētiam, nempe viſus. Quæ enim formidabilia ſunt, nequaquam poſsit quis auditu internoſſe, perinde ac viſu. Adde quòd alia vis nulla peræquè apprehendit quid potiſsimum expetere debeas, vt viſio. Hinc factum, vt eorum quæ veritate nituntur, ſpeculatio, viſio appellata ſit, ob euidentiam ac ratam certitudinem. Eam ob rem vocabatur Propheta, Videns, ſimul & præuidens, aut à fronte videns. Lectione enim Amos ipſi didicimus dixiſſe Amaſiam: Videns vade, abito in terram Iuda, & illic prophetabis. Proinde Samuel in Regnorum libro dictus eſt ἔμπροσθεν ὁρῶν, antè Videns, vel Præuidens. Ait enim ſcriptura: Vocabatur Antè cernens, vel Præuidens. Quòd enim perſpicaciter cernerent quid eſſet futurum, ob id appellabātur Præuidentes, ſiue à fronte Videntes: Quia verò Dei ſententiam decretúmve obſeruabāt, nuncupati ſunt Videntes. Porrò noſtrâ omnium interfuerit, nec parui, curare ſedulò, vt mens conſentaneis ſibi exercitiis ad perfectionem inſtituta perſpicaci luce circunfundatur. Sanè Dei donum eſt, quum * ſpiritus ſanctus mētem noſtram luce illuſtrat cognitionis ad intelligenda Dei myſteria. Sed & viſione priore loco ſtatuta, expoſitionem verborum ſubtexuit, vt perſpicuè doceret ſe nequaquam ea auditu percepiſſe, imò quia enūtiaret eam verborum ſententiam menti ſuæ inſculptam atque inſertam. Vt enim animo cōceptas meditationes aliis prodamus, vtique vſu eſt opus vocalis organi. Deus verò eorum qui ſe dignos reddiderunt,* principem animæ facultatem apprehendens, ſententiæ ſuæ ſuíque conſilij cognitionem ipſis inſerit, Patris nomen qua ex cauſa attexuit? vt oſtenderet donum prophetalis gratiæ patri prærogatum ad ſe etiamnum velut per manus perueniſſe. *Quam vidit aduerſus Iudæam.* Iteratio hæc quid ſibi vult? vt per id quidem quod priore ſtatuit loco, uſum communem exprimeret viſionis: per id verò quod poſteriore, quiddam pe-

*[margin:] * Pro ἐνεργεστάτην, lego & interpretor ἐναργεστάτην.*

[margin:] 1. Reg. 9.

*[margin:] * τὸ πνεῦμα.*

*[margin:] * Mentem ſcilicet.*

culiare deſignat, nimirum quæ ſit viſio hæc, qualis & quo diſcrepet ab aliis. Itaq; ſunt ſermones iſti, quos Propheta vidit, ſpectabiles, hoc eſt mente cerni queunt, ad quam loquendi formulam dictum eſt in Exodo: quia omnis populus videbat vocem. Nec ſecus præfati ſunt & alij Prophetæ, puta viſio Abdiæ, Hæc dicit dominus Idumeæ. Auditionem audiui à domino, & munitionem emiſit in gẽtes. In Naum quoque: *Aſſumptio Niniuæ, liber viſionis Naum Helceſæi. In* Habacuc inſuper, Aſſumptio quam vidit Habacuc Propheta. Malachias quoque tranſmittens nomenclaturam viſionis, aſſumptionem dixit, hunc in modum loquutus, Aſſumptio verbi domini ſuper Iſraël, in manu* angeli eius. Nomine aſſumptionis innuere voluiſſe videntur non à ſe eſſe ſortitos vim propheticæ gratiæ operatoriam, ſed quia acceperint. Itaque aſſumptio eiuſmodi tantidem eſt, ac ſi dicas, donum hoc à Deo profectum. Porrò quidem hi libros ſuos nomine viſionis nuncupant: cęteri verò ſuos ſermones profitentur ſe audiiſſe à Deo. Ait enim ille, Verbum domini quod factũ eſt ad Oſeë filium Beëri, in diebus Oziæ, Ioathan, Achaz & Ezechiæ regum Iuda, & in diebus Hieroboam filij Ioas regis Iſrael. Initium ſermonis domini ad Oſeë. In Amos verò, Verba Amos quæ facta ſunt ei in * Akkarim ex thekne, quæ vidit in Hieruſalem in diebus Oziæ regis Iuda, & in diebus Hieroboam regis Iſrael, ante annos duos terræ motus. Ordo iſtorum præ eo qui apud Eſaiam conſeruatur, præpoſterus eſt. Illic enim præſtituitur viſio, mox ſermones ſubtexuntur. *Audi cœlum.* Hic ſermonibus priore loco poſitis, viſio ipſa ſubſequitur. Verba enim Amos, non item viſio Amos: non quæ audiuit, ſed quę vidit. Proinde in Michæa: Et factus eſt ſermo domini ad Michæam Moraſthiten in diebus Ioatham, Achaz & Ezechiæ regum Iuda, ſuper his quæ vidit de Samaria & Hieruſalem. Et, Sermo domini, qui factus eſt ad Ioel filium Bathuel. Et, Factus eſt ſermo domini ad Ionam. Et, Sermo domini qui factus eſt ad Sophoniam filium Chuſi, filij Godoliæ, filij Ammoriæ, filij Ezechiæ, in diebus Ioſiæ filij Amos Regis Iuda. Peculiari quadam ratione apud Aggæum & tempus deſignatur, & prophetici ſermonis depromitur acceptio. Ait enim: In ſecundo anno Darij regis, menſe ſexto, vna menſis factus eſt ſermo domini in manu Aggæi Prophetæ. Dictum hoc, In manu, meo quidem arbitratu, tantidem eſt, & equipollet dictioni illi, quæ aliorum monimẽtis inſcripta eſt, nempe λῆμμα aſſumptio. Quin & in Zacharia: Octauo menſe anni ſecundi Darij, factus eſt ſermo domini ad Zachariam filium Barachiæ, filij Addo, prophetam in diebus Oziæ & Ioatham & Achaz & Ezechiæ. Temporum obſeruatio nõ mediocre adfert lectori operę pretium. Per eam enim dignoſcitur & elucеſcit, ante quãtum temporis prædicta poſt quantum temporis euenerint. Et quia quum abundaſſet

**λῆμμα, vide Hierony.*

* חבקוק

**ſine nũtij.*

**Lege Hierony. in Amos. pro quo Cõplutenſis habet ἀκκαρπὶ.*

Cap. 1. a

Intelligendis Prophetis tẽporũ obſeruatio neceſſaria.

daſſet morbus,ſuperabundauit & Dei prouidẽtia.Plurimi enim eodẽ
propemodũ tempore inter ſe cõcurrerunt.Oſeë in diebus Oziæ,& in *Oſeë.*
diebus Hieroboã. Michęas in diebus Ioathã & Achaz. Sophonias in *Michæas.*
diebus Ioſię filij Amos.Reliquorum proinde nõnulli quidẽ minimè
adſcripſerunt ſuis prophetiis tẽpora. Alij autẽ Barbarorũ regna obſi-
gnarunt,tanq̃ cõpertiora, quòd ea tẽpeſtate latiſsimè rerũ potirẽtur,
ſuúmq; fuſiſsimè propagaſſent imperiũ. Aggęus, Zacharias, Abdias,
Naum,Abbacuc,Ionas & Malachias mẽtionẽ temporũ ſuppreſſerũt.
Atqui plures patrũ meminere.Et fortè illi quidẽ acceptiores reddi eò
potuere,ꝙ ex illuſtri genere maiorũ prodiiſſent. Quo enim quiſque
eſt ſanguine clarior, hoc apud pleroſq; omnes maiorẽ impetrat fidẽ.
Cõtrà,qui ex obſcuro & ignobili prognati ſunt,ferè tranſmittũtur ſi-
lentio.Amos tamẽ quẽ allectũ habemus in claſſem Prophetarũ duo-
decim, non is eſt pater Eſaiæ. Non enim eadem eſt vtriuſque pronun
ciatio, nec idẽ quod ab vtraque voce prodit,ſignificatũ *. Illud enim
denſiore ſpiritu pronũtiatur:hoc * magis tenui.Quin & ſignificatum
alterutrius differt ab altero. Nomen* enim patris Eſaiæ,iuxta linguæ
proprietatẽ,ſubindicat: ςερέωσιν, δύναμιν καὶ ἰσχὺν,hoc eſt,firmamentum,
virtutem & fortitudinem.*Illius autem Prophetæ dictio exprimit ſer
monẽ durum. Prophetia Oſeë videtur prior fuiſſe,quàm quæ Eſaiæ
eſt:quòd ab illo dictum ſit,Principium verbi domini ad Oſeë. Scien
dum tamen,quia Ozias hic idẽ eſt qui & Azarias dictus eſt. In priore *De hoc O-*
enim Paralipomenôn libro, Ozias eſt dictus: in ſecundò autem Re- *zia habes*
gnorum, Azarias. Patris tamen matriſque * nomina comperta ſunt. *2 Par.26.*
Eius enim mater * Chalia: pater autem Amaſias. Prophetauit verò *qui idem*
Eſaias anno regni Oziæ quinquageſimo ſecũdo. Oſeë item & Amos. *dictus eſt*
Sed quia principium verbi domini ad Oſeë, videndum an fortè hic *Azarias.*
primus prophetare ſit exorſus, quandoquidem & Amos ante duos *4.Re.15.*
annos terræ motus attendendum num ante viſionem Eſaiæ, in qua ** ἐν τῇ*
ait: Et eleuatum eſt ſuperliminare. *Audi Cœlum, & auribus percipe* *πρωτέρᾳ*
terra, quia dominus loquutus eſt. Quandoquidem prophetia hæc edita *verius in*
eſt tempore illius reprobæ generationis, nec in hominibus haberet *poſteriore.*
Eſaias qui ſe exhiberet attentum eius auditorem, ipſam cum cœ- **Pro Cha*
lo terráque diſertè loquẽs,ediſſerit. Eſt enim data lex iiſdem teſtibus, *lia lege Ie*
dicente Moſe: Conteſtor vobis hodie cœlum & terram. Rurſus, At- *chalia.*
tende cœlum & audi terra verba ex ore meo.Vtique quo tempore lex
primùm data eſt, conueniebat hoſce aſſumptos teſtes in argumẽtum
& probationem acciri ad coarguẽdam ipſius legis præuaricationem. *Deut.31.g*
Ait enim, Aduocate ad me tribuum veſtrarum principes,ſeniores ve- ** γραμ-*
ſtros,iudices & * magiſtros,vt loquar in auribus eorum, & conteſter *ματοεισα-*
eis cœlum & terram.Obſeruatum autem eſt,quia ſermo hic ad canti- *γωγεῖς,*
cum collatus quidam habet contrarium. Illic enim,Attende cœlum, *literarum*
erudito-
res.

aut iuxta alias editiones, Auribus percipe cœlũ,& audito terra. Hîc verò,audi cœlum & auribus percipe terra. Nam cum ſublimia depromat voce, nec ſemotiùs à deo abſit, cœlum tanquam è vicino conſiſtens in teſtem aſciſcit & vt hoſce ſuos ſermones inſerat auribus, adhortatur. Hunc enim ſenſum indicat illud: Auribus percipe. Elongatus verò à cœleſtibus, cum cœlo ipſo tanquam longiùs exiſtente conſerit ſermones, dicens: Audi cœlum. De terra idẽ prorſus ſentiendum. Ob hoc & Moſes quidem quaſi in vicino habens cœlum, ad promotionem populi ait: Attende cœlum ſiue auribus percipe, vt & alij habent interpretes. Eſaias autem populo in peccatis conſiſtente & niſi terrena reſipiente, quaſi in propinquo conſiſtentem terram iubet auribus excipere ſermones. Hunc enim ſenſum indicat illud: Au-
*μετωνυμικῶς. ribus percipe, aut *metonymicè, vt cœlum tranſſumimus pro incolis cœli, queẽadmodũ & ciuitatẽ pro his exponimus qui incolũt ciuitatẽ, & terram pro omnibus qui in ea verſantur. Hoc eò dixerim, vt nequi veſtrûm ſinant ſe hinc pertrahi in fraudem erroris, vt arbitrẽtur cœlum ac terrã animata eſſe. Hac enim ratione cœlum prædicatur thronus eſſe ſiue ſedes dei, quòd cœleſtes illæ virtutes in ſe retineant ſtabiliter inſidentem dei cognitionem. Terra item ſcabellum pedum dicitur, quòd homines in terra degẽtes vix tandem poſsint capere quæ vel extrema de deo celebrantur. Secundum hoc dictum eſt, vir aſtutus, ſedes eſt ſenſus: ſedes autem ignominiæ, mulier odio habens quæ iuſta ſunt. Quemadmodum enim ſe habet ſedes ſenſus qui ſenſatus eſt, cordatus ac prudens: ita & qui intellexit quæ ſuprema ſunt enarrationis de Deo: *Quia dominus loquutus eſt.* Neglectim tranſmittere nec velle audire ſermones domini, res eſt prorſus plena formidinis & expaueſcenda. *Filios genui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me.* O dei erga nos clementia. Cum iſtis expoſtulat dominus ius allegans ſuũ & cau-
*ἡ ψυχὴ οὐρανία. ſificans, vt vel luculentis argumentis conuictos plectat pro cuiuſque merito: *Filios genui & exaltaui,* Subſiſtit homo anima & corpore con-
** Locus prudenter intelligendus.* ditus. Caro è terra: * anima cœleſtis. Quũ igitur inter vtrunq; cõgener quædam intercedat cognatio, ea coarguit peccatum quòd in tanta familiaritate confœderatis deprehenditur: *Filios genui, & exaltaui.* Generationis duæ ſunt nobis ſpecies. Vna eſt qua conformamur Deo, quæ operibus perficitur & dogmatum ſuſceptione, quemadmodum Paulus per Euangeliũ gignebat refingens eos qui fide exciderant & veluti parturigine laborans reformabat ad pietatem. Eſt autem & altera quædam, nempe introitus ad hãc vitam, vt eſt illud: Hic liber generationis cœli & terræ. Sed enim vtranque hanc obiicit & opprobrat Iudæis, quòd ex nihilo conditi, ad imaginem inſuper dei facti ſint. Hoc enim eſt & genitos eſſe & exaltatos. At ne ſic quidẽ gratias egiſtis tãquam creatori, neque vt aſsimilaremini ceu patri veſtro,

pro

pro virili contendiſtis. Veriùs iſti per ſubdolã tergiuerſationem contempto deo, diabolũ ſibi aſciuerunt in patrem, iuxta eam dicendi formulam: Qui facit peccatum, ex diabolo genitus eſt. Dominus item illis malignantibus ait: Vos ex patre veſtro diabolo eſtis. Magni vtique æſtimanda eſt iſthæc inſimulatio, quòd qui filius eſt & corporali generatione perfruitur, erga ſuum genitorem ingratum ſe exhibet. Planè intolerabili eſt odio dignus, qui ad id honoris faſtigium prouectu eſt, vt conſors fieret cœleſtium bonorum, & ne ſic quidem perſeuérat in charitate erga tanti beneficij authorem. *Cognouit bos poſſeſſorem ſuum: & aſinus præſepe domini ſui: Iſraël autem me non cognouit, & populus me non intellexit.* Boui & Aſino confertur dei contemptor. Neque enim quũ in honore eſſet, intellexit: quare cõparatus eſt iumentis inſipientibus & ſimilis factus eſt eis. Equidem tales ſunt qui non recta ratione ſed pro affectionum impetu ſuam inſtituunt vitam, à vacuitate rationis tranſuerſim abrepti ad pecuinam & brutalem vitam. Ad exprimendã verò ſimilitudinem, ea aſſumpſit animalia quæ nobiſcum educantur & vernacula conſuetudine notiora ſunt, vt vel ſuppudeſcamus iſtis deprehẽdi inſipientiores & ad ea collati minus obtinere beneuolentiæ, quam refundamus in poſſeſſorem noſtrum. Bos ſiquidem nobis mancipatus eſt ad agricolationem vt cooperetur, qui & ſui paſtoris vocẽ intelligit, eúmque agnoſcit qui pro conſuetudine ſibi porrigit pabulum. Aſinus vel non iuſſus rectà contendit ad conſueta ſtabuli ſui loca. Quòd ſi iſtis vtique rationis expertibus tanta ineſt familiaritas erga ſuum prouiſorem: quãtam dilectionis menſuram erga deum, par eſt repoſci à rationali creatura? Obſerua autem, quia teſtimonio iſtius ſcripturæ probatur bos præ Aſino pleniorem obtinere intelligentiã. Bos enim ſuum nouit poſſeſſorem: Aſinus autem præſepe, ídque ſolùm docente ſcriptura, quòd animal ſit ſuffarcinando ventri dedititium, eóque locum agnoſcit & ſolùm ſuæ voluptati deſtinatum. Bos verò nonnullam habet & eam vtilem intelligentiam propriæ honeſtatis ac boni. Hinc factum, vt cum animalia ſint nullam inter ſe habentia familiarem conſuetudinem, vetitum ſit in Deuteronomio arare in Boue & Aſino, in vnum: hoc eſt, eum qui ſit exprompto animo & laborũ toleranti connectere, ei qui ſit voluptatum amantior & captiuus tenetur affectibus. Non enim de bubus cura eſt deo: ſed id noſtrî cauſa ſcriptum prorſus eſt. Contrà autem, alio loco copulantur: Beatus enim qui ſeminat ſuper omnem aquam, vbi Bos & Aſinus calcant: hoc eſt, qui ſermone ad docẽdum appoſito, exuſcitat vim animæ generoſam ac laborum patientem, nec eius obſequitur voluptatibus. Quemadmodũ enim Aſinus, animal geſtandis oneribus natum: ſic & cõcupiſcibilis portio animæ onere peccatorum prægrauata peſſum it ac præcipitatur. Equidẽ Bos ſuum

Deuter. 22.b.

Eſa. 32.

Pro θεραπόντων *lego* μὴ θεραπεύων.

nouit poſſeſſorem: Iſraël autem me nõ nouit ſuum creatorem. Et Aſinus præſepe agnouit ſui domini: Iſraël autem me non intellexit. Et præſepia quidem multa ſunt, at certè Aſinus nuſquam aberrat à præſepi ſe poſsidentis. Deus autẽ quum ſit vnus, populus perfidus & immemor beneficiorũ poſt eos hallucinatur & deerrat qui nihil minùs ſunt, quàm dij. *Me non intellexit.* Qui cœlo ennarrante innoteſco, qui terra maríque me exhibeo cognobilem, qui per ſolem, lunã, aſtra, denique per omnẽ creaturã nulli non palàm ſignificor. Peculiari quidẽ ſimilitudine bouis expreſſus eſt Iſraël: Aſini autẽ ſimulacro ſimplex ac rudis popellus. Quantò enim differt Bos ab Aſino, tantidem eſt diſcriminis, ſi Iſraël (qui* videns deum interpretatur) cum vulgo cõponatur qui populus appellatur abſolutè. V*e genti peccatrici, populo pleno peccatis, ſemini nequam, filiis ſceleratis.* Gens & populus plerunque dicuntur coniunctim, ſicuti eſt illud: In multa gẽte, gloria regis: in minoratione autem populi, contritio præfecti. Illud item: Vt quid fremuerunt gentes: & populi meditati ſunt inania? Nunc autem exorſus eſt ab eo, quòd gens ipſa peccatrix ſit, grauitatem exaggerans ipſo progreſſu ſententiæ: Plenus enim peccatis redditur populus. Et quòd ab eo profluit ſemen nequam, filij efficiuntur iniqui. Quemadmodum enim promotio ad virtutem à minoribus ſuum ſortitur incremẽtum, vt ad id prouehatur quod præſtantius eſt: ita & malitiæ ſcaturigo latiùs ſe effundens ſumpto initiò ab iis quæ minora ſunt, ad id tandem fertur quod immedicabile eſt. Conſentaneum proinde eſt & valde ſecundum naturam, ſemen referri ad filios. A ſemine enim ad hoc progreditur natura, vt generentur filij. Nec id modò ſecundum generationes corporum: ſed & iuxta animæ promotionem per doctrinæ ſemina, ſicut auditores ſuſceptis doctrinis eò vſque promouentur, vt morũ ſimilitudine ſuos exprimant doctores, quare & filij appellantur, ſiue filij regni cum exceptis ſalutaris doctrinæ ſeminibus, ſecundum ea degentes perficiuntur, aut gehennę filij ſi quidem peruerſam & improbatam doctrinam ſibi ipſis concilient perditionem. Peracris hæc eſt obiurgatio, quòd tota gens nuncupetur peccatrix, ac ſi ne vnus quidem in tota gente quidpiam recti operis cum laude conficiat. Populus inſuper plenus peccatis, quaſi nullum non genus iniquitatis & flagitij ab ipſo exerceatur. Sed & quòd obiectiones malitiæ aduerſus eam ciuitatem deprehenderentur, ceu dictum eſt: *Plenos omni iniquitate.* Et illud: Nondum enim completa ſunt peccata Amorrhęorum. Quódque ab ipſo ſaluatore dictum eſt: Implete & vos menſuram patrum veſtrorum. *Semini nequam,* hoc ſcilicet quòd ab inimico homine, nempe zizanium puro frumento interſertum eſt & inſperſum, quòd vt primùm adoleuit & maturuit, in filium euaſit iniquitatis, filium inquam perditionis & gehennæ.

*ὁ ὁρῶν θεὸν. *Hãc interpretationem vocat Hieronymus violẽtam. Rectus enim dei, vel à dilectione dei dicitur.*

Ob hoc

Ob hoc digni ſunt qui opplorentur & quos proſequamur luctu qui pro eo quòd filij eſſent altiſsimi, filij facti ſunt exléges & iniqui. Pro eo quod nõ perſeuerant in diuiniore ſua regeneratione, ſemen fiunt nequam, niſi quòd conſueta eorum malitia in primis noxia eſt poſsidentibus eam. Exitus enim malitiæ eſt, quòd ſecũ diſsidet. *Dereliquiſtis dominum, & prouocaſtis ſanctum Iſrael.* Quod dari poteſt maius argumentũ malitię, quàm ab eo deficere qui verè bonus eſt? Quæ vſquam grauior exuperãtia malignitatis, q̃ eum exaſperare, quo nihil melius ac placidius? Eadem & apud Hieremiam coarguuntur: Me enim dereliquerunt fontem aquæ viuæ. Pro modo ac quantitate iſtius derelictionis, ſinguli quique ſibiipſis theſaurizant menſuram iræ in die retributionis. *Abalienati ſunt retrorſum.* Hoc ex editione Theodotionis appoſitum eſt, velut interpretantis illud: *Dereliquiſtis*, hoc eſt, abalienaſtis vos à deo, quòd prolapſi ſitis in peius. Quemadmodum enim is qui ad perfectionem contendit, in anteriora extendit ſe: ita & peccator in id quod ponè eſt, retrocedit ſe elongans à domino, quamobrem & diſperit, dicente ſcriptura. Ecce qui elongant ſe à te, peribunt. Ad hunc igitur modum vitam noſtram inſtituamus, vt quæ præterierunt, nunquam præſtantiora eſſe cenſeamus futuris aut præſentibus. Hoc enim facto interdicit Eccleſiaſtes dicens: Ne dixeris, quoniam dies priores boni erant prę his: quia non in ſapientia interrogaſti de hoc. Si enim qui præceſſerunt dies, meliores fuiſſent: meritò nobis diceretur: Tanta paſsi eſtis fruſtrà, bonis veſtris operibus ad nihilum redactis, quòd quæ tandem futura erant, neglexiſtis præuidere. Ait enim Ezechiel: Iuſtus ſi auerterit ſe à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem iuxta omnes iniquitates quas fecit iniquus, omnes iuſtitiæ eius non ampliùs erunt in memoria. In peccato ſuo in quod* prolapſus eſt, & in peccatis ſuis quibus peccauit, in ipſis morietur: *Quid vltra percutiemini, addentes legis præuaricationem?* Quod dicitur, tale eſt: Pro peccatis veſtris, eruditionis gratia vos flagellis cędebam. Ne ſic quidem illos pœnitebat malè commiſſorum, vt etiã ampliùs delinquerent. Vrgebam ſemper & prioribus vehementiore cum acrimonia flagella admouebam, ſic vt nulla non pars corporis admonitionis gratia oppreſſa eſſet diris verberibus. Interminatur quidem ſcriptura ſe viſitaturam in virga ipſorum præuaricationes & in verberibus iniuſtitias eorum qui emẽdabilia commiſiſſent peccata. Sed enim his qui immedicabiliter peccaſſent, dicit: Quid vltra percutiemini? Percurſis omnibus plagis, omnes contempſiſtis, nihili duxiſtis flagra quæ ad conuerſionẽ veſtrã facere debuerant. Prorſus vos manet vna cõfractio. Hæc vox animi eſt non habentis in promptu quid ſtatuat ac deſperantis correctionem, quemadmodum & in Ezechiele: Zelus meus recedet à te & non iraſcar aduerſum te. Earum proin-

Ezech. 33.c.
παρέπεσεν.

de afflictionum quæ contingere creduntur fortuito caſu, nonnullæ quidem irrogantur propter peccata, quædam autem ad correctionem morum eorum qui tentantur, aliæ verò pro exterendis & è terra delendis his quorum ſpes correctionis deplorata eſt, vt in Pharaone. Talibus igitur non iam vllam ſpem promittentibus futuræ emendationis, interminatur ſententia hæc ſublationem è medio:

*πόνον.

Omne caput ad dolorem, & omne cor ad triſtitiam.* Cur vltrà percutiemini vos, quorum & corpora & animæ flagris dirè conciſa ſunt, neque hinc vlla ſequuta emendatio eſt? Caput omne miſerè cruciatur, cor omne mœrore contabeſcit. Nullum omnino peculiare corporis membrum inſinuat nomine capitis. Ac ſi diceret ipſam diutinam immorationem cõfirmati doloris: ſed, omne caput pro eo, ac ſi dicat, ipſi ad vnum vſque homines, iuxta ſcripturæ conſuetudinem. Accipite enim primitias ab omni ſynagoga ſiue cœtu filiorum Iſraël per cognationem, per populos, per domos familiarum, per numerũ, ex nomine ipſorum, per caput ipſorum. Gens ſiquidem quum tota peccatrix ſit, populúſque omnis plenus peccatis: ob id ad omnes peruenit ſupplicium. *Et omne cor mœrens.* Refertur hæc particula ad populum propter peccata in captiuitatẽ abductum: *A pedibus vſque ad caput non eſt in eo ſanitas, neque vulnus, neque cicatrix, neque plaga tumens.* Illud, caput pro toto accepit homine. A pedibus aduſq; caput, nõ eſt in eo ſanitas: neque vulnus, neque vibex ſiue cicatrix, neque plaga tumens, hæc eò adiecta quòd ob vnumquodque peccatum inuecta ſint flagella ab eo qui ipſorum obibat prouidam curam. Ad hæc dicendum, quia

Vulnus quid. Vibex ſiue cicatrix.

vulnus ſolutio eſt contiguæ continuationis corporis, ídque interciſa contiguitate ſecundum exiguam partem quandam. Vibex ſiue cicatrix veſtigium eſt incuſſæ plagæ ſubcruentum & ſugillatum, colliſo corpore per repercuſſionem eius qui cecîdit. Idque veſtigium ſe colligit circa quandam portionem corporis. Phlegmone, tumor ſcilicet

φλεγμονή.

ignitus calloſa eſt & feruẽs collectio humorum ad partem infirmam confluentium & portionem morbo laborantem in naturali feruore inflammãtium. Quid innuit ſentẽtia hæc? Nimirum in genere omnes ad vnum infirmitate eſſe detentos. Neque enim (ait) vt vulnus, non quaſi vibex, non item velut tumens plaga vos ita apprehendit hæc ægritudo: ſed ad vnũ omnes nos continenter inuaſit malum hoc, adeò vt omnia hæc, vulnus, vibex, & plaga permiſtim confuſanea ſint: *Non eſt malagma imponere, neque oleum, neque alligaturas.* Quandoquidem iſthæc languens ægritudo ſuperior euaſerat vulnere, vibice & plaga per inflammationem intumeſcente, non iam integrum eſt imponere malagma, quemadmodum fieri ſolet ad plagam, neque oleum vt ad vulnera. Ait ergo, Nullum iam opereprecium, nihil auxilii expectandum ab hiſce fomentis. Quæ enim contigerunt, ſuperant medelam:

quippe

quippe quæ grauiora ſunt, quàm vt his venia condonetur. Porrò quidem vulnera ſunt in eccleſia ſchiſmata, hoc eſt ſciſſuræ ſiue ſectæ: vibices autem corda ſunt, quæ licet obduxerint cicatricem, ſubter tamen purulentia & ſenie redundant. Phlegmone verò, tumor ſcilicet & collectio feruidi humoris eſt elatio animæ per falſam ſui exiſtimationem intumeſcentis & per hoc ſe eleuãtis aduerſus ſcientiam Chriſti. Atqui malagma, hoc eſt, fomentum ſermo eſt cum manſuetudine & æquabili moderatione omnem ſtultè conceptam elationem ad humilitatem reuocans. Oleum verò ſermo eſt, qui commiſerando & conſentiente affectu mitigat ac detergit fraudulentam doloſitatem, ſuppurulentiam & aſperitatem eorum qui in hypocriſi loquuntur mendacium. Denique alligatura ſermo eſt ea cõtemperans & coüniens, quæ ſolicitabant ad promouendam ſeditionem. *Terra veſtra deſerta, ciuitates veſtræ igni ſuccenſæ: regionem veſtram coram vobis alieni deuorant eam. Et deſolata eſt, ſubuerſa à populis alienis.* Simul atque décidit à ſpe futuræ correctionis, cladem extremam interminatur quæ quidem neutiquam contigit temporibus Eſaiæ: At certè conſuetudo hæc prophetiæ eſt peculiaris, vt quæ in futurum euentura ſunt, enarret quaſi iam facta, vti eſt illud: Dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto. Vt enim certo certiùs perſuaderet ſuper exitu rerum quas prædixerat citra controuerſiam euenturas, id quod futurum erat accommodauit præterito. Porrò hæc contigerunt, quo tempore in Babilonem abducti ſunt captiui, & terra ſuis exhauſta eſt habitatoribus. Ciuitates incẽdio cõflagrarunt, & ab iis qui ex Media miſſi erant, colonis eorum regio deuorata eſt, cernentibus ipſis qui fuerant derelicti, quo etiamnum tempore ipſorum regio omnis ſubuerſa eſt ab alienis populis. Iuxta verò ſublimiorẽ intelligentiam quæ iam olim facta ſunt, nobis ipſis accommodemus. Si quando ipſi deſciuerimus à deo noſtro, manúſque noſtras expanderimus ad deum alienum, tunc trademur manibus alienigenarum qui nos ad extremã redigant vaſtitatem, déntque peſſum. Quæcunque enim mala illi populo peccanti intentata ſunt, licuerit & in nobis ipſis perſpicere: *Terra veſtra deſerta.* Pleriſque locis ſcriptura terram vocat animam quæ ſuſcipit ſemina verbi, vti ſumus edocti in Euangelio per dominicam parabolam, quia quædam quidem ſemina ceciderunt in terram bonam doctrinæ diuinæ capacem & apprimè accommodam fructificationi. Ediuerſo deſerta quæ ſapientiam non habens, neque ſermones ſapientię, talis vitam ſuam minimè inſtituit ad rectitudinem iuſtitiæ, neque in veritate ambulat:

Ciuitates veſtræ igni ſuccenſæ. Ciuitas cœtus eſt hominum ex diuerſis exercitiis atque inſtitutis conſpirantium ad communem vitæ ſocietatem, id quod multam in ſe continet vanitatem, ligna, fœnum &

Vulnera. *Vibices.* *Phlegmone.* *Malagma* *Oleum.* *Pſal.* * *Canon prophetica intelligentia peculiaris.*

ſtipulam: quare die iudicij exurenda ſunt, & cœtus impiorum ſuccendentur igni. *Regionem veſtram coram vobis alieni deuorant.* Quum meritò vitæ prioris & conuerſationis bonæ anima exuberarit fructibus Spiritus ſancti, nimirum Charitate, gaudio, pace, longanimitate, benignitate, ſecundum hæc, ſi cogitationes à ratione abhorrentes in eam animam impreſsione facta abſumpſerint antè actæ vitæ ſudores, adde, & ſi in operatione quæ per vitam animæ negotioſam ſiue actiuam tranſigitur, nos ipſos dedamus impuris demoniis, terra noſtra euertitur ab alienigenis & peſſum it. Siquidem dei agricolatio, dei ædificatio ſumus. Tantiſper enim dum manemus palmites in vite, Chriſto fructus edentes qui nos deceāt: deum obtinemus agricolā. Quòd ſi deſciuerimus à viuificante nos radice fidei qua in Chriſtum tēdimus, vtique perarefacti extra vineam proiiciemur illo igne cōflagraturi. Et quidem ædificatio noſtra, ſi à doctrina pepēderit nobis minus conueniēter vitā hanc exigentibus, ſubuertetur. Niſi enim * in fundamēto Apoſtolorum perſeueremus ædificantes precioſa & honore digna, quaſi nullo ſubnixi fundamēto, cū impetu præcipites ibimus, fietque ruina nobis non exigua. Quaſi enim temperātiam ac ſobrietatem deuorat incōtinentia, & luxus vitæ profuſior: ſimplicem animi candorem in diſpertiendo ſua exedit cupiditas cōgerendæ pecuniæ, vim efficacem diligendi abſumit ſtudium accendendæ inimicitiæ. Spectaculum igitur miſerabile eſt cernere animā præfertili fructificatione bonorum operum exuberantem dedi in deuorationem inimicis qui ne noſtra quidem deſolatione vnquam exatiantur, donec ad extremam perniciem nos deduxerint. Subuerſio eiuſmodi fit per improbata documenta, perinde ſi anima ſolo tenus allidatur malignitate à fide aberrantium. Deſolatio autē ſiue vaſtitas fit quum anima priuatur iis quibuſcum cōuerſari ritè cōſueuit. Fit hoc per quàm facilè circa humanam animam. *Vide enim mihi tu iuuenē quempiā à puero in ſplendida byſſo intra ædes educatum, alacriter & ſtudioſè ad orationes prodeuntem, nullum tranſmittentem beneficentiæ officium, æterni illius iudicij memorem, iugiter acquieſcentem ſermoni doctrinæ, talem denique mihi conſidera in fornicationē prolapſum. Quónam pacto poſt abolitionem prioris continentiæ, poſt deſolationem tantorum fructuum, deinceps miſerabilem illum è proximo conſequitur omnimoda euerſio priorum laborum? Iſthæc conſcientia admiſsi facinoris non iam eum comitatur, vt ſe conferat ad orationis locum, quòd nequaquam perſtitit in officio ordinéque fideliū. Excidit enim. Non item in tractu cōſiſtit eorum qui in arcano ſeceſſu deflent. Illum enim ſuppudet. Fit hinc ad orationem cunctatior. His qui cauſam exquirunt, commentitias nectit excuſationes. Reſpondet vrgeri ſe ab vno aliquo, quare nō iam opperior horā communionis, & ob

* τῶ θεμελίω τῶν ἀποςόλων.

* ὑπόδειγμα.

& ob hoc ante orationem fidelium ſe ſubducit, vt ne deprehendatur eius ſimulatio. Deinde ſenſim contracta conſuetudine illius menti ſe inſerit meditatio, vt ab arrepto propoſito deficiat, deníque ad omnimodam perditionem per varios errorum anfractus adducitur. In genere autem iſtis malignis poteſtatibus ac reprobis peculiare eſt hoc, nunquam ſecedere ab his quos oſtenderint ſemel eſſe deſtitutos fructibus iuſtitiæ, priùs quàm implicuerint eos erroribus circa cognitionem veritatis: *Derelinquetur filia Sion ſicut vmbraculum in vinea: & ſicut tugurium in cucumerario.* Iuſti Dei iudicij argumentũ exhibet ſimilium retributio. Dereliquit Dominum, eam ob cauſam derelinquetur filia Sion, nihilominus ſuam adhuc tuetur ac retinet erga illam, benignitatem. Filiam nominat, priore illa agnominatione eam reuocãs quã obtinuit priùs quàm ſe abalienaſſet: *Derelinquetur ſicut vmbraculum in vinea.* Ad cuſtodiam fructificantis vineæ, vmbracula ſiue tabernacula defiguntur. Sanè quidem quum præfertili copia fructuum exuberarit vinea, tunc inſtruitur vmbraculum, omníque diligentia digna habetur, vt qui cuſtodiæ præficitur, vndequaque obſeruet, ne fortè qui prætergrediuntur viam, eam vindemient. Quòd ſi continget eam infrugi eſſe, eiuſmodi cuſtodiæ neglectim prorſus tranſmittuntur. Ob hoc Iſraëlitico populo intentat derelectionem, quòd minùs atque conueniebat, fructificarit. Ipſi igitur formidemus ac vereamur, ne deprehẽdamur fuiſſe infructuoſi, vt ne viſitatione Dei deſtituamur. Qui nos obſeruat ac tuetur, ſpiritus ſanctus eſt. Sanè quidem anima quum vberes ex ſe fructus ediderit, planè dignos qui in æterna illa apotheca recondantur, perſeuerat & fœtus ſeruat incolumes longéque abarcet ac deterret inſidioſam molitionem illius * feri agreſtis, ſiquando ſua agricolatione profert vuam fellis, & botrũ amaritudinis, eam infrugi animam ille ſpiritus in medio deſerit diſcrimine, tum ab omni efferata & beſtiali cogitatione proculcatur, ab omni proteritur concupiſcentia prorſus vacua rationis. Scriptura multis adeò locis figuratè populum Iſraëliticum inſinuat nomine vineæ, ceu illud eſt: Vineam ex AEgypto tranſtuliſti. Et, Vinea facta eſt dilecto. Et, Ego autem plantaui te vineam fructiferam, omnem veram. Quòd ſi Iſraël, vinea: vineæ porrò iſtius vmbraculum ſiue tentorium fortè domus eſt templi. Dicebatur enim tabernaculum ſiue tentorium gloriæ. Et, Tabernaculum, vbi habitauit in hominibus. Equidem vinea illa quandiu vberes edebat ex ſe fructus, tandiu ad eius tutelarem cuſtodiam conſtiterat tabernaculum illud. Poſtquam autem is qui ipſam plãtauit, expectabat vt faceret vuam, protulit autem ſpinas, quibus Dominum coronarunt, eáque omnis conuerſa eſt in amaritudinem. Fecit autem vuam fellis & botrũ amaritudinis, proinde in eſcã dederũt Domino fel. Eam ob rem, in extremo diſcrimine, vineæ iſtius

* ὀπωροφυλάκιον, *pomorum cuſtodia.*

* τοῦ μονιοῦ τοῦ ἀγρίου, *porci qui & ſingularis ferus.*

tabernaculum auxiliari ope deſtitutum eſt.Ecce enim(ait Dominus) derelinquetur vobis domus veſtra deſerta. Tunc iſtius oraculi comminatio plenius conſummata eſt. Siquidem in mediis conſiſtens periculis derelicta eſt ſicut tabernaculum in vinea.Ex illo tum tempore mãdatum eſt nubibus,ne deinceps pluant ſuper eam vineã imbrem. Quocirca apud eos, non amplius prophetæ, non iam ros gratiæ cœleſtis: ſed conculcatio facti ſunt in terram incultam & vaſtæ ſolitudinis.Sepes enim ac maceriæ populi illius ſublate ſunt & ſolo coæquate,ablata nimirum eſt ſanctarum virtutum ſubſidiaria protectio, vt hodie ritus quoſdam exequantur olim lege interdictos, hoc ipſum illis cedit in perditionem. *Et ſicut tugurium in cucumerario.* Inſtante autumno ad cuſtodiam fructuum molliorum, puta cucumerum,quædam extrui ſolent munimenta. σικυηλάτον.igitur cucumerarium,locus eſt fructuum momento & breui tempore fugacium, plus aliquantò oblectationis,quàm vtilitatis exhibentium. Talis nimirũ lex illa fuit, vſum obtinens tẽporis exigui. Eius enim obſeruatio ac ſeruitus temporaria quum eſſet & exiguo floruiſſet tempore, dein formulam inſtituendæ vitę contradidit vero ac ſolidiori cibo, ad præſcriptum videlicet doctrinæ Euangelicæ.Itaque derelinquetur Sion & tanquam ὀπωροφυλάκιον, hoc eſt, quaſi cuſtodia teneriorum fructuum. Mollis enim & teneri corticis fructus vtique non ſolidus eſt, nec diu conſiſtens cibus: ſed molliculus ac temporarius.Talis autem lex.Imitatur ſiquidem latriam Deo debitam, non item ipſam veritatem latriæ obtinet,eóque eſt exemplar & vmbra cœleſtium.Iam quando vniuſcuiuſque anima confertur vineæ, vti in Pſalmo: Vxor tua ſicut vitis abundans,ait & dominus: Ego vitis, vos palmites. Verendum nobis, ne quando nos anteuertant apprehendere iſtæ cõminationes, non redditis fructibus quos conueniebat rependere. Forſan enim & hoc quidem tabernaculum corpus eſt quod inhabitat ſpiritus ſanctus. Num nam neſcitis,quia corpora veſtra templum ſunt ſpiritus ſancti? Vinea enim anima eſt, à qua repoſcitur copioſa vbertas fructuum, planè digna primigenia plãtatione & agricolatione Dei. *Verè enim plantata eſt,ad imaginem veri Dei creata: per vices autem ac ſenſim multiformi prouidentia colitur ſui conditoris qui fructus vberes proferentem expurgat,vt cumulatiores edat fructus. Si enim nos addixerimus parandæ mundiciæ vitæ: ad expurgandas animæ perturbationes Deus ipſe ſuppetias feret,complectẽs ſtudioſam alacritatem perfectorum ad conſectandam bonitatem feſtinantium. Sanè quemadmodum putatur vitis que prohibetur per pampinorum ſuperfluitatem ne vberes fructus proferat: ſic & anima circuncidens & amputans conſuetum ſtudium circa res euanidas ac futiles, vim omnem ſuam diſpenſat & exercet ad bonorum operum fructificationem, ne

* ἀληθινὴ vera.

forte in mundo hoc oſtentationis & iactantiæ præcupido, inutili materia ſylueſcat & eluxuriet, omnémque ſuam facultatem exhauriat, perinde atque vinea circa folia, clauiculos & capreolos (quæ figura ſunt mundi) occupata. Anima inſuper circunfoditur, quò liberiùs cuncta adiacentia ſibi vendicet ad propriam alimoniam & ita probè ſe adornat ad excipiendam multiplicem doctrinam ſpiritus ſancti. Quemadmodum enim vitis per fodicationem non expirans, facilè euaneſcit, neque capax fit vtilitatis quæ illi prouenisſet ex infuſione aquæ, propter denſitatem terræ ei adiacentis: pari ratione anima minùs rite ſe componens circa hęc corporalia, quorum oppreſſa pondere ne reſpirare quidem poteſt, ſed permanet infœcunda, referta graui onere materialium. quo fit, vt anima nullum ex ſe proferens fructum, nullius iam fit particeps cœleſtis auxilij. Porrò ab anima infœcunda ille quidem ſpiritus ſanctus ſe ſubmouet ac retrocedit. Maceriæ interim ſiue ſepes côncidunt, nempe angelorum ſubſidia. Ad hæc, peregrini ac barbari obiter tranſeuntes in nos irruunt, nimirum poteſtates illæ effectrices peccatorum quæ admittuntur per ſuperfluam ſcientiam, ſimul & vitioſæ affectiones & à ratione prorſus abhorrentes ſeſe volutantes in putido fœtore ſuis inſtar in volutabrum irruentis, quæ præoccuparant eam animam, eandem corrumpunt. Tunc apud talem animam impletur illud: Derelinquetur filia Sion, ſicut vmbraculum in vinea: ſed & ſicut tugurium vel pomorum cuſtodia in cucumerario. Et hi fructus proferunt apothecis diuinis indignos, nimirum deciduos & corruptelæ mundi huius obnoxios. & horum gratia ſibi applaudunt, qui in diuitiis ſpem ſuam collocant, qui ob explendeſcentem gloriam inſoleſcunt, qui de ſe magna concipiunt ob progenitorum generoſitatem aut certè * temperatam habitudinem corporis, aſsimiles mihi videntur hi cucumerario, fructum dum colunt neutiquam idoneum alendæ animæ ampulloſo flatu ſuperbiæ complentur, ad hoc componentes animam vt inani tumore ſuperbiæ turgeſcat ac præter modum infletur. Horum cucumerum deſyderio inardeſcens præcupidus ille populus qui & in erêmo nutritus eſt. Flebant enim (ait ſcriptura) memores cucumerum & peponum, eduliorum Aegyptiacorum quod vtique cibi genus neutiquam eſitat Iſraëlites qui cœleſti pane, nimirum Manna enutritur, cuius contemptores ceparum deſyderio tum tenebantur, quæ ne nos contingat pati, voluptariam ac genialem vitam præferentes ei quæ præducem ſequitur rationem? Reuera enim voluptates corporeæ aſsimiles ſunt Cepis & Alliis. Multum enim pungitiuæ acrimoniæ & irritamenti ſuggerunt: inamœnam verò graueolentiam & vix eluibilem immittunt iis quorum voragini ſe ſemel ingeſſerint. Plurimum lachrymarum

Pro ἐυδοξία, lege ἐυεξία.

Voluptates corporeæ aſsimiles cepis et alliis.

Plus aloes quàm mellis habent.

conſiliant ſuis affectatoribus.Inter autem cōminationes illas eſt,quia in medio diſcrimine eſſent derelinquendi, quemadmodum & ciuitas quæ vallari obſidione cingitur & expugnatur. Nos quoque hoſtes circunſident,noſtram obſeruantes à bono opere ceſſationem, ex improuiſo vt nos imprudentes adoriantur. Quemadmodum igitur expugnata ciuitate, mox vt diuitiæ quæ in ea reconditæ erant,vndiquaque fuerint diſperſæ, non iam obſerantur eius portæ, non etiam cuſtodes deſignantur qui ad mœnia excubent: ſic anima quum exhauſta fuerit theſauris, Dei munere obtentis,deinceps quaſi indigna quæ perfruatur cuſtodia Dei,deſpectim præteritur. Ob hoc dictum illud eſt:Omni cuſtodia ſerua cor tuum.Ad hoc igitur piis votis contendimus deprehendi peruigiles,ſobrij & attenti,vt ipſi ſedulò aduigilantes noſtræ cuſtodiæ efflagitemus, ne obdormiſcat, neque dormitet qui cuſtodit Iſraël. Niſi enim Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra * vigilat,qui cuſtodit eam. Si quādo autem ſua nos deſtituerit cuſtodia, ob inopiam & vacuitatem bonorum operum:tunc exponimur hoſtibus ipſis, vt accincti ad direptionē,captiuitatem & abductionem.*Et niſi dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen,quaſi Sodoma fuiſſemus: & quaſi Gomorrha aſſimilati eſſemus.* Gens tota ſi peccatrix eſt, ſi vniuerſus populus redūdat iniquitatibus, omnéſque filij exleges & iniqui: cuiuſmodi tandem ſemen inſertum eſt ipſi Iſraëli, quo intercedente non ſuſtinuerint afflictiones Sodomorum & Gomorrhæorum?Nam quod ipſi Iſraëli inerat ſemen, ſemen erat nequam, indignum ſalute & perditionis operatorium. Quale erat hoc? Numnam id de quo in promiſſionibus Abrahæ dictum eſt: Tibi dabo & ſemini tuo? Ait enim Paulus, Nō dixit, & ſeminibus quaſi in multis:ſed quaſi in vno: Et ſemini tuo qui eſt Chriſtus. Hoc itaque ſemen eos, qui quadantenus pro merito geſtorum dum viuerent,ſupplicia Sodomorum pati debuerant, nimirum igne ac ſulphure exteri, ob ipſorum nequitiam qua ad menſuram pertigerant Sodomitarum, ne eadem paterentur, ſuo vnius ad ipſos aduentu prohibuit. Sed enim poſt illud in Chriſtum inexpiabile facinus admiſſum, reliquiæ quidem ſecundum electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt:cæteri autem excæcati ſunt & obdurati qui quidem traditi ſunt ſubuerſioni, quemadmodum ait Amos, Subuerti enim vos, ſicut ſubuertit dominus Sodoma & Gomorrham: & ne ſic quidem rediiſtis ad me, dicit Dominus.Quanuis ſubinde fuerit interminatus plagas,licet plerunque pepercerit: ad extremum tamen quòd cor eorum neſcium pœnitere, non emolliretur ad pœnitentiam, calamitates inuexit illorum operibus nihil indignas. In alio enim quodam propheta, propter iniquitatem populi proſilit concitus ad expetendam de eis vindictam: cunctatur tamen & tempus extrahit propter ſuam erga illos benignitatem

βεβαίωσις à ſimili petita.

* ἠγρύπνησεν. *vigilauit.*

* עבאות *militiæ, exercitus, fortitudines.*

Amos.4.

nignitatem. Quid ſtatuam tibi Ephraim, quid faciã tibi Iuda? Quaſi* Adama ponam te & ſicut Seboim. Vtraque ad Sodomiticam pentapolin pertinet. Deinde per exuperantiam clementiæ ſuæ ſubnectit: Conuerſum eſt cor meum in ipſo. Conturbata eſt pœnitentia mea. Nequaquam faciam iuxta iram furoris mei. At certè vbi ad extremam illam præuaricationem delapſus eſt populus, templum quidem igni conflagrauit, ciuitas autem tota exhauſta eſt incẽdio, Illi verò * fame, peſte, ſeditione inter ſe motoria ac mutuis inſidiis conſumpti ſunt, præterquàm ea pars ſoſpes & incolumis euaſit quæ fidem Chriſti cõplexa ex omni Iſraël inuenta eſt per electionem in exiguo numero, quæ quidem parua portio inter gentes facta perinde ac fermentum omnes ad ſuæ ſimilitudinis pertraxit proprietatem: ita vt quiſquis ex gentibus per eas reliquias Iſraël in Dominum credidiſſet, appellaretur populus Domini, & in occulto Iudæus, hæréſque ſpiritualium promiſsionum. Iam quando Sodoma ſua interpretatione ἔκκλισιν declinationem ſonat, Gomorrha autem στάσιν rebellionẽ, ſeditionem & horum nominum interpretatio ſenſum quendam talem nobis explicat, quia niſi veniſſet ſemen quod promiſſum erat, nihil vetuiſſet quò minùs decidiſſemus in omnimodam perditionem, quippe qui declinaueramus à Deo. Et niſi pax nobis ab alto affulſiſſet quę exuperat omnẽ ſenſum, ſinguli quique à propria rebellione & hoſte ſe inhabitãte conſumpti fuiſſemus. Noxæ enim & calamitates ex peccato prodeuntes, omnéſque commotiones per earum abſurditatem conſueuerunt ingignere animabus noſtris tumultus obſtreperos ac rebellionem irreconciliabilem. Eccleſia igitur probè intelligens quantum reſiliit emolumenti è ſaluatoris aduentu qui velut ſemen perexiguũ noſtrę huic vitæ incidit per carnis humanæ aſſumptionem, in ſpeciẽ gratiarũ actionis, hęc dicit: *Audite ſermonẽ domini principes Sodomorũ, attẽdite legẽ Dei populus Gomorrhæ.* Vt rationẽ exponeret, quia ſemen illud derelictũ à Domino Sabaoth ipſi eccleſiæ factũ ſit origo & princeps cauſa ſalutis, quũ hi eſſent quadãtenus obnoxij calamitatibus quę oppreſſerunt Sodomitas. Hinc ipſos principes Sodomorum & populum Gomorrhæ appellat, quippe qui exuperaſſent illorum principũ flagitioſam nequitiam, ob hoc quaſi Sodoma metropolis quidẽ fuiſſet illius nequitiæ: huius autem principes euaſiſſent ſuperiores exuperantia commiſsi facinoris. Vt quid autem principes vocat Sodomorum? An quia quemadmodum illi à ſe recellebant & auerſabãtur Lot, iudicio quæ iuſta eſſent, decernentem, quum adniteretur eorũ manibus eximere à ſe hoſpitio exceptos, quum illi dicerent: Ingreſſus es vt aduena: num etiam vt iudicio decernas? Ita iſti à ſe reiiciebant & aſpernabantur iuſtũ iudicẽ, clamãtes: Crucifige, crucifige. Tolle hũc. Improbandum hoc facinus tãtò eſt illorum flagitiis grauiùs. Etenim

Oſee. 11. c

**pro Adam lege Adama, vna eſt ex pentapoli.*

* λιμῶ λοιμῶ.

סדם *murum, vel ſecretum.*

עמרה *Populus rebellis.*

Niſi reliquiſſet nobis ſemen.

Quæſtio.

Solutio.

illi quidem in hoſpites nihil de ſe malè commeritos quærebant ſuam exercere flagitioſam libidinem: hi autem cöorti ſunt aduerſus eum à quo præter omnem modum fuerant beneficiis affecti. Et illi in peregrinos, hi verò in eũ qui in propria venit, fuere contumelioſi. Illi quidem iniurij fuerunt in Angelos, hi verò in Deum. Quare ſuo merito principes Sodomitarum ſunt nuncupati. At tamen quum tales eſſent, beneficio afficit Deus, dũ eos inuitat & adhortatur, vt ſermones perquàm vtiles exaudiant: populum autem ipſum, principum iugo ſubiectum & propter improbatæ doctrinæ dogmata appellatũ Gomorrhæ populum, ad attentam legis cognitionem reuocat. Eis quidẽ qui ſolertiores ſunt, præcipiens, vt audiant: his verò nempe inſipientibus qui nimirũ alienis ſe tradiderunt & externis diſciplinis, attenti vt ſint & auribus percipiant. Proinde quanta eſt ſermonis ad legem collati differentia, tanto diſcrimine diſsidet auditio ad intelligentiam relata

Lex quid. quę percipitur auribus. Eſt enim lex, regula iuſtorum & iniuſtorum, ea quidem imperans quæ agenda ſunt, his contrà interdicens quæ nõ veniunt facienda, ad cuius cuſtodiam qui attẽtus eſt, celeber euadit: etiam ſi ignoret quid vtilitatis ex eius obſeruatione dependeat. Sermo autem etiam cauſam aſsignat, cuius gratia quidem vt fiãt, conſtituta ſunt: vel maximè qui ſecundum nos eſt, ſermo, legem ipſam ſublimi enarrans ac ſpirituali ſenſu. Porrò ſenſus hic ad animam relatus tantò

τὸ ἀκούειν καὶ τὸ ἐνωτίζεσθαι. eſt ea obſeruatione dignior quæ fit ad præſcriptam literam. Quo tandem diſcrepat perceptio quæ auribus hauritur ab ipſa auditione? Quia auditio quidem intelligentiæ eſt, ceu indicat Dominus, dum extimulat auditorem, vt intelligenter excipiat dictorum ſententiam. Qui habet (inquit) aures audiẽdi, audiat. Illud verò, auribus quiduis percipere, fit quũ ſonus quidã gracilis aurib⁹ inditur. Eóque populus in Exodo ait, Omnia quęcunque dixerit Deus, faciemus & audiemus. Tametſi conſentaneum magis fuerat, vt dicerent: Audiemus & faciemus. Atqui ſic legis ſenſum explere, vel craſsiſsimi cuiuſuis eſt: ceu ſunt, ſabbatum obſeruare iuxta corporalem ſenſum, ab eduliis lege prohibitis abſtinere, die octauo circuncidi, vtque ter in anno, in templo apparerent. Horum autem rationibus dignoſcendis ſpiritualiter incubuiſſe, viri eſt iam perfecti & eius qui per vitæ curriculũ in eiuſmodi rerum cognitione ſit plurimum verſatus. Tenet proinde fama hanc ſententiæ particulã preſtitiſſe cauſam iis qui ea ætate erant, conciendæ aduerſus prophetam, inſidioſæ illius molitionis, nimirum, Principes Sodomorũ. Et quidẽ priùs ſic appellati quòd in flagitioſos principatum obtinuiſſent, aut quia ipſi etiamnum improbatæ eſſent vitæ. Poteſt enim vnus aliquis in improbos principatum obtinẽs ad malitiam deflectere ſibi ſubditorũ. Quòd ſi de populo quidem ſubticuiſſet, forſan locum hîc poſſet habere ſermonis ambiguitas. Nunc

autem ipſe populus à populo Gomorrhæ mutuatus eſt nomen, quòd minùs vituperabile erat collatum ad eius populi principes, ſcriptura liquidò rem exhibente, quòd Sodomorum ciuitas Pentapoli præſideret, primáſque occuparet partes totius nefandæ illius nequitiæ, eoque dignior quæ in tolerandis omnibus malis cæteras antecederet. Sed enim hiſtoria non prodidit memoriæ principes Sodomorum. Tantum eſt, deuictorum regum commeminit. Atqui propter ingenuam iſtam libertatem increpandi iniquè agentes, de hoc Eſaïa ait Apoſtolus, Audet & dicit. Porrò nõnũquam vti licuerit hac coarguendi fiducia, ſed ei qui in dogmatibus ſanis ſit verſatus, & vita perfruitur irreprehenſibili, aduerſus eccleſiarum principes trangreſſores legis ac flagitioſè viuentes, aduerſus item populum à rectitudine declinantem, nec vllo cum fructu conuerſantem. *Quò mihi multitudinem victimarum veſtrarum? dicit dominus.* Inter ea quæ & à principibus audiri debent & conſeruari à populo, eſt & hoc: Quò mihi multitudinem victimarum veſtrarum? Siquidem, victimæ impiorum, abominatio apud Dominum. Qua, quæſo, fiducia nixi per victimas, quas quidem numeroſè offertis, ſperatis vos aſſequuturos vllam redemptionem animarum veſtrarum ſine condigna ac rationabili pœnitentia? Non enim ſanguine animalium, non item mactationibus pecorum aræ impoſitis: ſed corde contrito repropitiatur Deus & exorabilis fit. Victima enim Deo non ingrata, ſpiritus eſt contribulatus. Illud autem, Nolo, dici conueniet in eos qui ad inſumendas expenſas profuſiores quidem ſunt, non item ipſos iniquè geſtorum pœnitet, quamobrem ſcriptura, non vſquequaque reprobat aut deprecatur victimas, ſed eas reiicit quæ Iudaico ritu offeruntur. Quò mihi (ait) multitudinem victimarum veſtrarum? Repudiata tali multitudine, vnam requirit hoſtiam, nimirum vt quiſque ſe conciliet & offerat Deo, ſeipſum ſiſtens Deo in hoſtiam viuentem, Deo beneplacentem, per rationale obſequiũ immolans Deo ſacrificium laudationis: quandoquidem multitudo illarum legalium victimarum exploſa eſt, quippe nulli iam futura vſui, vna in hoc ſeculorum fine approbata eſt ſemel oblata in abolitionem peccati. Agnus enim Dei abſtulit peccatum mundi, ſeipſum offerens oblationem & hoſtiam in odorem ſuauitatis. *Plenus ſum.* Conſentaneum rationi eſt lectionem hanc certo hoc fine circunſcribi ſuámque originem duxiſſe ab alio principio eorum quæ ordine ſequuntur. Deum enim vel maximè addecet, plenus vt ſit ſuamet beatitudine, nec pręter ſe egeat cuiuſquam alienæ opis. Aſſerere autem eum plenum eſſe nidore holocauſtorũ & ſanguine iugulatarũ pecudum, indignũ prorſus Deo eſt. Equidẽ plenus eſt, de cuius plenitudine accepimus omnes nos, is nimirum in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Dæ-

monibus enim quòd appetẽtiores ſint voluptatum, ſuíſque peſsimis tangantur affectibus: iſtiuſmodi victimæ nonnihil adferunt voluptatis & commodæ vtilitatis ſuo, dum incenduntur, ſuffitu & exhalatione aduſti ſanguinis, ſicque per ſubtilem eiuſmodi extenuationẽ adſumitur ab eis* ad ſui cõſiſtentiam. Omnino enim vaporibus aluntur, non quòd eos ſubigant dentibus aut in ventrem tranſmittant: ſed quemadmodum pili animalium, vngues & quæcunque iſtiuſmodi ſunt, excipiunt alimentum ad abſolutam conſtitutionem ſuæ eſſentiæ. Eam ob rem multa cum ingluuie diuagãtur ac deerrant circa nidores & aruinæ euaporationem, fumúmque velut exporrecta manu captant ex ſuffumigatione thuris, perinde ac ſibiipſis accommodum ad alimoniam. Fortè nonnulla cognatio brutis animantibus familiaris intercedit cum corporibus aſſumptis à dæmonibus quòd ad eorũ priuam qualitatem pertinet. Qui enim de iſtis ſuam ſententiam deprompſerunt, tale aliquid in mediũ proferunt, quaſi id propiùs conueniat hiſce nutricãdis. Atqui quæ deceat Deum vox, hęc eſt: Plenus ſum. Quum penes me vnum ſint omnia, meíque iuris: nihil à quoquam expeto. (Bonum enim illud eſt quod omnia appetunt. Reuera bonus eſt Deus.) Fons ego totius plenitudinis. Nonne cœlum & terrã ego impleo? dicit Dominus. Et, Domini eſt terra & plenitudo eius. Quocirca nullius ſum alienę opis indigus: his autẽ quibꝰ propiùs me adiunxero, inducã plenitudinem. Per me implẽtur ſancti. Stephanus plenus fide & virtute faciebat prodigia & ſigna magna in populo. Et Paulus excepta primũ agnitione fidei plenus ſpiritu ſancto reuerſus eſt in Hieruſalem. Huius plenitudinis meritò Abraham quoque erat ſenior & plenus dierum. Et in* cõuerſo populo dies pleni inueniẽtur.

εἰς τὴν σύστασιν αὐτῶν.

Nonne, hæc dicuntur.

Ideo cõuertetur populus. Pſal. 72.

Holocauſtis arietum. Et adipem agnorum, & ſanguinẽ taurorum & hircorũ nolo.

Nunc audita ſententia ſimul & lex attenta aure debent excipi. Obſerua enim, num quę dicuntur, reclamẽt legiſlationi & his aduerſentur quę promulgatione Moſaicę legis ſancita ſunt. Siquidem lex ea repoſcit: hîc cõtrà eadem auerſatur & faſtídit. Et quum ne vnum quidem Iota vnquam prętereat de lege, donec omnia fiant: conſydera an fortè ſermo hic indicet hanc legis particulam non prętermittendam, quin ea exponi debeat ſpirituali quadam & ſublimiore intelligentia. Nõ enim animal ipſum, nempe arietem (ait) quoquomodo expetiui: ſed mentem, nimirum præcipuam facultatem animę indiſtractam nec vlla terrenarum rerum ſolicitudine diſpertitã, ac veluti igne candenti perpurgatam & quę ſe declararit probam eſſe. Hanc ego totam ad me depoſco remitti. Neque efflagito, vt adeps agnorum in ſegmenta ac minutim conciſa torreatur igni, ínque fumum ac nidorem redigatur: ſed vt mihi conſecretur candor ſimplicitáſque morum ab innocente anima proficiſcens. Nõ etiam poſtulo, vt ad baſin altaris, ſan-

guis

guis effundatur taurorum & hircorum:ſed vt facultates animę ad cō cupiſcentiam & indignationem propenſiores, per operoſam ac ſtrenuè effuſam deprecationem,pérque iugem perſeuerantiam in ſanctis locis conſumantur.Cęterum obſerua eum non dixiſſe ſe nolle omnē omnino ſanguinem: ſed eum repudiat qui ex eiuſmodi quibuſdam animalibus effunditur. Nam qui in hoc ſeculorum fine,in remiſsionem peccatorum eſt effuſus, meliùs loquens quàm Abel, hunc habet gratiſsimum.Quin & haſce victimas ad ſpirituale transfert ſacrificiū, quandoquidem erat futura tranſlatio ſacerdotij.Quum enim ſacrificia corporalia abroget & reiiciat, ipſum quoque pontificem qui iuxta legis ſanctionem cōſecrabatur,omnino ſpoliat dignitate. Quò fit, vt ſuperfluè pontifices iſti legales poſthac manus ſuas initient immolato in holocauſtum ariete,& nequicquam manus ſuperponunt oblatæ hoſtiæ. Superuacaneè inſuper ſe aſperſerint immolatitio ſanguine qui deinceps nulla ſunt aſpergine eiuſmodi ſanguinis expiandi.Hoc ſanè pacto ſe habet vtraque lex, Moſaïca & introductio * melioris. *legis gratia.
Qui igitur ex ſemine Aaronis conſecrabantur,excluſi ſunt:vt iſtis ſuccederet ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech. Non iam illud iuge ſacrificium aut victimę continuò repetitę. Non ampliùs quotidianę hoſtiæ placationis, neque poſthac cinis vitulę ad immundorum purificationem.Vna enim hoſtia,Chriſtus, & quę pro eius confeſsione celebratur ſanctorum mortificatio. Vna aſperſio, nempe lauacrum regenerationis. Vna expiatio peccati, nimirum ſanguis ille pro ſalute mundi effuſus.Ob hoc abrogat ac reiicit prima,vt ſecunda ſtatuat. *Neque veneritis vt appareatis mihi.* A communi enarrat illud: Nolo.Non enim intelligit de ſacrificiis ſolùm:ſed & de eo,quia oportebat omne maſculinum ter apparere in conſpectu Domini. Itaque ex quo propter ſuas iniquitates à priore ſtatu demutati eſſent,& conſilia inierant à rectitudine exorbitantia,eiecit eos ab oculis ſuis.Oculi enim Domini ſuper iuſtos. Et,Aequitates vidit vultus eius. Per irā autem hāc in famulos Domini ſubindicat auferri ab iiſdem liberam fiduciam interpellandi. Quòd verò ter in medium producitur maſculus ſpectandus Deo,exprimit agnitionem ſermonis de diuina Trinitate ediſſerentis.Ob hoc ſanè mares prætulit, tanquam dignos qui ſiſtantur Dei oculis ſpectandi,oſtendens quia animas requirit vehementer ſtudioſas & quæ ſtabiliter ac toto nixu ſua dogmata expleāt, non itē expetit verbū illud ſibi offerri molliculas, ad lapſum procliues & effœminatas.Quapropter ait:Ter in anno apparebit omne maſculinū coram me, id quod etiamnum corporaliter adductum offerebatur ab ipſo carnali Iſraële: *Quis enim quæſiuit hæc de manibus veſtris?* Quæ ſint hæc legis corporalia, expreſsit: ceu ſunt Aries, qui totus in holocauſtum conſumebatur,Adeps agnorum, Sanguis item taurorū

& hircorum, quódque etiamnum greſsibus corporis ſe in templum conferrent,* quaſi verò diuini illius numinis oculi opus haberent illorum propinquo occurſu, nec ſecùs aſſequi acie oculorum illos poſſet Deus longiùs diſsitos. Ait igitur, Hæc abiecta adeò & terrena quis expetiuit de manibus veſtris? Vides, quantam peccatorum eluuiem ſimul & intentatam calamitatem inducat, vt mentem legis ſpirituali interpretetur ſenſu? Si quis enim verba hæc legis confitetur data eſſe à Deo, ea autem quæ nunc temporis fiunt, non requirit Deus, in confeſſo eſt & citra controuerſiam, quia ratio nos eò adigit vt mentem noſtram ſuſtollamus ad ſpiritualem eius contemplationem, tantumnon clamans & palàm conteſtans: Miſericordiam volo & non ſacrificium: & ſcientiam Dei pluſquam holocauſtum. Et, Annuntiabo tibi homo, quid ſit bonum, & quid Dominus requirit à te, niſi facere iudicium & diligere miſericordiam, & paratum eſſe, vt ambules cum Domino Deo tuo? Et, Immola Deo ſacrificium* laudis. Scriptura omnis quæ de ſacrificiis eſt & holocauſtomatibus, conſentanea ei videtur ac ſimilis quæ in ſe complectitur miſericordiam & dilectionem, quoniam lex tota ac veluti ſumma colligitur: Diliges proximùm tuum, ſicut teipſum. Quinetiam de feſtorum celebritate ſubnectetur locus eadem formula expoſitionis diſſerendus, vt ne nos etiam celebremus Paſcha in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſynceritatis & veritatis, immolata ad veſperum. hoc eſt in conſummatione ſeculi, vera illa oue, nempe Chriſto, cuius caro verus eſt cibus, vtq; habitemus in tabernaculis non ſtato dierum numero, ſed omni tempore incolatus noſtri, interim opperiētes veram illam patriam, cuius artifex & conditor eſt Deus, vt inſuper Pentecoſten celebriter agamus expletis ſeptem hebdomadibus dierum. hoc eſt, Tantiſper dum extremum vale dicamus vitæ huic. *Calcare atrium meum non adiicietis.* Comminatio hæc plena eſt terroris, ſed his qui eius ſenſu tanguntur. Sunt etenim nonnulli ex eccleſiæ filiis qui ad eiuſmodi comminatoriam afflictionem ſenſibus occalluerunt. Et quidem quum poſſent venienti occurrere morbo, eam impendentem iacturam ſarcire per ignauiam negligunt. Alij autem quorum vita iudicio omnium reproba eſt ob peccatorum numeroſam multitudinem, comminationes ſúſque déque ferūt. Atqui ſermo hic velut ob oculos ponit eorum qui cōarguuntur, in templum inſolētem ingreſſum & quaſi qui ſummo veſtigio proculcent ſancta. Sanè qui perfectus eſt, adúſque ſancta ſanctorum penetrat intra velamen. hoc eſt, vbi corporalia trāſcenderit, licebit cum nuda contemplatione diuinarum ſententiarum congredi familiariter. Qui verò in domo Dei eſt infirmior, quæ obſequium corporale concernunt, obeat ſedulus miniſter & contrectet. Rurſum qui recèns ad excolendam pietatem introducitur, indulgetur

*εἰρωνεία

*αἰνέσεως, laudationis.

tur huic pro manſione, templi atrium. Denique ab atrio excluſus, alienus cenſetur à locis veræ pietati deſtinatis. Quantum igitur nobis impendet periculi, quando & id quod quis habere videtur, aufertur ab eo? Sed enim quiſquis ſanctè & ex affectu amat Deum, quicquid eximium & inſigne eſt, ad Dei honorem faciens, tuetur ac ſeruat dicens: Concupiſcit & deficit anima mea in atria Domini. Planè enim nouit is non poſſe ſe in flores erumpere ac ne vllum quidem germen primigenium excipere ad proferendos fructus, niſi verſetur in atriis Domini. Equidem hos Deus non mediocri afficit beneficio, dum eliminat aditu atrij Iudaici, vt profugere cogãtur ad ouile ouium Christi, & fiat vnum ouile & vnus paſtor. ποίμνη, ποιμήν. *Si obtuleritis mihi ſiliginem, vanum: incenſum, abominatio mihi eſt. Neomenias veſtras & Sabbata veſtra & diem magnum non* * *fero. Ieiunium & ocium & neomenias veſtras odit anima mea.* *ἀνέχομαι. Corporalem illam legis interpretationem perſpicuè abrogat & reiicit, promiſſa lege Dei, & ad eius attẽtam auditionem cum peracri obiurgatione principes populúmque extimulans nihil quidem ſuopte ingenio excogitatum denuntiat, præſcribit tantùm antiqua, ea profeſſus eſſe legem Dei, vt nihil deinceps fieret eorum quæ in eum vſque diem perficiebatur. *Si obtuleritis mihi ſimilaginem, vanum.* In ſacrificiis identidem vtitur ſimilagine. Aliquando quidem inconditè citráque apparatum vllum, ſola infuſione olei. Interdum abſque oleo, vt in ſacrificio Zelotypiæ. Siligine nonnunquam conficiebantur Lagana, hoc eſt placentæ. Eadem interim & azymi fiebant panes. Nonnunquam ſolam farinam ſimilaginis conſpergebant oleo. Atqui nunc iſtiuſmodi vſum profeſſus fruſtraneum eſſe ac vanum, interim plurimam partem ſacrificiorum deſcripſit. Quid igitur his dictis inſinuat? Nimirum quia quum ſcriptura longè alia intelligat ſub inuolucro ſermonis, vos omiſſo conſilio ac mente legiſlatoris, ſtudium omne veſtrum ac laborem declaratis circa rerum corporalium vanitatem. Conueniebat enim frumentum hoc transferre ad inſinuandum Dei verbum quod ſemina vitæ inſerit animabus veſtris, vt denudata omni prorſus de mundo hoc cogitatione, ipſo per ſe vteremini in immateriali ac ſyncero Dei cultu. Id proinde frumẽtũ illa eſt ſimilago ſpiritualis, verbũ ſcilicet Dei à corporalium rerũ conceptione & intelligentia diſparatum. Itaque ſimilago hæc iuxta ſenſum corporalem intellecta oblatáque pro more Iudaicæ gentis, vana prorſus ſuperſtitio eſt. Thymiama illud prius, iam eſt faſtidio & abominationi apud Dominum. Reuera enim execrabile eſt aſſerere Deum præcepiſſe confici pigmentariam compoſitionem Thymiamatis, vt per nares captaret aſpirantem voluptatis illecebram, ac non magis vt ipſi intelligamus incenſum iſtud eſſe corporis ſanctimoniam quæ in anima perficitur per temperantiam & ſobrietatem, ſic vt corpus ſe habeat æquis viribus

& citra rebellionē erga alias facultates animæ. Ait enim, Accipe tibi odoramēta ſuaue fragrātia, Stacten, Onycha, Galbanum odoriferum & Thus pellucidum. Quatuor hæc ad quatuor referūtur elemēta, ob eā quā obtinent ſimilitudinem ad ea quibus & corpora conſtant. Stacte quidē ad aquam refertur, Onyx ad terram, ob retorridam ariditatem. Galbanū ad ignem, propter calorem præferuidum. Thus verò aërem repræſentat, quòd tranſparentis ſit & dilucidæ perſpicuitatis. Aequi ponderis erunt: hoc eſt, acres impetus ex intemperie ſubitò cöorientes & in abſurdas concupiſcentias erumpentes caſtigans, ad æquabilem temperaturam reuocabis. Et contundes hæc minutium vt fiat in ſubtile: hoc eſt, ſedulò curabis, vt efficias ſpirituale, exterminans ab anima quod craſſum eſt & affixum materiæ carnis, ſicque apparatum
* γνωσθήσομαι. pones corā tabernaculo teſtimonij, vnde * innoteſcam tibi illinc. Simul enim atque ęquabilis & exacta horum coniunctio euenerit & ad ſubtiliationē perducta fuerit permiſtio: tunc dignus is cenſebitur qui inferatur in ſancta, & viciniùs propinquet diuinæ cognitioni. Ait enim: Pones ea coram tabernaculo teſtimonij, vbi innoteſcam tibi. Cauit proinde lex, nequis ſibiipſi conficeret tale vnguentum ad perfruendum eo: hoc eſt, ne ſibi ipſi adſcriberet quæcunque geſſiſſet digna laude: ſed ad Deum potiùs tranſcriberet id omne, bonorum authorem. Tale erat Thymiama & Paulus, quum diceret: Chriſti bonus odor ſumus. Rurſus, Gratia autem Deo qui nos ſemper triumphat, & odorē cognitionis ſuæ manifeſtat in nobis. Corporale hoc Thymiama cuius odor ſubit meatus narium, ſenſoriúmque organū olfactus concit, iure optimo exiſtimatū eſt abominationi eſſe ei qui eſt incorporeus. Neomenias autē, hoc eſt nouilunia, primos ſcilicet menſium dies ſiue kalendas quæ decenter aptātur dimenſionibus annorum ſecularium, ſcriptura intelligi vult ab his qui intellectu præditi ſunt, nō eam in integrum Lunæ reſtitutionem quæ per dierum triginta curriculum fit & præuertit aſſequitúrque Solem, & rurſus ſe ab eo ſubmouet: ſed quando ſtultus vt luna mutatur, ſignat reditum eius ad lucem à qua inſipiens defecerat, & per pœnitentiam ad priſtinum gradum redintegrationem cenſet ſcriptura feſtum diem eſſe ei qui amator eſt fratrum & eorum calamitatibus ex animo cōdoleſcit, ac ſi dicat Neomeniam eſſe principium vitæ in luce exorientis quandoquidem lux defecerat per mutationem in peius: rurſus per cōuerſionem ſe ad priſtinam lucem recepit. Secūdum hanc acceptionem licuerit dicere de ſabbatis odio habitis: vt eſt, Noli tollere ſarcinā. Et, Ne quis exeat à loco ſuo. Et, Ne accēderent ignem in omni incolatu ſuo. Hęc quum per ſe ſubindicent quiddam impoſsibile obſeruatu & exacta cuſtodia, vtique eum qui legem corporeo ſenſu percipit, cōſtituunt maledictioni obnoxium. Eſt enim nimíſquam arduum ac difficile non emoueri

loco.

loco. Proinde quicquid in ſublime tollitur, quanlibet id leue fuerit, βάσταγμα dicitur geſtamen, ſarcina, onus, putà veſtimentum aut panis, ſeu quiduis ad vitam tranſigendam neceſſariorum. Quinetiam iubet, vt ne ignem accenderent: Hoc eſt, ne quis ſinat ſe exuri incendio carnalium affectionum. Non tollere autem ſarcinam ſiue onus: hoc eſt, vt ne vllo peccati pondere degraueris, néve dimouearis à perenni perſeuerantia in Deo, in fide firmus & immobilis. Qui ſic ſabbata perficiunt, non vt ſibi temperent ab improbis operibus, ſed vt abſtineant ab his ad quę ex officio tenentur, hos meritò auerſatur Deus ac faſtidit, nec is ſe auocat ab iſtis tanquam à mēdaciis. Talia enim ſunt ſabbata quæ vt miſera à propheta deflentur dicente: Væ qui propinquāt & cōplectūtur mendacia ac vana ſabbata. Vera enim ſabbata requiem inſinuāt populo Dei repoſitā quæ quòd vera ſint, grata habet Deus. Quinetiā prætergreſſus eſt ſabbata requietionis, apud quem & mūdus hic crucifixus eſt, nimirū quiſquis à ſolicitudinibus mūdanæ vitæ deſciuit & ad peculiarē locum ſpirituali quieti deſtinatum ſe recepit, in quibus ſabbatis tantiſper dum verſabitur, non iam dimouebitur à priuato & peculiari loco deſtinatæ ſibi quietis & tranquillitatis circa eum vitæ ſtatum conſiſtentis, nec accendet ignem cohabitando ſeculari vitæ. Ob hoc ne inferat materiam accendendo igni idoneam, ligna, fœnum, ſtipulam. Nec tollet onus ſiue ſarcinam: is nimirum qui nulla ſibi impendente ſarcina peccati prægrauatur, reuera talis tranquilla per ocia trāſiget ſabbatum * delicatum. Sed enim pro magno die reliqui interpretes reddiderunt κλητὴν vocatam ſiue accerſitam. Theodotion autem * ἐπίκλητον denominatam, Symmachus verò ἐπίκλησιν οὐκ ἀνέξομαι denominationem diei non feram, quare non exiſtimamus diem hunc magnum dictum eſſe vt præcipuum & eximiæ cuiuſdam celebritatis: ſed omnem omnino diem ſic vocatum eſſe, nempe κλητὴν. Ait enim de diebus azymis: Prima denominata, quia ſancta erit. Et dies ſeptima vocata ſancta erit vobis. Et dies ſeptima nouorum, quando offeretis hoſtiam hebdomadarum, denominata ſancta erit vobis. Rurſus, Decima menſis huius ſeptimi, denominata ſancta erit vobis. Apparet igitur vna hac ſententia multos abrogare dies ſuo denominatos nomine, ac propemodum reiicere omnes qui ſanctione legis fuerint inſigniter celebres & feſti. Itaque hiſce abrogatis, vnam inſinuat quam nulla excipiet nox, de qua dictum eſt: Diem Domini magnum, quam vtique non hic ſenſibilis Sol, ſed exoriens Sol iuſtitiæ ſuo ſplendore illuſtrabit, quæ quidem vna erit & eadem perpes atque continua, nullam noctem quæ eam excipiat, habitura eſt, ínque omne æuum ſe exporrectura. Reuera enim illa dies magna: Iudæus autem corpori affixus hîc illū exquirit diem, magnum, quum de præſentis ſeculi diebus pronun-

De veris & mēdacibus Sabbatis vide Hierony.

Sabbatū delicatū.

Forſan ἐπίκλητον, laudatam, celebrem.

Leui. 23. b

tiarit Iacob,quia parui & mali ſunt. Sabbatorum autem commemoratorum differentiæ quatuor ſunt. Sunt quæ ritu Iudaïco obſeruantur,& hæc quidem vana.Sunt autem & abominatione digna. Sunt & quædam indigna toleratu. Sunt denique quarto loco inuiſa & odio proſequenda,in quibus numeratur ieiunium Iudaïcum . Quemadmodum igitur declaratum eſt ineſſe aliis quoddam , quod reiectitiũ ſit & repudiandum , quiddam e diuerſo quod Deo acceptum ſit : ita & in ieiunio. Abſtinentiam quidem ab eſculentis quæ ad oſtentationem fit, hanc Domini anima odio proſequitur . Inter quæ ſunt : Ne tetigeris,ne guſtaueris,ne contrectaueris. Quę autẽ aſſumitur ad elationem carnis in ſeruitutem redigendam , hãc diligit Deus quòd per carnis macerationẽ rectà prouehat ad ſanctimoniam . Atqui ieiuniũ iſtud commendabile vt quis rite perficiat, nòn ſatis virium per ſe habet abſtinentia ab eſcis : ſed oportet & reliquam adeſſe inſtituendæ vitæ diſciplinam,in ſermonibus,in genere conuerſandi , in familiari congreſſu cum his qui vſui eſſe poſſunt,ita vt hæc affectatio diſciplinæ quæ fit per abſtinentiam à cibis , tranſeat in ſpiritualem mentis exercitationem. Eſt functio hæc ſanequam peculiaris ſtudioſo homini multa mente complecti:& qui ſtrenuam nauat operam indagandæ veritati, rariùs deſcendit ad prouidentiam carnis . Vt is primùm quæ neceſſaria ſunt corpori citra negotium vllum & vt de ſe vltro offerunt,ſubminiſtrauit:toto nixu reſiliit ab occupatione rerum inutilium & ad præſtitutum initiò ſibi genus vitæ recurrit . Occaſionẽ omnem per quam elatio carnis coaleſcit ac nutritur, ratio talis vite è medio tollit : adeò vt non deinceps caro tyrannidem exerceat aduerſus ſpiritum , neque eadem expleat iam opera naturæ ſuæ peculiaria,fornicationem,immundiciam,concitatum ac vitioſum affectũ, concupiſcentiam malam. Mortificantes igitur noſtra ipſorum membra quæ ſunt ſuper terram , pérque ſermones increpatorios ſupprimentes omnem animi turbulentam intemperiem & per eduliorum abſtinentiam ieiunemus ieiunium,hoſtiam planè acceptam ac beneplacentem Domino. Abſtinentia enim à cibis coërcet immoderatam ventris appetentiam & eorum quæ ſub ventre ſita ſunt . Qui tolerandis laboribus ſtrenuus eſt,in his ſe vtiliter exercebit,in exemplum ſibi proponens vitam Heliæ, Moyſi, Daniëlis,Ioannis & reliquorum id genus ſanctorum,quibus dignus non erat mundus, qui circuiërũt in melotis,in pellibus caprinis,egentes,anguſtiati,afflicti . Atqui non ſtatim in abſtinentia ciborum,vis tota animi qua ad perfectionem cõtendimus,per ſe ſufficiens,niſi ſe anima ſtabiliter conſtituat in omnimoda abſtinentia eorum quæ alũt malitiam . Quemadmodum enim homo duplex,nimirum anima conſtat & corpore:ita & cibi duplices quum ſint vtriuſque alendæ ſubſtantiæ accommodi,iidem quod alimentum

Sabbatorũ differẽtiæ quatuor.

mentum accipit, reddunt efficacius atque robuſtius ad obeundas actiones ſibi peculiariter congruentes. Quemadmodum enim in arte gymnaſtica, cibi athletici qui pro cõgrua proportione exercitiorum adhibentur alendis corporibus, quantò inualeſcunt vi nutrimentorum, tantò excitant ac promouent corpus ad præſtantius robur temperaturámque vegetiorem. Proinde non mediocris acceſsio virium inditur corpori, per hoc quod ad ſuffulciendam eius ſubſtantiã congruenti cibo refouetur. Conſimilis ratio obſeruatur & in exercitatione ad excolendam pietatem. Dogmata enim fidei, ſermones item ad mores rectè formandos continenter oblati animæ, eámque ſenſim & quotidianis incrementis adaugentes, robuſtiorem reddunt & ſubeũdis laboribus magis idoneam efficiunt, ad apprehendendam præſtantiorem & perfectiorem quæ in fidei dogmatibus repoſita eſt, doctrinam. Nobis igitur magnopere defugiendum eſt ieiunium hypocriticum, hoc eſt, ſimulatitium quod & Dominus iuſto ſuo iudicio prędicatur odio proſequi, de quo & Propheta contemptim & per execrationem ait: Non interficiet Dominus animam iuſtam fame. Non enim hìc loquitur de fame corporis. (vtique enim dixiſſet de corporibus iuſtorum) ſed de inedia animarum. Non enim fame interficiet animas iuſtorum, quanquam Paulus quidem inter afflictiones quibus ſe gloriatur, enumerat & hoc: In ieiuniis ſæpe. Et illud, In fame & ſiti. Famem prętereà apprecatur iuſtis. Atqui pręſtiterit ſingula hęc quę de inopia dicuntur, interpretari iuxta ſublimiorem ſenſum. Tale eſt & hoc: Non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens* panes. Meminimus enim Heliæ panem à Sidonide petentis. Quin & ſemen Iacob iuſti conceſsit in Aegyptum, quæſiturum panes. Quòd ſi vitauerimus humilem intelligentiam, eadem opera diſſoluetur abſurditas quæ in contradictione apparet. Iſtiuſmodi igitur ieiunia ieiunabant Iudæi fame enecantes interiorem ſuum hominem, quòd ipſos præoccupaſſet comminatio illa quæ dicit: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & inducam ſuper terram hanc, famem: non famem panis, neque ſitim aquæ: ſed famem audiendi verba Domini. Eiuſmodi igitur ieiunia ſe odiſſe proteſtatur Dominus. Et hi quidem mentem ſuam quum ad maciem tabémque perducant penuria ſalutiferæ ac viuificantis doctrinæ, alij è diuerſo præter omnem modum ſtudent opimando corpori, vtque ſecundũ exteriorẽ hominem euadant carnulenti, indulgent ſaginæ. Etenim* quemadmodũ momẽtum ſtateræ quando grauitate oneris deorſum vergit, pars altera ei obuerſa propendet & attollitur. Contingit enim iſtis carnulentis mentem quodammodo reddi infirmiorem. Ex contrario, qui intellectu præditi ſunt incolumi & firmo, plerumque carnem obtinent gracilentiorem minúſque obeſam. Siquidem hoc eſt quod ait Apoſtolus, quia quan-

Cõfirmat ſimili.

*ἄρτους.

*λόγων.

*βεβαίως ἀπὸ ſimili petita.

2. Cor. 4. d

to homo exterior corrumpitur, tantò interior renouatur. Et illud, Quando infirmor, tũc potens ſum. Ex copioſo enim & opimiore alimento* fuliginoſæ quedã exhalationes, denſæ nubis inſtar egeruntur quæ intercipiunt illuſtrationẽ cœleſtis doctrinæ natã inſeri mẽtibus noſtris infuſione Spiritus ſancti, Ob hoc Moſes vt mente Deũ cõtemplaretur conſcenſo monte, diebus quadraginta perſeuerauit cibo potúque impaſtus ac ieiunus, ſecum ita conſtituens, vt princeps animæ ſuæ facultas, mens perſiſteret ſeiuncta ab omni turbulenta intemperie. Nec ſecus Helias Deum quæſiturus pari temporis intercapedine, neglectim trãſmiſit alimenta, nequa mentem obumbraret caligo epularum. Sed enim ipſe Dominus abiit ab his diuerſus. A reſurrectione enim ex mortuis inque cœlos rediturus guſtauit cibum, fidem vt faceret ſe naturam reſumpſiſſe excitati corporis: condeſcenſione autem ſe attemperans hominibus, ieiunabat, per hoc declarans neceſſariam eſſe ieiunij exercitationem ei qui ſe exuturus eſſet ad fortiter ſuſtinendos agones tentationum. Corporis enim maceratio eſt veluti quædam exercitatio ad reportandam ex hoſte victoriam. Non eſt alioqui ſic* vtendum carne, vt per alimenti penuriam, natiuum eius tenorem ac robur eneru es, neque mens ſic opprimenda immodico labore, vt nihil poſsit conficere iuſti operis aut eorum quæ concomitantur. Iam quando iuſsi ſumus ne ſpõſo preſente obſeruemus ieiunium, ieiunium inquam quod à ſermone pendet, quemadmodũ illi qui nutriebantur pane è cœlis deſcendente & faſtidienter auerſabantur cibum carnis Domini quæ author erat vitæ. Tale ieiunium ſe odiſſe profitetur Dominus. Inter ea quoque quæ odio proſequitur Dominus, vnum hoc eſt ſegne & iners ocium nimirũ ceſſatio ab his quæ nos ex officio attinet facere. Proinde ocium eiuſmodi in ſpeciem videtur cõſequi ex celebratione feſti omnis, quòd ab operibus feriatio annexa ſit feſtis diebus. Nam, Omne opus ſeruile non facietis. Quódque iſti vacantes inerti ocio ab his quæ præſentem concernũt vitam diebus feſtis, nihil interim nõn perficiebant abſurdę improbitatis, meritò prædicabantur vacare odibili ocio. Quomodo enim nõ odio proſequendum ocium, quod formica & api peiorem efficit hominem qui vtique initio ſuæ conditionis poſitus in paradiſo eſt, vt operaretur & cuſtodiret eum? Primum igitur & maximè proprium humanæ conditioni ſtudium eſt, vt operetur, ita vt iners ociũ ſit propemodum præter hominis naturã, id quod aſſerit ſe Dominus odiſſe. Cęterum quònam genere ocij nos feriari vult? Nimirum, vt ne operemur cibum qui perit, ne ad vllam vanitatem ſuſtollamus oculos, ne inanes fabellas & rumuſculos excipiamus auribus, manus vt excutiamus ab omni munere, ne veloces habeamus pedes ad effundẽdum ſanguinem. Vtque vno ſermone concludam, ne omnem curã expleamus

*ἀιθαλώδεις ἀναθυμιάσεις.

*Ad eã ſcilicet exercitationem ſpiritualem.

Ocium odibile.

mus in deſideriis iſtius corporis. *Non amplius remittam peccata veſtra.* Defeſsi eſt hæc vox* aduerſus eos qui tot cumulati beneficiis cõtinenter recurrunt ad priſtinam malitiã: Non amplius dimittam. Ad complexum pœnitẽtiæ vos crebrò inuitaui. Viſi eſtis obtẽperare, ſubinde ad priſtinam recurriſtis improbitatem. Spe igitur abiecta propter impœnitens cor veſtrum, non iam remittam vobis debitam condemnationem. Non enim qui dxit, peccaui: mox ſi relapſus in eodem peccato perdurat, talis verè confitetur: ſed qui depræhenſo peccato ſuo iuxta pſalmi adhortationem, etiam illud odio infensè perſequitur. Quid enim emolumenti adfert ægroto cura medici, quãdo is qui aduerſa valetudine conflictatur, ſuæ vitæ exitialia conquirit? Sic ex culpis condonatis nihil accedit vtilitatis ei qui ad iniquitates & offendicula redit, ex remiſsis intemperantiæ flagitiis nihil lucri in eum reſilit qui adhuc in iiſdem verſatur laſciuiæ vitiis. Quo igitur pacto anima à peccatis abſoluitur? Quum in ipſa virtus inualuerit, ſuiſque ſermonibus eam integrè & ſolidè confirmarit ac traduxerit ad affectum oppoſitum malitiæ: ita vt oblata ei occaſione aliena extorquẽdi, vltro ſe animus concitet ad obtinendum ſui ęqualis honorem, tametſi facilè ſit illi iniuriam irrogare proximo, etiamſi nullius teſtimonio illata iniuria probari poſsit, vitat tamen peccatum tanquam maximum malum, huic ſic affecto in ſe, per virtutis habitudinem poſsibile eſt condonari priùs admiſſas iniquitates. Sanè aſſuefactione talium operũ, & acceptis in anima habitu & ſtabili perſeuerãtia, à ſe propellit omnem petulantiſsimam libidinem. Temperantem verò ſiue caſtum eum dicimus non in quo per ſenium aut morbum alio quopiam caſu emarcuerunt appetitus intemperãtis laſciuiæ. Tali enim ineſt quidem nequitia ipſa, licet actio præpediatur per organorum infirmitatẽ. Quare temperantia ea demum vera eſt ſi facultas cognitionis vi pręedita in anima altius ſuas impreſsit radices, aboleus quæ priùs inerant, veſtigia obſcœnarum motionum. Ad hunc modum quiſquis ſibi medelã adhibuerit, reſumendo virtutis habitudinem prorſus contrariam vitæ priùs ad peccata propendenti, huic conferetur perquàm vtilis veniæ gratia. Præſens verò ſententia interminatur à Deo repudiandos ex toto qui quidem in varia flagitia ſubinde prolapſi per clemẽtiam illos velut manu deducentem ſe aliquando erexerunt, dein ad extremum multiformi infirmitate deuicti relapſi ſunt. Præſenti loco illud: οὐκ ἔτι. Non iam, tacitam ſignificationem nobis exhibet aliquantò priùs ſæpenumero condonatæ illis indulgentiæ ob conſimilia flagitia. Supra enim humanas vires eſt, vt quis ſe totum dedat vitæ ſecundum virtutem inſtituẽdæ, citra remiſsionem peccatorum à Deo profluentem. Quare ſapienter diſpenſat ac moderatur eum qui ſolerter diſcuſſam vitam in peccatis exactã reſarcire eam inſtituit, dein idem

Quiddam hic deſidero.

pollicetur ſeſe recepturum ad ſaniorem viuendi formulam, vult quidem à fine ſententiam ſtatuere de priùs commiſsis, exordium autem ſumere à commiſsis peccatis, quaſi per pœnitentiam non reuiuiſcant. Porrò eum qui hæc continenter pollicetur & idem iugiter in eadem reſilit, velut ſpe abiecta deploratum à ſua prorſus ſecludit clementia:

Quum extenderitis manus, auertam oculos meos à vobis. Qui ſpecie tenus & ſimulatè orant, manus quidem expandunt, non item attẽdunt Dei oculos ad eorum orationem intentos ac reſpectantes. Ex contrario autem hunc corporis geſtum & habitũ orandi fuiſſe ſanctis familiarẽ didicimus, dicẽte Dauid: Epandi ad te manus meas. Et, Eleuatio manuũ mearum, ſacrificium veſpertinum. Pugnam cõſerente cum hoſtibus Iſraële Moſes ad ſolis vſque occubitũ manus retinebat exporrectas.

1.Tim.2. Huc facit ſententia Apoſtoli dicentis: Volo ergo viros orare in omni loco, leuantes puras manus. Fortè autem præſens ſententia quiddam innuit altioris ſenſus. Nam qui eximia quædam cœleſtia ac ſublimia operatur, actiuam & efficacẽ vim retinet necnon in ſublime erectam, atque ob id dicitur in ſublime manus tollere: qui autẽ abiecta ac terrena & quæ corruptelæ ſubiacent, efficit, hic manus propendentes habet & deiectas. Quinetiam nos hoc admonet hiſtoria Moſaica, quia qui in via Dei promouent, non ſemper ſuas exæquant actiones: ſed aliquando quidem melius viuunt, nonnunquã per imbecillitatẽ contingit eos elangueſcere & exolui infirmiúſque operari pro humana conditione. Quæ tum fiebant, figuræ erant futuri ſtatus. Moſe enim exporrigente manus, inualeſcebat viribus Iſraël: cõtrà, eodem manus

עמלק *Populus lambens, vel percutiens.*

demittẽte, præualebat Amalec: Hoc eſt, noſtra hæc operatoria & actiua facultas ſiquando fatiſcet ac proſternetur, aduerſum nos præualẽt aduerſariæ poteſtates. E diuerſo, quũ manus fuerit in ſublimè expaſſa per diſcretam operum diſtictionem, tunc mentis noſtræ perſpicacitas acriores reſumit vires, id quod Iſraël dicitur. Proinde obſerua hîc non eſſe dictum, quum eleuaueritis manus veſtras: ſed quum extenderitis. Siquidem eleuat, qui cœleſtia quęrit: extendit autem & qui indigus eſt corporalis ſubſidij. Quum igitur extenſio manuum identidem fiat ab ipſis infantibus per affectũ erga nutrices aut matres, hiſce verbis declarat vim affectiuã eorum qui preces effundebant. Non dixit, Quum extenderitis ad me, ſed abſolutè ait: Quando extenderitis manus veſtras, auertam oculos meos, ſubnectit cauſam: Quia manus veſtræ ſanguine plenæ ſunt. *Et ſi multiplicaueritis orationem, non exaudiam.* Qui in hac quidem vita nihil conficiunt operis quod virtutis nomine dignum ſit, ſola autem prolixitudine orationis exiſtimant ſe iuſtos, verba hæc attentis auribus audiant. Non enim vtcunque effuſæ preces adiumento ſunt: ſed ſi cum ſeria & alacri affectione depromantur. Quandoquidem Phariſæus ille deprecationes in ſpeciem

ciem multiplicabat. Sed quid ait ſcriptura? Stans autem Phariſæus hæc apud ſe orabat, non item apud Deum. Ad ſui enim exiſtimationem redierat: ſiquidem in peccato ſuperbiæ verſabatur. Ob hoc & Saluator ait: Orantes autem nolite multum loqui ſicut Ethnici faciunt. Putant enim quia in multiloquio ſuo exaudiantur. Nolite ergo aſsimilari eis. Et illud: Ex multiloquio nõ effugiet quis peccatũ. Oportet igitur qnærere regnum Dei & iuſtitiam: quæ autẽ corporalia ſunt & terrena, non tantopere efflagitanda veniunt, quũ dicat Pſalmus: Vnam petij à Domino, hanc requiram: vt inhabitem in domo Domini. *Manus veſtræ ſanguine plenæ ſunt.* Planè hæc cauſa eſt quare Deus oculos ſuos deflexit ab iſtis, quũ alioqui manus ſuas extenderint, quòd ſigna depromendæ ſupplicationi accommoda verterint in occaſionem exaſperandæ iræ Dei, veluti ſi quiſpiam filium alicuius vnicè dilectum neci tradiderit, íſq; manus filij ſanguine eatenus cruentatas ſupplex exporrigat ad patrem vehementer illi infenſum, dexteram amicitiæ indicem efflagitans, vtque apud ipſum veniꝗ locum inueniat. An non reſponderemus filij ſanguinem in manu * filii cidæ ad iram tantò acriùs exacerbare patrem tali iniuria affectum? Equidem Iudæorum preces ſic ſe habent, ad quas quum manus extenderint, Deo & Patri memoriam renouant piaculi in vnigenitum filium admiſſi, pérque ſingulas extenſiones, manus ſuas oſtentant ſanguine Chriſti plenas. Hi enim tantiſper dum in pertinaci excæcatione perſiſtunt, hæredes ſunt paternæ occidionis. Dixit enim ille populus: Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. *Lauamini, mundi eſtote.* Quod ad hanc ſententiam attinet, ſenſus ſcripturæ videtur nõnihil in ſe complecti contrarietatis ac propemodũ Deum coarguere vaniloquij. Dixit enim, Nõ ampliùs dimittam peccata veſtra. Adiecit & illud: Si multiplicaueritis deprecationem, non exaudiam vos. Nũc quaſi ſanabiles ſint, ait: Lauamini, mundi eſtote. In ſuperioribus equidem verbis demonſtratur impoſsibile eſſe ad ſalutem prouehi his qui volunt ſecundum legem viuere: in his autem, alia longè via præmonſtratur ad promerendam ſalutem. Et illa quidem ſuperior ſcriptura reprobat ſenſibilem eam conuerſationem quam obſeruant iuxta præſcriptum legis Moſaycæ: è diuerſo hæc inſtantis euangelicꝗ vitꝗ præmonſtrat exordia. *Si obtuleritis ſimilaginem, vanum: incenſum, abominatio: adipem agnorum & ſanguinem taurorum nolo.* Quid igitur reliquũ ſit, vt faciamus? Quid oblaturi ſimus? An fortè eò hoc dicitur, quòd deinceps repudiet illam multiformem culturam concretiori materiꝗ affixam, vt tranſcẽdamus ad feſtos dies quorum obſeruatione latriam exhibeamus? *Neomenias veſtras & ſabbata & diem magnum non fero.* An non ieiunabimus? Sed ieiunia veſtra odit anima mea. Reliquũ ne ſit, vt vel Iudaico ritu ſupplicemus Deo, precéſque iuxta legem effun-

Matth. 6.

Cur non exauditi Iudæi.

Confirmat ſimili.

*πατροκτόνος. [*πατριδοφόνος]

damus? *Sed & ſi multiplicaueritis orationem, non exaudiam vos: & ſi extenderitis manus.* Non ipſam auerſor ſupplicationem, ſed ob effuſum ſanguinem incandeſco & exaſperor ira. Quid igitur nobis faciẽdum relinquis? Quo tandem pacto te nobis repropitiabimus? Qua quæſo ratione iniuſtã ſanguinis fuſionem abſtergemus? *Lauamini, mundi eſtote.* Certè (hi dixerint) commeminimus quid de lauachro dixerit Moſes, nẽpe hoc: Qui tetigerit quidpiam eorũ quæ immunda ſunt, ſimulátque intellexerit, Lauabit veſtimenta & lauabitur corpus aqua & mundus erit. Atqui non dixit: Lauamini ob vnam quamque immundiciã, ſed lauamini. Vnum enim baptiſma, vna expiatio. Illic, lauabit veſtimenta & lauabitur corpus aqua: hîc, Auferte malitias, non qualemcunque eluuiem: ab animabus, non à veſtimentis. Deinceps ne curioſiùs ſatagas pro oblatione Thuris, Galbani, Onychos & Stactes. Non iam requirito vitulam exactè rufeſcentem, ſic vt nihil vllius alterius
ἃς τρεῖς. in ſe permiſti coloris habeat, quas vix tres tulit vniuerſum legalis culturæ tempus. Ne ieiunetis Iudaico ritu. Ne te implices per feſtorum dierum ferias, inerti ocio. Vnius tantum rei & quidem compendiariæ curam habeto, cuius authoritas penes vos eſt. Quid tandem eſt hoc?

Diſcite bonum facere. Præcepto huic nunc omnino non obtemperatis, nimirum eius rudes & imperiti. Sanè id bonum, quum ſit doctrice diſciplina comparabile: lex autem non dilucidè illud docuit, eius enim cognitio excluſa eſt ab ea quippe quæ documenta non vſquequaque bona dedit: quare omnino neceſſe fuit confugere ad domicilium euangelicæ diſciplinę. Aduertas velim compendiariam rationem diſpenſationis verbi per euidentem & expreſſam ſimilitudinem.
*ὑπόδειγμα. Sit vnus quiſpiam ex eorum claſſe qui ad oſtentandam magnificentiam, ſuas opes profundunt & affluunt diuitiis, qui ad ſuam viuendi cõſuetudinem obtineat multiformes ac diſtinctas ſpecies epularum appoſitè inſtructas. Quod autem ad cætera attinet, ſit is implacidus ac miſerè afficiatur: ad vnum illud & ſolum ſe habeat ſatis cõmodè.
ἀβολήτων. forſan ἀποβλήτων. Ad hæc, ab vnoquoque ei occurrentium reiectus, eò neceſsitatis adigat famulos, vt ad illud perueniant quod arcanis quidem deſideriis & ſecundum naturam expetebatur. Ad eundum modum nunc denique omnibus repudiatis legalibus neceſſariè excipitur inſtitutio euangelicæ legis. *Lauamini.* Ecquid hinc lucri? vt mundi ſitis. In quem quæſo vſum iſthæc mundicia? Vt Deum videatis. Satíſne fuerit me à prioribus flagitiis eſſe ablutum & accepta eorum condonatione, inerti otio deterere vitam? Eſtne opus vlla alia re? *Auferte malitias ab animabus veſtris coram oculis meis.* Expurgatio quæ per lauachrũ fit, vtique dependet à Domini erga nos benignitate: nequitiæ autem ſubmotio à nobis ipſis requirit accuratam operum exercitationem. Etenim ne ſpem totam collocantes in ſola quæ ex regenerationis lauachro

uachro profluit, gratia, inefficaces & ab obſeruatione mandatorum vacui deſideamus: Eam ob cauſam connectit omnem moderandæ vitæ collationem, dicens: Auferte malitias à cordibus veſtris. Ac ſi dicat: Ab radice malitioſas cogitationes reuellite à mente veſtra, vt ne vllum ſermonem, non item quiduis operis progerminet eorum quæ vitioſa ſunt & improba. *A conſpectu oculorum meorum.* Quandoquidem multa occurrunt eorum quæ ab externis & à fide alienis exercentur ſtudio vitæ ſecundum virtutem inſtituendæ, ceu ſunt, Abſtinentia à concubitis & epularum voluptate, conſtans morum ſtabilitas & tranquillitas vitæ minimè turbulenta, non ſatis fuit dicere: Auferte malitias, ſed attexuit illud: A conſpectu oculorum meorũ. quaſi nulla poſsit actio decenter perfici, niſi exerceatur cum pietate erga Chriſtum. Aut ex quo Pater videt in abſconſo, adiecit hoc: A conſpectu oculorum meorum, à locis vtique quæ & Deus videt, vt ne illi adimamus ſolum ab actionibus ſuam prouidentiam, ſed ne quidem à mutuis confabulationibus. De Deo planè conceptio hæc conſeruatur incolumis per perfectam charitatem, eo quòd charitas non cogitat malum, iuxta Paulum: *Diſcite bonum facere.* Moralis enim ſermo haudquaquã innoteſcit omnibus, nec ſuapte natura eſt vniuerſis expoſitus, etiã ſi præduce doctrina eum aſſequi poſsis, vt quę bona ſunt, efficias. Ait enim ſcriptura: Iuſtè quod iuſtũ eſt, perſequéris. Hoc eſt, Cum ſermonibus qui de iuſtitia ſunt, iuſtam perficies actionem. Licuerit enim quiddam operis moliri quod ad artem pertineat medicam, nec id tamen ad canonem medicæ diſciplinæ. Ratione conſimili liceat quiddam quod iuſtum ſit, aggredi, nec alioqui iuſtè. Verbi gratia, Ipſe herbarum vſus medicum quidem concernit. Exigit item ratio, vt iuxta præſcriptum medicinæ nouerit perſpectè quàm ſit efficax vis herbæ, propriam quoque morbi naturam, quo tempore adhibenda ſit medela, quo item modo ac menſura, ea vtendum ſit. Quod autem attinet ad ſcientiam, differt ab eo quod fortuito cõtingit caſu. Nam qui iuxta canonem medicæ artis operatur, eadem ſemper efficiet, quia præducem rationem ſequitur: qui autem temere, non is ſemper & conſentaneè aſſequetur quæ proſint, ſed quę vel hodie ſalutifera ſunt vnicuipiam, interdum ad perniciem & corruptelam eundem perducunt. Ad eundem modum rei laudabilis ac bonæ tractatio ſecundum tenorem ſcientiæ effecta, æquabiliter redditur peræquè ac ſi ipſa artis ratio inhabitans vnicuique eorum quæ fiunt adſiſtat. Declarat & aliis locis ſcriptura, quàm ſit neceſſaria & vtilis diſciplina rerum agendarum, dum dixit: Omnis qui nõn didicit iuſtitiam, nec veritatem vnquam perficiet ſuper terram. Dauid proinde timorem Dei collocat inter ea quæ præduce doctrina parari ſolent, dum dicit: Venite filij, audite me, Timorem Domini docebo vos. *Exquirite iudicium.*

Chriſti videlicet,ſecundum quod de nobis fert ſententiam, ſingulis quibuſque noſtrûm pro meritorum qualitate rependens mercedem: quod quidem niſi obſeruemus, niſi præ oculis habeamus: ne poſsimus quidem perſiſtere in vllo opere bono. Attenta enim cogitatio arcanorum nobíſque formidabilium quæ in tremendo iudicio ſe offerent,pedagogus eſt ad exercendam pietatem: aut quia nihil non examinatum & ad perpẽdiculum iudicij libratum erit, nullo eorum quæ geſsimus,indicta cauſa & vt aliàs ferè contingit, relicta, dicente ſcriptura: Innouabit enim omnia.Et,Cogitationes iuſtorum,iudicia. Itaque oportet tanquam iudicem ſibi præſtituere rationem quæ ſupremam regionem, nempè mentem noſtram velut ſortitò conſcendens ſingula quæque diiudicet & exploret quæ ecceptanda ſint,quę ve minùs & mutua rerum facta collatione & peracri animi arbitrio vnà cum exacta diſcretione mandet effectui. Hoc enim eſt quod dicit Paulus: Si enim nos ipſos iudicaremus, non vtique iudicaremur. *Liberate iniuria oppreſſum.* Quum duplex ſit in proximos iniuria (Aut enim iniuria afficiuntur quoad corporalia attinet, puta in pecuniis & reliquis id genus externis.Aut certè iniuria infligitur animæ) citra vllam diſtinctionem iubemur eripere iniuria oppreſſum. Sciendum alioqui, quia plenius ſtudium his liberandis adhibere debemus qui letaliter læduntur & tyrannide diaboli opprimuntur, omni inſuper conatu eximere captiuitati quos detinet captiuos diabolus, eorúmque mentes & animi conceptus dirigere ad obedientiam Chriſti. Proinde tentandum eſt, vt & ab iniuriis in corpora proximorum inuectis noſtra opera ſubducantur qui inferiores nobis ſunt, ſiquando per rapinã inciderint in manus violentorum & ab eis tanquam vi torrentis miſerè tractentur. An non quæſo,ſufficientes nos qui inter tot perplexas & graues moleſtias laborantibus, ad tolerantiam verba ſaltem conſolatoria adornemus,à nulla quidem re temperantes eorum quæ penes nos ſunt, vt ne de ſpe decidamus eorum quæ intendimus aſſequi? Per mutuam igitur fratrum dilectionem condoleſcamus alienæ calamitati: *Iudicate pupillo.* Nimirum quòd tenella hæc ætas facilè contemptui pateat,nec admodum procliue ſit orphanis ad iudicium prouocare in ſe iniurios.Iudicium igitur pronuntiate ſecundum pupillos,qui tuendæ cauſæ ſuę patronis deſtituti ſunt,quòd ſibiipſis deſit per ætatem, vos ipſi ſupplete, ſic vt cum beato Iob gloriemini: Ego eram* pater impotentium. Haud equidem ſcio,an conueniat ſenſum iſtius ſententiolę ſpiritualiùs ediſſerere,quando & eorum qui in Chriſtum crediderunt,quíque conuerſationem complexi ſunt iuxta tenorem euangelicæ prædicationis, pater dicitur Deus. Si quis enim per præuaricationẽ legis* ſe ſubduxerit à Deo,hic quodammodo ipſius prouidentia orbatus eſt,iuſta quidẽ iudicio & certa ſcientia. Hic

* πατὴρ ἀδυνάτων.

* Legem intelligit euangelicam.

vt ad priſtinam cum Deo familiaritatem inſtauretur, haud ſegnē det operam, non equidem citra iudicij æquitatem ſibi indulgens, non itē aduerſum ſe inclementi ſeueritate vſus. Cæterùm tali æquum iudicium pronuntiate, nempe vtilem & accommodum pœnitentiæ tenorem ſuggerentes. Iam quando omnis qui facit peccatum, ex diabolo natus eſt: ſi quis pro libertate arbitrij ſe ab illa affinitate maligni patris vltroneus ſubmouerit, ſéque adiunxerit doctrinæ ad pietatem promouenti, ita vt in Chriſto Ieſu regeneretur per Euangeliū, quàm fœliciter eſt hic orbatus ſuo patre? Talis promeretur competente cura perfrui his quæ à diſpenſatoribus eccleſiæ in communem vſum depromuntur. Nam quòd quædam orbitas ſit vtilis admodum, perſpicuè docet Pſalmus, dum votis apprecatur filiis Iudæ* ſterilitatem orbitatis quæ à maligno proficiſcitur. Hunc enim ſenſum rationi cō ſentaneum continere videtur ſcriptura, dum dicit: Fiant filij eius orphani, vt ne habeant malignum ſceleratæ vitę doctorem, nempe morbum impotentis auaritiæ, denique excepturi opprobria furis & proditoris. *Et iuſtificate viduam.* Hæc etiamnum perſona in multis eorum quæ ad vitam hanc exiguntur, propter ſexus infirmitatem detrimenta accipit. Patet enim & expoſita eſt cuiuis illam volenti inceſſere iniuriis, quare opus omnino eſt, vt ſint qui exporrecta auxiliari manu iubeant ei reſtitui ius debitum, ídque maxime ſi prorſus vidua fuerit deſtituta omni humano patrocinio. Spem verò ſuam omnem in Deū coniiciens aſsiduè perſeueret in deprecationibus, vt ab omni contagione peccati in puritate cordis degat per ſanctam exercitationem. Iam quando deus in pleriſque locis ſcripturæ de hominis anima, tanquam ſponſa ſua ediſſerit, ſi quidem vidua fuerit & à Chriſto defecerit per idololatriam, ſpirituali fornicatione conſtuprata, ſpoliata autem affinitate quam cum ſponſo verbo contraxerat, hanc oportet iuſtificari per pœnitentiam iuſto iudicio caſtigatam. Si quando * Iſraël ſecundum carnem, ecclesia vidua eſt liberata à ſeruili legis iugo, ita vt non iam nuncupetur adultera viro alteri copulata, nempe Chriſto accommodanti eam ſibi ad ſalutem, & hanc oportet nos profiteri eſſe iuſtificatam quę per Chriſti euangelium condiſcit opera iuſtitiæ. *Et venite, & diſceptemus, dicit dominus. Et ſi fuerint peccata veſtra quaſi phœniceum, tanquam niuem dealbabo: ſi verò fuerint tanquam coccinum, quaſi lanam dealbabo.* Multis adeò ſcripturæ locis, tales nobis ſe offerunt dicendi formulæ, quaſi Deus ſe demittat ad hominum iudicium. Tale enim eſt illud: Ipſe dominus veniet ad iudicium cum ſenioribus populi ſui & cum principibus ſuis. Illud item in Michæa ſic habet: Audite, quæſo, ſermonem Domini. Dominus dixit: Exurge iudicare iuxta montes, quia iudicium Domino aduerſus populum ſuum, & cum populo ſuo diſceptabit. Popule meus quid feci tibi? Aut qua in

Margin notes: * *Iudæ proditoris Domini.* Pſal. 107 — * *Hic quiddam deſit. forſan abrogatus eſt.* — Mich. 6. a

re contriſtaui te? Aut in quo moleſtus fui tibi? Reſponde mihi. Siquidem decet Dei iudicium nihil habere confine tyrãnidi: ſed iudicum more qui inter homines familiarem ineunt communionem: qua fit, vt locum exhibeant ſui purgandi his qui ad cauſam dicendam ſiſtuntur iudicio, vt vidẽs vnus aliquis ſententiam in reum dilucidè pronuntiatam, aſſentiatur incontrouerſis Dei iudiciis & inflictam pœnam comprobet, aſtipulans inquam iudiciis iuxta omnem iuſtitiæ formulam ſibi productis, vt denique contempletur eorum quæ ſibi cõdonata ſunt, remiſsionem erga ſe factam ſermone & ordine. Atqui ſcriptura repręſentat hæc per proſopopeïan, nõ quòd aduerſus vnũquenque noſtrûm interrogationes producendæ ſint, & reſponſiones futuri iudicis inducendæ aduerſus eum qui iudicium ſubiturus eſt: ſed vt anxiam ſolicitudinem nobis ingerat, ne inerti otio deſidentes negligamus nos expurgare. Veriſimile enim, quia indicibili quadam virtute, momento temporis omnes quas in hac geſsimus vita, actiones veluti in tabula quapiam, in memoratiua animæ noſtræ potentia impreſſæ pateſcent. Sícque illud audiemus: Circundederunt eos nũc praua ipſorum conſilia. Et, Coram facie mea poſita ſunt. Porrò in Daniele libri allati quid aliud indicant, quàm quòd Dominus in hominum memoratiua virtute excitaturus eſt formas eorum quę geſsit, vt ſuorum quiſque meminerit factorum, vt ipſi cernamus quorum cauſa plectamur? Poſt lotionem verò & expurgatam eluuiem peccatorum, poſt ablationem nequitiæ ab anima à conſpectu oculorum Dei & interquietionem à malitiis, poſt aſſumptam ſcientiam bonorum operum, & exquiſitum iudicium, poſt liberatũ vi oppreſſum & iudicium orphano exhibitum atque iuſtificatam viduam: tũc demum ad diſceptandum & argumentis reuincendum vocatur is cui promittitur, quòd ſit velut nix aut ſicut lana dealbandus. Nec vſque adeò per ſe ſufficiens eſt ipſum regenerationis lauachrum, vt lotum promoueat ad alborem niuis aut lanæ: ſed & opera requiruntur, nec perfunctoria aut qualicunque diligentia eſt opus ad hoc vt lauachrum quidem ſit effectiuum puritatis & expurgationis à ſordibus: ſed & ſententia iudicialis ſecundum orphanum requiritur & iuſtificatio viduæ quod vtrunque conciliat albedinem niui ac lanæ nihilo diſparem. Poteſt enim quod punicei eſt coloris, purum quidem eſſe, ſic tamen vt non ex æquo reſpondeat cãdori. Ex quo enim phœniceus color dilutioris eſt ruboris: coccineus autem altius inſerit & ad ſatietatem vſque, ruborem ſuum. Illud quidem refertur ad niuem: hoc autem cenſetur ſuam habere proportionem ad albam lanam. Rubro quidem colori peccata noſtra conferuntur, quòd ſint φοινικαὶ., id eſt, elephantici morbi, aut lepræ animarum. Et quemadmodum in tincturis, quod repetitis vicibus ac multo cum labore

De eo ĩtelligit qui adultus baptìzátur.

φοινικαί.

labore intinctum eſt, tincturam excipit preſsiùs inhæreſcentem nec ita facilè euaneſcētem: contrà, quod ſuperficie tenus & vt occaſio tulit, coloribus infectum eſt, tincturam bibit facilè mobilem & reiectitiam. Ad eūdem ſe habet modum anima ſanie peccatorum ſuppurata & in habitudine conſtituta malitię. Iſta enim mali aſſuetudo vix ac multo negotio elui poteſt, & quodammodo inuſtam impreſsit animę maculam contagione peccatorum cōtractam. Ad minus autem ac veluti in ſuperficie magis conſpicuum verſatur malum, quòd dilutiùs coloratum eſt & ſorde peccati conſpurcatum, pro peccatorum proportione plus aut minus ſuperueniente colore. Qua tandem ratione inter alba, nix lanáque ad hanc exprimendam ſimilitudinem aſſumptæ ſunt? Quòd lana ſuapte natura alba quum ſit, ſolerti tamen diligentia tractata, redditur quàm per ſe erat, albior. Sanè etiamnum humanæ vitę ratio per aſsiduā exercitationē perficiēs naturę ſubſidia, ad auctiorē ac multò cumulatiorē virtutē progredi poteſt & pertingere. Atqui nix quum ſuo ſubiecto ſit aqua aëre accedente inalbeſcit, quādo violenta aſpiratione ventorū liquidus humor qui in nubibus diffringitur per vehementem motum in ſpumam intumeſcit, refugiente autem aëre addenſatur & concreſcit, acceptáque ea cōcretione ſimul & grauitate, ſuopte naturali inſtinctu deorſum fertur. Ad eundē modū anima ſe habet. Simul vt propria exercitatione & ope ſubnixa Spiritus ſancti, præſidia naturæ beneficio ſibi indulta adauxit, digna efficitur gratia Dei in illius iuſto iudicio, quum dederit Deus ſuis ſanctis ſplendorē: *Et ſi volueritis & exaudieritis me, bona terræ comedetis: ſi autem nolueritis, neque exaudieritis me, gladius vos deuorabit.* Hoc maximè loco velut ob oculos exhibet libertatem arbitrij humanæ naturæ indultam. Superiùs enim poſitis ſententiis omnibus arbitramur accōmodari poſſe hanc verborum inductionē. Ait enim, Si à cultura ſeu ſeruitute quæ eſt ſecundum literam occidentem deſciueritis, ſi loti fueritis & mundi: reliquum fuerit, vt deinceps opere exhibeatis expoſitam vobis viuendi formulam, venietis ad iudicium in tanta & tanta bonorū exuberantia conſtituemini ac deliciis perfruemini vobis promiſsis. Nequaquā eritis in deuorationē punitiui & exitialis gladij. Et illis quidem deiectè & quæ exigua ſunt, audiētibus proponuntur dandæ terrenæ promiſsiones in obedientiæ mercedem: eis autem qui iuxta ſpiritualem ſenſum aures accommodant ſcripturæ conſiliis, terræ illius ſpiritualiter intellectæ bona repoſita dicuntur, quam vtique terram manſueti ſiue mites qui & hinc beati pronuntiantur, dicuntur hæreditate poſſeſſuri. Ratione cōſimili gladius eſt animatus & intellectualis, de quo dictum eſt, quia inebriatus eſt ſanguine vulneratorum, & in * cœlo carnes comedet. *Os enim domini loquutum eſt hæc.* Forſan ipſe ſpiritus ſanctus qui hæc fecit ſcripturæ tradi, nunc dictus eſt, Os Do-

** Libertas arbitrij aſtruitur.*

** ὀυρανῷ, forſan ζηλῷ, zelo.*

mini,quandoquidē aſtruitur proceſsiſſe ex ore Dei. Itaque ne tu con temptim exaudias haſce comminationes.Sermo enim Domini abundè nobis reddidit teſtimonium quia os illud quod hæc loquutū eſt, minimè nouit mentiri,neque fefellit vnquam. Quis autē vſque adeò abiectus & mente carneus, vt exiſtimet epulas illas à Deo bono ſepoſitas hominibus in compenſationem fœliciſsimæ illius iucūditatis eſſe fructus per corruptelam deciduos,quibus plerunque abutimur? Quin potius palàm eſt iuxta Euangelicam parabolam, quod in terrā bonam cecidit ſemen, ea terra eſt probum cor ac bonum audiens verbum illúdque continens & fructum adferens in patientia. Res planè digna promiſsione Dei, perfruitio illa eſt ſuauiſsimorum fructuum cordis:fructus autem cordis ipſa eſt iucundiſsima oblectatio quæ verſatur in contemplatione diuinæ pulchritudinis. Et hi quidē fructus ex ſatione excolūtur per ſpiritum ſanctum, demeſsi in vitam æternam, quorum manipulos qui colligit in exultatione ſe oblectat in Domino ab eodem accipiens ſuas petitiones. Atqui priùs oportet quidem,vt velis,& tunc exaudias,vt quod in noſtra ſitum eſt poteſtate,nullis viribus à nobis extorqueri queat.E diuerſo: *Si nolueritis, neque exaudieritis me.* Ex eo quòd noluerunt, conſequutum quia nec exaudierunt.Ad eundem modum beatitudo omnis & quæ in ſupplicio,quæúe inter moleſtias traducitur vita, vtrunque à noſtra pendet voluntate. *Quomodo facta eſt meretrix ciuitas fidelis Sion, plena iudicii? Iuſticia requieuit in ea, nunc autem homicidæ.* Admirabilis hæc addubitatio plus quàm pro illorum opinione & expectatione ſubindicat quod eis horrorem incuteret,quum ea de re dicit, quemadmodum fidelis ciuitas & plena iudicij in qua iuſtitia conquieuerat, eadē facta ſit meretrix & homicidarum domicilium. Quo enim pacto non permoleſtum ac triſti admiratione dignum, eam totam ciuitatem degeneraſſe à mūdicia quę in fide conſiſtit, ad immundiciam meretriciæ fornicationis? Quod vtique fit,cùm anima quæpiam à ſoliditate fidei præter aliorum opinionem, vario circūductu percellitur in infidelitatis for nicationem. Aliquādo quidem ob hæc coarguuntur videlicet quum generatio praua & adultera effecta iuſtitiam è cœlo deſpectantem in terras & in ea ciuitate conquieſcentē iuſtitiam,nēpe Chriſtū & Domi num noſtrum atroci morte peremerūt,& * manus extenderunt in eū, quod eſt admiratione dignum & eò maius reddit quòd nunquam aliàs auditum. Si quando aderat iuſtitia, tantò tunc exuberabat magis iniuſtitia.Et hęc faciebat ea gens nihil alioqui ignorans ſanos ſermones iudicij.Hoc enim indicat: Plena iudicij. Annotandum autem venit,quia iſtius mater fornicationis eſt infidelitas. Quis enim indubia fide ſibi perſuadens Deum vbique eſſe locorum, his etiamnum adeſſe quæ vſquam geruntur,vnicuique actioni proximè adſiſtere,intro-

Liberæ facultatis ſiue voluntatis aſſertio.

** Deſit manus.*

ſpicere

ſpicere conſilia cordium,is ne malignam cogitationẽ approbaret?Talis ne opus prauum ad finem vſq; promoueret?Sed nunquid tales nõ ſentiunt ſe à Deo inſpici, aut non futurum exiſtimant iudicem à ſe geſtorum? Ita toti proſiliunt & concitantur ad impias actiones.De eccleſia autem aliquãdo dicitur(quod abſit vt dicatur de hac noſtra)illud: Quomodo facta eſt meretrix, ciuitas fidelis Sion? Idque ob repudiatum fidei verbum cui ab exordio iuxta patrum traditionem ſponſalitio iure copulata eſt qui eam exhibuerunt vni viro virginem caſtã. Multa admittit & verſicoloria ſemina verbi eccleſia, ab iſtis ſubinducta qui puritatem ſacramentorum contaminant & dogmata impietatis diſſeminant ad extremam animarum perniciem & corruptelam. De tali eccleſia meritò dici poteſt hoc: Quomodo facta eſt meretrix, ciuitas fidelis Sion? Angeli enim ſancti quorum ſolerti curæ concredita eſt eccleſiarum præfectura, qui quæ ſunt, priſca referant, qui & proſpiciunt obſeruántque præſentia,multa cum admiratione aduerſum hos conſurgent pronuntiari illud:Quomodo facta eſt meretrix, ciuitas fidelis? Quippe quæ per eam fornicationem in vnum cœtum aggregauit homicidas. Homicidas non modò corporum: ſed & animarum qui dolo & impoſturis fraudulentis vitam ademerunt ſimplicioribus,perinde ac gladio ſermone quopiam ſapientia mundiali exacuentes quo per probabilem veriſimilitudinem exitialia vulnera inferunt animabus. Ad hæc cauſam reddit per quam effecta meretrix eſt quæ priùs fuerat fidelis: *Argentum veſtrum reprobum.* Hoc eſt, Sermo fidei veſtræ quaſi moneta adulterina, reprobus eſt nec retinet exactam & incolumem figuram regiæ imaginis. Quod enim ad hanc ſermonis obſcuritatem attinet, quare argentum nominet verbum fidei,ex aliis pleriſque locis demonſtratum eſt, maximè per hunc:Eloquia domini, eloquia caſta: argentum igne exminatum, probatum terræ,purgatum ſeptuplum. Arcanos igitur receſſus & cõclauia cordium veſtrorum ſolerti indagine perſcrutemini. Omnia mihi circunſpicite in retruſis & abditis apothecis, ne qua forſan drachma adulterina ſit, hoc eſt, necubi dogma ementitum ſit, quaſi à ſpiritu ſancto inſignitum propriis characteribus veritatis, quos per Prophetas & apoſtolos nobis gratuitò dilargitus eſt:ſed per viros inſidioſos qui ſuamet adinuentione clàm offendicula ponunt difficilia deprehẽſu, qui aſcititiam monetam circunferentem formam inimici theſauris regalibus ſuperinducentes corruperunt opes eximias, multíſque de ſua electione fidem dubiã iniecerunt: Pauci enim probi * trapezitæ. Rari admodum ſunt qui cuncta queant explorare, & bona quidem penes ſe nouerint retinere, ab omni autem ſpecie mala ſibi tẽperare.

Quid hodie dicturus fueras ô S. Baſili?

** Mẽſarii, monetarÿ.*

Caupones tui miſcent vinum aqua. Audite nudum quidem & exile verbum qui vinum venale proponitis. Ne dolo hanc vitietis creaturam.

Res enim eiuſmodi ludus non eſt: ſed malitia peracri digna reprehenſione. Atqui ſcriptura ipſa nos vrget ad ſpiritualem ſenſum. Eſt ſiquidem vinum lætificans cor hominis: hoc eſt, intellectum & præcipuam animæ facultatem, nimirum mentem exhilarant documenta ſcripturarum, per ſanctos apoſtolos & prophetas vinum id ſuggerente nobis ſpiritu ſancto ad percipiendam iucunditatem æternam, quæ quidem documenta plerique adulterant & cauponantur. Scripturam ipſam in aquam conuertunt, permiſcentes quæ ſuo ipſorum intellectu excogitarunt, in extremam perniciem auditorum. Dum enim ſtudio adnituntur, vt indulgendo eorũ voluptatibus, demereantut ipſorum gratiam, per blandiloquia & ſuaues ſermones aſſentãdo alunt illorum vitia in perditionem, per hæc eneruantes auſteritatem & vigorem ſcripturarum vitioſos vtiliter perſtringentem, ad auditorum ſubuerſionem enarrantes multimodam erga homines benignitatem planè ineruditam, condonationes item peccatorũ nullo diſcretionis ſale conditas & talia quædam ad captandã multorũ gratiam quibus maximopere effœminant animas ſtudio conſectantium voluptates:

Principes tui non obediunt. Nos propolę illi & caupones, nos principes qui quòd minimè paremus edicto legis, nec inconcuſſa fide nitimur: primi ipſi ſumus qui procuramus, vt ciuitates priùs fideles abiurata fide demutentur in fornicarias. Vt plurimum enim ſubiectus populus ſe ſolet conformare eorum moribus qui potentia præualent: ita vt quales aliquando fuerint qui præſtant viæ ducatum, talis vt ſit, neceſſe eſt qui in viam deducitur. Ciuitas igitur hæc quũ olim fidelis fuiſſet, principes autem poſteri, infideles, non obſecũdantes legi, denique ciuitas ſe eis aſsimilem reddidit. Fide enim à ſe exploſa per quã dicebatur fidelis, prolapſa eſt in publicam proſtitutionem. Ne efficiamur nos refractarij & inobedientes, vt ne perfidia dominetur noſtri. *Principes veſtri* non obediunt.* Nimirum Deo non obtemperant, ab ipſo deflectentes, nec in his quæ fieri iuſsit, permanent. Inter ea autem precepta erat illud, vt manus ſuas excuterent à muneribus: inſuper ne mutua conſenſione concurrerent furibus. Hi è diuerſo, ſtudio coaceruandæ pecuniæ fiebant participes furum, turpis lucri gratia. An non omnino hoſce*marſupicidas ſentiẽdum eſt eſſe fures? An potius quàm qui in balneis ſe loturos ſpoliant indumentis? Quinetiam fures cenſendi ſunt, quibus ductandi exercitus demandata eſt prouincia, aut certè ij qui aſſumpto principatu ciuitatum & gentium clanculùm quidem ſuppilant, quæ autem ad rempublicam attinent, extorquent vi. Quin & is qui putatur præſidere eccleſiæ, à talibus accipit munera, videlicet ad ſuam vnius oblectationem & vſum obtento interim prætextu honoris iſtius ſe contingentis, ratione præſidentiæ aut quòd inire rationem debeat cocreditæ ſibi diſpenſationis in vſus pauperum eccleſiæ,

Margin notes: *γνώμη. — *ὑμῶν. — *βαλαντιοτόμους. — *Quid ad hæc reſpondeat pars maxima præſidentium eccleſiæ Dei?*

is

is planè furti eſt particeps, quòd is qui iſtos ſuppilatores cōarguere
debuerat, admonere & ab ea iniquitate auocare: idem ſic facilè ma-
num ſupponit accipiendo muneri. Quin & eū prædicat beatum, quē
conueniebat odio proſequi, quantò hic maiora munera hoc genere
furti percipit. Proinde qui talem ſic commēdaret ſatellitio dignatus,
cum laude proſequēs, circa fores illi cohabitans, manúſque apprehen
dens quibus cuncta hæc priuata ac publica furto compilauit, iure ta-
lis ſocius furum nominatur. Sanè conuenit nos iſtas mundi totius di-
ſpares ſalebras proterere calcibus & de mūdo conceptas imaginatio-
nes nihili ducere, quum videamus fures rei alicuius exiguę exhibitos
tribunalibus plecti à magnis iſtis furibus. Et quidem domeſticos fa-
mulos ob qualiacunque furta odio proſequimur: iſtos autem ſuſpi-
cimus. Auerſamur quidem vernaculos quòd fures vtcunque ſint: illos
autem iudices quòd per furta euaſerint opulentiores, attoniti demi-
ramur. Quá nam alia cauſa coarguuntur hìc principes? *Diligentes mu-
nera.* Sanequàm dictum exactè eſt hoc: diligentes munera, non item
accipientes munera ſiue dona. Sic enim calumniis traducerētur qui-
bus per hanc vitæ ſocietatem pro exhibito officio decenter conferun
tur munera. Sed dictum eſt, Diligentes munera: hoc eſt, qui immodi-
ca cupiditate accipiendi intabeſcunt. Coarguuntur autem principes
qui ſanctam dilectionem totam effundunt circa hęc euanida & terre-
ſtria: quādo neceſſe eſt diligere Dominum Deum, tota ea virtute quæ
nobis ineſt ad diligendū. Proximus inſuper diligendus eſt: ſed & ini-
mici diligendi, vt perfecti ſimus imitando benignitatem Patris noſtri
qui in cœlis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper malos & bonos. Por-
rò vim ſuæ dilectionis in alia ſuperfluè & perperam cōſumere nemi-
ni permittitur. Quòd ſi malum eſt pręter iam dicta, diligere quiduis
aliud, qui argentum prorſus diligit, quemadmodum debet diligere
Dominum Deum, nimirū ex tota mente ſua, vtique talis ſeruitute qua
ſeruire debuit Domino, miſer ſeruit mammonę, dum is debitam Deo
ſuę charitatis mēſuram in argenteam maſſam tranſfert. Sanè ob id iſta
redundans acquirendi cupiditas efficitur idololatria, mox vbi quis
oblata Deo munera in terrena tranſtulerit. Iuſsi igitur ſumus nō dili-
gere munera, ſic vt horum cauſa non ſinamus pleraque fieri ab adeun
tibus nos, ex iis quæ lege interdicta ſunt. In vniuerſum enim eiuſmo-
di munera non permittit nobis ſcriptura diligere, neque circa hęc in-
dulgere affectibus: ſed vt tanquā vtilem ac neceſſariā*Deo debitā ſer
uitutē cōplectatur quis. Illud enim: Ex toto corde, diſpartiri in aliud
quiduis nequit. Quemadmodū enim in vaſculo liquore quopiā ple
no, quantū ex eo foras defluxerit, tantū neceſſe eſt vt deſit ad comple-
mentū: conſimili ratione & in anima. Quantū ex charitate ſibi detra-
xerit per ea quæ non cōueniebat diligere, tantidē neceſſe eſt vt indiga

In iudices muneribus corruptos.

*τὴν λειτουργίαν

*βεβαίωσις à ſimili.

ſit ad dilectionem Dei. Qui autem ſemel animum appulerit, vt diligat argentum, omnem ſuam illò trãſmouerit dilectionem. Qui enim diligit pecuniam, non implebitur pecunia: *Perſequentes retributionem.* Quæ vel maximè intenditur obiectio in principem, eſt hæc: Si propenſior ſit ad expetendam vltionem: ſi modis omnibus animum eò intendat, vt vice conſimili retaliet eos qui ſe quapiam moleſtia affecerunt. Qua enim ratione is alterum edocebit exequi illud, Nemini malum pro malo reddentes, qui nihil non facit ad exigendam de inimico vindictam, & ei à quo læſus eſt, ſtudet vicem rependere mœroris? Talis peruerſè imitatur manſuetudinem Dauid dicentis: Si reddidi retribuentibus mihi mala. At neque is commeminit Hieremiæ dicentis: Bonum viro, quum portauerit iugum ab adoleſcentia ſua. Sedebit in ſolitudine & tacebit: quia leuauit ſe ſuper ſe. Dabit percutienti ſe maxillam, ſaturabitur opprobriis. Quid porrò dicant ij de Domini doctrina, quam quidem opere ipſo contemptim negligunt, conſectando retributionem, dicente Domino: Si quis dederit tibi alapam in dextera maxilla, obuerte ei & aliam. Nulli enim non homini probro datur, ita perſequi retributionem: ídque vel maximè, vbi quis molitur efficere per principalem qua fungitur, poteſtatem. Conueniebat enim talem per tolerantiam afflictionum, operibus ipſis docere populos ſuæ fidei concreditos. Quale enim ſpectaculum? Quanam ratione religioſum dici queat & admiratione dignum? Parum abeſt tale quid ab hominum natura, Aequum fuerat vt vel multis affectus conuitiis ac fortè accepta plaga in capite aut genis, aliis inſuper afflictionibus innumeris appetitus, his etiamnum malis obſeſſus quæ & ſermone & opere eum ad extremam perducerent ignominiam, ne ſic quidem præter modum efferueſceret indignatione, non ſaltim ad vindictam coöriretur, ſed manſuetè & animo ab ira vacuo ſe erigere debuerat ad preces fundendas pro ſuo conuitiatore, vt ei peccatum condonaretur ob ea quæ illum præoccuparant ac deinceps dignus efficeretur decenti erga ſe Dei prouidentia, ita vt ab omni procacis vitæ incontinentia ſibi temperaret. Nunc autem, nunc nos Eccleſiæ principes (vt alia ſupprimam mala) hac parte vel maximè peccamus, nimirum perſequimur retaliationem. At ne quidem ſatis ſit par pari in vicem referre: ſed & præter modum nos ipſos vlciſcimur. Nec modò ſi quapiam contumelia fuerimus affecti: ſed ſi non præueniamur honore, continuò exaſperamur animis. Eos ducimus inimicos, qui nobis minùs honoris tribuerint quo nos ipſos exiſtimamus eſſe dignos. *Orphano non iudicantes, & iudicium viduæ non attendentes.* Quæ de pupillis & vidua relinquebantur dicenda, in ſuperioribus dicta ſunt. Hîc autem per hanc particulam, Non attendentes, ſubindicat quantus fuerit faſtus, quanta arrogantia principis, id quod eundem

coarguit fuiſſe agreſtiorem iudice illo iniquitatis. Siquidē hic iudex tametſi nulla tangeretur commiſeratione, at certè propter importunam viduæ interpellationem ſe attentum exhibuit iudicio, quòd ab ea videret ſe tantò grauioribus circumſiſti moleſtiis. De his autē principibus dictum eſt, quemadmodum in genere nemo eorum ſuſtinebat attendere animum iudicio viduæ: *Propter hoc, hæc dicit dominator dominus Sabaoth, Væ qui potentes eſtis Iſraël.* Inſita eſt hæc proprietas ſcripturæ, vt ad eum modum figuret loquutionem. Pro eo quod eſt, Vę potentibus, dixit, Vę qui potentes, eloquutionem reiectitiam hāc accommodando moleſtiſsimis & vix vlli ferendis laboribus, dum de his loquitur quæ paulò pòſt euentura ſunt potentibus Iſraël, in illo vix vlli tolerando examine. Nec id pronuntiauit propheta, coniecturâ aſſequutus: ſed ſecundum ſententiam ab ore profectam quod nullatenus nouit mentiri. Potentes autem, ſentiendū eſt eos inſinuari qui in populo principem obtinent locum, qui quòd detrectarent Dei imperium, diligerent munera, perſequerentur retributionem, & reliqua de quibus inſimulātur, & eò: Væ potētibus nec obedientibus. Infirmioribus enim parabilis eſt venia. Minimo enim miſericordia conceditur: potētes autē potēter* examinabūtur ſiue tormēta patiētur. Et, Cui plus cōmiſſum eſt, plus ab eo exigēt. Eóque & diuitibus Væ, quia quum præualeant ſubleuare inopiam pauperum, indulgētiarū ſibi opū potentia non ſunt vſi ad quod acceperunt eas. Si quis acrimonia ingenij eſt altero ſolertior, ne ea facultate naturæ beneficio ſibi indulta abutatur ad indaginem diuinorū. Alioqui huic etiā væ, quum opus ab eo repetetur pro proportione donorum. Si qui obtentam eccleſiæ præſidentiā, non adornarint conuerſatione quę decenter reſpondeat ſuæ pollicitationi, his etiamnum Væ: *Non ceſſabit enim furor meus contra aduerſarios.* Inimici ſiue aduerſarij ſunt Deo qui eius mandatis obluctantur ac reclamant, qui quidem tantiſper dum perſiſtunt hoſtes, nō cōquieſcet Dei furor aduerſus eos. Quoad enim immoramur noſtris nequitiis, aduerſum nos ipſos Dei incēdimus furorem, ac ſi materiam igni, peccata noſtra imponētes iuxta illud dictū: Ignis ſuccenſus eſt in furore meo. Vt primū à peccatis cōquieuimus,* *Iudicium de inimicis meis faciam.* Ait ſcriptura: Qui credit in me, nō iudicatur: qui autem nō credit, iam iudicatus eſt. Iuxta igitur recitatā ſententiā, qui authores ſunt iudicij, ſunt inimici. Propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ, incredulitatis & contumaciæ. Iam quando dixit, quia nō ceſſabit meus furor aduerſus inimicos, vt ne exiſtimemus irā Dei aduerſum ſuos irritatores nullo diſcerni iudicio, ad hunc loquitur modū: Etiāſi ira incandeſco, nec tamē citra formulā diſcreti iudicij in eos animaduertā: ſed pro cuiuſque merito ac menſura eorū quæ iniquè geſſerūt, pœnas infligam æquabili iudicio libratas: hoc eſt, iudicium de inimi

Sapiē. 6. a

* ἐπταϑήσονται.

Deſit hic quiddam, forſan deſinit furor Dei.

cis meis faciã. Vtique Deo ſunt inimici,qui iniqua perpetrãt. Inimica
*τῷ ἀγίῳ forſan ἄ-γνῷ, mundo. eſt illi ſummo bono malignitas:inimica eſt iuſto illi iniuſtitia,*ſancto immũdicia, veritati mẽdaciũ. Ob hęc igitur nõ cõquieſcet furor meꝰ, tãtiſper dũ fuerint inimici. Aſſeruit ſe ſuppliciũ eis irrogaturũ cũ diſcretione iudicij: *Et inducam manum meam in te,& igne examinabo te ad purum.* Mihi vide,q̃ felicẽ exitum ſortiatur iuſtũ iudicium ac ſupplicia ad rectitudinẽ iudicij inuecta. Non cõquieſcet furor meus.Iudiciũ faciam.Inducam manum. Igne examinabo, vt purum denique exhibeam. Sic peccatoribus indignatur Deus, vt eos beneficentia ſua afficiat.Neque enim ad extremam vſque exanitionem eos plectit:ſed caſtigat ad morum correctionem.Infert autem ignem hunc,vt ad nihilum perducat quod malum per ignita diaboli iacula inſertum eſt animæ non habenti fidei clypeum, quæ quidem fides immiſsiones iaculationum à maligno impreſſas animæ extinguit. Hinc accenditur diuinus ignis alterius improbandi luſtratiuus qui nos incendere ſolet ad abſurdas,veſanientes & noxias cupiditates. Ob hoc ait ipſe Domi-
Mala.3.a. nus: Ingreditur quaſi ignis conflatorij, & quaſi herba lauantium.Et ſedebit conflans & emundans quaſi argẽtum & quaſi aurum. Ecquid hinc emolumenti? Erunt, ait, Deo offerentes ſacrificium in iuſtitia:

Et auferam omnes iniquos abs te. Ingens beneficium confertur animæ
Att.priſcum morẽ eccleſiæ. quæ per occaſionem peruerſè præſidentium,deſciuit à Deo, ſiquando ab ea auferuntur iniqui præſides. Ob hoc & ſigna quædam circũ eccleſiam ſtatuuntur quæ deprehenſos in interdictis peccatis abarcent ingreſſu & ſegregant à reliquo corpore eccleſiæ,vt ne vel tantillum fermenti totam conſperſionem dolo circunueniat ac vitiet. Itaque ad Dei bonitatem ſpectat è medio populi tollere iniquos.Neque enim iniqui vnà cum ſanctis ingredientur ſancta, quia ventilabrum eſt in manu Domini. Sed enim qui nunc vt iniqui ſegregantur à populo, quæ geruntur cuncta ſuſque déque ferunt, non intelligentes quia iſtæ delineationes ſeparationis ea ſubindicant quæ in tremendo fient Dei iudicio.Porrò quantum noxæ reſiliat ex eo quòd non è medio auferuntur iniqui, vt ne permiſtim ſe interſerant ſanctis Chriſti membris, perſpicuè docuit Apoſtolus increpans Corinthios, quòd
1.Cor.5.a luctum non emiſiſſent, vt tolleretur è medio eorum qui eiuſmodi malitiam eſſet operatus. *Et inſtituam iudices tuos ſicut prius.* Cur tranſmiſſis regibus,commeminit iudicum, etiamſi inter reges nonnulli principatum populi obtinuerint cum laude? An quia Reipublicæ adminiſtratio per iudices liberior fuerit, ipſorum naturæ correſpondens, quòd populus ſuis legibus degens ſolum Deum agnoſcebat regem? Tandem regum inſtitutio,propria illorum temeritate & conſilij prudentis inopia ſucceſsit. Equidem quum tot beneficiis cumularentur, oportebat eos reuocari ad priſtinam illam & beatam viuendi conſti-

tutionem. Qua de re non reges, ſed iudices ſe inſtituturum eſt pollicitus, cupiens & hac parte eis gratificari libertatem vitæ. Non enim erat rex in Iſraël: ſed vnuſquiſque quod placebat oculis ſuis, hoc faciebat. Aut certè, ex quo non iam opus ſerie vlla regum erat, poſt aduentum veri regis qui pollicitus eſt ſe iudices exhibiturum prioribus nihilo diſpares, ídque dictum propter diſcipulos Domini, de quibus dictum eſt, quia ſedebitis ſuper duodecim thronos iudicantes duodecim tribus Iſraël: *Et conſiliarios tuos ſicut ab initio.* Hîc rurſus pollicetur ſe eis præbiturum non qui pro poteſtate imperet, ſed qui conſilium det, vt incolumem ſeruet proprij arbitrij libertatē. Regis enim peculiare munus eſt imperio vrgere ſubiectos: conſiliarij autem perſuadere cupientibus noſſe quæ conducant. Neque enim ſufficiat per ſe aſſequi vnuſquiſque ac deprehendere quid ex officio ſit & deceat, quapropter munificus Deus conſiliarios præſtituit, non item qui pro poteſtate imperent, ſe eſſe daturum. Ne ergo* vnuſquiſque noſtrûm ſeipſum exiſtimet, quaſi princeps ſit: ſed quaſi conſiliarius à Domino ſit datus in populi ſalutem. Conſiliarij igitur fuere prophetæ omnes qui conſulebant quæ eſſent populo conducibilia. Et præ omnibus Moſes. His igitur qui ab initio fuerunt, aſsimiles ſe excitaturum beneficus Dominus populo ſuo repromittit, nempe Apoſtolos & euangeliſtas, cuiuſmodi erat Paulus, conſiliarius & adminiſter noui teſtamenti dicens: Conſilium autem do, tanquam miſericordiam conſequutus à Domino. Planè non exigui momenti beneficium eſt quod à prudente & beneuolo conſule emanat conſilium, quippe qui ſuo aduentu ſupplet quod deſit prudentiæ conſilium de re quapiam captantibus. Proinde quantum emolumenti obueniat ex accepto conſilio, declarat vel maximè Moſes qui omni ſapientia Aegyptiorum eruditus, qui familiari colloquio cum Deo congrediebatur, perinde atque ſi quis amicus cum ſuo loquatur amico.* Hic tantus conſilium ſibi redditum à Iothor ſocero ſuo accepit, nimirum vt tribunos millenarios conſtitueret, centuriones & decanos qui cauſas iudiciáque populi decernerent. Dauid inſuper conſiliario eſt vſus Chuſi per quem diſsipauit militare conſilium Achitophel. Vtque in genere dicam, ſacra quædam res eſt conſilium, voluntatum vnio, fructus dilectionis, humilitatis inſigne. E diuerſo, intolerabilis eſt ſuperbiæ argumentum exiſtimare ſe nullius egere conſilio: ſed ſibi vni attentum eſſe, quaſi ſolus poſsit ſibi conſilio decernere quæ optima ſunt. Atqui nos cunctamur nos ipſos exhibere eorum conſiliis qui conſulant & exhortentur ad honeſta. Quin ipſi ſuppudeſcimus illos confiteri ſuo viuendi genere nobis eſſe tantò prudentiores. Iam verò qui præſtolatur & ſuſtinet conſiliarium, ſuíſque ratiocinationibus gerendæ rei opportunitatem adhibet tempore pleniori cum examine & attentio-

Et Conſtitues eos principes ſuper omnem terrā

* *De eccleſiæ prælatis loquitur.*

* ἰοθόρ, *verius Iethro. nam* יתרו *qui et Raguel. Exod. 2.*

** Mutila eſt & pendet ſententia hæc.*

ne perueſtigans quid ſe deceat ex officio *. *Et poſt hæc vocaberis ciuitas iuſtitiæ, metropolis fidelis Sion.* Planè docuit in quem exitum deſitura eſſent beneficia in eos paulatim collata. Pro eo enim quòd tum eſſet ea ciuitas domicilium homicidarum, futura erat ciuitas iuſtitiæ. Pro eo quòd meretrix erat ciuitas, futura erat metropolis: hoc eſt aliis prælata & prædux ad continentiam. Rurſus, fidelis innuit priùs fuiſſe opere meretricio contaminatã. Nunquid igitur adornata eſt decenti ornatu, nimirũ conſiliariis & iudicibus? Aut certè quæ in Chriſto eſt, eccleſia appellata eſt metropolis, ac ſi ex ſeipſa quaquauerſum emittat* colonias quaſdam vitæ ſecundum Deum inſtituendæ. *Cum iudicio enim ſaluabitur captiuitas eius & cum miſericordia.* De externis hoſtibus qui ſenſu ipſo tales percipiuntur, déque in captiuitatem abductis nihil dum in ſuperioribus dixit. Reſtitutionem autem in priſtinum ſtatum ex ea captiuitate vocans remiſsionem, ſuggerit menti noſtræ, vt intelligamus quia quandiu vnuſquiſque noſtrûm ſub iugo peccati verſatur, quum noſtri dominetur inimicus, efficimur velut vincula peccati quibus abripiamur à maligno, vt exhibeamus membra noſtra ad ſeruiendum iniquitati ad iniquitatem. Quocirca iudices ſalutem conciliarunt populo, ſicut Barac, Sampſon, Gedeon & Iephte propugnatores populi, quem ex hoſtium manibus eripuerũt. Eam ob rem conſiliarij dicti ſunt, quòd quæ ad ſalutem pertinerent, ſuggerebant, & hortabantur vt captiuitas eorum promereretur ad ſalutem prouehi. Hunc enim ſenſum indicat: Cum iudicio ſalutem cõſequi, hoc eſt, iudicata & examinata cauſa. At interim, ſiquando iniquitates obſeruaueris Domine, nemo ſuſtinebit, eóque connexuit miſericordiam iudicio, vt exactam iudicij ſeueritatem mitigaret temperamento miſericordiæ. Siquidẽ per æquitatem iudicij captiuitati traditus eſt populus: per miſericordiam verò reuocatus eſt. *Et conterentur iniqui & peccatores ſimul.* Poſtquam dixit dignos eſſe qui cum iudicio & miſericordia, accepta ſalute in priſtinum reſtituantur ſtatũ: nunc addit, quia prorſus iniqui, quíq; pertinaciter acquieſcunt ſuis peccatis, conterentur ſimul. Et quidem illi quia euanuerunt in cogitationibus ſuis, hi verò quòd per legis tranſgreſsionem, Deum nullo dignantur honore. Sunt autem ἄνομοι iniqui & exleges, qui ſcita legis diuinę omnino non audierũt, aut qui à lege defecerunt, aut certè qui ne principium quidem aggreſsi ſunt, vt opere expleãt. Peccatores autem qui ſuapte malitia & vltronei peccant, poſt acceptam cognitionem veritatis. Fortè autem & quos affecit ſua beneficentia Deus volẽs eos in nouitate vitæ ambulare, conterit ipſorum veterem hominem, quòd ſacrificium ſit Deo ſpiritus contritus ſiue contribulatus. Spiritus enim qui mũdi eſt, de commiſſo peccato conteritur, vt gratioſum & acceptabile ſit & renouetur in viſceribus & conteratur brachium

** Apoſtolos & diſcipulos Domini intellige.*

ἄνομοι.

ἁμαρτωλοί.

peccato-

peccatoris: hoc eſt actiua & efficax vis ad peccandum, vt quæratur peccatum eius nec inueniatur. Tale eſt & illud: Ego occîdam & viuere faciam. Occidet enim flagitioſè viuentem, vt expurgata eius vita improbiore, nouam ei gratuitò conferat viuēdi rationem. *Eam ob cauſam conterentur iniqui & peccatores ſimul.* Vt inobedientes & qui ne audire quidem legem Dei volunt, conquieſcant ab hac intemperie.

Et qui dereliquerunt dominum, ad conſummationem perducentur. Quaſi verò derelinquere Dominum non poſthac ſit peccatum, vt etiam beneficio afficiatur. Tale eſt & illud Pſalmi dicentis: Conſumetur iā nequitia peccatorum,*Sanè ad eūdem ſenſum, vt ſi quis adhortetur me- *βεβαίωσις à ſimili ducta.*
dicum & interpellet, vt finem imponat morbis languentium, aut ſolerti artis induſtria prohibeat hulcus morticinæ putrilaginis depaſci carnem ac ſerpere latiùs. Eiuſmodi conſummatio non omnino ſignificatiua eſt omnimodæ abolitionis: ſed prohibitiua actionis eorum quæ fiunt iuxta aliquid. Etenim Paulus de filio perditionis prophetico afflatus ſpiritu ait Theſſalonicenſibus: Quem Dominus Ieſus *2. Theſſa. 2. c*
interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentus ſui. Si enim captiuitas eſſet omnimoda exinanitio, quî poſſet is qui non iam ſupereſt, deſtrui & aboleri: Atqui palàm eſt mendacium quod in iniquo eſt & ignaro legis, exinaniri ſpiritu oris veritatis. Et ſic ille deſtruetur illuſtratione aduentus Chriſti. Sæpenumero enim obſeruauimus, quia malitiæ obliterantur, non item ipſa malorum ſubſtantia, quibus cōtigit eſſe malos quemadmodum in illo: Viam peccatorum diſperdet. Et, Via impiorum peribit: *Quare, confundentur ab idolis ſuis quæ ipſi voluerunt.* Ingens beneficium confundi ob rem priuſquam fieret, denuntiatam ne per vacuitatem ſenſus & ſtupiditatem nequeat intelligere, quid in eo facto indecorum ſit, quin in confuſione ſui operis etiam glorietur. Confundi igitur ab idolis, fit hoc cauſa boni eorum qui ſic confunduntur, quod non ſecùs fieret, quàm vt qui eatenus colunt idola, ad veri Dei pertingerent cognitionem. Tunc enim is præ pudore*manum admouet ori, mox vbi prouectus eſt ad conſcientiā rei ſic abſurdæ, quippe qui deprecatus ſit inanimata quaſi poſsint ſuos precatores ſaluos reddere. Porrò omnis voluptatum affectator, cuicunque tandem ſeruierit eorum quæ interdicta ſunt fieri, hoc ſibi Deum faciens, velut idolum quoddam, retinet illud in templo prophano, in corde nimirum ſuo ſeſsitans, ſemper cum eo per imaginationem præſens & ſimilitudinem rei concupitæ ſecum circunferens. Verbi gratia, Auidus congerendarum opum, vbi theſaurus eius eſt, eò intendit cor, vt latriā exhibeat idolo ſuæ inexplebilis auaritiæ præſidi. Helluo ventri deditus quum ſeruiat concupiſcentiæ epularum, Deum ſibi præſtituit ventrem. Proinde maledictus homo quicunque fecerit ſculptile aut conflatile, abominationem Domi-

no.E diuerſo beati qui iuxta conſilium Iacob qui excuſsis à ſe diis alienis & immutatis ſtolis aſcendunt in * Bethel. hoc eſt, in domum Dei, vt illic erigāt altare Deo. A nobis igitur excutiamus idola à Deo abhorrentia & innouatis ſtolis eatenus induti veterem hominem & inaures quæ adhuc ab auribus pēdebant, deponamus. hoc eſt, priſcas diſciplinas quibus mirè nobis placebamus. Hæ enim doctrinæ idola ſunt, quarum gratia confundentur ab idolis ſuis, quæ ipſi voluerunt. Neque enim quiſquam niſi volens penes ſe retinet idola priùs ſibi reddita, eóque per vitioſam concupiſcentiam nobis ipſis ſic ea deificamus. *Et erubeſcent ſuper hortis ſuis quos concupierunt.* Hanc horti appellationem ad vtranque partem acceptam eſſe deprehēdimus, ſicut in Geneſi quidem iuxta * Akilam. Et plantauit Dominus hortum in * Eden. E diuerſo terra Aegypti notam incurrit infamiæ, dum dicitur hortus oleribus conſitus. Rurſum ſub vituperationem cadit horti memoria, quum Achab patrimonium Naboth Iſraëlitæ concupiſceret, vt illud conuerteret in hortum olerum. Eccleſiaſtes contrà commeminit laudabilis horti dicens: Feci mihi hortos & paradiſos. Proinde benedicitur hortus in quo monumentum eſt, quod temporariā excepit diſpenſationem mortis in corpore Domini. Vice verſa hîc in malum traducitur, quaſi concilians confuſionem obſcœnis affectionibus. Equidem id nominis videtur innuere lucos ſyluoſos ac nemora idolis ad ornatum conſecrata & circunquaque conſita plantis, per quæ intelligi oportet exercitationes erroris plenas & externarum formarum effigiationes quarum obtentu vitia noſtra obumbrare ſolemus, veluti ſi quis inter voluptatum illecebras aſsiduè verſatus, fucatam nihilominus præferat ſanctimoniam ſeque ad grauitatem componat. Et ſi quis ſeruili cupiditate pecuniarum oppreſſus ſtudioſè affectet videri magnanimus, ob eiuſmodi quæ iſti concupiuerunt, confundentur & erubeſcent, quum conſilia cordium noſtrorum reuelabuntur: *Erunt enim quaſi Terebinthus decidentibus foliis & ſicut * hortus aquam non habens.* Quòd attinet ad hanc ſententiam, videtur de hortis dicere qui iſtis idolorum cultoribus concupiſcibiles erant, quia futuri eſſent inamœniores Terebintho ſuis ſpoliata foliis, & horto penuria aquę exiccato. Vt autem ad moralem ſenſum deflectamus, ſciendum quòd qui externa quadam ſimulatione, & per fucum gloriam aucupantur ab hominibus, poſt occultorum manifeſtationem, quū fuerint omnia nuda & aperta, nec iam vlla in obſcuro delituerit creatura, præbebunt tunc tales deformiſsimum ſpectaculum, euaneſcente quæ nunc circa eos verſatur, fallaci impoſtura, ita vt per ſe meritò comparentur quercui. Sic enim expoſuerunt Terebinthum alij interpretes, quū & in Geneſi eandem eſſe didicimus & quercū & Terebinthū. Erūt igitur Terebītho ſiue quercui depoſita foliorū coma aſsimiles,

Marginal notes:

* בת־אל *quæ & Luza, in tribu Beniamin.*

*ἀκύλαμ *quem Aquilam dicimus, vnus fuit interpretum.*

* ערן *Eden deliciæ, voluptas.*

* ὡς παράδεισος

Gen. 35. a

les,vt palā exhibeat cōſpicua quæ ſub foliis quadātenus deliteſcebāt. Dum enim compactiore foliorum coma adornata eſt, fit vt elegātem & peramœnum præ ſe ferat colorem,ramorum ſcabriciē obumbrantibus foliis. Ait ergo,Erūt inamœniores quercu orbata foliis,poſt eorum demonſtrationem quæ in viuis geſſerunt. *Et ſicut hortus aquam non habens.* Talis vtique fuit Iſraēl, folia quidem habens peræquè ac quercus, nimirum vmbram legis, quam à ſe excuſſit in plenitudine temporū. Et quaſi hortus plantis conſitus à Domino à principio conditæ creaturæ. Denique arefactus eſt,quòd vitalem ſenſum in ſuis dogmatibus enarrandis diſperdiderit.Toto igitur nixu contendendum eſt vt verè in Chriſtum credamus, quò ſpiritualia flumina de ventre noſtro fluant, neque ſinamus nos inamœnos effici, neque infrugi.

Et erit fortitudo eorum,vt ſtipula ſtupæ: & opera eorum,quaſi ſcintillæ ignis. Vel hinc liquet ſua cuique opera cauſam ſuppeditatura eſſe moleſtiarum quæ in ſupplicio illo erunt,dum nos ipſos reddimus futuræ conflagrationi idoneos,& animæ perturbationes,tanquam ſcintillas ignis ad incenſionem gehennalis flammæ aſciſcimus, quemadmodum diues ille in flamma præ ſiccitate retorridus à prioribus ſuis voluptatibus exurebatur. Etenim pro proportione miſſilium iaculorum maligni conſenſu noſtro admiſſorum plus aut minus,illius incendij cogemur percipere. *Et ſuccendentur iniqui & peccatores ſimul, & non erit qui extingat.* Iam ſecundò per prophetam, veluti mutuo nexu attexti ſunt iniqui & peccatores. Priùs quidem, Simul conterentur iniqui & peccatores, hîc, Et ſuccendentur. Nemo ſibi imponat,nemo ſe ſeducat verbis ineruditis ineſcatus, quia etiam ſi peccator,at certè Chriſtianus ſum.Non igitur in gehēnæ ſupplicium incidam,quò loci præcipitantur idololatræ. Quanlibet fuerim Chriſti mandata tranſgreſſus,non defuerit mihi auxilio nomenclatura Chriſtiani.Audi enim tu, quia iniqui & peccatores exurentur ſimul. Ambobus intentantur quæ ſunt exuſtionis, in ambobus ſtipula ſtupę deflagrabit: hoc eſt, ratio prioris vitæ accenſu facilis & ſuſceptiua flammæ.Scintilla * iuſtorum animam & huic & illi incendit. Nunc quidem cinere obtecta,tantiſper dum tegumentis carneis obuelatur: incendetur autem diuino iudicio in die vltricis vindictę argumentis diuentilata & accenſa.

* *Pro* δικαίων, *lego* πυρὸς, *ignis.*

BASILII MAGNI

ENARRATIO IN SECVNDVM CAPVT ESAIAE.

Quæſtio.
** ſcilicet domũ prophetiæ.*
Reſponſio.

VERBVM, *quod factum eſt ad Eſaiam filium Amos, de Iudæa & de Hieruſalem.* Abſoluta deſcriptione prioris viſionis, verbum hoc factum eſt ad Eſaiam filium Amos. Quanam ratione illic quidem viſio, hîc autem verbum? Quia vis hæc* efficax à Deo confertur ſanctis per infuſionem gratiæ ſpiritus ſancti. Vna enim eſt cognitio rerum quæ ignorabantur, inſerta ſanctorum cordibus per reuelationem & affulgentiam diuinæ illuſtrationis. Sed enim pro rerum differentia, circa quas verſatur ſcientia ſiue cognitio eius: quod reuelatur, aut viſio dicitur, aut certè verbum. Illic quidem præſentia declarantur, ceu ſunt, malitia populi, abalienatio à Deo, ingratitudo erga benefactorem. Hic verò quòd euenturum eſt, prænuntiatur, ob id Verbum ſiue ſermo. *Quia erit in nouiſsimis diebus.* Atqui illic neque oculis proponitur ſpectanda viſio, neque hic auribus hauritur cognitio: ſed illuſtris adfulgentia à ſpiritu ſancto profluens ſe inſerit cordi, aut præſentia exhibente, aut prænuntiante quod futurum eſt. Rurſum, quod hîc ait, De Iudæa & de Hieruſalem, quum ſit alioqui & de gentibus aliis oracula redditurus. Non enim Iudæorũ tantùm eſt Deus, ſed & gentium. Quandoquidem vnus eſt Deus, qui iuſtificat circuncisionem ex fide, & præputium per fidem, ſed primo loco & ordine priore commeminit huiuſce particulæ. Quæres proinde, quod ad intelligentiam viſionis ſcilicet ac verbi attinet, num examinatione vlla ſit opus? Alicubi quidem verbo adiicitur illud, Domini, alibi verò citra vllam eius appendicem, ſcilicet, ceu eſt verbum Domini, quod factum eſt ad Oſeë filium Beëri: Hîc item, Verbum quod factum eſt ad Eſaiam. De viſione quidem, apud Ezechielem, Aperti ſunt cœli & vidit viſionem Dei. Rurſus apud Eſaiam, Viſio quam vidit Eſaias. Et apud Hieremiam, Verbum quod factum eſt ad Hieremiam. Nam quando erant concionem habituri ad populum imperſuaſibilem, contradicentem, & qui prorſus à Dei deſciuerat cultu, ſilentio premebant nomen Domini, ſuum ſermonem hac temperie moderantes, vt commodiùs ab eis exciperetur. Quapropter ex perſona Domini concionabantur apud eos, ſicuti Hieremias indicat, dicens: Tota die perſeueraui ſubſannatus. *Quia erit in nouiſsimis diebus manifeſtus mons domini, & domus Dei in ſummitatibus montium.* Nouiſsimi hi dies propinqui dicuntur futuræ conſummationi huius temporis.

ad Roma. (margin, beside "& de gentibus aliis oracula redditurus")

Quæſtio. (margin, beside "& ordine priore commeminit")

Hie. 20. ὅλην τὴν ἡμέραν διετέλεσα μυκτηριζόμενος (margin)

vtique

Vtique cum hoc deciduo & corruptibili mundo præterfluentis temporis natura acceptura eſt finem. Accommodā enim habet & affinem conuenientiam his quæ cernuntur. Et quidem vnà cum his quę ſubiacent corruptioni, pariter autem his quæ fiunt, cedit itque peſſum. Simul verò & præſtolatur & ſpe præcerpit quæ futura ſunt. Iam ex quo dies, noctes, menſes & anni dimenſiones temporum natiuam originem ſortiuntur à Sole, Luna & latione firmamenti, neceſſe eſt hiſce labefactatis & corruptis, ſubſequi & temporis finem. Propinquante igitur mundi huius conſummatione, inclareſcet manifeſtus mons ille Domini, & domus Dei in verticibus montium. Qui ſoli quidem non acquieſcit dictioni, nec nudæ ac ſimplici literæ fixiùs immoratur: huic neceſſe erit, vt ne etiam diutiùs his mēte adhæreſcat, quę ſenſu percipiuntur. Quomodo enim tunc eniteſcet aut manifeſtabitur mons Domini? Quo item pacto domus Dei in præcelſo vertice montium collocabitur? Neque enim Iſraël carnali literæ affixus creationem expectat alterius montis: neque affuturam præſtolatur ſecundæ domus fabricam ſuper alias domos. Mons autem Siō, templum quoque etiamnum per tempora prophetātis Eſaię in omnium erant proſpectu. Itaque quid inſinuat ſententia hæc? Non quòd conſpicua futura hæc ſint in nouiſsimis diebus: ſed quia admirabilis quædam & aperta omnibus Dei diſpēſatio apparebit erga hominum ſalutem in nouiſsimis diebus, ad profligationem peccati. Arcanum hoc myſterium & à ſeculorum conditione abſconditum, in conſummata plenitudine temporum palam omnibus eſt exhibitum. Dei autem in terram deſcenſus aſsimilatur monti, quòd mons ſit terra in ſublime ſubleuata. Caro item Domini terra eſt iuxta communem naturam, per vnionem qua ad Deum vſque profecta eſt. Domus inſuper Dei in ſublimi vertice montium collocata, eccleſia eſt iuxta Pauli ſententiam, dicentis: Videte, quomodo oportet vos conuerſari in domo Dei, quæ eſt eccleſia Dei viuentis, cuius fundamenta in montibus ſanctis: Eſt enim ædificata in Apoſtolis & Prophetis, qui eius fundamenta iecerunt, *quorum vnus erat Petrus, ſuper quam petram pollicitus fuerat ſuam ſe ædificaturum eccleſiam. Intellectus enim in ſublime erecti, à terrenis iſtis diſparati ſupráque hæc ſuſtollentes ſe, iure optimo montes appellantur. Anima autem beati Petri nominata meritò eſt petra ſublimis, ꝙ in fide radices ſolidè defixerit, & aduerſus plagas per tentationes illatas *ſtabiliter nec perfunctoriè ſe geſſerit. Quicūq; capaces ſunt diuinæ cognitionis, propter celſitudinē intelligētię & earū actionū, quæ per eius intelligētiæ perficiuntur ſublimitatē, hi ob vitæ integritatē vertices ſunt mōtiū in quibus exędificatur domus Dei. *Et eleuabitur ſuper colles.* Colles vtique tumuli ſunt quidem in aliquātam altitudinē à terra & exiguo ambitu circunſcribilē inſurgen-

Caro Domini mōs.

Eccleſia domus Dei.

Pſal. 86.

* ςεῤῥῶς καὶ ἀνενδότως.

tes, humilioribus quidem locis ſupereminentes, altiſsimis verò inferiores ſunt, puta mōtibus. Itaque præcellens & incomparabilis prærogatiua Domini iuxta aſſumptam humanitatem, quum ſupra omnes, qui ſimul adiuncti tandem quibuſdam virtutum ornamentis enituerunt, demonſtrata ſit præeminuiſſe, eam ob rem ſupra colles futurus fuerat conſpicuus ac præluſtris mons Domini. Amplioris enim gloriæ præ Moſe dignus eſt habitus, quantò ampliorem honorem habet domo, qui fabricauit eam. Quantò rurſus præſtantior ipſo eſt Abraham? Abraham exultauit, vt videret diem aſſumptæ humanitatis: & vidit, & gauiſus eſt. Et Abraham quidem decimas dedit melchiſedech. Melchiſedech autem præſignabat Dominum. Et hæc quidem dicta ſint, vt excellentiam repreſentemus dominici corporis. Abſit enim, vt nos diuinam eius naturā glorificemus collatione habita eminentis excellentiæ ad vllam ſeruilem creaturam. Ipſa enim diſpenſatio iuxta etiam conditionem aſſumptæ carnis, ſuperior his fuit, quotquot inter homines iuſtitia excelluerunt. Solus enim ipſe nullum admiſit peccatum: maieſtas autem & magnificentia diuinæ eius naturæ ſupra cœlos eleuata eſt: *Et venient ad eum omnes gentes.* Sermo præcedens apertiùs prophetiam ipſam exprimit, ſubindicans gētes ad agnitionem Chriſti concurſuras. Venient enim gentes vniuerſæ per prædicationem accitæ & inuitatæ ad complexum fidei. Euāgelium enim hoc in mundo prædicabitur. Siquidē euangelica vox ſiue ſonus apo-
Quæſtio. ſtolorum in omnem terram exiuit. *Et ibunt gentes multæ.* Ne tu perfunctoriè & citra examen prætercurras exactam ſentētiæ huius intelligentiam, nimirum qua ratione illic ſit quidem dictum, venient om-
Solutio. nes gentes: hîc verò, Ibunt, non iam omnes, ſed multę. Eam ob rem illic quidem, venient omnes, ordine poſitum refertur ad fidem. Hîc verò ire, ad conuerſationem, quandoquidem fidem ipſam vno ore confitemur omnes, nō item omnes ambulamus ad præſcriptam nobis formulam mādatorum: ob hoc quidem dicitur, Venient quidem omnes gentes, ambulabunt verò multæ gentes. Nam quòd ire aut ambulare ſumatur pro vitam deducere ad præſcriptum legis, ſcriptura confir-
Pſal. 118 mat hoc dicto: Beati immaculati in via, qui ambulāt in lege Domini.
Quæſtio. Sed enim, qua ratione dixit Dominus, quia pauci ſunt, qui inueniunt
Solutio. viam? Nos ex oppoſito dicimus multas gētes per viam ituras. Quia facilè quis gentes omnes enumerauerit, iuxta propriam cuique genti re-
** poſterior hæc particula pendet.* cenſionem: * in gentibus autem homines multi. Hîc igitur ſcriptura ait multas gentes victuras iuxta tenorem euāgelicæ legis, multas quidem, non etiam omnes. Etiam ſi omnes à Chriſti nomine ſibiipſis arrogent nomē, at non (quum tam multæ numerentur gentes) quicunque homines communi appellatione gentis comprehenſi continuò iſti numero rectà ingredientium reſpondent aut obſequuntur. E-

quidem

quidem poſſunt gentes enumerari, ceu Cappadocum, Galatharum, Armeniorum, Syrorum aut Aegyptiorum, ſic vt dici poſsit, Tot tantæque gentes ambulant in lege Domini. * Haud tamen verè dixeris homines (quos Vndique complectitur vnaquæque gens) concordibus animis excipere idem conuerſationis propoſitũ. Et quidem gentes quia numero recenſentur ſeptuaginta duæ, aut certè quotquot tandem ſunt per vniuerſum terrarum orbem, ex eis non paucæ gradiuntur per viam vitæ. Quòd autem attinet ad integrum numerum in terra viuentium, admodum pauci ſunt, qui pertingant ad portum ſalutis. Ita rem ſe habere conteſtatur Euangelium, nec ei repugnat prophetia hæc: Omnes gentes ſeruient ei. Nam ex multis admodum pauci, qui eum ritè adorent. Omnes, ait, reges terræ. Et Sophonias: Venient, vt ſeruiant ei.* ſub iugo vno. *Et dicent: Venite & aſcendamus ad montem domini, & ad domum Dei Iacob.* Qui in ſcientia & rerũ cognitione progreſſum faciunt, quaſi qui ſuperiora præoccuparint, ad conſimilem ſibiipſis aſcenſum eos inuitant, quos delectat adhuc immorari iſtis infimis aut verſari circa humiles & abiectas rerum commentationes. Qui cum Chriſto reſurrexit & quæ ſurſum ſunt, quærit: eos ad ſe aduocet qui terrena ſapiunt, eorúmque ſenſus ac animi conceptiones velut manuducat ad ſupernorum contemplationem. Corporalis habitudo ad montem duplex quædam quum ſit, nunc quidem eorum qui ab infima eius parte ad verticem aſcendunt, nunc verò eorum qui ab eius vertice deſcẽdunt ad imam ac decliuem partem, iuxta corporis diuerſam habitudinem, próque diuerſitate actionis quam ipſi abſoluimus, ne quis fortè duplicem hanc conſyderationem accommodet etiam diſpenſationi humanæ naturæ à verbo aſſumptæ, ita vt ipſi imaginemur montem innuere aſſumptam humanitatem, nunc quidem carnis propter vnionem ad Deum, in cœlum eleuatæ: nunc verò diuinitatis, quòd per communionem erga humanam naturã ſic ſe demiſerit. *Venite & aſcendamus.* Ad ſublimitatẽ Theologiæ progrediamur, ſumpto exordio à repreſsione perturbationum animi. Et, *Ad domum dei Iacob.* Superiùs domus quidem hæc ſimpliciter dicta eſt Dei, hic autem, domus Dei Iacob. Quæ igitur cauſa? Aut enim deſit illic & deſideratur quiddã, aut certè hìc ſuperfluit. Atqui nihil otioſum eſt in ſcripturis ſpiritus ſancti. Oſtẽdit enim ſcriptura hæc, quia* primæ aſſenſiones illæ verſantur circa cõmunes prænotiones de Deo, perficiuntur autem per exactam diſcuſsionem fidei, explanata priús fide in cordibus eorum qui proficiunt in cognitione ſempiternæ Dei naturæ. Ob hoc, his quidem qui introducuntur primùm ad eam cognitionem dictum vtrunque eſt: Domus Dei, eis verò qui deinceps iam ſunt eruditi de Deo, adducitur nomẽ hoc, Iacob, q. gratioſus fuit Deo & apprimè familiaris. Ait enim: Ego ſum

Iuxta Γoßidonium, ἄνθρωπους μὲν ναὺς μὴ μία πάντας ἄγει. Et, non voto viuitur vno.

ὑπὸ ζυγὸν ἕνα. *Deſit hic, & adorabunt eum omnes.*

*πρῶται σύνκαταθέσεις. κοίνας πρὸλήψεις.

Deus Abraham & Deus Iſaac & Deus Iacob. Hoc mihi nomen eſt æternum. Vt enim hoſce ſanctos honore afficeret perpetuò memorabili, eorũdem ſeruorum nomina ſuo ipſius nomini attexuit: vt quoties Dei memoria celebraretur, horum quoque toties commemorarentur nomina. Itaque eis qui priùs ad Dei cognitionem acceſsiſſent, hanc veluti inſignem notam de Deo adiecit, dicens: Et ad domũ Dei Iacob, quandoquidem Iacob, nomenclatura eſt adhuc ſupplantãtis & athletæ. Iacob* enim ſupplantator vocatur, ob fortem luctam contra inflictas aduerſitates. Denique is obtenta victoria recepit præmium, nomen reportans Iſraëlis, qui etiamnum proficiens quadantenus edocetur quæ ſit domus Dei Iacob. nimirum ediſcit quæ inferioris notæ ſunt, ſibíque comprehenſibilia. Demùm is aliquando plenius inſtruetur de Deo Iſraëlis, quum ratione & ordine traditiones de ipſo Deo abſolutiùs ei fuerint diſpenſatæ: *Et annunciabit nobis viam ſuam, & ambulabimus in ea.* Niſi aſcendamus in montem, nobis vtique non annuntiabit viam ſuam. Quòd ſi non annuntiet nobis, quónam pacto ambulabimus? Hoc eſt, Qua ratione vitam noſtram inſtituemus ad tenorem euangelij, niſi id exceperimus? Qui autem deſiderio magnopere tenentur diſcendi viam, conſtat eos nondum noſſe ipſam. Quomodo aſcendemus in mõtem, viæ ignari? Aut certè particula hæc, Venite & aſcendamus, ſubindicat propoſitum & propenſam alacritatem recèns aduenientium: nõdum tamen repreſentat eos eſſe aſſequutos plenam fidem, licet eius cognoſcendæ deſiderio teneãtur. Quoſdam enim eorum qui nunc primùm ad fidem accedunt, arbitramur ſeſe mutuo alloquio adhortari hiſce ſermonibus, Agite dum, auocemus animos ab iſtarum rerũ cupiditate* quæ repunt humi, nec multi ſunt momenti: agite, quæ cœleſtia ſunt, ſapiamus. Ingrediamur domum dei. Illic docebimur viam eius, per quam incedentes, ad metam pertingere poterimus vniuerſis in commune propoſitam per vitæ integritatem. *Ex Sion enim exibit lex, & verbum domini de Hieruſalem.* Ex homine circunciſo ſciſcitator, ex Iudæo inquam ſecundum carnem, de qua hoc commemorat lege, de quo item verbo. Num de ea, quæ per Moſen data eſt? Atqui, quánam ratione oſtendi poſsit, quòd prodierit ex Sion? Neque enim Moſes terram promiſſæ hæreditatis ingreſſus eſt. Porrò Sion in Iudæa regione ſitus eſt mons. Itaque iuxta horum interpretationem, ſcriptura hæc falſa eſt & erronea, quum aliud profiteatur pro altero nomine. Etenim pro Sina ſiue Horeb* protulit Sion. Imò de ſancta lege dicit hoc, quæ promulgata tum eſt, vbi & ſcripta. *Et verbum Domini de Hieruſalem.* hoc propheticum eſſe apertè denuntiat. Sed enim nullo nõ loco hæc in Iudæa facta eſſe exprimit, non modò in Hieruſalem, etiam ſecundum ipſum Iſraëlem. Quinetiam in ipſa captiuitate, in Niniue, & adeò in pleríſque terræ locis.

* יעקב πτερνιστὴς

*χαμαιπετῶν.

cis. Iſtis ergo à veritate præfocetur gula, aut certè nobiſcum excipiant legem à Domino ſancitam & à *ſpecula exortam, à carne quæ geſtauit Deum, per quam hominum geſta perſpicienter obſeruat: *Et verbum domini de Hieruſalem.* Prædicatio enim verbi ducto illinc initio in omnem diſperſa eſt mundum. *Et iudicabit inter gentes.* Deus enim in ſynagoga ſtans deorum deos diiudicat: in gentibus verò quum ſteterit, iudicabit inter gentes. Etenim ſanctis congruit diſcreta illa diiudicatio, vt quique nouerint quid ſint promeriti: iudicium autem his conueniet, qui vitã ſuam nulla vtili fruge exornarint. Proinde numnã potius hinc exprimitur diuerſum fore ſupplicium, quo in gentes animaduertetur à pietate & Dei cultu alienas? At ne vna quidem & ipſa differentia. Quatenus enim à Dei cognitione exciderunt, tormentis digni ſunt ac pœnis omnes: in quantum verò diuerſa comperietur fuiſſe illis viuendi ratio, inque paſsionibus ignominiæ, ſimul & in molitionibus malignè excogitatis aduerſus proximos, opus erit iudicio aduerſus gentes, quo de his diſceptabitur, quæ iniquè geſſerunt in vicinos. *Et arguet populum multum.* Vt oſtenderet nobis æquitatem (cui nemo contradicat) iuſti iudicij, intulit: Et arguet populum multum. Ait enim ſcriptura: Arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam. Sanè quidem accuſator teſtes adhibet hîc, vt eum qui coarguitur, conuincat obiectorũ criminum. In foro autem illo iudiciali de occultis, ea quæ geſſerimus, in medium proponentur, ipſo eodem habitu ac forma peccati præſentabuntur quibus peccauimus. Illic quidem argumentum aſſumitur ad comprobandam iudicij æquitatem: hîc verò ad eorum correctionem, de quibus repræhenditur quis. Quamobrem & Apoſtolus Timotheum admonet, vt eadem formula correptionis vtatur. Siquidem reprehenſio omnis palàm attingens eum qui reprehenditur, ipſius animum peracri dolore excruciat, ob oculos ponens turpitudinem peccati, ita vt non mediocri beneficio videatur affeciſſe eum qui nullo ſenſu ſuorum peccatorum tangebatur, reuocans eum ad conſcientiam malè commiſſorum & ad ſuſcipiendam peracrem pœnitentiam perducens. Quod enim vulnus corpori inflictum, ſic pungitiuum dolorem inducit, cuiuſmodi anxietatem ac mœrorem ingerit animæ ſermo mordicus eam perſtringens, attingens eorum conſcientiam, qui ſe intelligunt eſſe obnoxios probro & dedecori ob ea quæ flagitioſè geſſerunt. *Et concident gladios ſuos in aratra, & lanceas ſuas in falces.* Inciſio hæc docet finem his accommodum fore & vtilem, qui reprehenduntur: per hoc, quòd qui eatenus fuerant bellandi appetentiores ac mirè turbulenti, demutandi eſſent & conuertendi ad ſtatum tranquilliorem ac pacatum. Cuiuis autem manifeſtum eſt, quia lex & ſermo Chriſti quum ea cõplectantur quæ ad ineundam pacem, mutuámque concordiam per-

* ציון *Sion ſpecula, ciuitas Dauid* 2. Reg 46

tinent,pacem ipſam prædicauit his qui longè erant, & his qui propè: ita vt Iudæi & qui ex gentibus erant, belligerandi ſtudia deponerēt. Quæ ad confligendum è proximo faciunt in certaminibus ſtatariis & cominus obeundis,ea quidem vocauit propheta μαχαίρας, gladios: quæ verò ſpectant ad ſui tuitionem è longinquo inſtructa arma, ea vocat haſtas & lanceas.Porrò ferramenta hæc verbum quod egreſſurum erat de Hieruſalem, aſtruit immutaturum ſe eſſe in inſtrumenta agricolationi accommoda:adeò vt gladius ille internectimus vitaliũ ſeminum quæ animabus ratione præditis inſeruntur per verbum ſapientiæ,conuertendus eſſet in aratrum ad emollienda quæ obdurucrant,ad auellendas ab radice ſpinas,Vtque fieret efficax tutela conſeruandæ cœleſti gratiæ. Lancea autem ſiue iaculum ferro præacuminatum eminus ſua cuſpide perfodiens & in id verſum quod vim habeat ea congregandi quæ in proximo adiacent, vim inſuper aſtrictiuam communionis. Tales enim ſunt * falces, ſiquidem in vnum cogunt diſperſa & in vnum eundémque manipulum adſtringunt ſpicas. Meſsis igitur quædam eſt vſu prædita rationis, cui conficiundæ opportunis opus ſit & accommodis inſtrumentis, de qua dictum: Leuate oculos veſtros & videte, quia regiones albæ ſunt* ad meſſem. Nemo igitur bella promouens, idoneus eſt & accommodus meſsi huic.Quin etiam ſuos diſcipulos ad hanc conficiendam meſſem emiſit,de quibus ait:Meſsis quidem multa,operarij autem pauci. Itaque iſtiuſmodi meſſoribus,quòd in cordibus ſuis nullum retineant conciendi belli inſtrumentum, poteſtatem dedit inſerendi pacem domibus quas eſſent ingreſſuri. *Et non accipiet gens contra gentem gladium.* Quandiu enim ſermo mundialis ſapientiæ cum feruore exercebatur, gentes mutuò cooriebantur, ac bella ciebant, gladium diſtringentes aduerſum ſe immaniter * exacutũ, iugi meditatione & probabili perſuaſione ſermonis coruſcantem. Sed enim ſimul atque aduenit pax & annuntiata eſt gloria in altiſsimis Deo,& in terra pax,explendeſcēte veritate, vniuerſum ſimul mendacium ſuppreſſum ſilentio eſt: quemadmodum Aquila alicunde aduolante ac deſuper conſpecta, futili garrulitati loquacium auium quàm ocyſsimè ſilentium indicitur.Non enim iam aduerſum ſe eiuſmodi ſermonum nugas effundunt, ille quidem vllam omnino negans eſſe rerum prouidentiam: ille contrà,ipſam aſtruit eſſe,ſed ad Lunam vſque pertingere tantùm. Non etiam de anima inter iſtos conueniebat. Ille quidem aſſerebat morti obnoxiam:è diuerſo illi pronuntiabant immortalem. Et quæ de fato erant digladiationes. Ille quidem contendebat ipſum ditione rerum omnium potiri, alius ne eſſe quidem dicebat aut vſpiam ſubſiſtere fatum pernegabat.Porrò ſtultitia predicationis vt aduenit primùm & gloria celebratus eſt crucifixus, ſimul & reſurrectio credi-

Machara.

* ζιβύνη, *lancea.*

* δρέπανα.

*Pro ἀφοδρῶς, lego ἀφειδῶς.

*βεβαίοσις ᾳ ſimili.

* *De his vide fuſius apud Laërtium Diog.*

tur & iudicium: gentes diſſolutis in vicem bellis, tranquillam agunt quietem. Sed enim magnopere vereor, ne deinceps gentiles ipſi fiant ſpectatores conflati inter nos belli. Iam quando vniuerſam priorem vitam in euanida & inani ſermonum diſciplina conſumpſerũt, ſicuti eſt bellatrix dialectica quæ dialogiſmo conſtat. (*id eſt, conflictatione interrogantis & reſpondentis) nequaquam, ait, diſcẽt in poſterum inter ſeſe bella conſerere. ac ſi diceret, non iam verſabuntur cum his qui docent contentioſis & velitaribus verbis digladiari. *Et nunc domus Iacob, venite & ambulemus in lumine domini.* Secunda malorum abrogatio ſiue liberatio beneficiis affectos inuitat & adhortatur ad conſectanda perfectiora. Vt enim quis aſcendit in montem Domini, iſtis quoque terreſtribus euaſit ſuperior: huic conceditur velut iam participi purioris radij, diuinum aſſequi lumen, oculos animæ illuſtrans ad intelligentiam beatarum, intellectualium ac diuinarum contemplationum. Huic aſsimile eſt & illud apud egregium Pſalten: Accedite ad eum & illuminamini: & facies non confundentur. Non, inquam, confundentur ſuper quos ſignatum fuerit lumen vultus Domini. Qui autem mala agit, odit lucem. Cæterùm quando domus Iacob ſibi ſufficiens excepit lumen, doctrinam nimirum à legis cognitione profectam qua & cæcos rectà deduceret, qua item luce præuia ignorantiam eorum corrigeret qui in tenebris ſedent, ſe tamen ſiuit in errores abduci, gentium nomine hinc propheticus ſermo ait: Venite & ambulemus, non in prophetico, non item in legali, ſed in lumine Domini. Etenim ſunt etiam vſui nobis lucernæ, ſed ante Solis exortum: oculos mirè afficit aſpectus ſtellarum, ſed noctu relucentium. Quòd ſi ridiculus ſcurra ac delirus cenſetur qui lucernam illuſtrem ſibi præfert explendeſcente ſole, tantò magis habẽdus pro deridiculo eſt qui prædicato Euangelio, pertinacius acquieſcit legali vmbræ. *Dimiſit enim populum ſuum, domum Iſraël.* Nulla atrocior pœna, cæteras omnes vincit calamitates hæc, deſeri à Deo, perinde ac à forti detentione manuum per digitorum relaxationem quibus vndique detinebatur quis, ſiuerit eum elabi à propria conſeruatione: ita ſermo hic ſubindicat non iam populum vndiquaque cingi ac retineri à Deo. Quibus autem ex cauſis vnus aliquis ſinitur excidere retentione manuum Dei, ſequentia edocent. *Quia repleta eſt, vt ab initio regio eorum auguriis, vt & alienigenarum.* Vidésne quantum mali importet auguratio? Qui huic incumbit, ſtudiumque adhibet: Dei prouidentia ac ſolicitudine deſtituitur. Plerique autem Chriſtianorum ſusque déque habent talibus commentis aures accommodare & illinc aucupari famam, nec pudet iſti ominoſæ ſuperſtitioni ac ſignis attentos eſſe. Quid hoc innuit ſermone? Nimirum tale aliquid deſignat: Me aliquis à tergo reuocauit: hinc etiam id impedi-

Aduerſus hominatores & haruſpices.

O ſuperſtitionem.

menti incidit. Pes impegit egredientis. Veſtimentum diſciſſum eſt. Tum quidam qui è cœlo præſtolētur ac ſibi promittant affore iudicem de rebus compertiſsimis. In hæc tam noxia iſti ad extremum nullo delectu reuoluuntur. Sed enim audi tu, quia abiectus eſt populus talia futiliter & curioſè operatus. Olim ſiquidem Moſaica lege, iſtiuſmodi auguria, diuinationes, ominationes atq; auſpicia infamia notabantur tanquā inuenta dæmonū. Ait enim ſcriptura: Non hariolabimini, neque captabitis auguria. Hæc enim gentes faciunt. Hæc enim filius Dei qui & Deus diſperdet à facie ſua. Hi diuinationes & vaticinia* exaudient. Tibi autem non ſic dedit Dominus Deus tuus. A morum probitate eſt alienum prorſus eum qui penes ſe habet conſultationem de Dei iuſtificationibus, ad decernendum de rebus agendis, ſibi in conſiliarios adhibere brutas animantes, immo ne his quidem vti tanquam conſiliariis, ſed vt doctoribus & legum latoribus. Quando ipſa auis periculum ſibi ab oculos impēdens non nouit: quanam ratione hæc tibi quod futurum eſt, prædicet? Equidem ipſa è nido auolans alicunde paratura alimoniam nutricandis pullis, plerunque regreſſa eſt re infecta nec vſpiam conquiſito cibo. Et hæc tibi facta eſt minime fallax oraculum: eiúſque vana motio reuelatio eſſe poſsit rei futuræ? Quòd ſi operatione dęmonum circumuolāt ad te circumueniendum fraude, ne tu inhians talibus impoſturis mihi acquieſcito. Atqui ne quæſo te dedas & eloces iſtiuſmodi diabolicis operibus.

**ἀκούσονται. hi gentiles Deuteron. 18.c. iuxta 70.*

In ſuperſtitioſos augures & hariolos.

Diabolus enim mox vt animam ſic ductilem & abreptu proclinatam acceperit ad perditionem, modis omnibus abutens ea, nihil illi indulget, nec remittit impetum: ſed & corui illi vociferantes, de quorum clamore dicitur: Et deerrantes ac mœſti præ inopia venationis intemperie cordis contrahuntur. Tanta proinde eſt, támque petulans inimici aduerſus hominem proteruia, vt vel in felis aut muſtelæ figura ſe oſtētet, nonnunquā vt canis ſe diſcerpens, ſub hominis etiā forma diluculo conſpicitur, vt is fuerit ex maximè beneuolis. Adde quia oculum aut dexterum crus oblæſus apparens reſiliit ac deflexit de via, plerunque etiam oculos obtexit. Quid hoc genere viuendi eſt vſquā infelicius? Nihil non ſuſpectum habet, ad omnia pertimeſcens. Tali illuditur ab omnibus. Operæprecium fuerit vndequaque animam eius reducere ad Deū. Quum igitur videris aues aëra prętervolantes, caue explores curioſiùs volatus earum modum & figuram, vtrum in orbicularem formam ſupra caput ſuos volatus circunſcribant, an in obuerſam faciem ferantur: vtrum ne à tergo aduolēt, an in obliquum deflectant volatum. His omiſsis, demirator ac ſuſpice potiùs in eis ſapientiam & diſpoſitionem conditoris quo pacto tanta moles queat per aërem ferri, quanam ratione mollis ac ſubtilior natura aëris pennæ alatæ ſit vehiculum, quomodo aërem tranent paſsis alis, cauda ve-

rò

rò quaſi clauo nautico volatum ſuum adæquant & regunt. Qua item ratione quæcunque inutiliter & incommodè incedunt pedibus, vicem pedum ſupplent alarum remigio, quæcunque natalitia, quæcunque item viuunt rapto, fabricam corporis ſortita ſunt parandæ ſibi vitæ conuenientem. Et quidem rapacibus indulſit natura accommoda rapinæ inſtrumenta, ceu ſunt vngues: natatilibus autem ſuppetunt pro corporis quantitate, remi. Qui verò placidioris ſunt naturæ, pedes habent: vt latitudine plantarum ſiue pedum aqua per motoriam agitationem faciliùs propulſetur. Nihil vſquam eſt non plenum ſapientia Dei. Siquidem omnia in ſapientia fecit. Qui verò anguſti eſt & illiberalis animi, nihilque ſapiens, niſi ſordida & abiecta, eiuſmodi motiones brutarum animantium ſuo vnius ſcopo dum molitur accommodare, Deo interim relicto, perfidis dæmonibus & inſidioſis vltrò ſeipſum deuouit. Qui porrò intelligunt & imaginantur aues hac ratione occupare aërem, hac item cauſa & ſic ſe circumagere: errore prorſus incurabili tenentur eorum qui mente capti ſunt & parum cordati. Hæc vt ſint diffuſiùs & velut per digreſsionem dicta: non alioqui ab re nec incommodè, arrepta occaſione ex præinducta ſententia ſermo hic incidit ad medelam iſtorum imprudentium. Adnotandum proinde venit ſcripturam tradere vaticinandi ſiue diuinandi artem eſſe Philiſtæis, hoc eſt, Paleſtinis peculiare exercitium. Mos enim ſcripturæ eſt hoſce & ſolos nominare ἀλλοφύλους, hoc eſt, exoticos externæ gentis ſiue nationis, alienigenas. Quemadmodum enim Chaldæi fatidicam diuinationem ex hominis natiuitate, Aegyptij veneficia & incantamenta, Cretes augurationem & auſpicia: ita & Allophyli ſiue Philiſtæi diuinandi artem ſibi peculiariter vendicarunt. Ad ſuas igitur improbandas artes regreſſa eſt regio, effecta tandem, ſicuti initio erat. *Et filii multi alienigenæ nati ſunt in ea.* Iudæi quũ* multas gentes & improbatis moribus aſſuetas excepiſſent, elegerunt ſecundum eas vitam inſtituere, quaſi verò lex illis eſſent quæ ſui maiores iniquè geſſerant, & mox ab ipſa natiuitate alienigenæ efficiuntur filij per improbam viuendi inſtitutionem, alienati à populo Dei. Iam quando locis adeò multis dicuntur filij fructus* animæ, dicere poſsit vnus aliquis eum qui præter ſenſum diuinæ ſcripturæ corraſit ſermones minimè ſanos ab alienis à pietate & cultu Dei, eóſq; approbauit & excepit, quia talis genuit filios Allophylos, id eſt alienigenas.

* *Pro* πόλια ἔθη, *lego* πολλὰ ἔθνη.

* ψυχῆς, *forſan* κοιλίας, *aut* γαστέρος *vẽtriculi.*

Et impleta eſt regio eorum argento & auro, & non erat numerus theſaurorum eorum. Quàm ſit graue peccatum, ſtudium impendere congerendis diuitiis, argumento eſt, quia tot tantorúmque flagitiorum catalogo allegitur. Etenim cum auguriis & alienigenis filiis qui per fornicationem generati in numeroſam multitudinem excreuerant, fortè Iſraëlitico populo annumerati erant. Et impleta erat terra argento & auro.

Animæ quidem Deum piè colenti occaſionem ſuppeditant diuitiæ benemerendi de proximis, per diſtributiuam communicationem: eędem verò voluptatum conſectatori ac ſtudioſo curandi corporis, cõpendium ſunt ad genialem vitam & intemperantem luxum. Paupertas etenim pædagogus eſt ad colendam pietatem: contrà, diuitiæ anſam præbent ad contumeliam & irrogãdam iniuriam. Quòd ſi cum vniuerſa gente expoſtulatur & intenditur crimen ob immodicam opulentiam & copiam facultatum: qui toti incumbunt cumulandis opibus, ſecum velim reputent iſti diuites, quam pro ſuis poſsint reddere rationem. Si quis verò exiſtimet cupiditatem diuitiarum non eſſe peccatum, adductus vno aliquo prætextu qui in ſpeciem videatur rationabilis, meminerit is euãgelici illius mandati liquidò interdicentis iſta auiditate congerendi opes. Nolite, ait, theſaurizare vobis ipſis in terra. *Et repleta eſt terra equis, & non erat numerus curruum eorum.*

Intelligendus eſt dãnare non vſum neceſſarium, ſed ſuperfluam numeroſitatẽ

Nullo non loco ſcripturæ obſeruauimus ſanctos deuitaſſe vſum equorum, quin & de his qui in procinctu inſtruuntur ad bellum, ínq; reliquis iſtius vitæ indigentiis* dequæſti ſunt, eóque etiam hîc cæteris criminationibus accenſetur numeroſitas equorum. Quia enim volebat Deus, vt toti penderent à ſuo præſidio & ſuccurſu, non item illi in medio conflictu conſiſtentes ſpem ſuam reponerent in ſuo militari apparatu, & ob hoc vetuerat id fieri*: Nequando multiplicaueris tibi equum, qui tandem reprehenſi ſunt, quòd ſibi tantam comparaſſent equorum multitudinem, adeò vt numerum ſupergrederetur. Hoc autem ſiue hyperbolicè accipiamus, hoc eſt, ſupra fidem & per exceſſum, aut certè quòd in ſcriptura, quæ ignaua ſunt & maximè ingeneroſa, non veniant in numerum, eò dici nõ eſſe numerum curruum eorum arbitramur. Sanè obſerua non accenſeri numero mulierem, quòd infirmioris ſexus ſit: non puerulum, quòd facilè contemptui pateat, exceptis primogenitis & Leuiticis: non ſeruum propter ſeruilem & abiectam conditionem: non miſcellaneum & promiſcui ſeminis, quòd ſit is alienus. Ad hunc igitur modum intelligimus eximi numero quæ malè parta ſunt. *Et repleta eſt terra abominationibus operum manuum eorum.* Ritus viuendi inſtitutáve gentilium quæ cepere originem à diuinationibus eos qui per auaritiã & erga equos ſtudium impotens in ea impegerunt ac deuoluti ſunt, pertraxerunt ad idololatriam. Quòd enim deſerto Dei conſilio, attenti incubuerint vaticiniis nec in Deo ſpem ſuam collocarint, ſed in incerto diuitiarum, ob hæc fallaces illis fuere equi ad ſalutem. Neque enim inniti voluerunt ei qui potens eſt conterere bella. Hinc conſentaneè euenit, vt ſuis abominationibus compleuerint terram. Omnis vtique operatio quæ efficitur præter rectitudinem ſcripturæ, apud Deum execrabilis eſt abominatio. Quemadmodum enim qui ex ſtomacho & eius

**dũ dicit lex: Ne*

** eos ſcilicet: Iudæos*

βεβαίωσις per collationem.

eius ſubuerſione laborant, faſtidio ſunt ac vitantur ceu ſpectaculo indigni, quaſi excrementitiæ eruptiones ac ſuperfluitatum & hulcera graueolentia & ſigna ſimilia: ſic & impuræ & obſcœnæ actiones Sancto illi deteſtabilis abominatio ſunt. Sanè quando apud ſcripturam is inoleuit mos, vt Idola vocentur abominatio, omnes vitioſæ imaginationes iuxta cuiuſque deſcriptionem in anima conformatæ, aliud nihil quàm abominatio ſunt implentes regionem. Hoc eſt, omnem amplam capacitatem rationis animæ.

Et adorauerunt quæ fecerunt digiti eorum. Exuperantis inſaniæ eſt exiſtimare Deum eſſe quod ipſe feceris, nec intelligere rei geſtæ abſurditatem. Etenim ſi materiam demiraris, quid tandem? Vtique æs aut lapidem (informia ſi ſunt) non adoras. Quòd ſi id facis propter ſolertem artis induſtriam, tuas ipſius manus adora quæ iſti materiæ adiecerunt formam, aut certè inſtrumenta quibus eam formam ſolerter abſoluiſti. Sed enim quantum ſtoliditatis & dementiæ habet, tantum detriuiſſe temporis in exculpenda ſiue conflanda hac ſtatua, nec interim intellexiſſe quid factum ſit? Senſum enim hunc ſubindicat illud. Et adorauerunt quæ fecerunt digiti eorum. Iam verò huc neceſſitatis adigetur talis, vt alterum è duobus eligat. Aut quia priùs non habuerit Deum, quàm ſua vnius opera informi materiæ adhibuerit formã: aut quia ei opus fuerit altero, quòd is qui illi priùs fuerat Deus, defecerit ſenio confectus. Quare maledictus homo omnis, quicunque faciet ſculptile aut conflatile opus manuum artificis. *Et incuruauit ſe homo, & humiliatus eſt vir.* Hæc per commiſerationem dicta eſſe puto, vtique ab eo, cui dolebat homines ſic miſerè collapſos à dignitate ſuę cõditionis. Homo (ait) incuruauit ſe idolo, vt adoret. Homo inquam, animal in terra honore digniſſimum quod ſecundum angelos, ordini vtentium ratione allectum eſt. Homo inquam, imagine Dei cohoneſtatus, qui varias artes vi rationis excogitauit, eorum quę in terra ſunt tenet ſcientiam, plãtarum, radicum ac fructuum facultates nouit, mare auſus eſt permetiri, aëris naturam, originem ventorum, aſtrorũ poſituram, horum motiones, interualla, concurſus, rerũ terreſtrium ratam ꝗ diſtinctionem, ciuitates, leges, præfecturas ductandorum exercituum, artes nouit ad vitam fulciendã neceſſarias, tum denique ad ornamentum & oſtentationem ſubſeruiẽtes. Et hic tantus procidit idolo, quaſi pro ſalute ſubſidium deprecaturus homo anima informatus, ab eo qui inanimis eſt ratione præditus, ab eo imploraturus ſalutem qui ſenſus omnis eſt expers, qui manui ſuæ ſubſtratas beſtias accepit, is cui ad ſeruiendum cuncta bruta in ordinem redacta ſunt ſubiectionis, in eius gratiã nempe Dei qui ſubiecit nobis omnia, qui & ad imaginem ſuam in hoc nos condidit, vt aquatilibus dominetur ſimul & terreſtribus? Hic ne vni quidem brutarum animantium, quę

viribus præualent,*conferendus venit, ſed imitatione bruti animalis ſiue mulieris cuiuſpiam deformis aut certè turpiſsimi viri ne auſit quidem ſe exæquo præſentem exhibere: ſed timore correptus vultúque in terram deiecto indignus fit qui in cœlum attollat oculos quippe qui peccauit in cœlum. *Et incuruauit ſe homo, & humiliatus eſt vir.* Exaggeratio eſt malitiæ,quòd vir qui longè erat princeps dono intelligentiæ & idem præualebat in digerendis operibus ſuis, & is propriæ dignitatis oblitus ſe eò deiecerit vt adorauerit idola. Is inquam, qui imago eſt & gloria Dei, Chriſtum habens ſupra ſe caput, infra idolum ſe ſubſtrauit.His adde, quia vir.Hoc omnem vincit calamitatem. Si enim puſio aliquis, ſi mulier:nonnulla vtique affulgere poterat veniæ ſpes. Et quidem puellulo, quòd per immaturam ætatem deliquiſſet, mulieri verò ſuccurriſſet ingenita ſexui infirmitas. Nunc verò vir vltroneus ſimulachro ſe ſubiecit, id quod planè omnem ſupergreditur exuperantiam ignominiæ ac dedecoris.

Nequaquam dimittam eis. O terrificam comminationem! Ad inſinuandum ſupplicium æternum dictáne hæc ſunt? Nequaquam dimittam eis? Etenim quouſque auguria conſulebant & vaticinabantur, quandiu apud eos ipſos multiplicabantur filij alieni, vſque dum geſtiebant ſtudio congerendi argenti,tantiſper dum equeſtri curæ incumbebant, ſpes qualiſcunque allucebat remiſsionis. Quando autem ſiuerunt ſe præcipites deuolui in idololatriam quod extremum eſt malorum, nec animaduerſa propria dignitate, parem Deo honorem attribuerunt ſimulachro,nequaquam ait,eis dimittam. Hoc ipſum beneficij loco efficit benignus & clemens.Nam remiſsio quum ſit petulantiæ ac libidinis fons,non remittam eis, ait: vt vel ſaltem afflictio cogeret meminiſſe Dei. Comminatio igitur minimè eſt noxia. Quòd enim comminatur non dimiſſum iri,diſciplina eſt ſalutaris & adhortatio. Non enim (ait) te dimittam, neque aliquando te deſeram.

Et nunc ingredimini in petras, & abſcondamini in terra à facie formidinis domini, & à gloria fortitudinis eius, quum ſurrexerit percutere terram. Altera adhortatio hæc eſt ad domum Iacob, ad id excitans quod conducibile illis fuerat futurum. Quemadmodum enim dixerat, Venite & aſcendamus ad montem Domini. Et, Venite & ambulemus in lumine Domini: ita etiam nunc, ingredimini in petras & abſcondimini in terra à facie timoris Domini. Vſquam ne eſt aliquis adeò calumniator ſcripturæ, vt putet eam conſulere ineundam fugam à facie timoris Domini, vtque ſe abſcondant in deuexis petrarum concauitatibus? Quin potius ait. Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à
Amos. 9. a. facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu illic es. Et Dominus rurſum, ſi abſconditi fuerint in Carmelo, illinc * aſſumam
*λήψομαι. eos. Si fugerint in mare, illic mandabo Draconi & mordebit eos.

Qua

Qua igitur ratione conſuluit quærere protectionem ac tutelam à facie timoris Domini, nempe petram? An non fortè vnam illam innuit malorum liberationem, eorum quæcunque in ſuperioribus enumerata ſunt, vt ingrediantur integumentum Petræ, hoc eſt, ſe ſubſternāt ſolido firmamento fidei qua in Chriſtum credimus, vbi & poſitus eſt Moſes, vt videret Deum. Illò, ait, introite. *Et abſcondimini in terra.* Hoc eſt, Vos ipſos ſepelite. Cur id? Vt conſepulti Chriſto per baptimum & commortui in nouitate vitæ ambuletis, mortui peccato. Quę de petra hac in ſcriptura occurrunt, in vnum colligite, vt euadat locus hic explanatior. In petra exaltaſti me. Et, De petra bibit populus. Quin & de petra habebat mel. Ait Pſaltes, Petra refugium* erinaciis ſiue leporibus, ei inquam, qui purus eſt opportunum ſuffugium. Petra proinde ſolida illa iuxta Moſi canticum ſuggerebat oleum quo reges inungebātur. In petram igitur hanc ſi introieritis, vtique poteritis declinare à * timore Domini, quum ſurrexerit percutere terram, quum terrenorum ſolicitudinem exinanierit, quando vitam hanc terreſtrem & puluerulentam ad nihilū perduxerit, ne ſit impedimento homini vitæ ſpiritualis. Adnotandum igitur nobis vt cum gloria & fortitudine ipſius aſſequamur futuram reſurrectionem, tali viuendi formula curam noſtri ipſorum gerentes. *Oculi enim domini ſublimes, homo autem humilis.* Vt ne tecum reputares eum perſuadere tibi voluiſſe ſeceſſum quendam eſſe imperuium Deo & impenetrabilem, adiecit iſtud: Oculi Domini ſublimes: homo autem humilis. Nihil eorum quæ infrà geruntur, latet eum qui è ſublimi deſpectat, quum eius oculis ſubiecta ſint omnia, nec vlla caligo interpolet aut obſcuret ipſius aſpectum. Homo autem humilis eſt. Aut eum innuit qui ſe nihili reputat eſſe collatione diuinæ maieſtatis, aut certè eum qui intelligit per peccatum ſe à primigeniæ conditionis celſitudine eſſe deiectum. *Et humiliabitur altitudo hominum.* Superiore loco, reprehenſione dignus homo erat, quippe qui à celſitudine ſuæ dignitatis ſe deiecerat. Prono enim in terram vultu ſe incuruauit idolo & humiliatus eſt vir: hîc verò humilitas apprimè commoda eſt & perutilis. Depoſitio enim vani ſenſus qui ab elatione, à ſublimitate item arrogantiæ ac vanæ de ſe exiſtimationis proficiſcitur, reditum patefacit ad priſtinam propriámque dignitatem. Humilitas hæc laudabilis eſt, eorum ſcilicet qui ſuffugiunt ad petram, ſuúmque corpus collocant in ſpe futuræ reſurrectionis aduenieute Chriſto. Altitudo enim omnis, rationis inopia cóncidit, pręcépſque ruit vana de ſe pręſumptio: vera autem teſtificatio celſitudinis Deo ſoli refertur ab ipſis creaturis. *Et exaltabitur Dominus ſolus in die illa.* Ad diem compertam & quæ omnibus in cōfeſſo eſt, ſermo nos remittit. *In die illa.* Nempe dierum omnium vltima quam neque nox intercídet, nō ex-

λαγωοῖς.

* *ſeruili.*

Humilitas duplex.

* *Reſurrectionis.*

f

trudet tempus aut definiet, non corporea lux eſt ei præbitura principium & finem: ſed vna eſt futura ſui ſimilis, immobilis, veſpere caritura, perpes nec ſuccedanea. Die igitur illa exaltabitur Dominus ſolus, quia celſitudo ac faſtus ſuperborum cõcidet, ſplendor autem omnis beatarum virtutum è conſpectu auferetur per exuperantiam tantæ claritatis illius gloriæ, fuerit licet quis Propheta, vt fuerit Apoſtolus, etiam ſi fuerint ſanctæ & ſupermundanæ virtutes, mox vt explenduerit vera illa celſitudo, reliqua omnia parui ducentur. Mihi nunc cogita quanam ſimilitudine doceri queat quod dicitur iuxta vitæ iſtius rationem. Sit vna quæpiam ciuitas quam incolant manuarij opifices ſibi vix neceſſaria parantes exigendæ huic vitæ diurnis operis. In ea inſuper ſint nonnulli tantò pauperibus iſtis opulentiores, vt præ iſtis mendicis quadantenus videri poſſint beati ac ſpectabiles. Sub hęc rex quiſpiam alicunde veniat in hanc ciuitatem. Sit hic regum omnium opulentiſſimus, auri quidem multum, multum item argenti habeat, permultos item immenſi precij lapides & eos quidem intextos regali ornamento & ad oſtentationem ſpectantium oculis obiectos. Percipiat vnus aliquis inexplicabilem eſſe illam pulchritudinem, domeſticorum ac haſtatorum ſatellitum turbam intelligat numerum ſupergredientem, profuſam & indicibilem impenſam, numeroſam multitudinem Camelorum & Mulorum (res dici non poteſt) diuitias ſarcinaſque portantium. Habeat equos auro ſtraguliſq; purpureis exornatos. Miniſtros quidem & qui comitentur & deducant pompæ in morem pręgredientes. Viſo tali ſpectaculo, quo affectu tãgi putas illum inopem populum? Nonne ratione habita ſuæ inopiæ confundi ac pudore ſuffundi? An non omnes parui facere, eorum inita collatione ad id quod præeminet vniuerſis, gloriam inſuper & diuitias ſoli ei aſcribit conteſtatus qui verè diues eſt? Ad eundem modum, tantiſper dum in arcano manet ac deliteſcit ſublimitas & magnitudo ſapientię virtutiſque Dei, Multa quæ ſublimia eſſe videntur ac magna apud cõſtitutos in extrema inopia, ſimul atque in omnium oculis quod prorſus ſapiens eſt ac verè potẽs, explenduerit: nemo in creaturis cenſebitur ſapiens aut potens. Ita & Moyſes quondã quum inaudiſſet Deum ſe alloquentem confitebatur ſuæ vocis gracilitatem ac tardiloquentiã. Et Abrahã quo tempore Deum vidit, ſe profitebatur terram eſſe ac cinerẽ. Nemo igitur dignus habitus qui videat Dei bonitatem ac ſapientiam, poterit ſibi aut alij cuiuis ſuo teſtimonio vendicare ſapientiam ac virtutem. Sancti igitur omnes ſunt lux lucernæ conſtanti meridie ad Solis radioſum iubar ſe exerens ac ſplendeſcens. Ob hoc ſuperexaltabitur Dominus ſolus in die illa.

* ἰσχνόφωνον καὶ βραδύγλωσσον.

Collatio à minori ad confirmationem hypodigmatis præſcripti.

Dies enim domini Sabaoth ſuper omnem * *contumelioſum & ſuperbum.* Forſan primum illud peccatum contumelia fuit ac ſuperbia. Siquidem diabolus

* ὑβριστὴν

diabolus elatus ſuperbia pro expletione bonorũ quibus cumulatiſsimè affluebat, deſciuit à Deo, ſecumque ad defectionem ſolicitauit & abduxit aduerſarias poteſtates, dicẽs: Super aſtra ponam ſolium meũ: ſedebo in monte præcelſo, ſuper montes excelſos qui ſunt ad Aquilonem. Aſcendam ſuper nubes: ero ſimilis altiſsimo. Eam ob rem cœpit illinc vindicta vltrix ſuperbiæ. Si quis porrò excæcatus in iudiciũ inciderit diaboli, cum eo principe & quaſi opifice ſuperbiæ cõdemnabitur. Dominus enim ſuperbis reſiſtit. Videtur quodam modo* contumelia origo eſſe elationis & ſuperbię. Qui enim alios deſpuit, nihili eos ducẽs, ſed mẽdicos quidem hos appellat, illis autem opprobrat generis ignobilitatem, alios verò cenſet inſcios & indociles, vt verbis hiſce contumelioſis ſolus exiſtimetur eſſe ſapiens, intelligentia præditus, generoſus, diues, potens. Suum principatum opponit, vt ſupra cæteros conſpiciatur: anxiè contendit, vt ſupereminea t multis. Hoc autem dum molitur perficere, proximum quidẽ pro nihilo habet, ſe verò venditat & ad grauitatem componit. Eſt igitur contumelia ſiue in proximum iniuria fons & origo ſuperbiæ: & ſuperbia, malum vtique ex arroganti contumelia in proximos* oriundum. Ob hoc intenditur vindicta in omnem contumelioſum & ſuperbũ. Porrò nos miſeri totos dies in hiſce verſantes malis nõ intelligimus, cuiuſmodi mala admittimus. * Maledici ſiue conuiciatores regnum Dei non hæreditabunt. Et nos conuitiamur & iniurij ſumus in proximos, dúmque illis conuitiamur, non animaduertimus, quia verba hæc cõuitiatoria quæ nunc detorquemus in proximos, illa die Domini ex aduerſo nobis obluctabuntur, noſtrámque interſepient viam, perinde ac paries ſiue murus qui tranſadiri non queat. Quis noſtrûm non ſe putat ſuperiorem? Quis non faſtidienter deſpuit proximum? Equidem * contumelia plenius quiddam obtinet quam conuitium. Conuitium enim ſola voce ignominiam & probrum intendit. Contumelia verò pudendam & ignominiæ plenam habet animi conceptionem adiunctá operibus in eos quos contumelioſè laceſsit. Atqui poſſet quidem contingere ei qui hodie in ſublimi vult conſiſtere loco, vt ad abiectorum vilitatem deſcendat: & è diuerſo, ei qui nunc quidẽ humilis eſt, impendet periculum ne degeneret & tranſmutetur ad ſuperborum elationem. Ipſum enim hoc quòd ſe credit ad apicem pertigiſſe veræ humilitatis, elati animi argumentum eſt, quódque pręter modum efferri videatur aduerſus peccatorem. Planè grauis erat ſuperbia quam paſſus eſt Pharizæus aduerſus publicanum inſoleſcens. *Et ſuper omnem excelſum & animo ſublimem.* Ad idẽ vitium referũtur & * excelſus & qui animo ſublimi eſt. Vterque collatus ad contumelioſum & ſuperbũ ſolo differt habitu. Etenim* excelſus aduerſus vtrumque vtitur & contumelia & ſuperbia. * Animo autem inſoleſcenti & elato ſingularis

[Margin notes: * ὕβρις. — *Contumelia fons & origo ſuperbiæ.* — *ἔγγονομ. — *λοίδοροι. — *ὕβρις, λοιδορία. — * ὑψηλὸς μετέωρος.]

ꝙ degat ac ſolitarius ſeipſum apud ſe ſuſtollit & vanitate ſenſus in ſublime effert, gloriatur atq; erigit. Velim animũ mihi aduertas & exactè intelligas, quis ſit μετέωρος elata mente & animo ſublimi. Teipſum ad mẽtẽ reuoca, qualis ipſe in vanitate adoleſcentiæ tuæ cõſiſtens fueris. An fortè qualis tu conuerſatus, multiuariam cogitationem paſſus es inſtituendæ vitæ & exercitiorum, quonam pacto per imaginationem intellectus tui à principatu in principatum incurriſti, à dominatu in dominatum reſiliiſti, diuitias comparaſti, ædes exædificaſti, aurum & argentum ſepoſuiſti, accumulaſti ad parandas tibi facultates, tot tantáque talenta comportaſti, famulos habebas innumeros artes qui exercerent omniuarias è quibus corraderes annuos prouentus, armenta equorum, ouilia, armenta boum, è quibus pecunias conflares, vxorem haberes ac liberos & ex iis multiuariam ſobolem. Amicos liberali beneficentia affeciſſes: vltionem de inimicis expetiuiſſes. Principatum obtinuiſſes ciuitatum, deinde & gentium. Denique regali ſceptro fuiſſes potitus. Vides, quanta leuitate agitetur mens excelſi & ſublimis viri? Nuſquam conſtat ſecum, nulla in re conſtabilitur: ſed impoſsibilia exuperat, pręceps fertur ſupra naturæ conditionem. Itaque ſic elatis ſpiritu interminatur, quæ die illa euenient, formidabilia. Nã quòd talis* elatio animi peccatum ſit, audito Dominum dicentem. Et ne eleuemini. Et beatus Dauid inter opera virtutum & laude digna enumerat, ſi quis ſe in ſublime non eleuet, neque exaltet. Ait enim, Domine, non eſt exaltatum cor meum, neque* elati ſunt oculi mei. Eſt alioqui locus, quando cum laude exaltatur quis, vt ne animum deiiciat, nec iſta vilia anxiè curet: veriùs vt excitato ſit & alacri ſpiritu, pérque animi celſitudinem ac ſenſus magnitudinem ornatus pertingat ad apicem virtutis. Talis animi elatio commẽdatur, qua fit vt inter mundi preſſuras nihil deiicias animum, his quæ in terra ſunt ſuperior euadas ſenſu. Qui eiuſmodi eſt, in cœlis conuerſatur & gaudio cordis perfunditur ob theſauros illic ſibi reconditos. Hæc animi celſitudo quiddam habere videtur differentiæ, collata cum ſuperbiæ tumore. Etenim iuſta corporis habitudo cum eruptione carnis enata ex vitio intercutaneo ſi componatur, intumeſcit quidem ac turget corpus, ſed et ſuppurulentum fit & languore tentatur.

μετέωρος quis

* μετεωρισμός.

* ἐμετεωρίσθησαν.

βεβαιώσις à ſimili ducta.

*Et ſuper omnem cedrum Libani * excelſarum & ſublimium.* Dixerit quiſpiam. Quæ malitia ineſt Cedro, quòd in præcelſam altitudinem ſe attollit? Id quod ſuapte natura ei adiacet, in quæſtionem ne adducitur? Rurſus quam ob rem ſententia hæc diem illã interminatur Cedris quæ in Libano ſuccreuerunt? Nemo cõtradixerit, quia de anima informatis hominibus ſententia hæc loquebatur qui faſtu turgebãt, quíque vacui quum eſſent omni ſenſu, nihilominus ſe efferebant arroganter. Sed enim cur Cedri? quam ob cauſam Cedri Libani?

* τῶν ὑψηλῶν καὶ μετεώρων.

Cedri

Cedri plantæ ſunt infrugi, æſtimationis alioqui non contemnendæ, in proceram altitudinem & ampliſsimam excreſcentes, próque temporis progreſſu ſemper ſe in ſublime ſuſtollit ea arbor. Cedrus non facilè ſentit ſenium, neque putrilaginem. Proinde Libanus mons erat iam olim idololatriæ dicatus. Itaque vt nobis oſtenderet (quæ ex eo loco prodierunt) exitiales ac pernicioſas poteſtates, altitudines nequitiæ ſe attollentes aduerſus ſcientiam Dei nominauit Cedros Libani, de quibus ait Pſalmus: Et conteret Dominus Cedros Libani. Proinde mores hominum citra cauſam vllam rationi conſentaneam nihil non ſibi arrogantium & faſtu turgentium innui poſſunt per eas Cedros. In tumore enim iſtius ſuperbiæ cauſa quædam ſe inſerit animo probabilis & idonea, vt ſe eleuet, aut nulla prorſus nitens ratione: puta dum de ſeipſo ſentit aliquis quiddam ſe eſſe propter continentiam, ſapit propter ſobrietatem, aut certè exiſtimationem de ſe concipit propter conſtantem perſeuerantiam in orationibus. Planè quòd de ſe ita ſentiat ob eas virtutes, perperam agit. Ea tamen animi elatio quiddam obtinet ex quo conſequatur. Talis, planta quidem eſt in aërem elata, ſed & fructuum copia exuberat. Qui autem citra ſuffragium vllius bonæ actionis ſe extollit in ſublime, puta propter diuitias, aut generis ſplendorem, aut certè corporis robur, *Cedrus eſt per infrugi vitam & imprudentem, ſe in altum tollens & exultans. Sed enim cur adiunctum eſt Libani? Plantæ ſiquidem in montibus enatæ quòd ſint campeſtribus compactiores, naturæ vſu aſcititiam ſibi comparant ſublimitatem. Pari ratione & qui obtendunt diuitias, robur aut progenitorum gloriam quibus indecorè abutuntur ad prætextum occaſionémve elationis. Veruntamen ſunt & quædam Cedri commendabiles: Saturabuntur ligna Domini, Cedri Libani quas plantauit. Hæ enim ad Dei gloriam aſſumuntur: Ligna fructifera & omnes Cedri, idque vt declaretur nihil ſuapte natura eſſe malum, aut alienatū à Deo, ſed pro vniuſcuiuſque cauſa ſingula quæque aut deſciſcunt à Deo, aut eius beneuolētiam ſibi conciliant, ſéque in ipſius clientelam dedunt. Ob hoc Cedri apparatæ ad conſummandam fabricam templi erant delatæ è monte Libano, ceu indicat hiſtoria. Neque enim impoſsibile eſt, vt quis ab idolorum cultura demutetur & tranſeat ad vitæ ſanctificationem. Quocirca nonnunquam Cedrus quidem* confringitur, quum à Libano nequit diſparari: aliquando autem vetuſtos mores quum relinquit, vt digna efficiatur ſanctificatione. In genere tamen, ſcripturæ iuxta animalium mores ſpeciéſque plantarum, pro varietate propoſiti & intentionis hominum multifidam admittunt interpretationem: *Et ſuper omnem arborem glandis Baſan.* Alterius plantę mentio fit, ad exhibendum ſpecimen, quàm caduca ſit ac labilis hominum vita ac interim comminantis ſubiectū iri iu-

Libanus.

κέρδλος, *lege* κέδρος.

* *ſiue conteritur.*

dicio. Mores enim inhumanos nec cuiquam cedentes ac aliorum diſſimiles, quique ex aduerſo omnibus reclamant & velut itinere contrario diſponuntur, conſuetudinem inſuper viuendi nouitate excogitatam confert quercui. Profert autem ea arbor fructum, ſed qui cedit in porcorum alimoniam, ob hoc nominauit arborem ignominiæ ac dedecoris. Baſan enim interpretantur ignominiam. Quorum igitur gloria parit ignominiæ fructum, etiam aduerſus hos exorietur dies Domini. Alicubi autem deprehendimus idololatriam dici ignominiam, vt in tertio * Regnorum Elias ad Achab, Et nunc mittito & congregato ad me omnem Iſraëlem, in montem Carmelum & Prophetas* ignominiæ & Prophetas lucorum quadringentos viros qui veſcuntur de menſa Iezabel. Ex quo igitur arbor omnis non faciens fructum bonum, exciditur & in ignem mittitur: Domini diem etiam arboribus ignominiæ, vt horrendam & formidabilem interminatur ſcriptura. Quare & qui rex erat Baſanitidis, appellatur * Og. Og ſua interpretatione ſonat obthuratione, interſeptionem, oppilationem, quòd opera ignominiæ viam nobis intercipiant adeũdæ ſalutis. Fornicatores enim, adulteri, molles, maſculorum concubitores, omnes denique operarii ignominiæ ſub iugo ſunt regis Og qui molitur præciſionem & diremptionem à Deo, quem conterit Dominus, vt ab eius iugo emancipentur oppreſſi. Confitemini enim Domino quia bonus. Qui percuſsit reges magnos, & occidit reges fortes, Seon & Og.

* בשן Confuſio, probrum ignominia
* βασιλειῶν, nos cũ Hebræis מלכים Regum.
* αἰσχύνης pro quo Hebr. Baal: בעל Idolũ quidam mortem putãt. 3. Reg. 18
* עוג Syriacè prohibitus impeditus Pſal.

Et ſuper omnem montem, & ſuper omnem collem, & ſuper omnem turrim excelſam. Quemadmodum montes ad colles collati ſola proportione magnitudinis à ſe diſsident, reliqua habitudine inter ſe conſentiunt: ita & contrariæ poteſtates, propoſito & intentione ſibiipſis cõſimiles videntur, tantùm à ſe diſcrepant magnitudine maleficiorum. Meritò igitur aduerſum eos, dies illa Domini Sabbaòth conuertetur. Quid porrò ſibi vult hoc: Et ſuper omnem turrim? Turris ſpecula eſt eminens ad tuendam propugnandamque ciuitatem, & ad cognitionem excurſionum hoſtilium accommodata. Mens ſiue intellectus ad vtrãque hanc functionem nobis indultus eſt, vt obſeruemus bona, vt impendentes inſidias præuidendo vitemus. Huic minimè congruit, vt ſuam in ſeipſo fiduciam collocet, neque vt per hæc terrena negotia aſcenſum moliatur ad cœlum. Ad eum enim qui per mentis elationem fuerat infra ſemet collapſus, Dominus deſcendit: vtque beneficium impartiretur ac ſalutem, pactum diremit & conſpirationem ad malum. De huius ædificij fabrica iubet nos Dominus, vt ſedentes rationem ineamus ſumptuum, an ſat habeamus ad inſtituti operis perfectionem, cui manifeſtè conſentit conſilium euangelicum. Mentem igitur altiora de ſe ſentientem ac tumore ſuperbiæ redundantem & ei qui præ ſe omnia faſtidienter extenuat, ſe interim beatum prædicãs, decernit

decernit ſententia hæc, vt diem illum Domini vereatur ac formidet. *Et ſuper omnem murum excelſum*. Rurſum, murus ſeptum eſt ac munimen in hoc conditum, vt tueatur & propugnet ciuitates & hoſtium impreſsiones propellantur. Sic & ſermones nonnulli ſunt nobis ab ipſa veritate accōmodati ad conſeruandam inexpugnabilem vim ſalutarium dogmatum: Sunt item alij externæ inuētionis ad corroborandum mendacium & tuendam vanitatis accurata diligentia conquiſiti. Artis enim Dialecticæ facultas murus eſt propugnandis ſuis dogmatibus apprimè opportunus, non ſinēs ea in diuerſam partem facilè abripi aut in totum intercipi ab his qui controuertere volunt mendacio. Ob hoc quidem muri Hieruſalem manibus Domini deſcripti ſunt: muri verò Hiericontinæ ciuitatis euerſi ſunt ductore Ieſu Naue, ſola acclamatione vocum diſſoluti. Sanè quidem ſuperiùs ea & ſola mœnia in redargutionem venerunt quæ per ſe ſunt ſublimia: hîc verò acriter reprehenduntur & quæ obtinent præſtantiam virium celſitudini coniunctam, nempe argumenta in ſpeciem probabilia diſciplinæ demonſtratiuæ quæ tum plurimùm inualuerant viribus ſeque in altum extulerāt, propheta quidem profitente τροπικῶς ea eſſe murum excelſum, ſed & eodem aſſeuerante ipſum euerſum iri & exinaniendum Domini die. *Et ſuper omnem nauem maris*. Aenigmata ſunt hi ſermones in medium deprompti, vt mens noſtra exerceatur, ne oſcitanter audiamus ſacram ſcripturam, néve mentem in terram defigamus. Simul enim atque dixit de intellectu ſe altiora ſentiente, nec conſentiente humilibus aut obſequundante, iuxta tenorem dicendi conſentaneum, in eadem perſeuerans formula ſermonis obſcuri de corporibus etiam ediſſerit. Non enim dies illa Domini inanimatis nauibus futura eſt formidabilis & expaueſcēda: ſed iis qui per hęc corpora iactantur in ſalſuginoſa vitæ huius fluctuatione. Quemadmodum enim naues onere immodico degrauatæ ad portum multo cum negocio prouehuntur ac facilè ſubeunt naufragium: parili ratione, corpora quæcunque tandem multa ac redundanti alimonia ad obeſam carnulētiam deuergunt per voluptatum illecebras in imā voraginem perditionis natando immergūtur. Et eiuſmodi corpora dicuntur naues maris. Sunt tamen & laude dignæ naues in miniſteriū his qui deſcendunt in mare, vt faciant operationem in aquis multis, quarum mentio fit in Pſalmo diuinæ glorificationis & de iiſdem dictum eſt, quia illic naues pertranſibunt. Quæ mare permeant naues, non item moram trahunt in eo, neque immerguntur vndarum æſtu, vtique commendabiles ſunt, & qui in carne quidē degunt, non etiam militantes ſecundum carnem, calcantes æſtuoſos huius vitæ fluctus & vndis ipſis ſuperiores effecti faciunt operationem in aquis multis. Quicunque cōdeſcendunt eiuſmodi vitæ, nonnullos lucrifaciant ex

In Dialecticorum euanidam curioſitatē

Tropus declaratur collatione.

Pſal. 102 c.

his qui ſe immerſerunt gurgiti deliciarum. Ob hoc ipſi nouerunt opera Domini, mercedem ſcilicet ſuæ operationis, ſúntque conſequuti intelligentiã operum Domini & mirabilium eius in profundo gurgite. *Et ſuper omnem aſpectum pulchritudinis nauium.* Hæc attẽti audiát qui toti affiguntur ſtudio exornandi corporis, qui ambitioſiùs & redundanti opera, talium ſpectaculis immorati ſunt. Neque enim nauium aſpectus ipſe noxam vllam affert: ſed attenta cogitatio circa corporis concupiſcentiam. Erit igitur dies Domini ſuper omnem aſpectũ pulchritudinis nauium: quo fit, vt qui inſpexerit mulierẽ ad cõcupiſcendum eam in corde ſuo, iam mœchatus eſt. Sed & mulier in hoc ſe cõpoſitiùs adornans, vt concupiſcentiam proliciat in ſe laſciuorum hominum, iam mœchata eſt in corde ſuo. *Et humiliabitur omnis homo.* Hiſce verbis ſcriptura declarauit præcedẽtia omnia de homine dicta

* ὑβριστὴν

eſſe per ænigma quidem & adumbratè. Poſt enim * contumelioſum & ſuperbum, poſt excelſum ac ſublimem, poſt omnem Cedrum Libani, poſt omnem arborem glandis Baſan, poſt omnem turrim excelſam, poſt omnem murum excelſum, poſt omne ſpectaculum pulchritudinis nauium: tum demũ ſubnectit, Et humiliabitur omnis homo. Hoc eſt, forma omnis, omnis ſpecies malorum in hominibus deperibit & concidet. In hunc enim mundum, perinde atque in commune domicilium eruditionis & doctrinæ nos homines ſumus introducti, acceptóque intellectu & oculos habentes ad rerum cognitionem iuſsi ſumus dignoſcere Deum per diſpenſationem & diſpoſitionem vniuerſi, velut per literas quaſdam, vt nihil inuiti verſemur circa indaginem veritatis. E quibus nonnulli abundè inſtructi tot acceptis ſubſidiis, vt digni eſſent perſpicua ſpeculatione eorum (quæ pulchrè in quæſtionem fuerant poſita) quàm iſti longiùs à veritate prætereucti, & ob id digni qui ab ipſa veritate confunderentur ob mendaciũ? Quandoquidem Deum quum cognouiſſent, non ſicut Deum glorificauerunt aut gratias egerunt. Mens enim ſanctorum non videt modò, ſed & audit creaturam, quę de gloria Dei ſunt, ediſſerentem. Ait enim ſcriptura, Cœli enarrant gloriam Dei. Sed enim iſti nihil intelligentes præter hæc ob oculos expoſita, ſtulti facti ſunt & cultum atque latriam creaturæ obtulerunt potiùs quàm creatori. *Et exaltabitur*

βεβαίωσις à collectione ſimilium.

Dominus ſolus in die illa. Lux vt apparet primùm, è medio tolluntur tenebræ ac diſparent. Sanitas ſimul atque adeſt, conquieſcunt morbi moleſtiæ. Veritate argumentis rationéque exhibita, coarguitur natura mendacij, Quum is qui verè eſt excelſus, innotuerit & apprehenſa fuerit omnis vera ſpeculatio: tunc quæ priùs excelſa cenſebantur & ſublimia, parui videbuntur eſſe momenti. Deo igitur ſoli, quæ vera eſt celſitudo veráque magnitudo, teſtimonio totius rationalis naturæ aſsignabitur, ſingulis quibuſque (qui in fraudem erroréſque abducti

fuerant)

fuerant) à ſe excutientibus falſitatis dogmata. *Et manufacta omnia abſcondent, inferentes ea in ſpeluncas & ſciſſuras petrarum & in foramina terræ, à facie timoris domini & à gloria fortitudinis eius, quum ſurrexerit percutere terram.*

Quandoquidem ſcriptura multis adeò locis ediſſerit de Chriſti in carnem aduentu, déque eo quoad iudicium venturus eſt. Nonnunquam de vtroque ſuperficie tenus denũtiat. Quæ autem nunc occurrunt, arbitramur dicta eſſe de aſſumpta humanitate, etiamſi eorum quę proponuntur, ſenſus nequaquam aſtipuletur in ſpeciem his quę futura ſperantur. Studium enim illud quod manufactis idolis adhibebatur, poſt aduentum Chriſti, in nihilum abiit. Non iam ſignifices & ſtatuarij æquè ac priùs ſuo incumbebant opificio: non etiam quæcunque iam olim erant venerationi, pari ſtudio perfruuntur: ſed in ſpelæa, cauernas & abſtruſiſsima quæque loca deiecta ſunt. Vt enim lux explenduit primùm, viderunt gentes quæ eatenus delituerant in ignorantiæ tenebris & agnouerunt lignum tanquam lignum, & lapidem vt lapidem, non iam ſinũt ſe in fraudem errorémve impelli per effigiationem eis circumpoſitam ligno vel lapidi: ſed ex ſubſtante natura agnoſcunt materiam. Sanè Chriſti aduentus vt fuit dæmonibus terrori, ita & orbi vniuerſo ſalutaris. Dæmones enim loca illa olim famigerata ac paſsim decantata, nempe officinas impoſturæ omnis reliquerunt. Non amplius Delphi, non etiam vaticinantium reſponſa. Iam fatidica antiſtes conticeſcit. Caſtalius fons bibitur: vt ex eo haurientes reuocentur ad ſobrietatem & temperantiam. Amphilochus ille vates perfuga Amphiarij filius vnà cum ſui commenti ſtatuis cóncidit & in nihilum redactus eſt. Illæ inſuper inuiſibiles potentiæ pedem retulerunt à facie timoris Domini & à gloria fortitudinis eius. Ex quo tempore crux nominis celebritatẽ excepit, fuga ſe idola proripuerunt. Superſunt alioqui idola & eorum quæ nuſpiam ſunt inanes conceptiones vniuſcuiuſque animæ inſculptę, eorum inquã animabus qui fidẽ commodant, mẽdaciis ſiue de Deo, ſiue de quocũque tãdem eorum quæ in quæſtionem proponuntur. Equidem quandiu efficax operatio & elucidatio veritatis non apprehenditur intellectu, ſua quiſque figmenta complectitur & colit. Quum autem illa celſitudo & ſupereminens prærogatiua eius qui verè eſt, explenduerit: tunc ſinguli quique ſua condemnantes dogmata, tanquam mendacium ſuæ ipſius animæ ſpectris dæmonum illuſæ feſtinabunt abolere quod mente conceperãt, mendacium ea dogmata recondentes in ſpelæis & cauernis, videntes deinceps per eam actionem quàm ſint expaueſcenda Dei opera, tũ quia cuncta hęc materię concretioris exinaniet, ac veluti terreſtria collidet & quodammodo conquaſſabit, vt pro palàm fiant ſpiritualia. Siquidẽ imaginẽ terreſtris oportet euacuari, vt inclareſcat imago cœleſtis. Qui igitur falſas de Deo con-

cepere opiniones, intellectualem quandam in ſeipſis idololatriam comminiſcentes, ea exiſtimant ſubſiſtere quæ nuſpiam ſunt. Proinde hi ſe obnoxios reddunt maledictioni quę dicit: Maledictus homo omnis qui fecerit ſculptilem & conflatilem abominationem Domino, opus manuum artificis,& poſuerit illud in occulto. *Die enim illa eiiciet homo abominationes ſuas argenteas & aureas quas *fecerunt, vt adorarent vana & veſpertiliones, & ingredientur foramina ſolidæ petræ, & ſciſſuras petrarum à facie formidinis Domini, & à gloria fortitudinis eius, quum ſurrexerit percutere terram.* Sententia ſuperior indicabat idola in arcanis locis recondi,præſens ſermo eadem eiicit: quòd mendacium priùs cōueniat pudore aſpergi,dein à corde eſt excludendum.Eiicit igitur idola argentea qui ſermones à ſe eliminat reconditarum rerum concinnantes mēdacium veriſimilitudine in ſpeciem probabili. Aurea item eiicit idola q. falſas animo impreſſas opiniones prorſus interlinit & abolet. Venerationis verò gratia procidit veſpertilionibus qui dæmonū poteſtatem planè cognatam & affinem tenebris pro Deo habet. Eſt enim veſpertilio animal*nocturnæ caliginis appetens, verſans in tenebris,ſolis ſplendorem non ferens, in deſertis locis perlibenter conuerſatur.Quid autem dæmones? An non tales, nempe vaſtitatis opifices, lucem eam auerſantur quæ vera eſt lux totius mundi? Veſpertilio & pennis præditum animal eſt,nec tamen pennis pręteruolat:ſed membranula carnea per aërem volaturit.Iſtiuſmodi ſunt & dæmones. Incorporei quidem ſunt. Nullo accenſi Dei deſiderio,alis prouolát:ſed materialium rerum affixi deſideriis & intabeſcētes, carnis inſtar concretioris obduruerunt. Veſpertilio animalculū eſt & volatile & quadrupes:pedum alioqui firmitate non ſatis tutò fulcitur, & infirmi eſt volatus. Eiuſmodi ſunt & dæmones. Neque enim angeli, neque homines ſunt: illorum quidem dignitate ſunt olim perfruiti, non item hominum aſſequuti naturam.Dentes habet veſpertilio, non item alites aliæ. Dæmones autem expetendæ vindictæ appetentiores ſunt, non etiam angeli.Veſpertilio nequaquam aliarum auium ritu gignit oua, ſed animalcula parit ipſo partus initio. Tales ſunt & dæmones. Actùtum & quàm ocyſsimę maligne ſuæ operationi finem imponūt. Qui igitur venerabundi procidunt dæmonibus, allegoricè dici poſſunt veſpertiliones. Quando autem à ſe vnus aliquis excuſſerit ineptiſsimam vanitatem idololatriæ ac deſierit procidere veſpertilionibus:tūc volet primùm ingredi cauernas ſolidæ petræ ac ſciſſuras petrarum.Cauernæ iſtæ ſiue foramina petrarum multas illas manſiones deſignant quæ meo arbitratu, iuxta Analogiam ſingulis quibuſque in Chriſtum credentibus ſunt condiſtinctę,& ſciſſuræ petrarum paſſionem innuunt corporis ipſius,nempe eorum qui ſunt ſalutem conſequuturi,vt ad ipſum confugiant,apprecantur ſéque recondant ſub eius

*ἐποίησαν.

*νυκτερὶς ζῶον νυκτίφιλον.

eius profectione. *Quieſcite ab homine cui reſpiratio in naribus eius, quia in quo reputatus eſt?* In exemplaribus * communis & vulgatæ editionis minimè apponitur hæc particula: ſed in Hebraico poſitum è reliquis interpretibus tralatum eſt. Porrò ſenſus talis eſt. Temperate vobis ab homine, ne cum eo ineatis luctam, ne aduerſus ipſum exercitum educatis qui talis eſt corporeæ conſtitutionis vſque adeò infirmæ vt illi ſit in naribus vitalis reſpiratio, qua vel modicè detenta, eſſe iam deſinit. Videtur tandem hiſce virtutibus (quas figuratè nominauit νυκτερίδας veſpertiliones) præſcribere, vt deinceps abſtineant ab inſidiis cœlo intentatis. Infirmi quidem ſecundum carnem ſunt cœleſtes viri, apud Deum autem catalogo accenſi ſunt rerum honorabilium, nihílque eſt in his non diſcuſſum.

**Communis editio ea eſt Græcis, quæ et ſeptuaginta interpretum.*

B. BASILII MAGNI
IN TERTIVM
CAPVT ESAIAE.

ECce *etiam dominator dominus exercituum auferet à Iudæa & ab Hieruſalem fortem & vallidam.* Iudaicus ille populus ſimul ac malitioſum iniuit conſilium aduerſus Dominum, ipſe quidem infirmitate carnis eſt ab eis appenſus cruci: vixit autem virtute Dei patris, Infirmitatē illis reliquit. Peccatis enim noſtris mortuus eſt, teſte ſcriptura: nobis autem gratuitò contulit, vt poſſimus reſurgere. Qui enim credit in me, etiam ſi mortuus fuerit, viuet. Siquidem infideles fatiſcunt viribus & infirmātur ſua erga crucem incredulitate: iuſti autem cum fiducia dicunt, omnia poſſum in eo qui me confortat, Chriſto. Qui enim Chriſtum non habet: Dei virtutem, nec robur vllum habet. Quare auferet Dominus ab Hieruſalem & ab Iuda fortem & validam, Cuiuſmodi erat Sara, robuſta planè & princeps tanti viri Abrahæ iuxta præceptum Domini dicentis: Omnia quæcunque dicet tibi Sara, audi eam. Qualis erat Rebecca, quæ ſtudio hoſpitalitatis mirè* effloruit & inualuit virtute. Debora, dux exercitus. Iahel, aduerſus hoſtem admirabilis conſtantiæ. Anna cuius preces exauditæ ſunt. Elizabeth prophetiſſa. Non iam ſuppetunt robuſti, non ſic validæ. Iſtius infirmitatis cauſa ſuperius inducta eſt, qua factum eſt vt iam apud Iudæos nō ſuperſit robur panis & robur aquæ. Quemadmodum enim corpora noſtra conualeſcunt ac firmantur ſubalterna ſumptione cō

* שרה *Domina. Geneſ. 17.*
* רבקה *impingata. Gen. 22*
*ἀντλοῦσα, *lege* ἀνθοῦσα.
* דברה: *apis.*
* יעל *Caprea, damula.*
* הרת *gratioſa.*
* אליש בת *Deus iuramēti.*

gruentium alimentorum: ita quiddam eſt quod conſentaneè paſcit animam, eiq́ue ſuggerit, vegetas vires ad bonitatem conſectandam. Quid illud tandem eſt? Nimirum quod dixit Dominus, Quia caro mea verè eſt cibus,& ſanguis meus verè eſt potus. Quibus autem nõ ſuppetunt hęc,iis vtique deſit robur panis & robur aquæ. Vbi autem infirmæ dapes,ibi neceſſe eſt tales effici qui iſtis enutriũtur.Cæterùm nolim, contingat eccleſiam miſerè affici peccatis Hieruſalem, vt ne ab ea auferatur qui potẽs ſit in omni opere bono & ſermone ad propugnandam veritatem, qui potens ſit in tolerandis ieiuniis,potens in orationibus,fortis in tentationibus, fortis in obedientia, in deiectione ſui & humilitate, in ipſa mandatorum ſumma,nimirum in charitate. Pari ratione abſit, vt ab eccleſia eam auferat quæ incorruptione pręualet,quæ fortis eſt morum grauitate,eleëmoſynarum largitione, aſsiduitate orandi,defatigatione vigiliarum.Abſit inquam, auferatur robur panis & aquæ, ſubſidiũ videlicet & facultas efficacis ſermonis maximè efficatio accõmoda alendis animabus: quẽadmodum & Iudæos deſtituit vis efficax prophetici ſpiritus. Hinc ſiti malè premuntur verbi Dei,ad illud anhelantes, nec datur aſſequi poſſe. Abſtulit enim eis Dominus robur panis & robur aquæ.Eſt apud nos nutrimentum quoddam non robur quidem inſerens: at neque permittẽs emori,cuiuſmodi cibũ Paulus Corinthiis adhuc in Chriſto paruulis concinnat & inſtituit.Sunt enim hortenſes herbæ ceu olera alimẽtum infirmantibus accommodum. Eſt & perfectis ſuus & familiaris cibus, nempe ſolidus iis qui habitu & aſsiduitate exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni ac mali. Quòd ſi eccleſia nonnunquam laboret penuria eorum qui tradere præualent fortia dogmata ſolidæ eruditionis ac plena ſenſu diuino, hoc ſigno collige robur panis eſſe ablatum.Eſt in aqua robur,eſt & infirmitas,iuxta Domini verbum dicentis, Omnis qui bibit ex aqua hac, ſitiet iterum: qui autem biberit ex aqua,quam ego dabo ei,nõ ſitiet inæternum. Quemadmodum enim ſecundum ſententiam ſermonis præcedẽtis, offerimus ſolidum cibum,adhibemus verò & liquidum ſiue mollem, vt temperata quædam permiſtio fiat ei qui ſiccitate exaruit, ac velut manuducat ipſum ad concoctionem, diſtribuátque in totum corpus:ſic & in alimonia animæ diſpertienda.Primum enim & maximè conſentaneum animæ alimentum,mens eſt ſiue intellectus. Sermo autem ſua efficaci operatione viam præmunit excipiendis dogmatibus, cuius recreatione inſtaurantur animæ vires. Proinde aperiendi ſunt & oculi, vt pane iſto nos expleamus ſimul & aqua,ſcriptura dicente, Adaperi oculos tuos & exatia te panibus.In Geneſi inſuper,Aperti ſunt oculi Agar & vidit aquam. *Gigantem & potentem,& hominem bellatorem,& iudicem.* Gigantis appellationem deprehendimus hîc in bonam partem & ordinem

cooptari,

cooptari,& ſicubi inueniatur,in raro eſt vſu,vt illud eſt: Exultabit vt gigas ad currendam viam. Auferet igitur Gigantem. Arbitramur eos gigantes dici qui naturæ beneficio vnam aliquam obtinent prærogatiuam,carnalis ſtaturæ procerioris,aut certè antecellunt multos ad excipiendam ſcientiam ſiue exercitium virtutis: hos inquam gigātas dici putamus. Potentes autem eos interpretamur, qui ſuomet ſtudio & commētatione iugi: qui dexteritatem naturæ ad perfectionem perduxerūt. Bellatores proinde nulli iam apud Iudæos. Neque enim vlli ampliùs delectui militiæ adnumerantur. Sed neque iudex vllus. Iudicum enim manibus traditi ſunt qui eos redegerūt in captiuitatē, quòd ex tribu Iudæ exoleuerint principes. Quęcūque præterea in illos intentatæ ſunt afflictiones ob ſuam in Dominum perfidiam, eaſdem & in nos ingeri poſsibile eſt,ſi quidem deprehēdentur fuiſſe increduli. Etenim deſeruerunt nos bellatores, qui arrepta vniuerſa Domini armatura generosè cōſiſtebant aduerſum inſidias Diaboli, quū nos opprimeret infidelitas & aduerſariorum manibus eſſemus contraditi. Cæterum Dominum obſecremus, ne à nobis vir bellator tollatur lorica fidei cōmunitus,galeam ſalutis indutus, quæ partes eius letales propugnet ac tueatur,pedes inſuper habēs pręmunitos in pręparatione euangelij, gladium autem diſtrictum ad promptè vlciſcendum omnem inobediētiam, vtque in ſumma,ſicut adderet ſtrenuum militem Chriſti concurrentem euangelio, minimè implicantem ſe vitæ iſtius negotiis, vt ei ſe probet & placeat à quo eſt allectus militiæ. Habet eccleſia & iudices qui poſsint fratrem cōciliare fratri, à quibus mundus hic iudicatur, quin & iidem angelos iudicabunt. Si quando igitur inualuerint numero vaniloqui mentiūque ſeductores, docentes quæ non oportet, euertentes vniuerſas domos, turpis lucri gratia, nec interim adfuerit qui talibus obturet os in eccleſia, neque ſynceriter ſupprimat eorū elatā celſitudinem aduerſus ſciētiam Dei, noſſe conuenit eam eſſe hac parte deſtitutam ob multiplicē eius inobedientiam. Si nemo adfuerit, qui ſapiētia ſua poſsit inter fratrem & fratrem ſententiam ferre,ſed inopia ſanctorum lites ab infidelibus dirimi neceſſe ſit. Hoc planè argumentum eſt deſertionis. Abſtulit enim Dominus etiā iudicē, *& prophetam,& coniectorem.* Ad Ioannem vſq; prophetia omnis penes Iudæos ſtetit. At legis iuxta ſpiritualem intelligētiam accipiendæ coniector aut interpres diuini conſilij nullus apud eos ſupereſt,ob cæcitatem quæ contigit ipſi Iſraël. Verum in eccleſia primatum obtinent apoſtoli ſecundum ordinē prophetæ. Si quando igitur introierint infideles & idiotę,neque coarguantur,nō item examinati fuerint,per hoc ſpecimen collige derelictionē. Ait enim Paulus,ſi prophetetis, introierit autem infidelis aliquis aut idiota, arguitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus. Occulta cordis eius mani-

Prophetæ functio & cōiectoris. feſta fiũt. Propheta igitur eſt qui per ſpiritus ſancti reuelationẽ quod futurum eſt, prænuntiat: coniector autem ſiue interpres is eſt qui ſagaci vſus prudentia, & collatione ſimilium per diuturnam experientiam præteritorũ obſeruat rem futuram. Putà ſi quidem is dicat: ſi fecerimus flagitia Sodomitarum, conſimili pœna atque illi, plectemur. Aut certè, ſi nos exemplo Niniuitarum, pœnituerit malè commiſſorum: perinde atque illi miſericordiam conſequemur. *Et * ſeniorem.*

**πρεσβύτερον.*

Inter ea quæ comminatur Dominus, eſt & ablatio presbyteri ſiue ſenioris, quòd ex ſenioris præſentia non mediocre emolumentum in alios reſiliat. Quiſquis igitur præſidentia cathedræ dignus cenſetur, iámque aſcriptus eſt ordini presbyteratus, qui talis eſt presbyter aut circũfert characterẽ presbyterij, par eſt eum vel maximè eſſe irreprehenſibilis vitæ & expertem vxoris. Quòd ſi forſan iuxta * Domini legem, vnius ſit vxoris vir, filios habeat fideles, non in accuſatione luxuriæ aut non ſubditos, ne ſit contumax, non iracundus, non vinolẽtus, nõ turpis lucri cupidus, ſed hoſpitalis, erga probos benignus, modeſtus ac prudens, ſanctus, iuſtus, continens, amplectens eum qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem, vt potens ſit exhortari doctrina ſana & eos qui contradicunt, arguere. Talis eſt presbyter, quem aufert Dominus à delinquẽte populo, quemadmodum fortem & validam, ſicut robur panis & robur aquę, vt bellatorem, vt iudicem, ita & presbyterum. Atqui quum videris nõnullos quidem dignos qui in ordinem presbyterorum cöoptentur, & iidem deliteſcunt aut neglectim tranſmittuntur, præque his deſignantur indigni, ſcito quia Dominus ab eiuſmodi populo aufert presbyterũ. Sanè trapezita opus eſt & eo admirabili, vt ne eum fugiat, quid in his diiudicãdis probãdum ſit: * quod indicauit Dominus eximio illi famulo ſuo Moyſi, permiſſo illius fidei talium delectu. Ait enim, Congrega mihi ſeptuaginta viros * de ſenioribus Iſraël, quos tu ipſe noſti, quia ipſi ſunt ſeniores populi, ſimulque adduces eos ad tabernaculum teſtimonij, & ſtabunt illic tecum, & auferam de ſpiritu qui in te eſt, & reponam ſuper eos, erúntque tibi auxilio ad ſuſtinendum impetum populi huius, & non portabis eos tu ſolus. Equidem tales oportet eſſe matura ætate prouectos & qui temporis prolixitudine euaſerint multarum rerum cognitione periti, quique ab ipſa primùm effloreſcẽte canicie exhibuerint morum conſtantiam. Gloria enim ſeniorum, canicies. Sicubi tandem comperietur ſenilis ſenſus & prudentia in ætate iuuenili, donum hoc haudquaquam aſpernabile: imò fides habenda eſt ei qui dicit: Canícies autem eſt prudentia in hominibus. Ea enim ſenectus prudentiæ ac ſenſuum laudem promeretur ampliorem tantò præ eo qui ad crinium alborem per ſenilem conſiſtentiam peruenit. Fortaſſe hoc inſinuat ſcriptura. A vultu cano conſurges. Et, Honorabis faciem preſbyteri.

1. Tim. 3. ad. Tit. 1.

** Pro κυρίου, lege παυλοῦ.*

Epilogus per collationem.

τραπεζίτης, menſarius, nummularius.

** Deſit articulus ὁ.*

** ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων.*

Num. 11

byteri. Si quis fuerit ad exemplum ſapientis illius Danielis, corpore quidem iuuenculus, canus verò ſenſu, vtique iuſtius præferendus venit iſtis qui in propoſito flagitioſæ ac petulantis vitæ conſeneſcentes, caniciem oſtentant corporis quemadmodum ſeniores illi in Babylone, inueterati dierum malorum: quare & ad Danielem adhuc puerulum, qui per ſenſibilem ætatem erat quidem iunior, at intellectili prudentia canus, tranſierat donum presbyterij. *Dan. 13. f* Non enim mentiti ſunt qui dicebant: Veni, ſede in medio noſtrûm, quia dedit tibi Deus honorem presbyterij. Ad hunc modum nonnunquam contingit inueniri adoleſcentes honoris gratia anteponendos iſtis ſenioribus qui per oſcitantiam & neglectim vitam traducũt. Presbyteri igitur illi apud Iudæos ementito nomine ſic vocabantur. Abſtulit enim Deus vt bellatorem & prophetam: ita & presbyterum à Iudæorum populo. Oret proinde eccleſia, ne à ſe auferatur presbyter qui ea ſit dignus appellatione. Quanti id æſtimari debeat, didicimus in Abrahamo. In ſuperioribus ſiquidem generationibus plerique alij longè eo diuturniores in viuis conſeruati ſunt, Vixit enim Adam nongentis triginta annis. *Gene. 5.* Et vixit Mathuſalem nongentis &* ſeptuaginta annis, & mortuus eſt. Et vixit Noë nongẽtis annis, quo vnò deinceps nemo ſenior vixit. Sed & Abraham teſtimonio Sarrhæ dictus eſt πρεσβύτερος, ſenior. Equidem ita contigit in hanc vſque ætatẽ. Dominus autem meus ſenior. Planè ſenior erat, quòd eius anima incanuiſſet virtute. *Et quinquagenarium principem.* Dominus exercituum interminatur ſe à Iudæis cum reliquis ablaturum & quinquagenarium principem. Qua de cauſa hoc dicit? Quòd omnem ſineret circa eos diſpenſationem reíquepublicæ adminiſtrationem decenti priùs ordine conſtitutam permiſceri & confundi, à parte ſummam totius inſinuans. Moſes enim iuxta conſilium Iethro conſtituit tribunos millenarios, centuriones, quinquagenarios ac decanos, vt ipſi pondus adminiſtrandi populi ſuſtinerent, minoráque iudicia in ſe reciperẽt eorum quibus opus eſſet. Hunc reipublicæ ordinem comminatur ſe eis ablaturum, Ob hoc inquam, ſe ſubtracturum ab eis interminatur quinquagenarium principem, bellatorem, iudicem, coniectorem ſiue interpretem, prophetam ac presbyterum. *Et admirabilem conſiliarium.* Ad inſtituendam hominum vitam non parum frugis bonæ & vtilitatis reſilit ex conſilio, quòd nemo vnus par ſit moderandis omnibus: ſed opus eſt ad delectum eorum quæ conducibilia ſunt, in commune decernant plures, ſiue ad corporales iſtas actiones. Itaque homo inconſultus nauis eſt ſuo deſtituta gubernatore, temereq́ue expoſita agitationibus ventorum. *ſimile.* Quòd ſi ad decidendas quæſtiones ſeu diſceptationes quæ de rebus fortuitis oboriuntur, aſciſcimus nobis cõſiliarios: quando conſilium inimus de animæ ſalute, & his quę ad eã

**ἑβδομήκοντα. vide quæſtiones Hieronymi in Geneſim.*

parandam conducunt, quomodo non etiam nobis exquirimus eos qui admiratione digni conſiliarij ſint? Itaq; Iudæi ex quo malignum agitauerunt conſilium, quonam pacto in manus præſidis traderent Dominum: ab eis Dominus ipſe admirabilem conſiliarium abſtulit, cuius quidem conſilia omnibus fuerant admirationi. Super doctrina enim eius, incredibili admiratione fuerãt perculſi: ſed ne ſic quidem admonitionibus attentas aures commodabant. Quomodo enim non is admirabilis conſiliarius, qui pro eruto oculo conſulit, vt alterum offeras: & ei qui in maxillam dexteram incuſſerit colaphum, obuertas & ſiniſtram? Qui conſulit, vt ne iraſcaris, ne iudicio contendas cũ aduerſario, quæ obſcœna ſunt & indecentia, ne concupiſcas, ne quem exiſtimes tibi inimicum, quin potius vult vt eum qui te oderit, complectaris charitate & de his quæ obnoxia ſunt corruptioni ne anxius ſis aut plus æquo ſolicitus, ne eleuéris mente, à Deo parua hæc ne anxiè quæras, cor quum habeas in cœlo. Eum enim qui illò tranſmittit ſuos theſauros æquum eſt, vt intelligat ſe eſſe debere fratrum amatorem, alienæ calamitati condoleſcentem, ea quæ poſsidet, libenter in communem vſum diſpertientem. In ſumendis eduliis ne ſit ſpurcus aut fœdus: * ſed cordi ſuo ac mentis deſtinationi imprimat: quia Dominus eum qui talia, támque diuina & omni digna admiratione conſulebat, ab eis abſtulit, quod ſe non acceperint. Non igitur in poſterum apud iſtos admirabilis comperietur conſiliarius. Cæterùm ipſi deprecemur, ne eccleſia hæc conſiliario deſtituatur ſic admirabili, vt quando vnum aliquem apprehenderit articulus captandi conſilij pro neceſſariis, ad hanc profectus domum, commune animarum concilium, inueniat verbum conſolatorium, quaſi lucernam quandam ad eorum conſecutionem quæ conducãt animabus. Qui autem quum ad manum habeat opportunum conſilium, pergit nihilominus poſt prauam voluntatem ſui cordis vani, conferendus venit ipſi Roboam qui ſpreto ſalutari ſeniorum conſilio, aſſenſus eſt & morem geſsit iunioribus ſecum à puero genialiter educatis, quapropter regia maieſtate à decem tribubus excidit. E*t ſapientem architectum* Submota à Iudæis commoda vtilitate admirabilis conſiliarij, qui declaratus eſt eſſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ab iiſdem quoque ablatus eſt & ſapiens architectus, Apoſtolus inſuper factus eſt gẽtium, Hebręus ex Hebræis, ſecundum legem Phariſæus, ſeruus factus Ieſu Chriſti, quem perſecutus fuerat. Quodnam argumentum eſt ſcientiæ iſtius Architectonicæ? Ipſe ſiquidem de ſe ait, Vt ſapiens Architectus fundamentum poſui. Atqui puto, quia ſpiritus ſanctus iſti præſidet architecturæ ad fabricam Eccleſiæ Dei, teſtimonio ipſius Pauli dicentis: Coædificamini in habitaculum Dei in ſpiritu, ídque per diſtributionem ſpiritus ſancti coædificamini & creſcite in templum ſanctum in

**Mutila eſt hæc particula.*

in Domino. Itaque eos qui hunc reiecerunt admirabilem conſiliarium, nempe Deum Verbum, deſtituit etiam ſapiente architecto, ſpiritu ſcilicet ſancto, vt iam non habeant à quo in vnã & eandem fabricam coaptentur, quique in vnam compagem eos cõnectat. Diſſoluti quũ ſint, & à ſeinuicem interciſi ac diſſecti, non iam poſſunt per ſpiritualem ſubſtructionẽ, effici Dei templum. Atqui oremus nos quoque vt ſpiritus ſanctus eccleſiæ ſubminiſtret gratiam abundè per quã doceat nos qui ſint ſpirituales architecti, cuiuſmodi erat Beſeelel, quem impleuit Deus ſpiritu diuino, ſpiritu intellectus & ſcientiæ, vt affabrè faceret quæcũque opera ex arte fabrili. *Et prudentem auditorem.* Si iuxta Salomonem, ſermo precioſus ad aurem exaudientem, vtique vbi ſermo non eſt, nec aure opus eſt. Quũ igitur ſublatus è medio eſt admirabilis ille conſiliarius, cõſequitur & ſimul ablatũ prudẽtem eſſe auditorem. Vbi enim deſit argentum, ars trapezitæ feriatur & ſuperfluit. Res parum læta apparet, quoties ſermo fuerit plenus intelligentiæ ac ſententiarum, déque reipublicæ negotiis tractat, qui autem ea percipiat cum ſolerti prudentia, nemo adſit adapertas habens aures animæ, quas Dominus requirebat ad ſermonum ſuorum auſcultationem, dicens. Qui habet aures audiendi, audiat. *Et inſtituam iuuenes principes eorum, & illuſores dominabuntur eis.* Vltio intentatur duplex, quòd bona auferenda illis eſſent, & quia tradendi in manus peiorum. Poſtquam enim Dominator Dominus abſtulit ab Iudæa & ab Hieruſalem robur panis & robur aquæ, gigantem & potẽtem, hominem bellatorem, iudicem & coniectorem, quinquagenarium, admirabilem conſiliarium, ſapientem architectum, & prudentem auditorem, tunc adiecit ſermo immiſſurum ſe eſſe eis inſuper principes qui ſint adoleſcentuli. Planè enim nouerat eiuſmodi pœnam fore grauiſsimam, ſi ea ciuitas ſub principatu adoleſcentulorum eſſet & ab eis adminiſtraretur. Eſt enim adoleſcentia perquam leuis & ad flagitia quæque apprimè mobilis, ceu ſunt indomitæ & effrenes concupiſcentiæ, beluinæ & immanes iræ, linguæ incontinentia, contumelię, arrogantia, faſtus ex animi elatione, reliquę item affectiones iuuentuti vernaculæ & coalumnę, inuidiæ ob exuperantem alterius eminentiam, ſuſpitiones propter contractam familiaritatẽ. Examina enim innumerabilium vitiorum ſe agglomerant & adiungunt iuuẽtuti, quorum omnium conſortes vt ſint ſubditi, neceſſe eſt, quare flagitioſa vita principum calamitates inferunt ſubditis. *Inſtituam * iuuenes principes eorum.* Bona quidem expreſsit ſingulariter, puta fortem, validã, bellatorem, iudicẽ, prophetam, cõiectorẽ, quinquagenariũ principem, admirabilẽ conſiliarium, ſapientẽ architectũ, prudẽtem ſiue intelligentem auditorẽ. Malorũ autẽ cõminatio excreuit in numeroſam multitudinẽ, ceu ſunt iuuenes principes, & illuſores dominabuntur* vobis.

Cõfirmatio ex collatione.

Adoleſcẽtia in quæ vitia præceps ſit.

vel adoleſcentulos, iuuẽculos, νεανίσκους.

** ὑμῶν.*

Non is qui per ætatem eſt iuuenis,ſugillatur:ſed qui moribus pręfert
adoleſcentiam.Non enim per defectum ętatis vllus venit culpandus:
ſed qui vitioſè viuit, cuiuſmodi erat Roboam, de quo ſcriptum eſt,
3.Reg.12 Et Roboam erat νεώτερος iunior, & corde pauido: quare & Eccleſia-
ſtes: Vę tibi ciuitas,cuius rex iunior,& principes tui mane comedunt.
Non enim quia ætate iuuenis:ſed quia ſecundum animam eſt imper-
fectus nec moribus integer, hoc etiam loco dicitur νεώτερος iunior.Nã
quòd tenellus flos ętatis nihil adferat impedimenti ei qui velit vitam
inſtituere iuxta tenorem virtutis,docuit ipſe Dominus ſuis ad Hiere-
miam reſponſis. Noli dicere quia νεώτερος iunior ſum. Neque enim
negauit eſſe iuniorem: ſed aſtruxit ipſam iuuenilem ætatem nihil illi
adferre impedimenti,quod attinet ad perfectionem animæ. Quia ad
omnes ad quoſcunque te miſero, ibis.Videns enim vidi morum gra-
* ἐν τῷ κρυπτῷ πολιᾶς. uitatem*in arcana canicie quæ & ſenili ſenſu prædita eſt. *Illuſores domi-
nabuntur eis.* Quòd ſe declaraſſent vilia eſſe mancipia peccati. Cõmu-
nis enim inimicus ſi quidem aduerſum eos auctoritate præualuit, nõ
quaſi propriis mancipiis vſus eſt, ſed tanquam alienis abuſus. Com-
munis enim ille hoſtis noſter ac perduellis, triumphi in morem cir-
cunducit & oſtentat eum quem irretiuit peccato,inſultans ſeque effe
rens inſolenter,nec modò aduerſum nos, ſed & aduerſus Dominum
*Pro ἀσχημοσύνην, lego ἀκτημοσύνην. noſtrum,à quo nos elongauit:& palàm traducẽs noſtram * inopiam,
nec conquieſcit triumphum agere de nobis in captiuitatem abreptis
& quaſi vilibus mancipiis illudit,quandoquidem is factus eſt ad illu
dendum,dicente ſcriptura:Hoc enim factum eſt principium*forma-
πλάσματος. tionis Domini,vt illuderetur ab angelis eius. Et Pſalmus, Draco iſte,
Pſal. 103. quem formaſti ad illudendum ei. Nos enim ſimul atque in peccata
induxit,ob ea quæ pati debuerat, noſtri inſuper dominatur ſuis illu-
Pſal. 37. ſionibus:quare & Dauid in ſe ſentiens id per peccatum admiſſum in-
*ψόαι, nõ ψῶαι grauis odor. ſtigante diabolo,ait: Quoniã*lũbi ſiue renes mei impleti ſunt illuſio-
nibus, ac penè vitio fornicationis effectus pręda alienigenis ad Sam-
ſonis exemplum,qui & ab eis excæcatus in medium productus eſt, vt
*שמשון Sol eius. colluderet pueris. Sic ab externis illuditur,quemcunque excæcaue-
rit peccatum. At non iſtos illuſores ſe inſtituturum eſſe comminatur
Iudic. 14. Dominus, tanquam adoleſcentulos principes: ſed ipſos pronuntiat
eſſe dominaturos ſuamet auctoritate, per quæ ſinguli ſibi poſſint ad-
ſciſcere ſuiſmet factis & ab eis arripere poteſtatem Dominandi. Fortè
quidem quòd ante crucem illuſerint Domino, traditi ſunt recèns in-
ſtituto principatui Romanorum.Siquidem in eos dominati ſunt illu
ſores,quum iam penes ſe nullam vitę retinuiſſent veritatem.Et ſi qui-
dem videris eccleſiam regi ab his qui ſuis impoſturis adulterant ver-
Rom. vlt. bum,quíque in hypocriſi loquuntur mendacium: ſcito,quia in eam
dominabuntur illuſores qui blandiloquis & perſuaſibilibus verbis
decipiunt

decipiunt innocentes ac* ſimpliciores. *Et corruet populus, homo ad hominem, & homo ad proximum ſuum.* Dubio procul enarrat propheta ac luculenter ediſſerit quæ facta ſunt ante extremam expugnationem & captiuitatem Hieroſolymorum, poſt quam in diſperſionem ſunt traditi, non iam deducens ſermonem per ænigmata prophetica: ſed nudè & perſpicuè res enarrans geſtas, quo tempore inter ſeſe colliſi ſunt & corruerunt, ſeditione inſuper ac mutuis cædibus impleuerunt ciuitatem, nullo interim timore hoſtium eos circũquaque obſidẽtium compulſi ad ineundam perutilem concordiam: ſed pro extrema clade ciuitatis mox expugnandæ, ſibi malè metuentes, muris in humum diſiectis, hoſtibus infuſis vrbi per ambitioſam cupiditatem obtinendi principatus, pérque primatus amorem ſe mutuis cædibus collidebant & adoriebantur. Hæc quidem patiebantur, quòd abſtuliſſet ab eis Dominus Prophetam & coniectorem, presbyterum & admirabilem conſiliarium: inſtituerat autem eis principes adoleſcentulos, & qui in eos dominarentur, permiſerat illuſores. *Et* offendet puer aduerſus ſenem, ignobilis contra nobilem.* Exordium huius prophetiæ ſumit à proprietatibus confuſionis reipublicæ. Motoriæ enim ſeditioni proprium eſt, nihil dignoſcere, nihil diſcernere: ſed vt puer quoque erga ſenem ſe implacabilem ac moroſum exhibeat, eiúſque doctrinã collidat ac violet. Ignobilis inſuper quòd ob improperium ignobilitatis videat ſe contumelia affici & ignominia, volet ſeipſum haberi honoratiorem eo qui ingenuus eſt ac nobilis. Metuo, ne mala hæc ad nos vſque perueniant, vel etiam adſint nunc temporis: vt in nobis hæ compleantur prophetiæ, quo tempore pueri quidem ætate adoleſcẽtes, moribus autem iuniores, presbyteros offendant eccleſiæ, minimè agnoſcentes eorum facta, nec obſeruãtes decorum ordinem eccleſiæ: quúmque iſti flagitioſè vixerint, etiam bellum inferant iis qui probè eatenus ac ſtrenuè ſe geſſerint, & ita ignobiles irruptionẽ faciant aduerſum nobiles. Quid enim? An non ipſi quotidie cernimus viros vix ab ebrietate & ingluuie experrectos, à viliſsimis ſcortis exurgentes, de Deo etiam auſos diſſerere, ac ſententiam ferre aduerſus nobiles populi? *Quia apprehendet homo fratrem ſuum, & propinquum patris ſui dicens: Veſtimentum habes, princeps eſto noſter, & cibus meus ſub te ſit.* Et hæc perſpicuè refert ad tempus captiuitatis Iudaïcę: quando fame & inedia ad tabem vſque macerati ita vt ad extremam redacti famẽ, ſeipſos inuicem manducarent, eos qui opulentiores videbantur implorantes, ſibi vt præſiderent: *Veſtimentum habes, princeps eſto noſter.* Verus princeps non per hęc externa inſignia internoſcitur, cuiuſmodi ſunt, purpura, torques ſeu anniculum prætenue ac molliculum, & diadema: ſed per id quia in primis virtutem obtinet principe dignam. Qui enim miſerabili iugo voluptatum premitur, ac ſeruit variis, ac multi-

* ἀκεραιοτέρους.

* προσκόψει, *irruet impinget, incumbet.*

plicibus concupiſcentiis, ſeruus quum ſit peccati, inidoneus eſt nec accommodus obeundo principatui. Præſenti quidem loco argumentum quod poſsit gerere principatum, ſumitur non ex eo quòd animam expoliuerit, ſed ab ambitu & cultu veſtimentorum. Atqui oremus & nos, vt qui præſunt eccleſiis, quique duces ſunt populi non quidem teſtificationem reportent ab externo cultu, aut ſuperinuecto corpori decoro habitu, ſed ab ipſa veritate, ita vt dicere poſsimus: Nõ quia externus homo tuus decenter adornatus eſt & idoneè ſimulachrum hoc pietatis eſt à te abſolutum: quin potius, quia animam tuã induit Deus veſtimento ſalutari & cõueſtiuit tunica lętitiæ, omníque opum exuberantia magnificauit, iis de cauſis princeps eſto noſter, vt per opulentiam penes te reconditam, tum in ſermone & ſapiẽtia, tum in operibus bonis, tua vnius adminiſtratione ipſi aſſequamur abundantem copiam ſpiritualium deliciarum, proinde & cibus noſter ſub tuo ſit imperio. *Et reſpondens in die illa, dicet: Non ero princeps. Non enim eſt in domo mea panis, neque veſtimentum.* Ea quæ per motoriam illam ſeditionem geſta ſunt, veluti per hiſtoriã deinceps inſinuat ſermo propheticus, ſub exitum enarrãs extremam populi ruinam. Ac ſi diceret veſtimentum quidem ne ad vnum vſque relictum iri, etiam his qui exuberanti opulentia facultatum pollebant inter eos à quibus rapiebantur ad præfecturam. Proinde docet omnes intemperiem hãc turbulentam reipublicæ concitaſſe, non vt eum deligerent qui preæſſe poſſet communi conſenſu & concordi animorum conſpiratione: ſed quia paſsim ſibi obuios apprehenderent. Non item eum eligerẽt, qui eſſet dignus: ſed domeſticum & familiarem. Neque qui ſalutaris eſſe poſſet reipublicæ, ſed qui in ſua gente ac familia vi facultatum præpolleret. Apprehendet enim (ait) homo fratrem ſuum & domeſticum patris ſui. Id quod abſit, vt contingat in creatione ac delectu præſidum eccleſiæ, ita vt vnus aliquis è grege ac plebeius æquè vilem apprehendat, nimirum qui indigus ſit nuptialis indumenti, qui priuetur decenti cultu, qui vndeuis emẽdicare cogatur ſpirituales epulas, & ne in domo ei ſuppetant, hoc eſt, in arcano ſeceſſu cordis ſui non habeat panem verum ac viuentem, qui confirmare poſsit cor hominis. Nunc autem malè metuo, ne vt olim in illa quidem Iudaica ſeditione erant quidam qui indignos ſe planè nouerant excipiendo in alios principatu, propter conſcientiam in ſe exiſtentis inopiæ: ita & in præſentibus adſint etiam nonnulli, qui nondum induti ſint Chriſtũ, neque iuxta Apoſtolum viſcera miſerationis, quanuis alios apprehẽdant. Intruduntur enim multi, multi item ſunt, qui ambitioſiùs affectent principatum, multi ſuamet auctoritate creati, dum ſplendorem gloriæ præſentis ſtudent aſſequi, nec futurum illud iudicium præuident. Atqui Moſes non talis fuit, qui quum per omnia moriger & ab omnibus

Quid hodie diceres S. Baſili?

omnibus hoc nomine optimè audiret,quando ad populum illum emittebatur,dicebat: Obſecro Domine, elige alium,quē mittas. Quò factum eſt, vt quadantenus videri poſsit ſe eò comparaſſe, vt contentioſiùs reclamaret,dum confeſsione propriæ imbecillitatis excuſat & deprecatur eam legationem docens indignum ſe eſſe qui præſideret. Quam ob rem bene habet admonitio illa: Ne quæras fieri iudex: ne fortè,non præualeas auferre iniquitates.Attamen propheticus ſermo non vtique excuſationem eorum qui vt principatum ſumerent,inuitabantur,aſtruit in genere fuiſſe promotam à ſeditioſis. Nō enim abſolutè ait:Non ero dux populi huius,cauſam ſubiunxit: *Quia * diſſoluta eſt Hieruſalem,& Iudæa concidit:& linguæ eorum cum iniquitate,quæ Domini ſunt negligunt, nec obſequuntur.* Hieruſalem hactenus conſeruata auxiliari manu Domini, nempe vinculo copulæ & affinitatis, nunc demum diſſoluta & repudiata eſt. Et Iudæa concidit. Nimirum ſublatis è medio quibus ſuffulciebatur,firmamentis.Nec*tales quidem inflictæ ſunt calamitates. Ad repropitiandum enim ſibi Deum nonnullam adhibuere diligentiam & ad pœnitētiam,ſtudium:ita vt hinc ſpes illis affulgeret finem impoſitum iri intentatis malis.Atqui linguę eorum negligunt quæ ſunt Domini, mandata. Non vtcunque dixit, Non credunt ſiue obſequuntur:ſed adiecit,Cum iniquitate. Ac ſi diceret, Corde abalienati ſunt à Deo, nequeūnt in ordinem cogi vt pareant legi diuinæ.Quum enim conueniſſet,vt meditarentur nocte ac die legem Domini,lingua eorum contradicebat, & detrectabat imperium.A quonam igitur ſumam exordium?Ab Hieruſalem?Sed repudiata eſt & diſſoluta elanguit. Ab Iudæa ne?Sed & hæc minimè iam perſtitit in rectitudine.Concidit enim. Ab his,quos pœnitet malè cōmiſſorum?Sed & ij ſuis contumacibus linguis legem reiiciunt.Quòd ſi forſan propter gloriam,qua prius excelluerant, iſtis religioſum videbatur ac præclarum principatum inter omnes retinere ait. *Humiliata eſt gloria eorum,& confuſio vultus eorum reſtitit eis.* Hoc eſt, nulla illis relinquitur fiducia oculos ſuſtollendi ad Deum,quòd peccatum eorum non qualecunque ſit, ſed tale, vt meritò comparetur Sodomitis, quod quidem non clam omnibus aut ſuppudeſcentes perpetrarunt, immo propemodum operatione iſtiuſmodi flagitiorem ſibi applaudentes & gloriabundi, ea palam omnibus fecerunt ac prodiderunt, quemadmodum & illi Sodomitæ animum intendebant ad captandas voluptates lege naturę prohibitas non verbis modò in ſpeciem plauſibilibus,ſuam petulantem laſciuiam non occultarunt.Ait enim ſcriptura,Vbi ſunt viri, qui ingreſsi ſunt ad te? Educ eos ad nos,vt cū eis* coëamus. Iudæi imitati ſunt peccatum, ſcelus enim ſuum Sodomitarum exemplo euulgarunt ac prodiderunt. Quiſquis inciderit in hiſtoriam enarrantem eas afflictiones quæ præiērūt ſubuerſionem

ἀνεῖται.

* *deſit hic quiddam.*

Gene.19.b

συγγενώμεθα.

Hieruſalē,ſtupore & admiratione corripietur ad iſtius euidētiā prophetiæ. Duplex nāque cauſa excuſationis cōſataneæ rationi ſuppetebat iis qui inuiti inuitabātur, vt præſiderent populo,nimirum imbecillitas propria ac reipublicæ adminiſtrandæ difficultas, quando populares iſti difficilè corrigūtur ob nimiam * diffuſionē peccatorum, quod vtrumque præſens continet ſermo. De propria quidem infirmitate eius qui eiurauit principatum ac repudiauit,quando dicit:Nō eſt panis in domo mea, neque veſtimentum. Altera eſt ratio populi ægrè ferentis, quòd reſponderit: Nō ero princeps populi huius,quia corruit Hieruſalem & Iudæa cóncidit,& linguæ eorum cum iniquitate,non his obtemperant,quæ Domini ſunt,mandatis.Iniquitatem enim ſuam quaſi Sodomitæ,euulgarunt ac prodiderūt.Neque enim tandem ſeruari ad vitam poterant Sodomitæ, quòd decem vt minimum,deſiderarentur iuſti,qui reos eximerent impendenti ſupplicio.

**Pro χύσιμ, lege χύσιμ.*

Væ animæ eorum,quia inierunt conſilium malum contra ſe, dicentes: Alligemus iuſtum, quoniam inutilis eſt nobis. Itaque fructus operum ſuorum comedent.

Et quidem propheta deinceps ſimul atque perpendit populum, ad exemplum Sodomorum, omni à ſe excuſſo pudore ferri præcipitem in id flagitij,ita vt ne vllo quidem velamine & integumēto operti ſcelus admitterent,ſed & impudenter, omni cum libertate quinetiam ex obſcœnis eiuſmodi flagitiis laudem captabant,quarè querulis lamentis deplorans ait: Væ animæ eorū,quia inierunt conſilium malignum aduerſum ſe dicentes. Alligemus iuſtum,quia inutilis nobis eſt.Conſilia enim aduerſus iuſtos inita in capita malignè cōſultantium retorquentur, quemadmodum & tela quæ ſemel inciderint in*corpus ſolidum, nec cedens ſed repercuſſiuum, in ſuos iaculatores reſiliunt. Eam ob rem ait:inierunt conſilium aduerſum ſe,dicentes: Alligemus iuſtum,quia inutilis nobis eſt.Et quidem Iudæi adueniente domino hæc faciebant. Eum enim loris aſtrictum deduxerunt ad Caipham. Ligabant illi manus per quas tot tantiſque cumulati fuerant beneficiis, præſentiam non ferentes iuſtitiæ, quòd malitiam omnem aboleat & exterminet. Iniuſtis enim importuna videtur & inutilis iuſtitia: quemadmodum oculis lippientibus ac malè affectis ſol. Eóque addit:fructus operum ſuorum comedent.Illorum autem operum fœtus ſunt captiuitas,diſperſio, templi euerſio, delapſus à priore gloria, confuſiò vultus eorum,non ſinens eos ſuſtollere ad Deum aciē mentis,ob impium facinus in vnigenitum Dei commiſſum.Itaque priorē illam ad Deum fiduciam perdidere,quòd non iam habeant prophetas,nec venerabilem latriam. Alligarunt enim verbum,adſtrinxerunt veritatem, obuinxerunt lumen, iuſtitiam,ſaluatorem, medicum, denique vinculis his inuenerunt generis humani aſſertorem, quæ videlicet cuncta faciunt ad multiformem illam contra ſemet conſultationem

**γνώμη per collationem.*

**στερρῶν καὶ ἀντιτύπων.*

Confirmat collatione.

nem & molitiones. Quare priuati lumine ſunt, ſpoliati ſunt veritate, deſtituti ſunt verbo prædicationis. Cũ iniquitate verſantur ac viuũt. Inſanabiliter ęgrotant. Planè hi ſunt fructus, quibus paſcuntur, ſéque oblectant. *Væ iniquo. Mala iuxta opera manuum eius contingent ei.* Hæc quidem de iudicio diuino dicta eſſe aſſerim⁹, quo die pro cuiuſque meritis digna retributio fiet. Quòd ſi ob hoc, Vę iniquo, quia mala iuxta opera ipſius contingent ei: cuius malitia ad opus vſque nõ proceſsit, ſed in arcano tantùm cordis receſſu cõſummata eſt, huic ne etiam infligetur ſupplicium, ita vt ipſi quadret hoc etiã, Væ? An fortè quod ad abſolutionem attinet, reliquit tibi deinceps animo agitãdum & excutiendum iuxta peccati proportionem? Dimidia enim mali pars ſe ſtitit intra peccatum in ipſo peracri voluntatis affectu. Qui igitur vel ſola cogitatione peccat, nõ vſquequaque euadet impunis, ſed quatenus à malitia deficit, eaten⁹ ei de pœnis detrahetur. Væ igitur iniquo, quia mala euenient ei ſecundum iniquitates & ſecundum opera manuum eius, eò quòd manus organa ſunt explendæ cogitationis. Vtcunque enim præuia cogitatio nouerit, ita mouetur efficax organum. *Popule meus exactores veſtri deuorant vos, & exactores dominantur veſtri.* Vox hæc eſt adhortantis populum & eius qui malè affectis condoleſcit. Populus inquam meus, priuſquam alligaſſent iuſtũ, priuſquam eſſent deprecati & reieciſſent vtilem eius præſentiam. Quid modò paſsi eſtis? Multis nunc debitis eſtis oppignerati. Idcirco traditi eſtis in manus exigentium à vobis debita, qui non inuentis apud vos manipulis ſpicilegis, non item copioſa vbertate fructuum,* demetunt qualeſcũque culmos ac viles & confractos fructus animarum veſtrarum colligunt. Tales proinde ſumus, qui puſillanimes in agenda pœnitentia, abiectè & ſine fructu deſidemus. Quod enim ſeminat homo, hoc & metet. Quiſquis igitur cum digna & laudabili pœnitentia, elëemoſynam opulenter, non ſordidè ſeminat in ſpiritu, viſcera item pietatis, obſecrationem, iuſtitiam, lachrymarum aſsiduitatem: ſic ſeminans in lachrymis, in exultatione metet, ſecum auferens* manipulos pœnitentiæ, ita vt ſuo exactori vniuerſum exoluat debitũ. Ille verò quem pœnitet malè priùs cõmiſſorum, ſi exigua quędã ſeminat in elëemoſyna, in oratione is nutriẽs vacuã fructu ſtipulam, ne hãc quidem retinere permittetur ab exactore. Porrò quis iſte ſit exactor, doceri poſsimus per euãgelicã admonitionẽ, dicente Domino. Quãdo enim vadis cũ aduerſario tuo ad principẽ, in via da operã, vt libereris ab eo, ne fortè pertrahat te ad iudicẽ, & iudex tradat te exactori & exactor mittat te in carcerẽ. In his verbis recogites velim & intelligito q̃s ille ſit aduerſarius, quæ itẽ via: ad hæc, quis princeps aduerſario noſtro præfectus. Via etenim noſtra eſt hęc vita: aduerſarius autem, vis quædam ſiue potentia nobis obluctans, & concomitans per huius vitæ curriculum,

* καλαμῶνται.

* τῆς μετανοίας τὰ δράγματα.

Via, vita præſens. Aduerſarius,

ſe eò comparans omni molitione & ex inſidiis, vt nos abducat à via ad Deum nos rectà deducente.

Princeps.

Princeps verò is qui mundi huius cognominatur princeps, de quo Dominus dixit, Nunc venit princeps mundi huius, & in me * non inueniet quicquam.

*ἑυρήσει οὐδέν.

Sanè in Domino quidem nihil inuenit, quòd is nullum admiſit peccatum, neque dolus inuentus eſt in ore eius, qui & tentatus eſt per omnia pro ſimilitudine, abſq; peccato. Is igitur quando in nobis multa inuenerit, (quippe qui nos ipſos multis obſtrinximus peccatorum*vinculis) ſic ad ſe ſtrictim attractos tradet iudici.

ſiue catenis, σειραῖς.

Iudex quis

Iudex autem (cui iudicium omne dedit Pater) quum nos deprehenderit ob non pauca crimina coargutos ab inimico & peccatorum vindice, tradet tortori exigendis pœnis præſtituto, qui nos mittat in carcerem: hoc eſt, in locum luendis ſuppliciis attributum, immaniſsimis flagris à nobis repoſcẽs & vltionem exigens eorum omnium quæ iniquè geſsimus, ad minimas vſque minutias, ídque cum contemptu. Quocirca conſulit & Dominus, tantiſper dum in via ſimus, demus operam cum aduerſario, vt ab eius iugo eximamur. hoc eſt, ea operemur quibus promereamur ab inimico emancipari, nec eò iuducamur, vt expectemus extremam illam horam, qua nobis imminens ille princeps exquiret & perſcrutabitur nos, qui ſi multa deprehenderit nos in hac vita admiſiſſe quæ ſuaipſius ſint, tradet nos iudici, coarguens nos, nec vllam admittens negationem, ſuggerens etiam memoriæ locum, in quo tale admiſimus peccatum etiamſi vt peccaremus, *cooperatus eſt, quod quidem malum ipſi conſuetudine & habitu quo cum deliquimus. Itaque tantiſper, dum penes nos ſitum eſt operari, pro virili adnitamur, vt accepti & expenſi ratio inter nos conueniat cum aduerſario, nóſque ab eo liberemur.

**Cooperatus eſt ſuggerendo.*

Et exactores dominabuntur vobis.* Siquando ij qui victum quæritant ſuo labore, pauperes, ſuccumbunt oneri debitorum: exactores retrahũt eos ſub iugũ ſeruitutis. Bonũ itaque fuerit nulli obnoxium ſe reddere debito. Huic proximũ eſt nulla re vt egeas, ad diſſoluendũ debitum. Quod ſi ne id quidem ſuccedat, prorſus neceſſe fuerit, vt in eorum redigaris ſeruitutem qui abs te repoſcunt debita. Eam ob rem dicitur: Exactores veſtri ad culmum vſque demetunt vos (ſiue deuorant): & exactores dominabuntur vobis: *Popule meus, qui beatificant vos decipiunt vos, & ſemitam pedum veſtrorum conturbant.*

* κυριεύσουσιν *exemplar conſentit Aldi typis.*

Qui adoleſcentulis ſubiiciũtur, qui iugo premuntur illuſorum & ab exactoribus ad* vltimum vſque culmum exigũtur, qui penuriam rerum quibus exoluant debita, in ſeruitutem redacti ſunt, libertatem inſuper * per immodicam paupertatem perdidere, digniores vtique ſunt quorum miſereantur exactores, quàm vt eos beatificent. Tales igitur qui beatos prædicat, opus profecto exercet blandiloqui aſſentatoris, præter decorum ad captandam gratiam loquens. Fallit, nec mediocriter nocet,

* καλαμώμενοι.

* ὑπὸ τῆς ἄγαν πενίας.

ſenſum

ſenſum qui debuit ſentiri ob commiſſa peccata, adimens, præterque meritum eos prædicans beatos quos eludit ac decipit. *Et ſemitas pedum tuorum conturbant.* Eo quòd tribulationes quidem ad humiliationem prouocant, beatificatio autem elationem inſerit animæ. Nec tamen ſinguli quique è populo ſic abiectè & humiliter diſponũtur, vt in enumeratis priùs vitiis iaceant. quando nomen hoc, Populus cœtum indicat hominum ex differẽtibus exercitiis colectitium, quíque ſint ætate & inſtituto vitæ diuerſi, quare ſub eandem & vnã beatificationem, parili conditione honoris cadere non poteſt populus. Vnumquenque enim aliæ & eæ propriæ calamitates aliter diuexant. Hunc affligunt incommoda ſenectæ, iſtam autem angit intoleranda ſeruitus, alium verò penuria viatici. Rurſus alios premit amiſsio ſiue iactura ædium, alios diſcruciant morbi. Quomodo igitur eiuſmodi beatificatio populo omni attributa, fucata non eſt & captioſa? Sed enim Dominus etiamſi numerum multitudinis repræſentet nomine beatitudinis, dicens: Beati pauperes ſpiritu. Et, Beati, qui eſuriunt. Et, Beati miſericordes: at certè dum is in præſentes intendit reprehenſionem, indicat facilè numerari poſſe eorum paucitatem qui beatitudinem promerentur. Perſpicuum enim eſt de diſcipulis hæc dixiſſe, quos prędocuerat amplecti commendabilem humilitatis virtutem, vtque ſibi aſsimiles eos redderet & conformes qui noſtri cauſa elegit eſſe pauper. Exceperant enim illi in volũtate & affectu paupertatem. Ob hoc ait, Quia veſtrum eſt regnum cœlorum. Et illud, Beati qui eſuriunt nunc, quia ipſi ſaturabuntur. Quòd ſi anguſta eſt via, & pauci qui inueniunt eam: quínam poſſunt tam multi eſſe beati? Itaque quiſquis vniuerſum populum prædicat beatum, ſeducit eundẽ prorſus & conturbat, non ſinens pacificè ingredi viam ſuam. Facile enim eſt homines qui parum attenti ſint, capi affectione laudum, quòd ſinguli quique * immodico amore ſui ex facili perpelluntur in errorem deliniti fraudulentis aſſentationibus. * Viri autem vtilis & commodi eſt non deiici aut ſuccumbere ob quorundam reprehenſiones, non item ob hoc animo contrahi, neque de facili commendatione laudum intumeſcere & inflari eorum ignoratione quę ſe cõcernunt. Iam quando ſemita, via eſt frequenti itinere præcedentium protrita & traiecta, quiſquis non ſinit eos qui defecerunt à zelo præceſſorũ, viam* ingredi quæ ſenſu ipſo inamœna eſt & triſtitiã parit: ſed delinquentes quaſi recta agentes deprędicat beatos, hic ſemitam pedũ eorũ conturbat: *Sed nunc conſtituetur ad iudicium Dominus, & ſtatuet ad iudicium populum ſuum.* Vnicuique pro ſuo merito diſtribuuntur omnia diuino iudicio & intelligentia, iuxta inenarrabilem eius ſapientiam, cùm ea quæ nunc temporis inferuntur, tum quæ reſeruantur in ſeculum futurum. Quando igitur ait, talia iniquè admiſit populus, talia item

*ὑπὸ φιλαυτίας.

* ἀνδρὸς ὠφελίμου

ſemita τρίβος.

* *Viã pœnitentiæ.*

ei irrogauit ſupplicia Dominus, propter hoc ceu dictum eſt, quaſi debuiſſet declarare quod ad Dei iuſtitiam attinet, quia nequaquam prætergreſſus eſt menſuram iniquitatum in ea multitudine inflictæ vltionis. *Sed nunc conſtituetur ad iudicium dominus.* Vt hæc particula, Nunc, diſtinguatur à futuro ſeculo: aut ne fortè quod apud nos quidem eſt, Nunc: particulam ſanè temporis momentaneam, perbreuem & indiuiduam ſignat: in Deo autem iuxta ſenſum dictionis, Nunc, omnia illi adiacent & adſunt. Nihil enim loci habent apud eum præteritum & futurum. Siquidem illi inſtantia ſunt omnia: quę item à nobis futura porrò ſperantur, velut iam præſentia diuinæ præſcientiæ oculis ſubiecta ſunt & conſpicua, ita vt dictio, Nunc, de Deo prædicata futurum complectatur ſeculum. Quando igitut definitum iudicij tempus, non longè abeſt, quippe apud Deum, ideo particulam, Nunc, interpretati ſumus referendo eam ad vniuerſale iudicium.

Conſtituetur ad iudicium. Explanando verba iuſtitię diuinæ, quemadmodum operibus ipſis iuſtam rependerit vicariam retributionem eiuſmodi ſuppliciorum, & adeò iuſtam, vt qui ſubeunt ſententiam damnationis, aſſentiantur iudicio aduerſum ſe pronuntiato, tanquam iuſtiſsimo. *Et ſtatuet ad iudicium populum ſuum.* Iſraëliticum. Quanticunque enim ſub legis iugo continebantur & eam præuaricati ſunt: per ipſam legem iudicabuntur. Nec parem ſententiam pro-
* ἀνόμως ἥμαρτον. laturus eſt in reliquos populos. Quò fit, vt quicunque*ſine lege peccauerunt, ſine lege & peribunt. Et, Impij non reſurgēt in iudicio, ſed in cōdemnatione. Omni enim legiſlatori iudicium eſt in eos qui per legem à ſe ſcriptam iudicandi veniunt, conſtituta altrinſecus collatione & actionis & voluntatis eius qui ſanxit legem, eóque ait Dominus: Sermo quem loquutus ſum vobis, ipſe vos iudicabit. Nam cogitationes aduerſum ſe inuicem conſtituuntur, vbi quis à Domino
cap. 7.] admonetur & vt peccato repugnet, inuitatur. Iuxta enim Oſeë, Circūdederunt vnumquenque cogitationes & conſilia eius. Videbimus enim ſimul omnia vel in proſpectu adſiſtentia nobis quæ ipſi geſsimus, memoria ea ſuggerente & conſpicua erunt ex aduerſa facie mentis noſtræ cum propriis formis, quemadmodum vnumquodque à nobis geſtum eſt & prolatum. Poſtquam enim oſtenderit palàm quæ quiſque per ſe geſſerit citra defectum omnia quorum ob cauſam Dominus ipſe in ſe recepit, prouidam curam gentium, dicetur illud: Vt vincas, quum gratia noſtri iudicaris. Alioqui præter decorum rationis feceris, ſi arbitrere permultum temporis conſumptum iri interim dum ſinguli quique ſeipſos cum ſuis actionibus contemplentur ac ſpectent ſimul & iudicem cum his quæ diuinum illud ſequutura ſunt iudicium. Vi enim quadam indicibili, mens momento temporis imaginabitur ſibíque opponet omnia velut delineamenta picturæ: quin

quin & perinde ac in ſpeculo, in facultate pręcipua animæ contuebitur quæ à ſe geſta fuerint. *Ipſe Dominus ad iudicium veniet cum ſenioribus populi, & cum principibus ſuis.* Quanam ratione ſermo hic acriorē perſonarum collationē ſubindicat, dicēs: Ipſe Dominus ad iudicium veniet? De populo quidem dictum eſt, Conſtituetur ad iudicium Dominus, & ſiſtet ad iudicium populū ſuum. De ſenioribus autem & principibus eſt illud: Ipſe Dominus ad iudiciū veniet, cum ſenioribus & principibus. Primum quidem, vt doceamur, quia iudicandi ſumus in ſuo ſinguli quique noſtrûm ordine, populus, ſeniores, principes. Etenim minimo cōceditur miſericordia: potētes autē potēter* tormēta patientur. Liquet ſanè, quia ad iudiciū veniens, nō vtique veniet, vt iudicet: ſed vt alios ab aliis ſecernat & diſgreget. Nō enim intereſt iudicis cum iam pręiudicatis venire ad iudiciū, vt inter ſe obuii ſint iudici. Simul enim atq; venerit ad iudiciū cum iſtis acriter & argutè crimina intendet, dicens. *Vos autem, vt quid incendiſtis vineam meam? & rapina pauperis in domibus veſtris. Vt quid etiam iniuria afficitis populum meum?* Nos ſeniores ac principes populi adhibito maturè conſilio apud nos cōſtituamus, quid debeamus reſpondere iudici in ius nos vocanti: quin potiùs ipſi deprecemur, ne talia admiſiſſe deprehēdamur quę peracri animaduerſione digna ſint. Enimuerò perſpicuum eſt in nos intendi ſermonem hūc, qui quidem in presbyterij ordinem cooptati ſumus, ínque eos qui authoritate præpollent apud populum. Veſtræ fidei concredidi vineam præfertilem, omnem veram, vt veſtra communi agricolatione fructus ederet labori veſtro cōſentaneos: vos autē tam abfuit, vt eam excoleretis, vt etiam in vepres redactam incēdio abſumpſeritis. Fit interim hoc, dum docemus quæ non conueniunt. Præterea fit, ſi quando in animum admiſerimus incēdium ex impietate obortum, quaſi flammam quandam quaquauerſum graſſantem & perpetuò quaſque contiguas partes vineæ apprehendentem. Ad hæc etiam & palmites eatenus fœliciter germinantes & copioſo fructu exuberantes, ſi demum cōtinget nos exhibere eoſdem aridos, indecētes ac fructu vacuos, quique per ignita iacula diaboli inſita populo vitia non extinxerimus, quin potius exemplo vitæ huius noſtræ ſolutioris ſinimus permulta admitti pręter decorum, ipſi tunc incendimus vineā. Adde etiam his, Qui exemplo ſuæ immodicæ cupiditatis multos inuitat ad concupiſcendum quæ alieni ſunt iuris, is profectò incendit vineam. In hunc igitur quadrat & hoc: Et* rapina pauperis in domibus veſtris. Itaque qui iniuſtam corradūt poſſeſsionem ac peculium raptò, aut per vim extorquent, congerúntve, cauſam vtique præbent incendendæ vineę, dum peruerſo exemplo quod exhibetur per præſides, ad conſectēdam auaritiam eruditus omnis populus, inter ſeſe colliditur. Presbyteri igitur nos ac principes, qui per ſanam doctri-

*Aliàs, examinabuntur, ἐτασθήσονται.

Sapiē.6.a

Ἀπαοχὴ, lege ἁρπαγὴ.

nā,perq; exēpla probæ & laudabilis vitæ noſtræ nō excolimus vineā: pro his acerrimè expoſtulabimur. Iure quidē optimo audiemus & illud in nos intēdi: Rapina pauperis in domibus veſtris. Quę enim collata ſunt refocillandis pauperibus & ſubleuandæ eorum inopiæ, ſi in ædibus penes nos retinuerimus, vtiq; inopes ſuis ſpoliamus bonis. *Cur vos iniuria afficitis populum meum, & faciem pauperū* * *confunditis?* Apud iſtos qui iniuriis afficiunt, aliorum item bona compilant & interuertunt fraude, hic mos inoleuit, vt ſi quando in ius vocentur ab iis qui malè affecti per eos ſunt, contumeliis ac probris pudorem eis ingerant, ipſos vilipendētes, intentantes plagas, eóſque traducētes quaſi qui iuſto cupidiùs aliis negotia faceſſant. Itaque non ſolùm ait, iniuria afficitis pauperem qui peruius eſt rapinæ, veſtríſque inſidiis patet alieno deſtitutus auxilio: ſed & quia confunditis facies pauperum. Confuſionem quam vobis ingeri conueniebat, hanc per veſtram tyramnidem conuertitis in pauperes, ſubornatis ad hoc & corruptis teſtibus, quouſque tandem ſupra alteram iniuriam, cōfuſionem etiam ex calumnia erumpentem ingeratis pauperibus. In eoſdem inſuper iniuria à nobis committitur meritò in ius vocanda, vt quum in propriis eorum peccatis ipſos acriter attingimus & palàm traducimus, à nullo probri genere nobis temperantes, zelum quidem Dei in pauperes acriùs oſtendentes, & proinde vultus inopum cōfundentes. Nam quando nonnulli ſunt pauperes verè beati, qui ardore tuēdæ religioſæ pietatis, omnia contempſerunt, & ſpe illecti diuinæ illius opulentiæ mundialem affluentiam nihili duxerunt: ſi qui minus rectè præſunt populo, ſic pauperes pro eo vt beatos deprædicare deberent, palàm traducunt, exinaniunt & commendabilem eorum humilitatem extenuant, meritò tales veniunt obiurgandi, ídque præſertim hi ſi presbyteri aut principes fuerint, quippe qui facies ſanctorum pauperum aſpergunt confuſione, cuiuſmodi erat pauper ille Ioannes domum nullam poſſidens, non famulum, non bouem in quo araret, non agellum, non lectum, non menſam, non panem. cuiuſmodi & Helias. cuiuſmodi fuerūt ſinguli quique ſanctorū illorū qui circuierunt in* melotis, in pellibus caprinis, egentes, afflicti, dolore malè affecti. *Hæc autem dicit dominus. Pro eo, quòd exaltatæ ſunt filiæ Sion, & ambulauerunt excelſo collo, & nictibus oculorum, & inceſſu pedum ſimul trahentes tunicas, & pedibus ſimul ludentes, & humiliabit deus dominatrices filias Sion.* Tametſi ſermo præcedens acriora quædā inſinuet, continent tamen quiddam perutile numeroſæ multitudini per ſe & morum* correctioni accommodum quæ hîc dicūtur. Vitam enim procacium mulierum ad moderationem reuocant, quæ ipſo habitu, aſpectu, inceſſu, ſtoláq; ad talos demiſſa ſuam oſtentabāt procliuitatem ad libidinem explendam. Quum enim hæ ſupra cæteras inſolentiùs efferrent ſeipſas ob formæ decus

Quid, quæſo Baſili, fores dicturus de ætatis huius noſtræ epiſcopis?

*καταισχύνετε.

*μηλωτῇ *ouilla pellis.*

*ἐπιτρεπτικὸν, *lege* ἐπιστρεπτικόν.

decus & elegãtiam corporis ſibi maximopere placentes,pérque abuſum turgentes inani faſtu, ob rem inſuper fortuitam & celeriter euaneſcẽtem ſe venditantes: ad hæc collum in ſublime arrectũ geſtitabãt quidẽ quò ſuos vultus palàm ſpectãdos omnium oculis exhiberent. Nam quæ pudica eſt mulier & bene morata, prę pudore incedit oculis in terram deiectis, faciémque demittit terram verſus. Quæ autem in animo conſtituit captare multos ac venari laqueo ſuæ elegãtis formæ,collo incedit in ſublime porrecto.Et in nutibus item oculorum, probatio redditur mulieris fornicarię & procacis ad opera ipſa anhelantis faſcino ac noxio aſpectu. Ipſo enim contuitu, obſcœnam denuntiat animæ impuritatem. Dum enim ſuauiter & blandis arridet ocellis,prolicit ad explẽdam libidinem. Iactu enim oculorum,ſagittam planè exitialem emittit, cuiuſmodi tandem obtinet rumor de Baſiliſci natura quem dicũt, ſolo aſpectu corrumpere ſuos ſpectatores. Iuſtè igitur ſermo diuinus exaſperatur aduerſum eas quæ ingrediuntur extento collo,hoc eſt,inuerecunda & impudenti facie, & in nutibus oculorũ. Colli enim erectio in ſublime indicat eam nolle ſubiici iugo continentiæ & caſtitatis. Rurſus quòd nimio plus ſibi placeat ac delicietur indulgentiùs, argumẽto eſt iſte mollis inceſſus veſte per terram attracta,inceſſus inquam non ſecundum naturæ tenorem,immò qui exerceatur ſolutiùs iuxta modulationem quandam ab naturæ pręſcripto diſcrepantem.Pro his igitur humiliabit Deus dominatrices filias Sion. Nam quando non ſua ſponte elegerunt humilitatẽ, ſed ambulauerunt extento collo: iuxta ſcripturam, humiliabit ipſas principes filias Sion. Quin & in hodiernum vſque diem idẽtidem videre liceat Iudæas ſuis quáſque pedibus ludentes,ne tantilli quidem reueritas ſentẽtiam prophetæ.An nõ filiæ etiam eccleſiæ ob eadem in ius vocatæ ſunt? Pleræque enim earum,tanquam in numeroſa multitudine,diebus feſtis dum adueniunt auditura verbum Dei per inſcitiam lætitiæ ſpiritualis, ſe dedunt inhoneſtis diſciplinis, in crapula & ebrietate volutantur, nec obſeruant illam admonitionem ſapientis, Oculi tui recta videant. Hæ autem in obliquum detorquẽt oculos & deflectunt, vtiq; hoc argumento prodentes malitioſam animi voluntatem.Nec rarò iſtis oculorum nutibus ſuam ipſarum nequitiam vel vulgo traducẽdam expoſuerunt, quemadmodũ & in Prouerbiis obſeruatum eſt de homine nequam,Ipſe enim annuit quidem oculo,ſignum autem dat pede. Rurſus,Qui annuit oculo cum dolo,congregat viris triſtitias.Eodem conſpirat illud,Qui oderũt me gratis,& annuunt oculis. Quin & viros nonunquam præoccupant flagitia eiuſmodi, eos quidem qui ſuperbo faſtu inferiores quoſque cõtemptim abiiciunt & proculcant,qui ipſo geſtu corporis & ſuperciliorum nictatione ſuperbiam oſtentantes,viuunt genialiter & deliciis affluunt,

Attende Baſiliſci naturam ex collatione.

Quid hodie diceres o ſancte Baſili?

* *Prouerb. 6.b.*

Prouerb. 10.b.

greſſu inſuper tumorem prẹferente & ad numerum compoſito obam bulant, ſuam venditantes inſolentiam pallio ad talos vſque demiſſo. Et hos quidẽ qui ſe licet dediderint immoderatis diſciplinarum ſtudiis, manet intentata ruina, à celſitudine ad humilitatem eos deiectura. *Et dominus reuelabit habitum earum.* Habitum hunc qui ſit apparatu magnificentiore & profuſiore luxu pertextus, omnem inſuper impudicam cognitionem cordis earum quæ inconſultè operatæ ſunt, reuelabit Dominus, quo die arcana quæque manifeſtaturus eſt. Et quidem ademptis à carne integumentis, anima ſeorſim nuda, vnà cum obſcœnæ turpitudinis operibus quæ admiſit, ludibrio exponetur. Fit tamen in hoc etiam ſeculo reuelatio habitus ad eorum vtilitatem qui iniquè ſe geſſerunt: ita vt denudatis quæ eatenus multos latuerant, & ad multorum cognitionem perueniente cõfuſione eorum qui deliquerant, qui eatenus perſiſtebant in malo, quòd ſibi perſuaſiſſent neminem ſcire ſuas nequitias, vel tandem verecundia aſperſi conuertantur ac reſipiſcant. Quod igitur eſt opus Domini? Reuelare habitum qui fucatus eſt & ſimulatitius. Itaque inter nos ſiqui honore afficiantur hoc prætextu, quòd indecentis vitæ flagitia tegere nouerint, metuant tales ſubire eius iudicium qui in tempore reuelaturus eſt habitum noſtrum, & manifeſtaturus conſilia cordium noſtrorum, ita vt in medium proponantur ſpectandæ omnibus peruer-
Oſea. 7. ſę quas quiſque noſtrûm concepit animo, cogitationes. Circundabũt enim vnumquenque noſtrûm cogitationes noſtræ. Sed & actiones ipſæ nos circunſiſtent, propriis inſignitę notis, confuſionem & æternum ingerentes opprobrium, quum coarguentur ipſo opere contradixiſſe ſuo ſermoni, quemadmodum qui prædicat non furandum, & is deprehenditur furti reus: qui dicit non mœchandum, & is comperitur cum adulteris portionem ſuam ſtatuere: qui abominatur idola, & idem non ſibi temperat à ſacrilegio. Nihil enim occultum, quod non in lucem aliquando veniat: neque tam occultum ac velatũ, quod
Pro καλυφθήσεται, lege ἀνακαλυφθήσεται.
non * reueletur. *In die illa auferet dominus gloriam veſtimenti earum.* Quandoquidem mulieres veſtimentis ſibi ad vſum indultis, præterquam decebat, vtebantur: idcirco ait Dominum ab eis ablaturum gloriam ac ſplendorem veſtituræ, qua quidem amiciebantur in ſuummet malum & eorum, quibuſcum familiariter congrediebantur. Itaque mulier omnis ſuo abutens veſtitu, hac comminatione eò venit ſpolianda. Quia enim (ait) ambulabant, veſtes ſuas ſimul trahentes, acſi vſum earum non requirerent: ſed contemptim & faſtidienter abu terentur, eóque permiſſæ ſunt ſpoliari ſui veſtitus gloria. A nobis etiamnum auferetur noſtri amictus gloria, ſi ipſo quidem deprehendemur indignè vſi, ipſum veluti calcibus proterentes & carnalibus inquinamentis complentes. Quis porrò iſte eſt noſter veſtitus? Aut

certè

certè quod ſanctorum indumentum? Vtique Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Quanticunque enim in Chriſtum baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis, quem ab his aufert Dominus, qui per peccatum fœdè proculcant ipſius corpus & ipſum ſanguinem teſtamenti communem eſſe ducunt & immundum. Veſtituram hanc ſignatè innuebant veſtes illæ Iſraëlitici populi, nulla parte ſui detritæ, ſicut in Deuteronomio ſcriptum eſt. Quia, veſtimenta veſtra non ſunt detrita, & calceamenta in pedibus veſtris non ſunt vetuſtate conſumpta. Enimuerò eiuſmodi calceamenta figuratè adumbrabant præparationem Euangelij pacis. Quod enim teſtamentum tradidit Chriſtus Ieſus, perſeuerat nouum, nulla vnquam vetuſtate deterendum. Quantò enim eo plus vtimur ſimul & calceamentis, tantò vtrunque fit recentiùs, inualeſcente iugiter in nobis recenti ac noua præparatione Euangelij, in hoc, vt fides qua in Chriſtum tendimus, promoueatur. *Et veſtes fimbriatas.* Per prophetam Dominus interminatur ſe à mulieribus eſſe ablaturum eum, quo immodicè gloriabãtur, ornatum. Dictio autem κόσυμβος koſymbus, veſtis fimbriata ſcilicet, non vſquequaque eſt familiaris Græcis: quò fit, vt eius intelligentia non admodum perſpicua ſit. Tantùm ipſi deprehendimus in apparatu textili pontificiæ veſtis χιτῶνα κοσυμβωτὸν, tunicam fimbriatam, quæ haberet * mala granata aurea tintinnabula, quaſdam inſuper faſciolas fimbriis aſſutas deprehendimus dici κοσυμβοὺς, id eſt, veſtes fimbriatas cum appendentibus tintinnabulis aureis ac malis granatis ab extremitate veſtimenti, quæ ſingula per exuberantem ſuam molliciem filiæ Sion imitabantur in ambitu ſui veſtimenti, quibus factis contumeliam irrogabant peculiari prærogatiuæ ſacerdotalium veſtium, circunferentes amicula fimbriata coloris melini, hyacintho coccóque diſtincta. *Et* lunulas, & monile demiſſum ad pectus ſiue torquem, & ornatum faciei earum.* Hac ſermonis inciſione ſpeciatim perſequitur mundum muliebrem, illarum mordicus inſectans ſuperfluum cultum. Auferet enim Dominus & lunulas & torquem à collo demiſſum. Alter quidam dilucidiùs tradidit dicens pro lunulis μανίακας torques, & pro τὰ καθέματας, pro monili χαλαστὰ expoſuit, catenulas ſeinuicem complectentes. μηνίσκος igitur, muliebris eſt mundus & is aureus, ambiens collum & in formulam orbicularem effectus, quem ſibi circumponunt mulieres, dum ſedulò accurant palàm oſtentare colli nuditatem & proinde ipſum denudant, quod vtique pro decoro conueniebat obuelare. κάθεμα mundus eſt quidam muliebris, & ipſe demiſſus & in pectus deſcendens, laxatis ac mollibus catenulis propendens, qui vt omnibus ſit conſpicuus, neceſſe prorſus eſt, vt quæ circa pectus ſunt, particulæ indecorè denudentur. *Et ornatum faciei earum.* Sunt & colores quidam, quos magno ſtudio conquirunt mulieres & am-

ἐν ποσὶν.

χιτῶνα κοσυμβωτὸν.

*pro ὁρίσκους, lege ῥοΐσκους.

μηνίσκους καὶ κάθεμα.

*κάθεμα torques.

bitioſius affectant exornandæ faciei, albus nimirum, rutilus ſiue ruber, alius item concilians nigriciem. Et is quidem ſuo fuco ementitur alborẽ corpori, alter autem nempe rubidus in ipſis effloreſcit genis. Qui verò nigredinem conciliat cuti, aſsimilis lunæ in cornua inflexę ſupercilia ſuo ambitu circum oculos amplectitur, quem etiamnum colorem adempturũ ſe eſſe cõminatur Dominus. Id eò dicit, ne quo pacto circunueniatur continentia virorum, néve eiuſmodi picturis corripiantur miſerabiles oculi adoleſcentum. Aut certè hæc è medio tunc auferentur, quando nuda omnia circunſiſtent iudicem, quum cóncident ſupercilia, gena præ timore ſe terram verſus demittens colorem contrahet liuidum. Auferet igitur Dominus mundum etiam muliebrem. *Et compoſitionem ornatus gloriæ.* Vniuerſam propè materiam ad cultum mulierũ facientem, ipſam quoque colorum temperiem ſolerti artificio excogitatam interminatur ſe ablaturum. Et quãdo nulli noſtrum licet ſupra ſe efferri vſque adeò, nec pro ſeipſo inflari, ſimul autem atque nobis omnibus in vnum coactis innaſcitur ſuperba quędam & ſui oſtentatrix vis intelligentiæ, ipſe etiamnum Dominus comminatur ſe à nobis ablaturum iſtiuſmodi ornatus cõpoſitionem. Cuiuſmodi tandem ornatus commendatur? Nimirum talis, qui & pro ipſo eſt gloria. Corporis enim ornatus haud dubiè inanis eſt & euanidus. Gloria nanque ob ipſius ornatum, corruptelæ obnoxia eſt, nec per ſe ſubſiſtere poteſt. *Et dextrocheria & reticulum aureum & armillas.* Totus quidem ad numerum relatus muliębris mundus, exercitatio eſt & accurata diligentia geniali mollitiæ diffluentis, hoc eſt, inter delicias degentis, ſéque luxu voluptatum

*χλιδῶνες. profuſiore diffundentis. Potiſsimum enim χλιδῶνες, dextrocheria ſiue βραχιόνια brachialia ſcilicet ornandis mulierum brachiis auro gemmíſque confectæ, quòd ea dictio mutuetur denominationem à deliciis, nempe ἀπὸ τοῦ χλιδᾷν deliciari. Forſan (ceu dixi) quòd

*ψέλλια. brachiis circumponantur. ψέλλια autem ſunt, quæ in manuum ſummitate, omnibus vt ſpectari queãt, proponimus. Eſt tamen alicubi inuenire locum quo in bonam partem accipiantur, ceu ille eſt, quum

Gene. 24. c.b. ſanctam Rebeccam famulus ſenior domus Abrahæ pſelliis, hoc eſt, armillis aureis. Eam enim, quæ vſura erat familiari contubernio patriarchæ & cohabitatura, conueniebat erudiri prius actiuam animæ functionem, ab eo qui eam expetebat domino ſuo in vxorẽ. Ad hoc

ψελλίοις χρυσοῖς. innuendum, * armillis aureis cõdecorabat manus virgũculæ. hoc eſt, pretioſis & honeſtis actionibus. Decem verò aureorum erat earum pondus, quòd decem ſummariis præceptis, legis obſeruatio omnis concluditur, & inaures ſingulas drachmas appendentes pondere. Cõſentaneum enim eſt rationi, vt obedientia adornetur fide qua in vnũ tendimus Deum. Hoc tamen loco adimuntur mulieribus ſuæ armillæ,

læ, quòd earum ornatu cohoneſtatæ ſe geſſerint inſolentiùs. Sermo præſens docet nos in genere eas derelinqui à continente ſe Dei viſitatione, quæ arroganter ac ſuperbè ſe gerunt ob ornatum & præſtantiorem habitum. Porrò illud, ἐμπλόκιον videtur innuere genus quoddam textile & implexum, complicãdis capillis accommodum, vt præſtãtia coloris capillorum excitaret colorem. Et nemini quidem parum decora hęc videantur. Nos enim non ſumus ſpiritu ſancto pudiciores, vt indignum cenſeamus in ſacra ſcriptura dictiones etiam ipſas multa cum ſedulitate perſcrutari.* In Canticis enim ſponſæ cum primis commendatæ didicimus ipſum etiam ἐμϖλόκιον poſitum eſſe ad commendationem grauitatis eius ac pudicitiæ. Ait enim, Caput tuum, ſicut Carmelus: & diſcriminale capillorum capitis tui, vt purpura. *Et inaures & annulos.* Vſum vtique inaurium approbatum, nec laude indignum fuiſſe edocti ſumus in deſponſatione Rebeccæ. Quæ nimirum præſignabant fore, quia in Abrahę familia tradendæ eſſent doctrinæ de veritate rerum ſpiritualium. Sæpenumero tamen deprehendimus eas fuiſſe dignas reprehenſione. Primùm quidem, aſcenſuræ vxores Iacob cum liberis in Bethel, iuſſæ ſunt, à ſe vt ablegarent exoticas ſcilicet diſciplinas, vnà cum externarum gẽtium diis, quod ex idololatria pariter & vſu pugnantium dogmatum impedimẽtum oboriretur, ne aſcenderent in domum Domini. Siquidem *Bethel interpretatur Domus Dei. Iam verò adactus Aaron populi ſeditione, vt illis conflaret idolum, teſte Exodo, inaures delegit conflando idolo, (quod lege prohibebatur) valde tamen accommodam materiam. Ait enim ſcriptura, Abſtulerunt enim omnis populus inaures aureas, quę in auribus eorum erant: & attulerunt ad Aaron, & ex eis formauerunt vitulũ conflatilem. Quin & Gedeõ ex ſpoliis Iſmaëlitarũ acceptis à populo inauribus fecit ex eis *Ephod, & conſtituit illud in ciuitate, & exfornicatus eſt omnis Iſraël poſt eum illic. Et factũ eſt Gedeoni & domui eius in ſcãdalũ. Etiãnum loco præſenti inaures nota infamiæ ſugillantur, quòd filiæ Sion eis ſint abuſæ ad faſtum ac ſuperbiam. *Et veſtes purpura circuntextas, ac * media ex parte prætextatas.* Ornatum mulierum quo gloriam captant & aucupantur à veſtium ſplendore ac pretio, tanquam ſuperfluum perſtringit. Et quidem illæ ſummitati veſtium attexebant purpuram, nonnunquam autem eam inſerebant parti mediæ. Purpura verò notam præſe fert impoſturę ac doli, vt quæ ſupernè quidem tegit natiuum colorem, intimum verò ac proprium florem iis ſpectandum præfert qui in ſpeciem ſunt exporrecta fronte alacres, in intimo autem cordis receſſu conceptam obumbrant nequitiam, quod quidem vtrũque ſummopere fugiendum eſt, ſiue ſummitatem *occupet vitæ, ſiue medium. Quare ſcriptura non admittit, ſed à ſe abdicat veſtes quæ ſint purpura circuntextæ.

**Cãt. 7. b*

Pro ἐμϖλόκιον, *Ald. habet* πλόκιον. *id arbitror latinè dici, reticulum aureum.*

* בית־אל *domus Dei.*

Exod. 32. a.

* אפוד *ſuperhumerale.*

**Latum clauum, crux, veſtes purpura intertextas ſiue clauatas.*

**Pro* ἀπέχῃ, *lego* κατέχῃ.

*ἐπιβλήματα quibus externè veſtimur.

*Non nihil hîc deſit.

*κονιορτός.

*Et * veſtimenta per domum, & pellucida Laconica.* Per hoc quo dicit ſcriptura, veſtimenta eſſe diſiecta per domum, redundantem copiam innuit luxus poſuſioris ac deliciarum: dicẽs autem διαφανῆ pellucida, tranſparentia, immodicam inſinuat eorum ſubtilitatẽ. Sumptus enim iſte profuſior ad oſtentationem faciens, hunc ſibi præſtituit ſcopum, nimirum fauorem captat ab hominibus & gratiam. Siquidem nemo videt vnũ aliquem ſeorſim & priuatã degentem vitam veſtes luculentas circumiicere per ædes. Hæc enim nobis declarant exceſſum omnem quo iſtæ abutebantur iis quæ ad commoditatem & vſum conceſſa erant, ita vt auerſatæ vernacula indumenta, ceu rem indecoram, imitarentur veſtituram laconicarum. Hæ enim extima veſte ſe denudant palam omnibus ad geſticulatoriam ſaltationem, indutæ tantùm lineam veſtem, eámque eximia ſubtilitate confectam, per quam ſpectanda proponebantur quæ minimè cõueniebat virorum aſpectum contueri. *Et byſsina & Hiacinthina, & byſſum cum auro & hyacintho ſubtextam.* Dictũ paulò priùs eſt, quia filiæ Sion minùs quidem decenter viuentes & veluti temulentæ per exuberantiam deliciarum inſultantes ſanctis circumferebant veſtem extimam ad imitatitiam ſimilitudinem veſtis pontificiæ. *Byſsina & hiacinthina.* Eiuſmodi veſtimentis indutæ quæ ſuis coloribus repræſentarent elementa, quibus conſtitit creatura omnis.*Sacerdotes per ſe introibant ſancta pro mundo ſupplicaturi. Et quidem Byſſus pro terra ponitur, Hyacinthus autem pro aëre. Et hæ abierunt non contentę tali ornatu niſi & ſubtexerent aurum ad commendationem veſtimenti verſicoloris & oſtentationem plenioris magnificentiæ. *Et theriſtra clauſa.* Theriſtrum veſtis eſſe videtur ſuperior, quam ſibi per æſtatem circumponebant ne immoderato æſtu grauarentur: quemadmodum in Geneſi didicimus Rebeccam fuiſſe indutam Theriſtro, quum pergeret in occurſum Iſaac. Theriſtra autem quæ nunc vitio vertit ſcriptura, ſunt quæ inſternebant lecticis, vt molliuſculè diſcumberent, propter exuperantiam deliciarum. Iam verò dictionem, κατάκλειςα reliqui interpretes nequaquam literis prodiderunt, quare veru iugulata eſt & obliterata, quòd nullum inſinuet ſenſum. *Et erit pro ſuaui odore, * puluis; & pro zona, funiculo cingẽris: & pro ornatu capitis aureo, caluitium habebis propter opera tua.* Pars deliciarum eſt voluptas, ac ſuauefragrantia ex odoribus, quos vnguentarij in aëra excitant, incenſis & euaporantibus vnguentis, ſuauémque ſibi halitum ſolerter conciliant ac moliuntur. Iſtis igitur quæ nimia voluptate ſe diffundebant, ſuauémque odorem ſuis naribus arte concinnabant, ab eo qui & comminatus eſt, retribuetur puluis. Eſt autem puluis, ſubtilis terra, quæ vel aſpiratione venti tollitur in aërem, ſua oppilatione moleſtam difficultatem inducens circa orificium anhelitus, multúmq; tædij & an-

xietatis. Sed enim anima vnguentis exhilareſcit & ſuffitu odoramen-
torum: ſed his quæ ſpiritualia ſunt, cuiuſmodi erat anima eius qui di-
cebat, Chriſti bonus odor ſumus. Et, Gratia autem Deo, qui manife- 2.Cor.2.d
ſtat odorem notitiæ ſuæ, in omni loco. Talem ſanè Iſaac pater Iacob
ſenſu percipiebat odorem ex filio ſpirãtem, quum diceret, Ecce odor
filij mei, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. In cantico
item, iuuenculæ adoratu percipientes cœleſtem fragrantiam, nempe
*miſericordiam Verbi Dei, In odorem vnguentorum tuorum curre- *ἔλεον.
mus. Sed & chriſma illud quo inungebatur pontifex, vnguẽtum erat
& commẽdatione dignum & perquàm iucundè oblectans animam,
dignum planè quod vniendæ fratrum concordiæ compararetur. Ta-
lis vnguenti compoſitio pigmentariæ artis perito opus habet, vt qui
à Deo acceperit peritiam artis conficiendi vnguenta, nempe Chriſma
illud ſanctum, quod nequaquam aſcendere debuerat in carnem ho-
minis. Si quando igitur compoſitio iſtius ſuauis fragrantiæ impen-
ſiore ſtudio exerceatur, ad petulãtiam vitæ & luxum, tunc meatus ip-
ſe ſenſui ſeruiens oppilatur puluere, diſpenſante hæc Domino qui in
illos beneficia contulerat. Fortaſſe enim poſtquam in templo eſſe cœ-
perunt voluptuoſæ fragrantiæ odoris, tunc vnguentum ſacræ vnctio
nis & thymiama compoſitionis* eſſe deſierunt. In terram enim diſie- *Deſit e-
ctum eſt templum, & euerſum nũc in puluere ac deorſum iacet. Pro nim hîc
ſuauè fragranti odore, quo olim iuxta legalem latriam perfruebatur, quid ſimi-le.
nunc puluis eſt. Collo enim animæ in ſublime erecto & *intractabili *ἀναποτάκτῳ, le-
ambulauerũt, quibus & dictum eſt. Ecce dimittitur vobis domus ve- ge ἀνυπο-
ſtra deſerta. Atqui iiſdem licuiſſet (ſi quidem voluiſſent) à ſe excuſſo τάκτῳ.
puluere, compleri odoratiſſima Chriſti redolentia, ſecũdum eius ad-
monitionem qui dicit: Excute puluerem tuum, & ſurge Hieruſalem,
& induere gloriam brachij tui. *Et pro zona funiculo cingeris.* Et quidem
in veritate lumbum accingit, qui ſecundum Deum cingitur, cuiuſ-
modi erat Petrus, quum manibus expaſsis accingeretur ad bellũ pro Vtique Li-
Chriſto obeundum, ad exhibẽdum teſtimonium pro veritate, ab his num legit
qui ipſum prouocabant ad certamen vſque ad mortem. Sanctus ete- Græce Ba-
nim circumcingitur virtute. Ait enim ſcriptura, Deus qui circumcin- ſilius, de
git me virtute. Qui autem zonam hãc perdidit, vinculo cingitur ſuo- martyrio Petri & Pauli.
rum peccatorum, quòd ſinguli quique vinculis ſuorum peccatorum
conſtringuntur, quorum ſymbolum illud erat flagellum è funiculis *φαγγέ-
contextum, quo ex æde ſacra expulſi ſunt ſancta prophanantes, Do- μων, lege
mino per hoc declarante, quia vnicuique flagella fiunt nexus & pli- φραγέλ-
caturę peccatorũ, & ſuis quiſque peccatorũ funiculis ſe circũplecten- λιον.
tibus flagellatur. *Pro ornatu verò capitis aureo, caluitium habebis, propter opera
tua.* Quemadmodum illæ quadã curioſitate ſuperflua illectæ requi-
rebant, quę minùs exigebat naturæ neceſsitas: quod ad odoratũ atti-

net: etiam ab his exciderũt, quæ erant ſecundũ naturam. Neque enim contentæ fuerunt aſpiratione rari aëris noſtri, niſi & ipſum inficerent coloribus vnguentorũ ac thymiamatum, quare demum contigit, vt ne aërem purum expirare poſſent: ſed eum exhalarent qui puluere eſſet permixtus. Conſimili ratione in natiuo ornatu capillorum non permanſerunt, ſed aureis quibuſdam reticulis capillos, (qui mulieribus dati ſunt pro velamine) complicantes, ſeipſas ad faſtidium vſque adornabant, denique etiam natiuo hoc ornatu ſpoliatæ ſunt, & factæ hominibus ipſa depulſione capillorum, ſpectaculum præter omnem modum deforme, quòd ab ipſa natura ornatus hic crinium proprius fuerit eis & congener. Si enim turpe mulieri eſt tonderi & raſitari: quantò certè turpius eſſe recaluaſtram? Rem facit magnopere conducibilem, inducens deformitatem eis, quæ tam malè afficiebantur naturali ſua pulchritudine. *Pro tunica autem prætextatæ purpuræ, circumcingéris ſacco.* Dominus etiam hoc diſponens ad id quod nonnihil emolumenti adferret iſtis oſtentatricibus ſuæ pulchritudinis, iubet fieri vicariam hanc rerum permutationem: propterea quòd veſtis quidem purpurea occaſionem ſuggerebat iſtis captandæ mollitiei ſimul & oſtentationis: ſaccus autem ſiue cilicium prębet non mediocre compendium ad parandam contritionem & ſui humiliationem. Equidem qui amiculo circuntegitur purpureo, cunctatur ſe in terram demittere & procidendo adorare Deum, ſuo parcens ornatui, ne floridus ille veſtis color emarceſcat. Ex diuerſo, qui ſacco induitur, locum omnem ſibi præſtituit accommodum ad procidendum Deo. *Et filius tuus pulcherrimus, quem * dilexiſti, gladio cadet.* Conducibilius multò erat iſtis, qui educandi fuerant inter mores obſcœnos, præripi morte ante meſſoriam falcem: quàm vt amplius peruerſa viuendi ratione à parentibus imbuerentur. Filium igitur quem habebas ſiue elegantia corporis pulcherrimum, aut certè qui maternis oculis appareret apprimè gratioſus, hic in ipſo ætatis flore interficietur. Amplificatio mali inſinuat eam mortem minimè fortuitam fore aut naturæ impulſu: ſed affuturam violenta impreſsione hoſtilis manus & ictu gladij ſauciandum. *Et fortes veſtri gladio cadent.* Et hæc quidem paſſa, nihil virium habitura eſt ad expetendam de inimicis vltionem, ſeque tuendam. Conſolatio enim nonnulla eſt in malis, vltionem ſumere de interfectis & è medio ſublatis: & æqualibus malis implicuiſſe eos qui tibi inflixerunt mœrorem. At ne hoc quidem ſuppetet tibi. Siquidem qui conſiſtunt nunc in vigore ætatis, morituri in bello ſunt ad vnum omnes, ita vt nulli vſui occupaſſe videantur ſuæ robur ætatis, aut certè quia auxilio deſtituti, ſint non admodum difficiles ad toleranda omnia, quæ illis ingerere viſum fuerit hoſtibus. *Et humiliabuntur, & lugebunt thecæ ornatus veſtri.* Thecæ, auri

1. Corint. 11. b.

μεσοπορφύρȣ, forſan clauatæ purpuræ.

** ἠγάπησας.*

auri & argenti,ſplendidæ veſtis & lapidum precioſorum promptuaria ſunt. Sanè quandiu habet quis theſauros, dignos quidem cenſet qui multo aſſeruentur ſtudio ac diligētia,quíque in tutiſsima ædium parte ſeponantur,locis nimirùm ſublimioribus.Omnia inſuper adhibet, quæ excogitantur ad fidelem tutelam & cuſtodiam,ceu ſunt vectes ſiue repagula,claues,ſignacula,denique cuſtodes. Quum autem exinanitæ theſauris thecæ, fuerint: eas ne aſpicere quidem dignatur dominus,ſed neglectim ac faſtidiēter tranſmittit. Atqui nobis etiamnum hæc vſui eſſe poſſunt. Animæ enim excepto diuini verbi dono, apothecę factæ ſunt dignę prorſum,in quibus recondantur,quǽque ſunt in diuinis theſauris pretioſiſsima. Siquando autem oſtendi contigerit exhauſtas eſſe diuinis ornamentis, humiliabuntur tunc abiectæ,nec vlli iam futuræ vſui,ſed damnatę. Ob hoc ait ſcriptura Iechoniam,tanquam vas fuiſſe, cuius nullus fuerit vſus. Vt igitur perſeueremus in regalibus apothecis, ne prodamus iſtis clancularii furibus prænobile & tanti pretij margaritum, quod fidei noſtræ concreditum eſt.

B. BASILII MAGNI
ENARRATIO IN QVARTVM CAPVT ESAIAE.

ET *apprehendent ſeptem mulieres hominem vnum, dicentes: Panem noſtrum comedemus, & veſtimentis noſtris induemur,tantùm nomen tuum inuocetur ſuper nos, aufer opprobrium à* nobis.* Vt colligitur ex hac ſen- *ἀφη-
tentia, videtur ſermo hic raritatem virorum ſi- μῶν.
gnificare obortam per bella morbóſve ira Dei deſęuiente in populum.Ergo ne quis infœcundus eſſet aut ſterilis vlla maneret (quando vtrunque malum apud veteres æſtimatum eſt ſubiacere maledicto) pudorem verecundiámque excludit à mulieribus,dum plures mulieres apprehendunt virũ
vnum, proin velle ſe leuare & conſolari * ſuam orbitatē dicunt ſimul *Pro ἀγῶ
plures. *Panem noſtrum comedemus,& veſtimentis noſtris induemur*. Omiſ- να αὐτοῦ,
ſa igitur neceſſaria & anxia ſolicitudine pro parandis vitæ alimentis, lego ἀγωνίαν ἑαυ-
dicunt:Nomen tuum*inuocetur ſuper nos,vt effugiamus opprobriũ τῶν.
nobis impendens ob inopiam ſucceſsionis. Planè hęc eſt ad verbum *Pro χρῆ
ſententia.Senſus alioquin allegoricus mentem noſtram inuitat,vt ma σον,lego
ius aliquid perſcrutemur. Ac ſi planè in loco verſemur non admodũ κεκλήσθω ἐφ'
ſpectabili quémque denſa obſcuritas obumbret: talis interim quæ- ἡμᾶς.

dam ſe offert nobis intelligẽtia, de his ſeptem mulieribus. Quia enim & vita hæc & Iſraël ſecundum carnem degens plerunque ſub ſeptenario numero comprehenduntur. Et quidem tempus ſiue vita adimpletur: ideo ſeptem diebus ſuo ambitu reuolutis circum ea quæ facta leguntur in Geneſi: vnde & æternitas ſeculi hanc mundi conſtitutionem ſequutura in ſcripturis dicta eſt Octaua. Hinc Pſalmi pro Octaua, ac ſi dicas: pro ſeculo quod ſuccedet momentis temporum. Plerunque autem qui in manifeſto ſunt Iudæi, quíque ad illorum conuerſationem ſuam inſtituunt vitam, intelliguntur per ſeptenarium numerum. Da (inquit) partem his qui ſeptem & his qui octo. Quaſi teſtamentum vetus pariter & nouum debeant teſtimonium aliquod accipere à Deo de eius aduentu, vt ad vnam inter ſeſe perducantur concordiam. Septem igitur mulieres adumbrant vetus teſtamentum. Hæ apprehendent hominem vnum, nempe Dominum, qui vnus nõ eſt multarum, ſed quia vnus eſt, dicunt: quia panem noſtrum comedemus. hoc eſt, Manebimus in menſura noſtræ ſubſiſtentis naturæ. Vmbra enim erimus futurorum & imagines ſupercœleſtium. Tantum eſt, nomen Chriſti inuocetur ſuper vetus teſtamentum, vt infœcundæ inutilitatis opprobrium auferatur. Intelligi etiamnum poteſt ſynagoga Iſraëlitici populi, emortua quæ continebatur lege, donata iam libertate ad hoc, cui vult nupta, vt non vocetur adultera, dum ad ſponſum ſuum Verbum accedit, & vt propè dicam, amabili complexu ipſi adhęreſcit, dicens: *Nomen tuum inuocetur ſuper nos.* Dictum ſanè eſt, quia ſeptem mulieres, ſeptem ſunt ſpiritus, quos aliquantò poſteriùs enumeraturus eſt hic propheta, veluti requieturos ſuper eũ qui ex radice Ieſſe, ceu flos erat erupturus: Spiritum inquam ſapientiæ & intellectus, ſpiritum conſilij & fortitudinis, ſpiritum ſcientiæ & pietatis, ſpiritum quoque timoris Dei. Qui ſanè ſpiritus, *quòd omnes declinaſſent à rectitudine, ſimúlque inutiles eſſent facti, quum iam nihil loci haberent, vbi requieſcerent pro voto & amabiliter, hominem hunc ſecundum Deum apprehenderunt. Huc faciunt, quę ſunt ſcripturis prodita. A bono enim opere vacat ſpiritus ſcientiæ & pietatis, quo tempore non ſuppetit qui velit intelligere, non eſt qui requirat Deum: & quaſi contumelia atroci percelluntur virtutes, quũ nemo adſit qui eas complectatur, ipſiſque fixiùs adhæreſcat. Sed & viduatæ quaſi ſunt, laborantes inopia animę quæ eas excipiat. Nemo enim poteſt eas propria aſſequi bonitate, ſed in ſolitudine permanet, etiamſi videatur eas apprehendere. Qui autem in ſeipſo fuerat declaraturus omnem virtutis ſpeciem iuxta ſummam & abſolutam perfectionem, hic aufert ab eis opprobrium. Iam quando ab ignorantibus Deum ſtudioſè coli videntur & exerceri ſcientia & intellectus, conſilium & fortitudo, ſapientia & pietas: reliquum eſt, vt efflagitent ſuper

** Omnes declinauerũt, ſimul inutiles facti ſunt. Nõ eſt intelligens, non eſt requirens Deum.*

ſe

ſe inuocari nomen Chriſti. *In die autem illa ſplendeſcet dominus in conſilio cum gloria ſuper terram, vt exaltet & glorificet quod relictum fuerit de Iſrael.* Concinnunt hæc ſuperiùs traditis. Non enim ſeptem illæ mulieres apprehenderunt eum, tanquam virum. Hic nanque effulgebit quaſi Dominus. Ex quo enim efflagitarunt ſuper ſe inuocari nomen ipſius, earum alacrem propenſionem comprobans Deus, illuceſcet ipſis & affulgebit in conſilio, cum gloria ſuper terram, hoc eſt, cum iudicio & conſilio, bonitatem, illis gratuitò conferens quæ ex certo iudicio proueniat, non item ex peruerſo conſilio aut confuſaneo. Dies autem ipſa eſt, in qua inclareſcet Deus in conſilio, cum gloria, eadem quam facit ſplendeſcere ſol iuſtitiæ Dominus noſter qui & de ſeipſo docet, quandiu eſt in mundo, lux eſt mundi, quocirca admonebat, vt operarentur, donec dies eſt. Signatè verò adnotãdum eſt iuxta aliam & aliam cõſiderationem, diem dici præſentem vitam: & noctẽ, iudicij diem. Itémque pręſens ſtatus, nox quidem eſt: dies verò, quod ſperatur futurum ſeculum. Et quidẽ illud, quo nos admonet, vt operemur tantiſper, dum dies eſt, perſpicuũ quia refert ad hanc vitã quæ cognitione Chriſti illuſtrata eſt. Illud verò, venit nox, de futuro ſeculo dictum eſt, propter inamœnã obſcuritatem & permoleſtam afflictionẽ quę deprehenſos in peccatis apprehenſuræ ſunt, ea vtique appellatione dignos, quemadmodũ & propheta ad eos qui in operibus quidem flagitioſis verſabãtur, diem nihilominus retributionis expetebant, ait: Vt quid vobis dies Domini? Et ipſa eſt tenebre, & non lux. E diuerſo ipſe apoſtolus, noctẽ hanc quidem vitam aſtruit eſſe quòd in ea nihil non turbulentum & confuſaneum cõſpiciatur, ſe vltrò inſerens intellectui, tum à carne, tum à ſolicitudinibus iſtius vitæ mundialis, adeò vt multam offundant menti noſtræ caliginem. Diem verò reſurrectionis tempus, quando dicit: Nox præceſsit, dies autẽ appropinquauit. Itaque ſiquidem volueris excipere lucem magis conſpicuam & illuſtriorẽ, illuceſcet Deus in conſilio, cum gloria, ſuper terram. Ex quo igitur illuxit Deus in conſilio cum gloria ſuper terram, nos ipſos dignè adornemus vt ab ipſo pleniùs illuſtremur: vt & diuini ſplendoris affulgentiam ſingulis noſtrûm ſua gratia diſpertiẽs pro cuiuſque proportione accõmodatæ habitudinis, maiori cum alacritate animæ præſtantiora ac perfectiora & quæ ab ipſo profluunt, dona ſubminiſtret. *Vt exaltet & glorificet quod reliquum fuerit Iſraëlis.* Hoc eſt, Quod reliquum fuerit ex Iſraëlitico populo ſecundum electionem efficiet ſuperiùs iſtis mũdi curis & ad incorporearum virtutum contemplationem prouehet. Quòd ſi tãgeris deſiderio intelligendi iuxta ſcripturæ placitum, gloriam qua glorificandi ſunt ſancti, mihi cogita ſacrum ac decorum ordinem eorum qui mente eximia illa ac diuina contemplantur, cuiuſmodi referuntur de Moſe, quãdo dignus habi-

tus eſt qui Deum ſpectaret. Quum igitur affulſerit Deus in conſilio cum gloria: ad hęc duo, duplici vſus eſt illatione, nimirùm, vt exaltet, vtque glorificet, vt intelligas ipſam exaltationē opus quidem eſſe con ſilij, ad gloriā verò pertinere glorificationem. *Et erit, quod relictum fuerit in Sion & quod reſiduum fuerit in Hieruſalem, Sancti vocabuntur omnes ad vitam in Hieruſalem.* Reliquiæ Iſraëlis ſecundum electionem, ſancti vocabūtur & conſcribentur ad vitā in Hieruſalem, illuſtrati claritate aduentus Dei, pérque eius gloriā in ſublime euecti. Hi ſancti vocabuntur, quos ſibiipſi reliquit Deus ad imaginem & morum imitationem, qui nō curuauerunt genu ante Baal. Porrò qua ratione hi quidem in Sion, alij autem in Hieruſalem? Eorum ſiquidem qui ad ſalutem pertingunt, diſcrimen eſt, quando ſinguli quique in ſuo ordine participes futuri ſunt fruitionis eorum quæ à Deo parata ſunt, bonorum. Nam ex quo pauci ſunt, qui ſalutē aſſequuntur, non multitudinis numero, ſed ſingulari ſcriptura reddidit ſenſum. Nō enim dixit τὸ, καταλειφθέντες relicti: ſed τὸ, καταλειφθὲν, quod relictum fuerit. Quod quidem in Sion relictum eſt, videtur inferioris eſſe ordinis, quaſi primum extimulentur ab his qui ſtudiò ſe extendunt in anteriora. Porrò perfectius eſt, quod pro bonorum operum merito domiciliū habere quis promereatur in ipſa Hieruſalem. Differētiam autem ordinum nobis ſuggerit hiſtoria, de Sion quidem, quòd antiqua fuerit ciuitas & minoris tum amplitudinis: Hieruſalem verò fuiſſe regali magnificentia ſuperiorem, in qua & ſanctificatio. Omnes equidem tales ſcribētur ad vitam in Hieruſalem. Beatus planè, quiſquis comperietur dignus ea conſcriptione in Hieruſalem. In ſuperna enim Hieruſalem credibile eſt eſſe librum viuentium, in quo conſcripti ſunt Chriſti diſcipuli. Gaudete enim, ait, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis. Quum autem particulæ huic, Qui ſcripti ſunt in Hieruſalem, illa præponitur, ad vitam: neceſſarium ſit ſcire vtrúm ne ſint quidam qui ſcribantur quidem, non item ad vitam ſed iuxta ſententiā, Hieremiæ dicentis: Recedentes à te ſiue deſertores, in terra ſcribentur. Iuxta igitur ſenſum hunc duę intelligi debent deſcriptiones. Vna quidem eorum eſt, qui ad vitam: altera autem eorum, qui ſcribuntur ad perditionem. Plerunque tamen contingit permutationem ſcripturæ fieri, vt quum à virtute dilapſi ad malitiam exciderimus. Namque dictum hoc: Deleantur de libro viuentium, & cum iuſtis non ſcribantur. Illud item, Dele & me de libro, de his dicitur qui dignos ſe exhibuerint priùs, vt in libro Dei conſcriberentur.

Quia abluet Dominus ſordem filiorum & filiarum Sion, & ſanguinem Hieruſalem expurgabit de medio eius, in ſpiritu iudicij, & ſpiritu ardoris. Perſpicuè atteſtantur hæc prædicta eſſe Ioanni dicenti de Domino, Quia ipſe eſt, qui vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igne: de ſeipſo autem,

autem, Ego quidem vos baptizo in aqua ad pœnitentiam. Et illud, De ſpiritu in regenerationem. Quinetiam tacitè innuit duas eſſe ſpecies baptiſmatis, nequando ad ternionem vſque progrediatur baptiſma. Illud quidem expurgatio fuit ſordium: hoc autem ipſa eſt regeneratio per ſpiritum ſanctum, ídque examen fit per ignem iudicij. Itaque ablutio quidem illa pro tali depoſitione peccati accipitur: hoc autem in ſpiritu iudicij & ſpiritu ardoris, ad eam refertur probationem ſiue examen quod per ignem fiet, in ſeculo futuro. Equidem peccata per ignorantiam admiſſa vtique cùm ſint veluti ſordes quædam, quæ animæ ſplendorem exterminant, & natiuo eius decori officiunt, egent purgatione per lotionem. Quæ verò ad mortem ducunt peccata, eorum nempe qui poſt acceptam cognitionem, certa animi deſtinatione flagitia committunt, ſanguis vocatur. Et hæc quidem plecti neceſſe eſt ardore ſeu exęſtuatione iudicij. Itaque quiſquis confitetur, ſéque ablui orat & emundari, ſuâ quidem iniquitatem fatetur egere ablutione & peccatum emundatione, dum dicit: Ampliùs laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Illi quidem rudes prorſus & inſcij diuinorum dogmatum, qui priuſquam erudití eſſent Dei verbum, peccarunt, tanquam eluuie quadam inquinati opus habent aſpergine aquæ, vt eluantur. Qui verò poſt acceptam vitę notitiam, conſultò ac ſtudiò ſeipſos reddunt obnoxios ſanguini, vtique tales opus eſt purgari per ignem. Equidem licuerit & hunc locum interpretari ſimpliciùs. Siquidem peccata quæ ſuperficie tenus admittuntur & externè apparent, ſúntque leuia, ſordi cuipiam aſſimilia videntur: quæ autem altiùs impreſſa ex affectu eorum qui delinquunt ad nequitiam propendenti, errata & malignè commiſſa, conferri ſolent ſanguini, quare qui ſanguis dicuntur, ex eorum medio ſubmoti qui per errorem deliquerunt, expurgandi ſunt ſpiritu ardoris ſiue exæſtuationis. *Et veniet, & erit omnis locus montis Sion, & omnia quæ in circuitu eius obumbrabit nubes per diem, & ſicut fumi, & quaſi lucis ignis ardentis per noctem. Omni gloria protegetur, & erit in vmbram ab æſtu, & in protectionem & abſconſionem à * duritie & pluuia.* Poſt expiationem quæ per lauacrum regenerationis fit, & eam expurgationem quæ fit per pœnitentiam, veniet tempus (ait) quando locus omnis coüniet ur mõti Sion. Hoc eſt, ſublimis erit & excelſus, dignus quippe efficietur qui contempletur cœleſtia, ſimul atque apprehenderit* ſeptem mulieres, & explendeſcet Dominus cum gloria in concilio, vt exaltet & glorificet reliquias Iſraëlis, quum ſancti quoq; vocati fuerint, abluta priùs ſorde filiarum Sion, & earundem expiato ſanguine è medio eius. Tũc nubes obumbrabit per diem loca circuncirca Hieruſalem, ita vt vmbram ſuppeditet ad coërcendum æſtum, & protegat à duritie & pluuia, vtque noctem cohibeat accenſa lux, ſit etiam gloria, quaſi vapor

Ampliùs laua me domine.

* ἀπὸ σκληρότητος.

* *ſeptem ſcilicet dona ſpiritus ſancti.*

ſuffumigans & apprehendens omnia. Arbitramur porrò hæc promitti dignis requie & refocillatione, quandoquidē in domo patris manſiones multę ſunt, & diuerſæ diſtributiones repoſitæ in terra illius fœlicisſimæ hæreditatis, quam ſortitò ſunt aſſequuturi* mites. Hoc eſt, nonnulli quidem Dei aduentum hilariter præſtolantur, quidam autem refouebuntur & conquieſcēt ſub tegmine cœleſtium virtutum, alij vero in gloria quæ ab eo lumine explendeſcet, quaſi ab amœno vapore occulentur. Fortè ipſi quidem monti Sion ea lux affulgebit: quæ autem in eius ſunt circuitu, ſuo ſplendore cuncta illuſtrabit per diem nubes, Et hæc quidem non aliunde ſortitura ortum ſuū, quàm ab eo lumine. Quemadmodum & fumus ab igne, ita & nubes à lumine ſuam mutuatur ſubſiſtentiam, ſub cuius obumbratione genialiter verſantes inſigni gloria perfruuntur, quippe qui ſplendore circunfunduntur à nube ipſa promanante, quæ in æſtu quidem ſe expandit ſupra capita eorum, ſuauem & peramœnam refocillationem ſuggerens per eam obumbrationem. Eadem verò, imbre aſperiore & cum impetu decidente, vicem ſupplet vmbraculi addenſati ac ſolidi, & abundè protegit eos qui opus habent quopiam latibulo, ob vehementiam pluuiæ, & ſuamet denſitate coërcet oculos. Eiuſmodi erat nubes lucida diſcipulos vndique cingens, quo tempore transfiguratus eſt Dominus. Quum autem perſeuerans ſtat & quaſi concretio quædam compactæ nubis fit, ſignum eſt ſequuturæ ſerenitatis. Eam enim tranquillitatem futuri illius ordinis ac ſtatus præmonſtrat per operimentum ac velamen. Proinde vt explanatiùs ſenſum percipias, quid illud indicat: ἐν ἀποκρύφῳ σκέπης, in abſcondito ſiue in abſconſionem protectionis? Ad id igitur tali paradigmate promouemur. Sit vnus aliquis, qui ab hoſtibus quidem quæritur, à domeſticis verò & familiariter notis in quapiam domuncula alicubi obſeruatur & cuſtoditur in loco perquàm difficili inuentu. Equidem tale aliquid intelligendum eſt fieri à nube illa diuinæ protectionis circa ſanctum, vt ne facilè intercipiatur hoſtium manibus. Tanta ad hoc ſcripta ſunt, vt dilucidiùs intelligeretur auxilium eſſe eis exhibitum qui verſantur in circuitu montis Sion, in hoc vt interdiu quidem obumbraret eos nubes, qua ab æſtu protegerētur, nocte verò illuſtraret eos lux accenſi ignis, vt & vtroque in tempore tuti eſſe poſſent ab inſidiantium manibus.

*Beati mites.

*παράδειγμα.

B. BASILII MAGNI

ENARRATIO IN QVINTVM CAPVT ESAIAE.

AGedum, cantabo dilecto canticum dilecti mei, vineæ meæ.* Cantica omnia videntur in ſe complecti alacriorem rerum geſtarum ſtatum & ordinem. Quod in Exodo ſcribitur canticum, triumphale eſt, nempe pro impetrata victoria: Cantemus Domino: glorioſè enim*magnificatus eſt. Canticum canticorum nuptiale eſt carmen, dramatico opere pertextum. Præſens autem ſermo comminationem continet aduerſus vineam iuſto Dei iudicio allatam. Porrò an terribilia hæc quæ intentantur populo, referantur ad exitum ſuauem & placidum, decenti admodum ordine inſerta ſunt hiſce cãticis. Quæ autem cantionem hanc pronuntiat perſona, Spiritus ſanctus eſt, qui quidem canticum emodulatur vineæ ſibi dilectæ. Eſt autem & hoc canticum vnicè dilecti. Quis verò ipſi natura chariſsimus, ſi non vnigenitus, qui & bonum illud per ſe expetendum eſt, quod appetunt omnia? cuius amabilis dilectio mentibus omnium qui ſint ratione præditi, inexplicabili quadam vi naturæ inſerta eſt & inſtillata? Quando igitur iuxta vocem Domini paracletus ab vnigenito accipit omnia & annuntiat nobis, & canticum aſtruit eſſe ſibi chariſsimi, tanquam ab eo acceperit, vtique cantio ipſa canticum eſt ſibi dilectę pœnitentiam agenti vineæ: in peccato autem perſiſtenti lugubre fit lamentum & væ, quemadmodum in Ezechiele didicimus in eius libro ſcriptum carmen & lamentum & væ. Sermo autem Domini ad vitam æternam inuitans & ad cœleſtium bonorum fruitionem aduocans, melos erat animas expergefaciens ad numeroſam concinnámve & moderatè compoſitam motionem, necnon extimulans ad efficacem virtutum actionem. Ioannis denique prędicatio qua perfidos illos & malignè obſequentes attentos reddebat, vt eos pœniteret malè commiſſorum, lamentatio erat impœnitentem conficiens mœrore ac triſtitia ad ſalutem. Iudæi tandem per calloſam cæcitatem cordis deprehenſi ſunt nulla benignitate ſermonis perſuaderi potuiſſe ad vitam, neque ad excipiendam pœnitentiam aſperiore acrimonia verborum vrgeri. Atque adeò canticum quod in manibus eſt, laudem continet priſcæ illius generoſitatis ídque aſsiduè: coarguit inſuper præſentem malitiam, mináſque intendit malorum quibus diſcrutiandi erant. At ne ſic illa populum inobſequentem ac malè morigerum reuocarunt ad expendendam propriæ dignitatis vocationem: neque hæc eorum

**ἀγαπητοῦ, amabilis chariſsimi, Hieronymus.*

Exo. 15. a

**δεδόξασθαι, glorificatus eſt.*

Eze. 2. d.

inſolentiam compeſcere potuerunt & meliores reddere. A laudibus ſumit exordium illius priſcæ generoſitatis. *Vinea facta eſt dilecto in cornu, in loco vberi.* Vineam dicit populum Iſraëliticum. Vineam enim ex Aegypto tranſtuliſti. Et in Hieremia probrum obiicitur populo, per eandem ſimilitudinē. Ego plantaui te vineam fructiferam, totam, veram. Quomodo conuerſa es in amaritudinem vitis aliena? *In cornu, in loco vberi.* De terra dicit ab Iſraëlitico populo occupata, data patribus eorum, iuxta Dei promiſsionem. *In cornu in loco vberi.* Eximia laus paucis comprehenſa verbis. Cornu reliqua omni corporis parte eſt eminentius ac ſolidius: ſimul quidem ornamentum adfert capiti, ſimul verò præſens armatura eſt ad propulſandas iniurias. Quinetiam ſua ſiccitate eſt retorridum, quippe quod humore omni caret: eóque cornigera animalia non ad cornu matris impetu feruntur, ſed nullo licet docēte eius mammam requirunt, locum planè humidum & pinguem. Declarans igitur ſermo, quia Iudæorum regio eſſet ex ſe ad vtraque ſufficiens, quę eos tueretur & protegeret ab excurſione hoſtili, ſimul & capax eſſet eorum qui eam incolere vellent ac morari, hinc coniunxit vtrámque particulam, in cornu & in loco præfertili ſiue vliginoſo: hoc eſt, in terra ſolida & corpori alēdo peroportuna. Iam verò particulam ſermonis huius in expoſitione huius ſententiæ profundiùs quidam attingunt. Quemadmodum enim cornutorum animalium caput principio ſuæ natiuitatis erumpit ſéque terram verſus inclinat: tandem verò plenè abſoluitur & prodit. Nonnunquam & ſeriùs proprium recuperant ornatum per incrementa emergentium cornuum. Ad eundem modum Iſraël. Primus gentium omnium ad familiarem Dei beneuolentiam accitus eſt, dicente ſcriptura: factus eſt populus Domini, pars eius: funiculus hęreditatis eius Iſraël. Poſt enim accepta incrementa omnia dignus cenſebitur qui omnibus ſuis perficiatur numeris. Quum enim plenitudo gentium introierit: tunc omnis Iſraël ſaluus fiet. Obtinuit fama quædam, in eccleſia memoriam conſeruans non quidem ſcripto proditam, quę & talis eſt, quòd prima vtique Iudæa hominem habebat incolam, nimirum Adam ſimul atque excidit deliciis paradiſi in hac terra collocatū, ad mitigandam iacturam bonorum quibus fuerat exutus. Prima igitur etiam mortuum hominem excepit, qui & illic eam cui addictus erat, ſententiā condemnationis plenè eſt exequutus. Itaque inſolēs eſſe ac nouum videbatur illius ætatis hominibus ſpectaculū, Os capitis defluēte carne nudum. At illi recondentes craniū, loco illi nomen indidére κρανίον, id eſt, Caluariam. Probabili ratione potuit Noë non ignoraſſe ſepulchrum principis huius & mortalium omniū primigenii: ſiquidem hac de re fama à diluuio mox per orbem propagata eſt ab ipſo & dimanauit, eóq; Dominus excuſſa origine humanę mortis, in loco

ἡ ἄμπελος ἡ ἀλλοτρία.

Confirmat collatione.

loco qui κρανίου dicitur, id eſt, Caluaria paſſus eſt, vt quo in loco corruptio ſiue mors hominum initium accepit, illic vita regni ſuum ſumeret exordium. Et quemadmodum mors inualuit in Adam: ita & in Chriſti morte inefficax redderetur & peſſum iret. Ob hoc, in cornu, tanquam aduerſus inimicum habente arma tutelaria, nempe Crucem Chriſti: & pingui, tanquam ſitus regionis poſt paradiſum, principem laudem fœcunditatis auferat inter omnes quæ ſub cœlo ſunt.

ἀμυντῆρες, *rami cornu ceruini. hinc* ἀμυντήριος.

Et ſepem circumpoſui, & vallo circundedi, & plantaui vineam * *Sorec: & ædificaui turrim in medio eius, & torcular fodi in ea.* Series tenórve ſententiæ iſtius non vſquequaque reſpondet naturæ rerum. Priùs enim plantatur vinea quàm alligetur palis aut pedamentis. Siquidem ſtatumina ſiue pedamenta auxilio ſunt vineæ ad ſuffulciendos fructus eius atque à terra erigendos. Aut nunquid agricola ſolers qui ſit ac prouidus, ad primum apparatum, vbi omnia adornauit, demum aggreditur plãtationem? Ob hoc in primis hic ſæpe ambit locum, dein vallis ſiue ſtatuminibus communit, ad hæc plantat vineam non qualencunque, ſed שורק Sorec, id eſt pulchritudine & fructu præfertilem, quam Symmachus interpretatus eſt ἐκλεκτὴν electã. Quid igitur ſepes hæc innuit aliud, quàm nimirum præcepta quæ dedit populo, priuſquam eos induceret in terram promiſsionis? A Deo poſtea prærogatæ ſunt vires quibus præualerent aduerſus hoſtes & gentes quæ eam priùs incolebant regionem & ad internecionem perducerent, id quod vallos ad ſuffulciendam vineam dixit, vt fructus ederent in ſublime erectos & ſpectabiles, à lapſu ſubleuantes eos, ne ab omni parte patérent prædæ hoſtium. Secundum hoc ſequitur plantatio electorum, quippe qui prodierunt ex ſemine Abraham, Iſaac & Iacob electorum Dei. Turris autem in medio vineæ ædificata, profectò templum eſt in medio Iudææ collocatũ: torcular verò, ipſa eſt Synagoga Iudæorum, quandoquidem prælum ſiue trabes exprimendo vino accommodæ eccleſiam Dei propriè inſinuant ex omni gentium natione adornatam, cuius gratia Regius Pſaltes cantica concinuit epilenia, id eſt pro torcularibus, dũ videlicet exprimerentur vuæ. Quinetiam torcular præparatio eſt per legis obſeruationem, & præmeditatio excolens animum ad pietatem. Et quidem prælum quadantenus promouet ad vnitatem: torcular verò aliqua etiam ex parte præparat ac prouehit ad perfectiora. *Expectaui vt faceret vuam: fecit autem ſpinam.* Conueniebat iſti electæ plantationi, tanta & tam ſolerti cura excultæ, vt dulces ederet fructus. Ab his enim qui ſe profitentur filios Abrahæ, repetuntur & Abrahæ opera. Atqui pro expectata vua ſpinas edidit, hoc eſt, pro eo vt exhilararet & recrearet, totum ſe comparauit, vt ſtimulis perurgéret, lancinaret & ex quibuſque proximis exugeret ſanguinem. Iuxta enim euangelicam parabolam:

* שרק *vitis. vinea quæ & καλλικαρπος, à pulchritudine & vbertate fructuum.*

περιφράσει.

שורק καλλίκαρπος.

φραγμὸς

δύναμις.

φυτεία.

πύργος.

προλήνιον.

ληνός.

ἐπιλήνια ᾄσματα.

φιλόθεοι, φιλήδονοι.

A collatione.

Quemnam prophetarum non occiderunt?Nec arbitror illos ſpinarũ nomine ſugillari ob id ſolùm,quòd natura fuerint ſanguinaria ac cædium appetẽtiores:ſed quòd Dei minùs amantes, amantiores fuerint voluptatũ,& anxiis ſolicitudinibus iſtius vitæ,tanquam ſpinis adſtricti mente. Quemadmodum enim ſpina non profert vuam:ita nec ſarmentitius malleolus ſpinam aliquãdo producet.Eam ob rem ait Dominus,Nũquid colligũt de ſpinis vuas?Atqui ſpinas pro vuis proferũt Iudæi.*Et nunc homo Iuda & inhabitantes Hieruſalem,iudicate inter me,& inter vineam meam.* Si vinea Domini domus Iſraël eſt & homo Iuda plantula dilecta:quá nam ratione pro vinea lis intenditur aduerſus vineam? An quòd ſcriptura vult propter incontrouerſam argumentorum euidentiam,vt iudices ipſi aduerſum ſe pronuntient ſententiam?fecit & hoc Nathan aduerſum Dauid, quando eum conſtituens propriꝫ iniquitatis iudicem,excellentem oſtendit magnitudinem ſuꝫ benignitatis, quod attinet ad æquabilitatem iudicij quo ſe demittit Deus ſuis condeſcendens famulis. Simul etiam inſigne quoddá præfert iuſti iudicij, vt qui ſententiam ſubeunt condemnationis nihil poſsint contradicere executioni iudicij. Hinc ait, *Iudicate inter me & vineam meam.* Et dicite quid non factum ſit eorum quæ conferũt ad proferendos fructus? Quid enim(ait)facere debueram vineæ meꝫ, & non feci?Quid enim non ſedulò ac diligenter exhibui ipſi, eorum quæ officij erant mei? Locus nónne præfertilis & opimus, idémque munitiſsimus? Nónne ſepes ambit ipſam? Num & ſuffulciendæ viti adſunt valli? Num vſquequaque generoſa plantatio? nónne turris? Nunquid torcular?Num aliud aliquid dicat quis?Cæterùm quæ hoc ſermone dicuntur, putandum eſt eadem dici aduerſum nos, qui ad hoc acciti ſumus,vt fructus iuſtitiæ proferamus: & ecce per immodicam cupiditatem congerendarum opum in tentationem & laqueum incidimus,ínque concupiſcentias abſurdas prorſus & noxias deuoluimur,quæ quidem homines demergunt in abyſſum interitus ac perditionis. *Expectaui vt faceret vuam, fecit autem ſpinas.* Sententiæ eiuſdem repetitio quiddam in ſe continet quod ad rem exprimendam ſit vſui. Etenim qui ſuperiore loco pronuntiabat canticum, dicebat: Expectaui,vt faceret vuam. Hîc autem cum eis texit ſermones quorum gratia in diſceptationem iudicij deſcẽdit: Iudicate inter me & inter vineam meam.Hoc ad illud reſpicit, Expectaui,vt faceret vuã,fecit autẽ ſpinas. *Nunc autem annunciabo vobis quid faciam vineæ meæ.* Clementiꝫ Dei erga homines peculiare,hoc eſt,non clàm aut ſilenter ingerit ſupplicia: ſed intendens comminationes ea prædicit affore, per hoc peccatores inuitans ad pœnitentiam,id quod fecit Niniuitis, Iona præcone. Iſraëli item quum deliquiſſet,neutiquam tacitè extremam inuexit perniciem: ſed famulo ſuo excitato ad ſupplicandum

* ταυτολογία.

pro

pro populi peccatis,pœnas pręnuntiabat,dicens: Et nunc dimitte me, & delebo populum hunc. Simile quiddam ex euangelio edocti ſumus à ficu ſumpta parabola, dicente Domino agricolæ: Ecce triennium eſt, ex quo venio ad hanc ficum quærens fructum in ea, nec inueniens. Succide eam. Vt quid etiam terram occupat? Sanè hoc dicebat, agricolam quidem excitans, vt eam diligentiùs excoleret, ſterilem verò animā promouens ad proferēdos fructus ſe dignos. Quod autem dicimus, licuerit manifeſtiùs deprehēdere apud Hieremiam: Ecce enim (ait) ſicut lutum figuli, ſic eſtis vos in manibus meis, domus Iſraël, dicit Dominus. Ad ſummam loquar aduerſus regnum, vt auferam eos & diſperdam. Et, ſi ſe conuerterit gens illa à malis ſuis: & agam ego pœnitentiam ſuper malis quæ cogitaui, vt facerem eis. Et ad ſummam loquar aduerſus gentem & regnum, vt reædificetur & plantetur, & facient mala in conſpectu meo, ne audiāt vocē meam, & agam ego pœnitētiam ſuper bonis quæ loquutus ſum, vt facerem eis. Ad eūdem igitur ſenſum etiam hîc accipimus hāc dubitationem ſiue ſuſpenſionem, non certam ſententiæ pronuntiationem, quòd omnino id ſit euenturum, ſed comminationem qua à peccato quis conuertatur. Quid igitur eſt, quod interminatur? *Auferam ſepem eius, & erit in direptionem: & dextruam murum eius, & erit in conculcationem: & dimittam vineam meam, & non putabitur, neque fodietur, & aſcendent ſuper eam, ſicut ſuper incultam terram, vepres: & nubibus mandabo, ne pluant ſuper eam imbrem. Nam vinea domini Sabaoth, domus Iſraël eſt: & homo Iuda, nouella plantatio dilecta. Expectaui, vt faceret iudicium, fecit autem iniquitatem: & non iuſtitiam, ſed clamorem.* Reſumptis & ſingulis quibúſque comminationibus diligenter expenſis, ſenſúque earum ſolerter explorato, excutiemus ipſi nihil ne eorum quæ dicuntur nos ipſos attingat? *Auferam (ait) ſepem eius.* Sepem hanc congruit vt interpretemur præcepta legalia, ſiue Iſraël, ex ea quæ ad Epheſios eſt, Pauli Epiſtola dicentis: Quia is eſt qui medium parietem ſepimenti aut maceriæ ſoluit, legem mandatorum decretis euacuās. Hoc enim credebatur eſſe tutelare præſidium & cuſtodia Iſraëlitici populi, quo & arcebatur à permiſtione & vnione populorùm qui propter graue legis iugum, ſuapte alioqui ignauia detrectabant ſermonem diuini cultus excipere. Qui igitur in dogmatibus ſiue decretis, hoc eſt carneam & humilem legalis literæ obſeruationem, initiauit ſublimi ſua cōtemplatione, idem mediū parietem maceriæ ſoluit, ſuum quidem populum non ſinens eſſe immunitum, ſed circumplectens eum & introcludens vno eodémque ouili, vt fiat vnus grex & vnus paſtor. Nūc igitur verbum ſepem ſiue maceriam comminatur ſe eſſe demoliturum, hoc eſt, inſinuat ſe ſublaturum ab Iſraëlitico populo præſidium omne præſeruatorium. Cæterùm nequando etiam vnuſquiſque noſtrûm (quum habeamus ſan-

Lucæ. 13.

Hiere. 18

*τὴν πρόῤῥησιν, lege ἀπόῤῥησιν.

Prima cōminatio.

Epheſ. 2.c

ctum angelum qui ſe interponit in circuitu timentium Dominum) ſtricto examine deprehenſus in peccatis, intentatæ huic plagæ reddatur obnoxius & ſanctarum virtutũ muro tutelari ſpolietur qui quidem quanto adfuerint tempore, eos conſeruãt inexpugnabiles quos ſua dignantur protectione. Anima autem omnis tutiſsimo hoc præſidio deſtituta, in direptionem exponitur hoſtibus. hoc eſt, virtutibus quæ ex contrario nobis obluctantur: & in conculcationem illius gloriabundi qui dicit: Obambulata terra en adſum. Tale quiddam & Pſalmus de vinea dicit, Vt quid deſtruxiſti ſepem ſiue maceriam eius? Et, Exterminauit eam aper de ſylua. Qui enim ſepti nõ ſunt vi rationis ſimul & angelica virtute, hi vtique expoſiti ſunt perturbationibus animi abſurdis prorſum, pérque redundantem in eis graueolentiam peccati exponuntur deprędantium manibus, vt tantò ampliùs ſe volutent ac verſentur in cœno peccati, ſéque penitiùs vili

Rom. 1. d. luto contegant. Huic ſimile eſt quod ait Apoſtolus: Et ſicut non probauerunt Deũ habere in notitia, tradidit eos Deus in paſsiones ignominiæ, vt faciant ea quæ non conueniunt. Hoc eſt, à ſe excutientes fidelem animæ cuſtodiam quæ proficiſcitur ex inſtinctu rationis, expoſiti ſunt pecuinis cogitationibus, & improbandæ culturæ dæmoniorum quæ ad omnem immũdiciam efficacia ſunt. Et quidem comminatio hæc incubuit Iſraëli, quando ob peccatum aduerſus Dominum traditi gentibus, in direptionem abierunt & conculcationem hoſtium. Deinde ait. *Et deſtruam murum eius, & erit in conculcationem.* In ſuperioribus enarrans multiplex à ſe collatũ in populum beneficium, ait: Sepem circumpoſui & ædificaui turrim: hîc autem, Auferam ſepem eius & auferam murum, pro turri, vti arbitror, dicens murum, quãdo & turris quatuor conſtat muris, angulis inter ſe conſertis, ita vt etiam illic intelligamus turrim fuiſſe poſitam ſublimi ambitu murorum circumuallantem vineam, vt ad eam inacceſſus eſſet aditus, nec manibus exponeretur inimicorum. Quin & nobis adimuntur molitiones murorum, quum per ſocordiam & torporẽ nos indignos reddiderimus tutela diuinorum dogmatum. Equidem iuſto Deus turris eſt à facie inimici: à peccatore autem tanquam derelicto cuſtodia omnis auferetur, totiúſque fortitudinis munitione ac propugnaculo priuabitur *Et dimittam vineam meam, & non putabitur, & non fodietur.* Quòd à Deo deſerantur peccatores, fit per eorum ignauiam, vt vel hinc li-

Ioſue. 1. liquet. Ait enim ſcriptura de his quorũ ſaluti cõſulit. Nõ te deſerã, nec

Rom. 13. vnquam te dereliquam: de quorum autem ſalute prorſus deſperat, tales ſinit abire ad explẽdas voluntates carnis & cogitationum ſuarum. quãdo eiuſmodi inſtitutio vitæ eis ceſſura ſit in perniciem. Itaque ait:

Confirmatio ex collatione. Dimittã vineam. Quódq; ei id contingat deſerẽte eam Domino, ſubnectit. *Nequaquam putabitur, neque amplius fodietur.* Quẽadmodum enim

qui

qui vineam putant,adſtringunt eius vires & internè continent, vt maiore cum temperamento procedat ad proferendos vtiles fructus. Ad eundem modum contingit animæ aſsiduitate afflictionum propendenti & incuruatæ. Quodammodo in ſe contrahitur,ſéque vtiliter demittit atque humiliat & ad ſui diligẽtiorem cuſtodiam retrahitur,in rebus peragendis id eligens quod neceſſarium ſibi cẽſet & vſui futurum. E diuerſo,anima quæ indulgenter ac remiſſè viuere ſinitur, perinde atque vinea quæpiam neglecta, eluxuriat & ſylueſcit ſarmentis,ſéque effundens circa incõmoda nec vllam adferentia frugem, natiuo ſucco exhauritur,in hoc inſtituens omnem ſuorum operũ oſtentationem,vt multos in errorẽ pelliciat. Qui opera exercet corruptioni obnoxia, vtique aſsimilis eſt vineæ ligna, folia, clauiculos ſiue capreolos enutrienti:vinum autem * deſipientiæ effectiuum producet quod nequaquam recondi poſsit in regalibus apothecis . Vinea igitur neglecta ſiue dimiſſa grauia duo hæc patitur. Ait enim,neque putatur,neque foditur. Dictum eſt,quid ſit non putari vineam, hoc eſt, nullis circũſiſtentibus obſiſtẽtiis obledi & obtundi, id quod ad eorũ vtilitatem qui tribulantur,diſpẽſatur. Non foditur autem, dum docetur ad ſe omnem arripere circũſtantem materiam ad propriam vtilitatem,cuiuſmodi diues non paſtinatus nec defoſſus eſt qui animam habet graui onere expreſſam terrenarum opum , ad quem neque delabitur cœleſtis pluuia. Non enim per multã vanitatem in anima congeſtam poteſt ad radicem vſque pertingere is imber. Attamẽ qui edòctus compũctiuo ſermone ſe eò comparat , vt turbã rerũ terrenarum & corruptibilium excutiat à ſe , & quidem vt reſpiret ab ea ſolicitudine,arcana animę denudet cuipiam, radices verò amaritudinis & euertere conetur & arefacere paſtino pœnitentiæ:talis planè vinea eſt probè effoſſa, qua fodicatione fit, vt ab ea arceatur veprium renouatio:hoc eſt,vt locum non habeant vllum anxiæ iſtæ ſolicitudines vitæ huius per eam terrenorum ſubuerſionem. Adde his,nec iam opus ſit,vt putetur. Ego enim ſum vitis vera, Pater meus agricola eſt. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum. Et eum qui fert fructum,purgabit eum,vt fructum plus afferat. Ignauus autem ille diſpenſator ait , fodere non valeo:qui autem ſtrenuus eſt diſpenſator ac prudẽs, vineam ſuam paſtino circũfodiet ſcitè admodum: hoc eſt,quæ ſua ipſius ſunt, diſcutiet omnia & accommodabit ſuę primordiali vitæ,oſtendens:quia ſicut quæ ab radice quadãtenus recedit terra, alimentum fit plantæ:quę autem radici adiacet proximè, eam comprimit & degrauat. Sic & ambitus opum, ſiquando diteſcere cupientibus ingruerit: animas quidẽ eorũ in imum tartari demergit , alienata autem ea ſubſtantia à ſuis detentoribus, & diſtributa in indigẽtium vſum tunc eorum propria fit poſſeſsio. Vinea enim,ſi quãdo non pu-

* οἶνον ἀφροσύνης.

Collatio elegans.

tatur,non item foditur: ſuapte natura ſpina aſcendit ſuper eam incultam terram. Siquidem Saluator noſter eos qui ſe totos implicãt iſtius vitæ ſolicitudinibus ait eſſe terram erumpentem in ſpinas. Fructum quidem diuini verbi excipientem, ſed quæ ſpinarum aculeis ſuffocetur. In animam etenim diligenti agricolatione deſtitutã confluit multitudo copioſa anxię ſolicitudinis. Ob hoc ait propheta: Aſcẽdent ſuper eam quaſi ſuper terram inaratam, vepres vel ſpinæ. Proinde obſerua eum dixiſſe ſuperiùs. Expectaui, vt faceret vuam: fecit autẽ ſpinas. Præſenti loco adiecit particulam: Aſcendent ſiue accreſcẽt. Planè ſermo hic ſubindicat magnitudinem quãdam malitiæ ac diſſolutionem vitæ iuſto immoderatiorem, per ſpinarũ aſcenſum. Dein quando vineæ iſtius germina improbanda veniunt, ab ea tollitur pluuia: quandoquidem auxiliari gratia Dei ſibi prærogata non vt cõueniebat, vſa eſt. Itaque etiam nos ſiquando deprehendemur minùs rectè vſi occaſione rei bene gerendæ indulta nobis à Deo, tunc nobis adimitur cœleſte pręſidium. Porrò vinea hęc, Iſraëliticus populus inaratus manet & incultus, quòd fructus quos edere debuerat, nõ reddiderit Domino: quin potiùs, ſeruos quidem ad ſe præmiſſos flagris cõcídit, obruit lapidibus & occidit. Denique in filium ipſum Domini vineæ manus intorſit violentas ad necem vſque. Iſtiuſmodi flagitioſæ actiones omnes & iniuſtæ ſpinarum nomine præſignatæ ſunt, quòd hæ ſint aliud nihil quàm genimina terræ maledictę. Meritò igitur præſcribitur nubibus ne pluant ſuper vineam talia producentem. Ecquę tandem hæ nubes, ecquis hic ſit imber, ad dictorum intelligentiam vt pertingamus, tẽtemus noſſe ratione phyſica ſiue naturali quæ de nubibus eſt. Eſt igitur* nubes aër craſſus ex humecta exhalatione circa terrã compactus & conſiſtens, dein ventorum aſpiratione in ſublime eleuatus. Ea nebula ſiquando ab ipſis vaporibus acceperit iuſtam collectionẽ, pondúſque acceſſerit ſufficiens ex inſperſa humiditate iſtius exhalationis: tunc in terram demittit ſtillas. Hæc quidem eſt natura imbriũ ſuam è terra trahentium originem, quíque rurſus ab aëre in terrã delabuntur. His aſsimiles erant & prophetæ. Ex communi quidem conditione naturæ ducebant originem: ob tamen mundiciam animæ, virtute ſancti ſpiritus maiorẽ in modum eleuati ſtillas vitalium verborũ animabus auditorum inſtillabant qui probatæ eſſent vitæ & ad profe rẽdam frugem idoneæ. Talis erat Moſes, quum diceret: Expectetur vt pluuia,* eloquium meũ. Rurſus. Quaſi imber ſuper gramen: & quaſi nix vehemens ſuper fœnum ſiue herbam. Itaque cœleſtes iſtę virtutes mandatum accipiunt, ne pluant ſuper vineam ſpiniferam, quæ Dominum meum propriis coronauit ſpinis. Quare intra ſynagogam illam etiam hodie conticeſcit verbum Dei, nec eſt iam propheta, non princeps, non item dux: ſed intoleranda ſiccitas aëris nec quidquam habens

Ariſtot. de mundo.
**ſiue nebula.*

ἀπόφθεγμα. ſententia ſcita & breuis.
Deutero. 32.a.

bens

bens cœleſtis nebulę,atque adeò ſententia veteris illius maledicti aduerſus eam pronuntiata,confirmatur.Nimirum hæc,Et erit tibi cœlū quod ſupereminet capiti tuo, æneum : & terra quæ ſubter pedes tuos eſt,ferrea.Rurſus,Det Dominus pluuiam terræ tuę,puluerem:& puluis ſiue terra diffluens,è cœlo deſcendet ſuper te, donec exterat te,nō in poſterum ſtillabunt nebulæ ſpirituales.Nō enim amplius propheta. Quod ſi pluere dicantur, nihilo tamen minùs qui pluit, Dominus eſt. Nō eſt enim(ait)propheta qui pluat,ſicut tu. Et rurſus ex perſona Dei dictum eſt:Et pluam ſuper vnam ciuitatem: ſuper autem ciuitatem vnam non pluam . Pars vna compluetur:& pars ſuper quam non pluero,exiccabitur.Diſpenſante quàm optimi Dei clemētia pars deteriorum nullo perfunditur humore, vt in ea areſiant germina totius malitiæ. Perſpicuè ſenſum exhibuit dicti huius, nimirū quia nomine vineæ domum intelligit Iſraël, aduerſus quam euenturas promiſit quæ prænuntiatæ & prædictæ ſunt comminationes. *Et homo Iuda, nouella plantatio dilecta.* Appellatio Iacob diſſecta eſt in Iſraëlem & Iudam,priùs quidem quum defuncto Saule regnaret Dauid,partito populo in filium Saulis & ipſum Dauid: deníque ſub Roboā, quo tempore Hieroboā filius Nabat ademit regno tribus decem, qui peccare fecit Iſraël, ob hoc etiam nūc duplicem ſortitur appellationem. Ex quarto autem Regnorum libro videtur Iſraël amplius peccaſſe, quamobrem præ Iuda in captiuitatem citiùs eſt abductus. Et in Ezechiele pro peccatis Iſraël, nonaginta tres dies numerantur : pro Iudæ autem peccatis, quadraginta: quare etiam præſenti loco domus quidem Iſraël redditur nomine vitis ſpiniferæ:homo autem Iuda non etiam vinea,ſed nouella plantatio,nō quę in vepres redacta ſit,ſed dilecta.Proinde quis nam homo ex Iuda exortus, cuius vita adoleuerit in ætatem integram & verè idem fuerit dilectus : nō admodum difficile fuerit noſſe ei,qui ſciat talia contemplari,nempe,expectaui, vt faceret iudicium:fecit autem iniquitatem, & non iuſtitiam, ſed clamorem.Quum iuxta Salomonem, cogitationes iuſtorum, iudicia: à nobis exigitur,vt cum iudicio faciamus omnia, nihil proinde per indiſcretionem . Etenim multiplex legis tranſgreſsio vitam comitari ſolet indiſcretam nec iuſto examine diſcuſſam. Nam qui minimè conſectatur ductum rectæ rationis, nec diſcernit quid ſibi ſit agendum, is vtique iniquitatem facit,non ambulans ad legis canonem ſibi præſtitutum,nec operatur iuſtitiam , ſed clamorē, éſtque tumultus author & confuſionis,idcirco quies eorum in quos fertur ſententia, legitimis conuenit & iuſtis iudiciis:vt quæ per iudices deciſa ſunt, excipiāt citra ſeditionem . Ex iniuſtis autem iudiciis clamor erumpit ac tumultus ſeditionis cietur ab eo qui ſuccenſet & indignatur propter iniuſtitiam . Admonet Apoſtolus hunc nobis vitandum clamorem, di-

cens: Omnis clamor & tumultus tollatur à vobis, cum omni malitia. Eſt autem & clamor quidam honeſtus, nec improbandus, cuiuſmodi fuit, quo Dominus quum ſtaret in templo clamauit, quo item Dauid vſus eſt, quando dicit: Voce mea ad Dominum clamaui. Quòd id nominis ordinatum ſit ad iudicandum inter ſe pugnantia, nihil mirabile. Equidem ſignificat nunc quiddam turbulentum & faſtuoſæ arrogantiæ plenum: nunc verò inſinuat præſtantiam vocis & naturæ cœleleſtium dogmatum. Verùm in præſenti ſententia clamor affinis eſt ei qui à Sodomis & Gomorrha ad Deum aſcendit.

ἐνγίζοντες. *Væ qui coniungunt domum ad domum, & agrum agro propiùs accumulant: vt à propinquo auferant quiduis. Nunquid habitabitis ſoli ſuper terram? Audita enim ſunt hæc in auribus Domini Sabaoth. Si fuerint domus multæ, in deſertum erunt, magnæ & pulchræ, & non erunt qui habitent in eis. Vbi enim operantur decem iuga boum, facient laguneulam vnam. Et qui ſeminat artabas ſex, faciet menſuras tres.*

Miſerum in modum lugent nunc, qui exarſerunt immodica cupiditate plus iuſto poſsidendi, minutim accidentes quæ eſſent proximorum, neq; contenti propriis domiciliis quæ in agris poſsidebant, non item acquieſcentes ſuis poſſeſsionibus: ſed in dimetiendis agris qui exarati eſſent, limites tranſgrediebantur proximorum, pérque ſuam inexplebilem auaritiam, domunculas vicinorum vndequaque circumſepiebant, vt in anguſtum eos contraherent, nec ſuſtinebant intra proprios fines habitare: ſed hoc prætextu in ſpeciem rationabili abutentes, dum ad exatiandam intemperantem ſuam cupiditatē quæ ſibi contigua ſunt & coniuncta vicinorū prędia ſui cenſent eſſe iuris, aduerſum quos argutiſsimè occurrit ſcriptura hæc dicens: Nunquid habitabitis ſoli ſuper terram? Si enim propterea iuſtū eſt extorquere à vicino tuo terram quam colit, quòd tibi ſit contigua, nimirùm hoc eiecto, apparebit rurſus alter tibi vicinus eſſe, ídque denuò cor plus iuſto appetens alieni tibi ſuggeret, vt quiduis proponas aduerſus illum, veriſimili quapiam ratione ſubindicans profore tibi, ſiquidem eam finitimam terram acquiſieris. Mox is vbi emigrarit poſſeſsiuncula ſua nudatus, accedet & tertij ager in partem poſſeſsionis tuæ. Deníque alius quiſpiam vicinus: iam curæ aliæ ſuccedunt, vt & illum à te propellas, tibíque vendices ſubſtantiam quæ erat quarti vicini. Quis

Collatio nō inelegans. tādem futurus tibi finis eſt immodicæ iſtius cupiditatis? Planè liquet cor ſic auidum vſurpandi aliena aſsimile eſſe igni per accēſam ſemel materiam euaganti. Hæc quidem depaſcitur & corrumpit: in alia ve-

γνώμη. rò inuolat & inſilit violentus. Profectò ſicut inopia materiæ incendium extinguit: ita & cor immodica cupiditate acquirendi flagrans & oculū inexhauſtę auiditatis, nulla arte alia coërcere potueris, quàm ſi definieris tecum nihil omnino poſsidere. Itaque ſcriptura hęc è lōginquo mederi cupiens morbo huic propè graſſanti iam & inualeſcenti

centi hæc proponit animæ alienis inhianti opibus. *Nunquid habitabitis ſoli ſuper terram?* Si quæ ſunt vicini, concupiſcis, ipſe autem nihil omnino abs te accipiet: prorſus neceſſe fuerit, vt ad extrema pertingas tandem terræ huius noſtræ habitabilis. Id verò perarduum quum ſit, & factu vix poſsibile: tuum ipſius impetum hunc ad perniciem animæ propendentem reuoca ô homo, finémque imponito primæ cogitationi his contentus quæ accepiſti, perdurans in his quæ habes. Præſertim quum noueris magnificam iſtam fabricam ædium quæ ſumptibus per iniuſtitiam quęſitis conſtiterunt, deſtituendas eſſe habitatoribus. Proinde non ſemel declaratum eſt totam aliquando regionem ſterilitate fructuum laboraſſe, propter inexplebilem auaritiam. Plerunque enim Dei iuſtitia futurum illud anticipat iudiciũ, & ædes priùs numeroſa hominum turba cultas, ſuccedente licet luculento annonæ prouentu, eò tamen adducit: vt deſtituat habitatoribus, quòd exædificatæ ſint ſumptibus per iniuſtitiam comparatis. Ipſi quidem nouimus nec rarò vniuerſas familias prorſus ad internecionem eſſe deductas: ſic vt per inopiam ſucceſſorum, magnificæ ac ſublimes ędificiorum ſtructuræ ad terram defluerent. Quinetiam quot quantíve ſuarum poſſeſsionum limites propagarunt præter æquitatem, nempe vſurpando quæ proximorum erant, vt cumulatiores cenſus congererent, nec ſine ſuſpiriis eorum qui in fraudem inciderant. Atqui tales demonſtrati tandem ſunt excidiſſe à Dei benedictione: ita vt vbi iuga boum decem opus confeciſſent, vix laguncularn vnam vindemiatione ſua implerent. & vbi ſex * artabæ eſſent per ſationem diſſeminatæ, fructus enati menſuræ vix tres collectæ ſint, quæ perpuſilla eſt portio eorum quæ iacta ſunt, ſeminum. Et hæc quidem ſententia ex ſe multum habet vtilitatis. Non difficilè poteſt quiuis ſtudij laborísve patiens ex hac prophetia iuxta Anagogen enarrata ampliorem elicere vtilitatem. Domus enim vniuſcuiuſque nomine intelligi poſſunt dogmata atque operationes propter compactilem & addenſatam obſcuritatem coniunctam compoſitioni quæ in ſententiis deliteſcit, de vnoquoque dogmate, ob id quemadmodum fundamẽtum in domo reliquæ ſtructuræ ſubſternitur: ita & in conſtituendis dogmatibus quędam ſupponuntur & prima ipſa principia, quibus innixi ſua dogmata explicant, conſentaneè & coniunctim primis ſimul ſubiungentes principiis. Quot quantíue tandem fidei dogma (quod pro fundamento & principio habet Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum) conſerunt & coaptant dogmatibus alienis & aborrẽtibus à cultu Dei? Hi ſunt, quos deplorat & luctu proſequitur hæc ſcriptura, quòd rem admittant vehementer indecoram, domum coaptando Domini. Nam quòd dogmata quæ conſentanea ſunt cultui diuino, nomine domus intelligantur: ipſe Dominus per parabolam nos edo-

De artaba vide Hieronỹ. & Herodot.

Memorabilis ſententia.

cuit dicens: Quia omnis qui audit meos ſermones & facit eos, aſsimilabitur viro prudenti qui ædificauit domum ſuam ſupra petram.

φρονίμῳ. Quin etiam Paulus in priore ad Corinthios epiſtola ſimile quiddam

1. Cor. 3. nos edocet, dicens quia vnuſquiſque eorum qui in Chriſtum crediderunt, ſibi domum ædificat. Fundamentum enim (ait) aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Ieſus Chriſtus. Si quis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam. Iam quando inter eos qui adornant ſua dogmata, hi quidem riſu & ſubſannatione digna ſentientes, rem ædificant ludicram & deridiculam: alij autem honeſtiores res magis ſerias nec indignas laude componunt. Michæas conatus demoliri & euertere iſtiuſmodi deriſorum faſtus pompaticos,

Mich. 1. c ait: Qui in Geth, ne magnificemini: & qui in Accaron, ne reędificetis

Mich. 3. c de domo irriſionis veſtræ. Rurſus idem acriorem plagam inferens improbãdis iſtis doctoribus, ait: Audite igitur hęc duces domus Iacob, & reliqui domus Iſraël, qui abominamini iudicium, & omnia quæ recta ſunt, peruertitis. Qui ædificatis Sion in ſanguinibus: & Hierusalem in iniuſtitiis. Quiſquis aliena dogmata inſtruit, ædificat Siõ, hoc eſt, ſuam ipſius obſeruationem ſiue ſpeculam, in ſanguinibus: & qui conſtituit eccleſiam malignantium, ædificat Hieruſalem in iniuſtitiis. Si igitur ſpecies ædificandi duæ. vna quidem commendatur, qua quis ædificat ſupra petram & fundamentum, nempe Chriſtum, altera improbanda venit, quippe quæ exponit ſe deriſui & eſt perditione digna, non ab re ſcriptura tales fatetur eſſe miſeros qui amplas & magnificas ædes extruunt & adaptãt vni cuipiam viliori, qui quadantenus inſynceris erroribus impermixta conſerunt. Animum autem aduertes, num forte omnes homines, quanticunque de veritate tradiderunt ſua dogmata, ſanis quibuſdam ac veris, fuerint præoccupati, an iuxta communem intelligentiam, & in his quæ diſſeminata ſunt ab opifice, pulchram habeant domum, quum iſti qui à linea veritatis exorbitant, aliena ſoleant ſuperinducere à doctrina Dei, ídque fit per impoſturam externæ diſciplinæ, ac ſi domui magnificę eam coaptent quæ eſt deterior. Et hæc quidem dicta ſunto ad ſermonem qui de domo eſt. Iam quando ſanctus, Dei quidem non ſolùm eſt ædificatio, ſed & agricolatio, iuxta beati Pauli ſentẽtiam: & ipſa anima fun-

* ἐν ἀγάπῃ. data eſt, vti domus, & radicẽ altius egit ceu planta (* in charitate enim

ἐρριζωμένοι, lege ἐν ἀγάπῃ. radicati) agedum, de ipſa agri vicinitate nonnihil diſſeramus, quem contemptim excolentes & perditè, ſeipſos reddunt inſtanti condemnationi obnoxios. Quæcunque tandem de agricolatione ſunt dicta, vtpote his confinia quæ ad manum ſunt, ſimul excutiamus. Sanè iux-

κήπους καὶ ta dictum Salomonis, ciuilis quædam eſt, nec improbanda plantatio.

παραδείσους. Plantaui (ait) mihi vineam: feci mihi hortos & pomaria, & plantaui in eis

eis lignum omnigeni fructus. Eſt & huic oppoſita ſpecies plantandi, quam non plantauit Pater cœleſtis, quæ & ab radice conuellitur iuxta Domini comminationem. Equidem plantatio hæc vineam habet ex planta traduce Sodomorum, & malleolum ex Gomorrha, & vuam fellis colit racemúmque amaritudinis profert ſuis poſſeſſoribus. Furor Draconum eſt vinum eorũ, & furor aſpidum inſanabilis. Qui igitur menti ſuæ poſtquam inſeuerit genus omne ſpiritualis fructificationis, radice inſita naturæ beneficio ad exhibitionem fructuum iuſtitiæ à conditore, manum admouerit operibus maligni agricolæ, hic eſt qui ob interdictam vicinitatem agri ad agrum, à ſcriptura miſer prædicatur. Eam ob rem interminatur ipſi frugum ſterilitatem, vt ne documenti ſpecimen ipſi doctrinæ ex æquo reſpondeat. Vbi enim operantur decem iuga boum, faciet laguncululam vnam. Hæc quidem dicendi formula innuit conſuetudinem genti Phœnicum vernaculam, qui iunctis ad aratrum bobus vineam colunt. Porrò ſcriptura eos indicat qui in vtramlibet propendent partem, contraria complectuntur dogmata & eadem vnum alteri connectunt, quorum animæ ſunt infrugiferæ ac ſteriles. *Væ qui conſurgitis mane, & ſiceram ſectamini. qui manetis vſque ad veſperam. Vinum enim comburet eos. Cum cythara enim & pſalterio & tympanis & tibiis vinum bibunt: opera verò Domini non reſpiciunt, & opera manuum eius non conſiderant.* Præſens hæc prophetiæ particula enarrationem complectitur Apoſtolicæ ſententiæ. Ait enim Apoſtolus, quoniam ebrij regnum Dei non hæreditabunt: hîc verò oſtenditur, quòd diluculo experrecti ſtudioſè expetunt & conſectantur ebrietatem. Apud Hebræos enim inualuit conſuetudo, vt potio omnis potens inducere ebrietatem, nominetur Sicera. Iuxta igitur parœmiam, qui mox adueniente die ad calices & phialas elocant ſuos oculos, & circumſpectant vbi compotationes fiant, tabernæ & cauponę: & ad conuiuia ſe mutuò inuitantes, omnémque animę anxiam ſolicitudinem circa eiuſmodi curam conſumentes, tales lugubri comploratione proſequitur propheta qui nullam quidem portionem temporis ſibiipſis retinent ad cognitionem mirabilium Dei operum, neque oculos ſinunt interquieſcere ac feriari vt ſuſpiciant cœlum & contemplẽtur eorum quæ in ipſo ſunt, incredibilem pulchritudinem, atque ita per contemplationem ratæ diſtinctionis eorum poſſent agnoſcere authorem totius generationis. Quin potiùs ſua adornant conuiuia tapetiis verſicoloribus & cortinis floribus interſtinctis: ſuperuacaneum item ſtudium & inanem prorſus diligentiam oſtentant in parandis poculis. ceu ſunt vaſa refrigerando vino accommoda, vaſa cornuta, phialę, paſtorale vas, & crateres, nomina & figuras excogitantes parandæ ebrietati, ita vt vaſculorum differentia ſenſim inducat ſatietatem, ipſa poculorum ſub-

Deut. 32. d
θυμὸς δρακόντων. καὶ θυμὸς ἀσπίδων

Vinea colenda nouitas.

γενεσιάρχην.

ψυκτῆρες, ῥυτὰ, φιάλαι, κισσύβιον, κρατῆρες

alterna permutatio ac diuerſitas idoneam ad bibendum eis inducit exercitationem. Deinde ſibi inuicem propinantes ad ſubeundum certamen bibendi ſe componunt, quem redundantem exceſſum iſti ad poſteros tranſmittunt ad ſuam ignominiam, tam victi, quàm victores.

συμποσίαρχοι, Ἀρχιοινοχόοι, Ἀρχιτρίκλινοι.

Ad vnum omnes temulenti redduntur. Sunt autem qui & præſint iſtis conuiuiis, ſunt & principes pincernarum, ſunt item præfecti tricliniis & inſtruendis conuiuiis. & ordo quidam in re ſic inordinata & confuſanea deprehenditur: & in re prorſus incondita habitus ac diſpoſitio. Ipſi miniſtri temulenti fiunt, Riſu & ebrietate complentur omnia. Chriſtianorum oculis dignum commiſeratione ſe offert tale ſpectaculum. Ad hæc tamen, vt præfecturis iſtis à Chriſtiana frugalitate abhorrentibus nonnihil accreſcat honeſtatis, ita ipſam ebrietatē quaſi reginam circunſiſtentes veneratione quadam dignantur, quod planè vituperandū eſt. Præter hæc enim ob exceſſum talis induſtriæ coronis exornant. Conuiuium ipſum floribus circunfundunt, vnguentis, thymiamatis & innumeris quibuſdam, è longinquo petitis & excogitatis ad oblectandos animos coëpulantium. Occupationem adhibent his perituris iuſto ampliorem, quando per præſentem hilaritatem ſibi comparant ęternum ſupplicium. At interim non longiùs à præcedente loco, tibiæ ſubnectuntur, citharæ, tympana & ea quæ iuxta veritatem lugent pereuntes, ſecundum autem inſtitutum vitæ iſtorum ebriacorum, vt melico concentu in ſe extimulent omnes animæ voluptates, quaſi vinum natiuo ſuo calore non ſufficiat ad excitandum in infœlici anima bibuli immenſum agmen concupiſcentiarum. Cæterùm hæc eò fiunt, vt in ipſis ſenſus omnes præſtigiis voluptatum ludificati detineantur. Aures quidem tibiarum concentu demulcentur, ipſi autem olfactus ſuffimentis & odoramentis cōplentur. Os ſubſeruit ingredienti vino: oculi quæ fiunt, perſpiciūt, veriùs à ſe auerſi per ebrietatē obliquo aſpectu obtuentur. ob quæ dictū eſt illud. *Væ qui conſurgitis mane, & ſiceram conſectamini, & expectatis veſperam.* Et qui totos dies in his verſamini & perſiſtitis, ita vt nihil tēporis vobis ſuperſit ad perſpiciendū opera Domini & ad intelligendū opera manuum eius. Qua enim temporis parte iſti poſſent quiduis de Deo edoceri? Mane? Sed confeſtim vt ſomno à ſe excuſſo ſurrexerunt, conſectantur Siceram. Media die? Sed tum vel maximè augeſcit in iſtis ſumítque incrementū libido bibendi. Veſperéne? Sed & tum bibunt. Et quidem illos deſtituit dies, non item eos deſeruit ebrietas: ſed maximè etiam noctu nòn ſe ſinunt auelli à compotationibus, quaſi nox priuato quodam iure ad noctem pertineat. Væ igitur qui conſurgitis mane, ad ſectandam ſiceram ſiue ebrietatem, & manetis vſque ad veſperam. Dein cauſam ſubnectit Propheta tam diuturnæ durationis in conuiuio, dicens: Vinum enim comburet eos. Cauſam dicit, qua fit

interim,

interim, vt inexplebili prouocentur libidine bibendi. Nam quando multus vini liquor, merus maximè nec dilutus, infuſus corpori fuerit: tunc per ampliorem iuſto vaporum ingeſtionem, humor qui bibenti eſt connaturalis, deuritur & torrefit. Ipſe ad hæc opinor, quia vinum quod antecapitur, fit ſibiipſi incendij fomes, & ita ſuo ingreſſu dilatat ſpatium & reddit capacius. Quemadmodum enim torrentes influente quidem humore pleni eſſe videntur: mox autem vt prę- terlapſus eſt & effluxit, pro derelictis habentur ſicci, glareoſi & ſiticuloſi: ad eundem modum & temulentorum corpora excauata & effoſſa conſpiciuntur per immoderantiam vini, humorem inſuper naturalem ad ſe trahunt qui totum diem immanent exhauriendis calicibus vſque ad veſperam. Ob hoc ait: Manent vſque ad veſperum. Vinum enim eos comburet. Ignis enim hic ex vino proſiliens, ſemel inditus carni accendit ignita iacula inimici. Mentis enim rationem & intellectum opprimit vinum ac ſuffocat: deſideria autem & voluptates, perinde atque oleum flammam ſolet, accēdit. Dictum itaque hoc, quia vinum eos comburet, non accipimus ſolùm pro bibendi auiditate: ſed & pro reliqua corporis inflammatione. Deinde adaugens rei iſtius abſurditatem ſcriptura ad id progreditur: *Cum cithara & pſalterio & timpanis & tibiis vinum bibunt.* Cithariſtæ enim quidam iuuenculi ad mala prolapſi qui ſe inebriāt impudico aſpectu, & tibicinæ & fidicinæ quæ tempus floridæ ætatis per flagitia traducunt, chori inſuper & cantilenæ in commune depromptæ per improbos, quæ virilitatem corporum ſuis eneruant lenociniis, animáſque delinientes illo publico concentu perfringunt & ad complexum obſcœnæ omnis & illegitimæ voluptatis ebrios extimulant. Porrò per eiuſmodi nequitiam, quid tandem contingit? *Et opera domini non reſpiciunt, & opera manuum eius non conſiderant.* Verbum quidē ἐμβλέπειν aſpicere, intueri, ſubindicat eam apprehenſionem rerum inuiſibilium, quam aſſequimur contuitu oculorum: κατανοεῖν verò, intelligere, conſiderare, repreſentat contemplationem inuiſibilium quæ nuda mente fit. Quando igitur inuiſibilia Dei à creatura mundi, per ea que facta ſunt, intellecta conſpiciuntur: qui opera quidem non ſuſpicit, neque item deducitur mentis oculo ad cogntionem inuiſibilium. Quid itaque eſt, quod dicitur? Nimirū, quia ebrietas origo eſt totius impietatis & deſertionis Dei, quum ſit intellectiuæ virtutis obtenebratio per quam maximè ſolet Deus agnoſci opera item manuum eius, quæ inſuper futura ſperatur bonorum malorúmque retributio, ignis ille & qui in inferno paratus eſt cruciatus, lingua ſiccitate retorrida quæ expetit paruæ aſperginis aut ſtillulæ qualemcunque conſolationem, circuncirca flamma graſſatur, nec ſinens per aëris reſpirationem vllo refrigerio recreari æſtum illum in viſcera deſæuientem.

βεβαίωσις à ſimili.

Confirmat collatione.

Rom. 1.c

Quamobrem tibicines manet ſuſpirium ac gemitus: pro immoderata ebrietate, tangitur quis auiditate ſtillulæ ebriacus, cuius caro torretur in frixorio camini infernalis: pro impudicis ſpectaculis, profundæ ſe offerunt tenebræ: pro irrequieta & inſomni libidine, vermis illic ſuccedit peruigil nec vnquam obdormiſcens. Qui igitur ebrietatis explendæ ſtudio, altius demerſerunt ſuæ mentis aciem, ne hæc opera manuum Dei poſſent conſyderare, aut qui ſe maneret cruciatus, præuidere: non ab re hos ſcriptura lamentis proſequitur, quaſi hiſce malis iam opprimerentur. Audiant hæc, qui vice euangeliorum in ædibus ſuis citharas retinent ac lyras: quia ſicut qui dudum perierat: ita & ipſorum perditionem lugens Propheta, iterum atque iterum reuocat & hortatur, eorum malis condoleſcens affectu dilectionis: Ait enim, *Væ qui cum cithara & tibiis & timpanis & pſalmis vinum bibunt.* Atqui apud te iacet lyra auro dentéque elephantino interſtincta & variegata, affixa velut ſublimi cuipiam altari, ſtatua & idolum dæmoniacum: & mulier quædam miſera pro eo vt edoceretur admouere manus penſili fuſo, propter ſeruilis conditionis neceſsitatem, edocta abs te eſt, forte à mercenario, forſan ab eo qui eam lenæ cuipiam mulieri aut proſtitutæ tradiderit, mox vbi in proprio corpore omnem expleuit libidinem, præſidet adoleſcentulis ſimilium doctrix operũ. Quamobrem die iudicij, pœna duplex tibi occurret, nimirum ob ea quæ ebrius flagitia committis, propter item doctrinam improbam qua à Deo abalienaſti animam infœlicem. Ad hæc, nudus cubitus (res aſpectu ipſo impudens) adſiſtit lyræ, manúſque depromendis ſonis admouet. Denique amoto omni conuiuio, oculi omnium eò diriguntur, ſubticeſcunt aures, & eas accommodant modulatæ pulſationi citharę. Tumultus quidem ibi cohibetur: qui autem recitaturus eſt, iubet fauere linguis. Fit mox concertatio verborum impudicitiæ, & petulantis laſciuiæ, eorum porrò omnium qui quietem agunt in domo, aures capiuntur melico concẽtu, ſed qui ad flagitioſam lubricitatem extimulet. Is itidem in eccleſia Dei non ſilet, neque ſubticeſcit, dum euangelij ſententię depromuntur. Nec ab re. Qui enim illic imperat ſilẽtium, inimicus eſt: idẽ quoq; hic ſuggerit, vt tumultuetur & interſtrepat. Caſtis & bene moratis oculis quã miſerabile ſpectaculum, mulierẽ non telam ordiri aut deducere pẽſum, ſed cantillare ad lyrã: non à proprio viro cognoſci, ſed ab aliis publicã inſpectari meretricẽ: nõ modulari pſalmum confeſsionis, ſed cantica concinere ad libidinem prolicientia: nõ ſupplicare Deo, ſed vltro properare ad gehennã: non ad eccleſiã Dei ſtudioſè contendere, ſed & ſecũ alios inde auocare. Huic inuiſæ ſunt lanę: deducere verò ſtamen renuit, neq; nouit tramma, ſubtegmen ſiue filium intorquere, ſed neque ſi ſciat, vult. Cum temulentis eſt eius conuerſatio, quorum ſtudia ſedulò affectatur

κιθάρας ϰ λύρας.

Gehenna vallis triſtitiæ. Syriacè ſonat infernum.

tur & colit. Reuera iſti telam ordiuntur arachnæam. Quaſi ad ſtamen quoddam ſedeant, ſic manus ſuas fidibus citharę in ordinem redactis admouent. Et centrum citharæ, quaſi radium textoris huc illuc crebriùs transferendo, ne lineam quidem demùm oſtendunt rectę actionis. Artium etenim quæcunque ad vitam hanc traducendam ſunt neceſſariæ, finis ipſe ſpectandus exponitur oculis mortalium: vt artis lignariæ, ſedes, ſcamnum ſiue ſubſellium: architectonices ſiue ſtructoriæ, domus & ædificium: artis compingendarum nauium, ipſa nauis: textoriæ, veſtis, toga, ſtragulum: ærariæ aut ferrarię, gladius. Earum autem artium quæ pendēt à ſtudio vanitatis, ceu ſunt citharistica, ſaltatoria, ars inflandi tibias & aliæ eiuſmodi, mox vt deſiit actio, ipſum ſe declarat opus, ídque prorſus iuxta apoſtolicam ſententiam, quorum finis interitus & perditio. Hæc ſanè dicta ſunto aduerſum eos qui per immodicam mollitiem, totos ſe dedunt deliciis præter ientaculum, prandiū & cœnā, ſiue continuè: aut certè in eos qui diebus hilaritatis & lætitiæ. puta nuptiarum aut conuiuiorum accurratiùs conquirunt & adhibent tibias, citharas & tripudia ſaltationéſque, quando nihil horum à nobis requiſitum eſt: quippe qui diuina nos docente ſcriptura didicimus indignationem promotam eſſe aduerſus iſtiuſmodi ſtudia & vitæ conuerſationem. Timore igitur impendentium malorum, flagitioſam hanc vitæ veſtræ conſuetudinem deinceps permutate in melius. Sed & ſi qui indolem dictorum atque intelligentiam diligentiùs excutiant iuxta aliam acceptionem, vtique licebit aliud quiddam elicere, quod magnopere iuuet animas noſtras. *Ait enim, Væ qui conſurgunt mane, & perſequuntur ſiceram, expectantes veſperam.* Hoc eſt, Væ his, qui ad excutiendas ignorantiæ ſuæ tenebras per introductionem ad Dei cognitionem, exorto eis ſole iuſtitiæ, vice priorum iniquitatum ac totius impietatis nuncupantur religioſi & eccleſiæ Dei adnumerantur: & iſti ſinunt ſe opprimi vitiis carnis ſic, vt videantur omnem rationis vſum à ſe excuſsiſſe & ab omni virtute prorſus defeciſſe, perinde atque hi quorum mens per ebrietatem obſcurata eſt. Tales planè vt miſeros deflet ſcriptura, qui poſt acceptā Dei doctrinam ſe dedunt ebrietati vitiorum omnium propagatrici. Nouit ſiquidem eſſe qui ſe abſque vino plerunque inebrient, quum dicat. Væ qui ebrij eſtis, abſque vino. Quemadmodum enim vinum ſi infuſum fuerit corpori pluſculum, quàm neceſsitas exigat aut ferat bibentis virtus, ſuapte natura conſueuit rationi offundere tenebricoſam obſcuritatem: ita & affectus concupiſcentiæ aut triſtitiæ, aut iracundiæ, expugnata ſemel ratione, efficiunt amētes quos occuparint. Miſeri igitur, imò ter miſeri qui non initio ſolùm ineuntis vitę ſe immerſerunt voragini temulentiæ, ſed in ea perſiſtunt, aduſque veſperam, hoc eſt, vſque ad* retinacula vitæ, vltro ſeipſos dedentes impro-

Hæc prorſus eadem habes apud Baſilium hunc in hexæmero.

δεῖπνον tria hæc apud priſcos complectebatur.

γνώμη. ex collatione.

bis affectibus. Vno quidem veluti modo, illuminatio quæ ex cognitione Dei proficiſcitur, ſemel inſerta cordibus, dicitur mane ſiue matutina lux. Sed enim iuxta alterum modum, conſtituta iam & perfecta ratione, vitam ipſam auſpicamur rationalem. Secundum verò vtranque acceptionem, tenebræ & nox priorem vitam inſinuant, ſiue ratio nunquam perficiatur & anima immerſa imprudentiæ, ratione deſtituatur, ſeu quòd acies mentis profunda caligine obuelata ſe abalienarit à Deo. *Væ igitur, qui ſurgunt mane ad ſectandam ſiceram.* Hoc eſt, Qui paulò priùs ſtultitiam vitio adoleſcentiæ inuectam à ſe excuſſerant, pro eo quòd vſu iam vſque rationis præditi debuerant cõſtanter luctando euincere vitioſas animi affectiones, ab eis euerti ſe ſinunt & eaſdem veluti ebrietatem quandam conſectantur. Iſti planè miſerrimi, qui ineunte primum vita & eadem demum deſinente nullum imponunt finem iſtiuſmodi temulentiæ. Porrò non vna eſt iſtorum ebriacorum differentia. Et hi quidem deſierũt ab ebrietate, mox vt diluculaſcit: alij autem pauxillo minùs quum ad eam acceſsiſſent, finem fecerunt: alij verò diutiùs multò eam prorogarunt. Bonum igitur fuerit, vt à ſomno experrecti affectemus ſobriè viuere ac ſanctè: vt digni efficiamur qui ingrediamur ſancta, non vinum, non quicquid inebriare poteſt, bibentes. Scriptum quippe eſt, Et loquutus eſt Domi-
Leuit.10. nus ad Aaron dicens, Vinum & ſiceram non bibetis tu & filij tui tecũ,
γνώμη. quando ingreſſuri eſtis in tabernaculum teſtimonij. Naturæ enim humanę permoleſtum eſt, & difficile ad rectitudinem reuocare id quod
** Vel ſecũda & proſpera nauigatio.* per ſe immoderatum eſt: nimirum iuxta parœmiam, *poſterior nauigatio, ab ebrietate exurgere, vbi primum diluxit dies. Eorum autem qui immorantur exhauriendis calicibus vini ac ſedulò inquirunt, vbinam celebrentur compotationes, horum inquam, mẽs ſic ſolicita circa horum ſciſcitationem, non poteſt inſpicere opera Domini, neque opera manuum eius contemplari: ſed ad modulationem citharæ & pſalterij totam ſe extendit ad ſectandam ebrietatem. Vtriuſque in-
יובל Iudæ iubilæus buccina. uẽtor fuit Iubal, qui ex genealogia ſibi cõueniente, nẽpe ex Cain prognatus ſcribitur. Ait enim ſcriptura, Accepit enim Lamech ſibi vxores duas. Nomen vni Adda, & nomen alteri Sella. Et peperit Adda Iobel.
Gene. 4.d Hic erat pater habitantium in tentoriis, *paſcentium iumenta. Et no-
ארת Adach congregatio. men fuit fratri eius Iubal. Hic auctor fuit pſalterij & citharæ. Iſtiuſmodi citharæ ac muſices fuit amantior Laban, qua cum optauerat de-
צלת vmbra. ducere & comitari honoris gratia generum ſuum Iacob. Si enim in-
**σκηνοτρόφος.* dicaſſes mihi, emiſiſſem te cũ lætitia, cum muſicis, tympanis & cithara. Sed enim patriarcha auerſatus eam muſicen, vt quæ impedimento ſibi futura eſſet ad inſpiciendum opera Domini & ad conſyderãdum opera manuum eius. Quin etiam Nabuchodonozor regnante, in dedicatione imaginis, ad vocem reſonantium, tubæ, fiſtulæ, citharę, ſambucæ,

bucæ,pſalterij, ſymphoniæ, omníſque generis muſicorum, populi quidem & tribus & linguæ in humum ſe demittebant: qui verò longiſsimè erant, nec ſuſtinebant bibere vinum babylonicum, quíque menſæ regalis delicias execrabantur, hi ne prociderunt quidem aut adorarunt imaginem, ſed contempto omni potentatu mortalium ipſam vim ignis diſsiparunt. Quòd ſi peccatum eſt,non inſpicere opera Domini,nec conſyderare opera manuum eius:ſuſtollamus oculos noſtros &*libros qui de opificiis ſunt operum Dei,déque eximia pul- *Hexaemeron.* chritudine creaturarum, introſpiciamus contemplantes quàm aptè & concinnè reſpondeat à ſe conditis author vniuerſæ generationis creaturarum. Quódque inuiſibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, hæc fortaſſe ſenſilis creaturarum apprehēſio dicta eſt Viſio: intellectilis autem notio ſupramundanorum ſpirituum appellata eſt intelligentia. *Viſio eſt intelligentia.* Ob eam cauſam dicit ſcriptura eos opera Domini non aſpicere,hoc eſt,ne ad hęc quidem, quę *ὅρασις ϗ νόησις.* vel aſpectu ipſo ſentiuntur, oculos attollere. Et opera manuum eius, non cōſiderant, hoc eſt,arcana quadam vi intellectus non exquirunt: vt quæ inuiſibilia ſunt,apprehendant. Nomen τῆς πρωΐας matutini diluculi,quo fiat illuſtrius nobis & explanatius:ſciendum,quia à tenebris regreſsio eſt, ſiue eius qui vitio adoleſcentiæ priuatur vſu rationis, aut certè πρωΐα dicitur eius qui ab ignoratione Dei reuocatę animæ inditur primarius aditus ad cognitionem veritatis.Hæc ſubinde colligere poteris ex prophetis de mane ſiue matutino tempore aut diluculo quò præſens ſententia dilucidior fiat, cuiuſmodi eſt iſtud, Emitte mane prophetas. Et illud, Mane exaudies vocem meam. Illud itē,Mane adſtabo tibi & aſpicies me.Et,De nocte vigilat ſpiritus meus *ἐπόψει με* ad te Deus.Et,Deus,Deus meus ad te de luce vigilo.Et illud,In matutino interficiebam omnes peccatores terræ.Et illud,Ad veſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Qua igitur ratione, beneficentiæ Dei erga homines exhibitæ conueniebat, vt mane prophetæ mitterētur?Quia ſcriptura omnis quæ à Deo proficiſcitur ad nos,qui ipſius voluntatem exaudire poſſumus,vtique venit non ea exprobrās quæ quis admiſerit per inſcitiam puerilem: ſed quæ nuper geſta ſint naturali prudentia & cognitione ad diſcretionē boni & mali. De his igitur ſcriptura loquitur, quia ſimul vt ij velut obiter & per tranſennam ad intelligentiam aſpexerint rei propoſitæ & quadantenus oculos animę extulerint à priore ignorantia,vt nonnihil irradiationis exciperent ac ſplendoris, verbum Dei ſimul oculos cordis ſubiret præſcribens eis quæ & agenda & commendatione eſſent digna. Intelligentiæ huic conſentanea ſunt quæ ex Pſalmo deprompſimus. Mane exaudies vocem meam.Et,Mane aſtabo. Nox enim quamdiu obſidet animam noſtram, niſi prius exoriatur ſol, non poteſt exaudiri à deo.

Anima autem poſtquam repurgata fuerit ab ignorantia quæ de Deo eſt,poſtulationes ſuas offerat, in ſplendore iam conſiſtens rationalis diei & ſpiritualis, Deum enim habet à quo exaudiatur eius vox . Ob hoc ait: mane aſtabo tibi & videbis me . Nam ſi adſiſtere voles Deo: vide, ne cuipiam rei malitioſæ interſis, ſed fac quæ Moſi præſcripta ſunt.Tu autem adſiſte coram me firmus, ſtabilis & immotus fide,adſiſtens ipſi,vt dignus habearis qui contemplére multiplicem veritatis ſpeculationē.Adſtabo tibi(ait)& videbis me. Quandiu enim quis contemplatiuus fuerit eius pulchritudinis quæ in iſtis viſibilibus cōſpicitur,phyſicus appellatur & phyſiologus.hoc eſt,naturæ indagādę ſtudioſus & iam cognitæ interpres.Verùm vbi quis ea mente tranſcēdens,ipſi adſtiterit Deo,poſt perſpectam eius cognitionem:quodammodo, quæ ſunt omnia, ei videntur pulchra eſſe & valde bona,& à pulchritudine quæ in creaturis cōſpicitur,ad illud quod modis omnibus pulchrum eſt & amabile, ſe mens ſurſum rapit, vbi viſio nata eſt conſpicuam ſe & ſpectandā exhibere ſolis animabus à contagione peccati expurgatis . Tunc animus vbi promouit ad ea vſque quæ indaginem tranſcendunt & cognitionem rerum naturalium, eóque à nonnullis vocantur μετὰ φυσικά, ſpectator taliū effici poteſt . Quando igitur,ait: Tibi adſtabo,& ei quæ de te eſt,ſpeculationi viciniùs acceſſero : tunc in integrum reſtituar ac reſpirabo per contemplatiuam actionem illuſtratus lumine tuæ cognitionis . Sanè quod dictum eſt, concinit huic ſenſui : Cœli enarrant gloriam Dei, non quòd vocem edant ſenſorio organo aurium noſtrarum perceptibilem: ſed quia animus aſſuetus exercere ſe ſcripturis quæ de opificio ſunt & conditione mundi,vbi perſpectè cognouit vniuerſa aſpirare ad cœlum arcano quodam naturæ affectu, quaſi per hæc vocem edant,tum addiſcet magnificentiam gloriæ eius qui cœlos condidit. Ad hoc etiam promouet nos propheta & excitat dicens: Surſum aſpicite oculis veſtris & videte quis inſtituit hæc omnia τὸ ἀναβλέψαι,aſpectus ſurſum verſus innuit ſublimem & de ſublimibus contemplationem,& quòd mens per viſibilium ſubtilem animaduerſionem cognitioni propinquat rerum omnium opificis. Illud proinde de nocte & antelucano tempore ſurgere ad Deum, tale quiddam nobis inſinuat, vt quū nox præceſſerit, dies autem appropinquarit,ſicut in die etiam decenter & honeſtè ambulare incipiamus, à nobis excutiētes opera tenebrarum, nempe multimodam ſpeciem comeſſationis & ebrietatis,cubilium & impudicitiæ,tunc enim dicere illud poſſumus:De nocte euigilat ſpiritus meus ad te Deus.Adhuc rem ipſam explanat illatione.Quid eſt, quod in eò creat antelucanum tempus aut diluculum? Quia tātiſper dum terram incolimus,lux mandata tua ſunt. Lux planè ſiue lucerna mandata ſunt tenebras ignorantiæ diſcutientia. Et enim præceptum

Domini

Domini lucidum,illuminãs oculos.Quod autẽ in centeſimo Pſalmo dictũ eſt, Quia in matutino interficiebã omnes peccatores terrę: id liquet prorſus dictũ eſſe obſcuriùs,quod aliud ænigmate inſinuet. Nõ enim eò dictum eſt,quaſi vnoquoque diei initio manus ſuas contaminarit hominum ſanguine. Nõ hoc indicat ſcriptura.Id enim prætérquam quod nulli non colliqueſcit, eſt etiam incredibile & abſurdum. Quo enim pacto vnus potuit ſingulo quoque diei diluculo, manu propria dedere neci omnes peccatores terrę? Neque enim vnus poterat ſimul omnibus euadere ſuperior,quando tam multi à rectitu dine exorbitabant. Eſtne hoc veritati conſentaneum? Etiam ſi bello eos euiciſſet, num vno diluculo ad vnum omnes ſimul interemiſſet? Atqui non poterat vnus ſua manu, vnoquoque tempore antelucano ipſos perducere ad internecionem. Quid igitur innuit hoc: In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt diſperderem de ciuitate Domini omnes qui operantur iniquitatem? Ipſi quiddam exaudiamus, quod intelligentiæ dictorum propiùs conueniat: vt ne videamur coarguere voluiſſe eloquia prophetarum, quod neutiquam fas eſt.Ciuitas Domini,cœtus eſt humanę conditionis:peccatores autem eius non alij aliqui ſunt, quàm ij de quibus ait ſaluator, quia ab intimis,nimirum à corde exeunt cogitationes malæ,inuidiæ,homicidia, adulteria,furta,falſa teſtimonia,& his ſimilia. Qui tales ſunt, hos vocat peccatores terræ, quippe qui conſentiente terrena carne euadunt tales.Nobis proinde conſulit propheta,vt quàm citiſsimè mutati cõuertamur,nóſq; pœniteat prioris vitæ, nec malis mala accumulemus. Quemadmodum enim qui funes nectunt aut plectunt iunceas ſtoreas, vt quod ſupereſt ex fune cœpto contorqueri, conſumatur,alterum ei attexunt & interſerunt, quò longior euadat & augeatur. Pari modo, qui in profundum malorum feſtinant ſe protrudere, priuſquam priori peccato ſit impoſitus finis,adoriuntur ſecundum. Rurſus huic alteri aliud continenter coaptant. Atque ita prorſus,vita quę per peccatorum gradus progreditur, aſsimilis videtur funiculo cuipiam contexto & in longum protracto.quippe quę & quod priùs cœperat connectere, retinet: & quod ſemper adeſt, coaptat & adiungit ad ſimilitudinem præcedentis: Ob hoc ait: Væ, qui attrahitis peccata, quaſi funiculo longo. Sententiæ iſtius intelligentiam mutuemur & * ab exemplo. Sit vnus aliquis propenſus & alacer ad peccatum explendæ ſuæ lubricitatis. Obſerua, quæſo, per quot quantáve aſciſcit ſibi & attrahit peccatum luxuriæ. Primum quidem, ſuum ipſius corpus ad eundem modum ſimulat & componit. Et crines quidem hoc modo ei circuntondentur, taliter verò veſte amicitur,& hac quidem non qualicumque, ſed quæ ſtudio quæſita ſit & faciat ad elegantiam,ad zonam vſque, demiſſa vſque ad ſoleas. Per

Collatio elegans.

* παρα-δείγματι.

hæc oſtentat ambitioſam & ſuperfluam curam ac ſtudium ſuæ honeſtatis. Deinde ſuppeditat pecunias, vt vel earum pretio redimat fruitionem pulchritudinis iſtius ſcorti. Ad hæc, preſsiùs cogitat, quas ſibi pronubas conciliet, veriùs lenas. Verba adornat quę faciant ad corruptelam, ex compoſito ſibi inſtruens ac parans occaſiones amatorij cõgreſſus, compotationes & conuiuia, prolixas confabulationes. Per tot tantóſque conatus quanticunque intermedij occurrunt, ſibi accerſit tãdem flagitium proſtitutæ pudicitiæ. Hic eſt qui attrahit peccatum, quaſi funiculo longo. Denique vt ſemel dicam, malitia omnis quæ in proximum non fortuito quidem & obuio caſu perficitur, ſed conſultò & inſidioſè præcogitatis molitionibus è longinquo cõſummatur, funiculus iſte eſt in lõgum exporrectus, per quem homines ſibiipſis attrahunt peccata longiſsimè licet diſsita. Certè ad hũc modum hi funiculi quantalibet longitudine extendantur, perquàm difficiles ſunt ſolutu, ob vigorem peccantium confirmatum conſuetudine peccandi, quíque inuoluunt ſe vehementer peccatis crebriùs repetitis. Eam ob rem addit, Et* tanquam iugi fune aut corrigia vitulæ. Vincula enim quibus iugum alligatur temoni, non facilè diſrumpuntur, licet à fortiſsimis iumẽtorum paribus attrahantur, multáque violentia ad ſe pertrahant non leuia onera. Scriptura proinde vim intendit ac robur addit acrimoniæ correptionis, dum infert lorum, reſtim ſeu funem iugi eſſe è vitula. Hoc eſt, à fortiſsimo animali, quod non cedit labori, neque fatiſcit aut imbecilliùs redditur diuturnitate temporis. Væ igitur iſtis, qui molitiones quaſdam diutiùs præcogitatas ſtudio exercẽt ad peccandum & eaſdem obſtinatè ac fortiter perficiunt. Sed enim non incongruè adaptari poſſet Chriſto dicenti his qui in vinculis ſunt, exite: & his qui in tenebris, reuelamini. Vincti enim ſimul atque egreſsi fuerint domũ carceris & tenebris exuti è portu pœnitentiæ oculos extulerint ad verum lumen, iam ſequuntur Chriſtũ, confitentes quidem, ſed vincti manicis, quouſque permutatis operibus digni habeantur, qui ab ipſo eximantur manuum vinculis, quæ vincula eatenus creduntur nulli hominum vitari poſſe. Qui verò ad ſe attrahunt peccata, nec Dei iudicium verentur ſed contemnunt: plerumque ſua opinione feſtinantiùs properant quæ interminatur ſcriptura, quòd per eas ſe non ſinunt perſuaderi nec eis obſequuntur, ſed dicunt. *Citò appropinquent quæ faciet, vt videamus: & veniat conſilium ſancti Iſraël, vt ſciamus.* Sed enim funiculus hic in longum porrectus, peccatum ad ſe attrahit procul licet diſparatum & diſsitum. Liquet enim eos talia dicere, qui de venturo ſeculo fidẽ à ſe reiecerunt, & comminationes per ſcripturam intentatas aſpernantur. Qui enim horrendum illud Chriſti tribunal reformidat, & ad memoriam reuocat quæ à iuuentute admiſit peccata, qua fronte is ſic contemptim audebit

ὡς ζυγοῦ ἱμάντι δαμάλεως.

debit properare ad iudicium? Res hæc in contrarium abit. Tempus etenim efflagitat per gratiam ſibi præſtitui aliquanto diuturniùs, ad hoc, vt ſuam animam expurgare poſsit & abſtergere ab omni eluuie peccati. Nam quòd iſti nulla perpenſa ratione ad futura illa feſtinent, argumento ſunt Achitophel & Iudas, qui quòd iudicarent præſentia mala his quæ ſuccedent eſſe atrociora, & opprobrium hominum intolerabilius cruciatu gehēnæ, maluerunt vltroneam mortem ſibi conſciſcere laqueo. Neque enim ſi acquieuiſſent integræ fidei de futuro illo ſeculo, vitam ſuſpendio finiiſſent. Quinimo licet etiam vitę iſtius calamitates tuliſſent implacidiùs iuſto, decernentes tamen apud ſe futura ſupplicia præſentibus longè eſſe formidabiliora, his vtique malis quæ patiebantur, adieciſſent, qualis erat & Iob, quum diceret: Vtinam meipſum poſſem * manu conficere aut deprecatus alterum qui mihi faceret hoc. Hiſce enim verbis oſtenditur, quàm eſſet intolerabilis plaga. Cæterùm timor & circumſpecta cautio aduerſus hoc ſuū conſilium, ipſum conſeruauit. Siquidem condemnatio debita homicidis, his impendet qui vt è vita emigrent, inferūt ſibi vim. Siquidem apud Paulum inuenimus dici ſolitum à quibuſdam illud: Faciamus mala, vt veniant bona. Porrò conſilium eiuſmodi ſtudio precogitatum arbitramur funiculum eſſe grauis alicuius peccati attractiuum. Id enim in cōfeſſo eſt factum eſſe per multam morum peruerſitatem & Iudæorum animos talis inceſsit ſententia. Nam quando inualeſcente peccatorum multitudine expectabatur euentura ſtrages & internecio hominum, dicebant: Agedum, faciamus mala & menſuram iniquitatis quæ demum ſupereſt, adimpleamus: ita vt nulla ſuperſit pręſentibus reconciliatio & vniuerſa in meliorem ſtatum redigantur. *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: qui ponitis tenebras lucem, & lucem tenebras: qui ponitis dulce amarum, & amarum dulce.* Sanè perfecti eſt viri, nimirum eius qui habet ſenſoria organa, diuturna aſſuefactione exercitata quibus diſcernere queat indolem atque naturā boni ab eo quod malum eſt. Probati inſuper trapezitæ eſt, quod eſt bonum, id retinere: abſtinere autē ab omni ſpecie mala. Is verò qui habet facultatē animæ diſcretiuam & rerum æſtimatricem in corruptā, de vniuſcuiuſque meritis teſtimonia reddit inter ſe euariātia, id quod quibuſdam videtur eſſe multæ dexteritatis & agilitatis erga humanam naturam, ſic circa vnumquemque approbare quæ contraria ſunt veritati. Atque vtinam iſthæc diſſonantia ad eos ſolos perueniſſet, qui ſuis ſcriptis docent ſe eſſe à fide alienos, qui audent profiteri ſe eſſe pares ſcribendis de vnaquaque re libris omnémque vim operatoriam (& hoc quantum ad ſe attinet) in dubium reuocant, ceu cum dicunt ſolem nigrum eſſe, quòd corpora obfuſcet & obducat nigredine, (quibus cùm ne diutiùs congrediare familia-

τῆς ἐποχῆς inuentor Pyrrho. Vide Laertium Dio. Quã multos Pyrrhones habet noſtra hæc ætas?

riter.) ſuúmque dogma de retentione aſſenſus per iſtiuſmodi inductiones moliuntur & confirmant, quibus fit, vt ſenſus iſtis paralogiſmis captus res ipſas non apprehendat, quales ſuapte natura ſunt: ſed oculis per ludificationem picturæ in fraudem inductis. In collo autem columbæ nonnunquam contrahentibus etiam alios colores, vt vnum in locum id animal cõueniat, viſu vnà permutante ſuas ſpecies & habitus ad coruſcantem radium. Eam ob rem, quum animum intendiſſent iſti cognitioni rerum quæ ipſo oculorum aſpectu apprehenditur, neque ſtatuunt diem eſſe, neque pro confeſſo admittunt noctem. Denique ex cõſequentia iſtius dogmatis ad impietatem prolabuntur. Neque enim ſi hæc rerum vniuerſitas Dei prouidentia gubernetur, an temere feratur: inter ſe certò conſtituunt. Videre prætereà liceat multos eorum etiam qui fidem commodarunt ſcripturis & legalibus & propheticis, reclamantes huic contentioni de Dei prouidentia erga vnumquemque, veriſimilitudine perſuaſos aduerſus efficacem Dei operationem: ita vt veritas in digerendis dogmatibus debilitetur ac fluctuet. Cæterùm iſti quidem credere ſe confitentur in Chriſtum Ieſum, deprehenduntur tamen in ipſa ſcripturæ intelligentia, ínque eadem ſententia non vſquequaque perfecti: ſed ad diſſentaneas opiniones abripiuntur & fidei modis omnibus contrarias. Et hi quidem propter ſimplicitatem & vulgarem locutionem, alij rurſus nec pauci cupientes ſuam multis oſtentare ſcientiam, per auiditatem cumulandæ pecuniæ, pérque inanem gloriam, quaſi verò ſapientes iſti ſint alios pręcellentes ſcientia. Eam ob rem referta ſunt omnia ſententiis inter ſeſe pugnantibus & iis qui dogmata tradant reclamantia ſuiſmet authoribus. quando ſinguli quíque ſuo dogmati tuendo obſtinatiùs inſiſtunt, & quæ diuerſæ partis ſunt placita, perrumpunt vi vt euertant & confutent acerrima verborum velitatione. Optarem ſanè ego, vt qui inſolentius ſe venditant obſeruaſſe apoſtolicam doctrinam & velut per manus ab illis accepiſſe prædicationem Euangelij quaſi ſuccedaneam, id ipſum exhiberent per ſuorum dogmatum concordiam, quandoquidem iſti eccleſiam Chriſti quæ vna eſt, in partes ſcindunt. Nec ſolùm ad ſcientiam rerúmque notionem iſthæc turbela peruénit, ſed & vſque ad opera. Siquidem ſunt viæ viri quæ videntur rectæ eſſe: nouiſsima tamen earum reſpiciunt in profundum inferni. Et, Eſt iuſtus qui perit in iuſtitia ſua, & impius qui permanet in malitia ſua. Etenim ſi quid eſt quod difficilè ſpeculemur & perſpiciamus, in hoc genere fuerit vera iuſtitia. Eóque Salomon hæc eidem numero connectit ceu paria & eiuſdem ſortis, dicens: Animaduerte parabolas & obſcurum ſermonem, verbáque ſapientium & ænigmata: Vt intelligas iuſtitiam veram, & dirigas atque adminiſtres iudiciũ. Vtique multi vt aliena corradant per rapinam, peruerſa & à linea rectitudi-

Attẽdite Lutherani & videte hæc.

Eccle. 7.c

Prou. 1.a.

rectitudinis exorbitantia pronũtiant iudicia,ante plenam cauſę cognitionem(quæ ſufficienti ratiocinatione & diuturno examine peruestigata deprehenditur)de vnoquoque dogmate ſuum aſſenſum cum faſtu præbentes,citra iuſtam probationem ac temerè. Natiua indoles ac virtus artis Dialecticæ credita eſt hæc præſtare poſſe. Equidem naturas eorum quæ facta ſunt,diſtinctè diuidit:quæ congenera ſunt,facit vt dignoſcas:vtque diſcernas quæ ſunt contraria. Quamobrem is qui conſcius erat ſe tenere diuinam hanc dialecticen, dicebat illud: Oblectet te ſermocinatio mea. Iſtorum enim Dialecticæ, qui toti rixoſiùs incumbunt & veluti graſſantur contẽtioſiùs ad rerum cognitionem, prorſus inamœna eſt & inſuauis, nimirum ad indignationẽ prouocans.Porrò tres quum ſint rerum inter ſe compugnantium cõiugationes, lucis & tenebrarum,boni & mali,amari & dulcis:hæc ne vnum ſint in ſubiecta materia, an à ſe ſecundum cuiuſque genus diſparata:vt paucioribus expediam,liquet malum,conſtitui nequitia & morum peruerſitate: quod autem honeſtum, definiunt eſſe bonum ac laudabile. Rurſus, Tenebræ aër eſt luce priuatus: è diuerſo,lux eſſentia eſt diſſolutiua tenebrarum.Adhuc, Dulcedo quidem placidus nitor eſt ac ſuauitas ſenſum virtute guſtandi præditum demulcens & edulcans dulci quopiam humore aut ſucco: contrà, Amaritudo eſt quod guſtatum exacerbat organum guſtandi. Sanè hæc iuxta ſimpliciorem intelligentiam vſque adeò à ſe diſparata ſunt & ſeiuncta. Quare igitur ſic deſipienter lucem ipſam nominatim dicis tenebras, perſiſtens in profunda noctis caligine? Et quum ipſe tu oculos habeas circunfuſa caligine tenebrarum obſcuratos,ſic es animatus,quaſi lucis plenitudine illuſtréris? Quis autem guſtu rei amarulentę malè affectus, tanquam exhilaratus dulci quapiam illecebra voluptatis, frontem exporrigit & lætitia perfunditur? Proinde ſenſilis hæc corporis pulchritudo cui non cognobilis eſt & conſpicua, is modò habeat*oculos? Ipſe enim elegans decor vltro ſe accommodat paſsim obuiis, fortuitò oblatus ac naturali quadam attractione, per partium corporis conſentaneam inter ſe proportionem, vnà cum emicante præſtantia coloris. Quinetiam ipſa turpitudo ſuapte natura à ſe auertit ſuos ſpectatores. Verum non videtur ſcriptura loqui de his quæ ſenſoriis organis percipiũtur.Quòd ſi præceptum Domini lucidum illuminans oculos.Et,Lucerna pedibus iuſti eſt ſermo Dei:qui vitam ducit non ſecundum dictamen virtutis, hic ſi circunuolutus fuerit perturbationibus profectis à concretione corporalis materiæ:profectò ille eſt,qui vitam malitię tenebris adopertam complectitur & chariſsimam habet,velut lucem,& idem eum qui iuxta præceptum Domini ſuam inſtituit vitam, auerſatur tanquam quaſdam tenebras. Quúmque eloquia Dei dulcia ſint iuſti faucibus & ſuper mel ſuauia

Veræ Dialectices ἐγκώμιον.

Sophiſticæ dialecticos ſugillatio.

Malitia.

Bonitas.

Tenebræ.

Lux.

Dulcedo,

Amaritudo.

** Neque enim cæcus iudicat de coloribus.*

intellectuali eius guſtui,iſte ea faſtidit, quòd apud ſe iudicet obſeruationem mãdatorum eſſe operoſiorem,ex animo autem acquieſcit parabili ac nitidæ voluptati: talis aſtruere poſsit quod amarum eſt, eſſe dulce:& quod dulce eſt,amarum.Sanè ſecundum hæc liceat & de bono ſentire. Nam quod verè bonum eſt, idem in anima quæ ad parandam virtutem afficitur, conuenientem habet & adæquatam proportionem. Virtus enim mediocritas quædam eſt & æquabilis proportio. Quæ autem vtraque ex parte excedunt virtutem ipſam, exceſſus & defectus dicũtur, nimietas ſiue redundantia & turpitudo.Exempli gratia, Magnanimitas ſiue fortitudo mediocritas quædã eſt:exceſſus autem circa eam,eſt inconſulta temeritas: defectus verò huius, timiditas. Itaque pulchritudo quidem animæ eſt conſentanea eius proportio ſecũdum virtutem. Ipſius autem turpitudo,vitia per malitiam ei ingeſta citra modum ac temperiem. Tales igitur ſcriptura aſtruit eſſe miſeros qui malitiam conſectantur ac probant vice bonitatis: à virtute verò profugiunt, tanquam ab improbitate. Proinde cauſa in quæſtionem ponenda eſt, & venit exquirendum cur in commemoratione boni adiectum eſt illud, λέγοντες dicentes:in commemoratione lucis & dulcedinis, non item additum eſt, dicentes,ſed τιθέντες ponentes. Væ enim, qui dicunt bonum, malum: & væ qui ponunt tenebras, lucem: & væ qui ponunt dulce, amarum. An fortè ſcriptura declarat, quia per primam inſtituendæ vitæ optionem ſeu electionem,ſolo ſermone dèerramus & prolabimur in errorem:in ipſis autẽ cõſtituti nequitiæ operibus,quãdo edocti experientia non iam à malo abſtinemus, quaſi nobiſipſis præſtituimus metas quaſdã taliũ operum, ponentes iſtius nequitiæ opera fore nobis immota. Qui enim à ſtudio cõſectandæ luxuriæ & voluptatis non ſe tranſponit ad temperantiam,vtique ſibi ponit quod amarum eſt,dulce.Qui item per euãgelium qualemcunque guſtum vitæ delibat, certa autem deſtinatione eligit vitam prorſus pecuinam & totius expertem rationis, ſibiipſi tenebras ponit pro luce. Qui certè quidem iſtis patrocinatur & quũ indecoris operibus inuoluatur, de eis impudentem & licentioſum texit ſermonem: hic eſt qui & dicit quod bonum eſt, malum: iuxta Apoſtoli ſententiam reprehẽdentis eos non ſolùm qui faciunt ea, ſed & acriter ſe infenſum eſſe declarat his qui conſentiunt facientibus. Rurſus, ponit lucem, tenebras, qui lucernã ponit ſub modio,aut ſupellectilem domeſtico vſui neceſſariam recondit ſub candelabro. Dum quis ſuaipſius tradit * dogmata, eáque ponit in commune pro conſuetudine operandi, vtique dicit quod bonum eſt, malum.

Finitio virtutis. *Quæſtio.* *Solutio.* *Quæ improba ſunt intelligit.* ἐπιστήμονες.

*Væ qui ſapientes eſtis apud voſipſos, & coram vobiſmet * ſcientes.*

Sanè quadrant hæc non his modò qui per operationes exorbitant à rectitudine, ſed & cõueniunt eis qui incredulitate detinẽtur & ignoratione

ratione fidei quæ eſt in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Qui enim non credit in veram illam lucem, ſed ſeipſum conſtituit diaboli filium, hic dicit lucem eſſe tenebras, & tenebras lucem. Quemadmodum igitur lux eſt Dominus: ita eſt & dulcedo ſuauitatem & oblectationem omni iucunditate animi refertam præbens his qui excuſſa à ſe ignorantia in ipſo ſunt renati. Quemobrem qui deguſtato eo expertus iam eſt dulciſsimam eius & ſuauem fruitionem, dicit: Guſtate & videte, quia ſuauis eſt Dominus. Itaque qui non credit in Dominũ Ieſum, quod dulce eſt, dicit eſſe amarum. Qui autem non credit in Dominum, is nec aſſentitur natiuæ indoli veræ illius pulchritudinis, neque contemplationem ipſius recipit. Nõ enim in concinna & apta membrorum proportione, non item in excellenti quopiam colore qui emicans & effloreſcens in ſuperficie corporis ſpectantibus creët iucunditatem: ſed ſola mente & ea excellenter perpurgata, præcellens illa diuinæ naturæ dicta propriè pulchritudo apprehenditur, iuxta Pſalmum dicentem: Specie tua & pulchritudine tua. Quiſquis igitur ſuæ mentis oculo nõ excipit coruſcos fulgores diuinæ illius pulchritudinis: talis dicit quod bonum eſt, eſſe malum. Nimirum negatione huius, aſſentitur contrario ipſius. Quia enim Dominus eſt lux, prorſus ſequitur eius aduerſarium eſſe tenebras. Quia dulcis eſt veritatis natura, conſtat mendacium eſſe amarum. Dum negatur Deus, vtique aſſenſus præbetur eius contrario. Ex quo igitur participatio nulla eſt iuſtitiæ ad iniuſtitiam, nulla communio luci ad tenebras, nulla conſenſio Chriſti ad *Beliar: diſpeſcenda ſunt hæc & ſecernenda ab inuicem. Sanè magna opus eſt & exacta attẽtione, vt ne dum putamus nos eſſe tanquam lucem, ipſi circunueniamur captioſis ratiocinationibus ab eo qui ſe transfigurat in angelum lucis: neque opinionem de dulcedine conceptam, quæ in ſpeciem eſſe apparet in amaritudine nequitiæ, noſtro teſtimonio cõprobemus, neu aſtimulemur voluptuoſæ & genialis vitæ conſectatoribus, neque ſi anima eò redigatur, vt ſeruiat pulchritudini corporum, exiſtimemus, hac in re ſitam eſſe indolem veræ pulchritudinis. *Væ qui ſapientes eſtis inter vos ipſos & coram vobiſmet ſcientes*. De his qui tales ſibi videntur nempe intelligentes & ſcientes, quum alioqui tales non ſint, poſſunt hæc dici, quando nec intelligentia præditi ſunt, nec rerum peritia. Poſſunt tamen & de his quidem intelligi, qui re vera penes ſe obtinẽt gratuitum hoc donum intelligentiæ & ſcientiæ: atqui non depromunt in communem aliorum vſum. Sapientia enim occulta & theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtriſque? Qui igitur tales penes ſe reconditam detinent ſcientiam, non item eam exerunt in conſpectum aliorum, quaſi ſi quis apud ſe defoſſum talentum occuluit: imò ne in conſpectu quidem Dei habetur rerum ſcientia præditus, quando is ſcientiæ dono abutitur, non

τὸ καλὸν, πονηρὸν.

** Pro βελίαρ, lege* : בליעל *Belial, abſque iugo, peruerſus.*

Eccl. 20 d

ad gloriam Dei. Tertia inſuper poteſt induci acceptio iſtorum intelligentium & ſcientium ſe à Deo habere. Et hi quidem tales licet, norint ſe eam obtinere gratiam, Dei dono: cauſam tamen iſtius beneficentiæ non in Deum referunt, dum iſti apud ſemet intelligentes & coram ſeipſis ſcientes, ſi qua laude digna geſſerint, ſibiipſis aſcribūt, aduerſum quos nonnihil dicendum ſe offert. Et quidem, Quid habes, quod non accepiſti? Quod ſi accepiſti: quid gloriaris, quaſi non acceperis? Et illud, Niſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui ædificant eā. *Intelligentiæ finitio.* Intelligentia enim dicitur quaſi ſequax quædam dexteritas & promptitudo animæ e veſtigio cogentis in vnum res ipſas quas tacita cogitatione conceperit, quæ & nata eſt ceu ſemina, cogitationes noſtras in vnum contrahere ad iuſtam perfectionem. *Altera.* Intelligentia eſt velox quidam ac ſolers mentis diſcurſus, ceu indiuidua comes cogitatione apprehendens quid cuique rei proprium ſit, deceátve. *Scientiæ finitio.* Scientia autem habitus eſt in ſeipſo ratam habens certitudinem, nec vlla ratione mutabilis eſt. *Sciens in ſacris literis.* Sciens verò qui comprehēſionem ſpeculationum (quæ ad conſequendam beatitudinem magnopere conducunt) quadantenus ad habitudinem vſque & inconcuſſè iam in ſe continet. Ait enim ſcriptura, ſapiētiam eſſe ſcientiam diuinarum & humanarum rerum & talium rationum. *Siue, ipſa ſubſtantialis ſapientia.* Iam quando Chriſtus ſuapte natura ſapiens eſt, hinc eum aſſerimus ſapientem qui ex participio Chriſti, in ſapientia quadantenus promouit. *Sapiens quis. Intelligēs. Sciens.* Intelligens autem is eſſe noſcitur per abſolutam perfectionem ſeminum eius quæ in nobis eſt, intelligentiæ. Sciens verò qui vbi comprehendit commentationes contemplationi accommodas & mirè adiuuantes ad aſſequendam beatitudinem, ſecundum hoc pro habitudine iam & ſolidiùs in ſe eas continet. *Exo. 31. a ſecus legitur apud 70. quos & ſequor* In Exodo autem inuenimus oraculum à Deo redditū pro architectis: Impleui eum ſpiritu diuino ſapientiæ & intelligentiæ & ſcientiæ. Quamobrem, væ intenditur ei qui originem & cauſam indultæ ſibi intelligentiæ ac ſcientiæ non tranſcribit Deo. Nemo igitur ſibi vendicet tanta hæc, vt ſe ſcientem eſſe profiteatur aut dicat intelligentem, at neque ſapientem. Nam quando ſapientia, ſcientia eſt diuinarum humanarúmque rerum: eam ſi habes, acceptam refer originem cauſámque ſpiritui ſancto. Egredietur enim virga de radice Ieſſe, & flos de radice aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus *Leui. 10. b & de Nazarais Nume. 6.* Dei, Spiritus ſapientiæ & intellectus, & quæ deinceps. *Væ qui potentes ſunt in vobis & bibunt vinum: & potentatus qui miſcent ſiceram.* Et lex quidem vſu vini & ſiceræ interdicit ſacerdotibus mox ingreſſuris ſancta, *נזיר ſeparatus, ſanctificatus.* pariter & his qui vocātur Nazaræi, vt dictum eſt in Numerorum libro, ſub hac verborum ſerie: Et loquutus eſt Dominus ad Moſen dicēs. *μεγάλως εὔξηται.* Loquere filiis Iſraël, & dices ad eos. Vir ſiue mulier qui magno animo votum vouerit, vt ſanctificet ſanctificationem Domino: à vino &

no & ſicera ſanctificabitur. Acetum ex vino & acetum ex ſicera non bibet. Et quæcunque fiunt ex vua, non bibet. Et vuam recentem, & vuam paſſam nõ comedet omnibus diebus voti ſui. Ex omnibus quæcunque fiunt ex vinea, vinum per expreſsionem vinaceorum vſque ad acinum nunquam comedet omnibus diebus voti ſanctificationis ſuę. Salomon item in Prouerbiis, Principes qui iracundi ſunt, vinum *Prou. 31. a*
non bibant: vt ne poſtquam biberint, obliuiſcantur ſapientię. Adminiſtros enim verbi diuini decet, necnon eos quorum fidei concredita eſt prouida hominum ſolicitudo, vt prorſus ſibi interdicant ab his quæ noxam adferunt præcipuæ facultati animæ nimirum menti. Siquando enim pluſculum vini meracioris nec diluti aqua corpus ſubierit: quaſi tyrannus quiſpiam, feſtiuo curſu contendit ad arcem & ab eo ſummo vertice ingerit animæ & excitat tumultus irrequietos, à nulla legitimi mandati tranſgreſsione ſibi temperãs. Quin ipſam primùm omnium, rationem ſimul atque redegit in ordinem ancillarũ, omnem denique diſtinctarum partium animæ ornatum atque ordinem eruditione comparatum confundit & permiſcet ſuíſque turbelis præcipitem dat. Riſus concit planè indecoros, vocem obſtreperam ac tumultuantem efficit, excitat iras temere conceptas, effrenes concupiſcentias exuſcitat, extimulat ad inſaniã vſque, & ad inconceſſam omnem atque illegitimam voluptatẽ. His de cauſis viderint magnates, vt ne vinum bibant, ſiue is cui principatus quiſpiam concreditus eſt, & reipublicæ moderatio, ſeu iſti qui per ætatis florem in vigore vegeto conſtituti ſunt corporis. Tales enim qui natura ſunt, ad conſectandam voluptatũ illecebram propendent: ſi quando pluſculum vini acceperint *impetum, ceu flammam quandam excitant & in *ἔξαλ-
ſublime attollunt, materia ampliter ſuppetente iis qui vruntur. Mini- *μα, veriꝰ*
mo namque conceditur miſericordia: potentes autem potenter tor- *ἔξαμμα, incendiũ.*
menta ſiue *examen patientur. Eam ob rem, Væ eſt potentibus iſtis, *Sapien. 6.*
quibus noxam vinum & ſicera ingerũt. Cui enim plus committitur, *ἐτασθήσονται.*
plus ab eo repetitur. Tibi itaque credita quum ſit diſpenſatio ſacramentorum, ſermo ſapientiæ, ſcientiæ vis, tu autem errabundus per ora oculóſque mortalium circunfers animam vino immerſam, qua nõ iuſta ratione te lamẽtatur Propheta ac deplorat? Penes enim te quũ ſit fortitudo ſpiritualis, tu eam iſta vini immoderantia imbecillem reddis. Et qualicunque tandem ſuccubuerit quis perturbationi animæ, videlicet per ebrietatem inductus in emotionem mentis vitioſo illo affectu innatam ipſi, talis vtique dicitur bibere vinũ & temperare ſibi ſiceram, quod nomen nouimus ſua interpretatione innuere τὸ μέθυσμα ebrietatẽ. Ratio enim quum euicta fuerit ab affectu turbulentę ebrietatis non perinde eſt conſequens ac ſi alia affectione ſe ingerat animæ à triſtitia, à timore, à voluptate & concupiſcentia. Nos ita-

que potentes, quorum fidei demandata eſt ſolicitudo, vt populo præſideamus, etiamſi quadantenus hoc vitio euadimus ſuperiores, videamúrque imperio rationis ab ebrietate nobis temperare, illi frenum iniicere vi rationis: ne ſic tamen à cæteris vitiis ſeiuncti ſumus extra omnem aleam miſeriæ. Ambitio enim & honoris & principatus, grauis eſt ebrietas: intoleranda ebrietas, inuidia. Hypocriſis, peruicax eſt temulentia. Detractio aduerſus proximum, vehemẽs eſt ebrietas. His affectibus inebriata ſemel anima obliuiſcitur ſapientiæ. Nihil enim ſic obturbat & confundit contemplationem ſapientiæ, vt hæc improbanda affectio, omníſque ſpecies peccati. Quo autem pacto qui ſapiẽs eſt, poteſt idem eſſe iracũdus? Ait enim ſcriptura nondũ immobilẽ eſſe circa tales animæ affectus: quin de eo ediſſerit, qui quadantenus iſtis & mediocriter tangitur, quemadmodum & aliis in locis dicit, Inſipiẽs ipſo eodem die enuntiat iram: ſapiens autem per partes conſeruat eam. Dicit igitur iram in futurum tempus reconden do, proferrè tandem eam pro iudicio rationis, aurigæ in morem, paſſionem ipſam moderantis, quo ſenſu dictũ eſt illud: Iraſcimini & nolite peccare. Dominus verò perfectiora cõſtituẽs, dicit vt eam iræ perturbationem in totum excindamus, non item vt nos ipſi expetamus vindictam. *Væ, qui iuſtificatis impium, pro muneribus, & iuſtitiam iuſti aufertis.* Perſpicua eſt hæc ſententia eos condemnans qui pro tribunalibus conſidentes per amorem erga mammonam, labefactant quidem & peruertunt rectitudinem iudicij: in tuam autem ſententiam pedibus eunt, ô ſordida merces corruptrix iudiciorum. Et quidem impio nomen iuſti tribuentes, eum qui iuſtus eſt, cõdemnant iniuſtitiæ. Ratio enim præoccupata ſtudio cumulãdæ pecuniæ, ſtatéra eſt iſtis ſuo pondere momentum lancis deprimens eius qui peior eſt. Studio igitur propenſiore nobis ipſis attẽdamus, nequem fortè impium aut hominem aut certè doctrinam iuſtificemus, fauore erga nos, gratia aut munere quopiam demulcti, aſſentiendo talibus, nequando ſuccumbamus intentatæ iſtis & inſtanti miſeriæ. *Propter hoc quemadmodum comburetur ſtipula à carbone ignis & comburetur à flamma * effuſa, radix eorum perinde àc lanugo erit, & flos eorum quaſi puluis aſcendet. Non enim voluerunt legem Domini Sabaoth: ſed eloquium ſancti Iſraël exacerbauerunt.* Sermo hic interminatur peccatorum radices eſſe conflagraturas & in ſordem ſeu lanuginem extenuandas, florémque ipſorum, quaſi puluerem in ſublime aſcenſurum. Quæ nunc inferuntur, expendamus conſentaneè ad præinducta. Quum enim ſuperiùs diſſeruiſſet de his qui immodico vino ſunt vſi, & aduerſus eos diſceptaſſet qui acceptione munerum peruertunt iudicia: nunc demum pronuntiat radices talium comburendas, perinde ac ſtipulam ſiue ſtramentum à carbone ignis. Siquidem calamus ſiue harundo planta eſt imbelli radice conſiſtens

Mammona, diuitiæ, pecunia.

Syrum eſt pariter et punicum.

δωροδοκία.

καυθήσεται·

** ſiue reſoluta.*

** χνοῦς et κονιορτὸς*

עבאות *exercitus militares.*

κατόπιν *hic ad prætorium refertur.*

De ſpeciebus arundinis Dioſcor. lib. 1. c. 116.

conſiſtens ac nitens, extima quidem ſuperficie glabra & gracilis, interne vero inanis eſt. Quod autem inæquale habeat incremẽtum, qua parte ſe tollit in altum & adoleſcit, frequentibus intercipitur geniculis, quod infirmæ virtutis ſit, adeo vt planta hæc non queat æquabili proceritate ſuccreſcere, ſed opus habeat intermedia quapiam refocillatione qua ſuffulciatur: ob hoc etiam geniculum tribuit illi natura, ſupplendo defectui virium. Mox enim vt aliquantum prono in terram capite & obliquato ſe inclinat, dein ſuſtollit ſe & ſtat, & ita ſi diuturna mora perſtiterit, efficit geniculum. Deinde rurſum vis eius confirmata vſu illius geniculi, quaſi nitens gradu quopiam ac fundamento, iterum ſe terram verſus reclinat & deprimit. Et ad eum modum calamus ſiue harundo plantã hanc refocillatam geniculorum vi perficit. Tales ſunt qui per adminiſtrationem rerum mundi iſtius illuſtres euadunt & conſpicui. Ingredientes ſuper carioſum ac putre fundamentum & iuxta internum hominem vacui vitam traducũt ſuam vnà cum inæquali prorſus diuerſitate negotiorum mũdi huius. Propter hoc, quemadmodum comburetur ſtipula à carbone ignis: ſic & deürentur radices eorum à flamma effuſa ſiue diſſoluta. Carbo enim ignis originem ducens è terra, poſt tranſitum flammæ in craſsiore permanet materia. Qui igitur inter iſtas animę commotiones viuunt, vtique peculiarem habent ſuarum perturbationum ignem, quemadmodum & diues ille intus habebat cauſam quæ illum deureret & ſiti prorſus arefaceret. Quamobrem vinum bibentibus perinde ac vinolentis interitum comminatur per exuſtionem. Iam quãdo iudices acceptis muneribus detorquent iuſtitiam, aſſerit & radicem ipſorum combuſtũ iri flamma diſſoluta, radicem videlicet vocans cupiditatem pecuniæ ſiue auaritiam, de qua & Apoſtolus ſententiam tulit, Quia radix omnium malorum eſt auaritia. Ab radice tali, cuiuſmodi florem conſentaneum eſt ſuo aſcenſu emergere? An qui compar ſit & aſsimilis pulueri ſuapte natura inſtabili, ínque aërem euaneſcenti ac diſperſo? An non potiùs, vt quemadmodum puluis excitatus ab obuiis qui & officit organo reſpirationis, vitæque noſtrę molitur inſidias: ad hunc modum ſe habet plus acquirendi cupiditas à qua erumpunt flores auaritiæ, ceu ſunt, violenta extortio ſiue rapacitas, iniuſtitiæ, mendacium, calumniæ, alia inſuper quæcunque iſtius ſunt malignæ radicis germina, vtique exitialia vitæ noſtræ & ſpiritualem animæ mundiciã interpellantia? Quis eorũ fuerit fructus, non admodum curauit dicere, ſed quis ipſorum flos. Malitiæ enim germina in ipſa germinatione imperfecta cõcidũt. Siquidem mox vt erupit primus flos, euaneſcit pullulatio & intercipitur. Vidi enim impium ſuperexaltatum: & tranſiui, & ecce non erat. Atqui iuſtus tanquam lignum plantatum ſecus decurſus aquarum, aſsiduo defluxu vitæ irri-

Φιλαργυρία; radix malorum omnium.

gatur: peccatoris autem radix comburetur, eiúſque flos, vt puluis aſcendet, propterea, quòd noluit obſeruare legem Domini Sabaoth. Quinetiam τὸ λόγιον reſponſum Dei ſiue oraculum & eloquium diuerſas exprimit appellationes Domini: eam ob rem Propheta de eiuſmodi oraculo tanquam animato ait: Oraculum Domini exacerbauerunt. Lex enim, viua: & Verbum, Deus, nempe vnigenitus Deus, per quem facta ſunt omnia. *Et iratus eſt furore Dominus Sabaoth in populum ſuum, & iniecit manum ſuam ſuper eos, & percuſsit eos, & exacerbati ſunt montes, & facta ſunt morticina eorum quaſi ſtercus in medio viæ. Et in omnibus his non eſt auerſus furor eius, ſed adhuc manus eius excelſa.* Peccatum eorum qui pro poteſtate agebant, atque potẽtatuum viam præſtituit iræ à Domino promotæ aduerſus populum. Ob hoc, priore loco dixit: Væ qui præpollent inter vos, quíque ſunt potentes, deinde ſubnectit, Et iratus eſt furore Dominus in populum ſuum, quippe qui imitatione præſidentium erat in peccatis conſtitutus & proinde dignus qui pateretur quas furor & ira Domini irrogaret, pœnas. Eſt autem θυμὸς, feruor ebullitióve ſanguinis circa cor, ab eo ferè nomen accipiens quòd veluti tumor laxus ac mollis circa cor concreuit ex euaporatione humorum. Ira verò appetitus eſt vindictę. Itaque ſuperior quidem excandeſcentia animi peracrem habet & citam motionem perturbationis: Ira verò indicat fixiùs hærentem & prolixiùs extenſam expletionem conceptæ triſtitiæ. Proinde religioſum ſit ac pium neutrum admittere dici propriè de Deo. Tropicæ enim ſunt iſtæ locutiones. Non enim vlla eiuſmodi perturbatio in Deo eſt, aut vlla ratio accidens & aduentitia qualitas cadere poteſt in eius eſſentiam. Cæterùm actio quidem eiuſmodi quæ circa nos eſt, appellatur θυμὸς, furor ſiue indignatio. Forſan & ira hæc eruditio quædam eſt nobis ſiue caſtigatio perquàm operoſa & plurimùm exhibens negotij. Reprehẽſio autem ſiue increpatio quæ cogitationibus noſtris turbelam tumultuantem ſolet ingerere, appellatur θυμὸς indignatio ſiue furor. Etenim Deus eorũ mẽtem cõfundit ac turbat, quibus indignatur, nec vllo dignatur ſermone, iuxta dictũ illud: Quia in furore ſuo conturbabit eos. Qui autem erudiuntur in ira, hi diſciplina cẽſentur digni, iuxta quod dicitur. Quia tunc loquetur ad eos in ira ſua. Qui enim reprehenditur ob commiſſa à ſe peccata, is nondum eruditus eſt: qui autem iam eruditus eſt, aliqua ex parte ſe declarat propinquare ſcientiæ. Si igitur erudit quidem & caſtigat ira, obiurgat autem acriùs furor: habet vtique ira quiddam efficaciùs atque vtiliùs furore. Ob hoc & Hieremias: Corripe nos Domine, veruntamen in iudicio, & non in furore. Non enim dixit, Et non in ira: præterquàm quòd correctio à rectitudine iudicij profecta clementior eſt & commodior ea quę per furorem proſilit & iram. Correptus enim in iudicio, & ſermone illuſtratus

Marginalia: θυμὸς, quid. (beside "Eſt autem θυμὸς"); ὀργή. (beside "poratione humorum. Ira verò"); Hie. 10.d (beside "& Hieremias")

ſtratus plurimùm vtilitatis accipiet per arcanam meditationem iudiciorum Dei, in hoc vt nihil iam agat citra iudicium diſcretionis: ſed vt cuncta cõſummet ad libellam ſani & incolumis iudicij, ita vt ij ipſi cogitationes habeant iudicio diſcretionis confirmatas, iuxta quod dicitur: Cogitationes iuſtorum, iudicia. Iudicij enim tempore, quando manum ſuam populo iniecerit & montes exacerbabuntur, declarante Verbo ipſo, quia creatura omnis coorietur ſimúlque irruet ad vltionẽ expetendã de peccatoribus. Quemadmodum enim & in plagis Aegyptiacis vndequaque eos adoriebatur bellum, ab aëre, à terra, ab aqua: ſic & modò quum iniecerit manum ſuam in populum Dominus, vt elidat & diſsipet eum, & montes exaſperabuntur, morticina autem populi, vt ſterquilinium per ignominiam ac dedecus in medio viæ iacentia conculcabuntur. Mihi nunc cogites, velim & obſerues iſtos qui in peccatis conſtituti, toti immorantur negotioſis vitæ huius curis & interim ab aduerſariis poteſtatibus miſerè proculcantur, à quibus Domini ſermo ſe aſſerit non auerſurum indignationem propter cor impœnitens: ſed adhuc manere manum excelſam. Id eſt, ad expetendam de eis vltionem in ſublime porrectam. Manus nomine caſtigatoriam innuit & punitiuam poteſtatem, ſecũdum illud B. Iob: Manus Domini tetigit me. Et in hoc eodem, diabolo dicente manum mittendam in Iob, quo tempore punitus eſt: Non etiam, ſed mitte manum tuam & tange oſſa eius. *Leuabit ergo ſignum in nationibus procul* * *& prope, & ſibilabit eis ab extremitate terræ. Et ecce citò velociter veniunt.* Iuxta quidem ſententiam hanc, videri poſsit ſermonis contextus prædicere Romanorum exercitum qui pòſt venit aduerſus Hieruſalem, extrema illa obſidione. In eo enim procinctu bellico, formulæ militares & delectus legionum complebantur ex gentibus tum è longinquo accitis, tum è vicino, nempe ex his quæ circa Syriam & Arabiam. Aliæ inſuper nationes quæcunque adiacent Iudææ, à Romanis ad militiã conſcribebãtur. Porrò quidẽ τὸ σύσσημον ſignum inquam illud ex compoſito in cõmune depromptũ eleuatũ eſt in nationibus, hoc eſt ſignũ crucis * eius qui per eam declaratus eſt & deſignatus. Et quidẽ gentes ad fidem accitæ ſunt: Hieruſalem verò ſubuerſione eſt adæquata ſolo. Sanè illi ita citò ac velociter veniebãt, tanta cum propẽſione & alacritate ad id bellũ proficiſcebantur, vt eis in obliuionem veniret ratio parandi commeatus, ne opperirentur quidem erogationem authoramẽti ſeu teſſerã militarem, non item laxamentum vllum aut refocillationẽ deſiderabant, & nec ſe exuebant militari habitu. *Pedes equorum ipſorũ quaſi ſolida petra reputati ſunt, rotæ curruum eorum quaſi impetus tempeſtatis. Peracri ira ac dentibus frendent vt leones: & adſtiterunt, vt catuli leonum. Et vociferabitur aduerſus eos die illa, ſicut eſt vox maris exæſtuantis. Et inſpicient in cœlum ſurſum & deorſum: & ecce tenebræ diræ in penuria eorum.*

**Aldus non habet* ἐγγὺς, *prope, nec Hebr.*

Chriſti.

Ex Aldino exemplari & Complu-ten. editione hæc ſum mutuatus. ὀργιῶσιν.

B. BASILII MAGNI
ENARRATIO IN SEXTVM CAPVT ESAIAE.

ET factum eſt anno, quo mortuus eſt Ozias rex: vidi Dominum. Et miſſus eſt ad me vnus de Seraphim. A prima mundi conſtitutione, ad ſanctos diuinæ illæ virtutes ſemper emiſſæ ſunt, quæ deciduã prolapſionẽ humanæ naturæ cõſtituerent & inſtaurarẽt. Miſſus igitur eſt ad Eſaiam vnus qui ab eo auferret peccata & à ſordibus expiaret. Miſſus autem eſt, vbi Dominus eum audiuit lamẽtantem ſuas afflictiones & ærumnas, ſuúmque peccatũ tacito mentis conceptu confitentem. Dixit enim: O me miſerum, quia compunctus ſum: quia homo quum ſim & immũda habeam labia, in medio populi immunda labia habẽtis, ego habito. Eadem dicebat & Paulus: Miſer ego homo, Quis me liberabit de corpore mortis huius? Secundum hæc, quaſi iam conſequutus diuinum ſubſidium infert: Gratias ago Deo, per Ieſum Chriſtum. Dixit autem illud: O me miſerum, quum perſpicuè ſubiiſſet eius intelligentiam regni Dei ſedẽtis ſuper ſolium excelſum & eleuatum, quíque adimplet vaſtum hunc mundum gloria ſua. Nõ enim dixiſſe videtur hoc: O me miſerum priùs, quàm intellexiſſet eſſe Dominum. Sacris quippe literis proditum eſt, quia Abraham, quo tempore Deus ſe illi exhibuit conſpicuum, dixerit hoc: Ego autem ſum terra & cinis. Ad eandem dicendi formulam & Moſes eruditus omni ſapientia Aegyptiorum, & (vt par eſt credere) illos exuperans omnes dexteritate ingenij & perſpicacia intelligentiæ, non priùs percepit ſe linguæ eſſe impeditioris & tardiloquæ, quàm à Domino accepto oraculo, ſenſit primùm ſuam ineloquẽtiam & tardiloquentiã.

Et in manu ſua habebat carbonem quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum.* Qui iudaico ſenſu hanc ediſſerit ſententiam, dicet vtique quia Dominus viſus ſit in loco ciuitati Hieruſalem finitimo, conſidens in ſolio excelſo & eleuato, & in eius circuitu Seraphim ſtantes. Et quia ex Seraphim vnus ori prophete obtulit ignem deſumptum ex altari holocauſtomatum in expurgationem labiorum eius. Atqui nos, qui fidem Chriſti complexi ſumus, ea quæ per legem præſcripta ſunt, cenſemus exemplaria eſſe & vmbras cœleſtium. Domum quidẽ dicimus vniuerſam fabricam ac cœtum creaturæ, tum ſpiritualis, tũ ſenſu perceptibilis. Solium autem eleuatum, Dei in omnem creaturam principatum & dominationem. Seraphim verò virtutes mundo ipſo ſuperiores. Quòd ſi (vt imaginaria quadam conceptione quidã

* *Vel carbũculum, ignei coloris lapidẽ.*

aſſeruerunt)

aſſeruerunt) duo cœli hemiſpheria aliqua ex parte apparentia ſuper terrã & conſpicua, ſex partibus vtriuſque hemiſpherij, quaſi alis quibuſdam ad iuſtam motionem vtentibus: quo pacto mitti alter eorum potuit, aut ab altero diuelli, quando cœlum ſuapte natura contiguis partibus conflatum ſit & compactum? Atqui vt cœperam dicere, virtutes illæ mundo ſuperiores, ob præcellentem ac ſummam puritatem habitæ ſunt dignæ quæ throno proximè adſiſterent. Ex harum collegio vna ad Prophetam venit. Vt enim Deus omnibus licet præſidẽs non omnes dignos efficit quos peculiari prouidentia è cœlis deſpectet: at non *particulares illę virtutes pro impertiendo hominibus beneficio ſuum abnegant miniſterium. Accepit igitur Seraph ille forcipe carbonem ab altari. Tecum reputa, quantæ fuerit amplitudinis altare illud, quod quidem vix adiri poterat, vt ne illud auderet Seraph manu attingere, ſed forcipe ignem in manum accepit. Quís nam ignis hic, qui peccata expurgat? An fortè illi congener, de quo dictum eſt, Quia ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igne? Quandoquidem carbo ignis etiamnum eſt, ſed ex materia priùs craſsiore & magis terreſtri & in ea permanens. Carbones enim nominantur tunc, vbi floridus ille flammæ aſpectus pertranſiit, qui verſatur circa concretionem craſsioris materiæ & ignitæ. Fortè igitur figuratè innuit Chriſti aduentum in carnem. Ait enim Ioan. Verbum caro factum eſt. Et caro hæc excepta à natura per diuinitatis illuſtrationem, iuxta id quidem quod erat corporeum, ſenſibilis erat: ſecundum verò vnionem eius cum Deo, pellucida erat & radiis diuinitatis effulgens. Proinde illa caro tulit peccata mundi, & iniquitates noſtras perpurgauit, quam velut ænigmate nobis repræſentauit prophetia hæc. Equidem Nadab & Abiu concremati, quòd alieno igne eſſent vſi. Iſte autem Seraph è ſancto igne qui erat in altari illo intellectuali veracium holocauſtomatum, accepit carbonem non per ſe, ſed protenſa forcipe. Porrò vt declararet ignem illum cœleſtem naturæ eſſe nequaquam exuſtiuæ, ſed expurgatoriæ, ſuſceptũ manu ita admouit labiis prophetæ. Huic congener igni & affinis erat qui & in Rubo apparuit, quem vidit Moſes. Imminebat quidem plantæ, nec tamen exurebat Rubum. Forceps autem forſan inſinuat habitudinem & naturæ dexteritatẽ quæ vnicuique ineſt ad ſuſceptionem bonorum à Deo nobis indultorum, ſecundum proportionem propriæ habitudinis ſingulis quibuſque inexiſtentis ad conciliandum ſibi honeſta opera. *Et audiui vocem Domini, Quem mittã? Ecquis ibit ad populum hunc?* Moſen quidem non interrogat: ſed quaſi eum haberet ad id iam accinctum, ait: Et nunc veni, mittam te ad Pharaonem regem Aegypti. Ad Eſaiam verò ait, Quem mittam? Ecquis ibit? Quæ vtriuſque cauſa eſt? Quia illic quidem mittebatur Moſes pro bono ac beneficio in

** Vna δυνάμις, virtus.*

**μερικὴ δυνάμεις*

Pro Naab lege Nadab. נרב *pro Abiud lege* אביהו *Abiu.* *Leui.* 10.a

Exod. 3.b.

populum conferendo: hic autem miniſterium proponitur ad nuntiandum res parum amœnas, immo permoleſtas. Quocirca illi quidẽ mandatum præſcribitur: huic autem famulatus obeundæ legationis in poteſtate relinquitur, propterea quòd nos homines ſic natura cõparati ſumus, vt quę ſemel volentes exequẽda propoſito elegerimus, quamlibet moleſta fuerint, tamen eam operoſam moleſtiam deuoramus ac perpetimur. Et hac gratia Dominus vltrò ſe offerentem Eſaiã vult in ſe recipere *functionem iſtius obeundæ legationis. Quódque neceſsitas vrgeret mittendi, declarauit: tum verò ob propenſam animi alacritatẽ voluit, vt omnibus innoteſceret perſonã fuiſſe explendę huic adminiſtrationi accõmodam. Quare Moſes quidẽ propter ſplẽdidũ & illuſtre genus vitæ, accitus eſt ad tãti populi præfecturã, quã deprecatus eſt: Quis ſum, vt pergam ad Pharaonẽ regem Aegypti, & educã populũ de terra Aegypti? Rurſus, Obſecro Domine, inſufficiẽs nec ſatis idoneus ſum *ante heſternũ & tertiũ diem, neq; ex quo cœpiſti loqui famulo tuo. Iterúmque, Supplico Domine, delige aliũ, qui id pręſtare poſsit, quem mittes. Eſaias autẽ tale aliquid quum nihil audiſſet, ſed ſolam edoctus neceſsitatem mittendæ legationis, nihil inuitus ſeipſum permiſit Deo, pérque exuperantem charitatem ſe iniecit medium ſubeundis periculis, nihil ſecum reputans eorum quæ ſibi irroganda eſſent à populo mala. Obſerua autem & exactam diſciplinam & circunſpectam prudentiam dicendi, quæ veridicum prophetam addecet. Duobus enim propoſitis ſermonibus vnica ſatisfacit reſponſione: Quem mittam, & quis ibit? Ecce ego ſum, Mitte me. Non iam adiecit, Et ego ibo. Siquidem ſuſceptio iſtius apoſtolicæ legationis, penes nos ſita eſt & à noſtro pendet arbitrio: cõfirmare autem ad profectionem, eius eſt qui infuſione gratiæ nos corroborat, Dei. Itaque Eſaias per id quod electiuæ & liberæ erat voluntatis, reſpondit: Ecce ego ſum, mitte me. Quod autem erat gratię, reliquit Domino, vt qui propriæ conſcius infirmitatis non eſt auſus polliceri ſe iturum. Audit verò vocem Domini, * non quidem quæ icerit aurem corporis: ſed qua Deus tantùm menti eorum per notas adumbrationes imprimit conſilium ac decreuit, quibus id velit palam facere. Ineffabili enim virtute quadam informantur conceptione imaginaria, qui mẽtem habent indiſtractam ac puram externæ cogitationis, quaſi ſi verbum Dei in ſe percipiant ſonum edere, etiam ſi ne veſtigium quidem aut notam vocis excipiat aër, neque in aurem vſque trãsfundit. Deus enim animæ quaſi libro cuipiam ſuam inſcribit voluntatem, quam ob rem dixit Propheta: Ecce ſum ego, mitte me. Ad hoc verò quod continenter ſequitur, ſubticuit. Non enim ſubiecit, Ego ibo, Eiuſmodi enim pollicitatio maior erat & ipſius viribus ſuperior. Quod autem non temere ſibi per ſe vendicauit, hoc ei Dominus gratuitò con-

*τὴν ἀποστολήν.

Exo. 3.

*πρὸ τῆς ἐχθὲς.

Exod. 4.b

**quiddam hic deſidero in exemplari.*

tulit. Dixit enim ei. *Vade, & dic populo huic.* Sed enim dicens: Ecce ſum ego, fiducia iam fretus, quaſi particeps illius eſſentię ſeipſum adnumerat his qui in conſortium venerant illius eſſentiæ. Id autem dixit, expurgatis priùs labiis. Qui autem in iniquitatibus iacet, necdum eius agnitione illuſtratus, qui eſt, non poteſt pro ſeipſo teſtimonium hoc reddere: Ecce ſum ego. Iam quando Deus ſtatuit quidem Apoſtolos primùm, ſecundò Prophetas, ob hoc etiam Eſaias primus apoſtolatus gratiam accepit. Moſes inſuper in Apoſtolis eſt. Veni enim ἀπόστε-
(ait) mittam te ad Pharonem regem Aegypti. Exaudit & hanc vocem λῶσε.
Hieremias, Ad omnia, ad quæ te miſero, ibis. *Vade, & dic populo huic: Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non perſpicietis. Incraſſatum enim eſt cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos ſuos * occluſerunt: ne fortè videant oculis & auribus audiant, & corde in-* *ἐκάμμυ
telligant, & conuertantur, & ſanem eos. Sententiam hanc retulit in A- σαν.
ctibus apoſtolorũ Lucas. *Et miſſus eſt ad me vnus ex Seraphin.* Quòd virtus quædam mundo ſuperior ſit, iniquitatum purgatoria (cuius expiationis adminiſtrandæ functio peculiariter concredita eſt ipſis Seraphin) ſcripturæ exprimunt. Miſsi quippe legũtur hi ſpiritus adminiſtratorij ad nos, qui hæreditatem ſumus conſequuturi ſalutis. Veniunt autem non ſuamet authoritate Seraphin, non item arbitrij ſui libertate nos interuiſunt. Etenim præcipua quidem vitæ functio, quæ & ſecundum naturam actio inſerta eſt eis, vt omni cum attentione contemplentur diuinæ bonitatis pulchritudinem, & perenni glorificatione concelebrent Deum. Quòd autem nonnunquam ſeruiãt hominum * conuerſioni ac prouidentiæ, hæc illis actio quædam eſt *Pro στρο-
accidentaria & ex occaſione oblata. Quam ob rem ait: Miſſus eſt ad φὴ, lego
me vnus ex Seraphin. Non abſimile vero eſt prophetam tum deſcen- ἐπιστροφὴ
diſſe ad conſcientiam propriæ impuritatis per labia cõtractæ, quum vidiſſet functionem illam ſpirituum Seraphici ordinis aliud nihil eſſe, quàm vt Deum deprædicarẽt * ſanctum. Fuerat enim is loquutus *Hymnum*
quæ humana ſunt, ſuámque linguam ſubinde inquinarat verbis mũ- *intelligit*
di iſtius concernentibus euanidam vanitatem. Et ea conferens cum *trishagiũ.*
laudibus Seraphicis, compunctus eſt: tum quia aliud nihil loquuntur. Tantum eſt, ſanctificationem proclamant diuinæ maieſtatis. Ipſe autem ſæpenumero linguam ſuam occuparat adminiſtrandis rebus humanis. Quam ob rem dixit: O miſerum me, quia compũctus ſum: *Confirmat*
quia homo quum ſim, & immunda labia habeam, in medio populi *inductione*
habito immunda labia habentis. Conſimilem in modum Moſes. Is *exemplorũ*
enim etiamſi eruditus eſſet omni ſapientia Aegyptiorum & dexteritate ingenij ac ſolerti prudentia eos omnes tranſcendiſſet, eatenus tamen non intellexit ſe vocis eſſe gracilioris & tardiloquę, tãtiſperdum exaudiuit oraculum Dei loquentis. Tunc enim primùm ſuam agno-

uit infirmitatem. Abraham quoque quando Deus ſe ei exhibuit conſpicuum, tunc profeſſus ſe eſſe terram & cinerem. His proximè & Eſaias accedit, qui quum vidiſſet ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum, contemplatúſque eſſet gloriam mundum habitabilem vniuerſum adimplentem, & ſpiritus Seraphicos illam ſanctificationis vocem multo cum tremore exprimentes: tunc primùm ſe ærumnoſum ac miſerum appellauit, tunc labiis ſuis agnouit cohęſiſſe immũdiciam, quare dignus tunc habitus qui vnius ex Seraphin manu repurgaretur. Obſerua proinde delicta huius nequaquam effudiſſe ſe per omnem improbam operationem & actionem: ſed labiorum ac ſermonum tenus ſolùm conſtitiſſe. *Et in manu habebat carbonem, quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum.* Quod ad ſententiam hanc attinet in ſpeciem videtur ſenſum præferre de altari templi. De quo Seraph accepit carbonem forcipe in manum ſuam ab altari holocauſtorum. Re autem vera, quoniam ritus ille quo apud Iudæos Deus colebatur, ſubſeruiebat exemplari & vmbræ cœleſtium, cœleſte quiddam inſinuare intelligendum eſt altare illud, nempe locum luſtrandis animabus accommodatum, è quo ignis ille purificatiuus per eas virtutes eximia ſanctitate præditas elicitur. Tali igne cor Cleopæ &*Simonis inardeſcebat, Domino eis adaperiente ſcripturas. Con ſimili igne incaleſcit cor ſpiritu feruentium. Eiuſmodi ignem accepit & Hieremias, quare & dicebat: factus eſt ignis in*viſceribus meis, & diſſolutus ſum vndique. Quòd Seraph ille manu propria contingere auſus non ſit altare, ſed forcipe ſit vſus, quaſi intermedio quopiam inſtrumento, præfert & hoc illum exhibuiſſe altari multum honoris ac reuerentiæ. Carbonem igitur ſentiamus eum innuere veridicum ſermonem, qui ad tollendum è medio mendacium, & ferueat ignis inſtar & ad reuincendum ſit inſtructus, ſiquidem vtrique adiuncta fuerit ex animo efficax virtus operis. Manum enim illius Seraph intelligere conuenit eſſe facultatem bona exequendi. Eóque dixit. *Ecce tetigit hoc labia tua, & auferet iniquitates tuas, & peccata tua* perpurgabit.* Exiſtimandum eſt id dictum eſſe non Eſaię ſoli, ſed & omnibus quos tangit ignitum Dei ac verum eloquium, cuncta demoliens & abolés quæ committuntur præter legem Dei, vt è medio auferat quæ peccando iniquè geſſimus. Excipiamus & nos diuini verbi aduentum, vt ori noſtro iugiter velut aſſidens, nullúmque cedens locum mendacio, labia noſtra expurget, & auferat iniquitates noſtras. Proinde nihil abſurdum fuerit, carbonem hunc ad ſermonis naturam tranſſumere ac referre, iuxta teſtimonium Pſalmi dicentis: Ignitum eloquium tuum vehementer, & ſeruus tuus dilexit illud. *Et audiui vocem Domini dicentis, Quem mittam? Ecquis ibit ad populum hunc? Et dixi, Ecce ſum ego. Mitte me.* Dignum planè eſt hoc, quod in quæſtionem reuocetur.

Pro Simone Ambr. ſcribit Manubem.

*ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου.

*περικαθαριεῖ.

Ecquid

Ecquid tandem eſt, quòd Moſes quidem miſſus deprecatur prouinciam legationis & ſubinde reclamat, eam apoſtolicam functionem obire abnuens: Eſaias autem tanta cum alacritate ſe vltroneus offert ac dedit? Siquidem Moſes nequaquam interrogatur, Quem mittam, ſed in ſe Deus palàm excipit mandatum. Ait enim Dominus, Et nunc veni mittam te ad Pharaonē in Aegyptum, & educes populum meū, filios Iſraël de terra Aegypti. Ex diuerſo Eſaias. Indecisè, nec definito ſermone requirente Domino, quis foret idoneus adminiſtrandę huic legationi, ei obeundæ functioni ſe ſubſternit. Quid igitur ad hæc dicimus? Affectus ſanctorū ſiquando inter ſe contradictorij videantur circa rem vnā & eandem, non tamen repugnant. Etenim Moſes quidem planè nouerat cauſam, cuius gratia mittebatur: quare & extrahebat tempus eratque cunctatior, reſpiciens ad pertinax & inexorabile cor Pharaonis, ſimul & ad contumacem populum, quámque difficilè educeretur. Experimētum enim cœperat Iudaicæ ingratitudinis ac perfidiæ: quando hi quidem ab ipſo beneficiis affecti, eum adegerunt ſibi fuga conſulere, quocirca non ferens eorū malitioſam ingratitudinem, ſecedens, ad otiū deſerti ſe contulerat, arreptaque occaſione paſcendi greges, turbas ciuitatum fugitabat & hominum frequentiam. Eam ob rem ait. Quis ſum, vt vadam ad Pharaonem, & vt educā populū de terra Aegypti? Neque enim Pharao ſinet abire populū, niſi attritus acerrimis malis. Sed & populus eſt perquàm difficilis tractatu. Semper enim obluctatur ac repugnat his qui ſedulò cōſulunt eius ſaluti. Sed & quæ deinceps ſequuntur, explanant mentem Moſi. Nam quando poſt vitulum conflatilem, impertiuit Deus famulo ſuo gratiam, in remiſsionem peccati illius populi, demum ait. Vade & deduc in viam populum hunc. Et angelum meum emittā ante te. Quid igitur Moſes? Obſecro Domine, niſi tu ipſe proficiſcaris nobiſcum, nihil neceſſe nos emigrare hinc. Quæ igitur mens & animi ſententia iſtius viri? Nimirum populus ille ad peccādum erat procliuior: quare eius præſentia egebat, quem penes eſt poteſtas dimittendi peccata, quod exhibere, nequaquā poſſunt Angeli. De his quidem qui iniquè agūt, expetunt vltionem Angeli, non item condonant delicta. Eam ob rem efflagitat Moſes aduētum Dei. Hunc indicat ſenſum, quod nunc ait: Delige alium, quem mittas. Hoc eſt, qui verus es legifer, ipſe venito, qui ſaluos facere nos potes, qui ſolus poteſtatem habes dimittendi peccata. Ex quo autem nondū aduenerat plenitudo temporum & ad aſſumendam à Deo verbo humanitatē, oportebat typicis figuris pręſignari, ob eas cauſas prophetæ petitio minimè eſt exaudita. Sed enim Eſaias ſimul atque condonatum eſt ei peccatum, quum dixiſſet, quia in medio populi ego habito immunda labia habētis, audire promeruit: Quis ibit ad populum hunc. Arbitratus ſe quæri ad eam lega-

tionem obeundam, vt & populus conſimili afficeretur beneficio, immodica lætitia perfuſus ſe vltrò offert ac ſubdit, nimirùm vt & illis peccata relaxarentur. Ait enim: Ecce ego mitte me. Iuſta igitur ratione Moſes à ſe reiiciebat eam miſsionem, ſed & ſancti huius exprompta alacritas ſimul & reſponſio ſanequàm tuta fuit & extra aleam periculi poſita, quippe qui purgari priùs debebat contactu igniti carbonis. Quum enim dixiſſet Dominus. Quem mittam, & quis ibit, nō iam ſubiecit, Quare & quò ſum iturus. Nouerat enim quia ad eam actionem opus eſſet Deo cooperante, quamobrem quod liberæ erat voluntatis & arbitrij, hoc Deo ſpontaneus obtulit: quod autem * opus habebat conſummatore operis, hoc ſuppreſsit ſilentio. Quo autem pacto exaudiat propheta vocem Domini, à me ſępenumero dictum eſt, quia vtique mens quā tali dignatur gratia, vehementia quadam virtutis imaginatiuæ informatur ad percipiēdum ſermonē Dei, virtute diuina his qui digni ſunt inſonāte, auribus quidem non corporeis: ſed qui eum perceptibilem ſonum præcipuæ facultati animæ imprimat eorum qui puriore intellectu ſunt præditi, & veluti ſilētiò inſcribit eis quos vult, animi conceptus, cuiuſmodi & ad nos tranſmittit auris ſonitu ſenſibili percuſſa ad percipiendum. Vocem itaque innatam cordi & quæ intellectu comprehēdi poſſet, audiuit: id quod & inter ſomnum apparet fieri. Nonnunquam enim videmur loquentem vnum aliquem audire: ſed non auditu ſenſitiuo qui per aërem delatus ſit ad auris meatus. Itaque ad hunc modum loquitur Deus, ſicque loquentem iuaudiunt ſancti. *Vade, ait, & dic populo huic: Aure audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non perſpicietis. Incraſſatum eſt enim cor populi huius, & auribus ſuis grauiter audierunt, & oculos ſuos * compreſſerunt, ne forte videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & ſanem eos.* Sententiam hanc perſpicuè & citra controuerſiā Beatus Paulus referens ad tēpora Dominici aduētus, recitabat, dum Romæ cū Iudæis diſputaret: Bene ſpiritus ſanctus loquutus eſt per Eſaiā prophetam ad patres * noſtros, dicēs: Vade ad populum iſtum, & dic: Aure audietis, & non intelligetis, & quæ ex ordine ſequuntur. Hæc potiſsimùm ſententia exprimit & confirmat prophetam velut diuina inſpiratione, ſcitè ac breuiter eſſe loquutum. Quandoquidem populus aure inaudiit ſermonem Ieſu, nō item intellexit: videns quæ ab ipſo edebantur miracula, ne ſic quidem videbat quam eſſent prodigioſa ac ſtupenda. In futurum enim tempus hæc ſententia quum inclinaret, viſa illis eſt ſubindicare ea quæ prædicebantur, referenda eſſe in extrema tempora. Et per hoc declaratur diuini iudicij ęquitas. Quum enim dixiſſet Eſaias immunda ſe habere labia, ſimúlque de populo attexuiſſet, Quia in medio populi habito immunda labia habentis. Prophetæ quidem indulta eſt gratia indulgentiæ,

Pro ἔχρηζεν, lege ἐχρήζεν

* ἐκάμμυσαν.

Act. 28. ſub finem.

* ὑμῶν, *lege* ἡμῶν.

dulgentiæ, pérque vnum è Seraphim labiorum expurgatio, populo autem nihil ſimile conceſſum eſt. Neque enim conſimilis affectus tãgebat vtroſque, prophetam & populum. Ille etenim vidit Dominum Sabaòth ſedentem ſuper ſolium, & his quæ contemplatus eſt, accommodauit fidem: illi contrà videntes aduenifſe Dominum, increduli perſtiterunt. Ille audito concentu Seraphim intellexit numinis eſſe glorificationem: iſti verba exaudientes ſaluatoris, ea non exceperunt. Illius cor quidem compunctum, proprium agnouit peccatum, quare & dixit: O me miſerum, quia compunctus ſum: illorum autem cor incraſſatum erat adeò, vt ne eorum quæ iniquè geſſerant, vllam in ſe reciperent conſyderationem, neque adirent eum qui ipſis peccata condonare poterat. Quare ille quidem expurgatus eſt: iſti autem in ſuis derelicti ſunt peccatis, ſicut & ad eos verba faciens Dominus, ait: Quia, moriemini in peccatis veſtris. Forſan vnus aliquis altrinſecus nobis ſe opponet negans populo illi dici hoc: Dic populo huic, non concedens prædicta hæc eſſe de tempore ſaluatoris. Fuítne declaratiuum eius populi? Nemo equidem ex præoſtenſo populo fuerat vel auditurus ſaluatorem, vel ſpectaturus mirifica ipſius opera. Qua igitur ratione dictum oraculum accommodas ei populo, his inquam qui tantò fuerant futuri ipſo poſteriores propheta? Atqui nos ex aliorum prophetarum verbis facilem admodum excogitabimus ſolutionem tali problemati conquadrantem. Dictum enim eſt per vnum ali quem è duodecim prophetis. Popule meus, quid feci tibi, aut in quo te contriſtaui, aut certè in quo fui moleſtus tibi? Reſpõde mihi. Quia eduxi te de terra Aegypti, & de domo ſeruitutis redemi te, & emiſi ante te Moſen & Aaron & Mariam. Quemadmodum enim qui tunc, ætate* prophetæ erat populus, non vidit Aegyptum, aut deductus eſt per prædictum Moſen: at certè parilis nota infamiæ ei inuritur, quaſi qui ingratus fuerit his in ſe collatis beneficiis: ita & nunc congregatio populi qui tempore prophetæ huius erat, oſtenditur ingratus. Porrò quæ hic futura præcinuit, euenerunt per ætatem aduentus Domini. Cõſuetudo enim ſuapte natura obtinuit in ſcriptura, vt vteretur hac formula dicendi quam nonnulli appellare conſueuerunt* alteraſcentem ſiue permutatoriam: quaſi animo concipientes & imaginati chorum eundem qui tot viris cõflatus ſit, deinde vno illinc egreſſo clàm & altero illius locum ſupplente, iam chorus ipſe perſiſtere dicitur. Quòd ſi ſecundus etiamnum ſe illinc ſubtraxerit, adde & ſi tertius ſe ſubduxerit ídque crebriùs fiat & vnoquoque egreſſo alter introductus eius ſuppleat vicem, & hoc choro ſe paulatim ſubalternante. Equidem hi licet à ſe ſingulatim diſparati ſint, choro tamen eadem appellatio & incolumis aſſeruatur. Pari etiam ratione ciuitas eſſe dicitur, ipſe etiamnum exercitus tantundem, ſic per vnumquenque per-

Michææ. 6.a.

ſcilicet Michææ.

* τὸν λόγον ἀλλοιούμενον.

ſeuerat. Quin & collegio cuique appellatio ſua conſeruatur. Conſimili ratione nihil nunc prohibet eum populum qui ſuperſtite Eſaia demonſtratiuè conſpiciebatur, fuiſſe eundem qui & adueniente Domino, non quòd ſinguli quique perſeuerarint, ſed communi nuncupatura gentis. *Et dixi, Quouſque Domine? Et ait, Donec deſolentur ciuitates, vt non habitentur, & domus, vt non ſint homines. Et terra derelinquetur deſerta. Et poſt hæc, longè faciet Deus homines, & derelicti multiplicabuntur ſuper terram, & adhuc in ea eſt decimatio, & rurſus erit in deprædationem, ſicut Terebinthus, & ſicut glans, quando exciderit è theca ſua. Semen ſanctum erit *erectio columnæ eius.* Quandoquidē quæ à Domino expoſita ſunt

τὸ ςήλωμα. Eſaiæ, inamœna erant ac plena moleſtiæ, ſecum reputans hoc Dei iudicium inexorabile eſſe, nec poſſe vitari, precatur ſe edoceri quātum ex eo tunc abeſſet temporis, quo quidem eos condemnatio hęc apprehenſura eſſet. Planè liquet hæc referri in tempora Romani potentatus. Nam quando ſermones Domini nec exaudire voluerunt, nec benignis oculis intueri quæ ab eodem ſupra humanas vires edebantur, ſtupenda opera: in ſolitudinem redactæ ſunt ciuitates eorum, ita vt eſſent abſque habitatore, & domus vt iam non eſſent homines. Denique

λιμῷ. relicta eſt deſerta, habitatoribus interfectis*fame, exiliis, captiuitate. Quod autem infertur, quia poſt hæc longè faciet Deus homines, meo arbitratu refertur ad abalienationem Iudæorum à Deo. Ex parte enim contigit cęcitas pertinax & præfracta, vt plenitudo gentiū ſubintraret. Ait inſuper. *Sed & qui derelicti fuerint, multiplicabuntur.*

Ro. 11. a. Quínam hi ſunt? An ij de quibus Apoſtolus loquitur: Quia reliquiæ ſecundum electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt? Et hi quidem multiplicabuntur ſuper terram: ad hoc, vt deinceps per omnem terram ediſcatur Chriſti Euangelium. Etenim licet omnis Iſraël non ſit conſe-

3. Re. 19. b. & Ro. 11. quutus, quod quærebat, at certè ſecundum electionem conſequutus eſt per eos de quibus ait Heliæ, Reliqui mihi ſeptem millia virorum, qui non curuauerunt genua ſua ante Baal. Hi igitur ſunt, de quibus

בעל *Idolum Moabitarum dominus poſſidēs, qui latinè Mars Mauors.*

dictum eſt hoc, Et adhuc in ea erit decimatio. Proinde illud, Et rurſus erit in deprædationem, ſicut Terebinthus, & ſicut glans, quum exciderit è theca ſua. Hoc dicto (vti arbitror) indicat immutationem paulatim ſucceſſuram à Iudaicis ritibus ad Euangelicam conuerſationem. Rurſus enim etiam iſti erūt ad depredationem collecti, ſicut & Terebinthi fructus colligitur, & ſicut præmatura glans ad collectionem. Tunc enim exoluitur à retinaculo thecæ ſuæ diuturnitate temporis percocta & ad maturitatem perducta. Et hoc forſan quòd exciderint ab incolatu Iudaicæ regionis, & ſint quaquauerſum diſperſi: ob id aſsimilantur glādi è ſua theca decidenti. Sed & illud, Semen ſanctum, * confirmatio ſiue erectio columnæ eius, ex editione Theodotionis adiicitur, nec vſquā eſt apud ſeptuaginta. Operæpretium

Hierony. ſcribit Origenē adieciſſe ex Theodotione, Aquila habet germē ei9.

tium fuerit animaduertere, quàm ſint hæc conſentanea antè traditis. Etenim colliguntur hi quaſi Terebinthus,& ſicut glans, interea dum fiunt ſemen ſanctum in ſtabilitate & conſtantia ſui propoſiti. Pro more autem ſcripturæ non rarò hæc ſibi reſpõdent inuicem. Hîc etiam oſtenditur vtilem eſſe & commodum eorum finem qui beneficij loco plectuntur. Ait enim: Percutiam,& ego ſanabo. Et ipſe mœrore cõficit: & recreat ac rurſus emendat. Itaque qui auditu audiunt priùs & intelligunt, & quæ deinceps ſequuntur, perficiunt ad eum vſque locum, Donec non habitentur ciuitates:& hi in diſperſionem ibunt, ita vt vix decima pars populi tandẽ ſuperſtes ſit ac ſalua, hi quoque multiplicabuntur iterum, rurſúſque fructum proferent, perinde ac Terebinthus & Glans, ſemen ſanctum proferẽtes in hoc, vt perſeuerent ſtabiles ac firmi & in charitate ſuas altiùs defigant radices.

B. BASILII MAGNI
ENARRATIO IN SEPTIMVM CAPVT ESAIAE.

ET factum eſt in diebus Achaz filij Ioatham, filij Oziæ regis Iuda, aſcendit Raſin rex Aram & Phaceë filius Romeliæ rex Iſraël, in Hieruſalem ad bellandum contra eam, & non potuerunt debellare eam. Et annuntiatum eſt in domo Dauid à dicẽtibus, Cõſenſit Aram cũ Ephraim, & ſtupore emota eſt anima eius, & anima populi eius, ſicut in ſylua lignum à vento mouetur.* * συνεφώνησεν.

Huius ſententiæ ſenſus talis eſt: Duo reges, Vnus Syriæ, alter Iſraëlitici populi aſcenderunt ad Hieruſalẽ pugnaturi aduerſus eam, nec potuerunt expugnare eam. Nomen quidem illi regi Syriæ, Raſin: regi autem Iſraël, Phaceë. Venerunt verò & nuntij qui regali aulæ indicarẽt conſenſum regum Syri & Iſraël. * Syrus iuxta Hebraicæ linguæ proprietatem vocatur Aram. Iſraël verò nominatur Ephraim, quòd ex ea tribu prodierit Hieroboam qui initio ſui regni defecit à Deo. Audito igitur hoc nuntio, ſtupore vehementi perterritus eſt rex, ſed & audito hoc rumore vniuerſus populus conſternatus eſt animo: & ita terrore commotus atque conturbatus, vt videri potuerint aſsimiles lignis ſylueſtribus quę vehementiſsima aſpiratione ventorum hinc illinc agitantur. Sed enim enarratio hęc verborum, nulli non obuia eſt & aperta. Cæterùm ſiquis perget eandem ſententiam accuratiùs excutere, facilè deprehenderit ex his quæ hiſtoriis prodita ſunt, quiddam ad nos & ad ædificationem eccleſiæ pertinere. Qui igitur reges iſti

* רציך *voluntas.* 4. Reg. 16 * פקה *aperiens.* * שור *Syria bos, vel aſpiciens.* * ארם *Armenia, ſiue Syria.*

ſint, qui inter ſe conſpirarint: pro virili inquirendum nobis eſt. Per Aram vtique exiſtimo eum quidem exprimere qui ſeculi huius ſapientia inflatus, verbo impugnat ſcientiam Dei. Aram enim ſua interpretatione præfert τὸν μετέωρον eleuatum, ſublimem, elatum. Talis eſt ſermo principum ſeculi huius. Totus aſtronomiæ acquieſcit, motionibúſque aſtrorum, coniunctionibus ac figuris. Illinc cauſas humanarum rerum dependére aſſerit. Elatus autem eſt is per ſtultam exiſtimationem ſui & ſuperciliosám arrogantiam, quam ad nihilum ſolus deducere nouit qui ſanctus ſit ac virtute ſpiritus ſancti ſubnixus, ídque ſermonibus veritatis elídens omnem altitudinem ſe extollentem aduerſus ſciẽtiam Dei. Arbitramur autẽ appellari nomine Ephraim, falſi nominis ſcientiam quæ conflata eſt per ſuſceptionem ſacrarum literarum, ſed detortam à rectitudine veritatis. Quandoquidem Hieroboam ab ea tribu accepit originem qui primus à ſemine Dauid diſcidit tribus decem & olim Salomonis ſeruus transfuga factus abiit in Aegyptum, ſororémque * Thekeminas vxoris Pharaonis accepit vxorem. Hic vaccas aureas commentus eſt & effinxit, feſtóſque illis dies attribuit ex corde ſuo confictos. Quum igitur oratio cuiuſpiam gentilis magnum quiddam inclamans ſe implicuerit hæretico & à veritate aberranti per captioſas & dialecticas argumentationes, tunc Aram dicitur conſpirare cum Ephraim, deſyderio habens demoliri ſubſtructiones domus Dauid & expugnare locum veriſsimæ Dei cul turæ. Haud tamen compos fit præconcepti voti. Nõ poterit obſidione eam cingere, nec expugnare, quòd Dominus eam propugnet ac tueatur. Sed ne paciſci quidem inter ſe forſan poterunt hi, niſi ſi peccatum noſtrum inualuerit & copioſiùs exũdet. Per hoc autem quòd iſti iuxta hiſtoriam in diebus Achaz conſpirarunt, planè oſtenderũt, hanc inter ſe iniiſſe ex compacto conſpirationem propter peccatum Achaz quippe qui non fecerit quod rectum erat in conſpectu Domini: ſed filium ſuum conſecrauit traduxítque per ignem. Et quidem immodica ſecuritas turbauit quidem domum Dauid, ſenſúmque eripuit animabus populi eúmque compleuit ſtupore ac mentis exceſſu, ita vt infructuoſo ligno aſsimilis videretur ob emotionem eorum animis inſitam per eam turbationem. Talis eſt irruptio & conatus ſceleratè conſpirantium regum aduerſus eccleſias. Sed enim hominum amator Deus quò demulcéret promotam turbationem, delégat propheticum ſermonem qui è cordibus populi eum expungeret pauorem, dum dicit: Ne timeas, neque anima tua conſternetur à duobus lignis fumigantium titionum iſtorum. Mihi nũc vide, ſi quã poſsis ex interpretatione nominum anſam vllam arripere, qua fiat, vt quæ loco huic congruunt, dilucidiùs perſpicias. Achaz enim interpretatur κατάχεσις poſſeſsio ſiue detentio. Ioathan, perfectio ſiue conſummatio.

* θεκεμίνας δλαμάλεις.

ſummatio, Ioas, Domini ignis, Ozias autem fortitudo Domini. Aram verò (vti dictum eſt) elatus ob circuncisionem. Sermo igitur ſublimis & elatione turgens pollicetur ſe è diuinis ſcripturis manifeſtò prodire. Hunc enim ſenſum indicat *Phacee nomen quod ſua interpretatione ſonat adapertionẽ, quaſi verò promittat teſtimoniorum è ſcriptura inductorum ex ſe prodituram elucidationem. Quòd autẽ concors duorum regum conſpiratio initur aduerſus Hieruſalem, illius quidem qui ſapientiam mundi reſipit, huius verò qui promittit explanare ſe poſſe arcana & abſtruſa ſcripturę loca, id vtique fit per dogmata cum ſenſu ſcripturæ compugnantia ſermonéſque ſibi contrarios ab his qui ſpe præſumunt ſe poſſe eos intercipere & velut mancipia viliſsima reddere obnoxios ſibi qui ſemel eccleſiaſticam doctrinam ſunt edocti. Senſus hic per ſequentia declaratur. *Conſilium inierunt, conſilium vtique malum Ephraim & filius Romeliæ dicentes: Aſcendamus ad Iudæam & colloquentes eis reuocemus ipſos ad nos.* Sanè ſententia hæc perſpicuè docet, hos ſperaſſe, quia domum Dauid vel ſola perſuaſione & verborum lenocinio ad ſe auellerent. Quinetiam condicunt ſe in regem præfecturos filium *Tabeël. Tabeël autem bonus Deus interpretatur. Siquidẽ his qui inſidias moliũtur & incurſant eccleſias, peculiare eſt polliceri ſe tradituros quę de filio Dei ſunt, ſyncera dogmata, talíq; blãdiloquentia ac comitate verborũ imponũt ſimplicioribus & in fraudẽ erroréſq; pelliciũt. Quòd hæc ſub tectorio hiſtoriæ ænigmata concernant ſtatum pręſentem eccleſiarum, quę præceſsit ſentẽtia, luculẽter aperit, dicẽs: Niſi credideritis, nõ intelligetis. *Dixit Dominus ad Eſaiam, Egredere iam in occurſum Achaz tu & relictus Iaſub filius tuus ad natatoriam ſuperioris viæ agri fullonis, & dices ei, Obſerua, vt ſileas & ne metuito, neque anima tua cõſternetur à duobus lignis titionũ fumigantium iſtorum. Quum enim ira furoris mei facta fuerit, rurſum ſanabo. Et filius Arã & filius Romeliæ, quia conſiliũ inierunt, conſilium vtique malum Ephraim & filius Romeliæ, de te dicentes: Aſcendamus in Iudæam & cũ eis loquuti auocemus eos ad nos & regem præficiamus eis filium Tabeël. Hæc enim dicit Dominus Sabaoth, Non manebit cõſilium hoc, neque erit: ſed caput Aram, Damaſcus, & caput Damaſci Raſin, ſed in ſexaginta & quinque annis deficiet regnum Ephraim à populo Samariæ & caput Samariæ filius Romeliæ. Et ſi non credideritis, neque intelligetis.* Equidem arbitror prophetas nequaquam percepiſſe verbum Dei ſenſili auditu per conformationẽ aëris: ſed quando animæ intellectu præditæ ſuæ ſuppetunt aures, quæ è ſupernis nuntiabantur, citra vllã corporis vocem ad eorum pertingebant notitiam, ídque fiebat ſplendore veræ lucis eorum principem animæ facultatem, nempe mentem præoccupante ac ſubſeruiente ad illuſtrationem intellectus prophetarum. Vice autem corporeæ iſtius vocis accipiebant, vt alieni fierent à ſenſoriis organis, perinde ac con-

* פקח *adaperiẽs.*

* טבאל

tenderent è corporeis vinculis emigrare. Etenim quando anima in diuinarum rerum contemplatione verſatur, contrahens ſeipſam ac recolligens ab implexa & multiformi ſolicitudine eorum quæ corpus hoc cõcernunt, dicitur emigraſſe è corpore. Ex diuerſo quum ſe occupat vacatve humanis negotiis aut per neceſsitatem obſequitur indulgentiùs corpori, aut certè quia nequit ſe ampliùs extendere ad ea quæ excellentiora ſunt, nimirum ab externorum commentatione ad eorum ſpeculationem quæ ſunt interna, peræquè ſe habet acſi ad domicilium quoddam aut ciuitatẽ ſe recipiens condoleſcat corpori. Ex quo igitur conueniebat prophetam audire Dei ſermones, dictũ ei eſt ante omnia: Egredere tu & filij tui. Tale eſt hoc, cuiuſmodi illud & in Geneſi iuxta oraculũ primò redditum Abrahæ, Egredere de terra tua & de cognatione tua & de domo patris tui. Egreſsio enim lõgè perfectiſsima aſcenſio eſt ab omnibus corporis voluptatibus quæ quidem nomine terræ explicantur. Sed & fuga à delectatione ſenſilium organorum nomine cognationis innuitur, vtque auerſaretur ac defugeret vitam criminibus priùs obnoxiam ſtudiis contrariis, quæ paternæ domus nomine inſinuantur. Paulò pòſt ſubnectitur, quia de ea terra eduxit eum Deus. Perſpecta enim eius propenſa ad exitum alacritate, ipſe eum ad id quod perfectæ eſt actionis, direxit ac velut manu duxit. Neque enim is tantus erat ac talis qui ſuapte virtute tam arduum opus moliri ac conficere poſſet. Quare & in mãdato ſi quidem exiiſſet, pro exitu patriæ accipit fruitionis promiſsionem. Eductũ proinde edocuit Deus ſuperna quærere, vbi Chriſtus eſt. Præterea Moſes quũ ſe ab adminiſtratione humanarum rerum ſubmouiſſet, tota mente ſe contulit ad diuinorũ eloquiorum contemplationem, quàm longiſsimè à caſtris militaribus defixit ſuum tabernaculum. Hinc enim factum, vt quiſquis quærebat Dominum, ad tabernaculũ egrederetur. Itaque quò quis ſuperior euaſit humanarum rerum anxiis & externis ſolicitudinibus, hoc & in maiorem rapitur admirationem illius tabernaculi, ita vt illic vita ipſius perſeueret conſtabilita & inconcuſſa. Ob id etiã nunc vt egrediatur iubet Dominus ad ea prædicendũ quæ futura ſunt & quæ à Deo edicuntur, ediſſerendũ. Non is modò, ſed & relictus filius eius Iaſub. Quod ad hãc ſententiam attinet per eam inſinuatur vnum hũc filium è multis fuiſſe relictum, quem & ſcriptura nolebat deſtitui moribus paternis, ſed vt cũ patre vnà egrederetur ob ea ad quæ præhortabatur eũ Deus. Nam quandò Iaſub interpretatur conuerſio ſiue * cõuertens, declarat ſcriptura omnibus nobis qui per pœnitentiam volumus à carnis perpeſsionibus & illecebris exilire, id nos præſtare poſſe, ſi cum propheta rectà ingrediamur ad exitum. Iubetur autẽ conſcẽdere ad ſupernam viam quà contenditur ad natatoriam piſcinã agri fullonis. Locus hic vtique per hiſtoriã cognobilis

*ישוב

eſt & inſignis. Scriptũ quippe eſt, quia miſit rex Aſſyriorũ Rapſacen è
Lachis in Hieruſalem cum numeroſo exercitu, ſtetítque hic in aque-
ductu piſcinæ ſuperioris, in via agri fullonis. Locus iſtius ſcripturæ
forſan in ſe nonnihil complectitur quod nobis inſtruendis accom-
modum ſit ac faciat ad mores componendos, nimirum ſubindicans
nos oportere ab his deſciſcere quæ per ſe vilia ſunt ac repunt humi
& ad ſuperna toto nixu contendere, vbi nobis conſtitutis in expur-
gationem inuenietur aqua & ager fullonis peccatorum ſordes exter-
gentis, id quod nobis non parum emolumenti adferet, iuxta illud Ec
cleſiaſtæ præceptum dicentis: Omni tempore ſint veſtimenta tua can
dida. Quin & Dominus oraculo reſpondens Moſæ iubet vt popu-
lus auditurus loquentem Deum lauet veſtimenta ſua: Deſcendens
(ait) conteſtare populum & ſanctifica eos hodie & cras & lauent ve-
ſtiméta ſua, ſintque parati in diem tertium. Qui autem eò vſque per-
tingere feſtinat, viderit is vt habeat veſtem nuptialem in procinctu
apparatam, vt ne ligatis manibus ac pedibus iubeatur è ſponſi thala-
mo deiici in tenebras exteriores. Ait ergo. Dic Achaz, Obſerua, vt ſi-
leas. Eſt & hoc nobis perquam conducibile & accommodum, vt cor
noſtrum omni cuſtodia conſeruemus. Quum enim fortis cuſtodierit
atrium ſuũ peruigil & experrectus, in pace ſunt omnia quæ poſsidet,
qui ſi ſilere norit excuſſo à ſe tumultu, omníque tumultuaria intem-
perie ſubmota, nihil iam ſibi malè metuit eo timore qui proſilire ſo-
let è perpeſsionibus animi. Non is iam pauido eſt animo & imbellis,
ſed ſpiritu fortitudinis obarmatur. Ne ergo tibi malè metuas à duo-
bus lignis titionum iſtorum fumigantium. Indicitur nobis mandatũ
hiſce verbis, ne quid malè nobis formidemus per animi lentorem à
perſuaſibilibus gentilium verbis, à blaſphemiis ſectariorum, quod
vtrũque aliud nihil, quàm ligna duo, veriùs duo titiones, qui quod
in planta genitale erat & viuificum, perdiderunt quidem, lignique
totius robur (nec id ſolùm): ſed & ſplendorem ac illuſtre lumen ex
igne promanans extinxere facti titiones fumigantes, eos aſpergentes
inſigni nigredine & labefactantes quos vel ſemel attigerint. Et iſti ſic
ſuos ſermones adornant, vt oculos ſibi proximè adſiſtentium prouo-
cent ad lachrymas. Quòd ſi noſſe vis quantum detrimenti, quanta
pernicies à fumigantibus iſtis titionibus ingignatur animis auditorũ,
fac memineris Salomonis verborum dicentis: Sicut vua acerba ſiue *Prouerb.*
acetum nocet dentibus, & funus oculis: ſic parabola vtentibus ea. Cẽ- 10.*d.* ὄμφαξ
ſeo quidem vuæ peracris nomine peccatum innui quod ab actioni- **pro quo*
bus nequitiæ proficiſcitur: fumum autem eam interpretor dici noxã *Hebraicè*
quæ ex falſi nominis ſcientia proſilit, perſpicacem & diſcretiuam vim כוהעצל *ſic piger*
animæ confundentem. Ait autem, Quum facta fuerit ira indignatio- *ſocors i-*
nis ſiue furoris mei, rurſus medebor. Hoc eſt, Poſt plagas conuerſio- *gnauus.*

nis gratia irrogandas, ſimul atque videro correctionem idoneè ſubſequi, non ſinam eos auſterioribus opprimi ſuppliciis. Hoc perinde ac ſi dicat medicus his qui atrocitate morborum laborant, mox vt primùm ſecuero te, ſimul ac admouero cauterium, neque ſectionem tranſmittam, neque neglectim ſinam manere hulcera per vſturā cauterij expurgata. Perfunctus enim ea correctione (ob quam operoſæ & graues moleſtiæ admouentur,) tum demum quod reliquum eſt medelæ inducens in integrum reſtituam ſanitati & inſtaurabo. *Et filius Aram & filius Romeliæ quia conſilium inierunt, conſilium malum dicentes: Aſcendamus ad Iudæam & colloquuti eis reuocemus eos ad nos, & regem conſtituamus ſuper eos filium Tabeel. Hæc dicit Dominus Sabaoth, Non manebit conſilium hoc, neque erit.* Sentētiæ duæ aduerſantes veritati ſiquando mutua coïtione paciſcuntur & conſpirant aduerſus Eccleſiam, tunc filius * Aram ſermo noſter nimirum faſtu turgidus & elatus ſe erigit aduerſus ſcientiam Dei, & filius * Romeliæ, nempe ſermo ex ſuperciliosā & arroganti circunciſione profluens qui prætextu cōparatæ ſcientiæ ſimul & oſtentatione doctrinæ de ſublimioribus rebus conſiſtentis ſe diuellit & auocat à veritate eccleſiæ, tunc hi conſilium inierunt, conſilium planè malicioſum, ſimul alloquuti Iudæos, Hoc eſt, confitentem animam. Siquidem confeſsio ſiue laudatio Dei * Iudæa denominatur, quam equidem nobis pollicemur ad nos ipſos auulſuros veriſimili perſuaſione Dialecticæ argumentationis. Nec alium quenquam ſe daturum pollicetur in regem niſi filium Tabeël: hoc eſt, boni Dei quem profitentur Dei boni filium, ipſum alioqui non nominant bonum, illa abuſi euangelica ſententia ad contumeliā & eius iniuriam: Quid me dicis bonū? Nemo bonus, niſi vnus Deus. Quando igitur videris diuerſæ opinionis ſectarios pollicentes ſcientiam & ſe inferre poſſe ſapientiam ex * gētilium libris hauſtam & eoſdem educētes ſuas copias aduerſus eccleſiam Dei: tecum reputa, quia etiam nunc filius Aram & filius Romeliæ conſilium inierunt, conſilium inquam malignum & improbum. Porrò aduerſus malignum hoc conſilium filij Aram filiíque Romeliæ (vti expreſsimus) hæc ait Dominus, quia cōſilium quidem Dei ſtabile eſt ac permanēs: eorum autem qui aduerſus veritatem confligtantur & decertant, non ſtabit, ſed concidet ac ſubuertetur. Propter hoc ait: *Caput Aram Damaſcus: & caput Damaſci Raſin.* Hoc eſt, Superborum caput eſt execrabilis vir quidam & ſanguinarius, ſiquidem * Damaſcus ſua interpretatione ſonat ſanguinem ſacci. Sanè ſaccus, pœnitentiæ ſymbolum eſt. Qui verò cōſperſus eſt ſanguine & maceratus, neutiquam eſt purus. Equidem accipi poteſt pro pœnitentia ſolenni & in more poſita quæ alioqui vera non ſit pœnitentia, quòd ab iis fiat qui nequaquam verſantur in dogmatibus ſyncéris. Caput autem Damaſci eius quę pura nō eſt

Confirmat ſimili.

* ארם *μετέωρος elatus.*

* רמליהו *celſitudo Domini aut proiectus à Domino.*

* יהודית *confeßio domini ſiue laudatio.*

* *Origenē intelligit, Arium, Eunomiū, & cæteros.*

* דמשק

eſt pœnitentia, quando macerata & conſperſa fermento peccatorum mortalium, ob id Raſin dicitur, ſymbolũ planè eorum penes quos nihil deprehenditur ſani & puri dogmatis. *Sed*adhuc ſexaginta & quinque anni, ait, deficiet regnum Ephraim à populo, & caput Ephraim Samaria, & caput Samariæ filius Romeliæ.* Eſt igitur regnum Ephraim potentatus quidam & poteſtas vnà cum ſectariis diuerſæ opinionis, quòd ex ea tribu exortus ſit is qui Iſraël diſſecuit à tribu Iudę. Caput igitur Ephraim* Someron. hoc eſt Samaria. Eſt autem Samaria regio inimicorum quorundam ſanum ſermonem deprauantium, per hoc quod Samaritas auocarunt à Iudaiſmo. Sanè quemadmodum Syriæ caput Damaſcus, Damaſci autem Raſin: ita Samaria quidẽ caput Ephraim, Samariæ verò caput filius Romeliæ. Sunt hæc exaggerationes malorum & peracres exceſſus qui verbis noſtris docentur, adeò vt impoſſibile ſit concordem talium conſpirationem præualere aut vllam obtinere efficacem vim aduerſus eos quibus moliuntur inſidias. *Et ſi non credideritis, non intelligetis.* Oportet certam fidem commodare ſacris literis, quia Dei in ſe ſenſum mentémque complectuntur, & ita progredi ad eorum intelligentiam quæ ſcripta ſunt. Ante omnia enim typi ipſi ſiue eloquiorum figuræ intelligendæ, ſic vt eorum quæ expreſſa ſunt, aſſequare veritatem. Priùs enim ingenua ac ſimplici fide credere oportet ſcripturis, quòd à Deo inſpiratæ ſint & perquam vtiles, Dein ſenſus qui in eis deliteſcit, ſubtili mentis ſagacitate & ſolerti indagine eſt perueſtigandus. *Et adiecit Dominus loqui Achaz, dicens, Pete tibi ſignum à Domino Deo tuo in profundum ſiue in excelſum.* In paulò ſuperioribus docetur quidem per Eſaiam, quæ conueniebat Achaz facere, nempe vt obſeruaret ſilentium & ne ſibi malè metueret à duobus titionibus fumum exhalantibus. Nunc autem, vt doctrina prophetæ obſequenter excepta diuinum poſtulet oraculum. Adiecit Dominus loqui ipſi Achaz. Ipſi fortaſſe hinc docemur, quia vnus aliquis diſcipulorum qui adminiſtrando Dei cõſilio obſequioſè ſubſeruit, proficiens poterit tandem excipere ex ore Dei oracula. Etenim ſunt quidam qui humana doctrina nequaquam edocti priùs, ſed Dei reuelatione inſtructi, initio ſtatim tanquam ſyncéræ mentis potuerint eſſe capaces arcanarum demonſtrationum ſpiritus ſancti, cuiuſmodi erat Abraham & Moſes, Elias & Hieremias necnõ alij qui illis fuerunt aſsimiles: *Et adiecit Dominus loqui.* Hæc appendix ſermonem connectit præcedentibus. Ordinis enim conſequentia requirebat, vt poſt redditã prophetiã de futura defectione regni Ephraïm hoc eſt, poſt ſpoliatum regnũ Iſraëliticũ, prædiceret propheta quemadmodum venturus eſſet Emmanuel per intemeratã virginem. Quid igitur ſermo hic ipſi præſcribit Achaz? *Pete tibi ſignum à Domino Deo tuo in profundum ſiue in excelſum.* Sanè liquet ſignum opus eſſe in ſeipſo

** Pro ἔτι, Compluten. habet ἐπὶ, in.*

* שמרון *cuſtos, ſpina, fex, vepres.*

retinens rei cuiuſpiam arcanæ & reconditæ manifeſtationem, vt fuit ſignum Ionæ. Præſignabat enim Chriſti ad inferos deſcenſum. Ex diuerſo idem aſcenſum repræſentat ex mortuis his qui eorum quæ fiunt, interpretari valent & eruere myſticum ſermonem. Oportet autem ſemper ſignum quod adeſt etiam ſecundum inſtans tempus animaduertere: rem autem ipſam quæ per ſignum portenditur, plerumque tribus diſpertiri temporum dimenſionibus. Sunt enim & præſentium rerum ſigna, ſicuti eſt fumus è domo exiliens, ſiquidem index eſt ignis in ea accenſi. Sunt & præſentia futurorum euentuum argumẽta, ſicut eſt nubium viſus concurſus futurum prædicens imbrem & in terram lapſurum. Sunt item præſentia ſigna præteritorum, ceu ſunt prunarum ſiue carbonum reliquiæ indices ſunt incendium & ignem fuiſſe in domo. Et quidem ſcriptura admirabilia & repręſentatiua cuiuſdam myſtici ſermonis ſigna vocat. Quid tandem poteſt vſquã admirabilius aut diuinius audiri aut ſpectari natiuitate Dei noſtri ex intemerata Virgine? Huiuſce rei gratia dicitur, Pete tibi ſignũ à Domino Deo tuo, quòd nemo alter poſsit exhibere ſignum in profundum ſiue in excelſum. Sanè quiddam, quod ſuapte natura ſortitũ eſt poſituram ac ſitum in inferiore mundi regione, ſicut eſt terra: eſt contrà, quod ſupremum omnium quæ ſubiacent oculis, obtinet locum & conſtitutionem, vt eſt * cœlum. Iam quando Verbum caro factum eſt, prophetia hæc per hanc quidem particulam, in profundũ, ſignat terram, ipſámque carnem ex virgine aſſumptam: per illam verò, in excelſum, indicat verbum illud ſupercœleſte omni principatu ac poteſtate ſuperius, eum inquã inſinuat qui in principio erat apud Patrem & Deus erat verbum. Aut fortè profundũ iſtud infimas partes inferni deſignat: Excelſum verò ſupercœleſtem regionem, vti nobis repræſentat. Apoſtolus, dicens: Ne dicas in corde tuo, Quis aſcendet in cœlum? hoc eſt Chriſtum deducere. Aut quis deſcendet in abyſſum? Hoc eſt Chriſtum ex mortuis adducere, quãdoquidem qui deſcendit ipſe eſt & qui aſcendit. Hoc itaque ſignum, In profundum & in excelſum dictum eſt de Domini deſcenſu qui idem vtique aſcẽdit ſuper omnes cœlos. *Et dixit Achaz, Non petam* * *neque vnquam tentabo Dominum.* Dei quidem donum eximiè eſt opulentiæ, abunde prolixum & perquam liberale. Contrà, Achaz vt qui nondum eſſet edoctus quærere magna, hoc eſt cœleſtia, eóque renuit quærere ſignum, quod id foret humana natura ſuperius, aut ne prætergredi videretur mandatum quod dicit: Non tẽtabis Dominum deum tuum. Porrò ſermones tantis de rebus neceſſariè & perquam vtiliter fiunt regi qui tum imperabat, vt per ipſum quæ futura dicebantur à propheta, in omnes diuulgarentur. Equidem Eſaias fortè nihil impetraſſet fidei per hominum aduerſum ſe inuidiam aut ob reliquam vitæ humilitatem

Signa tribus temporũ dimenſionibus extenduntur.

** de aëreo cœlo intelligit.*

οὐδ᾽ οὐ μὴ

humilitatem, quaſi is neutiquã à Domino excepiſſet de aduentu Emmanuelis oraculum, ſed id commentitium ex corde proprio confinxiſſet. Achaz autem ſic excepit prophetiam futurorum, quemadmodum Laban, Abimelech, Nabuchodonozor, Pharao denique & Caiphas, & hi quidem non propter vitę meritum, tantum propter auctoritatem ex dignitate ei adiacentem. Non enim reuerentia & religione vlla inductus Achaz deprecabatur ac renuebat petere ſignum. Neque enim principiò Deus iuſsiſſet vt peteret ſignum, niſi futurum eſſet ei conducibile. Ob hoc & quæ inferuntur, reprehenſionem continent aduerſus Achaz. Siquidem ab eo auerſus ſermonẽ deflexit in Dauid, Ait enim. *Audite ergo domus Dauid. Nunquid parum eſt vobis* * *moleſtiam exhibere hominibus? Et quomodo Domino exhibetis moleſtiam?* Hiſce verbis videri poſsit propheta ægerrimè tuliſſe immorigeram & inobſequentem contumaciam Achaz. Atqui ſententiam hanc explanatiùs exprimit altera editio dicens. Nunquid parũ vobis eſt moleſtos eſſe hominibus, quia moleſti eſtis Deo? Quónam pacto homo vnus exhibere Deo poteſt agonem ſiue agoniam? Eſt ſiquidem agonia timor ob impendentem ruinam ſiue infortunium. Atqui propheta nullam profitetur in Deum cadere eiuſmodi perpeſsionem: ſed appellatione agonis exprimit habitudinem Dei eis eſſe contrariam qui eius mandatis explendis reclamant. *Propter hoc dabit Dominus vobis ipſe ſignum.* Ait ergo, Et ne petentibus quidem dabit, etiam ſi neminẽ comperiat à quo excipiatur, dignum, nihiloſecius propter prędefinitam diſpenſationẽ natiuitas quę per carnem futura erat, inquit, quia ipſe Dominus Deus dabit ſignum. Conueniebat enim, vt Achaz intelligeret quæ humana ſunt, non excipere poſſe correctionẽ, niſi per ſolum Dei verbi ad nos aduentum. Hinc petere iubetur ſignum in profundum ſiue in excelſum. Nam ex quo is ſeipſum indignum petitione iudicabat nempe inexperientia laborans ac rudis inſignium & cœleſtium ſignorum, propter hoc ait, dabit Dominus ipſe vobis ſignum, nõ per vnum aliquem ſeruum, miniſtrum aut famulum dat ſed ſuo ipſius miniſterio, vt per hoc beneficij ſiue doni magnitudo declaretur. Etenim legem ordinauit per angelos in manu mediatoris Moſi, hoc verò ſignum dedit ipſe domui Dauid. Datum autem eſt nõ iam ipſi Achaz, ſed vniuerſæ domui Dauid. Hoc eſt, Dominus ſecundum carnem, quòd præeminebat in vniuerſa cognatione Dauid, idque fauſtum fœlixque nuncium eſt de aduentu Chriſti. *Ecce virgo in vtero accipiet pariet filium & vocabis nomen eius Emmanuel.* Hoc loco Iudæi reclamant editioni ſeptuaginta, dicentes non eſſe poſitum in Hebræo quod reſpondeat dictioni huic ἡ παρθένος, hæc virgo, ſed ἡ νεᾶνις hæc iuuencula, hæc puella ſiue adoleſcentula, quaſi verò νεᾶνις puella adoleſcens per ætatis florem non etiam poſsit expers eſſe nuptialis

* ἀγῶνα, *pro* ἀγωνίαν, *anxietatem, mærorem.*

thalami. Aduerſus hos ex ſua ipſorum ſcriptura facilè occuri poteſt.
ſignum definitur. Signum vtique ſi eſt, demonſtratio eſt rei cuiuſpiam prodigioſæ, demutatæ & à communi conſuetudine hominũ omnino alienæ. Quid admiratione dignum cenſetis, ſi è tam multis vna aliqua mulier cohabitans viro, mater fiat puerulí? Quod ſi is natus fuerit ex voluntate carnis, quánã ratione promerebitur dici Emmanuël? Itaque ſi quod datum eſt, ſignum fuit, vtique oportuit admirabilem eſſe eiuſmodi natiuitatem. Quòd ſi modus generandi iſtius pueruli fuit communis, ne quæſo dicatur ſignum, neque appelletur Emmanuël. Quòd ſi hæc puerpera non fuiſſet Virgo, quale id promereatur dici ſignum? Et niſi cæteris fuiſſet hæc natiuitas diuinior, quînam dici potuiſſet Emmanuëlem aduenіſſe? Nam quòd ἡ νεᾶνις puella ſiue iuuencula peculiari nomine dicatur de Virginibus, id per ea quæ in Deuteronomio hiſce verbis dicta ſunt, colliqueſcit. Si autem in campo inuenerit puellam quæ deſponſa ſit, & qui vim intulit & cubuerit cum ea, interficite hominem ſolum, at puellæ nihil omnino facietis mali, quia non eſt in puella peccatum mortis. Quia quemadmodum ſiqnis homo inſurgat aduerſus proximum ſuum & occidat eum, ſic & hoc factum eſt. In campo inuénit eam, clamauit puella, & nemo adfuit qui auxiliaretur. Itaque hæc quæ ante vim inuectæ corruptelæ clamauit, vtique virgo erat. Id enim vim habet perinde ac ſi dixiſſet: Clamauit Virgo & clamauit iuuencula. Sed & in tertio Regnorum libro * Sunamitis illa quæ excalfaciebat Dauid, virgo quum eſſet & virilis congreſſus expers, νεᾶνις vocatur. Inuenerunt enim (ſcriptura ait) Abiſac & attulerunt eam ad regem & adoleſcétula pulchra erat valde & miniſtrabat regi, & rex non cognouit eam. Itaque Emmanuël ex ſancta Virgine exortus eſt quæ dixerat: Quomodo erit mihi hoc, quando virum non cognoſco? Cui angelus, Spiritus* ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obumbrabit tibi. Virgo hæc vtique legi purificationis nequaquam obnoxia erat. Scriptum enim eſt *in Deuteronomio, quia mulier quæ ſuſcepto ſemine pepererit maſculum, immunda erit ſeptem diebus. Ipſa autem quum citra copulam ſeminis facta ſit mater Emmanuëlis, pura vtique permanſit, ſancta & intemerata. Et quando primus Adam non ex viri ac fœminæ congreſſu proceſſit ad ortum, ſed è terra formatus eſt: vltimus Adam, vt veteris illius contagionem corruptelámque inſtauraret ſua nouitate, corpus aſſumpſit in virginali vtero formatum, vt per carnem in ſimilitudine eſſet peccati*. Vt autem admirabilis hæc generatio crederetur nihil in ſe contineге quod ſuſpectę eſſet fidei aut prorſus incredibile, etiam apud eos qui perperam affecti difficilè approbant quæ concernunt diuinam diſpenſationem, rerum opifex animalia quædam creauit quę citra copulam complexúmve maſculi queant eniti ac partum edere per ſolam

3. Reg. 1. Quærant Domino noſtro regi νεᾶνιν παρθένον adoleſcentulam virginem Sunamitidem, nẽpe שונמית

** κυρίου Domini.*

Leui. 12.

**abſque peccato.*

vt ſunt Ariſt. & Theophraſtus.

lam fœminam. Talia enim de vulturibus produnt memoriæ qui de animalium naturis ſcitè tractarunt. *Butyrum & mel comedet, priuſquã ſciat ipſe præponere mala, eliget quod bonum eſt.* Emmanuël propter carnis teneritudinem vti voluit puerili alimento, nempe butyro & melle. Nihilominus in ſtatu adhuc infantili conſiſtens, per inhabitantem in ſe virtutem bonitatis, ante maturam perfectámque ætatem reprobabit quidem mala, eliget autem quod bonum eſt. Et quoniam noſtræ quidem naturæ inclinatio ad vtraque peræquè propendet, & quidem plerunque ad id quod malum eſt, deflectit, ſubinde autem & ad id deuergit quod bonum eſt, ceu contingit in ſtatera, nunc quidem anima ſe demittente ad ſuſcipiendas perturbationes affectionũ, nunc autẽ ex diuerſo eadem à malo ſe auocat & cõuertit ad id quod melius eſt. At non etiam Dominus ſic, ſed id quod erat bonum, ſibi vendicabat familiariter etiam initiò ſtatim & à primordio ſuæ natiuitatis id in ipſo inclaruit. Scriptũ quippe eſt, quia Priùs quàm ſciat ipſe præponere mala, eliget quod bonum eſt. Recurrens ad ea quæ in Geneſi ſcripta ſunt de ligno ſcientię boni & mali, illinc deprehendes, quo in ſtatu vixerit Adam ante peccatum, & inuenies aſsimilem ei qui nunc deſcriptus eſt, quia nihil dum mali fuerat expertus, quare & Dominus quidem in habitu adhuc puerili conſiſtens imitari voluit ipſius Adæ intemeratam ſimplicitatem. Reprobando autem malitiam, pręuaricationem Adæ per inobedientiam commiſſam inſtaurauit & correxit. Ait ergo. *Sed adducet ſuper te Deus & ſuper populum tuum, & ſuper domum patris tui dies, qui nondum venerunt ex qua die abſtulit Ephraim à Iuda, regem Aſsyriorum.* Sententia hæc inſinuare videtur dies poſtremos Iudææ à paſsione Domini, quibus obſidio Romanorum incubuit ciuitati Hieruſalem, poſt aduentum Emmanuëlis. Induxit enim Dominus ſuper Achaz & populum eius & domum patris ipſius dies qui nondum venerant ex qua die diſſectus eſt in partes Ephraim à Iuda. Abductus quidem eſt in captiuitatem ab rege Aſſyriorum: deſciuit autem Ephraim ab Iuda diebus Hieroboam filij* Nabat, qui peccare fecit Iſraël, qui & primus fuit author apoſtaſię & defectionis, dicens: Non eſt nobis pars in Dauid, neque hæreditas in filio Ieſſe. Ob hoc Ephraim auocauit regem Aſſyriorum ab obſidione terræ Iuda aduerſum ſe. Nã quũ rex ipſe obambulaſſet Hieruſalem, non eſt permiſſus eam vehementius obſidere. *Et erit in die illa, ſibilabit Dominus muſcis quæ dominantur parti fluminis Aegypti, & api quæ eſt in regione Aſsyriorum, & venient & requieſcent omnes in vallibus regionis, & in foraminibus petrarum, & intra ſpeluncas, & intra omnem fiſſuram, & in omni ligno.* In Aegyptum, ait, deſcendit populus meus, vt colonus ſiue peregrinus eſſet ibi, & ad Aſſyrios vi abducti ſunt. Propter hoc Prophetiam texit de Emmanuëlis natiuitate, ſiue quis in

* נבט *aſpiciens*
ירבעם *Ioroboam impugnãs populum.*

Aegypto fuerit, ſiue ad Aſſyrios abductus, eos ſe educturum prædicit, & vt in regione Iudææ conſtituti refocillarentur ſeque refouerēt in regione ſuapte natura fructus edente, vt feriarentur ac requieſcerent in ſpelæis, & demiſsioribus locis. Ait proinde muſcas dominiū habituras in partem fluminis Aegypti & apes in regione Aſſyriorum verſaturas. Et hæc quidem eò dicit, vt vilitatem exprimat aduerſantium exercituum. Siquidem muſca, animalculum ſortitur à ſtercore ſuam originem. Id genus animantis & hominibus infeſtum eſt abominabile & impurum, vitáque eius turbulenta, necnon mors execrabilis. Tunc dominantur parti fluminis Aegypti muſcæ. A ſuperiore enim plaga Aethiopiæ Nilus ſuam ducit originem. Circum breuem eius portionem habet Aegyptū ſitam iuxta eruptiones maris, in quo quidem loco quadrupedia omnia, feræ & immanes beluæ, reptilia & volatilia pro diis habita coluntur. Haſce igitur muſcas, nimirum infirmam imbecillitatem aduerſarij exercitus vel ſibilo ſolóque ſtridore *exinaniet Dominus, Hoc eſt: Spiritu oris ſui interficiet.

ἀφανίσει

Et in regionę Aßyriorum api. Eſt porrò apis exigui admodum corpuſculi animalculum, imbelle, eo ipſo quo ſe vindicat ac tuetur, ſibi inferēs mortē, nempe aculeo. Vnà enim cū exerto aculeo, inflictæ plagæ immoritur. Et quidem ſanciato nonnihil infert noxæ, ſibiipſi autem infixo mox aculeo vitam adimit. Talis planè eſt natura hominū iſtorum qui ſuopte ingenio amarulenti ſunt, qui aduerſus ſpiritum ſanctum digladiantur ac pugnant. Suamet enim malignitate tantò affliguntur atrociùs, quàm quicunque per eorum indignationem offenduntur. *Et in die illa radet Dominus in*nouacula inebriata trans flumen regis Aßyriorum, caput & pilos, pedum, & barbam auferet.* Poſt Chriſti natiuitatem, poteſtate aduerſaria omni profligata, muſcis nimirùm & api diſpulſis ſpiritu oris Domini, tunc in vnum cogentur filij Iſraël & requieſcēt in abditis hoſpitiis, in vallibus & agris, in fiſſuris petrarum & eiuſmodi ſpelęis. Iam quod attinet ad illud. Radet Dominus in nouacula inebriata regis Aſſyriorū caput & pilos pedū, & barbam eius auferet, videtur ſententia hæc innuere exercitum quendam mercede conductum per nouaculam inebriatā ac indicare regnum Aſſyriorū fore imbecillum & quę illius claritatem ac gloriā concernebant, ablatum iri. Hunc ſenſum inſinuat eraſio pilorum capitis eius regni, ingentem & diffuſum ac confuſaneum populum Dominum eſſe aboliturum, quos vtique ſermo hic ſub vmbratilis figurę tectorio tradidit ac docuit eſſe pilos pedum. Dein & ea quæ illis erāt precioſiſsima, quæve inſignia eximiæ fortitudinis, abſque barba fore dixit, pérque nouaculam inebriatam circuncidenda & adimenda interminatur. Quinetiam hiſtoriæ attenti, forſan deprehendent hæc quæ per Aſſyrios dicuntur eſſe gerenda, à Romano exercitu completa eſſe ſecundum

τῷ ξυρῷ τῷ μεμεθυσμένῳ.

dum, natiuitatem noſtri Emmanuelis. *Et erit in die illa. Nutriet homo vitulam boum & duas oues, & erit eò quòd faciet plurimum lactis, comedet Butyrum, Quia Butyrum & *mel comedet omnis relictus ſuper terram.* Iſraël igitur excuſſo à ſe iugo captiuitatis, requieſcet: rex autem inſidiator aſpergetur ignominia per nouaculam inebriatam, barba & pilis denudatus. Tunc ait: Tanta per regionẽ exuperantia annui prouentus exorietur, tanta erit anni temperies,, vt vacca vna ac duę oues ſuo poſſeſſori abundè prolixum ac liberale lac ſuppeditẽt, vt ex eo eliciat affluentem Butyri copiam. Ob hoc quòd illius incolæ terræ Butyro ac melle nutriãtur. Forſan præſtiterit magíſque decuerit ex eiuſmodi documẽto de animalibus excipere ſenſum ſublimiorẽ. Pro eo enim quòd dixit, quia ſinguli quique exaugebũt ac ſuffulciẽt id quod induſtriæ ſolertis eſt & operoſi laboris animæ, necnon agricolationis. Ob id dixit vaccam, nempe animal operis noſtri comparticeps & cooperarium, & pro noſtra item mãſuetudine & liberali cõſuetudine impertiendi, allegoricè nominatim adiecit oues, propterea quòd quemadmodum ab hoc animali materia nobis integumenti ſuppetit ita & ab amictu qui eſt ſecundum virtutem, per eam vita ſtudioſorum exornari conſueuit. Tali igitur alimento educatus etiam ſpiritualiter adornatur. Ob hoc nutriet & vaccam & duas oues. Dicuntur autem butyrum & mel introductitiæ quædam diſciplinæ ad excipiendam diuinam doctrinam, quòd primùm ad alimoniam humanæ vitæ excogitata ſit confectio butyri & mellis. Homo autem mox vbi abũdè ac ſatis liquidiore hac & elementari alimonia doctrinæ imbutus fuerit, tunc ſupergreſſus terrena, particeps fiet ſolidioris & grandioris alimenti qui & viros addeceat, totum ſe permittens ac tradens diſciplinis ſpiritualibus. *Et erit in die illa, omnis locus, vbi fuerint mille vites mille ſiclis, in ſolitudinem erunt & in ſpinam. Cum ſagitta & arcu ingredientur illuc, quia terra inarata & ſpina erit omnis terra, & omnis mons aratus arabitur. Nequaquam ſuperueniet illò timor. Erit enim à vaſtitate terræ & ſpina in paſcua ouis & conculcationem bouis.* Sanè quemadmodum his qui verſantur in locis viſum fallentibus & inuiſis contingit, ita & arbitramur nos non vſquequaque deprehendiſſe enarrationem ſentẽtiæ iſtius in ſpeciem ſecum pugnantis. Vide igitur, ſi quidẽ potes ex iam dictis ſenſum talem excipere & interpretari, quòd ſcilicet qui ex circunciſione erãt, mille vites diſtraherẽt mille ſiclis. Vineã enim ex Aegypto tranſtulit & eiectis gẽtibus plãtauit eam, quæ quidẽ quum priùs copioſo fructuum prouẽtu exuberaſſet, demum neglectim omiſſa cõuerſa eſt in amaritudinem. Eius quidem maceria ac ſepes deſtructa eſt, & facta eſt in direptionem tranſeuntibus viam. Vineæ igitur illæ præfertiles in terram tranſiere deſertam & horrentem ſpinis, quando Iſraëlitas hoſtis adortus eſt cum miſsilibus telis ac ſagittis, illata regioni vaſtitate.

* *In complut. μέλι mel nõ habetur, dein pro γάλα lac, Hebr.* עשות *habetur.* רבש *butyrum & mel.*

Montes autem proſcinduntur aratro, nimirùm animæ fidem Chriſti complexæ, priùs quidē deſertæ & agricolationis cura deſtitutę, quòd ante Chriſti aduentum redactæ eſſent in ſentes ac ſpinas. Sed enim ſimul atque is aduénit in ruinam & reſurrectionem multorum, vocauit quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt, euacuaret. Propterea qui circunciſos quidem Iudæos ad internecionem perduxerunt, terram opima vligine florentem & vbertate fructuum prægnantem redegere in ſentes & ſpinas. E diuerſo, collectitius Gentium cœtus (qui mons etiamnum dictus eſt) pauore omni immunis ac liber & ab hoſtium timore ſubmotus aratro proſcinditur & colitur. Itaque mons anima eſt per Chriſti doctrinam euecta in ſublime. Equidem per aduentum Domini, extruſus eſt Iſraël, eius item loco inſertæ ſunt & plantatæ Gētes, vt illorum ruina omnibus ſalus diſpenſaretur, & in hiſce montibus intrepido animo & oues & boues gramen paſcuum depaſcerentur, ſimul & exùberantem prorſus ex ſe exhiberent vtilitatem. Nimirùm oues, hoc eſt, morum facilitate benigniores ac cicures. Boues itē qui ad tolerandos labores operoſioris culturę pro neceſſariis comparandis alacriores & præ cæteris ſunt ſtrenui.

B. BASILII MAGNI

ENARRATIO IN OCTAVVM.

CAPVT ESAIAE.

*τόμον.

ET dixit Dominus ad me, Sume tibi librum nouum & magnum & ſcribe in eo ſtilo hominis, vt velociter deprædationem faciat ſpoliorum. Adeſt enim, & teſtes mihi fac fideles homines, Vriam ſacerdotē & Zachariam filium Barachiæ. Et acceſſi ad prophetiſſam, & in vtero accepit, & peperit filium. Et dixit Dominus mihi, Voca nomen eius, Citò ſpolia detrahe, Velociter prædare, Quia antequam ſciat puer vocare patrem aut matrem, accipiet fortitudinem Damaſci, & ſpolia Samariæ coram rege Aſſyriorum.* Videri poterit propheta hic & aliud iuſſus Dei imperio vt faceret, & aliud feciſſe. Illud enim, Accipe tibi librum nouum & magnum, quid commune habet cum eo quod infertur, Et acceſſi ad prophetiſſam, & in vtero accepit? Equidem dicere quis poſſit hanc illationem non eſſe* redditionem prægredientis ſententiæ, ſed circunſcripta ac finita illatio redditur ex proprio pendens principio. Etiamſi minimè additur, quia accepit librum nouū & grādem, ſubauditur ſiue ſubintelligitur feciſſe quod erat iuſſus. Illatio autem hęc: Et acceſſi ad prophetiſſam,

*οὐχ ἀπόδοσίς ἐϛι.

ex

ex altero intelligitur pendére principio. Si quidem imperio contradixiſſet propheta, vtique contradictio literis prodita fuiſſet, vt & in Ezechiele deprecante excuſantéque ne panem ſuum in humano ſtercquilinio decoctum comederet. Illo enim loco negat ſe id facturum, dicens: Nequaquam Domine Deus cœli: Non enim anima mea contaminata eſt in immundicia, neque ingreſſa eſt os meum prophana caro omnis. Ob hoc cõtinenter reſponſum ei eſt, vt panes ſibi cõficeret in bubulo ſtercore. Atqui hîc quum nulla intercedat abiuratio, liquet conſenſum indicari vel ſola taciturnitate, etiamſi teſtatus non ſit ſe quod iuſſus fuerat, feciſſe. Quemadmodum Oſeë. Ait enim, Vade & accipe tibi vxorem fornicationis, & fac filios fornicationis. Dein teſtimonium illi reddens ſcriptura quaſi ei qui quod iuſſus fuerat fecerit, infert: Et abiit & accepit* Gomer filiam* Debelaim. Alicubi tamen inuenire poſsimus mandata quidem expreſsè quidem & nominatim pronuntiata, opus alioqui ipſum minimè teſtimonio comprobatum, nihilominus vi intelligentiæ fuiſſe à nobis deprehenſum, per quæ non magno negotio, quæ ſubiecta ſunt, perſuadentur, vt in Ezechiele: Et tu dormies ſuper latus tuum ſiniſtrum. Et rurſus dormies ſuper latus tuum dexterum. Non enim illic reddita eſt illatio, quia ſcilicet dormierit ſuper latus dexterum aut ſiniſtrum, ſed ſilentio præteritur, Prophetæ verò obedientia à nobis intelligitur. Hîc quoque ad conſimilem loquendi formulam de hoc quod in dubium vertitur, poteſt à nobis reſponderi: quod non aliud ſit iuſſus facere, aliud item fecerit, ſed ſibi delegatum munus ſtrenuè obiuerit, éſtque haud ſegniter exequutus. Quæ autem de prophetiſſa nobis ediſſerit, ex alio pendent principio. Fortaſſe tomus hic, nimirum volumen ſiue liber nouus & magnus adumbratio quædam eſt ac figura noui & magni teſtamenti ſtilo hominis deſcripti, quòd Euangelij verba humana loquutione ſiue charactere deſcripta ſint, vt à quouis facilè exaudiantur & à multis ſcripta ſunt euangelij verba, in quo quidem ſcriptum eſt, vt velox fieret deprędatio ſpoliorum. Sanè cita admodum ac prępes facta eſt. Euangelij ſiquidem doctrina fulgetra quauis pernicior ad extremos vſque limites terræ habitabilis pertigit, ſpolians principem ſeculi huius & ad obedientiam Chriſto redhibendam eos traducens quos ille prædo detinebat captiuos. Præda autem eſt ſpoliorum diſtributio. Angelis autem tanquam prouidis tutoribus humani generis curam demandauit Deus ad cuſtodiam & ſalutem hominum. Eam ob rem ſcriptum eſt, vt velociter deprędationem faciant ſpoliorum. Adeſt Euangelium, hoc eſt fauſtum felíxque nuntium. Quem enim priſci patres flagrantibus votis & ſpe certa credebant affore è cœlo, præſentem nobis denuntiat Euangelium. Teſtes autem eorum quæ in Euangelio ſcribuntur (ait) ſint fideles, Vrias & Zacharias. Erat

* גמר *conſumens* דבלים *palatæ, maſſæ ſiccarum ficuum, caricæ.*

autem Vrias ſacerdos, allegoricè deſignans legem à Moſe promulgatam. Zacharias propheta erat. Porrò conſtat Euangelium mutuatum teſtimonia à lege & prophetis.* Vrias quidem ſua interpretatione ſonat illuſtrationem ſiue illuminationem Dei. Zacharias autem, memoriam Dei, filius verò Barachiæ, id eſt τῆς εὐλογίας τῆς τοῦ θεοῦ, hoc eſt, benedictionis quæ à Deo eſt. Quos tandem decentiùs conueniat adhiberi teſtes, quàm homines eos qui probati ſint fideles? Si quis luce illuſtratus eſt diuinæ cognitionis, iugémque Dei apud ſe retinet memoriã. *Quid igitur inſinuat illud: Et acceſsi ad prophetiſſam? Hoc eſt, è propinquo cum ſpiritu ſancto verſatus ſum & prænotione futurorum cum prophetiſſa. Apprehendi enim & propiùs acceſsi ad cognitionem propheticæ prædictionis. Et perſpexi eius conceptionem prophetiæ, dono cohoneſtatus è longinquo oculis in eam priùs ac fixiùs attentis. Peperit filium, de quo dixit Dominus, quia vocabis nomen eius, Velociter detrahe ſpolia, citò prædare. Multa cum pernicitate ſpoliauit fortem ſuas ipſius poſſeſsiones peruigili cura cuſtodientem, eos inquam qui venundati erant ſub peccato, detinebantúrque aſtricti vinculis horrendę mortis. Spoliauit quidem illum: ſua tamen vnius poteſtate ab eodem prædam opimam retulit, ad tutelarem cuſtodiam & præſidium aſsignans fidelibus angelos ſanctos, quorum commeminit, dicens: Quia angeli eorum ſemper vident faciem patris mei qui in cœlis eſt. Ipſe enim eſt qui quàm velociſsimè prædam reportauit, Chriſtus: de quo & ſcriptum eſt, Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem, accepit dona in hominibus. Nam quòd Maria prophetiſſa fuerit, ad quam proximè acceſsit Eſaias per prænotionem ſpiritus, nemo contradixerit, qui ſit memor verborum Mariæ quę prophético afflata ſpiritu eloquuta eſt: quid enim ait? Magnificat anima mea Dominum. Et exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo, quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuę. Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quòd ſi animum accommodaris vniuerſis eius verbis, nõ vtique per diſsidium negaueris eam fuiſſe prophetiſſam, quòd Domini ſpiritus in eam ſuperuenerit & virtus altiſſimi obumbrarit ei. Quod igitur iuſſus eſt propheta, vt ſcriberet in libro hoc, quum ſe propriùs adiunxiſſet prophetiſſæ, factum vtique vidit & in lucem editum. Illic ſiquidem dictum eſt. Scribe ſtilo hominis, vt deprædationem ſpoliorũ velociter faciat: Hic autem poſtquã dictum eſt, quia in vtero accepit & peperit filium, ſecundum hoc ſcriptum eſt. Et dixit Dominus, Voca nomen eius, citò ſpolia detrahe, velociter prædare. Res itaque eadem diuerſis loquutionibus ac ſententiis commemoratur, per illud, Sume tibi librum, & per hoc, Acceſsi ad prophetiſſam, nihílque continet inductio quod cum præcedẽte diſſentaneum ſit aut diſsideat. Hic autẽ puſio accepit virtutem Damaſci qui

** אור lux, ignis, inde Vria ſiue Vrias, lux Dei. et זכריה memoria domini.*

**Hîc nõnihil deſidero, forſan fidelis eſt teſtis, et filius diuinæ benedictionis.*

qui ex prophetiſſa prognatus eſt,ſimul & ſpolia Samariæ. Virtus Damaſci,hi ſunt qui ex gẽtibus credũt,ſpolia autem Samariæ,qui ex circũciſione cõplexi ſunt fidẽ:quòd Damaſcus quidẽ metropolis ſit Syriæ, Samaria verò Iſraël, niſi quòd mãdata & fortiſsimè geſta per filiũ prophetiſſæ, horum nominum vice quæ hîc ei à Domino imponuntur,nomen hoc Ieſus ipſi Domino accommodatum eſt propter ſalutem nobis à Deo prærogatam. Ait enim ſcriptura. Vocabis nomen eius Ieſum.Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.

Et adiecit Dominus loqui mihi adhuc dicens. Eò quòd non vult populus iſte aquam Siloë quæ vadit cum ſilentio, ſed vult habere Raſin & filium Romeliæ regem ſuper vos, propter hoc ecce Dominus adducit ſuper vos aquã fluminis fortem & multam, regem Aſsyriorum & gloriam eius, & aſcendet ſuper omnem vallem veſtram & deambulabit ſuper omnem murum veſtrum, & auferet à Iudæa hominem qui poterit caput leuare aut poſsit perficere aliquid, & erunt caſtra eius, vt impleant latitudinem regionis tuæ. Quánam ratione vniuerſorum Deus talia ſe irrogaturum populo interminatur, propter aquam Siloë? Quam ob cauſam non admittit, ſed recuſat populus aquam Siloë, quãdo memoriis proditum eſt eam nullum ingerere morbũ, nihil exhibere detrimenti aut noxæ iis qui ipſa vtũtur? Dein quis tenor rationis,quæ conſequentia,vt qui nolit aquam Siloë,malit autem Raſin & filium Romeliæ? Quæ tandem communio inanimi aquæ ad regem imperantem & in ſubiectos principatum tenentem? Sed enim iuxta doctrinam Euangelicam, interpretatio dictionis * Siloë exponi vult allegoricè. Dicitur enim ἀπεσαλμένος miſſus. Sic enim in Euãgelio ſecundũ Ioannem interpretatur. Vade,lauare in Siloë, quod interpretatur miſſus. Quis tantem ille miſſus, quíque citra omnem ſtrepitum profluit? An non ille de quo id dictum eſt,Dominus miſit me & ſpiritus eius? Rurſus. Non contendet, neque clamabit, neque exaudietur vox eius in plateis. Hi igitur Chriſtum è cœlis miſſum minimè receperunt, eius manſuetudinem nihili ducentes & ad ſe aſciſcẽtes filium Romeliæ. Hoc eſt, ſermonem qui mendacem opinionem contineat, pollicentem alioqui ſe ſuam opinionem docturum eſſe iuxta diuinæ ſcripturæ mentem ac viſionem habuiſſe, qui & interpretatur, μετέωρος ſublimis ſiue excelſus Domini, & eum inſinuat qui quum alienus ſit à fide quæ diuinis nititur ſcripturis,in ſublime ſuum ſic prouehit auditorem, vt tumidum reddat & inflatũ auocans eundem à fundamento ſolidę fidei.*Aram enim μετέωρος ſublimis & excelſus interpretatur. Eos igitur qui contemptim tranſmittunt conſtantem ac ſolidum ſermonem,nec ſtabiliter acquieſcentes veritati excipere dignãtur tranquillam ſerenitatem doctrinæ, ſed dogmata per manus accepta ab alienis à fide, connectunt documentis è ſcriptura diuina depromptis. Aduerſus hos locus hic ſcripturæ cõminatur inducturũ ſe eſſe aquã

* שלח *Ioann. 9. piſcina natatoria in Hieruſalẽ Eſt & fõs ad radices Sionis.*

* ארם *filius Sem à quo Armenij qui & Syri.*

permultam ac fortem, regem ſcilicet Aſſyriorum, hoc eſt, principem huius ſeculi. Etenim ſcriptura plerisque in locis per Aſſyrium interpretatur aduerſarium noſtrum. Id eſſe verum per ſequentia luculenter eniteſcit in hoc eodem propheta. Ait enim, Et erit, quum conſummauerit Dominus omnia faciens in monte Sion & in Hieruſalem, inducet intellectum magnum, principem Aſſyriorum & ſuper altitudinem gloriæ oculorum eius. Dixit enim, In fortitudine faciam & in ſapientia intelligentiæ auferam terminos gentium & fortitudinem earum deprædabor, & abſtraham ciuitates quæ habitantur & orbem terræ vniuerſum apprehendam manu quaſi pullum auis, & quaſi derelicta oua tollam. Et non eſt qui elabatur & effugiat me aut contradicat mihi. Talem etiam nunc videtur inſinuare principem Aſſyriorum qui fuerit vt aqua multa, torrentis inſtar, vi & violenta eruptione ad ſe pertrahentis quoſuis ſibi obuios, vbi & qui fuerint digni citra noxam vllam traiicere inundans flumen tentationum, dicere poſſunt: Torrentem pertranſiuit anima mea, aquam intolerabilem. Proinde etiam Euangelium in parabola eius qui ædificauit domũ, aquæ huius commeminit, dum auditorem ſermonum, ſed non factorem cum eo contulit homine qui ſine fundamento ædificauit domum ſuam, exundans autẽ proluuies inualuit aduerſus eam & cecidit domus, & facta eſt ruina magna domus illius. Ait autẽ, Aqua hæc aſcendet ſuper omnem vallem veſtram. Valles autem concauitates ſunt terræ. Qua igitur ratione non dicitur aqua deſcendere, ſed aſcendere? Quia afflictio omnis & humiliatio quæ pro peccato infligitur, eminentius apparet in ducibus exercituum ac veluti eſt princeps totius nequitiæ. Iam quando ſe inſinuauerint aduerſariis poteſtatibus, deſciſcũt per apoſtaſiam ad omnem murum, hoc eſt, ad omnia fortia dogmata & ad ſigna omnia quæ ſibi vidẽtur tuta ad ſuam munitionem. *τροπικῶς* Quòd verò defecerint per apoſtaſiam à * Siloë & accerſiuerint peſtilentes & pernicioſos reges, interminatur ſermo hic ab Iudęa ablatum iri omnem hominem qui poſsit attollere caput, & qui moliri queat ac perficere tantillum quid. hoc eſt, qui ad ſpeculandum, ſagaci ſit ac ſublimi intellectu præditus & per actiuæ virtutis aſsiduam exercitationem quæ mente tacitus agitarit, potenter exequatur atque expleat. Quinetiam ſtatiua habiturus eſt & caſtrametaturus per latitudinem eorum qui non exceptarunt Siloë. Pro enim eo quòd ſe vltrò addixerunt latiſsimæ & ſpatioſæ viæ, dignos ſe conſtituerunt, quos caſtra occupent aduerſariæ poteſtatis, quum nulla adigerentur, ſed ſpontanea electione partem ſibi aſciuere deteriorem. Nam quia non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit eos Deus in reprobum ſenſum, vt facerent quæ non conueniebat facere. Nobiſcum Deus. Scitote gentes, & vincimini. Exaudite vſque ad extremum terræ. Particula

Pro, à ſuo rege & principe.

Rom. 1.

hæc

hæc Nobiſcum Deus, vtique ad ſaluatorem refertur & eidem aſſignatur. Sic enim in ſuperioribus nominatus eſt è virgine prognatus iuxta Hebraicæ linguæ proprietatem, nempe* Emmanuel, quod eſt in- עמנואל terpretatum, Nobiſcum Deus. Scitote Gentes & vincimini. Vocē hanc crediderim proſiluiſſe & eſſe relatam ex prægeſtienti ac profuſiore gaudio eorum qui Chriſti quidem aduentum agnouiſſent, intellexiſſent verò quàm ſit Gentibus formidabilis & expaueſcenda virtus Sanctæ crucis. Eam ob cauſam ait: Scitote Gentes & vincimini, vt ſuccumbentes ſpecioſæ huic & conducibili vobis victoriæ, abducamini in captiuitatem ad obedientiam Chriſti, vt obſecundantes præceptis Chriſti, à lege peccati vos vendicetis & aſſeramini in libertatē. Quo tandem pacto vincuntur Gētes? Si quidem agnouerint Deum. Adueniente enim luce, tenebræ vincuntur, vincitur & morbus γνώμη. præſentia ſanitatis. Solam itaque Gentes agnoſcite veritatem & commodùm vincemini magnopere vobis ſalutari victoria.

Exaudite vſque ad extremum terræ. Exaudite. Quænam? nimirùm doctrinam euangelicam per apoſtolos denuntiatores. Ad vos enim miſſum eſt Euangelium. In omnem enim terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Qui præualetis viribus, vincimini. Depoſita fortitudine corporis, carnis infirmitatem aſſumite, vt virtus Dei in infirmitate perficiatur. *Si enim iterum præualueritis, iterum vincemini.* Si quando aduerſum te coorietur prudentia carnis téque inuaſerit, ſeria ac diligēti opera feſtinato illam in ſeruitutem redigere, admittere pro virili vt è lucta reportes victoriæ brauium, eámque ſub iugum mittito ſpiritus. *Et quodcunque conſilium conſultaueritis, diſsipabit Dominus, & verbum quodcunque loquuti fueritis, nequaquam manebit in vobis, quia nobiſcum Deus.* Eò quòd perdet ſapientiam ſapientium & prudentiam prudentium reprobabit. Sanè conſilium humanum ille magni conſilij angelus irritum faciet & abolebit, ſermonémque hominum iam nunc improbat, nec agnoſcit Deus Verbum, de quibus nihil ad nos reſilit emolumenti. Ait ergo, Nequaquam manebit: quia nobiſcum Deus. Nobis admodum cōducibile fuerit & com modum, ſi tempore perſequutionis animo præſenti & intrepido dixerimus illud Gentibus. Si enim iterum præualueritis, iterum vincemini. Gentiles enim ſubinde dum Chriſti Eccleſiam oppugnarunt, peſſum iere. Quemadmodum enim acceſsione incenſæ ac flagrantis materiæ, flamma in maius attollitur: ſic ſemper contingit, vt qui toto anniſu ſtuduére demoliri eccleſiam violēta impreſsione tētationum, eam ad auguſtiorem & ampliorem gloriam ac poteſtatem extulerūt.

Sic dicit Dominus, forti manu receſſerunt ab itinere viæ populi huius dicentes. Ne fortè dicatis, Durum eſt. Quicquid enim dixerit populus iſte, durum eſt. Timorem autem eius ne timueritis, neque conturbemini. Dominum ipſum ſan

ctificate, & ipſe erit timor tuus, Quòd ſi in ipſo confiſus fueris, erit tibi in ſanctificationem, & non vt lapidi ſcandali occurratis, neque vt petræ ruinæ. Simul atque ſermo Euangelicus palàm denuntiatus eſt & promulgatus de aduentu noſtri Emmanuelis, & quodammodo pro victoria aduerſus Gentes vox illa emiſſa eſt: Scitote Gentes & vincimini, nobiſcum Deus. Sententia hæc condemnans Gentilitiũ errorem hoc dicit. Quia receſſerunt à manu forti. Manus enim fortis virtus eſt operatoria eorum quæ ſunt, per quam creatura omnis eorum quæ oculis ſubiacẽt, & quæ viſibilia exuperant, cõſtitere. Modi enim duo ſunt, quibus induci poſsimus ad agnitionem Dei & ad habendam de nobis ipſis ſedulitatem & curam. Aut enim vi intelligentiæ & conſiderationis naturâ nobis inſitæ per ea quæ vidẽtur, aſcendimus ad cognitionẽ noſtri creatoris, aut certè per doctrinam legis nobis indultæ. Iſti autem videntur deſciuiſſe à forti manu. Hoc eſt, non inducti ad cognitionem ſui creatoris ſunt & promoti. Et ab itinere, hoc eſt, via. Via hæc eſt Dominus qui dixit, Ego ſum via. Ipſe quidẽ & manus eſt Dei & eius dextera. Ait enim ſcriptura, Dextera tua Domine* glorificata eſt in fortitudine. Et, Ego manu mea fundaui cœlos. Iure igitur inſimulantur erroris ac perfidiæ, qui fidem non commodant Domino. Aut certè πορείαν, iter dicit nunc eam viam inſtituendæ vitæ iuxta nobis præſcriptam legis formulam. Nam quod via dicatur doctrina, multis ex locis innoteſcit, quum Dominus doctores legis in medium producat vt cæcos viæ ductores. Et, In via teſtimoniorum tuorum delectatus ſum. Et, In via tua viuifica me. Et, Beati immaculati in via. Denique vt ſemel finiam, hac loquendi formula ſcriptura plena eſt, viam quandam denominans ipſam promotionem ſiue profectum quo per legis obſeruationem contendimus ad perfectionem animæ. Iſtius inſuper immorigeræ incredulitatis & inobedientiæ cauſam ſubtexuit. Ait enim. Non excipiunt mandata viæ, quibus vſa eſt ſcriptura, immorigeri ac rebelles detrectarunt imperium, eorum quæ iuſsi erant facere, aſperitatem non ferentes, ad exemplum Iudæorum qui minimè tolerantes Euangelicam Domini doctrinam, dicebant: Durus eſt hic ſermo. Quis poteſt eum audire? Vtique ſcortatori ſiue puero meritorio & cuncubino prædura eſt continentia. Ebriaco homini quàm eſt auſterum ſibi temperare à vino? Quàm ſtrigoſum & aſperum conuitiatori, benedicere? Vtque in genere dicam, iugum legis auſterius apparet his omnibus qui libertatem vitæ cõcupiſcunt & à collo ſuo excutere volunt iugũ domini. Ob hoc multi pręcipites corruunt in abyſſum perditionis, propter* lęuorẽ & latitudinem viæ: pauci autem, qui conſequendi regni gratia, ſuſtineant ſubire auſteram & operoſiorem vitam quæ rectà ad virtutem prouehit. Siquidẽ malitia nitido & illici læuore blandæ voluptatis ineſcat hominis mentem: contrà,

Modi duo agnoſcendi Deum.

δεδοξάσαι.

Lata eſt via quæ ducit ad perditionẽ

trà, virtus auſteritate diſciplinæ operoſisque laboribus vitam exaſperat ſe in ea exercētium, iuxta prophetę ſentētiam, Propter verba labiorum tuorum, ego cuſtodiui vias duras. Vias duras dicit mandata inſtaurandis exornandíſque animabus noſtris indicta. Quid ſtrigoſiùs aut aſperiùs, quàm plaga in maxillam incuſſa obuertere percuſſori & alteram? quàm vt quapiam re ſpoliatus, eam ne repetat quidem, nec cũ pertrahat ad tribunalia iudicum qui ſe exuerit vel tunica? vt benedicat conuitiatori? vt blaſphemum cohortetur & pro eo roget? vt neminem oderit? vt pro ſe perſequētibus deprecetur? Atqui iſtius auſterioris diſciplinę obſeruatio nobis apparat & inſtruit præmollem ac delicatam prorſus requiem in ſinu patris noſtri Abrahæ. Beati enim, qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Beati, qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabũtur. Equidem omnis propemodũ præſens afflictiua tribulatio nobis parturit futurum ſemē ęternorum bonorum. Qua ex re ſcriptum eſt, Euntes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua. Futurorum enim bonorum ſemē ſunt quę nũc temporis propter legem Dei irrogantur preſſurę & anxietates. Venientes autem venient cum exultatione, portātes manipulos ſuos. Ab itinere igitur viæ Gentes minùs obtemperantes & immorigeræ receſſerunt à via populi dicentes. *Ne fortè*dicant, durum eſt. Omne enim quodcunque dixerit populus hic, durum eſt.* Percunctator tandem eos qui aſsident idolorum culturæ, quam ob rem accedere nolint ad doctrinam euangelicæ prædicationis. Qui inter illos præpollent ſimplicitate & æquiores ſunt, palàm fatentur ſe ferre non poſſe legis noſtræ auſteritatem. *Timorem autem eius ne timueritis.* Locus hic bifariam intelligitur. Aut enim Gentibus loquitur dicens, Ne timorem eius timueritis, quo nunc vobis timetis imperitè ac ruditer, malè metuentes ne vos dedatis propenſiori ſtudio præſtantioris vitæ. Perinde ac ſi diceret, Ne tibi formides à ſobrietate & temperantia, ne quid tibi verearis à virili fortitudine, ne à pietate quicquam metuas, ne ab vlla virtute perterrearis. Cicures enim & placidæ, acceſſu faciles ac peruię virtutes ſuppeditant bona & dilargiuntur, vitæ ſunt conciliatrices. Aut certè, ſermone in populum deflexo inuehitur & coarguit, quòd illi quidem de vobis talia ſuſpicati ſunt, non exceptantes per viam legis, vnionē dilectionis erga vos. Vos verò concinnatas à gentibus aduerſum vos inſidias ne malè metuatis. Quin potiùs Dominum in animo verſantes & recolentes, ſanctificate ipſum, & ipſe erit tuus timor. Timor enim Dei maximum eſt argumentum his qui adnituntur ad ſectandam perfectionem ſeruato tenore diſciplinæ, vt ne ad omnes euentus fortuitos conſternētur nec contrahātur animo, neu ad tumultuarium omnem ſtrepitum expaueſcāt, ſeipſos dedentes licētioſæ ſecuritati. Vtique hęc agnoſcebat Pſalmus, dum dicit: Illic timuerunt timore, vbi nō erat timor. Domi-

*Pro εἴπητε, lego εἴπωσι.

num igitur ſanctum concelebrato, & ipſe erit tuus timor. Illius præſtolare aduentum, illius formidabile tribunal fac, vt metuas. Terribilis ſiquidem futurus eſt qui vnicuique reddet iuxta opera ſua. Sanequam metuendus qui cum ſanctis angelis venturus è cœlis eſt in voce tubæ. Tremendus planè, è cuius ſententia ſupplicium perpes pendet & æternum. *Quòd ſi in ipſo ſpem certam collocaris, erit tibi in ſanctificationem, & non vt lapidis offenſioni occurretis, neque vt petræ ruinæ.* Sententia hæc perſpicuè adhortatur ad complectẽdam fidem in Dominum noſtrum. De ipſo enim dictum eſt, Ecce pono in Sion lapidem offenſionis & petram ſcandali. Qui cæci ſunt, nec deorſum verſus inflectere poſſunt oculos, facilè impingũt & allidunt pedes lapidibus: & qui plantas pedum habent malè confirmatas, incurrentes in petras prolabuntur ac décidunt. Equidem quiſquis animã habet nulla perſpicientia ac diſcretione præditam, neque per ſcripturas agnouit aduentum Domini, oblucinatur ac deerrat circa prædicationẽ Euangelij, & verſatilis eſt circa fidẽ ac facilè ſubuertitur, vtique is ſcandalizatur in petra, quæ eſt Chriſtus. Tu autem (ait) popule ſi certa fiducia fretus, innixus fueris perfecta fide ſuper Dominum, nequaquam occurres ſermoni qui de ipſo ſit, tãquam offenſioni lapidis, neque circa eũ aberrabis quaſi ad offendiculũ petræ. Forſan autem ſtultitia prædicationis Græcis iſtis* ſapientiam quærentibus eſt offendiculum, & Iudæis petra ſcandali vtique ſigna quærentibus. Sanè ob id dicebat Paulus, prædicationem eſſe quidem Iudæis ſcandalum Gentibus verò ſtultitiam. E diuerſo, his qui ſpectata fide nituntur ſuper Dominum, nec ſimplicitatem euangelicæ prædicationis logicis demonſtrationibus interpretantur, neque veritatem ipſam tentant experimẽtis ſignorum periclitari, his Chriſtus eſt Dei virtus & Dei ſapientia. *Tunc manifeſti erunt obſignantes legem, ne diſcant, & dicet, Expectabo Deum qui auertit faciem ſuam à domo Iacob, & confidens ero in eo.* Inter ea quæ præceſſerunt, dicta eſt ſententia hæc. Ecce virgo in vtero accipiet & pariet filium, & vocabunt nomẽ eius Emmanuel, quod eſt interpretatum, Nobiſcum Deus. Scitote Gentes & vincimini. Deinde ſermonem intendit aduerſus eos qui noſtri Emmanuelis denuntiatam legem non ſuſtinẽt, nec excipiunt: ſed quæ ab ipſo præſcripta ſunt mandata, defugiunt ac vitant. Ait enim, Tunc manifeſti erunt obſignantes legem, vt ne eam diſcant. Sermone enim* doctrinæ in omnes hominum nationes diſſeminato, alij quidem ſua ipſorum corda accingũt & inſtaurant, vt ritè ſemina diſciplinarum excipiant, fiúntque terræ inſtar feracis ac frugiferæ, excepto ſermone altiùs defigentes radicem, nõ item eum ſentibus atque aculeatis ſpinis ſuffocantes, neque citra tutelam ac cuſtodiam poſſidentes, ne prædæ exponatur ſolicitante diabolo: ſed vt fructum proferant, vnum trigeſimum, alterum ſexageſimũ, aliud centeſimum.

* *Mundi huius.*

* *Scilicet, Euangelicæ.*

E diuerſo

E diuerſo, ſunt qui prorſus aures obturant animæ ſuæ, ne excipiant
* ſermonem: immò ſeipſos obſtringunt perinde ac vinculis & obſig- *Euange-
nāt, vt nequà ſermo veritatis inſinuet ſe & ſubingrediatur. Eos autem licum.
dicimus* obſignare qui ſuam ipſorum vitam inſtituunt ad aduerſarij *Legem.
noſtri formulam ac ſimilitudinem, nec ſuſtinent vt ſe conforment
Chriſto, qui imaginem cœleſtis vitiant & corrumpunt, ſola autem ſe
oblectant imagine terreni & ei acquieſcunt. Porrò lex obſignata eſt,
nec facilè intelligi poteſt ab iſtis quibuslibet & gregariis per * obſcu- *Myſte-
ritatem, quare ad legis intelligentiam neceſſaria exercitatio eſt & per- riorum.
acris. Niſi enim quis totum ſe addicat meditationi & *commentatio- *ſcriptu-
ni, inſuper idem vehementi ſtudio concupiſcat abſolui ab ignora- rarum.
tionis vinculo, is meritò dicetur obſignaſſe legem, quemadmodum
manifeſtabitur in die * reuelationis. Manifeſti enim erunt qui obſig- *ἀποκάμ-
nant legem, ne eam addiſcant. Quónam pacto ſuam conſignāt legem ψεῶς, le-
Iudæi? De his quippe dictum eſt, Tuliſtis claues, & neque ipſi introi- go ἀποκα-
tis, & eos qui poſſunt introire, prohibetis. Obſignat planè legem Iu- λύψεως.
dæus, vt ne diſcat dum prætexit ſe ad literam eam obſeruare, interim
non retegēs quæ in eius intimo receſſu deliteſcunt, myſteria. Ecquid
dicit? Obſerua numnam Iudaicæ voces palàm id indicent, Expecta-
bo Deum qui auertit faciem ſuam à domo Iacob. Planè dicunt hæc
Iudęi, Non credo in Deum, non admitto Emmanuēlem. Tametſi pro
derelicto habear, expecto alioqui futuram Dei viſitationem qui auer
tit faciem ſuam à domo Iacob. *Ecce ego & pueri quos mihi dedit Deus.
Et erunt ſigna & portenta in domo * Iacob à Domino Deo Sabaòth qui habi-* *Pro Ia-
tat in monte Sion.* Conuictis contumacibus & incredulis, tunc dein- cob com-
ceps Dominus ipſe in propria perſona ediſſerit ſermonem. Equidem pluten. edi
ait, Illi receſſerunt forti manu ab itinere viæ populi huius, aſsimulan- tio habet
tes ſe opperiri velle Dominū qui auertit faciem ſuam à domo Iacob. Iſrael.
Ego autem complexos fidē erga me & recèns regeneratos, à ſe excuſſo
vetere homine & aſſumpto nouo, quaſi pueros nuper genitos, teneri-
tudine morum præmolles, malitiæ omnis expertes, & deinceps à lacte
primùm ſubmotos elementarium ſermonum, vt capaces perfectioris
alimoniæ ſacramentorum eos aſciſcam mihi, quos & viſceribus miſe-
ricordiæ excalfaciens ac refouēs offeram patri. Per me enim viam ex-
pedita eſt qua quis ipſum agnoſcat. Nam quòd verba hæc ex perſona
Chriſti deprōpta ſint, nemo cōtrouerterit qui meminerit epiſtolæ ad
Hebręos dicētis, Decebat enim eū propter quē omnia, & per quē om- Hebr. 2. c
nia qui multos filios in gloriā adduxerat, authorem ſalutis eorū, per
paſsionem conſummari. Subnectit, Nam & qui ſanctificat & qui ſan-
ctificantur, ex vno omnes. Propter quam cauſam non confunditur
fratres eos vocare dicens, Nuntiabo nomen tuum fratribus meis. Rur
ſus, Ecce ego & pueri quos mihi dedit Deus. Et erunt (ait) ſigna & por

tenta in domo Iacob. Ab his inquam pueris per Chriſtum regeneratis ſigna & prodigia perfici poterunt in domo Iacob. Apoſtoli ſanè pueruli erant & infantes, malitia vtique paruuli, qui quidem primùm nouerant linguæ plectro loqui, idiotæ quippe homines & Galilei. Et iſti tales ſpiritus ſancti aduentum nulli non genti manifeſtum reddiderũt, ac ſuper ſe factam diſtributionem donorum, partitionémque linguarum. Ad hæc cognobile fuit ſignum illud quo claudus ad ſpecioſam portam ſeſsitans per Petrum & Ioannem inuocato Chriſti nomine ad gradiendum eualuit confirmatis eius plantis, in quo ſigno completa eſt illa vetus prophetia. Tunc ſaliet vt ceruus, claudus. Signum & illud repręſentabat, nempe Dorcas à mortuis excitata. Signũ
Act. 12.a itidem fuére ferreæ pòrtæ carceris ſponte ſua adapertæ, vt ad exitum Petro paterent* catenis grauibus adſtricto. Alia inſuper quæcunque per apoſtolos palàm edita ſunt ad manifeſtandã omnibus diuinã vnigeniti maieſtatẽ. Porrò ſigna hæc omnia ac prodigia virtute Dei Sabaoth cõfecta ſunt, qui habitat in mõte Sion. Deũ vtique Sabaoth cõgruit intelligere Deum eſſe exercituum. Quis autem alius exercituũ Dominus, ſi non militiæ omnis dux & princeps virtutis Dei, qui & puerulis ſuis edenda ſigna gratuitò impertiuit? Nam quòd pueri vocentur qui in Chriſtum crediderunt, equidem colliqueſcit ex Domini ſententia qua pro his qui conſonis laudibus ipſum celebrabant ac
Mat. 21.a dicebant, Hoſanna in altiſsimis, aduerſus Iudæos obiicientes ei, Non
-חושׁעה audis quid iſti dicunt? Ieſus autem dicit eis, Vtique, nunquam legi-
-נא *Sal-*
ua obſecro ſtis, quia ex ore infantium & lactantiũ perfeciſti laudem? Vtique illic infantes dixit qui cędebant ramos palmarum & ſternebant veſtimẽta in via & clamabãt, gloriáque eũ proſequebantur. Alio in loco idẽ dominus, Cõfiteor tibi Pater Domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hęc à ſapientibus & prudẽtibus, & reuelaſti ea paruulis. Paruulos vtique dicit quos ſuo erudierat ſermone, dignóſque reddiderat per infuſionem ſpiritus ſancti, reuelatione myſteriorum. Itaque ſententia hæc, Ecce ego & pueri, indicat ipſos eſſe electos ſuos, nimirùm Dei qui ſtulta mundi elegit, vt confunderet ſapientes. Quiſquis igitur à ſe excuſsit veterem hominem per concupiſcentiam impoſturæ & erroris vitiatum, induit autem nouum qui renouatur ad imaginem ſui crea-
*ἐγγαστρι- toris, is iuxta myſticum Chriſti ſermonem puer eſt. *Et ſi dixerint vo-*
*μύθους νẽ- bis, Quærite*pythones ſiue hariolos, & eos qui de terra loquuntur & vana lo-*
triloquos. quentes, & qui de ventre loquentur. Nónne gens à Deo ſuo requiret? Quid requirunt de viuis mortuos? Legem enim in adiutorium dedit, vt dicant, Non ſicut verbum hoc, pro quo non eſt munera dare de ipſo. Et veniet ſuper vos dira fames, & erit quũ eſurieritis, contriſtabimini, & malè dicetis principi & patriæ ritibus. Et ſuſpicient in cœlum ſurſum & in terram deorſum inſpicient, & ecce tenebræ, tribulatio & anguſtia, vt non videant vſque ad tempus. Qui

non

non excipiunt Euangelij verbum, iidem quaſi ſtultitiam nihili ducũt ipſius euangelij prædicationem & occaſione Crucis ſcandalum patiuntur. Si quando conſilium eis dederimus, vt ſe transferant ac recipiant ad agnitionem fidei, commentitiam admonitionem ex proprio errore profluentem nobis opponũt, dicentes: Conſulite non quidem Dominum, ſed ἐγγαστριμύθους, hoc eſt qui in pythone futura prædicunt per ventrem obſeſsi ipſo ſpiritu loquente, qui & de terra loquuntur, inania quædam effutientes. Huic ſententiæ teſtimonium abundè reddit ipſa rerum experientia. Qui enim proximè aſtabant idolis, ſomniis, diuinationibus & vaticiniis dæmonum attenti, hi veritatem ipſam nihili faciebant, nobíſque iſti conſulunt, talia vt exquiramus.

De ventriloquis, pythonibus, diuinis, &c. lege Celiũ Rodi. alios item.

Quamobrem operationes erroris à dæmonibus excitantur ac fiunt ad eorum ſubuerſionem qui explorare talia & experiri voluerunt. Et quidem nunc imaginationes quaſdam circunfuſi circunſiſtentibus ingerunt inter ſoporem carpendum, quæ aut cõtineant vitioſam corporis affectionem, aut prænuntient quid futurum ſit. Siquidem dæmones tales euentus ſimul cernere poſſunt. Superiores quidem ſunt corporeis affectibus, quòd ſint proprietate materialium rerum longè perſpicaciores & qualitates herbarum ſedulò obſeruent & earum vim excitandis affectionibus obſcœnis congruentem norint. Plerunque verò & futura prædicunt, eorum quę priùs contigerunt collatione. Quòd autem intelligant ea ad noſtram nondum perueniſſe notitiam, nobis annuntiant quaſi futura. Exempli gratia: Si quis apud nos audito cuiuſdam aduẽtu, renuntiet præſtolanti ipſum tanquã futurũ & aduenturũ, vt per fraudem & impoſturam creditus eſſe propheta, venetur & captet gloriam. Ad eum modum & dæmones, quæ ſententia ac decreto Dei conſtituta erant, iámque palàm euulgata, ſæpenumero annuntiarunt his qui facilè in fraudẽ illiciuntur, ſicuti fuit pythonicus ille ſpiritus quem cõſuluit Saul per diuinatricem, futuram ſtragem annũtiauit miniſterio dæmonum. Erant enim dæmones qui ſtridentes ſeipſos transformarant in habitum & perſonam Samuelis, qui quòd audiiſſent ſententiam condemnationis aduerſus Saulem prolatã, quę à Deo prodierat, exponunt & promulgant, vti propriam, quòd vtique Gentes non raro nos adhortentur, vt à dæmonibus errores iſtos & impoſturas quęramus, dicentes. Sciſcitemini ab hariolis ſiue ventriloquis, eos interrogate qui de terra loquũtur. Neque enim auſint dicere ſua verba è cœlis deprompta eſſe, quemadmodum & illa vaticinatrix in Regnorum libris cum Saule loquens, dicebat: Video ego Deos aſcendentes de terra. Talis enim eſt iſtorum vatum de ventre loquentium machina & prænotio. Condicunt ac pollicentur animas vita hac defunctorum ad ſeculum ſe euocaturos ad eorum manifeſtationem quę in quæſtionem vertuntur. Dein propheta ſuam

Dæmones futurorum euentuum præſagi et diuiniloqui.

Pro τίζοντες, lege. τρίζοντες

ſubnectit ſententiã, in qua eſſet de iſtiuſmodi impoſturis ac pronunciat impoſtores eſſe vaniloquos, dicens ac futiliter loquentes qui & per ventrem reſpondẽt, ſiue ſuamet voluntate loquuntur. Non enim talis aliunde edoctus, ſed ex proprio corde, conficto mendacio pro deſiderio eorum quæ videntur, peruerſam concipiens coniecturam, profitetur quæ profutura ſint ſibi ad pelliciendos in errorem parum cordatos ac dementes. Aut forſan de ventre loquuntur ij quorum Deus venter eſt, qui nihil non faciunt gratia captandæ voluptatis ex cibo potúque proſilientis, adeò vt ne aberrarit quis ſi dixerit eſſe ἐγγαστριμύθους, pythonicos & de vẽtre loquentes, eos qui ſuam adornant doctrinam pro exatiando ventre, pietatis alioqui formam in ſpeciem ſibi vendicantes animo nequaquã pio ſuos depromant ſermones, hinc meritò vana loqui dicuntur. Qui enim non facit, docet alioqui, quod minùs explet opere, indignus quum ſit cuius verbis fides commodetur, nihil adfert emolumenti. Proinde illud: Nonne gens à Deo ſuo requiret? tale quid inſinuat: vnaquæque enim natio rem ambagioſam & quęſtionem de qua cupiebat edoceri, ſuo proponebat Deo diſſoluendam. Dúmque ſciſcitarentur, conueniebat exactè formare & exprimere quæſtionem ad eliciendam pleniorem ſententiæ elucidationem. Nonne Gens à Deo ſuo requiret? Ab his inquam, quos ſupponebant eſſe Deos, quibus & offerebant diluendas inquiſitiones ſuas. Quum enim Deos ſuos decernerent in fata conceſsiſſe, nihilominus ab eis percunctabantur de his quæ ad viuos pertinerent. Mortuos ſanè dicit, ſiue inanimata idola, puta lapides, ligna, æs & aurum. Aut mortuos commemorat, nempe eos qui à vera vita deſciuerunt per apoſtaſiam, aut forſan quia iſtorum qui ventriloqui dicuntur, commentatio omnis conatúſque verſatur circa monumenta, & buſta ſepulchralia atque illinc vim omnem magicę incantationis mutuantur. Adhuc propheticus ſermo iſtis idololatris vix vlli tolerandis infenſus propter ſtoliditatẽ & amentiã reſpõdet, Quid exquirent & interrogabũt pro viuis mortuos? Vt quid prócidis ſupplex lapidi animæ rationis compoti? Qui ratione præditus es, quam ob rem quæſtionem proponis muto ac ſurdo? Pro filij vtique viuentis ſalute vitam ſupplex expoſcis ab eo, cui ne ſuppetit quidem vita? qui vita minimè fungitur? Qui ne ſpirare etiamnum poteſt, éſtque exanimis? Tametſi abieris ad requirendam diuinationem, quantalibet animi conceptione luſtrales illas expiationes excogitaris: ad mortuos abiiſti, eóſque in conſilium adhibes quorum vita deſperiit, ac tibi inuecturi ſunt ob inobedientiam, extremam vitæ perniciem. Legem dedit in adiutorium, vt dicant, non ſicut verbum hoc, pro quo non eſt munera dare de ipſo. Ne plus iuſto anxius ſis aut ſuperfluò percunctére quid futurum ſit, Tantum eſt: quæ præſentia ſunt, ad tuam vnius vtilitatem conuerte

ac

ac diſpone. Quòd ſi prænoueris quid ſit futurum, quid tandem com modi ad te reſiliet ex ea prænotione? Quòd ſi boni quidpiam contin gere debeat, etiam ſi ne prænoueris quidem, nihilo ſeciùs veniet. Sin illud triſte & inamœnum futurum ſit, quid ſperes lucri ad te reditu- rum, ſi te priùs mœrore conſumpſeris? Legem vtique accepiſti in ad- iutorium. Abundè quidem magnum fuerat, quòd naturæ beneficio tibi inſita fuerit aptitudo quædam & dexteritas ad comparandam bo nitatem, ſed vt ad perfectionem iſtius natiuæ alacritatis rectà conten- deres, adiecit Deus legem velut manuductionem, viam tibi præmu- nientem. Vis certò perſuaderi quæ ſint futura? Prouide ſedulò, vt quę tibi lex facienda præſcripſit, opere expleas diligenter, & certus oppe- ritor iucũdiſsimam fruitionem repoſitorum tibi bonorum. Honora patrem tuum & matrem, vt bene tibi ſit, & *eris longęuus ſuper terrã, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Bonis perfrui ſiquidem deſide- res, quæ pręſcripta ſunt mandata opere exequitor. Pro inſtauranda ſa nitate ne percunctéris fatidicum vatem: ſed pro ea aſſequenda quæ ti bi ſuggeſſerit medicus, æquanimiter tolerato, ea inquam perfer quo- rum tibi fuerit author. Quid pręterea cupis edoceri? Nullus vates aut diuinus tibi cõfert immortalitatem. Nemo hariolorum te ad cœlum vſque prouehet. Te cum fiducia nemo ſiſtet tremendo iudici: ſed lex ipſa & eius exacta obſeruatio, quàm quiſquis ſedulò & accuratè ob- ſeruat, quid ſibi euenturum ſit, non magnopere aut anxiè nimis in- quirit, ſed ſuorum operum præſtolatur mercedem. Legem igitur de- dit in adiutorium, vt dicant, non ſicut verbum hoc, pro quo non eſt munera dare de ipſo. Sanè iſta lex non ſe habet ventriloqui iſtius va- tis inſtar. Non enim commentitia eſt & ad fraudem excogitata, vti verba hariolorum, quin potiùs doctrix eſt & magiſtra veritatis. Si- quidem qui in errorem pelliciũtur ſuis impoſtoribus pecuniam pro mercede mendacij rependunt: verbum autem hoc, legis ſcilicet tale non eſt, vt pro eius promulgatione vllũ munus donetur. Nemo enim Dei gratiam compenſare poſsit pretio quantolibet, ipſo dicente Do- mino, Gratis accepiſtis, gratis date. Perſpice, quàm acriter Petrus de- ſtomachatus ſit aduerſus * Simonem pro comparanda gratia ſpiritus ſancti pecuniam offerentem. Ait enim, Pecunia tua tecum ſit in per- ditionem, quia putaſti donum Dei acquiri pecunia. Sermo vtique euangelicus nequaquam venalis eſt, ceu verba pythonum & hario- lorum. Quam enim poſsit quis reponere compenſationem euange- lio dignam? Audi hac de re Dauid pendentem animi ſimul & dicen- tem, Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Nul lo igitur pacto poſsit quis rependere munus gratiæ Dei æquiparan- dum. Vnum alioqui donum dignum eſſe comperietur, ſi qui dat, peruigili cuſtodia conſeruetur. Qui tibi dilargitur theſaurum, nón-

*ἔσῃ μακροχρόνιος.

**Magum.*

ne honorem abs te repetit? vtique. Sed inſuper repoſcit & fidelem cuſtodiam impertito theſauro condignam. Ait proinde. Et veniet ſuper vos dura fames & erit, poſtquam eſurietis contriſtabimini, & maledicetis principi &*patriæ inſtitutis. Qui omnia diſpenſat ac moderatur Dominus ad procurandam hominum ſalutem, nonnunquam & famem inducit, vt eorum conſulat vtilitati qui primùm ad virtutem erudiuntur diſciplinis. Ait enim, Afflixi vos & fame ac penuria, quaſi angina affeci, vt bene tibi facerem. Præduram igitur famen dicit, nihil conſolatorium adferētem & per acerbam, inexcogitabilem atque impræuiſam. Inediæ enim ac famis ſpecies diuerſæ ſunt. Quædam enim contingunt inopia frumenti ac panis. Aliæ verò eorum penuria quæ edi poſsint. Porrò quam ſententia hæc inductum iri pollicetur & denuntiat famem quæ præacerba ſit & peracris, idque eò fit, vt per reliquorū eduliorum inopiam in eis mœrore cōfectis operetur haud pœnitendam ſalutem. Quum autem mœrore intabuerint, ſeque macerarint triſtitia quæ ſecundum Deum eſt, tunc maledicunt principi & patriis moribus ſiue cōſuetudini patriæ. Quis iſte eſt princeps? Nimirum is in quem maledicta congeruntur ab iis qui ſalubriter ac bene contriſtantur, princeps ſcilicet mundi huius, cui maledicūt quos pœnitet malè actorum, quoties eò peruenerint, vt ſenſu ipſo perpendant quātam animæ perniciem ac lethalem noxam reportarint ab ipſo. Maledicunt item moribus patriis, hoc eſt: operibus diuturna conſuetudine inolitis. Patria enim vocat eorū occupationes ac ſtudia vitæ mūdialis qui in peccatis verſantur, quibus*ambitioſi glorię omnes implicātur. Patria, hoc eſt cōſueti mores ſunt peccatori, opera carnis, adulteriū, fornicatio, immundicia, impudicitia, idololatria, obſcœnæ affectiones, cōcupiſcentia mala. Patria ſunt dolus, mēdacium, inſidię, verſuta alacritas ad perpetrandū quoduis facinus & omnis ſpecies hypocriſeωs. Qui igitur elatis ſurſum oculis ex his ſemel emerſi, quaſi à quadam ebrietate negotiorū turbulenti iſtius mūdi, maledicit quidē priori ſuo principi à quo edoctus fuerat ad obeunda perditionis opera. Quinetiam moribus patriis maledicit, quibus cum viuens non accepit legem nobis à Deo indultam in adiutoriū. Non potes vero ſubeſſe regi, niſi priùs maledixeris malitioſo principi. Eam ob cauſam te edocuit eccleſia dicere. Renuntio tibi ſatanà. Hæc eſt principis iſtius maledictio. Quæ porrò eſt patriæ cōſuetudinis renuntiatio? Renūtio & operibus tuis. Hi patriæ ritus ſunt vernaculi & familiares diabolo. Planè beatus qui rite huic maledixit principi. Siquidē is propiùs deinceps adiūgit ſe vero principi & illuſtratur ſplēdore veræ lucis. Beatus qui prorſus improbauit inueteratos malitiæ mores. Is enim pro patria aſſequetur ſupernam illam Hieruſalem quæ mater eorum eſt qui ſe ad conſimilem formulā Beati Pauli cōformant & cōponunt

* τὰ πάτρια.

* φιλόδοξοι.

Peruerſi

Peruerſi enim mores & vernaculi à maioribus nobis velut per manũ traditi ſunt. Immodicáne cupiditate partas facultates reliquit tibi pater? tu eas fac vt cõſignes & reſtituas ei qui fraudẽ & iniuriã paſſus eſt. Caue eas ceu proprias tibi vẽdices. Hęreditaria enim eſt ſucceſſio pec cati. Planè per iniquitatẽ tuus pater dolo malo ſubiectã ad te trãſmiſit. Tu eam emancipes & liberã redde iniuriam paſſo, & cruciatũ patri reddes leuiorem, tibíque ipſi veram conciliabis libertatem. Sub hæc quid infert? *Et ſuſpicient in cœlum ſurſum, & in terram deorſum inſpicient, & ecce tenebræ, tribulatio & anguſtia ita vt non videant vſque ad tempus.* Hæc de iſtis infert qui anguſtia & tribulatione oppreſsi ad obeũdam pœnitentiam ſe receperunt, quòd oculos ſurſum erecturi ſint in cœlum, qui priùs eos terram versus deflectebant nec poterant ſublimitatem apprehendere diuinarum ſpeculationum. Iſti perinde ac vinculo quodam conſenſus ad terrena negotia deuergentis abſoluti liberũ mentis ſuæ oculum cœlum verſus circunferent, inuiſibiliũ & abſtractarum mentium naturã contemplantes, & vi intelligentię locũ apprehendentes, quo quidem loco recondi debeat theſaurus. His confectis oculos defigent in terram deorſum, nimirum quia naturæ ſuæ vilitatem agnoſcẽt per cognatam illis & inſitam proprietatem ad terram, qui eatenus inſoleſcebant, déque ſeipſis magnum quiddam animo cõceperant. Multa cum circũſpectione nouis quodammodo dictionibus vtitur ſcriptura, enuntiatione excogitata vtrique elemento cõſentanea & congruenti. Cœlum enim ſimul & terra nobis proponuntur ad contemplationem. Sanè quidem de cœlo dicit, Suſpicient in cœlum ſurſum: de terra autem, inſpicient in terram deorſum. Dein pro admirabili ſpectaculo tantę iſtius cognitionis inopes conſilij nõ ſuppetet illis quid dicant, & anxij admodum reddentur, menti inſuper eorum denſa ſe offundet caligo, præ conſternatione & ſtupore eorum quæ illos apprehenſura ſunt, qui quidem repentinus terror magnam illis incuſſurus eſt perturbationem. Ait enim ſcriptura, Quum conſummauerit homo, tunc incipit: & quum quieuerit, tunc *indigebit. Vtique nemo nouit, quanta exuperent ſuam vnius cognitionem, niſi guſtum qualemcunque ceperit ſcientiæ, præterquam quòd bonus ipſe Dominus eis pollicetur multò commodiora. Ait enim, Qui fuerit in anguſtia, non indigebit vſque ad tempus. Neque enim abſolutè ignorantia detinebit genus humanum: ſed qui perquirit nunc accuratè veritatem, eiúſque inuentionem parturit, perſpicuè aliquando contuebitur faciem, ipſiúſque ſcientiæ abſolutam perfectionem vel tandem apprehendet, quum tempus inſtiterit quo ſimul omnia inſtaurabuntur. Hunc enim ſenſum indicat, vſque ad tempus.

ἀπορηθήσεται. *Eccleſiaſtici 18.a.*

B. BASILII MAGNI
ENARRATIO IN NONVM.
CAPVT ESAIAE.

*Pro πίε, 70. interpre. iuxta Hier. & Aldum πόιει, fac. Compluten. editio, Hoc primū velociter bibe, velociter fac.

*Pro βίβλου, lege ὤμου.

HOc primum bibe, velociter bibe. Regio Zabulō & terra Nephthalim & reliqui qui maritimam vrbem inhabitatis, & trans Iordanem Galilæa gentium, & populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. Qui habitatis in regione & vmbra mortis, lux ſplendeſcet ſuper vos. Plurimam partem populi deduxiſti in lætitia tua, & lætabuntur in conſpectu tuo, ſicut qui lætantur in meſſe, & quemadmodum qui diuidūt ſpolia: quia ablatum eſt iugum quod ipſis erat ſuperpoſitum & virga de collo eorum. Virgam enim exactorum diſsipauit ſicut in die Madian. Quia omnem ſtolam congregatam dolo & veſtimentum cum permutatione reſtituent, & volent igne eſſe combuſti, quia puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, cuius principatus factus eſt ſuper* humerum eius, & vocabitur nomen eius magni conſilij angelus. Adducam enim pacem inter principes, pacem & ſanitatē ipſi. Magnus erit principatus eius, & pacis eius non erit finis. Super ſolium Dauid & ſuper regnum eius, vt corrigat illud & auxilietur in iudicio & iuſtitia ex hoc nunc & vſque in ſeculum. Zelus domini Sabaòth faciet hæc.* Quæ de Domini futura aſſumptione carnis erant, euangelizaturus ſermo hic, quaſi propoſitionem quandam lætitiæ ſpiritualis obtendens, ita eum qui euangelizatur, velut exporrecta manu dextera, perhumanè excipit. Hoc primùm bibe. Qui bibit, vtique intra ſeipſum potionem accipit & eam cum deſyderio acceptans exorbet. Tunc enim vel maximè ab eodem conſueuit rependi gratia, quum non faſtidiēter eam accipit, nec proinde erumpit in ſingultus: ſed vehementi ſiccitate torrefactus ipſam expetit potus cōſolationem, ſeq; irrorat & perfundit latice aquę lympidioris ſibi oblatæ. Ob hoc & qui nunc euangelizatur, tanquam populo ſitienti multa cum ſpe expectatam gratiam, ait. *Hoc primùm bibe.* Beneuolè excipito affuturam animæ iucunditatem. Inſerito illi ſalutare hoc dogma. Nolim arbitreris ſecundum ab alio expectandum: neque reputes aliud quiduis fore hoc vno antiquius, aut ei præferendum. Antegreditur omnia. Neque enim abs te aliud concipi mente poteſt quod præferatur tuo conditori, non item quíduis ſuapte natura honorabilius eo qui primogenitus eſt omnis creaturæ. *Primùm bibe.* Condiſce, quia in principio erat Verbum. Ante principium, nihil: nihil eo priùs, qui in principio erat. Ne mihi tu ſeculum præfuiſſe dixeris, non vllam prorſus dimenſionem, non locum eſſentia filij deſtitutum, non tempus, non vllum temporis momentum illi intercifum

tercifum

tercíſum, nihil quod animæ inſerere ſe poſsit futili & euanida imaginatione. Hoc primùm citò bibe: non molliter, non item perfunctoriè aut neglectim, neque ſolutiùs ad ſubeundum id operis accedito: ſed contentis viribus ac ſtudio properanti, cuiuſmodi erat Paulus qui ſimul atque poculum ſumpſit fidei nihil cunctatus ad prędicationem proſiliuit, non acquieſcens carni & ſanguini, ſed quàm ocyſsimè perinde atque vnus aliquis viarum excurſor vt accepit primum ſibi ex compacto indictum curriculum, aduſque finem feſtinè contendit, ſecundum propoſitam ſpem perſequens ad brauium ſupernæ vocationis. *Regio Zabulon.* Aduerſus eos inuehitur propheta, apud quos & Dominus ſubinde moram traxit ac verſatus eſt, qui quidem priùs in tenebris ignorantiæ ambulantes, exoriente vera luce quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum, viderunt lucem magnam. Atqui nemo ſuſpicetur quæ à Matthæo inducta ſunt, diſsidere ab hac prophetæ ſententia. Ille ſiquidem dixit, Qui ſedebat in tenebris: hic autem Eſaias dixiſſe videtur, Qui ambulabat in tenebris. Ambulare enim in tenebris parilem poteſt retinere ſenſum cum ſeſsione, quòd ambo ſibi diſpoſito fine peræquè priuātur. Hic quidem dum non mouetur loco: ille autem deërrans temerè obambulat. Qui enim nullo deſtinato ſibi ſcopo incedit, nuſpiam loci certi péruenit: qui etiamnum inerti ocio edoctus eſt viuere, nunquam ad optatum prouehetur exitum. Populus igitur hic qui eatenus caligarat tenebris adopertus ignorantiæ gentilium, vidit lucem, non cuiuſmodi ſplendeſcit ab igne, non qualis ab aſtrorum iubare promicat aut à luna, Sole ſeu cuiuſmodi exilit è fulgetris radioſus fulgor, ſed lucem magnā, quæ intellectu ac ſenſu præditis affulgere ſolet, quæ & Patri par coëxiſtit, & illuſtrat homines, angelos quoque incredibili perfundit lætitia. Quumque in omnia expaſſa abunde ſe diſpertiat, tantò magis redundat in ſeipſa. In quali verò regione hic gētium populus habitabat? Nimirum obumbratus mortis caligine. Quaſi enim tetra quædam & profundior nubes per idololatriam impendebat eis tantiſper dum lux illa affulgens eam diſpeſcuit & intercídit caliginem, ipſos autem circunfudit ſplendor exortæ veritatis. Deinde tranſit ſcritura ad hoc quod ad Domini perſonam referatur dicens: *Plurimam partem populi deduxiſti in lætitia tua.* Non enim omnes exceperunt ſalutare verbum: ſed plurimi conſequuti ſunt inuitantem ad æternam lætitiam, qui quidem colletabuntur in conſpectu Dei, ſicut qui lætantur in meſſe. Quod enim ſinguli quíque ſeminant, hoc & metent. Siquidem die illa futuræ retributionis, qui verbum fidei exceperunt, & fructus huberes ediderunt pro proportione eorum quæ hic prærogata ſunt, à iuſto iudice mercedem condignam recipientes admirabili iucunditate perfruentur, vt qui in meſſe lætantur primitiuos læti-

Galat. 1.

tiæ fructus è laboribus propriis obtinentes. E diuerſo qui ſpoliis & occiſorum exuuiis diteſcunt, hi raros admodum commeatus recipiunt ex opibus ſic comparatis. Ob hoc vtraque dicens connexuit, & quæ ex retributione affutura eſſent bona, & quæ per eius gratiam qui ingentia dona elargitur, eſſent prouentura. *Ablatum enim eſt iugum quod gentibus erat ſuperpoſitum.* Excuſſerunt à ſe iugum graue eius qui ipſos ſubiugarat & addixerat ſeruituti peccati, eorúmque ceruicem incuruarat virga impietatis, vt iacto in anima fundamento apoſtolicę prædicationis non iam ſuccumberent ſeruituti peccati. *Virgam enim exactorum diſsipauit, ſicut in die Madian.* Planè intolerandum & peracre iugum ille exactor iniecit humanæ, vitæ cõmunis ſcilicet omniũ noſtrûm inimicus virga cædens & extorquẽs à nobis, vt ſuam vnius voluntatem expleremus. Noſſéne vis quas nobis plagas virga illa inuexerit? Audi dicentem: Putruerunt & corruptę ſunt cicatrices meæ. Planè malitioſa hæc virga cicatrices pernicioſi ac tetri odoris ingerit ei qui vel eſt cæſus. Mihi nũc ad mentem reuoca vnum aliquem qui variis teneatur deſideriis, & peracri cupiditate extimuletur perfruendi concupitis voluptatibus, quàm hic aſsimilis videri debet ei qui illa hoſtili virga pertunditur, & abducitur ad peccatum. An non concupiſcentia ſuos exacuit ſtimulos atque etiam vrget, dolores inſerens iſti ſic intemperanti, vſque dum cicatricem peccati impreſſerit animæ, ingignens illi graueolentem ac fœdum odorem, nempe immiſſionem obſcœnarum cogitationum? Hanc igitur virgam diſsipabit, quemadmodum diſsipauit principatum & potentiam imperij Madianitarum. Horũ arbitror vos hiſtorias meminiſſe, aut eius eſſe memores quæ in Numeris recolitur, aut certè quæ & in Iudicum libro continetur. Etenim in Numeris ait: Et inſtructam aciem eduxerunt aduerſus Madian, ſicut præcepit Dominus Moſi, & occiderunt omne maſculinum, & reges Madian occiderunt vnà cum vulneratis eorum. In libro autem Iudicum, Et reuerſus eſt Gedeon in caſtra Iſraël, & dixit: Surgite, quia tradidit Dominus in manus noſtras caſtra Madian. Porrò quid innuit illud, Omnem ſtolam congregatam dolo, & veſtimentum cum permutatione reſtituẽt? Reor id eò dici, quòd qui ſibi imponunt graue peccandi iugum, dũ ſe virga atterunt, adigunt ſe ad peccandum propẽſiùs, tales proinde dolo coaceruatam ſtolam ac veſtimentum cum permutatione reſtituent. Qui enim homines ſuis ſpoliarint indumentis, eóſque dolo malo integumentis denudarint, cum permutatione repẽdent vicem. Ille enim omnium noſtrûm in commune inimicus quum acceperit in nos poteſtatem, à nobis auferet veſtimenta quæ nobis deformibus qualecunque decus & honeſtatem circumponebant. Sanè Chriſtianorum veſtimentum obnubens peccati noſtri turpitudinem, fides eſt qua in Chriſtũ credimus.

Nu.31.a. & Iudicum 7. & 8.

Quicunque

Quicũque enim in Chriſto baptizati eſtis,Chriſtum induiſtis. Ille enim inimicus noſter ante etiamnum fidem qua in Chriſtũ credimus, humanam denudabat turpitudinem, ſenſus noſtros deſpoliãs & ſuffurãs quibus vita hæc noſtra cohoneſtabatur,noſtrámque nuditatem publicè traducebat. Stolam igitur omnem dolo malo partam & coaceruatam quiſquis ſibi induerit, veſtimentum item cum permutatione reſtituet. Non enim ea modò referemus paria his quæ à nobis detrahuntur:ſed & cum acceſsione agnitionis in Chriſtum, multò reddemur meliores. Ait enim ſcriptura, Induit me veſtimento ſalutis & tunica iuſtitiæ. Siquidem omnem omnino ſtolam malo dolo partam & congregatam.Hoc eſt,clanculario furto compilatam cum permutatione reſoluent. *Quin & optabunt,vt ſint igne combuſti, quia puer natus eſt nobis.* Malignæ poteſtates poſt Domini aduẽtum clamabant: Quid nobis & tibi fili Dei? Veniſti * huc ante tempus perdere aut torquere nos? Tunc enim auferẽtur, vt vehementiori exurantur igne, aut certè ſententiam reportent damnationis ſub ipſo Chriſti aduentu in carnẽ, quia puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis,cuius principat⁹ factus eſt ſuper humerum eius.Et vocabitur nomen eius magni conſilij angelus. Quot nomina edocti ſimus ſcripturã indidiſſe Domino,ſuperiùs ipſi audiuimus. Ecce virgo in vtero accipiet,& pariet filium:& vocabunt nomen eius Emmanuel.Hîc,vocabitur nomen eius,magni conſilij angelus. Hic planè qui magnum illud cõſilium à ſeculorum conditione reconditum,nec aliis retro generationibus manifeſtatum annuntiauit, hic qui in lucem edidit ſuas imperueſtigabiles diuitias expoſitas eſſe gentibus,vt eædem gentes cohæredes ſibi ſint & concorporales ipſi,cuius principatus eſt ſuper humerũ eius. Hoc eſt, regnũ & poteſtas in ipſius cruce. In crucẽ enim exaltatus ad ſeipſum pertraxit omnia. *Adducam enim pacem inter principes,& ſanitatem ipſi. Magnus principatus ipſius,& pacis eius non eſt finis.* Hiſce verbis perſpicuum euadit quę hîc dicũtur,exprimi ſub Patris perſona,quippe qui ipſum cõſtituit ſequeſtrum ac mediatorem ſanciẽdæ pacis per eius ſanguinem in cruce effuſum,ſiue inter ea quę in terra ſunt,ſeu quæ in cœlis. Meo quidem arbitratu dictum eſt hoc. Adducam enim pacem inter principes,& ſanitatem ipſi,vt hoc argumento declararetur myſterium reſurrectionis ipſius.Nam quia crucifixus eſt ex infirmitate,viuit autem ex virtute Dei, ob hoc dicitur ſanitas adduci ipſi propter infirmitatẽ carnis quã noſtri cauſa aſſumpſit. *Et pacis eius nõ eſt finis.* Ait enim: Pacẽ do vobis.Nõ quomodo mũdus dat,ego do vobis.Neq; enim pax eius vllo clauditur fine, quũ id doni mũdo ſit ſuperius. Si enim è mundo eſſet, vtique vnà cũ decidua cõcretione mũdi dirimeretur ac diſperiret. Nũc autem quiſquis ipſius pacẽ excepit, modò eam tueatur ac ſeruet continenter,perpetuo conuictu bonorum perfruetur quæ ab ip-

ὦδε βασανίσαι

Eſa.7 b.
Matt.1.c.

ſa pace promanant. Salomonis pax præſcriptis annorum circulis finem accepit:quæ autem à Domino indulgetur pax,in omne coextenditur æuum,quod nullo circunſcribetur fine aut termino.Eius enim imperio cedet creatura omnis ac ſubſternetur:eius dominium agnoſcent omnia.Quúmque fuerit Deus omnia in omnibus,tunc ſilentio indicto réfugis poteſtatibus quę nunc obſtrepunt atque tumultuantur, in pacifica concordia ſancti hymnos concinent Deo. *Super ſolium Dauid,& ſuper regnum eius,vt*dirigat illud.* Quòd dictum fuiſſet non defuturum principem ex tribu Iuda & ducē de femoribus eius, donec veniat cui repoſita ſunt:hinc ad vnum penè omnes concorditer denuntiant Dominum ſecundum carnem fuiſſe proditurum ex ſemine Dauid.Super thronum igitur Dauid & ſuper regnum eius ſedebit, vt moderetur illud & dirigat,vtque*auxilietur ei in iudicio & iuſtitia.Dicit Pſaltes, Iudicia tua abyſſus multa. Et, Iuſtitia tua, ſicut montes Dei. Neque enim iudicia eius comprehendi queunt, neque iuſtitia pro dignitate ſuæ celſitudinis vlla attingi contemplatione. *Et hæc faciet zelus Domini Sabaòth.* Nos per ignorantiam Dei miſerè perditos zelatus Dominus,diſpenſationem carnis aſſumpſit,vt ſuum cœleſte regnum impartiretur & nobis vendicaret. Zelus igitur Domini Sabaòth:id eſt,Exercituum,cui virtus omnis ſubiecta eſt,hic ea faciet.* *Verbum miſit Dominus in Iacob, & venit in Iſraël, & ſciet omnis populus Ephraim & qui ſedent in Samaria in ſuperbia & ſublimi corde, dicentes: Lateres ceciderunt,ſed venite,poliamus lapides, & incidamus Sycomoros & Cedros & ædificabimus nobiſipſis turrim.* Appellatione Iacob & Iſraël ſentētia hæc,mea quidem opinione,duarum rerum nobis ſuggerit intelligentiam, nimirùm & imperfectorum elementarem atque primariam inſtitutionem & eorum perfectionem qui ad apprehendendum apicem virtutis contendunt. Sanè ſenſum hunc innui nos ſubmonet* tropus ipſe tranſnominationis patriarchæ.Etenim in Geneſi,dictus legitur Iacob, quòd fratris plantam apprehenderit: poſt luctam autem,præmij vice tanquam victori indita eſt*altera nomenclatura.Non enim iam vocabitur nomen tuum Iacob: ſed Iſraël erit nomen tuum. Miſſum igitur eſt verbum ad Iacob & venit in Iſraël. Itaque in primis per clementem miſericordiam condeſcendit ſcriptura infirmioribus: qui autem perſpicacioris intelligentiæ ſunt, ipſo ſenſu percipiunt, quantum reſiliat vtilitatis ex ſermone Dei, ita vt vi quodammodo iniecta arripiant aſſumentes eum ad quos miſſus eſt citra vllam ſegnitiem nec perfunctoriè. Verbū igitur miſit Dominus ad Iacob. Noſti Verbū quod erat in principio, quod erat apud Deū. Hoc miſit Pater ad Iacob:notum autem fecit ipſum verus Iſraël, nimirùm animæ perſpicaciore intelligentia præditæ,Et agnouit omnis populus Ephraim & qui prius ſedebant in Samaria,in ſuperbia & ela

*κατορθῶσαι. *Gene.* 49.

**pro* ἀντέχεσθαι, *lego* ἀντιλάβεσθαι.

**Pro* λόγον, *habet Aldus* θανάτον, *mortem.*

* τρόπος μετονομασίας, *quæ & hypallage.*

**Nempe Iſraelis.*

to corde. Hic eſt Ephraim ex quo ſuppullulauit deſertor Dei Hieroboam qui ad ſe auulſit tribus decem, commentus etiam eſt ex auro buculas ſiue vaccas, vt populo perſuaderet ſecedere à cultura Dei & latriam exhiberent idolis Aegyptiorũ ij qui in Samaria ſedebãt in ſuperbia & elato corde. Qui verò conſenſerunt veritati, ſuſceperũt verbum iuxta enarrationem actuum, Quia audierunt Apoſtoli Samariã recepiſſe verbum Dei. Sub hæc deſcribit propheta illorum contumacem ſuperbiam, quanta fuerit. Portiunculam enim tribus Dauidicæ nihili ducentes, tanquam quæ nullo negotio aboleri poſſet & opprimi, licet regiam obtineret dignitatem, miſerum in modum eam ſubſannãt dicentes illud: Lateres ceciderunt, ſed venite, læuigemus lapides. Lateres quidem nominabant ſubſtructionem regni filiorum Ieſſe: lapidem verò appellabant ſolidam firmitatem quę cõnectebat potentiam ſcilicet mutua compagine conſtabilitam ſimul & conſpirationem ad eadem viuendi præcepta. Ait ergo. *Et incidamus ſycomoros & cedros & ædificabimus nobis ipſis turrim.* Pro templo quod exædificauit Salomon Iudæ, iſti nomine turris excelſæ proponebant ſe molituros quoddam non abſimile ædificium, per quod &*illi conabantur cœlum ſibi reddere peruium & acceſſibile. Etenim etiam miſerè clamabant: Venite, componamus nobis ipſis lateres & coquamus eos igni. Rurſus, Venite ædificemus nobis ipſis ciuitatem ac turrim, cuius vertex pertingat vſque ad cœlum. Sycaminus autem arbor eſt ſupra modum fructuum vbertate redundans, qui nullius qualitatis obtinent diſpoſitionẽ, niſi ſi quis eos fructus puncti in vellicando qualẽcunque ſuccum ex ipſis exprimat qui guſtum ſuauitate oblectet. Vnde opinamur eam arborem ſymbolum præferre congregationis gentilium more degentis quæ quidem quum quotidie ſuccreſcat, infatuata tamen eſt & deſipit per aſſuefactionem ſtudiorum gentilium, quam congregationem ſi quis acrimonia verbi compungere potuerit, fœlici immutatione edulcata conuertitur ad reſoluẽdam Deo gratiarum actionem. Sed & Cedri nonnunquam accipiuntur ad exprimendam ſimilitudinem animarum eximiæ virtutis, habentium commendabilem eam ſublimitatem qua ſe poſſint attollere ad cognitionem & intelligentiam, ſimul & conuerſationem habere in cœlis, ſicuti nos Pſalmi edocuerunt Dauidis, nunc quidem eas Cedros aſſumentis ad laudem Dei, ac dicentis: Ligna fructifera & omnes Cedri. Rurſus, Saturabuntur ligna campi, Cedri Libani quas plantauit. Nonnũquam mores hominum præfractos & per contumaciam neſcios flecti quibus ſe attollunt aduerſus ſcientiam Dei, ipſi nouimus dici Cedros. Quamobrem, conterit Dominus Cedros Libani. Quin etiam Cedri dicuntur ij, qui per falſi nominis ſcientiam inſoleſcẽtes & ſtultam ſui exiſtimationem putant ſe iam intelligentiam apprehendiſſe ſa

**De quib⁹ Gene. 11*

**συκαμινὸς, morea ſiue morus. Theophra. 1. plant.*

cramentorum Dei. Vidi enim impium ſuperexaltatum & eleuatum, ſicut Cedros Libani. Horum perditio quàm celerrima eſt. Tranſiui enim,& ecce non erat. Iſti igitur Cedros eiuſmodi aſſumpſerunt ad molitionẽ & ſtructuram ſuę turris,qui ante Verbi aduentum ſedebãt in Samaria ſubſannantes Iudaicum Dei cultum & lateres collapſos appellantes quæ in illorum dogmatibus reſederant,ædificia. *Et allidet Deus inſurgentes contra montem Sion & inimicos eius. Diſsipabit Syriam à Solis ortu,& Græcos à Solis occaſu,deuorantes Iſraelem toto ore.* Denuntiat ſe eos perrupturum, & à fundamentis deturbaturum omnes qui cooriuntur aduerſus montem Sion ſimul & impiam cõſpirationem aduerſus veritatem eſſe diſsipaturum.Inimici porrò montis Sion Syri & Græci. Illi quidem ad ortum Solis:hi verò ad Solis occaſum ſuã obtinent regionem. Diſsipabuntur,quòd Iſraëlem toto ore deuorarint. Os præſenti loco vocat vim ſophiſticam captioſi ſermonis, qua quidem omni prorſus abutebantur ad adornandas inſidias aduerſus eos qui corde ſimplici crediderunt Deo. *In omnibus his non eſt auerſus furor eius: ſed adhuc manus excelſa. Et populus non eſt conuerſus, donec percuſſus eſt, & Dominum exercituum non quæſiuit.* Quòd inimici Dei hiſce flagris conciſi nondum compuncti ſint,nondum etiam auerſus eſt furor eius:ſed adhuc manus eius, facultas animaduertendi in facinoroſos erecta eſt & elata in eos quos nihil pœnitet malitiæ & malignitatis quas geſſerunt.Quia igitur populus hic non ſermone,ſed plagarum irrogatione ſanatur, ſcriptum eſt, Et omnis populus non eſt conuerſus,niſi plagis impoſitis: quò fit,vt talibus neceſſariæ ſint & vtiles plagę.Nemo igitur ſe anxio labore torqueat in inquirendis cauſis afflictionum & moleſtiarum. putà, quàm ob cauſam terra ſqualeat ſiccitate,cur vis imbrium ac redundãtis pluuiæ cœlo delabitur,vt quid plena terroris fulmina,qua ex cauſa ex aëre ſidunt grandines. Noſtri cauſa,hæc inuehuntur,qui retinemus cor impœnitens,nec niſi plagis priùs eruditi,conuertimur: *Et auferet Dominus ab Iſrael caput & caudam,magnum & paruum in vna die.* Simul atque ſermo miſſus ad eos peruenit, improbum omnem eorum ſtatum prædicat confuſum iri, & principes inſuper cum ſequacibus & pediſſequis adimendos qui quòd pro poteſtate agebant,nimiſquam inſoleſcebant, ſimul cũ illis qui eorum iugo premebantur. Addit & præſidentiam ſeniorum inhonoratum iri,vnà iis qui in iudicio accipiunt perſonas. Eos item cõmemorat ademptum iri,qui quum in populo nullius claſſis eſſe cenſeantur, ſua tantùm auctoritate deſignati falsò ſibi arrogant propheticam gratiam, quum eam minimè exceperint infuſione ſpiritus ſancti, docentes iniqua, cuiuſmodi erat ætate Hieremiæ, Ananias:& ſub Michæa pſeudoprophetæ, in quibus fuit ſpiritus mendax,qui & ſeduxit Achab, exortans ad ineundum bellum contra Syros. Auferentur

tur

tur, * *& qui in extrema ſunt populi parte. Sed & qui beatificant populum iſtum, erunt ſeducentes eos & per ſeductionem fructus decerpent. Propter hoc, ſuper adoleſcentulis &* * *ætate vigentibus, in eis non lætabitur Dominus. Neque ſi quis pupillus in tali populo, neque ſi qua fuerit vidua, miſerebitur eorum.* Vtrique alioqui digni commiſeratione ſunt, quippe imbecilles & auxilio deſtituti. Præualere verò malitia & improbitate dignum auerſione eſt & odio. Deinde infert, quia nondum furor eius auertitur: ſed adhuc manus eius excelſa impendet, propter & ſeducentes populum & ſeductos, quòd iniqui omnes ſint ac flagitioſi & iniqua loquantur. Iſthęc comminatio nonnullam continet emphaſim & eam planè efficacem. *Et ſuccendetur iniquitas ſicut ignis.* Diuinæ erga homines illos beneficentiæ diſpenſatione factum eſt, vt quæ in procinctu erat iniquitatis materia, à benigno Domino ad nihilum deduceretur, eóque ait. *Et ſicut gramen aridum deuorabitur ab igne: & exuretur in denſitatibus ſyluæ.* Anima tantiſper dum ſibi aggerem accumulat terrenarum perturbationum, vitioſæ affectiones quaſi gramen ipſæ laliùs ſe effundunt & erepunt per prudentiam carnis, quòd mutuam inter ſe quandam habeāt & familiarem originem, quòd alia ex aliis inſuper progerminentur. Vt enim ἄγρωσις gramen præ cæteris herbis prolis eſt numeroſæ, nec vnquam intermoritur aut deſinit gignere ex ſe, ſed ſemper extremitas primitiuæ geniturę origo fit ſuccedaneę ſobolis. Peccatorum natura ab eiuſmodi nihilo diſsidet. Peccatum, aliud ex ſe velut congener per gradus excipit, ceu fornicatio fornicationem, quin ipſa aſſuefactio mendacij mater fit mendacij: & qui mentem diu exercuit ad furandum, nullo iam negotio aggredietur eam iniquitatem. Quod enim præuertit illum occupare peccatum, illi fit occaſio peccati alterius. Si igitur per confeſsionem detexerimus peccatum, iam ſuccreſcens gramen arefecimus, dignum planè quod depaſcatur ac deuoret purgatorius ignis, ídque exuritur in denſiſsimis ſyluis. Obſeruato, quanta in primo*Regnorum dicta ſint de luco, nemore ſeu condenſa ſylua. Oppugnatus populus ingreſſus eſt ſyluam & defecit quippe nullo paſtus eſculento. Quin etiam Abſalon oppugnatus ſyluam introiuit. Peccatum igitur noſtrum niſi exiccetur ritu graminis & arefiat, non deuorabitur ab igne, neque incendio deflagrabit, non item condenſa ſyluæ cōcremabuntur. Suppurulentias ſuſpicionum quæ caliginem offundunt menti, numeroſam malorum turbam conſeruantes in arcano receſſu cordis noſtri vocat condenſa ſyluæ ſeu nemoris. Sub hæc infert. *Quia propter indignationem iræ Domini ſuccenſa eſt terra omnis.* Declarat in gratiam & beneficiū animæ, terrena ipſa tradi depaſcenda igni punitiuo, quemadmodum & ipſe Dominus ſubindicat, dicens: Ignem veni mittere in terram. Ecquid volui, niſi vt accendatur? *Et erit populus ab igne deu-*

* *Pro* ἀφαιρεθήσονται, *auferetur, Complut. habet* ἀφεῖλε, *abſtulit.*

* ἀκμάζουσιν.

* βασιλειῶν.

ſtus. Non omnimodam internecionem & exterminium comminatur, ſed innuit expurgationem, iuxta Apoſtoli ſententiam, quia ſi cuius opus exarſerit, damnum patietur: ipſe autem ſaluus fiet, ſic tamen per ignem. At interim diſpungit ac reprobat quę in populo inualuerat, malitiam, ſimul & ſeditionem inter eos prius coortam nec adhuc deſinentem, vt quæ quotidiano incremento prorſus eſſet immedicabilis, ait: *Homo fratris ſui non miſerebitur.* Sed accedentem propius, vt nonnihil auxilij ab eo promereatur accipere, declinabit ad dexteram. Hoc eſt, dignus eſt qui declinetur. *Quia eſuriet & comedet à ſiniſtris eius.* Qui enim non operatur quæ è ſuo ſunt officio & dextera ac digna commẽdatione, hic exatiabitur iis quæ à ſiniſtris ſunt, & vetitis veſcetur. Ita enim interpretatur illud. Comedet à ſiniſtris ipſius, Ait. *Et non implebitur homo comedens carnes brachij ſui.* Ferinam ac beſtialem quandam animæ cõſtitutionem ac ſtatum ſubindicat eſſe mutuam fratrũ deuorationẽ diſſerens, in ſeſe cæde immani incurrẽtium. *Comedet enim Manaſſes, Ephraim: & Ephraim Manaſſen.* Immanes & ab omni humanitate alienos reddit hæc malitia, feris quoq; crudiuoris efficit aſsimiles, dum nulla ſatietate explentur carnibus veſcentes brachij alterius, quorũ finis iuxta Apoſtoli dictũ eſt abſoluta perditio: Quia qui vos inuicem mordetis & comeditis, videte ne ab inuicem conſumamini. Ad eundem modum iſti inter ſeſe hoſtiliter alioquin affecti, tamen in inſtruendis inſidiis aduerſus proximum mutua conſpiratione coorientur. Ait enim, Simul obſidebunt Iudam. Hoc eſt, Confitentes Deo, eóſque qui iugem illi exhibẽt venerabilem latriam.*Iudas enim ſua interpretatione ſonat ἐξομολόγησιν confeſsionẽ. Maximè tamen malitia quum aduerſus ſeipſam diſcrepet repugnans virtuti, nonnihil interim concordiæ palàm indicat, ceu contumax audacia & timiditas ſibinuicem obluctantur. Audax enim temeritas eſt redundantis exceſſus, timiditas autem defectum notat. Atqui ſi virilem ac ſtrenuam fortitudinem in medio conſtitueris, ſimul illæ ad pugnam conſpirabunt, vt vtrinque ipſam expugnent fortitudinem. Ad hoc innuendum Ephraim & Manaſſes dicuntur quidem ſuiſmet veſci carnibus, in mutuum tamen fœdus conſpirant, vt obſidione cingant & expugnent Iudam.

* יהודה *laudatio, confeſsio.*

B. BASILII

B. BASILII MAGNI

ENARRATIO IN DECIMVM. CAPVT ESAIAE.

*VAe ſcribentibus iniquitatem: ſcribentes enim, iniquitatem ſcribunt, declinantes iudicium pauperum, rapientes iudicia inopum populi mei, ita vt eſſet ipſis vidua in rapinam, & pupillus in prædam. Ecquid facient in die viſitationis? Tribulatio enim veſtra delonge veniet. Ad cuius confugietis auxilium? Et vbi * relinquetis gloriam veſtram, vt ne incidatis in abductionem? Et ſub interfectis cadent. Et ſuper omnibus his non eſt auerſus furor eius, ſed manus adhuc excelſa.*

**Pro* καταλήψετε, *lege* καταλείψετε.

Sũt nonnulli qui indignũ cenſent ſuorum maiorum inſiſtere veſtigiis & quæ ab iiſdem tradita ſunt dogmata, cõſectari turpe eſſe ducunt. Iſti ſunt, qui maximopere affectãt videri authores excitandarũ hæréſeωn, quare nouas quaſdam doctrinæ molitiones comminiſcuntur præter rectam ſcripturæ intelligentiam, ſuam ipſorum malitiam & impietatem prodentes ſcriptis.

**Huc animum aduertite peſtilẽtes Lutherani.*

Aduerſus hos detorquetur ac peruenit hoc, væ, in hos inquam qui patres ſunt falſi nominis ſciẽtiæ ac ſcribæ impiorum dogmatũ. Tales enim tranſuerſos agunt & ad ſe eos abripiunt qui laborant inopia fidei, animáſq; viduatas veraci ſponſo ac planè theologo peruertunt.

Væ Lutheranis, Oecolampadianis, &c.

Quinetiam iſti ſi quem viderint deſtitutum & orbatũ Dei præſidio ob commiſſum quodpiam peccatum, hunc etiam quaſi prædam deputant ſibi deſtinatam, liberali ore promittẽtes omnem licentiam & impunitatem, vitámque geniali voluptate diffluentem in medium proferentes, ſi modò ſuis dogmatibus de impietate contra Deum intelligant eos aſſentiri. Eiuſmodi nunc infœliciter ſuppullulauit hæreſis Anomœorum qui ſcortatoribus, adulteris, maſculorum concubitoribus, plagiariis ſiue mangonibus, periuris & palàm mendacibus facilẽ peccatorum condonationem promitunt, modò percipiant eos coarctari blaſphemia in vnigenitum Dei Patris.

In Anomœos eleganter vt omnia Ioan. Chryſoſt. ſex homilias reliquit.

Quid facient in die viſitationis? Diem vocat aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti è cœlis qua die vẽturus in mundum eſt, ſingulis quibúſque condignã mercedem pro cuiuſque operum qualitate repenſurus, in quo aduentu excipient tribulationem è longinquo ſuper ſe veniẽtem, quaſi qui ſcripturæ tradiderint ſuam improbitatem. *Ad cuius autem confugietis auxilium?* Etenim aduerſus Deum ſcripſiſtis viuorũ ac mortuorum iudicem. Veſtris ipſorum ſcriptis coarguemini. Ad hæc ait. *Vbi relinquetis gloriam veſtram?* Qui cæteris præeminere præoptant, delatúmque ſibi honorem ab hominibus mordicus tuentur, & proinde eos inceſſit cupido, vt*nuncupati auctores ſectæ alicuius celebritatem nominis aſſequantur, atque ob id qui iniquitatem in excelſo loquuti eſtis,

* ἀιρεσιαρχεῖν ἐπιθυμήσαντες.

illa tum die iudicij quò loci relinquetis gloriam veſtram? Tales ait,in imam partem côncident,iis ſubſternentur quorum animas interemerunt. Nunc quidem præſides iis quos in fraudem errorémque pellexiſti. Iſti te ſuſpiciunt ac miraculi habent loco. Quòd doctoris & authoris ſectæ circunferas nomen,magnificè gloriaris & ab eis prædicaris beatus.E diuerſo tunc iis ipſis quorum animas internecioni dediſti,futurus es abiectior. Mors enim animæ eſt emẽtitę & falſæ opinionis receptio.Subter igitur hos côncides. Eorum enim quos interfeciſti,graue pondus tibi vni incũbet.Et ex quo ſinguli quique noſtrûm per huius vitæ curriculum quodammodo chirographa noſtra ſcribimus, formas rerum à nobis geſtarum conſignantes in memoratiua facultate,fortè etiam tales prædicat ſcriptura miſeros, quaſi qui ſuam ſcribant maliciam. Cor quidem iuſtorum deſcriptum eſt, non atramento,ſed ſpiritu Dei viui:cor autem iniquorum non ſpiritu Dei viuentis, ſed attramento quod congener eſt & affine tenebris lucíſque inimico. Nouerit vnuſquiſque quia aut pro ſeipſo conſcribit executione bonorum operum:aut aduerſum ſe adornans chirographa,literis tranſcribit ac mandat ſuam malitiã.Eſt igitur chirogrophũ quoddam aduerſum nos manibus noſtris ſubſcriptũ, quũ ipſi quæ deteriora ſunt,fecerimus.Eſt & pro nobis chirographum,quum opere expleuerimus quę ſunt meliora.Nonnulli autem in contractibus ex cõpacto ineũdis nõnunquã vitiant & corrumpũt literas, & characteres literarum malo dolo adulterant in cenſibus agrorum, in teſtamẽtariis tabellis,in hypothecis & multiuariis permutationibus,quęcunque etiam pacta firmantur & conſtant demonſtratione literarum, ſcribentes & qui tales ſcribunt ſuam prauitatem detorquentes iuſtum iudicium in prẹiudicium pauperum ac deripientes quæ ſunt inopum populi,ita vt vidua ſit illis in deuorationem & pupillus tranſeat in quęſtum,*cuiuſmodi in prædationibus ac rapinis bellorum cõtingit fieri ab his qui viribus præualent,quorum cõmeminit ſcriptura,dicens: Quid facient in die viſitationis?Diem iudicij & retributionis diẽ vocauit viſitationis qua merces vnicuique pro merito reponetur, quam iſtis comminatur. Quia tribulatio veſtra è longinquo veniet.Intelligamus ſanè cur ſic dicat,è longinquo. Salus quippe veſtra non è longinquo,ſed è vicino vobis adeſt.Scriptum enim eſt, Appropinquans Deus ego ſum. Et rurſus,Mãdatum hoc,ait,quod præcepi tibi hodie, non eſt immenſum,neque longè abs te diſſitum, non in cœlo ſurſum eſt,vt dicas: Quis aſcendet in cœlum, & aſſumet illud ad nos? Neque trans mare poſitũ,vt dicas: Quis traiecto mari aſſumet illud & ad nos deferet,& audiẽtes ipſum faciemus?Prope te verbum eſt in ore tuo & in corde tuo.Siquidẽ Dominus noſter ait: Regnum Dei intra vos eſt. Nam quę primas obtinent partes bonitatis nobíſque conciliant ſalutem,

Mors animæ.

**Hæc vtinam principes Christiani altamente reconderent.*

tem,propè nos eſt & in intimis:quæ autem ſaluti ſunt contraria, è lon
ginquo veniunt, & à nobis externa ſunt. Neque enim primeuæ illi no
ſtrę conditioni inſitum eſt peccatum: ſed poſteriùs incubuit hominũ
generi, ob quod vindicandum inuehitur & tribulatio pro malè com
miſsis,quam è longinquo venturam interminatur propheta. *Væ Aſ-
ſyriis virga furoris mei & ira eſt in manibus eorum . Iram meam in gentem
iniquam mmittam , & populo meo præcipiam,* vt *ſpoliet & prædetur & con-
culcet ciuitates & redigat eas in puluerem.Ipſe autem non ſic cogitauit,nec ani-
mo ſic ſecum reputauit: :ſed diſcedet mens eius, vt diſperdat gentes non paucas.
Et ſi dixerint, Ipſe tu ſolus es princeps, Dicet: Non accepi regionem quæ ſupra
Babylonem eſt,& Chalanen,vbi turris ædificata eſt. Et tuli Arabiam & Da-
maſcum & Samariam . Quemadmodum & has cœpi, & omnes principatus
capiam.* Propter multitudinem iniquitatum populi,ob quas in capti-
uitatem ipſum abducunt Syri non propter ſuam ipſorum iuſtitiam, *Pro λόγου,*
ſed propter redundantem populi flagitioſam iniquitatem : quamuis *lego λαοῦ.*
iſti minùs rectè ſecum cogitarent,quia populo iſti diuinarum legum
prętuaricatori opus foret caſtigatorio flagello,ſed ſibiipſis eam adſcri-
bebant victoriam,quódque inſoleſcerent quaſi qui cæteris anteſtarẽt
viribus,hos deprædicat ſcriptura miſeros.Væ vobis Aſſyrij,qui virga
eritis furoris mei. Inſtrumẽtum ſiquidem pœnæ inflictiuum nõ pro-
pria virtute irrogat pœnam: ſed iis qui promerentur conteri , ſuppli-
cium infert operatoria virtute ſe mouentis,quare ait: *Et ira in manibus
eorum.*Hoc loco iram perſpicuè nominat diſciplinam ſiue correctio-
nem caſtigatoriam,quemadmodum ait Pſaltes. Neque in ira tua cor-
ripias me . Itaque correctionem Iſraëlis aſtruit concreditam eſſe ma-
nibus Aſſyriorum .Iram meam in gentem iniquam & exlegem im-
mittam, grauiter animaduertam in eam,quòd non ſuſtinuerit vitam
ſuam conformare iis quæ lege præſcribebantur. *Et populo meo conſti-
tuam,vt faciat ſpolia.* Clementiſsimus Deus ſua vnius benignitate po-
pulum licet legis tranſgreſſorem non deſinit nominare ſibi peculia-
rem . Quòd enim iniquè ſe geſſerit aduerſus legem , iram: quia verò
in gratiam progenitorum quos ſemel ſibi delegerat peculiariter, non
etiam illis denegat aut adimit ſuam familiaritatem . Ait igitur. *Con-
ſtituo , vt faciat ſpolia & deprædationem , & conculcet ciuitates , & redi-
gat eas in puluerem.* Vt ſemel intelligamus omnia, ipſi nouerimus
quia quicquid inamœnum perpetimur & permoleſtum , id ſuſti-
nemus decreto diuinæ diſpoſitionis . Non enim ſinit totos nos de-
di iſtis poteſtatibus malignis quæ de vnoquoque pœnam exigunt,
ſed ſolerti contemplatione virium eorum quibus medicam vim ad-
ferunt, pœnis præſcribit modum. Sanè * ſpolia aut exuuiæ ſunt, quæ * σκύλα.
cadaueribus in bello proſtratorum circumpoſita deprehendun-
tur , ſiue arma fuerint , ſiue veſtis aut ornatus quiuis alius. * Præ- Προνομή.

da autem eſt diſtributio ſpoliorum pro cuiuſque victoris merito. Aſſyrij igitur iuſsi ſunt ſpolia detrahere ex Iſraël, prædas agere, ipſiúſque proculcare ciuitates, denique eas in puluerem redigere. *Ipſe autem non ſic cogitauit, nec animo ſecum reputauit*. Sed ſupra modum elatus mente eſt, quaſi populus non eſſet eius manibus traditus ob com miſſa piacula, ſed & per animi elationem excedens ſenſu mentis ſuę, exiſtimaret ſe eum eſſe qui poſſet non paucas gentes ad extremam cladem perducere. Quúmque ſubditi aſſentando eius fauorem venantes dicerent: Tu ſolus es princeps, ille veluti per ironiam reſpondet. *Non accepi regionem quæ ſupra Babylonem eſt, & Chalanem.* Ac ſi dicat: Necdum obtinui omnium ditionem. Effugit regnum meum ea regio quæ ſupra Babylonē eſt, & Chalane, vbi turris ædificata eſt. Turrem ſanè illam dicit quæ à priſcæ ætatis hominibus ſubſtrui cœperat in campo Sennaar, dicentibus: Venite, ædificemus nobiſipſis ciuitatem & turrim priuſquam diſparemur ab inuicem, cuius vertex ſit vſque ad cœlū. Proinde* Chalanes nomē non eſt vſu ſcripturæ detritum. Eam autē coniectamus ſitā eſſe quopiā in loco Babylonię finitimo, quādo Babylon agnominis eſt confuſioni linguarū, quas Domi nus illorū coïtionem ad malum concordem dirimens, confudit. Ait enim ſcriptura: Vocatū eſt nomen loci illius cōfuſio ſiquidē dicta eſt Hebraicè* Babel, Ait autem, Accepi Arabiam & Damaſcum & Samariam: Quemadmodum & has cepi: & cæteros omnes principatus capiam. Ex quo igitur ſibi cepit, reliquas omnes, ſpe præſumit ſe poſſe ſub iugum ſuum eas pertrahere. Nec interim iſte intellexit id confici non poſſe humanis viribus: quandoquidem victoria hæc eius pendebat à diſpenſatione Dei peccatores erudientis, quare ipſum ceu cōploratione dignum decernit ſermo propheticus. *Vlulate ſculptilia in Hieruſalem et in Samaria. Quemadmodū enim feci Samariæ & manufactis eius: ita faciam Hieruſalem & ſimulachris eius.* Scupltilia quum ligno, lapide aut alia quauis materia conſtent, artifici tantùm ſolertia ea conformante in imagines hominum aut animalium rationis expertium, quadrupedum, volucrum aut reptilium, cuiuſmodi erant ſtatuæ & ſimulachra Aegyptiorum, quónam pacto eiulatum edere poterant? Vlulatus* autem vox eſt ſono quopiam inarticulato dolorē indicans cordis. Quînam igitur vlulant ſculptilia? Quòd idola quæ à gentilibus coluntur, ligna quidem ſunt, aut lapides ſiue ea hominum manibus formam acceperint, ſiue auro fabrefiant & argento, aut ebore & quæcunque alia præcioſæ aut vilioris materiæ. Hiſce omnibus aſsident dæmones quidem ex abdito captantes fruitionem & illecebram voluptatis. Quemadmodum enim cupedia & irritamenta gulę canes inuitant ad loca macellorum, & in quibus ſanguis eſt & cruor ad pus ſaniémque degenerans verſantur: ſic & iſta gulæ dedita dæmonia circum

* כלנה *ciuitas Nemrod, dein Seleucia, & eadem Cteſiphon.*

* בבלו

* ὀλολυγμὸς.

cum aras ſe inſinuant qualemcunque voluptatem ex ſanguinibus & nidore ſacrificiorum venantia, circa etiam ſibi conſecratas ſtatuas ſe prouoluunt. Fortè enim aliquot locis, aëria ipſorum corpora ſiue ignita fuerint aut ex vtroque elemento mediè temperata, nidore illo nutriuntur. Quin & hiſtoria regnorum declarat quandam virtutem dæmonicam aſsidere ſibi celebriter dicatis ſimulachris. Ait enim: Acceperũt * Philiſtiim arcam Dei & introduxerunt eam in domum Dagon, & diluculò ſurrexerunt Azotij & ingreſsi ſunt poſtero die domum Dagon, Et ecce Dagon in faciem ſuam ſuper terram. Prolapſus igitur Dagon quidem ea erat quæ cernebatur, ſtatua: in faciem verò prolapſus erat ipſe dæmõ à claritate glorię deuictus quæ circa arcam Dei explendeſcebat, manufactum autem à ſe decuſsit. Ob hoc & qui veſcuntur idolothytis, participes dicuntur menſæ dæmoniorum. Quum enim victima idolo oblata diſpertita fuerit in aſsidentem hoſtiæ dæmonem, ex ſanguine quidem exiliente, ex adipe verò ſuffumigante & reliquis holocauſtis, dæmonio nonnullam partem arripiente, déque ipſius calice cuius delibatione icitur cum eo fœdus, qui bibit, calicem bibit dęmoniorum, quam ob rem vlulant ſculptilia, hoc eſt, dæmonia quæ ſuis cognomina ſunt ſculptilibus. Cúmq; dicitur, quia veniet in Aegyptum Dominus, & collidentur manufacta Aegypti, & cor eorum ſuccumbet ac vincetur. Sententiam hanc ſic ediſſerimus: Dæmonia quæ in finitimo terræ loco diuerſantur, in exilium profligata concutientur, ínque ſibi peculiariter attributam abyſſum propellentur, adueniente Domino. Quare maledictus omnis, quiſquis fecerit ſculptile & conflatile, opus manuum artificis, & ponet ipſum in occulto, quia per hoc malum ſibi aſciſcet theſaurum, nempe dæmonem ſe vltrò ſubſequentem, pérque hunc ſibi colliget maledictionem, infauſtam prorſus contubernalem. *Et erit, quum conſummauerit Dominus omnia faciens iu monte Sion & in Hieruſalem, inducet ſuper mentem magnam ſuper principem Aſſyriorum, & ſuper altitudinem gloriæ oculorum eius.* Indicto vlulatu ſculptilibus Hieruſalem & Samariæ, intentata quoque eis comminatione, per quam videlicet expurgaretur Hieruſalem, & idolorum ſpurcitiis liberaretur erudita plagis coërcitiuis quas ſuſtinebant ab Aſſyriis illatas, tum demum comminatur ſcriptura tranſlatum iri plagam in Aſſyriorum principem. Is enim quando ſenſu ſupra modum ſe extulit, nec ſecum reputauit illorum peccata cauſam ſuggeſsiſſe tantarum authorem calamitatũ: ſed ſua vnius ſolertia ac viribus exiſtimauit ſe præualuiſſe aduerſus Hieruſalẽ. Ob hanc impotẽtam ſuperbiam, nec vlla nitentem ratione celſitudinem per elationem mentis, ait: Inducet ſuper mentem magnam ſuper principem Aſſyriorum & ſuper altitudinem gloriæ oculorum eius. Eſt quidem vnus aliquis conditione naturæ, magnus: eſt

Nouè dictum.

1. Reg. 5.

*ἀλλόφυλοι.

& alter magnus per exuperantem de ſe exiſtimationem, quum nihil eorum quæ ſe addeceant, ritè perficiat. Mens denique ea verè magna eſt quę verè mirabilium Dei operum contemplatione poteſt ſe accõmodare rationibus veſtigandis creaturarum & earum conſyderatione intelligere bonitatem ſapientiæ tanti vniuerſorum artificis. Magnus proinde eſt qui præualet accommodare ſe inquirendæ diſpenſationi rerum à Deo conditarum & incumbere prouidentiæ rerum vſque minimarum moderatrici, horum inſuper ſedula obſeruatione ipſius contemplari iudicia quàm ſint iuſta. Magna vtique mens quæ tacita cogitatione angelicarum virtutum, totiúſque claritatis circa ſupernas poteſtates explendeſcentis ſecum reputat ac meditatur regem gloriæ ac Dominum virtutum: iſtis omnibus ſupereminere. Vice verſa qui ſe deprædicat beatũ & inſoleſcit, is iuſtiùs nominetur* captioſus artifex propriæ exiſtimationis ac mentis euanidæ, quàm magna mente præditus, præterquam ſcripturæ conſuetudo ea inoleuit, vt dicat eos qui multorum exiſtimatione vendicare ſibi contendunt celebrem nomenclaturam ac vocet magnam mentem, non quidem amplitudini aut magnificentiæ naturæ aſtipulans & reddens teſtimonium, ſed deſignans id quod exiſtimatione hominum illi publico præconio tribuebatur. Eam ob rem ſuperbam elationem ſimul & humilium ſuorum plus æquo ſe efferentem prudentiam, inductùrum vindictam profitetur aduerſus mentem (quæ magna erat) regis Aſſyriorum, interim coarguens infirmum & imbellem ſenſum*: ait, Et ſuper celſitudinem gloriæ oculorum eius inducet ſupplicium. Equidẽ δόξα gloria, vox quum ſit variæ ſignificationis, iuxta vnam aliquã earum definierunt nonnulli ipſam præſenti loco debilem eſſe & infirmam exiſtimationem ſiue nominis celebritatem. Poteſt & accipi mens magna & prudens pro verſuto & verſipelli ingenio, quemadmodum & ſerpens prudentior beſtiis quæ ſuper terram gradiuntur, & diſpenſator iniquitatis legitur prudenter feciſſe. Inſuper filij ſeculi huius prudentiores ſunt filiis lucis in generatione ſua. Interpretatus eſt autem & nobis Paulus πανουργίαν eſſe *φρονυμώδην την ἔννοιαν ſuperbam & inſoleſcentem animi cogitationem in epiſtola ad Corinthios. Timeo autem ne fortè ſicut ſerpens ſeduxit Euam aſtutia ſua, ita corrumpantur ſenſus veſtri. Hiſce enim verbis declarauit hiſtoriam ſuo teſtimonio tribuiſſe ſerpenti vituperabilem prudentiam, quòd prudentiam ſibi naturâ inſitam verterit in captioſam & veteratoriam aſtutiam. Sic ſanè & mens magna non quòd pugnet aduerſus commẽdabilem prudentiam, vti ſubindicarunt qui apud Græcos vocum ſignificarunt exactè & in ordinem digeſſére, dicentes intellectum ſiue mentem magnam eſſe prudentiam detortam ac peruerſam, ſed falſo nomine, aut qui in ſui ipſius admirationem rapitur, ſéque obſeruat quaſi

οἰησισοφίστης κ' ματαιόφρων.

populi.

**Φρο* habet exemplar. coniectura videor aſſequutus Germanã lectionem.*

2. ad Cor. 11. a

quaſi aliquid magni momenti, mens magna eſt, aut certè ab aſſentatoribus ſic appellatus, per hanc ſcripturam nominatim recenſetur. Hîc planè mens magna, dictus eſt prophetæ, quòd compertum haberet, quia oculus ſapientis (qui verè ſapiens eſt) in capite eius. Hic verò in ſublime erectis oculis magna ſui exiſtimatione percellitur & prægeſtit, quaſi indignum ducat deorſum oculos demittere, nec contueri terrena hæc, ſed quæ ſublimia ſunt dogmata, ſuperfluo ſtudio conſectatur & inquirit, ac ſi in ſuperna illa conuerſatione commoretur, cuiuſmodi fuerunt apud Græcos ſapientes qui vitam quidem hanc tranſegére maximè obſcœnis commotionibus carnis inuolutam: hi nihilo ſeciùs phyſicis rationibus commentati de cœlo, aſtris, & æthereis déque*accidentibus aëris, nonnihil gloriæ & euanidę exiſtimationis erectione oculorum ſibi vendicarunt. *Dixit enim, In fortitudine faciam & ſapientia intellectus auferam terminos gentium, & fortitudinem earum deprædabor, &*perſuadendo pertraham ciuitates habitatas & habitatum orbem totum comprehendam manu, vt nidum, & ſicut derelicta oua tollam. Et non eſt qui fugiat me, aut reſiſtat mihi.* Qua ratione motus & in quem ſenſum, * regem ipſum dixerit magnam mentem, interpretatur & explicat luculenter, cur inſuper interminetur Deus irrogaturum ſe ſupplicia, nimirùm propter celſitudinem oculorum eius, neque non ob pompaticam iactantiam verborum ipſius qua aduerſus inferiores vſus eſt, omni cum amarulentia interminatus ſe eis illaturum omnifariam ſpeciem extremæ cladis & vaſtitatis, vires ſuas profeſſus inuictas eſſe & inexpugnabiles. Videri enim vult perinde ac Dominus ſit & omnino perfecturus quæ animo deſtinarat, dũ hac verborum pompa vſqueadeò inſoleſceret. Quãdoquidem mihi ſuppetit robur plurimum equeſtris pedeſtríſque exercitus, & nemo qui reluctetur aut contradicat. Quúmque inacceſſa in promptu adſit ſapientia rei militaris, necnon intellectus incomprehenſibilis, ob hoc ipſum (ait) *auferam terminos gentium & fortitudinem earum deprædabor. Omnes enim ſimul gentes vi*adigam, vt ſe ſubmittant, capútque inclinent regno meo, vt omnium regnorum fines meo adiũgam imperio. Siquidem in hanc vſque horam, certis limitibus ſingulæ quæque gentes ab alterutra diſcretæ ſunt & definitæ. Auferam igitur earum terminos, omnéſque fortitudine adigam, vt ſub meum vnius regni ſceptrum redigantur. Et fortitudinem earum deprædabor. Deprædatio dicitur partitio exuuiarum ſiue manubiarum quæ fit ab his qui victoria ſunt potiti aduerſus hoſtes, de his qui intercepti ſunt & expugnati, dum corpora in captiuitatem abducuntur ſiue armentorum ſint, ſeu alia quæuis ad vitam conſeruata quæ & victores ſortitò inter ſe diſpertiuntur. Etenim ſinguli quique pro dignitate & exuperantia bellicæ virtutis qua excelluerunt, cenſentur digni partitio-

**Vide Laertiũ Diog. in vita Platonis, Ariſto. et aliorum.*

** καὶ τῶν περὶ τὸν ἀέρα συμπτωμάτων.*

**Pro πείσω, exemplar habet σείσω, cõcutiam, collidnm.*

**Aßyriorum.*

** Pro ἀδελφῶ, lege ἀφελῶ.*

**pro συναναγκάτας, lego συναναγκάσω.*

ne prædę & ſpoliorum,& ita ſecum auferunt è bello.Ait ergo, Et nũc ciuitates quãtalibet firmitate conſtabilitas concutiam, meáque vnius virtute conturbabo, orbem inſuper vniuerſum mea manu quaſi nidum comprehendam. Quis enim labor fuerit pullos auium inuolucres adhuc & implumes, dum ab auibus ſe enutrientibus fouentur, in nido apprehendere manu, qui neque* remigio alarum,neque pedibus vti ad fugam queunt.Dein multa cum acrimonia coarguit eius contemptum erga homines, quódque ſui exercitus vires præter omnem modum attollit.Ait enim,Orbem terræ ſe ablaturum,non quaſi nidum modò, ſed quaſi oua derelicta ſic apprehendam,nec eſt qui effugiat me, aut aduerſum me grunniat. Planè quod ad loquutionis ſtructuram attinet, ipſe Aſſyriorum princeps inducitur talia loquutus, maiorem in modũ tumidus mẽte eſt ob ſucceſſum victoriæ partæ aduerſus Iudæam & Samariam.Ratus quoque ſe vnica excurſione gẽtes omnes ad ſe auulſurum,& neminem habiturum qui aduerſum ſe leuaret manus,ſed gentium diſtinctos limites ſua vnius virtute cõfuſaneè permiſceret,pérque orbem vniuerſum conciret turbas audito terrore ſui aduentus, exiſtimans inſuper ſe faciliùs manu comprehenſurum terram,quàm pullos auis,ac potentia ſui exercitus luſtrantis & adorientis vniuerſum qui ſub Sole eſt,orbem, aut certè quaſi vnus aliquis interpretetur oua genitrice aui à qua fouebantur, eſſe deſtituta.Sed enim ex quo ſuperbia maior eſt,quàm vllum deceat hominem, exiſtimarunt nonnulli ea verba conſentanea eſſe ac rectè quadrantia illi ſuperbo * homini,qui ceruicẽ erexit aduerſus omnipotẽtem, nec vllius imperio voluit morem gerere refractarius & tránsfuga, qui ad conſectandam ſuam malitiam ſolicitauit ſimul & ad defectionem ſpiritus malignos, ſe vt ſequerentur. Ille enim exiſtimat ſe eſſe mentem magnam,imaginatus quęcunque ſunt ſublimia ſe circũluſtrare. Proinde pollicetur ſe orbem vniuerſum pertrahere poſſe ſub ſuam ditionem, qui & à Domino interrogatus vnde adeſſet, ne inficiatus quidem eſt dicere:Circuiui quæ ſub Sole eſt,terram:& obambulata ea quæ ſub cœlo eſt, regione, adſum. Hic auſu temerario præfidens ſuſtinuit oſtẽdere totius creaturæ Domino regna terræ,ac dicere:Hæc omnia mea ſunt.Nunc igitur,ſi prócidẽs adoraueris me, hæc omnia tibi dabo. Forſan enim ſcriptura hæc ſub nomenclatura nominis regis Aſſyriorũ tacitè innuit huiuſce ſeculi principẽ. Siquidem Dominus principem ſeculi huius nominatim vocat diabolum, dicens:Nunc princeps mundi huius eiicietur foras. Poſt pauca,Non iam multa loquar vobiſcum. Venit enim princeps mundi huius,& in me non habet quicquam. Ex quo autem non pauci principes ac gentium præfecti ad tutelarem cuſtodiam & conſeruationem vniuſcuiuſque gentis ſibi concreditæ conſtituti ſunt, quemadmodum ait Moſes

*Volatile per aera magno Remigio alarũ. Virgilius.

*nempe diabolo.

Moſes in Cantico: Quando*diuidebat altiſsimus gentes,quando ſe- *διέσπειρεν,
parabat filios Adam,conſtituit terminos gẽtium iuxta numerum an- diſſeminauit,
gelorum Dei.Ait rurſum Apoſtolus,Sapientiam autem loquimur nõ diſpeſcuit.
ſeculi huius, ſed loquimur Dei ſapientiam quam nemo principum Deut. 32.
ſeculi huius cognouit.Iterum.Dixit enim ad eum angelus.Et ego ve- Danie. 10
ni propter verba tua,& princeps regni Perſarum ſtetit ex aduerſo mi
hi.Et ecce Michaël vnus principum primorum venit, vt me adiuuet, & ipſum reliqui illic cum principe regni Perſarum.Et paulò poſt ait, Et ego egreſſus ſum,& princeps Græcorum veniebat.Equidem haud ſcio an ex perſona * diaboli dicta hæc ſint,quòd eius ſuperbia nõ ad- *Hæc pru
uerſus homines tum,ſed aduerſum intelligentias ſpirituales & abſtra dẽter lege.
ctas aut intellectuales quaſdam virtutes promota ſit: *Nunquid gloriabitur ſecuris ſine incidente per eam: aut exaltabitur ſerra ſine trahente eam? Parili ratione ſi quis leuauerit virgam vel lignum,exaltabitur lignum.* Sententia vtique hęc increpatoria eſt aduerſus ſuperbiam principis Aſſyriorum. Quid ſupra teipſum eleuaris ſuperbia quaſi verò tu ſis qui concídas gentes & potentatus ciuitatum demoliaris? An tantopere gloriari debeat ſecuris & de ſe magni aliquid ſentire, quòd redundantia arborum cacumina in terram decutiat? Etiam ne runcina ſiue ſerra glorietur,quòd ipſa compactas & priùs vnitas moles lignorum diffindat & in fruſta partiatur? Sed enim, niſi adminiſtris manibus ſecuris quicquam diſſecet: neque ſerra ſi non aliquis eam attrahat, & ad eius vſum qui ſolerti artificio ligna conſcindit, ipſa quiduis ſecare poteſt. Commendatione alioqui dignus vterque eſt,ſi vtique ſecuri ille vtitur legitimè & hic ſcitè trahit runcinam. Conſimili ratione neque lignum quod ſceptri præfert figuram, ſed qui ſceptrum in ma
num ſumit in ſignum poteſtatis penes ſe conſtitutę.Sic ſanè &*ego te *Deum fa
mihi aſciui ad plectendum populum hunc peccatorem, In ſecuri & cit loquen-
ſerra, coüſurus tua vnius immani crudelitate ad perficiundam ca- tem Regi
ſtigationem ſanequam iuſtam populi pro eius vtilitate. Quemadmo- Aſſyriorum.
dum enim in conſiſtoriis & foris iudicum lictores ſunt & carnifices ordine quiſque ſuo conſtituti ad expetendam de maleficis vindicem pœnam, non item ſunt iſti authores aut arbitri irrogandæ pœnæ,neque ſuamet fortitudine aut priua poteſtate quiduis faciunt, ſed quæ tenore & edicto legum ipſis permiſſa ſunt & demandata. Ad eandem dicendi formulam,Aſſyrij non quòd ea gens inſigni polleat robore,neque quod ſuo ipſorum arbitrio hac parte quicquam poſſent: ſed iuxta menſuram virium ſibi conceſſam ab eo qui procurat & conſulit emendationi peccatorum, iſtorum efficaci opera vſus eſt ad eorum afflictionem. *Non ſic, ſed mittet Dominus*exercituum in tuum ho-* *vel mi-
norem ignominiam,& in tuam gloriam ignem ardentem incendet, & erit lux litiæ.
Iſrael in ignem,& ſanctificabit eam in igne incenſo,& comedet quaſi fœnum, צבאות

ſyluam. Retaliatio hæc & merces ſuperbiæ nulla iuſta ratione inſo-leſcenti pulchrè reſpondet. Quia enim teipſum gloriabūdus prædicabas, & excelſa erectione gloriæ oculorum tibi applaudens geſtiebas, ob id mittet dominus in honorem tuum ignominiam, ignem verò in gloriam tuam. Quòd enim interminatus ſis ablaturum te eſſe fines gentium, & habitatas ciuitates conquaſſaturum, comprehenſurum inſuper vniuerſum orbem habitatum quaſi nidum, & quaſi oua derelicta elaturum nemine prorſus effugiente, nec vllo contradicēte, propterea ignis ardens ſuccendetur, & erit lumen Iſrael in ignem. Ait ergo, Rerum ſtatus & cōditio in diuerſum & præpoſterè abibit. Iſrael enim qui nūc pro depreſſo habetur ac vili, ínque manus tuas traditus eſt, vt ex eis ſuppliciū expeteres ob malè commiſſa, erit in ſplēdore & claritate celebri. Illius igitur claritudo præcellens tibi cedet in extremam perniciem. Inquit enim, Erit lumen Iſrael in ignem. Cúmque operatoriæ vires ignis duæ ſint potiſsimùm, illuſtratiua & aduſtiua: prior quidem perquam ſuauis & amœna, ob id ſanè eſt & apprimè gratioſa, ſplendor ignis perſiſtet vt ipſum Iſrael illuſtret, ſuáque claritate circunfundat, amarulenta autem afflictio & ægritudo animi inuectæ ob ſuperbiam per partes ibūt peſſum, & incēdet ipſum & per aduſtionem abſque cōſolatione afflictioni tradet, & ſanctificabit eum in igne flagrāti, & comedet quaſi fœnum, ſyluam. Pandit hîc naturam ignis. Quia luſtratiuus eſt & purgatorius, ſanctificabit ipſum quaſi in igne ardenti. Quomodo autem ſanctificat ignis, quia comeſturus eſt ſyluam, tanquam fœnum? Sanè ex quo Deus noſter ignis conſumens eſt, nimirùm conſumet ſyluam, & vitia quæ à ſylua ſiue materia promanant, animæ quidem cohærentia non in ſpiritu, ſed in carne. Porrò ſciendū eſt eos qui exacto ſtudio verſantur circa vocū ſignificationes, diſtinxerunt τὴν δόξαν gloriā, ἀπὸ τοῦ κλέους à laude, ſplendore nominis & honore. Dicūt enim δόξαν gloriā eſſe cum laude quæ conſono pluriū ore celebratur: κλέος celebrem eam laudem ſiue preconium inſigne quòd à viris probatæ vitæ cuipiam redditur. Pari ratione τὴν τιμὴν diſſeparant dicētes honorem eſſe plauſibilem quandā feſtiuitatem, cenſentque honorē præmij loco ac debitæ remunerationis etiam in ſtudioſos virtutis cadere. Eſt autem γέρας donum, præmium, ius honorarium, hoc eſt, ἆθλον ſiue ἔπαθλον pro obtenta in certamine victoria merces & emolumentum, præmium ſcilicet comparatæ virtutis, ita iſti exponunt: honorem verò eſſe qui paſsim exhibetur à quibuſlibet & gregariis, mercedem, etiam his quorum mores non magnopere commendantur. *Die illa extinguentur montes & colles, & condenſi ſaltus & deuorabuntur ab anima vſque ad carnes.* Illata à domino Sabaoth & immiſſa ignominia in honorem principis Aſſyriorum, ínque gloriam eius accenſo igne, poſtquā inſuper lumen affulſit Iſraeli, vt in ignē verteretur

Quo diſcerniculo à ſe diſsideant δόξα, κλέος καὶ τιμή.

γέρας. ἆθλον ſiue ἔπαθλον.

Aſſyrio, ne immodico eius luminis ſplendore ſanctificatus expiaretur per aduſtionem ignis operatoriam & efficacem expurgationis & obligurientem ſyluam omnem quæ ineſt peccatis, tanquam fœnum, tum deinceps ea conſumpta materia quæ flammam redaccenderat caſtigatoriam, infert. *Conquieſcent montes incenſi, & colles & ſyluæ condenſæ, finémque accipiet ignis conflagrationis, qui depaſcebatur ea & excedat omnia.* Principium quidem ſumpſit ab anima, denique ad carnes vſque pertingens. Nulli non perſuaſum crediderim hanc eſſe ſcripturæ conſuetudinem, vt quæ præclarè ac feliciter geſta ſint & eos qui quadantenus quiddam obtinent pleniùs cæteris ad extruendam molem cuiuſpiam fabricæ, quòd ipſa conſueuerit appellare montes & colles: cæteros verò qui vitam tranſigunt infrugi & imperfectam ac temerè nullóque fructu inter ſeſe cõgregãtur, quippe qui nõ è plantatione illa legitimi & veracis agricolæ prodierunt conſiti, hos nomine tenus nuncupat δρυμοὺς ſyluas ſiue cõdẽſos ſaltus. Atqui hęc omnia apprehendit ignis ab anima origine accepta, deſinit tandem in carnes deflectens. Quæ enim peccata conſtitêre cogitatione tenus, cuiuſmodi eſt, ſi quis in corde ſuo conſenſum prebuerit de cõmittendo adulterio in anima eſt materia digna quæ ab igne deuoretur. Porrò eæ actiones quæ cenſentur eſſe peccata & ad opus vſque proſilierunt, eas arbitror pertinere ad effectus quos parere ſolet & operari caro, & has quidem propria eſſe peccata cenſeo, ab anima quidem ſuum ortum ducentia, in ipſo autem corde conquieſcentia, nec alioqui in ipſo finem accipiunt peruerſæ cogitationes, ſed erumpunt ſe exerentes per opera carnis & per carnem velut per clathros ſiue tranſennas tranſpiciunt ipſam penetrantes, ínque publicum emicant. Si quis enim animo quidem tacitus conceperit inuidiam, vt eam ad opus perduceret non alioqui eam expleuerit opere, nondum è corde prodiit. Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, non quidem corrupit templum Dei, neque fecit membra Chriſti, membra meretricis, nimirùm is cor ſuum effecit confine eſſe eiuſmodi peccato. Quemadmodum à tali corde nondum ea flagitioſa cogitatio in publicum exiit, itidem liceat & de furto pronuntiare, de idololatria, de veneficio & aliis id genus quibuſcunque peccatis, ſiquando per corpus retegentur, immo per ipſum, quaſi per vaſculum imbecille & fungoſum diffluens delabetur ad exteriorum curioſam & ſuperuacaneam operationem. *Et erit fugiens, quaſi qui fugit à flamma ardente, & derelicti ab eis erunt numerus, & puer paruus ſcribet eos.* Conſummata conflagratione quæ per ignem intentata eſt, vt in montes immitteretur, in colles & condenſos ſaltus ſiue nemoroſa loca, eorum qui ad vitam conſeruandi erant recenſionem & catalogum facilè fore numerabilem prædicat, & ita eorum multitudinem ad eum numerum confirmat redigendam, vt & à

Montes et colles qui in ſcriptura.

Sylua & ſaltus qui

r

puero qui ne omnino quidem poſsit quiduis aut recenſere aut do-ctrice experientia perſcribere,queat tamen in tabulas eos referre. Forſan iſte fugiens ab incendio, per pœnitentiam eſt vitans omnem vitæ improbitatem,pérque reſipiſcẽtiam & conuerſionem longiùs ſe ſubmouet à carnis illecebris eam macerando. Quiſquis enim, poſtquam intellexit ſe in peccatis deprehenſum ac proinde dignũ in quem virga & ſcuticis animaduertatur, íſque fugit peccatum, quaſi materiam ſupplicij,vtique fugit quaſi à flamma incenſa,tunc etiam comprehenſi erunt numeri, non ob ſolam facilitatem numerandi, vti retulimus, ſed quòd deinceps digni ſint qui ad numerum reſumantur,quemadmodum & in Numerorum libro deprehendimus pueros, mulieres, & decrepitos quotquot per ætatem ad obeũda bella eſſent inutiles & promiſcuum vulgus, omnes hos quaſi alienos ab Iſraëlitico populo foris numerari iuſſos. Eos contrà qui poſſent ad bella procedere, legimus ad numerum relatos à vigeſimo anno ætatis & ſuprà. Inſuper primogeniti Iſraël omnes à menſe & ſupra numerantur. Cõſimili ratione ipſi Leuitę à menſe & ſuprà, ſacerdotes quoque qui deſeruiebãt altari vſque ad quinquageſimum annum numerãtur. Porrò quis hic puer,non vir,nõ item grandęuus aut ſenex, qui idoneus ſit deſcribendis ſic dignis? Vtique nemo contradixerit eos innui qui præſident eccleſiæ,qui per hoc quòd inſontes perſeuerant, nec malitiæ vllius conſcij degũt,eis reuelantur arcana & quæ peccatores prorſus latẽt,quorum nemo teſtis eſſe poteſt, præter eum qui occulta cordiũ vniuſcuiuſque ſcrutatur. Hic(inquam)ſcribet tales per peccatũ alioqui obliteratos, ac denuo eos priori libro inſcribet quòd incẽdium fugerint, ſéque expurgarint auſteritate pœnitentię,quã vltro exceperunt,quaſi ignem malitię omnis in ſe exiſtentis conſumptiuũ,tales inquam ſcriptura ſua cõfirmat,Aut fortè quòd eos libro vitæ inſcribat, & cum iuſtis conſcribantur, vtpote digni qui dextera excelſiſsimi eorum numero aggregentur. Iuſtum planè eſt nos noſſe, quis iſte ſit ſcriba qui ad ſalutem prouehendis auxilietur,perinde ac iuſtis,ínque libro cœlorum in ordinem digerit eorum nomina qui ſe à facinoroſis operibus auocant. Vtique ſcriba hic ait. Gaudete,quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis. Poteſt ſiquidem is ſcribere moribus cõmendatos ac probos. An vero veriùs probat,quia dictum ſit: Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. Puſio ille eſt, quẽ Magi adorauerũt,ille puer, qui in Aegyptum deſcendit,& poſtliminio regreſſus eſt in terram Iſraël. Quũ igitur multifariæ ſint notiones De Domino noſtro & Cruce Ieſu Chriſti,licuerit per ipſum intelligere, quia puer eſt qui aſcribit libro vitę eos qui per pœnitentiam propiùs pertingunt ad cognitionẽ Dei. *Et erit in die illa non ampliùs adiiciet reſiduũ Iſraël & qui ſaluati fuerint de Iacob,non ampliùs confidentes erunt ſuper afficientes eos iniuriis, ſed*

erunt

erunt confidentes ſuper Deum ſanctum Iſraël in veritate. Et erit reſiduum Iacob ſuper Deum fortem. Liquidò cõſtat referri hęc ad eos qui quũ ſubmouiſſent ſe ab improbitate operationis malæ, ſuã ſpem tranſtulerũt ad Deũ viuũ. His inſuper quoties peccamus, hoſtibus noſtris addicimur, fiduciã noſtrã collocãtes in eis qui magnopere nobis iniurij fuerunt. Vnus enim aliquis Dæmonũ exercitus improbus maximè perluſtrat & circumit qui quidẽ admotis illicib⁹ lenociniis voluptatũ animas noſtras expetit in ſuã redigere ſeruitutẽ, exemplo puerorũ qui rerum rudes ac parũ cordati nihilominus ſuis impoſtoribus ac plagiariis plerũque illudũt. Ita & dæmones ſubinde præmonſtratis quibuſdam puerilibus ludis nec rarò pueros in fraudẽ pellexerũt, & ita miſerè circũuentos à parentũ oculis procul abduxerũt, pérque leuẽ quandã oblectationẽ delinitos in amarulentã pertraxére ſeruitutem. Vt illi quidẽ aſſenſum prębẽt his à quibus iniuria afficiuntur, nos quoq; animum accõmodantes illici & captioſæ voluptati nos ipſos quàm longiſsimè ſubducimus à Deo, nóſq; vltronei ſubſternimus perquã acerbæ tyrãnidi inexorabilis & intolerãdi dæmonis, qui quidẽ quum ſatis intelligat ſe addictũ igni æterno, pertinaci ſtudio contendit quàm plurimos habere qui eadẽ ſecum cenſura dãnentur. Itaq; de his quos pœnitet malè actorũ, ait: Nõ ampliùs adiiciẽt q̃ relicti fuerint & ſalutem cõſequuti, neque vnquã ſuam ſpem reponẽt in his à quibus ſunt iniuriis laceſsiti: ſed ſuã omnẽ fiduciã proiiciẽt in Deũ qui ſanctus eſt Iſraëlis in veritate. Planè beatus ille eſt, qui ſe ſubduxit ab omni ſpe potiundi rebus huiuſce mũdi, ſolámque ſpem ſuã coniecit in Deum. Quẽadmodũ enim, Maledictus eſt homo qui ſpẽ ſuã reponit in homine, ita & benedictus qui ſolida ſpe innititur Domino. Ne verò tu perfunctoriè prætercurras hãc appẽdiculã ſentẽtiæ qua ait. Erũt enim cõfidentes ſuper Deũ ſanctũ Iſraël in veritate. Spes enim qua ad Deũ feſtinamus, nõ ſinit nos in vtrãuis fluctuare partẽ, nec ſuſtinet Dominus vniuerſum quod ex ſeipſo nobis ſuggerit, auxiliũ, nunc quidẽ vt quis ſpem ſuã ponat in cõgerendis pecuniis, gloria humana & potentia mundiali, modò autẽ ſpem ſua oſtẽtet quaſi innuentem ipſi Deo: ſed opus eſt vt in ſolidum ac verè in Dei auxilio acquieſcas: Ait ergo. *Et erit reſiduũ Iacob ſuper Deũ fortem.* Hęc profitemur perſpicuè referẽda ad eam ſententiam quæ nominatim ab Apoſtolo deſcripta eſt, ceu ſequentia manifeſtè declarãt. Reliquię ſecundũ electionẽ gratię ſaluę factę ſunt. *Et ſi fuerit populus Iſraël quaſi arena maris, reliquiæ eorum ſaluæ fient, Verbũ enim cõſummans & abbreuians in iuſtitia, quia verbũ abbreuiatũ faciet Dominator Dominus in orbe terræ vniuerſo.* Apoſtolus in ea quæ ad Romanos eſt, epiſtola, hac ſentẽtia prophetæ vſus eſt, paucis admodũ dictionib⁹ immutatis. Si quis verò cauſam exquirat, quare alia quidẽ prætermiſerit, alia verò immutarit Apoſtolus, illud nouerit primùm, Rom. 11. a

Græci nimirùm. quia is Hebręus quũ eſſet, noluit ſeruiliter vti editionibus quib⁹*nos ad vnũ vtimur:ſed ſenſum ſcripturę, queadmodũ iacet interpretatus ita expoſuit.Siquidē Hebræi vidētur propiùs accedere & cōſentaneè magis Apoſtolicæ enarrationi. Eſt verò dicti huius ſenſus talis.Suprà dictũ eſt, quia puer eos in ſcripturā eſſet relaturus qui cōſeruādi erāt à peccato. Hîc autē inquit.Nemo obſtupeſcat,nemo miretur,ſi tātus numerus Iſraëlitici populi ad paucos redigatur.Ne tu mentem intendito iſti numeroſæ multitudini eorum qui nomine tenus dicuntur religioſi Dei ve cultores.Chriſti enim nomine multi admodùm inſigniuntur, perquàm pauci verò qui veraci teſtimonio operum eam conſtabiliant & confirment nomenclaturam. Si igitur fuerit populus Iſraël quaſi arena maris,reliquiæ ipſorum ſaluæ erunt.De priore quidem populo dictum eſt, quia non in populari multitudine ſita eſt ſalus:ſed in reliquiis quæ per electionem gratiæ aſſequuntur ſalutem. Quæ formula eſt inſtituendæ vitæ,vt aſſequaris ſalutem? Reſpondet,nimirùm ſi verbum opere conſummes & abbreuies in iuſtitia. Siquidem verbum id perbreui compendio Euāgelij complexum eſt legalem dationem & propheticā ſanctionem, Quiſquis opere nō perfunctorio exequitur exemplum & documentum præmonſtrata ſibi à Domino,hic ſaluus erit: Diliges Dominum Deum tuum, & diliges proximum tuum ſicut teipſum,In his duobus mandatis tota lex & prophetæ pendent. Qui igitur ex vſu perficit verbum, ipſo complens opere, ipſúmque abbreuiat ac veluti in ſummam colligit eius latitudinem quàm paucisſimis mandatis comprehenſam, hîc adſcribitur catalogo reliquiarum quæ ſalutem ſunt conſequuturæ.Ait Dominus, Omnia quæcunque volueritis, vt faciant vobis homines, & vos ſecundum hæc facite eis.Eſt enim hæc lex & prophetæ. Vides, vt in hac vna naturali conſyderatione ac ſententia verbum omne completum ſit & abbreuiatum in iuſtitia, quia Verbum abbreuiatum faciet Dominator Dominus exercituum in vniuerſo terrarum orbe. Apoſtolus quidem dixit, faciet dominus ſuper terram, cui conſentaneè reſpondent Symmachus & Theodotion, nimirùm: In medio totius terræ. Supramodum difficile eſt obſeruatu legale illud mandatum: Ne tetigeris, neque guſtaueris, neque contrectaueris. Itidem & quæ de feſtis diebus erant conſtitutiones, de dierum obſeruatione, de holocauſtis, de expiatione, de propitiatione, placatione aut ſupplicatione. Iſthæc omnia contracta ſunt & velut in ſummam collecta atque abbreuiata & ſanè perbreuem,eóque obſeruatu perquàm facilem. Hoc ob id factũ nequis excuſationi locus relinqueretur iis qui minimè viuunt & conuerſantur iuxta Euangelicam doctrinam.

Coloſſ.2.d (margin, beside "datum: Ne tetigeris")

B. BASILII

B. BASILII MAGNI

ENARRATIO IN ALIQVOT INCISIONES VNDECIMI CAPITIS ESAIAE.

ET erit in die illa radix & qui conſurgit, vt imperet gẽtibus. Fauſtum hoc an fœlix nuntiũ nobis ſententia hæc prænuntiat affore & prodituruM ex ſemine Dauid. In die enim illa, Hoc eſt, iampridem præfinito tempore ac diuina prouidentia prædeſtinato erit radix Ieſſe. Alio quidem loco dicit Virgam de radice Ieſſe aſcenſuram, In principio quidem ſupponens Virgam, dein florem aſſumit enatum in præamabili & omnibus gratioſo atque iucundo eius aduentu. Et quia propediem eſſet collaturus ſuæ incarnationis gratiam, celerem ſiue velocem eius fore aduentum, facit ac ſi propemodum aduenienduM accinxiſſet ſe. Pręſenti autem loco aſſeuerat affore radicem Ieſſe. Animaduerte, quarè dixerit, Erit: nõ item, videbitur aut apparebit nõ etiam videbitur eſſe: ſed iuxta veritatis tenorem, Erit. Non enim phantaſtica imaginatione aut exiſtimatione, ſed re ipſa carnem aſſumpſit. Erit igitur radix Ieſſe, hoc eſt, ſubibit ſiue ſuſcipiet conſperſionem carnis ſecundum veritatem ex Ieſſe. Et, Qui exurgit. Ipſe & radix & conſurgens eſt: Radix Ieſſe quidem, quòd ex legitima ſeriæ regiæ ſucceſsionis, De ſera caro aſſumpta ſit. Quod autem ſubnectitur, reſurgens vt imperet gentibus, propter illud: In ipſum gentes ſperabunt, ſicuti vel nunc per Eccleſiam Chriſti liquidò conſtat quæ inter gentes excitatur. Quum enim à mortuis reſurrexiſſet, deſerto prorſus ſanguinario & homicida populo, gentes aſciuit ſibi. Illis quidem mortem reliquit, gentibus gratuitam contulit reſurrectionem, quòd illi clamaſſent, Crucifigatur: &, Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. Ex diuerſo qui crucifixum ſuſceperunt, precio fuſi ſanguinis eius ſunt à morte redempti. *Et erit requies eius honor*. Equidem ipſa Chriſti requies in honorem vertitur eorum qui ipſum honorant tanquam Dei Verbum, Dei ſapientiam ac virtutem: Qui acquieſcit Chriſto & in ipſo pacem continet, vtique æqualem confitetur cum genitore eſſe filij maieſtatem atque honorem, ſociam eſſe communionem dignitatis, naturam ſubſtantiæ Patri conſempiternam. E diuerſo qui ſuperfluo ſtudio ſecum comminiſcuntur quanam perſcrutatione verborum excogitare poſsint ad inurendam Chriſto notam ignominiæ, vtique tales neutiquam ad ipſius tranquillam requiẽ loquuntur. Equidem poteſt requies ſiue reſpiratio non modò accipi pro ea

In Manichæũ vere μανίας correptũ.

refocillatione qua ipſe Dominus eos interquieſcere iubet à laboribus, per quos ipſius gloria celebratur: ſed & pro ipſa recreatione qua refouebit ſuos amatores, & in requieta pace cõſeruabit, iuxta id quod ſcriptum eſt, quia ego* diligẽtes me glorificabo. Eſt enim illa requies qua refouebit ſuos amatores dominus, honor nimirùm is quem ſingulis diſpertietur ad æquilibrium iuſti iudicij Dei pro cuiuſque merito prout geſsit. Et hos quidem pręſtantiori honore dignabitur, illos verò minore. Nam quando ſtella differt à ſtella in ſplendore & claritate, cúmque apud patrem manſiones multæ ſint: hos quidem in potiore ac ſublimiore ſtatu & manſione conſtituet, illos verò vt morum præſtantia inferiores, in requie. Sunt alioqui omnes honorifica & tranquilla donandi requie. *Et erit in die illa, adiiciet dominus oſtendere manum ſuam*. Per ſingulas quaſque generationes multifariam multíſque modis manus domini ſuas exeruit ac declarauit vires, vt oſtenſa virtute admirabilium ſignorum caperent homines & comprehenderent quàm operatoria ſit manus eius & efficax. Priore enim tempore in Aegypto permulta edidit prodigia, dein in deſerto, ad hæc tempore Ieſu filij Naue, denique per Iudices & Prophetas, qui omnes eximia quædam adminiſtrarunt. Nunc autem manus domini prædicatur ſe declaraſſe per aduentum noſtri ſaluatoris morbũ omnem, omnem languorem & infirmitatem curantis quo premebatur populus, quíque opere expleuit quæ in Euangelio prædicata leguntur. Hanc enim virtutem appoſuit oſtendere dominus, quòd pręcedentia ſigna neutiquam viſa eſſent ſatis per ſe idonea ad inducendum populum inobſequentem & incredulum ad Dei plenam cognitionem. *Vt zelet eas quæ derelictæ ſunt * reliquiæ populi.* Eam ob rem apponet, vt manum oſtendat ſuam, vt adigat reliquias populi ad zelum, quas quidem reliquias aſſerit tandem conſeruandas ab hoſtibus. Quinetiam numeroſa recenſetur multitudo Aſſyriorum qui conflicturi erant aduerſus Aegyptum, Babyloniam, Ethiopas & Elamitas, eos quoque oppugnaturi qui ſpectant Solis ortum & Arabas. Plena his eſt hiſtoria, dicens, quia egreſſus eſt Zaraï Aethiops cum exercitu in mille millibus, & in curribus trecentis, & egreſſus eſt Aza in occurſum ei, & clamauit Aza ad dominum, & dixit: Domine non impoſsibile eſt tibi ſaluare in multis & in paucis. Confirma nos domine Deus noſter, quoniam fiduciam omnem noſtram in te vnum proiecimus, & in nomine tuo venimus contra numeroſam multitudinem hanc. Domine Deus noſter, ne præualeat aduerſum te homo. Aſſyrij autem erant hi qui eos abripuerant in captiuitatem, & Aegyptij qui ipſos ab initio vſque in ſeruilem & miſerrimam ſeruitutem redegerant, pari iugo miſerandæ ſeruitutis eoſdem ſubegerat Babyloniæ rex Nabuchodonozor, Elamitæ gentem ſpectant Parthicam, qui cum incolis Syriæ Meſopotamię

*ἐμὲ ἀγαπῶντας.

*ὑπόλοιπου non habet Cõpluten. editio. *Hic ſubeſt mẽdum in exẽplari.*

2. Paral. 14. c.

* זרח *ſplendor ſiue charitas orientalis.*

miæ ex compacto confœderati incurſarunt ſuntque inſidias moliti aduerſus Iſraëlem. His igitur omnibus aduerſus generoſum ſemen Iſraëlitici populi coorientibus, illi quidem ſuccubuere euictíq; ſunt, hi verò euaſére ſuperiores. Quoniam autem incolumes effugerint periculo vitæ licet attriti multorum laborum exercitio, & hanc victoriȩ acceſsionem, velut præmium quoddam acceperunt, vt mente contemplarentur oſtenſam Dei manum eóque ſtudioſi erunt * amabiles & imitatione digni, ſimul atque ſtrenuè laboribus toleratis fortiter & præclarè ſe geſſerint. Ait ergo. *Et leuabit ſignum in nationes, & congregabit qui perierant ex Iſraël, & diſperſos Iuda cõgregabit à quatuor alis terræ.* *ζηλωτοί.

Itaque radix Ieſſe, is qui inſurrexit, vt imperet gentibus, hic inquam leuabit ſignum in nationibus, vt in vnum aggregentur qui perierunt ex Iſraël. Venit enim filius hominis quærere & ſaluum facere quod perierat. Sanè hoc ſignum eſt quod leuauit in gentibus, ſecundum id quod & in Euangeliis dicitur, Videbunt ſignum filij hominis. Hoc ipſum profiteri poſsis eſſe crucem Domini noſtri Ieſu Chriſti, cuius gratia mundus iſte crucifixus eſt ſanctis & ipſi mundo, quo etiam loco aperit operatoriam vim eius ſigni. Quamobrem per Crucem diſpenſatio incarnationis adimpleta eſt? Vt qui ad ſalutem prouehendi eſſent, in vnum aggregarentur cœtum à quatuor terræ alis. Crucis enim partes quadrifariam diſpertiuntur, ita quòd vnaquæque ſuo annutu ſimul quatuor ſpectet mundi partes, ſiue tandem vt hac ſignificatione omnes mundi partitiones per eas ſanctæ Crucis partes ad ſalutem rectà diſpenſentur. Eá enim ob cauſam mors Domini per Crucem peculiari ac præcipuo honore digna habetur, eáque antiquius nihil ducitur, aut quòd ante ligneam iſtam Crucem altera quædam animo ac ratione intelligentiæ perceptibilis fuerit toti mundo reprȩſentans Crucis imaginem nimirum quatuor partibus vniuerſȩ mundi machinæ in medium coaptatis & conſertis, ínque medio efficaci eius virtute ad fines vſque quatuor partium mundi ſe protendente. Signo igitur hoc in ſublime erecto, qui ex Iſraël diſperierant, in vnũ gregem cogentur, & diſperſi Iuda è quatuor alis terræ agglomerabuntur. Leuato hoc ſigno virtutem obtinente abrogatiuam principatuum & poteſtatum de quibus palàm triumphum egit expolians eos in ligno ac veluti veſtimentum à ſe excutiens quod quidem ipſi nobis detexuerant. Expoliauit principatus & poteſtates & traduxit confidenter, de illis triumpho palàm celebrato, ligno crucis affixus. Hac inductus ratione Paulus qui vnus fuerat ex perditis Iſraël, Coloſſ. 2. c ac diſperſis Iuda, ſimul atque intellexit ſignum in nationes ab Ieſu eleuatum, ocyùs ad complexum Crucis accurrit, dicens: Mihi autem abſit gloriari, niſi in Cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Conſentaneè elici ex his verbis poſſe videtur congregatum iri etiam & perditos

Iſraël, qui ſub imperio erant Ephraim & diſperſos de tribu Iuda, qui quidem ſub regibus ex ſemine Dauid prognatis vitam tranſigebant, vt ne in poſterum zelus Ephraim excitetur aduerſus Iuda, ne qua in re deinceps inimicitias exerceant contra tribum Iuda. Eleuato enim ſigno hoc, veri Iſraëlitæ in vnum confluxére cœtum qui perditi erāt, quin & diſperſi ex Iuda in vnam conuenére eccleſiam. *Et auferetur zelus Ephraim, & inimici Iuda diſperibunt*. Perpēde tu, quia Iſraël quidem dicitur perditus, Iudas verò diſperſus. Cæterùm concordi pace iuxta Chriſti doctrinam qui ad pacem inſtaurauit quæ in terra ſunt, & quæ in cœlo & omnia conciliauit, is è medio ſuſtulit incommoda & offendicula quæ per contentioſam diremptionem priùs in mortalium vita inualuerant. Ob hoc igitur non iam zelum exercebit Ephraim aduerſus Iudam, neque Iudas deinceps atteret aut vrgebit Ephraim, quoniam inimicitiæ quæ inter eos aduerſum ſe inuicem fuerant exortæ, diſperibunt. Sanè zelus videtur inſinuare occaſionem inimicitias odiúmque exercendi inter multos. Neque enim præſenti loco indicat bonorum imitationem, ſed æmulationem & inuidiam quæ oboriri ſolet ob aliorum feliciorem ſucceſſum, ſicque ſcripturæ huius teſtimonio confirmatur. Tunc igitur volabūt in nauigiis alienigenarum, mare ſimul deprædabuntur. Pulchrè nomine maris expreſsit pernici nauigatione permeantes æquoris vndoſum pelagus, citiſsimam eorum motionem conferens alis auium, quoties pleno velo & adæquata proportione venti ad puppim aſpirantis quàm ocyſſimè emetiuntur maris planiciem. Deprædantur autem mare, Dracone ſuperiores effecti, & iis ſalutari baptiſmo initiatis, quos Apoſtoli ad agnitionem veritatis traduxére, vt meritò dici poſsint diripuiſſe mare qui eos ſua effecere quoquo modo ſpolia quæ in miſerandam captiuitatem præuerterat abducere violentus prædo, nimirum hominem miſerrimæ captiuitati addictum. Porrò maris nomine par eſt intelligi locum torturæ & afflictionis, quem alio ſcripturæ loco didicimus dici κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος, concauam vallem plorationis & eiulatus. Sed enim naues alienigenarum forſan corpora noſtra deſignāt, quòd minùs placidè ac familiariter admittant quæ plurimùm faciūt ad ædificationem animæ. Caro enim legi Dei non ſubiicitur, ſed concupiſcit aduerſus ſpiritum. Proinde hi dicuntur deprædari Idumæā, hoc eſt ſuperiores euaſiſſe turbellis terrenorum negotiorum, ſimul & in Moab inieciſſe manus. Moab ſua interpretatione ſonat, De patre. Iſtis igitur dixit Dominus, Vos ex patre diabolo eſtis, & deſyderia patris veſtri vultis perficere. Hiſce manus ſuas iniiciunt, vt bonæ ſuæ actionis meritò eos ſibi reddant obnoxios. Dein filij Ammon primi parebunt, obſequundantes verbo prædicationis, quippe quos minor obſtringit nequitiæ operatio, ſiquidem conferantur cum illis qui ple

niorem

niorem obtinebant malitiam & ad ampliora flagitia effuſam. Ad hæc infert. *Et deſolabit Dominus mare Aegypti*. Quemadmodum Ezechiel Aegypti fluuios eſſe dicit quos inſoleſcẽs ille gloriatur ſe feciſſe: ita & Eſaias mare Aegypti nominatim perſtringit, quod clemẽs Deus deſolaturus eſt. Quum enim tempore accepto deſolatio ſiue vaſtitas infertur pro commiſsis operibus flagitioſis, habenda eſt loco ingentis beneficij. Quomodo autem deſolabit Dominus mare Aegypti & manus iniiciet in fluuium, violento ac vehementi ſpiritu: ſic & ſeptem valles Aegypti percutiet, tunc calceatus quiuis permetietur & tranſmeabit Aegypti fluuium. Hiſce verbis inſinuat Aegyptum aquæ penuria laboraturam & aqua fluuiali deſtituendam. Tanta enim aquæ raritas aut etiam prorſus exareſcet, vt ne humor quidem vllus relinquatur, cuius gratia nemo ad fluuij traiectionem adigetur ſoluere calceamentum. Aut forſan Moſi & Ieſu dictum eſt: Solue calceamentum pedis, quòd terra in qua cõſtiterant, ſanctificata eſſet. Quòd autem Aegypti terra talis non eſſet, ſed prophana & flagitiis impura, hinc iubentur calceati calcibus proculcare Aegypti fluuium, non item depoſitis calceamentis. Fluuius iſte ſiccatur & conuertitur in aridam, violento Dei ſpiritu euictus. Eam ſanè ob cauſam ſolum Aegypti indignum eſt prorſus quod nudum excipiat veſtigium ſanctorum illac iter facientium. Quare eſuri agnum Paſchalem iubebantur calceamenta habere in pedibus. Vbi enim mordens ſerpens ſimul & ſcorpius, ſint & in pedibus & calceamenta ad præmuniendos pedes quibus vndequaque accingantur. Nunc verò vbi ad ſanctum vſque locum prouectus eſt, tum ſoluat calceamentum ad Apoſtolorum Chriſti exemplum, ceu eis dictum eſt, Neque calceamenta tollatis. *Et erit Iſraeli ſicut die illa quando egreſſus eſt de Aegypto*. Siquidem populus de terra Aegypti egreſſus eſt & Erythræũ mare calceatis pedibus permenſus eſt. Actûtum enim vt is potens increpuit illud, exſiccatum eſt. Iordanem inſuper pede pertranſierunt, quum nullo humore vuidum obſeruaſſent eſſe atque madefactum ſolum maris & eius fundamentum, omnémque vaporem ſe ſubter ipſorum plantas clàm ſubtraxiſſe.

B. BASILII MAGNI
ENARRATIO IN DVODECIMVM CAPVT ESAIAE.

ET dicet populus in die illa, Benedicam tibi Domine, quoniam iratus es mihi, & auertiſti furorem tuum, & miſertus es mei. Dimittitur quis nec raro, ínque medio diſcrimine deſeritur qui denique ſemel ſiuit ſe clàm pertrahi ad flagitioſa opera Aegyptiorum, deſiderio perfruendi propria temeritate ac peruerſo conſilio per aliquãtam temporis moram, vt demetat tandem quæ perperam conſeuerat ſemina: qui ſimul atque intellexit ſe non vſquequaque ope Dei deſtitutũ, ſed nonnihil conſequutum beneficij dicet hoc: Benedicam tibi Domine, quoniam iratus es mihi, & auertiſti furorem tuum & miſertus

Mich.7.b. es mei. Sententia hæc aſsimilis eſt illi, Iram Domini portabo, quia peccaui ei, tãtiſper dum iuſtificet cauſam meam. Faciet iudicium meum,

** Pro τέλος, lege τὸ φῶς.* & poſt hoc educet me in * lucem. Videbo iuſtitiam eius, non enim in finem iraſcetur, neque in æternum ſuccenſebit. Dicens vtique, Benedicam tibi Domine, quoniam iratus es mihi & miſertus es mei, probè conſcius diuini erga ſe beneficij, pro eo accepto gloriabitur hiſce verbis, *Ecce Deus meus, Saluator meus, confidens ero in eo, & nõ timebo, quoniam gloria mea & laus meã, Dominus.* Qui ob oculos hominum erogant eleemoſynam, nequaquam dicunt hæc, neque hi qui à ſe mutuam captant gloriam, nec eam quę à ſolo Deo eſt, requirunt. In ſumma, quicunque prætergrediuntur mandatum eius, qui dicit: Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, non etiam hæc auſint profiteri. Cúmque Dominus polliceatur, quia ego glorificantes me, glorificabo, nimirùm quiſquis honorifica laude Deum dignatur & cõcelebrat, is ab ipſo vicem reportat propriæ glorificationis. Sanè hoc pacto Moſes apparuit populo glorificata facie, quippe qui nouerat præclarè gloriam concine-

δόξα καὶ αἴνεσις, δόξα καὶ κλέος, quo à ſe differant vide Enomium. re Deo. Huic glorię concinit concors quæ eſt laus. Itaque Deum qui celebri effert gloria, ſanè is etiam laudem ipſi concinit ac modulatur id quod nemo eorum qui de Deo erroneas conceperunt opiniones, exiſtimet ſe pręſtare poſſe. Ad cor quidem ipſum ſpectat, vt glorificet Deum obnoxiè ac ſeruorum ritu, in Pſalmodiis concinat: laudẽ verò ſana mẽte & vt dictat ratio. Iá ex quo reliquię populi quę in Aegypto verſabãtur, depromebant illud, Benedicam tibi Domine, quoniã iratus es mihi, auertiſti furorem tuum, & miſertus es mei. Porrò iſti traiecta Aegypto dicunt hoc. *Non timebo, quoniam gloria mea & laus mea Dominus & factus es mihi in ſalutẽ.* Fac memineris eius Cantici quod

Quæ ſoror fuit Moſæ. in Exodo cõſcriptum cecinit populus Iſraëliticus inchoante * Maria

ac

ac dicente: Cantemus Domino, glorioſè enim glorificatus eſt. Itaque veterem illam laudem inſtaurant qui dicũt nunc: Gloria mea & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem. Conſentaneè autem per eam Domini laudem haurit quis aquam cum iucunditate & lętitia de fontibus Saluatoris, ipſum cum laude ac ſanctè adorans. Expoſtulatur cum populo illo idololatra & actione conuenitur hiſce verbis: Me dereliquerũt fontem aquæ viuæ. Profecto quiſquis in Deum credit, ſuámque animam irrigat aquis ſalutarium è ſyncera fide profluẽtium dogmatum, hic eſt qui aquam haurit cũ lætitia de fontibus Saluatoris. Quantum autẽ lætitiæ haurire illinc cõtingat dignis, vtique intelliges cõſiderata ſimilitudine quã aſſumpſit Dauid. Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus. Et, Sitiuit anima mea ad Deum fontẽ viuum. Exuberãs iſtud deſiderium his qui eam ſunt ſemel aſſequuti, inexplicabilẽ & immenſam iucunditatem inſerit, his inquam, qui toto annixu & ſtudio ad id contenderunt, & qui nocte ac die meditãtur in lege Domini, de quibus dictum eſt, Os iuſti meditabitur ſapientiam, nimirùm is qui ſolerti indagine ſenſa ſcrutatur ſcripturarum. Hic per legitimã & rectam indaginem, Domini internactus præſentiam, lętitia diffuſus ob inuentionem, ſimul & intelligens mentem ſcripturarum eſſe ſpiritualem, hauriet aquam cum iucunditate. Quum igitur nos exatiauerimus potione fontium qui è doctrina Saluatoris ſcaturiunt, tunc ipſi etiamnũ alios in noſtrum aſciſcemus ſodalitium, eos adhortãtes, vt nobiſcum concinant.* *Hymnum cantate Domino, gloriam dicite nomini eius.* Clamor hic vox eſt multum amplitudinis & vehementiæ continens, quippe quæ poſſit ſe etiam exerere ad eos qui procul ſunt poſiti. Clamate igitur pro eo poſitum eſt, nihil de Deo ſentite quod exigui ſit momenti, ſed quæ eximia ſunt ac præcellenti amplitudine, de ipſo animo concipite. De Deo ſic ediſſerite, vt & ſermo veſter condítus perſpicuitate doctrinæ exaudiatur & intelligatur ab his qui longiùs abſunt à ſalute. Senſum hunc liquidò exprimunt quæ ſequuntur: Ait enim. *Annuntiate inter gentes glorioſa eius,* * *dicite mirabilia eius.* Iſtis rudibus intelligentiæ & inexpertis palàm exhibetote, quænam ſit mundi iſtius conſtitutio, vt per dilectionem Deo concilientur qui vniuerſa condidit. *Hymnum dicite nomini eius, quoniam excelſa fecit.* Aut de his mirabilibus prodigiis quæ in mũdo hoc fecit, enarrate, quoniam præcelſæ ſunt & auguſtiſsimæ magnitudinis, quorum ne initium quidem vlla poteſt iniri ratione, ſiue virtutũ quę in cœlis ſunt, illic enim excelſa ipſe condidit, ſeu de eius erga nos clementi benignitate. Eos ſiquidem qui ſe humiliant, exaltat: & contritos corde in ſublime ptouehit. Dominus enim ſubleuat iuſtos. Reddidit igitur præcelſum eum qui humiliatus erat peccati cauſa & ad gloriam ſublimiter exaltauit.

** Pro his, editio complutensis. ἐν τῇ ἡμέρᾳ & cæt. In die illa, Cõfitemini domino, clamate nomen eius. cui tamen Baſilij enarratio conſentit.*

**Cõplut. editio, μιμνήσκεσθε mementote quia exaltatũ eſt nomen eius.*

B. BASILII MAGNI

ENARRATIO IN DECIMVMTERTIVM CAPVT ESAIAE.

Viſio contra Babylonem, quam vidit Eſaias filius Amos. Viſio hæc vtique non vllo exhibita eſt perceptibilis ſenſili organo, non item oculis corporeis obſeruata, ſed ſola animaduerſione mentis perſpecta, Deo eam illuſtrante & gratiã qua ipſum videret, ſubminiſtrãte. Quæ hęc eſt Babylon? quænam tandem ei obuenturæ erant calamitates? Sanè perſpicuũ eſt prophetas non eſſe loquutos per ecſtaſin. id eſt, emota ſiue alienata mente. Siquidem ſpiritibus reprobis correpti & afflati vitiata mente perperam circunferuntur, ſibíque dæmonum ſuggeſtione ingeſtas phantaſticas imaginationes, non quidem vident, ſed oblucinantur ceu aſſolent læuo dæmone agitati: Fluuios cernunt ac montes, belluas immanes quæ verſicolores nuſpiam ſuppetunt. Credunt nonnullos ſibi cominus adſiſtere. Imaginantur ſe obſeruare facies hominum ſiue amicorum, ſeu eorum quos ne de facie quidem norint, & nec vſquam viſi ſint. Et hæc ſunt aliud nihil, quàm error & emotio mentis perturbationibus exagitatæ quæ ſua vi operatoria orbata eſt. Sed enim in ſanctis non ad eum modum ſe res hæc habet. Siquidem ait ipſe Deus: Ego viſiones multiplicaui. Porrò Dominus, ſi cui gratuitam confert viſionem, menti eius quem ad ſuſceptionem gratiæ iſtius adornauit, adeò nullam infert cæcitatem, vt eam veriùs ſuo illuſtret ſplendore & irradiet, & aduentu ſpiritus ſancti & affulgentia ipſius reddat tantò illuſtriorem ac ſplendifluam. Eam enim ob cauſam appellati ſunt Prophetæ Videntes, quòd eorum menti quadantenus admota ſit viſio cæteris perſpicacior, ídque per præſentiã ſancti ſpiritus eos ſua luce circunfundentis. Quis tandem eſt qui fecit videntem & cæcum? Videntem nimirùm Prophetam, quòd is acumine mentis poſſit præuidere quid futurum ſit, eiúſque aciem in id preſſiùs infigere. Cæcum verò eum intelligit, quem ſua excæcauit malitia, vt prophani talium oculi à ſacris ſanctorum ſpectaculis abarceantur. Quare & Dominus, Ego (ait) in iudicium veni in hunc mundum: vt non videntes videant, & qui vident, cæci fiant. Quæ demùm iſta Babylon, aduerſus quam viſio hæc præoſtenſa eſt? At certè iuxta hiſtoriam videtur ipſa dicta eſſe Babylon, is locus in quo natiua linguæ proprietas confuſa eſt in his qui dicebant: Venite, ędificemus nobiſipſis ciuitatem & turrim, cuius faſtigium ſiue vertex pertingat cœlum. Eò vſque quum deſcendiſſet Deus, eorum confudit linguas, quocirca inditum illi eſt nomen* σύγχυσις, confuſio ſiue miſcellanea conſperſio. Locus igitur ædificatę Babylonis

* בבל *Hæc in Aſſyriã eſt regia olim Nemrod. In hanc abduct ſunt captiui Iudæi, nunc Seleucia. Altera eſt in Aegypto iuxta Heliopolĩ.*

bylonis ager eſt confuſionis, non modò natiuæ linguæ proprietate, ſed & dogmatum, ſententiarum & eius qui creditur intellectu præditus ea cernere. Hæc quidem viſio aduerſus Babylonem qualencunque conſolatoriam refocillationem Iſraëlitico populo impreſſione Babyloniorum diuexato & miſerè afflicto attulit. Ne enim in puſillanimitatem prolaberentur ac de ſpe deciderent diuinæ prouidentiæ, quaſi eſſent Dei ope prorſus deſtituti, hoc mali præuertens oraculo prophetico Eſaias ea ediſſerit quæ eſſent affutura inamœna & velut obuiam apprehenſura Babylonios, vt ne animis elangueſcerēt mœrore præſentium calamitatum contabeſcentes, ſed confidentiores fierent certa expectatione aduenientium bonorum. Etenim vltio de inimicis vindex certò expectata & affutura breui non paruam adfert afflictis tranquillitatē. Prophetiæ huic adiicitur & Patris nomen, non quidem vt hoc ipſum nouerimus, nempe patrem qui huius beati generationi adminiſter fuit, ſed quia ipſum edocuit prophetiæ formulam. Quum enim ſedulò curaſſet eum inſigniore quodam ac peculiari ſupra cæteros, ſimul & ſanctiore pabulo doctrinæ educandū, vt tandem diſciplinam caſtiorem aſſequeretur, ob hoc* Amos iſte promeruit conſors vnà cum filio fieri prophetię. *Super montem campeſtrem eleuate ſignum, exaltate vocem inter vos ipſos, applaudite manu, aperite principes. Ego præcipio & ego adduco eos.* Hiſce verbis exprimit vt erat Babylon excidenda & coęquanda ſolo, ſimúlque eorum qui con fuſanea opera exequebantur pro poteſtate agentes, captiuitas futura declaratur. Mox vbi quis montem conſcenderit non quidem præruptum, neque aſperis teſquis ſquaroſum, ſed campeſtrem & reſupinam planiciem terræ, ita vt non præcelſę ſit altitudinis, ſic vt eius vertex & ſpacioſa ſublimitas ad aërem vſque à terra non eleuetur, tutelarem alioqui munitionem ac prę ſidium præbeat eò aduenientibus propter reſupinam mōtis planitiem. Quòd enim vndequaque & circum circa ambiatur rupibus, teſquis & petrarum diſſectionibus, planè hoc reddit tutiores iſtis qui eò vſque conſcendunt, ſtationes. Quare & de Deo magnifica ac ſublimia cogitate, & eadem ſecuri enarrate. Equidē gratia occupandæ celſitudinis, vnus aliquis in montem conſcendat: vt autem obtineat ſecuritatem, intrepidus perſeuéret & neutrobi euarians. Igitur ſuper montem campeſtrem leuate ſignum & exaltate vocem. Exhortemini & applaudite manu. Qui hæc de Cruce prædicat exerta ac præcellenti voce, ille eſt qui ſuper montem campeſtrem eleuat ſignū: qui de dominica paſſione ediſſerere præualet magnanimiter, talis præceptum adimplet hoc propheticum non in concauis val libus & ſpecubus præruptis commoratus, ſed conſcendens ad celſitu dinem diuini ſermonis & ad ipſam vſque Dei ſapientiam pertingēs, cum explanatione & perſpicua claritate promiſſæ fœlicitatis prędica-

Patrem intelligit. אמוץ

tionem in lucem depromit. Quia verò iuxta alteram editionem legimus, Super montem* caliginoſum ſiue nebuloſum, nimirùm quia ſublimitatem altera ratione repræſentat. Nebuloſa enim caligo ſemper obumbrat & operit nubibus montis verticem. Tale autem quiddã eſt qui de ſe ſublimè ſentiẽs, ſe ſupra omnia exaltauit. Ait, Exaltate vocẽ, Hoc eſt, à vobis ipſis aſſumite ſublimem & exertam vocem. Ad celebrandam Dei gloriam, occaſiones ſubſidiáve natura præduce vobis inſerta, vndelibet ſe offerant cogitationi, ea promonete & excitate. Ne deorſum verſus aciem mentis deiicite, neu terrena ſpectetis. Eorum enim nempe vaniloquorum vox qui de terra loquuntur, demiſsior fit & langueſcens. Qui præ puſillanimi mœrore ac timore à ſpe animum deiiciente loquitur, is vocem ſuam minimè exaltat. Quiſquis ſuccubuit deſyderiis carnis, ad annuntiandum Dei verbum exilem habet & abiectam vocem, nec poteſt ad ſuperna ſuam exerere vocem. Qua igitur ratione attollitur in ſublime vox? Si magno ac præſtanti animo aduerſus turbulentas animæ affectiones cooriare, nec te ſinas ſuccumbere tentationibus, quo tempore te adorientur, ſed tum maximè exprompt am & alacrem conſerues animi conſtantiam, tum ſanè tuam exaltabis vocẽ. Proinde adhortatur & applaudit manu qui afflictione quapiam attritos ſolatur exhibitione bonorum operum, implétque eleemoſynam animo perquàm hilari. Si videris quempiã egeſtate oppreſſum, fac eum ſoléris liberali & erogatiua manu. Erogatio enim talis quæ opere fit, tantò poteſt ampliùs ſolari animam imbellem & deiectam, quàm adhortatio qua eum ſolo commones ſermone vt inopiam generoſò nec deiecto animo perferat. Et aperite (ait) principes. Conſolatio quæ manu fit, aſſecla eſt & indiuidua comes apertionis manuum, quę quidem apertio pro more ſcripturæ accipitur pro communicatiua & efficaci diſtributione, ceu quum dicit: Aperiente autẽ te manũ tuam, omnia implebuntur bonitate. Aperite igitur ædes veſtras, & theſauros veſtrę poſſeſsionis aperite hoſpitibus & egenis. Facultates quæ vobis abundè ſuppetunt, eas ne comprimite manu, ſed eas diſpertite ad ſubleuandam inopiam afflictorum. Et hoc, hoc inquam, facite vel in primis vos ô principes, vt veſtro hoc exemplo populum fidei veſtræ concreditum ad ſimilia prouocetis. Poteſt ſentẽtia hæc etiamnum intelligi de adapertione ſcripturarum, déque explanatione eorum locorum qui clauſi ſunt, & obſcuriores, per rationes atque exempla quæ eò fit, ne quis obnoxius ſit iudicio Phariſæorũ & Scribarum. Hi enim claues quidem regni obtinẽt, quum non ingrediantur, eos quoque qui ingredi poſsint, prohibent. Itaque aduerſus eos principes & præſules ediſſerit qui cognitionis & ſcientiæ claues detinent. Conformiter ad præſcriptam ſententiã dicebat Paulus. Os noſtrũ patet ſiue apertũ eſt ad vos ô Corinthij. Ego

Iuxta Hebraicam vocem נשפה

præcipio

præcipio & ego adduco eos. Nos vtique oportet efficaciter operari, quantũ ſinunt vires. Qui eos adducit, Dominus eſt, qui quidẽ iubet ſingulos quoſq; perſiſtere in corpore Eccleſię pro indulta ſibi dignitate. *Gigantes veniunt ad implendum furorem meũ, gaudentes ſimul & cõtumeliis afficientes.* Sententia hæc interminatur aduenturos quoſdam planè reprobos & in Deum impios ad vltionem expetendam de his qui miſsi erant aduerſum peccatores. Eam ob rem præſcius eorum quæ timebant, adducit quidem eos ad tutiorem & arduum mõtis verticem, recreat autem & conſtabilit ipſorum animos æquabili planitie montani verticis. Signúmque illis tutelare ac præſeruatoriũ impartit, per hoc interim ſubmonens per bona opera ſe vt adornent, conſolatorio inſuper ſermone ſubleuans eorum tribulationem ídque manu, vt & ós adaperiant erudiendis diſcipulis, vtque fugiant gigantũ excurſionem. Gigantes enim vt plurimùm, in ordinem & partem peiorem alleguntur. Forſan autẽ quos gigantes nominatim perſtrinxit, pſalmus ille dilucidiùs angelos malos vocat dicẽs. Emiſit enim in eos iram indignationis ſuæ, indignationem & iram & tribulationem, *immiſsionem per angelos malos. Ad plectendos enim eos qui atroci animaduerſione digna perpetrarunt, excogitari ſolent tales miniſtri, quòd hi quidem permultam crudelitatem nullo tanguntur affectu commiſerationis & condolentiæ erga eos qui ſic miſerè plectuntur. Neque enim poſſunt aſſumere viſcera miſerationis. Hi potiùs maiorẽ in modum congaudent noſtris verberibus, quin & ſic miſerè afflictis inſultant conuitiíſque inſectantur, capientes incredibilem voluptatem ex conciſorum laborioſa afflictione, dolore ac mœrore. *Vox gentium multarum ſuper montes, ſimilis gentium multarum. Vox regum & gentium congregatarum.* Forſan hæc gentium multarum vox, eſt vox eccleſiæ. Ob id enim declarata eſt eſſe mõs campeſtris, vt capacitatem loci amplioris haberet ad complexũ numeroſæ collectionis vndelibet aſcendentium ad præcelſum apicem cognitionis Dei. Hic igitur præſaga mente contemplatus eſt numeroſam multitudinem vndeuis gẽtium congregatam & eiuſdem fidei vocem vnam deprõmẽtium. Hinc per Prophetam ait ſpiritus ſanctus. Vox gentium multarum ſuper montes, ſuper quos ſignum gentium in ſublime leuatum eſt. Similis quidem gentium multarum, & vna vox per fidei conſonantem concordiam, numeroſis alioqui linguis videtur aſsimilis, quòd igneæ illæ linguæ aſpirãte ſpiritu ſancto fuerint diſpartitę & in Apoſtolos effuſæ, qui per vniuerſum orbem fuerant ſemen euangelicæ doctrinæ diſperſuri gentibus. Vox regum, ait, & gentium congregatarum. Hiſce quidem verbis nos gentiũ nomine intelligi forſan oportet qui ad cõplexum & vocationem euangelicæ fidei concurrimus vndeuis gentium. Reges verò qui ad paſtorale regimen eccleſiæ eliguntur, quos

*ἀποσολήν.

etiamnum Dominus nominatim dixit filios eſſe regni, aut fortè numeroſam illam multitudinem gigãtum inſinuat, quia vox gigantum vtique gentium multarum voci æquipollet. Nam quòd in ordinem allecti ſint, vt indignationem exequantur Domini, ad id explendum miniſterium curſu feſtino prægeſtiunt & afflictos conuitiis inſectantur, eóque tumultuariam & obſtreperam multarum gentium vocem quadantenus ſua exprimunt imitatione, & vocẽ*regum quorundam faſtu ſuperbo ſe efferentium, qui quidem prorſus neſcij ſunt, quia adminiſtri ſunt deſtinati ad infligendam punitionem. Siquidem tortores ſunt ad animaduertendum & ferociendum in peccatores. Neque enim priua authoritate, non item vlla quæ illis ſuffragetur & adſit, dignitate ſupplicia eiuſmodi carnifices irrogant ea commeritis. *Dominus Sabaoth mandauit genti bellicoſæ, vt veniat de terra procul, à ſummitate fundamenti cœli Dominus & præliatores eius, vt diſperdat totum terræ orbem.* Dominus exercituum præcepit genti bellatrici. Ne timueris percuſſorem, quin potius eum qui pro poteſtate iubet hæc fieri, obteſtare ſupplex. Hiſce verbis erudiantur idololatræ profeſsi ſe dæmonibus reprobis offerre hoſtiam, vt eorum mitigẽt ac demulceant malitiam. Dominus illis præcepit. Siue enim eos demereri voles obſequiis, ſeu minùs: nihilo ſeciùs quod iuſſus eſt dæmon exequi, vtique faciet. Neque enim fas illi eſt ſibi præſcriptos fines prætergredi, nõ item vel tantillum amaritudinis à te poteſt auferre, neque ad præfinitam pœnam adiicere: ſed immaniter ac ſeueriſsimè indicta ſibi menſura ſolet vti. Dominus igitur præcepit genti bellatrici. Habent & dæmones planè maligni arma ſua quorum procinctui ex aduerſo iuſti ſua apparant arma. Etenim iuſtus penes ſe retinet clypeum fidei: illius verò reprobi clypeus infidelitas eſt. Iuſtus poſsidet gladium verbi: ille enſem abſurdæ & à ratione abhorrentis dementiæ. Iuſtus ſe lorica iuſtitiæ præmuniuit: impurus ille ſe cõtexit lorica iniuſtitiæ. Facinoroſi huius caput circunſtringit caſsis ſiue galea perditionis. Iuſtus pedes habet expromptos & accinctos ad promulgationem euangelij pacis: illius flagitioſi pedes præpropero curſu feſtinant ad depromendam malorum pollicitationem. Bellicoſæ igitur genti hiſce armis communitæ præcepit Dominus. Porrò hi à longinquiore terra denuntiantur venturi ob id, vt noueris longè eſſe & externos à vita hac noſtra. Et quidem tales ſuo labore cooperantur noſtræ ſaluti, dum nobis accolunt fiuntq́ue vicini, nempe è propinquo ſuggerentes opem, nimirùm nuntij pacis, Ex diuerſo illi è longinquo aſciti adducuntur ad expetendam de peccatis noſtris vltionem, benignitate Dei erga nos abutente eorum immanitate ad animarum noſtrarum medelam, exemplo cuiuſpiam medicæ artis periti, dum is veneno è vipera deſumpto abutitur ſcitè ad ſubleuandam & medicandam ægrotantium imbecillitatem.

* *Reges* βασανισταὶ τῶν ἁμαρτανόντων.

* *Hic in exemplari pars clauſulæ prior deſit.*

Ex collatione confirmat.

becillitatem. Iſtis quidem ſic atrocibus non traditur ſpiritus, ſed caro in interitum, vt ſpiritus ſaluus fiat. Quamobrem à Paulo Phygellus & Hermogenes traditi ſunt Satanę nō vt deperirent, magis vt ea caſtigatione erudirentur non blaſphemare. Qua igitur ratione gens iſta armis inſtructa ad pugnam è lōginqua terra aduenit & à ſummo cœli cardine? A terra quidem, quia elegit locum qui terreſtris eſt & confunditur atque permiſcetur terrenarum rerum turbelis. A vertice verò cœli, quòd *ipſe initio ſtatim ſuæ conditionis illinc delapſus eſt. *Nempe diabolus.

Vlulate. Propè enim inſtat dies Domini, & contritio à Domino veniet. Propter hoc omnis manus diſſoluetur & omnis anima hominis timebit. Iam ex quo interminatur Dominus ſe eſſe venturum ad diſperdendum vniuerſum orbem, eam ob rem ordine præſtituta ſunt vlulatus & lamentum, vt hoc vtroque velut ſequeſtri exoretur & placabilis fiat, ſéque auocet ab vltione intentata in peccatores. * Solet enim vtrunque hoc efficere clemētiſsimus hominum amator, interminatur quæ terrorem incutiant, nec alioqui quę ſe facturum fuerat comminatus, infligit his quos malè commiſſorum pœnitet. Fletus igitur edite & propria plangite peccata, nequando prædictam internecionem contingat vos perpeti. An non requirebat Deus pœnitētiam peccatoris? Vt quid in Niniue prædicata eſt poſt *tres dies futura perditio ciuitatis, ſed mox viſa eorum contritione, à præconcepta ira ſe contraxit miſericors, eámque velut nubem diſpulit. A Domino igitur contritio veniet, vtiliter conterente quæ perditione fuerant digna, quemadmodum conterit ſatanam ſub pedibus iuſti. Et bella quidem cōterit. Dominus enim conterens bella, Dominus nomē ipſi glorioſos, ſuperbos & elatos aduerſus veritatem, appellans Cedros Libani. Contritio igitur quum à Domino veniat, neceſſe ſit vt ipſi præuertentes eius aduentum, noſtrū cor de ſe plus iuſto ſentiens conteramus, vt eius humiliatio fiat hoſtia & ſacrificiū. Itaque operoſiſsima manus omnis ac rebus agendis maximè idonea & efficaciſsima exoluetur quaſi ad Deum & eius opera, propter quod dicit. Quieſcite manus remiſſæ & genua diſſoluta. Nemo fiduciam in propriis collocet viribus ad expetēdam de ſuperuenientibus bellicoſis vltionem, nemo in pernicitate pedum ſpem reponat ſuam, quaſi præpete curſu poſsit euadere illum contritionis diem, quo venturi ſunt ad diſperdendam omnem terram. Omnis enim anima hominis expaueſcet & timore cōcutietur. Pulchrè additur dictio, Hominis. Neque enim angelorum anima ſubiacet pauori. Hac enim turbulenta affectione longè eſt ſuperior. Neque item brutorū anima. Non enim illa tangit talis * pauor, quum ſit perpeſsio rationalis creaturæ & inopia ſiue defectus dogmatum quæ de magnanimitate & virili fortitudine traduntur. *Stupori quidem & timori brutæ animantes ſubiacēt: rationis autem capaces mox vbi non ſe digna perpeſsi ti-

*Sentētia memorabilis.

*Pro μετὰ τρεῖς, Cōplutenſis editio, ἔτι τρεῖς, Hebraica veritas adhuc quadraginta.

*ἡ δειλία

* πτοήσει ὑπόκειται

more perculſi fuerint, deficiente in eis ratione quæ priùs viuidum robur conſtantiæ inſerebat animæ, ad grauiſsima quæque nihil grauatim toleranda, hac demùm perpeſsione timiditatis intercipiuntur. Proinde ex quo die dictus eſt dies Domini appropinquare, multùm intercesſit temporis, eius propinquitatem conteſtantibus prophetis omnibus vt nemo à ſpe excideret, quaſi ob diuturnam extractionem temporis poſsit deprehendi imparatus. Siquidem hæc conteſtatur * Sophonias, Trepidate à facie timoris Domini quia propè eſt dies Domini, quia præparauit Dominus victimam ſuam. Poſt pauca. Propè eſt dies Domini magnus, & iuxtà & velox nimis. Vox diei Domini amara & dura. Dies illa, dies tribulationis & neceſsitatis, dies*miſeriæ & perditionis, dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & nebulæ, dies tubæ & clamoris. Et ſi cõmunis ille dies conſummationis totius mundi ſeriùs foret venturus, ſuus alioqui ſingulos quoſque noſtrûm manet exitus qui quidem vniuſcuiuſque eſt conſummatio. Proinde hic è vicino adeſt, quem præ oculis habentes nos operæprecium fuerit ſedulò obſeruare quod hîc ab Eſaia dicitur: Vlulate, propè eſt dies Domini. Fidem commodate ei qui dicit, Beati qui lugent. Et, beati qui flent. Non pauci verſantes circa vitæ iſtius permoleſta negotia, ea ſic grauatim ferunt, vt ſuum accelerent exitum, ipſámque aduocent mortem, in quos meritò detorqueri poteſt illud prophetæ Amos, Væ his qui deſiderant diem Domini Etenim ipſa tenebræ & non lux. Quemadmodum ſiquis hominum à cõſpectu leonis fugiat, dein incidat in vrſum, íſque inſiliat in domũ & manibus affixis parieti ſe ſuffulciat ac confirmet preſsiùs, ad hæc morſum illi infigat ſerpens. An non hæc exprimunt tenebras aut diem Domini & non lucem, nimirùm caliginem è qua nihil emicet ſplendoris? Sanè ſiquis in ſtructura ſuę viuẽdi formulæ non ſuperædificarit ligna, fœnum aut ſtipulam: hic talis deſideret diem Domini, qua quidẽ vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit. Quòd nemo purus ſit ac liber eorum quæ interdicta ſunt, operum: vtique is timeat illum diem. Ait enim idem Apoſtolus. Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur. Ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. *Et turbabuntur legati, & dolores ipſos obtinebunt, ſicut mulieris parturientis * ſimulque conſilia inibunt alter ad alterum, & ſtupore mentis percellentur & faciem ſuam ac ſi flamma eſſet, mutabunt.* Hi legati quínam erant turbelis exagitandi, ſimulatque ingruiſſet dies Domini? Nimirùm illi quos Dominus tacitè innuit inducta parabola quã recitauit propinquus ciuitati Hieruſalẽ, ipſis eã ediſſerẽs qui credebãt propediẽ futurũ, vt Domini regnũ eniteſceret. Ait enim, Homo quidam nobilis profectus eſt in regionem longinquam accipere ſibi regnum & reuerti. Quo dicto adiecit & de decem *mnis quas diſpertitus eſt ſeruis decem, vt de eis negotiarentur. Intulit

**Initio pene 1. cap. & ſub finem. 1. ca.*

**Pro ἀωρίας, lege ταλαιπωρίας.*

Confirmat collatione.

**Pro συμφράσουσιν, Complutenſis editio habet συμφράσουσιν, cõdolebũt.*

**ἐυγενὴς.*

** μνᾶ penſatur*

lit,Ciues autem oderant eum, quare pòſt ad ipſum legatos deſtina- *præcio.*
runt qui dicerent.Nolumus te regnare ſuper nos.Generoſus quidem *100. drachmarum Atticarum.*
ille & nobilis homo, cum nemine alio communionem habet ſui generis, præterquam cùm eo qui omnium eſt Deus. Quemadmodum
enim generoſos dicimus eos qui è regali ſanguine prognati ſunt, ſic
reuera prænobilis & generoſus is qui ex eſſentia Patris*ſubſiſtit & ho ** Eidem cõſubſtantialis.*
mo gratia ſaluatoris dici poſsit nobilis.Dominus enim non ob ſolam
diuinitatem agnoſci debet nobilis propter eam quam in ſemetipſo
poſsidet ſuapte natura puritatem & ſynceritatem,nec vlla ex parte cõfuſaneam permixtionem: ſed & ſecundum humanum genus omnino generoſus eſt per aſſumptionem carnis ex ſemine Dauid. Sanè is proficiſcitur in regionem longinquam non tam loco diſparatam, quàm rerum ipſarum conditione. Etenim ipſe Deus vnicuique noſtrûm adeſt è vicino, quoties nobis erga ipſum familiaritatem conciliarint actiones bonæ. E diuerſo,quoties noſipſos ab eo elongauerimus, propinquamus perditioni. Hic planè generoſus quum obſeruaſſet mundum ſub peccati imperio ægerrimè laborantem & tyrannidi hoſtis amarulentæ ſubſtratum,miſertus noſtri in ſe recepit hanc depugnandam rebellionem,vt regnaret. Oportet enim eum regnare, vſquequo ponat inimicos eius ſub pedibus ipſius. Ingreſſus igitur locum hunc terreſtrem, regionem vtique longiùs ſequeſtratam, & à Deo diſparatam, vt gentibus imperaret, iuxta id quod dictum eſt in Pſalmo: Poſtula à me,& dabo tibi gentes,hæreditatem tuam.In ordinem allecti ſub ſeculi huius principe,non homines ſolùm, ſed & poteſtates tyranno iſti militantes regnum Chriſti ægerrimè tulerunt. Eò ſiquidem ſua edente præcepta ac requirente accuratiùs eorum operationem,poſt eum deſtinarunt legatos detrectantes eius imperiũ. Quínam tandem legati alij, quàm ij qui mortem conſciuerunt ſuis molitionibus ſaluatori, per crucis ignominiam arbitrati ſe poſſe regnum mundi totius illi abrogare? Qui & Pilato dicebant: Noli ſcribere: Rex Iudæorum,ſed quia ille dixit, Rex ſum Iudæorum. Atqui tam impia malignitas prohibentium tituli inſcriptionem ipſis quidẽ irrogauit damnationis ſententiam, prouidente autem Dei diſpenſatione nihil interceſsit impedimenti. Potitus enim regno eſt, ſuáque bona in ſeruos diſpertiuit pro ſingulorum merito. Iuſsit vt quiſque eorum ore conſono dicerent quid confeciſſent operis in hoc,vt noſſet quantum reportaſſent lucri ex ſua negotiatione.Et primo quidem decem contulit mnas ad negotiandum,ei autem ſedulò operanti poteſtatem dedit ſupra decem ciuitates, Secundo mnas quinque cui quòd ſtrenuam & ſolertem nauaſſet operam pro acquiſitione lucri, ait Dominus, Eſto & tu ſuper quinque ciuitates. Ab eo autem qui mnam ſibi ad operationem concreditam ſudario illigarat, eam iuſsit

vt ineſſicacem auferri. Quum autẽ ea in ordinem digeſsiſſet, quæ con cernebant Iudæos (Tempus enim vt incipiat iudicium à domo Dei) tunc inimicos qui eius recuſarant imperium, in medium adductos iuſsit iugulari. Equidẽ permulti ſunt qui in hac vita ſuper ſe nolunt regnare Chriſtum. Qui enim ordine conſiſtunt ſub fornicationis iugo, qui item ſe ſinunt vinci tyrannide indignationis, quíque ſe dedunt in miſeram ſeruitutem auaritiæ, hi nolunt ſuper ſe regnare Dominum, & quantum attinet ad ipſorum inſtitutum, excuſant ac deprecantur ipſius regnum. De his dicit Eſaias, quia turbabuntur. In ſecundo enim Domini aduentu ſimul atque ipſum viderint qui in pec catis hanc tranſegerint vitam & euangelicam viuendi formulam nihili duxerint, nimirùm turbabuntur eóſque parturigines apprehendent in morem mulieris partu laborantis, acrimoniam vehementiſſimi doloris eorum cor lancinantis ac ſauciantis, extimulante cõſcien tia malè commiſſorum repræſentabit per tanti doloris parturiginem. Eſt enim ἡ ὠδὶς parturigo peracris ſcilicet dolor quidam qui tempore partus ſe inſerit partibus maximè periculoſis parturientium. *Et faciẽ ſuam, ſicut flamma mutabunt*. Qui pudore ſuffunduntur & in diſcrimen aliquod impingunt, & imprẹuiſum, nec opinatum quidem, permutare aſſolent colorem, ſuperficietenus facie rubore perfuſa & internam animæ affectionem ſatis indicant apparente extrinſecus immutatione. *Ecce enim dies Domini** *venit immedicabilis, & indignationis** *furoris & iræ, vt ponat orbem terræ deſertum, & peccatores diſperdat ex ea.*

* *Deſit* μηνίδος *in exẽplari.*

Superiùs quidem dixit, Propè eſt dies Domini: hîc autem, Dies Domini venit, vt ponat orbem terræ deſertum. Si quis exacta & ſolerti diligentia iam tradita obſeruet, vtique deprehendet* vtranque hanc inciſionem prophetiæ non de eodem die oportere enarrari. Prior enim illa de conſummatione cuique noſtrûm propria intelligenda venit, quæ è vicino adeſt. Hæc autem quæ ſe obuiis manibus offert explicandam, par eſt vt intelligatur de die vniuerſali. Ea enim dies ponet orbem terræ deſertum, propter quod infertur, Et ſtellæ cœli & Orion non dabunt lumen. Forſan dies illa peculiariter dicitur dies, propter continuam vnionem ſui ſtatus & perpetuæ trãquillitatis. Nulla enim intercipietur nocte: non veſpera vlla certo circunſcribet eam limite, quòd eo die, quę eatenus delituerant occulta tenebrarum, in apertam lucem depromentur. Equidẽ dies illa peculiari hac ratione deſignatur: nox autem, præſens hæc vita eſt, in qua deliteſcunt & occuluntur infamiæ & dedecoris opera. Eã ob rem ait Apoſtolus, Nox præceſsit, dies autem appropinquauit. Hæc quidem dies appropinquauit: *illa verò immedicabilis, dies quum ſit indignationis furoris & iræ, qua quidem non iam locus relinquetur propitiando Domino, non item vlla opportunitas medẽdi ſemel illatis eò die doloribus. Tempus igitur

* ἀμφότεραι περικοπαί.

* *Nimirũ cõſummationis.*

tur confitendi quum ſit,ne in eum diem extrahamus ipſam, magis vero reputemus nobiſcum,quanta ſit ſcripturę huius diſpenſatoria moderatio nobis inſerere ac velut ingignere cupientis timorẽ Dei, ſimul & erudire futuros lectores,vt tantiſper operentur,donec dies eſt. Adueniet nox in qua nemo poteſt operari. Quiſquis in lumine mandatorum Chriſti ambulat,verſatur in die. Qui iam æternis tenebris detentus eſt,in nocte erit,in qua non iam*opus,non item*confeſsio: ſed quidem vinctæ manus & pedes adſtricti funibus ſuorum cuiuſque peccatorum. Ligatis enim manibus ſimul & pedibus eiicitur miſer in tenebras exteriores. Denique,non iam confeſsionem,nõ amplius laudem Dei loquetur, occupatior circa luctum & planctum quos illa dies inferet vi & acrimonia vehemẽtiſsimi doloris. Ob hoc venit dies illa incurabilis. *Stellæ enim cœli & Orion & omnis ornatus cœli lumen non dabunt, & obtenebrabitur Sole exoriente,& luna non dabit lumen ſuum & mandabo orbi terræ vniuerſo,& impiis impietates * eorum.* Hiſce verbis Propheta ſeculi conſummationem,totiúſque mundanę molis in melius permutationem perſpicuè deſcribit. Solaris enim lux tum deficiet,luna item corpus erit ſolito ſplendore deſtitutum. Orion ſtellarum longè clariſsimus conſueta luce viduabitur. Non tunc lumen ſuum exerent ſtellæ cœli vnà cum Orione. Non quidem obtenebreſcent ob illuſtre iubar ab exortu Solis proſiliẽs. Hoc enim etiamnum hodierno die fit. Siquidem in confeſſo eſt omnibus qui apparentia in cœlo aſtra ſtelláſque ſolerti indagine obſeruarunt,ſtellas videlicet in medio cœleſtis ſphæræ poſitas ſupra terrã minimè extingui, ſed per radioſum Solis iubar immodico ſplendore coruſcantis obſcurari, ídque contingere noctu,quo tempore luna plena eſt, lunari fulgore parte omni circumplectente ſtellas,nec ſinente earum lucidam claritatem explendeſcere. Itaque ſcriptura hæc nihil eorum quæ naturæ ductu contingunt, exprimit: ſed abſolutam ſtellarum obtenebrationem,& vniuerſę mundialis machinæ inſtaurandam mutationem. Liquet ſcripturam Oriona dicere id ſidus quod duas & viginti ſtellas complectitur,à nonnullis*bootes nominatur. Nõnulli circa hæc ſtudia verſati, numeroſam hanc ſtellarum complexionem in partes diducunt,aſſerentes earũ quidẽ quatuor eſſe tertię magnitudinis,atque earũ nouem,quartæ: reliquas verò nouem quintæ. Hic ſtellarum globus in boreali ſiue Aquilonari parte locatus eſt, qui vel teſte ſcriptura Orion nominatus eſt quòd in vnum corpus compactus ſit. Aſtra quidem dicũt eſſe,non item ἄςέρας ſtellas,quòd aſtri, hoc eſt, ſyderis nomen indicet congregationem ſtellarum ſiue multitudinem cõflatam in vnum, vox verò ἀςέρος, id eſt,ſtellã ſingularem quamque inſinuat. Arcturi autem commeminit & ſcriptura, quem ipſi cernimus media in parte Orionis poſitum. Eſt verò ſtella colore ſubrufeſcen-

** meritorium.*

** In inferno autem quis cõfitebitur tibi?*

** Pro* τὰς ἀσεβείας *exemplar* ἁμαρτίας.

** Vide Ariſto. Aratum Euclidem &c.*

** Et tardi ſacra bootæ. Idem* ἀρκτοφύλαξ, *Vrſæ cuſtos.*

**De Pleiadibus ſiue Vergiliis 7. in cauda Tauri Plinius li. 2. ca. 41.*

** Intelligit Proclũ.*

**Veſperus ſtella occidentalis quæ et veſperugo et Venus. Eadem mane exoriẽs dicitur,* φωσφόρος *Et matutinum phoſphore redde diem. Pſal. 146.*

** De his lege Procli ſpheram Aratum, Ariſt. in de mundo.*

ti. E vicino ei adiacet * πλειάς vel ſcriptura teſte ſic nominata, ceu aſſolent qui externas literas aſſectantur, putà, Hebræi qui iſthæc arcana naturæ anxio labore commentantur. Porrò in ipſa pleiade ſtellæ apparent ſeptem & eædem compactiles ſibíque inuicem addenſatę, non item* ſex vt quidam ſunt arbitrati poſitæ autem in forma triangulari. Sicut igitur deprehendimus hìc nomen Orionis, ita & nomen Arcturi, nomen inſuper * ἑσπέρου veſperi. Pleiadis quoque in Iob, qui ait. Qui facit Pleiadem & Heſperum & Arcturum & conditoria ſiue cellaria Auſtri, Qui numerat multitudines ſtellarũ & omnibus eis nomina vocat. Qui earum omnium numerum tenet & appellationes. Rarus eſt earum numerus quæ nominatim enuntiantur, quarum etiam nomenclaturæ vſu & more gentilium excogitatæ ſunt, & reliqua quæ ſuopte ingenio attexuerunt, innumeríſque nominibus appellant, ſtellas putà fixas & erraticas, eas quoque in partes diſtrahunt duodecim, quæ quidem continentur zodiaco, ſignifero ſcilicet circulo, per quem ſuum ſol conficit curſum. Porrò eos orbes frigore concretos ac fixos circa borealem & auſtrinã partem, quibus voluerunt, deſignarunt nomenclaturis. Ait ergo. *Et perdam ſuperbiam iniquorum & contumeliam ſuperborum humiliabo.* Opus Dei iuſtum eſt & apprime commendandum ſiquando vitioſa demolitur, vt ſuum opificium reſtauret reddátque purum omnis malitiæ, ſicque liberum ab omni languore & ægritudine ad natiuam ſimplicitatem velut poſtliminiò reducat. Siquidem alio loco dicitur. Perdam ſapientiam ſapientum, & prudentiam prudentium reprobabo, nimirùm quòd mundi iſtius ſapientia ſuos exceptores norit pellicere in fraudem déque rectitudinis via deducere, & credita eſſe veritatis magiſtra inſerit mentibus ignorationem dogmatum quæ ad aſſequẽdam ſalutem perquam neceſſaria ſunt. Euaneſcit tandem ſapientia talis præualente vi veritatis euerſa, diſcuſsis ſophiſmatibus & illicibus mũdanæ ſapientiæ verbis, vt is qui ab ea præoccupatus eſt & in fraudem pertractus ad complexum falſæ eius opinionis ab ea liberetur. Equidem hæc animi ęgritudo deperditur opera medici admolientis manus. Quemadmodum ſanè ſole exorto tenebræ euaneſcunt & diſperduntur, ita contumax ſuperbia iniquorum peſſum it: iuſtitia æquiſsimi Dei de ea vltionem exigente, & peruicax contumelia humiliatur, eóque Iacob dum filiis benedictionẽ apprecatur, ait Simeoni & Leui: Maledictus furor eorum, quia pertinax: & iracundia eorũ, quia occalluit per vitioſum habitum, & eam feriendo maledictione abſumit, vt quod in eis relictũ erat, dignum fieret benedictione ſancti Patriarchę. Eundẽ in modum & Noë vbi reſciuit quid ſibi feciſſet filius eius iunior, dixit: Maledictus * Cham. Atqui contriſtatus erat, attamen nequaquam ipſi maledicitur, ſed germini eius proptérque ipſius nefariũ opus figuratè nominatur

Confirmat collatione.

** חם Calor, calidus.*

Aegyptus terra Chã.

minatur Chanaan,ac ſi dicas σάλος, id eſt concita cõmotio,quòd eam * כנען
in patrem offenſam perfecerit commotione & calore concitatus, non negotiator, filius
etiam per habitum naturâ inſitum , eóque in Cham non recidit ma- Cham.
ledictio,id eſt,in calorem,ſed in Chanaam filium,& in opus per animi commotionem profectum. Humanæ enim naturæ arduum eſt & perquam difficile perpetuam in corde conſeruare puritatem . Omni- * γνώμη.
no quidem quiſquis ad nihilum deducit contumacem ſuperborum contumeliam, non vnum modò malorum abſumit: ſed intelligere conuenit extenſè ab vno hoc ſuperbiæ & cõtumeliæ peccato ſpecies malitiæ cæteras omnes diriuari. Etenim iniqui contumeliis quidem inceſſunt templum, conuitiis autem & proximos, inſoleſcunt verò ſuperbia & faſtu aduerſus eum qui ad imaginem ſui creatoris conditus eſt,per cuius imaginem iniuria talis in creatorem redundat ac trãſit. Quemadmodum enim quiſquis regiam imaginem aſperſit contumeliis,perinde peragitur reus, ac ſi in regem ipſum fuiſſet contumelioſus & improbè egiſſet. Sic ſanè ſe conſtituit obnoxium peccato, qui contumelioſè tractat genitum, ſiue conditum ad Dei imaginem. Præ omnibus verò ſeipſum iniuria afficit fornicator,corruptelam ſibi inferens. Mœchus ſe contaminat per obſcœnum & infame opus. Fur ſe afficit contumelia per vilem, fœdam & illiberalem actionem. Mendax ſibi iniurius eſt ob negatam veritatem.Qui peierat,indignis modis proteruit, ſe abalienans à Deo.Itaque omne peccatum contumelioſa ſuperbia eſt, & inſoleſcentis contumeliæ germina ſunt eius qui omnium primus contumelioſè ſuperbiuit conuitiatúſque eſt. Humiliabit autem Deus cõtumelioſam proteruitatem ſuperborum, quòd ſuperbia & eminens faſtus ſoror ſit iniquitatis. Iniurius enim ſiue iniquus propter iuſtitiam inſoleſcit, etiamſi in eam alioqui præuaricetur. Lubricus & intemperans aduerſus ſobrietatem & pudicitiam loquitur, mox vt viderit quempiam nulla non in re exactam diſciplinam obſeruantem,vſqueadeò vt vel motionem oculorum modis omnibus moderetur. Qui perditæ eſt & profuſioris vitæ, eum aſpernatur qui continenter & moderatè viuit. Delirus ac demens ludibrio habet eos qui ſapiẽtia excellunt & multo cum labore multiiugam eruditionem vndecunque colligunt. Itaque Dominus qui ſuperbis reſiſtit, & humiliat peccatores vſque ad terrã,hic palàm profitetur ſe contumelias & iniurias ſuperborum eſſe humiliaturum. Qui igitur ſic inſoleſcentes humiliat,idem etiamnum tuebitur humiles ac proteget ne aſsimiles ſint diabolo qui pater eſt ſuperbię.Sua verò adhortatione inducit diſcipulos ante omnia, dicens: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. *Et erunt relicti honorati magis quàm aurum obrizum, & homo honabilis erit magis quàm lapis qui ex Ophir.* Mox vbi intulit multiformem procellam tentationum & ad bellicoſos perue-

nit milites qui orbem terræ erãt demolituri, poſt denique ſuperbiam omnem humiliatã, inuenti tum ſunt è multis nonnulli homines nulla in re oblæſi ſecundum animam propter contractam cum iniquis familiarem conſuetudinem, magis verò innumeris tentationibus ac documentis, ſui conſtantis propoſiti ſpecimen ediderunt. Hi* auro omni incocto erunt honorabiliores, omni inſuper precioſiſsimo lapide, eo inquam qui creditur in Ophir inueniri. Videtur eam commemorare regionem nomine Ophir quæ in Indorũ gente ſita eſt, circa quã quadam vi naturæ lapides quàm precioſiſsimi gignuntur. Incoctum aurum eò dicitur quòd nullã in ſe contineat alienæ materiæ aut ambiguam permiſtionem, ſed ſimul atque ob oculos poſitũ fuerit, quòd nihil habeat ſcoriæ, certam facit fidem vel ſolo aſpectu cernentibus, quia probum eſt & omni permiſtione vacuum ęris aut alterius cuiuſuis confinis metalli permiſti. *Nam cœlum indignabitur & terra concutietur à fundamentis ſuis, propter furorem iræ Domini Sabaoth in die qua venerit furor eius.* Creatura omnis vnà cum Domino ciebitur ad vltionem expetendam de his qui aduerſus ipſum peccarunt. Quemadmodum enim cœlum dicitur cum ſtupore admirari & inhorreſcere ob inſperatas & inopinas populi præuaricationes, quòd Dominũ dereliquiſſent: pari ratione quum peccata deficiẽtium à Deo completa fuerint, tempúſque aduenerit rependendæ mercedis, tunc dicitur cœlum furore corripi & cum peracri Dei ira cooriri. Per cœli furorem indignationém ve intelligere conuenit ea eſſe quæ ab eo in eos qui cruciantur, íncidunt horrenda ſupplicia: putà, quum ſtellæ tetra caligine circunfunduntur, Sol radioſo & præluſtri ſuo ſplẽdore deſtituitur, Luna ſolitam lucem non iam eiaculatur, fulmina toto diſcurrunt aëre, tonitrua horrẽdo cum fragore & effracta nube decumbunt in terrã, quum denique aër capiti imminens atram induerit caliginem, ita vt omni ex parte ſpectetur inamœnus, nihílque adferat conſolatorium iſtis quos ira Dei addixit ſupplicio. Creatura enim ſuam operam ſtrenuè nauans creatori, totam ſe quidem exporrigit ad expetendam de iniquis vltionem: è diuerſo, ſinitur his impartiri beneficium qui fiduciam omnem proiecerunt in Deum. Porrò illæ calamitates inuehuntur hominibus propter furorem iræ Domini. Mos ſcripturæ obtinuit, vt furorem vel indignationem iræ dicat deflagrantem ęſtum & incandeſcẽtem inflammationem ſupplicij irrogati in retributionem operum perperàm commiſſorum. Terra autem concutietur à fundamentis ſuis. Declarat terræmotum illum nõ ſuperficietenus, neque vt aſſolet, affore tunc qui circa aduentum Domini fiet. Siquidem ipſam terram à fundamentis ſurſum, deorſum euertet, & ea concuſsio nullã non terræ partem attinget. Fundamenta autem terræ humanæ naturæ ignota ſunt, vti per Iob didicimus, dicẽte Domino: Vbi eras, quando iaciebam

*ἀπύρου χρυσίου, aurum putum intelligit, obrizũ, quod decoctione nõ minuitur.

* אפר quæ & Ophas, pro auro obrizo.*

Elegans collatio.

Iob. 38.a

iaciebam fundaměta terræ? Nuntia tu mihi, ſi noſti & habes intelligětiam. Quis poſuit menſuras eius, ſi noſti? Aut quis induxit funiculum ſuper eam? Super quo annuli eius compacti ſunt? Quis autem eſt, qui iecit lapidem angularem ſuper eum? Quinetiam iuxta opinionem externæ diſciplinę profeſſorũ Dominus iecit fundamenta terræ in centro ſphære operoſam mundi molem circumplectentis, vt à cœlo æquali libramine nulla non ſui parte diſtans tutò deſcenderet & neutrobi deuergẽs ſolidè ac ſtabiliter ſuffulciretur. Quòd ſi tanta firmitate nititur & cõſtabilita eſt, prorſus mota ſemel à fundamětis ab ipſo quo nunc nititur, tranſmouebitur fundamento. Iam incandeſcentia furoris & indignatio his competit qui ratione & anima præditi ſunt. Nonnulli olim imaginati ſunt cœlum quoque eſſe anima informatũ ac ratione vti, vt cum ſuo Dominatore ſuccẽſere poſſet & cooriri ad indignationem. Eiuſmodi imaginatio planè commentum eſt fabuloſum. Scriptura enim plerũque nomẽclaturam hãc, cœlum μετωνυμικῶς accipit pro cœleſtibus, vti apud nos cõſuetudo inoleuit qua ſolemus dicere, Egreſſa eſt ciuitas omnis, ſanè hoc ciuitas petiuit à principe, ciuitatem dicentes pro eius incolis. Sic igitur cœlum inducitur ſuccenſere & indignari pro eo quod cœleſtes illæ poteſtates iuſtę Dei iræ aſſentiuntur. Quemadmodum enim gaudiũ fit in cœlis ſuper vno peccatore pœnitentiam agẽte: ſic & peracris exaſperatio cietur aduerſum deſertores ſui conditoris per peccatum. *Et erunt relicti, quaſi Damula fugiens, & quaſi ouis deerrãs. Et non erit qui cõgreget, ita vt homo in populum ſuum conuertatur, & homo in regionem ſuam impellatur. Qui enim captus fuerit, vincetur: & quicunque fuerint congregati, gladio cadent, & filios eorum allident coram ipſis, & domos eorum diripient, & vxores ipſorum habebunt.*

* μετωνυμία in ſacris frequens.

Per impreſsionẽ hoſtium qui in eorum manus venerint, in ipſo procinctu & acie cadent: qui verò fuga ſibi conſuluerint, quaſi * Damula ſunt fugiẽtes. Siquidem id animal pauidum eſt & ſtupore attonitum & ob natiuam pedum pernicitatem longo tractu fugitãs vix vſquam gradum ſiſtit. Erunt igitur quaſi Damula & tanquam palabũda ouis. Siquidem ouis nullam habet peculiarem prudẽtiam, vt pergat ad inquirendas altiles paſcuas, vtque tutioribus in locis demoretur & ſibi conquirat potum, niſi ſi quis adfuerit paſtor qui viam ei præmuniat & præmonſtret ad hęc perquirenda. Erunt igitur qui tum tẽporis fuga quidem fuerint elapſi, quaſi Damæ: deſtituentur autem omnium auxiliari præſidio quaſi oues erraticæ, eò quòd nõ adſit princeps, nec ſit qui cõgreget: ſed hi quidẽ diſpergẽtur à ſuis perſequutoribus: derelicti verò ab hoſtibus, ſuperabũtur, etiãſi potuiſſẽt ſubſiſtere & in cõmune ſibi mutuò auxiliari. Sed enim gladio demũ cõcidẽt. Poſtea explanat miſerabilẽ & ærũnoſam afflictionem eorũ qui erãt in captiuitatẽ iam abducti, filios eorũ in parentũ oculis allidẽt, diripient ædes,

* δορκάδιον.

pérque probroſam cõtumeliã ac dedecus vxores eorũ ad ſe traducẽt *Ecce ſuſcitabo vobis Medos qui nihili ducunt argentum, auri nullam habent indigentiam. Arcus adoleſcentium conterent, & filiorum veſtrorum nequaquã miſerebuntur, neque ſuper filiis tuis parcent oculi eorum.* Vti prodidit hiſtorica traditio, longo temporum tractu Medi Aſſyrios adorti bello, demum Babylonem in ſuam poteſtatẽ redegerunt & euerterunt. Equidem Prophetia Eſaiæ eſt de captiuitate Iſraëlitici populi exporrecta in multas generationes. Rurſus poſt abductum Iſraëlem multis demùm annis ſe conſpicuos exhibent Medi educto exercitu aduerſum Aſſyrios. Qualiſcunque tandem conſolatio offertur captiuis, quum certa ſpe opperiuntur vltionem de inimicis ſumendam quæ apprehenſura ſit populum qui indignis modis afflixerat Iſraël. Ait ergo, Suſcitabo vobis Medos qui non agento, non item auro perſuadebuntur. Neque ô Babylonij vlla quantalibet opulentia poteritis vos ab iſtis redimere, vt ne quid graue patiamini. Neque enim iſti tanguntur vlla admiratione pecuniarum, vt his cumulati ſupra modum opuleſcant, quò fit vt bellicis rebus attenti ſibi temperent ab exuuiis mortuorum, nec vlla re ſe ſinant exorari, neque huc incumbunt vt quiduis emendicent ab abductis in captiuitatem. Id enim ingeneroſum eſſe putant. Sed & adoleſcentium peritiam in ſagittandi arte conterẽt, neque vlla commiſeratione aut miſericordia erga adoleſcentes ſinẽt ſe exorari. Medorum nomen tranſſumptum deſignat ἀπὸ ἱκανοῦ, ab idoneo & ſufficiẽti. Itaque is qui in omnibus ſufficiens eſt & potens inducere calamitates pro cuiuſque merito, hic ciet & accerſit Medos.

* מדי Aut fortaſsis quia*Madai conditor fuit Mediæ. Sic autem nomen in-
Menſura, terpretatur, dimenſio. Dici igitur poſsint Medi induci ad exigendam
filius Iapheth. de his qui perperam vixerunt, pœnæ dimenſionem. Ob eam cauſam
Gen. 10. vnicuique noſtrûm merces rependitur, ſiue recta via fueris ingreſſus,
Ioſ. 1 ſeu peccaueris. Quatenus enim recta egeris merces te manet: ſi deli-
*Antiq. c.*14. queris, apprehẽdet te ſupplicium. Equidem tales ſunt Medi: Neque
*Strabo.*11. enim vlla flectentur miſericordia ſuper filiis Babyloniorum, nõ item
*Ptolem.*6. *cap.*2. ſuſtinent quicquam alienæ facultatis ſibi vendicare. Forſan nomine filiorum inſinuat nunc ſcriptura fructus & germina* animæ Baby-
*τῆς ψυχῆς. loniorum. Eiuſmodi germina reor eſſe filios quorum commeminit ille qui beatus prædicatur apud Pſalmographum, in quo quidem Pſalmo mulier ſapientia eſt, quam ad ſe aſcitam in ſponſam duxit, ſibíque copulauit in contubernalem iuſtus decoris eius amator. Filij autem germina ſunt mentis & ſapientiæ in vnum confluentia, de quibus arbitror dictũ eſſe Pſalmo cẽteſimo trigeſimo ſexto: Filia Babylonis, miſera. Beatus qui retribuet retributionẽ tuam quã retribuiſti nobis. Beatus qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petram. Eum igitur retributionis diem præuidet Propheta quo quidem Medi nulla tangerentur

gerentur miſericordia erga Babylonios,nō item ipſorum filiis eſſent parcituri oculi eorum. Huc animum aduerte. Pſalmus beatum eſſe profitetur, non eum qui quouis modo tandem Babyloniorū filios interemiſſet: ſed quia cùm primis id depoſcit, vt ipſos recèns genitos ad internecionem perducas, neque ſinas ad incrementum maturæ ætatis pertingere, vt ne capaciores euadant cumulatioris malitię. Secundum autem eſt, vt ne ſimplici genere mortis eos ad nihilum vſque perducas. Eum ſiquidem prædicat beatum qui ſua ſolerti ſapientia ſuperior euaſerit euiceritque liberorum talium propagationem, mentem nimirùm miſcellaneam & perturbationibus confuſaneam, alioqui mens ſic confuſa, filius nominatur * Babylonius. Hic ſubnaſcentes filios allídit petræ. Atqui hîc etiamnum petræ nomine intelligendus eſt Chriſtus. Qui enim verbo veritatis confundit improbatę doctrinæ dogmata, ſanè talis in humum proſternit & allidit adoleſcentulos Babylonis ſolo tenus ad petram. Itaque ſi quis dogmata filij Babylonis, nimirùm ſectæ cuiuſpiam abhorrentis à fide inuexerit animam eius cōfundentia qui ea excepit, meritò talis filium Babylonicum ſic conuictum erroris allidit ad petram: *Et erit Babylon quæ vocatur inclyta, à regibus Chaldæorum, quemadmodum ſubuertit Deus Sodomā & Gomorrham. Non habitabitur in æternum, neque ingredientur eam per multas generationes, neque pertranſibunt eam Arabes, neque paſtores requieſcent in ea, & requieſcent in* ea beſtiæ, & implebuntur domus ſonitu, & accubabunt ibi Sirenes, & dæmones ſaltabunt ibi, & Onocentauri illic habitabunt & nidificabunt ericij in domibus eorum.*

* *Alluſio ad nomen* בבל *cōfuſio ſiue permiſtio, dein ſeleucia à rege Seleuco teſte Stephano.*

**pro* ἐκεῖ, *Complut. editio habet* ἐν αὐτῇ.

B BASILII MAGNI

ENARRATIO IN DECIMVMQVARTVM CAPVT ESAIAE.

C*Itò* *venit & non tardabit, & dies* *eius non extrahentur.* Hiſce verbis enarrat deiectionē Babylonis. Et ex quo rei * perſpicuitatem reddit acerbiorem, ídque fit commemoratione gloriæ prioris quæ* docet à cuiuſmodi ſtatu ad quantam delapſa ſit vicariam demutationem. Ait enim, Et erit Babylon, quæ vocatur glorioſa ſiue inclyta, prout id ei cognominis inditum erat, ita vt nemo illam ſine adiuncto hoc nominaret, ſcilicet Babylon glorioſa. Qui autem fuerat tum rex Chaldæorum, is ipſam prę luſtrem reddiderat & famigeratam, quum exciſis aliis vrbibus, nec paucis (quicquid virium habebant captiui) in vnam eam tranſtuliſſet. Ipſam quoque mœnibus circuncinxit eximiæ magnitudinis. Co-

*ἔρχεται

* *Complu.* αὐτῶν *eorum.*

**pro* ἐνέργειαν *lego* ἐνάργειαν.

pioſum inſuper exercitum militarem adiecit. Præterea ædificiis amplificauit mirum in modum inſignibus ac magnificis. Atqui ſic ſplendida peſſum itura prædicitur, quemadmodum ſubuertit Deus Sodomam & Gomorrham & non habitabitur in ſeculum. His verbis forſan certo quopiam tempore præſcribit ipſius euerſionem ſimul & futuram deſolationem, quare ea vaſtitas quanto eſſet tempore duratura, abſolutè non aperuit. Non enim illò introgredietur per multas generationes, quaſi ea vaſtitate in multas exporrecta generationes, poſtea rurſus inhabitari debeat. Neque pertranſibunt eam Arabes, neque paſtores requieſcent in ea. Sententia hæc inamœnam prorſus & ſeueritatis plenam deſolationem affore deſcribit, nimirùm ita redigendam in ſolitudinem, vt ne in ipſa inuenturi ſint paſtores vllum operimentum, non etiam Arabes qui vaſtam ſolitudinem incolunt, qui quum prædas egerint & pro more gentis exercuerint latrocinia, tum demùm exquirunt ac repetunt ciuitates & oppida. Hi Babylonem non ingredientur quòd prorſus deploratæ ſalutis futura ſit & deſerta adeò vt à nemine habitetur, nihílque eorum quæ ſuſtinendæ vitæ ſunt opportuna, inueniantur. Ait enim, Erit ſubterraneum diuerſorium beſtiarum. Implebuntur autem domus obſtrepero ſonitu. Sonus iſte tumultuarius redundantem indicat magnitudinem deſolationis. Ἦχος enim, id eſt ſonus cum ſtrepitu, vox eſt reuerberata & in vtramuis partem replicabilis, à ſolidis* & quæ ex aduerſo reſpondent ei voci quæ præceſſerat. Vox quidem hæc ſonora & reflexiua in deſertis exaudiri ſolet locis: in habitatis autem ciuitatibus & oppidis à vaſis ſiue armamentis è loco ſuo traſlatis diffractione aëris & à voce ex aduerſo intercurrente ſemel colliſa non ſinitur deperire. Illic igitur domus eiuſmodi ſtrepitu turbulento implebũtur. Sonus quippe talis inſigne eſt vaſtiſsimæ deſolationis. Porrò illic requieſcent Sirenes & dæmoniaci ſpiritus ibi ſaltabunt & Onocentauri ibi habitabunt & nidificabũt ericij in domibus eorum. Scriptura quidem à fide noſtra abhorrens tradidit Sirenas mulieres fuiſſe quaſdam melica voce & concentu perquàm ſuaui cantillantes. Præſenti autem loco id nominis exprimere videtur ipſos dæmones, eóque Aquilas Sirenes dixit eſſe* στρουθοκαμήλους. Id genus animalis vaſtiſsimæ ſolitudinis eſt amantiſsimum, vtque plurimùm in arenis ſterilibus maximè ſe condit ac delitеſcit. Hanc igitur hyperbolen vaſtitatis tradit ſcriptura expreſſa habitatione ſtroutocamelorum. Quos Onocentauros ſeptuaginta dixere, Aquilas nominauit τριχεῶντας, id eſt, piloſos villis & crinibus hirſutos, ſetoſos, hiſpidos. Genus quoddam dæmonum exprimere voluiſſe videtur oblatrans & tetra caligine circũfuſum ſua apparitione, quorum opus eſt fulgetras eiaculari, nec vſpiam conſiſtunt pedibus, neque quouis ſenſu vti queunt aut intelligentia vlla. Et onocentauri

**Putà, mõtibus Echo*

Sirenes.

**Aues maximas, ſi tamẽ aues ferrũ atterentes & deglutientes.*

tauri illic habitabũt. Hæc quoque altera eſt dæmonum ſpecies quam reliqui interpretes nominarunt Hebraica voce Siim beſtias ferocientes & monſtroſas. Addit, Illic autem & ericij domos ſuas facient. Animalia iſthæc omnia quæ enarrat, comprimis vaſtiſsimam amant ſolitudinem, vt locus aſsimiletur Babyloni in ſolitudinem redigendæ. **Citò venit & non tardabit & dies eius non extrahentur.* Euerſionẽ Babylonis feſtinatò & quàm ocyſsimè affuturam dicit, nec vllam fore dilationem eorum quæ interminata eſt ſcriptura. Iam quando comminata eſt Babylonem eſſe à fundamentis excidendam, vt olim Sodoma: noſſe nos conuenit id nominis Sodoma multifarias admittere interpretationes. Hoc enim nomen ſua interpretatione ſonat cęcitatem ſiue excæcationem, ſterilitatem, *ſtabile ſiue conſtans ſilentium, ſimilitudinem, declinatio ſiue fundamentũ eorum. Gomorrha verò accipitur pro menſura & ſeditione ſiue rebelli populo. Horum autẽ omnium interpretatione nihil opus eſſe arbitror, vt ediſſeram quónã pacto Babylon, quáve ratione ipſa ad internecionem perduci debuerat perȩquè ac Sodoma. Dei munifica liberalitas ſe exerit erga eos quorũ ſceleratæ vitȩ imponit finem, dum eorum cæcitatem medici ritu, elidit & expugnat. Clauſula autem quæ terminum perſcribit cæcitati, vtique viſionis origo eſt. Sed & infecundam ſterilitatem mox vbi ablegauit in exiliũ, quò ipſis germina operum iuſtitiæ gratificaretur. Muto illi flagitio finem impoſuit, vt è cordibus* ſilentium perpes ac ſtabile excluderet ad rependẽdam Deo gloriã. Prȩterea euertit & Gomorrham, quandoquidem dupliciter interpretatur. Eſt enim & mẽſura & ſeditio inteſtinam ſiquidem ſeditionem demolitur & turbelas, vt qui ſeditiones conciuerant, in oppoſito ordine ac ſtatu conſtituti reddantur meliores. Porrò quiſquis approbat vanitatem Geneſεως, neceſsitatem fati admittit, fatum ipſum recipit, fortunam ac ſortes honori ducit, & quatenus per ſe poteſt ſua vnius commẽdatione talium ſtudiorum homines auocat à fide & pietate erga Deum, hic planè nominatim prædicat geſta Babyloniorum inclyta eſſe & glorioſa. Chaldæorum ſtudium & curioſa inquiſitio Aſtrologia eſt, per quam aſſerunt entium cauſas à ſeipſis depẽdére, non item à Deo, réſque omnes lationi ac progreſſui aſtrorum ſubſternentes, prouidentiam ipſam rerum humanarum moderatricem prorſus à ſe ablegant, adeò vt orationem ad Deum effuſam, & ipſam qua Deus colitur, pietatem negẽt quiduis poſſe, quin potiùs ſi qua horũ credãtur cõtingere, id omne referũt ad cauſam fatalẽ. Qui eiuſmodi eſt, Babylonẽ quandã vocat glorioſam, diuitias mũdi, eiúſque gloriã generoſitatẽ carnis & quȩcũque aſsimilia his ſunt, cõcelebrans. Iſthȩc enim omnia permiſta ſunt mẽtémque cõfundunt, digna planè quæ cognomen ſortiantur Babylonis, quam ſurſum deorſum euertit Dominus, vt domiciliũ fiat dæmonũ efferato

Marginal notes:
* ציים cap. 34. Eſ. Hiero. reddidit dæmonia.
* Hîc orditur enarrationem cap. 14.
* סרם Secretum eorum.
*Mutum ſcilicet & beſtiale ſcelus.
* עמר
*βεβαλωσις ex collatione.
* Genethliaca ſtudia reprobat.

rum, ſiue eam malis interpretari ciuitatem,ſiue animam turbelis affectionum permiſtam & confuſaneam. Prorſus neceſſe eſt animam Dei contubernio deſtitutam fieri habitationem reproborum ſpirituum. Siquidem ibi nequaquam hoſpitatur paſtor. *Neque enim boni eſt paſtoris habitare vnà cum grege ſuæ fidei concredito qui ſuapte malitia ſe ſiuit euerti. At certè ait, Sirenes, dæmonia, onocentauri & ericij illic commorabuntur. Siquando igitur videris animam perturbationum confuſione exagitatam, ſcito eam obſtrepero ſonitu eſſe refertã, nec quicquam in ea eſſe dilucidum,& illuſtre, non item verbum vllũ articulatim diſtinctum, ſed tumultuantem & incertæ ſignificationis ſtrepitum qui exagitatione perpeſsionum cooritur vt animæ illius ſic confuſæ principem facultatem occupet, nempe mentem. Itaque hæ Sirenes videntur eſſe ad verbum reprobæ iſtiuſmodi poteſtates quæ per eccleſiam, illicem voluptatem captandis animabus per opportunam inſerunt, vt ad extremam perniciem ferarum ritu pertrahant melico & perquàm ſuaui ſuo concentu illac iter agẽtes. Incertũ, íd ne lenocinio voluptatum, an alio quouis pacto, putà irritatione & incentiua carnis prouocatione ad peccatum fiant iſthæc miniſterio dæmonum illorum, niſi quòd demulcti illecebra alimoniæ, ſui ad verã patriam reditus obliuiſcuntur. Proinde ſi quem videris, auditu prurientem, à veritate quidem auditũ deflectentem, ad fabulas autem è via digredientem, ſermonem verò efficacem & ſolidum non ſuſtinentem audire, non increpationem vllam admittentem, correptionem nullã recipiẽtem, quæ auſtera & comminatoria ſit & auditorem prouocet ad conuerſionem: ex contrario, qui amore teneatur componendi ſermonem nihil non promittentem eorum quæ ad captandam gratiam & illicem voluptatem audientium faciunt, talem tu exiſtimato Sirenum illecebris captum eſſe, quippe qui in fraudem & errores ineſcatus ſit blandiloquentia & ſubornata benedictione verborum. Porrò dęmonia geſticulari dicuntur & multifariam ſaltitare, dũ nobis cooperantur ad peccandum. Per eam enim choream, omnimoda cietur membrorum commotio. Iam quando qui ſaltitant, nõnunquam *alias induentes perſonas, in ſcenam prodeunt: conſimili ratione & dæmones laruis noſtræ faciei conformibus vſi leguntur, nunc quidem furiarum ritu choreas agunt, nunc verò membrorum agitatione eum imitantur qui concupiſcentia libidinis feruet ac prægeſtit fruitione carnium, nec rarò mendacem re ipſa repręſentat. Hoc pacto multiformes & operoſos effectus dæmonum ipſi exceptamus ad illorum ſententiam & annutum per cõſenſum cordis noſtri, à ſpecie virtutis ad nequitiæ opus membra noſtra transferentes. Quum vnum aliquem videris nunc intemperanti riſu diffluentem, mox immodico mœrore deiectum & quodammodo cor lancinantem immoderato

Marginal notes: γνώμη. — *In laruatos.*

derato planctu, lamentatione ac voce lugubri, tecum reputa in eo quempiam ſaltitare. Alios inſuper ac multiuarios induit vitiorum habitus. Nunc quidem fabulam facinoroſæ auaritiæ aggreditur, ſua vt geſticulatione eam repræſentet: nunc verò euanidæ & inanis gloriæ drama exhibet. Nonnunquam faſtum exprimit ſuperbiæ. Vtque ſemel finiam, choream agens inſultat vniuerſo hominum generi, & tripudians animabus illudit quæ ad peccādum totæ propendent, ſúntque ſimpliciores, nullo etiam negotio mutantur. Onocentaurorum nomen quandam inſinuat compoſitam & prodigioſam animalis cōſiſtentiam, niſi quòd eſt dæmonis ſpecies, nunc quidem nos inuitantis ad rerum humanarum proſpicientiam, nunc autem diſtrahentis ad pecuinas affectiones. Erinaceus verò id animal eſt quod vice pilorum vndique amicítur ſpinis* infame & fraudulentum. Omnia hęc breui aduenient ſuper animam peccatorum caligine confuſam, & ne vna quidem prorogatio dierum intercēdet: *Et miſerebitur Dominus Iacob & eliget adhuc Iſrael.* Quòd Dominus decreuerit miſereri Iacob, hanc arbitror fuiſſe cauſam, hoc nomine Iacob appellatus eſt, tātiſper, dum in agone & lucta fuit: tandē verò eligitur quo factū eſt vt dictus ſit Iſraël, ob præmium quo is Patriarcha donatus eſt exantlato labore eluctationis. Porrò quòd miſericordiā ſcribitur conſequutus, quiddā exprimit inferioris notæ ac dignitatis: ipſius autē electio lōgè auguſtiorem prærogatiuam declarat, quare miſertus quidem eſt Dominus Iacob, elegit autem ipſum Iſraël. Huic loco peręquè reſpōdet illud, Iacob puer meus, aſſumam eum: Iſraël electus meus, approbauit eū anima mea. Nomen enim Iacob pro eo accipi ſolet qui elementis primíſq; rudimentis adhuc inſtituitur perfectioris vitæ, qui aduerſum perpeſsiones & corporis incentiua luctatur: Iſraël verò ſumitur pro præſtātiori & qui ſpiritus ductu ſuā inſtituit vitā. Omnino autē, *Ipſe Iacob & Iſraël requieſcet ſuper terram eorum.* Eam intelligit terrā de qua dictum eſt. Beati mites, quoniam hæreditate poſsidebunt terram. Terra hęc nullam habet partem cum ea de qua ſubiecta maledicto dictum eſt, in doloribus comedis eam omnibus diebus vitæ tuę, operatus eam. *Apponetur autem aduena ad eos & adiungetur ad domum Iacob.* Qui agricolationem exercet aduena, vtique hic γειώρας eſt, agricola & terræ cultor. Forſan iſte index eſt populi ex gentibus collectitij qui ſe adiūgit Iacob dicto in ſcriptura γειώρας agricola, ac ſi dicas accola, inquilinus ſiue hoſpes & aduena. Proinde hominibus notæ inferioris & qui non norunt ſuos affectus moderari, ſi quando adigātur iis morē gerere qui ſcitè & prudenter funguntur magiſtratu, non mediocre talibus præſtatur beneficiū, quare in benedictionibus dictum eſt ipſi Eſau, Et fratri tuo ſeruies. Hoc planè indicat, quod ſequitur. *Et multiplicabuntur ſuper terram Dei in ſeruos & ancillas.* Sanè beneficij loco, ea

Onocētauri.

Ericius.

*Pro δύσκλητον, logo δύσκλεες.

ſeruitus ipſis præſtituitur. *Et erunt captiui captiuantes eos.* Illi quidem tyrannicè eos abripiebant in captiuitatem ſeruituti diabolicæ ſubiugaturi oppreſſos & euictos,at hi qui clementer & humanè in captiuitatem progrediebantur,à tyrannide diabolicæ ſeruitutis emancipati,aſciti ſunt ad ſeruiendum Chriſto.Promittitur autem Iſraëli libera exemptio qua miſerabili & dura ſeruitute Babyloniis ſeruierunt, innitantur nihilominus ad miſericordiam, vt plāctum aſſumant ſuper rege Babylonis nec iuſultent eius ruinæ,quin potiùs ſuper eo lamententur & eiulent, quòd cōmiſeratione & miſericordia paſſurus digna ſit. *Quemadmodum, veſtimentum ſanguine permiſtum non eſt mundum, ſic neque tu eris mundus,quia terram meam perdidiſti, & populum meum occidiſti. Nequaquam manebis in æternum tempus.* Hæ adhuc ſunt lamentationis partes ſuper principe Babylonis, & his quæ illum concernebant. Etenim poſtquam dixit,quia lucifer è cœlo excidit,quòd in corde ſuo dixiſſet: Aſcendam in cœlum,ero ſimilis altiſsimo,vt declaretur quanto interuallo diſtet cum ſancto collatus is qui ſpurcitia omni contaminatus eſt & vir ſanguinarius, cum veſtimento componitur,quatenus ad noſtram fulciendam naturam detextum eſt ad ornatum hominis. Quum enim conſperſum fuerit ſanguine, non iam vlli humano vſui accommodari poteſt.Per hoc omninò elici non poteſt reprobum illum in ſua conditione quicquam impuri flagitij habuiſſe: ſed tum apparuit facinoroſus, quando peſſundata terra Domini & populo propter ſua peccata extremæ cladi dedito, ſe totum fermentauit alieno ſanguine. Quin & ex alio loco nouimus humanam naturam veſtimento eſſe collatam, dicente eodem Propheta aduerſum eos qui in fermento malitię vetuſtuerant.Ecce omnes vos, vt veſtimentum inueteraſcetis,&*terra comedet vos.Peracerba & acris cōminatio,quòd ne vel ad extremum expiandus eſſet fermentatus quopiam peccato quod à ſe excutere non poſſet in præſens quidem, vt munditię fieret compos,in futurum tamē nequaquā priuatur ſperata per pœnitentiam expiatione. Hîc abſolutè pronūtiat nullo vnquam tempore fore mundum, quòd ſe permiſcuerit conſperſione ſanguinis populi Dei. Cæſum enim propter inobedientiam ad internecionem vſque perduxit, quin & ſuperſtites reliquias pellexit ad totius malitiæ operationem.Si enim Eſaü nullum inuenit pœnitentię locū, quòd ius ſuæ primogenituræ diſtraxiſſet & in ius ceſsiſſet fratris:quis tandem pœnitentiæ locus relinqui debuit iſti tyranno vt neque diabolo qui protoplaſtum hominem interemit & per illum mortem inuexit poſteritati? Proinde nonnulli aſſerunt eam labem ac notam quæ*ex concreta permiſtione ſudoris & ſanguinis humani inſerta ſit veſtimento, nullo pacto detergeri poſſe & ablui, ſed ſemel ingeſtam alterationem per tincturam ſanguinis vnà cum veſtimento conſeneſcere.

*Pro γῆ, lege σὴς, tinea, Eſa. 50.d Hebr. עש

*ἐκ τοῦ λύθρου.

ſcere. Itaque is non iam poterit cruentam hanc maculam & ſanguine inuſtam à ſe excutere ac depellere, purus vt ſit. Etenim mihi obſeruato dictionẽ quàm ſignatè repræſentet, eam ſorditiem ineluibilem per cruentum hoc & immane homicidium contractam, Non enim dixit tinctam veſtem ſanguine, ſed permixtam ſiue conſperſam, vt expreſſiùs oſtenderet ipſum vndequaque inuolutum cruenta cæde peremptorum. * Hic terram perdidit Dei & populum eius interemit. Ipſe quidem Nabuchodonozor terram in vaſtitatem redegit, exciſis eius terræ feracibus plantis, oppida inſuper & vicos demolitus eſt tradens incendio. Populum Iſraël partim quidem cædens gladio, partim verò in Babylonem traducens captiuum. Paulò antè dictum eſt nomine regis Babylonis ſignatè exprimi ac myſticè mundi iſtius rectorem. Nam mundi huius confuſionem accommodatè quis Babylonem appellet? Ille enim populum Dei in captiuitatem abreptum à vita demutauit in mortem. Terram verò in ſolitudinem redegit, nimirum vniuſcuiuſque per peccatũ carne corrupta, quemadmodum ſcriptum eſt, Quia corruperat omnis caro viam ſuam.

* *Nabuchodonozor.*

Semen reprobum præpara filios, vt iugulentur pro peccatis patris tui, vt ne reſurgant & hæreditent terram & impleant terram bellis & impetum faciam aduerſus eos, dicit Dominus Sabaoth, & perdam eorum nomen & reliquias & ſemen.* Nec ipſe modo non erit mundus, ſed & ſucceſſura poſteritas iſtius facinoroſi vnà cum eo peſſum ibit, Dei clementia benignè nos reſpicientis, permittente filiorum cædem, non tam ob carnalem filiorum procreationem, quàm propter opera per vitioſam habitudinem effecta. Semen nequam & reprobum, quòd is quidem nequaquam fuiſſet pater nequitiæ, ſed ex altero qui præ ſe exorſus eſſet, originem in ſe tranſfudiſſet malitiæ, & parem cum eo qui ſe ſeminaſſet, compleſſet improbitatem. Quò fit, vt dicat, Semen flagitioſum & reprobum, præpara filios tuos, vt iugulentur pro peccatis patris tui. Nonnunquam verò dicitur ſemen malum cuiuſpiam non quia omnino id ſemen ex præceſſore progreſſum ſit, ſed & quia ex ſe auſpiciũ aſſumens in alterius originem tranſfunditur, ideo appellatur ſemen. Quemadmodum enim in mundi conſtitutione primũ germina quidem ſuppullularunt, ſemina vtique aliorum quæ poſteà eruperunt, ipſa verò non ex aliis ſeminibus prodiere. Siquidem antiquiora erant his quæ ex ſe emicuerunt, ſeminibus: Ita fortè etiam nunc ipſi incentores atque initiatores malitię proponuntur in exemplar, & veluti ſemen hi fiunt imitatione primi authoris. Semen autem prauum ac reprobũ nominatim vocat, non quòd à progenitoribus eam ſubſiſtentiam ſint ſortiti, ſed quia originem malitiæ ſuis poſteris exhibuerint. Poteſt enim vnus aliquis ſuapte malitia eſſe ſemen nequam, qui præſultor ſit & prædux totius nequitiæ. E diuerſo, qui ab improbis do-

* *Exemplar σου, Compluten. habet ἀυτῶν eorum. Baſil. & legit & interpretatur, σου.*

ctoribus edoctus improbè viuit, dici poteſt conſimili ratione ſemen Chanaam & non Iuda, qua appellatione dictus eſt peccator ille, non quòd ex gente eſſet prognatus illegitimæ carnis & adulterinæ, neque ſemen Chanaam eò nominatur, ob miſcellaneam generationem Chanaam. Itaque ex ſuo ipſius propoſito & libera voluntate vnuſquiſque eſſe poteſt ſemen ſanctum aut certè in diuerſum abire. Audi Paulum dicentem, In Chriſto Ieſu, per euangelium ego vos genui. Et illud, Quicunque receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Et omnis qui facit peccatum, ex diabolo natus eſt. Quid autem tam cupidè ſibi vult ſcriptura præcipiendo ſemini nequam, vt ſe adornet & accingat ad mactationem filiorum ſuorum pro peccatis patris? Obſeruauimus nec rarò cuiuſq; opera & animæ fructus appellari filios. Ait enim, Saluabitur per liberorum procreationem, ſi manſerint in fide & charitate, & ſanctimonia cum ſobrietate. Ad ſalutem prouehitur anima, velut mulier minimè eam proculcante ſponſo, quum cœperit per verbum Dei, vberrimam frugem edere, nempe filios, probas ſcilicet actiones, ſi modò perſeuerarit in quotidiano incremento boni operis, nec obfuſcetur atra fuligine poſteriorum peccatorum. Ad eundem modum & vos, ſiquidem audietis iuxta ſpiritualem legem benedictionis, quæ dicit: Benedicti filij vētris tui. His verbis aliud nihil putemus inſinuari, quàm animę fructus. Etenim, à timore tuo Domine in ventre accepimus & parturiuimus & peperimus ſpiritum ſalutis tuę, quem feciſti ſuper terram. Malorum igitur operum abolitio hîc accipitur per filiorum iugulationem, ob non mediocrem vtilitatem eius qui genuit, patris. Hoc igitur loco tropologia in ſe complectitur amorem erga homines latentem multos, dum iubet ſemini nequam, (quatenus fieri poteſt) ſe vt alleuet excuſſo graui onere vitiorū ſuorum. Qui enim ſe informarunt ad ſimilitudinem maligni patris, ſuntque effecti filij nequitiæ, par eſt, vt omnem eam animæ ſuæ propaginem trucident, nempe peccata. Niſi enim ipſi defungamur vitiis, quînam viuere poterimus iuſtitiæ? Ait enim, vt ne reſurgant, & impleant terram bellis. Vtique rebellio malitia eſt perquàm facinoroſa. Eóque operę pretium fuerit, vt mortificetur, nec ſinatur vt in cœtum numeroſámque coeat multitudinem. Hoc enim indicat nomen ciuitatis. Addecet enim Dominum Sabaoth diſperdere nomen, reliquias & ſemen omnis malitiæ. Prorſum beatus ordo ac ſtatus animæ & humanæ conuerſationis in quo ne nominatur quidē vllius malitiæ nomenclatura iuxta Apoſtolum dicentem. Fornicatio & immūditia aut luxuria ne nominetur quidem in vobis, quemadmodum decet ſanctos. Secundum verò quod exigitur, vt ne ſuperſint reliquię quidem. Plerique enim ſunt qui quum ſe auocarint ab improbis operibus, neſcio quo pacto retinent veterum operum memoriam, conſuetudinis

mole preſsi idem peccatũ quod conquieuerat, deintegro inſtaurant. Vt ne igitur vllæ ſupereſſent reliquiæ, ita demùm abducebantur, ne vel ſemen improbatæ doctrinæ ſuperſtes reſideret ad poſteros peruenturum, cuius reliquiæ eos qui præuertiſſent, imitarentur. *Hæc autem dicit Dominus, Et ponam Babylonem in deſertum, ita vt inhabitent eam ericij, & erit in nihilum. Et ponam eam luti bàrathrum in perditionem.* Interminatur clementiſsimus hominum amator, Dominus poſiturum ſe eſſe Babylonem in deſertum. Et quidem improbandæ atque domeſticæ familiaritatis deſtitutio, ſimul & abolitio vitæ confuſaneę bonum quiddam eſt & ſtudio non mediocri expetendum his qui vi intelligentiæ id percipiunt. Denique comminatur Dominus ad tantam vſque deſolationem Babylonem perducturum ſe eſſe, vt ne homo vllus in poſterum eam inhabitet, ſe autem hominum vice inducturum eò loci ericios. Porrò id genus animalis rigidis prorſum & acerrimè pungentibus ſpinis vndequaque circumſepitur: & quoties vult & caput & pedes introrſum contrahit, exactæ figuræ ſe conformans orbicularis pilæ, ita vt captu ſit perquàm difficilis, quòd caput pedéſque in vnum velut globum ſint conglomerati, at ſuperficietenus vndique aculeatis cingitur ſpinis. Hoc igitur animal & ſolum ſe aduerſus ſibi inſidiantes vlciſcitur impunè & conquieſcens. Nam qui manus in ericium iniicit, vtique non ſine acrimonia doloris & quidem vehementi pungitur. Quantò ſiquidem magis voluerit quis eum circumplecti & aſtringere, tantò acrioribus ſtimulis ſpinarum transfigitur. Forſan hiſce verbis tacitè innuit hominum mores qui tum incolebant ciuitatem exprimentes ritus Babyloniorum, mores vtique ſociæ communionis expertes, ab aliorum congreſſu diſparatos, iuſto ſeueriores & qui aggratulantur illiberali inſtituto vitæ. Quòd enim animalium ſpecies ad exprimendos hominum mores transſumantur, viſione Petri liquidò edocti ſumus per vas è cœlis deſcendens. Omnigena ſpecies inerat animalium, volucrum, quadrupedum. Innuebat ſermo affore qui variegatis peccatorum maculis aſperſi conciliandi erant fidei noſtræ, qui quidem aſsimiles erant, aut quadrupedibus ob ingenium expers rationis porcorum inſtar aut reptilibus, quòd venenato ictu deſæuiant aut volucribus, propter erraticam ac leuem inconſtantiam. Sanè quòd ericius in ſcriptura fortè per tropologiam accipiatur aduerſus homines quoſdam, quemadmodum & ſerpentes aduerſus Sadducæos & Phariſæos ſermonem detorquens Dominus, & vulpis aduerſus Herodem, & equi veſanientes aduerſus captatores voluptatum, oues aduerſus ineptos & imbelles, hœdulos in eos detorſit qui nihil ſociæ communionis cum aliis ſe patiuntur habere, nullámque ſuorum bonorum impartiuntur diſtributionem. Conſentaneum itaque rationi eſt iſtos ericios moribus conferri ei animali

quòd ne patiatur nonnihil noxæ aut læſionis,ſpem ſuam omnem collocat in aculeatis ſuis ſpinis, ceu ſunt ſeculi huius diuites quos dixit Dominus ſpinis ſuarum opum ſuffocare verbum nec vllum referre fructum. Porrò Babilon in nihilum redigetur, ínque voraginem cœnulentam tranſibit, ſic vt ſcriptura hæc ſenſu ipſo percipi poſsit.Nāque Euphrates fluuius qui mediam interſecat vrbem,non iam fruens conſueto decurſu per ſolita fluenta ac meatus, redundans aduerſus vrbem,eam funditus demolitura erat & vel oculis indicatura præruptam eius voraginem nō vtique illimem, veriùs redundantem limo. Eiuſmodi eſſe ſolet exitus euerſionis eorum qui exacerbant & redaccendunt iram Domini. *Hæc autem dicit Dominus Sabaòth: Quemadmodum dixi, ſic erit: & quemadmodum decreui, ſic manebit, vt diſperdam Aſſyrios in terra mea, & in montibus meis & erunt in conculcationem, & auferetur ab eis iugum ipſorum, & gloria eorum ab * humeris ipſorum auferetur.*

Exemp. γόμωμ, pro quo Complut. ὤμαμ.

Iſraël qui ſecundum carnem eſt,ſententiam hanc quam de terra cenſebant dictam eſſe ipſi prophetæ peculiariter competere Deo déque montibus ſuis planè terrenis, interpretabatur eſſe Iudæam ipſo ſenſu cognobilem, & Aſſyrios qui in captiuitatem abripuerant Iſraël,iugo ſeruitutis eis impoſito. E diuerſo nos qui conſurreximus cum Chriſto, animo inſuper vota concipimus ad ea quæ ſurſum ſunt aſpirantes, vt quæramus terram quidem illam nominamus probum cor ac bonum,quemadmodum ab ipſo edocti ſumus, Domino dicente de ſemine quod in terram bonam ſatum cecidit, Hic eſt qui audiens & intelligens fructum affert, alius quidem centuplum,alius autem ſexageſimum,alius verò trigeſimum. Denique mons Dei appellari poteſt ſuper quem calcibus proteretur Aſſyrij. Qui per exercitia bonorum operum,ſermonis ac ſcientię ſupra alios adoleuerit,hic eſt,per quem inimici in conculcationem erunt ac Dei prouidentia auferetur iugum Aſsyriorum. Non mediocris prudentia eſt quum cordati homines humeros ſupponunt pro tuenda parte Dei,ſéque ſubſternunt iugo ſeruitutis Dei, auocantes ſe à peccatis. Quum igitur ſpem retineamus iuxta dictam ſententiam, quòd diſperdendi ſint inimici noſtri, ídque in terra Dei & in montibus ipſius proculcandi, iugum etiam ab ipſis auferendum, gloriam inſuper eis adimendam qua gloriabantur aduerſum nos quaſi noſtri dominarentur, cúmque nos adorti eſſent vt contereremur, nihil non moliti ſumus vt vel tandem violentum ipſorum imperium à nobis excuteremus. Quòd ſi fuerimus montes Dei,ipſius vtique fundamenta erunt in nobis,verbo primùm veritatis impoſito cordibus noſtris & bonis operibus fidei ſtructuræ cooperantibus. Proinde operæ precium fuerit, vt ſynceriter renuntiemus peccato,vt ceruicem obtinemus à iugo ſeruitutis Aſſyriorum liberrimam: poſsimúſq; fieri ſubiugale ac veterinum animal Chriſti.

Neque

Neque enim poſsibile eſt vt ſuſternamus ceruicem duplici iugo, & Chriſti & Aſſyrij. Quæ enim participatio iuſtitiæ & iniquitati? Aut quæ communio luci ad tenebras? *Hoc conſilium, quod cogitauit Dominus ſuper vniuerſum orbem, & hæc manus excelſa ſuper omnes gentes orbis. Quæ enim Deus ſanctus decreuit, quis diſsipabit? Et manum eius excelſam quis auertet?* Perſpicuè docet hæc eò dici, quòd nemo omnium qui in vniuerſo terrarum orbe ſunt, quíque inter gentes verſantur, queat vel tantillum diſsipare eorum quę Deus ſanctus decreuit vt faciat, quum nemo quantuſcunque ſit, queat manum Dei propugnatricem terræ ſuæ ac montium auertere. Ad hæc ſimul obſerua vocem hanc, τίς, quis non modò (vti plerunque expreſsimus) ſignificare quiddam inuentu ſiue vſu infrequens, cuiuſmodi eſt illud, Quis ſapiens & intelliget hæc? Illud item, Quis fidelis & prudens diſpenſator? Præſenti enim loco, Quis diſsipabit, perinde eſt ac ſi dixiſſet, Nemo. Neque fas vel mente concipere vllum eſſe in creaturis qui infirmare poſsit & irritum facere conſilium Domini. *Anno quo mortuus eſt Achaz rex, factum eſt verbum hoc: Ne lætemini Philiſtiim omnes. Contritum eſt enim iugum percutientis vos. Ex ſemine enim ſerpentum egredietur genimina aſpidum & genimina eorum egredientur ſerpentes pennati.* Si quidem à prophetis quæ ſcripta ſunt omnia, ab oraculo ſpiritus ſancti edita ſunt & emanarunt, nimirum conſtat adſcriptionem temporis quo prophetia reddita eſt, non ab re nec fruſtra eſſe interſertam. Quid enim hinc ad te reſilit emolumenti, ſi quidẽ didiceris, quo etiamnum tempore Achaz Iudææ rex mortuus eſt, eam quoque ob cauſam factum eſſe verbum Domini aduerſus Philiſtæos? Quod in Exodo ſcriptum eſt, nobiſcũ ipſi reputemus. Mortuus eſt rex Aegypti, & ingemuerunt filij Iſraël prę operib⁹ ſuis, & aſcendit clamor & exaudiuit Deus gemitus eorũ. Dum enim ſuperſtes eſſet rex ille facinoroſus, ſuſpiria nulla aut gemitus effundere ad Deum potuerunt. Eos ſiquidem opprimens ad ſubeundam operũ duritiem adigebat, ſic vt ne ſineret eos vel oculos ſurſum arrigere ad Deum. Illo morte ſublato, tunc æquum erat, vt ſui eſſent iuris ac præualerent & ſui hoſtis atrociſsimi inſultarent ruinæ. Porrò hi ſcriptura docente produntur præterquàm credibile ſit in lamenta ac gemitus prorupiſſe. Vſque enim adeò eorum mens præcupida tuendi corporis inualuerat, vt per ſenſuũ vacuitatem neſcirent quidẽ lugere eam afflictionẽ quæ cõtigiſſet, ſuis exigentibus peccatis. Accepta demũ vacatione ab eiuſmodi perturbationũ intẽperiis, tunc operibus degrauati craſsis & corporalibus, vt medelã aliquã nanciſcerentur cœperunt ingemiſcere. Eã ob rẽ amator hominũ Deus eorũ ſuſpiria exaudiuit. Huic ſanè enarrationi ſimile quiddã declaratur & in ſuperioribus Eſaię verbis. Dixit enim, factũ eſt enim anno quo mortuus eſt Ozias rex, Vidi Dominũ ſedentẽ ſuper ſoliũ excelſum & ele-

τίς, quis? vt in ſcripturis accipiatur.

uatũ. Quòd is Ozias rex improbus fuerit, hiſtoria prodidit. Siquidẽ ad ſui corruptelã cor ipſius exaltatũ eſt, & aduerſus Dominũ Deum ſuũ iniquè egit. Vi enim irrupit in adytũ templi Domini, vt incẽſum adoléret ante altare, quamobrem lepra percuſſus eſt. Hoc demum improbo principe emortuo, cultúque Dei à tam flagitioſo piaculo legitimè expiato ac redempto, myſteria quæ Deum concernebant, reuelantur Prophetæ. Itaque ſententia hæc non vtique deſcribit Achaz mortuum ſtudioſum fuiſſe principem & amãtem virtutis, ſed vt declaretur verbum factum eſſe aduerſum Philiſtæos, principe peiore vita hac defuncto, ídque beneficentia Dei proſpiciente. In quarto regnorum libro inuenimus hunc Achaz non opere expleſſe quod rectum eſſet in oculis Domini, filium enim ſuum tranſtulit per ignem iuxta abominationes gentium, & ſacrificia obtulit, & incenſum adoleuit in excelſis. Is inſuper ad regem Aſſyriorum miſit theſauros auri & argenti è domo Domini extractos, & ob id non mediocrem incurrit notam infamiæ & impietatis propter pecunias conſecratas. Mox igitur vt in ruinam improbus iſte abiit principatus, verbum Domini fit aduerſus Philiſtæos. Peculiari autem nomine omnes alienigenę & externæ gentes dicuntur Philiſtæi, quos nominant*Græci Paleſtinos. Proinde ſciendũ quia vnius cuiuſque noſtrûm vita, ſimul atque peccatum regnans in hoc noſtro mortali corpore mortuum fuerit, tunc in nobis fit verbum Domini. Fortè enim vnumquodque peccatum aduerſus ſinguloſquoſque qui in ſcripturis inſimulantur & prorſus digni cenſentur omnium ſugillatione ac vituperio. Eorũ regum ſimilitudinem quandam prę ſe fert, quorum nomina ſubinde exprimuntur per vniuerſam ſcripturam, quemadmodum præſenti etiam loco

*Alias Gentiles, ſiue ethnici.

אחז Achaz interpretatur κατάσκεσις detentio, poſſeſsio ſiue occupatio, figuram is præfert vnius eorum quorum animam præuertit detinere dogmatis cuiuſpiam improbitas, cuius improbati dogmatis authore vita defuncto anima noſtra à iugo iniuſti poſſeſſoris emancipata & in priſtinam aſſerta libertatem, idonea efficitur ad contemplationem ſententiæ iſtius aduerſum Philiſtæos depromptæ. Mens ſiquidem eiuſmodi alacris redditur & exprompta, vt dicat: Ne læ-temini omnes Allophyli. Hoc eſt alienigenæ ſiue diuerſæ tribus, quia contritum eſt iugum percutientis vos. Ne exiſtimetis vos ô Philiſtæi per mortem Achaz à timore qui vobis imminet per Iſraëlem, fore immunes. Itaque ſuper regis ruina ne inſultantes lætemini. Etiam ſi contritum eſt iugum, hoc eſt ſeruitus quæ vobis impendebat à proculcantibus, vóſque flagris concidentibus per vim: attamen ex ſemine ſerpentum egredientur genimina Aſpidum. Hac ſententiola ſeriem declarat ſucceſsionis ipſius Achaz, quòd is obtinuiſſet ſerpentis amarulentiam qua ex re eius morti inſultatis. Exorietur

* Quos Heb. vocãt פלשתים Philyſthæos. Græci Allophilos, nomine cõmuni pro proprio.

rietur

rietur aduerſum vos multimoda proles aſpidum ex ſemine iſtius ſerpentis,& rurſus illorum genimina prodibunt in lucem. Exprimit per hunc ſententia hæc amarulentam fore ſeriem ſucceſsionis qui poſt hunc eſſent regnum adepturi. Ait enim, Aſpides erunt volantes, & venenum reptilium obtinentes, necnon pernicitatem volatilium adæquantes. Ad hæc quia ſeries iſtius genealogiæ erat ad Dominum peruentura, interciſa malorum continuatione trãſit ſermo ad bonorum pollicitationem. *Et paſcentur mendici per ipſum.* Quis paſcit mendicos? An non is qui legitimus eſt paſtor ouium? Equidem mendicos eos appellat qui inopia facultatum laborant. Sed enim iidem imminuuntur & inferiores ſunt iſtis mẽte elatis. Tales autem & ſic mendici ab ipſo prædicabuntur Domino beati, qui dixit: Beati pauperes ſiue mendici ſpiritu. *Mendici autem homines in pace requieſcent, auferet autẽ in fame ſemen tuum. Semen alienigenarum fame diſperibit. Et reliquiæ tuæ è medio tollentur.* Qui ſermonibus nutriuntur improbatæ doctrinę, fami & inediæ traduntur ad animarum ſuarum vtilitatem. Siquidem penuria magiſtri inſtruentis ad malitiam, anſam vtique præbet animabus vt reualeſcant & ſalutem conſequantur. Ad hunc ſanè ſenſum poſsit quis ſententiam hanc interpretari: nemo lætetur, quòd iugum impendens & à percutiente ſe impoſitum contritum ſit. Plerunque enim vnicuipiam occaſio datur ad conterẽdum ſuaue Chriſti iugum qui priùs alioqui vocatus erat ad eam quæ per Chriſtum donatur, ſalutem, ídque propter plagam ſermone inflictam & ipſius reprehenſionem qui flagris verborum conſcindit & caſtigat eius conſcientiam qui lapſus eſt, ob admiſſa peccata. Talis enim planè nõ tolerans ægritudinem animo ingeſtam ob reprehẽſionem & auſteram increpationem, equi inſtar ac muli contumax factus & rebellis, ſéque in ſuã aſſerens libertatem, à Deo quidem alienus, peccati autem ſeruituti ſe ſubſternens, ea indignus eſt iucunditate qua ſuos exhilarat Deus. Multò igitur pręſtiterit magis tolerare ſermonem caſtigatoriũ, quàm indignè ferre contritionem iugi ſe percutientis. Atqui ſunt qui ſe minimè contriuerunt, æquanimiter alioqui tulerunt diſciplinam Domini ac viſitationem emendatiuam, qui quidem appellati inopes & mendici propter deiectam cordis humilitatem à Domino paſcẽtur. Siquidem exitus probatæ eruditionis & diſciplinæ paſtus ille eſt promiſſus, de quo ait Saluator, quia ingredietur & egredietur & paſcua inueniet. Ait item & propheta, In paſcuo pingui paſcam eos. Itaque pauperes mendici homines in pace requieſcent, ſi modò diſciplinam Domini non neglectim tranſmiſerint, neque animo conciderint ab ipſo correpti. Interim tamen Philiſtæorũ aut alienigenarum ſemẽ fame è medio tolletur, penuriam ſuſtinens pabuli. * *Vlulate portæ ciuitatum & clamẽt ciuitates conturbatæ. Philiſtiim omnes, quia ab Aquilone fumus venit. Et non* *ὀλολύξατε.

eſt,vt ſit. Ecquid reſpondebunt reges gentium? Quia Dominus fundauit Siō. Et per ipſum ſaluabūtur populi multi. Portæ ciuitatum(ait*)vlulatę. Et hæc inſuper comminatio intenditur aduerſum Philiſtæos. Clament ciuitates conturbatæ. Clamore,inquit,complebuntur præ tumultu & turbela quæ ex timoris vehementia exorietur incolarum animis ingeſta. Portę quidem eiulent, propter adductam obſidionem:* ciuitates autem clament,hoc eſt ciuitatum incolę. Non equidem,non inquam ferientur aut conquieſcant inhabitantes regionem Philiſthæi. Ab Aquilone enim fumus venit, omnes peræquè apprehendet ciuitates pariter & indigenas. Ab Aquilone enim venit fumus Sentētia hęc imbecillitatem exprimit Philiſtinorum,quia ne fumi quidem eruptionem ſuſtinent,tantùm abſunt vt tolerent ignem incendio deflagrantem & ab Aſſyriis ſuccenſum. Fumus ab Aquilone venit,& nō eſt vt ſit. Aſſerit non eſſe in propria ſubſiſtentia. Natura ſiquidem fumi neque ſubſtantialiter in ſe ſubſiſtit,neque corpore vllo conſtat. Vapor enim eſt peracri ſapore ſolicitans guſtum ſurſum verſus à latione ignis è ſuffumigante materia remiſſus. Si Allophyli ſiue Philiſthęi ſolo nidore fumi conturbantur,quid dicturi ſunt in pace reges gentiū, inſpecta fortitudine regionis Iſraël? Quid aliud,quàm quòd Dominus fundauit Sion? Quamobrem ad ſalutem prouehentur humiles populi. Ipſe enim fundamenta Sionis inconcuſſa ſtatuit & defixit. Siquidem ipſe Deus artifex eſt & conditor ſupernæ illius ciuitatis. In ea ſalutem conſequetur quis, non quòd præpolleat opulentia facultatum,nō quòd vegeto ſit & præſtanti corpore,non etiam quia curioſa rerum indagine nonnulli ſe intricant & obuoluunt,ſed humiles populi, ait, propterea quòd infirma mundi elegit Deus,vt eorum contemplatione ſupereminens eius potentia nulli non homini innoteſceret. Atqui ne omnino ſententiam hanc prætermittamus indiſcuſſam, agedum eius ſpeculationi parumper immoremur, pro virili tentātes,num qua deductio elici poſsit ex interpretatione nominū. Deprehendimus enim nomen id, Philiſtęum transſumi in linguam Græcā pro eo quod eſt, πίπτοντες πόματι. Vide igitur, num poſsis id nominis deriuare per tropologiam aduerſus temulentos & victum ſibi parantes lenociniis, in eos inquam qui animam ſuam addicunt totam phialis & poculis, & ad extremum nudiores quàm qui * tabulatū vel piſtillum proculcant, iuxta parœmiam, inueniuntur, tales inquam nominare debes prolapſos eſſe immodico potu,hoc eſt nimia intemperie ſumēdi potus. Hi delabuntur potu: quò fit vt non queant conſcendere ad ſublimem illam Dei regiam,Paulo palàm dicente, Ebrij regnum Dei non hæreditabunt. Multiplices enim ruinæ & cauſæ differentes ſunt,quibus fit, vt excidamus à ſublimi illa celſitudine nec pertingamus ad brauium ſupernæ vocationis. Porrò in his cauſis vna eſt,nec minima, immodica

*ἀλαλάξατε.

*μετωνυμία ἢ ὑπαλλαγή

Finitio fumi.

* *Lego &* *interpretor* ποτήματι.

* ὕςερον, dic ὕπερον.

immodica bibendi cupiditas ac ſtudium.Iſtorum igitur temulentorum portæ ſunt ad edendũ vlulatũ.Portas inquã,per quas intẽperans infuſus vino meraciore ad vitioſa opera prolicitur,per quod cõſummatur peccatum, iubet ſcriptura ad vlulatum ſe conuertant,ſic vt ore ingemiſcat,qui per os admiſit peccatum ebrietatis.Ciuitates autem harum portarum, ipſa ſunt animæ domicilia,in quibus collectiones peruerſarum cogitationum multiplexque turba cupiditatum,crapulæ,ebrietates diuerſantur,quæ quidem conturbatæ & oppletæ tumultuaria intemperie per ingeſtam eis imaginationem, ídque intemperantia vini, nullam quidem habent pacem quæ exuperat omnem ſenſum, ex diuerſo ſemper in turbulento fluctu verſantur ac tumultu violento,ob hoc clamaſſe inducuntur.Eiuſmodi fumum infert Aquilo nunc,de quo dixit Salomon,quia Aquilo durus ventus eſt. Hic alioqui vocatur dexter, hoc eſt rigidus & aſper ventus ſiue ſpiritus. Qui enim refractarius & prædurę ceruicis fuit in conſpectu omnipotentis,ſuúmque obdurauit cor,hic ille eſt qui iſtis Philiſthæis fumum obiecit,planè ciendis lachrymis opportunam occaſionem. Fumum hunc nonnulli vocant dextrũ, alij qui corruptum habent mentis iudicium, déque rebus opiniones pronuntiant ſecum pugnantes ac permutatas, aſſerentes quod amarum eſt,dulce,& quod dulce eſt, amarum, ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem. Hi in fraudem & errores pellecti ab eo qui ſe transfigurat in angelum lucis, Aquilonem aſſerunt eſſe dextrum eũ qui ſiniſter ſit ac vitandus.Quòd enim Aquilo aduerſetur bonæ operationi, dicto illo perſpicuum fit, A facie Aquilonis exardeſcent mala ſuper omnes habitatores terræ. *Hiere.1.* Et hæc quidem ſententia reddita eſt in viſione ollæ ſuccenſæ. Tales autem ita conciderunt, vt ne ſubſiſtant quidem. Natura enim in eis prorſus defecit,eoque dictum eſt:Et non eſt,vt ſit.Ecquid reſpondebunt reges gentium?Quia Dominus fundauit & per ipſum ſaluabuntur humiles populi.Ex quo ſanè nemo ſupereſt allophylorum,apud eos vt eſſent,etſi fuerint, ſed tanquam non exiſtentes propter ſuam ipſorum malitiam.Deficiant enim,ait,peccatores à terra & iniqui,ita vt non ſint ipſi.Hoc eò dictum eſt,non quaſi in nihilum redigantur,ſed quòd viſitante Deo ſegregentur.Quid dicent reges eorum,tantam videntes diuerſitatem gentium & Sion?An iſti ad ſuam videlicet conſcientiam recurrent?Nam qui iuxta ritum gentilium ambulant, in ſalo & fluctuationibus verſantur, per ſuam ipſorum malitiam : è diuerſo, qui mentem ab omni ſorde peccati expurgarunt, hi nomenclaturam obtinent * Sionis, quòd illic ſita ſit ſpecula ſiue arx ſpeculatori naturæ totius.Quaſi enim à ſummo montis cuiuſpiam vertice, à ſublimitate nimirùm mentis & intelligentiæ, videtur quidem mundus & qui circa eius moderationem ſeruatur tenor ordinis. Porrò eorum con-

*צִיּוֹן *ſpecula.*

templatione Deus ipſe agnoſcitur. Negotia inſuper actionéſque vitæ iſtius ſpeculatur quis & quanta inſit eis vilipenſio ac tenuitas, apprehendit. Quemadmodum igitur mens tandem vino immerſa, vitio ebrietatis facilè in cęteras prolabitur perturbationes: ſic & qui defecatæ eſt mentis, Deum habet pro ſuo fundamento. Per ipſum enim humiles populi ſalutem aſſequentur. Beati ſiquidem pauperes ſpiritu: contrà, Væ diuitibus, quia hîc recipiunt conſolationem ſuam.

B. BASILII MAGNI
ENARRATIO IN DECIMVMQVINTVM CAPVT ESAIAE.

V*Erbum quod factum eſt aduerſus Moabitidem.* Congrega in vnũ quæ de Moab ſcribuntur, vt totius prophetiæ (quæ aduerſus eum intenditur) intelligentiam poſsis conſequi, à libro quidem Geneſeωs exorſus quæ de Lot ſunt. Hic ex prouectiore filia genuit Moab Moabitarum progenitorem.
Cap. 21. c. E libro Numerorum, Erecto mox ſerpente æneo, profecti ſunt filij Iſraël & caſtrametati ſunt in Oboth. Et egreſsi ex Oboth caſtrametati ſunt in Eremo quæ eſt in conſpectu Moab. Huc faciunt & quæ de Balac qui filius Sephor rex erat Moabitarum. Hic magnopere cupiẽs Iſraelem maledicto obſtrictum diſperdere, cum mandatis miſit ad
** φαθουρρὰ, ſiquidem Hebraicè* פתוררה
Balaam filiũ Beor ad * Phaturra, hariolum, vtique fornicationis & Idololatriæ ſymbolum, cuius malicioſo conſilio, dicente ſcriptura, coinquinatus eſt populus per filias Moab, quem & pellexerunt ad ſacrificia Idolorũ ſuorum. Obſerua & quæ de Ruth ſcribuntur ex ſemine prognata Moabitarum, tandem cooptata Iſraeli quæ & eouſque generoſitatis prouecta eſt, vt ex eius ſerie generationis non Dauid modò prodierit, ſed & exortus ſit Dominus noſter. Da inſuper operam vt vbicunque deprehenderis Moabitidis vocem, per ſcripturam intelligas nõnulla quidem exprimi figuratè per comminationem, quædam verò polliceri feliciorem rerum ſucceſſum. Dicta enim ſunt omnia ſub figurarum inuolucro, quandoquidem lectioni veteris teſtamenti eſt ſuperpoſitum velamen. Quòd ſi id moleſtè feramus, verè ad Dominum conuerſis nobis auferetur velamen. *Nocte peribit Moabitis: nocte enim diſperdetur murus Moabitidis.* Quod noctu irrogatur ſupplicium, atrocius eſſe ſolet & amarulentius. Qui enim interdiu quauis afflictatur calamitate, lucem ipſam habet qua ſe vtcunque ſoletur: nox autem res quædam eſt per ſe inamœna ac animo inſerens mœrorem. Quòd ſi nox ſibi res aduerſas aſciuerit & alias calamitates:

multa

multa hinc acceſsio dolorificæ anxietatis accreſcet. Mihi nunc ob o-
culos pone nocturnam & inopinam hoſtium impreſsionẽ,ídque per
excurſionem ſe ingerentem, vxorum liberorúmque in captiuitatem
miſerrimam abductionem, facultatum direptionem, cædem eorum
qui ad hoſtium manus peruenerint,mœnium euerſionem,incẽdium
ciuitatis. Nocte igitur diſperibit murus Moabitidis. Deſtituti enim
ambitu mœniũ incolæ,neceſſe eſt vt vnà diſpereãt,qui in ipſis ſibi ea-
tenus proponebãt ſecuritatem. Ait ergo. *Mœrore in vobiſipſis cõtabeſcite.*
λυπεῖσθε.
Peribit enim & Dibon, vbi ara veſtra. Illò aſcendetis ad plorandum. Mœſti
eſtote in vobiſipſis. Planè beatus quiſquis cõſeruat animam ſuam ab
omni cõtagione immunẽ. Nullam enim ſibiipſi exhibet occaſionem
anxij mœroris,quòd nullo tangatur priuati amoris affectu. Membro
patienti compatitur & ipſe atque condoleſcit, flet cum flẽtibus, iuxta
Apoſtolum, qui multos qui antè peccauerant, nec egiſſent pœniten-
tiam,*lugebat. Qui rurſus ait, Quia triſtitia eſt mihi magna & conti-
** Deſit in exemplari verbum.*
nuus dolor cordi meo, pro fratribus meis qui ſunt cognati ſecũdum
carnem. Quiſquis autem talis non eſt, ſed in ſuis volutatur peccatis,
hic ſuimet cauſa mœſtus ſit,quod ſe ſiuerit ab hoſte expugnari ac vin
ci,aduerſus quem eluctandum fuerat. Iſtius mœror aut triſtitia lęti-
tia eidem parit,quum inducat eum ad propriæ cõſcientiam vitæ,ver-
bis ad doctrinam compoſitis. Quemadmodum enim medicamenta
βεβαίωσις à ſimili ducta.
quæ vrunt & cruciant, hulcerum putrilaginem extergunt, ſimul &
auferunt graueolentiam ex hulceroſo pure ſcatentem, corrupta ſanãt
vulnera & corpora reddunt expeditiora,denique ad obducendam ci
catricem hoc pacto perducunt: haud diſsimilem ſenſum mihi conti-
nere videtur illud: Contriſtemini aut mœſti eſtote in vobiſipſis. Idq;
dictum ob quandam in ſpeciem ſapientiam quam iſti oſtentant hæ-
reſeωn præſides qui & noctu diſpereunt, quòd omnis qui mala agit,
odit lucem, & non venit ad lucem. Et quia in nocte verſantur, nocte
etiam pereunt,quãdo & noctu intércidit eorum murus. Hoc eſt * ſo-
** Vt eſt vehemens Baſil. in ſophiſtas.*
phiſticæ munitiones ac firmamenta quibus inſidentes credebantũr
prętexere idoneam ac ſufficientẽ ad ſe propugnandos,tutelam.* Dia-
lectica enim hæreſes falſi nominis ſcientiæ, perinde ac murus tuetur
Dialectica propugnatrix hæreſeωn.
& ſeruat,qua collabente,neceſſe eſt,eos eiulatus edere qui per eã ſunt
in captiuitatem abducti. Mœſti igitur eſtote in vobiſipſis. Iure quidẽ,
quandoquidem perierunt. Rurſus*Dibon digna perditione eſt, vbi
** Scilicet hæreticorum, pro Dibõ Heb. רמון Dimon, ſanguinolẽta.*
templum veſtrum ædificatum eſt. Attenti autem nos intelligimus Di
bon ſignificare ſua interpretatione ῥύσιν αὐτῶν, fluxionẽ eorum.*Quẽ-
admodum enim ſermo veritatis ſolidè & ſtabiliter fundatus neutro-
bi emouetur: ita & qui altiùs defixit in fide*radicem, comparatur ho-
**Cordis.*
mini fundamentum collocanti ſupra petram. Quin & manna illud
** βεβαίωσις.*
fuiſſe prædicatur,perinde ac glacida quædã terrę concretio,ſermone

Dei concreta robúrque ſuum per congelationem ſubindicans. Sic & ex contrario pugnantia dogmata ſimul & eorum patronæ veriſimilitudines, fluxa ſunt ac decidua non potentia conſiſtere, quando & ipſe mendacij pater in veritate non ſtetit. Itaque hæc inconſiſtentia mendacij fluxio nominata eſt. Qui igitur eiuſmodi ſubſtructionem ædificant, contriſtentur: quum ſermones de Deo retineant inconſiſtentes, nihílque habentes ſolidi. Hoc enim indicat illud altare quod perditioni addictum eſt vnà cum Dibon, vbi loci ædificata eſt ara. Aſcendite igitur flentes, non immolantes hoſtiam, ſed pœnitentiam agentes ob ea vota quæ idolis aliquando nuncupaſtis. Siquidem oratio hæc votiua facta eſt vobis in peccatū. Qui enim creaturæ potiùs, quàm creatori exhibet latriam, filium quidem non adorat, at neque patrem per filium, Sed & qui ſuopte ingenio conficta dogmata conſtabilit & ab externis altaribus deſumptam offert hoſtiam ſuæ laudationis: opploret talis confectus mœrore qui apud Deum ſibi cōciliet ſalutem minimè pœnitendam. Nec modo dicta ſunt hæc de iſtis qui hæreticis ſuis dogmatibus detorſerūt omnibus cognobilem de Deo ſententiam: ſed & quicunque deciduas res ac fluxas laudi ducunt & amplectuntur chariùs, ſuam in hiſce reponentes fiduciam, ſurda aure audientes eū qui dicit: Diuitiæ ſi affluāt, nolite cor apponere. Inſuper & qui immodico ſtudio afficiuntur circa gloriam exornādæ carnis, quæ eſt fœnum, & gloria eius quaſi flos fœni. Tale quid eſt pulchritudo ac decor in carne & ſanguine prænitens, cuius vnius gratiâ deſipiens mulier animos tollit, quam ſcriptura confert inauri in naribus * ſuis. Omnibus in genere qui in fraudem & errores incidunt, accommodari poterit nomen hoc Dibon, tanquam à ſcopo aberrantibus ſiue vita, ſeu ſermone. De eiuſmodi dicat vnus aliquis nec inſcitè.* Hic habet altare in Dibon. Flentes igitur aſcendant, qui ob hoc ipſum pridem ſibi magnificè placebant. *Super Nabo Moabitidis vlulatæ. In omni capite caluitium. Omnia brachia diſſecta & conciſa. In plateis eius circuncingite vos ſaccis, & plangite ſuper tecta eius, & in vicis eius omnes vlulate voce flebili, quia clamauit Eſebon & Eleale. Vſque* Iaſſa audita eſt vox eius. Propter hoc lumbus Moabitidis clamat. Anima eius cognoſcet. Cor Moabitidis clamat in ipſa, vſque Segor. Vitula enim trima eſt, in *aſcenſu Luith. Ad te flentes aſcendent, via Oronaim. Clamat contritio & concuſſio. Aqua Nemrim deſerta erit: fœnum enim viride non erit. Num etiam ſic ſeruari debet? Inducam enim ſuper vallem Arabes, & occupabunt eam. Attigit enim vox terminum Moabitidis, Agallim, & vlulatus eius vſque ad puteum Elim, vlulatus eius. Aqua enim Dibon replebitur ſanguine. Inducā enim ſuper Dibon* Arabas, & tollam ſemen Moab * & Ariel, & quod reliquum fuerit Adama, emittam, quaſi reptilia in terram.* Ad aſſumendam triſtitiam quæ ſecundum Deum eſt, inuitat & adhortatur eos qui per multiuarias

* ῥὸς.

Hæreticus omnis altare habet in Dibon.

* יהצה *Iaſah rixa, ciuitas in Ruben.*

* ἀναβάσεως, *forſan* ἀναπαύσεως, *in requie.*

* ἄραβας *Cōpluten. editio habet* προθήκας, *additamenta.*

tiuarias excogitationes humani intellectus in errores prolaſi ſunt, nec ſe permiſerunt*moderationi ac præſidio ſpiritus ſancti, vt in terram deiecti eiularent ob peſtilentes ſuos doctores. Nomine enim Nabo,tales mihi innuere videtur ſcriptura.Sunt enim nõnulli, qui cùm aſsiduè acquieuerint veteratoriis ac ſubdolis ſophiſmatibus ſuis: etiam prauis colloquiis nonnunquam corrumpunt bonos mores.

*Pro ὠφελίᾳ, lego ἀφελείᾳ.

* נבו loqueia, prophetia, ſeßio.

Eos igitur qui peruerſis illorum dogmatibus ſunt imbuti, opus primùm vt pœnitentiam agant; dein vt prorumpant in eiulatum pro ea doctrina cuius gratia magnificè gloriabantur, ſibíque placebãt. Subindicat enim & hoc:In omni capite caluitium,nimirùm vt à ſe excutiant eiuſmodi doctores, ſéque ſpolient ornatu quem ab illis acceperant, & illorum nimiſquam efficacium dogmatum ſuggeſtiones ſua ipſorum proba conuerſatione eleuent ac imminuant & veluti deſecent ſermone ſano,vt brachia omnia,hoc eſt,vt actiuæ vitę hortamẽta integritate ſermonis collidantur ad correptionem ſeria diſtinctione inducta cum exacta ſenſim indagine improbatorum dogmatum. Nã quãdo per plateam ſiue latitudinẽ viæ abripiebãtur ab hoſtibus malignis,prędictos(quorũ vita ad libellã examinis diſcuſſa eſt)iubet in mediis platęis reſolui in planctum, ob animi oblectationem quæ eos pellexerat ad voluptatem captandã,pœnitentiam agentes,& plangentes quidem media in platea, ſedulò autem inquirentes viam anguſtam & arctam, vt præcincti ſaccis legitimam peragant pœnitentiam,habitúmque aſſumant lugubrem, vt his in omnium proſpectu exhibitis,lumbos adigant ad edendam vocem ſuæ pœnitentiæ in his in quibus ſeducti ſunt locis,relictis prioris errati veſtigiis. Et in omni domate iuſsi ſunt,& in omnibus vicis vlulare cum fletu. Excelſa enim ſiue tecta ædium nominauit ſublimia quædam docturos ſe eſſe promittentes, ſed inanes diſciplinas: vicos autem Moabitidis, dicit conceptionum ſuarum partitiones.

*δῶμα, tectum, faſtigiũ domus, & pro domo.

Siue igitur quis in ſublimitate conſtiterit eorum quæ ſe erigunt aduerſus ſcientiam Dei, ſiue in Dialectica quadam partitione verborum & propoſitionum quæ in ſpeciem videantur cum delectu ac iudicio ſingula diſtinguere, pœnitens pro vnoquoque eorum quæ occurrunt menti, eiulatum edat,vt hãc expleat ſcripturam: In plateis & in tectis & in omnibus vicis,præcipiente ſcriptura vt in clamorem erumpamus. Sanè hæc fieri oportet, quando & Eſebon clamauit. * Eſebon quidem interpretatur ratiocinatio ſiue intellectus: Eleale autem,Dei aſcenſus: Iaſa verò expletum mandatum.Clamauit igitur Eſebon. Hoc eſt,Propalàm conteſtatus eſt, quia Moabitarum doctrinæ nequaquam ſunt enarrationes diuinorum myſteriorum, ſed qualeſcũque hominum ratiocinationes.Et Eleale. Hæc etiamnum operibus ipſis clamauit, quia Deum affecerunt contumelia,& qui ſe totos addixerant iſtiuſmodi diſcipli-

* אצבון feſtinationes intelligentis, ſiue cogitationes.

nis, extulerunt animos. Hunc enim ſenſum indicat Dei aſcenſus, nimirùm elatio animi enitentis ad ſuperiora euadere ac videri volentis. Et Iaſa. Etiam ſi in ſpeciem videatur expletum eſſe mandatum. At certè non iuxta veritatem effectum eſt mandatum. Simulatio tantùm eſt quædam diligētiæ circa vitæ inſtitutum exhibitæ ad probabilem quandam perſuaſionem & commendationem improbatorum documentorum quæ malitioſa voluntate ſuggeſſerūt. Ad hoc innuendum in ſuperioribus dictū eſt. Omnia brachia conciſa & diſſecta, vt ſiquis improbatæ doctrinæ magiſter animas affectatorum pelliciēs in fraudem erroréſque commentitiis opinionibus impellat, idem verò conſpiciatur animum intendere exactiori propoſito inſtituendæ vitæ: ij quos ſemel pœnituit ſe mancipaſſe tali magiſtro, reſecent quidem ſua ipſorum brachia, hoc eſt, ſpeciem illam externæ conuerſationis operatoriam nihili eſſe ducant. Planè iſti velut comam ſibi detōdent & ſeipſos à reliquo ſuo ſegregant corpore, propterea quòd ſe gerant vice capitis, nimirùm præſules corporis eccleſiarum. Et hac igitur ætate Iaſa clamauit. Illecebra enim quædam eſt ad probabilem veritatis perſuaſionem iſtiuſmodi oſtentatrix vitæ exacta inſtitutio ac diſciplina. Sanè cauſa eiulandi cum opploratu, hæc eſt, quia nimirùm clamauit Eſebon, & Eleale vſque Iaſa. Propter hoc lumbus Moabitidis clamat. In pleriſque ſcripturæ locis lūbus ſumitur pro genitalibus membris. Nā in lumbis patris ſui adhuc erat, nimirùm Leui, Abrahæ: quo tempore occurrit ei Melchiſedek. Et, Sint lumbi veſtri præcincti. Hiſce enim verbis intelligimus innui, quia appetentiæ ſubſeruientes generationi ſupprimendæ ſunt. Luctus igitur imminens Moabitidi, author eidem fit vitæ continentioris. Clamant vociferando Eſebon, Ealeale & Iaſa. Ait enim: Anima eius cognoſcet. Hiſce verbis inſinuat ſcriptura, per pœnitentiam quàm fœliciter ſucceſſerit his qui prædicta admiſerunt. Et cor Moabitidis clamat in ipſa vſque Segor. Eſt autem Segor, quò loci Lot è Sodomis egreſſus peruenire potuit. Volebant enim angeli, in montem vt conſcenderet. Dicebant ei, Saluam fac tuam ipſius animam. Caue, retro aſpicias: neque ſtes in omni circumiacente regione. In monte ſaluum te fac, ne fortè ſimul comprehendaris. Dixit autem, Quæſo Domine, ne apprehendant me hæc mala & moriar. Ecce ciuitas hæc finitima, vt confugiam ego illuc. Nunquid parua eſt, & * viuet anima mea? Propter hoc vocatum eſt nomen vrbis, Segor: hoc eſt, parua. Clamat igitur cor Moabitidis vſque Segor, quæ nunc vſque in Paleſtinæ finibus iacet. Equidem ſcriptura elucidans auſteritatem & acrimoniam pœnitentiæ ſimul & graue lamentum quod ei accidit inflicta plaga ob ea quæ iniquè geſſerat, nobis ob oculos ponit diſtinctionem, vt clamor Moab quadantenus à multis poſſet exaudiri. Inuitat autem pœnitentia, vt quædam cum clamore

Lumbus quid in ſacris.

Gen. 19.d

*ζήσεται

clamore pronuntiet quæ priùs egiſſe in ſe recognoſcit, ſuúmque ipſius cor prouocet ad contritionem. Dein adornet ſe, vt aliis exemplum relinquat dignum quod vulgò prædicetur, modúſque publicetur pœnitentiæ. *Vitula enim conternans eſt.* Hoc eſt, Quod ad ætatem attinet, adulta eſt & perfecta. Trima enim vitula generare iam poteſt, ac ſubmittere colla iugo. Vt igitur oſtenderet peculiariter competere iis qui alios poſſunt ad morum conuerſionem exhortari, primùm vt ad maturitatem adoleuerint iuxta hominis ætatē, deinde iidem vt habeant ſermonis gratiam qua conuerſos ſubiiciant iugo veritatis, dixit vitulam trimam. Ab eo enim, qui necdum per ætatem adeptus eſt humanæ perfectionis gradum, neque ſenſum habet ſuis numeris conſtantem & abſolutum, ſed imperfectus eſt prauitate ſenſus: neque ab eo exiguntur pœnitentiæ opera, quapropter & in Geneſi, requirente Abraham ſignum à Deo, & dicente: Dominator Domine, qua ex re id ſciam, quòd hæreditate ſim poſſeſſurus terram? reſpondit Deus, Accipe mihi vitulam triennem & arietem trimum. In annis tribus vtique præſcripſit abſolutam animalium perfectionem, ætatem ad generandum idoneam eligens. Turturem & columbam. Hiſce animalculis vtique nullum præcidit tempus, quòd penè ab exortu ſuo confeſtim generationi idonea ſint. *In aſcenſu autem Luith flentes aſcendent.* Bonus & commendabilis fletus initium eſt iucunditatis, aſcenſúſque & ad ſuperna promotionis. Hæc triſtitia propter Deum aſſumitur. Quare & Apoſtolus exhilareſcit, quòd illi contriſtati ſunt, videns ſuos vnius ſermones adduxiſſe eos ad conſcientiam malè commiſſorum, & induxiſſe ad triſtitiam quæ ſecundum Deum eſt, nempe ad minimè pœnitēdam pœnitentiam, ad ſalutem ſcilicet. Qui enim fletus edunt pro iniquè à ſe commiſsis ſimul & peruerſis cogitationibus, vlteriùs quidem non deſcendent, neque ingredientur infima terræ: quin aſcendent potiùs vſi triſtitia quæ ſecundum Deum eſt, quaſi manuductione quadam quæ eos ad ſuperna promoueat. Proinde vociferantur contritio & * concuſsio. Scriptura enim ſimul atque reuicit & acriter perſtrinxit improbæ mentis elationem, eam ipſam contritione collidit, ac veluti quandam maris turbulentam vertiginem inſerit diſceptationibus cogitationum malè cohærentium, in hoc, vt ipſæ quidem ab radice reuellantur, quarum loco cogitationes ſubintroducuntur incorruptæ & incolumes. Quare & ſcriptum eſt, Cor contritum & humiliatum Deus non deſpiciet. Qui enim confirmata conſuetudine peccant & necdum eam à ſe excutiunt, vtique flebunt, neque interim conſcendent ad ſuperiora. Sed enim vitioſa hæc habitudo peccandi vt primùm contritione colliſa eſt & anima veluti iam patiente concuſsionem & obſtreperum tumultum ob improbatæ doctrinæ dogmata, tum clamor eius exaudi-

Gen. 15. b

* *pectoris ſcilicet contuſio.*

Pſalm. 50

* נמרים bilis fit,eorum ſubſidio quæ audiuntur. *Aqua* nimrim deſerta erit.*
oppidum ſuper mare mortuum. Aqua nimirum, opinionis falsò conceptæ priùs quidem copioſè & affatim fluens in eorum perniciem qui eam excipiunt, exinanietur (ait)& erit deſerta. Quòd ſi liceat attentè perſpicere vim iſtius nominis, vtique aſſumpta hinc fuerit nonnulla occaſio ad hoc referendi efficacem vim nominis quod propiùs congruit intelligentiæ ſenſus prophetici & quæ nominibus ſignificantur, accommodandi rebus ipſis: niſi quòd aqua hæc cōtraria eſt aquæ refectionis & quietis, qua quidē Domin⁹ quos paſcit,educat ac fouet.Et hæc eſt aqua quam dat abundè Dominus in ſe credētibus.Huius potione qui dignus deprehenditur,obtinet in ſe fontem aquæ ſalientis in vitam æternam. Por-
**Nimrim* rò aqua* hæc vitiata nec adeò vllius reſpectu digna, vt aliud nihil quàm fœnum alat quod quidem ipſum & in nihilum ibit. Hoc eſt, Animæ quæ temporariam hanc & quàm ocyſsimè exoleſcētem mundi gloriam ambire & complecti edoctæ ſunt, hiſce floribus leui momento nudabuntur & marceſcent, quòd ſermo Dei deſierit eas quaſi aſpergine ſua madefacere, vt ne ſic ſaluæ fierent. Docet ſcriptura Moabitidem eſſe ad ſalutem peruenturam viis quibuſdam ac vitę inſtitutis,& quia velut poſtliminiò reſtituenda eſſet ſaluti caſtigationibus vix vlli tolerandis.Hunc ſenſum indicat,Peribit Moabitis,& nocte peribit. Et quæcunque dicta ſunt alia, eodem referuntur, nimi-
**Ald. διβὼν.* rùm eò fiunt hæc,vt ipſa ſalua fiat.Inducam enim ſuper * vallem Arabas. Priores quidem ſuo ploratu ſalutem conſequentur: qui contrà cor ſuum obdurant ad pœnitentiam, plaga illis inflicta per Arabes,
* עְרבי diſperibunt,Siquidem * Arabes ſerotini dicuntur,ſiue veſpertini,aut fortè loco præſenti ſic appellantur virtutes quædam familiariter aſſuetæ tenebris quarum miniſterio plagæ ad eruditionem & caſtigationem iis immittuntur qui cor diſtinent pertinaciùs impœnitens.
Complut. editio, guttæ,ſtillæ. Hiero. vituli. Attigit enim clamor terminum Moabitidis. Agallim vlulatus eius vſque ad Confinium Moabitidis nominatum eſt. Agallim Interpretatur nihilominus κεκριμένος,qui dixit cauſam,vel κεκριμένου, res iudicata. Cōmunionem habet ſignificati cum animali imperatorio ac principali. Nam quando limes eſſe poteſt, nempe principium & terminus Moabitidis,nunc à principio nomen accepit.Et vlulatus eius vſ-
אילים que ad puteum Elim. Rurſus aquæ nomine inſinuat doctrinā, quam
arietes. commemorat eſſe ſanguine redundantem quò fit vt præceptores malignitate perciti ſuos reddant diſcipulos morti obnoxios, ita vt opportunè videatur vſus ſententia hac prophetica de ſermonibus perniciosis & qui animas ducunt ad perditionem. Aqua autem Dibon
* דיבונ implebitur ſanguine.Inducam enim ſuper Dibon Arabas ſiue additamenta & tollam ſemen Moab,non vt ad meliora tranſmigret, ſed vt inter eos perduret qui non ingrediuntur eccleſiam Domini. Semen

Moab:

Moab. Non enim ingredientur eccleſiam Domini Moabitæ vſque ad decimam generationem & vſque in ſeculum. Interminatur ſcriptura hæc eos exterminatum iri. Id ſemen nominat Ariel. Ariel autem ſua interpretatione ſonat Hebræis, Leo Dei. Profectò ſanguinarios & truculentos homicidas aſſerit dominus ex diabolo prognatos, in his verbis quæ aduerſus Iudæos diſertè concionatus eſt, perſpicuè intuitus eorum aduerſum ſe deſtinatam ſententiam ad homicidium. Ait enim, Vos ex patre diabolo eſtis: & opera patris veſtri facitis. Ille homicida erat ab initio. Porrò refugæ ac deſertores eccleſiæ ſemen ſunt Moab: ſemen verò Ariel qui mutua coitione conſpirant in cædem fratrum, eorúmque animabus mortem inferunt pernicioſis ſermonibus. His ſubnectit, Et reliquum Adama, id quod virginalem terram deſignat qua formatum eſt corpus Adæ. * *Emittam quaſi reptilia ſuper terram.* Hoc eſt, quod reliquum fuerit hominum qui terrena ſapiunt, quòd ſuamet malitia reptilia genuerint & animalia venenum eiaculantia ac lætifera. Reptilia quidem quòd rependo humi à ſe excuſſerint ſublimioris naturæ conditionem, in qua initio ſuæ formationis vixerant. Venenata autem quòd lætale ac præſentaneum virus his (quibus cum verſantur) inferant. Hos ſcriptura teſte, emiſit Deus. Inter igitur priores Moabitas, de quibus meliora dicta ſunt, ſi quis relinquitur & expreſſam ſimilitudinem ſerpentis imitatur, dictum eſt, quia terram comedes omnibus diebus tuis, hic eliminatur ceu reptilia, terram autem comedit. Nam qui ſeminat in carne, de carne metit & corruptionem.

καὶ τὸ κατάλοιπον habet Compluten. editio.

Mirum dictu quàm diuerſa abeat editio 70. ab Hebraica veritate.

B. BASILII MAGNI
ENARRATIO IN DECIMVMSEXTVM CAPVT ESAIAE.

EMittam agnum dominatorem ſuper terram. Num petra deſerta, eſt mons filiæ Sion? Eris enim ſicut auis auolantis pullus ablatus, filia Moab. Deinde Arnon plura conſule, facite operimentum planctus ipſi ſemper. In meridianis tenebris erunt, protectio vobis à facie perſequentis, quia ablatum eſt auxilium tuum & princeps periit cõculcans, à terra: & dirigetur cum miſericordia ſolium & ſedebit ſuper illud cum veritate in tabernaculo Dauid, iudicans & requirens iudicium, & accelerans iuſtitiam. Hic etiamnum ſermo, Num petra deſerta eſt mons filiæ Sion, intenditur aduerſus Moab. Reuincit enim argumentis & coarguit eius contemptum quo deſpicatui habet montem Sion. Nam Petra exiſtimat ac ſuſpicatur montem Sion eſſe deſertum ac ſi nihil iam obtineat luculentę amplitudinis aut memoratu dignum, ac ne poſſit quidem ex agricolatione eius in poſterum accipi prouentus annuus quo ſui incolæ alantur, neque ſui pabulatores aut qui ipſam terram colunt. Tale quid interpretabatur & coniectabat * Petra de monte Sion, eóque ipſum aſpernata faſtu turgebat & arrogantia, ſeque præter omnem modum in ſublime attollebat cum cachinno ac ſuperbia. Aſsimilaberis pullo à volucri ipſum fouente, poſtquam è nido timore perculſa auolauit, ſuum alumnum relinquens deſtitutum pabulo. Proinde pullus ſe illinc fuga proripiens diſcedit, fitque cuiuis volenti captu perquam facilis. Certè quidem Aquila aut alia quæuis in cenſu magnarum volucrum quę conſueuit longiore tractu à terra remigio alarum ſe ſuſtollere, procul omni noxa ſe ſubmouet ab his qui conantur detrimẽtum adferre. Tu autem eris quaſi pullus alienæ opis indigus ad ſuppeditandam tibi alimoniam, quippe qui nuper quidem obliquato capite emerſiſti ex ouo, neque corpus habes conueſtitum profundis alis, ſed contrà vtrinque adhuc eges tegumento, in hoc vt tepore nocturno refocilleris & calefias, nec interdiu exareſcas intemperie caloris. Matre igitur ſibi conſulente fuga ac ſublata è nido: tu quidem nequaquam præuales teipſum tueri, es & ad fugam impotẽs. Erit autem qui te è nido deturbet, & matrem quæ te protegebat, perſequatur. Sanè manifeſtarium eſt, quia animæ maligni & inſtabilis ſpiritus alumnę vbi primùm per bona opera generoſè confecta & inuocato Chriſti nomine nonnihil gratiæ conſequutæ fuerint, fœlici hac orbitate orbatæ, redduntur expeditiores ad ſumendam Chriſti alimoniam

Petra deſerti metropolis Moab, in finib⁹ quidem Arabia.

qua

qua ad perfectionem prouehantur.Eris filia Moab.Deprehenſa argumētis quæ te vndique cingit,infirmitate,quod reliquum fuerit, quid eris filia Moab? Nempe quod es, hoc eluceſcet omnibus.Siquidem tuæ ipſius ignobilitatis oblita es(quia ex patre prognatus) quum acceſsiſſes ad furtiuas nuptias,ídque noctu & ex matre quæ & vinum obtulit ad ſuffurandum ex*patre ſuo ſemen.Dein tu Arnon conſilia, multò plura inito, quandoquidem ô Arnon priora illa conſilia nullum tibi attulere compendium, neque tam multa quæ de dogmatibus, tu verſatus circa omnem partem philoſophiæ, commentatus es & excogitaſti,fuerunt tibi emolumento. Adde cumulum(ſi ita videtur) tuis iſtis conſiliis. Apparet eum per ludibrium & Ironiam hiſce verbis laceſcere Arnon, ſcilicet ad captanda inutilia conſilia, vt exatiata euanidis & futilibus cōſiliis & edocta quàm nihil ex eis decerpi poſsit,quod ſit vſui,ſe tandē adiungat ſanę doctrinę.Eſt autē*Arnon ager Moabiticus, & per vnum hunc tractum terræ ſcriptura nobis indicat locum omnem Arabiæ. Prætulit verò nomen Arnon ad interpretandum ipſius ſenſum,ſiquidem ſua interpretatione ſonat*Illuminationem, ſplendorem ſiue illuſtrationem eorum. Hi igitur omnium maximè quum per multam elationem de ſe conceptę exiſtimationis de ſua ſapientia ægrotent,iidem putāt ſe ſuam traducere vitam in lumine,ſuomet intellectu, quum re vera toti mente caligent & obſcurentur alienati à Deo.Sermonem hunc texit propheta aduerſus eos qui falſò opinantur ſe verſari in luce cognitionis & ſciētiæ. Dein admonet. *Facite operimentum luctus ipſi ſemper.* Nadab & Abiu deuſti ſunt,oblato ad altare igne alieno. Et qui verā lucem non receperunt, ſed eum ſuſceperunt qui ſe transfigurat in angelum lucis, ſi quidem percipiant ſe in imaginaria opinione ſcientiæ verſatos, neceſſe eſt vt ſeipſos lugeant & lamententur(à veritate enim deerrantes in fraudem inciderunt) neceſſe eſt,vt ſeipſos lugeant. Eam ob rem ſcriptura trāſtulit admonitionem ad eos qui ipſorum obibant curam,eóſque obſeruabant & ait.Facite tegmen luctus ipſi ſemper.Qui enim pro his quæ iniquè geſſerunt ſiue per flagitioſam vitam ſiue certa ſcientia, mœrent & contriſtantur,ita vt ad beatum luctum pertingant,tales faciunt tegmen luctus. Vidi ego quoſdam qui immodico mœrore ac triſtitia oppreſsi ſeipſos in domuncula includerent,omnemq́ue aditum obturarent, ne quâ lux tranſadiret, & quodammodo de ſeipſis per eam vitę tenebricoſæ diſciplinam,vltionem expeterent ob ea quę malè geſsiſſent. Ne qua igitur elatio ſapientiæ nomine concepta (vti aſſolet)mentem eorum in fraudem & errorem pellíceret,quum in rei veritate ipſa ſit tenebræ,etiam ſi eorum ſapientia imaginaria lux quędam eſſe videatur, ne inquam ipſorum ſenſibus imponat & obturbet,ait:Facite operimentum luctus ipſis. Nimirùm vt à te elimines &

Loth ſcilicet.

Eſt & fluuius è montibus Arabiæ erumpens. Ioſeph. Hierony.

Ita Hierony.& Euſebius.

excludas omnem alterius cuiuſuis opinionis fraudulẽtam deceptionem. Locum cedite vero lumini, vt ſplendorẽ ſuum infundat cordibus in eum credẽtium. Prius igitur quàm veniat dies Domini, in qua

Zacha. 12. plangent omnes tribus terræ, iuxta id quod in Zacharia dictum eſt,

**Pro* ῥοῶν *Hebr. habetur* הד רדמון *Hadrimmon.*

quia magnus erit planctus in Hieruſalem, ſicut planctus * malorum granatorũ. Et planget terra per tribus, tribus domus Dauid ſeorſum, & mulieres eorum ſeorſum. Omnes reliquiæ, tribus ſeorſum & mulieres eorum ſeorſum. Vos qui populũ edocetis & peccatores in quocunque viuendi inſtituto à rectitudine aberrarint, conuertitis: facite operimentum luctus ipſis, vt veſtro ſermone qui priùs tormento malitiæ conflictabantur, inducti ad beatum luctum, per meridianas tenebras arripiant fugam vitẽtque pericula perditionis. Videtur conſtitutio ſiue ſtatus meridiani lucem quandam in ſe complecti ſplen-

*** ἀφανότερον.

didiorem * ſimul & manifeſtiorem. Quãdo igitur veritas per creaturam mundi deprehendi ac intelligi poteſt ab his qui ſermonibus de creatura proditis prudenter & ſcite incumbunt, qui etſi in mũdo viuant, vndequaque tamen illuſtrantur claritate diuinæ ſapientiæ. Ex diuerſo qui ægreſcunt ac languent ignoratione Dei, hi ſunt qui verſantur inter meridianas tenebras, quòd videlicet res ipſæ quãuis meridiana luce perfruantur, animabus alioqui ignorantium inſitæ ſunt tenebræ. Qui tandem eiuſmodi ſunt, per meridianas tenebras arripiunt fugam ac ſtupore percelluntur per præconceptam imaginationem, qua fit vt ad inſaniam deducti phantaſmatum apprehenſione nihilo differant à ſe excogitatis dogmatibus. Is equidem ſtupor & emotio mẽtis ſuam accipit interpretationem per meridianas tenebras. Nam quando hi à rectitudine abducti ſunt vitioſa quapiam perturbatione ratiocinationum, eò deducuntur vt ne Solem ipſum quidem luculentum eſſe putent ac ſplendore conſpicuum, non item circum aëra vllam verſari lucem. Atqui talis demẽtatio perſpicua inſania eſt. Res ipſæ quum dilucidę adeò ſint vt & eius qui nos condidit, deprędicent potentiam, eam ipſam in idola & figmenta conferre, eúmque ſibi Deum conſtituere qui nihil minus eſt quàm Deus, plerunque etiamnum ſinere ſe à veritate abduci per hæreticorum dogmata ac veluti deſerta luce in tenebris degere velle extremæ demẽtiæ eſt. In medium productus ſermo adhortatur nos, vt ne ſinamus nos abduci vlla diuerſarum opinionum quanlibet veriſimili perſuaſione. Manifeſtaria enim inſania eſt eos ſequi velle quos conſtat emotæ eſſe mentis. Scito tales excidiſſe ſanitate mentis. A rectitudine viæ deflexerunt quæ rectà ad Deum prouehit. Iſtiuſmodi præuiis ducibus caue vtaris, nequà fiat vt in abrupta theſqua & inferni voraginem præcipitẽre. Cæcus enim ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadent.

Habitabunt iuxta te fugitiui Moab. Poſt hæc autem à Chriſto & clementiſſimo

mentiſsimo amatore hominum Deo filiæ Sion dicitur de Moabitis conuerſis & cohabitaturis ipſi, qui quidem quondam refugę fuerant ac deſertores Dei, ad ſuum ipſorum Dominum velut poſtliminiò reuertentur. Ait ergo, Habitabunt iuxta te profugi Moab, & protegentur* à vobis nullo afficiendi incommodo à facie perſequentis. Qui enim in obeundis præliis erant olim commilitones & auxiliarij, hi perſecutores fient eò quòd conuertentur ad Deum verum. Quando igitur facti ſunt velut pullus ablatus volucri è nido auolante, ablatus quidem eſt ab improbè adminiſtrata præfectura & à iugo facinoroſi principis emãcipatus qui omnes per ſuperciliosãm ſuperbiam ac tyrannidem proculcans, diſperibit. Inducit prophetia quæ hoc è medio ſublato, euentura eſſent bona. Ait enim, *Solium enim & regnum Dauid dirigetur.* Quando igitur ſub regno Chriſti omnes fuerint conſtituti, iuxta illam ſententiam, Quia oportet eum regnare, donec ponat inimicos ſuos ſub pedibus ſuis, θρόνον, id eſt, ſolium dixit directum iri, hoc eſt, ea quæ ſub eius imperio erunt, inſtauranda ſiue moderatam directionem ſortitura, quod quidem fiet* nõ ob eorum meritum qui ſuberunt eius imperio, ſed per miſericordiam ac benignitatem Dei. Itaque ait, Sedebit Dauid, hoc eſt, manu ac potentia idoneus erit & dexter Chriſtus cum veritate, & regnabit in tabernaculo, donec faciat iudicans de omnibus iudicium. Cathedra autem cum veritate omnimodam indicat abrogationem mendacij. Regnabit verò, donec faciat de omnibus iudicium. Et hoc eius iudicium repræſentat fore iuſtum, ſecundum quod non vt ferè fit aut perfunctoriè de vnoquoque proferet ſententiam, ſed exactè requiret quid pro decoro iuſtitiæ conueniat & conquadret æquitati, vt ad commendabilem exitum in vnumquenque pronuntiet ſui iudicij ſententiam. Idque feſtinatò accelerans & ipſam extimulans iuſtitiam. Non remiſsè, non lento gradu, ſed omni cum feſtinatione ipſam exequens iuſtitiam. *Audiuimus iniuriam Moab,* contumelioſus valde eſt. Eius ſuperbiam ſuſtulit & iniuria eius & iracundia perdurans, non ſic diuinatio tua, non ſic. Vlulabit Moab, in Moabitide enim omnes vlulabunt. In habitantibus autẽ* Seth meditaberis & non confunderis. Campi Eſebon lugebunt.* Hæc arbitror non quaſi appendices priorum lectionum, ab altero pendére principio. Scriptura enim ſubinde reſpirare ſinẽs auditorem promiſſione humaniorum euentuum, ſimúlque vt contempletur Dei benignitatem, & per eam animaduertat exitum qui nobis affuturus eſt, repetit comminationes & atrocitatem ſuppliciorum, vt ipſi ad meliorem vitæ frugem conuertamur. Talibus enim documentis opus eſt nos magna ex parte admoneri, vt ne diuitias bonitatis & longanimitatis* contemnentes theſaurizemus nobis ipſis propter noſtram ipſorum duriciam & impœnitens cor, iram in die furoris & reuela-

*παρ' ὑμῶν.

**Nõ enim ſunt condignæ paſſiones ad fut. glo.*

*ὑβριστής.

**Pro* σεδὲκ, *Complut.* σὲθ.

**Dei.*

Regium David. tionis iuſti iudicij Dei. Tale quid enim & illud apud Pſalten * deprehendimus, Suauis ſiue benignus Dominus vniuerſis, qui quum multa de clementia denarraſſet, & quòd * conſtabilit ac roborat eos qui corruunt, & quia dat eſcam in tempore opportuno. Nec his acquieſcens finem fecit, ſed infert: Cuſtodit Dominus omnes diligentes ſe, & omnes peccatores diſperdet. Quæ igitur hîc dicuntur, multam inſinuant clementiam * erga eos ad ſe conuerſos. Rurſus ab alio principio alia intentat multò amariora. *Audiuimus * iniuriam Moab.* Aduerſus principem mundi huius dicta ſunt hæc, qui primus apoſtaſiam deſignauit molitúſque eſt & contumaci ſuperbia elatus ſuum contempſit creatorem, homines inſuper opprobriis aſpergens, eóſque per contumeliam & impotentem ſuperbiam velut calcibus protriuit. Hic enim eſt qui eccleſiæ filiis notam infamiæ inuſsit, & ipſos ſeu vilia mancipia, & à captiuis nihilò differentes reddidit per ignorãtiam. Hic qui ſingulos quoſque affecit opprobriis. Hic qui inſtigat denique & perſuadet antiſtites hæreſeωn, vt in excelſo iniqua loquantur: qui quidem ſi quando eò ſe demiſerint, vt aſſentiantur propoſitæ quæſtioni, ille docet quidem non exequi oportere ac librari rationem ſermonis, immo verò eum qui præualet coarguere abſurditatẽ dogmatum ipſius, debere potiùs inceſsi contumeliis. Teſte igitur ſcriptura, Dominus adhibens medelam, ſuſtulit eius ſuperbiam. Flagitioſa enim affectio ſuperbiæ ceu morbus aboleri debuit, quare ait. *Sed & iniuria ſiue contumelia eius & indignatio ipſius.* Haſce turbulentas affectiones aſtruit peculiariter competere ipſi Moab qui iniquarum poſſeſsionum eſt Dominus, cõtumelię quidem excogitatæ in proximum per ignominiã, indignationis verò, iræ ſcilicet permanentis & in longum productæ. Deinde infert. *Non ſic diuinatio tua, non ſic.* Conſilium ipſius Moab iam olim excogitatum opprobrat & cõuitiando obiicit quòd diuinatio ſiue aruſpicina Balaam nihil detrimenti inferre potuerit populo Iſraëlitico, quandoquidem Dominus ipſius os à præconcepta cordis cogitatione detorſit in benedictionem. Balac enim filius Sephor, Moabitarum rex per internuncios curauit ad ſe euocandum Balaam diuiniloquum, in cuius manibus erant vaticinia, & dixit: Mihi quæſo maledic populo huic & execrare. Et quidem ea vaticinia non ſic euenerunt, vel ipſo Balaam reſpondente, Vtquid maledicam, cui non maledicit Dominus? Ecquid execrabor eum, quem non execratur Deus? At interim hic prophetico præuẽtus ſpiritu prędicit vlulatũ Moabitidi euenturũ. Ait enim, Vlulat Moab. In Moabitide enim vlulãt omnes. Quando igitur vlulatus vox eſt acerbi doloris index à mulieribus emiſſa vt plurimũ, quę grauiſsimo quopiã dolore oppreſſe ſint, planè eiulatus talis declarat inflictę plagę atrocitatẽ atq; doloris magnitudinẽ & eorũ qui miſerrimè ſunt affecti, infirmitatem

Marginalia: * ὑποστηρίζει. — * Dei. — * Siue contumaciã. — Vlulatus quid.

tatem, dum dicit quia vlulat Moab. In habitantibus * Seth meditaberis. Vocem hanc Sedek, ſiue Seth aut vt in Hebręo חרשת per ſe obſcuram, reliqui interpretes dilucidiorem reddunt. Ita enim ait Symmachus. His qui lætantur in muro fictili ſiue teſtaceo, loquimini. Sunt nonnulli qui ob peritiam Dialectices maximopere ſibi placent & inſoleſcunt, ſuiſque tuendis dogmatibus obtendunt petitum ab ea auxilium, perinde ac murum inexpugnabilem. Nimirum tales mirè exhilarantur, quòd vndique ſe cingi videant muro teſtaceo & fictili. Et vt planum fieret, quid innueret murus fictilis, adiecit illud, loquimini. Quid enim teſta aut vaſe fictili eſt captu facilius? Porrò Dialectici ob viles nec dignas quarum ratio ineatur, conflictatiunculas, mirè gloriantur ſibique applaudunt. Planè iſti acquieſcunt & exhilarantur in muro teſtaceo vociferantes. Hunc ſenſum innuit, In habitantibus Seth meditaberis. Sanequàm bona eſt meditatio nocte ac die meditari in lege Domini: quæ verò Moabitarum meditatio eſt, vtique improba & maligna, quia erit habitantibus Seth meditatio. Qui igitur aſsidua meditatione incumbunt conflictatiunculis ignominia dignis nequaquam attingent centrum ſiue punctum. Ob hoc dictum eſt, Et non confunderis. **Campi Eſebon lugebunt*. Pœna enim vltrix iſtius confuſionis & irreuerentiæ eſt infœcunditas camporum Eſebon. Eſt autem Eſebon ciuitatis Moabiticæ nomen habentis prolixè patentem & effuſam campeſtrem planiciem in circumadiacentibus ſibi ſuburbiis, quę ob flagitioſam incolarum exercitationem ſterilis eſt, nec vllam exhibet accolis ſuis vtilitatem. Quòd ſi ex intelligentia verbi huius operæpretium ſit arripere occaſionem nonnullam, *Eſebon interpretatur ὁ διαλογισμὸς diſputatio, diſceptatio. Vtique numeroſa multitudo inanium diſputationum (quæ camporum nomine deſignantur) lugebunt, quòd nihil quouis modo ex eiuſmodi impiis dogmatibus prouenerit emolumenti. *Vinea*Sabama. Abſorbentes gentes. Conculcantes vites eius, vſque Iazer non contingatis, deerrate per deſertum. Miſsi ab ea derelicti ſunt. Tranſierunt enim mare. Propter hoc plorabo* in fletu*Iazer, vineam Sabama. Arbores tuas deiecit Eſebon & Eleale, quia ſuper meſſem tuam & ſuper vindemiam tuam conculcabo, & omnia concident, & auferetur lætitia & exultatio de vineis & in vineis tuis non lætabuntur neque calcabunt vinum in torcularibus finem enim accepit.* Superiùs dictum eſt, Campi Eſebon lugebunt, nunc ſe offert vinea Sabama. A communi quidem de vtraque gente dicitur, quia lugebunt ſeque plangent. Dicitur quædam vinea, ſicuti eſt Sodomorum & Gomorrhæ & hæc ſeorſim ab aliis diſparata eſt vinea, eóque ſcriptũ eſt, quia de vinea Sodomorũ, vinea eorum &*palmes ipſorũ de Gomorrha. Haud ſecus ſe habet Aegyptiorum vinea, quam illidit & proculcat Deus, iuxta illud dictum. Et occidit in grãdine vineam eorum &

*Pro σεδὲκ, Complutenſis editio habet σὲθ. in Hebr. habetur, חרשת teſta, later coctus.

*Pro παιδία, lege πέδια. Eſebon vrbs in Moab.

*Elicien-di ſenſus ſpiritualis.

חשבון Feſtinatio intelligentis.

*שבמה Conuerſio, canities. captiuitas

*Pro ὡς, lege εἰς.

*יעזר adiutor, vrbs Amorrhæorum in Moabitide

*κλῆμα ſiue κληματὶς, malleolus, palmes.

moros eorum in pruina. Ex diuerſo eſt & vinea quam plantauit Dominus, iuxta illud: Cantabo dilecto canticum *amabilis ipſi vineæ. Vinea facta eſt dilecto in cornu, in loco vberi. Rurſus, dicta eſt & vinea regnum Dei, quemadmodum expreſsit Dominus inducta parabola agricolarum qui quidem in ſe curam exceperant colendæ vineæ, fructus verò minimè reddebant. Auferetur enim à vobis regnum cœlorum, & dabitur genti facienti fructus eius. Ac ſi diceret, diuina eloquia à vobis auferentur, lex nimirum & prophetæ, quia vitam veſtram minimè inſtituitis ad eorum præſcripta & conſilium, eorúmque ſenſus & intelligentiæ dabuntur genti quæ piè ſuam inſtituendo vitam faciat fructus eius. Quapropter hîc vinea dicitur ſermo veritatis: perinde ac vinea Aegypti, ſermo eſt mendacij, qui peculiariter verſatur inter Aegyptios à principe mundi tenebrarum harum eis traditus ad exercendam ſuam agricolationem. Vinea item in Sodomis plantata quæ per flagitioſam vitæ aſſuefactionem labore multo excolitur ab improbis qui quidem condignam ſuis flagitiis accepturi mercedem ſuas operas locant diabolo. Hi igitur quæ illius ſunt, edocti & à ſe repudiatis dogmatibus legis dominicæ, ab radice ſe auulſerunt, à veraci vinea Dei, qui dixit: Ego ſum vitis vera. E Sodomis autem & Gomorrha ſuum adduxerunt palmitem ſiue malleolum, quo fit vt ex ſua agricolatione proferant vuam fellis, & botrum amaritudinis. Et furor draconum eſt vinũ eorum: & * furor aſpidum inſanabilis. Vinea igitur Sabama conuerſio dicta ſiue reſipiſcentia: forſan dictum hoc in ſpeciem ſimulat & exprimit fucatos hypocritas nonnihil habere timoris ac reuerentiæ, & quia iam pedem retulit quis à prauis exhortationibus, atqui per hanc fucatam hypocriſim non paucos pellicit ad imitationem ſuæ peruerſitatis. Proinde in his qui diuerſæ opinionis ſunt & ſectæ, multos inuenias qui ſermonibus appoſitis ad flectendum animos & perſuaſoriis ad vitam ritè inſtituendam præualent, hos ne ob eam ſimulationem mox ſentiamus re ipſa conuertere, ſed prætextu diuini cultus eos cogitemus tam multis moliri inſidias, & hos tempeſtiuè defugiamus. Vinea enim Sabama eſt talium agricolatio, hoc eſt, non de pietate erga Deum, non item de ſana & incolumi doctrina, neque enim illis ſuppetit doctrina de morum honeſtate ac ſanctimonia, non vllæ admonitiones & hortamenta de ſuis facultatibus in communem vſum liberaliter conferendis. Et hoc planè eſt vinea Sabama agricolatione Moabitarũ elaborata, quæ quidem quòd ex ſe edat numeroſam ſobolem, dicitur abſorbere gentes ac deuorare. Ipſi enim alienorum à fide dogmatum antiſtites per captioſas argutias dialecticæ (quã iugi exercitio ſunt aſſequuti) omni cum volubilitate verborum cæteros expertes philoſophiæ opprimentes, pleroſque hominum perinde atque captiuos deuorant &

*ἠγαπημένῳ ἀγαπητοῦ.

*θύμος, *pro quo Hebræ.* ראש *Pſal.68. Dederunt in eſcam meam fel vel venenum.*

& deglutiunt ad conſumptionem vſque. Itaque aduerſus tales conuenit ſermo hic, Vos eſtis qui abſorbetis gentes. Vos verò talium ſermonibus contemptis, velut calcibus eos proterite. Alioqui ſuperflua iſta detenti occupatione non poteritis connectere atque vnire vos ipſos ipſi Iazer, quæ interpretatur * fortitudo ſiue robur. Equidem fieri nequit vt ex patre fortitudinem excipiatis ingenitam, & infundi ſolitam rectà ingredientibus, niſi conculcatis priùs vineis Sabama. Quare obliuiſcamini veſtræ ſolitudinis, nec iam ampliùs in ea deteratis tempus, ſed vos ipſos ab ea ſemotiùs auocantes, & eadem relicta, immoremini locis melioribus. *Miſſi ab ea relicti ſunt.* Sunt quidam pſeudapoſtoli, operarii planè doloſi, transfigurantes ſe in Apoſtolos Chriſti, quos & Deus deſeruit. Itaque ſolerter obſeruate, ne in fraudem erroréſque vos pelliciant quaſi rebus ipſis oſtentantes ſe habere vllam fortitudinem. Iſti enim ope omni deſtituti ſunt & relicti. Hi quoque ipſi mare etiamnum traiecerunt. Quid tandem innuit hic ſermo? intelligendúm ne eſt quoſdam meritò deſtitui ope diuina, ob hoc quòd emenſo mari quiddam admiſerint vituperabile ac reprehenſione dignum? Meo quidem arbitratu hîc mare accipit pro tentationibus nimiſquam amaris quæ iſtis contingunt qui peracriter tentantur. Tale enim eſt illud: Veni in altitudinem ſiue profundum maris. Enimuero qui ſtrenuus eſt athleta, non refugit circunſtantes ſe moleſtias, neque traiicit mare: ſed aduerſus eas vltrò proſilit, & eluctans eas omnes adoritur ac fallit. Ex diuerſo, quos nullæ gentes, nullum videlicet tentationis genus perſequitur, hi * circunferuntur, eò quòd nõ enituntur aut contendunt, vt laborent ſedulò aduerſus deſideria & appetitus corporis, totos ſe dedentes illecebris voluptatum, planè iſti ſunt qui traiecerunt mare. Secundum hoc ſubnectitur:

*Veriꝰ adiutor, auxiliator.

* Mente diſtrahuntur.

*Propter hoc plorabo * quaſi fletu Iazer, vineam Sabama.* Haud equidem ſcio, an fletus quo pro aſſequenda beatitudine deflent illi fortes, ingemiſcentes quidem pro incolatu ærumnoſæ iſtius vitæ, eiúſque prolixitudinem grauatim ferentes animo, item deſiderantes ac eliqueſcentes in atria Domini, aut ne fortè complorari ſolet fortitudo marceſcens atrocitate morbi quòd iam non ſuppetat ſuo poſſeſſori, neque in poſterum fletus fiet pro vinea Sabama, vt quæ tabe confecta emarcuit, ſitque contradenda igni. Secundum hoc, dicitur Moabitidi. *Arbores tuas deiecit Eſebon & Eleale.* Itaque Eſebon & Eleale arbores Moabitidis in humũ proſtrauerũt. Quid porrò hiſce verbis deſignatur? Agedum, pro virili portione declaremus. Eſebon ſua interpretatione ſonat τὸν λογισμὸν rationem, ratiocinationem ſiue mentis conceptum, Eleale autem Dei aſcenſionem. Vitis ergo aliena decutitur: ſimul & arbores quaſcunque Pater cœleſtis non plantauit, deturbantur. Sed & euertitur ac peſſum it plantatio opinionum à fide abhor-

* Pro ὡς Complutẽ. editio habet εἰς in.

Aliàs feſtinationẽ. intelligentis

rentium argumentis & rationibus rectitudinis & aſcenſu mentis qui per bona opera nos prouehit ad Deum. Sanè Beatus vir cuius eſt aſſumptio ſiue auxilium ei abs te, aſcenſiones tuas in corde ſuo * diſpoſuit. Itaque beatus qui cor ſuum dirigit ad aſcenſiones Dei, iugi ſolicitudine obſeruans ſuas ipſius cogitationes. Talis vtique euertere & elidere poterit dogmata exerrantium à fide opinionum perperam & malitioſè conſita ac pernicioſos proferentia fructus. Deinde ait.

** Deſit in exemplari* διέθετο. *Pſal.* 83.

Quia ſuper meſſe tua & ſuper vindemia tua conculcabo, & omnia concident. Nam quando id quod demetit frumentum, & vinum id quod vindemiat, aduerſantur quum pani qui confirmat cor hominis, tum vino quod lætificat cor hominis, * benignus & clemens Deus ea proculcat, non ſinens ea ad maturitatem ſuccreſcere in alimoniam & potum, vt ne ignorantes quantum noxæ ac detrimenti ex eis proueniat, ſibi ſumant promiſcuè & citra diſcretionem. Itaque ſuper meſſe tua & ſuper vindemia tua conculcabo, & omnia concident. Poteſt alioqui dictum hoc referri ad * ædificationem ſiue fabricam corporis noſtri. Plerique enim quum ad manus habeant collectionem fructuum, inopina quapiam plaga, putà lapſu grandinis aut alio aliquo flagello, ſua expectatione fruſtrati ſunt, ídque per hominum ingratitudinem & inexplebilem auariciam non ſinente Deo, vt his ipſis perfruantur. *Et auferetur lætitia & exultatio de vineis, & in vineis tuis non lætabuntur & nunquam calcabunt vinum in torcularibus, Deſiit enim.* Equidem à vineis ablata eſt lætitia & exultatio. Ab Iraëlitico populo ablatum eſt regnum Dei & datum eſt genti facienti fructus eius. Poteſt & hæc ſententia intelligi de corporali lætitia. Nam lætitia omnis ab his tollitur qui penè momẽto fraudãtur præſumpta de colligendis cõportandíſque fructibus elaboratæ terræ. Aut certè ex quo vineã hanc diximus ſermonem eſſe mendacẽ, poteſt intelligi ea lętitia quæ inſita eſt iſtis in fraudem pertractis ac prægeſtientibus & ſtupore quodam perculſis per falſi nominis ſcientiã. O infœlicem lætitiã quæ per hanc vineã ſuo cultu ac labore parit in animis multifarias imaginationes: nõ etiam apprehẽdit veritatem, qua fiat vt non in poſterum inducantur in errorem. Non enim vltrà lætabuntur ob ea de quibus coarguti ſunt, qui priùs ea miraculi loco habebant. Non ampliùs excolent Moabiticã vuam qui didicerint quantum noxæ ac detrimenti comitetur bibẽtes expreſſum ex ea vinum. Forte autẽ & torcularium nomine, animæ inſinuantur improbatam exceptantes doctrinam.

* ὡς *hoc loco* παρέλκει.

* τὸ σωματικὸν οἰκοδομεῖν ἡμᾶς.

*Propter hoc venter meus ad Moab, quaſi cithara ſonabit. Et inteſtina mea quaſi murum inſtauraſti, & erit vt confundaris tu. Et laborauit Moab ſuper altaribus, & ingredietur ad manufacta ſua, vt oret: & nequaquam præualebit liberare * eam. Hoc verbum quod loquutus eſt Dominus aduerſus Moab, & * nunc loquutus eſt.* Atqui non prophetæ venter aduerſus Moab quaſi cithara

**Compluten. editio quam ſequor, habet* αὐτὴν *non vt exemplar* αὐτὸν εἶ.

** Pro* νῦν *exemp. habet* ὁπότε *quando.*

cithara ſonabit: hoc eſt,concinnè & ad Muſicæ artis ſolertē peritiam ſonum edet numeroſum & artifici ſcientia eum quaſi citharam pulſabit. Ventrem enim dicit ad eum ſenſum, quo & alibi * Pſaltes interiora expreſsit: Benedic anima mea Domino, & omnia interiora mea nomini ſancto eius. Quis enim ſuis inteſtinis edixit vnquam, vt benedicant nomini Domini? Quin potius id congruit naturæ cogitationum ad extra*prodeūtium quarum quidem ordo eſt duplex. Etenim improbæ hæ ſunt, homicidia, adulteria, furta, falſa teſtimonia & oculus nequam. Alteræ ex diuerſo probæ & ſalutares, Amor & erga homines benignitas, caſtitas ſiue temperantia, ſocialis communicatio, benedictio ſiue bona ominatio & quę ſecundum Deum ſunt teſtimonia, oculus purus & quæ his aſsimilia ſunt. Itaque hoc pacto omnia interiora in procinctu ſunt ac ritè diſponuntur ad benedicendum nomini ſancto Dei. Talis legitimè intimam animi affectionem concipit & pulchrè ſe accommodat gratiarum actioni Deo exoluendæ. Itaque Eſaias interiora animæ ſuæ obtinebat, ceu murum, quem inſtaurarat Deus. Hic enim inſtructus eſt & adornatus gratia Verbi ipſum innouantis interiorem hominem. Erant enim ipſius cogitationes, tanquam murus inexpugnabilis ac nullis arietibus euertendus, ſic vt nullus ſurrepēdi aditus relinqueretur peruerſis cogitationibus, neque ingreſſus vndequaque eum obſidentibus inimicis ad ludificationem & calumniam. Nobis igitur profuerit hiſce præcogitatis & animaduerſis, ad imitandum proponere, ſimul & cum propheta dicere, Venter meus, vt cithara, ſonabit: & interiora mea quaſi murus quem innouauit Deus. Subdit, Et erit, vt confundat te: quia defatigatus eſt Moab in altaribus. Aduerſus ipſum ſermo hic eſt. Quid igitur ſibi vult, quia apparet tanta cum confidentia dictum eſſe hoc: Et erit, Vt confundaris tu? Nimirum per increpationes in eos inuectas vigore rationum redditarum. Deſit vtique illud, ἀυτὺς ipſos, vt ſenſus verborum integrè redderetur ſic: Et erit vt ipſi abs te confundantur. Quemadmodum enim qui in bellico conflictu obuerſis vultibus perſtant, tantiſper quidem dum ſe conſpiciunt in ſuſtinenda lucta eſſe pares, non cedunt loco, aut aliò deflectunt. Simul autem atque pars altera viribus præpollet éſtque ſuperior, pars inferior auerſa fugam arripit. Pari ratione, anima impudenter ac temerè in procinctu* inſtructa eſt, perſtat nihil pudoris ſentiens: mox autem vt acrimonia verborum perſtringitur, tunc ſe colligit primū & adhortatur ad conſenſum verecundiæ & obiectæ confuſionis. Et quia eiuſmodi conuerſio ſiue mutatio in interiore & arcano homine fit, hinc ἐντροπὴ appellata eſt erubeſcentia, confuſio ſiue verecundia. Hac igitur ratione venter ſonabit & interiora prophetæ quaſi murus quem innouauit Deus, vt immutarentur & conuerterentur ad exhibendam Deo reue-

*Regius Dauid.

*Anima.

*Tentationis.

rentiā. Neque enim priùs cognouerat quàm eſſet vtilis eiuſmodi cō fuſio & verecundia*. Quia delaſſatus eſt Moab in aris & ingredietur in manufacta, vt oret: & non poterunt liberare eum. Eſaias tandē hoc loco prædicit fore totius idololatriæ exterminiū per aduentum Verbi.* Quia vani omnes qui ad ſubſtructionem templorum conferuntur, labores. Quæ in manufactis collocatur ſpes omnis, euanida & inutilis. Orabunt enim & nequaquam poterunt liberare eos. Vtiq; hoc in Chriſti aduentu completum eſt. Pro ſcopulis*enim ſiue locis ſublimioribus conſtitere templa celeberrimè decantata: nūc non item hæ regnant dæmonum impoſturæ, profligata eorum contraria poteſtate, idque virtute myſterij ſanctæ crucis quæ toto orbe habitabili prędicata eſt. *Hoc enim verbū, quod loquutus eſt Dominus aduerſus Moab, & * nunc loquutus eſt.* Epilogus quodammodo totius verbi præconio prophetico prædicati aduerſus Moabitidem eſt hoc: Hoc verbum quod loquutus eſt Dominus. Præordinata enim eſt ea dictio, ſic habēs, Hoc verbum. Vice autē epilogi repetit & annectit particulæ*inciſionis totius. Hoc verbum quod loquutus eſt Dominus aduerſus Moab, & nunc loquutus eſt. Quid innuit, Et nunc ſiue quando loquutus eſt? Vtique hoc exprimit raritatē diuinæ vocis aduerſus Moabitidas habitæ. Etenim cum Iſraëlitico populo continenter texit ſermonem: cum gentibus vt plurimum tacet, quippe quæ*à ſua portione eſſent alienæ. At non omnino occulit ſermonem ſuum: ſed & his qualēcunque guſtum indulget ſuæ benignitatis & clementiæ, vt prælibato qualicunque experimento allectæ in paucis licet ad concupiſcendam perfectionem inuitentur. Quia verò rariùs loquitur Moabitis, ob hoc dictum eſt. *Quia, Hoc Verbum quod loquutus eſt Dominus, quando loquutus eſt. Et nunc dico, In tribus annis annorum mercenarij ignominia afficietur gloria Moab, in omnibus diuitiis & multis, & relinquetur pauciſſimus, nec honorabilis.* Hiſce verbis meo arbitratu ipſi Moabitidi irrogandę pœnę præfinit tempus quod quidem nominauit annos tres mercenarij. Nam quando totius temporis natura deciditur in tres partes, cupiens id repreſentare quod perfectum eſt, dixit annos tres. In tribus igitur annis annorum mercenarij, ignominia afficietur gloria Moab. Et in Euangelio mercenarius nota infamiæ inuritur à Saluatore dicente: Mercenarius autem & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, videt lupum venientem & fugit, quia mercenarius eſt & non eſt ei cura de ouibus. Quin & aduena & famulus ſacerdotis conductitius iuxta præſcriptum legis non edit ſancta. Moab igitur ſeipſum ſtata mercede diuendidit & elocauit, factúſque eſt mercenarius. Non enim dilexit Deum, ſed qualicunque & imaginaria apprehenſione mercedis ac præſumpta ſpe proprij commodi. Quod enim faciebat, non id fiebat pio erga Deum affectu. Tribus

igitu

*ob agnitam culpam.

*Incarnē.

*In quibus idolis ſacrificabatur.

* Exēplar habet ὁπότε quādo. pro quo Cōpluten. καὶ νῦν.

* περικοπῆς.

*Iacob funiculus hæreditatis eius.

[library stamp]

igitur annis annorum mercenarij ignominia afficietur. Itaque quemadmodum paſtor qui & mercenarius eſt, non eſt paſtor: ſic & qui eleemoſynam in hoc facit, vt glorificetur ab hominibus, & placeat, accipit mercedem, nec dici meretur miſericors ſua diſpertiens, quum ſua non in communem vſum depromat. Qui item ſobrius aut temperans eſt gratia captandi ab hominibus fauoris, non is eſt temperans aut ſobrius. Neque enim eam aſſequitur virtutem, ſed gloriam venatur meritò debitam virtuti. Itaque apud Deum inhonori habentur & deſpicabiles, qui quiduis boni operis conficiunt ad oſtentationem, vtque Moab in tribus quidem annis annorum mercenarij ignominia afficientur, hoc eſt, in omni dimenſione temporis. Dedecus autem ſiue ignominiam mercenarij ſubnectit quòd opus virtutis ſit exequutus non legitimo affectu, ſed fucatè nec re ipſa ſinceriter. Ignominia autem in omnibus diuitiis multis. Quantò enim exiſtimabat ſupereſſe ſibi luculentiores diuitias: tantò merebatur, vt non reuelatis arcanis, maior ei rependatur merces ignominiæ. Nam qui numeroſam coaceruat peccati multitudinem, is tantò habet copioſiorem intentatæ ignominiæ materiam. Et qui ſibi recondit theſauros miniſterio linguæ mendacis, vana perſequitur, & ingredietur laqueos mortis, & relinquetur paucisſimus, nec honorabilis: Siquidem caſtigatio eorum qui conſpirant & cooriuntur ad explendam conceptam malitiam, beneficij vicem ſupplet.

HACTENVS EXCVRRIT EXEMPLAR corrogatum, nobiſque precario exhibitum è regia & Belloaquenſi Bibliotheca.

Rmmx
x99